ARAPÇA VE FARSÇA'DAN
OSMANLI TÜRKÇESİ'NE

ALINTILAR SÖZLÜĞÜ

I

(A-Z)

Hazırlayan
MERTOL TULUM

KETEBE

ISBN: 978-625-6910-35-5 (Tk) 978-625-6910-36-2 (1.c)
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 910

Mertol Tulum Kitaplığı

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Yusuf Genç

Yayıma Hazırlayan
Ayşe Nur Rana

Düzelti
Rukiye Şahin

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Özkan Kaya

1. BASKI
Temmuz
2023
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 49619
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Sertifika No: 44452
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok
Kat: 2 34310 Haramidere -
Avcılar / İstanbul - Tel: 212 412 17 00

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ARAPÇA VE FARSÇA'DAN
OSMANLI TÜRKÇESİ'NE

ALINTILAR SÖZLÜĞÜ

I

(A-Z)

Hazırlayan
MERTOL TULUM

KETEBE

Mertol TULUM

1940 yılında Ayvalık'ta doğdu. 1963 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. "Sinan Paşa, *Tazarru'-nâme* - Tenkitli Metin ve Fonetik İnceleme" adlı çalışmasıyla 1968 yılında **Dr. Phil.** unvanını kazandı. "*Ma'ârif-nâme* - Metin ve ki'li Birleşik Cümleler Üzerinde Bir Araştırma" adlı teziyle 1979 yılında **Üniversite Doçenti** unvanını aldı. 1982-1983 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde görevlendirildi. 1983-1984 öğretim yılında tekrar İstanbul Üniversitesi'ndeki görevine döndü, Yeni Türk Dili anabilim dalı başkanlığı görevini üstlendi. Aynı öğretim yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkan yardımcısı olarak da görev yaptıktan sonra 1984 yılı Mart'ında Türkiyat Araştırma Merkezi Müdürlüğü'ne getirildi. Aynı yılın Temmuz ayında İstanbul Üniversitesi'nin Türk Dili Bölümü Başkanlığı'na atandı. 1989 yılında **profesör** oldu. 1993-1996 yılları arasında Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü olarak da görev yaptı. 15 Mayıs 1997 tarihinde kendi isteği üzerine emekli oldu.

Mertol Tulum 1983 yılında Atatürk Yüksek Kurumu bağlı kuruluşlarından Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu aslî üyeliğine seçilmiş olup bu kurum bünyesinde altı yıl boyunca Yürütme Kurulu üyeliği yaptığı gibi Terim, Gramer, Türkoloji Bilim ve Uygulama Kolları üyesi olarak da çalışmış, ayrıca bir süre Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu başkanlığı da yapmıştır. 1986 yılında Yüksek Kurum Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Evliya Çelebi Bilim ve Uygulama Kolu üyeliğine de seçilmiş ve dört kişilik Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ni Hazırlama ve Yayımlama Merkez Kurulu'nda görev almıştır.

Çalışmalarını Türkçe tarihî metinler üzerine yoğunlaştırmış bulunan Mertol Tulum'un araştırma, inceleme ve tenkit yazıları dışında yayımlanmış yirmi beş kitabı bulunmaktadır.

SUNUŞ

Osmanlı Türkçesi döneminde dilimize Arapça ve Farsça'dan çok sayıda kelime alınmıştır. XV. yüzyıl ortalarından sonra sayısı giderek artan bu alıntıların çoğu edebiyat dilinde kullanılmış, ortak konuşma diline inme ölçüsü oldukça sınırlı kalmıştır. XVI. yüzyılda egemen olmaya başlayan edebî anlayış, şiirde ve sanatlı nesirde Türkçe sözleri ve söz öbeklerini ses nitelikleri ve yapıları yönünden yetersiz ve kullanışsız sayan bir tutum içine girince XVII. ve XVIII. yüzyıllarda alınan kelimelerin sayısı daha da artmış, bu yüzyılların özellikle süslü nesirle yazılmış eserleri Arapça ve Farsça kelimelerle kurulmuş Farsça kurallı tamlamalar, birleşik isimler ve sıfatlarla dolmuştur. Ne var ki edebiyat dilinin kullandığı alıntılar günlük dile inme, ortak konuşma diline mal olma ölçüsünde yaşama şansı bulabilmiş, dilin olağan gelişme ve değişme süreci içinde pek çoğu sürekli yaşama alanında yer tutamayıp metinlerde kalmıştır. Konuşma diline girenler üzerinde halklılaştırma süreci yürümüş, bunlar da Türk dilinin ses kanunlarının baskısıyla, sesçe kısa sürede Türkçeleştirilmiştir.

Osmanlı Türkçesi alfabesinin kaynak dillerin alfabeleriyle ortak olması yüzünden alıntı kelimelerin yazılışları alındıkları dildeki biçimleriyle korunmuş, eğitim yoluyla öylece yazılmaları sağlanmış, bu durum Türkçe'nin tanımadığı seslerin okur yazarların diline girmesine yol açmıştır. Özellikle *Kur'an*'ı doğru seslendirme (tecvit) eğitimiyle açılan yoldan Arapça'nın özel sesleri pek çok kimsenin diline girmiştir. Bununla birlikte konuşma diline inmiş çok sayıda kelimede bu yabansı seslere yer verilmemiş, seslendirme Türkçe'nin kendi sesleriyle yapılmıştır. XVI-XX. yüzyılları kapsayan Osmanlı Türkçesi'nin ortak konuşma dilinde hemen hiçbir yabansı ünlü ve ünsüz sesin bulunmadığını biliyoruz. Okur yazarların temsil ettiği şehirli dilinde kimi sesler tutunma şansı bulmuş olsalar bile, bunlar –yüzünden ya da ezbere *Kur'an* okumakta olduğu gibi– yazılı bir metni yüzünden ya da bir şiiri ezbere okurken ortaya çıkan ikincil durumlardı. Demek ki ortak konuşma dili yanında bir de okur yazarlar arasında bir "okuma dili" söz konusudur.

İşte bu sözlük Arapça ve Farsça alıntıların Osmanlı Türkçesi döneminde eğitimli kimselerin okuma dilindeki söylenişlerini esas alan, bunun yanında "şehirli dili" olarak da nitelendirilebilecek günlük konuşma dilindeki biçimlerini ve nihayet halklılaşmış

söylenişlerini veren bir düzenlemeyle hazırlanmıştır. Bu yönüyle tarihi dönem sözlüğü mahiyeti taşımakta, bu dönem metinlerinin bugünkü alfabeye aktarılmasında bir kılavuz olma niteliği göstermektedir.

Alıntı kelimelerin sayısı bugün için belirsizdir. Bütün Osmanlı Türkçesi metinlerinin taranmasıyla elde edilecek örneklere dayanan bir sözlük yapılıncaya kadar bu belirsizlik sürecektir. Bu açıdan bu sözlüğün eski metinlerde karşılaşılacak her kelimeyi ve her anlamı barındırdığını söylemek söz konusu olamaz, ancak yer verilen 25.000 kadar maddenin bir el sözlüğü için yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Bu sözlüğün başka sözlüklere göre yeni ve önemli sayılması gerektiğini düşündüğümüz yanı, kelimelerin anlamları için verilen tanım ve karşılıkların olabildiğince yaşayan dilin kelimeleriyle verilmiş olmasıdır. Bu da eski metinleri okuyup anlamlandırmak için kullanılagelen birçok sözlükte bulunmayan bir niteliktir. Öte yandan verilen karşılıklarda fiil tamlayıcılarının gösterilmiş olması bu sözlüğe özgü bir yeniliktir, bu yönüyle yabancılar için de yol gösterici olacağı söylenebilir.

Bu sözlükte ayrıca Osmanlı Türkçesi metinlerinde bulunan, Türkçe yardımcı ve yarı yardımcı fiillerle yapılmış birleşik fiillere geniş ölçüde yer verildiği gibi, alıntı terim, deyim ve mecaz anlamlı söz ve söz birlikleri de yeterince yer almış, yanı sıra birçok maddede kullanım biçimi ve yerleri ile ilgili kısa ve özlü bilgiler aktarılmıştır. Bunlar arasında özellikle Arapça ve Farsça'dan alınma gramer unsurları üzerine yapılan örnekli açıklamalar önemli bir yer tutar.

Nihayet bu sözlükte her madde ve her anlam için olmasa da pek çok madde ve anlamda metinlerden alınma örneklere yer verilmiştir. Görüleceği gibi, bunlar yaygın ve canlı örneklerdir. Bu örneklerin bugünün diliyle çevirilerine de yer verilmiş, bununla Osmanlı Türkçesi'ni öğrenme yolunda çalışanlara çeviri çalışmalarında kılavuzluk etme amacı güdülmüştür.

Osmanlı Türkçesi metinleri üzerinde yıllardır yaptığım çalışmalarda karşıma çıkan alıntıların halklılaşmış yapıları yanında değiştirilmiş, zenginlik katılmış anlamları ile kullanım biçimleri ve yerlerinin de yer aldığı başkalıklı bir söz dağarcığı olarak sunulan bu çalışmama yayınları arasında yer veren Ketebe Yayınevi ilgililerine ve baskıya hazırlanması sırasında her aşamada emeği geçenlere şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Mertol TULUM

Bursa, 1 Ocak 2023

AÇIKLAMALAR

1. Madde başlarında kelimelerin bugünkü alfabe ile verilen yazılışları, bunların Osmanlı Türkçesi döneminde okumuş kimselerin okuma dilindeki söylenişleri, başka bir deyişle, o dönem okur yazarlarının bir metni okurken uyguladıkları seslendirme biçimleridir. Bu seslendirmede XVII. yüzyılın büyük gramercisi ve sözlükçüsü Meninski'nin aktardığı ses değerleri göz önünde bulundurulmuştur.
2. Aynı kelimelerin dönem içinde günlük konuşma dilindeki söylenişleri,
   a. parantezler içinde verilmiş,

      âşkâr آشکار *F. s.* (*T. k. dili:* **âşikâr**) açık, belli, göz önünde olan, görülür olan (durum/nesne).

   b. bu söylenişler yazıya da geçirilmişse bu gibi yazılışlar ayrıca madde yapılmış, göndermelerle iki biçim arasında ilgi sağlanmıştır:

      abdal آبدال *T. k. dili: s.* 1 bön, saf, kandırılması kolay (kimse), 2 derviş tabiatlı, her şeyi hoş gören, hiçbir şeyi önemsemeyen, kalenderce yaşayan (kimse); *bk.* **ebdâl** ابدال.

      ebdâl ابدال *A. a.* (*T. k. dili:* **abdal** آبدال) Türkçe'de tekli yerine kullanılan çoklulardandır. Aslında **bedel** بدل ve **bedil** بديل'in çoklusudur; *bk.* **abdal** آبدال, **bedel** بدل ve **bedil** بديل.
3. Birçok Arapça ve Farsça kelimenin Osmanlı Türkçesi döneminde halk dilindeki söylenişleri de parantezler içinde verilmiş, yazılış ve anlam bakımından farklılıklarına göre birçoğu ayrıca madde yapılmıştır:

âb-rîz آبریز *F. a.* 1 ayakyolu, tuvalet, 2 ibrik, 3 (*T. h. dili:* **havruz**) pis su ve pislik dökülen kap.

havruz هاوروز *T. a. bk.* **âb-rîz** آبریز.

âşnâ آشنا *F. s.* (*T. k. dili:* **âşinâ**, *h. dili:* **aşna**) 1 bildik, tanıdık (kimse); *zıddı:* **yad** یاد, 2 *mec.* haberli, bilen, bilgi sahibi olan (kimse).

aşna آشنا (< *F.* **âşnâ**) *T. h. dili: a.* Adı anılmak istenmeyen kişi/şey yerine kullanılır. –**a. fişne** sevgili, yavuklu, oynaş. –**a. fişne etmek** sevgili ile (uzaktan uzağa/gizlice) görüşmek, cilveleşmek.

4. Yazılışları aynı, anlamları farklı kelimeler numaralandırılmıştır:

   [1]**âbâd** آباد *A. ç. a.* sonu olmayan zamanlar, sonsuzluklar; *bk.* **ebed** ابد.

   [2]**âbâd** آباد *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); *zıddı:* **vîrân** ویران.

5. Çok sayıda kelimenin Osmanlı Türkçesinde kullanılan zıt anlamlıları verilmiştir:

   [2]**âbâd** آباد *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); *zıddı:* **vîrân** ویران.

   âtî آتی *A. a.* gelecek; *zıddı:* **mâzî** ماضی.

6. Maddeleri oluşturan kelimelerin yalnızca Osmanlı Türkçesi metinlerinde belirlenmiş yaygın anlamlarının açıklamaları ve karşılıkları verilmiştir.

7. Kelimenin birden çok anlamı varsa, bunlar rakamlarla sıralanmıştır.

8. Her anlam için yapılan tanımlar ile verilen eş anlamlı kelimeler arasına virgül konmuş, kimi yerlerde yakın anlamlı tanım ve karşılıklar noktalı virgülle ayrılmıştır.

9. Yatık çizgi işareti (/) "veya" anlamında kullanılmıştır.

10. Verilen örneklerden önce iki nokta (:) konmuş, örnekler italikle yazılmış, bugünkü dille verilen karşılıkları tırnak işareti ("...") içine alınmıştır:

    -âşâm آشام *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) içen, içici, çekici: *şîr-âşâm* "süt içen/emen", *mey-âşâm* "şarap içen" gibi.

11. Kısaltmalar italik olarak verilmiş, açıklayıcı bilgiler parantez içine konmuştur.

12. Karşılık olarak verilen fiilden üreme *-me*'li fiil adlarının ilişkili bulundukları çekim hâlleri ekleri ile gösterilmiştir:

    icâ'a اجاعه *A. a.* (-i) acıktırma, (-in) aç kalmasına yol açma.

    icbâr اجبار *A. a.* (-i) (-e) zorlama, (-i) sıkıştırma.

13. Türkçe'nin yardımcı ve yarı yardımcı fiilleriyle birleşen Arapça ve Farsça tabanlardan önce çizgicik (–) konmuş, bu birleşik fiil yapıları ilgili bulundukları anlam içinde verilmiştir:

    âzâd آزاد *F. s.* 1 bırakılmış, salıverilmiş (köle/esir). –**âzâd etmek** (esiri/köleyi) salmak, bırakmak. –**âzâd olmak** (esir/köle) salınmak, bırakılmak, 2 hür, köle ya da esir olmayan (kimse), 3 boş, serbest, bir kimse ya da işle bağı, ilişkisi olmayan (kimse). –**âzâd etmek** (birini) (işten/bulunduğu yerden) salıvermek, boş bırakmak.

14. Birleşik fiillerin birden çok anlamı bulunuyorsa, bunlar parantezli rakamlarla ayrılmıştır:

    erzânî ارزانی *F. a.* 1 ucuzluk, 2 (-i) yaraşır görme, (-i) yerinde görme. –**erzânî kılmak** (-i) yaraşır bulmak. –**erzânî görmek** 1) (-i) uygun görmek, (-i) yerinde görmek, 2) (-i) yaraşır saymak, (-i) yerinde ve uygun bulmak.

15. Madde başı olan kelimenin başta yer aldığı, sözlük değeri taşıyan Arapça ve Farsça ad ve sıfat takımları ile bağlam öbekleri madde içinde verilmiştir:

    âb آب *F. a.* 1 su, 2 yağmur, 3 akıcı özelliği olan madde, sıvı, 4 (meyveden çıkarılan) öz su, 5 *mec.* güzellik, çekicilik, göz alıcılık, 6 *mec.* parıltı, parlaklık, 7 (kılıçta/kumaşta) meneviş, dalga, 8 yol, gidiş, yordam, biçim, 9 töre, kanun, 10 (kadında) dürüstlük, arı sililik, namus, iffet. –**âb-ı âteş-mizâc** آب آتشمزاج *mec.* kırmızı şarap. –**âb-ı âteş-nâk** آب آتشناك *mec.* kırmızı şarap. –**âb-ı âteş-pâre** آب آتشپاره *mec.* kırmızı şarap. –**âb-ı âteş-reng** آب آتشرنك *mec.* 1) kırmızı şarap, 2) haksızlığa uğrayanın döktüğü kanlı gözyaşı. –**âb-ı bakâ** آب بقا *mec.* şarap. ... –**âb u tâb** آب و تاب *F. a.* dirilik, canlılık, gösterişlilik, göz alıcılık, parlaklık.

16. Arapça'nın kuralsız çokluları madde başı yapılmış, teklisinden farklı anlam göstermese de anlamını/anlamlarını yansıtan karşılıkları verilmiş, sonra her birinin teklisine gönderme yapılmıştır:

    esniye اثنیه *A. ç. a.* övgüler; *bk.* **senâ** ثنا.

17. Arapça'nın ve Farsça'nın belli eklerle yapılan kurallı çokluları yazılışça özellik ve ayrı bir anlam göstermiyorsa alınmamış, alınanlar bağımsız madde yapılmıştır:

    ibtidâî ابتدائی *A. s.* ilk, başlangıçla ilgili, başlangıçta olan/yapılan.

    ibtidâiyyât ابتدائیات *A. ç. a.* 1 ilk ve basit bilgiler/dersler, 2 bu seviyedeki kitaplar.

    ıhticâc احتجاج *A. a.* 1 (bir iddia, bir dava ile ilgili) delil gösterme, 2 (bir iddianın ispatı için) (bir şeyi) delil sayma. (... ile) –**ıhticâc eylemek** (-i) delil/şahit olarak kullanmak, (-i) değerli bulmak. –**ıhticâca sâlih** delil olmaya/gösterilmeye yarar/elverişli.

    ıhticâcât احتجاجات *A. ç. a.* delil olarak kabul edilen şeyler.

18. Arapça'nın tenvinli zarfları ile Farsça'nın **âne** ekiyle yapılmış zarfları madde olarak alınmıştır:

    âtiyen آتیا *A. z.* ileride, aşağıda, daha sonra.

    mütemâdiyen متمادیا *A. z.* kesintisiz olarak, sürekli bir biçimde.

    eblehâne ابلهانه *F. s.* ve *z.* ebleh olana düşer/yaraşır biçimde/yolda.

    ebleh-firîbâne ابله فریبانه *F. s.* ve *z.* aldatıcı, yalancı olana yakışırcasına.

19. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda sıfatfiil anlamı veren Farsça'nın geniş zaman/emir şekillerinin başına kısa çizgi (-) konmuş, böylece Osmanlı Türkçesi'nde tek başına kullanılmayan bu üyelerin durumu belirtilmiştir:

    [1]**-ber** بر *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) götüren, götürücü: *dilber* "gönül götüren, gönül çalan, güzel", *nâme-ber* "mektup götüren (güvercin/ulak)".

    [4]**-dâr** دار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tutan, taşıyan, elinde tutup götüren; saklayan, koruyan, bekleyen: *sancak-dâr* "sancağı taşıyan", *mühr-dâr* "padişahın mührünü koruyan, yanında taşıyan", 2 sahip olan, eli altında bulunduran, ...

20. Türkçe'nin isimden isim ve sıfattan sıfat yapan ekleri gibi, Farsça ve Arapça isim türünden kelimelerin sonuna getirilen Farsça'nın takıları kelimeye bitişik yazılmıştır:

âsbân آسبان *F. a.* değirmenci.

âbdân آبدان *F. a.* 1 su kabı, kova, 2 sidik torbası.

ârâmgâh آرامگاه *F. a.* 1 huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, 2 sürekli oturulan yer, 3 bulunulan, konulan yer.

hamiyyetmend حميتمند *F. s.* hamiyyetli (kimse).

KISALTMALAR

A.	:	Arapça
a.	:	ad
anat.	:	anatomi
ask.	:	askerlik
aş.	:	aşağıya
bağl.	:	bağlam
bk.	:	bakınız
bot.	:	botanik
coğr.	:	coğrafya
ç.	:	çoklu/çoğul
(-den)	:	ayrılma durumu eki ile
dilb.	:	dilbilgisi, dilbilimi
din	:	din
dişil	:	dişil
(-e)	:	yönelme durumu eki ile
ed.	:	edebiyat
F.	:	Farsça
fels.	:	felsefe
fiz.	:	fizik
geo.	:	geometri
gökb.	:	gökbilimi
h. dili	:	halk dili
huk.	:	hukuk
(-i)	:	yükleme durumu eki ile

(... ile) : bilelik ve birliktelik eki ile
(-in) : ilgi durumu eki ile
kim. : kimya
k. dili : konuşma dili
m. : madde
mal. : maliye/mali işler
man. : mantık
mat. : matematik
mec. : mecaz
mit. : mitoloji
mus. : musiki
s. : sıfat
söz : söz
T. : Türkçe/Türkçe'de
takı : takı
tar. : tarih
tas. : tasavvuf
tıp : tıp
tic. : ticaret
ünl. : ünlem
yuk. : yukarıya, yukarıdakine
z. : zarf
zam. : zamir
zool. : zooloji

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

Osmanlı Türkçesi metinlerinin bugünkü Latin asıllı alfabe ile yapılan çevirilerinde özel işaretli bir alfabe kullanılması ilim çevrelerinde alışılagelen bir uygulamadır. Bu uygulama ses değerlerini dikkate alan bir seslendirmeden çok harf aktarımı anlayışına dayanır. Bu sözlükte böyle bir uygulamanın yapılması her şeyden önce kelimelerin eski alfabe ile yazılışları bulunduğundan gereksiz görülmüş, okunuşların verilmesinde bugünkü alfabemizin harflerinin kullanılması yeterli sayılmıştır. Verilen okunuşlar bu dönemin ünlü ve ünsüz değerlerini büyük ölçüde yansıtmaktadır.

Ünlüler

â (Arapça ve Farsça kelimelerde nicelikçe *uzun a* değeriyle) آ, ـا, ا :

âteş آتش, **câ** جا, **râzi** راضى, **râst** راست

a (Söylenişi halklılaşan kelimelerde Türkçe'deki olağan uzunluk değeriyle) ا :

abdal آبدال, **havruz** هاوروز

î (Arapça ve Farsça kelimelerde nicelikçe *uzun i* değeriyle) اي, ـي, ى :

icâb ايجاب, **sebil** سبيل, **in** اين, **tir** تير, **nâci** ناجى, **mesti** مستى

o (Kimi Farsça kelimelerde iç ses olarak ünsüz harflerinden sonra) و :

hod خود, **dost** دوست

û (Arapça ve Farsça kelimelerde nicelikçe *uzun u* değeriyle) و :

ûlâ اولى, **sabûr** صبور, **bûse** بوسه

Ünsüzler

b	ب
c	ج
ç	چ
d	د، ض
f	ف
g, ğ	ك
g, ğ	غ
h	ه، خ، ح
j	ژ
k	ك ق
l	ل
m	م
n	ن
p	پ
r	ر
s	ث، س، ص
ş	ش
t	ت، ط
v	و
y	ى
z	ذ، ز، ض، ظ

Ünsüzler bakımından belirtmemiz gereken önemli bir nokta, iki ünsüz sesi gösteren hemze (ء) ve ayın (ع) harflerinin taşıdıkları gerçek ses değerlerinin ortak konuşma dilinde bu dönemde kaybolup bir gırtlak çarpmasına dönüşmüş olması yüzünden kapalı hece içinde ve hece sonunda bir kesme işaretiyle (') gösterilmiş, hece başında bulunduklarında ise bir değer belirtmeyen bu harfler için söz konusu işaretin kullanılmamış olmasıdır:

be's بأس	**te'sir** تأثير
ba's بعث	**ta'lik** تعليق
teessür تأثر	**eser** أثر
teallül تعلل	**adâlet** عدالت

a ا ع

a ا Bugünkü Türk alfabesinin ilk harfi. Ses bilgisi bakımından Türkçe'nin ünlü sesleri arasında *kalın, düz* ve *geniş* nitelikleriyle öteki ünlülerden ayrılır. Nicelik bakımından *kısa/olağan uzunlukta* bir sesli sayılır. Arap asıllı eski alfabemizde kökten Türkçe kelimelerde ön seste "medli elif" denilen bir biçimle gösterilmiştir: *ak* آق, *açık* آچق, *aldı* آلدى gibi.

â آ Uzun a. "Şapkalı a" da denir. 1 Arapça ve Farsça kelimelerde ön seste nicelikçe *uzun a* ünlüsünü gösterir: *âfât* آفات, *âb* آب gibi, 2 Türkçe'de konuşma dilinde söylenişi değişikliğe uğratılmış Arapça ve Farsça asıllı kelimelerde ön seste Türkçe'nin *kısa/olağan uzunlukta a* sesi için kullanılmıştır: *ambar* آمبار (< *F. enbâr* انبار), *abdal* آبدال (< *A. ebdâl* ابدال) gibi.

âb آب *F. a.* 1 su, 2 yağmur, 3 akıcı özelliği olan madde, sıvı, 4 (meyveden çıkarılan) öz su, 5 *mec.* güzellik, çekicilik, göz alıcılık, 6 *mec.* parıltı, parlaklık, 7 (kılıçta/kumaşta) meneviş, dalga, 8 yol, yordam, biçim, 9 töre, kanun, 10 (kadında) namus, iffet.–**âb olmak** su hâline gelmek, erimek: *Âyîne oldu bir nigeh-i hayretinle âb* (Nedim)–**âba düşürmek** *mec.* 1) yitirmek, elinden kaçırmak, 2) gerçekleştir(e)memek, bitir(e)memek, 3) (tövbe için) vazgeçmek, eskiye dönmek: *Korkarım tevbeyi âba düşürürsün zâhid / Hele hengâm-ı çemen mevsim-i işret gelsin.*–**âb-ı âteş-mizâc** آب آتشمزاج *mec.* kırmızı şarap.–**âb-ı âteş-nâk** آب آتشناك *mec.* kırmızı şarap.–**âb-ı âteş-pâre** آب آتشپاره *mec.* kırmızı şarap.–**âb-ı âteş-reng** آب آتشرنك *mec.* 1) kırmızı şarap, 2) haksızlığa uğrayanın döktüğü kanlı gözyaşı.–**âb-ı bakâ** آب بقا *mec.* şarap.–**âb-ı beste** آب بسته 1) buz, dolu, 2) cam, sırça, billur.–**âb-ı engûr** آب انكور üzüm suyu, yani: şarap.–**âb-ı hasret** آب حسرت *mec.* umutsuzluk gözyaşı, umutsuzluğa düşerek dökülen gözyaşı.–**âb-ı hayât** آب حيات. (*T. h. dili:* **âbuhayat**) 1) hayat suyu, içenlerin ölümsüzlüğe kavuşacağına inanılan su, bengisu [Hızır Peygamber'in bu sudan içtiği için sonsuz dirliğe kavuştuğu, İskender'in onu bulmak için karanlıklar ülkesinde yolculuk ettiği aktarılmıştır.], 2) *mec.* hafif ve tatlı su, 3) *mec.* manevi söz, 4) *mec.* ilâhi sevgi.–**âb-ı hayvân** آب حيوان *öncekine bk.* **âb-ı Hızr** آب خضر *öncekine bk.*–**âb-ı revân** آب روان akar su.–**âb-ı rû** آب رو, **âb-rû** آبرو 1) yüz suyu, yüz aklığı, 2) (ırz, namus, haysiyet ve şeref gibi) insan değerleri, 3) (benzerleri

ve denkleri arasında) övünç sebebi olan kimse/şey.-**âb-ı siyâh** آب سیاه *mec.* siyah şarap.-**âb-ı şirin** آب شیرین tatlı su.-**âb-ı şûr** آب شور acı su: *Âb-ı şûru kimse içmez âb-ı şirin üstüne* "Acı suyu tatlı su üstüne kimse içmez." -**âb-ı tarab** آب طرب *mec.* şarap.-**âb-ı zer** آب زر altın suyu.-**âb-ı zindegâni** آب زندگانی, **âb-ı zindegî** آب زندگی dirilik suyu, bengisu.-**âb u tâb** آب و تاب 1) dirilik, canlılık, gösterişlilik, 2) göz alıcılık, parlaklık.-**âb u tâb vermek** (-i) bezemek, donatmak, güzelleştirmek.

aba ابا *T. k. dili:* (< *A.* **aba** ابا) *bk.* **abâ'** عباء, **abâ** عبا.

âbâ' آباء, **âbâ** آبا *A. ç. a.* babalar; *bk.* **eb** اب.-**âbâ vü ecdâd** آبا و اجداد babalar ve atalar.

abâ' عباء, **abâ** عبا *A. a.* 1 yünden yapılmış kaba kumaş, 2 bu kumaştan yapılmış üstlük, hırka, *bk.* **aba** عبا.

a'bâ' اعباء, **a'bâ** اعبا *A. ç. a.* 1 yükler, ağırlıklar, 2 sorumluluklar, güçlükler, sıkıntılar, 3 denkler, eşit ağırlıklar, 4 akranlar; *bk.* **ıb'** عبء.

âbâb آباب *A. ç. a.* otu çok yerler, otlaklar; *bk.* **eb(b)** اب.

ab'âb عبعاب *A. a.* karnından konuşan kimse, vantrilog.

[1]**âbâd** آباد *A. ç. a.* sonu olmayan zamanlar, sonsuzluklar; *bk.* **ebed** ابد.

[2]**âbâd** آباد *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); *zıddı:* **virân** ویران. *a.* yer, yurt, bir şeyin çok ve bol bulunduğu yer: *sa'd-âbâd* "mutlulukla dolu yer, mutluluk yurdu", *şems-âbâd* "günlük güneşlik yer, iyi/çok güneş alan yer". -**âbâd etmek/kılmak** 1) (bir yeri) bakımlı, bayındır, şen ve işlek duruma getirmek, 2) (birini) sevindirmek, (birinin) gönlünü açmak.

âbâdân آبادان *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer).-**âbâdân etmek** (bir yeri) şenlendirmek, bakımlı ve bayındır ve işlek duruma getirmek.-**âbâdân olmak** (bir yer) şen, bayındır ve işlek olmak.

âbâdâni آبادانی *F. a.* 1 bakımlılık, şenlik, 2 (bir iş/şey) yolunda, düzgün ve düzenli olma.

âbâde آباده *T. h. dili: s.* şen, canlı.

[1]**âbâdi** آبادی *F. a.* Hindistan'da üretilen bir tür değerli kâğıt. [Devletâbâd şehrinde yapıldığından bu adla anılmıştır.]

[2]**âbâdi** آبادی *F. a. bk.* **âbâdâni**.

abâi عبائی, **abâyi** عبایی *F. a.* at eyeri altına konulan keçe, haşa.

âbâl آبال *A. ç. a.* develer; *bk.* **ibl** ابل.

âbâni آبانی *T. a.* sarı dallarla işlenmiş bir tür ipek kumaş. *s.* bu kumaştan yapılmış (sarık vb.).

abanoz آبانوز *T. k. dili:* (< *F.* **âbnûs** آبنوس) *a.* siyah renkli sert ve dayanıklı ağaç. *s.* abanozdan yapılmış: *abanoz ok.*-**abanoz kesilmek** siyahlaşıp sert ve dayanıklı duruma gelmek.

abâ-pûş عباپوش *F. s.* ve *a.* aba hırka giyen, derviş.

[1]**âbâr** آبار *A. ç. a.* kuyular; *bk.* **bi'r** بئر.

[2]**âbâr** آبار *F. a.* hesap defteri.

âbât آباط *A. ç. a.* koltuklar, koltuk altları; *bk.* **ibt, ibıt** ابط.

abbâs عباس *A. a.* 1 aslan, 2 (büyük harfle) Hz. Peygamber'in amcasının adı.

Abbâsi عباسی *A. s.* Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas'ın soyundan gelen (kimse). *a.* 1 Hz. Abbas'ın soyundan gelen kimse, 2 Safevi hükümdarı Şah Abbas döneminde kullanılan bir madeni para.

abd عبد *A. a.* kul, köle: *a.-i atik* "azatlı köle".

abdal آبدال *T. k. dili: s.* 1 bön, saf, kandırılması kolay (kimse), 2 derviş tabiatlı, her şeyi hoş gören, hiçbir şeyi önemsemeyen, kalenderce yaşayan (kimse); *bk.* **ebdâl** ابدال.

âbdân آبدان *F. a.* 1 su kabı, 2 kova, 3 sidik torbası.

âb-dâr آبدار *F. s.* 1 sulu, taze ve diri (nesne), 2 parıltılı, göz alıcı (nesne), 3 parlak, cilâlı (nesne), 4 keskin (kılıç), 5 *mec.* güzel, anlamlı (söz).

âb-dâri آبداری *F. a.* 1 sululuk, tazelik, dirilik ve canlılık, 2 parlaklık, göz alıcılık.

âb-dest آبدست *F. a.* 1 abdest, namaz abdesti, namaz kılmak için belli uzuvları yıkamak suretiyle yapılması gereken temizlik, 2 *T.* boy abdesti, belli durumlarda dince belirlenmiş şartlara uygun olarak yapılan beden temizliği.-**abdest almak** namaz kılmak için belli uzuvları belli biçimlerde temizleyip arıtmak.

âb-destân آبدستان *F. a.* abdestlik, namaz abdesti almakta kullanılan su kabı, ibrik.

âbdest-hâne آبدستخانه *F. a.* 1 el, yüz yıkamak ve namaz abdesti almak için yapılmış musluklu ve kurnalı yer, 2 ayakyolu, tuvalet.

abede عبده *A. ç. a.* dinin buyruk ve yasaklarına tam anlamıyla uyanlar, Tanrı'ya karşı kulluk görevlerini eksiksiz yerine getirenler, tapanlar: *a.-i asnâm* "puta tapanlar"; *bk.* **âbid** عابد.

a'bel اعبل *A. s.* 1 çok sert (taş), 2 taşlı, taşlık (yer/dağ).

abes عبث *A. s.* yararı olmayan, boş ve yersiz, saçma.-**abese çalışmak** boş/yararsız şeyle uğraşmak.

âbgâh آبگاه *F. a.* su biriken yer, su çukuru.

âbgine آبگینه *F. a.* 1 şişe, sürahi, kadeh gibi cam kap, 2 ayna.

âb-gîr آبگیر *F. a.* su biriken yer, gölcük, gölet.

âb-gûn آبگون *F. s.* su renginde, gök, mavi.-**âb-gûn kafes** آبگون قفس 1) gök, 2) *mec.* dünya: *Cân bülbülünün budur safîri-Feryâd bu âb-gûn kafesten* (Muallim Nâci) "Can bülbülünün çığlığı şudur: 'Bu mavi renkli kafesten, yani kapanıp kaldığımız şu dünyadan kurtulmaya çare yok mu?'"

âb-gûr آبگور *F. a.* 1 su yolu, 2 su yolu kemeri, 3 pis su kanalı/deliği.

abher عبهر *A. a.* nergis.

âb-hiz آب خیز *F. a.* dalga.

âb-hor آب خور *F. a.* 1 pay, kısmet, hisse, nasip, 2 baht açıklığı, iyi talih.

âb-hord آب خورد *F. a. yuk. m. bk.*

âbık آبق *A. a.* 1 (bir sebep bulunmaksızın) efendisinin yanından kaçan köle, 2 cıva.

[1]**âbi** آبی *A. s.* 1 (-den) kaçınan, (-den) çekinen (kimse), 2 (-den) tiksinen (kimse).

[2]**âbi** آبی *F. s.* 1 suda yetişen, suda yaşayan (bitki/hayvan), 2 su renginde, mavi renkli (nesne). *a.* ayva.

abid عبید *A. ç. a.* kullar, köleler, uşaklar; *bk.* **abd** عبد.

[1]**âbid** آبد *A. a.* yanıltıcı söz, yanıltmaç.

[2]**âbid** عابد *A. a.* kulluk görevlerini yerine getiren, Yüce Tanrı'ya içtenlikle, hoşnutluğunu gözeterek kulluk eden kimse, 2 *tas.* cennete girmek, cennet nimetlerine kavuşmak amacıyla kulluk eden kimse.

âbide آبده *A. a.* 1 eskilerden kalan değerli, önemli ve benzersiz eser, 2 hiç unutulmayıp anlatılagelen olay, 3 benzeri yazılamayacak derecede güzel şiir.

âbih آبیه *A. a.* yüzü örtülü utangaç kadın.

âbil آبل *A. a.* 1 deve, at, koyun gibi hayvanlara bakmakta bilgili ve deneyimli kimse, 2 yeşil ot yiyerek suya ihtiyaç duymayan hayvan.

âbile آبله *F. a.* kabarcık, deri üzerinde oluşan su torbacığı, sivilce.-**âbile-i rûz** آبلهٔ روز günün sivilcesi, yani: *mec.* güneş.

âbir عابر *A. s.* (bir yerden) geçen, geçip giden (kimse).

abir عبير *A. a.* güzel kokulu bir karışım. [Beyaz sandal, sümbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çiçekleri, portakal gibi güzel kokulu bitkilerle bir miktar misk çok ince olarak dövülmek suretiyle yapılırmış.]

abir-âmiz عبير آميز *F. s.* abir karıştırıcı: *abir-âmiz-i enfâs-i bahârî* "bahar meltemlerine abir karıştırıcı".

âbiste آبسته *F. s.* sürülmüş, ekime hazır duruma getirilmiş (tarla).

âbisten آبستن *F. a.* gebe, yüklü; *s.* (-i) içinde bulunduran, (-i) saran, (-i) kapsayan. –**âbisten olmak** (-den) gebe kalmak.

âbişhor آبشخور *F. a.* su yalağı/teknesi, su yatağı.

âb-kâr آبكار *F. a.* 1 su taşıyan, saka, 2 su dolabı beygiri, 3 şarap tüccarı, 4 şarap içen kimse.

âb-keş آبكش *F. a.* su taşıyan kimse, saka.

ablak آبلاق *T. k. dili: s.* 1 iri ve değirmi (yüz, çehre), 2 teni beyaz; saçı, kaşı ve bıyığı koyu siyah (genç irisi). *a.* ayaklarındaki sekiler oyluklarına kadar varan aklı karalı at, alabacak.

âbnûs آبنوس *F. a. bk.* **abanoz** آبانوز.

âbnûsi آبنوسى *F. s.* abanoz ağacından yapılma (nesne).

âb-peykerân آب پيكران *F. a. gökb.* Burçlar Kuşağı'ndaki, aralıkları otuzar dereceye bölünmüş on iki burçtan her birinin onar derecelik üç bölüğünün ilişkili bulunduğu varsayılan gezegenler. [Örnek olarak Koç burcunun ilk on derecesi Merih, ikinci on derecesi Güneş, son on derecesi ise Zühre ile ilişkili idi. Yıldızların hareketlerine ve konumlarına göre hüküm çıkarmakta bunlar göz önünde bulundurulurdu.]

âb-râh آبراه *F. a.* su yolu.

abraş آبراش *T. k. dili: s.* 1 alacalı, benekli (at), 2 tüysüz yerlerinde uyuza benzer hastalığı olan (at). *a.* 1 beyaz ve kırmızı alaca renk, 2 ala tenlilik, vücutta "sam lekesi" denilen lekeler oluşturan bir hastalık, albino, 3 vücudunda söz konusu hastalık yüzünden lekeler bulunan kimse, ala tenli, 4 yüzde ve vücudun başka yerlerinde şekil bozukluğuna yol açan bir hastalık, miskin illeti, cüzam, lepra, 5 bu hastalığa yakalanmış kimse, cüzamlı; *bk.* **ebreş** ابرش ve **abras** ابرص.

âb-riz آبريز *F. a.* 1 ayakyolu, tuvalet, 2 ibrik, 3 (*T. h. dili:* **havruz** هاوروز) pis su kabı, pislik konulan kap.

âb-süvâr آب سوار *F. s.* su yüzünde yüzen (nesne). *a.* su üzerinde sürüklenip giden kabarcık.

âb-şâr آبشار *F. a.* su şarıltısı.

âb-şinâs آب شناس *F. a.* 1 gemi kılavuzu, 2 su yollarının bakım ve onarımını yapan işçi/usta, su yolcu.

âb-tâbe آبتابه *F. a.* bahçıvan kovası.

abûs عبوس *A. s.* 1 asık, somurtkan, ekşi (yüz): *vech-i abûs* "asık, somurtkan yüz", 2 asık suratlı, ekşi yüzlü (kimse): *abûsü'l-vech* "asık suratlı kimse".

âb-yâr آبيار *F. s.* 1 sulayıcı, su verici, 2 bakıcı, yetiştirici, 3 bereket ve bolluk sağlayıcı, 4 *mec.* yardım edici, el uzatıcı, destek verici.

âb-yâri آبيارى *F. a.* 1 sulayıcılık, 2 *mec.* yardım, destek.

[1]âc آج *F. a.* istek, arzu, hırs.

[2]âc عاج *A. a.* fil dişi.

acâib عجائب *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **acâyib** عجايب) şaşılacak, eşi bulunmayan şeyler, harikalar. *z. T.* pek, son derecede; *bk.* **acibe** عجيبه.–**acâib-i seb'a** عجائب سبعه dünyanın yedi harikası.

acâiz عجائز *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **acâyiz** عجايز) kocakarılar; *bk.* **acûz** عجوز, **acûze** عجوزه.

âcâl آجال *A. ç. a.* eceller; *bk.* **ecel** اجل.

âcâm آجام *A. ç. a.* 1 ormanlar, ağaçlıklar, 2 sık çalılıklar, 3 aslan yatakları; *bk.* **eceme** اجمه.

a'câm اعجام *A. ç. a.* acemler; *bk.* **acem** عجم.

âcâr آجار *A. ç. a.* karşılıklar, ödüller; *bk.* **ecr** اجر.

aceb عجب *A. a.* şaşılacak şey.

aceb عجب *T. s.* tuhaf, şaşılacak, şaşkınlık verici. *z. T.* mı ki, acaba.

acebâ عجبا *F.* (< *A.* **aceben** عجباً) (*T. k. dili:* **acaba**) *z.* Şaşkınlık, kararsızlık, merak ve kuşku anlatır.

acel عجل *A. a.* ivme, ivecenlik, sabırsız davranma, çabukluk, bir nesneyi vaktinden önce isteyip araştırma.

a'cel اعجل *A. s.* pek tez, pek sabırsız.

acele عجله *A. a.* ivme: *ale'l-acele* "çarçabuk". *z.* acele ile, beklemeksizin, hemen.

[1]acem عجم *A. a.* 1 Arap soyundan olmayan kavimler, 2 İranlı, Fars.

[2]acem عجم *T. a.* 1 Türk müziğinde bir makam adı, 2 (büyük harfle) İran.

acemi عجمى *F. s.* 1 Arap soyundan olmayan, 2 Acem, İranlı, 3 *mec.* tecrübesiz, 4 yabancı.

a'cemi اعجمى *A. s.* 1 Arap ırkından olmayan kimse.

a'cez اعجز *A. s.* çok/pek/daha/en zavallı; *bk.* **âciz** عاجز.

aceze عجزه *A. ç. a.* güçsüzler, zavallılar; *bk.* عاجز **âciz**.

âci عاجى *F. s.* fil dişinden yapılma.

acib عجيب *A. s.* şaşkınlık verici (şey, durum): *hâl-i acib* "şaşkınlık verici durum".

acibe عجيبه *A. a.* şaşılacak, şaşırıp kalınacak şey, nitelik.

[1]âcil آجل *A. s.* sonraki, sonraya kalan, sonraya bırakılan (iş/eylem/uygulama). *a.* öte dünya, ahiret.

[2]âcil عاجل *A. s.* 1 şimdi, geciktirilmeden, beklemeden, hemen olması/yapılması vb. gereken (iş, eylem vb.): *emr-i âcil* "hemen yapılması gereken iş", 2 zorlayıcı, öncelikli, ilk olarak yapılması gereken (iş, eylem vb.), 3 peşin, önce, önceden. *a.* dünya.

[1]âcilen آجلاً *A. z.* sonradan, ileride, daha sonra, sonraya bırakılmış olarak.

[2]âcilen عاجلاً *A. z.* hemen, şimdi, beklemeksizin/bekletmeksizin.

âcin آجن *A. a.* rengi ve tadı değişmiş, bozulmuş su.

acin عجين *A. s.* ilaç hamuru.

âcir آجر *A. a.* kendine ait bir yer/eşya üzerindeki kullanım hakkını belli bir para karşılığında başkasına veren kimse.

âciz عاجز *A. s.* 1 elinden iş gelmeyen, beceriksiz, işe yaramaz (kimse), 2 gücü az, (bir işi yapmaya) gücü yetmeyen, zavallı, düşkün (kimse).

âcizâne عاجزانه *F. z.* gücü az olan/güçsüz olan kimseye düşen/yaraşan: *tuhfe-i âcizâne* "güçsüz kimseye yaraşan armağan".

âcizi عاجزى *F. s.* güçsüz, zavallı olan kimseyle ilgili; güçsüz, zavallı olan kimseyle yakınlığı ve ilişkisi bulunan (kimse/yön/durum). [Alçak gönüllülük sözü olarak kullanılmıştır: *peder-i âcizî* "ben zavallının babası".]

acm عجم *A. a. dilb.* harfe nokta koyma.

acûl عجول *A. s.* aceleci, sabırsız (kimse).

acûz عجوز, **acûze** عجوزه *A. s.* kocakarı.

âcür آجر *A. a.* kerpiç, tuğla, kiremit.

âcüri آجرى *F. a.* tuğlacı, kiremitçi.

acz عجز *A. a.* 1 (bir işi yapmaya) gücü yetmeme, güçsüzlük hâli: *acz-i derk* "anlama güçlüğü, anlayışsızlık", 2 (bir işi yapmakta) yetersiz olma, yetersizlik hâli.

ad(d) عد *A. a.* 1 (-i) sayma, (-in) sayısını belirleme, 2 (-e) değer verme, … yerine koyma, gibi görme.

[1]a'dâ' اعداء, **a'dâ** اعدا *A. ç. a.* düşmanlar; *bk.* **adüv(v)**.

[2]a'dâ اعدى *A. s.* çok/pek/daha/en acımasız.–**a'de'l-eâdi** اعدى الاعادى düşmanların en acımasızı.

âdâb آداب *A. ç. a.* edepler; *bk.* **edeb** ادب.-**âdâb-ı zekiyye** آداب زكيه düzgün, iyi ve beğenilir davranışlar.

a'dâd اعداد *A. ç. a.* sayılar; *bk.* **aded** عدد.

adak(k) ادق *A. s.* pek ince; **adakku'l-enf** ادق الانف pek ince burunlu.

adal(l) اضل *A. s.* (yolca) çok/pek/daha/en sapkın (kimse): *bel hüm adal* "belki daha da sapkın". [*Kur'an*'da geçer.]

adalât عضلات *A. ç. a.* kaslar; *bk.* **adale** عضله.

adale عضله *A. a.* kas.

adâlet عدالت *A. a.* 1 denge, 2 akla ve insanların değer ölçülerine göre doğruluğu benimsenmiş olanı yapma; her işte, her şeyde ve herkes hakkında doğru ve gerçek olanı yerine getirmeye çalışma.

adâvet عداوت *A. a.* düşmanlık.

aded عدد *A. a.* sayı.

adedi عددى *F. s.* sayıyla ilgili, sayısal.

a'del اعدل *A. s.* çok/pek/daha/en adaletli.

âdem آدم *A. a.* (*T. k. dili:* **adam** آدام) insan, er kişi.-**adam koşmak** yanına katmak, (birinin) yanına adam vermek, (birini) birlikte göndermek.-**adam koşturmak** (birinin) yanına adam vererek birlikte göndermek.-**adam olmak** büyümek, yetişmek, yiğitlik çağına girmek.-**adamın başına gelmek/adamın başından geçmek** kötü/şaşırtıcı bir durumla karşılaşmak.-**adam yerine koymamak/saymamak** (birine) değer vermemek, saygı göstermemek.-**adam yerine tutmamak** (birinin) yüzüne bakmamak, (birini) küçük görmek, aşağılamak, hiç yerine koymak.

adem عدم *A. a.* 1 yokluk; *zıddı:* **vücûd** وجود, 2 olmama, bulunmama: *a.-i mes'ûliyyet* "sorumluluğu olmama".

âdemi آدمى *F. a.* 1 adam, insan, insanoğlu, 2 bir kimse, bir kişi.

âdemiyân آدميان *F. ç. a.* adamlar, insanoğulları.

âdemiyyet آدميت *A. a.* adamlık, insanlık; insana yaraşır nitelik/tutum/davranış; insanca değerlerle donanmış olma niteliği.

âdem-pîrâ آدمپيرا *F. a. tas.* 1 olgun ve ergin kimse, 2 (manevî olgunluk kazanmaya istekli olanları, Tanrı'ya yakınlaşma yoluna girenleri) eğitici, mürşit.

âder آدر *A. a.* kasığı çıkık kimse.

ades عدس *A. a.* mercimek.

adese عدسه *A. a.* mercek.

âdet عادت *A. a.* eskiden beri yapılagelen, bu yüzden olağan ve gerekli olan değeri kazanmış eylem, iş, nitelik ve durum; gelenek, görenek.

adhâ اضحى *A. ç. a.* kurbanlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

âdi عادى *A. s.* 1 görülegelen, olağan (nesne/durum), 2 bayağı, niteliksiz, değerce aşağı, değersiz (kimse/nesne).

adid عديد *A. s.* birden çok, tek olmayıp sayılabilir olan (nesne). [Çoklu adlara vasıf olduğundan kullanımda dişili olan **adide** عديده biçimi yaygındır: *berâhin-i adide* "birden çok/çok sayıda delil".]

âdil عادل *A. s.* hakkı gözeten, gerçekten yana olan, doğruluk ilke ve ölçülerine göre davranan, doğru (kimse): *şâhid-i âdil* "yalan söylemeyen, doğru tanık".

adil عديل *A. s.* benzer, denk, eş: *bi-adil* "eşsiz".

âdilâne عادلانه *F. z.* doğru ve gerçek olana, doğruluk ilke ve ölçülerine göre davranana yakışacak biçimde.

adim عديم *A. s.* yok, olmayan (şey). [Türkçe'nin **-siz** eki gibi *yoksunluk* bildirir: *adîmü'l-misâl* "benzersiz, eşsiz".]

âdiye عاديه *A. a.* 1 koşarak geliş, atılış, 2 saldırı, 3 aşırılık, 4 haksızlık, kötülük, düşmanlık.

adl عدل *A. a.* adalet; *bk.* **adâlet** عدالت.

adn عدن *A. a.* 1 cennet, 2 sekiz cennetten birinin adı. [Nebilere, sıddıklara ve şehitlere özgü bir cennet olduğu aktarılmıştır.]

adrâs اضراس *A. ç. a.* azı dişleri; *bk.* **dırs** ضرس.

adüv(v), adû عدو *A. a.* düşman: *adû-yu cân* "can dümanı", *adüvv-ü kadim* "eski düşman".

afâf عفاف, **afâfet** عفافت *A. a.* iç temizliği, arınma, günahtan kaçınma; *bk.* **iffet** عفت.

âfâk آفاق *A. ç. a.* 1 ufuklar; *bk.* **ufk, ufuk** افق, 2 dünyanın dört bir yanı, köşesi bucağı.-**âfâkı tutmak** dünyanın dört bir yanına yayılmak.

âfâk-gîr آفاقگير *F. s.* dünyayı tutmuş, dünyanın her yanına yayılmış (ün/haber vb.).

âfâki آفاقى *T. s.* havadan sudan, dereden tepeden, gereksiz ve önemsiz (söz). *a.* Mekke'ye yalnız hac için giden, orada sürekli oturmayan kimse.

afârit عفاريت *A. ç. a.* çok zararlı, çok zarar verici cinler, ifritler; *bk.* **ifrît** عفريت.

âfât آفات *A. ç. a.* acıya ve kayba yol açıcı olaylar, yıkımlar; *bk.* **âfet** آفت.

a'fer اعفر *A. s.* bembeyaz, apak (nesne).

âferide آفريده *F. s.* yaratılmış, mahluk.

âferidgâr آفريدگار *F. a.* Yaratıcı, Hâlık, Tanrı.

âferidgâri آفريدگارى *F. s.* Yaratıcı katıyla ilgili (konular).

âferin آفرين *F. ünl.* 1 beğenme, yerinde bulma ve övgü bildirir, 2 alay yollu yerme bildirir.-**âferin getirmek** (birini) övmek, (birinin) yaptığını beğenmek.-**âferin okumak** beğenmek, övmek, alkışlamak, alkış tutmak.

âferinende آفريننده *F. s.* Yaratıcı, Tanrı.

âferin-hân آفرين خوان *F. s.* "Aferin" deyici, beğendiğini dile getirici, övücü (kimse).-**âferin-hân olmak** (bir şeyi) beğendiğini dile getirmek, övmek.

âferiniş آفرينش *F. a.* yaradılış.

a'fet اعفت *A. s.* 1 aklı kıt, salak, bön (kimse), 2 en güç (şey).

[1]âfet آفت *A. a.* 1 sıkıntıya düşürücü, acı verici durum, 2 ortalığı alt üst edici, yıkıcı, yok edici durum.

[2]âfet آفت *T. a.* eşsiz güzellikte dilber, sevenin başına belâ açacak güzel.-**âfet-i cân** آفت جان 1) güzel, dilber, 2) insanın ruh dengesini alt üst eden, kişiye acı çektiren durum/oluş vb.-**âfet-i devrân** آفت دوران benzersiz güzel, eşsiz dilber.

âfet-zede آفتزده *F. a.* birden çıkagelen bir yıkıma uğramış, acı çekmiş ve zarar görmüş kimse.

âfet-zedegân آفت زدگان *F. ç. a.* afetzedeler.

âfık آفق *A. s.* iyilik yapmayı çok seven, elinden geldiğince herkese iyilik yapmaya çalışan (kimse).

âfi عاف *T. h. dili: a.* (< *A.* **âfiyet** عافيت) sağlık.

afîf عفيف *A. s.* haramdan ve kötü işten sakınan, temiz, namuslu, iffetli (kadın).

âfik آفك *A. s.* yalancı, yalan söyleyen (kimse).

âfil آفل *A. s.* kaybolan, görünmez olan, batan (güneş, yıldız).

afin عفن *A. s.* 1 bozulup kokmuş (nesne), 2 pis kokulu (nesne).

âfitâb آفتاب *T. a. mec.* 1 güzel yüzlü, parlak çehreli kimse, 2 kadın adı.

âfiyet عافيت *A. a.* sağlık, bedence sağlıklı oluş.

âfrûşe آفروشه *F. a.* un helvası.

afsun افسون *T. h. dili:* (< *A.* **efsûn** افسون) büyü, sihir, sihirli dua.-**afsun okumak** sihir sözleri söylemek, sözde sihirli dualar okumak.

âftâb آفتاب *F. a.* (*T. k. dili:* **âfitâb**) 1 güneş, 2 *T. mec.* güzel yüzlü, parlak çehreli kimse.

âftâbe آفتابه *F. a.* bahçıvan kovası.

âftâb-gîr آفتابگیر *F. a.* şemsiye.

âftâb-ı iştihâr آفتاب اشتهار çok ünlü kimse.

âftâb-ı Kureyş آفتاب قریش, **âftâb-ı Kureyşî** آفتاب قریشی Hz. Muhammed.

âftâb-perest آفتاب پرست *F. s.* güneşe tapan (kimse). *a.* 1 nilüfer çiçeği, 2 kertenkele.

âftâb-süvâr آفتاب سوار *F. s.* sabahları erken kalkan, gün doğmadan kalkmayı alışkanlık edinmiş (kimse).

afüv(v), afû عفو *A. s.* bağışlaması çok olan. [Yüce Tanrı'nın güzel adlarından biridir.]

afv عفو *A. a.* (birinin suçunu) bağışlama, (birinin suçundan) geçme.

afyon أفيون *T. a. bk.* **efyûn** افيون.

âgâh آگاه *F. s.* 1 bilgili, haberli (kimse), 2 uyanık, ileri görüşlü, kalp gözü açık (kimse). **–âgâh etmek** 1) (-i) bildirmek, (-i) duyurmak, (-i) haber vermek, (birini) (bir konuda) bilgilendirmek, 2) öğretmek, öğrenmesini sağlamak, 3) (birine) öğüt vermek, (birine) (bir şey) öğütlemek, 4) göstermek, (birini) (bir konuda) uyarmak.**–âgâh olmak** 1) (-i) bilmek, (-i) tanımak, (-den) haberi olmak, 2) anlamak, kavramak, duymak, 3) önceden duymak/görmek, 4) sakınmak, uyanık olmak.**–âgâha gelmek** (birini) uyarmağa/uyandırmağa gelmek.**–âgâhı olmayan** bir şey bilmeyen, bir şeyden haberi olmayan, bilgisiz, boş kafalı (kimse).

âgâh-dâr آگاهدار *F. s.* 1 bilgili, her şeyden haberi olan, görmüş geçirmiş (kimse), 2 öğretilmiş, bilgilendirilmiş, haberli kılınmış (kimse).**–âgâh-dâr etmek** 1) (-i) bildirmek, (-i) haber vermek, 2) (birini) öğütlemek, (birine) öğüt vermek.

âgâhî آگاهی *F. a.* 1 (bir şey hakkında) bilgili olma, (-i) yakından tanıma, haberli olma, bilme, 2 dikkat, uyanıklık, uyanık bulunma, 3 uyanıklık, kalp gözü açıklığı, 4 haber.

âgâh-zamîr آگاه ضمیر *F. s.* kalp gözü açık, uyanık (kimse).

âgeh آگه *F. s. bk.* **âgâh** آگاه.

âgehî آگهی *F. a. bk.* **âgâhî** آگاهی.

âgende آگنده *F. s.* 1 doldurulmuş, dolu (nesne), 2 tıkalı (nesne).

âgende-gûş آگنده گوش *F. s. mec.* kulağı tıkalı, öğüt ve söz dinlemez, hayırsız (kimse).

âgin آگین *F. s.* 1 dolu (kap), 2 kaplamış, yayılmış, yaygın (nesne).

ağâlît اغالیط *A. ç. a.* dinleyeni yanıltmak için söylenen sözler, yanıltmaçlar; *bk.* **uğlûta** اغلوطه.

ağan(n) اغن *A. s.* burundan konuşan, hımhım (kimse).

ağânî اغانی *A. ç. a.* ezgiler; *bk.* **uğniye** اغنیه.

ağar(r) اغر *A. s.* 1 çok/pek/daha/en beyaz ve parlak (nesne), 2 pek mağrur ve saygın (kimse).

âğâz آغاز *F. a.* 1 (-e) başlama, girişme, giriş yapma.**–âğâz etmek/eylemek** (-e) başlamak, (-e) koyulmak.

âğâze آغازه *F. a.* şarkı başlangıcı, şarkı girişi.**–âğâze etmek** (okuyucu) şarkıya giriş yapmak.

ağbâ اغبى *A. s.* çok/pek/daha/en ahmak (kimse).

ağber اغبر *A. s.* 1 tozlu (nesne), 2 boz (renk için): *ferş-i ağber* "boz renkli düzlük/yer, dünya".

ağbiyâ' اغبیاء, **ağbiyâ** اغبیا *A. ç. a.* aklı kıtlar, ahmaklar, bönler; *bk.* **ğabî** غبی.

ağdiye اغذیه *A. ç. a.* gıdalar; *bk.* **ğıdâ** غذا.

âğışte آغشته *F. s.* bulaşmış, (birbirine) karışmış, bulaşık, karışık (nesne): *âğışte-i hûn u hâk* "kana, toprağa bulaşmış, bulanmış".**–âğışte etmek** (iki ya da daha çok şeyi) birbirine karıştırmak.

âğıye آغیه *A. a.* 1 içine su biriken çukur, 2 su kanalı, su arkı.

ağlâk اغلاق *A. ç. a.* 1 kilitler, 2 *mec.* kapalı, anlaşılmaz şeyler; *bk.* **ğalak** غلق.

ağlâl اغلال *A. ç. a.* ayağa vurulan/boyuna geçirilen demir halkalar, prangalar; *bk.* **ğul(l)** غل. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ağlât اغلاط *A. ç. a.* yanlışlar, yanlış şeyler; *bk.* **ğalat** غلط.

ağlaz اغلظ *A. s.* çok/pek/daha/en kaba ve çirkin (nesne/söz vb.).

ağleb اغلب *A. s.* çok/pek/daha/en üstün/güçlü.**–ağleb-i ıhtimâl** اغلب احتمال *z.* en güçlü olasılıkla, olması en çok beklendiği üzere.

ağlef اغلف *A. s.* 1 kabuklu (meyve vb.), 2 örtülü (nesne), 3 sünnetsiz (erkek).

ağlîsûn اغلیسون *F. a.* eleğimsağma.

ağmâd اغماد *A. ç. a.* kınlar; *bk.* **ğımd** غمد.

ağmâr اغمار *A. ç. a.* akılsızlar, tecrübesizler; *bk.* **ğamr** غمر.

ağmâz اغماز *A. ç. a.* göz yummalar; *bk.* **ğamz** غمز.

ağnâ اغنى *A. s.* çok/pek/daha/en varlıklı, zengin (kimse).**–ağne'l-ağniyâ** اغنى الاغنیا zenginlerin en zengini, en büyük zengin (kimse).

ağnâm اغنام *A. ç. a.* 1 koyunlar, keçiler, 2 koyun, keçi ve diğer hayvanlardan alınan vergi ve bundan elde edilen gelirler: *a.-ı ğanâyim* "ganimet koyunlar"; *bk.* **ğanem** غنم.

ağniyâ' اغنیاء, **ağniyâ** اغنیا *A. ç. a.* varlıklı kimseler, zenginler; *bk.* **ğanî** غنی.

ağniye اغنیه *A. ç. a.* ezgiler, kulağa hoş gelen uyuşumlu güzel sesler; *bk.* **ğınâ'** غناء.

ağrâr اغرار *A. ç. a.* 1 kolay aldanan kimseler, 2 zenginlikleriyle övünüp böbürlenen kimseler; *bk.* **ğırre** غره.

ağrâs اغراس *A. ç. a.* yeni dikilmiş fidanlar. [Teklisi aynı anlamda kullanılmayan çoklulardandır.]

ağrâz اغراض *A. ç. a.* 1 dilekler, niyetler, maksatlar; *bk.* **ğaraz** غرض, 2 kötü dilekler, kötü niyetler.

ağreb اغرب *A. s.* pek şaşırtıcı, pek tuhaf, daha/en şaşkınlık verici, şaşkınlığa düşürücü (durum/nesne).**–ağreb-i ğarîb** اغرب غریب son derecede şaşkınlık verici (durum/nesne).

ağribe اغربه *A. ç. a.* kargalar; *bk.* **ğurâb** غراب.

ağsân اغصان *A. ç. a.* ağaç dalları; *bk.* **ğusn** غصن.

ağser اغثر *A. s.* boz ve esmer renkli (kimse), 2 çok tüylü (aba, kilim). *a.* 1 karabatak, 2 *mec.* ayaktakımı, serseri güruhu.

ağşiye اغشیه *A. ç. a.* 1 örtüler, perdeler, 2 *anat.* kimi organları kaplayan ince zarlar; *bk.* **ğışâ'** غشاء.

ağtıye اغطیه *A. ç. a.* örtüler, perdeler; *bk.* **ğıtâ'** غطاء.

âğûş آغوش *F. a.* karanlık yerlerde korkudan insanın gözü önünde beliren korkunç görüntüler; *bk.* **ğûl** غول.

ağvâr اغوار *A. ç. a.* çukurlar, çukurluklar; *bk.* **ğâr** غار.

ağvâr اغوار *A. ç. a.* dipler, derinlikler; *bk.* **ğavr** غور.

ağvâs اغواث *A. ç. a.* 1 yardımlar, 2 *tas.* Tanrı katına yakınlaşma yolunda sürekli kulluk eden, bu yolda olgunluk ve erginlik kazanmış kimselerin önde gelenleri; *bk.* **ğavs** غوث.

ağyâr اغیار *A. ç. a.* 1 başkaları, 2 yabancılar, bildik ve tanıdık olmayan kimseler 3 engeller, sevenlerin sevdiklerine yakınlaşmasını önleyen kimseler, sevenin düşmanları; *bk.* **ğayr** غیر.

ağyer اغیر *A. s.* çok/pek/daha/en gayretli (kimse).

ağzâ' اغزاء, **ağzâ** اغزا *A. ç. a.* savaşlar; *bk.* **ğazâ'** غزاء.

ağzab اغضب *A. s.* çok/pek/daha/en öfkeli (kimse).

ağzaf اغضف *A. s.* uzun ve sarkık kulaklı (hayvan).

ağzel اغزل *A. s.* 1 pek âşıkça olan, pek âşıkça duyguları dillendiren (söz/şiir), 2 şiddetli, tir tir titreten (sıtma).

ağziye اغذيه *A. ç. a. bk.* **ağdiye** اغديه

ah اخ *A. a.* kardeş.

âh آه *F. ünl.* üzüntü, acı, sıkıntı, iç darlığı, özlem gibi anlatımları vardır.–**âh çekmek/etmek** 1) inlemek, 2) istek, özlem ve kaybından ötürü yerinmek, üzülmek.

ahab(b) احب *A. s.* çok/pek/daha/en sevgi duyulan/sevilen (kimse).

âhâd آحاد *A. ç. a.* asal sayılar, birler; *bk.* **ahad** احد.–**âhâd-i nâs** آحاد ناس sıradan kimseler, seçkin ve üst sınıftan olmayan kişiler.

[1]**ahad** احد *A. a.* (sayı değeri için) bir. –**ahadü'l-âhâd** احد الآحاد, **ahadü'l-ahadeyn** احد الاحدين benzersiz, benzeri görülmedik şey.

[2]**ahad(d)** احد *A. s.* çok/pek/daha/en keskin.

ahadiyyet احديت *A. a.* (Yüce Tanrı için) bir ve tek oluş, birlik.

ahaf(f) اخف *A. s.* 1 çok/pek/daha/en hafif, 2 *mec.* sevimli, şen, neşeli, sıkıcı olmayan.

ahak(k) احق *A. s.* daha çok hak sahibi olan, daha/en çok hak eden, daha/en lâyık.

ahar آهار *T. a.* (eskiden) kâğıdın yüzünü pürüzsüz ve parlak duruma getirmek için hattatların kullandıkları, nişasta ile yumurta akı karışımı madde; *bk.* **ehâr** اهار.

âhar آخر *A. s.* başka.

ahare اخره *A. a.* her şeyin sonu.

[1]**ahas(s)** اخس *A. s.* çok/pek alçak, soysuz (kimse).

[2]**ahas(s)** اخص *A. s.* 1 en yakın/özel (kimse/nesne), 2 başlıca (durum/konu vb.), 3 daha önde, daha öncelikli olan (durum).

ahbâb احباب *A. ç. a. bk.* **ahıbbâ'** احباء.

[1]**ahbâr** اخبار *A. ç. a.* haberler; *bk.* **haber** خبر.

[2]**ahbâr** احبار *A. ç. a.* ilim adamları; *bk.* **hibr** حبر. [Yalnız Yahudi asıllı olanlar için kullanılmıştır.]

ahbâz اخباز *A. ç. a.* ekmekler; *bk.* **hubz** خبز.

ahbel احبل *A. a.* börülce.

ahbel اخبل *A. s.* akıl yoksulu, deli, kaçık (kimse).

ahben احبن *A. a.* vücudu su toplayan kimse.

ahbes اخبث *A. s.* çok/pek/daha/en kötü.

ahbiye اخبيه *A. ç. a.* kıldan yapılmış göçebe çadırları; *bk.* **hıbâ'** خباء.

ahbûn اخبون *F. a.* Türkçe'de "yılanbaşı" denilen ot.

ahcâf احجاف *A. ç. a.* aykırı davranışlar, uygunsuzluklar; *bk.* **hacef** حجف.

ahcâr احجار *A. ç. a.* taşlar; *bk.* **hacer** حجر.

ahcen احجن *A. s.* kıvırcık (saç).

ahcüste اخجسته *F. a.* kapı eşiği.

ahd عهد *A. a.* 1 (bir konuda) söz verme, (bir işi) üzerine alma, 2 (bir şeyi yapmak üzere verilen) söz, yemin, 3 dönem, zaman: *a.-ı şebâb* "gençlik dönemi".

ahda' اخدع *A. s.* çok/pek hileci, çok/pek dubaracı.

ahdâk احداق *A. ç. a.* göz bebekleri; *bk.* **hadaka** حدقه.

ahdân اخدان *A. ç. a.* dostlar, arkadaşlar; *bk.* **hadin** خدن.

[1]**ahdâs** احداث *A. ç. a.* gençler; *bk.* **hades** حدث.

[2]**ahdâs** احداث *A. ç. a.* 1 yeni şeyler, yenilikler, 2 sıkıntılar, üzüntüler, dertler, 3 uğursuzluklar, talihsizlikler pis şeyler, pislikler, bulaşıklar; *bk.* **hades** حدث.

[1]**ahdeb** احدب *A. s.* kambur.

[2]**ahdeb** اخدب *A. s.* kimsenin görüş ve düşüncesini beğenmeyen uzun boylu ahmak (kimse).

ahdebiyyet احدبيت *A. a.* kamburluk.

[1]**ahder** احدر *A. s.* şaşı (kimse).

[2]**ahder** اخدر *F. a.* kardeş çocuğu.

[3]**ahder** اخدر *A. s.* karanlık, çok/pek koyu karanlık.

ahderi اخدرى *A. a.* vahşi eşek.

âhek آهك *F. a.* kireç.

âhen آهن *F. a.* demir.–**âhen-i cüft** آهن جفت sapan demiri.–**âhen-i gâv** آهن كاو öncekine *bk.*

âhen-cân آهن جان *F. s.* dayanıklı, sabırlı, canı pek, mayası acıyla yoğrulmuş (kimse).

âhen-dil آهن دل *F. s.* 1 demir yürekli, korku bilmez (kimse), 2 acımasız (kimse).

âheng آهنك *F. a.* (*T. k. dili:* **âhenk**) 1 seslerin düzgün ve birbiriyle uyuşumlu olması, 2 musiki aletleri arasında ses uyuşumu bulunması, 3 çalgı düzeni, çalgıya düzen veriş, sesin usule uygun çıkarılması, 4 düzen, düzgünlük, 5 çalıp çağırma, eğlenme, 6 (bir işi/şeyi yapmaya) niyet etme.–**âhenk etmek** 1) bir ağızdan şarkı söylemek, 2) uymak, uygunluk göstermek, 3) eksiklerini tamamlayarak işe hazır duruma gelmek, iş görmeye hazır durumda beklemek.–**âhenk eylemek** (bir işe) niyet eylemek.–**âheng-i giriz etmek** yüz döndürmek, kaçmak.

âhenger آهنكر *F. a.* demirci.

âhengeri آهنكرى *F. a.* demircilik, demirci mesleği.

âhengi آهنكى *A. a.* (ses) düzenli ve uyuşumlu olma, kulağa hoş gelme, ahenklilik.

âhen-hây آهن خاى *F. s.* gem tutmaz, sert başlı (at).

âhenin آهنين *F. s.* 1 demirden, demirden yapılma, 2 *mec.* güçlü, sağlam, zorlu, 3 *mec.* acımasız, katı, katı yürekli (kimse).

âhenin-dil آهنين دل *F. s. bk.* **âhen-dil** آهن دل.

âhenin-reg آهنين رك *F. s. bk.* **âhen-reg** آهن رك.

âhen-keş آهنكش *F. a.* mıknatıs.

âhen-reg آهن رك *F. s.* dayanıklı, sağlam, güçlü (at).

âhen-rübâ آهن ربا *F. a.* mıknatıs.

âheste آهسته *F. s.* yavaş, ağır.–**âheste gitmek/yürümek** yavaş yavaş, adım adım gitmek, yap yap yürümek, yürürken acele etmemek. *z.* yavaş yavaş, ağır ağır, arkın arkın, acele etmeksizin. [İkileme olarak da kullanılır: *âheste âheste.*]

âhestegi آهستكى *F. a.* yavaşlık, acelesizlik.

ahfâ اخفى *A. s.* çok/pek/daha/en gizli.

ahfâd احفاد *A. ç. a.* torunlar; *bk.* **hafîd** حفيد.

ahfaz اخفض *A. s.* 1 çukur/alçak (yer), 2 *mec.* alçak gönüllü (kimse).

ahfeş اخفش *A. a.* gece gündüzden daha iyi görme biçiminde tanımlanan göz hastalığına yakalanmış kimse.

ahfiye اخفيه *A. ç. a.* gizli şeyler; *bk.* **hıfâ'** خفاء.

ahger اخكر *F. a.* kor.

ahıbbâ' احباء, **ahıbbâ** احبا *A. ç. a.* dostlar, iyi görüşülen kimseler, bildikler, tanıdıklar; *bk.* **habîb** حبيب.

ahıllâ' اخلاء, **ahıllâ** اخلا *A. ç. a.* dostlar; *bk.* **halil** خليل.

âhır آخر *A. s.* son. *z.* sonra, sonunda. –**âhır etmek** (-i) bitirmek, sona erdirmek, başa çıkarmak.–**âhır olmak** bitirilmek, bitmek, sona ermek.

âhır-bîn آخر بين *F. s.* her şeyin sonunu gözünün önüne getiren, işin nereye varabileceğini düşünen (kimse).

âhıret آخرت *A. a.* öte dünya, ölümden sonra gidilecek yer.–**âhırete gitmek** ölmek.

âhırin آخرين *A. ç. a.* sonrakiler/sondakiler, sonra/son zamanlarda gelenler; *bk.* **âhır** آخر; *zıddı:* **evvelîn** اولين.

âhırü'l-emr آخر الامر *A. z.* sonunda, en sonunda, en sonra.

âhız آخذ *A. s.* alıcı (kimse/nesne).

ahiha اخيخه *A. a.* bulamaç.

âhihte آخيخته *F. s.* sıyrılmış, kınından çekilip çıkarılmış (kılıç).

âhir عاهر *A. s.* kötü yola düşmüş kadın.

ahir اخير *A. s.* son, en son.

ahiren اخيراً *A. z.* son olarak, en son olmak üzere.

ahiz اخيذ *A. s.* tutsak, yakalanmış, ele düşmüş kimse.

ahkâb احقاب *A. ç. a.* uzun zamanlar/süreler; *bk.* **hukub, hukb** حقب.

ahkâd احقاد *A. ç. a.* içten içe beslenen düşmanlıklar; *bk.* **hıkd** حقد.

ahkâf احقاف *A. ç. a.* kum tepeleri/yığınları; *bk.* **hukfe** حقفه.

ahkâm احكام 1 buyruklar, buyrultular, 2 resmi kararlar, 3 öğütler, uyarılar, 4 durumlar, 5 gelişmeler, 6 çağrılar; *bk.* **hukm** حكم.

ahkar احقر *A. s.* en değersiz, en düşkün (nesne/kimse).

ahkem احكم *A. s.* 1 buyruğu daha/en geçerli olan (kimse), 2 pek akıllı ve ileri görüşlü olan (kimse).

ahkûjene اخكوژنه *F. a.* düğme.

ahkûk اخكوك *F. a.* olmamış, ham zerdali, çağla.

[1]**ahlâ** احلا *A. s. bk.* احلى.

[2]**ahlâ** احلى *A. s.* çok/pek tatlı (yemek).

ahlâb اخلاب *A. ç. a.* kuş pençeleri/tırnakları; *bk.* **hılb** خلب.

ahlâf اخلاف *A. ç. a.* sonrakiler, sonra gelecekler; *zıddı:* **eslâf** اسلاف; *bk.* **halef** خلف.

[1]**ahlâk** اخلاق *A. ç. a.* yıpranmış, yırtık pırtık giysiler; *bk.* خلق **halak.**

[2]**ahlâk** اخلاق *A. ç. a.* 1 huylar, insanın yaradılışında var olan ya da sonradan kazandığı, davranışlarında görülen iyi ve kötü hâller, huylar, 2 iyi huylar; *bk.* **hulk** خلق.

ahlak اخلق *A. s.* 1 daha/pek/en uygun, yakışır, 2 düzgün, doğru.

ahlâkıyyât اخلاقيات *A. ç. a.* ahlâkla ilgili konular/görüşler.

ahlâkıyyûn اخلاقيون *A. ç. a.* ahlâk konusunda kitap yazan/görüşleri olan yazar ve düşünürler.

ahlâki اخلاقى *A. s.* ahlâkla ilgili, ahlâkı ilgilendiren (konu/görüş/durum/davranış/tutum vb.).

ahlâm احلام *A. ç. a.* uykuda olan boşalmalar, düş azmaları; *bk.* **hulm** حلم.

ahlas اخلص *A. s.* pek içten, içinde alacası olmayan, yüreği tertemiz, tek yüzlü (insan).

ahlât اخلاط *A. ç. a.* bir birleşimde bulunan farklı türler, bir karışıma katılan katıklar; *bk.* **hılt** خلط.-**ahlât-ı erbaa** اخلاط اربعه insan vücudundaki dört salgı: kan, balgam, safra ve kara safra (sevdâ).

ahlef اخلف *A. a.* solak (kimse).

ahmâ احمى *A. s.* çok/en gayretli, çok/en hamiyetli (kimse).

ahmak احمق *A. s.* bön, aklı kıt, kolay kandırılır, aptal (kimse).

ahmakâne احمقانه *F. s.* ve *z.* ahmak olana yaraşır olan, ahmak olana yaraşır biçimde.

ahmakıyyet احمقيت *A. a.* ahmaklık.

ahmaki احمقى *F. a.* ahmaklık.

ahmâl احمال *A. ç. a.* yükler, ağırlıklar; *bk.* **hıml** حمل.

ahmâs اخماس *A. ç. a.* beşte birler; *bk.* **hums** خمس.

ahmed احمد *A. s.* pek övülmüş/övgüye en değer bulunmuş (kimse). *a.* (büyük harfle) Hz. Peygamber'in adlarından biri.

ahmedek احمدك *F. a.* iç kale. [Kalelerin daha dayanıklı, bağımsız bir hisar biçiminde yapılan iç kısmı. Son savunma yeri olarak kullanılır, kimi zaman burada gösterilen direniş kuşatmayı etkisiz bırakırdı.]

âhmend آهمند *F. a.* yalancı, düzenbaz, dubaracı kimse.

ahmer احمر *A. s.* kırmızı.

ahmes احمس *A. s.* 1 güçlü, sağlam yapılı ve yiğit (kimse), 2 dayanıklı, sağlam (yer).

ahmez احمز *A. s.* sağlam, çok dayanıklı ve güçlü (nesne). *a.* deniz anası.

ahna' اخنع *A. s.* pek alçak gönüllü (kimse).

ahnes اخنس *A. s.* basık burunlu (kimse).

[1]**ahrâ** احرا *A. s.* uygun, yerinde, yaraşık (durum/karar/iş vb.).

[2]**ahrâ** احرى *A. s. bk.* **ahrâ** احرا.

ahrâc احراج *A. ç. a.* boncuklar; *bk.* **hırc** حرج.

ahrak اخرق *A. s.* aklı kıt, uyuşuk, sünepe (kimse).

ahrâr احرار *A. ç. a.* hürler; *bk.* **hür(r).**

ahrârâne احرارانه *F. s.* ve *z.* hür olana uygun düşer ve yaraşır biçimde.

ahraz احرض *A. s.* kirpikleri dökülmüş çipil gözlü (kimse).

ahre اخره *A. z.* veresiye; *zıddı:* **pişin** پيشين.

ahreb اخرب *A. s.* kulağı yarık (kimse). *a.* kulak memesindeki küpe takılan delik.

ahred احرد *A. s.* çok cimri (kimse).

[1]**ahres** احرس *A. s.* eski (nesne).

[2]**ahres** اخرس *A. s.* dilsiz.

ahreş احرش *A. s.* kaba, haşin (nesne).

ahsâ احسا *A. a.* taşla dolu yer, taşlık.

ahsan احصن *A. s.* çok/pek sağlam ve dayanıklı.

ahsar اخصر *A. s.* çok/pek/daha/en kısa.

ahsâs احساس *A. ç. a.* duygular; *bk.* **hıs(s).**

ahsem اخثم *A. s.* yassı/yayvan burunlu (kimse).

ahsen احسن *A. s.* çok/pek/daha/en güzel (kimse/huy/yaradılış vb.).

ahsüme اخسمه *F. a.* boza.

ahş اخش *F. a.* değer, paha.

[1]**ahşâ** اخشى *A. s.* pek ürküntü verici, pek korkunç (nesne/görüntü).

ahşâ' احشاء, [2]**ahşâ** احشا *A. ç. a.* insan vücudundaki böbrek, ciğer, mide, bağırsak gibi iç organlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ahşâb احشاب *A. ç. a.* odunlar, ağaç gövdesinden biçilmiş parçalar, keresteler; *bk.* **haşeb** حشب. *s. T.* odundan, odundan yapılma.

ahşâm احشام *A. a.* aile, yakınlar, yakın çevrede bulunanlar; *bk.* **haşem** حشم.

ahşef اخشف *A. s.* uyuz (kimse).

ahşem اخشم *A. s.* burnu koku almayan (kimse).

ahşen اخشن *A. s.* 1 çok sert (nesne), 2 geçimsiz, uyumsuz, ters ve aksi (kimse).

ahşic اخشيج *F. a.* 1 zıt, 2 dört unsurdan her biri.

ahtâb احطاب *A. ç. a.* odunlar, keresteler; *bk.* **hatab** حطب.

ahtal اخطل *A. s.* 1 geniş adımlarla çabuk yürüyen (kimse), 2 boşboğaz (kimse).

ahter اختر *A. a.* yıldız.–**ahter-i dünbâle-dâr** اختر دنباله دار kuyruklu yıldız.

ahter-şinâs اختر شناس *F. a.* yıldızların hareketlerinden ve bulundukları konumlardan birtakım iyi ve kötü sonuçlar çıkaran kimse, müneccim, astrolog.

ahter-şümâr اخترشمار *F. s.* gece uyku tutmayan, gece uyumayıp sabahlayan (kimse).

âhû آهو *F. a.* 1 ceylân, 2 *mec.* güzel, dilber, 3 *mec.* iri ve güzel göz.–**âhû-yu şir-efgen** آهوى شير افكن *mec.* dayanılmaz derecede güzel ve çekici göz.

âhû-beçe آهو بچه *F. a.* ceylân yavrusu.

âhund آخوند *F. a.* 1 okumuş, bilgili kimse, 2 din adamı, hoca, 3 büyük, ulu kimse.

âhur آخور *F. a.* (*T. k. dili:* **ahır**) hayvan damı.–**ahır edinmek** 1) (hayvan) ahıra sokulmak/konulmak, 2 (hayvan) bir yerde gecelemek.–**ahır oğlanı** seyis.

âhuvâne آهوانه *F. s.* ceylânı andırır, ceylânca (bakış).

[1]**ahvâl** احوال *A. ç. a.* hâller; *bk.* **hâl** حال.

²**ahvâl** احوال *T. h. dili: a.* (esrar vb. için) içimlik, kullanımlık, keyiflik, kafa bulmaklık.

ahvas احوص *A. s.* bir gözü diğer gözünden küçük olan (kimse).

ahvat احوط *A. s.* 1 pek düşünceli, pek ileri ve uzak görüşlü, işini pek düşüne taşına yapan (kimse), 2 (uzak görüşlülük ve düşünceli davranış açısından) daha/en uygun/geniş ve kapsamlı olan (yol/tutum vb.).

ahvec احوج *A. s.* çok/pek muhtaç (kimse).

ahvef اخوف *A. s.* çok/pek/daha/en korkak.

ahvel احول *A. s.* şaşı.

ahver احور *A. s.* beyaz tenli, güzel gözlü (erkek). *a.* Müşteri yıldızı.

ahves احوس *A. s.* yürekli, korkusuz, gözü pek (kimse).

ahyâ' احياء **ahyâ** احيا *A. ç. a.* diriler; *bk.* **hay(y)** حى.

ahyân احيان *A. ç. a.* vakitler, fırsatlar; *bk.* **hîn** حين.

ahyânen احياناً *A. z.* ara sıra.

ahyâr اخيار *A. ç. a.* iyilik severler, iyilik peşinde olanlar; *bk.* **hayyir** خير.

ahyâz احياز *A. ç. a.* bölmeler, odalar; *bk.* **hayyiz** حيز.

ahyer اخير *A. s.* çok/pek hayırlı (kimse).

ahyûn اخيون *F. a. bk.* **ahbûn** احبون.

ahz اخذ *A. a.* 1 (-i) alma, 2 alınma, 3 (-i) tutma.–**ahz etmek/eylemek** 1) (-i) almak, 2) (-i) tutmak, (-e) yapışmak, 3) (-i) tutmak, (-i) yakalamak, (-i) ele geçirmek, 4) (-i) kendi malı gibi kullanmak, yemek, 5) (birini) tutsak etmek, 6) sığmak, almak, 7) tutup/çekip almak, dışarı çıkarmak.–**ahz-ı intikâm etmek** öcünü almak/çıkarmak.–**ahz olunmak** tutulmak, ele girmek/geçmek.–**ahz u kabz etmek** (alacağını) almak, tahsil etmek.

ahza' اخضع *A. s.* çok/pek alçak gönüllü davranan (kimse).

ahzâb احزاب *A. ç. a.* *Kur'an*'ın ana bölümleri olan altmış bölüm; *bk.* **hızb** حزب.

ahzân احزان *A. ç. a.* acılar, iç ağrıları, çekiler; *bk.* **hazen** حزن.

ahzar اخضر *A. s.* yeşil.–**ahzar olmak** yeşillenmek, yeşil renk kazanmak.

ahzeka احزقه *A. s.* karnı büyük bodur (kimse).

ahzel اخزل *A. s.* beli kırık (kimse).

ahzem احزم *A. s.* 1 pek ölçülü, pek sakıngan ve ileri görüşlü (kimse), 2 yüksek (yer), 3 göğsü büyük (kimse).

ahzen احزن *A. s.* pek hüzünlü (durum/kimse).

âib آئب *A. a.* ve *s.* 1 geri dönen, 2 (güneş için) batan, 3 pişmanlıkla Tanrı'ya yönelen.–**âib olmak** geri/geriye dönmek.

âid عائد *A. s.* 1 geri gelen, geri dönen (nesne/kimse/konu), 2 (ile) ilgili, (ile) ilgisi bulunan (nesne/konu).

âide عائده *A. s.* 1 geri dönen, gelen, erişen, 2 ele geçen şey, ürün, mahsul, 3 pay, çıkar, yarar: *kesîrü'l-âide* "çok yararlı, yararı çok", 4 (birine) yapılan bağış, iyilik vb.

âik عائق *A. s.* alıkoyucu, engelleyici (durum/nesne).

âika عائقه *A. a.* engel, önleyici ve engelleyici nesne/madde.

âile عائله *A. a.* 1 bir toplum içindeki, kan bağına ve evlilikle ortaya çıkan yakınlıklara dayanan birlik, 2 ev halkı; karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk, 3 aynı soydan gelenlerin oluşturduğu bütün, 4 dişi eş, karı.

âis آئس *A. s.* (*T.* **âyis** آيس) umutsuz, umduğunu bulamamış.

âjeng آژنگ *F. a.* yüzdeki kırışıklık, buruşukluk.

âk(k) عاق *A. s.* dik başlı, inatçı, söz dinlemez, saygısız (kimse).

akab, akıb عقب *A. a.* 1 ökçe, 2 bir kimsenin ardına düşüp ne durumda olduğunu sorup araştırma: *der-akab* "hemen, gecikmeksizin, hiç vakit kaybetmeden".

¹**a'kâb** اعقاب *A. ç. a.* bir kimsenin ölümüyle geride kalan çocuklar ve torunlar, soy sop; *bk.* **akıb** عقب. [Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.]

²**a'kâb** اعقاب *A. ç. a.* 1 topuklar, ökçeler, 2 sınırlar, 3 sonlar, 4 son bölümler/bölükler; *bk.* **akıb** عقب.

akabe عقبه *A. a.* 1 sarp yokuş, 2 uçurum kenarındaki dar yol, tehlikeli geçit.

akab-gîr عقبگير *F. s.* (-in) ardından giden (kimse).

akâid عقائد, **akâyid** عقايد *A. ç. a.* inançlar; *bk.* **akide** عقيده.–**akâid-i acâiz** عقائد عجائز kocakarıların inançları.

akâim عقائم, **akâyim** عقايم *A. ç. a.* kısır kadınlar; *bk.* **akim** عقيم.

akâkîr عقاقير *A. ç. a.* 1 ilaçlar, 2 hoş kokulu ve şifalı otlar/bitki kökleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

a'kal اعقل *A. s.* çok/pek/daha/en akıllı.

akal(l) اقل *A. s.* çok/pek/daha/en az. –**akall-i kalîl** اقل قليل pek az olandan/sayılandan daha da az.

akalliyyet اقليت *A. a.* (sayıca) pek az olma; *zıddı:* **kesriyyet** كثريت.

akâr عقار *A. a.* ev, han, dükkân, bağ, tarla vb. gelir getiren mülk.

akâret, ukâret عقارت *A. a.* kısırlık.

¹**akârib** عقارب *A. ç. a.* akrepler; *bk.* **akreb** عقرب.

²**akârib** اقارب *A. ç. a.* en yakın hısımlar; *bk.* **akreb** اقرب.

akbeh اقبح *A. s.* çok/pek/daha/en çirkin, ayıp.

akbiye اقبيه *A. ç. a.* kaftanlar; *bk.* **kabâ'** قباء.

akd عقد *A. a.* 1 (-i) bağlama, (-i) düğümleme, 2 (-i) kurma, 3 (-i) toplama: *akdi encümen/meclis* "encümeni/meclisi toplama", 4 karşılıklı kabulle yapılan sözleşme: *akd-i nikâh* "nikâh sözleşmesi".

akdâh اقداح *A. ç. a.* içki kapları, kadehler; *bk.* **kadeh** قدح.

akdâm اقدام *A. ç. a.* ayaklar; *bk.* **kadem** قدم.

akdâr اقدار *A. ç. a. bk.* **kadr, kadar** قدر.

akdem اقدم *A. s.* 1 çok/pek/daha/en eski, 2 daha önce.

akdes اقدس *A. s.* çok/pek/daha/en kutlu.

akdiyye عقديه *A. a.* eklem yerlerinde oluşan düğüm ve yumru.

a'kef اعكف *A. s.* pek akılsız, geri zekâlı, ne yaptığının/ne dediğinin farkında olmayan (kimse).

akfâ' اقفاء, **akfâ** اقفا *A. ç. a.* başın arka yanları, enseler; *bk.* **kafâ'** قفاء.

akfâl اقفال *A. ç. a.* kilitler; *bk.* **kufl** قفل.

akfâs اقفاص *A. ç. a.* kafesler; *bk.* **kafes** قفس.

akhâf اقحاف *A. ç. a.* 1 kafatasını oluşturan kemikler, 2 ağaçtan yapılmış kaplar; *bk.* **kıhf** قحف.

akhavân, akhuvân اقحوان *A. a.* sarı papatya.

akıb عقب *A. a.* topuk, ökçe.

âkıbet عاقبت *A. a.* son, sonuç. *z.* sonunda, nihayet.

âkıbet-bîn عاقبت بين *F. s.* (işin) sonunu gören, ileri görüşlü (kimse).

âkıbet-endîş عاقبت انديش *F. s.* (işin) sonunu düşünen, derin düşünceli (kimse).

âkıd عاقد *A. s.* bir sözleşmenin taraflarından her biri.

âkıdeyn عاقدين *A. a.* bir sözleşmenin iki tarafı.

âkıl عاقل *A. s.* akıllı (kimse).

âkılâne عاقلانه *F. s.* ve *z.* akıllı olana yaraşır/yaraşırca.

âkıldâne عاقلدانه *T. h. dili: s.* akıllı, bilgili, çok bilmiş.

âkır عاقر *A. s.* 1 kısır (kadın), 2 bitki yetişmeyen çorak (yer), 3 tohumsuz

(bitki).–**âkır-ı karhâ** عاقر قرحا hastayı sağaltma amacıyla kullanılan bir bitki kökü.

[1]**akide** عقيده *A. a.* inanç, inan.

[2]**akide** عقيده *T. a.* ağda kıvamına gelinceye kadar kaynatılan şekerin soğuduktan sonra aldığı sert ve kırılgan biçim, akide şekeri.

âkif عاكف *A. s.* 1 kendi isteğiyle bir yere kapanıp yalnız yaşayan (kimse), 2 ibadet etmek maksadıyla Mekke'de/cami vb. kutsal yerlerde insanlarla görüşmeden tek başına kalıp vaktini ibadetle geçiren (kimse).

akik عقيق *A. a.* parlak, yarı saydam değerli bir taş.–**akik-ı Yemânî** عقيق يمانى kırmızı renkli Yemen akiği.

akika عقيقه *A. a.* çocuğun doğumunun yedinci günü, saçının kesildiği gün kesilen kurban.

âkil آكل *A. s.* yiyen, yiyici (kimse/hayvan/hastalık).

âkile آكله *A. a.* 1 Türkçe'de "et yiyen" ve "yenirce" denilen hastalık, 2 Ebû Süfyân'ın karısının adı. [Uhud Savaşı'nda Hz. Peygamber'in amcası Hamza'nın göğsünden ciğerini koparıp çıkararak ısırmış ve kanını emmiş olması yüzünden bu unvanla anılmıştır.]

âkiletü'l-ekbâd آكلة الاكباد *A. a.* Ebû Süfyân'ın karısı Hind'in lakabı; *yuk. m. bk.*

akîm عقيم *A. s.* 1 kısır, çocuğu olmayan (dişi), 2 sonuçsuz (iş, girişim vb.).

akkâm عكام *A. a.* 1 para karşılığında deve ile yük taşıyan kimse, 2 hacca surre ile birlikte giden hademe. [Bunlar yola çıkmadan önce İstanbul'da dümbelek çalarak dolaşırlarmış.]

akl عقل *A. a.* (*T. k. dili:* **akıl**) anlama, kavrama, ayırma, saklama ve düşünme gücü, us.–**akl/akıl etmek** hatırlamak.

aklâm اقلام *A. ç. a.* 1 kalemler, 2 resmi işlerin görüldüğü, gerekli işlemlerin yapıldığı resmi yerler, bürolar; *bk.* **kalem** قلم.

akli عقلى *F. s.* 1 akla uygun, mantıklı, 2 zihin gücüne bağlı, zihinle bulunan ve kavranan, 3 teorik.

akliyyât عقليات *A. ç. a.* aklın ürettiği, akıl gücüyle elde edilmiş olan bilgiler, kazanımlar; *zıddı:* **nakliyyât** نقليات.

akmâr اقمار *A. ç. a.* 1 aylar, 2 (güneş dışında kalan) yıldızlar; *bk.* **kamer** قمر.

akmısa اقمصه *A. ç. a.* gömlekler; *bk.* **kamîs** قميص.

akmişe اقمشه *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **akmeşe**) kumaşlar; *bk.* **kumâş** قماش.

aknâ اقنىٰ *A. s.* ince ve ucu kıvrık burunlu, doğan burunlu (kimse).–**akne'l-enf** اقنى الانف ince ve ucu kıvrık burunlu (kimse).

akna' اقنع *A. s.* çok kanaatkâr (kimse).

aknân اقنان *A. ç. a.* kullar, köleler; *bk.* **kın(n)** قن.

akrâ' اقراء, **akrâ** اقرا *A. ç. a.* arkalar, sırtlar; *bk.* **karâ** قرا.

akra' اقرع *A. s.* 1 kel başlı (kimse), 2 ağaçsız, üzerinde bitki bulunmayan, kel (yer).

akrah اقرح *A. s.* alnı beyaz, akıtmalı (at).

akrân اقران *A. ç. a.* aynı yaşta olanlar, yaştaşlar; *bk.* **karîn** قرين. [Tekli yerinde de kullanılır.]–**akrân u emsâl** اقران و امثال (yaşça) birbirine yakın ve denk olanlar.

akrâs اقراص *A. ç. a.* 1 değirmi tütsü tabletleri, 2 yassı ve değirmi nesneler; *bk.* **kurs** قرص.

akre' اقرأ *A. s.* (*Kur'an'ı*) daha/pek güzel okuyan (kimse).

[1]**akreb** اقرب *A. s.* 1 çok/pek/daha/en yakın, 2 yakın: *daha akreb.*

[2]**akreb** عقرب *A. a.* 1 bilinen zehirli hayvan, 2 saatin kısa ibresi.

akren اقرن *A. s.* çatık kaşlı (kimse).

akribâ' اقرباء, **akribâ** اقربا *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **akraba**) akrabalar, (aralarında kan ve evlilik bağı bulunan) yakınlar; *bk.* **karîb** قريب.

akriha اقرحه *A. ç. a.* 1 ağaçsız yerler, tarlalar, 2 temiz, yumuşak ve içimi güzel sular; *bk.* **karâh** قراح.

aks عكس *A. a.* 1 sesin bir yere vurup geri gelmesi, yankılanma, yankı, 2 ışığın bir yere vurması, şeklin bir yerde görünmesi, yansıma, görüntü, 3 ters, zıt, (-e) aykırı, 4 *ed.* bir kelime öbeğindeki kelimelerin sırasını değiştirerek başka bir öbek oluşturma: *Didem ruhunu gözler, gözler ruhunu didem. Kelâm-i kibâr kibâr-i kelâmdır* gibi.

[1]**aksâ** اقصا *A. s.* 1 çok/pek/daha/en ırak, uzak, 2 en son, en sonuncu, 3 son noktada, uçta olan.

[2]**aksâ** اقصىٰ *A. s. bk.* **aksâ** اقصا.

aksâd اقصاد *A. s.* kırık (nesne).

aksâm اقسام *A. ç. a.* kısımlar, bölükler, parçalar; *bk.* **kısm** قسم.

aksar اقصر *A. s.* çok/pek/daha/en kısa (nesne).–**aksar-ı eyyâm** اقصر ايام senenin en uzun gecesinin ardından gelen günler.

aksât اقساط *A. ç. a.* paylar, hisseler; *bk.* **kıst** قسط.

aksat اقسط *A. s.* çok/pek/daha/en doğru ve adaletli (kimse).

akşer اقشر *A. s.* kızıl çehreli (kimse).

aktâ' اقطاع *A. ç. a.* malikâne olarak verilen topraklar; *bk.* **katîa** قطيعه.

akta' اقطع *A. s.* eli kesik (kimse).

aktâb اقطاب *A. ç. a.* kutuplar; *bk.* **kutb** قطب.

aktân اقطان *A. ç. a.* pamuklar; *bk.* **kutn** قطن.

aktâr اقطار *A. ç. a.* yanlar, yerler, yönler, yöreler, iller, köşe bucaklar; *bk.* **kutr** قطر. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]–**aktârü's-semâ** اقطار السما göğün köşe bucağı, dört bir yanı. **aktâr-ı âlem-i zâhir** اقطار عالم ظاهر görünen âlemin her yanı.

aktar آقطار *T. k. dili: a.* 1 eskiden mahalle aralarında baharat ile iğne, iplik ve benzeri şeyler satılan küçük iş yeri, küçük dükkân, 2 dükkânında söz konusu şeyleri satan kimse; *bk.* **attâr** عطار.

akûl عقول *A. s.* anlayışlı, kavrayışlı, anlayış ve kavrayışça üstün (kimse).

akûr عقور *A. s.* 1 kudurmuş gibi saldıran, yırtıcı (hayvan), 2 kuduz (köpek).

akvâl اقوال *A. ç. a.* sözler; *bk.* **kavl** قول.

akvâm اقوام *A. ç. a.* kavimler; *bk.* **kavm** قوم.

akvâs اقواس *A. ç. a.* 1 çember parçaları, 2 yaylar; *bk.* **kavs** قوس.

akvât اقوات *A. ç. a.* yemekler, yenilecek şeyler; *bk.* **kût** قوت.

akvây اقواى *A. s.* 1 çok/pek/daha/en güçlü (söz, delil vb.), 2 çok/pek/daha/en işe yarar, iş görür, faydalı.

akvâz اقواز *A. ç. a.* kum tepeleri; *bk.* **kavz** قوز.

akvem اقوم *A. s.* çok/pek/daha/en doğru, güvenilir (kimse).

akviyâ' اقوياء, **akviyâ** اقويا *A. ç. a.* güçlü kimseler; *zıddı:* **zuafâ** ضعفا; *bk.* **kavî** قوى.

akyise اقيسه *A. ç. a.* kıyaslar; *bk.* **kıyâs** قياس.

akzâ اقضىٰ *A. s.* çok/pek/daha/en yerinde, doğru ve adalet ölçülerine uygun hüküm veren/vermeye çalışan (kimse); **akza'l-ashâb** اقضى الاصحاب sahabiler arasında en doğru hükmü veren. [Hz. Ali için kullanılmıştır.]

akzel اقزل *A. s.* topal, aksak (kimse).

[1]**âl** آل *A. a.* düzen, hile.

[2]**âl** آل *A. a.* ocak, aile, soy sop, oğullar, çocuklar ve torunlar.–**âl-i hâ-mîm** آل حم *Kur'an*'da حم ile başlayan sureler.

[3]**âl** آل *F. a.* (< *T.* **al**) al, açık kırmızı renk.

[4]**âl** عال *A. s.* yüksek, yüce. [Tek başına kullanılmaz, "pek yüksek, yüceler yücesi" anlamındaki **âlü'l-âl** عال العال sözünde geçer.]

[1]alâ عليٰ *A. çekimli f.* "yüksek/yüce olsun" anlamında dua sözü: *Hak celle ve alâ.*

[2]alâ عليٰ *A. takı* üzerine, üzerinde, üzere, -e, -de, ... ile, ile birlikte. [Örnekte görüldüğü gibi, kimi durumlarda başına geldiği kelimenin son ünsüzünü esre ile, yani: (-i) gibi okutur: **alâ eyyi hâl** على اى حال *A. z.* her durumda, nasıl olursa olsun.]

âlâ' آلاء, **âlâ** آلا *A. ç. a.* nimetler, bağışlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

alâ' علاء, **alâ** علا *A. a.* yükseklik, (değerlilik yönünden) yücelik.

[1]a'lâ اعلا *A. s.* 1 çok/pek/daha/en yüksek, yüce (kimse/nesne), 2 pek iyi, en hoş, en çok beğenilen (kimse/nesne).

[2]a'lâ اعليٰ *A. s. bk.* **a'lâ** اعلا.

âlâf آلاف *A. ç. a.* binler; *bk.* **elf** الف.

a'lâf اعلاف *A. ç. a.* hayvan yiyecekleri, yemler; *bk.* **alef** علف.

alâ hâlihî على حاله *A. z.* olduğu gibi.

alâ hâzâ على هذا *A. z.* bunun üzerine.

alâ hıde على حده *A. z.* yalnız, tek başına.

alâik علائق *A. ç. a.* ilişkiler; *bk.* **alâka** علاقه.

alâim علائم, **alâyim** علايم *A. ç. a.* belirtiler, izler, işaretler; *bk.* **alâmet** علامت.

a'lâk اعلاق *A. a.* 1 güzel, az bulunur, değerli nesneler, 2 yıllanmış şaraplar, 3 değerli kumaş/giysi; *bk.* **ılk** علق.

alak علق *A. a.* 1 yapışkan çamur, balçık, 2 sülük.

alâka علاقه *A. a.* 1 ilgi, ilişik: *kat'-ı alâka* "ilişik kesme", 2 ilgi duyma; gönül bağı, sevgi, aşk.–**alâka etmek** (-e) ilgi duymak.

alaka علقه *A. a.* kan pıhtısı.

alâka-dâr علاقه دار *F. s.* ve *a.* 1 ilgili, 2 ortak.

alâ kadri't-tâka على قدر الطاقه *A. z.* gücü yettiğince.

alâ kile't-takdireyn عل كلا التقديرين *A. z.* her iki durumda.

alâ külli hâl على كل حال *A. z.* her durumda.

âlâm آلام *A. ç. a.* elemler; *bk.* **elem** الم.

a'lâm اعلام *A. ç. a.* 1 alâmetler, izler, 2 bayraklar, sancaklar, 3 damgalar, 4 (insanlar arasında olgunluk ve erdemle ün kazanmış) bilgili kişiler; *bk.* **alem** علم.

alâ mâ-faraza'llâh على ما فرض الله *A. z.* Allah'ın dilediği üzere.

alâ melei'n-nâs على ملأ الناس *A. z.* herkesin gözü önünde.

alâ merâtibihim على مراتبهم *A. z.* sırasıyla, rütbe ve derecelerine göre, bulundukları yer ve temsil ettikleri değerlere göre.

alâmet علامت *A. a.* bir şeyin tanınmasını sağlayan iz, belirti; işaret, damga, nişan: *a.-i nusret* "yardım belirtisi", *a.-i fârika* "ayırıcı işaret".

alâniyet علانيت *A. a.* göz önünde olma, açıklık ve görünürlük hâli.

âlât آلات *A. ç. a.* âletler, araçlar; *bk.* **âlet** آلت.–**âlât-ı beyt** آلات بيت kap kacak, yaygı, döşek vb. ev eşyası.–**âlât-ı cenk** آلات جنك savaş araçları, yat yarak, pusat.

alâ tarîkı'l-hezl على طريق الهزل *A. z.* eğlence kabilinden, eğlence olsun için.

alâ tilke'n-niam على تلك النعم *A. z.* bu nimetlere karşılık olmak üzere.

alav آلاو *T. h. dili: a.* yalın; *bk.* **alev** آلو علو.

alâ vechi't-tecvîd على وجه التجويد *A. z.* tecvid kurallarına uygun biçimde.

alâ vefkı'l-matlûb على وفق المطلوب *A. z.* istenildiği gibi.

âlâyiş آلايش *F. a.* 1 bulaşıklık, bulaşma, 2 *mec.* abartılı gösteriş, tantana.

ale'd-devâm على الدوام *A. z.* sürekli olarak, ara vermeksizin.

alef علف *A. a.* 1 yulaf, 2 hayvan yemi.

ale'l-acele على العجله *A. z.* aceleyle, hemen, gecikmeksizin.

ale'l-âde على العاده *A. z.* olağan şekilde, olageldiği gibi.

ale'l-amiyyâ (*T.* **ale'l-amyâ**) على العميا *A. z.* körü körüne, araştırmaksızın, öğrenmeye çalışmaksızın.

ale'l-fevr على الفور *A. z.* birden, hemen.

ale'l-fürâde على الفراده *A. z.* tek tek.

ale'l-gafle على الغفله *A. z.* farkında olmadan, aymazlıkla, gafil bulunduğu sırada.

ale'l-hisâb على الحساب *A. z.* hesap üzerine, hesaba dayalı olarak.

ale'l-husûs على الخصوص *A. z.* özellikle, hususi olarak, ayrıca, başkaca olarak, hele.

ale'l-ıtlâk على الاطلاق *A. z.* genel olarak, bir şeye özgü olmaksızın.

ale'l-infirâd على الانفراد *A. z.* ayrı ayrı, birer birer.

ale'l-ittisâl على الاتصال *A. z.* aralıksız, aralarında boşluk bulunmaksızın.

ale'l-kâide على القاعده *A. z.* kurala/kuralına uygun olarak.

ale'l-umûm على العموم *A. z.* geneliyle, hepsi, hepsini içine alacak biçimde.

âlem عالم *A. a.* 1 bütün yeryüzü ve gökyüzü varlıkları, evren, 2 canlı ve cansız varlıklar, yaratıklar, 3 dünya, 4 özellikli bir durumu yansıtan oluş/varlık, 5 başkaları, el, 6 eğlence.

alem علم *A. a.* 1 sancak, bayrak, 2 kubbe, minare ve sancak direğinin tepesine yerleştirilen hilâl biçiminde, ay/hilâle benzer oyma yazılı süs.

a'lem اعلم *A. s.* çok/pek/daha/en bilgili, en iyi bilen: *Allâhü/Vallâhi a'lem bi's-savâb* "Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır/Doğrusunu en iyi Allah bilir."

âlem-ârâ عالم آرا *F. s.* dünyayı bezeyen, varlığıyla dünyayı süsleyen (kimse).

alem-dâr علمدار *F. a.* sancaktar, sancak taşıyan kimse.

âlem-efrûz عالم افروز *F. s.* dünyayı aydınlatıcı (güneş/varlık).

âlem-gîr عالمكير *F. s.* dünyayı eline geçiren (hükümdar).

âlemî عالمى *F. s.* 1 âlemle ilgili, 2 âlemde olan/bulunan, 3 insan.

âlemîn عالمين *A. ç. a.* âlemler; *bk.* عالم **âlem**.

âlemiyân عالميان *F. ç. a.* insanlar.

âlem-penâh عالم پناه *F. s.* dünya insanları için sığınak, dünyadaki bütün insanların sığınacağı (yer/kimse).

alen علن *A. a.* göz önünde olma, görünürlük hâli.

alenen علناً *A. z.* göz önünde, meydanda, açıkça, açıktan açığa, gizlemeden.

âleng آلنك *F. a. ask.* siper, korunma/savunma duvarı.

alenî علنى *A. s.* açık, meydanda, görünür.

aleniyyet علنيت *A. a.* (bir iş/nesne) açıkta, göz önünde olma, açıklık hâl ve niteliği.

ale'r-ragm على الرغم *A. z.* küçük düşürmek ve aşağılamak üzere.

ale'r-re'si ve'l-ayn على الرأس والعين *A. z.* başım gözüm üstüne.

ale'r-rîk على الريق *A. z.* aç karnına, aç açına.

ale's-sabâh على الصباح *A. z.* erkenden, sabahla birlikte.

ale's-seher على السحر *A. z.* seher vakti, erkenden.

ale's-seviyye على السويه *A. z.* bir düzüye, aynı seviyede.

âlet آلت *A. a.* 1 bir iş işlemekte kullanılan nesne, araç, 2 erkeklik uzvu, 3 *mec.* bir işin işlenmesinde aracılık eden nesne, aracı, sebep.–(-e) **âlet olmak** (-e) aracı olmak, (-e) sebep olmak.

âletî آلتى *F. s.* aletle dokunmuş/dokunup işlenmiş.

ale't-tafsîl على التفصيل *A. z.* ayrıntılı olarak.

ale't-tahkîk على التحقيق *A. z.* gerçek olarak, muhakkak surette.

ale't-tevâlî على التوالى *A. z.* ardı sıra, kesintisiz olarak.

[1]alev آلو *T. a.* 1 ateşten çıkan ışıklı dil, yalım, yalaz; *bk.* **alav** آلاو, **alev** علو, 2 mızrak ucuna takılan küçük bayrak, flama.

²alev علو *T. a. bk.* **alev** آلو.

aleyh علیه *A. takı* 1 **alâ** علی'nın tekli 3. kişi zamirli biçimi. "Onun üzerine, ona" demektir. Kimi Arapça sözlerde görülür: *aleyhi'sselâm* "Allah'ın esenliği onun üzerine olsun", *aleyhi'r-rahme* "Rahmet olsun ona", *binâen aleyh* "ona göre, ona dayanarak, öyle olunca", *mebnâ aleyh* "(bir şey/konu) üzerine dayandırılmış/oturtulmuş şey, sözü edilen/söz konusu edilen şey", *müttefekun aleyh* "üzerinde birleşilmiş/anlaşılmış olan", *müddeâ aleyh* "kendisine karşı ileri sürülen husus, suçlama", *rahmetu'llâhi aleyh* "Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun", 2 *T.* birini suçlamak ve kötülemek için seçilen/tutulan yol: *aleyhinde konuşmak.*

aleyke علیك *A. takı* **alâ**'nın tekli 2. kişi zamirli biçimi. "Senin üzerine, sana" anlamındadır, kimi Arapça sözlerde görülür: *aleyke's-selâm* "Allah'ın esenliği senin üzerine olsun", *aleyke avnü'llâh* "Allah'ın yardımı senin üzerine olsun, yani: Allah yardımcın olsun".

âl-gûn آلگون *F. s.* al renkli, parlak koyu pembe renkte (nesne).

âl-gûne آلگونه *F. a.* kadınların yüzlerine sürdükleri pembe renkli düzgün, allık.

âli عالی *A. s.* 1 yüksek, yüce (yer): *bâb-ı âli* "yüksek kapı; başbakanlık", 2 değerli, değer taşıyan, değeri yüksek (kimse/nesne).–**âli etmek** (-i) yukarı kaldırmak, (-in) yüksekliğini/değerini artırmak.

ali(yy), ali علی *A. s.* yüksek; büyük, ulu. [Çoklu adlarla, şekilce ve saymaca dişil adlarla birlikte kullanıldığında kural gereğince dişil biçimiyle gelir: *evâmir-i aliyye* اوامر علیه "yüksek buyruklar", *devlet-i aliyye* دولت علیه "büyük devlet"], 2 (büyük harfle) Hz. Ali.

âli-câh عالی جاه *F. s.* mevkii yüksek olan, yüksek mevkide bulunan (kimse).

âli-cenâb عالی جناب *F. s.* yüksek gönüllü, onurlu, onurunu gözetip küçük işler/şeyler peşinde olmayan, iyilik ve cömertliğe eğilimli (kimse).

âli-fıtrat عالی فطرت *F. s.* yaradılışı/yaradılıştan yüksek, soylu, değerli (kimse).

âli-güher عالی گهر *F. s.* yaradılışı ve mayası/özü yüksek olan (kimse).

âlihe آلهه *A. ç. a.* ilâhlar; *bk.* **ilâh** اله.

âli-himmet عالی همت *F. s.* (bir işi başarma yolunda) üstün çaba gösteren, kesin niyetli, var gücüyle çalışan, elinden geleni esirgemeyen (kimse).

âli-kadr عالی قدر *F. s.* değeri yüksek, çok değerli (kimse).

alil علیل *A. s.* 1 hasta, hastalıklı (kimse), 2 sakat (kimse).

âlim عالم *A. s.* bilen, bilgi sahibi olan (kimse).–**âlimü'l-gayb** عالم الغیب bilinmezler dünyası ile ilgili bilgileri bilen, yani: Yüce Tanrı.

alim علیم *A. s.* çok bilen, her şeyi bilen, her şeyden haberi olan (Yüce Tanrı).

âli-makâm عالی مقام *F. s.* yeri, rütbe ve makamı yüksek olan (kimse).

âlimâne عالمانه *F. s.* ve *z.* bilen kimseye yakışır/yakışacak biçimde.

âli-mekân عالی مكان *F. s. bk.* **âli-makâm** عالی مقام.

âli-şân عالی شان *F. s.* şanı yüce, şerefli, onuru ve değeri yüksek (kimse).

âli-tebâr عالی تبار *F. s.* soyu yüce, yüksek soylu bir kökten gelen (kimse).

âliye عالیه *A. a.* en üst nokta, en yüksek yer, tepe.

âliyye, âliye آلیه *A. s.* âletle ilgili, aracı yerinde ve değerinde olan (bilgi vb.): *ulûm-i âliyye* "yüksek ilimlerin öğrenilmesi/kazanılması için alet değerinde sayılan gramer, sözlük bilimi gibi bilim dalları".

Allâhi اللهی *F. a.* Allah adamı, Allah'a yakınlaşma yolunda olan, Tanrı dostu, veli.

Allâhiyân اللهیان *F. a.* Tanrı dostları, veliler, evliyâ.

allâm علام *A. s.* her şeyi bilen, bilgisi sınırsız (Yüce Tanrı).–**allâmü'l-guyûb** علام الغیوب bilinmezler âlemi ile ilgili her şeyi bilen (Yüce Tanrı).

allâme علامه *A. a.* çok şey bilen, her şeyden haberi olan, büyük bilgin.

âlû آلو *F. a.* erik.

-âlûd آلود *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bulaşık, bulaşmış, bulanmış: *hûn-âlûd* "kana bulaşmış, kana bulanmış".

âlûde آلوده *F. a.* 1 bulaşmış, bulaşık: *âlûde-i hûn* "kan bulaşmış", 2 pis, pisliğe bulanmış, pislenmiş, 3 boyanmış, rengi değişmiş/bozulmuş.–**âlûde etmek** 1) (-i) bulaştırmak, (-i) lekelemek, 2) (-i) pisletmek, (-i) kirletmek, 3) (-i) boyamak, rengini değiştirmek/bozmak. –**âlûde olmak** 1) kirlenmek, pislenmek, pisliğe bulanmak, 2) boyanmak, rengi bozulmak.

âlûde-dâmân آلوده دامان *F. s. mec.* kötü işler işleyen, suçlu, günahkâr, kötü (kimse/kadın).

âlûde-dâmâni آلوده دامانی *F. a.* kötülük, günahkârlık.

âlûde-dâmen آلوده دامن *F. s. bk.* **âlûde-dâmân** آلوده دامان.

âlûde-dâmeni آلوده دامنی *F. a. bk.* **âlûde-dâmâni** آلوده دامانی.

âlûdegi آلودگی *F. a.* bulaşıklık.

âlüfte آلفته *F. s.* 1 alışık, alışkın, düşkün (kimse), 2 aşka tutulmuş, aşka düşmüş, âşık (kimse), 3 bunamış, bunak (kimse), 4 aklını yitirmiş, delirmiş, deli (kimse), 5 şaşırıp kalmış (kimse), 6 aldanmış, aldatılmış (kimse).–**âlüfte olmak** 1) aşka düşmek, âşık olmak, 2) şaşırıp kalmak, aklı başından alınmak 3) yanılmak, aldanmak, 4) aldatılmak oyuna gelmek, 5) tuzağa düşmek/yakalanmak. *a.* kötü kadın, fahişe.

âlü'l-âl عال العال *A. s.* 1 en yüksek, yüksek mi yüksek, 2 güzeller güzeli, güzel mi güzel.

am(m) عم *A. a.* (*T. h. dili:* **emmi**) babanın erkek kardeşi, amca.

¹âm عام *A. a.* yıl, sene.

²âm(m) عام *A. s.* 1 genele ait, genelle ilgili: *tarik-ı âm* "herkes için olan, ortak/ortaklaşa kullanılan yol", 2 *dilb.* aynı cinsten olan teklerin oluşturduğu yoğun bir varlık kümesi ile bu küme içindeki her teki ve yalın kavramları gösteren, cins bildiren: *ismi âm* "cins isim".

amâ عما, عمی *A. a.* körlük.–**amâ-yı kalb** عمای قلب kalp körlüğü, yani: bilgisizlik, geri zekâlılık, bönlük ve aymazlıktan doğan hâl.

alem علم *A. a.* 1 sancak, bayrak, 2 kubbe, minare ve sancak direğinin tepesine yerleştirilen hilâl biçiminde, ay/hilâle benzer, oyma yazılı süs.

¹a'mâ اعما *A. s.* kör.–**a'mâ etmek** (birini) kör etmek, (birinin) gözünü çıkarmak.

²a'mâ اعمی *A. s. bk.* **a'mâ** اعما.

âmâc آماج *F. a.* (atılacak şeyle vurulmak üzere) dikilmiş nişan, hedef tahtası, umaç, hedef.

âmâcgâh آماجگاه, **âmâcgeh** آماجگه *F. a. bk.* **âmâc** آماج.

âmâde آماده *F. s.* işe sıvanmış, hazır (kimse/nesne).–**âmâde etmek** (-i) hazırlamak, kurmak, düzmek, iş görür/kullanılabilir duruma getirmek.

âmâdegi آمادگی *F. a.* işe sıvanma, hazır olma, hazırlanma.

amâim عمائم *A. ç. a.* sarıklar; *bk.* **ımâme** عمامه.

amâir عمائر *A. ç. a.* aş evleri; *bk.* **ımâret** عمارت.

a'mâk اعماق *A. ç. a.* dipler, derinlikler; *bk.* **umk** عمق.

âmâl آمال *A. ç. a.* emeller; *bk.* **emel** أمل.

a'mâl اعمال *A. ç. a.* işler, ameller; *bk.* **amel** عمل.

a'mâm اعمام *A. ç. a.* baba kardeşleri, amcalar; *bk.* **am(m)** عم.

aman آمان *T. k. dili: ünl.* Yardım, bağışlanmayı dileme, yalvarma, uyarı, sabırsızlık, bıkkınlık, kızgınlık, azarlama gibi anlatımları vardır; *bk.* **emân** امان.

a'mâr اعمار *A. a.* 1 yaşamlar, dirlikler, ömürler, 2 yaşam süresi, vadesi; *bk.* **umr** عمر.

âmâs آماس *F. a.* bedende oluşan şiş.

amd عمد *A. a.* 1 (bir işe) düşüne taşına, önünü sonunu görerek başlama, 2 (bir işi) bile isteye, bilerek, kurarak, önceden düşünüp karar vermiş olarak işleme.–**amd ü bi-amd** عمد و بيعمد ister istemez.

amden عمداً *A. z.* bile isteye, zihninde kurgulayarak, önceden düşünüp karar vermiş olarak.

âmed آمد *F. a.* geliş, gelme, varma, ulaşma.–**âmed şüd** آمد شد gelip gitme, varıp gelme.–**âmed ü reft** آمد و رفت *öncekine bk.* **âmed ü şüd** آمد و شد *öncekine bk.*

âmedi آمدی *F. a.* geliş, varış. [Yalnızca "Hoş geldiniz" demek amacıyla yapılan karşılama merasimine ad olan *hoş-âmedi* خوش آمدی sözünde kullanılmıştır.]

amel عمل *A. a.* 1 iş, eylem, 2 iş işleme, eylemde bulunma, bir işi ve bir eylemi gerçekleştirme, uygulama.–**amel-i kesîr** عمل كثير güç, başarılması zor iş.–**amel buyurmak** işlenmesini istemek, harekete geçilmesi/uygulanması yolunda buyruk vermek, işe koyulmak. –**amel etmek** 1) yerine getirmek, uygulamak, gerçekleştirmek, iş ve eylem olarak ortaya koymak, 2) etkisini göstermek, uç vermek, sonucu görülmek.

amele عمله *A. ç. a.* işçiler; *bk.* عامل **âmil**.

amelen عملاً *A. z.* çalışarak, yaparak, işleyerek.

ameli عملی *F. s.* işe dayanan, işle gerçekleştirilen, pratik.

ameliyyât عمليات *A. ç. a.* bir işle/bir eylemle gerçekleştirilen şeyler, uygulamalar.

ameliyye عمليه *A. a.* bir eylemle gerçekleştirme, uygulama, tatbikat.

amel-mânde عمل مانده *F. a.* 1 işten güçten kalmış, iş yapamaz duruma gelmiş kimse, 2 sürgün, ishal; *zıddı:* قبض **kabz, kabız.**

âmennâ آمنا *A. z.* "İnandık, doğrularız, diyecek sözümüz yok" anlamında çekimli bir fiildir.

a'mer اعمر *A. s.* 1 uzun ömürlü, 2 çok/pek yaşlı (kimse).

ameş عمش *A. a.* (göz) az görüp yaşlanma, fersiz ve yaşlı olma.

Âmid آمد *A. a.* Diyarbakır'ın eski adı.

a'mide اعمده *A. ç. a.* direkler; *bk.* **amûd** عمود.

âmiğ آميغ *F. s.* (içine) başka şey/şeyler katılmış, başka şeyle/şeylerle karışmış, karışık (nesne).

âmihte آميخته *F. s.* karışık, karışmış, karıştırılmış (nesne).–**âmihte etmek** (bir şeyi) (bir şeyle) karıştırmak.

amik عميق *A. s.* derin: *bahr-ı amik* "derin deniz", *fikr-i amik* "derin düşünce".

[1]**âmil** عامل *A. a.* (eski Arap devletlerinde) yönetici, vali.

[2]**âmil** عامل *A. s.* 1 yapan, işleyen (kimse), 2 etkili, etki yapan (nesne), 3 uyan, koyduğu bir kural ve hükme/verdiği bir öğüde uygun davranan (kimse).

amim عميم *A. s.* herkesi kucaklayan, herkesi ve her şeyi içine alan, kaplayan, kucaklayan: *lutf-u amim* "herkesi içine alan iyilik", *amimü'l-ihsân* "bağışı herkesi kaplayıcı".

âmin آمن *A. s.* yüreğinde korku olmayan, korkusuz (kimse).

âmin آمين *A. ünl.* Öyle olsun; kabul et.

âminen آمناً *A. z.* korkusuzca, güven içinde, korku duymaksızın.

âmin-hân آمين خوان *F. s.* 1 "âmin" diyen (kimse), 2 her söyleneni doğrulayan (kimse), sallabaş.–**âmin-hân olmak** "âmin" demek.

[1]**âmir** آمر *A. s.* buyurucu (kimse). *a.* üst dereceli memur, memurların başı.

[2]**âmir** عامر *A. s.* 1 bakımlı, bayındır (yer), 2 oturulan, ahalisi olan, şenlikli (yer), 3 bakımlı, işlenmiş (toprak), 4 devletin olan, devlete ait: *tersâne-i âmire* "devlet tersanesi".

âmirâne آمرانه *F. s.* amire düşer/yakışır biçimde olan. *z.* amire düşer/yakışır biçimde.

âmirzende آمرزنده *F. s.* bağışlayıcı, yarlıgayıcı (Yüce Yaratıcı).

âmirzgâr آمرزكار *F. s.* bağışlayıcı (Tanrı).

âmirzgâri آمرزكارى *F. a.* bağışlayıcılık.

âmirzide آمرزيده *F. s.* bağışlanmış, yarlıganmış (kimse).

âmirziş آمرزش *F. a.* bağışlanma.

amiyyen عمياً *A. z.* körü körüne, körcesine.

-âmiz آميز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda anlatımca Türkçe'nin -li ekine denk) 1 karıştırıcı, 2 karışık, karışmış: *şeker-âmiz* "şekerli, şeker gibi tatlı", *ibret-âmiz* "ibretli, ibret verici".

âmize-mûy آميزه موى *F. a.* saçına, sakalına kır düşmüş adam.–**âmize-mûy olmak** saçına sakalına kır düşmek.

âmize-mûyi آميزه موى *F. a.* kır saçlı, kır sakallı olma.

âmiziş آميزش *F. a.* (iki şey/ikiden çok şey) (birbiriyle) karışma, (birbiri içine) geçme.–**âmiziş vermek** (iki şey/ikiden çok şeyi) (birbiri içine) geçirmek, (birbiriyle) karıştırmak.

âmme عامه *A. a.* bütün halk, kamu.

[1]**amme** عم *A. çekimli f.* "herkesi ve her şeyi kapsasın" anlamında dua sözü: *amme nevâlehû* عم نواله "(Yüce Yaratıcı hakkında) Azık ve bağışı her herkesi ve her şeyi kapsasın."

[2]**amme** عمه *A. a.* babanın kız kardeşi, hala.

amûd عمود *A. a.* direk.–**amûd-u fıkâri** عمود فقارى *F. a.* bel kemiği, omurga. –**amûdü'l-ceyş** عمود الجيش ordu komutanı.–**amûdü'l-kavm** عمود القوم bir topluluğun büyüğü, ulusu.

amûden عموداً *A. z.* dikine, dik olarak.

âmûğ آموغ *F. a.* 1 ağırbaşlılık, 2 uzun boylu adam.

âmûhte آموخته *F. s.* öğrenmiş, ustalık kazanmış, usta. [Farsça kurallı ad takımlarında kullanılır.]

âmûhtegân-ı ezel آموختكان ازل *F. a.* peygamberler ve veliler.

-âmûz آموز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) öğretici, öğrenici, öğrenmiş, bilir/bilen: *edeb-âmûz, hikmet-âmûz.*

âmûzgâr آموزكار *F. s.* öğretici, öğretmen, hoca.

âmûzgâri آموزكارى *F. a.* öğreticilik, hocalık.

[1]**ân** آن *A. a.* kısa zaman aralığı, pek küçük süre.

[2]**ân** آن *F. a.* alım, çekicilik, güzellik.

an عن *A. takı.* Türkçe'nin -den ekine karşılıktır. Aşağıda ayrı maddeler olarak verilen birleşik yapılarda yer alır.

an'ane عنعنه *A. a.* birçok kimsenin dilinden aktarılma yoluyla gelen, bilinegelen/sürekli yapılagelen şey, gelenek.

ânâ' آناء, **ânâ** آنا *A. ç. a.* gece yarısı vakitleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

anâ عنا *A. a.* 1 üzüntü, sıkıntı, 2 ağrı, sızı, acı, 3 güçlük: *anâ-yı dil* "gönül acısı".

a'nâ' اعناء, **a'nâ** اعنا *A. ç. a.* köşe bucaklar, yanlar, taraflar; *bk.* **ınv** عنو.

a'nâb اعناب *A. ç. a.* yaş üzümler; *bk.* **ıneb** عنب.

anâdil عنادل *A. ç. a.* bülbüller; *bk.* **andelib** عندليب.

ânâf آناف *A. ç. a.* burunlar; *bk.* **enf** انف.

a'nâk اعناق *A. ç. a.* boyunlar; *bk.* **unk** عنق.

a'nak اعنق *A. s.* uzun boyunlu (kimse).

anâkib عناكب *A. ç. a.* örümcekler; *bk.* **ankebût** عنكبوت.

anâsır عناصر *A. ç. a.* üyeler, birimler, elemanlar, unsurlar; *bk.* **unsur** عنصر.

an asl عن اصل *A. z.* aslından.

anbar آنبار *T. k. dili: a.* ambar; *bk.* **enbâr** انبار.

ân be-ân آن بآن *F. z.* gittikçe, gide gide, giderek.

anber عنبر *A. a.* (*T.* **amber**) aynı adı taşıyan bir balıktan elde edilen güzel kokulu, koyu siyah renkte bir madde, amber.

anber-bâr عنبر بار *F. s.* amber saçıcı (nesne).

anber-bû(y) عنبر بوى *F. s.* amber kokulu (nesne).

anber-fâm عنبر فام *F. s.* amber renginde, amber renkli.

anberîn عنبرين *F. s.* 1 amberden, amberdenmiş gibi olan, 2 amber gibi siyah ve güzel kokulu.

an cehl عن جهل *A. z.* bilmeyerek.

andelib عندليب *A. a.* bülbül.

ân-dem آندم *F. z.* o anda, o sırada, o zamanda.

a'neb اعنب *A. s.* büyük burunlu (kimse).

ânen fe-ânen آناً فآناً *F. z.* gittikçe, gide gide, giderek, kesilmeksizin, aralıksız sürerek.

ân-gâh آنگاه *F. z.* o anda.

anhâ minhâ عنها منها *A. z.* şu bu, öte beri, şundan bundan, şöyle böyle ederek.

anhâ عنها *A. zam.* o kadından/söz edilen şeyden.

anhü عنه *A. zam.* o erkekten: *radıya'llâhu anhü* رضى الله عنه "Allah ondan razı olsun."

anhüm عنهم *A. zam.* onlardan.

anhümâ عنهما *A. zam.* o iki erkekten/kadından.

¹âni آنى *A. s.* 1 çok kızgın su, 2 olmuş, olgunlaşmış, kemale ermiş (meyve vb.), 3 olgun, yumuşak huylu, halim selim (kimse).

²âni آنى *A. s.* bir anlık, bir an süren, çok kısa bir sürede olup biten, bir an içinde olan/gerçekleşen (iş/olay vb.).

anid عنيد *A. s.* çok dik başlı, çok inatçı (kimse).

ânif آنف *A. s.* pek yakın geçmişte olan, biraz önce geçen (ad/konu).–**ânifü'l-beyân** آنف البيان biraz önce açıklanan (konu/husus).–**ânifü'z-zikr** آنف الذكر biraz önce anılan (kimse/husus).

anif عنيف *A. s.* sert, katı, kırıcı (konuşma/söz).

ânifen آنفاً *A. z.* az önce, şimdi, demincek.

ani'l-gıyâb عن الغياب *A. z.* görmeksizin/tanımaksızın, kendisi bulunmaksızın/bilmeksizin.

ânise آنسه *A. s.* iyi huylu kadın/sevgili.

âniye آنيه *A. ç. a.* kaplar kacaklar; *bk.* **inâ'** اناء.

ankâ' عنقاء, **ankâ** عنقا *A. a.* 1 Kaf dağında yaşadığına inanılan kuş. ["Ankâ-yı muğrib" olarak da anılır. "Ankâ" denmesinin sebebi boynunun uzun olması, "muğrib" ile nitelenmesinin sebebi ise uzun süre havada kalıp gözden kaybolarak yükseklere çıkması ve batı yönünde uzaklara gitmesiymiş. Otuz kuşun renginde/otuz kuş büyüklüğünde olduğundan Farsça'da "Si-reng", "Si-murğ" adıyla adlanmıştır.] 2 *tas.* ergin insan.

an karib عن قريب *A. z.* yakında.

an kasdin عن قصد *A. z.* bile bile, bilerek.

ankebût عنكبوت *A. a.* örümcek.

anküm عنكم *A. zam.* sizden.

annâ عنا *A. zam.* bizden.

an samimi'l-kalb عن صميم القلب *A. z.* yüreğin derinliğinden, içten.

anûd عنود *A. s.* çok dik başlı, doğruyu bildiği hâlde "doğrudur" dememekte direnen (kimse).

anve عنوه *A. a.* zor, baskı; zorlama.

anveten عنوةً *A. z.* zorla, güç kullanarak.

an yedin عن يد *A. z.* elden, elden ele.

âr عار *A. a.* 1 utanç verici/utanılacak şey, 2 utanma, utanç duyma.–**âr eylemek** çekinmek, utanmak.–**âr u/ı ğayret gütmek** utanılacak duruma düşmekten sakınmak, utanç duymamak için gerekli çabayı göstermek.

ar'ar عرعر *A. a.* dikenli ardıç.

ârâ' آراء, **ârâ** آرا *A. ç. a.* oylar, görüşler, düşünceler, değerlendirmeler; *bk.* **re'y** رأى.

²-ârâ آرا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) donatan, bezeyen, süsleyen, şenlendiren: *cihân-ârâ* "cihanı süsleyen", *dil-ârâ* "gönlü süsleyen, sevgili", *meclis-ârâ* "meclisi süsleyen".

ârâb آراب *A. ç. a.* 1 düşünme, çabuk kavrama güçleri, 2 boy poslar, bedenler, 3 gerekli olan/gerek duyulan şeyler, 4 oyuna getirmeler, tuzağa düşürmeler, kandırmacalar; *bk.* **irb** ارب.

a'râb اعراب *A. ç. a.* Araplar, çölde yaşayan bedevi Araplar; *bk.* **areb** عرب.

a'râbi اعرابى *A. s.* çölde yaşayan bedevi Araplardan bir kişi.

arâız عرائض *A. ç. a.* sunulan hususlar; **arîza** عريضه.

arâis عرائس *A. ç. a.* gelinler; *bk.* **arûs** عروس.

arak عرق *A. a.* 1 ter: *arak-ı cebîn* "alın teri", 2 sızıntı, 3 nem, rutubet, 4 iyi karşılık, ödül, sevap, 5 rakı.

arakıyye عرقيه *A. a.* 1 tiftikten yapılma derviş başlığı, 2 terlik, ter mendili.

¹ârâm آرام *A. a.* kırda, çölde dikilen nişan, iz taşı/kazığı.

²ârâm آرام *F. a.* 1 gönül dinçliği, rahat, huzur, 2 dinlenme, durup bekleme, 3 dayanma, sabır.–**ârâm etmek** 1) sıkıntısız ve üzüntüsüz olmak, kafası dinç, içi/gönlü ferah olmak, 2) dinlenmek, yatmak, uyumak, 3) durmak, durup beklemek, kalmak, dayanmak, ayakta kalmak, yıkılmamak.–**ârâm vermek** (birini) dinlendirmek, (birini) rahat ettirmek.–**ârâm-ı cân** آرام جان 1) gönül dinçliği, iç huzuru, 2) gönül verilen, sevgi duyulan, sevilen kimse, sevgili.–**ârâm-ı dil** آرام دل *öncekine bk.*

ârâm-bahş آرامبخش *F. s.* dinlendirici, rahatlık verici, huzura kavuşturucu (yer/durum).

ârâm-cûy آرامجوى *F. s.* huzur arayan, rahata ermek isteyen (kimse).

ârâm-cûyâne آرامجويانه *F. s.* ve *z.* rahata ermek isteyene yakışır biçimde ve yolda.

ârâm-cûyi آرامجوئى *F. a.* huzur ve rahat arama.

ârâmgâh آرامگاه *F. a.* 1 huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, 2 sürekli oturulan yer, bulunulan, konulan yer.

ârâmgeh آرامگه *F. a. yuk. m. bk.*

ârâm-güzin آرام گزين *F. s.* dinlenen, dinlenmeye çekilmiş, dinlenmekte olan/vaktini dinlenerek geçiren (kimse).

ârâmide آراميده *F. s.* 1 rahat içinde bulunan, bir iş yapmayıp dinlenmeye çekilmiş (kimse), 2 durgun, hareketsiz (kimse/nesne).

ârâmiş آرامش *F. a.* gönül dinçliği, huzur.

ârâm-sâz آرامساز *F. a.* duran, dinlenen, dinlenmeye çekilen (kimse).

ârâm-sûz آرامسوز *F. a.* huzur kaçıran, insanın rahatını bozan (kimse/söz/davranış vb.).

arasât عرصات *A. ç. a.* 1 arsalar; *bk.* **arsa** عرصه, 2 (tekli gibi) mahşer yeri.

arasta آراسته *T. a.* 1 çeşitli ürünler ve eşyalar satılan bir çarşıda yalnız bir tür

eşya satanlara ayrılmış bölüm, 2 ordu çarşısı, ordunun toplandığı yerde kurulan seyyar çarşı; *bk.* **ârâste** آراسته.

ârâste آراسته *F. s.* süslü, bezenmiş, donanmış (nesne), düzgün, düzenli (nesne). –**ârâste etmek/kılmak** (-i) bezemek, (-i) süslemek, (-i) düzmek, (-i) donatmak.

ârâstegi آراستگی *F. a.* süslülük, süslü oluş.

ârâyiş آرایش *F. a.* süs, bezek.–**ârâyiş eylemek** süslemek, bezemek.–**ârâyiş bulmak** süslenmek, bezenmek.–**ârâyiş vermek** süslemek, donatmak, parlatmak.

a'râz اعراض *A. ç. a.* 1 doğuştan olmayıp sonradan ortaya çıkan eğreti ve geçici nitelikler/durumlar, 2 *man.* kendi başına varlığı bulunmayıp varoluşu kendi başına varlığı bulunan bir şeye bağımlı olan: *renk* gibi; *zıddı:* **cevher** جوهر 3 *huk.* altın, gümüş, nakit para, hayvan, ölçülebilir ve tartılabilir şeyler dışında kalan ev eşyası, kumaş gibi şeyler; *bk.* **araz** عرض.

araz عرض *A. a.* 1 mal, ticaret eşyası, 2 altın ve para dışında kalan mal, varlık, 3 insanın başına gelen üzüntü, hastalık ve iş güç vb. hâl, 4 dünyanın geçici, boş ve değersiz işleri, 5 ganimet, 6 hırs, açgözlülük, gözü doymazlık, 7 gelip geçici, devamı ve kalıcılığı olmayan nesne, 8 *fels.* tat ve renk gibi, kendiliğinden varlığı bulunmayıp bir öz (cevher) ile varlık değeri kazanan şey, 9 insana yoksulluk, zenginlik, hastalık, üzüntü, sıkıntı gibi sonradan gelen hâller.

arbede عربده *A. a.* çok sayıda kişinin karıştığı kavga.

ârd آرد *F. a.* 1 un, 2 değirmen taşına tahılın azar azar dökülmesine yarayan oluk/huni.

Areb عرب *A. a.* 1 asıl yurtları Arap Yarımadası olan ve büyük çoğunluğu bugün de burada yaşayan halk, 2 bu halkın soyundan olan kimse.–**Areb-i âbide** عرب آبده *F. a.* Âd ve Semûd gibi soyları tükenmiş eski Arap kavimleri. –**Areb-i arbâ'** عرب عرباء *F. a.* saf Arap. –**Arebi mütearribe** عرب متعربه, **Areb-i müsta'ribe** عرب مستعربه *F. a.* aslen Arap olmayıp sonradan Araplaşmış olanlar.

Arebi عربی *A. s.* Arap dili, Arapça, Arap'la ve Arabistan'la ilgili (konu/madde).

Arebistân عربستان *F. a.* Arap yarımadası.

a'rec اعرج *A. s.* topal, aksak.

a'ref اعرف *A. s.* 1 çok/pek tanınmış (kimse), 2 çok/pek bilgili (kimse).

arefât عرفات *A. ç. a.* hacıların arife günü "vakfe" denilen görevi yerine getirdikleri Mekke yakınlarındaki yer.

arefe عرفه *A. a.* hacıların Arafat dağında vakfe görevini yerine getirdikleri zilhicce ayının dokuzuncu günü.

âremide آرمیده *F. s. bk.* **ârâmide** آرامیده.

aremrem عرمرم *A. a.* 1 çok kalabalık (asker), 2 coşkun, taşkın, güçlü, önüne gelen her şeyi sürükleyen (sel): *seyl-i aremrem* "coşkun sel".

ârenc آرنج *F. a.* dirsek.

âreng آرنك *F. a.* yol, yol yordam, biçim, gidiş, yön, tutum, töre, tarz.

ares عرس *A. a.* 1 korkuya kapılma, yılgınlığa düşme, 2 aşırı sevinç duyma, içi açılma, ferah duyma.

arf عرف *A. a.* 1 koku, 2 hoş koku.

arfec عرفج *A. a.* kırlarda yetişen bir tür dikenli bitki, çalı dikeni: *nâr-ı arfec* "çalı ateşi, birden parlayıp çabucak sönen ateş".

ârık آرق *A. s.* uykusuz, gece uyumayan (kimse).

[1]**ârız** عارض *A. a.* yanak.

[2]**ârız** عارض *A. s.* önceden yokken sonradan olan/gelen.–**ârız olmak** (-e) sonradan gelip ulaşmak, (-de) daha önce yokken sonradan belirmek.

ârıza عارضه *A. a.* sonradan olan, daha önce yokken daha sonra ortaya çıkan durum; bozukluk, düzensizlik, düzgün olmama hâli.

ârî عاری *A. s.* 1 üzerinde bir şey bulunmayan, çıplak, 2 silahsız, savunmasız, 3 (-den) uzak, temiz, arı, 4 boş.

ârif عارف *A. a.* 1 bilgili, haberli, anlayışlı, kavrayışı engin kimse, 2 *tas.* kalp gözüyle sırları görebilen, iç aydınlığıyla manevî hâllere, zevk yoluyla gizli bilgilere ve tatlara ulaşmış kimse.

arîf عریف *A. s.* (ile) bilinen, (ile) tanınan (kimse/nesne).

ârife عارفه *A. a.* 1 bilinen, dillerde dolaşan, dile düşmüş (nesneler/konular), 2 acıma, esirgeme.

arîş عریش *A. a.* çardak, sundurma.

âriyet عاریت *A. a.* geçici bir süre için alınan/verilen şey, eğreti nesne.

âriyeten عاريةً *A. z.* eğreti olarak, geçici bir süre için, kalıcı olmaksızın.

arîz عریض *A. s.* enli, yassı (nesne).–**arîz u amîk** عریض و عمیق *T. z.* enine boyuna, uzun uzadı, genişlik ve derinliğiyle.

arîza عریضه *A. a.* küçükten büyüğe gönderilen yazı.

arkûb عرقوب *A. a.* ökçe siniri, eğrice sinir, aşil tendonu.

arrâde عراده *A. a.* (eski savaş araçlarından) tekerlekli mancınık.

arsa عرصه *A. a.* boş ve geniş yer, açıklık, alan, meydan.

Arş عرش *A. a.* 1 tavan, 2 *din* ve *fels.* burçlar göğü olan sekizinci göğün üstündeki gök tabakası. [Eski filozoflarca, bir görüşe göre, bütün varlığı kuşatan şey, başka bir görüşe göre de dokuzuncu felektir; bu yüzden "yüce" anlamındaki **muallâ** sıfatıyla vasıflanır. Ona aynı zamanda "kaplayıcı varlık ruhu", "en üstün egemenlik mevkii", "Tanrı'nın mutlak egemenlik ve yönetimi" gibi anlamlar da verilmiştir.]–**arş-âşiyân** عرش آشیان yuvası arş olan, arşta oturan.

ârûğ آروغ *F. a.* geğirme.

arûs عروس *A. a.* gelin.

arûsân عروسان *A. ç. a.* gelinler: *nev-arûsân* "yeni gelinler".

arûz عروض *A. a. ed.* 1 eski şiirin ahenk ölçülerinden söz eden ilim, 2 bir beytin birinci mısraının son parçası.

[1]**arz** ارض *A. a.* 1 yer, yeryüzü, dünya; *zıddı:* **semâ** سما, 2 toprak, yer, 3 ülke, el, toprak parçası.

[2]**arz** عرض *A. a.* 1 küçükten büyüğe yapılan sunum, 2 gösterme, sergileme: *arz-ı hüner* "hüner gösterme".–**arz etmek** göstermek.

[1]**arza** ارضه *A. a.* ağaç kurdu.

[2]**arza** عرضه *A. a.* 1 rıhtım, set, 2 geçit töreni, 3 gösteri.

arzıyye ارضیه *A. s.* 1 toprakla ilgili, toprakta yetişen: *mahsûlât-ı arzıyye* "buğday, arpa gibi toprak mahsulleri", 2 (**rüsûm-u arzıyye**'den kısaltılmış olarak) ambar kirası, gümrük ambarlarından zamanında çekilmeyen mallar için alınan para.

arzîn ارضین *A. ç. a.* (tabakaları bakımından) yerler; *bk.* **arz** ارض.

ârzîz آرزیز *F. a.* kurşun.

ârzû آرزو *F. a.* istek, heves, dilek, özlem. –**ârzû çekmek** (-e) özlem duymak, (-i) özlemek.–**ârzû edinmek** 1) (-i) özlemek, (-e) özenmek, (-e) imrenmek, (-e) gönül vermek, 2) (-i) istemek, (-i) dilemek, (-i) elde etme peşinde olmak, 3) (-i) çok istemek, (-in) üzerine düşmek.–**ârzû etmek** (-i) özlemek, (-e) özenmek, (-i) istemek, (-i) dilemek.

ârzû-dâr آرزودار *F. s.* istekli, hevesli (kimse).

ârzû-keş آرزوکش *F. s.* isteyen, özlem duyan (kimse).

ârzûmend آرزومند *F. s.* istekli, istek duyan (kimse).

[1]**âs** آس *A. a.* mersin ağacı.-**âs-ı kûhî** آس كوهى yaban mersini, ölmez diken.

[2]**âs** آس *F. a.* 1 değirmen, 2 beyaz kürk, kakum.

asâ عصا *A. a.* uzun değnek, sopa, baston.

[1]**âsâ** آسا *F. a.* esneme.

[2]**-âsâ** آسا *F. takı* gibi, (-e) benzer.

as'ab اصعب *A. s.* çok/pek/daha/en güç.

a'sâb اعصاب *A. ç. a.* sinirler; *bk.* **asab** عصب.

asab عصب *A. a.* sinir.

asabânî عصبانى *A. s.* eklem sinirleri gibi, kirişsi, tendon türünden olan.

asabe عصبه *A. a.* 1 baba tarafından akraba, 2 *huk.* babası ve çocuğu olmayan ölenin akrabalık ilişkisiyle mirasçısı olup, asıl hak sahipleri alacaklarını aldıktan sonra kalanı alan kimse.

asabiyyet عصبيت *A. a.* yakınlarının tarafını tutma, yakınlarını destekleme kaygısı taşıma/gütme, taraftarlık.

âsaf آصف *A. a.* 1 (büyük harfle) Süleyman Peygamber'in vezirinin adı, 2 (eğretileme yoluyla) vezir. [*Vezir-i Âsaf-tedbîr* gibi örneklerde özel ad olarak kullanılmıştır.]

âsafâne آصفانه *T. s.* ve *z.* vezire özgü, vezire düşer/yakışır biçimde.

âsafî آصفى *T. s.* vezirle ilgili, vezirle ilintili.

asâfîr عصافير *A. ç. a.* serçe kuşları; *bk.* **usfûr** عصفور.

asah(h) اصح *A. s.* çok/pek/daha/en doğru.

asâkir عساكر *A. ç. a.* askerler; *bk.* **asker** عسكر.

[1]**âsâl** آصال *A. a.* 1 temel, 2 yaradılış özellikleri, huylar, ahlâk.

[2]**âsâl** آصال *A. ç. a.* ikindi ile akşam veya yatsı arasındaki zamanlar.

asale اصله *A. a.* çok zehirli yılan.

asâle عساله *A. a.* bal peteği.

âsâm آثام *A. ç. a.* günahlar, suçlar; *bk.* **ism** اثم.

a'sâm اعصام *A. ç. a.* gerdanlıklar, tasmalar; *bk.* **usme** عصمه.

asam(m) اصم *A. s.* sağır.

âsân آسان *F. s.* 1 kolay (iş/eylem), 2 yararlı, işe yarar (iş/durum). *z.* kolaylıkla, zorlanmadan.-**âsân etmek** kolaylaştırmak, uydurmak, rast getirmek.-**âsân vech-ile/vech üzre** kolayca, kolaylıkla.

âsânî آسانى *F. a.* kolaylık: *Kamusun ber-taraf kıldı edip tedbîr-i âsânî* (Hemdemî) "Aldığı kolaylık önlemiyle hepsinin üstesinden geldi."

âsâr آثار *A. ç. a.* eserler; *bk.* **eser**.

a'sâr اعصار *A. ç. a.* asırlar; *bk.* **asr** عصر.

âsâyiş آسايش *F. a.* dinçlik, esenlik, huzur, (toplumda) güvenlik, düzenlilik, barışıklık.-**âsâyiş ü ârâm etmek** 1) dinlenmek, uyumak, 2) keyif çatmak, yan gelip yatmak, 3) (bir yerde) biraz durmak, duraklamak, soluklanmak.

âsâyiş-cûy آسايش جوى *F. s.* güvenlik ve esenlik isteyen (kimse/toplum).

âsâyiş-cûyâne آسايش جويانه *F. s.* ve *z.* güvenlik ve esenlik içinde bulunmayı arayana düşer ve yakışır yolda.

âsâyiş-perver آسايش پرور *F. s.* (toplumda) güvenlik ve barışıklık için çalışan (kimse).

âsâyiş-perverâne آسايش پرورانه *F. s.* ve *z.* toplumun genel güvenliği yolunda hizmet verecek biçimde.

asbâ' اصباء, **asbâ** اصبا *A. ç. a.* güneş doğarken esen yeller, saba yelleri; *bk.* **sabâ'** صباء.

asbâb اصباب *A. ç. a.* çukur yerler; *bk.* **sabeb** صبب.

asbâğ اصباغ *A. ç. a.* boyalar, renkler; *bk.* **sıbg** صبغ.

asbah اصبح *A. a.* 1 güzel yüz, 2 yırtıcı aslan.

âsbân آسبان *F. a.* değirmenci.

âsbânî آسبانى *F. a.* değirmencilik.

asbâr اصبار *A. ç. a.* ak bulutlar; *bk.* **sıbr** صبر.

asced عسجد *A. a.* 1 halis altın, 2 inci, yakut vb. değerli taş, 3 iri ve yumru deve.

asdâ اصدا *A. a.* sesler; *bk.* **sadâ** صدا.

asdâf اصداف *A. ç. a.* istiridye kabukları; *bk.* **sadef** صدف.

asdâğ اصداغ *A. ç. a.* şakaklar, (yüzde) gözle kulak arasındaki bölgeler; *bk.* **sudg** صدغ.

a'ser اعسر *A. s.* 1 pek/en çetin, güç (iş/konu), 2 solak (kimse).

asdak اصدق *A. s.* 1 çok/pek/daha/en sadık (kimse), 2 pek doğru ve gerçek (söz/durum).

asdıkâ' اصدقاء, **asdıkâ** اصدقا *A. ç. a.* güvenilir ve gerçek dostlar; *bk.* **sadîk** صديق.

asel عسل *A. a.* bal: *asel-i musaffâ* "süzme bal".

aserât عثرات *A. ç. a.* sürçmeler; *bk.* **asre** عثره.

ases عسس *A. a.* bir yerin huzur ve güvenini sağlamak için geceleri gezen görevli, bekçi, kolcu.

asfâ اصفى *A. s.* çok/pek/daha/en temiz ve arı duru.

asfâr اصفار *A. ç. a.* sıfırlar; *bk.* **sıfr** صفر.

asfer اصفر *A. s.* sarı.

asfiyâ' اصفياء, **asfiyâ** اصفيا *A. ç. a.* temiz, arı duru, her türlü leke ve bulaşıktan arınmış olanlar; *bk.* **safî** صفى.

asğar اصغر *A. s.* çok/pek/daha/en küçük.

asğarân اصغران *A. s.* en küçük ikili, yani: kalp ile dil.

asğareyn اصغرين *A. a. yuk. m. bk.*

ashâb اصحاب *A. ç. a.* 1 (-i) elde bulunduranlar, 2 (bir sıfatla) vasıflanmış olanlar, 3 (bir iş/bir durum/bir olay vb. ile) ilgisi/ilgili bulunan kimseler, 4 Hz. Muhammed'i görenler ve sohbetinde bulunanlar, 5 (iz bırakmış, çığır açmış birine) yandaşlık edenler ve uyanlar.-**ashâb-ı bedr** Bedir savaşında Hz. Peygamber'le birlikte bulunanlar.-**ashâb-ı kehf** mağara arkadaşları, yedi uyurlar.-**ashâb-ı sebt** Yahudiler.-**ashâb-ı suffa** Hz. Peygamber'in övdüğü ve yakın ilgi gösterip yardımda bulunduğu dindar yoksullar.

ashâr اصهار *A. ç. a.* kaynata, kaynana, baldız, enişte gibi evlilik bağına dayanan yakınlar; *bk.* **sıhr** صهر.

ashar اصحر *A. s.* kızıl saçlı (kimse).

âsıf عاصف, **âsıfe** عاصفه *A. s.* 1 nişanı bulmayıp başka bir yana sapan ok, 2 bir yöne sapıp giden nesne, 3 şiddetli rüzgâr.

asıhhâ' اصحاء, **asıhhâ** اصحا *A. ç. a.* sağlıklı kimseler, bir hastalığı ve sakatlığı bulunmayanlar; *bk.* **sahîh** صحيح.

âsım عاصم *A. s.* 1 savunan, 2 koruyucu, 3 korunmuş, savunulmuş, 4 günahsız, günahtan arınmış (kimse).

âsıme عاصمه *A. a.* 1 çirkin iş ve eylemlerden sakınan kadın, 2 çevresi kaleyle çevrilmiş/kaleyle korunan şehir, yönetim merkezi, başşehir.

[1]**âsî** آسى *A. a.* tabip, cerrah.

[2]**âsî** آسى *A. s.* üzüntülü, gönlü kırık, boynu bükük (kimse).

[3]**âsî** عاصى *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın yasaklarını dinlemeyen, dince yasak edilmiş işleri işleyen, günahkâr (kimse), 2 toplum düzenine karşı başkaldıran, buyruk ve yasaları dinlemeyen (kimse).

âsîb آسيب *F. a.* 1 zarar, kayıp, 2 zarar verici durum, 3 acıklı ve acı verici şey/olay.

âsîb-resân آسيب رسان *F. s.* zarar verici, sıkıntıya uğratıcı, acı çektirici (olay/durum).

[1]**aside** آسيده *T. k. dili: a.* pirinç ya da arpa unu ile yoğrulan hamurun ortasına etli bamya dökülerek hazırlanan bir tür yemek; *bk.* **aside** عصيده.

[2]**aside** عصيده *A. a.* 1 bulamaç, 2 taze bamya, un, et suyu ve tereyağıyla pişirilen bir tür yemek.

asil اصیل *A. s.* 1 soylu soplu, soydan (kimse/at), 2 edepli, terbiyeli (kimse), 3 (bir işi, bir hizmeti) doğrudan kendi gören (kimse); *zıddı:* **vekil** وکیل.–**asilü'r-re'y** اصیل الرأی *A. s.* yürekli, atak, gayretli (yiğit).

asilâne اصیلانه *F. s.* ve *z.* soyluya yakışır biçimde ve yolda.

asil-zâde اصیلزاده *F. a.* soylu, soylu aileden gelen kimse.

âsim آثم *A. a.* suç işleyen, cezalandırılmayı gerektiren bir eylemde bulunan kimse.

[1]**asir** عسیر *A. s.* güç, çetin (iş/durum).

[2]**asir** عصیر *A. s.* suyu/yağı alınmak için sıkılan nesne.

âsitâne آستانه *F. a.* 1 eşik, kapı önü, 2 büyük tekke, 3 devlet merkezi. [Bu anlamda İstanbul için kullanılmıştır.]

âsiyâ آسیا *F. a.* 1 değirmen, 2 değirmen taşı.

âsiyâb آسیاب *F. a.* su değirmeni.

âsiyâbân آسیابان *F. a.* değirmenci, değirmen işleten kimse.

âsiyâger آسیاگر *F. a.* değirmen yapan kimse.

âsiyâ-seng آسیاسنك *F. a.* değirmen taşı.

âsiyâ-zene آسیازنه *A. a.* değirmen taşına diş açmakta kullanılan alet, dişenek.

âsiye آسیه *A. a.* 1 direk, sütun, 2 üzüntülü kadın.

aska' اصقع *A. a.* kanarya.

askar اصقر *A. a.* üzüm suyu, şıra.

asker عسکر *A. a.* 1 çeri, savaş eri, 2 ordu, askeri birlik.

askergâh عسکرگاه *F. a.* savaş birliklerinin konuşlandığı yer, ordu, ordugâh.

askeri عسکری *A. s.* askerle ilgili, askeri ilgilendiren.

asl اصل *A. a.* (*T.* **asıl**) 1 kök, 2 temel, 3 öz, 4 gerçek, 5 soy, 6 tür, nevi, 7 (bir nesnenin) ilk ve eski hâli, değişikliğe uğramamış durum ve görünümü. *s.* 1 eski, 2 ilk, 3 ilk sıradaki, başlıca, 4 en önemli, 5 gerçek, doğru. *z.* 1 en çok, özellikle, 2 gerçekte, gerçek olarak.–**asıldan koparmak** (-i) kökten koparmak, (-i) kökünden çıkarmak.–**asl u fer'** sebep ve sonuç.

aslâ اصلا *A. z.* (olumsuz cümlelerde sözün olumsuzluğunu güçlendirici olarak) 1 hiç, hiçbir, en küçük, 2 hiçbir zaman.

asla' صلع *A. s.* dazlak.

aslâb اصلاب *A. ç. a.* 1 omurga kemikleri, 2 beller, 3 soylar, nesiller, zürriyetler; *bk.* **sulb** صلب.

aslah اصلح *A. s.* çok/pek/daha/en iyi; **asleha'llâh** اصلح الله *A. dua sözü* Allah iyi etsin, Allah iyi karşılasın/iyilikle karşılık versin.

aslen اصلاً *A. z.* 1 kök olarak, kökü bakımından, 2 soyca.

asli اصلی *A. s.* kökten, sonradan olma olmayan.

âsmân آسمان *F. a.* (*T. k. dili:* **âsümân**) gök.–**âsmân-ı berin** آسمان برین arş, göklerin en üst katı.–**âsmân u rismân** آسمان و ریسمان *mec.* "gök ve ip" anlamındaki bu söz doğru ve yerli yerinde söz ile aykırı, tutarsız ve saçma söz hakkında kullanılır.

âsmâne آسمانه *F. a.* tavan.

âsmâni آسمانی *F. s.* 1 gökle ilgili, 2 gökte bulunan, gökten gelen, 3 gök renginde, açık mavi. *a.* bir fişek türü.

âsmâniyân آسمانیان *F. a.* gök varlıkları, melekler.

âsmân-senc آسمان سنج *F. a.* saat.

asnâf اصناف *A. ç. a.* 1 sınıflar, türler, 2 el zanaatları/küçük çapta alışveriş işleriyle uğraşan kimseler. [Bu ikinci anlamda tekli gibi kullanılır.] *bk.* **sınf** صنف.

asnâm اصنام *A. ç. a.* putlar; *bk.* **sanem** صنم.

asr عصر *A. a.* 1 zaman, 2 yüz senelik zaman aralığı, yüz yıllık süre, 3 İkindi vakti.

asre عثرة, *A. a.* 1 kayma, sürçme, düşme, 2 yanlış, hata, 3 yalan söz, 4 günah, suç.

aserât عثرات *A. ç. a. yuk. m. bk.*

asremân اصرمان *A. ç. a.* gece ve gündüz.

âstân, âsitân آستان *F. a.* 1 eşik, kapı önü, 2 pabuçluk, 3 tekke, dergâh.–**âstân-i fenâ** آستان فنا *F. a. mec.* dünya.

astar آستار *T. a.* 1 giyimliklerin iç yüzüne kaplanan ince dokuma, 2 boya altına sürülen kat; *bk.* **estâr** استار.

astarek اصطرك *F. a.* kara günlük ağacının zamkı. [Nezleye iyi geldiği bilinir.]

âster آستر *F. a.* astar.

âstin ber-çide آستین بر چیده *F. a.* (bir iş görmek için) hazırlanan/hazırlanmış kimse.

âstin ber-mâlide آستین برمالیده *F. a. yuk. m. bk.*

âstin ber-zede آستین برزده *F. a. yuk. m. bk.*

âstin آستین *F. a.* yen, kollu üstlüklerde kolun alt ağzı.

âstine آستینه *F. a.* yumurta.

âstin-efşân آستین افشان *F. s. mec.* (-i) elden bırakıcı, (-den) vazgeçici (kimse).

âstin-feşân آستین فشان *F. s. bk.* **âstin-efşân** آستین افشان.

âsûde آسوده *F. s.* 1 başı dinç, güven içinde olan (kimse), 2 güven içinde bulunulan, güvenli, huzurlu (yer).

âsûde-dil آسوده دل *F. s. yuk. m. bk.*

âsûde-dili آسوده دلی *F. a.* rahatta olma, sıkıntısızlık, sıkıntı verici şeylerden uzak bulunma hâli.

âsûdegi آسودگی *F. a.* durgunluk, dinginlik, dinlenme.

âsûde-hâl آسوده حال *F. s.* 1 sakin, rahat, 2 durgun, sessiz, 3 gönlü rahat.–**âsûde-hâl olmak** sıkıntı, tasa ve kaygıdan uzak olmak, huzur içinde yaşamak.

âsûde-hâtır آسوده خاطر *F. s.* aklı fikri rahatta olan, huzurlu, sıkıntısız, kayıtsız (kimse).

âsûr عاثور *A. s.* 1 tehlikeli yer, 2 çukur, tuzak için açılmış kuyu.

asvâ' اصواع *A. ç. a.* ölçekler; *bk.* **sâ'** صاع.

asvâf اصواف *A. ç. a.* koyun yünleri; *bk.* **sûf** صوف.

asvât اصوات *A. ç. a.* sesler; *bk.* **savt** صوت.

asveb اصوب *A. s.* çok/pek/daha/en doğru.

asven اصون *A. s.* pek koruyucu.

asyâf اصیاف *A. ç. a.* yaz mevsimleri; *bk.* **sayf** صیف.

âş آش *F. a.* 1 yemek, her türlü yiyecek içecek, 2 muharrem ayında pişirilen aşure.

a'şâ اعشی *A. s.* gözleri dumanlı, iyi görmeyen (kimse).

aşâ' عشاء, **aşâ** عشا *A. a.* akşam yemeği.

a'şâb اعشاب *A. ç. a.* yeni bitmiş yeşil otlar, yeşil çayırlar; *bk.* **aşüb** عشب.

aşâir عشائر *A. ç. a.* aşiretler; *bk.* **aşiret** عشیرت.

aşak(k) اشق *A. s.* çok/pek güç, çok/pek/en dayanılmaz, çok/en çekilmez.

-âşâm آشام *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) içen, içici, çekici: *şir-âşâm* "süt içen/emen", *mey-âşâm* "şarap içen" gibi.

a'şâr اعشار *A. ç. a.* 1 onda birler, 2 *mal.* elde edilen ürünün onda birinin karşılıkları; *bk.* **uşr** عشر.

a'şâri اعشاری *A. s.* rakamların ona bölünmesi, her onda birin yine ona bölünmesi kuralına uygun.

aşâyâ عشایا *A. ç. a.* akşamlar; *bk.* **aşiy(y)** عشی.

aşere عشره *A. a.* (*T.* **aşer**) on: *isnâ aşer* "on iki", *vâhid aşer* "on birinci", *sâni aşer* "on ikinci".

aşevât عشوات *A. ç. a.* koyu karanlıklar; *bk.* **aşvet** عشوت.

âş-hâne آشخانه *F. a.* yemek pişirilen yer, mutfak.

âşık عاشق *A. s.* içini bir şeyin sevgisi kaplayan, yüreğine birinin/bir şeyin sevgi ateşi düşen, (-i) seven (kimse).
âşinâlık آشنالق *T. a.* bilgi, ilgi, ilişki, bağlantı.-**âşinâlık bağlamak/etmek** dost/arkadaş olmak, birbiriyle iyi geçinip/birbirine arka çıkıp yoldaşlık etmek.
âşir عاشر *A. s.* onuncu.
aşîr عشير *A. s.* onda bir.
aşiret عشيرت *A. a.* 1 aynı kökten gelen topluluk, oymak, kabile, 2 bir kimsenin çoluk çocuğu, yakınları ve kendisinin yanında ve yakınında bulunanların tümü.
aşiy(y) عشى *A. a.* günün sonu, akşam.
âşiyân آشيان *F. a.* 1 kuş yuvası, 2 *mec.* oturulan yer, ev, barınak.
âşiyâne آشيانه *F. a. yuk. m. bk.*
aşk عشق *T. k. dili: a. bk.* **ışk**.-**aşk etmek** (tokat için) hızla vurmak.-**aşk eylemek** kızışmak, coşmak.
âşkâr آشكار *F. s.* (*T. k. dili:* **âşikâr**) açık, belli, göz önünde olan, görülür olan (durum/nesne).-**âşikâr etmek** 1) (-i) (birine) açmak, açıklamak, 2) (birine) (bir durumla/şeyle ilgili) bilgi vermek, (birini) bilgilendirmek.-**âşikâr olmak** görünmek, bilinmek, görünür ve bilinir olmak.
âşkârâ آشكارا, **âşkâre** آشكاره *F. s.* (*T. k. dili:* **âşikâre**) *yuk. m. bk.*-**âşikâre bildirmek** (-i) seslenerek bildirmek, (-i) yüksek sesle söyleyerek duyurmak. -**âşikâre etmek** 1) (-i) söylemek, (-i) açıklamak, 2 (-i) ele açık etmek, (-i) yaymak, (-i) herkese duyurmak, 3 (-i) anlatmak, (-i) açıklamak, 4) (-i) anlaşılır kılmak, (-i) niteliklerini sayarak/belirterek anlatmak, tanıtmak.-**âşikâre söylemek** 1) (-i) açıkça ve doğrudan söylemek, (bir durum üzerine) açıklama yapmak, 2) (-i) doğrulamak, (-i) gerçeklemek.
âşnâ آشنا *F. s.* (*T. k. dili:* **âşinâ**, *h. dili:* **aşna**) 1 bildik, tanıdık (kimse); *zıddı:* **yâd** ياد, 2 *mec.* haberli, bilen, bilgi sahibi (kimse).-**âşinâ olmak** 1) bilinmek, tanınmak, 2) arkadaşlık/dostluk etmek.
aşna آشنا (< *F.* **âşnâ**) *T. h. dili:* Adı anılmak istenmeyen kişi/şey yerine kullanılır.-**aşna fişne** sevgili, yavuklu, oynaş.-**aşna fişne etmek** (uzaktan uzağa/gizlice) görüşmek, cilveleşmek.
âşnâger آشناگر *F. a.* suda yüzen kimse, yüzücü; *bk.* **şinâger** شناگر.
âşnâver آشناور *F. a.* yüzücü; *bk.* **şinâver** شناور.
âşnâyi آشنائى *F. a.* aşinalık, bildik olma, tanıdık olma, birbirini tanır olma hâli.
âş-pez آشپز *F. a.* aşçı.
aşr عشر *A. a.* 1 bir katarak 9'u 10'a tamamlama, 2 *Kur'an*'dan on ayet kadar okuma.
âşti آشتى *F. a.* barışıklık.
âşti-perver آشتى پرور *F. s.* barışıklık yanlısı, barıştan yana olan (kimse).
âşti-perverâne آشتى پرورانه *F. s.* ve *z.* barıştan yana olana düşer/yakışır biçimde/yolda.
âşti-perveri آشتى پرورى *F. a.* barıştan yana olma, barışseverlik, barış isteyenle, barıştan yana olanla ilgili ve ilintili.
[1]**âşûb** آشوب *F. a.* karışıklık, kargaşa.
[2]**-âşûb** آشوب *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) karıştırıcı, kargaşa çıkarıcı: *cihân-âşûb* "dünyayı karıştırıcı".
âşûbgâh آشوبگاه *F. a.* karışıklık yeri, gürültü patırtı yeri.
âşûbgeh آشوبگه *F. a. yuk. m. bk.*
âşûğ آشوغ *F. a.* bilinmeyen, gizli/gizlenmiş şey.
âşûrâ' عاشوراء, **âşûrâ** عاشورا *A. a.* 1 muharrem ayının onuncu günü, 2 muharrem ayının onuncu günü pişirilen, bilinen tatlı aş.

âşüfte آشفته *F. s.* 1 düzeni bozulmuş, dirliği alt üst olmuş (kimse), 2 şaşırıp kalmış, şaşkınlığa düşmüş, aklı dağılmış (kimse), 3 aklını yitirmiş, delirmiş (kimse), 4 çılgınca, delicesine seven (kimse), 5 bunamış, bunak (kimse). -**âşüfte etmek** (birini) şaşkınlığa düşürmek, şaşkına çevirmek.
âşüftegi آشفتگى *F. a.* 1 kafa ve gönül karışıklığı, huzursuzluk, sıkıntı ve üzüntü içinde bulunma, 2 aklı gitme, delirme, 3 şaşkınlık, korku.-**âşüftegi etmek** 1) (birinin) kafasını karıştırmak, düzenini bozmak, huzurunu kaçırmak, 2) (birini) korkutmak, ürkütmek, şaşırtmak.
âşüfte-hâl *F. s.* 1 acıya düşmüş, aklı dağılmış, şaşırıp kalmış, dirliği düzeni alt üst olmuş (kimse), 2 incinmiş, kalbi kırılmış (kimse), 3 aklını yitirmiş, delirmiş (kimse).-**âşüfte-hâl olmak** 1) acı çekmek, şaşkınlığa düşmek, ne yapacağını bilemez duruma sürüklenmek, düzeni alt üst olmak, 2) aklını yitirmek, delirmek.
aşvet عشوت *A. a.* koyu karanlık.
at'ıme اطعمه *A. ç. a.* yiyecekler; *bk.* **taâm** طعام.
atâ' عطاء, **atâ** عطا *A. a.* 1 veriş, bağışlayış, bağış, 2 yardım, iyilik, 3 bahşiş; *eşanl.* ayak teri, şerbet/helva akçası, 4 armağan, hediye.-**atâ kılmak** 1) vermek, bağışlamak, armağan etmek, 2) iyilik etmek, iyilikte bulunmak.
atab عطب *A. a.* 1 ölme, yok olma, 2 düşkün olma, elinden bir şey gelmeme, 3 çok kızıp öfkelenme.
atâ-bahş عطا بخش *F. s.* bağışta bulunan (kimse).
a'tâf اعطاف *A. ç. a.* iyilikler, esirgeyişler, yardımlar, bağışlar; *bk.* **atf** عطف: *a.-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî* "padişah hazretlerinin yüksek değerli iyilikleri/bağışları". [Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.]
a'taf اعطف *A. s.* çok/pek/daha/en esirgeyici ve yardımsever (kimse).
âtâl آطال *A. ç. a.* koltuk altları; *bk.* **ıtl**.
atâlet عطالت *A. a.* işsiz durma, bir iş yapmadan boş oturma.
âtâm آطام *A. ç. a.* hisar, köşk, kasır vb. yüksek yapılar.
atâyâ عطايا *A. ç. a.* bahşişler; *bk.* **atıyye** عطيه.
atâyib اطايب *A. ç. a.* pek güzel şeyler; *bk.* **atyeb** اطيب.
atâye عطايه *T. h. dili:* (< *A.* **atıyye** عطيه) bahşiş, armağan.
atb عتب *A. a.* 1 bir kimsenin dostu kendisine gücenip darılma, 2 birini kınama ve suçlama, 3 ayakta olan hafif aksaklık.
atbâk اطباق *A. ç. a.* 1 örtüler, 2 katlar, tabakalar, 3 basamaklar, dereceler; *bk.* **tabak** طبق, **tabaka** طبقه.
atbâl اطبال *A. ç. a.* davullar; *bk.* **tabl** طبل.
ateb عتب *A. a.* 1 kötülük, azgınlık, 2 kötü ve yersiz iş, 3 orta parmakla adsız parmağın aralığı, 4 tanbura eşiği, tellerin çekildiği tahtacık.
atebe عتبه *A. a.* kapı eşiği.
ateh عته *A. a.* bunama, bunaklık, bunama hâli.-**ateh gelmek/getirmek** bunamak.
âteş آتش *F. a.* (*T. k. dili:* **ateş**) 1 ateş, od, 2 kızgınlık, ısı, 3 öfke, 4 (hayvanda) oynaklık, hareketlilik, 5 yangın, 6 aşırı istek. *s.* 1 *mec.* kızgın, öfkeli (kimse), 2 *mec.* istekli (kimse), 3 oynak (hayvan), 4 tez canlı (kimse).-**ateş perdesi** gölgelik, sayvan.-**ateşe ilkâ etmek** (-i) yakmak, (-i) yakarak yok etmek, (-i) ateşe vermek.-**ateşe vurmak** (-i) yakmak, (-i) yakarak yok etmek.-**ateşe yakmak** (-i) tutuşturmak, (-i) ateşe vermek, (-e) ateş vermek.-**âteş-i bahâr** آتش بهار *F. a.* bahar ateşi, yani: *mec.* gül.-**âteş-i ter** آتش تر *F. a.* kırmızı şarap.
âteş-bâr آتشبار *F. s.* 1 ateş yağdırıcı (nesne), 2 *mec.* pek kızgın, öfkeli ve şiddetli (kimse).

âteş-bâz آتشباز *F. a.* ateşle gösteri yapan oyuncu.

âteş-bâzî آتشبازى *F. a.* 1 ateşle gösteri yapma, 2 savaşta düşmana karşı silah olarak ateşi/ateşli araçları kullanma.

âteşdân آتشدان *F. a.* ateşlik, ocak, içine ateş konulan kap, mangal.

âteş-dem آتش دم *F. s.* sözü ya da sesi ateş gibi etkileyici olan, yanık sesli (kimse).

âteş-dil آتش دل *F. s. bk.* **âteş-hâtır** آتش خاطر.

âteş-efşân آتش افشان *F. s.* ateş saçan, ateş püskürten (nesne).

âteş-fâm آتش فام *F. s.* ateş renginde, kırmızı (şarap/çiçek/kumaş vb.).

âteş-feşân آتش فشان *F. s.* ateş saçan, ateş püskürten (nesne).

âteşgede آتشكده *F. a.* ateşe tapanların ibadet yeri, Mecusi tapınağı.

âteş-gîre آتشكيره *F. a.* maşa.

âteş-gûn آتشكون *F. s.* ateş renginde, açık kızıl renkte (şarap).

âteş-hâne آتشخانه *F. a.* 1 ateşe tapanların ibadet yeri, Mecusi tapınağı, 2 ateş yanan yer, ocak.

âteş-hâtır آتش خاطر *F. s.* 1 her güzele gönül veren (kimse), 2 zeki, çabuk kavrayışlı (kimse), 3 sözü etkileyici (kimse).

âteş-hırâm آتش خرام *F. s.* hızlı yürüyen, ateş gibi hızla yol alan (at/kimse).

âteşî آتشى *F. s.* 1 ateşli, yakıcı, 2 ateş renginde, açık kızıl renkte, 3 öfkeli, yavuz. *a.* cehennem zebanisi.

âteşîn آتشين *F. s.* 1 ateş renginde, açık kızıl (nesne), 2 etkili, etkileyici, yanık (ses/söz), 3 kızgın, ateş gibi yakıcı (söz/âh), 4 öfkeli, kızgın.

âteşîn-dem آتشين دم *F. s.* sesi/sözü ateş gibi etkileyici olan, yanık sesli (kimse/ötücü kuş vb.).

âteşiyân آتشيان *F. ç. a.* cehennem zebanileri.

âteşnâk آتشناك *F. s.* ateşli, yakıcı (nesne).

âteş-pâre آتشپاره *F. a.* 1 ateş parçası, kıvılcım, 2 *mec.* sert ve yiğit kimse, 3 *mec.* yerinde duramayan, ele avuca sığmaz kimse.–**âteş-pâre olmak** *mec.* öfkeden deliye dörmek, öfke ateşiyle yanmak.

âteş-perest آتشپرست *F. s.* ateşe tapan, Mecusi, Zerdüşt.

âteş-suhan آتش سخن *F. s.* 1 sözü etkili olan, etkileyici söz söyleyen (kimse), 2 sözü sert ve incitici olan, gönül kırıcı söz söyleyen (kimse).

âteş-tâb آتشتاب *F. s.* 1 ateş gibi sıcak ve yakıcı (yer/nesne), 2 hamam ocağı, külhan, cehennemlik.

âteşzâr آتشزار *F. a.* ateşlik, ateş dolu, ateşle kaplı, çok sıcak ve yakıcı yer.

âteş-zebân آتش زبان *F. s.* sözü etkileyici olan, etkili söz söyleyen (kimse/şair).

âteş-zede آتشزده *F. s.* ateşe verilmiş, yakılmış (yer/nesne).

âteş-zen آتشزن *F. s.* (-i) yakıcı, (-e) ateş verici (kimse/nesne).

âteş-zene آتشزنه *F. a.* çakmak.

atf عطف *A. a.* 1 (-i) yöneltme, (-i) çevirme: *a.-ı nazar* "bakışını yöneltme", 2 (-e) yükleme, (ile) ilgilendirme, (ile) ilgili sayma, 3 *dilb.* bir kelimeyi/bir cümleyi önceki kelime/cümle ile ilgili ve bağlı duruma koyma: *edât-i atf* "bağlama edatları, bağlayıcılar, bağlamlar.–**atf-ı beyân** عطف بيان önceki kelimenin anlamını açıklamak/pekiştirmek için bağlamla söze katılan kelime/kelimeler: *izâh ve teşrih* gibi.–**atf-ı ınân** عطف عنان bir yöne dönme, bir yöne yönelme.–**atf-ı ınân etmek** bir yöne yönelmek.

atfâl اطفال *A. ç. a.* çocuklar; *bk.* **tıfl** طفل.

athâr اطهار *A. ç. a.* 1 temiz kimseler, 2 kadınların âdet günleri dışında temiz oldukları günler. [Teklisi bu anlamda kullanılmaz.]

ather اطهر *A. s.* çok/pek/daha/en temiz.

atıbbâ' اطباء, **atıbbâ** اطبا *A. ç. a.* tabipler; *bk.* **tabib** طبيب.

âtıf عاطف *A. s.* 1 (birine) sevgi duyan, (birine) iyi gözle ve sevgi duyarak bakan, (birine karşı içinde) ilgi, bağ ve eğilim besleyen (kimse), 2 *dilb.* (iki kelime arasında) bağ kuran, (iki üyeyi birbirine) bağlayan: *vâvı âtıfe* "iki üye arasında bağ kuran vav, bağlam".

âtıfet عاطفت *A. a.* acıma, eğilim ve sevgi duyarak esirgeme.

âtıl عاطل *A. s.* 1 iş görmeyen, işlemeyen, bir işe yaramayan (nesne), 2 tembel, iş yapmayan, boş oturan (kimse), 3 geçersiz, geçerliği olmayan (şey/hüküm).

âtır عاطر *A. s.* 1 güzel kokulu (nesne), 2 güzel, hoş, hoşa giden, hoşlanılan (şey): *hâtır-i âtır* "güzel hatır".

âtıs عاطس *A. s.* aksıran (kimse).

atıyye عطيه *A. a.* bağış, bahşiş.

âti آتى *A. a.* gelecek; *zıddı:* **mâzi** ماضى. *s.* 1 gelecek olan, önde bulunan, 2 gelecekte söz konusu olacak/söz edilecek/yazılacak olan.

atik عتيق *A. s.* 1 eski: *abd-i atik* "eski köle, yani: azat edilmiş köle", 2 Hz. Ebubekir'i vasıflayan sıfatlardan biri: *sadik-ı atik* "eski dost".

âtiyen آتياً *z.* ileride, aşağıda, daha sonra.

atlâl اطلال *A. ç. a.* 1 temeller, 2 yıkılmış yapı kalıntıları, harabeler; *bk.* **talel** طلل.

atlâs اطلاس *A. ç. a.* eskitmeler, tüketmeler, yok etmeler; *bk.* **tales** طلس.

[1]**atlas** اطلاس, آطلس *T. a.* (< *Yun.*) 1 coğrafya haritaları derlemesi, 2 bilgileri cetvel şeklinde düzenlenmiş kitap, 3 *mit.* Jüpiter (Müşteri) gezegeninin oğlu, gökleri taşıyan mabut.

[2]**atlas** اطلاس, آطلس *T. a.* (< *A.* **atles** اطلس) daha çok düz renkte, yüzü ipek, tersi pamuk, sert, dayanıklı bir tür kumaş, saten. [İnce ve kalın olmak üzere iki çeşidi, saf ipekle dokunmuşların yanı sıra pamukla veya yünle karışık dokunmuşları, sırma ya da simle nakışlı türleri de vardır.]

[3]**atles** اطلس *A. a.* (*T. k. dili:* **atlas**) 1 siyaha çalan koyu kırmızı renk, 2 bozla siyah arası, koyu kahverengi renk, 3 bir tür kumaş, saten: *Sırtında görüp ğayrıların atlas u dibâ / Gam çekme ki sırtımda benim köhne abâ var* (Rûhî) "Başkalarının sırtında atlas ve diba giysiler görüp de üzülme; zira benim de sırtımda eski bir aba hırka var." *Çıkmadı bir nim-ten kadd-ı bülend-i himmete / Atlas gerdûnu birkaç kerre tahmîn ettiler* (Nevres-i Kadim) "Gökyüzü atlasını birkaç kez ölçtüler, biçtiler. O üstün çabanın yüce boyuna bir mintan çıkmadı." 4 *gökb.* eski astronomide burçlar göğü olan sekizinci gök üstündeki, bütün gök katlarını saran, yıldız bulunmayan en yüksek gök katı, 5 harita mecmuası, 6 pek eski ve yıpranmış şey.

atlesî اطلسى *F. a.* (siyah tenli) harem ağası.

atmâr اطمار *A. ç. a.* eski giysiler; *bk.* **tımr** طمر.

atnâb اطناب *A. ç. a.* çadır ipleri; *bk.* **tınâb** طناب.

atrâb اطراب *A. ç. a.* sevinçler, neşeler, sevinçten ileri gelen ruh hâlleri; *bk.* **tarab** طرب.

atrâf اطراف (*T. h. dili:* **etrâf**) *A. ç. a.* yanlar, köşe bucaklar; *bk.* **taraf** طرف.–**etrâfa salmak** dağıtmak, saçmak.–**etrâf u cevânib** çevre, yöre, dolay.–**etrâf ü eknâf** dört bir taraf, her yan.

atrâs اطراس *A. ç. a.* 1 kâğıtlar, 2 sayfalar; *bk.* **tırs** طرس.

atrıka اطرقه *A. ç. a.* yollar; *bk.* **tarik** طريق.

atse عطسه *A. a.* 1 aksırma, 2 aksırık.

ats عطش *A. a.* susama, susuzluk hâli.

atşân عطشان *A. s.* susamış, su içme gerekliği duyan (kimse).

attâr عطار *A. a.* 1 güzel kokulu esanslar ve yağlar satan kimse, 2 baharat ve tedavi amacıyla kullanılan çeşitli şeyler satan kimse, 3 (*T. k. dili:* **aktar** آقطار) mahalle aralarındaki küçük dükkânlarda baharat, iğne iplik, düğme, incik boncuk türü şeyler satan kimse.

atûf عطوف *A. s.* çok merhametli, çok esirgeyici (kimse).

atûfet عطوفت *A. a.* acıyıp esirgeme.

atvâk اطواق *A. ç. a.* 1 boyuna geçirilen halkalar, 2 gerdanlıklar, 3 Hindistan cevizinin sütü. *bk.* **tavk** طوق.

atvâr اطوار *A. ç. a.* tavırlar, tutum ve davranışlar; *bk.* **tavr** طور; *atvâr-ı nâ-hemvâr* "çirkin ve uygunsuz davranış," *atvâr-ı nâ-pesendîde; öncekine bk.*

atvâs اطواس *A. ç. a.* tavus kuşları; *bk.* **tâvûs** طاووس.

atvel اطول *A. s.* çok/pek/daha/en uzun.

atyeb اطيب *A. s.* çok/pek/daha/en hoş ve güzel.

atyer اطير *A. s.* pek uçucu (kimyasal madde).

av'ave عوعوه *A. a.* 1 havlama, 2 (birine) edepsizce ve hiç yeri yokken dil uzatma.

a'vâd اعواد *A. ç. a.* odundan kesilmiş ağaç parçaları, tahtalar; *bk.* **ûd** عود.

avâdî عوادى *A. ç. a.* atılışlar, saldırılar, çıkışlar; *bk.* **âdiye** عاديه.

avâık عوائق, **avâyık** عوايق *A. ç. a.* engeller, önleyici ve engel olucu şeyler.

avâid عوائد *A. ç. a.* bağış yoluyla/bedavadan, beleş olarak gelen mal, para; *bk.* **âide** عائده.

avâkıb عواقب *A. ç. a.* sonlar, son nefesler; *bk.* **âkıbet** عاقبت.

avâlim عوالم *A. ç. a.* âlemler; *bk.* **âlem** عالم.

a'vâm اعوام *A. ç. a.* yıllar; *bk.* **âm** عام.

avâm(m) عوام *A. ç. a.* halkın alt tabakası, ayaktakımı; *zıddı:* **havâs(s)** خواص; *bk.* **âm(m)** عام.

avâmil عوامل *A. ç. a. dilb.* Arapça'da kelime sonlarındaki ünsüzlerin seslilendirilmesini yöneten takılar, etkenler.

avâm-pesend عوامپسند *F. s.* sıradan/basit kimselerin beğeneceği türden, avam işi (şeyler).

a'vân اعوان *A. ç. a.* yardımcılar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

âvân آوان *A. ç. a.* anlar; *bk.* **ân** آن.

avân آوان *T. k. dili: a.* zaman; *bk.* **evân** اوان.

avara آوارا *T. h. dili: a.* yuvasını bulamayan, başıboş uçup oraya buraya konup duran güvercin. *s.* gidip gelen, bir o yana bir bu yana hareket edip duran (nesne): *avara kasnak; bk.* **âvâre** آواره.

âvâre آواره *F. s.* 1 boş gezen, işsiz güçsüz (kimse), 2 yersiz yurtsuz, başıboş, orada burada gezinip dolaşan (kimse).–**âvâre gezmek** 1) işi olmamak, işsiz durmak, 2) iş yapmamak, dinlenmek, 3) gezip dolaşmak, hovardalık etmek, 4) yoldan çıkmak, kötü yollara düşmek/sapmak.

âvâregî آوارگى *F. a.* âvârelik.

avârız عوارض *A. ç. a.* bozukluklar, sakatlıklar; *bk.* **ârıza** عارضه.–**avârız akçası** (eskiden) her mahalleden olağan dışı durumlarda alınan vergi.–**avârız vakfı** geliri bir yerin/bir mahallede oturanların/bir sanatla uğraşanların belirli ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş vakıf.

avârif عوارف *A. ç. a.* iyilikler, bağışlar; *bk.* **ârife** عارفه. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

avâsıf عواصف *A. ç. a.* şiddetli rüzgârlar, fırtınalar: *avâsıf-ı aşk* "aşk fırtınaları"; *bk.* **âsıfe** عاصفه.

avâsım عواصم *A. ç. a.* temiz, günahsız kadınlar; *bk.* **âsıme** عاصمه.

avâtıf عواطف *A. ç. a.* iyilikler; *bk.* **âtıfet** عاطفت.

avâyık عوايق *A. ç. a. bk.* **âyıka** عايقه.

a'vâz اعواض *A. ç. a.* bedeller; *bk.* **ıvaz** عوض.

âvâz آواز *F. a.* ses, yüksek ses, bağırtı, haykırış, nara.–**âvâz kaldırmak** sesini yükseltmek, yüksek sesle söylemek.–**âvâz vermek** ses çıkarmak, ötmek.–**âvâza gelmek** (birine) seslenmek, (birini) yüksek sesle çağırmak.

âvâze آوازه *F. a. bk.* **âvâz** آواز.

avd عود *A. a.* geri dönme: *El-avdü ahmed.* "Geri dönme şükredilecek durumdur."

avdet عودت *A. a.* (-den) geri dönme, (-den) dönüp yerine gelme.

a'vec اعوج *A. s.* 1 eğri, çarpık, 2 yanlış, hatalı.

âveng آونك *F. a.* askı, asılmış/sarkıtılmış nesne, hevenk.

a'ver اعور *A. s.* tek gözlü (kimse).

-âver آور *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) getirici, taşıyıcı, üstlenici, yol açıcı: *peyâm-âver* "haber getirici", *tâb-âver* "güçlü, dayanıklı", *reşk-âver* "imrenilecek, imrendirici".

âverd آورد *F. a.* savaş, döğüş.

âverde آورده *F. s.* (bir yerden) getirilen/getirilmiş (kimse/haber vb.).

âverdgâh آوردگاه, **âverdgeh** آوردگه *F. a.* savaş yeri, savaş alanı.

âvî آوى *A. s.* bir yere konup yerleşen, bir yerde oturan kimse.

âvîhte آويخته *F. s.* asılmış (nesne).–**âvîhte kılmak** (-i) asmak.–**âvîhte olmak** asılmak.

-âvîz آويز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) asılan, asılmış: *zülf-ü dil-âvîz* "gönlün asıldığı/asılıp kaldığı saç örgüsü".

âvîze آويزه *F. a.* daha çok süs amaçlı olarak tavana asılan; üzerinde lamba, mum, fener vb. ışık kaynağı bulunan; cam, billur ve madenden yapılmış, çeşitli şekillerdeki askı.–**âvîze-i gûş** آويزهٔ كوش *F. a.* küpe.

avk عوق *A. a.* (birini) işten alıkoyma, (birine) engel olma. [Daha çok **te'hîr** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *avk u te'hîr.*]

avl عول *A. a.* saldırı.

avn عون *A. a.* yardım.

avret عورت *A. a.* 1 kadın, (erkeğe göre) dişi eş, 2 örtülmesi gereken beden azaları.

avvâd عواد *A. a.* çalgıcı.

âyâ آيا *F. ünl.* acaba, ... mi ki! Şaşkınlık ve soruyla birlikte dilek ve umut bildirir.

a'yâd اعياد *A. ç. a.* bayramlar; *bk.* **îd** عيد.

a'yân اعيان *A. ç. a.* 1 bir toplumun/topluluğun uluları, büyükleri. [Bu anlam ile teklisi kullanılmayan çoklulardandır.] 2 üyelerinin bir kısmı devlet tarafından, bir kısmı da halk arasındaki ileri gelen kimselerden seçilen yüksek meclis ve bu meclisi oluşturanlardan her biri. [**Azâ** gibi hem tekli hem de çoklu gibi kullanılan kelimelerdendir.] 3 (tekli gibi) kaymakamlık görevini üstlenen memur.

ayân عيان *A. s.* açık, ortada, meydanda, belli, görülür, bilinir.–**ayân olmak** 1) ortaya çıkmak, görünür olmak, 2) yayılmak, 3) doldurmak, kaplamak.

âyât آيات *A. ç. a.* ayetler; *bk.* **âyet** آيت.

ayb عيب *A. a.* (*T. k. dili:* **ayıp**) 1 eksiklik, sakatlık, kusur, 2 çirkinlik, leke, utanılacak hâl, 3 yanlış iş, kınanacak davranış.

ayb-cû عيب جو *F. s.* kişinin eksiğini, yanlışını araştırıp soruşturan (kimse).

[1]a'yen اعين *A. s.* çok/pek/daha/en açık ve belli.

[2]a'yen اعين *A. s.* iri gözlü (kimse).

âyende آينده *F. s.* gelici, gelen (kimse).–**âyende vü revende** *F. a.* gelen giden kimseler.

âyet آيت *A. a.* 1 belirti, iz, nişan, alâmet, 2 *Kur'an* metninde birbirini izleyen cümleler.

âyıka عايقه *A. a.* gecikmeye yol açan şey, engel.

âyin آيين *F. a.* 1 gelenek, töre, âdet, 2 çeşitli dinlerde, mezhep ve tarikatlerde kulluk etme yolunda gerçekleştirilen eylem/etkinlik, 3 ilke, kural, yol, yön, gidiş, usul.–**âyin-i Cem** dostlar, arkadaşlar arasında düzenlenen içkili toplu eğlence.

âyine آينه *F. a.* (*T. k. dili:* **ayna**) gözgü; *bk.* **âyîne** آيينه.

âyîne آيينه *F. a.* ayna, gözgü.–**âyîne-i İskender** آيينهٔ اسكندر Aristo tarafından yapılıp İskenderiye'de yüksek bir yere yerleştirildiği aktarılan ayna. [İskender bu aynaya bakarak yüz milden daha uzak mesafedeki düşmanlarını görürmüş.] –**âyîne-i âsmân** آيينهٔ آسمان *mec.* güneş. –**âyîne-i çarh** آيينهٔ چرخ *mec.* güneş.–**âyîne-i hâverî** آيينهٔ خاورى *öncekine bk.*

âyinedân آيينه دان *F. a.* içinde ayna saklanan kap, ayna mahfazası.

âyine-dâr آيينه دار *F. s.* ayna tutucu (kimse). *a.* berber.

[1]**ayn** عين *A. a.* (*T. k. dili:* **ayın**) ع harfinin adı.

[2]**ayn** عين *A. a.* 1 göz: *isâbet-i ayn* "göz değmesi/dokunması", *insânü'l-ayn* "göz bebeği", 2 öz, asıl, (bir şeyin) kendisi, (... denilen şeyin) ta kendisi: *ayn-ı hakikat* "gerçek denilen şeyin ta kendisi", *ayn-ı câmi'* "caminin kendisi", 3 (bir şeye) bire bir benzer, eş, 4 kaynak, pınar, göz, 5 çeşme, su başı. –**ayne'l-yakîn** عين اليقين kesin olarak, şüphe duymaksızın.–**ayn-ı betrâ'** عين بتراء "ayın" harfinin başı, hemze: ء.–**aynü'l-fi'l** عين الفعل kelimenin kök harfleri arasındaki ikinci harf.–**ayn-ı hayât** عين حيات dirilik çeşmesi, ölümsüzlük bağışlayan su.

aynâ' عيناء, **aynâ** عينا *A. a.* iri gözlü (cennet kızı, huri).

aynen عيناً *A. z.* 1 (bir şeyin) kendisi olarak, tıpkı, 2 olduğu gibi, değişiklik yapmaksızın.

ayş عيش *A. a.* 1 yaşamak için gerekli olan yiyip içmek, uyumak, çalışmak vb. işleri yaparak canlılığını sürdürme, dirlik, hayat, 2 yiyip içip keyif sürme, zevk içinde yaşama, eğlenme.

a'yün اعين *A. ç. a.* gözler; *bk.* **ayn** عين. –**a'yün-i nâsta** *F. z.* halkın gözleri önünde.

ayyâr عيار *A. s.* 1 öteye beriye gidip gelen, oraya buraya girip çıkan, çok dolaşan (kimse), 2 çevik, ayağı tez (kimse), 3 zeki ve kurnaz (kimse), 4 aldatıcı, dolandırıcı, hileci (kimse).

ayyâş عياش *A. s.* içkiye çok düşkün, bekri.

ayyûk عيوق *A. a.* kuzey yarım küredeki bir takımyıldızı oluşturan yıldızlardan biri; Samanyolu'nun sağında, Ülker takımyıldızının ardında görünen parlak yıldız. [Bu yıldız çok yüksek göründüğünden dilimizde aşırı derecede yüksek ve yükseklikle ilgilendirilecek şey bununla anılır: *(birinin) sesi ayyuka çıkmak, (birini överken) ayyuka çıkarmak* gibi.]

âz آز *F. a.* açlık, doyumsuzluk, aşırı istek.

az(z) عض *A. a.* (-i) ısırma, diş geçirme, dişleme.

azâ' عزاء *A. a.* bir yıkım, sıkıntı ve acı verici durum karşısında soğukkanlılığını bozmama, ağlayıp sızlanmama, bağırıp çağırmama; *zıddı:* **mâtem** ماتم.

a'zâ اعضاء, **a'zâ** اعضا *A. ç. a.* 1 uzuvlar, 2 *T.* birinin başkanlığında bir topluluğu/kurulu oluşturanlar ve bunların her biri. [Teklisi bu anlamda kullanılmaz.] *bk.* **uzv** عضو.

azâb عذاب *A. a.* ceza, acı verici karşılık, eziyet, işkence.

âzâd آزاد *F. s.* 1 bırakılmış, salıverilmiş (köle/esir), 2 hür, köle ya da esir olmayan (kimse), 3 serbest, bir kimse ya da işle bağı, ilintisi olmayan (kimse). –**âzâd etmek** 1) (esiri/köleyi) salmak, bırakmak, 2) (birini) (işten/bulunduğu yerden) salıvermek, boş bırakmak, 3) (düğümü/bağı) açmak/çözmek, 4) (hayvanı) bağını çözüp salıvermek, serbest bırakmak, 5) (birine) izin vermek, (birini) izinli saymak, 6) (birini) geri almak, parayla kurtarmak.–**âzâd olmak** 1) (esir/köle) salınmak, bırakılmak, 2) kurtulmak, 3) salıverilmek, serbest kalmak, 4) (eş) boşanmak, 5) (-den) kurtulmak, bağışlanmak.

a'zâd اعضاد *A. ç. a.* 1 kollar, pazılar, 2 yardımcılar; *bk.* **azud** عضد.

a'zad اعضد *A. s.* kolu kısa/ince (kimse).

âzâde آزاده *F. s.* 1 her türlü bağdan kurtulmuş, (herhangi bir kimseyle/şeyle) bağı bulunmayan, serbest, hür (kimse), 2 (ile) uğraşmayan, uzak, ilgisiz, ilişkisiz (kimse), 3 bir istek ve tutku ardında koşmayan (kimse).

azâde آزاده *T. z.* korkusuzca, bir şeyden korkup çekinmeksizin.

âzâde-dil آزاده دل *F. s. bk.* **âzâde-hâtır** آزاده خاطر.

âzâdegân آزادكان *F. ç. a.* herhangi bir bağla bağlı bulunmayanlar.

âzâdegî آزادكى *F. a.* bağsız, bağlantısız olma, serbestlik.

âzâde-hâtır آزاده خاطر *F. s.* gönlünde bir şeye karşı ilgi ve bağlılık bulunmayan, kayıtsız (kimse).

âzâde-ser آزاده سر *F. s.* bir şey düşünmeyen, başı dinç, takıntısız (kimse).

âzâdî آزادى *F. a.* azatlık, serbestlik.

az'âf اضعاف *A. ç. a.* (bir şeye göre) bir kat fazla olan şeyler. *s.* 1 çok katlı, katmerli, 2 iki kat, iki misli; *bk.* **zı'f** ضعف.–**az'âf-ı muzâafe** اضعاف مضاعفه kat kat artırılmış.

az'af اضعف *A. s.* 1 çok/pek/daha/en güçsüz, 2 çok/pek/daha/en düşkün, zavallı, çaresiz (kimse).–**az'afü'n-nâs** اضعف الناس insanların en zavallısı olan (kimse).

[1]**azâim** عزائم, **azâyim** عزايم *A. a.* 1 bir hastalığın iyileşmesi için okunan *Kur'an* ayetleri, 2 (çoklu olarak) afsunlar, büyüler, muskalar; *bk.* **azimet** عزيمت.

[2]**azâim** عظائم *A. ç. a.* olağanüstü olaylar, büyük işler; *bk.* **azime** عظيمه.

âzâl آزال *A. a.* ezeller; *bk.* **ezel** ازل.

a'zam اعظم *A. s.* çok/pek/daha/en büyük.

azamet عظمت *A. a.* büyüklük, ululuk.

a'zamiyyet اعظميت *A. a.* büyüklük.

âzân آذان *A. ç. a.* kulaklar; *bk.* **üzn** اذن.

a'zâr اعذار *A. ç. a.* özürler; *bk.* **uzr** عذر.

azar(r) اضر *A. s.* çok/pek/daha/en zararlı.

[1]**âzâr** آذار *A. a.* mart ayı.

[2]**âzâr** آزار *F. a.* 1 (birine) eziyet etme, sıkıntı verme, (birinin) canını sıkma, 2 (birini) incitme, (birinin) gönlünü kırma, 3 (birine) kötü söz söyleme, (birini) azarlama, 4 (birine) küfretme.–**âzâr etmek** 1) (birine) eziyet etmek, sıkıntı vermek, acı çektirmek, 2) (birinin) canını sıkmak, 3) (birini) azarlamak, 4) (birine) sövmek.–**âzâr-ı dil** آزار دل gönül kırıklığı, gönlü kırılmışlık.

âzâr-dîde آزارديده *F. s.* incitilmiş, gönlü kırılmış, küskün (kimse).

âzârî آزارى *F. a.* üzüntülü olma, üzüntü içinde bulunma hâli.

âzâriş آزارش *F. a.* üzüntü, sıkıntı, baş ağrısı.

âzârmend آزارمند *F. a.* üzüntülü, sıkıntıya uğramış, canı sıkkın (kimse).

âzâr-resân آزاررسان *F. s.* incinmiş, incitilmiş (kimse).

azb عذب *A. a.* tatlı, hoş (su, su gibi akıcı konuşma/anlatım): *azbü'l-beyân* "konuşması su gibi akıcı olan (kimse)".

azdâd اضداد *A. ç. a.* zıtlar, (birbirine) aykırı şeyler; *bk.* **zıd(d)** ضد.

azeb عزب *A. s.* evlenmemiş, bekâr (erkek). *a.* deniz kuvvetleri askeri.

a'zeb اعذب *A. s.* çok/pek/daha/en tatlı, hoş.

a'zel اعزل *A. s.* 1 silahsız kimse, 2 yağmursuz bulut.

azemât عزمات *A. ç. a.* yapılması/yerine getirilmesi/bitirilmesi gerekli işler; *bk.* **azme** عزمه.

âzer آذر *F. a.* ateş.

âzerkede آذركده *F. a.* Mecusi tapınağı.

âzerm آزرم *F. a.* 1 büyüklük, ürkütücü görünüş ve duruş, 2 göz alıcılık, 3 yumuşaklık, 4 utanma, yüzü kızarma,

âzer-perest آذرپرست *F. a.* ateşe tapan kimse, Mecusi.

[1]**azfâr** اظفار *A. a.* 1 "tırnak buhuru" denilen kokulu bir madde, 2 Kuzey Kutbu'nda bulunan küçük yıldızlara verilen ad.

[2]**azfâr** اظفار *A. ç. a.* tırnaklar; *bk.* **zufr** ظفر.

azfer اظفر *A. s.* uzun tırnaklı (kimse).

azğâs اضغاث *A. ç. a.* karışık şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]–**azğâs u ahlâm** اضغاث و احلام *F. a.* karışık düşler. [Yalnız bu sözde kullanılır.]

azham اضخم *A. a.* 1 iri (nesne), 2 gövdesi büyük (kimse).

azhâr اظهار *A. ç. a.* arkalar; *bk.* **zahr** ظهر.

azher اظهر *A. s.* çok/pek/daha/en görünür, besbelli, apaçık.

âzim عازم *A. s.* 1 kararlı, bir şeyi/işi yapmayı kafasına koymuş (kimse), 2 (-e) yönelmiş, (-e) doğru yola çıkmış (kimse).–**âzim olmak** gitmek, yollanmak, yola çıkmak/düşmek.

azim عظيم *A. s.* büyük, ulu.

azimât عزمات *A. ç. a. bk.* **azimet** عزمت.

âzime آزمه *A. a.* azı dişi.

[1]**azime** عزيمه *T. a.* 1 Tanrı buyruğu, Tanrı'nın buyruk ve yasağı, 2 cinleri musallat oldukları kimseden uzaklaştırmak; yılan, akrep vb. hayvanların zarar vermesini önlemek amacıyla okunan/yazılan *Kur'an* ayeti, dua, muska vb., 3 büyü, sihir, afsun, tılsım; *bk.* **azimet** عزيمت.

[2]**azime** عظيمه *A. a.* büyük iş.

azimet عزيمت *A. a.* 1 afsun, büyücülerin okudukları birtakım sözde dualar, 2 üzerine alma, yüklenme, 2 yapma isteği, amaç, niyet, maksat, 3 karar, kararlılık, 4 yola çıkma, yolculuğa başlama, hareket etme.–**azimet etmek** gitmek, (bir yere varmak üzere) yola çıkmak/koyulmak, hareket etmek.–**azimet okumak** büyü, afsun duaları okumak.

âzîne آذينه *F. a.* cuma günü.

aziz عزيز *A. s.* 1 ulu, yüce, büyük, 2 saygıya değer, hürmetli, 3 değerli, 4 derecesi yüksek, yüksek dereceli, 5 sonsuz güç sahibi (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.] *a.* 1 veli, ermiş, Tanrı dostu, 2 Hristiyanların ermiş saydıkları kimse. –**aziz-i Mısr** عزيز مصر Firavunlar döneminde maliye bakanına verilen unvan. [Yusuf kıssasında geçer.]

azl عزل *A. a.* (birini) resmi görevden uzaklaştırma.

azlâ' اضلاع *A. ç. a.* 1 kaburga kemikleri, 2 bir geometrik şeklin kenarları; *bk.* **zıl'** ضلع.

azlâf اظلاف *A. ç. a.* 1 çatal tırnaklar, 2 çatal tırnaklı hayvanlar; *bk.* **zılf** ظلف.

azlâl اظلال *A. ç. a.* gölgeler; *bk.* **zıl(l)** ظل.

azlem اظلم *A. s.* çok haksızlık ve eziyet eden (kimse).

[1]**azm** عزم *A. a.* (*T. k. dili:* **azim**) 1 yöneliş, gidiş, 2 (bir işe) kesin bir niyet ve kararlılıkla koyulma, (bir işi) titizlikle, önemseyerek, üstüne düşerek, gerekli çabayı göstererek yapma.–**azm etmek** 1) (bir işi) başarmak için kesin kararlı olmak ve önemseyerek gerektiği şekilde çaba göstermek, 2) (bir yere varmak üzere) yola koyulmak, gitmek: *a.-i râh* "yola koyulma".–**azm-i cezm** عزم جزم (bir işi) kesinlikle bitirme düşüncesi, kesin sonuç alma niyeti.

[2]**azm** عظم *A. a.* kemik: *a.-i remîm* "çürümüş kemik".

-âzmâ آزما *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-den) anlayan, (-i) bilir, deneyimli. [Çoklukla Türkçe'nin -ci ekine denk bir anlam verir: *ceng-âzmâ* "usta dövüş eri, savaşçı".]

âzmâyiş آزمايش *F. a.* deneme, deneyim.

azme عزمه *A. a.* yapılması/yerine getirilmesi/bitirilmesi gerekli iş, görev.

âzmend آزمند *F. s.* açgözlü, doymak bilmez (kimse).

azmet عظمة *A. a.* 1 düşünce, tasarı; *eşanl.* **niyyet** نيت, **maksat** مقصد, 2 gerek duyulan şey; *eşanl.* **ıhtiyâc** احتياج, 3 alacak; *eşanl.* **hak** حق, **iddiâ** ادعا. *s.* sağlam, güçlü, dayanıklı.

âzmûde آزموده *F. s.* denenmiş (kimse), deneyimli, işbilir, görmüş geçirmiş (kimse).–**âzmûde etmek** (-in) doğruluk ve gerçekliğini görmek, bulmak, denemek, sınamak.

âzmûdegî آزمودگى *F. a.* deneyimli olma, görmüş geçirmiş olma hâl ve niteliği.

âzmûn آزمون *F. a.* deneme, sınama.

azrâ' عذراء, **azrâ** عذرا *A. a.* 1 (*dişil*) bakire, kız oğlan kız, 2 Doğu hikâyeciliğinin önemli konularından birinin kadın kahramanı. [Bu ünlü aşk hikâyesinin erkek kahramanının adı ise "Vâmık"-tır.]

Azrâil عزرائيل *A. a.* dört büyük melekten biri, ölüm meleği.

azref اظرف *A. s.* pek/en zarif.

azud عضد *A. a.* 1 kolun dirsekten omuz başına kadar olan kısmı, pazı, 2 yardımcı.

azudî عضدى *A. s.* pazıyla ilgili.

âzûğ آزوغ *F. a.* kir, pas.

azûm عزوم *A. a.* gençlik gücü tükenmemiş deve.

azûz عضوض *A. s.* 1 ısırılarak yenilecek yiyecek, 2 sıkıntılı vakit, büyük sıkıntıya yol açan yıkım zamanı.

âzürde آزرده *F. s.* incinmiş.–**âzürde etmek** 1) (birine/bir canlıya) acı çektirmek, (birini/bir canlıyı) incitmek, 2) (birini/bir uzvu) yaralamak, sakatlamak.

âzürdegî آزردگى *F. a.* incitilmiş olma, üzüntü ve rahatsızlık duyma hâli.

âzürde-hâtır آزرده خاطر *F. s.* 1 gönlü incinmiş, gücenmiş, darılmış (kimse), 2 acılı, üzgün, kederli (kimse), 3 kızgın, öfkeli (kimse).–**âzürde-hâtır etmek** 1) (birini) incitmek, gücendirmek, darıltmak, 2) (birine) acı çektirmek, (birini) üzmek, 3) (birini) kızdırmak, öfkelendirmek.–**âzürde-hâtır olmak** 1) gönlü incinmek, darılmak, 2) (birini) üzmek, (birine) acı çektirmek, 3) (birine) kızmak, öfkelenmek.

azv عزو *A. a.* (bir şeyi) (bir şeye/birine) yükleme, (bir şeyi) (bir şeyle/bir kimseyle) ilişkilendirme: *azvi noksân* "(-e) eksiklik yükleme".

azvâ' اضواء, **azvâ** اضوا *A. ç. a.* aydınlıklar, ışıklar; *bk.* **dav'** ضوء.

âzver, âzûr آزور *F. s. bk.* **âzmend** آزمند.

azviyyât عزويات *A. ç. a.* birine yüklenen asılsız, kötü ve çirkin şeyler.

azyâf اضياف *A. ç. a.* konuklar; *bk.* **zayf** ضيف.

azyak اضيق *A. s.* çok/pek/daha/en dar.

azze عز *A. çekimli f.* "Adı yücelsin, yüce olsun." anlamında. [Dua sözlerinde geçer: *Azze ve celle* (Yüce Tanrı için) "Adı ve şanı yücelsin.", *Azze nasruhû.* "Başarısı artsın".]

b ب

bâ- با *F. takı* 1 Türkçe **ile**, **-le**'ye denk anlatım değeri taşır: *bâ-sened* "senetle", *bâ-tahrîrât* "yazışma ile, yazıyla", 2 "sahip ve malik olma, bir nitelik taşıma, ... ile donanma, bir durumda ya da bir nesneyle ilgili bulunma" gibi anlatımlarıyla Türkçe'nin **-li** ekine karşılık gelir: *bâ-haber* "haberli, bilen, bilgi sahibi", *bâ-safâ* "safalı, keyif sahibi" gibi.

[1]**bâ', bâ** با *A. a.* Arap alfabesinde ب harfinin adı. [Tek noktalı olduğundan "bâ'-i muvahhede", noktası altında bulunduğundan, özellikle sözlüklerde, "bâ'-i tahtâniyye" diye adlandırılmıştır.]

[2]**bâ'** باع *A. a.* 1 kulaç, 2 el yetme/erişme, güç, iktidar.

[1]**bâb** باب *A. a.* 1 kapı, 2 (kitapta) bölüm, 3 (**bâb-ı hükûmet**'ten kısaltma yoluyla) devlet kapısı, resmî daire, 4 konu, husus, 5 uğur.–**bâbü'l-ebvâb** 1) aşılması ve geçilmesi güç geçit, demir kapı, 2) *tas. mec.* tövbe.

[2]**bâb** باب *F. s.* 1 yerinde, yaraşır, yakışır, değerli, 2 uğurlu.–**bâb tutmak** uğurlu saymak.

[3]**bâb** باب *F. a.* 1 baba, 2 manevi baba/önder.

bâbâ بابا *F. a.* (*T. k. dili:* **baba**) 1 baba, 2 dede, ata, büyük baba, ağa baba. *s.* 1 oturaklı, görmüş geçirmiş, görgülü (kimse), 2 güvenilir (kimse), 3 yardımsever, iyiliksever (kimse).

bâbek بابك *F. a.* 1 güç ve ululuk sahibi kimse, 2 doğru sözlü, güvenilir ve inanılır kimse, 3 (büyük harfle) İran hükümdarlarından birinin adı, 4 babacık.

Bâbil بابل *A. a.* 1 Irak'ta vaktiyle Doğu uygarlığının merkezi olan eski bir yerleşim yeri ve devlet merkezi, 2 dünya merkezli eski gök sistemine göre beşinci katta yer alan gezegen; *eşanl.* Müşteri, Jüpiter.

bâbûne بابونه *F. a.* papatya çiçeği.–**bâbûne-i gâv** بابونۀ گاو sığır gözü, sarı papatya.

bâbül-hâne بابلخانه *F. a.* 1 genelev, 2 işsiz güçsüz, ipsiz sapsız, yolsuz kimselerin gidip geldikleri yer, batakhane.

bâbür بابر *A. a.* 1 pars, 2 kaplan.

bâbzen بابزن *F. a.* kebap şişi.

bâc باج *A. a.* 1 (geniş anlamda) vergi, 2 eskiden geçit yerlerinde, iskelelerde ticaret eşyasından alınan vergi, gümrük resmi.

bâce باجه *F. a.* 1 küçük giriş yeri, 2 büyük pencere.

bâ-cenâh باجناح *T. a.* **bacanak** kelimesinden bozma, yanlış ve uydurma bir kelimedir.

bâd be-dest باد بدست *F. s.* züğürt, elindekini avucundakini yitirmiş (kimse).

[1]**bâd** باد *F. a.* 1 yel, esinti, rüzgâr, 2 Hüsrev'in hazinelerinden ikincisinin adı.

"Bâd-âver ve Genc-i bâd-âver" diye de anılır, 3 kibir, 4 övgü, 5 yel gibi giden at.–**bâda vermek** yıkmak, bozmak, yok etmek.–**bâd-ı âheng** باد آهنك mus. ses, ezgi.–**bâd-ı ahzar** باد اخضر mec. gökyüzü; **bâd-ı behârî** باد بهارى tatlı yel, sabah yeli.–**bâd-ı gîsû** باد كيسو (kadında) yapmacık/sahte tavır.–**bâd-ı hevâ** باد هوا (T. k. dili: **bedâva**) beleş, bir kuruş harcamadan, bir karşılık ödemeden ele geçen/gelen (nesne).–**bâd-ı nevrûz** باد نوروز sonrakine bk.–**bâd-ı sabâ** باد صبا bahar mevsiminde güneş doğarken esen hafif, okşayıcı yel, tan yeli. –**bâd-ı sehar** باد سحر öncekine bk.

[2]**bâd** باد, **bâdâ** بادا F. z. "Olsun" anlamıyla dilek ve dua sözlerinde geçer: mübârek-bâd "Kutlu olsun.", müjde-bâd "Müjdeler olsun.", âferin-bâd "Övgüler olsun sana, bravo."

ba'd, ba'de بعد A. z. sonra; zıddı: **kabl** قبل.–**ba'de harâbü'l-Basra** بعد خراب البصره iş işten geçtikten sonra.

bâdâm بادام F. a. (T. k. dili: **bâdem**) 1 ceviz gibi, olgunlaştıktan sonra kabuğu içinden çıkarılarak yenen meyve içi, 2 mec. göz: b.-i şükûfe-feşân "iri gözyaşları döken göz".

bâdâmî بادامى F. s. badem biçiminde, badem biçimli: çeşm-i bâdâmî "badem biçiminde, iri ve güzel göz".

bâdâş باداش F. a. iyi karşılık, ödül, mükâfât; bk. **pâdâş** پاداش.

bâd-âver باد آور, **bâd-âverd** باد آورد 1 Eski Fars hükümdarlarından Hüsrev-i Perviz'in ünlü iki hazinesinden ikincisinin adı, 2 havadan gelen, bir kuruş harcamadan, bir karşılık ödemeden ele geçen şey, bedava mal, 3 Türkçe'de "çakır dikeni", "karnabatmaz", "şeytanarabası" gibi adlarla bilinen bir tür diken, 4 mus. Doğu musikisinde bir nota.

bâdbân بادبان F. a. yelken.

bâd-ber بادبر F. a. 1 uçurtma, 2 kendini överek işbilirlik tasladığı hâlde elinden bir iş gelmeyen kimse, avurtçu, lâf körük, geveze, çan çan.

bâde باده F. a. süci, çakır, şarap.

ba'de bu'din بعد بعد A. z. bir hayli zaman sonra.

ba'de bürhetin بعد برهة A. z. uzun zamandan sonra.

bâd-efrâh باد افراه F. a. kötü karşılık, ceza.

bâde-fürûş باده فروش F. a. şarap satan kimse, meyhaneci.

bâde-hor باده خور F. s. şarap içen, şarapçı (kimse).

ba'dehû بعده A. z. ondan sonra.

ba'de'l-lüteyyâ ve'lleti بعد اللتيا والتى A. z. nice zorluk ve sıkıntıdan sonra.

ba'demâ بعدما A. z. bundan sonra, bundan böyle.

bâd-encîr باد انجير F. a. erken meyve veren bir tür incir ağacı, çiçek inciri.

bâde-nûş باده نوش F. s. bk. **bâde-hor** باده خور.

ba'd ez بعد از F. z. bundan sonra.

ba'dezâ بعدذا A. z. bundan sonra.

ba'd ez-ân بعد ازان F. z. ondan sonra.

ba'd ez-în بعد ازين F. z. bk. **ba'd ez** بعد از.

ba'de zemânin بعد زمانٍ A. z. biraz sonra.

bâd-fer باد فر F. a. bir tür çocuk oyuncağı, topaç, fırıldak.

bâd-fûr باد فور F. s. sözü işine uymayan, başkasına öğüt verip kendisi dediklerine uygun davranmayan (kimse).

bâdgân بادكان F. a. bekçi, gözcü, koruyup kollayıcı, gözetici (kimse).

bâdgâne بادكانه F. a. kafesli pencere, içeriden bakıldığında dışarısını gösterdiği hâlde dışarıdan içerisini göstermeyen kafes.

bâd-gîr بادكير F. a. (T. h. dili: **badgır**) hava deliği, baca.

bâdî بادى A. a. 1 baş, ön, ilk, ilk sıra, başlangıç, 2 önder, öncü, 3 yol açıcı,

sebep.–**bâdî olmak** (-e) yol açmak; **bâdî-i emr** بادئ امر işin başı. **bâdi-i nazar** بادئ نظر ilk bakış.

bâdinc بادنج F. a. Hindistan cevizi.

bâdincân بادنجان, **bâdingân** بادنكان F. a. (T. k. dili: **patlıcan**) patlıcan.

bâdire بادره A. a. 1 düşünüp taşınmadan söylenen söz, 2 beklenmedik olay, ansızın çıkagelen kötü ve sıkıntı verici olay/durum, 3 (kılıç, yaprak vb.) uç.

bâdiye باديه A. a. ova, kır, kırlık, ıssız yer, çöl.

bâdiye-nişîn باديه نشين F. a. çölde oturan kimse, bedevi.

bâdiye-peymâ باديه پيما F. s. çölde/ıssız yerlerde gezip dolaşan (kimse).

bâd-keş بادكش F. a. büyük yelpaze.

bâd-nümâ باد نما F. a. rüzgârın esiş yönünü gösteren alet, rüzgâr gülü.

bâd-pâ(y) بادپا/پاى F. s. yel ayaklı, hızla yol alan, sür'atli (at).

bâd-per باد پر F. a. bk. **bâd-ber** باد بر.

bâd-peymâ باد پيما F. s. boş gezen, boş işlerle uğraşan, işsiz güçsüz, serseri (kimse).

bâdrenc بادرنج F. a. oğul otu, melisa.

bâdreng بادرنك F. a. 1 turunçgillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen küçük bir ağaç, ağaç kavunu, 2 bu ağacın iri limon görünüşlü, buruşuk kabuklu meyvesi, 3 acur, 4 sert, hırçın, harın, dik başlı at, 5 asma salıncak, 6 tıp bir tür bağırsak hastalığı.

bâd-ser باد سر F. s. 1 kendini beğenmiş, zorba (kimse), 2 dikbaşlı, itaatsiz, serkeş (kimse).

bâd-serî باد سرى F. a. 1 kendini beğenmişlik, 2 dikbaşlılık, serkeşlik.

bâdyân باديان, **bâdyâne** باديانه F. a. 1 kurak toprakta yetişen bir bitki, rezene, 2 anason.

bâdye باديه F. a. (T. h. dili: **batya**) ağzı geniş, yayvan, topraktan yapılmış bir tür su kabı.

bâd-zen باد زن, **bâd-zene** باد زنه F. a. yelpaze.

-**bâf** باف F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) dokuyan: zer-bâf "sırma ile kumaş dokuyan, dokumacı", bûriyâ-bâf "hasır dokuyucu, hasırcı".

bâfeng بافنك F. a. ağaç sansarı derisinden yapılan bir tür değerli kürk.

bâfkâr بافكار F. a. dokumacı, çul dokuyan kimse, çulha.

bafta بافته T. h. dili: s. (< F. s. **bâfte**) dokunmuş (kumaş), dokuma.

bâfte بافته F. s. dokunmuş (kumaş/hasır vb.).

bâğ باغ F. a. 1 ağaçlı, çiçekli çayırlık yer, bahçe, 2 T. üzümlük, üzüm kütükleri ekili yer.–**bâğ-ı İrem** باغ ارم F. s. Şeddad'ın yaptırdığı ünlü bahçe.–**bâğ-ı kuds** باغ قدس cennet.

bâğıyâne باغيانه A. s. ve z. başkaldıranlara yakışır yolda ve biçimde.

bağal بغل F. a. koltuk.

bağalek بغلك F. a. koltuk altında çıkan çıban, köpekmemesi.

bağal-gîr بغلكير F. s. (birinin) koltuğuna girici, koltuklayıcı (kimse).

bâğât باغات F. ç. a. 1 meyve bahçeleri, ağaçlı yerler, 2 üzüm bağları; bk. **bâğ** باغ.

bağâyâ بغايا A. ç. a. askerin döne dolana vuruşan atlı öncü birlikleri, çarhacılar.

bâğbân باغبان F. a. bağ bahçe işleriyle uğraşan kimse, bağcı, bahçıvan.

bâğçe باغچه F. a. (T. h. dili: **bahça**) bahçecik, içinde çiçekler ve çiçekli ağaçlar bulunan küçük bahçe.

bâğçevân باغچوان F. a. (T. k. dili: **bahçıvan**) meyve, sebze ve çiçek yetiştiren, bahçe düzenleyen, bahçelerin bakımını yapan kimse.

bağğâl بغال A. a. katırcı.

bâğıstân باغستان F. a. bağlık bahçelik yer.

bağıy(y) بغى *A. a.* kötü yola düşmüş kadın, fahişe.

bâğız باغض *A. s.* sevmeyen, içinde sevgi beslemeyen, tiksinen (kimse).

bâği باغى *A. s.* doğru yoldan çıkmış, sapkın, başkaldıran, asi, serkeş, haydutluk eden (kimse).

bağiz بغيض *A. s.* kimseyi sevmeyen, herkese karşı kin ve nefret duyan (kimse).

bağl بغل *A. a.* katır.

bağle بغله *A. a.* dişi katır.

bağrâ بغرا *A. a.* erkek domuz.

bağteten بغتةً *A. z.* ansızın, birdenbire.

bâğût باغوت *A. a.* Hristiyanların bayramı, paskalya.

bâğvân باغوان *F. a. bk.* **bâğbân** باغبان.

bağy بغى *A. a.* 1 haddini bilmezlik etme, ileri gitme, azgınlık etme, 2 düzene karşı gelme, başkaldırma, serkeşlik etme.–**bağy etmek** 1) yoldan çıkmak, yolunu şaşırmak, azmak, 2) doğruluktan uzaklaşmak, 3) rüşvet almak.

bağzâ' بغضاء, **bağzâ** بغضا *A. a.* hiç sevmeme, aşırı tiksinti duyma.

bah bah باخ باخ *A. ünl.* "Ne hoş, ne güzel" anlamında abartma, büyük görme anlatır.

bâh باه *A. a.* cinsî ilişki.

bâha باحه *A. a.* 1 suyun derin ve engin yeri, 2 hurma ağaçlığı.

bahak بهق *A. a.* beyaz ve siyah lekelerle ortaya çıkan bir tür deri hastalığı.

bâha-zen باحه زن *F. a.* sıvacı, duvarcı ustası.

bahçe بغچه *F. a.* (*T. h. dili:* **bahça**) 1 çiçek ve ağaç yetiştirilen yer, 2 ekim, dikim alanı, sebze ve meyve yetiştirilen yer; *bk.* **bâğçe** باغچه.

bâ-hem باهم *F. z.* bir arada, birlikte.

bahhâl بخال *A. s.* çok cimri, çok pinti ve insan için bir erdem olan cömertlikten yoksun (kimse).

bahhâr بحار *A. a.* gemici.

bahhâs بحاث *A. s.* ağız dalaşı etmeyi, atışmayı, çekişmeyi seven (kimse).

bâhıs باحث *A. s.* 1 (bir şeyi) ileri süren, (bir şeyden) söz eden (kimse), 2 (bir şeyle) ilgili/ilişkili (konu).

bâhil باهل *A. s.* 1 başıboş, hiçbir iş yapmayıp tembel tembel gezinen (kimse), 2 belli bir işi olmayan, işsiz (kimse), 3 bildiğini işleyen, gönlünce yaşayan, yasak ve kural tanımaz (kimse).

bahil بخيل *A. s.* eli sıkı, pinti, cimri, cömertlikten nasibi olmayan değersiz (kimse).

bahilâne بخيلانه *F. s.* ve *z.* cimri olana yaraşır biçimde ve yolda.

bâhir باهر *A. s.* açık, açık seçik, belli, ortada, görünür: *delil-i bâhir* "açık delil".

bahr بحر *A. a.* (*T. k. dili:* **bahır, bahir**) 1 deniz, 2 (şiirde) vezin, tartı, ölçü: *b.-i remel* "çoklukla dört *fâilâtün* ya da üç *fâilâtün* bir *fâilün*'den oluşan tartı". –**bahr-ı sefîd** (Akdeniz'in uzantısı olarak) Marmara Denizi.

bahreyn بحرين *A. a.* 1 iki deniz: *b.-i nazm u nesr* "nazım ve nesir denizleri", 2 (büyük harfle) Arabistan yarımadası kıyısındaki ülke.

bahri بحرى *A. s.* denizle ilgili, denizde bulunan, denizde yaşayan.–**bahri kutâs** بحرى قطاس *F. a.* deniz aygırı.

bahriyyûn بحريون *A. ç. a.* denizle/denizcilikle ilgili konularla uğraşan kimseler.

[1]**bahs** *A. a.* (*T. k. dili:* **bahis**) 1 bir şeyin iç yüzünü öğrenmek/ortaya çıkarmak için araştırma, sorup soruşturma, 2 aslını, ne olduğunu öğrenmek üzere üzerinde konuşulan konu, 3 bir konu üzerinde görüş bildirmek suretiyle karşılıklı söyleşme, tartışma, çekişme, 4 *T.* aldatana, görüşünde/iddiasında haklı çıkacak olana bir şey verilmek üzere yapılan sözleşme, 5 bir konudaki görüş, düşünce ve bilgileri içine alan kitap/bölüm/makale.–**bahs etmek** 1) (bir konu üzerinde) çekişmek, tartışmak, sözle atışmak, 2) dövüşmek, itişip kakışmak, kavga etmek, 3) anlaşamamak, benlik/üstünlük kavgasına tutuşmak, 4) birbirinden öc almaya çalışmak,

[2]**bahs** بخس *A. s.* eksik, düşük: *semen-i bahs* "düşük değer".

bahsân بخسان *F. s.* 1 salına salına yürüyen (kimse), 2 soluk, buruşuk (nesne).

[1]**bahş** بخش *F. a.* 1 bağışlama, karşılığı olmaksızın bir şey verme.

[2]**-bahş** بخش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bağışlayan, bağış olarak veren; (bir şey) veren, verici, katan, katıcı: *hayât-bahş* "dirilik bağışlayan", *hayret-bahş* "hayret verici".–**bahş olmak** nasip olmak, pay almak, payına düşmek.–**bahş-ı niyâz etmek** yalvarıp yakarmak.

bahşâ بخشا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (bir şey) veren, verici, katan, katıcı, getirici: *kerem-bahşâ* "iyilik verici/sunucu", *girye-bahşâ* "ağlamaya yol açıcı, ağlatıcı".

bahşâyiş بخشايش *F. a.* acıma, esirgeme, iyilik, yardım, bağış: *b.-i İlâhî* "Tanrı bağışı, Tanrı katından gelen iyilik ve yardım".

bahşâyişger بخشايشگر *F. a.* esirgeyici, iyilik edici, bağışlayıcı (kimse).

bahşende بخشنده *F. s.* 1 bağışlayıcı, yarlığayıcı: *b.-i âsâm-i enâm* "kullarının günahlarını bağışlayan (Yüce Tanrı)", 2 veren, verici.

bahşiş *F. a. bk.* **bahşiş** بخشش.

bahşiş بخشش *F. a.* 1 bağış, armağan, ödül, iyilik, 2 yardım amaçlı karşılıksız verilen para vb.; *bk.* **bahşiş** بخشيش.

[1]**baht** بحت *A. s.* 1 öz, iç, 2 katkısız, halis: *sahbâ-yı baht* "halis şarap".

[2]**baht** بخت *F. a.* uğur, yazı, talih, kader, kısmet, bahtiyarlık.–**baht-ı bîdâr** بخت بيدار uyanık/açık talih.–**baht-ı hâb-âlûd** بخت خواب آلود uykuya bulanmış baht, yani: kapalı talih; **baht-ı hâbide** بخت خوابيده kötü talih, kara baht.–**baht-ı siyâh** بخت سياه kara yazı, kötü kader.

bahtâk بختاق *F. a.* demir başlık, tuğulga/tulga, miğfer.

bahte بخته *F. a.* 1 besili koyun, 2 koç.

bahtek بختك *F. a.* 1 kötü talih, kara yazı, 2 *tar.* (büyük harfle) Nûşirevân'ın vezirinin adı.

bâhter باختر *F. a.* güneşin battığı yön, batı.

bahtere بختره *A. a.* salına salına hoş ve edalı biçimde yürüme.

bahteri بخترى *A. a.* 1 salına salına yürüyen, yürüyüşü hoş ve güzel olan (kimse), 2 *mec.* kendini beğenmiş, kibirli (kimse).

bahtiyâr بختيار *F. s.* kutlu, talihli, kısmetli, bahtı açık (kimse).

bahtiyârâne بختيارانه *F. s.* ve *z.* bahtı açık olanlar gibi/bahtı açık olanlara düşer ve yaraşır biçimde.

bahtiyâri بختيارى *F. s.* bahtiyarlık, kutluluk, kısmetlilik.

bahtûh بختوه *F. a.* 1 gök gürlemesi, 2 düşman, 3 öfkeyle haykıran yırtıcı hayvan.

[1]**bahtûr** بختور *F. a. yuk. m. bk.*

[2]**bahtver** بختور *F. s.* uğurlu, bahtı açık (kimse).

bâhûr باحور *A. s.* 1 aşırı sıcaklık, 2 çok sıcak günlerde yerden çıkan buhar.

bahûr بخور *A. a.* (*T. k. dili:* **buhur**) ateşte yakıldığında etrafa güzel koku yayan, çeşitli kokulu maddelerden yapılan bir karışım, tütsü.–**bahûr-u Meryem** بخور مريم Türkçe'de "Meryem Ana eli" denilen, hazımsızlığa karşı ve idrar söktürücü olarak kullanılan bir bitki. [Köküne Türkçe'de "domuzağırşağı" denir.]

bahûrdân بخوردان *F. a.* (*T. k. dili:* **buhurdan**) içinde tütsü yakılan kap.

bahûrdâni بخورداني *F. a.* buhurdancı, belli günlerde işi buhurdan yakmak olan görevli.

bâ-husûs باخصوص *T. z.* özellikle, hele.

bahye بخيه *F. a.* dikme, dikiş.

bahyezen بخيه زن *F. a.* dikici, kundura tamircisi.

bâis باعث *A. a.* 1 yaratıcı, var edici, 2 yol açıcı, sebep olucu (kimse/durum), 3 vesile, sebep, münasebet, 4 konu, hedef. *takı* için, (-den) ötürü, hasebiyle, sebebiyle.

baîd بعيد *A. s.* 1 ırak, uzak; *zıddı:* **karib** قريب, 2 *mec.* olması/gerçekleşmesi beklenmeyen: *emr-i baîd* "olması/gerçekleşmesi beklenmeyen iş".–**baîd etmek** (-i) uzaklaştırmak, (-i) (-den) ayırmak, (-i) sürmek, (-i) savdırmak, (-i) def etmek, (-i) kovup gidermek. -**baîd olmak** 1) ırakta/uzakta olmak, 2) (-den) uzak düşmek, (-den) uzaklaşmak, 3) (bir nesneden) uzak yerde bulunmak.–**baîdü'l-ğavr** 1) pek derin yer/kap vb., 2) *mec.* kılı kırk yaran, bir/her konuda derinliğine düşünen adam.

baîr بعير *A. a.* deve.

bâire بائره *A. a.* sürülmemiş yer, ekim için elverişsiz, basılmış, sert toprak.

bâis بائس *A. s.* (*T.* **bâyis** بايس) 1 pek yoksul, pek düşkün, pek çaresiz ve ezgin, 2 dertli, bahtsız, umutsuz (kimse).

bâj باژ *F. a.* 1 vergi, baç, gümrük harcı, 2 kulaç, 3 omuz.

bâjbân باژبان *F. a.* vergi toplayan kimse, gümrük memuru.

bâjdâr باژدار *F. a. yuk. m. bk.*

bâjen باژن *F. a.* koyun ve keçi sürülerinin önünde giden hayvan, kösem, kösemen.

bâj-gûne باژگونه *F. s.* uğursuz, hayırsız (kimse); *krş.* **bâz** باز.

bâk باك *F. a.* korku, korkarak sakınma, korkudan ötürü çekinme.–**bâk etmek** korkmak.

bâka باقه *A. a.* (çiçek vb. için) demet: *bâkatü'n-nergis* "nergis demeti". [Bu söz çirkin/kötü görünüşlü yaşlı kadın hakkında kullanılmıştır.]

bakâ' بقاء, **bakâ** بقا *A. a.* 1 (bir nesnenin) zaman bakımından varlığı eskisi gibi sürme, bir durumda sürekli olma, değişmeden durma, kalma; *zıddı:* **fenâ** فنا, 2 (ilgi/mevki/değer vb. bir durum) (eskisi gibi) sürme, eksilmeme: *b.-i ızz ü ıkbâl* "güç ve mutluluğun sürmesi, eksilmemesi".–**bakâ vermek** (-i) sürdürmek, (-in) sürüp gitmesini/sürekliliğini sağlamak.

bakam بقم *A. a.* aynı adla anılan, kendisinden kırmızı renkli bir kumaş boyası elde edilen ağaç; *bk.* **bakkam** بقام.

bakar بقر, **bakare** بقره *A. a.* 1 sığır, 2 *mec.* iyiyi kötüyü, yararlıyı yararsızı ayıramayan, akılsız, geri zekâlı kimse.

bakâyâ بقايا *A. ç. a.* geri kalanlar, artanlar, artıklar; *bk.* **bakıyye** بقيه.

Bâkıl باقل *A. a.* Araplar arasında, söylemek istediğini dile getirmekteki beceriksizliği ve aptallığı ile dile düşmüş biri.

bâkılâ' باقلاء, **bâkılâ** باقلا *A. a.* (*T. k. dili:* **bakla**) bilinen taneli sebze.

bâkır باقر *A. s.* geniş, engin. *a.* (büyük harfle) Hz. Hüseyin'in torunu Muhammed'in lakabı.

bâkıyât باقيات *A. ç. a.* kalanlar, geri kalanlar.–**bâkıyât-ı sâlihât** باقيات صالحات Tanrı katında sürekli iyi karşılık bulan, Tanrı tarafından sürekli ödüllendirilen iyi işler.

bakıyye بقيه *A. a.* artık, artan, geri kalan.–**bakıyye-i ömr** ömürden geri kalan yıllar.–**bakıyyetü's-seyf** kılıç artığı, (savaşta) öldürülmeyenler.

¹bâki باقى *A. s.* 1 kalıcı, ölümsüz, bitmez, sürer gider, sürekli, 2 kalan, geri kalan, artık, artakalan, fazla. *a.* kalan miktar. *z.* artık, bundan başka da, son olarak da.–**bâkî kalmak** 1) yok olmamak, diri kalmak, 2) arta kalmak, durmak, 3) sağlam ve dayanıklı olmak, 4) dayanmak, durmak, varlığını sürdürmek, tükenmemek, kalıcı olmak.–**bâkî olmak** 1) sağ kalmak, diri kalmak, 2) elde kalmak, artmak.

²bâki باكى *A. s.* ağlayan (kimse).

bâkire باكره *T. a.* kız oğlan kız.

bakka بقه *A. a.* tahta biti, sivrisinek.

bakkâl بقال *A. a.* 1 sebzeci, sebze satan kimse, 2 *T.* yiyecek, içecek vb. satan kimse.

bakkam بقام *T. a.* (< *A.* **bakam** بقم) aynı adla anılan, kendisinden kırmızı renkli bir kumaş boyası elde edilen ağaç.

bakkâr بقار *A. a.* sığır çobanı, sığırtmaç.

bakl بقل, **bakle** بقله *A. a.* 1 sebze, yenilir her türlü yeşillik, 2 *T.* (yalnız bakla için) taneleri kurutularak da tüketilen yeşil kabuklu iri taneli bitki.–**bakletü'l-hamkâ** بقلة الحمقا semizotu.

bâkûre باكوره *A. a.* erken yetişen meyve, turfanda yemiş. *s.* taze, genç, diri ve canlı: *bâkire-i bâkûre* "genç bakire".

¹bâl بال *A. a.* gönül, yürek, akıl.

²bâl بال *F. a.* 1 kanat: *şikeste-bâl* "kanadı kırık", 2 tüy, kanat tüyü, 3 kol: *kavî-bâl* "kolu kuvvetli", 4 boy, boy pos.

ba'l بعل *A. a.* 1 *tar.* Arapların cahiliye dönemindeki putlarından birinin adı, güneş mabudu, 2 koca, erkek, er.

bâlâ بالا *F. s.* yüksek, yüce: *rütbe-i bâlâ* "yüksek rütbe". *a.* boy: *b.-yı bülend* "uzun boy".

bâlâ-bülend بالا بلند *F. s.* uzun boylu (kimse).

bâlâ-dest بالا دست *F. s.* eli üstün, üstünlük sağlamış, üstün gelen (kimse).

bâlâ-hân بالا خوان *F. s.* (bir şeyi) olduğundan fazla gösteren, abartıcı (kimse).

bâlâ-hâne بالا خانه *F. a.* dört yanı görmeye elverişli camlı çatı katı, cihannümâ.

bâlâ-hısâr بالا حصار *F. a.* iç kale.

bâlâ-himmet بالا همت *F. s.* 1 yarar, çalışkan, kararlı, yürekli, büyük gönüllü (kimse), 2 yardımsever, eli açık (kimse), 3 güler yüzlü, cana yakın, gönül alıcı (kimse).

bâlâ-nişîn بالا نشين *F. s.* üstte, baş köşede oturan (kimse).

bâlâ-pervâz بالا پرواز *F. s.* 1 yükseklerde uçan (kuş), 2 *mec.* haddini bilmez, kendini güçlü sanıp öyle gösteren (kimse).

bâlâ-pûş بالا پوش *F. a.* palto, ceket, ferace gibi üstlük.

bâlâr بالار *F. a.* direk, sütun.

bâlâ-ter بالا تر *F. s.* çok/pek yüksek.

ba'le بعله *A. a.* dişi eş, karı, zevce.

bâli بالى *A. s.* 1 işbilir, tecrübeli, 2 bilgili, birikimli, 3 eskimiş, kocamış, yıpranmış (kimse/nesne).

bâlide باليده *F. s.* büyümüş, uzamış, boy atmış (kimse/nesne).

bâliğ بالغ *A. s.* 1 ergenlik çağına erişmiş, erişkin (kimse), 2 erişici, varıcı (kimse), 3 en üst çizgiye/dereceye varmış, çok üstün noktaya erişmiş (durum/kimse/nitelik): *kudret-i bâliğa* "çok üstün güç".–**bâliğ olmak** 1) olmak, yetişmek, 2) erişmek, varmak, yetmek, 3) büyümek, ergenlik çağına varmak.

bâliğa بالغه *A. a.* evlenecek çağa gelmiş kız, gelinlik kız.–**bâliğa olmak** (kız) evlenecek/kocaya varacak çağa gelmek.

bâliğan mâ-belağ بالغاً ما بلغ *A. z.* fazlasıyla, aşkın, yeter dereceden artık, elverecek kadar.

bâlin بالين *F. a.* 1 köşe/koltuk yastığı, 2 *T.* yuvarlak koltuk yastığı biçiminde üstü ve yanları pamukla kabartılıp kumaşla kaplanmış bir tür iskemle.

bâlin-perest بالين پرست *F. s.* tembel, uyuşuk (kimse).

bâliş بالش *F. a.* yastık.

bâlkâne بالكانه *F. a.* kafes, parmaklık.

bâlûde بالوده *F. s.* büyümüş, yetişmiş, ergin ve dolgun duruma gelmiş (meyve vb.).

bâm بام *F. a.* 1 üst, yüz, 2 çatı, dam, 3 (telli sazlarda) en kalın tel/kiriş.-**bâm-ı çeşm** بام چشم göz kapağı.-**bâm-ı deyr-i mînâ** بام دير مينا gökyüzü manastırının damı/tavanı, yani: yeryüzünü sanki bir tavan gibi çevreleyip örtmüş olan gökkubbe.

bâmdâd بامداد *F. a.* sabahın erken vakti, çin sabah.

bâme بامه *F. a.* kaba, gür ve uzun sakal.

bâmgâh بامگاه, **bâmgeh** بامگه *F. a. bk.* **bâmdâd** بامداد.

¹**bân** بان *A. a.* çöllerde yetişen bir tür ağaç. [Uzun ve biçimli oluşu bakımından eski şairlerce benzetme ve karşılaştırma ilgisiyle sevgilinin boyu için kullanılmıştır.]

²**-bân** بان *F. takı* Türkçe'nin **-ci** ekine karşılıktır: *bâğbân* "bağcı", *nigehbân* "gözcü" gibi.

bâ-nevâ بانوا *F. s.* 1 zengin, varlıklı, 2 ünlü; *zıddı:* **bî-nevâ** بينوا.

bânî بانى *A. s.* kuran, yapan (kimse). *a.* bir hayır eserini yaptıran erkek.

bâniye بانيه *A. a.* bir hayır eserini yaptıran kadın.

bânk بانك *F. a.* 1 yüksek ses, çığlık, haykırış, 2 padişahın alaya çıkmak için ata/arabaya bindiği sırada görevli birlik tarafından yüksek sesle bir ağızdan söylenen dua, alkış.-**bânk-i revârev** *F. a.* İsrafil'in sûra ikinci üfleyişi.-**bânk-i ankâ** *F. a. mus.* Doğu müziğinde bir perde.

bânû بانو *F. a.* kadın, hanım.-**bânû-yı maşrık** بانوى مشرق *mec.* Güneş.

bânûc بانوج *F. a.* salıncak.

¹**bâr** بار *F. a.* 1 yük: *b.-ı girân* "ağır yük", 2 *mec.* sıkıntı, 3 kez, kere, def'a: *b.-ı evvel* "ilk kez", *her bâr* "her zaman, daima", 4 izin, müsaade, ruhsat, 5 yemiş, meyve, 6 araç, alet, 7 silah.-**bâr-ı dil** بار دل *mec.* gönül yükü, sıkıntı, iç acısı, gam, keder.

²**-bâr** بار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yağdırıcı, dökücü, saçıcı: *âteş-bâr* "ateş yağdırıcı", *eşk-bâr* "gözyaşı yağdırıcı".

bârân باران *F. a.* yağmur.

bârânî بارانى *F. a.* yağmurluk.

bâr-âver بارآور, **bâr-ver** بارور *F. s.* meyveli, meyve verici (ağaç/durum/eylem/gelişme).

bâr-bâr باربار *F. a.* yük taşıyıcı, hamal.

Bârbüd باربد *F. a.* eski Fars hükümdarlarından Hüsrev-i Perviz'in ünlü saz ve ses sanatçısının adı.

bârdân باردان *F. a.* 1 çuval, heybe, hurç vb. gibi içine eşya konan nesne, 2 bardak, kadeh, sürahi vb. gibi içine sıvı şeyler konulan kap.

bâr-dâr باردار *F. a.* yüklü, hamile (kadın).

bâre باره *F. a.* 1 kez, kere: *dü bâre* (*T. k. dili:* **dubara**) "iki kez", 2 *mec.* hile, düzen, oyun, 3 sevici, dost; *bk.* **zen-pâre** زنپاره.

bârec بارج *F. a.* it üzümü.

bâreka'llâh بارك الله *A. z.* "Allah uğurlu etsin, mübarek olsun, ne güzel" anlamında dua ve beğenme sözü.

bârende بارنده *F. s.* 1 yağıcı (nesne), 2 yağdırıcı(kimse/nesne).

bârgâh بارگاه, **bârgeh** بارگه *F. a.* izinle gidilecek/girilecek yer, yüksek kat; sultan kapısı, saray, padişah çadırı.

bâr-gîr بارگير *F. a.* (*T. k. dili:* **beygir**) çeşitli işlerde kullanılan iğdiş edilmiş at, yük atı, araba atı.-**beygir değirmeni** çarkı atla döndürülen değirmen.

bâr-hâne بارخانه *F. a.* (*T. h. dili:* **barhana**) 1 göç eşyası, 2 göç kervanı, 3 yüklük, yolcu eşyası konulan yer.

bârık بارق *A. s.* şimşekli bulut.

bârıka بارقه *A. a.* şimşek parıltısı.

bârî' بارع *A. s.* iyi huylarla, erdemlerle donanmış olarak akranları arasında sivrilmiş olan (kimse).

¹**Bârî** بارى *A. a.* Yüce Yaratıcı, Tanrı.

²**bârî** بارى *A. a.* ağaç yonan, ağaca yonarak biçim veren kimse: اعط القوس باريها "Yayı yonucusuna ver." Mecazlı anlamda "İşi ehline ısmarla." yerine kullanılır.

³**bârî** بارى *F. z.* 1 hiç olmazsa, hiç değilse, en azından, en nihayet, 2 ne de olsa, sonunda, 3 her durumda, her kayıt ve şartta, 4 vaktiyle, bir zamanlar, eskiden, bir aralık. *takı* öyleyse, o hâlde.

bârid بارد *A. s.* soğuk: *mâ-i bârid* "soğuk su", *tavr-i bârid* "soğuk, itici ve incitici davranış".

bârik بارك *F. s.* ince.

bârik باريك *F. s.* ince: *rişte-i bârik* "ince ip, iplik", *fikr-i bârik* "ince görüş/düşünce".

bârik-bîn باريكبين *F. s.* ince görüşlü/düşünceli, kavrayışlı, anlayışlı, sözün ve düşüncenin derin ve ince noktalarına akıl erdirici (kimse).

bârikter باريكتر *F. s.* çok/pek/daha/en ince.

bâriz بارز *A. s.* 1 göz önünde, açık, belirgin (nesne/durum/konu), 2 doğan, baş gösteren, ortaya çıkan, beliren (nesne/durum).

bark برق *A. a.* şimşek.-**bark urmak** 1 şimşek çakmak, 2 (bir şey) parlamak, parıldamak.

bâr-keş باركش *F. a.* yük taşıyan kimse, hamal, yük arabası, başkasının duygularını, acı ve kederini paylaşan kimse.

bâr-nâme بارنامه *F. a.* (gümrüklerde) eşya ve yük pusulası.

bâr-senc بارسنج *F. s.* yük tartıcı (kimse). *a.* terazinin kefesine konulan/kantarın koluna asılan ağırlık.

bârû بارو *F. a.* 1 kale bedenini oluşturan kalın taş duvar, 2 kale duvarları üzerindeki çıkıntı, burç, 3 gedik, tabya, savunma yeri girintisi, 4 korkuluk.

bârût باروت, **bârûd** بارود *F. a.* (*T. k. dili:* **barut**) ateşli silahlarda kullanılan patlayıcı ve yanıcı madde.

bârver بارور *F. s.* meyveli, meyve yüklü (ağaç/fidan).

ba's بعث *A. a.* 1 (-i) gönderme, 2 (ölüyü) diriltme: *yevmü'l-ba's* "kıyamet günü".-**ba's etmek** diriltmek, (ölüyü) diri kılmak.-**ba'sü ba'de'l-mevt** بعث بعد الموت öldükten sonra diriliş.

basal بصل *A. a.* 1 soğan, 2 çeşitli bitkilerin soğana benzer kökleri.-**basalü'z-zi'b** بصل الذئب yaban sümbülü; **basalü'l-fâr** بصل الفار ada soğanı.

basale بصله *A. a.* bedenin bir yanında doğuştan olan şişlik/kabartı.

basar بصر *A. a.* 1 görme gücü, görme, 2 göz, 3 düşünme, algı: *kuvvet-i basar* "gözün iyi görmesi".

basbasa بصبصه *A. a.* 1 (köpek) yaltaklanma, kuyruğunu sallayarak sokulma, 2 dalkavukluk, dalkavukça davranış.

bâsıre باصره *F. a.* 1 göze özgü güç, görme gücü, görüş, görme, 2 *mec.* göz.

bâsıt باسط *A. s.* 1 yayıcı, serici (kimse), 2 dilediğinin rızkını genişletici olan (Yüce Tanrı). *a.* otlağa uzak su kaynağı.

bâsil باسل *A. s.* aslan gibi atak ve yürekli (kimse).

bâsim باسم *A. s.* 1 güler yüzlü (kimse), 2 şen, şen şakrak (kimse).

basîr بصير *A. s.* 1 görücü, 2 bilici, düşünme ve algılama gücü olan, 3 (Tanrı için) her şeyi görüp bilen.

basîret بصيرت *A. a.* kalp gözüyle görme, nesne ve oluşların özü, iç yüzü hakkında bilgiye ulaşma, her şeyin önünü sonunu, içini dışını kavrama.-**basîret üzre** akıllıca, düşüne taşına, sakınarak.-**basîret üzre olmak** 1) uyanık olmak, gözünü açmak, 2) dikkat

kesilmek, uyanık bulunmak, göz kulak olmak, 3) yolunu gözlemek, gözetmek, beklemek.–**basiret-i kalb** بصيرت قلب gönül uyanıklığı, manevî uyanıklık.
basiretkâr بصيرتكار *F. s.* basiretli, kalp gözü açık, neyin ne olduğunu kavrayan, işin önünü sonunu gören (kimse).
basiretkârâne بصيرتكارانه *F. z.* ileri görüşlü olana yakışır/düşer biçimde.
bast بسط *A. a.* 1 yayma, serme, döşeme: *b.-ı bisât* "halı, kilim vb. yayma", 2 açma, açılma: *kabz u bast* "açılıp kapanma", 3 (sözü) uzatma, uzun uzadı anlatma, ayrıntılandırma: *b.-ı makâl* "sözü uzatma, (konuyu) uzun uzadı anlatma."–**bast etmek** yaymak.
bâsûr باسور *A. a.* (*T. k. dili:* **bâsur**) mayasıl, hemoroit.
bâşe باشه *F. a.* atmaca.
bâşed باشد *F. z.* "Olur" anlamında çekimli bir fiildir.
bâş-gûne باشگونه *F. s.* ters, uğursuz; *bk.* **bâzgûn** بازگون.
bâşû باشو *F. a.* ufak kertenkele, keler.
bât بات *A. s.* son, kesin: *bey'-i bât* "kesin satış".–**bât pazarı** (*T. k. dili:* **bit pazarı**) eski eşya pazarı, haraç mezat çarşısı.
bat(t) بط *A. a.* 1 kaz, 2 kaz biçimli su kabı: *b.-ı sahbâ* "şarap kabı".
batal بطل *A. s.* yiğit, yürekli, atak (kimse), gözü pek savaş eri, koçak, bahadır.
batar بطر *A. a.* 1 çok sevinme, aşırı sevinç duyma, 2 yüzsüz, densiz, arsız, edepsiz.–**batar ile** densizlikle, edepsizlikle, kendini bilmezcesine.
bâtere باتره *F. a.* "def" denilen çalgı aleti.
bathâ' بطحاء *A. a.* 1 dibi çakıl taşlarıyla kaplı büyük dere, 2 *coğr.* (büyük harfle) Mekke'de bir derenin adı, 3 *coğr.* Mekke'nin başka bir adı.
bâtıl باطل *A. s.* boş, asılsız, geçersiz (şey); *zıddı:* **hak** حق.–**bâtıl etmek** 1) (-i) bozmak, (-i) silmek, (-in) geçerliğini kaldırmak, 2) (-i) ortadan kaldırmak, (-i) yok etmek, (-i) batırmak, 3) (-i) gizlemek, (-i) saklamak, 4) (-i) geri/sonraya bırakmak, (-i) geciktirmek.–**bâtıl olmak** 1) bozulmak, geçerliği/kullanılırlığı kalmamak, 2) eskimek, kartlamak, 3) bırakılmak, bir yana atılmak, işe yaramaz sayılmak, 4) işsiz/aylak kalmak, başıboş gezinmek, 5) aptalca kendini beğenmek, böbürlenmek.–**bâtıl söylemek** boş konuşmak, gevezelik etmek.
bâtılen باطلاً *A. z.* boşuna, boş yere, boşu boşuna, yok yere.
bâtın باطن *A. a.* 1 iç yüz, gizli yan/yön, görünmeyen nesne; *zıddı:* **zâhir** ظاهر, 2 sır, giz. *s.* 1 içteki, içte olan, saklı, gizli, 2 (büyük harfle) gizlenmiş, gözle görülmekten uzak olan, özü ve gerçekliği bakımından duygu ve akılların kavrayışına sığmayan (Tanrı). [99 güzel addan biridir.]
bâtınen باطناً *A. z.* içinden, gizleyerek, gizli ve saklı olarak.
bâtınî باطنى *A. s.* 1 iç, 2 (bir şeyin) gizli, sırlı yanıyla ilgili; *zıddı:* **zâhirî**.
bati' بطئ, **bati** بطى *A. s.* yavaş, ağır; *zıddı:* **serî'** سريع.–**batiü'l-hareke** بطئ الحركه davranışı ağır (kimse).–**batiü'l-hazm** بطئ الهضم sindirimi yavaş/güç (yiyecek).–**batiü'l-kelâm** بطئ الكلام ağır ağır konuşan, ağır dilli (kimse).
batîr بطير *A. s.* nalbant.
[1]bâtir باتر *A. a.* keskin kılıç.
[2]bâtir باتر *F. a.* turna kuşu.
batiş بطيش *A. s.* tutuşu, kapıp yakalayışı şiddetli olan (kimse).
bâtmân باتمان *A. a.* (*T. k. dili:* **batman**) sıvı madde ve tahıl ölçüsü olarak kullanılmış bir ölçek. [Yerine göre iki ya da sekiz okka olabilirdi.]
batman باطمان *T. a. bk.* **bâtmân**.
batn بطن *A. a.* 1 (insanda) göbek kısmının içi, karın; *zıddı:* **zahr** ظهر, 2 soy,

soy kuşağı.–**batnen ba'de batnin** soydan soya, kuşaktan kuşağa.
batraka بطرقه *A. a.* kılavuz, yol gösterici; *bk.* **bedraka** بدرقه.
batş بطش *A. a.* 1 (birinin) üzerine atılma, (bir kimseyi) azgınca kavrayarak tutma, 2 (bir nesneyi) öfke ve kızgınlıkla kavrayıp tutma, 3 güç, kuvvet, 4 hastalıktan kurtulup henüz zayıf olma.
battâl بطال *A. a.* (*T. k. dili:* **battal**) yiğit, yürekli, bahadır (kimse), 2 *T.* işsiz güçsüz (kimse), 3 *T.* geçersiz, hükümsüz (görüş/düşünce/söz vb.), 4 *T.* iri, kocaman, eni boyu büyük, görünüşçe büyük ve kaba (nesne).–**battal etmek** 1) (-i) boşaltmak, (-in) içindekini çıkarıp/döküp boş duruma getirmek, 2) (-i) kökünden koparmak, (-i) dibinden söküp yere yıkmak, 3 (bir nesnenin) üstüne "battal" kelimesini yazmak suretiyle geçerliğini kaldırmak, hükümsüz bırakmak.–**battal gezmek** işsiz güçsüz olmak.–**battal kâğıt** boyu 82, eni 57 cm olan baskı kâğıdı.–**battal olmak** 1) eskimek, yıllanmak, bayatlamak, 2) işsiz kalmak.
ba'ûz بعوض **ba'ûza** بعوضه *A. a.* sivrisinek.
bâver باور *F. a.* 1 inanma, doğrulama, güvenme; inan, inanç.–**bâver etmek** inanmak, güvenmek, 2 sarsılmaz, sağlam, pek dayanklı: *bâver-i bâver* "sarsılmaz inanç".
bâ-vücûd باوجود *F. a.* olma, var olma, bulunma. *takı* sonucunda, (-den) ötürü, (-den) ayrı, hasebiyle. *bağl.* 1 yine de, bununla birlikte, bundan ayrı olarak, 2 şöyle ki, yani.
bâyız بايض *A. s.* yumurtlayıcı (hayvan). *a.* tavuk.
bâyi' بايع *A. s.* satıcı, (bir malı) satan (kimse).
bâyin باين *A. s.* ayırıcı, ayıran (kimse/nesne).
bâyiste بايسته *F. s.* gerekli, lâzım.–**bâyiste-i hesti** بايستۀ هستى varlığı gerekli olan, Hz. Allah; *eşanl.* vâcibü'l-vücûd.
[1]bâz باز *F. a.* 1 avcı kuşlardan doğan.–**bâz-ı bâlâ-pervâz** باز بالا پرواز 1) yükseklerde uçan doğan, 2) *mec.* güç yetiremeyeceği işlere kalkışan, beceremeyeceği şeyleri yapma iddiasında bulunan kimse, şarlatan.–**bâz-ı sefîd** باز سفيد beyaz doğan, toygun. *s.* açık.–**bâz etmek** (-i) açmak, (-i) açık tutmak.
[2]bâz باز *F. z.* 1 bir daha, yine, yeniden, baştan, 2 ardınca, ardında, geri, geride, 3 bundan sonra, bundan böyle, artık.
[3]-bâz باز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oynayıcı: *âteş-bâz* "ateşle gösteri yapan kimse", *cân-bâz* "cambaz, canıyla oynayan, ip üzerinde ölüme meydan okurcasına tehlikeli gösteriler yapan kimse".
ba'z, ba'zı بعض *T. s.* 1 kimi, birtakım: *ba'zı eşhâs* "birtakım kişiler, kimileri", *ba'zı kelâm* "kimi söz", 2 biraz, birkaç, bir miktar: *ba'zı eşyâ* "biraz, bir miktar eşya".
ba'zan بعضاً *A. z.* ara sıra, vakit vakit.
bâzâr بازار *F. a.* (*T. k. dili:* **pazar**) alım satım, alışveriş yeri.–**bâzâr avreti** kötü kadın.–**bâzâr etmek** 1) alışveriş etmek, 2) fiyat üzerinde anlaşmak, uzlaşmak, (-in) pahasını belirlemek, 3) sözleşmek, sözleşme yapmak, el sıkışmak, barışıp anlaşmak.–**bâzâr kesilmek** pazarlık etmek, fiyat üzerinde anlaşma sağlamak.
bâzârgân بازارگان *F. a.* (*T. k. dili:* **bezirgân**) 1 ticaretle uğraşan, işi mal alıp satmak olan, ticaret erbabı, tüccar, 2 (öteden beri ticaretle uğraşmaları yüzünden) Yahudi.
bâzârgânî بازارگانى *F. a.* ticaret, mal alım satımı.
bâz-dâr بازدار *F. a.* doğancı, doğanla av avlanan avcı.

bâzende بازنده *F. s.* oynayıcı, oynayan.
bâzende-zebân بازنده زبان *F. s.* 1 geveze, boşboğaz, 2 dili: düşük, yerli yersiz ve çok konuşan, bunak: *zen-i bâzende-zebân* "dili: düşük kocakarı, bunak kadın".
bâz-gûn بازگون *F. s.* 1 devrilmiş, döndürülmüş, baş aşağı getirilmiş, ters çevrilmiş (nesne), 2 *mec.* uğursuz. *z.* tersine, aksine, aksince.
bâz-gûne بازگونه *F. s. yuk. m. bk.*–**bâz-gûne etmek** (-i) devirmek, (-i) yuvarlamak, (-i) ters çevirmek, (-i) baş aşağı etmek.
bâzı'a باضعه *A. a.* derisi düşmek üzere olan yara.
[1]**bâzî** بازى *F. a.* doğan.
[2]**bâzî** بازى *F. a.* eğlence, oyun.
bâziçe بازيچه *F. a.* 1 oyuncak, 2 oyun.
bâziger بازيگر *F. a.* köçek, oyuncu (erkek/kadın).
bâzigeri بازيگرى *F. a.* oyunculuk, köçeklik.
bâzî-gûş بازى گوش *F. s.* şen, oynak, neşeli, şakacı (kimse).
bâzî-hâne بازى خانه *F. a.* oyun/eğlence evi/yeri, gülüp eğlenilen yer.
bâzî-kede بازى كده *F. a. yuk. m. bk.*
bâzile بازله *A. a.* 1 miktarca az mal, 2 baş derisinde oluşan yarık, 3 *tıp* iğne, enjektör.
bâz-küşâ بازكشا *F. s.* (insanda) ayırt etme yeteneği.
bâz-mânde بازمانده *F. s.* geri kalmış, gecikmiş.
bazr بظر *A. a.* kadınlık uzvundaki dilcik.
bâzû بازو *F. a.* kol.
bâzû-bend بازوبند *F. a.* (*T. k. dili:* **pazvant**) kola bağlanan tılsım/muska.
bâzû-dirâz بازودراز *F. s.* kolu uzun, yani: güçlü, zorlu, yiğit (kimse).
[1]**be** ب 1 Osmanlı Türkçesi alfabesinin ikinci harfi. Ebced hesabında sayı değeri 2'dir, 2 (eskiden) tarihlerde ay takvimi aylarından recep ayının kısaltması.
[2]**be-** بِ *F. takı* Türkçe'nin yönelme hâli eki **-e**'ye karşılıktır. 1 Farsça kurallı ikilemelerde ikinci kelimenin başında gelir: *sû be-sû* "o yana bu yana, oraya buraya", *leb be-leb* "dudak dudağa", 2 **tâ** ile birlikte "-e kadar" anlamıyla kelime başlarında gelir: *tâbe-sabâh* "sabaha kadar", *tâbe-kıyâmet* "kıyamete kadar", 3 "gibi, göre, üzere, uyarınca" anlamıyla kelime başında yer alır: *be-kavl-i Câmî* "Câmî'nin dediği gibi/sözü uyarınca", 4 yemin sözlerinde **için** yerine gelir: *be-hakk-ı Hudâ* "Allah hakkı için".
bebek ببك *F. a.* 1 küçük çocuk, 2 göz bebeği.
bebr ببر *F. a.* (*T. k. dili:* **beber**, **bebür**, **böbür**) 1 kaplan 2 kunduz.–**beberlik** sertlik, kırıcılık, kendini beğenmişlik. –**beberlenmek** sert ve kırıcı davranmak, zorbalık ve haksızlık etmek.
bebr-beyân, bebr-i beyân ببربيان *F. a.* 1 kaplan derisinden yapılmış savaş giysisi, bir tür pelerin, 2 nakışlı ipek kumaş.
bebrûh ببروح *A. a. bk.* **yebrûh** يبروح.
becâ' بجاء, **becâ** بجا *A. s.* geniş, açık. *a.* geniş yol.
be-câ بجا *F. s.* yerinde, uygun, yaraşır, yaraşık, iyi, güzel; *zıddı:* **nâ-becâ** نابجا.
becâyiş بجايش *F. a.* iki memurun yerlerini değiştirmesi.
becbece بجبجه *A. a.* çocukları eğlendirmek için çıkarılan tuhaf sesler, sergilenen yapmacık şeyler/davranışlar.–**becbece etmek** tuhaf sesler çıkarmak.
becel بجل *A. a.* 1 kara çalma, iftira, 2 şaşkınlık.
becil بجيل *A. s.* 1 ağır, oturaklı, gösterişli ve iri gövdeli (kimse), 2 kaba (nesne).
becrâ' بجراء, **becrâ** بجرا *A. a.* 1 göbeği çıkık kadın, 2 yüksek yer, tepe.
beçe, beççe بچه *F. a.* insan ve hayvan yavrusu; çocuk.–**beççe-i gû** بچهٔ كو sokağa bırakılmış çocuk.–**beççe-i tâvûs-i ulvî** بچهٔ طاووس علوى 1) *mec.* güneş; ay, 2) *mec.* elmas ve yakut.
beçegân بچگان *F. ç. a.* yavrular, çocuklar.
beçgem بچكم *F. s.* 1 yaz mevsiminde oturulacak yer, yazlık, 2 sundurma, 3 oba, büyük çadır.
beçiz بچيز *F. a.* katır tırnağıyla oynanan bir tür oyun.
bed بد *F. s.* kötü, yaramaz; çirkin.
bed' بدء/بدأ *A. a.* (işe) başlama.–**bed' etmek** başlamak.
bedâat بداعت *A. a.* 1 güzellik, 2 benzersizlik, 3 yeniden oluş.
bed-âğâz بد آغاز *F. s.* soysuz, kötü soylu (kimse).
bed-ahd بد عهد *F. s.* sözünde durmayan, güvenilir olmayan, vefasız (kimse).
bedâhet بداهت *A. a.* 1 açıklık, görünürlük, belli oluş, göz önünde bulunuş, 2 hazırcevaplık, düşünmeden birden söyleyiş.
bedâheten بداهتاً *A. z.* birdenbire, düşünmeden.
bed-ahlâk بد اخلاق *F. s.* kötü huylu, ahlaksız (kimse).
Bedahş بدخش, **Bedahşân** بدخشان *F. a. coğr.* Hindistan ile Horasan arasında kalan bölge. [Yakut ve la'l madenleriyle ünlüdür. Eski Doğu edebiyatında bu yönüyle anılır.]
Bedahş-müzâb بدخش مذاب *F. a.* kırmızı şarap.
bed-ahter بد اختر *F. s.* yıldızı kötü, kutsuz, talihsiz (kimse).
bed-'amel بد عمل *F. s.* işi ve davranışı kötü/yaramaz olan (kimse).
bed-âmûz بد آموز *F. s.* (birine/başkalarına) kötülük öğreten (kimse).
bed-asl بد اصل *F. s.* soyu alçak, soydan alçak (kimse).
bed-âvâz بد آواز *F. s.* kötü sesli (insan/hayvan).
bedâvet بداوت *A. a.* çölde, kırda yaşama, yörüklük; *zıddı:* **hazâret** حضارت.
bedâyi' بدايع *A. ç. a.* güzel, göz alıcı, çekici şeyler, sanat eserleri; *bk.* **bedî'** بديع, **bedî'a** بديعه.
bed-âyîn بد آيين *F. s.* kötü davranışlı, gidişi, yolu yordamı kötü (kimse).
bed-baht بد بخت *F. s.* bahtı kötü, talihsiz, kısmetsiz (kimse).
bed-bîn بدبين *F. s.* hiçbir şeyi beğenmeyen, her şeyi kötü gören, kötümser, karamsar (kimse).
bed-bû بد بو *F. s.* kötü kokulu (nesne).
bed-bûd بد بود *F. s.* kötü, alçak, lânetli (kimse).
bed-bûk بد بوك *F. s.* güvenilmez, içi bozuk, hain (kimse).
bed-çehre بد چهره *F. s.* çirkin yüzlü (kimse).
bed-çeşm بدچشم *F. s.* 1 kötü bakışlı, nazarı değen, nazar değdiren (kimse), 2 kıskanç (kimse).
bed-dil بد دل *F. s.* yüreksiz, korkak (kimse).
bed-duâ بد دعا *F. a.* 1 ilenç, (birinin) kötülüğünü isteme, 2 bu yolda bulunulan istek.–**bed-duâ etmek** ilenmek, lânet okumak.
bedel بدل *A. a.* karşılık, bir şeyin yerine verilen, onun yerini tutan nesne. *takı* (-nin) yerine, (-e) karşılık.–**bedel-i mâ-yetehallel** بدل ما يتحلل *tıp* kaybedilen kaloriye karşılık olmak üzere yenilip içilen yiyecek ve içecekler.
bedelât بدلات *ç. a.* (-e) karşılık olmak üzere verilen şeyler.
bedelen بدلاً *A. z.* karşılığını vermek suretiyle; *zıddı:* **aynen** عيناً.
beden بدن *A. a.* 1 (canlılarda) maddi yapı/varlık, gövde, vücut, 2 kaleyi oluşturan duvar.
bed-endiş بد انديش *F. s.* kötü düşünceli, başkaları hakkında kötü/kötülük düşünen (kimse).
bedenen بدناً *A. z.* bedenle, bedeniyle, maddî varlığıyla.

be-der بدر *F. a.* dış, dışarı, (bir yerin) dış yanı.

bedestân بدستان, **bedesten** بدستن *T. a. bk.* **bezzâzistân** بزازستان.

bedevî بدوى *A. s.* çölde/kırda yaşayan, yörük.

bedeviyyet بدويت *A. a.* bedevilik, yörüklük, yabanlık; *zıddı:* **medeniyyet** مدنيت.

bed-fercâm بد فرجام *F. s.* sonu kötü (iş/durum).

bed-fi'âl بد فعال *F. s.* işleri kötü (kimse).

bedgend بدكند *F. a.* haklıyı haksız çıkarmak için verilen rüşvet.

bed-girdâr بد كردار *F. s. bk.* **bed-'amel** بد عمل.

bed-gû(y) بد كوى *F. s.* kötü sözlü (kimse).

bed-güher بد كهر *F. s.* kötü soylu, soysuz (kimse).

bed-gümân بد كمان *F. s.* kötü düşünceli/niyetli, (başkaları hakkında) kötülük sanan, kötü düşünce besleyen (kimse).–**bed-gümân etmek/olmak** (başkaları hakkında) kemlik düşünmek/sanmak, kötü düşünce beslemek.

bed-hâh بدخواه *F. s.* kötülük isteyen (kimse).–**bed-hâh olmak** (başkaları hakkında) kötü düşünmek, kötü düşünce sahibi olmak, kemlik sanmak.

bed-hâl بدحال *F. s.* (geçim bakımından) kötü durumda bulunan, düşkün (kimse).

bed-hısâl بدخصال *F. s.* kötü huylu, huyları kötü olan (kimse).

bed-hû(y) بدخوى *F. s.* kötü huylu (kimse).–**bed-hû olmak** kötü huylu olmak, kötülük işlemek, kınanacak iş ve davranışlarda bulunmak.

bed-hûyî بدخويى *F. a.* 1 kötü huyluluk, 2 eksiklik, yanlış, kınanası iş/eylem, ayıp.

bedi' بديع *A. s.* 1 örneği olmayan bir şeyi var eden: *bedi'u's-semâvât* "gökleri var eden (Yüce Yaratıcı)", 2 görülmedik güzellikte, çok güzel, eşsiz ve benzersiz (şey): *şi'r-i bedî'* "çok güzel, benzeri görülmedik şiir", 3 söz sanatı, retorik.

bedi'a بديعه *A. a.* güzellik, göz alıcılık, çekicilik.

bedîd بديد, **bedîdâr** بديدار *F. s.* belli, belirli, görünür, ayan beyan; *zıddı:* **nâ-bedîd** نابديد.–**bedîd etmek** göstermek, ortaya çıkarmak, açık ve belli etmek.–**bedîd/bedîdâr olmak** gözükmek, görünmek, belirmek, gösterilmek, göze görünmek, açıkta, göz önünde, gözle görülür olmak, meydana gelmek.

bedîhe بديهه *A. a.* düşünmeden söylenilen, hazırcevaplık ürünü olan güzel söz.

bedîhe-gû *F. s.* düşünüp taşınmadan birden düzgün ve güzel söz söyleyen (kimse).

bedîhî بديهى *A. s.* 1 doğruluğu için delil gerekmeyen, ispat gerektirmeyen (iş/durum vb.), 2 göz önünde, apaçık, belli (durum/iş).

bedîhiyyât بديهيات *A. ç. a.* akıl için doğrulanması olağan olan, doğruluğu açık ve belli konular.

bedîhiyyet بديهيت *A. a.* açık olma, belli olma, apaçık ortada olma, gerçekliği ve doğruluğu için aklın ispata gerek duymadığı durum ve nitelik.

bedîl بديل *A. a.* 1 bir şeyin yerini tutan şey, 2 bahse tutuşan iki taraf arasında kaybedenin kazanana vermesi kararlaştırılan şey, bahis ödülü.

bed-kâr بد كار *F. s.* 1 kötülük peşinde olan, kötülükten başka bir şey düşünmeyen/iş işlemeyen (kimse), 2 büyücü, başkalarına büyü ile zarar veren (kimse).–**bed-kârlık** 1) kötü iş, 2) büyücülük.

bed-kasd بد قصد *F. s.* kötü düşünceli/niyetli, içten pazarlıklı, fitneci (kimse).–**bed-kasd ile** kalleşçe, kötü niyetle, kötülük düşünerek.–**bed-kasdlık** kötü niyet, kem düşünce ve sanı.

bed-kîş بد كيش *F. s.* yoldan çıkmış, mezhebi belirsiz, yolu çarpık (kimse).

bed-ligâm بد لكام *F. s.* 1 gem tutmaz, hırçın, harın (at), 2 dik başlı, lâf anlamaz (kimse).

bed-likâ بد لقا *F. s.* çirkin yüzlü (kimse).

bed-mâye بد مايه *F. s.* mayası bozuk, kötü yaradılışlı (kimse).

bed-meniş بد منش *F. s.* kötü yaradılışlı (kimse).

bed-mest بد مست *F. s.* sarhoşluğu tedavi edilemez derecede kötü, alkol bağımlısı, alkolik (kimse).

bed-mihr بد مهر *F. s.* namert, insanlıktan uzak (kimse).

bed-nâm بد نام *F. s.* kötülükle anılan (kimse).

bed-nihâd بد نهاد *F. s.* alçak, soysuz, yaramaz (kimse).

bed-nijâd بد نژاد *F. s.* soyu bozuk, yaramaz, kötü yaradılışlı (kimse).

bed-pesend بدپسند *F. s.* kötüyü beğenen, bilgisiz (kimse).

bedr بدر *A. a.* dolunay.–**bedr-i bülend** بدربلند on dört günlük ay.

bed-râh بدراه *F. s.* yoldan çıkan, kötü yola sapan (kimse).

bedraka بدرقه *F. a.* (*T. k. dili:* **bedrıka**) kılavuz, yol gösterici; *bk.* **batraka** بطرقه.

bedrâm بدرام *F. a.* güzel, manzaralı, iç açıcı yer, gezinti yeri.

bedre بدره *A. a.* 1 kuzu ve oğlak derisi, 2 altın dolu kese.

bed-re'y بد رأى *F. s.* görüş ve düşüncesi, bakış ve yorumu yanlış olan (kimse).

bed-reng بد رنك *F. s.* huysuz, geçimsiz, damarlı (kimse).

bedrûd بدرود *F. a.* bırakma, ayrılma.–**bedrûd etmek** ayrılmak, veda etmek.

bed-sikâl بد سكال *F. s.* herkes hakkında kötü düşünce besleyen (kimse).

bed-sîret بد سيرت *F. s.* kötü yaradılışlı/huylu (kimse).

bed-sirişt بد سرشت *F. s.* yaradılışı kötü, kötü yaradılışlı (kimse).

bedter بدتر *F. s.* (*T. k. dili:* **beter**) çok/pek/daha/en kötü (kimse/nesne).–**beter olmak** kötüleşmek, azmak.

bed-tînet بد طينت *F. s.* mayası bozuk, soysuz, alçak, kötü (kimse).

bedûh بدوه *A. a.* eskiden mektup zarflarının üzerine yazılan ya da zarflara basılan mühürde bulunan bir kelime. [Hangi dilden alındığı kesin olarak bilinmiyor, bir rivayete göre mektupları yerlerine iletmekle görevli bir melekmiş.]

be-dûş بدوش *F. s.* omuza, omuzda.–**be-dûş olmak** omuzlamak, omuzunda götürmek/taşımak, yüklenmek.

bed-üslûb بد اسلوب *F. s.* kötü (kimse).

bed-zebân بد زبان *F. s.* ağzı bozuk, küfürbaz, terbiyesiz (kimse).

bed-zehre بد زهره *F. s.* yüreksiz, korkak (kimse).

beftere بفتره *F. a.* avcıların kullandıkları eğitimli kuş.

befterî بفترى *F. a.* dokumacıların kullandıkları sık dişli ağaç tarak.

beğmâz بكماز *F. a.* 1 şarap, 2 kadeh, 3 (*T. k. dili:* **pekmez**) kaynatılıp koyulaştırılmış şıra.

begter بكتر *F. s.* eskiden kullanılmış bir tür savaş elbisesi. [Kadife ve sırma işlemeli kumaş üzerine zırh kaplanarak yapılırmış.]

be-gâyet بغايت *F. z.* aşırı, son derece, son derecede.

[1]**behâ** بها *F. a.* (*T. k. dili:* **paha**) değer.–**paha biçmek** (-in) değerini belirlemek, ederini oranlamak.–**paha olmak** pahalı olmak, değeri yüksek olmak.–**paha ile çıkarmak** (esiri/köleyi) kurtarmak, geri almak.–**paha ile çıkmak** kurtulmak.–**paha kat' etmek** fiyat biçmek.–**pahalı etmek** 1) (-in) değerini yüksek

tutmak, (-i) pahalı satmak, 2) (-in) değerini artırmak, (-in) fiyatını yükseltmek.–**pahalı olmak** (-in) fiyatı yüksek olmak.

behâ' بها, **¹behâ** بهاء *A. a.* 1 alışma, dadanma, 2 güzellik, parıltı.

behâdâr بهادار *F. s.* değerli (nesne).

behâdir بهادر *F. a.* (*T. k. dili:* **bahadır**) yiğit, yürekli, er oğlu er.

behâdirâne بهادرانه *F. z.* yiğitçe, yiğitçesine.

behâdiri بهادرى *F. a.* bahadırlık, yiğitlik.

behâ-gîr بهاكير *F. s. bk.* **behâdâr** بهادار.

behâî بهائى *A. s.* parıltılı, güzel, göz alıcı (kimse/nesne).

behâim بهائم *A. ç. a.* dört ayaklı hayvanlar; *bk.* **behîme** بهيمه.

behâlık بهالق *A. ç. a.* boş, asılsız, bir işe yaramaz şeyler/sözler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

Beham بهام *F. a. coğr.* bir yer adı. [En iyi misk burada bulunurmuş.]

behâne بهانه *F. a.* (*T. k. dili:* **bahâne**, *h. dili:* **mahna**) 1 sebep, vesile, 2 sözde sebep, asıl maksadı gizleyen uydurma, yalan, düzme, 3 kusur, eksiklik: *bî-behâne* "kusursuz".–**bahâne aramak** 1) bir sebep/vesile ileri sürmek, 2) bir özür göstererek bir işi yapmayı istememek.

behâne-cûy بهانه جوى *F. s.* bahane arayan.

¹behâr بهار *A. a.* 1 güzel, göz alıcı, parlak nesne, 2 papatya, sığır gözü, 3 (*T.* **bahar**) tarçın, karabiber, karanfil türünden kokulu madde.

²behâr بهار *F. a.* (*T. k. dili:* **bahar**) ilkyaz, ilkbahar, gül mevsimi; mart, nisan ve mayıs aylarını içine alan, yılın dörtte birlik zaman aralığı: *nev-behâr* "ilkbahar", *köhne behâr* "sonbahar".

behârât بهارات *A. ç. a.* (*T.* **baharat**) 1 papatyalar, 2 tarçın, karanfil, karabiber gibi kokulu maddeler.

behârî بهارى *F. s.* baharla ilgili ve ilintili: *ebr-i behârî* "bahar bulutu".

behâric بهارج *A. ç. a.* 1 faydasız, işe yaramaz şeyler, 2 kalp paralar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

behâyim بهايم *T. a. bk.* **behâim** بهائم.

behcet بهجت *A. a.* 1 güzellik, güler yüzlülük, şirinlik, 2 sevinme, şenlenme, yüzü gülme.

be-hem بهم *F. z.* birlikte, bir arada: *behem-res* "birlikte erişmiş".

behem-zede بهم زده *F. s.* birbiriyle vuruşturmuş, birbirine katmış, alt üst etmiş, dağıtmış.

be-her بهر *F. zam.* her biri, tek tek/ayrı ayrı hepsi.–**be-her hâl** بهر حال her durumda, her hâlükârda.

behic بهيج *A. s.* şen, güleç, güler yüzlü (kimse).

behîme بهيمه *A. a.* dört ayaklı hayvan.

behîmî بهيمى *A. s.* hayvanca, hayvana yakışır (davranış/huy).

behîmiyyet بهيميت *A. a.* hayvanlık hâl ve niteliği.

behîre بهيره *A. a.* 1 güzel, hoş, alımlı kadın, 2 kendini dince yasaklanmış ve toplum gözünde kötü sayılan iş ve davranışlardan sakınan kadın.

behişt, bihişt بهشت *F. a.* cennet.

behiştî, bihiştî بهشتى *F. s.* 1 cennetle ilgili, cennete ilişkin, 2 cennetlik, 3 cennet ehli, yeri cennet olanlar, melek, huri.

behiştî-rûy بهشتى روى *F. s.* huri gibi güzel yüzlü.

behiy(y), behî بهى *A. s.* güzel, hoş, göz alıcı, çekici; beğenilir, değerli: *hediyye-i behiyye* "güzel, göz alıcı hediye".

behken بهكن *F. a.* güzel ve genç erkek.

behle بهله *F. a.* eldiven.

behlûl بهلول *A. s.* 1 çok gülen, çok şen (kimse), 2 her türlü güzelliği kendinde toplamış, iyilik ve hayır sahibi (kimse), 3 *tar.* (büyük harfle) Harun Reşid'in delice hâlleriyle ünlü kardeşinin adı.

behmen بهمن *F. s.* uyanık, bilgili, haberli (kimse). *a.* (büyük harfle) *tar.* Eski İran hükümdarlarından İsfendiyar'ın oğlunun lakabı. Adı Erdeşir'dir.

behnâne بهنانه *F. a.* tavır ve hareketleri hoş, güler yüzlü, cana yakın kadın.

Behrâm بهرام *F. a.* 1 Mars, Merih, 2 *tar.* eski Fars hükümdar sülâlelerinin Sâmânîler kolundan gelen bir hükümdarın adı. [Yaban eşeği avlamaya meraklı olduğundan "Behrâm-i gûr" diye anılmıştır.] 3 *tar.* Hürmüz'ün komutanlarından birinin adı. [Çok zayıf olduğundan "Behrâm-i çûpîn" adıyla anılmıştır.]

behre بهره *F. a.* 1 ortaklık, hissedarlık, 2 yarar, değer, kazanç, fayda, hisse, pay, nasip, kısmet, sermaye.–**behre almak** katılmak, ortak olmak, ortaklığa girmek.

behre-ber بهره بر *F. a.* ortak.

behre-dâr بهره دار *F. s.* kazançlı, kazanım sahibi, başarılı (kimse).–**behre-dâr etmek** (birine) pay vermek, (birini) ortak etmek.

behremân بهرمان, **behremen** بهرمن *F. a.* kırmızı yakut.

behremend بهره مند *F. s. bk.* **behre-dâr** بهره دار.–**behremend etmek** 1) (-e) pay etmek/vermek, üleştirmek, 2) (-i) muradına erdirmek, isteğine kavuşturmak, 3) (-i) kutlamak.–**behremend olmak** 1) elde etmek, ermek, erişmek, yetişmek, 2) ortak/pay sahibi olmak, 3) muradına ermek, isteğini elde etmek, 4) (-i) yalvararak elde etmek.

behrever بهره ور *F. s.* nasipli (kimse).

behre-yâb بهره ياب *F. s. yuk. m. bk.*

beht بهت *A. a.* (şaşkınlık ve korku yüzünden) kendini kaybetme, kendinden geçme, baygınlık hâli.

beis بئيس *A. s.* zavallı, talihsiz, acınacak durumda olan.

be-kâm بكام *F. s.* dilediğini elde etmiş, istediğine kavuşmuş (kimse).–**be-kâm etmek** (birinin) dileğini yerine getirmek, (birini) istediğine kavuşturmak.

bekâmet, bikâmet بكامت *A. a.* dilsizlik.

bekâret بكارت *A. a.* 1 kızlık, kız oğlan kız olma hâli, 2 *mec.* temizlik, günahsızlık, masumluk, iffet.–**bekâret almak** (bekâr bir kızın) kızlığını almak, kız bozmak.

bekre بكره *A. a.* (*T. k. dili:* **makara**) çıkrık, kuyu çarkı.

bekri بكرى *T. a.* çok içen, gece gündüz sarhoş gezen kimse.–**bekrilik** sarhoşluk, içkicilik.–**bekrilik etmek/sürmek** sürekli içmek, gece gündüz içip sarhoş olmak/gezmek.

beksimât بكسمات *F. a.* (*T. k. dili:* **peksimet**) kurutularak saklanmaya elverişli duruma getirilmiş ekmek, kuru ekmek.

bektâş بكتاش *F. a.* eş, denk, bendeş, benzer. *ünl.* Salın! Sallan!

bekûrî بكورى *A. a.* ilk çocuk, ilk olarak dünyaya gelen evlât.

¹bel بل *A. z.* belki, olabilir, bir ihtimal. *bağl.* hattâ, evet, hem de, hele, üstelik, ayrıca.

²bel(l) بل *A. a.* (-i) ıslatma.

bel' بلع *A. a.* yutma.

bel'am بلعم *A. a.* 1 açgözlü, pis boğaz, obur (kimse), 2 *tar.* (büyük harfle) Hz. Musa zamanında yaşamış, Tanrı'nın en büyük adını bildiği, bu yüzden de ettiği duanın Tanrı katında kabul edildiği söylenen kişinin adı, Bel'am b. Bâûrâ. [Hz. Musa'nın peygamber olarak gelmesi üzerine inanmayanların beddua etmesini istedikleri, onun da kabul ederek beddua ettiği, bunun üzerine dilinin göğsüne kadar uzayarak köpek gibi soluya soluya öldüğü rivayet edilmiştir.]

belâ' بلاء, **belâ** بلا *A. a.* 1 acı çektirici oluş/olay, 2 güçlük, zorluk, 3 sıkıntı, afet, dert, elem.–**belâ çekmek** başı belâya

girmek, üzücü ve can sıkıcı bir durumla karşılaşmak.–**belâ ender-belâ** sıkıntı üstüne sıkıntı, püsküllü/katmerli belâ. –**belâ ile** zorla, güçlükle, güç belâ, ancak.–**belâya mübtelâ olmak** sıkıntıya düşmek, güçlükle karşılaşmak.–**belâya uğramak** başı belâya girmek, sıkıntılı bir durumla karşılaşmak.–**belâya uğratmak** 1) (birinin) başına belâ açmak, 2) (birini) incitmek, (birine) acı çektirmek.–**belâ-yı siyâh** kara belâ, baş belâsı, insanı sıkıntıya sokan, huzur bozucu kimse/olay/durum.

[2]**belâ** بلى *A. z.* evet, öyle. [Doğu edebiyatında, **elest** gibi, Tanrı'nın ruhlar meclisinde aldığı söze işaret etmek için kullanılmıştır.]

[1]**belâbil** بلابل *A. ç. a.* sıkıntılar, üzüntüler; *bk.* **belbâl** بلبال.

[2]**belâbil** بلابل *F. ç. a.* bülbüller. [*F.* **bülbül**'ün Arapça kurallı çoklusudur.]

belâdet بلادت *A. a.* aptallık, akılsızlık, bönlük, saflık.

belâğ بلاغ *A. a.* 1 eriştirme, yetiştirme, 2 yetiştirilen söz/şey.

belâğat بلاغت *A. a.* 1 sözün doğru, açık, düz ve anlaşılır olması, 2 söz söyleyenin sözü bu niteliklere uygun söyleme gücünde ve yetkinliğinde olması.

belâğat-fürûş بلاغت فروش *F. s.* gücü ve yetkinliği bulunmadığı hâlde kendini güzel ve etkili söz söyler göstermeye çalışan (kimse).

belâğat-perdâz بلاغت پرداز *F. s.* doğru, açık, düzgün ve anlaşılır söz söyleme gücü olan (kimse).

belâhet بلاهت *A. a.* saflık, bönlük, alıklık, kalın kafalılık, kolay kandırılır olma niteliği.

belâ-keş بلاكش *F. s.* başı sıkıntılı, sıkıntıya düşmüş, derde uğramış (kimse).

belâl, bilâl بلال *A. a.* 1 (-i) ıslatma, 2 ıslaklık.

belât بلاط *A. a.* (*T. k. dili:* **balat**) 1 düz yer, 2 kaldırım taşı.

belâyâ بلايا *A. ç. a.* sıkıntılar, can sıkıcı ve acı verici olaylar/oluşlar; *bk.* **beliyye** بليه.

belâ-zede بلازده *F. s.* acı ve yıkıma uğramış, sıkıntıya düşmüş, başı belâya girmiş (kimse).

belbâl بلبال, **belbâle** بلباله *A. a.* kuruntu, tasa, vesvese, telâş.

belde بلده *A. a.* yer yurt; bucak, ilçe, il gibi yerleşim yeri.

[1]**beled** بلد *A. a.* 1 yer, ülke, 2 kasaba, şehir.

[2]**beled** بلد *F. a.* kılavuz.

beledi بلدى *A. s.* 1 şehirli, şehirde oturan; *zıddı:* **bedevî**, 2 *T.* bir tür yerli kumaş, çit bezi.

belediyye بلديه *A. a.* (*T. k. dili:* **belediye**) çeşitli büyüklükteki yerleşim yerlerinde temizlik, su, çevre düzenlemesi, esnafın denetimi vb. kamu hizmetlerine bakan resmi kuruluş.

belel بلل *A. a.* yaşlık, ıslaklık.

belesân, belsân بلسان *A. a.* (*T. k. dili:* **pelesenk**) çizilen yapraklarından yağlı bir sıvı çıkan bir tür ağaç, belsem ağacı, pelesenk ağacı.

belğam بلغم *A. a.* (*T. k. dili:* **balgam**) insan vücudundaki dört salgıdan birisi.–**balgam bırakmak** 1) (bir yeri) pisletmek, 2) *mec.* (bir işi) bozmak, karıştırmak, karışık ve içinden çıkılmaz hâle getirmek, berbat etmek.

belğami بلغمى *A. s.* 1 balgamlı, balgamı baskın (mizaç), 2 balgam renginde, kehribar gibi sarı ve dalgalı (taş).–**belğami yeşim** balgam renginde yeşim.

belğamiyyü'l-mizâc *A. s.* mizacında balgam baskın olan, yani: bir şeyi umursamaz, ilgisiz, kayıtsız (kimse).

beli بلى *F. z.* 1 evet, öyle, 2 olur, tamam, öyle olsun.–**beli demek** 1) "Tamam, olur, öyle olsun" demek, 2) baş eğmek, teslim olmak, 3) (birine) yer vermek, çekilmek; *bk.* [1]**belâ**.

belîd بليد *A. s.* ahmak, bön, kavrayışsız ve anlayışsız (kimse).

beliğ بليغ *A. a.* ve *s.* 1 sözü yerli yerinde kullanan, düzgün ve etkili söz söyleyen kişi, söz ustası, 2 düzgün ve etkileyici söz/eser, 3 düzgün, pürüzsüz: *sa'y-i beliğ* "düzgün iş".

beliyyât بليات *A. ç. a.* insanı acıya, sıkıntıya sürükleyen, çile çekmesine yol açan durumlar/olaylar; *bk.* **beliyye** بليه.

beliyye بليه *A. a.* acı verici, sıkıntıya yol açan, üzüntü verici durum/olay, kaza, belâ, talihsizlik.

belkâ' بلقاء, **belkâ** بلقا *A. a.* alaca, alabacak at.

belki بلكه *F. z.* ve *bağl. bk.* **bel** بل.

Belkis, Bilkis بلقيس *A. a. tar.* Saba melikesi. [Hz. Süleyman ile arasındaki macera *Kur'an*'da geçtiği gibi, hikâyenin çeşitli motifleri Doğu edebiyatında çok kullanılmıştır.]

bellût بلوط *A. a.* (*T. k. dili:* **pelit**) meşe palamudu.–**bellûtu'l-arz** بلوط الارض yer palamudu.

belmâ' بلماء, **belmâ** بلما *F. s.* kalın, yoğun, kaba.

belme بلمه *F. a.* uzun/kaba sakallı (adam).–**belme-riş** *F. s.* kaba sakal.

belsem بلسم *A. a.* pelesenk yağı.

belû' بلوع *A. s.* çok yiyici, obur, doymak bilmez (kimse).

belvâ بلوا *A. a.* sıkıntı, çile, acı, dert: *dâr-i belvâ* "dünya".

bem(m) بم *A. a.* yaylı sazlarda kalın tel/kiriş; *zıddı:* **zîr**; *bk.* **bâm**.

be-nâçâr بناچار *F. z.* karşı durulamaz biçimde, çaresizce, ister istemez.

benâdık بنادق *A. ç. a.* kurşun bilyeler; *bk.* **bunduk** بندق.

benâdir بنادر *A. ç. a.* benderler, ticaret iskeleleri; *bk.* **bender** بندر.

[1]**benâm** بنام *A. a.* parmak ucu.

[2]**be-nâm** بنام *F. s.* ünlü, ün kazanmış, meşhur (kimse): *nâzım-ı be-nâm* "ünlü şair".

benân بنان *A. a.* 1 parmaklar, 2 parmak uçları, 3 *mec.* el: *müşârün bi'l-benân* "parmakla/elle gösterilen, ünlü, seçkin (kimse)".

benât بنات *A. ç. a.* kızlar; *bk.* **bint** بنت. –**benât-ı bi'se** بنات بأس "ne kötü" denilecek olaylar, korku verici ve yıkıcı durumlar, afetler.–**benât-ı Havvâ** kadınlar.–**benât-ı na'ş** *gökb. bk.* **benâtü'n-na'ş** بنات النعش.–**benâtü'd-dehr** بنات الدهر oluşlar, olaylar, acı verici ve sıkıntıya yol açıcı şeyler.–**benâtü'l-fikr** şairce hayaller.–**benâtü'l-lahm** etli butlu kız. –**benâtü'n-na'ş** بنات النعش *gökb.* iki yıldız kümesinin adı. [Birine "büyük benât-ı na'ş", ötekine "küçük benât-ı na'ş" denir; "dübb-ü ekber (büyük kuyruk)" ve "dübb-ü asgar (küçük kuyruk)" diye de anılırlar. Adları Doğu edebiyatında dağınıklık ilişkisiyle geçer.]

benc بنج *A. a.* tohumu uyuşturucu olarak kullanılan ot, beng, ban otu.

[1]**bend** بند *F. a.* 1 bağ, sargı, kuşak: *pây-bend* "ayağı bağlı". *heft-bend* "birbirini saran yedi kat olarak düşünülen gök", 2 bukağı, kelepçe: *bend-i âhenîn* "demir kelepçe", 3 boğum, boğmak, mafsal, 4 ardında su toplanması amacıyla yapılan büyük set, baraj, 5 yazı, fıkra, makale: *bend-i edebî* "edebî yazı/parça", 6 birkaç parçadan oluşan bir şiirin her parçasının sonunda yinelenen ya da ayrıca eklenen beyit.–**bend etmek** 1) bağlamak, (iki ve daha çok şeyi) bir arada duracak duruma getirmek, 2) (ip vb.) düğümlemek, 3) zincire vurmak, eline ayağına kelepçe vurup zindana atmak.–**bend eylemek** çevrelemek, dört yandan çevirmek.–**bend komak**

yemlemek, dadandırmak, kendine çekmek.–**bend olmak** bağlı olmak.–**bend olunmak** bağlanmak.–**bende çekmek** 1) bağlamak, 2) sıkmak, kısmak, kıstırmak.

[2]-**bend** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bağlayan, bağlayıcı: *div-bend* "şeytanı/devi bağlayan", *rişte-bend* "ip bağlayan".

bende بنده *F. a.* 1 köle, kul, tutsak, 2 bir kimseye/kapıya bağlı, bir kimseyle ilişkili, birinin koruması ve kollaması altında olan adam.–**bende vü beste etmek** 1) (-i) bağlamak, 2) (birini) yenmek, (birine) üstün gelmek, (birini/bir yeri) eline geçirmek.

bendegân بندگان *F. ç. a.* 1 kullar, köleler, hizmet erleri, 2 birinin yanında bulunan ve onun koruma ve gözetmesi altında olanlar, adamlar.

bendegî بندگی *F. a.* kulluk, kölelik.

bende-nevâz/nüvâz بنده نواز *F. s.* kuluna, kölesine, yanında/işinde çalışana/adamlarına iyi ve yumuşak davranan, iyi yürekli, sevecen (kimse).

bende-perver بنده پرور *F. s.* adam besleyici, kendi kapısındaki/eli altındaki kimselere bakan, onların her türlü ihtiyacını karşılayan (kimse).

bende-perverâne بنده پرورانه *F. z.* kula iyi davranana yakışır/düşer biçimde.

bende-perverî بنده پروری *F. a.* kula iyi davranma, kullarına iyilikte bulunma, kullarını bakıp gözetme.

bender بندر *F. a.* iskele, ticaret iskelesi, gelen ve giden malın indirilip bindirildiği liman, giriş çıkış yeri.

benderek بندرك *F. a.* (*T. k. dili:* **mendirek**) 1 küçük liman, 2 bu gibi limanlar ile boğaz kıyılarında bulunan ufak kale.

bendergâh بندرگاه, **bendergeh** بندرگه *F. a.* *yuk. m. bk.*

bendeş بندش *F. a.* atılmış pamuk yığını, eğrilmek üzere hazırlanmış pamuk.

bende-zâde بنده زاده *F. a.* köle çocuğu. [Birinin bir büyüğün yanında kendi çocuğundan söz ederken kendisinin o kişinin kölesi, dolayısıyla çocuğunun da o kişinin kölesi olduğunu bildirme biçimindeki alçak gönüllülük ifadesi.]

bendiş بندش *F. a.* altın ve gümüş üzerine işlenen nakış.

benefsec بنفسج *A. a.* menekşe; *aş. m. bk.*

benefşe بنفشه *F. a.* (*T. k. dili:* **menekşe**) mor renkli, güzel kokulu bir çiçek.

benefşi بنفشی *F. s.* menekşe renginde, mor.

beng بنك *F. a.* 1 yaprağından ve tohumundan yapılan macun keyif verici madde olarak kullanılan ot, ban otu, 2 söz konusu macun, 3 çitlembik yemişi taneleri, 4 kuş yemi, tahıl tanesi, 5 atlas üzerine sırma çiçekli bir tür kumaş.–**beng komak/vermek** 1) yem dökmek/saçmak, 2) kendine çekmek, dadandırmak.

bengâh بنگاه *F. a.* 1 keçeden yapılmış Türkmen evi, oba, 2 vezir, bey/zengin çadırı.

bengî بنگی *F. a.* "beng" adlı uyuşturucuyu kullanan kimse, beng tiryakisi olan kimse.

benî بنی *A. a.* "oğullar" anlamındaki **benîn**'in Arapça ad takımlarındaki biçimi: *benî-âdem* "âdemoğulları", *benî-beşer, benî-nev'* "insanlar".

benîn بنین *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **ibn**.

beniyye بنیه *A. a.* Kâbe için kullanılır.

bennâ' بناء, **bennâ** بنا *A. a.* yapı ustası.

benûn بنون *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **ibn**. Arapça ad takımlarında **benû** biçimini alır: *benû'l-Abbâs* "Abbasoğulları".

bepgâ ببغا *F. a.* papağan.

[1]**ber** بر *F. a.* 1 yemiş, meyve, 2 yük.

[2]**ber** بر *F. a.* 1 üst, tepe, 2 yükseklik, 3 genişlik, 4 çöl, 5 kıyı, 6 toprak parçası, 7 göğüs: *simîn-ber* "gümüş göğüslü".

[3]**ber** بر *F. takı* (-de), üzere, gibi, (-e) yakın, (-e) uygun: *dest ber-sîne* "eli göğüste", *ber-bülend* "pek yüksek yer/mertebe".

[4]-**ber** بر *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) götüren, götürücü, taşıyan: *dilber* "gönül götüren, gönül çalan, güzel", *nâme-ber* "mektup götüren (güvercin/ulak)".

[5]**ber(r)** بر *A. a.* 1 kara; *zıddı:* **bahr**, 2 toprak, toprak parçası, 3 ülke, 4 çöl, ekilip biçilmeyen geniş düzlük, çorak toprak.

berâat براعت, **berâa** براعه *A. a.* maddi ve manevi güzel niteliklerle donanmış olarak akranlarına üstün olma. **berâat-i istihlâl** براعت استحلال *bk.* **istihlâl** استحلال.

berâber برابر *F. z.* birlikte, bir arada. *s.* denk, eşit, farksız, bir, aynı.–**berâber olmak** 1) (-e) benzemek, (-e) uymak, 2) (ile) denk/ortak olmak, farkı bulunmamak.

berâberî برابری *F. a.* (iki şey arasındaki) denklik, eşitlik, bir oluş, farksızlık.

berâbir برابر, **berâbire** برابره *A. ç. a.* Batı Afrika halkları.

berâet برائت *A. a.* 1 (yanlış ve suçtan) uzak olma, suçu bulunmama, suçsuz olma, suçsuzluk, 2 temize çıkma, aklanma.–**berâet etmek** aklanmak.

ber-âhencîde برآهنجیده *F. s.* çekilmiş, kınından çıkarılmış, sıyrılmış (kılıç).

be-râhide براهیده *F. s.* yollanmış, gönderilmiş (kimse/nesne).

ber-âhihte برآخیخته *F. s. bk.* **ber-âhencîde** برآهنجیده.

berâhime براهمه *A. ç. a.* Brahmanlar; *bk.* **berhemen, berehmen** برهمن.

berâhîn براهین *A. ç. a.* dayanaklar, deliller; *bk.* **bürhân** برهان.

be-rahş برخش *F. a.* atın arkası, sırtı.

ber-aks برعکس *F. z.* tersine, aksine.–**ber-aks etmek** yuvarlamak, devirmek, çevirmek, baş aşağı aktarmak, tersine döndürmek.

ber-ârende برآرنده *F. s.* 1 yukarı kaldırıcı, üste götürücü (nesne/kimse), 2 taşıyıcı (kimse): *rûzî ber-ârende* "azık/yiyecek taşıyıcı", 3 doğurucu (durum).

berârî براری *A. ç. a.* çöllük yerler, kırlar; *bk.* **beriyye** بریه.

beras برص *A. a.* deride beyaz lekeler oluşmasına yol açan bir hastalık, abras; *bk.* **abras** ابرص.

berât برات *A. a.* 1 yazılı kâğıt, 2 *T.* nişan, rütbe, memuriyet, maaş ve türlü ayrıcalıklar için devlet tarafından verilen resmî yazı, buyrultu.

berâtîl براطیل *A. ç. a.* rüşvetler; *bk.* **birtîl** برطیل.

ber-âverde برآورده *F. s.* 1 var edilmiş, meydana/dışarı çıkarılmış (nesne), 2 yüksek yere taşınmış/götürülmüş (nesne), 3 destek ve koruma ile ileri gitmesi sağlanmış (kimse).–**ber-âverde etmek** var etmek, meydana çıkarmak: *Ademden etti beni kudreti ber-âverde* (Nâbî) "Gücü beni yokluktan çekip çıkardı/var etti."

berây برای *F. takı* için: *berây-i hâtır* "hatır için".

berâyâ برایا *A. ç. a.* 1 çöller; *bk.* **beriyye** بریه, 2 halk, ülke insanları, 3 yaratıklar. [Son iki anlamda teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

berâzvân برازوان *F. a.* (kılıç, bıçak vb.) kabzayı ana parçaya birleştiren bilezik.

ber-bâd برباد *F. s.* 1 yel üstüne, yel üstünde, 2 yıkılmış, bozulmuş, dağılmış, bozulmuş, bitmiş, harap, perişan; *zıddı:* **âbâd**, 3 pis, iğrenç. *a.* yıkılma, bitme, tükenme, dağılıp bozulma.–**ber-bâd etmek** 1) bozmak, 2) darmadağın etmek, savurmak, dağıtmak, 3) yıkmak, çiğnemek, basmak, ezmek, 4) yok etmek, varlığına son vermek, bitirmek, 5) boşaltmak, boş duruma getirmek, 6) sürmek, göz önünden uzaklaştırmak.

-**ber-bâd kılmak** yel üstünde götürmek, yel üzerinde taşımak.-**ber-bâd olmak** 1) yok olmak, yitmek, 2) elden çıkmak, gitmek, 3) tükenmek, aşınmak, eksilmek, 4) dökülmek, boşalmak, 5) aktarılmak, yere yıkılmak, devrilmek, 6) yerini değiştirmek, gitmek, 7) *mec.* sersemlemek, donakalmak, şaşırmak.

berbat, berbut بربط *F. a.* uda benzer, ondan küçük telli çalgı, lavta, kopuz.

ber-câ برجا *F. s.* yerinde, uygun (söz/durum/davranış); *zıddı:* **nâ-bercâ** نابرجا. -**ber-câ etmek** (-i) yapmak, (-i) işlemek, (-i) yerine getirmek.

berceste برجسته *F. s.* 1 güzel, hoş, 2 seçme, seçkin.

Bercis, Bircis برجيس *F. a.* yedi gezegenden biri olan Müşteri, Jüpiter. [Yeri göğün altıncı katıdır.]

ber-çide برچيده *F. s.* toplu, toplanmış, devşirilmiş: *ber-çide-dâmen* "1) eteği toplu (kadın), 2) *mec.* dünyadan elini eteğini çekmiş (kimse)".

berd برد *F. s.* soğuk. *a.* düşük derecedeki hava sıcaklığı.-**berdü'l-acûz** برد العجوز kocakarı soğukları. [11-16 Mart arasındaki 6 gün içinde görülür.]

ber-dâr بردار *F. s.* asılmış, dâra çekilmiş. -**ber-dâr etmek/eylemek** asmak, dâra çekmek.-**ber-dâr olmak** asılmak, asılarak öldürülmek.

ber-dâşte برداشته *F. s.* kaldırılmış, yükseltilmiş (nesne).-**ber-dâşte etmek** 1) (-i) yukarı kaldırmak, 2) almak, kapmak, alıp götürmek, gidermek.-**ber-dâşte kılınmak** ortadan kaldırılmak, yok edilmek.

berde برده *F. a.* tutsak, harp esiri.

ber-devâm بردوام *F. s.* sürmekte olan, sürekli, kesiksiz (zaman/durum).-**ber-devâm olmak** 1) durmak, kalmak, varlığını sürdürmek, dayanmak, 2) kalıcı ve sürekli olmak, 3) (bir kimsenin) sürekli yanında bulunmak,

ber-dûş بردوش *F. s.* omuzlanmış, sırtlanmış, omuza alınmış: *hâne ber-dûş* "evi omuzunda/sırtında, yani: evsiz barksız, yersiz yurtsuz, nerede sabah orada akşam yaşayan (kimse)".

bere, berre بره *F. a.* 1 kuzu, 2 on iki burçtan birinin adı, Hamel.-**bere-i dü mâderi** برهٔ دو مادرى 1) iki ana kuzusu, 2) *mec.* sıkıntısız, beklentisiz olarak özgürce ve gönlünce yaşayan (kimse).

bered برد *A. a.* (çoklukla fırtınalı havada yağan) dolu.

berede برده *A. s.* dolmuş, dolu (nesne/kap). *a.* doluluk, şişkinlik.

ber-efrâşte برافراشته *F. s.* yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş (nesne).

berehmen, berhemen برهمن *F. a.* Brahman, Mecusi papazı.

berekân برقان *A. a.* 1 ışıma, şakıma, parıldama, yıldırama, 2 gürleme, gürüldeme.

bereket بركت *A. a.* 1 bolluk, gürlük, çokluk, 2 ucuzluk, 3 dirlik, ücret, kira, pay, 4 artma, çoğalma, 5 uğur, kutluluk, devlet, baht, saâdet.-**bereket ile** bol, bol bol, bollukla.-**bereket vermek** (-i) verimi/ürünü bol duruma getirmek. -**bereketli** 1) bol, 2) verimli, ürünü bol (ağaç/toprak vb.), 3) çok bol, taşkın, taşıp dökülmüş (nesne), 4) yararlı, gerekli (nesne).-**bereketli etmek** verimli/bol ürün verir duruma getirmek.

berencen برنجن, **berencin** برنجين *F. a.* bilezik.

berend برند *F. a.* 1 kılıç, hançer, pala gibi keskin alet, 2 (kılıçta) su, meneviş, parıltı, cevher, 3 nakışsız ipek kumaş.

ber-endâhte برانداخته *F. s.* yukarı kaldırılmış/çekilmiş (nesne).

ber-endâz برانداز *F. s.* yukarı kaldırıcı, yükseltici (kimse/nesne).

berevât بروات *A. ç. a.* beratlar; *bk.* **berât** برات.

berf برف *F. a.* kar.

berf-âb برفاب *F. a.* kar suyu, içine kar konup soğukluk derecesi artırılmış su.

ber-ferâğ برفراغ *F. s.* bırakmış, el çekmiş, çekilmiş, vazgeçmiş.-**ber-ferâğ olmak** (-i) bırakmak, (-den) çekilmek, (-den) el çekmek, (-den) vazgeçmek.

berfin برفين *F. s.* kardan yapılmış (nesne).

berfnâk برفناك *F. a.* kış yaz karlı yer, üzerinden kar eksilmeyen yer.

berg برك *F. a.* yaprak.-**berg-i sebz** برك سبز 1) yeşil yaprak, 2) *mec.* yoksul kimsenin armağanı.-**berg ü bâr** mal, yük, gerekli eşya, levâzım.-**berg ü nevâ** yaşamak için gerekli yiyecek ve içecek türünden şeyler, yiyecek, nimet.-**berg ü sâz** *öncekine bk.*

ber-gâşte بركاشته *F. s.* yüz çevirmiş (kimse).

berg-dâr بركدار *F. s.* yapraklı, yapraklanmış (bitki).-**berg-dâr olmak** (bitki) yapraklanmak/yeşillenmek.

ber-geşte بركشته *F. s.* tersine dönmüş, alt üst olmuş (durum/nesne): *ber-geşte-hâl* "işi bozulmuş, hayat düzeni alt üst olmuş (kimse)".-**ber-geşte etmek** (-i) alt üst etmek, (-i) tersine döndürmek, (-i) baş aşağı etmek.

berg-rîz بركريز *F. a.* yaprak dökücü, yani: güz mevsimi, kasım, sonbahar.

bergüstüvân بركستوان *F. a.* ata özgü bir tür zırhlı örtü, çokal, yancuk, kesme.

ber-güzâr بركذار *F. a.* hatırlatıcı armağan, birinin "Beni hatırlarsın" diyerek verdiği hediye.

ber-güzîde بركزيده *F. s.* 1 seçilmiş, seçme (nesne), 2 değerli, seçkin (kimse/nesne).

bergûl برغول *F. a.* (*T. k. dili:* **bulgur**) buğday kırığı.

ber-hâbe برخوابه *F. a.* yatak, döşek.

berhân برخان *F. a.* 1 ses, 2 ün, şöhret.

ber-hâne برخانه *F. a. bk.* **bâr-hâne** بار خانه.

ber-haseb بر حسب *F. takı* (-e) göre, (-e) nazaran: *ber-haseb-i maslahat:* duruma göre, yapılması gereken işe göre.

ber-hâste برخاسته *F. s.* kalkmış, dikilmiş, ayaklanmış (nesne/kimse).

berhem برهم *F. s.* karışık, dağınık, dağılmış, ters yüz olmuş (nesne).

berhem-zede برهم زده *F. s.* karmakarış edilmiş, dağıtılmış, altı üstüne getirilmiş (topluluk/nesne).

berhem-zen برهم زن *F. s.* karmakarış edici, dağıtıcı, altını üstüne getirici (kimse/nesne).

ber-hevâ برهوا *F. s.* havada, havaya uçurulmuş/savrulmuş (nesne).-**ber-hevâ etmek** (-i) havaya uçurmak/savurmak. -**ber-hevâ olmak** havaya uçurulmak.

berhîhte برهيخته *F. s.* çekilmiş, kınından çıkarılmış (kılıç).

ber-hîz برخيز *F. s.* kalkıcı, atılıcı, sıçrayıcı (nesne).

ber-hîziş برخيزش *F. a.* atılış.

ber-hor برخور, **ber-hordâr** برخوردار *F. s.* (*T. k. dili:* **berhudar**) muradına ermiş, kutlu, mutlu, bahtiyar (kimse).

beri برى *A. s.* (kir pas, eksiklik ve kusurdan) uzak, tertemiz, arı sili.

berîd بريد *F. a.* haberci, muştucu, ulak, tatar, postacı.-**berîd-i felek** بريد فلك 1) Ay, 2) *gökb.* Zühal/Satürn.

berik بريق *A. s.* parıltı, ışık.

[1]**ber-în** براين *F. bağl.* bunun üzerine: *binâ ber-în* "bunun üzerine, bundan ötürü, binaenaleyh".

[2]**berîn** برين *F. a.* en yüksek, en yüce: *çarh-ı berîn, sipihr-i berîn* "göğün en yüksek katı, arş", *behişt-i berîn, huld-i berîn* "en yüce cennet".

beris بريص *A. s.* "beras" denilen hastalığa tutulmuş olan (kimse).

beriyye بريه *A. a.* halk, yaratık, varlık.

ber-kâide برقاعده *F. s.* kurala uygun olan (iş, durum vb.).

[1]**berkân** برقان *F. a.* kıvırcık tüylü kuzu postu/kürkü, astragan.

[2]**berkân** بركان *A. a.* yanardağ.

ber-karâr برقرار *F. s.* yerleşmiş, yerleşik, değişmeden duran, olduğu gibi sürüp giden (durum).–**ber-karâr etmek** 1) (-e) arka çıkmak/vermek, 2) (-i) doğrulamak, (-i) desteklemek, 3) (-i) güçlendirmek, berkitmek, 4) (-i) seçmek, (-i) ayırmak, (-i) değerli ve önemli bulmak/görmek.–**ber-karâr olmak** güçlenmek, sağlam duruma gelmek.

ber-kende بركنده *F. s.* 1 koparılmış, sökülmüş (nesne), 2 yenilmiş, sürülüp atılmış, geri püskürtülmüş (kimse).

ber-keşide بركشيده *F. s.* 1 çekilmiş, sıyrılmış (kılıç), 2 *mec.* öne çıkmış, sivrilmiş, gözde (kimse).

berkû' برقوع *A. a.* peçe.

berkûk برقوق *A. a.* kayısı, zerdali.

berm, berem برم *F.* asma bağlarında üzüm çubuklarının altına konulan çatal başlı ağaç, herek.

bermâl برمال *F. a.* dağ tepesi.

Bermek برمك *F. a. tar.* Abbasi halifeliğinin başlangıcından Harun Reşid'in halifelik dönemi ortalarına kadar sürekli olarak vezirlik görevinde bulunmuş soylu bir ailenin atası.

ber-mürâd برمراد *F. s.* isteğini elde etmiş, umduğunu bulmuş, dilediğine kavuşmuş (kimse).–**ber-mürâd etmek** 1) (birine) beklediği/umduğu yeri/şeyi vermek, (birini) mutlu etmek, 2) (birinin) gönlünü yapmak, sevindirmek. –**ber-mürâd olmak** umduğunu elde etmek, istediğine kavuşmak.

bernâ برنا *F. s.* genç, yiğit, yeni yetme.

ber-nâme برنامه *F. a.* mektubun başlığı.

ber-nehc برنهج *F. takı* gibi, yolda, biçimde: *ber nehc-i emr* "buyrulduğu gibi, emrolunan yolda/biçimde".

bernik برنيك *A. a.* su aygırı.

ber-pâ(y) برپاى *F. a.* 1 ayağında, ayakta: *rişte ber-pây* "ayağı ipli/ayağında ip bağlı olan". *s.* 1 ayakta, ayaküstü (duran), 2 *mec.* süren, süreduran, devamlı.–**ber-pâ(y) olmak** durmak/ayaküstü durmak, dikilmek.–**ber-pâ(y) kılmak** (-i) yere saplamak, dikmek, sokmak.

berrâde براده *A. a.* karlık, buzluk.

berrâk براق *A. s.* 1 parlak, 2 bulanık olmayan, açık, dupduru, arı duru (nesne). –**berrâk olmak** 1) parlamak, ortalığı aydınlatmak, 2) yanmak, ışık vermek/saçmak.

berrânî براني *A. s.* yabani, vahşi.

berrî برى *A. s.* karaya ait, kara ile ilgili olan, karada bulunan/karada yaşayan; *zıddı:* **bahrî**.

berriyye, beriyye برية *A. a.* çöl, kır, ıssız yer.

ber-rüste بررسته *F. a.* sert saplı olmayıp kavun, karpuz gibi kolları ve dalları yere yayılan bitkiler. *s. mec.* alçak, aşağılık (kimse).

Bersem برسم *F. a.* Mecusilerin kutsal kitaplarının adı.

ber-siyâh برسياه *F. s.* esmer: *dilber-i ber-siyâh* "esmer tenli güzel".

berş برش *F. a.* afyon şurubu, keten yaprağı ile yapılan afyonlu, keyif verici macun. [Yuvarlak taneler hâlinde yutulurmuş.]

ber-şikenende بر شكننده *F. s.* dağıtan, bozan, alt üst eden, karıştıran, yok eden: *ber-şikenende-i nâmûs-i çerâğ* "mumun adını batıran, ağırlık ve değerini bozup yele veren, yani yanan mumu söndüren".

ber-tâft برتافت *F. a.* (-i) çevirme, (-i) döndürme.

ber-takrib بر تقريب *F. z.* yaklaşık olarak, yakın.

ber-taraf برطرف *F. s.* (*T. k. dili:* **bertaraf**) giderilmiş, ortadan kaldırılmış (nesne/durum).–**bertaraf etmek** 1) (-i) gidermek, (-i) ortadan kaldırmak, (-i) uzaklaştırmak, (-i) püskürtmek, (-i) geriletmek, 2) bir yana bırakmak, vazgeçmek, terk etmek, 3) (-e) yüz vermemek, (-i) kabul etmemek, 4) (işi) yoluna koymak, istenilen duruma getirmek, 5) (işi) bitirmek, başarmak, 6) (-e) karara bağlamak, bitirip sonuçlandırmak, 7) (-i) bir yana atmak, (-den) vazgeçmek, 8) (işten) uzaklaştırmak, ayırmak. –**bertaraf olmak** 1) giderilmek, sürülüp uzaklaştırılmak, 2) (-i) salıvermek, (-i) koyuvermek, 3) (-i) bırakmak, (-i) bir yana atmak, (-i) terk etmek.

ber-tavr-ı ılgar بر طور الغار *F. z.* saldırı biçiminde, hücum şeklinde.

berter برتر, **berterin** برترين *F. s.* 1 çok/pek/daha/en yüksek, 2 *mec.* çok/pek değerli, üstün.

ber-tıbk بر طبق *F. takı* (-e) uygun/benzer, ... (ile) uyuşur.

berûmend برومند *F. s.* 1 taze, yeni, 2 başarılı, verimli, 3 yararlı.

berûmendî برومندى *F. a.* pay sahibi olma, her türlü yararlanma hakkı bulunma, hissedarlık.

berûz بروز *F. a.* savaş, dövüş, cenk: *rûz-i berûz* "savaş günü".

ber-vech بروجه *F. takı* ... yoluyla, ... üzere/gibi.–**ber-vech-i bâlâ** بروجه بالا yukarıda gösterildiği gibi/şekilde.–**ber-vech-i meşrûh** بروجه مشروح açıklandığı gibi.–**ber-vech-i pîşin** بروجه پيشين peşin olarak.–**ber-vech-i zîr** بروجه زير aşağıda gösterildiği gibi/şekilde.

berzah برزخ *A. a.* 1 iki şeyi birbirinden ayıran aralık, boşluk, 2 *din* ölüm anından kıyamet gününe kadar olan süre; bu dünya ile öte dünya arasındaki geçit, 3 *coğ.* bir yarım adayı karaya birleştiren dar kara parçası, 4 sıkıntı verici, insanı huzursuz edici dar, ışıksız ve havasız yer.

ber-zede برزده *F. s.* yukarı doğru toplanmış, sıvanmış (nesne).–**ber-zede olmak** sıvanmak: *âstîn ber-zede olmak* "kolları sıvamak".

berzen برزن *F. a.* geniş yol, cadde.

[1]**bes** بس *F. s.* 1 çok, nice, 2 yeter, yetişir.

[2]**bes(s)** بس *A. a.* 1 (bir nesneyi) yayma, dağıtma, 2 (tozu toprağı) savurma, 3 (bir haberi, bir sırrı, bir durumu) duyurma, açıklama, açığa vurma, 4 durum, 5 iç acısı, şiddetli üzüntü.–**bess ü şekvâ** بس و شكوا *F. a.* (bir durumu) açıklayıp sızlanma.

be's بأس *A. a.* 1 zarar, kayıp, kötülük, 2 acı ve ağrı verici büyük sıkıntı, azap, ceza: *îmân-ı be's* "azap korkusuyla inanma", 3 engel, uymazlık.

be'sâ' بأساء, **be'sâ** بأسا *A. a.* büyük sıkıntı ve acı doğuran olay, yıkım, belâ, afet.

besâit بسائط *A. ç. a.* karışık ve karmaşık olmayan şeyler; *bk.* **besit** بسيط.

besâir بصائر, **besâyir** بصاير *A. ç. a.* 1 anlayışlar, kavrayışlar, 2 ders verici ve uyarıcı durumlar, 3 sonuç çıkarılacak iş ve eylemler, görünüşler, yol gösterici şeyler, deliller.

be-sân بسان *F.* (-ın/-nın) gibi, (-a) benzer.

besâlet بسالت *A. a.* yüreklilik, korkusuzluk, yiğitlik.

besâret بصارت *A. a.* göz açıklığı, bakış derinliği.

besât, bisât بساط *A. a.* kır, kırlık, düz yer, açık yer.

besâtat بساطت *T. a.* (yer için) düzgünlük.

besâtin بساتين *A. ç. a.* bostanlar; *bk.* **büstân** بستان.

besbâs بسباس *F. a.* boş ve saçma sapan söz.

besbâse بسباسه *A. a.* Hint cevizinin toz hâline getirilmiş içi. [Öksürük için kullanılır.]

besbese بسبسه *A. a.* 1 (bir haberi) duyurma, 2 (tozu toprağı) savurma.

bes-gûy بسکوی *F. s.* çok konuşan, geveze, çenesi düşük (kimse).

besi بسی *F. a.* çokluk, artıklık.

besic بسیج *F. s.* 1 yol hazırlığı, 2 yolculuk için gerekli eşya, yol tedariki.

besim بسیم *A. s.* 1 güler yüzlü, güleç (kimse), 2 tebessüm eden, gülen (kimse).

besise بسیسه *A. a.* un ve yağla yapılan bir tür yemek, bulamaç.

besit بسیط *A. s.* 1 düz, dümdüz, pürüzsüz: *besit-ı arz* "yerin düzlüğü", *arz-ı besit* "düz yer", 2 geniş, enli 3 düzlük, alçak, aşağı, 4 açık yüzlü, güleç, şen: *besitu'l-vech* "güler yüzlü".

besita بسیطه *A. a.* 1 döşek, minder, 2 düz yer, düzlük, 3 *gökb.* yükseklik ölçmekte kullanılan alet, irtifa tahtası.

besmele بسمله *A. a.* 1 "Bismillâhirrahmânirrahîm" deme, 2 "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" demek olan bu sözün kısaltması.

besmele-keş بسمله کش *F. s.* (bir işe başlarken) besmele çeken/besmele çekmeyi alışkanlık edinen (kimse).

bessâm بسام *A. a.* güler yüzlü, güleç kimse.

Bessâse بساسه *A. a. coğr.* Mekke'nin başka bir adı.

beste بسته *F. s.* 1 bağlı, bağlanmış (kimse/hayvan/nesne): *pâ-beste* "ayağı bağlı", 2 kapalı, kapanmış, tutkun: *beste-dehân* "ağzı kapalı, dili tutulmuş, suskun", 3 *mus.* bir müzik parçasını oluşturan ezgiler bütünü.–**beste etmek** 1) (iki ve daha çok şeyi) bağlamak, 2) (-i) kapamak, (-i) tıkamak, 3) (-i) sıkmak, (-i) kısmak, (-i) çekip darlaştırmak.

bestegi بستکی *F. a.* 1 bağlılık, 2 kapalılık.

beşâat بشاعت *A. a.* (yiyecek ve içecekte) acılık, kekrelik.

beşâir بشائر, **beşâyir** بشایر *A. ç. a. bk.* **beşâret** بشارت.

beşâm بشام *A. a.* Arabistan'ın Hicaz bölgesinde yetişen, dallarından misvak yapılan güzel kokulu bir ağaç, balsama ağacı.

beşâret, bişâret بشارت *A. a.* 1 müjde, sevindirici bilgi, sevince yol açan duyuru ve bilgilendirme, 2 iyi bir haberden duyulan sevinç/mutluluk.

beşâşet بشاشت *A. a.* güler yüzlülük.

beşe بشه *F. a.* atmaca; *bk.* **bâşe** باشه.

beşer بشر *A. a.* insan, insanoğlu.

beşere بشره *A. a.* 1 insan vücudunu örten dış kap, deri, cilt, 2 (insanda) yüz derisi, beniz.

beşerî بشری *A. s.* insanla ilgili, insanoğlunu ilgilendiren (iş/konu/durum vb.).

beşeriyyet بشریت *A. a.* insanlık.

beşi' بشیع *A. s.* (yiyecek ve içecekte) acı.

beşir بشیر *A. s.* 1 muştucu, müjdeci (kimse), 2 güler yüzlü, güleç (kimse).

beşûş بشوش *A. s.* güler yüzlü, güleç, neşeli, şen (kimse).

bet بت *F. a.* 1 çulha/dokumacı süpürgesi, 2 dokumacılıkta kullanılan, "haşıl" da denilen çiriş, 3 kaz.

betâet بطائت *A. a.* ağırlık, yavaşlık, uyuşukluk; *zıddı:* **sür'at**.

betâlet بطالت *A. a.* işsizlik, işsiz güçsüz dolaşma, avarelik.

betânet بطانت *A. a.* 1 göbekli, büyük karınlı olma, 2 oburluk, çok yemeğe düşkün olma.

betât بتات *A. a.* kesme, bitirme, (alışverişte) değerini kesinleştirme.

beter بتر *F. s.* çok/pek/daha/en kötü, pek çirkin ve bayağı.–**beter etmek/eylemek** (-i) çok kötü duruma düşürmek.

betil بتیل *A. s.* Hz. Meryem'in lakabı; *bk.* **betûl** بتول.

betkiş بتکیش *F. a.* ok kabı, kubur, terkeş.

betr بتر *A. a.* 1 (-i) kesme, 2 (-i) eksik bırakma, (-i) eksik duruma sokma. –**betrü'l-uzv** بتر العضو beden uzuvlarından birini kesme.

betrâ' بتراء *A. s.* 1 kısır (kadın), 2 kuyruksuz (hayvan), 3 eksik, kusurlu (iş/nesne).

bettâr بتار *A. a.* keskin: *seyf-i bettâr* "keskin kılıç".

betûl بتول *A. s.* erkeklerden son derecede kaçınan, kendini sakınan iffet sahibi kadın. [Hz. Meryem ve Hz. Fatma'nın lakabıdır.]

betyâr بتیار, **betyâre** بتیاره *F. a.* 1 kötü görünüşlü, çok çirkin, görülmek istenmeyen şey, ifrit, 2 *mec.* düşman, 3 şeytan, cin, gulyabani.

bevâdî بوادی *A. ç. a.* çöller, kırlar, ıssız yerler; *bk.* **bâdiye** بادیه: *b.-yi iştiyak* "arzu çölleri", *b.-yi dalâlet* "sapıklık/sapkınlık çölleri".

bevâdir بوادر *A. ç. a.* bâdireler, birden oluşan kötü durumlar, beklenmedik olaylar; *bk.* **bâdire** بادره.

bevâhid بواهد *A. ç. a.* belâlar, afetler. [Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]

bevâık بوائق *A. ç. a.* sıkıntılar, acıya yol açan durumlar, belâlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

bevâkî بواقی *A. ç. a.* kalanlar, geri kalanlar, arta kalanlar; *bk.* **bâkî** باقی.

bevâr بوار *A. a.* 1 gidiş, gitme, 2 yok olma, tükenme, 3 ölme, ölüm: *dârü'l-bevâr* "cehennem", *ehl-i bevâr* "yok olup gidenler, cehennemlikler".–**bevâr olmak** kıt olmak, bol olmamak, kolay bulunmamak.

bevârıh بوارح *A. ç. a.* sam yelleri; *bk.* **bârıh** بارح.

bevârık بوارق *A. ç. a.* şimşek parıltıları; *bk.* **bârika** بارقه: *bevârık-ı ışk* "aşk parıltıları."

bevârî بواری *A. ç. a.* hasırlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

bevârid بوارد *A. ç. a.* soğuklar; *bk.* **bârid** بارد.

bevâsir بواصیر *A. ç. a.* basurlar; *bk.* **bâsûr** باسور.

bevâtın بواطن *A. ç. a.* iç yüzler, gizli ve kapalı şeyler; *bk.* **bâtın** باطن.

[1]bevh بوح *A. a.* açık seçik olma, görülür ve bilinir olma.

[2]bevh بوخ *A. a.* 1 ateşin söndükten sonraki hâli, 2 öfkenin yatışması ve öfke geçtikten sonra duyulan kesiklik eşliğindeki durgunluk.

bevl بول *A. a.* 1 sidik, 2 işeme.

bevn بون *A. a.* iki şey arasındaki açıklık, mesafe.–**bevn-i baîd** بون بعید büyük açıklık.

bevr بور *A. a.* 1 yoklama, sınama, 2 yok etme/olma.

bevvâ بوا *A. a.* Hindistan cevizi.

bevvâb بواب *A. a.* kapıcı.

bevvâbân بوابان *F. ç. a.* kapıcılar.

bevvâbîn بوابین *A. ç. a. yuk. m. bk.*

bevvâl بوال *A. a.* sık sık idrar yapan kimse.

bey' بیع *A. a.* satma, satış.–**bey' etmek** (-i) satmak.–**bey'-i bât** بیع بات, **bey'-i betât** بیع بتات kesin satış.–**bey' u iştirâ** بیع و اشترا satım alım, alma verme, alışveriş. –**bey' u iştirâ etmek** alıp satmak, alışveriş etmek.

beyâbân بیابان *F. a.* çöl.

beyâbânî بیابانی *F. s.* kırda/çölde yaşayan, yabani (kimse).

beyâbân-nişîn بیابان نشین *F. s.* göçebe, yörük, yurtsuz (kimse).

beyân بیان *A. s.* açık, açık seçik, ortada: *ayan beyan. a.* 1 güzel bir biçimde açıklama, etraflıca, iyice ve anlaşılacak şekilde bildirme, 2 (**ilm-i beyân**'dan kısaltma ile) etkili ve güzel söz söyleme, bir fikri göstergeleri birbirinden daha açık, türlü biçimler ve üsluplarda anlatma yeteneği kazandıran yollar ve şartlardan söz eden edebiyat bilimi, retorik.–**beyân etmek** 1) (-i) açmak, (-i) belli etmek, (-i) görünür duruma getirmek, 2) (-i) açıklamak, (-i) anlaşılır kıl-

mak, 3) (-i) anlatmak, (-i) dile getirmek, (-i) bildirmek, 4) (-i) aktarmak, (-i) hikâye etmek, 5) herkese duyurmak, ifşa etmek, 6) (-i) ışıklandırmak, (-i) ışıklı bir yere koyup görülmesini sağlamak.–**beyân olunmak** 1) açılmak, 2) yayılmak, 3) dile getirilmek, söze dökülmek.–**beyâna getirmek** anlatmak, söze dökmek.

beyâz بياض *A. a.* 1 aklık, 2 üzerinde yazı bulunmayan kâğıt. *s.* ak. **beyâz etmek** (-i) ağartmak.–**beyâza çekmek** kâğıda yazmak, yazıya dökmek.–**beyâza çıkarmak** yazmak, yazıya dökmek.

beydâ' بيداء, **beydâ** بيدا *A. s.* çöl, düzlük, ıssız ve korkulu yer.

beydak بيدق *A.* a. (*T. k. dili:* **paytak**) satrançta hareket alanı ve görevi diğerlerinden farklı bir öbek taştan her biri, piyade.

beygir بيكير *T. a.* (< *F.* **bâr-gir** باركير) yük, binek ve koşu için kullanılan enenmiş at.

beyğâre بيغاره *F. a.* başa kakma, sitem etme, serzeniş.

beyhân بيحان *A. s.* sır saklayamayan, bildiğini ve düşündüğünü her zaman açıklayan, açığa vuran (kimse).

beyn, beyne بين *A. a.* 1 ara, orta, 2 ıraklık, açıklık, uzaklık: *gurâbü'l-beyn* "bir tür karga". [Gagası ve ayakları kırmızı renkteki bu karga Araplarca ara bozucu sayılır ve uğursuz kimseler hakkında kullanılırmış; bu yüzden "ayrılık kargası" anlamındaki bu adla adlandırılmış.] –**beyne beyne** بين بين *A. s.* iyi ile kötü arası; ne iyi, ne kötü (durum).–**beyne'n-nâs** بين الناس halk arasında.–**beynehû beyna'llâh** بينه بين الله kendisiyle Allah arasında.–**beyne's-salâteyn** بين الصلاتين *A. a.* iki namaz arası, akşam namazı ile yatsı namazı arası.

beynûnet بينونت *A. a.* başka şeye benzemezlik, başkalık, ayrılık, gayrılık.

beyrak بيرق *F. a.* (*T. k. dili:* **bayrak** بايراق) sancak, flama, alem.–**beyrak-ı nûr** بيرق نور *mec.* şafak aydınlığı.

beyt بيت *A. a.* 1 ev, yuva, konak, çadır, oda, oba vb. gibi oturmaya ve barınmaya özgü korunaklı yer: *beyt-i ankebût* "örümcek yuvası", *beytü'l-arûs* "gelin odası", 2 *ed.* iki mısradan oluşan nazım, 3 şiir.–**beytü'l-ğazel** *ed.* gazelin en güzel beyti.–**beytü'l-kasîd** *ed.* kasidenin en parlak, en seçkin beyti.

beytâr بيطار, **beytar** بيطر *A. a.* (*T. k. dili:* **baytar**) hayvan hekimi.

beytare بيطره *A. a.* baytarlık, at hekimliği.

Beyt-i ma'mûr بيت معمور *F. a. bk.*

Beyt-i makdis بيت مقدس *F. a. bk.* **Beytü'l-mukaddes.**

Beytu'llâh بيت الله *A. a.* Allah'ın evi. [Kâbe için kullanılır.]

beytûtet بيتوتت *A. a.* geceleme, geceyi geçirmek üzere bir yerde kalma.

Beytü'l-harâm بيت الحرام *A. a.* Kâbe.

Beytü'l-ma'mûr بيت المعمور *A. a.* Mekke.

Beytü'l-mukaddes بيت المقدس *A. a.* 1 Kudüs'teki kutsal mabet, 2 Kudüs.

beyyâ' بياع *A. a.* (mal/eşya) alıp satan kimse, satıcı.

beyyâka'llâh بياك الله *A.* "Allah seni sevindirsin, dileğine kavuştursun" anlamında dua sözüdür.

beyyin بين *A. s.* açık, görünürde, herkesçe görülen, belli, besbelli: *cehl-i beyyin* "açık, herkesçe görülen bilgisizlik".

beyyinât بينات *A. ç. a.* beyyineler.

beyyine بينه *A. a.* 1 açıklık, açık seçik olma durum ve niteliği, 2 kuvvetli, reddedilmesi ve çürütülmesi güç delil, doğrulayıcı bilgi, doğru tanık, doğru ve güvenilir gerçekleme aracı: *b.-i âdile* "doğru tanık".–**beyyine etmek** göstermek, apaçık ortaya çıkarmak/koymak/sermek.

beyz بيض *A. a.* kimi hayvanların, özellikle atın ayaklarında beliren şişlik, yumru.

beyza بيضه *A. a.* yumurta.

beyzâ' بيضاء, **beyzâ** بيضا *A. s.* çok/pek ak. [Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında nitelik bakımından dişil olan Arapça kelimelere vasıflayıcı olarak getirilir: *imâme-i beyzâ* "beyaz sarık", *millet-i beyzâ* "Müslümanlar", *yed-i beyzâ* "beyaz el".]

beyzi بيضى *A. s.* yumurta biçiminde, oval.

bez(z) بز *A. a.* pamuk ya da keten ipliğinden dokunmuş kumaş.

bezâdi بزادى *T. a.* mavimtırak bir tür değerli taş.

bezâzet بزازت *A. a.* bez/kumaş alım satımıyla uğraşma, kumaşçılık, manifaturacılık.

bezbâz بزباز *F. a.* küçük Hindistan cevizi kabuğu; *bk.* **besbâse** بسباسه.

bezbeze بزبزه *A. a.* 1 üstünlük, zafer, 2 nasip, kısmet, 3 güç durum, sıkıntı.

beze بزه *F. a.* suç.

bezekâr بزه كار *F. s.* suçlu (kimse).

bezekâri بزه كارى *F. a.* günahkârlık, suçluluk.

bezestân بزستان *F. a.* bedesten; *bk.* **bezzâzistân** بزازستان.

bezîm بذيم *A. s.* 1 güçlü (kimse), 2 serin kanlı, öfke sırasında kendine hâkim olan (kimse).

bezl بذل *A. a.* gönülden, isteyerek verme, dağıtma: *bezl-i taâm* "yemek dağıtma".–**bezl etmek** 1) (-i) kullanmak, (-i) harcamak, 2) vermek, bağışlamak.–**bezl buyurmak/kılmak** gönülden, bir zorlama ve etki olmaksızın vermek, bağışlamak, yardım ve iyilikte bulunmak.–**bezl eylemek** harcamak, vermek, bağışlamak.–**bezl-i himmet** 1) elinden geleni yapma, çalışıp çabalama, 2) (-e) aşırı ilgi ve özen gösterme, (-in) üzerine düşme.–**bezl-i himmet etmek** 1) çalışıp çabalama, 2) (-e) aşırı ilgi ve özen göstermek.–**bezl-i ihtimâm** (-e) özen gösterme, (-i) özene bezene yapma.–**bezl-i ihtimâm etmek** (-i) özene bezene yapmak.

bezle, bizle بذله *A. a.* takılma, şaka, hoş ve eğlendirici söz, latife.

bezm بزم *F. a.* 1 içkili sohbet ve eğlence meclisi, 2 dostlar, yarenler toplantısı.

bezmgâh بزمگاه, **bezmgeh** بزمگه *F. a.* yeme içme, sohbet etme ve eğlenme yeri.

bezr بزر *A. a.* 1 bitki tohumu, 2 (*T. k. dili:* **bezir**) keten tohumu yağı, 3 yemek yapmak için gerekli nesneler; nohut, biber, tuz, kimyon vb.

bezraka بذرقه *A. a.* kılavuz.

bezrger بذركر *F. a. aş. m. bk.*

bezrkâr بذركار *F. a.* ekinci.

bezzâz بزاز *A. a.* kumaş satan, manifaturacı.

bezzâzistân بزازستان (*T. k. dili:* **bedestan, bedesten**) *F. a.* değerli kumaş ve eşya satılan çarşı.

bezzistân بزستان *F. a. bk.* **bezzâzistân.**

bıhr بخر *A. a.* ağız kokusu.

bıkâ' بقاع *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **bukâ'**) toprak parçaları, yerler; *bk.* **buk'a** بقعه.

bınsır بنصر *A. a.* orta parmakla serçe parmak arasındaki parmak, adsız parmak.

bi- بى *F. takı* Türkçe'nin **-siz** ekine karşılıktır.

bi- بِ *A. takı* 1 Türkçe'nin **ile** takısına karşılıktır: *bi-hakkın* "hakkıyla, tam anlamıyla", *bi-hamdi'llâh* "Allah'a hamd olsun", *bi- inâyeti'llâh* "Allah'ın yardım ve desteğiyle", *yeden bi-yedin* "elden ele", 2 yemin takısı: *bi'llâhi* "Allah için", *bi-rabbi'l-Ka'be* "Kâbe'nin sahibi için". [Eski yazılı metinleri okurken, önceki Farsça **be-** بِ ile karıştırmamak için yalnızca Arapça asıllı kelimelerle birlikte bulunduğuna ve çoklukla kalıp sözlerde yer aldığına dikkat edilmelidir.]

bi'r بئر *A. a.* kuyu: *bi'r-i muattal* "kör kuyu".

bi's بئس *A. s.* ve *ünl.* "Ne kötü/ne çirkin" anlamında olup tek başına kullanılmamıştır: *bi'se'l-masîr* (cehennem için) "Ne kötü yer".

bi'se بئس *A. z.* ne kötü, ne fena, ne çirkin; *zıddı:* **ni'me** نعم.

bi'set بعثت *A. a.* bir peygamberin, özellikle İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in Allah tarafından gönderilmesi: *bi'set-i nebeviyye* "Hz. Muhammed'in gönderilmesi".

bî'a بيعه *A. a.* Hristiyan tapınağı, kilise.

bi-ârâm بی آرام *F. s.* huzursuz, huzuru kalmamış/kaçmış (kimse). *z.* durup dinlenmeksizin.

biat بيعت *A. a.* (birinin) egemenliğini tanıma, bağlılığını bildirme.

bi-avnihi بعونه *A. z.* yardımıyla: *bi-avnihî teâlâ* "Şanı yüce Tanrı'nın yardımıyla".

bi-aynihi بعينه *A. z.* bire bir benzeri gibi, tıpkı onun gibi.

bi-bâk بی باك *F. s.* korkusuz (kimse).

bi-bâkâne بی باكانه *F. z.* korkusuzca, çekinmeksizin.

bi-bedel بی بدل *F. s.* benzersiz, eşsiz, çok değerli.

bi-behâ بی بها *F. s.* 1 değersiz, 2 *mec.* değeri biçilemeyecek derecede değerli (nesne/kimse).

bi-behre بی بهره *F. s.* kutsuz, bahtsız, nasipsiz (kimse).–**bi-behre olmak** nasipsiz olmak.

bibi بی بی *F. a.* ev kadını, evli kadın, hatun.

bi-cân بيجان *F. s.* 1 cansız, ruhsuz (kimse), 2 canını hiçe sayan, gözü pek, yiğit, kahraman (kimse).

bicişk بجشك *F. a.* bilgili kimse, bilge kişi.

bi-çâre بيچاره *F. s.* çaresiz, düşkün, yoksul, bahtsız, talihsiz, acınacak durumda bulunan (kimse).–**bi-çâre olmak** tutunacak dalı olmamak, acınacak durumda bulunmak.

bi-çûn بيچون *F. s.* nasılsız (Yüce Tanrı): *bi-çûn ü çerâ* "nasılsız ve niçinsiz (Yüce Tanrı)".

bid بيد *F. a.* söğüt.–**bid-i ser-nigûn** بيد سرنگون salkım söğüt.

bid' بدع *A. a.* yeni, sonradan ortaya çıkan şey.

bid'at بدعت *A. a.* 1 yeni şey, yenilik, sonradan ortaya çıkan şey, 2 *din* Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkan dinle ilgili işler/şeyler.

bida' بدع *A. ç. a.* yeni şeyler, eskiden bilinmeyip de sonradan ortaya çıkan şeyler; **bid'at** بدعت.

bi-dâd بيداد *F. s.* zulüm, haksızlık.–**bi-dâd etmek** haksızlık etmek.

bi-dâdger بيدادگر *F. a.* kırıcı, yıkıcı, can yakıcı, zarar verici, zalim (kimse).

bidâr بيدار *F. s.* uyanık.–**bidâr etmek** 1) (birini) uykudan kaldırmak, uyandırmak, 2) (birini) uyarmak, (birine) yanlış yapmaması/aldanmaması yolunda öğüt verme.–**bidâr olmak** 1) uykudan kalkmak, uyanmak, 2) gece uyumamak, uyanık olmak, 3) yanlış yapmamak/aldanmamak için gözünü açmak, dikkatli davranmak.

bidâyet بدايت *A. a.* ön, baş, başlangıç, ilk; *zıddı:* **nihâyet** نهايت.

bidâyeten بدايتاً *A. z.* öncelik alarak, önceden, ilkin, birinci olarak.

bi'd-def'ât بالدفعات *A. z.* çok kere, birçok kez.

bi-direnk بيدرنك *F. s.* gecikmeden geçip giden, durup eğlenmeksizin süren, kararsız, huzursuz, sabırsız. *z.* hemen, alelacele, geciktirmeksizin.

bi-diriğ بيدريغ *F. s.* yeterince, bol bol, esirgenmeden verilmiş, fazlasıyla, saçılan (yardım/bağış/iyilik vb.).–*hân-ı bi-diriğ* "yeterince azık, bol bol yiyecek".–**bi-diriğ buyurmak** 1) (-i) esirgememek, 2) vermek, bağışlamak.

bi-ecmaihim باجمعهم *A. z.* hepsi birden, hep birlikte.

bi-edeb بی ادب *F. s.* edep dışı hâl ve davranışları olan, yol yordam bilmez (kimse).

bi-emân بی امان *F. s.* 1 bağışlamayan (kimse), 2 acımasız, acıma duygusu bulunmayan (kimse).

bi-endâze بی اندازه *F. s.* ölçüsüz, aşırı derecede çok/büyük.

bi-esrihâ باسرها *A. z.* bütünüyle, eksiksiz olarak, tamamen.

bi-esrihi باسره *A. z.* tümüyle, bütünüyle, hepsi birden.

bi-eyyi hâl بای حال *A. z.* her durumda, mutlaka, elbette.

bi-eyyi vechin kân بای وجه كان *A. z.* olabildiğince, çok yönlü olarak, bütün yönleriyle.

bi-fâide بی فائده *F. s.* yararsız, bir işe yaramayan, kimseye yararı dokunmayan (iş/nesne vb.).

bi-gâh بيگاه *F. s.* vakitsiz, sırasız: *gâh ü bi-gâh* "vakitli vakitsiz, sıralı sırasız".

bi-gâne بيگانه *F. s.* yabancı; *zıddı:* **âşnâ** آشنا.

bi-gânegi بيگانگی *F. a.* yabancılık.

bi-ğaraz بی غرض *F. s.* içi arı duru, yüreği temiz, art niyetli olmayan (kimse).

bi-ğavr بی غور *F. s.* çok derin, dibi bulunmayan, dipsiz (kuyu vb.).

bi-gümân بيگمان *F. s.* şüphesiz.

bi-günâh بيگناه *F. s.* günahsız, suçsuz, masum (kimse).

biğâl بغال *A. ç. a.* katırlar; *bk.* **bağl** بغل.

bi-ğâye بی غايه *F. s.* sınırsız, ucu bucağı olmayan (yer/övgü/iyilik vb.).

bi-ğayri hakkın بغير حق *A. z.* haksız olarak, haksız yere.

bih بيخ *F. a.* kök.

[1]**bih** به *F. a.* ayva.

[2]**bih** به *F. s.* iyi (nesne).

bi-haber بی خبر *F. s.* habersiz, bilgisiz (kimse).–**bi-haber olmak** 1) (-i) bilmemek, (-den) haberi olmamak, 2) bilgisiz olmak.

bi-had بيحد *F. s.* 1 sınırsız, ucu bucağı olmayan (yer/mesafe/ölçü vb.), 2 son derecede bol, tükenmez (iyilik/bağış vb.).

bi-hânümân بی خانمان *F. s.* yeri yurdu, evi barkı olmayan (kimse).

bihâr بحار *A. ç. a.* denizler; *bk.* **bahr** بحر.

bi-hâsıl بی حاصل *F. s.* yararsız, boş, sonuç vermeyen (iş/çaba/girişim vb.).

bihbûd بهبود *F. a.* sağlık, yaşayış, hâl ve gidiş bakımından iyi olma, iyilik, her bakımdan iyi durumda bulunma.

bihbûdi بهبودی *F. a.* her bakımdan iyi olma hâli.

bi-hemâl بيهمال *F. s.* benzersiz, eşi ve benzeri olmayan/bulunmayan (nesne vb.).

bi-hemtâ بيهمتا *F. s. yuk. m. bk.*

bi-hengâm بی هنگام *F. s.* sırasız, vakitsiz (iş/eylem vb.).

bih-güzin بهگزين *F. s.* seçilmiş (nesne/kimse).

bi-hıcâb بی حجاب *F. s.* utanmaz, ar perdesi yırtılmış, yüzü kızarmaz (kimse).

bi-hısâb بی حساب *F. s.* sayısız, sayılamayacak kadar çok (mal mülk/para vb.).

bihi بهی *F. a.* iyilik.

bihin بهين *A. s.* 1 daha iyi, en iyi, 2 büyük, göz kamaştırıcı, ihtişamlı: *resm-i bihîn* "göz kamaştırıcı merasim".

bi-hod بيخود *F. s.* baygın, kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş (kimse).

bihter بهتر *F. s.* çok/pek iyi.

bihterek بهترك *F. s.* oldukça iyi.

bihterin بهترين *F. s.* en iyi.

bi-hûde بيهوده, **bi-hüde** بيهده *F. s.* (*T.* **beyhûde**) boş, yararsız, bir işe yaramaz, değersiz (iş/eylem/söz vb.).

bihûde-gû بيهوده گو *F. s.* boş konuşan, bir işe yaramayan sözlerle boşuna konuşup duran (kimse).

bî-hûş بيهوش *F. s.* aklı gitmiş, serseme dönmüş, şaşırıp kalmış, (kimse).–**bî-hûş etmek** (birini) şaşırtmak, sersemletmek, (birinin) aklını almak.–**bî-hûş olmak** 1) aklı gitmek, sersemlemek, 2) bunamak.

bî-huzûr بى حضور *F. s.* sıkıntılı, acılı, rahatsız (kimse).–**bî-huzûr etmek** 1) (birinin) başını ağrıtmak, (birini) usandırmak, 2) (birini) incitmek, gücendirmek, darıltmak, küstürmek, (birinin) kalbini kırmak, 3) (birini) üzmek, (birine) acı vermek, 4) ettiği iyiliği değersiz duruma düşürmek.–**bî-huzûr olmak** 1) incinmek, küsmek, darılmak, gücenmek, 2) acı çekmek, üzülmek, 3) zarar görmek, zarara uğramak, 4) kızmak, öfkelenmek, 5) ruh dengesi bozulmak.

bih-zâd بهزاد *F. a.* adı sanı belli, soylu kimse.

bî-ıhtiyâr بى اختيار *F. z.* elinde olmaksızın, kendinde olmayarak, bilmezlikle.

bî-illet بى علت *F. s.* 1 bağsız, ilintisiz, sebepsiz, amaçsız, 2 sağlam, sağlıklı, kusursuz, güvenilir, 3 bağımsız; *eşanl.* **hür** حر.

bî-ivaz بى عوض *F. s.* karşılıksız, bedelsiz: *lutf-u bî-ivaz* "karşılık beklemeksizin yapılan iyilik".

Bijen بيژن *F. a. mit.* Fars mitolojisi kahramanlarından biri; Rüstem'in kız kardeşinin oğlu.

bi-kaderi maslahat بقدر مصلحت *A. z.* gereken ölçüde, gerektiği şekilde.

bî-kâr بيكار *F. s.* 1 işsiz, 2 işe yaramaz, boş, faydasız, 3 *T.* (**bekâr**) eşi olmayan, evlenmemiş (erkek).

bî-karâr بيقرار *F. s.* 1 sürekli olmayan, kalıcılığı bulunmayan, gidici (nesne/zaman), 2 sıkıntılı, rahatsız, huzursuz (kimse).

bî-kayd بيقيد *F. s.* düşüncesiz, kayıtsız, kaygısız, aldırmaz, ilgi duymaz, ilişiksiz (kimse).

bî-kem ü kâst بى كم و كاست *F. z.* hiçbir eksiği olmamak/bulunmamak üzere, tamamıyla.

bî-kerân بيكران *F. s.* sınırsız, uçsuz bucaksız: *zemân-i bî-kerân* "sonsuzluk, sonu bilinmeyen/olmayan zaman".

bî-kes بيكس *F. s.* kimsesiz, kimsesi olmayan (kişi).

bî-kıyâs بى قياس *F. s.* son derecede çok, ölçüsüz (sevgi/övgü vb.): *sipâs-i bî-kıyâs* "ölçüsüz övgü".

bikr بكر *A. s.* bozulmamış kız, kız oğlan kız.–**bikr-i fikr** daha önce kimse tarafından ortaya atılmamış düşünce/görüş.–**bikr-i mazmûn** daha önce başka bir şair tarafından söylenmemiş mazmun, 2 *T. a.* kızlık.

bîl بيل *F. a.* (*T. k. dili:* **bel**) toprağı kazıp kabartmak için kullanılan bahçıvan aleti.

bilâ بلا *A. takı* Türkçe **-siz** ekine karşılıktır; yalnız Arapça kelimelere gelir; bununla birlikte, *bilâ-pervâ* "pervasızca" örneğindeki gibi, Farsça kelimelere de getirilmiştir: *bilâ-tereddüt* "duraksamaksızın", *bilâ-sebeb* "sebepsiz olarak".

bilâd بلاد *A. ç. a.* yerleşim yerleri, beldeler; *bk.* **belde** بلده.

bilâğ بلاغ *A. a.* üstün/aşırı çaba.

bi'l-âhıre بالآخره *A. z.* sonra, daha sonra, sonunda.

bi'l-bedâhe بالبداهه *A. z.* düşünmeksizin, apansız, birden, birdenbire.

bi'l-cümle بالجمله *A. z.* 1 bütün, hep, götürü, toptan, 2 son olarak, hepsinin özeti olmak üzere.

bi'lfarz بالفرض *A. z.* örnek olarak, (-i) göz önünde bulundurarak.

bi'l-fi'l بالفعل *A. z.* 1 yaparak, gerçekleştirerek, 2 doğrusu, gerçekte, gerçek olarak, geçerli ve etkili olarak.

bi'l-hâssa بالخاصه *A. z.* özel olarak, (-e) özgü olarak. **bi'l-hayr** بالخير *A. z.* iyilikle, hayırlısıyla, iyilik ve güzellikle.

bi'l-ıhtiyâr بالاختيار *A. z.* istekle, isteyerek, bile isteye.

bi'l-ıktizâ بالاقتضا *A. z.* gerektiği için, görülen lüzum üzerine.

bi'l-ızzi ve'l-ıkbâl بالعز و الاقبال *A. z.* yücelterek ve saygı göstererek, izzet ü ikbal ile.

bi'l-icâb بالايجاب *A. z.* öyle gerektiği için.

bi'l-iltizâm بالالتزام *A. z.* bir şeyin/bir kimsenin zıddına, kendine iş edinerek, bile isteye, kasten.

bi'l-istihkâk بالاستحقاق *A. z.* hak ederek, hak etmiş olarak, hakkıyla.

bi'l-istizân بالاستيذان *A. z.* izinle, izin alarak, izinli olarak.

bi'l-ittifâk بالاتفاق *A. z.* el birliğiyle, hep birlikte.

bi'l-kuvve بالقوه *A. z.* yapmadan/gerçekleştirmeden önce, henüz zihinde iken, tasarı hâlinde iken.

bi'l-külliyye بالكليه *A. z.* büsbütün, bütünüyle.

billûr بللور *A. a.* (*T.*) duru kesme cam, kristal.

billûrîn بللورين *F. s.* billurdan yapılmış, billur (kâse vb.), billura benzer, billur gibi (kap vb.).

bi'l-muvâcehe بالمواجهه *A. z.* yüz yüze, yüzleşmek suretiyle.

bi'l-münâvebe بالمناوبه *A. z.* nöbetle, değişe değişe, değişerek.

bi-lutfihî بلطفه *A. z.* iyilik ve yardımıyla: *bi-lutfihî teâlâ* "Şanı yüce Tanrı'nın iyilik ve yardımıyla".

bi'l-vâsıta بالواسطه *A. z.* dolaylı yoldan, birinin/bir şeyin aracılığıyla.

bîm بيم *F. a.* korku. *b.-i cân* "can korkusu".–**bîm ü ümmîd** بيم و اميد korkma ve umma.

bî-ma'nâ بى معنى *F. s.* 1 anlamsız, saçma, saçma sapan (söz/davranış), 2 münasebetsiz, yolsuz, sıra saygı gözetmeyen (kimse), 3 gereksiz, lüzumsuz (davranış/iş/eylem), 4 hoş olmayan, kötü

bi-ma'nâhu بمعناه *A. z.* bu da aynı anlamda, onun anlamdaşı.

bî-manî بى معنى *F. s. bk.* **bî-ma'nâ** بى معنى.

bî-mağz بى مغز *F. s.* beyinsiz, akılsız, hoppa, hafif meşrep (kimse).

bîmâr بيمار *F. a.* hasta.

bîmâr-hâne بيمارخانه *F. a.* akıl hastanesi.

bî-meâb بيمآب *F. s.* dipsiz, uçsuz bucaksız: *deryâ-yı bî-meâb* "dipsiz, uçsuz bucaksız deniz".

bî-mecâl بى مجال *F. s.* güçsüz, zayıf (kimse).

bî-meel بيمآل *F. s.* (söz için) anlamsız, kof, içi boş, saçma sapan.

bî-mehlike بى مهلكه *F. s.* tehlikesiz, güvenli.

bî-mekân بى مكان *F. s.* yersiz, yurtsuz, evi barkı, yeri yurdu olmayan (kimse).

bî-melâl بى ملال *T. s.* açık seçik.

bî-mer بيمر *F. s.* sayısız, hadsiz hesapsız (kimse/nesne).

bî-minnet بى منت *F. s.* 1 sıkıntısız, baskısız, zorlamasız (iş/eylem vb.), 2 karşılık beklemeden, başa kakmadan olan/yapılan (iyilik/yardım vb.).

bî-misâl بى مثال *F. s.* eşsiz, benzersiz, eşi menendi bulunmayan (nesne/kimse).

bîmnâk بيمناك *F. s.* korkmuş.–**bîmnâk kılmak** korkutmak, korkuya düşürmek.

bî-muhâbâ بى محابا *F. z.* pervasızca, çekinmeden, çekinmeyerek, gözünü kırpmadan.

-bîn بين *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-i) görücü, (-i) gören: *dûr-bîn* "uzağı gören, dürbün", *hakikat-bîn* "gerçeği gören", *âkıbet-bîn* "işin/sonunu gören".

binâ ber-în بنا برين *F. z.* bundan dolayı/ötürü, buna dayanarak.

binâ ber-în ma'nâ بنا برين معنا *F. z.* bu yüzden, onun için, bundan dolayı.

bînâ بينا *F. s.* 1 gören, görme gücü olan/bulunan: *dîde-i bînâ* "gören göz", 2 kalp gözüyle gören, basiretli, nesne ve

oluşların özü/iç yüzü üzerine düşünme ve algılama gücü bulunan (kimse).

binâ' بناء, **binâ** بنا *A. a.* 1 yapı, 2 yapı yapma, 3 dayanak, 4 *dilb.* fiilde yapı bakımından çeşitlenme, görünüş, 5 *den.* gemilerin ahşap kısmı, teknesi.–**binâ emini** gemi teknelerinin yapımından sorumlu yetkili kimse.–**binâ etmek** 1) yapmak, kurmak, düzenlemek, 2) yapmak, kılmak, yaratmak, 3) yapmak, dikmek, inşa etmek, kurmak, 4) düzenlemek, şenlendirmek, şenlikli duruma getirmek/sokmak, 5) onarmak, yeni duruma getirmek.–**binâ komak/koymak** temel atmak, yapı kurmak/dikmek için dayanak yapmak.

binâen alâ hâzâ بناءً على هذا *A. z. sonrakine bk.*

binâen alâ zâlik بناءً على ذلك *A. z.* bundan dolayı, buna dayanarak, bundan ötürü.

binâen aleyh بناءً عليه *A. z. öncekine bk.*

binâen بناءً *A. takı* (-e) dayanarak, (-den) dolayı.

binâgûş بناگوش *F. a.* kulak memesi.

bi-nâm بی نام *F. s.* adsız, ünsüz, adı sanı olmayan (kimse).

bi-nasib بی نصيب *F. s.* eli boş, kutsuz, talihsiz (kimse).–**bi-nasib olmak** 1) (-den) ayrı düşmek, (-den) yoksun kalmak, 2) bırakılmak, terk olunmak.–**bi-nasib kalmak** umduğunu bulamamak, eli boş dönmek.

binâyi بینايی *F. a.* görücülük, görme gücü bulunma.

bi-nazir بی نظير *F. s.* 1 eşsiz, benzersiz, eşi benzeri bulunmayan (kimse/nesne/söz/iş vb.), 2 çok iyi/güzel/değerli (nesne/davranış/söz vb.).

bincişk بنجشك *F. a.* serçe kuşu.

bi-nefsihi بنفسه *A. z.* kendi kendine, bir/tek başına, başkası olmaksızın/karışmaksızın.

bi-nemâz بینماز *F. s.* (*T. k. dili:* **beynamaz**) namaz kılmayan (kimse).

bi-nemek بی نمك *F. s.* 1 tuzsuz, içine tuz katılmamış (aş vb.), 2 tatsız, tadı tuzu olmayan (yiyecek vb.).

binende بیننده *F. s.* görücü.

bi-neng بی ننك *F. s.* namussuz, arsız (kimse).

bi-nevâ بینوا *F. s.* yoksul, eli boş, elinde avucunda bir şey bulunmayan (kimse).

bingân بنكان *F. a.* 1 kadeh, 2 ölçek.

bîni بینی *F. a.* burun.

bi-nihâye بی نهايه *F. s.* sonsuz; sayısı belirsiz, hadsiz hesapsız (nesne).

biniş بينش *F. a.* 1 görüş, 2 uyanıklık, açıkgözlük.

bi-niyâz بینیاز *F. s.* 1 kimseden bir şey beklemeyen/ummayan, yalvarıp da bir şey dilemeyen, 2 bir şey istemeye gerek duymaz, eksiksiz, ihtiyaçsız. [Daha çok Yüce Tanrı için vasıf olarak kullanılmıştır.]

bint بنت *A. a.* kız.–**bintü'l-'ıneb** بنت العنب *A. a.* üzümün kızı, yani: şarap.

bi-pervâ بی پروا *F. s.* korkusuz, gözü pek, bir şeyden çekinmeyen (kimse).

bir(r) بر *A. a.* 1 kulluk, Tanrı'ya gönülden bağlılık, Yaradan'ı anma, "Yap" dediklerini yapıp, "Yapma" dediklerini yapmama, 2 iyilik, hayır, başkalarına yararlı iş ve eylem, bağış yapma, yardım etme, 3 doğruluk, gerçeklik, 4 ananın babanın sözünü dinlemek vb. iyi davranış.

birâder برادر *F. a.* erkek kardeş.–**birâder-i rızâi** برادر رضائی süt kardeşi.–**birâder-i ma'nevi** برادر معنوی ahret kardeşi, ahretlik.–**birâder-i kihter** برادر كهتر küçük kardeş.–**birâder-i mihter** برادر مهتر büyük kardeş.

birâderâne برادرانه *F. s.* ve *z.* kardeşçe, kardeşe yaraşır yolda ve biçimde.

birâderi برادری *F. a.* kardeşlik, kardeş olma hâli.

bi-râh بیراه *F. s.* yolsuz, kötü, yoldan çıkmış, kötü yolda olan (kimse).

bi-rayb بیريب *F. s.* şüphesiz, şüpheden arınmış (inanç/kanaat vb.).

birâz براض *A. a.* az (nesne).

birden بردن *F. a.* 1 çabukluk, hız, 2 hızlı at.

bi-reng بیرنك *F. a.* 1 bina planı, kabataslak çizim, taslak, model, 2 yazı taslağı, müsvedde, karalama. *s.* renksiz, düz, kara kalem işi.

birinc برنج *F. a.* (*T. k. dili:* **pirinç**) su içinde yetişen bilinen bitki ve haşlanarak yenilen tanesi.

birişüm بريشم *F. a.* ibrişim.

bi-riyâ بیریا *F. s.* yapmacık ve yalandan değil, gerçek (söz/davranış/tutum/durum).

birtil برطيل *A. a.* 1 kazma, 2 hakkı olmayan şeyi elde etmek için verilen rüşvet.

bi-rû بیرو *F. s.* yüzsüz, utanmaz, yüzü kızarmaz (kimse).

birûn برون *F. a.* dışarı, dışarısı, hariç.

bîrûn بیرون *F. a.* dış, dışarı. *z. T.* dışarıda. *takı* dış, dışarı: *hadd-i cihetten birûn* "yön sınırı dışında".

birûz بیروز *F. s.* yeşil renkli değersiz bir taş, yalancı zümrüt.

biryân بريان *F. a.* (*T. k. dili:* **büryan, püryan**) kebap.

bi-sâmân بی سامان *F. s.* düzeni bozulmuş, huzuru kaçmış, kafa ve gönül dinçliği kalmamış (kimse).

bisât بساط *F. a.* kilim, keçe, halı, minder gibi şeyler, yaygı, döşek, döşeme: *bisât-ı felek-bestat* "eni boyu gökyüzü gibi uçsuz bucaksız yaygı".

bi-ser ü bün بی سر و بن *F. s.* başsız kıçsız, yani: saçma sapan: *sühan-i bi-ser ü bün* "başı sonu olmayan karmakarışık, uygunsuz ve saçma sapan söz".

bi-ser ü sâmân بی سر و سامان *F. s.* savruk, düzensiz (kimse).

bismil بسمل *F. a.* kesilmiş, boğazlanmış (hayvan).

bismilgâh بسملگاه, **bismilgeh** بسملگه *F. a.* hayvan kesim yeri, mezbaha.

bist بیست *F. a.* ve *s.* yirmi.

bistâm بستام *F. a.* mercan taşı.

bister بستر *F. a.* (*T. k. dili:* **pister**) yatak, döşek.

bistûh بستوه *F. s.* zavallı, güçsüz, düşkün, üzgün (kimse).

Bi-sütûn بیستون *F. a. mit.* Ferhad ve Şirin hikâyesinde geçen dağın adı.

bisyâr بسيار *F. s.* çok.

bisyâri بسياری *F. a.* çokluk.

biş بیش *F. s.* çok, artık.–**bişter** بیشتر *F. s.* daha çok, daha fazla.–**biş ü kem** بیش و كم *F. z.* eksik artık.

bi-şâibe بی شائبه *F. s.* 1 gerçek, kesin, şüphe izi/lekesi bulunmayan (söz/davranış/haber vb.), 2 izi, belirtisi olmayan. *z.* belirti ve iz bulunmaksızın: *bi-şâibe-i ğaraz u illet* "bir maksat ve sebep eseri olmaksızın/bulunmaksızın".

bişâret بشارت *A. a.* (*T. k. dili:* **beşâret**) 1 muştu, müjde.–**bişâret etmek** (birine) müjde vermek, (birini) muştulamak, 2 *T.* yeni çıkma, garip, tuhaf ve çirkin şey.

bişe بیشه *F. a.* 1 ağaçlık, orman, 2 ağaç, odun.

bi-şek بیشك *F. s.* şüphesiz.

bi-şikib بی شكيب *F. s.* sabırsız (kimse).

bişkûh بشكوه *F. s.* büyük, ulu, yüksek dereceli (kimse).

bişr بشر *A. a.* 1 güler yüzlülük, yüze yansıyan sevinç hâli, 2 şenlenme, yüzü gülme.

bi-şübhe بی شبهه *F. s. bk.* **bi-şek** بیشك.

bi-şümâr بی شمار *F. s.* sayısız, pek çok, sayılamayacak kadar çok.

bi-tâb بی تاب *F. s.* güçsüz, gücü kalmamış, yorgun, argın (kimse).–**bi-tâb etmek** gücünü yok etmek, güçsüz düşürmek/bırakmak.

bi-tahsis بتخصيص *A. z.* özellikle, seçilmiş olarak, bilhassa.
bitâka بطاقه *A. a.* 1 kumaş topuna yapıştırılan tanıtıcı yafta, etiket, 2 güvercin postası.
bi-tâkat بى طاقت *F. s.* güçsüz, dayanıklılığını yitirmiş, gücü tükenmiş (kimse).
bitâne بطانه *A. a.* 1 gizlenen şey, gizli tutulan, açıklanmayan husus, 2 (giyside) astar.
bi-te'hir بيتأخير *F. z.* gecik(tir)meksizin, hemen, birden, o anda.
bi-temâmihi بتمامه *A. z.* eksiksiz olarak, tam, bütünüyle.
bi-tıbkıhi بطبقه *A. z.* (-in) bire bir benzeri, aynısı.
bi't-tab' بالطبع *A. z.* istekle, kendiliğinden, olağan biçimde, tabii olarak.
bi't-tafsil بالتفصيل *A. z.* uzun uzadıya, ayrıntılı olarak, bütün ayrıntısıyla.
bi't-teba' بالتبع *A. z.* arkası sıra, ardından, izleyerek.
bi't-tekrâr بالتكرار *A. z.* yeniden, yine, yineleyerek, yinelemek suretiyle.
bi't-temâm بالتمام *A. z.* bütünüyle, eksiksiz olarak.
bittih بطيخ *A. a.* kavun, karpuz.
biv بيو *F. a.* güve.
bivâbet, bevâbet بوابت *A. a.* kapıcılık.
bi-vakt بيوقت *F. s.* ve *z.* sırasız, zamansız, uygun olmayan vakitte.
bi-vâre بيواره *F. s.* 1 arayanı soranı olmayan, kimsesiz, garip (kimse), 2 tanıdığı olmayan, yabancı (kimse).
bi-vâye بيوايه *F. s.* eli boş, talihsiz, nasipsiz (kimse).
bîve بيوه *F. a.* dul (kadın/erkek).
bi-vefâ بيوفا *F. s.* vefasız, dönek, sözünde durmayan (kimse).
bîver بيور *F. a.* on bin.
bive-zen بيوه زن *F. a.* dul kadın.
bi-vukûf بى وقوف *F. s.* bilgisiz, habersiz, bir şey hakkında bilgi ve haberi olmayan (kimse).
biya' بيع *A. ç. a.* Hristiyan tapınakları, kiliseler; *bk.* **bî'a** بيعه.
biyâ'at بياعت *A. a.* satılık mal/eşya.
-bîz بيز *F. a.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) eleyici, çeri çöpü toplayıcı: *hâk-bîz* "yolları süpürüp çöpleri toplayan kimse".
bizâ'at بضاعت**, bizâ'a** بضاعه *A. a.* 1 sermaye, 2 (bilginler için) bilgi birikimi: *kalîlü'l-bizâa* "bilgisi az, bilgi züğürdü".
bîzâr بيزار *F. s.* bıkkın, bezgin, bıkıp usanmış (kimse).–**bîzâr etmek** baş ağrıtmak, usandırmak, bezdirmek.–**bîzâr olmak** 1) usanmak, bezmek, 2) darılmak, kızmak, öfkelenmek, 3) gücenmek, incinmek.
bi-zebân بيزبان *F. s.* dilsiz, konuşamayan (kimse).
bî-zer بيزر *F. s.* 1 altını olmayan (kimse), 2 *mec.* cimri (kimse).
bi-zevâl بيزوال *F. s.* yok olmayan, varlığı sonsuza dek sürecek olan. [Daha çok yüce Tanrı için kullanılmıştır.]
bi'z-zarûre بالضروره *A. z.* ister istemez, zorunlu olarak, mecburi.
bi'z-zât بالذات *A. z.* kendi; (fiilin gösterdiği kişiye bağlı olarak) kendim, kendin, kendisi vd.
[1]**bû** بو *A. a.* baba, ata. [Künyelerde ve lakaplarda bulunur, aynı anlamda birtakım birleşik yapılarda yer alır.–**Bû Ali Sinâ** بو على سينا *A. a.* İbn Sina.]
[2]**bû** بو *F. a. bk.* **bûy** بوى.
bûb بوب *F. a.* değerli kumaştan yapılmış döşeme/yaygı. [Türkçe'deki *pupla döşek* sözü buna dayanır.]
bûd بود *F. a.* varlık.–**bûd u ne-bûd** بود و نبود**, bûd u nâ-bûd** بود و نابود var, yok.
bu'd بعد *A. a.* uzaklık; *zıddı:* **kurb** قرب.–**bu'd-u mesâfe** بعد مسافه gidilen yolun uzaklığı.–**bu'd-u mutlak** بعد مطلق**, bu'd-u mücerred** بعد مجرد ne kadar olduğunun belirlenmesi mümkün olmayan uzaklık.

budala بودالا *T. a.* aptal, akılsız, bön, geri zekâlı, ebleh; *bk.* **büdelâ'**.
buğât بغات *A. ç. a.* yoldan çıkmışlar, başkaldıranlar, isyancılar; *bk.* **bâğî** باغى.
buğrâ بغرا *A. a.* 1 turna kuşu; turna sürüsünün önünde uçan erkek turna, turna sürüsü başı, 2 *tar.* (büyük harfle) Karahanlı hükümdarı Abdülkerim Satuk Buğra Han.
buğz بغض *A. a.* 1 sevgisizlik, içinde sevgi beslememe; ilgi duymama, ilgisiz olma/davranma; *zıddı:* **hub(b)** حب, 2 düşmanlık, düşmanca duygu.–**buğz etmek** 1) (birine/bir şeye karşı) içinde sevgi beslememek, ilgi duymamak, 2) (birine) düşman olmak, (birine karşı) içinde düşmanca duygu beslemek.
buhalâ' بخلاء**, buhalâ** بخلا *A. ç. a.* cimriler, eli sıkı kimseler; *bk.* **bahîl** بخيل.
buhâr بخار *A. a.* sıcak sudan çıkan buğu.–**buhâr salmak** buhar çıkarmak.
Buhârâ بخارا *A. a.* eskiden büyük bir ilim ve kültür merkezi olup, bugün Özbekistan sınırları içinde bulunan şehir, Buhara.
buhayre بحيره *A. a.* küçük deniz, göl.
buhbûha بحبوحه *A. a.* (geniş bir alan içinde) ortada yer alan/kalan boşluk.
buhl بخل *A. a.* el sıkılığı, pintilik, cimrilik; *zıddı:* **kerem** كرم.
buhrân بحران *T. a.* 1 *tıp* hastalığın en ağır ve tehlikeli dönemi, 2 *mec.* (bir iş) karışık ve tehlikeli bir durum kazanma, kriz.
Buht Nussar بخت نصر *A. a. tar.* Asurluların son zamanlarındaki Babil valisinin oğlu ve kumandanı. [Kudüs'ü ele geçirerek Beytü'l-Mukaddes'i yıkması ve yetmiş bin Yahudiyi öldürmesi ile ün kazanmıştır. MÖ 561'de ölmüştür.]
[1]**buhûr** بحور *A. ç. a.* denizler; *bk.* **bahr**.
[2]**buhûr** بخور *A. a.* (*T. k. dili:* **buhur**) 1 günlük, kara günlük, 2 tütsü.
bûk بوق *A. a.* boru.
buk'a بقعه *A. a.* toprak parçası, bir bölük yer, ülke.
bûkalemûn بوقلمون *F. a.* (*T. k. dili:* **bukalemun**) 1 bilinen hayvan, 2 *mec.* huy değiştiren insan, 3 *mec.* (sürekli değişen oluş ve başkalaşımlar bakımından) dünya.
bukûl بقول *A. ç. a.* yeşil sebzeler, zerzevat; *bk.* **bakl** بقل.
[1]**bûm** بوم *A. a.* baykuş: *b.-u şûm* "uğursuz baykuş".
[2]**bûm** بوم *F. a.* 1 yer, toprak: *b.-u şûre* "çorak toprak", *ber ü bûm* "yer yurt", 2 sürülmemiş tarla.
bunduk بندق**, bunduka** بندقه *A. a.* 1 bilye, ufak yuvarlak tane, 2 fındık.
bundukça بندقچه *F. a.* mermi, gülle.
[1]**bûr** بور *F. a.* 1 ince, uzun kuyruklu bir kuş, sülün, kılkuyruk, 2 doru at.
[2]**bûr** بور *A. a.* ne bu dünya ile ilgili ne de öte dünya ilgili hayrı bulunan kimse, her iki dünya züğürdü kimseler.
Burâk براق *A. a. din* cennet bineği; Hz. Peygamber'in miraç gecesi bindiği binek.
bûrânî بورانى *A. a.* (*T.* **boranı**) etli ıspanak püresi.
bûre بوره *F. a.* (*T. k. dili:* **püre**) ezilerek yumuşak hamur kıvamına getirilmiş sebze ezmesi.
bûriyâ بوريا *F. a.* hasır.
bûriyâ-bâf بورياباف *F. a.* hasırcı, hasır dokuyup satan kimse.
bûs بوس *F. a.* öpme: *dâmen-bûs* "etek öpme", *dâmen-bûsî* "etek öpmeklik", *dest-bûs* "el öpme".
bûse بوسه *F. a.* öpme, öpücük.
bûse-cây بوسه جاى *F. a. bk.* **bûsegâh** بوسه گاه.
bûse-çîn بوسه چين *F. s.* öpücük alıcı (kimse).
bûsegâh بوسه گاه *F. a.* öpme yeri, öpecek/öpülecek yer.
bûsende بوسنده *F. s.* öpücü: *bûsende-i hâk* "toprağı öpücü".

bûse-rübâ بوسه ربا *F. s. yuk. m. bk.*

bûse-zen بوسه زن *F. s.* öpen, öpücük alan (kimse).

bûside بوسيده *F. s.* öpülmüş (kimse).

bûsir بوصير *F. a.* "sığır kuyruğu" denilen bitki.

bûsiş بوسش *F. a.* öpüş.

bûstân, bûsitân بوستان *F. a.* (*T. k. dili:* **bostan**) 1 içinde kokulu çiçekler bulunan bahçe, 2 yeşili, çiçeği ve ağacı bol yer, 3 kavun, karpuz, sebze ve meyve yetişen bahçe.

bûstânî بوستانى *F. s.* bostanda yetişen; *zıddı:* **yebânî** يبانى.

butayn بطين *A. a.* 1 karıncık, küçük oyuk/delik, 2 *gökb.* Ay'ın konaklarından birinin adı; Koç burcunun karnında bulunan üç küçük yıldızdan oluşan sacayağı şekli.

bûte بوته *F. a.* (*T. k. dili:* **pota**) kuyumcuların altın erittikleri kap; *bk.* **pûte** پوته.

bûtîmâr بوتيمار *F. a.* balıkçıl kuşu.

butlân بطلان *A. a.* (bir şey) değersiz, dayanaksız, geçersiz ve boş olma: *b.-ı da'vâ* "davanın dayanaksız, asılsız olması". *hatt-ı butlân* "yanlış olmasından/düzeltilmesi gerektiğinden/gereksiz bulunduğundan ötürü satırlar üzerine çekilen çizgi".

butûn بطون *A. ç. a.* karınlar; *bk.* **batn** بطن.

bu'ûlet بعولت *A. a.* eşlerin birbirine göre durumu, kocalık ve karılık.

bûy بوى *F. a.* koku: *hoş-bûy* "güzel kokulu".

bûyâ بويا *F. s.* güzel kokulu: *gül-i bûyâ* "güzel kokulu gül".

bûy-ber بوبر *F. s.* koku getirici: *bûy-ber-i külbe-i attâr* "aktar dükkânından koku getirici".

bûydân بويدان *F. a.* koku kutusu/çekmecesi.

bûye بويه *F. a.* 1 arzu, istek, sevgi, 2 "şahtere" denilen ot.

bûy-perest بوى پرست *F. s.* av köpeği.

bûze بوزه *F. a.* (< *T.* **boza**) darıdan yapılan, koyuca, mayhoş bir tür içecek.

bûzine بوزينه *F. a.* maymun; *bk.* **pûzine** پوزينه.

bü'bü' بؤبؤ *A. a.* 1 göz bebeği, 2 bir nesnenin değerli ve seçilmiş kısmı.

bü's بؤس *A. a.* yoksulluk, sıkıntı, el darlığı, son derecede yoksulluktan ötürü perişan bir durumda bulunma.

büd بد *F. a.* baş, önder: *sipeh-büd* "başkomutan, serdar".

büdelâ' بدلاء**, büdelâ** بدلا *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **budala**) akılsız, bön, tevekkel, sersem (kimse). [Arapça'da "bir şeyin/birinin yerini tutan" anlamındaki **bedil**'in çoklusudur; Türkçe'de tekli gibi kullanılır.]

[1]**büdûr** بدور *A. ç. a.* dolunaylar; *bk.* **bedr** بدر.

[2]**büdûr** بدور *A. a.* birden ortaya çıkma, hızla belirme.–**büdur gitmek** hızla yok olmak, gözden çabucak kaybolmak.

bühtân بهتان *A. a.* bir kimsenin yaptığı bir iş, söylediği bir söz için "Yapmadı, söylemedi" deme, bir tür iftira: *Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına / Eylemişler Râsih'e bühtân bühtân üstüne.*–**bühtân etmek/eylemek** 1) (birine) (yapmadığı işi/söylemediği sözü) yüklemek, üstüne atmak, 2) (birini) (bir suçla) suçlamak, iftira etmek, kara çalmak.–**bühtân söylemek** (biriyle) ince ince alay etmek, (birini) kesintiye almak.

bükâ' بكاء**, bükâ** بكا *A. a.* ağlayıp sızlama, ah vah ederek gözyaşı dökme: *b.-i şedîd* "hüngür hüngür ağlama". *b.-i sürûr* "sevinç gözyaşı".

bükât بكات *A. ç. a.* ağlayan kimseler, ağlayıcılar.

bükm بكم *A. ç. a.* dilsiz kimseler; *bk.* **ebkem** ابكم.

bükre بكره *A. a.* sabahın erken vakti, çin sabah.

bül'ûm بلعوم *A. a.* (*T. k. dili:* **bel'ûm**) gırtlak, yutak.

bü'l-aceb بوالعجب *F. s.* şaşkınlık babası, yani: çok şaşırtıcı, pek tuhaf, çok acayip (şey). *a.* hokkabaz.

bülbüle بلبله *A. a.* emzikli su kabı.

büldân بلدان *A. ç. a.* beldeler, yerleşim yerleri, yerler, yurtlar; *bk.* **belde** بلده.

büleğâ' بلغاء**, büleğâ** بلغا *A. ç. a.* güzel ve etkili söz söyleyenler; *bk.* **beliğ** بليغ.

bülend بلند *F. s.* 1 yüksek, yüce (kimse/nesne/yer), 2 dik (ses).–**bülend etmek** (birini) yüceltmek, ululamak.

bülend-ahter بلند اختر *F. s.* yıldızı yüksek, kutlu, talihli (kimse).

bülend-âvâz بلند آواز *F. s.* yüksek/dik sesli (kimse).

bülend-himmet بلند همت *F. s.* iyi niyetle çaba harcayan, iyilik peşinde koşan, iyilik için koşuşturan (kimse).

bülendî بلندى *F. a.* (maddi ve manevi açıdan) yükseklik, yücelik.

bülend-mertebe بلند مرتبه; *bk.* **bülend-pâye** بلند پايه.

bülend-nazar بلند نظر *F. s.* güçlük nedir bilmeyen, zoru kolay sayan, himmeti yüksek (kimse).

bülend-pâye بلند پايه *F. s.* değerli, saygıdeğer, onurlu (kimse).

bülend-pervâz بلند پرواز *F. s.* onurlu, öz saygısı olan (kimse).

bü'l-fuzûl بوالفضول *F. s.* boşboğaz, ileri geri, saçma sapan konuşan, boyundan büyük işlere kalkışan (kimse).

bülğa بلغه *A. a.* yetecek ölçüde geçimlik.

bülğârî بلغارى *F. s.* "telâtin" denilen Bulgar/Rus meşini. [Matara yapmakta kullanılırdı.]

bü'l-heves بوالهوس *A. s.* çok hevesli, çok istekli (kimse).

bülû' بلوع *A. a.* iri, ilaçlı hap.

bülûğ بلوغ *A. a.* ergenlik/erişkinlik çağı.

bülûğıyyet بلوغيت *A. a. yuk. m. bk.*–**bülûğıyyete ermek/yetişmek** ergen olmak.

bülûlet بلولت *A. a.* yaşlık, ıslaklık.

[1]**bün** بن *F. a.* 1 dip, alt, kıç. *b.-i dîvâr* "duvar dibi", *b.-i gül* "gülün dibi", 2 fidan.

[2]**bün(n)** بن *A. a.* 1 kahve ağacı/fidanı, 2 çekirdek/çekilmemiş kahve.

büngâh بنگاه *F. a.* içine yol gereçleri konulan yer, eşya odası, ambar.

bünüvvet بنوت *A. a.* oğulluk, oğul olma hâl ve niteliği.

bünyâd بنياد *F. a.* 1 temel, esas, dayanak, 2 yapı, bina: *b.-ı refî'* "yüksek yapı", *bî-bünyâd* "temelsiz, esassız", *süst-bünyâd* "temeli gevşek, yani: *mec.* güvenilmez (kimse)".–**bünyâd etmek** yapı kurmak.

bünyân بنيان *A. a.* yapı yapmak; *zıddı:* **hedm**.

bünye, binye بنيه *A. a.* 1 yapılmış yapı, 2 beden, insanın maddi yapısı: *kaviyyü'l-bünye* "sağlam yapılı (insan)".

bür' برء *A. a.* (hasta) iyileşme, iyiliğe yüz tutma.

bürâd براد *A. s.* soğuk (nesne).

bürâye برايه *A. a.* yonulan ağaçtan düşen parça. *a.* ağaç döküntüsü, yonga.

bürbûr بربور *A. a.* (*T. k. dili:* **bulgur**) dövülmüş buğday.

bürc برج *A. a.* (*T. k. dili:* **burç**) 1 kale duvarları üzerindeki çıkıntılı yer, gözleme ve savunma yerleri, 2 *gökb.* yıldız kümelerinin yer aldığı burçlar kuşağının on iki eşit bölüğünden her biri.

bürcâs برجاس *A. a.* yükseğe konulan nişan tahtası. [Yerde olanına "hedef" denilir.]

bürcüme برجمه *A. a.* parmak boğumu.

bürd برد *A. a.* bir tür çubuklu kumaş.

bürdbâr بردبار *F. s.* yumuşak huylu, halim selim, sabırlı, dayanıklı (kimse).

bürde برده *A. a.* Araplara özgü bir tür hırka.

bürehne برهنه *F. s.* yalın, çıplak: *b.-pây* "yalınayak".–**bürehne etmek** (-i) soymak, (-i) açmak, (-i) üstünden sıyırmak, (-i) çıplak etmek.

bürehnegî برهنگی *F. a.* çıplaklık.
bürehne-ser برهنه سر *F. s.* başı açık (kimse).
bürgû برغو *F. a.* boynuz biçimli müzik aleti, boru, nefir.
bürgûs برغوث *A. a.* pire.
bürgû-zen برغوزن *F. a.* (*T. k. ve h. dili:* **borazan**) boru çalan kimse.
bürhân برهان *A. a.* 1 bir şeyin doğruluğu/gerçekliği konusunda güçlü kanaat uyandırıcı söz/belge/aracı, kesin ve söz götürmez delil, 2 *man.* bir önermeyi (kazıyyeyi) ispatlamak için gösterilen, daha önce doğru kabul edilmiş başka bir önerme.–**bürhân etmek** göstermek, apaçık ortaya koymak/çıkarmak, ispat etmek.
bürhe برهه, **bürhet** برهة *A. a.* uzunca zaman aralığı, süre: *ba'de bürhetin* "bir süre sonra".–**bürhetü'z-zemân** برهة الزمان zamandan uzunca bir aralık.
büride بریده *F. s.* kesilmiş, kesik: *b.-ser* "başı kesilmiş/başı kesik".
bürin برین *F. s.* dilim.
bürka' برقع *A. a.* yüz örtüsü, peçe.
bürke برکه *A. a.* büyük havuz, küçük göl, gölcük, gölet.–**bürke-i lâcüverd** برکۀ لاجورد *mec.* gök.
bürke برکه *A. a.* martı.
bürnüs برنس *A. a.* (*T. k. dili:* **bornoz**) softan yapılmış, başlıklı bir tür üstlük, Arap harmanisi, maşlah.
bürrân بران *A. s.* keskin, kesici ve delici (kılıç, hançer, ok, mızrak).
bürsân برسان *F. a.* büyük yılan, ejderha.
bürsün برثن *A. a.* yırtıcı hayvan pençesi.
bürûc بروج *A. ç. a.* burçlar; *bk.* **bürc** برج.
bürûdet برودت *A. a.* soğukluk.–**bürûdet göstermek** *mec.* soğuk davranma, ilgisiz görünme, gevşeklik gösterme.
bürût بروت *A. a.* bıyık.
bürûz بروز *A. a.* görünme, meydana çıkma.–**bürûz etmek** 1) görünmek, meydana çıkmak, biçim kazanmak, 2) çıkmak, dışarı gelmek.
bürüşte برشته *F. a.* pişmiş/kavrulmuş (nesne).
büstân بستان *A. a.* bahçe.
büstânî بستانی *A. a.* meyve ve sebze yetiştiren kimse, bostancı.
büşrâ بشرى *A. a.* sevinçli haber, muştu, müjde.
büt بت *F. a.* (*T. k. dili:* **put**) 1 kimi ilkel toplulukların tapınmak için yaptıkları türlü biçimlerdeki nesne, heykel, fetiş, 2 *ed.* güzel, sevilen, sevgili.–**büt-i lâl** بت لال *mec.* dili tutulmuş, donup kalmış, kaskatı kesilmiş kimse.
bütgede بتکده *F. a.* put evi.
büt-hâne بتخانه *F. a.* (*T. k. dili:* **puthâne**) puta tapanların tapınakları.
büt-perest بت پرست *F. s.* puta tapınan (kimse).
büt-şiken بت شکن *F. s.* put kıran, putları kırıp parçalayan (kimse).
büt-tirâş بت تراش *F. a.* put yapan kimse.
bütûlet بطولت *A. a.* yüreklilik, korkusuzluk, gözü peklik.
büyû' بیوع *A. ç. a.* alım satımlar; *bk.* **bey'**.
büyût بیوت *A. ç. a.* evler, yuvalar, barınaklar; *bk.* **beyt**.
büz بز *F. a.* keçi.–*b.-i Ahfeş* بز احفش Ahfeş'in keçisi. [Söylenen her sözü başını sallayarak doğrulayan kimse için kullanılır.]
büzâk بزاق *A. a.* tükürük, salya.
büzât بزات *T. ç. a.* dişi keçiler; *bk.* **büz** بز.
büzğâle بزغاله *F. a.* keçi yavrusu, oğlak.–**büzğâle-i felek** بزغالۀ فلك Oğlak burcu.
büzûr بذور *A. ç. a.* tohumlar; *bk.* **bezr** بذر.
büzürg بزرك *F. s.* büyük, ulu ve değerli (kimse).
büzürgân بزرکان *F. ç. a.* büyükler, ulu kimseler.
büzürgâne بزرکانه *F. z.* büyüklüğe/büyük olana yakışır biçimde.
büzürgî بزرکی *F. a.* büyüklük, ululuk.
büzürgvâr بزرکوار *F. s.* değerli, mevki makam sahibi, saygıdeğer (kimse).

C ج

câ جا *F. a.* yer: *bî-câ* "yersiz, ilgisiz, münasebetsiz"; **câ be-câ** جا بجا yer yer.
ca'd جعد *A. a.* kıvırcık: *gîsû-yu ca'd* "kıvırcık saç örgüsü".
ca'li جعلی *F. s.* yapma, yapmacık, uydurma, düzme, düzmece, sahte, taklit.
ca'liyyât جعلیات *T. ç. a.* düzmece, sahte hususlar, tutumlar, tavırlar.
caba جابه (< *A.* **cebâ**) *T. a.* bedelsiz verilen şey; *bk.* **cebâ** جبا. *z.* bedelsiz olarak.–**caba vermek** (-i) bedelsiz vermek.
câbî جابی *A. a.* 1 vakıf gelirlerini toplamakla görevli memur, 2 vergi memuru.
câbir جابر *A. s.* zorlayıcı, baskı uygulayıcı (kimse): *âmir-i câbir* "baskı uygulayıcı amir".
câblûs جابلوس *A. a.* 1 yaltaklanma, "Evet efendim, doğrudur efendim" diyerek baş sallama, dalkavukluk etme, 2 yaltaklanıcı kimse, dalkavuk.–**câblûs etmek** yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.
cadde جاده *A. a.* geniş ve işlek yol.
cadı جادی *T. a.* (< *F.* **câdû** جادو) 1 cahil halk arasındaki inanca göre geceleri mezardan çıkıp korku verici bir görünüşte gezen hayali varlık, vampir, karakoncolos, 2 *mec.* kötü huylu kocakarı, acuze, 3 büyücü.–**cadılık etmek** 1) (birine) büyü yapmak, 2) cadı gibi davranmak, huysuzluk etmek; *bk.* **câdû** جادو.
câdû جادو *F. a.* (*T. k. dili:* **cadı** جادی) 1 büyücü, sihir yapan, sihirbaz, 2 kötü huylu kocakarı, 3 hortlak, geceleri dolaşıp insanlara kötülük ettiğine inanılan hayali varlık, karakoncolos, gulyabani, vampir.–**câdû san'ati** büyücülük, sihirbazlık.
câdû-suhan جادو سخن *F. s.* sihirlercesine söz söyleyen, dili: çok etkileyici biçimde kullanan (yazar/şair).
câ-gîr جاکیر *F. a.* 1 yetkili kimse, vekil, 2 yardımcı.–**câ-gîr olmak** 1) (birinin) yerine geçmek, 2) (-i) almak, (-i) ele geçirmek, (-e) malik olmak.
câh جاه *A. a.* değer, (toplumda) edinilen/kazanılan yer, derece, rütbe, mertebe, makam, mevki: *pâdişâh-ı Cem-câh* "değeri Cemce yüksek padişah".
cahd جحد *A. a.* inkâr, bir şeyin varlığını bildiği hâlde "Yok" deme.–**cahd etmek** (bir şey için) "Yok" demek, varlığını saklamak.–**cahd-ı mutlak** جحد مطلق *dilb.* (Arapça'da) *lem* ve *lemmâ* takılarıyla anlamı olumsuzlaştırılan geniş zaman. [Olumsuz geçmiş anlamı taşır.]
câhe جاهه *A. a. bk.* **câh** جاه.
câhıd جاحد *A. s.* (bir şeyi) bildiği hâlde inkâr eden, gerçeği bile bile gizleyen (kimse).
câhız جاحظ *A. s.* patlak gözlü (kimse).
câhız جاهض *A. s.* gözü pek, atılgan (kimse).

câhid جاهد *A. s.* çalışan, çalışkan.–**câhid olmak** çalışmak, çaba göstermek, (-in) üzerine düşmek, elinden geleni yapmak.

câhil جاهل *A. s.* bilgisiz, bir şey bilmeyen, boş kafalı (kimse).–**câhil olmak** bir şeyden haberi olmamak, boş kafalı olmak.

câhilâne جاهلانه *F. s.* ve *z.* cahilce, cahilcesine, cahil olana yaraşır biçimde ve yolda.

câhili جاهلی *F. a.* 1 bilgisizlik, 2 puta tapıcılık, dinsizlik.

câhiliyyet جاهلیت *T. a.* 1 bilgisizlik, cahillik, 2 putperestlik, paganizm.

câil جاعل *A. s.* işleyen, yapan, düzen (kimse).

câil جائل *A. s.* dönüp dolanıcı (nesne).

câile جائله *A. a.* gönülde dönüp dolanan şey, düşünce, hayal.

câir جائر *A. s.* eziyet edici, sıkıntı verici (kimse).

câiz جائز *A. s.* işlenilmesinde ve yapılmasında sakınca bulunmayan, uygun, yaraşır ve yerinde sayılan (şey/davranış).–(-i) **câ'iz görmek** 1) (-i) yapılabilir saymak, (-in) yapılmasından yana olmak, 2) (-in) yapılmasına engel olmamak, koyuvermek, bırakmak, 3) (-i) geçerli ve uygun bulmak, 4) yerinde ve değerli saymak, 5) (-i) (birine) yaraşır görmek, (-i) vermek, (-i) bağışlamak.

câize جائزه *A. a.* 1 karşılık olarak verilen şey, bahşiş, 2 şairlerin sundukları övgü dolu kasidelere karşılık verilen bahşiş.

câli جالی *A. s.* 1 açık, belli, görünür, ışıklı, ayan beyan, 2 temiz/temizlenmiş, silinmiş, parlak, 3 açık, görülür, meydanda.–**câli olmak** açılmak, görülür olmak, meydana çıkmak.

câlib جالب *A. s.* kendine doğru çeken, çekici (kimse/şey).

câlif جالف *A. a.* deri/kabuk soyucu (kimse).

câlis جالس *A. s.* oturan, oturucu (kimse).

câm جام *F. a.* 1 cam, sırça, 2 kadeh, 3 *mec.* şarap.

camadan جامدان *T. a.* (< *F.* **câmedân** جامه دان) 1 giysi sandığı, 2 torba, heybe, 3 çapraz düğmeli bir tür yelek, 4 *den.* yelkenlerin kenar halatları ile büzülüp toplanmış hâli.–**camadan bağlamak** kenar halatlarını kullanarak yelkenin yüzeyini küçültmek.–**camadan kuşağı** halatları geçirip yerleştirmek için yelkenin kenarlarına dikilen iki kat kenarlık.

câme جامه *F. a.* 1 giysi, 2 üstlük, kaftan vb.–**c.-i fenâ** جامۀ فنا kefen.–**c.-i hayât** جامۀ حیات ömür.

câmedân جامه دان *F. a.* giysi/iplik vb. konacak sandık/dolap.

câme-hâb جامه خاب *F. a.* yatak.

câme-hâne جامه خانه *F. a.* yük, sabit dolap.

câme-şûy جامه شوی *F. a.* 1 çamaşırcı, giysi yıkayıcı, 2 (*T.* **çamaşır**) kirli giyim, yatak çarşafı vb. dokumalar, dokuma türü nesneler, 3 kirli dokuma türü eşyanın gerekli olanını yıkama.

câmi' جامع *A. s.* 1 toplayan, saran, kuşatan: *efrâdını câmi'* "bütünlük için gerekli parçaları bir araya getirici", *kelâm-i câmi'* "öğüt verici özlü söz, 2 Müslümanların ibadet evi.–**câmi' olmak** (-i) kaplamak, (-i) sarmak, (-i) kuşatmak.–**câmi'u'l-kelim** جامع الكلم 1) kelimesi az, anlamı zengin söz, 2) *Kur'an.*

câmid جامد *A. s.* donmuş, donuk: *ism-i câmid* "(Arapça'da) bir kökten türememiş ad".

câmih جامح *A. a.* başı sert, zaptı güç hayvan.

câmi'ıyyet جامعیت *T. a.* genellik, bütünlük, kapsayıcılık.

câmûs جاموس *A. a.* (*T.* **camıs**) manda, su sığırı.

[1]**cân** جان *F. a.* (*T. k. dili:* **can**) 1 kimse, kişi, 2 ruh, insan ve hayvan bedeninin dirlik içinde bulunmasını sağlayan güç, 3 *tas.* insan iyiliğe ve güzelliğe yöneldiğinde, bu yönelişi sağlayan güç, 4 yaşayış, hayat, canlılık, 5 gönül, kalp, yürek, 6 güç, kuvvet, 7 *mec.* ruh gibi değerli olan kimse; dost, sevdik, sevgili.–**can acısı** pek acıyacak şey/durum.–**can acıtmak** acı çekmesine sebep olmak.–**can alacak yer** bir işin en önemli ve işe yarar yönü/yanı.–**can almak** öldürmek.–**can atmak** 1) çok istemek, 2) zor kurtulmak, kendini güçlükle kurtarmak.–**can cana baş başa** kimse kimseyi göremeyecek derecede kalabalık, insan yığını.–**can ciğer** birbirini seven kimseler, samimi dostlar.–**can çekişmek** son nefesini vermek, ölmek üzere olmak.–**can çıkmak** ölmek, ruhunu teslim etmek.–**can evi** midenin üst kısmı.–**can hevliyle/havliyle** yürek çarpıntısıyla, çok heyecan duyarak.–**can ile** isteyerek, candan, gönülden, gönüllü olarak.–**can kalmamak** çok gülmekten bitkin hâle gelmek, bayılacak gibi olmak.–**can oynamak** canını hiçe saymak, tehlikeye atılmak, serden geçmek.–**can sıkmak** sıkıntı vermek, baş ağrıtmak.–**can sohbetini etmek** yiyip içip eğlenme peşinde olmak.–**can teslîm etmek** ölmek, öte dünyaya göçmek, son nefesini vermek.–**cân u baş oynamak** kendini tehlikeye atmak, korkusuzca ve ölüme meydan okurcasına vuruşmak.–**cân u gönülden, cânıgönülden** büyük bir istekle, isteyerek, gönülden.–**cân u yürekten** son derecede istek ve eğilimle, ciddi bir sevgi ve bağlılıkla.–**cân vermek** 1) (-i) ayağa kaldırmak, (bir yeri) şenlendirmek, 2) canını bağışlamak, 3) (-e) eğilim göstermek, (-i) elde etmek istemek, 4) (-i) özlemek, (-in) üstüne düşmek, (-e) can atmak, 5) (birini) sevmek, (birine) âşık olmak.–**can yoldaşı** arkadaş, istenir ve güvenilir dost.–**cana yakın** sevimli, sıcak kanlı.–**canı başına sıçratmak** (birini) ürkütmek, (birini) korkudan öldüreyazmak.–**canı pek etmek** ayak diremek, dik başlılık etmek.–**canına minnet olmak** canıgönülden istemek, dileği olmak.–**canına susamak** kendini tehlikeye atmak.–**canını dişine almak** canını dişine takmak, her güçlüğü göze almak.–**canlı cenâze** 1) çok sağlıksız, bitkin, 2) sıska, çelimsiz.

[2]**cân(n)** جان *A. a.* cin tayfası, cinler.

cânân جانان, **cânâne** جانانه *F. a.* sevilen kişi, gönül verilmiş kimse.

canavar جاناوار *T. a.* 1 yırtıcı vahşi hayvan, 2 domuz, 3 *mec.* pek acımasız, kıyıcı kimse; *bk.* **cânvâr** جانوار, **cân-âver** جان آور.

canavar جانوار *T. a. bk.* **canavar** جاناوار.

cân-âver جان آور *F. a.* 1 yırtıcı hayvan, 2 domuz.

cân-âzâr جان آزار *F. s.* can inciten.

cân-bahş جانبخش *F. s.* hayat verici, can bağışlayıcı (nesne/durum/söz vb.).

cân-bâz جانباز *F. a.* ve *s.* 1 canıyla oynayan, canını tehlikeye atan kimse, 2 at pazarında at alım satımıyla uğraşan kimse.

cân be-leb جان بلب, **cân ber-leb** جان بر لب *F. s.* canı dudağında, yani: canını vermek üzere olan (kimse).

cândâr جاندار *F. s.* canlı, diri (varlık). *a.* silahlı kimse.

cân-efzâ جان افزا *A. s.* iç açıcı, cana can katıcı, hayat verici (yer/söz/davranış vb.).

cân-fezâ(y) جانفزای *F. s.* cana can katıcı, iç açıcı, ferahlık verici (nesne/yer/görünüş).

cân-gezâ جانگزا *F. s.* cana zarar verici (güzel/sevgili).

cân-güdâz جانگداز *F. s.* can eritici (güzel/sevgili).

cân-güzâr جانگذار *F. s.* yürek delici, cana geçici, çok etkili (ses/duruş/davranış vb.).

cân-hırâş جانخراش *F. s.* iç tırmalayıcı, can acıtıcı, insana acı verici (ses/bağırtı/çığlık vb.).

[1]**cânî** جانى *A. s.* adam öldüren, cinayet işleyen (kimse).

[2]**cânî** جانى *F. s.* candan sevilen, uğruna can verilecek kadar değerli sayılan/tutulan (kimse): *sadîk-ı cânî* صديق جانى "can dostu, candan değerli tutulan dost".

cânib جانب *A. a.* yan, taraf, cihet.

cânibdâr جانبدار *F. a.* yan tutan kimse, taraftar, yandaş.

cânibeyn جانبين *A. ikili ç. a.* iki yan.

câ-nişîn جانشين *F. s.* yerinde oturan (kimse).

cân-kâh جانكاه *F. s.* can tüketici, can alıcı (kimse).

cân-perver جانپرور *F. s.* ruhu besleyici, ruh okşayıcı (söz/davranış vb.).

cân-rübâ جانربا *F. s.* can kapıcı/alıcı (güzel/sevgili).

cân-sipâr جانسپار *F. s.* canını veren, fedakâr (kimse).

cân-sipârâne جانسپارانه *F. z.* fedakârca, canını esirgemeksizin.

cân-sitân جانستان *F. s.* öldürücü, can alıcı (güzel/göz/bakış vb.).

cân-sûz جانسوز *A. s.* can yakıcı, yürek dağlayıcı (güzel/sevgili).

cân-şikâr جانشكار *F. s.* can avlayıcı, gönül kapıcı (güzel/sevgili).

cânvâr جانوار, **cânver** جانور *F. a.* canlı, yaşar; *bk.* **cân-âver** جان آور.

[1]**câr** جار *A. a.* komşu.–**câr-ı mülâsık** جار ملاصق bitişik komşu.

[2]**câr(r)** جار *A. s.* 1 çeken, sürükleyen, 2 *dilb.* cer harfi, bir kelimenin son ünsüzünün esre okunmasını gerektiren harf: *hurûf-u cârre* "cer harfleri".

caraskal جاراسقال *T. a.* (< *F.* **cerr-i eskâl** جر اثقال) 1 ağır nesneleri/yükleri yukarı kaldırma, ağırlık kaldırma yolu yordamı, 2 ağırlık kaldırmak için kullanılan düzenek.

cârıh جارح *A. s.* 1 yaralayıcı (kimse/nesne), 2 yalanlayıcı, karşı çıkıcı, hükmünü değiştirici, bozucu (şey/durum).

cârî جارى *A. s.* 1 akan, akıp duran, akıp geçen: *nehr-i cârî* "akıp duran nehir", *emr-i cârî* "olagelen, olup biten iş", 2 geçerli, yürürlükte olan (şey).–**cârî olmak** 1) (su) akmak, akıp gitmek, 2) (sıvı) dökülmek, taşmak, 3) yürümek, koşmak, seğirtmek, 4) yürümek, yol almak, geçip gitmek, 5) düşmek, olmak, gerçekleşmek, vuku bulmak, 6) başa gelmek, baştan geçmek, 7) işlenmek, kılınmak, gerçekleştirilmek, yerine gelmek.

cârıha جارحه *A. a.* 1 yaralayıcı (nesne): *âlât-ı cârıha* "yaralayıcı aletler", 2 el ve ayak gibi insanın iş görüp kazanç elde etmesini sağlayan uzuvlar, 3 yırtıcı kuş.

câriye جاريه *A. a.* 1 akan, akıp duran: *vakâyı'-i câriye* "olagelen işler", 2 halayık, parayla alınıp satılan hizmetçi kız, 3 eş edinmek üzere satın alınmış kız.

cârûb جاروب *F. a.* süpürge.–**cârûb çalmak** süpürmek.

cârû-keş جارو كش *F. a.* süpürücü, süprüntü kaldırıcı, temizlikçi.

cas(s) جص *A. a.* kireç.

câselik جاثليق *A. a.* (< Grekçe) Müslüman ülkelerde piskopos ve başpiskopos gibi yüksek kilise rütbesini taşıyan kimseye verilen ad, Hristiyan papazı.

cassâs جصاص *A. a.* sıvacı, badanacı.

câvid جاود, **câvîd** جاويد *F. s.* ölümsüz, bitimsiz, son bulmaz, devamlı, kalıcı olan.

câvidân جاودان, **câvîdân** جاويدان, **câvidânî** جاودانى *F. s. yuk. m. bk.*

câvidâne جاودانه *F. s. yuk. m. bk.*

cây جاى *F. a.* yer; *bk.* **câ** جا.

cây-gîr جايگير *A. s.* yer tutucu, yerleşmiş, yerleşik (nesne).–**cây-gîr olmak** ululanmak, saygı görmek, değer verilmek.–**cây-giri sebât olmak** sağlamlaştırılmak, pekiştirilmek, berkitilmek, güçlü duruma getirilmek.

câyi' جايع *A. s.* aç (kimse).

câzib جاذب *A. s.* çekici: *hüsn-i câzib* "çekici güzellik".–**câzib olmak** 1) (tuzağı) yemlemek, yem dökmek, (avı) çekmek, dadandırmak, 2) *mec.* (birini) kandıracak, ele geçirecek yolda davranmak.

câzibe جاذبه *A. s.* 1 çekici, 2 sevimli. *a.* (**kuvve-i câzibe**'den kısaltma yoluyla) çekim gücü.

câzim جازم *A. s.* (bir şeyin gereğini ve sonucunu) kestirip atıcı.–**câzim olmak** 1) (işi) bitirmek, (sözü) kesmek/bağlamak, 2) sonlandırmak, kesip atmak, biçmek, sonuca bağlamak, karar vermek.

ce'âdet جعادت *A. a.* kıvırcıklık, kıvırcık olma niteliği.

cebâ جبا *A. a.* 1 vergi, 2 *T. h. dili:* (جابه caba) karşılıksız verilen şey, armağan, bağış, hediye. *z. T.* karşılıksız olarak, bağış kabilinden.–**caba etmek/vermek** bağışlamak, yardım/armağan olarak vermek.

cebâbire جبابره *A. ç. a.* zorbalar, kan dökücüler, zalimler; *bk.* **cebbâr** جبار.

cebbâr جبار *A. s.* 1 kan dökücü, zorba, zalim, 2 (büyük harfle) dilediğini dilediğinde zorla yaptırma gücüne sahip olan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

cebe جبه *A. a.* demir halkacıklarla örülmüş savaş giysisi, zırh.–**cebe kasmak** zırh içinde sıkışıp kalmak, bunalmak.

cebe-hâne جبه خانه *F. a.* (*T. k. dili:* **cephâne**) eskiden silah ve harp malzemelerinin saklandığı yer. [Daha sonra barut, fişek, gülle gibi mühimmata ve bunların saklandığı depoya denmiştir.]

cebel جبل *A. a.* dağ.

cebe-pûş جبه پوش *F. s.* zırhlı/zırh giyimli asker.

ceberût جبروت *A. a.* son derecede büyüklük, pek ululuk. [Yüce Tanrı'nın sıfatlarındandır, insan hakkında yergi ve aşağılama yoluyla kullanılır.]

cebhâne جبخانه *T. a.* (< *F.* **cebe-hâne** جبه خانه) 1 barut, mermi, kurşun, gülle gibi ateşli silah gereçleri, 2 bunların konulduğu yer, cephanelik.

cebhe جبهه *A. a.* 1 alın, 2 *ask.* taarruz eden bir ordunun ortası, 3 *ask.* savaşın sürdüğü bölge.

cebhe-sâ(y) جبهه ساى *F. s.* alın/yüz süren, (kimse).–**cebhe-sâ(y) olmak** 1) (birine) saygı göstermek, (birini) ululamak, 2) (-e) tapınmak, (bir şey karşısında) baş eğmek, (-i) ulu görmek, (-e) aşırı bağlılık göstermek, yüz sürmek.

cebîn جبين *A. a.* alın: *çîn-i cebîn* "alın kırışıklığı", *Zühre-cebîn* "Zühre alınlı, yani: parlak alınlı".

cebîn جبين *A. s.* korkak, ödlek.

cebîre جبيره *A. a.* kırık kemiğin düzgün kaynaması için sargı sırasında konulan tahta.

cebr جبر *A. a.* 1 parçaları birleştirerek kırığı bütünleme, 2 düzeltme, onarma, iyileştirme, 3 baskıyla/zor kullanarak yola getirme, 4 hakan, sultan, 5 kul, 6 yiğit, gözü pek, yürekli kimse, 7 sayılar ve harflerle nicelikler arasında bağlantı kuran matematik kolu.–**cebr etmek** (-e karşı) güç kullanmak, (birine) baskı uygulamak, (-i) zorla yaptırmak, (birini) zorlamak.–**cebr ile** *T.* zorla, güç kullanarak, baskı yaparak.–**cebr-i hâtır** جبر خاطر gönül yapma, gönül alma.–**cebr-i mâ-fât** جبر ما فات elinden çıkan şeyin yerini doldurma.–**cebr-i nefs** جبر نفس kendini zorlama, nefsinin kötü isteklerini bastırma.

Cebrâil جبرائيل *A. a.* dört büyük melekten birinin adı.

Cebreil جبرئیل *A. a. bk.* **Cebrâil** جبرائیل.
cebren جبراً *A. z.* zorla, güç kullanarak, baskı uygulayarak.
cebri جبری *A. a.* Cebriye mezhebinden olan kimse. *s.* zorla yapılan, istese de istemese de yaptırılan.
cebriyyât جبریات *A. ç. a.* cebir ilmiyle ilgili konular.
cebriyye جبریه *A. a.* kulda seçim ve yapma gücü (cüz'i irade) bulunmadığına, her şeyin Tanrı tarafından yaptırıldığına inananların yolu; *zıddı:* **kaderiyye** قدریه.
ced(d) جد *A. a.* 1 büyük baba, dede, 2 soy büyüğü, ata, 3 değer, şan, şeref, 4 ululuk, büyüklük, azamet, 5 ürkütücü görünüş, korku verici duruş, 6 ün, nam, 7 mutluluk, 8 el genişliği, bolluk, geçimce sıkıntısızlık, 9 uğur, baht açıklığı, işlerin yolunda gitmesi ve istendiğince olması, 10 pay, nasip, 11 rızık, kısmet, 12 haz, tat, 13 varlık, zenginlik, 14 kıyı, kenar, 15 yerin yüzü, 16 nasipli, kısmeti bol kimse.
cedâvil جداول *A. ç. a.* cetveller; *bk.* **cedvel** جدول.
ced be-ced جد بجد *F. z.* dededen dedeye, atadan ataya.
cedde جده *A. a.* büyük ana, nine.
cedel جدل *A. a.* 1 şiddetli çekişme, kapışma, kavga, 2 tartışma, bir konu üzerinde birbirine zıt düşünceleri savunma.–**cedel etmek** 1) karşı çıkmak, karşı koymak, tatsızlık çıkarmak, kavga etmek, ayak diremek, direnmek, 2) kavgalı olmak, aralarında anlaşmazlık bulunmak, 3) tartışmak, bir konu üzerinde çekişmek, karşı görüş ve düşünceleri savunmak.
cedes جدث *A. a.* kabir, mezar.
cedid جدید *A. s.* yeni.–**cedid olmak** yenilenmek
cedidân جدیدان, **cedideyn** جدیدین *A. ç. a.* (her gün yenilenmeleri ilgisiyle) gece ve gündüz.
cedir جدیر *A. s.* uygun, yerinde, yaraşık, münasip (nesne/iş/davranış).
cedvâ جدوی *A. a.* 1 sürekli yağan, her yeri kaplayan yağmur, 2 armağan, bahşiş, hediye.
cedvel جدول *A. a.* 1 denizden/ırmaktan ayrılıp bir yatakta akan su, ark, kanal, 2 kâğıt üzerine dikine/enine çizilmiş çizgiler, 3 kitap sayfalarına altın suyuyla çekilmiş kenar çizgileri, 4 üstü enine/boyuna çizgilerle bölünmüş kâğıt/defter, 4 *T.* (**cedvel tahtası**'ndan kısaltılmış olarak) çizgi çizmeye yarayan alet.
cedy جدی *A. a.* 1 oğlak, 2 bu adla anılan burç. [Güneş bu burca ilk kânun ayının dokuzunda girer.]
cefâ' جفاء, **cefâ** جفا *A. a.* incitme, eziyet etme.–**cefâ çekmek** 1) sıkıntıya/güçlüğe uğramak, sıkıntı çekmek, 2) gocunmak, alınmak, üzülmek, acı çekmek.–**cefâ etmek** 1) (birini) incitmek, (birinin) canını sıkmak, 2) (birini) dövmek, 3) (birine) acı çektirmek, (birini) üzmek, 4) (birini) zorlamak, (birine) baskı yapmak, 5) (birine) haksızlık etmek, 6) (birini) güç durumda bırakmak, (birinin) başını belâya sokmak, 7) (birinin) huzurunu kaçırmak, ağzının tadını bozmak, 8) (birini) küçük düşürmek, (birini) (ağır sözler söyleyerek) incitmek, (birinin) kalbini kırmak, 9) (birini) dürtmek/dürtüklemek, 10) (birinin) canını acıtmak, (birine) acı vermek.–**cefâ vermek** 1) (birini) sıkmak, sıkıntıya sokmak, güçlüğe uğratmak, 2) (birini) sözle incitmek, (birinin) kalbini kırmak.
cefâ-cû جفاجو *F. s.* eziyet eden, sıkıntı veren (kimse/nesne).
cefâkâr جفاکار *F. s.* incitici, sıkıntı verici, eziyet edici (kimse/nesne).
cefâkeş جفاکش *F. s.* cefa çeken, sıkıntıya katlanan (kimse).

cefâ-pîşe جفا پیشه *F. s.* acı vermeyi alışkanlık edinmiş/işi gücü acı çektirmek olan (kimse).
ceffe جف *A.* Çekimli fiil olup yalnızca "hemen, birden düşünmeksizin bir şeyi söyleyiverme/yazıverme" anlamındaki *ceffe'l-kalem* sözünde geçer.
cefif جفیف *A. s.* kurumuş, kuru (ot vb.).
cefn جفن *A. a.* göz kapağı.
cehâlet جهالت *A. a.* bilgisizlik, bilmezlik hâli.
cehân جهان *F. s.* sıçrayıcı, fırlayıcı, hızla atılıcı: *bark-ı cehân* "hızla atılıcı şimşek".
cehâret جهارت *A. a.* ses yüksekliği.
cehd جهد *A. a.* çalışma, çabalama.–**cehd eylemek** çalışmak.–**cehd etmek** çalışmak, çabalamak.
cehele جهله *A. ç. a.* bilgisizler, boş kafalılar; *bk.* **câhil** جاهل.
cehende جهنده *F. s.* sıçrayıcı, atılıcı, fırlayıcı.
cehennem جهنم *A. a.* yeniden dirildikten sonra inançsızların, kötülerin, kötülük işleyenlerin ebedi olarak kalacaklarını Yüce Tanrı'nın duyurduğu azap yurdu.
cehim جحیم *A. a.* cehennem.
cehir جهیر *A. a.* yüksek/dik ses. *s.* dik sesli (kimse).
cehiz جهیز *F. a.* (*T. k. dili:* **çeyiz**) *bk.* **cihâz** جهاز.
cehl جهل *A. a.* 1 (-i) bilmeme, bilmezlik; *zıddı:* **ılm** علم, 2 okumamışlık, cahillik.–**cehl-i besit** جهل بسیط bilmediğini bilme biçimindeki cahillik, kara cahillik.–**cehl-i mürekkeb** جهل مرکب bilmediğini de bilmeme biçimindeki cahillik, katmerli cahillik.
cehr جهر *A. a.* sesi yükseltme, işitilecek şekilde yüksek ses çıkarma.–**cehr ile** *aş. m. bk.*
cehren جهراً *A. z.* 1) açıkça, açıktan, herkesin gözü önünde, 2) yüksek sesle, işitilecek biçimde.
cehreten جهرةً *A. z.* açıktan açığa, aşikâr bir biçimde.
cehri جهری *A. s.* açıkta ve yüksek sesle olan (konuşma/duyuru vb.).
cehûd جهود *A. s.* 1 çok çalışan, çalışkan (kimse).
cehûl جهول *A. s.* çok cahil.
cehûlâne جهولانه *F. s.* ve *z.* çok cahil olana uygun ve yaraşır biçimde.
[1]**cel(l)** جل *A. a.* bir yerden ayrılıp başka yere gitme, sürülme.–**cell etmek** (-i) sürmek, (-i) çekmek, (-i) sürüklemek.
[2]**cel(l)** جل *A. a.* yelken.
celâ' جلاء, **celâ** جلا *A. a.* gurbete düşme, yerinden yurdundan ayrılma.–**celâ'i vatan etmek** yurdunu bırakıp başka diyara göçmek, hicret etmek.
celâbib جلابیب *A. ç. a.* yaşmaklar, baş ve yüz örtüleri; *bk.* **cilbâb** جلباب.
celâcil جلاجل *A. ç. a.* def pulları; *bk.* **cülcül** جلجل.
celâdet جلادت *A. a.* kahramanlık, dayanıklılık ve şiddetle karışık yiğitlik.
celâil جلائل *A. ç. a.* yüce ve büyük olan şeyler; *bk.* **celile** جلیله.
celâl جلال, **celâlet** جلالت *A. a.* son derecede büyüklük, olağanüstü ululuk: *ism-i celâl, lafza-i celâl* "Yüce Tanrı'nın en büyük ismi olan Allah." [Birincisi daha çok Yüce Tanrı için kullanılır, insan hakkında kullanıldığında "öfke, hışım" anlamı taşır.]
[1]**celâli** جلالی *F. a.* 1 sert yaradılışlı, birden parlayan, öfkeli, 2 (Yavuz Sultan Selim devrinde ortaya çıkan isyanın başını çeken Bozoklu Derviş Celâl'in adına nisbetle) eşkıya, isyancı.–**celâli olmak** başkaldırmak, isyan etmek.
[2]**celâli** جلالی *F. a.* Büyük Selçuklu hükümdarı Celâlüddin Melikşah zamanında Nizâmülmülk'ün çabasıyla düzenlenen, H 471 (M 1079)'den başlayan güneş takvimi.

celb جلب *A. a.* 1 (-i) çekme, (-i) kendine doğru getirme, 2 (-i) (-den) getirtme, 3 çağırma, gelmesini isteme, 4 zanlının/şahidin mahkemede hazır bulunması için yazılan yazı, celp yazısı.–**celb etmek** 1) (-i) çekmek, (-i) kendine doğru getirmek, 2) (birini) çağırmak, (birine) bağırmak, (birinin) gelip bulunmasını istemek, 3) (birini) kımıldatmak, harekete getirmek, uyandırmak/uyarmak, (birini) kışkışlamak 4) gönül yapmak, (birinin) gönlünü almak, (birinin) dostluğunu kazanmak, 5) (-i) kazanmak, (-i) ele getirmek, (-i) toplamak.

celcel جلجل *F. a.* (< *A.* **cülcül** جلجل) def kasnaklarına geçirilmiş, sallandığında ses veren ikili pirinç halkalar.

celd جلد *A. a.* 1 kamçıyla vurma, 2 deriyi çıkarma/sıyırma.–**celd etmek** deriyi sıyırmak, (hayvanı) yüzmek.

celeb جلب *A. a.* 1 hayvanı/hayvan sürüsünü önüne katıp süren (kimse), 2 büyük ve küçük baş hayvan, özellikle koyun ticareti yapan kimse.–**celeblik etmek** alıp satmak, alım satım işiyle uğraşmak. *s.* toy, acemi.–**celeb akça** kalp para.

celesân جلسان *A. ç. a.* oturumlar; *bk.* **celse** جلسه.

celi جلی *A. s.* 1 belli, apaçık, meydanda, 2 iri harflerle yazılan sülüs yazı.

celid جليد *A. a.* kırağı.

celil جليل *A. s.* pek büyük, pek ulu (kimse).–**celilü'ş-şân** جليل الشان şanı çok büyük, pek ünlü (kimse).

celis جليس *A. s.* birlikte oturan, arkadaş.–**celis olmak** birlikte oturmak, oturuşmak.

celiyyât جليات *A. ç. a.* açık ve belli olan şeyler; *zıddı:* **hafiyyât** خفيات.

cellâd جلاد *A. a.* hakkında ölüm cezası verilen kimseleri öldürmekle görevli kimse.

celle جل *A.* Çekimli bir fiil olup "Yüce ve ulu olsun/yüceliğini kutsarım" anlamında birtakım dua sözlerinde geçer: *azze ve celle, celle celâlühû, celle şânühû, celle ve alâ.*

celmed جلمد *A. a.* 1 kaya, 2 kötü ve yaramaz adam, 3 sığır, 4 yüzden çok bir sürü koyun.

celse جلسه *A. a.* 1 oturma, oturuş, 2 toplantı, oturum.–**celse-i hafife** جلسهٔ خفيفه ilişme, şöylece geçip oturma, geçici oturuş.

[1]**Cem** جم *F. a.* eski İran hükümdar sülâlelerinden biri olan Pişdâdiyân sülâlesinin dördüncü hükümdarının adı. [Aktarıldığına göre şarap onun zamanında yapılmış, kadehi de o bulmuştur. Adı daha çok *kadeh, şarap, meclis, devr* gibi kelimelerle birlikte anılır. **Cemşid** diye de geçer.]

[2]**cem(m)** جم *A. a.* kalabalık. [Tek başına kullanılmamıştır, "etrafı kaplayan büyük kalabalık" anlamındaki **cemm-i ğafir** جم غفير sözünde geçer.]

cem' جمع *A. a.* 1 (-i) toplama, (-i) bir araya getirme, (-i) biriktirme, 2 *dilb.* adın çoklu hâli, 3 *mat.* dört işlemden biri, kara cümle.–**cem' etmek** 1) bir etmek, bir araya getirmek, 2) dermek, devşirmek, toplamak, biriktirmek, 3) taşımak, bir yere getirip yığmak, 4) taşımak, götürmek, 5) sıyırmak, koparmak, toplamak, dermek, 6) büzmek, buruşturmak, örselemek, 7) bitiştirmek, ulaştırmak, kavuşturmak, çattırmak, 8) yeniden elde etmek/ele geçirmek, 9) çifte koşmak, eşlendirmek.–**cem'-i leşker etmek** asker toplamak, ordu kurmak/düzmek.–**cem'i ricâl etmek** asker toplamak.–**cem'-i zehâyir etmek** (hayvan) otlamaya gitmek, (hayvan) ot/yem yemek.–**cem' olmak** 1) bir araya gelmek, kavuşmak, birikmek, bir olmak, 2) toplanmak, derilmek, devşirilmek, 3) (bir yere doğru) akmak, üşüşmek, 4) üst üste gelmek, yığılmak, 5) cinsi ilişkide bulunmak.–**cem' olunmak** 1) derilmek, devşirilmek, toplanmak, 2) bitişmek, ulaşmak, kavuşmak.

cemâat جماعت *A. a.* 1 topluluk, insan kalabalığı, bir yere toplanmış insanların meydana getirdiği yığın, bölük, takım, 2 namazda saf tutup imama uyan kimseler, 3 bir soydan, bir dinden, bir tarikatten vb. olanların meydana getirdiği topluluk.

cemâcim جماجم *A. ç. a.* 1 kafatasları, 2 tepeler; *bk.* **cümcüme** جمجمه

cemâd جماد *A. a.* taş, toprak gibi cansız cisimler.

cemâh جماح *A. a.* (atta) dizginlenemez, binicisini dinlemeyecek derecede hırçınlık, harınlık.

cemâhir جماهير *A. ç. a.* cumhuriyetle yönetilen topluluklar; *bk.* **cümhûr** جمهور.

cemâl جمال *A. a.* 1 güzellik, 2 yüz güzelliği, 3 *T. mec.* (insanda güzelliğin yansıma ve görünme yeri olarak) yüz: *arz-ı cemâl* "yüz gösterme", 4 Yüce Tanrı'nın sıfatlarından biri; *zıddı:* **celâl** جلال, 5 *tas.* âşığın ısrarlı dileği ve isteği üzerine Hakk'ın birtakım belirtilerle kalpte belirmesi, Tanrı'nın iyilik ve güzellik vasıflarının kalbe yansıması, bu yolla kalpte beliren aydınlık ve görüntü, 6 eskiden bayram günlerinde eğlence ve gösteri yerlerinde, saray düğünlerinde sergilenen acayip kılıklara büründürülmüş sevimli, çocuk, erkek/kadın görünüşlü yapıntı, kukla, 7 korkuluk, 8 kişi, kimse.

cem'an جمعاً *A. z.* toplam olarak, toplamak suretiyle.

cemâş جماش *F. s.* sarhoş, mahmur bakışlı.

cemed جمد *A. a.* buz.

cemel جمل *A. a.* erkek deve.

cem'ıyyet جمعيت *A. a.* 1 derli toplu olma, dağınık olmama, 2 çok sayıda kişinin toplanmasıyla oluşan birlik, kalabalık dernek, 3 topluluk, toplum, 4 akraba ve dostların bir araya gelerek yiyip içip eğlendikleri tören, düğün, 5 *ed.* sözün anlamca zengin, kelimeleri bakımından ise birbiriyle uyumlu ve ilişkili olması.–**cem'iyyet-i hâtır** جمعيت خاطر zihnin ve düşüncenin dağınık olmaması.–**cem'iyyetli** derli toplu, hoş, eğlenceli, eğlendirici.

cemi' جميع *A. a.* 1 tüm, bütün, hep: *cemi'-i halk* "halkın tümü". [Örnekte görüldüğü gibi, daha çok Farsça kurallı ad takımlarında ad olarak yer alır.] 2 Kimi örneklerde "her bir" anlamı taşır: *cemi'-i fen* "her bir bilim". *s.* (Türkçe kurallı sıfat takımlarında) tüm, bütün: *cemi' ol vilâyette olanlar. cemi' Anadolu'nun eşirrâsı* "Anadolu'nun bütün haydutları", *cemi' berü yaka.*

cemil جميل *A. s.* güzel.

cemile جميله *A. a.* birine yaranmak, birinin gönlünü yapmak için sergilenen davranış.

cemmâl جمال *A. a.* deveci, deve sürücüsü.

cemmâz جماز *A. a.* hızla giden erkek deve.

cemmâze جمازه *A. a.* ayağı çabuk, hızlı gidişli dişi deve.

cemre جمره *A. a.* 1 ateş koru, 2 şubat ayında –sırasıyla– havada, suda ve toprakta oluştuğu varsayılan sıcaklık yükselmesi, 3 ufak çakıl taşı.

cenâb جناب *A. a.* 1 kat, yan, huzur, 2 "hazret" gibi yüceltme ve ululama kelimesi olarak kullanılır, "yüce, ulu" anlamı verir: *Cenâb-ı Hak* "Yüce Tanrı", 3 değer, onur, haysiyet, şeref: *ulüvv-i cenâb* "haysiyet ve şeref yüksekliği", *Cem-cenâb* "değeri Cemce yüksek".

cenâbet جنابت *T. s.* gusül abdesti alması gerekirken almayıp dince pis durumda bulunan (kimse). [Bu durumdaki kişi namaz kılamaz ve *Kur'an*'a dokunamaz.] *ünl.* (kınama ve paylama yollu) pis!

cenâdil جنادل *A. ç. a.* nehir içindeki kayalıklar; *bk.* **cendel** جندل.

cenâh جناح *A. a.* 1 kanat, 2 bir ordunun merkezine göre iki yanı: *sağ cenâh, sol cenâh.*

cenâhayn جناحين *A. ç. a.* iki kanat: *zü'l-cenâhayn* "iki kanatlı." [Hz. Ali'nin oğlu Ca'fer'in lakabıdır. Hem dünyasını hem ahiretini kazanmış kimseler için kullanılır.]

cenân جنان *A. a.* gönül, yürek, kalp: *hâlisu'l-cenân* "temiz yürekli".

cenâze, cinâze جنازه *A. a.* 1 tabut, 2 gömülmek üzere hazırlanıp tabuta konmuş olan insan ölüsü: *canlı cenâze* "bitkin, yarı ölü, yarı diri bir hâlde dolaşan kimse."

cenb جنب *A. a.* yan, yan taraf.

cenbi جنبى**, cenbiyye** جنبيه *A. a.* yan tarafa asılan bir tür eğri kama/hançer.

cendel جندل *A. a.* akarsuların yatağındaki şelâle dökülen yüksek kayalık.

cendere جندره *A. a.* 1 eskiden çamaşır ütülemek için kullanılan iki ağaç silindirden oluşan alet, 2 ciltçilikte kullanılan sıkıştırma ve baskı makinesi, pres, 3 kalın oklava, 4 dere içindeki dar geçit, boğaz, 5 *mec.* dar, sıkıntı verici yer. **–cendereye komak** baskı altına almak.

ceng جنك *F. a.* 1 savaş, dövüş, kapışma, harp: *der-ceng-i evvel* "ilk kapışmada, savaşa girişir girişmez.", 2 çekişik, kavga.**–ceng etmek/ceng ü cidâl etmek** 1) dövüşmek, vuruşmak, savaşmak, 2) çekişmek, kavga etmek.**–ceng-i zergeri** جنك زركرى sahte dövüş.

cengâver جنكاور *F. a.* savaşçı, dövüşçü (yiğit).

ceng-âzmûde جنك آزموده *F. s.* savaş konusunda geniş bilgi ve deneyimi olan, yıllarını savaş alanlarında geçirmiş (kimse).

ceng-cû جنكجو *F. s.* savaş arayan, dövüş için fırsat gözleyen (kimse).

cengel جنكل *F. a.* sık ağaçlık, orman.

cengelistân جنكلستان *F. a.* ormanlık alan, ağaçlarla kaplı geniş toprak parçası.

cengi جنكى *F. a.* savaşçı, savaş eri.

cenib جنيب**, cenibet** جنيبت *A. a.* yedek hayvanı.

cenibet-keş جنيبت كش *F. a.* yedek hayvanını götüren kimse, yedekçi.

cenin جنين *A. a.* 1 ana karnında henüz gelişimini tamamlayamamış çocuk, 2 düşük.

cennât جنات *A. ç. a.* cennetler; *bk.* **cennet** جنت.

cennet جنت *A. a.* inananların, günahsız, bağışlanmış ve iyi kimselerin yeniden dirildikten sonra ebedi olarak kalacakları, Yüce Tanrı tarafından vaat edilen güzellikler yurdu, uçmak.

cennet-makâm جنت مقام**, cennet-makar(r)** جنت مقر *F. s. aş. m. bk.*

cennet-mekân جنتمكان *F. s.* (ölmüş kimse için) cennetlik, yeri cennet olan (kimse).

cenûb جنوب *A. a.* yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ yanında kalan yön, güney.

cenûbi جنوبى *F. s.* güneye ait, güneyde bulunan.

cer(r) جر *A. a.* 1 çekme, ilerideki bir şeyi beriye getirme, 2 *dilb.* (Arapça'da) adın dört hâlinden biri; söz içinde bir adın sonunun esreli/ye'li olması.**–cerr-i eskâl** جر اثقال (*T. k. dili:* **caraskal**) 1) ağırlıkların çekilmesi ve kaldırılmasını, kuvvetlerin maddeler ve hareketler üzerindeki etkisini inceleyen fizik dalı, mekanik, 2) ağırlık çekmeye ve kaldırmaya yarayan mekanizma/alet. **–cerr-i kelâm** جركلام sözü uzatma. **–cerr-i kelâm etmek** sözü uzatmak.

cer' جرع *A. a.* (suyu) yudum yudum içme.

cerâd جراد *A. a.* 1 çekirge, 2 *mec.* yağmacılar topluluğu.**–cerâdü'l-bahr** جراد البحر yengeç.**–cerâd-i münteşir** جراد منتشر *mec.* çekirge gibi her yanı kaplamış büyük kalabalık.

cerâhat جراحت *T. a.* irin.**–cerâhat bağlamak** (yara) irinlenmek, işlemeğe başlamak.

cerâid جرائد *A. ç. a.* defterler; *bk.* **ceride** جريده.

cerâim جرائم *A. ç. a.* suçlar; *bk.* **cerime** جريمه.

cerâyet جرايت *A. a.* cariyelik.

cerbeze جربزه *A. a.* 1 beceriklilik, 2 her yerde ve her şey hakkında serbestçe söz söyleyebilme. [Bu niteliğin olumsuzu *ğabâvet*, ortası *hikmet*'tir.]

cereb جرب *A. a.* uyuz hastalığı, uyuzluk.

ceres جرس *A. a.* çan.

cereyân جريان *A. a.* 1 akma: *bati'ü'l-cereyân* "yavaş yavaş akan", *seri'u'l-cereyân* "hızlı akan, akışı hızlı", 2 geçme, geçip gitme.**–cereyân etmek** 1) (su) akmak, 2 (su) çıkmak, sızmak, 3) (nem) işlemek, 4) olmak, işlenmek, kılınmak, yerine gelmek, 5) (akla) doğmak/gelmek, 6) hazır duruma gelmek, yaklaşmak.

cerh جرح *A. a.* 1 (-i) yaralama, 2 (-i) kabul etmeme, (-i) geri çevirme, (-i) reddetme.

ceri' جرئ**, ceri** جرى *A. s.* yürekli, gözü kara, bahadır, cür'etli.**–ceri'ü'l-lisân** جرئ اللسان sivri dilli, sözünü esirgemeyen (kimse).

cerib جرب**, cerbân** جربان *A. s.* uyuz (insan/hayvan).

cerib جريب *A. a.* 1 farklı ağırlıklarda bir tür büyük ölçek, 2 dönüm.

ceride جريده *A. a.* 1 defter, 2 (ilk yayımlanan gazete olan *Cerîde-i Havâdis*'in adından kısaltma yoluyla) gazete.

cerih جريح *A. s.* yaralı: *cerihu'l-kalb* "yüreği yaralı, gönlü kırık".

ceriha جريحه *A. a.* yara.**–ceriha-i iltiyâm nâ-pezir** جريحهٔ التيام نا پذير onulmaz yara.

cerihadâr جريحه دار *F. s.* yaralı.

cerim جريم *A. s.* suçlu (kimse).

cerime جريمه *A. a.* 1 suç, 2 (*T. k. dili:* **cereme** جرمه) suç işleyenden işlediği suça karşılık alınan para, us pahası. **–cerime almak/etmek/komak** işlenen suça karşılık para almak, haklamak.

cerrâh جراح *A. a. tıp* operatör.

cerrâhi جراحى *A. a.* cerrah mesleği, cerrahlık.

cerrâr جرار *A. a.* 1 ısrarcı, 2 her gördüğünü isteyen arsız dilenci, 3 savaşçı, yiğit.**–cerrârlık** *T. a.* dilencilik.**–cerrârlık etmek** dilenmek, dilencilik etmek.

cerrâre جراره *A. a.* çok sayıda/sayıca çok asker, büyük asker birliği.

cerv جرو *A. a.* hayvan yavrusu, enik.

cery جرى *A. a.* akma, akıp gitme, yol alma, ilerleme: *c.-i kalem* "kalemin yazı sırasında kâğıt üzerinde ilerleyişi".

cesâmet جسامت *A. a.* büyüklük, irilik.

cesâret جسارت *A. a.* korkusuzluk, korkmama ve çekinmeme hâli, yiğitlik, gözü peklik, gözü karalık; *zıddı:* **cebânet** جبانت.**–cesâret etmek** 1) çekinmeden çalışmak, korkmadan ve yılmadan çaba göstermek, 2) yersiz şüpheye kapılmak, yanlış anlamak.

cesed جسد *A. a.* gövde, beden vücut: *c.-i bi-rûh* "ruhsuz cesed". [Daha çok "ölü, ölmüş kimsenin ruhsuz bedeni" anlamında kullanılmıştır.]

cesim جسيم *A. s.* 1 büyük, kocaman, 2 iri: *cesimü'l-cüsse* "iri gövdeli", 3 önemli, büyük.

ceste ceste جسته جسته *F. z.* parça parça, kısım kısım, azar azar.

ceste جسته *F. s.* sıçramış, atlamış, fırlamış. *a.* sıçrama, atlama.

cesûr جسور *A. s.* yürekli, korku nedir bilmez, yiğit (kimse).

cesûrâne جسورانه *F. z.* yiğitçesine.

ceşn جشن *A. a.* düğün, şölen.

[1]**cev** جو *F. a.* arpa.

[2]**cev(v)** جو *A. a.* gök boşluğu, gökyüzü, gök.**–cevv-i hevâ** جو هوا hava boşluğu.

cev'ân جوعان *A. s.* aç (kimse).

cevâb جواب *A. a.* (*T.* **cevap**) soruya karşılık olan söz/davranış.**–cevap etmek/**

vermek, cevap alıp vermek sorulan soruya karşılık vermek, cevap vermek. –**cevap yazmak** yazılı olarak sorulan bir soruya yazı ile cevap vermek.–**cevâb-ı nâ-savâb** yanlış cevap.–**cevâb-ı red** kabul etmeme bildiren cevap.

cevâben جواباً *A. z.* cevap olarak.

cevâd جواد *A. a.* 1 cömert, eli açık, civanmert kimse, 2 gidişi ve oynayışı güzel soylu ve yüğrük at.

cevâhir جواهر *A. ç. a.* 1 cevherler; *bk.* **cevher** جوهر, 2 *T.* (tekli anlamda) kıymetli taş, elmas. *s. T.* elmastan yapılmış/elmasla süslenmiş: *cevâhir yüzük.*–**cevher yumurtlamak** *mec.* uygunsuz ve yakışıksız sözler söylemek.

cevâiz جوائز, **cevâyiz** جوایز *A. ç. a.* bağışlar, bağış türü nesneler, bahşişler, ödüller; *bk.* جائزه **câize.**

cevâmi' جوامع *A. ç. a.* camiler; *bk.* جامع **câmi'.**–**cevâmi'u'l-kelim** جوامع الكلم az kelimeli, anlamca zengin sözler, kısa ve özlü sözler.

cevâmid جوامد *A. ç. a.* donuk şeyler, donmuş nesneler; *bk.* **câmid** جامد.

cevâmis جوامیس *A. ç. a.* mandalar; *bk.* **câmûs** جاموس.

cevânib جوانب *A. ç. a.* taraflar, yönler; *bk.* جانب **cânib.**

cevârıh جوارح *A. ç. a.* yaralayıcı şeyler; *bk.* **câriha** جارحه.

cevâri جواری *A. ç. a.* câriyeler; *bk.* جاریه **câriye.**

cevârişât جوارشات *A. ç. a.* sindirimi kolaylaştırıcı, mideyi rahatlatıcı baharat karışımları.

cevâz جواز *A. a.* 1 geçme, geçiş, 2 yol, 3 geçit, koridor, 4 uygun, yerinde ve haklı görüp "Olur" deme.–**cevâz vermek/göstermek** 1 (-i) uygun ve haklı görüp "Olur" demek, rıza göstermek, 2 (-i) uygun, yerinde ve yaraşır bulmak, 3 (-e) göz kapamak, (-i) görmezlikten gelmek.

cevdet جودت *A. a.* düzgün ve sağlıklı olma, bozukluk ve kusurdan uzak bulunma.

cevelân جولان *A. a.* (*F.* ve *T.* **cevlân**) gezip dolaşma, gezinip dolanma, gezinme. –**cevlân etmek** 1) dolaşmak, dolanmak, gezmek, 2) (-i) çevirmek, (-i) dolaştırmak, (-i) döndürmek, 3) (-i) kımıldatmak, (-i) hareket ettirmek, (-i) oynatmak, 4) kımıldamak, hareket etmek, ileri gitmek, 5) sıçramak, ürkmek, belinlemek.–**cevlân ettirmek** (-i) çevirmek.

cevf جوف *A. a.* iç: *cevfü'l-arz* "dünyanın içi".

cevher جوهر *A. a.* 1 başlı başına var olan, olması için bir şeye ihtiyacı bulunmayan varlık; *zıddı:* **araz** عرض, 2 *tas.* Yüce Tanrı, 3 ruh, 4 asıl, öz, 5 elmas, zümrüt, yakut vb. değerli taş, 6 daha çok Horasan ve Şam yapımı kılıçlarda görülen siyah ve beyaz dalgalı benekler, çizgiler: *tîğ-ı cevherdâr* "cevherli, yani: üzerinde siyahlı beyazlı benekler/çizgiler bulunan kılıç", 7 noktalı harf: *târih-i cevher-dâr* "cevherli, yani: yalnızca noktalı harfleri hesaba katılarak hesaplanmak üzere yazılmış tarih".–**cevher-i ferd** جوهر فرد 1) ismi meydana getiren bölünemez en küçük parça, parçacık, atom, 2) rakipsiz, dengi olmayan kimse.

cevherdâr جوهردار *F. s.* 1 mücevherli, içinde kıymetli taş bulunan, kıymetli taştan yapılma: *silk-i cevherdâr* "değerli taşlardan yapılma dizi, gerdanlık", 2 iyi huylu, mayası iyi (insan), 3 üzerinde dalgalı çizgiler bulunan, menevişli (kılıç/hançer vb.), 4 *ed.* yalnız noktalı harflerinin rakam değerleri toplanarak bulunan (tarih).

cevheri جوهری *F. a.* değerli taşlar satan kimse.

cevîn جوین *F. s.* arpadan, arpadan yapılmış: *nân-i cevîn* "arpadan yapılmış ekmek, arpa ekmeği".

cevlângâh جولانگاه *F. a.* gezip dolaşma yeri.

cevlânger جولانگر *F. s.* dolaşan, gezinen (kimse).

cevr جور *A. a.* sıkıntı, güçlük, acı, eziyet. [Edebiyatta daha çok, sevilenden sevene karşı sergilenen kötü davranış anlamında geçer.]–**cevr etmek** 1) (birini) tedirgin etmek, (birini) sıkmak, (birine) sıkıntı vermek, (birini) incitmek, 2) (birine) haksızlık etmek, (birine) baskı yapmak, (birine) eziyet etmek, 3) yoldan çıkmak, azmak, kötülük/azgınlık etmek, 4) doğru yoldan ayrılmak, rüşvet almak.

cevreb جورب *A. a.* (*T. k. dili:* **çorap**) ayağa geçirilen giyecek.

cevşen جوشن *A. a.* demir halkalardan örülmüş savaş elbisesi, zırh.

cevşen-pûş جوشن پوش *F. s.* zırh giymiş, zırhlı (savaşçı).

cevşen-şikâf جوشن شكاف *F. s.* zırh yarıcı/parçalayıcı (ok/mızrak/yiğit vb.).

cevvâd جواد *A. ç. a.* geniş yollar; *bk.* **câdde** جاده.

cevvâl جوال *A. s.* çok hareketli, sürekli dolaşan, oradan oraya gidip gelen.

cevz جوز *A. a.* (*T. k. dili:* **ceviz**) bilinen meyve.

cevzâ' جوزاء, **cevzâ** جوزا *A. a.* İkizler burcu. [Güneş bu burca mayıs ayının dokuzunda girer.]

ceyb جیب *A. a.* 1 yaka, 2 (*T. k. dili:* **cep**) ceket, palto, pantolon gibi giyeceklerin belli yerlerine dıştan ve içten yerleştirilen, eşya koymağa yarar bölme: *der-ceyb* "cepte", *der-ceyb etmek* "hile ile alıp cebine atmak, aparmak", 3 *mat.* sinüs, 4 bedenin et ya da kemikte bulunan kimi boşlukları.–**cebinden* kendi malından.–**cebi delik** eli boş, parasız pulsuz, züğürt.–**ceyb-i hümâyûn** جیب همایون saray tarafından ödenmesi has hazineye bırakılmayan giderlere özgü mabeyincibaşı makamına bağlı daire.

ceyş جیش *A. a.* çeşitli birlik ve bölümlerden oluşan silahlı güç, ordu: *mukaddimetü'l-ceyş* "öncü birlik, keşif birliği".

ceyyâf جیاف *A. a.* mezarlık hırsızı, kefen soyucu kimse.

ceyyid جید *A. s.* düzgün, kusursuz, bozukluktan arınmış; iyi, güzel, hoş (nesne).

cezâ' جزاء, **cezâ** جزا *A. a.* suç işleyen kimsenin özgürlüğünü, mal ve parasını kullanma hakkını sınırlayıcı, onurunu kırıcı karşılık.–**cezâ olunmak/bulmak** cezaya çarptırılmak, işlediği suçun karşılığını bulmak.–**cezâsını bulmak/çekmek** suçunun gerektirdiği cezaya çarptırılmak, suçunun karşılığı olan cezayı ödemek.–**cezâsını vermek** 1) (işe/işine) karşılık/ücret vermek, 2) (birine) hakkını/hak ettiği karşılığı vermek, 3) (birine) hak ettiği cezayı vermek, 4) (birinden) intikam almak.–**cezâ-i nakdî** جزاء نقدی *huk.* para cezası, ceza olarak alınan para. –**cezâ-i sezâ** جزاء سزا uygun ve yaraşır olan ceza.–**cezâ-i şart** جزاء شرط *man.* bir şartın gerçekleşmesine bağlı olan nitelik, bu niteliği taşıyan önerme.

ceza' جزع *A. a.* sabırsızlıkla sızlanma, kaygı içinde kıvranma, şaşkınlık içinde ne yapacağını bilememe.–**ceza' u feza'** جزع و فزع ağlama, yas tutma, bağıra çağıra gözyaşı dökme, matem tutma. –**ceza' u feza' etmek** matem tutmak, ağlaşmak, gözyaşı dökmek.

cezâ'en جزاءً *A. z.* ceza yoluyla, ceza suretiyle.

cezâir جزائر *A. ç. a.* adalar; *bk.* **cezîre** جزیره.

cezâlet جزالت *A. a.* (söz ve anlam) düzgün, doğru, kusursuz ve açık olma.

cezb جذب *A. a.* (-i) kendine doğru çekme.–**cezb etmek** 1) (-i) çekmek, (-i) kendine doğru getirmek, 2) avlamak, (kuş vb. avlamak için) yemlemek, yem

dökmek, dadandırmak, 3) *mec.* (birinin) gönlünü kazanmak, (birini) kendine çekmek.

cezbe جذبه *A. a.* 1 *tas.* kulun varlığının Tanrı tarafından kendi yüce varlığına çekilmesi, 2 *tas.* kulun Allah'a yakınlığından doğan kendinden geçmişlik hâli, 3 coşkunluk, duygu kabarması, ruh heyecanı.

cezebât جذبات *A. ç. a.* cezbeler; *yuk. m. bk.*

cezel جزل *A. a. ed.* 1 *mütefâilün* متفاعلن parçasını *müfteilün* مفتعلن biçimine sokma, 2 böyle parçalardan oluşan vezin.

cezer جزر *A. a.* havuç.–**cezerü't-türâb** جزر التراب yabani havuç.

cezerî جزرى havuç biçiminde.–**cezeriyyü'ş-şekl** جزرى الشكل havuç biçimli, havuç biçiminde olan (nesne).

cezîl جزيل *A. s.* 1 peltek, bozuk ve çetrefil olmayan, düzgün ve açık (söz/anlam), 2 çok: *sabr-ı cezîl* "çok sabır".

cezîre جزيره *A. a.* ada: *cezîretü'l-Arab* "Arabistan", *el-Cezîre* "Dicle ile Fırat nehirleri arasında kalan topraklar, Mezopotamya".

[1]**cezl** جزل *A. a.* 1 (miktarca) çok, bol, 2 pek cömert (kimse), 3 becerikli, akıllı (kimse), 4 düzgün, doğru ve kusursuz (söz).–**cezlü'r-re'y** sağlam/doğru hükümlü.

[2]**cezl** جزل *A. a. ed.* 1 (-i) iki parça etme, ikiye ayırma, 2 *mütefâilün* متفاعلن parçasını *müfteilün* مفتعلن biçimine sokma, 2 böyle parçalardan oluşan vezin. –**cezl ü cezm etmek** (-i) kesmek, (-i) doğramak, (-i) parçalamak.

[3]**cezl** جزل *A. a.* 1 yakacak kuru odun, 2 tomruk, hamam odunu.

cezm جزم *A. a.* 1 bir işi hiçbir ilişik kalmamak üzere bitirmek, kesin sonuç almak, 2 (bir şey hakkında) kesin hüküm verme, kestirip atma, 3 *dilb.* (Arapça'da) geniş zamanın sonunun harekesiz olması, yani ünsüz sesle kapanması, 4 (Arapça'da) hece ve kelimenin ünsüz sesle kapandığını gösteren işaret.–**cezm etmek** 1) (-i) düşünmek, (-i) aklına koymak, (-i) yapmayı kurmak, (-e) niyet etmek, (-e) karar vermek, 2) (-i) kararlaştırmak, (-i) karara bağlamak, (-i) yazmak/kayda geçirmek 3) (-i) sonuca ulaştırmak, (-i) çözmek, (-i) çözüme kavuşturmak, 4) (-i) kesmek, (-i) biçmek, (-i) parçalamak, 5) (işi) başkasına yüklemek, ısmarlamak.

cezmen جزماً *A. z.* kestirip atmak suretiyle.

cezr جذر *A. a.* 1 kök, asıl, 2 *mat.* kendi ile çarpıldığında çarpımı tam sayı olan çarpılan.

cezr جزر *A. a.* deniz ve ırmaklarda ayın etkisiyle suyun çekilmesi; *zıddı:* **med** مد.

cezû' جزوع *A. a.* aşırı sabırsızlık gösteren, bekleme gücü bulunmadığı/kalmadığı için üzüntü içinde çırpınıp duran.

cezûb جذوب *A. s.* çok çekici (güzel/iş vb.).

cezzâb جذاب *A. s.* çok/pek çekici (kimse/nesne).

cezzâr جزار *A. a.* deve kasabı.

cibâh جباه *A. ç. a.* 1 alınlar, 2 insan toplulukları; *bk.* **cebhe** جبهه.

cibâl جبال *A. ç. a.* dağlar; *bk.* جبل **cebel**.

cibâyet جبايت *A. a.* kira geliri, vergi, harç gibi vakfa ya da hazineye ait paraları toplama.

cibillet جبلت *A. a.* yaradılış, huy, asıl, maya. [Daha çok olumsuz anlamda, yerme için kullanılır: *c.-i habîse* "kötü yaradılış".]

cibillî جبلى *A. s.* doğuştan gelen, yaradılış gereği olan, tabiî.

Cibrîl جبريل *A. a. bk.* **Cebrâil** جبرائيل.

cîd جيد *A. a.* boyun.

cid(d) جد *A. a.* 1 (bir işi) gerçekten ve istekle işleme; *zıddı:* **hezl** هزل, 2 çalışıp çabalama, elinden geleni yapma, 3 ivme, çabuk yapıp bitirme peşinde olma, 4 (-in) iç yüzünü, gerçekliğini araştırma.–**cid(d) etmek** (ile) uğraşmak, (-i) yapmaya/başarmaya çalışmak, bir iş üzerinde olmak.–**cidd ile** جدّيله 1) üzerine düşerek, başarmaya çalışarak, 2) sıkı bir şekilde, gerçekten, sahiden, 3) bilerek, bile bile.

cidâl جدال *A. a.* 1 savaş, dövüş, cenk, 2 şiddetli çekişme, kavga, dalaş.

cidâr جدار *A. a.* duvar.

cidd ü cehd جد و جهد *F. a.* çalışma, çabalama, iş üzerinde olma.–**cidd ü cehd etmek** 1) çalışmak, çabalamak, 2) elinden geldiğince çaba göstermek, yapabileceğinin en iyisini yapmak. –**cidd ü cehd ile** 1) elinden geldiğince, sıkı bir şekilde, son derecede, 2) güçlüğe katlanarak, 3) büyük bir istek duyarak.

cidden جداً *A. z.* sahiden, gerçekten.

ciddî جدى *F. s.* 1 şaka olmayan, gerçek, hakikî (duruş/durum/iş/davranış), 2 önem veren, (işi) sıkı tutan, titiz (kimse), 3 ağır başlı (kimse).

ciddiyyât جديات *T. ç. a.* önemli işler ve sözler.

cîfe جيفه *A. a.* 1 pis, iğrenç, tiksinti verici nesne, 2 hayvan ölüsü, leş.

cifr جفر *A. a.* gelecekte gerçekleşecek olan olaylar ve işlerden haber veren sırlı bir ilim. [Aktarıldığına göre Hz. Ali tarafından geçmiş, olmakta olan ve olacak her şeyi bildiren, belli işaretlerle yazılmış iki kitaptan birinin adı imiş.]

ciğer جگر *F. a.* karaciğer, bağır.

ciğer-pâre جگر پاره *F. a.* ciğer parçası, yani: çocuk, evlât.

ciğer-sûz جگر سوز *F. s.* bağır yakıcı (ses/durum/olay vb.).

cihâd جهاد *A. a.* 1 din uğrunda savaşma, 2 dini yaymak ve Allah'ın adını yüceltmek için çalışma.–**cihâd etmek** savaşmak.

cihân جهان *A. a.* 1 dünya, 2 evren, varlık, kâinat.–**cihân-ı cân** جهان جان ruhlar, yüce varlıklar dünyası.

cihân-âferîn جهان آفرين *F. s.* varlığı yaratan (Yüce Yaratıcı).

cihân-ârâ جهان آرا *F. s.* dünyayı süsleyen (kimse/nesne).

cihânbân جهانبان *F. a.* dünyayı elinde bulunduran, dünyayı görüp gözetici ve yönetici olan (padişah).

cihânbânî جهانبانى *F. a.* dünyayı elinde bulunduran, dünyayı yöneten padişahla ilgili ve onunla ilişkili olan (eylem/davranış vb.), cihanı elinde bulunduructu olma hâl ve niteliği.

cihân-bîn جهانبين *F. s.* gözü açık, her şeye dikkatle bakıp olan bitenden ders alan.

cihândâr جهاندار *F. a.* hükümdar, padişah, sultan.

cihân-dîde جهانديده *F. s.* dünyayı görmüş, yani: görmüş geçirmiş, işbilir, tecrübeli (kimse).

cihân-efrûz جهان افروز *F. s.* cihana aydınlık saçıcı, dünyayı aydınlatıcı (güneş/ay).

cihân-gerd جهانگرد *F. s.* dünyayı dolaşan (kimse).

cihân-gîr جهانگير *F. a.* cihanı ele geçiren, güçlü hükümdar.

cihâniyân جهانيان *F. ç. a.* 1 dünyada yaşayan insanlar, ölümlüler, gelip geçici olanlar, 2 dünyaya bağlı kimseler, 3 yaratıklar.

cihân-küşâ جهانگشا *F. s.* cihanı ele geçiren, dünyayı yöneten (büyük hükümdar).

cihân-mutâ' جهان مطاع *F. s.* bütün cihana sözü geçen, bütün cihanın boyun eğdiği (büyük hükümdar).

cihân-nümâ جهان نما *F. a.* 1 harita, 2 çatı üzerindeki her yanı gören açık teras.

cihân-penâh جهانپناه *F. s.* ve *a.* cihan sığınağı, yani: dünyayı koruma altına alan, padişah.

cihân-sâlâr جهانسالار *F. a.* cihanın başı, cihanı elinde bulunduran/yöneten büyük hükümdar, şanlı padişah.
cihân-sitân جهانستان *F. s.* ve *a.* dünyayı ele geçiren, fetihler yapan (sultan).
cihân-tâb جهانتاب *F. s.* dünyayı aydınlatan (güneş ve ay için kullanılan nitelik).
cihâr جهار *A. a.* (ses/sesi) yükseltme.
cihâran جهاراً *A. z.* ses/sesi yükseltme biçiminde/yoluyla.
cihât جهات *A. ç. a.* yönler; *bk.* **cihet** جهت.–**cihât kalemi** (eskiden) evkaf nezaretinde ödenen aylık ve ücretlere bakan büro/bölüm.–**cihât-i erba'a** جهات اربعه dört yön: sağ, sol, ön, arka.
cihâz جهاز *A. a.* 1 bir iş için gerekli olan alet edevat, 2 (*h. dili:* جهيز **çeyiz**) gelin için hazırlanan eşya.–**çeyiz alayı** geline verilen eşyayı baba evinden alıp evlendiği kimsenin evine götüren topluluk.–**çeyiz halayığı** gelinin çeyizle birlikte, çeyizinden sayılmak üzere götürdüğü cariye.
cihet جهت *A. a.* 1 yön, 2 sebep: *min cihetin* "bir yönden, bir sebeple", 3 görev, iş, vazife.
cilâ' جلاء, **cilâ** جلا *A. a.* 1 parlaklık, 2 düzgünlük, pürüzsüzlük.–**cilâ vermek** 1) (-i) parlatmak, (-i) parlak duruma getirmek, 2) (-i) temizlemek, silmek, kirden pastan arındırmak, 3) (kâğıdı) mührelemek, mühre ile cilâlayıp yüzünü pürüzsüz duruma getirmek, 4) (tahta vb.) düzeltmek, (yüzünü) düzgün ve pürüzsüz duruma getirmek.
cilâdâr جلادار *F. s.* cilâlı, parlak.
cilbâb جلباب *A. a.* gömlek.
cild جلد *A. a.* 1 deri, 2 kitap kabı, kapak, 3 kapak geçirilmiş kitap/birden çok kitaptan oluşan bir eserin ayrı kapak geçirilmiş olanlarından her biri.
cilgava *T. a.* (< *F.* **cild-i kafâ** جلد قفا) kurt postunun ense kısmından yapılan kürk; *bk.* **cilkava** جلقاوه)
cilkava جلقاوه *T. a. yuk. m. bk.*
cilve جلوه *A. a.* 1 görünme, ortaya çıkma, 2 (sevgili) kendini gösterip kırıtma, nazlanma, 3 kırıta kırıta yürüyerek görünme.
cilvegâh جلوه گاه, **cilvegeh** جلوه گه *F. a.* görünme/belirme yeri.
cilveger جلوه گر *F. s.* güzele yaraşan/yakışan duruş ve davranışlar sergileyen, oynak, nazlı ve işveli.–**cilveger olmak** 1) gözükmek, görünmek, göz önünde bulunmak, görünür/görülür olmak, 2) aydınlık saçmak/vermek, 3) parlamak, yüz/yüzünü göstermek.
cilve-künân جلوه كنان *F. z.* cilve ederek.
cilve-nümâ جلوه نما *F. s.* cilveli, çekici/baştan çıkarıcı davranışlar sergileyen, oynak, nazlı, (güzel).
cilve-sâz جلوه ساز *F. s.* cilve edici, kendini gösterip kırıtıcı (güzel).
cim جيم *A. a.* Arap alfabesinde ج harfinin adı.
cimâ' جماع *A. a.* erkek ve kadın arasındaki birleşme.–**cimâ' etmek** cinsî ilişkide bulunmak, iş görmek, binmek.
cimâl جمال *A. ç. a.* develer; *bk.* **cemel** جمل.
cin(n) جن *A. a.* yalın varlıklar dünyasına özgü varlıklar; *zıddı:* **ins** انس.–**cin olmak** delirmek, kudurmak, dengesi bozulmak, dengesizce davranışlarda bulunmak.–**cin çarpmak** delirmek, aklını yitirmek.–**cin tutmak** *bk.* **cin olmak**.
cinân جنان *A. ç. a.* 1 ağaçlı gölgelik yerler, ağaçlı bahçeler, 2 cennetler; *bk.* **cennet** جنت.
cinâs جناس *A. a.* 1 sesçe bir, anlamları ayrı olan kelimelere bir nesir parçasında/bir manzumede yer verme, 2 bir söz içindeki sesçe aynı, anlamca farklı olan kelimeler.
cinâyet جنايت *A. a.* 1 bir kimsenin canına, bedenine, malına, namusuna ilişen yasaklanmış iş, suç, 2 *huk.* cezayı gerektiren fiil.–**cinâyet etmek** suç işlemek, günaha girmek.

cinâyetkâr جنايتكار *F. a.* birine dokunucu/zarar verici/ağır şekilde cezalandırılmayı gerektirecek bir suç işleyen kimse.
cinnî جنى *F. s.* cin tayfasına ait, cinlerle ilgili. *a.* bir cin.
cins جنس *A. a.* 1 türlere ayrılan üst sınıf, kısım, çeşit, 2 tür, 3 soy, nesil, 4 kavim, 5 *dilb.* adlarda ve fiillerde eril ve dişil hâli. *s. T.* soylu.
cinsiyyet جنسيت (*T. k. dili:* **cinsiyet**) *A. a.* (erkek/dişi olmak üzere) bir cinsten olma durumu ve niteliği.
cirâb جراب *A. a.* dağarcık.–**cirâbü'l-bi'r** جراب البئر kuyunun iç genişliğini meydana getiren çember biçimindeki açıklık.
cirâhat جراحت *A. a.* 1 yara, 2 cerrahlık.
cirân جيران *A. ç. a.* komşular; *bk.* **câr** جار.
cirm جرم *A. a.* yapı, beden, gövde, cüsse. [Daha çok cansız varlıklar için kullanılır.] **cirm-i kamer** جرم قمر ayın görünen yapısı.
cirrîs جريث *A. a.* yılan balığı.
cirye جريه *A. a.* akma, akıp gitme; *bk.* **cery** جرى, **cereyân** جريان.
cism جسم *A. a.* (*T. k. dili:* **cisim**) 1 kalıp, beden, gövde, vücut, 2 üç boyutlu olup bir yer kaplayan şey.
cismânî جسمانى *F. s.* bedenle, gövdeyle ilgili; *zıddı:* **rûhânî** روحانى.
cisr جسر *A. a.* köprü.–**cisr-i muallak** جسر معلق asma köprü.
civâr جوار *A. a.* yakın, yakınlar, yakın yer.
ciyâ' جياع *A. ç. a.* açlar; *bk.* **câyi'** جايع.
ciyâd جياد *A. ç. s.* iyi koşucu, eşkin (atlar): *esbân-i ciyâd* "soylu atlar". [Teklisi olan **cevâd** جواد bu anlamda kullanılmaz.]
ciyâdet جيادت *T. a.* 1 iyilik, güzellik, 2 temizlik, 3 düzgünlük, sağlamlık.
ciyef جيف *A. ç. a.* pis, iğrenç nesneler; *bk.* **cîfe** جيفه.
ciz' جذع *A. a.* hurma ağacının gövdesi.
cizl جذل *A. a.* 1 ağacın gövdesiyle kökünden oluşan bölümü, 2 ağaç kökü.
cizye جزيه *A. a.* eskiden "zimmî" denilen Müslüman olmayanlardan alınan vergi.
cizyedâr جزيه دار *T. a.* cizye toplayan memur.
cizye-güzâr جزيه گذار *T. a.* cizye verenler, zimmîler, Müslüman olmayanlar.
cömerd جومرد *T. s.* (< *F.* **cüvânmerd** جوانمرد) eli açık, akı; *zıddı:* **nekes** نكس.
¹**cû** جو *F. a.* akarsu, ırmak; *bk.* **cûy** جوى.
²**-cû** جو *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) arayan, arayıcı: *behâne-cû* "bahane arayan".
cû' جوع *A. a.* açlık.
cûd جود *F. a.* cömertlik, akılık.
cûdiy(y) جودى, **cûdî** جودى *A. a.* Nuh'un gemisinin tufan sırasında gelip oturduğu dağın adı.
cuğd جغد *A. a.* baykuş.
cûlâh جولاه *F. a.* (*T.* **çulha** جولها) dokuma tezgâhında bez/kumaş dokuyan kimse, dokumacı.
cûleh جوله *F. a. bk.* **cûlâh** جولاه.
cûş جوش *F. a.* kaynama, coşma: *pür-cûş* "pek coşkun".–**cûş-u behâr** جوش بهار baharın coşkunluğu.–**cûş u hurûş etmek** 1) kımıldamak, hareketlenmek, 2) sarsılmak, silkinmek, 3) (su) karışmak, bulanmak.
cûşân جوشان *F. s.* kaynayan, coşup taşan (deniz/gönül vb.).–**cûşân olmak** 1) (su) kaynamak, iyice ısınmak, kızmak, 2) kaynayıp taşmak, 3) (su/deniz) kabarmak, dalgalanmak, 4) coşmak, çoğalıp hızlanmak, birden kabarmak.
cûşîde جوشيده *F. s.* coşmuş, kaynamış (su/gönül).
cûşiş جوشش *F. a.* kaynayış, coşup taşış.
cûy جوى *F. a.* ırmak, akarsu: *leb-i cûy* "ırmak kenarı".
cûyâ جويا *F. s.* arayan (kimse): *cûyâ-yi adem* "yokluğu arayan".
cûyân جويان *F. s.* 1 akan, süzülen (su/sıvı madde), 2 arayıcı, arayan (kimse); *bk.*

cûyâ جويا.–**cûyân etmek** (su/sıvı madde) akmak, süzülmek.
cûybâr جويبار *F. a.* 1 akarsu, ırmak, dere.
cûyende جوينده *F. s.* arayıcı, peşinde olucu, isteyici.
cüb(b) جب *A. a.* kuyu.
cübbe جبه *A. a.* geniş yenli, uzun, bol ve düğmesiz üstlük.
Cübb-i Ali جب علی (*T. k. dili:* **Cibâli** جبالی) *F. a.* "Ali kuyusu" anlamında olup İstanbul'da bir semtin adıdır.
cübn جبن *A. a.* korkaklık.
cübn, cübün جبن *A. a.* peynir.
cüdâ جدا *F. s.* ayrı.–**cüdâ etmek** (-i) kesmek, (-i) (-den) ayırmak.–**cüdâ olmak** 1) ayrılmak, 2) uzak düşmek, yoksun kalmak.–**cüdâ düşmek/kılınmak** ayrılmak, ayrı düşmek.
cüderi جدری *F. a.* (*T. k. dili:* **cederi**) yüzde izler bırakan, ateşli ve bulaşıcı hastalık, çiçek hastalığı.–**cüderi-i kâzib** جدری کاذب su çiçeği.
cüdeyy جدی *A. a.* Kutup Yıldızı, Demirkazık.
cüdür جدر, **cüdrân** جدران *A. a.* duvarlar; *bk.* **cidâr** جدار.
cüf(f) جف *A. s.* kof, içi boş, oyuk (nesne).
cüfâ' جفاء, **cüfâ** جفا *A. a.* köpük, su yüzündeki çer çöp.
cüft جفت *F. s.* (*T. k. dili:* **çift**) ikili, iki eşit parçaya bölünebilen. *a.* 1 bir takım oluşturan iki şey, 2 eş, 3 denk, benzer, 4 sapana bağlı iki öküz, 5 bir erkekle bir dişinin oluşturduğu takım.–**çift olmak** bir ikili oluşturmak.–**çift etmek** ikili duruma getirmek.–**çift sürmek** sapanla toprağı kabartmak, ekim yapılacak toprak parçasını işlemek.
cüfte جفته *F. a.* (*T. k. dili:* **çifte**) at, eşek, katır gibi kimi hayvanların arka ayaklarını geriye savurması, tepme.–**çifte atmak** (hayvan) arka ayaklarını geriye doğru savurmak, tepmek.
cühelâ' جهلاء, **cühelâ** جهلا *A. ç. a.* cahiller; *bk.* **câhil** جاهل.
cühhâl جهال *A. ç. a.* bilgisizler, cahiller; *bk.* **câhil** جاهل.
[1]**cühûd** جحود *A. a.* yalanlama, doğruluğuna inanmama, gerçeği bile bile yok sayma; *bk.* جحد **cahd**.
[2]**cühûd** جهود *F. a.* (*T. k. dili:* چفوت **çifut**, چفت **çıfıt**) 1 Yahudi, 2 *mec.* inatçı ve kötü niyetli kimse.
cühûdâne جهودانه *F. s.* ve *z.* Yahudiye düşer/yaraşır yolda ve biçimde.
cül(l) جل *A. a.* 1 çul, hayvan örtüsü, 2 peçe, perde, örtü, maske.
cülâb جلاب *A. a.* gül suyu.
cülbe جلبه *A. a.* onulan yaranın dökülen derisinin pulları.
cülcül جلجل *A. a.* 1 çıngırak, 2 def pulu; *bk.* **celcel** جلجل.
cülcülân جلجلان *A. a.* kişniş/susam tohumu.
cülesâ' جلساء, **cülesâ** جلسا *A. ç. a.* bir arada oturanlar; *bk.* **celis** جليس.
cüllâh جلاه *A. a.* çul dokuyucu, çulha.
cüllâs جلاس *A. ç. a.* birlikte oturanlar; *bk.* **celis** جليس.
cüllenâr, cülnâr جلنار *A. a.* nar çiçeği.
cülûs جلوس *A. a.* 1 oturma, 2 (padişah) tahta çıkma.–**cülûs etmek** (padişah) tahta oturmak.
cülûsiyye جلوسيه *T. a.* padişahın tahta çıkışını konu alan manzume/yazı.
cüm'a جمعه *A. a.* (eskiden) haftanın altıncı günü, cuma namazı kılınan gün.
cümâde'l-âhıre جمادی الآخره *A. a.* ay takviminin altıncı ayı, cemaziyelâhır.
cümâde'l-ûlâ جمادی الاولی *A. a.* ay takviminin beşinci ayı, cemaziyelevvel.
cümcüme جمجمه *A. a.* kafatası.
cümel جمل *A. ç. a.* cümleler; *bk.* **cümle** جمله.–**cümel-i hıkemiyye** جمل حکميه öğüt verici özlü sözler.

cümhûriyyet جمهوريت *T. a.* millet iradesine dayanan, egemenliğin seçilmiş vekiller aracılığıyla kullanıldığı devlet yönetimi biçimi.
cümle جمله *A. a.* ve *s.* 1 toplu/birikmiş miktar, toplam, 2 baştan aşağı, bütün, hep, tüm, 3 tümüyle, hepsi, her şey, 4 *dilb.* soruya yer bırakmayacak bütünlükteki söz öbeği, 5 bir güneş ile etrafındaki gezegenlerden ve onların peyklerinden oluşan sistem.–**cümle-i kevkebiyye** جملهٔ کوکبيه on iki burç gibi, bir şekil gösteren durağan yıldızlar topluluğu. [Her biri bir hayvana/biçime benzetilip onun adıyla anılır.]–**cümle-i cezâiyye** جملهٔ جزائيه *dilb.* bir şartlı birleşik cümlede şart cümlesi ile birlikte kuruluşta yer alan cümle.
cümlegi جملگی *F. a.* 1 genellik, kapsayıcılık, 2 bütün, hep, hepsi.
cümleten جملة *A. z.* hep, hep birden, hepsi birden.
cümletü'l-mülûk جملة الملوك *A. a.* egemenliği sultan adına kullanan kişi, tam yetkili hükümdar vekili, vezir.
cümmâ' جماع *A. a.* bir araya toplanmış, tortop olmuş nesne.–**cümmâu's-süreyyâ** جماع الثريا Ülker yıldız kümesi/topu.–**cümmâu'l-keff** جماع الكف yumruk.
cümûd جمود *A. a.* donukluk, donuk olma niteliği.
cümûh جموح *A. a.* 1 dikbaşlılık, söz dinlemezlik, 2 (huysuz ve sert başlı at) binicisini dinlemez olma, 3 acele ve hızlı gitme.
cünbân جنبان *F. s.* 1 hareket edici, sallanıcı (nesne), 2 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oynatan, hareket ettiren, sallayan: *dünbâle-cünbân* "kuyruk sallayan", *ser-cünbân* "baş sallayan".
cünbide جنبيده *F. s.* yerinden oynamış, kımıldanmış, hareket etmiş (nesne).
cünbiş جنبش *F. a.* oynayış, kımıldanış, sallanış: *c.-i ebruvân* "kaşların oynayışı", *c.-i kehvâre* "beşiğin sallanışı".
cünbüde جنبده *A. a.* kubbe, künbet, kemer.
cünbüz جنبذ *A. a. yuk. m. bk.*
cünd جند *A. a.* asker.
cündi جندی *F. a.* 1 bir asker, 2 mesleği askerlik olanlardan biri, 3 (*T. k. dili:* **cindi**) iyi binici, binicilikte usta.
cünha جنحه *A. a.* küçük suç, kınama ve azarlamayı gerektiren iş ve eylem.
cünne جنه *A. a.* 1 kalkan, 2 kadınların baş ve omuz örtüsü.
cünûd جنود *A. ç. a.* askerler; *bk.* **cünd** جند.
cünûn جنون *A. a.* delilik, çılgınlık.
cünüb جنب *A. a.* 1 yabancı, 2 konuk, 3 kirli, cinsi ilişkiden sonra dinin buyruklarına uygun biçimde yıkanmamış (kimse).–**cünüb etmek** (-i) pisletmek, kirletmek, pisliğe bulaştırmak.
cür'a جرعه *A. a.* 1 yudum, 2 kadehin dibinde kalan bir yudumluk şarap.
cür'et جرأت *A. a.* 1 korkusuzca ileri atılma, yiğitlik, gözü peklik, 2 düşüncesizce atılganlık, ataklık, 3 saygı dışı davranış.–**cür'et etmek** 1) yüreklenmek, korkusunu atmak, gayrete gelmek, 2) dinlememek, kafa tutmak.–**cür'et ile** جرأت ايله korkusuzca, yiğitçe, yüreklice, gözünü budaktan sakınmaksızın.
cür'etkâr جرأتکار *F. s.* 1 hiçbir şeyden çekinmeyen, korkusuzca ileri atılan, yürekli, gözü pek (kimse), 2 fazla atak, ölçüsüzce, düşüncesizce ileri atılan (kimse), 3 saygı sınırını zorlayan, saygısızca davranan (kimse).
cür'et-yâb جرأتياب *F. s.* ölçüsüzce ve saygısızca davranma cesareti bulan (kimse).
cürf جرف *A. a.* dağın/kayanın düz yanı, yar, uçurum.
cürh جرح *A. a.* yara.
cürm جرم *A. a.* (*T. k. dili:* **cürüm**) 1 suç, 2 (yiyecek, içecek, giysi vb. için) kusur, eksiklik, beğenilmeyen yan, defo.–**cürm-ü meşhûd** جرم مشهود göz önünde işlenen suç.

cürsûme جرثومه *A. a.* kök.

cürûh جروح *A. ç. a.* yaralar; *bk.* **cürh** جرح.

cürz جرز *A. a.* gürz, topuz.

cüsse جثه *A. a.* beden, kalıp, gövde.

cüssedâr جثه دار *F. s.* iri gövdeli (kimse).

cüst ü cû(y) جست و جوى *F. a. aş. m. bk.* –**cüst ü cû kılmak** araştırmak, arayıp soruşturmak.

cüst-cû(y) جستجو-ى *F. a.* arayıp sorma, arayıp soruşturma.–**cüst-cû(y) etmek** 1) (-i) aramak, (-i) araştırmak, 2 (-i) kazanmak, (-i) ele getirmek/elde etmek, 3) izlemek, ardına düşmek, sormak, 4) (-i) istemek, (-i) elde etmeyi dilemek, 5) (-i) soruşturmak, (-in) ne/nasıl olduğunu anlamaya çalışmak.

cüsûr جسور *A. ç. a.* köprüler; *bk.* **cisr** جسر.

cüşâ جشا *A. a.* kusmuk.

cüvâl جوال *F. a.* (*T. k. dili:* **çuval**) büyük torba, yük torbası.

cüvâl-dûz جوال دوز *F. a.* 1 (*T.* **çuvaldız** چوالديز) çuval, çul vb. dikmeğe yarayan, ucu yassı ve eğrice büyük iğne, 2 çuval yapan ve satan kimse, çuvalcı.

cüvân جوان *F. s.* (*T. k. dili:* **civan**) genç (erkek). *a.* delikanlı, genç erkek.

cüvân-baht جوانبخت *F. s.* bahtı açık, talihli (kimse).

cüvâni جوانى *F. a.* gençlik.

cüvânmerd جوانمرد *F. s.* (*T. k. dili:* **civanmert** ve **cömert**) eli açık, akı.

cüyûb جيوب *A. ç. a.* cepler; *bk.* **ceyb** جيب.

cüyûd جيود *A. ç. a.* boyunlar; *bk.* **cid** جيد.

cüyûş جيوش *A. ç. a.* askerler; *bk.* **ceyş** جيش.

cüz' جزو *A. a. bk.* **cüz'** جزء.

cüz' جزء, **cüz** جز *A. a.* 1 bir bütünü oluşturan parçalardan her biri; *zıddı:* **kül(l)** كل, 2 kısım, parça, bölük, 3 *Kur'ân*'ın otuzda biri; *bk.* **cüz'** جزو.–**cüz'-i mürekkebe** جزء مركبه birbirine katılmış olan kısımlar, bölükler, bir bütünü oluşturan parçalar.–**cüz'ü lâ-yetecezzâ** جزء لايتجزى bölünemez en küçük parça, atom.

cüz'-bend جزء بند, **cüz-bend** جزبند *F. a.* ciltlenmemiş sayfaları koymak için kitap kabı şeklinde kullanılan kap.

cüz'dân جزء دان, **cüzdân** جزدان *F. a.* 1 cüz mahfazası, 2 evrak koymaya elverişli, elde/cepte taşınan meşin kap, çantacık, yancık.

cüz'-hân جزء خوان, **cüz-hân** جزخوان *F. s.* okumayı tam olarak beceremeyen/okumayı yeni öğrenen (çocuk/kimse). *a.* camilerde/türbe vb. kutsal sayılan yerlerde işi *Kur'an* cüzlerini okumak olan kimse.

cüz'î جزئى *A. s.* az, azıcık, biraz, bir parça, önemsiz, bahse değmez, bütün olmayan, bir bütün içinde yer alabilecek/bütünü oluşturacak parça değerinde bulunan; *zıddı:* **küllî** كلى.

cüz'iyyât جزئيات *A. ç. a.* önemsiz şeyler.

cüzâm جذام *A. a.* bulaşıcı bir deri hastalığı, miskin hastalığı, lepra.

cüzûr جذور *A. ç. a.* kökler; *bk.* **cezr** جذر.

Ç چ

çâblûs چابلوس *F. a.* dalkavuk, yaltak.

çabuk چابوق *T. s.* (< *F.* **çâbük** چابك) 1 tez, gecikmesiz, hemen olması/yapılması gerekli, 2 hafif, fazla uğraşmadan/yorulmadan olan/yapan. *z.* hemen, gecikmeden, hızla, sür'atle.–**çabuk çabuk** aceleyle, hemen, çabucak, çarçabuk.

çâbük چابك *F. s.* tez.

çâbük-dest چابك دست *F. s.* eli çabuk/hafif (kimse).

çâbükî چابكى *F. a.* çabukluk, tezlik.

çâbük-pâ چابك پا *F. s.* ayağına çabuk (kimse).

çâbük-rev چابك رو *F. s.* tez gidici, hızla yol alıcı (kimse).

çâbük-süvâr چابك سوار *F. a.* ata iyi binen kimse/savaş eri, usta binici.

çâder چادر *F. a.* (*T. k. dili:* **çadır** چادير) geçici barınma yeri; oba, otak, çerge, alacuk, derim.–**çadır kurmak** direk/direklerini yerleştirip, eteklerini kazıklara bağlayıp gererek, çadırı içine girilip oturulabilir duruma getirmek.

çağana چاغانه (< *F.* **çegâne**) *T. h. dili:* çalparadan büyücek bir tür çarpmalı müzik aleti, küçük def.

çağz چاغز *F. a.* kurbağa.

çâh چاه *F. a.* kuyu: *ç.-ı belâ* "belâ kuyusu", *ç.-ı uzlet* "yalnızlık kuyusu"; çukur.

çâhsâr چاهسار *F. a.* çok sayıda kuyu bulunan yer, kuyuluk.

çâk چاك *F. a.* yarık, yırtık, yırtmaç: *ç.-i giribân* "yaka yırtmacı".

çâk çâk چاك چاك *F. s.* iyice yırtık, parça parça (kumaş/giysi/yaka/etek vb.).

çâkâçâk چاكاچاك *F. a.* sert cisimlerin, özellikle kılıç/kargı gibi savaş araçlarının birbirine çarpmasından çıkan ses.

çâker چاكر *F. a.* 1 kul, köle, 2 (eskiden) düz yazıda/yazışmalarda alçak gönüllülük ve incelik ifadesi olarak: *çâkerleri* "kulları".

çâker-firâzi چاكر فرازى *F. a.* hizmetinde bulunanları kayırıcı, yükseltici, değerli sayıcı olma.

çâkeri چاكرى *F. a.* kölelik.

çâker-nevâz چاكر نواز *F. s.* kul okşayıcı, köleyi hoş tutucu, köleye iyi davranıcı (efendi).

çâker-perver چاكر پرور *F. s.* (incelik tabiri olarak muhataptan kinaye olmak üzere) kul kayırıcı, köleyi görüp gözetici (kimse).

çâkûç چاكوج *F. a.* (*T.* **çekiç** چكيچ) bir yanı çivi vb. kakmağa, bir yanı sökmeye yarayan demir alet.

çâlâk چالاك *F. s.* çevik, kıvrak, hareketli (kimse).

çâliş چالش, **çâliş** چاليش *F. a.* 1 büyüklük satarcasına yürüyüş, 2 karşı koyma, çekişme, düşmanlık.

çalpara چالپاره (< *F.* **çâr-pâre** چار پاره) *T. h. dili:* çengilerin parmaklarına taktıkları dört parçalı zil.

çaparız چاپارز *T. s.* (< *F.* **çep râst** چپ راست) engel.–**çaparız vermek** engel olmak.

çapraz چاپراز *T. s.* (< *F.* چپ راست **çep râst**) eğik olarak birbirini kesen, arkuru. *a.* 1 eğik olarak iliklenen/düğmeleri eğik biçimde olan yelek, iki yanı paftalı kısa cepken, 2 eğik/yanlamasına takılan fişeklik, silahlık ve palaska, 3 çizgileri iki yandan yanlamasına birbirini kesen eğe, 4 testerenin dişlerini eğmeğe yarayan alet. *z.* eğik olarak, yanlamasına.

[1]**çâr** چار *F. s.* dört.

[2]**çâr** چار *F. a.* çare: *nâ-çâr* "çaresiz". [Tek başına kullanılmayıp yalnızca **nâ-çâr** ناچار "çaresiz" ve **çâr nâ-çâr** چار ناچار "ister istemez" sözlerinde geçer.]

çâr bâliş چار بالش *F. a.* 1 yüksek mevki sahiplerinin oturdukları bir tür minder, 2 yüksek mevki, 3 taht, 4 dört esas, yani: sıcaklık, soğukluk, kuruluk, yaşlık.

çâr cihet چار جهت *F. a.* dört yön.

çâr çûpe چارچوبه *F. a.* (*T. k. dili:* **çerçeve** چرچوه, **çerçive** چرچیوه) 1 cam, ayna, resim, yazı gibi şeylerin dört yanına geçirilen kenarlık, 2 pencerelerde camın, kapılarda "ayna" denilen parçaların yerleştirildiği boşluğu çevreleyen birbirine bağlı dört kenar.

çardak چارداق *T. a.* (< *F.* **çâr-tâk** چار طاق) 1 dört ayaklı, üzeri ağaç dalları/asma vb. bitkilerin dallarıyla örtülü duruma getirilmiş gölgelik/barınak, 2 kameriye.

çârdeh چارده *F. a.* on dört.

çâre چاره *F. a.* 1 em, ilaç, deva, 2 çıkar yol, çözüm yolu, 3 yardım.

çâr-ebrû چار ابرو *F. a.* dört kaşlı, yani: bıyıklı genç.

çâre-cû چاره جو *F. s.* yardım arayan (kimse).

çâreger چاره گر *F. s.* çıkış yolu bulucu, kurtuluş yolu ve aracı gösterici, yardım edici.

çâre-sâz چاره ساز *F. s.* çare bulucu (kimse).

çârgâh چارگاه *F. a.* Doğu musikisi makamlarından birinin adı.

çâr gûşe چارگوشه *F. s.* dört köşeli (biçim/nesne).

çarh چرخ *F. a.* 1 gök: *ç.-ı devvâr* "sürekli dönüp duran gök", 2 (*T.* **çark** چارق) bir eksen üzerinde dönen tekerlek biçiminde makine parçası, 3 her türlü tekerlekli makine, 4 *ed.* uğur, baht, talih.–**çark urmak** daire oluşturacak biçimde dönmek.–**çarh-ı felek** چرخ فلك 1) bir makineye/dolaba benzetilen gök, 2) *gökb.* göğün dönüşü, bir yörünge üzerinde gidişi, 3) *mec.* uğur, baht, 4) kat kat daire biçiminde, dönerek ateş püskürten bir tür fişek, 5) hanımeline benzer bir tür çiçek.

çarh-zen چرخزن *F. s.* daire oluşturacak biçimde dönen (nesne).–**çarh-ı berin** چرخ برین en yüksek gök tabakası, arş.

çark چارق *T. a. bk.* **çarh** چرخ.

çâr-mih چارمیخ *F. a.* (*T. k. dili:* **çarmık** چارمیق, **çarmıh** چارمیخ) haç şeklinde darağacı.–**çarmıha germek** suçlunun iki el ve iki ayağını çivilemek suretiyle darağacına asmak.

çarmık چارمیق *T. a.* (< *F.* **çâr-mih** چارمیخ) *yuk. m. bk.*

çâr-pâ چارپا *F. a.* dört ayaklı hayvan.

çarpara چار پاره (< *F.* **çâr-pâre** چار پاره) *T. h. dili: a. aşağıdaki m. bk.*

çâr-pâre چارپاره *F. a.* (*T. h. dili:* چالپاره **çalpara**) iki elin ikişer parmağına takılan, birbirine vurularak ses çıkarmaya yarayan tahta/metal çalgı aleti.

çâr sû چارسو *F. a.* dört yan, (*T.* **çarşı** چارشو, چارشی) dört yanı/iki yanı dükkân, üstü kapalı/açık alışveriş yeri.

çarşaf چارشاف , چارشف *T. a.* (< *F.* **çâder-i şeb** چادرشب) 1 yatağa serilen, yorgana kaplanan ve gece örtünmek için kullanılan büyük boyutlu bez, 2 kadınların büründükleri üstlük, car.

çarşamba چارشنبه, **çarşenbe** چارشنبه *T. a.* (< *F.* **çehâr-şenbih** چهارشنبه) pazardan itibaren haftanın dördüncü günü.

çâr-şeb چارشب *T. a. bk.* **çarşaf** چارشاف.

çâr tâk چارطاق *F. a.* (*T. k. dili:* **çardak** چارداق) 1 dört ayaklı, üzeri ağaç dalları/asma vb. bitkilerin dallarıyla örtülü duruma getirilmiş gölgelik/barınak, 2 kameriye.

çârûb چاروب *F. a.* süpürge.

çârüm چارم *F. s.* dördüncü.

çâr yâr چار یار *F. a.* dört dost, yani: Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali.

çâr yek چاریك *F. s.* (*T. k. dili:* **çeyrek** چیرك) dörtte bir.

çâşni چاشنی *F. a.* (*T. h. dili:* **çeşne** چشنه) 1 tat, lezzet, 2 tadına bakmak için ağza alınan bir miktar yemek, tadımlık. *s.* tadı tuzu yerinde, hoş ve lezzetli.

çâşni-gir چاشنیگیر *F. a.* eskiden padişah için pişirilen yemekleri tadarak niteliğini değerlendiren görevli.

çâşt چاشت *F. a.* 1 kuşluk vakti, 2 kuşluk vakti yenilen yemek.

çâştdân چاشتدان, **çâşdân** چاشدان *F. a.* ekmek ve yiyecek konulan sepet.

çegâne چغانه *F. a.* (*T. k. dili:* **çağana**) çengilerin kullandıkları küçük zilli def.

çeh چه *F. a.* kuyu; çukur.–**çeh-i zenahdân** *F. a.* çene çukuru.

çehân چهان *F. s.* damlayıcı, damlayan (su/sıvı madde).

çehâr چهار *F. a.* (*T. h. dili:* **çihâr**) dört.

çehâr bâliş چهار بالش *F. a.* 1 taht, 2 mevki sahibi kimselerin oturdukları sedir.

çehâr-şenbih چهارشنبه *F. a.* (*T. k. dili:* **çarşamba** چارشنبه) pazardan itibaren haftanın dördüncü günü.

çehârüm چهارم *F. s.* dördüncü.

çehâr yâr چهاریار *F. a.* dört halife.

çehre چهره *F. a.* (insanda) yüz, surat.

çehre-güşâ چهره گشا *F. s.* yüz açan/yüzünü açan.

çehre-nümûd چهره نمود *F. s.* yüz gösterici, yüzünü gösteren (kimse).

çehre-perdâz چهره پرداز *F. a.* ressam.

çek چك *F. a.* bir hükmü ihtiva eden yazı, hüküm, mektup.

çekâçâk چكاچاك *F. a.* kılıçların çarpışmasından çıkan ses.

çekân چكان *F. s.* damlayan, damlayıcı: *hûn-çekân* "kan damlayan".

çekâvek چكاوك *F. a.* tarla kuşu, toygar.

çekiç چكيچ *T. a.* (< *F.* **çâkûç** چاكوچ) çivi vb. kakmak, taş kırmak, demir dövmek gibi işler için kullanılan, değişik ağırlıklarda ve biçimde saplı demir alet.

çekide چكيده *F. s.* damlamış.

çekre چكره *F. a.* 1 damla, 2 püskürtme küçük tanecik, su zerreleri.

çelipâ چليپا *F. a.* haç.

çemân چمان *F. s.* salınan, sallanan, salına salına yürüyen (kimse): *nahl-i çemân* "sallanan/salınan fidan".

çemen چمن *F. a.* 1 ağaçlı, çiçekli yeşil alan, 2 yeşillikle/çimle kaplı yer, yeşillik, 3 ince, yeşil ot, çimen.

çemenistân چمنستان *F. a. yuk. m. bk.*

çemen-pîrâ چمن پیرا *F. s.* bahçede ağaçları budayıp şekillendirerek bakımını yapan kimse, bahçıvan.

çemen-suffa چمن صفه *F. a.* çimen kaplı yüksekçe yer, yeşil örtülü seki.

çemenzâr چمنزار *F. a.* ağaçlı, çiçekli yeşil alan, yeşillik, yeşil otla kaplı alan.

çenâr چنار *F. a.* (*T. k. dili:* **çınar**) bilinen ağaç.

çenber چنبر *F. a.* 1 içindeki sıvının sızması için tahta fıçı ve kovaların parçalarını sıkıştırmak amacıyla geçirilen demirden/saçtan yapılmış halka biçi-

minde kuşak, 2 üzerine deri, bez vb. gerilen daire biçimli nesne, kasnak, 3 başa örtü olarak takılan değirmi kumaş.

çenberî چنبرى *F. s.* çember şeklinde olan: *rîş-i çenberî* "çember şeklinde/top sakal".

çend چند *F. s.* 1 bunca, nice, 2 birkaç, 3 kaç, ne kadar: *her çend* "her ne kadar".

çendân چندان *F. z.* o kadar, pek.

çeng چنك *F. a.* 1 el, pençe, 2 kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir tür çalgı, ıklık, harp.–**çeng-i dehen** چنك دهن dişler arasına sıkıştırılarak çalınan bir telli çalgı, ağız tamburası.–**çeng-i harbi** چنك حربى Türk mehter musikisinde kullanılan usullerden biri.

çengâl چنكال, **çengel** چنكل *F. a.* 1 ucu sivri, kıvrık demir, 2 uçları sivri, uzunca kıvrık tırnakları olan yırtıcı hayvan pençesi, 3 dikenli çalı ile kaplı yer, dikenlik.

çengelistân چنكلستان *F. a.* sık ve birbirine girmiş çalılık, ağaçlık yer.

çengî چنكى *F. a.* çeng eşliğinde oynayan oyuncu kadın.

çep چپ *F. a.* sol.

çep ü râst چپ و راست *F. a.* (*T. k. dili:* **çapraz** چاپراز) sol ve sağ; *bk.* **çapraz** چاپراز.

çep-endâz چپ انداز *F. s.* hileci (kimse).

çerâ چرا *F. a.* otlama.

çerâbe چرابه *F. a.* kaymak.

çerâgâh چراگاه *F. a.* otlak, çayır.

çerâmîn چرامين *F. a.* otlak.

çerb چرب *F. s.* semiz, besili, yağlı (hayvan).

çerb-dest چرب دست *F. s.* elinden her iş gelir, eli her işe yakışır (kimse).

çerb-zebân چرب زبان *F. s.* tatlı sözlü/tatlı dilli (kimse).

çerende چرنده *F. s.* otlayan, otlayıcı (hayvan).

çergand چرغند *F. a.* mumbar.

çerha چرخه *F. a.* (*T. k. dili:* **çarka** چارقه) 1 bir eksen çevresinde dönen tekerlek biçiminde dolap, 2 düşmanın hareketlerini gözleyen öncü birliklerin harekâtı.–**çarka cengi** küçük birliklerin toplu kapışmadan önce özellikle kale kapıları önünde yaptıkları savaş.

çerik چريك *F. a.* (< *T.* **çeri** چرى) düzensiz/dağınık asker.

çespân چسپان, **çesbân** چسبان *F. s.* uygun, yakışan, yaraşık, münasip, lâyık: *nâ-çesbân* "uygunsuz, yakışıksız, münasebetsiz".

çeşende چشنده *F. s.* tadan, tadıcı (kimse).

çeşîde چشيده *F. s.* tatmış (kimse).

çeşm چشم *F. a.* göz.

çeşm-âşinâyî چشم آشنايى *F. a.* göz aşinalığı.

çeşm-âşnâ چشم آشنا *F. a.* göz aşinası, uzak tanıdık.

çeşm-âvîz چشم آويز *F. a.* yüz örtüsü, peçe.

çeşm-bend چشم بند *F. a. yuk. m. bk.*

çeşm-çerâğ چشم چراغ *F. a.* gözün görme gücü, göz aydınlığı, göz nuru.

çeşm-derîde چشم دريده *F. s.* haya perdesi yırtık, utanmaz, arlanmaz, edepsiz (kimse).

çeşme چشمه *F. a.* 1 su kaynağı, pınar, 2 suyun bir gözden/bir musluktan aktığı, akan suyun biriktiği bir haznesi bulunan yer.–**çeşme-i hayvân** چشمۀ حيوان bengisu, abıhayat.–**çeşme-i Hızr/Hızır** چشمۀ خضر *öncekine bk.*

çeşmesâr چشمه سار *F. a.* 1 suyun göz göz kaynadığı yer, 2 suyun birkaç gözden aktığı yer, çeşmelik, pınar başı, 3 su.

çeşm pür-âb چشم پر آب *F. s.* korku ve çaresizliğe düşmüş, gözü yaş dolu (kimse).

çeşm-zahm چشم زخم *F. a.* göz değmesi.

çeşn, çeşen چشن *F. a.* düğün, şölen, ziyafet, toplu yemek.

çetr چتر *F. a.* gölgelik; çadır.–**çetr-i anberîn** چتر عنبرين karanlık gece.–**çetr-i fîrûze-fâm** چتر فيروزه فام mavi renkli gök.

çevgân چوگان *F. a.* 1 eğri başlı bir tür cirit, 2 iki atlı takım arasında oynanan *gûy ü çevgân* (atlı polo) oyununda yerdeki topu sürüklemek için oyuncuların kullandıkları ucu eğri sopa.

çıfıt چفيت *T. a. aş. m. bk.*

çıfut چفوت *T. a.* (< *F.* **cühûd** جهود) Musevi dininden olan kimse, Yahudi.

çırağ چراغ, **çırak** چراق (< *F.* **çirâğ** چراغ) *T. a.* 1 sanat öğrensin diye bir ustanın yanına verilen (genç), 2 bir geçim yolu bulmuş, eve barka, bir iş ve gelire kavuşmuş, 3 emekli, bir hizmetten ayrılarak evinde oturmak üzere emekli maaşına kavuşan, 4 *mec.* büyük bir iyilik ve bağışa kavuşmuş olan, 5 bulunduğu hizmetten ayrılıp belli bir aylıkla emekli olmuş kimse, oturak, 6 *mec.* (birinden) büyük bir iyilik gören kimse.–**çırak çıkmak** kendi işini kurmak, iş güç sahibi olmak.–**çırak olmak** emekliye ayrılmak.

çırak چراق *T. a. yuk. m. bk.*

çi چه *F. s.* ne: *çi sûd* "ne fayda", *çi gûne* "ne biçim".

çîde چيده *F. s.* toplanmış, devşirilmiş (ürün).

çift چفت *T. s.* (< *F.* **cüft** جفت) tek olmayan, iki eşit parçaya bölünebilir olan. *a.* 1 bir takım oluşturan iki şey, 2 bir takım oluşturan iki şeyden her biri, eş, 3 sapana koşulan iki öküz, 4 bir erkekle bir dişinin oluşturduğu birlik.–**çift çubuk** tarla, ekim dikim işleri, ziraat.–**çift etmek** eşini katarak çift duruma getirmek.–**çift olmak** eşini bulup bir çift meydana getirmek.–**çift sürmek** sapan vb. ile toprağı işlemek.

çigûnegî چكونكى *F. a.* nasıllık/nitelik, keyfiyet.

çihil چهل *F. a.* kırk.

çihil-pâ چهل پا *F. a.* kırkayak.

çil چل *F. s.* kırk.

çile چله *F. a.* 1 iplik demeti, 2 yay kirişi, 3 dervişlerin bir yere kapanıp, dünya ile her türlü ilgisini kesip tek başına kalarak çok az yemek ve sürekli ibadet etmek suretiyle geçirdikleri kırk günlük süre, 4 sıkıntı, güçlük.–**çile çekmek** sıkıntıya düşmek, sıkıntı içinde yaşamak.

çim چم *T. a.* toprak üzerindeki kısa yapraklı yeşil otların oluşturduğu örtü.

[1]**çîn** چين *F. a.* 1 kıvrım, büklüm, 2 çatık: *ç.-i ebrû* "kaş çatığı", 3 buruşuk, kırışık: *ç.-i cebîn* "alın kırışığı".

[2]**-çîn** چين *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) toplayıcı, devşirici: *hûşe-çîn* "başak devşirici".

çîne چينه *F. a.* kuş yemi.

çînende چيننده *F. s.* toplayıcı, devşirici (kimse).

çîne-rîz چينه ريز *F. s.* (kuşlara) yem dökücü/saçıcı (kimse).

çini چينى *F. a.* 1 sırlı, üzeri çeşitli bezeklerle bezenmiş, pişmiş balçıktan yapılmış kap kacak. [En iyisine "fağfûrî", en değersizine "kâşî" denilir.] 2 duvar kaplaması olarak kullanılan nakışlı, sırlı levhalar, 3 mine kaplı tuğla.

çirâ چرا *F. s.* nasıl.

çirâğ چراغ *F. a.* mum, kandil, meş'ale vb. ışık kaynağı.

çîre چيره *F. s.* becerikli, tuttuğunu koparan (kimse).

çîre-dest چيره دست *F. s.* elinden iş gelen, üzerine aldığı işi çabuk ve iyi yapan, usta (kimse).

çirk چرك *F. a.* kir, pas, pislik, pasak.

çirk-âb چركاب *F. a.* (*T. k. dili:* **çirkef** چركف) pis su, pis kokulu su.

çirk-âlûd چرك آلود *F. s.* pisliğe bulanmış (kimse/giysi vb.).

çirkef چركف *T. a.* 1 pis su, pis kokulu birikmiş su, 2 pislik, 3 *mec.* terbiyesiz, edep bilmez kimse.–**çirkefe taş atmak** terbiyesiz kimselere çatmak/bulaşmak.

çirkîn چركين *F. s.* 1 üstü başı pislik içinde, çok kirli, 2 *T.* beğenilmeyen, hoşa gitmeyen, sevimsiz, 3 *T.* kötü, kimsenin beğenmeyeceği, kınanmaya yaraşır: *çirkin huylu.*

çistân چيستان *F. a.* bilmece.

çiz چيز *F. a.* nesne, şey: *nâ-çîz* "pek önemsiz, değersiz, hiç yerinde".

çoban چوبان *T. a.* (< *F.* **şübân** شبان ve **çûbân** چوبان) evcil hayvan sürülerini dolaştırıp otlatan kimse.–**çoban armağanı çam sakızı** değerce verilenin şanına uygun olmayan hediye, mütevazı armağan.–**çoban köpeği** sürüyü bekleyen, kollayıp gözeten köpek.–**çoban yıldızı** Zühre.

çöp چوپ *T. a.* (< *F.* **çûb** چوب) saman/ot vb. parçacığı, ince tahta ve ağaç parçacığı, süprüntü, işe yaramaz/atılacak madde.

çûb چوب *F. a.* (*T. k. dili:* **çöp** چوپ) 1 değnek, ağaç/tahta parçası, sopa, odun, 2 ince sap: *ç.-i meb* "üzüm sapı".

çûbân چوبان *F. a.* (*T. k. dili:* **çoban**) evcil hayvan sürülerini dolaştırıp otlatan kimse.

çûbe چوبه *F. a.* oklava.

çûbek چوبك *F. a.* (*T. k. dili:* چبو, **çubuk** چوبوق) değnek, çomak, sopa.

çûbek-zen چوبك زن *F. s.* bekçi/korucu başı, rütbeli kolluk görevlisi.

çûb-hâr چوبخوار *F. a.* ağaç kurdu.

çûbin چوبين *F. s.* odundan/tahtadan yapılmış, ağaç (kâse/kap/ayak vb.): *pây-i çûbin* "tahta bacak".

çûbine چوبينه *F. a. yuk. m. bk.*

çubuk چوبوق, چبوق *T. a.* 1 uzunca değnek, 2 ince, düz dal, 3 bir ucunda "imame" denilen ağızlık, öbür ucunda tütün konulan lüle bulunan, tütün içmeğe yarayan içi boş uzun değnek, 4 uzun maden parça, 5 kumaş üzerindeki dar yol.

çulha چولها *T. a.* (< *F.* **cûlâh** جولاه) bez/kumaş dokuyan kimse, dokumacı.

çûn چون *F. s.* nasıl. [Bu anlamda tek başına kullanılmayıp kendisi gibi tek başına kullanılmayan "niçin" anlamındaki **çirâ** چرا ile birlikte bağlam öbeği içinde kullanılır: *çûn ü çirâ* "nasıl ve niçin".] 2 *bağl.* madem ki, vaktâ ki, değil mi ki. [Cümle başlarında yer alarak Türkçe'nin *-ince, -dikte, -diğinde, -diğinden, (-in) gibi, (-e) göre, (-den) dolayı* vb. zarffiilleriyle kurulmuş bağlı/yan cümlelerine denk cümleler kurar.]

çûnki چونكه *F. bağl.* 1 Sebep anlatımıyla aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki cümleden sebep bildiren ikinci sıradaki cümlenin başında gelir: *Gidemem, çünkü işim var,* 2 **çûn** gibi ve onunla aynı anlatım değerleriyle bir birleşik cümlede ilk cümlenin başında gelir; *yuk. m. bk.*

çuvaldız چوالديز (< *F.* **çüvâl-dûz** چوالدوز) *T. a.* çuval, çul vb. dikmeğe yarayan, ucu yassı ve eğrice büyük iğne.

çü چو *F. bağl. bk.* **çûn** چون.

çümçüme چمچمه *F. a.* ağaç kap, çanak.

çüst چست *F. s.* çevik, davranışları çabuk, tetik (kimse). [Daha çok anlamdaşı olan **çâlâk** ile birlikte bağlam öbeği içinde kullanılır: *çüst ü çâlâk.*]

çüvâl چوال *F. a.* kumaştan/kıldan yapılmış, eşya taşımaya yarar büyük torba; *bk.* **cüvâl** جوال.

çüvâl-dûz چوالدوز *F. a.* (*T. k. dili:* **çuvaldız** چوالديز) çuval dikmekte kullanılan ucu yası ve eğrice büyük iğne.

d د ض

dâ' داء, **dâ** دا *A. a.* hastalık, sayrılık, dert, illet.–**dâü'l-hanâzîr** داء الخنازير "sıraca" denilen hastalık.–**dâü'l-kalb** داء القلب kalp hastalığı.–**dâü'l-kelb** داء الكلب kuduz hastalığı.

da'vâ دعوىٰ *A. a.* 1 hakkını aramak için mahkemeye başvurma, 2 bir mahkemede yapılan haklılık tartışması, haklaşma, 3 çözümü istenen şey, sorun, mesele, 4 ileri sürülen ve doğruluğu savunulan yanlış görüş ve düşünce.

da'vât دعوات *A. ç. a.* çağrılar; *bk.* **da'vet** دعوت.

da'vet دعوت *A. a.* 1 çağırma, çağrı, 2 yemekli toplantı, şölen, ziyafet, yeme içme ve eğlenme toplantısı, 3 dua, yakarış: *müstecâbü'd-da've* "duası makbul olan kimse", 4 arzu, dilek, maksat, 5 sav, iddia, hak isteme.

da'vetiyye دعوتيه *T. a.* 1 davet yazısı/kâğıdı, 2 davet için gelene verilen bahşiş.

da'vi دعوى *F. a.* dava: *terk-i da'vi kılmak* "Şu şöyledir, bu böyledir" demeyi bırakmak, sav ileri sürmekten vazgeçmek; *bk.* **da'vâ** دعوىٰ.

dab(b) ضب *A. a.* yassı kuyruklu kertenkele.

dâbbe دابه *A. a.* her tür binek hayvan. –**dâbbetü'l-arz** دابة الارض kıyamet kopmazdan önce çıkacağı söylenen hayvan. [Kıyamet alâmetlerinden biridir.]

[1]**dâd** داد *F. a.* 1 aklın ve vicdanın gereği olan ölçülülük, insaf, adalet, 2 yardım, 3 sızlanma, şikâyet, 4 bağırış, haykırış, çığlık. [Bu anlamda daha çok "haykırış, çığıltı, çığlık" anlamındaki **feryâd** ile birlikte bağlam öbeği içinde geçer: *dâd ü feryâd* "imdat, vah, eyvah!"] 5 *ünl.* Vah! *Dâd elinden gönlümün, feryâd elinden gönlümün!*–**dâd etmek** sızlanmak, şikâyet etmek.

[2]**dâd** داد *F. a.* 1 verme, veriş, 2 satış: *dâd ü sited* "alışveriş", 3 vergi, bağış: *d.-i Hudâ* "Tanrı vergisi".

[3]**dâd** ضاد *A. a.* Osmanlı Türkçesi alfabesinin on sekizinci harfi ض'ın adı. Ebced hesabında sayı değeri 800'dür.

dâdâ دادا *F. a.* çocuğa bakan kadın hizmetli, dadı.

dâdâr دادار *F. a.* 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 2 adaletli hükümdar.

dâde داده *F. s.* verilmiş olan.–**dâde-i Hudâ** دادۀ خدا Allah vergisi.

dâder دادر *F. a.* erkek kardeş.

dâd-fermâ داد فرما, **dâd-fermây** داد فرماى *F. s.* 1 Yüce Tanrı, 2 adaletli hükümdar.

dâdger دادگر *F. s.* insaflı (kimse).

dâd-güster داد گستر *F. s.* adalet dağıtan, adaletli davranan (kimse).

dâd-hâh داد خواه *F. s.* insaf ve adalet isteyen, şikâyetçi, davacı.

dâdû دادو *F. a.* çocuğa bakan erkek görevli, lala.

dafda' ضفدع *A. a.* kurbağa.

dâfık دافق *A. s.* hızla dökülen (su).

dâfi' دافع *A. s.* 1 savan, itip öteye süren; *zıddı:* **câzib** جاذب ve **câlib** جالب, 1 *tıp* geçiren, iyileştiren, savuşturan, savıp gideren: *dâfiu'l-emrâz* "hastalıkları giderici/iyileştirici", 3 *fiz.* öteye iten, itme gücü olan; *zıddı:* **câzib** جاذب, 4 (Yüce Tanrı için) sıkıntı ve rahatsızlıkları giderici.

dâfia دافعه *A. a.* (**kuvve-i dâfia**'dan kısaltma) hastalık ve mikroplara karşı direnme gücü, bağışıklık sistemi.

dâğ داغ *F. a.* 1 kızgın demirle yapılan damga, iz, nişan, 2 unutulmayacak derecede şiddetli etki, başa gelen katlanılması güç bir olayın yürekte açtığı derin yara/bıraktığı iz: *d.-ı derûn* "gönül yarası".–**dâğ ber-dâğ** داغ بر داغ yara yara üzerine, yani: katmerli acı/üzüntü. –**dâğ ber-dil** داغ بردل gönlü yaralı, çok üzüntülü (kimse).

dağğal دغل *F. a.* 1 hile, oyun, düzen, dubara, 2 kötülük.

dağal-bâz دغلباز *F. s.* hileci, dubaracı, düzenbaz.

dağdağa دغدغه *A. a.* sıkıntı, kaygı, tasa, şaşkınlığın yol açtığı iç karışıklığı, telâş.

dâğ-dâr داغدار *F. s.* çok üzüntülü, pek etkilenmiş (kimse).

dâğ-zen داغزن *F. s.* damga vurucu (kimse).

dahâ' ضحاء *A. a.* gün ortasına yakın vakit, kaba kuşluk.

dahâmet ضخامت *A. a.* irilik, kalınlık, kabalık.

dahâyâ ضحايا *A. ç. a.* kuşluk vakti kesilen koyunlar; *bk.* ضحيه **dahye**.

dahhâk ضحاك *A. s.* çok gülen/gülücü (kimse), maskara, soytarı.

dâhıke ضاحكه *A. a.* azı dişlerden her biri.

dâhıl داخل *A. a.* iç: *d.-i sûr* "sur içi", *s.* 1 (bir yere) giren, içeride olan (kimse/nesne), 2 (-i) içine alan, (-i) içinde bulunduran (nesne).

dâhıle داخله *T. a.* 1 bir nesnenin içi, iç yüzü, 2 insanın içi, iç yüzü.–**dâhıletü'l-arz** داخلة الارض yeryüzü üzerindeki yerler, yeryüzünün köşe bucakları, kuytu köşeleri.

dâhılen داخلاً *A. z.* içten, iç bakımından.

dâhılî داخلی *F. s.* iç, içte bulunan, içe ait, içle ilgili ve içle ilintili olan (iş/durum/konu/özellik vb.).

dâhıne داخنه *A. a.* duman çıkan boşluk, baca.

dahîlek دخيلك *A.* "Sana sığındım" anlamında *söz.*

dâhî داهی *A. a.* üstün zekâlı kimse; kavrama, anlama, yeni şeyler bulma ve zor konularda çözüm üretme gücü engin, olağanüstü yetenekli kimse.

dâhik ضاحك *A. s.* gülen, gülücü (kimse).

dahîl دخيل *A. s.* yabancı, birinin koruma gölgesine sığınan, birinden esirgenme dileyen (kimse).

[1]**dâhiye** داهيه *A. a.* yıkım, büyük zarara ve acıya yol açan olay, belâ, afet.

[2]**dâhiye** داهيه *A. a. bk.* **dâhî** داهی.

dahl دخل *A. a.* 1 karışma, ilgili olma, 2 dokunma, kınama, incitme, 3 gelir, kazanç.–**dahl ü harc** دخل و خرج gelir ve gider.

dahm ضخم *A. s.* büyük, iri, kocaman.

dahme دخمه *F. a.* 1 türbe, lahit, kabir: *d.-güşâ* "mezarcı, kabir çukuru açıcı", 2 erkek devenin kızgın olduğu mevsimde ağzından saçılan köpük, 3 *T.* yüksekte patlayıp aşağıya doğru rengârenk ışıklar saçan/bulunduğu yerde yakılarak havaya doğru rengârenk ışıklar püskürten bir tür donanma fişeği.

dahve ضحوه *A. a.* kuşluk vakti, güneşin doğuşundan sonraki zaman dilimi, yani: güneşin ufkun üstüne çıkıp ışıklarının ortalığı aydınlattığı vakit.–**dahve-i suğrâ** ضحوهٔ صغرا kuşluk vaktinin başı, başlangıcı, öğle öncesinin sabaha yakın bölüğü; buna "genç kuşluk" denir; **dahve-i kübrâ** ضحوهٔ كبرا günün öğleden önceki süresinin genç kuşluktan sonraki ikinci bölüğü; buna da "kaba kuşluk" denir.

dahye ضحيه *A. a.* kuşluk vakti kesilen koyun, kurban.

dâıye داعيه *A. a.* 1 (-e) yol açıcı, (-i) gerekli kılan durum, sebep, 2 insanın bir şeye/bir konuya içten yönelmesine yol açan, insanı bir şeyin üstüne düşmeye yönelten hâl, eğilim: *d.-i tefavvuk* "üstünlük eğilimi".

dâî داعی *A. a.* 1 çağıran, yanına çekmeye çalışan, propaganda yapan, 2 sebep olan, yol açan, 3 dua eden, el açıp yalvaran, duacı.–**dâî olmak** (-e) yol açmak.

dâib دائب *A. a.* ve *s.* emek çekip çalışan.

dâim دائم *A. s.* 1 sürekli olan, sürüp giden, 2 var olan durumunu sürdüren, olduğu gibi kalan, değişmeyen. *z.* hep, sürekli, her zaman.

dâimâ دائما *T. z.* 1 sürekli, hep, her zaman, 2 hiçbir zaman.

dâimî دائمی *F. s.* 1 sürekli olan, sonu olmayan, 2 süren, sürüp giden.

dâir دائر *A. s.* 1 dönen, 2 (ile) ilgili, ilişkili, bağlantılı olan.

dâire دائره *A. a.* 1 çember, 2 devlet işleri görülen yer, resmi makam, 3 bu kuruluş ve birimlerin bulundukları yapı, 4 konut olarak kullanılan bir yapının bağımsız bölümleri, 5 *mus.* zilli def. –**dâire-i nısfü'n-nehâr** دائرهٔ نصف النهار *gökb.* Gün ortası dairesi, boylam.

dâiren mâ-dâr دائراً ما دار *A. z.* çepeçevre.

dak(k) دق *A. a.* (*T. k. dili:* **tak** طاق) çalma, vurma: *d.-ı bâb* "kapıyı çalma".

dakâyık دقايق *A. ç. a.* incelikler, anlaşılması ve çözülmesi güç konular/noktalar; *bk.* **dakika** دقيقه.

dakik دقيق *A. s.* ince: *fikr-i dakik* "ince düşünce". *a.* toz hâline getirilmiş şey, un.

dakika دقيقه *A. a.* anlaşılması çok dikkat gerektiren, güç konu, ince nokta.

dakika-dân دقيقه دان *F. s.* ince meseleleri, anlaşılması güç noktaları bilen (kimse).

dakika-senc دقيقه سنج *F. s.* güç şeyleri, incelikleri akıl terazisinde ölçüp tartan (kimse).

dakika-şinâs دقيقه شناس *F. s.* anlaşılması güç konuları, nesne ve oluşların inceliklerini bilip tanıyan (kimse).

dakkâku'r-rikâb دقاق الركاب *A. a. mec.* ömrün son bölüğü, yaşlılık çağı, eğilip bükülme dönemi.

[1]**dâl** دال *A. a.* Osmanlı Türkçesi alfabesinin onuncu harfinin adı. Ebced hesabında sayı değeri 4'tür. [Şekilce benzeri olan ذ'den farkını belirtmek için "noktasız" anlamında *mühmel* ile vasıflanır, "dâl-i mühmele" diye anılır.]

[2]**dâl(l)** دال *A. s.* gösteren, işaret eden (nesne).

[3]**dâl(l)** ضال *A. s.* yolunu, izini kaybetmiş, doğru yoldan çıkmış, azmış (kimse).

dalâl ضلال, **dalâlet** ضلالت *A. a.* sapkınlık, doğru yoldan çıkma.–**dalâl-i kâmil** ضلال كامل Hak yolundan bütün bütüne uzaklaşma.

dâlle ضاله 1 başıboş gezinti, 2 yolunu şaşırmış, yoldan çıkmış (kimse), 3 yalanla kandıran (kimse), 4 göçebe, 5 dalgın, 6 kayıp, 7 başıboş (hayvan).

dâm دام *F. a.* 1 tuzak, fak, ağ: *d.-i murğ* "kuş tuzağı", 2 *mec.* hile, düzen.–**dâm etmek** ağ kurmak/sermek, tuzak hazırlamak

dâmâd داماد *F. a.* güvey.

dâmân دامان *F. a.* 1 etek, giysinin alt kenarı: *pâk-dâmen, ter-dâmen* "eteğinde

bulaşık olmayan, yani: namuslu, iffetli (kadın)", 2 dağ, yığın gibi yüksek yerlerin/şeylerin yere yakın/yere ulaşan bölümü: *d.-i kûh* "dağ eteği".

dâme ızzuhû دام عزه *A. dua sözü* "Yüceliği sürekli olsun/Sürekli yüce olsun."

dâmen دامن *F. a.* etek. *Bk.* **dâmân** دامان. –**dâmen der-meyân** دامن در میان eteği belinde, yani: hizmete hazır durumda olan (kimse).

dâmen-bûs دامن بوس *F. s.* etek öpme, etek öpücü/öpen.

dâmen-bûsî دامن بوسی *F. a.* etek öpme, etek öpmenin belirttiği nitelik.

dâmene دامنه *F. a.* dağ eteği/çevresi.

dâmen-gîr دامن گیر *F. a.* eteğe yapışan, yani: hasım, davacı, düşman.

dâmgâh دامگاه, **dâmgeh** دامگه *F. a.* tuzak yeri, yani: dünya.

dâmiğa دامغه *A. a. tıp* kanı damla damla akıp duran yara.

dâmis دامس *A. s.* 1 (gece için) karanlık, 2 (karanlık için) zifiri, koyu.

[1]**dân** دان *F. takı* Alet ve kap adları yapar: *âteşdân* "ateşlik, mangal", *cüzdân* "para çantası", *çâydân* "çay pişirme kabı, *nemekdân* "tuzluk".

[2]**-dân** دان *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bilen, bilir (kimse): *kadr-dân* "değer bilir", *nükte-dân* "nükte bilir, şakacı, şakadan anlar, esprili".

dânâ دانا *F. s.* bilen, bilici, bilgili: *merd-i dânâ* "bilgili kişi".

dâne دانه *F. a.* (*T. h. dili:* **dene** دنه, **tene** تنه) 1 arpa, buğday vb. gibi tahıl ürünü, 2 *T. mec.* her türlü küçük boyda yuvarlak, çekirdek: *d.-i hardel* "hardal tanesi", 3 *T.* saçma, tüfek mermisi, kurşun, 4 yemlik, tuzağa serpilen buğday vb.

dâne-çîn دانه چین *F. s.* 1 tane toplayıcı/devşirici, 2 yere saçılmış, döküntü hâlindeki küçük şeylerden yararlanan (kimse).

dânek دانك *F. a.* küçük tane, tanecik.

dânende داننده *F. s.* bilici, bilen (kimse): *d.i nikât* "incelikleri bilen".

dâniş دانش *F. a.* 1 bilme, biliş, 2 bilgi.

dânişger دانشگر *F. s.* bilen, bilgili (kimse).

dânişmend دانشمند *F. s.* (*T. k. dili:* **danışman** دانشمان, دانشمن) bilgi sahibi olan, bilgili (kimse). *a.* ilim adamı, bilim insanı.

dânişver دانشور *F. a.* bilgili kimse.

dânk دانك *F. a.* (*T. k. dili:* **denk** دنك) bir dirhemin altıda biri değerindeki ağırlık ölçüsü.

dank ضنك *A. a.* dar.

[1]**dâr** دار *A. a.* 1 büyük ev, konak, 2 bina, yapı, 3 yer, alan, mekân, yapı ve arsa bulunan yer, 4 şehir, belde, 5 göçebe halkın konduğu yer, oba: *dârü'l-emân* "güvenli/güvenlikli yer", *dârü'l-harb* "savaş alanı, Müslümanların yönetiminde bulunmayan yerler/topraklar", 6 yurt, konak.–**dâr-ı bakâ** دار بقا sürekli kalış yurdu, öte dünya.–**dâr-ı ıbret** دار عبرت ibret konağı, yani: dünya.–**dâr-ı fenâ** دار فنا yok oluş yurdu, bu dünya.–**dârü'd-darb** دار الضرب darphane.–**dârü'l-emân** دار الامان güvenli yer.–**dârü'l-harb** دار الحرب savaş bölgesi ve Müslümanlar için yurt sayılmayan/Müslümanların elinde bulunmayan yerler. **dârü'l-hılâfe** دار الخلافه hılâfet merkezi.–**dârü'l-huld** دار الخلد sürekli kalış yeri, cennet.–**dârü'l-istihzârât** دار الاستحضارات içinde kimyevi işlemler/araştırma ve incelemeler yapılan, bu çalışmalar için gerekli maddeler ve araç gereçler bulunan yer, laboratuvar.–**dârü'l-karâr** دار القرار 1) sonsuzluk yurdu, ölümden sonra sonsuza dek durulacak konak, öte dünya, 2) cennet.–**dârü'l-mülk** دار الملك başşehir, devlet merkezi olan yer, payitaht. –**dârü's-saltane** دار السلطنه *öncekine bk.*–**dârü's-seîr** دار السعیر cehennem. –**dârü's-selâm** دار السلام 1) cennet, 2) (eskiden) Bağdat.–**dârü'l-vilâde** دار الولاده doğumevi.

[2]**dâr** دار *F. a.* idam sehpası.

[3]**dâr** دار *F. a.* savaş. [Aslında "Sahip ol, bırakma" anlamındadır, daha çok "Tut" anlamındaki **gîr** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *dâr ü gîr* "Tut ve sahip ol/bırakma." Bu öbek de "savaş, dövüş" anlamında kullanılmıştır; **dâr gîr** biçimi de vardır.]

[4]**-dâr** دار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tutan, taşıyan, elinde tutup götüren; saklayan, koruyan, bekleyen: *sancak-dâr* "sancağı taşıyan", *mühr-dâr* "padişahın mührünü koruyan, yanında taşıyan", 2 sahip olan, eli altında bulunduran, *cihân-dâr* "cihana sahip olan", *hukm-dâr* "buyruk sahibi", *tâc-dâr* "taç sahibi", *mâl-dâr* "mal mülk sahibi, zengin".

[5]**dârr** ضار *A. s.* kayba uğramaya yol açan, zarar verici olan (kimse/durum vb.).

dârâ دارا *F. a.* 1 Eski İran hükümdar sülâlelerinden Keyâniyân sülâlesinin dokuzuncu ve son hükümdarı, Dârâb, Dârâv, Darius. [İskender'le yaptığı savaşta yenilmiş ve İskender'in parayla satın aldığı iki saray görevlisi tarafından öldürülmüştür.] 2 büyük hükümdar.

darabân ضربان *A. a.* vuruş, atış: *d.-i nabz* "nabız atışı".

darâir ضرائر *A. ç. a.* develer, koyunlar; *bk.* **darret** ضرة.

dârât دارات *F. a.* göz kamaştırıcı büyüklük, şan, görkem, gösteriş, şatafat, debdebe.–**dârât göstermek** büyüklenmek, büyüklük satmak.

[1]**darb** ضرب *A. a.* 1 tür, cins, çeşit, 2 beytin ikinci mısraı, 3 *mat.* çarpma işlemi, 4 *T.* güç, zor, baskı: *darb-ı dest* "kol gücü", 5 *T.* sertlik, haşinlik.–**darb etmek** sert davranmak, dövmek.

[2]**darb, zarb** ضرب *A. a.* 1 (-e) vurma, 2 (-i) dövme, 3 *T.* (davul için) çalma, 4 (madeni paraya) sikke basma.–**darb-ı mesel** ضرب مثل bir hikâyeye dayanıp örnek olarak kullanılan meşhur söz; atasözü.

darbe, darbet ضربه *A. a.* 1 bir kere vurma, bir/tek vuruş, 2 (sopa, kılıç vb. ile) vurma, çarpma.

darebât ضربات *A. ç. a.* vuruşlar; *bk.* **darbe** ضربه.

dârende دارنده *F. s.* tutucu, gizleyici, saklayıcı, alıkoyucu.

dâreyn دارین *A. ç. a.* iki yurt, dünya ve ahiret.

dârib ضارب *A. s.* (-e) vuran, (-i) döven (kimse).

darîh ضریح *A. a.* mezar.

darîr ضریر *A. a.* anadan doğma kör (kimse).

darrâ' ضراء *A. a.* güçlük, sıkıntı, üzücü durum.

dârû دارو *F. a.* ilaç, em.

dârûberd داروبرد *F. a.* gösterişlilik, görkem, göz kamaştırıcı büyüklük, ihtişam.

dâs داس *F. a.* 1 orak, 2 iki yanı keskin, ucu sivri silah, meç.–**dâs-ı zerrîn** داس زرین altın orak, yani: hilâl biçimindeki ay.

dâsâr داسار *F. a.* çağrıcı, tellâl, simsar.

dâse داسه *F. a.* orak.

dâstân داستان *F. a.* (*T. k. dili:* **dâsitân**) 1 tarih, 2 bir tarih olayını, bir kahramanlık öyküsünü, bir kahramanın başından geçenleri anlatan çoklukla manzum eser, hikâye.

dâstân-serâ/-serây داستان سرا/سرای *F. a.* destan anlatan/okuyan kimse.

dâstâr داستار *F. a. bk.* **dâs** داس.

dâşte داشته *F. s.* yıpranmış, eskimiş (nesne).

dâv داو *F. a.* satranç, dama, tavla gibi oyunlarda sıra.
dâver داور *F. a.* 1 (büyük harfle) yaratıklarına iyilikler bağışlayan, adaletli davranan Yüce Tanrı, 2 *mec.* adaletli hükümdar.
dâveri داورى *F. a.* hükümdarlık.
dâye دايه *F. a.* (*T.* طايه **taya**) 1 çocuk bakıcısı, dadı, 2 emzikli cariye, süt annesi.
dayf ضيف *A. a.* konuk.
dâyin داين *A. s.* (birine) borç veren, (birinden) alacaklı olan (kimse).
dayyik ضيق *A. s.* dar, sıkıntılı (yer).
de'b دأب *A. a.* 1 bir işte devam ve ayrılmadan emek çekip çalışma, 2 (davarı) hızla sürme, 3 atma, çıkarma, 4 süregelen uygulama, yaygın alışkanlık, âdet, töre, gelenek, yol, kural.
de'âim دعائم *A. ç. a.* payandalar, dayaklar, destekler; *bk.* **diâme** دعامه.
de'âvî دعاوى *A. ç. a.* davalar; *bk.* **da'vâ** دعوى.
debâbîc دبابيج *A. ç. a.* ipek kumaşlar; *bk.* **dibâc** ديباج.
debbâbe دبابه *A. a.* kale duvarlarını delip oymak için kullanılan eski bir tür savaş aleti.
debbâğ دباغ *A. a.* (*T. k. dili:* **tabak** طباق, طاباق) sepici, hayvan derilerini işleyip meşin, kösele hâline getiren kimse.
debbâğ-hâne, dibâğ-hâne دباغ خانه *F. a.* (*T. k. dili:* **tabakhâne** طباقخانه) ham deri işlenen yer, deri imalâthanesi.
debbûs دبوس *A. a.* (*T. k. dili:* **topuz** طوپوز) yuvarlak başlı, kısa saplı savaş aracı, gürz, bozdoğan.
debdebe دبدبه *A. a.* 1 gürültülü patırtılı ses: *d.-i kûs* "kös gürültüsü", 2 göz kamaştırıcı görünüş, gösteriş, görkem, şatafat.
debîr دبير *A. a.* yazıcı, yazı yazan, kâtip. **-debîri âsmân** دبير آسمان göğün ikinci katında bulunan Utarid gezegeni.**-debîr-i felek** دبير فلك *öncekine bk.*
debîristân دبيرستان *F. a.* kalem odası, okul, mektep.
debistân دبستان *F. a.* mektep, okul.
debûr دبور *A. a.* batıdan esen yel, batı rüzgârı.
debûs دبوس *F. a.* 1 topuz, 2 (gemide) kamara.
deccâl دجال *A. a.* kıyametten önce ortaya çıkacağı söylenen yalancı ve bozguncu kimse. [Bunun ortaya çıkışı kıyamet alâmetlerinden biridir.]
def(f) دف *A. a.* (*T. k. dili:* **tef** تف) "daire" denilen musiki aleti. [Çoklukla okuyucular kullanır.]
def' دفع *A. a.* 1 (-i) savma, (-i) giderme: *d.-i belâ* "belâyı savma", 2 duyulan sıkıntıyı giderme: *d.-i hâcet* "abdest bozma, sidiği/dışkıyı dışarı atarak duyulan sıkıntıyı giderme", 3 savulma, çekip gitme.**-def' etmek** savmak.**-def' olmak** çekip gitmek, uzaklaşmak.
def'a دفعه *A. a.* kez, kere: *d.-i ûlâ* "birinci kez".
defâin دفائن *A. ç. a.* gömüler, defineler; *bk.* **define** دفينه.
defâtir دفاتر *A. ç. a.* defterler; *bk.* **defter** دفتر.
defe دفه *T. a. bk.* **tefe** تفه.
defe'ât دفعات *A. ç. a.* kezler, kereler; *bk.* **def'a** دفعه.
deffe دفه *A. a.* yan, yüz. [Kitap cildinin bir yanı için kullanılır.]
deffeteyn دفتين *A. ikili ç. a.* cildin iki yanı.
defîn دفين *A. s.* gömülmüş, gömülü (kişi/nesne).
define دفينه *A. a.* 1 gömülü para, altın vb. değerli şeyler, gömü, 2 *mec.* pek değerli olduğu hâlde dışarıdan bakıldığında anlaşılmayan, gizli değeri olan kişi/mal.
defn دفن *A. a.* (-i) çukura koyup üstünü örtme, (ölüyü) gömme.
defter دفتر *A. a.* birbirine tutturulmuş yapraklardan oluşan, çoğunlukla dikdörtgen biçimindeki kâğıt destesi.**-defter-i a'mâl** دفتر اعمال bir kimsenin bütün iyi ve kötü işlerinin yazıldığı defter.**-defter-i hâkânî** دفتر خاقانى emlâk kayıtlarını ihtiva eden defterlerin saklandığı yer.
defter-hâne دفتر خانه *F. a. yuk. m. bk.*
defteri دفترى *F. s.* defterle ilgili ve ilişkili, defterde olan. *a.* defterci.
değâ دغا *A. a.* 1 oyun, hile, kötülük, 2 yalancı, oyuncu, güvenilmez (kimse).
deh ده *F. a.* on: *d.-sâle* "on yaşında".
dehâ' دهاء, **dehâ** دها *A. a.* olağanüstü zekâ, erişilmez derecede yüksek anlayış ve kavrayış, üstün ve seçkin kişilik özelliği.
dehâkîn دهاقين *A. ç. a.* çiftçiler, tarımla uğraşan köylüler; *bk.* دهقان **dihkân.**
dehâlet دخالت *T. a.* 1 (-e) girme, 2 (-e) sığınma.**-dehâlet eylemek** (-e) sığınmak.
dehâliz دهاليز *A. ç. a.* dehlizler; *bk.* **dehlîz** دهليز.
dehân دهان *F. a.* ağız: *d.-i teng* "ufak ağız".
dehâne دهانه *F. a.* (kimi kaplarda) ağız: *d.-i tennûr* "tandır ağzı".
deh-dile ده دله *F. s.* on gönüllü, yani: vefasız, hercai, ayran gönüllü (kimse).
dehen دهن *F. a.* ağız: *gül-dehen* "gül gibi kırmızı ve güzel ağızlı".
deheş دهش *A. a.* 1 çok ürkünç/korkunç olma, 2 çok korkma/ürkme.
dehlîz, dihlîz دهليز *A. a.* 1 evlerde sokak kapısıyla iç kapı arasındaki boşluk/aralık, 2 sokak kapısıyla ev arasındaki avluya bakan sofa, 3 evin kapısıyla üst kata çıkılan merdiven arasındaki boşluk, hayat.
dehr دهر *A. a.* 1 uzun ve sürekli zaman, 2 dünya, âlem.
dehre دهره *F. a.* (*T. k. dili:* **tahra** طهره) dal kesmeye yarayan ağzı dişli bir kesici âlet.
dehrî دهرى *F. s.* maddî dünya ile ilgili, manevî dünyaya/öte dünyaya inanmayan, materyalist (kimse).
deh-rûze ده روزه *F. s.* on günlük.
dehşet دهشت *A. a.* 1 korku ve ürküntü verme, korkunç olma, 2 insanın aklını başından alacak derecede büyük korku, ne yapacağını bilemez duruma düşüren aşırı ürküntü.
dehüm دهم *F. s.* onuncu.
dehvâ' دهواء *A. a. aş. m. bk.*
dehyâ' دهياء, **dehyâ** دهيا *A. s.* usta, işbilir, çok becerikli, cin fikirli (kimse). [Daha çok **dâhiye** ile birlikte, onu vasıflayıcı bir üye olarak kullanılmıştır: *dâhiye-i dehyâ*; *bk.* **dâhiye** داهيه.]
deh-yek ده يك *F. a.* onda bir.
dek دك *T. a.* oyun, tuzak, hile.**-deke düşmek** oyuna gelmek, tuzağa düşmek.
dekâkîn دكاكين *A. ç. a.* dükkânlar; *bk.* **dükkân** دكان.
dekke دكه *T. a.* (< *A.* **tekye** تكيه) tekke.
delâil دلائل *A. ç. a.* deliller; *bk.* **delîl** دليل.
delâl دلال *A. a.* naz, cilve, oynaklık, kırıtış.
delâlet دلالت *A. a.* 1 yol gösterme, kılavuzluk etme, 2 anlatma, gösterme, ... anlamına gelme, 3 belirti, gösterge, işaret.**-delâlet etmek** yol göstermek, kılavuzluk etmek.
delîl دليل *A. a.* 1 kılavuz, yol gösterici, 2 bilinmeyen bir şeyin bilinmesini sağlayan, bilinen bir şeyin de ne ve nasıl olduğunu göstermeye yarayan aracı, doğru iz, sağlıklı belirti.
¹delk دلق *A. a.* 1 eski, yırtık pırtık giysi, 2 dervişlerin giydiği eski ve yamalı hırka.
²delk دلك *A. a.* sürtme, ovuşturma.
delk-pûş دلقپوش *F. s.* yırtık pırtık ve yamalı hırka giyen (derviş).
dellâk دلاك *A. a.* (*T. k. dili:* **tellak** تلاق) hamamlarda müşterileri keseleyip yıkayan kimse.

dellâl دلال *A. a.* (*T. k. dili:* **tellâl** تلال) 1 alışverişte alıcıyla satıcı arasında aracılık eden kimse, 2 satılacak şeyi yüksek sesle duyurarak satan kimse.

delv دلو *A. a.* 1 kova, 2 on iki burçtan birinin adı. Güneş bu burca ikinci kânunun sekizinci günü girer.

delve دلوه *A. a.* kova.

dem be-dem دم بدم *F. z.* hiç ara vermeksizin, ardı sıra, anbean.

dem' دمع *A. a.* gözyaşı.

dem'a دمعه *A. a.* bir damla gözyaşı.

dem'ân دمعان *A. a.* ağzına kadar, silme dolu kap: *kadeh-i dem'ân* "silme dolu kadeh".

[1]**dem** دم *A. a.* kan.

[2]**dem** دم *F. a.* 1 nefes, soluk: *d.-i vâpesin* "son nefes", *Mesihâ-dem* "Hz. İsa gibi nefesi diriltici olan", 2 an, vakit, zaman, 3 şenlik, eğlence.–**dem gütmek** ... gibi yaşamak, ömür sürmek, gün geçirmek.–**dem urmak/vurmak** (-den) söz etmek, (-den) söz açmak, boş sözlerle iddiada bulunmak.–**dem çekmek** içki içmek, içki içerek vakit geçirmek.

demâdem دمادم *F. z.* sürekli, hep, her vakit.

demân دمان *F. a.* 1 sevinçten/öfke ve kızgınlıktan bağırıp çağırma, 2 azgın bir şekilde, kudurmuşça saldırma. *s.* 1 çılgına dönmüş: *pil-i demân* "çılgına dönmüş fil", 2 coşkun, azgın, kabarıp coşmuş, önüne gelen her şeyi sürükleyip götüren: *seyl-i demân* "azgın sel".

demâr دمار *A. a.* ölüm.

demâr-âver دمار آور *F. s.* düşmanını öldüren, intikam alan (kimse).

dem-beste دمبسته *F. s.* nefesi tutulmuş, soluğu kesilmiş, susmuş, tutulup kalmış: *bülbül-i dem-beste* "susmuş, sesi soluğu kesilmiş bülbül".

demdeme دمدمه *F. a.* 1 aldatma, kandırma, baştan çıkarma, 2 ün, nam, şöhret, 3 davul, kös, 4 kavga, kargaşa.

deme دمه *F. a.* körük.

demende دمنده *F. s.* 1 haykırarak/kükreyerek saldıran (hayvan): *şir-i demende* "kükreyerek saldıran aslan", 2 soluk veren, üfleyen: *ney-demende* "ney üfleyen".

demevî دموى *F. s.* 1 kanla ilgili, kandan kaynaklanan: *harâret-i demevî* "kandan kaynaklanan sıcaklık", 2 kanı baskın: *demevî-mizâc/demeviyyü'l-mizâc* "mizacında kan özellikleri baskın olan, sıcak ve yaş tabiatlı, kanlı canlı, coşkun, heyecanlı (kimse)", 3 çok kan toplanması türünden.

dem-güzâr دمگذار *F. s.* (bir şekilde) vakit geçiren (kimse).

demîde دميده *F. s.* gelişmiş, yetişmiş, büyümüş (fidan vb.): *nev-demîde* "yeni bitmiş, yeni büyümüş".

dem-keş دمكش *F. s.* neyzenlerin sürekli üfürenleri; bülbül, kanarya gibi kuşların sürekli ötenleri, özellikle de avurdunu kabartıp durmadan kendine has bir ses çıkaran bir tür güvercin için kullanılır.

demne, dimne دمنه *F. a.* çakal.

dem-sâz دمساز *F. a.* arkadaş, yoldaş, dost.

denâet دنائت *A. a.* alçaklık, düşüklük, kötü huyluluk, soysuzluk.

denânîr دنانير *A. ç. a.* altınlar, altın paralar; *bk.* **dînâr** دينار.

denâset دناست *A. a.* kirlilik, kir pas içinde oluş.

dendân دندان *F. a.* diş.

dendâne دندانه *F. a.* (tarak, çark, testere vb. gibi çentikli şeylerde) sivri çıkıntı.

dendân-müzd دندان مزد *F. a.* diş kirası.

dendene دندنه *F. a.* yavaş sesle kendi kendine söylenme, mırıldanma: *d.-i fertût* "çok yaşlı, bunamış birinin kendi kendine söylenip durması".

dene دنه *F. ünl.* sevinç çığlığı.

denehu دنخو *T. ünl.* Hey! Yaşasın! Aman Allah'ım! vb. sevinç, şaşma bildirir.

denes دنس *A. a.* kir, kir pas.

deng دنك *F. s.* şaşkın, aklı dağılmış, ne yapacağını bilemez duruma gelmiş (kimse).

deni' دنيى, **deni** دنى *A. a.* ve *s.* 1 alçak, değersiz: *dünyâ-yi deni* "alçak dünya", 2 soysuz, utanmaz, sıkılmaz, baldırı çıplak (adam), 3 işe yaramayan (adam).

deni'e دنيئه *A. a.* insanı aşağılayan, insanlık değerini düşüren çirkinlik, eksiklik, leke, kınanacak hâl ve davranış, ayıp, kusur, kötü huy ve davranış: *deni'e-i üşmenk* "yaltaklanma çirkinliği".

denis دنس *A. s.* kirli, paslı (nesne/söz/görüş vb.).

denk دنك *F. a.* 1 yük, 2 (yük hayvanına yüklenen) yükün yarısı, 3 denge, terazi, 4 bohça, bağ, demet, balya, tutam.–**denk etmek** denklemek, iki yana eşit şekilde yüklemek.–**denk kaçırmak** gümrük vergisini vermemek/ödememek.–**denk çekirdek** eskiden miskalin dörtte birine ya da altı çekirdeğe eş değerde on iki dirhemlik bir ağırlık ölçüsü.

denkâdenk دنكادنك *F. s.* tam dengede, dengeli, eşit.

[1]**der** در *F. a.* kapı.–**der-i saâdet** در سعادت İstanbul.

[2]**-der** در *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yırtan, yaran, parçalayan: *ciger-der* "ciğer parçalayan", *saf-der* "saf yaran", *perde-der* "perde yırtıcı, yani: utanmaz, arlanmaz, iffetsiz (kadın)".

[3]**der-** در *F. takı* Türkçe'nin bulunma hâli eki **-de**'ye karşılıktır: *der-enbâr* "ambarda".

[4]**der(r)** در *A. a.* hayır, iyilik: *li'llâhi derruhû* "Allah ödüllendirsin, ödülünü Allah versin" anlamında dua sözü; *lâ derre derruhû* "işi hayırlı olmasın" anlamında beddua sözü.

[1]**derâ** درا *F. a.* çan, çıngırak.

[2]**-derâ** درا, **derây** دراى *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) dırlayıp duran, bitevi söyleyen, çan çan eden (kimse): *yâve-derâ/derây* "durmadan boş sözler söyleyen, çene çalan, gevezelik eden (kimse)".

der-âğûş درآغوش *F. a.* kucaklama.–**der-âğûş etmek** kucaklamak.

derâhim دراهم *A. ç. a.* dirhemler; *bk.* **dirhem** درهم.

derârî درارى *A. ç. a.* parlak, ışıltılı şeyler; *bk.* **dürrî** درى.

derâyende دراينده *F. s.* çan çan eden, dırlayıp duran (kimse).

derbân دربان *F. a.* kapıcı.–**derbân-i felek** دربان فلك *F. a. mec.* güneş/ay.

derbâr دربار *F. a.* 1 ev, konut, 2 avlu, açıklık, 3 kabul salonu.

derbend دربند *F. a.* (*T. h. dili:* **dervend** دروند, **derven** درون) 1 sınır boylarındaki küçük savunma yeri, küçük kale, 2 dağın yüksek yerlerindeki dar geçit, boğaz, 3 geçitlerde gözcülük etmek üzere bulunan küçük birlik.

derbendât دربندات *T. a.* derbentler.

derc درج *A. a.* 1 (-i) araya sokma, (-e) yer verme, (-i) (-in) içine koyma, (-e) (de) yer verme, 2 taşıma, yığma, 3 hattatların yazı çalışması örneklerini barındıran dürülmüş kâğıt, meşk tomarı.–**derc etmek** (-i) (-in) içine koymak.

derd درد *F. a.* üzüntü, acı, keder, 2 tasa, kaygı, içte duyulan huzursuzluk: *d.-i dil* "gönül huzursuzluğu".

der-dest در دست *F. s.* elde, tutulmuş, gereği yapılmak üzere ele alınmış/geçirilmiş (kimse/iş).

derdmend دردمند *F. s.* (*T. k. dili:* **derdimend, derdümend**) dertli, derde düşmüş, dert sahibi (kimse).

derdnâk دردناك *F. s.* 1 dertli, 2 kaygılı.

dere, derre دره *F. a.* 1 iki dağ arasındaki açık ve çukur yer, 2 dağlarda sel sularının aktığı yarık, yatak, 3 ırmakcık, çay.–**dere-i âsmân** درۀ آسمان Samanyolu, Samanuğrusu.

derec درج *A. ç. a.* basamaklar; *bk.* **derece** درجه.

derece درجه *A. a.* 1 yukarı çıkacak basamak; *zıddı:* **dereke** دركه: *d.-i süllem* "merdiven basamağı", 2 birbirini izleyen yükseklikleri aşağıdan yukarıya doğru giden sırası, aşama, 3 ölçü, sıra, mertebe: *d.-i bâlâ* "yüksek sıra/mertebe" 4 kısım, bölük, 5 bir çemberin 60'ta birine eşit olan açı birimi, 6 *gökb.* açı değeri bakımından yıldızların yörüngelerinin 360'ta biri. [Bu sayı sonra 12 burca bölünmüş ve her burç açısı otuz derece sayılmıştır. Her derece 60'ar dakika, her dakika 60'ar saniye ve her saniye 60'ar sâlisedir.] –**derece derece** *z.* yavaş yavaş, basamak basamak, birer birer.

derekât دركات *A. ç. a.* en alt basamaklar/en aşağı tabakalar; *bk.* **dereke** دركه.

dereke دركه *A. a.* 1 aşağı inilen basamak: *d.-i mirkât* "merdivenin en alt basamağı", 2 en aşağı kat: *d.-i cehennem* "cehennemin en alt katı".

deren درن 1 kir, pas, 2 kirlenme, kir bulaşma, 3 (el, üst baş) kirli olma.

derende, derrende درنده *F. s.* yırtıcı (hayvan): *şîr-i derende* "yırtıcı aslan".

dergâh درگاه *F. a.* 1 Yüce Tanrı'nın katı/huzuru: *d.-i İlâhî*, 2 *mec.* hükümdarların, büyük adamların yanı ve bulundukları yer, eşik, kat, huzur, 3 bir tarikatin şeyhi ve dervişlerinin oturdukları yer, tekke.–**dergâh kapu** büyük ve gösterişli dış kapı, giriş kapısı.

dergeh درگه *F. a. bk.* **dergâh** درگاه.

der-hâl در حال *F. z.* o anda, hemen, vakit geçirmeksizin.

derhem درهم *F. s.* 1 karışık, dolaşık, karmakarış, 2 buruşuk. *A.* incinme, kırılma.–**derhem olmak** 1 karışıp dolaşmak, birbiri içine girmek, 2 *mec.* incinmek, kırılmak.

der-hor/har درخور *F. s.* uygun, yerinde, yaraşık.

¹**deri** درى *F. a.* eski Farsça'nın sarayda konuşulan doğru ve güzel şekli, saray Farsçası.

²**deri** درى *F. s.* dereyle ilgili ve ilintili, derede olan/yaşayan: *kebk-i deri* "dere kekliği".

deriçe دریچه *F. a.* 1 iki kanatlı büyük kapılarda kanatlardan birinin içine yerleştirilmiş, insan girip çıkmasına elverişli küçük kanat, 2 pencerelerdeki açılır kapanır kanat, pencere kanadı.

deride دریده *F. s.* yırtılmış, yırtık. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *perde-deride, nikâb-deride mec.* "yolsuz, iffetsiz kadın".]

deride-dehen دریده دهن *F. s.* 1 boşboğaz (kimse), 2 acı konuşan, incitici söz söyleyen (kimse).

derk درك *A. a.* 1 (-i) anlama, (-i) kavrama, (-e) akıl erdirme, (bir şeyin) gerçekliğine ermek için kafa yorma: *d.-i hakâyık* "gerçekleri anlama/kavrama".–**derk eylemek** 1) anlamak, akıl erdirmek, 2) en aşağı kat, dip.

derkâr درکار *F. s.* işte, işte olan, işin içinde yer alan, belli, besbelli, apaçık.–**derkâr olmak** işin içinde olmak, söz konusu olmak.

der-kenâr درکنار *F. a.* 1 kucağa/kucakta, 2 bir yazının altına/kenarına düşülen not, 3 bir yazının/mektubun altına/kenarına not düşmek.–**der-kenâr etmek** (birini) kucaklamak, kucağına almak. –**derkenâr eylemek** kenarda tutmak, bir yana koymak.

dermân درمان *F. a.* 1 ilaç, iyileştirici araç/madde, 2 güç, dayanma gücü, dayanıklılık, takat.

der-mânde درمانده *F. s.* kapıda kalmış, yani: bitkin, kesilmiş, gücü tükenmiş, bitkin, çaresiz, zavallı.–**der-mânde kalmak** sıkıntı ve açmaza düşmek, darda kalmak, daralmak.

der-mândegân درماندگان *F. ç. a.* bitkinler, âcizler, zavallılar.

der-mândegî درماندگی *F. a.* âcizlik.

der-meyân درمیان *F. a.* 1 arada, ortada, orta yerde, 2 halk içinde, ulu orta.–**der-meyân etmek** ortaya getirmek/koymak, göz önüne sermek.

der-piş در پیش *F. z.* önde, önünde.–**der-piş etmek** öne/ileri koymak, önde tutmak, öngörmek.

derrâce درّاجه *A. a.* 1 eskiden üstü sığır gönüyle örtülü, tekerlekli, içindekiler tarafından bir düzenekle hareket ettirilerek yavaş yavaş kale dibine sokulan bir tür savaş aracı, 2 *T.* bisiklet.

derrâk درّاك *A. s.* kolay ve çabuk kavrayışlı, kavrayış ve anlayışı çok güçlü (kimse/akıl): *akl-i derrâk* "çabucak kavrayan akıl", *kuvve-i derrâk* "kolay ve çabuk kavrama gücü".

ders درس *A. a.* 1 bilgi edinme, bir konuda bilgi sahibi olmak için okuma, belleme, 2 *mec.* yararlı sonuç, kazanç, pay, hisse.–**ders almak** okumak, öğrenmek için bilgi edinmek.–**ders vermek** bilgi aktarmak, okutmak.–**ders-i âm** درس عام 1) eskiden müderrislerin camilerde verdikleri, isteyen herkesin katılabildiği, halka açık ders, 2) bu tür ders veren hoca.–**ders-i ıbret** درس عبرت insanın gözünü açan/insanda göz açıklığı sağlayan sonuç, us payı.

der-uhde درعهده *F. s.* üste alınmış, üstlenilmiş (iş).

derûn درون *F. a.* 1 iç: *d.-i sefîne* "geminin içi", 2 kalp, gönül: *derd-i derûn* "kalp ağrısı, gönül üzüntüsü".

derûnî درونى *F. s.* içten gelen, gönülden yükselen, yürekten kopan: *âh-i derûnî* "yürekten kopan/gönülden yükselen ah".

dervâze دروازه *F. a.* açık duran, gerek duyulmadıkça kapanmayan büyük kapı. –**dervâze-i gûş** دروازۀ گوش *mec.* kulak deliği.–**dervâze-i nûş** دروازۀ نوش *mec.* ağız.

derviş درویش *F. a.* 1 yoksul, dilenci, 2 *tas.* Herhangi bir tarikate girmiş kimse, 3 *tas.* dünyadan yüz çeviren, vaktini yalnızca dua ve ibadetle geçiren, olanca benliğiyle Tanrı'ya yönelmiş (kimse).

deryâ دریا *F. a.* deniz.–**deryâ-yı ahzar** دریای اخضر yeşil/mavi deniz, *mec.* gök, gökyüzü.–**deryâ-yı la'l** دریای لعل lâl denizi, *mec.* şarap küpü/fıçısı.

deryâ-bâr دریا بار *F. s.* deniz gibi coşan, coşkun tabiatlı (kimse). *a.* deniz kenarındaki ülke.

deryâbend دریابند *F. a.* liman.

deryâçe دریاچه *F. a.* küçük deniz, büyük göl.

deryâ-dil دریادل *F. s.* yüce gönüllü, sabırlı, dayanıklı, hoşgörülü (kimse).

deryâ-keş دریا کش *F. a.* ve *s.* çok içki içen, bekri.

deryâ-nûş دریا نوش *F. a.* ve *s. bk.* **deryâ-keş** دریا کش.

deryûz دریوز *F. a.* dilencilik.

deryûze دریوزه *F. a. yuk. m. bk.*

deryûzeger دریوزه گر *F. a.* dilenci.

derz درز *A. a.* 1 yiv, (giysideki) dikiş yeri, 2 taş/tuğla ile örülmüş duvarlarda taş ve tuğla aralarında kalan boşlukların harçla doldurulup mala ile düzeltilmesiyle oluşan düzgün kabartı, çizgi.

der-zencir در زنجیر *F. s.* zincirde, zincirle bağlı.–**der-zencir etmek** zincirle bağlamak.

derzi درزی *F. a.* (*T. k. dili:* **terzi** ترزی) elbise diken kimse.

desâis دسائس *A. ç. a.* kandırmacalar; *bk.* **desise** دسیسه.

desâtir دساتیر *A. ç. a.* 1 not defterleri, 2 kopyalar, örnekler, modeller; *bk.* **düstûr** دستور.

desem دسم *A. a.* çerviş yağı.

desise دسیسه *A. a.* düzen, oyun, dolap, hile.

desîsekâr دسیسه کار *F. s.* oyuncu, dubaracı, hileci (kimse).

deskere دسکره *F. a.* (*T. k. dili:* **teskere** تسکره) 1 hasta taşımak için kullanılan dört kollu geniş tahta, sedye, 2 yapılarda tuğla, harç vb. taşımak için kullanılan dört kollu gereç.

dessâs دساس *A. s.* çok kandırıcı, çok hileci (kimse).

dest دست *F. a.* el.

dest-âmûz دست آموز *F. s.* yavru iken beslenip ele alıştırılmış (avcı kuş).

destân دستان *F. a.* 1 hikâye, masal, menkıbe, 2 ezgili hikâye, hikâyeli türkü, 3 büyü, afsun, sihir, 4 düzen, dolap, oyun, hile, 5 kuş ötüşü: *hezâr-destân* "bülbül".

destân-serâ/sirâ دستان سرا *F. s.* ırlayıcı, şakıyıcı, şarkı söyleyici.

destâr دستار *F. a.* sarık.

destâr-bend دستار بند *F. a. ve s.* sarık saran, başı sarıklı.

destârçe دستارچه *F. a.* mendil, yağlık.

destâr-zen دستارزن *F. s.* hileci, oyuncu, düzenbaz (kimse).

destâseng دستاسنك *F. a.* sapan.

dest-âviz دستآویز *F. a.* küçükten büyüğe sunulan armağan, küçük ve değersiz hediye.

dest-bâz دست باز *F. a.* tavla, satranç gibi oyunlarda taşı düşünmeden, hemen oynayan/süren oyuncu.

dest be-dest دست بدست *F. a.* el ele, el sıkışıp anlaşarak yapılan peşin satış.

dest-bûs دستبوس *F. a.* el öpme.

dest-bûsî دستبوسی *F. a.* el öpmek eylemi.

dest-bürd دستبرد *F. a.* üstünlük, baskınlık, galebe.

deste دسته *F. a.* 1 (çeşitli alet ve kap kacakta) tutma yeri, sap, kulp, 2 demet.

deste-çûp دسته چوب *F. a.* çomak, sopa.

destek دستك *F. a.* 1 küçük el, elcik, 2 pamuk eğirme aleti, iğ, kirmen, 3 *T.* kapı açılmaması için arkasına konulan ağaç, payanda, dayak.

dester دستر *F. a. aş. m. bk.*

destere دستره *F. a.* (*T. k. dili:* **testere** تستره) el bıçkısı, testere.

deste-seng دسته سنك *F. a.* boya ezmekte kullanılan taş, boyacı mühresi.

destgâh دستگاه *F. a.* (*T.* **dezgâh** دزگاه, **tezgâh** تزگاه) 1 iş yeri, 2 bez, çul vb. dokuma aleti, 3 bir iş yapan/bir şey üreten sanatkârların önlerindeki genişçe tahta/masa, 4 kahve, meyhane gibi yerlerdeki hizmet masası, büfe, 5 gemi yapılan yerlerde omurğanın oturtulduğu tahta altlık, kızak.

destgeh دستگه *F. a. yuk. m. bk.*

dest-gir دستگیر *F. s.* yardımcı, el uzatıcı, arka çıkıcı, koruyucu.

dest-hoş دست خوش *F. a.* oyuncak.

desti دستی *F. a.* kulplu, emziksiz, topraktan yapılmış, içine su, şarap vb. sıvı konulan kap.

destîne دستینه *F. a.* el bileziği.

dest-mâl دستمال *F. a.* el silecek bez, mendil.

dest-mâye دستمایه *F. a.* anapara, sermaye.

dest-müzd دستمزد *F. a.* ayak teri, bahşiş.

dest-nişânde دست نشانده *F. a.* boyun eğdirilmiş, bağlı duruma getirilmiş.

dest-res دسترس *F. s.* (-i) elde etmiş, (-i) ele geçirmiş, (-e) erişmiş (kimse). **–dest-res olmak** elde etmek, erişmek.

destûr دستور *F. a.* 1 yol verme, bırakma; *eşanl.* **izn** اذن, **ruhsat** رخصت, 2 (-i) işten çıkarma, 3 yol, yol yordam; *eşanl.* **usûl** اصول, **tarz** طرز, 4 ayrıcalık; *eşanl.* **imtiyâz** امتیاز.

destvân دستوان, **destvâne** دستوانه *F. a.* eldiven.

destyâr دستیار *F. s.* yardımcı.

destyâri دستیاری *F. a.* yardımcılık.

deşne دشنه *F. a.* hançer.**–deşne-i Lâri** دشنهٔ لاری Lâr işi hançer.**–deşne-i subh** دشنهٔ صبح tan yeri ağarırken ufka yayılan ışık demeti

deşt دشت *F. a.* kır, ova, çöl.

[1]**dev** *T. a. bk.* **div** دیو.

[2]**dev** دو *F. a.* koşma, seğirtme. [**tek** تك ile birlikte bir ikileme içinde kullanılır.]

devâ' دواء, **devâ** دوا *A. a.* 1 iyileştirici madde, em, ilaç, 2 çare, çıkış yolu.**–devâ-yı misk** دواء مسك Edirne'de yapılan güzel kokulu bir tür helva.

devâb(b) دواب *A. ç. a.* binek hayvanları; *bk.* **dâbbe** دابه.

devâhi دواهی *A. ç. a.* acı verici, yıkıma ve üzüntüye yol açan olaylar, musibetler, belâlar; *bk.* **dâhiye** داهیه.

devâi دواعی *A. ç. a.* 1 sebepler, itici/yol açıcı güçler, bir işi gerekli kılan durumlar, yöneltici ve yönlendirici konular, bir sonuca ulaşmaya yardımcı olan araçlar, 2 eğilimler, düşkünlükler; *bk.* **dâıye** داعیه.

devâir دوائر *A. ç. a.* daireler; *bk.* **dâire** دائره.

devâlib دوالیب *A. ç. a.* dolaplar; *bk.* **dûlâb** دولاب.

devâm دوام *A. a.* sürüp gitme, değişmeden olduğu gibi kalma, durumunu sürdürme, tükenmezlik, değişmezlik, sürerlik: *ber-devâm* "aynı yolda, aynı durumda; sürekli, devam üzere", *d.-i devlet ü ıkbâl* "güç ve mutluluğun sürüp gitmesi".

devân دوان *F. s.* seğirtici, koşucu (kimse).

devâr دوار *A. a.* baş dönmesi.

devâ-sâz دواساز *F. s.* çare bulucu (kimse).

devât دوات *A. a.* (*T. k. dili:* **divit** دیویت) hokkalı kalemlik, yazı takımı.

devâvin دواوین *A. ç. a.* divanlar, şiir kitapları; *bk.* **dîvân** دیوان.

devende دونده *F. s.* koşucu, seğirtici (kimse/at).

deverân دوران *F. a.* 1 dönme, dolaşma: *d.-ı dem* "kanın damarlarda dolaşması", 2 ağızdan ağza geçme, yayılma.

devha دوحه *A. a.* ulu ağaç.

devit دویت *F. a.* divit; *bk.* **devât** دوات.

devlet دولت *A. a.* 1 mutluluk, güç, zenginlik, 2 başarı, 3 belli sınırlar içinde toprak bütünlüğüne sahip olarak siyasi bakımdan örgütlenmiş bir halkın oluşturduğu varlık, 4 devleti yöneten siyasi güç, hükûmet.

devr دور *A. a.* 1 dönme, 2 gezip dolaşma: *d.-i âlem* "dünyayı gezip dolaşma", 3 (bir şeyi) birinden alıp başkasına verme, (bir şeyi/görevi/sorumluluğu) başkasının üstüne geçirme/yükleme, 4 mevsim, belirli süre: *d.-i gül* "gül mevsimi", 5 (*Kur'an'ı*) baştan sona sırasıyla, cüz cüz okuma, 6 Türk musikisinde bir usul.**–devr etmek** dönmek.**–devr eylemek**, dönüp durmak.**–devr-i dâim** دور دائم sürekli dönme.**–devr-i ebvâb** دور ابواب kapı kapı gezip dolaşma.**–devr-i revân** دور روان Türk musikisinde bir usul.**–devr-i zemân** دور زمان uğur, baht, talih.

devrân دوران *F. a.* 1 zaman: *sâkî-yi devrân* "zamanın sakisi", 2 uğur, talih.**–devrân etmek** dolaşmak.

devre دوره *A. a.* dönüş, dönme: *devre-i seneviyye* "bir yıllık dönüş".

devserâni دوسرانی *F. a.* büyük, iri yapılı (deve).

devvâr دوار *A. s.* durmadan, sürekli dönen: *çarh-ı devvâr* "sürekli dönen gök".

devvâre دواره *A. a.* pergel.
dey دى *F. a.* kış.
deycûr ديجور *F. s.* karanlık: *şeb-i deycûr* "karanlık gece".
deyden ديدن, **deydene** ديدنه *A. a.* kural, töre, yol, usul, âdet.
deymûmet ديمومت *A. a.* sürekli olma, bozulmadan ve değişmeden olduğu gibi kalma, süreklilik hâli: *d.-i sıhhat* "sağlığın sürekliliği".
deyn دين *A. a.* borç, belli bir süre sonunda ödenmek üzere ödünç alınan para.
deyr دير *A. a.* manastır.
deyrânî ديرانى *A. s.* manastırda oturan/yaşayan (papaz).
Deyyân ديان *A. a.* egemen, dilediğini işleyen, dilediğini dilediği gibi yapan, sonsuz varlık sahibi olan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]
deyyâr ديار *A. a.* 1 manastırda yaşayan kimse, manastır papazı, 2 biri, herhangi biri, bir kimse, bir kişi.
deyyin دين *A. s.* dinine bağlı, dininin gereklerini yerine getiren, dindar.
deyyûs ديوث *A. a.* karısının başka erkekle/erkeklerle ilişkisine göz yuman kimse.
dıfda' ضفدع *A. a.* kurbağa.
dıhk ضحك *A. a.* gülme.
dık(k) دق *A. a.* ince ağrı.
dıl' ضلع *A. a.* 1 kaburga kemiği, 2 *mat.* bir şeklin bir yanı.
dırâm ضرام *A. a.* 1 ateşi alevlendirecek odun kırıkları, tutrak, küskü, 2 alevli odun.
dırgâm ضرغام, **dırgâme** ضرغامه *A. a.* 1 iri aslan, 2 *mec.* yiğit, yürekli, iri yapılı kimse.
dırgâm-intikâm ضرغام انتقام *F. s.* öc alma duygusu aslanca olan, aslan gibi güçlü öc alma duygusu taşıyan (kimse).
dırs ضرس *A. a.* azı dişi.
di دى *F. a.* dün, dünkü gün.
di'âme دعامه *A. a.* kalın direk, payanda, destek.
dibâ ديبا *F. a.* tek renkli olabildiği gibi genel olarak türlü renklerde desenlerle dokunmuş, desenlerin arasına gümüş veya altın teller atılan kalın ipekli kumaş, canfes: *d.-yi münakkaş* "işlemeli ipek kumaş". [Üretildiği yerlere göre isimler alırdı.]
dibâc ديباج *F. a.* ünlü ipek kumaş; *bk.* **dibâ** ديبا.
dibâce ديباجه *A. a.* (kitapta) giriş, mukaddime.
dibâğat دباغت *A. a.* sepicilik, tabaklık.
didân ديدان *A. a.* kurtçuklar; *bk.* **dûde** دوده.
dîdâr ديدار *F. a.* 1 görme, 2 yüz, çehre, cemal.
[1]**dîde** ديده *F. a.* göz: *nûr-i dîde* "gözün ışığı, yani: görüş, görme niteliği", *mec.* sevgili, yar.
[2]**-dîde** ديده *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 gören, 2 (-e) erişen, (-i) elde eden: *kerem-dîde* "iyilik gören, iyiliğe erişen", *zarar-dîde* "zarara uğrayan".
dîdebân ديده بان *F. s.* 1 gözetici, gözleyici, 2 gözcü.
difân ضيفان *A. ç. a.* konuklar; *bk.* **dayf** ضيف.
dîg ديك *F. a.* topraktan yapılmış kap, tencere, çömlek, kavanoz: *d.-sifâlîn* "toprak tencere/çömlek". *d.-sevdâ mec.* "aşk tenceresi, yani: içinde sevgi pişirilen tencere".
dîger ديكر *F. s.* başka, başkası, öteki.
dîger-bâr ديكر بار *F. z.* başka sefer, başka zaman.
dîger-gûn ديكر كون *F. s.* bozuk, bozulmuş, başkalaşmış, durumu değişmiş.
dih ده *F. a.* köy.
dih-hudâ ده خدا *F. a.* köy ağası, köy kahyası.
dihî دهى *F. a.* köylü.

dihîm ديهيم *F. a.* 1 değerli taşlarla süslenmiş taç, 2 elmaslı serpuş.
dihiş دهش *F. a.* veriş, bağışlayış.
dihkân دهقان *A. a.* 1 çiftçi, köylü, 2 büyük toprak sahibi, köy ağası.
dîk ديك *A. a.* horoz.
dikâk, dükâk دقاق *A. a.* ufak parça, kırıntı.
dikkat دقت *A. a.* 1 incelik: *d.-i nazar* "bakış inceliği", 2 zihin yorarak ve yakın ilgi duyarak bakma: *nazar-ı dikkat* "uzun uzadıya gözden geçirme, yakın ilgi gösterme, derinden inceleme".
dil دل *F. a.* yürek, gönül.
dil-âgâh دل آگاه *F. s.* iç gözü açık, kalbi uyanık (kimse).
dil-ârâ دل آرا *F. s.* ve *a.* 1 gönül bezeyici, sevgisi gönül için süs olan, yani: gönül verilen, sevilen, 2 güzel, değerli, beğenilen, değerli bulunan.
dil-ârâm دل آرام *F. s.* ve *a.* gönle huzur verici.
dil-âşûb دل آشوب *F. s.* ve *a.* gönlü alt üst edici, iç huzurunu bozucu.
dil-âver دل آور *F. s.* ve *a.* yürekli, yiğit, korkusuz, gözü pek.
dil-âvîz دل آويز *F. s.* ve *a.* gönlün kapıldığı, gönlü kapıp alan.
dil-âzâr دل آزار *F. s.* gönül incitici (kimse).
dil-âzürde دل آزرده *F. s.* gönlü kırılmış, incinmiş (kimse).
dil-ber دل بر *F. s.* ve *a.* gönül alan, gönlü alıp götüren (güzel kadın).
dil-beste دل بسته *F. s.* ve *a.* gönlü bağlanmış, tutkun, âşık.
dil-cû دل جو, **dil-cûy** دل جوى *F. s.* gönlün aradığı/istediği (kimse/nesne).
dil-dâde دل داده *F. s.* ve *a.* gönül vermiş, âşık.
dil-dâr دل دار *F. s.* ve *a.* gönle hükmedici, sevgili.
dil-dûz دل دوز *F. s.* ve *a.* gönül delici, yani: kalbe acı verici.
dil-efgâr دل افكار *F. s.* ve *a.* gönlü yaralı, âşık.
dil-efrûz دل افروز *F. s.* gönlü aydınlatıcı, gönle ferahlık verici (söz/yer).
dil-figâr دل فكار *F. s. bk.* **dil-efgâr** دل افكار.
dil-firîb دل فريب *F. s.* ve *a.* gönül aldatıcı (güzel): *dil-firîb-i rûzigâr-ı bâtıl* "gönlü zamanın boş isteklerine aldanmış/kapılmış".
dil-fürûz دل فروز *F. s. bk.* **dil-efrûz** دل افروز.
dil-gîr دل كير *F. s.* 1 gönlü tutan/ele geçiren, gönle yerleşip kalan (güzel/sevgi vb.), 2 gücenmiş, incinmiş (kimse).
dil-güdâz دل كداز *F. s.* gönül eritici, yani: gönle acı verici, yürek yakıcı (söz/davranış vb.).
dil-güşâ دل كشا *F. s.* iç açıcı, ferahlık verici (yer).
dil-hâh دل خواه *F. s.* gönlün istediği, gönül isteği/arzusu olan (nesne).
dil-haste دل خسته *F. s.* gönlü hasta, yani: dertli, derde düşmüş (kimse).
dil-hırâş دل خراش *F. s.* gönül tırmalayıcı, yani: kalbe acı/ıstırab verici (çığıltı/ses vb.).
dil-hûn دل خون *F. s.* gönlü kanlı, yani: çok üzüntülü (kimse).
dilîr دلير *F. s.* yürekli, gözü pek, yiğit, cesur.
dilîrâne دليرانه *F. s.* ve *z.* yiğitçe, yiğide yakışır yolda ve biçimde.
dil-keş دل كش *F. s.* gönül çekici (güzel/ses/nesne).
dil-mürde دل مرده *F. s.* gönlü ölmüş, yani: duygusuz (kimse).
dil-nişîn دل نشين *F. s.* gönle yerleşen, gönlü yer edinen, gönülde oturan (sevgi/sevgili).
dil-nüvâz دل نواز *F. s.* gönül okşayıcı, gönlü hoş edici (söz/davranış/tavır vb.).

dil-pesend دل پسند *F. s.* gönlün beğendiği/hoşlandığı (kimse/nesne).
dil-pezîr دل پذیر *F. s.* gönlün benimsediği, gönle hoş gelen (nesne).
dil-riş دل ریش *F. s.* gönlü yaralı, dertli, kahırlı (kimse).
dil-rübâ دل ربا *F. s.* ve *a.* gönül kapıcı.
dil-sâz دل ساز *F. s.* gönül yapıcı, kalbe ferahlık verici (kimse/nesne).
dil-sitân دل ستان *F. s.* ve *a.* gönlü ele geçirici, gönül kapıcı.
dil-sûhte دل سوخته *F. s.* gönlü yanmış (kimse).
dil-sûz دل سوز *F. s.* gönül yakıcı (kimse).
dil-şâd دل شاد *F. s.* sevinçli, sevinmiş (kimse).–**dilşâd olmak** hoşlanmak, keyif sürmek, hoşça vakit geçirmek.
dil-şikâf دل شکاف *F. s.* gönlü yaralayıcı (söz/güzel vb.).
dil-şikâr دل شکار *F. s.* ve *a.* gönül avlayıcı (güzel).
dil-şikeste دل شکسته *F. s.* gönlü kırık (kimse).
dil-şüde دل شده *F. s.* ve *a.* gönlü gitmiş, gönlünü kaptırmış (kimse).
dil-şüküfte دل شکفته *F. s.* gönlü açılmış, yani: istekli, şevkli (kimse).
dil-teng دل تنك *F. s.* gönlü dar, yani: canı sıkkın, üzüntülü, gamlı, kederli (kimse).
dimâ' دماء, **dimâ** دما *A. a.* kanlar; *bk.* **dem** دم.
dimâğ دماغ *A. a.* 1 beyin, 2 *mec.* zihin, bilinç, 3 *mec.* anlayış, kavrayış.
dimen دمن *A. ç. a.* 1 eski düşmanlıklar, 2 süprüntüler, çer çöp/gübre yığınları; *bk.* **dimne** دمنه.
dimne دمنه *A. a.* 1 süprüntü, gübre, çer çöp yığını, 2 tilki [Bidpay'ın *Kelile ve Dimne* adlı eserinde], 3 eski düşmanlık, eski kin.
dîn دین *A. a.* bir topluluğun inancı ve inancının gereklerine bağlılıkla girdiği/tuttuğu yol.
dînâr دینار *A. a.* damgalı altın; kanunen on dirhem saf gümüş değerindeki altın.
dîndâr دیندار *F. s.* inançlı ve inancının gereklerini eksiksiz yerine getiren (kimse).
dîn-perver دین پرور *F. s.* inançlı, inancına sahip çıkan, inancı yolunda çaba gösteren (kimse).
dir' درع *A. a.* zırh, demir/çelik halkalarla örülmüş savaş gömleği.
dirahş درخش *F. a.* ışık, parıltı.
dirahşân درخشان *F. s.* ışıklı, parıltılı, ışık saçan, ışıl ışıl ışıyan, parıl parıl parlayan: *mihr-i dirahşân* "ışık saçan güneş".
diraht درخت *F. a.* ağaç: *d.-i ömr* "ömür ağacı".
dirâyet درایت *A. a.* bilgililik, işbilirlik, beceriklilik.
dirâz دراز *F. s.* uzun: *dûr ü dirâz* "uzun uzun, enikonu, uzun uzadıya, ayrıntılı olarak".
dirâz-dest دراز دست *F. s.* eli uzun, yani: ona buna sataşan/zarar veren/haksızlık eden, onun bunun huzurunu bozan (kimse).
dirâz-gûş دراز کوش *F. a.* uzun kulaklı, yani: tavşan.
dirâzî درازی *F. a.* uzunluk.
direfş درفش *F. a.* sancak, bayrak.–**direfş-i gâviyânî** درفش کاویانی İran mitolojisinde "Gâve" adlı demircinin deri önlüğü. [Elebaşılık ettiği isyanda iş önlüğünü sancak gibi kullanmasına dayanır.]
direm درم *F. a.* 1 madeni para, 2 (eskiden) okkanın dört yüzde biri, 3 (daha sonra) kilonun binde biri; eski dirhemin aşağı yukarı üçte biri.
direng درنك *F. a.* 1 yavaşlık, durgunluk, 2 durma, eğlenme, 3 dinlenme, huzur, istirahat: *bi-direng* "bir hâlde durmayan, değişip/başkalaşıp duran, sürekliği ve sürekliliği olmayan".

direv درو *F. a.* ekin biçme, biçim, hasat.
direvger دروگر *F. a.* orakçı, ekin biçen kimse.
direviş *T. h. dili: a.* (< *F.* **direfş** درفش) delik delmeye yarayan ince ve sivri uçlu çelik iğ, biz.
dirhem درهم *A. a.* eski okkanın dört yüzde biri. [Yaklaşık 3,20 gramlık, yetmiş adet orta boy arpanın ağırlığına denk bir ağırlık ölçüsü idi.] *bk.* **direm** درم.
diriğ دریغ *F. a.* esirgeme: *bi-diriğ* "bol, bol bol, esirgenmemiş". *ünl.* vah vah, yazık!–**diriğ olmamak** esirgenmemek.
diriğâ دریغا *F. ünl.* yazık, yazıklar olsun!
dirin دیرین, **dirine** دیرینه *F. s.* eski: *resmi dirin* "eski âdet".
dirre دره *A. a.* kırbaç.
disâr دثار *A. a.* 1 üstlük, kaftan, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "bürünmüş/çok" anlamında bir vasıflayıcı gibi kullanılmıştır: *merhamet-disâr* "çok merhametli".
dîv دیو *F. a.* (*T. k. dili:* **dev** دو) 1 şeytan, 2 cin, 3 iri ve korkunç görünümlü hayali yaratık.
[1]**dîvân** دیوان *A. a.* 1 yönetim konularının görüşüldüğü, kamu işlerinin çözüldüğü, yüksek dereceli devlet ilgililerinin katılımıyla oluşan topluluk, meclis, 2 (eskiden) padişaha sunulacak işler, kararlar, yazılar ve kayıtlar üzerinde görüşmeler yapmak, ayrıca birtakım kararlar almak ve bunları kayda geçirip saklamakla görevli, yüksek dereceli bir kısım devlet memurunun katıldığı kurul, 3 bir şairin yazdığı şiirleri içine alan, kafiye harflerine göre düzenlenmiş mecmua/kitap.–**divân durmak** verilecek buyrukları alıp yerine ulaştırmak/getirmek üzere ayaküstü ellerini kavuşturarak durmak.–**divân efendisi** (eskiden) vezirlerin yazışmalarını idare eden resmi ve özel sekreterleri.–**divân-ı harb** دیوان حرب askeri mahkeme.–**divân-ı İlâhî** دیوان الهی ahirette kulların dünyada işlediklerinin hesabının sorulacağı büyük mahkeme, mahkeme-i kübrâ.
[2]**divân** دیوان *F. ç. a.* devler; *bk.* **div** دیو.
divânçe دیوانچه *F. a.* küçük divan, içinde az sayıda şiir bulunan divan.
divâne دیوانه *F. s.* deli, aklını yitirmiş.
divânî دیوانی *F. s.* 1 divanla ilgili ve ilintili, 2 divana özgü, divanda yazılan yazılarda, fermanlar, buyruklar ve buyrultularda kullanılan, okunması güç bir tür yazı.
dîvâr دیوار *F. a.* (*T. k. dili:* **duvar**) taş, tuğla, kerpiç vb. ile yapılan, sınırlayıcı ve koruyucu set, engel.
divbâd دیوباد *F. a.* şiddetli yel, kasırga.
divçe دیوچه *F. a.* ağaç kurdu.
diyânet دیانت *A. a.* dindarlık, din hükümlerine göre yaşamak, dinin buyruk ve yasaklarını tanımak, bunlara uygun davranmak.
diyâr دیار *A. ç. a.* 1 evler; *bk.* **dâr** دار, 2 (tekli anlamda) ülke, il, yurt, memleket.
diyât دیات *A. ç. a.* diyetler; *bk.* **diyet** دیت.
diyet دیت *A. a.* öldürme/yaralama karşılığında, öldürenin/yaralayanın ödemesi hükme bağlanan para/mal.
dizdâr دزدار *F. a.* kale muhafızı.
dost دوست *F. a.* 1 arkadaş, sevilen ve güven duyulan kişi, 2 sevgili, yar.
dostâne دوستانه *F. s.* dostça, dosta yakışırca.
dostdâr دوستدار *F. s.* dost tutan, dost edinen, sevgilisi olan (kimse).
dost-kâm دوستکام *F. a.* istek ve dileği arkadaşının istek ve dileğiyle uyuşan, gerçek ve güvenilir (dost).
duâ' دعاء, **duâ** دعا *A. a.* 1 el açıp yalvararak Yüce Tanrı katından iyilik, yardım ve esenlik dileme, 2 bu amaçla okunan çeşitli ayetler, hadisler ve düzenlenmiş sözler.
duâ-hân دعا خوان *F. a.* dua edici/okuyucu kimse.

duât دعات *A. ç. a.* çağırıcılar, davet ediciler; *bk.* **dâî** داعی.

ducrât ضجرات *A. ç. a. bk.* **ducret** ضجرت.

ducret ضجرت *A. a.* darlık, sıkıntı, üzücü durum.

dûçâr دوچار *T. s.* 1 karşılaşma, rast gelme, karşısına çıkma, 2 uğrama, başına gelme, gelip çatma, tutulma.–**dûçâr olmak** 1) (ile) karşılaşmak, 2) (-e) uğramak.

¹**dûd** دود *A. a.* kurtçuk, larva, tırtıl, böcek.

²**dûd** دود *F. a.* 1 duman, 2 is, 3 sis, 4 *mec.* üzüntüye yol açan durum: *dûd-âlûd* "dumanlı, dumana bulanmış".–**dûd-i dimâğ** دود دماغ *mec.* böbürlenme, büyüklük taslama.

dûd-âmiz دود آمیز *F. s.* dumanlı, dumana bulanmış, kararmış.

dûde دوده *F. a.* 1 aile, ocak, 2 soy, sop, 3 duman, 4 is.

dûdmân دودمان *F. a.* (*T. k. dili:* **dûdemân**) soy sop, geniş aile, aileler topluluğu, ocak, kabile.

dudu دودو *T. h. dili:* (< *F.* **tûtî** طوطی) papağan.

dûğ, doğ دوغ *F. a.* ayran.

duhâ ضحیٰ *A. a.* öğleden önceki birkaç saatlik zaman, kaba kuşluk.

duhân دخان *A. a.* 1 duman, 2 tütün. –**duhân çekmek** tütün içmek.

duht دخت, **duhter** دختر *F. a.* kız: *d.-i rez* "üzüm kızı", yani: şarap.–**duhterender** دختر اندر üvey kız.

dûhte دوخته *F. s.* 1 dikilmiş, 2 sağılmış (hayvan).

duhtere دختره *F. a.* kızlık, bekâret.

duhûl دخول *A. a.* 1 içeri girme, 2 (-in) içine girme.–**duhûl etmek** içeri/(-in) içine girmek.–**duhûl eylemek** girdirmek.

duhûliyye دخولیه *T. a.* giriş ücreti, giriş izni/bilet parası.

duhûr دخور *A. a.* küçülme, küçük düşme, hor ve zelil olma.

dûlâb دولاب (*T. k. dili:* **dolap**) *A. a.* 1 kuyudan su çıkarmaya yarayan düzenek, çark, 2 düzen, oyun, dubara, hile.–**dolap çevirmek** oyun kurmak, hile yapmak, 3 mancınık, 4 pusu, 5 sabit/taşınabilir, içine eşya konulan, çoklukla raflı/bölmeli yer/nesne.

dûn دون *F. s.* 1 aşağı, düşük: *d.-behâ* "ucuz, pahalı olmayan, pahası az", 2 alçak, aşağılık, soysuz (kimse).

dûr bâş دورباش *F. ünl.* Uzak ol!, Uzaklaş!, Savul! *a.* sopa, değnek.

¹**dûr** دور *A. ç. a.* evler; *bk.* **dâr** دار.

²**dûr** دور *F. s.* uzak, ırak.–**dûr ü dirâz** دور و دراز uzun uzadı.

dûrâdûr دورادور *F. s.* çok/pek uzak. *z.* uzun uzun.

dûr-bîn دوربین *F. s.* (*T. k. dili:* **dürbün**) 1 uzağı gören, 2 uzakları yakına getiren araç, dürbün, teleskop.

dûr-endîş دور اندیش *F. s.* uzak görüşlü, ileriyi düşünen (kimse).

dûrî دوری *F. a.* uzaklık.

dûr-nüvis دورنویس *T. a.* uzağı yazan, yani: telgraf.

¹**durûb** ضروب *A. ç. a.* türler, cinsler; *bk.* ¹**darb** ضرب.

²**durûb** ضروب *A. ç. a. bk.* ²**darb** ضرب. –**durûb-u emsâl** ضروب امثال bir gerçek hikâyeye dayanıp örnek olarak kullanılan sözler, atasözleri.

dûş دوش *F. a.* (*T. k. dili:* **döş**) omuz: *ber-dûş* 1) omuzda, omuz üzerinde, 2) ("evi omuzunda, yani: evsiz barksız" anlamındaki **hâne ber-dûş**'tan kısaltma olarak) nerede sabah orada akşam dolaşıp duran, evsiz barksız, yersiz yurtsuz kimse, serseri.

dûşâb دوشاب *F. a.* pekmez.

dûşîn دوشین, **dûşîne** دوشینه *F. s.* dün geceyle ilgili ve ilintili, dün geceyi ilgilendiren.

dûşîze دوشیزه *F. a.* kız, kız oğlan kız.

dûşîzegî دوشیزه گی *F. a.* kızlık, bekâret.

duyûf ضیوف konuklar; *bk.* **dayf** ضیف.

-dûz دوز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 diken: *cüvâl-dûz* (*T. çuvaldız*) "çuval diken", *zer-dûz* sırma diken; sırmalı, 2 delen, delip geçen: *ciğer-dûz* "ciğeri delip geçen", 3 (göz için) sürekli bakan: *dîde-dûz* "gözünü dikip sürekli bakan (kimse)".

dûzah دوزخ *F. a.* cehennem, tamu.

dûzahıyân دوزخیان *F. ç. a.* cehennemlikler.

dûzahî دوزخی *F. s.* cehennemlik.

dü دو *F. a.* 1 iki, 2 zarın, üzerinde iki nokta bulunan yüzü.

düb(b) دب *A. a.* kuyruk.–**dübb-ü ekber** دب اکبر Büyükayı takımyıldızı, yedi yarlar.–**dübb-ü asğar** دب اصغر Küçükayı takımyıldızı.

dü bâre دو باره *F. z.* (*T. k. dili:* **dubara**) iki kez. *a.* 1 oyun, aldatmaya dönük iş/davranış, düzen, 2 oyunda zarların ikisinin de iki noktalı yüzleri yukarıda olacak biçimde düşmesi.

dübr, dübür دبر *A. a.* arka, art, kıç; *zıddı:* **kubl** قبل.

dücâ دجیٰ *A. ç. a.* karanlık. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

dücâce, decâce دجاجه *A. a.* tavuk.

dü-dâmî دو دامی *F. a.* (*T. h. dili:* **düdemi** ددمی) çiçek motifli bir tür kumaş.

düdemi ددمی (< *F.* **dü-dâmî** دو دامی) *T. a. yuk. m. bk.*

dü-gâne دوگانه *F. a.* iki tek/tane. [Çoklukla iki rekât namaz anlamında kullanılır.]

dühât دهات *A. ç. a.* dâhiler; *bk.* **dâhi** داهی.

dühn دهن *A. a.* eskiden saça ve elbisenin yakasına sürülen güzel kokulu yağ.

dühriy(y) دهری *A. s.* çok/pek yaşlı (kimse).

dühûr دحور *A. a.* kovma, yanından uzaklaştırma/giderme.

dühûr دهور *A. ç. a.* zamanlar; *bk.* **dehr** دهر.

dükânçe دکانچه *F. a.* küçük dükkân.

dükkân, dükân دکان *A. a.* çarşıda, pazarda çeşitli eşya satılan kapalı yer.

düldül دلدل *A. a.* Hz. Peygamber'in, damadı Hz. Ali'ye armağan ettiği kır at. *s.* düldül gibi çabuk ve çevik (at).

düm دم *F. a.* kuyruk.

dümçe دمچه *F. a.* kısa kuyruk.

dümdâr دمدار *F. a.* (*T. k. dili:* **dündar** دندار) arkadan gelen asker, artçı.

dümel, dümmel دمل *A. a.* büyük kan çıbanı.

dü-mû دومو/**-mûy** دموی *F. a.* saçı sakalı ağarmış, saçına sakalına kır düşmüş kimse.

dümû' دموع *A. ç. a.* gözyaşları; *bk.* **dem'** دمع.

dünbâl دنبال, **dünbâle** دنباله *F. a.* kuyruk: *kevkebi dünbâle-dâr* "kuyruklu yıldız".

dünbâle-rev دنباله رو *F. s.* birine uyan, birinin ardı sıra giden (kimse).

düne دنی *A. a.* yakınlık, yakın olma.

dü nîm دونیم *F. s.* iki parça, ikiye bölünmüş (nesne).

dünyâ دنیا *A. a.* 1 üzerinde yaşadığımız gezegen, cihan, âlem, 2 *T.* çıkar, yarar; *zıddı:* **âhıret** آخرت: *ehl-i dünyâ* "1) dünyalı, dünya üzerinde yaşayan, 2) dünyaya çok değer veren, ahireti düşünmeyen".–**dünyâ ve mâ fîhâ** dünya ve onda bulunanlar.

dünyâ-perest دنیا پرست *F. a.* ve *s.* dünyaya tapıcı, dünya malına düşkün, açgözlü, gözü doymaz.

dünyevî دنیوی *F. s.* bu dünyaya ait, bu dünya ile ilgili ve ilintili.

dürr در *A. a.* inci–**dürr-ü nâ-süfte** در نا سفته *F. a.* 1 delinmemiş inci, 2 evlenmemiş kız, kız oğlan kız.–**dürr-ü yetîm** در یتیم *F. a.* 1) kabuk içinde tek olarak oluşan iri ve değerli inci, 2) Hz. Muhammed.

dürc درج *A. a.* kutu: *d.-i dür* "inci kutusu".–**dürc-i teng** درج تنگ "dar kutu, yani: sevgilinin ağzı".

dürce درجه *A. a.* kutucuk, küçük hokka: *d.-i dür* "inci kutusu".

dürd درد *F. a.* tortu, çöküntü: *d.-i devrân* "yaşamın/zamanın bıraktığı tortu, yaşadıkça biriken tortu".

dür-dâne در دانه *F. a.* inci tanesi.

dürece درجه *A. a.* merdiven.

dürer درر *A. ç. a.* iri inciler; *bk.* **dürre** دره.

dürger درگر *F. a.* (*T. k. dili:* **dülger** دولگر) yapının kapı ve pencere dışındaki ahşap kısımlarını yapan usta, ağaç ustası, marangoz; *bk.* **dürûdger** درودگر ve **dürûger** دروگر .

dürrâc دراج *A. a.* (*T. k. dili:* **turaç** طوراج) kekliğe benzer güzel bir kuş.

dürre دره *A. a.* iri inci.

dürri, dürriy(y) درى *F. s.* parlak, parıltılı, ışıltılı: *kevkeb-i dürri* "parlak yıldız". –**dürriyyü's-sügr** درى الثغر parlak dişli.

dü-rû/dü-rûy دو روى *F. s.* ikiyüzlü, riyakâr (kimse).

dürû' دروع *A. ç. a.* zırhlar, savaş gömlekleri; *bk.* **dir'** درع.

dürûd درود *F. a.* 1 övgü, dua, 2 selâm, esenlik dileği.

dürûdger *F. a.* ağaç ustası, marangoz; *bk.* **dürûger** دروگر ve **dürger** درگر .

dürûger دروگر *F. a. bk.* **dürger** درگر.

dürûğ دروغ *F. a.* yalan.–**dürûğ-u maslahat-âmiz** دروغ مصلحت آميز ara bulmak, iki kişiyi barıştırmak için söylenen yalan.

dürûğger دروغگر *F. s. yuk. m. bk.*

dürûği دروغى *F. s.* yalan kabilinden, yalan gibi olan.

dürûğ-zen دروغزن *F. s.* yalancı (kimse).

dürûs دروس *A. ç. a.* dersler; *bk.* **ders** درس.

dürûz دروز *A. ç. a.* yivler, dikiş yerleri; *bk.* **derz** درز: *benâtü'd-dürûz* "yiv kızları, yani: *mec.* giysilerin dikiş yerlerinde yuvalanan bitler".

dürüst درست *F. s.* 1 doğru, yerinde, uygun: *fikr-i dürüst* "doğru düşünce", 2 sağlam, sağ salim, kusur ve eksiği olmayan, bütün: *ten-dürüst* "bedeni sağlam, bedence kusursuz ve güçlü".

dürüşt درشت *F. s.* sert, kaba, katı: *suhan-i dürüşt* "sert/kaba söz".

düstûr دستور *F. a.* 1 kanun kitabı/mecmuası, 2 bir şeyle ilgili temel kural, 3 (kanunlara ve kurallara bağlı davranmak zorunda olmaları yönünden) vezir, bey, yüksek rütbeli yönetici. –**düstûrü'l-amel** دستور العمل hükümleri göz önünde bulundurulacak kanun/kural.

düsûr دثور *A. a.* yok olma, silinme, izi kalmama, belirsiz olma.–**düsûrü'l-kalb** دثور القلب İlâhi isimlerin kalpten silinmesi.–**düsûrü'n-nefs** دثور النفس her şeyi çabuk unutma hâli.

dü-şâha دوشاخه *F. a.* iki uçlu ağaç, çatal.

dü-şenbe دوشنبه *F. a.* (pazardan başlamak üzere) haftanın ikinci günü, pazartesi.

düşmân دشمان *F. a.* (*T. k. dili:* **düşman**) 1 kötülük düşünen, kötülük etmek isteyen kimse; *zıddı:* **dost** دوست, 2 bir devlete karşı kötü niyetleri olan devlet.

düşmen دشمن *F. a.* (*T. k. dili:* **düşman**) *yuk. m. bk.*

düşmen-kâm دشمن كام *F. s.* istek ve dileği düşmanın isteğiyle ve dileğiyle uyuşan (kimse).

düşnâm دشنام *F. a.* sövme, sövüp sayma.

düşvâr دشوار *F. s.* güç, zor: *emr-i düşvâr* "güç iş".

dü tâ دوتا *F. s.* iki kat, bükülmüş: *kadd-i dü tâ* "iki kat olmuş boy".

düvâl دوال *F. a.* kayış, askı.

düvâl-bâz دوالباز *F. a.* yan kesici.

düvâzde دوازده *F. s.* on iki, on ikinci.

düvel دول *A. ç. a.* devletler; *bk.* **devlet** دولت.

düvist دويست *F. a.* ve *s.* iki yüz.

düvüm دوم, **düvümin** دومين *F. s.* ikinci.

düyûn ديون *A. ç. a.* borçlar; *bk.* **deyn** دين.

[1]**düzd** دزد *F. a.* hırsız.

[2]**-düzd** دزد *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) çalan/çalıcı: *dil-düzd* "gönül çalıcı".

düzdide دزديده *F. s.* çalınmış: *nigâh-i düzdide* "çalmaca bakış, göz ucuyla bir anlık bakış".

e ا

e'âcib اعاجيب *A. ç. a.* görülmedik, tuhaf, şaşırtıcı şeyler; *bk.* **u'cûbe** اعجوبه.

e'âcim اعاجم *A. ç. a.* Arap ırkından olmayan ve Arapça konuşamayanlar; *bk.* **a'cemi** اعجمى.

e'âdi اعادى *A. ç. a.* düşmanlar; *bk.* **adüv(v)** عدو ve **a'dâ** اعداء.

e'âli اعالى *A. ç. a.* değerli ve saygın kimseler; *bk.* **a'lâ** اعلى.

e'am(m) اعم *A. s.* çok/pek/daha/en genel ve kapsayıcı.

e'ârib اعاريب *A. ç. a.* çöl Arapları, çölde yaşayan Araplar; *bk.* **a'râbi** اعرابى.

e'âriz اعاريض *A. ç. a.* aruzlar; *bk.* **'arûz** عروض.

e'âsir اعاصير *A. ç. a.* kasırgalar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

e'az(z) اعز *A. s.* çok/pek/daha/en değerli, saygıdeğer, ulu (kimse): *e.-i ahbâb* "dostların en değerlisi".

e'âzım اعاظم *A. ç. a.* büyük adamlar; *bk.* **a'zam** اعظم.

[1]**eb** اب *A. a.* baba.

[2]**eb(b)** اب *A. a.* otu çok yer, çayır, otlak.

eb'âd ابعاد *A. ç. a.* 1 uzaklıklar, 2 uzunluklar; *bk.* **bu'd** بعد.

eb'ad ابعد *A. s.* çok/pek/daha/en ırak.

ebâbil ابابيل *A. a.* Türkçe'de "keçisağan" denilen bir kuş, dağ kırlangıcı.

ebâdid اباديد *A. s.* dağınık (nesne).

ebâet اباءت *A. a.* 1 kamışlık, 2 kamış.

ebâıd اباعد *A. ç. a.* hısım akrabadan yakın olmayanlar, uzak akrabalar; *bk.* **eb'ad** ابعد.

ebâlis ابالس *A. ç. a.* iblisler; bk. **iblis** ابليس.

ebâlise ابالسه *A. ç. a.* iblisler; *bk.* **iblis** ابليس.

ebârık ابارق *A. ç. a.* alaca atlar; *bk.* **ebrak** ابرق.

ebârîk اباريق *A. ç. a.* ibrikler; *bk.* **ibrik** ابريق.

ebâtih *A. ç. a.* kumlu dere/ırmak yatakları; *bk.* **ebtah** ابطح.

ebâtil اباطيل *A. ç. a.* saçma, akıl dışı, tutarsız, yararsız, boş ve geçersiz sözler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ebâzir ابازير *A. ç. a.* kimi yemeklere serpilen kekik vb. kurutulmuş kokulu otlar; *bk.* **ebzâr** ابزار.

ebbâl ابال *A. a.* deve çobanı.

ebbâr ابار *A. a.* iğneci, iğne yapan ve satan kimse.

ebbeda'llâh ابد الله *A. dua sözü* Yüce Allah sürekli ve sonsuza dek kalıcı eylesin.

ebced ابجد *A. a.* 1 Arap alfabesi harfleriyle düzenlenmiş, anlamı bulunmayan harf öbeklerinden ilkinin adı. [Öbeklerde her harfin bir sayı değeri vardır. Bu öbekte ا **elif**'in sayı değeri *1*, ب **be**'nin *2*, ج **cim**'in *3*, د **dal**'ın *4*'tür.] 2 alfabe.

ebced-hân ابجد خوان *F. a.* okuma yazma öğrenmeye yeni başlamış olan, henüz alfabe öğrenmekte olan (çocuk).

ebcel ابجل *A. s.* iri gövdeli (kimse). *a.* bedende bulunan büyük bir damar.

ebcer ابجر *A. s.* karnı büyük ve çıkık (kimse).

ebda' ابدع *A. s.* 1 pek güzel, eşsiz güzellikte, göz kamaştırıcı (nesne), 2 her türlü övgüye değer, pek değerli (nesne).

ebdâl ابدال *A. a.* (*T. k. dili:* **abdal** آبدال) [Türkçe'de tekli yerine kullanılan çoklulardandır. Aslında **bedel** بدل ve **bedil** بديل'in çoklusudur.] *bk.* **abdal** آبدال, **bedel** بدل ve **bedil** بديل.

ebdân ابدان *A. ç. a.* bedenler; *bk.* **beden** بدن.

ebec(c) ابج *A. s.* patlak gözlü (kimse).

ebed ابد *A. a.* sonu olmayan gelecek, bitimsiz zaman; *zıddı:* **ezel** ازل.–**ebedü'l-âbâd** hiçbir zaman, aslâ.

ebedâ ابدا *F. z. aş. m. bk.*

ebeden ابداً *A. z.* (olumsuz cümlelerde) hiçbir zaman, aslâ.

ebedi ابدى *A. s.* yok olmayan, sürekli ve ölümsüz olan, sonsuza dek sürecek olan (nesne/varlık).

ebediyyen ابدياً *A. z.* sürekli olarak, bir daha olmamak/geri gelmemek üzere.

ebediyyet ابديت *A. a.* 1 sonsuz olan şeyin durumu ve niteliği, kalıcılık, 2 (zaman için) sonsuz gelecek zamanın durumu, sonsuzluk.

eben an ceddin اباً عن جدٍ, **eben an ced** اباً عن جد *A. z.* babadan, dededen, babadan oğula, dededen toruna.

eber(r) ابر *A. s.* çok/pek erdemli, iyiliği ve üstün nitelikleriyle insanlar arasında sivrilmiş (kimse).

ebes(s) ابث *A. a. tıp* çok süt içmekten ötürü midede oluşan yel/şişkinlik.

ebeveyn ابوين *A. ikili ç. a.* ana baba.

ebğaz ابغض *A. s.* hiç sevilmeyen, pek sevimsiz (kimse).

ebhâ ابهى *A. s.* güzel, değerli.

ebhal ابخل *A. s.* çok/pek/daha/en cimri; *bk.* **bahil** بخيل.

ebhâr ابحار *A. ç. a.* denizler; *bk.* **bahr** بحر.

ebhar ابخر *A. s.* ağzı/nefesi çok kötü kokan (kimse).

ebhâs ابحاث *A. ç. a.* konular; *bk.* **bahs** بحث.

ebhec ابهج *A. s.* pek/en güzel.

ebher ابهر *A. s.* parıl parıl parıldayan, ışıl ışıl ışıyan (cisim).

ebhıre ابخره *A. ç. a.* 1 dumanlar, sisler, buharlar, 2 deli saçmaları; *bk.* **buhâr** بخار.

ebhur ابحر *A. ç. a.* denizler; *krş.* **ebhâr** ابحار.

ebkâr ابكار *A. ç. a.* 1 kız oğlan kızlar, 2 *ed.* ilk kez söylenmiş sanatlı sözler, yepyeni anlamlar; *bk.* **bikr** بكر.

ebkem ابكم *A. s.* dilsiz (kimse).

ebkemi ابكمى *F. a.* dilsizlik.

ebkemiyyet ابكميت *A. a.* dilsizlik.

eblağ ابلغ *A. s.* sözü çok düzgün, güzel ve etkili söyleyen (kimse/şair).

eblak ابلق *A. a.* ablak; *bk.* **ablak** آبلق.

eblec ابلج *A. s.* 1 açık kaşlı (kimse), 2 *mec.* güler yüzlü (kimse).

ebled ابلد *A. s.* kalın kafalı, aklı kıt, ahmak (kimse).

ebleh ابله *A. s.* kalın kafalı, geri zekâlı, bön, anlayış ve kavrayışı kıt, aptal (kimse).

eblehâne ابلهانه *F. z.* ebleh olana düşer/yaraşır biçimde/yolda.

ebleh-firib ابله فريب *F. s.* aklı kıt ve bön kimseleri aldatan; yalancı, dolandırıcı (kimse).

ebleh-firibâne ابله فريبانه *F. z.* aldatıcı, yalancı olana yakışırcasına.

eblehi ابلهى *F. a.* eblehlik.

eblehiyyet ابلهيت *T. a.* eblehlik.

eblem ابلم *A. s.* kalın dudaklı (kimse).

eblûc ابلوج, **eblûç** ابلوچ *F. a.* 1 beyaz akide şekeri, 2 toz şeker.

eblûk *F. s.* 1 ikiyüzlü (kimse), 2 kendini beğenmiş, şarlatan (kimse).

ebnâ' ابناء, **ebnâ** ابنا *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **ibn** ابن.–**ebnâü'd-dehâliz** ابناء الدهاليز anası babası bilinmeyen, şuraya buraya bırakılmış çocuklar.–**ebnâ vü benât** ابنا و بنات oğullar ve kızlar.

ebniye ابنيه *A. ç. a.* yapılar; *bk.* **binâ** بنا.

ebr ابر *A. a.* bulut.

ebrâc ابراج *A. ç. a.* 1 kale burçları, kuleler, 2 durağan yıldız kümelerinin yer aldığı gök katı kuşağının bölgeleri; *bk.* **bürc** برج.

ebrak ابرق *A. a.* 1 kum, taş ve balçık karışmış yer, 2 iki renkli lekeli nesne, 3 alacalı at.

ebrâr ابرار *A. ç. a.* doğru sözlü, erdemli, güvenilir, iyilikçi, yardımsever kimseler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ebras ابرص *A. a.* ala tenli, "miskin hastalığı" denilen hastalık yüzünden vücudunda lekeler oluşan kimse; *bk.* **abraş** آبراش.

ebrec ابرج *A. s.* 1 güzel gözlü (kimse), 2 gözlerinin akı fazla olan (kimse).

ebred ابرد *A. s.* 1 (ısı için) çok/pek/daha/en soğuk (nesne), 2 tatsız tuzsuz, itici, inceliği ve güzelliği olmayan (söz).

Ebrehe ابرهه *A. a.* Habeşistan kralı Necâşî tarafından Yemen'e hükümdar olarak atanmış olan Ebrehe b. Sabbeh el-Eşrem. [Kâbe'yi yıkmak kastıyla içinde filler de bulunan ordusuyla Mekke üzerine yürümüş, Kâbe'ye yönelmişti. Ancak filler Kâbe yönünde yürümedi, başka yönlere dönerek dağılmaya başladı. Bu sırada havada beliren kuşların attıkları taşlarla fillerle birlikte ordusu delik deşik oldu. Bu olay Hz. Peygamber'in doğduğu yılda gerçekleştiği için O'nun mucize başlangıçlarından sayılmıştır.]

ebrencen ابرنجن *F. a.* bilezik.

ebreş ابرش *A. a.* alaca benekli at; *bk.* **abraş** آبراش.

ebri ابرى *F. s.* dumanlı, renk renk, alaca (kâğıt vb.).

ebrişem, ebrişüm ابريشم *F. a.* ibrişim.

ebrkâr ابركار *F. a.* şaşırıp kalmış, şaşkın, ne yapacağını bilmez kimse.

[1]**ebrû** ابرو *F. a.* kaş.

[2]**ebrû** ابرو *T. a.* 1 birtakım maddeler katılarak yoğunlaştırılmış su üzerine fırçayla renkli boyalar serpilip ince uçlu bir madeni kalemle şekiller oluşturulduktan sonra bu şekillerin serilen kâğıda geçirilmesi sanatı, 2 bu sanatın uygulanmasıyla elde edilen rengârenk bezekli kâğıt; *bk.* **ebri** ابرى.

ebrû-ferâh ابرو فراخ *F. s.* güler yüzlü (kimse).

ebrû-ferâhi ابرو فراخى *F. a.* güzel yüzlülük.

ebrû-miğ ابروميغ *F. a.* kara bulut, kasırga bulutu.

ebruvân ابروان *F. ç. a.* kaşlar.

ebsâr ابصار *A. ç. a.* gözler; *bk.* **basar** بصر.

ebtah ابطح *A. a.* kumlu dere/ırmak yatağı.

ebtâl ابطال *A. ç. a.* yürekli ve atak kimseler, er oğlu erler, koçaklar, bahadırlar, savaşçı yiğitler; *bk.* **batal** بطل.

ebter ابتر *A. s.* 1 kuyruksuz, kuyruğu kesilmiş (hayvan), 2 *mec.* soyunu devam ettirecek erkek çocuğu olmayan (erkek), 3 hayırsız, bir işe yaramaz (kimse), 4 sonuç vermeyen, güdük, kısır (iş/eylem), 5 yararsız, kimseye yararı olmayan (iş).

ebû ابو *A. a.* baba.–**ebû'z-zeheb** ابو الذهب *A. a.* altın babası, yani: çok varlıklı kimse.

Ebû-Firâs ابو فراث *A. a.* ünlü eski Arap şairlerinden birinin adı.

ebûk ابوق *A. a.* kaçkın köle.

ebû-kalemûn ابو قلمون *A. a.* 1 bukalemun, 2 *mec.* değişen zaman ve durumlara göre düşüncesini ve yolunu değiştiren kimse, dönek.

Ebû'l-beşer ابو البشر *A. a.* insanlığın babası, Hz. Âdem.

ebû'l-hevl ابو الهول *A. a.* Mısır piramitlerinin yakınındaki insan başı görünümlü büyük taş.

ebû'l-'ıber ابو العبر *A. a.* abuk sabuk, çirkin, edep dışı, yakışıksız sözler söyleyen kimse.

Ebû-nüvâs ابو نواس *A. a.* ünlü Arap şairlerinden birinin adı.

ebû'r-rebî' ابو الربيع *A. a.* çavuş kuşu.

Ebû-türâb ابو تراب *A. a.* Hz. Ali'nin künyelerinden biri.

ebvâb ابواب *A. a.* kapılar; *bk.* **bâb** باب.

ebyât ابيات *A. ç. a.* beyitler; *bk.* **beyt** بيت.

ebyaz ابيض *A. s.* apak, bembeyaz (nesne/ten).

ebz ابز *A. a.* 1 (-den) ürkme, kaçma, 2 birden olma.

[1]**ebzâr** ابذار *A. ç. a.* çiçek ve sebze tohumları, baharat taneleri; *bk.* **bezr** بذر.

[2]**ebzâr** ابزار *A. a.* kekik otu kurusu.

ec(c) اج *A. a.* 1 yelme, hızla koşma, seğirtme, 2 (ateş) yanma, parlama.

ecâhil اجاهل *A. ç. a.* kara cahiller, bir şey bilmez kimseler, kaba saba insanlar; *zıddı:* **efâzıl** افاضل; *bk.* **echel** اجهل.

ecâmire اجامره *A. ç. a.* insan toplulukları, bölükler, tayfalar; *bk.* **cemr** جمر.

ecânib اجانب *A. ç. a.* yabancılar; *bk.* **ecnebi** اجنبى.

ecbâl اجبال *A. ç. a.* dağlar; *bk.* **cebel** جبل.

ecdâd اجداد *A. ç. a.* atalar, büyük babalar; *bk.* **ced(d)** جد.

ecdâs اجداث *A. ç. a.* mezarlar; *bk.* **cedes** جدث.

ecder اجدر *A. s.* son derecede yaraşır, pek yakışır (kılık/nitelik/davranış vb.).

[1]**ecel** اجل *A. ç. a.* 1 belirlenmiş sınır, zaman bölüklerinin sonu, vade, 2 belirlenmiş sınırlar içinde kalan zaman aralığı, 3 (canlı varlık için) son, ölüm. –**ecel-i kazâ** اجل قضى kaza sonucu gerçekleşen ölüm. –**ecel-i müsemmâ** اجل مسمى olağan ölüm. –**ecel-i mev'ûd** اجل موعود *önceki m. bk.*

[2]**ecel(l)** اجل *A. s.* pek büyük, ulu.

ecel-giyâ اجلگيا *F. a.* (*T. h. dili:* **ecelkıya**) zehirli bir bitki kökü.

[1]**ecem** اجم *A. a.* 1 bir şeyi çok yapmaktan usanç gelme, 2 birini istemediği bir durumla karşı karşıya bırakma, 3 (su) duruluğunu yitirip bozulma.

[2]**ecem** *A. ç. a.* 1 çalılıklar, ağaçlıklar, ormanlar, 2 aslan yatakları; *bk.* **eceme** اجمه.

[3]**ecem(m)** اجم *A. a.* 1 etli kemik, 2 mızraksız savaşçı, 3 boynuzsuz koç.

eceme اجمه *A. a.* 1 aslan yatağı, 2 çalılık, ağaçlık, orman.

ecfân اجفان *A. ç. a.* göz kapakları; *bk.* **cefn** جفن.

echel اجهل *A. s.* çok/pek/daha/en cahil.

echer اجهر *A. a.* 1 eşi bulunmaz (güzel), 2 gündüz iyi görmeyen kamaşık gözlü (kimse).

echere اجهره *F. a.* bir tür dikenli çalı, putrak dikeni.

echüz اجهز *A. ç. a.* gelin için hazırlanan eşyalar, çeyizler; *bk.* **cehâz** جهاز.

ecil اجيل *A. s.* (işi) erteleyen, sonraya bırakan (kimse). *a.* ertelenen iş.

ecille اجله *A. ç. a.* bilgi, erdem, iyilik gibi üstün insan değerleriyle sivrilmiş, ün kazanmış olup toplum gözünde yüksek yerde bulunan kimseler; *bk.* **celil** جليل.

ecinne اجنه *A. ç. a.* ana karnında olan bebekler; *bk.* **cenin** جنين.

ecinni اجنى *T. a.* cin, cin kılıklı yaratık.

ecir اجير *A. s.* gündelikçi, ırgat, işçi.

ecl اجل *A. a.* sebep. Türkçe'de **-den** ekiyle birlikte veya **içün** takısıyla birleşerek takı öbeklerinde görülür: *-diği ecilden, ... ecli içün/... ecliyçün.*

eclâ اجلى *A. s.* çok açık, çok belirli ve iyice göz önünde olan (nesne/konu/durum).

eclâd اجلاد *A. ç. a.* hayvan derileri; *bk.* **cild** جلد.

eclâf اجلاف *A. ç. a.* baldırı çıplaklar, kötülük peşinde olanlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

eclah اجلح *A. s.* saçı dökülmüş, başı kel (adam). *a.* üstü düz araba/taşıma aracı.

ecma' اجمع *A. s.* pek geniş ve kaplayıcı (nesne/durum/nitelik).

ecmâd اجماد *A. ç. a.* korunma yapıları, kaleler, hisarlar; *bk.* **cemed** جمد.

ecmaîn اجمعين *A. ç. a.* tümü, hepsi. Yalnız dua cümlelerinde kullanılmıştır.

ecmâl اجمال *A. ç. a.* erkek develer; *bk.* **cemel** جمل.

ecmel اجمل *A. s.* çok/pek/daha/en güzel.

ecmûd اجمود *F. a.* kereviz.

ecnâb اجناب *A. ç. a.* yanlar, yan taraflar; *bk.* **cenb** جنب.

ecnâd اجناد *A. ç. a.* askerler; *bk.* **cünd** جند.

ecnâs اجناس *A. ç. a.* cinsler; *bk.* **cins** جنس.

ecneb اجنب *A. s.* yabancı, kimsesiz, garip (kimse). *a.* sert başlı at.

ecnebi اجنبى *A. s.* yabancı (kimse). *a.* yabancı milletten olan kimse.

ecnebiyyet اجنبيت *A. a.* yabancılık.

ecniha اجنحه *A. ç. a.* kanatlar; *bk.* **cenâh** جناح.

ecr اجر *A. a.* (*T. k. dili:* **ecir**) 1 bu dünyadaki iyi işler için öte dünyada verilecek karşılık, 2 karşılığı olan iyi iş, sevap.

ecrâm اجرام *A. ç. a.* cansız, ruhsuz varlıklar; *bk.* **cirm** جرم.

ecrâs اجراس *A. ç. a.* çanlar; *bk.* **ceres** جرس.

ecreb اجرب *A. s.* uyuz.

ecred اجرد *A. s.* 1 tüysüz (genç erkek), 2 otsuz (yer). –**ecred olmak** tüysüz/kılsız olmak.

ecribe اجربه *A. ç. a.* dağarcıklar; *bk.* **cirâb** جراب.

ecsâd اجساد *A. ç. a.* (insan için) bedenler; *bk.* **cesed** جسد.

ecsâm اجسام *A. ç. a.* cisimler; *bk.* **cism** جسم.

ecsem اجسم *A. s.* iri yapılı (kimse).

ecûc اجوج *A. s.* yalımlı, parlayıcı, ışık saçıcı (ateş vb.).

ecvâd اجواد *A. ç. a.* eli açıklar, cömertler; *bk.* جواد **cevâd**.

ecvâf اجواف *A. ç. a.* içler, içi oluşturan boşluklar; *bk.* جوف **cevf**.

ecved اجود *A. s.* çok/pek/daha/en iyi.

ecvef اجوف *A. s. dilb.* (Arapça'da) üç asıl harfinden ikincisi "illet harfleri" denilen harflerden biri olan (kelime).

ecvibe اجوبه *A. ç. a.* cevaplar; *bk.* **cevâb** جواب.

ecyâd اجياد *A. ç. a.* boyunlar; *bk.* **cîd** جيد.

ecyâf اجياف *A. ç. a.* leşler; *bk.* **cîfe** جيفه.

ecyâl اجيال *A. ç. a.* kuşaklar, değişip duran insan soyları. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

eczâ' اجزاء, **eczâ** اجزا *A. ç. a.* 1 bölükler, parçalar; *bk.* جزء **cüz'**, 2 *T.* (tekli yerinde) ilaçlarda kullanılan türlü maddeler, 3 *T.* dağınık yapraklar hâlinde bulunan, ciltlenmemiş kitap.

eczâl اجذال *A. ç. a.* ağaç kökleri; *bk.* **cizl** جذل.

eczem اجزم *A. s.* 1 eli/parmakları kesik (kimse), 2 cüzamlı, cüzam hastalığına yakalanmış (kimse).

edâ' اداء, **edâ** ادا *A. a.* 1 (borcu) ödeme, 2 (verdiği sözü) yerine getirme, 3 yol yordam, tarz, üslup, 4 söz, anlam, 5 uygunsuz, hoş olmayan tutum ve durum, 6 (sevgilide) kırıtış, dilberce duruş ve davranış. –**edâ(lar) etmek** 1) (-i) ödemek, 2) (-i) yerine getirmek, 3) konuşmak, söylemek, dile getirmek. –**edâ eylemek** yerine getirmek, gerçekleştirmek.

ed'ac ادعج *A. s.* 1 gözleri büyük ve kara (kimse), 2 kapkara, simsiyah (nesne).

edâhi اضاحى *A. ç. a.* kurbanlar; *bk.* **udhıye** اضحيه.

edâhik اضاحيك *A. a.* gülünç şeyler; *bk.* **udhûke** اضحوكه.

edâi اداٸى *T. h. dili:* ödeme değeri taşıyan, yani: yapılacak iş, gerçekleştirilecek eylem.

edak(k) ادق *A. s.* 1 çok/pek/daha/en ince, 2 çok/pek küçük.

edâma'llâh ادام الله *A. z.* "Allah sürekli etsin" anlamında bir dua sözü.

edâni ادانى *A. a.* bayağı kimseler, ayaktakımından olanlar; *bk.* **ednâ** ادنا.

edât ادات *A. a.* 1 araç, avadanlık, 2 *dilb.* başlı başına kavramları olmayıp isim sınıfından kelimelerle birleşerek onları söz içinde başka üyelerle ilişkilendiren/söz içinde iki kelimeyi, aynı görevde iki cümle üyesini/iki cümleyi bağlayan kelimeler.

ed-dâi الداعى *A. a.* duacı. [İlmiye sınıfı mensuplarınca "duacınız" anlamında "bendeniz, bendeleri" yerine kullanılırdı. Yazışmalarda **dâileri** biçiminde de kullanılmıştır.]

edeb ادب *A. a.* 1 usluluk, terbiye, iyi huy, 2 uygun, ölçülü ve güzel davranış, 3 incelik, ölçülülük, 4 utanma, 5 (**ilm-i edeb**'den kısaltma yoluyla) birçok dalları bulunan edebiyat bilimi.

edebi ادبى *A. s.* 1 edebiyat bilimiyle ilgili, 2 nazım ve nesirle ilgili.

edebiyyât ادبيات *A. ç. a.* 1 (başta şiir ve düzyazı ile ilgili konular olmak üzere) edebiyat bilimiyle ilgili bilgi dalları, 2 şiir ve düzyazı türlerinde meydana getirilmiş eserler, 3 güzel, özlü ve etkileyici sözler söylemek/yazmak için tutulan yol.

eder ادر *A. s.* kasığı yarık (kimse).

edevât ادوات *A. ç. a.* edatlar; *bk.* **edât** ادات.

edfa' ادفع *A. s.* çok/pek savan/uzaklaştıran.

edfak ادفق *A. s.* beli bükülmüş (kimse).

edfer ادفر *A. s.* çok pis kokan, pek tiksinti verici (nesne).

edhân ادهان *A. ç. a.* (çoklukla saça ve sakala sürülen) güzel kokulu yağlar; *bk.* **dühn** دهن.

edhem ادهم *A. a.* kara at, yağız at.

edhıne ادخنه *A. ç. a.* dumanlar; *bk.* **duhân** دخان.

ed'ıye ادعيه *A. ç. a.* duâlar; *bk.* **duâ** دعا.

[1]**edi** ادى *A. a.* emaneti gözeten, güvenilir kimse.

[2]**edi** ادى *A. a.* 1 küçük kap, 2 kısa boylu ve fitne fücur olan (kimse).

edib اديب *A. s.* 1 edepli, terbiyeli (kimse), 2 ince, nazik, zarif (kimse), 3 edebiyat bilimiyle ilgili konularda derin bilgisi olan (kimse). *a.* şiir ve nesir alanında yetişkinliği ve yetkinliği olan kimse; yazar, şair.

edibâne اديبانه *F. s.* 1 edib olana yakışır, edepli, 2 edebiyatla ilgili olanlara yaraşır. *z.* edebe ve edebiyatçıya yakışır biçimde.

edille ادله *A. ç. a.* deliller; *bk.* **delil** دليل.

edim اديم *A. a.* 1 sepilenmiş deri, 2 yeryüzü.

edlem ادلم *A. s.* kara yağız (kimse).

edm ادم *A. a.* iki nokta/şey arasını birleştirme.

edme ادمه *A. a.* derinin iç yüzü; *zıddı:* **beşere** بشره.

edmığa ادمغه *A. ç. a.* beyinler; *bk.* **dimâğ** دماغ.

edmu' ادمع *A. ç. a.* gözyaşları; *bk.* **dem'** دمع.

[1]**ednâ** ادنا *A. s.* 1 bayağı kimseler, değersiz insanlar, düşük kimseler; *zıddı:* **a'lâ** اعلا, 2 en değersiz (şey), 3 küçücük, çok/en küçük (şey).–**ednâ olmak** bayağı, değersiz ve düşük olmak.

[2]**ednâ** ادنى *A. s. bk.* **ednâ** ادنا.

ednâs ادناس *A. ç. a.* kirler, pislikler; *bk.* **denes** دنس.

edra' ادرع *A. s.* başı kara, vücudu beyaz (hayvan). *a.* yük devesi.

edred ادرد *A. s.* dişsiz/dişleri dökülmüş (kimse).

edrem ادرم *A. s.* 1 dişleri dökülmüş (kimse), 2 kıvrımı ve çıkıntısı olmayan, dümdüz (nesne).

edsak ادسق *A. s.* ağzı büyük (adam).

edvâ' ادواء, **edvâ** ادوا *A. a.* hastalıklar, dertler; *bk.* **dâ'** داء.

[1]**edvâr** ادوار *A. ç. a.* 1 daireler, 2 dönüşler, 3 devirler, dönemler, zaman aralıkları, 4 çağlar, zamanlar; *bk.* **devr** دور, 5 *mus.* (**ilm-i edvâr**'dan kısaltma yoluyla) makamların insan psikolojisi üzerindeki etkilerinin zamanla ilişkisini konu alan bilim, 6 *mus.* bir usul.

[2]**edvâr** ادوار *A. ç. a.* evler; *bk.* **dâr** دار.

edven ادون *A. s.* çok/pek alçak yaradılışlı, çok/pek soysuz (kimse).

edveş ادوش *A. s.* gözü dumanlı (kimse).

edviye ادويه *A. ç. a.* ilaçlar; *bk.* **devâ'** دواء.

edyâk ادياك *A. ç. a.* horozlar; *bk.* **dîk** ديك.

[1]**edyân** اديان *F. a.* çok koşan hayvan.

[2]**edyân** اديان *A. ç. a.* dinler; *bk.* **din** دين.

edyûn اديون *F. a. bk.* [2]**edyân** اديان.

ef'â افعى *A. a.* engerek yılanı. [**ef'i** daha çok kullanılır.]

ef'âl افعال *A. ç. a.* 1 işler, 2 *dilb.* fiiller; *bk.* **fi'l** فعل.

ef'i افعى *A. a.* yılan; *bk.* **ef'â**.

ef'ide افئده *A. ç. a.* yürekler, kalpler; *bk.* **füâd** فؤاد.

efâhım افاخم *A. ç. a.* pek ulu, pek saygın kimseler; *bk.* افخم **efham**.

efâhis افاحيص *A. ç. a.* taşlık yerlerdeki kuş yuvaları; *bk.* افحوص **üfhûs**.

efâi افاعى *A. ç. a.* engerek yılanları; *bk.* **ef'i** افعى.

efâkil افاكل *A. ç. a.* titreyen, titrek nesneler; *bk.* **efkel** افكل.

efânin افانين *A. ç. a.* oluşların çeşitliliği, birbirine geçmiş türlü türlü oluşlar; *bk.* **üfnûn** افنون. [Asıl anlamı "sarmaşık gibi birbirine karışmış ağaç dalları"dır. Bu anlamda kullanılmamıştır.]

efâtih افاتيح *A. a.* mantar ve mantara benzer bitki.

efâvic افاويج *A. katmerli ç. a.* bölükler, takımlar; *bk.* **fevc** فوج ve **efvâc** افواج.

efâvik افاويق *A. ç. a.* hıçkırıklar; *bk.* **fevâk** فواق.

efâyik افايك *A. ç. a.* uyduruk sözler, uydurmacalar; *bk.* **efike** افيكه.

efâzıl افاضل *A. ç. a.* çok erdemli, çok bilgili, pek olgun ve iyi hâlli kimseler; *bk.* **efzal** افضل.

efdal, efzal افضل *A. s.* (değerce/erdemce) çok/pek/daha/en üstün.–**efdal olmak** üstün olmak, yeğ olmak.

efdaliyyet افضليت *A. a.* (değerce/erdemce) üstünlük.

efder افدر *F. a.* amca.

efer(r) افر *A. s.* pek hızlı koşan/kaçan, ayağı pek tez (kimse).

effâf افاف *A. a.* "Of" deyip duran üzgün kimse.

effâk افاق *A. a.* ticaret için dört bir yana gidip gelen, yeryüzünü dolaşan kimse.

efgâne افكانه *F. s.* erken doğan yavru, düşük.

efgâr افكار *F. a.* 1 yaralı, yaralanmış, 2 yorulmuş, yorgun, 3 sakat, kötürüm, 4 sarhoş, keyifli, geçkin, 5 kafası karışmış, şaşkın, 6 buruşuk; *bk.* **figâr** فكار. –**efgâr olmak** 1) yorulmak, 2) şaşmak, aklı karışmak, şaşkınlık ve tedirginliğe düşmek.

-efgen افكن *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 atıcı, salıcı, 2 yayıcı, 3 (yere) yıkıcı, (yere) düşürücü, 4 kurucu: *esâs-efgen* "temel atıcı, (yapı) kurucu", *pertev-efgen* "ışık salıcı, aydınlatıcı", *hasm-efgen* "düşmanı (yere) yıkıcı", *zıll-efgen* "gölge yayıcı/salıcı".

efgende افكنده *F. s.* 1 yıkılmış, düşürülmüş, yere serilmiş (kimse/nesne), 2 *mec.* düşkün, acınacak hâlde, zavallı (kimse).

efgân افغان *F. a.* (çekilen acıdan ötürü) bağırma, inleme, çığlık atma.–**efgân etmek** bağırmak, inlemek, çığlık atmak.

efhâ' افحاء, **efhâ** افحا *A. ç. a.* kimi yemeklere konulan kokulu kuru otlar; *bk.* **fehâ'** فحاء.

efhâm *A. ç. a.* 1 zihinler; düşünme, anlama güç ve yetenekleri, 2 anlayışlar.

efham افخم *A. s.* pek ulu, pek saygın (kimse).

efhâs افحاث *A. ç. a.* boşluklar; *bk.* **fahs** فحث.

efhem افهم *A. s.* çok/pek/daha/en tez anlayışlı, zihni pek açık, anlayış ve kavrayışı çok yüksek (kimse).

efika افيقه *A. a.* kötü şey.

efike افيكه *A. a.* 1 yalan, asılsız suçlama, iftira, 2 yalan, gerçek dışı, düzme söz.

efîn افين *A. s.* 1 kafası çalışmayan, boş kafalı, düşünme ve görüş yeteneği olmayan (kimse), 2 çürük ceviz.

efjûl افژول *F. a.* kışkırtma, kandırma. *s.* dağınık (nesne).

efkar افقر *A. s.* çok/pek/daha/en yoksul (kimse).–**efkarü'l-ıbâd** افقر العباد kulların en yoksulu/en değersizi.–**efkar-ı fukarâ** افقر فقرا fakirlerin en fakiri olan (kimse).

efkâr افكار *A. ç. a.* 1 düşünceler, 2 (tekli anlamda) düşünce; *bk.* **fikr** فكر.–**efkâra düşmek** tasalanmak, üzülmek.

efkel افكل *A. s.* titreyen, titrek (nesne).

eflâk افلاك *A. ç. a.* gökler; *bk.* **felek** فلك.

eflâkî افلاكى *F. s.* göklerle ilgili ve ilintili, göklerde bulunan.

eflâkiyân افلاكيان *F. a.* 1 göklerde oturanlar, gök varlıkları, melekler, 2 yıldızlar ve gezegenler; *bk.* **eflâki** افلاكى.

Eflâtûn افلاطون *A. a. tar.* 1 Eski Yunan'ın ünlü düşünürü. Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun hocası idi, 2 *mec.* düşünür, hakim, filozof.

[1]Eflâtûnî افلاطونى *A. s.* Eflâtûn ile ilgili/ilişkili, Eflâtûn'a ait ve özgü.

[2]eflâtûnî افلاطونى *T. s.* (rengi) leylak ile erguvani arasında açık mora çalan. *a.* bu rengin adı.

eflec افلج *A. s.* 1 omuzları geniş, kolların arası açık (kimse), 2 seyrek, açık, ayrık.–**eflecü'l-esnân** افلج الاسنان *A. s.* seyrek dişli (kimse).

efles افلس *A. s.* pek züğürt, en züğürt.

eflûd افلود *A. a.* yetişkin güzel ve gürbüz çocuk.

efnâd افناد *A. s.* bunamış yaşlı kimseler, bunaklar; *bk.* **fened, fenid** فند.

efnân افنان *A. ç. a.* türler, çeşitler, cinsler. [Teklisi olan **fen(n)** فن bu anlamda kullanılmamıştır.]

efniye افنيه *A. ç. a.* çevreler, köşe bucaklar; *bk.* **finâ** فنا.

efra' افرع *A. s.* 1 kuruntulu (kimse), 2 işsiz güçsüz, aylak (kimse).

efrâd افراد *A. ç. a.* fertler, tek kişiler; *bk.* **ferd** فرد.

efrâh افراخ *A. ç. a.* 1 piliçler, 2 palaçkalar; *bk.* **ferh** فرخ.

efrâhte افراخته *F. s.* yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş.

efrak افرق *A. s.* (uçları/iki yanı) pek ayrık, çatal (nesne).

efrân افران *A. s.* sevinçli, neşeli, şen (kimse).

efrâs افراس *A. ç. a.* atlar; *bk.* **feres** فرس.

efrâş افراش *A. ç. a.* döşemeler, yere döşenecek/serilecek şeyler; *bk.* **ferş** فرش.

efrâşte افراشته *F. s.* yukarı kaldırılmış (nesne).–**efrâşte kılmak** yükseltmek, yukarı kaldırmak.

-efrâz افراز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yükselten, kaldıran: *ser-firâz* "baş yükselten, yani: ünlü, tanınmış, büyük (kimse)".

efrenc افرنج *A. a.* Avrupalı.

efrenci افرنجى *A. a.* Avrupalılara özgü, Avrupalılarla ilgili/ilişkili.

efrend افرند *F. a.* 1 bezek, süs, 2 göz kamaştırıcı görünüş, süs püs, haşmet, debdebe.

efrez افرز *A. s.* arkası çıkık, sırtı kamburlaşmış (kimse).

Efridûn افريدون *F. a. bk.* **Feridûn** فريدون.

efrûğ افروغ *F. a.* ışık; *bk.* **fürûğ** فروغ.

efrûhte افروخته *F. s.* yakılmış, tutuşturulmuş, alevlendirilmiş, yanık.

efrûşe افروشه *F. a.* un helvası.

-efrûz افروز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçan, saçıcı: *âlem-efrûz* "dünyaya ışık saçıcı", *buhûr-efrûz* "(ortalığa) güzel koku saçan", *meclis-efrûz-i kerem* "meclise iyilik ve bağış saçıcı".

efsâ/efsây افساى *F. s.* büyücü.

efsah افصح *A. s.* çok/pek/daha/en güzel, doğru, pürüzsüz ve etkili konuşan/söz söyleyen (kimse).–**efsahu'l-fusahâ** افصح الفصحا güzel, doğru, pürüzsüz ve etkili söz söyleyenlerin en üstünü olan (kimse).

efsak افسق *A. s.* pek edepsiz, pek kötü (kimse).

efsâl افسال *A. ç. a.* aşağılık, değersiz, insanlık bilmez kimseler; *bk.* **fesl** فسل.

efsâne افسانه *F. a.* 1 anlatılagelen şey, hikâye, destan, 2 dillere düşmüş ilgi çekici olay, 3 boş, asılsız, uydurma, yalan şeyler.

efsâne-gûy افسانه كوى *F. s.* 1 hikâye anlatan, masal söyleyen (kimse), 2 asılsız sözler söyleyen (kimse).

efsâne-perdâz افسانه پرداز *F. s.* masal anlatan, hikâye anlatan/düzen (kimse).

efsâne-perdâzî افسانه پردازى *F. a.* masal/hikâye düzücülük.

efsâr افسار *F. a.* yular.

efsed افسد *A. s.* pek kötü, pek bozuk.

efser افسر *F. a.* taç.

efsûn افسون *F. a.* (*T. h. dili:* **afsun** آفسون) büyü, sihir; *bk.* **füsûn** فسون.–**efsûn etmek** büyü yapmak, büyü ile etkilemek.

efsûnger افسونكر *F. a.* büyücü, afsuncu.

efsûngerî افسونكرى *F. a.* büyücülük.

efsûs افسوس *F. ünl.* Yazık! Eyvah! *a.* pişmanlık, (elden kaçan bir şey için) yazıklanma, "Yazık, yazık!" deme.

efsürde افسرده *F. s.* 1 donmuş, donuk (su), 2 *mec.* tutuk, hareketsiz, gayretsiz (kimse), 3 duygusuz (kimse).–**efsürde olmak** 1) (su) donmak, 2) uyuşmak, 3) kurumak, 4) solmak, gücü kalmamak, gücünü yitirmek, 5) çürümek, bozulmak.

efsürde-dil افسرده دل *F. s. mec.* gönlü donuk, duygusuz (kimse).

efsürde-dilî افسرده دلى *F. a. mec.* duygusuzluk.

efsürde-dimâğ افسرده دماغ *F. s.* beyni donmuş/uyuşmuş (kimse).

efsürdegân افسردكان *F. ç. a. mec.* 1 donuk, tutuk, hareketsiz ve gayretsiz kimseler, 2 duygusuz kimseler.

efsürdegî افسردكى *F. a. mec.* 1 donukluk, tutukluk, hareketsizlik 2 duygusuzluk.

efsürde-mizâc افسرده مزاج *F. s.* ağır, donuk ve soğuk yaradılışlı (kimse).

efşâl افشال *A. ç. a.* korkak, yüreksiz kimseler; *bk.* **feşil** فشل.

-efşân افشان *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı, serpici: *hûn-efşân* "kan dökücü/saçıcı", *müşg-efşân* "misk saçıcı".

efşene افشنه *F. a.* bulgur.

efşûn افشون *F. a.* yaba.

efşürde افشرده *F. s.* sıkılmış (meyve).

efûr افور *A. a.* sıçrayıp koşma.

efvâc افواج *A. ç. a.* bölükler, takımlar; *bk.* **fevc** فوج.

efvâf افواف *A. a.* ince kumaşlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

efvağ افوغ *A. s.* büyük ağızlı (kimse).

efvâh افواه *A. ç. a.* ağızlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

efvâhi افواهى *F. s.* halk arasında dolaşan (söz), asılsız, önemsiz ve uydurma (söz).

efvef افوف *A. s.* katı yürekli, acımasız (kimse).

efveh افوه *A. s.* ağzı büyük, ön dişleri uzun (kimse).

efvek افوك *A. s.* çok yalancı (kimse).

efyâl افيال *A. a.* filler; *bk.* **fil** فيل.

efyûn افيون *F. a.* afyon; *bk.* **afyon** آفيون.

efyûnî افيونى *F. s. yuk. m. bk.*

efyûn-keş افيونكش *F. a.* afyonkeş, afyon çekici, afyon tutkunu.

-efzâ افزا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 artırıcı, çoğaltıcı, 2 (bir hâl) verici/kazandırıcı, (bir hâle) düşürücü: *safâ-efzâ* "neşelendirici, neşe verici", *hayret-efzâ* "hayrete düşürücü".

efzâ' افزاع *A. ç. a.* korku ile bağırmalar, korku içinde haykırışlar; *bk.* **feza'** فزع. [Teklisi daha çok kullanılmıştır.]

efzah افضح *A. s.* pek utanmaz, her türlü kötülüğü ulu orta işleyen pek arsız ve hayasız (kimse).

efzâl افضال *A. ç. a.* bağışlar, iyilikler; *bk.* **fazl** فضل.

efzâr افزار *F. a.* 1 ayakkabı, 2 gemi yelkeni, sanatkârların kullandıkları türlü alet edevat, 3 acı ilaçlar ve baharat.

efzâyiş افزايش *F. a.* artış, çoğalış, artma, çoğalma.

efzûd افزود *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 artırıcı, çoğaltıcı, 2 (bir hâle) düşürücü: *küfr-efzûd* "küfre düşürücü".

efzûn افزون *F. s.* çok, bol.–**efzûn eylemek** artırmak, çoğaltmak.

efzûnî افزونى *F. a.* çokluk, bolluk.

eğer اكر *F. bağl.* ise, -se. [Türkçe şartlı cümlelerin başında geldiğinde şartı güçlendirici bir işleyişi vardır.]

eğerçi اكرچه *F. bağl.* her ne kadar, ise de, -se de. [Türkçe'nin bir tür birleşik cümlesinde ilk sırada yer alan cümlenin başında gelir, sonraki cümle ise nesirde çoklukla **ama, ancak, fakat, lâkin** bağlamlarından birini alır; nazım dilinde ise, *Şâirlik eğerçi mu'teberdir / Şi'ri tanımak da bir hünerdir* örneğinde olduğu gibi, bulunmayabilir. Bu tür birleşik cümleler karşılaştırma cümleleridir.]

eğârib اغارب *A. ç. a.* savaş, çatışma, vuruşma.

egûl اغول *F. a.* öfkeli bakış, öfkelenip göz ucuyla dik dik bakma.

ehac(c) احج *A. s.* çok katı (nesne).

ehâci احاجى *A. ç. a.* bilmeceler; *bk.* **uhcüvve** احجوه.

ehâdis احاديث *A. ç. a.* hadisler; *bk.* **hadis** حديث.

ehâli اهالى *A. ç. a.* 1 bir yerde/bir yörede/bir ülkede oturanlar, 2 tüm halk, kamu; *bk.* **ehl**.

ehar(r) احر *A. s.* çok/pek/daha/en sıcak (nesne).

ehâsin احاسن *A. ç. a.* en güzel şeyler; *bk.* **ahsen** احسن.

ehdâb اهداب *A. ç. a.* kirpikler. [Teklisi kullanılmamış çoklulardandır.]

ehdâf اهداف *A. ç. a.* hedefler; *bk.* **hedef** هدف.

ehdeb اهدب *A. s.* sık ve uzun kirpikli (kimse).

ehem(m) اهم *A.* çok/pek/daha/en önemli.–**ehem olmak** önemli olmak, gerekli olmak.–**ehemm-i ümûr** اهم امور (görülecek) işlerin en önemlisi.

ehemmiyyet اهميت *T. a.* (*T. k. dili:* **ehemmiyet**) önem, değer, ağırlık, öncelik.

ehille اهله *A. ç. a.* gök ayının ilk üç günlük görünüşleri, hilâller; *bk.* **hilâl** هلال.

ehl اهل *A. a.* (*T. k. dili:* **ehil**) (-den) olan, (-e) mensup, (ile) ilgili. İyelik ve nitelik bildirir. [Türkçe'de **-li** ve **-lik** eklerinin anlatım değerleriyle karşılanabilen bir kelimedir: *ehl-i İslâm* "İslâm dininden olan", *ehl-i cennet* "cennetlik", *ehl-i takvâ* "takva sahibi" gibi.]–**ehl-i keyf** ağzının tadını bilenler, keyfine düşkünler.

ehli اهلى *T. s.* alışık, alışkın; *zıddı:* **vahşi** وحشى.

ehliyyet اهليت *A. a.* (*T. k. dili:* **ehliyet**) güç, yeterlik, bir işin üstesinden gelebilecek durumda bulunma.

ehlu'llâh اهل الله *A. a.* Allah dostları, kalbini yalnız Allah'a bağlayan kimseler, veliler, evliya.

ehnâ اهنى *A. s.* 1 kolay sindirilir (yiyecek), 2 sağlığa yararlı, sıhhi.

ehrâm اهرام *A. ç. a.* Mısır'daki ünlü yapılar; *bk.* **herm** هرم.

Ehremen, Ehrimen اهرمن *F. a.* (Mecusi inancında) kötülük tanrısı/kötülüklerin kaynağı olan kavram, şeytan.

ehrimen-hey'et اهرمن هيأت *F. s.* şeytan kılıklı.

ehvâ' اهواء, **ehvâ** اهوا *A. ç. a.* 1 dilekler, istekler, nefsin beğendiği, istediği ve hoşlandığı şeyler, 2 sevgiler, ilgiler, bağlar; *bk.* **hevâ'** هواء.

ehvâl اهوال *A. ç. a.* korkular; *bk.* **hevl** هول.

ehvâr اهوار *F. s.* alık (kimse).

ehvec اهوج *A. s.* uzun boylu ahmak (kimse).

ehvel اهول *A. s.* çok/pek korkunç (şey).

ehven اهون *A. s.* 1 kolay, 2 zararsız, 3 çok/pek ucuz.–**ehven-i şerreyn** اهون شرين iki kötü şeyin zararsızı

ehveniyyet اهونيت *T. a.* ucuzluk.

ehviye اهويه *A. ç. a.* 1 havalar, 2 mevsimlere göre atmosferde meydana gelen değişmelere bağlı olarak ortaya çıkan sıcaklık ve soğukluk değişiklikleri; *bk.* **hevâ'** هواء.

ehyeb اهيب *A. s.* çok/pek/daha/en korku verici (şey/görüntü).

ehyef اهيف *A. a.* ince belli, yakışıklı genç.

e'ınne اعنه *A. ç. a.* dizginler, yularlar; *bk.* **ınân** عنان.

e'ızze اعزه *A. ç. a.* güçlü, değerli, ünlü ve saygın kimseler; *bk.* **aziz** عزيز.

eimme ائمه *A. ç. a.* önderler, kendisine uyulan kimseler; *bk.* **imâm** امام.

ejder اژدر, **ejderhâ** اژدرها, **ejdehâ** اژدها *F. a.* 1 büyük yılan, 2 *mit.* yılana benzer, dört ayaklı, kanatlı ve ağzından alevler püskürdüğüne inanılan korkunç yaratık.

ejgân اژكان *F. s.* tembel, üşengeç, hımbıl (kimse).

ejgehân اژكهان *F. s. yuk. m. bk.*

ejhân اژهان *F. s. bk.* **ejgân** اژكان.

ejîr اژير *F. s.* akıllı, işbilir, uyanık (kimse).

ekab(b) اقب *A. s.* ince belli (kimse).

ekâbir اكابر *A. ç. a.* ulu kişiler, pek erdemli ve üst rütbeli kimseler; *bk.* **ekber** اكبر.

ekâdîh اقاديح *A. katmerli ç. a.* oklar; *bk.* **kıdh** قدح, **akdâh** اقداح.

ekâhî اقاحى *A. ç. a.* papatya çiçekleri; *bk.* **ukhuvân** اقحوان.

ekâlîm اقاليم *A. ç. a.* ülkeler, (dünya) üzerinde yaşanan topraklar; *bk.* **ıklîm** اقليم.

ekânîm اقانيم *A. ç. a.* asıllar, ana ilkeler; *bk.* **uknûm** اقنوم.–**ekânîm-i selâse** اقانيم ثلاثه Hristiyanlığın baba, oğul ve rûhü'l-kudüs olarak belirlenmiş üç esası/prensibi.

ekârib اقارب *A. ç. a.* yakın akrabalar; *bk.* **akreb** اقرب. [Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.]

ekârim اكارم *A. ç. a.* pek cömert kimseler; *bk.* **ekrem** اكرم.

ekâsır اقاصر *A. ç. a.* pek kısa şeyler; *bk.* **aksar** اقصر.

ekâsıre اقاصره *A. ç. a.* kayserler, Roma ve Bizans hükümdarları; *bk.* **kaysar** قيصر.

ekâsî اقاصى *A. ç. a.* 1 (uzaklıkça) son noktalar, en son varılacak yerler, 2 en uzakta/en uçta bulunanlar; *bk.* **aksâ** اقصى.

ekâsim اقاسيم *A. ç. a.* paylar, kısmetler, hisseler. [**kısm** قسم'ın katmerli çokluğudur.]

ekâsire اكاسره *A. ç. a.* eski Acem hükümdarları; *bk.* **kisrâ** كسرى.

ekâtî' اقاطيع *A. katmerli ç. a.* koyun sürüleri; *bk.* **katî'** قطيع.

ekâvil اقاويل *A. ç. a.* sözler. [**kavl** قول'in katmerli çoklusudur.]

ekâzib اكاذيب *A. ç. a.* 1 yalanlar, 2 iftiralar; *bk.* **ükzûbe** اكذوبه.

ekbâ' اكباء, **ekbâ** اكبا *A. ç. a.* süprüntüler; *bk.* **kibâ'** كباء.

ekbâd اكباد *A. ç. a.* karaciğerler; *bk.* **kebed** كبد.

ekber اكبر *A. s.* çok/pek/daha/en büyük, ulu.

ekdâr اكدار *A. ç. a.* kederler; *bk.* **keder** كدر.

ekdâs اكداس *A. ç. a.* hurmalar; *bk.* **küds** كدس.

ekele اكله *A. ç. a.* yiyiciler, yiyenler; *bk.* **âkil** آكل.

ekfâ' اكفاء, **ekfâ** اكفا *A. ç. a.* denkler, benzerler, (biri öbürüne) örnek olanlar; *bk.* **küfû'** كفؤ.

ekfâl اكفال *A. ç. a.* 1 paylar, 2 kilim parçaları; *bk.* **kifl** كفل, 3 geride bulunan bölümler, artlar, arkalar; *bk.* **kefel** كفل.

ekfân اكفان *A. ç. a.* kefenler; *bk.* **kefen** كفن.

ekhâl اكحال *A. ç. a.* sürmeler; *bk.* **kühl** كحل.

ekhal اكحل *A. s.* gözü sürmeli (kimse).

ekid اكيد *A. s.* 1 sağlam, güçlü, 2 kesin, açık.

ekiden اكيداً *A. z.* 1 sağlam ve güçlü bir biçimde, 2 kesin ve açık şekilde.

ekile اكيله *A. a.* yenmiş şey.

ekimme اكمه *A. ç. a.* ağaç çiçeklerinin kapçıkları; *bk.* **kim(m)** كم.

ekinne اكنه *A. ç. a. bk.* **eknân** اكنان.

ekkâf اكاف *A. a.* semerci, mesleği semercilik olan kimse.

ekkâl اكال *A. s.* obur (kimse).

ekl اكل *A. a.* yemek yeme.–**ekl etmek** yemek yemek.

eklef اكلف *A. a.* yüzü çilli kimse.

¹ekmâm اكمام *A. ç. a.* 1 ağaç çiçeklerinin kapçıkları, 2 rahim duvarını biçimlendiren kaslar; *bk.* **kim(m)** كم.

²ekmâm اكمام *A. ç. a.* yenler, kol ağızları; *bk.* **küm(m)** كم.

ekme اكمه *A. a.* yüksek taşlık tepe, bayır.

ekmeh اكمه *A. s.* anadan doğma kör (çocuk/kimse).

ekmehiyyet اكمهيت *A. a.* anadan doğma körlük.

ekmel اكمل *A. s.* çok/pek/daha/en tam, hiçbir kusuru ve eksiği bulunmayan. –**ekmelü'l-ekmelîn** اكمل الاكملين ekmel olanların en önde geleni.

ekmelâne اكملانه *F. s.* ekmel olana yaraşır biçimde ve yolda.

ekmeliyyet اكمليت *A. a.* tamlık, kusursuzluk, eksiksizlik.

eknâf اكناف *A. ç. a.* yönler, yanlar; *bk.* **kenef** كنف. [Eş anlamlısı olan **etrâf** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *etrâf ü eknâf.*]

eknân اكنان *A. ç. a.* perdeler, örtüler; *bk.* **kin(n)** كن ve **kinân** كنان.

eknûn اكنون *F. z.* şimdi.

ekreh اكره *A. s.* daha/pek iğrenç ve tiksindirici.

ekrem اكرم *A. s.* 1 çok/pek/daha/en cömert (kimse), 2 pek/en şerefli, pek/en değerli ve iyilikçi (kimse): *resul-i ekrem, serdâr-ı ekrem.*

ekremâne اكرمانه *F. s.* insanca, cömertçe, mert ve cömert olana yakışır: *iltifât-i ekremâne* "insanca iltifat".

ekremî اكرمى *A. s.* pek cömert, pek iyilikçi ve değerli kimseyle ilgili/ilişkili.

ekremiyyet *A. a.* ekrem olma hâli ve niteliği, ekremlik.

eksâ اكسى *A. a.* çok giyinen kimse.

eksem اكثم *A. s.* karnı büyük, şişman (kimse).

ekser اكثر *A. s.* 1 pek çok, 2 çoğunlukla, daha çok. *z.* çoklukla, çoğu kez.

ekserî اكثرى *A. s.* çok olanla ilgili bulunan, çoğu: *hükm-i ekserî* "çoğu hüküm". [*Gerçi sâhib-lâf olur erbâb-ı tab'ın ekseri* mısraı ve *Bağlamaz her şükûfe meyve-i ter / Ekseri bittiği yerde biter* beytinde olduğu gibi, Türkçe 3. kişi iyelikli biçim ile karıştırılmamalıdır.]

ekseriyyâ اكثريا *A. z.* çoklukla, çok kez, çoğu kez.

ekseriyyet اكثريت *A. a.* çokluk.

eksiye اكسيه *F. a.* boza.

ektâd اكتاد *A. ç. a.* topluluklar, yığınlar, kalabalıklar; *bk.* **keted, ketid** كتد.

ektâf اكتاف *A. ç. a.* omuz/kürek kemikleri; *bk.* **kitf, ketif** كتف.

ektem اكتم *A. s.* 1 kocaman karınlı (kimse), 2 çok/pek sarsaklayıcı, tembel, hımbıl (kimse).

ekûl اكول *A. s.* obur, pisboğaz, inehan.

ekûlâne اكولانه *F. s.* ve *z.* obur olana yaraşırca.

ekûlî اكولى *F. a.* oburluk.

ekvâb اكواب *A. ç. a.* küpler; *bk.* **kûb** كوب.

ekvân اكوان *A. ç. a.* 1 varlıklar, var olan şeyler, 2 dünyalar, âlemler; *bk.* **kevn** كون.

¹ekvâr اكوار *A. ç. a.* demirci ve kalaycı ocakları; *bk.* **kûr** كور.

²ekvâr اكوار *A. ç. a.* 1 zamanlar, süreler, çağlar, 2 belirli zaman aralıkları; *bk.* **kevr** كور.

ekvâz اكواز *A. ç. a.* bardaklar; *bk.* **kûz** كوز.

ekyâl اكيال *A. ç. a.* kileler, ölçekler; *bk.* **keyl** كيل.

ekyâs اكياس *A. ç. a.* keseler; *bk.* **kîs** كيس.

ekyes اكيس *A. s.* pek uyanık ve çabuk kavrayışlı (kimse).

ekzeb اكذب *A. s.* en büyük yalan, kuyruklu yalan.

el ال *A. takı* Arapça'da eklendiği adı belirli yapan, "harf-i tarif" denilen takı: *haremeynü'ş-şerifeyn* حرمين الشريفين "iki şerefli kutsal yer, yani: Mekke ve Medine". [Türkçe'de kullanım alanı oldukça sınırlıdır. Ad ve sıfat takımlarında, ayrıca zarf ve ünlem olarak kullanılan birleşik biçimlerle bir yargı bildiren kimi kalıp sözlerde görülür.]

elâ الا *A. ünl.* Bak!, Dinle!, Uyanık ol!, Gözünü aç! [Türkçe'de yalnızca nazım dilinde olmak üzere **ey** ile birlikte **elâ ey** biçiminde kullanılmıştır.]

el-ân الآن *A. z.* 1 şimdi, şu anda, şimdiki durumda, 2 daha, henüz, hâlâ.

elâtînî الاطينى *F. a.* sarmaşık otu.

elbâb الباب *A. ç. a.* 1 özler, 2 akıllar. [Teklisi ikinci anlamda kullanılmamıştır.] *bk.* **lüb(b)** لب.

elbâs الباس *A. a.* giyimlik şeyler, elbiseler; *bk.* **libs** لبس.

elbet البت *T. z.* 1 mutlaka, her durumda ve şartta, kesin olarak, şeksiz şüphesiz, 2 sonunda, nihayet.

elbette البته *A. z.* (Türkçe metinlerde البتده gibi yazıldığı da olmuştur) mutlaka.

elbise البسه *A. ç. a.* giysiler, giyecekler; *bk.* **libâs** لباس.

el-Cezire الجزيره *A. a.* Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki bölge, Mezopotamya.

elcime الجمه *A. ç. a.* (hayvanların ağzına takılan) gemler; *bk.* **licâm** لجام.

el-cünûnü fünûn الجنون فنون *A.* "Delilik türlü türlüdür" anlamında söz.

elem الم *A. a.* ağrı, sızı, (maddi ve manevi) acı, ıstırap.

el-emân الامان *A. ünl.* Aman!, Medet! En çok şikâyet ve sığınma anlatır. Yerine göre başka anlatımları da vardır.

el-emân-hân الامان خوان *F. s.* "El-emân!" diye bağıran, şikâyet eden, yardım isteyen (kimse).

el-emru emruküm الامر امركم *A.* "Buyruk sizin buyruğunuzdur" anlamında söz.

elem-zede المزده *F. s.* acı görmüş, acılı durumlara düşmüş, mustarip (kimse).

elem-zedegân المزدكان *F. s.* acı çekenler, acı içinde olanlar.

elest الست *A. a.* ruhların yaratılıp Yüce Yaratıcı'nın "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye sorarak sözleşme yaptığı zaman.

elez(z) الذ *A. s.* çok/pek/daha/en tatlı ve hoş.

elf الف *A. a.* bin.

elfâf الفاف *A. ç. a.* dalları birbirine girmiş, iç içe geçmiş ağaçlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

elfâz الفاظ *A. ç. a.* bir anlam gösteren ses birlikleri, ses kapları; *bk.* **lafz** لفظ.

el-ğaraz الغرض *A. z.* sözün özü, maksada gelince.

elğâz الغاز *A. ç. a.* 1 bilmeceler, 2 (bilmece gibi) kapalı, anlaşılmaz sözler; *bk.* **lüğaz** لغز.

el-gıbta الغبطه *A. söz* "Doğrusu imrenilir; imrenirim."

el-gıyâs الغياص *A. a.* (hükümdar unvanı olarak) yardımcı.

el-hâc الحاج *A. a.* hac görevini yerine getirmiş kişi, hacı.

el-hak الحق *A. z.* doğrusu, gerçekten.

el-hâletü hâzihî الحالة هذه *A. z.* şimdiki durumda, bugünkü günde, hâlâ, henüz.

el-hamdü li'llâh الحمدلله *A. z.* Yüce Tanrı'ya şükürler olsun.

elhân الحان *A. ç. a.* ezgiler, nağmeler, etkileyici hoş sesler; *bk.* **lahn** لحن.

el-hased الحسد *A.* "Doğrusu kıskanılır, kıskançlık duyulur. Kıskanırım, kıskanıyorum." anlamında kullanılmıştır.

el-hâsıl الحاصل *A. z.* sözün özü, hasılı, sonuç olarak, özetle.

elhâz الحاظ *A. ç. a.* göz ucuyla, gözdağı verici yan bakışlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

el-hazer الحذر *A. ünl.* Sakın!, Sakının!, Sakınalım!, Sakınılsın!. [Uyarı anlatır. Yinelemeli de kullanılır.]

el-hukmü li'l-ğâlib الحكم للغالب *A. söz* "Söz yenenindir/üstün gelenindir."

el-hukmü li'llâh الحكم لله *A. söz* "Hüküm Allah'ındır."

el-hukmü li-men ğalebe الحكم لمن غلب *A. söz* "Sözü geçer olma üstün gelmekledir."

el-ıyâzü bi'llâh العياذ بالله *A. söz* "Allah'a sığınırım/Allah'a sığınırız, Allah saklasın, Allah esirgesin." [Sakınma ve esirgeme bildirir.]

elibbâ البا *A. ç. a.* akıllı kimseler; *bk.* **lebib** لبيب.

elif الف Osmanlı Türkçesi alfabesinin ilk harfi. [Aslında bir ünsüz ses olan hemzenin oturtulduğu, ses değeri bulunmayan bir dik çizgidir. Hemze ve seslilendirme işaretleri olan harekeler (bk. **hareke** حركه) konmadığı zaman, Arapça kelimelerde başında bulunduğu kelimenin kalıbına göre **a/e**, **i** ve **u/ü** okunur.]

elif اليف *A. s.* 1 alışılan/yakınlık sağlanan (şey), 2 alışmış, alışkın (kimse).–**elif eylemek** alışmak, yakınlık sağlamak.

elim اليم *A. s.* (maddi ve manevi) acı verici, acı çektirici (durum/iş/olay).

el-insâf الانصاف *A. z.* "İnsaf edilsin! İnsaf edilmeli!" [Dürüstlükle, hakka ve adalete uygun davranma dileği bildirir.]

eliy(y) الى *A. s.* çok yemin eden (kimse).

eliz اليز *F. a.* tepme, tekme, çifte.

elkâb القاب *A. ç. a.* lakaplar (*T. k. dili:* **lağaplar**); *bk.* **lakab** لقب.

elken الكن *A. s.* peltek, dilinde pelteklik olan (kimse).

el-kıssa القصه *A. z.* sözün özü, hasılı, elhasıl, gelelim hikâyemize.

elma' المع, **elmai** المعى *A. s.* pek anlayışlı, pek zeki (kimse).

elma'rûz المعروض *A. a.* (eskiden) akranlar arasındaki yazışmalarda yazının başına konulan söz.

elmah المح, **elmahi** المحى *A. s.* her gördüğünün ne olduğunu öğrenmeye meraklı/her gördüğü şeyi merak ve dikkatle inceleyen (kimse).

elmâs الماس *F. a.* elmas.

elmâs-pâre الماس پاره *F. a.* elmas parçası.

el-minnetü li'llâh المنة لله *A. söz* "Şükür ve hamd Allah'a mahsustur" demektir. [*Elhamdü li'llâh* gibi şükür sözü olarak kullanılır. Bu durumda "Allah'a şükürler olsun" demektir.]

elsen السن *A. s.* açık seçik, pürüzsüz, doğru ve etkili söz söyleyen (kimse).

elsine السنه *A. ç. a. aş. m. bk.*

elsün السن *A. ç. a.* diller; *bk.* **lisân** لسان.

eltâf الطاف *A. ç. a.* lutuflar; *bk.* **lutf** لطف.

eltaf الطف *A. s.* pek/en güzel, pek/en hoş.

elûf الوف *A. s.* herkesle görüşüp konuşan, alışık, insan canlısı (kimse).

elûh الوه *A. a.* ant, yemin.

elûk الوك *A. a.* elçi.

elûke الوكه *A. a.* elçinin getirdiği/sunduğu güven mektubu.

elvâh الواح *A. ç. a.* üzerine resim yapmaya yarayan yüzü pürüzsüz ve düzgün tahtalar; *bk.* **levh** لوح, **levha** لوحه.

elvân الوان *A. a.* renkler. *s.* 1 birkaç renkli, renk renk, rengârenk, alacalı (nesne), 2 türlü türlü, birkaç türlü (nesne/hâl); *bk.* **levn** لون.

elvâz الواز *A. ç. a.* bademler; *bk.* **levz** لوز, **levze** لوزه.

el-vedâ' الوداع *A. vedalaşma sözü* "Allah'a ısmarladık, kalın sağlıcakla, Allah'a emanet olun, hoşça kalın." *el-vedâ'-gûyâ olmak* "Elvedâ demek, vedalaşmak".

elviye الويه *A. ç. a.* 1 sancaklar, 2 livalar, mutasarrıfla yönetilen yönetim birimleri; *bk.* **livâ** لوا.

elyâf الياف *A. ç. a.* 1 iplikler, teller, lifler, 2 *anat.* sinir örgüleri; *bk.* **lif** ليف.

elyak اليق *A. s.* çok/pek/daha/en lâyık.

el-yevm اليوم *A. z.* 1 bugün, şimdiki durumda, 2 hâlâ, henüz.

elzem الزم *A. s.* çok/pek/daha/en gerekli. –**elzem olmak** çok gerekli olmak.

elzemiyyet الزميت *A. a.* 1 pek/son derecede gerekli olma, 2 pek gerekli ve gereksinim duyulan şeyin durumu.

em'â' امعاء, **em'â** امعا *A. ç. a.* bağırsaklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

emâcid اماجد *A. ç. a.* ulular, pek saygın kimseler; *bk.* **emced** امجد.

emâkin اماكن *A. ç. a.* mekânlar; *bk.* **mekân** مكان.

emâlic امالج *A. ç. a.* uzun yapraklı otlar/fidanlar; *bk.* **ümlûc** املوج.

emâlîs امالیس *A. ç. a.* otsuz ve susuz kırlar, çöller; *bk.* **imlîs** امليس, **imlîse** امليسه.

emâm امام *A. a.* ön.

emân امان *A. a.* (*T. k. dili:* **aman**) 1 korkusuzluk, güven hâli ve duygusu, 2 (-i) bağışlama.–**aman vermek** (-i) bağışlamak.–**aman vermemek** (-i) bağışlamamak, bağışlamayıp hak ettiği cezayı vermek, 3 bağışlanma.–**aman istemek** bağışlanmasını istemek.

emânât امانات *A. ç. a.* emanetler: *e.-i mukaddese* "Topkapı Sarayı'nda saklanan Hz. Peygamber'e ait kutsal eşya".

emânet امانت *A. a.* 1 (bir şeyi) (birine) güvenip bırakma, 2 güvenilip bırakılan şey, 3 bazı devlet dairelerinin adı: *şehr emâneti*.–**emânet etmek** güvenip bırakmak.

emânetdâr امانتدار *F. a.* kendisine daha sonra alınmak üzere eşya bırakılan güvenilir kimse, emanetçi.

emânetdârî امانتدارى *F. a.* emanetçilik.

emâneten امانةً *A. z.* emanet olarak, emanet yoluyla.

emânetu'llâh امانة الله *A. a.* Allah tarafından emanet yerinde olan halk, özellikle halkın korunmaya muhtaç kesimleri.

emân-hâh امانخواه *F. s.* bağışlanma dileyici.

emânî امانى *A. ç. a.* 1 dilekler, istekler, niyetler; *bk.* **ümniyye** امنيه, 2 güven, korkusuzluk.

emârât امارات *A. ç. a.* (geride kalan/bırakılan) kalıcı izler, kaybolmayan nişanlar; *bk.* **emâre** اماره; *e.-i hayriyye* "kalıcı hayır işleri".

emâre اماره *A. a.* yok olmayan/silinmeyen iz.

emâret امارت *A. a.* emirlik, beylik, yöneticilik.

emârid امارد *A. ç. a.* bıyıkları terlememiş gençler; *bk.* **emred** امرد.

emâsil ü akrân اماثل و اقران *F. a.* (yaşça başça) denkler; *bk.* **akrân** اقران.

emâsil اماثل *A.* akranlar, (yaşça başça) birbirine denk olanlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

emâzir امازر *A. ç. a.* kendine güvenen, güven duygusu güçlü olan kimseler; *bk.* **mezir** مزير.

emcâd امجاد *A. ç. a.* şanlı, şerefli, tanınmış kimseler; *bk.* **mecid** مجيد.

emced امجد *A. s.*/çok/pek/daha/en şerefli, şanlı (kimse).

eme امه *A. a.* cariye.

¹**emed(d)** امد *A. s.* çok/pek/daha/en uzun.

²**emed(d)** امد *A. a.* son.

emel امل *A. a.* umut, dilenip de olması beklenen/istenen şey, arzu.

emer(r) امر *A. s.* çok/pek/daha/en acı (nesne).

emes(s) امس *A. s.* daha çok/en çok dokunan/değen (nesne).

Emeviyye امويه *A. a.* 1 ilk İslâm devletinin adı, 2 bu devleti kuran sülâlenin adı, Ümeyyeoğulları, Benî-Ümeyye.

emhak امهق *A. a.* (renk için) donuk beyaz; *zıddı:* **ablak** ابلق.

emhâl امهال *A. ç. a.* mehiller; *bk.* **mehl** مهل.

emhâr امهار *A. ç. a.* mehirler; *bk.* **mehir** مهر.

emîhe اميهه *A. a.* koyunlarda görülen uyuzluk.

emîn امين *A. s.* 1 güven duyan, güven içinde olan, 2 güvenilir (kimse), 3 güvenli, güven duyulacak, güven içinde olunacak (yer/durum/zaman).–**emin olmak** güvenmek, güven duymak.

emîr امير *A. a.* bir topluluğun, bir yörenin/bölgenin başı, bey, başbuğ.

emîrâne اميرانه *F. s.* ve *z.* emir olana düşer ve yaraşır yolda ve biçimde.

emkine امكنه *A. ç. a.* yerler; *bk.* **mekân** مكان.

emlâh املاح *A. ç. a.* tuzlar; *bk.* **milh** ملح.

emlah املح *A. s.* pek/en güzel.

emlâk املاك *A. ç. a.* mülkler; *bk.* **mülk** ملك.

emles املس *A. s.* pürüzsüz, düz (yer/nesne).

emmâ اما *A. bağl.* (*T. k. dili:* **ama, amma**) 1 ancak, şu kadar var ki: *Gerçi her rûz kat'-ı râh ederim / Bilmem ammâ ne vakte dek giderim.* [Kimi zaman **ki** ile birlikte kullanılır: *Mesnevî ammâ ki her beyti cihân-i ma'rifet. Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile.*] 2 farz edelim, varsayalım, tutalım: *Ama o beğenmeyecekmiş, ne yapalım, kendi bilir,* 3 garip bulma, şaşırma, abartma bildirir: *Amma yaptın! Amma da yaptın ha! Amma yaptın ha! Ama ne laf! Amma ses ha! Amma da ses!*

emmâ-ba'd امابعد *A. z.* kitaplarda -sırasıyla besmele, övgü ve dualardan, yani: *hamdele* ve *salveleden* sonra- konuya girileceği zaman kullanılan bir söz. [Asıl maksatla, yani konu ile önceki bölümleri ayırıcı bir özelliği olduğu için **fasl-ı hıtâb** da denir.]

emmâre اماره *A. s.* nefse kötülük buyurucu, (kişiyi) kötü işler yapmaya yöneltici/yönlendirici, kötü istekleri nefse güzel gösterici (dürtü).

emn ü âsâyiş امن و آسايش *F. a.* düzen, güven.

emn ü emân امن و امان *F. a.* korkusuzluk.

emn امن *A. a.* 1 korkusuzluk, güven duyma hâli, 2 güven, huzur, düzen.

emna' امنع *A. s.* çok/pek/daha/en sağlam ve dayanıklı (nesne).

emniyyet امنيت *T. a.* 1 güven içinde olma hâli, korkusuzluk, 2 güvenme, güven duyma, 3 azalma, dinip kesilme, duraksama.

emr امر *A. a.* (*T. k. dili:* **emir**) 1 buyurma, 2 buyrulan şey, buyruk, 3 iş, 4 konu, husus, 5 iş, eylem, olan/gerçekleşen gelişme, ortaya çıkan/beliren oluş, olan biten şey, olay, hadise: *e.-i nâ-mütevakkı'* "beklenmedik gelişme, birden ortaya çıkan durum".

emrân امران *A. ç. a.* kürkler; *bk.* **mern** مرن.

emrâr امرار 1 acı şeyler, 2 safralar; *bk.* **mür(r)** مر.

emrâz امراض *A. ç. a.* hastalıklar; *bk.* **maraz** مرض.

emred امرد *A. s.* sakalı, bıyığı çıkmamış, yüzünde henüz kıl bulunmayan (genç).

emr-nâme امرنامه *F. a.* (*T. k. dili:* **emir-nâme**) 1 bir işin yapılmasını buyruk olarak bildiren yazı, 2 bir üst makam/bir sözü geçer kişi tarafından gönderilen mektup.

emrûd امرود *F. a.* (*T. k. dili:* **armut**); *bk.* **ermûd** ارمود.

ems امس *A. a.* dünkü gün, geçen gün.

¹**emsâl** امثال *A. ç. a.* benzerler; *bk.* **misl** مثل.

²**emsâl** امثال *A. ç. a.* meseller; *bk.* **mesel** مثل.

emsâr امصار *A. ç. a.* büyük yerleşim yerleri, şehirler; *bk.* **mısr** مصر.

emsel امثل *A. s.* çok/pek benzeyen.

emsile امثله *A. ç. a.* örnekler; *bk.* **misâl** مثال.

emsiye امسيه *A. ç. a.* akşamlar; *bk.* **mesâ'** مساء.

emşât امشاط *A. ç. a.* taraklar; *bk.* **mişt, müşt** مشط.

emtâ امتا *A. a.* engebe, iniş çıkış, tümsek ve çukur. [*Târih-i Ebü'l-feth*'te "tümsek, kabartı" anlamındaki **ivec** عوج ile birlikte bir bağlam öbeğinde kullanılmıştır. Aslı **emt** امت olup çoklusu **imât** امات'tır. *Kur'an*'da 20. surenin 107. ayetinde "**ıvecen ve emtâ**" olarak geçer. Yazarın bu yolda kullanımı ayetteki okunuşun etkisiyle açıklanabilir.]

emtâr امطار *A. ç. a.* yağmurlar; *bk.* **matar** مطر.

emten امتن *A. s.* pek sağlam, pek dayanıklı.

emtia امتعه *A. ç. a.* metalar (*T. h. dili:* **matahlar**), kumaş türünden mallar; *bk.* **metâ'** متاع.

emvâc امواج *A. ç. a.* dalgalar; *bk.* **mevc** موج.

emvâh امواه *A. ç. a.* sular; *bk.* **mâ'** ماء.

emvâl اموال *A. ç. a.* mallar; *bk.* **mâl** مال.

emvât اموات *A. ç. a.* ölüler; *bk.* **mevt** موت.

emyâ اميا *F. a.* para kesesi, çanta.

emyâl اميال *A. ç. a.* miller; *bk.* **mil** ميل.

emyân اميان *F. a.* para kesesi, çanta; *krş.* **hemyân** هميان.

emyeme اميمه *A. a.* 1 demirci çekici, 2 bir tür ot.

emyûs اميوس *A. a.* kırılmamış tuz parçaları, tuz taşı.

emzice امزجه *A. ç. a.* mizaçlar; *bk.* **mizâc** مزاج.

enâbîb انابيب *A. ç. a.* 1 kamış boğmakları, 2 yer altı oyukları, su yolları, 3 *tıp* kamış gibi içi boş aletler; *bk.* **ünbûbe** انبوبه.

enâbîş انابيش *A. ç. a.* (yer elması, patates gibi) kimi bitkilerin kökünde, toprak içinde oluşan yumrular; *bk.* **enbûşe** انبوشه.

Enâcil اناجيل *A. ç. a.* İnciller; *bk.* **İncil** انجيل.

enâfis انافس *A. a.* pek/en nefis şeyler; *bk.* **enfes** انفس.

enâiyyet انانيت *T. a.* benlik.

enâm انام *A. ç. a.* 1 bütün varlıklar, bütün yaratılmışlar, 2 bütün insanlar.

en'âm انعام *A. ç. a.* 1 at, deve, sığır, koyun gibi büyükbaş hayvanlar; *bk.* **neam,** نعم 2 *En'am* suresi ile birlikte bazı *Kur'an* surelerini içine alan mecmua.

en'am, en'um انعم *A. ç. a.* azıklar, bağışlar, nimetler; *bk.* **ni'met** نعمت.

enâmil انامل *A. ç. a.* 1 parmak uçları, 2 *mec.* el; *bk.* **enmele, enmile** انمله.

enâniyyet انانيت *A. a.* benlik, kendine tapınma, egoizm.

enâr انار *F. a.* nar.

enâyi اناى *F. s.* 1 sözde bilgili/değerli (kimse), kendini değerli sanan/bir şey bilir zanneden (kimse), 2 ahmak, aklı kıt (kimse).

enbâğ انباغ *A. a.* bir erkeğin nikâhlı karılarından her biri, ortak.

enbân انبان *F. a.* dağarcık, heybe.

enbânçe انبانچه *F. a.* dağarcık, çantacık, ufak heybe.

enbâne انبانه *F. a. bk.* **enbân** انبان.

enbâr انبار *A. a.* (*T. k. dili:* **ambar** آنبار) içinde tahıl/eşya saklanan yer, depo, silo. [Teklisi kullanılmayan, tekli yerine kullanılan çoklulardandır.]

enbâz انباز *F. a.* 1 ortak, 2 eş, benzer.

enbele انبله *F. a.* "demirhindi" denilen, ilaç yapımında kullanılan meyve.

enberbâris انبرباريس *A.* (< Grekçe) *a.* halk arasında "kadıntuzluğu" denilen bitki.

enberût انبروت *F. a.* armut.

enbeste انبسته *F. a.* koyulaşmış, katılaşmış (nesne).

enbeste-dem انبسته دم *F. s.* tembel, uyuşuk, miskin (kimse).

enbir انبير *F. a.* 1 balçık, 2 gelenek, töre, tören, ayin.

enbiyâ' انبياء**, enbiyâ** انبيا *A. ç. a.* nebiler; *bk.* **nebi** نبى.

enbûb انبوب *F. a.* 1 halı, döşeme, 2 döşek, minder.

enbûh انبوه *F. a.* 1 çokluk, bolluk, kalabalık, yığın:–**enbûh olmak** çoğalmak, bolalmak, 2 alay, bölük, topluluk.

enbûşe انبوشه *A. a.* patates, yer elması gibi bitki köklerinde, toprakta oluşan yumru.

enbûy انبوى *F. s.* koklayan/koklayıcı (kimse). *a.* koku.

enbûzen انبوذن *F. a.* asıl, öz, madde.–**enbûzen-i insân** انبوزن انسان toprak.

enbür انبر *A. a.* ocak ve ateşi karıştırmaya yarayan alet, kısaç, egsü/egsi.

enbüre انبره *F. a.* 1 tüyü dökülmüş/yonulmuş, cavlak hayvan, 2 dolap beygiri, 3 dere, 4 işkembe.

encâd انجاد *A. ç. a.* 1 tepeler, yükseklikler, 2 güçlüler, 3 yiğitler, yürekliler, kahramanlar; *bk.* **necd** نجد.

encâm انجام *F. a.* son.–**encâma ermek** bitmek, son bulmak.–**encâm-i kâr** انجام كار işin sonu.

encer انجر *A. a.* gemi demiri.

encere انجره *F. a.* ısırgan otu.

encir انجير *F. a.* (*T. k. dili:* **incir**) bilinen meyve.

encise انجسه *A. ç. a.* kirler, pislikler; *bk.* **necâset** نجاست.

encûc انجوج *F. a.* öd ağacı.

encûğ انجوغ *F. a.* ocak.

encüm انجم *A. ç. a.* yıldızlar; *bk.* **necm** نجم.

encümen انجمن *F. a.* topluluk, meclis, cemiyet.–**encümen-i dâniş** انجمن دانش bilim akademisi.

¹endâ' انداء**, endâ** اندا *A. a.* sözüne güvenilmez, yol yordam bilmez, tutum ve davranışları kötü kimse.

²endâ' انداء**, endâ** اندا *A. ç. a.* yağmurlar, çiyler; *bk.* **nüdâ** ندا.

endâd انداد *A. a.* eş, benzer. [Teklisi olan **nid(d)** ند kullanılmamıştır. Tekli yerine kullanılan çoklulardandır. Metinlerde daha çok olumsuzluk takısı **bi** بى ile "eşsiz, benzersiz" anlamında **bî-endâd** بى انداد biçiminde görülür.]

endâht انداخت *F. a.* 1 (-i) atma, 2 atılma.–**endâht etmek** atmak.–**endâht olunmak** atılmak.

endâhte انداخته *F. s.* 1 atılmış, 2 konulmuş, bırakılmış.

endâm اندام *F. a.* 1 (insanda) beden, maddi yapı, 2 boy, boy pos, 3 (kamış için) düzgünlük, pürüzsüzlük, biçimlilik. –**endâmını düzmek** giyinip kuşanmak, üstüne başına çekidüzen vermek.

endâve انداوه *F. a.* sıva yapmaya yarayan alet, mala.

endâyiş اندايش *F. a.* sıvama, yaldızlama.

endâyişger اندايشگر *F. a.* yaldızcı.

-endâz انداز *F. s.* atıcı, atan. [Tek başına kullanılmayıp Farsça birleşik sıfatlarda yer alır: *silah-endâz* "silah atan (asker)", *niğeh-endâz* "göz atan" gibi.]

endâze اندازه *F. a.* 1 uzunluk ölçüsü, 2 *T.* arşının kumaş ölçmekte kullanılan küçük türü. 60-65 cm'dir.

endek اندك *F. s.* 1 az (şey), 2 yaşı küçük (çocuk).

ender *A. s.* çok/pek/daha/en nadir, benzersiz, eşi benzeri bulunmayan (kimse/nesne).

¹ender اندر *A. s.* çok/pek/daha/en nadir, benzersiz, eşi benzeri bulunmayan (kimse/nesne).

²ender اندر *F. takı* -de, -nin içinde. [Yinelenen iki kelimeden ikincisinin başına gelir, berkitme sıfatları yapar: *piç ender-piç* "karmakarışık" gibi.]

enderez اندرز *F. a.* 1 öğüt, 2 hikâye, 3 mektup.

enderi اندرى *A. a.* kalın ip, halat.

enderûn اندرون *F. a.* 1 iç; *zıddı:* **birûn** بيرون, 2 iç yan, iç yön, iç yüz, 3 (insanda) kalp, 4 *tar.* sarayda eskiden harem, sonraları ise hazine ve hırka-i saâdet daireleri.

-endiş انديش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) düşünen, düşünceli: *dûr-endiş* "derin/ayrıntılı düşünen, düşünce ufku geniş (kimse)".

endişe انديشه *F. a.* 1 düşünce, 2 hayal.

-endûd اندود *F. s.* 1 sürülmüş, (yaldız sürülerek) yaldızlanmış (nesne), 2 (boya ile) süslenmiş (nesne). [Tek başına kullanılmayıp Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *zer-endûd* "altın sürülmüş", *ziver-endûd* "üzerine boya ile yapılmış süslemelerle bezenmiş."]

enduh انده *F. a. bk.* **endûh** اندوه.

endûh اندوه *F. a.* sıkıntı, acı, keder.

endûhgin اندوه كين *F. s.* sıkıntılı, sıkıntıya düşmüş (kimse).

endûhnâk اندوه ناك *F. s. yuk. m. b.*

endûhte اندوخته *F. s.* toplanmış, derilmiş (nesne).

-endûz اندوز *F. s.* 1 kazanan, deren, bir araya getiren, yığan, 2 derilmiş, toplanmış, yığılmış, 3 yayılmış, sarmış, 4 kaplanmış, bürünmüş. [Tek başına kullanılmayıp Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *zer-endûz* "altına bulanmış, altınla kaplanmış (nesne)", *zulmet-endûz* "karanlıkla kaplanmış, karanlığa bürünmüş, kapkaranlık olmuş (yer)".]

enf انف *A. a.* burun.

enfa' انفع *A. s.* çok/pek/daha/en yararlı.

enfâl انفال *A. ç. a.* ganimetler. [Teklisi kullanılmamış çoklulardandır.]

enfâr انفار *A. ç. a.* topluluklar, bir araya gelmiş insanların oluşturduğu insan yığınları; *bk.* **nefîr** نفير.

enfâs انفاس *A. ç. a.* 1 soluklar, 2 kelimeler, 3 veliler ve ulu kimselerin sözleri; *bk.* **nefes** نفس.

enfes انفس *A. s.* çok/pek/daha/en nefis (şey).

enfiye انفیه *F. a.* toz tütünden yapılıp burna çekilerek kullanılan bir tür keyif verici madde.

enfüs انفس *A. ç. a.* canlı cisimler; *bk.* **nefs** نفس. [Yalnızca **âfâk** ile birlikte **enfüs ü âfâk** bağlam öbeğinde kullanılmıştır.]

engâr انکار *F. a.* sanı, zan.

engel انکل *F. a.* kaba saba adam.

engele انکله *F. a.* 1 düğme, 2 düğme deliği, ilik.

engelyûn انکلیون *F. a.* 1 *Yeni Ahit, İncil,* 2 rengârenk işlemeli bir tür kumaş, 3 Maniheizm'in kurucusu ünlü Mânî'nin resim mecmuası.

engihte *F. s.* 1 koparılmış, var edilmiş, ortaya getirilmiş, 2 hareket ettirilmiş, (yerinden) oynatılmış, 3 yükseltilmiş, 4 (yukarı) kaldırılmış, 5 karıştırılmış.

engişt انکشت *F. a.* kömür.

-engiz انکیز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 koparıcı, husule getirici, var edici, verici, uyandırıcı, 2 (yerinden) oynatıcı, 3 (yukarı) kaldırıcı, 4 karıştırıcı: *safâ-engiz* "şenlendirici", *şevk-engiz* "neşelendirici, keyif verici".

engûr انکور *F. a.* üzüm.

engübin انکبین *F. a.* bal.

engüşt ber-dehân انکشت بر دهان *F. s.* parmağı ağzında, yani şaşırmış, ne yaptığını ve yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse).

engüşt انکشت *F. a.* parmak.–**engüşt-i işâret** انکشت اشارت işaret parmağı. –**engüşt-i sütürk** انکشت سترك başparmak.

engüşte انکشته *F. a.* yaba.

engüştene انکشته *F. a.* terzi/yorgancı yüksüğü.

engüşter انکشتر *F. a.* yüzük.

engüşteri انکشتری *F. a. yuk. m. bk.*

engüşt-nümâ انکشت نما *F. s.* parmakla gösterilen, ünlü, tanınmış (kimse).

enhâ' انحاء, **enhâ** انحا *A. ç. a.* yanlar, yönler. [Teklisi olan **nahv** bu anlamda kullanılmamıştır.] *bk.* **nahv** نحو.

enhâr انهار *A. ç. a.* akarsular; *bk.* **nehr** نهر.

enhas انحس *A. s.* pek/en uğursuz (durum/nesne).

enhür انهر *A. a.* akarsular; *bk.* **enhâr** انهار.

enik انیق *A. s.* güzel, hoş, ilgi çekici, sürükleyici.

enika انیقه *A. a.* güzellik, çekicilik ve garipliğiyle görenleri hayrete düşüren nesne, şaşkınlık verici şey.

enîn انین *A. s.* inilti, inleyiş.

enîr انیر *F. a.* kötü huy, çirkin tutum ve davranış.

enis انیس *A. s.* 1 alışık, 2 görüşülen (kimse). *a.* arkadaş, yoldaş.

enisân انیسان *F. a.* yalan, uydurma söz.

enise انیسه *F. a. bk.* **enisân** انیسان.

enkas انقص *A. s.* çok/pek/daha/en eksik.

[1]**enkâz** انقاض *A. ç. a.* yıkıntılar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

[2]**enkâz** انکاز *F. a.* zanaatkârların kullandıkları türlü el aletleri.

enker انکر *A. s.* çok/pek/daha/en çirkin (nesne/ses vb.).–**enkerü'l-asvât** انکر الاصوات seslerin en çirkini, yani: eşek anırması.

enkiha انکحه *A. ç. a.* nikâhlar; *bk.* **nikâh** نکاح.

enmele, enmile انمله *A. ç. a.* 1 parmak ucu, 2 *mec.* el.

enmûzec انموذج *A. a.* örnek.

ennân انان *A. s.* çok inleyen/inleyici (kimse).

enne انه *A. s.* çok inleyen (kimse).

[1]**ensâb** انساب *A. ç. a.* soylar; *bk.* **neseb** نسب.

[2]**ensâb** انصاب *A. ç. a.* şerler, belâlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ensâf انصاف *A. ç. a.* yarımlar; *bk.* نصف **nısf.**

ensaf انصف *A. s.* çok/pek/daha/en insaflı.

ensâl انسال *A. ç. a.* soy kuşakları, nesiller; *bk.* **nesl** نسل.

ensâr انصار *A. ç. a.* Hz. Peygamber'e yardım edip Müslümanlığın yerleşip yayılmasına büyük katkılarda bulunmuş olan Medine kabilelerinden Evs ve Hazrecli kimseler; *bk.* **nâsır** ناصر.

ensârî انصاری *A. s.* ensardan olan (kimse).

enseb انسب *A. s.* çok/pek/daha/en uygun.

ensice انسجه *A. ç. a.* dokumalar, dokuma kumaşlar; *bk.* **nesc** نسج.

enûşâ انوشا, **enûşe** انوشه *F. a.* 1 bolluk, zenginlik, 2 sıkıntı ve üzüntüden uzak olma, baş dinçliği, gönül rahatlığı, sevinç, şenlik, 3 içki, şarap, süci, 4 doğruluk, hakkı gözetme, adalet, 5 acıma, esirgeme, 6 alkış, beğenme, 7 töre, gelenek, kült, 8 Mecusi ayini, 9 genç hükümdar.

envâ' انواع *A. ç. a.* türler; *bk.* **nev'** نوع.

envâr انوار *A. ç. a.* nurlar; *bk.* **nûr** نور.

enver انور *A. s.* 1 çok/pek/daha/en ışıklı, parlak, 2 çok/pek güzel, çok/pek göz kamaştırıcı, çok/pek göz alıcı.

enzâr انظار *A. ç. a.* bakışlar; *bk.* **nazar** نظر.

enzerût انزروت *F. a.* bir tür zamk. [Türkçe'de sarhoşluk verici/uyuşturucu madde olarak bilinir.] *krş.* **anzerût** عنزروت.

epsân اپسان *F. a.* bileği taşı.

er ار *F. bağl.* ise, -se, olsa, olursa; *bk.* **eğer** اكر.

er'an ارعن *A. s.* bön, şaşkın, ahmak.

er'es ارأس *A. s.* büyük başlı, koca kafalı (adam).

erâbet ارابت *A. a.* aklı başında, akıllı uslu olma.

erâcif اراجیف *A. ç. a.* yalan ve uydurma sözler; *bk.* **ürcûfe** ارجوفه.

erâcih اراجیح *A. ç. a.* salıncaklar; *bk.* **ürcûha** ارجوحه.

erâciz اراجز *A. ç. a.* kısa vezinli şiirler; *bk.* **ürcûze** ارجوزه.

erâğid اراغید *T. ç. a.* işçiler, gündelikle çalışan kimseler. [Türkçe **ırgat** ارغاد kelimesinin Arapça kurala uygun çokluğu olarak *Târîh-i Ebü'l-feth*'te kullanılmıştır.]

erâik ارائك *A. ç. a.* tahtlar, hükümdar koltukları; *bk.* **erike** اریکه.

erak(k) ارق *A. s.* çok/pek/daha/en ince.

erâmil ارامیل *A. ç. a.* 1 yoksullar, 2 züğürtler, 3 ağaç kökleri; *bk.* **ürmûle** ارموله.

erâmil ارامل *A. ç. a.* dul kadınlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

erâmile ارامله *A. ç. a. yuk. m. bk.*

erânib ارانب *A. ç. a.* tavşanlar; *bk.* **erneb** ارنب.

erânib ارانیب *A. ç. a.* burun uçları; *bk.* **ernebe** ارنبه.

erâvend اراوند *F. a.* 1 eğilim, istek, özlem, 2 şan, şeref.

erâyis ارایس *A. ç. a.* ekinciler, çiftçiler; *bk.* **eris** اریس.

erâzi اراضی *A. ç. a.* yerler, topraklar; *bk.* **arz** ارض.

erâzil اراذل *A. ç. a.* kötüler, aşağılık kimseler, edepsizler; *bk.* **erzel** ارذل.

erbaa اربعه *A. s.* dört.

erbâb ارباب *A. ç. a.* 1 tanrılar; *bk.* **rab(b)** رب, 2 (-i) elde bulunduranlar, (-i) kullananlar, 3 (-i) kazanmış, edinmiş olanlar, 4 becerikli, eli yatkın kimseler, 5 deneyimli, işin/işinin ehli olan kişiler, 6 (tekli gibi) Yüce Tanrı: *Rabbü'l-erbâb* "Tanrılar tanrısı".

erbâh ارباح *A. ç. a.* kazançlar; *bk.* **ribh** ربح.

erbain اربعین *A. s.* kırk. *a.* 1 Güneş takvimi aylarından kânunuevvelin dokuzundan kânunusânî'nin on yedisine kadar olan kara kış günleri, 2 *tas.* dervişlerin bir yerde tek başlarına kalarak az yemek, az içmek, az uyumak suretiyle sürekli ibadet ederek geçirdikleri kırk günlük süre, çile.

erba'ûn اربعون *A. s.* kırk.

erbe'â' اربعاء, **erbe'â** اربعا *A. a.* çarşamba günü.

erbeyân اربيان *F. a.* su çekirgesi.

erbû اربو *F. a.* armut.

erbûdâr اربودار *F. a.* armut ağacı.

erbyân اربيان *F. a.* papatyaya benzer bir çiçek.

¹ercâ ارجى *A. s.* en çok istenilen/dilenen (nesne).

ercâ' ارجاء, **²ercâ** ارجا *A. ç. a.* köşe bucaklar, kuytu yerler.

ercah ارجح *A. s.* 1 çok/pek/daha/en üstün, 2 çok/pek/daha/en uygun.

ercâl ارجال *A. ç. a.* ayaklar; *bk.* **ricl** رجل.

ercâlûn ارجالون *F. a.* ak asma.

ercen ارجن *F. a.* acı badem ağacı.

ercmend ارجمند *F. s.* (*T. k. dili:* **ercümend**) saygın, saygıdeğer, seçkin.

ercmendî ارجمندى *F. a.* saygınlık, seçkinlik.

ercüvân ارجوان *A. a.* 1 erguvan, 2 kızıl renkli nesne, 3 kırmızı kadife.

erd ارد *F. a.* 1 öfke, kızgınlık, 2 un; *bk.* **ârd** آرد.

erdâne اردانه *F. a.* 1 Türkçe'de "yabani şebboy" denilen çiçek, 2 Türkçe'de "ada çayı" denilen bitki.

erde', erde اردأ *F. s.* çok/pek/en kötü: *e.-i kisvet* "pek/en kötü örtü/giyim".

erdeb اردب *A. a.* Mısır'da kullanılan, dokuz İstanbul kilesine denk bir ölçek.

erdiye اردية *A. ç. a.* baş ve omuz örtüleri; *bk.* **ridâ'** رداء.

Erdşîr اردشير *F. a.* (*T. k. dili:* **Erdeşir**) *tar.* İsfendiyâr'ın oğlu ve Dârâb'ın babası olan Behmen'in adı.

erenbânî ارنبانى *A. a.* boz/koyu renkli şal, kabaca yün kumaş.

erenbe ارنبه *A. a.* burun ucu.

erez ارز *A. a.* acı badem ağacı.

erfa' ارفع *A. s.* çok/pek/daha/en yüksek.

erfeş ارفش *A. s.* 1 nefsinin kötü isteklerine düşkün (kimse), 2 kulakları kaba ve uzun (kimse).

erğâ ارغا *F. a.* 1 ırmak/dere, 2 ark.

erğâb ارغاب *F. a. yuk. m. bk.*

erğaç ارغج, **erğaj** ارغژ *F. a.* sarmaşık.

erğak ارغك *F. a. yuk. m. bk.*

erğande ارغنده *F. s.* 1 açgözlü (kimse), 2 hırçın, sert, öfkeli (kimse).

erğanûn ارغنون *F. a. müz.* org.

erğâv ارغاو *F. a. bk.* **erğâ** ارغا.

erğavân ارغوان *F. a.* (*T. k. dili:* **erğuvân**) kırmızı renkli çiçekleri olan süs ağacı. *s.* kırmızı: *şerâb-ı ergavân* "kırmızı şarap".

erğavânî ارغوانى *F. s.* erguvan renginde, kırmızı: *şerâb-ı erğavânî* "kırmızı şarap".

erğîde ارغيده *F. s.* kızmış, öfke atına binmiş (kimse).

ergûn ارغون *A. a.* 1 sert başlı, gem tutmaz, oynak at, 2 *bk.* **erğanûn** ارغنون.

erhâm ارحام *A. ç. a.* 1 döl yatakları: *e.-ı ekmâm* "çiçek kapçıklarının oluşturdukları döllenme yatakları, çiçekler içinde oluşan tomurcuklar"; *bk.* **rahım** رحم. 2 yakınlar, hısım akrabalar.

erham ارحم *A. s.* çok/pek/daha/en bağışlayıcı (kimse).–**erhamü'r-râhimîn** ارحم الراحمين bağışlayıcıların en bağışlayıcısı, en büyük bağışlayıcı, Yüce Tanrı.

erhas ارخص *A. s.* çok/pek/daha/en ucuz.

erîb اريب *A. s.* akıllı, olgun, zeki (kimse).

erîke اريكه *A. a.* 1 gelin odasına yapılan kubbeli sedir, 2 taht.

erîke-nişîn اريكه نشين *F. s.* tahtta oturan, buyruk sahibi (hükümdar).

erîke-pîrâ اريكه پيرا *F. s.* tahta güzellik veren, tahtı süsleyen (hükümdar).

erîr ارير *A. s.* oyunda mızıkçılık edenin/kazanan kimsenin edepsizce bağırıp çağırması, şamata yapması.

erîs اريس *A. a.* çiftçi, ekinci.

erîş اريش *F. s.* akıllı, zeki ve uslu (kimse).

erîz اريض *A. s.* 1 enli, geniş (yer/nesne), 2 semiz (hayvan), 3 geçimli, iyi huylu, uyumlu (kimse).

erîz u 'amîk اريض و عميق *T. z.* enine boyuna, enikonu.

erjen ارژن *F. a.* bir tür acı badem ağacı. [Meyvesi ilaç yapımında kullanılır.]

erjeng ارژنگ *F. a. bk.* **erteng** ارتنگ.

erkâ ارقى *A. s.* çok/pek/daha/en yukarı.

erkâm ارقام *A. ç. a.* yazılı sayılar, rakamlar; *bk.* **rakam** رقم.

erkân اركان *A. ç. a.* 1 direkler, 2 (bir yerde/kurulda/kurumda) ileri gelenler, 3 yol yordam, usul, 4 kurallar, gerekler, uyulması/yerine getirilmesi gerekli şeyler; *bk.* **rükn** ركن.

erke اركه *A. a.* sıcak iklimlerde yetişen misvak ağacı.

ermağân ارمغان *F. a.* (*T. k. dili:* **armağan**) bağış, hediye.

ermâh ارماح *A. ç. a.* mızraklar; *bk.* **rumh** رمح.

ermâm ارمام *A. ç. a.* çürük kemikler; *bk.* **rimme** رمه.

ermâs ارماث *A. ç. a.* sallar; *bk.* **remes** رمث.

ermed ارمد *A. s.* kül rengi.

ermel ارمل *A. a.* 1 dul erkek, 2 dul kadın, 3 yoksul.

ermiye ارميه *A. a.* dolu yağdıran kasırga bulutları; *bk.* **remî** رمى.

ermûd ارمود *F. a.* (*T. k. dili:* **armut**) bilinen meyve; *bk.* **emrûd** امرود.

ermûn ارمون *F. a.* işçiye/çalışana verilen peşin para; *krş.* **arbûn** عربون.

erneb ارنب *A. a.* tavşan.

errâc اراج *A. s.* ara bozucu, dedikoducu, yalancı (kimse).

erre اره *F. a.* bıçkı.

erre-keş اره كش *F. a.* bıçkıcı.

ers ارس *A. a.* çiftçilik.

ersah ارسح *A. a.* kurt, uylukları etsiz, çelimsiz (kimse).

ersen ارسن *F. a.* toplanma yeri, meclis.

ersûsa ارصوصه *A. a.* büyük sarık, mücevveze.

erşah ارشح *A. s.* çok anlayışlı, çok kurnaz, cin fikirli (adam).

erşed ارشد *A. s.* çok/pek akıllı ve doğru yolda yürüyen.

erşem ارشم *A. s.* vücuduna dövme yaptıran (kimse), yemeğin kokusundan karnı acıkan (kimse).

ertâ ارطى *A. s.* tabakların deri boyamak için yaprağından boya elde ettikleri bir tür ağaç.

Erteng ارتنگ *F. a. tar.* Maniheizm'in kurucusu Mani'nin ünlü resim mecmuası.

erûme, ürûme ارومه *A. a.* 1 iz, belirti, alâmet, 2 başın tepesi, 3 Âd kavminden kalma lahitler, 4 dip, kök.

erûs اروس *F. a.* kumaş.

erva' اروع *A. s.* 1 çok güzel (genç), 2 olağanüstü yürekli ve atılgan (kimse).

ervâh ارواح *A. ç. a.* ruhlar; *bk.* **rûh** روح.

ervâne اروانه *F. a. bk.* **erdâne** اردانه.

ervenân اروناں *A. a.* 1 dik ses, 2 sıkıntılı gün.

ervîn اروين *F. a.* sınama, deneme.

eryâf ارياف *A. a.* bakımlı, verimi bol düz yerler; *bk.* **rîf** ريف.

erzâk ارزاق *A. ç. a.* yenilecek ve içilecek şeyler; *bk.* **rızk** رزق.

erzâl ارذال *A. a.* pek bayağı, pek aşağılık kimseler; *bk.* **rezîl** رذيل.

erzâliş ارزالش *F. a.* Yüce Tanrı yolunda para ve mal dağıtma, hayırda bulunma.

erzân ارزان *F. s.* 1 ucuz, 2 uygun, yerinde, yaraşık. *a.* 1 ucuzluk, 2 (değerce) (-e) denk/eş.–**erzân bilmek** ucuz saymak, ucuz görmek.–**erzân buyrulmak** uygun ve yerinde görülmek;.–**erzân vermek** ucuz/ucuza vermek.–**erzânı olmak** (bir şey) (bir şeye) (değerce) denk/eş olmak.

erzânî ارزانى *F. a.* 1 ucuzluk, 2 (-i) yaraşır görme, (-i) yerinde görme.–**erzânî görmek/etmek** 1) (-i) uygun görmek, (-i) yerinde görmek, 2) (-i) yaraşır saymak, (-i) yerinde ve uygun bulmak. –**erzânî kılmak** (-i) yaraşır bulmak.

erze ارزه *F. a.* sıva.

erzeğer ارزه‌گر *F. a.* sıvacı.

erzel ارذل *A. s.* 1 en kötü (nesne), 2 alçak, soysuz, pek terbiyesiz (kimse).–**erzelü'l-'umr** ارذل العمر (kişinin) yaşlılık döneminin en kötü günleri.

erzen ارزن *F. a.* darı.

erzenin ارزنین *F. a.* darı ekmeği.

erziz ارزیز *F. a.* kalay.

esâbi' اسابیع *A. ç. a.* yedi günlük süreler, haftalar; *bk.* **üsbû'** اسبوع.

esâbi' اصابع *A. ç. a.* parmaklar; *bk.* **ısbı'** اصبع.–**esâbiu'l-ızâri** اصابع العذاری parmak üzümü.

es'abi اَلعبی *A. a.* son derecede güzel göz.

es'ad اسعد *A. s.* çok/pek/daha/en kutlu ve hayırlı.

esâfil اسافل *A. ç. a.* en alçak ve bayağı olanlar, (toplum/topluluk içinde) en aşağı sayılanlar, ayaktakımı; *bk.* **esfel** اسفل.

esâğır اصاغر *A. ç. a.* değerce küçük ve aşağı olanlar; *zıddı:* **ekâbir** اکابر; *bk.* **asğar** اصغر.

esah(h) اصح *A. s.* en doğru, en gerçek, en inandırıcı.

esâhıb اصاحب *A. ç. a.* (-i) elinde bulunduranlar, (-i) dilediği gibi kullanma hakkı bulunanlar, dostlar, yoldaşlar, arkadaşlar; *bk.* **sâhıb** صاحب.

esâlet اصالت *A. a.* 1 güç, dayanıklılık, 2 görüş ve düşüncede kusursuzluk, 3 soyluluk, soy sopça bilinirlik, tanınırlık, 4 (bir işi) doğrudan kendi yapma durum ve niteliği; *zıddı:* **vekâlet** وكالت.

esâleten اصالةً *A. z.* doğrudan kendi başına; *zıddı:* **vekâleten** وكالةً.

esâlib اسالیب *A. ç. a.* üsluplar; *bk.* **üslûb** اسلوب.

esâmi اسامی *A. ç. a.* adlar; *bk.* **ism** اسم.

esânid اسانید *A. ç. a.* isnatlar; *bk.* **isnâd** اسناد.

es'âr اسعار *A. ç. a.* (alınır satılır şeyler için) geçerli değer, fiyat. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

esâret اسارت *A. a.* 1 tutsaklık, savaşta düşman eline düşme, 2 kulluk, kölelik, birinin malı olma.

esâri اساری *A. ç. a.* tutsaklar; *bk.* **esir** اسیر.

esârir اساریر *A. ç. a.* el ayasındaki ve alındaki çizgiler; *bk.* **esrâr** اسرار.

[1]**esâs** اثاث *A. a.* 1 döşeme, halı, kilim, minder türü ev eşyası, 2 (giyim kuşam, yiyecek ve davar cinsinden) elde olan varlıklar.

[2]**esâs** اساس *A. a.* 1 temel, 2 asıl, dayanak, 3 gerçek durum, 4 gerçeklik, doğruluk.–**esâs etmek** (-i) dayanak saymak.

esâsen اساساً *A. z.* aslında, gerçekte.

esâsi اساسی *A. s.* esasla ilgili, konunun özüne ve gerçek yönüne ilişkin.

esâtîn اساطین *A. ç. a.* 1 direkler, sütunlar, 2 *mec.* (bir topluluk arasında, bir kurum/kuruluş içinde) ileri gelenler; *bk.* **üstuvâne** اسطوانه.

esâtîr اساطیر *A. ç. a.* yalan ve uydurma şeyler, masal ve efsane türünden hikâyeler, eski kavimlerin mabutları hakkında anlatılagelen şeyler, mitoloji; *bk.* **üstûre** اسطوره.

esâtize اساتذه, **esâtîz** اساتید *A. ç. a.* üstatlar; *bk.* **üstâd** استاد.

esâvid اساود *A. ç. a.* 1 karaltılar, 2 uzaktan karaltı olarak görülen küçük yerleşim yerleri, köyler; *bk.* **sevâd** سواد.

esâvir اساور, **esâvire** اساوره *A. ç. a.* bilezikler; *bk.* **sivâr** سوار, **esvire** اسوره.

esb اسب *F. a.* at.–**esb-i sabâ-reftâr** اسب صبا رفتار yel gidişli at.–**esb-i tâzi** اسب تازی Arap atı.

esbâb اسباب *A. ç. a.* sebepler; *bk.* **sebep** سبب.

esbak اسبق *A. s.* bir öncekinden, yani sâbıktan önce olanlar.

[1]**esbât** اسبات *A. ç. a.* cumartesi günleri; *bk.* **sebt** سبت.

[2]**esbât** اسباط *A. ç. a.* İsrailoğulları kabileleri; *bk.* **sıbt** سبط.

esb-efgen اسب افگن *F. a.* at çatlatan, yani: yiğit, bahadır, cenk eri.

esb-engiz اسب انگیز *F. s.* atı dehleyici, harekete getirici nesne, mahmuz.

esbil اسبیل *F. a.* at hırsızı.

esb-tâz اسب تاز *F. s.* at koşturucu (kimse).

escâ' اسجاع *A. s.* seciler; *bk.* **sec'** سجع.

escâl اسجال *A. ç. a.* içi su dolu kovalar; *bk.* **secel** سجل.

ese اسه *T. h. dili: a.* (< *A.* **ases** عسس) bekçi, kol gezen güvenlik görevlisi.

[1]**esed** اسد *A. a.* aslan.

[2]**esed(d)** اسد *A. s.* 1 çok doğru, çok yerinde, 2 çok güvenilir.

esedu'llâh اسدالله *A. a.* Allah'ın aslanı. [Hz. Ali'nin lakabıdır.]

esef اسف *A. a.* 1 üzülme, 2 üzüntü.–**esef etmek** üzülmek, üzüntü duymak.

esel-bend اثلبند *F. a.* (*T. h. dili:* **aselbend** عسلبند) ılgın ağacının kabukları çizilerek elde edilen bir reçine, ılgın zamkı, aselbent.

esele اثله *A. a. yuk. m. bk.*

esen(n) اسن *A. s.* çok/pek/daha/en yaşlı (kimse).

[1]**eser** اثر *A. a.* 1 bir şeyin varlığını gösteren şey, iz, yansıma, 2 belirti, nişan, alâmet, 3 ürün, 4 leke izi, 5 tesir, etki, 6 sonuç, 7 *T.* (akıl için) hastalık.

[2]**eser** اسر *A. a.* serçe kuşu.

[3]**eser(r)** اسر *A. s.* 1 en güvenilir (kimse), 2 çok gizli ve herkesten saklanan (konu/iş).

esfâr اسفار *A. ç. a.* büyük boy kitaplar; *bk.* **sifr** سفر.

esfâr اسفار *A. ç. a.* yolculuklar, düşmana karşı çıkılan seferler; *bk.* **sefer** سفر.

esfât اسفاط *A. ç. a.* sepetler; *bk.* **sefat** سفط.

esfel اسفل *A. s.* çok/pek/daha/en aşağı ve bayağı; *a.* aşağı kısım, aşağıda kalan bölüm.

eshâ' اسهاء, [1]**eshâ** اسها *A. s.* türlü türlü, çeşit çeşit, rengârenk (nesneler). [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

[2]**eshâ** اسخیٰ *A. s.* çok/pek/daha/en cömert.

eshâm اسهام *A. ç. a.* 1 oklar, 2 paylar, hisseler; *bk.* **sehm** سهم.

eshâr اسحار *A. ç. a.* seherler; *bk.* **seher** سحر.

eshed اسهد *A. s.* pek açıkgöz, pek işbilir (kimse).

eshel اسهل *A. s.* çok/pek/daha/en kolay (iş).

eshıyâ' اسخیاء, **eshıyâ** اسخیا *A. s.* cömertler; *bk.* **sahi** سخی.

esif اسیف *A. s.* üzüntülü, kederli, gamlı (kimse).

[1]**esil** اثیل *A. s.* sözü geçer, güçlü, düzgün ve güvenilir (kimse).

[2]**esil** اسیل *A. s.* 1 uzun ve düz yüzlü (kimse), 2 doğru, düzgün (nesne).

es'ile اسئله *A. ç. a.* sorular; *bk.* سؤال **süâl**.

esim اثیم *A. s.* 1 suçlu (kimse), 2 güvenilmez (kimse).

esinne اسنه *A. ç. a.* 1 süngüler, 2 bileği taşları; *bk.* **sinân** سنان.

[1]**esir** اثیر *A. a.* 1 gök boşluğu, 2 *fiz.* gök boşluğunu doldurduğu varsayılan, ısı ve ışığı ileten; maddenin katı, sıvı ve gaz hâllerine oranla yoğunluğu daha az, titreşim yönünden ise hızı daha yüksek akışkan madde.

[2]**esir** اثیر *A. a.* çizme, işaretleme. *e.-i hisâb* "(-in) hesabını tutma".

[3]**esir** اسیر *A. a.* 1 tutsak, harpte düşman eline geçen kimse, 2 kul, köle, 3 *mec.* tutkun, düşkün.–**esir olmak** tutsak düşmek.–**esir düşmek** düşman eline geçmek, tutsak olmak.–(-in) **esiri olmak** *mec.* (-e) tutulmak, (ile) bağlanmak.

esirâne اسيرانه *F. s.* ve *z.* esir/kul olana düşen ve yaraşan biçimde/yolda.

esirî اسيرى *F. a.* 1 tutsaklık, 2 kulluk, kölelik.

esirre اسره *A. ç. a.* tahtlar; *bk.* **serîr** سرير.

esîs اسيس *A. a.* 1 asıl, kök, öz, 2 ödül olarak verilen nesne.

eskâl اثقال *A. ç. a.* yükler, ağırlıklar; *bk.* **sikl** ثقل.

eskal اثقل *A. s.* 1 çok/pek/daha/en çirkin (nesne), 2 *mec.* en tiksinti verici (nesne).

eskâm اسقام *A. ç. a.* 1 hastalıklar, 2 *mec.* sıkıntı verici durumlar; *bk.* **sakam** سقم.

eskef اسكف *A. a.* ayakkabı yapan ve satan kimse, kavaf.

esl اثل *A. a.* kara ılgın ağacı.

eslâf اسلاف *A. ç. a.* geçmişler, yerlerine geçilenler; *bk.* **selef** سلف.

eslâs اثلاث *A. ç. a.* üçte birler, üçte bir parçalar; *bk.* **sülüs** ثلث.

esleb اثلب *A. a.* insan yüzünde/bedeninde bulunan siyah nokta, ben.

eslem اسلم *A. s.* çok/pek/daha/en güvenilir, en yerinde ve en çıkar olan (kimse/durum/yol).

esliha اسلحه *A. ç. a.* silahlar; *bk.* **silah** سلاح.

[1]**esmâ'** اسماء, **esmâ** اسما *A. ç. a.* isimler; *bk.* **ism** اسم.

[2]**esmâ'** اسماع *A. ç. a.* kulaklar; *bk.* **sem'** سمع.

esmah اسمح *A. s.* çok/pek/daha/en eli açık (kimse).

esmâl اسمال *A. s.* eski, yıpranmış, yırtık pırtık giysiler; *bk.* **semil** سمل.

esmân اثمان *A. ç. a.* 1 karşılıklar, bedeller, 2 ederler, değerler, kıymetler; *bk.* ثمن **semen**.

[1]**esmâr** اثمار *A. ç. a.* yemişler, meyveler; *bk.* **semer** ثمر.

[2]**esmâr** اسمار *A. ç. a.* gece anlatılan masallar, hikâyeler, kıssalar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

esmec اسمج *A. s.* çirkin.

esmed اثمد *A. s.* sürme taşı, kaba tutya.

esmen اثمن *A. s.* çok değerli, değeri yüksek olan (nesne).

esmer اسمر *A. s.* 1 karaya çalar, konur (renk), 2 teni karaya çalan, koyu buğday renginde (kimse).–**esmer etmek** (-i) karartmak, (-i) dumanlamak, (-i) bulandırmak.–**esmer olmak** kararmak, kara renk almak.

esnâ' اثناء, **esnâ** اثنا *A. a.* 1 (sürekli değişirliği bakımından içinde bulunulan zamana göre) aralık, ara, sıra, 2 sonraki belirli bir zamana uzanan geçmişteki bir zamanın başı, bir zaman aralığının başlangıcı.

esna' اسنع *A. s.* yüksek, yüce ve değerli (nesne).

esnân اسنان *A. ç. a.* 1 dişler, 2 yaşlar; *bk.* **sin(n)** سن.

esniye اثنيه *A. ç. a.* övgüler; *bk.* **senâ** ثنا.

esr اسر *A. a.* esirlik, kulluk.

esra' اسرع *A. s.* çok/pek/daha/en çabuk.

[1]**esrâr** اسرار *T. a.* Hint kenevirinden elde edilen bir tür uyuşturucu.–**esrâr çekmek** esrar kullanmak.

[2]**esrâr** اسرار *A. ç. a.* 1 sırlar, gizlenen ve bilinmeyen şeyler, 2 alın çizgileri/buruşukları; *bk.* **sir(r)** سر.

esrâr-keş اسراركش *F. s.* esrar tutkunu, esrar kullanmaya alışmış olan (kimse).

es-salâ الصلا *A. söz* 1 "Gelin, toplanın, gelen gelsin" anlamında çağrı sözü, 2 "İşte meydan, kendine güvenen gelsin" anlamında meydan okuma sözü.

es-selâm السلام *A. z.* "Esenlik üzerine/üzerinize olsun" anlamında seslenmeli dua sözü. [(ve ile birlikte) **ve's-selâm** "Artık selâmdan başka diyecek şey kalmadı, hepsi bu kadar, buraya kadar" demektir.]

estabe اسطبه *A. a.* üstübü, keten tarantısı.

estağfiru'llâh استغفر الله *A.* "Allah'tan bağışlanma dilerim" anlamında bir dilek sözü. [Alçak gönüllülük ifadesi olarak, ayrıca çekingenlik gösterme, özür dileme, suçunu üstlendiğini belirtme amacıyla kullanılır.]

estân استان, **estâne** استانه *F. a.* uyku/yatak odası.

[1]**estâr** استار *A. a.* perdeler, örtüler; *bk.* **sitr** ستر.

[2]**estâr** اسطار *A. ç. a.* satırlar; *bk.* **satr** سطر.

este استه *F. a.* 1 meyve çekirdeği, 2 *mec.* kemik.

ester استر *A. a.* katır.

esterven استرون *F. a.* kısır kadın.

estîne استينه *F. a.* yumurta.

esûm اثوم *A. s.* çok yalancı (kimse).

esvâb اثواب *A. ç. a.* giysiler, giyecekler; *bk.* **sevb** ثوب.

esvâk اسواق *A. ç. a.* pazarlar, alışveriş yerleri; *bk.* **sûk** سوق.

[1]**esvâr** اسوار *A. ç. a.* düğünler; *bk.* **sûr** سور.

[2]**esvâr** اسوار *A. ç. a.* surlar; *bk.* **sûr** سور.

esved اسود *A. s.* kara.

esvef, esûf اسوف *A. s.* pek çabuk üzüntüye kapılan.

esvide اسوده *A. ç. a.* 1 karalıklar, 2 karaltılar, köyler, 3 çok miktarda mallar; *bk.* **sevâd** سواد.

esyâf اسياف *A. a.* kılıçlar; *bk.* **seyf** سيف.

esyân اسيان *A. s.* üzgün, umutsuz ve karamsar (kimse).

Eş'ab اشعب *A. a.* açgözlülüğüyle ünlü bir kimse.

eş'ar اشعر *A. s.* çok/pek/daha/en güzel şiir söyleyen.

[1]**eş'âr** اشعار *A. ç. a.* kıllar; *bk.* **şa'r** شعر.

[2]**eş'âr** اشعار *A. ç. a.* şiirler; *bk.* **şi'r** شعر.

eş'em اشام / اشئم *A. s.* pek/en uğursuz (hayvan/nesne): *eş'emü't-tuyûr* "kuşların en uğursuzu, baykuş".

eşâ'ıre اشاعره *A. ç. a. din* Ebü'l-Haseni'l-Eş'arî'nin yoluna bağlı olanlar.

eşâim اشائم *A. ç. a.* çok/pek uğursuz (hayvanlar/nesneler vb.); *bk.* **eş'em** اشئم.

eşâm اشام *F. a.* ölmeyecek kadar yiyecek.

[1]**eşbâh** اشباح *A. ç. a.* gövdeler, vücutlar; *bk.* **şebh** شبح.

[2]**eşbâh** اشباه *A. ç. a.* benzeyenler, benzerler; *bk.* **şibh** شبه, **şebîh** شبيه.

eşbeh اشبه *A. s.* çok/pek/daha/en benzeyen.

eşbû اشبو *F. a.* kömürlük.

eşca' اشجع *A. s.* çok/pek/daha/en yiğit.

eşcân اشجان *A. ç. a.* üzüntüler, sıkıntılar; *bk.* **şecen** شجن.

eşcâr اشجار *A. ç. a.* ağaçlar; *bk.* **şecer** شجر.

eşdak اشدق *A. s.* 1 düzgün söz söyleyen (kimse), 2 ona buna laf atan, dil uzatan (kimse).

eşed(d) اشد *A. s.* çok/pek/daha/en ağır, güçlü, sert ve etkili.

eşek(k) اشك *A. s.* pek şüpheci (kimse).

eşel(l) اشل *A. s.* çolak (kimse).

eşen اشن *F. a.* 1 ters giyilmiş giysi, 2 kavun ve karpuz keleği.

eşer(r) اشر *A. s.* çok/pek/daha/en edepsiz, utanmaz, arlanmaz.

eşfâ اشفى *A. s.* çok/pek/daha/en şifalı.

eşfâk اشفاق *A. ç. a.* şafaklar; *bk.* **şafak** شفق.

eşfak اشفق *A. ç. a.* acıyışlar, esirgeyişler; iyilikler, yardımlar; *bk.* **şefak** شفق.

eşfâr اشفار *A. ç. a.* göz kapaklarının kirpik bulunan kenarları; *bk.* **şüfr** شفر.

eşğâl اشغال *A. ç. a.* işler, işler güçler, (bir konu/nesne üzerinde yapılan) çalışmalar; *bk.* **şuğl** شغل.

eşğal اشغل *A. s.* çok/pek/daha/en meşgul (kimse).

eşhâ اشهى *A. s.* çok/pek/daha/en sevilen, beğenilen, istenen.

eşhâd اشهاد *A. ç. a.* tanıklar; *bk.* **şâhid** شاهد.

eşhâr اشخار *F. a.* 1 kalye taşı, 2 nişadır.

eşhâs اشخاص *A. ç. a.* kişiler, kimseler; *bk.* **şahs** شخص.

eşheb اشهب *A. a.* ak at.

eşhel اشهل *A. s.* ala gözlü.

eşher اشهر *A. s.* çok/pek/daha/en ünlü.

eşhür اشهر *A. ç. a.* aylar; *bk.* **şehr** شهر.–**eşhürü'l-hac(c)** اشهرالحج haccın yetmiş günü. Şevval ve zilkade ile zilhiccenin ilk on günü.–**eşhürü'l-hurüm** اشهرالحرم zilkade, zilhicce, muharrem ve receb ayları. İslâmiyet'ten önce bu aylarda savaş yapılması, kan dökülmesi haram sayılırdı.–**eşhürü ma'lûmât** اشهر معلومات *bk.* **eşhürü'l-hac(c)** اشهرالحج.

eşi''a اشعه *A. ç. a.* aydınlıklar; *bk.* **şüâ'** شعاع.

eşiddâ' اشداء, **eşiddâ** اشدا *A. s.* 1 güçlü, 2 sert, acımasız, haşin, 3 katı, inatçı, direnici, uzlaşmaz, 4 yürekli, korkusuz, gözü pek, yiğit.

eşihe اشیهه *F. a.* at kişnemesi.

eşir اشر *A. a.* 1 sevinçli kimse, 2 kendini büyük gören, kibirli, küstah kimse.

eşirrâ' اشراء, **eşirrâ** اشرا *A. ç. a.* edepsizler, utanmazlar, kendini bilmezler; *bk.* **şerir** شریر.

eşk اشك *F. a.* gözyaşı.–**eşk-i şâdi** اشك شادى sevinç gözyaşı.–**eşk-i şirin** اشك شیرین *öncekine bk.*–**eşk-i tarab** اشك طرب *öncekine bk.*

eşkâ اشقى *A. s.* pek haydut.

eşkâl اشكال *A. ç. a.* şekiller; *bk.* **şekl** شكل.

eşkar اشقر *A. s.* 1 kızıl saçlı (kimse), 2 kızıl donlu (at), al (at).

eşk-bâr اشك بار *F. s.* gözyaşı yağdıran, ağlayan (kimse).

eşk-bâri اشك بارى *F. a.* ağlama, ağlayış.

eşk-efşân اشك افشان *F. s.* gözyaşı serpen (kimse).

eşkel اشكل *A. s.* gözlerinin akında kırmızılıklar olan (kimse).

eşk-feşân اشك فشان *F. s.* gözyaşı döken, çok ağlayan (kimse).

eşkıyâ' اشقیاء, **eşkıyâ** اشقیا *A. ç. a.* haydutlar, yol kesiciler, soyguncular; *bk.* **şaki** شقى.

eşk-riz اشك ریز *F. s.* gözyaşı döken, ağlayan (kimse).

eşk-rizi اشك ریزى *F. a.* ağlama, ağlayış.

eşkver اشكور *F. s.* ağlayıcı, ağlayan (kimse).

eşmat اشمط *A. s.* saçı sakalı kır (kimse).

eşmel اشمل *A. s.* çok/pek/daha/en kapsayıcı (nesne, konu vb.).

eşnâ اشنا *F. a.* 1 çok değerli mücevher, elmas, 2 yüzücü (kimse).

eşna' اشنع *A. s.* çok/pek/daha/en kötü.

eşneb اشنب *A. s.* inci dişli (kimse).

eşrâf اشراف *A. ç. a.* (toplumda) değerli sayılan ve saygı gören/gösterilen kimseler; *bk.* **şerif** شریف.

eşrâk اشراك *A. ç. a.* ortaklar; *bk.* **şerik** شریك ve **şürekâ'** شركاء.

eşrâr اشرار *A. ç. a. bk.* **eşirrâ'** اشراء.

eşrât اشراط *A. ç. a.* belirtiler, habercileri. [Türkçe'de teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]–**eşrâtü's-sâa** اشراط الساعه, **eşrât-ı sâat** اشراط ساعت kıyamet alâmetleri.

eşref اشرف *A. s.* çok/pek/daha/en şerefli (kimse).–**eşref-i eşref** اشرف اشرف çok/pek şerefli olanların en şereflisi olan (kimse).

eşrem اشرم *A. s.* burunsuz (kimse).

eşri'a اشرعه *A. ç. a.* yelkenler; *bk.* **şirâ'** شراع.

eşribe اشربه *A. ç. a.* içilecek şeyler, içecekler; *bk.* **şerâb** شراب.

eştât اشتات *A. ç. a.* 1 parçalar, kırıklar, 2 takımlar, bölükler, bütünü oluşturan birimler, 3 türler, sınıflar; *bk.* **şetit** شتیت.

eşvâk اشواق *A. ç. a.* tat alınarak yapılan, gönlün hoşlandığı istekler; *bk.* **şevk** شوق.

eşvât اشواط *A. ç. a.* 1 dönmeler, (-in) çevresinde dolanmalar, 2 Kâbe çevresinde yedi kez dolaşarak yapılan tavaf.

[1]eşyâ' اشیاء, **eşyâ** اشیا *A. ç. a.* şeyler, nesneler; *bk.* **şey'** شیء.

[2]eşyâ' اشیاع *A. ç. a.* 1 bölükler, topluluklar, 2 yardımcılar, kapı halkı; *bk.* **şia** شیعه.

eşyâh اشیاخ *A. ç. a.* yaşlılar; *bk.* **şeyh** شیخ.

eşyeb اشیب *A. s.* saçı sakalı ağarmış (yaşlı kimse).

eşyem اشیم *A. a.* benli kimse.

etâ اطا *F. a.* kavak ağacı.

etâve اتاوه *A. a.* gelen/gelmiş konuk.

etbâ' اتباع *A. ç. a.* 1 birinin yoluna/izine/işine uyanlar, 2 *T.* birinin işini görenler, hizmetinde bulunanlar, kapı halkı.–**etbâ' u eşyâ'** اتباع و اشیاع birinin hizmetinde bulunanların tümü, kapı halkı.

etem(m) اتم *A. s.* çok/pek/daha/en tam, pek az/hiç eksiği bulunmayan.

etkâ اتقى *A. s.* dince yasak olan işleri yapmaktan pek sakınan (kimse).

etkıyâ' اتقیاء, **etkıyâ** اتقیا *A. ç. a.* dince yasak olan işleri işlemekten sakınan kimseler; *bk.* **taki** تقى.

etlâd اتلاد *A. ç. a.* bir kimsenin yetişip büyüdüğü evde bulunan büyük ve küçük baş hayvanlar; *bk.* **telid** تلید.

etra' اترع *A. a.* dere gibi akan taşkın sel suyu.

etrâb اتراب *A. ç. a.* akranlar, aynı yaşta olanlar, yaştaşlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

etrâh اتراح *A. ç. a.* acılar, sıkıntılar, çekiler; *bk.* **terah** ترح.

etrâk اتراك *A. ç. a.* 1 Türkler, Türk soyundan gelenler, 2 köylüler, 3 okumamış, bilgisiz kimseler.

etrâs اتراس *A. ç. a.* kalkanlar; *bk.* **türs** ترس.

etribe اتربه *A. ç. a.* topraklar; *bk.* **türâb** تراب.

etûm اطوم *A. a.* su kaplumbağası.

etûn, ettûn اتون *A. a.* hamam külhanı, ateşlik.

etvâr اطوار 1 içinde bulunulan durumlar, yaşanan olaylar, 2 biçimler, tarzlar, 3 yollar, 4 davranış biçimleri, 5 tutulan/izlenen yollar, yol yordamlar, 6 işler, yapılanlar.

ev'ıye اوعیه *A. ç. a.* koruyucu kaplar, mahfazalar; *bk.* **viâ'** وعاء.

evâbid اوابد *A. ç. a.* âbideler; *bk.* **âbide** آبده.

evâğî اواغى *A. a.* su arkları, sulama kanalları; *bk.* **âğıye** آغیه.

evâhır اواخر *A. ç. a.* 1 sonlar, 2 her ayın son on günü; *bk.* **âhır** آخر.

evâil اوائل *A. ç. a.* 1 başlangıç, başlar, 2 her ayın ilk on günü; *bk.* **evvel** اول.

evâm اوام *F. a.* 1 borç, 2 renk, boya.

evâmir اوامر *A. ç. a.* buyruklar; *bk.* **emr** امر.

evân اوان *A. a.* (süresi ne olursa olsun) vakit, zaman; *bk.* **avân** آوان.

evâni اوانى *A. ç. a.* kaplar, kap kacak; *bk.* **inâ'** اناء.

evâr اوار *F. a.* 1 resmi defter, divan ve hükûmet dairelerine ait defter, 2 hükûmet konağı.

evâsıt اواسط *A. ç. a.* 1 ortalar, 2 her ayın 11-20. günleri; *bk.* **evsat** اوسط.

evâzıh اواضح *A. ç. a.* gökte ayın en ışıklı ve en parlak göründüğü her ayın 13, 14 ve 15. geceleri; *bk.* **evzah** اوضح.

evb اوب *A. a.* 1 yön, yan, taraf, 2 gidilip gelinen yer.

evbâr اوبار *F. a.* yutma, yutuş. *s.* yutan/yutucu (kimse).

evbâş اوباش *A. ç. a.* terbiyesiz, bıçkın, çapkın. [Teklisi kullanılmayan, tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]

evc اوج *A. a.* 1 yüksek (yer/nokta), 2 bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında gözlem noktasına göre en uzak bulunduğu nokta.

evcâ' اوجاع *A. ç. a.* ağrılar, sızılar, sancılar; *bk.* **veca'** وجع.

evcâr اوجار *A. ç. a.* avcı çukurları; *bk.* **vecre/vecere** وجره.

evceb اوجب *A. s.* (yerine getirilmesi) çok/pek/daha/en gerekli olan (iş).–**evceb-i vecâib** اوجب وجائب yerine getirilmesi gerekli işler arasında en öncelikli olan (iş).

evceh اوجه *A. s.* çok/pek/daha/en yaraşır olan (iş/davranış vb.).

evcel اوجل *F. s.* çok korkak, ödlek (kimse).

evcer اوجر *A. s.* çekingen (kimse).

evc-gîr اوجگیر *F. s.* yukarı çıkan, yükselen.

evder اودر *F. a. bk.* **efder** افدر.

evdiye اودیه *A. ç. a.* 1 vadiler, 2 ırmaklar: *e.-i hızlân* "umutsuzluk vadileri, yardımsız ve yardımcısız durumda sıkışıp kalınan dar yerler"; *bk.* **vâdi** وادی.

evfâ اوفی *A. s.* 1 çok/pek/daha/en vefalı, 2 daha/en yeter ve yetkin.

evfak اوفق *A. s.* çok/pek/daha/en uygun, yerinde ve kullanışlı.

evfer اوفر *A. s.* çok/pek/daha/en çok ve bol.

evğâd اوغاد *A. ç. a.* 1 zayıflar, güçsüzler, zavallılar, 2 aptallar, kıt akıllılar, 3 çocuklar, 4 pısırıklar, bir işe yaramazlar, 5 uşaklar, hizmetçiler. *bk.* **veğad** وغد.

evgenc اوگنج *F. a.* yaptığını beğenmeme, pişmanlık.

evhad اوحد *A. s.* biricik, tek, ötekisi olmayan (kimse/nesne).

evhâl اوحال *A. a.* balçıklar; *bk.* **vahal** وحل.

evhâm اوهام *A. ç. a.* vehimler, sağlıksız ve akıl karıştırıcı düşünceler; *bk.* **vehm** وهم.

evhaş اوحش *A. s.* çok/pek/daha/en yırtıcı olan (hayvan).

evhen اوهن *A. s.* çok/pek gevşek, dayanaksız.

evhiyye, evhiye اوهیه *A. a.* geçit, iki dağ arasındaki yol.

eviddâ' اوداء**, eviddâ** اودا *A. ç. a.* dostlar, arkadaşlar, yoldaşlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

evk اوق *A. a.* yük, ağırlık.

evkâf اوقاف *A. ç. a.* vakıflar; *bk.* **vakf** وقف.

[1]**evkâr** اوقار *A. ç. a.* 1 yükler, 2 sorumluluklar, yükümlülükler, 3 sıkıntılar. *bk.* **vıkr** وقر.

[2]**evkâr** اوكار *A. ç. a.* kuş yuvaları; *bk.* **vekr** وكر**, vekre** وكره.

evkât اوقات *A. ç. a.* vakitler, belirli zamanlar; *bk.* **vakt** وقت.–**evkât-ı hamse** اوقات خمسه günde beş vakit kılınan namaz vakitleri.

evked اوكد *A. s.* çok/pek/daha/en güçlendirilmiş/vurgulanmış.

evl اول *A. a.* geri dönme.

evlâ اولی *A. s.* çok/pek yaraşık, üstün ve iyi.

evlâd اولاد *A. ç. a.* çocuklar; *bk.* **veled** ولد.

evlâdiyyet اولادیت *T. a. huk.* çocuklara geçmek üzere vakfedilmiş taşınır ve taşınmaz mallar.

evleviyyet اولویت *A. a.* 1 öncelik, önce oluş niteliği ve değeri, 2 (bir şeyin) söz götürmeyecek biçimde (bir şeyi/gerekliği) göstermesi/gösterir olması.

evliyâ' اولیاء**, evliyâ** اولیا *A. ç. a.* Tanrı dostları, veliler; *bk.* **veli** ولی.

evrâd اوراد *A. ç. a.* 1 *Kur'an*'da okunması alışkanlık edinilmiş sureler, 2 dillerde dolaşan söz; *bk.* **vird** ورد.

evrâk اوراق *A. ç. a.* yapraklar; *bk.* **varak** ورق.

evrâm اورام *A. ç. a.* vücutta beliren yumrular, şişlikler; *bk.* **verem** ورم.

evre اوره *F. a.* giysinin dış yüzü: *pârçe-i evre* پارچۀ اوره (*T. paçavra* پاچاوره) giysi yüzü parçası.

evrencen اورنجن *F. a.* bilezik.

evrend اورند *F. a.* aldatma, oyun, hile.

evreng اورنگ *F. a.* taht.

evride اورده *A. ç. a. anat.* boyun damarları; *bk.* **verid** ورید.

evsa' اوسع *A. s.* çok/pek/daha/en geniş.

evsâb اوصاب *A. ç. a.* ağrılar, hastalıklar; *bk.* **vasab** وصب.

evsâf اوصاف *A. ç. a.* nitelikler; *bk.* **vasf** وصف.–**evsâf olunmak** nitelikleri bir bir sayılmak.

evsâh اوساخ *A. ç. a.* kirler; *bk.* **vesah** وسخ.

evsak اوثق *A. s.* 1 çok/pek/en sağlam ve dayanıklı, 2 çok/pek/en güvenilir.

evsâl اوصال *A. ç. a. anat.* mafsallar. [Teklisi olan **vasl** وصل bu anlamda kullanılmamıştır.]

evsâm اوسام *A. ç. a.* dövmeler; *bk.* **vesm** وسم.

evsân اوثان *A. ç. a.* putlar; *bk.* **vesen** وثن.

evsât اوساط *A. a.* ortalar; *bk.* **vasat** وسط.

evsat اوسط *A. s.* 1 ortadaki, ortada bulunan/ortada yer alan, 2 dengede, orta durumda bulunan. *a.* 1 ayın/yılın/yüzyılın ortaları, 2 iki durum ortası, denge noktası.

evşâl اوشال *A. a.* damla damla akan su, arka arkaya dizilmiş, birbiri ardından gelen kimseler.

evşâz اوشاز *A. ç. a.* 1 yardımcılar, arka çıkanlar, 2 taraftarlar, 3 bayağı, sıradan kimseler, 4 bedendeki oynak yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

evşen اوشن *A. s.* dalkavuk.

evtâd اوتاد *A. ç. a.* 1 (ağaç/demir) kazıklar, 2 *tas.* varlık nizamını ayakta tutan Tanrı dostlarından bir bölük.–**evtâdü'l-arz** اوتاد الارض dağlar.–**evtâdü'l-bilâd** اوتاد البلاد (bir yerde) ileri gelenler, sözü geçerler; *bk.* **veted** وتد.

evtân اوطان *A. ç. a.* vatanlar; *bk.* **vatan** وطن.

evtâr اوتار *A. ç. a.* (yayda) kirişler; *bk.* **veter** وتر.

evtâr اوطار *A. ç. a.* gerek duyulan nesneler; *bk.* **vatar** وطر.

evvâh اواه *A. s.* 1 çok ah eden, çok ağlayıp sızlayan, yüreği yanık, dertli, 2 çok inançlı ve derin bilgi sahibi.

evvel اول *A. s.* 1 birinci, ilk, 2 eski, geçmiş, 3 öncelikli, önceliği olan, 4 doğal, kıt ve gelişmemiş, işlenmemiş, ham.

evvelâ اولا**, evvelen** اولاً *A. z.* 1 birinci olarak, 2 önce, ilkin, ilk olmak üzere.

[1]**evvelîn** اولین *A. ç. a.* öncekiler, (zamanca) önce gelenler, eskiler; *zıddı:* **âhırîn** آخرین; *bk.* **evvel** اول.

[2]**evvelîn** اولین *F. s.* (sıra bakımından) ilk, birinci, öndeki.

evveliyyât اولیات *A. ç. a.* 1 (işlerin/eylemlerin) başlangıçları, öncüleri, asıl iş/oluş gerçekleşmeden önce ortaya çıkan belirtiler, 2 (bir) işin/oluşun gerçekleşmesinin arkasında yatan sebepler, arka plan.

evzâ' اوضاع *A. ç. a.* duruşlar. [Teklisi olan **vaz'** وضع başka anlamlarda da kullanılmıştır.]

evzah اوضح *A. s.* çok/pek/daha/en açık, belirgin, besbelli.

evzân اوزان *A. ç. a.* vezinler; *bk.* **vezn** وزن.

[1]**evzâr** اوزار *A. ç. a.* sığınacak yerler, sığınaklar; *bk.* **vezer** وزر.

[2]**evzâr** اوزار *A. ç. a.* 1 yükler, ağırlıklar, 2 günahlar, suçlar; *bk.* **vizr** وزر.

ey ای *A. F.* ve *T. ünl.* duyurma, çağırma, uyarma içindir.

eyâ ایا *F. ünl.* **Ey** ای gibi duyurma, çağırma, uyarma içindir.

eyâdî ایادی *A. katmerli ç. a.* 1 eller: *pençe-i eyâdî* "ellerin pençeleri", 2 iyilikte bulunmalar, yardım edişler, koruyup gözetmeler, korumalar: *erbâb-ı eyâdî* "korunacak, iyilik ve yardımda bulunulacak kimseler"; *bk.* **yed** ید ve **eydî** ایدی.

eyâdim ایادم *A. ç. a.* yeryüzünün üzerinde dolaşılan/üzerine basılıp geçilen yerleri; *bk.* **edim** ادم.

eyâğ ایاغ *F. a.* ayak, kadeh, şarap kabı. [Türkçe'den Farsça'ya geçip yabancı kılığa bürünmüş biçimi ile geri alınan kelimelerdendir.]

eyâlât ایالات *A. ç. a.* eyaletler; *bk.* **eyâlet** ایالت.

eyâlet ایالت *A. a.* 1 bir vali tarafından yönetilen yer, bir ülkenin en büyük yönetim birimlerinden biri, 2 vilâyet sistemine geçilmeden önce Osmanlı topraklarının en büyük mülki yönetim birimi.

[1]**eyâmâ** ایاما *A. ç. a.* 1 yalnız kişiler, bekâr/dul erkeklerden her biri, 2 evlenmemiş kadınlar, bakire kızlar/dul kadınlar; *bk.* **eyyem** ایم.

[2]**eyâmâ** ایامی *A. ç. a. bk.* **eyâmâ** ایاما.

eyâmin ایامن *A. ç. a.* meymenetli/kutlu kimseler; *bk.* **eymen** ایمن.

eyâsi ایاسی *F. a. yuk. m. bk.*

eyâzi ایازی *F. a.* kadınların yüzlerine örttükleri ince delikli peçe.

eybel/eybül ایبل, **eybüli** ایبلی *A. a.* Hristiyan önderi.

eydi ایدی *A. a.* el.

eygĕr ایکر *F. a.* (*T. h. dili:* **eğir** اکیر) karın ağrısına iyi gelen bir kök, andız.

[1]**eymân** ایمان *A. ç. a.* 1 sağ eller, 2 sağ yanlar; *bk.* **yemin** یمین.

[2]**eymân** ایمان *A. ç. a.* yeminler; *bk.* **yemin** یمین.

[1]**eymen** ایمن *A. s.* pek/en bereketli, uğurlu ve verimli.

[2]**eymen** ایمن *A. s.* sağdaki, sağ yandaki.

[3]**eymen, eymün** ایمن *A. ç. a.* 1 sağ eller, 2 sağ yanlar; *bk.* **yemin** یمین.

eyn این *A. a.* bir oluşun gerçekleştiği vakit, an.

eyne این *A. z.* nereye? [Yalnız "Kaçış nereye? Kaçacak yer yok mu?" anlamındaki **eyne'l-mefer** این المفر sözünde geçer. Bu söz *Kur'an*'dan alınmıştır.]

eyni اینی *F. a.* sızıltı, inilti, şikâyet.

[1]**eyser** ایسر *A. s.* çok/pek/daha/en kolay.

[2]**eyser** ایسر *A. s.* soldaki, sol yandaki; *bk.* **yesâr** یسار.–**eyser ü eymen** ایسر و ایمن soldaki ve sağdaki.

eytâm ایتام *A. ç. a.* yetimler; *bk.* **yetim** یتیم.

eyvân ایوان *F. a.* büyük sofa, önü açık geniş oturma yeri, veranda.

eyyâm ایام *A. a.* 1 günler, 2 (denizcilikte) rüzgâr, yel; *bk.* **yevm** یوم.–**eyyâm-i bâhûr** ایام باحور yaz mevsiminin en sıcak günleri. [Temmuz ayının on dokuzundan yirmi altısına kadar olan yedi gün.]–**eyyâmü'l-biz** ایام البیض her ayın 13. gününden 15. gününe kadar olan süre.–**eyyamü't-teşrik** ایام التشریك Kurban Bayramı'nın birinci günü dahil üç gün.–**eyyâmü'l-ma'dûdât** ایام المعدودات *öncekine bk.*

eyyem ایم *A. s.* evlenmemiş, bekâr.

eyyid اید *A. s.* güçlü, gücü yeter (kimse).

eyyühâ ایها *A. ünl.* pek az kullanılmış olan bu ünlem adlara, belirtme harfi olan ال ile bitişir: *Eyyühe'l-huzzâr* "Ey burada bulunanlar! Ey dinleyenler!" [Arapça'da kimi zaman çağırma/uyarma anlatımlı bir ünlem olan **yâ** ile birlikte kullanılır.]

eyzan ایضاً *A. z.* bu da öyle, bu da önceki/öteki gibi.

ez از *F. takı* Türkçe'de ayrılma durumu eki **(-den)** ile eşdeğerlidir. Zarflık öbeklerde geçer.

ez'aki ازعکی *A. s.* kısa boylu, kötü huylu (kimse).

[1]**ezâ** اذا *A. a. bk.* **ezâ** اذی.

[2]**ezâ** اذی *A. a.* (-i) incitme, (-e) eziyet etme.–**ezâ etmek** eziyet etmek, incitmek.

ezâfir اظافیر *A. ç. a.* tırnaklar; *bk.* **zufr** ظفر.

ezân اذان *A. a. din* namaz çağrısı, Müslümanlara namaz vakitlerinin girdiğini bildirmek amacıyla yüksek sesle yapılan duyuru.

ez-ân cümle از آن جمله *F. z.* onlardan biri olarak.

ezber ازبر (< **ez-ber**) *F. a.* 1 (bellediği şiiri vb.) kitaba, yazılı bir metne bakmadan okuma, 2 (-i) unutmama, bellekte tutma. *z.* kitaba bakmadan.–**ezber etmek** (-i) ezberlemek.–**ezbere çalışmak** (bir metni) bellemeye, unutmadan okuyabilmek için belleğe yerleştirmeye çalışmak.–**ezberinde olmak** (-i) belleğine yerleşmiş/yerleştirmiş olmak.

ez-cümle از جمله *F. z. bk.* **ez-ân cümle.**

ezder ازدر *F. s.* uygun, yaraşık.

ez-dil ü cân از دل و جان *F. z.* canıyürekten.

ezeb(b) ازب *A. s.* kalın kaşlı ve uzun saçlı (kimse).

ezec(c) ازج *A. s.* kalem kaşlı (güzel kadın).–*ezeccü'l-hâcibeyn* "gür ve kalın kaşlı".

ezel tâ-ebed ازل تا ابد *F. z.* ezelden ebede, sonsuz geçmişten sonsuz geleceğe.

[1]**ezel** ازل *A. a.* başlangıcı olmayan/bilinmeyen geçmiş zaman; *zıddı:* **ebed** ابد.

[2]**ezel(l)** اذل *A. s.* çok/pek/daha/en hor.

ezeli ازلی *F. s.* ezele ait, (zamanca) başlangıcı bilinmeyen.

ezeliyyet ازلیت *A. a.* ezeli oluş.

ezemât ازمات *A. ç. a. bk.* **ezmet** ازمت.

ezfer اذفر *A. s.* güzel kokulu.

ezhâb اذهاب *A. ç. a.* altınlar; *bk.* **zeheb** ذهب.

ezhân اذهان *A. ç. a.* zihinler; *bk.* **zihn** ذهن.

ezhâr ازهار *A. ç. a.* çiçekler; *bk.* **zehre** زهره.

ezhel اذهل *A. s.* pek dalgın ve unutkan (kimse).

ezherân ازهران *A. a.* iki ışık saçıcı, yani: güneş ve ay.

ez-her cihet از هر جهت *F. z.* her yönden.

ezher ازهر *A. s.* son derece güzel, ak ve parlak (nesne).

ezhereyn ازهرین *A. ikili ç. a. bk.* **ezherân.**

ezikka ازقه *A. ç. a.* yollar, sokaklar; *bk.* **zükâk** زقاق.

ezille اذله *A. ç. a.* bayağı, düşük, hor kimseler; *bk.* **zelil** ذلیل.

ezimme ازمه *A. ç. a.* yularlar; *bk.* **zimâm** زمام.

eziyyet اذیت *A. a.* (*T.* **eziyet**) 1 incitecek/incinecek durum, can sıkıcı, birinin canını acıtıcı davranış, 2 sıkıntı, güçlük. –**eziyyet etmek/vermek** incitmek. –**eziyet çekmek** sıkıntıya uğramak, güçlükle karşılaşmak.

eziz ازیز *A. s.* soğuk (nesne). *a.* (ateşte konulmuş tencerenin içindeki madde) kaynaya kaynaya taşma noktasına gelme.

[1]**ezkâ** اذکی *A. s.* çok/pek/daha/en zeki.

[2]**ezkâ** ازکی *A. s.* 1 çok/pek/daha/en temiz, arı, 2 pek doğru ve iyi.

ez-kadim از قدیم *F. z.* eskiden, önceleri.

ezkâr اذکار *A. ç. a.* zikirler; *bk.* **zikr** ذکر.

[1]**ezkiyâ'** اذکیاء, **ezkiyâ** اذکیا *A. ç. a.* zeki kimseler; *bk.* **zeki** ذکی.

[2]**ezkiyâ'** ازکیاء, **ezkiyâ** ازکیا *A. ç. a.* doğru yolda gidenler, iyi kimseler; *bk.* **zeki** زکی.

ezlâm ازلام *A. ç. a.* fal okları; *bk.* **zelem, zulem** زلم.

ezmân ازمان *A. ç. a.* zamanlar; *krş.* **ezmine** ازمنه.

ezmâr اذمار *A. ç. a.* korkusuz yiğitler, yürekli bahadırlar; *bk.* **zimr** ذمر.

ezmet ازمت *A. a.* sertlik, baskı, zorlama.

ezmine ازمنه *A. ç. a.* zamanlar. [Bu, **ezmân**'dan daha çok kullanılmıştır.]

[1]**eznâb** اذناب *A. ç. a.* suçlar, günahlar; *bk.* **zenb** ذنب.

[2]**eznâb** ازناب *A. ç. a.* kuyruklar; *bk.* **zeneb** زنب.

ez-nev از نو *F. z.* yeniden.

ez-pây tâ be-fark از پای تا بفرق *F. z.* tepeden tırnağa, baştan ayağa.

ezr ازر *A. a.* 1 kaplama, sarıp sarmalama, 2 güç, dayanıklılık, kuvvet, 3 yardım etme, güçlendirme, güç katma.

ezrâ' اذراء, **ezrâ** اذرا *A. s.* kulakları beyaz, bedeni kara (at).

ezra' افرع *A. s.* çok düzgün ve açık seçik konuşan (kimse).
ezrak ازرق *A. s.* mavi.
ezrâr ازرار *A. ç. a.* giysi düğmeleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
Ezrebi اذربی *A. a.* Azerbaycan.
ez-ser-i nev از سر نو *F. z.* yeni baştan.
ezvâc ازواج *A. ç. a.* (kadına ve erkeğe göre) eşler, çiftler; *bk.* **zevc** زوج, **zevce** زوجه.
ezvâk اذواق *A. ç. a.* zevkler; *bk.* **zevk** ذوق.
ezver ازور *A. a.* boynu eğri kimse.
ezveri ازوری *F. a.* kara çalı.
ezyâl اذيال *A. ç. a.* etekler; *bk.* **zeyl** ذيل.
Ezyed ازيد *A. s.* pek/daha/en çok.

f ف

fâ' فاء *A. a.* ف harfinin adı.
fa''âl فعال *A. s.* 1 çok çalışan, çalışkan (kimse), 2 girişken, atılgan (kimse).
fâci' فاجع *A. s.* üzüntü verici (durum).
fâcia فاجعه *A. a.* 1 üzüntü verici durum/olay; ansızın gelen, büyük zarara ve acıya yol açan yıkım, 2 *tiy.* dram.
fâcir فاجر *A. s.* kötü ve yasak iş işleyen, günahkâr (kimse): *mülhidi fâcir* "günahkâr dinsiz".
fağfûr فغفور *A. a.* 1 Çin hükümdarlarının unvanı, 2 porselen kap: *kâse-i fağfûr* "porselen kâse".
fağfûri فغفوری *F. s.* 1 Çin işi, 2 Çin porseleni, Çin işi porselen kap.
fah(h) فخ *A. a.* (*T. k. dili:* **fak** فاق) tuzak, kapan.-**fahhu'l-fâr(r)** فخ الفار fare kapanı.
fahâmet فخامت *A. a.* ululuk; mevki, şan ve şerefçe yükseklik. Resmi lakaplardandı; sadrazam, Mısır hıdivi ve yabancı prensler hakkında kullanılırdı.
[1]**fahhâr** فخار *A. s.* çok övünen, kendini çok öven (kimse).
[2]**fahhâr** فخار *A. ç. a.* balçıktan yapılmış çanak, çömlek, testi vb. kaplar; *bk.* **fahhâre** فخاره.
fahhâre فخاره *A. a.* toprak kap, testi, çanak, çömlek.
fahhâş فحاش *A. s.* sürekli çirkin ve edep dışı işler peşinde olan adam.
fâhır فاخر *A. s.* 1 kendini öven, övünen (kimse), 2 güzel, süslü, gösterişli (nesne): *libâs-i fâhır* "güzel, süslü giysi", 3 değerli (nesne): *metâ'-ı fâhır* "değerli mal".
fâhış فاحش *A. s.* 1 çirkin, kötü (söz, hâl, davranış vb.), 2 çok fazla, aşırı, ölçüsüz (fiyat, faiz vb.).
fâhışe فاحشه *A. a.* 1 büyük günah, 2 kötü yola düşmüş kadın.
fahîm فخيم *A. s.* mevki, şan ve şerefçe yüksek (kimse). [Sadrazam, Mısır hıdivi ve yabancı şehzadeler için kullanılan bir nitelikti.]
fahîmâne فخيمانه *F. s.* mevki, şan ve şerefçe yüksek olana yakışır biçimde.
fahis فحث *A. a.* 1 karın, 2 işkembe.
fahm فحم *A. a.* kömür.
fahr فخر *A. a.* 1 kendini övme, övünme, 2 başkasını övme. *s.* kendisiyle övünülen, ... için övünme sebebi olan: *f.-i âlem* "dünya için övünme sebebi olan (Hz. Peygamber)", *fahrü'l-vüzerâ* "vezirler için övünme sebebi olan (vezir)".
fahri فخری *A. s.* 1 bir karşılık almaksızın, yalnızca övünç duymak amacıyla görülen/yerine getirilen (iş, görev), 2 bu şekilde hizmet eden (kimse).
fahriyye فخريه *A. a. ed.* bir şairin kendini övmek için yazdığı şiir. [Eski şairler

çoğu kez kasidelerde de kendilerine övgü düzmüşlerdir.]

[1]fahs فحث *A. a.* inceleme, gözden geçirme, araştırma.

[2]fahs فحص *A. a.* (bir şeyin) iç yüzünü araştırma.

fahşâ' فحشاء, **fahşâ** فحشا *A. a.* 1 çirkin, kötü; aklın, kamu vicdanının ve hukukun beğenmediği/çirkin bulduğu/suç saydığı iş, eylem, 2 cinsi istekler, 3 zekât vermekten kaçınma, zekât verme konusunda cimrilik etme.

fâhte فاخته *A. a.* 1 boynu halkalı güvercin, tahtalı güvercin, 2 üveyik kuşu.

fahûr فخور *A. s.* çok övünen, kendini çok öven (kimse).

fahz فخذ *A. a.* bacağın kalçadan dize kadar olan bölümü, uyluk, but.

fâık فائق *A. s.* 1 (manevi bakımdan) üstün, 2 çok/en iyi, 3 en güzel, 4 daha iyi, seçmeye değer, 5 alışılmışın dışında.

fâıl فاعل *A. a.* 1 işleyen, kılan, yapan, gerçekleştiren (kimse), 2 *dilb.* eylemin gösterdiği kılışı gerçekleştiren kişi; cümlede bir ad/ad hükmünde bir kelime/kelime öbeği.

fâız فائض *A. s.* taşan, taşkın. *a. T.* borç olarak verilen para için belli süreler için belirli bir miktarda alınan artı değer, nema.

fâide فائده *A. a.* (*T. k. dili:* **fayda**) 1 (maddi ve manevî) kazanç, 2 yarar, assı.–**fâide etmek** yaramak, yarar sağlamak, yararı dokunmak, 3 yararlı bir yazı/yazı parçası [Böyle yazıların başına başlık olarak konurdu.], 4 yardım, hayır.

fâidemend فائده مند *F. s.* kazançlı.

fâiz فائز *A. s.* amacına ulaşmış, isteğini elde etmiş (kimse).

fâka فاقه *A. a.* yoksulluk. [Daha çok eş anlamlısı olan **fakr** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *fakr ü fâka.*]

fakd فقد *A. a.* yokluk, yok olma, olmama, bulunmama; *krş.* **fıkdân** فقدان.

fakîh فقيه *A. a.* fıkıh bilgini.

fâkihe فاكهه *A. a.* meyve, yemiş.

fakîr فقير *A. s.* yoksul, züğürt.

fakr فقر *A. a.* yoksulluk, züğürtlük.

fâl فال *A. a.* 1 bir işi, bir beklentisi, bir umudu olan kimsenin oyun kâğıdı, kahve telvesi, bakla, kitap gibi araçlarla, olacağı/geleceği öğrenmek için yaptığı girişim, 2 bu yolda elde edilen sonuç.–**fâl bakmak** çeşitli araçlarla olacağı/geleceği öğrenmeye çalışmak.

fâlık فالق *A. s. mec.* (Yüce Tanrı için) yaratıcı/yaratan.

fâlic فالج *A. s.* bedeninin bir yanı inmeli kimse.

fâm فام *F. a.* renk. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılır: *gül-fâm* "gül renkli".]

fâni فانى *A. s.* yok olucu, son bulucu (varlık).

fânûs فانوس *A. a.* 1 mum vb. bir ışık kaynağının sönmemesi için üzerine geçirilen cam koruyucu, lamba camı, fener camı, 2 (dış etkilerden korumak/hava ile temasını kesmek için) bir şeyin üzerine konan cam kapak.–**fânûs-u hayâl** فانوس خيال içinde mum yanan, etrafı üzerinde şekiller bulunan bezden bir örtüyle kaplı, bez üzerindeki şekilleri yansıtan bir tür fener.

farzâ فرضا *A. z.* (*T. k. dili:* **farazâ**) tutalım ki, farz edelim ki.

farazî فرضى *A. s.* varsayıma dayanan, olmuş ve gerçek olmayıp oluş ve gerçekliği varsayılan, hayal edilen (şey).

fâre فاره *A. a.* küçük sıçan, ev sıçanı, fındık sıçanı.

fâriğ فارغ *A. s.* 1 boş, 2 artık bir iş yapmayan, işten güçten el çekmiş (kimse), 3 yapageldiği işi bırakmış, işlemekte olduğu işten vazgeçmiş (kimse), 4 dinç, rahat, huzurlu.–**fâriğ olmak** (-i) yapmayı bırakmak, (-den) vazgeçmek.–**fâriğu'l-bâl** فارغ البال kalbi huzurlu, gönlü dinç (kimse).–**fâriğu'l-hâl** فارغ الحال zenginliğe kavuşmuş, iyi ve sıkıntısız geçim elde etmiş (kimse).

fârık فارق *A. s.* 1 ayıran, ayırıcı, ayırt edici, iki şey arasındaki ayrılığı gören/anlayan (kimse): *f.-ı nik ü bed* "iyiyi kötüyü ayıran", 2 bir şeyin başka şeylerden/benzerlerinden ayrı olduğunun anlaşılmasını sağlayıcı (şey): *alâmet-i fârıka* "ayırıcı nişan/işaret".

[1]fâris فارس *A. a.* 1 herhangi bir hayvana, özellikle at, eşek, katır gibi tek toynaklı bir hayvana binmiş kimse: *f.-i dırğâm* "aslana binmiş", 2 atlı, ata binmiş kimse, 3 aslan.

[2]fâris فارس *A. a.* 1 kumsal yer, 2 Acem ülkesi, özellikle İran'ın güneyi, Şiraz bölgesi

[1]fark فرق *A. a.* (insan başında) tepe.

[2]fark فرق *A. a.* 1 başkalık, iki şeyi birbirine göre başka yapan ayırıcı yön/yan: *Farkı vardır vakâr ile kibrin,* 2 ayırma, seçme.–**fark etmek** (bir şeyi) kendisi olarak tanımak.

farkad فرقد *A. a.* Kuzey Kutbu'na yakın iki yıldızın adı. [İkisine birden **farkadân** denir.]

farkadân فرقدان *A. ç. a. yuk. m. bk.*

fart فرط *A. a.* aşırılık, ölçüyü aşıp geçme, taşkınlık. [Bu kelime de **hüsn** حسن ve **sû'** سوء gibi, başında, belirtilen/tamlanan olarak yer aldığı Farsça kurallı ad takımları Türkçe kurallı bir yapıya dönüştürüldüğünde, vasıflayan anlamlı bir kelime olarak adın önünde sıfat gibi kullanılır: *f.-ı zekâ* "aşırı zekâ", *f.-ı muhabbet* "aşırı sevgi" gibi.]

fârûk فاروق *A. s.* doğruyu yanlıştan, gerçeği yalandan ayırma konusunda güçlü, yeterli ve yetenekli olan (kimse). *a.* (büyük harfle) Hz. Ömer'in lakabı.

farz فرض *A. a.* 1 namaz ve oruç gibi, yerine getirilmesi her Müslüman için gerekli, tutulmaması günah olan Tanrı buyrukları, 2 gerekli, olması/yapılması kaçınılmaz iş.–**farz etmek** saymak, oranlamak, değerlendirmek.–**farz olmak** yapılması kaçınılmaz olmak: *Farz oldu bize ed'iye-i Hazret-i Sultân* "Sultan Hazretleri'ne övgüler düzmek bizim için kaçınılmaz oldu." 3 sayma, tutma, oranlama, değerlendirme.–**farz-ı ayn** فرض عين yerine getirilmesi tek tek her Müslüman için gerekli olan buyruklar.–**farz-ı kifâye** فرض كفايه yerine getirilmesi bütün Müslümanlar için gerekli olmayıp bazılarının yerine getirmesiyle diğerlerinden gerekliği düşen buyruklar.

farzıyyât فرضيات *A. ç. a.* aslı ve gerçekliği bilinmeyip/belli olmayıp oluşu varsayıma, tahmine dayanan şeyler.

farzıyyet فرضيه, **farzıyye** فرضيه *A. a.* varsayılan, varlığı/oluşu tahmine dayanan, hayal edilen şey.

fas(s) فص *A. a.* yüzük taşı, yüzük halkası üzerindeki metal çıkıntıya/kenarlığa yerleştirilen değerli taş,

fasd فصد *A. a.* kan alma.–**fasd etmek** kan almak.

fâsıh فاسخ *A. s.* (bir ortaklığı, bir sözleşmeyi vb.) bozan, geçerliğini ortadan kaldıran (kimse).

fâsık فاسق *A. s.* dince yasak edilmiş, günah sayılan her türlü kötülüğü işleyen, Hak yolundan çıkmış, günahkâr (kimse).

fâsıl فاصل *A. s.* 1 (iki şeyin arasını) ayıran/ayırıcı, 2 uzun, ayrıntılı: *hatt-ı fâsıl* "ayırıcı çizgi".

fâsıla فاصله *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) açıklık, uzaklık, boşluk, aralık, 2 (bir şeyi) ikiye ayıran şey, bölme, 3 (bir

işin) bir süre için durması, kesinti: *bilâ-fâsıla* "kesintisiz", 4 *ed.* aruzda iki açık bir kapalı/üç açık bir kapalı heceden oluşan ölçü parçaları ve bu yapıdaki kelimeler.

fâsid فاسد *A. s.* 1 kötü, yanlış, bozuk (iş, eylem), 2 bozguncu, ara bozucu, ortalık karıştırıcı (kimse).–**fâsid olmak** bozulmak.

fasih فصيح *A. s.* 1 bir dili: doğru, düzgün, kurallarına uygun, açık ve anlaşılır biçimde konuşan/kullanan (kimse), 2 doğru, pürüzsüz, dilin kurallarına uygun, derli toplu, gereksiz yere uzatılmayan, açık, anlaşılır (söz).

fasil فصيل *A. a.* duvar, set, korunak, siper, metris: *f.-ı infisâl* "yerinden kopma/ayrılma seti/duvarı".

fasile فصيله *A. a.* 1 benzer yanları olup bir cinsten olan bitki türlerinin tümü, familya, 2 boy, soy sop, kişinin kan bağı olan yakını.

fasl فصل *A. a.* 1 (-i) (-den) ayırma; *zıddı:* **vasl** وصل, 2 doğru ile yanlışın arasını ayırıp karara varma, doğruyu ve yanlışı ayırıp davayı sonuca bağlama, 3 mevsim, 4 bir kitabın ana bölümleri içindeki küçük bölümler, alt bölümler, 5 *mus.* aynı makamda bestelenmiş peşrev, şarkı, saz semaisi gibi parçaların belli bir sıraya göre çalınıp söylenmesi, 6 *T.* (bir kimseyi) çekiştirme, yerme, kınama, 7 *dilb.* bağlam öbeklerinin bağlamsız olması.–**fasl etmek** 1) (bir dava konusunda) karara varmak, 2) (bir kimse hakkında) dedikodu yapmak, (bir kimseyi) çekiştirmek. –**fasl eylemek** (birini) kötülemek. –**faslü'l-hıtâb** فصل الخطاب kitabın önsözü ile konunun işleneceği asıl metin arasındaki **emmâ ba'd** sözü.

fassâd فصاد *A. a.* kan alan kimse, hacamatçı.

fassâl فصال *A. a.* eksik ve kusurlarını diline dolayıp onu bunu çekiştiren, kötüleyen kimse.

fâş فاش *F. a.* 1 (gizli bir şey) herkesçe duyulma, açığa çıkma, 2 açıklanmış, duyulmuş, meydana çıkmış, yayılmış gizli şey.–**fâş etmek** (gizli tutulması gereken bir haberi/bilgiyi/durumu) açıklamak, meydana çıkarmak, bilinir yapmak.

Fâtır فاطر *A. s.* Yaratıcı (Yüce Tanrı).

fâtih فاتح *A. s.* 1 açan, açıcı: *f.-i ebvâb* "kapıları açan", 2 ele geçiren, alan: *f.-i İstanbul* "İstanbul'u alan", 3 (büyük harfle) **fâtih-i Kostantıniyye**'den kısaltılmış olarak: Sultan II. Mehmed.

fâtiha 1 açan, açıcı (kimse/nesne), başlatan, ilk adımı atan, 2 başlangıç giriş, mukaddime: *f.-i kitâb* "kitabın başlangıcı", 3 *Kur'an*'ın birinci suresi: *el-fâtiha* "Fatiha suresinin okunması için birinin uyarma ve hatırlatma amacıyla söylediği söz".–**fâtiha denilmek** (bir konuda) son söz söylenmek, (-e) kesin karar verilmek.

fatim فطيم *A. a.* sütten kesilmiş çocuk.

fatin فطين *A. s.* çabuk anlayıp kavrayan, zihin gücü yüksek (kimse).

fâtir فاتر *A. s.* gevşek, dağınık: *hâtır-i fâtir* "dağınık gönül".

fatîr فطير *A. a.* 1 olmamış, olgunlaşmamış, kıvamını bulmamış nesne, 2 henüz mayalanmamış hamur.

fâtire فاتره *A. a.* 1 donuk, donuk bakışlı (göz), 2 sıkkın, bıkkın, gevşemiş: *hâtır-ı fâtire* "sıkkın, bıkkın gönül", *fâtire-tü'l-ayneyn* "donuk bakışlı (güzel)".

fatûr فطور *A. a.* oruç açacak nesne.

fâyiha فايحه *A. a.* 1 çiçek ve meyve kokusu, 2 ortalığa yayılan güzel koku. *s.* (koku için) güzel kokulu, kokusu hoş olan: *râyiha-i fâyiha* رايحۀ فايحه "güzel kokan koku".

faysal فيصل *A. a.* 1 ayırma, kesme, 2 (bir dava ile ilgili olarak verilen) hüküm, karar, 3 sonuç, son.–**faysal vermek** 1) (-i) ayırmak, 2) (davayı) hükme bağlamak, sonuçlandırmak.–**faysal bulmak** 1) (dava) sonuçlanmak, 2) ayrılmak, kesilmek.

faysal-pezîr فيصل پذير *F. s.* sonuçlandırılmış, karara bağlanmış (konu/dava).

faz(z) فظ *A. a.* kaba, kötü huylu kimse.

fazalât فضلات *A. ç. a.* artılar, artıklar, artanlar; *bk.* **fazla** فضله.

fâzıl فاضل *A. s.* bilgi, erdem, iyilik, cömertlik vb. gibi iyi nitelikler bakımından üstün (kimse).

fazi' فظيع *A. a.* kök, öz, asıl, dayanak.

fazih فضيح *A. s.* rezil, alçak (kimse).

faziha فضيحه *A. a.* rezillik ve alçaklığa düşürücü durum/konu/iş ve eylem.

fazil فضيل *A. s.* erdemli (kimse); *krş.* **fâzıl** فاضل.

fazilet فضيلت *A. a.* 1 değer, 2 hüner, beceri, 3 bilgi, irfan, 4 iyi huy ve davranış, 5 arı sililik, dürüstlük, 6 üstünlük, değerlilik, erdem.

fazl فضل *A. a.* 1 üstünlük, erdemlilik; *zıddı:* **naks** نقص, 2 iyilik, cömertlik.

fazla فضله *A. s.* 1 (-den) artık, (-den) daha çok, 2 (miktarca) artan, kalan, 3 gereksiz. *z.* 1 çok, 2 gereksiz yere.

fe ف Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi üçüncü harfi. Ebced hesabında sayı değeri 80'dir.

febihâ فبها *A.* Diyecek bir şey yok, ne âlâ! [Bir şart cümlesinden sonra gelir, sonuç cümlesinin yerini tutar.]

fec(c) فج *A. a.* iki dağ arasındaki geniş yol.

fecere *A. ç. a.* فجره günahkârlar; *bk.* **fâcir** فاجر.

feci' فجيع *A. s.* acıklı, üzüntü ve acı verici (durum, olay).

fecia فجيعه *A. a.* acıklı durum/olay, büyük zarar ve acıya yol açan durum/olay, yıkım, belâ, musibet.

fecr فجر *A. a.* güneşin doğuşundan önce doğu ufkunda beliren kızıllık, tan yeri ağartısı.–**fecr-i kâzib** فجر كاذب güneş doğmazdan önce ufukta beliren ışın demeti.–**fecr- sâdık** فجر صادق güneşin ufka iyice yaklaşması/ufukta görünmesiyle birlikte ortalığı kaplayan gerçek aydınlık.

fedâ', fidâ' فداء**, fedâ, fidâ** فدا *A. a.* 1 (birini) kurtarmak için verilen şey, kurtarma bedeli, fidye, 2 (bir şey uğruna) (değerli bir şeyden) vazgeçme, (değerli bir şeyi) (-in) uğruna verme.–**fedâ etmek/eylemek** (değerli bir şeyi) (-in) uğruna vermek.

fedâi فدائی *T.* kendi çıkarını ve canını bile esirgemeksizin görev/inandığı şey/yararlı bir iş uğrunda her fedakârlığı göze alan kimse, serdengeçti.

fedân, feddân فدان *A. a.* çift öküzü, öküz boyunduruğu, saban.

fehâ' فحاء**, fehâ** فحا *A. a.* kimi yemeklere konulan kekik, nane, sumak vb. kokulu kuru ot.

fehâris فهارس *A. ç. a.* fihristler; *bk.* **fihris** فهرس.

fehâvi فحاوى *A. ç. a.* anlamlar, kavramlar, kavrayışlar, kavranır ve anlaşılır konular/işler: *zafer-fehâvi* "zafer anlamı taşıyan, zafer anlamlı"; *bk.* **fehvâ** فحوا.

fehâvî فحاوى *A. ç. a. bk.* **fehvâ'** فحواء.

fehd فهد *A. a.* pars.

fe-heyhât فهيهات *A. ünl.* 1 Ne yanlış anlayış/tutum! Ne yanlış görüş/iş!, 2 ama şu var ki.

fehhâm فهام *A. s.* çok zeki, anlayış ve kavrayışı yüksek (kimse).

fehim فهيم *A. s.* çok anlayışlı ve kavrayışlı, anlayış ve kavrayışı yüksek (kimse).

fehm فهم *A. a.* anlama, kavrama.–**fehm etmek** (-i) anlamak.–**fehm olunmak** anlanmak, kavranmak.

fehvâ فحوى *A. a. bk.* **fehvâ'** فحواء.

fehvâ' فحواء, **fehvâ** فحوا *A. a.* 1 bir nesneye/duruma/bir sonuca işaret eden bir sözün gösterdiği gerçeklik, anlam, 2 bir sözün anlaşılıp kavranmasına yarayacak anlam yükü; *eşanl.* **me'âl** مآل.

fek(k) *A. a.* 1 (-i) koparma, (-i) yerinden ayırma, 2 (birini, bir rehini, bir esiri) kurtarma, 3 çene.–**fekk-i a'lâ** فك اعلى üst çene; **fekk-i esfel** فك اسفل alt çene.

[1]**fekâhet** فقاهت *A. a.* fıkıh konusunda sağlam ve derin bilgi sahibi olma: *fekâhetlü* (eskiden) müftüler için kullanılan unvan.

[2]**fekâhet** فكاهت *A. a.* (ile) alay etme, (birine) takılma.

fekâr فقار *A. a.* (*T. k. dili:* **fikâr**) omurga kemikleri: *zü'l-fekâr* (*T. k. dili:* **zülfikar**) üzerinde omurga kemiklerine benzer menevişleri olan ünlü kılıç. [Bedir Savaşı'nda ele geçirilmiş ve Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye verilmiştir.]

fekârî فقارى *A. s.* omurga kemikleriyle ilgili: *amûd-i fekârî* "ensenin üst başından kuyruk sokumuna kadar uzanan, omurga kemiklerinin bağlı olduğu eklemli kemik yapısı, bel kemiği".

fekat فقط *A. z.* ancak, lâkin, ne var ki. *bağl.* yalnız, ancak, ama, şu kadar var ki.

fe-keyfe فكيف *A. ünl.* Nasıl ki, nerede kaldı ki!

felâh فلاح *A. a.* kurtuluş, kurtulma, esenliğe kavuşma.–**felâh bulmak** kurtulmak, esenliğe kavuşmak.

felâhân فلاخان *F. a. yuk. m. bk.*

felâhan فلاخن *F. a.* taş atmaya yarayan bilinen alet, sapan.

felâhat فلاحت *A. a.* çiftçilik.

felak فلق *A. a.* 1 sabah aydınlığı, 2 tomruk.

felâket فلاكت *T. a.* büyük zarar ve acıya yol açan durum, yıkım, afet, musibet.

felâsife فلاسفه *A. ç. a.* filozoflar; *bk.* **feylesûf** فيلسوف.

felât فلات *A. a.* çöl.

Felâtûn فلاطون *A. a.* ünlü filozof Eflâtun.

felc فلج *A. a.* inme, nüzul.

felek فلك *A. a.* 1 gök, 2 gök tabakası, 3 (gök cisimleri için) yörünge, 4 zaman, 5 dünya, 6 ecel, 7 olan bitenin, karşılaşılan iyi kötü olayların kaynağı.–**felekü'l-eflâk** فلك الافلاك en yüksek gök tabakası. [Eskilere göre sekiz katlı göğün üstünde, onları sarıp kuşatan en üst tabaka.]

feleki فلكى (*dişil:* **felekiyye** فلكيه) *A. s.* 1 göğe ait, gökle ilgili; gökte bulunan, 2 gök bilimiyle ilgili, astronomik, 3 gök bilimci, astronom.

felekiyyât فلكيات *A. ç. a.* gök bilimiyle ilgili konular/bilgiler/çalışmalar.

felekiyyûn فلكيون *A. ç. a.* astronomlar.

felek-seyr فلك سير *F. s.* gidişi/yol alışı felek gibi olan (at/binek vb.).

felevât فلوات *F. ç. a.* çöller; *bk.* **felât** فلات.

felihâzâ فلهذا *A. z.* bunun için, bundan ötürü/dolayı.

felizâlike فلذلك *A. bağl.* ("ve" anlamındaki **fe** ف, "için" anlamındaki **li** ل ve "şu" anlamındaki **zâlike** ذلك'den oluşmuş bir birleşik yapı) o hâlde, buna göre, artık, şimdi.

felka فلقه *A. a.* (çiçeklerde) tohum kabuğu, bitkilerin dişilik organı.

fellâh فلاح *A. a.* çiftçi, çiftçilikle uğraşan kimse, köylü.

felsefe فلسفه *A. a.* 1 varlık ve varoluş ile varlıkların neliği, nasıllığı, işleyişi, ilkeleri üzerine düşünce ve araştırmalar, 2 bu konulardaki görüş ve düşünceleri konu edinen bilim dalı, 3 fizik, biyoloji, matematik, teoloji, ahlâk, psikoloji, mantık vb. bilim dallarının tümü, 4 teoloji ile mantık, psikoloji ve ahlâk gibi doğrudan düşünceyle ilgili, uygulamalı olmayan bilim dallarını içine alan araştırma ve inceleme alanı.

felsefiyyât فلسفيات *A. ç. a.* felsefe ile ilgili, felsefeyi ilgilendiren (eserler/konular vb.).

fem فم *A. a.* (*nazım dilinde:* **femm**) 1 (canlı varlıklarda) ağız: *f.-i nâzik* "ince dudaklı ağız", *gonce-fem* "gonca ağızlı, yani: ağzı goncaya benzeyen", 2 dudak: *gül-fem* "gül dudaklı", 3 (kaplarda) açık yan, 4 akar suların deniz ve göle döküldükleri yer, 5 (yol, körfez vb.) açık yön, 6 (kesici aletlerde) keskin yan.

fen(n) فن *A. a.* 1 tür, çeşit, 2 uygulamalı bilgi alanı, hüner, sanat: *bi'l-fen* "sanatla, sanat vasıtasıyla", *pür-fen* "her şeyi yapan, eli her işe yatkın kimse", *hezâr-fen* "1) birçok sanat dalında becerisi olan kimse, çok yönlü usta, 2) becerikli, güç işlerin üstesinden gelen kimse", 3 aldatma, kandırma, hile.

fenâ fi'llâh فنا فى الله *A. a. tas.* Allah'ta tükenme, bütün insani niteliklerden sıyrılarak tanrısal niteliklere bürünme; kulun kendi varlığını Tanrı'nın varlığında tüketmesi, varlığı yalnızca Allah olarak görüp bilir hâle gelmesi.

[1]**fenâ** فنا *T.* (< *A.* **fenâ'** فناء) *s.* 1 kötü, 2 çok.–**fenasına gitmek** gücenmek, alınmak. *z.* 1 kötü, 2 çok, aşırı.

fenâ' فناء, [2]**fenâ** فنا *A. a.* 1 yok olma, yok oluş, tükeniş, bitiş; yokluk, hiçlik; *zıddı:* **bekâ** بقا: *âğûş-i fenâ* "yokluk kucağı, yani: mezar", *dâr-i fenâ* "yok oluş evi, yani: dünya", 2 *tas.* yol erinin kendi işini görememesi hâli/kulun yalnızca Tanrı'nın dilek ve isteğine göre davranması, kendi iradesini Tanrı'nın iradesinde tüketip yok etmesi.–**fenâ bulmak** yok olmak.

fenâ-pezir فنا پذير *F. s.* yok olucu, tükenici (nesne).

fenâr فنار (< *Yun.*) (*T. k. dili:* **fener**); *bk.* **fener** فنر.

fenâ-yab فنایاب *F. s. bk.* **fenâ-pezir**.

fend فند *F. a.* 1 aldatma, hile, dek, 2 ustalık, beceri, hüner, fen.–**fend etmek** hüner sergilemek, sanat göstermek.

fened, fenid فند *A. s.* (yaşlılıktan ötürü) bunamış, bunak (kimse).

fener فنر *T. a.* (< *Yun.*) dışı camdan ya da saydam bir maddeden yapılmış, içinde bir ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı.–**fener gömleği** ışık vurdukça üzerindeki/arkasındaki şekiller, hayal görüntüleri gibi yansıyan, saydam kumaştan yapılmış fener dış kabı.

fennen فنا *A. z.* sanat yönünden/sanat vasıtasıyla.

fennî فنى *A. s.* fenne ait, fenle ilgili ve ilişkili.

[1]**fer** فر *F. a.* 1 ışık, 2 görme gücü, gözdeki canlılık, 3 ululuk, büyüklük, şan, şevket, 4 gösteriş, süs, göz kamaştırıcılık, görkem, 5 ün, nam, tanınmışlık.–**fer-i nehzat buyurmak** ululuk ve büyüklükle doğrulmak, davranıp kalkmak, toparlanıp kalkmağa sıvanmak. [Farsça kurallı ad takımlarında belirtilen/tamlanan durumunda bulunduğunda *r* ikizlenir: *ferr-i saltanat* "egemenlik görkemi", *ger ü fer* "güç ve görkem". [Türkçe'deki **kelli felli/kerli ferli** bu sözden gelmedir.]

[2]**fer(r)** فر *A. a.* geri kaçma, geri çekilme: *kerr ü fer* (savaşta) saldırdıktan sonra geri çekilip yeniden saldırma.

fer' فرع *A. a.* 1 dal: *asl u fer'* "kök ve dal", 2 bir ana noktadan/bir ana hattan ayrılan kolların her biri, 3 ikinci derecede önemi olan şey, ayırtı, ayrıntı.

ferâdîs فراديس *A. ç. a.* cennetler; *bk.* **firdevs** فردوس.

ferâğ فراغ *A. a.* 1 (işi) bırakma, (işten) çekilme, 2 dinlenme, istirahat: *künc-i*

ferâğ "dinlenme köşesi", 3 rahatlık, sıkıntısızlık, kaygısızlık hâli: *f.-ı bâl* gönül rahatlığı, 4 (-den) vazgeçme, (-i) bitirme, (-i) sonlandırma.–**ferâğ kaydı** yazma kitapların sonunda yer alan, yazan kimsenin kimliğini ve yazma işinin nerede ve hangi tarihte bittiğini bildiren kayıt.–**ferâğ-ı bâl** فراغ بال gönül huzuru, iç rahatlığı.

ferâğat فراغت *A. a.* 1 rahat, dinçlik, dinlenme, 2 (işten) çekilme, vazgeçme, işsiz kalma, 3 (-e) ilgi duymama, (-e) karşı ilgisiz davranma.

ferâh فراح *T. s.* (< *A.* **ferah** فرح) sevinç, neşe, şenlik.–**ferahlar gelmek** içi açılmak, sevinç duymak.

ferâh فراخ *F. s.* 1 bol, geniş, 2 açık, 3 büyük, iri, 4 çok, bol, verimli, 5 görevini kötüye kullanan, yetki sınırını aşan (kimse), 6 parasını pulunu boş yere tüketen (kimse), müsrif. *z.* kolayca, kolaylıkla.

ferah فرح *A. a.* 1 sevinç, sevinti, 2 bir şeye sevinmekle/bir şeyden tat almakla içte duyulan açılma, iç açıklığı, neşe.–**ferah bulmak** içi açılmak, neşelenmek, sevinç duymak. *s.* 1 geniş, 2 bol, 3 iç açıcı, 4 şen.

ferâh-âstîn فراخ آستين *F. s.* bol yenli, yani: eli açık, cömert (kimse).

ferah-âver فرح آور *F. s.* sevindirici, neşe verici, iç açıcı (yer/haber vb.).

ferah-bahş فرح بخش *F. s.* insanın içini açıcı, sevinç verici, neşelendirici (yer, haber vb.).

ferâh-dest فراخ دست *F. s.* eli açık, cömert (kimse).

ferah-efşân فرح افشان, **ferah-feşân** فرح فشان *F. s.* sevinç ve neşe saçıcı (yer/durum/haber vb.).

ferah-efzâ فرح افزا, **ferah-fezâ** فرح فزا *F. s.* sevince boğucu, sevinç artırıcı (haber vb.).

ferâhem فراهم *F. a.* toplanma. *s.* 1 toplanmış, sıvanmış, 2 *mec.* hizmete hazırlanmış (kimse).

ferâhî فراخى *F. a.* bolluk, zenginlik.

ferâh-kâm فراخ كام *F. s.* istediğini elde etmiş, mutlu, bahtiyar (kimse).

ferahnâk فرحناك *F. a.* 1 sevinçli, şen, neşeli (kimse), 2 Türk musikisinde bir makam adı.

ferâhor فراخور *F. s.* uygun, yerinde.

ferâh-rev فراخ رو *F. s.* geniş adımlarla yürüyen, hızlı hızlı giden (kimse).

ferâ'ıne فراعنه *A. ç. a.* firavunlar; *bk.* **fir'avn** فرعون.

ferâız فرائض *A. ç. a.* farz olan iş ve eylemler, Tanrı buyrukları; *bk.* **feriza** فريضه.

ferâid فرائد *A. ç. a.* tekler, eşi olmayanlar; *bk.* **feride** فريده.

ferâmiş فرامش *F. a.* unutma; *krş.* **ferâmûş** فراموش. [Bu biçimin kullanımı nazımla sınırlıdır.]

ferâmûş فراموش *F. a.* unutma.–**ferâmûş etmek/eylemek** (-i) unutmak.

ferâşe فراشه *F. a.* pervane.

ferâşet فراشت *A. a.* 1 Kâbe'de ve Hz. Peygamber'in türbesinde hizmet görme; buraların temizlik, bakım ve korunması gibi işleri yapma, 2 padişah buyrultusuyla verilen bir unvan. [Kendisine bu unvan verilen kimseler padişah adına, söz konusu kutsal yerlere her yıl birtakım vakıf gelirleri aktarır, buraların bakımı ve korunmasıyla ilgilenirlerdi.]

ferbih فربه *F. s.* besili, semiz (hayvan).

ferc فرج *A. a.* kadının ut yeri.

fercâm فرجام *F. a.* 1 son. [Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *bed-fercâm* "sonu kötü, kötü sonlu", *bî-fercâm* "sonsuz", *nâ-fercâm* "sonu belirsiz, sonu iyi olmayan"], 2 yarar, assı.

fercâmgâh فرجامگاه *F. a.* kabir, mezar.

ferd فرد *A. a.* 1 bir topluluk içindeki her tek, 2 insanoğullarından her biri, kişi, kimse: *f.-i âferîde* "yaratılmış kimse", 3 *ed.* tek beyit, 4 birden ona kadar olan sayıların her biri: *ferdü'l-ferd* "tam olarak ikiye bölünemeyen sayı".

ferdâ فردا *F. a.* 1 yarın, içinde bulunulan günün ertesi, ertesi gün, 2 kıyamet. –**ferdâlara salmak** uzaklara atmak, savurmak.–**ferdâya salmak** ertelemek, ileri atmak

ferdâniyyet فردانيت *A. a.* birlik, teklik. [Yüce Tanrı'ya özgü sıfatlardandır.]

ferdî فردى *A. s.* tek, benzersiz, eşsiz (nesne).

ferdiyyet فرديت *T. a.* birlik, bir ve tek oluş özellik ve niteliği.

ferec فرج *A. a.* sıkıntıdan, üzüntüden uzak olma, ferahlık.

feres فرس *A. a.* at.

ferfâr فرفار *A. a.* (*T. k. dili:* **farfara** فارفاره) geveze, çok konuşan, ağırbaşlı olmayan, ciddiyetsiz kimse.

ferfere فرفره *A. a.* hafiflik, ciddiyetsizlik, güvenilmezlik.

ferh فرخ *A. a.* 1 piliç, 2 palaçka, kuluçka, gurk.

ferhâl فرخال *F. a.* kıvırcık ve dolaşık olmayan uzun düz saç.

ferhân فرحان *A. a. yuk. m. bk.*

Ferhâr فرخار *F. a.* Türkistan'da Hatâ ile Kâşgâr arasında bir şehir. [Kadınlarının güzelliğiyle ve tapınağıyla ünlüdür. Rivayete göre bu tapınağın duvarları resimlerle süslüymüş, içinde de 70 güzel kız bulunurmuş. Bu sayı değişmez, kızlardan biri ayrıldığında yerine hemen başka bir güzel kız alınırmış. Edebiyatta daha çok tapınağın, hayretle gözleri açılmış bir durumda duvarda donup kalmış insanlar gibi görüntü veren resimleri ilgisiyle anılmıştır.]

ferhat فرحت *A. a.* sevinç.

ferheng فرهنك *F. a.* 1 edep, 2 bilgi; beceri, 3 akıl, 4 oturaklılık, 5 Fars dili: sözlüğü.

ferhunde فرخنده *F. s.* uğurlu: *f.-fâl* "falı uğurlu", *f.-pây* "ayağı uğurlu", *f.-rây* "görüşü isabetli", *f.-tâli'* "bahtı uğurlu".

fer'î فرعى *A. s.* ana ve asıl olanla ilgili bulunmayıp dal ve kol durumunda olanla ilgili olan.

ferîd فريد *A. s.* tek, eşsiz, eşi ve benzeri olmayan (nesne/kimse): *ıkd-i ferîd* "tek inciden oluşmuş gerdanlık".–**ferîdü'l-asr** فريد العصر zamanın biriciği, zamanında eşi bulunmayan kimse.

ferih فرح *A. a.* sevinçli (kimse). [Tek başına kullanılmaz, "övünen" anlamındaki **fahûr** فخور ile birlikte bir bağlam öbeği içinde görülür: *ferih ü fahûr*.]

[1]**ferik** فريق *A. a.* 1 oldukça büyük bir bölük oluşturan insan topluluğu, 2 *T.* tümen komutanı.

[2]**ferik** فريك *A. a.* olgunlaşmış, kuruyup kabuğu soyulur duruma gelmiş buğday tanesi.

ferikayn فريقين *A. ikili ç. a.* iki bölük, iki yan.

ferîza فريضه *A. a.* 1 farz olan Tanrı buyruğu, 2 gerekli olan şey, 3 borç, görev.

-fermâ فرما *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) buyurucu: *hükm-fermâ* "hükmeden, buyruk verip yöneten, egemen", *fermân-fermâ* "buyruk veren, buyruğuyla egemen olan".

fermân berdâr فرمانبردار *F. s. yuk. m. bk.*

fermân فرمان *F. a.* 1 buyruk, emir, 2 tuğralı hükümdar buyruğu, buyrultu, yarlık.

fermân-ber فرمانبر *F. s.* buyruk tutan, verilen buyruğu yerine getiren (kimse/uyruk).

fermân-berdârî فرمان بردارى *F. a.* buyruk tutuculuk, boyun eğicilik.

fermân-dih فرمانده *F. s.* buyruk veren, buyruğu dinlenir ve tutulur kimse, güç sahibi, şah, sultan.

fermân-fermâ فرمانفرما *F. s.* buyruk buyuran, sözü ve hükmü geçer, egemen.

fermân-revâ فرمانروا *F. s.* buyruğu tutulan, buyruğu yerine getirilen, egemenliği geçerli.

fermâyiş فرمايش *F. a.* ısmarlama.

fermûde فرموده *F. s.* buyrulmuş olan.

ferrâş فراش *A. a.* (*T. h. dili:* **faraş**) 1 (yatak, halı, kilim vb. yayan, döşeyen hizmetçi: *ferrâş-i hayme-i sehâb* "(yel için) bulut çadırını yerleştiren/kuran", 2 camileri, Kâbe'yi ve kutsal yerleri silip süpüren, bu gibi yerlerin temizliğini yapan ve buraları koruyan kimse.

ferruh فرخ *F. s.* uğurlu (kimse).

ferruh-zâd فرخ زاد *F. s.* 1 mutlu, şen (kimse), 2 başarılı, bahtı açık (kimse).

-fersâ فرسا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yıpratıcı, aşındırıcı, tüketici: *tâkat-fersâ* "güç tüketici", *tahammül-fersâ* "dayanma gücünü tüketici, dayanılmaz".

fersah فرسخ *A. a.* yaklaşık beş kilometrelik bir uzaklık ölçüsü: *fersah fersah* "çok, çok çok".

fersân فرسان *A. s.* binici, süvari, yiğitler, gözü pek savaş erleri.

ferseng فرسنك *F. a. yuk. m. bk.*

fersûde فرسوده *F. s.* aşınmış, yıpranmış, eskimiş (nesne).

fersûdegi فرسودكى *F. a.* aşınmışlık, örselenmişlik, yıpranmışlık.

ferş فرش *A. a.* 1 (döşek, halı, kilim, hasır vb.) döşeme, serme, yayma, 2 (bir yeri) çakıl, taş, mermer vb. ile kaplama, 3 döşenen şey, döşeme, döşek, halı vb., 4 yeryüzü: *arş ü ferş*.

fertût فرتوت *F. s.* 1 çok yaşlı, kocamış (insan), 2 bunamış, bunak (kimse).

fertûti فرتوتى *F. a.* 1 ihtiyarlık, 2 bunaklık.

ferve فروه *F. a.* kürk.

ferverdin فروردين *F. a.* yılın üçüncü ayı, mart.

feryâd فرياد *F. a.* 1 yüksek sesle seslenme, haykırma, çığlık atma, 2 yardım istemek amacıyla "İmdat, yetişin" diye bağırma, 3 yardım çağrısı.

feryâd-hân فرياد خوان *F. s.* "İmdat, yardım edin!" diye bağıran, yardım isteyen (kimse).

feryâd-res فريادرس *F. s.* yardıma koşan/yetişen, imdatçı.

ferz فرز *F. a.* satranç taşlarından biri, vezir.

ferzâne فرزانه *F. s.* bilgili, bilge (kişi).

ferzend فرزند *F. a.* oğul.

ferzîn فرزين *F. a.* satranç oyunu taşlarından vezir.

fesâd فساد *A. a.* 1 çürüme, bozulma, 2 karışıklık, 3 geçersizlik, 4 kötülük; *zıddı:* **salâh** صلاح.

fesâhat فصاحت *A. a.* 1 bir sözü meydana getiren kelimelerde ses, anlam ve ezgi bakımından kusur bulunmama; (söz) pürüzsüz, akıcı, düzgün, ezgili, açık, derli toplu ve anlaşılır olma, 2 sözde bulunan söz konusu nitelik ve özellikler, 3 söz söyleyenin bu nitelik ve özellikte söz söyleyebilme yatkınlığı.

fesâhat-perdâz فصاحت پرداز *F. s.* pürüzsüz, düzgün, ezgili, açık, derli toplu ve anlaşılır söz söyleyen (kimse).

fesân فسان *F. a.* 1 bileği: *seng-i fesân* "bileği taşı", 2 masal, asılsız hikâye.

fesâne فسانه *F. a.* asılsız hikâye, masal.

fesede فسده *A. ç. a.* bozguncular, ortalık karıştırıcılar; *bk.* **fâsid** فاسد.

feseka فسقه *A. ç. a.* yasak ve çirkin işleri işleyenler; *bk.* **fâsık** فاسق.

fesh فسخ *A. a.* (-in) geçerliğini kaldırma, (-i) hükümsüz bırakma, (-i) bozma.

fesîh فسيح *A. s.* geniş, açık (yer).

fesl فسل *A. a.* insanlık bilmez, aşağılık, değersiz kimse.

feşâfeş فشافش *F. a.* 1 atılan okun giderken çıkardığı ses, 2 şıpırtı, hışırtı.

-feşân فشان *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı, saçan: *âteş-feşân* "ateş saçan", *reşhafeşân* "su damlası saçan/damlalar hâlinde su saçan".

feşil فشل *A. s.* 1 güçsüz, çelimsiz, 2 yüreksiz, ürkek, korkak.

fetâ فتى *A. a.* yiğit.

fetânet فطانت *A. a.* zihin açıklığı/uzluğu, zihnin anlama ve kavrama konusundaki yeterliği; *zıddı:* **ğabâvet** غباوت.

fetâvâ فتاوى *A. ç. a.* fetvalar; *bk.* **fetvâ** فتوى.

feth فتح *A. a.* 1 (-i) açma, 2 (savaş sonucunda) (kaleyi, şehri, ülkeyi) alma, ele geçirme, 3 (-i) işler/iş görülür duruma getirme, 4 *dilb.* Arapça'da bir hece ünsüzünü a/e ile okuma.

fetha فتحه *A. a. dilb.* Arapça'da bir hece ünsüzünü a/e ile seslendiren işaret, üstün.

fetil فتيل, **fetile** فتيله *A. a.* (*T. k. dili:* **fitil**) 1 büklüm, 2 kandillerde bir ucu yağ içinde bulunan, öteki ucu havayla temas edip yanan bükülmüş ince ip, 3 hamamda keselenirken vücuttan ayrılan ölü deri parçacıkları.

fetk فتق *A. a.* 1 (-i) yarma, yarıp ayırma, 2 şafak söküp tan yeri ağarma, 3 "kazık yarığı" denilen hastalık. [Daha çok "bitiştirme" demek olan zıt anlamlısı ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *fetk u retk.*]

fetret فترت *A. a.* (*T. k. dili:* **fitret**) 1 iki peygamber arasında geçen vakit, 2 iki olay/yönetim dönemi arasında geçen zaman, zaman aralığı; *eşanl.* **fâsıla** فاصله, 3 gevşeklik, isteksizlik, 4 güçsüzlük, yetersizlik, 5 ara verme, yorulup dinlenmeye çekilme.

fettâh فتاح *A. s.* bütün istek ve dilek kapılarını açan (Yüce Tanrı).

fettân فتان *A. a.* baştan çıkarıcı, ayartıcı (güzel/göz/gamze vb.): *çeşm-i fettân* "baştan çıkarıcı göz".

fetvâ فتوى *A. a.* 1 bir mesele hakkında dinî hukuk esaslarına göre ilgili makamlarca cevap verme, 2 bu yolda verilen cevap.

fevâhır فواخر *A. ç. a.* güzel, göz alıcı, görkemli şeyler; *bk.* **fâhıre** فاخره.

fevâhış فواحش *A. ç. a.* fahişeler; *bk.* **fâhişe** فاحشه.

fevâid فوائد *A. ç. a.* yararlar, kazançlar; *bk.* **fâide** فائده.

fevâk فواق *A. a.* hıçkırık.

fevâkih فواكه *A. ç. a.* meyveler; *bk.* **fakihe** فاكهه.

fevâris فوارس *A. ç. a.* atlılar, biniciler; *bk.* **fâris** فارس.

fevât فوات *A. a.* 1 geçip gitme, 2 ölüm.

fevâyıh فوايح *A. ç. a.* güzel kokular/güzel kokulu şeyler; *bk.* **fâyiha** فايحه.

fevâzıl فواضل *A. ç. a.* erdemli kadınlar; *bk.* **fâzıla** فاضله.

fevc فوج *A. a.* bölük, yığın, küme, takım.

fevc fevc فوج فوج *F. z.* bölük bölük.

fevcâfevc فوجا فوج *F. z.* akın akın, ulam ulam.

feverân فوران *A. a.* 1 (su, kan, yanardağ vb.) fışkırma, püskürme, 2 (bir kimse) birden öfkelenme, parlama, köpürme.–**feverân etmek** 1) (su, kan, yanardağ vb.) fışkırmak, püskürmek, 2) (bir kimse) öfke ile parlamak.

fevhâ فوحا *A. a.* 1 güzel yüzlü kadın, 2 uğursuz kadın.

fevk فوق *A. a.* 1 üst; *zıddı:* **dûn** دون; *mâ-fevk* "(rütbece) üstteki, daha üst durumda olan, amir".–**fevka mâ-yetesavver** فوق ما يتصور düşünülebilir derecenin üstünde, pek çok, aşırı.–**fevka'l-âde** فوق العاده 1) olağanüstü, görülmemiş 2) ayrıca, özel olarak.–**fevka'l-ğâye** فوق الغايه son derecede.–**fevka'l-had** فوق الحد belirli sınırın üstünde, haddinden fazla.–**fevka'l-me'mûl** فوق المأمول umulandan çok.

fevkâni فوقانى *A. s.* 1 üstte olan (şey), 2 *dilb.* (Arap asıllı alfabe harflerinden) noktası üstte olan.

fevr فور *A. a.* (bir işe) birden, aceleyle girişme: *ale'l-fevr* "birdenbire".

fevren فوراً *A. z.* hemen, çabucak, çarçabuk.

fevrî فورى *A. s.* 1 düşünüp taşınmadan, birden yapılan (iş/davranış), 2 atak, (işe) hemen girişen (kimse), 3 sinirli, birden parlayan (kimse).

fevt فوت *A. a.* kaçma, elden gitme, ele girmişken yok olma, uçup gitme, bir daha ele geçmemek üzere yitme: *f.-i fürsat* "fırsatı kaçırma".–**fevt etmek/eylemek** (-i) elden kaçırmak.

fevvâre فواره *A. a.* fıskiye, fışkırarak akan su.

fevz فوز *A. a.* 1 başarı, üstünlük, 2 esenlik, kurtuluş, 3 (bir kimse) amacına ulaşma, dilediği şeyi elde etme. [Daha çok, yakın anlamlıları olan **necât** ve **nusret** kelimeleriyle bağlam öbeklerinde görülür: *fevz ü necât, fevz ü nusret.*]

feyâfî فيافى *A. ç. a.* susuz çöller; *bk.* **feyfâ** فيفا.

feyezân فيضان *A. a.* (su, akarsu) taşma, yatağından çıkma.

feyfâ' فيفاء, **feyfâ** فيفا *A. a.* kurak kır, susuz çöl.

feyh فيح *A. a.* koku: *zafer-feyh* "zafer kokulu, zafer kokan".

feylak فيلق *A. a.* 1 ordu, alay, asker topluluğu, 2 kalabalık, 3 sürü.

feylesûf فيلسوف *A. a.* (*T. k. dili:* **feylesof**) filozof; varlık, varoluş ve varlıklar düzeni üzerine düşünce üreten kimse, hakim, hikmet eri.

feyyâl فيال *A. a.* filci, fil bakıcısı ve güdücüsü.

feyyâz فياض *A. s.* çok ve kesintisiz bağışlayıcı (Yüce Tanrı): *f.-ı ezel, f.-ı mutlak* "Yüce Tanrı".

feyz فيض *A. a.* 1 (ürün için) bolluk, bereket, 2 (kazanç ve assı yolunda) ileri gitme, ilerleme sağlama, 3 manevî mutluluğa erme, aydınlanma, Tanrı katına yakınlaşma.–**feyz bulmak** ilerleme sağlamak, kazanç ve assı elde etmek.

feyz-bahş فيض بخش *F. s.* artırıcı, çoğaltıcı, bereketlendirici(kimse/nesne/durum).

[1]**fezâ** فزا, **fezây** فزاى *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) artırıcı, çoğaltıcı: *hayretfezâ* "şaşkınlık artırıcı".

fezâ' فضاء, [2]**fezâ** فضا *A. a.* 1 uzay, 2 geniş yer, 3 göz alabildiğine uzanan düzlük/ova/kır.–**fezâ-yı himâm** ölüm ülkesi, ölüler diyarı.

fezâhat فضاحت *A. a.* rezillik, çirkinlik, pislik, yüz kızartıcı durum, leke.

fezâil فضائل, **fezâyil** فضايل *A. ç. a.* değerli insan nitelikleri, erdemler; *bk.* **fazilet** فضيلت.

fe-zâlik فذلك *A.* (bağlama edatı olan **fe** ف ile uzak için gösterme sıfatı olan **zâlike** ذلك'den oluşmuş) "ve şu" anlamında bir söz.

fezâ-neverd فضا نورد *F. s.* uçsuz bucaksız ovada yol alan.

fezâyih فضايح *A. ç. a.* insanın değerini alçaltıcı iş, davranış ve eylemler; *bk.* **faziha** فضيحه.

fezâzat فظاظت *A. a.* 1 kabalık, kırıcılık, sertlik, 2 kötü sözlülük.

fezleke فذلكه 1 özet, sonuç, kısa anlatım. [Özet mahiyetinde bilgi içeren kitaplara ad olarak verilmiştir.] 2 (eskiden) soruşturma sonucunu bildiren yazı, 3 kovuşturma sonucunu bildiren yazı, zabıt.

fıkarât فقرات *A. ç. a.* fıkralar; *bk.* **fıkra** فقره.

fıkdân فقدان *A. a.* olmama, bulunmama; yokluk, eksiklik hâli.

fıkh فقه *A. a.* (*T. k. dili:* **fıkıh**, *h. dili:* **fık**) Müslümanların din ve dünya ile ilgili iş, eylem ve davranışlarını düzenleyen hükümlerle ilgili bilim dalı.

fıkra فقره *A. a.* 1 hikâye, masal, 2 kısa, özlü, güldürücü/ders verici anlatım türü, 3 (maddeler hâlinde numaralandırılmış yazılarda/kanun metinlerinde/kitaplarda) her madde içinde satır başlarıyla ayrılmış bölüklerden her biri.

fılar فلار *T. a.* saray mensuplarının giydikleri yüksek ökçeli bir tür ayakkabı. [Sırmalı ve incili olanları da vardı.]

fırka فرقه *A. a.* 1 insan topluluğu, bir bölük insan, takım, küme, yığın, 2 *ask.* (eskiden) ferik rütbesindeki bir komutanın komuta ettiği büyük birlik, tümen.

fırkat فرقت *A. a.* ayrılık.

fısk فسق *A. a.* 1 kötülük, 2 Yüce Tanrı'nın buyruklarını tanımama, günah işleme.

fıtâm فطام *A. a.* (süt çocuğunu) sütten kesme.

fıtnet فطنت *A. a.* uyanıklık, anlayış ve kavrayış yeteneği, zihin açıklığı.

fıtr فطر *A. a.* (*T. k. dili:* **fıtır**) oruç açma/bozma: *îd-i fıtr* "Ramazan Bayramı".

fıtre فطره *T. a.* Ramazan'da yoksullara/geçim darlığı içinde bulunanlara verilen sadaka.

fıtret فطرت *A. a.* 1 yaradılış, 2 yaradılış özellikleri, huy, cibillet, tabiat.

fızza فضه *A. a.* gümüş.

fî mâ-ba'd فى ما بعد *A. z.* bundan sonra, bundan böyle, bir daha.

fî nefsi'l-emr فى نفس الامر *A. z.* gerçekte, işin aslına bakılacak olursa.

fî sebîli'llâh فى سبيل الله *A. z.* Allah yoluna/yolunda.

fî yevminâ فى يومنا *A. z.* günümüzde.

fî zemâninâ hâzâ فى زماننا هذا *A. z.* bugünkü günde.

fi'l فعل *A. a.* (*T. k. dili:* **fiil**) 1 iş, 2 eylem, 3 *dilb.* bir kılış ve oluş ya da/yapma ve olma bildiren kelime.

fi'len فعلاً *A. z.* yaparak, sözle değil iş olarak.

fi'lî فعلى *A. s.* 1 sözde kalmayıp yapılan, iş olarak gerçekleştirilen, 2 gerçek olan, tutmaca ve saymaca olmayan, 3 *dilb.* fiille ilgili, fiile özgü.

fi'liyyât فعليات *A. ç. a.* yapılan işler, gerçekleştirilen eylemler, sözde ve düşüncede kalmayıp uygulama olarak görülen iş ve davranışlar.

fi'liyye فعليه *A. dişil s.* fiille ilgili: *cümle-i fi'liyye* جملهٔ فعليه "fiil cümlesi".

[1]**fî** فى *A. takı* 1 Türkçe'nin **-e** ve **-de** ekleri ile **içinde, üzere, ile** gibi takılarına karşılıktır, hepsi zarf olarak kullanılan birçok takı öbeğinde görülür, 2 (eskiden) resmî ve özel yazılarda tarihlerin önüne konurdu: *fî* ... "... tarihinde". [Bugün kullanmakta olduğumuz **fî tarihinde** sözü bu eski uygulamaya dayanır.]

[2]**fî** فى *T. a.* değer, paha. [Arapça'nın yukarıdaki maddede açıklanan takısının eskiden değer bildiren rakamlardan önce de "... değerinde" anlatımıyla kullanılması, zamanla bu anlamı kazanmasına yol açmıştır: *fîi maktû'* "biçilmiş değer", *fî-i mîrî* "devletçe belirlenmiş değer". Bu yapma kelimenin çoklusu bugüne kalmıştır; *bk.* **fiât** فيئات.]

fi'âl فعال *A. ç. a.* işler; *bk.* **fi'l** فعل; *bed-fiâl* "işi gücü kötülük etmek olan, kötü işli (kimse)".

fi'ât فئات *A. ç. a.* küçük insan toplulukları; *bk.* **fie** فئه.

fi'ât فيئات *T. ç. a.* değer; *bk.* **fî** فى.

fidye فديه *A. a.* can kurtarma parası, (esirlikten) kurtulma bedeli: *fidye-i necât* "kurtulma fidyesi".

fi'e فئه *A. a.* topluluk, tayfa, insan kümesi: *f.-i kalîle* "küçük bir insan topluluğu". [Daha çok aşağılama ve küçük görme amaçlı kullanılır.]

figâr فكار *F. s.* 1 yaralı (nesne), 2 örselenmiş, zedelenmiş (nesne), 3 *mec.* incinmiş, kırılmış (gönül): *dil-figâr* "incinmiş gönül".

figen فكن, **figende** فكنده *F. s.* 1 atılmış, 2 yere serilmiş.

figen, fiken فكن *F. s.* atıcı, fırlatıcı; yere serici.

fiğân فغان *F. a.* acı çekerek/çekilen acıdan ötürü bağırma, feryat.–**figân eylemek** 1) acı ile ağlamak, haykırmak, 2) (kuş) çığlık çığlığa ötmek.

fih/fihi فيه *A. zam.* onun hakkında, onunla ilgili ve ilişkili, ona dair. [Tek başına kullanılmaz, birtakım birleşik yapılarda yer alır: *mâ nahnü fîh* ما نحن فيه "söz ettiğimiz konu, üzerinde konuştuğumuz husus".]

fihâm فخام *A. ç. a.* ulular, büyükler; *bk.* **fahim** فخيم.

fihris فهرس *A. a. aş. m. bk.*

fihrist فهرست *F. a.* 1 bir kitabın içinde yer alan üst bölüm başlıklarıyla bölüm içi alt başlıklarını gösteren cetvel, 2 kitap adlarının yazılı bulunduğu defter, katalog.

fikr فكر (*T. k. dili:* **fikir**) **fikret** فكرت *A. a.* 1 düşünme, 2 düşünme gücü, 3 düşünce.

fil فيل *A. a.* bilinen hayvan: *dâü'l-fil* "fil hastalığı, bacakların fil ayağı gibi şişmesine yol açan bir hastalık", *âmmü'l-fil* "fil yılı, Hz. Peygamber'in doğduğu yıl".–**filü'r-re'y** فيل الرأى düşünme ve görüş üretme bakımından yetersiz, aklı kıt (kimse).

fi'l-asl في الاصل *A. z.* aslında.

filbân فيلبان *F. a.* fil sürücüsü.

fi'l-cümle في الجمله *A. z.* 1 bütün bütün, bütünüyle, tamamen, genel olarak, her yanıyla, 2 özet olarak, diyeceğim o ki, sözün kısası, özetle, bu kadar sözden sonra, özetleyecek olursak.

fi'l-hakîka في الحقيقه *A. z.* gerçekten.

fi'l-hâl في الحال *A. z.* bu/o anda, hemen, derhâl.

filiz(z) فلز *A. a.* her tür madenin ocaktan çıkarılan işlenmemişi, cevher.

filizât فلزات *A. ç. a.* işlenmemiş maden bileşikleri, filizler.

fi'l-vâkı' في الواقع *A. z.* olduğu üzere, gerçekten.

finâ' فناء *A. a.* 1 köşe, bucak, 2 (bir yere/bir alana/bir yerleşim yerine göre) çevre, dört bir yan, 3 ön.

fir'avn فرعون *A. a.* 1 eski Mısır hükümdarlarının unvanı, 2 Hz. Musa zamanındaki Mısır firavunu.

firâk فراق *A. a.* ayrılık.

firak فرق *A. ç. a.* fırkalar, bölükler, bir ordunun birlikleri; *bk.* **fırka** فرقه.

firâr فرار *A. a.* 1 (kurtulmak amacıyla) kaçma, savuşma, 2 *ask.* yerini bırakıp kaçma, görevi yerine getirmemek için gizlice savuşma.

firârî فراری *T. a.* kaçak, kaçkın.

firâset فراست *A. a.* güçlü anlayış ve kavrayış, (durumdan ve duruştan) hemen anlam çıkarabilme.

firâş فراش *F. a.* yatak, döşek: *esîr-i firâş* "yatak esiri, yani: yatalak hasta", *hem-firâş* "yatak arkadaşı, eş".

firâvân فراوان *F. s.* çok, bol; uzun: *ömr-i firâvân* "uzun ömür".

[1]**firâz** فراز *F. a.* 1 yokuş; *zıddı:* **nişîb** نشيب, 2 yükseklik. *s.* yüksek.

[2]**firâz** فراز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yükselten, yukarı kaldıran/çeken: *ser-firâz* "başını yükseltmiş, başı yukarıda olan, yani: seçkin (kimse)".

firâzende فرازنده *F. s.* dikici, yukarı kaldırıcı, yükseltici: (Yaratıcı için) *f.-i hayme-i bi-sütûn* "direksiz çadır diken".

firdevs فردوس *A. a.* 1 cennet, 2 (büyük harfle) sekiz cennetten birinin adı, 3 içinde ağaçlar, çiçekler ve akar sular bulunan bahçe.

-firîb فريب *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) aldatıcı, aldatan. *ebleh-firîb* "ahmak aldatan/aldatıcı (kimse)", *dil-firîb* "gönül aldatıcı (güzel)", *nazar-firîb*, *nigeh-firîb* "göz aldatıcı, yani: bakışları üzerine çekici (güzel)".

firîbende فريبنده *F. s.* aldatıcı, düzenbaz (kimse).

firîfte فريفته *F. s.* aldatılmış; aldanmış.

firîfte-dil فريفته دل *F. s.* gönlü aldatılmış, gönlü alınmış/ele geçirilmiş, yani: âşık edilmiş (kimse)

firistâde فرستاده *F. s.* 1 gönderilmiş (kimse/nesne), 2 Hz. Peygamber.

firistâdegân فرستادگان *F. ç. a* peygamberler.

firişte فرشته *F. a.* (*T. k. dili:* **ferişte**) melek: *f.-haslet* melek huylu (kimse).

firiştegân فرشتگان *F. ç. a.* melekler.

firişte-hû فرشته خو *F. s.* melek huylu.

firişte-sîret فرشته سيرت *F. s. yuk. m. bk.*

firsâd فرصاد *A. a.* 1 dut ağacı, 2 kırmızı/kara dut, 3 bir tür kızıl boya.

firûtenî فروتنى *F. a.* baş kesme, boyun eğme.

firûz فيروز *A. s.* uğurlu; sevince yol açıcı, sevindirici: *rûz-u firûz* "uğurlu/sevinçli gün".

firûz-baht فيروز بخت *F. s.* 1 bahtı açık (kimse), 2 talihi yüzüne gülen, kazanan (kimse).

firûze فيروزه *A. a.* açık mavi renkte, yüzük ve gerdanlık yapımında kullanılan değerli bir taş.

firûze-fâm فيروزه فام *F. s.* mavi renkli (nesne): *kubbe-i firûze-fâm* "mavi renkli kubbe, yani: gök".

firûze-reng فيروزه رنك *F. s. yuk. m. bk.*

firûzmend فيروز مند *F. s.* üstünlük sağlayan, yenen, zafer kazanan (kimse).

fisâd فصاد *A. a.* (damardan) kan alma.

fî sebîl في سبيل *T. h. dili: z.* Allah rızası için, karşılık beklemeden.

fî sebîlillâh في سبيل الله *A. z.* Allah yolunda, karşılık beklemeden, Allah rızası için.

fistân فستان *F. a.* kadınlara özgü bir tür giysi.

fiten فتن *A. ç. a.* karışıklıklar, kavgalar, çekişmeler; *bk.* **fitne** فتنه.

fitne فتن *A. a.* 1 (birini) azdırma, baştan çıkarma, 2 karışıklık, kargaşa, kavga, 3 dilberin karışıklık çıkmasına yol açan güzellik ve çekiciliği, 4 ara bozucu kimse.

fitne-âmîz فتنه آميز *F. s.* ortalık karıştırıcı (kimse).

fitne-cû فتنه جو *F. s.* ortalığı karıştırmak için vesile arayan (kimse).

fitne-engîz فتنه انگيز *F. s.* 1 karışıklık çıkarıcı (kimse), 2 karışıklık çıkmasına yol açan (davranış/duruş/durum).

fitrâk فتراك *F. a.* 1 (atta) terki, 2 terki kayışı; eyeri tutan, atın kuyruk altından geçirilen kayış.

fityân فتيان *A. ç. a.* gençler, delikanlılar; *bk.* **fetâ** فتى.

fodla فودله (< *A.* **fazla** فضله) *T. a.* eskiden imaret fırınlarında kepekli undan yapılan pideye benzer bir tür ekmek.

fuhş فحش *A. a.* 1 çirkin ve kötü işler yapma, tiksinti verici ve iğrenç davranışlarda bulunma, 2 toplum, töre ve dinin çirkin bulduğu ve yasak ettiği cinsi ilişkide bulunma, zina.

fukahâ' فقهاء, **fukahâ** فقها *A. ç. a.* fakihler; *bk.* **fakîh** فقيه.

fukarâ' فقراء, **fukarâ** فقرا *A. ç. a.* yoksullar; *bk.* **fakîr** فقير.

fûl فول *A. a.* 1 bakla, 2 küçük siyah taneli bir bakla türü.

fûlâd فولاد *A. a.* çelik.

funduk فندق *A. a.* (*T. k. dili:* **fındık**) bilinen kabuklu meyve.

Furkân فرقان *A. a.* *Kur'an*'ın başka bir adı. [Doğru ile yanlışın, helâl ile haramın

arasını ayırdığı için bu adla adlandırılmıştır.]

fursat فرصت *A. a.* (*T. k. dili:* **fırsat;** *h. dili:* **fırsant**) (bir şeyi yapmak/bir işi gerçekleştirmek için) uygun durum ve zaman.–**fırsat bulmak/düşmek** (-i) yapmaya/gerçekleştirmeye uygun zaman ve durum bulmak/ortaya çıkmak.

fursat-cû فرصتجو *F. s.* fırsat arayan, fırsatını kollayan (kimse).

fursat-yâb فرصتياب *F. s.* fırsat bulan, eline fırsat geçen (kimse).

furû' فروع *A. ç. a.* dallar; *bk.* **fer'** فرع.

furûğ فروغ *A. a.* ışık: *f.-u âfitâb* "güneş/güneşin ışığı".

furûk فروق *A. ç. a.* başkalıklar, ayrılıklar; *bk.* **fark** فرق.

fusahâ' فصحاء, **fusahâ** فصحا *A. ç. a.* doğru, düzgün, pürüzsüz, ezgili söz söyleyenler; *bk.* **fasîh** فصيح.

fustuk فستق *A. a.* (*T. k. dili:* **fıstık**) *Antep, çam, yer* gibi kelimelerle türleri belirtilen yemiş.

fustukî فستقى *F. s.* sarımtırak açık yeşil renkte olan (nesne).

fusûl فصول *A. ç. a.* kısımlar, bölükler; *bk.* **fasl** فصل.

fusûs فصوص *A. ç. a.* yüzük taşları; *bk.* **fas(s)** فص.

futa فوطه *A. a. bk.* **fûte** فوته.

fûte فوته *F. a.* (*T. k. dili:* **fota, futa**) peştemal, önlük.

fuzalâ' فضلاء, **fuzalâ** فضلا *A. ç. a.* erdemli kimseler; *bk.* **fâzıl** فاضل.

fuzûl فضول *A. a.* 1 aşırılık, 2 (-e) karışma, (-e) sataşma. *s.* her işe karışan, her şeye burnunu sokan, can sıkıcı (kimse), 3 terbiyesiz, küstah, münasebetsiz (kimse): *bü'l-fuzûl* "çok konuşan, ona buna sataşan, haddini bilmez, can sıkıcı (kimse)", 4 (*T. k. dili:* **fodol, fodul**) kendini beğenmiş, kurumlu, dik başlı, büyüklük taslayan (kimse).

fuzûlî فضولى *F. s.* boş konuşan, herkesin işine karışan, üzerine düşmeyen/kendisini ilgilendirmeyen işlere burnunu sokan, ukalâ (kimse). *z.* boşuna, yersiz olarak, üzerine düşmediği, haddi ve hakkı olmadığı hâlde.

füâd فؤاد *A. a.* can evi, yürek, gönül: *mesrûrü'l-füâd* "gönlü sevinçli, neşeli, şen".

füc'et فجاه *A. a.* 1 ansızın, birdenbire çıkagelme, 2 hastalık sonucu olmayıp birdenbire gelen ölüm.

füc'eten فجاةً *A. z.* birdenbire, ansızın, beklenmedik bir şekilde ve anda.

füc'î فجئى *A. s.* birden olan/gerçekleşen (olay/oluş vb.).

fücâ'et فجائت, **füc'et** فجأت *A. a.* birden, beklenmedik sırada, apansız ortaya çıkan/olan şey.

füccâr فجار *A. ç. a.* kötülük ardında olanlar, günah işleyen kimseler; *bk.* **fâcir** فاجر.

fücûr فجور *A. a.* Hak yolundan ayrılıp kötü yola düşme, kötülük ve günah işleme peşinde olma.

fühûl فحول *A. ç. a.* (kendi alanında) ileri gelenler, büyükler, ün kazanmış olanlar. Teklisi kullanılmayan çoklulardandır: *fühûl-i ulemâ* "bilginler arasında ileri gelenler".

fühûm فهوم *A. ç. a.* anlayışlar, kavrayışlar; *bk.* **fehm** فهم.

fükâhât فكاهات *A. ç. a.* alaylar, şakalar, ilişmeler, takılmalar; *bk.* **fükâhe** فكاهه.

fükâhe فكاهه *A. a.* şaka, takılma, ilişme, alay, mizah.

fülân فلان *A. a.* (*T. k. dili:* **falan**) 1 adı söylenmek/anılmak istenmeyen biri, 2 sayılan birkaç nesne adından sonra *ve saire/ve benzerleri (vs.)* yerinde kullanılır. *s.* hatırlanmayan, söylenmesi/tekrarlanması gerekli görülmeyen durumlarda "bilmem hangi/söz konusu olan, sözü edilen" anlamlarında olmak üzere sıfat takımlarında vasıflayıcı olarak kullanılır.

fülfül فلفل *A. a.* karabiber.

fülk فلك *A. a.* gemi.

fülke فلكه *A. a.* 1 ağırlaştırmak ve iğrilen ipin yığılıp toplanmasını sağlamak için iğin alt ucuna yakın yere geçirilen ortası delik yuvarlak parça, ağırşak, 2 çadır direğinin tepesine yerleştirilen, çatkının ve örtünün üst yanını tutan ortası delik tahta halka.

füls فلس *A. a.* bakır para: *füls-i ahmer* 1) "kırmızı füls, yani: bakır para, 2) çok küçük, pek değersiz tutar".

fülûs فلوس *A. ç. a.* bakır paralar; *bk.* **füls** فلس.

[1]**fünûn** فنون *A. ç. a.* uygulamalı sanatlar; *bk.* **fen(n)** فن.

[2]**fünûn** فنون *A. s.* 1 türler, neviler, 2 türlü türlü.

fürâde فراده *A. a.* yalnızlık, teklik, tek başına ve yalnız olma hâl ve niteliği.

fürce فرجه *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) açıklık, yarık, 2 boşluk, gedik, 3 *mec.* giriş yeri, ağız, delik 4 *mec.* iç açıklığı, ferahlık.

fürce-yâb فرجه ياب *F. s.* aralık bulan, fırsatını düşüren, kazanan (kimse).

fürec فرج *A. ç. a.* yarıklar; *bk.* **fürce** فرجه.

fürkânî فرقانى *A. s.* *Kur'an* ile ilgili, *Kur'an*'a dayanan.

Fürs فرس *A. a.* eski İran.

Fürsî فرسى *A. a.* eski Farsça.

Fürsiyyât فرسيات *A. ç. a.* Fars edebiyatı.

fürû فرو *F. a.* 1 aşağı, 2 az, 3 alçak, düşük. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *f.-mânde* "yorulmuş, yorgunluktan kesilip kalmış (kimse)", *f.-mâye* "aslı düşük, mayası bozuk, soysuz (kimse)", *f. nihâde* "(-den) düşülmüş, (-den) çıkarılmış", *ser-fürû* "başı aşağıda, yani: boyun eğmiş (kimse)".]–**fürû etmek** boyun eğmek. –**fürû olmak** (-den) düşürülmek.

fürûht فروخت *F. a.* satma; *zıddı:* **harîd** خريد: *harîd ü fürûht* "alma satma, alım satım".

fürûhtâr فروختار *F. a.* satıcı.

fürûmândegî فروماندگى *F. a.* yorgunluk, işten kalmışlık.

fürûsiyyet فروسيت *A. a.* binicilik, ata binme/at sürme konusunda usta ve yetenekli olma niteliği.

-fürûş فروش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 satan, satıcı: *nân-fürûş* "ekmek yapan ve satan kimse, ekmekçi", *hod-fürûş* kendini satan, yani: benlik sahibi, kibirli, gururlu kimse", *ma'lûmât-fürûş* "bilgili görünmek isteyen, bilgiçlik taslayan kimse".

-fürûz فروز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ışıklandırıcı, aydınlatıcı, parlatıcı: *cihân-fürûz* "dünyayı aydınlatıcı", *encümen-fürûz* "topluluğa ışık saçıcı", *hâtır-fürûz, dil-fürûz* "gönlü aydınlatıcı, yani: şenlendirici, sevindirici".

fürûzân فروزان *F. s.* ışık saçan, parlayan: *şem'i fürûzân* "ışık saçan, çevresini aydınlatan mum".

fürûzende فروزنده *F. s.* 1 yanan, çevreye aydınlık saçan, 2 yakıcı.

füshat فسحت *A. a.* genişlik, açıklık.

füshatgede فسحتكده *F. a.* engin, uçsuz bucaksız alan: *f.-i sipihr* "göğün uçsuz bucaksız alanı".

füshat-serâ فسحتسرا, **füshat-serây** فسحتسراى *F. a.* büyük, geniş ve açık alan: *f.-i âsmân* "göğün uçsuz bucaksız genişliği".

füsûn فسون *F. a.* büyü.

füsûs فسوس *F. ünl.* vah, vah vah, yazık.

füsürde فسرده *F. s.* donmuş (su, sıvı).

fütâde فتاده *F. s.* 1 düşmüş, düşkün, 2 (bir hâle) uğramış: *f.-i ışk u alâka* "aşka düşmüş, gönlünü kaptırmış kimse".

fütâdegân فتادگان *F. ç. a.* (bir hâle) düşmüş kimseler: *f.-i hicret* "gurbete düşmüş kimseler".

[1]**fütûh** فتوح *A. a.* 1 üstünlük sağlama, üstün gelme, nusret, zafer, 2 *tas.* manevi dünyadan ulaşan aydınlığa ve sırlara kavuşma, aydınlanma: *rûh-u pür-fütûh* "manevi ışıkla aydınlanmış apaydın ruh".

[2]**fütûh** فتوح *A. ç. a.* fetihler; *bk.* فتح **feth**.

fütûr فتور *A. a.* 1 bezme, usanma, 2 bezginlik hâli, usanç: *bilâ-fütûr* bezmeden, usanmadan, 3 bir nesne hızlandıktan sonra durulma ve yeğinlikten sonra yumuşayıp gevşeme ve gücü tükenme, gevşeme, fersizleşme, 4 kızgın suyun sıcaklığı geçip ılınma.–**fütûr getirmek** bezmek.

fütüvvet فتوت *A. a.* 1 yiğitlik, delikanlılık, 2 eli açıklık, iyilikseverlik, yardımseverlik, 3 *tas.* (bir kimse) hem dünya hem ahiret işlerinde kendi yararını öne çıkarmadan başkalarının yararını, düşünüp gözetme, halkın çıkarını kendi çıkarına üstün tutma, bu uğurda çalışıp çabalama.

füyûl فيول *A. ç. a.* filler; *bk.* **fîl** فيل.

füyûz فيوض *A. a.* 1 bolluk, bereket, 2 iyilik, bağış, 3 ilerleme, olgunluk ve kazanç sağlama, 4 manevi esinti, mana âleminden ulaşan aydınlık.

füyûzât فيوضات *A. ç. a.* manevi esintiler, mana âleminden ulaşan aydınlıklar.

füzûd فزود *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) artıran, artırıcı: *muhabbet-füzûd* "sevgi artırıcı".

füzûn فزون *F. s.* çok, fazla, artık.

füzûnter فزونتر *F. s.* daha/pek çok. *s.* 1 bir, tek, biricik, 2 eşi olmayan, eşsiz.

g گ

[1]**gâh** گاه *F. takı* zaman ve yer adları yapar: *subhgâh* "sabah vakti", *şebângâh* "gece vakti", *secdegâh* "secde yeri", *nazargâh* "bakış yeri, (-in) baktığı yer".

[2]**gâh** گاه *F. a.* an, zaman, vakit: *her gâh* "her zaman", *nâgâh* "ansız, beklenmedik bir anda, ansızın", *gâh gâh* "zaman zaman", *gâh ü bigâh* "sıralı sırasız, vakitli vakitsiz". *bağl.* kimi, kimi vakit, bazen. İkili kullanılır: *gâh ağlarım gâh gülerim.*

gâhî گاهی *F. z.* ara sıra, kimi zaman, bazen. *bağl.* kimi, kimi vakit, bazen. İkili kullanılır: *gâhî ... gâhî, ... gâh ... gâhî* gibi de kullanılır: *Gâh olur gurbet vatan, gâhî vatan gurbetlenir.*

gâhice گاهیجه *F. z.* ara sıra, arada bir, bazen.

gâr گار *F. takı* 1 bir işi sürekli yapanı gösteren adlar yapar: *âmirzgâr* "kullarını sürekli bağışlayıcı Yüce Tanrı", *kirdgâr* "sürekli işleyen, oluş ve yok oluş dünyasında sürekli olduran ve yok eden Yüce Tanrı, 2 yakışma, yaraşma, uygun olma/düşme anlatır: *destgâr* دستگار "kurtulmağa yaraşır", 3 yol açma, sebep anlatır: *yâdgâr* يادگار "andırıcı, anılmasına yol açıcı şey".

gâv گاو *F. a.* sığır.–**gâv-ı bahri** گاو بحری su sığırı, manda.–**gâvı deşti** گاو دشتی yaban sığırı.–**gâv-ı zemin** گاو زمين 1) Yaratıcı'nın yerin kalbine koyduğu yaratıcı güç, 2) dünyayı boynuzları üzerinde taşıdığı hikâyelerde anlatılan öküz, 3) dünyada otlayan boğa. [Bunun zıddı gökteki boğa, yani: Boğa burcudur.]

gâvbân گاوبان *F. a.* sığırtmaç.

gâvmeşreb گاومشرب *F. s.* sığır huylu, yani: ağır, yavaş, kaba, kavrayışı kıt (kimse).

gâvmiş گاوميش *F. a.* (*T. h. dili:* **camış**) manda.

gebr گبر *F. a.* 1 Mecusi, ateşe tapan kimse, 2 Tanrı'nın birliğini tanımayan kimse, müşrik, ateist.

gedâ گدا *F. a.* ve *s.* 1 dilencilik eden kimse, dilenci: *g.-yi kû* "sokak dilencisi", 2 yoksul.

gedâyi گدائی *F. a.* dilencilik.

geh gâh گه گاه *F. z.* ara sıra, arada bir, zaman zaman.

geh گه *F. a. bk.* **gâh** گاه.

gehân گهان *F. a.* zaman, vakit. [Tek başına kullanılmaz, çoklukla **nâ** olumsuzluk eki ile birlikte görülür: *nâgehân* "ansızın, birdenbire".]

gele گله *F. a.* hayvan sürüsü.

gelebân گلهبان *F. a.* çoban, sığırtmaç.

gelû, gülû گلو *F. a.* (insanda ve hayvanda) boğaz.

gelûbend گلوبند *F. a.* boğaz bağı, boğaza dolanan sargı.

gelûgir كلوكير *F. a.* boğazdan güçlükle geçen, boğazda kalan (yiyecek).
genc كنج *F. a.* 1 hazine, 2 gömü, define. -**genci şâygân** كنج شايكان eski İran hükümdarlarından Perviz'in ünlü hazinelerinden ikincisinin adı.
gencdâr كنجدار *F. a.* hazine bekçisi, haznedar.
gencîne كنجينه *F. a.* hazine.
gencûr كنجور *F. a.* hazine bekçisi, haznedar.
gende كنده *F. s.* kokmuş (nesne).
gendîde كنديده *F. s. yuk. m. bk.*
gendüm كندم *F. a.* buğday.
gendüm-gûn كندمكون *F. s.* buğday tenli, buğday benizli.
gendümnümâ كندمنما *F. s.* insanın yüzüne gülüp aldatan (kimse)
[1]**ger** كر *F. takı* Türkçe'nin addan ad yapan **-ci** ekine karşılıktır, "bir nesneyle uğraşan, bir iş/bir nesne yapan, bir şey üreten ve satan, bir işle sürekli olarak ilgilenen, bir işi meslek olarak yapan" anlatımlı fail (kılıcı) adları yapar: *âhenger* "demirci", *zerger* "altından nesneler yapan ve satan kimse, kuyumcu".
[2]**ger** كر *F. bağl.* şart bildirir, Türkçe'de çoklukla nazım dilinde şart cümlelerinin başında şartı güçlendirici bir üye yerindedir: *Ger dilersen bulasın oddan necât* "Eğer Cehennem ateşinden kurtulmayı dilersen..."
gerçi كرچه *F. bağl.* her ne kadar, -se de. [Karşıtlık bildirir.]
gerd كرد *F. a.* toz, toz toprak.
gerdâlûd كردآلود *F. s.* toza toprağa bulaşmış (nesne/üst baş).
gerdâlûde كردآلوده *F. s.* toza bulaşmış, toz içinde kalmış (kimse/nesne).
gerdân كردان *F. s.* dönen: *çarh-ı gerdân* "dönen gök", *rûgerdân* "yüzünü dönen".-**gerdân etmek** döndürmek.
gerden كردن *F. a.* boyun: *simgerden* "gümüş boyunlu".
gerdenbend كردن بند *F. a.* boyun bağı, boyna geçirilen bağ.
gerdenbeste كردن بسته *F. s.* boynu bağlı, yani: boyun eğmiş, itaatli (kimse).
gerdendâde كردن داده *F. s.* boyun uzatmış, yani: itaat etmiş (kimse).
gerdenfirâz كردنفراز *F. s.* boyun kaldıran, yani: övünen (kimse).
gerdenkeş كردنكش *F. s.* boyun çekici, yani: büyüklük satan, böbürlenip diklenen (kimse).
gerdîde كرديده *F. s.* 1 dönmüş, değişmiş (nesne), 2 yıkıldı yıkılacak durumda olan (nesne).
gerdiş كردش *F. a.* dönüş: *g.i eflâk* "feleklerin dönüşü".
gerdûn كردون *F. s.* dönen, dönücü (gök/gökler): *çarh-ı gerdûn* "dönen gök". *a.* gök, felek: *g.-haşem* "felek ordulu, ordusu felek gibi büyük ve güçlü". *g. haşmet* "gök gibi göz kamaştırıcı (kimse)". [Daha çok hükümdarları vasıflayıcı bir nitelik olarak kullanılmıştır.]
gerdûne كردونه *F. a.* tekerlekli araba: *gerdûnesüvâr* "arabaya binmiş".
germ كرم *F. s.* 1 sıcak; *zıddı:* **serd** سرد: *germ ü serd* "1) sıcak ve soğuk, 2) *mec.* iyilikkötülük, darlıkgenişlik gibi zıt hâller".-**germ olmak** 1) coşmak, kızışmak, 2) *mec.* öğünmek, şişinmek, kabarmak.
germâ كرما *F.* sıcak: *mevsimi germâ* "yaz mevsimi".
germ-âbe كرمابه *F. a.* 1 ılıca, kaplıca, 2 hızlı, coşkun.
germâgerm كرما كرم *F. s.* kızışmış, kaynaşmış, iyice coşmuş, coşkun duruma gelmiş: *bezmi germâgermi ülfet* "yakınlığın kaynaşmaya dönüştüğü meclis".
germ-hîz كرمخيز *F. s.* ayağına çabuk, hızla yol alan (kimse).

germî كرمى *F. a.* sıcaklık: *g.yi hevâ* "havanın sıcaklığı", *germî vü serdî* "sıcaklık ve soğukluk".
germiyyet كرميت *T. a.* 1 etki, tesir, 2 sıcaklık.
germmend كرم مند *F. s.* aceleci, ivek (kimse).
germ-rân كرمران *F. s.* at vb. hayvanları hızlı süren (kimse).
germsûd كرمسود, **germ sût** كرم سوت (?) *a.* Bir tür ipek kumaş.
geşt كشت *F. a.* 1 (iç açıcı, eğlendirici/hoş bir şeye) bakma, seyir: *gülgeşt* "gül seyri", 2 (görmek ve vakit geçirmek amacıyla) gezme, dolaşma: *g.i deşt ü sahrâ* "çölde ve kırda dolaşma", *g. ü güzâr* "gezip dolaşma".-**geşt etmek** gezmek, dolaşmak.
geşte كشته *F. s.* dönmüş: *ser-geşte* سركشته "başı dönmüş".
gevden كودن *F. s.* ahmak, bön, aklı kıt (kimse).
gevher كوهر *F. a.* 1 asıl, öz, maya, cevher, 2 soy, kök, nesep: *pâkgevher* "soydan, soylu (kimse)", 3 *fels.* kendiliğinden var olan, olması için başka şeye ihtiyacı bulunmayan varlık; *zıddı:* **araz** عرض, 4 elmas, yakut, zümrüt, firuze vb. değerli taş, mücevher: *g.pâş* "mücevher saçıcı", 5 inci.
gevher-bâr كوهربار *F. s.* inci yağdıran/yağdırıcı (kimse/bulut vb.).
gevher-fürûş كوهرفروش *F. a. yuk. m. bk.*
gevherî كوهرى *F. a. yuk. m. bk.*
gevherîn كوهرين *F. s.* üzerinde değerli taşlar bulunan, mücevherli, murassa (hançer, kemer vb.): *târihi gevherîn* "ebcedle düşülmüş tarihlerde mısraın/beytin yalnızca noktalı harflerinin rakam değerlerinin toplanmasıyla bulunan tarih".
gevher-nisâr كوهر نثار *F. s. aş. m. bk.*
gevher-pâş كوهر پاش *F. s.* inci saçan/saçıcı (kimse/bulut vb.).
gevher-rîz كوهرريز *F. s.* mücevher döken, yani: güzel söz söyleyen (kimse).
gevher-şinâs كوهرشناس *F. a.* değerli taşlar/değerli taşlardan yapılmış ürünler satan kuyumcu.
gevher-tâb كوهرتاب *F. a.* ince tülbent üzerine altın tel işlemeli baş örtüsü.
gez كز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ısırıcı: *lebgez* "dudak ısırıcı".
gezâ كزا *F. s.* ısıran: *lebgezâ* "dudak ısıran".
gezend كزند *F. a.* 1 sıkıntı ve kayba yol açan, yokluk ve yoksulluğa yol açan iş/eylem, 2 zarar, ziyan.
gil كل *F. a.* balçık, lüle çamuru.
gile كله *F. a.* 1 sızlanma, yanıp yakılarak acınma, 2 üzüm tanesi, 3 iki dağ arasından geçen yol.
gilemend كله مند *F. s.* sızlanıcı.
gili Ermenî كل ارمنى *F. a.* siyaha okşar koyu kırmızı renkte, yumuşakça, yağlı çamur.
gili mahtûm كل مختوم *F. a.* Limni adasından getirilen en değerli çamur.
gîn كين *F. takı* adlardan vasıf bildiren kelimeler, yani sıfatlar yapar, Türkçe'nin **-li** ekine karşılıktır: *gamgîn* "gamlı, üzüntülü (kimse)", *şermgîn* "arlı, yani: ar duygusu olan, utanan (kimse)".
gîr ü dâr كيرودار *F. a.* çalma ve tutma, yani: savaş, cenk.
gîr كير *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tutan, alan, ele geçiren: *cihângîr* "cihanı ele geçiren, büyük fetihçi (hükümdar)", *âlemgîr* "evreni ele geçirici (hükümdar)" *pişgîr* (*T. k. dili:* **peşkir**) "yağlık, sofra peçetesi".
girâgîr كيراكير *F. z.* tutan tutana.
girâmî كرامى *F. s.* 1 değerli, ulu, saygıdeğer (durum/davranış), 2 değerli, güzel.-**girâmî-gevher** كرامى كوهر *F. s.* özü değerli, cevheri kıymetli.

girân گران *F. s.* 1 taşınması güç, ağır: *bâri girân* "ağır yük", 2 güç, başarılması/yerine getirilmesi/ödenmesi güç (konu/iş/borç vb.): *teklîfi girân* "güç teklif", 3 değeri yüksek, pahalı (nesne): *g.behâ* "pahası yüksek".

girânbâr گرانبار *F. s.* 1 yükü ağır, ağır yükü olan (nesne), 2 meyvesi bol, bol meyveli (ağaç).

girânbehâ گرانبها *F. s.* çok pahalı, değerli (kürk/kaftan/kumaş vb.).

girâncân گران جان *F. s.* ağır canlı, sıkıcı, arkadaşlığından/sohbetinden hoşlanılmayan (kimse).

girândest گراندست *F. s.* eli ağır, işini yavaş gören (kimse).

girângûş گرانگوش *F. s.* ağır işiten, sağır (kimse).

girânhâb گرانخواب *F. s.* ağır uykulu, uykusu ağır (kimse).

girânhâr گرانخوار *F. s.* çok yiyen, obur (kimse).

girânhâtır گرانخاطر *F. s.* canı sıkkın, gönlü kırılmış, üzgün (kimse).

girâni گرانى *F. a.* ağırlık.

girânmâye گرانمایه *F. s.* değeri ağır, yani: pahalı (nesne).

girânrikâb گرانركاب *F. s.* 1 ağırbaşlı, oturaklı, sabırlı ve dayanıklı (kimse), 2 at üzerinde korkusuzca ve yiğitçe duran (savaş eri).

girânsâye گرانسايه *F. s.* yüksek rütbeli, bulunduğu yerden güç alan çevresi ve etkisi geniş, sözü geçer (kimse).

girânser گرانسر *F. s.* kendini beğenmiş, kibirli (kimse).

girânseyr گرانسير *F. s.* ağır gidişli, ağır ağır ve yavaş adımlarla yürüyen (kimse).

girânsirişt گرانسرشت *F. s.* ağır tabiatlı, tembel, uyuşuk (kimse).

gird گرد *F. s.* yuvarlak: *tâi gird* "yuvarlak t".

girdâb گرداب *F. a.* su çevrintisi, burgaç.

girdâgird گرداگرد *F. z.* çepeçevre, fırdolayı.

girdâr گردار *F. s.* 1 iş, eylem, fiil, 2 alışkanlık, tutuş, tutum, tarz, tavır. [Daha çok Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *ma'deletgirdâr* "alışkanlığı adalet olan/adaleti alışkanlık edinmiş (hükümdar)".]

gird-bâd گردباد *F. a.* 1 şiddetli rüzgâr, 2 tayfun.

girde گرده *F. a.* bir tür ekmek, somun.

Girdgâr گردگار *F. a.* sürekli işleyen, oluş ve yok oluş dünyasında her an dilediğince iş gören Yüce Tanrı.

girec گرج *F. a.* (*T. k. dili:* **kireç** كرج) 1 kireç taşının yüksek ısıda yakılmasıyla elde edilen, parçalar hâlindeki beyaz renkli madde, 2 bunun suda eritilmesiyle elde edilen kaymak kıvamında madde, 3 bunun suyla karıştırılmasıyla elde edilen eriyik, 4 sıva.

girev گرو *F. a.* 1 (oyunda) bahis olarak ortaya konan şey, 2 pey, pey akçası, 3 tutu, rehin.

giribân گريبان *F. a.* yaka.

giribângir گريبانگير *F. s.* yaka tutucu, (-in) yakasına yapışıcı (kimse).

girift گرفت *F. a.* (-i) tutma: *ahz ü girift* "alıp tutma". *s.* 1 dolaşık, çapraşık, iç içe girmiş/geçmiş (nesne), 2 girintili çıkıntılı (nesne), 3 kısaltılmış, kısa (nesne).–**girift tutmak** (-e) engel olmak.

giriftâr گرفتار *F. s.* tutulmuş, tutsak: *g.i ışk* "aşk tutsağı".–**giriftâr etmek** tutsak etmek, tutsak olarak ele geçirmek.

girifte گرفته *F. s.* (-e) tutulmuş: *g.i dâm* "tuzağa tutulmuş (hayvan)".

giriftedem گرفته دم *F. s.* nefesi tutulmuş (kimse).

girih bergirih گره بر گره *F. z.* düğüm düğüm üstüne, karmakarışık, çözülmesi/içinden çıkılması çok güç (durum/konu vb.).

girih گره *F. a.* düğüm.

girihbend گره بند *F. a.* uçkur.

girihgir گرهگير *F. s.* 1 düğümlü (nesne), 2 örgülü (saç).

girihküşâ گرهگشا *F. s.* düğüm açıcı, yani: zor işleri çözücü (kimse).

girive گريوه *F. a.* 1 çıkmaz, çıkmaz yol: *g.i ışk* "aşk çıkmazı, aşkın çıkmaz yolu", 2 dar geçit, uçurumlu yol.

[1]**giriz** گريز (< *F.* **kâh-riz** كاهريز) *T. a.* lağım, kanal.

[2]**giriz** گريز *F. a.* kaçma, firar etme. *s.* kaçkın, kaçak, firari.

girizân گريزان *F. s.* kaçan, kaçıcı (kimse).

girizende گريزنده *F. s.* kaçıcı, kaçan (kimse).

girizgâh گريزگاه *F. a.* 1 kaçacak yer, 2 *ed.* bir kasidede tagazzülden sonra başlayan övülen hakkındaki niteleme beyitlerinin ilk beyti, 3 amaçlanan şeyle ilgi kuran söz.

giryân گريان *F. s.* ağlayan (kimse): *çeşmi giryân* "ağlayan göz".

girye گريه *F. a.* ağlama, gözyaşı dökme. –**girye kılmak** ağlamak.

girye-bâr گريه بار *F. s.* ağlayan, gözlerinden yağmur gibi gözyaşı boşalan (kimse).

girye-feşân گريه فشان *F. s.* gözyaşı saçan (kimse).

girye-hîz گريه خيز *F. s.* girye koparıcı, yani: birden şiddetle gözyaşı dökmeye başlayan (kimse).

girye-nâk گريه ناك *F. s.* ağlayan (kimse).

giryende گرينده *F. s.* ağlayan, ağlayıcı (kimse): *g.i hasret* "duyduğu özlem yüzünden ağlayan (kimse)".

girye-pâş گريه پاش *F. s.* gözyaşı saçan (kimse).

gisû گيسو *F. a.* omuz üstüne sarkan uzun saç.

gisûbend گيسوبند *F. a.* 1 saç bağı, bant, 2 toka, 3 taç.

gisûdâr گيسودار *F. s.* uzun saçlı (kimse/kadın).

giti گيتى *F. a.* dünya, cihan.

gitiârâ گيتى آرا, **gitiârây** گيتى آراى *F. a.* iri yapraklı, güzel kokulu bir tür gülün adı.

gitibân گيتى بان *F. a.* hükümdar.

gitifürûz گيتى فروز *F. s.* dünyayı aydınlatıcı (güneş).

gitineverd گيتى نورد *F. a.* dünyayı gezip dolaşan kimse, gezgin.

gitinümâ گيتى نما *F. s.* cihanı gösteren (ayna).

gitisitân گيتى ستان *F. s.* cihanı ele geçirici, büyük fetihçi (hükümdar).

giyâ گيا *F. a.* ot; *krş.* **giyâh** گياه.

giyâh گياه *F. a.* ot, bitki.–**giyâhi şütür** گياه شتر deve dikeni.–**giyâhi nemnâk** گياه نمناك semizotu.

giyeh گيه *F. a.* ot; *krş.* **giyâh** گياه.

gû گو *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) söyleyen, söyleyici: *sühangû* "söz söyleyen".

gûkird گوگرد *F. a.* (*T. k. dili:* **kükürt** گوگورت) bilinen element, sülfür. [Rengi sarıdır, ancak kırmızı renklisi de vardır ve daha değerlidir, buna "filozof taşı" da denir.]

gûn گون *F. a.* 1 renk. [Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *gülgûn* "gül renkli", *gendümgûn* "buğday renkli", 2 tür, türlü: *diger-gûn* "1) başka türlü, 2) kötü, bozuk", *gûnâgûn* "1) türlü türlü, 2) renk renk, alaca".]

gûnâ گونا *F. a.* türlü: *bir gûnâ* "bir türlü", *bu gûnâ* "bu türlü".

gûne گونه *F. a. yuk. m. bk.*

gûr گور *F. a.* kabir çukuru, mezar.

gûrâbe گورابه *F. a.* türbe üzerindeki kubbe, kubbeli türbe.

gûristân گورستان *F. a.* mezarlık, sinle.

gûrken گوركن *F. a.* mezar kazıcı, mezarcı.

gûsâle كوساله *F. a.* dana, buzağı.

gûsfend كوسفند *F. a.* koyun.

gûş كوش *F. a.* kulak.–**gûş etmek** 1) kulak vermek, söyleneni dinlemek, 2) önem vermek, dikkate almak.–**gûşi hûş** كوش هوش akıl kulağı, yani: dikkat.

gûşdâr كوشدار *F. s.* kulak tutan, sözü dikkatle dinleyen (kimse).

gûşe كوشه *F. a.* (*T. k. dili:* **köşe**) uç, bucak.–**gûşei çeşm** كوشۀ چشم göz ucu. –**gûşei dehen** كوشۀ دهن ağzın yanakla birleşen iki ucu

gûşe-gîr كوشه كير *F. s.* yalnız yaşayan, köşeye/köşesine çekilmiş (kimse).

gûşe-nişîn كوشه نشين *F. s. bk.* **gûşe-gîr** كوشه كير.

gûşguzâr كوشكذار *F. s.* duyulan, kulağa gelen (haber vb.).

gûşiş كوشش *F. a.* çalışma, çaba.

gûşmâl كوشمال *F. a.* kulak burma, (-in) kulağını çekme, (-i) uyarma, (-i) hafifçe cezalandırma.–**gûşmâl vermek** (-i) uyarmak, (-i) hafifçe cezalandırmak.

gûşt كوشت *F. a.* et.

gûştîn كوشتين *F. s.* etli, semiz, besili (hayvan), et yemekleri.

gûşvâr كوشوار *F. a.* küpe.

gûşzed كوشزد *F. s.* duyulan, kulağa çalınan (haber vb.).

[1]**gûy** كوى *F. a.* bir tür atlı polo olan oyunda kullanılan top.

[2]**gûy** كوى *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) söyleyen; *bk.* كو **gû**.

gûyâ كويا *F. s.* söyleyen, konuşan: *tûtiyi gûyâ* "konuşan papağan".–**gûyâ etmek** söylemek. *z.* 1 (benzerlik bildirir) sanki, sanırsın ki, sözde: *Gûyâ nasihat ediyor*, 2 (aktarılan bir işin/sözün doğrulanmadığını bildirir) dediğine göre: *Gûyâ kendi yazmış.* **gûyâ ki** كوياكه biçimi de vardır.

gûyende كوينده *F. s.* söyleyen (kimse): *gûyendei evsâf* "(-in) vasıflarını söyleyen".

gûze, goze كوزه *F. a.* (*T. k. dili:* **koza**) içinde tohum/böcek bulunan kapçık.

güdâhte كداخته *F. s.* erimiş (maden vb.).

güdâz كداز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) eritici, eriten, eritip bitiren, varlığını yok eden: *tahammülgüdâz* "dayanma gücünü eritip yok edici", *cângüdâz* "can alıcı, bitirip tüketici", *tâkatgüdâz* "güçsüz bırakıcı".

güft كفت *F.* Aslında "dedi", "söyledi" anlamında çekimli bir fiildir. Tek başına kullanılmaz, aşağıdaki bağlam öbeklerinde "söz" anlamında geçer: *güft ü şinîd* "kulağa gelen sözler, söylentiler", *güft ü gû* "dedikodu".

güftâr كفتار *F. a.* söz: *g.i şîrîn* "tatlı söz".

güfte كفته *F. s.* 1 söylenmiş (söz), 2 *mus.* bestelenmiş manzume.

güher كهر *F. a.* değerli taş, 2 inci; *bk.* **gevher** كوهر.

güherbâr كهربار *F. s.* mücevher yağdırıcı (kimse).

güherfeşân كهرفشان *F. s.* mücevher serpici (kimse).

güherfürûş كهر فروش *F. a.* değerli taşlar satan kimse, mücevherci.

güherpâre كهرپاره *F. a.* mücevher parçası.

güherpâş كهرپاش mücevher saçıcı (kimse).

güherrîz كهرريز *F. s.* mücevher yağdırıcı (kimse).

gül-âb كلاب *F. a.* gül suyu.

gül be-şeker كلبشكر *F. a.* gül yaprağından yapılan tatlı, gül reçeli.

gül كل *F. a.* bilinen çiçek.–**güli neşât** كل نشاط içki, kırmızı şarap.–**güli ra'nâ** كل رعنا dışı sarı, içi kırmızı bir tür gül.–**güli sadberg** كل صدبرك katmerli bir tür iri gül.–**güli sürh** كل سرخ. kırmızı gül.–**güli ter** كل تر canlı, taze, solmamış gül.

gülâbdân كلابدان *F. a.* (*T. h. dili:* **gülüftan**) gül suyu kabı.

gülâc كلاج *F. a.* (*T. k. dili:* **güllaç** (كولاج) 1 çok ince nişasta yufkası, 2 bu yufkadan yapılmış bilinen tatlı.

gül-bâğ كل باغ *F. a.* 1 gül bahçesi, 2 cennet.

gülbâng كلبانك *F. a.* 1 duyulurluğu yüksek ses: *g.i kûs* "kösün çıkardığı güm güm öten ses", 2 (eskiden) belli zamanlarda çok sayıda insanın bir ağızdan, yüksek sesle söyledikleri övgü sözleri: *g.i tevhîd* bir ağızdan yüksek sesle "*Lâ ilâhe illa'llâh*" deme.

gülbeden كلبدن *F. s.* gül bedenli, teni gül gibi canlı, renkli ve nazik olan (güzel/sevgili).

gülbek كلبك *T. h. dili: a.* (< *F.* **gülbânk** كلبانك) *bk.* **gülbânk** كلبانك.

gülberg كلبرك *F. a.* gül yaprağı.

gülbîz كلبيز *F. s.* gül serpen (kimse).

gülbün كلبن *F. a.* gül fidanı, gül açan yer.

gül-çehre كلچهره *F. s.* gül çehreli, yüzü gül gibi güzel olan (kimse).

gül-çîn كلچين *F. s.* gül devşirici, gül toplayıcı (kimse).

güldân كلدان *F. a.* içine gül konan kap, vazo.

gül-deste كلدسته *F. a.* gül demeti.

gül-endâm كل اندام *F. s.* gül endamlı, yani: boyu posu gül fidanı gibi ince ve ölçülü biçili (güzel).

gül-engübîn كلنكبين *F. s.* gül yaprağı ve balla yapılan bir tür tatlı, pelte, jöle.

gül-fâm كلفام *F. s.* gül renginde, gül renkli (nesne/şarap).

gül-feşân كلفشان *F. s.* gül saçıcı (kimse).

gülgeşt كلكشت *F. a.* içinde güller bulunan gezinti yeri.

gül-gûn كلكون *F. s.* gül renginde, gül renkli (şarap).

gül-gûne كلكونه *F. s.* (kadınların yüzlerine sürdükleri) gül renkli düzgün.

gül-gonce كلغنچه *F. a.* gül goncası.

gül-hîz كلخيز *F. s.* gül yetiştiren (kimse).

gülistân, gülsitân كلستان *F. a.* gül bahçesi.

gül-izâr كلعذار *F. s.* gül yanaklı, yanağı gül gibi kırmızı, güzel ve canlı (kimse/sevgili).

gül-mîh كلميخ *F. a.* 1 geniş ve iri, başı gül biçiminde olan büyük çivi, 2 kapı kanatlarına, dolap kapaklarına, çivi altlarına konulan pul, kabara.

gül-nahl كلنخل *F. s.* gül fidanı.

gül-nâr كلنار *F. a.* 1 meyvesiz nar ağacı çiçeği, 2 büyük yapraklı, katmerli, kırmızı renkli bir çiçek, 3 olgun duruma gelmiş kiraz.

gül-reng كلرنك *F. s.* gül renkli (nesne).

gül-rîz كلريز *F. s.* gül saçıcı (kimse).

gül-rû كلرو, **gül-rûy** كلروى *F. s.* gül yüzlü, yüzü gül gibi güzel (kimse/sevgili).

gül-ruh كلرخ *F. s.* gül yanaklı (genç/güzel).

gül-ruhsâr كلرخسار *F. s. yuk. m. bk.*

gülşen كلشن *F. a.* gül bahçesi.

gülten كلتن *F. s.* gül tenli, teni gül gibi, güzel ve canlı.

gülûc كلوج *F. a.* göz kırpma.

gül-vâm كلوام *F. s.* gül renginde, gül renkli.

gülzâr كلزار *F. a.* gül bahçesi.

gül-zemîn كلزمين *F. a.* içkili eğlence yeri.

güm كم *F. s.* yitik, kayıp (nesne).

gümân كمان *F. a.* 1 sanma, sanı, işkil, zan, 2 kuşku, şüphe: *bî-rayb ü gümân* "kuşkusuz ve işkilsiz".–**gümânda kalmak** şüphe içinde kalmak.

gümâne كمانه *F. a. yuk. m. bk.*

gümâşte كماشته *F. s.* (bir göreve getirilen) güvenilir kimse, vekil, vezir.

gümkerde كمكرده *F. s.* kaybolmuş, adı sanı belirsiz olmuş (kimse).

gümkerde pey كمكرده پى *F. s.* izi kaybolmuş, eseri kalmamış (kimse).

güm-nâm كمنام *F. s.* adı kaybolmuş, yani: unutulmuş (kimse).

güm-râh گمراه *F. s.* yolunu kaybetmiş, yani: azgın, doğru yoldan çıkıp kötü yola sapmış (kimse).–**güm-râh eylemek** yolunu şaşırtmak, yoldan çıkarmak.

güm-reh گمره *F. s. yuk. m. bk.*

günâh گناه *F. a.* Yüce Tanrı'nın buyruklarına aykırı olan iş ve eylem, suç.

günâhkâr گناهكار *F. s.* günah işleyen (kimse).

günâhpişe گناهپيشه *F. s.* günah işlemeyi huy edinen, sürekli günah işleyen (kimse).

günbed گنبد *F. a.* kubbe, yarım küre biçiminde olan bina örtüsü, dam: *g.i hadrâ* "yeşil kubbe, yani: gök, gökyüzü". *g.-i mînâ* "mavi renkli kubbe, yani: gök".

güncişk گنجشك *F. a.* kırlangıç kuşu.

güneh گنه *F. a. bk.* **günâh** گناه.

günehkâr گنهكار *F. s. bk.* **günâhkâr** گناهكار.

güneh-pişe گنه پيشه *F. s.* işi gücü günah işlemek olan (kimse).

gürbe گربه *F. a.* kedi.

gürbüz گربز *F. s.* gösterişli, güçlü, iri yapılı (genç).

gürd گرد *F. s.* yürekli, gözü pek, yiğit (kimse).

gürg گرك *F. a.* kurt.

gürisne, gürsine گرسنه *F. s.* aç.

gürisneçeşm گرسنه چشم *F. s.* açgözlü (kimse).

gürisneçeşmâne گرسنه چشمانه *F. z.* açgözlüye yakışırca.

gürisnegi گرسنگى *F. a.* açlık.

gürmih گرميخ *F. a.* (*T. k. dili:* **gülmıh**) 1 başlı büyük çivi, enser, 2 ağaçtan/demirden büyük kazık.

gürûh gürûh گروه گروه *F. s. ve z. bk.* **gürûhâgürûh**.

gürûh گروه *F. a.* bölük, topluluk, cemaat, takım: *g.i eşkıyâ* "eşkıyâ takımı", *g.i seele* "dilenciler topluluğu".

gürûhâgürûh گروها گروه *F. s.* ve *z.* bölük bölük.

gürz گرز *F. a.* uzunca saplı demir topuz.

güsâr گسار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 sunan, 2 (içki için) içen, çeken: *ğamgüsâr* "(arkadaşının, sevdiğinin) üzüntüsünü paylaşan, dert ortağı"; *meygüsâr* "şarap içen, içkici (kimse)".

güsiste گسسته *F. s.* kırılmış, yerinden ayrılmış, kopmuş (nesne).

güsistemehâr گسسته مهار *F. s.* 1 yuları kopmuş (at vb.), 2 *mec.* başıboş, ipini koparmış, orada burada serserice dolaşan (kimse).

güstâh گستاخ *F. s.* (*T. k. dili:* **küstah**) arsız, edepsiz, edep erkân bilmez (kimse).

güstâhâne گستاخانه *F. s.* ve *z.* arsızca, arsızcasına.

güster گستر *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yayıcı, yayan: *zıyâgüster* "ışık yayan, ortalığı aydınlatan".

güsterde گسترده *F. s.* yayılmış, döşenmiş (nesne).

güşâ گشا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) açıcı, açan; alan, ele geçiren: *dilgüşâ* "gönül açıcı, iç açıcı, ferahlık verici (yer)", *memâlikgüşâ* "ülkeler alıcı, büyük fetihçi (hükümdar)"; *bk.* **küşâ** گشا.

güşâd گشاد *F. a.* (-i) açma; (-i) ele geçirme: *k.i hâtır* "gönül açma"; *bk.* **küşâd** گشاد.

güvâ گوا *F. a.* tanık, şahit; *bk.* **güvâh** گواه.

güvâh گواه *F. a.* tanık, şahit.

güvâhî گواهى *F. a.* tanıklık.

güvâr گوار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yutulması ve sindirimi kolay: *hoşgüvâr, şîrîngüvâr* "tadı hoş (nesne)". *a.* tat, lezzet.

güvârâ گوارا, **güvârân** گواران *F. s. yuk. m. bk.*

güvârende گوارنده *F. s.* sindirimi kolay olan (yiyecek/içecek).

güvâriş گوارش *F. a.* mideyi güçlendirmek, sindirimi kolaylaştırmak için yenilen/içilen şeyler.

[1]**güzâf** گذاف *F. s.* boş, asılsız, değersiz söz: *lâf ü güzâf*.

[2]**güzâf** گزاف *F. s. yuk. m. bk.*

[1]**güzâr** گذار *F. a.* geçme, gitme; gezme: *geşt ü güzâr* "gezip dolaşma".

[2]**güzâr** گذار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 geçiren: *demgüzâr* "zaman geçiren", 2 yerine getiren, ödeyen, eda eden: *şükrgüzâr* "şükür borcunu ödeyen", *hıdmetgüzâr* "hizmet gören, bir hizmeti yerine getiren", *kârgüzâr* "bir işi işleyen, bir işin gereğini yapan", *vâmgüzâr* "borcunu ödeyen", 3 sunan, söyleyen, arz eden: *sühangüzâr* "sözü yolunca yordamınca söyleyen".

güzârende گذارنده *F. s.* geçiren: *g.i evkât* "vaktini geçiren".

güzâriş گذارش *F. a.* geçiş, geçip gitme: *g.i eyyâm* "günlerin geçişi".

güzer گذر *F. a.* geçme.–**güzer etmek/eylemek** geçmek: *rehgüzer* "geçecek yer/yol, geçiş yeri, geçit", *Bir düş gibidir hak bu ki ma'nâda bu 'âlem / Kim göz yumup açınca güzer eyler* "Doğrusu şudur ki bu dünya anlamca göz açıp kapayıncaya kadar geçip giden bir düş gibidir." (Nef'i)

güzerân گذران *F. s.* geçen/geçici, giden/gidici, geçip giden/gidici.–**güzerân etmek** geçmek/geçip gitmek.

güzergâh گذرگاه, **güzergeh** گذرگه *F. a.* yol uğrağı, geçit, derbent.

güzer-nâme گذرنامه *F. a.* geçiş izni yazısı.

güzeşte گذشته *F. s.* 1 geçen, geçmiş, geçip gitmiş: *sâli güzeşte* "geçen yıl", 2 işlemiş faiz.

güzeştegân گذشتگان *F. ç. a.* geçmişler, eskiler, geçmişte yaşamış olanlar: *g.i şuarâ* "şairlerin eskileri, eski şairler".

güzide گزيده *F. s.* seçilmiş, seçkin (kimse/nesne): *g.i efrâd* "fertler içinde seçkin (kimse)".

[1]**güzin** گزين *F. s.* seçkin, beğenilip seçilmiş: *nazmı güzin* "seçkin nazım".

[2]**güzin** گزين *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) seçen: *halvetgüzin* "yalnızlığı seçen".

güzir گزير *F. a.* 1 çare, ilaç: *nâ-güzir* "çaresiz, eli kolu bağlı", 2 gerekli, zaruri, kaçınılmaz.

ğ غ

ğabâvet غباوت *A. a.* akıl noksanlığı, anlayışsızlık, bönlük.

ğâbe غابه *A. a.* içinde aslan barınan orman, aslan ini.

ğaberât غبرات *A. ç. a.* tozlar; *bk.* **gubere, gubre** غبره.

ğabğab غبغب *A. a.* çene altı, gıdık.

ğabî غبى *A. s.* bön, aklı kıt, geri zekâlı (kimse).

ğâbin غابن *A. s.* işte/alışverişte hile yapan (kimse).

ğabin غبين *A. a.* ve *s.* görüş ve düşüncesi güçsüz olan (kimse).

ğabn غبن *A. a.* 1 işte/alışverişte aldanma, 2 yanılma, 3 unutma, 4 görüş ve düşüncesi güçsüz olma.

ğabrâ' غبراء, **ğabrâ** غبرا *A. s.* (**ağber** اغبر'in dişili) 1 boz renkli (nesne), 2 yeryüzü. [Daha çok toprağa vasıf olarak verilir: *sâha-i/fezâ-yı ğabrâ* "yeryüzü, dünya".]

ğad غد *A. a.* ertesi gün, bugünden sonraki gün.

ğadâ' غداء, **ğadâ** غدا *A. a.* kuşluk yemeği.

ğaddâr غدار *A. s.* 1 çok vefasız, hiç güvenilmez (kimse), 2 çok acımasız (kimse).

ğaddâre غداره *A. a.* kısa bir tür kılıç.

ğaden غداً *A. z.* yarın, ertesi günde.

ğâdir غادر *A. s.* sözünde durmayan, sözünün eri olmayan, güvenilmez (kimse).

ğadir غدير *A. a.* su birikintisi, selden sonra oluşan küçük gölcük.

ğadr غدر *A. a.* 1 sözünde durmama, verdiği sözden dönme, döneklik, güvenilir olmama, 2 vefasızlık, hainlik, güvenilmezlik, 3 acımasızlık, zulüm, eziyet, cefa, 4 haksızlık, (birine) haksız yere zarar verme.

ğadr-encâm غدر انجام *F. s.* sonucu, verdiği sözden dönme, sözünde durmama olan, sonu döneklik olan.

Ğaffâr غفار *A. s.* kullarının günahlarını çok bağışlayıp esirgeyici, çok yarlığayıcı (Yüce Tanrı): *Ğaffârü'z-zünûb* "günahları bağışlayıcı (Yüce Tanrı)".

ğâfil غافل *A. s.* 1 çevresinde olan bitenden habersiz, dalgın, aymaz (kimse), 2 (-e) boş veren, (-e) aldırmayan, (-i) önemsemeyen (kimse).

ğâfilâne غافلانه *F. s.* ve *z.* gafilce, gafilcesine.

Ğâfir غافر *A. s.* kullarının suçlarını bağışlayıp esirgeyen, yarlığayan (Yüce Tanrı).

ğafîr غفير *A. s.* her yanı kaplayıcı, her yana yayılıcı. [Tek başına kullanılmaz, "çok büyük kalabalık" anlamındaki **cemm-i ğafîr** جم غفير sözünde geçer.]

ğaflet غفلت *A. a.* 1 dalgınlık, aymazlık, çevresinde olan bitenden haberi olmama, 2 yanılma, yanlış yapma.

Ğafûr غفور *A. s.* kullarının günahlarını bağışlayıcı, çok yarlığayıcı olan (Yüce Tanrı).

ğâî غائى (*dişil:* **ğâiye** غائيه) *A. s.* sonla ilgili, sonuca ilişkin. *illeti ğâiye* "bir amaca ulaşmakla elde edilen/edilecek sonuç, amacın dayandığı temel".

ğâib غائب *A. s.* (*T. k. dili:* **kayb, kayıp**) 1 yok, olmayan, bulunmayan, ortada görünmeyen (kimse/nesne); *zıddı:* **hâzır** حاضر, 2 nerede olduğu bilinmeyen, bulunamayan, yitik; *zıddı:* **zâyi'** ضايع. **-kayb etmek** (-i) yitirmek, (-i) bulamamak.**-kayb olmak** yitmek, varlığı silinmek, 3 *dilb.* üçüncü kişi.

ğâibâne غائبانه *F. s.* ve *z.* yüze karşı değil, arkadan, yüz yüze değil, uzaktan: *ğâibâne muhabbet* "uzaktan sevgi".

ğâile غائله *A. a.* sıkıntı verici, baş ağrıtıcı durum/nesne.

ğalâ' غلاء, **ğalâ** غلا *A. a.* pahalılık, (mal ve eşya için) değer yüksekliği.

ğalat غلط *A. a.* yanlış.

ğalat-gû غلط كو *F. s.* yalan yanlış konuşan (kimse).

ğalat-nüvis غلط نويس *F. s.* yalan yanlış yazan (kimse).

ğalebe غلبه *A. a.* (*T. k. dili:* **kalaba**) 1 (-i) yenme, (-e) üstünlük sağlama, (savaşta/dövüşte/güç yarıştırmada) üstün gelme, 2 insan çokluğu, insan yığını, kalabalık.**-ğalebe çalmak** (-e) üstünlük sağlamak.

ğaleyân غليان *A. a.* 1 kaynama, kabarma: *g.-i mâ* "suyun kaynaması", 2 ısıtılan su kaynama derecesini bularak fokurdamaya başlama, 3 *mec.* (öfke ile) dolma, coşma, köpürme.**-ğaleyâna gelmek** (öfke sebebiyle) coşmak, köpürmek.

ğâlî غالى *A. s.* 1 pahalı, değeri yüksek (nesne), 2 kaynayıcı, taşıp kabarıcı (nesne/kimse).

ğâlib غالب *A. s.* 1 üstün gelen, yenen, (savaşı, yarışmayı) kazanan (kimse), 2 önde gelen, üstün, tutulur ve beğenilir olan. *z.* galiba.

ğâlibâ غالبا *A. z.* büyük bir ihtimalle, öyle anlaşılıyor ki, görünüşe göre.

ğâlibâne غالبانه *F. s.* ve *z.* üstün gelene düşecek/yakışacak biçimde.

ğâlibiyyet غالبيت *A. a.* üstünlük, sözü ve buyruğu geçer/tutulur olma.

ğâlit غالط *A. s.* yanılan (kimse).

ğâliye غاليه *A. a.* (*T. h. dili:* **kalye** قليه, **kalemis** قاله مس) güzel kokulu bir tür karışım, kalye misk. [Misk ve amber, bayır turpu yağı, aselbent (benzoin sakızı) ve hoş kokulu damıtılmış sularla hazırlanırmış.]

ğâliye-bâr غاليه بار *F. s.* güzel kokulu (nesne).

ğâliyedân غاليه دان *F. a.* güzel koku kutusu.

ğâliye-gûn غاليه كون *F. s.* kara renkli, güzel kara renk.

ğâliye-sâ غاليه سا *F. s.* 1 güzel kokulu (madde), 2 güzel kokulu maddeler yapan (kimse), ıtırcı.

ğaliz غليظ *A. s.* 1 kalın, yoğun, kaba (nesne): *bisât-ı ğaliz* "kaba döşek/minder", 2 yakışıksız, çirkin (söz): *kelâm -i ğaliz* "kaba söz", 3 çirkin, kötü, ağza alınmaz (söz).

ğallât غلات *A. ç. a.* tahıl ürünleri; *bk.* **ğalle** غله.

ğalle غله *A. a.* tarım ürünü, tahıl.

ğalsame غلصمه *A. a.* gırtlak ağzı, hançere.

ğaltân غلطان *F. s.* yuvarlanan, yuvarlanıcı (nesne): *gûy-i ğaltân* yuvarlanan top". **-ğaltân etmek** yuvarlanmak, tekerlenmek.

ğaltide غلطيده *F. s.* yuvarlanmış (kimse/nesne): *g.i hâk* "yere düşüp yuvarlanmış".

ğam(m) غم *A. a.* 1 sıkıntı, keder, dert, 2 üzüntü, 3 kaygı, tasa.

ğam-âlûd غم آلود *F. s.* üzüntülü, acılı (kimse).

ğamâm غمام, **ğamâme** غمامه *A. a.* bulut.

ğamd غمد *A. a.* kılıcı kınına koyma.

ğam-dîde غمدیده *F. s.* üzüntü verici bir durumla karşılaşmış, üzüntüye düşmüş, üzüntülü (kimse).

ğamerât غمرات *A. ç. a.* 1 derinlikler, derin yerler, 2 uçurumlar: *g.-ı âb* "suyun derinlikleri"; *bk.* **ğamret** غمرت.

ğamezât غمزات *A. ç. a.* kaş göz edişler, göz kırparak yapılan aşk çağrıları; *bk.* **ğamzet** غمزت.

ğam-gîn غمگین *F. s.* tasalı, kaygılı, sıkıntılı (kimse).

ğam-güsâr غمگسار *F. s.* kaygı giderici (kimse/durum).

ğam-hâr غمخوار *F. s. bk.* **ğam-gîn**.

ğâmız غامض *A. s.* kapalı, anlaşılması güç (söz).

ğâmıza غامضه *A. a.* anlaşılması güç konu/durum.

ğamîn غمین *F. s.* üzgün, acılı, kırgın (kimse).

ğâmir غامر *A. s.* bakımsız, yıkık dökük ve ıssız yer; *zıddı:* **âmir** عامر.

ğammâz غماز *A. s.* 1 bir kimsenin kusurlarını, eksiklerini, yanlış ve kötü işlerini araştırıp başkalarına anlatan/söyleyen kimse, arkadan çekiştirici, kovcu, 2 casus, 3 fitneci, ortalık karıştırıcı: *ğamze-i ğammâz* "fitneci gamze".–**ğammaz olmak** kovculuk etmek, söz taşımak, söz götürüp getirmek.

ğammâze غمازه *A. a.* göz kırparak, usulca çimdikleyerek şakalaşan genç kız.

ğam-nâk غمناك *F. s. bk.* **ğam-gîn**.

ğamr غمر *A. a.* 1 (su için) derinlik, 2 derin su, suyun dibi, 3 diş oyuğu/yuvası, 4 dere, çay, 5 eli açık, cömert, 6 karanlık (gece), 7 akılsız, bön, 8 tecrübesiz.

ğamret غمرت *A. a.* 1 derinlik, 2 uçurum.

ğamz غمز *A. a.* (birini) arkasından çekiştirme, kovlama.

ğamze غمزه *A. a.* 1 göz kırpma, göz kırparak işaret verme, 2 dilberce bir eda ile kirpik süzerek bakma: *g.-i fettân* "ortalık karıştırıcı bakış".

ğam-zede غمزده *F. s.* üzüntüye kapılmış, üzüntülü, tasalı (kimse).

ğamzet غمزت *A. a.* kaş göz etme, göz kırpma; *bk.* **ğamze** غمزه.

ğam-zidây غمزدای, **ğam-zidâ** غمزدا *F. s.* üzüntü giderici, avutucu (durum/söz vb.).

ğanâim غنائم *A. ç. a.* düşmandan alınan mallar; *bk.* **ğanîmet** غنیمت.

ğanem غنم *A. a.* koyun.

ğanî غنی *A. a.* 1 zengin, varlıklı, 2 cömert; *zıddı:* **denî** دنی, 3 (büyük harfle) hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her şeyin mutlak sahibi olan (Yüce Tanrı).–(-i) **ğanî eylemek** (-i) zengin yapmak, (-i) zengin duruma getirmek.

ğanî-dil غنی دل *F. s.* zengin gönüllü, gönlü zengin (kimse).

ğânim غانم *A. s.* savaşta doyumluk, yani: düşman malı ele geçiren (savaşçı).

ğânimen غانماً *A. z.* ganimet elde etmiş olarak.

ğanîmet غنیمت *A. a.* 1 savaşta düşmandan alınan mal, 2 *mec.* kazanç.–(-i) **ğanîmet bilmek** (-i) kazanç saymak.

ğâniye غانیه *A. a.* 1 şarkıcı kadın, 2 süse ihtiyacı olmayan, kendi doğuştan güzelliğiyle yetinen kadın, 3 pek alımlı, çok çekici (kadın).

ğâr غار *A. a.* 1 in, mağara, 2 oyuk, çukur, çukurluk: *yâr-ı ğâr* "mağara arkadaşı, yani: Hz. Ebubekir".

ğarâbet غرابت *A. a.* olağan dışılık, şaşkınlık verici bir görünüş ve durumda olma, tuhaflık.

ğarâib غرائب *A. ç. a.* şaşılacak durumlar, şaşkınlık verici işler; *bk.* **ğarîbe** غریبه.

ğarâm غرام *A. a.* aşırı sevgi, (bir şeye karşı) aşırı düşkünlük.

ğarâmet غرامت *A. a.* 1 borç ve diyet gibi ödenmesi gerekli şey, 2 (bir kimse) ödemesi gerekli şeyi ödeme.

ğaraz غرض *A. a.* 1 amaç, maksat, 2 kötü niyet, içte saklanan düşmanlık, kin. *el-ğaraz* "sözün kısası, elhasıl".

ğarazkâr غرضکار *F. s.* kötü niyetli, kinci (kimse).

ğarb غرب *A. a.* güneşin battığı yön, batı.

ğarb-ı cenûbî غرب جنوبی *F. a.* güneybatı, lodosun estiği yön.

ğarb-ı şimâlî غرب شمالی *F. a.* kuzeybatı, kara yelin estiği yön.

ğarbî غربی *F. s.* 1 batıya ait (nesne), 2 batıdan esen (rüzgâr), 3 batıdaki, batıda olan, batıya bakan (nesne).

ğâret غارت *A. a.* yağma, çapul.–**ğâret etmek** yağmalamak.

ğâretger غارتگر *F. s.* yağmacı (kimse).

ğarğara غرغره *A. a.* suyu/bir sıvıyı yutmadan boğaz bölgesinde çalkalama.

ğârib غارب *A. a.* 1 bir nesnenin batı kıyısı, 2 iki kürek kemiği arası/(devede) hörgücün ön parçası, 3 dalga.

ğarîb غریب *A. s.* 1 yabancı, el, 2 kimsesiz, bakımsız, acınacak durumda olan (kimse), 3 yoksul, fakir, 4 tuhaf, olağan dışı, şaşkınlık verici.

ğarîbe غریبه *A. a.* tuhaf durum, şaşılacak iş.

ğarîb-nüvâz غریبنواز *F. s.* garip dostu, konuksever, yabancı ve konukları yedirip içiren, koruyup kollayan (kimse).

ğarîk غریق *A. s.* 1 batmış, gömülüp kaybolmuş, 2 (suda) boğulmuş (kimse).

ğarîm غریم *A. s.* 1 borçlu, 2 alacaklı, 3 düşman, rakip.

ğarîze غریزه *A. a.* yaradılıştan gelen özellik, huy, tabiat.

ğarîzî غریزی *A. s.* sonradan kazanılmamış olan, doğuştan olan, yaradılışla ilgili bulunan, doğal: *harâret-i ğarîzî* "insanın yaradılışında olan ısı, bedenin doğal sıcaklığı".

ğark غرق *A. a.* suya batma. *s.* batmış, (bir şeyin) içinde kaybolmuş: *g.-ı deryâ* "denize batmış, denizde suya gömülüp kaybolmuş", *g.-ı nûr* "nura batmış, nura bürünmüş".–**ğark etmek** batırmak.–**ğark olmak** 1) batmak: *g.-ı hayâ olmak* "utanca batmak", 2) bürünmek.

ğarka غرقه *A. a.* suya batmış (kimse): *g.-i deryâ-yi rahmet* "rahmet denizine batmış".

ğark-âb غرقاب *F. a.* çevrinti, girdap: *g.-ı helâk* "ölüm girdabı".

ğarrâ' غراء, **ğarrâ** غرا *A. dişil s.* [**ağar(r)** اغر'ın dişil adlara geldiğinde aldığı biçim] parlak, ışıklı, parıldayan: *şeriati ğarrâ* "ışık saçan şeriat", *kaside-i ğarrâ* "parlak kaside".

ğarrâre غراره *A. s.* aldatıcı, hileci.

ğars غرس *A. a.* ağaç dikme.

ğas(s) غث *A. a.* arık, çelimsiz, güçsüz; *zıddı:* **semîn** سمین.

ğasâset غثاثت *A. a.* 1 arıklık, hastalık, 2 yaranın irini akma.

ğasb غصب *A. a.* (birinin malını) zorla alma, (birinin malına) zorla el koyma.

ğasek غسق *A. a.* 1 gecenin ilk karanlığı, 2 ekin tarlalarında biten bir zararlı bitki, karamuk.

ğaseyân غثیان *A. a.* kusma.

ğâsıb غاصب *A. s.* birinin malını zorla alan, zorba, yağmacı (kimse).

ğasl غسل *A. a.* 1 (-i) yıkama, 2 ölü yıkama: *g.-i meyyit* "ölüyü yıkama".

ğassâk غساق *A. a.* irin.

ğassâl غسال *A. a.* ölü yıkayan erkek.

ğassâle غساله *A. a.* ölü yıkayan kadın.

ğâşim غاشم *A. s.* azılı, azgın, acımasız, haksızlık edip zarar verici, hak hukuk tanımayan, kötü (kimse): *ğâr-ı ğâşim* "azılı mağara, acı ve sıkıntı mağarası, yani: bu dünya".

ğâşiye غاشیه *A. a.* (*T. h. dili:* **haşa** خاشه) 1 perde, örtü, 2 atın üzerine örtülen sırmalı ve şeritli örtü, eyer örtüsü.

ğâşiyedâr غاشیه‌دار *F. a.* (eskiden) eyer örtüsü taşıyan görevli, seyis.
ğaşûm غشوم *A. s.* pek acımasız, pek zalim (kimse).
ğaşy غشی *A. a.* bayılma, kendinden geçme. *s.* bayılmış, kendinden geçmiş. -**ğaşy etmek** (birini) bayıltmak.-**ğaşy olmak** bayılmak.
ğats غطس *A. a.* (-i) suya daldırma.
ğavâ غوی *A. a.* azgın ve yoldan çıkmış olma.
ğavâil غوائل *A. ç. a.* sıkıntı verici durumlar/nesneler, baş ağrıları; *bk.* **ğâile** غائله.
ğavâmız غوامض *A. ç. a.* anlaşılması güç şeyler/konular/maddeler; *bk.* **ğâmız** غامض, **ğâmıza** غامضه.
ğavâni غوانی *A. ç. a. bk.* **ğâniye** غانیه.
ğavâşî غواشی *A. ç. a.* 1 örtüler, perdeler, 2 sırma işlemeli at örtüleri; *bk.* **ğâşiye** غاشیه.
ğavâyet غوایت *A. a.* azgınlık, Hak yolundan çıkma.
ğavğâ غوغا *A. a.* çekişme, çatışma, dalaş.
ğâvî غاوی *A. s.* azgın, Hak yolundan sapmış, yolunu şaşırmış (kimse).
ğavi غوی *A. s.* azgın, sapkın (kimse).
ğâvîn غاوین *A. s.* 1 yanlış yapanlar, hak yoldan sapanlar, azgınlar, 2 aşırı övgü düzücü ve kaba ifadeli kimselere ilgi duyanlar, böylelerini sevenler, 3 şeytanlar, cinler; *bk.* **ğâvî** غاوی.
ğavr غور *A. a.* dip: *amîku'l-ğavr* "dibi derin (deniz, kuyu vb.)".
[1]**ğavs** غوث *A. a.* 1 yardım, 2 önder, ulu, baş, 3 *tas.* varlık mertebelerinden ikincisi olan ilk görünüş ve iniş âleminin bilgilerini, varlıklar bilgisi âlemi olan o âlemin sırlarını bilen zat, "kutup" mertebesinde bulunan büyük veli. -**ğavs-ı a'zam** غوث اعظم en büyük veli, kutup.
[2]**ğavs** غوص *A. a.* 1 suya dalma, 2 işe sıkı girişme.
ğavvâle غواله 1 kapıp alıcı, yakalayıp götürücü, 2 öldürücü.
ğavvâs غواص *A. a.* 1 dalgıç, 2 bulucu, bulup ortaya getirici: *nâdire-ğavvâs* "az bulunur şeyleri bulup ortaya getirici".
ğay(y) غی *A. a.* eğrilik, sapıklık, sapkınlık.
ğayb غیب *A. a.* 1 bilinmezlik, 2 olmama, bulunmama; *zıddı:* **huzûr** حضور, 3 bilinmezler, bilinmeyen şeyler, görünmez ve bilinmez durumlar, gizli işler: *âlimü'l-ğayb ü hafâyâ* "bilinmezleri ve gizli şeyleri bilen", 4 görünmeyen, bilinmeyen, algılanamayan manevî âlem, ruhlar ve melekler âlemi, üst âlem.
ğayb-dân غیبدان *F. a.* bilinmezler ve bilinmezlikler evreniyle ilgili bilgisi olan (kimse).
ğaybet غیبت *A. a.* 1 yok olma, ortada bulunmama, gizli ve saklı olma, 2 ortada bulunmama, meydanda olmama.
ğaybûbet غیبوبت *A. a.* görünmez olma, göze görünmeme, meydanda olmama, bulunmama.
ğâye غایه *T. a.* amaç, hedef, varılmak istenen son nokta, sonuç: *bî-ğâye* "amaçsız".
ğâyet غایت *A. a.* son, uç, sınır, bitiş noktası: *bî-ğâyet* "sınırsız". *z.* çok, pek, son derecede.-**ğâyete ermek** bitmek, son bulmak.-**ğâyetle** son derecede, pek.
ğâyetü'l-ğâye غایة الغایه *A. s.* pek çok, son derecede çok, sınırsız denilecek kadar fazla.
ğaym غیم *A. a.* bulut.
[1]**ğayn** غین *A. a.* 1 susama, 2 susuzluktan yüreği yanma, 3 bulut, 4 örtme, kaplama.
[2]**ğayn** غین *A. a.* غ harfinin adı.
ğayr غیر *A. a.* başka, özge. *s.* olmayan, -sız. [Farsça kurallı ad takımlarında belirtilen/katkı alan yerinde kullanıldığında Türkçe'nin -den yoksun olma,

yani; *yoksunluk* bildiren **-siz** ekine karşılık gelir: *g.-i kâbil* "yeteneksiz", *g.-i muntazam* "düzensiz".]
ğayret غیرت *A. a.* 1 (adına, namusuna, değerli saydığı şeylere/konulara ilişen söz ve davranışlara karşı) tepki duyma/gösterme, 2 kıskanma, 3 kıskançlık, 4 kızma, öfke duyma, 5 kızgınlık, 6 yüreklilik, ataklık, cesaret, 7 özen göstererek, emek harcayarak, elinden geleni yaparak çalışma, çaba gösterme.-**ğayret (ğayreti) gütmek** imrenmek, ilgi ve istek duymak, gönülden dilemek.
ğayret-keş غیرتکش *F. s.* 1 emek harcayan, çaba gösteren, çalışkan (kimse), 2 yardımsever, herkesin yardımına koşan (kimse), 3 yandaş, taraftar olan (kimse), 4 kıskanç (kimse).
ğayrı غیری *T. z.* 1 artık, bundan sonra, 2 başka, başka türlü
ğays غیث *A. a.* yağmur.
ğayûr غیور *A. s.* çalışkan.
ğayyâ غیا *A. a.* cehennemde bulunan bir dere/kuyu. [Edebiyatta derinlik ilgisiyle kullanılır.]
ğayz غیظ *A. a.* şiddetli öfke, öfke kabarması, aşırı kızgınlık, hışım.
ğaz(z) غض *A. a.* 1 gözü yumar gibi aşağı bakma, 2 (-in) miktarını eksiltip azaltma, 3 (çubuğu) bir parça kırma, 4 taze, diri ve parlak nesne, 5 güzel, kanlı canlı kimse.
ğazâ' غزاء, **ğazâ** غزا *A. a.* savaş, cenk. -**ğazâ etmek** (düşmanla) savaşmak.
ğazab غضب *A. a.* 1 öfke, kızgınlık: *nigâh-i ğazab* "öfkeli bakış".-**ğazab etmek** (-e) kızmak, (-e) öfkelenmek, 2 (-e) darılma, dargınlık.
ğazabnâk غضبناک *F. s.* öfkeli, kızgın (kimse).
ğazâl غزال *A. a.* ceylân, ahu.
ğazâle غزاله *A. a.* dişi ceylân.
ğazanfer غضنفر *A. a.* aslan.
ğazanferâne غضنفرانه *F. s.* ve *z.* aslanca, aslancasına.
ğazbân غضبان *A. s.* öfkeli, kızgın (kimse).
ğâze غازه *A. a.* kadınların yüzlerine sürdükleri renkli madde, düzgün, allık.
ğazel غزل *A. a.* ilk beyti kendi arasında kafiyeli (musarra'), diğer beyitleri ilk beyitle kafiyeli (mukaffâ), en az beş, en çok on beş beyitlik bir nazım şekli.
ğazevât غزوات *A. ç. a.* savaşlar; *bk.* **ğazve** غزوه.
ğâzi غازی *A. s.* Müslüman savaşçı.
ğazîr غزیر *A. s.* 1 çok, fazla, 2 suyu çok bol: *nehr-i ğazîr* "suyu çok ve gür akarsu".
ğazûb غضوب *A. s.* son derece kızgın, kükremiş (kimse/aslan vb. hayvan).
ğazve غزوه *A. a.* savaş, cenk.
ğıb(b) غب *A. a.* 1 (ziyaret için) gün aşırı, 2 sonra: *ğıbbe'd-duâ* "duadan sonra", *ğıbbe't-tehıyye* "esenlik diledikten sonra".
ğıbta غبطه *A. a.* imrenme.
ğıbta-fermâ غبطه فرما *F. s.* imrendirici (kimse/nesne).
ğıbta-keş غبطه کش *F. s.* imrenici (kimse).
ğıdâ' غداء, **ğıdâ** غدا *A. a.* besleyici/besin değeri olan yiyecek ve içecek, besin.
ğıl(l) غل *A. a.* kötülük, alaca, iç kiri; *krş.* **ğış(ş)** غش.
ğılâf غلاف *A. a.* (*T. k. dili:* **kılıf** قيليف) kılıf, kın: *g.-i seyf* "kılıç kını".
ğılmân غلمان *A. ç. a.* bıyığı çıkmamış gençler; *bk.* **ğulâm** غلام.
ğılzat غلظت *A. a.* 1 kalınlık, irilik, kabalık, yoğunluk, 2 *mec.* görgüsüzlük, nezaketsizlik, incelikten yoksunluk.
ğımd غمد *A. a.* kın.
ğınâ غنا *A. a.* 1 zenginlik, dirlik genişliği, ihtiyaçsızlık, 2 usanç, 3 ezgi, ır, nağme.
ğınâc, ğunâc غناج *A. s.* işveli, kırıtık, oynak (dilber).
[1]**ğırâr** غرار *A. a.* 1 mızrak, temren ve kılıç gibi kesici araçların ağzı, 2 az uyku, 3 azca nesne, 4 örnek.

²**ğırâr** غرار, **ğırâre** غراره *A. a.* (*T. k. dili:* **harar** خرار) büyük kıl çuval.

ğırbâl غربال *A. a.* (*T. k. dili:* **kalbur** قلبور) iri delikli tahıl eleği.

ğırîv غريو *F. a.* dik ve keskin sesle bağırma, çığıltı.

ğırre غره *A. a.* 1 aymazlık, gaflet, 2 kendini beğenmiş, boş ve geçersiz şeyle kendini aldatmış kimse.

ğış(ş) غش *A. a.* 1 aldatma, güveni boşa çıkarma, 2 gizli düşmanlık, kin, 3 kötülük, iç bozukluğu, alaca: *bîğış* "saf, temiz, arı duru". [Tek başına pek kullanılmaz, daha çok eş anlamlısı olan غل **ğıl(l)** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *ğıll ü ğış*.]

ğışâ' غشاء, **ğışâ** غشا *A. a.* 1 örtü, perde, 2 *tıp* zar.

ğışâvet غشاوت *A. a. yuk. m. bk.*

ğıtâ غطا *A. a.* örtü, perde.

ğıyâb غياب *A. a.* bulunmama, meydanda olmama; *zıddı:* **huzûr** حضور.

ğıyâben غياباً *A. z.* 1 kendisi yokken, kendi ortada olmaksızın, 2 görüp tanımadan, adını başkasından duyarak.

ğıyâbet غيابت *A. a.* dip: *ğıyâbetü'l-cüb(b)* "kuyunun dibi".

ğıyâs غياث *A. a.* yardım isteyenin yardımına koşma, zorda kalıp "İmdat" diyene el uzatma.

ğızâ' غذاء, **ğızâ** غذا *A. a. bk.* **ğıdâ'** غداء.

ğîbet غيبت *A. a.* (*T. k. dili:* **gıybet**) (birinin) arkasından konuşma, (birini) çekiştirme; (birinin) eksik, kusur ve yanlışlarını başkalarına anlatma, kovculuk etme:–**ğıybet etmek** (-i) çekiştirmek.

ğîlân غيلان *A. ç. a.* gulyabanılar; *bk.* **ğûl** غول.

ğunce غنجه *F. a.* (*T.* **gonca**) yaprakları az açılmış/henüz açılmamış gül.–**ğunce-i âb** غنچهٔ آب yağmur yağarken su üzerinde beliren kabarcık.

ğunce-dehen غنجه دهن *F. s.* gonca ağızlı (güzel).

ğubâr غبار *A. a.* toz.

ğubâr-âlûd غبار آلود *F. s.* toza bulanmış (nesne).

ğubere, ğûbre غبره *A. a.* toz.

ğudde غده *A. a.* beze, vücudun herhangi bir yerinde deri altında oluşan şişlik, küçük yumru.

ğudrân غدران *A. a.* göl.

ğudrûf غضروف *A. a.* kıkırdak.

ğudüv(v) غدو *A. a.* sabahın erken vakti, fecirle güneşin doğuşu arasındaki vakit: *bi'l-ğudüvvi ve'l-âsâl* "sabah akşam".

ğufrân غفران *A. a.* yarlığama, (Yüce Tanrı) kulun günahlarını bağışlayarak esirgeme.

ğuk غوك *F. a.* kurbağa.

ğul غول *A. a.* ıssız yerlerde insanlara türlü biçimlerde göründüğü ileri sürülen yaratık, gulyabani.

ğulâm غلام *A. a.* 1 bıyığı çıkmamış genç, 2 köle, kul: *g.-i kemter* "en değersiz kul".

ğulât غلات *A. ç. a.* kaynayanlar, taşıp kabaranlar. [Bazı mezheplerin aşırılarına denir.]

ğulâz غلاظ *A. a.* 1 iri, büyük, kalın, yoğun, kaba, 2 önemli: *eymân-i ğulâz* "büyük yeminler".

ğulfe غلفه *A. a.* sünnet derisi.

ğulğul غلغل, **ğulğule** غلغله *A. a.* çok sayıda kimsenin birlikte çıkardığı ses, gürültü, patırtı, uğultu, çağrışma.

ğulüv(v), ğulû غلو *A. a.* taşkınlık, haddi aşma.

ğulvâ غلوا *A. a.* aşırılık, abartı, ölçüsüzlük, şiddet: *peygûle-i ğulvâ-yı bürûdet* "soğuğun aşırılık köşesi".

ğumûm غموم *A. ç. a.* 1 gamlar, 2 (tekli anlamda) üzüntü, sıkıntı; *bk.* **gam(m)** غم.

ğumûz غموض *A. a.* (söz) kapalı ve güç anlaşılır olma.

ğunc u delâl غنج و دلال *F. a.* kırıtma, oynama, kıpır kıpır kıpırdanma, naz ve işve.

ğunc غنج *A. a.* kırıtma.

ğunne غنه *A. a.* genizden gelen ses, geniz sesi.

ğunûde غنوده *F. s.* uyumuş.

ğunye غنيه *A. a.* 1 zenginlik, 2 yeterlik, doygunluk, beklentisizlik.

ğur(r) غر *A. a.* 1 başın ön bölümü, alın, 2 beyaz ve parlak nesne.

ğurâb غراب *A. a.* karga.–**ğurâbü'lbeyn** غراب البين 1) Araplarca uğursuz ve ara bozucu sayılan bir tür karga. [Bu yüzden *mec.* "uğursuz kimse" anlamına gelir.] 2) ayakları ve gagası kırmızı bir tür kuş.

ğurâbiye غرابيه *T. a.* (*k. dili:* **kurâbiye** قورابيه) un, yağ, şeker ve sütle yapılan, hamuruna ayrıca badem, fındık vb. katılan, ağızda kolayca ufalanıp eriyen küçük çörek, gevrek, karga lokumu.

ğurbet غربت *A. a.* 1 (bir kimse) evinden barkından, yurdundan yuvasından ayrılıp başka yerde yaşama, 2 *mec.* (**diyâr-i ğurbet**'ten kısaltılmış olarak) evinden barkından uzak yer.

ğurbet-zede غربتزده *F. s.* ve *a.* evinden yurdundan uzağa düşmüş.

ğûre غوره *F. a.* koruk.

ğurebâ' غرباء, **ğurebâ** غربا *A. ç. a.* yabancılar; yoksullar; *bk.* **garib** غريب.

ğuref غرف *A. ç. a.* çardaklar; *aş. m. bk.*

ğuremâ' غرماء, **ğuremâ** غرما *A. ç. a.* alacaklılar; *bk.* **ğârim** غارم.

ğurer غرر *A. ç. a.* 1 (ay takvimine göre) ayın ilk günün gecesindeki görünüşleri, 2 alınlar: *vâzıhatü'l-ğurer* "açık ve geniş alınlılar, alınları açık ve geniş olanlar"; *bk.* **ğurre** غره.

ğurfe غرفه *A. a.* 1 bir avuç dolusu su, 2 bağ köşkü, çardak: *g.-i pest* "alçak çardak", 3 bir bölük saç, 4 yedinci gök katı, 5 devenin boynuna geçirdikleri ucu ilmikli ip.

ğurm غرم *A. a. bk.* **ğarâmet** غرامت.

ğurrân غران *F. s.* hışımla homurdanan, kükreyen (aslan): *şîr-i ğurrân* "kükreyen aslan".

ğurre غره *A. a.* 1 (bir kimsenin yüzü) beyaz ve parıltılı olma, 2 (bir nesne) ağarma, 3 (dünya işlerinde) deneyimsiz, pişmemiş olma, 4 alın, 5 atın alnındaki beyazlık, 6 (ay takvimine göre) her ayın ilk gününün gecesinde ayın gökteki görünüşü, 7 baş, başlangıç, ilk dönem: *g.-i ömr-i zindegânî* "yaşama süresinin ilk dönemi, ilk gençlik çağı".

ğurrende غرنده *F. s.* hışımla gürleyip haykıran (aslan, kaplan vb.).

ğurûb غروب *A. a.* 1 (güneş) batma, 2 (bir nesne) görünmez olma.

ğurunbiş غرنبش *F. a.* yırtıcı hayvanın ve insanın çıkardığı yüksek ses, ürkütücü gürültü, gök gürlemesine benzer ses.

ğurûr غرور *A. a.* kurum, şişinme, kendini satma, böbürlenme.

ğusas غصص *A. ç. a.* tasalar, kaygılar; *bk.* **ğussa** غصه.

ğusl غسل *A. a.* boy abdesti, gerekli durumda İslâm'ın şartlarına göre bedeni temizleme.

ğusn غصن *A. a.* ağaç dalı.

ğussa غصه *A. a.* tasa, kaygı, sıkıntı, keder.

ğussanâk غصه ناك *F. s.* kaygılı, tasalı (kimse).

ğusûn غصون *A. ç. a.* ağaç dalları; *bk.* **ğusn** غصن.

ğûta غوطه *F. a.* suya dalma.–**ğûta vermek** suya salmak, daldırmak, batırmak.

ğûtahor غوطه خوار *F. a.* suya dalan, dalgıç.

ğuyûb غيوب *A. ç. a.* bilinmeyenler, gizli bilgiler, sırlar; *bk.* **gayb** غيب.

ğuyûm غيوم *A. ç. a.* bulutlar.

ğuyûs غيوث *A. ç. a.* yağmurlar; *bk.* **gays** غيث.

ğuzât غزات *A. ç. a.* gaziler; *bk.* **ğâzî** غازى.

ğûze غوزه *F. a.* (*T. k. dili:* **koza** قوزه) içinde tohum/kurtçuk bulunan kap.

h ح خ ه

-hâ خا, **hây** خای *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) çiğneyen, yiyen: *şeker-hâ/hây* "şeker yiyen".

[1]**hâ'** حاء *A. a.* ح harfinin adı. [Noktasız olduğu için "hâ-i mühmele" diye anılır.]

[2]**hâ'** خاء *A. a.* خ harfinin adı.

[3]**hâ'** هاء *A. a.* yazıda ه ﻫ ـهـ ـه biçimleri olan harfin adı.–**hâyı resmiyye** هاى رسميه *dilb.* (Arapça'da) kimi kelimelerin sonunda, ünsüz değeri bulunmayan, a/e ünlüsüne karşılık olan ه ،ـه: *fetha* فتحه "üstün", *hirre* هره "dişi kedi" gibi.

hâb خواب *F. a.* 1 uyku, 2 rüya.–**hâb-ı hargûş** خواب خركوش tavşan uykusu, çıt çıksa uyanacak derecede hafif uyku.–**hâb-ı girân** خواب كران ağır uyku.–**hâb-ı nûşîn** خواب نوشين tatlı uyku.

hab(b) حب *A. a.* (*T. k. dili:* **hap** حاپ) küçük yuvarlak taneler biçimindeki ilaç. –**hapı yutmak** *mec.* aldanıp zarara uğramak, bitmek, tükenmek.–**habbü'l-âs** حب الآس mersin ağacının meyvesi.

habâb حباب *A. a.* su üzerinde oluşan içi hava dolu kabarcık.

habâbi حبابى *F. a.* bir kabarcık.

habâil حبائل *A. ç. a.* ağlar, tuzaklar; *bk.* **hıbâle** حباله.–**habâil-i şeytân** حبائل شيطان şeytanın tuzakları (kadınlar hakkında).–**habâilü'ş-şeytân** حبائل الشيطان *öncekine bk.*

habâis خبائث *A. ç. a.* kötü ve çirkin şeyler, pis işler, kötülükler: *ümmü'l-habâis* "kötülüklerin anası, yani: şarap"; *bk.* **habise** خبيثه.

habak حبق *A. a.* bir tür kokulu ot, yarpuz.

hâb-âlûd خواب آلود, **hâb-âlûde** خواب آلوده *F. s.* uyku basmış (kimse).

habâset خباثت *A. a.* kötülük, pis iş.

habâyâ خبايا *A. ç. a.* gizli şeyler, sırlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

habbâl حبال *A. a.* ipçi, urgancı.

habbâz خباز *A. a.* ekmek satan, ekmekçi.

habbe حبه *A. a.* 1 (genel anlamda) küçük tane.–**habbetü's-sevdâ** حبة السودا çörek otu, 2 buğday, arpa vb. tahılların tanesi.–**habbeyi kubbe yapmak** gereksiz yere büyütmek, abartmak.

habbezâ حبذا *A. z.* Ne güzel, ne sevimli!

hâb-dîde خواب ديده *F. s.* ergenlik çağına ermiş, ergen (genç).

haber خبر *A. a.* 1 bir şeyin ne olduğunu bildiren/aktaran, bir durumu açıklayan söz, bildirim, 2 bilgi, 3 hadis, 4 *dilb.* (isim cümlelerinde) yüklem.

haberdâr خبردار *F. a.* haberi olan, haberli kimse.

haberî خبرى *A. s.* haberle ilgili, haber içerikli, bildirme nitelikli (söz/cümle vb.).

Habeş حبش *A. a.* 1 Etiyopya'da yaşayan halkın adı, 2 bu halkın soyundan olan kimse, Habeşî.

Habeşî حبشى *F. s.* 1 Habeşistan'da/Etiyopya'da yaşayan halka mensup/bu halkın soyundan olan (kimse), Etiyopyalı, 2 (küçük harfle) derisinin rengi koyu esmer olan (kimse/köle).

hâbgâh خوابكاه, **hâbgeh** خوابكه *F. a.* uykuya yatılan/uyku uyunan yer, yatak odası.

[1]**hâbıt** خابط *A. s.* 1 dolaşan, gezen, 2 yolunu şaşıran, yoldan çıkan.

[2]**hâbıt** هابط *A. s.* düşen, aşağı inen.

habîb حبيب *A. a.* ve *s.* sevgili, sevilen, kendisine sevgi beslenen/duyulan.

hâbîde خوابيده *F. s.* uyumuş, uykuya dalmış (kimse).

Hâbil هابيل *A. a.* Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı.

habîr خبير *A. s.* 1 bilgili, bilen (kimse), 2 bilgisi her şeyi kaplayan, her şeyi eksiksiz olarak bilen (Yüce Tanrı).

habîs خبيث *A. s.* 1 kötü, pis, 2 soyu sopu belirsiz, soysuz (kimse), 3 bozguncu, güvenilmez, yaramaz (kimse).

habîse خبيثه *A. a.* kötü huy/durum, kötü ve çirkin şey/iş; alçaklıktan ve bayağılıktan ileri gelen durum ve nitelik.

hâbistân خوابستان *F. a. bk.* **hâbgâh** خوابكاه.

habl حبل *A. a.* 1 ip, urgan: *h.-i metîn* "sağlam ip", 2 *mec.* kurtuluş sebebi/aracı.–**habl-i mevhûm** حبل موهوم hep gerçekleşecekmiş gibi görünüp de gittikçe uzaklaşan amaç.–**hablü'llâh** حبل الله Allah'ın ipi, yani: şeriati, buyruk ve yasakları.–**hablü'l-verîd** حبل الوريد ensedeki kalın sinirler.

hâb-nâ-dîde خواب نا ديده *F. s.* ergenlik çağına ermemiş (genç).

hâbnâk خوابناك *F. s.* uykulu, uykusu gelmiş (kimse).

habs حبس *A. a.* 1 (birini/suçluyu) bir yere kapama, 2 *T.* hapishane, 3 tutma, koyuvermeme, alıkoyma: *h.-i nefes* "nefesini tutma", 4 boş yere bekletme, yararlanılamayacak bir durum ve yerde bulundurma, 5 kapalı bir yerde durmak, beklemek zorunda bırakma.

[1]**habt** حبط *A. a.* (birini) susturma, bir şey söyleyemez/kendini savunamaz duruma getirme.–**habt etmek** (birini) susturmak.

[2]**habt** خبط *A. a.* 1 gece karanlığında önünü görmeden körcesine yürüyüp gitme, 2 yanlış hareket etme, yanlış iş yapma, 3 yanlış. [Çoklukla **hatâ** ve **halel** kelimeleriyle birlikte bağlam öbekleri içinde yer alır: *habt ü hatâ, habt ü halel.*]

[3]**habt** خبت *A. a.* geniş düzlük, çevresi dağ bayır olan açıklık.

hâc(c) حاج *A. s.* hacı. [Daha çok **el-hâc** الحاج biçiminde kullanılmıştır.]

hac(c) حج *A. a.* İslâm'ın beş şartından biri olan Kâbe'yi ziyaret etme farzını yerine getirmek üzere Mekke'ye gitme.

hacâlet خجالت *A. a.* utanma.

hacâmet حجامت *A. a.* (*T. k. dili:* **hacamat**) boynuz veya şişeyle bedenin bir yerinden kan alma işi.

hacb حجب *A. a. bk.* **hıcâb** حجاب.

Haccâc حجاج *A. a.* Haccâc bin Müslim. [Emeviler döneminin ünlü devlet adamı. Hicretin 41. yılında (M 661) Tâif'te doğmuş, H 95 yılı Ramazan'ında (M 714) vefat etmiştir. Halife Abdülmelik zamanında Irak valiliği yapmış, bu bölgenin huzur ve güvenliğini sağlamak için çok kan dökmüştü.]

haccâm حجام *A. a.* 1 (-i) iyice emip soğuran kimse, 2 hacamatçı.

hâcce حاجه *A. a.* hacca gitmiş olan kadın, hacı kadın.

hâccü'l-haremeyn حاج الحرمين *A. a.* haccın gereklerini yerine getirip hacı olduktan sonra Medine'ye gidip Hz. Peygamber'in türbesini de ziyaret etmiş olan kimse.

hâce خواجه *F. a.* 1 efendi, ağa, sahip, 2 (*T. k. dili:* **hoca** خوجه) öğretici, ders verici, muallim, müderris, 3 sarıklı, molla, 4 ticaret erbabı, tüccar.–**Hâce-i âlem** خواجۀ عالم dünya ve ahiret efendisi olan Hz. Muhammed.–**Hâce-i dü serâ** خواجۀ دو سرا *öncekine bk.*–**Hâce-i kâinât** خواجۀ كائنات *öncekine bk.*

hacebe حجبه *A. ç. a.* kapıcılar; *bk.* **hâcib** حاجب.

hacef حجف *A. a.* aykırı davranış, uygunsuzluk.

hâcegân خواجگان *F. ç. a.* 1 efendiler, sahipler, 2 hocalar, öğreticiler, 3 alım satım işleriyle uğraşan kimseler, tüccar, 4 *T.* eskiden Osmanlı devlet teşkilâtında bir görev ve bu görevi anlatan rütbe. [Divan-ı Hümayun'da ve Paşakapısı'nda (Babıâli'de) bulunan kalemlerin (büroların) amirleriyle daha başka memurlar bu rütbeyi taşırlardı.]

hâcegî خواجگى *F. a.* ticaretle, mal alım satımıyla uğraşan kimse.

hacel خجل *A. a. bk.* **hacâlet** خجالت.

hacer حجر *A. a.* taş.–**hacer-i esved** حجر اسود Kâbe'nin kapısı yanında, duvarda bulunan siyah renkli taş.

hâce-serây خواجه سراى *F. a.* haremde görevli hadım zenci.

hâcet حاجت *A. a.* 1 ihtiyaç duyulan, gerekli olan şey, 2 gerekli olma, gereklilik, 3 gerek, ihtiyaç, lüzum.–**hâcet kalmamak** gereksiz duruma gelmek, gerek duyulma değerini yitirmek.–**hâcet oldukça** yeterince, gerektiği ölçüde.

hâce-tâş خواجه تاش *F. a.* bir efendinin kölelerinden her biri.

hâcetmend حاجتمند *F. s.* yoksul, bir şeylere gerek duyan (kimse).

[1]**hâcî** حاجى *F. a.* (*T. k. dili:* **hacı**) belli zamanda Kabe'yi ziyaret ederek haccın gereklerini yerine getirmiş kimse, hacı.

[2]**hâcî** هاجى *A. a.* ve *s.* alay ederek yeren (kimse).

hacı حاجى *T. a.* (< *F.* حاجى **hâcî**) *bk.* [1]**hâcî**.–**hacı baba** حاجى بابا hacılık niteliğini kazanmış yaşlı ve saygıdeğer kimse. [Hacı olmaları yönünden özellikle Araplara, daha çok yaşlılarına denir.]–**hacı hoca** حاجى خواجه hacca gidip hacı olmuş, din buyruklarına bağlı yaşayan kimse.–**hacılar bayramı** حاجيلر بايرامى kurban bayramı.–**hacılar yolu** حاجيلر يولى Samanyolu/uğrusu.–**hacı otu** حاجى اوتى "kankurutan" da denilen bir bitki.–**hacıyatmaz** حاجى ياتماز ne türlü atılırsa atılsın ağırlığının olduğu yöne dönüp ayaküstü duran oyuncak.

hâcib حاجب *A. a.* 1 kapıcı, perdeci. [Önceleri "vezir, bey" anlamında kullanılmıştır.] 2 kaş.

hâcibeyn حاجبين *A. a.* iki kaş.

hacîf حجيف *A. s.* karın gurultusu.

hâcir هاجر *A. a.* sayıklayan hasta.

hâcirât هاجرات *A. ç. a.* namusa dokunan, çirkin ve yüz kızartıcı söz. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

hâciret هاجرة *A.* a. kavurucu öğle sıcağı.

hâcis هاجس *A. s.* sıkıntı, üzüntü, acı, kaygı.

hâcise هاجسه *A. a.* hatıra gelen konu, kalbe doğan düşünce/kaygı.

hacle حجله *A. a.* gelin odası, gerdek.

haclet خجلت *A. a. bk.* **hacâlet** خجالت.

hacm حجم *A. a.* (*T. k. dili:* **hacim**) bir nesnenin uzayda kapladığı yer, büyüklük, cüsse, cirm.

hacr حجر *A. a.* 1 kucak, 2 *huk.* (birini) (bir kanuni engelden ötürü) kendi malını kullanmaktan alıkoyma.

hacz حجز *A. a.* 1 iki nesne arasına engel koyma, iki nesnenin arasını ayırma, 2 (bir alacağa karşılık) borçlunun/kefilin parasına/malına mülküne icra dairesi aracılığıyla el koyma.

hâd(d) حاد *A. s.* keskin: *süyûf-i hâdde* "keskin kılıçlar".

[1]**had(d)** حد *A. a.* 1 sınır, iki nesnenin arasını ayıran çizgi, 2 iki devletin topraklarını ayıran/birleştiren çizgi, 3 son, uç, bitiş yeri, 4 (insan için) derece, mertebe, değer: *had nâ-şinâs* "değerini/mertebesini bilmez kimse", 5 bir şeyin keskin olan yeri, ağzı: *h.-i seyf* "kılıcın keskin yanı, ağzı", 6 bir suç işleyene, kendisinin bir daha işlememesi, başkalarının ise ders alması için verilen kanuni ceza.

[2]**had(d)** خد *A. a.* yanak: *lâle-had* "lâle gibi kırmızı yanaklı": *Lâle-hadler yine gülşende neler etmediler.* (Nedim)

hadâ'ık حدائق *A. ç. a.* bahçeler; *bk.* **hadika** حديقه.

hadâset حداثت *A. a.* gençlik, körpelik.

hadâyi' خدايع *A. ç. a.* ustaca aldatmalar; *bk.* **hadia** خديعه.

haddâd حداد *A. a.* demirci.

hâdde حادّه *A. a.* maden çubuklarını istenen incelikte teller hâline getirmek için kullanılan alet.–**hâdde-i tedkik** حادۀ تدقيق dikkatle araştırma haddesi, yani: inceden inceye araştırma.

hadde-hâne حادّه خانه *T. a.* (eskiden) tersanenin uygulamalı eğitim verilen bir fabrikası.

hadeb حدب *A. a.* kamburluk.

hadaka حدقه *A. a.* göz bebeği.

hadellece خدلجه *A. a.* baldırları etli ve yoğun (kadın).–**hadellecetü's-sâkayn** خدلجة الساقين iri baldırlı, baldırları etli ve yoğun.

hadem خدم *A. ç. a.* işçiler, hizmetliler; *bk.* **hâdim** خادم. [Tekli gibi de kullanılır.]

hademe خدمه *A. ç. a. yuk. m. bk.*

hadeng خدنك *F. a.* 1 kayın ağacı, 2 bu ağaçtan yapılan ok.

hades حدث *A. a.* 1 yeni olma, yeni ortaya çıkma, yeni görülme, 2 sonradan ortaya çıkan durum, beklenmedik zamanda, birden beliren/olan/gerçekleşen iş/eylem, 3 pislik, bok, 4 büyük/küçük abdestin yenilenmesini gerektiren durum, 5 *dilb.* fiilin bildirdiği *yapma* ve *olma* gibi iki ana kavrama dayanan nitelik.

hadım خادم *T. a.* kısırlaştırılmış erkek insan.–**hadım etmek** bir erkek insanı kısırlaştırmak.

[1]**hâdî** حادى *A. s.* 1 birinci, 2 (develeri) şarkı söyleyerek otlatan (kimse).

[2]**hâdî** هادى *A. s.* 1 doğru yol gösterici, insanı kurtuluş yoluna kılavuzlayıcı olan (Yüce Tanrı), 2 kılavuz, rehber, 3 öncü, mürşit.

hâdi' خادع *A. s.* aldatan, düzenci, dubaracı, hilebaz (kimse).

hadî' خديع *A. a.* gebelik süresi dolmadan doğan bebek.

hadî'a خديعه *A. a.* ustaca aldatma.

hâdî aşer حادى عشر *A. s.* on birinci.

hadîd حديد *A. a.* 1 hiddetli, huysuz, titiz: *hadîdü'l-mizâc* "sert huylu, huysuz, titiz", 2 keskin: *hadîdü'l-basar* "keskin gözlü", *hadîdü'n-nazar* "keskin görüşlü", 3 demir.

hadîdiyye حديديه *T. a.* demirden yapılmış şeyler, demir eşya.

hadîka حديقه *A. a.* bahçe, ağaçlı ve çiçekli yer: *h.-i ehl-i safâ* "üzüntüsüz, şen gönüllü/saf, yüreği temiz kimselerin bahçesi".

[1]**hâdim** خادم *A. a.* ve *s.* (*T. k. dili:* **hadım**) hizmet eden: *hâdimü'l-fukarâ* "yoksullara hizmet eden".–**hâdimü'l-haremeyni'ş-şerîfeyn** خادم الحرمين الشريفين Mekke ve Medine'ye hizmet eden. [Osmanlı halifelerinin kullandığı bir unvandı.]

[2]**hâdim** هادم *A. s.* yıkıcı, yere serici.–**hâdimü'llezzât** هادم اللذات ölüm meleği olan Azrail.

hadin خدين *A. a.* can dostu, arkadaş, yoldaş.

hâdis حادث *A. s.* 1 yeni olan, yeni ortaya çıkan, 2 eski olmayan, önceden yokken sonradan ortaya çıkan; *zıddı:* **kadim** قديم.-**hâdis olmak** hiç yoktan ortaya çıkmak.

hadîs حديث *A. s.* 1 yeni: *hadisü's-sinn* "yeni yetme, yaşı küçük, genç, nevcivan", 2 önceden olmayıp da sonradan ortaya çıkan (şey). *a.* 1 yeni şey, 2 rivayet, duyuru, haber, 3 macera, serüven, destan, 4 Hz. Peygamber'in sözü/eylem ve davranışı.

hâdisât حادثات *A. ç. a.* yeni ortaya çıkan durumlar, olan biten işler, oluşlar, olaylar; *bk.* **hâdise** حادثه.

hâdise حادثه *A. a.* ortaya çıkan durum, olan biten şey, oluş, olay.

hadîş خديش *F.a.* evdeki kadınlar arasında yaşça büyük olanı, büyük hanım.

hadk حدق *A. a.* kuşatma, çevirme.

hads حدس *A. a.* ölçümleme, sanı, zan, tahmin.

hadsiyyât حدسيات *T. ç. a.* sanıya ve ölçümlemeye dayanan şeyler/konular.

hadşe خدشه *A. a.* kuruntu, vesvese, merak.

hadûş خدوش *A. a.* 1 sinek, 2 pire.

hafâ' خفاء, **hafâ** خفا *A. a.* gizlilik.

hafâfîş خفافيش *A. ç. a.* yarasalar; *bk.* **huffâş** خفاش.

hafâir حفائر *A. ç. a.* çukurlar; *bk.* **hufre** حفره.

hafâyâ خفايا *A. ç. a.* gizli şeyler, gizlilikler, kapalı noktalar, sırlar.

¹**hafaza** حفظ *A. çekimli f.* "Sakladı" anlamında olup kimi dua sözlerinde bitişik zamirlerle ve *Allah* الله adıyla birlikte kullanılmıştır: *hafezana'llah* "Allah bizi saklasın", *hafezake'llah* "Allah seni saklasın".

²**hafaza** حفظه *A. a. din* insanın işlerini, yapıp ettiklerini yazmak için Yüce Tanrı'nın görevlendirdiği melekler.

hâfe حافه *A. a.* kıyı, kenar, sahil.

hafekân خفقان *A. a.* kalp çarpıntısı, sıkıntı, bunaltı.

haffâf خفاف *A. a.* (*T. k. dili:* **kavaf** قواف) ayakkabı satıcısı, ayakkabıcı.-**kavaf işi** ucuz satılmak amacıyla ucuz malzemeden yapılmış ayakkabı.

¹**hâfız** حافظ *A. s.* ve *a.* 1 koruyan, gözeten: *h.-ı memalik* "ülke topraklarını koruyan", 2 (-i) ezberleyen, (-i) hafızasına geçiren, 3 *Kur'an'*ı ezberlemiş olan, 4 Yüce Tanrı'nın adlarından biri.-**hâfız-ı kütüb** حافظ كتب bir kütüphanede bulunan bütün kitapları bilen/tanıyan kütüphane memuru.

²**hâfız** خافض *A. s.* 1 aşağı indirici, alçak konuma getirici, 2 (dilediğinde) alçaltıcı, aşağı düşürücü (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

hâfıza حافظه *A. a.* bellediği şeyleri unutmayıp zihinde tutma gücü, bellek.

hâfî حافى *A. s.* 1 büyük bir istekle veren, ikramda bulunan (kimse), 2 yalın ayak koşan (kimse).

hafî خفى *A. s.* gizli; *zıddı:* **celî** جلى.

hafîd حفيد *A. a.* torun.

hafîf خفيف *A. s.* tartıda az gelen, yeğni; *zıddı:* **sakîl** ثقيل.-**hafîfü'l-mizâc** خفيف المزاج hoppa, kararsız, delişmen.-**hafîfü'r-rûh** خفيف الروح hoşsohbet, kendisiyle konuşmaktan/bir arada bulunmaktan hoşlanılan kimse.

hâfikân خافقان *A. ç. a.* doğu ile batı.

hâfikayn خافقين *A. ikili ç. a.* doğu ile batı.

hâfir حافر *A. s.* toprağı kazan (kimse). *a.* toprağı eşeleyen hayvanın tırnağı.

hafîr حفير, **hafîre** حفيره *A. a.* 1 çukur, 2 ölü gömmek için açılan çukur, kabir.

hâfiye خافيه *A. s.* karda gezip izini belli etmeyen (kimse). *a.* gizli durum, sır.

hâfiyen حافيا *A. z.* yalın ayak.

hafiyyât خفيات *A. ç. a.* gizli şeyler.

hafiyye خفيه *A. a.* 1 gizli şey, 2 gizli işleri soruşturan/gizlice bilgi toplayan kimse.

hafîz حفيظ *A. s.* çok esirgeyici, pek koruyucu (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

hafr حفر *A. a.* (-i) kazma: *h.-i çâh* "kuyu kazma".

hafriyyât حفريات *T. ç. a.* kazı işleri, (bir şey aramak/bir şeyi ortaya çıkarmak/bir çukur açmak amacıyla) bir yerin toprağını alma işi.

haftân خفتان *A. a.* (*T. k. dili:* **kaftan** قفتان) 1 zırh altına giyilen kalın pamuklu giysi, 2 bol, uzun, önü açık kollu üstlük, hıl'at. [Padişahlar tarafından sadrazamlar ile vezirlere ve diğer devlet ileri gelenlerine giydirildiği gibi, onlar tarafından da daha çok bir hizmet ve yararlığa ödül olarak küçük rütbede olanlara giydirilirdi.]

hâgîne خاكينه *F. a.* (*T. h. dili:* **kaygana** قايغانه) yumurtadan yapılan bir tür yemek.

¹**hâh** *F. bağl.* ister ... ister: *hâh fakr ü hâh ginâ* "ister yoksulluk ister zenginlik". *z.* ister istemez.

²**-hâh** خواه *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) isteyen, dileyen: *hayr-hâh* "iyilik isteyen".

hâher خواهر *F. a.* kız kardeş.

hâhiş خواهش *F. a.* istek, isteme.

hâhişkâr خواهشكار, **hâhişger** خواهشگر *F. s.* istekli, hevesli.

hâh nâ-hâh خواه نا خواه *F. z.* ister istemez.

hâ'ıt حائط *A. a.* duvar.

¹**hâib** خائب *A. s.* çabasının karşılığını alamayan, nasipsiz, bahtsız (kimse). [Eski metinlerde daha çok anlamca yakını olan **hâsir** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *hâ'ib ü hâsir.*]

²**hâib** هائب *A. s.* (-den) korkan, korkak (kimse).

¹**hâif** خائف *A. s.* korkak, ödlek.

²**hâif** حائف *A. s.* haksızlık eden (kimse).

hâifâne خائفانه *F. s.* ve *z.* ödlekçesine.

hâik حائك *A. s.* çulha, çulcu.

¹**hâil** حائل *A. a.* iki şey arasına giren, iki şeyin arasına girerek onları birbirinden ayıran şey, engel.-**hâil olmak** engel olmak, engellemek.

²**hâil** هائل *A. s.* korku verici, korkunç (ses/durum/nesne vb.).

hâile هائله *T. a.* konusu acıklı olaylar olan bir tür tiyatro eseri, trajedi.

hâim هائم *A. s.* (*T.* **hâyim** هايم) şaşkın, şaşmış, şaşırıp kalmış, aklı karışık.

hâin خائن *A. s.* 1 gördüğü iyiliğe kötülükle karşılık veren (kimse), 2 güvenilmez, dönek (kimse).

hâir حائر *A. s.* şaşırmış, hayrete düşmüş, şaşkın (kimse).-**hâir olmak** şaşkınlığa düşmek, şaşırmak.

hâit حائط *A. a.* duvar.

hâiz حائز *A. s.* kazanmış, elde etmiş olan (kimse): *h.-i ehemmiyyet* "önemli, önem verilmesi gereken".

hâk خاك *F. a.* toprak. *s.* (toprak gibi) ayak altında, değersiz.-**hâk-i pâ** خاكپا/**hâk-i pây** خاك پاى ayağın toprağı/ayağın bastığı toprak/yer. [**Hazret** ve **cenâb** gibi yüceltme ve ululama sözü olarak kullanılmıştır.]

¹**hak(k)** حق *A. a.* (*T.* **hak**) 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 2 (adalet ve hukukun gereği olmak üzere) birine ait olan şey, 3 pay, hisse, 4 emek. *s.* aslına uygun, bozulmamış, doğru, yerinde; *zıddı:* **bâtıl** باطل, 5 Türkçe'de bulunma hâli eki ile birlikte takı işleyişiyle ilgi hâlinde bir ada bitişerek takı öbeği kurar, "(ile) ilgili olarak" anlamında kullanılır, zarf cümlesi kurar: (-in) *hakkında.*-**hak etmek** 1) aldığı bağış ve ödüle karşılık gelen bir hizmette bulunmak, 2) yaptığına yaraşır iyi/kötü karşılı-

ğı almak/görmek.-**hak kazanmak** 1) haklı çıkmak, 2) yaptığı işin karşılığını alabilecek duruma gelmek.-**hak vermek** doğrulamak, "Haklısın" demek. -**hakkı için** (*Kur'an, peygamber, din* gibi kelimelerle) yemin sözü.-**hakkı olmak** sözü doğru ve yaraşır olmak, doğru söylemek.-**hakkını yemek** alacağını vermemek/üstünlüğünü kabule yanaşmamak.-**Hak kuşu** حق قوشی İshak kuşu, bataklık baykuşu.

²**hak(k)** حك *A. a.* 1 kazıma, oyma, 2 silme, yok etme.

hâkân خاقان *F. a.* büyük hükümdar. [Aslı Türk hükümdarlarının unvanı olan **kağan**'dır. Farsça'ya Türkçe'den geçmiş, sonra bu dildeki söyleniş biçimiyle geri alınmış kelimelerdendir.]

hâkânî خاقانى *F. s.* hakana/hakanlığa ait.

hakâret حقارت *A. a.* 1 (birini) horlama, bayağı ve aşağı görme/sayma, 2 düşkünlük, ezginlik hâli.

hakâyık حقايق *A. ç. a.* gerçekler, doğrular; *bk.* **hakikat** حقيقت.

hakb, hukub حقب *A. a.* 1 zaman, 2 zamanın bir bölüğü, 3 yetmiş, seksen ya da daha fazla yıllık bir süre, 4 yıl.

hak-bîn حقبين *F. s.* doğruyu, gerçeği gören (kimse).

hak-cû حق جو *F. s.* doğruyu ve gerçeği arayan (kimse).

hak-cûyâne حق جويانه *F. s.* ve *z.* doğruyu/gerçeği arayana yakışacak yolda ve biçimde.

hâkdân خاكدان *F. a.* dünya.

hakem حكم *A. a.* iki taraf arasındaki anlaşmazlığı çözmek ve davayı karara bağlamak üzere tarafların anlaşıp seçtikleri kimse.

hâk-endâz خاك انداز *F. s.* içine süprüntü konulan araç, faraş.

hâkezâ هكذا *A. z.* 1 böylece, bu şekilde, 2 öyle, yine öyle.

¹**hâkî** حاكى *A. a.* anlatıcı, aktarıcı, söze dökücü, yazıya geçirici kimse.

²**hâkî** خاكى *F. s.* 1 (insan için) toprakla ilişkili, topraktan, topraktan yaratılmış, 2 toprak renginde.

hakîk حقيق *A. a.* lâyık, yaraşık, uygun.

hakîkat حقيقت *A. a.* 1 gerçeklik, öz, asıl, 2 doğru, gerçek, 3 bir kelimenin gerçek anlamıyla kullanılması; *zıddı:* **mecâz** مجاز, 4 vefa, bağlılık, içtenlik, iyi huyluluk. *z.* gerçekten, gerçekten de, doğrusu.

hakîkaten حقيقةً *A. z.* gerçekten.

hakîkat-şinâs حقيقت شناس *F. s.* gerçeği tanıyan/bilen (kimse).

hakîkî حقيقى *F. s.* 1 gerçek, doğru, 2 aslına uygun, sahte olmayan.

hâkim حاكم *A. s.* sözünü geçiren, sözü ve buyruğu tutulan, egemen (kimse). -**hâkim-i mutlak** حاكم مطلق 1) bütün varlıklar üzerinde egemenliği yürüyen Yüce Allah, 2) yargıç.

hakîm حكيم *A. a.* 1 doğru ve gerçek bilgiye ulaşmış, varlığın ve oluşların iç yüzünü görebilen, sözde ve işte gerçeği bulmuş, yerinde ve güzel olanı tanıyan; doğru ile yanlışı, gerçek olanla sahteyi ayırabilme gücü olan kimse, 2 hastalıklar ve tedavileri üzerine bilgisi olan kimse, tabip.

hâkimâne حاكمانه *F. s.* ve *z.* egemen olana yakışacak yolda ve biçimde.

hâkimiyyet حاكميت *T. a.* egemenlik.

hâki-nihâd خاكى نهاد *F. s.* alçak gönüllü (kimse).

hakîr حقير *A. s.* 1 düşkün, hor, zavallı, bayağı, değersiz, 2 (alçak gönüllülük sözü olarak) değersiz olan (ben): *bende-i hakîr* "ben değersiz kul".

hakîrâne حقيرانه *F. z.* kendini değersiz sayana uygun düşen biçimde.

hâkister خاكستر *F. a.* kül.

hâkisterî خاكسترى *F. s.* küle ait, külle ilgili ve ilintili: *reng-i hâkisterî* "kül rengi".

hâkiyân خاكيان *F. ç. a.* insanlar.

hakkâ ki حقاكه *F. z.* doğrusu budur ki.

hâkka حاقه *A. a.* 1 başa gelen belâ, yaşanan sıkıntılı durum, 2 mahşer günü.

hakkâ حقا *F. z.* 1 doğrusu, 2 gerçekten, hiç şüphesiz.-**hakkâ ki** gerçek o ki.

hakkâk حكاك *A. a.* maden, ağaç vb. üzerine çelik kalemle oyarak yazı yazan/resim ve türlü şekiller yapan sanatkâr.

hakkânî حقانى *F. s.* 1 hakka uygun, doğru, 2 haktan yana, hakkı ve doğruyu gözeten, taraf gözetmeyen, adaletli (kimse).

hakkâniyyet حقانيت *T. a.* doğruluk, hak ve adalet ölçülerine göre davranma, doğru ve gerçek olanın gereğini yerine getirme.

hâk-nişîn خاكنشين *F. s.* yoksul, düşkün, evsiz barksız (kimse).

hak-perest حقپرست *F. s.* doğrudan, gerçekten hiçbir zaman ayrılmayan (kimse).

hâk-rûb خاكروب *F. a.* süpürge.

hâksâr خاكسار *F. s.* yere düşmüş, toz toprak içinde sürünen, düşkün, perişan, zavallı, yoksul (kimse).

hak-şinâs حقشناس *F. s.* hakkı teslim edici; doğruyu, gerçeği gözetici (kimse).

hakûd حقود *A. s.* çok/pek kinci (kimse).

¹**hal(l)** خل *A. a.* sirke.

²**hal(l)** حل *A. a.* 1 çözme: *hall-i ukde* "düğümü çözme", 2 karışık bir konuyu/güç bir meseleyi sonuca bağlama, sonuçlandırma, 3 (bir meseleyi) tereddüde yer kalmayacak biçimde açıklığa kavuşturma, aydınlatma, 4 eritme, 5 *kim.* bir maddeyi, birleşimindeki yalın cisimleri ayırarak çözme, birleşimini bozma, çözümleme.-**hall ü akd** حل و عقد yönetme, çekip çevirme, idare.

¹**hâl** حال *A. a.* 1 her şey için tanıtıcı ve belirleyici olan nitelikçe başkalık, 2 durum, içinde bulunulan şart ve niteliklerin tümü, 3 nitelikçe görünüş, 4 davranış, tutum, tavır, 5 güç, takat, 6 içinde bulunulan zaman, bugün, 7 kötü durum, sıkıntı, dert, 8 çağ, 9 nitelik, 10 *dilb.* bildirme kiplerinin şimdiki zamanı, 11 *dilb.* (Türkçe'de) adların çekim hâlleri, 12 *dilb.* (Arapça'da) sıfatların tenvinli kullanımı, tarz bildiren zarf, 13 *tas.* kalbin geçici olarak aydınlanması sırasında Hak yolcusunun kapıldığı coşkunluk yüzünden benliğini kaybetmesi, geçici baygınlık.-**hâl sormak** "Nasılsın?" diyerek birinin sağlık ve keyfinin ne durumda olduğunu öğrenmeye çalışmak.-**hâlini komamak** başını ağrıtmak, sıkıntıya sokmak, rahatsız etmek.

²**hâl** حال *T. s.* (< *A.* **hâli** حالى) şimdiki, içinde bulunulan, bu: *sâl-i hâl* "bu sene".-**hâl-i hâzır** حال حاضر şimdiki durum.

³**hâl** خال *A. a.* 1 dayı, 2 ben: *h.-i müşgîn* "misk gibi siyah ben".

hâlâ حالا *T. z.* 1 şimdi, bugünkü durumda/durumuyla, 2 daha, henüz, 3 şimdiye kadar, bugüne dek.

halâ' خلاء, **halâ** خلا *A. a.* 1 boş yer, ıssız yer; *zıddı:* **melâ'** ملاء, 2 ayakyolu, tuvalet.

halâb خلاب *F. a.* çamur, balçık, bataklık.

halâ'ık خلائق *A. ç. a.* 1 yaratıklar, 2 insanlar, 3 (*T. k. dili:* **halayık**) kadın hizmetçi, cariye. [Teklisi kullanılmayan çokluklardandır.]

halâil حلائل *A. ç. a.* dişi eşler, karılar; *bk.* **halile** حليله.

halak خلق *A. a.* yıpranmış, eskimiş, yırtık pırtık giysi, partal.

halâkat خلاقت *A. a.* 1 güzel huylu olma hâl ve niteliği, 2 (nesnenin yüzü) pürüzsüz, dümdüz olma, pürüzsüzlük, düzlük.

halâl حلال *A. s.* dince yasaklanmış olmayan, işlenmesi ve yapılması yerinde ve

uygun olan (iş/eylem/davranış); *zıddı:* **harâm** حرام. *a.* nikâhlı eş.–**halâl etmek** 1) "Helâldir" demek, 2) (bir hak ve alacaktan) vazgeçmek, 3) (bir şeyi) bağışlamak.

halâli حلالى *T. a.* 1 arışı bürümcük, argacı pamuk, buruşuk yüzlü yerli dokuma, 2 yaldızlı bakırdan/meşin kaplı tahtadan mahfazası olan büyük saat. *s.* halâli bezden yapılmış.

halâl-zâde حلالزاده *F. a.* temiz süt emmiş, mayası temiz, doğru, iffetli kimse.

halâs خلاص *A. a.* 1 kurtarma.–**halâs etmek/eylemek** kurtarmak, 2 kurtulma, kurtuluş: *çâre-i halâs* "kurtuluş çaresi".–**halâs olmak** kurtulmak.

hâl-âşinâ حال آشنا *F. s.* hâlden anlar.

halâvet حلاوت *A. a.* (meyve/yiyecek vb. için) tatlılık, (söz için) güzellik, hoşa gidicilik.

halâvet-bahş حلاوت بخش *F. s.* hoşa gidici, hoş bir etki uyandırıcı, zevk verici (söz).

halâvet-yâb حلاوتياب *F. s.* zevk alıcı, hoşlanıcı (kimse).

hâl böyle iken حال بويله ايكن *T. bağl.* böyle olduğu hâlde.

hâl bu ki حال بو كه *T. bağl.* öyle iken, şu kadar var ki.

hâldâr خالدار *F. s.* benli (yüz/cilt/kimse).

hâlde حالده *T. takı* (*-dik*'li bir sıfatfiilden sonra) 1 "şart ve durum" bildirir: *O yaptığı hâlde biz de yaparız,* 2 karşıtlık ve aykırılık bildirir: *Biz onlara gittiğimiz hâlde onlar bize gelmediler.*

[1]**hâle** خاله *A. a.* 1 teyze, 2 (*T. k. dili:* **hala**) babanın kız kardeşi, hala.

[2]**hâle** هاله *A. a.* ay çevresinde kimi geceler görünen ışıklı çember, ay ağılı.

halecân خلجان *A. a.* titreme, çırpınma; kalp çarpıntısı, yürek oynaması.

halef خلف *A. a.* 1 babadan sonra kalan oğul: *hayrü'l-halef* "hayırlı evlat", 2 birinin yerine geçen/gelen (kimse).

halel خلل *A. a.* 1 iki şey arasındaki açıklık, aralık, boşluk, 2 (bir konudaki) dağınıklık ve gevşeklik hâli, 3 (görüş ve düşüncedeki) bozukluk, tutarsızlık, eksiklik.–**halel gelmek** bozulmak.–**halel getirmek** bozmak.–**halel vermek** bozmak.

halel-pezîr خلل پذير *F. s.* 1 bozulmaya yatkın (nesne), 2 bozuk, bozulmuş (nesne).

hâlen حالاً *A. z.* şimdi, şimdiki hâlde, bugün için, içinde bulunulan zamana göre.

hâlet حالت *A. a.* içinde bulunulan/kazanılmış özel durum: *h.-i nez'* "can çekişme hâli".

halezûn حلزون *A. a.* (*T. k. dili:* **helezon**) 1 kabuklu sümüklü böcek, 2 sümüklü böcek kabuğu, 3 *geo.* zenberek gibi kıvrımlı, gittikçe darlaşan daire şekli.

halezûnî حلزونى *A. s.* (*T.* **helezoni**) sümüklü böcek kabuğu gibi gittikçe darlaşan daire biçiminde olan (nesne).

[1]**half** حلف *A. a.* yemin etme.

[2]**half** خلف *A. a.* 1 arka, art, 2 kötü, işe yaramaz oğul: *halef-i half* "kötü oğul".

halfen 'an selef خلفاً عن سلف *A. z.* geçenden sonra gelene geçmek yoluyla.

halhâl خلخال *A. a.* (bazı yerlerde/yörelerde) kadınların süs olarak ayak bileklerine taktıkları altın/gümüş halka, ayak bileziği.

Hâlık خالق *A. a.* Yaratıcı, yoktan var edici. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]

hali خلى *F. s.* 1 dolu olmayan, boş (kap), 2 serbest, işsiz, aylak, vakti bol olan (kimse), 3 ilgisiz, umursamaz (kimse), 4 evlenmemiş (ergen erkek).

hali' خليع *A. s.* 1 (giysi için) çıkarılmış, sıyrılıp atılmış, 2 (kişi için) değersiz/kötü huylu/yaramaz olmaktan ötürü sürülmüş, uzaklaştırılmış.

halib حليب *A. a.* yeni sağılmış süt.

halic خليج *A. a.* denizin iki kara parçası arasında nehir gibi uzanan girintisi, deniz kulağı.

hâlid خالد *A. s.* kalıcı, sürekli var olan, yok olmayan (nesne/varlık).

halide خليده *F. s.* saplanmış, sançılmış, batırılmış (nesne).

halif حليف *A. a.* and ederek sözleşen kimse. [Bu şekilde sözleşenlerden her biri ötekinin halîfi olur.]

hâlif خالف *A. s.* sonra gelen, sonraya kalan (kimse).

halife خليفه *A. a.* (*T. k. dili:* **kalfa** قلفه) 1 vekil, temsilci: *halîfetu'llâh* "Allah'ın vekili/temsilcisi", 2 Hz. Muhammed'in temsilcisi olarak tüm Müslümanların başı ve önderi olan kimse, 3 hükümdar, 4 Osmanlı sultanlarının unvanı.

[1]**halik** حليق *A. s.* saçları kesilmiş, tıraş edilmiş (kimse).

[2]**halik** خليق *A. s.* bir nesneye yaraşık ve uygun olan şey.

hâlik هالك *A. s.* yok olucu, varlığı sona erici, bitici (varlık).

halikat خليقت *A. a.* yaratık.–**halikatu'l-lâh** خليقة الله Allah'ın yarattığı, yaratık, yaratılmış.

hâlike هالكه *A. a.* aşırı istekli, (kötü işlere/nesnelere karşı) çok düşkün olan benlik.

[1]**halil** حليل *A. a.* eşlerden erkek olanı, koca, zevc.

[2]**halil** خليل *A. s.* dost, içten ve güvenilir arkadaş: *Halîlu'llâh* "Allah'ın dostu". [Hz. İbrâhim'in lakabıdır.]–**Halil-i Âzer** خليل آزر Âzer oğlu Halil, Hz. İbrâhim.

[1]**halile** حليله *A. a.* bir adamın nikâhlı eşi, zevce.

[2]**halile** خليله *A. a.* güvenilir kadın arkadaş.

halim حليم *A. s.* yumuşak huylu, yavaş (kimse).

hâlis خالص *A. s.* 1 saf, katışıksız: *zer-i hâlis* "saf altın", 2 tertemiz, arı duru: *kalb-i hâlis* "tertemiz kalp".

hâlisâne خالصانه *F. z.* açıklıkla, açık yüreklilikle, hiçbir art niyet taşımaksızın.

hâlisu'l-kalb خالص القلب *A. s.* yüreği temiz, temiz yürekli, içinde kötülük bulunmayan, iyi niyetli, içi dışı bir olan (kimse).

halita خليطه *A. a.* karıştırılmış şey/karışık şey, karışım.

hali'u'l-'ızâr خليع العذار *A. s.* ar damarı çatlamış, yüzü kızarmaz, utanmaz, arlanmaz (kimse).

hâliy(y), hâli خالى *A. s.* boş.–(-den) **hâli olmak/durmak** yapmamak, etmemek.

hâliyâ حاليا *A. z.* 1 şu durumda, şimdiki zamanda, şimdilik, 2 o sırada, o anda.

hâliyen خالياً *A. z.* boş olarak.

hâliyyü'z-zihn خالى الذهن *A. s.* kafası boş, boş kafalı, kara cahil (kimse).

[1]**halk** حلق *A. a.* 1 boğaz: *hurûf-i halk* "boğaz harfleri", 2 (saçı) kesme, tıraş etme.

[2]**halk** خلق *A. a.* 1 oranlama, ölçümleme, (doğruyu) bulmaya çalışma, 2 (örneksiz) yaratma, 3 dünyada yaşayan tüm insanlar: *halk-ı âlem* "tüm dünya insanları", 4 aynı ülkede yaşayan, aynı uyrukta olan insan topluluğu, 5 aynı soydan gelen insanlar topluluğu, 6 belli bir yerde/bir mahallede/bir köyde vb. yaşayanların tümü, 7 (seçkinlere göre) sıradan insanlar, kara budun.–**halk etmek** yaratmak.

halka حلقه *A. a.* 1 metalden/tahtadan yapılmış çember biçiminde nesne, 2 çember oluşturacak biçimde dizilmiş topluluk, 3 yüzük, küpe vb. gibi çember biçiminde, ortası oyuk süs eşyası.

halka be-gûş حلقه بگوش *F. a.* kulağı halkalı, yani: köle.

halka der-gûş حلقه در گوش *F. s.* kulağı halkalı, kulağında halka olan, yani: köle.

halkavi حلقوى *F. s.* halka biçiminde, ortası boş yuvarlak (şey).
hallâc حلاج *A. a.* pamuk atıcı.
¹**hallâf** حلاف *A. a.* çok yemin eden kimse.
²**hallâf** خلاف *A. s.* sözünü yerine getirmemeyi alışkanlık edinmiş (kimse).
Hallâk خلاق *A. a.* yoktan var eden, yaratan, yaratıcı. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]
hallâl حلال *A. a.* açıklayıcı, aydınlatıcı, açıklığa kavuşturucu, sonuca ulaştırıcı kimse: *h.-i müşkilât* "anlaşılması, çözülmesi, içinden çıkılması zor, güç şeyleri açıklayıcı/aydınlatıcı kimse".
halleda'llâh خلدالله *A.* "Allah varlığını sürekli etsin" anlamında bir dua sözü.
halli حلى *A. s.* (*dişil:* **halliyye** حليه) bilimlik konuların çözümüyle ilgili, çözümlemeli, analitik.
halme حلمه *A. a.* 1 küçük çıkıntı, 2 pürtük, 3 meme başı.–**halme-i sınâiyye** حلمهٔ صناعيه emzik.
halt خلط *A. a.* 1 (-i) (-e) katıp karıştırma, (iki şeyi/ikiden çok şeyi) birbiriyle karıştırma: *h.-ı mezâhib* "mezhebleri birbirine karıştırma", 2 çirkin ve kötü söz söyleme.–**halt-ı kelâm** خلط كلام saçma sapan, abuk sabuk konuşma.
halûk خلوق *A. s.* iyi huylu, alçak gönüllü, dostluğu istenir, cana yakın, sıcak kanlı kimse.
hâlûk هالوك *A. a.* sıçan, sıçan zehri.
¹**halvâ** حلوا *A. a.* un, irmik, tahin vb. ile yapılan tatlı.
²**halvâ** حلوى *A. a. bk.* **halvâ** حلوا.
halvet خلوت *A. a.* 1 yalnızlık: *kûşe-i halvet* "yalnızlık köşesi", 2 dar ve küçük yer, küçük oda, 3 *tas.* her şeyden el etek çekip, bütün dünya bağlarından sıyrılıp tam bir yalnızlık içinde Yüce Yaratıcı ile baş başa kalma, tek başına sürekli kulluk etme.–**halvet etmek** yalnız kalmak, yalnızlık köşesine çekilmek.–**halvet kalmak** yalnız, tek başına kalmak.
halvetgâh خلوتگاه, **halvetgeh** خلوتگه *F. a.* yalnızlık evi, yalnız kalınan yer: *şâhid-i halvetgâh-i lâhût* "Lâhut âleminde tek başına var olan güzel, yani: Yüce Tanrı."
halvet-güzîde خلوت گزيده *A. s.* yalnızlığı, yalnız kalmayı seçen (kimse).
halvet-güzîn خلوت گزين *A. s.* yalnızlığı seçen, bir köşeye çekilip yalnız yaşayan, münzevî (kimse).
halvet-hâne خلوتخانه *F. a.* tek başına kalıp dinlenecek yer.
halvet-nişîn خلوت نشين *A. s.* tek başına oturan (kimse).
halvet-serâ خلوتسرا, **halvet-serây** خلوتسراى *F. a.* kadınlara özgü/özel oda/daire, küçük ibadet yeri/tek başına ibadet için kullanılan özel yer.
ham der-ham خم در خم *F. s.* kıvrım kıvrım, büklüm büklüm (saç).
ham ender-ham خم اندر خم *F. s. bk.* **ham der-ham** خم در خم.
ham خم *F. s.* eğri, bükük; çatık: *ebrû-yi ham* "çatık kaş". *a.* büklüm, kıvrım: *h.-i kâkül* "perçem büklümü".–**ham olmak** bükülmek.
hâm *F. s.* 1 (meyve için) olmamış, olgunlaşmamış: *meyve-i hâm* "ham meyve", 2 (et, aş vb. için) pişmemiş, çiğ, 3 (insan için) kaba, kaba saba, incelmemiş, yontulmamış, 4 (toprak, maden, deri, ipek vb. için) işlenmemiş, 5 boş, ilgisiz, münasebetsiz, 6 alışık ve yatkın olmayan, idmansız, dayanıksız. *a.* 1 kalem, yazı aracı, 2 şarap, 3 kispet, 4 uzun kement, 5 olgunluk kazanmamış kimse, 6 sonuç vermeyecek yolsuz, yersiz ve yakışıksız iş.
hamâid حمائد *A. ç. a.* övgüye değer güzel işler/eylem ve davranışlar; *bk.* **hamide** حميده.

hamâil حمائل *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **hamayıl** حمايل) boyna asılan muska. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
hamâili حمائلى (*T. h. dili:* **hamaylı**) *T. s. den.* 1 yelkenlerin serenlerinin orta kısmı, 2 yelkenin alt yakasının sarılmasını kolaylaştıran hareketli halatlar.
hamâim حمائم *A. ç. a.* güvercinler; *bk.* **hamâme** حمامه.
hamâkat حماقت *A. a.* bönlük, kalın kafalılık, ahmaklık.
hamâme حمامه *A. a.* 1 güvercin, 2 kumru.
hamâset حماست *A. a.* doğuştan gelme yiğitlik, atılganlık, gözü peklik, kahramanlık.
hamd حمد *A. a.* Yüce Allah'ı verdiği nimetlere karşılık yüceltme, yüceliğini ve ululuğunu dile getirerek övme.
hamdele حمدله *A. a.* "Elhamdü li'llâh" deme.
hamden li'llâh حمداً لله *A. z.* Allah'a hamd ederek.
¹**hâme** خامه *F. a.* kalem.–**hâme-i mûy** خامهٔ موى kıl kalem.–**hâme-i mûyi** خامهٔ موئى *öncekine bk.*–**hâme-i mûyin** خامهٔ موئين *öncekine bk.*
²**hâme** هامه *A. a.* baş üstü/tepesi.
hâme-güzâr خامه گذار *F. s.* yazılmış, yazıya dökülmüş, kayda geçirilmiş (konu/madde).
hamel حمل *A. a.* 1 kuzu, 2 on iki burçtan birinin adı. [Güneş bu burca mart ayında girer.]
hamele حمله *A. ç. a.* taşıyıcılar, götürücüler; *bk.* **hâmil** حامل.
hâme-rân خامه ران *F. a.* kalem işleten/kullanan kimse, yazar.
hâme-zen خامه زن *F. a.* üzerinde kalem kesilecek alet.
ham-geşte خم گشته *F. s.* bükülmüş, büklüm büklüm olmuş (saç vb.): *kâkül-i ham-geşte* "bükülmüş saç".
hamhame حمحمه *A. a.* 1 genizden konuşma, hımhımlık, 2 at kişnemesi.
hâmız حامض *A. s.* ekşi (nesne).
hâmî حامى *A. s.* 1 koruyan, kol kanat geren, koruma kanatları altına alan, 2 korucu, muhâfız.
hamîd حميد *A. a.* 1 sonsuz övgüye yaraşık olan Yüce Tanrı. [99 güzel adından biridir.] 2 övgüye değer güzel nitelikleri olan, erdemli (kimse).
¹**hâmid** حامد *A. s.* gördüğü iyiliklere dua ile karşılık veren (kimse).
²**hâmid** خامد *A. a.* koru sönmediği hâlde alevi yatışan ateş.
hamîde خميده *F. s.* eğrilmiş, bükülmüş: *kad-hamîde* "boyu eğrilmiş, iki büklüm olmuş".
¹**hâmil** حامل *A. s.* taşıyan, götüren, ulaştıran (kimse): *h.-i varaka* "pusulayı ulaştıran kimse".
²**hâmil** خامل *A. a.* adsız sansız, insanlar arasında adı duyulmamış, ünü yayılmamış, ünü sanı yitik (kimse).
hâmile حامله *A. s.* 1 gebe (dişi), 2 gebe kalmış, yüklü (dişi).
hâmilen حاملاً *A. z.* taşımak suretiyle, yanında/üzerinde bulunduğu hâlde.
hamîm حميم *A. a.* 1 soy sop, 2 kaynar su. *s.* çok sıcak, kaynak (nesne).
hamîr خمير *A. a.* (*T. k. dili:* **hamur** خمور) 1 unu suyla/başka bir sıvıyla karıştırıp yoğurmakla elde edilen kıvamlıca madde, 2 maya, 3 *mec.* yaradılış, huy, tıynet.–**hamîr-i mâye** خمير مايه asıl, öz.
hamîre خميره *F. a.* hamur.
hamîr-kâr خمير كار *F. a.* (*T. k. dili:* **hamurkâr**) hamurcu.
hâmis خامس *A. s.* beşinci.
hamîs خميس *A. s.* beşinci: *yevmü'l-hamîs* "beşinci gün; pazardan itibaren haftanın beşinci günü, perşembe".
hâmisen خامساً *A. z.* beşinci olarak.
hâmiş هامش *A. a.* 1 kitabın/mektubun kenarı, 2 mektubun altına eklenen not,

3 kitap sayfalarının kenarına yazılan açıklama yazısı.

hamiyye حمیه *A. a.* **hamiyet** حمیت kelimesinin Arapça terkiplerdeki biçimi: *hasbe'l-hamiyye* "hamiyet gereğince".

hamiyyet حمیت *A. a.* 1 koruma kaygısı, 2 üstün insanlık değerleriyle, özellikle milletine, yurduna, ırkına ve soyuna sopuna ait değerlerle ilgili duyarlık, kaygı ve çaba.–**hamiyyet-i câhiliyye** حمیت جاهلیه doğruya ve gerçeğe/dinin buyruk, yasak ve değerlerine karşı yanlış inancı cahilce koruma gayreti, fanatizm.

hamiyyetmend حمیتمند *F. s.* hamiyyetli (kimse).

hamkâ' حمقاء, **hamkâ** حمقا *A. dişil s.* bön, alık (kadın).

haml حمل *A. a.* 1 yük, ağırlık, 2 ana karnındaki çocuk: *vaz'-ı haml* "çocuk doğurma", 3 gebelik, 4 (-i) (-e) yükleme: *sükûtunu cehle haml*.–**haml etmek** (-i) (-e) yüklemek.

hamle حمله *A. a.* atılma, saldırma, hücum.

hammâl حمال *A. a.* yük taşıyan kimse.

hammâm حمام *A. a.* (*T. k. dili:* **hamam**) yıkanılacak yer, sıcak ve içinde sıcak su bulunan yapı.

hammâmî حمامی *A. a.* hamamcı.

hammâr خمار *A. a.* şarap satan, meyhaneci: *hâne-i hammâr* "meyhane".

hâmme هامه *A. a.* yılan gibi sürüngen ve bit, pire, tahtakurusu, akrep gibi böcek cinsinden, korkulan, çoklukla zarar verici hayvan.

hamr خمر *A. a.* 1 şarap, 2 her türlü içki.

hamrâ' حمراء, **hamrâ** حمرا *A. dişil s.* çok kırmızı, kızıl: *gül-i hamrâ* "kızıl gül".

hamriyye خمریه *T. a.* şarap üzerine söylenmiş/yazılmış kaside.

hamse خمسه *A. s.* 1 beş: *havâss-ı hamse* "beş duyu", 2 beş mesneviden oluşan mesnevi dizisi.

hamsin خمسين *A. s.* elli.

hamsûn خمسون *A. a.* elli; *krş.* **hamsin** خمسين.

ham-şüde خم شده *F. s.* bükülmüş, eğrilmiş: *kâmet-i ham-şüde* "eğrilmiş boy".

hamûl حمول *A. s.* sabırlı, kolay etkilenmeyen, dayanma gücü olan (kimse).

hamûle حموله *A. a.* yük.

hâmûn هامون *F. a.* geniş ova, kır.

hâmûn-neverd هامون نورد *F. s.* yolcu.

hamur خمور *T. a.* (< *A.* **hamîr** خمير) 1 unun su ile karıştırılıp yoğurulmasıyla elde edilen yumuşak madde, 2 ekmek hamuruna konulan maya, 3 *mec.* öz, asıl, cevher. *s.* pişmemiş, hamur hâlinde bulunan, yumuşak.–**hamur açmak** yoğrulmuş hamuru oklavayla inceltip yufka hâline getirmek.–**hamur işi** hamurdan yapılan her türlü yiyecek.–**hamur işine karışmak** (kişi) beceremeyeceği ve üstüne düşmeyen işlere girişmek.–**hamur tahtası** üzerinde hamur açılan düz ve pürüzsüz tahta.–**hamur tutmak** hamur yoğurmak/hazırlamak.

hâmuş خامش *F. s. yuk. m. bk.*

hâmûş خاموش *F. s.* ve *a.* susan/susmuş, suskun.

hamuş خمش *F. s. bk.* **hâmûş** خاموش.

hamûş خموش *F. s. bk.* **hâmûş** خاموش.

hâmûşân خاموشان *F. ç. a.* suskunlar: *mahalle-i hâmûşân* "suskunlar mahallesi, yani: mezarlık".

hâmûşî خاموشی *F. a.* suskunluk.

hamyâze خمیازه *F. a.* esneme.–**hamyâze çekmek** esnemek.

hamyâze-keş خمیازه کش *F. s.* esneyen (kimse).

hamz حمض *a. a.* 1 ekşilik, kekrelik, 2 *kim.* bir asidin bir elementle birleşmesinden ortaya çıkan kimyasal madde.–**hamz-ı evvel** حمض اول bir asitin bir madenle birleşmesinde elde edilen madde.–**hamz-ı sânî** حمض ثانی bir asitle bir hamz-ı evvelin birleşiminden elde edilen madde.–**hamz-ı sâlis** حمض ثالث aynı yolla elde edilen üçüncü derecede madde.

[1]**hân** خوان *F. a.* 1 sofra; sini, tepsi vb. gibi üzerine yemek kapları konulan nesne, 2 masa vb. ayaklı sofra, 3 yemek, yiyecek.

[2]**-hân** خوان *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) okuyan, seslendiren: *hamd-hân* "övgü düzen, 'hamd olsun' diyen", *salâ-hân* "çağıran, seslenen", *mersiye-hân* "mersiye okuyan", *gazel-hân* "gazel okuyan".

[3]**hân** هان *F. ünl.* Doğrulama ve uyarma bildirir: 1 Evet, doğru! 2 Acele et! Bil! Dikkatli ol!

hanâcir حناجر *A. ç. a.* hançereler; *bk.* **hancere** حنجره.

hanân حنان *A. a.* acıma, kalp yumuşaklığı.

hanâzir خنازیر *A. ç. a.* domuzlar; *bk.* **hınzîr** خنزیر.

hancer خنجر *A. a.* (*T. k. dili:* **hançer** خنجر) ucu sivri, eğri bıçak.

hancere حنجره *A. a.* (*T. k. dili:* **hançere** حنجره) gırtlak, boğazda ses dudaklarının bulunduğu bölge.

hanceri خنجری *A. s.* sivri, hançer şeklinde.–**hanceriyyü'l-lihye** خنجری اللحیه ince uzun sakallı kimse.

hânçe خوانچه *F. a.* küçük boy tepsi/sini.

hand خند *F. a.* gülme. [Tek başına kullanılmaz.]

handâhand خنداخند *F. a.* sürekli ve yüksek sesle gülen kimse: *bezm-i handâhand* "neşe içinde sürekli gülenlerin bulunduğu meclis". *z.* güle güle, durmadan gülerek.

handak خندق *A. a.* (*T. k. dili:* **hendek** هندك) uzun ve derince çukur; ark.

handân خندان *F. s.* gülen, güleç: *çehre-i handân* "güler yüz".

hande خنده *A. a.* gülme, gülüş, gülücük: *h.-i müstehziyâne* "küçümserce/alaycı gülüş".–**hande-i câm** خندۀ جام içine şarap doldurulduğunda kadehte görülen parlaklık/ışıltı.–**hande-i zemîn** خندۀ زمین yerin baharla birlikte canlanıp yeşillenmesi.

hâne خانه *F. a.* 1 ev, 2 bölünmüş bir şeyin her bölümü.–**hâne-i Hudâ** خانۀ خدا Allah'ın evi, yani: Kâbe.–**hâne-i ferdâ** خانۀ فردا öte dünya, ahret.

hâne ber-dûş خانه بر دوش *F. s.* evi omuzunda, işsiz güçsüz orada burada dolaşan, serseri, derbeder (kimse).

hânedân خاندان *F. a.* 1 soylu ve büyük aile, büyük sülâle, 2 eli açık, cömert ve soylu kimse.

Hanefî حنفی *A. s.* büyük fıkıh bilgini *Ebû-Hanîfe Nu'mân b. Sâbit*'in mezhebinden olan (kimse).

hânegî خانگی *F. a.* evde yaşayan, ev halkından olan, evdeki (kimse).

hâne-harâb خانه خراب *F. s.* evsiz, yersiz yurtsuz, perişan, düşkün (kimse).

hanek حنك *A. a.* ağız içinin alt ve üst yanları.–**hanek-i a'lâ** حنك اعلی ağız tavanı, damak.–**hanek-i esfel** حنك اسفل ağız tabanı, ağzın alt yanı, çene içi.

hânende خواننده *F. s.* 1 okuyucu, çağırıcı, 2 *T.* ses sanatçısı.

hâne-perver خانه پرور *F. s.* evden ayrılmamış, evde büyümüş (kimse).

hâne-zâd خانه زاد *F. a.* efendisinin evinde doğmuş köle/cariye çocuğu.

hânık خانق *A. s.* boğan, boğarak öldüren (kimse/hastalık).

hanîf حنیف *A. a.* İslâm'a içten inanıp inancını eksiksiz olarak yaşayan kimse.

hanîn حنین *A. a.* 1 sevgi, sevgi dolu özlem, aşırı istek, şiddetli arzu, 2 (bir kimse) duyduğu aşırı özlemden ötürü ağlayıp sızlanma, 3 devenin yavrusuna sevgi tonlu bağırışı.

hânis حانث *A. s.* yeminini bozan, ettiği yemini yerine getirmeyen (kimse).

hank خنق *A. a.* (birini) boğazını sıkıp boğma, boğarak öldürme.

hânkâh خانقاه *A. a.* tekke.

hânmân, hânümân خانمان, **hân ü mân** خان و مان *F. a.* ev bark, ev ve içinde yaşayanlar, çoluk çocuk.

Hannân حنان *A. a.* yarattıklarına karşı çok acıyıcı, çok esirgeyici. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.]

hannâs خناس *A. a.* şeytan.

hân-sâlâr خوانسالار *F. a.* sofracı, sofracı başı, davet ve ziyafet sahibi.

hânût حانوت *A. a.* 1 dükkân, 2 meyhane, 3 meyhaneci.

hanzal حنظل *A. a.* "Ebucehil karpuzu" denilen bitki.

[1]**har** خر *F. a.* eşek.–**har-i deştî** خر دشتی yaban eşeği.

[2]**har(r)** حر *A. a.* sıcaklık.

[1]**hâr** خار *F. a.* diken.–**hâr-i şütür** خار شتر deve dikeni.–**hâr-i üştür** خار اشتر *öncekine bk.*

[2]**hâr** خوار *F. s.* (*T. k. dili:* **hor**) 1 değersiz, önemsiz, aşağı, küçük görülen, değer verilmeyen (kimse), 2 az (nesne), 3 kolay (iş).

[3]**-hâr** خوار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 yiyen, 2 içen, çeken: *şir-hâr* "süt içen", *gam-hâr* "gamlı, sıkkın, üzüntülü", *mey-hâr* "şarap içen/çeken".

[4]**hâr (r)** حار *A. s.* sıcak.

harâ حری *A. s. bk.* **hari** حری.

hârâ خارا, **hâre** خاره *F. a.* 1 sert taş, 2 mermer, 3 sof gibi dalgalı, janjanlı bir tür kumaş.

harâb خراب *A. s.* eski, bakımsız, yıkılacak duruma gelmiş, yıkılmaya yüz tutmuş (yapı); *zıddı:* **ma'mûr** معمور.–**harâblık etmek** işemek.

harâbât خرابات *F. a.* 1 meyhane, 2 genelev.

harâbâtî خراباتی *F. a.* vaktini harabatta geçiren, bekri, sarhoş.

harâbe خرابه *A. a.* 1 yıkıntı, eski bina kalıntısı, ören, 2 *mec.* pek bakımsız, yıkıldı yıkılacak durumdaki ev.

harâbe-nişîn خرابه نشین *F. s.* yıkıntıda oturan, bir yıkıntıya sığınıp orada barınan, evsiz barksız, yersiz yurtsuz (kimse).

harâbezâr خرابه زار *F. a.* ören yeri, viranelik.

harâbî خرابی *F. a.* haraplık, yıkıldı yıkılacak durumda olma.

harâbiyyet خرابیت *T. a. yuk. m. bk.*

[1]**harâc** خراج *A. a.* Müslüman bir ülkede yaşayan gayrimüslimlerden alınan, askerlik bedeli yerindeki vergi.–**harâca kesmek/bağlamak** (birini) haraç ödemek zorunda bırakmak.

[2]**haraç** خراج *T. a.* bir malın müzayedeye çıkarılması, artırma yoluyla satılması.–**haraç mezat satmak** bir malı açık artırmayla satmak.

harâc-güzâr خراج گذار *F. s.* haraç veren (kimseler).

harâhır خراخر *A. ç. a.* hırıltılar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

harâid خرائد *A. ç. a.* delinmemiş inciler; *bk.* **harîde** خریده.

harâit خرائط *A. ç. a.* haritalar; *bk.* **harita** خریطه.

harâm حرام *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın buyruğuyla yasaklanmış (iş, eylem ve davranış), 2 dokunulması, yaklaşılması, girilmesi, konulmuş belli şart ve sınırların aşılması yasak olan, kutsal: *mescid-i harâm. a.* dinin koyduğu ölçülere göre yasaklanmış şey; *zıddı:* **halâl** حلال.

harâmî حرامی *F. s.* haram mala el uzatan kimse, hırsız, yol kesen, haydut.

harâret حرارت *A. a.* sıcaklık.

har-âs خراس *F. a.* çarkı hayvanla döndürülen değirmen.

harâtîn خراطین *A. a.* solucan.

harâzat حراضت *A. a. tıp* hastalığın iyileşmemesi, sürüp gitmesi.

harb حرب *A. a.* savaş, cenk.

harbân خربان *F. a.* eşekçi.

har-bat خربط *F. a.* iri kaz.

harbe حربه *A. a.* 1 kısa mızrak, cirit, 2 (*T. k. dili:* **harbi** حربی) tüfeğe barut doldurmaya yarayan metal çubuk.

harbele خربله *F. a.* su dolabı, bostan dolabı.

harbende خربنده *F. a.* (*T. h. dili:* **harmande**) eşek vb. hayvanlara bakan kimse, hayvan bakıcısı.

harbgâh حربگاه, **harbgeh** حربگه *F. a.* savaş alanı.

harbî حربی *F. a.* savaşçı, savaş eri.

harbüz خربز *F. a.* (*T. k. dili:* **karpuz**) 1 karpuz, 2 kavun.

harbüze خربزه *F. a. yuk. m. bk.*

harc خرج *A. a.* 1 elden çıkarma, 2 yok etme, giderme, 3 yapı işlerinde kullanılan kıvamlıca karışım, 4 ipekle/kaytanla yapılıp elbise üzerine/kenarlarına dikilen süslü şerit, 5 becerilebilecek iş, taşınabilecek yük, 6 parayı kullanma, belli ölçüde parayı elden çıkarma.–**harc etmek** para harcamak.–**harca sürmek** (birini) yok etmek, öldürmek, ortadan kaldırmak.–**harcı içinden çıkmak** ayrıca harcama yapmak gerekli olmamak.–**harcı olmak** işi olmak, yapabilmek, becerebilmek.–**harc-ı âlem** خرج عالم herkesin işine gelir, herkese yarar şey.–**harc-ı râh** خرج راه yol gideri, yolluk.

har-çeng خرچنگ *F. a.* yengeç: *h.-i leng* "aksak/topal yengeç".

hardel خردل *A. a.* (*T. k. dili:* **hardal**) bu adı taşıyan bitkinin tohumu. [Toz hâline getirildikten sonra sirkeyle karıştırılarak özellikle etle birlikte tat verici olarak kullanılır.]

hardele خردله *A. a.* hardal tanesi.

[1]**hâre** خاره *bk.* **hârâ** خارا.

[2]**hâre** خواره *F. a.* yiyecek, yemek, yiyinti.

harec حرج *A. a.* güçlük, ağırlık, sıkıntılı iş/uğraş.

hareke حرکه *A. a.* Arap asıllı eski alfabe ile yazılmış yazılarda kullanılan kısa ünlü işaretleri: üstün, esre, ötre.

hareket حرکت *A. a.* 1 deprenme, devinme, yer değiştirme, 2 kımıldanma, duruşunu değiştirme, bulunduğu durumdan/görünüşten farklı bir duruma/görünüşe geçme, 3 yola çıkma, yürüme, 4 iş, eylem, 5 davranış.

harem حرم *A. a.* 1 sınırlandırılmış alan, belli sınırlar içinde bulunan yer. [Bu gibi yerlerde kimi işlerin ve davranışların yapılması yasaktır, yani bu tür yerlerin kutsallıkları ve dokunulmazlıkları bulunmaktadır. Mekke ve Medine, özellikle Mekke'nin içi ve Kâbe için kullanılır.] 2 eski evlerde ve konaklarda kadınlara ayrılan yer, 3 hanım, zevce.

Haremeyn حرمین *A. a.* iki kutsal yer: Mekke ve Medine.

harem-serâ حرمسرا, **harem-serây** حرمسرای *F. a.* kadınlara ayrılmış süslü, güzel döşenmiş daire.

hares خرس *A. s.* dilsizlik.

harese حرسه *A. ç. a. bk.* **hâris** حارس.

harf حرف *A. a.* 1 *dilb.* bir dilin seslerini gösteren işaretlerden her biri, 2 söz, 3 *dilb.* kelimenin çekimsiz ve tek başına kullanılmaz türü, takı, 4 bir anlam yükletilen söylem, kapalı yolla dokunan söz.–**harf atmak** kapalı bir biçimde rahatsız edici söz söylemek, dokundurmak.

harf-endâz حرف انداز *F. s.* söz atan (kimse).

hargâh خرگاه, **hargeh** خرگه *F. a.* büyük çadır, otak.–**hargâh-ı mâh** خرگاه ماه ay ağılı.

hargele خرگله *F. a.* 1 eşek/at sürüsü, 2 huysuz binek atı, 3 edep erkân nedir bilmez, terbiyesiz kimse.

har-gûş خرگوش *A. a.* eşek kulaklı, yani: tavşan: *hâb-ı hargûş* "tavşan uykusu, çıt çıksa uyanacak kadar hafif uyku".

hârhâr خارخار *F. a.* iç acısı, insanın içini tırmalayan/kemiren şey, dert, elem, keder.

harhışe خرخشه *F. a.* (*T. k. dili:* **kargaşa** قارغاشه) gürültü, patırdı, karışıklık.

¹hârık حارق *A. s.* yakıcı (nesne).

²hârık خارق *A. s.* yırtan, yaran, parçalayan. [Bu anlamıyla tek başına kullanılmaz, "olağanüstü" anlamındaki **hârık-ı âde, hâriku'l-âde** sözlerinde geçer.]

hârıka حارقه *A. a.* od, ateş.

hari حری *A. s.* yakışır, yaraşır, yerinde.

harib خرب *A. s.* 1 ıssız, 2 dümdüz olmuş.

hârib هارب *A. s.* korkudan kaçan (kimse).

hâric ez-imkân خارج از امکان *F. s.* imkân dışı.

hâric ez-memleket خارج از مملکت *F. a.* devletler hukukuna göre gerçekte bir ülkedeyken başka bir ülkede sayılmak.

hâric خارج *A. s.* bir şeyin dışarısında bulunan, dış, dışarı. *a.* 1 bir şeyin dış yanı, dışarısı, 2 yabancı ülke.–**hâric-i kısmet** خارج قسمت *mat.* bölme işleminde bölünen sayının içindeki bölen sayının adedini gösteren sayı.

hâricen خارجاً *A. z.* dışarıdan.

hârici خارجی *F. s.* 1 dışarıya/dış yana ait, dışarıyla/dış yanla ilgili ve bağlantılı; *zıddı:* **dâhili** داخلی, 2 yabancı ülkelerle olan ilişkilerle bağlantılı, 3 Hz. Ali'ye karşı çıkıp başkaldıranların yoluna uyan (kimse).

haride خریده *A. a.* 1 evlenmemiş kız, kız oğlan kız, bakire, 2 delinmemiş inci.

¹harif حریف *A. a.* 1 meslektaş, bir işte çalışanların/bir sanatla uğraşanların her biri, 2 dost, yakın arkadaş, 3 tanımadık kimse, sıradan biri. [Bu anlamda hor görme, küçük sayma anlatımı vardır.]

²harif خریف *A. a.* güz, sonbahar.

harifân حریفان *F. ç. a.* arkadaşlar, birbirini seven/birbiriyle düşüp kalkan kimseler, yoldaşlar: *h.-ı meclis-i iş* "yaşama/hoşça vakit geçirme meclisinin arkadaşları"; *bk.* **¹harif** حریف.

harifâne حریفانه *T. z.* (*h. dili:* **refene** رفنه) esnafça, yani: topluca eğlenmeye giden esnaf gibi her biri masrafa katılıp payına düşeni vererek. *a.* bir esnaf takımı/bir arkadaş topluluğu tarafından masrafı ortaklaşa karşılanarak düzenlenen yemek/yemekli kır gezisi.

harik حریق *A. a.* yangın.–**harik olmak** yanmak.

hârika خارقه *A. a.* olağan dışı, görülmedik şey.

¹harîm حریم *A. a.* 1 yabancının girmesi yasak olan, korunmuş ve saygı duyulması gereken yer, 2 harem, harem dairesi, 3 dokunulmaz şey.

²harîm خریم *A. a.* 1 olan biten karşısında kayıtsız davranan/kalan, bir şeyi umursamayan (kimse), 2 yol yordam bilmez, usul erkân tanımaz (kimse).

harîme حریمه *A. a.* kişinin dilediği gibi kullanabilme hakkı bulunan mal.

harir حریر *A. a.* ipek. *s.* ateşli, kızgın.

harîrî حریری *F. s.* ipekli, ipekten yapılmış (giysi vb.).

hâris حارس *A. a.* bekçi, gözcü, bakıcı, koruyucu, görüp gözetici (kimse).

¹hâris حارث *A. a.* ekinci, tahıl yetiştiren, çiftçi.

²hâris حارس *A. a.* bekçi, gözcü, koruyucu, gözeten/gözetici, görüp gözetleyici kimse.

haris حریص *A. s.* aşırı istekli, çok düşkün, hırslı (kimse).

hâristân خارستان *F. a. yuk. m. bk.*

hâriş خارش *F. a.* kaşıma, kaşınma.

harita خریطه *A. a.* (< Grekçe) 1 bir ülkenin/bir yerin coğrafi durum ve özelliklerini gösteren çizim/resim, 2 meşin

kese/torba, dağarcık.–**harita-i mücesseme** خریطهٔ مجسمه kabartma harita.–**haritatü's-semâ'** خریطة السماء gök haritası, yıldızların gökteki yerlerini ve konumlarını gösteren harita.

¹hark حرق *A. a.* (-i) yakma.

²hark خرق *A. a.* yarma, yırtma.

har-kürre خرکره *F. a.* eşek yavrusu, sıpa, goduk.

harmen, hırmen خرمن *F. a.* (*T. k. dili:* **harman** خارمان) 1 tanelerini ayırmak için düvenle ezilmek üzere biçilmiş buğdayın yığıldığı yer, 2 başaklı buğday saplarının düvenle ezilerek tanelerin ayrılması işi.

harmühre خرمهره *F. a.* "katırboncuğu" denilen bir tür deniz canlısının kabuğu. [Çoklukla yük hayvanları için yapılan başlıkların kenarlarına mavi boncukla birlikte dikerler.]

harnûb خرنوب *A. a.* keçiboynuzu.

hâr-püşt خارپشت *F. a.* kirpi.

harrâka حراقه *A. a.* yakıcı/yanıcı maddelerle donatılmış savaş gemisi.

harrâs حراث *A. a.* çiftçi, ekinci.

harri حری *A. s.* yaraşır, uygun, yerinde.

harşef حرشف *A. a.* 1 balık pulu, 2 enginar.

hart خرط *A. a.* ağacın dallarından yapraklarını sıyırma/ağaç dallarının kabuğunu soyma.–**hart-ı katâd** خرط قتاد "dalları dikenli bir tür ağaç" anlamındaki **katâd**'ın yapraklarını sıyırma. [Başarılması güç ve eziyetli iş hakkında kullanılır.]

hartût خرتوت *F. a.* iri, tatsız kara dut, eşek dutu.

Hârûn هارون *A. a.* 1 Hz. Musa'nın abisi olan peygamberin adı, 2 Abbasi halifelerinden birinin adı, Hârûnü'rreşîd.

harûn حرون *A. s.* (*T. k. dili:* **harın** هارین) huysuz, kasılıp yürümeyen (at).

harûr, hurûr حرور *A. a.* 1 yakıcı sıcaklık, yüksek ısı, 2 *fiz.* sıcaklığın asıl ölçüm değeri, ısı birimi, kalori.

Hârût هاروت *A. a.* *Kur'an*'da adı geçen bir melek. [**Mârût** ile birlikte yaşadıkları macera *Kur'an*'da anlatılmıştır.]

harvâr خروار *F. a.* 1 bir eşek yükü ağırlık, 2 bazı yük hayvanlarına göre değişen ölçüde ağırlık, 3 180 okkalık ağırlık.

hârzâr خارزار *F. a.* dikenlik, çalılık.

¹has(s) حث *A. a.* (birini) ayartma, (birini) (bir şeyi yapması için) kışkırtma, dürtükleme. [Tek başına kullanılmaz, daha çok "kışkırtma, hırslandırma" anlamındaki **ıgrâ** اغرا ile birlikte bağlam öbeği içinde yer alır.]

²has خس *F. a.* 1 bir işe yaramayan ot, ot parçası, çöp. Daha çok "çer çöp" anlamındaki **has ü hâşâk** ve "çalı çırpı" anlamındaki **hâr ü has** bağlam öbeklerinde kullanılmıştır, 2 *mec.* değersiz, alçak, soysuz kimse.

¹hâs(s) حاس *A. s.* duyan, duyularıyla algılayan (kimse).

²hâs خاص *A. s.* 1 özel: *ism-i hâs* "özel ad", 2 seçkin, (-e) özgü, ... için seçilmiş/ayrılmış: *hâs âhur* "hükümdara özgü atların tutulduğu yer", *hadîka-i hâs* "saray bahçesi, has bahçe", 3 sıradan olmayan, seçkin, ileri gelen (kimse); *zıddı:* **âm(m)** عام, 4 karışık ve katışık olmayan, katışıksız, 5 çok iyi, pek güzel, seçme, 6 (kumaş için) renksiz, beyaz.–**hâs ender-hâs** son derecede benzersiz ve eşsiz.

hasâ حصا *A. a.* sayı, adet.

hâsa خاصه *T. a.* 1 bir tür patiska, 2 bir tür ipekli kumaş.

hasâd حصاد *A. a.* ekin biçme, ürün kaldırma.

hasâdet حسادت *A. a.* kıskançlık.

hasâfet حصافت *A. a.* görüş ve düşüncesi sağlam, akıllı, işbilir olma.

hâsağî خاصکی *F. a.* (*T. k. dili:* **haseki**) 1 sultan saraylarında gözde bir hizmetli sınıfından olan kıdemli kimse,

2 bostancı ocağının küçük rütbeli subaylarının taşıdığı unvan, 3 saray cariyeleri arasında bir sınıf.

hasâıs خصائص *A. ç. a.* nitelikler, özellikler, hâller; *bk.* **hasisa** خصيصه.

hasâil خصائل *A. ç. a.* huylar, yaradılıştan gelen özellikler; *bk.* **haslet** خصلت.

hasâis خسائس *A. ç. a.* kötü huylar; *bk.* **hasise** خسيسه.

hasânet حصانت *A. a.* (bir bina/yer) ele geçirilemeyecek derecede güçlü, dayanıklı ve sarp olma.

hasar حصر *A. a.* 1 bir üzüntü ve sıkıntı sebebiyle içi daralma, 2 güçlükle konuşma, söz söylemekte yetersiz olma, 3 *Kur'an* okurken ilerisini unutup tutulma, 4 susma.–**hasar olmak** dili: tutulmak, tutulup kalmak.

hasâr خسار, **hasâret** خسارت *A. a.* kayıp, zarar.

hasâret خثارت *A. a.* sıvı madde koyulaşıp katılaşma.

hasâsat خصاصت, **hasâsa** خصاصه *A. a.* yoksulluk, züğürtlük.

hasâset خساست *A. a.* 1 (at vb. için) çiğneyip avunacağı ölçüde yem, bir parça saman ve ot, 2 az ve değersiz mal, 3 bayağılık, alçaklık.

hasât حصات *A. a.* çakıllık, çakıl taşlarıyla dolu yer.

hasb حسب *A. takı* göre, gereğince, yönünden, yüzünden, -diği için: *hasbe'l-ıktizâ* gerektiği/gerekli olduğu için", *hasbe'l-beşeriyye* insanlık icabı, insan olmanın gerektirdiği yolda", *hasbe'l-lüzûm* "gerek duyulduğu için", *hasbe'l-mevsim* "mevsim gereğince".–**hasb-ı hâl** حسب حال 1) birine durumunu anlatarak kendisinden görüş sorma, danışma, 2) dostça söyleşme, başına geleni yana yakıla anlatma, içini dökme.–**hasbıhâlini söylemek** hâlini içtenlikle dile getirmek, içini dökmek.

hasbe حصبه *A. a.* 1 kızamık, 2 yaramaz çocuk.

hasbi حسبى *T. s.* karşılık beklemeden, içten gelerek, gönüllü olarak, Allah rızası için olan/yapılan.

[1]**haseb** حسب *A. a.* değer, insanın öz olarak taşıdığı/kendi başına olmaktan doğan değer; *zıddı:* **neseb** نسب.

[2]**haseb** حسب *A. a.* sayma, görme, bulma, farz etme, itibara alma. [Arapça sözlerde **bi-** takısıyla birlikte Türkçe'nin **-ce** eki ile **göre, için** takılarına karşılık gelir: *bi-hasebi'l-istitâa* "gücü yettiğince", *bi-hasebi'l-ıktizâ* "gerektiği/gerekli olduğu için", *bi-hasebi'l-i'râb* "(Arapça'da) çekim hâllerine göre, çekim hâlleri bakımından".]

hased حسد *A. a.* çekememezlik, kıskançlık, başkasının eriştiği varlık ve mutluluğu çok görme, çekememe, onu kendi için isteme.

hasede حسده *A. ç. a.* kıskançlar; *bk.* **hâsid** حاسد.

hasek حسك *A. a.* 1 koyunların postuna yapışan dikenli bir bitki, 2 "demir dikeni" dedikleri, üç köşeli, diken biçiminde bir savaş gereci.

hasen حسن *A. s.* güzel.–**hasenü'l-vech** حسن الوجه güzel yüzlü (kimse).

hasenât حسنات *A. ç. a.* iyilikler, iyi ve yararlı işler; *zıddı:* **seyyiât** سيئات.

hasene حسنه *A. a.* iyilik, iyi ve yararlı iş; *zıddı:* **seyyie** سيئه.

hasf خسف *A. a.* çökme, yere batma.–**hasf olmak** çökmek, yere batmak.

hâsıb حاصب *A. a.* tozu toprağı göğe savuran şiddetli yel, kasırga.

hâsıd حاصد *A. a.* ekin biçici, orakçı.

hasıl حصيل, **kasıl** قصيل *T. a.* (< *A.* **hâsıl** حاصل) hayvanlara yeşil yedirilen arpa ekini.

hâsıl حاصل *A. s.* 1 olan, beliren, ortaya çıkan, ele geçen, 2 biten, yerden çıkan, 3 sonuç yerinde olan, elde edilen, kazanılan. *a.* 1 ele geçen, elde edilen nesne, ürün, 2 *mat.* dört işlemde alınan sonuç. *z.* kısaca, özetle.–**hâsıl etmek** kazanmak.–**hâsıl olmak** 1) elde edilmek, kazanılmak, 2) işe yaramak, sonuç alınmak.–**hâsılı tahsil etmek** boşuna yorulmak.–**hâsıl-ı kelâm** حاصل كلام sözün kısası, kısacası, sonuç olarak, elhasıl.

hâsılât حاصلات *A. ç. a.* bir nesneden/bir işten elde edilen yararlar, kazançlar, gelirler, ürünler; *bk.* **hâsıl** حاصل.

hâsılı حاصلى *T. z.* sözün kısası, kısacası.

hâsın حاصن, (*dişili:* **hâsıne** حاصنه) *A. s.* iffetli, kendini sakınan (kadın).

hâsır حاصر *A. s.* (-i) ortaya alan, (-in) çevresini kuşatan (nesne).

hâsıyyet خاصيت *A. a.* nitelik, belirleyici ve ayırıcı özellik.

hasi خصى *A. s.* 1 kısırlaştırılmış, erkekliği giderilmiş, enenmiş erkek, hadım, 2 hayaları çıkarılarak/burularak iğdiş edilmiş hayvan.

[1]**hasib** حسيب *A. s.* soylu, soydan gelen değerleri taşıyan (kimse).

[2]**hasib** خصيب *A. s.* 1 her şeyin bol ve ucuz olduğu zengin, varlıklı (yer/ülke), 2 hayırsever, yedirip içirmeyi seven, iyilikçi (kimse).

hâsid حاسد *A. s.* kıskanç, başkalarının varlık ve kazançlarını yitirmesini isteyen (kimse).

hasif حصيف *A. s.* akıllı, görüş ve düşüncesi sağlam, işbilir (kimse).

hâsim حاسم *A. s.* bitirici, sonuçlandırıcı, sona erdirici, çözücü, çözümleyici, hükme bağlayıcı.

hasim خصيم *A. s.* (birine) düşmanlık besleyen (kimse). *a.* birbirine düşman olan iki taraftan her biri.

hasin حصين *A. s.* sağlam, dayanıklı, alınması ve ele geçirilmesi güç, sarp (yer).

[1]**hasir** حسير *A. s.* 1 feri gitmiş, görme gücü azalmış (göz), 2 özlem çeken (kimse).

[2]**hasir** خسير *A. s.* kayba uğrayan, zarar gören (kimse).

[3]**hasîr** حصير *A. a.* dili: tutulan, söz söylerken tutulup kalan (kimse).

[4]**hasîr** حصير *A. a.* sazdan örme yaygı.

[1]**hâsir** حاسر *A. s.* 1 özleyen, hasret çeken, istediğini elde edemeyen (kimse), 2 kendini savunmaya güç yetiremeyen (kimse).

[2]**hâsir** خاسر *A. a.* ve *s.* kayba uğrayan, zarar eden.

hasis خسيس *A. s.* 1 cimri, 2 aşağı, bayağı, âdi, değersiz (kimse).

hasisa خصيصه *A. a.* bir şey için belirleyici nitelik, bir şeye özgü özellik, bir şeyde görülen özel durum.

hasise خسيسه *A. a.* kötü huy: *h.-i hodbini* "bencillik huyu".

haslet خصلت *A. a.* kişinin yaradılışında olan nitelik, huy, tabiat.

[1]**hasm** حسم *A. a.* 1 kesme, kesip atma, son verme, kesin şekilde bitirme, 2 önleme, engelleme.–**hasm eylemek** (-in) önünü kesmek, önlemek, engellemek.

[2]**hasm** خصم *A. a.* 1 (*T. k. dili:* **hasım**) düşman, yağı, 2 karşı taraf, çekişilen kimse, rakip.

hasmâne خصمانه *F. s.* ve *z.* düşmanca, düşmancasına.

hasmen حسماً *A. z.* kesin hükme bağlayıp bitirmek suretiyle.

hasnâ' حسناء, **hasnâ** حسنا *A. s.* güzel kız/kadın.

has-pûş خس پوش *F. a.* ve *s.* hileci, ikiyüzlü, yalancı.

hasr حصر *A. a.* 1 (-in) etrafını çevirme, (-i) kuşatma, 2 (-e) özgü kılma, (-e) ayırma, (-i) bir nokta üzerine çevirme/bir şey üzerinden ayırmama: *hasr-i nazar* "bakışı bir nokta üzerine çevirip gözü ayırmama", 3 söz söylerken tutulup

kalma.–**hasr olmak** dili: tutulmak, tutulup kalmak.–**hasr olunmak** (-e) özgü kılınmak, (-e) ayrılmak.

hasret حسرت *A. a.* elden çıkmış olan/elde edilmesi istenmiş olan şeylerden ötürü duyulan aşırı arzu yüzünden ortaya çıkan yazıklanma, özlem.

hasret-keş حسرتکش *F. s.* hasret çeken (kimse).

hasret-zede حسرتزده *F. s.* hasrete düşmüş/uğramış (kimse).

¹**hâssa** خاصه *A. a.* (**asâkir-i hâssa**'dan kısaltma olarak) hükümdara özgü silahlı güç.

²**hâssa** خاصه *A. a.* bir şeye özgü nitelik.

hassâd حصاد *A. a.* ekin biçici/biçen kimse.

hassâs حساس *A. a.* 1 duygularını algılama yönü güçlü, 2 çok duygulu, çabuk duygulanan, içli, 3 çabuk etkilenen, hemen tepki veren, kırılgan.

hâssaten خاصةً *A. z.* ayrı olarak, özellikle, bilhassa.

hâsse *A. a.* 1 duyma gücü, duyu, 2 beş duyudan biri: *hâsse-i rü'yet* "görme duyusu".

hâssu'l-hâs خاص الخاص *A. s.* en has, en seçkin.

haste خسته *F. s.* (*T. k. dili:* **hasta**) 1 sağlığı yerinde olmayan, keyifsiz, sayrı, 2 yaralı, incinmiş: *dil-haste* "gönlü yaralı". –**hasta olmak/düşmek** hastalanmak, bir hastalığa yakalanmak.

¹**hâste** خاسته *F. s.* ayağa kalkmış, dikilmiş (kimse/nesne): *nev-hâste* "yetişkin genç, delikanlı".

²**hâste** خواسته *F. s.* 1 istenilen, istenmiş, 2 mal mülk.

hastegi خستگی *F. a.* hastalık.

hâstgâr خواستگار *F. s.* isteyen, isteyici (kimse).

hâstgâri خواستگاری *F. a.* isteyicilik.

hasûd حسود *A. s.* kıskanç (kimse).

hasûr حصور *A. s.* 1 sıkıntıdan içi daralan (kimse), 2 sırrını saklayan (kimse), 3 nefsini yenme yolunda olmakla evliliğe ve kadınlarla birlikte olmaya ilgi duymayan/göstermeyen (kimse).

haşâ حشا *A. a.* 1 iç organı, 2 bağırsak.

haşa خاشه *T. a.* (< *A.* **gâşiye** غاشیه) eyer örtüsü.

hâşâ حاشا *A. ünl.* "aslâ, hiçbir zamanda ve biçimde" anlatımıyla karşı çıkış ve reddediş bildirir. [Şiirde **hâşâ ki** gibi de kullanılmıştır.]

hâşâk خاشاك *F. a.* çalı çırpı, çer çöp. [Daha çok anlamdaşı olan **has** خس ile birlikte **has ü hâşâk** bağlam öbeğinde geçer.]

hâşe حاشه *F. ünl.* hiçbir zamanda ve hiçbir şekilde; *bk.* **hâşâ** حاشا.

hâşe li'llâh حاشلله *A. z.* Allah göstermesin, olmaya; hiçbir durumda ve biçimde, aslâ.

haşeb خشب *A. a.* kerestelik kuru ağaç.

haşebe خشبه *A. a.* ağaç/odun parçası.

haşeb-pâre خشب پاره *F. a.* ağaç parçası.

haşel حشل *A. a.* kötü, düşük, değersiz ve bayağı olma.

haşem حشم *A. a.* mevki ve makam sahibi birinin yanında bulunanlar, görevliler, yardımcılar, adamlar.

haşerât حشرات *A. ç. a.* haşereler; *bk.* **haşere** حشره.

haşere حشره *A. a.* küçük böcekler; örümcek, karınca, akrep, kertenkele, fare, yılan gibi rahatsız edici zararlı hayvanlar.

haşhâş خشخاش *A. a.* kapsüllerinden afyon elde edilen bitki.

hâşi' خاشع *A. s.* kendini alçak gösteren, alçak gönüllü (kimse).

hâşi'an خاشعاً *A. z.* alçak gönüllülükle, gönülden bağlılık ve saygı içinde boyun eğerek.

haşin خشن, **haşin** خشین *A. s.* katı, kaba, sert.

haşin-câme خشن جامه *F. s.* kaba giysili (kimse).

hâşir حاشر *A. s.* toplayıcı, bir araya getirici.

haşiş حشیش *A. a.* 1 kuru ot, 2 esrar.

hâşiye حاشیه *A. a.* 1 kenar, pervaz, 2 kitap/mektup kenarına yazılan açıklama, 3 bir kitapla ilgili olarak açıklama yollu yazılan kitap.

haşl حشل *A. a.* her şeyin kötüsü, değersizi, bayağısı.

haşmet حشمت *A. a.* göz kamaştırıcı büyüklük.

haşr حشر *A. a.* (*T. k. dili:* **haşir**) 1 bir yerde toplama, bir araya getirme, 2 (Yüce Tanrı) kıyamet gününde bütün ölüleri diriltip hesap sormak üzere bir yere toplama.–**haşr etmek/eylemek** bir araya getirmek, biriktirmek, doldurmak.

haşr ender-haşr حشر اندر حشر *T. a.* aşırı/mahşer gibi kalabalık.

haşr ü neşr حشر و نشر *T. a.* mahşer günü ölülerin toplanıp dağılmaları.–**haşr ü neşr olmak** uğraşmak, uğraşıp durmak, ne yapabiliyorsa yapmak.

haşrece حشرجه *A. a.* son nefesini vermekte olan hastanın çıkardığı hırıltılı ses.

haşşâş حشاش *A. a.* uyuşturucu madde kullanan, afyon çeken/yutan, hapçı.

haşv حشو *A. a. ed.* sözde asıl anlamı bozan fazlalık; gereksiz, doldurma söz.

haşviyyât حشویات *T. a.* anlam bütünlüğü açısından gereksiz sözler.

haşyet خشیت *A. a.* saygıyla karışık korku, büyüklük ve ululuk karşısında duyulan saygılı ürküntü.

¹**hat(t)** حط *A. a.* 1 bir nesneyi yukarıdan aşağıya indirme, 2 (fiyatlar) inme, düşme, 3 (pabuççu ve saraçlar) "mıhta" denilen aletle deriye cilâ verme.

²**hat(t)** خط *A. a.* 1 çizgi: *h.-ı münhani* "eğri çizgi", 2 yazı, 3 yol, 4 aracı, vasıta, 5 sıra, saf, 6 yeni çıkmaya başlamış sakal.–**hatt-ı dest** خط دست el yazısı. –**hatt-ı gubâr** خط غبار toz kadar, yani son derecede küçük harflerle yazılan yazı.–**hatt-ı hânâ** خط خوانا kekelemeden okunur yazı.–**hatt-ı hareket** خط حرکت bir memur/memuriyet için belirlenmiş, onun dışına çıkmaması istenen görev alanı, görev sınırı.–**hatt-ı hudûd** خط حدود iki devletin toprakları arasındaki sınır çizgisi.–**hatt-ı hümâyûn** خط همایون üst yanına hükümdarın tuğrası çekilmiş hükümdar buyruğu, buyrultu.–**hatt-ı istivâ** خط استوا Ekvator.–**hatt-ı nev** خط نو, **hatt-ı nev-hîz** خط نوخیز yeni görünmeye başlamış sakal.–**hat u hâl** خط و خال yeni bitmiş sakal ve ben.

hata' خطأ *A. a.* yanılma.

hatâ' خطاء, **hatâ** خطا *A. a.* 1 yanlış, 2 bilmeyerek işlenen kötü sonuçlu iş, suç, kusur, kabahat.

hatab حطب *A. a.* odun.

hatâ-bahş خطا بخش *F. s.* suç/günah bağışlayıcı (kimse/Tanrı).

hatâ'en خطأً *A. z.* yanılarak, yanılma yoluyla.

hatâkâr خطاکار *F. s.* suç/günah işleyen, yanlış yapan (kimse).

hatâ-pûş خطا پوش *F. s.* suç/suçu örten, işlenen suçu yüze vurmayan kimse (Tanrı).

hatar خطر *A. a.* tehlike. [Çoklukla "korku" anlamındaki **havf** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *havf ü hatar*.]

hatarât خطرات *A. ç. a. bk.* **hatre** خطره.

hatarnâk خطرناك *F. s.* tehlikeli.

hatavât, hutuvât خطوات *A. ç. a.* adımlar; *bk.* **hatve** خطوه.–**hutuvâtü'ş- şeytân** خطوات الشيطان şeytanın yolu, şeytanın gittiği yol, sapkınlık yolu.

hat-âver خط آور *F. s.* sakalı çıkmış olan (genç).

hatâyâ خطایا *A. ç. a.* günahlar, suçlar; *bk.* **hatie** خطیئه. [Bu çoklu biçim dilimizde

hatâ خطا'nın çoklusu yerine kullanılmıştır.]

hâtem خاتم *A. a.* 1 mühür, özellikle mühürlü yüzük, 2 son, en son, sonuncu: *hâtemü'l-enbiyâ* "nebilerin sonuncusu, yani: Hz. Muhammed".

Hâtem, Hâtim حاتم *A. a.* Arap kabileleri arasında cömertliğiyle ün kazanmış kişi. [Kabilesine nisbetle daha çok **Hâtem-i Tâî** diye geçer.]

Hâtemâne حاتمانه *F. s.* ve *z.* Hâtemcesine, Hâtem'e yaraşır yolda/biçimde.

hatemât ختمات *A. ç. a.* hatimler; *bk.* **hatme** ختمه.

Hâtemî حاتمى *F. s.* Hâtem gibi, Hâtem'i akla getirecek/Hâtem'le ilgili görülecek olan (iş/davranış).

haten ختن *A. a.* damat.

hatene ختنه *A. a.* damadın annesi, kayın ana, kaynana.

¹hatf حتف *A. a.* ölüm.

²hatf خطف *A. a.* 1 (-i) kapma, (-i) kapıp alma, 2 (şimşek) gözü kamaştırma.

hâtıb حاطب *A. s.* 1 odun toplayan (kimse), 2 iyiyi kötüden ayıramayan (kimse).–**hâtıb-i leyl** حاطب ليل ne konuştuğunu bilmeyen, saçma sapan konuşan kimse.–**hâtıbü'l-leyl** حاطب الليل *öncekine bk.*

hâtıf خاطف *A. s.* göz kamaştırıcı (nesne). [Çoklukla "şimşek" anlamındaki **bark** için niteleyici olarak kullanılır: *bark-ı hâtıf* "göz kamaştırıcı şimşek".]

hâtır خاطر *A. a.* 1 gönül, 2 zihin, akıl, 3 düşünce, fikir.

hâtıre خاطره *A. a.* (*T. k. dili:* **hâtıra**) 1 insanın içine doğan şey; düşünce, görüş, anlam, kuruntu gibi insanın zihninde ve gönlünde doğup dolanan iyi/kötü, madde ve zaman boyutu olmayan gerçeklik, 2 unutulmayan, akılda kalan şey.

hâtır-hâh خاطر خواه *F. s.* gönlün istediği gibi olan (nesne/durum/sonuç vb.).

hâtır-mânde خاطر مانده *F. s.* hatırı kalmış, gücenmiş, kırılmış (kimse).

hâtır-nişân خاطر نشان *F. s.* hatırda kalan, gönülde yer eden, unutulmayan (şey).

hâtır-nüvâz خاطر نواز *F. s.* gönül okşayan (kimse/söz/davranış).

hâtır-şinâs خاطر شناس *F. s.* hatır gözeten, kimsenin gönlünü kırmayan, kimseyi incitmeyen (kimse).

hâtî خاطى *A. s.* yanıltıcı, yanlışa yöneltici (söz/davranış/eylem vb.).

hatiât خطيآت *A. ç. a. bk.* **hatie** خطيه.

hatib خطيب *A. a.* 1 cuma ve bayram namazlarında minbere çıkarak hutbe okuyan cami görevlisi, 2 bir topluluk karşısında konuşan kimse.

hatibe حطبه *A. a.* 1 odunluk, 2 ağaçlık, ormanlık.

hati'e خطيئه *A. a.* (*T.* **hatıyye** خطيه) 1 yanlış, yanılgı, 2 suç, kabahat, günah, kötü karşılığı olan iş/eylem, 3 bilerek ve isteyerek işlenen günah, 4 her nesnenin birazı.

hâtif هاتف *A. s.* 1 seslenen, çağıran, bağıran (kimse), 2 bilinmezlik âleminden kulağa gelen (ses): *sadâyi hâtif* "bilinmezlik âleminden işitilen ses".

Hatim حطيم *A. a.* Kâbe'nin kuzey yanında yer alan taş duvar.

hâtim خاتم *A. s.* 1 mühürleyen, mühürleyici (kimse), 2 bitiren: *hâtimi Kur'ân* "Kur'ân'ı okuyup bitiren kimse".

hâtime خاتمه *A. a.* 1 son, 2 bir kitabın girişi ile asıl metnini oluşturan bölümlerinden sonra özet mahiyetinde sonuna konan yazı; özet, sonuç; *zıddı:* **mukaddime** مقدمه, **fâtiha** فاتحه.

hâtime-keş خاتمه كش *F. s.* sona erdirici, son verici (kimse).

¹hatîr ختير *A. a.* dolandırıcı, dubaracı, aldatıcı (kimse).

²hatîr خطير *A. a.* 1 yüksek, yüksek dereceli, anlı şanlı, değerli, şerefli (kimse), 2 önemli, gerekli, yapılmazsa olmaz: *emr-i hatîr* "önemli, yapılması kaçınılmaz iş".

hatîre خطيره *T. a.* duvarla/çitle çevrelenmiş mezarlık. [Eski metinlerde **hazîre** حظيره yerine bu şekilde yazılmış olarak geçer.]

¹hatl ختل *A. a.* aldatma, kandırma.

²hatl ختل *F. a.* Bedahşan'da iyi atlar yetişen bölge.

³hatl هطل *A. a.* 1 ardı ardına, bölük bölük iri taneli yağmur yağma, 2 sürekli yağan zayıf yağmur.

⁴hatl خطل *A. a.* çok ve yalan yanlış söz.

hatm ختم *A. a.* 1 mühürleme, mühür basma, 2 bitirme.–**hatm etmek** (-i) bitirmek.–**hatm-i kelâm eylemek** sözü bitirmek, son vermek.

hatme ختمه *A. a.* bir kitabı bir kez baştan aşağı okuyup bitirme.

hatmî خطمى *A. a.* çeşitli renklerde çiçekleri olan bir tür çiçek.

hatn ختن *A. a.* (çocuğu) sünnet etme, sünnet merasimini yerine getirme.

hatre خطره *A. a.* 1 düşünce, fikir, özellikle doğru yola ve Tanrı sevgisine çağıran, kendiliğinden gelen karşı durulamaz çağrı, 2 deliliğe uğrama, aklını yitirme.

hattâ حتى *A. bağl.* 1 bile, ayrıca, üstelik, 2 (-e) kadar.

hattâb حطاب *A. a.* oduncu.

hattân ختان *A. a.* mesleği sünnetçilik olan kimse, sünnetçi.

hattâr ختار *A. s.* işi gücü hile yapmak, onu bunu aldatmak olan (kimse).

hattât خطاط *A. a.* güzel yazı ustası/sanatçısı.

hatt-ı dest خط دست *F. a.* el yazısı.

hatt-ı hümâyûn خط همايون *F. a.* üst yanına hükümdarın tuğrası çekilmiş hükümdar buyruğu, buyrultu.

hatt-ı istivâ خط استوا *F. a.* Ekvator.

hatt-ı nev خط نو *F. a.* yeni görünmeye başlayan sakal.

hatt-ı nev-hîz خط نو خيز *F. a. yuk. m. bk.*

hat u hâl خط و خال *F. a.* yeni bitmiş sakal ve ben.

hâtûn خاتون *F. a.* kadın.–**hâtûn-u cennet** خاتون جنت Hz. Peygamber'in kızı ve Hz. Ali'nin eşi olan Hz. Fatma.–**hâtûn-u kıyâmet** خاتون قيامت *öncekine bk.*

hatûr ختور *A. s.* çok yalancı ve dolandırıcı, pek sahtekâr (kimse) *krş.* **hattâr** ختار.

hatve خطوه *A. a.* iki ayak arasındaki açıklık, adım.

hatve-endâz خطوه انداز *F. s.* adım atıcı/atan, yola çıkan, yürüyen, (kimse).

hatve-şümâr خطوه شمار *F. s.* adım sayıcı (kimse).

havâcib حواجب *A. ç. a.* hâcibler; *bk.* **hâcib** حاجب.

havâdis حوادث *A. ç. a.* hadiseler, oluşlar, olagelen iyi ve kötü şeyler; *bk.* **hâdise** حادثه. [Daha çok tekli anlamda kullanılır.]

havâfir حوافر *A. ç. a.* hayvan tırnakları; *bk.* **hâfir** حافر.

havâkîn خواقين *A. ç. a.* Türk hükümdarları, hakanlar; *bk.* **hâkân** خاقان.

havâle حواله *A. a.* 1 (bir şeyi/işi) (birine) ısmarlama, (bir işi) (birinin) sorumluluğuna bırakma, üzerine yükleme/yıkma, 2 sallama, saldırma, savurma, vurma, 3 bir alacağın ödenmesini üçüncü kişiye devretme, 4 bir resmî yazıyı ilgili olduğu yere gönderme, bunun için yazının bir köşesine kayıt düşme, 5 engel, perde, çit, duvar, 6 daha yüksekte olup diğer bina/kale/savunma yerini yukarıdan gören ve içine bakan bina/kale/savunma yeri, 7 gebelerde, daha çok da çocuklarda görülen bir hastalık, 8 dadanıcı, musallat olucu şey.–**havâle etmek** (bir işi/şeyi) birine ısmarlamak.

havâli حوالى *A. ç. a.* bir bölgenin çevresindeki yerler, yöreler, köşeler bucaklar; *bk.* **havl** حول.

havânık خوانق *A. ç. a.* tekkeler; *bk.* **hânkâh** خانقاه.

havânît حوانيت *A. ç. a.* dükkânlar/meyhaneler; *bk.* **hânût** حانوت.

havârık خوارق *A. ç. a.* harikalar; *bk.* **hârika** خارقه.

havârî حوارى *F. a.* 1 yardımcı, 2 yakın, arkadaş, yoldaş, dost, 3 koruyucu, arka çıkıcı kimse.

havâric خوارج *A. ç. a.* Hâriciler, Hz. Ali'ye karşı çıkıp başkaldıranlar; *bk.* **hârici** خارجى.

havâriyyûn حواريون *A. ç. a.* havariler, Hz. İsa'nın on iki yakını/yardımcısı/yoldaşı; *bk.* حوارى **havârî**.

[1]**havâs(s)** حواس *A. ç. a.* duyular; *bk.* **hâsse** حاسه.

[2]**havâs(s)** خواص *A. ç. a.* 1 etkiler, tesirler; *bk.* **hâssa** خاصه, 2 kimi hastalıklara manevi etkide bulunup iyileştirsin diye okunan dualar ve yapılan muskalar.

havâsıb حواصب *A. ç. a.* şiddetli yeller, kasırgalar; *bk.* **hâsıb** حاصب.

havâsıl حواصل *A. ç. a. bk.* **havsala** حوصله.

havâsın حواصن *A. ç. a.* kadınlık değerini koruyan namuslu/iffetli kadınlar; *bk.* **hâsın** حاصن, **hâsıne** حاصنه.

havâşî حواشى *A. ç. a.* açıklamalar; *bk.* **hâşiye** حاشيه.

havâtıf خواطف *A. ç. a.* 1 şimşekler, 2 şimşek hızıyla birden kapıp alıcı, bir anda kapıp götürücü (güçler, etkiler, hâller): *havâtıf-ı ışk* "aşk şimşekleri; aşkın şimşek çakarca benliği bir anda sarıp etkileyen güçleri"; *bk.* **hâtıf** خاطف.

havâtır خواطر *A. ç. a.* 1 gönüller, 2 hatıralar; *bk.* **hâtıra** خاطره.

havâtim خواتم *A. ç. a.* 1 mühürler, 2 yüzükler, 3 sonuçlar, bitişler; *bk.* **hâtem** خاتم, **hâtime** خاتمه.

havâtim خواتيم *A. ç. a. yuk. m. bk.*

havâtin خواتين *A. ç. a.* hanımlar, hatunlar; *bk.* خاتون **hâtûn**.

havâyic حوايج *A. ç. a.* insanın yaşam boyu gerek duyduğu yiyecek, içecek ve giyim kuşam türü şeyler.–**havâyic-i zarûriyye** insanın ister istemez ihtiyaç duyduğu yiyecek, içecek, giyecek türünden nesneler; *bk.* **hâcet** حاجت.

hâven هاون *A. a.* (*T. k. dili:* **havan**) içinde bir şey ezmeye/ufalamaya yarayan, tahta/taş/madenden yapılan mutfak gereci.

havene خونه *A. ç. a.* hainler; *bk.* **hâin** خائن.

hâver خاور *F. a.* doğu.–**hâver ü bâhter** خاور و باختر *F. a.* doğu ile batı.

hâverî خاورى *F. s.* doğuya ait, doğu yönüyle ilgili, doğudan gelen.

Havernak خورنق *F. a.* 1 eski Irak meliklerinden Nu'mân b. Münzir'in ünlü mimar Sinmâr/Sinimmâr'a yaptırdığı Kûfe yakınlarındaki köşkün adı, 2 köşk, 3 saray.

havf خوف *A. a.* 1 bilgi, beceri, 2 korku, korkma.–**havf etmek** korkmak.–**havf ü recâ** خوف و رجا korkma ve umma.

hâvî حاوى *A. s.* içine alan, kaplayan, çevreleyen, kuşatan.

[1]**hâviye** حاويه *A. a.* (*T. k. dili:* **havya** حاويه) lehimcilerin kullandıkları alet.

[2]**hâviye** خاويه *A. a.* 1 insan yaşamayan şenliksiz, ıssız yer, boş arazi, 2 çöl, 3 yıkıntı, harâbe.

[3]**hâviye** هاويه *A. a.* cehennem.

havkale حوقله *A. a.* hızla yürüme.

[1]**havl** حول *A. a.* 1 güç, dayanıklılık, sağlamlık, kudret, 2 yıl, 3 çevre, yöre, etraf.

[2]**havl** خول *A. a.* 1 el altında bulunan nesneler ve kimseler, 2 yardımcılar, hizmet erleri.

havleka حولقه *A. a.* lâ havle çekme. "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-aliyyi'l-azim 'Güç, yüce ve gücüne erişilmez Allah'a mahsustur.'" deme.

havme حومه *A. a.* güç ve yetki kullanma, (-i) dilediğince kullanabilme sınırı.

havruz هاوروز *T. a. bk.* **âb-riz** آبريز.

havsale حوصله *A. a.* (*T. k. dili:* **havsala**) 1 kuş kursağı, taşlık, 2 mide, 3 *mec.* zihin yeterliği, yetenek, alabilme ve kazanabilme yeterliği: *teng-havsala* "yeteneksiz", 4 dayanma gücü: *h.-sûz* "havsala yakıcı, yani: dayanılmaz, karşı konulmaz".

Havvâ' حواء, **Havvâ** حوا *A. a.* ilk peygamber ve ilk insan Hz. Âdem'in eşi.

[1]**havz** حوض *A. a.* (*T. k. dili:* **havuz**) çeşitli amaçlar için kullanılmak üzere içine su doldurulan, üstü açık çukur yer.

[2]**havz** خوض *A. a.* 1 suya girme, 2 sakınılacak işe sokulma/girişme.

havza حوضه *A. a.* su birikintisi, gölcük.

havze حوزه *A. a.* (*T. k. dili:* **havza**) belirlenmiş sınırlar içinde kalan alan, bir devletin yönetimi altında bulunan toprakların/yerlerin tümü: *havzetü'l-İslâm* "İslâm toprakları/illeri".

hây هاى *F. ünl.* "Vah", "eyvah" gibi yazıklanma anlatır.

hay(y) حى *A. a.* 1 (büyük harfle) ebedî diri olan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.] 2 diri, canlı (varlık).

hayâ' حياء, **hayâ** حيا *A. a.* utanma, utanıp sakınma.

hâyâhây هاياهاى *F. ünl.* ölenin arkasından gözyaşı dökenlerin acı dolu haykırışları.

hayâl خيال *A. a.* 1 zihinde canlandırma, 2 zihinde canlandırılan şey, 3 ne olduğu anlaşılamayan, belli belirsiz görülen, 4 görünmez, varlığı gözde belirmez, hayal meyal, var yok, 5 görüntü: *h.-i yâr* "sevgilinin görüntüsü". *s.* ince.–**hayâl etmek/eylemek** zihinde canlandırmak.–**hayâl ender-hayâl** inceden inceye, ipince.

hayâlât خيالات *A. ç. a.* hayaletler. –**hayâlât-i latife** خيالات لطيفه yalın görüntüler.

hayâlen خيالاً *A. z.* hayalde canlandırarak, hayal etme yoluyla.

hayâlet خيالت *A. a.* 1 gerçekte olmadığı hâlde var sanılan, göz önünde belirdiği ileri sürülen görüntü, 2 varlığı olmayan şeyin göz önünde canlanması, görüntü.

hayâl fener خيال فنر *T. a.* üzerinde resimler bulunan döner fanus. [Resimler fanus içinde yanan mumun alevinden yayılan ışığın önünden geçerken göze hareketli varlıklarmış gibi yansıdığından bu ad verilmiştir.]

hayâlî خيالى *A. s.* 1 hayalle ilgili ve ilintili olan, hayalde canlandırılan (şey), 2 Karagöz oyunu oynatan sanatçı, Karagözcü.

hayâliyyât خياليات *T. ç. a.* zihinde canlandırılan şeyler.

hayâşîm خياشيم *A. ç. a. bk.* **hayşûm** خيشوم.

hayât حيات *A. a.* dirilik, canlılık.

hayât حيوة *A. a. bk.* **hayât** حيات. [Bu şekildeki yazılışı *Kur'an*'a özgüdür.]

hayât-bahş حياتبخش *F. s.* hayat verici, canlılık kazandırıcı (yer/durum/nesne).

hayât-efzâ حيات افزا *F. s.* hayat süresini uzatıcı (yer/durum/nesne).

hayâtî حياتى *A. s.* (*dişil:* **hayâtiyye** حياتيه) yaşayış ve ömürle ilgili ve ilişkili.

hayâtiyyûn حياتيون *A. ç. a.* canlılardaki olayların yalnız mekanik ve kimyasal güçlerden çıkmayıp varoluşla ilgili bir prensibe dayandığını ileri süren görüş sahipleri, vitalistler.

haybet خيبت *A. a.* 1 umutsuz, üzgün ve nasipsiz kalma, 2 kayba uğrama, 3 kâfir olma, 4 umduğunu elde edemeyip çabası boşa gitme.

haybet-zede خیبت زده *F. s.* umutsuzluğa düşen, umudunu yitiren (kimse).

hayder حیدر *A. a.* (*T. k. dili:* **haydar**) 1 aslan, 2 (büyük harfle) Hz. Ali'nin lakabı: *Hayder-i kerrâr* "döne döne saldırıp vuruşan Hz. Ali".

haydere حیدره *A. a.* dişi aslan.

hayderî حیدری *F. s.* aslana ait, aslanla ilgili. *a.* çoklukla Mevlevî dervişlerinin giydikleri önü düğmesiz, kolsuz bir tür yelek.

hâye خایه *F. a.* (*T. k. dili:* **haya**) 1 kuş yumurtası, 2 (erkekte) er bezi, husye, testis.

hâyende خاینده *F.* ağzında sakız vb. bir şey çiğneyen (kimse).

¹**hayf** حیف *A. a.* 1 haksızlık, zorbalık, acı verme, sıkıntıya sokma, eziyet, cevr, 2 üzünülecek durum.

²**hayf** حیف, **hayf ki** حیف که *A. ünl.* Yazık! Yazıklar olsun ki.

hayfâ حیفا, **hayfâ ki** حیفاکه *F. ünl. yuk. m. bk.*

hâygene خایگنه *F. a.* (*T. k. dili:* **kaygana**) 1 içine un, peynir, maydanoz katılan, çırpılmış yumurtayla yapılan bir yemek, 2 yumurta ve unla yapılan bir tatlı.

hâyhûy های هوی *F. a.* 1 gülüp eğlenenlerin, şenlik edenlerin gürültüsü, şamata, 2 çığıltı, acı dolu çığlık.

hâyide خاییده *F. s.* 1 çiğnenmiş (nesne), 2 *mec.* herkesin ağzında olan, pek çok kimse tarafından kullanılan bayağı (söz).

hâyide-gû خاییده گو *F. s.* bayağı söz söyleyen (kimse).

hâyide-sühan خاییده سخن *F. s.* sıradan/herkesin söylediği türden/önceden söylenmiş sözler söyleyen (kimse). [Daha çok şairler hakkında kullanılmıştır.]

hayl خیل *A. a.* 1 at sürüsü, 2 atlı asker, 3 takım, topluluk; kalabalık, cemaat: *ser-hayl* "baş, başbuğ".

haylâ' خیلاء, **haylâ** خیلا *A. a.* kendini beğenmişlik, büyüklük taslama, kibir, gurur.

haylî خیلی *F. s.* çok, çokça, epeyi.

haylûlet حیلولت *A. a.* araya girme, araya girip engel olma.

hayme خیمه *A. a.* çadır: *h.nişîn* "çadırda oturan".–**hayme-i ezrak** خیمهٔ ازرق mavi çadır, yani: gökyüzü.–**hayme-i kebûd** خیمهٔ کبود *öncekine bk.*

haymegâh خیمه گاه *F. a.* çadır yeri, çadır kurulan yer.

hayr خیر *A. a.* (*T. k. dili:* **hayır**) 1 iyilik, iyi iş, iyi ve yararlı şey; *zıddı:* **şer(r)** شر, 2 yarar, fayda, başarı. *s.* 1 iyi, yararlı, hayırlı: *hayrü'l-umûr* "işlerin en iyisi", 2 yararlı, yarar sağlayıcı, 3 uğurlu, mübarek. *z.* "yok" anlamında olumsuzluk bildiren karşılık olarak. [Aslında sorulan soruya verilen olumsuz karşılıktan önce bu olumsuzluğun iyilik getirmesi dileği olarak.]–**hayır dua** iyilik için edilen dua.–**hayır haber** iyi/sevindirici haber.–**hayır söylemek** iyi/iyiliğe yarar söz söylemek.–**hayr etmek** 1) yaramak, yarar sağlamak, 2) başa çıkmak, iyi sonuçlanmak, iyi sonuç vermek.–**hayra sülûk eylemek** hayır yolunda yürümek, başkaları için iyi ve yararlı işler yapmak.–**hayrı kalmamak** artık işe yaramamak, kullanılmaz duruma gelmek.–**hayrı yok** iş görmez, bir işe yaramaz, işe yarar yanı kalmamış/bulunmayan.–**hayrını görmek** yararlanmak, yarar sağlamak.

hayrân حیران *A. s.* şaşakalmış, şaşmış, şaşkın, şaşırmış (kimse).

hayrât خیرات *A. ç. a.* iyi işler, yararı başkalarına dokunan yapılar; okul, köprü, çeşme gibi eserler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

hayr-endîş خیر اندیش *F. s.* iyilik düşünen (kimse).

hayret حیرت *A. a.* ne yapacağını bilemeyecek biçimde/derecede şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

hayret-bahş حیرتبخش *F. s.* hayret verici (durum/nesne).

hayret-efzâ حیرت افزا *F. s.* hayret artırıcı (durum/nesne/görüntü vb.).

hayret-zede حیرتزده *F. s.* şaşkınlığa düşmüş, şaşırıp kalmış (kimse).

hayr-hâh خیر خواه *F. s.* iyilik isteyen, iyilikten yana olan (kimse).

hays حیث *A. a.* değer, itibar. [Kimi Arapça sözlerde görülür: *min haysü'l-mecmû'* "toptan".]

haysiyyet حیثیت *A. a.* değer, üstünlük sağlayan nitelik

hayşûm خیشوم *A. a.* geniz.

hayt خیط *A. a.* iplik, tel: *haytu'ş-şuâ'* "tel tel görünen güneş ışınları".–**hayt-ı ebyaz** خیط ابیض şafak sökerken ufukta iplik demetleri hâlinde görünen beyazlık.–**hayt-ı esved** خیط اسود güneşin batışından sonra ufukta beliren yol yol siyahlık.

hayta خیطه *A. a.* 1 ip, urgan, 2 kazık.

hayvân حیوان *A. a.* 1 insanın da içinde bulunduğu yaratık cinsi, canlı: *h.-ı nâtık* "konuşan hayvan, yani: insan", 2 konuşmama özelliğiyle insan türünden ayrılan canlı türü, insan dışındaki her türden canlı, 3 dirilik, can, hayat, 4 bön, alık, anlayışsız insanlar hakkında hakaret sözü.

hayvânât حیوانات *A. ç. a.* canlılar, canlı yaratıklar; *bk.* **hayvân** حیوان.

hayyâ حیا *A. çekimli f.* "Yaşatsın." [Kimi Arapça dualarda: *hayyâkallâh* حیاك الله "Allah seni yaşatsın, Allah ömürler versin, Allah ömrünü uzun etsin!"]

hayyâk حیاك *A. a.* çul dokuyan kimse, çulha.

hayyâm خیام *A. a.* çadırcı.

¹**hayyât** حیات *A. ç. a.* yılanlar; *bk.* **hayye** حیه.

²**hayyât** خیاط *A. a.* terzi, dikici.

hayye حیه *A. a.* yılan.

hayyen حیاً *A. z.* diri olarak.

hayyir خیر *A. s.* iyilikçi; herkese, her zaman iyilik eden (kimse).

hayyiz حیز *A. a.* 1 bir şeyin kapladığı alan, sınırları belli yer, 2 açıklık, meydan: *h-i imkân* "olabilirlik alanı/sınırı", 3 bölmeler, 4 odalar, 5 avlular.

hayz حیض *A. a.* (kadında) ay başı.

hayzûm حیزوم *A. a.* 1 göğüs, 2 arka ile karın bölgesinin çepeçevre dairesi, bedenin göğüsten aşağı, kasıklardan yukarı bölümünü içine alan daire.

hayzürân خیزران *A. a.* (*T. k. dili:* **hezâren** هزارن) kamış, sıcak iklimlerde yetişen, sandalye vb. yapımında kullanılan bir tür kamış, Hint kamışı, bambu.

haz(z) حظ *A. a.* (bir şey) hoşa gitme, (bir şeyden) hoşlanma.–**hazz etmek** (-den) hoşlanmak.

hâzâ هذا *A. zam.* bu. [Kimi birleşiklerde görülür: *maa hâzâ* مع هذا "bununla birlikte", *lihâzâ* لهذا "bunun için", *fî yevminâ hâzâ* فی یومنا هذا "günümüzde" gibi.]

hazâin خزاین *A. ç. a.* hazineler; *bk.* **hazîne** خزینه.

hazâir حظائر, **hazâyir** حظایر *A. ç. a.* 1 cami, tekke ve türbe çevresindeki mezarlıklar, 2 çevresi, çalı çırpı, saz vb. nesnelerle kapatılmış korunaklı yer, ağıl; *bk.* **hatîre** حظیره.–**hazâir-i kuds** حظائر قدس 1) kutsal korunaklı yerler, 2) cennetler.

hazâkat حذاقت *A. a.* ustalık; bilgili, tecrübeli ve anlayışlı olma durum ve niteliği.

hazâmet حزامت *A. a.* düşünce taşına, önünü sonunu görerek iş görme; *krş.* **hazm** حزم.

hazân خزان *F. a.* (*T. k. dili:* **hızân** خزان) 1 yaprak dökümü mevsimi, sonbaharın sonu, kasım ayının başları, 2 güz, sonbahar, 3 *mec.* yaşlılık çağı, ihtiyarlık yılları.

hazân-dide خزان دیده *F. s.* yaprak dökümü mevsimine ermiş, sararıp solmuş (kimse).

hazânî خزانى *F. s.* (*T. k. dili:* **hızânî** خزانى) 1 hazan mevsimine ilişkin, yaprak dökümü mevsimiyle ilgi ve bağlantısı olan: *bülbül-i hazânî* "hazan bülbülü", 2 fil dişi, fil dişi renginde.

[1]**hazar** حضر *A.* "Hazır oldu" anlamında çekimli bir fiil. [Yalnızca "hazır ve elde olan, ne varsa, Allah ne verdiyse" anlamındaki **mâ-hazar** sözünde geçer.]

[2]**hazar** حضر *A. a.* 1 bir yerde yerleşik olma; *zıddı:* **bedâvet** بداوت, 2 savaşa gitmeme, savaş durumunda bulunmama hâli, barış; *zıddı:* **sefer** سفر.

hazarât حضرات *A. ç. a.* 1 yüksek yerler, katlar, 2 yeri ve değeri yüksek kimseler için saygı sözü; *bk.* **hazret** حضرت.

hazâret حضارت *A. a.* bir yerde yerleşik olma, yerleşik yaşama; *bk.* **bedâvet** بداوت.

hazarî حضرى *A. s.* 1 yerinde olan, duran/kalan, yola/yolculuğa çıkmayan (kimse), 2 şehirde oturan, şehirli (kimse).

hazef خزف *A. a.* 1 testi, 2 toprak saksı, 3 testi, küp, çömlek vb. toprak kaplar.

hazef-pâre خزف پاره *F. a.* çanak çömlek parçası/kırığı.

hazele خذله *A. ç. a.* düşük, soysuz, bayağı kimseler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

hazen حزن *A. a.* üzüntü, acı, hüzün, gam, keder: *beytü'l-hazen* "gam evi".

hâzen خازن, **hâzene** خازنه *F. a.* baldız.

hazer حذر *A. a.* (-den) sakınma, (-den) kaçınma, (-den) korunma.–**hazer eylemek/kılmak** sakınmak, çekinmek.

hazf حذف *A. a.* (-i) çıkarma, (-i) giderme, (-i) yok etme.–**hazf etmek** varlığını ortadan kaldırmak, yok etmek.

hazı' خضع *A. a.* yumuşak ve alçak gönüllü davranma.

hâzı' خاضع *A. s.* alçak gönüllü (kimse).

hâzık حاذق *A. s.* usta, bilgili ve tecrübeli (doktor).

hâzım هاضم *A. s.* sindirici, sindirimi kolaylaştırıcı (ilaç, su vb.).

hâzıme هاضمه *A. a.* midenin sindirme özelliği/gücü.

hâzıne حاضنه *A. a.* emzirici kadın, süt anne, taya.

hazır خضر *A. s.* taze.

hâzır حاضر *A. s.* (*T. k. dili:* **hazır**) 1 var olan, bulunan (kimse/nesne), 2 bir işi yapmak için gerekli nitelikleri kazanmış, her türlü hazırlığı yapmış ve gereken donanımı edinmiş olan (kimse), 3 işleyecek/kullanılacak duruma getirilmiş olan (nesne), 4 uyanık; *zıddı:* **gâfil** غافل.–**hazır etmek** hazırlamak, iş görür/kullanılır duruma getirmek.–**hazıra konmak** miras yoluyla emeksiz servet elde etmek.–**hâzır bi'l-meclis** حاضر بالمجلس toplantıda bulunan kimse.

hâzır-bâş حاضر باش *F. a.* iş üstünde, iş için bekleyen, iş eri, hizmet eri, yardımcı.–**hâzır bâş olmak** hazırlanmak, gitmek için davranmak.

hâzır-cevâb حاضر جواب *T. a.* her söze hemen, düşünmeksizin uygun cevap veren kimse.

hazîb خضيب *A. s.* 1 boyalı (nesne), 2 kınalı, kına ile boyanmış (saç, sakal vb.).

hâzim حازم *A. s.* sakıngan, dikkatli, gözü açık, ne yaptığını bilen (kimse).

hazîn حزين *A. s.* 1 üzüntülü, hüzünlü, 2 üzüntü verici, acıklı, dokunaklı, 3 üzüntü sergileyici.

hâzin خازن *A. a.* 1 hazine bekçisi, hazine koruyucusu: *h.-i esrâr* "sırlar hazinesinin bekçisi", 2 bekçi, muhafız.

hazîne خزينه *A. a.* (*T. k. dili:* **hazne** خزنه, *h. dili:* **hazna**) 1 para ve değerli eşya konulup saklanacak yer, 2 su biriktirilen yer, sarnıç, su deposu, 3 define, gömü, 4 para ve değerli eşya yükü.–**hazîne-i hâssa** خزينهٔ خاصه padişaha ait her türlü gelirin toplanma ve harcanma işleriyle ilgili daire.

hazîne-dâr خزينه دار *F. a.* (*T. k. dili:* **haznadar** خزنادار) bir hazinenin yönetiminden sorumlu ve korunmasıyla görevli kimse.

hazîne-mânde خزينه مانده *F. a.* kayıttan düşülerek devlete kalan mal.

hâzir حاذر *A. s.* sakınan, korunan (kimse).

hazîrân حزيران (Süryanice'den) Rûmî ayların marttan itibaren dördüncü ayı.

hazîre حظيره *A. a.* 1 çevresi koruma altına alınmış hayvan barınağı, ağıl, 2 dört yanı parmaklıkla/duvarla çevrelenmiş, ölen önemli ve ünlü kimselerin gömüldüğü cami, türbe ve tekke bahçeleri. [Bu kelime eski metinlerde yanlış olarak حطيره gibi de yazılmıştır.–**hazîre-i kuds** حظيرهٔ قدس cennet.

hazîz حضيض *A. a.* 1 alçak yer, düzlük: *h.-i serâ* "yeryüzü düzlüğü" 2 en aşağı nokta; *zıddı:* **evc** اوج, 3 *gökb.* bir gezegenin dolanımı sırasında dünyaya en yakın bulunduğu nokta.

[1]**hazm** حزم *A. a.* 1 aymazlığa düşmeden, açıkgözlülük, uyanıklık, ileri görüşlülük ve aklın gereklerine göre davranma/iş görme, 2 kesin karar, dönmeme, direnme, 3 doğru ve sağlam görüş ve karar.

[2]**hazm** هضم *A. a.* 1 (yiyeceği) sindirme, 2 *mec.* (söze) karşılık vermeme, (söyleneni) yutma.

haznadar خزنادار *T. a.* (< *F.* **hazîne-dâr** خزينه دار) *bk.* **hazîne** خزينه.

hazrâ' خضراء, **hazrâ** خضرا *A. dişil s.* koyu yeşil renkte olan, rengi koyu yeşil olan. *a.* sebze, yenilen yeşil ot.–**hazrâ'ı dimen** خضراء دمن *mec.* yolsuz, kötü yola düşmüş güzel kız/kadın.

hazrâvât خضراوات *A. ç. a.* sebzeler, yenilen yeşil otlar.

hazret حضرت *A. a.* 1 kat, yan, 2 büyük zat. *s.* 1 ulu, yüce: *Hazret-i Allah* "Yüce Tanrı", 2 şanlı, şerefli, uğurlu: *Hazret-i Ali* "Şanlı Ali", 3 kutsal: *Hazret-i Kur'ân* "Kutsal Kur'an".

hazûl خذول *A. s.* kimsesiz kalıp kötü duruma düşme, her şeyden uzak kalıp sürünme.

hazûr حذور *A. s.* uyanık, sak, gözü açık (kimse).

hazzâf خزاف *A. a.* çanak çömlek yapıp satan kimse.

hazzân خزان *A. a.* hazine bekçisi; *krş.* **hâzin** خازن.

heb(b) هب *A. a.* 1 (yel) esme, 2 uykudan uyanma, 3 sevinç içinde hızla koşup gitme.

hebâ' هباء, **hebâ** هبا *A. a.* 1 havada uçuşan toz zerreciği, 2 boş yere yok edilen, boşuna uçup giden şey.

Hebennaka هبنقه *A. a.* Araplar arasında ahmaklığıyla meşhur birinin adı. [Ahmaklığından ötürü, kaybolurum kaygısıyla boynuna her zaman, üzerinde adı yazılı bir yafta asarmış. Bir gece uyurken kardeşi boynundaki yaftayı çıkarıp kendi boynuna takmış. Hebenneka sabahleyin uyandığında yaftayı kardeşinin boynunda görünce "*Kardeşim! Sen benim, fakat ben kimim?*" diye kendi varlığından şüphe duyarak işin aslını öğrenmek istemiş. Bu yüzden ahmaklık timsali olarak dillere düşmüş.]

hecâ' هجاء, **hecâ** هجا *A. a.* 1 (birini) manzum sözle yerme, 2 *dilb.* içinde bir ünlü ses bulunan/bir ünlüyle birlikte söylenen ses birliği, kelimenin temel yapı birimi, 3 bir kelimeyi ünsüz sesleriyle okuma: *selâm* سلام kelimesinin *sin, lâm, elif, mim* diye okunması gibi.

hecâgû هجا كو *F. s.* (birini) yeren, (biri hakkında) manzum hiciv söyleyen/yazan (kimse).
hecin هجين *A. a.* koşuda ve yük taşımada kullanılan bir deve türü.
hecme هجمه *A. a.* şiddet, aşırılık: *hecmetü'ş̧şitâ* هجمة الشتا "kışın aşırılığı, yani: kışın aşırı soğuk geçmesi".
hecr هجر *A. a.* (*T. k. dili:* **hicr**) 1 (bir kimse) sevdiğinden ayrılma, dostluğu ve arkadaşlığı kesme, 2 ayrılık; *zıddı:* **vasl** وصل.
hecs هجس *A. a.* içe doğan istek, içte uyanan yapma/etme duygusu.
hecv هجو *A. a.* (*T. k. dili:* **hiciv**) 1 alay yollu yerme, yergi, 2 (birini) manzume ile yerme.–**hecv/hicv etmek** (birini) eksik, kusur ve yanlışlarını anarak manzum sözlerle yermek.
hedâyâ هدايا *A. ç. a.* hediyeler, armağanlar; *bk.* **hediyye** هديه.
hedbe هدبه *A. a.* tespih böceği.
hedeb هدب *A. a.* çam, selvi, ılgın gibi ağaçların yaprak yerinde olan yeşillikleri.
hedef هدف *A. a.* 1 amaç/umaç, alçak yere konan nişan tahtası, 2 *mec.* ulaşılmak/elde edilmek/varılmak istenen nokta.
heder هدر *A. a.* 1 boşa gitme, yazık olma, 2 kanı boş yere akma, ölenin intikamı alınmama, 3 birinin öldürülmesini kanunen yerinde görüp öldüreni cezasız bırakma.–**heder olmak** boşa gitmek.
hediyye هديه *A. a.* 1 armağan, 2 *Kur'an* bedeli.
hediyyeten هديةً *A. z.* armağan olarak.
hedm هدم *A. a.* (bir binayı) yıkma, yerle bir etme.
hefevât هفوات *A. ç. a.* sürçmeler; yanılmalar; *bk.* **hefve** هفوه.
heft âbâd هفت آباد *F. a.* (katları bakımından) yedi gök.
heft dûlâb هفت دولاب *F. a.* 1 yedi gezegen, 2 yedi gezegenin kat kat sıralandığı gökyüzü: *heft dûlâb-ı sîmâbî* "cıva renkli yedi gezegenli gök".
heft iklîm هفت اقليم *F. a.* yedi ülke/bölge/memleket; eskilere göre, dünyanın, üzerinde insan yaşayabilen dörtte birinin ayrıldığı yedi bölge.
heft kişver هفت كشور *F. a.* yedi iklim, Ekvator'un iki yanında sıralanan yedi iklim kuşağı.
heft peyker هفت پيكر *F. a.* yedi kat gök, yedi gezegen.
heft tenân هفت تنان *F. a.* yedi uyurlar, "ricâlu'llâh" denilen yedi öbek ermiş kişi: *kutup, gavs, ahyâr, evtâd, abdâl, nukabâ, nücebâ.*
heft هفت *F. a.* ve *s.* yedi.
heftâd هفتاد *F. a.* ve *s.* yetmiş.
hefte هفته *F. a.* (*T. k. dili:* **hafta** هافتا) zaman bölümlerinden biri, yedi günlük süre.
heftüm هفتم, **heftümin** هفتمين *F. s.* yedinci.
hefve هفوه *A. a.* 1 sürçme, ayağı kayma, 2 yanılma, hata yapma, 3 yanlış, hata.
helâhil هلاهل *A. a.* çok etkili, panzehri bulunmayan öldürücü (zehir).
helâk هلاك *A. a.* 1 ölme, (insan) kötü şekilde can verme, (hayvan) geberme, 2 (para/mal/mülk/servet) bitme, bitip tükenme, erime, 3 (-i) çok yorma, (-i) güçsüz bırakma.–**helâk etmek** (-i) çok yormak, yorgunluktan bitkin duruma getirmek.–**helâk olmak** yorgunluktan bitip tükenmek.
heleyûn هليون *A. a.* kuşkonmaz.
helîlec هليلج *A. a.* Türkçe'de "halile" denilen, tohumları dericilikte ve boya elde etmekte kullanılan bir bitki; siyah ve sarı olmak üzere iki türü vardır; *bk.* **helile** هليله.
helime هليمه *A. a.* (*T. k. dili:* **helme** هلمه) pirinç, nohut, fasulye gibi taneler kaynatıldığında oluşan kaymaksı kıvamlı sıvı.
helümme cerrâ هلم جرا *A. söz* "Artık gerisini sen düşün" anlamında; *bk.* هلم و جرا.
[1]**hem** هم *F. bağl.* de, dahi. Ulama işleyişiyle iki unsuru sıralı ve bakışıklı olarak ilgiler: *hem kel hem fodul. z.* 1 ayrıca, üstelik: *Hem böyle kötü sözleri niçin söylemeli,* 2 aynı zamanda, yine, aynı yolda ve biçimde, 3 bu arada. *takı* 1 üstelik, dahi, bile, hattâ, 2 **-deş** ekine denk bir anlatımı vardır, eklendiği adı anlamca sıfatlaştırır:
[2]**hem(m)** هم *A. a.* iç sıkıntısı, hüzün, tasa, gam.
hem-âğûş همآغوش *F. s.* kucak kucağa, sarmaş dolaş olan (kimseler).
hem-ahd همعهد *F. s.* (başkasıyla) aynı çağda/zaman aralığında yaşayan, çağdaş (kimse).
hem-âheng هم آهنك *F. s.* birbiriyle uyum içinde olan (kimseler/nesneler).
hemâl همال *F. s.* yakın, benzer, eş; ortak olan (nesne/kimse).
hemân همان *F. z.* (*T.* **hemen** همن) 1 bir o, tek, yalnız, yalnızca, 2 yakın, neredeyse bir ve aynı, hemen hemen, 3 beklemeden, gecikmeden, durmadan, vakit geçirmeksizin, 4 arasız, aralıksız, bir düziye; *eşanl.* **dâimâ** دائما, **mütemâdiyen** متماديا, 5 biraz önce 6 şimdi, şu anda, 7 sanki, sanırsın ki, gibi, yaklaşık, 8 az kaldı, yeter ki, istediğim odur ki.
hemânâ همانا *F. z.* 1 sanki, galiba, 2 herhâlde.
hemâre هماره *F. z.* her zaman, hep, daima.
hem-asr همعصر *F. s.* aynı yüzyılda yaşayan/yaşamış olan (kimseler).
hem-âşiyân هم آشيان *F. s.* aynı yuvada/evde oturan (kimseler).
hem-âvâz هم آواز *F. s.* 1 sesleri uyumlu, ahenkli olan (nesneler), 2 birbiriyle arkadaşlık eden (kimseler).
hem-bâz همباز *F. s.* oyun/iş arkadaşı, ortak olan (kimseler).
hem-bezm همبزم *F. s.* aynı mecliste oturan (kimseler).
hem-bû همبو *F. s.* kokusu aynı, aynı kokuyu saçan (saç/çiçek vb. nesneler).
hem-cins همجنس *F. s.* 1 aynı cinsten olan (hayvan/bitki), 2 aynı soya mensup olan, aynı kavmin fertlerinden olan (kimseler).
hem-civâr همجوار *F. s.* 1 başkasına komşu olan (kimse).
hem-çü همچو *F. s.* ve *z.* gibi, böyle, böylesi, bunun gibi, böylece, bu yolla, bu biçimde.
hem-çünân همچنان *F. z.* ve *s.* öylece, öyle.
hem-çünin همچنين *F. s.* ve *z.* böyle, böylece.
hem-dem همدم *F. s.* arkadaş, sırdaş olan (kimseler).
hem-derd همدرد *F. s.* dert ortağı, dert arkadaşı olan (kimse).
hem-dest همدست *F. s.* 1 el ele veren, gücünü birleştiren (kimseler), 2 ortak olan (kimseler).
hem-dîger همديكر *F. zam.* birine göre öteki; birbiri.
heme همه *F. s.* 1 olduğu gibi, ayrılıp eksiltilmemiş, tam, 2 hepsi, bütünü, biri ayrı olmaksızın/tutulmaksızın: *ber-heme melik* "bütün melikler üzerine", 3 parçalara ayrılmamış, bütün.
hemec همج *A. a.* 1 sivrisineğe benzer bir tür sinek, 2 ahmak, cahil, bön, şaşkın, çolpa kimse.
hemen همن *T. z.* (< *F.* **hemân** همان); *bk.* **hemân** همان.
hem-hâb همخواب *F. s.* uyku arkadaşı, yani: eş, zevce olan (kadın).
hem-hâbe همخوابه *F. a.* birlikte uyuma, uyku arkadaşlığı etme.
hem-hâl همحال *F. s.* durumu birbirine benzer olan (kimseler).

hem-hâne همخانه *F. s.* aynı evde oturan (kimseler).

hemheme همهمه *A. a.* aslan kükreyişi: *nusrat-hemheme* "zafer kükreyişli".

hem-ınân همعنان *F. s.* dizgini bir, yani: at başı, aynı sırada/hizada/aynı olan/giden (atlar/sürücüler).

hemî همی *F. z.* 1 böyle, bunun gibi, 2 aynı derecede, 3 şimdi de, bu kez de.

hemîn همین *F. bağl.* ve *z.* 1 yalnız, ancak, yalnızca, sadece, 2 ne çok ne de az, neyse o, 3 tam, tam tamına, tamamı ile, 4 bu yolda, bu biçimde, bu tarzda, 5 böylece, bunun gibi, benzer biçimde, 6 öyleyse, işte bu yüzden, 7 hemence, hiç durup beklemeksizin, 8 şüphesiz, hiç şüphe yok (ki), 9 aşağı yukarı, hemen hemen.

hem-inân هم عنان *F. a.* ve *s.* 1 dizgin dizgine, at başı, 2 arkadaş, yoldaş, 3 eş, denk, akran, 4 dost.

hemîşe همیشه *F. z.* hep, her zaman, daima.–**hemîşe olmak** sürekli bir arada yaşamak, bir arada bulunmak.

hem-kadr همقدر *F. s.* (başkasıya) bir değerde, değerce denk (kimse).

hem-kâse همکاسه *F. s.* aynı kaba kaşık sallayan, yediği içtiği ayrı gitmeyen, birlikte düşüp kalkan (kimselerden her biri).

hem-kîş همکیش *F. s.* dindaş olan (kimseler).

hem-ma'nâ, hem-ma'nî هم معنی *F. s.* eş anlamlı (kelimelerden her biri).

hem-matleb هم مطلب *F. s.* istekleri bir, aynı istek peşinde koşan (kimselerden her biri).

hemmâz هماز *A. s.* dedikoducu, onu bunu çekiştirici, kovcu (kimse).

hem-meşreb هم مشرب *F. s.* ahlâk, davranış, tutum, gidiş ve anlayışça birbirine uygun olan (kimseler).

hem-mezheb هم مذهب *F. s.* aynı mezhepten olan (kimseler).

hem-nâm همنام *F. s.* aynı adı taşıyan, adları bir olan (kimseler).

hemnefes همنفس *F. s.* nefes arkadaşı, yani: her an birlikte olan, birbirinden hiç ayrılmayan, yakın dostluk ilişkisi içinde olan (kimseler).

hemnişest همنشست *F. s.* birlikte oturup kalkan, arkadaşlık eden (kimseler).

hem-nişîn همنشین *F. s. yuk. m. bk.*

hem-pâ همپا, **hem-pây** همپای *F. a.* ayaktaş, yoldaş, arkadaş olan (kimseler).

hem-pâye همپایه *F. s.* rütbeleri aynı olan, rütbece bir olan (kimseler).

hem-pervâz هم پرواز *F. s.* Hüma kuşu gibi kanat açıp yükseklerde uçan, yeri Hümâ gibi yüksekler olan (kimse).

hem-pîşe هم پیشه *F. s.* aynı işi yapan, aynı sanatı icra eden (kimseler).

hem-râh همراه *F. s.* yoldaş, yol arkadaşı olan (kimseler).

hem-râz همراز *F. s.* sırdaş olan, birbirinin sırlarını bilen (kimseler).

hem-re'y همرأی *F. s.* aynı görüş ve düşüncede olan (kimseler).

hem-reng همرنك *F. s.* 1 aynı renkte olan (nesneler), 2 huyu suyu bir, aynı yapıda/aynı karakterde olan (kimseler).

hem-sâl همسال *F. s.* yaştaş, yaşıt olan (kimseler).

hem-sâye همسایه *F. s.* birbirine komşu olan (kimseler).

hem-sebak همسبق *F. s.* ders arkadaşı olan, birlikte ders alan (kimseler).

hem-ser همسر *F. s.* 1 birbirine eş olan (kimseler), 2 birbiriyle ortak olan (kimseler), 3 birbirine rakip olan (kimseler).

hemserî همسری *F. a.* 1 ortaklık, 2 beraberlik, 3 rekabet.

hem-sin(n) همسن *F. s.* yaşıt, yaştaş (kimse).

hem-sohbet همصحبت *F. s.* birbiriyle görüşen, konuşan, düşüp kalkan (kimseler).

hem-süfre هم سفره *F. s.* sofra arkadaşı, aynı sofrada yemek yiyen (kimse).

hem-şehri همشهری *F. a.* aynı şehirde oturan, aynı şehrin ahalisinden olan kimse.

hem-şîre همشیره *F. a.* kız kardeş.

hem-tâ همتا *F. s.* denk, benzer, eş olan (nesneler).

hemvâr هموار *F. s.* düz, aynı seviyede.

hemvâre همواره *F. z.* her zaman, hep, sürekli, daima.

hem-yân همیان *F. a.* heybe, dağarcık, kese, torba.

hem-yânçe همیانچه *F. a.* torbacık, kese, çanta.

hem-zâd همزاد *F. s.* aynı zamanda doğmuş, yaştaş olan (kimseler).

hem-zânû همزانو *F. s.* yan yana, diz dize oturan (kimseler).

hemze همزه *A. a. dilb.* Arapça'ya özgü bir gırtlak ünsüzü: ء. [Arapça'da bir ünlü ile başlıyor gibi görünen her kelime aslında bu ünsüzle başlamakta ve ünlü seslere karşılık olan işaretlerle birlikte **a, i, u** gibi okunmaktadır. Yazıda bu ünsüz sesi Araplar da göstermezler ve kürsüsü (dayağı) olan ا *elif*'i yazmakla yetinirler. Osmanlı Türkçesi döneminde, bugün olduğu gibi, bulunduğu yere göre türlü değişikliklere uğratılmıştır.]

hem-zebân همزبان *F. s.* aynı dili konuşan, birbirinin dilinden anlayan, ağız birliği etmiş (kimseler).

hencâr هنجار *A. a.* yol, kural, tarz, gidiş: *bihencâr* "yolsuz, yordamsız, kuralsız, başıboş".

hendese هندسه *A. a.* geometri.

hengâm هنکام *F. a.* 1 zaman, vakit, sıra, 2 topluluk, dernek.

hengâme هنکامه *F. a. yuk. m. bk.*

hengâme-gîr هنکامه کیر *F. s.* şamatacı, gürültücü, geçimsiz, kavgacı (kimse).

hengâmî هنکامی *F. s.* mevsiminde görünüp sonra ortadan kaybolan, mevsimlik (yaratıklar).

henî هنی *A. s.* 1 sindirimi kolay, 2 sağlığa elverişli (yiyecek).

henîen هنیأ *A.* "Afiyet/şifalar olsun" anlamında dua.

henûz هنوز *F. z.* bu ana kadar, hâlâ.

her bâr هر بار *F. z.* her defa, hep, daima.

her çend هر چند *F. z.* her ne kadar, ne kadar, ne ölçüde.

her dem هردم *F. z.* her an.–**her dem bahâr** هر دم بهار yaban mersini.

her gâh هرکاه *F. z.* her zaman, her yerde, hep, daima.

her هر *F. s.* Belirsizlik bildirir, "bir bütünü oluşturan teklerin tümü, birer birer hepsi" anlatımındadır.

herâyine هر آیینه, **herâyine** هرآینه *A. z.* çaresiz, ister istemez, elbette, her durumda/zamanda, mutlaka.

herb هرب *A. a.* 1 kaçma, firar, 2 şiddetli üzüntü.

herc ü merc هرج و مرج *F. s.* karmakarışık, darmadağınık, alt üst, altı üstüne gelmiş.

herc هرج *A. a.* karışıklık, kargaşa, düzensizlik.

hercâyî هرجایی *F. s.* 1 belli bir yeri olmayan, nerede sabah orada akşam gezip dolaşan, serseri, evsiz barksız (kimse), 2 gönül gezdiren, bir şeyi beğenip bağlanamayan, sebatsız, vefasız (kimse).

hereb هرب *A. a.* kaçma, tabanları kaldırma, kapağı bir yere atma.

herem هرم *A. a.* yaşlanma, kocama, kocalma: *hengâmi herem* "yaşlılık çağı".

heremân هرمان *A. ç. a.* Mısır'daki iki büyük ehram için kullanılır.

hergiz هرکز *F. z.* hiçbir zaman ve hiçbir biçimde, aslâ.

herîse هریسه *A. a.* keşkek.

herze هرزه *A. a.* boş, saçma, abuk sabuk, sayıklama kabilinden söz.

herzederây هرزه دراى *F. s.* zevzeklik eden, boş ve anlamsız söz söyleyen (kimse).

herzegerd هرزه كرد 1 geveze, dedikoducu (kimse), 2 boş gezen, başıboş dolaşıp duran (kimse).

herzegû هرزه كو *F. s. yuk. m. bk.*

herzehâ هرزه خا *F. s.* anlamsız, boş, abuk sabuk söz söyleyen (kimse).

herzehâr هرزه خوار *F. s. yuk. m. bk.*

herzekâr هرزه كار *F. s.* boş ve faydasız işlerle uğraşan (kimse).

herzelây هرزه لاى *F. s. yuk. m. bk.*

herzevekil هرزه وكيل *F. s.* her şeye/işe karışan, üstüne düşmeyen işlerle uğraşan, geveze, boş boğaz (kimse).

hestî هستى *F. a.* varlık, var olma hâl ve niteliği.

heşt هشت *F. a.* ve *s.* sekiz.

heştâd هشتاد *F. a.* ve *s.* seksen.

heşted هشتد *F. a. bk.* **heştâd** هشتاد.

heştüm هشتم, **heştümin** هشتمين *F. s.* sekizinci.

hetf هتف *A. a.* 1 seslenme, 2 (-i) övme, 3 (bir güzel) güzelliğiyle anılma.

hetk هتك *A. a.* 1 (perde, örtü vb. için) sıyırma, yerinden ayırma, çekip koparma, 2 (-i) yırtma, yarık meydana getirme.

hettâk هتاك *A. s.* 1 (kâğıt, bez, perde vb.) yırtan, yırtıp paralayan (kimse), 2 *mec.* bozan, değersizleştiren, değerini yere düşüren (kimse).

[1]**hevâ** هوا *A. a.* 1 arzu, eğilim, ilgi duyulan şey, heves, 2 sevgi, gönül bağı, ilgi, aşk, 3 nefsin hoşlandığı, maddî doyum ve doygunluk veren şeyler. [Bu anlamda çoklukla **heves** ve **nefs** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *hevâ vü heves, nefs ü hevâ.*]

[2]**hevâ** هوى *A. a. bk.* **hevâ** هوا.

hevâ' هواء, [3]**hevâ** هوا *A. a.* (*T. k. dili:* **hava** هاوا) 1 yer küresini saran atmosfer tabakasını oluşturan, canlıların soludukları renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı, 2 atmosfer içinde oluşan gaz değişmeleri, rüzgâr, yağmur, yıldırım gibi olayların tümü, 3 (canlılar üzerinde meydana getirdiği etkilere göre) atmosferin durumu, 4 maddelerin çevresini kuşatan boşluk, 5 gökyüzü, 6 keyif, eğlence, âlem, 7 ortam, etkileyici durum, manevî etki, 8 çekicilik, albeni, 9 *T.* musiki sesi, ahenkli ses, 10 *T.* şarkı, türkü vb. makamlı söylenen/çalınan parça, musiki eseri, 11 gemilerin yol almasına elverişli, hafif rüzgâr, eyyam, 12 boş, hiçbir işe yaramayan, sonuç vermeyen iş/çaba.–**havaya gitmek** hiçbir işe yaramamak.

hevâcir هواجر *A. ç. a.* kavurucu öğle sıcaklıkları; *bk.* **hâciret** هاجرة.

hevâcis هواجس *A. ç. a.* 1 sıkıntılar, üzüntüler, 2 kuruntular, şeytanın dürtüklemeleriyle içte doğan kötü düşünceler; *bk.* **hâcise** هاجسه.

hevâ-cû هواجو, **hevâ-cûy** هواجوى *F. s.* 1 istekleri peşinde koşan (kimse), 2 aşk tuzağına düşmüş/tutulmuş (kimse).

[1]**hevâdâr** هوا دار *F. s.* (*T. k. dili:* **havadar**) iyi hava alan ve havası temiz olan (yer).

[2]**hevâdâr** هوا دار *F. s.* 1 âşık, tutkun, 2 taraftar, birine bağlanmış/bir yolu benimsemiş olan (kimse).

hevâdic هوادج *A. ç. a.* kadınların oturması için deve üzerine konulan kubbeli sepetler; *bk.* **hevdec** هودج.

hevâ-hâh هواخواه *F. s.* candan arkadaş, dost, yar.

hevâî هوائى, **hevâyi** هوايى *F. s.* 1 havayla ilgili, havayla bağlantılı (durum/nesne), 2 havada bulunan (madde), 3 havada uçan, havaya fırlayan, havaya yükselip giden (kuş/ok/fişek vb.), 4 hava mavisine benzer olan (renk/nesne), 5 *mec.* uçarı, hoppa, gönlünce yaşayan, dileği gibi davranan (kimse), 6 *mec.* boş, asılsız, havaya savrulmuş (söz).

hevâm(m) هوام *A. a.* karınca, pire, bit, yılan, çıyan, akrep gibi rahatsız edici ve zarar verici hayvanlar: *el-awâmü ke'l-hevâm* "Halkın sıradan olanları böcekler gibidir."–**hevâmm-i cerbî** هوام جربى uyuz böceği; *bk.* **hâmme** هامه.

hevân هوان *A. a.* horluk, değersizlik; aşağılık, değersiz, küçük ve düşük olma, düşkünlük, güçsüzlük.

hevâperest هوا پرست *F. s.* maddî doyum veren işler/eylemler peşinde koşan, sefih (kimse).

hevdec هودج *A. a.* kadınların oturması için deve sırtına konulan kubbeli sepet.

heves هوس *A. a.* 1 bağ, istek, arzu, eğilim, sevgi, 2 geçici istek, gerçek ve bilinçli olmayan arzu, 3 eğlence, keyif, hovardalık.

heveskâr هوسكار *F. s.* istek duyan, istekli (kimse).

hevesnâk هوسناك *F. s. yuk. m. bk. Ben bu hâletle tenezzül mü ederdim şi're / Neyleyim kurtulamam tab'-ı hevesnâkimden.* (Nef'î)

hevl هول *A. a.* korku: *can hevliyle* (*T. k. dili:* **havliyle**) "can korkusuyla".

hevlnâk هولناك *F. s.* ürküntü verici, korkunç (yer/uçurum/durum vb.).

hevvâm هوام *A. a.* aslan.

hey'et هيئت *A. a.* 1 kılık, kıyafet, biçim, 2 bir nesnenin tabiî yapısından/oluşundan yansıyan durum ve niteliği, dış ve iç bakımından görünüş, 3 bir öbek insandan oluşan topluluk, dernek, kurul.

hey'etşinâs هيئت شناس *F. a.* gök cisimlerinin görünüş ve durumlarını, hareketlerini ve konumlarını, büyüklüklerini, sıralanışlarını ve uzaklıklarını inceleyen bilim adamı, astronom.

heyâkil هياكل *A. ç. a.* heykeller; *bk.* **heykel** هيكل.

heybân هيبان *A. a.* görünüşü korku uyandıran, gören üzerinde ürküntü ve korkuya yol açan, korkunç (görünüş/nesne).

heybet هيبت *A. a.* ağırlık, saygıyla karışık korku uyandıran görünüş, ürkütücü büyüklük, korku ve saygı uyandırıcı görünüm.

heycâ' هيجاء, **heycâ** هيجا *A. a.* savaş, cenk, kavga.

heyecân هيجان *A. a.* 1 sevinç, üzüntü, öfke, korku, sevgi, kıskançlık gibi duygulara bağlı olarak ortaya çıkan güçlü/coşkulu hâl, 2 zihnin ve kalbin durgunluğunu yitirip dalgalanması.

heyemân هيمان *A. a. yuk. m. bk.*

heyhât هيهات *A. ünl.* 1 Uzak görme anlatır: Nerede! Ne kadar uzak! *Cânân o ise necât heyhât / Nâcî ben isem hayât heyhât* (M. Naci), 2 pişmanlık ve hayıflanma bildirir: Yazık! Vah!: *Heyhât! Gençlik elden gitti.*

heykel هيكل *A. a.* 1 kalıp, ceset, 2 kılık, görünüş, 3 iri ve ürküntü verici şey, korkunç yaratık: *h.-i cânver* "canlı, korkunç yaratık", 4 büyük bina, özellikle tapınak, 5 muska: *h.-i ta'vîz* "tılsım, büyü muskası", 6 *T.* yontma/hazırlanan kalıba dökme suretiyle ağaçtan/taştan/tunç gibi madenlerden yapılan insan/hayvan şekli.

heykeltirâş هيكلتراش *F. a.* heykel yapan sanatçı.

heym هيم *A. a.* şiddetli sevgi ve tutkunluk yüzünden düzeni ve ruh dengesi bozulma.

heyûlâ' هيولاء, **heyûlâ** هيولا *A. a.* 1 her şeyin aslı, varlık maddesi, 2 bir maddenin zihinde canlanan şekli, 3 *fels.* bütün cisimlerin varlık maddesi, ilk madde, şeylerin hakikati. [Mutasavvıflara göre *rûhânî* ve *cismânî* olmak üzere iki yönü vardır; birincisine "rûhı a'zam",

ikincisine "tabiati külliyye" denir.] 4 güçsüz, mecalsiz, çok zayıf, bitik, hayali fenere dönmüş kimse.

heyûn هيون *F. a.* 1 çift hörgüçlü deve: *h.-heykel* "çift hörgüçlü deve görünüşünde, heybetli, iri", 2 hayvan, 3 at.

heyyin هين *A. s.* 1 kolay, 2 yumuşak, geçimli, yavaş huylu.

heyyinûn هينون *A. ç. a. bk.* هين.

heyza هيضه *A. a. tıp* kolera.

hez(z) هز *A. a.* sarsma, silkme, sallama, dürtme.

hezâr bâr هزار بار *F. z.* bin kez.

[1]**hezâr** هزار *F. a.* bülbül.

[2]**hezâr** هزار *F. a.* bin: *sad hezâr* "yüz bin".

hezârân هزاران *F. s.* binlerce.

hezârdestân هزار دستان *F. a.* bülbül.

hezâr-fen هزار فن *F. a.* son derecede yetenekli ve becerikli, elinden bin türlü iş gelen kimse. *z.* binlerce.

hezâr-pâ هزار پا *F. a.* kırkayak.

hezec هزج *A. a.* 1 hoş sesle şarkı söyleme, 2 *ed.* Arap aruzunun dört *mefâîlün*'den oluşan ana âhenk kalıplarından biri. [Bu ana kalıbın, parçaları farklı türlü vezinleri vardır.]

hezeyân هذيان *A. a.* 1 sayıklama, 2 saçma, saçma sapan, anlamsız ve boş.–**hezeyân etmek/söylemek** saçma sapan konuşmak.

hezheze هزهزه *A. a.* (cisimler) hava vb. etkisiyle titreme.

hezîl هزيل *A. s. bk.* **hüzâl** هزال.

hezîmet هزيمت *A. a.* yenilgi, bozgun, bozgunluk.

hezl هزل *A. a.* 1 şaka, takılma, ilişme; *eşanl.* **mizâh, lağv, horata**, 2 şaka yollu söylenen söz, latife, 3 şaka olsun diye anlatılan fıkra/hikâye, takılma amacıyla söylenen şiir.

hezlâmîz هزل آميز *F. s.* şakayla karışık (söz).

hezlgû هزل گو *F. s.* şakacı (kimse).

hezliyyât هزليات *A. ç. a.* takılma amacıyla söylenen şiirler, şaka yollu manzum sözler.

hezr هذر *A. a.* anlamsız, boş ve işe yaramaz söz.

hezzâr هذار *A. a.* sürekli abuk sabuk konuşan, sayıklarcasına anlamsız sözler söyleyen kimse.

hıbâl حبال *A. ç. a.* ipler; *bk.* **habl** حبل.

hıbâle حباله *A. a.* tuzak, ağ.

hıbâzet خبازت *A. a.* ekmekçilik.

hıbr حبر *A. a.* 1 yazı yazmakta kullanılan renkli sıvı, mürekkep 2 bilgili kimse, bilgin kişi.

hıbre خبره, **hıbret** خبرت *A. a.* 1 bir şeyi iç yüzüyle, özü ve bütün gerçekliğiyle bilme: *ehl-i hıbre* (*T. h. dili:* **ehl-i kıble**) bir şey hakkında gerçek bilgi sahibi olan kimse, 2 bir şeyi enikonu bilmek için araştırıp sınama.

hıcâb حجاب *A. a.* 1 bekleme, dayanma, sabretme, 2 gizleme, saklama, 3 utanma, arlanma, sıkılma, 4 örtü, perde, 5 engel, 6 zar gibi ince et.

hıcâl حجال *A. a.* gelin odaları; *bk.* **hacle** حجله.

hıcâr حجار *A. ç. a.* taşlar; *bk.* **hacer** حجر.

hıcâre حجاره *A. ç. a.* taşlar; *bk.* **hacer** حجر.

Hıcâz حجاز *A. a.* 1 Arabistan'da Kızıldeniz'in doğusunda kıyı boyunca uzanan topraklara verilen ad, 2 Türk müziğinde bir makam adı.

hıcce حجه *A. a.* hacca gitme.–**hıccetü'l-vedâ'** حجه الوداع Hz. Peygamber'in hicretin onuncu yılında yüz binden fazla Müslümanla birlikte gerçekleştirdikleri hac.

hıdâ' خداع *A. a.* hile, kandırmaca, (birini) hileyle aldatma.

hıddet حدت *A. a.* 1 öfke, kızgınlık, hışım, 2 keskinlik: *h.-i seyf* "kılıcın keskinliği".

hıdem خدم *A. a.* hizmetler; *bk.* **hıdmet** خدمت.

hıdiv خديو *A. a.* başvezir, özellikle sadrazamlık payesini taşıyan Mısır valisi.

hıdmet خدمت *A. a.* (*F.* ve *T.* **hızmet, hizmet**) 1 iş, görev, 2 iş görme, bir işi işleme, bir görevi yerine getirme.

hıdmet خدمت *A. a.* (*F.* ve *T.* **hizmet** خدمت) 1 iş, görev, 2 iş görme, bir işi işleme, bir görevi yerine getirme.

hıdr خدر *A. a.* perde.

hıdsân حدثان *A. a.* zamanın art arda gelen acı ve yıkıma yol açan oluş ve kılışları, belâlar, musibetler.

hıfâz حفاظ *A. a.* karşıdakinin/başkasının hak ve çıkarlarını gözetme, yakınlık ve bağlılığını sürdürme, vefalı davranma.

hıffet خفت *A. a.* 1 hafiflik, yeğnilik; *zıddı:* **sıklet** ثقلت, 2 *mec.* ağırbaşlılıktan uzak olma, hoppalık, delişmenlik.–**hıffet-i meşreb** خفت مشرب açık saçıklık, iffetsizlik.–**hıffet-i mizâc** خفت مزاج hoppalık.

hıfz حفظ *A. a.* 1 (-i) saklama: *h.-ı nukûd* "para saklama", 2 (-i) koruma: *h.-ı sıhhat* "sağlığı koruma", 3 (-i) ezberleme: *h.-ı Kur'an* "*Kur'an*'ı ezberleme".

hıkâye حکايه, **hıkâyet** حکايت *A. a.* 1 (olanı biteni) anlatma, (bir olayı) sözle/yazıyla geniş ve ayrıntılı olarak aktarma, 2 *ed.* öykü, gerçek/tasarlanmış olayları anlatan kısa nesir türü.

hıkâye-nüvîs حکايه نويس *F. a.* hikâye yazarı, hikâye yazan kimse.

hıkd حقد *A. a.* kin tutma, gizli düşmanlık gütme, öc almak için fırsatını kollama.

hıkem حکم *A. ç. a.* hikmetler; *bk.* **hıkmet** حکمت.

hıkmet حکمت *A. a.* 1 akıl yoluyla elde edilen doğru ve gerçek bilgi, 2 nesnelerin yapılarını ve işleyişlerini araştırıp öğrenmekle elde edilen kesin bilgi yoluyla inancını pekiştirme, iş ve davranışlarını güzelleştirme, yüksek insani değerler ve huylar kazanmakla elde edilen güzel nitelik, bilgelik, 3 güzel huyları ve yüksek ahlâk değerlerini aşılayıcı özlü söz, öğüt, 4 gizli/bilinmez yan, sır, 5 başkalık, çekicilik, 6 nükte, incelik, 7 belirti, iz, 8 yön, uç; *eşanl.* **sebeb** سبب, **illet** علت, **vâsıta** واسطه, **vesile** وسيله.–**hıkmet-i hukûmet** حکمت حکومت yönetimin uygulamaları, iş ve eylemleri. *ünl.* Garip şey! Acayip güzellik!

hıl(l) حل *A. a.* 1 dince helâl olan şey, 2 Mekke'de Harem-i Şerif'in dışında kalan yer.

hıl'at خلعت *A. a.* bir tür üstlük, kaftan. [Padişahlar tarafından sadrazamlar ve vezirlere giydirilir, onlar da kendilerinden daha aşağı rütbede olanlara giydirirlerdi. Bu merasim genel olarak bir memuriyete atama sırasında/bir hizmet, bir yararlık karşılığında yapılırdı.]

hılâf خلاف *A. s.* 1 aykırı, karşı (görüş/duruş vb.), 2 *T.* gerçek dışı, yalan (söz). *a.* 1 karşı çıkma/koyma, direnme, 2 aykırılık, uymazlık, 3 bir tür söğüt ağacı. –**hılâfı kıyâs** خلاف قياس benzerleriyle karşılaştırmaya uygun olmayan, kural dışı, düzensiz.–**hılâf söylemek** yalan/gerçek dışı söylemek.

hılâfet خلافت *A. a.* 1 halifelik, vekillik, temsilcilik, 2 Müslüman hükümdarın yönetimi.

hılâfet-penâh خلافت پناه *F. a.* ve *s.* halifelik sıfatını taşıyan, Yüce Tanrı'nın ve Hz. Peygamber'in temsilciliği demek olan hılâfeti koruyan ve kollayan.

hılâfî خلافی *A. s.* gerçek dışı, aldatmaca, yalandan.

hılâl خلال *A. a.* 1 ucu sivri, daha çok diş aralarını temizlemek için kullanılan çöp, 2 ara, aralık, 3 ay adları ile birlikte kullanıldığında "içinde" anlamı verir: *h.-i şevval'de* "şevval ayı içinde".

hılb خلب *A. a.* kuş pençesi/tırnağı.

hılkat خلقت *A. a.* yaradılış.

hılkaten خلقةً *A. z.* yaradılış bakımından, yaradılışça.

hılki خلقى *F. s.* yaradılışta olan, doğuştan gelen, yaradılışla ilgili ve ilintili olan.

hılkiyyet خلقيت *A. a.* yaradılış, (bir huy ve nitelik) doğuştan olma.

hılm حلم *A. a.* (insan tabiatındaki) yavaşlık, yumuşaklık.

hılt خلط *A. a.* 1 eskiden insan mizacını oluşturduğuna inanılan dört ana salgıdan her biri, 2 bir şeye karışmış olan başka şey.

hılta خلطه *A. a.* yakınlık, arkadaşlık, dostça ilişki.–**hılta eylemek** yakınlık kurmak, arkadaşlık etmek.

hılye حليه *A. a.* 1 süs, değerli süs eşyası, ziynet, 2 güzel yaradılış, güzel kılık ve görünüş, güzel nitelikler, 3 Hz. Peygamber'in nitelikleri ve bundan söz eden kitap.

hımâm حمام *A. a.* 1 ölümün gerçekliği, Tanrı hükmü oluşu, 2 ölüm.

hımâr حمار *A. a.* eşek.

hımâye حمايه, **hımâyet** حمايت *A. a.* (-i) (-e) karşı koruma, (-i) kollama, (-i) gözetme, (-i) esirgeme.–**hımâyet etmek** korumak, esirgemek.

hıml حمل *A. a.* yük: *h.-i minnet* "minnet yükü".

hımmıs حمص *A. a.* (*T. k. dili:* **humus**) nohut.

hımye حميه *A. a.* 1 yemek içmekte aşırıya kaçmama, doktorun verdikleriyle yetinme, perhiz, 2 korunan nesne.

Hımyer حمير *A. a.* 1 Yemen'de San'â şehrinin batısında bir yerin adı, 2 Yemen'de Araplaşmış bir kabilenin atasının adı: *Hımyer bin Sebe'*, 3 İslâm'dan önce Yemen'de yaşayan, "Tebâbi'a" denilen devletin halkını oluşturan Arap ve Araplaşmış bir kavim.

Hımyeri حميرى *A. s.* 1 Hımyer adlı kavimle ilgili, 2 bu kavmin fertlerinden olan, Hımyerli.

hımyevi حميوى *A. s.* (*dişil:* حميويه **hımyeviyye**) perhizle/perhiz konusuyla ilgili, perhizi ilgilendiren.

hımyeviyyûn حميويون *A. ç. a.* perhize çok önem veren hekimler.

hınâs خناث *A. ç. a.* çift cinsiyetli olanlar; *bk.* **hunsâ** خنثى.

hınnâ', hınâ', حناء, **hınnâ, hınâ** حنا *A. a.* (*T. k. dili:* **kına** قنا) saç, el ve ayakları boyamakta kullanılan toz. [Kına ağacının yapraklarından elde edilir.]–**kına urmak** kınalamak, kına ile boyamak.

hıns حنث *A. a.* yeminle verilen sözü yerine getiremeyerek hükmü altında kalma.

hınsır خنصر *A. a.* serçe parmak.

hınta حنطه *A. a.* buğday.

hınzir خنزير *A. a.* domuz.

hırâm خرام *F. a.* salınma, salına salına yürüme.

hırâmân خرامان *F. s.* salınan, salınarak yürüyen (kimse/sevgili).

hırâmende خرامنده *F. s.* salınarak yürüyücü (kimse).

[1]**hırâset** حرااث *A. a.* ekincilik, çiftçilik.

[2]**hırâset** حراست *A. a.* (-i) koruma, (-i) bekleme, (-i) koruyup kollama/gözetme.

-hırâş خراش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tırmalayıcı: *dil-hırâş* "yürek tırmalayıcı".

hırbâ' حرباء, **hırbâ** حربا *A. a.* 1 kaya keleri. [Sürekli kaya üzerinde güneşe karşı durduğu için Farsça'da "güneşe tapınan" anlamında **âftâb-perest** adıyla anılır.], 2 gökkuşağı, eleğimsağma.

hırc حرج *A. a.* boncuk.

hıred خرد *F. a.* akıl.

hıred-fersâ خرد فرسا *F. s.* akıl yorucu/yıpratıcı (durum/iş).

hıredmend خردمند *F. s.* akıllı.

hıred-sâl خرد سال *F. a.* yaşı küçük, genç.

hıred-sûz خرد سوز *F. s.* akıl yakıcı (nesne/iş/durum).

hıref حرف *A. ç. a.* iş kolları, sanatlar; *bk.* **hırfet** حرفت.

hırfet حرفت *A. a.* insanın geçimini sağlamak için yaptığı iş, uğraş, meslek, zanaat.

hıridâr خريدار *F. s.* satın alıcı, müşteri.

hıride خريده *F. s.* satın alınmış (nesne).

hırka خرقه *A. a.* önü açık, kollu abadan/pamuklu bezden yapılmış kaba üstlük.

hırka-pûş خرقه پوش *F. a.* ve *s.* 1 hırka giyen yoksul, 2 derviş.

hırmân حرمان *A. a.* yoksunluk, (-den) uzak kalma, (-i) kazanamama, (-i) elde edememe.

hırmen خرمن *F. a.* (*T. k. dili:* **harman** خارمان) *bk.* **harmen** خرمن.

[1]**hırs** حرص *A. a.* 1 (bir şeyi) çok isteme, (bir şeyin) üzerine düşme, düşkünlük, açgözlülük, aşırı istek, tutku: *h.-ı câh* "mevki, makam düşkünlüğü", 2 kızgınlık, öfke.

[2]**hırs** خرس *F. a.* 1 ayı, 2 kaba saba yoldaş.

hırsek خرسك *F. a.* ayı yavrusu.

hırz حرز *A. a.* 1 kimi afetlere karşı korunma amacıyla düzülen nüsha, tılsım vb. şeyler, 2 sağlam, korunaklı, ele geçirilmesi güç yer.–**hırz-ı cân** حرز جان canını korumak için takılan muska/tılsım.

hıs(s) حس *A. a.* duygu.–**hıss etmek** 1) duymak, etkilenmek 2) farkına varmak, anlamak, sezmek.

hısâ' خصاء, **hısâ** خصا *A. a.* (erkek hayvanı) eneme, iğdiş etme, (hayvanın) hayalarını çıkarma.

hısâb حساب *A. a.* (*T. k. dili:* **hesâb**) 1 sayma, 2 matematik işlemi, 3 tahmin, oranlama.–**hesap etmek** hesaplamak, (-in) ne kadar olduğunu, ne tuttuğunu çıkarmak: *ale'l-hısâb* "belirli bir miktarın bir kısmı olarak", *bi'l-hısâb, inde'l-hısâb, lede'l-hısâb* "hesapladıkta, hesap ettikte".

hısâl خصال *A. ç. a.* hasletler; *bk.* **haslet** خصلت.

hısâm خصام *A. a.* hasımlar; *bk.* **hasm** خصم.

hısân حصان *A. a.* aygır.

hısâr حصار *A. a.* kale, etrafı kalın ve yüksek duvarlarla çevrilmiş, içine girilmesi ve ele geçirilmesi güç yer.

hısas حصص *A. a.* hisseler; *bk.* **hıssa** حصه.

hısb خصب *A. a.* ucuzluk, bolluk.

hısbe حسبه *A. a.* iyi karşılık, sevap.

hısbeten lillâh حسبةً لله (*T. k. dili:* **hasbeten li'llâh**) *A. z.* Allah rızası için.

hısn حصن *A. a.* sağlam ve dayanıklı savunma yeri, kale, mevzi: *h.-ı hasîn* "sağlam savunma yeri". *s.* sağlam, dayanıklı, korunaklı, dirençli.

hıssa حصه *A. a.* pay.

hıssadâr حصه دار *F. a.* pay sahibi olan kimse.

hıssa-yâb حصه ياب *F. s.* hisse bulan, talihli, bahtı açık (kimse).

hısset خست *A. a.* cimrilik.

hıssi حسى *A. s.* duygu ile ilgili ve ilintili, duygusal.

hışm خشم *A. a.* (*T. k. dili:* **hışım**) öfke, kızgınlık, dargınlık; *eşanl.* **gazab** غضب, **hiddet** حدت.

hışmgîn خشمگين *F. s.* kızgın, dargın.

[1]**hışt** خشت *F. a.* 1 kerpiç, tuğla, 2 kısa mızrak/kalın harbe.

[2]**hışt hışt** خشت خشت, **hış hış** خش خش *F. a.* hışırtı, tıkırtı: *hışhış-ı dâmen* etek tıkırtısı.

hıştzen خشت زن *F. a.* tuğlacı.

hıtâb خطاب *A. a.* 1 sözü bir kimseye yöneltme, (birine/birilerine) bir şey söyleme, 2 seslenme yoluyla söylenen söz, sesli söz.–**hıtâb-ı izzet** خطاب عزت Tanrı katından bir kimseye ulaşan söz.–**hıtâb-ı ma'kûl** خطاب معقول diyecek bir şey bulunmayacak söz, yumuşak söz.

hıtâbât خطابات *A. ç. a.* sözler; *bk.* خطاب **hıtâb**.

hıtâben خطاباً *A. z.* seslenmek/sözle iletmek suretiyle.

hıtâbet خطابت *A. a.* 1 hatiplik, camide cuma ve bayram namazlarında minbere çıkıp konuşma işi/görevi, 2 güzel ve etkili konuşma.

hıtâbiyyât خطابيات *T. ç. a.* hitap olarak söylenen sözler.

hıtâm ختام *A. a.* 1 son, 2 bitme, sona erme.–**hıtâm bulmak** bitmek, sona ermek.

hıtâm-pezîr ختام پذير *F. s.* biten, sona eren, son bulan (iş/yazı vb.).

hıtân ختان *A. a.* sünnet, erkek çocuklarda penisin ucundaki derinin kesilip alınması işi.

hıtânet ختانت *A. a.* sünnetçinin işi/sanatı, sünnetçilik.

hıtbe خطبه**, hıtbet** خطبة *A. a.* 1 evlenmek için istenen kız/kadın, 2 nikâhlanmak için kadın isteme, bir kadını nikâhlanarak eş edinmeyi dileme.

hıtta خطه *A. a.* ülke, memleket.

hıyâbân خيابان *F. a.* iki yanı ağaçlı geniş ve düzgün yol.

hıyâm خيام *A. ç. a.* çadırlar; *bk.* **hayme** خيمه.

hıyânet خيانت *A. a.* (bir kimse) kendisine karşı duyulan güveni kötüye kullanma, hainlik etme. *s. T.* sözünde durmayan, güvenilmez, vefasız (kimse).

[1]**hıyâr** خيار *A. a.* 1 istediği gibi davranma, bir işi yapıp yapmamakta serbest olma, inisiyatif, 2 iki şeyden iyi olanını isteme/seçme, inisiyatif.

[2]**hıyâr** خيار *A. a.* salatalık.

[3]**hıyâr** خيار *A. ç. a.* çok iyilik yapanlar, iyiliği çok kimseler; *bk.* **hayyir** خير.

hıyât خياط *A. a.* 1 dikiş ipliği, 2 dikiş iğnesi.

hıyâtat حياطت *A. a.* (bir nesneyi) görüp gözetip sakınma.

hıyâtat خياطت *A. a.* terzilik.

hıyâz حياض *A. ç. a.* havuzlar; *bk.* **havz** حوض.

hıyel حيل *A. ç. a.* hileler; *bk.* **hile** حيله.

hıyem خيم *A. ç. a.* çadırlar; *bk.* خيمه **hayme**.

hıyere خيره *A. a.* (-i) üstün tutma, (-i) üstün tutup seçme, (-i) seçip ayırma. *s.* seçilmiş, seçilen (kimse).–**hıyere-i nâs** خيرهٔ ناس halkın seçilmişi, toplum içinde seçkin konumda bulunan kimse.–**hıyeretu'llâh** خيرة الله Yüce Allah'ın seçtiği, Yüce Tanrı tarafından seçilmiş kimse.

hızâ' حذاء**, hızâ** حذا *A. a.* 1 (bir şeye göre) karşı, karşı yan, 2 bir doğru çizgi üzerinde bulunma hâli, 3 düzelme, yola gelme.

hızâb خضاب *A. a.* boya.

hızâm حزام *A. a.* 1 kolan, 2 beşik bağı, bağırdak.

[1]**hızâne** حضانه *A. a.* (çocuğu) yetiştirme, büyütme.

[2]**hızâne** خزانه *A. a.* (*T. k. dili:* **hazâne**) 1 hazine, 2 *mec.* gönül.

hızânet حضانت *A. a.* 1 (çocuğu) kucağa alma/besleme, 2 (kuş) yumurtaları kanatlarının altına toplayıp üstüne oturma.

[1]**hızânet** حضانت *A. a.* tayalık, süt anneliği.

[2]**hızânet** خزانت *A. a.* hazinedarlık.

hızb حزب *A. a.* 1 tayfa, takım, birlik, topluluk, fırka, 2 belli vakitlerde okunan *Kur'an* ayetleri ve hadisler, 3 belli vakitlerde belli *Kur'an* ayetlerini ve hadisleri okuma.

hızlân خذلان *A. a.* 1 (birinin) umudunu boşa çıkarma, yardımsız ve yardımcısız bırakma, yalnız başına bırakarak kötü duruma düşmesine yol açma: *h.-âdet* "umduğunu boşa çıkarıcı, eli boş döndürücü, yardımsız bırakıcı", 2 yardımsız ve yardımcısız kalıp sefalete düşme, düşkünlük.

hızmetgâr خدمتكار *F. a.* (*T. k. dili:* **hizmetkâr** (خدمتكار) hizmetçi.

hızmet-güzâr خدمتكذار *F. s.* onun bunun işini gören kimse.

Hızr, Hızır خضر *A. a.* *Kur'an*'da anlatılan Hz. Musa kıssasında "kullarımızdan bir kul" diye söz edilen kişi. [*Kur'an* yorumcuları, Yüce Tanrı tarafından kendisine bir ilim verilmiş olduğu bildirilen bu kişinin Hızır olduğunu ileri sürmüşler, kimileri onun peygamber olduğunu söylemişlerdir. Bengisudan içip ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğu söylenen bu kişinin zor anlarda insanların yardımına koştuğu, sürekli çarşılarda pazarlarda ve yeşilliklerde dolaştığı gibi halk inançları bulunmaktadır.]

hızy خزى**, hızye** خزيه *A. a.* utanacak ve acınacak duruma düşme, rezil rüsva olma. [Daha çok "yardımsız, yardakçısız kalma" anlamındaki **hızlân** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *hızy ü hızlân.*]

hızzam خضم *A. s.* büyük, engin: *bahr-i hızzam* "engin deniz".

hibât هبات *A. ç. a.* karşılıksız yardımlar; *bk.* **hibe** هبه.

hibe هبه *A. a.* 1 (-i) bağışlama, 2 bu yolla yapılan iş, bağış.–**hibe etmek** (-i) bağışlamak.

hicr هجر *A. a.* 1 ayrılık; *zıddı:* **vasl** وصل, 2 ayrılık acısı.

hicrân هجران *A. a. yuk. m. bk.*

hicret هجرت *A. a.* 1 kendi yurdunu/yuvasını terk edip başka yere gitme, göçme, göç, 2 Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göçmesi hadisesi.

hicri هجرى *A. s.* hicretle ilgili ve ilintili: *târihî hicrî* "Hz. Peygamber'in hicretinin başlangıç sayıldığı tarih".

hicviyyât هجويات *A. ç. a.* hiciv yollu manzumeler.

hicviyye هجويه *A. a.* (*T.* **hicviye**) yerme konulu yazı, yergi, taşlama.

hiç هيچ *A. s.* yok/yok denilecek kadar az olan (nesne). *a.* yokluk, hiçlik. *z.* büsbütün, yok sayılacak derecede, aslâ.–**hiçe saymak** yok saymak, saymamak, önem vermemek.

hiçâhiç هيچاهيچ *F. s.* hemen hemen hiç yok/hiç denecek kadar az (nesne), (içinde) hiçbir şey olmayan, bomboş (yer/kap vb.).

hiç kâre هيچكاره *F. a.* işi hiçbir zaman iyi gitmeyen adam.

hiç kes هيچ كس *F. s.* hiç kimse.

hidâyet هدايت *A. a.* 1 doğru yola girme/doğru yolu arama; *zıddı:* **dalâlet** ضلالت, 2 doğru ve çıkar yolu bildirip aydınlatma, 3 *din* inanç, kulluk ve ahlâk yolunda tanrısal kılavuzluk, aydınlatıcı ve yönlendirici ışık.–**hidâyet bulmak** doğru yola girmek.–**hidâyete erişmek** doğru yolu bulmakta yönlendirici tanrısal ışığa kavuşmak.

hîfe خيفه**, hîfet** خيفت *A. a.* 1 korkma, 2 korku.

hîk خيك *F. a.* tulum: *h.-i mey* "şarap tulumu".

hilâl هلال *A. a.* 1 yeni ay, ayın ilk üç geceki görünüşü, 2 yeni ay biçimindeki kavisli kaş.

hilâlebrû هلال ابرو *F. s.* hilâl kaşlı (dilber).

hilâli هلالى *F. s.* 1 yeni ayla ilgili, 2 yeni ay biçiminde, 3 çözgüsü ham ipek, atkısı pamuk ipliği olan buruşuk görünüşlü bir tür ince kumaş.

hilâliyye هلاليه *A. a.* Türkçe'de "kırlangıç otu" denilen bitki.

hile حيله *A. a.* birini aldatmak için/aldatacak yolda yapılan şey; oyun, düzen, dolap, dubara.

hilm حلم *A. a.* 1 yavaşlık, 2 akıl.

hime هيمه *F. a.* odun.

hime-keş هیمه کش *F. a. bk.* **hizem-keş** هیزم کش.

himl حمل *A. a.* 1 ağacın yemişi, 2 sırtta ve başta taşınan yük.

himmet همت *A. a.* 1 yapılması/gerçekleştirilmesi düşünülen iş/konu, 2 istek, eğilim, düşkünlük, şevk, 3 yapılmasına kesin karar verilmiş bir işi gerçekleştirmek için büyük bir tutku ve çaba ile çalışma, kararlılık, 4 niyet, 5 ilgi, yöneliş, 6 iyilik, karşılık beklemeden yapılan yardım, destek, 7 bağış, 8 yardımseverlik.

hîn حین *A. a.* zaman, vakit.–**hîn-i hâcette** حین حاجتده gerektiği zamanda.–**hînen mine'l-ahyân** حیناً من الأحیان (olumsuz cümlelerde) hiçbir zaman.

hînâ خینا *F. a.* hoş ve tatlı ses, ezgi.

hînâger خیناگر *F. a.* ses/saz sanatçısı, müzikle uğraşan kimse.

Hindî هندی *A. a.* 1 Hindistan ile ilgili ve ilişkili, 2 Hint işi, Hint yapımı (kumaş/bıçak vb.), 3 Hindistan'da yetişen: *temri Hindî* (*T. k. dili: demirhindi*) "Hint hurması; bu meyveden yapılan içecek", 4 elinde "keşkül" denilen dilenci kâsesiyle dolaşıp dilencilik eden gezginci derviş, kalender.

hindibâ' هندباء, **hindibâ** هندبا *A. a.* mayhoşça yaprakları haşlanarak salata gibi yenen otsu bir bitki.

hir(r) هر *A. a.* kedi.

hirâs هراس *F. a.* korku, ürküntü, şaşkınlıktan doğan bozukluk.

hirâsâ هراسا, **hirâse** هراسه *F. a.* bostan korkuluğu.

hirâsân هراسان *F. a.* ürkek, korkak, çekingen (kimse).–(-den) **hirâsân olmak** ürkmek, korkmak.

hîre خیره *F. s.* 1 (göz için) kamaşmış, görmez olmuş, fersiz, 2 aklı karışık, şaşkın, ne diyeceğini/ne yapacağını bilemez duruma düşmüş, 3 kötü, hayırsız, 4 uğursuz, sakar (kimse).

hîre-dest خیره دست *F. s.* sakar, beceriksiz; uğursuz (kimse).

hîregî خیرگی *F. a.* donukluk, fersizlik, az görme/bakamaz olma hâl ve niteliği.

hîregî-bahş خیرگی بخش *F. s.* (gözü) kamaştırıcı, (gözü) bakamaz duruma getirici (ışık).

hirem هرم *A. a.* Mısır'daki çok büyük boyutlu ünlü firavun mezarlarından her biri.

hîre-rây خیره رای *F. s.* aklı karışık, yerinde düşünemeyen, görüş ve düşüncesi tutarsız/zayıf (kimse).

hîre-ser خیره سر *F. s.* alık, sersem (kimse).

hirre هره *A. a.* dişi kedi.

hissiyyât حسیات *T. ç. a.* duygular, beş duyunun algılarıyla ruhta oluşan değişmeler/etkiler.

hîş خویش *F. a.* 1 kendi, kendisi, 2 aralarında kan bağı olan, yakın, akraba: *hîş ü bîgâne* "kendinden olan ve olmayan, yakın ve uzak".

hîşân خویشان *F. ç. a.* yakınlar, hısım akrabalar.

hîşâvend خویشاوند *F. a.* soy sop, akrabalar, aralarında kan bağı bulunanlar.

hîşdâr خویشدار *F. s. yuk. m. bk.*

hîştendâr خویشتندار *F. a.* vücuduna iyi bakan/temiz tutan, sağlık ve temizlik kurallarına uyan (kimse).

hîtân حیطان *A. ç. a.* duvarlar; *bk.* **hâit** حائط.

hitâr هتار *A. a.* boş, saçma sapan, anlamsız söz.

hitr هتر *A. a.* (*T. k. dili:* **hitir**, *T. h. dili:* **kıtır** (قیطیر) 1 anlamsız ve yararsız söz, yalan, 2 acı ve korku verici durum, musibet, belâ.

-hîz خیز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 kalkan, 2 sıçrayan, zıplayan, atılan: *seher-hîz* "sabah erken kalkan", 3 kaldıran; oluşturan, doğuran: *mevc-hîz* "dalga kaldıran, dalga oluşturan, dalgalandıran".

hîzâb خیزاب *F. a.* dalga.

hîzân خیزان *F. s.* atılıcı. *z.* atılarak. [Daha çok "düşerek" anlamındaki **üftân** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *üftân ü hîzân* "düşe kalka".]

hizebr هزبر, **hizber** هزبر *A. a.* 1 aslan, 2 *mec.* çok yürekli, çok cesur kimse.

hizebrâne هزبرانه *F. s.* ve *z.* aslanca, aslana/çok yürekli kimseye yaraşır biçimde.

hîzem هیزم *F. a.* odun.

hîzem-keş هیزم کش *F. a.* odun yarıcı kimse, odun taşıyan köylü.

hîzem-pâre هیزم پاره *F. a.* odun parçası, tek bir odun.

hîzende خیزنده *F. s.* sıçrayıcı, atılıcı, fırlayıcı (nesne).

hizzet هزة *A. a.* 1 sevinç, güler yüzlülük, 2 canlılık, dirilik, şenlik.

hod be-hod خود بخود *F. z.* kendi kendine, kendiliğinden.

hod خود *F. zam.* kendi. *bağl.* ve *z.* fakat, zaten, aslında, gerçekte.

hod-bîn خود بین *F. s.* kendini beğenmiş, burnu havada, mağrur (kimse).

hod-fürûş خود فروش *F. s.* kendini övüp duran, şarlatan (kimse).

hod-gâm خود کام *F. s.* kendi dileğinden başka bir şey düşünmeyen, bencil (kimse).

hodî خودی *F. a.* benlik.

hod-nümâ خود نما *F. s.* kendini gösterici, kendini ortaya sürüp "En iyi/en lâyık benim" iddiasında bulunan (kimse).

hod-perest خود پرست *F. s.* kendine tapınan, gözü kendinden başkasını görmeyen, kimseyi beğenmeyen.

hod-pesend خود پسند *F. s.* kendini beğenmiş, bencil (kimse).

hod-rây خود رای *F. s.* kendi aklını beğenmiş, kimsenin sözüne aldırmayan, bildiğini işleyen, dik başlı (kimse).

hod-râyî خودرایی. *a.* 1 dik başlılık, inatçılık, 2 kendini beğenmişlik.

hod-rû/rûy خود روی *F. a.* kendi kendine biten, yabani ot/bitki.

hod-ser خود سر *F. s.* bildiğini yapan, inatçı (kimse).

hod-sitâ/sitây خود ستای *F. s.* kendini öven (kimse).

hokka حقه *A. a.* maden, toprak, ağaç ya da billurdan yapılmış küçük kutu.

hokka-bâz حقه باز *F. a.* 1 el çabukluğuyla kutu, hokka benzeri birtakım şeyleri kullanarak oyunlar yapan, izleyenleri şaşırtan ilgi çekici ustalıklar sergileyen kimse, 2 hileci, dolandırıcı kimse.

hokne حقنه *A. a.* 1 kabız olanların makatından katılaşmış dışkıyı almaya yarayan alet, 2 şırınga, 3 şırıngayla makattan salınan ilaç.

[1]**hor** خور *F. a.* yiyecek, azık.

[2]**hor** خور *s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yiyen: *küfte-hor* "köfte yiyen".

[3]**hor** خور *T. s.* (< *F.* **hâr** خوار) aşağı, düşük, değersiz.–**hor bakmak** aşağılamak, aşağı görmek.–**hor tutmak/kullanmak** (-e) özen göstermemek, (-i) gözetmemek, (-i) dikkatsiz ve özensiz kullanmak.–**hora gelmek** dayanıklı olmak.

[1]**hord, hurd** خرد *F. s.* küçük, minik: *dâne-i hurd* "küçük tane".

[2]**hord, hurd** خورد *F. s.* 1 küçük, ufak, değersiz, 2 az, pek az. *a.* yiyecek, azık, gıda.–**hord ü hâb** خورد و خواب yemek ve uyku. [Tembel, uyuşuk kimseler hakkında kullanılır.]

[1]**horde, hurde** خرده *F. a.* (*T. k. dili:* **hurda**) 1 küçük parça; kırılmış/dağılmış bir şeyin parçaları, kırık: *h.-i zücâc* "cam parçaları/kırıkları", 2 gözle görülemeyen pek küçük şey, 3 incelik, derin ve ince anlam.

[2]**horde, hurde** خورده *F. s.* yemiş: *taâm-horde* "yemek yemiş", *sâl-horde* "yıl yemiş, yani: yaşlı, ihtiyar".

horde-bîn خرده بين *F. a.* gözle görülemeyen küçüklükteki nesneleri gören, mikroskop. *s.* incelikleri ve herkesin farkına varamadığı ayrıntıları bulup çıkaran, ince anlamları sezen (kimse).

horde-dân خرده دان *F. s.* dikkatli, ince işleri/anlamları bilen, ayrıntıya meraklı (kimse).

horde-fürûş خرده فروش *F. a.* ufak tefek şeyler satan, çerçi. *s.* bilgisi sığ olduğu hâlde kendini büyük ilim adamı göstermek isteyen (kimse).

horde-gîr خرده گير *F. s.* sözde kusur arayan, bir sözün yanlış ve eksiğini bulmaya hevesli (kimse).

hordenî خوردنى *F. s.* yemeğe elverişli, yenilebilir. *a.* yiyecek, azık, gıda.

hordevât, hurdevât خردهوات *T. ç. a.* (*h. dili:* **hırdavat**) ufak tefek şeyler, çerçilerin sattıkları iğne, iplik vb. gibi nesneler.

horsend خرسند *F. a.* 1 tok gözlü, elinde olanla yetinen, kanaatkâr (kimse), 2 isteğini elde etmiş, memnun (kimse).

horsendî خرسندى *F. a.* yeter bulmaklık, tok gözlülük.–**horsendî-yi tab'** yaradılıştan gelen tok gözlülük, kişinin yaradılışında olan/doğuştan getirdiği yeter bulma/yetinme özelliği.

horyad خورياد *F. a.* 1 köylü, 2 kaba saba, görgüsüz, 3 huysuz, geçimsiz, 4 zararlı.

hoş خوش *F. s.* 1 güzel, iyi, 2 sevimli, cana yakın.–**hoşuna gelmek** hoşuna gitmek, hoşlanmak.–**hoşuna gitmek** güzel ve iyi bulmak, tat almak, hoşlanmak.

hoşâ خوشا *F. ünl.* Ne güzel!

hoş-âb خوشاب *F. a.* 1 güzel, göz alıcı, parlak, ışıklı (cevher): *dürr-i hoş-âb* "parlak, göz alıcı inci", 2 yeni, taze, canlı (meyve), 3 (*T. k. dili:* **hoşaf** خوشاف) şekerli suda kaynatılmış meyve, komposto.

hoş âmed خوش آمد *F. söz* "Hoş geldi."

hoş âmedî خوش آمدى *F. söz* "Hoş geldin."

hoş-dil خوش دل *F. s.* hâli vakti yerinde, memnun, gönlü kanmış (kimse).

hoş-gû خوش گو *F. s.* tatlı dilli (kimse).

hoş-güvâr خوش گوار *F. s.* sindirimi kolay; lezzetli, tatlı (yiyecek/içecek).

hoş-hâl خوش حال *F. s.* iyi durumda, hâli vakti yerinde (kimse).

hoş-hân خوش خوان *F. s.* güzel okuyan, güzel sesli (kuş/okuyucu).

hoş-kadem خوش قدم *F. s.* ayağı uğurlu, meymenetli (kimse).

hoş-meniş خوش منش *F. s.* iyi huylu, geçimli (kimse).

hoş-meryem خوشمريم (*h. dili:* **höşmerim**) *T. a.* tuzsuz taze peynirle yapılan bir tür tatlı.

hoş-nevâ خوش نوا *F. s.* güzel sesli (okuyucu/şarkıcı).

hoşnûd خشنود *F. s.* beğenmiş, benimsemiş, güzel, iyi ve yerinde bulmuş, razı olmuş, sevinmiş (kimse).–**hoşnûd eylemek** (-i) sevindirmek, (-in) gönlünü kazanmak.

hoş-nümâ خوش نما *F. s.* 1 güzel görünen (nesne/kimse), 2 güzel gösteren (ayna/nesne): *âyîne-i hoşnümâ* "güzel gösteren ayna".

hoş-sohbet خوش صحبت *F. s.* güzel ve tatlı konuşan, konuşması insana zevk veren (kimse).

hoş-tab' خوش طبع *F. s.* iyi huylu, geçimli (kimse).

hoy خوى *F. a.* ter.

[1]**hû** خو *F. a. bk.* **hûy** خوى.

[2]**hû** هو *A. zam.* Aşağıdaki **hüve** ile birdir, Osmanlı Türkçesi'nde Yüce Tanrı'nın adı olarak, yani: **Allah** yerine kullanılmıştır. Başına **yâ** يا ünlemi katılmış **yâhû** ياهو da "Yâ Allah" anlamındadır.

hûb خوب *F. s.* güzel: *h.-rû* "güzel yüzlü".

hub(b) حب *A. a.* sevgi: *h.-i câh* "makam, mevki sevgisi".

hûbân خوبان *F. ç. a.* güzeller; *bk.* **hûb** خوب.

hubbâz خباز, **hubbâze** خبازه *A. a.* ebegümeci.

hubesâ' خبثاء **hubesâ** خبثا *A. ç. a.* kötü kimseler; *bk.* **habîs** خبيث.

hûbî خوبى *F. a.* güzellik.

hublâ حبلى *A. a.* gebe.

hûb-rû خوبرو *F. s.* güzel yüzlü (çocuk/kız/kadın).

hubs خبث *A. a.* 1 (bir nesne) kötü, zararlı olma, 2 (bir kimse) alçak, yalancı, hileci ve güvenilmez olma, 3 kirlilik, pislik.

hubûb حبوب *A. a.* taneler; *bk.* **hab(b)** حب.

hubûbât حبوبات *A. ç. a.* buğday, arpa, darı vb. taneli ürünler, tahıl; *bk.* **hubûb** حبوب.

hubûr حبور *A. a.* sevinç.

hubüb حبب *A. ç. a.* kabarcıklar; *bk.* **habâb** حباب.

hûb-yâr خوبيار *F. a.* iyi dost, gerçek ve güvenilir arkadaş/yoldaş.

hubz خبز *A. a.* ekmek; pide.

hubze خبزه *A. a.* 1 bir ekmek/bir parça ekmek, 2 külde pişirilen ekmek, kül çöreği.

hûç خوج *F. a.* ibik, horozun ibiği.

huccâc حجاج *A. ç. a.* hacılar; *bk.* **hâc(c)** حاج.

huccet, hoccet حجت *A. a.* delil.

hucec حجج *A. ç. a.* deliller; *bk.* **huccet** حجت.

huceste خجسته *F. s.* uğurlu, kutlu (iş/durum/zaman vb.).

huceyre حجيره *A. a.* çok küçük oda, odacık.

hucre حجره *A. a.* 1 küçük oda, 2 eskiden odaların duvarlarına yapılan odacık, bir tür kapaksız dolap.

hucüb حجب *A. ç. a.* perdeler; *bk.* **hıcâb** حجاب.

hucürât حجرات *A. ç. a.* hücreler; *bk.* **hucre** حجره.

hûd خود *F. a.* maden başlık, miğfer; **hûd-i hurûs** خود خروس horoz ibiği.

hud'a خدعه *A. a.* düzen, oyun, hile.

Hudâ خدا *F. a.* Allah, Tanrı.

Hudâ-dâd خدا داد *F. s.* Allah vergisi olan (oğul/yatkınlık vb.), Tanrıverdi.

Hudâ-fürûş خدا فروش *F. s.* sözde dindar (kimse), ikiyüzlü (sofu).

Hudâ-perest خدا پرست *F. s.* Yaratıcı'ya kulluk edici, dindar, kulluk görevlerini yerine getirici (kimse).

Hudârâ خدارا *F. z.* Allah için, Allah yoluna/aşkına.

Hudâ-şinâs خدا شناس *F. s.* Allah'a ve birliğine inanan, tanrıtanır, inanır, muvahhid (kimse).

Hudâvend خداوند *F. a.* 1 Allah, Tanrı, 2 (küçük harfle) hükümdar, hükmü geçen, egemen; efendi, sahip: *h.-i hâne* "evin efendisi".

Hudâvendgâr خداوندگار *F. a.* 1 Allah, Tanrı, 2 Sultan I. Murad'ın unvanı.

Hudâyâ خدايا *F. ünl.* Allah'ım! Tanrı'm!

hudâygân خدايگان *F. ç. a.* (*T. k. dili:* **hudâyegân**) ulu hükümdar, güçlü padişah, şahlar şanı.

hudâyî nâbit خدايى نابت *T. s.* 1 kendiliğinden biten, ekilmeden ve bakılmadan bitip gelişen (bitki), 2 eğitim görmeyip doğal hâlinde kalan/kendi kendini yetiştiren (kimse).

hudâyî خدايى *F. s.* 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı katıyla ilişkili olan, Yüce Tanrı'nın işi olan (iş/husus vb.), 2 Yaratıcı'ya kulluk eden, Tanrı yolunda olan, 3 kendiliğinden olan, doğal, yapma ve insan yapısı olmayan. *a.* tanrılık, ilâhlık.

hudâyi-fürûş خداى فروش *F. s.* tanrılık iddiasına kalkışan, Firavun ve Nemrut gibi "Ben tanrıyım" diyen (kimse).

huddâm خدام *A. ç. a.* 1 hizmetliler, hizmetçiler; *bk.* **hâdim** خادم, 2 istedikleri işleri gördürmek için bazı kimselerin kullandıkları ileri sürülen cinler.

hudûd حدود *A. ç. a.* sınırlar; *bk.* **had(d)** حد.

hudûr خدور *A. ç. a.* perdeler; *bk.* **hıdr** خدر.

hudûs حدوث *A. a.* yokken sonradan olma, yeni ortaya çıkma; *zıddı:* **kıdem** قدم.

huf(f) خف *A. a.* mest, çedik.

hufer حفر *A. ç. a.* çukurlar; *aş. m. bk.*

hufeyre حفيره *A. a.* çukurcuk.

huffâş خفاش *A. a.* (*T. k. dili:* **haffâş**) yarasa.

huffâz حفاظ *A. ç. a.* hâfızlar; *bk.* **hâfız** حافظ.

hufre حفره *A. a.* kazılmış çukur.

hufte خفته *F. s.* uyumuş.

hufte-çeşm خفته چشم *F. s.* gözlerini yummuş, uyumuş, uykuda olan (kimse).

hufûk خفوق *A. a.* 1 çırpınma, 2 uçuşma, dalgalanma: *h.-u ihtizâz* "titreme çırpınışı".

hufye خفيه *A. s.* gizleme, saklama.

hufyeten خفيةً *A. z.* gizlice, gizlemek suretiyle.

hûk خوك *F. a.* domuz.

hûkbân خوكبان *F. a.* domuz çobanı.

hukemâ' حكماء, **hukemâ** حكما *A. ç. a.* düşünürler; *bk.* **hakîm** حكيم.

hû-kerde خو كرده *F. s.* 1 alışmış, alışıklık kazanmış (kimse), 2 alışılmış (kimse).

hukfe حقفه *A. a.* kum yığını/tepesi.

hukkâm حكام *A. ç. a.* hâkimler; *bk.* **hâkim** حاكم.

hukle حكله *A. a.* dil tutkunluğu.

hukm حكم *A. a.* (*T. k. dili:* **hüküm**) 1 haklıyı haksızı/gerçekle gerçek olmayanı ayırma, yargı, 2 güçlülük, egemenlik, 3 güç, dilek, irade, 4 geçerlilik, önem, 5 değer, derece, mertebe, 6 etki.–**hükmü geçmek** 1) buyruğu tutulur/sözü geçer olmak, 2) gücü ve etkisi yok olmak.–**hükmü olmak** güçlü ve etkili olmak.–**hükmünde olmak** yerinde/değerinde olmak, yerine geçmek.–**hüküm sürmek** 1) yönetmek, yönetme gücünü elinde bulundurmak, 2) geçerli olmak, geçerliğini korumak.–**hüküm vermek** 1) yargıda bulunmak, 2) *mec.* (-i) varsaymak, (-i) varmış gibi düşünmek.

hukub, hukb حقب *A. a.* uzun zaman aralığı/süre.

hukûk حقوق *A. ç. a.* 1 haklar, 2 toplum düzenini sağlamak ve devletin yaptırım gücünü göstermek üzere konulan yasak ve sınırlamaların bütünü.

hukûk-şinâs حقوق شناس *F. s.* 1 hukuk bilgisi edinmiş olan, hukuk bilen, hukuktan anlayan (kimse), 2 başkasının haklarını tanıyıp gözeten (kimse).

hukûmet حكومت *A. a.* 1 yönetme gücü, 2 devletin görevlerini yerine getirmek için yetki kullanan kimseler, 3 yönetim kuruluşları, 4 devlet işlerinin görüldüğü yer, hükûmet konağı.

hulâ, hılâ حلى *A. ç. a.* elmas, zümrüt, yakut, altın, gümüş süs ve takılar; *bk.* **hılye** حليه.

hulâ-bend-i âb حلى بند آب *F. a.* bir yeri yeşil bitkilerle kaplayıp su damlalarıyla ona inci ile bezenmiş bir görünüm kazandıran kimse.

hulâsa خلاصه *A. a.* 1 özet, 2 öz, iç, asıl. *z.* sözün kısası, kısacası.

hulâsaten خلاصةً *A. z.* özet olarak, kısa ve öz biçimde.

huld خلد *A. a.* 1 cennet, 2 ölümsüzlük, değişmeksizin ve yok olmaksızın sürekli olduğu gibi kalma.

hulefâ' خلفاء, **hulefâ** خلفا *A. ç. a.* halifeler; *bk.* **halife** خليفه.

hulel حلل *A. ç. a.* hulleler; *bk.* **hulle** حله.

huleyme حليمه *A. a.* küçük çıkıntılar, dil üzerindeki küçük pürtükler; *bk.* **halme** حلمه.

hulf خلف *A. a.* verdiği sözü yerine getirmeme, sözünü tutmama.

hûliyâ خوليا *F. a.* 1 ortak mal, herkesin kullanımına açık olan şey, 2 (*Yun.* **melanholia**'dan) malihulya, melankoli.

hulk خلق *A. a.* huy, tabiat, yaradılış: *ekmelü'l-hulk* "yaradılışça en mükemmel".

hulkûm حلقوم *A. a.* boğaz: *râhatü'l-hulkûm, râhat-i hulkûm* "nişasta ve şekerle yapılan; fıstıklı, bademli, kaymaklı çeşitleri olan bir tür yumuşak şeker, lokum".

hul(l) خل *A. a.* 1 doğruluk ve içtenlikle dost olan kadın, 2 birine özgü olan sarsılmaz bağlılık ve sevgi.

hullân خلان *A. ç. a.* gerçek ve yakın dostlar, içten ve güvenilir arkadaşlar; *bk.* **halil** خليل.

hulle حله *A. a.* 1 biri belden yukarıyı, diğeri belden aşağıyı örten iki parçalı bir giysi, 2 bir kadının eşinden ayrıldıktan sonra yine eski eşine nikâhlanması için başka bir erkekle evlenip tekrar boşanması.

hullet خلت *A. a.* gerçek dostluk, içten yakınlık.

hulûd خلود *A. a.* sürekli olma, sürme, kalma: *yevm-i hulûd* "kıyamet günü".

hulûl حلول *A. a.* gelip çatma: *h.-i şitâ* "kışın gelip çatması".

hulûs خلوص *A. a.* 1 iç temizliği, doğruluk, içinde kötülük bulunmama, art niyet taşımama, 2 içtenlik, içten bağlılık/sevgi, 3 yaranmak isteme, yaltaklanma; *arz-ı hulûs* "sevgi ve içtenliğini bildirme/gösterme".

hulûskâr خلوصكار *F. s.* arı yürekli, art niyeti olmayan, içtenlikle davranan (kimse).

hulüv(v), hulû خلو *A. a.* boşluk, boş olma.

hulv حلو *A. s.* tatlı.

hulviyyât حلويات *T. ç. a.* tatlı türünden yiyecekler, tatlı türleri.

hum خم *F. a.* küp.

humâr خمار *A. a.* şarabın keyif verici etkisi geçtikten sonra kalan baş ağrısı, sersemlik.

humâsî خماسى *A. s.* beşli. *a. dilb.* Arapça'da beş kök harfi olan kelime.

humât حمات *A. ç. a.* koruyucular, muhafızlar; *bk.* **hâmî** حامى.

humbere خمبره *F. a.* (*T. k. dili:* **humbara, kumbara** قومباره) 1 küçük kavanoz/küçük küp, küpçük, 2 içine barut ile birlikte demir ve kurşun parçaları konan demir küre; havan topuyla atılan bir tür mermi, 3 para biriktirmek için yapılmış, üstünde para atmaya elverişli bir yarığı olan gereç.

humekâ' حمقاء *T. ç. a.* bönler, ahmaklar, geri zekâlılar, aklı kıtlar. [Teklisi olmayan çoklulardandır.]

humeyyâ حميا *A. a.* 1 birden parlama, parlayış, heyecan patlaması, öfkenin ilk ânı, 2 keskinlik, aşırılık, (bir şeyin) aşırı zamanı/demi.–**humeyye'l-ke's** حميا الكاس şarabın en şiddetli demi.–**humeyye'ş-şebâb** حميا الشباب gençlik çağının en ateşli zamanı.

hum-hâne خمخانه *F. a.* 1 şarap evi, meyhane, 2 şarap mahzeni.

humk حمق *A. a.* bönlük, akıl kıtlığı.

hummâ حما *A. a.* 1 hastalıktan kaynaklanan şiddetli ateş, 2 sıtma.

hummâ حمى *A. a. bk.* **hummâ**.

hummâs حماس *T. a.* (< *A.* **hummâz** حماز) *aş. m. bk.*

hummâz حماض *A. a.* "kuzu kulağı" denilen ot.

humret حمرت *A. a.* kırmızılık.

hums خمس *A. s.* beşte bir.

humûd خمود *A. a.* 1 azalma, sönme, 2 ateş kor hâlinde kalıp alevi basılma/yatışma, 3 bayılma, 4 hastalık yüzünden yükselen vücut ateşi düşme.

humûl خمول *A. a.* adı sanı batma, unutulup silinme.

humûzat حموضت *A. a.* ekşilik, kekrelik: *müvellidü'l-humûza* "oksijen."

hûn خون *F. a.* kan.

hûn-âb خوناب, **hûn-âbe** خونابه *F. a.* kanlı su, kanlı gözyaşı.

hunâk خناق *A. a.* (*T. k. dili:* **hunnâk**) *tıp* bir boğaz hastalığı.

hûn-âlûd خون آلود, **hûn-âlûde** خون آلوده *F. s.* kana bulaşmış/bulanmış (kimse).

hûn-âşâm خون آشام *F. s.* kan içici.

hûn-bâr خون بار *F. s.* kan yağdırıcı (kimse).

hûn-behâ خون بها *F. a.* kan bahası, diyet.

hûn-çekân خون چکان *F. s.* kan damlatıcı (kimse).

hunefâ' حنفاء, **hunefâ** حنفا *A. ç. a.* İslâm'a içten inanıp inancını yaşayan kimseler; *bk.* **hanîf** حنيف.

hûn-efşân خون افشان *F. s.* kan saçıcı (kimse).

hûn-feşân خون فشان *F. s. yuk. m. bk.*

hûn-hâh خونخواه *F. s.* kan isteyici, kan davası güden (kimse).

hûn-hâr خونخوار *F. s.* kan içici (kimse).

hûnî خونى *A. s.* 1 kanla ilgili/ilintili, 2 eli kanlı, katil.

hunkâr خنكار *F. a.* 1 mutlu, bahtı açık, bahtiyar, 2 hükümdar, padişah, 3 ulu kimse: *Molla Hunkâr* "Mevlânâ Celâleddin".

hunkârî خنكارى *F. s.* 1 padişaha ait, padişahla ilgili ve ilintili, 2 çok güzel, nefis: *hunkârî kâğıd* "beyaz, değerli bir tür kâğıt". *a.* sarayda yetiştirilen bir güvercin türü.

hunnes خنس *A. ç. a.* yıldızlar, gezegenler. [Güneş ve ay dışında kalan beş gezegen için kullanılır. Adları Zühal, Müşteri, Mirrih, Zühre ve Utarid olan bu beş gezegen **seb'a-i seyyâre** ve **hamse-i mütehayyire** adlarıyla da anılır.]

hûn-rîz خونريز *F. s.* kan dökücü (kimse).

hunsâ خنثى *A. a.* iki cinsiyetli, hem dişilik hem erkeklik belirtileri olan kimse.

hunük خنك *F. s.* 1 serin, soğuk, 2 hoş, güzel, tatlı, uygun, 3 mutlu, bahtiyar 4 kötü, bozuk, uyumsuz, uygunsuz.

hunyâ خنيا *F. a.* ses, ezgi, nağme, melodi.

hunyâger خنياكر *F. a.* musikişinas, musiki üstadı, çalgı eşliğinde şarkı/türkü söyleyen, saz şairi, âşık.-**hunyâger-i felek** خنياكر فلك Venüs.

hur(r) حر *A. s.* (*T.* **hür**) 1 bağlı ve bağımlı olmayan, bağımsız, özgür (kimse); *zıddı:* **esîr** اسير, **abd** عبد, 2 kendi düşüncesi, görüşü ve iradesiyle hareket eden (kimse), 3 soyu sopu belli, soylu, soydan, 4 seçkin, üstün, 5 arı, temiz, katkısız, 6 güzel, iyi ve değerli (nesne), 7 uygar, medeni; *zıddı:* **vahşî** وحشى, 8 her şeyin seçilmişi ve en iyisi. *a.* 1 pislik karışmamış balçık, 2 soylu at.

¹hûr حور *A. ç. a.* ahu gözlü cennet kızları. [Tekli yerinde kullanılır.]-**hûr-i in** حور عين *F. a.* iri kara gözlü cennet kızı.

²hûr خور *F. a.* güneş.

hurâc خراج *A. a.* çıban.

hurâfât خرافات *A. ç. a.* uydurma, saçma sapan rivayetler ve sözler.

hurâfe خرافه *A. a.* aslı olmayan hikâyeler, saçma sapan sözler ve inanılmayacak söylentiler.

hurc خرج *A. a.* (*T. k. dili:* **hurç** خورج) büyük heybe, deriden yapılmış büyük torba.

hûrî حورى *F. a.* ahu gözlü bir cennet kızı.

hurkat حرقت *A. a.* 1 yanma, 2 *mec.* acı.

hurmâ خرما *F. a.* bilinen meyve.

hurmet حرمت *A. a.* 1 saygı gösterilmesi, değerli sayılması/tutulması gereken şey, 2 Yüce Yaratıcı'nın buyruğu/hükmü, uyulmaması/yok sayılması helâl olmayan şey, 3 onur, şeref, haysiyet, 4 saygınlık, yücelik, ululuk, 5 pay, kısmet, nasip, 6 (-e) değer verme, (-e) saygılı davranma, (-e) saygı gösterme. -**hurmet etmek** (-e) saygı göstermek, saygılı davranmak, 7 (bir şeyin kullanılması/yapılması) haram olma.

hurrâs حراس *A. a.* korucular, bekçiler; *bk.* **hâris** حارس.

hurrem خرم *F. s.* 1 sevinçli (kimse), 2 iç açıcı, ferahlık verici (yer): *bâğ-ı hurrem* "iç açıcı bahçe".

hurşîd خورشيد *F. a.* güneş: *h.-iştihâr* "ünlü, ünü güneş gibi her yanı kaplamış".

hurtûm خرطوم *A. a.* (*T. k. dili:* **hortum**) 1 filin burnu, 2 lastik, plastik vb. maddelerden yapılan, suyu aktarmaya yarayan boru.

hurûb حروب *A. ç. a.* harpler; *bk.* **harb** حرب.

hurûc خروج *A. a.* 1 (-den) dışarı çıkma, çıkış, 2 (kuşatma altındaki asker) dışarı çıkıp düşmana saldırma, 3 baş eğmeme, başkaldırma; *eşanl.* **ısyân** عصيان, **kıyâm** قيام, 4 atış, atma, fırlatma, 5 kıyamet günü

hurûf حروف *A. ç. a.* harfler; *bk.* **harf** حرف.

hurûs خروس *F. a.* (*T. k. dili:* **horos, horoz**) tavuk eşi, tavuğun erkeği.

hurûş خروش *F. a.* gürültü, çağıltı: *hurûş-i enhâr* "akarsuların çağıltısı". [Çoklukla "coşma, coşup taşma" anlamındaki **cûş** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *cûş ü hurûş* "taşıp çağlama".]

hurûşân خروشان *F. s.* çağıl çağıl akan, çağlayan (su). *z.* çağıl çağıl, çağlaya çağlaya.

hurümât حرمات *A. ç. a.* 1 kutsal sayılan ve aykırı davranılması yerinde ve doğru sayılmayan şeyler, 2 dince yapılması/yapılmaması gereken/istenen şeyler, Yüce Yaratıcı'nın hükümleri, kutsallıklar, dokunulmazlıklar, 3 kabul edilmiş değerlere ve hükümlere aykırılıklar, 4 saygı gösterilmesi gerekli konular; *bk.* **hurmet** حرمت.

hurümât حرمات *A. ç. a. bk.* **hurmet** حرمت.

husâm حسام *A. a.* keskin kılıç.

husamâ' خصماء, **husamâ** خصما *A. ç. a.* birbirine düşman olanlar; *bk.* **hasîm** خصيم. [Teklisi olan **hasîm** dilimizde kullanılmamış, bu yüzden bu çoklu anlamlı kelimeye **hasm**'ın çoklusu olmak üzere yer verilmiştir.]

husân حسان *A. a.* güzel nesne, güzel kadın.

husbân حسبان *A. a.* suç ve günahın karşılığı, ceza, azap.

Huseyn حسين *A. s.* güzelcik. [Yalnızca kişi adı olarak kullanılır.]

huseynî حسينى *F. a.* Türk müziği makamlarından biri.

husn حسن *A. a.* 1 güzellik: *h.-ü ma'nevî* "manevî güzellik", 2 güzel, iyi: *h.-ü idâre* "güzel/iyi yönetim".-**husn-ü hâl** حسن حال iyi hâl; yaşayışça, yol ve gidişçe iyi durumda olma.-**husn-ü hareket** حسن حركت iyi davranışta bulunma, davranışça doğru ve yerinde sayılan yolda bulunma.-**husn-ü hat** حسن خط belirli kural ve biçimlere uygun olarak yazılmış yazı, güzel yazı.-**husn-ü hıtâm** حسن ختام iyi/hayırlı sonuç verme, iyi sonla sonlanma.-**husn-ü hıtâm vermek** hayırlısıyla/iyi bir şekilde bitirmek.-**husn-ü kabul** حسن قبول iyi karşılama/ görme/sayma, iyi davranarak ve saygı göstererek kabul ediş.-**husn-ü mu'âmele** حسن معامله iyi davranış, iyilikle davranma.-**husn-ü nazar** حسن نظر ilgi, sevgiyle karışık övgü, teveccüh.-**husn-ü sûret** حسن صورت güzel

çehre/kılık/görünüş.-**husn-ü teveccüh** حسن توجه sevgiyle karışık övgü ve beğeni.-**husn-ü zan** حسن ظن biri hakkında iyi düşünme, birini iyi görme/sanma. -**husn vermek** güzelleştirmek, güzellik katmak.

husnâ حسنى *A. s.* (dişil) çok güzel.

husnî حسنى *T. s.* güzellikle ilişkili, güzelliğe yakınlığı olan, güzel.

husniyyât حسنيات *T. ç. a.* güzel şeyler, güzel ve iyi yönler, noktalar.

husr خسر, **husrân** خسران *A. a.* 1 kayıp, kaçan/elden çıkan değer, 2 eli boş kalma, kazanamama, kazançsızlık hâli, 3 azma, yoldan çıkma, sapkınlık.

husrev خسرو *F. a.* hükümdar, padişah. -**husrevi encüm** خسرو انجم güneş. -**husrev-i hâver** خسرو خاور *öncekine bk.*-**husrevi seyyâregân** خسرو سيارگان *öncekine bk.*

husrevâne خسروانه *F. s.* ve *z.* 1 padişahça, padişaha yaraşır biçimde, 2 çok büyük.

husrevânî خسروانى *F. s.* 1 değerli, pahalı, nefis, 2 çok büyük, iri ve gösterişli (nesne): *husrevânî küp.*

hussâd حساد *A. ç. a.* kıskançlar; *bk.* **hâsid** حاسد.

husûf خسوف *A. a.* ay tutulması.

husûl حصول *A. a.* olma, meydana gelme.-**husûl bulmak** olmak, oluşmak, meydana gelmek, belirmek, çıkmak. -**husûle mevsûl olmak** kazanılmak.

husûl-pezîr حصول پذير *F. s.* oluşan, ortaya çıkan, meydana gelen.

[1]**husûm** حسوم *A. a.* 1 uğursuzluk, 2 sürekli esen rüzgâr, şiddetli fırtına, kötü hava.

[2]**husûm** خصوم *A. ç. a.* hasımlar; *bk.* **hasm** خصم.

husûmet خصومت *A. a.* düşmanlık.

husûn حصون *A. ç. a.* kaleler; *bk.* **hısn** حصن.

husûs خصوص *A. ç. a.* 1 (-e) özgü olma, özgülük, 2 iş, konu, madde, 3 nitelik, yön.

husûsâ خصوصا *T. z.* özel olarak, (-e) özgü olmak üzere. *bağl.* özellikle, hele, her şey bir yana.

husûsât خصوصات *T. ç. a.* işler, konular, maddeler.

husûsıyyât خصوصيات *A. ç. a.* özellikler.

husûsıyyet خصوصيت *A. a.* 1 özellik, 2 yakınlık, bağlılık, 3 ayrıcalık.

husûsî خصوصى *T. s.* (-e) özgü, özel.

husye خصيه *A. a.* haya.

hûş هوش *F. a.* akıl, us: *gûş-i hûş* "anlama, algılama", *bâ-hûş* "aklı başında olan (kimse)", *bî-hûş* "1) akılsız (kimse), 2) bayılmış (kimse)".

hûş-ber هوشبر *F. s.* aklı alıp götüren, insanın aklını başından alan, insanı sersemе çeviren (ilaç).

hûşe خوشه *F. a.* 1 başak, 2 salkım: *h.-i engûr* "üzüm salkımı".-**hûşe-i çarh/sipihr** خوشهٔ چرخ/سپهر Başak burcu.

hûşe-çîn خوشه چين *F. s.* ve *a.* 1 ekin biçildikten sonra tarlada kalan döküntü başakları toplayan kimse, 2 onun bunun yazdıklarını tırtıklamak suretiyle eser yazan yazar/şair.

huşk خشك *F. s.* 1 kuru: *bâd-i huşk* "kuru yel", 2 (insan için) kaba, soğuk: *tab'-ı huşk* "soğuk yaradılış".-**huşk ü ter** خشك و تر kuru ve yaş.-**huşk etmek** kurutmak.

huşk-cân خشك جان *F. s.* bilgisiz, cahil (kimse).

huşk-mağz خشك مغز *F. s.* boş kafalı, beyinsiz (kimse).

huşk-ser خشك سر *F. s.* aklını yitirmiş, delirmiş (kimse).

hûşmend هوشمند *F. s.* akıllı, aklı başında (kimse).

hûş-rübâ هوشربا *F. s.* insanın aklını başından çekip alan, bir şey düşünemez duruma getiren (güzel/güzellik vb.).

huşû' خشوع *A. a.* 1 alçak gönüllü davranma, saygıyla boyun eğme, gönülden yönelme, tam anlamıyla bağlanma, 2 irkilme, heyecan duyma, sarsılma, yüreği çırpınma, korkma.

huşûnet خشونت *A. a.* kabalık, sertlik, katılık.

hûşyâr هوشيار *F. s.* 1 akıllı, uslu (kimse), 2 aklı başında, şuuru açık, ne yaptığını bilen, davranışları ölçülü (kimse); *zıddı:* **mest** مست.

hût حوت *A. a.* 1 büyük balık, 2 on iki burçtan birinin adı. [Güneş bu burca şubat ayında girer.]

hutâ خطا *A. ç. a. bk.* **hutve** خطوه.

hutab خطب *A. ç. a.* hutbeler; *bk.* **hutbe** خطبه.

hutabâ' خطباء, **hutabâ** خطبا *A. ç. a.* hatipler; *bk.* **hatîb** خطيب.

hutâm حطام *A. a.* 1 kuru, kolay kırılır ve parçalara ayrılır nesne, 2 kuru ot, saman parçası, ağaç döküntüsü türünden değersiz, bir işe yaramaz nesne, çöp, süprüntü.

hutame حطمه *A. a.* 1 yakıcı ateş, 2 cehennem.

hutbe خطبه, **hutbet** خطبة *A. a.* 1 söz, deyiş, açıklama, bilgi, 2 cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua, yapılan öğüt ve duyuru içerikli konuşma, 3 bir topluluk karşısında biri hakkında söylenen övücü sözler.

huten ختن *F. a.* bugünkü Doğu Türkistan toprakları. [İpek kumaşları ve göbeğindeki bir bezden "misk" denilen güzel koku elde edilen ceylânlarıyla ünlüdür.]

huttâf خطاف *A. a.* kırlangıç.

hutûb خطوب *A. ç. a.* işler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

hutûn ختون, **hutûnet** ختونت *A. a.* 1 damat olma durum ve niteliği, damatlık, 2 evlenme, yuva kurma.

hutûr خطور *A. a.* içe doğma, hatıra gelme.

hutût خطوط *A. ç. a.* çizgiler; *bk.* **hat(t)** خط.

hutve خطوه *A. a. bk.* **hatve.**

huvâr خوار *A. a.* koyun, inek, öküz gibi hayvanların çıkardıkları sesler, meleme, böğürme.

huveyn حوين *A. a.* gözle görülmeyen küçüklükte canlı, mikrop.

huveynât حوينات *A. ç. a.* gözle görülemeyip, ancak mikroskopla görülen tek hücreli canlılar, mikroplar; *bk.* **huveyn** حوين.

[1]**hûy** خوى, **hû** خو *F. a.* (*T.* **huy**) 1 yaradılıştan gelen/yaradılışta var olan nitelik/özellik, tabiat, cibillet, mizaç: *bed-hû* "huysuz, kötü huylu, titiz, geçimsiz, kavgacı", 2 sonradan alışılan şey, alışkanlık, âdet, 3 kötü alışkanlık.-**huy edinmek** bir şeyi sürekli yapmak, bir şeyi yapmaya alışmak, âdet edinmek.

[2]**hûy** خوى *F. a.* ter.

[3]**hûy** هوى *F. ünl.* 1 (şikâyet ve acı bildirmek için) âh, 2 (seslenme için) hey! *a.* 1 nefes, 2 korku. [Osmanlı Türkçesi'nde iki şekilde kullanıldığı görülür: 1) **yâ** يا ile birlikte **yâhû** ياهو biçiminde, seslenme ünlemi olarak: hey!, 2) **hây** هاى ile birlikte "eğlenceli şamata ve gürültü" anlamında, **hây hûy** هاى هوى biçiminde.]

[1]**hûy-kerde** خوى كرده *F. s.* huy edinmiş, alışmış (kimse).

[2]**hûy-kerde** خوى كرده *F. s.* terlemiş, terli.

huyûl خيول *A. ç. a.* 1 at sürüleri, 2 atlı askerler.

huyût خيوط *A. ç. a.* ipler, iplikler; *bk.* **hayt** خيط.

huzâre خضاره *A. a.* 1 sebze, yeşillik, 2 yeşillenme, yeşil hâle gelme.

huzn حزن *A. a.* (*T. k. dili:* **hüzün**) gönül kırıklığı, iç kapanıklığı.

huzret خضرت *A. a.* yeşil renkte oluş, yeşillik.

huzû' خضوع *A. a.* alçak gönüllülükle boyun eğme, saygı içinde eğilme, suskun ve durgun kalma.

huzûr حضور *A. a.* 1 bulunma, varlığını gösterme, 2 ön, kat, yan, 3 sıkıntısız olma, rahatlık, gönül rahatlığı, baş dinçliği.

huzûz حظوظ *A. ç. a.* hazlar; *bk.* **haz(z)** حظ.

huzûzât حظوظات *T. ç. a.* hoşa giden şeyler, güzel şeyler, tatlar: *h.-i dünyeviyye* "dünya ile ilgili tatlar, güzel şeyler".

huzzân خزان *A. ç. a. bk.* **hâzin** خازن.

huzzân خزان *A. ç. a.* hazine bekçileri; *bk.* **hâzin** خازن.

huzzâr حضار *A. ç. a.* hazır olanlar, bulunanlar; *bk.* **hâzır** حاضر.

hübûb هبوب *A. a.* (yel) esme.

ḫübût هبوط *A. a.* (yukarıdan aşağıya) inme, düşme.

hücnet هجنت *A. a.* 1 alçaklık, değersizlik, adilik, 2 (söz ve konuşma için) kusur, yanlış, 3 babası hür, anası köle olanlar.

hücûm هجوم *A. a.* 1 (-e) saldırma, (-in) üstüne yürüme, 2 *ask.* düşman üzerine saldırma, yürüyüş etme, 3 *tıp* vücudun bir yerine kan/sıvı toplanması, 4 *ünl.* Saldır!–**hücûm olmak** aşırı istek ve eğilim göstermek.

hüdâ هدىٰ *A. a.* doğru yol; *bk.* **hidâyet** هدايت.

hüdâm هدام *A. a.* (deniz) donma.

hüdât هدات *A. ç. a.* doğru yolu göstericiler, Hak yoluna götüren kılavuzlar; *bk.* **hâdi** هادى.

hüdhüd هدهد *A. a.* çavuş kuşu, ibibik.

hüdüb هدب *A. a.* 1 kirpik, 2 mendil, yağlık, 3 saçak, püskül.

hükm ber-dâr حكم بر دار *F. s.* buyruk tutan, boyun eğen, uslu (kimse).

hükmdâr حكمدار *F. a.* (*T. k. dili:* **hükümdar**) buyruk verici, buyruğu tutulan, yönetim erkini elinde bulunduran kimse, padişah, sultan.

hükm-rân حكمران *F. a.* (*T. k. dili:* **hükümran**) buyruğu tutulan/geçer olan kimse, hükümdar.

hülâm هلام *A. a.* özü bakımından bitkiden/hayvandan elde edilmiş şekerli bir madde olup donduğunda pelte gibi titreyen sağaltıcı nesne.–**hülâm-i hayvânî** هلام حيوانى jelatin.– **hülâm-ı nebâtî** هلام نباتى nişasta/nişastaya benzer pelteleşme özellikli madde.

hülâmî هلامى *A. a.* pelte gibi olan, pelteleşen (madde).

hülb هلب *A. a.* fırça vb. yapımında kullanılan kalın kıl, kuyruk ve yele kılı, özellikle domuz kılı.

hülk هلك *A. a.* yok olma, bitip tükenme.

hümâ هما, **hümây** هماى *A. a.* İran mitolojisinde bir kuşun adı. [Aktarıldığına göre çok yükseklerde uçarmış ve yuvası arş imiş. Divan edebiyatında çoklukla yükseklik ilgisiyle kullanılmıştır. Uğurlu sayılmış, kanadının gölgesinin, başına düştüğü kimsenin hükümdar olacağına inanılmıştır. Türkçe'de "devlet kuşu" denilen kuş budur.]

hümâm همام *A. a.* 1 niyet ve yönelişi yüce, tutum ve gidişi güçlü yol önderi, 2 kararlı, gayretli, iş bitirici kimse, 3 yardımsever, cömert kimse, 4 önder ve ünlü kişi, 5 aslan.

hümâyûn همايون *A. s.* kutlu, uğurlu, mübarek; yüksek, yüce, ulu (nesne/kimse/durum vb.).

hümâyûnbaht همايون بخت *F. s.* bahtı açık, uğurlu (kimse).

hümeze همزه *A. a.* şeytanın insanın içine soktuğu/aklına düşürdüğü asılsız şeyler, kışkırtmalar, dürtüklemeler.

hümûm هموم *A. ç. a.* üzüntüler, dertler, tasalar; *bk.* **hem(m)** هم.

hündûs هندوس *A. s.* deneyimli, bilgili, görmüş geçirmiş (kimse).

hüner هنر *F. a.* bir konuda düşünce gücü ve kararlılıkla çalışarak elde edilen bilgi, alışkanlık ve yatkınlığın ürünü/düşünerek ve işleyerek kazanılan beceri, yetkinlik, maharet, sanat.

hünermend هنرمند *F. s.* bilgili, becerikli, usta, marifet ve sanat sahibi, sanatkâr (kimse).

hünerpîşe هنر پيشه *F. s. yuk. m. bk.*

hünerver هنر ور *F. s. yuk. m. bk.*

hünûd هنود *A. a.* Hindûlar; *bk.* **Hindû** هندو.

hüreyre هريره *A. a.* kedicik.

hürmüz هرمز, **hürmüzd** هرمزد *F. a.* 1 güneş takvimi aylarından birincisinin ve her güneş takvimi ayının ilk günü, 2 bugünlerle ilgili olay ve işlere bakan meleğin adı, 3 Müşteri/Jüpiter gezegeninin adı, 4 İsfendiyar oğlu Behmen'in oğlu, 5 Umman Denizi sahilinde bir şehir adı.

hüş هش *F. a.* akıl; *bk.* **hûş** هوش.

hüş-ber هشبر *F. a.* insanın aklını başından alan/aklı gideren ilaç: *Gönül nakdini aldı ayyâr-i ğamzen / Gamından verip câna dârû-yi hüşber* (Bâki) "O kirpik süzerek bakışının hırsızı gönül malını yağmaladı / Cana gamından ötürü, yani üzüntüsünü gidermek için aklı baştan alıcı ilaç verip de".

hüşûmend هشومند *F. s.* bilgili, akıllı (kimse).

hüşyâr هشيار *F. s. yuk. m. bk.*

hüttâk هتاك *A. ç. a.* yırtıp paralayan kimseler; *bk.* **hâtik** هاتك.

hüvâm هوام *A. a.* çılgınlık, uçukluk.

hüve هو *A. zam.* o. [Osmanlı Türkçesi'nde yalnız kimi Arapça sözlerde görülür: *hüve'lbâkî* "kalıcı olan yalnızca Allah'tır", *kemâ hüve hakkuhû* "hakkıyla, hakkı olduğu gibi", *hüvesi hüvesine* "tam tamına, tam anlamıyla uygun ve yerinde olarak, elifi elifine."]

hüveydâ هويدا *F. s.* 1 görünen, beliren, 2 belli, açık, ortada, görünür olan (nesne/durum vb.).–**hüveydâ eylemek** açmak, meydana çıkarmak, görünür kılmak, göstermek.

hüveyza هويضه *A. a. tıp* kolera ishali.

hüviyyet هويت *T. a.* ne ve kim olduğu bilinmeyen bir mahiyetin (dış dünyada gerçekliği bulunan bir varlığın) tanıtıcı nitelik ve yönü, kimlik.

hüyâm هيام *A. a.* 1 aşırı derecede susama, 2 (aşk ya da başka bir sebeple) çılgın gibi dolaşma, çılgına dönme.

I ا ع

ıbâd عباد *A. ç. a.* (Yüce Tanrı'ya nisbetle) kullar, Yüce Tanrı'nın yarattığı insanlar: *az'afü'l-ıbâd* "kulların en güçsüzü". –**ıbâdu'llâh** عباد الله 1) Allah'ın kulları, insanlar, 2) *T.* çok ucuz satılan şeyler için "Bedava denecek fiyattan; gelsin, herkes alsın!" anlamında bir seslenme sözü olarak kullanılır; *bk.* **abd** عبد.

ıbâdet عبادت *A. a.* 1 kulluk etme, kulluğun gerektirdiği işleri yapma, Yüce Yaratıcı'ya tapınma, 2 kutsal tanıdığı şeye/şeylere tapınma: *ı.-ı asnâm* "putlara tapınma".

ıbâdetkâr عبادتکار *F. s.* kulluk görevlerini yerine getiren (kimse).

ıbâre عباره *A. a.* 1 konuşan kimsenin söylediğinden dinleyenin kulağına ulaşan söz, 2 uzun/kısa bir kelime öbeğinden oluşan söz: *tatvil-i ibâre* "sözü uzatma". [Nazımda **ıbâret** gibi de kullanılır.]

ıbâret عبارت *A. a.* 1 bir şeyin ne olduğunu/nasıl olduğunu/ne kadar olduğunu ortaya koyan genel görünüm, algı, sonuç ve ölçü, ... (-den) başka olmayan şey, 2 ibare; *yuk. m. bk.*

ıber عبر *A. ç. a.* ibretler.–**ıber almak** dersler çıkarmak, öğütler almak; *bk.* عبرت **ibret.**

ıberi عبری *A. s. bk.* **ıbrâni** عبراق.

ıbret عبرت *A. a.* insan için uyarıcı, ders verici ve eğitici olan konu/gelişme/olay: *ı.-i müessire* "etkileyici gelişme/olay". –**ıbret almak** (-den) ders çıkarmak.

ıbret-âmîz عبرت آمیز *F. s.* ders çıkarılacak yönü bulunan (nesne/konu/olay/durum).

ıbret-bahş عبرتبخش *F. s.* uyarıcı, ders çıkarılacak (nesne/konu/olay/durum).

ıbret-nümâ عبرتنما *F. s.* 1 ibret verici, ibretlik (nesne/olay/durum), 2 şaşırtıcı güzellikte, çok hoş.

ıbret-nümûn عبرتنمون *F. s. yuk. m. bk.*

ıcâlet, ucâlet عجالة *A. a.* 1 aceleyle hazırlanan/hemen bulunup buluşturulan şey, 2 gerektiğinde hemen bakılmak/kullanılmak üzere üstte taşınan, içinde özetlenip kolay bulunacak biçimde düzenlenmiş bilgiler bulunan kitap, el kitabı.

ıcâleten عجالةً *A. z.* (*T. k. dili:* **acâleten**) acele ile, alelacele, çarçabuk, hemen.

ıcl عجل *A. a.* erkek buzağı.

ıdâ عدا *A. a.* 1 büyük taş parçaları, kayalar, 2 vadilerin iki yanı, 3 yüksek yerler; *bk.* **ıdve** عدوه.

ıdâd عداد *A. a.* 1 sayı, sayı dizisi, 2 sıra, dizi.

ıddet عدت *A. a.* 1 bir kadının, kocasından boşandıktan sonra yeniden evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu yüz günlük süre, 2 bir kadının, kocası öldükten sonra yeniden evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu yüz otuz günlük süre.

ıdhâk اضحاك *A. a.* (-i) güldürme.

ıdrâs اضراس *A. a.* (ağza alınan nesne) diş kamaştırma.

ıdve, udve عدوه *A. a.* 1 büyük taş parçası, kaya, 2 vadinin iki yanı, 3 yüksek yer.

ıffet عفت *A. a.* kötü işlerden, dince haram sayılmış eylemlerden, yasaklanmış şeylerden uzak durma, sakınma.

ıfrit عفريت *A. a.* cinlerden çok kötü, zarar verici ve şirret olanı.

ığâre اغاره *A. a.* yağmalama, yağma yoluyla kapıp alma.

ığbirâr اغبرار *A. a.* 1 tozlanma, (-in) üzerine toz konma, 2 *mec.* (**ığbirâr-i hâtır**'dan kısaltmalı olarak): (-e) gücenme.

ığfâl اغفال *A. a.* (birini) aldatma, (birinin) yanlış bir şey yapmasına yol açma.–**ığfâl etmek** (-i) aldatmak, yanlış (bir) iş yapmaya yönlendirmek.

ığfâlât *A. ç. a.* aldatmalar, yanlış yapmaya yönlendirmeler; *bk.* **ığfâl** اغفال.

ığfâliyyât اغفاليات *A. a.* aldatma ile ilgili şeyler/durumlar/davranışlar.

ığlâ' اغلاء, **ığlâ** اغلا *A. a.* 1 (-in) pahasını yükseltme, (-i) pahalılandırma, 2 (suyu) kaynatma.

ığlâf اغلاف *A. a.* (kılıç vb.) kınına koyma.

ığlâk اغلاق *A. a.* 1 (-i) kapama, 2 (sözü) kapalı/karışık ve anlaşılmaz kılıkta söyleme.

ığlâkât اغلاقات *A. ç. a.* karışık, anlaşılmaz sözler.

ığlâl اغلال *A. a.* 1 (ekin) başak bağlama, 2 (tarlada) ürün olgunlaşma.

ığlât اغلاط *A. a.* (birini) yanıltma, (birinin) yanlış yapmasına yol açma.

ığlâz اغلاظ *A. a.* kaba konuşma, kaba ve çirkin söz söyleme.

ığlâzât اغلاظات *A. ç. a.* kaba ve çirkin sözler.

ığmâ' اغماء, **ığmâ** اغما *A. a. tıp* bayılma.

ığmâd اغماد *A. a.* (bir şeyi) kabına koyma, (eşyayı) bir yere sokuşturma.

ığmâm اغمام *A. a.* (-i) üzme, (-in) üzülmesine yol açma.

ığmâz اغماض *A. a.* 1 (-e) göz yumma, (-i) görmez görünme, görmez gibi yapma, 2 (birini) yerme, kötüleme, çekiştirme, kovlama.–**ığmâz-ı ayn** اغماض عين (-i) göz görmezlikten gelme.–**ızmâr-i ğayz** اضمار غيض içinde kin gizleme.

ığnâ' اغناء, **ığnâ** اغنا *A. a.* 1 (-in) elini bollaştırma, (-i) zenginleştirme, (-i) maddi sıkıntı ve darlıktan kurtarma, 2 (-i) yardım bekler durumdan kurtarma, (-i) yeter bulur duruma getirme.–**ığnâ etmek** (-i) zenginleştirmek, (-e) zenginlik vermek.

ığrâ' اغراء, **ığrâ** اغرا *A. a.* 1 (-i) (-e) karşı kışkırtma, 2 (-i) yüreklendirme, (-in) isteğini kamçılama.–**ığrâ etmek** (-i) (-e) karşı kışkırtmak, (-i) yüreklendirmek, (-i) hırslandırmak.

ığrâd اغراد *A. a.* (kuş) güzel sesle ötme.

ığrâk اغراق *A. a.* 1 (-i) (suda) boğma, 2 *ed.* (birini) (övmede ve yermede) abartma.

ığrâkât اغراقات *A. ç. a. ed.* akılca olabilir görülen, ama uygulamada olabilirliği bulunmayan sözler, abartmalar, abartılar.

ığrâkıyyât اغراقيات *A. ç. a. ed.* abartı türünden saçma sapan sözler.

ığrâm اغرام *A. a.* 1 (birine) borç para verdirme, 2 (birine) borç/para cezası ödetme.

ığrâs اغراث *A. a.* (fidan vb.) toprağa dikme.

ığsâs اغساس *A. a.* (konuğa) güzel yemekler yedirme.

ığşâ' اغشاء, **ığşâ** اغشا *A. a.* 1 (-i) perdeyle örtme, (-in) üzerini örtüyle kaplama, 2 (erkek) sünnetsiz olma.

ığşâş اغشاش *A. a.* (birini) kışkırtma, (birini) acele ettirme.

ığtibât اغتباط *A. a.* (bir kimse) bolluk, genişlik, neşe ve sevinç içinde olma/bulunma.

ığtidâ' اغتداء, **ığtidâ** اغتدا *A. a.* beslenme.

ığtilâ' اغتلاء, **ığtilâ** اغتلا *A. a.* hızla yürüme, çabuk gitme.

ığtilâf اغتلاف *A. a.* (kılıç vb.) kılıfa girme/kılıfa sokulma.

ığtilâl اغتلال *A. a.* (koyunlar) sütü iyi sağılmamaktan ötürü hasta olma.

ığtilâm اغتلام *A. a.* hırsa/şehvete kapılma.

ığtimâm اغتمام *A. a.* üzüntüye kapılma, üzgün hâle gelme.

ığtimâs اغتماس *A. a.* suya batma.

ığtimâz اغتماض *A. a.* gözleri kapama/yumma, uyuma.

ığtinâ' اغتناء, **ığtinâ** اغتنا *A. a.* zenginleşme.

ığtinâm اغتنام *A. a.* 1 (-i) yağmalama, yağma ile mal kazanma, 2 (-e) yağma usulü kazanç gözüyle bakma.

ığtirâb اغتراب *A. a.* yaşadığı yerden ayrılıp başka yere gitme, gurbete gitme.

ığtirâf اغتراف *A. a.* eli suya daldırıp avucu doldurarak su alma.

ığtirâk اغتراق *A. a.* 1 soluğu iyice içine çekme, 2 suda boğulma.

ığtirâm اغترام *A. a.* 1 borç para verme, 2 para cezası verme.

ığtirâr اغترار *A. a.* 1 aldanma, (güvenilmeyecek bir şeye) güvenme, 2 farkında olmama, aymazlık.

ığtisâb اغتصاب *A. a.* (bir şeyi) zorla alma, eline geçirme.

ığtisâl اغتسال *A. a.* yıkanma, yunma, arınma.–**ığtisâl eylemek** yıkanmak.

ığtişâş اغتشاش *T. a.* 1 karışıklık, düzensizlik, 2 saf olmama, içinde katkı maddesi bulunma, 3 (madenî para için) ayarı düşük olma.

ığtişâşât اغتشاشات *T. ç. a.* karışıklıklar, bozukluklar, düzensizliğe yol açan işler/durumlar.

ığtitâ' اغتطاء, **ığtitâ** اغتطا *A. a.* örtünme, (bir örtü ile) sarınma.

ığtiyâb اغتياب *A. a.* (birini) arkasından çekiştirme, (birinin) arkasından konuşma.

ığtiyâl اغتيال *A. a.* (-i) ansızın basıp öldürme, yok etme, ortadan kaldırma, varlığını giderme.

ığtiyâz اغتياظ *A. a.* kin duyarak öfkelenme.

ığtizâ' اغتذاء, **ığtizâ** اغتذا *A. a. bk.* **ığtidâ'**.

ığtizâb اغتضاب *A. a.* öfkelenme.

ığtizâl اغتزال *A. a.* iplik bükme/eğirme.

ığvâ' اغوا, اغواء *A. a.* (-i) ayartma, azdırma.–**ıgvâ etmek** (-i) ayartmak, (-i) azdırmak, (-i) şaşırtmak, (-i) yoldan çıkarmak.

ıgzâ اغضا *A. a.* 1 göz kapaklarını kırpma, 2 bir konu hakkında ses çıkarmayıp suskun kalma, 3 karanlık basma, 4 (-i) görmezden gelme.

[1]**ığzâ'** اغزاء, **ığzâ** اغزا *A. a.* (askerî) gazaya gönderme, savaşmaya yollama.

[2]**ığzâ'** اغضاء, **ığzâ** اغضا *A. a.* (-e) göz yumma, (-i) görmezlikten gelme.–**ığzâ etmek** (-i) görmezlikten gelmek, (-e) göz yummak.

ığzâb اغضاب *A. a.* (birini) kızdırma, öfkelendirme.–**ığzâb etmek/eylemek** öfkelendirmek.

ıhâfe اخافه *A. a.* (-i) korkutma, (-e) gözdağı verme.

ıhâme اخامه *A. a.* çadır kurma.

ıhan(n) اخن *A. s.* genizden konuşan, hımhım (kimse).

ıhbâk احباق *A. a.* yavaşlık ve yumuşaklıkla boyun eğme.

ıhbâl احبال *A. a.* (bir kadını) gebe bırakma.

ıhbâr اخبار *A. a.* (-i) duyurma, bildirme, bilgilendirme.–**ıhbâr etmek/kılmak** duyurmak, bildirmek.

ıhbârî اخبارى *T. s. dilb.* (tarz olarak) bildirme anlatan (çekimli fiil şekli).

ıhbâriyye اخباريه *A. a.* bir suçu/bir yasak işi ilgili yere bildirene verilen para/bahşiş.

ıhbâr-nâme اخبارنامه *F. a.* 1 (bir durumu/olayı) ilgili yere bildirmek/duyurmak amacıyla yazılmış yazı, 2 (birine/bir yere) kendisiyle ilgili bir durumu bildirmek için gönderilen yazı.

ıhbâs احباس *A. a.* hayır için mal ve hayvan vakfetme.

ıhbât احباط *A. a.* 1 yapıp ettiklerinin sevabını/değerini hiç ve boşuna duruma düşürme, 2 (yapılan iyiliği, işlenen işi) ödüllendirilmeye yaraşır görmeme, iyi karşılıksız bırakma, 3 kuyunun suyu kesilip bitme, 4 bir kimseden yüz çevirme, uzaklaşma, ilgisini kesme.

ıhcâc احجاج *A. a.* farz olan hac ibadetini yerine getirmesi için birinin yerine başkasını gönderme.

ıhcâl اخجال *A. a.* (birini) utandırma/utanacak duruma düşürme.

ıhcâm احجام *A. a.* (-den) vazgeçme, (-den) el çekme, (kendini) (-den) alıkoyma.–**ıhcâm etmek** (-den) vazgeçmek.

ıhdâ احدى *A. a.* bir.–**ıhdâ aşer** احدى عشر on bir.–**ıhde'l-husneyeyn** احدى الحسنيين gazilikle şehitlikten biri.

ıhdâr اخدار *A. a.* (genç kıza) ferace giydirme, (genç kızın) yüzünü yaşmakla örtme.

ıhdâs احداث *A. a.* (-i) yeni bir şey/yeniden tasarlanmış bir şey olarak ortaya sürme.–**ıhdâs etmek** (-i) daha önce yapılıp edilmemiş biçimde/yeni biçimiyle) birinin karşısına çıkarmak, birine karşı göstermek, sergilemek.

ıhfâ' اخفاء, **ıhfâ** اخفا *A. a.* (-i) gizleme, (-i) saklama.

ıhfik اخفيق *A. a.* yer sarsıntısı ya da başka bir sebeple yerde oluşan yarık.

ıhkâk احقاق *A. a.* hakkı yerine getirme, hakkı hakkı olana verme.

ıhkâm احكام *A. a.* (-i) güçlendirme, (-i) güçlü hâle getirme.

ıhkâr احقار *A. a.* (birini) aşağılama.

[1]**ıhlâ'** احلاء, **ıhlâ** احلا *A. a.* (-i) tatlılandırma, (-e) tat verme/katma.

[2]**ıhlâ'** اخلاء, **ıhlâ** اخلا *A. a.* (-i) boşaltmak, (-i) boş duruma getirmek.

ıhlâl *A. a.* (-i) bozma.

ıhlâsmend اخلاصمند *F. s.* özü sözü bir, içinde alacası olmayan, doğru sözlü, işi niyetine uygun (kimse).

ıhlâs-perver اخلاص پرور *F. s.* içtenlikli (dost), doğru ve güvenilir (arkadaş).

ıhlîl احليل *A. a. tıp* 1 erkeklik organının deliği, sidik yolu, 2 (kadında) meme ucundaki süt çıkan delik.

ıhmâ' احماء, **ıhmâ** احما *A. a.* (-i) ateşte kızdırma.

ıhmâd اخماد *A. a.* ateşin alevini bastırma.

ıhmâl احمال *A. a.* (hayvana/gemiye vb.ne) (yük) yükleme/(yük) yükletme.

ıhmirâr احمرار *A. a.* 1 kırmızılık, kızıllık: *i.-ı revâh* "akşam kızıllığı", 2 (bir şey) kızarma, kırmızı renk kazanma, (bir şeyin rengi) kırmızıya dönme.

[1]**ıhnâk** احناق *A. a.* (bir insanı/hayvanı) adamakıllı kızdırma, iyice öfkelendirme.

[2]**ıhnâk** احناك *A. a.* şiddetli düşmanlık, deve kini.

ıhnet احنت *A. a.* 1 (birine karşı) öfke, kızgınlık ve içten içe düşmanlık duyma, 2 öfke, kızgınlık, içten içe duyulan düşmanlık, 3 kıskançlık.

ıhrâ' احراء, **ıhrâ** احرا *A. a.* (-i) eksiltme, (-i) azaltma.

[1]**ıhrâb** احراب *A. a.* 1 kavga çıkarma, 2 kavgayı/dövüşü kızıştırma.

[2]**ıhrâb** اخراب *A. a.* (bir yapıyı/yeni, bakımlı ve şenlikli yeri) yıkma, yıkık ve dağınık duruma getirme.

ıhrâc اخراج *A. a.* 1 (-i) bulunduğu yerden alıp dışarı çıkarma, 2 (sonuç/ürün) elde

etme, 3 (üretilen şeyi) yabancı ülkelere satma.–**ıhrâc etmek** 1) (-i) çıkarmak, 2) (bir ürünü) yurt dışına göndermek.

ıhrâcât اخراجات *A. ç. a.* yurt dışına gönderilen ürünler.

ıhrâk احراق *A. a.* (-i) yakma, (-i) ateşe atma, (-e) ateş verme.–**ıhrâk ettirmek** (-i) yaktırmak.–**ıhrâk bi'n-nâr** احراق بالنار ateşe atıp yakma.

ıhrâkan احراقاً *A. z.* 1 yakarak, 2 yakılarak.

ıhrâm احرام *A. a.* hacıların Mekke'de Harem-i Şerif'e girerken büründükleri dikişsiz örtü.–**ıhrâm kılmak** ihrama bürünmek.–**ıhrâm kuşanmak/bürünmek, ıhrâma girmek** ihram ile örtünmek.

ıhrâz احراز *A. a.* (-i) kazanma, (-i) alma, (-i) elde etme.–**ıhrâz etmek/eylemek** (-i) kazanmak.

ıhriz احريض *A. a.* kımıldamaya gücü kalmamış, tükenmiş, bitmiş, bitik (kimse).

¹**ıhsâ'** احصاء, **ıhsâ** احصا *A. a.* (-i) sayma, bir şeyin sayıca değerini bulma/anlatma/belirtme.

²**ıhsâ'** اخثاء, **ıhsâ** اخثا *A. a.* hayvan tezeği yakma.

³**ıhsâ'** اخصاء, **ıhsâ** اخصا *A. a.* yalnız bir konuda bilgi kazandırma, bir sanat dalında eğitme, bir ustalık alanında yetiştirme.

ıhsâd احصاد *A. a.* (ekini/otu) biçme.

¹**ıhsân** احسان *A. a.* 1 (birine) bir şey bağışlama, 2 bağışlanan şey, bağış, 3 (-e) iyilik etme, (-e) iyi davranma, (-in) gönlünü hoş etme, 4 (bir nesneyi) iyi ve güzel yapma, 5 (bir konuyu) iyi ve gereği gibi bilme.–**ıhsân etmek/eylemek** (birine) bir şey bağışlamak.

²**ıhsân** احصان *A. a.* (bir yeri) kale gibi güçlendirme, güçlü hâle getirme.

ıhsânât احسانات *A. ç. a.* bağışlar.

ıhsân-dîde احسان ديده *F. s.* birinin iyiliğini görmüş (kimse).

ıhsânen احساناً *A. z.* bağışlama ve ödüllendirme yoluyla, bağış ve ödül olarak vermek suretiyle.

ıhsâr احصار *A. a.* kısaltma, (uzun bir şeyi) kısa duruma getirme.

¹**ıhsâs** احثاث *A. a.* (birini) kandırma, istediği/beğendiği gibi davranarak (birini) kendine çekme.

²**ıhsâs** احساس *A. a.* 1 (-i) duyurma, (-e) bir duyguyu yaşatma, (-in) içinde bir etki uyandırma, 2 duyuş, duyma, etkilenme, 3 duyuş yoluyla, etkilenerek anlama/kavrama.–**ıhsâs etmek/eylemek** 1) (-e) bir duyguyu yaşatmak, (biri üzerinde) (bir) etki uyandırmak, 2) (-i) duyarak/etkilenerek anlamak.

³**ıhsâs** احصاص *A. a.* (-i) paylaştırma, (birine) (-den) pay verme.

ıhsâsât احساسات *A. ç. a.* duyuşlar, etkilenmeler.

ıhtâ' اخطاء, **ıhtâ** اخطا *A. a.* (-i) yanıltma, yanlışa düşürme.

ıhtâr اخطار *A. a.* 1 (-e) unuttuğu bir şeyi hatırlatma, 2 (-e) bilmediği/göremediği şeyi gösterme, (bir şey üzerine) (-in) dikkatini çekme, 3 birinin yanlışını/eksiğini, yaptığının yanlış ve yersiz olduğunu yüzüne karşı söyleme.–(-i) **ıhtâr etmek** 1) (-in) dikkatini çekmek, 2) (-in) yanlışını/eksiğini yüzüne karşı söylemek: *Gaflet edersem beni îkâz ediniz, kusur edersem beni ıhtâr ediniz.* (Sırrı Paşa)

ıhtârât اخطارات *A. ç. a.* ihtarlar.

ıhtibâ' اختباء, **ıhtibâ** اختبا *A. a.* (duyulması/bilinmesi istenmeyen bir şeyi) özenle gizleme.

ıhtibâk احتباك *A. a.* "sarma" denilen işlemeyi örme.

ıhtibâl احتبال *A. a.* 1 ipten ağ yapma, 2 ağla avlanma.

ıhtibâr اختبار *A. a.* deneme, yoklama/özel deneme, özel olarak imtihan etme.

ıhtibâs احتباس *A. a.* tutulma, tutukluk.–**ıhtibâs-i bevl** احتباس بول *tıp* sidik tutulması, idrar yapamama.

ıhticâb احتجاب *A. a.* 1 (bir örtü/perde ardında) gizlenme, saklanma, görünmeme, 2 perde.–**ıhticâb etmek** gizlenmek, görünmemek.

ıhticâc احتجاج *A. a.* 1 (bir iddia, bir dava ile ilgili) delil gösterme, 2 (bir iddianın ispatı için) (bir şeyi) delil sayma.–(ile) **ıhticâc eylemek** (-i) delil/şahit olarak kullanmak, (-i) değerli bulmak.–**ıhticâca sâlih** delil olmaya/gösterilmeye yarar/elverişli.

ıhticâcât احتجاجات *A. ç. a.* delil olarak kabul edilen şeyler.

ıhticâcen احتجاجاً *A. z.* delil olmak üzere.

ıhticâm احتجام *A. a.* hacamat olma, kan aldırma.

ıhtidâ' اختداع *A. a.* düzenbazlık, oyunculuk, dubaracılık, hile ile iş görme.

ıhtidâd احتداد *A. a.* 1 (kılıç, hançer vb.) keskin olma, 2 kızma, öfkelenme, parlama.

ıhtidâr اختدار *A. a.* (ile) örtünme, (-in) önüne/üstüne örtü/perde tutma, (-i) perdeleme.

¹**ıhtifâ'** احتفاء *A. a.* çıplak ayakla yürüme.

²**ıhtifâ'** اختفاء, **ıhtifâ** اختفا *A. a.* gizlenme.–**ıhtifâ etmek** gizlenmek.

ıhtifâd احتفاد *A. a.* (bir işi) hızlı bir şekilde işleme, aceleyle yapma.

ıhtifâl احتفال *A. a.* 1 cenaze için yapılan gösterişli merasim, 2 cenazeyi gösterişli bir alayla kaldırarak ölene karşı gösterilen büyük saygı.

ıhtifâr احتفار *A. a.* (toprağı) kazma.

ıhtifâz احتفاظ *A. a.* 1 (birine) bir yüzden darılma, 2 (bir şeyi) kendine ayırma.

ıhtikâk احتقاق *A. a.* doğru görüş yolunda çekişme, doğruluğuna inanılan düşünce/görüş uğruna kavgaya tutuşma, (karşılıklı) hak iddiasında bulunma.

ıhtikân احتقان *A. a. tıp* (kabızlıkta/idrar yapamama durumunda) idrarı ve dışkıyı şırınga ile alma.

¹**ıhtikâr** احتقار *A. a.* 1 horlanmaya, küçük görülmeye katlanma, 2 (kendini) hor ve küçük görme.

²**ıhtikâr** احتكار *A. a.* (bir malı) değerinden yüksek fiyatla satma, madrabazlık.

ıhtikâren احتكاراً *A. z.* ihtikâr suretiyle, madrabazlıkla.

¹**ıhtilâ'** اختلاء, **ıhtilâ** اختلا *A. a.* taze ot biçme/koparma.

²**ıhtilâ'** اختلاع *A. a.* (kadın) mihrinden vazgeçip/üste bedel verip kocasından boşanma.

¹**ıhtilâb** احتلاب *A. a.* süt sağma.

²**ıhtilâb** اختلاب *A. a.* (birini) aldatma, kandırma.

ıhtilâc اختلاج *A. a.* seğirme.–**ıhtilâc-ı ayn** اختلاج عين göz seğirmesi.

ıhtilâcât اختلاجات *A. ç. a.* titremeler, seğirmeler.

ıhtilâf اختلاف *A. a.* (ile) uyuşmama, uyuşmazlık.–**ıhtilâf-i leyl ü nehâr** اختلاف ليل و نهار gece ile gündüz arasındaki uyumsuzluk.–**ıhtilâf kılmak** anlaşmazlığa/uyuşmazlığa düşmek, aksilik çıkarmak.

ıhtilâfât اختلافات *A. ç. a.* uyuşmazlıklar.

¹**ıhtilâk** احتلاق *A. a.* saç, sakal kesme.

²**ıhtilâk** اختلاق *A. a.* yalan, düzme.

ıhtilâkan اختلاقاً *A. z.* yalan suretiyle, düzmece olarak.

ıhtilâkıyyât اختلاقيات *A. ç. a.* asılsız sözler, yalanlar, uydurmalar.

ıhtilâl اختلال *A. a.* bozukluk, karışıklık, düzensizlik.

ıhtilâm احتلام *A. a.* düş azma, rüyada boşalma.

ıhtilâs اختلاس *A. a.* 1 (-i) bulma: *i.-i vakt* "vakit bulma", 2 (el çabukluğuyla) aşırma, çalma.–**ıhtilâs etmek** 1) (-i) bulmak, 2) (-i) çalmak.

ıhtilâsât اختلاسات *A. ç. a.* çalmalar çırpmalar.

ıhtilât اختلاط *A. a.* (ile) konuşma, (ile) görüşme, (ile) bir arada bulunma.–**ıhtilât etmek** (ile) görüşmek, (ile) düşüp kalkmak.

ıhtimâ' احتماء, **ıhtimâ** احتما *A. a.* 1 (-den) sakınma, 2 *tıp* (hasta) zararlı yiyecek ve içecekleri kullanmama, perhiz.

ıhtimâl احتمال *A. a.* 1 olasılık, olabilirlik, akla yakın olma, olabilir görünme, 2 iki şeyi/ikiden çok şeyi gösterme, birden çok anlama gelebilme.

ıhtimâlât احتمالات *A. ç. a.* ihtimaller.

ıhtimâm احتمام *A. a.* (acı, sıkıntı vb. yüzünden) gece uyuyamama, gece uykusuzluğu.

ıhtimâm اختمام *A. a.* (ev, yol vb.) süpürme, temizleme.

ıhtimâr اختمار *A. a.* (hamur/şıra) mayalanma.

ıhtinâc احتناج *A. a.* bir şeye doğru dönme.

ıhtinâk اختناق *A. a.* nefes alamama.

ıhtirâ' اختراع *A. a.* 1 daha önce yapılmamış, benzeri olmayan bir şey yapma, 2 *mec.* aslı olmayan bir şeyi varmış/olmuş/doğruymuş gibi gösterme, uydurma.–**ıhtirâ' etmek** yapmak, var etmek, benzeri olmayan bir nesne üretmek. –**ıhtirâ'-ı erâcîf** اختراع اراجيف yalan haberler, uydurma bilgiler.

ıhtirâât اختراعات *A. ç. a.* yeni şeyler, buluşlar.

ıhtirâb احتراب *A. a.* savaşma, savaşa tutuşma/girişme.

ıhtirâf احتراف *A. a.* (bir işte) ustalık kazanma, usta olma.

ıhtirâî اختراعى *A. s.* 1 yeni, daha önce benzeri olmayan (nesne, iş), 2 uydurma, asılsız (nesne).

ıhtirâk احتراق *A. a.* 1 tutuşup yanma, 2 *gökb.* gezegenlerden birinin güneşe yaklaşması: *ı.-ı Utârid.*

ıhtirâm احترام *A. a.* saygı.–**ıhtirâm eylemek** (-e) saygı göstermek, (-e) saygılı davranmak.

ıhtirâmât احترامات *A. ç. a.* saygılar.

ıhtirâmen احتراماً *A. z.* saygı göstermek, saygı gösterisinde bulunmak amacıyla.

[1]ıhtirâs احتراث *A. a.* çiftçilik etme.

[2]ıhtirâs احتراس *A. a.* (-den) korunma, (-den) kaçınma, (-e) karşı (kendini) koruyup kollama.

[3]ıhtirâs احتراص *A. a.* 1 (-e karşı) güçlü istek, 2 (-i) aşırı derecede istek göstererek elde etmeye çabalama.

ıhtirâsât احتراصات *A. ç. a.* ihtiraslar.

ıhtirâz احتراز *A. a.* (-den) sakınma, (-den) korunma, kendini tutma.–**ıhtirâz etmek** (-den) sakınmak.

ıhtisâb احتساب *A. a.* (-i) hesaba çekme, (birinden) ("Niçin öyle yaptın?" diye) hesap sorma.–**ıhtisâb ağası** (eskiden) belediye başkanı, şehremini.

ıhtisâbiyye احتسابيه *A. a.* belediye gelirleri, belediye tarafından alınan vergi ve harçlar.

ıhtisâd احتصاد *A. a.* ekin biçme.

ıhtisâm اختصام *A. a.* düşmanlık,

ıhtisâr اختصار *A. a.* (sözü) kısa kesme, kısa ve özlü biçimde söyleme.

ıhtisâren اختصاراً *A. z.* (söz için) ayrıntısız biçimde, kısa ve öz olarak.

[1]ıhtisâs احتساس *A. a.* 1 duygu, 2 duygulanma.

[2]ıhtisâs اختصاص *A. a.* 1 (bir kimse) yalnız bir işle uğraşma, 2 (ilgi ve çalışma) belirli bir konu/bir alan üzerinde yoğunlaşma, 3 özel ilgi, yakınlık.

ıhtisâsât احتساسات *A. ç. a.* duygular.

ıhtisâsî اختصاصى *A. s.* (bir) ihtisas alanı/dalı ile ilgili (kimse/konu/durum).

ıhtisâsiyyûn اختصاصيون *A. a.* bir ihtisas dalı/alanı ile ilgili bulunan kimseler.

ıhtişâd احتشاد *A. a.* birikme, toplanma. –**ıhtişâd ettirmek** (-i) toplatmak.

ıhtişâm احتشام *A. a.* 1 göz kamaştırıcılık, 2 göz kamaştırıcı büyüklük ve şan sergileyici görünüş.

ıhtişâr احتشار *A. a.* (insanın başı) çok büyük olma, toplanma, bir araya gelme.

ıhtişâş احتشاش *A. a.* saman ve kuru ot biriktirme.

[1]ıhtitâb احتطاب *A. a.* odun biriktirme/toplama.

[2]ıhtitâb اختطاب *A. a.* (bir kadını) nikâhla isteme, (bir kadınla) nikâh yaparak evlenme isteğinde bulunma.

ıhtitâf اختطاف *A. a.* (-i) kapma, (-i) kapıp alma, (-i) ele geçirme.

ıhtitâl اختتال *A. a.* kulak tutup gizli söylenen sözü dinleme.

ıhtitâm اختتام *A. a.* bitme, son bulma, tamamlanma.

ıhtitân اختتان *A. a.* sünnet olma.

ıhtitât اختطاط *A. a.* (iki yer arasına) sınır çekme, (iki şeyi) sınır çekerek/sınır işareti koyarak ayırma.

ıhtivâ' احتواء, **ıhtivâ** احتوا *A. a.* 1 (-i) içine alma, (-i) içinde bulundurma.–**ıhtivâ etmek** (-i) içine almak, (-i) içinde bulundurmak.

ıhtiyâc احتياج *A. a.* 1 gereksinme, gerek duyma, 2 yoksulluk, 3 gerekli olan, gerek duyulan şey.

ıhtiyâcât احتياجات *A. ç. a.* gerek duyulan şeyler.

ıhtiyâl احتيال *A. a.* aldatma, gerçek yüzünü ustalıkla gizleyerek sahici imiş gibi gösterme.

ıhtiyâlât احتيالات *A. ç. a.* sahici imiş gibi gösterilen şeyler.

ıhtiyân اختيان *A. a.* sözünden dönme, verdiği söze uymama, emanete hıyanet etme.

ıhtiyâr اختيار *A. a.* 1 (bir anlatım yolunu/bir davranış biçimini vb.) seçme: *ı.-i sükût* "susmayı seçme", 2 istem, irade, 3 yaşlı, kocamış.

ıhtiyârât اختيارات *A. ç. a.* seçmeler, derlemeler, seçilip derlenmiş şeyler.

ıhtiyârî اختيارى *A. s.* zorunlu olmayan, kişinin kendi istemiyle/seçimiyle olan (şey), seçimlik.

ıhtiyâriyyât اختياريات *A. ç. a.* zorunlu olmayan şeyler, seçimlikler.

ıhtiyât احتياط *A. a.* 1 ileride olur düşüncesiyle dikkatli davranma, ileriyi görme, uzak görüşlülük, 2 sakınma, düşüne taşına yapma/davranma, düşünceli davranış, tedbir, 3 ileride gerekli olur düşüncesiyle ayrılan/saklanan şey: *ihtiyât akçası,* 4 *ask.* gerektiğinde silah altına alınacak asker.–**ıhtiyât etmek/eylemek** düşünceli davranmak, sakınmak.–**ıhtiyât üzre** sakınarak.

ıhtiyâtan احتياطاً *A. z.* ilerisini düşünüp gerekli olur kaygısıyla.

ıhtiyâtî احتياطى *A. s.* 1 ne olur ne olmaz diyerek düşünülen: *ıhtiyâtî tedbir,* 2 *ask.* gerekli olduğunda çağrılmak üzere ayrılan/tutulan (asker).

ıhtizâ' احتذاء, **ıhtizâ** احتذا *A. a.* örneğe uygun iş işleme.

ıhtizâ' اختضاع *A. a.* alçak gönüllülük.

ıhtizâb اختضاب *A. a.* (saç, sakal, tırnak vb.) boyama.

ıhtizâm احتزام *A. a.* kuşak bağlama, kemer kuşanma.

ıhtizân احتضان *A. a.* 1 (çocuğu) besleme, 2 (birini) işinden alıkoyma.

[1]ıhtizâr احتذار *A. a.* (-den) korku duyarak sakınma.

[2]ıhtizâr احتضار *A. a.* (hasta) ölüme yaklaşma.

[1]ıhtizâz احتضاض *A. a.* (başkasına karşı) (kendini) aşağılama, (kendini) küçük düşürme.

[2]ıhtizâz احتظاظ *A. a.* 1 beğenme, hoşlanma, 2 gönül açılma, ferahlık duyma, sevinme.

ıhvân اخوان *A. ç. a.* 1 içtenlikli dostlar, kardeşçe arkadaşlar/yoldaşlar; *bk.* **ah** اخ, 2 bir yol/bir görüş çevresinde toplaşan kimseler.

ıhve اخوه *A. a.* kardeş.

ıhyâ' احياء, **ıhyâ** احيا *A. a.* 1 (ölüyü) diriltme, canlandırma, 2 (bir yeri) şenlikli, bayındır hâle getirme, 3 (toprağı/bir yeri) canlı, göz alıcı ve verimli hâle getirme, 4 (-i) sevindirme, 5 (-e) yeniden güç ve şan kazandırma, 6 (eskimiş/bozulmuş/yıkılmış bir şeyi) eski hâline getirme, 7 (geceyi) ibadetle geçirme. –**ıhyâ etmek** 1) değerlendirmek, yararlanmak, 2) (kelimenin sayılan 7 anlamı için).–**ıhyâ-yi mevât** احياى موات boş yerleri işleyip verimli hâle getirme.

ıhyâ-kerde احيا كرده *F. s.* 1 canlandırılmış, canlılık kazandırılmış, yeniden var edilmiş (nesne), 2 Allah rızası için yapılmış (iş), bağışlanmış, iyilik olsun diye verilmiş/yapılmış (iş/nesne).

ıhzâl اخضال *A. a.* (-i) ıslatma.

ıhzân احزان *A. a.* (-in) üzülmesine yol açma, (-i) üzüntüye düşürme.

ıhzâr احضار *A. a.* 1 (-i) hazırlama, 2 (birini) bir yere/birinin yanına/katına getirme.–**ıhzâr etmek/eylemek** 1) (-i) hazırlamak, 2) (birini) (-in) yanına getirmek.

ıhzâz احظاظ *A. a.* bahtı açık, nasibi bol olma.

ıkâb عقاب *A. a.* suç işleyenin gördüğü/göreceği acı verici ve sıkıntılı işlem, ceza.–**ıkâb etmek** cezalandırmak, işlenen suç ve günaha yaraşır kötü karşılık vermek.

ık'âd اقعاد *A. a.* 1 (birini) (bir yere) oturtma, 2 (birini) resmî bir makama geçirme, 3 (birine) hizmet eyleme, 4 geçimliğini kendi kazanma.–**ık'âd etmek/eylemek** 1) (birini) (bir yere) oturtmak, 2) bir makama geçirmek.

ıkâe اقائه *A. a.* (birini) kusturma.

ıkâl عقال *A. a.* 1 bağ, bend, 2 ayağa vurulan köstek.

ıkâle اقاله *A. a. huk.* iki kişi arasındaki sözleşmeyi/anlaşmayı bozma.

ıkâme اقامه *T. a.* 1 (bir yerde) oturtma, 2 *T.* (birini) ayağa kaldırma, 3 *T.* meydana koyma, (bir şeyi) (… olarak) sunma, getirme.

ıkâmet اقامت *A. a.* 1 (bir yerde) bir süre/sürekli oturma, 2 *din* camide, namaza başlanacağı vakit müezzinin yüksek sesle *kad kâme-ti's-salât!* "Haydi namaza kalkın!" diye seslenmesi.–**ıkâmet getirmek** müezzin söz konusu işi gerçekleştirmek.–**ıkâmet etmek** (bir yerde) bir süre/sürekli olarak oturmak.

ıkâmetgâh اقامتگاه *F. a.* sürekli oturma yeri.

ıkâmetgeh اقامتگه *F. a. yuk. m. bk.*

ık'âr اقعار *A. a.* (-i) derinleştirme.

ıkbâh اقباح *A. a.* çirkin durumda bulunma, kötülük işleme.

ıkbâl اقبال *A. a.* 1 yönelme, 2 ahmak ve cahil iken anlar ve bilir duruma gelme, 3 bir işe başlayıp sürdürme, 4 (-i) birinin önüne getirme, 5 baht açıklığı, talihli olma, 6 (birinin) işi yolunda olma/iyi gitme, (biri) gözde olma/değeri bulunma, bolluk ve genişlik içinde yaşama, 7 (birine) yüz çevirip bakma, ilgi gösterme, 8 istek, ilgi, eğilim, yöneliş, rağbet.–**ıkbâl etmek** (-e) ilgi göstermek.–**ıkbâl buyurmak** (-e) ilgi göstermek, istekli olmak.

ıkbâl-perest اقبال پرست *F. s.* iyi gün dostu, kendi çıkarını önde tutan, dalkavuk (kimse).

ıkbân عقبان *A. ç. a.* kartallar; *bk.* **ukâb** عقاب.

ıkbâr اقبار *A. a.* (ölüyü) kabre koyma, (ölen kimseyi) gömme.

ıkd عقد *A. a.* gerdanlık, boyuna takılan değerli taş dizisi.–**ıkd-i Süreyyâ** عقد ثريا bir gerdanlık gibi görünen "Ülker" adlı takımyıldız.

ıkdâm اقدام *A. a.* çaba, gayret, kararlılık; sürekli, yılmadan ve bıkmadan çalışma.–**ıkdâm etmek/kılmak** çaba göstermek, sürekli çalışmak.–**ıkdâm-i tâm** اقدام تام gücünü sonuna dek harcayarak, olanca güçle çalışma.

ıkdâmât اقدامات *A. ç. a.* yılmadan ve bıkmadan sürdürülen çalışmalar, gösterilen üstün çabalar.

ıkdâr اقدار *A. a.* 1 güçlendirme, (birine) güç verme, (saygınlığı/sözünün geçerliği bakımından) (birinin) gücünü artırma: *ı.-âsâr* "gücünü artırma sonuçları gösteren, gücüne güç katma sonuçlarını doğuran", 2 (birini) (geçimliğini artırmak suretiyle) geçim sıkıntısından kurtarma.–**ıkdâr etmek** (birine) güç vermek, (birini) güçlü duruma getirmek.

ıkfâl اقفال *A. a.* (-i) kilitleme.

ıkhâr اقهار *A. a.* birinin işini bitirme, batırma.

ıkhât اقحاط *A. a.* (-i) açlığa uğratma, (-in) aç kalmalarına yol açma.

ıklâb اقلاب *A. a.* (-i) tersine çevirme, aksi yöne döndürme.

ıklâl اقلال *A. a.* (-i) azaltma.

ıklîd اقليد *A. a.* 1 anahtar, 2 anahtarla açılır kapanır alet.

ıklîm اقليم *A. a.* 1 ülke, yurt, il, 2 toprak, toprak parçası, bölge, yeryüzünün üzerinde yaşanılabilir topraklarından bir parça, diyar.

ıkmâh اقماخ *A. a.* 1 (birine) büyüklük satarak/taslayarak kafa tutma, 2 kendini beğenmişçe oturma.

ıknâ' اقناع *A. a.* (-i) kandırma, (-i) razı etme.

ıknâıyyât اقناعيات *A. ç. a.* kandırıcı sözler/kandırmak için söylenen sözler.

ıknâs اقناس *A. a.* soyu sopu belirsiz biri soyluluk iddiasında bulunma.

ıkrâr اقرار *A. a.* 1 (doğruyu ve gerçeği) saklamayıp söyleme, itiraf, 2 (-i) dille söyleme, (-i) dile getirme, 3 (-i) doğrulama, (-in) doğruluğunu söyleme; *zıddı:* **inkâr**.–**ıkrâr etmek** dile getirmek.

ıkrâz اقراض *A. a.* ödünç verme.–**ıkrâz etmek** ödünç vermek.

ıkrâzât اقراضات *A. a.* ödünç verilen paralar.

[1]**ıksâ'** اقساء *A. a.* (birinin) canını sıkma, sıkıntı verme, iç darlığına yol açma.

[2]**ıksâ'** اقصاء, **ıksâ** اقصا *A. a.* (-i) (-den) uzaklaştırma.

[1]**ıksâm** اقثام *A. a.* (-i) kökünden yok etme, silip süpürme.

[2]**ıksâm** اقسام *A. a.* and verme, yemin etme.

ıksâr اقصار *A. a.* (bir işi) savsaklayıp yapmama.

ıksât اقساط *A. a.* dürüstlükle iş görme, adaletten ayrılmama.

ıkşi'râr اقشعرار *A. a.* ürperme.

ıktâ' اقطاع *A. a.* 1 vergiye bağlı büyük bir arazinin bir bölüğünü belli bir vergi karşılığında (birine) verme, 2 (-i) delille susturma.

ıktâr اقطار *A. a.* 1 (-i) damlatma, (-i) damla damla akar duruma getirme, 2 (hayvanları) biri ötekinin ardından gidecek şekilde tek sıra olarak birbirine bağlama.

ıktihâm اقتحام *A. a.* 1 (bir şeyi) hor ve değersiz görme, 2 düşünmeden ileri atılma, (bir işe) ne olduğunu/olacağını bilmeden birden girişme, (-e) hemen karşılık verme, (-e) zorluk, acı ve sıkıntısına aldırış etmeden saldırma, o anda karşı koyma, 3 (-e) şiddetle saldırma, 4 (bir şey/bir durum) beklenmedik sırada gelip çatma.

ıktıhâmât اقتحامات *A. ç. a.* şiddetle yapılan saldırılar.

ıktısâd اقتصاد *A. a.* 1 (-i) ölçülü davranma, aşırılıktan kaçınma, 2 (-i) ölçülü kullanma, gereksiz harcama yapmama, ekonomi.

ıktısâr اقتصار *A. a.* 1 bir şeyin sınırlarını belirleme, değişmez kılma, 2 (konuşmada) (sözü) kısa kesme, uzatmama, özetleme, 3 özet.–**ıktısâr etmek** (sözü) kısa kesmek.

ıktısâren اقتصاراً *A. z.* kısaca, kısaltarak.

ıktıtâf اقتطاف *A. a.* 1 (meyve, çiçek vb.) devşirme, toplama, 2 *mec.* (yapılan bir işin) olumlu karşılığını görme.–**ıktıtâf etmek** devşirmek.–**ıktıtâf olunmak** devşirilmek, derlenmek.

ıktızâ' اقتضاء, **ıktızâ** اقتضا *A. a.* 1 gerekli olma, gerekme, gereklilik, 2 (-i) gerekli kılma, gerektirme, 3 gerek duyulan şey, ihtiyaç.–**ıktızâ etmek** 1) gerekmek, gerekli olmak, 2) (-i) gerektirmek.

ıktibâs اقتباس *A. a.* 1 (bir şeyi) (-den) ödünç alma, (-den) aktarma, (-den) alıp yararlanma, 2 (bir sözü) olduğu gibi veya anlamca aktarma.–**ıktibâs etmek** (bir sözü) olduğu gibi veya anlamca aktarmak.

ıktibâsât اقتباسات *A. ç. a.* (bir yerden) olduğu gibi veya anlamca alınıp aktarılan sözler.

ıktibâsen اقتباساً *A. z.* 1 yararlanma yoluyla alarak, 2 aktarıp kullanma yoluyla.

ıktidâ' اقتداء, **ıktidâ** اقتدا *A. a.* 1 (-e) uyma, baş durumdaki/baş saydığı birinin yaptığını yapma, 2 (bir şeyin) gereğini yerine getirme, 3 (bir şeyi) örnek tutma.

ıktidâen اقتداءً *A. z.* uyarak, yoluna/dediğine/yaptığına uygun davranarak.

ıktidâh اقتداح *A. a.* (bir konu üzerinde) fikir yürütüp görüş bildirme.

ıktidâr اقتدار *A. a.* (-i) yapabilme, (-e) güç yetme; *zıddı:* **acz** عجز. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "gücü ... gibi/kadar olan, ... ce" anlamında kullanılmıştır: *Cemşîd-ıktidâr* "Cemşid kadar güçlü" gibi.]

ıktifâ' اقتفاء, **ıktifâ** اقتفا *A. a.* (birinin) arkasından gitme/yoluna uyma/yolunu izleme.–**ıktifâ eylemek** (birinin) arkasından gitmek, (birinin) gittiği yolu izlemek.

ıktifâen اقتفاءً *A. z.* (birinin) izini izlemek suretiyle/arkası sıra giderek.

ıktilâ' اقتلاع *A. a.* (-i) söküp çıkarma, (-i) yerinden ayırma/koparıp alma.

ıktinâ' اقتناء, **ıktinâ** اقتنا *A. a.* 1 çalışarak kazanma, 2 bir yol tutma, bir yola uyma, 3 yığma, artırıp biriktirme.

ıktinâ' اقتناع *A. a.* birinin tuttuğu yolu/seçtiği mesleği seçerek ona uyma.

ıktinâs اقتناص *A. a.* (hayvanı) (tuzağa düşürüp) avlama.

ıktirâ' اقتراع *A. a.* (-i) kur'a ile seçme/kur'a atışma.

ıktirâb اقتراب *A. a.* (-e) yaklaşma, (-e) yakınlaşma.

ıktirâf اقتراف *A. a.* 1 işleme, 2 geçimini kazanma, 3 (suç için) yüklenme, üstüne alma.

ıktirâh اقتراح *A. a.* 1 birden, düşünmeksizin söyleme, 2 zihin gücü ile elde edilebilen incelik, güzellik ve anlam derinlikleriyle benzersiz (şiir/söz) söyleme.

ıktirâhât اقتراحات *A. ç. a.* birden, düşünmeksizin ve doğrudan zihin gücüyle söylenmiş şiirler, sözler.

ıktirân اقتران *A. a.* 1 (bir şey) (bir şeye) yaklaşma, yakınlaşma; (bir şey) (bir şeyin) yakınına gelme, 2 *gökb.* gezegenler ile ayın dünyaya nisbetle güneşle aynı boylamda bulunmaları; *zıddı:* **tekâbül**. ["İki gezegenin aynı burçta bulunmaları" demek olan **kırân** anlamında da kullanılmıştır. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçe'nin **-li** ekine denk bir anlatımla yer alır: *adl-ıktirân* "adaletli" gibi.]

ıktisâ' اقتناء, **ıktisâ** اقتنا *A. a.* (-i) biriktirme.

ıktisâm اقتسام *A. a.* (-i) paylaşma, üleşme, bölüşme.

[1]**ıktisâs** اقتثاث *A. a.* (-i) zorla çekip kopartma.

[2]**ıktisâs** اقتصاص *A. a.* 1 (birinin) izine düşme, ardınca gitme, 2 kısas isteme/uygulama, 3 kıssa söyleme.

ıktisât اقتساط *A. a.* bölüşme.

ıktiyâd اقتياد *A. a.* (hayvanı) yedme, sürüp götürme.

ıkvâl اقوال *A. a.* söylemediği hâlde, bir kimsenin bir sözü söylediğini ileri sürme, (birine) bir sözü yükleme.

ıkvâliyyât اقواليات *A. ç. a.* başkalarının söylediği ileri sürülen sözler, başkalarına yüklenen sözler.

ıkzâ' اقذاع *A. a.* (birine) ağır küfürler etme, ağza alınmaz sözler söyleme.

ılâc علاج *A. a.* 1 hastayı sağaltma, iyileştirme, 2 hastayı iyileştirmek için verilen hap, şurup vb. nesne.–**ılâc eylemek** sağaltmak, (hastayı) iyileştirmek.

ılâve علاوه *A. a.* 1 ekleme, katma, 2 katılan şey, ek.

ılel علل *A. ç. a.* hastalıklar; *bk.* **ıllet** علت.

ılk علق *A. a.* 1 her nesnenin iyisi, 2 değerli, az bulunur, güzel nesne, 3 yıllanmış şarap, 4 değerli kumaş/giysi.

ıllet علت *A. a.* 1 hastalık, maraz, 2 bir sonuç doğurucu, (-e) yol açıcı şey, sebep: *harf-i ıllet* "Arapça kelime kalıplarında bozulmaya yol açan harf", *hurûf-ı ıllet* "ی ,و ve ا harfleri".

ılliyyûn عليون, **ılliyyîn** عليين *A. a.* inananların ruhları ile iyi iş ve eylemlerin yükseltildiği, göklerin üstünde/cennette bulunan bir manevî makam.

ılm علم *A. a.* (*T. k. dili:* **ilim**) 1 bilme; *zıddı:* **cehl** جهل, 2 bir konu ile ilgili, öğrenme, araştırma/gözlem yoluyla elde edilen bilgiler.

ılmî علمی *A. s.* ilimle ilgili, ilme dayanan, bilimsel.

ımâd عماد *A. a.* 1 direk, 2 dayanacak şey, dayak, destek.

ımâme عمامه *A. a.* (*T. k. dili:* **amâme**) üzeri sarıklı başlık. [Çoklukla "fes", "arakıyye" ve "taç" denilen başlık türleri üzerine sarılan sarığa denilirdi. İlmiye sınıfının giydiği bu sarığı hafızlar, şeyhler ve yaşlı kimseler sararlardı. Ulemanın sarığı beyaz olur, buna karşılık şeyhlerin bir kısmı beyaz yanında yeşil, siyah ve kırmızı sarık da sararlardı. Halk tabakasından olanların sarık tipine "âbâni" denirdi.]

ımâret عمارت *A. a.* 1 bakımlı, şen ve bayındır olma; *zıddı:* **harâb** خراب, 2 öğrencilere ve yoksullara aş dağıtılan hayır kurumu.

ınâd عناد *A. a.* (bir kimse) karşı çıktığı konuda direnme, ayak direme.

ınâk عناق *A. a.* boyna sarılma.

ınân ber-ınân عنان بر عنان *F. z.* dizgin dizgine, yani: atbaşı, yan yana, birlikte.

ınân عنان *A. a.* dizgin: *atf-i inân* "dizgin çevirme, bir yöne dönme".

ınân-keş عنانكش *F. s.* ve *a.* dizgin çeken, yani: ölçülü giden (kimse/binici).

ınân-rîz عنانريز *F. s.* ve *a.* dizgin gevşetmiş, (atı) hızla koşturan (kimse/binici).

ınân-tâb عنانتاب *F. s.* (bir yöne doğru) dizgin çevirip giden (kimse).

ınâyet عنايت *A. a.* 1 iyilik, yardım, destek, kayırma, koruyup gözetme, ilgi gösterme, el uzatma, destekleme, 2 *din* Yüce Tanrı'nın kulları üzerindeki sürekli koruyuculuğu, gözeticiliği, hep iyiliğe yönelik bakışı, 3. *tas.* kulluktan ve içtenlikle yönelişten doğan Tanrı buyruklarına karşı bağlılık ve sevgi.

ınd, ınde عند *A. a.* yan, kat, nezd. *ında'l-lâh* "Allah katında", *ındemâ* "o sırada", *ındehû* "onun katında, onun elinde" *min ındi'llâh* "Allah katından".

ındi عندى *A. z.* benim yanımda, bence, benim görüşüme göre.

ıneb عنب *A. a.* 1 üzüm: *bintü'l-ıneb* "üzüm kızı, yani: şarap". *simâr-i ınebiyye* (üzüm gibi) taneli meyveler. –**ınebü'd-dübb** عنب الدب 1) ayı üzümü, koca yemiş, 2) bedende çıkan sivilce, kabarcık.–**ınebü's-sa'leb** عنب الثعلب tilki üzümü.

ınnîn عنين *A. s.* erkekliği olmayan kimse, puluç.

ınv عنو *A. a.* köşe bucak, yan, taraf.

Irâk عراق *A. a.* Bağdat ve Basra'yı içine alan bölgenin adı. [Daha sonra İran'ın kuzeybatı kısmındaki dağlık bölgeye de bu ad verilmiş, bu yüzden ilki "Irâk-ı Arab", ikincisi "Irâk-ı Acem" diye anılmıştır.]

ırâs عراص *A. ç. a.* arsalar; *bk.* **arsa** عرصه.

ırfân عرفان *A. a.* 1 bilme, bilgi sahibi olma, 2 bilgi aracılığıyla ve düşünme yoluyla ulaşılan bilgi, 3 *tas.* manevi haz, duyuş, tadış, 4 (**ehl-i irfân**'dan kısaltılmış olarak) bilgili, anlayışlı, gönül gözü açık kimseler.

ırk عرق *A. a.* 1 soy, 2 damar, kök.–**ırku'z-zeheb** عرق الذهب altın kökü, yani: bu adla anılan bir bitki.–**ırku'ssûs** عرق السوس meyan kökü.

ırz عرض *A. a.* insanın şahsı ve eşiyle ilgili; şeref, namus ve iffet gibi değerlerden doğan, titizlikle korunan bir üstün nitelik.

ıs'âb اصعاب *A. a.* 1 güç olma, başarılması/başa çıkılması zor ve çetin olma, 2 (-i) güçleştirme, (-i) başarılması/başa çıkılması zor duruma getirme.

ısâbe عصابه *A. a.* 1 topluluk, yığın, 2 sarık, tülbent.

ıs'âd اصعاد *A. a.* (-i) yükseltme, (-i) yükseklere çıkarma.

ısâr عثار *A. a.* 1 ayağı sürçüp yere kapanma, 2 kötü, iyi görülmeyen/beğenilmeyen iş/davranış/eylem.

ıs'âr اصعار *A. a.* (birine karşı) küskün durma, surat asma.

ısbâh اصباح *A. a.* sabah vakti, günün ağarmaya başladığı ilk saatler.

ısbâr اصبار *A. a.* (birini) sabırlı olmaya/davranmaya yöneltme, (birinin) ses çıkarmamasını/dişini sıkmasını salık verme.

ısbı' اصبع *A. a.* parmak.

ısdâ' اصداء *A. a.* (ses) yankılanma.

ısdâk اصداق *A. a.* (nikâh sırasında) kadının mihrini belirleme.

ısdâr اصدار *A. a.* (buyruk) çıkarma.

ısfirâr اصفرار *A. a.* sararma, sarı renk kazanma.

ısğâ' اصغاء, **ısğâ** اصغا *A. a.* 1 söze kulak tutup dinleme, duyma, 2 duyduğunu kabul edip yerine getirme.–**ısğâ kılmak** duymak.

ısğâr اصغار *A. a.* 1 (-i) küçültme, 2 (birini) hor görme, küçümseme

ıshâr اصهار *A. a.* evlilik yoluyla yakınlık kurma, damat olma.

ıslâh اصلاح *A. a.* (-i) düzeltme, (-in) kötü/zararlı/işe yaramaz yönlerini/kısımlarını giderip iyi ve beğenilir duruma getirme.–**ıslâh etmek/eylemek** (-i) düzeltmek, (-i) iyi ve beğenilir duruma getirmek.

ıslâhât اصلاحات *A. ç. a.* düzeltmeler.

ısmâ اصما *A. a.* 1 (-i) (taş/ok vb. ile) öldürme, 2 hızla gitme, 3 (binek hayvanı) zoraki gitme.

ısmâm اصمام *A. a.* 1 (-i) sağır etme, 2 (şişe vb.) ağzını tıkama.

ısmât اصمات *A. a.* (birini) susturma.

ısmet عصمت *A. a.* 1 dince yasaklanmış şeylerden ve insanı değersizleştiren iş ve eylemlerden sakınma, 2 (kadında) namus, iffet, 3 suçsuzluk, günahsızlık, masumiyet.

ısmet-meâb عصمت مآب *F. s. aş. m. bk.*

ısmet-penâh عصمت پناه *F. s.* namus ve iffetin sığınağı olan, yani: son derecede namuslu ve iffetli (kadın).

ısr اصر *A. a.* 1 (kulaktaki) küpe deliğinin içi, 2 and, söz, yemin, 3 ilgi duymaya/eğilim göstermeye yol açan şey.

ısrâf اصراف *A. a.* 1 harcama, kullanma, 2 akılsızca ve gereksiz yere elden çıkarma, saçıp savurma, 3 (şiirde) kafiyenin son harfinin harekesini başka başka yapma.

ısrâr اصرار *A. a.* ayak direme, (bir işten/bir karardan) dönmemekte direnme. –**ısrâr etmek** ayak diremek.

ıstabl اصطبل *A. a.* ahır.

ıstaflin, ustaflîn اصطفلين *A. a.* havuç.

Istahr, Istarh اصطخر *F. a.* 1 Fars ülkesinde bir il, Persepolis, 2 havuz, göl.

ıstıâd اصطعاد *A. a.* yükseğe çıkma, yükselme.

ıstıbâb اصطباب *A. a. tıp* damarlardan kan fışkırma.

ıstıbâr اصطبار *A. a.* (-e) istemeyerek katlanma, (-e) zor dayanma, dişini sıkma.

ıstıcâ' اضطجاع *A. a.* 1 yan üstüne yatma, 2 (secdede) koltukları sıkıp göğsü yere yaklaştırma.

ıstıdâm اصطدام *A. a.* (iki şey) birbirine şiddetle çarpma, tokuşma.

ıstıfâ' اصطفاء, **ıstıfâ** اصطفا *A. a.* (-in) temizini/arısını ayırma, (-in) en iyisini seçip alma.

ıstıfâf اصطفاف *A. a.* sıralanma, sıra sıra dizilme, saf bağlama.

ıstıhâb اصطحاب *A. a.* (birini) koruma, (birine karşı) dostluk/yakınlık gösterme.

ıstıkâk اصطكاك *A. a.* iki şey birbirine çarpma, çarpışma, tokuşma.

ıstılâh اصطلاح *A. a.* 1 konulmuş anlamından başka özel bir anlam yüklenmiş olarak bir ilim dalında, bir faaliyet alanında kullanılan kelime, terim, 2 herkesin anlamadığı, ortak konuşma dilinde yadırganıcı ve anlaşılmaz kelime, 3 asıl anlamı dışında kullanılan, mesel yerine geçmiş söz, deyiş.

ıstılâhât اصطلاحات *A. ç. a.* bir ilim dalı mensupları arasında ortak anlamda kullanılan kelimeler.

ıstılâh-perdâz اصطلاح پرداز *F. s.* alışılmadık garip kelimeler kullanan, lügat paralayan (kimse).

ıstılâh-perdâzi اصطلاح پردازی *F. a.* lügat paralayıcılık.

ıstılâm اصطلام *A. a.* (ağacı) hiç izi kalmamak üzere kökünden kesme.

ıstınâ' اصطناع *A. a.* 1 bir iş yapma, 2 (birine) iyilik etme, 3 yetiştirme, eğitme, büyütme, 4 (birden çok olanın içinden) (birini) seçme/ayırma.–**ıstınâ' eylemek** (çoğun içinden) (birini) seçmek.

ıstıyâd اصطياد *A. a.* ava/avlanmaya gitme.

ısvâ' اصواء, **ısvâ** اصوا *A. a.* (ıslak bir nesne) kuruma, kuru duruma gelme.

ısyân عصيان *A. a.* 1 asilik, itaatsizlik, başkaldırıcılık, serkeşlik, 2 Yüce Tanrı'nın buyruklarını tutmama, yasak ettiği şeylerden sakınmama.

ısyed عصيد *A. a.* eş cinsel; *eşanl.* **hiz** حيز, **me'bûn** مأبون, **yâdiğâr** یادکار.

ışâ' عشاء, **ışâ** عشا *A. a.* gecenin koyu karanlığının başlangıcı, güneş battıktan sonra suların karardığı dem: *salât-i ışâ* "akşam namazı", *vakt-i ışâ* "akşam vakti".

ışâeyn عشائين *A. ç. a.* akşam ve yatsı namazları.

ışk عشق *A.* (*F. ve T. k. dili:* **aşk**) *a.* (birine/bir şeye) gönül verme, sevme, gönülden bağlanma.

ışret عشرت *A. a.* 1 eğlenme, keyif, zevk, 2 *T.* içki içme, içkicilik.

ışrûn عشرون, **ışrîn** عشرين *A. s.* yirmi.

ışve عشوه *A. a.* güzellerin ilgi çekmek, gönül çelmek için takındıkları cilveli davranış tarzı, kırıtış, naz.

ışveğer عشوه گر, **ışvekâr** عشوه کار *F. s.* işveli, cilve eden, kırıtan (güzel).

ıt'âm اطعام *A. a.* (-e) (yemek) yedirme, (-in) (karnını) doyurma.

ıtâat اطاعت *A. a.* boyun eğme, (bir) buyruğu dinleme, buyrulan şeyin gereğini yapma.–**ıtâat etmek** boyun eğmek, buyrulan şeyi yapmak.

ıtâb عتاب *A. a.* azarlama, tersleme, paylama.–**ıtâb etmek** azarlamak, paylamak.

ıtâle اطاله *A. a.* (-i) uzatma.–**ıtâle-i lisân** اطالۀ لسان (birine) dil uzatma, kötü söz söyleme, sövüp sayma.–**ıtâle-i yed** اطالۀ يد (-e) el uzatma, (-i) (zorla) alma, (-e) haksızlık etme.

ı'tâm اعتام *A. a.* oyalanıp gecikme.

ı'tân اعتان *A. a.* borçluyu çok sıkıştırarak incitme.

ıtâre اطاره *A. a.* (-i) uçurma: *ı.-i kebûter* "güvercin uçurma".

ıtâret عطارت *A. a.* aktarlık.

ıtbâk اطباق *A. a.* 1 (-i) kapaklama, 2 üzerini örtüp kapama, 3 (bir konu üzerinde) birleşme, toplanma, görüş birliğine varma.

ıtfâ' اطفاء, **ıtfâ** اطفا *A. a.* (ateşi) söndürme.

ıtfâk اطفاق *A. a.* (birini) umduğuna kavuşturma, (birinin) umut ve beklentisini karşılama.

ıtfe عطفه *A. a.* 1 odun, ağaç, 2 sopa, dayak.

ıtk عتق *A. a.* azatlık, özgürlük, hürriyet.

ıtl اطل *A. a.* koltuk altı.

ıtlâ' اطلاء, **ıtlâ** اطلا *A. a.* 1 boş ve değersiz işler/sözlerle oyalanmaya eğilim duyma/gösterme, 2 bir şeyin üstüne bir nesne sürme.

ıtlâk اطلاق *A. a.* 1 (-i) salıverme, (-i) serbest bırakma, 2 (-i) (hapislik vb. cezadan) kurtarma, 3 (eşini) boşama, 4 (birini/bir şeyi) (bir adla) anma, (birine/bir şeye) ... deme.–**ıtlâk etmek** (bir şeye) ... demek, (bir şeyi) ... (ile) anmak.–**ıtlâk-ı ınân** اطلاق عنان bir yöne yönelme, yola koyulma.–**ıtlâk-ı lisân** اطلاق لسان ağza geleni söyleme.

ıtlâkât اطلاقات *A. ç. a.* kullanımda olan deyişler, sözler, tabirler.

ıtlâl اطلال *A. a.* 1 zamanı boşa geçirme, fırsatı elden kaçırma, 2 bir nesneye yukarıdan bakma, bir nesneyi yukarıdan görüp içine bakma.

ıtlihâh اطلخاخ *A. a.* (göz) yaşarma, (gözyaşı) akma.

ıtlinsâ' اطلنساء, **ıtlinsâ** اطلنسا *A. a.* çok terleme.

ıtmâ' اطماع *A. a.* (birinin) hırsını kamçılama, açgözlülük damarını kabartma.–**ıtmâ' etmek** (birinin) açgözlülük damarını kabartmak.

ıtmâât اطماعات *A. ç. a.* (birilerinin) hırsını kabartmalar/(birilerini) açgözlülük etmeye yöneltmeler.

ıtmâıyyât اطماعيات *A. ç. a.* (birinin) hırsını kamçılamak için söylenilen sözler.

ıtmi'nân اطمأنان *A. a.* (*T.* **ıtminân** اطمينان) 1 (bir kimseye/bir nesneye) güven duyup onunla dinlenip avunma, 2 (-i) kesin olarak bilme, şüphesi ve tereddüdü olmama, 3 (birine) güvenme, 4 güvende olma, güven içinde bulunma, 5 düzen, güven, iyi hâl.

ıtnâb اطناب *A. a.* 1 (bir sürü gereksiz kelime katarak) (sözü) uzatma, 2 (gereksiz yere katılan kelimelerle) (sözde) uzun uzadıyalık bulunma.–**ıtnâb-i mümill** اطناب ممل (sözde) usanç verici uzunluk.

ıtnâbe اطنابه *A. a.* 1 gölgelik, sayvan, 2 yaya bağlanan kiriş.

ıtnân اطنان *A. a.* tınlama, tın tın ötme.

ıtr عطر *A. a.* güzel kokulu esans, yağ, karışım.

ıtrâ' اطراء, **ıtrâ** اطرا *A. a.* (övgüde) aşırılığa gitme.–**ıtrâ etmek** (-i) aşırı biçimde övmek.

ıtrâb اطراب *A. a.* (-i) neşelendirme.–**ıtrâb etmek** (-i) neşelendirmek.

ıtrâf اطراف *A. a.* 1 daha önce verilmeyen bir şeyi verme, 2 (-e) göz yumma.

ıtrâh اطراح *A. a.* (-i) (dışarı) atmak.

ıtret عترت *A. a.* soy, soy sop, akraba; kabile, oymak.

ıtrîh اطريح *A. a.* (devede) büyük hörgüç.

¹ıttılâ' اطلاء, **ıttılâ** اطلا *A. a.* (kokulu şey) sürünme.

²ıttılâ' اطلاع *A. a.* (-in) (-den) haberi olma, (biri) (bir şey/bir durum hakkında) bilgi sahibi olma.

ıttılâât اطلاعات *A. a.* (bir şey/bir durum hakkında) sahip olunan bilgiler.

ıttırâd اطراد *A. a.* birbiri ardı sıra ve düzenli olma, bir biçimde/bir yolda gitme, birbiriyle çelişmeme.

ıttırâden li'l-bâb اطراداً لالباب *A. z.* kuralı bozmamak için, usule uygun olmak için.

ıttırâden اطراداً *A. z.* ıttırâd üzere, sıralı ve düzenli bir biçimde.

ıtvâl اطوال *A. a.* (sözü vb.) uzatma.

ıvâd عواد *A. a.* geri dönme, (-den) dönüp gelme.

ıvaz عوض *A. a.* karşılık, bedel: *bilâ-ıvaz* "bedelsiz, beleş".

ıvec عوج *A. a.* eğrilik, çarpıklık, engebe.

ıyâdet عيادت *A. a.* hastayı ziyarete gitme, hasta ziyareti.

ıyâfe عيافه *A. a.* kuşların türlü hareketlerinden, uçuş ve konuşlarından, ötüşlerinden sonuç çıkarma, kuş falı.

ıyâl عيال *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **ayal**) bir kimsenin geçimini sağlamak zorunda bulunduğu kimseler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ıyân عيان *A. s.* (*T. k. dili:* **ayan**) açık, belli, göz önünde.–**ıyân etmek** açıklamak. –**ıyân olmak** (-i) açıklanmak, (-i) bilinir hâle gelmek.

ıyâr عيار *A. a.* (*T. k. dili:* **ayar**) 1 altın, gümüş gibi değerli madenlerin saflık derecesi: *kem-ıyâr* "düşük ayarlı", *tâmmü'l-ıyâr* "ayarı tam", 2 madeni paranın ağırlıkça eksiksiz olması, 3 saatin doğru gitmesi, 4 ölçü aletlerinin doğru olması, 5 *mec.* derece, mertebe.

ıyâz عياذ *A. a.* sığınma.

ıyâzen bi'llâh عياذاً بالله *A. z.* Allah'a sığınarak.

ız(z) عز, **ızzet** عزت *A. a.* ululuk, şeref ve onur sahibi olma. *s.* (yalnız Yüce Tanrı için) ulu, yüce: *Rabb-i ızzet* "Yüce Tanrı". **ızzet-i nefs** عزت نفس insan benliğinin hep iyi, yüksek, kişinin değerini artırıcı şeylere eğilim gösterip değerini düşürücü şeylerden sakınması demek olan bir tabii özellik.

ız'âf اضعاف *A. a.* 1 (-i) zayıflatma, zayıf düşürme, 2 (bir şeyin) üzerine bir mislini katma, bir kat artırma.

ızâm عظام *A. ç. a.* 1 büyükler, ulular; *bk.* **azîm** عظيم, 2 kemikler; *bk.* **azm** عظم.

ızam عظم *A. a.* büyüklük, ululuk.

ızâr عذار *A. a.* yanak: *gül-ızâr* "gül yanaklı".

ızcâ' اضجاع *A. a.* yan üstüne/yan dönüp yatma.

ızfâr اظفار *A. a.* (birini) tırnaklama, (birine) tırnak batırma.

ızhâr اظهار *A. a.* 1 (-i) belli etme, (-i) gösterme, (-i) ortaya koyma, 2 yalancı gösteriş, satış.–**ızhâr etmek/eylemek** (-i) göstermek, (-i) belli etmek.

¹ızlâl اضلال *A. a.* (birini) doğru yoldan çıkarma, saptırma.–**ızlâl etmek** (-i) doğru yoldan çıkarmak, saptırmak.

²ızlâl اظلال *A. a.* (ağaç vb.) gölge salma.

ızlâliyyât اضلاليات *A. ç. a.* (kişiyi) doğru yoldan çıkaracak, sapkınlığa düşürecek konular/düşünceler vb.

ızlâm اظلام *A. a.* (çevreyi) karanlığa boğma, (ortalığı) kapkaranlık etme.

ızmâme اضمامه *A. a.* topluluk, cemaat.

ızmâr اضمار *A. a.* (kin vb. duyguları) içte gizleme.–**ızmâr etmek** içte gizlemek. –**ızmâr-i gayz** içinde kin gizleme.

ızmıhlâl اضمحلال *A. a.* bitip tükenme, yok olma, bozularak son bulma.

ızrâb اضراب *A. a.* 1 bir nesneyi başka bir nesneye katıp karıştırma, 2 bir yerde yerleşik olma, durma 3 bir kimse üzerine kırağı yağma, 4 sam yeli esip yeri kurutma, 5 ekmek pişme.

ızrâf اظراف *A. a.* (-i) (bir kap içine) koyma.

ızrâm اضرام *A. a.* (ateşi) alevlendirme/tutuşturma.

ızrâr اضرار *A. a.* (-i) zarara sokma/uğratma, (-e) zarar verme.–**ızrâr eylemek** (-e) zarar vermek.

ıztıbâ' اضطباع *A. a.* (üste sarınılan şeyin ucunu) kola alma, hac sırasında belirli usule göre ihram sarınma.

ıztıcâ' اضطجاع *A. a.* yan yatma.

ıztımâr اضطمار *A. a.* 1 (karın) inme/küçülme, 2 (ata) idman yaptırarak güç kazandırma.

ıztınâ' اضطناء, **ıztınâ** اضطنا *A. a.* utanıp sıkılma.

ıztırâb اضطراب *A. a.* 1 çalkanma, 2 çırpınma, 3 gevşek olarak uzayıp gitme, 4 bir işin düzeni bozulup karışma, 5 sıkıntı, acı, baş ağrıtan, rahatsızlık veren durum.–**ıztırâb vermek** acı çektirmek.

ıztırâb-âver اضطراب آور *F. s.* sıkıntı doğurucu, bunalıma sürükleyici, acı çektirici (şey/durum).

ıztırâm اضطرام *A. a.* artma, çoğalma, ateş gibi alevlenme.

ıztırâr اضطرار *A. a.* çaresizlik, çaresi olmayan durum.

ıztırârî اضطراری *A. s.* ister istemez, istense de istenmese de, istenilmeden, mecburi olarak yapılan (iş/eylem).

ıztırâriyyât اضطراریات *A. ç. a.* zorla, istenmeden yapılan işler.

ızzet عزت *A. a.* 1 değer, 2 üstünlük, 3 güç, kuvvet, 4 yücelik, ululuk, 5 saygınlık, itibar.

İ ı

iâd ایعاد *A. a.* (kötülük ve kayba uğratmaya niyet eylediğini duyurarak) korkutma.

iâde اعاده *A. a.* 1 (-i) geri çevirme, (-i) geri verme, 2 (-i) yineleme, (-i) bir daha yapma, 3 (-i) eski durumuna getirme, (-i) eski durumuna döndürme, 4 (-e) karşılık verme.–**iâde etmek/eylemek** 1) (-i) geri çevirmek, 2) (-i) eski durumuna getirmek/döndürmek, 3) (-e) karşılık vermek.–**iâde edilmek** (-e) geri gönderilmek.

iâdeten اعادةً *A. z.* geri verme yoluyla, geri verme biçiminde.

iâle اعاله *A. a.* aile geçindirme, ailenin geçimini sağlama.

iânât اعانات *A. ç. a.* (bir hayır işi için) toplanan paralar/eşyalar.

iâne اعانه *A. a.* 1 yardım, (para ile) yardımda bulunma, 2 (bir hayır işi için) verilen/toplanılan para/eşya.

iâre اعاره *A. a.* eğreti verme, ödünç verme, geçici bir süre için, geri almak üzere verme.

iâşe اعاشه *A. a.* geçindirme, (birinin/birilerinin) geçimini sağlama.

iâze اعاذه *A. a.* (birini) sığındırma, sığınacak duruma düşürme.

ibâ' اباء, **ibâ** ابا *A. a.* (bir şeye karşı) isteksizlik gösterme, (-den) kaçınma, uzak/geri durma, çekinme.–**ibâ eylemek** (-den) kaçınmak, (-e) uzak durmak.

ibâ' ایباء, **ibâ** ایبا *T. a.* (-den) tiksindirme, (-e) karşı isteksizlik uyandırma; *krş.* **ibâ'** اباء.

ibâbe ابابه *A. a.* yol.

ib'âd ابعاد *A. a.* (-i) uzaklaştırma, (-i) uzağa sürme.–**ib'âd etmek** (-i) uzaklaştırmak.–**ib'âd olunmak** uzaklaştırılmak.

ibâha اباخه *A. a.* (ateşi) söndürme.

ibâhat اباحت, **ibâha** اباحه *A. a.* 1 (-i) doğru ve yerinde bulma, (-i) sakıncalı görmeme, (-i) yasak saymama, bir işin/eylemin yapılabilir olduğunu benimseme, 2 (üzerindeki yasağın kaldırılması ile) (-in) kullanılması isteğe bırakılma.

ibâhıyyûn اباحیون *A. a. din* hiçbir ahlâk ve hukuk kuralı, hiçbir yasak ve sınırlama tanımayan mezhebe uyanlar, Mezdekiler.

ibâhî اباحی *A. s.* her şeyi doğru ve yapılabilir sayan (kimse).

ibâk اباق *A. a.* (köle) efendisinin yanından sebepsiz yere kaçma.

ibâle اباله *A. a.* 1 (hayvanları) gerekli şekilde otlatma ve koruma, 2 kuyu bileziği.

ibânet ابانت *A. a.* 1 (birini ötekinden) ayırma, bölme, koparma, 2 açıkça bildirme, açıklama.

ibâr ابار, **ibâret** ابارت *A. a.* 1 ağaçların/ekili şeylerin bakımını yapma, 2 (birinin) arkasından konuşma.

ib'âs ابعاث *A. a.* (-i) gönderme.

ibâse اباثه *A. a.* (-i) gözden geçirme, (-i) inceleme.

ibât اباط *A. a.* koltuk altına alınan bohça, paket vb. nesne.

ibâte اباته *A. a.* (birini) gece konuğu olarak ağırlama, (birini) gece konuk etme.–**ibâte etmek** (birini) yatırmak, (birini) gece konuk etmek, (birini) gece konuğu olarak ağırlamak.

ibâz اباض *A. a. tıp* diz ekleminin iç tarafından geçen büyük damar.

İbâzıyye اباضیه *A. a.* 1 *din* Haricilerin üç ana kolundan birinin adı, 2 bu kola uyanlar, bu kol mensupları.

ibbân ابان *A. a.* 1 uygun zaman/mevsim, 2 bir şeyin başlangıcı, çağı, mevsimi, ilk çıktığı zaman.–**ibbânü'l-fâkihe** ابان الفاكهه meyve mevsimi/zamanı.

ibcâl ابجال *A. a.* ululama, büyüklüğünü, yüceliğini dile getirme.–**ibcâl olmak** yüceltilmek, yüceliği söylenmek.

ibcâm ابجام *A. a.* (birini) tedirgin etme, (birinin) huzurunu kaçırma.

¹ibdâ' ابداء, **ibdâ** ابدا *A. a.* 1 benzeri olmayan bir şey yapma, 2 daha önce söylenmemiş bir şiir söyleme.–**ibdâ etmek** benzersiz bir şey yapmak, yepyeni bir şey var etmek.

²ibdâ' ابداع *A. a. bk.* **ibdâ'** ابداء.

ibdâd ابداد *A. a.* (-i) uzatma, (-i) uzaklaştırma.

ibdâl ابدال *A. a.* (-in) yerine başkasını getirme, (-i) (ile) değiştirme.

ibdân ابدان *A. a.* 1 cariye, 2 kısrak.

iber ابر *A. ç. a.* ibreler; *bk.* **ibre** ابره.

ibğâz ابغاض *A. a.* (-i) sevmeme, (-den) hoşlanmama; *zıddı:* **hub(b), muhabbet.**

ibhâc ابهاج *A. a.* (-i) sevindirme.

ibhâh ابحاح *A. a.* (sesi) tutma, boğuk/kısık sesle konuşma.

ibhâk ابحاق *A. a.* (insanın/hayvanın) gözünü çıkarma.

ibhâl ابهال *A. a.* (-i) salıverme, (-i) boşlama, (-i) kendi hâline bırakma.

¹ibhâm ابهام *A. a.* (el ve ayakta) başparmak.

²ibhâm ابهام *A. a.* 1 (anlamı) kapalı bırakma, (sözü) anlaşılmaz yolda söyleme, (söz) anlaşılmaz durumda olma, (sözde) kapalılık.

ibhâr ابحار *A. a.* deniz yolculuğu etme.

¹ibkâ' ابقاء, **ibkâ** ابقا *A. a.* 1 (-i) olduğu gibi bırakma, (-i) kalıcı kılma, (-i) sürdürme, 2 (-i) yerinde bırakma, (-e) dokunmama, (memuru) görevinden almama/aldıktan sonra yeniden atama.–**ibkâ etmek** (kendinden sonraya) (bir şey) bırakmak.

²ibkâ' ابكاء, **ibkâ** ابكا *A. a.* (-i) ağlatma.

ibkâen ابقاءً *A. z.* sürekli kalmak, yerinde sürekli bırakılmak üzere.

ibl, ibil ابل *A. a.* deve.

iblâ ابلا *A. a.* (-i) eskitme.

iblâ' ابلاع *A. a.* (-i) yutturmak.

iblâğ ابلاغ *A. a.* 1 (-e) vardırmak, 2 (-i) (-e) yükseltmek, (-i) yukarı çıkarmak, 3 (-i) (-e) eriştirmek, 4 (-i) (-e) duyurmak, 5 (-i) doldurmak.–**iblâğ etmek** 1) (-i) (-e) eriştirmek, 2) (-i) (-e) duyurmak.–**iblâğ edilmek** yükseltilmek, yukarı çıkarılmak.

iblân ابلان *A. ikili ç. a.* iki sürü deve.

ibli ابلى *A. a.* deveci.

iblim ابليم *A. a.* bal.

iblîs ابليس *A. a.* 1 şeytan, 2 *mec.* kötü, baştan çıkarıcı (kimse/güzel).

iblisâne ابليسانه *F. s. ve z.* iblise düşer/yaraşır yolda ve biçimde.

ibn ابن *A. a.* oğul: *İbn Kemâl, İbn Arabî.* [Bunları Farsça kurallı ad takımı gibi okuyup *İbn-i Kemâl, İbn-i Arabî* biçiminde yazmamalı. İki özel ad arasında hemzesi düşer, *bin* olarak okunur: *Hasan bin Ali, Ömer bin Abdü'l-azîz* gibi.]–**ibni arz** ابن ارض yabancı, garip.–**ibnü's-sebîl,** ابن السبيل **ibn sebîl** ابن سبيل yolcu.–**ibnü'l-vakt** ابن الوقت, **ibn vakt** ابن وقت vaktini hoş geçiren, vaktin gereğine göre yaşayan, zamana uyan, zamane adamı.–**ibn hirre** ابن هره dürüst, ahlâklı kimse.

ibrâ' ابراء, **ibrâ** ابرا *A. a.* 1 *huk.* (borçlu durumdan) çıkma/kurtulma, borcu olmadığını, alacak verecek kalmadığını bildirme, 2 *huk.* bu yolda yapılan işlem, 3 iyileşme, hastalıktan kurtulma.–**ibrâ-i âm** ابراء عام büsbütün ilişik kesildiği ile ilgili verilen ibrâ senedi.–**ibrâ-i hâs** ابراء خاص davanın yalnız bir yönüne ilişkin olan ibrâ.–**ibrâ-i iskât** ابراء اسقات istenenin bir kısmını veya bütününü bağışlama ya da düşme suretiyle verilen ibrâ.–**ibrâ-i istîfâ** ابراء استيفا istenenin alınması ya da vazgeçilmesi yoluyla verilen ibrâ.

ibrâd ابراد *A. a.* 1 (su vb.) soğutma, 2 *mec.* (birini) güçsüz bırakma.

ibrâm ابرام *A. a.* 1 (birini) (sözle/tavırla/davranışla) sıkma, usandırma, 2 (-i) (ısrarlı bir biçimde) isteme, asılma, zorlama.–**ibrâm etmek/eylemek** 1) (birini) sıkmak, usandırmak, 2) (birini) zorlamak.–**ibrâm ile** zorlayarak. [**ilhâh** الحاح ile birlikte bağlam öbeğinde yer alır; *bk.* **ilhâh** الحاح.]

ibrâ-nâme ابرانامه *F. a.* ibrâ yazısı/belgesi.

İbrânî عبرانى *A. s.* 1 Yahudilerle ilgili, 2 İbranice.

ibrâr ابرار *A. a.* birinin yeminini "Gerçektir" diyerek doğrulama, birinin ettiği yeminin doğru olduğuna hükmetme.

ibrâz ابراز *A. a.* (-i) gösterme, (-i) meydana çıkarma, (-i) ortaya koyma.–**ibrâz etmek/eylemek** (-i) göstermek, (-i) ortaya koymak.

ibre ابره *A. a.* iğne.–**ibre-i mıknatısiyye** ابرۀ مقنطيسيه pusula ibresi.–**ibretü'l-hayyât** ابرة الخياط 1) terzi iğnesi, 2) *mec.* kendi işlerini bırakıp başkalarının işlerini görmekle uğraşan kimse.

ibrî ابرى *A. s.* iğne yapıp satan, iğneci (kimse).

ibrîc ابريج *A. a.* yayık.

ibrîk ابريق *A. a.* kulplu ve emzikli sıvı kabı.

ibrikdâr ابريقدار *F. a.* ibrikçi.

ibrinşâk ابرنشاق *A. a.* (ağaç) çiçek açma, (ağaçta) çiçek tomurcuğunu yararak meydana çıkma.

ibrişim ابريشيم *T. a.* ipek ipliği, bükülmüş ipek. *s.* ibrişimden yapılma (kumaş).

ibrîz ابريز, **ibrîzî** ابريزى *A. s.* katkısız, saf (altın).

ibsâl ابسال *A. a.* (-i) yasak etme, engelleme, (-i) yapmasını isteme, ısmarlama.

ibsân ابسان *A. a.* (insanın) dış görünüşü/iç dünyası güzel olma.

ibsâr ابصار *A. a.* (-e) dikkatle bakma.

ibsâs ابثاث *A. a.* (-i) dağıtma, yayma, (sırrı) açığa vurma, açıklama.

ibsi'râr ابثعرار *A. a.* (at yarışında) koşuya katılma, başka koşucularla yarışma.

ibşâr ابشار *A. a.* muştulama.

ibşârât ابشارات *A. ç. a.* muştulamalar, muştulu haberler.

ibt, ibıt ابط *A. a.* koltuk altı.

ibtâ' ابطاء *A. a.* ağır davranma, gecikme, (işi) geciktirme; *zıddı:* **isrâ'** اسراع.

ibtâl ابطال *A. a.* 1 (-i) geçersiz sayma, (-in) geçerliğini kaldırma, 2 (-i) geçersiz duruma getirme, (-in) geçersiz olduğunu, geçerliği bulunmadığını gösterme, (-i) çürütme.–**ibtâl etmek** (-i) geçersiz duruma getirmek, (-in) geçerliğini kaldırmak.

ibtâle ابطاله *A. a.* boş, işe yaramaz şey.

ibtâliyyât ابطاليات *A. ç. a.* işe yaramaz, boş ve geçersiz sözler.

ibtâr ابطار *A. a.* 1 (hayvana) taşıyamayacağı ölçüde eşya yükletme, 2 (birini) korkudan sesini çıkaramaz duruma getirme, dehşete düşürme.

ibtâz ابطاظ *A. a.* semizleme, (vücut) yağ bağlama.

ibtıyye ابطيه *A. a. tıp* koltukla ilgili ve bağlantılı olan (durum).

ibtiâr ابتئار *A. a.* kuyu kazma/kazdırma.

ibtiâs ابتعاث *A. a.* (-i) gönderme.

[1]**ibtidâ'** ابتداء, **ibtidâ** ابتدا *A. a.* 1 başlama, 2 başlangıç, baş. *z.* ilk önce, ilkin.–**ibtidâ etmek** başlamak.

[2]**ibtidâ'** ابتداع *A. a.* 1 kötü görülecek, beğenilmeyecek yeni bir şey yapma, 2 olmayan bir şey yapma, yeni bir şey ortaya koyma.

ibtidâen ابتداءً *A. z.* öncelikle, başlangıç olarak, ilkin.

ibtidâh ابتداه *A. a.* 1 düşünmeden, birden şiir söyleme, 2 (bir konuda) uzun uzun konuşma.

ibtidâî ابتدائى *A. s.* ilk, başlangıçla ilgili, başlangıçta olan/yapılan (iş/eylem vb.).

ibtidâiyyât ابتدائيات *A. ç. a.* 1 ilk ve basit bilgiler/dersler, 2 bu seviyedeki kitaplar.

ibtidâr ابتدار *A. a.* (bir işe) hemen girişme, (bir işi) hızla gerçekleştirme niyetine girme, birden başlama.–**ibtidâr olunmak** (bir işe) hemen girişilmek.

ibtiğâ ابتغا *A. a.* isteme, istekte bulunma.

ibtiğâ' ابتغاء, **ibtiğâ** ابتغا *A. a.* (içten ve derinden gelen bir istekle) isteme, (imrenerek) istek duyma.

ibtiğâen ابتغاءً *A. z.* derinden istek duyarak.–**ibtiğâen li-merzâ-ti'llâh** ابتغاءً لمرضاة الله Allah'ın rızasını içten isteyerek.

[1]**ibtihâc** ابتحاج *A. a.* her şey bulunma, bolluk olma.

[2]**ibtihâc** ابتهاج *A. a.* 1 sevinme, 2 sevinmekten doğan hâl, sevinç.

ibtihâl ابتهال *A. a.* yakarma, yakarış.

ibtihâs ابتحاث *A. a.* gerçeği öğrenmek için sorup soruşturma, doğruya ulaşmak için araştırma.

ibtikâ' ابتقاع *A. a.* (renk) değişme, doğal görünümünü yitirme.

ibtikâr ابتكار *A. a.* sabah erken kalkma.

[1]**ibtilâ'** ابتلاء, **ibtilâ** ابتلا *A. a.* tutku, tutkunluk, düşkünlük.

[2]**ibtilâ'** ابتلاع *A. a.* (lokmayı) zorlukla yutma.

ibtilâl ابتلال *A. a.* ıslanma.

ibtinâ' ابتناء, **ibtinâ** ابتنا *T. a.* (-e) dayanma, (bir şey) bir şeyden ötürü olma. –**ibtinâ etmek** (-e) dayandırmak, (-in) üzerine kurmak.

ibtinâen ابتناءً *A. a.* (-e) dayandırarak, (-in) üzerine kurarak.

ibtirâd ابتراد *A. a.* 1 soğuk su içme, 2 (serinlemek için) soğuk su dökünme.

ibtisâm ابتسام *A. a.* 1 gülümseme, 2 tatlı gülüş.

[1]**ibtisâr** ابتسار *A. a.* (bir işe) başlama.

[2]**ibtisâr** ابتصار *A. a.* (-e) iç gözüyle bakma, (-i) kalp gözüyle görme, (-i) zihin gücü ile anlayıp kavrama.

ibtişâk ابتشاك *A. a.* 1 yalan söyleme, 2 (birinin) onurunu incitme.

ibtitâr ابتتار *A. a.* (-e) uyma, uygun ve uyumlu davranma.

ibtiyâ' ابتياع *A. a.* (-i) satın alma.

ibtiyâr ابتيار *A. a.* 1 (ile) kavgaya tutuşma, 2 güçsüz düşme, 3 (-i) seçip alma.

ibtiyâz ابتياز *A. a.* (-i) biriktirip yığma.

ibtizâ' ابتضاع *A. a.* (bir nesne) açık, belli ve göz önünde olma.

ibtizâl ابتذال *A. a.* 1 (bir şeyi) hor kullanma, 2 (bir kimse) değersiz olma: *ehl-i ibtizâl* "değersiz kimseler", 3 (bir şey) çok bol ve değersiz olma, 4 alay etme, küçük görme, aşağılama, horlama.

[1]**ibtizâz** ابتزاز *A. a.* (-i) (birinin elinden) zorla alma, (birini) soyma.

[2]**ibtizâz** ابتضاض *A. a.* ihtiyaç sebebiyle nefsini aşağılama, kendini küçük düşürme.

ibyizâz ابيضاض *A. a.* (saç sakal) ağarma.

[1]**ibzâ'** ابذاء, **ibzâ** ابذا *A. a.* (birine) kaba ve çirkin söz söyleme, sövme.

[2]**ibzâ'** ابضاع *A. a.* 1 (soruya) güzel/hoşa gidecek sözle karşılık verme, (birini) inandırma, kandırma.

ibzâl ابذال *T. a.* (-i) gönül isteğiyle, esirgemeksizin verme, (-i) seve seve harcama.–**ibzâl etmek/eylemek** esirgemeksizin vermek, seve seve harcamak.–**ibzâl-i mesâî** ابذال مساعى çaba harcama.

ic'âf اجعاف *A. a.* (birini/bir şeyi) yıkma, düşürme, yere çalma.

icâ' ايجاع *A. a.* ağrıtma, ağrı verme.

icâa اجاعه *A. a.* (-i) acıktırma, (-in) aç kalmasına yol açma.

i'câb اعجاب *A. a.* 1 (bir kimseyi bir tuhaf nesne) şaşkına çevirip şaşkınlığa düşmesine sebep olma, 2 (bir nesneyi pek beğenmekten ötürü) içi açılma, haz duyma.–**i'câb etmek** (-i) şaşırtmak, (-i) hayrete düşürmek.

icâb ايجاب *A. a.* 1 (bir işin/şeyin) olmasını/yapılmasını gerekli kılma, … sonucunu doğurma, 2 (bir şey/iş) gerekli olma.–**icâb etmek** (-i) gerekli kılmak.

icâbet اجابت *A. a.* 1 (-e) "Olur/peki" deme, (-i) kabul etme, 2 (yapılan çağrıya) olumlu karşılık verme/uyma. –**icâbet etmek** (çağrıya) olumlu karşılık vermek/uymak.

icâd ايجاد *A. a.* 1 (bir şeye) varlık kazandırma, (bir şeyi) yoktan var etme. [Bu anlamda kullanımı Yüce Yaratıcı'ya özgüdür.] 2 örneği olmayan/daha önce yapılmamış yeni bir şey yapma, buluş. –**icâd etmek** 1) örneği olmayan/daha önce yapılmamış yeni bir şey yapmak, 2) *mec.* olmamış şeyi olmuş gibi göstermek, yalan kurgulamak.

icâd, ücâd اجاد *A. a.* pencere/kuyu kemeri.

icâde اجاده *A. a.* (bir işi/yaptığını) iyi yapma, iyi iş işleme/çıkarma.

icâd-kerde ايجادكرده *F. s.* icat olunmuş.

icâh, ecâh, ücâh اجاح *A. a.* perde, örtü.

i'câl اعجال *A. a.* acele ettirme.

icâle اجاله *A. a.* (-i) dolaştırma.–**icâle kılmak** dolaştırmak, çevirmek.

icâm اجام *A. ç. a.* sık ağaçlıklar, çalılıklar, ormanlar; *bk.* **eceme** اجمه.

i'câm اعجام *A. a.* (bir harfi) noktalama, (noktası bulunan bir harfin) noktasını koyma.

icâr ايجار *A. a.* 1 (bir yeri) kiraya verme, 2 kira, kira bedeli.

icârât اجارات *A. ç. a.* kiralar, kira bedelleri; *bk.* **icâre** اجاره.

icâre اجاره *A. a.* kira, kira bedeli.–**icâre-i vâhide** اجارۀ واحده tek kiralı vakıf; *krş.* **icâreteyn** اجارتين.

icâreteyn اجارتين *A. ç. a. huk.* (ödenme biçimine göre) kira bedeli iki tür alınan vakıf; yapılardan alınan kira gibi peşin, üründen alınan kira gibi sonradan ödenen vakıf kiraları.

i'câz اعجاز *A. a.* 1 (-i) acze düşürme, (-i) çaresiz bırakma, 2 mucize sayılacak derecede güzel ve etkili söz söyleme, 3 (söz) güzellik ve etkileyicilik bakımından mucize sayılacak derecede olma.

icâz ايجاز *A. a.* 1 (sözü) kısa söyleme/kısa kesme, 2 *ed.* anlatmak istediğini az kelimeyle, derli toplu ve özlü bir biçimde söze dökme; *zıddı:* **ıtnâb** اطناب.–**icâz-i muhıl** ايجاز مخل (sözü) anlatılmak isteneni eksik bırakacak derecede kısa tutma; *zıddı:* **ıtnâb-i mümill** اطناب ممل.

icâzet اجازت *A. a.* yapma/uygulama/kullanma için verilen izin, yeterlik/ustalık hakkı, yetki.

icâzet-nâme اجازتنامه *F. a.* yetki belgesi.

icbâr اجبار *A. a.* (birini) (-e) zorlama, (birini) sıkıştırma.–**icbâr etmek/eylemek** (birini) (-e) zorlamak.–**icbâr olunmak** (-e) zorlanmak.

iccâr اجار *A. a.* çatı, dam.

iccâs اجاص *A. a.* 1 erik, 2 kayısı, 3 armut.

iccâsıyye اجاصيه *A. a.* erik/kayısı hoşafı.

icdâf اجداف *A. a.* ah vah eyleme, ah edip yakınma.

icdân اجدان *A. a.* (kişi) önceden yoksulken sonradan zenginleşme.

icfîl اجفيل *A. a.* korkak kimse, yaşlı kadın.

ichâ' اجهاء, **ichâ** اجها *A. a.* (hava) ayaza çekme, ayazlama.

ichâr اجهار *A. a.* 1 (sözü) açık söyleme, 2 (-i) (duyulur bir sesle) okuma.

icî اجى *F. a.* 1 atmaca, 2 vezir.

iclâ' اجلاء, **iclâ** اجلا *A. a.* (birini) (başka bir yere) sürme.–**iclâ edilmek** (başka bir yere) sürülmek.

iclâl اجلال *A. a.* 1 ulu sayma, yüceltme, ululama, 2 ululuk, yücelik, erişilmez derecede büyüklük.

iclâlen اجلالاً *A. z.* ululayarak, yücelterek.

iclâli اجلالى *A. s.* ululuk niteliği olan, pek değerli (nesne/durum vb.).

iclâs اجلاس *A. a.* (-i) (-e) oturtma.–**iclâs eylemek** (-i) (-e) oturtmak.

icmâ' اجماع *A. a.* 1 (dağınık şeyi) toplama, bir araya getirme, 2 (görüşleri) bir nokta üzerinde birleştirme.–**icmâ'-ı ümmet** اجماع امت (ictihad sırasında) imamlar, büyük fakihler ve Hz. Peygamber'in ölümünden sonraki âlimler kuşağının (=tâbiinin) ileri gelenlerinin şeriatle ilgili işlerin belirlenmesi hakkındaki uyuşmaları.

icmâan اجماعاً *A. z.* icmâ' suretiyle.

icmâd اجماد *A. a.* (suyu) dondurma.

icmâi اجماعى *A. s.* icmâ' yoluyla elde edilmiş (hüküm).

icmâl اجمال *A. a.* 1 (sözü) derli toplu, kısa ve özlü bir biçimde söyleme, (konuyu) özetleme, 2 *mat.* toplama, 3 ayrıntılı bir hesaptan çıkarılan özet.–**icmâl kılmak** kısaca anlatmak, özetlemek.–**icmâl olmak** kısaltılmak, özetlenmek.

icmâlen اجمالاً *A. z.* kısaltarak, kısaca, özet olarak.

icmâli اجمالى *F. s.* kısa, ayrıntısız, özet hâlinde olan.

icnâf اجناف *A. a.* doğruluktan uzaklaşma.

icnân اجنان *A. a.* (-i) örtme, gizleme, (birini) delirtme.

icne, ecne, ücne اجنه *A. a.* elmacık kemiği.

icnîs اجنيص *A. a.* bir işe yaramaz, elinden iş gelmez uyuşuk kimse.

icrâ' اجراء, **icrâ** اجرا *A. a.* 1 (-i) akıtma, 2 (resmî işleri/devlet işlerini) yürütme, 3 (bir işin) gereğini yapma, (bir işi) işleme/işleyip bitirme.–**icrâ etmek** 1) (-i) (-e) akıtmak, 2) (-i) yürütmek, 3) (bir işin) gereğini yapmak.

icrâât اجراآت *A. ç. a.* 1 yapılan/yapılıp bitirilen işler, 2 uygulamalar, 3 (tekli yerinde) iş.–**icrâât yapmak** iş yapmak.

icrâm اجرام *A. a.* suç işleme, suçlu duruma düşme.

icsâ' اجثاء, **icsâ** اجثا *A. a.* (deveyi) diz üstü çöktürüp oturtma, çökertme.

icşâş اجشاش *A. a.* (-i) ezip döverek ufaltma.

ictibâ' اجتباء, **ictibâ** اجتبا *A. a.* 1 (-i) toplamak, (-i) devşirmek, 2 (-i) seçmek, (-i) ayırmak.

ictibâz اجتباذ *A. a.* (-i) (beriye/kendine) çekme, (ileride bulunan bir şeyi) (beriye) getirme.

ictifâ' اجتفاء, **ictifâ** اجتفا *A. a.* (ağacı/dikili şeyi) çekip koparma, yerinden ayırma.

ictihâd اجتهاد *A. a.* 1 gücü yettiğince çalışma, çaba gösterme; çaba, gayret, 2 büyük fıkıh alimlerinin *Kur'an* ve hadisten hüküm çıkarmak yolunda harcadıkları emek, gösterdikleri çaba.–**ictihâd eylemek** (din yolunda) çaba göstermek.

ictihâr اجتهار *A. a.* 1 ortada olma, açık seçik görünme, 2 (askeri) çoğaltma.

ictimâ' اجتماع *A. a.* bir yere gelme, bir araya toplanma.–**ictimâ' etmek** bir araya toplanmak.

ictimâr اجتمار *A. a.* tütsülenme.

ictinâ' اجتناء, **ictinâ** اجتنا *A. a.* 1 (meyve) devşirmek/toplamak, 2 (-in) yararını görmek, (-i) elde etmek.–**ictinâ etmek** (-i) toplamak.

ictinâb اجتناب *A. a.* (-den) sakınma, (-den) uzak durma.–**ictinâb etmek/eylemek** (-den) sakınmak, (-den) uzak durmak.

ictinâh اجتناح *A. a.* 1 eğilme, eğik duruma gelme, 2 (namazda) secde eyleme, ellerini yere koyup dirseklerini iki yana açarak secdeye varma.

[1]**ictirâ'** اجتراع *A. a.* (suyu) nefes almadan, birden içme.

[2]**ictirâ'** اجتراء, **ictirâ** اجترا *A. a.* (bir işi) çekinmeden yapma, kötü bir iş/şey yapmaktan çekinmeme.–**ictirâ etmek** kötü bir şey/iş yapmaktan çekinmemek.

ictirâh اجتراح *A. a.* el emeği karşılığında kazanılan parayla geçinme.

ictirâm اجترام *A. a.* suç ve günah işleme.

ictirâr اجترار *A. a.* (-i) beri getirme, (-i) ileri ve geri çekme.

ictisâr اجتسار *A. a.* (bir konuda/işte) yürekli davranma.–**ictisâr etmek/eylemek** (bir iş/şey yapmakta) yürekli davranmak.–**ictisâr kılınmak** (bir konuda/işte) yüreklilik gösterilmek.

ictisâs اجتساس *A. a.* (-i) araştırma.

ictivâ' اجتواء, **ictivâ** اجتوا *A. a.* (-den) iğrenme, (-den) tiksinme.

ictivâr اجتوار *A. a.* birbirine yakın oturma, komşu olma, (ile) komşuluk etme.

ictiyâl اجتيال *A. a.* doğru yoldan gitmeyip dolaşma, yolu uzatma.

ictizâ' اجتزاع *A. a.* (ağacı/dalı) kırma/kesme.

ictizâb اجتذاب *A. a.* (-i) çekip uzatma.

ictizâl اجتذال *A. a.* sevinme.

ictizâz اجتزاز *A. a.* 1 (ot/çayır) biçme, 2 (yün) kırpma.

iczâl اجذال *A. a.* (birini) sevindirme, (birinin) gönlünü hoş etme.

iczâm اجذام *A. a.* (-i) kesme.

id عيد *A. a.* bayram. **id-i adhâ** عيد اضحا Kurban Bayramı. **id-i fıtr** عيد فطر Ramazan/Şeker Bayramı.

idâd اداد *A. a.* güç, direnme yeteneği, üstünlük, sıkıntı, başa gelen dayanması güç durum/olay. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

i'dâd اعداد *A. a.* (birini) hazırlama, yetiştirme, gerekli şeyleri bulup buluşturup bir işi yapabilecek duruma getirme.

i'dâdi اعدادى *A. a.* hazırlamaya özgü, hazırlamak için olan.

i'dâdiyye اعداديه *A. a.* eskiden bugünkü lise seviyesinde, öğrenciyi yüksek okula (dârülfünûna) hazırlayan okullara verilen ad. [İbtidâiyye ve rüşdiyyeden sonra girilen okullardı.]

idâle اداله *A. a.* (-i) elden ele gezdirme, (-i) dolaştırma.

idâm ادام *A. a.* katık.

i'dâm اعدام *A. a.* (-i) öldürme, (-i) yok etme, (-in) varlığını ortadan kaldırma.–**i'dâm edilmek/olunmak** öldürülmek.

idâme ادامه *A. a.* (-i) sürdürme.–**idâme etmek** (-i) sürdürmek.

idâmet ادامت *A. a. aş. m. bk.*

idân عيدان *A. ç. a.* 1 ağaç parçaları, 2 tahtalar, keresteler; *bk.* **ûd** عود.

idâne ادانه *A. a.* (birine) borç verme.

idâre اداره *A. a.* 1 (-i) döndürme, 2 (-i) becerme, 3 (-e) yetme, … için yeterli olma, 4 (para vb.) yerinde ve gereğince harcama, özenli ve ölçülü kullanma.–**idâre etmek** 1) (işi) döndürmek, 2) (işi) becermek, (bir işi) başarı ile görmek, 3) yetmek, 4) (para vb.) gelişigüzel harcamamak, özenli kullanmak.

idâre-hâne اداره خانه *F. a.* bir işin görüldüğü yer.

idbâk ادباق *A. a.* (-i) yapıştırma.

idbâr ادبار *A. a.* talihsizlik, baht uygunsuzluğu, düşkünlük.–**idbâr eylemek** yüz çevirmek, arka çevirip dönmek.

idcân ادجان *A. a.* (hava) çok sisli olma, (gökyüzünü) yağmur bulutları kaplama.

iddet ادت *A. a.* acı verici, yıkıma ve sıkıntıya yol açan olay, belâ, hastalık.

iddiâ' ادعاء, **iddiâ** ادعا *A. a.* 1 haklı/haksız bir şey ileri sürerek "Şöyledir" deme, kendi görüş ve düşüncesinin gerçek olduğunu söyleme, 2 asılsız/haksız bir şey ileri sürerek "Öyledir/Doğrusu budur/Benimdir vb." deme, 3 bir işte/bir görüşte/bir konuda ayak direme, inat, ısrar.

iddiâi ادعائى *A. s.* iddia ile ilgili, iddiaya dayanan.

iddiâiyyât ادعائيات *A. ç. a.* doğruluğu/gerçekliği kesin olarak henüz ortaya çıkmamış olan, iddiaya dayanan, iddia ile ilgili olan şeyler.

iddifâ' ادفاء, **iddifâ** ادفا *A. a.* (su, yemek vb.) ısınma.

iddihâl ادخال *A. a.* (içeri/bir yere) girme.

iddihân ادخان *A. a. bk.* **idhân** ادخان.

iddihân ادهان *A. a.* güzel kokulu madde sürünme.

iddihâr ادخار *A. a.* (-i) biriktirme, (-i) yığma.

ided ادد *A. ç. a.* acı ve sıkıntı verici olaylar, beklenmedik durumlar, belâlar, hastalıklar; *bk.* **iddet** ادت.

idfâ' ادفاء, **idfâ** ادفا *A. a.* (yemek vb.) ısıttırma.

idfân ادفان *A. a.* (-i) toprağın altına koyup üstünü örtme.

idgâh عيدگاه, **idgeh** عيدگه *F. a.* bayram için hazırlanan seyir ve eğlence yerleri.

idğâm ادغام *A. a. dilb.* Arapça kelimelerde yan yana gelen aynı sesin tek harfle yazılıp iki ses olarak okunması: *med(d)* مد, *hür(r)* حر gibi.

idhâl ادخال *A. a.* 1 (-i) içeri girdirme, (-i) içeri sokma, 2 (mal vb.) yurt dışından getirme, 3 (arasına/aralarına) katma, 4 (-den) (-e) geçirme; *zıddı:* **ıhrâc** اخراج. **–idhâl edilmek** içine sokulmak, arasına/aralarına katılmak.**–idhâl eylemek** (-den) (-e) geçirmek, (bir şeyi bir şeyle) değiştirmek: *İddiâlarını hayâlât-ı şâirâneden âlem-i bahs ü münâzaraya idhâl eylediler.* (N. Kemâl)

idhâlât ادخالات *A. ç. a.* yurt dışından getirilen mallar.

idhân ادخان *A. a.* tütme.

idhâr ادخار *A. a.* (-i) hor görme, (-i) aşağılama.

idhâş ادهاش *A. a.* (-e) korku salma, (-i) korkuya düşürme, (-i) korkutma.

idiyy عيدى, **idiyye** عيديه bayramla ilgili, bayramlık: *kaside-i idiyye* "bayramlık kaside".

idkâk ادقاق *A. a.* (-i) (tokmak/havan eli vb. ile) dövme.

idlâl ادلال *A. a.* 1 nazlanma, 2 naz etmekte ileri gitme.

idmâ' ادماء, **idmâ** ادما *A. a.* kanatma, (vücudun bir yerinden) kan çıkarma. **–idmâ etmek** kanatmak.

idmâc ادماج *A. a.* bir şeyi bir şeyin içine girdirme.

idmân ادمان *A. a.* 1 (zorlanmadan kolay yapar hâle gelmek/alışkanlık kazanmak/yeteneğini geliştirmek için) bir işi ardarda/belli aralıklarla yapma, 2 bu yolla elde edilen durum.

idrâ' ادراء, **idrâ** ادرا *A. a.* (bir haberi/bir konuyu) bildirme, (birini) bir konuda bilgilendirme.

idrâc ادراج *A. a.* (-i) (-in) içerisine koyma, (-i) (-in) içine katma.

idrâk ادراك *A. a.* 1 (-i) kavrama, (-i) kavrayış, (-i) anlama, (-i) anlayış, 2 (-e) yetişme, (-e) erişme, (-e) kavuşma, 3 (meyve vb.) çağını bulma, vakti gelip olgunlaşma, 4 kavrayış gücü, anlayış yeteneği.**–idrâk etmek/eylemek** (-i) kavramak, anlamak.

idrâkât ادراكات *A. ç. a.* kavrayışlar, anlayışlar.

idrâr ادرار *A. a.* 1 (yağmur) rüzgârla birlikte ip gibi yağma, 2 (bir nesneyi) harekete getirme, 3 sürekli ödenen maaş, 4 aylık gelir, 5 gelir, akar, 6 sürekli yardım ve bağışta bulunma, 7 armağan, bahşiş, 8 burs, tahsisat, 9 sergi, 10 pansiyon ücreti, 11 *T.* işeme, 12 *T.* sidik.

idsâr ادثار *A. a.* çok mal elde etme.

i'fâ' اعفاء, **i'fâ** اعفا *A. a.* (birinin suçunu/kusurunu) bağışlama.

ifâ' ايفاء, **i'fâ** ايفا *A. a.* 1 borcunu ödeme, verdiği sözü tutma, "Yaparım" dediğini yapma, sözünü yerine getirme, 2 (bir işi) işleme, 3 iş görme, yapma, etme, verme, kılma.**–ifâ etmek/eylemek** 1) verdiği sözü tutmak, 2) (bir işi) işlemek, yapmak, 3) (-e) … vermek: *Etti âlemlere ifâ-yi ferah* "Âlemlere neşe ve sevinç verdi."

ifâd ايفاد *A. a.* (birini) elçilikle birine/bir yere göndermek.

ifâdât افادات *A. ç. a.* söylenenler, sözler; *bk.* **ifâde**.

ifâde افاده *A. a.* 1 anlatma, söyleme, 2 anlatış biçimi, söyleyiş, 3 (bir konu, bilgi vb.) aktarma, bilgi verme, (birini) (bir konuda) bilgilendirme.**–ifâde etmek** 1) anlatmak, söylemek, 2) (birine) (bir konuda) bilgi vermek/aktarmak.

ifâet افائت *A. a.* kurtulma.

ifâka افاقه, **ifâkat** افاقت *A. a.* 1 ok gezini kirişe bindirme, 2 (hasta) iyileşme, sağalma, 3 kıtlıktan sonra ucuzluk ve bolluk olma, 4 düzen, güvenlik.**–ifâkat bulmak** (hasta) iyileşmek.

ifâkat-pezir افاقت پذير *F. s.* iyileşmesi mümkün (hastalık/kimse).

ifâkat-yâb افاقت ياب *F. s.* iyileşen (kimse).

ifâte افاته *A. a.* (bir kimsenin) (bir şeyi) elden kaçırmasına yol açma.

ifâte افاته, **ifâtet** افاتت *A. a.* 1 (-i) elden kaçırma, kaybetme, 2 elden çıkma, elden kaçıp yok olma, 3 yerini bulmama, uzaklaşma, ayrı/uzak yere düşme. **–ifâte etmek** (-i) (elden) kaçırmak.

ifâza افاضه, **ifâzat** افاضت *A. a.* 1 (birini) olgunlaştırma, bilgi ve olgunluk kazandırma, yetişkin duruma getirme, 2 (-i) (bir şeyle) iyice/olabildiğince doldurma, 3 (-i) bollaştırma, (-e) bol bol verme/dağıtma.**–ifâza etmek** 1) (-i) (bir şeyle) olabildiğince doldurmak, 2) bol bol vermek/dağıtmak.

ifâze افازه *A. a.* (birinin) başarılı olmasını sağlamak.

ifcâr افجار *A. a.* 1 fecir vaktine girme, 2 bir kimse için: "Yüce Tanrı'nın yasaklarına uymuyor, günah işliyor." deme, öyle gösterme, 3 yalan söyleme, 4 zina yapma.

ifcâs افجاس *A. a.* (anlamsız/değersiz şeylerle) böbürlenme.

¹ifhâm افحام *A. a.* (atışmada) (karşı tarafı) susturma.**–ifhâm etmek** (-i) susturmak.

²ifhâm افهام *A. a.* (bir şeyi) (birine) anlatma, bildirme.

ifhâr افخار *A. a.* (-i) kıvandırma, (-i) övündürme, (değerli ve üstün oluşu yüzünden) (-i) başkasından üstün tutma.

ifhâş افحاش *A. a.* kötü söz söyleme. **–ifhâş-i kelâm** افحاش كلام kötü söz söyleme.

ifk افك *A. a.* (olmayan/olmamış bir şeyi) varmış/olmuş gibi gösterme, (birine) (bir kötülük/suç) yükleme.

ifkâr افقار *A. a.* (-i) yoksul etme, (-i) yoksul duruma düşürme.

iflâ' افلاء, **iflâ** افلا *A. a.* (çocuğu) memeden ayırma, sütten kesme.

iflâh افلاح *A. a.* durumunu düzeltip esenliğe çıkma.**–iflâh olmak** (-in) durumu düzelmek, esenliğe çıkmak.

iflâk افلاق *A. a. ed.* yeni anlamlar, yeni mazmunlar bulmak, söylenmedik sözler söylemek.

iflâs افلاس *A. a.* 1 *tic.* hesabını bilememek yüzünden batma, (*h. dili*) topu atma, 2 (bir şey) bitip tükenme, değerini yitirme.

iflât افلات *A. a.* (bulunduğu yerden) fırlayıp kaçma, kaçarak kurtulma.

ifnâ' افناء, **ifnâ** افنا *A. a.* (-i) yok etmek, (-i) tüketmek, (-i) ortadan kaldırmak.

ifrâc افراج *A. a.* (-den) açılma, (-den) ayrılma, (-den) ayrılıp uzaklaşma.

ifrâd افراد *A. a.* (-i) tek olarak dile getirme/tek başına ileri sürme, (-den) tek olarak söz etme.

ifrâğ افراغ *A. a.* 1 (erimiş madeni) kalıba dökme, 2 (-e) şekil verme, (-i) bir biçime sokma, 3 (-i) saçma, (-i) dökme, (-i) dağıtma.–**ifrâğ etmek** (-i) saçmak, (-i) dökmek.

ifrâm افرام *A. a.* (testi, ibrik vb.) doldurma.

ifrâr افرار *A. a.* (-i) kaçırma, (-i) kaçmak zorunda bırakma.

ifrâş افراش *A. a.* (yere) döşek serme, yatak yapma.

ifrât افراط *A. a.* ileri gitme, abartma, ölçüyü kaçırma, sınırı aşma; *zıddı:* **tefrit.** –**ifrât ile** aşırı biçimde, aşırı derecede. **ifrât-ı muhabbet** افراط محبت sevgide aşırılık, aşırı sevgi.–**ifrât u tefrit** (ölçüde/ölçülülükte) çokluk ve azlık bakımından aşırılık, (ölçüyü tutturmakta) başarısız olma, (işin) ortasını bulamama, ya çok ya da az yapma.

ifrâz افراز *A. a.* (-i) bölük bölük etme, ayırma, pay etme.

ifrâzât افرازات *A. a. tıp* vücudun bir yerindeki bir kesikten/bir yaradan kan, irin vb. akma, 2 akan/çıkan şey.

ifrinkâ' افرنقاع *A. a.* (parmak) çıtırdatma.

ifriz افريز *A. a.* dam kenarlarındaki çıkıntı, saçak.

ifsâd افساد *A. a.* 1 (bir şeyin düzenini) bozma/(olağan işleyişini) değiştirme, 2 bozgunculuk etme, kargaşa çıkarma.–**ifsâd etmek** (bir şeyin düzenini) bozmak.

ifsâdât افسادات *A. a.* bozgunculuklar.

ifsâh افصاح *A. a.* açık ve düzgün söz söyleme.

ifsâm افصام *A. a.* 1 yağmur yağdıktan sonra bulutlar dağılıp hava açılma, 2 (hastadan) humma nöbeti geçme, 3 *mec.* bitme, tükenme.

ifşâ' افشاء, **ifşâ** افشا *A. a.* 1 (gizli bir işi/konuyu vb.) açığa vurma, meydana çıkarma, herkese duyurma; *zıddı:* **ketm** کتم, 2 (-i) yayma, (-i) duyurma.–**ifşâ etmek** (gizli bir işi/konuyu vb.) herkese duyurmak.

iftâ' افتاء, **iftâ** افتا *A. a.* fetva verme, fetva ile bir konuya çözüm getirme.

iftâl افتال *F. s.* 1 yarık, yırtık, 2 dağınık.

iftâlide افتاليده *F. s.* 1 yarılmış, yırtılmış (nesne), 2 dağılmış, saçılmış (nesne).

iftân افتان *A. a.* bozgunculuk etme, kargaşa/karışıklık çıkarma.

iftâr افطار *A. a.* 1 oruç bozma/açma, 2 oruç bozmak için yenilen şey, iftarlık.

[1]**iftiâl** افتأل *A. a.* fal tutma, fala bakma, falcılık.

[2]**iftiâl** افتعال *A. a.* 1 iş edinme, kendiliğinden iş yapma, 2 *dilb.* (Arapça'da) bu adla anılan bir fiil kalıbı. [Çatısı edilen/dönüşlü görünüşte olduğu için bu ad verilmiştir.]

ifticâ' افتجاء, **ifticâ** افتجا *A. a.* ansızın erişme, gelip çatma.

iftidâ' افتداء, **iftidâ** افتدا *A. a.* (bir esiri) bedel verip esirlikten kurtarma.

iftihâr افتخار *A. a.* 1 övünme, 2 övünme vesilesi olan kişi.–**iftihâr etmek/eylemek** övünmek.

iftihâriyyât افتخاريات *A. ç. a.* övünme yolunda söylenmiş sözler.

iftihâs افتحاص *A. a.* gerçeği/işin aslını dikkatle araştırma.

iftikâd افتقاد *A. a.* (birini) arayıp sorma, (birinin) ne nerede/durumda bulunduğunu öğrenmeye çalışma.

iftikâk افتكاك *A. a.* rehin kurtarma.

iftikâl افتكال *A. a.* (bir işte) çok çalışma, (bir işe) çok emek verme, (bir başarılı sonucun elde edilmesinde) çok pay sahibi olma.

iftikâr افتقار *A. a.* 1 yoksul durumda bulunma, (bir şeye) ihtiyacı olma, 2 (kendini) yoksul gösterme.

iftilâl افتلال *A. a.* 1 yıkılma, eğilip bükülme, 2 (asker) savaştan yılma.

iftilât افتلات *A. a.* 1 düşünmeksizin söz/şiir söyleme, 2 ansızın ölme.

iftinân افتنان *A. a.* (sözü) bir yolda/bir türlü değil, türlü yollarla/türlü türlü söyleme.

[1]**iftirâ'** افتراء, **iftirâ** افترا *A. a.* (birine) yalan yere ve aslı olmayan bir suç yükleme, (birini) aslı olmayan bir suçla suçlama.–**iftirâ etmek** (birini) yalan yere ve aslı olmayan bir şeyle suçlamak.

[2]**iftirâ'** افتراع *A. a.* bekâretini almak, kızlığını gidermek.

iftirâk افتراق *A. a.* 1 (-den) ayrılma, 2 dağılma.

iftirâs افتراس *A. a.* (yırtıcı hayvan) çekip yırtarak parçalama.

iftisâd افتصاد *A. a.* kan alma.

iftisâl افتصال *A. a.* 1 (çocuğu) sütten kesme, 2 (fidanı) köküyle çıkarıp başka yere dikme.

iftitâh افتتاح *A. a.* 1 açma, 2 başlama, 3 başlangıç.–**iftitâh-ı kelâm** افتتاح كلام 1) söze başlama, 2) sözün başı/başlangıcı.

iftitân افتتان *A. a. yuk. m. bk.*

iftiyâl افتيال *A. a.* fal tutma, fala bakma.

iftizâh افتضاح *A. a.* utanılacak/yüzü kızaracak duruma düşme.

ifzâl افضال *A. a.* erdemlilik gösterme, iyilik etme.–**ifzâl etmek** erdemlilik göstermek.

iğsûn اكسون *F. a.* büyük kimselerin giydikleri değerli, süslemeli, siyah renkli giysi.

iğâl ايغال *A. a.* 1 uzağa gitme, 2 aceleyle birini bir yere sokma, 3 abartmak/doğruluğunu vurgulamak gibi bir amaçla söze anlamı sınırlayıcı bir söz birimi katma.

iğâset اغاثت *A. a.* 1 el uzatma, yardımda bulunma, 2 acıma, esirgeme, kayırma.

ihâ اخا *A. a.* kardeş gibi olma, birbiri arasında kardeşlik bağı bulunma.

ihâ' ايحاء, **ihâ** ايحا *A. a.* (birinin) içine doğurma, vahiy/ilham yoluyla bildirme.

ihâb ايهاب *A. a.* karşılıksız olarak verme, bağışlama.

ihâka احاقه *A. a.* 1 (kale vb.) kuşatma, 2 (bir olayı) birinin üzerine atma.

ihâl ايحال *A. a.* (birinin) başını belâya uğratma, (birini) zorda bırakma, sıkıntıya sokma.

ihâle احاله *A. a.* 1 (bir işi) birinin üzerine yükleme, 2 bir işin artırma eksiltme yoluyla fiyatlandırılarak birine verilmesi işlemi.

ihâleten احالة *A. z.* ihâle yoluyla, ihâle ile.

ihâm ايهام *A. a.* 1 zihinde "acaba" diye soru ve tereddüt uyandırma, (birini) vehme ve şüpheye düşürme, 2 *ed.* iki anlamlı bir kelimeyi az kullanılan anlamıyla anlaşılmasını dileyerek kullanma.–**ihâm-ı kabih** ايهام قبيح *F. a.* edep ve terbiye dışı bir mecazlı anlamı kast etme.

ihan احن *A. ç. a.* kızgınlıklar, dargınlıklar ve içten içe duyulan düşmanlıklar; *bk.* **ıhnet** احنت. [Daha çok bir bağlam öbeği olan **ihan ü mihan** احن و محن içinde kullanılmıştır.]

ihân ايهان *A. a.* 1 (birini) güçsüz sayma, 2 *mec.* (birini) aşağılama, küçümseme.

¹ihânet احانت, **ihâne** احانه *A. a.* öldürme, yok etme.

²ihânet اهانت *A. a.* 1 (birine) haksız yere bağırıp çağırma, hakaret etme, 2 (birini) horlama, aşağılama, küçük düşürme, 3 hainlik.

ihâre احاره *A. a.* 1 (-i) geri döndürme, 2 (birine) cevap gönderme.

ihâse احاثه *A. a.* toprağı kazıp içinde bir şey arama.

ihâş احاش *A. a.* (bir kimsenin) namusuna dokunma.

ihâşe احاشه *A. a.* sürgün avı.

ihâta احاطه *A. a.* 1 (-i) kuşatma, (bir yerin dört bir yanını) çevirme, 2 (-i) tam olarak, açık bir şekilde görme/kavrama, 3 geniş ve derin bilgi.–**ihâta etmek/kılmak** 1) (bir yerin) dört bir yanını çevirmek, her yanını kaplamak, 2) (her yanı) sarmak, 3) (tümünü) içine almak.–**ihâta eylemek** kuşatmak, sarmak.

ihcâ' اهجاء, **ihcâ** اهجا *A. a.* (birini) kötüleme, (birinin) kötü yanlarını sayıp dökme.

ihdâ' اهداء, **ihdâ** اهدا *A. a.* 1 (-i) doğru yola yönlendirme, (-i) hidayete eriştirme, 2 (-i) (-e) hediye etme, (-i) (-e) hediye olarak verme, 3 hediye gönderme.–**ihdâ etmek** (-i) (-e) hediye olarak vermek.

ihdâr اهدار *A. a.* (bir) (hükmü) geçersiz bırakma, (bir) (hükmün) yerine getirilmesinden vazgeçme.

ihlâk اهلاك *A. a.* (birini/birilerini) öldürme.–**ihlâk etmek** (birini/birilerini) öldürmek.

ihlîlec اهليلج *A. a.* bir tür ilaç. ["Kara" ve "sarı" olmak üzere iki çeşidi vardır.]

ihmâl اهمال *A. a.* (bir işin/bir şeyin) üzerine düşmeyerek kendi oluruna bırakma, (işi) boşlama, boş verme, aldırmama.–**ihmâl etmek** (işi) kendi oluruna bırakmak, boş vermek, aldırmamak.

ihmâm اهمام *A. a.* (birini) üzme, (birinin) üzülmesine yol açma.

ihrâb اهراب *A. a.* 1 çalışma, çabalama, 2 kaçmak zorunda kalma.

ihrâk اهراق *A. a.* (sıvıyı) dökme, (sıvı maddeyi) akıtma.

ihtidâ' اهتداء, **ihtidâ** اهتدا *A. a.* 1 doğru yola girme, 2 Müslüman olma, Müslümanlığı kabul etme.

ihtimâm اهتمام *A. a.* (işe) özen gösterme, (bir işi) severek/çok çaba göstererek/üzerine düşerek/özene bezene yapma.–**ihtimâm etmek** (işi) özenle/üzerine düşerek/özene bezene yapmak.

ihtiyâl اهتيال *A. a.* (-den) korkma, (-den) ötürü korkuya kapılma.

ihtizâz اهتزاز *A. a.* 1 (bir şey) hafifçe titreme, 2 (biri) sevinçten yerinde duramama, hoplayıp zıplama.

ihzâk اهزاق *A. a.* çok ve yüksek sesle gülme, kahkaha atma.

ihzâl اهزال *A. a.* alay ve şaka ile zaman harcama, sürekli onunla bununla alay edip ona buna takılma.

ihzâr اهذار *A. a.* gevezelik etme, boş ve saçma sapan sözler söyleme.

ijek ايژك *F. a.* kıvılcım.

¹ikâ' ايقاع *A. a.* 1 (-in) olmasına / (-in) ortaya çıkmasına yol açma, (bir işi) işletme.

²ikâ' ايكاء, **ikâ** ايكا *A. a.* 1 bir yere/şeye dayanma, 2 (birine) dayanacak bir şey verme, 3 cimrilik etme.

¹ikâd ايقاد *A. a.* (-i) tutuşturma, yakma: *î.-i nâr* "ateş/ateşi yakma".

²ikâd ايكاد *A. a.* (-i) sağlamlaştırma, (-i) güçlendirme, (-i) güçlü ve dayanıklı duruma getirme.

ikâe اقائه *A. a.* (birini) kusturma.

ikâf ايقاف *A. a.* 1 (malı) vakfetme, 2 (-i) durdurma.

ikâme اقامه *T. a.* 1 (-i) (bir yerde) oturtma, 2 *T.* (-in) yerine koyma, (-in) yerine kullanma, *T.* (birini) ayağa kaldırma, 3 *T.* (-i) meydana koyma, (-i) (bir şekilde, … olarak) sunma, getirme.

ikâmet اقامت *A. a.* 1 durma, 2 kalma, (bir yerde) bir süre/sürekli oturma, 3 elde tutma/bulundurma, 4 koruma, 5 *din* camide, namaza topluca başlanacağı vakit müezzinin yüksek sesle "kad kâmeti's-salâh" قد قامت الصلاة "Haydi namaza kalkın!" diye seslenmesi.–**ikâmet etmek** 1) (bir yerde) bir süre/sürekli olarak oturmak, 2) (-i) durdurmak.–**ikâmet getirmek** camide müezzin söz konusu işi gerçekleştirmek.

ikân ايقان *A. a.* (bir şeyi) şeksiz, şüphesiz ve kesin olarak bilme, (bir şey üzerinde) şek ve şüphesi bulunmama.

ikâr ايكار *A. a.* (bir kabı) doldurma.

ikâz ايقاظ *A. a.* 1 (-i) uyandırma, (-i) uykudan kaldırma, 2 *mec.* (-i) uyarma, (-in) aklını başına getirme, (-i) aymazlıktan kurtarma.–**ikâz etmek/eylemek** (-i) uyarmak, (-i) gafletten kurtarmak.

ikbâb اكباب *A. a.* 1 yüzüstü düşme, yere kapaklanma, 2 *mec.* (bir işin) üstüne düşme, (başarmak için) sürekli ve aşırı uğraşıp çaba gösterme.

ikbâr اكبار *A. a.* (-i) büyütme, (-i) büyük görme/sayma.

ikdirâr اكدرار *A. a.* bulanma, bulanık duruma gelme.

ikfâ اكفا *A. a.* (şiirde) kafiyenin son harfinin (revinin), aralarında boğumlanma yeri yakınlığı bulunan başka bir harfle değiştirilmesi.

ikfâl اكفال *A. a.* (birini) kefil yapma, (birine) kendisini temsil etmek üzere kefalet verme.

ikfâr اكفار *A. a.* (bir kimse için) "Kâfirdir" deme, (bir kimseyi) kâfir olmakla suçlama.

iklîl اكليل *A. a.* taç.–**iklîl-i sinn** اكليل سن *tıp* diş uçları.–**iklîlü'l-melik** اكليل الملك 1) hükümdar tacı, 2) *bot.* melik otu; "eğrice otu", "koçboynuzu" da denilen bir tür ot.

ikmâl اكمال *A. a.* (bir şeyin) (eksiğini/eksiklerini) tamamlama, (bir şeyi) tam ve bütün duruma getirme.–**ikmâl etmek** (bir şeyin eksiğini/eksiklerini) tamamlamak.

ikmân اكمان *A. a.* örtme, gizleme.

iknân اكنان *A. a.* *bk.* **ikmân**.

ikrâ' اكراء, **ikrâ** اكرا *A. a.* (-i) kiraya verme.

ikrâh اكراه *A. a.* 1 zorla, kendi isteği olmaksızın (bir iş) yaptırma, 2 (bir kimse) istemediği bir işi üzerine alıp yapmak zorunda kalma, 3 *T.* beğenmeme, iğrenme, tiksinme.–**ikrâh etmek** beğenmemek, tiksinmek.–**ikrâh gelmek** tiksinti duymak.

ikrâhen اكراهاً *A. a.* istemeyerek, istemeye istemeye.

ikrâm اكرام *A. a.* 1 (-i) ağırlama, (-e) saygı gösterme, 2 (-e) ağırlama amacıyla bir şey verme, 3 (-e) bağışta bulunma, 4 bağış, iyilik, 5 alışverişte fiyat üzerinden alıcıya yapılan indirim.–**ikrâm etmek/eylemek** 1) (-e) saygı göstermek, 2) (-e) ağırlama amacıyla bir şey vermek, 3) (-e) bağışta bulunmak.

ikrâmât اكرامات *A. a.* 1 ağırlamalar, 2 (ağırlama amacıyla) (birine/birilerine) yedirilip içirilen şeyler, 3 bağışlar, iyilikler.

ikrâmiyye اكراميه *A. a.* 1 saygı belirtisi olarak verilen hediye/para, 2 şirketlerin yapılan çekilişte hisse senedi sahiplerinden kazananlara verdikleri para.

iksâ' اكساء, **iksâ** اكسا *A. a.* (elbise, kaftan vb.) giydirme.–**iksâ etmek** giydirmek.

iksâd اكساد *A. a.* (pazar) sürümsüz olma, alışverişte canlılık olmama.

iksâr اكثار *A. a.* (sözü) çoğaltma.–**iksâr-i kelâm** اكثار كلام sözü çoğaltma.

iksir اكسير *A. a.* 1 değersiz madenleri altına çevirdiği sanılan madde, 2 bütün hastalıkları iyileştirdiğine inanılan madde, 3 *tıp* iyileştirici özelliği olan kimi maddelerle şeker ve hoş kokulu maddelerin karıştırılmasıyla elde edilen akıcı karışım, şurup, 4 *mec.* iyi bir sonucun elde edilmesini sağlayan son derecede etkili şey: *i.-i seâdet* "mutluluk iksiri".

iktâb اكتاب *A. a.* 1 yazı çalışması yapma, iyi yazı yazabilmek için alıştırma yapma, 2 (birinin yazısından) yazdırarak örnek alma, 3 söyleyip yazdırma.

iktât اكتات *A. a.* kulağa fısıldama.

iktifâ' اكتفاء, **iktifa** اكتفا *A. a.* (ile) yetinme, (azı) çok sayma, (bir şeyi) yeter bulma, (bir şeyin fazlasını) aramama. –**iktifâ etmek/eylemek** yetinmek.

¹**iktihâl** اكتحال *A. a.* (göze) sürme çekme.–**iktihâl bulmak** sürmeli hâle gelmek.

²**iktihâl** اكتهال *A. a.* kocama, ihtiyarlama.

iktihân اكتهان *A. a.* saçına sakalına kır düşme, kır saçlı ve kır sakallı olma.

iktimân اكتمان *A. a.* gizlenme, saklanma.

iktinâ' اكتناء, **iktinâ** اكتنا *A. a.* 1 (birine) kendisini anne babasıyla özgüleştiren bir ad verilme, lakap konulma, 2 (söz) kinayeli söylenme.

iktinâh اكتناه *A. a.* (bir şeyin) özüne/iç yüzüne ulaşma, gerçek yüzünü bilip anlama, aslını araştırıp anlamaya çalışma. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "... (-in) özünü/iç yüzünü öğrenip anlama/kavrama vasfını taşıyan (kimse)" anlamıyla kullanılmıştır: *pâdişâh-i dekâyık-iktinâh* "inceliklerin özünü kavrama vasfını taşıyan padişah".

iktinân اكتنان *A. a.* 1 örtü ardına saklanma, kendini gizleme, gizlenme, 2 (bir şeyi) saklama/gizleme.

iktirâ' اكتراء, **iktirâ** اكترا *A. a.* (-i) kiralama, (-i) kira ile tutma.

iktirâb اكتراب *A. a.* korkudan/sıkıntılı bir durumdan ötürü üzülme, üzüntü içinde bulunma.

iktirâc اكتراج *A. a.* (nem etkisiyle) kireçlenme/paslanma.

iktirâs اكتراث *A. a.* 1 üzüntülü ve düşünceli olma, 2 (bir şeye/işe) önem verme.

iktisâ' اكتساء, **iktisâ** اكتسا *A. a.* giyinme.

iktisâb اكتساب *A. a.* (çalışarak) kazanma, edinme, elde etme.–**iktisâb etmek/eylemek** (birinin aracılığı ile/birinin üzerinden) kazanmak, edinmek.

iktisâr اكتسار *A. a.* (-i) kırma.

iktitâm اكتتام *A. a.* (-i) gizleme, (-i) gizli tutma.

iktivâ' اكتواء, **iktivâ** اكتوا *A. a.* *tıp* yara (bir alet vasıtası ile) dağlanma.

iktiyâd اكتياد *A. a.* hile etme, hileye başvurma.

iktiyâl اكتيال *A. a.* kileyle/bir ölçekle ölçme.

iktizâz اكتزاز *A. a.* bozulup buruşma, kırış kırış olma.

il'âb العاب *A. a.* (birine) oyun oynatma, oyunla meşgul etme.

ilâ âhırihi الى آخره *A. z.* sonuna dek. *a.* ve ötekiler, sonrakiler de.

ilâ الى *A. takı* Türkçe'nin (-e) ekiyle **(-e) kadar** takısına karşılık gelen, "harf-i cer (=cer harfi)" denilen takı. [Zarf olarak kullanılan kimi Arapça alıntılarda görülür.]

i'lâ' اعلاء, **i'lâ** اعلا *A. a.* (-i) yükseltme.–**i'lâ ettirmek/eylemek** (-i) yükseltmek.

îlâ' ايلاء, **îlâ** ايلا *A. a.* 1 and verme, yemin etme, 2 *huk.* bir kocanın belirli bir zaman için eşiyle birlikte olmamak üzere ettiği yemin.

îlâc ايلاج *A. a.* (-i) içeri sokma, girdirme.

îlâd ايلاد *A. a.* (dişi) doğurma, çocuk sahibi olma.

îlâf ايلاف *A. a.* (birini) (bir işe) alıştırma, ısındırma.

ilah الخ (l ince okunur) *A. a.* 1 ve diğerleri, 2 "Diğerleri ve sonrakiler de böyledir" anlamıyla **ilâ âhırihi** sözünün kısaltması.

İlâh اله *A. a.* Tanrı, yaratıcı, Allah.

ilâhe الهه *A. a.* 1 cahiliyye döneminde dişi sayılan put/tanrıça, 2 *ed. mec.* son derece güzel kız/kadın.

¹**ilâhi** الهى *A. a.* Tanrı katıyla ilgili, Tanrısal.

²**ilâhi** الهى *T. a.* Tanrı'ya yakarış ve övgü konulu şiir. [Bestelenmiş olarak tekkelerde ve Mevlid cemiyeti gibi dini toplantılarda okunur.]

³**İlâhi** الهى *T. ünl.* Allah'ım! Tanrı'm!

ilâhiyyât الهيات *A. a.* 1 Tanrı ile/Tanrı katıyla ilgili şeyler, 2 *fels.* felsefenin tanrısal konularla ilgili kısmı, teoloji.

ilâhiyyet الهيت *A. a.* tanrılık, bütün varlık ve varoluş gerçekliklerini kapsayan bir ve tek oluş, ehadiyyet.

ilâhiyyûn الهيون *A. ç. a.* 1 *fels.* Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanan felsefi görüşler, 2 *fels.* felsefenin teoloji kısmıyla uğraşan düşünürler.

îlâm ايلام *A. a.* 1 (birine) acı verme/acı çektirme, 2 düğün şöleni düzenleme.

ilâne الانه *A. a.* (-i) yumuşatma.

îlâs ايلاس *A. a.* dokundurma yollu söz söyleme.

¹**ilbâd** الباد *A. a.* 1 (-i) yapıştırma, 2 (bir yırtığa) yama koyma.

²**ilbâd** الباد *F. a.* pamuk atıcı, hallaç.

ilbâs الباس *A. a.* (-i) (ile) örtme, (-e) giydirme.–**ilbâs etmek** (-e) giydirmek.

ilcâ' الجاء, **ilcâ** الجا *T. a.* (-i) zorlama, (-e) baskı yapma, (-i) yapmak zorunda bırakma.

ilcâât الجاآت *T. ç. a.* zorlamalar, zorunluluklar.

ilcâm الجام *A. a.* (ata) gem takma.

ildâm الدام *A. a.* sürekli sıtma tutma, hastanın sıtma nöbeti sürme.

ile'l-ân الى الآن *A. z.* şimdiye kadar.

ile'l-ebed الى الابد *A. z.* sonsuza dek.

ileyhâ اليها *A. zam.* (*dişi için*) ona. [Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhâ* "kendisinden ima yoluyla söz edilen dişi."]

ileyhi اليه *A. zam.* (erkek için) ona, kendisine. [Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhi* "kendisinden ima yoluyla söz edilen erkek."]

ileyhim اليهم *A. zam.* (*erkek ve dişi için*) onlara. [Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhim* "kendilerinden ima yoluyla söz edilen erkek ve dişi kişiler."]

ileyhimâ اليهما *A. zam.* (*erkek ve dişi için*) o ikisine. [Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhimâ* "kendilerinden ima yoluyla söz edilen iki er kişi/iki hatun kişi."]

ilgâ' الغاء, **ilgâ** الغا *A. a.* (-i) bozma, kaldırma.–**ilgâ kılınmak** kaldırılmak.

ilgâz الغاز *A. a.* bilmece gibi sözde maksadı gizleme.

ilhâ' الهاء, **ilhâ** الها *A. a.* (birini) (oyun, eğlence vb. şeylerle) oyalama.

ilhâb الهاب *A. a.* (ateşi) alevlendirme.

ilhâd الحاد *A. a.* 1 Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanmama, 2 inançsızlık, dinsizlik.

ilhâf الحاف *A. a.* bir işin kabulü ve yapılması için insanı sıkacak/üzecek derecede zorlama.

ilhâh الحاح *A. a.* (bir işin kabul edilmesini ve yapılmasını) rahatsız edici bir biçimde isteme, (bir şeyi yapması için) (birine) ileri derecede baskı yapma/(bir işi yapmak istemeyene) zorla yaptırmaya çalışma.

ilhâk الحاق *A. a.* 1 (bir şeye) (bir şey) katma, 2 *dilb.* kelimelerin sonuna harf ya da takı ekleme.

ilhâkât الحاقات *A. ç. a.* katılan şeyler, katkılar, eklemeler.

ilhâm الهام *A. a.* 1 (insanın içine) (bir şey) doğma, 2 içe doğan şey.

ilkâ القا *A. a.* 1 (-i) atma, üzerine koyma/bırakma, 2 (-in) içine akıtma/damlatma, 3 (bir kimsenin) aklına sokma, zihnine yerleştirme, 4 (işlenen suçları) birinin üstüne atma/yükleme.–**ilkâ etmek/eylemek** 1) (-i) bırakmak, (-i) atmak, 2) (söz) yetiştirmek.

ilkâât القاآت *A. ç. a.* akıl karıştırıcı, zihin bulandırıcı sözler.

ilkâh القاح *A. a.* 1 (fidanı) aşılama, 2 (kadını) hamile bırakma.

¹illâ الا *A. bağ.* **in** ان "eğer" ve **lâ** لا "değil" takılarından oluşan bir birleşik yapı. Söze olumsuz şart anlamı katar, Türkçe'nin bir tür birleşik cümlesinde **yoksa, aksi takdirde** gibi bağlamlara karşılıktır. [Dilimizde **ve** و ile birlikte, **ve illâ** والا biçiminde kullanılır: *Uslu dur, ve illâ dayak yersin = Uslu durmazsan dayak yersin; Uslu dur, yoksa/aksi takdirde dayak yersin* gibi. Halk dilinde **illâki (illâ+ki)** biçimi de vardır.]

²illâ الا *A. takı* 1 Türkçe'nin **-den başka/ğayrı/mâada** gibi takılarına karşılık gelir. [Şiirde ve nesirde Arapça'dan alıntı, az kullanılmış bir cümle yapısında görülür: *Senden ey cân munkatı' kılmaz beni illâ ecel.* "Ey can, seni benden ecelden başka bir şey ayırmaz", *Kimse devrinde figân eylemez, illâ bülbül.* "(Senin) devrinde bülbülden başka kimse ağlayıp sızlanmaz", 2 *T. z.* ille, ille de, hele, özellikle: *Dolmayı çok severim, illâ/ille/ille de lahana dolmasını,* 3 *T. z.* her durumda ve her şartta, mutlak, mutlaka: *İllâ bulacaksınız diye tutturdu.*]

¹ilmâ' الماء, **ilmâ** الما *A. a.* (-i) çalma.

²ilmâ' الماع *A. a.* 1 (-i) parlatma, 2 (-i) gösterme, (-i) ima etme, demek isteme.

ilmâh الماح *A. a.* 1 bir anlık parıldama, 2 (sevgili) bir an/bir bakımlık yüzünü gösterme.

ilmâm المام *A. a.* 1 küçük günah işleme, 2 (bir şey) (başka bir şeyin yerine) konma, (iki şey) (birbirine) yaklaşma, 3 *ed.* iki beyit/mısra arasındaki yakınlık.

ilsâk الصاق *A. a.* (iki şeyi) (birbirine) bitiştirme/bağlama.

iltiâb التعاب *A. a.* oyun oynama.

iltiâk التعاق *A. a.* (renk) bozulma, değişme.

iltibâs التباس *A. a.* (bir şey) (biçim/renk/görünüş/yazılış vb. bakımlardan) başka bir şeyle karışma, iki şey arasında (çeşitli bakımlardan) (biri öteki sanılacak derecede) benzerlik bulunma: اولدی kelimesinin *oldu* ve *öldü,* بول kelimesinin *bol, böl, bul,* كدى kelimesinin *kedi* ve *gidi* okunması gibi.

iltica' التجاء, **iltica** التجا *A. a.* (-den kaçıp) (-e) sığınma. –**iltica etmek** (-den kaçıp) (-e) sığınmak: *Ceyş-i gamdan kanda etsin iltica ehl-i niyâz.* "El açıp yalvaranlar gam askerinden (kaçıp da) nereye sığınsınlar?"

iltica-gâh التجاكاه *F. a.* sığınma yeri, sığınak.

iltica-geh التجاكه *F. a. yuk. m. bk.*

iltidâ' التداع *A. a.* yanıp yakılma, yalvarıp yakarma.

iltifâf التفاف *A. a.* 1 (-e) bürünme, (ile) örtünme, 2 bürülme, dürülme, bürüm bürüm olma, 3 (çiçek için) katmerlenme, iki kat/kat kat olma.

iltifât التفات *A. a.* 1 (-e) yüz çevirip bakma, 2 (-e) değer verme, (-i) değerli ve önemli sayma, (-e) ilgi ve yakınlık gösterme, 3 (-e) güler yüz gösterme, güzel sözler söyleyerek (birinin) gönlünü yapma, 4 *ed.* (sözü) söz edilenden söz söylenene, söz söylenenden sözü söyleyene çevirmek biçimindeki anlatma usulü.–**iltifât etmek** 1) kulak asmak, 2) hoşa giden sözler söyleyerek gönlünü yapmak/almak, övmek, övgü dolu sözler söylemek, 3) yakınlık sağlamak amacıyla güzel sözler söylemek.

iltihâ' التحاء, **iltihâ** التحا *A. a.* sakal bırakma.

iltihâb التهاب *A. a.* 1 (ateş) parlama, tutuşma, alev alma, alev alıp yanmaya başlama: *i.-ı nâyire-i fiten* "fitne ateşinin alevlenişi", 2 *tıp* vücudun bir yerinde/bir uzvunda meydana gelen ağrılı, ateşli şişlik/kızarıklık, 3 *mec.* iç yarası, gönül derdi.–**iltihâb etmek** tutuşmak, alevlenmek.

¹iltihâf التحاف *A. a.* (ile) sarınma, örtünme, (-e) bürünme.

²iltihâf التهاف *A. a.* parlama, tutuşma, yanma.

iltihâk التحاق *A. a.* (-e) katılma.–**iltihâk etmek/eylemek** (-e) katılmak.

iltihâm التحام *A. a. tıp* (yara) iyileşme, (yaranın ağzı) et bağlayıp bitişme, kapanma.

iltihât التحاط *A. a.* öfkelenme.

¹iltikâ' التقاء, **iltikâ** التقا *A. a.* 1 karşılaşma, buluşma, bir araya gelme, 2 (iki şey) (bir yerde/noktada) birleşme, (iki şey) (birbirine) kavuşma.

²iltikâ' التقاع *A. a.* yüzün rengi değişme, beniz atma.

iltikâm التقام *A. a.* (-i) yutma.–**iltikâm etmek** (-i) yutmak.

iltikât التقاط *A. a.* (-i) devşirip toplama, (-i) bir araya getirme, birden çok kitaba başvurarak bilgi toplama.–**iltikât etmek** toplamak, (birden çok şeyi) toplayıp bir araya getirmek.

¹iltimâ' التماء, **iltimâ** التما *A. a.* 1 (renk) değişme, başkalaşma, 2 (bir nesne) özellik kazanma.

²iltimâ' التماع *A. a.* parıldama, ışık saçma.–**iltimâ' etmek** parıldamak, ışıl ışımak. [Seyrek olarak kimi Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "parıltı" anlamında kullanılmıştır: *Bir ruh-u mihr-iltimâ' görüp / Hîrelendi gözüm şuâ' görüp.* "Güneş parıltılı bir yanak görüp–Gözüm kamaştı ışık görüp."]

iltimâm التمام *A. a.* (kuş) (bir yere) konma.

iltimâs التماس *A. a.* 1 (bir kimse) (birinin bir dileğini yerine getirmek için) (başkasından) (onu) korumasını, (ona) sahip çıkmasını isteme, 2 (resmî sebeplerden veya kişisel ilişkilerden dolayı birbirinin hatırını gözetmek durumunda bulunan iki kişi arasındaki) resmî olmayan istek, rica.

iltimâsât التماسات *A. ç. a.* iltimaslar.

iltimâs-kerde التماس كرده *F. s.* istenen (nesne).

iltisâk التصاق *A. a.* (iki şey) (birbirine) kavuşma/bitişme, (birbiriyle) birleşme.–**iltisâk etmek** (birbirine) bitişmek.

iltisâm التثام *A. a.* 1 öpme, 2 örtünme.

iltitâm التطام *A. a.* (su) dalgalanma, (dalgalar) birbiriyle vuruşma.

iltivâ' التواء, **iltivâ** التوا *A. a.* 1 (bir şey) burulup bükülme, 2 (iki şey) birbirine sarılıp dolaşma, birbirine girme, 3 (bir şey) eğrilme, bükülme, büklüm hâline gelme, 4 (bir şey), kıvrım kıvrım olma, dalgalanma. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "dalga" anlamında kullanılmıştır: *livâ-yi saâdet-iltivâ* "mutluluk dalgalı/dalgası mutluluk olan sancak." *livâ-yi bağy-iltivâ* "azgınlık dalgalı/dalgası azgınlık olan sancak."]

iltiyâm التيام *A. a.* (yara) iyileşme, onulma, kapanma.–**iltiyâm bulmak** (yara) iyileşmek.–**iltiyâm olmak** (yara) iyileşmek.

iltiyâm-pezîr التيام پذير *F. s.* iyileşen (yara).

iltizâk التزاق *A. a.* (-e) yapışma/yapışık olma.

iltizâm التزام *A. a.* 1 (bir işi/nesneyi) kendi için gerekli sayma, 2 boynuna sarılıp kucaklama.

iltizâm التزام *A. a.* 1 (bir şeyi) (kendine) gerekli kılma, (bir şeyi yapmayı) kendisi için gerekli görme/sayma, 2 (birini) seçme, (birinin) tarafını tutma/taraftarı olma, 3 (-i) gerektirme, … sonucunu verme/doğurma, 4 *huk.* devlet gelirlerinden birini/devlete ait veya hususi bir arazinin gelirini bedelini taksitlendirerek vereceğine kefil göstermek yoluyla götürü olarak üstüne alma.–**iltizâm eylemek** kabule değer saymak, makbul görmek.

iltizâz التذاذ *A. a.* (-den) lezzet alma/bulma.

ilvinân الوِنان *A. a.* renkten renge girme, renklenme.

ilye, elye الیه *A. a.* (insan ve hayvanda) arkada bulunan kaba et, sağrı, kıç.

ilzâk الزاق *A. a.* (-i) yapıştırma.

ilzâm الزام *A. a.* 1 (bir konu üzerindeki tartışmada/satranç vb. iddialı oyunlarda) (karşısındakini) susturma/susmak zorunda bırakma, söz söyleyemez duruma sokma, 2 devlet gelirlerinden birinin toplanması işini, belirlenen bedeli peşin/taksitlendirerek ödenmek şartı ile birine verme.

ilzâmiyyât الزامیات *A. ç. a.* susturucu sözler.

im'ân امعان *A. a.* (bir işte) çok çaba harcama, (bir işi yaparken) çok dikkatli ve titiz davranma, (-i) büyük bir dikkatle ve titizlikle gözden geçirme: *nazar-i im'ân* "dikkatli/derinliğine bakış".–**im'ân etmek/eylemek** (-i) büyük bir dikkatle/titizlikle gözden geçirmek.–**im'ân-i nazar** امعان نظر (-i) büyük bir dikkatle gözden geçirme.

îmâ' ایماء, **îmâ** ایما *A. a.* 1 (-i) işaret etme, (-i) gösterme, 2 (söz ve eylemle) (-i) belirsizce, kapalı bir biçimde anlatma. –**îmâ etmek/eylemek** (-i) kapalı bir biçimde anlatmak.

i'mâk اعماق *A. a.* 1 (kuyu vb.) derinleştirme, 2 (bir konunun/olayın vb.) iç yüzüne ulaşma.

imâlât امالات *A. ç. a.* (şiirde) hece ünlülerinin olağan dışı uzun okunmaları/uzun okunan heceler; *bk.* **imâle** اماله.

imâle اماله *A. a.* 1 (-i) (-e) çevirme, (-e) (doğru) döndürme, (-i) (yana/bir yana) eğdirme/yatırma, 2 *ed.* bir açık hecede kısa ünlüyü vezin gereği uzun okuma.–**imâle etmek** (-i) (yana/bir yana) eğdirmek.

imâm امام *A. a.* 1 önde bulunan, kendisine uyulan kişi; önder, baş, başbuğ, bey, reis, 2 (camide) ilk safın önünde durarak farz namazların topluca kılınmasında kılavuzluk eden kişi.–**imâm-i a'zam** امام اعظم en büyük imam, Hanefi mezhebi kurucusu Nu'mân bin Sâbit.–**imâm-i mübîn** امام مبین Levh-i mahfûz (*Kur'an*'dan alınmıştır).–**imâmü'l-müslimîn** امام المسلمین halife.

imâme امامه *A. a.* 1 kehribardan veya başka bir sert maddeden yapılma ağızlık, 2 tesbihin ucuna takılan, içi delik uzun, şekilli parça. [Tanelerin dizildiği ipliğin iki ucu deliğinden geçirilip düğümlenir ve üzerine ibrişim veya gümüş telden örülmüş, sapına taneler eklenmiş bir püskül takılır.]

imâmet امامت *A. a.* 1 imamlık, (namazda) imam olan kişinin durumu ve görevi, 2 (mezhep ve ilimde) imam unvanı, 3 halifelik.–**imâmet eylemek** (namazda) imamlık görevini yerine getirmek.

îmân ایمان *A. a.* 1 (-e) inanma, (-in) gerçekliğini kalp ile doğrulayıp kabullenme, 2 Allah'ın varlığını ve birliğini kalben doğrulayıp sözle bildirme, 3 dinin iman esasları, inanılanların bütünü, inanç.–**îmân etmek/eylemek** inanmak.–**îmâna gelmek** *mec.* 1) sonunda doğru yola gelmek, 2) (bir şeyin doğruluğunu) sonunda kabul etmek.

i'mâr اعمار *A. a.* (bir yeri) şenlendirme, (bir yeri) bakımlı ve bayındır bir duruma getirme.

imâre اماره *F. a.* sayı, sayma, hesaplama, tahmin.

imâta اماطه *A. a.* (-i) uzaklaştırma, (-i) uzağa sürme.

imâte اماته *A. a.* (-i) öldürme.

imdâd امداد *A. a.* 1 (-e) yardım etme, (zor durumda olan birine yardım için) erişme/yetişme, 2 (birinin bulunduğu zor durumdan kurtulmasını sağlayan/sağlayacak olan) iş, yardım.–**imdâd etmek/eylemek** yardım etmek.

[1]**imhâ** امهاء *A. a.* (kesici bir aleti) bileme, keskinleştirme.

[2]**imhâ'** امحاء, **imhâ** امحا *T. a.* (-i) yok etme, (-in varlığını) ortadan kaldırma.–**imhâ etmek** (-i) yok etmek.–**imhâ ettirmek** (-i) (bir araçla/biri aracılığıyla) yok etmek.

imhâk امحاق *A. a.* 1 (iş) bereketsiz olma, 2 (renk) kararma, (-in rengi) karaya dönme.

imhâl امهال *A. a.* 1 acelesiz davranma, 2 (işi) sonraya bırakma.–**imhâl etmek** (işi) sonraya bırakmak.

imhân امحان *A. ç. tıp* (yara/çıban) ağrının şiddetinden zonklama.

imhâz امحاض *A. a.* 1 (bir işi) doğrulukla, iyi niyet ve açık yüreklilikle yapma, 2 (sözü) doğrulukla ve açık yüreklilikle söyleme.

imkân امکان *A. a.* olabilir/yapılabilir durumda bulunma, olabilme, olabilirlik. –(-e) **imkân bulmak** (-e) erişmek: *Buldu şeref-i kabûle imkân.* "Kabul edilme şerefine erişti."

imlâ' املاء, **imlâ** املا *A. a.* 1 (sözü) kâğıda geçirme, 2 (yazacaklarını) söyleyip (birine) yazdırma, 3 dilin kelimelerini olması gerektiği gibi, yanlışsız yazma, 4 (-i) doldurma, 5 *mec.* (birinin yolu/gidişi) düzelme, (biri) doğru yola gelme. –**imlâya getirmek** *mec.* (birinin yolunu/gidişini) düzeltmek, (birini) doğru yola getirmek.–**imlâya gelmek** (tuttuğu kötü yolu bırakarak) düzelmek.

imlâk املاق *A. a.* yoksul düşme.

imlâl املال *A. a.* 1 yorup usandırma, bıkkınlık verme, 2 yolculuk ve gurbeti uzun olma.

imlise املیسه *A. a.* çöl, sahra.

imlîsî املیسی *A. s.* yabani, işe yaramaz (kimse).

imrâc امراج *A. a.* (hayvanı) otlatma/otlamak için çayıra salma.

imrâr امرار *A. a.* (-e) acı katma, (-i) acılaştırma.

imrâr امرار *A. a.* (-i) geçirme: *imrâri vakt* "vakit geçirme".

imreet امرأة *A. a.* kadın.

imsâ' امساء, **imsâ** امسا *A. a.* 1 akşam olma, akşam vakti olma, 2 (bir yerde) akşamlama/akşam oluncaya dek kalma/oturma.

imsâk امساك *A. a.* 1 (-i) sıkıca, salıvermemek kararlılığıyla tutma, 2 alıkoyma, 3 (kendini) tutma, (nefsini) (-den) alıkoyma 4 söylerken tutulma, 5 cimrilik.–**imsâk eylemek** (nefsini) (-den) alıkoymak.

imsâkiyye امساکیه *T. a.* Ramazan ayı için hazırlanan, imsak vakitlerini gösterir basılı kâğıt.

[1]**imsâl** امثال *A. a. huk.* (kısas olarak) (suçluyu) öldürmek.

[2]**imsâl** امصال *A. a.* (malı/serveti) (yararsız ve yolsuz biçimde, yok yere) tüketme.

[1]**imsâs** امساس *A. a.* (el) sürme, (el) dokundurma.

[2]**imsâs** امصاص *A. a.* (-i) emdirme, (-i) çekerek (-in) içine aldırma.

imtâr امطار *A. a.* (yağmur) yağdırma.

imtidâd امتداد *A. a.* uzun süreli olma, uzun sürme, uzama.–**imtidâd etmek** uzamak.

imtihâ' امتهاء, **imtihâ** امتها *A. a.* (kılıç, hançer vb.) bileme.

imtihân امتحان *A. a.* 1 (-i) deneme, sınama, 2 (bir kimsenin bilgisinin/birikiminin/tecrübesinin/yeterliğinin ölçüsünü anlamak için yapılan) deneme, sınav. –**imtihân olmak** denenmek.–**imtihâna çekmek** (bilgisini/yeterliğini ölçmek için) (birini) denemek/sınamak. –**imtihâna kalkışmak** (birini) deneme girişiminde bulunmak.

imtihâz امتحاض *A. a.* (bir nesne) temiz, arı duru olma.

imtilâ' امتلاء, **imtilâ** امتلا *A. a.* 1 (bir şey) (bir şeyle) dolma, 2 dolgunluk.

imtilâh امتلاح *A. a.* doğru söze yalan katma.

imtinâ' امتناع *A. a.* 1 (-den) geri durma, (-i) istememe, (-den) çekinme, 2 olmayış, imkânsızlık.–**imtinâ' etmek** (-den) geri durmak, (-i) istememek.

imtinân امتنان *A. a.* (yapılanı/iyiliği/verileni vb.) başa kakma.–**imtinân etmek** (-i) başa kakmak.

imtirâ' امتراء, **imtirâ** امترا *A. a.* kararsızlık, (zihin) iki nesne arasında seçim yapamama.

imtirâs امتراس *A. a.* kaşınma, (kaşınmak için) sürtünme.

imtisâl امتثال *A. a.* 1 (-e) uyma, (bir şeyi) örnek alıp davranışlarını ona uydurma, 2 (buyruğa/buyruklara) boyun eğip ona göre davranma, gereklerini yapma.

imtisâlen امتثالاً *A. z.* uyarak, boyun eğip gereklerini yerine getirerek.

imtisâs امتصاص *A. a.* 1 (sulu bir şeyi) suyunu süze süze içme, emme, 2 *tıp* yiyeceklerin bağırsaklarda emilmesi.

imtişât امتشاط *A. a.* saç ve sakalı tarama, taranma.

imtitâl امتطال *A. a.* (bir işi) uzatıp geciktirme, boş ve yersiz sözlerle zaman harcama.

imtiyâz امتياز *A. a.* 1 (kendinde olan/başkalarınca yüklenen bir yön ile) (başkalarından) ayrılma, 2 (iki şeye/başka şeylere göre olan) ayrılık, fark, 3 (bir işin) (başkaları yapamamak üzere) birine/bir birliğe/bir kuruluşa verilmesi, 4 ayrıcalık, 5 bir ülkenin kendi kanunları ile ve yarı bağımsız biçimde yönetilmesi yetkisi.

imtiyâzâtât امتيازات *A. ç. a.* 1 özel olarak verilen resmi izinler, 2 (bir şeyi) (belirli bir süre için kendilerine ayırmak suretiyle) kişilere verilen ruhsatlar.

imtizâc امتزاج *A. a.* 1 karışma özelliği taşıma, karışabilir olma, 2 (birden çok cisim) (birbiriyle) karışarak tek cisim hâline gelme, 3 uyuşma, (iki ayrı şey) (birbirine) uygunluk gösterme/uygun düşme, 4 (kişiler) (birbiriyle) geçinme.–**imtizâc etmek/eylemek** 1) uyuşmak, (birbirine) uygun düşmek, 2) geçinmek.

imzâ' امضاء, **imzâ** امضا *T. a.* 1 (bir) (mektup, yazı/senet vb. altına) kendi adını yazma, 2 (bir) (mektup, yazı/senet vb. altına sahibi tarafından yazılmış/bir biçimde düzenlenip konulmuş) ad. –**imzâ atmak/etmek/koymak** (yazılmış bir mektup, yazı/senet vb. altına) kendi adını yazmak.–**imzâ olunmak** 1) geçerli kılınmak, 2) yerine getirilmek.

[1]**in** این *F. zam.* ve *s.* yakın için gösterme sıfatı/zamiri: bu. [Tek başına kullanılmamış, "bu şu" anlamındaki **in ü ân** این و آن öbeği ile "bundan sonra" anlamındaki **ba'd ezin** بعد از این ve "o hâlde" anlamındaki **binâ berin** بنا برین gibi birkaç sözde yer almıştır.]

[2]**in** عين *A. ç. a.* iri gözlüler; *bk.* **aynâ'** عيناء.

inâ' اناء, **inâ** انا *A. a.* kap, kap kacak.

inâbe انابه *A. a. aş. m. bk.*

inâbet انابت *A. a.* 1 günahlarına tövbe edip Hak yoluna dönme, 2 (bir) şeyhe bağlanarak tarikate girme.

inâbet انابت *A. a.* pişmanlık, tövbe.

inâka اناقه *A. a.* sahip olduğu aşırı güzellik ve işve ile hayret verici olma.

in'âl انعال *A. a.* (at, eşek, katır vb.) nallama.

inâle انالة *A. a.* 1 (-e) bağışta bulunma, 2 yemin etme.

inâle انالة *A. a.* (-e) kavuşturma.

in'âm انعام *A. a.* 1 (insana) yiyecek verme, rızıklandırma, nimet bağışlama, 2 (-i) doyurma, (-i) yedirme, (-i) yedirip içirme, (-i) ağırlama, 3 (-e) verme, (-in) ihtiyacını karşılama, 4 (birini) sevindirme, 5 (-i) artırma, 6 bağış, bahşiş.–**in'âm etmek** 1) (-i) yedirip içirmek, (-i) ağırlamak, 2) (ihtiyacını gidermek amacıyla) vermek, 3) (-e) bağışlamak, (-e) bağış olarak vermek.

inâme انامه *A. a.* (çocuğu) uyutma.

inâre انارة *A. a.* 1 açık, aydın ve parlak olma, 2 (-i) açık ve aydın kılma, (-i) aydınlatma, ışık saçma, 3 (ağaç) çiçeklenme, 4 *mec.* (bir nesne) güzelleşme, güzellik ve çekicilik kazanma.–**inâre etmek** aydınlatmak.

inâs اناث *A. ç. a.* kadınlar.

inâs ايناس *A. a.* 1 (biriyle) yakın olma, 2 (birini) yakın/dost edinme, 3 (hayvanı) (insana) alıştırma, (hayvanı) vahşilikten kurtarma, ehlileştirme.

i'nât اعنات *A. a.* 1 (birini) zor durumda bırakma/sıkıntıya sokma, 2 *ed.* seciyi/kafiyeyi kayıtlı, yani kafiyenin son harfini (reviyi) "kayıt" denilen önceki harfi de katarak birlikte kullanmak: *vâsıl-hâsıl, nihân-dehân* gibi.

inbâ' انباء, **inbâ** انبا *A. a.* (-i) haber verme, duyurma, bildirme.

inbâh انباه *A. a.* göz açtırma, uyandırma.

inbât انبات *A. a.* (toprak/yer) (ekilen tohumu) bitirme/yetiştirme, verimli olma.

inbiâs انبعاث *A. a.* 1 gönderilme, 2 (-den) ortaya çıkma, (-den) doğma, (-den) ileri gelme.–**inbiâs etmek** (-den) doğmak, (-den) ileri gelmek.

inbihâr انبهار *A. a.* (yorgunluktan ötürü) nefes nefese kalma, sık sık soluma.

inbik انبيق *A. a.* damıtma aracı, imbik.

inbisâs انبثاث *A. a.* (yağ vb.) yayılıp dağılma.

inbisât انبساط *A. a.* 1 yayılma, 2 açılma, genişleme, 3 iç açıklığı, gönül ferahlığı, huzur.

incâ' انجاء, **incâ** انجا *A. a.* (-i) kurtarma.

incâh انجاح *A. a.* (bir dilek ve isteği) yerine getirme,gerçekleştirme.

incâs انجاس *A. a.* (-i) pisletme.

incâz انجاز *A. a.* sözünü tutma/yerine getirme.–**incâz etmek/eylemek** verdiği sözü tutmak.

incibâr انجبار *A. a. tıp* 1 (kırılmış kemik) kaynama, 2 kırılmış kemiği bağlayıp kaynamasını sağlama.

İncil انجيل *A. a. İncil.*

incilâ' انجلاء, **incilâ** انجلا *A. a.* 1 ışıklı ve parıltılı olma, 2 parlaklık, açıklık.

incilâb انجلاب *A. a.* sürülüp/sürüklenip götürülme, (bir nesne) bir yandan çekilmesi üzerine sürüklenme.

incimâd انجماد *A. a.* (su/sıvı) donma.

incirâd انجراد *A. a.* 1 soyunma, 2 soyulma.

incirâr انجرار *A. a.* (bir yöne/bir sona doğru) sürüklenme.

incizâb انجذاب *A. a.* (çekici bir şeye doğru) çekilme, eğilme.

incizâm انجزام *A. a.* 1 (kemik) kırılma, 2 *dilb.* (kelime) Arapça kurala göre cezimli okunma, yani sonu ünsüzle kapanma.

indâb اندااب *A. a.* (yara) iyileşip yeri düzelme, kabuk bağlama.

indifâ' اندفاع *A. a.* savulma, ortadan kalkıp gitme.

indifâk اندفاق *A. a.* (su) birden ve şiddetle dökülme.

indikâk اندكاك *A. a.* (bir yer) inişli ve çıkışlı, çukurlu tepeli olmama, düzlük olma.

indimâc اندماج *A. a.* (iki/ikiden çok şey) birbirine geçme, birbiri içine girme, kilitlenme.

indimâl اندمال *A. a.* (yara) iyileşme, onulma, kapanma.

¹indirâ' اندراء, **indirâ** اندرا *A. a.* yayılıp dağılma.

²indirâ' اندراع *A. a.* 1 öne geçme, önderlik etme, 2 (bir işe) girişme, 3 (ay, güneş) bulut arkasından çıkma.

indirâc اندراج *T. a.* (içine) sokulma/(içine) konma.

indirâs اندراس *A. a.* belirsiz olma, izi kalmama, bozulup yok olma.

inehân اینه خان, **inhân** اینهان *T. s.* obur, doymak bilmez.

¹infâd انفاد *A. a.* 1 (kuyunun suyu) tükenme, 2 (-i) tüketme, (-i) bitirme.

²infâd انفاد *T. a.* (< *A.* **infâz** انفاذ) 1 yapma, 2 yapılma, yerine getirilme.

infaha انفحه *A. a.* peynir mayası.

infâk انفاق *T. a.* (-i) besleme, (-i) geçindirme, (-e) geçimlik verme.

infâl انفال *A. a.* ganimetten mal ayırıp verme.

infâr انفار *A. a.* (hayvanı) ürkütme.

infâs انفاس *A. a.* 1 (birini) istekli duruma getirme, (-in) istek ve hevesini kamçılama, (-i) şevklendirme, 2 bir işe isteklendirme/özendirme, 3 (güzel bir nesne) (birini) hayrete düşürme.

infâz انفاذ *A. a.* 1 (bir) (hüküm ve emri) yerine getirme, 2 (ok, mermi vb.) hedefin ötesine geçirme.–**infâz etmek** (hükmü) yerine getirmek.

infiâl انفعال *A. a.* 1 etkilenme, (insanın psikolojik durumu) (bir etki ile/bir sebeple) değişme, başkalaşma, 2 gücenme, küsme.–**infiâl etmek** gücenmek, 3 *dilb.* (Arapça'da) çatısı dönüşlülük bildiren fiil.

inficânî انفجانی *A. s.* çok konuşan, boşboğaz (kimse).

inficâr انفجار *A. a.* 1 şafak sökme, tan atma, 2 *bot.* (çiçek kapçıkları) açılma.

infihâm انفهام *A. a.* anlaşılma, ne olduğu bilinip kavranma.

infihânî انفخانی *A. s.* şişman (adam).

infikâk انفكاك *A. a.* (bir şey) (yerinden) ayrılma/çıkma.–**infikâk etmek** (-den) ayrılmak.

infilâk انفلاق *A. a.* 1 yarılma, açılma, ayrılma, 2 şafak söküp ortalık aydınlanma.

infilâl انفلال *A. a.* kesici aletlerin ağız kısımları bozulup çentik çentik olma.

infirâc انفراج *A. a.* 1 açılma, geniş açılı duruma gelme, 2 (gönül) açılma, ferahlama, üzüntü ve sıkıntıdan kurtulma.

infirâd انفراد *A. a.* 1 tek/bir başına olma/kalma, 2 (ile) tanınma, benzerleri arasında sivrilme, ayrıcalık kazanma, 3 bir başına kalış, yalnızlık hâli.–**infirâd etmek** (ile) tanınmak, ayrıcalık kazanmak: *adâlet-perverlikle infirâd eden…*

infirâk انفراق *A. a.* bütünlüğü/düzeni bozulma, birbirinden ayrılma, uzaklaşma, aynı şeyken başka başka olma, bozulup dağılma.

infisâd انفساد *A. a.* bozulma, (olağan işleyişi) değişme.

¹infisâh انفساح *A. a.* genişleme, geniş duruma gelme.

²infisâh انفساخ *A. a.* bozulma, işlemez/işe yaramaz duruma gelme, battal olma.

infisâl انفصال *A. a.* 1 (bitişik olduğu yerden) ayrılma, aralanma 2 *T.* (memurluktan) ayrılma.–**infisâl etmek** (bulunduğu memuriyetten) ayrılmak.

infisâm انفصام *A. a.* 1 kopma, üzülme: *i.-i habl* "ipin kopması", 2 kesilme, durma: *i.-i mücâdele* "kavganın/çekişmenin durması/kesilmesi".

infitâh انفتاح *A. a.* 1 (kapı vb.) açılma, 2 *tıp* (tıkanmış bir damar) açılma; *zıddı:* **insidâd** انسداد.

infitâk انفتاق *A. a.* yarılma, sökülüp ayrılma.

infitâl انفتال *A. a.* bükülme, eğrilip bozulma.

infitâm انفطام *A. a.* (çocuk/yavru) sütten kesilme.

infitâr انفطار *A. a.* yarılma, açılma, yarık oluşma.

infitât انفتات *A. a.* parçalanma, parça parça olma.

ingımâs انغماس *A. a.* suya dalma.

ingıvâ' انغواء, **ingıvâ** انغوا *A. a.* yanlış yola sapma, kötü istekler ardından koşma.

inhâ' انهاء, **inhâ** انها *A. a.* 1 (bir konuyu) yerine ulaştırma, sözü/haberi yetiştirme, 2 (resmi bir işi) (bir ast) (üstüne) yazı ile bildirme.–**inhâ etmek** (-i) (üstüne) bildirmek.

inhâc انهاج *A. a.* 1 (-i) açık seçik gösterme, 2 (-i) yollama, (-i) yola koyma.

inhâf انحاف *A. a.* (-i) zayıflatma, (-i) zayıf hâle getirme.

inhân اینهان, **inehân** اینه خوان (?) *s.* doymak bilmez kimse, obur; *eşanl.* اكول **ekûl**.

inhıdâ' انخداع *A. a.* oyuna gelme, aldanma.

inhıdâb انحداب *A. a.* kamburlaşma.

inhıdâd انحداد *A. a.* 1 haddeden geçme, yassılanıp ezilme, 2 (kılıç, hançer vb.) keskin hâle gelme.

¹inhıdâr انحدار *A. a.* yokuş aşağı/baş aşağı inme, dökülme, çökme, çöküş: *cidâr-i inhidâr* "çöküş duvarı".

²inhıdâr انخدار *A. a.* perdelenme, üzeri örtülme, görünmez kılınma.

inhıfâz انخفاض *A. a.* 1 (yıldız) aşağı düşme, kayma, 2 (değer) azalma.

inhıkâk انحقاق *A. a.* (iş/işler) kör düğüm olma, çözümsüz duruma gelme.

inhılâ' انخلاع *A. a.* dışarı çıkarılma, kovulma, sürülme.

inhılâl انحلال *A. a.* çözülme, açılma.

inhılâl-pezîr انحلال پذیر *F. s.* çözüm kabul edici.

inhımâk انحماق *A. a.* ahmak gibi görünme.

inhınâ' انحناء, **inhınâ** انحنا *A. a.* eğilme, eğik duruma gelme.

inhınâk انخناق *A. a.* nefes alamayıp boğulma.

inhırâf انحراف *A. a.* 1 (bir yana) dönme, sapma, yön/yol değiştirme, 2 değişme, bozulma, 3 kırıklık, keyifsizlik.–(-den) **inhırâf etmek** (-den) sapmak, (gittiği yolu) değiştirmek.

inhısâf انخساف *A. a.* 1 (ay) tutulma, 2 (toprak) yarılıp göçme, yerde göçük oluşma, 3 kör olma.

inhısâm انحسام *A. a.* (dava) görülmesi bitip kesin hükme bağlanma.

inhısâr انحصار *A. a.* 1 (ile) sınırlı olma, (ile) sınırlanma, aynı sınır içinde kalıp dışarı taşmama, 2 bir ürünün/ticari maddenin bir mültezimin/bir şirketin eline verilmesi, tekel.

inhışâş انخشاش *A. a.* (birbirine dokunup) hışırtı çıkarma, hışırdama.

inhıtâm انحطام *A. a.* kırılma, ufalanma.

inhıtât انحطاط *A. a.* 1 aşağı inme, alçalma, çökme, 2 (erzak, gıda, arazi vb.) fiyatı düşme, değeri azalma, gerileme, 3 (karakter) bozulma, kötüleşme, 4 (zekâ için) keskinliği gitme, gerileme.

inhıyâş انحياش *A. a.* ürkerek çekinme, ezilip büzülme.

inhızâl انخزال *A. a.* (bel kemiği) kırılma, beli kırılmış gibi yürüme.

inhibât انهباط *A. a.* yukarıdan aşağıya inme.

inhidâm انهدام *A. a.* yıkılma, çökme, yere geçme.

inhidâş انهداش *A. a.* dalaşma, hırlaşma: *i.-i kilâb* "it dalaşı".

inhimâk انهماك *A. a.* (bir işin/şeyin) üzerine çok düşme, (-e) aşırı ilgi duyup sürekli olarak uğraşma.

inhitâk انهتاك *A. a.* yırtılma.

inhizâm انهزام *A. a.* (düşman karşısında tutunamayıp) bozulma, yenilme.

in'ıdâl انعدال *A. a.* doğru yoldan çıkma, sapma.

in'ıdâm انعدام *A. a.* yıkılma, varlığı sona erme, yok olma.

in'ıkâd انعقاد *A. a.* 1 düğümlenme, bağlanma, 2 *T.* toplanma, topluca oturma (görüşme, konuşma vb. için) bir araya gelme.–**in'ıkâd etmek** (meclis) toplanmak.

in'ıkâs انعكاس *A. a.* bir yere çarpıp geri dönme, yansıma, yankılanma.–**in'ıkâs etmek/eylemek** yansımak, yankılanmak.

in'ırâ' انعراء, **in'ırâ** انعرا *A. a.* diş etleri çekilip diş kökleri görünür hâle gelme.

in'ısâr انعصار *A. a.* (meyve vb.) sıkılma, suyu çıkarılma.

in'ıtâf انعطاف *A. a.* 1 bükülme, iki kat olma, 2 (yüzünü) döndürme, çevirme, 3 *mec.* (-e) bakma, eğilme, ilgi gösterme, ilgilenme, 4 (ses, ışık) yansıma.

in'ızâl انعزال *A. a.* (-den) ayrılma, çekilme, (kendi isteğiyle) ayrılmayı kabul etme.

[1]**inkâ'** انقاء, **inkâ** انقا *A. a.* (-i) arıtma, temizleme.

[2]**inkâ'** انقاع *A. a.* (-i) suda ıslatma, nemlendirme.

inkâh انكاح *A. a.* (birini) nikâhlama.

inkâr انكار *A. a.* 1 "yok" ve "değil" deme, tanımama, kabul etmeme, doğrulamama, 2 (insan) yaptığını/söylediğini kabul etmemekte ayak direme; *zıddı:* **ıkrâr** اقرار, 3 *huk.* (zanlı) yüklenen suçu kabul etmeme; *zıddı:* **i'tirâf** اعتراف.

inkâs انقاص *A. a.* (-i) eksiltme, (-in) miktarını azaltma.

inkâz انقاذ *A. a.* (-i) (-den) kurtarma: *i.-ı nâr* "ateşten kurtarma".

inkıbâz انقباض *A. a.* 1 (yayılı/açık durumdaki şey) kapanıp tortop olma; *zıddı:* **inbisât** انبساط, 2 *mec.* (insan için) içi sıkılma/kararma, sıkıntı basma, hüzünlenme, 3 *tıp* peklik, tutukluk; *zıddı:* **linet** لينت.

inkıhâm انقحام *A. a.* (bir işe) düşüncesizce girişme, saldırma.

inkılâ' انقلاع *A. a.* 1 kökünden koparılma/sökülme, 2 yok edilme, kökten sökülüp bir yana atılma.

inkılâb انقلاب *A. a.* değişme, dönme, başka şekle bürünme/başka hâle dönme/başka kalıba dökülme.

inkılâbât انقلابات *A. ç. a.* değişmeler, başkalaşmalar.

inkırâz انقراض *A. a.* soyu kuruma, (bir aile/bir topluluk) tek bir kişi kalmamak üzere tükenme, bitme.–**inkırâz bulmak** (bir aile/bir soy) (tek bir kişi kalmamak üzere) tükenmek.

inkısâm انقسام *A. a.* bölünme, bölük bölük olma.

inkışâ' انقشاع *A. a.* 1 (hava) (bulutların tamamen çekilmesi ile) açılma, ayazlama, 2 (bir şey) (üzerini örten örtünün kaldırılmasıyla) ortaya çıkma, görünme.

inkışâr انقشار *A. a.* (deri/kabuk) soyulma.

inkıtâ' انقطاع *A. a.* 1 kesilme, bitme, tükenme, 2 kesikliğe uğrama, devamlılığı bozulma, (-in) ardı gelmeme, (-i) çekilme.

inkıyâd انقياد *A. a.* 1 (-e) boyun eğme, (-in buyruğunu/buyruklarını) karşı durmaksızın kabul etme, 2 (-e) bağlı olma, (-e) bağlılık gösterme, 3 uysal davranma, hırçınlık göstermeme.–**inkıyâd etmek** 1) (-in buyruğuna/buyruklarına) boyun eğmek, 2) (-e) bağlılıktan ayrılmamak.

inkıyâden انقياداً *A. z.* buyruk tutma yoluyla, boyun eğme suretiyle.

inkıyâz انقياض *A. a.* yıkılma, çökme.

inkızâ' انقضاء, **inkızâ** انقضا *A. a.* (vade/zaman/belirlenmiş süre) bitme, tükenme, sona erme, ardı kesilip yok olma.

inkızâz انقضاض *A. a.* 1 çatlama, çatlak oluşma, 2 (kuş) havadan yere süzülüp inme.

inkibâb انكباب *A. a.* yüzüstü düşme, kapaklanma.

inkidâm انكدام *A. a.* vücudun bir yanı ısırılmış gibi kızarma/berelenme.

inkilâl انكلال *A. a.* 1 yavaşça gülme, 2 (kesici alet) körelme, kesmez hâle gelme.

inkilis انكليس *A. a.* yılan balığı.

inkisâf انكساف *A. a.* (güneş) tutulma.

inkisâr انكسار *A. a.* 1 kırılma, parçalanma, 2 (kalp) kırılma, gücenme, 3 beddua, 4 *fiz.* ışınların suya geçerken yönünden sapması, kırılma.

inkişâf انكشاف *A. a.* 1 açılma, görünür olma, meydana çıkma, 2 *tas.* aydınlanma, manevi bir hâle geçme, sır perdesi ardını görme.

inkitâm انكتام *A. a.* sır olarak saklanma, açıklanmama, meydana çıkmama.

inmâ' انماء, **inmâ** انما *A. a.* (-i) artırma, (-i) nemalandırma.

ins انس *A. a.* insan, insanlar. [Tek başına kullanılmayıp **cin/cân, melek, peri** kelimeleriyle kurulmuş bağlama öbeklerinde yer alır: *ins ü cin/cân, ins ü peri, ins ü melek.*]

insâ' انساء, **insâ** انسا *A. a.* 1 (-i) unutturma, 2 (-i) veresiye satma.

insâf انصاف *A. a.* ölçülü davranma, adalet ölçülerine göre hareket etme, (birinin aleyhinde olan bir iş ve işlemde) vicdanının sesini dinleme.

insâk انساق *A. a.* secili, kafiyeli söz söyleme.

insân انسان *A. a.* insan.

insâniyyet انسانيت *A. a.* insaniyet, insanlık, insana yaraşan hâl, nitelik ve değerler.

insât انصات *A. a.* susma, susup dinleme.

insıbâb انصباب *A. a.* (sıvı) sızıp akma, dökülme.–**insıbâb bulmak** dökülmek.

insıbâğ انصباغ *A. a.* 1 boya tutma, boyalı hâle gelme, 2 *mec.* Tanrı katından ulaşan görüntülerle ruhta meydana gelen değişiklikler, değişik ruh hâlleri kazanma.

insıdâm انصدام *A. a.* (kapak, tıpa vb.) basınçla atma, patlama.

insımâ' انصماء, **insımâ** انصما *A. a.* (güneş) bulut altından/ufuktan çıkıp görünme.

insırâf انصراف *A. a.* 1 geri dönme, çekilip gitme, 2 *dilb.* (Arapça'da) isimlerin tam olarak çekimlenmesi, tenvin ve cer almayan çekimsizlerden olmamaları.

insırâh انصراح *A. a.* açıklık kazanma, açığa çıkma.

insırâm انصرام *A. a.* kesilme, kesilip yerinden ayrılma.

insıyâ' انصياع *A. a.* kalıba dökülüp elde edilme/düzülme.

insicâl انسجال *A. a.* (su/sıvı) dökülüp akma/saçılma.

insicâm انسجام *A. a. ed.* (söz) tutarlı ve düzgün olma.

insidâd انسداد *A. a.* (bir şeyle) (önü) kapanma, (bir şeyle) tıkanma.

insidâl انسدال *A. a.* (nesne) 1 sarkma, sarkık duruma gelme, 2 sarkık durumda bulunma, sallanma.

insikâb انثقاب *A. a.* (inci vb.) delinme, (üzerinde) delik açılma.

insilâb انسلاب *A. a.* (bir şey) ortadan kalkma, kaybolma, silinip yok olma.

insilâh انسلاخ *A. a.* (-in içinden) sıyrılıp çıkma.–**insilâh etmek/eylemek** (-in içinden) sıyrılıp çıkmak.

insilâk انسلاك *A. a.* bir yola girme, bir yol tutma.

[1]**insilâl** انثلال *A. a.* üşüşme, bir yere toplanma.

[2]**insilâl** انسلال *A. a.* 1 gizlice savuşup gitme, sıvışma, 2 (kılıç) (kınından) sıyrılıp çıkma.

insimâğ انثماغ *A. a.* yere düşüp ezilme, berelenme.

insinâ' انثناء, **insinâ** انثنا *A. a.* (ayak vb.) bükülme, burulma.

insirâm انثرام *A. a.* (diş) kökünden kırılma.

insiyâb انسياب *A. a.* (su) süzülüp akma, hızla akıp gitme.

insiyâk انسياق *A. a.* (bir güç/bir etki/bir sebep/bir çekim ile) çekilip gitme, (-in) ardına düşme.

inşâ' انشاء, **inşâ** انشا *A. a.* 1 yapma, var etme, (-e) varlık kazandırma, 2 kurma, düzenleme, meydana getirme, 3 kaleme alma, edebi nitelikli düzyazı yazma, 4 *dilb.* sözü, zamana bağlı bir kılış ve oluş bildirmeden emir, istek, dilek, gereklik gibi kavramlara bağlı olarak tasarlama biçiminde aktarma, 5 bu yolla aktarılan söz, 6 çeşitli yazışma örneklerini içine alan kitap.–**inşâ etmek** yapmak.–**inşâ edilmek** yapılmak.–**inşâ ettirmek** (-e) yaptırmak.

in-şâa'llâh ان شاءالله *A. z.* "Allah isterse". [Dua ve dilek cümlesidir; gelecekle ilgili/gelecekte yapılması/olması beklenen işler/durumlar için söylenir.]

inşâd انشاد *A. a.* şiir okuma.–**inşâd etmek** şiir okumak.

inşâî انشائى *A. s.* 1 yapıyla/yapımla ilgili, 2 düzyazı biçiminde edebi nitelikli yazı yazmakla ve bunun kuralları/yollarıyla ilgili, 3 *dilb.* kılış ve oluşun zamana bağlı gerçekleşmesini bildirmeyip emir, istek, dilek, gereklik gibi bir tasarlama belirten sözle ilgili ve ilişkili.

inşâiyyât انشائيات *A. ç. a.* bir gerçekliğe karşılık olmayan, dış gerçekliği bulunmayan cümleler.

inşâiyye انشائيه *A. s.* yapı/yapım ile ilgili olan.

inşâk انشاق *A. a.* (-i) koklatma, (burna) sıvı çektirme.

inşât انشاط *A. a.* (-i) neşelendirme, (-e) keyif verme.

inşiâb انشعاب *A. a.* bölük bölük, takım takım olma, (topluluk) oymaklara ayrılma.–**inşiâb eylemek** takım takım olmak, (bir topluluk) oymaklara ayrılmak.

inşibâb انشباب *A. a.* gençleşme.

inşibâk انشباك *A. a.* birbirine geçip kenetlenme, balık ağı halkaları gibi birbirine geçip eklenme.

inşihâb انشخاب *A. a.* (kan/sıvı) fışkırma.

inşikâk انشقاق *A. a.* yarılma.

inşilâl انشلال *A. a.* (su) hızla ve şırıltılı bir biçimde dökülme, atılarak akma, şelâle meydana getirme.

inşimâr انشمار *A. a.* salınarak yürüme/yürüyüp geçme.

inşinâc انشناج *A. a.* (deri) buruşma, buruş buruş olma.

inşirâh انشراح *A. a.* (insan) açılma, ferahlama, iç rahatlığı duyma.

inşirâk انشراق *A. a.* "şark/şırak" diye ses çıkararak yarılma.

inşirâm انشرام *A. a.* yarık yarık olma.

inşirâs انشراث *A. a.* (el) soğuktan çatlama.

inşitât انشتات *A. a.* dağılma, dağınık hâle gelme.

intâc انتاج *A. a.* (bir işi) sonuca vardırma, ... sonucunu verme.–(-i) **intâc etmek** ... sonucunu vermek.

intâk انطاق *A. a.* söyletme.–**intâk-ı hak** انطاق حق gerçeği gizleme yolunda sözü evirip çevirirken bilmeyerek doğruyu söyleyiverme, ağzından kaçırma.

intân انتان *A. a.* 1 kötü kokma, 2 mikrobun yol açtığı hastalık.

intânî انتانى *T. s.* mikropla ilgili, mikroptan kaynaklanan.

intâş انتاش *A. a.* (tohum) toprakta çimlenme.

intıbâ' انطباع *A. a.* 1 (kitap, gazete, mecmua vb.) basılma, 2 (olduğu gibi) görünme, yansıma.–**intıbâ' etmek** (olduğu gibi) yansımak.

intıbâh انطباخ *A. a.* (yemek) pişirilme.

intıbâk انطباق *A. a.* (tam olarak/bire bir) uyma.

intıfâ' انطفاء, **intıfâ** انطفا *A. a.* 1 (ateş vb.) sönme, 2 (ateşi) söndürme.

intılâk انطلاق *A. a.* 1 (esiri, mahkûmu) salıverme, yol verme, yollama, 2 yola düşme, gitme.

intımâs انطماس *A. a.* belirsiz olma, büsbütün silinip yok olma.

intıvâ' انطواء, **intıvâ** انطوا *A. a.* dürülme, dertop olma.

intiâş انتعاش *A. a.* 1 (yere düşen kimse) doğrulup kalkma, 2 (hasta) iyileşip ayağa kalkma, 3 yeme içme, geçinme, geçim.

intiâz انتعاظ *A. a.* *tıp* iyice olgunlaşma, kıvama gelme.

intibâc انتباج *A. a.* *tıp* (beden uzuvlarından biri) hastalık belirtisi olarak şişme.

intibâh انتباه *A. a.* 1 uyanık olma/bulunma, uyanıklık, 2 *mec.* göz açıklığı; *zıddı:* **gaflet** غفلة.

intidâm انتدام *A. a.* (bir nesneyi) kolaylıkla ele geçirme.

[1]**intifâ'** انتفاء, **intifâ** انتفا *A. a.* 1 uçup gitme, kaybolup görünmez olma, 2 (-i) bulunduğu yerden ayırıp sürme, giderme, sürme, sürüp atma.

[2]**intifâ'** انتفاع *A. a.* kazanç elde etme, yarar sağlama.

intifâd انتفاد *A. a.* (-i) eksiksiz olarak/bütünüyle alma.

intifâh انتفاخ *A. a.* 1 şişme, kabarma, 2 *tıp* akciğerde su toplanması: *i.-ı batn* "karnın şişmesi".

intifâl انتفال *A. a.* nafile namaz kılma.

[1]**intihâ'** انتحاء, **intihâ** انتحا *A. a.* yanına dayanma.

[2]**intihâ'** انتهاء, **intihâ** انتها *A. a.* 1 yasaklanan şeyden geri durma, 2 sona erme, son bulma.

[1]**intihâb** انتخاب *A. a.* seçim, (-i) seçme, (bir şeyin iyisini/uygununu) ayırma.

[2]**intihâb** انتهاب *A. a.* (-i) yağmalama, yağma yoluyla mal kaldırma.

intihâc انتهاج *A. a.* yol bulma, yol bulup varma.

intihâl انتحال *A. a.* başkasına ait sözü/şiiri "Benimdir" diyerek sahiplenme, benimseme.

intihâ-pezîr انتها پذیر *F. s.* 1 sona erici, son bulucu (nesne/durum), 2 son, ötesi olmayan (nokta/durum).

intihâr انتحار *A. a.* (bir kimse) kendi canına kıyma, kendini öldürme.

[1]**intihâz** انتهاز *A. a.* fırsat gözleme, (-in) fırsatını kaçırmama, (-in) zamanını kollama.

[2]**intihâz** انتهاض *A. a.* yola/sefere gitme, bir yöne/yere doğru hareket etme, gitmek üzere davranma, ayaklanma.

intikâ' انتقاء, **intikâ** انتقا *A. a.* (-i) seçme/seçip ayırma, ayırt etme.

intikâd انتقاد *A. a.* (bir eser) tarafsız olarak incelenip değerlendirme biçiminde görüş bildirilme, kritik.

intikâh انتقاه *A. a.* 1 (iyi bir söz işitip) içi açılma, (bir şeyle) avunma, 2 (hasta) yataktan kalkıp iyileşme dönemine varma.

intikâl انتقال *A. a.* 1 (bir yerden) (başka bir yere) geçme, göçme, 2 (hastalık) geçme, bulaşma, 3 (mal, mülk) (miras yoluyla) geçme, 4 taşınmaz malların ölen kimselerden mirasçılara geçirilmesi ve bunların adına tapu verilmesi.

intikâm انتقام *A. a.* öc alma, acı çıkarma.–**intikâm almak** öc almak.

intikâs انتقاص *A. a.* eksilme.

intikâs انتكاس *A. a.* baş aşağı dönme/düşme, tepe üstü yıkılma.

intikâz انتقاض *A. a.* bozulma, kopup dağılma, çözülme: *i-ı silsile-i rivâyât* "rivayetler zincirinin kopup bozulması".

intimâ' انتماء, **intimâ** انتما *A. a.* (bir) soydan gelme, (bir) soya mensup olma. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "soy", "tür, cins" anlamlarıyla kullanılmıştır: *ümerâ-yi hamâset-intimâ* "soyu yürekli/soydan yürekli beyler", *emr-i ıbret-intimâ* "ibretli/ibret türü buyruk" gibi.]

¹**intisâb** انتساب *A. a.* 1 (biriyle/bir yerle) yakınlık kurma, (bir yere/birine) sokulma, (birine) yanaşma, kapılanma, (kendine) yer bulma/edinme, 2 (bir işe/bir devlet dairesine) girme.–**intisâb eylemek/kılmak** (birine) yanaşmak, sokulmak, (bir yerde/birinin yanında) (kendine) yer bulmak/edinmek.

²**intisâb** انتصاب *A. a.* 1 dikilip durma, 2 *dilb.* (Arapça'da) kelimenin söz dizimi kuralına göre üstünlü (=mansub) olması.

intisâc انتساج *A. a.* (kumaş) örülme, dokunma.

intisâf انتصاف *A. a.* 1 (birinden) hakkını tamamen alma, 2 (birine) acınma, ölçülü davranılma, 3 belirli süre yarıyı bulma.–**intisâf-i Ramazân** انتصاف رمضان oruç ayının ortası.

intisâh انتساخ *A. a.* bir kitabın kopyasını alma/çıkarma, kopyalama suretiyle çoğaltma.

intisâh انتصاح *A. a.* (bir kimse) öğüt yollu sözleri kabul edip davranışlarını onlara göre düzeltme/düzenleme.

intisâk انتساق *A. a.* usulünce, her şey yerli yerinde olmak üzere dizilme, düzgün bir biçimde sıralanma/sıraya konma.

¹**intisâr** انتثار *A. a.* saçılıp dağılma.

²**intisâr** انتصار *A. a.* (birinden) öc alma, uğradığı acının acısını çıkarma.

intişâ' انتشاء, **intişâ** انتشا *A. a.* 1 büyüme, gelişme, büyüyüp serpilme, 2 (et beni) büyüme.

intişâr انتشار *A. a.* 1 yayılma, 2 dağılma; *zıddı:* **cem'** جمع.–**intişâr etmek/olmak** 1) yayılmak, 2) dağılmak.

intitâk انتطاق *A. a.* (beline) kuşak bağlama, kemer kuşanma.

intiyâh انتياح *A. a.* ağlama, ağlaya ağlaya gözyaşı dökme.

intizâ' انتزاع *A. a.* (-i) (-den) alma/çekip çıkarma.–**intizâ'etmek** koparmak, çekip almak.

intizâc انتضاج *A. a.* 1 (gözyaşı) çok akma, 2 (su) fışkırıp saçılma, 3 *tıp* (çıban) olgunlaşma, irini akacak duruma gelme.

intizâm انتظام *A. a.* düzenli, düzgün ve yolunda olma hâli, düzgünlük, düzenlilik.–**intizâma gelmek** düzelmek, düzgün hâle gelmek.–(-e) **intizâm vermek** (-i) düzgün ve düzenli hâle getirmek.

intizâr انتظار *A. a.* (-i) göz dikip bekleme, (-in) yolunu gözleme. [Tamlayıcısı verme hâlinde bulunur: ... *-nin vusûlüne intizâr olunur* gibi.]

inzâc انضاج *A. a.* 1 (yemeği) pişirme/yenecek duruma gelene dek ateşte tutma, 2 (meyveyi) oldurma, olgunlaştırma/olgunlaşmasını bekleme, 3 (ilaç olarak hazırlanan karışım) kendi suyunda pişme.–**inzâc etmek** 1) olgunlaştırmak, 2) olgunlaşmak.

inzâl انزال *A. a.* (-i) indirme.

¹**inzâr** انذار *A. a.* (sonucunun ağırlığını bildirip duyurarak) (bir şeyden) sakındırma/korkutma.

²**inzâr** انظار *A. a.* (işi) sonraya bırakma.

inzıbât انضباط *A. a.* 1 (iş/durum/gidiş) düzgün ve yolunda olma, 2 (toplumda) yerleşik düzeni bozucu işler/eylemler olmama/bulunmama, huzur, sükûn.

inzıcâ' انضجاع *A. a.* yan yatma, bir yanına yaslanma.

inzımâm انضمام *A. a.* (bir şey) (bir şeye) katılma.–**inzımâm etmek** katılmak.

inziâc انزعاج *A. a.* yerinden kopma.

inzicâr انزجار *A. a.* 1 engel olma/yaptırmama, 2 konulan engeli kabul eyleme, 3 kuşla fal bakıp kötü gelmesi üzerine kuşu salıverme.

inzivâ' انزواء, **inzivâ** انزوا *A. a.* bir köşeye çekilme, kimseyle düşüp kalkmayarak ıssız bir yerde oturma.–**inzivâya çekilmek** ıssız bir yere çekilip kimseyle görüşmemek, düşüp kalkmamak.

ir'â' ارعاء, **ir'â** ارعا *A. a.* (hayvanı) otlatma.

i'râ' اعراء, **irâ** اعرا *A. a.* (-i) soyma, çıplak duruma getirme.

i'râb اعراب *A. a. dilb.* (Arapça'da) kelimelerin cümlede bulundukları yere ve "âmil" denilen birtakım edatlara göre son harflerinin değişmesi. [Sözdiziminin en önemli konusudur.]

irâbe ارابه *A. a.* (birini) şüphelendirmek, (bir konuda) şüpheye düşürmek.

irâd *A. a.* 1 (bir şey/bir durum hakkında) (delil, örnek vb.) getirme, 2 mülkten elde edilen gelir.

irâdât ارادات *A. ç. a.* iradeler.

irâde اراده *A. a.* 1 (-i) dileme, (-i) isteme, 2 dilek, istek, 3 (bir şey) demek isteme, 4 (insanda) kararlılık hâl ve niteliği, karar verme gücü.–**irâde edilmek** (bir şey) demek istenmek.

irâdet ارادت *A. a. yuk. m. bk.*

irâdi ارادی *A. s.* dileme ve seçme yoluyla olan/gerçekleşen.

irâe ارائه *A. a.* (bir şeyin ne/nasıl olduğunu) ortaya koyma, (-i) göz önüne koyma, gösterme.–**irâe etmek** (bir şeyin ne/nasıl olduğunu) göz önüne sermek.

irâha اراحه *A. a.* (-i) rahatlatma, (-e) rahatlık verme.

irâka اراقه *A. a.* (-i) dökme.–**irâka-i dem** اراقه دم kan dökme.

irân *A. a.* 1 sevinçli olma, mutluluk ve sevinç içinde bulunma, 2 teneşir tahtası.

¹**ir'âs** ارعاس *A. a. aş. m. bk.*

²**ir'âs** ارعاص *A. a.* (-i) çekerek sarsma.

ir'âş ارعاش *A. a.* (-i) titretme.

irât ایراط *A. a.* (hasmı/düşmanı) pusuya düşürme.

i'râz اعراض *A. a.* 1 (-den) yüz çevirme, 2 enine ve boyuna gitme, 3 (-i) genişletme, yayma, enli kılma, 4 belirip görünme.–**irâz etmek** (-den) yüz çevirmek.

irâza اراضه *A. a.* (birinin) (bir konuda) olurunu alma, (birini) kandırma.

irb ارب, **irbe** اربه *A. a.* 1 düşünme, çabuk anlama ve kavrama gücü, 2 akıl, 3 gerek duyulan şey.

irbâ' ارباء, **irbâ** اربا *A. a.* (parayı) faizle artırma.

irbâh ارباح *A. a.* getiri ve kazanç sağlama.

irbâş ارباش *A. a.* (ağaç) yapraklanma, yeşillenme.

irbe اربه *A. a.* 1 çabuk kavrama, anlama ve algılama yeteneği, 2 aldatmaca, hile, 3 dilek, elde edilmek istenen şey.

ircâ' ارجاع *A. a.* 1 (-i) geri döndürme, (-i) geri verme 2 (-i) (bir hâle) döndürme.–**ircâ' etmek** 1) (-i) geri döndürmek, 2) (-i) (bir hâle) döndürmek, (bir hâli) yeniden yaşatmak.–**ircâ' olunmak** döndürülmek.

ircâf ارجاف *A. a.* 1 kötü bir şeyle uğraşma, 2 (yer) sarsılma.

ircâl ارجال *A. a.* (birini) yayan yürütme/yayan yürüme durumunda bırakma.

irdâ' ارداء, **irdâ** اردا *A. a.* (-i) aşağı üşürme, (-i) yok etme, (-in) varlığına son verme.

irdâf ارداف *A. a.* 1 (-in) ardı sıra yürütme/getirme, 2 (sözün) ardı sıra başka sözler getirme, (söze) başka şeyler ekleme/katma.–**irdâf etmek** (söze) başka şeyler katmak: *Söze bin bilmece irdâf ettim.* (Neyli)

irdâfen اردافاً *A. z.* ardı sıra yürütme/getirme suretiyle.

İrem ارم *A. a.* çok eski zamanlarda Yemen'de yaşamış Âd kavminin hükümdarı Şeddâd'ın yaptırdığı ünlü sütunlu saray. [Eski edebiyatımızda daha çok **Bâğ-ı İrem** olarak geçer ve bu sarayın görkemli bahçesi yerine kullanılır.]

irfâ' ارفاء, **irfâ** ارفا *A. a.* 1 bir yana eğilme, 2 yüze gülme, dostluk gösterisinde bulunma, yakınlaşma.

irfâd ارفاد *A. a.* (birine) yardım etme, bir şey verme.

irfâh ارفاه *A. a.* (birini) huzur ve refaha kavuşturma, geçim darlığından kurtarma, geçimini kolaylaştırma.

irfâl ارفال *A. a.* 1 (eteği) sarkıtma, 2 ellerini sallayarak yürüme.

irfitât ارفتات *A. a.* (-i) ufalama, (-i) ufak ufak yapma.

irğâb ارغاب *A. a.* (birinin) ilgisini çekme, (bir konu/nesne üzerinde) ilgi uyandırma.

irğâf ارغاف *A. a.* hızla yürüme, öfkeyle bakma.

irğâm ارغام *A. a.* (-i) yere sürtme. **-irğâm-i enf** ارغام انف burnunu yere sürtme.

irğân ارغان *A. a.* (birinde) (bir şeye karşı) istek uyandırma, (bir işi) kolaylaştırma.

irhâ' ارخاء, **irhâ** ارخا *A. a.* (-i) gevşetmek, (-i) salıvermek.**-irhâ eylemek** (-i) salıvermek.**-irhâ-yi ınân eylemek** (atın) dizginini gevşetmek, salıvermek.

¹**irhâb** ارحاب *A. a.* bollaşma, bolarma, genişleme.

²**irhâb** ارهاب *A. a.* (-i) korkutma.

irhâf ارهاف *A. a.* (kesici aletleri) bileme.

irhân ارهان *A. a.* (bir şeyi) rehin koyma, rehin olarak verme/bırakma.

irhâs ارخاص *A. a.* (-i) ucuzlatma.

irhâsât ارهاصات *A. ç. a.* bir peygamberin peygamber olarak gelmesinden önce görülen olağanüstü durumlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

irid birid ارید برید *F. a.* yarılmış soğana benzeyen, "Sistan soğanı" denilen, ilaç olarak kullanılan bir bitki kökü.

¹**irkâ'** ارقاء, **irkâ** ارقا *A. a.* 1 (gözyaşını/kanı) durdurma, 2 damarı sıkıp belirgin duruma getirme.

²**irkâ'** ارکاء, **irkâ** ارکا *A. a.* 1 (birine) iftira etme, 2 (işi) sonraya bırakma, erteleme.

¹**irkâb** ارقاب *A. a.* öldükten sonra yine kendi kanuni mirasçılarına dönmek şartıyla başka bir kişiye bir şey bağışlama.

²**irkâb** ارکاب *A. a.* (-i) (-e) bindirme.

irkâben ارکاباً *A. z.* bindirerek.

irkâd ارقاد *A. a.* (çocuğu) uyutma.

irkâh ارکاح *A. a.* (birine) güvenme, dayanma, (birini) (birine) sığındırma.

irkâk ارقاق *A. a.* cariye ve köle satın alma/edinme.

irkâl ارقال *A. a.* hızla yürüme.

irkân ارقان *A. a.* 1 kına yakma, (-i) kına ile boyama, 2 safran, 3 "kardeş kanı" denilen ilaç, 4 sarılık hastalığı, 5 bir bitki hastalığı, san/sam.

irkâs ارقاص *A. a.* (birini) oynatma, raks ettirme.

irmâ ارما *A. a.* (oku) atma.

irmân ارمان *F. s.* geçici, eğreti (nesne/durum). *a.* Fars ülkesinde bir yer adı.

îrmân ایرمان *F. a.* 1 dalkavuk, 2 davetsiz misafir, 3 eğreti, 4 istek, arzu, 5 pişmanlık.

irmân-serây ایرمان سرای *F. a.* kervansaray.

irmegân ارمگان *F. a.* 1 mutluluk, baht açıklığı, 2 özel hoca/eğitici.

irs ارث *A. a.* 1 mirasa konma, 2 miras payı, 3 anadan babadan geçen özellik/nitelik.

¹**irsâ'** ارساء, **irsâ** ارسا *A. a.* (-i) yerinden oynamaz/yer değiştirmez duruma getirme.

²**irsâ'** ارضاء, **irsâ** ارضا *A. a.* (bir nesne) yerinden ayrılmama.

³**irsâ'** ارصاع *A. a.* uzun kesici bir aletle dürtme.

irsâd ارصاد *A. a.* gözetme, gözetleme.

irsâh ارساخ *A. a.* (-i) yerinden oynamaz duruma getirme, (-in) yerini sağlamlaştırma.

irsâl ارسال *A. a.* 1 (-i) gönderme, 2 gönderi, (bir yerden başka bir yere) gönderilen mal/eşya/para vb.**-irsâl etmek** göndermek.**-irsâl olunmak** gönderilmek.**-irsal-i lıhye** ارسال لحیه sakal bırakma/uzatma.**-irsâl-i mesel** ارسال مثل anlamı doğrulamak ve güçlendirmek için söz arasına bir atalar sözü koymak/katmak.

irsâlât ارسالات *A. ç. a.* gönderiler, gönderilen şeyler.

irsân ارصان *A. a.* sağlam ve dayanıklı hâle getirme, sağlamlaştırma, güçlendirme.

irsâs ارثاث *A. a.* (-i) eskitmek, (-i) yıpratmak.

irsen ارثاً *A. z.* miras yoluyla.

irsî ارثی *A. s.* miras yoluyla gelen, anadan babadan geçen (özellik).

irşâ' ارشاء, **irşâ** ارشا *A. a.* (birine) rüşvet verme.

irşâd ارشاد *A. a.* (-e) doğru yolu gösterme. -(-i) **irşâd etmek** (-e) doğru yolu göstermek, (-i) doğru yola kılavuzlamak.

irşâf ارشاف *A. a.* (suyu) sorarak, yudum yudum çekerek içme.

irşâk ارشاق *A. a.* (-e) gözünü dikerek/dik dik bakma.

irtâ' ارتاع *A. a.* (hayvanı) otlatma.

irtâb ارتاب *A. a.* (-i) yere dikip durdurma.

irtâc ارتاج *A. a.* 1 (birinin/konuşanın) sözünü kesme, (konuşan kimseye) söz söyletmeme, 2 (kapıyı) kapama, 3 (kıtlık) her yana yayılma, 4 (yağmur, kar) sürekli yağma.

irtâm ارتام *A. a.* (bir şeyi unutmamak için görüp hatırlamak amacıyla) parmağa iplik bağlama.

irtiâ' ارتعاء, **irtiâ** ارتعا *A. a.* (hayvan) otlama.

irtiâb ارتعاب *A. a.* korkma, korku.

irtiâc ارتعاج *A. a.* titreme.

irtiâd ارتعاد *A. a.* yıldırım çarpmış gibi acı içinde kıvranarak titreme.

irtiâf ارتعاف *A. a.* ilerleme, ileri geçme.

¹**irtiâs** ارتعاس *A. a.* aş. m. bk.

²**irtiâs** ارتعاص *A. a.* silkinme, sıçrama.

irtiâş ارتعاش *A. a.* titreme.

irtibâ' ارتباع *A. a.* bahar mevsiminde bir yerde oturma, bahar mevsimini bir yerde geçirme.

irtibâb ارتباب *A. a.* (bir çocuğu) ergenlik yaşına kadar besleme, güzel kokulu şeyler yapma/üretme.

irtibâh ارتباه *A. a.* yükseğe çıkma, ağma.

irtibâk ارتباق *A. a.* 1 karışık bir işe girişme/yaka kaptırma, bir çıkmaza sürüklenme, 2 (geyik, karaca vb.) tuzağa tutulma.

irtibâk ارتباك *A. a.* 1 çamura batma, (bir iş) karışma, içinden çıkılmaz duruma gelme, 2 (sözü) doğrudan söylemeyip dolambaçlı yollardan söyleme.

irtibâl ارتبال *A. a.* (malı) çoğaltma.

irtibâs ارتباث *A. a.* pek sıkışık ve karışık olma, kafası iyice karışma, ne yapacağını bilemez durumda kalma.

irtibât ارتباط *A. a.* bir şey ile başka bir şey arasındaki bağ, bağlanış, birbirine bağlı oluş/bulunuş.

¹**irticâ'** ارتجاء, **irticâ** ارتجا *A. a.* korkulu bir ruh hâliyle umma, korku içinde bekleme.

²**irticâ'** ارتجاع *A. a.* 1 geri dönme, 2 satılan şeyin parasıyla işe yarayacak bir şey alma.

irticâc ارتجاج *A. a.* heyecana kapılma, heyecanlanma, yürek çarpıntısına tutulma.

irticâl ارتجال *A. a.* (manzum sözü) düşünmeden, önceden hazırlamışçasına bir anda söyleme.

irticâlen ارتجالاً *A. z.* irtical suretiyle.

irticâlî ارتجالى *A. s.* düşünmeden, birden söylenen söz/şiir.

irticâliyyât ارتجاليات *A. ç. a.* hiç düşünmeden, bir çırpıda söyleniveren sözler/şiirler.

irticâm ارتجام *A. a.* (bir nesne) üst üste katlanma.

irticân ارتجان *A. a.* (birinin) işi bozulma, iş durumu kötüleşme.

irticâs ارتجاس *A. a.* (top ve gök gürlemesi gibi) bir şey patlayıp gürültüyle duyulma/yayılma/yansıma.

irticâz ارتجاز *A. a.* recez bahrinden şiir söyleme/yazma.

[1]**irtidâ'** ارتداء, **irtidâ** ارتدا *A. a.* (ile) örtünmek, (üzerine) bir şey örtmek.

[2]**irtidâ'** ارتداع *A. a.* yasak edilmiş şeylerden geri durma.

irtidâd ارتداد *A. a.* İslâm dininden çıkma.

irtidâf ارتداف *A. a.* (bir nesnenin/işin) ardına düşme, ardından gitme.

irtifâ' ارتفاع *A. a.* 1 yükselme, yukarı çıkma, ağma, 2 yükseklik, 3 *gökb.* güneşin/bir yıldızın ufka göre yüksekliği, 4 *gökb.* güneşin/bir yıldızın ufka göre yüksekliğini ölçme.

irtifâan ارتفاعاً *A. z.* yükseklik yönünden, yükseklikçe.

irtifâd ارتفاد *A. a.* (-i) kazanma, (-i) elde etme.

irtifâk ارتفاق *A. a.* (biri) kendi dirseğine/koltuğuna koyduğu yastığa dayanma.

irtifâs ارتفاص *A. a.* satılan şeylerin değerinin yükselmesi, her şeyin pahalı satılması.

irtiğâb ارتغاب *A. a.* (-i) gönülden, can atarak isteme.

irtihâl ارتحال *A. a.* dünyasını değiştirme, (öte âleme) göçme, ölme, ölüm.–**irtihâl etmek/eylemek** ölmek.

irtihân ارتهان *A. a.* (-i) rehin olarak alma.

irtihâs ارتخاص *A. a.* (malı) ucuz sayma.

irtihâş ارتحاش *A. a.* sıkıntı, üzüntü ve acı içinde bulunma.

irtihâz ارتحاض *A. a.* utanılacak duruma düşme, rezil kepaze olma.

irtikâ' ارتقاء, **irtikâ** ارتقا *A. a.* yükselme, yukarı çıkma, daha yüksek basamaklara erişme.

[1]**irtikâb** ارتقاب *A. a.* (birini) bekleme, yolunu gözleme.

[2]**irtikâb** ارتكاب *A. a.* 1 kötü/yasak/suç sayılan bir iş işleme, 2 rüşvet alma.–**irtikâb etmek** rüşvet almak.

irtikâk ارتكاك *A. a.* (girişken görünen ve güzel konuşan kimse) tartışma/ağız dalaşı sırasında pısırık ve söz söyleyemeyecek duruma düşme.

irtikâs ارتكاس *A. a.* 1 baş aşağı yuvarlanma, 2 bir olayla karşılaşma, 3 (kalabalık) birbirini itip kakma, itiş kakış olma.

irtikâş ارتقاش *A. a.* (savaş sırasında) asker birbirine girme/karmakarış olma.

[1]**irtikâz** ارتكاز *A. a.* 1 nabız/gibi atma/seğirme, 2 (-i) yere saplama, (-i) yerinden ayrılmaz duruma getirme, sabitleme, 3 ayaküstü durma, dikilme, 4 yaya dayanma.

[2]**irtikâz** ارتكاض *A. a.* 1 (çocuk) annesinin karnında hareket etme, 2 (su) çalkanıp durma, 3 üzülme, acı çekme, sıkıntılı duruma düşme

irtimâ' ارتماء, **irtimâ** ارتما *A. a.* (birbirine) ok atma, ok atışma.

irtimâz ارتماض *A. a.* 1 (-i) yerinden oynatıp sıçratma, 2 (bir kusur ve bozukluğun ileri derecede olmasından ötürü) işleyiş ve düzeni bozulma, 3 ne yapacağını bilemez duruma düşme, yerinde duramaz olma, 4 esirgeme.

irtisâ' ارتصاع *A. a.* 1 (iki şey) birbirine yapışma, 2 (dişler) sık olma, 3 (pirinç, buğday, mısır vb.) iki taş arasında ezip un ufak etme.

irtisâd ارتصاد *A. a.* (nesneleri) istif etme, birbiri üzerine düzgün biçimde yerleştirme.

irtisâm ارتسام *T. a.* resimli/damgalı olma. –**irtisâm bulmak** biçim kazanmak, biçime dökülmek.–**irtisam etmek** (bir şeyin hayali) (zihinde) belirmek/canlanmak.

irtisâs ارتساس *A. a.* (bir konu/iş) açığa çıkma/duyulma/yayılma.

irtişâ' ارتشاء, **irtişâ** ارتشا *A. a.* rüşvet alma.

irtişâf ارتشاف *A. a.* (bir sıvıyı) içe çekerek/emerek/yudum yudum içme.

irtişâh ارتشاح *A. a.* 1 sızma, terleme, 2 *tıp* (beden organlarından birindeki bir hastalık yüzünden biriken sıvı) sızıp akma.

irtitâc ارتتاج *A. a.* (söz söylerken) dil tutulma, kekelemeye başlama.

irtivâ' ارتواء, **irtivâ** ارتوا *A. a.* 1 suya kanma, 2 uzuvların eklem yerleri güçlenme, 3 (ip) bükülme.

irtivâh ارتواح *A. a.* (işi) nöbetle işleme.

irtiyâ' ارتياع *A. a.* ürkme, korkma.

irtiyâb ارتياب *A. a.* (-den) şüphelenme. –**irtiyâba düşmek** şüpheye düşmek/kapılmak.

irtiyâh ارتياح *A. a.* 1 esintiyle açılma, esen yelden etkilenip rahatlama, ferahlık duyma, 2 sevinç, neşe, iç açıklığı.

[1]**irtizâ'** ارتزاء, **irtizâ** ارتزا *A. a.* (bir nesne) (bir sebeple) zarar görme, eksilme.

[2]**irtizâ'** ارتضاء, **irtizâ** ارتضا *A. a.* beğenme, beğenip seçme.

[3]**irtizâ'** ارتضاع *A. a.* (çocuk) süt emme.

irtizâh ارتضاح *A. a.* 1 (birinden) özür dileme, 2 az miktarda bağış alma.

irtizâk ارتزاق *A. a.* rızık alma.

irvâ' ارواء, **irvâ** اروا *A. a.* (-i) sulama, (-i) suya kandırma.–**irvâ etmek** (-i) sulamak.

irza ارضه *A. a.* otu bol yer, çayırlık.

[1]**irzâ'** ارضاء, **irzâ** ارضا *A. a.* (-i) hoşnut etme, (-in) gönlünü yapma.–**irzâ etmek** (-i) hoşnut etmek.

[2]**irzâ'** ارضاع *A. a.* (bebeği) emzirme.

irzîz ارزيز *A. a.* 1 titreme, 2 dolu tanesi, 3 dik ses.

is'âd اسعاد *A. a.* 1 (-e) yardım etme, el uzatma, 2 (-i) mutlu etme, (-i) mutluluğa kavuşturma, 3 yardım.

is'âf اسعاف *A. a.* (birinin isteğini) yerine getirme, işini görme/bitirme.–**olunmak** (bir iş isteği) yerine getirilmek.

is'âr اثعار *A. a.* (çocuk) diş çıkarma.

[1]**isâ'** ايساء, **isâ** ايسا *A. a.* (birine) sabır tavsiye etme, sabırlı olmasını/davranmasını öğütleme.

[2]**isâ'** ايساع *A. a.* 1 (birini) zenginleştirme, (birinin) elini genişletme, varlıklı olmasını sağlama, 2 (-i) genişletme, (-in) geniş duruma gelmesini sağlama.

[3]**isâ'** ايصاء, **isâ** ايصا *A. a.* vasi atama.

isâbe اثابه *A. a.* yaptığı iyilikler, iyi iş ve eylemler için öte dünyada güzel karşılık verme, ödüllendirme.

isâbet اصابت *A. a.* 1 (hedefi) tutturma, 2 (bir yere/hedefe) doğru varma, doğru varıp erişme, 3 (bir yere/birine) varıp gelme, ulaşma, dokunma, 4 (birine) bir hastalık gelme/(bir kimse) bir (hastalığa) yakalanma.–**isâbet etmek/eylemek** 1) doğru gidip yerine varmak/hedefini bulmak, 2) (birine) (hastalık gelmek, (biri) bir hastalığa tutulmak/yakalanmak.

isâet اسائت *A. a.* 1 (birine) kötülük etme, 2 (birine) edepsizce davranma; *zıddı:* **ihsân**.–**isâet etmek** kötülük etmek.

isâf ايساف *A. a.* (-i) üzme, (-i) darıltma.

[1]**isâğa** اساغه *A. a.* (lokmayı) kolay yutma.

[2]**isâğa** اصاغه *A. a.* (erimiş madeni) kalıba dökme.–**isâğa edilmek** kalıba dökülmek

isâh ایساخ *A. a.* (-i) kirletme.

isâha اصاخه *A. a.* kulak tutup dinleme.

îsâl ایصال *A. a.* vardırma, eriştirme.–**îsâl eylemek** vardırmak.–**îsâl kılmak** eriştirmek.

isâle اساله *A. a.* (akıcı bir şeyi) akıtma.–**isâle-i dümûğ** اسالهٔ دموغ gözyaşı dökme.

îsâm ایثام *A. a.* (birini) günaha sokma, (birinin) günah işlemesine yol açma.

isâr اثار *A. a.* keçinin memesine asılan kese/torba.

[1]**i'sâr** اعثار *A. a.* 1 (birinin) sürçmesine/ayağının kaymasına yol açma, 2 bir adamın gözden düşmesini sağlamak için büyüklere yerici sözler söyleme, çekiştirme.

[2]**i'sâr** اعسار *A. a.* 1 güçlük, darlık; *zıddı:* **yesâr** یسار, 2 güçleştirme.

[3]**i'sâr** اعصار *A. a.* (zeytin, üzüm vb.) (suyunu çıkarmak için) baskı ile sıkma.

[1]**îsâr** ایثار *A. a.* (bir şeyi) esirgemeyip verme, cömertçesine saçma.–**îsâr etmek** (-i) esirgemeden vermek/saçmak.

[2]**îsâr** ایسار *A. a.* zenginleşme, servet sahibi olma.

[1]**isâre** اثاره *A. a.* tozutma, toz kaldırma.

[2]**isâre** اصاره *A. a.* 1 çadır ipi/kazığı, 2 çul, çuval, 3 zembil.

isâs اثاث *A. s.* 1 bereketli, çok, bol, 2 süslü.

isâse, esâse اساسه *A. a.* 1 (-e) göz ucuyla bakma, 2 (-i) sonradan görme, 3 zenginlik, 4 düzgünlük.

isâte اصاته *A. a.* seslenme, ses çıkarma.

isâve اثاوه *A. a.* çekiştirme, kovculuk, gammazlık.

isbâğ اسباغ *A. a.* eksik bırakmama, (bir işi) eksiksiz olarak yapma/yerine getirme.

isbâh اسباح *A. a.* (-i) (suda) yüzdürme.

isbâl اسبال *A. a.* (birisini) (bir yere) yollama, gönderme.

isbât اثبات *A. a.* 1 (delil/belge ile) (-in) gerçerliğini/doğruluğunu ortaya koyma/meydana çıkarma, 2 (bir şey) varlığını sürdürme, 3 (-i) gösterme, (-i) göz önüne koyma/serme.–**isbât etmek/eylemek** 1) (ile) (-in) doğruluğunu ortaya koymak/çıkarmak, 2) (-i) göstermek, (-i) göz önüne koymak/sermek.–**isbât-i vücûd etmek** (-in) varlığını göstermek, (-in) var olduğunu göz önüne koymak.

Îseviyy عیسوی**, Îseviyye** عیسویه *A. s.* Hz. İsa ve dini ile ilgili.

isfânâh اسفاناخ *A. a.* ıspanak.

isfâr اسفار *A. a.* 1 aydınlık, parlaklık, 2 gün doğuşu, şafağın söküşü, havanın ağarıp aydınlanması: *hengâm-i nüzûl-i kâfile-i isfâr* "gün doğuşu kafilesinin konuş vakti (=sabah)".

isfenc اسفنج *A. a.* sünger.

isfencî اسفنجی *A. s.* süngere benzer, süngerimsi (nesne).

isfend اسفند *A. a.* şarap.

isfîd اسفید *F. a.* beyaz, ak renkli (nesne).

isfîdâc اسفیداج *A. a.* üstübeç.

isfiyye, üsfiyye اثفیه *A. a.* sac ayak.

isğâr اثغار *A. a. bk.* **is'âr** اثعار.

ishâb اسهاب *A. a.* 1 çok konuşma, gevezelik etme, 2 (-e karşı) aşırı düşkünlük, açgözlülük, 3 (renk) değişme.

ishâd اسهاد *A. a.* (kadın) güçlükle doğurma.

ishâf اسحاف *A. a.* perdeyi indirme/ perdeyi indirerek ortalığı karanlık etme, (gece) karanlık koyu olma.

ishâl اسهال *A. a.* ishal, yürek sürme.

[1]**ishân** اثخان *A. a.* düşmanı tam anlamıyla bozguna uğratma.

[2]**ishân** اسخان *A. a.* (-i) ısıtma, (-i) sıcak/kızgın duruma getirme.

ishâr اسهار *A. a.* (birini) gece uyutmayıp uyanık tutma/dikkatli ve uyanık bulundurma.

ishât اسحات *A. a.* 1 haram kazanma, 2 (-i) tamamıyla giderme, kökünden koparma.

ishât اسخاط *A. a.* (birini) öfkelendirme, (birinin) tepesini attırma.

ishılânî اسحلانی *A. s.* uzun sakallı adam.

iskâ' اسقاء**, iskâ** اسقا *A. a.* (-i) sulamak, (-e) su vermek.–**iskâ etmek** (-i) sulamak.

iskâb اثقاب *A. a.* kömür/ateş yakma.

iskâl اثقال *A. a.* (-e) (hayvana) ağır yük yükleme.

iskân اسکان *A. a.* 1 (-i) (bir yerde) oturtma, (-i) (bir yere) yerleştirme, 2 (bir yeri) nüfusunu çoğaltarak şenlendirme, 3 (bir yerde) (toplu bir hâlde) oturma.–**iskân etmek** 1) (-i) (bir yere) yerleştirmek, 2) (bir yerde) (toplu bir hâlde) oturtmak.

iskâr اسکار *A. a.* (birini) (içki ile) sarhoş etme.–**iskâr eylemek** (içki ile) sarhoş etmek, içkiye alıştırmak.

[1]**iskât** اسقاط *A. a.* düşürme.–**iskât-ı cenîn** اسقاط جنین *F. a.* çocuk düşürme.

[2]**iskât** اسکات *A. a.* (-i) susturma, (-in) ağzını kapama.–**iskât eylemek** (-i) susturmak.

İskender اسکندر *A. a. tar.* Makedonyalı Filip'in oğlu ünlü cihangir.

iskerek اسکرك *F. a.* midede sıkışan gaz yüzünden istem dışı çıkan hıçkırık.

iskîl اسقیل *A. a.* yabani soğan.

iskîz اسکیز**, iskîze** اسکیزه *F. a.* 1 (hayvan) iki ayağını birden savurma, tekme atma, tepme, çifte, 2 (hayvan) sıçrayıp atılma, kıç atma.

islâ' اسلاء**, islâ** اسلا *A. a.* (bir kimseyi) kafasını meşgul eden düşünceyi unutturup üzüntü ve kaygıdan kurtarma/uzaklaştırma.

islâc اثلاج *A. a.* 1 (bulut/hava) kar yağdırma, 2 (hava) karlı olma, 3 kara tutulma.

islâk اسلاك *A. a.* 1 (-i) sıraya koyma, 2 (-i) yola getirme, 3 (-i) (bir) yola sokma, 4 (bir kimse) (bir) yola girme.

islâl اسلال *A. a.* 1 (kılıç, hançer vb.) kınından sıyırıp çıkarma, 2 (birinin) verem hastalığına tutulmasına yol açma.

İslâm اسلام *A. a.* 1 Hz. Peygamber'in getirdiği din, esenlik yolu, Müslümanlık, 2 Müslümanlığı kabul etme, 3 Müslüman, 4 Müslümanlar.

İslâmî اسلامی *A. s.* 1 İslâm dinine mensup, İslâm diniyle ilgili ve ilintili olan, 2 Müslümanlardan olan (kimse).

İslâmiyân اسلامیان *F. ç. a.* Müslümanlar.

İslâmiyyet اسلامیت *T. a.* İslâm, İslâm dini.

islâs اثلاث *A. a.* (-i) üçe bölme, (-i) üç bölük etme.

[1]**ism** اثم *A. a.* suç, günah.

[2]**ism** اسم *A. a.* (*T. k. dili:* **isim**) ad.–**ism-i a'zam** اسم اعظم Yaratıcı'nın en ulu adı, Allah.–**ism-i celâl** اسم جلال *öncekine bk.* **ism-i mensûb** اسم منسوب *dilb.* Arapça'da sonuna **iyy** olarak okunan **ye** ی getirilen kelime, nisbet adı.

ismâ' اسماع *A. a.* (-e) işittirme, (-e) duyurma.

İsmâiliyye اسماعیلیه *A. a. din* Şiiliğin bir kolu. [İmam Ca'fer-i Sâdık'ın büyük oğlu İsmail'i son imam saydıklarından bu adla anılmışlardır.]

ismid اثمد *F. a.* sürme.

ismirâr اسمرار *A. a.* esmerleşme, kara yağız olma.

isnâ aşer اثنی عشر *A. a.* on iki.

isnâ aşeriyye اثنی عشریه *A. a. din* on iki imama bağlı bir Şii kolu.

[1]**isnâ** اثناء**, isnâ** اثنا *A. a.* (-i) övme, (-e) övgü düzme, (-den) övgü ile söz etme.

[2]**isnâ'** اسناء**, isnâ** اسنا *A. a.* (-i) yükseltme, (-i) yukarı kaldırma, (bir yer) güneş görme, (bir yere) güneş ışığı vurma.

isnâd اسناد *A. a.* 1 (-i) biri ile ilgilendirme, (-in üzerine) atma, (biri hakkında) "Onundur/Onun işidir" vb. deme, 2 (haksız ve asılsız yere) (birine) suç

yükleme, iftira, 3 Hz. Peygamber'in hadislerini rivayet edenleri sırasıyla bildirme, 4 *dilb.* (Arapça'da) yüklem ile yüklenen (fail) arasında bulunan, Türkçe'de **-im, -m, -iz, -k** gibi kişi ekleriyle sağlanan ilgi.

isnâdât اسنادات *A. ç. a.* isnatlar, (birine) yüklenen şeyler/durumlar.

isnâdî اسنادى *A. a. dilb.* (Arapça'da) yüklem ile yüklenen arasındaki bağla ilgili, bu bağı ve ilişkiyi anlatan.

isnâdiyyât اسناديات *A. ç. a.* isnat değerinde olan, birinin üstüne atılan uydurma sözler.

[1]**isnân** اثنان *A. a.* (sayıca) iki.

[2]**isnân** اسنان *A. a.* 1 dişi çıkma, 2 yaşlanma.

isnevî اثنوى *A. a.* her pazartesi oruç tutan kimse.

isneyn اثنين *A. a.* 1 iki, 2 pazartesi: *yevmü'l-isneyn* "pazartesi günü".

isneyniyyet اثنينيت *A. a.* ikilik, iki olma durum ve niteliği. [Tasavvuf dili: kelimelerindendir.]

ispâh اسپاه *F. a.* asker; *bk.* **sipâh, sipeh**.

ispehbed, ispehbüd اسپهبد *F. a.* 1 ordu komutanı, başbuğ, 2 hükümdar.

ispenâh اسپناخ *F. a.* ıspanak.

ispenânc اسپنانج *F. a. yuk. m. bk.*

ispendân اسپندان *F. a.* hardal tanesi.

isper اسپر *F. a.* kalkan; *bk.* **siper**.

ispergam, isperağm اسپرغم *F. a.* 1 gül, reyhan, fesleğen vb. güzel kokulu çiçek, 2 yeşillik, yeşil ot.

isperlûs اسپرلوس *F. a.* konak, saray.

ispîd اسپيد *F. a.* beyaz; *bk.* **sefîd**.

isr اثر *A. a.* iz.

[1]**isrâ'** اسراء, **isrâ** اسرا *A. a.* 1 (-i) yürütme, 2 (-i) yollama, (-i) gönderme.–**isrâ eylemek** (-i) yollamak, (-i) göndermek.

[2]**isrâ'** اسراع *A. a.* (bir şeyi) hızlandırma, hızlı hâle getirme.

isrâf اسراف *A. a.* (-i) harcama, (-i) tüketme, (-i) elinden çıkarma.–**isrâf etmek** (-i) harcamak, (-i) tüketmek.

İsrâfîl اسرافيل *A. a.* Tanrı'ya en yakın dört melekten birinin adı, sûr'u üfleyecek olan melek.

İsrâil اسرائيل *A. a.* Yakup Peygamber'in adı.

isrâr اسرار *A. a.* (bildiğini) gizleme, söylememe.

istâc استاج *A. a.* masura.

istâde ايستاده *F. a.* ayakta/ayaküstü durmuş.

istâh استاخ *F. a.* yeni süren filiz, sürgün.

istâk استاك *F. a.* asma filizi/sürgünü.

istâr اسطار *A. a.* yazma, satır satır yazıya dökme.

[1]**istâre** استاره *A. a.* 1 perde, zar, 2 tırnak üzerindeki ince zar.

[2]**istâre** استاره *F. a.* yıldız; *bk.* **sitâre** ستاره.

istebrak استبرق *A. a.* 1 sırma ve kılabdanla işlenmiş bir cins değerli kumaş, 2 bu kumaştan yapılmış giysi.

istel استل *F. a.* su haznesi, bend, gölet.

istem استم *F. a.* sıkıntı, eziyet; *bk.* **sitem**.

istenbe استنبه *F. a.* 1 pek çirkin nesne, 2 iğrenç görünüşlü çehre, 3 uykuda basan ağırlık, 4 şeytan, 5 yiğit, bahadır.

istıgfâr استغفار *A. a.* "*Estağfirullâh*" diyerek Tanrı'dan suç ve günahlarının bağışlanmasını dileme.–**istıgfâr etmek** (Tanrı'dan) suç ve günahlarının bağışlanmasını dilemek.

istıglâl استغلال *A. a.* 1 ekin toplama/devşirme, 2 ev, dükkân gibi taşınmazların gelirlerinin borca karşılık terk edilmesi.

istıgnâ' استغناء, **istıgnâ** استغنا *A. a.* 1 var olanla yetinme, var olanı zenginlik sayarak başka bir şeye gerek duymama, ihtiyaçsızlık, 2 dönüp bakmama, yüz vermeme, naz.

istıgrâb استغراب *A. a.* (-i) garip bulma, şaşırma.

istıgrâk استغراق *A. a.* 1 suda boğulma, 2 suya dalma, su içine gömülme, 3 *tas.* dalmışlık; kişinin, çevresinde olup bitenlerden büsbütün habersiz olarak kendinden geçmiş olması hâli.

istıhbâb استحباب *A. a.* (bir şeyi) iyi sayma/bulma.

istıhbâben استحباباً *A. z.* iyi sayılarak.

istıhbâr استخبار *A. a.* (başkasından/başka bir kanaldan) duyma, haber alma.–**istıhbâr etmek** (bir haberi) duymak.–**istıhbâr olunmak** haber alınmak.

istıhbârât استخبارات *A. ç. a.* (alınan/elde edilen) haberler.

istıhdâm استخدام *A. a.* (bir hayvanı/bir kimseyi) (bir işte) kullanma, çalıştırma.–**istıhdâm etmek/eylemek** (-i) (bir işte) kullanmak.–**istıhdâm kılınmak** kullanılmak, çalıştırılmak.

istıhfâ' استخفاء *A. a.* (-i) gizleme.

istıhfâf استخفاف *A. a.* (-i) küçümseme, (-i) küçük görme, (-i) aşağı sayma.–**istıhfâf etmek** (-i) küçümsemek.

istıhfâz استحفاظ *A. a.* (-i) sakınma, (-i) koruma.

istıhkâk استحقاق *A. a.* 1 (-i) hak etme, (-e) hak kazanma, (-e) hakkı bulunma, 2 hak edilen para.

istıhkâm استحكام *A. a.* 1 sağlam ve dayanıklı olma, 2 *ask.* (düşmana karşı savunma amacıyla yapılan) siper; set, hendek, duvar vb.

istıhkâmât استحكامات *A. a. ask.* istihkâmlar, (büyük ve küçük) savunma yerleri.

istıhkâr استحقار *A. a.* (-i) değersiz ve küçük görme, (-i) küçümseme, (-e) değersiz gözüyle bakma.–**istıhkâr etmek/eylemek** (-i) horlamak, (-i) küçümsemek, (-i) küçük görmek.

istıhlâ استحلا *A. a.* bir nesnenin tatlı, güzel, hoşlanılır nitelikte olduğunu tadarak ve deneyerek değerlendirme ve belirtme: *i.-yı üns ü âhat etmek* "rahat ve huzurun lezzetini duya duya takdir etmek".

[1]**istıhlâb** استحلاب *A. a.* süt sağma.

[2]**istıhlâb** استخلاب *A. a.* tırmalama.

isıtıhlâbi استحلابي *A. a.* 1 badem içi ve kavun çekirdeği gibi şeylerden yapılan beyaz renkli şerbet, sübye, 2 bu şerbetin yapımında kullanılan şeyler, sübyelik.

istıhlâf استخلاف *A. a.* (birini) kendi yerine geçirme.

istıhlâl استحلال *A. a.* 1 (-e) helâl gözüyle bakma, (-i) helâl sayma, 2 bir kimseden helâllik dileme, 3 hukukça helâlleşme.

istıhlâs استخلاص *A. a.* (-i) elinden alma/kurtarma.–**istıhlâs etmek** (-i) kurtarmak.

istıhmâ' استحماء *A. a.* koruma isteme/dileme.

istıhmâl استحمال *A. a.* 1 (eşya) yüklenme/yükletilme, 2 (işi) başkasına yükleme.

istıhmâm استحمام *A. a.* (sıcak suyla) yıkanma.

istıhrâc استخراج *A. a.* (bir şeyden) (anlam vb. bir şey) çıkarma, (bir) (sonuca/gerçeğe) ulaşma: *i.-i ma'nâ/meâl.*–**istıhrâc etmek** (bir şeyden) (sonuç) çıkarmak. –**istıhrâc olunmak** (bir şeyden) (bir sonuç) çıkarılmak.

istıhrâcât استخراجات *A. ç. a. gökb.* yıldızların hareketlerinden ve konumlarından çıkarılan hükümler.

istıhsâd استحصاد *A. a.* (ekinin) biçilme vakti gelme.

istıhsâl استحصال *T. a.* (-i) elde etme, kazanma.–**istıhsâl edilmek** elde edilmek, kazanılmak.

[1]**istıhsân** استحسان *A. a.* beğenme, güzel bulma/görme.–**istıhsân etmek** beğenmek.

[2]**istıhsân** استحصان *A. a.* bir kaleye/korunaklı bir yere kapanıp savunma yapma.

istıhsânen استحساناً *A. z.* beğenilerek, güzel bulunarak.

istıhvâz استحواذ *A. a.* üstünlük, (-e) üstün gelme, (-i) alt etme.

istıhyâ' استحياء, **istıhyâ** استحيا *A. a.* 1 utanma, 2 *tıp* (-i) diriltme, (-i) hayata döndürme.–**istıhyâ etmek/eylemek** utanmak.

istıhzâr استحضار *A. a.* 1 (-i) yanına/huzuruna getirme, 2 (-i) hazırlama, 3 (-i) hatırlama.–**istıhzâr olunmak** hazırlanmak.

istıhzârât استحضارات *A. a.* hatırda tutulan bilgiler/şiirler vb.

istıkbâh استقباح *A. a.* (-i) çirkin görme, (-i) kaba sayma.

istıkbâl استقبال *A. a.* 1 gelecek zaman, 2 (-i) karşılama, (saygı göstermek/ululamak için) (gelmekte olan birinin) yoluna çıkma.–**istıkbâl etmek** karşılamak, 3 *dilb.* fiilin gelecek zaman kipi.

istıkbâlen استقبالاً *A. a.* 1 geleceğe göre, gelecek bakımından, 2 gelecek zamanda, ileride.

istıkbâli *T. s.* 1 gelecekle ilgili, 2 karşılamayla ilgili.

istıkdâm استقدام *A. a.* ön alma, önde bulunma, öncelikli olma, yürekli ve atılgan olma.

istıkfâ' استقفاء, **istıkfâ** استقفا *A. a.* değnekle bir kimsenin ensesine vurma.

istıkfâl استقفال *A. a.* (zengin bir kimse) parasını/değerli eşyasını kilit altında saklama, (harcama konusunda) son derecede cimrilik etme.

istıklâl استقلال *A. a.* 1 (birinin eşyasını) kapıp götürme, 2 (-i) az görme/az sayma/az bulma, azımsama, 3 mutlak güç/otorite, 4 kendi başına olma, kimseye bağlı olmama, yalnızlık, bağımsızlık, 5 güç, dayanıklılık, 6 direnç gösterme, kararlı davranma, azim, sebat.

istıklâli استقبالی *T. s.* 1 gelecekle ilgili, 2 karşılamayla ilgili.

istıkrâ' استقراء, **istıkrâ** استقرا *A. a.* (-in) ardına düşüp araştırma.

istıkrâen استقراءً *A. z.* bir cinsin fertlerinin çoğunda bulunan niteliği bütününe yükleme yoluyla/biçiminde.

istıkrâi استقرائی *A. s.* istıkrâ ile ilgili ve bağlantılı.

istıkrâr استقرار *A. a.* 1 (bir yere) yerleşme, (bir yerde) yerleşip kalma, 2 yerli yerinde bulunma, yerinden ayrılmama.

istıkrâz استقراض *A. a.* (-den) borç ve ödünç para alma, (-e) borçlanma.

istıkrâzât استقراضات *A. ç. a.* borçlanmalar.

istıksâ' استقصاء, **istıksâ** استقصا *A. a.* (-in) özüne varmaya / (-in) gerçek yüzünü anlamaya çalışma, (-i) derinden derine, inceden inceye araştırma.

istıksâm استقسام *A. a.* 1 (-i) bölüşme, 2 (-in) and vermesini isteme.

istıksâs استقصاص *A. a.* kısas isteme, (adam öldüren birinin) öldürülmesini isteme.

istıktâl استقتال *A. a.* ölümden korkmadan kendini tehlikeye atma, savaş yerinde ölümü düşünmeksizin düşman üzerine atılma.

istıktâr استقطار *A. a.* 1 (-i) damıtma, inbikten geçirme, 2 (-i) damla damla akıtma, damlatma.

istıkvâs استقواس *A. a.* eğrilme, kıvrılma, yay şeklini alma.

istıkzâ' استقضاء, **istıkzâ** استقضا *A. a.* (bir kimse) şahsı ile ilgili bir konuda görüş bildirmek/yargıda bulunmak için başka bir kişiye başvurma.

istıs'âb استصعاب *A. a.* (bir işi) güç görme/sayma, gözünde büyütme.

istısfâ' استصفاء *A. a.* (-in) özünü/katkısız ve katışıksız olanını alma.

istısğâr استصغار *A. a.* (bir işi/şeyi) küçük görme, önemsiz sayma, küçümseme.–**istısğâr etmek** küçük görmek, küçümsemek.

istıshâb استصحاب *A. a.* (birini/bir şeyi) yanına alma/yanında bulundurma.

istıslâh استصلاح *A. a.* 1 (birinin/bir nesnenin) iyiliğini isteme, 2 (bir nesneyi) iyi görme/bulma.

istısvâb استصواب *A. a.* (bir şeyi) doğru görme/bulma.

istısvâben استصواباً *A. z.* (bir şey) doğru görülmek suretiyle.

istısvâb-kerde استصواب کرده *F. s.* doğru ve yerinde görülmüş/sayılmış.

istıt'âm استطعام *A. a.* yemek/yiyecek isteme, karnını doyurma isteğinde bulunma.

istıtbâb استطباب *A. a.* hastalığına çare/deva arama.

istıtlâ' استطلاع *A. a.* (-i) bilme, (-i) öğrenme, (-den) haberli olma.

istıtlâât استطلاعات *A. ç. a.* öğrenilen şeyler, haberli olunan durumlar.

istıtrâb استطراب *A. a.* eğlence arama, hoşlanma ve keyif alma peşinde olma.

istıtrâd استطراد *A. a.* 1 asıl konu ile ilgili olmayıp ilgi ve ilişkilendirme yolu ile söz arasına sokulan parça, saplama, 2 bu şekilde yapılan iş.

istıtrâden استطراداً *A. z.* saplama yolu ile.

istıtrâdi استطرادی *A. s.* saplama yolu ile yazılan/söylenen (söz/yazı).

istıtrâf استطراف *A. a.* (-i) az bulunur yerine tutma, (-i) eşi görülmedik sayma.

istıtrâk استطراق *A. a.* (ufak taşlarla) fala baktırmak isteme.

istız'âf استضعاف *A. a.* güçsüz görme/sayma.

istızhâr استظهار *A. a.* 1 (-e) dayanma, arka verme, güvenme, 2 (-i) güven altına alma, (-in) güvenliğini sağlama.

istızlâl استضلال *A. a.* (-in) yoldan çıkmasını isteme, (-i) yoldan çıkarmaya çalışma, (-i) ayartma.

istızlâl استظلال *A. a.* 1 gölgede oturma, gölgelenme, 2 (-e) sığınma, (-in) korunması altında bulunmak isteme.

istiâb استیعاب *A. a.* 1 (-e) sığma, (bir şey/kap) (bir şeyin) tümünü (içine) alma, 2 (bir şey) (bir şeyin içini) tamamen doldurma, 3 kaplama, kapsama.–**istiâb etmek** 1) (-i) (içine) almak, 2) (bir şey) (bir şeyin içini) tamamen doldurmak/kaplamak.

istiâde استعاده *A. a.* (-den) (aldığı şeyi) geri vermesini isteme.

istiâne استعانه *A. a.* yardım isteme.–**istiâne etmek** yardım istemek.

istiânet استعانت *A. a. yuk. m. bk.*

istiârât استعارات *A. a.* istiareler.

istiâre استعاره *A. a.* 1 (-i) eğreti olarak alma, 2 eğreti olarak verilen şeyi geri isteme, 3 *ed.* eğretileme, bir benzetmenin benzetilenini benzeyen yerine kullanma; örnek olarak, "dudak" ile "kiraz" arasında kurulan benzerlikte benzetilen olan "kiraz" "dudak" yerine kullanıldığında eğretileme yapılmış olur.

istiâza استعاضه *A. a.* bedel isteme.–**istiâza etmek** bedel istemek.

istiâze استعاذه *A. a.* (Yüce Tanrı'nın yardımına) sığınma.

istib'âd استبعاد *A. a.* (-i) uzak görme/sayma.–**istib'âd olunmak** (bir şey) uzak görülmek/sayılmak.

isti'bâd استعباد *A. a.* (birini) kul edinme.

istibâha استباحه *A. a.* 1 (-i) dince sakıncasız ve helâl sayma, 2 (bir topluluğu) olduğu gibi yok etme.

istibâk استباق *A. a.* yarışma, (birbirini) geçmeye çalışma.

istibâne استبانه *A. a.* (bir nesne) belli/görülür olma.

istibâr استبار *A. a.* (-i) yoklama, (-i) gözden geçirme, (-e) göz gezdirme.

isti'bâr استعبار *A. a.* 1 rüya yorumlatma, 2 hüzün ve tasa sebebiyle gözyaşı akma.

istibdâ' استبداع *A. a.* 1 (bir şeyi) eşsiz benzersiz sayma, 2 *huk.* (kârı tamamen

alanın olmak üzere) (birinden) sermaye alma.

istibdâd استبداد *A. a.* 1 kendi başına olma, (kimseye) bağlı bulunmama, 2 (bir yeri) (hiçbir kural ve kanuna uymaksızın) kendi başına/keyfince yönetme, 3 dediğim dedik olma, kendi bildiğinden şaşmama.

istibdâl استبدال *A. a.* 1 (-i) değiştirme, (yerine) başkasını alma/koyma, 2 *ask.* süresi dolmuş askeri terhis edip yerine yenilerini alma.

istibğâ استبغا *A. a.* bir kimseden kendi için bir nesne istemesini isteme.

istibğâ' استبغاء *A. a.* yardım isteme.

istibhâc استبهاج *A. a.* sevinme, sevinç duyma, yüzü gülme.

istibhâr استبحار *A. a.* ulu bir deniz gibi geniş olma.

istibkâ' استبقاء, **istibkâ** استبقا *A. a.* (bir şeyin) değişmemesini/kalıcı olmasını isteme.

istibrâ' استبراء, **istibrâ** استبرا *A. a.* 1 (su döktükten sonra) tenasül organını temizleme, 2 *huk.* (nikâhla alınan bir dulun veya bekâreti olmayan kadının hamile olup olmadığını anlamak için) bir âdet görme dönemine kadar birleşmekten kaçınma.

istibsâr استبصار *A. a.* 1 açık ve görülür olma, 2 (-i) açık ve görülür kılma, açıkça ortaya koyma/serme, (bir durumu açıklığa kavuşturmak/bir işin iç yüzünü anlamak için) düşünme, kafa yorma.

istibsâs استبثاث *A. a.* (bir haberin) soruşturulmasını ve açıklanmasını isteme, iç yüzünü/doğruluk derecesini anlamaya çalışma.

istibşâr استبشار *A. a.* (bir haberi alıp) sevinme.–**istibşâr etmek** (aldığı bir habere) sevinmek.

istibtâ' استبطاء, **istibtâ** استبطا *A. a.* ağır davranma, yavaş hareket etme, gecikme.

istibtân استبطان *A. a.* (her şeyin içyüzünü) kavrama.

istibvâr استبوار *A. a.* 1 kızma, öfkelenme, küplere binme, 2 bağıra çağıra ağlama.

istîc استيج *A. a. bk.* **istâc.**

isti'câb استعجاب *A. a.* (-i) garip görme, şaşma, şaşırma.

isticâb استيجاب *A. a.* (-i) gerekli bulma, (-i) haklı sayma.

isticâbe استجابه *A. a.* (dua) (Tanrı katında) kabul olunma.

isticâbet استجابت *yuk. m. bk.*

isticâde استجاده *A. a.* 1 (bir nesne) iyi olma, 2 (iyi nesne) isteme, 3 (birinden) yardım ve iyilik isteme, bağış dileme, 4 (birinden) iyi at isteme.

isti'câl استعجال *A. a.* 1 (-in) tez elden olup bitmesini isteme, 2 acele etme.–**isti'câl etmek** tez davranmak.

isticâl استيجال *A. a.* (-in) sonraya bırakılmasını isteme.

isticâr استيجار *A. a.* (bir yeri) ücretle tutma.

isticâre استجاره *A. a.* sığınma, korunma isteme.

isticâze استجازه *A. a.* 1 izin isteme, 2 ödül/bağış isteme.

isticbâr استجبار *A. a.* (-e) güç uygulama, (-i) zorlama.

istichâl استجهال *A. a.* (birini) cahil sayma.

isticlâb استجلاب *A. a.* (kendine) yöneltme/çekme.–**isticlâb etmek** (kendine) çekmek/yöneltmek.

isticvâb استجواب *A. a.* (birini) söyletme, (birine) soru sorup cevap alma.

istid'â استدعا *A. a.* 1 (yalvararak) isteme, dileme, 2 (resmi bir yerden) (bir hak/izin vb.) isteme, 3 (böyle bir istek için yazılmış) yazı.

istidâ' استداء, **istidâ** استدا *A. a.* (birine) el uzatma.

istidâ' استيداع *A. a.* bir kimsenin yanına korunması/saklaması için bir şey bırakma.

istidâd استداد *A. a.* 1 doğrulma, düz duruma gelme, 2 alışma, yatkınlık kazanma, doğru ve iş görür duruma gelme: *i.-i yed* "el alışma".

isti'dâd استعداد *A. a.* 1 bir işin olmasına/gerçekleşmesine karşı hazırlık yapıp donanmış olarak bekleme, 2 beceri, beceriklilik, (-i) almaya/(bir niteliği) kazanmaya doğuştan eğilimli bulunma, 3 yatkınlık.

istidâme استدامه *A. a.* (bir şeyin/bir hâlin) sürmesini dileme.

istidâne استدانه *A. a.* ödünç alma.

istidâre استداره *A. a.* 1 dönme, dolaşma, 2 (bir şey) daire şeklini alma/kazanma.

–**istidâre-i kamer** استدارهٔ قمر ayın dolunay şekline girmesi.

istidbâr استدبار *A. a.* (birisinden) yüz döndürme, (ile) ilgisini kesme, (birine) arka çevirme.

istidlâl استدلال *A. a.* delil getirme, (bir şeyden) delile/delillere dayanarak (sonuç) çıkarma/elde etme.–**istidlâl etmek** delil ile (… sonucuna) varmak/(-den … sonucunu) çıkarmak.–**istidlâl olunmak** delil/deliller ile (bir sonuç) elde edilmek.

istidlâlât استدلالات *A. ç. a.* (birtakım) deliller gösterilerek/delillere dayanılarak ileri sürülen hükümler.

istidlâlen استدلالاً *A. a.* (bir) delile dayanarak.

istidrâc استدراج *A. a.* 1 (bir durum/iş) derece derece ilerleme, yavaş yavaş gelişme gösterme, adım adım ilerleme, 2 baht açıklığı, mutluluk, ikbal.

istidrâk استدراك *A. a.* 1 (bir şeye) yetişme, erişme, 2 (bir şeyi) anlama, (bir şeyin) anlamına ulaşma.

istif'âl استفعال *A. a. dilb.* Arapça'da istek bildiren fiillerin kalıbı.

isti'fâ' استعفاء, **isti'fâ** استعفا *A. a.* 1 bağışlanma dileme, 2 (bulunduğu işten/memuriyetten) çekilmek isteme, 3 işi/memuriyeti bırakma.–**isti'fâ etmek** (işi) bırakmak, (memuriyetten) çekilmek.

istifâ استيفا *A. a.* (bir nesneyi) olduğu kadarıyla/doyasıya alma.

istifâ' استيفاء, **istifâ** استيفا *A. a.* 1 kanma, tam olarak/doyasıya alma: *i.-yı etâyib-i lezzât etmek* "lezzetlerin en iyilerini doyasıya almak, en iyi tatları doya doya tatmak"; *i.-yı hazz-ı evfer olunmak* "bol bol ve doyasıya zevk alınmak", 2 (-den) doya doya yararlanma.–**istifâ olunmak** tam olarak alınmak.

istifâde استفاده *A. a.* yararlanma, kazanç sağlama.–**istifâde etmek** yararlanmak.–**istifâde olunmak** yararlanılmak.

isti'fâf استعفاف *A. a.* dince yasaklanmış, toplumca benimsenmiş ahlâk değerleri açısından edep dışı sayılan davranışlardan uzak durma/çekinme.

istifâza استفاضه *A. a.* (bir şeyden) yararlanma, yarar elde etme/sağlama–**istifâza etmek/eylemek** yarar sağlamak.

istifhâm استفهام *A. a.* 1 (-i) (soru ile) anlamak isteme, 2 anlamak için söylenen söz, soru, 3 *dilb.* soru eki/edatı; Arapça'da أ **e** ve هل **hel**, Türkçe'de **mi** gibi.

istifhâmât استفهامات *A. a.* (soru sorma yoluyla) anlamak isteyişler.

istifhâmi استفهامی *A. a.* soruluk, soru ile ilgili.

istifrâğ استفراغ *A. a.* kusma.–**istifrâğ etmek** kusmak.

istifrâş استفراش *T. a.* (bir cariyeyi) yatağına alma, odalık yapma.–**istifrâş etmek** (bir cariyeyi) yatağına almak.

istifsâd استفساد *A. a.* (bir işin/durumun) bozulmasını isteme.

istifsâr استفسار *A. a.* (-i) sorma.–**istifsâr etmek** (-i) sormak.

istiftâ' استفتاء, **istiftâ** استفتا *A. a.* fetva isteme.–**istiftâ eylemek** fetva istemek.

istiftâh استفتاح *A. a.* 1 başlama, 2 (*T. k. dili:* **siftah**) (alışverişte) ilk satış.

istifzâl استفضال *A. a.* (-i) artırma.

istiğâse استغاثه *A. a.* yardım isteme, yüksek sesle bağırarak yardıma çağırma.

istihâb استيهاب *A. a.* (birinden) hediye isteme.

istihâl استيهال *A. a.* (bir konuda) hakkı, yatkınlığı, yetkinliği ve yeterliği olma/bulunma.

istihâle استحاله *A. a.* imkânsızlık, olmama, bulunmama.

istihâne استهانه *A. a.* (-i) hor görme.

istihâr استيخار *A. a.* geride bulunma, geride kalma, geri bırakılma; *zıddı:* **istıkdâm** استقدام.

istihâre استخاره *A. a.* (bir şeyin hayırlı olup olmadığını öğrenmek niyetiyle) (şartlarını yerine getirerek) rüyaya yatma.

istihâse استحاثه *T. a.* 1 toprağı kazıp/karıştırıp içinde bir şey arama, 2 fosil.

istihcân استهجان *A. a.* (-i) çirkin görme/sayma.

istihdâ' استهداء, **istihdâ** استهدا *A. a.* hidayet isteme, doğru yola yönlendirilmeyi isteme/dileme.

istihdâf استهداف *A. a.* hedef olma, hedef durumuna gelme, hedef gibi dikilip durma, hedef durumunda bulunma.

istihlâk استهلاك *A. a.* (-i) tüketme.–**istihlâk olunmak** (bir şey) tüketilmek.

istihlâl استهلال *A. a.* (ay) hilâl biçiminde görünme: *berâat-i istihlâl ed.* bir kitabın başlangıcında içindekileri gösterecek yolda sözler söyleme.

istihmâm استهمام *A. a.* içinde bulunduğu toplumla/toplulukla ilgili işler için sıkıntıya uğrama/katlanma.

istihşâş استهشاش *A. a.* eğlenme, çalıp oynama, cümbüş etme.

istihvâ' استهواء, **istihvâ** استهوا *A. a.* 1 (birinin) aklını çelme, (birini) sarhoş etme, (birinin) başını döndürüp eğilim ve isteklerini hoş gösterme, 2 şaşırıp kalma, aklı alınma, (nefis) kötü istekler ardında koşmayı hoş görme.

istihzâ' استهزاء, **istihzâ** استهزا *A. a.* (-i) alaya alma, (ile) eğlenme, kesinti, maskaralık; *eşanl.* **meze, renk.**–**istihzâ etmek** (ile) eğlenmek, alay etmek; söz atarak, gülerek, başkalarının gülmelerine de yol açarak takılmak, eğlenmek, mezelemek.

istikâ' استقاء, **istikâ** استقا *A. a.* zorla kusma, kendini kusmaya zorlama.

istikâ' استيقاع *A. a.* (-in) olmasını bekleme/gözleme, (bir şey) olacak diye endişeye düşme.

isti'kâb استعقاب *A. a.* (birinin) eksiğini, kötü yanını araştırma.

istikâd استيقاد *A. a.* (-i) tutuşturup yakma, ateşi tutuşturma.

isti'kâf استعكاف *A. a.* (bir yere) kapanma, (bir yere) kapanıp sığınmak isteme.

istikâf استيكاف *A. a.* (sıvıyı) damla damla akıtma, damlatma.

istikâmet استقامت *A. a.* 1 doğruluk, 2 doğru davranış, (işte/alışverişte) doğruluk, 3 (bir işin/şeyin) gidiş/uzanış yönü.

[1]**istikân** استكان, **istikânet** استكانت, **istikâne** استكانه *A. a.* kendini küçük görme, alçak gönüllü olma/davranma.

[2]**istikân** استيقان *A. a.* (bir şeyi) kesin olarak bilme, (bir hususta) kesin bilgisi bulunma.

istikâre استكاره *A. a.* sırtına yük vurup taşıma/hızla yürüme.

istikâz استيقاظ *A. a.* uykudan uyanma.

istikbâr استكبار *A. a.* 1 (-i) büyük bulma, büyütme, (-e) çok önem verme, 2 büyüklenme, kendini büyük görme, kendini satma.

istikfâ' استكفاء, **istikfâ** استكفا *A. a.* aza kanaat etme, elindekini yeter bulma/görme, elindekiyle geçinmek isteme.

istikfâf استكفاف *A. a.* az şeyle yetinme, az şeye razı olma.

istikmâl استكمال *A. a.* 1 (-in) eksiğini/eksiklerini giderme, (gerekli işleri yaparak) (-i) eksiksiz hâle getirme, tamamlama, bitirme, olgunlaştırma, 2 eksiksiz ve bütün duruma gelme/erişme, eksiği olmama/bulunmama, tam ve kusursuz olma.

istiknâh استكناه *A. a.* (-in) içyüzünü araştırma, (-in) gerçek yüzünü öğrenmeye çalışma.

istiknân استكنان *A. a.* gizlenme, saklanma.

istikrâ' استكراء, **istikrâ** استكرا *A. a.* (-i) kiralama, (-i) kira ile tutma.–**istikrâ etmek** (-i) kiralamak.

istikrâh استكراه *A. a.* (-den) iğrenme, (-den) tiksinme.–**istikrâh etmek** (-den) tiksinmek.

istikrâm استكرام *A. a.* 1 (birinden) iyilik, yardım isteme/bekleme, 2 (birini) iyilikçi/yardımsever/cömert bulma/sayma.

istikrâr استكرار *A. a.* yinelenme.

istiksâr استكثار *A. a.* (-i) çok görme, (-i) çoğumsama.–**istiksâr olunmak** çok görülmek.

istikşâf استكشاف *A. a.* (bir şeyin ne/nasıl/nice olduğunu) anlamaya çalışma.–**istikşâf eylemek** (bir şeyin neliğini ve niteliğini) anlamaya çalışmak.

istiktâb استكتاب *A. a.* 1 (iki satır yazdırarak) birinin yazısından örnek alma, 2 (bir yazıyı) söyleyerek yazdırma.

isti'lâ' استعلاء, **isti'lâ** استعلا *A. a.* 1 yükselme, yukarı çıkma, 2 yüksek yere/yerlere ulaşma, üstün derece kazanma.

istilâ' استيلاء, **istilâ** استيلا *A. a.* 1 (bir yeri) ele geçirme, hükmü altına alma, 2 (bir yeri) kaplama.–**istilâ etmek/eylemek** 1) (-i) ele geçirmek, 2) (-i) kaplamak.

istilâb استلاب *A. a.* (-i) kapıp alma.

istilâc استلاج *A. a.* sıvı içeceklerden çok içme, çok sıvı tüketme.

istilâl استلال *A. a.* (kılıç, hançer vb.) sıyırıp çıkarma.

istilâm استلام *A. a.* Hacer-i Esved'e el sürme/öpme.

istilâm استلام *A. a.* (-i) öpme, (-e) el sürme. [Kâbe'de bulunan hacer-i esvedi ziyaret sırasında yapılır.]

isti'lâm استعلام *A. a.* bilgi isteme.

istilâne استلانه *A. a.* (birini/bir nesneyi) yumuşak bulma.

istilcâc استلجاج *A. a.* (bir kimse) kendi denetiminde bulunan, kendisinin söz sahibi olduğu konuda düşmanca direnme.

istilhâk استلحاق *A. a.* "Falanca, oğlumdur" diyerek açıklama yapma/iddiada bulunma.

istilkâ' استلقاء, **istilkâ** استلقا *A. a.* arkaüstü yatma.

istilzâm استلزام *A. a.* olağan bir sonuç ve gereklik olarak ortaya çıkma.–**istilzâm etmek** olağan/beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmak.–**istilzâm ettirmek** gerektirmek, gerekli kılmak.

istilzâz استلذاذ *A. a.* hoşa gitme, (-den) tat alma, (-i) lezzetli bulma.

istim استيم *F. a.* yara, pislik, irin.

istimâ' استماع *A. a.* 1 dinleme, kulak verme, 2 işitme, duyma.–**istimâ' etmek/eylemek** 1) dinlemek, kulak vermek, 2) işitmek, duymak.

istimâha استماحه *A. a.* (bir kimsenin) yardımda bulunmasını isteme/(bir kimseye) yardım etmesi için yalvarma.

isti'mâl استعمال *A. a.* (-i) kullanma.–**isti'mâl eylemek** (-i) kullanmak.–**isti'mâl olunmak** kullanılmak.

isti'mâlât استعمالات *A. ç. a.* kullanımlar, kullanışlar.

istimâlet استمالت *A. a.* 1 gönül alma, gönlünü kazanma, 2 avutma, kaybını,

acı ve sızısını dindirme, üzüntüsünü gidermeye çalışma.–**istimâlet vermek** (birinin) gönlünü kazanmak.

isti'mâm استعمام *A. a.* (başa) sarık sarınma, sarık giyme.

istîmân استيمان *A. a.* 1 aman dileme, bağışlanmayı isteme, 2 canının bağışlanmasını isteyerek teslim olma.

isti'mâr استعمار *A. a.* (bir yerin) şen, bakımlı ve bayındır olmasını isteme.

istimdâd استمداد *A. a.* yardım isteme.–**istimdâd etmek** yardım istemek.

istimhâl استمهال *A. a.* ... için zaman isteme.–**istimhâl etmek** ... için zaman istemek.

istimlâ' استملاء *A. a.* (yazıya dökülmek istenen sözü) söyleyip yazdırma.

istimlâk استملاك *T. a.* 1 (bir yeri) ele geçirme, zorla alarak mülk edinme, 2 (bir yeri) bedelini ödeyerek kamunun malı yapma, kamulaştırma.–**istimlâk etmek** (bir yeri/mülkü) kamulaştırmak.–**istimlâk eylemek** (bir yeri) ele geçirmek.

istimlâl استملال *A. a.* canı sıkılma, usanma.

istimrâr استمرار *A. a.* süreklilik, uzun uzadı sürme, sürüp gitme.

istimrâri استمراری *A. s.* sürüp gitme, bir düziye uzayıp gitmekle ilgili.

istimsâk استمساك *A. a.* kendini tutma.–**istimsâk etmek** kendini tutmak.

istimtâ' استمتاع *A. a.* (-den) yarar sağlama, (-den) kazanç elde etme.

istimtâr استمطار *A. a.* yağmur duasına çıkma.

istimzâc استمزاج *A. a.* (birinin) görüş ve düşüncesini öğrenmeye çalışma, yoklama, nabzını tutma.–**istimzâc etmek** (birinin) ne düşündüğünü/görüşünün ne olduğunu öğrenmeye çalışmak.

istinâa استناعه *A. a.* yürümekte başkasını geçme.

istinâbe استنابه *A. a.* (birinin) tövbe etmesini isteme, (birine) tövbe etmesini teklif etme.

istinâd استناد *A. a.* 1 (-e) dayanma, 2 *mec.* (-e) güvenme.–**istinâd etmek** (-e) dayanmak.

istinâden استنادا *A. z.* güvenerek.

istinâdgâh استنادگاه *F. a.* dayanma yeri, dayanılan yer, dayanak.

istinâdgeh استنادگه *F. a. yuk. m. bk.*

istînâf استيناف *A. a.* 1 yeniden başlama, yeniden görülme, 2 *huk.* bir alt mahkeme kararının bozulmasını istemek üzere üst mahkemeye başvurma.

istînâfen استينافا *A. z.* yeniden başlama/görülme yoluyla.

istinâme استنامه *A. a.* uyur gibi yapma/uyur gibi görünme.

istinân استنان *A. a.* dişi temizleme, diş temizliği.

istinâre استناره *A. a.* 1 (ile) aydınlanmak isteme, 2 aydınlanma.–**istinâre etmek** (ile) aydınlanmak.

istînâs استيناس *A. a.* alışma, ürkeklikten kurtulma.

istinâsa استناصه *A. a.* (birini) yanına katıp birlikte götürme.

istinbâ' استنباء, **istinbâ** استنبا *A. a.* (birinden) haber sorma, (bir konunun/durumun) bildirilmesini isteme.

istinbât استنباط *A. a.* (-den) anlam/yargı çıkarma.–**istinbât etmek** (-den) anlam/yargı çıkarmak.–**istinbât olunmak** (-den) anlam/yargı çıkarılmak.

istincâ' استنجاء, **istincâ** استنجا *A. a.* büyük abdestten sonra temizlenme.

istinfâd استنفاد *A. a.* (-i) tüketme, (-den) bıkkınlık gelme.

istinfâk استنفاق *A. a.* 1 (malı) harcayıp tüketme, 2 kazanç elde etme.

istinfâr استنفار *A. a.* ürkme, ürküp kaçma.–**istinfâr etmek** ürküp kaçmak.

istinhâc استنهاج *A. a.* (birinin) yoluna uyma.

istinkâf استنكاف *A. a.* (-den) yüz çevirme, (-den) çekilme, (-den) vazgeçme.–**istinkâf eylemek** (-den) vazgeçmek.

istinkâh استنكاح *A. a.* (bir kadınla) nikâhlanma, (erkek) nikâhlanarak bir kadın alma.–**istinkâh etmek** (bir kadınla) nikâhlanmak.

istinkâs استنقاص *A. a.* (bir şeyin fiyatını) düşürmek isteme/düşürmeye çalışma.

istinsâ' استنساء, **istinsâ** استنسا *A. a.* borcunu ödemek için zaman isteme, (-i) veresiye isteme.

istinsâb استنساب *A. a.* yakınlığı, ilişki ve bağlantıyı bildirip açıklama/soyca bağ iddiasında bulunma.

istinsâf استنصاف *A. a.* hakkını tamamen alma.

[1]istinsâh استنساخ *A. a.* (bir kitabın) kopyasını çıkarma.–**istinsâh etmek** (bir kitabın) kopyasını çıkarmak.–**istinsâh olunmak** (bir kitabın) kopyası çıkarılmak.

[2]istinsâh استنصاح *A. a.* öğüt isteme/alma.–**istinsâh etmek** öğüt istemek/almak.

[1]istinsâr استنثار *A. a.* 1 serpme, püskürtme, 2 buruna su/ilaçlı sıvı çekip temizleme.

[2]istinsâr استنصار *A. a.* yardım isteme.

istinşâ' استنشاء, **istinşâ** استنشا *A. a.* 1 olan biten üzerine araştırma/soruşturma yapma, ne olup ne bittiğini anlamaya/öğrenmeye çalışma, 2 güzel koku koklama.

istinşâd استنشاد *A. a.* (birinin) şiir okumasını isteme.

istinşâk استنشاق *A. a.* burna su çekme.–**istinşâk etmek** 1) burna su çekmek, 2) koklamak.

istintâc استنتاج *A. a.* (-den) sonuç çıkarma.–**istintâc etmek** (-den) sonuç çıkarmak.–**istintâc edilmek** (-den) sonuç çıkarılmak.

istintâk استنطاق *A. a.* (-i) sorgulama, (-i) soru sorarak söyletmek isteme.

istintâkât استنطاقات *A. a.* soruşturmalar; *bk.* **istintâk.**

istinzâl استنزال *A. a.* (-i) indirme.

istîrâ' استيراء, **istîrâ** استيرا *A. a.* çakmak taşından ateş çıkarma, iki ağaç parçasını birbirine sürterek tutuşturma.

istirâbe استرابه *A. a.* (yanlış yorumlanabilecek bir tutum ve davranışını görerek) (biri hakkında) şüpheye düşme/kapılma.

istirâhat استراحت *A. a.* dinlenme.–**istirâhat etmek** dinlenmek.

istirâk استراق *A. a.* çalma, hırsızlık etme.–**istirâk etmek** çalmak, hırsızlık etmek.

isti'râk استعراق *A. a.* terlemek için yatma, terlemek isteme.

istirbâh استرباح *A. a.* (parayı) faize yatırma, (kazanç sağlamak) için işletme.

istircâ' استرجاء, **istircâ** استرجا *T. a.* yalvarma.–**istircâ etmek** yalvarmak.

istircâ' استرجاع *T. a.* bir ölüm karşısında *İnnâ li'llâhi ve innâ ileyhi râciûn* yani: "Biz Allah'ın yarattığı kullarız, ondan geldik, yine ona döneceğiz." deme. [Ölümün dayanılmaz acısı karşısında Hakk'ın buyruğuna boyun eğmekten başka yapacak bir şey bulunmadığını, her canlının bu dönüş çağrısına uyacağını bildirerek ölenin yakınlarını avutmak için söylenir.]

istirdâd استرداد *A. a.* geri alma.–**istirdâd etmek** geri almak.

istirfâd استرفاد *A. a.* (birinden) yardım isteme.

istirfâh استرفاه *A. a.* 1 bolluk ve rahatlık isteme, 2 bolluk içinde yaşama.

istirhâ' استرخاء, **istirhâ** استرخا *A. a.* (insan bedenindeki adale, deri vb.) gevşeme, sölpük hâle gelme.

istirhâb استرهاب *A. a.* (birini) korkutma.

istirhâm استرحام *A. a.* yalvarma, (yalvararak) isteme.–**istirhâm eylemek** (yalvararak) istemek.

istirhâmât استرحامات *A. ç. a.* yalvarmalar, (yalvararak) istemeler; *bk.* **istirhâm**.

istirhân استرهان *A. a.* (-i) rehin alma/tutma.

istirhâs استرخاص *A. a.* (-i) ucuz sayma/bulma/görme.

istirkâb استرقاب *T. a.* (-i) kıskanma, (-i) çekememe, (-i) (kendine) rakip görme.–**istirkâb etmek** (-i) kıskanmak.

istirkâb استركاب *A. a.* toplanma, birikme.

istirkâk استرقاق *A. a.* 1 (-i) kul edinme, 2 (-e) kölelik etme.

istirsâl استرسال *A. a.* huy edinme, âdet hâline getirme.

istirşâ' استرشاء, **istirşâ** استرشا *A. a.* (bir işi görmek için) birinden bir şey isteme.

istirşâd استرشاد *A. a.* 1 doğru yol ve Tanrı yardımı dileme, Hak yoluna yönelmeyi isteme, hidayet, 2 doğru yol bulup girme/gitme.

istirvâh استرواح *A. a.* dinlenme, işe ara verme.

istirzâk استرزاق *A. a.* geçimlik elde etmeye çalışma.

istirzâl استرذال *A. a.* 1 (birini) bayağı, değersiz ve aşağılık sayma, 2 (birinden) hoşlanmama.

istis'âd استسعاد *A. a.* 1 uğurlu tutma/sayma, 2 uğurlu sayılma, uğur getirici tutulma: *tecdîd-i istis'âd etmek* "uğurlu tutulduğu kanısını yenilemek".

istis'âl استسأل *A. a.* soruşturma.

istisâ' استيساع *A. a.* genişleme, bollaşma.

isti'sâb استعساب *A. a.* (-den) iğrenme, (-den) tiksinme.

[1]**istisâbe** استثابه *A. a.* sevap kazanmak isteme.

[2]**istisâbe** استصابه *A. a.* (-i) doğru görme.

istisâl استيصال *A. a.* 1 (-in) kökünü kazıma, yok etme, 2 kökü kazınma, yok edilme.

[1]**isti'sâr** استئثار *A. a.* 1 (başkasından) esirgeme, 2 iyi şeyi kendine seçip alma.

[2]**isti'sâr** استعسار *A. a.* (bir şeyin) güçleşmesini/güç olmasını isteme.

[1]**istisâr** استيثار *A. a.* (bir şeyi) kendine ayırma.

[2]**istisâr** استيسار *A. a.* (bir işi) kolaya alma, kolay sanma/sayma.

istisâre استثاره *A. a.* 1 ortalığa toz saçma, tozutma, 2 kargaşa çıkarma, bozgunculuk etme.

istishâl استسهال *A. a.* (-i) kolay görme. –**istishâl etmek** (-i) kolay görmek.

istishâr استسخار *A. a.* (birini) alaya alma, (biriyle) eğlenme.

istiskâ' استسقاء, **istiskâ** استسقا *A. a.* 1 su isteme, 2 yağmur duasına çıkma, 3 *tıp* (vücudun herhangi bir yerinde) su toplanma.

istiskâl استثقال *A. a.* (-i) küçük görme, (-i) aşağılama, (-e) yüz vermeme.–**istiskâl etmek** (-i) küçük görmek, (-i) aşağılamak.

istislâl استسلال *A. a.* (-i) sıyırmak isteme.

istislâm استسلام *A. a.* 1 (-e) uyma, boyun eğme, uygun davranma, uygunluk gösterme, 2 yolun ortasından gitme, 3 İslâm dinini benimseme, Müslüman olma.

istisnâ' استثناء, **istisnâ** استثنا *A. a.* 1 (-i) ayırma, (-i) (bir kural/iş/işlem) dışında tutma, 2 kural dışı olma hâli.

istisnâât استثناآت *A. a.* ayrı olan/ayrı tutulan şeyler.

istisnâî استثنائی *A. s.* 1 ayrı, ayrılmış, 2 kural dışı olan (durum/şey).

istisnân استسنان *A. a.* yaşlanma, kocalma.

istisrâr استسرار *A. a.* odalık edinme.

istiş'âr استشعار *A. a.* (bir konunun) yazılıp bildirilmesi istenilme.

istiş'âr استشعار *T. a.* (bir şeyin) (yazı ile) bildirilmesini isteme.

istiş'ârât استشعارات *A. ç. a.* yazılı bildirimler.

istişârât استشارات *A. ç. a.* istişareler.

istişâre استشاره *A. a.* danışma.–**istişâre etmek** danışmak.

istişât استشاط, **istişâta** استشاطه *A. a.* 1 çok kızma, köpürme, küplere binme, 2 (kuş) hızla uçma.

[1]**istişfâ'** استشفاء, **istişfâ** استشفا *A. a.* (hastalığının iyileşmesi için) şifa isteme, ilaç ve çare arama.

[2]**istişfâ'** استشفاع *A. a.* (suç ve günahı için) (birinin aracılığıyla) bağışlanma isteme.–**istişfâ' etmek** şefaat, bağışlanma ve esirgenme dilemek.

istişfâen استشفاءً *A. z.* şifa dilemek suretiyle.

istişhâd استشهاد *A. a.* 1 (bir kimse) tanık tutulma, (bir konuda) (birinin) tanıklığına başvurma, 2 (bir konuda) delil veya örnek olarak gösterme/kullanma, 3 şehit olma.–**istişhâd etmek** (-i) (bir konuda) tanık/delil olarak getirmek/ileri sürmek.–**istişhâd olunmak** (bir şey) (bir şeyin/konunun ispatı için) tanık tutulmak.

istişhâdât *A. ç. a.* (bir kimseyi/bir şeyi) (bir konuda) delil veya örnek olarak göstermeler, (bir şeyi) (bir şeyin/konunun ispatı için) tanık tutuşlar.

istişhâden استشهاداً *A. z.* (birini/bir şeyi) tanık göstermek yoluyla.

istişmâm استشمام *A. a.* koku alma, (-in) kokusunu duyma.–**istişmâm olunmak** (genze) koku yayılmak, (-in) kokusu duyulmak.

istişrâb olunmak (... gibi bir anlam) yüklenmek.

istişrâb استشراب *A. a.* 1 (su vb.) içmek isteme, 2 *mec.* (... gibi bir anlam) yükleme;

istitâat استطاعت *A. a.* (bir şeyi yapmaya) güç yetme.

[1]**istitâbe** استتابه *A. a.* (birinin) tövbe etmesini isteme.

[2]**istitâbe** استطابه *A. a.* (-i) hoş ve sevimli bulma, (-i) iyi ve güzel sayma.

isti'tâf استعطاف *A. a.* (birinden) (kendi/biri için) esirgeme/ilgi ve yardım dileme.–**isti'tâf etmek** (kendi/biri için) esirgeme, ilgi ve yardım dilemek.

isti'tâfât استعطافات *A. ç. a.* esirgeme, ilgi ve yardım dilekleri.

istitâl استتال *A. a.* 1 birbiri ardınca çıkma, 2 (gözyaşı) yağmur damlaları/inci taneleri gibi dökülme.

istitâle استطاله *A. a.* uzama, büyüme.

istitân استيطان *A. a.* vatan tutma, (bir yere) yerleşme.

[1]**istitâr** استتار *A. a.* (ile) örtünme, gizlenme, (örtü arkasına) saklanma.–**istitâr eylemek** gizlenmek, görünmez olmak.

[2]**istitâr** استطار *A. a.* (bir yazıyı) kendi için yazma.

[1]**istitâre** استطاره *A. a.* (-i) gönderme.–**istitâre olunmak** gönderilmek.

[2]**istitâre** استتاره *A. a.* gizlenecek, altında/ardında saklanacak nesne.

istitmâm استتمام *A. a.* (bir işin) bitirilmesini isteme.

istitrâb *A. a.* eğlence arama, hoşlanma ve keyif alma peşinde olma.

istivâ' استواء, **istivâ** استوا *A. a.* 1 (iki şey) (birbirine) denk olma, (iki şey arasında) denklik/paralellik bulunma, 2 düzlük, düz olma, 3 ortada ve aynı derecede bulunma: *hatt-ı istivâ* "Ekvator".

istiyâk استياك *A. a.* (diş temizliği için) misvak kullanma.

istizâde استزاده *A. a.* (bir şeyin) artmasını isteme/bekleme.

istizâe استضائه *A. a.* 1 (ile) aydınlanma, (-in) ışığından yararlanma, 2 aydınlık isteme.

istizâh استيضاح *A. a.* (bir şeyin/durumunu) açıklanmasını isteme.

istizâhan استيضاحاً *A. z.* (bir durumun) açıklanmasını ister yolda.

isti'zâm استعظام *A. a.* büyük görme/sayma.–**isti'zâm etmek** büyük görmek/saymak.

istizân استیذان *A. a.* izin isteme.

istizâre استزاره *A. a.* (birinin) ziyarete gelmesini/(kendisinin) ziyaret edilmesini isteme.

istize استیزه *F. a.* 1 düşmanlık, 2 kavga, dövüş, savaş, 3 kin, inat; *bk.* **sitiz, sitize.**

istizkâr استذکار *A. a.* 1 (-i) anma, (-i) hatırlama, (-i) hatırına getirme, 2 (-i) ezberleme.

istizlâl استذلال *A. a.* (-i) hor görme, (-i) değersiz sayma.

istizmâm استذمام *A. a.* kınanacak, ayıplanacak, çirkin bulunacak iş işleme/davranışta bulunma.

istûh استوه *F. s.* güçsüz, düşkün, acınacak durumda bulunan, üzgün.

istüh استه *F. s. bk.* **istûh** استوه.

isvidâd اسوداد *A. a.* kara olma, (rengi) karaya dönme.

iş'â' اشعاع *A. a.* (ortalık) aydınlanma, (güneşin ışıkları) ortalığa yayılma.

iş'âl اشعال *A. a.* (ateşi) parlatma, yalınlatma.–**iş'âl etmek/eylemek** (ateşi) yalınlandırmak.

iş'âr اشعار *A. a.* (-i) yazı ile bildirme. –**iş'âr eylemek** (-i) yazıyla bildirmek. –**iş'âr olunmak** yazı ile bildirilmek.

iş'ârât اشعارات *A. ç. a.* yazıyla yapılan bildirimler; *bk.* **iş'âr** اشعار.

işâ' ایشاع *A. a.* (ağaç) çiçek açma.

işâa اشاعه *A. a. aş. m. bk.*

işâat اشاعت *A. a.* (bir haberi) yayma, herkese duyurma.

işâbe اشابه *A. a.* saç sakal ağarma, kocama.

işâce اشاجه *A. a.* 1 çabalama, (işin) üstesinden gelmeye çalışma, 2 (toprak) yumuşak olma.

işâde اشاده *A. a.* (kaybolan bir şeyi) tanıtıp yüksek sesle herkese bildirme.

işâha اشاحه *A. a. yuk. m. bk.*

işâret اشارت *A. a.* 1 (-i) (-e) gösterme, 2 (-in) görülmesini/tanınmasını/fark edilmesini sağlayan şey, alâmet, nişan, 3 *tas.* (kula) doğrudan olmayarak verilen/gelen buyruk.–**işâret etmek** (-e) (-i) göstermek.–**işâret çekmek** (-i) (flama/bayrak/ateş vb. ile) bildirmek.

işâsa اشاصه *A. a.* misvak sürerek dişleri iyice temizleme.

işâta اشاطه *A. a.* 1 kısas uygulama, katilin kanını dökme, 2 kurban kesme, 3 kurban etini dağıtma.

işbâ' اشباع *A. a.* 1 (-i) doyurma, 2 (kumaşı) boyama, 3 (-i) çoğaltma, 3 *dilb.* kimi Arapça ve Farsça kelimelerin sonundaki anlam değeri bulunmayan *elif.*

işcân اشجان *A. a.* (birinin) üzülmesine/acı duymasına yol açma.

işcâr اشجار *A. a.* ağaç yetiştirme.

işcâz اشجاذ *A. a.* (birinin) sıkıntı ya/darlığa düşmesine yol açma.

işe ایشه *F. a.* 1 koru/orman, 2 casus. *s.* yaltaklanıcı(kimse)

işfâ' اشفاء, **işfâ** اشفا *A. a.* (hastayı) iyileştirmeye çalışma.

işfâf اشفاف *A.* (-i) diğerinden üstün tutma.

işgerf اشکرف *F. a.* 1 kalın, dayanıklı, 2 şan, şöhret, şeref.

işgüft, işgeft اشکفت *F. a.* yerde oluşan yarık, çatlak.

işgâl اشغال *A. a.* 1 (-i) bir işle oyalama, (-i) bir işle uğraştırma, 2 (-i) işten alıkoyma, (-in) iş yapmasını engelleme, 3 (bir yeri) ele geçirme.–**işgâl etmek** 1) (-i) işten alıkoymak, 2) (bir yeri) ele geçirmek, istilâ etmek.

[1]**işhâ'** اشحاء, **işhâ** اشحا *A. a.* ağız açma, konuşma.

[2]**işhâ'** اشهاء, **işhâ** اشها *A. a.* 1 (-e) göz dikme, dikkatle bakma, 2 isteneni verme.

işhâd اشهاد *A. a.* tanık getirme, (bir kimse) (bir şey hakkında) tanık tutulma, (birine) (bildiğini/gördüğünü) söyletme.

işhâz اشحاذ *A. a.* (bir kesici aleti) bileme, keskinleştirme.

işkâl اشکال *A. a.* (bir şey) güç, karışık ve çetrefil olma.–**işkâl olmak** (bir şeyde) güçlük, karışıklık bulunmak.

işkenbe اشکنبه *T. a.* 1 işkembe, ot yiyen hayvanlarda ikinci mide, 2 *mec.* karın doyurma, boğaz derdi, yemek gailesi.

işkenc اشکنج *F. a.* buruşuk, kıvrım, büklüm.

işkence اشکنجه *F. a.* (eskiden) suçlulara ve zindana konulanlara çeşitli aletler/yollar kullanılarak yapılan akıl almaz eziyetler.

işkeste اشکسته *F. a. bk.* **şikeste.**

işkil اشکل *F. a.* ön sağ ve arka sol ayağı beyaz olan at.

işkine اشکنه *F. a.* 1 et suyu ve ekmek parçalarıyla pişirilen aş, tirit, 2 yaşlılık/kızgınlık yüzünden yüzde beliren buruşukluk.

işkire اشکره *F. a.* atmaca, şahin, doğan vb. av için kullanılan eğitilmiş kuş

işkûh اشکوه *F. s.* yere düşmüş/yıkılmış, yüzüstü kapaklanmış (kimse).

işküfe اشکفه *F. a.* 1 çiçek; *bk.* **şükûfe** شکوفه, 2 kusma.

işkünc اشکنج *F. a.* çimdik.

işmâm اشمام *A. a.* 1 (-i) koklatma, 2 (-i) hafifçe duyurma, 3 *dilb.* (Arapça'da) ötre veya esreyi duyulmayacak derecede hafif söyleme.

işmi'zâz اشمئزاز *A. a.* 1 sıkılma, içi daralma, sıkıntı duyma, canı sıkılma, 2 iğrenme, yüzünü buruşturma, 3 (birden) titreyip ürperme.

işnûşe اشنوشه *F. a.* aksırık.

işpihte اشپیخته *F. s.* saçılmış, yayılmış (nesne). *a.* su sızıntısı.

işpişe اشپشه *F. a.* güve.

işrâb اشراب *A. a.* 1 (su vb.) içirme, 2 (bir konuyu) kapalı bir biçimde anlatma, (-i) ima etme.

işrâf اشراف *A. a.* 1 yüksek yere çıkma, yüksek yerden bakıp anlama, 2 (-e) yakın olma, (-e) yüz tutma.

[1]**işrâk** اشراق *A. a.* 1 (güneş/ay) doğma, doğuşuyla birlikte ışık saçma, ortalığı aydınlatma 2 ışıklı ve parlak olma.–**işrâk etmek** ortalığı aydınlatmak.

[2]**işrâk** اشراك *A. a.* Yüce Allah'a ortak koşma.

işrâkıyyûn اشراقیون *A. a. fels.* eski Yunan filozoflarından Pisagor'un düşüncelerini izleyen bir felsefe ekolü.

işrâr اشرار *A. a.* (-i) kurutmak için serme.

işrâre اشراره *A. a.* kuru pastırma.

işrîrâk اشریراق *A. a.* gözyaşına boğulma.

iştâleng اشتالنك *F. a.* topuk kemiği, aşık.

[1]**iştât** اشتات *A. a.* (bir arada bulunan şeyi) dağıtma, dağınık duruma getirme, saçma.

[2]**iştât** اشطاط *A. a. huk.* verilen kararda adalet ölçülerine aykırı davranma, haksız yargıda bulunma, bir şeyin gerçek değerinden fazla fiyat isteme.

iştiâl اشتعال *A. a.* yalınlanma.

iştibâh اشتباه *A. a.* şüphelenme, şüphe etme.

iştibâk اشتباك *A. a.* 1 (ip) ağ biçimini alma, ağ şeklinde örülme, örgülenme, 2 (parçalar) ağ gibi birbirine geçme.

işticâr اشتجار *A. a.* zıtlaşma, uyumsuzluk gösterme, eli çene altına koyup dirseğe dayanma.

iştidâd اشتداد *A. a.* şiddet kazanma, ağırlaşma, artma.

iştifâ' اشتفاء, **iştifâ** اشتفا *A. a.* iyileşme, şifa bulma.

iştiğâl اشتغال *A. a.* bir iş işleme, bir işle uğraşma.

iştiğâlât اشتغالات *A. ç. a.* uğraşılar, işlenen işler, (bir) işle uğraşmalar.

iştihâ' اشتهاء, **iştihâ** اشتها *A. a.* 1 istek, 2 (*T. k. dili:* **iştah**) yemeğe istekli olma, boğaz açıklığı.

iştihâ-engiz اشتهاانگیز *F. s.* iştah açıcı, iştah doğurucu, iştaha getirici (nesne).

iştihâr اشتهار *A. a.* ün kazanma, tanınma, ünü yayılma.–**iştihâr bulmak** ünlü olmak, tanınır ve bilinir olmak, ad kazanmak, ünü yayılmak.–**iştihârda** ünlü, meşhur.–**iştihâr etmek** ün kazanmak, ünlenmek.

iştikâ' اشتكاء, **iştikâ** اشتكا *A. a.* (haksız bir davranış/ağrı verici bir durum karşısında) sızlanma, yanıp yakılma.

iştikâk اشتقاق *A. a. dilb.* (Arapça'da) bir kelimeden başka bir kelime yapma, kelime türetme.

iştimâl اشتمال *A. a.* 1 (-i) kaplama, (-i) sarıp sarmalama, (-i) içine alma, 2 Farsça birleşik sıfatlarda Türkçe'nin **-li** ekine denk bir anlatımda kullanılmıştır: *saâdet-iştimâl* "saadetli", *nezâket-iştimâl* "nezaketli" gibi.

iştimâm اشتمام *A. a.* (-i) (içine çekerek) koklama.

iştirâ' اشتراء, **iştirâ** اشترا *A. a.* (-i) satın alma.

iştirâk اشتراك *A. a.* 1 (-e) ortak olma, (ile) ortaklık etme, (-e) katılma, 2 aynı hâlde bulunma, aynı görüşü/düşünceyi/yolu benimseme.–**iştirâk etmek** (-e) katılmak, (bir görüşü/düşünceyi/yolu) (birisiyle) paylaşmak.

iştirâki اشتراكی *A. s.* ortaklık düşünce ve anlayışıyla ilgili.

iştirâkiyyûn اشتراكیون *F. a.* bu düşüncede olanlar.

iştirât اشتراط *A. a.* (-i) şart kılma, (-i) şart olarak ileri sürme.

iştitât اشتطاط *A. a.* adalet ölçülerine ve hakkaniyet ilkelerine uymaksızın buyruk ve hükümde ölçü dışına çıkma.

iştivâ' اشتواء, **iştivâ** اشتوا *A. a.* (et) kızarma, kızarmış duruma gelme.

iştiyâk اشتیاق *A. a.* özlem, (-i) özleme, (-i) göreceği gelme.

it'âb اتعاب *A. a.* (-i) yorma, (-e) yorgunluk verme.–**it'âb etmek** (-i) yormak.

it'em اتأم *A. a.* (dişi) ikiz doğurma.

i'tâ' اعطاء, **itâ** اعطا *A. a.* verme.

itâ' ایتاء, **itâ** ایتا *A. a.* verme; *krş.* **i'tâ'** اعطاء.

itâb اتاب *A. ç. a.* kolsuz ve yakasız kadın gömlekleri; *bk.* **itb** اتب.

itâd اتاد *A. a.* süt sağarken ineğin ayağına geçirilen bağ, bukağı.

itâha اتاحه *A. a.* (bir şeyi/işi) yapıp bitirme, kullanıma elverişli duruma getirme.

i'tâk اعتاق *A. a.* (esiri) esirlikten kurtarma, (esiri) salıverme.–**itâk eylemek** (esirin) esaret hâlini kaldırmak, (esiri) salıvermek.

itân ایطان *A. a.* (bir yeri) vatan edinme.

itâr اتار, **itâre** اتاره *A. a.* 1 (birine) öfke ve dikkatle bakma, 2 (bir işi) boşlamama, (bir işin/şeyin) ardını bırakmama.

itâve اتاوه *A. a.* 1 rüşvet verme, 2 toprağını sulamak için birinin verdiği rüşvet, 3 vergilendirilmiş topraklardan alınan belirlenmiş bedel.

itb اتب *A. a.* kolsuz ve yakasız kadın gömleği.

itbâ' اتباع *A. a.* (birini) (ardına) katma, (birini) (kendine) uydurma.

itbâl اتبال *A. a.* (birinin) başına dert açma, (birini) sıkıntı ve üzüntüye düşürme.

itdân اتدان *A. a.* (-i) ıslatma.

ithâf اتحاف *A. a.* (birine) armağan verme, (birine) değerli bir şey bağışlama.

ithâm اتهام *A. a.* (bir suçu/eksikliği/kötülüğü vb.) (birine) yükleme.–**ithâm etmek** (-i) (bir suçu/eksikliği/kötülüğü vb.) (birine) yüklemek, (birini -den ötürü) suçlamak.–**ithâm olunmak** (ile) suçlanmak/(-den ötürü) ayıplanmak.

i'tibâr اعتبار *A. a.* 1 (-e) önem verme, (-i) önemseme, 2 (-e) saygı gösterme, (-e) saygılı davranma, 3 (-in) (sözüne/imzasına) güvenme, 4 (insanda) saygınlık değer, 5 (para için) değer, 6 (hesapta) ortalama, saymaca, 7 (zamanda) (-i) başlangıç sayma, 8 (bir şeyden/bir durumdan) ibret alma, (-den) ders çıkarma.

i'tibârât اعتبارات *A. ç. a.* şöyle/böyle değer biçmeler/saymaca yollu şeyler.

i'tibâren اعتباراً *A. z.* (-i) başlangıç sayarak.

i'tibari اعتباری *A. a.* gerçek olmayan, saymaca.

i'tibâriyyât اعتباریات *A. ç. a.* saymaca kabilinden şeyler.

i'ticâr اعتجار *A. a.* (başı) çene altından geçirmeden konulan örtüyle örtme.

i'tidâd اعتداد *A. a.* 1 (değerli sayılan nesneye göre) artma, 2 (-e) değer verme, (-i) değerli tutma, 3 sayma, hesaba katma, 4 güvenme, dayanma.–**i'tidâd etmek** güvenmek, dayanmak.

i'tidâl اعتدال *A. a.* denge yerde/orta durumda bulunma.–**itidâl-i leyl ü nehâr** اعتدال لیل و نهار *gökb.* gece ile gündüzün uzunlukça bir olması.

[1]i'tikâb اعتقاب *A. a.* veresiye mal satmama.

[2]i'tikâb اعتكاب *A. a.* (havaya) toz kaldırma.

[1]i'tikâd اعتقاد *A. a.* 1 (dini) inanç, 2 (bir şeye karşı) bağlılık.

[2]i'tikâd اعتكاد *A. a.* bir yere gitmeyi/bir işi yapmayı sürdürme.

i'tikâdi اعتقادی *A. s.* inançla, inanmayla ilgili.

i'tikâdiyyât اعتقادیات *A. ç. a.* inançla ilgili konular/işler.

i'tikâf اعتكاف *A. a.* bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçirme.–**itikâfa girmek** bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçirmek.

itikâl ایتكال *A. a.* 1 sürtünmeden ötürü aşınma, yenme, 2 *tıp* yara yeniği.

i'tikâr اعتكار *A. a.* (asker) savaş sırasında birbirine karışma.

i'tikâs اعتكاس *A. a.* (bir şey) tersine dönme.

i'tilâ' اعتلاء, **itilâ** اعتلا *A. a.* 1 yükselme, 2 yüksek derecelere erişme.

i'tilâf اعتلاف *A. a.* (hayvan) yem yeme.

itilâf ایتلاف *A. a.* 1 (birbiriyle) görüşme, (birbirine) alışma, 2 (iki taraf) (bir konuda) uyuşma, uyuşum içinde olma.

i'timâd اعتماد *A. a.* 1 (-e) dayanma, 2 (-e) güvenme, 3 (birine karşı duyulan) güven.–**itimâd etmek/eylemek** güvenmek.–**olunmak** güvenilmek.

i'timâden اعتماداً *A. z.* güvenerek.

i'timâm اعتمام *A. a.* sarık giyme, başa sarık sarma.

itimân ایتمان *A. a.* güven duyma, (kendini) güvende/güven içinde hissetme.

i'tinâ' اعتناء, **itinâ** اعتنا *A. a.* (işe) özen gösterme, (işi) özene bezene yapma.

i'tinâf اعتناف *A. a.* (bir işe) sertlikle başlama.

i'tinâk اعتناق *A. a.* (birinin) boynuna sarılma, (biriyle) boğaz boğaza gelme.

i'tinân اعتنان *A. a.* 1 (birinin) önüne dikilme, 2 insanın ne idiği belli olma.

i'tirâf اعتراف *A. a.* doğruyu kabullenme, doğrunun ne/nasıl olduğunu anlama/bilme.–(-e) **i'tirâf eylemek**/–(-i) **i'tirâf eylemek** (-in doğru olduğunu) kabullenmek.

i'tirâfât اعترافات *A. ç. a.* itiraflar; *bk.* **i'tirâf** اعتراف.

i'tirâz اعتراض *A. a.* (bir düşünceyi/bir kararı) kabul etmeyip delil isteyerek karşı çıkma/delil göstererek çürütmeye kalkışma.–**i'tirâz etmek** (-i) kabul etmeyip karşı çıkmak.–**i'tirâz olunmak** kabul edilmeyip karşı çıkılmak.

i'tirâzât اعتراضات *A. ç. a.* itirazlar.

i'tisâf اعتساف *A. a.* yolsuzluk, haksızlık ve zorbalık.

i'tisâfât اعتسافات *A. ç. a.* yolsuzluklar, haksızlıklar.

[1]i'tisâm اعتصام *A. a.* bir şeye el sunma, bir şeyden yararlanma.

²i'tisâm اعتصام *A. a.* (-e) yapışıp sıkıca tutma, dince yasaklanmış işlerden/şeylerden sakınma.-**i'tisâm etmek/eylemek** (-e) yapışıp sıkı sıkı tutmak.

i'tisâs اعتساس *A. a.* (geceleri) gezip dolaşma, (gece) dolaşıp kolluk görevi yapma.

i'titâf اعتطاف *A. a.* (örtüye) bürünme, üzerini (bir örtü ile) örtme.

i'tivâ' اعتواء, **itivâ** اعتوا *A. a.* (-i) bükme.

i'tivâl اعتوال *A. a.* bağıra çağıra ağlama.

i'tivân اعتوان *A. a.* yardımlaşma.

i'tivâr اعتوار *A. a.* (-i) ödünç olarak alıp elden ele nöbetleşe gezdirme.

i'tiyâd اعتياد *A. a.* (bir şeyi yapmayı) alışkanlık edinme.-**i'tiyâd edilmek** (bir şeyin/işin yapılması) alışkanlık hâline getirilmek.

i'tiyân اعتيان *A. a.* (-e) göz dikme, (-e) dik dik bakma.

i'tizâ' اعتزاء, **itizâ,** اعتزا *A. a.* (bir yere/şeye) intisap iddiasında bulunma.

i'tizâd اعتزاد *A. a.* yardım isteme.

i'tizâd اعتضاد *A. a.* (birbiriyle) yardımlaşma, (birbirini) koltuklama, (birbirine) yardım etme.

i'tizâl اعتزال *A. a.* 1 (bir köşeye) çekilme, (topluluk içinden) ayrılma, 2 (işten) çekilme, 3 "Mu'tezile" adıyla anılan topluluğun durumu.

i'tizâm اعتزام *A. a.* yönelme, yöneliş.

i'tizâr اعتذار *A. a.* (birinden) özür dileme, bir sebep/engel vb. göstererek bağışlanmak isteme.

i'tizâren اعتذاراً *A. z.* özür dilemek, özrünü açıklayarak bağışlanma istemek amacıyla/için.

i'tizâz اعتزاز *A. a.* (kendini) değerli gösterme/tutma.-**i'tizâz göstermek** (kendini) değerli göstermek.

itkâ' اتكاء, **itkâ** اتكا *A. a.* koltuk altına yastık/dayak koyma.

itkân اتقان *A. a.* 1 (-i) güçlendirme, sağlamlaştırma, (-den) etkilenmez/bozulmaz/yok olmaz duruma getirme, 2 (-i) pürüzsüz hâle getirme.

itlâ' اتلاء *A. a.* (bir işi) başkasına bırakma/yükleme, (birini/düşmanı) bağışlama, öldürmeme.

itlâf اتلاف *A. a.* 1 (-i) yok etme, (-i) ortadan kaldırma, (-in) varlığına son verme, 2 (para, mal vb.) bitirme, tüketme.-**itlâf etmek** 1) (-i) yok etmek, 2) (-i) bitirmek.

itlâl اتلال *A. a.* (sıvıyı) damlatma, (hayvanı) yedekleyip çekme.

itmâm اتمام *A. a.* 1 (-i) eksik bırakmama, (-i) (sonuna kadar) bitirme, (-i) sonlandırma, (-i) tamamlama 2 (-in) eksiğini giderme, (-i) eksiksiz duruma getirme.-**itmâm etmek** 1) (-i) bitirmek, (-i) tamamlamak, (-i) eksik bırakmamak, 2) (-i) eksiksiz duruma getirmek, (-in) eksiğini gidermek.

itnân اتنان *A. a.* (çocuk) hastalık yüzünden büyüyememe, gelişememe.

itrâ' اتراع *A. a.* (bir kabı) doldurma.

itrâb اتراب *A. a.* (bir yere) toprak serpme, (-i) topraklama.

itrâk اتراك *A. a.* (-i) bırakma, (-den) vazgeçme.

itrâz اتراز *A. a.* (-i) kurutma.

ittiâd اتعاد *A. a.* (bir işin yapılması/bir borcun ödenmesi için) karşılıklı süre belirleme/süre üzerinde anlaşma.

ittiâs اتعاس *A. a.* (bir canlıyı) öldürme, yok etme.

ittiâz اتعاظ *A. a.* öğüt kabul etme, verilen öğüdü dinleyip gereğini yerine getirme.

ittibâ' اتباع *A. a.* (-e) uyma, (-in) gereğini yerine getirme.-**ittibâ' etmek** (-e) uymak.

ittibâan اتباعاً *A. z.* (-e) uyarak.

itticâh اتجاه *A. a.* bir yöne dönme.

itticâr اتجار *A. a.* ilaç kullanma.

¹ittifâk اتفاق *A. a.* (birbirine) uyma, (birbiriyle) uyuşma, birlik olma.-**ittifâk etmek** (birbirine) uymak, (birbiriyle) uyuşmak.-**ittifâk gelmek** bir olmak, bir ve beraber olmak, birlik hâlinde bulunmak, birlikte hareket etmek.

²ittifâk اتفاق *a. z.* beklenmedik sırada/şekilde, umulmadık biçimde, rastlantı yollu, çıkagelmiş olarak.

ittifâkâ اتفاقا, **ittifâkan** اتفاقاً *A. z.* 1 tam uylaşarak, uzlaşarak, hep birlikte, 2 belki, şayet, ihtimal ki, 3 istemeyerek, kazayla, rastgele, kendiliğinden olan bir uyuşma ile, 4 başarıyla.

ittifâkât اتفاقات *A. ç. a.* ittifaklar.

ittifâkıyyât اتفاقيات *A. ç. a.* uyuşma eseri olarak gerçekleşen şeyler/durumlar.

ittifakî اتفاقى *A. s.* (bir) uyuşma eseri olan, kendiliğinden gerçekleşen, birden gelip çatan.

ittifâk-pezîr اتفاق پذير *F. s.* 1 birlik olmayı, uyuşmayı kabul edici, 2 üzerinde uyuşma bulunan/sağlanan (şey/konu).

ittihâb اتهاب *A. a. huk.* bağışlanan şeyi alma/kabul etme.

ittihâd اتحاد *A. a.* 1 (işte ve davranışta) birlik olma, 2 (iki şey) birleşme, bir olma, 3 birlik hâlinde bulunma.-**ittihâd etmek** 1) (iki şey) bir hâline gelmek, bir gibi olmak, 2) (iki taraf/taraflar) birlikte hareket etmek üzere güçlerini birleştirmek, (sözde ve işte birlikte hareket etmek üzere) anlaşmak.

ittihâm اتهام *A. a.* 1 (bir şeyle) suçlanma, 2 (birini) (bir şeyle) suçlama.

ittihâz اتخاذ *A. a.* 1 (-i) (bir şey olarak) kabul etme, 2 (tedbir/karâr/kâide vb. ile birlikte) alma, koyma.-**ittihâz etmek** 1) (-i) (bir şey olarak) kabul etmek, 2) (tedbir, karar, kural vb.) almak, koymak.-**ittihâz edinmek** (-i) (bir şey olarak) kabul etmek, (-i) (bir şey yerine) koymak/saymak: *Hasm ittihâz edinmek o tirzik-gûyu ben-Nâmûs-u şâiriyyetime kesr-i şân olur* (Nef'î), "O boş sözler söyleyeni hasım olarak kabul etmem, şairlik değerimin eksilmesine yol açar."

¹ittikâ' اتقاء, **ittikâ** اتقا *A. a.* (-den) sakınma, (-den) kaçınma.-**ittikâ etmek** (-den) sakınmak, (-den) kaçınmak.

²ittikâ' اتكاء, **ittikâ** اتكا *A. a.* 1 (-e) dayanma, 2 (-e) yaslanma.-**ittikâ etmek/eylemek** 1) (baston, sopa, kılıç vb.-ne) dayanmak, 2) (yastık vb.ne) yaslanmak.

ittikâl اتكال *A. a.* (işini) Allah'a ısmarlama, tevekkül etme.

ittikân اتقان *A. a.* (-i) (gözle görmüş gibi) iyi ve sağlam bilme, (bir şey üzerinde) hiç şüphesi olmama.

ittikâr اتقار *A. a.* ağır olma, ağırlık sergileme, ağırbaşlı ve oturaklı bir nitelik taşıma/gösterme.

ittirâ' اتراع *A. a.* (-i) sulama.

ittisâ' اتساع *A. a.* 1 genişleme, çoğalma, 2 uzanma.-**ittisâ' etmek** 1) genişlemek, çoğalmak, 2) (-i) kadar/-ince uzanmak: *göz alabildiği kadar ittisâ' eden çemenzâr.*

ittisâan اتساعاً *A. z.* yayılarak, genişleyerek; yayılma, açılma ve genişleme yoluyla.

ittisâf اتصاف *A. a.* (bir nitelikle) nitelik kazanma.-**ittisâf etmek** (bir nitelikle) nitelik kazanmak.

ittisâh اتساخ *A. a.* kirlenme, paslanma.

ittisâk اتساق *A. a.* bitişik, birleşik ve düzgün olma. *s.* düzgün, bitişik: *sâk-ı ittisâk* "bitişik ve düzgün baldır".

ittisâl اتصال *A. a.* 1 bitişme, 2 bitişik durumda bulunma, 3 yakınlık, yakınında olma. *s.* bitişik.-**ittisâl etmek** bitişmek.-**ittisâl üzre** bitişik durumda.

ittisâm اتسام *A. a.* 1 damgalanma, damga ile süslenme, 2 bilinir ve tanınır olma/tanınır ve bilinir duruma gelme.

ittitân اتطان *A. a.* vatan tutma, (bir yeri) vatan edinme.

ittizâ' اتضاع *A. a.* devenin boynuna basıp üstüne binmek için başını aşağı eğme.

ittizâh اتضاح *A. a.* 1 açık, görülür ve belirli olma, 2 anlaşılır/bilinir olma, açıklık kazanma.–**ittizâh etmek** açıklık kazanmak, anlaşılır/bilinir olmak.

ityân اتيان *A. a.* 1 (-i) (ortaya) koyma, 2 (-i) (bir araya) getirme, (-i) sıralama, 3 (-i) bildirme, (-i) gösterme.–**ityân etmek/eylemek** (-i) ortaya koymak, (-i) bildirmek, (-i) göstermek: *Esbâbını eyleyim de ityân / Var ise eğer sözümde noksân.* (N. Kemâl)

ivâ' ايواء, **ivâ** ايوا *A. a.* (birini) (bir yere) yerleştirme, (birini) (bir yerde) oturtma.–**ivâ ettirmek** (-in) (bir yere) yerleşmesini sağlamak.

i'vâr اعوار *A. a.* (birinin) bir gözünü kör etme, (birini) tek gözlü bırakma.

ivâr ايوار *F. a.* ikindi namazı vakti.

ivâz ايواز *F. s.* düzülmüş, hazırlanmış (nesne).

i'vicâc اعوجاج *A. a.* eğrilik.–**i'vicâc göstermek** eğilmek, (-den) (-e doğru) eğilmek, eğilmiş hâle gelmek.

ivz اوز *A. a.* 1 bodur gövdeli (kimse), 2 ördek/kaz.

iyâb اياب *A. a.* geri dönme.–**iyâb ü zihâb** اياب و ذهاب *F. a.* gidip gelme, gitme ve geri gelme.

iyâdet ايادت *A. a.* 1 (sözü) güçlendirme, vurgulama, 2 güçlendirme dayanağı/aracı.

iyâlet ايالت *A. a.* yönetim, egemenlik, elde bulundurma, iktidar.

iz'âb اذعاب *A. a.* (birini) sıkıntıya düşürme, (birinin) başına iş açma.

iz'âc اذعاج *A. a.* 1 (birini) rahatsız etme, (birine) sıkıntı verme, 2 rahatsızlık.–**iz'âc etmek** (birini) rahatsız etmek, (birine) rahatsızlık vermek.

iz'âcât ازعاجات *A. ç. a.* rahatsızlıklar, sıkıntı verici şeyler/durumlar.

izâ' ازاء, **izâ** ازا *A. a.* 1 (bir nesneye göre) karşı, karşı yan, hiza; *krş.* **hizâ'** حذاء, 2 geçim, bolluk içinde, sıkıntısız yaşama sebebi.

izâ' ايزاء, **izâ** ايزا *A. a.* 1 görülen iyiliğe daha büyük bir iyilikle karşılıkta bulunma, 2 (birini) sıkıntıya uğratma, 3 çekişme, kavga etme, 4 korkma.

[1]**izâa** اذاعه *A. a. bk.* **izâat** اذاعت.

[2]**izâa** اضاعه, **izâat** اضاعة *A. a.* (bir şeyi) kaybetme, yok etme, elden çıkarma.–**izâa etmek** yok etmek.

[1]**izâat** اذاعت *A. a.* (gizli bir işi/konuyu) açığa vurma, (bir konuyu/bilgiyi) duyurma.

[2]**izâat** اضاعت *A. a.* 1 (-i) yitirme, kaybetme, 2 yitik, kayıp.

izâât اضائات *A. ç. a.* **izâe** اضائه.

izâbe اذابه *A. a.* (metali) eritme.

izâde اذاده *A. a.* ailesine kol kanat germek için bir kimseye yardımda bulunma.

izâe اضائه *A. a.* 1 aydınlatma, aydınlık saçma, 2 ışık, parıltı.

izâfât اضافات *A. a.* 1 *dilb.* izafetler, 2 *tas.* dünya bağları.

izâfe اضافه *A. a.* 1 (-i) (-e) katma, (-i) (-e) ekleme, (-in) üstüne koyma, 2 (birini) (diğeriyle/diğerleriyle) tamlama/tamamlama.

izâfet اضافت *A. a.* 1 *dilb.* ad/sıfat takımı, bir katılanla bir katkı alandan oluşan kelime birliği, 2 böyle bir birlikte iki üye arasındaki bağ/ilişki.

izâh *A. a.* (-i) açıklama, (-i) açık ve anlaşılır bir dille anlatma.–**izâh etmek** (-i) açıklamak, (-i) açıkça ve anlaşılır biçimde anlatmak.

[1]**izâha** اذاحه *A. a.* (bir yerin) etrafını dolaşma.

[2]**izâha** ازاحه *A. a.* (bir nesneyi) ayırma, yerinden ayırıp uzaklaştırma.

izâhât *A. ç. a.* (bir konu/iş/durumla ilgili) açıklamalar.

[1]**izâka** اذاقه *A. a.* (-e) (-i) tattırma.

[2]**izâka** اضاقه *A. a.* darlığa düşme, geçimi daralma.

[1]**izâle** اذاله *A. a.* 1 uzun etekli giysi, 2 (kadın) yaşmağı yüzünden salıverme, 3 (birini) yorma, yorgunluktan bitkin duruma getirme.

[2]**izâle** ازاله *A. a.* (-i) giderme.–**izâle kılmak** (-i) gidermek, (-i) silmek/yok etmek.

[1]**i'zâm** اعزام *T. a.* (birini) (bir yere) yollama/gönderme.–**i'zâm eylemek** (birini) (bir yere) yollamak.

[2]**i'zâm** اعظام *A. a.* (-i) büyütme, (-i) büyük sayma.–**i'zâm etmek** (-i) büyütmek.

izâr ازار *A. a.* (futa, peştemal gibi) belden aşağısını örtmeye yarayan örtü.

i'zâr اعذار *A. a.* (birini) mazur tutma, bağışlanmış sayma.

izâr ايزار *A. a.* 1 kazanma, kazanç sağlama, 2 (bir yeri) sığınak edinme, 3 (-i) güçlendirme.

[1]**izâre** اذاره *A. a.* (birini) korkuya/kuruntuya düşürme.

[2]**izâre** ازاره *A. a.* (birini) ziyarete yönlendirme/gönderme.

i'zâz اعزاز *A. a.* (birini) ağırlama, saygı gösterme.–**i'zâz etmek** ağırlamak.

i'zâzen عزازاً *A. z.* saygılı davranılarak, ilgi ve saygı gösterilip yüceltilmek suretiyle.

izbâd ازباد *A. a.* 1 (sıvı) köpüklenme, 2 (ağaç) çiçeklenme.

izbâr ازبار *A. a.* (yazı ile/yazılı olarak) bildirme.–**izbâr etmek** (yazı ile) bildirmek.

izcâ' ازجاء, **izcâ** ازجا *A. a.* (bir kimseyi/nesneyi) kovma, sürme, sürüp götürme.

izdicâr ازدجار *A. a.* 1 söz dinleme, söylenene kulak asma, 2 konulan yasak ve sınırı kabul ederek gereğine göre davranma.

izdihâm ازدحام *A. a.* 1 yığılma, 2 yığın, kalabalık.

[1]**izdirâ'** ازدراء, **izdirâ** ازدرا *A. a.* (birini) saymama, küçümseme, küçük görüp aşağılama.

[2]**izdirâ'** ازدراع *A. a.* ekincilik, ekin ekme, tahıl ürünleri yetiştirme.

izdirâd ازدراد *A. a.* (-i) yutma.

izdirâm ازدرام *A. a.* (lokmayı) iri iri yutma.

izdivâc ازدواج *A. a.* (bir erkek ile bir kadın) evlenme, (karı ile koca olarak) yuva kurma.–**izdivâc etmek** evlenmek.

izdiyâd ازدياد *A. a.* artma, çoğalma.–**izdiyâd etmek/bulmak** artmak, çoğalmak.–**izdiyâd eylemek** artırmak, çoğaltmak.

izfâf ازفاف *A. a.* gelini güveyin evine gönderme.

izhâb اذهاب *A. a.* 1 (-i) giderme, 2 (-i) gönderme, 3 (-e) altın sürme.–**izhâb etmek** (-i) göndermek.

izhâf ازهاف *A. a.* (birini) şaşkınlığa düşürme, (birine) kötülük etme, (birinin) güvenini kötüye kullanma, yalan söyleme.

izhâk ازهاق *A. a.* öldürme, yok etme, varlığına son verme: *i.-ı ervâh* "öldürme, yok etme".

İzid ايزد *F. a.* Tanrı, Allah.

izkâm ازكام *A. a.* (birinin) nezle olmasına yol açma.

izkâr اذكار *A. a.* (-i) andırma, (-in) anılmasını sağlama.

izlâk ازلاق *A. a. aş. m. bk.*

[1]**izlâl** ازلال *A. a.* (-i) sürçtürme.

[2]**izlâl** اذلال *A. a.* 1 aşağılama, küçük düşürme, ezme, hiçe sayma, hor görme, 2 değersizlik, aşağılık, şerefsizlik: *esîr-i bend-i izlâl etmek* "aşağılama bağına vurmak, küçük görme/düşürme bağıyla bağlamak".–**izlâl etmek** (-i) horlamak, (-i) küçük düşürmek.

izmâm اذمام *A. a.* 1 (birini) kötüleyecek, yerecek durumda görme/bulma, 2 (birinden) (bir şey için) söz alma.

izmihrâr ازمهرار *A. a.* 1 parıldama, 2 (öfke ile) (birine) surat asma, yüz ekşitme, soğuk davranma.

izmil ازميل *A. a.* 1 çekiç, 2 keskin demir, 3 deri kesmekte kullanılan bıçak.

izn اذن *A. a.* (*T. k. dili:* **izin**) izin.–**izin vermek** (-i) yapmasına engel olmamak, serbest bırakmak.

iznâb اذناب *A. a.* günah işleme, günaha girme, kötülük etme, dince yasak iş ve eylemlerde bulunma.

[1]**izrâ'** اطراء, **izrâ** اطرا *A. a.* (birini) aşırı derecede övme, (ocakta) altın araştırma, (birini) (bir işi) korkuyla yapmak zorunda bırakma.

[2]**izrâ** ازرا, **izrâ'** ازراء *A. a.* 1 suçlama, suç yükleme, 2 kusur bulma, kınama, serzenişte bulunma, 3 küçültme, 4 bozma, değiştirme, yanlış anlatma.

[3]**izrâ'** اذراع *A. a.* (bir yeri/alanı) arşınlama/arşınla ölçme.

izyân ازيان *A. a.* (-i) donatma, süsleme.

ژ J

jâj ژاژ, **jâje** ژاژه *F. a.* 1 deve dikeni, 2 anlamsız, boş, tutarsız, abuk sabuk, saçma sapan söz.

jâj-hâ ژاژ خا, **jâj-hây** ژاژ خاى *F. s.* abuk sabuk konuşan, saçmalayan, saçma sapan şeyler söyleyen (kimse).

jâle ژاله *F. a.* kırağı, çiy.

je ژ Osmanlı alfabesinin on dördüncü harfi. Ebced hesabında sayı değeri, ز gibi, 7'dir.

jende ژنده *F. a.* yamalı, yırtık pırtık, eski püskü hırka.

jende-pûş ژنده پوش *F. s.* yamalı, eski püskü giysiler giyen (kimse): *derviş-i jende-pûş* "yırtık pırtık, eski püskü giysiler içindeki derviş".

jeng ژنك *F. a.* 1 pas, 2 (gözde) çapak, 3 çehrede oluşan buruşukluk, 4 Maniheizm'in kurucusu ünlü ressam Mânî'nin resim mecmuası; erjeng.

jengâr ژنكار *F. s.* pas.

jengele ژنكله *F. a.* (hayvanlarda) çatal tırnak.

jerf ژرف *F. s.* derin (su).

jerfâ ژرفا *F. s.* derin (su). *a.* suyun derin yeri.

jerfî ژرفى *F. a.* düşünce derinliği, uyanık ve düşünceli olma.

jerfîn ژرفين *F. a.* kapı sürmesi/dayağı.

jîve ژيوه *F. a.* (*T. k. dili:* **cıva** جيوه) *kim.* gümüş renginde, oynak, bilinen element.

jiyân ژيان *F. s.* kükremiş (hayvan): *şîr-i jiyân* "kükremiş aslan".

jûlide ژوليده *F. s.* dağınık, karışık, birbirine girmiş: *jûlide-mû/mûy* "saçları karmakarışık dağınık saçlı".

ك ق k

kâ'a قاعه *A. a.* (evlerde) özel olarak yapılmış yazlık salon/sofa.

kaâre قعاره *A. a.* derinlik.

ka'b كعب *A. a.* 1 topuk kemiği, 2 aşık, 3 oyun zarı, 4 *mec.* eş, eşit, denk.–**ka'bına varmak** (birine) denk olmak, (biriyle) denk sayılmak.

kâb قاب *A. a.* yayın kabzasıyla köşesi arası.

kabâ' قباء**, kabâ** قبا *A. a.* üstlük, üste giyilen önü açık giysi, entari, kaftan, tunik.

kabâce قباجه *F. a.* küçük üstlük, gömlek, mintan.

kabâhat قباحت *A. a.* suç, çirkin ve kötü iş.

kabâih قبائح**, kabâyıh** قبايح *A. ç. a.* çirkin davranışlar ve işler, suçlar; *bk.* **kabîha** قبيحه.

kabâil قبائل *A. ç. a.* kabileler; *bk.* **kabile** قبيله.

kabâle قباله *A. a.* 1 bir devlet gelirini, kefil göstererek, taksitle ödemek üzere toptan satın alma senedi, 2 bir şeyin bütünüyle götürü satılması, 3 Yahudi cemaatlerinin et gibi kimi tüketim malları için verdikleri harç.–**kabâle vermek** borç olarak yüklemek, üzerine yük bindirmek.

kabâtî قباطى *A. ç. a.* eski Mısır halkı ve bunların soyundan gelenler; *bk.* **kıbtî** قبطى.

kabbân قبان *A. a.* (*T. k. dili:* **kapan** قپان) büyük terazi.

Ka'be كعبه *A. a.* Müslümanların kıblesi olan kutsal yer.

kâbe kavseyn قاب قوسين *A. a.* iki yay arası kadar ölçü.

kâbız قابض *A. s.* 1 (-i) tutan, (-i) yakalayan (kimse) 2 (-i) alan: *k.-ı ervâh* "ruhları alan, yani: Azrail", 3 peklik yapan (yiyecek, ilaç vb.).–**kâbızı mâl** قابض مال (*T. k. dili:* **kabzımal**) 1) tahsildar, 2) meyve ve sebze alım satımında aracılık eden kimse, komisyoncu.

kabîh قبيح (*dişil:* **kabîha** قبيحه) *A. s.* 1 çirkin (nesne); *zıddı:* **vecîh** وجيه: *vechi kabîh* "çirkin yüz" 2 kaba, kötü (şey/iş/davranış), *ef'âli kabîha* "kaba davranışlar".

kabîha قبيحه *A. s.* çirkin iş/davranış/eylem.

kâbil قابل *A. s.* 1 alan, benimseyen, istekli, yeterliği ve yeteneği olan (nesne/kimse): *k.i terbiye* "eğitilebilir", *k.i hitâb* "konuşulabilir (kimse)", 2 olabilir, yapılabilir (iş, nesne): *k.i imkân* "olabilir, mümkün (iş)". *a.* 1 erkek çocuk doktoru, 2 (büyük harfle) Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı.

kabîl قبيل *A. a.* 1 çeşit, tür, soy, 2 (-e) benzer, türlü. [Türkçe'de daha çok (-den) ekiyle birlikte **kabîlinden** biçimi kullanılmıştır.]

kâbile قابله *A. a.* (*dişil*) çocuk doğurtan kadın, ebe.

kâbiliyyât قابليات *A. ç. a.* yetenekler.

kâbiliyyet قابليت *A. a.* 1 (-i) alabilir olma, ... için yeterli olma/bulunma, yetenek, 2 olabilirlik, 3 güç, yeterlik.

kâbin كابن**, kâbîn** كابين *F. a.* geline verilen ağırlık, nikâh parası; *eşanl.* **mihr-i müeccel**. [Damat tarafından yüklenilen bu paranın ayrılma durumunda geline ödenmesi zorunludur.]

kâbir كابر *A. a.* büyük, ulu.

kâbiran an kâbir كابراً عن كابر *A. z.* büyükten büyüğe.

kâbiza قابضه *A. a. tıp* çekici kas.

kabl قبل *A. z.* önce; *zıddı:* **ba'd** بعد. [Arapça kurallı ad takımlarında *takı* işleyişiyle kullanılmıştır. Bu tür ad takımları Türkçe'nin belirsiz ad takımı kalıbındaki takı öbeklerine denktir, bunlar cümlede zarf olarak kullanılmıştır: *kable'ttârîh* "tarih öncesinde", *kable'ttulû'* "güneş doğmadan önce".]

kabr قبر *A. a.* 1 (*T. k. dili:* **kabir**) insan cesedinin gömüldüğü çukur, mezar çukuru, 2 mezar.

kabûl قبول *A. a.* 1 (-e) isteyerek/istemeyerek razı olma, 2 (-i) üstüne alma, (-i) üstlenme, 3 (-i) uygun bulma, onaylama, 4 (-e) olumlu karşılık verme 5 doğudan esen yel, doğu rüzgârı.–**kabûl etmek/eylemek** 1) (-e) isteyerek/istemeyerek razı olmak, 2) (-i) üstüne almak, (-i) üstlenmek, 3) (-i) uygun bulmak, (-i) onaylamak, 4) (-e) olumlu karşılık vermek.

kâbûs كابوس *A. a.* uykuda basan ağırlık, karabasan.

kabz قبض *A. a.* 1 (-i) elle kavrama, (-i) tutup çekip alma, 2 (-i) dürme: *kabz u bast* "dürme ve yayma", 3 (-i) alma.

kabza قبضه *A. a.* 1 avuç, pençe, 2 kılıç, bıçak vb. tutulacak yeri. *s.* bir avuçluk, bir avuç kadar (şey).

kad(d), kad قد *A. a.* boy.–**kadd-i servî** قد سروى servi boyu, yani: boyu servi gibi uzun.–**kad ü kâmet** قد و قامت *F. a.* boy pos.

kadâha قداحه *A. a.* çakmak taşı.

kaddese قدس *A. çekimli fiil* veliler için kullanılan "Allah ruhunu kutsasın" anlamında bir dua sözü.

kâde قاده *A. ç. a.* komutanlar; *bk.* **kâde** قاده.

ka'de قعده *A. a.* oturma, oturuş: *zi'lka'de* "ay takviminin 11. ayı".

kadeh قدح *A. a.* 1 cam, billur, ağaç/topraktan yapılmış küçük çanak, kulpsuz su kabı, 2 içki bardağı.–**kadehi lacivердî** قدح لاجوردى gökyüzü.–**kadehi Meryem** قدح مريم "saksıgüzeli" denilen çiçek.

kadehpeymâ قدح پيما *F. s.* şarap içen (kimse).

kadehşiken قدح شكن *F. s.* bardak kıran (kimse).

kadem قدم *A. a.* 1 ayak: *sâbitkadem* "ayağı yerinden oynamaz, yani: (-den) vazgeçmez, sürekli", *hoşkadem* "ayağı uğurlu (kimse)", 2 yarım arşınlık, yani: on iki parmaklık bir uzunluk ölçüsü birimi, 3 uğurluluk.–**kadem basmak** ayak basmak, yakınlaşmak.

kadembûs قدم بوس *F. s.*(-in) ayağını/ayak öpücü (kimse).

kadem-bûsî قدم بوسى *F. a.* ayak öpme.

kademe قدمه *A. a.* basamak.

kademiyye قدميه *T. a.* bahşiş, ayak parası, ayak teri.

kademkeş قدمكش *F. s.* ayağını çeken, (-den) vazgeçip bir daha yanaşmayan (kimse).

kademnihâde قدم نهاده *F. s.* ayak basmış, gelmiş (kimse).

kademrân قدمران *F. s.* yol alan, ilerleyen, yürüyen (kimse).

kademrence قدم رنجه *F. a.* gelme zahmeti; tenezzül.

kader قدر *A. a.* alın yazısı; Yüce Tanrı'nın belirlediği, değiştirilip başkalaştırılamaz olan yargı, ezelî hüküm.

kader, kadar قدر *T. a.* ölçü, miktar. *takı* 1 ... ölçüsünde, 2 ... gibi, 3 ... dek, ... değin, 4 gösterme sıfatları ve belirsizlik sıfatı **ne** ile birlikte belli olmayan ölçü bildirir: *o (bu/şu/ne) kadar.*

kaderiyye قدريه *A. a.* kaderi inkâr edip "kul kendi eylemlerinin yaratıcısıdır" görüşünü savunan bir düşünce ekolü; "mu'tezile" denilen, Sünnî inanca aykırı düşünce akımlarından bir kol.

kâdıh قادح *A. s.* (bir kimse için) kötü söz söyleyen, (birini) kötüleyen (kimse).

kâdî, kâzî قاضى *A. s.* karşılayan, yerine getiren, yapan, eden (kimse): *kâdı'l-hâcât, kâzıyü'lhâcât* "kullarının bütün istek ve dileklerini karşılayan (Yüce Tanrı)". *a.* (*T. k. dili:* **kadı**) mahkeme başkanı, yargıç, hâkim.-**kâdiasker, kâzıasker** قاضى عسكر (*T. k. dili:* **kazasker**) 1 eskiden orduyla birlikte gezen, daha sonra meşihat, yani: şeyhülislâmlık dairesindeki iki büyük mevkiden birinde bulunan yüksek rütbeli yargıç. [Kazaskerlik, ulema sınıfı içinde şeyhülislâmdan sonraki ikinci rütbe sayılırdı.] 2 fiilen hizmet görmeyip bu dereceyi taşıyan kimse.-**kâdı'lkudât, kâzıyü'lkudât** قاضى القضاة (eskiden) en yüksek rütbeli yargıç, şeyhülislâm/kazasker.

kadîd قديد *A. a.* 1 kurutulmuş et, pastırma, 2 iskelet.

kâdim قادم *A. a.* yoldan gelen, misafir: *el-kâdimü yüzâru* القادم يزار "Yoldan gelen ziyaret edilir."

kadîm قديم *A. s.* 1 eski: *âşnâyi kadîm* "eski dost", *mine'lkadîm* "eskiden, eskiden beri", 2 öncesi olmayan, başlangıcı bilinmeyen, ezelî, 3 eski, görmüş geçirmiş.

kâdime قادمه *A. a.* 1 *ask.* ileri karakol, düşmanı gözetleyen öncü birlik, 2 kuş kanadının öndeki uzun telekleri: *k. cünbânî azîmet* "yola çıkış teleklerini oynatma", yani: yola koyulma".

kadîmî قديمى *F. s.* eskiye ait, eskiden olan.

kâdir قادر *A. s.* 1 güçlü, (-e) gücü yeten, 2 (büyük harfle) her şeye gücü yeten Yüce Tanrı.

kadîr قدير *A. s.* her şeye gücü yeten. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]

kad-keşîde قد كشيده *F. s.* uzamış, boy vermiş, serpilmiş olan (kimse/nesne).

[1]**kadr** قدر *A. a.* (*T. k. dili:* **kadar**) 1 (-e) değer biçme, (-i) değerlendirme, 2 güç, takat, 3 rütbe, basamak: *âlîkadr* "yüksek rütbeli, üst basamakta bulunan (kimse)", 4 ölçü, derece: *alâ kadri'l-imkân* "mümkün oldukça, elden geldiğince, güç yettiğince".-**kadre ayrılmak** değeri belirlenmek, değeri anlaşılıp bilinmek.

[2]**kadr** قدر *A. a.* (*T. k. dili:* **kadir**) 1 değer, kıymet, 2 değerlilik, değer taşıma, değerli olma, 3 nasip, pay, kısmet, karşılık, bağış.

kadrdân قدر دان *F. s.* değer bilen, değerli olanı anlayan (kimse).

kadrşinâs قدر شناس *F. s.* (*T. k. dili:* **kadirşinas**) değer tanıyan, yani: yapılan bir iyiliğin değerini anlayıp ona göre karşılıkta bulunan (kimse).

[1]**Kâf** قاف *A. a.* eskilere göre dünyayı çepeçevre sardığı kabul edilen dağın adı, Kaf dağı. [Anka kuşu bu dağda yaşarmış. Doğu edebiyatında çoklukla yükseklik ve gösterişlilik sembolü olarak kullanılmıştır.]

[2]**kâf** قاف *A. a.* ق harfinin adı.

[3]**kâf** كاف *A. a.* ك harfinin adı.

kafâ' قفاء, **kafâ** قفا *A. a.* (*T. k. dili:* **kafa**) 1 boynun art yanı, ense, 2 *mec.* arka, geri, 3 *T.* baş, 4 *T.* kafatası, 5 *T. mec.* akıl, zekâ, anlayış, kavrayış, 6 *T. mec.* bönlük, akıl kıtlığı.-**kafa tutmak** (söz) dinlememek, diklenmek, sert davranmak.

kafes قفس *F. a.* 1 telden/ağaç çubuklarından yapılmış, göz göz, içine kuş vb. konup taşınabilir araç, 2 pencere, sebil gibi yerlere konan, oymalı/birbirine çatılmış metal ve ahşap çubuklardan oluşan koruma amaçlı delikli perde.

kaffâl قفال *A. a.* çilingir.

kâffe كافه *A. a.* bütün, hep, cümle: *k.i ef'âl* "bütün işler".

kâffeten كافة *A. z.* olduğu gibi, hepsi, hepsi birden, tümü.

kâfî كافى *A. s.* 1 yeter, yeterli, 2 uygun, elverişli: *mıkdârı kâfî* "yeterli ölçü".

kâfil كافل *A. s.* (bir borcu/bir yükü) üzerine alan, yüklenen, kefil olan (kimse).-**kâfili erzâkı ümem** كافل ارزاق امم *F. a.* bütün yaratıkların azıklarını sağlamayı üstlenmiş olan Yüce Tanrı.

kâfile قافله *A. a.* 1 birlikte yol alan topluluk, kervan, katar: *k.i huccâc* "hacılar kafilesi", 2 bölüm bölüm gönderilen şeylerin her bir bölümü, 3 birbiri ardı sıra gelen nesnelerin oluşturduğu bütün: *k.i emvâc* "dalgalar kafilesi" 4 adları bir araya getirilmiş kimselerin tümü: *k.i şuarâ* "şairler kâfilesi".

kâfile-sâlâr قافله سالار *F. a.* kervanbaşı, bir kafileye önderlik eden kimse. *k.-i enbiyâ* "nebiler önderi Hz. Muhammed".

kâfir كافر *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın varlığına inanmayan, tanrıtanımaz, imansız, ateist (kimse), 2 Yüce Tanrı'nın verdiği nimetleri görmezden gelen, gördüğü iyilik ve bağışlara gözünü kapayan, nankör (kimse): *k.i ni'met* "iyilik bilmez, nankör". *a.* düşman.-**kâfir-i ni'met** كافر نعمت *F. a.* iyilik bilmez, nankör (kimse).

kâfiristân كافرستان *F. a.* Hindistan'ın kuzey doğusunda bir bölgenin adı.

kâfiye قافيه *A. a. ed.* mısra/beyit sonlarında belli kurallara bağlı olarak son harflerin yinelenmesiyle sağlanan ses uygunluğu.

kâfiye-perdâz قافيه پرداز *F. s.* ve *a.* şair.

kâfiyesenc قافيه سنج *F. s.* ve *a. yuk. bk.*

kafr قفر *A. a.* otsuz ve susuz yer, çöl.

kâfûr كافور *A. a.* 1 Hindistan'da yetişen bir ağaçtan sızan zamktan elde edilen beyaz, yarı şeffaf, kırılgan ve keskin kokulu bir madde, 2 *mec.* bembeyaz nesne: *şem'i kâfûr* "kâfurla yapılmış beyaz mum".

kâfûrî كافورى *A. s.* 1 kâfur renginde/kâfurdan yapılmış (nesne), 2 *T.* kâfur.

kâğaz كاغذ *F. a. aş. m. bk.*

kâğıd كاغد *A. a.* üzerine yazı yazmaya yarayan, hamur durumuna getirilmiş ağaç yongalarından yapılan ince yaprak.

[1]**kâh** كاخ *A. a.* 1 köşk, kasır, 2 tek göz oda.

[2]**kâh** كاه *F. a.* saman, saman çöpü.

[3]**kâh** كاه *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) eksiltici, eksilten: *cânkâh* "can eksiltici, yani: can alıcı, öldürücü".

kahbe قحبه *A. a.* kötü yola düşmüş kadın, orospu, fahişe.

Kahhâr قهار *A. s.* dilediğinde dilediğini yere çalıp acınacak duruma düşürücü Yüce Tanrı.

kâhil كاهل *A. a.* 1 ağır, uyuşuk, tembel (kimse), 2 durgun (su).-**kâhil olmak** uyuşmak, kesilmek, ağırlaşmak.

kâhilâne كاهلانه *F. s.* ve *z.* uyuşukçasına, tembelcesine.

kâhin كاهن *A. a.* bilinmeyeni, geleceği, olacakları haber veren kimse, falcı, bakıcı: *k.i eblehfirîb* "bön aldatan falcı".

kâhir قاهر *A. a.* 1 üstün gelen, yenen, 2 baskın, kaplayıcı, kapsayıcı, 3 ezici, bastırıcı: *kuvveti kâhire* "ezici güç".

kahkaha قهقهه *A. a.* 1 sesli gülüş, yüksek sesle gülme, 2 boru biçiminde bir tür çiçek.

kahkarî قهقرى *A. a.* arkasını dönmeden, düşmandan yüz döndürmeden vuruşarak savaş alanından hızla geri çekilme:

ric'ati kahkarî "(savaşta) çarpışarak hızla geri çekilme".

kahr قهر *A. a.* 1 (bir kimseyi) zorlama, zor kullanma, (birine) bir işi zorla yaptırma, 2 yok etme, ortadan kaldırma, batırma, 3 (birine) üstün gelip adını batırma, (birini) yere serip rezil duruma düşürme, 4 *T.* (bir kayıptan, bir başarısızlıktan, istediği ve beklediği bir şeyi elde edememekten ötürü) içi içini yeme, (bir şeyin acısı) içine işleme.

kahremân قهرمان *F. a.* (*T. k. dili:* **kahraman**) 1 yiğit, korkusuz, yılmaz savaşçı, 2 güç, otorite, 3 yönetici, yüksek dereceli yönetici/görevli.

kahremânî قهرمانى *F. a.* kahramanlık.

kâh-rîz كاهريز *F. a.* 1 su yolu, içinden su akan künkten döşenmiş yol, 2 *T.* (**giriz** كريز) lağım borusu/kanalı.

kâhrübâ كاهربا *F.* (*T.* **kehribar** كهربار) *a.* saman çöpü çeken, yani: kehribar; *bk.* **kehrübâ** كهربا.

kaht قحط *A. a.* (*T. k. dili:* **kıt** قط) 1 ürün azlığı, kuraklık yüzünden yeterli ürün elde edilememesiyle ortaya çıkan sıkıntılı durum, kıtlık, 2 *mec.* azlık, yokluk.

kâhvâre كاهواره *F. a.* beşik.

kahve قهوه *A. a.* 1 sıcak iklimlerde yetişen bir bitkinin meyvesinin çekirdeği, 2 bu çekirdeklerin kavrulduktan sonra değirmende çekilmesiyle elde edilen toz, 3 bu tozun suyla karıştırılıp pişirilmesiyle yapılan sıcak içecek, 4 kahve içilen yer, kahvehane.

kâıb كاعب *A. a.* tomurcuk memeli kız.

kâıd قاعد *A. s.* (-de) oturan (kimse).

kâıde قاعده *A. a.* 1 temel, esas, 2 kural.

kâıden قاعدا *A. z.* oturarak.

kâıdeşiken قاعده شكن *F. s.* kurala uymayan, kural dışına çıkan (kimse/durum).

kâid قائد *A. a.* 1 (hayvanı) süren, yeden kimse, çoban, sığırtmaç, 2 (askerî) sevk ve idare eden kimse, baş, başbuğ, komutan: *kâidü'lceyş* "başbuğ, komutan", 3 önde bulunan, önde giden, öncü: *kâidü'lcebel* "dağın çıkıntısı, dağ burnu".

kaid قعيد *A. a.* 1 arkadaş, yoldaş, 2 "Kirâmen Kâtibîn" denilen iki melekten her biri.

kaîdân *A. ikili ç. a.* "kirâmen kâtibîn" denilen iki melek.

kâil قائل *A. s.* 1 (söz) söyleyen, diyen (kimse), 2 konuşan (kimse): *sâkit ü kâil* "susan ve konuşan", 3 (bir iddia/bir durum karşısında) "Olur, tamam" diyen, (-e) rıza gösteren, (-e) razı olan (kimse).–**kâil olmak** "evet" demek, razı olmak.

kâim قائم, **kâyim** قايم *A. s.* 1 ayakta duran, dinelen (kimse), 2 durmakta olan, varlığı süren (nesne), 3 (birinin) yerine geçen (kimse), 4 dik, dik durumda bulunan (nesne), 5 sağlam, sarsılmaz, dimdik, 6 çok namaz kılan, vaktinin çoğunu namaz kılmakla geçiren (kimse).–**kâim olmak** 1) sürmek, kesilmeksizin sürüp gitmek, 2) yok olmamak, varlığı kalıcı olmak, 3) bitmemek, eksilmeden kalmak.

kâime قائمه *A. a.* 1 (eskiden) uzun bir kâğıt üzerine yazılan bir tür buyruk, 2 (madenî/kâğıt) para, 3 fatura, 4 *mat.* dik: *zâviyei kâime* "dik açı".

kâimen قائما *A. z.* 1 ayakta, ayakta olarak, dinelerek, 2 dik olarak, 3 olduğu/göründüğü hâliyle.

kâimmakâm قائممقام *F. a.* (*T. k. dili:* **kaymakam**) 1 (birinin) yerine geçen, (birinin) yerini tutan, vekil, 2 bir ilçeyi yöneten devlet memuru, 3 (eskiden) binbaşıyla miralay arasındaki bir askerî rütbe, yarbay.

kâin كائن *A. s.* olan, bulunan: *konağının selâmlık bahçesinde kâin kasrın havzı başında...*

kâinât كائنات *A. ç. a.* 1 varlar, varlıklar, var edilmişler, var olan şeylerin tümü; *bk.* **kâin** كائن, 2 varlıklar âlemi, evren.

kâinât-efrûz كائنات افروز *F. s.* evreni aydınlatan (güneş).

kaîr قعير *A. a.* çok derin (su/kuyu vb.).

ka'kaa قعقعه *A. a.* iki madenî nesnenin çarpışmasından çıkan ses, savaşta birbirine çarpan kılıçlardan yayılan ses.

kaknus ققنس, **kaknûs** ققنوس *A. a.* Hint adalarında yaşadığı ileri sürülen bir kuş. [Gagasında çok sayıda delik varmış, rüzgâr estiğinde bu deliklerden giren hava ile türlü türlü sesler çıkarırmış.]

kâkulle قاقله *A. a.* (*T. k. dili:* **kakula** قاقوله) 1 sıcak iklimlerde yetişen bir bitki, 2 bu bitkinin güzel kokulu, baharat ve ilaç olarak kullanılan meyvesi.

kâkum قاقم *A. a.* kediye benzer, kuyruğu siyah, beyaz tüylü postundan kürk yapılan küçük bir yaban hayvanı.

kâkül كاكل *F. a.* (*T. h. dili:* **kâhkül**) yanaklar üzerinden sarkan dağınık uzun saç: *Gerdeni billûra dökmüş kâkülü zertârını* "Altın telli, yani: sarı kâkülünü billûr gerdana dökmüş".

kâl قال *A. a.* söz. [Çoklukla **kîl** قيل ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *kîl ü kâl* "dedikodu".]–**kâlde kalmak** sözde kalmak, sözden öte bir şey yapamamak, sözden ileri geçememek.–**kâle gelmek** söylenmek, söze dökülmek.

kal' قلع *A. a.* (-i) çekip koparma, (-i) yerinden ayırma.

kal'a قلعه *A. a.* (*T. k. dili:* **kale**; *h. dili:* **kala** قلا) büyük bir yerleşim yerinin/şehrin çevresinde, sınır boylarında ve dağ geçitlerinde koruma ve korunma amacıyla yapılan, kalın ve yüksek duvarlı, burçlu yapı, hisar.

kâlâ كالا *F. a.* 1 kumaş: *k.yi hüner* "hüner kumaşı", 2 giyimlik ve döşemelik değerli kumaş, 3 *mec.* anapara, sermaye.

kalâid قلائد *A. ç. a.* gerdanlıklar; *bk.* **kılâde** قلاده.

kalâil قلائل *A. ç. a.* miktarı az şeyler; *bk.* **kalil** قليل.

kalak قلق *A. a.* huysuzluk, aksilik.

[1]**kalb** قلب *(l kalın okunur) T. s.* 1 sahte, taklit, 2 kendini olduğundan farklı gösteren (kimse), 3 yalancı, güvenilmez (kimse).

[2]**kalb** قلب *A. a.* 1 can evi, bedende kan dolaşımını sağlayan organ, 2 (duygu merkezi sayılan) gönül, 3 duygu, his, 3 orta: *k.-i şitâ* "kış ortası", 4 *ask.* ordunun iki kanadının ortası.

[3]**kalb** قلب *A. a.* 1 (-i) değiştirme, (-i) döndürme, (-i) başka bir kalıba koyma, 2 *ed.* bir kelimenin ünsüz harflerinin yerlerini değiştirip başka bir harf eklemeksizin yeni bir anlamlı kelime çıkarma: آتش *âteş-şitâ*, امل *emel-elem* gibi.

kalben قلبا *A. z.* yürekten, can u gönülden, içtenlikle.–**kalbü'l-esed** قلب الاسد Aslan burcunda bulunan parlak bir yıldız.

kalbi قلبى *A. s.* gönülden, içten.

kâlbüd, kâlbed كالبد *F. a.* beden, kalıp: *Söz kâlbüdi kadri beniâdemdir* "Söz insanoğlunun değerinin kalıbıdır." (Avnî)

kalbzen قلبزن *F. s.* (*T. k. dili:* **kalpazan** قالپازان) 1 sahte para basan (kimse), 2 güvenilmez, yalancı, sahtekâr (kimse).

kâle كاله *F. a. bk.* **kâlâ** كالا.

kâleb, kâlib قالب *A. a.* (*T. k. dili:* **kalıp**) 1 dökümcülerin tasarladıkları biçimi elde etmek için içine erimiş maden akıttıkları, özel olarak hazırlanmış yapı, 2 örnek, model, 3 (canlı varlıkta) beden, gövde.

kalem قلم *A. a.* 1 yazı çizi gereci, 2 maden, tahta ve taş üzerine yazı ve şekil oymakta kullanılan, çelikten yapılmış, keskin uçlu gereç, 3 yazı türü, 4 bezek,

resim, nakış, 5 ucu kalem biçiminde kesilmiş ince ağaç dalı, 6 aşı yapmak için körpe budaklardan alınıp ucu kalem gibi kesilerek yarığa yerleştirilen ince sap, 7 resmî kuruluşlarda yazı işlerinin yürütüldüğü yer, 8 çeşit, tür, 9 sıra ile/cins ve türlerine göre numara verilerek bir kâğıda/deftere kaydedilen mal ve eşya.

kalem-behâ قلم بها *F. a.* yazı ücreti.

kalemdân قلمدان *F. a.* kalemlik, kalem kutusu/kabı.

kalemî قلمى (*dişili:* **kalemiyye** قلميه) *A. s.* kalem/yazı/yazıcılar sınıfı ile ilgili ve bunlara ilişkin (işler/konular/maddeler): *merâtib-i kalemiyye* "yazı işleri memurlarına, yazıcılara özgü rütbeler."

kalemiyye قلميه *A. a.* kalem ve yazı giderlerine karşılık olan harç ve ücret.

kalemkâr قلمكار *F. a.* 1 tülbent üzerine ince fırçayla bezekler yapıp yazma yapan sanatkâr, yazmacı, 2 oda duvarlarını, tavanları renk renk boyalarla bezeyen sanatçı, nakkaş, 3 altın, gümüş, bakır gibi madenlerden yapılmış türlü kaplar üzerine çelik kalemle bezek, resim ve yazı kazıyan sanatkâr.

kalem-kârî قلمكارى *F. a.* kalemkâr elinden çıkmış, kalem işi (yemeni/kutu/tavan).

kalem-keş قلمكش *F. a.* 1 yazıcı, kâtip, 2 bir yazının üzerini çizen, bir kaydın üzerini çizerek geçerliğini kaldıran (kimse).

kalem-rev قلمرو *F. a.* bir hükümdarın/bir hükûmetin egemenliği/yönetimi altında bulunan topraklar/ülke.

kalem-tirâş قلمتراش *F. a.* kalem açmaya yarayan alet.

kalem-zen قلمزن *F. a.* yazıcı, yazı yazan kimse.

kalenbek قلنبك *F. a.* tespih yapmakta kullanılan, öde benzer hoş kokulu bir ağaç.

kalender قلندر *F. a.* 1 Kalenderî Tarikati'nden olan kimse. [Bir Şiî-Bâtınî yolu olan bu yolu izleyenler başlarına on dilimli keçe külah giyerler; saç, sakal, bıyık ve kaşlarını usturaya vurarak ellerinde dilenci kâsesi ve bayraklarla şehir şehir, kasaba kasaba, köy köy dolaşırlar; davul ve boru çalarlar; giyim kuşam, yol yordam gibi şeylere aldırmazlar, dilencilik ederek geçinirlerdi.] 2 hiçbir şeye aldırmayan, her şeyi hoş görüp hoş karşılayan kimse, 3 dünya ile ilgisini kesen, dünyanın zevk, güzellik ve çekiciliklerine aldanmayıp bunlara uzak duran, üst âlem gerçekliklerine ulaşmış, hikmet sahibi kimse, hakîm, filozof.

kalensüve قلنسوه *A. a.* 1 tepesi sivri başlık, külâh, 2 tolga altına giyilen keçe başlık, takke.

kâlî قالى *F. a.* halı.

kâli' قالع *A. s.* (bir şeyi) kökünden çekip koparan (kimse).

kâlîçe قاليچه *F. a.* küçük halı, seccade.

kalik قلق *A. a.* 1 üzgün ve kararsız kimse, 2 işkilli, şüpheci, vesveseli, huzursuz kimse.

kalîl قليل *A. s.* az.

kallâb قلاب *A. s.* düzmece işler yapan, sahtekâr, kalpazan (kimse).

kallâş قلاش *F. a.* 1 kaba, terbiyesiz, yolsuz adam, 2 yalancı, düzenbaz, hileci, dubaracı, güvenilmez kimse.

kallâvî قلاوى ? *a.* sadrazamlarla vezirlerin törenlerde ve toplantılarda giydikleri bir başlık türü. [Alt yanı geniş olup 40 cm uzunluğundaydı. Üzerine ince bir Hint tülbendi sarılır, ayrıca sağdan sola çaprazlama dört parmak kalınlığında sırma kuşak çekilirdi. Sırma kuşaklı olanlarına "kallâvi-yi mutallâ" denilirdi.]

kâlûs كالوس *F. s.* ahmak, bön, ebleh (kimse).

kâlûsâne كالوسانه *F. s.* ve *z.* ahmakça, ahmakçasına.

kalya قليا, قليه *F. a.* Türkçe'de "kalye taşı" denilen madde, potasyum hidrat.

kalyân قليان *F. a.* nargile.

kalye قليه *F. a.* tereyağıyla pişirilen; içine soğan, ceviz katılan etli kabak/patlıcan yemeği.

kâm كام *F. a.* istek, murat, amaç, maksat.–**kâm almak** 1) (bir kimse) muradına ermek, istediğine kavuşmak, 2) eğlenmek, hoşlanmak, 3) mutlu olmak, mutluluk duymak.

kam' قمع *A. a.* (-i) vurup devirme, yere yıkma, (birini) ezme, aşağılama, acınacak duruma düşürme.

Kamâr قمار *A. a.* Hindistan'da bir yer adı.

Kamârî قمارى *A. s.* 1 Kamarlı, 2 Kamar ile ilgili ve oraya ilişkin: *ûd-i Kamârî* "Hindistan'ın Kamar şehrinde yetişen bir tür öd".

kâmât قامات *A. ç. a.* boylar; *bk.* **kâmet** قامت.

kâmbahş كامبخش *F. s.* (-i) isteğine erdirici, (-i) istediğine kavuşturucu (kimse).

kâmbîn كامبين *F. s.* 1 (-in) isteğini dikkate alıcı, (-in) istediğini verici (kimse), 2 istediği olmuş, isteği yerine gelmiş, mutlu (kimse).

kâme كامه *F. s.* muradına ermiş, mutlu: *bü'lkâme* "istek peşinde koşan, isteği hiç bitmeyen".

kamer قمر *A. a.* 1 ayın "hilâl" denilen ilk üç günlük görünüşünden sonraki görünüşüne verilen ad, 2 (her türlü görünüşüyle) ay.

kamereyn قمرين *A. ç. a.* iki ay, iki ışık kaynağı, yani: güneş ve ay.

kamerî قمرى *A. s.* ayla ilgili, ayla ilintili, aya dayanan: *kamerî ay* "ayın dünya çevresindeki dolanım süresine göre hesaplanan süre".

kameriyye قمريه *T. a.* mehtaplı gecelerde oturmak için bahçelerde yapılan, yerden yüksekçe, üstü örtülü, etrafı açık yer, köşk.

kâmî *T. s.* mutlu, muradına ermiş, isteğine kavuşmuş.–**kâmî olmak** 1) mutlu olmak, dilediğini/istediğini elde etmek, 2) tat almak, hoşlanmak.

kâmet قامت *A. a.* 1 boy: *k.i mevzun* "düzgün boy", 2 ayakta ezan okuma, 3 farz namazlardan önce, ayağa kalkıp saf tutma çağrısı olarak camide müezzinin yüksek sesle okuduğu ezan.

kâmil كامل *A. s.* 1 tam, eksiksiz (nesne): *kâmilü'layâr* "ayarı tam, saf ve kusursuz", 2 çok, bol, 3 bilgili, olgun, erdemli ve ergin (kimse): *İnsânı kâmil olmağa sa'y eyle âdem ol* "Olgun insan olmaya çalış, adam ol (Bâkî), 4 *ed.* aruz kalıplarından birinin adı.

kâmilen كاملاً *A. z.* tam tamına, büsbütün, eksiksiz olarak.

kamîs قميص *A. a.* gömlek.

kâmkâr كامكار *F. s.* 1 muradına ermiş, bahtiyar, mutlu (kimse), 2 büyük, ulu, güçlü: *hukûmdârı kâmkâr* "güçlü, ulu hükümdar".

kâmperver كامپرور *F. s.* istekli, istek peşinde koşan (kimse).

kâmrân كامران *F. s.* (*T. k. dili:* **kâmürân**) istediği olmuş, istediğini elde etmiş, mutlu, bahtiyar (kimse).

kâmrânî كامرانى *F. a.* mutluluk.

kâmrevâ كامروا *F. s.* istediğini elde etmiş, mutlu (kimse).

kâmrevâyî كامروايى *F. a.* mutluluk.

kâmûs قاموس *A. a.* 1 denizin ortası, engin, 2 büyük deniz, okyanus, muhit, 3 büyük sözlük.

kâmver كامور *F. s.* mutlu, dileğine ermiş, istediğini elde etmiş (kimse).

kâmyâb كامياب *F. s. bk.* **kâmver** كامور.

kân كان *F. a.* 1 maden ocağı, maden, 2 *mec.* (iyi nitelikler ve insanca değerler açısından) kaynak: *kâni kerem* "cömertlik kaynağı".

kanâat قناعت *A. a.* az şeyle yetinme, çok istememe, payına düşeni yeter bulma. **-kanâat etmek/eylemek** azla yetinmek, payına düşeni yeter bulmak.

kanâdil قنادیل *A. ç. a.* kandiller; *bk.* **kandil** قندیل.

kanât قنات *A. a.* yer altında olan su kanalı.

kanâtir قناطیر *A. ç. a.* kantarlar; *bk.* **kıntâr** قنطار.**-kanâtir-ı mukantara** yığın yığın biriktirilmiş.

kanber قنبر *A. a.* 1 Hz. Ali'nin kölesinin adı, 2 her işe yarayan, her işi gören, her işin girdisini çıktısını bilen kimse.

kand قند *A. a.* şeker kamışının kristalleşmiş öz suyu, nebat şekeri.**-kand-i mükerrer** قند مکرر birkaç kez kaynatılmış nebat şekeri, kelle şekeri.

kandil قندیل *A. a.* 1 içindeki sıvı yağ bir fitil yardımıyla yakılan aydınlatma aracı, 2 herhangi bir ışık kaynağı.**-kandili tersâ** قندیل ترسا Hristiyanların kilisede ve kutsal saydıkları yerlerde sürekli yaktıkları kandil.

kâne كان *A.* "Oldu, olur" anlamında çekimli fiildir. Kimi Arapça sözlerde bulunur: *mâşâa'llâhü kân* "Allah'ın istediği olur".

kânıt قانط *A. s.* umutsuz, umudu bulunmayan/tükenmiş kimse.

kâni كانى *F. s.* 1 madenle ilgili, madeni, 2 maden ocağındaki cevher gibi, yani: değerli.

kâni' قانع *A. s.* payına düşenle yetinip fazlasını istemeyen (kimse).**-kâni' olmak** yeter görmek, yetinmek.

kani' قنيع *A. s. bk.* **kanû'** قنوع

kânit قانت *A. a.* kulluk edici, Allah'ın buyruklarını eksiksiz yerine getirici (kimse).

kannâd قناد *A. a.* şeker yapan kimse, şekerci.

kantar قنطار *T. a.* (< *A.* **kıntâr** قنطار) 1 dönemlere ve bölgelere göre değişiklik gösteren, yaklaşık 56,5 kilogramlık ağırlık ölçüsü birimi, 2 tartı aleti.

kantara قنطره *A. a.* kemerli, büyük taş köprü.

kanû' قنوع *A. s.* elindekiyle/bulduğuyla yetinen, açgözlü olmayan (kimse).

[1]**kânûn** قانون *A. a.* 1 kural, 2 *huk.* yasa, 3 gelenek, görenek, örf, 4 bilinen Türk müziği çalgısı.

[2]**kânûn** كانون *A. a.* 1 içinde ateş yakılan yer, ocak, soba vb., 2 (eskiden) aralık ve ocak ayları. [Rûmî takvime göre marttan itibaren yılın 10 ve 11. ayları idi.]

kânûni قانونى *F. s.* kanuna uygun olan (durum/iş). *a.* kanun sanatçısı.

kânûn-nâme قانوننامه *F. a.* kanunlar mecmuası/kitabı.

kar(r) قر *A. a.* durma, dinlenme: *yevmü'l-karr* "Kurban Bayramı'nda hacıların Mina'da dinlendiği iki gün", göz aydınlığı: *k.-i ayn* "gözün aydın olması".

[1]**kar'** قرء *A. a.* (kadın) âdet görme.

[2]**kar'** قرع *A. a.* 1 vurma, kakma, çalma, ses çıkarma, duyurma: *k.-ı bâb* "kapı/kapıyı çalma", *k.-ı bâb-ı istimân etmek* "aman dileme kapısını çalmak", 2 *tıp* (doktor hastayı) uzuvlara parmak uçlarıyla vurarak muayene etme.

[1]**kâr** قار *A. a.* zift.**-kâr-i esved** قار اسود kara sakız.

[2]**kâr** كار *F. a.* 1 iş, iş güç, sanat, 2 yarar, assı, kazanç, 3 etki, tesir, 4 Türk musikisinde bir beste türü.**-kâr etmek** çalışmak, iş görmek, bir iş yapmak, iş tutmak/yapmak/becermek.**-kâr ü bâr** كار و بار iş güç.

[3]**-kâr** كار *F. takı* bir nesne ile uğraşanı, bir nesne üreteni, bir şey yapanı ve satanı, bir işle sürekli olarak ilgileneni, bir işi meslek olarak yapanı gösteren adlar yapar: *bestekâr* "beste yapan".

ka'r قعر *A. a.* dip: *ka'ri çâh* "kuyunun dibi".

[1]**karâ** قرا *A. a.* 1 konukseverlik, 2 kitap okuma.

[2]**karâ** قرا *A. a.* arka, sırt.

karâbe قرابه *A. a.* 1 sürahi, 2 testi vb. büyük su kabı.

karâbet قرابت *A. a.* soyca ve dölce insanlar arasında bulunan bağ, yakınlık, akrabalık.**-karâbeti sıhriyye** قرابت صهريه kız alıp vermek yoluyla doğan yakınlık.

karâbîn قرابين *A. ç. a.* kurbanlar; *bk.* **kurbân** قربان.

kâr-âgâh كار آگاه *F. s.* işten anlar, işbilir, işe yatkın (kimse).

karâin قرائن**, karâyin** قراين *A. ç. a.* ipuçları, izler; *bk.* **karîne** قرينه.

karâr قرار *A. a.* 1 (-de) durma, (-de) eğlenme, 2 (-den) ayrılmama, (-de) direnme, 3 dinginlik, huzur, 4 (bir hâl/bir tutum) değişmeksizin sürme, (bir hâli/bir tutumu) değişmeden sürdürme, 5 sonuç, yargı, hüküm, 6 (-i) sonlandırma, (-i) bitirip durma, 7 durma yeri: *ma'dilet-karâr* "adaletin durduğu yer, adalet merkezi".**-karâr bulmak** dinlenmek, huzur bulmak.**-karâr etmek** 1) kalmak, yerleşmek, 2) acı, sıkıntı ve üzüntüden uzak bir ortam, durum ve düzen içinde yaşamak.**-karâr eylemek** vakit geçirmek, eğlenmek, oyalanmak.**-karâr kılmak** (-i) sonlandırmak, (-i) bitirip durmak.

karârdâde قرار داده *F. s.* sonuca bağlanmış, sonuçlandırılmış (iş).

karâre قراره *A. a.* düzlük, düz ve oturaklı yer: *k.-i zemîn* "yeryüzü düzlüğü".

karârgâh قرارگاه *F. a.* 1 durulacak, oturulacak ve dinlenilecek yer, 2 *ask.* bir askeri birliğin/bir ordunun subaylarının bulundukları yer.

karârgîr قرار گير *F. s.* karar tutan, yani: sonuçlanmış, kararı verilmiş, sonuca bağlanmış.

karâryâb قرار ياب *F. s.* karar bulan, yani: biten, sona eren.

karâtîs قراطيس *A. ç. a.* kâğıtlar; *bk.* **kırtâs** قرطاس.

kâr-âzmûde كار آزموده *F. s.* işbilir, tecrübeli (kimse): *merdi kârâzmûde* "tecrübeli adam".

kârbân كاربان *F. a.* 1 at, deve, katır vb. hayvanlardan oluşan dizi, katar, 2 tüccar ve yolcu topluluğu, kervan, kafile.

kârbân-serây كاربان سراى *F. a.* ana yollar, özellikle ticaret yolları üzerinde yolcuların hayvanlarıyla birlikte barınmasına elverişli büyük konaklama yeri, kervan konağı, han.

kâr-dân كاردان *F. s.* iş bilen, işbilir, işten anlar (kimse).

kâr-dîde كار ديده *F. s.* görmüş geçirmiş, tecrübeli (kimse).

karenfül, karenfil قرنفل *A. a.* (*T. k. dili:* **karanfil**) 1 güzel kokulu bilinen çiçek, 2 sıcak iklimlerde yetişen bir tür ağacın güzel kokulu, acı, küçük taneli meyvesi.

kâr-fermâ كار فرما *F. s.* 1 iş buyuran, buyrukçu, amir, 2 hükümdar.

kârgâh كارگاه**, kârgeh** كارگه *F. a.* iş yeri, bir iş görülen yer.

kârger كارگر *F. s.* 1 iş görücü, iş bitirici (kimse), 2 etkili, etki eden, etki uyandıran, yarar sağlayan (nesne/araç/durum).**-kâr-ger olmamak** sonuçsuz kalmak, işe yaramamak.

kârgil كارگل *F. a.* taş bina.

kâr-gîr كار گير *F. s.* iş tutucu, iş becerici. *a.* (*T. k. dili:* **kâgir**; *h. dili:* **kâğır**) ahşap olmayan; taş, tuğla vb. malzemeyle yapılmış yapı.

kâr-güzâr كار گذار *F. s.* iş bitirici, becerikli, işgüzar (kimse).

karh قرح *A. a.* 1 kabarcık, 2 yara, bere, 3 sıyrık.–**karh etmek** yaralamak.

karha قرحه *A. a.* yara.

kâr-hâne كار خانه *F. s.* iş yeri, dükkân, atelye, fabrika vb.

[1]**kârî** قارى *A. a.* köyde oturan kimse, köylü.

kârî' قارئ, [2]**kârî** قارى *A. s.* 1 (-i) okuyan, (-i) okuyucu (kimse), 2 *Kur'ân*'ı yolu yordamınca, tecvit kurallarına uygun olarak okuyan (kimse).

kâria قارعه *A. a.* 1 sıkıntılı durum, beklenmedik zamanda çıkagelen acı verici ve yıkıma yol açan olay, belâ, afet, 2 kıyamet.

karib قريب *A. s.* 1 (yer ve zamanca) uzak olmayan, yakın; *zıddı:* **baid** بعيد: *an karib* "yakında, çok geçmeden", 2 akraba, hısım, 3 eş dost, komşu vb. *takı* kadar: *Aradan üç seneye karib zaman geçti.*

kârid كارد *F. a.* bıçak.

karih قريح *A. s.* yaralı, çıbanlı.

kariha قريحه *A. a.* 1 bir işi yapma, bir işe başlama/bir işe niyet etme hevesi/yeterliği, kişisel girişim özelliği, inisiyatif, 2 düşünme gücü, insan zihninin düşünce üretme yeteneği.

karin قرين *A. s.* 1 yakın, hısım, 2 bir insanın arkadaş, yoldaş, dost, yandaş, komşu gibi yakın ilişkide bulunduğu kimselerden her biri, 3 ikiz, 4 yaştaş, 5 birbirine yanaşıp yakınlaşmış, bitişik, ulaşık, 6 bir durum kazanmış, beklentisi gerçekleşmiş, (-e) ermiş, (-e) kavuşmuş, (-i) elde etmiş: *karîni kabul* "kabule değer bulunmuş, makbul", *saâdetkarîn* "mutluluğa ermiş", 7 bir hükümdarın en yakınında bulunan görevlilerden her biri, mabeyinci: *serkarîn* "baş mabeyinci".

karine قرينه *A. a.* 1 bir sözün/bir durumun/bir işin anlaşılmasına kılavuzluk eden şey, ipucu, 2 bir şeyin gerçekten o şey olduğunu kavramaya kılavuzluk eden şey, belirti, emare: *k.i kâtıa* "kesin belirti".

karir قرير *A. s.* serin, soğuk. *a.* yılan: -**karirü'l-ayn** قريرالعين gözü parlamış, yani: sevinci gözüne yansımış, sevinçten gözleri ışıl ışıl parlayan (kimse).

kâriz كاريز *F. a.* 1 bir alanı sulamak için yer altına döşenen künklerle yapılan su yolu, oğun, 2 (*T. k. dili:* كريز **giriz**) pis su gideri olarak kullanılan yer altı yolu, pislik kanalı.

karn قرن *A. a.* 1 (dağlık yerlerde) tepe, zirve, yüksek ve üst nokta, 2 boynuz: *zü'lkarneyn* "iki boynuzlu", 3 yüz yıllık süre, yüzyıl, asır, 4 çağ, dönem, 5 zaman, 6 yaştaş.

kâr-nâme كار نامه *F. a.* (*T. h. dili:* **kerleme** كرلمه) 1 taslak, örnek, kabaca çizilmiş benzer, 2 savaş tarihi.

karnen ba'de karnin قرناً بعد قرن *A. z.* çağdan çağa, dönemden döneme.

kâr-perdâz كار پرداز *F. s.* iş gören, bir işle uğraşan (kimse).

kâr-perverd كار پرورد *F. s.* sağlıklı düşünen, işbilir, becerikli ve başarılı (kimse).

karrâ' قراء, **karrâ** قرا *A. a.* (*T. k. dili:* **kurrâ**) (bir metni/*Kur'an*'ı) güzel okuyan kimse.

kâr-sâz كار ساز *F. s.* iş yapan, iş gören, elinden iş gelir, becerikli (kimse).

kâr-şinâs كار شناس *F. s.* işten anlar, işbilir (kimse).

Kârûn قارون *A. a.* Hz. Musa zamanında yaşamış, olağanüstü zenginliğiyle ün yapmış biri. [Doğu edebiyatında zenginlik, maddi güç yanında hasislik ilgisiyle de adı sıkça anılmıştır.]

kârûre قاروره *A. a.* 1 içine sıvı madde konulan cam kap, şişe, 2 *tıp* sidik kabı, ördek.

kârvân كاروان *F. a.* yolcular katarı, kafile, kervan; *bk.* **kârbân** كاربان.

kârvânserây كاروان سراى *F. a. bk.* **kârbân** كاربان.

karye قريه *A. a.* köy; yurt, yuva: *karyetü'n-nahl* "karınca yuvası".–**karyetü'l-ensâr** قرية الأنصار Medine.

karz قرض *A. a.* 1 ödünç verme, 2 ödünç olarak verilen/alınan (para, mal), borç, ödünç.–**karzı hasen** قرض حسن faizsiz borç.

karzan قرضاً *A. z.* ödünç olarak, ödünç verme yoluyla.

kârzâr كارزار *F. a.* savaş, cenk.

kas(s) قص *A. a.* (tüyü/saçı) makasla kırkma.

kas'a قصعه *A. a.* çanak.

kasab قصب *A. a.* 1 kamış ve kamış gibi boğumlu bitki: *kasabü'ssükker* "şeker kamışı", 2 parmak kemikleri, 3 *tıp* nefes borusu, akciğerdeki hava kanalı, 4 ince, yumuşak keten bezi.–**kasabü'ssebak** قصب السبق (eskiden Araplarda) atlı yarış yapılan meydanda varış yerine dikilen, birinci gelen yarışmacının yerinden çıkarıp aldığı kargı. [Türkçe'de bir şekilde akranlarına üstünlük sağlamış kimse hakkında kullanılmıştır: *hâizi kasabü'ssebakı kemâlât* "olgunluklar yarışında kargıyı ele geçirmiş, yani: olgunluk konusunda akranlarını geçip geride bırakmış kimse".]

kasaba قصبه *A. a.* köyden büyük, şehirden küçük yerleşim birimi, ilçe.

kasabât قصبات, **kasaba** قصبه *A. ç. a.* 1 boğumlu bitkiler, 2 nefes boruları/kanalları; *bk.* **kasab** قصب.

kasâid قصائد *A. ç. a.* kasideler; *bk.* **kaside** قصيده.

kasâme قسامه *A. a.* öldüreni belli olmayan öldürülenin bulunduğu yerin halkından elli kişiye yemin ettirme.

kasâret قصارت *A. a.* kısalık.

kasâvet قساوت *A. a.* 1 sertlik, katılık, 2 acımasızlık, 3 üzüntü, tasa, gussa, keder.–**kasâvet çekmek** tasalanmak, içi sıkılmak.

kasd قصد *A. a.* 1 kurma, düşünme, 2 niyet, amaç, maksat, 3 ölüm, yaralama, zarar verme girişimi, saldırı, 4 isteyerek ve kararlaştırarak bir işe girişme, 5 kötü niyet: *an kasdin* "bilerek ve isteyerek, önceden düşünüp karar vererek", *bilâkasdin, biğayri kasdin* "kasıt bulunmaksızın, yanlışlıkla".–**kasd etmek** 1) düşünmek, aklına gelmek, aklına getirmek, 2) düşündüğünü/aklına gelen şeyi yapmaya kalkmak/girişmek, 3) saldırmak.

kasden قصداً *A. z.* bilerek ve isteyerek, bile bile, bile isteye.

kâse كاسه *F. a.* içine çorba, hoşaf vb. şeyler koymaya elverişli yayvan, geniş kap.–**kâsei ser** كاسه سر baş kâsesi, yani: kafatası.

kâsebend كاسه بند *F. a.* kırık kâseleri onaran kimse.

kâseğer كاسه گر *F. a.* kâse yapan kimse.

kâse-lis كاسه ليس *F. s.* ve *a.* kâse yalayıcı kimse, yani: dalkavuk.

kasem قسم *A. a.* and, yemin: *maa'lkasem* "yeminle".–**kasem eylemek** yemin etmek.

kâsıd *A. s.* 1 (-e) yönelen, (-i) yapmayı düşünen (kimse), 2 haber götüren, ulak, tatar, haberci.

kâsıf قاصف *A. s.* şiddetle gürleyen, çok gürültü çıkaran: *ra'di kâsıf* "şiddetli gök gürlemesi".

kâsır قاصر *A. s.* 1 kısa: *kâsırru'lyed* "eli kısa, yani beceriksiz, güçsüz", 2 eksik, yetersiz, kusurlu (nesne).–**kâsıratü't-tarf** قاصرة الطرف eşinden başkasına bakmayan kadın.

kâsî قاسى *A. s.* katı, pek, taş gibi sert, duygusuz: *kalbi kâsî* "katı kalp".

kâsib كاسب *A. s.* çalışıp kazanan, bir iş görerek geçimini sağlayan (kimse): *el-kâsibü habibu'llâh* "Çalışıp kazanan Allah'ın sevdiği kimsedir".

[1]**kâsid** قاعد *A. s.* 1 sürekli oturmakla vakit geçiren, 2 ara bozucu, 3 baş, reis.

[2]**kâsid** كاسد *A. s.* geçersiz, sürümsüz, geçerliği olmayan (nesne).

kaside قصيده *A. a.* ilk beytinin mısraları kendi aralarında, diğer beyitlerin ilk mısraları serbest, ikinci mısraları ilk beyitle aynı kafiyede olan, on beşten fazla beyitten oluşan, konusu daha çok övgü olan manzume.

kâsim قاسم *A. s.* (bir bütünü) bölük bölük ayıran (kimse). *a.* 1 *mat.* bölen, 2 (*T. k. dili:* **kasım**) yılı ikiye bölen gün; on birinci ay olan ikinci teşrinin 26. günü. Kışın başlangıcı sayılır, 3 sonbahar, güz.

kâsir قاسر *A. s.* zoraki çalıştıran, zorla iş yaptıran, baskı ile işleten (kimse).

kasir قصير *A. s.* kısa: *kasirü'lkâme* "kısa boylu", *seyli kasir* "yatağında akan, taşkın olmayan sel".

kâsir كاسر *A. s.* kıran, parçalayan (kimse): *kâsiru'lasnâm* "putları parçalayan, yani: Hz. İbrâhim".

kasl قصل *A. a.* (*T. h. dili:* **hasıl** حصيل) (hayvanlara yedirmek için) vaktinden önce biçilen ekin, hasıl otu.

kasr قسر *A. a.* (birine) (bir işi) zorla yaptırma, (birine) zorla iş gördürme.

[1]**kasr** قصر *A. a.* (*T. k. dili:* **kasır**) yüksek ve süslü yapı, köşk.

[2]**kasr** قصر *A. a.* 1 (-i) kısaltma, (-i) kısa kesme, 2 (-i) sınırlandırma, (-i) belli bir sınır ve ölçü içinde tutma, 3 eksiklik: *k.i himmet* "ilgi ve çaba eksikliği", 4 *ed.* (söz) anlaşılmasına engel olacak derecede kısa olma, 5 *ed.* aruzda bir ölçü parçasının son hecesinin düşürülmesi.–**kasr-i yed** قصر يد *huk.* el çekme, bırakma, feragat.

kassâb قصاب *A. a.* (*T. k. dili:* **kasap**) 1 eti yenir büyük baş hayvanları kesen kimse, 2 et satan kimse.

kassâm قسام *A. s.* (bir bütünü) bölük bölük ayıran (kimse). *a.* miras malını bölüştüren memur.

kassâr قصار *A. a.* (boyaları tutsun diye) yazma kumaş işlerini deniz suyunda çırpan kimse, çırpıcı.

kâst كاست *F. s.* eksik. [Tek başına kullanılmaz; daha çok "az ve eksik olmayan, tam, eksiksiz" anlamındaki *bikem ü kâst* bağlam öbeğinde görülür.]

kâste كاسته *F. s.* eksilmiş (nesne).

kasvet قسوت *A. a.* iç sıkıntısı, darlık, tasa, keder: *k.i kalb* "üzüntü, iç darlığı".

kasvetbahş قسوتبخش *F. s.* sıkıntı verici (yer).

kasvetefzâ قسوت افزا *F. s.* iç karartıcı, sıkıntı verici (yer).

kasvetengiz قسوت انگيز *F. s.* sıkıntıya uğratıcı, iç daraltıcı (yer).

kâş كاش *F. bağl.* (*T. k. dili:* **keş** كش) ki ile birlikte **keşki** biçiminde kullanılır, dilek bildiren cümlelerin başında gelip dileği güçlendirir; olumlu cümlelerde özlem, olumsuz cümlelerde pişmanlık anlatır.

kaş'arire قشعريره *A. a.* tüyler ürperme.

kâşâne كاشانه *F. a.* 1 kışlık kapalı balkonlu oda, 2 güzel görünüşlü, göz alıcı, büyük ev, konak, 3 yatak odası, 4 yuva: *kâşânei mürgân* "kuş yuvası"; **kâşâne-i firib** كاشانۀ فريب hile konağı, yani: dünya.

kaşâr قشار *A. a.* 1 sert sopa, 2 uzun sakallı adam.

kâşi *A. s.* 1 Kâşân şehri kaynaklı, Kâşân işi, 2 nakışlı, bezemeli. *a.* Kâşân işi bir tür bezek ve sır.

kâşif كاشف *A. s.* (bilinmeyen şeyi) bilinir duruma getiren, (-i) açığa çıkaran (kimse): *k.i esrâr* "sırları açığa çıkaran", *a.* (eskiden) Mısır'da kaymakamlara/yöneticilere verilen ad.

kâşki كاشكه, **kâşki** كاشكى *F. bağl.* (*T. k. dili:* **keşki**) *bk.* **kâş** كاش.

kat(t), kat قط *A. a.* kamış kalemin ucunu "mıktaa" denilen aletin üzerine koyup enine kesme.

kat' قطع *A. a.* 1 (-i) kesme, 2 (bağı) koparma, (bağlılığı) kaldırma, (ile ilişkiyi) bozma: *kat'ı alâka* "ilgiyi kesme, bağı koparma", 3 kesip atma, yitirme, yok etme, son verme: *kat'ı ümmid* "umudunu yitirme", *kat'ı muhâbere* "haberleşmeye son verme", 4 (davayı, tartışılan konuyu) çözme, çözüme/sonuca kavuşturma, 5 (yol) alma, öne geçme, ilerleme, ileri gitme: *kat'ı tarik*, *kat'ı mesâfe* "yol alma, yolda ileri noktalara ulaşma", 6 (yolda gidenin) önüne çıkma, (yolcunun) (yolunu) kesme: *kat'ı tarik* "yol kesme, yolcuları çevirip hırsızlık etme, haydutluk".–**kat'-ı dâire** قطع دائره *geo.* bir çember yayı ile yayın uçlarını birleştiren düz çizginin belirlediği alan, çember parçası.– **kat'ı merâtib** قطع مراتب birbiri ardına rütbe alıp ilerleme.–**kat'ı nazar** قطع نظر (-i) görmeme, (-e) bakmama, (-e) değer vermeme, görmezden gelme.–**kat'ı rahm** قطع رحم yakınları arayıp sormama; *zıddı:* **sılai rahm**.

kat'an قطعا, **kat'â** قطعا *A. z.* hiçbir zaman, aslâ.

kat'i قطعى *A. s.* kesip atan, tereddüde yer bırakmayan, kesin.

kat'iyyen قطعياً *A. z.* kesin olarak, hiçbir şüphe ve tereddüt bulunmaksızın.

katâm قطام *A. a.* siyah toz: *zalâm-ı katâm* "siyah toz karanlığı, toz bulutu".

katarât قطرات *A. ç. a.* damlalar; *bk.* **katre** قطره.

katâyif قطايف, **katâif** قطائف *A. ç. a.* 1 kadifeler; *bk.* **katife** قطيفه, (*T. k. dili:* **kadayıf** قادايف) "tel kadayıf", "ekmek kadayıfı", "yassı kadayıf" gibi türleri bulunan tatlı.

katf قطف *A. a.* meyve toplama, meyve toplama mevsimi, bağ bozumu.

kâtı'a قاطعه *A. a.* 1 kesici diş, 2 göçmen kuş.

kâtı' قاطع *A. s.* 1 kesen, kesici (alet): *seyfi kâtı'* "keskin kılıç", 2 (-i) durduran, (-in) ilerlemesini engelleyen, 3 kesin, şüphe götürmez, susturucu: *burhân-i kâtı'* "kesin delil".

kâtıbe قاطبه *A. a.* bütün, hep, hepsi: *kâtıbei ahvâl* "olanlar, olan bitenin bütünü/hepsi".

kâtıbeten قاطبتاً *A. z.* 1 bütünüyle, hepsi birlikte, 2 (olumsuz cümlede) hiç, hiçbir zaman, aslâ.

kâtın قاطن *A. a.* bir yerde oturan kimse.

kâtınân قاطنان *A. ç. a.* üsttekine *bk.*

kati' قطيع *A. a.* koyun sürüsü.

kati'at قطيعت *A. a.* ayrılık, bırakma, çekilme.

kâtib كاتب *A. a.* bir resmi dairede/bir rütbeli devlet adamının yanında yazı yazma işini gören kimse, yazıcı: *ser-kâtib* "baş yazıcı", *sır kâtibi* "gizli ve önemli yazıları yazan elçilik kâtibi". *s.* 1 yazı yazmayı bilen (kimse), 2 dili: iyi kullanan, bir konuyu yazıya dökmesini bilen, iyi yazı yazan (kimse).–**kâtibi felek** كاتب فلك Utarit yıldızı.–**kâtibi vahy** كاتب وحى 1) Hz. Peygamber'e inen *Kur'an* ayetlerini yazan sahabelerden her biri, 2) Hz. Osman.–**kâtibü'l-hurûf** كاتب الحروف (bir kitabı) kaleme alan kimse, yazar.

katife قطيفه *A. a.* (*T. k. dili:* **kadife**) yumuşak, az tüylü, düz/işlemeli bilinen değerli kumaş.

kâtil قاتل *A. s.* (-i) öldüren, (-i) öldürücü: *zehri kâtil* "öldürücü zehir".

katil قتيل *A. s.* öldürülen (kimse).

kâtim كاتم *A. s.* (bir bilgiyi/konuyu) saklayan, gizli tutan (kimse): *k.i esrâr* "sırları saklayan (kimse)".

katl قتل *A. a.* (birini) öldürme.

katlâ قتلا *A. s.* öldürülmüşler; *bk.* **katil** قتيل.

katrân قطران *A. a.* ardıç ve çam ağaçlarından/maden kömüründen çıkarılan kötü kokulu bir sıvı.

katre قطره *A. a.* damla: *k.i bârân* "yağmur damlası", *k.i sirişk* "gözyaşı damlası".

kattâl *A. s.* ölüm yağdıran, eli kanlı.

kaûr قعور, **kair** قعير *A. s.* çok/pek derin: *deryâyi kaûr* "çok derin deniz".

kavâbil قوابل *A. ç. a.* 1 yetenekli kimseler; *bk.* **kâbil** قابل, 2 ebe kadınlar; *bk.* **kâbile** قابله.

kavâdim قوادم *A. ç. a.* ordunun önden giden birlikleri, ileri kollar, öncü birlikler; *bk.* **kâdime** قادمه.

kavâfi قوافى *A. ç. a.* kafiyeler; *bk.* **kâfiye** قافيه.

kavâfil قوافل *A. ç. a.* kafileler; *bk.* **kâfile** قافله.

kavâid قواعد *A. ç. a.* kurallar; *bk.* **kâide** قاعده.

kavâim قوائم *A. ç. a.* kâğıt paralar; *bk.* **kâime** قائمه.

kavâlib قوالب, **kavâlib** قواليب *A. ç. a.* kalıplar; *bk.* **kâleb, kâlib** قالب.

kavânin قوانين *A. ç. a.* kanunlar; *bk.* **kânûn** قانون.

kavâri' قوارع *A. ç. a.* acı verici ve zarara yol açıcı olaylar, belâlar, musibetler; *bk.* **kâria** قارعه.–**kavâriu'l Kur'ân** قوارع القرآن her türlü kötülük ve zarardan korunmak için sık sık okunan *Âyetel-kürsi, Yâsin, Muavvizeteyn* gibi *Kur'an* sureleri.

kavârir قوارير *A. ç. a.* cam şişeler; *bk.* **kârûre** قاروره.

kavâsıf قواصف *A. ç. a.* gürültü ile, uğuldayarak esen rüzgârlar; *bk.* **kâsıf** قاصف.

kavâtı' قواطع *A. ç. a.* 1 kesici dişler, 2 göçmen kuşlar; *bk.* **kâtı'a** قاطعه.

kavâzıb قواضب *A. ç. a. bk.* **kâzıb** قاضب.

kavi قوى *A. s.* 1 güçlü, kuvvetli, zorlu, 2 sağlam, dayanıklı, dirençli, sarsılmaz: *binâyi kavi* "sağlam yapı", 3 sağlam, güvenilir, güven verici: *va'di kavi* "sağlam söz", 4 zengin, varlıklı (kimse).

kavim قويم *A. s.* doğru: *râhi kavim* "doğru yol".

kavl قول *A. a.* söz.–**kavli mücerred** قول مجرد dayanağı, delili olmayan söz.

kavlen قولاً *A. z.* söz olarak; *zıddı:* **fi'len** فعلا.

kavlenc, kavlinc, kûlinc قولنج *A. a.* (*T. k. dili:* **kulunç**) daha çok omuz başlarında hissedilen şiddetli ağrı.

kavliyyât قوليات *A. ç. a.* boş sözler, kuru lakırdılar, laklakıyat.

kavm قوم *A. a.* (*T. k. dili:* **kavim**, *h. dili:* **kavum**) 1 soy ve boy bakımından birbirine bağlı, aralarında dil, töre ve kültür ortaklığı bulunan insanlar topluluğu, budun, 2 insan topluluğu, cemaat: *kavm ü kabile* "yakınlar, hısım akraba".–**kavmi mahsûr** قوم محصور yüz kişiden az olan köy halkı.

kavs قوس *A. a.* 1 yay, 2 çember parçası, 3 burçlar kuşağındaki on iki burçtan birinin adı. [Akrep burcu ile Oğlak burcu arasında yer alır, Güneş bu burca ikinci teşrinde, yani yılın 11. ayında girer.] –**kavsi kuzah** قوس قزح gökkuşağı, eleğimsağma.

kavsare قوصره *A. a.* 1 kamıştan/ağaç şeritlerden yapılmış örme sepet, 2 iskelet.

kavseyn قوسين *A. a.* iki yay.

kavsi قوسى *A. s.* kavis biçiminde olan (nesne), kavse ilişkin (konu vb.).

kavvâl قوال *A. s.* çok konuşan, geveze, lafazan (kimse).

kavvâs قواس *A. a.* (*T. k. dili:* **kavas** قواص) 1 okçu, (eskiden) ok atmak ve ok takımlarını taşımak için üst rütbeli devlet adamlarının yanında bulunan hizmetli sınıfından kimse, 2 (sonraları), rütbece çavuşların altında olmak üzere, üst rütbeli devlet adamlarının yanında bulunan silahlı kimse, 3 (daha sonra) elçi, konsolos gibi yabancı memurların yanında hizmet gören kimse.

kavz قوز *A. a.* kum tepesi/yığını.

kay' قئ, **kay** قى *A. a.* kusma.–**kay etmek** kusmak.

kayâsıre قياصره *A. ç. a.* Roma ve Bizans hükümdarları; *bk.* **kaysar** قيصر.

kayd قيد *A. a.* 1 (-i) bağlama, 2 bağlayacak nesne, bağ, zincir, 3 ilişik, bağ, alâka, 4 giden/gelen bir resmi yazıyı konusu, tarihi ve numarasıyla deftere geçirme: *terkini kayd* "(biriyle) bağı koparma, ilişiği kesme, (birini) işten çıkarma, (defterden) adını silme", 5 yazma, yazıya geçirme, 6 bu şekilde deftere geçirilen konu, tarih ve numara, 7 şart, (bir şeyi) sınırlandırma, birtakım şartlara bağlayarak şartlı duruma getirme: *bilâkayd ü şart* "şartsız ve kayıtsız olarak, bağsız ve ilintisiz olarak", 8 umur, ilgi duyma, gerekli ilgiyi gösterme, (-e) önem verme, (-i) görev edinme, (-i) umursama: *bikayd, bilâkayd* "ilişiksiz, bir şeyi önemsemeksizin", 9 (birinin adını) (bir ilgi ile) deftere/listeye yazdırma, 10 *dilb.* bir cümlede/bir söz öbeğinde anlam sınırlayıcı üye, 11 (marangozlukta) iki tahtayı birbirine bağlayan parça.–**kayd etmek** 1) (-i) bağlamak, 2) bir yazıyı konusu, tarihi ve numarasıyla deftere geçirmek.–**kaydi hayât** قيد حيات sağ oldukça, yaşadıkça, yaşadığı sürece.–**kayd ü şart** قيد و شرط bir sözün/bir sözleşmenin kimi yönlerini sınırlandıran ve bir şartla şartlı hâle getiren söz/madde.

kaylûle قيلوله *A. a.* öğle uykusu.

kayrı *T. h. dili: s.* (< **ğayrı** غيرى) başka, öteki, diğer.

Kays قيس *A. a.* bir Arap aşk hikâyesi olan *Leylâ ve Mecnûn*'un erkek kahramanının adı.

kaysar قيصر *A. a.* Roma ve Bizans hükümdarı.

kayyim قيم *A. a.* 1 muhafız, koruyucu, koruyup gözetici (kimse), 2 (*T. k. dili:* **kayyum**) cami hademesi.

Kayyûm قيوم *A. s.* ezeli ve ebedi olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

kâz كاز *F. a.* makas, cımbız.

kaz(z) قز *A. a.* ham ipek.

kazâ قذا *A. a.* göze ve içeceklere düşen çer çöp, pislik gibi şeyler.

kazâ' قضاء, **kazâ** قضا *A. a.* 1 alın yazısının çıkagelmesi, olacak olan her şeyin olacağı günün gelip çatması, 2 kadılık, yargıçlık, 3 Tanrı buyruğu olan namaz, oruç gibi bir yükümlülüğü daha sonra gerektiği şekilde yerine getirme, 4 kasıtsız olarak/beklenmedik şekilde ve anda meydana gelen üzücü olay: *eceli kazâ* "umulmadık anda, beklenmedik bir olay sonucunda gerçekleşen ölüm", 5 (-i) işleme, (-i) yapma, (-i) yerine getirme, (-i) gerçekleştirme: *ezkazâ* "umulmadık ve beklenmedik şekilde, rastlantı eseri olarak".

kazâen قضاءً *A. z.* ansızın ve beklenmedik şekilde, rastlantı eseri olarak/yanlışlıkla.

kazâ-muzi قضا مضى *F. s.* alınyazısı gibi kaçınılmaz, beklenmedik anda gelip çatan/gerçekleşiveren: *hükm-i kazâ-muzi* "alın yazısı gibi geçerli, gelip çatıcı hüküm".

kazârâ قضارا *F. z.* beklenmedik bir anda ve biçimde, rastlantı eseri olarak.

kazâyâ' قضاياء, **kazâyâ** قضايا *A. ç. a.* önermeler; *bk.* **kazıyye** قضيه.

kazel *T. h. dili:* (< **gazel** غزل) gazel.–**kazel okumak** bir gazeli serbest olarak seslendirmek.

kazf قذف *A. a.* namuslu bir kadını zina suçu işlemekle suçlama.

kâzıb قاضب *A. a.* keskin kılıç.

[1]**kâzım** قاضم *A. s.* kemirici, kemirgen (hayvan).

[2]**kâzım** كاظم *A. s.* öfke ve kinini bastıran, nefsine ağır gelen bir söz/eylem/davranış karşısında hemen öfkeye kapılmayan (kimse).

kazıyye قضيه *A. a.* 1 iş, konu, mesele, madde, 2 *man.* hem doğru hem yanlış denebilecek söz, önerme.–**kazıyyei külliyye** قضيه كليه hükmü teklerinin tümünü kapsayan önerme.–**kazıyyei muhkeme** قضيه محكمه bir mahkemece verilmiş, kanun açısından değiştirilemez duruma gelmiş olan hüküm.

kazib قضيب *A. s.* 1 değnek, dal, çubuk, 2 erkeklik organı.

kâzib كاذب *A. s.* 1 yalancı (kimse), 2 uydurma, asılsız, yalan, sahte (söz/haber/durum): *haberi kâzib* "yalan haber", *subhı kâzib* "yalancı sabah, güneş doğmadan önce belirip bir süre sonra kaybolan aydınlık".

kazire قذره *A. s.* pis, iğrenç.

kâzûrât قاذورات *A. ç. a.* pislik. [Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.]

kazzâz قزاز *A. a.* ipekçi, ipek satan kimse.

ke- ك *A. takı* Türkçe'nin **gibi** takısına karşılıktır. Hepsi zarf olarak kullanılan birtakım sözlerde geçer.

ke's كاس *A. a.* (*F.* ve *T.* **kâs**) 1 sıvı kabı, bardak, 2 kupa, küçük tas, 3 içi şarap dolu kadeh, 4 (çiçekte) kapçık.–**ke's-i şakayık** كاس شقايق şakayık çiçeğinin kadehe benzeyen dış kabı.

kebâb كباب *A. a.* 1 doğrudan ateşte pişirilmiş et, 2 ateş üzerinde/ateşe tutularak pişirilen her türlü nesne: *kestâne kebabı, şiş kebabı* vb.

kebâbe كبابه *A. a.* karabibere benzer baharlı tane.

kebâbiyye كبابيه *T. a.* lüle dibinde kalan tütün.

kebâde كباده *A. a.* fazla gergin olmayan idman yayı.

kebâdekeş كباده كش *F. a.* okçuluğa yeni başlayan kimse.

kebâir كبائر *A. ç. a.* büyük günahlar; *bk.* **kebîre** كبيره: *ehli kebâir* "büyük günah işleyenler".

kebbâd كباد *A. a.* ağaç kavununa benzer, limondan irice, içi etli bir tür meyve.

kebbân كبان *A. a.* kapan, büyük terazi.

kebid, kebd, kibd كبد *A. a.* (*T. k. dili:* **kebed**) 1 karaciğer, 2 kalp, 3 gök kubbenin ortası.–**kebidü'lkavs** كبد القوس yayın tutulan yeri, ortası.

kebîr كبير *A. s.* ulu, büyük; kocaman, iri: *câmi'i kebîr* "ulu cami".

kebîre كبيره *A. s.* büyük günah.

kebise كبيسه *A. s.* 1 doldurulmuş (nesne), 2 bir gün fazlası olan (yıl): *senei kebise* "güneş takviminde dört senede bir gelen, bir yıl fazlası olan yıl".

kebk كبك *F. a.* keklik.–**kebki deri** كبك درى dağ eteği kekliği, sesi güzel büyükçe bir tür keklik.–**kebk-i kûhsâri** كبك كوهسارى dağ kekliği.

kebş كبش *A. a.* (*T. h. dili:* **çepiş**) koç.

kebûd كبود *F. s.* gök renginde, mavi: *çeşmi kebûd* "mavi göz".

kebûter كبوتر *F. a.* güvercin.–**kebûteri nâmeber** كبوتر نامه بر mektup götürüp getiren güvercin, posta güvercini.

kebûterbâz كبوترباز *F. a.* güvercin besleyen kimse.

kec كج *F. s.* eğri, çarpık.

kecâbe كجابه *F. a.* devenin hörgücü üzerine konulan, hac gibi uzun yolculuklarda içinde oturulan, üstü örtülü bir tür tahtırevan.

kecâve كجاوه *F. a. yuk. m. bk.*

kec-bâz كجباز *F. s.* oyunda hile yapan (kimse).

kec-bîn كجبين *F. s.* 1 şaşı (göz), 2 *mec.* (-e) çarpık yaklaşımlı, kötü niyetli, içi bozuk (kimse).

kecendiş كج انديش *F. s.* kötülük düşünen, kötü yürekli (kimse).

kec-fehm كجفهم *F. s.* (sözü) ters anlayan, anlayışı kıt (kimse).

kec-külâh كجكلاه *F. s.* eğri külâhlı, külâhını eğri giyen (kimse).

kec-mizâc كجمزاج *F. s.* huysuz, huyu bozuk, geçimsiz ve uyumsuz (kimse).

kec-nazar كجنظر *F. s.* eğri bakışlı, yani: kıskanç (kimse).

kec-nihâd كجنهاد *F. s.* huyu bozuk (kimse).

kec-re'y كجراى *F. s.* yanlış düşünceli, çarpık görüşlü (kimse).

kec-reftâr كجرفتار *F. s.* eğri yürüyüşlü, tersine yürüyen (kimse).

kec-rev كجرو *F. s.* eğri/kötü yolda giden (kimse).

keçel كچل *F. a.* başında saç olmayan, dazlak kimse.

keçkûl كچكول *F. a.* dilenci kabağı; *bk.* **keşkül** كشكول.

[1]**ked** كد *F. a.* ev. [Türkçe'de tek başına kullanılmamıştır.]

[2]**ked(d)** كد *A. a.* 1 emek, güç, çaba, 2 (bir işte) zorluk çekme, 3 (bir şeyi istemekte) ısrarlı olma, zorlama, 4 (saçı) tarama.–**keddi yemin** كد يمين sağ elin emeği, yani: el emeğiyle sağlanan kazanç.

ked-bânû كدبانو *F. a.* 1 evli kadın, 2 ev hanımı; evin işlerini çekip çeviren, ev içinde sözü geçer yaşça büyük kadın, hanımefendi.

kede كده *F. takı* Türkçe'nin **-lik** ekine karşılıktır, yer adları yapar: *âteşkede* "Mecusi tapınağı", *bütkede* "puta tapanların tapınağı", *meykede* "meyhane".

keder كدر *A. a.* 1 bulanıklık, duru olmama hâli, 2 üzüntü, iç sıkıntısı, acı, tasa.

kederefzâ كدرافزا *F. s.* üzüntü artırıcı (söz/davranış/durum).

kederengiz كدرانگيز *F. s.* üzüntüye yol açıcı, acı verici (söz/davranış/durum).

ked-hudâ كدخدا *F. a.* (*T. k. dili:* **kethudâ** كتخدا, **kihaya** كهايا, **kahya** كهيا) 1 (eskiden) saraylarda ve konaklarda her türlü işle ilgilenen, güvenilir, becerikli, işbilir kimse, 2 işlerin düzenli yürümesi, gerekli ihtiyaçların karşılanması ve hizmetlerin aksatılmadan yerine getirilmesi için kimi iş ve sanat kollarına baş olarak görevlendirilen/seçilen kimse.

kedm كدم *A. a.* ısırma.

kedme كدمه *A. a. tıp* yara izi.

kedû كدو *F. a.* kabak.

ke-en كان *A. bağl.* sanki, ... miş gibi, farz edin ki. [Birkaç Arapça sözde görülür: *ke-en lem yekün* كان لم يكن "sanki olmadı, sanki yokmuş, hiç olmamış gibi". "Geçersiz/hükümsüz" anlamında kullanılır.]

ke-enne كان, **ke-ennehû** كانه *A. z.* sanki, gibi, sözde.

[1]**kef** كف *F. a.* köpük.

[2]**kef(f)** كف *A. a.* 1 el: *zâhiri kef* "elin üstü", *bâtını kef* "elin içi, aya", *k.-i kifâyet* "yeterlik eli, her şeye yetişip her yere erişme pençesi, yani: güç", 2 pençe, avuç, 3 engelleme, uzaklaştırma, 4 (-den) vazgeçme, (-den) geri durma: *k.i yed* "el çekme", 5 *ed.* aruzda ölçü biriminin yedinci harfini düşürme: *fâilâtün* yerine *fâilât* gibi.

kefâf كفاف *A. a.* 1 bir şeyin misli, dengi, 2 ölmeyecek kadar azık.–**kefâfi nefs** كفاف نفس kendi hayatını sürdürmek için bir kimseye gerekli olan rızık.

kefâlet كفالت *A. a.* (birinin bir yükümlülüğü yerine getirmemesi durumunda) yükümlülüğü üstüne alma şeklindeki kanuni işlem, kefillik.–**kefâlet-i muvakkate** كفالت موقته kefillik.–**kefâleti**

nakdiyye كفالت نقديه (bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda karşılık olarak kullanılmak üzere) belirli ölçüde bir para verilerek gerçekleşen kefillik.–**kefâlet bi'dderek** كفالت بالدرك satılan şeyin satın alana teslim edilmesi ile birlikte bedelinin ödenmesine/satanın kendisine kefil olma. –**kefâlet bi'lmâl** كفالت بالمال mala kefil olma.–**kefâlet bi'nnefs** كفالت بالنفس bir kimsenin şahsına kefil olma.–**kefâlet bi'tteslim** كفالت بالتسليم (bir malın) teslimine kefil olma.

kefçe كفچه *F. a.* (*T. k. dili:* **kepçe**) köpük almaya yarayan, delikli, genişçe, uzun saplı mutfak gereci.

kefel كفل *A. a.* arka bölüm, geri, art.

kefen bedûş كفن بدوش *F. a.* kefeni sırtında (kimse).

kefen كفن *A. a.* (*T. k. dili:* **kefin**) yıkandıktan sonra ölüyü sardıkları beyaz bez.

kefenpûş كفن پوش *F. a.* kefen kuşanmış, kefene bürünmüş (kimse).

kefere كفره *A. ç. a.* kâfirler; *bk.* **kâfir** كافر.

keffâret كفارت *T. a.* (*T. k. dili:* **kefâret**) 1 zorda kalınarak/yanlışlıkla işlenen bir günahın bağışlanması ümidiyle din hükümlerince belirlenmiş ölçüde verilen sadaka/tutulan oruç vb. günahtan arınma.–**keffâreti yemin** كفارت يمين bir kimsenin yemin ederek "Yapacağım" dediği işi yapmaması durumunda din hükümlerine göre, sadaka vermek, oruç tutmak, köle azat etmek gibi, ödemesi gereken karşılık.

keffe كفه *A. a.* (*T. k. dili:* **kefe**) terazi gözü/tablası.

kef-gîr كفگير *F. a.* kepçe.

kefil كفيل *A. s.* birinin üstlendiği şeyi kendisi de üstlenen (kimse).

kefl كفل *A. a.* pay, hisse, kilim parçası.

kefr كفر *A. a.* (-i) örtme, köy.

kefş كفش *A. a.* ayakkabı, pabuç.

kefşdûz كفشدوز *F. a.* dikici, ayakkabı tamircisi.

keh كه *F. a.* saman.

kehânet كهانت *A. a.* bilinmezlikler âleminden haber verme, falcılık, bakıcılık.

kehene كهنه *A. ç. a.* bilinmezlik âleminden haber verenler; *bk.* كاهن **kâhin.**

kehf كهف *A. a.* 1 mağara, oyuk, in, 2 sığınak: *k.i emân* "güven sığınağı, güvenli sığınak".–**kehfü'lkavm** كهف القوم bir topluluk için sığınak olan (kimse). –**kehfü'lümem** كهف الامم bütün insan toplulukları için sığınak olan (hükümdar).

kehhâl كحال *A. a.* 1 göz hekimi, 2 göze sürme çekici kimse, sürmeci.

kehîl كحيل *A. s.* sürmeli (göz).

kehîlâ' كحيلاء *A. a.* gözleri doğuştan sürmeli olan kadın.

kehîle كحيله *A. s.* sürmeli (göz): *kehiletü'l-mâkayn* "göz pınarları sürmeli".

kehkeşân كهكشان *F. a.* geceleri gökyüzünde beyaz bir yol gibi görünen yıldızlar kuşağı, Samanuğrusu, Hacılaryolu.

[1]kehl كحل *A. a.* göze sürme çekme.

[2]kehl كهل *A. s.* yaşlı, saçına sakalına kır düşmüş (kimse).

kehlât, kehelât كهلات *A. ç. a.* yaşlı kadınlar; *bk.* **kehle** كهله.

kehle كهله *A. a.* yaşlı kadın.

kehrübâ كهربا *F. s.* (*T. k. dili:* **kehribar** كهربار) saman kapan, yani: bir yünlü beze biraz sürtüldüğünde samanı/kâğıt parçasını çeken, yarı şeffaf fosilleşmiş reçine.

kehvâre كهواره *F. a.* beşik.–**kehvârei fenâ** كهوارۀ فنا yok oluş beşiği, yani: dünya.

kej كژ *F. s.* eğri, bükük.

kej-düm كژدم *F. a.* akrep, kuyruğu örü örü kuyruk.

kelâğ كلاغ *F. a.* kuzgun.

kelâl كلال *A. a.* 1 yorgunluk, bezginlik, 2 yorulma, 3 (gözde) görme gücü azalıp fersiz olma.–**kelâl gelmek** bezginlik gelmek, bezgin duruma düşmek.

kelâlâver كلال آور *F. s.* bezginlik getirici (nesne/durum).

kelâm كلام *A. a.* 1 söz, 2 İslâm felsefesi.

Kelâmi kadim كلام قديم *A. a. Kur'an.*

Kelâmu'llâh كلام الله *A. a. bk.* **Kelâm-ı kadim** كلام قديم.

kelb كلب *A. a.* köpek, it: *k.i akûr* "her gördüğünü ısıran, saldırgan köpek". –**kelbü'lmâ'** كلب الماء su köpeği, yani: kunduz.

kelbetân كلبتان *A. a.* (*T. k. dili:* **kerpeten** كربتن) daha çok çivi sökmeğe yarayan/bir nesneyi yerinden çıkarmakta kullanılan iki saplı, iki ağızlı araç.

kelef كلف *A. a.* 1 yüzde çıkan ufak lekeler, çığıt, 2 ay üzerinde görülen lekeler, 3 kırmızıyla siyah arası renk, 4 karamtık kızıllık, 5 aşırı sevme.

kelek كلك *F. s.* 1 ham, olmamış (kavun, karpuz), 2 lekeler hâlinde boş yerleri olan (deri vb.), 3 kılsız (deri). *a.* şişirilmiş tulumlar üzerine yerleştirilmiş örme kamıştan bir tabla biçiminde sal. [Büyük akarsularda, özellikle Dicle ve Fırat'ta kullanılmıştır.]

kelesta كلستا *T. h. dili:* (< kereste) *a. bk.* **kerâste** كراسته.

ke'l-evvel كالاول *A. z.* önceki/eskisi gibi.

kelib كلب *A. s.* kudurmuş (hayvan): *kelb-i kelib* "kudurmuş it".

kelîl كليل *A. s.* keskin olmayan, küt, kör (kesici alet ağzı), gözleri az gören (kimse).

kelim كلم *A. ç. a.* kelimeler, sözler; *bk.* **kelime** كلمه: *mevsûku'lkelim* "sözleri inandırıcı bulunan, sözlerine inanılan (kimse)", *nâfizü'lkelim* "sözü geçer (kimse)".

kelîm كليم *A. s.* konuşulan kimse, dinleyici, muhatap.–**Kelîmu'llâh** كليم الله Hz. Musa.

kelimât كلمات *A. ç. a.* kelimeler, sözler; *bk.* **kelime** كلمه.

kelime bekelime كلمه بكلمه *F. s.* her kelimeyi dikkate alarak, hiçbir kelime atlamadan yapılan (tercüme); *zıddı:* **meâlen** مآلاً.

kelime كلمه *A. a.* 1 anlamlı en küçük söz birimi, sözcük, 2 cümle/cümlelerden oluşan bütünlüklü anlatım, söz, lakırdı, kelâm.–**kelimei bâkıye** كلمۀ باقيه "Lâ ilâhe illa'llâh Muhammedü'r-rasûlü'llâh" sözü.–**kelimei tevhid** كلمۀ توحيد *öncekine bk.*–**kelimetu'llâh** كلمة الله *öncekine bk.*

kelîsâ كليسا *F. a.* (*T. k. dili:* **kelise, kilise** كليسه) Hristiyan tapınağı.

kellâ كلا *A. ünl.* **hâşâ** gibi kabul etmeme, geri çevirme ünlemi. [İkisi birlikte hâşâ ve kellâ biçiminde/sırasında kullanılır ve "Öyle değil" anlamıyla ilkinin anlatımını pekiştirir.]

kelle كله *F. a.* 1 baş, kafa, 2 başın üstü, 3 dağ zivesi, 4 en üst nokta, tepe: *k.-i simâk* "'simâk' adlı yıldızın çatısı", 5 (yuvarlak biçimli nesneler için) tane: *bir kelle lahana, kelle peyniri.*–**kellei biryân** كلۀ بريان kızartılarak pişirilmiş hayvan başı.–**kelle şekeri** كله شكرى dip kısmı yuvarlak, üst yanı sivrice top şeker.

kelûc كلوج *F. a.* fırın duvarından küle düşmüş ve orada pişmiş ekmek.

[1]kem(m) كم *A. a.* nicelik: *keyf ü kem* "nitelik ve nicelik".

[2]kem كم *F. s.* 1 tam olmayan, eksik, 2 (nicelikçe) az, 3 (değerce) düşük, aşağı (nesne); *zıddı:* **biş** بيش: *biş ü kem* "artık ve eksik".

kemâ fi'levvel كما فى الاول *A. z.* önceki/önceden olduğu gibi.

kemâ fi'ssâbık كما في السابق *A. z.* geçmişteki gibi.

kemâ hüve hakkuhû كماهوحقه *A. z.* hakkı olduğu gibi, hakkınca.

kemâ hüve/hiye كما هو/هي *A. z.* onun gibi, olduğu gibi.

kemâ kân كما كان *A. z.* olduğu gibi.

kemâ yenbaği كما ينبغي *A. z.* lâyık olduğu gibi.

kemâ كما *A. takı* gibi, üzere.

kemâin كمائن *A. ç. a.* pusular; *bk.* **kemin** كمين.

kemâ-kân كماكان *A. z.* olduğu gibi.

kemakl كمعقل *F. s.* aklı kıt (kimse).

kemâl كمال *A. a.* 1 (bir nesne) tam, eksiksiz ve kusursuz olma, tamlık, eksiksizlik, kusursuzluk, 2 (insan için) kusur sayılan huy ve davranışlardan uzak bulunma, yüksek insan değerleriyle vasıflanmış olma, olgunluk, erginlik, 3 ağırlık, değerlilik, 4 bilgi, kültür, erdem.–**kemâl üzre** eksiksiz ve kusursuz, her yönüyle güzel ve beğenilir.

kemâlât كمالات *A. ç. a.* yüksek insan nitelikleri, erdemler; *bk.* **kemâl** كمال.

kemân كمان *A. a.* 1 yay: *k.ebrû* "keman kaşlı (kimse/güzel)", 2 bilinen yaylı çalgı.

kemânçe كمانچه *F. a.* (*T. k. dili:* **kemençe** كمنچه) dize dayanarak çalınan, kemana benzer, üç telli yaylı çalgı.

kemânî كمانى *F. a.* keman çalan, keman sanatçısı.

kemânkeş كمانكش *F. a.* okçu, ok atmakta usta kimse/asker.

kemayâr كمعيار *F. s.* ayarı düşük (altın).

kemâ-yenbağî كما ينبغي *A. z.* gerektiği gibi, yaraşır ve uygun olduğu biçimde.

kembehâ كمبها *F. s.* değeri az, değersiz (nesne).

kembidâa كمبضاعه *F. s.* sermayesi az/yeteneksiz (kimse).

kemend كمند *A. a.* 1 ucu halkalı/ilmikli uzun ip, 2 hayvanı/düşman askerini yakalamak için kullanılan ucu halkalı ip, 3 ucu halkalı yağlı idam ipi.

kemer كمر *F. a.* 1 kuşak, 2 üstü çoklukla yarım çember biçiminde, üzerindeki ağırlığı iki yana aktaran duvar içindeki boşluk.

kemerbend كمر بند *F. a.* kemerini bağlamış, (-e) hazır (kimse).

kemerbeste كمر بسته *F. a.* kuşağını sarmış, yani: (işe) kuşanmış, (hizmete) hazırlanmış (kimse).

kemgû كمگو *F. s.* az konuşan, az söz söyleyen (kimse).

kemhâ كمخا *F. a.* bir tür ipek kumaş, havsız kadife.

[1]**kemi** كمى *F. s.* 1 az, 2 küçük, 3 kıt.

[2]**kemi** كمى *F. s.* yiğit, bahadır, korkusuz genç.

[1]**kemin** كمين *A. s.* pusu kurmuş, pusuya girip gizlenmiş (kimse). *a.* belirsiz, görünmez, gizli yer; pusu.–**kemin açmak** tuzak kurmak/hazırlamak.

[2]**kemin** كمين, **kemine** كمينه *F. s.* değersiz, hor, hakir, düşük, aşağı.

kemîngâh كمينگاه, **kemingeh** كمينگه *F. a.* pusu yeri.

kemiyyet, kemiyet كميت *T. a.* nicelik, miktarca değer.

kemkadr كمقدر *F. s.* sıradan, itibarsız (kimse).

kemkîmet كمقيمت *F. s.* değeri az/düşük (nesne).

kemmâye كمايه *F. s.* soysuz, soyu sopu belirsiz, alçak (kimse).

kemmûn كمون *A. a.* (*T. k. dili:* **kimyon** كيمون) ıtırlı bir yıllık bir bitki ve bu bitkinin tohumundan elde edilen güzel kokulu bahar.

kemnâm كمنام *F. s.* ünsüz, namsız (kimse).

kempâye كمپايه *F. s.* derecesi düşük (kimse).

kemsâl كمسال *F. s.* yaşı az, genç (kimse).

kemter كمتر *F. s.* 1 çok/pek eksik, çok/pek az (nesne), 2 değersiz, zavallı, hor, hakir, düşük (kimse). *zam.* bendeniz, ben kulunuz.

kemterin كمترين *F. s.* çok/pek/daha/en kötü (kimse/nesne/iş vb.).

kemyâb كمياب *F. s.* az bulunur (nesne).

ken كن *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) koparan, dağıtıp parçalayan, söken, delen: *kûhken* "dağı parçalayan/delen".

Ken'ân كنعان *A. a.* Filistin, Hz. Yakup'un yaşadığı topraklar: *mâhi Ken'ân* "Yusuf Peygamber".

kenâis كنائس *A. ç. a.* kiliseler; *bk.* **kenise** كنيسه.

kenâr كنار *F. a.* 1 kıyı, 2 çevre çizgisi, 3 uç, sınır.–**kenâr çizmek** işi savsaklamak, işten kaçmak.

kenâr كنار *F. a.* 1 kıyı: *k.i deryâ* "deniz kıyısı", 2 uç, son, sınır, bitiş yeri: *k.i bâğ* "bağın ucu/sınırı", 3 yazılı sayfanın boş yerleri: *derkenâr* "resmi yazının kenarına düşülen not", 4 (-i) kucaklama.–**kenâr etmek** kucaklamak. *s.* kıyıda olan/bulunan, ücra: *kenar yer*.–**kenâr çizmek** çekilmek, ayrılmak, uzaklaşmak.

kenâre كناره *F. a.* 1 kıyı, 2 uç, sınır, 3 kucak, 4 kasap çengeli.

kenârgir كناركير *F. a.* (fıçı vb. nesnelerde) parçaları tutan çember.

kend كند *F. a.* nebat şekeri.

kende كنده *F. s.* hendek.

kene كنه *F. a.* bilinen kan emici böcek.

kenef كنف *A. a.* 1 kıyı, köşe, kenar, 2 sığınak, korunmak için sığınılan yer, 3 (bahçeli evlerde bahçenin uzak köşesine yapılmış) ayakyolu.

kenger كنكر *F. a.* yaban enginarı.–**kenger-i Rûmî** كنكرومى enginar.

kenîn كنين *A. s.* örtülü, gizli (nesne/konu/madde).

kenîse كنيسه *A. a.* Hristiyan tapınağı, kilise.

keniz كنيز, **kenizek** كنيزك *F. a.* dişi köle, cariye.

kennâs كناس *A. a.* 1 çöpçü, süpürücü, süpürgeci, 2 kilise hizmetçisi.

kenûd كنود *A. s.* 1 iyilik nedir bilmez, gördüğü iyiliğe karşılık vermez, alçak yaradılışlı, soysuz (kimse), 2 cimri, nekes (kimse), 3 verimsiz (toprak), çorak (yer).

kenz كنز *A. a.* gömü, define: *k.i irfân* "erdem definesi", *kenzü'l berekât* "bereketler definesi".

kepçe كپچه *T. a.* köpük almaya yarayan, delikli, uzun saplı mutfak gereci; *bk.* **kefçe** كفچه.

[1]**ker** كر *F.* (< *A.* **kerr**) *a.* 1 hücum, saldırı, 2 gösteriş, göz kamaştırıcı görünüş, etkileyici gösterişlilik, büyüklük, ihtişam.–**ker ü fer** كر و فر 1) saldırma ve geri çekilme, 2) gösteriş ve gösteri.

[2]**ker(r)** كر *A. a.* (bir şeyden) geri döndükten sonra (o şeye) yeniden yönelme. [Tek başına kullanılmaz, yalnızca "düşmana hücum edip arkasını dönmeden vuruşarak geri geri çekildikten sonra yeniden saldırma" anlamındaki **kerr ü fer** sözünde geçer.]

kerâhet كراهت *A. a.* 1 (-den) iğrenme, 2 din hükümlerine göre açıkça ve kesin olarak haram kılınmayıp işlenmesi günah sayılmadığı hâlde haram olma ihtimali yüksek olduğundan kaçınılması gereken şeyin durumu.

kerâhiyyet كراهيت *A. a. yuk. m. bk.*

kerâim كرائم *A. ç. a.* soydan cömert kadınlar; *bk.* **kerîme** كريمه.

kerâmet كرامت *A. a.* 1 saygıdeğer, cömert, hayırsever, değerli, ağır, ağırbaşlı, üstün tutulan/sayılan olma, 2 bağış, istek, 3 Yüce Tanrı katına yakınlık sağlamış kimselerin, yani: velilerin gösterdikleri olağan dışı hâl, 4 olağan dışı sayılacak derecede uygun ve yerinde söz/

görüş/düşünce.-**kerâmet buyurmak** son derecede isabetli bir söz söylemek/ bir görüş bildirmek.

kerân كران *F. a.* uç, kenar, sınır, son. [Hemen her zaman olumsuzluk eki olan **bi** ile birlikte kullanılmıştır: *deryâyi bi-kerân* "uçsuz bucaksız deniz".]-**kerân tâkerân** كران تا كران uçtan uca, bir uçtan bir uca.

kerâsi كراسى *A. ç. a.* kürsüler; *bk.* **kürsi** كرسى.

kerâste كراسته *F. a.* (*T. k. dili:* **kereste** كرسته, *h. dili:* **kelesta** كلستا) tomruktan biçilmiş, çeşitli uzunlukta ve ende tahta.

kerâviyâ كراويا *F. a.* Karaman kimyonu.

kerb كرب *A. a.* tasa, gam.

Kerbelâ' كربلاء, **Kerbelâ** كربلا *A. a.* Irak'ta Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer.

kerde كرده *F. s.* 1 etmiş, eylemiş, yapmış, kılmış, 2 edilmiş, kılınmış, yapılmış. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılmıştır: *te'lifkerde* "telif kılınmış, yazılmış", *cem'kerde* "toplanmış".]

kerefs كرفس *F. a.* (*T. k. dili:* **kereviz** كرويز) yaprakları hoş kokulu bilinen sebze.

kereke كركه *T. h. dili: a.* dar bir üst giysisi; *bk.* **kerrâke** كراكه.

kerem كرم *A. a.* 1 ululuk, büyüklük, soyluluk, şeref, 2 iyi ve üstün niteliklerle donanmış olma, iyilikseverlik, yardımseverlik; *zıddı:* **hasâset** خساست.

kerem-güster كرم كستر *F. s.* herkese iyilik eden, iyiliği yaygın ve kaplayıcı (kimse).

keremkâr كرمكار *F. s.* iyilikçi, iyiliksever, yardımsever (kimse).

kerem-perver كرم پرور *F. s.* iyilik etmeyi sever, iyilik etmekten hoşlanır (kimse).

kergeden كركدن *F. a.* (*T. k. dili:* **gergedan** كركدان) burnunun üstünde sivri uçlu kıvrık bir boynuzu olan, saldırgan yaban hayvanı.

kerges كركس *F. a.* akbaba.

kerh كره *A. a.* (-den) tiksinme, iğrenme.

kerhen كرهاً *A. z.* istemeyerek, isteksizce, zorla, iğrenerek, tiksinti duyarak.

kerih كريه *A. s.* iğrenç, tiksinti verici (nesne): *kerihü'lmanzar* "iğrenç görünüşlü" (kimse).

kerihe كريهه *A. a.* tiksinti verici davranış/iş/suç.

kerim كريم (*dişili:* **kerime** كريمه) *A. a.* 1 soylu, ulu, büyük (kimse), 2 yardımsever, eli açık, cömert, iyilikçi, yüksek insan nitelikleri olan, erdemli (kimse), 3 yüce, kutsal, mübarek: *âyeti kerime* "kutsal âyet".

kerimâne كريمانه *F. s.* ve *z.* soylu ve erdemli kimseye düşer/yaraşır yolda/şekilde.

kerime كريمه *A. a.* 1 kız çocuk, 2 soydan cömert, eli açık soylu kadın.

kerm كرم *A.* a. üzüm kütüğü.

kernâme *F. a.* görünüş, biçim, örnek, biçim, tasarım.

kerrâke كراكه *? a.* değerli kumaştan yapılmış dar bir üst giysisi.

kerrâr كرار *A. s.* düşman üzerine döne döne saldıran (savaşçı yiğit): *Hayderi kerrâr* "Hz. Ali'nin lakabıdır".

kerrâre كراره *A. a.* eski püskü giysi.

kerrât كرات *A. a.* kereler, defalar; *bk.* **kerre** كره: *cedveli kerrât* "çarpım cetveli". -**kerrâti adide** كرات عديده çok kereler, birçok kez.

kerre كره *A. a.* (*T. k. dili:* **kere**) kez, defa.

kerrenây كرناى *F. a.* zurnaya benzer, uzun, tiz sesli bir nefesli çalgı.

kerretân كرتان *A. ikili ç. a.* sabah ve akşam.

kerrûbi كروبى *A. a.* Yüce Tanrı katına en yakın meleklerden her biri.

kerrûbiyân كروبيان *F. ç. a. aş. m. bk.*

kerrûbiyyûn كروبيون *A. ç. a.* Yüce Tanrı katına en yakın melekler.

kes كس *F. a.* kimse, kişi: *bikes* "kimsesiz".

kesâd كساد *A. a.* (alışverişte) durgunluk, sürümsüzlük; *zıddı:* **revâc** رواج.

[1]**kesâfet** كثافت *A. a.* yoğunluk, sıklık; kalınlık, kabalık: *k.i eşcâr* "ağaçların sıklığı".

[2]**kesâfet** كسافت *A. a.* bulanıklık, berrak olmayan şeyin hâl ve niteliği.

kesâlet كسالت *A. a.* üşenme, tembellik.

kesân كسان *F. ç. a.* kimseler, kişiler.

kesb, kisb كسب *A. a.* 1 (-i) emek harcayarak kazanma, (-i) çaba ile elde etme: *k.i servet* "zenginlik kazanma, zengin olma", 2 emek sonucu elde edilen şey, kazanç: *kisb ü kâr*.-**kesb-i havâ eylemek** hava almak.

kesel كسل *A. a.* gevşeklik, üşengeçlik, uyuşukluk.

kesif كثيف *A. s.* yoğun, sık: *ebri kesif* "yoğun bulut, su yüklü yağmur bulutu".

kesir كثير *A. s.* çok.-**kesirü'lvukû'** كثير الوقوع çok olan, sık sık meydana gelen.

keslân كسلان *A. a.* tembel, üşengeç, uyuşuk.

kesr كسر *A. a.* (*T. k. dili:* **kesir**) 1 (-i) kırma, (-i) parçalama, 2 (-i) bozma; (-i) lekeleme, (-e) leke sürme: *kesri nâmûs* "(birinin) namusuna leke sürme", 3 göz kapama, 4 az şey. 5 *dilb.* Arapça'da bir ünsüz sesin esreyle, yani: *-i* ile seslendirilmesi, 6 *mat.* bir bütünün bölündüğü eşit parçalardan her biri/birkaçı.

kesre كسره *A. a. dilb.* Arapça'da ünsüz sesleri seslilendirme işaretlerinden biri. [Ünsüz sesi gösteren harfin altına yatık bir çizgicik olarak konulur; *ı, i* gibi okunur.]

kesret كثرت *A. a.* çokluk, çok olma hâli ve niteliği; *zıddı:* **kıllet** قلت.

kesûb كسوب *A. s.* çok kazanç elde eden (kimse).

keş me-keş كشمكش *F. s.* itişme kakışma, karışıklık, kavga, dövüş.

keş كش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 çekici, çeken, katlanan: *cefâkeş* "sıkıntı çeken, sıkıntı içinde olan (kimse)", 2 kendine çeken, çekici, cazip: *dilkeş* "gönül çekici (güzel)", 3 harcayan, veren: *gayretkeş* "çalışkan, çaba harcayan, emek veren (kimse)", 4 içen: *meykeş* "şarap içen, şarapçı", 5 kaldıran: *serkeş* "başkaldıran (kimse)", 6 (-i) çekip uzatan, işleyen: *simkeş* "sırma işleyen", 7 çekilen: *pişkeş* "öne çekilen, yani: sunulan şey, hediye".

keşâkeş كشاكش *F. s.* 1 çekişme, kavga, dövüş, itiş kakış, 2 savaş, cenk, 3 tasa, gam, keder.

[1]**keşân** كشان *F. a.* çeken, katlanan (kimse). [Bu fail adı, aslında emir kökü olan **keş** sıfatıyla kurulmuş Farsça kurallı birleşik sıfatların **ân** ile yapılmış çokluları ile karıştırılmamalıdır: *mihnetkeşân* "mihnet çekenler" gibi.]

[2]**keşân** كشان *F. z.* çekerek.

keşân ber-keşân كشان بر كشان *F. z.* çeke çeke, zorla, sürüye sürüye.

keşân keşân كشان كشان *F. z. bk.* **keşân ber-keşân** كشان بر كشان.

keşef كشف *A. a.* kaplumbağa.

keşende كشنده *F. s.* çekici, çekip getirici/götürücü (kimse).

keşf كشف *A. a.* (*T. k. dili:* **keşif**) 1 (görünmeyen/kapalı bir şeyi) açık duruma getirme, (bir şeyin üzerindeki örtüyü) sıyırma, kaldırma: *keşfi nikâb* "yüz örtüsünü, peçeyi kaldırma", 2 (gizli, bilinmeyen bir şeyi) bilinir kılma, (-i) ortaya çıkarma, (-i) bulma: *keşfi râz* "sırrı ortaya çıkarma", 3 (bir işi yapmak için gerekli gideri) ortalama olarak hesaplama, 4 *tas.* Tanrı katından gelen ışıkla aydınlanma, bu aydınlık sayesinde göze görünmez, sırlı bilgilere ve görüntülere ulaşma, Hakk'ın sıfatlarının gerçekliğine varma; bu yolla

edilen sırlı bilgi, görülen ve ulaşılan gerçeklik.
keşfger كفشگر *F. a.* ayakkabı yapan ve satan kimse.
keşf-gerdân كفشگردان *F. s.* pabuç çevirici hizmetli, görevi pabuç çevirmek olan kimse.
keşfiyyât كشفيات *A. ç. a.* keşifle ilgili konular, keşif yoluyla varılan sonuçlar; *bk.* **keşf** كشف.
keşide كشيده *F. s.* 1 çekmiş, (boy için) uzamış: *kadkeşide* "boy çekmiş, uzamış". -**keşide etmek** 1) (telgraf) çekmek, 2) (şölen) düzmek, ziyafet vermek. [Bu anlamda **kılmak** ile de kullanılmıştır.] 3 (-e) çekilmiş, (-e) geçirilmiş: *k.i silki tahrir* "yazı ipine geçirilmiş, yani: yazılmış". *a.* 1 virgül, 2 kısa çizgi, çizgicik, tire.
keşidekad كشيده قد *F. s.* uzun boylu (kimse/güzel).
keşidekâmet كشيده قامت *F. s. bk.* **keşidekad** كشيده قد.
keşiş كشيش *F. a.* papaz, rahip.
keşk كشك *F. a.* kurutulmuş yoğurt, kurut, keş.
keşkûl كشكول *F. a.* 1 dilenci çanağı, kalenderler gibi dilenerek geçinen kimi gezginci dervişlerin yanlarında taşıdıkları kayık biçimindeki kap. [Hintli dervişler büyük Hindistan cevizi kabuğundan yapılma kaplar kullandıklarından ağaç vb. maddelerden yapılanlar da bunlara benzerdi.] 2 (**keşkûli fukarâ**'dan kısaltma olarak) içine, döğülmüş badem katılan bir tür sütlü tatlı.
keşşâf كشاف *A. a.* 1 çok keşif yapan, çok sayıda bilinmeyen şeyi bulup ortaya çıkaran (kimse), 2 gizli konuları, nesnelerin gizli yanlarını, gizli anlamları çözüme kavuşturan, yorumlayan (kimse).
keşti كشتى *F. a.* gemi: *k.yi gam* "gam gemisi".
keştibân كشتيبان *F. a.* gemici, gemi yöneticisi, reis, kaptan.
keştigâh كشتيگاه *F. a.* gemi konağı, gemi sığınağı, liman.
keştigir كشتيگير *F. a.* gemi yapan usta.
ketâib كتائب *A. ç. a.* askerler; *bk.* **ketibe** كتيبه.
ketb كتب *A. a.* yazı yazma.
ketebe كتبه *A. ç. a.* 1 resmî dairelerde yazı işlerinde çalışan küçük memurlar, yazıcılar; *bk.* **kâtib** كاتب, 2 levha vb. üzerine konulan imza, hattat icazeti/diploması.-**ketebe almak** sülüs, nesih ve talik yazılardan icazet almak.
keted, ketid كتد *A. a.* topluluk, kalabalık, yığın.
kethudâ كتخدا *F. a. bk.* **kedhudâ** كدخدا.
ketibe كتيبه *A. a.* asker, ordu.
ketibeperver كتيبه پرور *F. s.* askere iyi bakan, askeri görüp gözeten (kimse).
ketif كتف *A. a.* omuz, omuz kemiği.
ketm كتم *A. a.* (bir nesneyi/sözü) gizleme, gizli tutma, saklama: *k.i râz* "sır saklama".
kettân كتان *A. a.* (*T. k. dili:* **keten** كتن) 1 saplarından elde edilen lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki, 2 bu bitkinin saplarından elde edilen lif. *s.* keten lifinden elde edilen iplikle dokunmuş (kumaş): *keten gömlek*.
ketûm كتوم *A. s.* ağzı sıkı, sır vermeyen (kimse).
kevâbis كوابس *A. ç. a.* artık yıllar; *bk.* **kebise** كبيسه.
kevâhil كواهل *A. ç. a.* uyuşuk/durgun kimseler; *bk.* **kâhil** كاهل.
kevâıb كواعب *A. ç. a.* tomurcuk memeli kızlar; *bk.* **kâıb** كاعب.
kevâkib كواكب *A. ç. a.* yıldızlar: *k.-i mevâkib-i sipâh* "asker alaylarının yolunu aydınlatan yıldızlar".-**kevâkib-i rücûm** ateş gibi hızla yol alan akıcı yıldızlar, akan yıldızlar; *bk.* **kevkeb** كوكب.

kevkeb كوكب *A. a.* yıldız:-*k.i dürrî/derrî* "parlak yıldız".-**kevkebü'lhadid** كوكب الحديد demir parıltısı.
kevkebe كوكبه *A. a.* 1 yıldız, 2 (eskiden) hükümdarların, beylerin yanıbaşında sancak gibi taşınan, ucunda parlak bir metal top bulunan egemenlik ve büyüklük sembolü sırık, 3 atlı insan topluluğu, süvari alayı, 4 göz kamaştırıcı büyüklük, görkem, tantana: *k.i ıkbâl* "mutluluk görkemi".
kevn كون *A. a.* 1 varoluş, oluş, varlık, 2 varların tümü, âlem, evren: *k. ü mekân* varlıklar ve varlıkların yeri.
kevneyn كونين *A. ç. a.* iki âlem, yani yoğun ve yalın âlemler.
kevr كور *A. a.* çokluk, bolluk: *ba'de'l-havl ve'l-kevr* "yoksulluktan sonra zenginlik".
kevsenc, kûsenc كوسنج *F. a.* köse.
Kevser كوثر *A. a.* Yüce Tanrı'nın Hz. Peygamber'e bağışı olan, suyu tatlı ve soğuk cennet ırmağı/havuzu: *şerâbi Kevser* "Kevser şerbeti".
key(y) كى *A. a.* dağlama, kızgın demirle bedenin bir yerini/bir yarayı yakma.
[1]**key** كى *F. a.* büyük hükümdar. [Eski İran hükümdar sülâlelerinin ikincisinden gelenlerin taşıdığı unvandır: *Keykâvus, Keykubâd* gibi.]
[2]**key** كى *F. z.* ne zaman. **tâ** ve **tâ be** ile birlikte kullanılmıştır: *tâ key, tâ bekey* "ne zamana kadar".
Keyâniyân كيانيان *F. a.* eski Fars hükümdar sülâlelerinden ikincisinden gelen hükümdarlar.
keyd كيد *A. a.* hile, tuzak, kandırmaca.
keyf كيف *A. a.* (*T. k. dili:* **keyif**) 1 sağlık, 2 hoşluk, neşe, sevinç, haz, 3 içkiden doğan neşe, sarhoşluğun verdiği hoşluk. *s.* azca sarhoş (kimse).-**keyfi bozulmak** sağlığı bozulmak, hastalanmak.-**keyfi çatmak** tedirgin olmak, huzuru kalmamak.-**keyfi kaçmak** canı sıkılmak, neşesi dağılmak.-**keyf olmak** azca sarhoş olmak, neşesini bulmak.-**keyif vermek** azca/hafif sarhoş etmek, neşelendirmek.
keyfe كيف *A. z.* nasıl, nice: *k. me'ttefak* "nasıl uygun düşerse". *k. mâyeşâ'* "nasıl isterse, istediği gibi".
keyfer كيفر *F. a.* (iyilik ve kötülük için) karşılık, mükâfat, ceza.
keyfiyyet كيفيت *A. a.* 1 nitelik, nasıllık, durumca özellik, hâl, 2 iş, konu, madde.
keyl كيل *A. a.* 1 (tahıl ürünleri için) ölçü, ölçek, 2 ölçme.
keylûs كيلوس *F. a.* (Grekçe'den) *tıp* bağırsaklarda bulunan beyaz bir sıvı, kilos.
keymûs كيموس *A. a.* (Grekçe'den) *tıp* salgı, kilos; *bk.* **keylûs** كيلوس.
keynûnet كينونت *A. a.* var olma, (-in) varlığı sürme, mevcudiyet.
keys كيس *A. a.* kıvrak akıllı, anlayış ve kavrayışta çabukluk; *zıddı:* **humk** حمق.
Keyvân كيوان *F. a.* Zühal gezegeninin adı.
keyyâl كيال *A. s.* kileyle ölçen (kimse).
keyyis كيس *A. s.* aklı kıvrak, çabuk/birden anlayan ve kavrayan (kimse).
kezâ كذا *A. z.* böyle, şöyle, şöylece, yine o şekilde/o yolda.
kezâlik كذالك *A. z. bk.* **kezâ** كذا.
kezâlik كذلك *A. z.* böylece, yine böyle.
kezi كزى *F. a.* hâre taklidi, ipekle karışık bir tür kumaş.
kezim كظيم *A. s.* öfkesini bastıran, kızgınlığını belli etmeyen (kimse).
kezm كظم *A. a.* öfkesini yenme, kızgınlık ve öfke göstermeyip kendini tutma.
kezûb كذوب *A. s.* sürekli yalan söyleyen, yalan söylemeyi alışkanlık edinmiş (kimse).
kezzâb كذاب *A. s.* çok yalancı (kimse).
kezzâb كذاب *T. a.* (< *F.* **tizâb** تيزاب) 1 bilinen yakıcı ve aşındırıcı madde, derişik nitrik asit, 2 *mec.* zarar verici kimse.

kıbâb قباب *A. ç. a.* kubbeler; *bk.* **kubbe** قبه.

kıbâl قبال *A. a.* bir kitap kopyasını aynı kitabın başka bir kopyasıyla karşılaştırma, dış görünüş, gösteriş.

kıbâle قباله *A. a.* ebelik işi, bilgisi ve becerisi.

kıbel قبل *A. a.* 1 yan, kat, huzur 2 ilgi, nisbet: *min kıbeli'r- Rahmân* "bağışlayıcı Yüce Tanrı katından".

kıble قبله *A. a.* 1 Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri Kâbe, 2 güney, 3 dönülen yön.

Kıblegâh قبله گاه *A. a.* yönelinen yer, yüz çevrilen yön.

kıblenümâ قبله نما *F. a.* kıbleyi gösteren araç, pusula.

kıbleteyn قبلتين *A. a.* Kâbe ile Kudüs'teki Beyti Makdis.

kıbt قبط *A. a.* eski Mısır'ın yerli halkı.

kıbtî قبطى *A. s.* 1 eski Mısır'ın yerli halkından olan kimse, 2 *T.* çingene.

kıdâh قداح *A. ç. a.* oklar; *bk.* **kıdh** قدح.

kıdem قدم *A. a.* 1 (bir işte) (hizmet yönünden) eskilik, 2 (zaman bakımından) eskide kalmış olma, eskilik, 3 başlangıcı olmama, ilk ve en eski olma, öncesi olmayan bir zamandan beri var olma. [Yüce Tanrı'nın zatına özgü sıfatlardandır.]

kıdemen قدماً *A. z.* eskilik bakımından, eskilik yönüyle.

kıdh قدح *A. a.* ok.

kıdr قدر *A. a.* çömlek, tencere.

kıdve, kudve قدوه *A. a.* kendisine uyulup ardınca gidilecek kimse, önder: *kıdvetü'lulemâ* "bilginler önderi, yani: en büyük bilgin".

kıfâr قفار *A. ç. a.* susuz ve otsuz kırlar; çorak, boş, verimsiz araziler; *bk.* **kafr** قفر.

kıhf قحف *A. a.* 1 kafatası kemiklerinden her biri, 2 ağaçtan yapılmış kap.

kılâ' قلاع *A. ç. a.* kaleler; *bk.* **kal'a** قلعه.

kılâde قلاده *F. a.* gerdanlık.

kılâfet قلافت *A. a.* (*T. k. dili:* **kalafat** قلافات, قالافات) 1 (ahşap gemilerde) su geçirmemesi için kaplama tahtalarının arasını zifte bulanmış üstüpüyle doldurup üzerini ziftle kaplama, 2 yeniçeri ocağında üst rütbeli subayların giydikleri bir tür kavuk.

kılîmiyâ قليميا *F. a.* altın ve gümüş eritildikten sonra köpük ve çöküntü gibi yüzünde ve dibinde oluşan nesne, posa.

kıllet قلت *A. a.* azlık; *zıddı:* **kesret** كثرت.

kımâr قمار *A. a.* (*T. k. dili:* **kumâr**) iki/ikiden çok kişi arasında ortaya para/değerli nesne koyarak kâğıt, zar/başka araçlarla oynanan oyun.

kımem قمم *A. a.* zirveler, tepeler; *bk.* **kımme** قمه.

kımme قمه *A. a.* tepe, zirve: *k.-i ayyûk* "Ayyuk" adlı yıldızın tepesi". [Yükseklikçe abartı ve karşılaştırma için kullanılmıştır.]

kın(n) قن *A. a.* kul, köle.

kınâ' قناع *A. a.* baş örtüsü: *keşf-i kınâ' olmak* "örtü açılmak".

kınnâre قناره *F. a.* (*T. k. dili:* **kanâre**) hayvan kesim yeri, mezbaha.

kıntâr قنطار *A. a.* (*T. k. dili:* **kantar**) 1 ağır ve büyük şeyleri tartmakta kullanılan büyük tartı aleti, 2 yerine göre değişebilen, başlıca 44 okkalık ağırlık ölçüsü.

kınye, kunye قنيه *A. a.* kazanç.

[1]**kırâ** قرا *A. a.* okumayı öğrenme, öğrenmek için okuma alıştırması yapma.

[2]**kırâ** قرى, قرا *A. a.* konukseverlik, ilgi, dostluk.

kırâb قراب *A. a.* kın.

kırâet قرائت *A. a.* (-i) okuma.

[1]**kırân** قران *A. a.* 1 birleşme, bitişme, kavuşma, 2 iki gezegenin bir burçta birleşmesi: *sâhıbkırân* 1) iki uğurlu gezegen sayılan Zühre ve Müşteri'nin bir burçta birleştikleri gün dünyaya gelmiş olan kimse, uğurlu ve bahtı açık kimse, 2) başarılı, güçlü hükümdar.

[2]**kırân** قران *A. ç. a.* tepeler, dağ yüksekliklerinin tepe noktaları; *bk.* **karn** قرن.

kırbe قربه *A. a.* (*T. k. dili:* **kırba**) 1 sakaların su taşıdıkları, köseleden yapılmış, ağız kısmı dar su kabı, 2 *T.* küçük çocukların karınlarının şişmesi.

kırmız قرمز *A. a.* 1 nohut iriliğinde kızıl renkli bir böcek, 2 bu böceğin suda haşlanmasıyla elde edilen, iplik ve kumaş boyamakta kullanılan kızıl renkli boya.

kırmızî قرمزى *A. s.* (*T. k. dili:* **kırmızı**) kırmız renginde, kızıl, al. *a.* kızıl renk.

kırtâs قرطاس *A. a.* kâğıt.

kıs قس *A. çekimli f.* "Karşılaştır, kıyasla": *Ve kıs aleyhi'l-bevâki* "Geri kalanları bununla karşılaştır."

kısâs قصاص *A. ç. a.* öldürme, yaralama, sakat bırakma biçiminde sonuçlanan bir suçu işleyene şeriat kanunlarına göre aynı sonuçları veren cezayı uygulama.

kısas قصص *A. ç. a.* masallar, hikâyeler; *bk.* **kıssa** قصه.

kısâsan قصاصاً *A. z.* kısas yoluyla, aynı sonucu veren işlemi uygulayarak.

kısm قسم *A. a.* (*T. k. dili:* **kısım**) parça, bölük.

kısmet قسمت *A. a.* 1 (-i) bölme, (-i) hisselere ayırma, 2 *mat.* bölme işlemi: *hârici kısmet* "bir bölme işleminde bölenin her birimine düşen payı gösteren çıkan sayı", 3 Yüce Tanrı katınca her kul için belirlenmiş değiştirilemez değer, ezeli yargının her kula ayırdığı pay, nasip.

kıssa قصه *A. a.* 1 anlatılan uydurma/gerçek olay, hikâye, rivayet: *ahsenü'lkasas* "hikâyelerin en güzeli, yani: Yusuf peygamber'in başından geçenleri anlatan hikâye", 2 yaşanmış hâl, baştan geçen olay, sergüzeşt: *elkıssa* "kısacası, sözün kısası, elhasıl".

kıssahân قصه خوان *F. a.* hikâye anlatan kimse, kıssacı.

kıssîs قسيس *A. a.* papaz, keşiş.

kıst قسط *A. a.* 1 hakkını verme, adaletli davranma, 2 pay, hisse, 3 bir tür ölçek, yarım sâ', 4 parça parça ödenen borcun her parçası, ölçü, miktar, 5 rızık, 6 terazi.–**kıste'lyevm** قسط اليوم güne düşen pay, günlük hisse.

kıstâs قسطاس *A. a.* terazi.

kışr قشر *A. a.* kabuk.

kıt'a قطعه *A. a.* 1 parça, bölük, 2 yeryüzünde belli sınırlarla ayrılmış büyük kara parçaları, 3 *ed.* aynı vezinde, ilk beytinin mısraları kafiyece bir olmayan, çoklukla iki beyitlik nazım parçası.

kıtâ' قطاع *A. a.* iki yarı çap ile bir çemberden oluşan daire parçası.

kıtâl قتال *A. a.* vuruşma, kırışma, savaşma.

kıtâr قطار *A. a.* (*T. k. dili:* **katar**) 1 art arda sıralanmış hayvan dizisi, 2 bir lokomotifin çektiği vagonlar dizisi.

kıvâm قوام *A. a.* 1 duruş, durma, var olma, varlığını sürdürme, 2 bir şeyin varlığının sürmesini sağlayan şey, dayanak, sığınak, 3 sıvı bir maddenin koyuluk derecesi, 4 her bir durum için gerekli olan ölçü, tav, çağ.–**kıvâma gelmek, kıvâmını bulmak** olması gereken durumu kazanmak, tavına gelmek, çağını bulmak.

kıyâdet قيادت *A. a.* (hayvanı) yedme, çekip götürme, kumandan olma, kumandanlık.

kıyâfet قيافت *A. a.* 1 dış görünüş, kılık, 2 (birinin) giyim kuşamıyla verdiği görüntü: *tebdili kıyafet* "giyim kuşamını değiştirip tanınmayacak bir görünüşe girme", 3 giyecek, giysi, 4 insanın yüz hatlarından ve dış görünüşünden yaradılışı, huyu suyu ve davranış özellikleriyle ilgili sonuçlar çıkarma bilgi ve yeteneği.

kıyâfetnâme قيافت نامه *F. a.* insanın kılığından davranış özellikleriyle ilgili sonuçlar çıkarmanın dayanakları konusunda yazılmış kitap.

kıyâm قيام *A. a.* 1 ayağa kalkma, 2 ayakta durma, 3 namazın ayakta durma şeklinde gerçekleştirilen kısmı, 4 namaz, ibadet, 5 (bir işe) girişme, kalkışma, başlama, 6 ayaklanma, isyan, 7 dirilme: *rûzi kıyâm* "diriliş günü".-**kıyâm etmek** 1) ayağa kalkmak, boyunca dikilmek, 2) ayaklanmak, isyan çıkarmak.-**kıyâm-ı kıyâmet** قيام قيامت kıyametin çıkagelmesi/belirmesi.

kıyâmet قيامت *A. a.* 1 varlık düzeninin dağılıp bozulması ve o gün bütün ölülerin dirilip bir araya derilmesi, 2 kıyamet günü, 3 *mec.* olağanüstü yıkım, büyük felâket, 4 gürültü, patırtı.-**kıyâmeti koparmak** öfkeyle bağırıp çağırmak, ortalığı birbirine katmak.

kıyâs قياس *A. a.* 1 (bir şeyi) başka bir şeye benzeterek/başka bir şeyi ölçü alarak değerlendirme, karşılaştırma, oranlama: *bîkıyâs* "sayıca dengi bulunmaz derecede çok, sınırsız", 2 (-i) (-e) benzetme; benzerlik 3 *dilb.* kurala uygunluk; *zıddı:* **semâ'** سماع: *ale'lkıyâs* "kurala göre, kurala uygun olarak. *-alâ ğayri'lkıyâs* kurala aykırı olarak, 4 *man.* "küçük önerme" ve "büyük önerme" denilen iki önerme ile bir sonuçtan oluşan yargı, 5 *din* ayet ve hadislerden çıkarılan hükümlere dayanarak yeni durumlar için dinî hüküm çıkarma: *hılâfı kıyâs* "benzerleriyle karşılaştırmaya uygun olmayan, kural dışı, düzensiz".-**kıyâsi nefs** قياس نفس kendini örnek alma, kendine benzeterek yargıya varma.

kıyâsî قياسى *A. s.* 1 uygulama ve benzetme yoluyla elde edilen, uygulamalı (sonuç), 2 kurala bağlı olan, kurallı.

kıyem قيم *A. ç. a.* değerler; *bk.* **kıymet** قيمت.

kıymet قيمت (Arapça kurallı ad ve sıfat takımlarında: **kıyme** قيمه) *A. a.* 1 değer, paha, bedel: *kıymeti i'tibâriyye* "devletçe belirlenmiş değer", *kıymeti hakikıyye* "asıl değer", *kıymeti mevzûa* "satıcı tarafından konulan değer", *zikıymet* "değerli, pahalı", 2 manevî değer, kişinin başkaları üzerinde uyandırdığı saygınlık, şeref, itibar.

kıymetşinâs قيمت شناس *F. s.* değerden anlar, değerli olanı bilir ve tanır (kimse).

ki كه *F. zam.* ve *bağl.* Türkçe **kim** zamirinin eşidir. [Farsça'da hem soru zamiri hem bağlam olarak kullanılmakla birlikte, Türkçe'ye yalnızca bağlam işleyişiyle geçmiş, dilimizin söz dizimi kurallarına aykırı yapıdaki bir cümle tipinde bu işleyişiyle çok geniş bir kullanım alanı bulmuştur: *Ervâh ki tuhfei Hudâdır / Hâki rehi şâhi enbiyadır* "Hudâ'nın armağanı olan ruhlar, peygamberler şahının yolunun toprağıdır" (Şeyh Gâlib) Kimi cümlelerde "çünkü" bağlamı yerindedir: *Aldanma ki şâir sözü elbette yalandır* "Aldanma, çünkü şair sözü elbette yalandır" (Fuzûlî) Bir tür birleşik cümlede ise işleyişçe Türkçe'nin **-diği için/-diğinden** takısına eştir. Ayrıca başka bağlamlarla birleşmiş, birleşik yapılar oluşturmuştur: **mademki, sanki, gûyâ ki, kaçan ki, ne zaman ki** vb.]

kibâ' كباء *A. a.* süprüntü.

kibâr كبار *A. ç. a.* büyükler, ulular büyük adamlar; *zıddı:* **sığâr** صغار. *s.* 1 büyük: *sahâbei kibâr* "büyük sahâbiler", 2 soylu, görgülü, terbiyeli, ince, zarif (kimse): *kibâr zât*, 3 zengin, varlıklı (kimse).

kibârâne كبارانه *F. s.* ve *z.* kibarca, kibarcasına, kibar olana yakışır biçimde ve yolda: *vakâri kibârâne* "kibarca ağırlık".

kiber كبر *A. a.* büyüklük, ululuk; *zıddı:* **sığar** صغر.

kibr كبر *A. a.* büyüklük satma, büyüklük taslama, büyüklenme.

kibrît كبريت *A. a.* 1 kükürt, 2 bir şeyi yakmaya yarayan, ucu yanıcı çöp.-**kibrîti ahmer** كبريت احمر 1) kırmızı kükürt, kükürt türleri arasında en az bulunanı ve değerlisi, 2) eski kimyacılara göre pek az bulunan bir iksir, filozof taşı.

kibrîtî كبريتى *F. s.* açık limon renginde.

kibriyâ' كبرياء, **kibriyâ** كبريا *A. a.* çok/pek ululuk, büyüklük. [Yüce Tanrı için kullanılır.] *cenâbi kibriyâ* "Yüce Tanrı'nın ulaşılmaz ululuk katı".

kibriyâ-penâh كبريا پناه *F. s.* büyüklüğü nitelenemez olan Yüce Tanrı.

kifâh كفاح *A. a.* yüz yüze gelip kavgaya tutuşma.

kifâyet كفايت *A. a.* yetme, yetişme, el verme; yeter olma hâli.

kifl كفل *A. a.* 1 pay, bölük, hisse, 2 eş, denk: *Zü'lkifl* peygamber olduğu söylenen bir zatın adı.

kih كه *F. s.* küçük.

kih كيخ *F. a.* çapak.

kihân كهان *F. a.* küçükler, küçük şeyler. [Tek başına kullanılmaz, "büyükler" anlamındaki **mihân** ile birlikte zıt anlamlı bağlam öbeğinde görülür: *kihân ü mihân.*]

kihânet كهانت *A. a.* (*T. k. dili:* **kehânet**) falcılık, bakıcılık, kâhinlik.

kihîn كهين *F. s.* küçük (nesne).

kihter كهتر *F. s.* çok/pek küçük (kimse/nesne): *birâderi kihter* "yaşça pek küçük erkek kardeş".

kihterîn كهترين *F. s.* daha/en küçük (kimse/nesne).

kîl قيل *A. a.* denilen, söz. [Aslında "denildi" anlamında çekimli bir fiildir.]-**kîl ü kâl** قيل و قال *F. a.* denildi ve dedi, yani: dedikodu, onu bunu çekiştirme.

kilâb كلاب *A. ç. a.* köpekler; *bk.* **kelb** كلب.

kîle كيله *A. a.* tahıl ölçeği. [Ağırlığı yörelere göre değişir.]

kilîd كليد *F. a.* 1 anahtar, 2 anahtarla açılan dilli düzenek.-**kilîdi behişt** كليد بهشت şehadet sözü, yani: *Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlühû.*-**kilîd-i îmân** كليد ايمان *öncekine bk.*

kilîm كليم *F. a.* 1 yünden dokunmuş kalın ve kaba sof: *k.pûş* "kilimden yapılmış hırka giyen (kimse)", 2 yaygı, yer örtüsü, döşeme.

kilîmşûy كليمشوى *F. a.* aba/keçe yıkayıcı kimse.

kilk كلك *F. a.* kamış kalem.

kille كله *F. a.* dam, çatı.

kils كلس *A. a.* kireç, kireç taşı.

kimâm كمام *A. a.* 1 köpek gibi ısırıcı hayvanların ağzına geçirilen nesne, ağızlık, 2 (çoklu) ağaç çiçeklerinin kapçıkları; *bk.* **kim(m)** كم.

kîmyâ' كيمياء, **kîmyâ** كيميا *A. a.* 1 (eskiden) bakırı altın yapmanın yollarını arayan bir bilim dalı. [Buna *kîmyâyi kâzib*, yani "yalancı kimya" da denir.] 2 olağanüstü etkili bir madde, iksir, 3 maddelerin yapılarını, yapıyı oluşturan birimleri, bu birimlerin birleşimlerini, birbirine etkilerini, dönüşümlerini, bunların üretim yollarını inceleyen bilim.

kimyâger كيمياگر *F. a.* 1 kimya ile ilgili konularda bilgili ve uzman kimse, 2 yalancı kimya ile uğraşan kimse.

kimyevî كيموى *A. s.* kimya bilimiyle ilgili (konu/madde).

kîn كين *F. a.* içte saklanan düşmanlık, gizli öc alma duygusu; *bk.* **kine** كينه.

kin(n) كن *A. a.* 1 mahfaza, 2 perde, örtü, 3 ev, oda.

kinâne كنانه *A. a.* okluk, terkeş.

kinâye كنايه, **kinâyet** كنايت *A. a.* 1 sözü kapalı ve başka şey anlaşılacak yolda söyleme/bir şey söyleyip başka bir şeye gönderme yapma, 2 *ed.* hem hakikat hem mecaz anlamda anlaşılabilecek yolda söz söyleme, 3 aykırı anlamını kast ederek söz söyleme, andırarak sitem etme, 4 bu yolda söylenilen söz, tariz.

kine كينه *F. a.* gizli düşmanlık, içte saklı öc alma duygusu; *bk.* **kin** كين.

kinegâh كينه كاه, **kinegeh** كينه كه *F. a.* savaş alanı.

kinehâh كينه خواه *F. s.* düşmanlık isteyici/arayıcı (kimse).

kîr كير *F. a.* (insan ve hayvanda) erkeklik aleti.

kirâ' كراء, **kirâ** كرا *A. a.* geçici olarak oturma/kullanma amacıyla alınan/tutulan bir malın/yerin sahibine verilen aylık/yıllık para, ücret.

kirâm كرام *A. ç. a.* büyükler, büyük ve değerli kimseler; *bk.* **kerim** كريم.

kirâr كرار *A. a.* yineleme, önceden olan/geçen bir şeyi yeniden yapma.

kirâren كراراً *A. z.* yeniden, yinelemek suretiyle.

kirât قيراط *A. a.* (*T. k. dili:* **kırat, karat**) kuyumcuların kullandıkları dört keçi boynuzu çekirdeğinin ağırlığına denk ağırlık ölçüsü, karat. [Yirmi dört tanesi bir miskaldir.]

kirdâr كردار *F. bağl.* gibi, benzer: *zirih-kirdâr* "zırh gibi".

kirişme كرشمه *F. a.* (*T. k. dili:* **girişme**) işve, kaş göz işareti yaparak cilve satma, cilvelenme.

kirm كرم *F. a.* 1 böcek, kurt, kurtçuk, 2 ipek böceği: *k.-i nahîf* "güçsüz, çelimsiz kurtçuk".

kirpâs كرپاس *A. a.* işlenmemiş, ham bez, keten ve pamuk dokuma: *k.pâre* "bez parçası".

kirvân قيروان *A. a.* 1 kervan, kafile, 2 Batı Afrika'da bir yer adı.

kis كيس *A. a.* 1 para kesesi, 2 (kadında) döl yatağı.

kisbî كسبى *F. s.* sonradan kazanılmış, çalışmak ve emek vermekle elde edilmiş olan (şey).

kise-bür كيسه بر *F. a.* yan kesici.

kisedâr كيسه دار *F. a.* 1 kese tutucu, yani: bir büyük devlet adamının parasını yanında bulundurup, gerektiği zaman kullanan kimse, vekilharç, 2 Sadrazamlık'ta/Bâbıâlide kalem (büro) amirlerinin, görevi evrak kesesini korumak olan yamağı/yardımcısı.

kiseperdâz كيسه پرداز *F. s.* kese boşaltan, yani: çok cömert (kimse).

Kisrâ كسرى *F. a.* eski İran hükümdarlarından Nûşirevân'ın lakabı. [Sonraki hükümdarlar da bu lakabı kullanmıştır.]

kisve كسوه *A. a.* her türlü giyecek, giysi, elbise, çamaşır.

kisvet كسوت *A. a.* 1 her türlü giyim, giyecek, giysi, 2 (*T. k. dili:* **kisbet**) pehlivanların giydikleri, kalın meşinden yapılmış, belden diz kapaklarının altına kadar inen alt giysisi.

kiş كش *F. a.* 1 kimi hayvanları ürkütmek için çıkarılan ses, 2 satranç oyununda savma atağı.

kîş كيش *F. a.* inanç, din, yol, mezhep: *bikîş* "dinsiz, mezhepsiz (kimse)". [Yalnız kullanılmaz, daha çok Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *gebrkîş* "Mecusi, Maniheist".]

kişniş كشنش *F. a.* bir yıllık bir bitki ve bu bitkinin güzel kokulu tohumu.

kişt كشت *F. a.* ekin.

kişte كشته *F. s.* ekilmiş (toprak/ekin).

kiştkâr كشتكار *F. a.* ekinci, çiftçi.

kiştzâr كشتزار *F. a.* tarla.

kişver كشور *F. a.* ülke, il, memleket.

kişverârâ كشورآرا *F. s.* ülkeyi süsleyen (hükümdar).

kişvergîr كشوركير *F. s.* il tutucu, yani: hükümdar.

kişvergüşâ كشوركشا *F. s.* ülke alıcı, ülke ele geçirici, fâtih.

kişver-sitân كشور ستان *F. s.* ülkeler alıcı/ele geçirici.

kitâb كتاب *A. a.* ciltli/ciltsiz yazılı yapraklardan oluşan kâğıt destesi. **-kitâbu'llâh** كتاب الله Allah'ın kitabı, yani: *Kur'an.*

kitâbe كتابه *A. a.* taş üzerine yazılan oyma/kabartma yazı, yazıt: *k.i sengi mezâr* "mezar taşı kitabesi".

kitâbet كتابت *A. a.* yazı yazma, bir konuyu yazıya dökme, kaleme alma.

kitâbî كتابى *F. a.* 1 kitapçı, kitap alıp satan kimse, 2 hükümdara ait kitaplıklarda görevli kimse.

kitâbiyye كتابيه *A. a.* kimi ağaçların kâğıt yapılan iç kabuğu/özü.

kitf, kitif كتف *A. a.* kürek kemiği.

kitmân كتمان *A. a.* (-i) gizleme, (-i) saklama: *k.i sir* "sır saklama".

kitr كتر *A. a.* kubbe biçiminde yapı.

kiyâset كياست *A. a.* akıl, anlayış, kavrayış, uyanıklık gibi niteliklerle donanmış olma.

kizb كذب *A. a.* yalan.

köhne كهنه *F. s.* eski.

köhnebahâr كهنه بهار *F. a.* sonbahar.

kû كو *F. a.* ulu ve işlek yol.

kûb كوب *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) vuran, atan: *pâykûb* "ayağıyla vuran, tepen" *lekedkûb* "tekme atan/sallayan".

kûbâ' قوباء *A. a.* tuzlu balgam.

kûbân كوبان *F. s.* vuran/vurucu (kimse). *z.* vurarak: *pây-kûbân* "ayak vurarak".

kubbe قبه *A. a.* 1 yarım küre biçiminde yapı örtüsü, yuvarlak çatı, 2 *mec.* yeryüzü, dünya: *Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş* (Bâkî)–**kubbei fîrûzefâm** قبهٔ فيروزه فام gökyüzü.–**kubbei mînâ** قبهٔ مينا *öncekine bk.*–**kubbei zerbeft** قبهٔ زر بفت yıldızlarla bezenmiş gök.

kubh قبح *A. a.* çirkinlik; *zıddı:* **husn** حسن.

kubhıyyât قبحيات *A. ç. a.* çirkin işler ve durumlar.

kubûr قبور *A. ç. a.* mezar çukurları; *bk.* قبر **kabr.**

kûçe كوچه *F. a.* sokak, çarşı, pazar yeri.

kûçe-gerden كوچه كردن *F. s.* sokak sokak dolaşan, sürtük (kimse).

kuddise قدس *A.* "Kutsanmış olsun" anlamında çekimli bir fiil. Tanrı velileri için dualarda kullanılmıştır: *Kuddise sirrahû* "Sırrı kutsanmış olsun/Allah sırrını kutsasın".

kuddûs قدوس *A. s.* her türlü eksiklikten uzak ve arınmış olan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

kûdek كودك *F. a.* çocuk.

kûdekmeniş كودك منش *F. s.* çocuk huylu (kimse).

kudemâ' قدماء, **kudemâ** *A. ç. a.* eskiler; *bk.* **kadîm** قديم.

kûder كودر *F. a.* (*T. k. dili:* **güderi**) astarlık ince deri.

kudret قدرت *A. a.* 1 güç, dayanıklılık, takat, 2 etkileme gücü, etki, 3 varlık, zenginlik, servet: *zîkudret* "zengin, varlıklı (kimse)", *bîkudret* "1) güçsüz, 2) yoksul, fakir (kimse)".

kuds, kudüs قدس *A. a.* arılık, temizlik: *hazîretü'lkuds* "cennet", *rûhü'lkudüs* "büyük meleklerden Cebrâil".

kudsî قدسى *A. s.* Yüce Tanrı katıyla, meleklerle ve yalın varlıklarla ilgili, kutsal, ulu, ilâhî: *hadîsi kudsî* "Yüce Tanrı katından ilham edilmiş, Hz. Peygamber tarafından söze dökülmüş hadis".

kudsiyân قدسيان *F. ç. a.* yalın varlıklar, melekler, ruhlar.

kudsiyyât قدسيات *A. ç. a.* Yüce Tanrı katıyla ve yalın varlıklarla ilgili işler.
kudsiyyet قدسيت *T. a.* kutsallık, kutluluk, arınmışlık, ululuk.
kudûm قدوم *A. a.* dışarıdan/uzak bir yerden gelme, gelip erişme.
kudûmiyye قدوميه *A. a.* ayak altına serilen yaygı, ayak yaygısı.
kufâr قفار *A. ç. a.* otsuz ve susuz yerler, çöller; *bk.* **kafr** قفر.
kûfî كوفى *A. s.* (büyük harfle) Kûfe şehri ile ilgili, Kûfe şehrine ilişkin (her şey).
kufl قفل *A. a.* kilit.
kûfte كوفته *F. s.* (*T. k. dili:* **köfte**) dövülmüş/kıyılmış (et). *a.* kıyılmış etle yapılan bir yemek.
¹**kufûl** قفول *A. a.* 1 geri dönme: *vakt-i kufûl-i râhile-i nehâr* "gündüz kafilesinin geri dönüş vakti (=akşam)", 2 seferden dönme, 3 alışverişte hile yapma, madrabazlık eyleme, 4 (deri) kuruma.
²**kufûl** قفول *A. ç. a.* kilitler; *bk.* **kufl** قفل.
kûh كوه *F. a.* 1 dağ: *kûh ü deşt* "dağ ve ova", 2 kalça.-**kûhi kem** كوه كم eğri, sakat kalça.
kûhistân كوهستان *F. a.* dağlık yer, balkan.
kûhken كوهكن *F. s.* dağ delen/kesen (kimse).
kûhnümûn كوهنمون *F. s.* dağ gibi, yani: heybetli (kimse).
kûhsâr كوهسار *F. a.* dağlık (yer).
kûknâr كوكنار *F. a.* (*T. k. dili:* **köknar**) 1 iğne yaprakları kısa ve yassı, reçineli bir çam türü, 2 haşhaş kozalağı.
kulâfe قلافه *A. a.* kabuk, kılıf.
kulâme قلامه *A. a.* tırnak kesintisi.
kulâmeteyn قلامتين *A. ikili ç. a.* iki tırnak kesintisi, parantez, () işareti.
kulel قلل *A.* ç. a. kuleler; *bk.* **kulle** قله.
kulkul قلقل *A. a.* 1 tetik, tez canlı, ayağına çabuk, her işe koşan kimse, 2 bir sıvının hareket etmesiyle çıkan ses.
kullâb قلاب *A. a.* ucu sivri ve eğri demir, çengel.
kulle قله *A. a.* (*T. k. dili:* **kule**) 1 dağ tepesi, 2 her nesnenin en üst yanı/noktası, 3 çoklukla silindir biçimindeki yüksek yapı.
kulmâş قلماش *F. s.* 1 önemsiz, 2 boş, anlamsız.
kulûb قلوب *A. ç. a.* kalpler; *bk.* **kalb** قلب.
kulzüm قلزم *A. a.* deniz: *Bahri Kulzüm* "Kızıldeniz".
kumârbâz قمارباز *F. a.* kumarcı, kumar oynayan kimse.
kumâş قماش *A. a.* pamuk, keten, yün/ipekten yapılan dokuma.
kûme كومه *F. a.* (*T. k. dili:* **küme**) 1 toprak yığını, 2 yığın biçimli nesne.
kumkume قمقمه *A. a.* dar boğazlı surahi.
kumri قمرى *A. a.* (*T. k. dili:* **kumru**) güvercine benzer, ondan biraz küçük, boz renkli, boynu halkalı kuş.
kûn كون *F. a.* kıç, oturak yeri.
kundüz قندز *A. a.* (*T. k. dili:* **kunduz** (قوندوز)) kuyruğu tilki kuyruğuna benzer, postundan kürk yapılan, su kıyılarında yaşayan bir hayvan.
kunen قنن *A. ç. a.* dağ tepeleri; *bk.* **kunnet** قنت.
kunfüz قنفذ *A. a.* 1 erkek kirpi, 2 sıçan, fare.
kunnet قنت *A. a.* dağ tepesi.
kunût قنوت *A. a.* 1 kulluk, tapınma, ibadet, 2 vitir namazı.
kunût قنوط *A. a.* (-den) umut kesme, umutsuz olma, umutsuzluk hâli.
kûpâl كوپال *F. a.* gürze benzer demir topuz.
kûr *F. s.* (*T. k. dili:* **kör**) gözü görmeyen, âmâ (kimse).
kur'a قرعه *A. a.* 1 talihini denemek maksadıyla türlü biçimlerde yapılan işlem, 2 (sıra belirlemek amacıyla) üzeri işaretli/işaretsiz olan katlanmış kâğıt parçası çekme biçiminde yapılan işlem.

Kur'ân قرآن *A. a.* Hz. Peygamber'e Hak katından Cebrâil aracılığıyla indirilmiş kitap, Müslümanların kutsal kitabı.
Kur'âni قرآنى *A. s.* *Kur'an* ile ilgili, kaynağı *Kur'an* olan.
kurâ قرى *A. ç. a.* köyler; *bk.* **karye** قريه.
kûr-âb كور آب *F. a.* serap.
kurâd قراد *A. a.* kene.
kûrâne كورانه *F. s.* ve z. körcesine.
kurâza قراضه *A. a.* kırıntı, döküntü: *k.ı nân* "ekmek kırıntısı".
kurb قرب *A. a.* yakınlık; *zıddı:* **bu'd** بعد.
kurbân قربان *A. a.* 1 Yüce Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak için kesilen, O'na yakınlık vesilesi sayılan, eti yenir büyükbaş hayvan, 2 *mec.* (biri uğruna) canını bağışlama.-(-e) **kurbân olmak** (biri uğruna) canını bağışlamak.
kurbet قربت *A. a.* 1 ana tarafından yakınlık, hısımlık, 2 Yüce Tanrı katına yakınlık.
kurbiyyet قربيت *T. a.* yakınlık.
kûrdil كور دل *F. s.* gönlü kör, yani: cahil.
kûre كوره *F. a.* demirci ocağı, maden ocağı.
kurenâ' قرناء, **kurenâ** قرنا *A. ç. a.* 1 yakınlar; *bk.* **karîn** قرين, 2 *T.* hükümdarın yakınlarından olan, özel hizmetinde bulunan kimse, mabeyinci.
Kureşi قرشى, **Kureyşi** قريشى *A. s.* Kureyş kabilesinden olan (kimse): *nebiyyi Kureşi* "Kureyş kabilesinden olan peygamber, yani: Hz. Muhammed".
kurevi قروى (*dişili:* **kureviyye** قرويه) *A. s.* köylü: *maîşeti kureviyye* "köylü yaşayışı, köylüce yaşayış".
kurh قرح *A. a. bk.* ²**karh**.
kurha قرحه *A. a.* (*T. k. dili:* **karha**) yara, çıban.
kurna قرنه *A. a.* çeşme, hamam vb. musluk altındaki, akan suyun içinde biriktiği, çoklukla mermerden yapılma yuvarlak havuzcuk.
kurre قره *A. a.* 1 kurbağa, 2 bir atımlık şey.
kurret قرة, **kurre** قره *A. a.* tazelik, parlaklık, parıltı, canlılık.-**kurretü'l-ayn** قرة العين 1) göz aydınlığı, göz nuru, göze parıltı hâlinde yansıyan duygu, sevinç, 2) göz aydınlığına yol açan şey, sevinç kaynağı, 3) su teresi.
kurs قرص *A. a.* 1 yuvarlak biçimli nesne, top, küre, ağırşak: *k.ı şems* "güneş küresi/topu", 2 misk ve amberle hazırlanan tütsü.
kurt قرط *A. a.* küpe.
kurubât قربات *A. ç. a.* saka tulumları; *bk.* **kırbe** قربه.
kurûn قرون *A. ç. a.* yüzyıllar; *bk.* **karn** قرن.-**kurûni müteahhıre** قرون متاخره İstanbul'un fethinden sonraki zamanlar.-**kurûni ûlâ** قرون اولى İslâm'ın ortaya çıkışına kadarki zamanlar.-**kurûni vüstâ** قرون وسطى İslâm'ın ortaya çıkışından İstanbul'un fethine karar geçen zaman aralığı.
kûs كوس *F. a.* (*T. k. dili:* **kös**) büyük davul, yerde/devenin iki yanına yerleştirilmiş olarak deve üzerinde çalınırdı.
kûse كوسه *F. a.* (*T. k. dili:* **köse**) pek az/seyrek sakalı olan/hiç sakalı olmayan adam.
¹**kusûr** قصور *A. a.* 1 bir işi yapmaya gücü yeterken yapmama, 2 yapılmaması gereken/yapılması durumunda cezayı gerektiren iş ve davranış, suç, kabahat, 3 yanlışlık, 4 beceriksizlik, 5 artan, kalan, fazla.
²**kusûr** قصور *A. ç. a.* köşkler; *bk.* **kasr** قصر.
kusvâ قصوى *A. s.* (*dişil*) 1 en son, en sondaki: *mertebei kusvâ* "en son basamak" 2 son, bitim, bitiş, nihayet: *haddi kusvâ* "bitiş sınırı".
kûşk كوشك *F. a.* (*T. k. dili:* **köşk**) bahçeli büyük ev, kasır, villa; çevresi yüksek duvarla çevrili büyük taş yapı, şato.

kuşûr قشور *A. ç. a.* kabuklar; *bk.* **kışr** قشر.

kût قوت *A. a.* azık, yiyecek, gıda.-**kûti lâ-yemût** قوت لا يموت açlıktan ölmeyecek kadar azık, kıt kanaat geçinecek kadar gelir.

kûtâh كوتاه *F. s.* 1 kısa, 2 orta, 3 cüce.

kûtâh كوتاه *F. s.* 1 kısa, 2 orta, ne uzun ne kısa, 3 cüce, 4 *mec.* eksik, yetersiz.

kûtâh-âstin كوتاه آستين *F. s. mec.* kendini doğru yoldaymış gibi gösteren sapkın, sahte yüzlü günahkâr.

kûtâh-bin كوتاه بين *F. s.* 1 kısa görüşlü (kimse), 2 aymaz, dalgın, gafil (kimse).

kûtâh-endîş كوتاه انديش *F. s.* düşüncesi zayıf, iyi düşünemeyen (kimse).

kûtâh-nazar كوتاه نظر *F. s.* dar görüşlü.

kûtâh-nazar كوتاه نظر *F. s. yuk. m. bk.*

kutb قطب *A. a.* (*T. k. dili:* **kutub**) 1 değirmen taşının çevresinde döndüğü mil, 2 dünya merkezinden geçtiği varsayılan eksenin yüzeye ulaşan, biri kuzeyde, öbürü güneyde bulunan iki noktası, 3 *mec.* kendisine uyulan kimse, baş, önder, 4 *tas.* Tanrı dostları (veliler) arasında ilk görünüş ve iniş âlemi olan "bilgi âlemi" sırlarını bilen zat, 5 "Demirkazık" denilen yıldız.

kûteh كوته *F. s. bk.* **kûtâh** كوتاه.

kutelâ قتلا *A. ç. a. bk.* **katlâ** قتلا.

kutn قطن *A. a.* (*T. k. dili:* **kutun**) pamuk.

kutni قطنى *A. s.* 1 pamuktan, pamuklu, 2 pamuk ve ipek karışımı, atlas taklidi bir tür kumaş.

kutr قطر *A. a.* 1 yan, yön, yer, taraf. [Bu anlam tekli gibi kullanılan çoklusu **aktâr**'da vardır.] *bk.* **aktâr** اقطار, 2 bir dairenin merkezinden geçmek şartıyla çevresinin bir yanından öbür yanına uzanan doğru çizgi, çap: *nısfı kutr* "yarı çap".

kutren قطراً *A. z.* çap bakımından, çapının ölçüsüne göre.

kuttâ' قطاع *A. ç. a.* yol kesiciler, eşkıyalar; *bk.* **kâtı'** قاطع.

kuttân قطان *A. ç. a.* bir yerde oturanlar, bir yerin halkı ve sakinleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

kûtvâl كوتوال *F. a.* belediye başkanı.

kuûd قعود *A. a.* 1 oturma, 2 namazda oturma biçiminde gerçekleştirilen hareket, 3 (yabancı hükümdarlar için) egemenliği temsil eden sandalyeye oturma.-**kuûd etmek** oturmak.

kuvâ قوا *A. ç. a.* kuvvetler; *bk.* **kuvâ** قوى. -**kuvâ-yi hamse-i bâtıne** قواى خمسهٔ باطنه beş iç duyu: hayal, düşünce, vehim, hafıza ve ortak duyu (hiss-i müşterek).-**kuvâ-yi hamse-i zâhire** قواى خمسهٔ ظاهره beş dış duyu: görme, işitme, duyma, koku alma ve dokunma.

kuvâ قوى *A. ç. a. yuk. m. bk.*

kuvâd قواد *A. ç. a.* komutanlar; *bk.* **kâid** قائد.

[1]**kuvve** قوه *A. a.* 1 güç, 2 düşünce, henüz yapılmayıp zihinde tasarlanan işin hâl ve niteliği; *eşanl.* **fikir** فكر, **niyet** نيت, **tasavvur** تصور, 3 gerçekte ve eylemce olmayan, ancak yaradılışta bulunan şeyin hâl ve niteliği, 4 duyu.-**kuvve-i câzibe** قوۀ جاذبه yer çekimi gücü.-**kuvve-i dâfia** قوۀ دافعه itme, giderme duyusu.-**kuvve-i hâfıza** قوۀ حافظه zihinde tutup unutmama gücü.-**kuvve-i kudsiyye** قوۀ قدسيه kutsallar ve kutsallık-lar dünyasının kendisiyle kavrandığı iç güç.-**kuvve-i lâmise** قوۀ لامسه dokunma duyusu.-**kuvve-i müdrike** قوۀ مدركه beş dış duyudan biriyle duyulan şeyi zihinde canlandırma duyusu, algılama duyusu.-**kuvve-i mümeyyize** قوۀ مميزه duyularla algılanan şeyleri biri birinden ayırma ve seçme duyusu. -**kuvve-i mütehayyile** قوۀ متخيله bir kez algılanan bir şeyi, o şey göz önünde olmadığı/bulunmadığı hâlde, göz önündeymiş ve varmış gibi zihinde canlandırma gücü.-**kuvve-i mütesarrife** قوۀ متصرفه hayal gücüyle zihinde canlandırılan şeyleri istendiği biçimde düzenleyip kullanma gücü.-**kuvve-i şâmme** قوۀ شامه koku alma duyusu. -**kuvve-i vâhime** قوۀ واهمه zihinde bulunan şeyleri düzen içinde kullanma gücü.-**kuvve-i zâika** قوۀ ذائقه tat alma duygusu.

kuvvet قوت, [2]**kuvve** قوه *A. a.* 1 güç, kudret, 2 bir devletin silahlı kuvvetleri, 3 sağlık, dinçlik; *zıddı:* **za'f** ضعف 4 etki, etkileme gücü, 5 özgülük, özellik, duyu gücü.

kûy كوى *F. a.* (*T. k. dili:* **köy**) 1 mahalle, sokak, 2 en küçük yerleşim birimi, kırlık yerlerdeki küçük toplu yaşam alanları.

kuyûd قيود *A. ç. a.* 1 kayıtlar, 2 kayıt defterleri; *bk.* **kayd** قيد.

kuyûdât قيودات *A. katmerli ç. a.* resmi işlemlerin ve yazışmaların yazıldığı defterler.

kûz كوز *F. a.* bardak, tas, çanak.

kuzah قزح *A. a.* bulutlardan sorumlu bir melek adı. [Bu anlamıyla kullanılmamıştır; yalnızca "gökkuşağı" anlamındaki *kavsi kuzah* sözünde geçer.]

kuzât قضاة *A. ç. a.* kadılar; *bk.* **kâdi** قاضى.

kûze كوزه *F. a.* topraktan yapılma su kabı, testi.

kûzeğer كوزه كر *F. a.* testi, çömlek vb. toprak kaplar yapan usta, çömlekçi.

kübera' كبراء, **küberâ** كبرا *A. ç. a.* yüksek mevki sahipleri, yüksek makamlarda bulunanlar; *bk.* **kebir** كبير.

kübrâ كبرى *A. s.* (**ekber** اكبر'in *dişili*). (Yapıca ve anlamca dişil kelimelerle, çoklu adlar gibi dişil sayılan kelimelerle birlikte) daha/en büyük: *Hadicetü'l Kübrâ* "Hz. Peygamber'in hanımı", *gazvei kübrâ* "büyük savaş".

küds كدس *A. a.* hurma.

küdûr كدور *A. ç. a.* kederler; *bk.* **keder** كدر.

küdûret كدورت *A. a.* bulanıklık; *zıddı:* **safvet** صفوت.

küfât كفات *A. ç. a. bk.* **kâfi** كاف.

küfe كفه *T. a.* kamıştan/ağaç dallarından örülen, yük taşamaya yarayan saplı, ağzı geniş yük taşıma aracı.

küffâr كفار *A. ç. a.* kâfirler; *bk.* **kâfir** كافر.

küfr كفر *A. a.* (*T. k. dili:* **küfür**) 1 inançsızlık, Allah'ın varlığını ve birliğini tanımama; *zıddı:* **imân** ايمان, 2 sövüp sayma, çirkin sözler söyleme.

küfrân كفران *A. a.* (gördüğü iyiliği) unutma/tepme, (gördüğü iyiliğin) değerini bilmeme.-**küfrâni ni'met** كفران نعمت nimeti tepme.

küfrbâz كفرباز *F. s.* sövüp sayan (kimse).

küfriyyât كفريات *A. ç. a.* küfür sayılan sözler.

küfü' كفؤ *A. a. bk.* **küfüv** كفو.

küfüv كفو *A. a.* eş, denk.

kühaylân كحيلان *A. a.* (*T. k. dili:* **küheylan**) *bk.* **kühayli** كحيلى.

kühayli كحيلى *A. a.* gözü sürmeli soylu at.

kühen كهن *F. s.* eski.

kühen-imâme كهن عمامه *F. s.* eski sarıklı, sarığı eski püskü (kimse).

kühen-pir كهن پير *F. s.* çok yaşlı, iyice kocamış (kimse).

kühensâl كهنسال *F. s.* kocamış, yaşlı (kimse).

kühhân كهان *A. ç. a.* bilinmezlikler dünyasından haber verenler; *bk.* **kâhin** كاهن.

kühistân كهستان *F. a. bk.* **kûhistân** كو هستا ن.

kühl كحل *A. a.* sürme.

kühlân كهلان *A. ç. a.* yaşlı başlı erkekler; *bk.* **kehl** كهل.

kühsâr كهسار, **kühistân** كهستان *F. a.* dağlık, dağlık yer.

kühûf كهوف *A. ç. a.* mağaralar, inler; *bk.* **kehf** كهف.

kühûl كهول *A. ç. a.* saçına sakalına ak düşmüş kimseler; *bk.* **kehl** كهل.

kühûlet كهولت *A. a.* yaşlanma, saça sakala ak düşüp gücü azalmaya başlama.

kül(l) كل *A. a.* birçok parçadan oluşan bir şeyin hiçbir parçası dışarıda kalmamak üzere taşıdığı nitelik; *zıddı:* **cüz'** جزؤ. *s.* bütün, hep, her, genel.

külâh كلاه *F. a.* 1 erkeklerin giydiği konik başlık, 2 külâha benzer şey: *minare külâhı, şeker külâhı.*-**külâh etmek** (-e) oyun oynamak, (-i) aldatmak.

külâle كلاله *F. a.* 1 kıvırcık saç: *k.-i hûr* "hurilerin kıvırcık saçları", 2 çiçek demeti.

külbe *F. a.* (*T. k. dili:* **kulübe** قولوبه, قلبه) 1 tek göz oda, dar ve küçük kapalı mekân, 2 yoksul evi, 3 çalı çırpıdan yapılmış üstü örtülü barınma yeri, 4 barınacak yer, köşe, bucak.-**külbei ahzân** كلبۀ احزان Hz. Yakub'un, oğlu Yusuf'un ortadan kaybolması üzerine sürekli gözyaşı döktüğü oda.

küleh كله *F. a.* ucu sivri erkek başlığı.

külfet كلفت *A. a.* 1 gereksiz yorgunluk, boşuna çekilen emek, boş yere katlanılan güçlük, ağırlık, 2 güçlüğe katlanarak iş görme, işte zorlanma, 3 *mec.* tören, emekle yapılan hazırlık.-**külfet etmek** emek çekmek, güçlüğe katlanmak.

külhân كلخان, **külhan** كلخن *F. a.* hamamlarda suyu ve havayı ısıtmak için ateş yakılan yer, hamam ateşliği.

külhânî كلخانى, **külhani** كلخنى *F. a.* ve *s.* 1 yersiz yurtsuz, soğuk kış günlerinde ısınmak için hamam ocaklığını yurt tutan, 2 serseri, işsiz güçsüz, orada burada dolaşan.

küliçe كليجه *F. a.* (*T. k. dili:* **külçe** كلجه كولجه) 1 teker biçiminde nesne, top, kurs: *k.i âftâb* "güneş tekeri", *k.i kamer* "ay tekeri", 2 maden kalıbı, döküldüğü kalıbın biçimini almış maden.-**küliçei sîm** كليجۀ سيم gümüş külçe, yani: ay.

küllî كلى *A. s.* 1 bütün, eksiksiz, tam, en küçük bir parçası bile eksik olmayan, kaplayıcı, genel, 2 *man.* bütünü/geneli gösteren kavram.-**küllî akıl** كلى عقل 1) *fels.* İslâmileştirilmiş eski Yunan felsefesine göre, yaratıcı gücün, yani tanrının aktif görünüşü, ilk akıl; bundan sırasıyla dokuz akıl çıkmıştır, 2) *tas.* Hz. Cebrâil, 3) *tas.* Hz. Muhammed'e ait gerçeklik.

külliyyât كليات *A. ç. a.* 1 bütünlükler, bütünlüğü olan şeyler; *bk.* **külliyyet** كليت: *külliyyâti ümûr* "yapılacak işlerin bütünü, bütün işler", 2 bir yazarın/şairin bütün yazdıklarını içine alan kitap, mecmua.

külliyyen كليا *A. z.* büsbütün, bütünüyle, tamamen.

külliyyet كليت *A. a.* bütünlük.

külûc كلوج *F. a.* 1 geniş yuvarlak kek, 2 kırıntılar.

külünk كلنك *F. a.* kazma.

kümât كمات *A. ç. a.* yürekli erler, korkusuz savaşçılar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

kümeyt كميت *A. a.* 1 kırmızı/siyah şarap, 2 donu bozca kızıl, kuyruğu ile yelesi siyah at.

kümmel كمل *A. ç. a.* 1 kusur ve eksikliklerden arınmış, olgun ve ergin kimseler, 2 ileri gelenler, seçkinler; *bk.* **kâmil** كامل.

kümmî كمى *A. a.* yumurta biçiminde söbü şekil.

kümûn كمون *A. a.* 1 pusuya girme, saklanma, gizlenme, 2 gizlilik.

kün كن *A.* "Ol" anlamında emir kipinde bir fiildir. [*kâfi kün* "كن"ün "ك"i" gibi çok az sayıda örnek dışında tek başına kullanılmaz, "'Ol!' der ve olur" anlamındaki **kün feyekûn** كن فيكون sözünde geçer. Bu söz Yüce Yaratıcı'nın oldurma sıfatının yansımasını anlatır.]

künâm كنام *F. a.* 1 (insan için) ev, çadır vb. oturma yeri, 2 (kuşlar için) yuva, 3 (yabani hayvanlar için) orman, in.

künân كنان *F. a.* ... ederek, ... yaparak: *rakskünân* "oynayarak", *seyrkünân* "giderek/gezerek". [Türkçe'nin **erek** zarffiil ekine denktir, örneklerdeki gibi birleşik yapılarda görülür.]

künâse كناسه *A. a.* süprüntü.

künc كنج *F. a.* köşe, bucak: *k.i mihnet* "gam köşesi".

küncâyiş كنجايش *F. a.* (-e) sığma, (-e) sığışma.

küncâyişpezîr كنجايش پذير *F. s.* sığan, sığacak kadar olan (nesne/durum).

küncîde كنجيده *F. s.* (-e) sığmış.

künd كند *F. s.* (*T. k. dili:* **küt** كوت, *h. dili:* **kund** قوند) kör, kesmez (kesici alet ağzı).

künd-gûş كندكوش *F. s.* kulağı iyi işitmeyen, sağır (kimse).

künende كننده *F. s.* yapan, eden, kılan. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçe'nin fail adı yapan **en** eki işleyişindedir: *âğâzkünende* "başlayan".]

küngüre كنكره *F. a.* 1 kale duvarları üzerindeki balkon, 2 kubbe şeklindeki her şeyin üstü, tepesi: *k.i âsmân* "gök kubbenin tepesi".

künh كنه *A. a.* 1 öz, gerçeklik, cevher, asıl, 2 dip, son, son uç.

künişt كنشت *F. a.* Mecusi tapınağı, kilise.

künûz كنوز *A. ç. a.* hazineler; *bk.* **kenz** كنز.

künye كنيه *A. a.* 1 bir kimseyi babası ve annesiyle özgüleştiren ad, lakap: *İbn Kemâl, Ümmü Külsûm* gibi, 2 bir kimse ile ilgili; adı, aile adı, doğum yeri ve yılı, işi gibi bilgileri gösteren kayıt.

kürân كران *F. a.* (*T. h. dili:* **güran**) al at.

kürât كرات *A. ç. a.* küreler, yuvarlak cisimler; *bk.* **küre** كره.

kürbet كربت *A. a.* sıkıntı, üzüntü, iç acısı, gam, tasa: *k.i gurbet* "gurbet sıkıntısı/acısı".

küre كره *A. a.* (*T.* **küre** كوره) 1 yuvarlak nesne, 2 dünya: *kürei arz* "yeryüzü yuvarlağı".

küremâ' كرماء, **küremâ** كرما *A. ç. a.* eli açık, iyiliksever kimseler; *bk.* **kerim** كريم.

küreng كرنك *F. a.* al at.

küreyvât كريوات *A. ç. a.* kürecikler; *aş. m. bk.*-**küreyvâti beyzâ** كريوات بيضا ak yuvarlar.-**küreyvâti hamrâ** كريوات حمرا al yuvarlar.

küreyve كريوه *A. a.* kürecik.

kürrâs كراث *A. a.* pırasa.

kürrâse كراسه *A. a.* belli sayıda yapraktan oluşan kitap bölüğü, forma.

kürre كره *F. a.* at, eşek vb. hayvanların yavrusu: *k.i har* "eşek yavrusu".

kürsî كرسى *A. a.* (*T. k. dili:* **kürsü**) 1 taht, 2 yüksekçe oturma yeri, sedir, 3 camilerde vaizlerin konuşma yaptıkları yüksekçe yer, 4 yer, merkez: *k.yi hükûmet* "hükûmet merkezi", 5 temel: *kürsî taşı* "temel taşı".

kürsî-nişîn كرسى نشين *F. s.* kürsüde oturan (kimse/vaiz vb.).

kürûb كروب *A. ç. a.* sıkıntılar, tasalar; *bk.* **kerb** كرب.

kürûm كروم *A. ç. a.* üzüm kütükleri; *bk.* **kerm** كرم.

kürûr كرور *A. a.* birbirini izleme, ardı ardına olma; ardı sıra gelme: *kürûri eyyâm* "günlerin birbirini izlemesi", *k.i leyl ü nehâr* "gece ile gündüzün ardı sıra gelişi".

küsbe كسبه *A. a.* yağı çıkarılmak için sıkılan bir maddeden kalan artık, posa.

küstehem كستهم *F. a.* eski İran savaş kahramanlarından ikisinin adı.

küsûf كسوف *A. a.* güneş tutulması.-**küsûf bulmak** (güneş) tutulmak.

küsûr كسور *A. a.* parçalar, kesirler; *bk.* **kesr** كسر.

küsûrât كسورات *A. ç. a.* **kesr** كسر'in katmerli çoklusu.

-küş كش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) öldüren, öldürücü: *merdümküş* "adam öldüren, katil", *zebûnküş* "güçsüz, savunmasız, zavallı kimseye acımayan, katı kalpli, merhametsiz (kimse)".

küşâ, güşâ كشا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) açıcı, açan; alan, ele geçiren: *dilküşâ* "gönül açıcı, iç açıcı, ferahlık verici (yer)", *memâlikküşâ* "ülkeler alıcı, büyük fetihçi (hükümdar)".

küşâd, güşâd كشاد *F. a.* 1 (-i) açma; (-i) ele geçirme: *küşâdi hâtır* "gönül açma", *resmi küşâd* "(bir yapıyı) açma, hizmete sokma töreni", 2 tavla oyunlarından birinin adı.–**küşâd etmek** açmak.–**küşâd vermek** (yayı) çekip atmak.

küşâde كشاده *F. s.* 1 açık.

küşâdedest كشاده دست *F. s.* açık elli, yani: cömert, akı (kimse).

küşâdedil كشاده دل *F. s.* gönlü açık, yani: şen, neşeli, güler yüzlü, sevinçli (kimse).

küşâdeebrû كشاده ابرو *F. s.* 1 iki kaşının arası açık (kimse), 2 açık yüzlü, yani: güler yüzlü (kimse).

küşâde-rû(y) كشاده روى *F. s.* keyifli, sevinçli, yüzü mutluluktan parlayan (kimse).

küşâdezebân كشاده زبان *F. s.* 1 açık dilli, yani: akıcı ve düzgün konuşan (kimse), 2 şen, neşeli, sevinçli (kimse).

küşâyende كشاينده *F. s.* açan.

küşâyiş كشايش *F. a.* açıklık: *k.i hevâ* "havanın açıklığı".

küştâr كشتار *F. a.* kesilmiş koyun vb.

küşte كشته *F. s.* öldürülmüş (kimse).

küştegân كشتگان *F. ç. a.* öldürülmüş olanlar; *bk.* **küşte** كشته.

küşteni كشتنى *F. a.* öldürülmeye lâyık, öldürülesice: *külhaniyi küşteni* "öldürülmeye lâyık bir serseri".

küştere كشتره *F. a.* dülgerlerin ve marangozların kullandıkları uzun rende/testere.

küşt-gir كشتگير *F. a. bk.* **küşti-gir** كشتيگير.

küştigir كشتيگير *F. s.* pehlivan.

küşûde كشوده *F. s.* açılmış (nesne).

kütle كتله *A. a.* yığın, küme.

küttâb كتاب *A. ç. a.* yazıcılar; *bk.* **kâtib** كاتب.

kütüb كتب *A. ç. a.* kitaplar; *bk.* **kitâb** كتاب.

küûl كئول *A. a. kim.* kokulu, yanıcı, uçucu, renksiz bir sıvı, ispirto; alkol. ["Alkol" kelimesi Fransızca'ya Arapça **el-küûl** الكئول'dan geçmiştir.]

ل L

lâ لا *A. takı* adlara ve fiillere gelir, olumsuzluk bildirir. Aşağıda örnekleri bulunan kimi Arapça sözlerde geçer.

lâakal لا اقل *A. z.* en azından, en aşağısı.

lâ-ale'tta'yin لا على التعيين *A. z.* belirlemeksizin, ayırmaksızın, her ne ve her kim olursa.

lâbe's لا بأس *A. z.* zararı yok, olsun, bir şey olmaz.

lâ-büd لابد *A. z.* beklendiği gibi, ister istemez.

lâbüd لا بد *A. s.* çok gerekli, bırakılamaz. *z.* ne olursa olsun, mutlaka, elbette.

lâ-cerem لاجرم *A. z.* şüphesiz, çaresiz, elbette.

lâciverd لاجورد *A. a.* 1 koyu mavi renkte bir taş, 2 koyu mavi renk.

lâciverdî لاجوردى *A. s.* koyu mavi renkte olan (nesne).

lâden لادن *F. a.* taşlık yerlerde yetişen bir tür çamdan çıkan, zifte benzer, siyah ve kokulu zamk.

lâ-edri لا ادرى *A. söz* "Bilmiyorum".

lâf لاف *F. a.* 1 söz, lakırdı, 2 konuşma, 3 konu, ad, 4 yersiz, gereksiz ve yararsız, boş ve anlamsız söz: *lâf ü güzâf* "boş sözler", 5 boş yere övünme, kendinde olmayan nitelikleri varmış gibi sayıp dökme, atıp tutma.–**lâf etmek** konuşmak.–**lâf urmak** 1) atıp tutmak, yüksekten atmak, kendini övmek/begenmek, 2) saçma sapan, ileri geri konuşmak.–**lâfını etmek** (-in) adını anmak, (-den) söz etmek.

lafz لفظ *A. a.* kendi başına anlamı olsun olmasın, her gramer biriminin ses örgüsü/kabı. [Arap gramercileri ses örgüsü anlamlı olana **kelime**, olmayana **harf (edat)** adını vermişlerdir. Bir başka değerlendirme ile **lafz**, bir belirtilenin/gösterilenin belirteni/gösterenidir.]

lafza لفظه *A. a.* tek bir söz/kelime.–**lafza-i celâl** لفظهٔ جلال "Allah" kelimesi.

lafzan لفظاً *A. z.* anlamı gözetilmeksizin, ses örgüsü yönüyle.

lâfzen لافزن (*T. k. dili:* **lafazan** لافازان) 1 çok konuşan, geveze, 2 atıp tutan, kendini öven.

lafzî لفظى *A. s.* ses örgüsüyle, seslendirme yönüyle ilgili; *zıddı:* **ma'nevî** معنوى.

lâğ لاغ *A. a.* takılma, eğlenme, şaka, latife, mizah.

lâğar لاغر *F. s.* arık, çelimsiz; güçsüz.

lâğarî لاغرى *F. a.* arıklık, zayıflık.

lağuta لاغوطه *T. a.* "lavta" denen çalgı.

lağv لغو *A. a.* 1 boş ve yararı olmayan söz, saçma: *lehv ü lağv* "eğlence ve saçma", 2 yanılgı, yanlış, hata, 3 (-i) geçersiz sayma, (-i) kaldırma.–**lağv etmek** (-i) geçersiz saymak, (-i) kaldırmak.–**lağv olunmak** kaldırılmak.

lağviyyât لغويات *A. ç. a.* boş, yararsız, saçma sapan sözler.

lağz لغز *F. a.* kayma, sürçme.

lağzân لغزان *F. s.* sürçen, kayan (kimse). *z.* sürçerek, kayarak.

lağzîde لغزيده *F. s.* sürçmüş, kaymış (kimse).

lâh لاخ *F. takı* Türkçe'nin **-lik** ekine karşılıktır, adlardan yer adları yapar: *seng-lâh* "taşlık".

lâhavle لا حول *A. dua sözü* dayanılması güç bir durumla karşılaşıldığında/sabrın tükendiği noktaya gelindiğinde söylenen "Kuvvet ve kudret ancak Allah'a yaraşır" anlamındaki *Lâhavle ve lâkuvvete illâ bi'llâhi'l aliyyi'l azîm* duası. Türkçe'de **çekmek** ve **okumak** fiilleriyle fiilleştirilmiştir.

lahd لحد *A. a.* mezar çukuru, taş/tuğla ile örme duvarlı kabir.

lâhık لاحق *A. s.* 1 sonradan gelen, eklenen (nesne), 2 yeni, yeni gelen, şimdiki; *zıddı:* **sâbık** سابق.

lâhıka لاحقه *A. a.* ek, bağlı ve ilişik nesne, ekleme, sonradan eklenen yazı vb.

lâhım لاحم *A. s.* et yiyen, etle beslenen, etobur (hayvan).

lâhın لاحن *A. s.* yanlış okuyan (kimse).

lahlaha لخلخه *A. a.* 1 lamba, 2 buhurluk, buhurdan.

lahlaha-sûz لخلخه سوز *F. s.* lamba yakıcı.

lahm لحم *A. a.* et.

lahme لحمه *A. a.* et parçası.

lahn لحن *A. a.* 1 ezgi, nağme, 2 anlaşma aracı, dil, 3 okurken sürçme, okumada yanlış yapma.

laht لخت *F. a.* parça, dilim, bölük; *l.i ciğer* "ciğer parçası".

lâhût لاهوت *A. a.* 1 yaratıcı, tanrı, ruh, yüce âlem, 2 yüce âlem, bilinmezlikler âlemi, 3 *tas.* varoluş basamaklarının ilk basamağı, Yüce Yaratıcı'nın yalnızca zâti sıfatlarının belirdiği ehadiyyet mertebesi.

lahz لحظ *A. a.* yan bakış, sert ve gözdağı verici bakış.

lahza لحظه *A. a.* 1 kısa zaman aralığı, an, bir dakika, 2 göz ucuyla bakma.

lâilâc لا علاج *A. s.* çaresiz.

lâim لائم *A. s.* kınayan, taşlayan, başa kakan (kimse).

lâime لائمه *A. a.* kınama, serzeniş.

lain لعين *A. s.* 1 lânetlenmiş, kovulmuş, sürülmüş, aforoz edilmiş (kimse/şeytan), 2 adı lânetle anılan (kimse).

lâjüverd لاژورد *F. s. bk.* **lâciverd** لاجورد.

lakab لقب *A. a.* (*T. h. dili:* **lağap**) bir kimseye aynı adı taşıyanlardan ayırt etmek için verilen, tanınmışlık ifadesi olan, çoklukla anaya, babaya, doğduğu yere, aileye, mesleğine, vasıflarına, kusurlarına dayanarak verilen ikinci ad, doğal soyadı.

lakat لقط *A. a.* sokakta bulunup alınan sahibi belirsiz mal/nesne; *bk.* **lükata** لقطه.

lâ-kayd لاقيد *A. s.* (-e) ilgi duymayan/göstermeyen, ilgisiz ve ilişiksiz (kimse).

lâkin لكن *A. bağl.* bir tür bağlam cümlesinde ikinci sıradaki yan cümlenin başında gelir, bu cümlenin yargısı çoklukla baş cümle yargısını çürütür: *Bugün açız yine, lâkin yarın ümid ederim.* Bu tür cümlelerde baş cümle **ise de** (**isen de, iseniz de, isek de, iseler de**) biçiminde kurulmuşsa yan cümlenin başına **lâkin** getirilmez: *Bugün yine aç isek de yarın ümit ederim...* gibi.

lakit لقيط (*dişili:* **lakîta** لقيطه) *A. a.* kapı önü, bir köşe başı, cami avlusu vb. yerlere bırakılıp bulunan yeni doğmuş çocuk.

lakîta لقيطه *A. a.* bir köşeye bırakılmış yeni doğmuş kız çocuğu. *s.* alçak, aşağılık, rezil (kimse).

laklak لقلق *A. a.* (*l ince okunur*) 1 leylek, 2 boş ve anlamsız söz, 3 leyleğin çıkardığı ses.

laklaka لقلقه *A. a.* 1 leyleğin çıkardığı ses, 2 *mec.* gevezelik, anlamsız boş söz.

laklakıyyât لقلقيات *A. ç. a.* anlamsız, boş sözler.

lakve لقوه *A. a.* (ağız) çarpılma.

la'l لعل *A. a.* 1 (*l ince okunur*) kırmızı renkli bir tür değerli taş. [En değerlileri Bedahşan'da çıktığından Doğu edebiyatında eğretileme yoluyla dudak yerine **la'li Bedahşân/la'li Bedahşâni** biçimleri çokça kullanılmıştır.] 2 *mec.* kırmızı dudak.–**la'l-i nâb** لعل ناب kusursuz, lekesiz lâl–**la'li revân** لعل روان akıcı lâl, yani: şarap.

[1]**lâl** لال *F. s.* dilsiz.–**lâl olmak** susmak, konuşamaz duruma gelmek.

[2]**lâl** لال *F. s.* kırmızı, al.

lâlâ لالا *F. a.* (*T. k. dilinde l*'ler kalın okunur) erkek çocuğun bakımı, gözetimi ve yetişmesi görevi verilmiş yaşlı kimse, erkek bakıcı.

lâle لاله *? a.* (eskiden) esirlerin ve suçluların boyunlarına takılan demir halka.

lâle لاله *F. a.* bilinen soğanlı bahar çiçeği.

lâle-fâm لاله فام, **lâle-gûn** لاله كون *F. s.* lâle renginde, al, kırmızı.

lâlei kûhi لاله كوهى *F. a.* dağ lâlesi.

lâle-reng لاله رنك *F. s.* lâle renkli/lâle renginde.

lâle-ruh لاله رخ *F. s.* lâle yanaklı, yani: al yanaklı (güzel).

lâle-ruhsâr لاله رخسار *F. s. yuk. m. bk.*

lâlezâr لاله زار *F. a.* lâle bahçesi, lâlelik.

la'lfâm لعل فام *F. s.* lâl renkli, yani: kırmızı şarap.

la'lgûn لعلكون *F. s. yuk. m. bk.*

la'lreng لعل رنك *F. s. yuk. m. bk.*

lâm لام *A. a.* ل harfinin adı. Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi altıncı harfi. Ebced hesabında sayı değeri 30'dur.

lâ-mahâle لامحاله *A. z.* ister istemez, çaresiz.

lâmekân لا مكان *A. s.* yeri olmayan, yeri bulunmayan, yere ihtiyacı bulunmayan.

lâmıh لامح *A. s.* ışık saçıcı, parıldayıcı (nesne).

lâmi' لامع (*dişil:* **lâmia** لامعه) *A. s.* parıldayan, parıldayıcı: *barkı lâmi'* "parıldayan şimşek".

lâmis لامس *A. s.* (-e) elle dokunan, (-i) eliyle yoklayan (kimse).

lâmise لامسه *A. a.* (**kuvvei lâmise'den** kısaltma) dokunma duyusu.

la'n لعن *A. a.* 1 sürme, uzaklaştırma, bağışlanma ve esirgeyişten mahrum bırakma, 2 Hakk'ın sevgi ve ilgisinden uzak düşme, sürülme, 3 beddua, ilenç.

lâne لانه *F. a.* 1 kuş yuvası, 2 barınak, ev vb.–**lânegir** لانه كير *s.* (-i) yuva tutan (kimse).

la'net لعنت *A. a. bk.* **la'n** لعن.

la'netu'llâh لعنت الله *A. a.* Allah'ın sevgisinden ve ilgisinden sürülmüşlük.

las(s) لص *A. a.* hırsız, soyguncu, harami.

lâsık لاصق *A. s.* yapışık, bitişik (nesne).

lâ-siyyemâ لاسيما *A. z.* hele, özellikle, bilhassa, hepsinden çok.

lâşe لاشه *F. a.* (*T. k. dili:* **leş** لش) hayvan ölüsü.

lâşek(k) لا شك *A. z.* şüphesiz, elbette.

lâşey' لا شى *A. a.* beş para etmez, pek değersiz ve önemsiz iş.

Lât لات *A. a.* İslâm'dan önce Kâbe'de bulunan büyük putlardan birinin adı.

lâ-tâil لاطائل *A. s.* boş, işe yaramaz, geçici, sonuç verici olmayan, yararsız.

latif لطيف (*dişil:* **latife** لطيفه) (*l ince okunur*) *A. s.* 1 güzel, hoş, ince, zarif (nesne/söz/davranış/duruş): *mizâci latif* "ince yaradılış", *latifreng* "hoş renkli", 2 yarattıklarına sürekli iyilikler bağışlayan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.] *Abdüllatif* "Latif olan Allah'ın kulu".

latife لطيفه *A. s.* (*l ince okunur*) 1 hoş, güzel, 2 tatlı, nefis, leziz, 3 ince, nazik, 4 kibar, zarif. *a.* 1 eğlence olsun diye

söylenen, hoşa gidici ve hoş görülen, incitmeyen anlamlı söz, nükte, şaka, takılma, ilişme: *Latife latif olmalı*, 2 alay, eğlenme, 3 incelik, güzellik, iyilik: *latifei gaybiyye* "sırlı incelik/güzellik/iyilik/bağış", 4 doğru olmayan, ancak inandırıcı yolla doğruymuş gibi söylenen söz.

latifegû لطیفه كو *F. s.* latife söyleyen.

latifeperdâz لطیفه پرداز *F. s.* şaka üreten, takılmayı seven, şakacı (kimse).

latime لطیمه *A. a.* mis.

latm لطم *A. a.* (birine) tokat vurma, şamar atma.

latme لطمه *A. a.* tokat, şamar: *l.hor* "tokat yiyen".

lâ-übâli لاابالی *A. s.* 1 hiçbir şeye aldırmayan, "Beni ilgilendirmez, bana ne, beni ırgalamaz" diyerek olan biten karşısında kayıtsız kalan, tepkisiz davranan (kimse), 2 saygısız, teklifsiz, yol yordam bilmez, usul erkân tanımaz, arsız (kimse). *z.* teklifsizce, merasime gerek duymaksızın, yoluna yordamına uyma gereği duymaksızın.

lâübâliyâne لاابالیانه *F. z.* 1 hiçbir şeye aldırmaksızın, kayıtsızca, 2 teklifsizce.

lâ-ya'kıl لایعقل *A. s.* aklı başında olmayan, ne yaptığını bilmeyen.

lâya'ni لا یعنی *A. s.* anlamsız: *mâ lâya'ni* "anlamsız ve ilgisiz şey, saçma".

lâ-yemût لایموت *A. s.* ölümsüz.

lâ-yetecezzâ لایتجزی *A. s.* bölünmez, parçacıklara ayrılmaz.

lâ-yetegayyer لایتغیر *A. s.* değişmez, değişip başkalaşmaz.

lâ-yetenâhâ لا يتناهى *A. s.* (*T. k. dili:* **lâ-yetenâhi**) sonu olmayan/bulunmayan, sonsuz.

lâ-yetenâhi لایتناهی *A. s. yuk. m. bk.*

lâ-yezâl لایزال *A. s.* son bulmaz, ölümsüz, sürekli, ebedi.

lâyıh لایح *A. s.* 1 görülen, göz önünde olan (nesne), 2 meydana çıkan, beliren, görünen (nesne), 3 parıldayan (nesne).

lâyık لایق *A. s.* uygun, yaraşık, yakışık. **–lâyık olmak** (-e) yaraşmak, (-e) yakışmak, (-e) uygun düşmek.**–lâyık görmek** yakıştırmak, uygun bulmak.

lâyiha لایحه *A. a.* bir konu/bir dava ile ilgili olarak görüş ve düşünce bildirmek/savunma yapmak amacıyla yazılan yazı/bir konuyu açıklamak üzere yazılan kitapçık.

lâ-yu'lâ لا یعلی *A. s.* üzerine çıkılmaz/çıkılamaz (durum/nokta).

lâ-yuad(d) لایعد *A. s.* sayısız, sayısı belirsiz.

lâ-yuğleb لا یغلب *A. s.* başa çıkılamaz, üstün gelinemez (durum/nokta).

lâ-yuhsâ لایحصی *A. s.* sayılamayacak kadar çok.

lâyutâk لا یطاق *A. s.* dayanılamaz, çekilemez, karşı konulamaz.

lâ-zâle لازال *A. dua sözü* "Eksilmesin, eksik olmasın" anlamında dua sözü.

lâzık لازق *A. s.* yapışkan, sıvışık (madde/nesne).

lâzib لازب *A. s.* sıkıca yapışan, yapışkan (çamur vb.).

lâzım لازم *A. s.* 1 bir nesnenin ayrılmazı, bir şeyle birlikte bulunmazsa olmaz olan, gerek.**–lâzım olmak/gelmek** gerekmek, 2 *dilb.* geçişsiz (fiil).**–lâzımi ğayri müfârık** لازم غیر مفارق (-den) ayrılması mümkün olmayan, (-den) ayrılamaz, çok/pek gerekli.**–lâzım melzûm** لازم ملزوم *A. a.* varlıkları birbirine bağımlı olan, biri olmazsa öbürü de olmayan/biri olunca öbürünün de olması/bulunması gereken iki şey.

lâzime لازمه *A. a.* gerekli olan, yerine getirilmesi kaçınılmaz olan nesne, gereklik, yük: *l.i zimmet* "zimmet yükü", *l.i tebrik* "kutlama gerekliği".

leâl لآل *A. ç. a.* inciler; *bk.* **lü'lü'** لؤلؤ.

leâli لآلی *A. ç. a. yuk. m. bk.*

lealle لعل *A. bağl.* belki, umulur ki, beklenir ki. [Tek başına kullanılmaz, "**belki** ve **keşki** diyerek avunma, bir işe yaramaz boş sözlerle vakit geçirme" anlamında **leyte ve lealle** sözünde geçer.]

leâmet لآمت *A. a.* alçaklık, soysuzluk.

leb beleb لب بلب *F. z.* dudak dudağa.

leb berleb لب بر لب *F. z. yuk. m. bk.*

leb لب *F. a.* 1 dudak: *gonceleb* "gonca dudaklı", 2 kıyı, kenar, uç, sınır, son: *l.i deryâ* "deniz kıyısı".

lebâbet لبابت *A. a.* akıllı, anlayışlı ve çabuk kavrayışlı olma hâli.

lebâleb لبالب *F. s.* dopdolu, ağzına kadar dolu.

lebbeste *F. s.* konuşmayan, ağzı bağlı, suskun (kimse).

lebbeyk لبیك *A.* (*T. h. dili:* **lepey** لبی, **lepe** لبه) "Buyurun, buyruk sizindir!" anlamında boyun eğme bildiren söz.

leben لبن *A. a.* süt.

lebeni لبنی *F. s.* sütlü (aş).

lebib لبیب *A. s.* aklı başında, zeki (kimse).

lebine لبنه *A. a.* kerpiç.

lebriz لبریز *F. s.* coşkun, taşkın: *l.i meserret* "sevinç coşkunu, sevinçten coşmuş (kimse)".

lebs لبس *A. a.* (-i) (ile) örtme, (-e) giydirme.

lec(c) لج *A. a.* çekişme, inatlaşma/inat.

lecâc لجاج, **lecâcet** لجاجت *A. a.* 1 düşmanlık, husûmet, 2 (ile) düşmanlık etme, (-e) karşı düşmanlıkta ayak direme, (ile) sürekli çekişip durma.

leccâc لجاج *A. s.* dik başlı, kavgacı, çekişken, inatçı.

lecûc لجوج *A. a. bk.* **leccâc** لجاج.

ledâ لدى *A. takı* (ال ile bir ada birleştiğinde **lede** okunur) Türkçe'nin **dikte, diğinde** gibi zarffiil eklerine karşılıktır ve hepsi zarf olarak kullanılan birleşiklerde görülür.

lede'l ıktizâ لدى الاقتضا *A. z.* gerek duyulduğunda.

lede'l vasl لدى الوصل *A. z.* ulaşıldıkta.

lede'lhâce لدى الحاجه *A. z.* ihtiyaç duyulduğunda.

lede'lmutâlaa لدى المطالعه *A. z.* düşünüldüğünde.

lede'ttahkik لدى التحقيق *A. z.* araştırıldıkta, soruşturuldukta.

ledg لدغ *A. a.* (yılan gibi zehri dişinde bulunan hayvanlar) ısırma/sokma.

ledün لدن *A. a.* bilgi vasıtalarıyla elde edilemeyen, yalnızca Yüce Tanrı'nın bildirmesiyle bilinen bilinmezler âlemi bilgisi.

ledünni لدنی *A. a.* ledün bilgisiyle ilgili, sırlı.

ledünniyyât لدنیات *A. ç. a.* bilinmezler, sırlar, şeylerin ve olanların iç yüzleri.

lef(f) لف *A. a.* (-i) dürme, (-i) katlama. **–leff ü neşr** لف و نشر *ed.* daha önce söylenen kelimelerle/sözlerle ilgili, onlarla anlamca ilişkili başka kelimeleri/sözleri daha sonra sıra ile/karışık olarak söyleme biçiminde bir söz sanatı.

lefâif لفائف *A. ç. a.* sargılar; taç yaprakları dıştan saran yapraklar; *bk.* **lifâfe** لفافه.

leffen لفا *A. z.* dürerek, katlayarak.

lefif لفیف *A. a.* üç kök harfinden ikisi illet harfi olan fiil.**–lefif-i kırtâsi** لفیف قرطاسی yaprak yaprak, kat kat olan maden.

leğen لكن *F. a.* 1 (eskiden) el yıkanırken ibrikten dökülen suyun biriktiği kap, 2 içinde çamaşır yıkanan büyük bakır/teneke kap, tekne.

leğleg لكلك *F. a.* (*T. k. dili:* **leylek**) uzun bacaklı, uzun gagalı, bilinen büyük göçmen kuş.

lehâmet لحامت *A. a.* etli, semiz olma hâli.

lehât لهات *A. a.* küçük dil.

lehâz لحاظ *A. a.* göz ucu, göz kuyruğu.

lehbân لهبان *A. a.* susamış, susuzluk çeken, susuzluktan içi yanan kimse.

lehce لهجه *A. a.* 1 dil, ağız içinde bulunan ve seslerin oluşmasında önemli görevi bulunan organ, 2 söyleyiş, sözü ses örgüleri hâlinde ağızdan çıkarış: *fasihu'l-lehce* "söyleyişi düzgün", 3 söz söyleme: *Lipâkîze* "arı duru söz söyleme", 4 bir dilin söyleyiş farklılıklarına dayanan alt kolu, diyalekt, 5 bir dilin tarihî, coğrafî ve siyasî sebeplerden ötürü ses, yapı ve dizim özellikleri bakımından farklılık gösteren ana kolu, alt dil.

leheb لهب *A. a.* alev, yalaz.

lehebân لهبان *A. a.* (ateş) parlama, harlama, şiddetlenme.

lehef لهف *A. a.* elden çıkan şey için özlem duyup üzülme.

lehfân لهفان *A. s.* özleyen, özlem duyup üzülen, yüreği yanık (kimse).

lehhân لحان *A. s.* okurken çok yanlış yapan/çok yanlış okuyan (kimse).

lehîb لهيب *A. s.* 1 alev, yalaz, şule, 2 (ateş) alev alma, yalazlanma.

lehîf لهيف *A. s. bk.* **lehfân** لهفان.

lehû له *A. zam.* onun için, ondan yana, onun tarafına; *bk.* **le** ل.

lehv لهو *A. a.* insanı yararlı bir iş yapmaktan alıkoyan eylem, oyun, eğlence.

lehviyyât لهويات *A. ç. a.* oyun, eğlence, çalıp çığırma türünden eylemler.

leîm لئيم *A. s.* 1 ne kendi yiyen, ne başkasına yediren türden cimri (kimse), 2 alçak, aşağılık, değersiz (kimse).

lek لك *F. a.* 1 çıplak, düz, dazlak, 2 kir izi, leke, 3 anlamsız, boş söz, 4 yüz binlik sayı, 5 yük.

leke لكه *F. a.* 1 bir kumaş/bir yüzey üzerinde yağ/renkli bir madde damlamasından/dökülmesinden oluşan benek, iz, 2 bir nesneye/üste başa bulaşan pislik, 3 yüzde/tende doğuştan olan/sonradan oluşan benek, 4 *mec.* kişinin adını kirletecek, ününü sarsacak durum, kara, şaibe, 5 kötü kadın, fahişe.

lekedâr لكه دار *F. s.* yüzü kara, adı yüz kızartıcı bir işe karışmış (kimse).

leked لكد *F. a.* tekme.

lekedhâr لكدخوار *F. s.* tekme yiyen (kimse).

lekedzen لكدزن *F. s.* tekme vuran (hayvan).

lem' لمع *A. a.* parlama, ışık saçma, parıldama.

lem'a لمعه *A. a.* 1 bir kez ışıma, çakıp sönme, çakım, 2 parıltı.

lemeân لمعان *A. a.* parlama, parıldama.–**lemeân etmek** parlamak, parıldamak.

lemeât لمعات *A. ç. a.* parıltı, çakıp sönme.

lemehât لمحات *A. ç. a.* çalmaca bakışlar; *bk.* **lemha** لمحه.

lemh لمح *A. a.* bir anlık bakış, çalmaca bakış. [Tek başına kullanılmaz, "hızla göz atıp bakma" anlamındaki şu sözlerde geçer: *kelemhi'lbasar* كلمح البصر, *kelemhin bi'lbasar* كلمح بالبصر, *lemhi basar* لمح بصر]

lemha لمحه *A. a.* 1 şimşek çakışı gibi bir an içinde bakıp göz kaçırma, bir görümlük bakış, çalmaca bakış, 2 benzerlik, benzerlik izi/çizgisi/belirtisi.–**lemhatü'l-basar** لمحة البصر gözün bir görümlük bakış süresi: *lemhatü'lbasarda* "bir an içinde".

lems لمس *A. a.* elle dokunma, elle dokunarak varlığını duyma.

lem-yezel لم يزل *A. s.* yok olmaz, varlığı bitimsiz, sürekli kalıcı olan (varlık). [Yüce Tanrı'nın sıfatlarındandır.]

lem-yezeli لم يزلى *A. a.* süreklilik, sürekli kalıcılık, ölümsüzlük.

leng لنك *F. s.* topal, aksak.

lenger لنكر *F. a.* 1 gemi çapası, demir: *l. endâz* "demir atan", 2 kenarı enlice büyük sahan/tepsi.

lepâçe لپاچه *F. a.* dış süs.

lerzân لرزان *F. s.* titreyen, titrek. *z.* titreyerek: *lerzân lerzân* "titreye titreye".

lerze لرزه *F. s.* titreme.

lerzenâk لرزه ناك *F. s.* titrek.

lerziş لرزش *F. a.* titreyiş.

les' لسع *A. a.* (arı, akrep gibi zehirli iğneli hayvanlar) sokma.

leşker لشكر *F. a.* 1 ordu, 2 asker, nefer, er, çeri.–**leşker düzmek** asker toplamak, asker yazmak, askere almak.–**leşkeri aremrem** لشكرعرمرم sel gibi akıp gelen ordu.

leşkergâh لشكرگاه *F. a.* ordu birliklerinin konuşlandığı yer, ordugâh, ordu.

leşkerkeş لشكركش *F. s.* ordu yürüten, orduyu savaşa götüren/süren (hükümdar, komutan).

leşker-şikâf لشكر شكاف *F. s.* düşman saflarını yarıp geçen, düşmanı dağıtan, üstün gelen savaşçı erler.

leşker-şiken لشكرشكن *F. s.* yiğit, kahraman (er).

let(t) لت *A. a.* (birini) dövme, (-e) vurma/vuruş.–**let etmek** 1) dövmek, vurmak, 2) kazıyıp parlatmak.–**let kılmak** dövmek, dayak atmak.

letâfet لطافت *A. a.* göze hoş gelen, insanda beğenme duygusu uyandıran nitelik, güzellik: *l.i endâm* "boy pos güzelliği", *l.i hevâ* "havanın güzelliği".

letâif لطائف, **letâyif** لطايف *A. ç. a.* 1 hoşa giden sözler/anlatılar, 2 şakalar, takılmalar, söz atıp ilişmeler: *l.-i devâvîn-i eş'âr* "şiir divanlarının hoşa giden güzel sözleri"; *bk.* **latîfe** لطيفه.

leûk لعوق *A. a.* (*T. k. dili:* **lüûk**) macun gibi yalanarak kullanılan (ilaç).

lev لو *A. bağl.* Şart bildirir. [Dilimizde yalnızca **ve** ile birlikte **-se de/-se bile** karşılığı olarak **velev** biçimi kullanılmıştır.]

lev'a لوعه *A. a.* sevgiden/keder ve sıkıntıdan ötürü kalpte oluşan acı, ağrı, sızı.

levâhık لواحق *A. ç. a.* 1 ekler, bağlı ve ilişik nesneler, eklemeler, 2 bir nesne/bir konu ile ilgili bütünleyici, tamamlayıcı bilgiler. *s.* 1 şimdiki, elde olan, hâlihazır, 2 ulaşıp gelen, erişen.–**levâhık edinmek** bağlı ve ilişik kılmak. *bk.* **lâhika** لاحقه.

levâim لوائم *A. ç. a.* serzenişler; *bk.* **lâime** لائمه.

levâkıh لواقح *A. ç. a.* 1 yağmur getiren, yağmur bulutlarını süren, 2 bereketli, bolluk sağlayıcı; *bk.* **lâkıha** لاقحه.

levâmi' لوامع *A. ç. a.* parlayan, parıldayan şeyler; *bk.* **lâmia** لامعه.

levâyıh لوايح *A. ç. a.* açıklama ve savunma yazıları; *bk.* **lâyıha** لايحه.

levâzım لوازم *A. ç. a.* olmazsa olmaz şeyler; *bk.* **lâzime** لازمه.

levend لوند *F. a.* 1 işsiz güçsüz, gönlünce yaşayan, içkici, çapkın, bıçkın, güzel giyimli başıboş kimse, 2 (eskiden) Venediklilerin Doğu ülkelerinden topladıkları maaşlı, tüfekli hafif denizci asker, 3 (eskiden) önceleri korsan gemilerinde, daha sonra devlet hizmetine alınarak donanma gemilerinde gemici ve savaşçı olarak bulunan tüfekli asker sınıfı, 4 (eskiden) beylerbeyi ve vezir yanında hizmet gören başıbozuklardan toplama bir süvari sınıfı.

levendâne لوندانه *F. s.* ve *z.* levendce, levendcesine.

levh لوح *A. a.* üzerine yazı yazılan düz nesne.

levha لوحه *A. a.* 1 tahta, metal vb. ile yapılmış düz nesne, 2 çerçevelenip duvara asılan resim.

levhaşa'llâh لوحشالله *A.* "Allah ırak etmesin, Allah onu bizden uzaklaştırmasın" anlamında, *lâ evhaşa'llâh'tan* kısaltılmış, ululama, şaşkınlık ve övgü anlatımlı bir sözdür.

levlâk لولاك *A. s.* "Sen olmasaydın" demek olan bu söz "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" anlamındaki kudsî hadise gönderme olarak Hz. Peygamber'in Yüce Allah katındaki manevî

mertebesini vurgulamak ve nitelemek için kullanılır.

levm لوم *A. a.* kınama, ayıplama, suçlama.–**levm etmek** kınamak.

levme لومه *A. a.* kınama ve serzeniş sebebi olan durum/konu.

levn لون *A. a.* renk, don: *l.i feres* "atın donu".

levs لوث *A. a.* pislik, dışkı.

levvâm لوام *A. s.* çok kınayıcı (kimse/nefis).

levz لوز *A. a.* badem.

levze لوزه *A. a.* tek badem.

levzei لوذعى *A. s.* düzgün ve etkileyici konuşan, akıllı ve zarif adam.

levzetân لوزتان *A. a.* iki badem, yani: insanın boğazının iki yanındaki "bademcik" denilen bezler.

levzînec لوزينج, **levzîne** لوزينه *F. a.* badem helvası.

levziyyât لوزيات *A. ç. a.* bademli tatlılar.

leyâl ليال, **leyâli** ليالى *A. ç. a.* geceler; *bk.* **leyl** ليل.

leyl ليل *A. a.* gece.

[1]**Leylâ** ليلى *A. a.* ünlü aşk hikâyesinde Mecnun'un sevgilisinin adı.

leylâ' ليلا, [2]**leylâ** ليلاء *A. a.* pek karanlık gece, ayın son gecesi.–**leyli leylâ** ليل ليلا (gecenin uzunluk ve karanlığının çokluğunu anlatmak için) kapkaranlık ve upuzun gece.

leyle ليله (*Arapça tamlamalarda:* **leylet** ليلة) *A. a.* gece: *L.i Kadr, Leyletü'lKadr* "Ramazan ayının 27. gecesi olan Kadir Gecesi".

leylen ليلاً *A. z.* gece vakti, geceleyin.

[1]**Leylî** ليلى *F. a. bk.* **Leylâ** ليلى

[2]**leylî** ليلى *F. s.* 1 gecelik, 2 yatılı.

leyn, leyyin لين *A. s.* yumuşak (nesne).–**leyyinü'lcânib** لين الجانب sıcak kanlı, kibirsiz, görüşüp konuşması insanın hoşuna giden (kimse).

leys ليث *A. a.* hırçın ve saldırgan aslan.

leyte ليت *A. bağl.* keşki, keşke. [Yalnızca **lealle** ile birlikte kullanılmıştır; *bk.* **lealle** لعل.]

leyyin لين *A. s.* 1 yumuşak (nesne), 2 yavaş, uysal (kimse).

leyyinûn لينون *A. ç. a. bk.* **leyyin** لين.

lezâiz لذائذ *A. ç. a.* tat alınan şeyler, lezzetli yiyecekler; *bk.* **lezize** لذيذه.

lezcî لزجى *A. s.* yapışkan (nesne/madde).

leziz لذيذ *A. s.* tadı hoşa giden, tadından hoşlanılan (yiyecek, içecek).

lezûk لزوق *A. s.* sıkıca tutunan, yapışıcı, yapışkan (çamur vb.); *krş.* **lâzık** لازق.

lezzât لذات *A. ç. a.* tatlar, lezzetler; *bk.* **lezzet** لذت.

lezzet لذت *A. a.* yenilen ve içilen şeylerin damakta bıraktığı hoş duygu, tat.

li- ل *A. takı* Türkçe'nin **için, sebebinden, yüzünden, -den ötürü, -den dolayı** vb. takılarına karşılıktır, kimi Arapça sözlerde geçer.

liâm لئام, **liyâm** ليام *A. ç. a.* 1 ne kendi yiyen, ne başkasına yediren türünden cimriler, 2 soysuzlar, aşağılık kimseler; *bk.* **leim** لئيم.

libâs لباس *A. ç. a.* giyecek, giysi: *l.i fersûde* "eskimiş giysi".

licâm لجام *A. a.* gem.

liebeveyn لابوين *A. z.* ana ve baba tarafından.

liebin لاب *A. z.* baba tarafından, baba bir (kardeş).

liecli لاجل *A. z.* (-den) dolayı, maksadıyla: *li-ecli'l-muhâkeme* "yargılama için".

lif ليف *A. a.* 1 bitki teli, 2 hamamda sabunlanmak için kullanılan bitki teli demeti.

lifâfe لفافه *A. a.* sargı, dolak, bohça, çiçek tacını dıştan saran yapraklar.

liğâm لگام *F. a.* gem.

lihâ لحى *A. ç. a.* sakallar; *bk.* **lihye** لحيه.

lihâb لهاب *A. a.* 1 dağlar arasındaki boşluklar, yarıklar; *bk.* **lihb** لهب, 2 susuzluk çeken insanlar; *bk.* **lehbân** لهبان.

lihâf لحاف *A. a.* 1 yorgan, 2 (bitkilerde) çiçekleri dıştan saran yeşil kabukçuklar, zar.

lihâm لحام *A. ç. a.* metalleri tutturma işleminde kullanılan kurşun, kalay alaşımı, lehim.

li-hâzâ لهذا *A. z.* bunun için, bu yüzden.

lihb لهب *A. a.* dağlar arasındaki boşluk, yarık.

lihikmetin لحكمة *A. z.* bir hikmete/sebebe dayalı olarak.

lihyânî لحيانى *A. s.* uzun ve kaba sakallı (kimse).

lihye لحيه *A. a.* sakal.–**lihye koyuvermek** sakal uzatmak.

lik ليك, **likin** ليكن *F. bağl.* ancak, lâkin, fakat. [Yalnız nazımda kullanılmıştır.] *bk.* **lâkin** لكن.

likâ' لقاء, **likâ** لقا *A. a.* 1 yüz: *mehlikâ* "ay yüzlü (güzel)", 2 kavuşup buluşma, yüz yüze gelme, karşılaşma, (iki insan) rastgele karşılaşıp kavuşma.–**likâu'llâh** لقاء الله kıyamet günü.

lika ليقه *A. a.* (*T. h. dili:* **lığa**) 1 mürekkebin akmasını önlemek için hokkasına konulan ham ipek, 2 yaldızın altına sürülen lake.

likâf لكاف *A. a.* palan/semer.

likâilihi لقائله *A. söz* "Söyleyenindir, söyleyene aittir" anlamında söz.

li'llâhi لله *A. z.* Allah için, Allah aşkına, Allah rızası için.

lime ليمه *F. a.* parça, yırtık: *lime lime* "parça parça".

limuharririhi لمحرره *A. söz* yazarının/yazarına ait.

li-müellifihi لمؤلفه *yuk. m. bk.*

limütercimihi لمترجمه *A. söz* çevirenin/çevirene ait.

linet لينت *A. a.* yumuşaklık; *zıddı:* **huşûnet** خشونت.

lis ليس *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yalayıcı: *kâselis* كاسه ليس "kâse yalayıcı, yani: dalkavuk."

lis(s) لص *A. a.* hırsız, soyguncu.

lisâm لثام *A. a.* çöl Araplarının yüzlerine örttükleri örtü.

lisân لسان *A. a.* 1 ağız içinde, konuşma seslerinin oluşmasında önemli iş gören organ, 2 anlaşma, anlatma, duygu ve düşüncelerle edinilmiş bilgileri aktarma aracı.–**lisâni hâl** لسان حال *F. a.* insanın yüzünde beliren değişiklikler ile davranışlarında görülen başkalıkların gösterdiği anlamlar.

lisâs لثات *A. ç. a.* diş etleri; *bk.* **lisse** لثه.

lisebebin لسبب *A. z.* bir sebepten ötürü.

lisse, lise لثه *A. a.* diş eti.

liümmin لام *A. z.* ana tarafından, ana bir (kardeş).

livâ' لواء, **livâ** لوا *A. a.* 1 sancak, bayrak, 2 iki alaydan oluşan asker birliği, 3 mutasarrıfla yönetilen, birkaç kazadan oluşan idare birimi.–**livâü'lhamd** لواء الحمد hamd sancağı.

livâz لواذ *A. a.* (-e) sığınma, (bir yeri) sığınak olarak seçme/kullanma.

liyâkat لياقت *A. a.* 1 (-e) yararlık, (-e) uygunluk, (-e) yarar ve uygun olma hâl ve niteliği, 2 işbilirlik, hüner, tecrübe, 3 güç yetme, güçlülük.

li-zâlik لذلك *A. z.* bunun için, bu yüzden.

lokma لقمه *A. a.* 1 bir yutumluk, bir parça yiyecek: *lokma lokma* "parça parça", 2 yemek, yiyecek.–**lokma etmek** yemek yemek.

lokmaşümâr لقمه شمار *F. s.* lokma sayıcı, yani: insanın yediği lokmayı sayan cimri (kimse).

lu'b لعب *A. a.* oyun.

lu'bet لعبت *A. a.* 1 oyun aracı, 2 görenlerin hayran kaldıkları şey.–**lu'betü'layn** لعبة العين göz bebeği.

lu'betbâz لعبتباز *F. a.* hokka, şişe vb. oyun araçlarıyla oyunlar sergileyen kimse.

lu'betgâh لعبتگاه *F. a.* oyun/seyir yeri.

luğât, lügât لغات *A. ç. a.* diller; *bk.* **luğat** لغت.

luğat, lügat لغت *A. a.* 1 duygu ve düşüncelerin, bilgilerin aktarılma aracı, insan topluluklarının konuştukları dil, 2 kelime, 3 söz, 4 bir dilde kullanılan kelimelerle bunların anlamları, kökleri ve yapılarını inceleyen bilim, leksikoloji, 5 bir dilin kelimelerini belli bir düzende anlamlarıyla birlikte veren kitap, sözlük, 6 terim, özel anlamlı kelime.

luğavî لغوى *A. s.* dilci, dilbilimci.

luğaviyyûn لغويون *A. ç. a.* dilciler, dilbilimciler.

luğaz لغز *A. a.* bilmece, yanıltmaç.

luhûd لحود *A. ç. a.* lahitler; *bk.* **lahd** لحد.

luhûk لحوق *T. a.* (-e) ulaşma, (-e) erişme, (-e) bağlanıp kapılanma.

luhûm لحوم *A. ç. a.* etler; *bk.* **lahm** لحم.

lûk, lök لوك *F. a.* 1 yük devesi, 2 dizlerini yere koyup iki elini kullanarak yürüyen kimse.

lûle لوله *F.* a. 1 çeşme, yalak vb. yerlere takılan, ucundan su akan boru, 2 suyun aktığı ağza takılan, çeşitli biçimlerde yapılmış açılır kapanır alet, musluk, 3 su ölçüsü, masura, 4 nargile/tütün çubuğuna geçirilen tütünlük, toprak kapçık, 5 dürülmüş saç, saç kıvrımı.

lûlî لولى *A. a.* güzel Çingene kızı, çalgıcı kadın.

lusûk لصوق *A. a.* yapışık/bitişik olma.

Lût لوط *A. a.* bir peygamber adı.

lutf لطف *A. a.* 1 güzellik, hoşluk: *Lî tabiat* "huy güzelliği", 2 okşayarak, kırmadan ve incitmeden, gönül yaparak, yumuşaklıkla davranma, 3 bu yolla sunulan bağış.–**lutf ile** iyilikle, yumuşak bir dille, yumuşak davranarak.

lutfen لطفاً *A. z.* iyilik ve güzellikle, iyi davranış bağışında bulunarak.

lüâb لعاب *A. a.* bal ve şeker gibi tatlandırıcılarla pişirilen sakızlanmış tat-lı.–**lüâb-ı şems** لعاب شمس sonrakine *bk.*–**lüâbü'ş-şems** لعاب الشمس sıcak günlerde örümcek ağı gibi döne döne havada uçuşan küçük yuvarlak cisimler, şeytan arabası.

lüb(b) لب *A. a.* 1 iç, iç taraf; *zıddı:* **kışr** قشر, 2 öz, iç, içte bulunan meyve: *lübbü'lcevz* "ceviz içi", 3 iyi, halis, katışıksız (nesne), 4 (insanda) akıl, zekâ, ruh, anlam vb. iç güçlerin her biri.

lücce لجه *A. a.* 1 denizin kıyıdan uzak, suyun en derin olduğu yeri, engin, 2 büyük kalabalık.

lücec لجج *A. ç. a.* deniz dalgaları; *bk.* **lücce** لجه.

lüceyn لجين *A. a.* gümüş.

lücüm لجم *A. ç. a.* gemler; *bk.* **licâm** لجام.

lüffâh لفاح *A. a.* "kan kurutan" denilen ot, patırtı, şamata.

lüffân لفان *A. ç. a.* (*T. h. dili:* **lüfan** لوفان) ekşi nar.

lühâb لهاب *A. a.* (ateş) yanma, tutuşma, alevlenme.

lühâza لحاظه *A. a.* göz ucuyla kaçamak bakış, bir görümlük ani bakış.

lük(k) لك *A. a.* (*T. h. dili:* **lök** لوك) Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkı.

lükam لقم *A. ç. a.* lokmalar.

lükâta لقاطه *A. a.* yere atılmış/yerden alınmış değersiz nesne.

lükata لقطه *A. a.* sokakta bulunup alınan sahibi belirsiz mal/nesne.

lükatâ' لقطاء *A. ç. a.* bir köşeye bırakılmış yeni doğmuş çocuklar; *bk.* **lakît** لقيط.

lükâtaçin لقاطه چين *F. s.* yerden değersiz şeyleri toplayan (kimse). *a.* çeri çöpü toplayan, temizlikçi, çöpçü.

lükne لكنه, **lüknet** لكنت, **lüknûnet** لكنونت, **lükûnet** لكونت *A. a.* pelteklik, tutukluk.

lü'lü' لؤلؤ *A. a.* inci.–**lü'lü'i lâlâ** لؤلؤ لالا parlak inci.

lü'lü'bâr لؤلؤ بار *F. s.* inci yağdıran.

lü'lü'feşân لؤلؤ فشان *F. s.* inci saçan, inci serpen.

lü'lü'pâş لؤلؤ پاش *F. s. yuk. m. bk.*

lü'm لؤم *A. a.* (bir kimse) kötü, alçak, soysuz ve nekes olma; *zıddı:* **kerem** كرم.

lüs(s) لص *A. a.* hırsız.

lüsûs لصوص *A. ç. a.* hırsızlar; *bk.* **lüs(s)** لص.

lüsûsat لصوصت *A. a.* hırsızlık; *krş.* **lüsûsıyyet** لصوصيت.

lüsûsıyyet لصوصيت *A. a.* hırsızlık.

lüsün, lüsn لسن *A. ç. a.* diller; *bk.* **lisân** لسان.

lüyûs ليوث *A. ç. a.* aslanlar; *bk.* **leys** ليث.

lüzûcet لزوجت *A. a.* (tutkal gibi) yapışıp kalma, yapışkanlık ve çekilip uzama özelliği.

lüzûcî لزوجى *A. s. bk.* **lezcî** لزجى.

lüzûm لزوم *A. a.* 1 işe yarama, gerekli olma, 2 gerek duyulan nesne/değer/konu, 3 (-i) isteme, (-i) önemseme, (-in) üzerinde durma, (-i) dikkate alma.–**lüzûmi mâ lâyelzem** لزوم ما لا يلزم gereksiz bir şeyi isteme/önemseme.

m م

[1]**mâ** ما *A. takı* Olumsuzluk bildirir, yalnızca şu Arapça sözde geçer:–**mâ fihi şey'ün** ما فيه شي (*T. h. dili:* مافش **mâfiş**) yok, hak getire, bitti, kalmadı.

[2]**mâ** ما *A. zam.* Arapça'nın ilgi zamirlerinden biri. [Bir adla onu bir vasıfla belirli kılan sıfat arasında yer alır. Bu sıfat bir kelime/bir kelime öbeği/bir cümledir. Bu yapı Türkçe söz dizimine aykırıdır. Birtakım kalıp sözlerde geçer.]

mâ' ماء, [3]**mâ** ما *A. a.* su.–**mâ'i câmid** ماء جامد durgun su.–**mâ'i cârî** ماء جارى akar su.–**mâü'l hayât** ماء الحيات bengi su.

maa مع *A. takı* Türkçe'nin **ile** takısıyla **-le** ekine karşılıktır.

mâ-adâ ماعدا *A. a.* ve *takı* başka, kalan; (-den) başka, (-den) gayrı.

maa hâzâ مع هذا *A. z.* bununla birlikte.

maahû معه *A. z.* onunla birlikte.

maâkıd معاقد *A. ç. a.* **ma'kad** معقد.

maakka معقه *A. a.* (çocuk) ana babasına karşı isyankâr ve itaatsiz olma.

maa'liftihâr مع الافتخار *A. a.* övünç duyarak.

maa'lkerâhe مع الكراهه *A. z.* istemeyerek, zorla.

maa'lmemnûniyye مع الممنونيه *A. z.* sevinerek, sevinç duyarak.

maa mâfih مع ما فيه *A. z.* öyle olmakla birlikte, böyleyken.

maan معاً *A. z.* birlikte.

maâr معار *A. a.* utanç duymaya sebep olacak şeyler.

maâri معارى *A. a.* insanın her zaman çıplak kalan beden bölgeleri.

maâric معاريج *A. ç. a.* merdivenler; *bk.* **mi'râc** معراج.

maârif معارف *A. ç. a.* bilgiler.–**maârif-i yakiniyye** معارف يقينيه doğru ve gerçek bilgiler, doğruluğu üzerinde şüphe bulunmayan kesin bilgiler.

maârik معارك *A. ç. a.* savaş alanları; *bk.* **ma'reke** معركه.

maâriz معاريض *A. ç. a.* 1 masallar, hikâyeler vb. sözler, 2 sözün gizli kalan yanları, gizli/örtülü kelimeler/kapalı anlamlar; *bk.* **mi'râz** معراض.

maâş معاش *A. a.* 1 yaşayış, dirlik, 2 yaşamı sürdürmek için gerekli şey, geçimlik, 3 *T.* bir işe karşılık aydan aya alınan para, aylık.–**maâş kılmak** yaşamak, dirlik sürmek.

maa zâlik مع ذلك *A. z.* bununla birlikte.

maâzım معاظم *A. ç. a.* ana parçalar, asıllar; *bk.* **mu'zam** معظم.

maa ziyâdetin مع زيادة *A. z.* bol bol, fazlasıyla.

mâ-ba'd مابعد *A. a.* 1 sonra, arka, devamı, sonrası, 2 dışı, üstü: *mâ-ba'de't-tabîa* "tabiat üstü, yani yaratılmışlar dünyasıyla ilgili olmayıp tanrısal alanla ilgili bilgi".

mâ-bâki مابقى *A. a.* geri kalanı, gerisi, kalan, bakıye.

ma'bed معبد *A. a.* 1 ibadet yeri, tapınak, 2 cami, mescit.

ma'ber معبر *A. a.* geçit, boğaz, derbent.

mâ-beyn مابين *A. a.* 1 iki şey arası, ara, 2 (eskiden) evlerde haremle selâmlık arasındaki oda, 3 sultan sarayında selâmlık dairesi.

mâ bihi'liftihâr ما به الافتخار *A. a.* kendisiyle övünülen, övünç kaynağı olan kimse.

mâ-cerâ ماجرى *A. a.* olmuş, olmuş bitmiş şey, baştan geçmiş, yaşanmış olay/durum.

mâcid ماجد *A. s.* ulu, soylu, değerli (kimse).

mâcin ماجن *A. s.* insanlara hile yollarını öğreten (kimse): *müftiyi mâcin* "hile hocası müftü".

mâ-dâm مادام ve **mâ-dâm ki** مادام كه *bağl.* çünkü; değil mi ki, diğine göre.

mâ-dâme مادام *A. bağl.* de oldukça, de bulundukça: *mâdâme'l-hayât* "yaşadıkça, sağ oldukça, ömrü oldukça".

mâdde ماده *A. a.* 1 öz, maya, asıl, cevher, 2 yoğun cisim, 3 iş, husus, 4 bir/birkaç paragraflık yazı bölüğü, 5 (kanun metinlerinde olduğu gibi) numaralandırılmış metin parçalardan her biri, 6 irin, cerahat, 7 erkeklik organı.

maddeten مادةً *A. z.* 1 madde ve cisim olarak; *zıddı:* **ma'nen** معناً, 2 sözle değil, işle; *zıddı:* **fi'len** فعلاً.

mâddi مادى *A. s.* 1 maddeyle, yani: yoğun cisimle ilgili (yön/yan/konu vb.); *zıddı:* **ma'nevi** معنوى, 2 maddeci, materyalist (kimse).

maddiyât ماديات *A. ç. a.* maddeler, yoğun cisimler, gözle görülür, elle tutulur cinsten şeyler; *zıddı:* **ma'neviyyât** معنويات ve **rûhâniyyât** روحانيات; *bk.* **madde** ماده.

mâddiyyât ماديات *A. ç. a.* maddeyle ilgili konular.

mâde ماده *F. a.* dişi hayvan: *şir-i mâde* شير ماده "dişi aslan".

mâder be-hatâ مادر بخطا *F. a.* piç, zina çocuğu.

mâder مادر *A. a.* ana, anne.

mâderâne مادرانه *F. s.* ve *z.* anaca, anaya düşer ve yakışır yolda/biçimde.

mâder-ender مادر اندر *F. a.* üvey ana.

mâderî مادرى *F. a.* analık, ana olma değer ve niteliği.

mâder-zâd مادرزاد *F. s.* anadan doğma, doğal, doğuştan olan/gelen: *lisân-ı mâder-zâd* "ana dili".

madhak مضحك *A. a.* gülünç kimse, soytarı, maskara.

mâdih مادح *A. s.* (-i) öven, hakkında iyi şeyler söyleyerek birini anan.

mâdiyân ماديان *F. a.* dişi at, kısrak.

madrabaz مادراباز *T. a.* (< *F.* **mederebâz**) hileci, hileli mal satan kimse; *bk.* **mede-re-bâz** مدره باز.

madrib, madreb مضرب *A. a.* kılıç vb. kesici aletlerin vuruş yeri/kesici yanı.

madribe مضربه *A. a. yuk. m. bk.*

madrûb مضروب *A. s.* 1 dövülmüş, dayak yemiş, (kimse), 2 damgalanmış, basılmış (madeni para). *a. mat.* çarpılan sayı.–**madrûbün fih** مضروب فيه *mat.* çarpan.–**madrûbün leh** مضروب له *mat.* çarpan.

madrûbeyn مضروبين *A. ikili ç. a. mat.* birbiriyle çarpılan iki sayı.

madrûs مضروس *A. s.* örülerek yapılmış, örme (duvar/kuyu vb.).

mâ-dûn مادون *A. a.* 1 alt taraf, bir şeyin aşağısında bulunan yan, 2 buyruk altında bulunan, memur, ast.

mâ-fât مافات *A. a.* elden giden, yitirilen nesne/fırsat vb.: *telâfiyi mâfât* "yitirilen şeye karşılık başka bir şey kazanma".

mâ-fevk مافوق *A. a.* 1 üstte olan/bulunan kimse, amir, üst, 2 daha çoğu, fazlası.

mâfi'l-bâb ما فى الباب *A. a.* kapı içinde, yani: (-e) dâhil olan, (-nin) içinde bulunan konu/iş/durum.

mâfi'lbâl ما فى البال *A. a.* içteki şey, candan istenen ve dilenen konu/iş/nesne, maksat.

mâfi'zzamir ما فى الضمير *A. a. yuk. m. bk.*

mağbûn مغبون *A. s.* (alışverişte) aldanmış (kimse).

mağbût مغبوط *A. s.* imrenilen, kıskanılan (kimse/davranış)

mağdûb, mağzûb مغضوب *A. s.* gazaba uğramış, öfke ve kızgınlığa hedef olmuş (kimse).–**mağzûbün aleyh** مغضوب عليه (-in) gazabına uğramış, (-in) öfkesine hedef olmuş (kimse).

mağdûr مغدور *A. s.* 1 haksızlığa uğramış (kimse), 2 kayba uğramış, muhtaç duruma düşmüş (kimse).

mağfiret مغفرت *A. a.* (Yüce Tanrı'ya özgü olmak üzere) yarlığama, kulların günahlarını bağışlama.

mağfûr مغفور *A. s.* (Yüce Tanrı tarafından) günahları bağışlanmış, yarlığanmış (kimse).–**mağfûrün leh** مغفور له Tanrı'nın bağışlayıcı katına varmış, ölmüş (kimse).

mağlata مغلطه *A. a.* zihin karıştırıcı, zihin bulandırmak ve kandırmak için ileri sürülen sebep ya da bu yolda söylenen aldatma amaçlı kandırmaca, yaldızlanmış söz, yanıltmaç.

mağlataperdâz مغلطه پرداز *F. s.* zihin karıştırıcı sözler düzen, saçma sözler üreten (kimse).

mağlûb مغلوب *A. s.* 1 yenilmiş, kaybetmiş, sıngın (kimse), 2 güç altında ezilmiş, ezgin (kimse).

mağlûbâne مغلوبانه *F. s.* ve *z.* yenilgiye uğrayana yaraşırca/düşerce, yenilmişçesine.

mağlûben مغلوباً *A. z.* yenilmiş olarak.

mağlûbiyyet مغلوبيت *A. a.* 1 yenilme, yenilmişlik, yenilenin durumu ve niteliği; *zıddı:* **gâlibiyyet** غالبيت, 2 (-in) buyruğu altında bulunma, ezginlik.

mağlûk مغلوق *A. s.* kilitli, kilitlenmiş (nesne).

mağlûl مغلول *A. s.* 1 susuzluktan içi yanmış (kimse), 2 boynuna halka geçirilmiş, boynu halkalı, (kimse).

mağmûm مغموم *A. s.* 1 tasalı, üzüntülü, kederli (kimse/kalp vb.), 2 bulutlu, kapalı (hava).

mağmûr مغمور *A. s.* 1 ünsüz, namsız (kimse), 2 yıkılmış, bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuş (yer); *zıddı:* **ma'mûr** معمور.

mağmûz مغموز *A. s.* bir suçu işlemiş olmakla suçlanan (kimse).

mağrem مغرم *A. s.* 1 tutkun, (birine) tutulmuş (kimse), 2 borçlu (kimse), 3 borç ve diyet gibi ödenmesi gerekli şey.

mağres مغرس *A. a.* fidanlık, ağaçlık.

mağrib مغرب *A. a.* 1 güneşin battığı yön, batı, 2 güneşin batma vakti: *salâtü'l-mağrib, salâti mağrib* "akşam namazı", 3 batı ülkeleri; Mısır hariç, Afrika'nın kuzeybatısında bulunan ülkeler.–**mağribi aksâ** مغرب اقصى Fas.–**mağribi ednâ** مغرب ادنى Libya, Trablusgarp. –**mağribi evsat** مغرب اوسط Tunus ve Cezayir.

mağribî مغربى *A. s.* Afrika'nın kuzeybatı kıyıları halklarından olan (kimse). Faslı.

mağrûk مغروق *T. s.* (suda) boğulmuş (kimse).

mağrûr مغرور *A. a.* 1 aldanmış, aldatılmış (kimse), 2 kendini beğenen, burnu havada, kibirli (kimse).

mağrûren مغروراً *A. z.* 1 (-e) güvenerek, (-e) dayanarak, 2 aldanarak, boş bir şeye güvenip dayanarak.

mağrûriyyet مغروريت *A. a.* kendini beğenmişlik.

mağrûs مغروس *A. s.* toprağa dikilmiş (fidan, ağaç).

mağsel, mağsil مغسل *A. a.* ölü yıkanan yer, salacak, gasilhane.

mağsûb مغصوب *A. s.* sahibinin haberi ve izni yokken alınmış, zorla ele geçirilmiş, el konulmuş (nesne/mal).–**mağsûbün minh** مغصوب منه malı zorla alınan kimse.

mağsûl مغسول *A. s.* yıkanmış (nesne/ölü).

mağşiy(y), mağşi مغشى *A. s.* bayılmış, baygın (kimse).–**mağşiyyün aleyh** مغشى عليه bayılmış, baygın (kimse).

mağşiyyen مغشياً *A. z.* baygın olarak.

mağşûş مغشوش *A. s.* 1 karışık (nesne), 2 bakırla karışık altın/gümüş: *sikkei mağşûş* "bakırla karışık gümüş sikke, metelik".

mağşûşât مغشوشات *A. ç. a.* karışık maden paralar.

mağşûşe مغشوشه *A. s.* gününde geçerli maden para. [Bakırla gümüş karışık olması yüzünden böyle adlandırılmıştır.]

mağtûs مغطوس *A. s.* suya batırılmış (kimse).

mağz مغز *F. a.* 1 beyin, 2 ilik, 3 akıl, 4 iç, öz: *m.i bâdâm* "badem içi".

mağzâ مغزى *A. a.* amaç, niyet, kasıt.

mağzabe مغضبه *A. a.* öfke ve kızgınlığa yol açan (iş/davranış/durum).

mağzine مغزينه *F. a.* beyin.

mağzûz مغضوض *A. s.* 1 (göz için) yumulu, yumulmuş, 2 (bakış) aşağı çevrilmiş.

[1]**mâh** ماه *F. a.* 1 ay: *m.i tâbân* "parlayan, ışık saçan ay", *m.i nev* "yeni ay, hilâl", *mâh ü hurşîd* "ay ve güneş", 2 yılın on iki bölümünden biri: *m.i rûze* "oruç ayı, yani: Ramazan", 3 *mec.* güzel yüzlü kimse.–**mâhı Ken'ân** ماه كنعان Yusuf peygamber.–**mâhı Nahşeb** ماه نخشب "İbn Mukanna'" lakabıyla anılan Hakîm ibn Atâ'nın cıva vb. maddelerden elde ettiği bir kimyevî karışımı kullanarak Nahşeb (Nesef) şehri yakınlarındaki Siyâm dağı eteğinde bulunan bir kuyudan göğe aksettirdiği söylenen ay. [Anlatıldığına göre ışığı üç fersaha (yaklaşık 15 kilometreye) ulaşan bu ay gökte 60 gece görünür, bu durumda, bakanlar gökte iki ay görürmüş.]

[2]**mah** ماه *T.* yeterlik, yeter olma/bulma. –**mâh gelmemek** yetmemek: *Açgözlüye bir furun ekmek mah gelmez.*

mahabbet محبت *A. a.* (*T. k. dili:* **muhabbet**) 1 gönül eğilimi, gönül bağı, sevgi, 2 aşk, tutku, 3 dostluk, yakınlık.–**muhabbet etmek** 1) dostluk etmek, (ile) dostluk ilişkisi içinde olmak, 2) (ile) dostça konuşmak.–**muhabbet göstermek** sevmek, ilgi duymak, âşık olmak; *eşanl.* **meveddet etmek**.

mahâc(c) محاج *A. ç. a. bk.* **mahacce** محجه.

mahacce محجه *A. a.* 1 yol, geçiş/gidiş yeri, 2 tez, sav, iddia.

mahâl(l) محال *A. ç. a.* yerler; *bk.* محل **mahal(l)**: *m.i mübâreke* "mübarek yerler".

mahal(l) محل *A. a.* yer: *m.i ikâmet* "oturulan yer, oturma yeri, adres". *s.* yerinde, uygun.

mâ halaka'llâh ما خلق الله *A. a.* bütün halk, birikenlerin/toplananların hepsi. [Çok kalabalık, yoğunluk ve sıkışıklık için kullanılır.]

mahallât محلات *A. ç. a.* mahalleler; *bk.* **mahalle** محله.

mahalle محله *A. a.* 1 bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün ayrı adlar taşıyan kısımlarından her biri, 2 (eskiden) bir cami/mescitle iki muhtarı bulunan yerleşim yeri birimi.

mahande محنده *F. a.* yılan, akrep vb. zarar verici hayvanlardan sayılan hayvanlar.

mahâs(s) محاص *A. s.* bir şeyden kaçınmak amacıyla yoldan sapıp dönmek, yolunu değiştirmek.

mâ-hasal ماحصل *A. a.* elde edilen sonuç, kazanılan şey, kazanç: *m.i ömr* "ömür kazancı, yani: çocuk".

mahat(t) محط *A. a.* 1 bir zaman aralığının sonu, 2 cümle sonu, 3 yolun/yolculuğun bittiği nokta/konak, yolculuk sonunda durulan/konulan/inilen yer: *m.-ı rahl-i hayl-i seyl-kirdâr* "sel gibi akıp gelen asker topluluğunun konak yeri", 4 (gemi) demirleme yeri.

mâ-hazar ماحضر *A. a.* var olan, elde bulunan, ne varsa, her ne bulunduysa, hemen kullanılabilecek olan yiyecek vb.

mahbel محبل *A. a.* dişi hayvanın gebelik süresi.

mâh bemâh ماه بماه *F. z.* aydan aya.

mahber محبر, **mahbere** محبره *A. a.* mürekkep hokkası.

mahbere محبره *A. a.* bir insanın kişiliğini oluşturan manevi nitelikler, kişinin iç yapısını tanıtıcı özellikler.

mahbes محبس *A. a.* ceza ve tutukevi, zindan.

mahbûb محبوب *A. s.* 1 sevilen, beğenilen (kimse), 2 gönül verilen (kimse). -**mahbûbü'l kulûb** محبوب القلوب *A. a.* gönülleri kendine bağlayan, sevgisi gönüllerde yer eden (kimse).

mahbûn مخبون *A. s.* 1 kıtlık zamanında kullanılmak üzere saklanmış nesne, 2 *ed.* aruzda ikinci harfi düşürülmüş vezin parçası; *müstef'ilün*'den مستفعلن *müfteilün* مفتعلن gibi.

mahbûs محبوس *A. s.* cezasını çekmek üzere hapishaneye konmuş (kimse).

mahbûsiyyet محبوسيت *A. a.* mahpusluk/bir yere kapatılmışlık durumu.

mahcir محجر *A. a.* 1 çevresi kapalı bahçe, 2 göz çukuru/gözün çevresi, 3 örtü altındaki yüzün göz ile çevresinden görünen yer.

mahcûb محجوب *A. s.* 1 utangaç (kimse), 2 utanma duygusu olan, davranışları düzgün, edepli (kimse), 3 gizlenmiş, örtünmüş (nesne/kimse).

mahcûbe محجوبه *A. a. mec.* kendini kötülükten sakınan, iffetli kadın, kapı arkasına konulan ağaç.

mahcûbiyyet محجوبيت *A. a.* 1 örtülü/gizli olan şeyin gösterdiği durum ve nitelik, 2 utanç duyma, utanma, arlanma, 3 utangaçlık, utanma huyu.

mahcûc محجوج *A. s.* 1 düşünülmüş, amaç edinilmiş (nesne/konu/nokta), 2 kanıt ve belgeyle gerçekliği ve doğruluğu kesinleşen (konu/nokta), 3 çok gidilip gelinen (yer/kimse).

mahcûr محجور *A. s.* (küçük yaşta olma, delilik, bunaklık yüzünden/mahkeme kararına göre) malını kullanması yasaklanmış (kimse).

mahcûz محجوز *A. s.* alacaklı tarafından alacağına karşılık olmak üzere mahkemece rehin olarak tutulan (borçlu malı).

mâhçe ماهچه *F. a.* sancakların, minare alemlerinin, cami kubbelerinin tepesine yerleştirilen hilâl ay benzeri tepelik.

mahdûd محدود *A. s.* sınırlanmış, sınırlandırılmış, sınırları belirlenmiş (nesne). -**mahdûdü'lcevânib** محدود الجوانب yanları sınırlandırılmış (yer).

mahdûm مخدوم *A. s.* 1 oğul, 2 kendisine hizmet olunan (çocuk).

mâhe ماهه *F. a.* 1 burgu, matkap, 2 bir aylık süre.

mahfaza محفظه *A. a.* 1 içinde bir şey saklanan kap, 2 koruyucu dış kap, kılıf, örtü.

mahfel, mahfil محفل *A. a.* 1 toplantı/toplanma yeri, belli vasıfta kimselerin belli bir amaçla bir araya geldikleri yer: *m.i şuarâ* "şairlerin bir araya geldikleri yer", 2 (camilerde) çevresi parmaklıklı/yerden yüksekçe yapılmış, müezzinlere ayrılmış yer.

mahfî مخفى *A. s.* gizli, saklı (nesne). -**mahfî-i nâ-peydâ** مخفى نا پيدا görünmeyen, ortaya çıkmayan gizli.

mahfiyyen مخفياً *A. z.* gizlice, gizli olarak.

mahfûf محفوف *A. s.* çevresi sarılmış, çevresi (ile) kuşatılmış, çevresine ... yığılmış: *elmahfûf bisunûfi avâtıfi'lMeliki'l-a'lâ* "Yüce Yaratıcı'nın türlü türlü iyilik ve bağışlarıyla çevresi kuşatılmış".

mahfûk مخفوق *A. s.* yürek çarpıntısına/oynamasına uğramış/tutulmuş (kimse).

mahfûr محفور *A. s.* 1 kazılmış, çukur durumuna getirilmiş (yer), 2 çukura konulmuş (ceset vb.).

mahfûz محفوظ *A. s.* 1 saklanmış, saklanarak koruma altına alınmış (nesne), 2 ezberlenmiş (söz, şiir, ayet vb.).

mahfûz مخفوض *A. s.* 1 aşağı çekilmiş, alçaltılmış, indirilmiş (nesne), 2 *dilb.* ismin dört hâlinden biri olan cer hâlinde (esreli/ye'li) bulunan (isim).

[1]**mâhi** ماحى *A. s.* (-i) yok edici, (-in) varlığını kaldırıcı, (-i) ortadan götürücü, def edici (nesne/durum vb.): *mâhiyi âlâm* "sıkıntıları giderici".

[2]**mâhi** ماهى *F. a.* balık.

mâhifürûş ماهى فروش *F. a.* balık satan, balıkçı.

mâhigir ماهى گير *F. a. bk.* **mâhihâr** ماهى خوار.

mâhihâr ماهى خوار *F. a.* balıkçıl kuşu.

mahil محيل *A. s.* 1 bir işi birine yükleyen (kimse), 2 borcunu başkasının üzerine geçiren (kimse).

mahile مخيله *A. a.* zihinde canlandırmaya ve sanıya yol açan belirti/iz.

mâhir ماهر *A. s.* becerikli, usta, işinin ehli (kimse).

mâhirâne ماهرانه *F. z.* ustalıkla, ustaca.

mahis محيص *A. a.* 1 bir şeyden kaçınıp geri durma, ilgi göstermeyip arkasını dönme, 2 sığınak, 3 pası giderilip parlatılmış temren, 4 gövdesi ve uzuvları sımsıkı, dirençli ve dayanıklı insan/hayvan.

mâhiyâne ماهيانه *F. a.* aylık olarak ödenen ücret.

mâ-hiye ما هى *A. bağl.* o ki [Kimi zaman dişil olarak ما هو yerine] *bk.* **mâ-hüve** ما هو.

mâhiyye ماهيه *T. a.* 1 bir ay çalışma karşılığı alınan/verilen para, aylık, 2 (*h. dili*: **mahya**) özellikle ramazan ayında minareler arasına kandiller/lambalar asarak yapılan yazı/şekil, mahya.

mâhiyyet ماهيت *A. a.* 1 kendilik, nelik, 2 *man.* zihinde bulunan tekleri bakımından geneli gösteren bir kavram. [Bu onun ne olduğu hakkında zihinde bulunan bilgidir. Eğer dışarıda da tekleri varsa, buna da *hakikat* (gerçeklik) denir. Buna göre *mahiyet* her kavramı kapsar, ama *hakikat* ancak dışarıda tekleri bulunan kavramlara özgü olur.]

mahkeme محكمه *A. a.* 1 dava görülen yer, duruşma salonu, 2 dava, duruşma, 3 mahkeme salonunun/salonlarının içinde bulunduğu yapı.

mahkî محكى *A. s.* anlatılmış, söylenmiş, dillendirilmiş, aktarılmış (söz, olay, hikâye).

mahkûk محكوك *A. s.* kazınmış, kazınmak suretiyle oluşturulmuş (nesne): *mühri mahkûk* "kazınmış mühür".

mahkûm محكوم *A. s.* 1 hükümlü, hüküm giymiş (kimse), 2 *mec.* (-e) bağımlı duruma gelmiş (kimse), (-i) yapmak zorunda olan (kimse) 3 yapılması kaçınılmaz olan (iş, eylem).-**mahkûmün aleyh** محكوم عليه *A. a.* davayı kaybeden kimse.-**mahkûmün bih** محكوم به *A. a.* hâkimin hüküm giymiş kimseye yüklediği ceza.-**mahkûmün leh** محكوم له davayı kazanan kimse.

mahlas مخلص *A. a.* 1 (soyadı kanunundan önce) göbek adına eklenen ikinci ad: *Mustafa Kemal, Namık Kemal* gibi, 2 *ed.* şairlerin şiirde kullandıkları bir tür

imza. [Divan şiirinde, çoklukla Arapça bir adın nisbet ekli biçimidir: *Avnî, Fuzûlî, Nev'î* gibi.]

mahleb محلب *A. a.* 1 Türkçe'de "kokulu kiraz" ve "İdris ağacı" denilen bir ağaç, 2 bu ağacın bahar olarak kullanılan yemişi, 3 bal.

mahlûc محلوج *A. s.* atılmış (pamuk).

mahlûf محلوف *A. s.* and içen (kimse).

[1]**mahlûk** محلوق *A. s.* saçı, sakalı kesilmiş, tıraş olunmuş (kimse).

[2]**mahlûk** مخلوق *A. s.* yaratılmış (varlık): *mahlûkı Hak* "Yüce Yaratıcı tarafından yaratılmış".

mahlûka مخلوقه *A. a.* başka bir şair tarafından söylendiği hâlde birinin "Benimdir" dediği şiir/kaside.

mahlûkât مخلوقات *A. ç. a.* gözle görünen/görünmeyen canlı varlıklar.

mahlûl محلول *A. s.* 1 çözülmüş, dağılmış (nesne), 2 varisi bulunmayan kimseden kalan mülk, 3 boş kalan (mansıp, makam), 4 bir sıvı içinde erimiş (madde). *a.* eriyik.

mahlût مخلوط *A. s.* içine başka bir şey katılmış, katışık (madde).–**mahlût eylemek** birbirine karıştırmak.

mahmasa مخمصه *A. a.* açlık, acıkma, açlık duyma, açlıktan ileri gelen güçsüzlük.

mahmedet, mahmidet محمدت *A. a.* 1 (birini) övme, (birinin) iyiliklerini, iyi yönlerini anma, 2 övgü, görülen iyiliğe karşı düzülen övücü söz, medhiye.

mahmedetsâz محمدتساز *F. s.* övgü düzen, övücü sözler söyleyen (kimse).

mahmî محمی *A. s.* korunan, gözetilen, savunulan, kol kanat gerilen (kimse).

mahmil محمل *A. a.* (*T. k. dili:* **mahmel**) 1 deve üzerine oturtulan, iki taraflı, tepesi sivri, daha çok yük taşımak için yapılmış bir tür sepet, 2 deve üzerinde taşınan yük, 3 halife ve beyler tarafından her yıl hac mevsiminde kafileyle gönderilen hediyeler.

mahmiye محمیه *A. a.* (-i) koruma, (-i) gözetme.

mahmiyye محمیه *A. a.* (**medinei mahmiyye**'den kısaltma) korunmuş, her türlü koruma önlemleri alınmış büyük şehir: *mahmiyyei Burûse* Bursa büyük şehri.

mahmûd محمود *A. s.* 1 övülmüş (kimse/yer): *makâmi mahmûd* "övülmüş yer, yani: en yüksek cennet", 2 Hz. Peygamber'in doğduğu yılda Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe'nin getirdiği büyük filin adı.–**mahmûdü'şşiyem** محمود الشیم huyları övülmüş, övgüye değer huyları olan (kimse).

mahmûde محموده *A. a.* bingöz otu. [Çok etkili bir müshil olan bu otun bir adı da "kurtluca"dır.]

mahmûl محمول *A. s.* 1 (-i) yüklenmiş, (-in) üzerine konulmuş (nesne), 2 (-e) işaret eden, (-in) işareti olan (durum, gelişme, görünüş). *a. man.* "mevzû" denilen özneye yüklenen konuyu/özelliği gösteren söz/söz öbeği, yüklenen, haber.

mahmûle محموله *A. a.* yük.

mahmûlen محمولاً *A. z.* yüklü olarak, yüklü olduğu durumda.

mahmûm محموم *A. s.* 1 sıtmaya/ateşli bir hastalığa tutulmuş (kimse), 2 *mec.* (yüksek ateş yüzünden sayıklayan hasta gibi) sayıklayan, saçma sapan sözler söyleyen (kimse), 3 üzgün, hüzünlü, kederli (kimse).

mahmûr مخمور *A. s.* 1 sarhoşluğunun etkisi henüz geçmemiş, yarı sarhoş (kimse), 2 uykudan yeni uyanmış, uyku sersemliğinden kurtulmamış (kimse), 3 sarhoş gözü gibi süzgün bakışlı (göz). *z.* (yinelemeli) sarhoş gibi, mestçe, mestâne.

mahmuz ماهموز *T. a.* (< *A.* **mehmiz** مهمز, **mihmâz** مهماز) 1 hayvanı dürtmesi için binicinin çizmesinin arkasına takılan sivri dişli metal çark, 2 horoz ve kimi kuşların ayaklarının arkasında bulunan sivri çıkıntı, 3 *den.* zırhlı gemilerin baş tarafında, su seviyesinden bir miktar aşağıdan ileri doğru uzanan çıkıntı, omurğa dirseği.

mahmûz محموض *A. s.* ekşi duruma getirilmiş, ekşitilmiş (madde).

mahnak مخنق *A. a.* boğazın boğma sırasında sıkılan yeri/çeneye yakın üst kısmı.

mahnûk مخنوق *A. s.* boğulmuş (kimse).

mâholyâ ماخلیا *F. a. bk.* **mâliholiyâ** ما لیخلیا.

mâh-pâre ماهپاره *F. a.* ay parçası, ay gibi güzel yüzlü.

mâh-peyker ماهپیکر *F. s.* ay yüzlü, yüzü ay gibi güzel ve parlak (güzel).

mahrâ محری *A. a.* işbilir, deneyimli ve yetenekli kimse.

mahrec مخرج *A. a.* 1 çıkış yeri, çıkılacak yer, 2 *dilb.* bir sesin ses yolundaki boğumlanma noktası, 3 (ilmiye yolunda) büyük bir payeye yükselmenin aracı sayılan küçük paye, 4 ilmiye rütbelerinden İstanbul kadılıklarından birine yükselmeden önceki görev yeri rütbesi.

mahref مخرف *A. a.* yemiş sepeti.

mahrem محرم *A. s.* 1 evlenilmesi yasak sayılan, nikâh düşmeyen (kadın/erkek), 2 *mec.* içli dışlı, (birine) sırlarını, işlerini, gizli hâllerini bilecek kadar yakın olan (kimse), 3 gizli. *a.* dince yasaklanmış olan iş/eylem, haram.–**mahrem tutmak** gizlemek.

mahremâne محرمانه *F. z.* gizlice, gizli olarak, kimseye duyurmamak şartıyla.

mahremiyyet محرمیت *A. a.* 1 kanun açısından nikâh düşmeyen kimsenin durumu, 2 içli dışlılık, senli benlilik, teklifsizlik, 3 sır olarak saklanıp kimseye duyurulmayan şeyin niteliği.

mâhrû ماهرو, **mâh-rûy** ماهروی *F. s.* ay yüzlü (güzel).

[1]**mahrûb** محروب *A. s.* varı yoğu elinden alınmış, elinde avucunda bir şey bırakılmamış (kimse).

[2]**mahrûb** مخروب *A. s.* yıkılmış, yerle bir edilmiş (yapı).

mahrûk محروق *A. s.* yanmış (yer, nesne).

mahrûkât محروقات *A. ç. a.* odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakacak.

mahrûm محروم *A. s.* yoksun, bahtsız, nasipsiz (kimse).–**mahrûm kalmak** esirgenmek, verilmemek, geri çevrilmek. –**mahrûm kılmak** 1) yalnız bırakmak, terk etmek, 2) aldatmak, kandırmak, alaya almak

mahrûmiyyet محرومیت *A. a.* yoksunluk, bahtsızlık.

mahrûr محرور *A. s.* öfke, kızgınlık vb. duygular yüzünden ateşlenmiş, yani: coşmuş (yürek).

mahrûs محروس (*dişili:* **mahrûse** محروسه) *A. s.* 1 korunmuş, koruma altında bulunan (ülke, yer): *memâliki mahrûse* "koruma altında bulunan ülkeler", 2 büyük şehir.

mahrût مخروط *A. s.* şekerci ve minare külâhına benzer şekil, koni.

mahrûti مخروطی *A. s.* konik (şekil).

mahsebe محسبه *A. a.* sanma, kuşku duyma.

mahser محسر *A. a.* yaradılış özelliği, yaradılıştan gelen/sonradan edinilen davranış biçimi, huy, tabiat.

mahsûb محسوب *A. s.* hesaplanmış, hesabı tutulmuş, hesaba geçirilmiş (gelir, kazanç, para).

mahsûb محصوب *A. a.* kızamık çıkarmış kimse.

mahsûben محسوباً *A. z.* borca/alacağa tutularak.

[1]**mahsûd** محسود *A. s.* kıskanılan, başkalarının kıskançlığını çeker durumda

olan.–**mahsûdi akrân** محسود اقران *F. s.* akranlarınca kıskanılan (kimse).

[2]**mahsûd** محصود *A. s.* ekini biçilmiş (tarla).

mahsûl محصول *A. s.* elde edilen (verim, sonuç), ortaya çıkan (ürün).

mahsûldâr محصولدار *F. s.* verimli, bol ürün/iyi sonuç veren (nesne, ağaç, çalışma vb.).

mahsûn محصون *A. s.* 1 güçlü, sağlam, dayanıklı (yapı/yer), 2 sığınmış, korunaklı bir yere girip kapanmış (kimse).

[1]**mahsûr** محسور *A. s.* donuklaşmış, feri gitmiş (göz).

[2]**mahsûr** محصور *A. s.* çevresi kuşatılmış, kuşatma altına alınmış (kale, yer).

[1]**mahsûs** محثوث *A. s.* 1 hızlandırılan, acele ettirilen, sıkıştırılan, hemen yapmaya zorlanan, 2 kışkırtılan.

[2]**mahsûs** محسوس *A. s.* bir duyu ile algılanmış, anlaşılmış (şey).

[3]**mahsûs** مخصوص *A. s.* 1 (-e) ayrılmış, (-e) özgü kılınmış (nesne, yer vb.), 2 herkes için olmayan, belirli iş/kimse için ayrılmış olan (nesne, yer vb.).

mahsûsan مخصوصاً *A. z.* (-e) özgü olarak, … için ayrılmış olarak.

mahsûsât محسوسات *A. ç. a.* göze görünen, gözle algılanan şeyler.

mahşer محشر *A. a.* 1 toplanacak yer, 2 kıyamet günü bütün insanların toplanacaklarına inanılan yer, 3 çok kalabalık topluluk.–**mahşer gibi** çok kalabalık.

mahşûr محشور *A. s.* 1 toplanmış, bir öbek oluşturmuş (kimseler), 2 (asker için) derilmiş, birikmiş, toplanmış.

mâh-tâb ماهتاب *F. a.* 1 ay aydınlığı, 2 on dört gecelik ay, dolunay, 3 (*T. k. dili:* **maytap**) bir tür fişek.

mahtûbe مخطوبه *A. a.* evlenmek üzere istenilmiş kız.

mahtûm مختوم *A. s.* 1 mühürlenmiş (yazı, kâğıt), 2 bağlanmış, kilit vurulmuş (nesne).

mahtûn مختون *A. s.* sünnet olmuş (çocuk).

mahtûr مخطور *A. s.* 1 büyük yıkım ve ölümün eşiğine getirilmiş (kimse), 2 düşünce ve kaygı.

mahtût مخطوط *A. s.* çizgili, üzerine çizgi çizilmiş (kâğıt, yüzey vb.).

mâhûd ماهود, **mâhût** ماهوت *F. a.* bir tür çuha.

mahûf مخوف *A. s.* 1 korkulur, korkulu, tehlikeli (yer), 2 korku verici, ürkütücü (kılık, görünüş).

mahûl محول *A. s.* birine ısmarlanmış, birinin üzerine yüklenmiş (iş vb.); *krş.* **muhavvel** محول.

mâhur ماخور *T. a.* (< *F.* **mey-hor** میخور) Doğu musikisinde bir makam adı.

mahûza محوضه *A. s.* 1 katışıksız, katkısız (madde), 2 soylu, soydan gelen değerleri taşıyan (kimse).

mâ-hüve ماهو *A. bağl.* o ki: *ke-mâ hüve* "olduğu gibi", *ke-mâ hüve hakkuhû* "hakkıyla, tamı tamına".

mâhüve'l-hak ما هو الحق *A. a.* hak olan, gerçek olan.

mahv محو *A. a.* 1 (-i) yok etme, (-i) ortadan kaldırma, (-in) varlığına son verme, 2 (-i) batırma, (-i) yıkma, (-in) kayba/yıkıma uğramasına yol açma.–**mahv etmek** 1) (-i) yok etmek, 2) (-in) batmasına, kayba uğramasına yol açmak.–**mahv olmak** 1) yok olmak, ortadan kalkmak, 2) batmak, kayba uğramak.–**mahv ü isbât** محو و اثبات *F. a.* 1) yanlışı silerek doğruyu bırakarak bir yazıyı düzeltme, 2) kimi yerlerini çıkarmak, kimi yerlerini değiştirmek, kimi yerlerini olduğu gibi bırakmak suretiyle bir şeyi kendine mal etme.

mâhvâr ماهوار, **mâhvâre** ماهواره *F. a. bk.* **mâhiyâne** ماهیانه.

mahviyyet محویت *T. a.* alçak gönüllülük.

mahz محض *A. a.* katkısız, halis, saf (nesne).

mahzâ محضا *A. z.* salt, sırf; ancak, yalnızca.

mahzana محضنه *A. a.* güvercin beslenen/yetiştirilen yer, güvercinlik.

mahzar محضر *A. a.* 1 kat, yan, huzur, 2 çok imzalı dilekçe, arzuhâl, 3 mahkeme sicili, sicil defteri.

mahzen مخزن *A. a.* 1 içinde mal ve eşya saklanan kapalı yer, kiler, ambar, 2 *T.* bodrum, 3 *T.* mağara.

mahzû' مخضوع *A. s.* başını eğmiş, alçak gönüllülükle bağlanmış (kimse).

mahzûb مخضوب *A. s.* boyanmış, boyalı (nesne): *rîşi mahzûb* "boyanmış sakal".

mahzûf محذوف *A. s.* aradan çıkarılmış, kaldırılmış, silinmiş (harf).

mahzûl مخذول *A. s.* hor, aşağılanmış, küçük düşmüş, perişan olmuş (kimse).

mahzûn محزون *A. s.* tasalı, üzüntülü, kederli (kimse).–**mahzûn eylemek** üzmek, üzüntüye düşürmek.

mahzûn مخزون *A. s.* hazinede saklanan (para, takı vb. değerli şey).

mahzûnâne محزونانه *F. s.* ve *z.* üzüntülü olana yaraşır yolda, tasalı olanın durumuna uygun düşen biçimde: *giryei mahzûnâne* "tasalı olanın durumuna uygun düşen biçimde gözyaşı".

[1]**mahzûr** محذور *A. s.* 1 sakınılan, korkulan (nesne/durum), 2 sakınılması gereken, zarara yol açabilecek (nesne/davranış/eylem).

[2]**mahzûr** محظور *A. s.* dince yasaklanmış (iş, eylem).

[1]**mahzûrât** محذورات *A. ç. a.* sakıncalar; *bk.* **mahzûr** محذور.

[2]**mahzûrât** محظورات *A. ç. a.* yasaklanmış ve dince haram edilmiş işler, eylemler.

[1]**mahzûre** محذوره *A. a.* kaçınılacak şey, sıkıntı doğuracak durum, belâ.

[2]**mahzûre** محظوره *A. a.* yasak ve haram olan şey.

mahzûz محظوظ *A. s.* 1 bahtı açık, talihli (kimse), 2 sevinç duyan, hoşlanan, keyif alan (kimse).–**mahzûz olmak** sevinmek, hoşlanmak.

mahzûzıyyet محظوظیت *A. a.* sevinç.

mâî مائی *F. s.* 1 su ile ilgili, 2 sulu, 3 *T.* su renginde, mavi.

maîb معیب *A. s.* kötülükle suçlanan, utanmaz, arsız, sapkın, sefih.

mâide مائده *A. a.* üzerinde yemek bulunan sofra, yemek; *eşanl.* **taâm** طعام, **zıyâfet** ضیافت.

mâide-sâlâr مائده سالا *F. a.* sofracı başı.

mâil مائل *A. s.* 1 istekli, eğilimli (kimse), 2 (-e) hevesli, (-e) düşkün, (-e) tutkun (kimse), 3 (-e) yetenekli (kimse), 4 (-e) benzer, (-i) andırır, (-e) çalar, (-e) yakın (nesne), 5 (-e) doğru eğilmiş, eğri (nesne), 6 (-e) yüz tutmuş, (-e) hazır: *m. i inhidâm* "yıkılmaya yüz tutmuş, yıkıldı yıkılacak".

main معین *A. s.* duru, temiz (su). *a. geo.* dört kenarı eşit, iki açısı geniş, iki açısı dar olan baklava biçimli şekil.

maîşet معیشت *A. a.* yaşamı sürdürmek için gerekli olan nesne, geçimlik, dirlik.

mâ-kabl ماقبل *A. a.* ön; *zıddı:* **mâba'd** مابعد: *mâkabli meftûh* "önü, yani: ön sesi a/e ile birlikte okunan".

mak'ad مقعد *A. a.* 1 oturulacak yer, 2 oturak yeri, kıç.

ma'kad معقد *A. a.* 1 düğüm yeri, 2 bitişme yeri, oynak yeri, 3 uzlaşma, anlaşma.

makâm مقام *A. a.* ninni, ezgili söz.

makâme مقامه *A. a.* 1 toplanma yeri, 2 topluluk, 3 *mus.* makam.

makâmi' مقامع *A. ç. a.* gürzler, topuzlar, demir çomaklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

makar(r) مقر *A. a.* 1 durulan/durulacak yer, 2 yönetim yeri, merkez: *m.i idâre* "yönetim merkezi".

makas مقص *A. a.* 1 kâğıt, bez, saç vb. yumuşak nesneleri kesmeye yarayan, iki parçalı, bilinen araç, sındı, 2 makas biçiminde kesişen ağaç, ray vb., 3 araba yayı. *s.* çift uçlu, çifte, çatal.

makâs(s) مقاص *A. ç. a.* makaslar; *bk.* **makas(s)** مقص.

makâsir مقاصير *A. ç. a.* (camilerde) etrafı parmaklıklı, yerden yüksekçe yerler; *bk.* **maksûre** مقصوره.

makâtı' مقاطع *A. ç. a.* 1 uçlar, son noktalar, 2 bitim noktaları, 3 kesitler; *bk.* **makta'** مقطع.

makâtil مقاتل *A. ç. a.* savaş/öldürüşme alanları; *bk.* **maktel** مقتل.

makbaza مقبضه *A. a.* cerrahların kullandıkları, cımbıza benzer alet.

makber مقبر *A. a.* sin, kabir, mezar, sinle, kabristan, mezarlık.

makbere مقبره *A. a.* 1 bir ölünün gömülü bulunduğu yer, 2 mezarlık, sinle.

makbûha مقبوحه *A. a.* kötü sayılan davranış/iş.

makbûl مقبول *A. s.* 1 alınan, geri çevrilmeyen (nesne), 2 kabul olunan, beğenilen, geri çevrilmeyen (nesne/dilek): *makbûlü'rrecâ* "dileği geri çevrilmeyen", 3 benimsenen, yok sayılmayan, hiç yerine konmayan (söz/istek), 4 herkesçe değerli tutulan, önem verilen (kimse), 5 geçer akçe olan, çoğunluk tarafından iyi ve değerli bulunan (nesne), 6 hoşa giden, beğenilen (nesne/davranış).

makbûr مقبور *A. s.* gömülmüş (ölen kimse).

makbûz مقبوض *A. s.* alınmış, alınan (nesne). *a.* 1 alınan belli ölçüde para, 2 (**makbûz senedi/ilmühaberi**'nden kısaltma ile) alınan para vb. için verilen alındı belgesi.

makdem مقدم *A. a.* gelme, geliş.

makdiret, makderet, makdüret مقدرت *A. a.* 1 varlık, zenginlik, 2 güç, kuvvet iktidar.

makdûh مقدوح *A. s.* sövülmüş, sövülüp sayılmış (kimse).

makdûr مقدور *A. s.* kaderin biçtiği, kader gereğince olan, Allah tarafından takdir olunan (durum/nitelik ve nicelik). *a.* 1 kader, alın yazısı, 2 güç yeterince/yettiğince olan nicelik/ölçü, elden gelen ölçü.

makhûr مقهور *A. s.* yenilmiş, ezilmiş, rezil duruma düşmüş, aşağılanmış. –**makhûr etmek** bozguna uğratmak, yenmek, ezmek.

makîl مقيل *A. a.* 1 öğle uykusu, 2 öğle uykusuna yatılacak yer, 3 uyku uyunan yer, 4 yatılan/uzanılan yer, 5 mezar.

mâkir ماكر *A. s.* hileci, aldatıcı kimse; *eşanl.* **hilekâr** حيله كار.

mâkis ماكث *A. s.* bir yerde duran, eğlenen (kimse).

makîs مقيس *A. s.* başka şeye benzetilmiş, başka şeye benzetilerek onunla karşılaştırılmış (nesne).–**makîsun aleyh** مقيس عليه *A. a.* bir nesne ile benzerlik ilgisi kurularak kendisiyle karşılaştırılan nesne: *Bâtıl makîsun aleyh olamaz* "Asılsız şey başka bir şeye benzerlik ilgisiyle karşılaştırılamaz".

makît مقيت *A. a.* yüz çevrilen, sevilmeyip kendisinden uzaklaşılan (kimse).

mâkiyân ماكيان *F. a.* tavuk.

makleb مقلب *A. a.* (-in) altını üstüne çevirme, 2 (-in) önünü son, sonunu ön yapma, 3 (-in) altını üstüne çevirme yeri.

maklû' مقلوع *A. s.* sökülmüş, kökünden/yerinden çekilip çıkarılmış (nesne).

maklûb مقلوب *A. s.* 1 altı üstüne getirilmiş, içi dışına döndürülmüş (nesne), 2 değiştirilmiş, başka bir duruma döndürülmüş (yer/nesne/yapı), 3 harfleri tersine okunduğunda da aynı kelime/söz öbeği elde edilen kelime/söz öbeği: دام علی العماد (*dâme ale'l'imâd*) gibi.

maklûm مقلوم *A. s.* yonulmuş, yontulmuş (ağaç).–**maklûmü'zzufr** مقلوم الظفر *A. s.* tırnağı yontulmuş/törpülenmiş (kimse/hayvan).

makrûh مقروح *A. s.* yaralanmış, yaralı (kimse).

makrûn مقرون *A. s.* 1 yakınlaşmış, (-ın) yakınına gelmiş, (-e) ulaşmış, (-e) kavuşmuş (kimse/nesne/durum): *lefîfi makrûn* "(Arapça'da) ikinci ve üçüncü kök harfleri illet harflerinden olan fiil kökü", 2 *ed.* aruzda bir kapalı hece ile iki açık heceden oluşan kelimeye yakın olan parça: *gezelim* gibi.

makrûz مقروض *A. s.* ödünç olarak verilmiş (para/nesne).

maksad مقصد *A. a.* dilek, dilenen nesne.

maksadgâh مقصدگاه *F. a.* bir kimsenin gitmeyi/oturmayı düşündüğü/aklından geçirdiği yer.

maksim مقسم *A. a.* (*T. k. dili:* **maksem**) 1 bir nesnenin kollara ayrıldığı yer, 2 suyun kollara bölünmüş olarak çeşitli yönlere akıtıldığı yer, maslak, savak.

maksûd مقصود *A. s.* dilenen, istenen, ele geçmesi umulan (nesne/sonuç). *a.* istek, dilek, amaç.

maksûm مقسوم *A. s.* bölünmüş, kısım kısım ayrılmış (nesne). *a.* bölme işleminde; bölünen sayı.–**maksûmün aleyh** مقسوم عليه *A. a.* bölme işleminde: bölen.

maksûr مقصور *A. s.* 1 (ile) sınırlanmış, sınırları belirlenmiş (nesne), 2 *dilb.* kısa okunan (ünlü ses). [Arapça kelimlerde bu ses ى'dir: دعوى *da'vâ*, شكوى *şekvâ* gibi. Bu gibi kelimelerde bu harf Farslar tarafından *î* gibi okunmuş (*da'vî, şekvî*), Osmanlı Türkçesine de böyle geçmiş, geniş okunduğu zaman da دعوا, شكوا gibi yazılmış, *da'vâ, şekvâ* gibi okunmuştur.]

maksûre مقصوره *A. s.* büyük camilerde hükümdarlar için yapılmış özel yer.

maksûs مقصوص *A. s.* kesilmiş/kırkılmış (tüy/saç).

makşûr مقشور *A. s.* derisi/kabuğu soyulmuş (nesne).

makt مقت *A. a.* kızgınlık, öfke.

makta' مقطع *A. a.* 1 son nokta, uç, sınır, 2 (güneşin) batış yönü, batı, 3 (bir nesnenin) kesim yeri, 4 bir makinenin/şeklin içini göstermek için ortasından kesilmişçe görünüşünü yansıtan resim/maket, kesit, 5 *ed.* (şiirde) durak yerleri, 6 (gazel ve kasidede) son beyit.

maktel مقتل *A. a.* 1 ölüm yeri, öldürülme yeri, 2 *ed.* Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi olayını anlatan eser.

maktû' مقطوع *A. s.* 1 kesik, kesilmiş (nesne), 2 pahası kesinleştirilmiş, pazarlık kabul etmez (mal/nesne), 3 tartı ve ölçüyle satılmayan, götürü (nesne/mal).

maktûan مقطوعاً *A. z.* götürü olarak, pazarlıksız, toptan.

maktûl مقتول *A. s.* öldürülmüş (kimse). *a.* vurulmuş, ölmüş kimse.

makûl مقول *A. s.* söylenmiş, denilmiş (söz). *a.* söylenilen şey, söz.–**makûli kavl** مقول قول *demek* ve *söylemek* fiillerinin yüklem işleyişinde olduğu tam/yarım yargılı cümlede nesne işleyişinde olan cümle kalıbındaki söz: *Dedim: "İnci nedir?" Dedi: "Dişimdir", "Sen bilirsin" dedim, "Elbette ben bilirim" diye söylene söylene çekip gitti.*

makûlât مقولات *A. ç. a. bk.* **makûle** مقوله.

makûle مقوله *A. s.* 1 (**makûl**'ün sıfat takımlarında kullanılan dişili) denilmiş, söylenmiş, 2 (söz için) herkesin bildiği, ağızlarda sakız olmuş, değersiz. *a.* 1 tür, nevi, soy, cins, sınıf, kategori, 2 bir şeyin değersiz türü.

makzî مقضى *A. s.* 1 sonuçlandırılmış, yargısı verilmiş, yerine getirilmiş (iş/görüşme/duruşma vb.), 2 gerekir sayılmış, gerekli kılınmış (iş/durum vb.).

makzûf مقذوف *A. s.* üzerine suç atılmış, zina yapmakla suçlanmış (namuslu kadın).

¹**mâl** مال *A. a.* 1 para dâhil, değeri olan şeyler, insanın elinde bulunan, kullanılabilir olan, işe yarar her türlü nesne, 2 gelir, akça, peşin para, 3 ticaret eşyası, alım satımı yapılan nesneler, 4 *mec.* kötü şey/kişi; **mal bulmuşa/mal bulmuş mağribîye dönmek** büyük bir istekle bir mala konup sevinmek.–**mâl etmek/edinmek** önem vermek, önemli saymak, görev edinmek.–**mal kalemi** vezneye bağlı muhasebe bürosu.–**mal sâhibi** malı elde bulunduran, malı dilediği gibi kullanabilen/kullanma hakkı bulunan kimse.–**mal sandığı** devlet gelirlerinin toplanıp konulduğu yer. –**malı malına** (satmak) gerçek değeriyle, kârsız olarak.–**mâl-i miri** مال میری devlet hazinesine ait para, mülk vb. –**mâl-i nâtık** مال ناطق canlı mal.–**mâl-i sâmit** مال صامت cansız mal.

²**mâl** مال *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 süren: *rûmâl* "yüz süren (kimse)", 2 sürülen, silinen: *pâmâl/pâymâl* "ayak sürülen, yani: ayaklar altına düşmüş, çiğnenen", *destmâl* "el silinen bez, el sileceği, mendil, yağlık".

mâlâ-kelâm مالاکلام *A. s.* söz götürmez, diyecek söz bulunmaz, tam ve eksiksiz.

mâlâmâl مالا مال *F. s.* 1 dopdolu, ağzına kadar dolu, silme (kap), 2 pek çok (para, eşya vb.).

mâlâ-nihâye مالانهایه *A. s.* sonsuz, bitimsiz.

mâlâ-ya'ni مالایعنی *A. a.* anlamsız, boş, yararsız iş/söz.

mâl-dâr مالدار *F. s.* zengin, varlıklı (kimse).

mâle ماله *F. a.* (*T. k. dili:* **mala** مالا) duvarcıların ve sıvacıların kullandıkları bilinen alet.

mâ-lezime مالزمه *A. a.* (*T. k. dili:* **malzeme** مالزمه) gerekli nesneler, ihtiyaç duyulan şeyler, avadanlık.

mâlide مالیده *F. s.* ovulmuş, ovularak sürülmüş (madde).

mâlih مالح *A. s.* tuzlu (su/madde).

mâlihoiyâ مالیخولیا *F. a.* 1 sürekli iç kapanıklığı, gönül sıkıntısı, kara sevda, melankoli, 2 boş hayaller, boş düşünceler.

mâlik مالك *A. s.* 1 bir nesnenin iyesi olan, bir nesneyi elinde/üzerinde bulunduran, bir malı/mülkü dilediği gibi kullanma hakkı ve yetkisi olan (kimse), 2 (büyük harfle) cennet kapıcısı.

mâlikân مالکان *F. ç. a.* 1 güçlüler, gücü elinde tutanlar, diledikleri gibi yönetip kullananlar, 2 sultanlar, hükümdarlar.–*m.-ı rikâb-ı beni-âdem* "insanoğullarının dizginini elde tutanlar, insanoğullarını diledikleri gibi yönetme gücünü ellerinde bulunduranlar".

mâlikâne مالکانه *F. a.* hazine topraklarından, kullanma hakkı belirli şartlarla bir kişiye bırakılan toprak.

mâlike مالكه (*dişil*) *A. a.* bir nesnenin iyesi olan, bir nesneyi elinde/üzerinde bulunduran (dişi kimse): *m.i hüsn ü ân* "güzellik ve çekicilik iyesi".

mâliş مالش *F.* sürtme, ovuşturma, ovma.

mâlişgâh مالشگاه, **mâlişgeh** مالشگه *F. a.* yüz sürülecek yer, yani: secde yeri.

mâlişger مالشگر *F. s.* ovuşturan, ovuşturucu (kimse).

mâliy(y), mâli مالی (*dişili:* **mâliyye** مالیه) *A. s.* para ve malla ilgili: *umûri mâliyye* "malla ilgili işler".

mâliye مالیه *A. a.* 1 gelir ve giderle ilgili konuların, para ve mülk yönetimiyle ilgili kuralların bütünü, 2 devletin gelirlerini toplayan, giderlerini yöneten kuruluş, Maliye Bakanlığı.

mâliyet مالیت *T. a.* bir eşyanın kârsız değeri.

mâlperest مالپرست *F. s.* mal düşkünü, mala tapan, açgözlü (kimse).

mâmâ ماما *F. a.* 1 anne, 2 yaşlı ev hanımı, hatun.

mâ-mazâ مامضی *A. a.* geçen, olan biten hâl/iş/konu/madde: *mazâ mâmazâ* "geçen geçti, olan oldu".

mâ-melek ماملك *A. a.* kullanma hakkı bulunan şeyler, olanca mal mülk, kullanılanların olancası.

mâmûniyye مامونیه *A. a.* acı badem kurabiyesi.

ma'mûr *A. s.* 1 (tarla/toprak için) işlenmiş, sürülüp ekilmiş, 2 (yer için) bayındır, bakımlı, 3 insan yaşamaya elverişli, 4 gelişmiş, büyümüş, 5 bol.

mâ-nahnü fîhi ما نحن فیه *A. a.* sözünü ettiğimiz konu/iş.

mânde مانده *F. s.* bitkin duruma düşmüş, bitip tükenmiş, yorulmuş. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *pesmânde* "geri kalmış (kimse)", *hâtırmânde* "hatırı kalmış, gücenmiş kimse", *dermânde* "kapıda kalmış, yani: bir iş görecek gücü olmayan, zavallı, âciz (kimse)", *amelmânde* "işten güçten kalmış, iş yapamaz, işe yaramaz duruma gelmiş (kimse)".]

mânde-dil مانده دل *F. s.* gönlü kırılmış, üzgün, dargın, keyfi kaçık (kimse).

mânend مانند, **mânende** مانده *F. a.* (*T.* **menend** منند) benzer, andırır, eş, denk. *bağl.* Türkçe'nin **gibi** takısına karşılıktır: *m.i İrem* "İrem bahçesine eş, İrem gibi", *m.i süveydâ* "süveydâ benzeri, süveyda gibi", *m.-i leme'ât-ı sâika-i mîğ* "bulutta çakan yıldırımın parıltıları gibi".

Mânî مانی *F. a.* Maniheizm'in kurucusu olan ünlü ressam. [Erteng/Erjeng adlı resim mecmuası ile tanınır. Sâsâniyân sülâlesi hükümdarlarından *Behrâmi Şâpûr* tarafından öldürülmüştür.]

mâni' مانع *A. s.* 1 bırakmayan, (-in) olmasını durduran, (-in) önünü kapayan, (-e) engel olan, bir işin yapılmamasına/gerçekleşmemesine sebep olan (kimse/nesne/durum), 2 (-i) esirgeyen, (-in) olmasını istemeyen (kimse), 3 (-i) önleyici nesne/kimse/durum, engel: *mâni'i şer'î* "kanun engeli".–**mâni' olmak** (-in) olmasını durdurmak, (-i) engellemek.

mânia مانعه *A. a.* engel olucu nesne, engel.

mankala منقله *T. s.* (< *A.* **men kâle** من قال) sözü geçer, etkili, ileri gelen (kimse).

mansûb منصوب *A. s.* 1 (-e) dikilmiş, (-e) konmuş (nesne), 2 bir göreve atanmış, bir görev başında bulunan (kimse); *zıddı:* **ma'zûl** معزول, 3 *dilb.* (Arapça'da) son ünsüz harfi üstünle okunan kelime.

mansûbât منصوبات *A. ç. a. dilb.* (Arapça'da) son ünsüz harfi üstünle, yani: *a/e* olarak okunan isimler; *bk.* **mansûb** منصوب.

mansûbe منصوبه *A. a.* 1 (satranç oyununda) "bend açmaz" denilen hamle, 2 uyanıklık ve göz açıklığıyla kurulup isteğe uygun düşen düzenbazca düşünce/kurgu, düzen, hile.

mansûbe-bâz منصوبه باز *F. s.* düzenbaz, dubaracı, hileci (kimse).

mansûr منصور *A. s.* 1 kazançlı çıkmış, kazanç elde etmiş, 2 başarılı, başarı kazanmış, 3 Yüce Tanrı'nın yardımıyla düşmana üstünlük sağlayan, zafer kazanan (ordu/asker).–**mansûr olmak** (savaşı) kazanmak, (düşman karşısında) üstünlük sağlamak.

mansûs منصوص *A. s.* 1 *Kur'an* hükmüne dayanan, *Kur'an*'da açıkça belirtilen, hakkında ayet inmiş olan (konu/husus), 2 kesin delille doğrulanmış, karşı çıkılamayacak açıklıkta, apaçık (yargı vb.).

mantari منطری *T. a.* kimi aşağı rütbeli saray görevlilerinin giydikleri mantar biçimli bir tür kavuk.

mantık منطق *A. a.* 1 söz, dile getirilen konu: *mantıku'ttayr* "kuş sözü", 2 doğru düşünme, doğru ve çelişkisiz söz söyleme yollarını ve kurallarını gösteren bilim dalı.

mantûk منطوق *A. s.* söylenmiş, ağızdan çıkmış, sözlü olarak anlatılmış.

manzar منظر *A. a.* 1 görünüş, görüntü, kılık: *kerihü'lmanzar* "görüntüsü çirkin, çirkin görünüşlü (nesne)", 2 yüz, çehre.

manzara منظره *A. a.* 1 bakılan yer, 2 bakılan yerin/yerlerin görünüşü, 3 cisimlerin ve maddelerin bulundukları yerlerin yakınlık, uzaklık ve durumlarına göre gösterdikleri türlü biçimler, göze akseden varlık biçimleri, 4 bir yeri/bir tabiat parçasını yansıtan çizim, resim.

¹mâr مار *F. a.* yılan.

²mâr مار *F. s.* bükülmüş, büklüm büklüm/karış muruş olmuş (nesne). [Daha çok "karışık, dağınık, alt üst/karmakarış olmuş" anlamıyla **târ mâr/târümâr** تارمار biçiminde kullanılır.]

³mâr(r) مار *A. s.* geçen, anılan. *a.* gelip geçen, gelen giden kimse, yolcu. **-mârrü'lbeyân** مار البيان açıklanan, söz edilen.**-mârrü'zzikr** مار الذكر adı geçen, kendisinden söz edilen.

maraz مرض *A. a.* hastalık, sağlık dengesinin bozukluğu, keyifsizlik.**-maraz-ı mevt** مرض موت ölümcül, ölüme götüren hastalık.**-maraz-ı müzmin** مرض مزمن uzun süreli, kronik hastalık.**-marazı nefsânî** مرض نفسانى nefsin kötü arzularından ileri gelen bozukluk, ahlâk bozukluğu.

ma'raz معرض *A. a.* bir nesnenin göründüğü, bir konunun/işin görüldüğü yer: *m.-ı mu'âraza* "kavga, çekişme yeri".

mârık مارق *A. s.* dinden çıkan, doğru yoldan sapmış, sapkın (kimse).

mârız مارض *A. s.* hasta, hastalıklı (kimse): *krş.* **mariz** مريض.

mâric مارج *A. a.* dumansız ateş, yalım, ateş dili.

mârid مارد *A. s.* ayak direyen, direngen, uzlaşmaz, söz dinlemez, lâf anlamaz (kimse).

mârika مارقه *A. a.* dinden çıkan, din yolundan sapan, sapkın, hârici.

mârin مارن *A. s.* 1 burnun bir yanı/bölüğü, 2 çekiçle dövülerek genişleyebilir/genişletilebilir olan, esnek, 3 esnek ve sert (mızrak).

mâristân مارستان *F. a.* hastane.

mâriye ماريه *A. a.* (*T. h. dili:* **marya**) dişi koyun.

mariz مريض *A. s.* hastalıklı, hasta (kimse).

mâr-piç مارپيچ *F. a.* (*T. k. dili:* **marpuç** ماربوچ) oynak nargile borusu.

marsavan مارصوان *T. a.* (< *F.* **merzbân** مرزبان) 1 hudut muhafızı, 2 iyi eşek.

Mârût ماروت *A. a.* *Kur'an*'da anılan bir melek. ["Hârût" adlı melekle birlikte geçer.]

marzıy(y), marzi مرضى *A. s.* iyi görülmüş, güzel ve yerinde bulunmuş, hoş karşılanmış, kabul edilmiş, benimsenmiş (huy/davranış/armağan vb.)

mas(s) مص *A. a.* (-i) içine çekme, (-i) emme.

mas'ad مصعد *A. a.* yükseğe çıkma yeri, merdiven, basamak.

mâ-sadak ماصدق *A. a.* doğrulanmış olan/uygun düşen durum/konu/iş.

masâdir مصادر *A. ç. a. bk.* **masdar** مصدر.

masâf(f) مصاف *A. ç. a.* savaş safları, savaşta birliklerin konumlandığı yerler: *bk.* **masaf(f)** مصف.

masal ماثال *T. a.* (< *A.* **mesel** مثل); *bk.* **mesel** مثل.

masara ماساره *T. h. dili:* (< **matara** مطره) *a.* meşinden yapılmış su kabı; *bk.* **matara** مطره.

masbah مصبح *A. a.* 1 (güneş) doğacak yer, 2 (güneş) doğacak zaman.

masbû' مصبوع *A. s.* kendini beğenmiş, burnu büyük (kimse).

masbûb مصبوب *A. s.* dökülmüş, boşaltılmış.

masbûğ مصبوغ *A. s.* boyalı, boyanmış (nesne); *krş.* **musabbağ** مصبغ.

masda' مصدع *A. a.* taşlık yerler arasından geçen düz ve kolay yol.

masdar مصدر *A. a.* 1 çıkış yeri, kaynak, 2 içme, maden suyu çıkan yer, 3 bir nesnenin geldiği yer, 4 kaynak, asıl, kök, 5 *dilb.* fiil kökü, fiilden türemiş bütün kelimelerin dayandığı kök.

masdû' مصدوع *A. s.* başı ağrıyan, baş ağrısına tutulmuş olan.

masdûk مصدوق *A. s.* 1 doğrulanmış durum, 2 doğruluğu herkesçe benimsenmiş söz, 3 delil.

masdûka مصدوقه *A. a.* doğru söz, gerçek.

mâ-sebak ماسبق *A. s.* ve *a.* geçen, önceki: *hikâyei mâsebak* "önceki hikâye".

mâ-selef ماسلف *A. s.* ve *a.* geçmiş (konu/iş/olay).

mâ se-ye'ti ما سيأتى *A. s.* gelecek olan: *kıssa-i mâ se-ye'ti* "gelecek olan kıssa".

masfûf مصفوف *A. s.* saf bağlamış, sıra tutup dizilmiş (asker).

mashara مسخره *A. a.* (*T. k. dili:* **maskara**) 1 gülünç kılıklı; giyim kuşamıyla, söz ve davranışlarıyla insanları güldüren kimse, soytarı, 2 gülünç duruma düşmüş biri, 3 herkesin gülüp eğlendiği kimse.**-maskara etmek** (ile) alay etmek/eğlenmek, (birini) gülünecek duruma düşürmek.**-maskara olmak** 1) (biriyle) eğlenmek, soytarılık etmek, 2) alay edilmek, gülünç duruma düşürülmek.**-maskaraya almak/tutmak** *bk.***-maskara etmek**.

mashûb مصحوب *A. s.* 1 yol arkadaşı olarak alınan, birlikte götürülen (kimse), arkadaş, yoldaş, 2 birlikte oturulan, kendisiyle sohbet edilen (kimse), 3 birlikte olunan, kucaklanan (sevgili), 4 ortak.

mashûben مصحوباً *A. z.* yanında bulunarak, refakatçi olarak.

maside مصيده *A. a.* ağ.

masif مصيف *A. s.* yazın oturacak/oturulan yer, yazlık.

mâsik ماسك *A. s.* 1 (-i) salıvermemek üzere tutan, 2 alıkoyan, 3 tutucu (güç/madde vb.).

masir مصير *T. s.* tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "birleştiği adın belirttiği niteliği kazanmış" anlamlı sıfatlar yapar, bu işleyişiyle Türkçe'nin **-li** ekine karşılıktır: *zamiri sadâkatmasir* "bağlılık niteliğine bürünmüş kalp", *seriri şevketmasir* "yücelik niteliği kazanmış taht" gibi.

mâ-sivâ' ماسواء, **mâsivâ** ماسوا (**mâsivâu'llâh**'tan kısaltma) *A. a.* Yaratıcı'dan başka her şey, yaratılmışlar.

maskûl مصقول *A. s.* cilâlanmış, cilâlı (ayna vb.).

masl مصل *A. a.* 1 yoğurt suyu, 2 kan suyu, plâzma.

maslahat مصلحت *A. a.* 1 bir işin iyi bir şekilde sonuçlanmasını sağlayan yol; barış, anlaşma ve iyilik yolu, 2 iş, konu, husus, 3 önemli iş, çözülmesi gerekli konu; *zıddı:* **mefsedet** مفسدت, 4 iş, 5 konu, madde, husus, 6 önemli iş, önemli konu, mesele, 7 iş, görev, memuriyet, 8 bir iş görme, bir işlemde bulunma, 9 sanat, meşguliyet, 10 sebep, vesile, 11 iyilik, bağış, 12 öğüt, tavsiye.

maslahatâmiz مصلحت آميز *F. s.* işi iyi sonuca götüren, barış sağlayan (söz/araç/girişim vb.): *dürûğı maslahatâmiz* "ara düzelten, barış sağlayan yalan".

maslahatbin مصلحت بين *F. s.* iş görmekte başarılı, tecrübeli (kimse).

maslahatgüzâr مصلحت گذار *F. s.* işbilir, becerikli (kimse). *a.* 1 geçici olarak elçilik yapan kimse, elçi vekili, 2 elçi.

maslahatşinâs مصلحت شناس *F. s.* işten anlar (kimse).

maslûb مصلوب *A. s.* asılmış (kimse).

maslûben مصلوباً *A. z.* asılarak, asılmak suretiyle.

masna' مصنع, **masnaa** مصنعه *A. a.* yağmur suyu biriktirmek için yapılan yer, havuz, sarnıç.

masnû' مصنوع *A. s.* 1 beceri ve ustalıkla yapılan (nesne), 2 düzme, yapma, sahte (nesne).

masra' مصرع *A. a.* güreş meydanı.

masref مصرف *A. a.* cepten çıkan para, gider.

masrû' مصروع *A. s.* 1 yüzükoyun yatmış, yere uzanmış (kimse), 2 sar'a (tutarık) hastalığına yakalanmış, sar'alı (kimse).

masrûf مصروف *A. s.* 1 harcanmış (para), 2 ... için kullanılan, ... için verilen, ... için gösterilen (emek/çaba/yardım/niyet vb.), 3 başka bir yöne çevrilmiş, uzaklaştırılmış (nesne). *a. T.* gider, harcama.

masrûfi مصروفى *T. s.* 1 (biri/bir şey uğrunda) harcanmışlık, 2 (biri/bir şey için) esirgenmeme/verilme/kullanılma durumu.

masrûfiyyet مصروفيت *T. a.* harcanma, verilme, esirgenmeme.

mâssa ماصه *A. a.* (bazı hayvanlarda) emici organ.

mâst ماست *F. a.* yoğurt.

mastaki مصطكى *A. a.* sakız.

mastûb مصطوب *A. s.* dışarı akmış/dökülmüş, taşmış (sıvı madde).

masûbe مصوبه *A. a.* üzüntü ve acı verici olay, sıkıntı, baş ağrısı, kaza, belâ.

masûğ مصوغ *A. s.* 1 kalıba dökülmüş (maden vb.), 2 düz, pürüzsüz (yer/nesne), 3 örneğine uygun (nesne).

masûn مصون *A. s.* korunmuş, koruma altına alınmış (kimse/nesne).

mâsûre ماسوره, **mâşûre** ماشوره *F. a.* (*T. k. dili:* **masura** ماصوره) 1 üzerine şerit, iplik, tel sarılan, silindir biçiminde kısa ince kamış/ağaç parçası, 2 dokuma tezgâhında üzerine iplik sarılmış, mekik döndükçe ipliği bırakan çubuk, 3 oluk, lüle, zıvana, 4 akan suyun ölçüsünü belirlemekte kullanılan ölçü birimi. [Lülenin dörtte biri olup kalınlığı dört çuvaldıza eş sayılır.]

masvât مصوات *A. a.* sesinin olanca gücüyle bağıran, gırtlağını yırtarcasına haykıran (kimse).

mâş ماش *F. a.* 1 bezelye, 2 fasulye ailesinden bitki ve tohumlar.

mâ-şâa'llâh ماشاءالله *A. z.* 1 (Övgü, beğenme bildirir) Allah'ın istediği gibi, Allah nasıl istemişse öyle, 2 (Şaşkınlık, şaşırtıcı bulma bildirir) Sen de mi istedin? Sen de mi varsın? Bu nasıl iş?

mâşî ماشى *A. s.* yürüyen, ayaklarıyla yol alan/yola giden.

mâşita ماشطه *A. a.* kadınları/gelini saçlarını tarayarak, güzelleştirici malzeme kullanarak süsleyen kadın; *bk.* **meşşâta** مشاطه.

mâşiye ماشيه *A. a.* yaya.

mâşiyen ماشياً *A. z.* yürüyerek, yaya giderek.

maşrapa ماشراپا, ماشراپه *T. a.* (< *A.* **meşrebe** مشربه) ağzı açık, kulplu, küçük su kabı.

mât مات *F. a.* 1 yenilme, yenilgi, 2 (satranç oyununda) şahın esir düşmesi.

mat'am مطعم *A. a.* 1 yemek yiyecek/yenilen yer, 2 yenilecek yemek, yiyecek.

mat'an مطعن *A. a.* kınanmayı hak eden kimse.

mat'ûm مطعوم *A. s.* yenecek şey, yemek, yiyecek.

mat'ûn مطعون *A. s.* 1 kınanmış, ayıplanmış (kimse), 2 veba hastalığına yakalanmış (kimse).

mat'ûnen مطعوناً *A. z.* vebaya yakalanarak, veba yüzünden.

matâbıh مطابخ *A. ç. a.* mutfaklar; *bk.* **matbah** مطبخ.

matâhir مطاهر *A. ç. a.* meşinden su kapları; *bk.* **mathere, mıthere** مطهره.

matâmıh مطامح *A. ç. a.* göz dikilen/koyulan yerler; *bk.* **matmah** مطمح.

matâmi' مطامع *A. ç. a. bk.* **matma'** مطمع.

matar مطر *A. a.* yağmur.

matara مطره *T. a.* meşinden/madenden yapılma, eyer kaşına/arkaya asılan su kabı.

matârık مطارق *A. ç. a.* çekiçler, tokmaklar; *bk.* **mıtrak** مطرق.

matârih مطارح *A. ç. a.* yerler, (görüşme, konuşma ve tartışma) yerleri; *bk.* **matrah** مطرح.

matbaa مطبعه *A. a.* kitap, dergi, gazete vb. basılan yer, basımevi.

matbah مطبخ *A. a.* (*T. k. dili:* **mutpak** موتپاق, **mutfak** موتفاق) yemek pişirilen yer, aşçı evi.

matbû' مطبوع *A. s.* 1 basılmış (kâğıt/kitap/dergi vb.), 2 güzel, düzgün, beğenilen, hoş (görünüş/duruş/davranış vb.).

matbûh مطبوخ *A. s.* pişmiş/pişirilmiş (nesne/yemek).

mâ-tekaddem ماتقدم *A. a.* geçmiş zaman, geçmişte kalan durum/nesne, eskiler.

mâtem ماتم *A. a.* 1 ölen kimse için ağlama, 2 acı verici bir olay karşısında gözyaşı dökme, 3 üzüntü, acı, yas.

mâtemengiz ماتم انگيز *F. s.* ortalığı yasa boğan (olay/durum).

mâtemfezâ ماتم فزا *F. s.* acı üstüne acı verici, çekilen acıyı artırıcı (iş/tutum/davranış/olay).

mâtemgede ماتمكده *F. a.* yas evi.

mâtemi ماتمى *F. s.* yaslı, acılı (kimse).

mâtemkünân ماتم كنان *F. z.* yas tutarak.

mâtemserâ ماتم سرا *F. a. bk.* **mâtem-gede** ماتمكده.

mâtemzede ماتم زده *F. s.* yaslı, acılı, acı görmüş (kimse).

matfi مطفى *A. s.* söndürülmüş (yangın/ateş).

mathûm مطحوم *A. s.* doldurulmuş, ağzına kadar yığılmış, dolu (kap).

mathûn مطحون *A. s.* öğütülmüş (tane).

matıyye مطيه *A. a.* binek hayvanı: *m.-i irtikâb-ı umûr-u şehevâni* "şehvetle ilgili işleri/yükleri yüklenen binek hayvanı".

matkab ماتقاب *T. a.* (< *A.* **miskab** مثقب); *bu m. bk.*

matl مطل *A. a.* 1 vadeyi geçirme, borcu geciktirme, 2 ipi çekip uzatma, 3 demiri döğüp uzatma.

matla' مطلع *A. a.* 1 (güneş, ay ve yıldız için) doğma, 2 doğuş yeri, 3 *ed.* bir kasidenin/bir gazelin mısraları birbiriyle kafiyeli ilk beyti.

matleb مطلب *A. a.* 1 istenen şey, istek, dilek, 2 konu.

matlebe مطلبه *A. a. yuk. m. bk.*

matlûb مطلوب *A. s.* 1 istenen, aranan, dilenen (nesne), 2 alacak (para/mal). *a.* 1 istenilen şey, arzu, maksat, 2 borç olarak verilmiş para, alacak.

matlûl مطلول *A. s.* yaş, ıslak, nemli, diyeti alınmamış.

matma' مطمع, **matmaa** مطمعه *A. a.* büyük bir istekle elde edilmek istenen şey.

matmah مطمح *A. a.* göz dikilen nesne/yer.–**matmahı nazar** مطمح نظر göz dikilen nesne.

matmû' مطموع *A. s.* çok istenen, aşırı arzu duyulan (nesne).

matmûr مطمور *A. s.* gömülmüş (nesne).

matmûre مطموره *A. a.* 1 yer altı ambarı, 2 kabir, mezar.

matmûs مطموس *A. a.* gözü sonradan kör olmuş kimse.

matrah مطرح *A. a.* 1 temel atılacak, bina kurulacak yer, 2 durulan, yerleşilen,

konumlanılan yer: *m.-ı mefâriş-i istirâhat* "dinlenme döşeklerinin serili olduğu yer", *m.-ı nazar* "bakış yeri".

matrân, mıtrân مطران *A. a.* rütbeli Hristiyan din adamı, piskopos, metropolit, despot.

matrûd مطرود *A. s.* kovulmuş, atılmış (kimse).

matrûh مطروح *A. s.* 1 atılmış (nesne), 2 belirlenmiş ve salınmış (vergi), 3 temeli atılmış (bina), 4 *mat.* çıkarma işleminde: çıkan.-**matrûhun minh** مطروح منه *mat.* çıkarma işleminde: çıkarılan.

mattâl مطال *A. a.* sözünü hiç tutmayan/borcunu sürekli geciktiren (kimse).

matvâ مطوىٰ *A. a.* kıvrım, büklüm.

matvî مطوى *A. s.* 1 dürülmüş, katlanmış, bükülmüş, 2 yuvarlanmış, yuvarlanıp top hâline getirilmiş 3 düşürülmüş, yerde yuvarlanmış.

matviyyen مطوياً *A. z.* dürülerek, katlanarak.

mâûn ماعون *A. a.* 1 iyilik, 2 yardım, himaye, 3 zekât malı, 4 yararlanacak, kendisinden yarar sağlanacak şey, 5 ev gereçleri.

maûn معون *A. a.* 1 yardım, 2 Allah yolunda giden iyi kimselere Hak katından gelen manevî yardım.

mauna مؤنة, **mavna** ماونه *T. a.* (< *A.* **maûne** معونه) yelkenle/kürekle yol alan yük taşımaya mahsus bir tür güvertesiz büyük ve ağır kayık, küçük yük gemisi.

mâûnât ماعونات *A. ç. a.* 1 iyilikler, iyi niyetli davranışlar, 2 yardımlar, görüp gözetişler; *bk.* **mâûn** ماعون.

maûnât معونات *A. ç. a.* yardımlar; *bk.* **maûnet** معونت.

maûne معونه *A. a. bk.* **maûnet** معونت.

maûnet معونت *A. a.* 1 yardım, 2 azık, geçimlik, rızık.

mâ-vaka' ماوقع *A. a.* 1 olan biten, gerçekleşen iş/eylem, 2 olmuş şey, yaşanmış olay.

mâ-verâ' ماوراء, **mâverâ** ماورا *A. a.* öte, ard, geri, arka yan: *mâverâü'nnehr* "nehrin ötesi", *mâverâü't-tabîa* olağandışı durum, *mâverâ'i Kafkas* "Kafkas dağlarının tesindeki ülkeler".

mâvi ماوى, **mâî** مائى *A. s.* 1 su ile ilgili, suda yaşayan/olan (hayvan, bitki vb.), 2 su renginde, gök.

maya مايه *T. a.* (< *F.* **mâye** مايه) ekmek, yoğurt vb. besin maddelerinde mayalanmayı, kıvam tutmayı sağlamakta kullanılan madde.-**maya tutmak** büyümek, irileşmek.

mâ-yahtâc ما يحتاج *A. a.* gerekli şeyler, olması/bulunması istenen nesneler.

mâye مايه *F. a.* (*T. k. dili:* **maya**) 1 öz, iç değer: *fürûmâye* "mayası bozuk, özü değersiz", 2 sermaye, anapara, 3 varlık, güç; *eşanl.* **servet** ثروت; *bimâye* "varlıksız, güçsüz", *mâyedâr* "güçlü, varlıklı", 4 eğitim, kazanım, bilgi, *m.-i şâdî-yi âlem* "dünyaya gelmekten/var olmaktan duyulan mutluluğu sağlayan öz".

mâye-bahş مايه بخش *F. s.* 1 (-in) öz yapısını kurucu/biçimlendirici, 2 (-e) güç ve varlığını bağışlayıcı.

mâyi' مايع *A. s.* sıvı (madde); *zıddı:* صلب **sulb**.

mâyiiyyet مايعيت *T. a.* akıcılık özelliği.

mâ-yu'ref مايعرف *A. s.* bilinmez (nesne). *a.* yastık altında saklanan para, altın vb.

mazâcir مضاجر *A. ç. a.* iç karartan, sıkıntı verici yerler; *bk.* **mazcer** مضجر.

mazâik مضائق *A. ç. a.* (*T.* **mazâyık** مضايق) *bk.* **mazik** مضيق.

mazâl مظال *A. ç. a.* büyük gölgelikler; *bk.* **mazalle** مظله.

mazalle مظله *A. a.* gölgelik.

mazân(n) مظان *A. ç. a.* sanı ve işkile yol açan izler, belirtiler, şüphe götürür şeyler; *bk.* **mazınne** مظنه.

mazâr(r) مضار *A. a.* kayıplar, zararlar; *bk.* **mazarret** مضرت.

mazârib مضارب *A. ç. a.* 1 (çadır/direk vb. için) dikme yerleri, 2 kamçı, değnek vb. vurma araçları, 3 kimi telli sazlarda tele vurmak için kullanılan araçlar, tezeneler; *bk.* **mızrâb** مضراب.

mazarret مضرت *A. a.* ziyan, kayıp; *zıddı:* **menfaat** منفعت.

mazâyık مضايق *A. ç. a.* güçlükler, çözümü güç işler; *bk.* **mazîk** مضيق.

mazaz مضض *A. a.* 1 ağrı, sızı, 2 tasa, sıkıntı, üzüntü.

mazbata مضبطه *A. a.* bir toplantıda/bir kurulda yapılan görüşmelerin sonucunu bildiren, bir üst makama sunulmak üzere kaleme alınan, görüşmede bulunan herkesin imzasını taşıyan yazı, rapor.

mazbût مضبوط *A. s.* 1 ele geçirilmiş, alınmış (yer/nesne), 2 yazılmış, kayda geçirilmiş (konuşma/konu/madde/olay), 3 hatırda tutulan, unutulmayan (söz/bilgi vb.), 4 dağınık olmayan, derli toplu (nesne/yer), 5 korumalı, koruma niteliği olan, sağlam, (yer), 6 belli, belirlenmiş (sınır vb.).

mazca' مضجع *A. a.* 1 yatacak yer, yatak, 2 *mec.* mezar: *Nevvera'llâhü mazcaahû* "Allah yattığı yeri aydınlatsın".

mazcer مضجر *A. a.* iç karartıcı, sıkıntı verici yer.

mâzeryûn مازريون *A. bot.* dulabdal otu.

mazg مضغ *A. a.* (-i) (ağızda) çiğneme.

mazher مظهر *A. a.* 1 görünme/yansıma yeri, ayna, 2 başarmış, kazanmış, elde etmiş, meramına ermiş kimse.

mazheriyyet مظهريت *A. a.* (-i) başarma, (-i) kazanma, (-i) elde etme.

mâzığ ماضغ *A. s.* çiğneyen/çiğneyici (diş/organ vb.).

mazılle مظله *A. a.* büyük kıl çadır.

mazınne مظنه *A. a.* 1 sanıya, işkile yol açan iz, belirti, 2 belirti, bir şeyin/bir nelik ve niteliğin izi: *m.-i taleb-i lezzât* "lezzetlere yönelme belirtisi", 3 kendisinden olumlu/olumsuz bir tür davranış beklenen (kimse): *mazınnei sû'* "kendisinden kötülük beklenen kimse", 4 *T.* ermiş olduğu sanılan kimseler.-**mazınnei kerâmet** مظنهٔ كرامت keramet sahibi olduğu sanılan kimse.

mâzî ماضى *A. s.* geçmiş (zaman): *edvâri mâzıye* "geçmiş dönemler", *El-mâzî lâ-yüzker* "Geçmiş anılmaz". *a.* 1 geçmiş zaman, 2 *dilb.* geçmiş zamanda olanı/yapılanı anlatan fiil zamanı.-**mâzi-i şühûdi** ماضى شهودى *F. a.* geçmiş/görülen geçmiş zaman.-**mâzi-i nakli** ماضى نقلى *F. a.* dolaylı/anlatılan geçmiş zaman.

mazif مضيف *A. a.* şölen evi, ziyafethane.

mazife, muzîfe مضيفه *A. a.* üzüntü, acı, iç sıkıntısı, bunaltı.

mazik مضيق *A. s.* 1 güçlük, sıkıntı verici iş, 2 dar, sıkıntılı yer, 3 çukur, 4 mezar:-**mazik-ı lahd** مضيق لحد *F. a.* mezar çukuru.

mazir مضير *A. s.* ekşi.

maziz مضيض *A. s.* acıtma, acı verme, yakma.

mazlûm مظلوم *A. s.* 1 yavaş tabiatlı, sessiz ve sakin (kimse), 2 haksızlığa uğramış, hakkı elinden alınmış (kimse).

mazmaza مضمضه *A. a.* (abdest alırken) suyu ağza alıp çalkalama.

mazmûm مضموم *A. s.* 1 (-e) katılmış, (-e) eklenmiş (nesne), 2 (Arapça'da) ötre ile okunan ünsüz harfi.

mazmûn مضمون *A. a.* 1 anlam, 2 ince, nükteli güzel söz.

mazmûn-perdâz مضمون پرداز *F. a.* kapalıca, ardında nükteli bir anlam yatan söz söyleme yeteneği bulunan, bu tür sözler söylemeyi kendine iş edinmiş olan (kimse).

maznûn مظنون *A. s.* 1 sanılan, beklenen (durum/oluş/gelişme), 2 bir suçu işlediği yolunda kendisinden şüphelenilen (kimse). *a. huk.* sorgulanan kimse, zanlı.

mazrûf مظروف *A. s.* 1 bir kap/kılıf içine konulmuş, kaplı, 2 zarfa konmuş (yazı).
mazrûfen مظروفاً *A. z.* (evrak için) zarfa konulmuş, zarflanmış olarak.
mazrûr مضرور *A. s.* zarara uğramış, zarar görmüş (kimse).
mâzû مازو *F. a.* (*T. k. dili:* **mazı** مازى) 1 bilinen çit bitkisi, 2 bu bitkinin dericilikte kullanılan meyvesi.
me'bûn مأبون *A. s.* eş cinsel, homo-seksüel.
me'cûr مأجور *A. s.* 1 yaptığı hizmet ve iyiliğin karşılığını görmüş, ödül kazanmış, 2 kiraya verilmiş nesne/yer, kiralık.
me'dübe, me'debe مأدبه *A. a.* düğün, dernek, şölen.
me'haz مأخذ *A. a.* bir şeyin alındığı yer, kaynak.
me'hûz مأخوذ *A. s.* 1 alınmış, kabul olunmuş (nesne), 2 başkasından/başka bir kaynaktan alınmış, aktarılmış, ödünçlenmiş, ödünçleme alınmış (düşünce, deyiş, şiir vb.).
me'hûzât مأخوذات *A. ç. a.* 1 alıntı, alınmış şey/miktar, 2 hesap defterinde alınan miktarın yazıldığı kısım.
me'kele مأكله *A. a.* yiyecek, besin, azık.
me'kil مأكل *A. a.* (*T.* **me'kel**) 1 geçim yolu, geçimlik, gelir kapısı, kazanç kaynağı, 2 yenecek/yenilecek nesne; *eşanl.* **rızık** رزق, **zahîre** ذخيره, 3 bir yerden getirilen tahıl ürünü.
me'kûl مأكول *A. a.* yenecek nesne, yeyinti
me'kûlât مأكولات *A. ç. a.* yenecek/yenilecek şeyler, yeyintiler.
me'lûf مألوف *A. s.* alışılmış, yakınlık sağlanmış, kendisiyle sıcak ve yakın ilişki kurulmuş (kimse).–**me'lûf olmak** alışmak.
me'lûm مألوم *A. s.* üzüntülü, üzüntüye kapılmış (kimse)
me'men مأمن *A. a.* güven içinde olunacak yer, güvenli yer.–**me'meni rızâ** مأمن رضا *F. a.* Mekke.
me'mûl مأمول *A. s.* 1 umulan, beklenen: *fevka'lme'mûl* "umulanın/beklenenin üstünde", 2 olması beklenir, mümkün, muhtemel. *a.* umut, beklenti.
me'mûm مأموم *A. a.* namazını camide cemaatle kılan, namaz vakitlerinde imama uyan kimse.
me'mûn مأمون *A. s.* güven duyan, kötü bir durumla karşılaşma korkusu ve kaygısı bulunmayan (kimse): *me'mûnü'lgâile* "sıkıntıya düşme kaygısı bulunmayan (kimse)" .
me'mûr مأمور *A. s.* 1 üzerine bir iş yüklenen, bir işle görevlendirilen (kimse), 2 (birine) buyrulan/buyrulmuş, (birinden) yapması istenmiş (iş/hizmet vb.). *a.* 1 bir iş görmekle görevlendirilmiş kimse, 2 bir devlet dairesinde belli bir aylık/ücret karşılığında çalışan kimse, 3 (görev rütbesi bakımından) bir yetki sahibinin denetim ve buyruğu altında iş gören kimse.–**me'mûr etmek** (birini) bir işle görevlendirmek, (birinin) bir işi yapmasını buyurmak, (birine) ısmarlamak.
me'mûrîn مأمورين *A. ç. a.* memurlar; *bk.* **me'mûr** مأمور.
me'mûriyyet مأموريت *A. a.* görev, hizmet. görevli olma hâli.
me'nis مأنس *A. a.* güven ve barışıklık içinde, kaygı ve korku duymaksızın, sıkıntısızca oturulan yer.
me'nûs مأنوس *A. s.* 1 alışılmış: *me'nûsü'l-isti'mâl* "yaygın olarak kullanılan, kullanımına alışılmış" 2 beğenilmiş, gönül verilmiş, gözde (kimse).–**me'nûs eylemek** alıştırmak.
me'nûsiyyet مأنوسيت *A. a.* 1 alışma, ısınma, yaklaşma, yakınlaşma, 2 (hayvan) yabanlıktan kurtulup insana alışma.
me'rûbe مأروبه *A. a.* istek, dilek.
me'semet مأثمت *A. a.* 1 günah, 2 kötülük, 3 haksızlık.

me'sere مأثره *A. a.* anıt, iyi/güzel/değerli/övünülecek iş ve eylemleri andıran nesne/ürün/görüntü/kalıntı. [Daha çok çokluğu kullanılmıştır.]
me'sûr مأسور *A. s.* esir edilmiş, tutsak düşmüş (kimse).
me'sûre مأثوره *A. a.* geçip gidenlerden sonra gelenlere aktarılan, iz bırakmış, yararlı ve ders çıkarılacak haberler.
me'vâ مأوى، مأوا *A. a.* 1 yuva, yurt, barınacak yer, barınak, 2 sığınacak yer, sığınak.
me'yûsâne مأيوسانه *F. s.* ve *z.* umutsuzca, umutsuz olanın durumuna benzer şekilde.
me'yûsiyyet مأيوسيت *A. a.* ümitsizlik, gelecekle/olacakla ilgili kaygı, kötü beklenti, olmayacak duygusu.
me'zene, mi'zene مأذنه *A. a.* (camilerde) ezan okumak için yapılmış yüksek kuleler, minareler.
me'zûn مأذون *A. s.* 1 izinli, izin verilmiş/almış, izinle ayrılmış (kimse), 2 yetki almış/verilmiş, yetkili kılınmış/görülmüş (kimse), 3 bir işi işlemek, bir sanatı icra etmek için yeterli sayılmış (kimse).
me'zûniyyet مأذونيت *A. a.* 1 izinli olma, yetkili sayılma hâl ve niteliği, 2 izin, yetki.
meâb مآب *A. a.* 1 dönülecek, dönülüp gelinecek yer, 2 sığınılacak yer, sığınak. [Hükümdarlar, büyük zatlar hakkındaki vasıflandırmalar için Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılır: *şevketmeâb* "ululuk sığınağı", *fezâilmeâb* "erdemler sığınağı".]
meâbid معابد *A. ç. a.* mabetler, tapınaklar, ibadet yerleri; *bk.* **ma'bed** معبد.
meâbir معابر *A. ç. a.* geçiş yerleri, geçitler, derbentler; *bk.* **ma'ber** معبر.
meâcin معاجين *A. ç. a.* macunlar; *bk.* **ma'cûn** معجون.
meâd معاد *A. a.* 1 dönülen yer, dönülüp gidilecek yer, 2 öte dünya, ahiret: *yevmü'lmeâd* "ahiret günü", 3 dönüş, geri gidiş.
meâdib مآدب *A. ç. a.* düğünler, şölenler; *bk.* **me'dübe, me'debe** مأدبه.
meâdin معادن *A. ç. a.* madenler; *bk.* **ma'den** معدن.
meâhız مآخذ *A. ç. a.* bir nesnenin alındığı, çıkarıldığı yerler, kaynaklar; *bk.* **me'haz** مأخذ.
meâk معاك *A. a.* 1 girilen/izlenen/tutulan yol, meslek, 2 sığınak, sığıncak.
meâkil مآكل *A. ç. a.* yiyecek nesneler, besinler, azıklar; *bk.* **me'kele** مأكله.
meâl مآل *A. a.* 1 öz, 2 sözün özü, (sözden) çıkan/elde edilen değer, anlam: *bimeâl* "(söz için) özsüz, değersiz, anlamsız", 3 amaç, maksat, gaye.
meâlî معالى *A. ç. a.* 1 büyüklükler, üstünlükler, yüksek manevî değerler, 2 yüksek fikirler, insan aklının erişemeyeceği ince, kavranması güç konular. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
meâlim معالم *A. ç. a.* 1 dinî inançla ilgili konular, meseleler, 2 yol izleri, nişanlar; *bk.* **ma'lem** معلم.
meân معان *A. a.* yer, konak.
meânî معانى *A. ç. a.* 1 anlamlar, 2 *ed.* gramer ve anlam bilgisine dayanan, sözün yerindeliğini, anlatılmak istenene uygunluğunu konu edinen bilim dalı.
meârib مآرب *A. ç. a.* gerek duyulan şeyler, istek ve dilekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
meâric معارج *A. ç. a.* merdivenler; *bk.* **mi'râc** معراج.
meârif معارف *A. ç. a.* bilgiler; *bk.* **ma'rifet** معرفت.–**meârif-i cüz'iyye** معارف جزئيه edebiyat.
meârifperver معارف پرور *F. s.* eğitimci; bilginin yayılması, bilgili insanların çoğalması için çalışan (kimse).

meâsi معاصى *A. ç. a.* din buyruklarına uymayan iş ve eylemler, suçlar; *bk.* **ma'sıyet** معصيت.
meâsim مآثم *A. ç. a.* günahlar, kötülükler; *bk.* **me'semet** مأثمت.
meâsim مآثم *A. ç. a.* günahlar. Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.
meâsir مآثر *A. ç. a.* 1 bir nesneyi/işi/eylemi/oluş ve kılışı andırıcı şeyler, 2 anılmaya değer öğünülecek iyi işler, güzel izler/ürünler, hatıralar, 3 anıtlar, andırıcı kalıntılar: *gerdûn-me'âsir* "gökyüzünü hatırlatan, gökyüzü gibi göz kamaştırıcı ve görkemli". *bk.* **me'sere** مأثره.
meâş معاش *A. a.* 1 yaşayış, dirlik, 2 yaşamı sürdürmek için gerekli şey, geçimlik, 3 *T.* bir işe karşılık aydan aya alınan para, aylık.
meâşir معاشر *A. ç. a.* benzer yanları bulunan kimselerin oluşturduğu, aynı özellik ve nitelikleri taşıyan topluluklar, bölükler; *bk.* **ma'şer** معشر.
meâyiş معايش *A. ç. a.* geçimlikler, yaşamı sürdürmek için gerek duyulan şeyler; *bk.* **maişet** معيشت.
meâz معاذ *A. a.* sığınacak yer, sığınak.
meâza'llâh معاذالله *A. z.* Allah saklasın. Allah'a sığındık.
meâzib مآزب *A. ç. a.* oluklar; *bk.* **mizâb** ميزاب.
meâzin مآذن *A. ç. a.* (camilerde) ezan okunan yüksek yerler, minareler; *bk.* **me'zene, mi'zene** مأذنه.
meb'ûs مبعوث (*dişili:* **meb'ûse** مبعوثه) *A. s.* gönderilmiş (kimse/nesne): *tahrîrâti meb'ûse* "gönderilmiş mektuplar/yazılar". *a.* 1 bir devlet/bir kimse tarafından bir işi görmek/bir konuyu görüşmek üzere vekil olarak gönderilen kimse, 2 milletvekili.
me-bâd مباد, **me-bâdâ** مبادا *F. z.* sakın, olmaya, olmaya ki.

mebâdi مبادى *A. ç. a.* başlangıçlar; *bk.* **mebde'** مبدأ.
mebâhis مباحث *A. ç. a.* konular; *bk.* مبحث **mebhas**.
mebâliğ مبالغ *A. ç. a.* tutarlar; *bk.* **meblağ** مبلغ.
mebânî مبانى *A. ç. a.* yapılar, binalar; *bk.* مبنى **mebnâ**.
mebâriz مبارز *A. ç. s.* savaş alanları; *bk.* **mebrez** مبرز.
mebde' مبدأ *A. a.* 1 başlama zamanı, 2 başlama yeri, 3 baş, başlangıç, (bir işin/bir girişimin/bir eylemin) ilk zamanları, 4 kaynak.
meberrât مبرات *A. ç. a.* iyilikler, bağışlar, hayır işleri; *bk.* **meberret** مبرة.
meberret مبرت *A. a.* yararlı iş, hayır.
mebgûz مبغوض *A. s.* yüz çevrilmiş, sevilmemiş, nefret duyulmuş (kimse).
mebhas مبحث *A. a.* bir şeyden söz edilen yer, konu.
mebhûr مبهور *A. s.* nefes darlığına tutulmuş, har har soluyan, solugan (insan/hayvan).
mebhûs مبحوث *A. s.* sözü edilmiş (konu/iş/husus).
mebhûsün anh مبحوث عنه, **mebhûsün anhâ** مبحوث عنها *A. a.* sözü geçen şey, kendisinden söz edilen nesne.
mebhût مبهوت *A. s.* ne yaptığını, ne ettiğini bilmez duruma düşmüş, sersemlemiş: *dili mebhût* "sersemlemiş gönül".
mebî' مبيع *A. s.* satılan, satılık (eşya/mal).
mebît مبيت *A. a.* 1 (bir yerde) geceleme, 2 geceleyecek yer.
mebit مبيت *A. a.* yatak odası, uyku yeri.
mebiz مبيض *A. a.* 1 (kadında) yumurtalık, oğulduruk, 2 (bitkilerde) çiçeklerin döllenip meyve oluşacak yeri.
meblağ مبلغ *A. a.* 1 varılabilecek/erişilebilecek son nokta, sınır: *meblağı kemâl* "olgunluğun son noktası" 2 tutar, para miktarı.

meblû' مبلوع *A. s.* yutulmuş (nesne).
meblûl مبلول *A. s.* ıslanmış/ıslatılmış (nesne/madde).
mebnâ مبنى *T. a.* 1 (yapıda) temel, 2 yapı.
mebnî مبنى *A. s.* 1 kurulmuş, yapılmış (yapı), 2 *mec.* (-e) dayanan, (-e) ile ilgili, 3 *dilb.* Arapça'da söz içindeki yerine ve etkenlere göre son harfinin okunuşu değişmeyen (isim): *mebnî ale'lfeth* "sonu hep üstünle, yani: a/e olarak okunan isim. *takı* Türkçe'nin **(-den) dolayı, (-den) ötürü** takıları gibi zarf olarak kullanılan öbeklerde görülür, takıldığı ad bulunma hâlinde olur: *bu mülâhazaya mebnî* gibi. *mebnî ale'lhikâye* "bir hikâyeye dayanan, anlaşılması o hikâyenin bilinmesine bağlı olan söz".
mebrez مبرز *A. a.* savaş alanı.
mebrûd مبرود *A. s.* soğumuş, soğuk (nesne).
mebrûr مبرور *A. s.* yararlı, iyi (iş/eylem): *ameli mebrûr* "iyi iş".
mebrûs مبروص *A. s.* baras hastalığına tutulmuş (kimse).
mebrûz مبروز *A. s.* ortaya konulmuş, çıkarılıp gösterilmiş (nesne/konu vb.).
mebsûs مبثوث *A. s.* 1 dağılmış, 2 (haber) duyurulmuş, 3 (sır) açıklanmış.
mebsûs مبثوث *A. s.* yayılmış, dağılmış, saçılmış (nesne).
mebsût مبسوط (*dişili:* **mebsûta** مبسوطه) *A. s.* yayılmış, döşenmiş, serilmiş, açılmış: *cenâhi mebsût* "açılmış kanat", *niami mebsûta* "yayılmış nimetler".
mebzûl مبذول *A. s.* 1 verilmiş, gönül rızasıyla dağıtılmış (nesne), 2 bol.–**mebzul etmek** bollaştırmak.
mebzûliyyet مبذوليت *A. a.* 1 bolluk, çokluk, 2 bol verme, esirgememe; *eşanl.* **ihsân-ı âm** احسان عام.
mec'ûl مجعول *A. s.* yapılmış, yapma.
mecâa مجاعه *A. a.* acıkma, açlık duyma; *zıddı:* **şiba'** شبع.
mecâat مجاعت *A. a.* 1 açlık, 2 acıkma.

mecâdil مجادل *A. ç. a.* köşkler, kasırlar; *bk.* **micdel** مجدل.
mecâhil مجاهيل *A. ç. a.* 1 tanınmayan, kimliği bilinmez, ne idiği belirsiz kimseler, 2 bilinmez yerler/sonlar/konaklar vd.; *bk.* **mechûl** مجهول.
mecâl مجال *A. a.* güç, derman, direnç. –**mecâl komamak** direncini kırmak, güçsüz düşürmek.
mecâlî مجالى *A. ç. a.* aynalar; *bk.* **meclâ** مجلى.
mecâlis مجالس *A. ç. a.* meclisler; *bk.* **meclis** مجلس.
mecâmi' مجامع *A. ç. a.* toplantı yerleri, toplanma alanları; *bk.* **mecma'** مجمع
mecâmi' مجاميع *A. ç. a.* dergiler; *bk.* **mecmûa** مجموعه.
mecâmir مجامر *A. ç. a.* buhurluklar, içinde öd yakılan kaplar; *bk.* **micmer** مجمر.
mecân(n) مجان *A. ç. a.* kalkanlar; *bk.* **micen(n)** مجن.
mecânik مجانيق *A. ç. a.* mancınıklar; *bk.* **mencinik** منجنيق.
mecârî مجارى *A. ç. a.* su yatakları, kanallar; *bk.* **mecrâ** مجرى.
mecâz مجاز *A. a.* 1 iki noktayı birbirine bağlayan yol, geçit, köprü, 2 *ed.* (bir kelimeyi) gerçek anlamında kullanılmadığını gösteren bir belirti ile, bir ilgi gözeterek başka bir anlamda kullanma, 3 bu yolda kullanılmış kelime.
mecâzen مجازا *A. z.* mecaz olarak, mecaz yoluyla.
mecâzî مجازى *A. s.* mecaz yollu, gerçek olmayan (anlam).
mecâzîb مجاذيب *A. ç. a.* İlâhi cezbeye tutulmuş kimseler; *bk.* **meczûb** مجذوب.
mecbûl مجبول *A. s.* yaradılışta olan nitelik, doğuştan gelen özellik, huy.–**mecbûl bulunmak** yaradılışta olan bir niteliği taşımak.
mecbûr مجبور *A. s.* 1 zorlanmış, (bir işe/bir şeye) baskıyla yönlendirilmiş (kimse),

2 (-i) yapmak zorunda olan, yükümlü (kimse), 3 bağlı, tutkun (kimse).

meccân مجان *A. s.* beleş, bedava, havadan gelen, bir karşılık ödemeden elde edilen (şey).

meccânen مجاناً *A. z.* bedavadan, beleş olarak.

mecd مجد *A. a.* 1 atadan gelen ululuk, soy yüksekliği, 2 (sonradan edinilmiş değerlerle) değerli ve ulu olma.

mecdûl مجدول *A. s.* 1 sağlam, dayanıklı, sarsılmaz (nesne/yapı), 2 bükülmüş, bükük (nesne).

mecelle مجله *A. a.* 1 kitap, dergi, 2 fıkıh kitaplarının işlemler (muâmelât) konularından derlenmiş kurallar.

mecenne مجنه *A. a.* cinli yer, cinlik.

mecerre مجره *A. a.* Samanuğrusu, Kehkeşan.

mechûd مجهود *A. a.* çaba, emek: *bezli mechûd etmek* "emek harcamak".

mechûl مجهول *A. s.* bilinmeyen (kimse/yer/son/iş/eylem vd.); *zıddı:* **ma'lûm** معلوم: *fi'li meçhul* "işleyeni bilinmeyen eylem".

meci' مجيء *A. a.* gelme.

mecîd مجيد *A. s.* 1 ulu, yüce, saygın (kimse), 2 "yüceler yücesi" anlamında Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.

mecl, mecel مجل *A. a.* 1 (el) nasırlanma, 2 deri altında su toplanma.

meclâ مجلا ، مجلى *A. a.* görüntü yansıtan yer, ayna: *m.yi mücellâ* "parlak ayna".

meclis مجلس *A. a.* 1 toplanma, bir araya gelme, 2 toplanma yeri, 3 bir konunun üyeler arasında görüşülmesi için ayrılmış yer, oturum salonu, 4 görüşüp konuşmak üzere bir araya gelmiş kimseler topluluğu, 5 dostlar toplantısı.–**meclisi bey'** مجلس بيع pazarlık için bir araya gelme.–**meclisi akd** مجلس عقد (bir konuyu) karara bağlama için iki tarafın bir araya geldiği yer.

meclisârâ مجلس آرا *F. s.* meclisi süsleyen, yani: dinlemekten zevk alınan, hoş sohbet (kimse).

meclisiyân مجلسيان *A. ç. a.* bir mecliste bulunanlar, bir toplantıda/toplantı yerinde yer alanlar.

meclûb مجلوب *A. s.* 1 (-den) getirilmiş (nesne), 2 (ile) (-e) çekilmiş, (ile) çekilip (-e) bağlı hâle getirilmiş/bağlılığı kazanılmış (kimse): *m.i iltifât* "gönül okşayıcı sözlerle çekilip bağlılığı kazanılmış (kimse)".

mecma' مجمع *A. a.* 1 eşyanın/insanların toplandığı yer, 2 kavuşma yeri.–**mecmau'lbahreyn** مجمع البحرين iki denizin kavuştuğu yer.

mecmaa مجمعه *A. a.* beğenilen sözlerin, şiirlerin, gerekli bilgilerin yazıldığı kitap/defter, seçmeler kitapçığı.

mecmede مجمده *A. a.* buz ve kar koymaya elverişli yer/kap, buzluk.

mecmer مجمر *A. a.* tütsü kabı, buhurdan.

mecmere مجمره *A. a.* içinde öd yakılan kap, buhurluk, buhurdan.

mecmû' مجموع *A. s.* 1 bir araya getirilmiş, toplanmış, yığılmış, birikmiş (nesne), 2 bütün, hep, hepsi. *a.* 1 toplu nesne, yığın, küme, toplam, 2 *mat.* toplam, kara cümle.

mecmûa مجموعه *A. a.* 1 bir araya getirilip düzenlenmiş nesneler bütünü, koleksiyon, 2 şiirler, seçme sözler ve türlü konularda notlar yazılı cep defteri, 3 süreli yayın, dergi.

mecmûan مجموعاً *A. z.* 1 topluca, bir arada, 2 bütünüyle, hepsi.

mecnûb مجنوب *A. a.* 1 yedek hayvanı, 2 güney yelini alan/güney yelinin etkisinde kalan kimse, 3 zatülcenp hastalığına tutulan kimse.

mecrâ مجرى *A. a.* (sıvı madde için) yatak: *mecrâyi mâ* "su yatağı, su yolu".–**mecrâi kalem** مجرى قلم *F. a.* kalemin mürekkep sızan boşluğu.

mecriye مجريه *A. a.* akıntı yeri, suyun aktığı yer.

mecrûh مجروح *A. s.* 1 yaralı: *dili mecruh* "yaralı gönül", 2 geçersiz olduğu anlaşılmış (söz, sav).

mecrûr مجرور *A. s.* 1 çekilmiş (nesne), 2 *dilb.* (Arapça'da) esre ile okunan (ünsüz harfi).

mecûs مجوس *A. a.* ateşe tapan topluluk, Zerdüşt inancı mensupları.

Mecûsî مجوسى *A. s.* 1 ateşe tapan, Zerdüşti (kimse), 2 Zerdüşt inancıyla/bu inanca bağlı olanlarla ilgili (konu).

meczûb مجذوب *A. s.* çekilmiş (nesne). *a.* 1 çevresinden ve kendi varlığından habersiz, kendinden geçmiş ve şaşkın bir hâlde yaşayan kimse, alık, tevekkel, 2 *tas.* cezbeli, yani: varlığı Tanrı tarafından kendi yüce varlığına çekilmiş, kendi katına döndürülüp yönlendirilmiş kimse.

meczûm مجذوم *A. s.* cüzamlı, miskin (kimse).

meczûm مجزوم *A. s.* 1 akılca kesinliği belirlenmiş, kesin olduğu yargısına varılmış (durum, görüş vb.), 2 *dilb.* (Arapça'da) ünlüsü bulunmayan ünsüz harfi; bu kelimenin iki hecesi sonundaki ünsüz sesleri gösteren ج ve م gibi.

meczûr مجذور *A. s.* kendisiyle çarpılmış (sayı).

med(d) مد *A. a.* 1 (-i) uzatma, (-i) çekme, 2 memurluk süresi uzatılma, 3 (deniz/nehir suları) kabarıp karaya uzanma; *zıddı:* **cezr** جزر, 4 *dilb.* elif üzerine konulan ˜ işareti, 5 uzanma, sürme, uzun süreli olma.–**medd-i basar** مد بصر *F. a.* uzağı görme, göz erimi/alımı.

med(d) مد *A. a.* sel, su baskını.

med'uv(v), med'û مدعو *A. s.* davet olunmuş, çağırılmış, çağrılı (kimse).

med'uvven مدعواً *A. z.* çağrılı olarak, çağırılmak suretiyle.

medâ مدى *A. a.* 1 uzanma, sürme, erme, 2 son, erim.–**mede'l-a'vâm** مدى الاعوام yılların sonuna dek, yani: çok uzun süreli, kesintisiz.–**mede'l-basar** مدى البصر gözün görebildiği yere kadar.–**mede'd-dühûr** مدى الدهور zamanlar boyunca, sonsuza dek.–**mede'l-eyyâm** مدى الايام günlerin sonuna dek, yani: sürekli, daima.

medâfi' مدافع *A. ç. a.* toplar; *bk.* **midfa'** مدفع.

medâhıl مداخل *A. ç. a.* giriş yerleri; *bk.* **medhal** مدخل.

medâin مدائن *A. ç. a.* 1 şehirler; *bk.* **medine** مدينه, 2 (büyük harfle) aktarıldığına göre, eski İran hükümdarlarından Nûşirevân'ın kurduğu, ünlü "Tâkı Kisrâ"'nın bulunduğu büyük şehir.

medâmi' مدامع *A. ç. a. bk.* **medma'** مدمع

medâmi' مدامع *A. ç. a.* gözyaşları; *bk.* **medma'** مدمع.

medâr مدار *A. a.* 1 bir şeyin daire oluşturacak biçimde döneceği yer, daire biçiminde yol, 2 dönen bir şeyin merkezinde bulunan dayanak noktası, çevresinde daire biçiminde dönülen nokta, 3 *mec.* dayanak noktası, aracı, yardımcı, sebep, vesile, 4 *gökb.* bir gezegenin güneşin etrafında dönerken çizdiği daire, yörünge, 5 *coğ.* güneşin hizalarına kadar varıp geri döndüğü, Ekvator'un iki yönünde bulunduğu varsayılan iki daire, tropik.–**medâri Seretân** مدار سرطان Ekvator'un kuzeyindeki, Yengeç burcuna rastlayan daire.–**medâri Cedy** مدار جدى Ekvator'un güneyindeki Oğlak burcuna rastlayan daire. [Öteki burçlar bunların arasında uzanır.]

medâric مدارج *A. ç. a.* adım adım ilerlenen yollar; *bk.* **medrece** مدرجه.

medâris مدارس *A. ç. a.* medreseler; *bk.* **medrese** مدرسه.

medâyıh مدايح *A. ç. a.* övgü manzumeleri; *bk.* **mediha** مديحه.
medbûğ مدبوغ *A. s.* tabaklanmış (deri).
medbûr مدبور *A. s.* 1 yaralı (kimse), 2 mal mülk sahibi, zengin (kimse).
meddâh مداح *A. s.* çok öven, aşırı övgüde bulunan (kimse). *a.* 1 (eskiden) hikâye anlatan kimse, 2 taklit yaparak, hoş ve gülünç hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçı.
medde مده *A. a.* ses uzunluğunu göstermek üzere elif üzerine konulan ˜ işareti.
meded مدد *A. a.* yardım. *ünl.* Yardım edin! Yardım eden yok mu?
mededcû مدد جو *F. s.* yardım arayan (kimse).
mededhâh مدد خواه *F. s.* yardım isteyen (kimse).
mededkâr مدد كار *F. a.* yardımcı.
mededres مددرس, **mededresân** مددرسان *F. s.* yardım eriştiren/eriştirici, yardıma koşan/koşucu (kimse).
medeng مدنك *F. a.* kapı sürgüsü/kilidi.
medenî مدنى *A. s.* şehirli, şehirde oturan ve yaşayan; *zıddı:* **bedevi** بدوى. **-medeniyyü'ttab'** مدنى الطبع *A. s.* yaşayış ve davranışça şehirli olan, şehirli gibi yaşayan (kimse).
medeniyyet مدنيت *A. a.* şehirlilik, şehirde yaşayanın yansıttığı durum ve taşıdığı nitelik; eğitim ve öğretim, toplum değerlerine uyma ve davranışça gelişmiş olma, değişim ve gelişmelerin gereklerine uygun yaşama; *zıddı:* **bedeviyyet** بدويت.
meder مدر *A. a.* kuru balçık parçası, kesek, kerpiç.
medere-bâz مدره باز *F. a.* 1 perakende satıcı, 2 *T.* (**madrabaz**) hileci, yalan dolanla insanları kandıran satıcı.
medfen مدفن *A. a.* ölmüş kimsenin gömüleceği yer, mezar yeri.
medfû' مدفوع *A. s.* 1 kovulmuş, geri sürülmüş, uzaklaştırılmış, öteye itilmiş (nesne), 2 kaldırılmış, sürülüp atılmış, 3 (-den) çıkarılıp (-e) verilmiş (para, mal vb.).
medfûât مدفوعات *A. ç. a.* harcanmış, verilmiş paralar.
medfûn مدفون *A. s.* 1 gömülmüş (ölü), 2 yer altına gömülüp saklanmış (para, değerli eşya).
medh مدح *A. a.* (*T. k. dili:* **medih**) 1 (birini) övme; *zıddı:* **zem(m)** ذم, 2 övmek için söylenen sözler, övgü.
medhal مدخل *A. a.* 1 girecek yer, giriş yeri, 2 giriş, başlangıç: *M.i Kavâidi Osmâniyye* "Osmanlıca Kurallarına Giriş", 3 el, parmak, rol: *zîmedhal* "(bir işe) karışmış olan, (bir işte) parmağı bulunan kimse".**-medhali olmak** (bir işin) içine girmiş olmak, (bir işte) parmağı olmak.
medhûl مدخول *A. s.* 1 dile düşmüş (kimse), 2 kendisine bir şey girmiş olan (kimse).
medhûr مدحور *A. s.* sürülmüş, kovulmuş, uzaklaştırılmış (kimse).
medhûş مدهوش *A. s.* 1 korkmuş, ürkmüş (kimse), 2 şaşırmış, ne yaptığını, ne yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse).
medîd مديد *A. s.* 1 çekilmiş, uzatılmış: *hattı medîd* "uzatılmış hat/çizgi", 2 uzun: *zemâni medîd* "uzun zaman", 3 *ed.* bir aruz kalıbının adı.**-medîdü'l-basar** مديد البصر uzağı gören/uzaktan gören (kimse).
medih مديح *A. s.* övgüye yol veren (şey), övgü vesilesi olan (konu/durum/davranış/tutum).
mediha مديحه *A. a.* 1 övgü vesilesi olan konu, 2 övgü manzumesi.
medihasenc مديحه سنج *F. s.* övgüler düzen, övgü şiirleri söyleyen (kimse).
medine مدينه *A. a.* 1 büyük şehir, 2 (büyük harfle) Hz. Peygamber'in türbesinin bulunduğu şehir.**-Medinetü's-selâm** مدينة السلام Bağdat.

medkûk مدقوق *A. s.* 1 dövülmüş, dövülerek inceltilmiş (buğday vb.), 2 ağrılı bir tür hastalığa tutulmuş (kimse).
medlûl مدلول *A. s.* 1 delil olarak getirilmiş (söz/belge/tanık), 2 delilin gösterdiği yargı, sözün biçiminden çıkan anlam, sözün belirttiği anlam değeri.
medma' مدمع *A. a.* 1 gözyaşı çıkan yer, göz, 2 gözyaşı.
medma' مدمع *A. a.* gözün iç köşesi, gözyaşı akan yeri.
medmûğ مدموغ *A. s.* başı parçalanmış, beyni yaralanmış/zedelenmiş (kimse).
medrec مدرج *A. a.* basamak basamak çıkılan yükseklik, adım adım ilerlenen yol.
medrece مدرجه *A. a. yuk. m. bk.*
medrese مدرسه *A. a.* 1 ders okunan yer, 2 (eskiden) en yüksek derecede öğrenim görülen yer, yüksek okul, 3 öğrencilerin içinde kalarak öğrenim gördükleri bina.
medrûk مدروك *A. s.* anlaşılmış, kavranmış (nesne).
medyûn مديون *A. s.* borçlu (kimse).
mef'ûl مفعول *A. s.* yapılmış, işlenmiş, gerçekleştirilmiş (iş). *a.* 1 bir kılanın kılışından yansıyan etki, 2 *dilb.* fiillerde oluş ve kılışın etkisini ve şartlarını gösteren kişi/nesne.**-mef'ûlün bih** مفعول به geçişli fiilin tamlayıcısı, nesne.**-mef'ûli ğayri sarih** مفعول غير صريح (Arapça'da) cümlede bir takı ile (cer harfiyle) üyelik durumu/işleyişi belirtilen kişi/nesne adı. [Bunlar Türkçe'nin hâl ekli tamlayıcılarına karşılıktır.]**-mef'ûli sarih** مفعول صريح yüklemi geçişli fiil olan cümlede, failin gerçekleştirdiği işin etkisinde kalan kimseyi/nesneyi gösteren üye, nesne.
mefâhır مفاخر *A. ç. a.* övünç sebebi olan özellikler/nitelikler/durumlar; *bk.* **mefhar** مفخر, **mefharet** مفخرت.
mefâhıs مفاحص *A. ç. a.* kuş yuvaları; *bk.* **mefhas** مفحص.
mefâlic مفاليج *A. ç. a.* inmeliler; *bk.* **meflûc** مفلوج.
mefâlis مفاليس *A. ç. a.* batmışlar, batkınlar; *bk.* **müflis** مفلس.
mefârık مفارق *A. ç. a.* başın orta yerleri, baş tepeleri; *bk.* **mefrak** مفرق.
mefâsıl مفاصل *A. ç. a.* eklemler; *bk.* **mafsal** مفصل.
mefâsid مفاسد *A. ç. a.* bozukluğa yol açan şeyler; *bk.* **mefsedet** مفسدت.
mefâtih مفاتح, **mefâtîh** مفاتيح *A. ç. a.* anahtarlar:*-m.-i hayr ü saâdet* "iyilik ve mutluluk anahtarları". *bk.* **miftâh** مفتاح.
mefâviz مفاوز *A. ç. a.* esenliğe çıkılacak/kurtulacak yerler; *bk.* **mefâze** مفازه.
mefâze مفازه *A. a.* 1 başarı sebebi/aracı, 2 ölümle son yargılanma arasındaki geçici durum, 3 güvenli, esenliğe çıkış/kurtuluş yeri, 4 ağız, geçit, 5 tehlike, 6 çöl, yaban, kır.
mefer(r) مفر *A. a.* kaçacak yer, kaçış yeri.
mefhar مفخر *A. a.* 1 kıvanılacak, övünç duyulacak nesne/durum/yer, 2 övünç duyma, kıvanma.
mefharet مفخرت *A. a. yuk. m. bk.*
mefhas مفحص *A. a.* kuş yuvası.
mefhûm مفهوم *A. s.* anlaşılmış, algılanmış (konu/söz/madde/durum). *a.* sözden çıkarılan genel anlam, anlamı özet olarak veren sonuç, anlam duyurusu, mesaj.
mefkûd مفقود *A. s.* 1 olmayan, bulunmayan, yok hükmünde bulunan (nesne), 2 *huk.* yaşayıp yaşamadığı bilinmeyen (kimse).
mefkûk مفكوك *A. s.* 1 ayrılmış, koparılmış (nesne), 2 salıverilmiş (kul/tutsak).
meflûc مفلوج *A. s.* inmeli, felçli (kimse).
meflûk مفلوك *A. s.* feleğin sillesini yemiş, düşkün, yoksul (kimse).

mefrak مفرق *A. a.* başın tam ortası, başın tepesi.

mefrat مفرط *A. s.* (*T. h. dili:* **mefret** مفرت) çok/pek büyük.

mefred مفرد *A. a.* (*T. k. dili:* **mefret** مفرت) iri, kocaman, büyük.

mefrika مفرقه *A. a.* iki yolun birleştiği yer, çatak, yol ağzı.

mefrûğ مفروغ *A. s.* (-e) bırakılmış (bina/toprak vb.).–**mefrûğun bih** مفروغ به e bırakılan devlet arazisi, üstü örtülü ve örtüsüz yerler.–**mefrûğun leh** مفروغ له bir yerin/şeyin kullanma hakkı ve mülkiyeti bir bedelle kendisine bırakılmış kimse.

mefrûk مفروق *A. s.* (birbirinden ayrılmış (nesne): *lefîfi mefrûk* "(Arapça'da) birinci ve üçüncü harfleri illet harflerinden biri olan fiil kökü".

mefrûş مفروش *A. s.* döşenmiş (nesne). –**mefrûş olmak** serilmek, yayılmak.

mefrûşât مفروشات *A. ç. a.* halı, kilim, seccade, minder vb. gibi yere serilen şeyler; *yuk. m. bk.*

mefrûz مفروض *A. s.* 1 farz kılınmış olan ibadetler, 2 varsayılmış (kimse/konu/madde).

mefsedet مفسدت *A. a.* 1 bozukluk, bir şeyin/bir durumun bozulmasına yol açan nitelik/özellik; *zıddı:* **maslahat** مصلحت, 2 (-i) azdırma, ara bozma, bozgunculuk etme, (-i) kötülüğe yönlendirme.

mefseka مفسقه *A. a.* kötülük yeri, kötü işler işlenen yer.

mefsıl مفصل *A. a.* (*T. k. dili:* **mafsal**) eklem, kemiklerin birbirine eklemlendiği oynak yeri, boğmak.

mefsûd مفصود *A. s.* kan alınmış (kimse).

mefsûh مفسوخ *A. s.* 1 geçerliği kaldırılmış, hükmü geçersiz kılınmış (karar/kural/uygulama), 2 bütünlüğü bozulmuş, parçaları dağıtılmış (yapı).

mefsûhıyyet مفسوخيت *A. a.* geçersiz olma, (-in) geçerliği kaldırılma.

meftûh مفتوح *A. s.* 1 açılmış (kapı/pencere vb.), 2 ele geçirilmiş, alınmış (yer), 3 *dilb.* (Arapça'da) üstünle okunan ünsüz ses.

meftûk مفتوق *A. s.* fıtığı fırlak olan (kimse).

meftûl مفتول *A. s.* fitil gibi örülmüş, örülü (ip, saç).

meftûm مفطوم *A. s.* sütten kesilmiş (çocuk).

meftûn مفتون *A. s.* 1 tutulmuş, vurgun, (-in) sevgisi içini kaplamış (kimse), 2 bir şeyi aşırı beğenmekten ötürü) şaşkınlığa uğramış, şaşırıp kalmış (kimse).

meftûnâne مفتونانه *F. s.* ve *z.* tutulmuş/vurgun gibi, tutulmuşçasına/vurguncasına.

meftûniyyet مفتونيت *A. a.* 1 sihre uğramışça kendini kaybetmişlik hâli, vurgunluk, 2 aşırı beğenme duygusu, beğenilen şey karşısında düşülen şaşkınlık duygusu.

meftûr مفطور *A. s.* 1 yaratılmış (varlık), yaratık, mahlûk, 2 yaradılışta olan, yaradılıştan gelen (özellik/nitelik).

meftût مفتوت *A. s.* ufalanmış (nesne).

mefza' مفزع *A. a.* barınak, sığınak, sığınma evi.

mefzaha مفضحه *A. a.* aşağılanıp kötü duruma düşmeye yol açan şey.

mefzûl مفضول *A. s.* başka bir şeyin kendisine üstünlük sağlamış olduğu şey.

meğes مگس *F. a.* sinek.–**meğesi engübin** مگس انگبين bal sineği, yani: arı.

meğesgir مگسگير *F. a.* sinek tutan, yani: örümcek ağı.

meğesrân مگسران *F. a.* sinek kovan nesne, yelpaze.

meğes-vâr مگسوار *F. s.* sinek gibi.

meğâfir مغافر *A. ç. a.* zırhlı başlıklar, tulgalar; *bk.* **miğfer**.

meğâk مغاك *A. a.* çukur.

meğâkçe مغاكچه *F. a.* 1 çukurcuk, 2 mezar.

meğâmız مغامض *A. ç. a.* pek çukur yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

meğâni مغانى *A. ç. a.* evler, konaklar, konutlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

meğânim مغانم *A. ç. a.* ganimetler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

meğâre مغاره *A. a.* (*T. k. dili:* **mağara** مغارا) dağlarda bulunan oyuk, in.

meğârib مغارب *A. ç. a.* batı yönleri, güneşin mevsimlere göre değişen batış yerleri; *bk.* **mağrib** مغرب.

meğârim مغارم *A. ç. a.* borç, diyet vb. ödenmesi gerekli olan şeyler; *bk.* **mağrem** مغرم

meğâris مغارس *A. ç. a.* fidanlıklar, ağaçlıklar; *bk.* **mağres** مغرس.

meğâsil مغاسل *A. ç. a.* yıkanma yerleri; *bk.* **mağsel** مغسل.

meğâzi مغازى *A. ç. a.* 1 savaşlar, gazâlar, 2 savaş erlerinin hikâyeleri, ünlü savaşçıların kahramanlıklarını anlatan destanlar: *ğâziyi ebü'lmeğâzi* "savaş kahramanlıkları anlatılan gazi". [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

meğâzil مغازل *A. ç. a.* iplik eğirmeye yarayan aletler, iğler; *bk.* **miğzel** مغزل.

meğer مگر *F. takı* (-den) başka, ... dışında, ... bir yana: *Kimse kalmadı perâkende, meğer sim ile zer* "Gümüş ve altından başka dağılmadık kimse kalmadı.", *Ya kankı sâil dest-i deryâ-feyzından nâil bulmayup sâilü'd-dem' döndi, meğer kadeh-i cür'a-rîz?* "Ya da dibinde kalan bir damla şarabı yere döken kadehten başka hangi dilenci derya gibi engin bağışının bolluğuna erişmeyip gözyaşı dökerek dönmüştür?". *bağl.* 1 Ayrılığı, aykırılığı ve başkalığı olan, çekinceli olarak ortaya konan bir durumu anlatır, bu durumda başında bulunduğu cümlenin yüklemi tasarlama/uyarı kiplerinden dilekşart ve istek kipinde olur: *Yarın mutlaka giderim, meğer ki hasta olayım. İnsanın kötüsü olmaz, meğer ki züğürt ola.* [Bu anlatımıyla nesirde **meğer ki/kim** biçimiyle de kullanılmıştır.] 2 umulanın/beklenenin tersi olan bir durumu anlatır; bu durumda başında bulunduğu cümlenin yüklemi söylenti tarzında olur: *Ben onu hasta sanıyordum, meğer iyileşip dışarı çıkmış.* [Bu anlamda **meğerse** biçimi de kullanılmıştır.] *z.* 1 şaşırma/tuhaf bulma yollu sorulu bir anlatım bildirir: *Onun sözünü ciddiye almadım, meğer ne kadar haklıymış,* 2 şüphe ve olasılık bildirir: *öyle görünüyor ki...* [Bu anlamdaki kullanılışında nesirde **ki** ile birleşmiş biçimi de görülür.], 3 Zan ve tahmin bildirir: *Meğer kim pençei simine bir mehpâre saplanmış* "Galiba gümüş pençeye bir ay parçası saplanmış", 4 Şüphe anlatımlı soru bildirir: *Kalmış mı meğer denilmedik söz* "Kalmış mı acaba denilmedik söz" (Şeyh Gâlib), 5 öyleyse, hiç olmazsa, en az, en azından.

meh مه *F. a.* ay.

mehâb(b) مهاب *A. ç. a. bk.* **meheb** مهب.

mehâbet مهابت *A. a.* 1 (büyük ve ünlü bir zatı görmekten ileri gelen) saygı ve çekingenlik duygusu, 2 ürkütücü duruş/görünüş.

mehâbet مهابت *A. a.* 1 büyüklük, ululuk, 2 ünlü/yüksek mevki sahibi birini görmekten doğan saygıyla karışık çekingenlik ve korku duygusu.

mehâbib محابيب *A. ç. a.* güzeller, sevilenler; *bk.* **mahbûb** محبوب.

mehâbil مهابل *A. ç. a.* çukurlar/çukurlukların en derin yerleri; *bk.* **mehbil** مهبل.

mehâbis محابس *A. ç. a.* ceza ve tutukevleri, zindanlar; *bk.* **mahbes** محبس.

mehâdim مخادم *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **mahdûm** مخدوم.

mehâfet مخافت *A. a.* korkma: *Re'sü'l-hikmeti mehâfetü'llâh* "Hikmetin başı Allah'tan korkmaktır".

mehaffe, mihaffe محفه *A. a.* deve ve katır sırtına konulan iki taraflı, üstü kapalı oturma yeri.

mehâfil محافل *A. ç. a.* toplantı yerleri; *bk.* **mahfil, mahfel** محفل.

mehâif مخائف *A. ç. a. bk.* **mehâvif** مخاوف.

mehâil مهائل *A. ç. a.* korkulur, korku ve ürküntü verici yerler; *bk.* **mehil** مهيل.

[1]**mehak(k)** محك *A. a.* (*T. k. dili:* **mihenk** مهنك) altının ayarını ölçmekte kullanılan bir tür siyah taş, mihenk taşı.

[2]**mehak** مهق *A. a.* durgun suyun yeşile çalar rengi.

mehâkim محاكم *A. ç. a.* mahkemeler; *bk.* **mahkeme** محكمه.

mehâl مهال *A. a.* korkulan, ürküntü verici yer, ek süre, mehil.

mehâlib مخالب *A. ç. a.* yırtıcı hayvan pençeleri; *bk.* **mıhleb** مخلب.

mehâlik مهالك *A. ç. a.* tehlikeli yerler; *bk.* **mehleke** مهلكه.

mehâm(m) مهام *A. ç. a.* 1 yapılması/görülmesi gerekli işler: *m.-i kal'a-küşây* "kale ele geçirmek için yapıması gereken hazırlıklar", *itmâm-i mehâmm-i velîme* "düğün için yapılması gerekli işlerin yapılıp bitirilmesi", 2 önemli noktalar, büyük işler; *bk.* **mühim(m)** مهم.

mehâmid محامد *A. ç. a.* 1 övgüler, 2 iyi nitelikler, güzel huylar; *bk.* **mehmedet** محمدت.

mehâmih مهامه *A. ç. a.* geniş, uçsuz bucaksız çöller; *bk.* **mehmeh** مهمه, **mehmehe** مهمهه.

mehânet مهانت *A. a.* aşağılama, küçük görme.

mehâr مهار *A. a.* yular.

mehâret مهارت *A. a.* bir işi sürekli ve çok yapmakla kazanılan ustalık, el yatkınlığı, beceri.

mehârî مهارى *A. ç. a.* "Mehrâ" kabilesine/yurduna özgü değerli develer.

mehârib محاريب *A. ç. a.* mihraplar; *bk.* **mihrâb** محراب.

mehâric مخارج *A. ç. a.* 1 çıkış yerleri, 2 *dilb.* seslerin ses yolundaki boğumlanma noktaları; *bk.* **mahrec** مخرج.

mehârim محارم *A. ç. a.* (İslâm dinine göre) yasaklanmış şeyler; *bk.* **mahrem** محرم. **-mehârimü'lleyl** محارم الليل *A. a.* yolculuk edilmesi sakıncalı geceler.

mehârîm محاريم *A. ç. a.* ay takviminin birinci ayları; *bk.* **muharrem** محرم.

mehâsin محاسن *A. ç. a.* güzellikler; *bk.* **hüsn** حسن.**-mehâsini ahlâk** محاسن اخلاق *A. a.* huy güzellikleri.

mehâvi مهاوى *A. ç. a. bk.* **mehvi** مهوى.

mehâvif مخاوف *A. ç. a.* korkunç/korku verici (görüntüler/görünüşler); *bk.* **mahûf** مخوف.

mehâzır محاضر *A. ç. a.* dilekçeler; *bk.* **mahzar** محضر.

mehâzi مخازى *A. a.* düşüklük/değersizlik sebebi olan huy ve davranışlar.

[1]**mehâzil** مخاذيل *A. ç. a.* utanç verici, aşağılık duruma düşmüş kimseler; *bk.* **mahzûl** مخذول.

[2]**mehâzil** مهازيل *A. ç. a.* güçsüz, gücü kuvveti kalmamış/tükenmiş kimseler; *bk.* **mehzûl** مهزول.

mehâzin مخازن *A. ç. a.* mahzenler; *bk.* **mahzen** مخزن.

mehâzir محاذير *A. ç. a.* sakıncalar; *bk.* **mahzûr** محذور.

mehbil مهبل *A. a.* 1 döl yatağı, 2 çukur, çukurluk.

mehbit مهبط *A. a.* inecek yer, iniş yeri, (-in) indiği yer: *m.ı envâri Sübhânî* "Tanrısal ışıkların indiği yer".

mehcûr مهجور *A. s.* 1 (-den) ayrı düşmüş, (-den) uzaklaşmış (kimse), 2 artık kullanılmayan, bırakılmış, unutulmuş (dil/söz/nesne).

mehcüv(v), mehcû مهجو *A. s.* yerilmiş, hakkında yergi şiiri yazılmış (kimse).

mehçe مهچه *F. a.* minare aleminin, sancak vb. ucuna takılan hilâl şeklinde başlık.

mehd مهد *A. a.* beşik.

mehdârâ مهد آرا *F. s.* beşik süsleyen: *mehdârâyi vücûd olmak* "varlık beşiğini süslemek, yani: doğmak".

mehdi مهدى *A. s.* doğru yolda giden, doğru yolu bulmuş ve tutmuş olan.

mehdiyye مهديه *A. a.* armağan.

mehdûm مهدوم *A. s.* yıkılmış, yerle bir edilmiş/olmuş; *bk.* **münhedim** منهدم.

meheb(b) مهب *A. a.* (yelin) esiş yönü.

meheb(b) مهب *A. a.* yelin estiği yer/yön.

mehere مهره *A. ç. a.* ustalar, sanatkârlar; *bk.* **mâhir** ماهر.

meh-fersâ مه فرسا *F. s.* ayı yıpratıcı, ayı silip varlığını yok edici.

mehîb, mühib مهيب *A. s.* 1 kendisinden çekinilen ve korkulan, sert görünüşlü, iri kıyım (kimse), 2 tehlikeli, korku verici (yol/geçit vb.).

mehil مهيل *A. a.* ürküntü verici, korkulur yer.

mehîn مهين *A. a.* 1 görüş, oy, rey, 2 aklı kıt kimse, 3 az nesne, 4 güçsüz, ezgin, hor.

mehl, mehel مهل *A. a.* (*T. k. dili:* **mehil**) zaman verme, belli bir süre için bekleme, (bir işi) belirli bir vakte kadar geciktirme.

mehleke مهلكه *A. a.* 1 ölüm tehlikesi bulunan yer, 2 ölme.

mehles مهلس *T. h. dili:* (<**mahlas** مخلص) *s. bk.* **mahlas** مخلص.

meh-likâ مهلقا *F. s.* ay yüzlü (güzel).

mehmâ emken مهماامكن *A. z.* imkân ölçüsünde, elden geldiğince, mümkün olduğu kadar.

mehmehet مهمهة, **mehmehe** مهمهه *A. a.* geniş, uçsuz bucaksız çöl.

mehmûs مهموس *A. s.* gizlenmiş, gizli (nesne).

mehmûz مهموز *A. s. dilb.* (Arapça'da) kök harflerinden biri hemze olan (kök kelime).

mehmûze مهموزه *A. a.* çavdarda görülen bir tür mantar hastalığı.

meh-pâre مهپاره *F. a.* ay parçası, yani yüzü ay gibi parlak güzel.

meh-perest مهپرست *F. s.* aya tapan, yani: âşık.

mehr مهر *A. a.* nikâh sırasında erkek tarafından kadına iki durumda verilmek üzere belirlenen para.**-mehri muaccel** مهر معجل nikâhı kıyıldıkta kadına verilmek/ödenmek üzere belirlenmiş miktar, kalın, çeyiz değeri.**-mehri müeccel** مهر مؤجل ayrılık hâlinde/erkeğin ölmesi durumunda verilmesi gereken para.

mehreb مهرب *A. a.* ürküp kaçma, sığınacak yer, sığınak.

meh-rû/-rûy مهرو-ى *F. s.* ay yüzlü (güzel).

mehrûb مهروب *A. s.* kaçmağa zorlanmış, kovulmuş, sürülmüş, atılmış, istenmeyen.

meh-tâb مهتاب *F. a.* ay ışığı.

mehtâbî مهتابى *F. a.* mehtaplı gecelerde ayı seyretmek için yapılmış etrafı açık küçük köşk, kameriye.

mehtûk مهتوك *A. s.* yırtılmış (perde/yaka vb.).

mehûb مهوب *A. s. bk.* **mehîb** مهيب.

mehvâ مهوىٰ *A. a.* 1 iki dağ arasındaki boşluk, 2 uçurum, yar, 3 boğaz, geçit.

meh-vâr مهوار *F. s.* yüzü aya benzeyen (güzel).

meh-veş مهوش *F. s. yuk. m. bk.*

mehvî مهوى *A. a.* sevilen, istenen, beğenilen.

mehyûm مهيوم *A. s.* şaşırıp kalmış, şaşkın (kimse).

mehzûl مهزول *A. s.* 1 arık, sıska (kimse), 2 güçsüz, gücü tükenmiş (yaşlı kimse).

mehzûm مهزوم *A. s.* bozguna uğramış, yenilmiş (asker/ordu).–**mehzûm etmek/kılmak** yenmek, dağıtmak, bozmak, bozguna uğratmak.

meıyyet معيت *A. a.* 1 birliktelik, (ile) birlikte olma, 2 birlikte bulunulan kimsenin altında/buyruğuna bağlı olma.

mejen مژه *F. a.* kirpik.

mekâbir مقابر *A. ç. a.* mezarlıklar; *bk.* **makber** مقبر.

mekâdir مقادير *A. ç. a.* ölçüler, nicelikler, miktarlar; *bk.* **mıkdâr** مقدار.

mekâid مكائد *A. ç. a.* hileler, düzenler, aldatmacalar; *bk.* **mekîdet** مكيدت.

mekâl مقال *A. a.* 1 söz, 2 söyleme, söyleyiş.

mekâle مقاله *A. a.* 1 bir konu üzerine söylenen söz/yazılan yazı, 2 söz: *harfi mekâlei kün* "kün sözünün harfi".

mekâlid مقاليد *A. ç. a.* anahtarlar; *bk.* **miklâd** مقلاد.

mekâm مقام *A. a.* 1 durulan/durulacak yer, durak, 2 büyük memuriyet, mesned: *mekâmi sadâreti uzmâ* "yüksek sadrazamlık makamı", 3 bir velinin/bir yüksek rütbeli kimsenin gömülü bulunduğu/adına yapılmış türbe/bina, ziyaret yeri, 4 ezgi, 5 ninni, ezgili söz, 6 *mus.* bir oktav içinde bulunan sekiz sese göre bir bestenin işleniş biçimi. –**mekâm kılmak** yurt tutmak, yer bulmak.

mekâmin مكامن *A. ç. a.* pusular, pusu yerleri; *bk.* **mekmen** مكمن.

mekân مكان *A. a.* 1 yer, 2 oturulan yer, makam: *Şerefü'lmekân bi'lmekîn* "Oturulan yerin değeri oturanın değerinden gelir", 3 ev, yuva, 4 barınma yeri, barınak.

mekânet مكانت *A. a.* ağırbaşlılık, oturaklılık, saygınlık gibi niteliklere sahip olma; *zıddı:* **hıffet** خفت.

mekâre, mekkâre مكاره *T. a. bk.* **mekâri** مكارى.

mekâri مكارى *T. a.* 1 yük ve gerekli nesneleri taşımak için kira ile tutulan hayvan, 2 kira hayvanlarına yüklenmiş yük ve eşya.

mekârih مكاره *A. ç. a.* tiksinti verici işler/eylemler/maddeler; *bk.* **mekrûh** مكروه.

mekârim مكارم *A. ç. a.* 1 huy güzellikleri, soylu ve yüksek davranışlar, baştan aşağı iyilik olan işler ve eylemler, 2 değerler, üstünlükler, 3 mucizeler. *bk.* **mekrümet** مكرمت.–**mekârimi ahlâk** مكارم اخلاق *F. s.* huy güzellikleri.

mekârimkâr مكارمكار *F. s.* cömert, iyilikçi (kimse).

mekârimpenâh مكارم پناه *F. s.* iyilikler sığınağı, yani: iyilikler kaynağı olan (kimse/sultan).

mekâsıd مقاصد *A. ç. a.* maksatlar; *bk.* **maksat** مقصد.

mekâsib مكاسب *A. ç. a.* kazançlar; kazanç aracı olan işler; *bk.* **mekseb** مكسب.

mekâtib مكاتب *A. ç. a.* mektepler, eğitim ve öğretim yuvaları; *bk.* **mekteb** مكتب.

mekâtîb مكاتيب *A. ç. a.* mektuplar; *bk.* **mektûb** مكتوب.

mekfûf مكفوف *A. s.* engelli: مكفوف العين *mekfûfü'l-ayn* "görme engelli kimse".

mekfûl مكفول *A. s.* kefil olunmuş, kefalet yoluyla yüklenilmiş (borç/para/mal). –**mekfûlün bih** مكفول به *A. s.* kefil olunarak yüklenilen (nesne)/kefil olunan (kimse).–**mekfûlün anh** مكفول عنه *A. a.* kendisinden ötürü kefil durumunda bulunulan (kimse).–**mekfûlün leh** مكفول له *A. a.* kendisi için kefil olunan (kimse).

mekhûl مكحول *A. s.* sürme çekilmiş, sürmeli (göz).

mekîdet مكيدت , مكيدة *A. a.* 1 (-e) hile yapma, (-i) aldatma, 2 hile, dubara, dolap, oyun, düzen.

mekîk مكيك *F. a. bk.* **mekûk** مكوك.

mekîl مكيل *A. a.* 1 (-i) ölçme, (-in) ölçüsünü belirleme, 2 kileyle ölçülen tahıl ürünü, 3 ölçek.

mekîl مكيل *A. s.* tahıl ölçeğiyle ölçülmüş.

mekîlât مكيلات *A. ç. a.* kileyle ölçülen tahıl ürünleri.

mekîn مكين *A. s.* 1 (-de) oturan, (-e) yerleşmiş (kimse), 2 sözü geçer, güçlü (kimse).

mekînet مكينت *A. a.* ağır başlılık, oturaklılık, saygınlık; *zıddı:* **hıffet** خفت.

mekîs مكيث *A. s.* ağır başlı, oturaklı, saygın (kimse).

mekkâr مكار *A. s.* çok hileci, işi gücü hile yapmak olan (kimse).

mekmen مكمن *A. a.* pusu.

mekmene مكمنه *A. a.* gömü, hazine.

mekmûn مكمون *A. s.* saklanmış, saklı (kimse/nesne).

meknûn مكنون *A. s.* 1 dizilmiş, dizili (nesne): *dürri meknûn* "dizili inci", 2 gizli, saklı (nesne).

meknûs مكنوس *A. s.* süpürülmüş (yer).

meknûz مكنوز *A. s.* 1 yere gömülmüş, gömülü (nesne), 2 hazineye saklanmış, saklı (para/değerli nesne).

mekr مكر *A. a.* 1 hile, düzen, 2 (birini) hileyle aldatma, maksadından uzaklaştırma, caydırma.–**mekri mahmûd** مكر محمود maksadından caydırılan kimse hakkında güzel bir iş aramak yolunda yapılan hile.–**mekri mezmûm** مكر مذموم maksadından caydırılan kimse için kötü bir iş aramak suretiyle olan hile.

mekremet مكرمت *A. a.* (*T. k. dili:* **mekrümet**) 1 soyluluk, erdemlilik, cömertlik gibi insan değerlerinden doğan büyüklük, ululuk, 2 saygınlık, 3 cömertlik.

mekremet مكرمت *A. a.* 1 ahilik, cömertlik, 2 değer, yücelik.

mekrûa مكروعه *A. a.* ve sıkıntı, iç darlığı, üzüntü, tiksinmeye ve gücenip yüz çevirmeye yol açan durum.

mekrûh مكروه *A. s.* 1 iğrenilen, tiksinilen (nesne), 2 *din* haram olmayan, ancak işlenmesi iyi görülmeyen iş.

mekrûhât مكروهات *A. ç. a.* yapılmasında sakınca bulunan/işlenmesi sakıncalı görülen işler; *bk.* **mekrûh** مكروه.

meks مكث *A.* (bir yerde) durma, bekleme, eğlenme.–**meks etmek** (bir yerde) durmak, beklemek.

mekseb مكسب *A. a.* kazanç yeri, kazanç elde edilen/edilecek yer: *mektebi feyzmekseb* "ilerleme, kazanç sağlama yeri olan mektep".

meksebe مكسبه *A. a. yuk. m. bk.*

meksûb مكسوب *A. s.* kazanılmış, elde edilmiş (para/mal/bilgi/sanat/beceri vb.).

meksûf مكسوف *A. s.* ışığı kesilmiş, tutulmuş (güneş).

meksûr مكسور *A. s.* 1 kırılmış, kırık (nesne), 2 *dilb.* (Arapça'da) esre ile, yani: (-i) ile seslilendirilen ünsüz harf.

mekşûf مكشوف *A. s.* 1 meydanda olan, kapalı bulunmayan, açık (nesne): *mekşûfü'rre's* "başı açık", 2 belli, bilinir, gözle görülür (nesne), 3 bilinmezken bilinir duruma gelmiş, bulunmuş, ele geçmiş (nesne/bilgi).

mekteb مكتب *A. a.* her seviyede resmî ve özel öğretim ve eğitim kurumu.

mektûb مكتوب *A. s.* çeşitli konularda ve değişik amaçlarla bir kimsenin birine yazıp gönderdiği yazı/yazılı kâğıt, bitik, name, varaka.

mektûbî مكتوبى *A. a.* mektupçu; bir bakanlığın, bir resmî dairenin, bir ilin yazışmalarını yöneten üst rütbeli memur: *m.i sadâret* "Başbakanlık mektupçusu", *m.i vilâyet* "il mektupçusu".

mektûm مكتوم *A. s.* 1 sır olarak saklanan, açıklanmayan (iş/konu/madde), 2 gizlenen, kaçırılan, kayda geçirilmeyen (kimse/nesne/mal/gelir vb.).

mektûmât مكتومات *A. ç. a.* (el çabukluğuyla) aşırılan/götürülen şeyler; *bk.* **mektûm** مكتوم.

mekûk مكوك *F. a.* (*T. k. dili:* **mekik**) ortası delik, iki başı sivri dokumacı aleti. [Ortadaki boşluğuna iplik sarılı masura konur, dokuma sırasında iki yandan atılarak masuradaki iplik gergi iplerinin arasından geçirilirdi.]

mekûr مكور *A. s.* oyuncu, dubaracı, aldatıcı (kimse).

mekyûl مكيول *A. s.* kile vb. ölçek ile ölçülmüş (tahıl ürünü).

mekzebe مكذبه *A. a.* yalan söz; *krş.* **mekzûbe** مكذوبه.

mekzûbe مكذوبه *A. a.* yalan söz.

mel'ab ملعب *A. a.* oyun yeri.

mel'abe ملعبه *A. a.* oyuncak.

mel'ân ملآن, **melyân** مليان *A. a.* alacağı kadar/ağzına kadar doldurulmuş, dolu (kap).

mel'anet ملعنت *A. a.* lânetlenmeye yaraşır iş ve davranış.

mel'anetkârâne ملعنت كارانه *F. s.* ve *z.* lânetlenecek yolda, lânetlemeyi hak edecek biçimde.

mel'anetpîşe ملعنت پيشه *F. s.* işi gücü mel'anet etmek olan, mel'anet peşinde koşan (kimse).

mel'ûb ملعوب *A. s.* salyalı (ağız).

mel'ûn ملعون *A. s.* lânetlenmiş, Yüce Tanrı'nın esirgemesinden uzak düşmüş, kovulmuş (kimse/şeytan). *a.* lânetlenmeyi hak edecek davranışlarda bulunan kimse.

melâ ملا *A. a.* ova, açıklık, açık alan, sahra.

melâbis ملابس *A. ç. a.* giyecekler, giyim kuşamlar; *bk.* **melbes** ملبس.

melah ملخ *A. a.* çekirge.–**melahı âbî** ملخ آبى su çekirgesi, "teke" denilen, kaynar suda haşlandığında kıpkırmızı olan deniz böceği.

melâhat ملاحت *A. a.* 1 çekici güzellik, alımlılık, 2 güzel yüzlülük, tuzluluk.

melâhım ملاحم *A. ç. a.* savaş yerleri, cenk alanları; *bk.* **melhame** ملحمه.

melâhî ملاهى *A. ç. a.* oyun ve eğlence araçları. [Teklisi kullanılmayan çokluklardandır.]

melâıb ملاعب *A. ç. a.* 1 oyun yerleri, oyun sergilenen ve gösteri yapılan yerler; *bk.* **mel'ab** ملعب, 2 oyun araçları, oyuncaklar; *bk.* **mel'abe** ملعبه.

melâik ملائك, **melâike** ملائكه *A. ç. a.* melekler; *bk.* **melek** ملك.

melâîn ملاعين *A. ç. a.* kovulmuş, lânetlenmiş kimseler; *bk.* **mel'ûn** ملعون.

melâk ملاق *A. a.* mala.

melâl ملال, **melâlet** ملالت *A. a.* usanma, usanç, bıkkıntı, sıkıntı, içte duyulan huzursuzluk.

melâm ملام *A. s.* kınanmış, kötülenmiş, azarlanmış (kimse).

melâmet ملامت *A. a.* kınama, azarlama.

melâmet-zede ملامتزده *F. s.* kınanmış, ayıplanmış (kimse).

melâmî ملامى *A. a.* dünyaya hiç değer vermeyen, dini yükümlülüklere kulak asmayan, kalenderce yaşayan, halkın kınamasına aldırış etmeyen bir anlayışın/bir yolun bağlısı olan kimse.

melâmih ملامح *A. ç. a.* benzerlikler, insanın çehresinde bulunan güzellik/çirkinlik belirtileri/çizgileri; *bk.* **lemha** لمحه.

melâz ملاذ *A. a.* 1 sevinç, keyif ve tat alma yeri (zamanı/kaynağı), 2 sığınak, barınak, 3 koruyucu, kol kanat gerici.

melbes ملبس *A. a.* giyecek, giysi.

melbûs ملبوس *A. s.* 1 giyilmiş, kullanılmış (giysi), 2 giyinmiş, kuşanmış (kimse).

melbûsât ملبوسات *A. ç. a.* her türlü giyim eşyası, giysiler, giyimlikler.

melce' ملجأ *A. a.* sığınma yeri, sığınak.

mele' ملأ, **melâ** ملا *A. a.* 1 dolu olma, doluluk; *zıddı:* **halâ** خلا, kalabalık, topluluk, halk topluluğu, cemaat: *alâ melei'nnâs* "halkın gözü önünde".–**mele'i a'lâ** ملأ اعلى büyük melekler/yüce ruhlar, yalın varlıklar topluluğu.

melek ملك *A. a.* 1 üst âlemin yalın varlıklarından biri, 2 *mec.* çok güzel/yumuşak huylu ve günahsız kimse. –**melekü'lmevt** ملك الموت ölüm meleği, Azrâil.

melekât ملكات *A. ç. a.* yerleşmiş alışkanlıklar, kalıcı yatkınlıklar.–**melekâti fâzıla** ملكات فاضله cömertlik, cesaret yiğitlik, hak severlik, iffet gibi değerli melekeler.–**melekâti redie** ملكات رديئه çekememezlik, sevgisizlik, kin, cimrilik, yalancılık, açgözlülük, kibir, utanmazlık gibi kalıcı alışkanlıklar.

meleke ملكه *A. a.* bir işi çok ve sürekli yapmakla insanda oluşan kalıcı güç, yerleşmiş alışkanlık, kalıcı yatkınlık.

meleke ملكه *A. a.* yatkınlık, alışkanlık.

melekhaslet ملك خصلت *F. s.* melek huylu (kimse).

meleki ملكى *A. s.* melek huylu, melek gibi temiz ve günahsız (kimse).–**melekiyyü's-sıfât** ملكى الصفات *A. s.* melek huylu, güzel ahlâk sahibi (kimse).

melekmeşreb ملك مشرب *F. s.* melek huylu; huyu suyu, gidişi, tutumu melek gibi olan (kimse).

meleksîmâ ملك سيما *F. s.* melek yüzlü, yani: yüzü pek güzel (kimse).

melekût ملكوت *A. a.* ululuk, egemenlik, sonsuz büyüklük ve güçlülük: *âlemi melekût* "yücelikler, yüce varlıklar dünyası".

melekûtî ملكوتى *A. s.* üst âlemle ilgili ve ilişkili, üst âlemden olan.

melel ملل *A. a.* usanç, usançtan ileri gelen can sıkıntısı, bunalım.

melevân ملوان *A. a.* gece ile gündüz: *mâ dâme'lmelevân* "geceyle gündüz sürüp gittikçe".

melfûf ملفوف *A. s.* sarılmış, katlanmış, sarılıp katlanarak bir zarf/kap içine konmuş (kâğıt/pusula).

melfûfen ملفوفاً *A. z.* (-e) sarılı ve zarf içine konulmuş olarak.

melfûz ملفوظ *A. s.* söylenen, söylenmiş, ağızdan çıkmış (söz).

melfûzât ملفوظات *A. ç. a.* birinin söylediği sözler.

melhame ملحمه *A. a.* çok can kaybına yol açan büyük savaş.

melhûb ملهوب *A. s.* alevlenmiş, yalazlanmış (ateş).

melhûd ملحود *A. s.* lahit içine konulmuş, çevresi duvarla örülmüş çukura yerleştirilmiş (ceset).

melhûf ملهوف *A. s.* 1 incitilmiş, canı yakılmış/acıtılmış, 2 baskı yapılmış, sıkıştırılmış, 3 acılı, üzüntülü, kederli,

melhûfîn ملهوفين *A. ç. a.* kalbi yanık, acılı ve üzgün kimseler; *bk.* **melhûf** ملهوف.

melhûz ملحوظ *A. s.* düşünülen, hatıra gelen, akıldan geçen (durum/olay/gelişme).

melhûzât ملحوظات *A. ç. a.* akla gelen şeyler, olası ve olması beklenir durumlar/olaylar/gelişmeler.

melih مليح *A. s.* çekici, alımlı (güzel).

[1]**melik** ملق *A. a.* güçsüz.

[2]**melik** ملك *A. a.* egemenlik iyesi, iktidar sahibi, hükümdar.

melîk مليك *A. s.* gerçek egemenlik sahibi olan Yüce Yaratıcı. [99 güzel addan biridir.]

melisâ مليسا *A. a.* tüylü küçük yapraklı, oya gibi beyaz çiçek açan, yaprakları tedavi amaçlı kullanılan bir bitki, oğul otu.

melkût ملقوط *A. s.* 1 yerden alınmış (nesne), 2 bir köşe başına, cami avlusuna vb. yerlere bırakılmış (çocuk).
mellâh ملاح *A. a.* gemici: *m.-ı fülk-i bahr-i cûd* "cömertlik denizinde yüzen geminin kaptanı".
mellâha ملاحه *A. a.* tuzla.
melmûs ملموس *A. s.* dokunulmuş, elle yoklanmış (nesne).
melsâ' ملساء, **melsâ** ملسا *A. a.* 1 düz, otsuz, pürüzsüz ve kaygan yer: *arzı melsâ* "üzerinde ot bitmeyen toprak, otsuz yer", 2 içimi hoş içki, şarap, süci.
melsân ملسان *A. a. bk.* **melsâ'** ملساء.
melsûk ملصوق *A. s.* (-e) bitiştirilmiş (nesne).
meltafe ملطفه *A. a.* güzelliğin görünüp yansıdığı yer olan nesne/nitelik, güzellik kaynağı.
melûl ملول *A. s.* canı sıkkın, usanç yüzünden bunalmış (kimse).
melûm ملوم *A. s.* kınanmış, azarlanmış, paylanmış (kimse).
melzûm ملزوم *A. s.* (-den) ayrılmaz, kendi varlığı için başka bir nesnenin varlığı gerekli olan (nesne): *lâzım ü melzûm* "gerekli olan ve kendisi için bir nesne gerekli olan".
memâlik ممالك *A. ç. a.* ülkeler; *bk.* **memleket** مملكت.
memâlik ممالیك *A. ç. a.* köleler; *bk.* **memlûk** مملوك.
memât ممات *A. a.* ölüm.
memdûd ممدود *A. s.* uzatılmış, uzamış, uzun: *zıllî memdûd* "uzun gölge", *elif-i memdûde* "uzun bir ünlü gibi okunan elif".
memdûh ممدوح *A. s.* övülmüş, övgüye değer bulunmuş (kimse/nesne/durum/davranış).
memdûhât ممدوحات *A. ç. a.* övgüye değer işler.
memer(r) ممر *A. a.* yol, geçiş yeri, geçit: *m.i nâs* "herkesin kullandığı, halkın gelip geçtiği yol".
memhûr ممهور *T. s.* mühürlenmiş, mühürlü (yazı/evrak).
memhûre ممهوره *A. a.* nikâh bedeli verilmiş kadın.
memleha مملحه *A. a.* tuz elde edilen yer, tuzla.
memleha مملحه *A. a.* tuzla.
memleket مملكت *A. a.* (*T. h. dili:* **mamlekat, malmekat**) 1 ülke, bir kimse/yönetim tarafından yönetilen yer, 2 bir özellik ve niteliği yönüyle birlik gösteren yer, diyar, bölge, etraf, havali, 3 belirli bölge, nahiye, 4 toprak, arazi, 5 *T.* yerleşim yeri; il, şehir, kasaba, belde, 6 *T.* doğum yeri, kişinin doğup büyüdüğü, ailesinin yerleşik bulunduğu yer.
memlû مملو *A. s.* dolu (kap).
memlûh مملوح *A. s.* 1 tuzlu (nesne), 2 tuzla hazırlanan, tuzlama (yiyecek).
memlûk مملوك *A. a.* kul, köle. *s.* kullanılan, birinin malı olan (nesne).
memlûkâne مملوكانه *F. s.* ve *z.* köleye yaraşır, köleye yaraşırca. [Nesir dilinde, söz söyleyenin büyük rütbeli bir kimseye karşı, sözlerinin değersizliğine işaret etmek için kullandığı nitelik.]
memlûl مملول *A. s.* usandırmış, kendisinden usanılmış (kimse).
memnû' ممنوع *A. s.* yasaklanmış, yapılmasına/kullanılmasına yasak getirilmiş (madde/nesne).
memnûn ممنون *A. s.* 1 minnet duyan, gördüğü iyiliğe karşılık kendini borçlu hisseden (kimse), 2 hoşnut, gönlü kanmış.-**memnûn etmek** (-i) razı etmek, (-in) gönlünü yapmak, 3 *T.* sevinçli, sevinç duyan (kimse).
memsûh ممسوح *A. s.* elle sıvanmış, sıvazlanmış (nesne).
memsûh ممسوح *A. s.* ölçülmüş (yer). -**memsûh olmak** ölçülmek.

memsûh ممسوخ *A. s.* çirkin bir hayvan kılığına sokulmuş (kimse).
memsûs ممسوس *A. s.* 1 el sürülmüş, değilmiş, dokunulmuş (nesne), 2 dokunulabilir, dokunulur, dokunulmaya elverişli (nesne).
memsûs ممصوص *A. s.* emilmiş, sorulmuş (sıvı nesne).
memşâ ممشى *A. a.* ayakyolu, yüz numara.
memşûk ممشوق *A. s.* yazılmış, kâğıda geçirilmiş (söz).
memtûl ممطول *A. s.* çekiçle dövülmüş, çekiçle dövülerek işlenmiş, dövme (nesne).
memtûr ممطور *A. s.* üzerine yağmur yağmış (yer/toprak).
memzûc ممزوج *A. s.* karışmış, karışık (nesne). *a.* çift emzikli, iki gözlü içki kabı. -**memzûc olmak** karışmak.
[1]**men** من *A. zam.* kim, kim ki, o kimse ki. [Yalnızca "Buyruk, buyruk sahibi olan katınıza özgüdür" anlamındaki *Emr ü fermân hazreti men lehü'lemrindir* sözünde geçer.]
[2]**men(n)** منّ *A. a.* 1 iyilik etme, iyilikte bulunma, nimet bağışlama, 2 edilen bir iyiliği başa kakma.
[3]**men(n)** من *A. a.* batman.
[4]**men(n), men** منّ من *A. a.* 1 İsrailoğullarının Tih çölünü geçtikleri sırada Tanrı katından inen kudret helvası, 2 kimi ağaçlardan sızan sakız kıvamında yapışkan madde.
men' منع *A. a.* (-i) yapmaktan alıkoyma, (-e) yol vermeme, (-e) engel olma, (-i) caydırma, (-i) yasaklama.-**men' etmek** (-e) engel olmak, (-i) yasaklamak.
menâ' مناع *A. a.* engelleyen, önleyen (kimse/nesne).
menâat مناعت *A. a.* güçlük, çetinlik, sarplık.
menâb مناب *A. a.* 1 naiplik yapma, bir görevi vekil olarak üstlenme (kimse), 2 naip olarak üstlenilen görev yeri.
menâbi' منابع *A. ç. a.* kaynaklar; *bk.* **menba'** منبع.
menâbi'-güşâ منابع كشا *F. s.* kaynaklar açıcı, kaynakları canlandırıcı.
menâbir منابر *A. ç. a.* minberler; *bk.* **minber** منبر.
menâcik مناجيق *A. ç. a.* mancınıklar; *bk.* **mencenik** منجنيق.
menâdil مناديل *A. ç. a.* mendiller; *bk.* **mendil** منديل.
menâfi' منافع *A. ç. a.* çıkarlar; *bk.* **menfaat** منفعت.
menâfiz منافذ *A. ç. a.* menfezler, iki ucu açık yerler, delikler; *bk.* **menfez** منفذ.
menâh مناح *A. s.* 1 (kadın) eşinin ölümünden ötürü ağlama, sızlanma, 2 ölen kimsenin arkasından bağırıp çağırarak ağlama, sağı sağma.
menâhır مناحر *A. ç. a.* hayvan kesim yerleri; *bk.* **menhar** منحر.
menâhız مناخر *A. ç. a.* burun delikleri; *bk.* **minhaz** منخر.
menâhi مناهى *A. ç. a.* işlemesi dince günah sayılan işler, haram kılınmış iş ve eylemler, yasaklar; *bk.* **menhi** منهى.
menâhic مناهج *A. ç. a.* açık ve işlek yollar; *bk.* **minhâc** منهاج.
menâhic مناهيج *A. ç. a.* geniş ve açık yollar; *bk.* **menhec** منهج.
menâhil مناهل *A. ç. a.* 1 su başları, 2 (hayvanların su içmeleri amacıyla yapılmış/konulmuş) su kapları, sulaklar, yalaklar; *bk.* **menhel** منهل.
menâif مناعف *A. ç. a.* dağların sivri tepeleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
menâih منائح *A. ç. a.* (*T.* **menâyıh** منايح) *bk.* **meniha** منيحه.
menâkıb مناقب *A. ç. a.* erdemler, iyilikler ve güzelliklerle ilgili işler/davranışlar/nitelikler; *bk.* **menkabe** منقبه.
menâkıs مناقص *A. ç. a. bk.* **menkasat** منقصت.

menâkib مناكب *A. a.* omuzlar, döşler; *bk.* **menkib** منكب.

menâkih مناكح *A. ç. a.* nikâhlı kadınlar; *bk.* **menkûha** منكوحه.

menâl منال *A. a.* 1 (-e) erişme, (-e) yetişme, (-i) kazanma, (-i) elde etme, 2 erişilen/kazanılan nesne, mal, mülk. [Daha çok **mâl** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *mâl ü menâl.*]

menâm منام *A. a.* 1 uyku: *âlemi menâm* "uyku sırasında görülen rüya âlemi", 2 yatak odası.

menâme منامه *A. a.* yatak, döşek.

menâr منار, **menâre** مناره *A. a.* (*T. k. dili:* **minâre**) namaz vakitlerini bildirmek için müezzinlerin çıkıp ezan okudukları, çoklukla silindir biçiminde, bir/üç şerefeli yüksek yapı.

menâs مناص *A. a.* sığınma yeri, sığınak.

menâsıb مناصب *A. ç. a.* başlıca devlet görevleri; *bk.* **mansıb** منصب.

menâsik مناسك *A. ç. a.* tavaf, şeytan taşlama, Safâ ile Merve arasında gidip gelme, Arafat'ta durma, kurban kesme, ihram giyme gibi hac ile ilgili yapılması gerekli görevler/ibadetler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

menâsim مناسم *A. ç. a.* 1 izler, eserler, 2 yollar, meslekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

menassa, minassa منصه *A. a.* 1 donatılıp süslenmiş çeyiz/gelin odası, 2 gelin odasında süslenmiş gelini oturttukları yüksekçe seki/döşek, gelin sandalyesi.

menâşir مناشير *A. ç. a.* vezirlik ve yüksek devlet görevleri için Dîvâni Hümâyûn'dan yazılan ve gönderilen beratlar, buyrultular; *bk.* **menşûr** منشور.

[1]Menât منات *A. a.* İslâm'dan önce Hüzeyl ve Huzâa kabilelerinin taptıkları putun adı.

[2]menât مناط *A. a.* 1 (bir şey) iliştirecek/asacak yer, askı, 2 (bir şey) asılı olan yer.

menâtık مناطق *A. ç. a.* yöreler, kuşaklar, kemerler; *bk.* **mıntaka** منطقه.

menâyâ منايا *A. ç. a. bk.* **meniyye** منيه.

menâyâ منايا *A. ç. a.* ölümler; *bk.* **meniyye** منيه.

menâyih منايح *A. ç. a.* 1 yararlı, kazançlı nesneler, 2 bağışlar, armağanlar; *bk.* **meniha** منيحه.

menâzım مناظم *A. ç. a.* sıralar, diziler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

menâzır مناظر *A. ç. a. bk.* **manzara** منظره.

menâzır مناظر *A. ç. a.* nesnelerin ve yapıların görünüşleri; *bk.* **menzara** منظره.

menâzil منازل *A. ç. a.* konaklar; *bk.* **menzil** منزل.

menba' منبع *A. a.* 1 suyun çıktığı yer, kaynak, pınar, göz, 2 *mec.* bir haberin/konunun/söylentinin kaynağı, çıkış yeri.

menbit منبت *A. a.* otlak, çayır.

mencâ منجا *A. a.* 1 kurtulma, canını kurtarma, 2 kurtulma yeri.

mencât منجات *A. a.* kurtulma, kurtuluşa erme.

mencem منجم *A. a.* terazi kolu.

[1]mencenik منجنيق *A. a.* (eskiden) bir savaş aracı; düşman saflarına, kalelere büyük taşlar atmak için kullanılan bir tür büyük sapan.

[2]mencenik منجنيك *A. a. yuk. m. bk.*

mencûk منجوق *A. a.* 1 sancak, 2 sancak sopasının ucuna takılan hilâl biçimindeki parça, alem, mahçe, 3 gölgelik, şemsiye.

mend مند *F. takı* Türkçe'nin sahip ve malik olma, donanma, bir nitelik taşıma, bir hâlde/bir nesneyle ilgili bulunma gibi anlatımları olan **-li** ekine karşılıktır: *hıredmend* "akıllı", *derdmend* "dertli", *sûdmend* "yararlı, faydalı".

mendil منديل *A. a.* el, yüz ve burun silmekte kullanılan küçük boyda ince dokuma.

mendûb مندوب *A. a.* 1 *din* yapılması kesin olmayan bir yolla istenen, farz ve vacip olmayan davranışlar, 2 ardından iyilikleri sayılarak ağlanan ölmüş kimse.

mendûf مندوف *A. s.* didilmiş, atılmış (pamuk vb.).

menea منعه *A. ç. a.* engeller; *bk.* **mâni'** مانع.

menend منند *T. a.* (< *F.* **mânend** مانند) benzer, eş, denk; *eşanl.* **şebîh** شبيه, **misl** مثل, **nazîr** نظير.

meneviy(y), menevî منوى *A. s.* meni ile ilgili, menide bulunan.

menfâ منفا *A. a. bk.* منفىٰ.

menfâ منفىٰ *A. a.* sürgün yeri.

menfeat منفعت *A. a.* yarar, assı.

menfeatbahş منفعت بخش *F. s.* yaralı, faydalı (iş/konu).

menfer منفر *A. a.* nefret uyandıran yer, kaçılası yer.

menfes منفس *T. a.* açıklık, nefes alacak yer.

menfez منفذ *A. a.* geçiş yeri, açıklık, delik, ağız.

menfî منفى *A. s.* 1 sürülmüş, sürgün cezasına çarptırılmış (kimse), 2 olumsuz (söz/tavır/davranış/eylem), 3 *dilb.* oluş ve kılışın gerçekleşmediğini bildiren (yapı); *zıddı:* **müsbet** مثبت.

menfiyyen منفياً *A. z.* sürgün olarak.

menfûh منفوخ *A. s.* 1 havayla şişirilmiş, içine hava basılmış (deri/kap vb.), 2 göbekli, şişman, koca karınlı, şişko (adam).

menfûr منفور *A. s.* sevilmeyen, tiksinti uyandıran, kendisinden kaçılan, iğrenç (nesne/eylem/davranış).

mengûş منكوش *F. a.* küpe.

menh منح *A. a.* verme, bağışlama, iyilikte bulunma.

menhar منحر *A. a.* hayvan kesim yeri.

menhec منهج *A. a.* 1 geniş ve işlek yol, 2 *mec.* tutulan yol, meslek.

menhel منهل *A. a.* 1 su biriken gölümsü/havuzumsu yer, su birikintisi, 2 otlaklarda hayvanların su içtikleri yer, yalak, suvat, 2 yolculuk sırasında konaklanacak sulak yer, pınar başı: *m.-i zindegân* "canlı varlıkların su içtikleri yer, yaşama elverişli bölge/yer".

menhî منهى *A. s. din* yasaklanmış, işlenmesi günah sayılmış (iş/eylem/davranış).

menhûb منهوب *A. s.* yağmalanmış, yağma ve çapulla ele geçirilmiş (mal).

menhûs منحوس *A. s.* uğursuz, yomsuz (kimse).

menhûş منهوش *A. s.* yılan, akrep vb. tarafından sokulmuş (kimse).

menhût منحوت *A. s.* 1 kesici bir aletle yontularak yapılmış (nesne), 2 *dilb.* (Arapça'da) iki kelimeden oluşan (kelime öbeği).

menî' منيع *A. s.* sarp, çetin, erişilmesi güç (yer).

[1]menî منى *F. a.* benlik.

[2]menî منى, **meniy(y)** *A. a.* döl tohumu, bel suyu.

menie منيئه *A. a.* 1 deri sepilenen yer, tabakhane, 2 bir sepilenmiş deri.

meniha منيحه *A. a.* 1 yararlı, kazançlı nesne, 2 bağış, armağan.

meniş منش *F. a.* huy, tabiat: *âlûdemeniş* "karışık/bozuk huylu", *bedmeniş* "kötü huylu", *harmeniş* "eşek huylu (kimse)".

meniyye منيه *A. a.* ölüm.

meniyyet منيت *A. a.* 1 Tanrı yardımı; *eşanl.* **inâyet** عنايت, 2 ölüm; *eşanl.* **ecel** اجل.

menkabe منقبه *A. a. bk.* **menkabet** منقبت.

menkabet منقبت *A. a.* (*T. k. dili:* **menkıbe**) ünlü bir kişinin yapıp ettiklerini, başarılarını, değerli ve üstün yönlerini övgü yollu anlatan söz/fıkra/yazı/kitap.

menkabethân منقبت خوان *F. s.* menkabe okuyan (kimse).

menkasa منقصه *A. a.* 1 kayıp, zarar, 2 hasar, yıkım, 3 eksiklik, kusur.

menkib منكب *A. a.* omuz, döş, sırt.

menkû' منقوع *A. s.* kaynar suda haşlanmış bitki suyu.

[1]**menkûb** منقوب *A. s.* delinmiş, üzerine delik açılmış (yer/nesne).

[2]**menkûb** منكوب *A. s.* 1 bahtı kara, talihsiz, düşkün (kimse), 2 saygınlığı kalmamış, gözden düşmüş (kimse).

menkûha منكوحه *A. a.* nikâhlı kadın, hanım eş, zevce.

menkûl منقول *A. s.* 1 (bir yerden bir yere) taşınmış (nesne), 2 ağızdan ağıza aktarılarak gelmiş (söz/bilgi/haber/hikâye), 3 bir anlamdan başka bir anlama geçirilmiş/aktarılmış (konu/husus).

[1]**menkûr** منقور *A. s.* (*T. k. dili:* **mangır** مانغير, منغر **mankır** مانقر) delinmiş, ortası delik (nesne). *a.* 1 dördü bir akçe değerinde eski bir bakır para, fûls, 2 para.

[2]**menkûr** منكور *A. s.* 1 yok sayılan, inkâr edilen, 2 önem verilmeyen, görmezlikten gelinen.

menkûs منكوس *A. s.* baş aşağı olmuş, tersine dönmüş (nesne).

menkûş منقوش *A. s.* geometrik şekiller ve resimlerle süslenmiş, renkli boyalarla bezeklenmiş (duvar/tavan vb.).

menkût منقوط (dişili: **menkûta** منقوطه) *A. s.* noktalı: *târihî menkût* "beytin/mısraın yalnız noktalı harflerinin rakam değerlerinin toplanmasıyla bulunan tarih", *zâ'i menkûta* "noktalı zâ', yani: ظ".

menkûz منقوض *A. s.* bozulmuş, değiştirilmiş (yargı/karar/buyruk vb.)

mennâh مناح *A. s.* yer verici.

Mennân منان *A. a.* kullarına sürekli iyilik ve bağışta bulunan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

mennâne منانه *A. a.* malı için evlenilen kadın.

[1]**mensıb** منصب *A. s.* bir konuyu düzyazıyla ustaca kaleme alan kimse, düzyazı ustası.

[2]**mensıb** منصب *A. a.* (*T. h. dili:* منصوب **mansub**) 1 (devlet hizmetinde) yüksek dereceli atanma/görev yeri, büyük memuriyet, makam, mesned, 2 bir ırmağın denize/bir çayın ırmağa döküldüğü yer, ağız.

mensıbdâr منصبدار *F. a.* yüksek dereceli bir görev yerinde bulunan kimse.

mensî منسى *A. s.* unutulmuş, hatırdan çıkmış (nesne).

mensiyyen منسياً *A. z.* unutulmuş olarak: *nesyen mensiyyen* "büsbütün unutulmuş olarak yok yerine geçmiş".

mensûb منسوب *A. s.* (ile) ilgili, (ile) ilgisi ve ilişkisi bulunan (kimse/nesne): *ismî mensûb* "ilgi, ilinti ve ilişki anlatan sıfat; Türkçe'de **-li** ekiyle, Arapça ve Farsça'da ى ile yapılmış ilgi, ilinti ve ilişki bildiren kelime".

mensûc منسوج *A. s.* dokunmuş (bez/kumaş).

mensûcât منسوجات *A. ç. a.* dokumalar, kumaşlar.

mensûh منسوخ *A. s.* hükmü kaldırılmış (ayet).

mensûr منثور *A. s.* 1 saçılmış, dağılmış (nesne), 2 manzum olmayan, yani: vezinsiz ve kafiyesiz söz, düzyazı.

menşe' منشأ *A. a.* 1 çıkış yeri, asıl, kök, dayanak, 2 yetişilen, öğrenim görülen yer, mektep, okul.

menşûr منشور *A. s.* 1 (bayrak, sancak) açık, salınır olan, dalgalanan, 2 yayılmış, duyulmuş, dile düşmüş (haber/durum). *a.* sultan tarafından verilen vezirlik ve müşirlik rütbesini bildiren ferman, buyrultu.

mentûk منطوق *A. s.* dile getirilmiş, söylenmiş (konu/madde vb.). *a.* sözden çıkan sonuç, sözün ilettiği/aktardığı bilgi, sözün taşıdığı yük/yargı.

mentûka منطوقه *A. a. yuk. m. bk.*

menûn منون *A. s.* zaman, çağ, günler, dehr: *raybü'lmenûn* "günlerin hadiseleri/oluşları".

[1]**menûn** منون *A. a.* yaptığı iyiliği başa kakan kimse.

[2]**menûn** منون *A. a.* 1 zaman, 2 dünya, 3 ölüm.

menût منوط *A. s.* 1 asılı, 2 varlığı başka bir nesnenin varlığına bağlı olan/(ile) ilgili bulunan (nesne).

menvî منوى *A. a.* içten istenen/yönelinen şey, maksat, meram.

menzehe منزهه *A. a.* gezip dolaşacak yer, gezinti yeri.

menzil منزل *A. a.* 1 gezi sırasında gece kalınan yer, konak, 2 iki konak arasındaki uzaklık, bir konak yol, 3 oturulan yer, ev, 4 posta tatarı atlarının bulundurulduğu yer, 5 atılan bir şeyin aldığı yol, atım, 6 ayın dünya çevresindeki dolaşımı sırasında uğradığı, yani: hizalarında bulunduğu takımyıldızların her biri.

menzile منزله *T. a.* düşük derece, aşağı basamak, dereke.

menzilet منزلت *A. a.* 1 basamak, derece, rütbe, pâye, 2 değer, saygınlık, 3 konak, 4 ev.

menzilgâh منزلگاه, **menzilgeh** منزلگه *F. a.* konulan yer, konak.

menzûd منضود *A. s.* 1 düzgün biçimde üst üste dizilmiş (nesne), 2 sık (ağaçlık).

menzûf منزوف *A. s.* iyice arıklamış, güçsüz kalmış (kimse).

menzûl منزول *T. s.* inmeli, nüzullü (kimse).

menzûm منظوم *A. s.* 1 dizilmiş, düzenlenmiş, sıraya konmuş (nesne), 2 vezinli ve kafiyeli (söz); *zıddı:* منثور **mensûr**.

menzûme منظومه *A. a.* 1 sıra, dizi, takım, 2 *ed.* anlatı türünde vezinli ve kafiyeli edebî ürün, mesnevî.

[1]**menzûr** منذور *A. s.* adanmış (nesne/hayvan).

[2]**menzûr** منظور *A. s.* 1 bakılan (nesne), 2 gözetilen, gözden ırak tutulmayan (kimse).–**menzûr buyrulmak** bakılmak, göz atılmak.

mer' مرء *A. a.* erkek, adam. [Çoklusu yerinde **ricâl** رجال kullanılır.]

mer'â مرعا *A. a.* (*T. k. dili:* **mera**) *bk.* **mer'â** مرعى.

mer'â مرعى *A. a.* hayvan otlatmağa elverişli otlu yer, otlak.

mer'abe مرعبه *A. a.* 1 insana ürküntü veren ıssız yer, 2 birden ürkme.

[1]**mer'î** مرئى *A. s.* gözle görülen, görülebilir (nesne).–**mer'î olmak** görülmek.

[2]**mer'î** مرعى *A. s.* 1 sayılan, saygı gösterilen (kimse), 2 gözetilen, uyulan, gözde, geçerli (davranış/yargı/değer/kural/kanun vb.).

mer'ûb مرعوب *A. s.* ürkmüş, korkmuş (kimse/hayvan).

merâbi' مرابيع *A. ç. a.* bahar yağmurları; *bk.* **mirbâ'** مرباع.

merâfık مرافق *A. ç. a.* dirsekler; *bk.* **mirfak** مرفق.

merâğıb مراغب *A. ç. a.* yaşam için gerekli şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

merâh مراح *A. a.* 1 iç açıcı, rahatlık verici yer, 2 (genel anlamda) yer.

merah مرح *A. a.* aşırı sevinç, aşırı derecede sevinme ve neşelenme.

merâhıl مراحل *A. ç. a.* konak yerleri, konulacak yerler, konak; *m.i baîde* "uzak konaklar"; *bk.* **merhale** مرحله.

merâhım مراحم *A. ç. a.* acıyışlar, esirgeyişler; *bk.* **merhamet** مرحمت.

merâî مراعى *A. ç. a.* otlak yerleri, çayırlar; *bk.* **mer'â** مرعى.

merâk مراق *A. a.* 1 istek, 2 heves, düşkünlük, 3 benliği kaplayan dilek, tutku.

merak مرق *A. a.* et suyu, çorba.

meraka مرقه *A. a.* koyu/koyulaşmış et suyu, un katılarak koyu duruma getirilmiş yemek suyu, terbiye.

merâkıd مراقد *A. ç. a.* ölü gömülü yerler; *bk.* **merkad** مرقد.

merâkî مراقى *A. ç. a.* merdivenler; *bk.* **mirkât** مرقات.

merâkib مراكب *A. ç. a.* (hayvan, araba, kayık, gemi vb.) binilecek şeyler, binekler; *bk.* **merkeb** مركب.

merâkiz مراكز *A. ç. a.* merkezler; *bk.* **merkez** مركز.

merâm مرام *A. a.* elde edilmek istenen şey, varılmak istenen hedef, istek, dilek, amaç.

merâmbahş مرام بخش **merâm-bahşâ** مرام بخشا (birinin) istediğini veren, (birini) isteğine kavuşturan.

merânet مرانت *A. a.* madenlerin yumuşaklık ve yayılma özelliği.

merâre مراره *A. a.* öd kesesi.

merâret مرارت *A. a.* acılık; *zıddı:* **halâvet** حلاوت.

merâsıd مراصد *A. ç. a.* gözlem yerleri, rasad evleri; *bk.* **mirsâd** مرصاد.

merâsî مراثى *A. ç. a.* mersiyeler; *bk.* **mersiye** مرثيه.

merâsim مراسم *A. ç. a.* kurallar, gelenekler, benimsenmiş ortak davranışlar ve tutumlar. [Teklisi kullanılmayan çokluluardandır.]

merâti' مراتع *A. ç. a.* çayırlar, otlaklar; bk. **merta'** مرتع.

merâtib مراتب *A. ç. a.* basamaklar; *bk.* **mertebe** مرتبه.

merâvid مراود *A. ç. a. bk.* **mirved** مرود.

merâvih مراوح *A. ç. a.* yelpazeler; *bk.* **mirvaha** مروحه.

merâvîh مراويح *A. ç. a.* ovalar, kırlar, açıklık yerler; **mervaha** مروحه.

merâyâ مرايا *A. ç. a.* aynalar; *bk.* **mir'ât** مرآت.

merâzibe مرازبه *A. ç. a.* sınır bekçileri/korucuları; *bk.* **merzübân** مرزبان.

merba' مربع *A. a.* baharda oturulmak üzere yapılmış köşk, bahar köşkü: *m.-ı âmâl ü emânî* "istek ve dileklerin bahar köşkü".

merbat مربط *A. a.* davar bağlayacak yer, manastır.

merbû' مربوع *A. s.* orta boylu (kimse).

merbûb مربوب *A. a.* kul, köle.

merbût مربوط *A. s.* 1 bağlanmış, bağlı (nesne), 2 (-a) bağlı, (ile) ilgili ve ilişkili (kimse/konu/iş/daire/cümle vb.).

merbûta مربوطه *A. a.* ة şeklinde yazılan ت.

merbûtan مربوطًا *A. z.* bağlanarak, bağlanmak suretiyle.

merbûtıyyet مربوطيت *A. a.* bağlılık.

merc مرج *A. a.* (bir şeyi) (bir şeyin içine) katıp karıştırma. [Tek başına kullanılmaz, **herc** هرج ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *herc ü merc A. a.* "(insanlar) birbirine düşüp karmakarış olma".–**herc ü merc olmak** (insanlar) birbirine düşüp karmakarış olmak.]

mercân مرجان *A. a.* 1 ılık denizlerde yaşayan kırmızı kalker iskeletli hayvan, 2 bu hayvanın süs eşyası yapımında kullanılan iskeleti. *s.* mercandan yapılmış (nesne).

mercân-dâne مرجان دانه *F. a.* mercandan yapılmış tespih tanesi.

merci' مرجع *A. a.* 1 dönüş yeri, dönülüp gidilecek/gelinecek yer, 2 başvurulacak yer, işini görmek/gördürmek için insanların başvurdukları kimse/yer.

mercûh مرجوح *A. s.* 1 üstün bir konum elde etmiş, üstün konumda bulunan (nesne), 2 karşı taraftan önce delil gösterme durumunda bulunmayan (kimse).

mercûm مرجوم *A. s.* taşlanmış (kimse).

mercümek مرجمك *F. a.* 1 bilinen tarım bitkisi, 2 bu bitkinin ufak, yassı ve yuvarlak tanesi.

mercüv(v), mercû مرجو *A. s.* istenmiş, dilenmiş, dilek olarak duyurulmuş (konu/iş).–**mercû olmak** dilenmek, istenmek.

merd مرد *F. a.* 1 kişi, fert, 2 yiğit, bahadır.–**merdi ferd** مرد فرد eşi bulunmayan yiğit.–**merd-i mutlak** مرد مطلق bağımsız/özgür kişi.

merdâne مردانه *F. z.* 1 insanca, insana yaraşır biçimde, 2 akıllıca, 3 yiğitçe, yiğide yakışır biçimde, yüreklice, hiç çekinmeden.–**merdâne davranmak** akıllıca, yerine göre, yoluna uygun iş görmek.

merd-beçe مردبچه *F. a.* er oğlu er, yiğit oğlu yiğit.

merdî مردى *F. a.* yiğitlik.

merdûd مردود *A. s.* geri döndürülmüş, kabul edilmemiş (kimse/nesne/istek).

merdüm مردم *F. a.* insan.–**merdümi çeşm** مردم چشم göz bebeği.

merdümâzâr مردم آزار *F. s.* insan incitici, yani: gönül kırıcı; sert, haşin (kimse).

merdüme مردمه *F. a.* göz bebeği.

merdümek مردمك *F. a.* göz bebeği.

merdümgiyâh مردم كياه *F. a.* Türkçe'de "kankurutan" denilen bitki.

merdümgiyeh مردم كيه *F. a. bk.* **merdümgiyâh** مردم كياه.

merdümhâr مردم خوار *F. s.* insan yiyici, yamyam.

merdümî مردمى *F. a.* insanlık.

merdümküş مردم كش *F. s.* insan öldüren, eli kanlı, katil.

merdümzâd مردم زاد *F. a.* insan oğlu.

merede مرده *A. ç. a.* söz dinlemez, dik başlı, dediğim dedik, inatçı (kimseler); *bk.* **mârid** مارد.

merehân مرهان *A. a.* 1 gönül açıklığı, sevinç, 2 (göz) sürekli sulanıp yaşı akar olma.

meremmet مرمت *A. a.* (-i) onarma, (-i) onarıp yenileme/düzeltme, (-i) iyileştirme.–**meremmet etmek** onarmak, yenilemek, sağlam ve yeni duruma getirmek.

merfû' مرفوع *A. s.* 1 yukarı kaldırılmış (nesne/organ vb.), 2 *dilb.* (Arapça'da) ötre ile, yani: yuvarlak ünlü ile seslilendirilmiş ünsüz harfi.

merfûd مرفود *A. s.* bağış olarak verilen (para, eşya vb.).

merg مرگ *F. a.* ölüm.–**merg-i bî-mergî** مرگ بيمرگى *F. a.* ölümsüzlük ölümü.–**mergi şâdî** مرگ شادى sevinç ölümü, aşırı sevinç yüzünden meydana gelen ölüm.

mergâ mergî مرگا مرگى *F. a.* veba, kolera gibi hastalıklar yüzünden meydana gelen toplu ölüm, kırım, büyük afet.

mergûb مرغوب *A. s.* beğenilen, güzel bulunan (nesne/davranış/söz vb.).

mergûl مرغول *A. s.* örülmüş (saç). *a.* 1 saç örgüsü, 2 kuş sesi, 3 musiki sesi, ezgi.

mergûle مرغوله *A. a. yuk. m. bk.*

mergzâr مرغزار *F. a.* sulak, otlu ve ağaçlı yer. [Bu gibi yerleri kuşlar üreme bölgesi olarak yuva tuttuğu için eski metinlerde bile **murğzâr** okunacak biçimde seslilendirilmiş olduğu görülür; bu yüzden "kuş cenneti" diye de bir karşılık verilmesi gerekir.]

merhabâ مرحبا *A. ünl.* 1 "Benden çekinmeyiniz, benimle gönül rahatlığıyla görüşüp konuşabilirsiniz" anlamında selâmlama sözü, 2 ululama ve hayranlık anlatır: Ne hoş!, Ne kadar güzel!, Maşallah! 3 Alay anlatır: Hayrola! Bu ne güzel iş böyle!

merhale مرحله *A. a.* konulan yer, konak.

merhale-nişîn مرحله نشين *F. a.* yolcu, gezgin.

merhamet مرحمت *A. a.* acıma, esirgeme.

merhametbahş مرحمت بخش *F. s.* acıyan, esirgeyen (kimse).

merhametgüster مرحمت گستر *F. s.* herkesi acıyan ve esirgeyen, merhameti yaygın ve kaplayıcı (kimse).

merhametperver مرحمت پرور *F. s.* içinde acıma ve esirgeme duygusu olan (kimse).

merhametşiâr مرحمت شعار *F. s.* acıma ve esirgemeyi huy edinmiş, acıma ve esirgemesi çok olan (kimse).

merhem مرهم *A. a.* (*T. k. dili:* **melhem** ملهم) 1 yara/deri üzerine sürülerek kullanılan, yumuşak, kıvamlıca ilaç.

merhemsây مرهم ساى *F. s.* (yarayı iyileştirme amacıyla) merhem süren (kimse).

merhûl مرحول *A. a.* binmek üzere semerlenmiş deve.

merhûm مرحوم *A. s.* Yüce Tanrı'nın esirgeyici katına ulaşmış, ölmüş (kimse). [Yalnızca Müslüman olarak ölmüş kimse için kullanılır.]

merhûn مرهون *A. s.* 1 rehin olarak bırakılan, ödünç/geçici olarak kullanılmak üzere alınan paraya/nesneye karşılık verilen (nesne), 2 belirli, (-in olması için) beklenmesi gereken: *vakti merhûn* "belirli vakit", 3 *mec.* (-e) bağlı, (-e) uğramış: *m i firâş* "yatağa bağlı".

merhûz مرحوض *A. s.* yıkanmış, yunmuş (giysi vb.).

merî' مرئ *A. s.* bir ucu yutağa, öteki ucu mideye bağlı olan yol, yemek yolu.

merid مريد *A. s.* dik başlı, ayak direyici, dediğim dedik (kimse).

merkab مرقب**, merkabe** مرقبه *A. a.* gözleme yeri, korucu ve bekçinin oturduğu yer.

merkad مرقد *A. a.* ölü için ebedi uyku ve istirahat yeri olan mezar, kabir.

merkeb مركب *A. a.* 1 at, gemi vb. binilecek araç, 2 eşek.–**merkeb-i bâd** مركب باد yel bineği.–**merkeb-i bernâ** مركب برنا genç binek hayvanı.

merked مركد *A. a.* baş dinleyecek, dinlenilecek yer.

merkez مركز *A. a.* 1 (ülke, yerleşim, kuruluş, iş için) yönetim yeri, 2 (belli bir alanda) ortada bulunan yer, 3 bir dairenin/bir küre yüzeyinin tam ortasında bulunan, üzerindeki bütün noktalara eşit uzaklıktaki nokta, 4 *mec.* biçim, durum, nitelik.

merkûb مركوب *A. s.* üzerine binilmiş (hayvan), üzerine binilmeye yarar/elverişli (hayvan).

merkûm مرقوم *A. s.* 1 yazılmış, yazıya dökülmüş (konu, madde, nesne), 2 adı yazılmış olan/geçen (kimse).

merkûz مركوز *A. s.* dikilmiş, saplanmış (nesne).–**merkûz eylemek** (-e) dikmek, (-e) saplamak.

mermer مرمر *A. a.* bilinen sert taş.

mermiy(y), mermi مرمى *A. s.* atılmış (nesne). *a.* ateşli bir silahla atılan şey, kurşun, gülle vb.

mermûz مرموز *A. s.* işaret yoluyla anlatılmış, gizlice işaret edilmiş (konu, dilek, istek/amaç).

mern مرن *A. a.* kürk.

merrât مرات *A. ç. a.* kereler, defalar; *bk.* **merre** مره.

merre مره *A. a.* kere, kez.–**merrei vâhide** مرهٔ واحده *F. a.* ilk kez.

merreten ba'de uhrâ مرةً بعد اخرى *A. z.* birbiri ardından birkaç kez.

Merrih مريخ *A. a.* göğün beşinci katındaki gezegenin adı, Behrâm, Mars, Ares.

mersâ مرسى *A. a.* liman, gemi yatağı.

mersin مرسين *T.* (<*Yun.*) *a.* güzel kokulu yaprakları yaz kış yeşil kalan, beyaz çiçekli bir orman ağacı.

mersiye مرثيه *A. a.* 1 ölen kişinin ardından güzellik ve iyiliklerini anarak gözyaşı dökme, ağıt, 2 acıklı manzume.

mersiyehân مرثيه خوان *F. s.* mersiye söyleyen/okuyan (kimse).

mersûd مرصود *A. s.* gözlenen, gözetilen (nesne).

mersûm مرسوم *A. s.* 1 yazılmış, çizilmiş, işaretlenmiş, belirli kılınmış (nesne),

2 anılan, adı geçmiş (kimse), 3 alışılagelmiş, yapılagelmiş, gelenekleşmiş (iş/tutum/davranış). *a.* buyrultu, yarlık, ferman.

mersûs مرصوص *A. s.* sağlam, dayanıklı, yıkılmaz, sarsılmaz (yapı).

merşed مرشد *A. a.* varılmak istenen konağa ulaştıran doğru yol.

merta' مرتع *A. a.* çayır, otlak.

mertebe مرتبه *A. a.* basamak, rütbe.

mertûb مرطوب *A. s.* su almış, ıslak (nesne, yer).

mertûm مرتوم *A. s.* kırılmış, parçalanmış, ufalanmış (nesne).

merûh مروح *A. s.* bedene sürülüp ovuşturulan güzel kokulu yağ/iyileştirici madde.

mervaha مروحه *A. a.* düzlük, açıklık, ova, kır, her yanından rüzgâr esen yer.

Merve مروه *A. a.* Mekke'de bulunan bir dağın adı.

mervece مروجه *A. a.* 1 açıklık, düzlük, ova, 2 her yanından rüzgâr esen yer.

mervî مروى *A. s.* aktarılmış, başkasından alınıp "Şöyledir" diye anlatılmış, başkasına dayandırılmış (söz/deyiş/olay vb.).

Meryem مريم *A. a.* Hz. İsa'nın annesinin adı.

merz ü bûm مرزوبوم *F. a.* vatan, yurt.

merz مرز *F. a.* 1 yer, 2 sınır, sınır boyu.

merzâ مرضى *A. a.* hastalar; *bk.* **mariz** مريض.

merza' مرضع *A. a.* meme.

merzağa مرزغه *A. a.* ağır kokulu, etrafa mikrop saçan su birikintisi, bataklık.

merzât مرضات *A. a.* hoşnutluk, razı olma, rıza.–**merzâtü'llâh** مرضاة الله Allah'ın rızası: *taleben limerzâti'llâh* "Allah'ın rızasını isteyerek".

merzbân مرزبان *F. a.* 1 sınır muhafızı, 2 toprak sahibi, sipahi, 3 yandaş, taraftar.

merzencûş مرزنجوش *F. a.* güzel kokulu bir saksı bitkisi, sıçan kulağı.

merzengûş مرزنكوش *F. a.* (*T. h. dili:* **mercanköşk** مرجان كوشك) güzel kokulu bir çiçek, bir tür fesleğen, sıçan kulağı, güvey otu; *bk.* **merzencûş** مرزنجوش.

merzî مرضى *A. a.* beğenilen, yerinde ve uygun bulunan (durum/davranış vb.).

merzûk مرزوق *A. s.* yiyecek içeceği bol olan, mutlu, rahat yaşayan (kimse).

merzûl مرذول *A. s.* horlanmış, acınacak ve utanacak duruma düşürülmüş (kimse).

merzvân, merzevân مرزوان *F. a. bk.* **merzbân** مرزبان.

mes(s) مس *A. a.* 1 (-e) değme, (-e) dokunma, 2 gerekli olma, ortaya çıkma.

mes'adet مسعدت *A. a.* mutluluk, bahtiyarlık.

mes'al مسعل *A. a.* (boğazda) öksürük yeri.

mes'ele مسأله *A. a.* 1 soru içeren, cevabı istenen şey, 2 çözümü gereken/çözüm isteyen soru, problem, 3 önemli ve çözüm getirilmesi gereken güçlük, sorun.

mes'ûd مسعود *A. s.* 1 mutlu, 2 kutlu, uğurlu, 3 bahtı açık, nasipli, 4 sevinçli.–**mes'ûd etmek** 1) mutluluk katmak/kazandırmak, mutlu etmek, 2) sevindirmek.

mes'ûd مسعود *A. s.* mutlu, bahtı açık, talihi uygun (kimse).

mes'ûd-likâ مسعود لقا *F. s.* 1 yüzünde uğur ve kutluluk izleri/yansımaları bulunan, yüzüne bakanın mutluluk duyduğu (kimse), 2 sevinçli, güler yüzlü.

mes'ûl مسئول *A. s.* 1 sorulan (konu/madde), 2 istenilen (nesne/iş/madde), istek, dilek, 3 sorulan şey, soru konusu, 4 (bir konuda) ileride ortaya çıkacak her türlü duruma karşı sorumluluk üstlenen; işlediği işten, yaptığından ötürü cevap verme durumunda bulunan, işlediği kusurun cezası kendisine kesilecek olan, kefil tutulan, sorumlu (kimse), 5 birinin kefilliği altında bulunan

(kimse).–**mes'ûlün bi'lmâl** مسئول بالمال mal/para ile sorumlu ve kefil olan (kimse).–**mes'ûlün bi'nnefs** مسئول بالنفس şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

mes'ûliyyet مسئوليت *A. a.* sorumluluk.

mes'ûm مأثوم *A. s.* suçlu, bir şeyle suçlanmış (kimse); *zıddı:* **ma'sûm** معصوم.

¹mesâ' مصاع *A. a.* kuyumcu metaı/malı.

²mesâ' مساء, **mesâ** مسا *A. a.* akşam: *subh u mesâ* "sabah ve akşam".

mesâbe مثابه *A. a.* 1 ölçü, değer, basamak, derece: *lâşey mesâbesinde* "bir şey sayılmayacak, dikkate alınmayacak değerde".

mesâbih مسابح *A. ç. a.* balık kanatları, yüzgeçler; *bk.* **misbaha** مسبحه.

mesâbîh مصابيح *A. ç. a.* aydınlatma araçları, ışık kaynakları; *bk.* **misbâh** مصباح.

mesâcid مساجد *A. ç. a.* mescitler; *bk.* **mescid** مسجد.

mesâdir مصادر *A. ç. a.* kendisinden bir nesne çıkan nesneler, kaynaklar; *bk.* **masdar** مصدر.

mesâet مسائت *A. a.* kötülük etme, birinin kızıp darılmasına yol açacak yolda davranma/iş işleme.

mesaf(f) مصف *A. a.* bir askerî birliğin saf tutup dizildiği yer, savaş alanı.

mesâfe مسافه *A. a.* iki nokta arası, uzaklık.

mesâğ مساغ *A. a.* yapılabilir olma, yasak olmama.

mesâha مساحه *A. a.* 1 yer ölçme, 2 ölçü.

mesâhıf مصاحف *A. ç. a.* Kur'anlar; *bk.* **Mushaf** مصحف.

mesâıd مصاعد *A. ç. a.* merdivenler; *bk.* **mas'ad** مصعد.

mesâî مساعى *A. ç. a.* çalışmalar çabalar; *bk.* **mes'â** مسعى.

mesâib مصائب *A. ç. a.* sıkıntılar, üzüntü ve acı verici olaylar; *bk.* **musibet** مصيبت.

mesâid مصائد *A. ç. a.* ağ vb. av araçları; *bk.* **misyed** مصيد.

mesâil مسائل *A. ç. a.* meseleler; *bk.* **mes'ele** مسئله.

mesâk مساق *A. a.* ileri sürme, gönderme yeri.

mesâkı' مصاقع *A. ç. a.* açık dilli, söylediği anlaşılır kimseler: *m.-ı hutabâ* "hatiplerin açık ve anlaşılır konuşanları"; *bk.* **miska'** مصقع.

mesâkıt مساقط *A. ç. a.* 1 düşecek yerler, 2 doğum yerleri; *bk.* **meskat** مسقط.

mesâkîl مثاقيل *A. ç. a.* ölçüler, miktarlar, miskaller; *bk.* **miskâl** مثقال.

mesâkin مساكن *A. ç. a.* meskenler; *bk.* **mesken** مسكن.

mesâkîn مساكين *A. ç. a.* miskinler; *bk.* **miskîn** مسكين.

mesâle مصاله *A. a.* 1 sızıntı, 2 yoğurdu kaynatıp sıkmakla çıkan su. [Kıvamlı ve koyusuna "keş" denir.]

mesâlib مثالب *A. ç. a.* insanın başkalarınca duyulmasından çekindiği kusur ve suçlar. [Teklisi, pek az kullanılmış olan **meslebe, meslübe** مثلبه'dir.]

mesâlih مصالح *A. ç. a.* görülecek işler; *bk.* **maslahat** مصلحت: *ashâbi mesâlih* "devlet kapısında görülecek işi olanlar".

mesâlik مسالك *A. a.* yollar; *bk.* **meslek** مسلك.

mesâlik مسالك *A. ç. a.* gidilecek/uyulacak yollar, gidiş yolları; *bk.* **meslek** مسلك.

mesâm(m) مسام *A. ç. a.* üzerinde delik bulunan yerler, delikli yerler.

mesâmi' مسامع *A. ç. a.* işitme organları, kulaklar; *bk.* **misma'** مسمع.

mesâmîr مسامير *A. ç. a.* çiviler, mıhlar; *bk.* **mismâr** مسمار.

mesâmmât مسامات *A. katmerli ç. a.* (*T. k. dili:* **mesâmât**) cilt üzerindeki küçük delikler; *bk.* **mesâm(m)** مسام

mesân مصان *A. a.* eşya saklayacak yer.

mesâne مثانه *A. a.* sidik torbası, sidik kavuğu.

mesânî مثانى *A. ç. a.* 1 katlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.] *seb'ul mesânî* "yedi katlı, yani yedi ayetten oluşan Fatiha suresi", 2 (büyük harfle) *Kur'an: esrâri Mesânî* "*Kur'an* sırları", 3 *Kur'an*'ın iki kez okunan/çok okunan ayetleri, 4 *Kur'an*'ın birinci suresi olan Fâtiha suresi.–**mesâniyü'l-ûd** مثانى العود 1) udun/tamburun ikinci teli, 2) iki telli çalgı.

mesâni' مصانع *A. ç. a.* sarnıçlar, yağmur suyu toplamak için yapılmış yerler; *bk.* **masna'** مصنع, **masnaa** مصنعه.

mesânid مساند *A. ç. a.* dayanaklar; *bk.* **mesned** مسند.

¹mesâr مثار *A. a.* (bir şey) yapılan/üretilen, var edilen yer.

²mesâr مسار *A. ç. a.* sevinçler; *bk.* **meserret** مسرت.

mesârı' مصارع *A. ç. a.* güreş meydanları; *bk.* **masra'** مصرع.

mesârî' مصاريع *A. ç. a.* beyit birimleri, mısralar; *bk.* **mısrâ'** مصراع.

mesârib مسارب *A. ç. a.* çayırlar, otlaklar; *bk.* **mesrebe** مسربه.

mesârif مصارف *A. ç. a.* harcamalar, masraflar; *bk.* **masraf** مصرف.

mesârîf مصاريف *A. ç. a.* harcanmış, elden çıkmış nesneler; *bk.* **masrûf** مصروف.

mesârih مسارح *A. ç. a.* çayırlıklar, otlu yerler; *bk.* **mesrah** مسرح.

mesârîh مساريح *A. ç. a.* geniş çayırlar/verimli otlaklar; *bk.* **mesrah** مسرح.

mesârîn مصارين *A. ç. a.* bağırsaklar; *bk.* **musrân** مصران.

mesâs مساس *A. a.* kök, asıl, temel.

mesâtır مساطر *A. ç. a.* satır çizme araçları; *bk.* **mistar** مسطر.

mesâvî مثاوى *A. ç. a.* oturacak yerler, konutlar, evler; *bk.* **mesvâ** مثوى.

mesâvî مساوى *A. ç. a.* kötülükler; *bk.* **sû'** سوء; *zıddı:* **mehâsin** محاسن.

mesâyif مصايف *A. ç. a.* yazın oturulacak yerler; *bk.* **masîf** مصيف.

mesbaa مسبعه *A. a.* yırtıcı hayvan yatağı.

¹mesbûk مسبوق *A. s.* 1 (yolda) geçilmiş, geride kalmış (kimse), 2 (-den) önce geçmiş, daha önce geçmiş, önceden geçmiş, önde bulunan (kimse/nesne).–**mesbûku'lemsâl** مسبوق الامثال *A. s.* benzerleri/denkleri daha önce geçmiş olan. İkinci anlam bunun kısaltması olarak kullanılır.

²mesbûk مسبوك *A. s.* kalıba dökülmüş, dökme (nesne).

mesbût مسبوت *A. s.* 1 uyumuş, uykuda, 2 şaşkın, 3 başı tıraşlı, 4 kesik, kesilmiş.

mescen مسجن *A. a.* ceza ve tutukevi, hapishane.

mescid مسجد *A. a.* namaz kılacak kapalı yer, küçük cami.–**mescidi aksâ** مسجد اقصى *F. a.* Kudüs'teki büyük cami.–**mescidi harâm** مسجد حرام *F. a.* Kâbe.

mescûd مسجود *A. s.* kendisine tapılan yüce varlık, yani: Allah.–**mescûd kılmak** (-in) önünde secdeye kapanmak.

mescûm مسجوم *A. s.* dağılmış, saçılmış, dağınık (nesne): *sehâb-ı mescûm* سحاب مسجوم "dağınık bulutlar".

mescûn مسجون *A. s.* hapishaneye konmuş, hapse düşmüş (kimse).

mescûr مسجور *A. s.* 1 taşkın (su): *bahri mescûr* "taşkın deniz", 2 alevli (ateş), 3 kızgın (fırın).

mesdûd مسدود *A. s.* kapatılmış kapanmış, kapalı (yer/nesne): *bâbi mesdûd* "kapalı kapı".

mesel مثل *A. a.* 1 halk arasında kullanılan, atalardan kalma, öğüt verici, ders çıkarıcı yanı bulunan söz, atalar sözü, atasözü, 2 (*T.* **masal** ماصال, ماثال) hikâye, kıssa, destan: *darbı mesel* "1) atasözü söyleme, 2) atasözü".

meselâ مثلا, **meselen** مثلاً *A. z.* misal olarak, örnek olarak, tutalım ki, şunun gibi.

meserret مسرت *A. a.* sevinç.

meserretâver مسرت آور *F. s.* sevinç getirici, sevindirici (haber, söz vb.).

meserretbahşâ مسرت بخشا *F. s.* sevinç bağışlayıcı, sevindirici (durum/söz/haber vb.).

meserretefzâ مسرت افزا *F. s.* sevinç artırıcı (durum/söz/haber vb.)

mesfû' مسفوع *A. s.* nazar değmiş (kimse).

mesfûh مسفوح *A. s.* dökülmüş, akıtılmış (sıvı), dağ eteği.

mesfûk مسفوك *A. s.* dökülmüş, akıtılmış (nesne).

mesfûr مسفور *A. s.* yazılmış (konu/madde).

[1]**mesh** مسح *A. a.* 1 (bir yüzey üzerindeki suyu/bulaşık nesneyi) elle silme, 2 (bir şeye) el sürme, elle sıvama, 3 (abdest alırken) ıslak eli başın bir bölüğüne sürme işlemi.

[2]**mesh** مسخ *A. a.* (Yüce Yaratıcı'ya özgü bir güç eseri olarak) bir biçimi öncekinden daha kötü bir biçime döndürme.

meshane مسخنه *T. a.* ısıtma gereci.

meshûf مسهوف *A. s.* bitevi su içen, suya kanmama hastalığına yakalanmış olan (kimse).

meshûk مسحوق *A. s.* dövülmüş, un hâline getirilmiş (nesne).

meshûr مسحور *A. s.* büyülenmiş (kimse): *m.i hüsn ü ân* "güzellik ve çekicilikten büyülenmiş".

[1]**Mesîh** مسيح *A. a.* (üzerine yağ sürülmüş anlamıyla) Hz. İsa'nın lakabı.

[2]**mesih** مسيخ *A. s.* 1 hayvan kılığına girmiş (insan), 2 garip görünüşte ve kılıkta dünyaya gelmiş (insan/hayvan).

Mesîhâ مسيحا *A. a.* Hz. İsa'nın lakabı.

Mesîhâdem مسيحا دم *F. s.* Hz. İsa gibi nefesi ölüleri diriltici (kimse).

Mesîhânefes مسيحا نفس *F. s. yuk. m. bk.*

Mesîhî مسيحى *A. s.* Hz. İsa ile ilgili ve ilintili (konu, madde).

mesihî مسيخى *A. s.* garip görünüşte ve kılıkta dünyaya gelmiş insanla/hayvanla ilgili ve ilintili.

mesîk مسيك *A. s.* cimri, pinti, eli sıkı (kimse). *a.* yeme isteğini bastırıp az yiyerek yaşama, az azıkla geçinme.

[1]**mesîl** مثيل *A. s.* 1 eş, benzer, denk (nesne), 2 erdemli (kimse).

[2]**mesîl** مسيل *A. a.* suyun akıp gittiği yer, su yatağı.

mesîr مسير *A. a.* 1 gezme, yürüme, dolaşma, 2 yolculuk, 3 gezi yeri, gezilip dolaşılacak yer.

mesîre مسيره *A. a.* gezi yeri, gezilip dolaşılacak yer.–**mesire makam** mesire gibi yer, mesire yeri.

mesîregâh مسيره كاه *F. a.* gezme, gezip dolaşma yeri.

mesîs مسيس *A. s.* (-e) değme, dokunma.

meskat, meskıt مسقط *A. a.* düşme yeri. –**meskatı re's** مسقط رأس insanın doğduğu yer.–**meskatü'ttâir** مسقط الطائر kuşun kanadı.

mesken مسكن *A. a.* ev, konut.

meskenet مسكنت *A. a.* 1 yoksulluk, düşkünlük, 2 güçsüzlük, beceriksizlik.

[1]**meskûb** مثقوب *A. s.* delinmiş (nesne): *dürri meskûb* "delinmiş inci".

[2]**meskûb** مسكوب *A. s.* kalıba dökülmüş, dökme (nesne).

meskûkât مسكوكات *A. ç. a.* damgalı madeni paralar.

meskûn مسكون *A. s.* 1 içinde oturulan (ev), 2 üzerinde insan yaşayan, yurt edinilmiş (yer/toprak).

meskûr مسكور *A. s.* sarhoş (kimse).

meslah مسلخ *A. a.* hayvan yüzülen yer, salhane, kesim evi.

meslek مسلك *A. a.* 1 tutulan/benimse-nen/izlenen yol.–**meslek tutmak** (-i) yol olarak benimsemek, 2 iş, geçim yolu, 3 çığır.

meslek مسلك *A. a.* yol.

meslûb مسلوب *A. s.* (-i) alınmış, (-i) giderilmiş, (-den) yoksun bırakılmış, (-den) edilmiş: *meslûbü'rrâha* "rahatından edilmiş, rahatı bozulmuş (kimse)", *meslûbü'ş-şuûr* "şuuru giderilmiş (kimse)".

meslûh مسلوخ *A. s.* derisi yüzülmüş (hayvan).

meslûk مسلوك *A. s.* 1 üzerinde yürünen, geçilen (yol, alan vb.), 2 (bir nesnenin) içine konulan/sokulan (nesne), 3 yapılan, işlenen, yerine getirilen (iş).

meslûl مسلول *A. s.* kınından çıkarılmış (kılıç).

meslûs مثلوث *A. s.* 1 üçte biri alınmış (mal vb.), 2 üç kat bükümlü (ip).

meslûbe مثلبه *A. a.* eksik, yanlış, kusur.

mesmû' مسموع *A. s.* işitilmiş (söz/haber).

mesmûât مسموعات *A. ç. a.* işitilen, kulağa gelen haberler.

mesmûm مسموم *A. s.* 1 zehirli (nesne), 2 zehir verilmiş, zehirlenmiş (kimse).

mesmûmen مسموماً *A. z.* zehirlenmiş olarak, zehirlenmek suretiyle.

mesnâ مثنى *A. s.* ikişer.

mesnâi مثانى *A. s. bot.* aynı çiçekte oluşan birbirine yapışık iki meyvesi olan (bitkiler).

mesned مسند *A. a.* 1 üzerine dayanılacak nesne, dayanak, 2 yüksek mevki, makam: *âsmânmesned* "mevkii göklere eş (sultan)".

mesnedârâ مسند آرا *F. s.* bir mesnede süs veren (kimse).

mesnednişîn مسند نشين *F. s.* bir mevkide bulunan (kimse).

mesnevî مثنوى *A. a. ed.* 1 her beytinin mısraları birbiriyle kafiyeli olan uzun manzume, 2 (büyük harfle) Mevlânâ Celâleddin'in ünlü eserinin adı.

mesnûn مسنون *A. s.* 1 bilenmiş (bıçak, kılıç vb. kesici alet), 2 yıllanmış (nesne), 3 Hz. Peygamber'in tavsiye ve uygulamalarından sayılan (iş/uygulama vb.): *emri mesnûni hıtân* "Hz. Peygamber'in tavsiyesi olan sünnet".

mesrâ مسرى *A. a.* gece vakti yola gitme/yolculuk etme.

mesrah مسرح *A. a.* geniş çayır/verimli otlak: *m.-ı nazar-ı râhat* "gözleri dinlendirici geniş çayır".

mesrah مسرح *A. a.* yeşil ot kaplı yer, çayırlık.

mesrece مسرجه *A. a.* içine kandil konulan kap, kandillik, kandil şişesi.

mesrûd مسرود *A. s.* söylenmiş, ortaya konmuş, açıklanmış (durum/konu vb.)

mesrûk مسروق *A. s.* aşırılmış, çalınmış (nesne).

mesrûr مسرور *A. s.* sevinmiş, sevinçli (kimse).–**mesrûr etmek** sevindirmek. –**mesrûr olmak** eğlenmek, şenlik etmek, sevinç duymak.

messâh مساح *A. a.* işi yer ölçümü yapmak olan kimse.

[1]**mest** مست *F. a.* çorap gibi tek parçalı, abdest sırasında üzerine ıslak parmaklar sürülen ince deriden yapılmış ayakkabı.

[2]**mest** مست *F. s.* sarhoş, esrimiş, esrik (kimse).

mestâne مستانه *F. s.* 1 sarhoşça, sarhoşa yakışır biçimde, 2 sarhoş.

mestî مستى *F. a.* sarhoşluk.

[1]**mestûr** مستور *A. s.* üzeri örtülmüş, örtülü (nesne).

[2]**mestûr** مسطور *A. s.* yazılmış, yazıya dökülmüş (konu/madde).

mesture مستوره *A. a.* 1 kapalı giyimli kadın, 2 dürüst, iffetli kadın, 3 mühürlü (yazı).

mesûbât مثوبات *A. ç. a.* iyi karşılıklar; *bk.* **mesûbe** مثوبه.

mesûbe مثوبه *A. a.* iyi işlere verilen iyi karşılık, ödül, sevap.

mesvâ مثوى *A. a.* oturulan yer, ev, konut.

meş'al مشعل *A. a.* ışık kaynağı, kandil.

meş'ale مشعله *A. a.* 1 ışık kaynağı, kandil, lamba, 2 açık alanları gece aydınlatmak

için kullanılan, tepesindeki kafesin içinde çıra, yağlı paçavra vb. yakılan demir direk.

meş'ale-efrûz مشعله افروز *F. s.* meş'ale yakıcı/tutuşturucu, ortalığı aydınlatıcı.

meş'ar مشعر *A. a.* 1 hac sırasında yerine getirilmesi gereken iş ve eylemin gerçekleştirildiği yerlerden her biri, 2 (insandaki) beş duyudan her biri.

meş'emet مشأمة *A. a.* uğursuzluk; *zıddı:* **meymenet** ميمنت.

meş'ûm مشئوم *A. s.* uğursuz, kutsuz, şom (durum/nesne/kimse).

meş'ûm مشوم *A. a.* bedeninde benekler bulunan kimse. *s.* uğursuz (kimse).

meşâ' مشاع *A. s.* 1 duyulan, yayılan, herkesçe bilinir duruma gelen (haber vb.), 2 bölünmeyip/ayrılmayıp karışık/bir arada kalan (nesne).

meşâet مشائت *A. a.* dileme, isteme, eğilim gösterme.

meşâğıl مشاغل *A. ç. a.* meşgaleler; *bk.* **meşgale** مشغله.

meşâhid مشاهد *A. ç. a.* şehitlikler; *bk.* **meşhed** مشهد.

meşâhir مشاهير *A. ç. a.* ünlüler; *bk.* **meşhûr** مشهور.

meşâıl مشاعل *A. ç. a.* ışık kaynakları, kandiller; *bk.* **meş'al** مشعل, **meş'ale** مشعله.

meşâır مشاعر *A. ç. a.* 1 hac sırasında ziyaret edilecek yerler, yerine getirilecek görevler; *bk.* **mensek** منسك, 2 (insanda) duyular.

meşâim مشائيم *A. ç. a.* uğursuz nesneler; *bk.* **meş'ûm** مشئوم.

meşâin مشائن *A. ç. a.* lekeler, kusurlar, ayıplar; *bk.* **şeyn** شين.

meşâk مشاق *A. ç. a.* zorluklar, sıkıntılar; *bk.* **meşakkat** مشقت.

meşakkat مشقت *A. a.* güçlük, sıkıntı. **–meşakkat çekmek** güçlüğe uğramak, sıkıntı çekmek.

meşâm(m) مشام *A. a.* koku alma merkezi, geniz.

meşârık مشارق *A. ç. a.* (yıldızların ve mevsimlere göre güneş ve ayın doğduğu derecelerin değişmesi yönünden) doğu yönleri; *bk.* **maşrık** مشرق.

meşâri' مشارع *A. ç. a.* yollar; *bk.* **meşra'** مشرع.

meşârib مشارب *A. ç. a.* huylar, tabiatler; *bk.* **meşreb** مشرب.

meşârif مشارف *A. ç. a. bk.* **meşref** مشرف.

meşâyıh مشايخ *A. ç. a.* 1 yaşlılar, ihtiyarlar, 2 bir yerin, bir mesleğin büyükleri, 3 tarikat ulular.

meşbûb مشبوب *A. a.* iki ayağı ak at, güzel ve çekici nesne.

meşcere مشجره *A. a. bk.* **meşcir** مشجر.

meşcir مشجر *A. a.* ağaçlık yer, koru.

meşdûd مشدود *A. s.* sıkıca bağlanmış (kuşak vb.).

meşdûh مشدوه *A. s.* 1 korkmuş, ürkmüş (kimse), 2 şaşırıp kalmış, ne yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse); *krş.* **medhûş** مدهوش.

meşfer مشفر *A. a.* sarkık hayvan dudağı.

meşfû' مشفوع *A. s.* şüf'a hakkının ilgili bulunduğu akar. **–meşfûun bih** مشفوع به şüf'a hakkı bulunanın şüf'aya konu mal/mülk üzerindeki kullanım hakkı.

meşgale مشغله *A. a.* iş güç, zaman ve emek harcanarak işlenen iş.

meşgûf مشغوف *A. s.* aklı başından gitmiş, delirmiş (kimse).

meşgûl مشغول *A. s.* 1 bir iş yapan, bir işle uğraşan (kimse), 2 dalgın, düşünceli (kimse). **–meşgûl etmek** (-in) iş görmesine bir şekilde engel olmak.

meşgûliyyet مشغوليت *T. a.* bir iş işleme, iş görme, bir işi olma, boş durmama.

meşhed مشهد *A. a.* (*T. h. dili:* **maşat** ماشات) 1 birinin şehit düştüğü yer, şehit mezarı/türbesi, 2 şehitlik.

meşhûd مشهود *A. s.* gözle görülen (nesne/durum/iş vb.). **–meşhûdün aleyh** مشهود عليه aleyhinde tanıklık edilen ve tanıklık gereğince haksız görülmesi ve hüküm giymesi gereken kimse. **–meşhûdün bih** مشهود به tanıklıkla ispat olunacak hak, bu hakkın ilgili bulunduğu mal. **–meşhûdün leh** مشهود له tanıklıktan yararlanan, tanıklık yoluyla ispat olunacak hakkın sahibi olan kimse.

meşhûm مشهوم *A. s.* yürekli, gözü pek, atılgan (er/yiğit/savaşçı).

meşhûn مشحون *A. a.* dolu: *muhabbet-meşhûn* "sevgiyle dolu".

meşhûr مشهور *A. s.* ünlü, herkesçe bilinen, tanınmış (kimse/söz/olay/durum).

meşî مشى *A. a.* müshil, sürgün ilacı.

meşîb مشيب *A. a.* 1 yaşlanma, ihtiyarlama, 2 yaşlılık, saç sakal ağarma çağı.

meşîd مشيد *A. a.* kireçle yapılmış yapı.

meşîhat مشيخت *A. a.* 1 ilmiye sınıfında en yüksek rütbe olan şeyhülislâmlık, 2 tarikat önderliği.

meşîme مشيمه *A. a.* 1 son, döl aşı, 2 döl yatağı.

meşiyye مشيه *A. a.* 1 isteme, 2 istek, arzu, 3 yapma isteği, karar gücü, irade.

meşiyyet مشيت *A. a.* 1 istek, dilek, yapma gücü, irade, 2 (**meşiyyetu'llâh**'dan kısaltma olarak) Yüce Yaratıcı'nın bütün yaratılmışlar ve oluşlar üzerindeki mutlak yapma ve yönlendirme gücü.

meşk مشق *A. a.* 1 öğrenilmek istenen şey için hocanın hazırlayıp verdiği örnek, 2 yazı örneği, aynısını yazmaya çalışmak için güzel yazı hocasının yazıp öğrencisine verdiği yazı, 3 *mus.* alışmak için yapılan tekrarlı çalışma. **–meşk etmek** (bir şeyi öğrenmek için) çalışıp çabalamak.

meşkî مشكى *A. s.* kendinden şikâyet eden (kimse).

meşkûk مشكوك *A. s.* damgalanmış, damga vurulmuş, sürüme hazır (akça).

meşkûk مشكوك *A. s.* kesinliği bulunmayan, şüpheli (konu/madde). **–meşkûkü'lahvâl** مشكوك الاحوال durumu şüpheli (kimse).

meşkûl مشكول *A. a.* 1 üç ayağı sekili at, 2 *ed.* (aruzda) harfleri düşürülmüş biçimi kullanılan parça; *fâilâtün* parçasının ikinci ve yedinci harflerinin düşürülmesiyle kalan *feilât* gibi.

meşkûr مشكور *A. s.* şükre yaraşır, övgüye değer, beğenilen (iş/davranış vb.) **–meşkûrü'lmesâî** مشكور المساعى çabası/çalışması övgüye değer (kimse).

meşmûl مشمول *A. a.* 1 çepçevre sarılmış, kucaklanmış, (ile) kuşatılmış (kimse): *m.i nigâhi merhamet* "esirgeme bakışıyla kuşatılmış", 2 (-in) içinde bulunan (nesne).

meşmûm مشموم *A. s.* koklanmış (nesne). *a.* güzel koku.

meşra' مشرع *A. a.* 1 yol, geçecek yer, geçit, 2 su oluğu.

meşraa مشرعه *A. a.* yol.

meşreb مشرب *A. a.* 1 yaradılış, tabiat, 2 huy, davranış özelliği, tutum, âdet, 3 gidiş, yaşama tarzı, davranış biçimi: *dervişmeşreb* "derviş gibi yaşayan, dervişlik yolunu seçmiş (kimse)".

meşref مشرف *A. a.* 1 tepe, doruk, 2 yüksek yer.

meşrık مشرق *A. a.* güneşin doğduğu yön, doğu.

meşrıkayn مشرقين *A. ikili ç. a.* güneşin yazın ve kışın doğduğu iki yer.

meşrû' مشروع *A. s.* şeriate göre işlenmesinde sakınca bulunmayan, şeriate uygun (iş/eylem/davranış).

meşrûb مشروب *A. a.* içilecek şey.

meşrûh مشروح *A. s.* 1 açılmış, açık ve anlaşılır duruma getirilmiş, zor anlaşılır yerleri açıklığa kavuşturulmuş (söz/yazı/metin), 2 ayrıntısıyla söylenmiş/

yazılmış, yukarıda açıkça belirtilmiş (konu/madde).

meşrût مشروط *A. s.* bir şart ile bağlı, varlığı başka bir nesnenin/durumun varlığı ile ilintili olan (nesne/durum).–**meşrûtun leh** مشروط له *A. a.* vakfeden tarafından vakıf gelirleri için vakıf şartı olarak konulmuş olan kişi/yön.

meşrûta مشروطه *A. a.* 1 eski sahibi tarafından satılmamak şartı ile mirasçılarına bırakılmış ev vb., 2 (bir yere) vakıf olarak bırakılmış ev.

meşşâta مشاطه *A. a.* gelin süsleyici, gelinlerin saçlarını tarayıp yüzlerini boyayan kadın.

meştâ' مشتاء, **meştâ** مشتا *A. a.* 1 kış geçirilen, kışın oturulan yer, kışlak, 2 kış evi, kâşâne.

meştât مشتاة *A. a. yuk. m. bk.*

meştûm مشتوم *A. s.* sövülmüş (kimse).

meşy مشى *A. a.* yürüme, yaya gitme.

meşyen مشياً *A. z.* yürüyerek, yaya olarak.

meşyûm مشيوم *A. s.* bedeninde ben bulunan (kimse), benli (kimse).

met'ûb متعوب *A. s.* zorlanan, güçlüğe uğrayan, yorulan (kimse).

metâ' متاع *A. a.* (*T. k. dili:* **matah**) 1 (özellikle kumaş ve dokuma türünden) satılık şeyler, ticaret malı: *m.ı kembehâ* "ucuz mal", 2 *mec.* elde bulunan değerli şey, sermaye: *m.ı vasl* "kavuşma sermayesi".

metâbi' مطابع *A. ç. a.* basımevleri; *bk.* **matbaa** مطبعه.

metâf مطاف *A. a.* etrafı dolaşılarak ziyaret edilen yer.

metâıb متاعب *A. ç. a.* yorgunluklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

metâım مطاعم *A. ç. a.* yemekler, yiyecekler; *bk.* **mat'am** مطعم.

metâib مطائب *A. ç. a.* seçilmiş şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

metâli' مطالع *A. ç. a.* doğuş yerleri; *bk.* **matla'** مطلع.

metâlib مطالب *A. ç. a.* istekler, elde edilmek istenen şeyler; *bk.* **matleb** مطلب.

metânet متانت *A. a.* sağlamlık, dayanıklılık: *m.i kalb* "yürek dayanıklılığı".

metâyâ مطايا *A. ç. a.* binek hayvanları; *bk.* **matıyye** مطيه.

metbû' متبوع *A. s.* 1 kendisine uyulan (kimse); *zıddı:* **tâbi'** تابع, 2 *dilb.* ad ve sıfat takımlarında belirtilen/katkı alan yerindeki üye. *a.* buyruğu tutulmuş, buyruk sahibi olarak tanınmış kimse, hükümdar.

meters مترس *F. a.* (*T. k. dili:* **meteris**) açılmaması için kapı arkasına konulan ağaç, dayak, 2 *ask.* topraktan/ağaçtan yapılma korunma amaçlı yer, korunak, siper.

metin متين *A. s.* 1 sağlam, dayanıklı (kimse/nesne): *hisârı metîn* "sağlam kale", 2 yerinde, doğru, değerli (görüş, düşünce) *fikri metîn* "doğru düşünce".

metn متن *A. a.* (*T. k. dili:* **metin**) bir yazıyı oluşturan satırların bütünü, kitap/yazı parçası.

metrûk متروك *A. s.* 1 bırakılmış, atılmış (nesne): *mâlî metrûk* "bırakılmış mal", 2 kullanılmasından vazgeçilmiş, kullanılmayan: *metrûk ev.*

metrûkât متروكات *A. ç. a.* ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler, mallar; *bk.* **metrûk** متروك: *m.i kalemiyye* "bir yazarın/ilim adamının geride bıraktığı eserler".

meünet مؤنت *A. a. sonrakine bk.*

meûnet مئونت (*T.* **mü'ûnet**) *A. a.* 1 yaşamaya yetecek ölçüde yiyecek, ölmeyecek kadar azık, 2 geçimlik, azık, yiyecek, 3 bir nesneyi elde etmek için güçlük ve emek çekme.–**müûnetine bakmak** bir kimsenin geçimine bakmak, geçimliğini sağlamak.

mev'ıd موعد *A. a.* sözleşme yeri, yani: kararlaştırılan buluşma yeri.

mev'ıza موعظه *A. a.* 1 öğüt verici, sevap, günah ve ahiret konularıyla ilgili, dinleyenler üzerinde etki uyandırıcı konuşma, 2 bu yolda söylenen söz, verilen öğüt.

mev'il موئل *A. a.* sığınacak/sığınılacak yer, sığınak, sel suyu biriken yer.

mev'ûd موعود *A. s.* 1 söz verilmiş (iş/konu/husus), 2 vadesi belirli, gelip çatacağı bir zamanı olan (durum/oluş): *eceli mev'ûd* "vadesi Yüce Tanrı tarafından belirlenmiş ölüm".

mevâcib مواجب *A. ç. a.* (eskiden) maaş, ödenek. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

mevâd(d) مواد *A. ç. a.* maddeler, konular, hususlar; *bk.* **mâdde** ماده.

mevâhib مواهب *A. ç. a.* bağışlanan nesneler, nimetler; *bk.* **mevhibe** موهبه.

mevâhîb مواهيب *A. ç. a.* bağışlar, bağışlanmış şeyler; *bk.* **mevhûb** موهوب.

mevâıd مواعد *A. ç. a.* sofralar; *bk.* **mâide** مائده.

mevâız مواعظ *A. ç. a.* öğütler; *bk.* **mev'ıza** موعظه.

mevâid موائد *A. ç. a.* sofralar; *bk.* **mâide** مائده.

mevâîd مواعيد *A. ç. a.* sözler, vaatler. [Teklisi aynı anlamda kullanılmayan çoklulardandır.]

mevâkı' مواقع *A. ç. a.* yerler; *bk.* **mevkı'** موقع.

mevâkıf مواقف *A. ç. a.* durulacak, vakit geçirilecek yerler; *bk.* **mevkıf** موقف.

mevâkib مواكب *A. ç. a.* alaylar, merasim/asker birlikleri; *bk.* **mevkib** موكب.

mevâkît مواقيت *A. ç. a.* 1 bir iş için belirlenen vakitler, 2 sözleşme yerleri; *bk.* **mîkât** ميقات.

mevâlî موالى *A. ç. a.* mollalar; *bk.* **molla** ملا.

mevâlid موالد *A. ç. a.* doğum yerleri/zamanları; *bk.* **mevlid** مولد.

mevâlîd مواليد *A. ç. a.* çocuklar; *bk.* **mevlûd** مولود.–**mevâlîdi selâse** مواليد ثلاثه üç çocuk, yani: hayvanlar, bitkiler ve madenler.

mevâni' موانع *A. ç. a.* engeller; *bk.* **mânia** مانعه.

mevârid موارد *A. ç. a.* varılacak yerler; *bk.* **mevrid** مورد.

mevâsik مواثيق *A. ç. a.* antlaşmalar; *bk.* **misâk** ميثاق.

mevâsim مواسم *A. ç. a.* mevsimler; *bk.* **mevsim**.

mevâşi مواشى *A. ç. a.* 1 yayalar, 2 koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar; *bk.* **mâşiye** ماشيه.

mevât موات *A. ç. a.* 1 cansız varlıklar, 2 işlenmemiş, boş ve sahipsiz topraklar.

mevâtın مواطن *A. ç. a.* yurt edinilen yerler; *bk.* **mevtın** موطن.

mevâti' مواطئ *A. ç. a.* ayak altları, ayak basılan yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

mevâzı' مواضع *A. ç. a.* durulacak yerler; *bk.* **mevzı'** موضع.

mevâzin موازين *A. ç. a.* tartı aletleri; *bk.* **mizân** ميزان.

mevbık موبق *A. s.* tehlikeli ve ölümcül yer.

mevc موج *A. a.* dalga.

mevcâmevc موجا موج *F. s.* çok dalgalı (deniz).

mevce موجه *A. a.* 1 tek dalga, 2 dalga.

mevchiz موجخيز *F. s.* dalga koparıcı, dalgalandırıcı (yel).

mevcûb موجوب *A. s.* üzerine kaçınamayacağı bir şey yüklenmiş, bir şey yapması gerekli kılınmış (kimse).

mevcûd موجود *A. s.* 1 var olan, bulunan (nesne); *zıddı:* **mefkûd** مفقود, 2 kendi bulunan, kendini kendi varlığıyla temsil eden (kimse). *a.* bir topluluğu oluşturan fertlerin toplamı.–**mevcûd olmak** varlık kazanmak, yaratılmak.

mevcûdât موجودات *A. ç. a.* var olan, var edilmiş olan her şey, bütün yaratıklar.
mevcûdiyyet موجودیت *A. a.* var olma, bulunma.
meveczen موجزن *F. s.* dalga vuran, yani: çalkantılı, dalgalı (deniz).
mevdû' مودوع *A. s.* (-e) emanet bırakılmış, (-e) emanet olarak verilmiş (iş/konu).
mevdûd مودود *A. s.* sevilmiş, dost edinilmiş (kimse). *a.* dost, sevgi beslenen kimse.
mevecât موجات *A. ç. a.* (tek tek oluşu yönünden) dalgalar; *bk.* **mevce** موجه.
meveddet مودت *A. a.* (*T. k. dili:* **müveddet**) 1 (-i) sevme, 2 sevgi.–**meveddet etmek** sevmek, gönül vermek, âşık olmak; *eşanl.* **muhabbet göstermek**.
mevfûr موفور *A. s.* çok, bol.
mevhibe موهبه *A. a.* armağan, bahşiş, bağış.
mevhibet موهبت *A. a.* (Nazım dilinde kullanılır) *yuk. m. bk.*
mevhûb موهوب *A. s.* 1 bağışlanmış, bağış olarak verilmiş (mal vb.), 2 Allah vergisi olan, Yüce Hak katından bağışlanmış (nitelik/özellik).
mevhûm موهوم *A. s.* 1 sanılmış, sanı eseri olan, neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüt duyulan nesnenin gerçeklik dengesinin aşağı düşen yanı ile değerlendirilmiş (nesne/konu/madde), 2 aslı olmayan, vehim ve hayal ürünü olarak var edilmiş (varlık).
mevkı' موقع *A. a.* 1 bir olayın olduğu/gerçekleştiği yer: *m.i harb* "savaşın olduğu yer", 2 bir durumun/bir davranışın/bir iş ve görevin gerçekleştirildiği yer: *m.i me'mûriyyet* "görev yeri".
mevkıd موقد *A. a.* ateş yakılan/yanan yer, ocak.
mevkıf موقف *A. a.* duracak yer, durak.–**mevkıf-ı kıyâmet** موقف قيامت kıyamet durağı.
mevkib موكب *A. a.* hükümdar, sadrazam, vezir gibi yüksek rütbeli birinin yanında düzenli bir biçimde, yavaş adımlarla yürüyen yaya/atlı topluluğu, alay.
mevkûd موقود *A. s.* yakılmış (ateş/yakacak nesne).
mevkûf موقوف *A. s.* 1 durdurulmuş, alıkonmuş, kullanımı engellenmiş (para/mal vb.), 2 tutuklu, zan üzerine yakalanıp hapse konmuş (kimse), 3 vakıf olarak bırakılmış/bir vakfa bağışlanmış (arazi, emlâk), 4 (-e) bağlı, şartına uyulursa gerçekleşecek olan (konu/iş/madde).
mevkûl موكول *A. s.* bir vekile emanet olarak bırakılan (mal vb.).–**mevkûlün ileyh** موكول اليه bir işe vekil edilmiş, kendisine vekil olarak bir işi görmesi ısmarlanmış (kimse).
mevkût موقوت (*dişili:* **mevkûte** موقوته) *A. s.* vakti belirli (iş/eylem oluş): *risâlei mevkûte* "belirli zaman aralıklarıyla (*ör.* haftalık, aylık) çıkan yayın, süreli yayın, dergi".
[1]**mevlâ** مولا *A. a.* 1 efendi, buyruğu geçen, söz sahibi kimse, 2 azatlı köle, 3 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 4 veli, bir işe karışma hakkı ve yetkisi bulunan kimse.
[2]**mevlâ** مولى *A. a. bk.* **mevlâ** مولا.–**mevle'l-mevâli** مولى الموالى 1) İslâm dinini yeni kabul etmiş birinin işlerini çekip çevirmeyi üstlenmiş olan kimse, 2) altıncı derecede gösterilen mirasçı.
mevlânâ مولانا *A. a.* (Asıl anlamı "efendimiz"dir.) 1 bazı büyük ilim adamlarına ve tarikat şeyhlerine verilen unvan, 2 (büyük harfle) Mevlânâ Celâleddin, 3 *ünl.* (akrana hitapta, şaka yollu) Hey beyim! A efendi!
mevlevi مولوى *A. s.* ve *a.* Mevlânâ Celâleddin'in tarikatinden olan.
mevleviyyet مولویت *T. a.* büyük kadı, yani: molla payesi, görevi ve yetkili bulunduğu bölge, mollalık.

mevlid مولد *A. a.* 1 doğma, 2 (*T. k. dili:* **mevlûd** مولود) doğum zamanı, 3 doğum yeri, 4 *ed.* (*T. k. dili:* **mevlûd** مولود) Hz. Peygamber'in doğumunu konu alan eser.
mevlûd مولود *A. s.* 1 doğmuş, doğum yoluyla dünyaya gelmiş canlı varlık. [Bu anlamda çokluğu **mevlûdât**'tır.] 2 belirli bir zaman içinde doğmuş olan insan fertleri. [Bu anlamda çokluğu **müvelledât**'tır.] 3 varlık, çocuk. [Bu anlamda çokluğu **mevâlid**'dir.]
mevrid مورد *A. a.* 1 varacak yer, (-in) varacağı yer, 2 varış yolu, varış noktasına ulaştıran yol ve araç.
mevrûd مورود *A. s.* gelmiş, gelip ulaşmış (nesne). *a.* bir postaneye gelen mektup, koli vb. nesneler.
mevrûs موروث *A. s.* 1 veraset yoluyla geçmiş, miras kalmış (mal/mülk), 2 ana babadan geçmiş, genetik yolla alınmış (hastalık vb.).
mevsıl موصل *A. a.* iki şeyin bitişip kavuştuğu yer, bitişme yeri.
mevsim موسم *A. a.* 1 vakit, çağ, 2 (bir iş/bir oluş için) belirli vakit: *m.i gül* "güllerin açtığı vakit", 3 uygun/gerekli durum ve zaman, 4 yılın dörtte birlik bölümü.
mevsûf موصوف *A. s.* 1 bir sıfatla vasıflanmış, bir nitelikle nitelenmiş (kimse/nesne), 2 *dilb.* niteliği taşıyan/niteliğin katıldığı ad. [Türkçe sıfat takımlarında sıfattan sonra, Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında ise sıfattan önce gelir.]
mevsûk موثوق *A. s.* 1 inanılır, güvenilir (kimse), 2 sağlam, doğru, gerçek (söz/haber/rivayet).–**mevsûku'lkelim** موثوق الكلم sözüne güvenilir (kimse).
mevsûkan موثوقاً *A. z.* inanılarak, doğru ve gerçek olduğuna güvenilerek.
mevsûl موصول *A. s.* 1 (başka bir nesneye) bitiştirilmiş, ulaştırılmış/bitişmiş, ulaşmış (nesne), 2 (kendisine başka bir nesne) ulanmış nesne: *ismi mevsûl* "(Arapça'da) *o şey ki, o kimse ki* yerinde kullanılan ilgi zamirleri: *mâ, men, ellezi*".
mevsûm موسوم *A. s.* 1 damgalanmış, damgalı (nesne/hayvan), 2 ad verilmiş, bir adla adlandırılmış (nesne).
mevsûme موسومه *A. a.* 1 ilkbahar yağmuru yağmış toprak, 2 baştan aşağı bezenmiş zırh.
mevt موت *A. a.* ölüm.–**mevti ahmer** موت احمر kanlı ölüm, yani: savaş ve çatışma sırasında kanı dökülerek ölme.–**mevti ebyaz** موت ابيض beyaz ölüm, yani: birden gelen ölüm.
mevtâ موتا *A. a. bk.* موتى.
mevtâ موتى *A. ç. a.* ölüler; *bk.* **meyyit** ميت.
mevta' موطأ *A. a.* ayağın bastığı yer.
mevtân موتان *A. s.* 1 bayılmış, baygın (kimse), 2 cansız (varlık); *zıddı:* **hayvân** حيوان. [Bu anlamda **mevetân** gibi de okunur.]
mevtın موطن *A. a.* 1 savaş alanı, 2 oturulan, yurt edinilen yer, vatan toprağı, ülke.
mevvâc مواج *A. s.* çok dalgalı, dalga dalga yayılan (deniz/ışık).
mevzı' موضع *A. a.* 1 bir şey konulacak yer, 2 (genel olarak) yer.
mevzıi موضعى *A. s.* belirli bir yere özgü olan, genel olmayan (nesne).
mevzû' موضوع *A. s.* 1 (-e) konulmuş (nesne), 2 belirlenmiş, düşünülmüş, yazılmış, uyulmak ve kullanılmak üzere çıkarılmış (kanun/kural/usul vb.), 3 uydurma, düzme (hadis). *a.* 1 bir ilim dalının ilgili bulunduğu çalışma alanı, konu, 2 *man.* bir önermenin dayanağı yerinde olan ad, yüklenen, mahmul.–**mevzû'i bahs** موضوع بحث *F. a.* söze konu olan, söz konusu olan/edilen (kimse/nesne/iş vb.).

mevzûa موضوعه *A. a.* 1 yerinde ve geçerli olan önerme, 2 (yağ, merhem, yakı vb.) dıştan uygulanan ilaç.

mevzûât موضوعات *A. ç. a.* konular, dayanaklar, mahiyetler. [Aslında kullanılmayan "doğru önerme" anlamındaki **mevzûa** موضوعه'nın çoklusudur.]

mevzûn موزون *A. s.* 1 tartılmış (nesne), 2 *dilb.* (Arapça'da) tartısına/kalıbına uygun (kelime), 3 *ed.* vezne uygun (manzum söz), 4 düzgün, biçimli, ölçülü biçili, güzel, yakışıklı: *kâmeti mevzun* "düzgün, biçimli boy".

mey می *F. a.* şarap, süci.–**meyi nâb** می ناب *F. a.* halis/katıksız şarap.–**mey-i nâ-yâb** می نا یاب bulunmaz içki/şarap.

mey' میع *A. a.* eriyip akma.

mey'ûs مأیوس *A. s.* umudunu yitirmiş, karamsar (kimse), üzgün (kimse).

meyâdin میادین *A. ç. a.* açık ve geniş yerler, meydanlar; *bk.* **meydân** میدان.

meyâmin میامن *A. ç. a.* uğurlar, açık talihler; *bk.* **meymenet** میمنت.

meyâsir میاثر *A. ç. a.* örtüler, giyimler: *ferhunde-meyâsir* "uğurlu örtülere bürünmüş", *meymûn-meyâsir* "uğurlu örtülere bürünmüş". *bk.* **misere** میسره.

meyâsîr میاسیر *A. ç. a.* kolaylaştırılmış/yoluna koyulmuş işler; *bk.* **meysûr** میسور.

meyâşâm می آشام *F. s.* şarap içen kimse, içkici, ayyaş, bekri.

meyâzib میازیب *A. ç. a.* oluklar; *bk.* **mizâb** میزاب.

meydân میدان *A. a.* 1 açık ve geniş alan, açıklık yer, 2 koşu ve idman yeri.–**meydân istemek** (bir işi yapmak/gerçekleştirmek için) izin istemek.–**meydân okumak** üstünlük iddiasında bulunmak, yarışmaya/boy ölçüşmeye çağırmak. –**meydâna çıkmak** 1) ortaya çıkmak, görünmek, 2) belli olmak.–**meydâna çıkarmak** 1) (-i) açıklığa kavuşturmak, 2) (-i) bularak ortaya koymak, (-i) dışarı çıkarmak, sergilemek.–**meydâna komak/koymak** (-i) göstermek, ortaya getirmek.–**meydâna getirmek** 1) yapmak, ortaya çıkarmak, 2) yetiştirmek, büyütmek.–**meydânda** açık, belli, görünür.–**meydân şuarâsı** çöğür/saz şairleri.

meyelân میلان *A. a.* 1 (bir yana doğru) eğilme/yatma, 2 (birine/bir şeye) aşırı sevgi besleme, eğilim duyma, 3 (birini) kayırma/destekleme, (birinin) tarafını tutma.

meyfürûş می فروش *F. s.* şarap satan kimse, meyhaneci.

meygûn می گون *F. s.* şarap renginde, yani: kırmızı (dudak vb.).

meygüsâr می گسار *F. s.* 1 şarap içen (kimse), 2 şarap sunan (kimse).

meyhâne میخانه *F. a.* şarap evi, şarap satılan ve içilen yer.

meyhâr میخوار *F. s. bk.* **meyâşâm** می آشام.

meyhâre میخواره *F. s. yuk. m. bk.*

mey-hor میخور *F. a. bk.* **meyhâr** میخوار

meyhoş میخوش *F. s.* ekşi ile tatlı arasında, ekşiliği baskın bir tat, ekşimtırek, ekşimsi tatlı.

meykede میکده *F. a.* meyhane.

meyl میل *A. a.* 1 (bir yana doğru) eğilme, 2 eğim, eğiklik, 3 akış, akma, 4 eğilim, yöneliş, istek, arzu, 5 (-in) tarafını tutma, (-e) taraftarlık etme, 6 sevgi, tutku, 7 *gökb.* bir yıldızın Ekvator'dan uzaklığı. –**meyli külli** میل کلی *gökb.* bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında Ekvator'a en uzak bulunduğu nokta.

meylâ میلا *A. s.* saçı bir yana toplanmış/düz taranıp salınmış (kadın).

meymene میمنه *A. a.* savaş alanında saf tutmuş ordunun sağ yanı; *zıddı:* **meysere** میسره.

meymenet میمنت *A. a.* uğur, kutluluk, mutluluk, bahtı açıklık, bereket, saâdet.

[1]**meymûn** میمون *A. s.* uğurlu, mutlu, kutlu, bahtiyar, mübarek (kimse).

[2]**meymûn** میمون *F. a.* (*T. k. dili:* **maymun** مايمون) bilinen hayvan, primat.

meyn مین *A. a.* 1 yalan söyleme, 2 yalan.

meysere میسره *A. a.* savaş meydanında saf tutan ordunun sol kolundaki kuvvetler/birlikler.

meysir میسر *A. a.* oyun, kumar, piyango.

meysûr میسور *A. s.* (işi) kolaylanmış, (işi) uygun düşen, (işi) rast giden/gelen (kimse).

meysûre میسوره *A. a.* kolayı bulunmuş, koyla yoldan çözülmüş konu/güç ve çetrefil iş.

meyt, meyyit میت *A. s.* ölü, ölmüş (kimse). *a.* 1 ölmüş insan, 2 ölmüş insanın bedeni, cenaze, 3 *mec.* çok zayıf ve rengi soluk kimse: *meyyiti müteharrik* "canlı cenaze".

meyte میته *A. a.* hayvan ölüsü, leş.

meyve میوه *F. a.* ağaçlarda çiçeğin döllenmesinden sonra başlayan gelişmeyle oluşan ve tohumları taşıyan, çoğu yenilebilir, türlü biçimlerde ve tatlarda ürün, meyve.

meyve-dâr میوه دار *F. s.* 1 meyveli, yemiş veren (ağaç), 2 *mec.* verimli, yararlı, iyi sonuç veren/sağlanan (iş/eylem).

meyve-fürûş میوه فروش *F. s.* meyve satan, meyveci (kimse).

meyyâl میال *A. s.* çok istekli, pek düşkün (kimse).

mezâ mâ-mezâ مضی ما مضی *A.* söz "Geçen geçti, olan oldu" anlamındadır.

mezâbıh مذابح *A. ç. a.* hayvan kesim yerleri; *bk.* **mezbah** مذبح, **mezbaha** مذبحه.

mezâci' مضاجع *A. ç. a.* ölmüşlerin yattığı yerler, kabirler; *bk.* **mazca'** مضجع.

mezâd مزاد *T. a.* (bir eşyayı/bir malı/bir mülkü) en yüksek bedeli verene satılmak üzere satışa çıkarma.

mezâde مزاده *A. a.* dağarcık, torbacık.

mezâhım مزاحم *T. ç. a.* sıkıntılar, güçlükler.

mezâhır مذاخر *A. s.* insan ve hayvanın karın bölgesinde bulunan aletler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

mezâhib مذاهب *A. ç. a.* mezhepler; *bk.* **mezheb** مذهب.

[1]**mezâhir** مظاهر *A. ç. a.* görünme yerleri, aynalar; *bk.* **mazher** مظهر.

[2]**mezâhir** مزاهر *A. ç. a.* bitkilerin içinde tohum oluşan kavuğu; *bk.* **mezher** مزهر.

mezâım مزاعم *A. ç. a.* asılsız düşünceler ve sanılar doğuran şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

[1]**mezâk** مذاق *A. a.* 1 (-den) tat alma, (-den) zevk duyma, 2 tat, lezzet, 3 tat alma yeri, damak: *hulvü'lmezâk* "tatlı, tadı tatlı", *mürrü'lmezâk* "tadı acı", *muhtellü'lmezâk* "tat alma duygusu bozuk".

[2]**mezâk** مضاق *A. a.* darlık, sıkıntı.

mezâlif مزالف *A. ç. a.* bir kurak alanla/çölle verimli ve sulak topraklar arasında bulunan yerleşim yerleri; *bk.* **mezlefe** مزلفه.

mezâm(m) مذام *A. ç. a.* kötü sözler, kınanası eylem ve davranışlar; *bk.* **mezemmet** مذمت.

mezâmin مضامین *A. ç. a.* mazmunlar; *bk.* **mazmûn** مضمون.

mezâmir مزامیر *A. ç. a.* nefesli çalgılar; *bk.* **mizmâr** مزمار.

[1]**mezâmir** مزامیر *A. ç. a.* Hz. Davud'a Tanrı katından inen "Zebûr" adlı kitabın sureleri; *bk.* **mizmâr** مزمار.

[2]**mezâmir** مضامیر *A. ç. a.* at koşusu yapılan yerler, hipodromlar; *bk.* **mizmâr** مضمار.

mezâr مزار *A. a.* 1 ziyaret yeri, 2 kabir, ölenin gömülü bulunduğu yer.

mezâri' مزاریع *A. ç. a.* (tohum türünden) tarlaya ekilmiş şeyler; *bk.* **mezrû'** مزروع.

[1]**mezâri'** مزارع *A. ç. a.* ekim alanları; *bk.* **mezraa** مزرعه.

[2]**mezâri'** مذارع *A. ç. a.* ekim alanları ile çöller arasında uzanan topraklar/bölgeler; *bk.* **mizrâ'** مذراع.

mezâristân مزارستان *F. a.* mezarlık, sinle.
mezâr-seng مزارسنك *F. a.* mezar üzerine dikilen taş, mezar taşı.
mezâyâ مزايا *A. ç. a.* 1 erdemler, insan değerleri açısından üstünlükler, 2 sözün güzellikleri ve incelikleri; *bk.* **meziyyet** مزيت.
mezbah مذبح *A. a.* hayvan kesim yeri.
mezbaha مذبحه *A. a. yuk. m. bk.*
mezbele مزبله *A. a.* çöplük.
mezbûbe مذبوبه *A. s.* sineği çok yer.
mezbûh مذبوح *A. s.* kesilmiş (hayvan).
mezbûhâne مذبوحانه *F. s.* kesilen hayvanın çırpındığı gibi, çırpınarak.
mezbûl مذبول *A. s.* arıklaşmış, eti ve yağı eriyip sıskalaşmış, cılız ve cansız düşmüş (kimse/hayvan).
mezbûr مزبور *A. s.* 1 yazılmış, kayda geçirilmiş (olay, ad, tutar vb.), 2 adı geçen, kendisinden söz edilen (kimse).
mezc مزج *A. a.* (iki şeyi) birbirine karıştırma/katıştırma.
mezcî مزجى *F. s.* katışık, katışmış (nesne): *terkîbi mezcî* "kelimeleri anlam bağımsızlıklarını az çok yitirerek birbirine katışmış, yeni bir anlam bağlamış ad takımı: *neyşeker, âbdest, âbrû* gibi".
meze مزه *F. a.* 1 tat, çeşni, lezzet, 2 içkiyle birlikte yenilen çerez/soğuk yemek türü yiyecekler.
mezellet مذلت *A. a.* küçük düşme, horluk, değersizlik, düşkünlük, perişanlık.
mezemmet مذمت *A. a.* 1 (birini) kötüleme, kınama, 2 kötü söz/iş, ayıplanası ve kınanası eylem ve davranış: *ehli mezemmet* "kınanmışlar".
mezen مزن *A. a.* uyulan/tutulan yol, töre, gelenek, yol yordam.
mezheb مذهب *A. a.* 1 gidecek yol, 2 girilen/tutulan/benimsenen yol, meslek, 3 *din* Büyük müctehidlerin belirledikleri din ve inanç yolu.
mezîd مزيد *A. a.* artma, çoğalma. *s.* artmış, çoğalmış (nesne).–**mezîd etmek** çoğaltmak, artırmak.
mezîdün fîh مزيد فيه *A. a. dilb.* (Arapça'da) kök harfleri üzerine belli harfler katılarak yapısı değiştirilmiş fiil kalıpları.
mezîl مذيل *A. s.* sırrını saklayamayıp açığa vuran, ağzı gevşek, boş boğaz (kimse).
mezille مزله *A. a.* sürçecek, ayak kayacak (yer), *mec.* yanlış yapmaya yol açacak şey.
mezîr مزير *A. a.* kendine güvenen, güven duygusu güçlü olan kimse.
meziy(y), mezî مذى *A. a.* eşle oynaşma sırasında erkeklik organından gelen koyuca sıvı.
meziyyet مزيت *A. a.* 1 bir kimseyi başkalarından üstün kılan, bilgi, cömertlik, yiğitlik vb. nitelikler, 2 (söz için) güzellik, çekicilik.
mezk مزق *A. a.* (-i) yırtma, yarma, (örtü, perde vb.) sıyırma, açma.
mezkûm مزكوم *A. s.* nezleli, nezleye yakalanmış (kimse).
mezkûr مذكور *A. s.* anılan, anılmış (kimse/nesne/konu).
mezkûrât مذكورات *A. ç. a. bk.* **mezkûre** مذكوره.
mezkûre مذكوره *A. s.* (yukarıda/daha önce) anılan (konu/nesne).
mezlaka مزلقه *A. a.* sürçme yeri, ayak kayıp düşülecek yer, kaypancak: *mezlakai hakâret* "hakarete uğrayıp küçük düşecek yer".
mezmûm مذموم *A. s.* yerilmiş, kınanmış (kimse).
mezmûr مزمور *A. s.* 1 ney, düdük, kaval türü üflemeli çalgı, 2 mizmarla birlikte söylenen şarkı, 3 *Zebûr*'un sureleri.
mezra' مزرع *A. a.* ekim yeri, ekim yapılan toprak, tarla: *eddünyâ mezraatü'lâhire* "dünya ahiretin tarlasıdır".

mezraa مزرعه *A. a. yuk. m. bk.*
[1]**mezrû'** مذروع *A. s.* arşınla ölçülen/ölçülmüş (kumaş vb.).
[2]**mezrû'** مزروع *A. s.* ekilmiş (toprak).
mezrûât مزروعات *A. ç. a.* toprağa ekilmiş tohumlar.
mezzâh مزاح *A. s.* ona buna takılan, şakacı (kimse).
mı'sâr معصار *A. a.* üzüm, zeytin, susam vb. nesnelerin suyunu/yağını çıkarmaya yarayan sıkma aleti, pres.
mı'sar معصر *A. a. yuk. m. bk.*
miğfer مغفر *A. a.* savaş sırasında başa giyilen demir başlık, tulga.
miğlak مغلق *A. a. bk.* **miğlâk** مغلاق.
miğsel مغسل *A. a.* içinde bir şey yıkamaya yarar tas vb. kap.
miğtas مغطس *A. a.* göz çukuru.
miğzel مغزل *A. a.* iplik eğirme aleti, iğ, kirman.
mıhbeb محبب *A. a.* hap yapmaya/tane tane kesmeye yarayan alet.
mıhcem محجم, **mıhceme** محجمه *A. a.* hacamat şişesi/boynuzu.
mıhcen محجن *A. a.* çomak, baş kısmı eğri sopa/değnek.
mıhfer محفر, **mıhfere** محفره *A. a.* kazma, bel vb. kazmaya yarayan alet.
mıhkan محقن *A. a. tıp* şırınga.
mıhkane محقنه *A. a. yuk. m. bk.*
mıhlât مخلاة *A. a.* atın ağzına asılan yem torbası.
mıhleb مخلب *A. a.* yırtıcı hayvan pençesi, kimi bitkilerin sarıcı filizleri.
mıhtât مخطاط *A. a.* çizgi çizecek tahta, cetvel.
mıhver محور *A. a.* 1 eksen, 2 Dünya'nın merkezinden geçip uçları Kuzey ve Güney kutuplarına ulaştığı varsayılan doğru.
mıkas(s) مقص *A. a.* kesme ve kırkma aleti, makas.
mıkatta مقطه *A. a.* (*T. k. dili:* **makta** ماقطه) kamış kalemin ucunu kesmek için kullanılan kemik altlık.
mıkdâm مقدام *A. s.* çok çalışkan, çok atak ve çok çaba harcayan (kimse).
mıkdâr مقدار *A. a.* 1 nicelik, 2 bölük, parça, kısım, 3 (insanda) değer, 4 *tıp* kullanılacak uygun nicelik, doz.
mıkdeha مقدحه *A. a.* kavın sürtüldüğü çakmak demiri.
mıklâd مقلاد *A. a.* 1 kilit dili, kilit üzerindeki, anahtar boşluğuna giren dil, 2 hazine.
mıkleb مقلب *A. a.* cilt kulağı, kitap kabının sol yanında bulunan oynak parça.
mıkmaa مقمعه *A. a.* topuz, gürz.
mıkra' مقرع *A. a. tıp* bedenin boşluklarına vurup dinlemeye yarayan doktor aleti, dinleme aleti.
mıkrâs مقراص *A. a.* makas.
mıkrâz مقراض *A. a.* iki ağızlı kesme aracı, makas.
mıkreme مقرمه *A. a.* (*T. k. dili:* **makrama**, *h. dili:* **mahrama** ماخرامه) 1 sofrada kullanılan işlemeli el bezi, peçete, 2 köylü kadınların başlarını örttükleri nakışlı örtü.
mıkvâl مقوال *A. a.* çok konuşan, geveze (kimse).
mıkvel مقول *A. a.* konuşma organı, dil.
mıkyâs مقياس *A. a.* 1 parmak, arşın, fersah vb. uzunluk ölçmekte kullanılan ölçü birimi, 2 ölçü, miktar, derece, 3 haritanın kapsadığı alana göre nisbeti, ölçek.
mıkzâf مقذاف *A. a.* kayık türü küçük deniz araçlarının hareketini sağlayan, bir ucu enli ağaç, kürek.
mıntaka منطقه *A. a.* 1 kuşak, kenar, 2 iklim kuşağı.
mıs'ad مصعد *T. a.* sıvıları buhar hâline getirip serpmeye yarayan âlet, sublimatör.

mıs'âd مصعاد *T. a.* asansör.

mısbâh مصباح *A. a.* 1 ışık kaynağı, aydınlatma aracı, çıra, kandil, 2 sabah vakti şarap içmekte kullanılan büyük kâse. **–mısbâhü'lmeshûr** مصباح المسحور *A. a.* sabaha kadar yanmış, ışığı sönükleşmiş kandil.

mısdağa مصدغه *A. a.* baş/yüz yastığı.

mısdâk مصداق *A. a.* (-i) doğrulayıcı nesne, kılavuz, gerekçe.

mısfât مصفات *A. a.* süzgü, süzgeç.

mıskal مصقل *A. a. aş. m. bk.*

mıskale مصقله *A. a.* kuyumcu ve madenden eşya yapanların kullandıkları parlatma aracı, saykal demiri, cilâ âleti.

Mısr مصر *A. a.* (*T. k. dili:* **Mısır**) 1 Afrika'nın kuzey doğusunun ucunda yer alan ülke, 2 (küçük harfle) büyük şehir.

mısrâ' مصراع *A. a.* 1 kapı kanadı, 2 *ed.* manzum sözün en küçük birimi olan beyti oluşturan iki parçadan her biri. **–mısrâ'-ı âzâde** مصراع آزاده *F. a.* tek mısra.**–mısrâ'ı berceste** مصراع بر جسته *F. a.* uzun uzun düşünülmeden söylenmiş güzel mısra.

mısra' مصرع *A. a. bk.* **mısrâ'** مصراع.

mıstabe مصطبه *A. a.* (*T. k. dili:* **mastaba**) (büyük kapı aralarında, kahvehane, meyhane gibi yerlerde) yüksekçe oturma yeri, seki, peyke.

mısyed مصيد, **mısyede** مصيده *A. a.* ağ, tuzak vb. av avlamağa yarayan alet.

mıt'âm مطعام *A. a.* yedirmeyi çok seven, eşi dostu, yoksulu fakiri yediren/doyuran kimse.

mıt'ân مطعان *A. a.* at sürücüsü, jokey.

mıthan مطحن *A. a. aş. m. bk.*

mıthane مطحنه *A. a.* değirmen.

mıthere مطهره *A. a.* (*T. k. dili:* **mathere**) su kabı; *bk.* **matara** مطره.

mıtmâr مطمار *A. a.* mimarın çirpi ipi.

mıtrak مطرق *A. a.* (*T.* **matrak** ماطراق) 1 değnek, sopa, 2 bir çeşit savaş âleti, tokmak, 3 demirci çekici.

mıtraka مطرقه *A. a. yuk. m. bk.*

mıtvâ' مطواع *A. s.* çok söz dinleyen, çok uyumlu ve uslu (kimse).

mıtvel مطول *A. a.* ip, halat, erkeklik organı.

mızfâr مظفار *A. s.* kazanmış, başarıya ulaşmış (kimse), asmanın çubuğuna sarmaşan ince filiz.

mızmâr مضمار *A. a.* at meydanı, at koşusu yapılan yer,

mızrâb مضراب *A. a.* kimi telli çalgıların tellerine vurmaya yarayan kemik/boynuz vb. ile yapılmış, yassıca esnek nesne.

mızrab مضرب *A. a.* 1 tezene, 2 büyük çadır, oba, sayvan.

mi'ber معبر *A. a.* 1 su geçmeye yarayan araç, gem, kayık, sal, kelek vb., 2 köprü.

mi'cez معجز *A. a.* kadınlara özgü bir tür baş örtüsü.

mi'de معده *A. a.* besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği organ, kursak.

mi'mâr معمار *A. a.* yapı kuran, bir yapının plânını hazırlayıp bu plâna göre kurulup yapılmasını sağlayan kimse.

mi'mâri معماری *A. s.* mimarla/mimarlıkla ilgili (nesne/bilgi/iş), mimar işi (yapı).

mi'râc معراج *A. a.* 1 merdiven, 2 (yükseğe/yukarıya) çıkma yeri, 3 yükselme, yukarıya çıkma, 4 Hz. Peygamber'in Tanrı katına yükselme mucizesi.

mi'raz معرض *A. a.* cariyeyi müşteriye göstermeye özgü giysi.

mi'râz معراض *A. a.* sözün gizli anlamının bulunduğu yer, sözün taşıdığı öz/gösterdiği gerçeklik.

mi'rec معرج *A. a.* yükseğe çıkma aracı, merdiven.

mi'sâl معصال *A. a.* uzun saplı/ucu uzun ağaç/demir araç, gelberi.

mi'sam معصم *A. a.* bilek.

mi'sare معصره *A. a.* üzüm, susam vb. şeyleri sıkıp suyunu/yağını çıkarmaya yarayan alet, pres, mengene.

mi'sele معسله *A. a.* arı kovanı.

mi'şâr معشار *A. a.* 1 onda bir, 2 binde bir.

mi'târ معطار *A. a.* güzel kokular sürünmeyi çok seven, her zaman güzel koku sürünen (kimse).

mi'vel معول *A. a.* taşçı kazması.

mi'vez معوذ *A. a.* bir kayba uğramamak, kötü bir durumda kalmamak/zor bir durumdan zarar görmeden sıyrılmak için boyna asılan, üzerine dua yazılmış kâğıt. Muska.

mi'yâr معيار *A. a.* ölçü, değer ve saflık derecesi gösteren âlet, ayar ölçüsü, ölçek.

mi'zâd معضاد *A. a.* ağaç budamakta kullanılan, tahra ve orak biçiminde kesme aleti, kola takılan meşin bant, kolçak.

mi'zad معضد *A. a. yuk. m. bk.*

mi'zâr معذار *A. a.* örtü, perde.

miâ' معاء, **miâ** معا *A. a.* bağırsak.**–miâ'-i galiz** معاء غليظ *tıp* kalın bağırsak. **–miâ'-i rakik** معاء رقيق *tıp* ince bağırsak.

miâd ميعاد *A. a.* 1 sözleşme, birbirine vaatte bulunma, 2 zaman, süre: *yevmi miâd* "kıyamet günü", 3 sözleşilen yer.

miât مأت *A. ç. a.* 1 yüzler, yüz sayısı ve katları, 2 yüz yıllık süreler, yüzyıllar; *bk.* **mie** مائه.

mibred مبرد *A. a.* eğe, törpü.

mibvel مبول *A. a.* sidik kabı, ördek.

mibvele مبوله *A. a. yuk. m. bk.*

¹mibza' مبزع *A. a.* hacamat zembereği.

²mibza' مبضع *A. a. bk.* **mibza'** مبزع.

micdâf مجداف *A. a.* kayık/gemi küreği.

micdâr مجدار *A. a.* tarla ve bahçelerde zarar verici hayvanları ürkütüp kaçırmak için konulan kukla, korkuluk.

micdel مجدل *A. a.* köşk, kasır.

micen(n) مجن *A. a.* kalkan.

micmer مجمر *A. a.* (*T. k. dili:* **mücver** موجور) ana maddesi rendelenmiş kabak olan bir tür köfte.

micmere مجمره *A. a.* buhurdan.

micmere-gerdân مجمره گردان *F. s.* buhurdan dolaştıran (kimse).

micred مجرد *A. a.* cerrahların kemik kazımak için kullandıkları bir âlet.

micreş مجرش *A. a.* bedende oluşan ur gibi şişlik ve kabarıklıkları ezerek yok etmeye yarayan alet, eczacı mühresi.

miczâm مجذام *A. a.* keskin kılıç.

midâd مداد *A. a.* mürekkep.

midakka مدقه *A. a.* bir nesne dövmeye yarayan havan eli, dibek tokmağı vb. alet.

midde مده *A. a.* irin.

midfa' مدفع *A. a.* ateşli silahlardan top.

midhat مدحت *A. a.* 1 (birinin) iyiliklerini, iyi niteliklerini dile getirme, övme, 2 övgü sebebi olan durum.

midhatger مدحتگر *F. s.* (birini) öven (kimse).

midrâr مدرار *A. a.* yağmur yüklü, çok yağmur yağdıran (bulut).

midrâs مدراس *A. a.* okuma yeri/odası. **midrâsü'l-yehûd** مدراس اليهود *A. a.* Yahudilerin *Tevrat* okudukları yer.

mie مائه *A. a.* 1 yüz sayısı; *eşanl.* **sad** صد, 2 yüz senelik zaman; *eşanl.* **karn** قرن.

mieteyn مأتين *A. s.* iki yüz.

mifcer مفجر *A. a. tıp* yaraya konulan oluk, sonda.

mifsad مفصد *A. a.* kan alma âleti, çark.

miftâh مفتاح *A. a.* anahtar.**–miftâhu'l-ferec** مفتاح الفرج rahatlık kapısını açan anahtar.

miftele مفتله *A. a.* eğrilen ipin tutturulduğu, alt yanı ağırşaklı ağaç, öreke.

mifzâl مفضال *A. a.* çok değerli ve üstün nitelikleri olan kimse.

mifzal مفضل *A. a.* iş elbisesi.

miğ ميغ *F. a.* 1 bulut, 2 sis, 3 duman.

miğfer مغفر *A. a.* savaş başlığı.

miğnâk میغناك *F. s.* bulutlu (hava), dumanlı/sisli (hava).

mih مه *F. s.* büyük. [Tek başına kullanılmaz, çokluğu ile fazlalık ve üstünlük derecesi bildiren **ter** ve **terin** eklerini almış birkaç kelimede görülür.]

mih میخ *F. a.* 1 kazık, 2 çivi: *hattı mih* "çivi yazısı".-**mihkadem** میخ قدم kırık ayaklı/ayağı kırık (kimse).

mihâd مهاد *A. a.* 1 döşek, yatak, yatacak yer, 2 sofa, 3 iskemle, 4 taht, 5 beşik, 6 iskele, 7 çerçeve: *bi'se'lmihâd* "cehennem".

mihân مهان *F. ç. a.* büyükler: *mihân ü kihân* "büyükler ve küçükler".

mihek(k) محك *A. a.* 1 taş üzerine yazı yazmakta kullanılan ucu keskin çelik alet, 2 mihenk taşı.

mihen محن *A. ç. a.* sıkıntılar, güçlükler; *bk.* **mihnet** محنت.

mihin مهین *F. s.* büyük, ulu.

mihmân مهمان *F. a.* konuk, misafir.

mihmândâr مهماندار *F. s.* 1 konuğu olan, kendisine konuk gelmiş olan (kimse), 2 devlet tarafından yabancı konukların yanına resmî görevle gönderilen/verilen (kimse).

mihmânhâne مهمانخانه *F. a.* konukevi.

mihmânî مهمانی *F. a.* konukluk.

mihmânnüvâz مهماننواز *F. s.* konuğuna iyi davranan, saygı ve ilgi gösterip ağırlayan (kimse).

mihmânperver مهمانپرور *F. s.* konuk ağırlayan, konuğuna saygı ve ilgi gösteren (kimse).

mihmânserây مهمانسرای *F. a.* konukevi.

mihmâz مهماز *A. a.* (*T. k. dili:* **mahmuz** مهموز, ماهموز) 1 hayvanı dürtmek için çizmenin ökçesinin arka kısmına takılan sivri dişli, çark biçiminde madenî parça, 2 horoz ve başka kimi kuşların ayaklarının arkasında bulunan çıkıntı, 3 zırhlı gemilerin baş tarafında, su yüzünden biraz aşağıda bulunan omurga çıkıntısı.

mihmel محمل *A. a.* kılıç askısı, hamaylı.

mihmez مهمز *A. a. bk.* **mihmâz** مهماز.

mihmeze مهمزه *A. a.* üvendire.

mihmîz مهمیز *F. a. bk.* **mihmâz** مهماز.

mihnet محنت *A. a.* 1 güçlük, sıkıntı, 2 üzüntü, tasa, keder, elem, 3 kayba ve yıkıma yol açan acı verici durum, belâ, afet.

mihnet-dîde محنتدیده *F. s.* sıkıntıya uğramış, acı görmüş/çekmiş (kimse).

mihnetkede محنتکده *F. a.* sıkıntı yeri. [Daha çok dünya hakkında kullanılmıştır.]

mihnet-keş محنتکش *F. s.* sıkıntı içinde bulunan, acı çeken (kimse).

¹mihr مهر *F. a.* 1 sevgi, 2 acıma ve koruma duygusuyla karışık ilgi ve sevgi, dostluk, şefkat.

²mihr مهر *F. a.* güneş.

mihrâb محراب *A. a.* cami ve mescitlerde Kâbe'ye bakan duvarda bulunan, imamın durduğu yer.

mihrâf محراف *A. a.* cerrahların yaranın durumunu incelemek için kullandıkları alet.

mihrâk محراق *A. a.* bir ısı/ışık kaynağından gelen ışınların toplandığı yer, odak.

mihrcân مهرجان *A. a.* sonbahar.

mihrgân مهرگان *F. a.* Güneş'in Terazi burcuna girdiği zaman, sonbaharın başlangıcı sayılan gün. [Eski İranlıların iki büyük bayramından biridir; diğeri: nevruz.]

mihribân مهربان *F. s.* acıma ve koruma duygusuyla seven, dostça ilgi gösteren, şefkatli, merhametli (kimse).

mihsad محصد *A. a.* ekin biçme aleti, orak.

mihtab محطب *A. a.* odun kesmeye yarayan alet, balta, nacak vb.

mihter مهتر *F. s.* 1 çok/pek büyük (kimse), bey, baş, önder, yönetici, 2 (*T. k. dili:* **mehter**) eskiden Bâbıâli'de görevli çavuş, kalas, 3 (*T. k. dili:* **mehter**) rütbe verilen ve bir göreve atanan kimselerin evlerine müjdeye gidenler, 4 seyis, uşak, 5 çöpçü, sokak süpürücüsü, 6 (*T. k. dili:* **mehter**) eskiden vezir kapısında belirli vakitlerde belli usul ve makamlarda bestelenmiş musiki eserleri çalan çalgı takımı.

mihterin مهترین *F. s.* en büyük.

mihzâr مهذار *A. a.* boş konuşan, saçma sapan sözler söyleyen kimse: *küllü miksârin mihzâr* "çok konuşan saçmalar".

mikât میقات *A. a.* 1 bir iş için belirlenen vakit, 2 hacıların ihrama büründükleri yer.

mikâtî میقاتی *A. s.* Mekke'de hac mevsimini beklemek için kalan kimse.

mikhâl مكحال *A. a.* göze sürme çekmekte kullanılan ince uçlu demir çubuk, mil.

mikhâl مكحال *A. a.* sürme çubuğu.

mikhal مكحل *A. a. yuk. m. bk.*

miknese مكنسه *A. a.* süpürge.

miknet مكنت *A. a.* 1 güç, 2 güç kullanma yetki ve yeterliği: *m.-i mühlet* "sonraya bırakma, geciktirme güç ve yetkisi". *eşanl.* **salâhiyet** صلاحیت.

mikrâm مكرام *A. s.* iyilik etmeyi, yedirip içirmeyi pek seven (kimse).

miksâr مكثار *A. a.* çok konuşan, boş boğaz, laf ebesi, geveze, lafazan (kimse).

mikseha مكسحه *A. a.* süpürge.

miksîr مكثیر *A. a. bk.* **miksâr** مكثار.

mikyâl مكیال *A. a.* tahıl ürünleri ölçeği.

mikyel مكیل *A. a. bk.* **mikyâl** مكیال.

mil میل *A. a.* 1 iğneye benzer uzun, ince metal çubuk, ibre, 2 göze sürme çekmeye yarayan ince kemik/fil dişi çubuk, 3 ucu sivri çelik kalem, 4 bir yere oturtulmuş sütun, dikili taş, 5 yollarda iz bulmak için yere saplanmış sivri taş, nişan taşı, 6 bir kürenin/bir tekerleğin, üzerinde döndüğü demir çubuk, mihver, 7 uzaklık ölçmek amacıyla yol boyunca iki taraflı olarak 1.500 arşınlık aralıklarla (yaklaşık olarak 1.020 m) yerleştirilen sivri taş, 8 bu işaretlerin ikisi arasındaki, uzunluğu ülkelere ve zamanlara göre değişen uzaklık.

mil'aka ملعقه *A. a.* kaşık.

milâd میلاد *A. a.* Hz. İsa'nın doğum zamanı.

milâdî میلادی *A. s.* Hz. İsa'nın doğduğu yıla göre olan/hesaplanan.

milâhat ملاحت *A. a.* gemicilik.

milel ملل *A. ç. a.* milletler; *bk.* **millet** ملت.

milh ملح *A. a.* tuz.

milk ملك *A. a.* 1 yetke, sulta, otorite, 2 kullanma hakkı birinin elinde bulunan, para, yapı, hayvan, toprak vb. gibi nesneler, 3 vakıf olmayan, mülkiyet yoluyla kullanılan bina, arazi vb.-**milki yemin** ملك یمین *F. a.* kadın köle, cariye.

milkât ملقاط *A. a. tıp* cerrah maşası.

milkat ملقط *A. a. tıp* çocuğu ana rahminden tutup almağa yarayan araç, forseps.

milket ملكت *A. a. bk.* **milk** ملك.

milk-gîr ملكگیر *F. s.* topraklarına toprak katan (hükümdar).

millet ملت *A. a.* 1 inanç, din, inanç yolu, mezhep, 2 aynı dinde olanların oluşturduğu topluluk, 3 aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, ülkü, gelenek ve görenek birliği bulunan insan topluluğu, ulus.

millî ملی *A. s.* milletle ilgili, millete ait (nesneler/konular/değerler vb.).

milliyyet ملیت *A. a.* 1 din, inanç, mezhep, 2 ırk.

mim میم *A. a.* Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfinin adı.

mimi میمی *F. s.* م harfine ait, م harfiyle bağlantılı olan, mimli: *masdar-ı mîmî* "mimli masdar".

mimsah ممسح *A. s.* çok yalancı (kimse).

min ba'd من بعد *A. z.* 1 bundan/ondan sonra, 2 (-den) dolayı/ötürü, sebebiyle, -ce.

min cihetin من جهةٍ *A. z.* bir yönden, bir bakımdan.

min evvelihi ilâ âhirihi من اوله الى آخره *A. z.* başından sonuna kadar.

min ğayri haddin من غير حدٍ *A. z.* haddim olmayarak, haddimi aşarak.

min ğayri resmin من غير رسمٍ *A. z.* resmi olmayarak.

min külli vechin من كل وجهٍ *A. z.* her yönden, her yönüyle.

min külli'lvücûh من كل الوجوه *A. z.* bütün yönleriyle, her yönden.

min tarefi'llâh من طرف الله *A. z.* Allah tarafından.

min vechin من وجهٍ *A. z.* bir bakımdan, bir yönden, bir yanıyla, bir cihetçe.

min من *A. takı* (-den), sebebinden. [Eklendiği adı esreleyen ön takılardandır. Zarf olarak kullanılan kimi Arapça sözlerde görülür: *yevmen mine'leyyâm* "günlerden bir gün".]

min'âm منعام *A. a.* çok iyilikçi, çok cömert (kimse).

mînâ مينا *F. a.* 1 şişe, sırça: *kasr-ı mînâ* "sırça saray/köşk", 2 şarap şişesi, 3 (*T. k. dili:* **mine** مينه) kuyumcuların gümüş ve başka metaller üzerine kapladıkları şekilli/şekilsiz, türlü renklerle bezenmiş, parlak ve düz camsı kaplama.

mînâ-fâm مينافام *F. s. yuk. m. bk.*

mînâkâr ميناكار *F. a.* mineci, mine işi ustası.

mînâ-reng مينارنك *F. s.* sırça renkli, gök mavisi renginde (nesne).

minassa منصه *A. a.* gelin çardağı, gelinin oturtulduğu yüksekçe, süslenip bezenmiş peyke, sedir.

minber منبر *A. a.* cuma namazında hatibin hutbe okuduğu merdivenle çıkılan yüksek yer.

mincel منجل *A. a.* ekin biçecek alet, orak.

mindef مندف *A. a.* pamuk atıcı yayı.

mine'lbâb ile'lmihrâb من الباب الى المحراب *A. z.* kapıdan mihraba kadar.

mine'lezel من الازل *A. z.* ezelden beri.

mine'lkadîm من القديم *A. z.* eski zamanlardan beri.

minen منن *A. ç. a.* minnetler; *bk.* **minnet** منت.

minfâh منفاخ *A. a.* körük.

minfah منفخ *A. a. bk.* **minfâh** منفاخ.

minfâk منفاق *A. a.* çok nafaka veren (kimse).

minha منحه *A. a.* bağış, bahşiş.

minhâc منهاج *A. a.* açık ve geniş yol.

minhâr منحار *A. a.* çok yedirip içiren, çok şölen veren kimse.

minhât منحات *A. a.* dülger rendesi.

minhat منحت *A. a.* armağan; bahşiş, hediye.

minka' منقع, **minkaa** منقعه *A. a. tıp* ince ve ufak cerrah şırıngası.

minkab منقب *A. a. tıp* vücutta su toplanan yeri delmekte kullanılan cerrah burgusu, yiv açmaya yarayan oluklu alet.

minkale منقله *A. a.* açı çizmek için kullanılan yarım daire şeklinde, cetvelli ve dereceli alet.

minkâr منقار *A. a.* 1 gaga, 2 taşçı kalemi.

minnet منت *A. a.* 1 iyilik, yardım, bağış, 2 (edilen iyiliği) başa kakma, 3 (Yüce Tanrı'ya karşı) şükür, dua, 4 (görülen bir iyiliğe karşı) kendini borçlu hissetme, yük altında kalma.–**minnet etmek** dilemek, beklemek, ummak.–**minnet eylemek** kendini borçlu saymak, iyiliğe iyilikle karşılık vermek.

minnet-dâr منتدار *F. s.* 1 iyilik gören (kimse), 2 gördüğü iyiliğin değerini bilen, gördüğü iyiliğe övgü ile karşılık veren (kimse).

minnet-dîde منت ديده *F. s.* iyilik görmüş (kimse).

minnet-keş منت كش *F. s.* gördüğü iyilik başına kakılan, gördüğü iyilik bir yük gibi sırtına vurulan (kimse).

minnet-şinâs منت شناس *F. s.* gördüğü iyiliği unutmayan, iyilik bilir/tanır (kimse).

minnet-şinâsî منت شناسى *F. a.* iyilik bilirlik.

minser منسر *A. a.* yırtıcı kuş gagası.

minşaa منشعه *A. a.* dokumacı mekiği.

minşâr منشار *A. a.* testere.

minşârî منشارى *A. s.* ağzı testere gibi diş diş olan (âlet).

mintak منطق, **mintaka** منطقه *A. a.* (*T. k. dili:* **mıntıka**) 1 kuşak yeri, bel, 2 Ekvator'un kuzey ve güneyinde belirli derecelere bölünmüş bölgelerinden/kuşaklardan her biri.–**mintaka-i bâride** منطقهٔ بارده soğuk iklim kuşağı.–**mintaka-i hârre** منطقهٔ حاره sıcak iklim kuşağı.–**mintaka-i mu'tedile** منطقهٔ معتدله ılıman iklim kuşağı.–**mintakai sükûnet** منطقهٔ سكونت Ekvator yakınındaki rüzgârsız bölge.–**mintakatü'lbürûc** منطقة البروج on iki burcun sıralandığı gök dairesi.

mintik منطيق *A. a.* dili: iyi kullanan, düzgün söz söyleyen kimse.

mînû مينو *F. a.* 1 şişe, sırça, 2 zümrüt, 3 gökyüzü, felek, 4 yücelikler âlemi, üst âlem, 5 Cennet.–**mînûyi hâk** مينوى خاك mezar.

minvâl منوال *A. a.* 1 çul dokuyanların üstüne bez sardıkları ağaç, 2 biçim, yol, tarz: *bir minval üzre* "bir düziye, aynı biçimde/yolda", 3 (Farsça "üzerine, üzerinde" anlamındaki **ber** ile birlikte) … -dığı gibi, -dığı biçimde/üzere: *berminvâli meşrûh* "açıklandığı gibi", *berminvâli muharrer* "yazıldığı gibi/üzere".

minzâr منظار *A. a.* 1 ayna, gözgü, 2 dürbün, 3 *tıp* bedenin içine bakmaya yarayan alet.

mîr مير *F. a.* bey.–**mîri kelâm** مير كلام *F. a.* söz beyi, yani: düzgün, açık ve güzel söz söyleyen.

mir'ât مرآت *A. a.* ayna, gözgü.

[1]**mirâ** مرا *A. a.* tartışma, çekişme, münazara.

mirâ', **merâ'** مراء, [2]**mirâ** مرا *A. a.* ikiyüzlülük. [Tek başına kullanılmaz. Olumsuzluk anlamı katan **bî-** ile birlikte, "sözüne güvenilir, doğru sözlü ve özlü" anlamında **bî-mirâ** بى مرا biçiminde geçer.]

mîrân ميران *F. ç. a.* beyler.

mirâr مرار *A. ç. a.* defalar, kereler; *bk.* **merre** مره.

mirâren مراراً *A. z.* defalarca, birçok kez, sık sık.

mîrâs ميراث *A. a.* ölen kimseden geriye kalan para, mal, mülk vb. şeyler.

mîrâshor ميراثخوار *F. a.* mirasyedi, kendisine kalan mirası akılsızca harcayıp tüketen kimse.

mirbat مربط *A. a.* davar bağlayacak ip/bağ.

mirfak مرفق *A. a.* dirsek.

mirfakî مرفقى *A. a.* "itdirseği" denilen çıban.

mîrî ميرى *F. s.* devlet hazinesine ait, beylik (mal/toprak).

mirkâk مرقاق *A. a.* oklava.

mirkam مرقم *A. a.* kalem, pusulanın ibresi.

mirkât مرقات *A. a.* merdiven.

mirmât مرمات *A. a.* nişan oku, koyun ve sığır tırnağı, koyun tırnağının çatal arası.

mîrmîrân مير ميران *F. a.* beylerbeyi, paşa.

mirsâd مرصاد *A. a.* 1 çevreyi gözetecek yer, rasat yeri, 2 gök cisimlerini izleme aleti, dürbün.

mirsad مرصد *A. a. yuk. m. bk.*

mirsât مرسات *A. a.* gemi demiri, çapa.

mirşah مرشح, **mirşaha** مرشحه *A. a.* bez süzgeç, süzgü.

mirtâz مرتاض *A. s.* kötü ve dince günah sayılan işlerden uzak duran kimse.

mirvaha مروحه *A. a.* yelpaze.

mirvahacünbân مروحه جنبان *F. s.* yelpaze sallayıcı (kimse).

mirved مرود *A. a.* 1 sivri uçlu nesne, 2 mil, kalem, 3 biz, 4 saç iğnesi, 5 mihver/aks, ağaç çivi.

mirzâ ميرزا, **mîr-zâ** ميرزا *F. a.* bey oğlu. [Aslında İranlılarda bir asalet unvanıdır. San (unvan) öbeklerinde addan sonra gelerek kişinin soyca büyüklüğünü anlatır: Haydar *Mirzâ*. Addan önce getirildiğinde yalnızca *bey* anlamı verir: *Mirzâ Hüseyn*.]

mis مس *F. a.* bakır.

misâk مساك, **mesâket** مساكت *A. a.* cimrilik, eli sıkılık.

misâk ميثاق *A. a.* antlaşma, and.

misâl مثال *A. a.* 1 örnek, benzer, eş, 2 örnek alınacak söz, öğüt verici hikâye, mesel, 3 buyrultu, ferman, berat, 4 (**âlemi misâl**'den kısaltma) düş, rüya, 5 açıklayıcı/inandırıcı söz, tanık, delil. *takı* 1 (birleştiği isimle kurduğu Farsça kurallı bir birleşik sıfat yapısında) (-e) benzer, (-e) nitelikli: *kîmyâmisâl* "iksir gibi, iksir etkili", 2 Farsça kurallı ad takımında bir ön takı gibi de kullanılır: *misâli bedr* "dolunay gibi.".-**misâli imtisâl** مثال امتثال *F. a.* örnek alınmaya değer örnek, tıpkısı yapılmaya yaraşır (iş/davranış vb.).

misâs مساس *A. a.* (-e) elle değme, dokunma.

misbaha مسبحه *A. a.* balık kanadı, yüzgeç.

misbâr مسبار *A. a. tıp* cerrahların yarayı yoklamak için kullandıkları/teşhis ve tedavi amacıyla/biriken sıvıyı almak için vücut içindeki boşluğa, belli bir derinliğe soktukları araç, sonda.

misbeke مسبكه *A. a.* döküm kalıbı.

misdâkınca مصداقنجه *T. takı* (-in) kılavuzluk ettiği gibi/üzere.

misere ميثره *A. a.* örtü, giyim.

mish مسخ *A. a.* şekli bozulmuş, biçimi değişmiş, bozulmuş, çirkinleşmiş.

misk مسك *A. a.* "misk ahusu" denilen hayvanın göbeğindeki bir torbacıktan/kabuktan elde edilen güzel kokulu madde.

miska' مصقع *A. s.* açık dilli, söylediği anlaşılır (kimse).

miskab مثقب *A. a.* (*T. k. dili:* **matkap** ماتقاب) bilinen delici alet.

miskâl مثقال *A. a.* 1 ölçü, miktar, 2 bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü. [Yirmi kırata denktir.]

miskâm مسقام *A. a.* hastalıklı (kimse).

miskât مسقات *A. a.* kova vb. ağzı geniş su kabı.

miskîn مسكين *A. a.* ve *s.* 1 yardım ve bakıma muhtaç durumda bulunan, hiçbir şeyi olmayan ve bitkinlikten ötürü kazanç sağlayacak bir iş görmeye gücü yetmeyen (kimse), 2 uyuşuk, tembel, mıymıntı, beceriksiz, âciz (kimse), 3 *T.* "tembel hastalığı" denilen cüzam hastalığına yakalanmış (kimse).

miskin مسكين *F. s.* 1 misk kokulu (nesne), 2 misk renginde (nesne).

miskînâne مسكينانه *F. s.* ve *z.* miskince, büyük bir uyuşukluk ve beceriksizlikle.

miskiy(y), miskî مسكى *A. s.* 1 misk ile kokulandırılmış, misk sürülmüş, misk kokulu (nesne), 2 misk renginde, yani: siyah (nesne).-**miskiyyü'lhıtâm** مسكى الختام *A. a.* misk kokulu son. -**miskiyyü'lhıtâm olmak** en güzel biçimde son bulmak.

misl مثل *A. a.* 1 eş, benzer, denk, 2 miktarca eş değer, kat.

mislî مثلى *A. a.* çarşı ve pazarda değer uyuşmazlığına yol açan bire bir benzeri bulunan şey.

misma' مسمع *A. a.* 1 kulak, 2 *tıp* dinleme âleti.

mismaa مسمعه *A. a. yuk. m. bk.*

mismâr مسمار *A. a.* çivi, enser.

mismârî مسمارى *A. s.* çiviye benzer, çivi biçiminde olan (nesne): *hattı mismârî* "çivi yazısı".

misred مسرد *A. a.* çelikten yapılmış, sivri uçlu saraç aleti, biz.

missik مسيك *A. s.* pek cimri, aşırı derecede pinti (kimse).

mistar مسطر *A. a.* (*T. k. dili:* **mıstar**) 1 satır çizmeye yarayan araç, cetvel, 2 (eskiden) kâğıt üzerine satır izleri geçirmek için kullanılan, üzerine iplikler gerilmiş gereç.

misvâk مسواك *A. a.* diş temizliği için kullanılan, misvak ağacının ince dallarından yapılmış hoş kokulu ve lifli çubuk, tabii diş fırçası.

miş ميش *F. a.* koyun.

miş'âb معشاب *A. a.* yeşilliği bol; otu, çayırı çok olan yer.

mişât مشاط *A. ç. a.* taraklar, "muşt" denilen dokumacı aletleri; *bk.* **muşt** مشط.

mişâtat مشاطت *A. a.* gelin süsleyicilik, gelin süsleyici kadının işi/uğraşı.

mişcer مشجر *A. a.* bez, giysi vb. asılan ağaç, çamaşır sırığı.

mişin ميشين *F. a.* (*T. k. dili:* **meşin** مشين) sepilenmiş koyun, keçi vb. derisi, işlenmiş derilerin en değersizi, sahtiyan. *s.* meşinden yapılmış (kap, cilt vb.).

mişkât مشكاة *A. a.* içine mum, lamba/kandil koymak için duvarda özel olarak yapılmış odacık, duvar hücresi: *m.-i âbgîne-i sîne-i mü'minân* "inanmış kimselerin göğüslerindeki sırça, yani ışığı olduğu gibi geçirip yansıtan ışık kabı, yani: kalp; inananların ışık saçan kalpleri", *m.-i zücâce-i günbed-i âsümân* "gök kubbesinin sırça kandili, yani: güneşin sanki içinde yandığı ve onu çevreleyen, ışıklarının geçip yansıdığı yuvarlak gök boşluğu".

mişkât مشكوة *A. a. bk.* مشكاة.

mişmaa مشمعه *A. a.* mumluk, şamdan.

mişmiş مشمش *A. a.* zerdali, kayısı, erik.

mişrâk مشراق *A. a.* iyi güneş alan yer/kış mevsiminde ısınmak için güneşe karşı oturulacak yer.

mişrat مشرط *A. a.* keskin cerrah bıçağı, neşter.

mişrebe مشربه *A. a.* (*T. k. dili:* **maşrapa** ماشرابا) su içmek için kullanılan küçük, saplı kap.

mişvâr مشوار *A. a.* davranış biçimi, tarz.

mişvâre مشواره *A. a.* çömlek, testi.

mişvârgâh *F. a.* satılık hayvanı yürütüp koşturarak alıcıya göstermek için ayrılmış alan, at pazarı.

mişvâz مشواذ *A. a.* sarık.

mişvel مشول *A. a.* orak.-**mişvel-i muh** مشول مخ *F. a.* beyni ikiye ayıran yarığın içine giren zar.

mişyâ' مشياع *A. a.* sır saklayamayan, boşboğaz kimse.

mitres مترس *A. a.* siper, metris.

mitvâ' مطواع *A. a.* uysal, yavaş huylu, anlayışlı; *zıddı:* **anûd** عنود.

miyâh مياه *A. ç. a.* sular; *bk.* **mâ'** ماء.

miyân ميان *F. a.* (*T.* k. dili: **meyân**) 1 orta, 2 ara, 3 bel, 4 *mus.* kâr formundaki bestelerde orta hâne (bölüm).

miyânbend ميان بند *F. a.* bel bağı, kuşak, kemer.

miyânbeste ميان بسته *F. s.* beli bağlı, yani: iş görmeye hazır (kimse).

miyândâr مياندار *F. a.* araya giren, aracı kimse, tellâl.

miyâne ميانه *F. a.* (*T. k. dili:* **meyâne**) 1 orta, 2 ara, 3 gerdanlık ortasındaki büyük inci, 4 helva vb. gibi pişirilen şeyin koyuluk derecesi, kıvam, 5 börekle birlikte yenmek üzere hazırlanıp tepsinin ortasına konan baharlı, sarımsaklı bulamaç.

miyânser میانسر *F. s.* 1 yarısı değerli taşlar yerleştirilerek bezenmiş başlık, 2 başın tepesinin ortası.

miyân-serâ/y میانسرا ,میانسرای *F. a.* (evlerde) etrafı duvarla çevrili üstü açık alan, avlu.

mizâb میزاب *A. a.* oluk.

mizâc مزاج *A. a.* 1 insan bedeninde salgıların bir oran içinde karışmasından ortaya çıktığı varsayılan dengeli durum, doğuştan gelen yetenek ve özellik, yaradılış, 2 huy, tabiat, davranış biçimi: *leyyinü'lmizâc* "yumuşak yaradılışlı, halim selim (kimse)", 3 bedenin sağlık açısından durumu: *nâmizâc* "hasta, keyifsiz (kimse)", 4 düşünce, tutum.

mizâcdân مزاجدان *F. s.* mizaç bilici, kişinin huyundan suyundan anlayıcı (kimse).

mizâcgîr مزاجگیر *F. s.* canının istediği gibi, keyfine göre söz söyleyen/davranan (kimse).

mîzân میزان *A. a.* 1 tartı âleti, terazi, 2 bir burcun adı. Başak ve Akrep burçları arasında yer alır, Güneş eylülün dokuzunda bu burca girer, 3 *mat.* bir işlemin sonucunun doğru olup olmadığını denetlemek için yapılan işlem.

mizbah مذبح *A. a.* kesme aleti, bıçak.

mîzbân میزبان *F. a.* 1 ev sahibi, 2 şölen (ziyafet) sahibi.

mizber مزبر *A. a.* kamış kalem.

mizher مزهر *A. a.* 1 bir tür telli çalgı, ut, kopuz, 2 geceleri yolcunun görüp de misafir olması için ateş yakan çöl Arap'ı.

mizher مزهر *A. a.* ut, kopuz vb. telli çalgı.

mizkâr مذكار *A. a.* hep erkek doğuran (kadın/dişi hayvan).

mizmân میزمان *F. a. bk.* **mîzbân** میزبان

mizmâr مزمار *A. a.* 1 kavala benzer bir nefesli çalgı, 2 Hz. Davud'a inen kitabın sureleri, 3 *tıp* nefes yolu.

mizmâr مزمار *A. a.* nefesli çalgı, flüt, ney vb.

mizmâr-zen مزمارزن *F. a.* mizmar çalan kimse.

mizmer مزمر *A. a.* kaval, düdük ney vb. üflemeli çalgı.

mizrâk مزراق *A. a.* (*T. k. dili:* **mızrak**) uzun saplı, ucunda demirden sivri bir parça bulunan savaş aracı, kargı.

mizraka مزرقه *A. a.* küçük şırınga.

mizvâc مزواج *A. a.* çok koca değiştiren kadın.

mizvâce مزواجه *A. a. bot.* çift cinsiyetli, kendi kendine döllenen bitki.

mizvâd مزواد *A. a.* yolcunun azık torbası.

moğ مغ *A. a.* ateşe tapan, Mecusi.

mollâ ملا *A. s.* 1 mevleviyyet payesi taşıyan kadı, büyük kadı, 2 mevleviyyet payesinde bulunan kişi, 3 büyük din bilgini, büyük hoca, 4 dini ilimler tahsil eden öğrenci, medrese öğrencisi: **–mollâyi Rûm** ملای روم *F. a.* Mevlânâ Celâleddini Rûmi.

mû bemû مو بمو *F. z.* ayrı ayrı, bir bir, büyük bir dikkat ve özenle, bütün ayrıntısıyla.

mû مو *F. a.* kıl: *seri mû* "kıl başı, yani: pek az, pek küçük".

muabber معبر *A. s.* yorumlanmış (düş).

muabbir معبر *A. s.* düş yoran, düşlerden anlam çıkaran (kimse).

muacceb معجب *A. s.* 1 güzel, beğenilir, hoş, 2 şaşılacak, hayrete düşürecek (nesne/durum/olay).

muaccel معجل *A. s.* belirli bir zamana bağlanmamış, vadesiz, peşin, hemen yapılması/verilmesi/ödenmesi şart ve gerekli olan (iş/nesne/söz/para vb.).

muaccele معجله *A. a.* belirli zamanlarda alınacak gelir ve aidatlara karşılık peşin olarak ödenen bedel/para.

muaccelen معجلاً *A. z.* hemen, bir an önce, hiç bekletmeden.

muaccib معجب *A. s.* hayret verici, şaşırtıcı (nesne/durum/olay).

muaccib معجب *A. s. yuk. m. bk.*

muacciz معجز *A. s.* karşısındakini canından bezdirecek derecede sıkan, rahatsız edici, yapışkan, usanç verici, sıvışık (kimse).

muâd معاد *A. s.* geri çevrilmiş, geri verilmiş (nesne).

muad(d) معد *A. s.* düzülmüş, hazırlanmış, düzgün ve hazır duruma getirilmiş (iş/nesne).–**muaddün li'listıg-lâl** معد للاستغلال *A. s.* kiraya verilmek için hazırlanmış (bina).

muad(d) معد *A. s.* 1 hazırlanmış, ortaya konmuş, 2 sayılmış, 3 hesaplanmış.

muâdât معادات *A. a.* 1 sevmeme, karşı ve zıt olma, 2 düşman olma, düşmanca davranma, 3 yarışmada çekişme, 4 yarış, 5 nefret etme, iğrenme.

muâdât معادات *A. s.* 1 (birine) düşmanlık etme, düşmanca davranma, düşmanlıkta bulunma, 2 birbirine karşı düşmanlık besleme.

muaddel معدل *A. s.* 1 düzeltilmiş, düzgün duruma getirilmiş (nesne), 2 dengeli/eşit/eşdeğer duruma getirilmiş (nesne).

muaddil معدل *A. s.* bir ve eşit duruma getiren, iki eşit parçaya ayıran, iki tarafın aynı olmasını sağlayan (durum). **–muaddilü'nnehâr** معدل النهار günü iki eşit parçaya bölen, gece ve gündüzün eşit olduğu günlerde güneşin geçtiği Ekvator'a paralel daire.

muâdele معادله *A. s.* 1 (-e) denk, eş ve benzer olma, benzerlik, (iki şey arasında) hacim, miktar ve değerce denklik, 2 *mat.* iki işlem arasındaki eşitlik.

muâdi معادی *A. a.* 1 düşman, 2 düşmanlık eden, düşmanca davranan.

muâdil معادل *A. s.* denk, eş, benzer, bir, aynı.

muâf معاف *A. s.* 1 (suç ve kusuru) bağışlanmış (kimse), 2 ayrı tutulmuş, ayrıcalık tanınmış (kimse).–**muâf eylemek** bağışlamak.

muâfiyyet معافیت *T. a.* 1 bağışlanmış olma, 2 ayrıcalık, ayrıcalıklı olma.

muâhede معاهده *A. a.* sözleşme, antlaşma.

muâhid معاهد *A. s.* antlaşma yapan (kimse/devlet), antlaşma yapan taraflardan her biri.

muâkab معاقب *A. s.* (suçunun) karşılığı verilen, cezalandırılan, hakkından gelinen.–**muâkab olmak** hakkından gelinmek, cezalandırılmak, cezasını bulmak

muâkab معاقب *A. s.* cezaya çarptırılmış, cezalandırılmış (kimse).

muâkabe معاقبه *A. a.* 1 birbirini izleme, birinin hemen ardından öteki gelme, 2 (işi) nöbetleşerek yapma, 3 (suçluyu) cezalandırma, (suç işleyenin) hakkından gelme.–**muâkabe etmek** (suçluyu) cezalandırmak; *eşanl.* **ıkâb etmek, ta'zib etmek, siyâset etmek.**

muâkabe معاقبه *A. a.* birbirini cezalandırma, birbirini cezaya uğratma.

muâkade معاقده *A. a.* sözleşme, (iki taraf arasında) karşılıklı irade beyanıyla gerçekleşen işlem.

muâkıb معاقب *A. s.* birinin ardı sıra giden (kimse), (birini) cezalandıran (kimse).

muâkıb معاقب *A. s.* ve *a.* (suçluyu) cezalandıran.

muâkıd معاقد *A. s.* birbiriyle sözleşme yapan (kimseler). *a. huk.* bir sözleşmenin iki tarafından her biri.

muakkab معقب *A. s.* ardına düşülmüş, ardı sıra gelinmiş (kimse/oluş/beklenti).

muakkad معقد *A. s.* 1 düğümlenmiş, düğümlü (nesne), 2 *ed.* anlaşılması çok güç, ne demek istendiği belirsiz, kör düğüm edilmiş (söz).

muakkıb معقب *A. s.* (-in) ardı sıra gelen, (-in) ardını izleyen, (-in) ardına düşen (kimse/oluş).

muakkıbât معقبات *A. ç. a.* 1 gece ve gündüz melekleri, 2 namazdan sonra otuz üçer kez yinelenen sübhânallah, elhamdülillâh, Allâhü ekber sözleri.

muakreb معقرب *A. s.* 1 şişkince, dolgun, 2 eğri, eğimli: *muakrebü'l-asdâğ* "dolgun şakaklı".

muâlece معالجه *A. a.* hastayı ilaçla iyileştirme, hastalığa yakalanmış bir kimseyi sağlığına kavuşturma, sağaltma.

muallâ معلا *A. s.* yüksek, yüce (yapı/dağ/yer vb.).

muallâ معلّى *A. s. bk.* **muallâ** معلا.

muallak معلق *A. s.* 1 asılmış, asılı (nesne), 2 boşlukta duran, bir yere asılı ve takılmış olmayan (gök cismi), 3 bir sonuca bağlanmamış, çözüm bekleyen (iş/konu/mesele). *a.* boşluk.

muallaka معلقه *A. a.* (**kasidei muallaka**'dan kısaltma) İslâm'dan önce Kâbe duvarına asılan kaside. [Bunlar yedi büyük şairin yedi kasidesi olup "muallakâti seb'a" diye anılır.]

muallekât معلقات *A. ç. a.* büyük Arap şairlerinin İslâm'dan önce Kâbe'nin duvarlarına astıkları ünlü kasideler.

muallel معلل *A. s.* 1 illetli olarak gösterilmiş (nesne), 2 bir sebebe dayandırılan/bir sebeple açıklanan (iş/durum).

muallem معلم *A. s.* öğretilmiş, eğitilmiş, eğitimli (kimse/asker/at/kuş vb.).

mualli معلى *A. s.* yukarı kaldıran, yükselten (kimse).

muallil معلل *A. s.* bir sebep ve bahane ileri süren (kimse).

muallim معلم *A. s.* öğretici, öğretmen, hoca, üstat.

muâmele معامله *A. a.* 1 (iki kişi) birbiriyle iş yapma, alışveriş etme, aralarında herhangi bir işlem gerçekleştirme, 2 davranış biçimi, tutum, tavır, 3 yol, iz, 4 alışveriş, 5 faiz: *muâmeleci* "faizle para veren kimse".

muammâ معما *A. a.* 1 anlamı gizli, anlaşılması güç söz/şekil, bilmece, yanıltmaç, 2 *ed.* cevabı bir ad olan bilmece, içinde bir ad gizlenmiş söz/mısra/beyit.

muammâ معمّى *A. a. bk.* **muammâ** معما.

muammem معمم *A. s.* sarıklı, başında sarık bulunan (kimse).

muammer معمر *A. s.* 1 yaşlı, çok yaşamış, uzun ömürlü (kimse), 2 mutlu (kimse).

muânât معانات *A. a.* 1 bir işin güçlüğünü yaşama, sıkıntısına katlanma, 2 (-i) sürekli ilgi ve özen göstererek gözetme.

muanber معنبر *A. s.* 1 amber kokulu, amber kokan, amberli (saç/yel/nesne), 2 güzel kokulu (nesne).

muânede معانده *A. a.* dik başlılık, uzlaşmazlık, karşı durmakta ayak direme.

muâneka معانقه *A. a.* (sevgi ve dostluk göstergesi olarak) birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma.

muânık معانق *A. s.* (birinin) boynuna sarılan.

muânid معاند *A. s.* inatçı, dik kafalı.

muânid معاند *A. s.* inatçı, karşı duran, dik başlı, lâf dinlemez, dediğim dedik, bildiğinden ve dediğinden dönmez (kimse).

muannâ معنا *A. s. aş. m. bk.*

muannâ معنّى *A. s.* 1 kapatılmış, alıkonulmuş, 2 tutulmuş, zapt edilmiş.

muannid معند *T. s.* inatçı, dik başlı, dediğini yapan, söylediğinden dönmeyen, geri adım atmayan (kimse).

muannif معنف *A. s.* öfke içinde, ağır biçimde azarlayan ve paylayan (kimse).

muanven معنون *A. s.* bir unvan taşıyan, bir unvan ile tanınmış (kimse).

muâr معار *A. a.* ödünç olarak verilmiş mal.

muâraza معارضه *A. a.* 1 birbirine karşı gelme, anlaşamama, 2 anlaşmazlık, kavga, çekişme.

muârefe معارفه *A. a.* bilişme, tanışma, biliş olma, tanış olma.

muâreke معارکه *A. a.* savaşma, birbiriyle savaş etme.

muârız معارض *A. s.* karşı gelen/çıkan, uygunsuz davranıp çekişen (kimse).

muarrâ معرا *A. s.* 1 soyulmuş, çıplak (nesne), 2 boş, (-den) yoksun, (-den) uzak, (ile) ilgisi bulunmayan (kimse).

muarrâ معرّى *A. s. bk.* معرا.

muarreb معرب *A. s. dilb.* Arapçalaştırılmış, yani: Arapça asıllı olmayıp başka dillerden alınarak Arapça'nın ses düzenine uydurulmuş (kelime).

muarref معرف *A. s.* ayrıntılı olarak bildirilmiş; ne, kim ve nasıl olduğu açıklanmış (kimse/nesne).

muarrık معرق *A. s. tıp* terletici (ilaç).

muarrız معرض *A. s.* (bir duruma/bir söze/bir davranışa) kapalıca, ustaca ve bilgece itiraz eden, örtülü bir anlatım diliyle bir karşı görüş dillendiren (kimse).

muarrif معرف *A. s.* bir haberi duyuran, bir bilgiyi etraflıca aktaran (kimse). *a.* 1 bir merasimde kişileri tanıtan kimse, teşrifatçı, 2 camilerde sultanların, hayır sahiplerinin, tekkelerde ise yardımda bulunanların adlarını anarak onları öven müezzin ve tekke görevlisi, 3 (mahkemelerde) bir kimsenin kimliğini doğrulayan kimse.

muarriye معریه *A. a. tıp* etleri kemikten ayırmaya yarayan cerrah aleti.

muâsât معاصات *A. a.* söz dinlememe, kendi başına buyruk olma.

muâsere معاسره *A. a.* güç durumda olma/bulunma, güçlük içinde yaşama, yoksulluk.

muâsır معاصر *A. s.* aynı zaman diliminde, aynı yüzyılda yaşayan, çağdaş (kimseler).

muâsî معاصی *A. s.* söz dinlemeyen, boyun eğmeyen, kendi başına buyruk (kimse).

muasker معسکر *A. s.* sefer sırasında ordunun konumlandığı yer, ordugâh, ordu kampı.

muassel معسل *A. s.* ballı içecek/şurup.

muâşaka معاشقه *A. a.* birbirini sevme, birbirine karşı duyduğu sevgi ve ilgiyi açığa vurma.

muâşeret معاشرت *A. a.* birbiriyle hoş geçinme, arkadaşlık etme, birbirine dostluk ve sevgi bağıyla bağlı bulunma.

muaşşer معشر *A. s.* ona bölünmüş/on parçadan oluşan, onlu, onluk (nesne/sayı/birim). *a.* 1 *geo.* on kenarı ve on açısı olan şekil, 2 *ed.* ilk bendi aynı kafiyede 10 mısradan, sonraki bendleri aynı kafiyede 8 mısra ile ilk bendin kafiyesiyle aynı kafiyede olan bir beyitten oluşan manzume.

muaşşir معشر *A. a.* öşür, yani: elde edilen ürünün onda birini toplayan memur.

muâtât معاطات *A. a.* (çocuk) başka bir yolla kazanç elde edip ana babasının geçimine katkıda bulunma.

muâteb معاتب *A. s.* azarlanmış, paylanmış (kimse).

muâtebe معاتبه *A. s.* (-e) darılma, (-i) suçunu yüzüne vurup azarlama, (-e) çıkışma, (-i) paylama.

muattal معطل *A. s.* 1 terk edilmiş, olduğu gibi bırakılmış, kullanılmaz, işlemez (nesne/iş yeri vb.), 2 boş, işsiz, aylak (kimse).

muattar معطر *A. s.* güzel kokuya bulanmış, güzel kokulu (saç/nesne).

muattarsâz معطر ساز *F. s.* (-e) güzel koku süren, (-i) güzel kokar duruma getiren (kimse).

muattıs معطس *A. s.* aksırtıcı, aksırığa yol açıcı (nesne/ilaç).

muattış معطش *A. s.* susuzluğa yol açıcı, susatıcı (nesne/madde).

muâvaza معاوضه *A. a.* değiş tokuş, trampa.

muâvazaten معاوضةً *A. z.* değiş tokuş yoluyla, trampa ederek.

muâvedet معاودت *A. a.* 1 geri dönme, dönüş, 2 (-i) alışkanlık edinme.

muâveme معاومه *A. a.* (ağaç) bir sene yemiş verip bir sene vermeme, (ücretli çalışanı) yıllıkla tutma, üzerine bir miktar ekleyerek, miktarı belli borcun vadesini bir yıl uzatma.

muâvenet معاونت *A. a.* (birine) yardım etme, (birine) yardımda bulunma, yardım.

muâvid معاود *A. s.* (bir yerden) geri dönen (kimse).

muâvin معاون *A. s.* yardımcı (kimse). *a. T.* bir memura/yöneticiye görevde bulunduğu sırada yardım eden, yokluğunda görevini üstlenip yetkilerini kullanan kimse.

muavvak معوق *A. s.* geciktirilmiş, oyalanmış (iş).

muavvec معوج *A. s.* eğri, çarpık, bükük, kıvrımlı, inişli çıkışlı (nesne/yüzey).

muavvece معوجه *A. a.* deve boynu gibi eğri imbik şişesi.

muavvez معوذ *A. a.* (atın boynunda) muska/tılsım vb. geçirilecek yer.

muavvık معوق *A. s.* geriye bırakan, geciktiren, oyalandırıp eğlendiren (kimse/durum/iş).

muavvizetân معوذتان *A. ç. a. Kur'an*'ın 113. (Felak) ve 114. (Nâs) sureleri.

muavvizeteyn معوذتين *A. ç. a. yuk. m. bk.*

muâyede معايده *A. a.* bayramlaşma.

muâyene معاينه *A. a.* 1 bakışma, yüz yüze bakma, 2 bir nesneyi kuşkuya yer olmaksızın apaçık görme, 3 (-i) gözden geçirme, (-i) inceleme, (-in) gerçekliğini araştırma, yoklama, 4 hiç değişmeksizin, kendi yapısıyla göze bire bir görünen şekil, görüntü, yansıma. *z.* bire bir, aynen, aynı, tıpkı.–**muâyene göstermek** aynen göstermek, yansıtmak.–**muâyene kılınmak** görülmek.–**muâyene olunmak** görünmek, belirmek, yansımak.

muâyere معايره *A. a.* (ölçeği) belli ölçüsüne/belirlenmiş ölçüye göre iş görür duruma getirme.

muayyeb معيب *A. s.* ayıplanmış, kötü ve çirkin görülmüş (iş/davranış/eylem/tutum).

muayyebât معيبات *A. ç. a.* çirkin ve kötü hâller/davranışlar/eylemler/tutumlar.

muayyen معين *A. s.* belli, bilinir, bellenmiş, damgalı, belirli, sınırları çizilmiş, özgülenmiş (vakit/yer/miktar vb.).

muayyenât معينات *A. ç. a.* sürekli olarak verilecek şeyler, asker tayınları.

muayyin معين *A. s.* belirleyici, belli bir duruma getirici (kimse/durum/şart vb.).

muâzadet معاضدت *A. a.* yardım etme, arka çıkma, el uzatma.

muâzale معاظله *A. a.* (şair) bir beytin anlamını sonraki beyitle tamamlayıp iki beyti anlamca birbirine katıştırıp bağlama.

muâzere معاذره *A. a.* 1 özür dileme, mazeretini bildirerek affını isteme, 2 bahane ileri sürme, yalan sebep göstererek af dileme.

muâzıd معاضد *A. s.* yardım eden, el uzatan, arka çıkan (kimse).

muazzam معظم *A. s.* 1 büyük, iri, kocaman (yapı/nesne), 2 saygıdeğer, ulu, yüksek rütbeli (kimse), 3 önemli, ağır, güç (iş/konu).

muazzamât معظمات *A. ç. a.* büyük ve ağır işler, çözümü güç meseleler, içinden çıkılması zor durumlar.

muazzeb معذب *A. s.* acı çekmiş, eziyet görmüş, sıkıntıya uğramış (kimse).

muazzez معزز *A. s.* 1 değerli, ulu, şan ve şeref sahibi (kimse), 2 saygı gösterilen, el üstünde tutulan, değer verilen (kimse), 3 değeri bilinmesi, esirgenmesi gereken, kutsal (nesne/yer/varlık).

muazzib معذب *A. s.* inciten, eziyet eden, sıkıntı veren, rahatsız eden, acı çektiren (kimse/nesne/davranış/tutum vb.).

muazzir معذر *A. s.* doğru ve gerçek olmayan mazeret ileri süren kimse.

mubassır مبصر *A. s.* görüp gözetici (kimse). *a.* 1 (gümrüklerde) eşyayı korumak ve belirli harçları almakla görevli küçük memur, 2 (okullarda) öğrencilerin durum ve davranışlarını gözleyip denetleyen, düzeni sağlayan (kimse).

mûbend مو بند *F. a.* saç bağı.

mu'ber معبر *A. s.* ergenlik çağına eriştiği hâlde sünnet olmayan (erkek çocuk).

mûbid, mûbed موبد *A. s.* 1 (Zerdüşt dininde) baş papaz, ruhani başkan, 2 filozof, 3 akıllı (kimse).

mûceb موجب *A. s.* 1 bir işin/bir sözün gerektirdiği şey, sonuç, dayanak, gerekli görülen şeyin dayandığı anlam/öz/temel, 2 üst dereceli bir memurun kendisine sunulan evrakın kapsadığı şeyleri doğru bulduğunu belirtmek için koyduğu işaret, olur, 3 bir buyruğun/bir buyrultunun anlamını açıklama yollu yazılan yazı.

mu'cem معجم *A. s. dilb.* (Arapça'da) noktalı (harf): *târihi mu'cem* "yalnız noktalı harflerinin sayı değerleri toplanarak bulunan tarih."

mûcez موجز *A. s.* kısa, özlü, sözü az ama anlamı zengin (söz/yazı/kitap vb.).

mûci' موجع *A. s.* acıtan, ağrı ve acı veren (nesne).

mu'cib معجب *A. s.* 1 kendini beğenen, kendine hayran olan, 2 birinden/bir durum ve olaydan memnun olan, 3 şaşkınlık verici, şaşırtıcı, şaşkınlığa düşüren, hayranlığa yol açan (nesne/konu/durum/görünüş).

mu'cibe معجبه *A. a.* şaşılacak (nesne/durum/konu).

mûcib موجب *A. s.* (-i) gerekli kılan, (-e) yol açan (durum/iş/işlem/eylem): *esbâbi mûcibe* "bir durumun ortaya çıkmasına yol açan sebepler". *a.* sebep, dayanak, vesile.–**mûcib-i hasarât** موجب حسرات *F. s.* özlemlerin doğmasına/ortaya çıkmasına yol açan.

mûcibe موجبه *A. s.* 1 öte dünyada mükâfatı/cezayı gerektirecek iyi/kötü işler/eylemler, 2 *man.* yüklenen ile yüklem/birinci öncül ile ikinci öncül arasında doğru/kesin ilgi bulunan önerme.

mûcid موجد *A. a.* olmayan, örneği bulunmayan/daha önce yapılmamış bir şey yapan kimse.–**mûcidi hakiki** موجد حقيقى *F. a.* gerçek mucit, yani: Yüce Yaratıcı, Allah.

mu'cir معجر *A. s.* (kadınlara özgü) bir tür baş örtüsü.

mu'ciz معجز *A. s.* 1 kimsenin yapamayacağı nitelikte ve durumda olan, benzerini yapmaya güç yetmez, onun gibisini yapmaya kalkışanın çaresiz ve başarısız kalmaya mahkûm olduğu (iş/eylem), 2 *ed.* doğru, düzgün, anlaşılır, yerinde, güzel ve benzersiz (söz).

mu'cize معجزه *A. s.* peygamberlerin gösterdiği tabiat üstü ve olağan dışı iş, davranış ve eylem.

mu'ciznümâ معجز نما *F. s.* olağanüstü, alışılmışın dışında, mucize gibi nitelik ve hâller gösteren.

mûda' مودع *A. a. huk.* kendisine emanet bırakılan kimse.

mudârebe مضاربه *A. a.* 1 dövüşme, vuruşma, 2 *tic.* sermaye ile emek ortaklığı biçiminde kurulan şirket.

mudârib مضارب *A. s.* dövüşen, vuruşan (kimse). *a. tic.* sermaye ile emek ortaklığı biçiminde kurulan bir ortaklıkta sermayeyi kullanıp kazanç sağlamak üzere çalışan ortak.

mudga مضغه *A. a.* bir parça et/et parçası.

mudhik مضحك *A. s.* gülünç, gülünecek, gülmeye yol açan, güldürücü (davranış/eylem/görüntü).

mudhike مضحكه *T. s.* gülünç oyun, eğlenceli tiyatro oyunu, güldürü, komedi.

mudıl(l) مضل *A. s.* (birini) doğru yoldan çıkarıp eğri yola saptıran, azdıran, baştan çıkaran (kimse).

mûdi' مودع *A. a.* (bir şeyi) emanet olarak veren kimse.

mûfâ موفى *A. s.* ödenmiş, yerine getirilmiş, yapılıp bitirilmiş (söz/iş/borç vb.).

mûfî موفى *A. s.* (borcunu) ödeyen (kimse).

muğ مغ *A. a. bk.* **moğ**.

muğâbene مغابنه *A. s.* (iki kişi) birbirini aldatma, aldatışma.

muğâdabe مغاضبه *A. a.* (iki kişi/taraf) birbirini kızdıracak/öfkelendirecek davranışta bulunma.

muğaddi مغذى *A. s.* besleyici (madde/yiyecek).

muğâlata مغالطه *A. s.* 1 (birini) yanıltmak için/yanıltacak yolda söz söyleme, 2 doğruya benzer/yanlış öncüllerden oluşan kıyas, safsata.

muğâlaza مغالظه *A. a.* düşmanlık etme, (birine karşı) düşmanca davranma.

muğâlebe مغالبه *A. a.* 1 üstün gelmek için uğraşma, 2 üstün gelme, hasma/düşmana üstünlük sağlama.

muğallaza مغلظه *A. s.* güçlü, yoğun, sarsılmaz, dayanıklı: *îmân-ı muğallaza* "güçlü, sarsılmaz iman".

muğalli مغلى *A. s.* 1 iyice kaynatılmış, taşma noktasına getirilmiş (su/sıvı), 2 *tıp* papatya, ıhlamur, hatmi gibi çiçeklerin kaynatılmış suları.

muğâmere مغامره *A. a.* kendini sıkıntıya sokma, başarılması güç ve sarp işe atılma/girişme.

muğâmeze مغامزه *A. a.* (birini) arkasından konuşma/kovlama yoluyla yerme, çekiştirme.

muğammed مغمد *A. s.* kınlı, kınla kaplı, kın içinde bulunan (yaprak/kanat vb.).–**muğammedü'l-cenâh** مغمد الجناح *zool.* kın kanatlılar.

muğân مغان *A. ç. a.* ateşe tapanlar, Mecusiler; *bk.* **muğ** مغ.

muğâne مغانه *A. s.* ateşe tapanların tapınma yolları, Mecusi adap ve erkânı, Mecusi ritüelleri.

muğanni مغنى *A. a.* 1 güzel sesiyle usul ve makamına uygun biçimde şarkı, gazel vb. okuyan, şarkıcı, ses sanatçısı, 2 güzel bir sesle öten kuş.

muğarrid مغرد *A. s.* 1 güzel, etkileyici ve yüksek sesle şarkı söyleyen (ses sanatçısı), 2 güzel ötüşlü (kuş).

muğatti مغطى *A. s.* üstüne perde/örtü çekilmiş, perdelenmiş, örtülmüş (nesne).

muğâvere مغاوره *A. a.* çapul, yağma, baskın.

muğâvir مغاور *A. s.* çapulcu.

muğâyebe مغايبه *A. a.* 1 göze görünmeme, görünmez ve bilinmez olma, 2 birini arkasından kovlama, çekiştirme.

muğâyeret مغايرت *A. s.* uygun olmayış, farklılık, aykırılık, uygunsuzluk

muğâyir مغاير *A. s.* aykırı, uygun olmayan, farklı, başka türlü, zıt (söz/durum/davranış vb.).

muğaylân مغيلان *A. s.* 1 deve dikeni, 2 *mec.* dünya.

muğaylânzâr مغيلانزار *F. a.* deve dikeniyle kaplı yer, dikenlik.

muğayyeb مغيب *A. s.* beş duyuyla algılanamayan, gizli, bilinmeyen, üst âlemle ilgili olan (bilgi/konu/varlık).

muğayyebât مغيبات *A. ç. a.* beş duyuyla algılanamayan, bilinmeyen durumlar/konular, gizli şeyler, sırlar.

muğayyebe مغيبه *A. a.* beş duyuyla algılanamayan şeylerden sayılan şey.

muğayyer مغير *A. s.* başkalaştırılmış, başka bir duruma/biçime sokulmuş (nesne).

muğâzele مغازله *A. a.* oynaşma, birbirini sevenlere özgü ve yaraşır biçimde takılma, şakalaşma.

muğ-beçe/muğbeçče مغبچه *A. a.* 1 Mecusi çocuğu, 2 meyhaneci çırağı, içki dağıtan genç, miço/muço, saki.

muğber(r) مغبر *A. s.* 1 tozlu, tozla kaplı (nesne/yer), 2 *mec.* kırgın, gücenik, gücenmiş, incinmiş, kalbi kırılmış (kimse).

muğfel مغفل *A. s.* aldatılmış, kandırılmış (kimse).

muğfil مغفل *A. s.* (-i) aldatan, (-i) kandıran (kimse).

muğis مغيث *A. s.* düşeni kaldıran, darda kalana el uzatan, yardım eden, yardımda bulunan (kimse).

muğkede مغكده *A. s.* 1 Mecusi tapınağı, 2 meyhane.

muğlak مغلق *A. s.* 1 kapalı, kilitli (kapı vb.): *Hûblar eylediler şîve kitâbın ezber / Fenni hüsn içre velî bâbı vefâ muğlaktır* (Nev'î), 2 *mec.* anlaşılmaz, dizimi ve düzeni karışık/kelimeleri yabansı olduğundan zor anlaşılan, açık ve kolay anlaşılır olmayan, kapalı (söz/yazı/anlatım), 3 zorlu, pürüzlü, çözümü güç (mesele/iş).

muğli مغلى *A. s.* kaynatılmış ot ve çiçek suyu, bitki çayı.

muğmed مغمد *A. s. aş. m. bk.*

muğnâ مغنى *A. s.* 1 (bir şeye) ihtiyacı olmayan (kimse), 2 elindekiyle yetinip kimseden bir şey istemeyen, tok gözlü (kimse); *krş.* **müstağni** مستغنى.

muğni مغنى *A. s.* 1 daha çoğunu gerektirmeyen, başka şeye ihtiyaç bırakmayan, yeter, doyurucu (nesne/bilgi), 2 zenginleştirici, zengin edici (nesne/kimse), 3 kullarının bütün ihtiyaçlarını karşılayan (Yüce Tanrı).

muğrak, muğarrak مغرق *A. s.* 1 gümüşle bezenmiş (nesne), 2 suya batırılmış (kimse).

muğşâ, muğaşşâ مغشى *A. s.* örtülü, (-e) bürünmüş (nesne).

muğtedi مغتدى, **muğtezi** مغتذى *A. s.* beslenmiş, yiyecek verilmiş (kimse/hayvan).

muğtemiz مغتمز *A. s.* (birini) arkasından konuşup yeren, eksik ve kusurlarını sayarak kötüleyen (kimse).

muğtenem مغتنم *A. s.* savaş kazanımı olarak elde edilmiş, ganimet yoluyla alınmış (mal).

muğtenim مغتنم *A. s.* 1 (-i) ganimet yoluyla alan (kimse), 2 (-i) ganimet bilen, (-e) ganimet gözüyle bakıp yararlanan (kimse).

muğterık مغترق *A. s.* suda boğulan (kimse).

muğterib مغترب *A. s.* 1 gurbete düşen, gurbet illere giden (kimse), 2 gözden kaybolan, batan (güneş/ay/yıldız).

muğterif مغترف *A. s.* 1 (suya) elini daldırıp avucuyla su alan (kimse), 2 (suyu) avucuyla yudum yudum içen, yudumlayan (kimse).

muğtesıb مغتصب *A. s.* (-i) zorla alan, (-e) zorbalıkla el koyan (kimse).

muğtesil مغتسل *A. s.* yıkanan (kimse).

muğzıb مغضب *A. s.* (-i) kızdıran, (-i) öfkelendiren (kimse).

muh(h) مخ *A. a.* 1 ilik, 2 öz, 3 *tıp* beyin, 4 *tıp* göz yuvarı.–**muhı şevki** مخ شوكى omurilik.

muhâbâ محابا *F. a.* Daha çok yoksunluk eki olan **bi** ile birlikte "çekinmeksizin, sakınmaksızın, pervasızca" anlamındaki **bimuhâbâ** sözünde geçer.–**muhâbâ etmemek** (-den) çekinmemek, (-den) sakınmamak.

muhâbere مخابره *A. a.* haberleşme, birbirini bilgilendirme.

muhâbir مخابر *A. s.* 1 biriyle haberleşen (kimse), 2 haber toplayan/ileten (kimse).

muhâcât محاجات *A. a.* birbirine bilmece sormak yoluyla zekâ yarışması yapma.

muhâcce محاجه *A. a.* 1 suçlama, dava açma, 2 yalvarma, 3 delil göstererek ispat etme.

muhacceb محجب *A. s.* kendini pek gizleyen, olabildiğince görünmemeye çalışan (kimse).
muhaccel محجل *A. s.* 1 gelin odasına oturtulmuş (gelin), 2 ayağı sekili (at).
muhâdaa مخادعه *A. a.* (birini) hile ile aldatma.
muhâdaat مخادعت *A. a. bk.* **muhâdaa** مخادعه.
muhaddeb محدب *A. s.* 1 tümsek, kabarık, kamburlaştırılmış, kambur gibi çıkıntılı duruma getirilmiş (yer/nesne): *sath-ı muhaddeb* "tümsek, kabarık, dış bükümlü yüzey", 2 ortası tümsekli yuvarlak (biçim).
¹**muhadded** محدد *A. s.* sınırlanmış, sınırı kesilmiş/belirlenmiş (konu/yer/madde).
²**muhadded** محدد *A. s.* eti senmiş, cildi buruşmuş (kimse).
muhadder مخدر *A. s.* perde ardında yaşayan, insanlara görünmeyen (erkek).
muhadderât مخدرات *A. ç. a.* değerini düşürücü davranış ve işlerden uzak olan, namus ehli (kadınlar).
muhaddere مخدره *A. s.* örtülü, kapalı, iffetli (kadın).
muhaddes محدث *A. s.* duyurulmuş, övgüyle aktarılıp anlatılmış (konu/olay vb.).
muhaddık محدق *A. s.* 1 gözünü dikerek bakan (kimse), 2 şaşırtıcı, ürkütücü (olay).
muhaddi' مخدع *A. s.* aldana aldana sonunda öğrenen, bilgi ve görgü sahibi olan (kimse).
muhaddid محدد *A. a.* (-e) sınır koyan, (-i) sınırlayan (kimse).
¹**muhaddir** محدر *A. s.* kabartıcı, şişirici (etki/nesne vb.).
²**muhaddir** مخدر *A. s. tıp* uyuşturucu (madde/ilaç).
muhaddis محدث *A. a.* Hz. Peygamber'in hadislerini aktaran ve hadis ilmiyle uğraşan (kimse).
muhaddiş مخدش *A. s.* kaşıntıya yol açan (ilaç).
muhâdenet مخادنت *A. a.* dostluk, sevgi ve güvene dayanan arkadaşlık.
muhâdeşe مخادشه *A. a.* 1 (-i) tırmalama, 2 (-e) sıkıntı ve acı verme.
muhâdı' مخادع *A. s.* hileci, sahtekâr (kimse).
muhâdiş مخادش *A. s.* tırmalayıcı, can sıkıcı ve acı verici (kimse/nesne).
muhâfaza محافظه *A. a.* 1 (-i) koruma, (-i) kollama, (-i) gözetme, 2 (-i) geçerli tutma, (-i) bırakmama.
muhaffef مخفف *A. s.* hafifletilmiş, (etkisi ve sonucu) azaltılmış (ceza).
muhaffif مخفف *A. s.* etki ve sonucunu azaltıcı/düşürücü (sebep/ceza vb.).
muhâfız محافظ *A. s.* 1 (birini/bir yeri) bekleyen, koruyan, gözeten, bekçi, korucu (kimse), 2 bir savunma yerinin korunma ve yönetiminden sorumlu kimse, kale muhafızı, dizdar.
muhâk, mehâk محاق *A. a.* ayın son üç gecesi, ne gece ne de gündüz göründüğü günler.
muhâkât محاكات *A. ç. a.* 1 (-e) benzeme, 2 (-i) andırma, 3 hikâye söyleşme.
muhâkeme محاكمه *A. a.* 1 davalı ve davacı mahkemede yargıç huzurunda hesaplaşma, 2 yargılama, dava konusunu yargıç karara bağlama.
muhakkak محقق *A. s.* gerçekliği ve doğruluğu anlaşılmış, doğru, kesin, gerçek (iş/konu/durum/haber). *z.* kesinlikle, kesin olarak, şüphesiz, tereddütsüz.
muhakkar محقر *A. s.* küçük düşürülmüş, horlanmış, aşağılanmış (kimse).
muhakkem محكم *A. s.* yerine oturmuş, yerleşmiş, sağlamlaştırılmış (nesne).
muhakkık محقق *A. s.* bir olay ve durumun gerçek olup olmadığını araştıran, olan bitenin doğrusunu arayan, gerçeği

meydana çıkaran, bir şeyin iç yüzünü araştırıp inceleyen (kimse).
muhakkır محقر *A. s.* (birini) küçük düşüren, horlayan, aşağılayan (kimse).
muhâl محال *A. s.* olamaz, olması beklenemez, olmayacak, gerçekleşmesi söz konusu olmayan (iş/eylem/durum). *a.* olabilirliği bulunmayan şey.–**muhâlün aleyh** محال عليه *huk.* üzerine geçen borcu/malı kabul eden kimse.–**muhâlün bih** محال به *huk.* birinin üzerine geçen borç/mal.–**muhâlün leh** محال له *huk.* alacaklı olan kimse.
muhâlaka مخالقه *A. a.* herkese karşı iyi davranıp herkesle iyi geçinme.
muhâlasat مخالصت *A. a.* (biriyle) dostça ve içtenlikle ilişkide bulunma, çıkar gözetmeyen, sevgi ve güvene dayalı arkadaşlık etme.
muhâlata مخالطه *A. a.* 1 (ile) uyuşma, 2 (ile) görüşme, (ile) yakın ilişkide bulunma.
muhâlefe محالفه *A. a.* karşılıklı yemin, yeminleşme.
muhâlefet مخالفت *A. a.* aykırılık, karşıtlık, uymazlık, zıtlık.
muhalhıl مخلخل *A. s.* havanın ağırlığını giderici, hafiflik verici (yel, esinti vb.).
muhâlif مخالف *A. s.* aykırı, karşıt, zıt, uygunsuz (davranış/iş/eylem).
muhallâ محلى *A. s.* bezenmiş, süslenmiş, donatılmış (nesne).
muhallâ مخلا *A. s. bk.* مخلى.
muhallâ مخلى *A. s.* boşaltılmış (yer/kap).
muhallak مخلق *A. s.* bir şeyi huy edinen; *krş.* **mütehallık** متخلق.
muhallas مخلص *A. s.* kurtarılmış/kurtulmuş (kimse).
muhalled مخلد *A. s.* kalıcı, varlığı sürüp giden, ayakta duran, devamlı (nesne).
muhallef مخلف *A. s.* ölen kimsenin geride bıraktığı para/mal vb., tereke.
muhallefât مخلفات *A. ç. a.* ölen kimseden geriye kalan şeyler.
muhallıs مخلص *A. s.* (-i) kurtaran (kimse).
muhallıt مخلط *A. s.* (iki nesneyi/nesneleri) birbirine karıştıran (kimse).
muhallî مخلى *A. s.* (-i) boşaltan, (-i) boşaltıcı (kimse).
muhallib مخلب *A. s.* aldanmış, oyuna gelmiş (kimse).
muhallid مخلد *A. s.* (-i) kalıcı duruma getiren, (-e) kalıcı bir nitelik kazandıran (nesne).
muhallil محلل *A. s.* çözen, parçalara/parçalarına ayıran (nesne/madde).
muhallilât محللات *A. ç. a.* şişliği gideren/yarada toplanmış irini akıtıp iyileştiren ilaçlar; *bk.* **muhallil** محلل.
muhallim محلم *A. s.* uysallaştıran, uysal duruma getiren (kimse).
muhalliyetü'lhevâ مخلية الهوا *T. a.* kapalı bir yerin havasını boşaltmaya yarayan âlet, hava boşaltma pompası.
muhâmât محامات *A. a.* (birini) sıkıntı verici, incitici, canını acıtıcı şeylere karşı koruma.
muhammas مخمص *A. s. yuk. m. bk.*
muhammaz محمض *A. s.* paslanmış, pas tutmuş (nesne).
Muhammedi محمدى *A. s.* 1 Hz. Muhammed ile ilgili ve ilişkili olan (davranış/iş/eylem/uygulama vb.), 2 Müslüman, mümin.
muhammen مخمن *A. s.* tahmin edilen, oranlama yoluyla belirlenen (değer).
muhammer مخمر *A. s.* 1 yoğurulmuş (nesne), 2 mayalanmış, mayalanıp kabarmış (nesne), 3 (şarap gibi) kaynayıp kıvamını bulmuş (nesne).
¹**muhammes** محمس *A. s.* kavrulmuş (tane/çekirdek).
²**muhammes** مخمس *A. s.* beşli, beş katlı (nesne). *a.* 1 *geo.* beş köşeli, beş kenarlı şekil, 2 *ed.* beş mısralı kıtalardan oluşan

nazım şekli. [Beşinci beyit tekrarlanırsa "mükerrer", tekrarlanmazsa "müzdeviç" adını alır. Kimi muhammeslerde tekrarlanan mısra değil, beyittir.]

muhammıs محمص *A. s.* 1 kavurma aleti, tava vb., 2 kahve vb. kavurup satan (kimse).

muhammin مخمن *A. s.* oranlama yoluyla değer biçen (kimse). *a.* 1 eşya ve mallara değer biçen gümrük görevlisi, 2 rehin olarak alıkonacak mücevherat vb. değerli nesnelere değer biçen görevli, 3 vergi ve harca bağlanacak mülklerin değerini oranlama yoluyla belirleyen görevli.

muhammir محمر *A. s.* vücut sıcaklığını yükseltici ilaçlar.

muhannâ محنی *A. s.* 1 eğri, çarpık, büküк (nesne), 2 kınalı, kına yakılmış (el/saç vb.).

muhannat محنط *A. s.* "hanût" denilen güzel kokulu maddelerle tütsülenmiş (ölü kefeni).

muhannes مخنث *A. s.* 1 kadın davranışlı (erkek); *eşanl.* eş cinsel, yâdiğâr, kekez, 2 (*T. h. dili:* **muhanat** محنات, محانات) korkak, çekingen, güvenilmez (kimse), 3 güçsüz (kimse).–**muhanatlık etmek** erkekten beklenen/erkeğe yaraşır davranışta bulunmamak.

muhannıt محنط *A. a.* "hanût" denilen kokulu maddeyle ölünün kefenini kokulandıran kimse.

muhârebe محاربه *A. a.* (ile) savaşma.

muhârib محارب *A. s.* savaşçı (asker), cenk eri olan (kimse).

muharref محرف *A. s.* sözleri değiştirilmiş/gerçek anlamından başka anlam verilmekle anlamı bozulup başkalaştırılmış (söz/kitap vb.).

muharrem محرم *A. a.* 1 haram kılınmış, işlenmesi dince haram sayılmış (iş/davranış/eylem), 2 ay takviminin 1. ayı.

muharremât محرمات *A. ç. a.* işlenmesi dince haram ve yasak edilmiş (işler/davranışlar/eylemler).

muharremiyye محرمیه *T. a.* 1 Müslümanların yılbaşı olan muharrem ayının birinci günü kutlu ve uğurlu olması amacıyla/dileğiyle verilen bahşiş/karşılıklı olarak verilen armağan, yılbaşı armağanı, 2 *ed.* yeni yıl tebriki için söylenen kaside.

muharrer محرر *A. s.* yazılmış (ad/konu/madde/buyruk vb.): *bervechi muharrer* "yazılmış olduğu gibi".–**muharrerü'lism** محرر الاسم *A. s.* adı yazılmış olan (kimse).

muharrerât محررات *A. ç. a.* yazılar, yazılı kâğıtlar, mektuplar. [Teklisi olan **muharrer** محرر bu anlamda kullanılmaz.]

[1]**muharrık** محرق *A. s.* 1 çok yakıcı, çok acı verici (nesne), 2 insanın içini kavuran, çok susatan (nesne).

[2]**muharrık** مخرق *A. s.* (kâğıt, deri vb. şeyi) yırtan (kimse).

muharrıs محرص *A. s.* (-i) hırslandıran, (-in) hırsını kabartan, (-in) açgözlülüğünü kamçılayan (durum/davranış/etki vb.).

muharrıt محرط *A. s.* müshil özelliği bulunan (madde/ilaç).

muharric مخرج *A. s. din* (bir hadisi) metni ve dayanaklarıyla bulup meydana çıkaran (kimse).

muharrif مخرف *A. s.* kendisine bunak denilmiş, bunak olduğu ileri sürülmüş (kimse).

muharrik محرك *A. s.* (-i) kımıldatan, (-i) yerinden oynatan, (-i) hareket ettiren (nesne).

muharrir محرر *A. s.* yazar, yazmayı meslek edinmiş (kimse).

[1]**muharriş** محرش *A. s.* (deriyi) yara açarcasına tırmalayan, tırmık tırmık eden (etken/etkili madde).

[2]**muharriş** مخرش *A. s.* 1 tırmalayıcı, kaşındırıcı (nesne), 2 azdırıcı, (yara vb.) azmasına yol açıcı (nesne).

muhâsame مخاصمه *A. a.* birbirine düşman olup çekişme, birbirine düşmanlık besleme.

muhâsara محاصره *A. a.* bir yeri/bir kaleyi ele geçirmek için dört yanını kuşatıp zorlama, düşmanı çember içine alma.

muhâsebe محاسبه *A. a.* 1 (ile) hesaplaşma, (ile) alacak verecek hesabı görme, 2 gelir gider, alacak verecek hesaplarını kanun, kural ve belirli usullere göre tutma, bunların defter ve evrakını düzenleme yolu yordamı, 3 bir resmî dairenin hesap işlerine bakan kalem/büro.

muhâsım مخاصم *A. s.* aralarında düşmanlık bulunanlardan her biri, bir davanın iki tarafından her biri.

muhâsır محاصر *A. s.* ele geçirmek için şehir, kale ve istihkâm gibi bir yerin etrafını kuşatan (ordu/komutan vb.).

muhâsib محاسب *A. s.* hesap tutma konusunda uzmanlığı olan (kimse).

muhassal محصل *A. s.* alınmış, toplanmış, elde edilmiş (gelir/mal). *z.* sözün kısası, kısacası, özetle, sonuç olarak, elhâsıl, hâsılı.–**muhassalü'lkelâm** محصل الكلام *A. z.* sözün kısası, kısacası, hâsılı kelâm.

muhassas مخصص *A. s.* özgülenmiş, biri/bir şey için ayrılmış (nesne).

muhassenât محسنات *A. ç. a.* yararlı görüldüğü için beğenilen, hayırlı, kazanç sağlayıcı, güzel işler/eylemler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

muhasser محسر *A. s.* incitilmiş, ezilmiş, küçük düşürülmüş, aşağılanmış (kimse).

muhassıl محصل *A. s.* (-i) var eden, (-i) yapan, (-i) meydana getiren (kimse). *a.* (eskiden) devlet gelirlerini toplamakla görevli kimse, tahsildar.

muhassıs مخصص *A. s.* özgüleyen, (bir şeyi) bir kimseye/bir nesneye ayıran (kimse).

muhassin محسن *A. s.* (-i) beğenen, (-i) güzel bulan, (-e) alkış tutan (kimse).

muhassir مخسر *A. s.* (bir nesnenin) yıkıma ve kayba uğramasına yol açan (kimse/afet vb.).

muhaşşâ محشی *A. s.* notlanmış, açıklama notları konmuş (sayfa/kitap).

muhaşşem محشم *A. s.* içki etkisiyle başı hoş, sarhoş (kimse).

muhaşşi محشی *A. s.* bir kitabın kenarlarına/alt ve üst boşluklarına açıklamalar yazan, notlar koyan (kimse).

muhaşşi مخشی *A. s.* korku salan, korkutan (kimse/nesne/görüntü).

muhaşşi' مخشع *A. s.* büyüklük taslayanın bu tür davranışını giderip alçak gönüllü davranma alışkanlığı kazandırıcı/zorunda bırakıcı (kimse).

muhaşşim مخشم *A. s.* keskin olduğundan çabuk ve şiddetli sarhoş edici (içki/madde).

muhaşşin مخشن *A. s.* (birini) incitip öfkelendirici olan (kimse/davranış).

[1]**muhât** مخاط *A. s. tıp* balgam, sümük.–**muhâtü'şşeytân** مخاط الشيطان yazın öğle vaktinde havada güneş ışınlarından göze yansıyan örümcek ağı gibi tel tel görüntü.

[2]**muhât** محاط *A. s.* 1 çevrilmiş, çevrelenmiş, çepçevre sarılmış, kuşatılmış (yer/nesne), 2 (-in) içine giren, (-in) içinde bulunan (nesne).–**muhâtı ılm** محاط علم *F. a.* birinin bilgisi içinde bulunan (konu/husus).

muhâtab مخاطب *A. s.* 1 kendisine söz söylenen, söylenen sözü dinleyen (kimse), 2 *dilb.* bir fiilin ikinci tekli ve çoklu kişileri gösteren çekim şekli.

muhâtabe مخاطبه *A. a.* söyleşme, söz edişme.

muhâtare مخاطره *A. a.* 1 korku, tehlike, 2 korkulu bir işe girişme/korkulu bir durumla karşılaşma.

muhâtıb مخاطب *A. s.* dinleyene söz söyleyen, konuşan (kimse).

muhattat مخطط *A. s.* 1 çizilmiş, çizilerek biçimlendirilmiş (nesne), 2 çizgili, üzerinde çizgiler bulunan (nesne).
muhattıt مخطط *A. s.* (-i) çizen (kimse).
muhâvele محاوله *A. a.* (-i) isteme, (-e) göz çevirip dikkatle bakma.
muhâvere محاوره *A. a.* 1 (birine) cevap verme, 2 iki kişi karşılıklı lâf etme, konuşma.
muhavvat محوط *A. s.* çevresine çit/duvar çekilmiş.
muhavvata محوطه *A. a.* çevresine çit ya da duvar yapılmış yer, avlu, bahçe: *evân-ı harâb-ı muhavvata-i dünyâ* "dünya havlusunun bozulup dağılma vakti, yani: kıyamet".
muhavvef مخوف *A. s.* korkmuş, korkutulmuş (kimse).
muhavvel محول *A. s.* 1 değiştirilmiş, başka türlü olmuş (nesne), 2 (-e) ısmarlanmış, (-i) için ayrılmış, (-e) aktarılmış (iş/hizmet/para vb.).
muhavvıt محوط *A. s.* bir yerin çevresine çit/duvar çeken (kimse), (birini) gözlerini dikip kollayan/sakınan (kimse).
muhavvif مخوف *A. s.* korkutan, korku veren (kimse/nesne).
muhavvil محول *A. s.* (-i) değiştiren, başka bir duruma döndüren (kimse/nesne/etken).
muhavvin مخون *A. s.* hainlikle suçlanmış, kendisine "hain" denilmiş (kimse).
muhayyâ محيا *A. a.* çehre, yüz.
muhayyeb مخيب *A. s.* umutsuzluğa düşürülmüş (kimse).
muhayyel مخيل *A. s.* zihinde canlandırılmış, hayalde var edilmiş (nesne).
muhayyelât مخيلات *A. ç. a.* hayal mahsulü olan şeyler.
muhayyem مخيم *A. s.* asker çadırlarının kurulup yerleştirildiği yer/alan, çadırlık, ordu, ordugâh.
muhayyemgâh مخيمگاه *F. a.* ordu birliklerinin yerleştiği yer/alan, ordugâh.
muhayyer مخير *A. s.* 1 istediğini seçmeye/bir şeyi alıp almamaya kendi başına karar veren (kimse), 2 (*T. h. dili:* **muhayar** موخايار) beğenilmediği takdirde geri alınmak üzere satılan (nesne).
muhayyib *A. s.* (birini) umutsuzluğa düşüren, eli boş ve umutsuz bırakan (kimse/durum).
muhayyil مخيل *A. s.* zihinde canlandıran, zihinde var ettiğine biçim veren (kimse).
[1]**muhayyir** محير *A. s.* şaşırtıcı, şaşkınlık verici, şaşkınlığa düşürücü: *m.i ukûl* "akıllara şaşkınlık verici".
[2]**muhayyir** مخير *A. s.* iki nesneden birini seçip ayırmayı, iki nesne arasındaki farkı belirlemeyi isteyenin/alıcının kararına bırakan (kimse).
muhâz مخاض *A. s.* doğum ağrısı.
muhâzara محاضره *A. a.* tarih ve edebiyatla ilgili fıkralar, hikâyeler, ilgi çekici ve eğlenceli olaylar aktarma, bu konularda sohbet etme.
muhâzarât محاضرات *A. ç. a.* kimi bilim ve fen konuları, özellikle tarih ve edebiyat ile ilgili hatırda tutulan, yeri geldiğinde aktarılıp anlatılan bilgiler, olaylar, hikâyeler, şiirler, ilgi çekici ve ders verici fıkralar.
[1]**muhâzât** محاذات *A. a.* (ile) karşı karşıya olma/durma.
[2]**muhâzât** مخازات *A. a.* (birini) aşağılama, rezil duruma düşürme.
muhâzele مخاذله *A. a.* düşüklük, aşağılık, değersizlik, rezillik.
muhâzî محاذى *A. s.* (ile) bir hizada, karşı karşıya bulunan (nesne).
muhazramin مخضرمين *A. ç. a.* Cahiliyyet ve İslâm dönemlerine erişen, ikinci tabaka sayılan Arap şairleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

muhâzza مخاضه *A. s.* (bir şeyi) değiş tokuş/takas yoluyla elden çıkarma/satma.
muhazzab مخضب *A. s.* kınayla boyanmış (el/saç).
muhazzar مخضر *A. s.* yeşile boyanmış, yeşil renk verilmiş (nesne).
muhazzil مخذل *A. s.* (birini) aşağılanmış durumda bırakan (kimse).
muhazzir محذر *A. s.* sakındıran, uzak durmayı öğütleyen (kimse).
muhbir مخبر *A. s.* (-i) haber verici, (-e) haber taşıyıcı (kimse).–**muhbiri sâdık** مخبر صادق *F. a.* verdikleri haberden sorumlu olmamak için adlarını gizleyenlere verilen unvan.
muhcil, muhaccil مخجل *A. s.* (-i) utandıran (kimse/durum).
muhdes محدث *A. s.* 1 sonradan olan, sonradan varlık bulan, yaratılmış (nesne), 2 *mec.* yeni çıkma, eskiden olmayan/bilinmeyen (âdet, davranış vb.).
muhdis محدث *A.* (bir şeyi) sonradan ve yeniden çıkaran/ortalığa süren.
muhık(k) محق *A. s.* 1 hakkı yerine getiren, haklı olanın hakkını veren, doğrudan ayrılmayan, adaletli davranan (kimse), 2 bir anlaşmazlıkta/bir geçimsizlikte haklı olan (kimse/taraf).
muhıl(l) مخل *A. s.* bozan, bozup değiştiren, kötü duruma ve niteliğe bürüyen (etki/davranış/nesne/durum).
mûhış موحش *A. s.* korku ve ürküntü verici, korkunç (cisim/görüntü vb.).
muhib(b) محب *A. s.* (-i) seven, (-e) karşı sevgi besleyen (kimse). *a.* 1 dost, arkadaş, 2 derviş olmadığı hâlde bir tarikate ilgi duyan, Hz. Peygamber'in en yakınlarına (ehli beytine) sevgi besleyen kimse.
muhibbâne محبانه *F. s.* ve *z.* 1 dostlara yakışır biçimde, 2 derviş olmadığı hâlde bir tarikate ilgi duyan, Hz. Peygamber'in en yakınlarına (ehli beytine) sevgi besleyen kimseye düşer ve yaraşır yolda.
muhîf مخيف *A. s.* korkutucu, korku verici (iş/eylem/davranış/görünüş).
muhîl محيل *A. a. huk.* borcunu başkası üzerine geçiren/aktaran kimse.
muhil(l) محل *A. a.* haram olan bir şeyin haram olmadığını ileri sürüp helâl sayan/İslâm'a göre saygı gösterilmesi gereken dört aya değer vermeyip saygısızlık eden kimse.
muhili محيلى *F. a.* dolandırıcılık, dolap, hile.
muhît محيط *A. s.* 1 kuşatan, çepçevre saran (yer/nesne), 2 kara parçalarını kuşatıp saran büyük deniz, okyanus: *bahri muhîti kebîr* "Büyük Okyanus". *a.* sınır, çevre: *m.i dâirei ışk* "aşk dairesinin sınırı".
muhkem محكم *A. s.* sağlam, dayanıklı, berk (nesne).–**muhkem durmak** dayanmak.
muhkemât محكمات *A. ç. a.* Kur'an'ın hüküm bildiren, anlamı yorum gerektirmeyen açıklıkta ayetleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.] *zıddı:* **müteşâbihât** متشابهات.
muhlıs مخلص *A. s.* içten, candan, yürekten bağlı, içinde kötülük ve art niyet bulunmayan (dost, arkadaş, köle vb.).
muhlif مخلف *A. s.* ne/nasıl olduğu kesin olarak bilinmediğinden kimilerinin "Şöyledir.", kimilerinin "Böyledir." diye yemin etmelerine yol açan şey.
muhlis مخلس *A. s.* saçına sakalına kır düşmüş (kimse).
muhlisâne مخلصانه *F. s.* ve *z.* içten, yürekten, içinde kötülük ve art niyet olmaksızın.
muhmid مخمد *A. s.* ateşin alevini bastıran/söndüren (kimse).
muhmir مخمر *A. s.* (bir şeyin) üstünü örten, (bir şeyi) gizleyen (kimse).
muhnık مخنق *A. s.* (-i) boğarak öldüren (kimse).

muhnis محنث *A. s.* birine yeminini bozduran/birinin andını yerine getirmesini engelleyen kimse.

muhrec مخرج *A. s.* 1 (-den) çıkarılmış, atılmış (kimse/nesne), 2 (-den) çıkmış, (-i) bitirmiş kimse, 3 *mat.* dört işlemden birinin sonucu, 4 (-e) göre yapılmış, ... örnek tutularak çizilmiş/biçim verilmiş (nesne).

muhrez محرز *A. s.* 1 yığılmış, biriktirilmiş, 2 kazanılmış, elde edilmiş, ele geçirilmiş (değer/nesne vb.).

muhrık محرق *A. s.* 1 (-i) yakan, (-i) yakıp yok eden (ateş/madde), 2 *mec.* çok etkili, yürek yakıcı (durum/davranış/tavır vb.).

muhrib, muharrib مخرب *A. s.* yıkıcı, (-i) yıkan, (-i) yerle bir eden, (-i) darmadağın eden (ordu/fırtına/zelzele vb.).

muhrice مخرجه *A. a.* çıkrıkçı.

muhriz محرز *A. s.* (-i) kazanan, (-i) kendi malı eden, (-i) edinen (kimse).

muhsanât محصنات *A. ç. a.* haramdan sakınan, namus ve iffetini koruyan evli kadınlar.

muhsın محصن *A. s.* haramdan sakınan (kimse).

muhsıne, muhsane محصنه *A. a.* kötü ve günah sayılan iş ve eylemlerden sakınan kadın.

muhsî محصى *A. s.* sayan, sayarak ölçüsünü/ne kadar olduğunu belirleyen (kimse).

muhsin محسن *A. s.* iyilikçi, iyilik etmeyi sever, herkese iyilik eden (kimse).

muhtâc محتاج *A. s.* 1 (-e) gerek duyan, (-i) savmaya güç yetiremeyen (kimse), 2 (-i) gerekli olan, (-e) gereksinim duyan (durum/nesne/yer vb.), 3 yoksul, yardım bekleyen (kimse), 4 gördüğü bir iyilik ve yardım karşısında iyilik ve yardım edene karşı kendini boyun eğmek durumunda gören (kimse).

[1]**muhtâl** محتال *A. s.* yalancı, hileci, dubaracı (kimse).

[2]**muhtâl** مختال *A. s.* kendini büyük gören, büyüklük taslayan (kimse).

muhtân مختان *A. s.* 1 gördüğü iyiliğe kötülükle karşılık veren (kimse), 2 hıyanet ve haksızlığa uğramış (kimse).

muhtâr مختار *A. s.* 1 seçilmiş (nesne): *kavli muhtâr* "seçilmiş söz", 2 (Hz. Peygamber hakkında) seçkin: *Ahmedi muhtâr* "Yüce Yaratıcı'nın seçkin kulu Ahmed, yani: Hz. Muhammed", 3 kendi seçimi ve bağımsız yapma gücüyle iş gören, istediği gibi davranan, kimsenin baskısı ve etkisi altında bulunmayan (kimse), 4 kendi kendini idare eden, bağımsız, özerk (yönetim). *a.* bir köyün/bir mahallenin yasalarla belirlenmiş işlerini yürütmek için o köyün/o mahallenin seçmenleri tarafından seçilmiş/atanmış kimse.

muhtas(s) مختص *A. s.* (-e) ayrılmış, (-e) özgü, hususi, özel (yer/bölüm/durum). *a.* (-e) özel bir bağ ve ilişki ile bağlı olan, (-e) kapılanan kimse.

muhtasar مختصر *A. s.* 1 uzun ve ayrıntılı olmayan, kısa tutulmuş, kısa (konuşma/yazı/kitap vb.), 2 gösterişsiz, az masrafla ve az kimse ile yapılan (düğün, merasim vb.).

muhtasaran مختصراً *A. z.* kısaca, kısa olarak, kısaltarak.

muhtebir مختبر *A. s.* deneyen, yoklayan (kimse).

muhtebis محتبس *A. s.* kapanan, tıkanan, kapanarak içindekini alıkoyan (nesne).

muhtecib محتجب *A. s.* örtünmüş, örtülü (nesne).

muhted(d) محتد *A. s.* kızmış, öfkelenmiş (kimse), keskinleşmiş (nesne).

muhtedi' مختدع *A. s.* aldatan, dolap çeviren, dubaracılık eden (kimse).

muhtefî مختفى *A. s.* saklanan, gizlenen (kimse).

muhtekın محتقن *A. s.* idrar yapamama ve kabızlık hâllerinde şırınga kullanan (kimse).

muhtekır محتقر *A. s.* (-i) hor gören, (-i) kötü sözlerle aşağılayan (kimse).

muhtekim محتكم *A. a.* yargıç olarak atanan (kimse).

muhtekir محتكر *A. s.* elindeki malı kıtlık zamanında yüksek fiyata satmak için saklayan kimse, vurguncu, madrabaz.

muhtel(l) مختل *A. s.* bozuk, bozulmuş, karışık, alt üst olmuş, düzeni bozulmuş (şuur/sağlık/düzen vb.).

muhtelef مختلف *A. s.* üzerinde tam bir anlaşma bulunmayan, uyuşulmamış (söz/konu vb.).–**muhtelefün fih** مختلف فيه üzerinde anlaşmazlık bulunan, uyuşulmamış, (düşünce/görüş/mesele/güçlük vb.).

[1]**muhtelık** مختلق *A. s.* 1 tıraş eden (kimse/alet), 2 tıraşlı, tıraş olmuş (kimse).

[2]**muhtelık** مختلق *A. s.* 1 yaradılmış, var edilmiş, 2 yeni davranış ve alışkanlık edinen, 3 yalancı, uydurukçu

muhtelıt مختلط *A. s.* 1 (ile) bir araya gelip görüşen (kimse), 2 karışık, değişik maddelerden/kimselerden oluşmuş (madde; heyet, komisyon vb.).

muhtelib مختلب *A. s.* aldatan, dolap çevirip kandıran (kimse).

muhtelic مختلج *A. s.* titreme illetine tutulmuş olan (kimse).

muhtelic مختلج *A. s.* bedeninde bir uzvu seğiren (kimse).

muhtelif مختلف *A. s.* 1 başka başka, ayrı ayrı, birbirine uymayan, birbirinden ayrı (nesneler), 2 değişen, nitelik ve kılık değiştiren, bir durumda durmayan (nesne).

muhtelim محتلم *A. s.* düşü azan, uykuda boşalan (kimse).

muhtelis مختلس *A. s.* 1 (-i) kapan, (-i) çalan (kimse), 2 devlete/başkasına ait bir malı üstüne geçiren (kimse).

muhtemel محتمل *A. s.* olabilir, olması umulur ve beklenir, olası (durum/nesne).

muhtemî محتمى *A. s.* sağlığa zararlı yiyecek ve içeceklerden uzak duran, perhiz eden (kimse).

muhtemir مختمر *A. s.* 1 (ekmek hamuru gibi) mayalanan, ekşiyip özlenen (nesne), 2 (şarap gibi) kaynayıp kabaran, olgunlaşma derecesini bulan (şarap vb.).

muhtenık مختنق *A. s.* nefessiz kalıp boğulan (kimse).

muhtera' مخترع *A. s.* 1 önceden yokken yeni bulunmuş, yeni yapılmış (nesne), 2 uydurulmuş, uydurma, yalan (söz).

muhtereât مخترعات *A. ç. a.* 1 buluşlar, yeni bulunmuş/yapılmış şeyler, 2 düzmeceler, yalanlar, uydurmalar.

muhterem محترم *A. s.* saygıdeğer, saygın, ulu, ululanmaya yaraşır (kimse).

muhterık محترق *A. s.* 1 yanmış, yanık (odun/ev vb.)–**muhterık olmak** yanmak, 2 *mec.* (ile) içi yanmış, (-den) son derecede etkilenmiş (kimse).

muhterıs محترص *A. s.* bir şeye karşı şiddetli arzu duyan, istediği şeyi elde etmek için yanıp tutuşan ve aşırı çaba harcayan (kimse).

muhteri' مخترع *A. a.* 1 daha önce yapılmamış/benzeri bulunmayan bir şey yapan, buluş sahibi (kimse), 2 olmamışı olmuş gösteren, yalan uyduran, yalancı (kimse).

muhterib محترب *A. s.* savaşan, savaşçı (kimse).

muhterif محترف *A. s.* yatkınlık ve beceri kazanan, usta olan (kimse).

muhteris محترس *A. s.* sakınan (kimse).

muhteriz محترز *A. s.* sakınan, çekinen, sakıngan, çekingen (kimse/nesne).

muhterizâne محترزانه *F. z.* sakınarak, sakınırcasına.

muhtesıd محتصد *A. s.* ekin biçen, ekin kaldıran (köylü/çiftçi).

muhtesım مختصم *A. s.* düşmanlık eden/birbirine karşı düşmanca davranan (kimseler).

muhtesıra مختصره *A. s.* kısaca/kısa sürede yazılan/düzenlenen yazı/belge, özet.

muhtesib محتسب *A. a.* 1 (eskiden) şehre sokulup satılan maddelerden vergi/harç alan memur, 2 şehrin asayişi ile ölçülerin, tartı aletlerinin tam ve hilesiz olmasına bakan, bugünün polis ve belediye memurlarının görevini yürüten kimse.

muhteşem محتشم *A. s.* 1 gösterişli, görkemli, adamlarının çokluğu ve süsü püsüyle göz kamaştıran (kimse), 2 büyük, ulu, eşsiz ve benzersiz (kimse).

muhteşi' مختشع *A. s.* kendini alçak tutan, alçak gönüllülükle davranan (kimse).

muhteşid محتشد *A. s.* biriken, (bir araya) toplanan (kimseler/nesneler).

¹**muhtetıb** محتطب *A. s.* 1 odun toplayan (kimse), 2 kesim yapılan ormanlık yer/koru, baltalık.

²**muhtetıb** مختطب *A. s.* (bir kadını) nikâhla isteyen (erkek).

muhtetıf مختطف *A. s.* 1 (-i) kapıp alan (kimse), 2 göz kamaştıran (ışık).

muhtetim مختتم *A. s.* bitiren, sonlandıran, başa çıkaran (kimse).

muhtetin مختتن *A. s.* sünnet olmuş/sünnetli (çocuk/erkek).

muhtevî محتوى *A. s.* (-i) içine alan, (-i) içinde bulunduran (nesne).

muhtezı' مختضع *A. s.* alçak gönüllülük gösteren, alçak gönüllü davranan (kimse).

muhtezır محتضر *A. s.* ölüme iyice yaklaşmış, ölümünü bekleyen (yaşlı/hasta).

muhtezil مختزل *A. s.* içinde bulunduğu topluluktan ayrılan/çevresinden kopup tek başına kalan/yaşayan (kimse).

muhtezin محتزن *A. s.* üzüntülü, tasalı (kimse).

muhtezin مختزن *A. s.* hazinede/mahzende saklanan (değerli nesne).

muhtır مخطر *A. s.* (-i) hatırlatan (-i) hatıra getiren (nesne): *m.ı eyyâmi şebâb* "gençlik günlerini hatırlatan".

muhtıra مخطره *A. a.* 1 (-i) hatıra getirmek, (-i) hatırlatmak için yazılan yazı, ihtarname, 2 (-i) unutmamak için yazılan not.

muhti مخطى *A. s.* 1 yanıltıcı, yanlış yapmaya yol açıcı, yanlışa düşürücü (durum/nesne), 2 yanılan, yanlış yapan (kimse), 3 dince günah olan bir eylemi gerçekleştirerek yanlış ve kötü yola sapan (kimse).

muhyi محيى *A. s.* canlandırıcı, can verici, yaratıcı (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

muhzır *A. s.* ilgili tarafları ve şahitleri çağırarak duruşmada bulunmalarını sağlamak, yargıcın istek ve buyruklarını bildirmek, evrak getirip götürmek gibi görevleri olan kimse, mübaşir.

muız(z) معز *A. s.* (-i) değerli kılan, (-e) değer katan, (-e) şan ve şeref kazandıran (kimse). *a.* (dilediği kullarını) ulu ve üstün duruma getirici Yüce Tanrı.

muid معيد *A. s.* (-i) geri verici/çevirici (kimse). *a.* (eskiden medreselerde) öğrencinin gördüğü dersi yeniden anlatan ve açıklayan müderris yardımcısı, asistan, müzakereci.

muid(d) معد *A. s.* (bir şeyi) eksiksiz ve iş görür duruma getiren (kimse).

muil معيل *A. s.* ailesi kalabalık/

muil(l) معل *A. s.* hasta edici/eden (durum/etken vb.).

muin معين *A. s.* 1 yardımcı, yardım edici, arka, kol kanat gerici, koruyup gözetici (kimse), 2 (büyük harfle) Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

muîr معير *A. a. huk.* (bir nesneyi) eğreti olarak veren kimse.

mûje موژه *F. a.* 1 üzüntü, kaygı, tasa, gam, 2 acı verici ve sıkıntı doğurucu durum, belâ, musibet.

muk'ad مقعد *A. s.* yatalak, kötürüm (kimse).

muka''ar مقعر *A. s.* 1 oyuk, çökük, çukur (yer/zemin), 2 ortası çukur, kenarlarından başlayarak merkeze doğru giderek çukurlaşan, iç bükey, konkav.

mukabbeb مقبب *A. s.* üzeri kubbe biçiminde çatılmış, kubbe örtülü, kubbeli (yapı).

mukabbel مقبل *A. s.* öpülen (kimse/nesne).

mukabbil مقبل *A. s.* öpen (kimse).

mukâbele مقابله *A. a.* 1 karşı karşıya olma, karşılıklılık, (-in) karşısında bulunma, 2 karşılık verme, (bir söz, eylem ve davranışa) uygun söz, eylem ve davranışla cevap verme, 3 (iki şeyi) karşılaştırma, (iki şeyin) uygunluğunu denetleme, 4 (tekkelerde) karşı karşıya oturularak yapılan zikir ve sema, 5 (camilerde) *Kur'an'ı* hafızların ezberden, cemaatten kimilerinin ise gözle izleyerek/alçak sesle birlikte okumaları.–**mukâbele bi'lmisl** مقابله بالمثل *A. a.* başkasından görülen bir davranışın aynını gösterme.

mukâbil مقابل *A. s.* 1 birbirine bakan, birbirinin karşısında bulunan (ev, yapı vb.), 2 karşılaşan, karşı karşıya gelen (kimseler), 3 karşılık, bedel yerine olan, ... için olan. *a.* karşılık, bedel. *takı T. dilb.* (yönelme durumu ekli bir ada takılarak) karşılık, karşı.

mûkad موقد *A. s.* yükü ağır, ağır yük taşıyan.

mukaddem مقدم *A. s.* 1 öne geçirilmiş, öne konulmuş, ileri çekilmiş (nesne), 2 önde bulunan, ileride olan, önden giden (varlık/nesne/konu), 3 zamanca ileride bulunan, eski; *zıddı:* **muahhar** مؤخر, 4 değeri, önemi ve gerekliği çok olan (konu/iş vb.)/mertebe ve rütbesi yüksek olan (kimse), 5 *man.* iki önermeden oluşan bir kıyasın birinci önermesi, 6 *ask.* redif (yedek) askerinin ayrıldığı iki sınıftan birincisi.

mukaddemâ مقدما *A. z.* bundan önce, daha önce, önceden.

mukadder مقدر *A. s.* 1 Yüce Tanrı tarafından belirlenip Levhi Mahfuz'a yazılmış olan değişmez/değiştirilemez varlık/varlıklar bilgisi, kader, 2 değeri biçilmiş, bir değere bağlanmış (nesne), 3 beğenilmiş, değeri bilinmiş (iş/nesne), 4 kelime olarak söylenmeyip/yazılmayıp anlam bağından çıkarılan/söze mantıkça eklenen kelime.

mukadderât مقدرات *A. ç. a.* 1 alın yazısı gereği olan durumlar, yazgı, kader, 2 *huk.* ağırlık ve uzunluk ölçüsü ile niceliği belirlenemeyen şeyler.

mukaddes مقدس *A. s.* kutsanmış, her türlü eksik, kusur ve yanlıştan uzak ve arınmış sayılmış (varlık/yer/buyruk/kitap vb.).

mukaddim مقدم *A. s.* (-i) ileri getiren, (-i) alıp öne geçiren, (-i) getirip (-e) sunan (kimse).

mukaddimât مقدمات *A. ç. a.* mukaddimeler.

mukaddime مقدمه *A. a.* 1 önde bulunan, öne geçirilen, öncelikli sayılan iş/eylem vb., 2 maksada girişmezden önce söylenen ve maksadın ortaya konmasına dayanak olan söz, 3 *ask.* (**mukaddimetü'l-ceyş**'ten kısaltma) ordunun ileride bulunan kısmı, öncü birlikler, 4 bir kitabın asıl konusuna girişmezden önce yazılış sebebi, amacı, önemi, genel yapısı ve kapsamı vb. gibi yönleri açıklayıcı yazı, önsöz, giriş.–**mukaddime yap-**

mak söylenilecek söze kapı açmak için önceden konuya uygun söz söylemek.

mukaddir مقدر *A. s.* 1 yaratmazdan önce her şeyin nasıl olacağını, bütün yaratıklar hakkındaki bilgileri belirleyip Levhi Mahfuz'a yazan (Yüce Tanrı), 2 (-e) değer biçen, (-in) değerini söyleyen (kimse), 3 (-in) değerini bilen, (-i) beğenen (kimse).

mukaffâ مقفا *A. s.* kafiyeli (söz/şiir).

mukaffâ مقفى *A. s. bk.* مقفا.

mukaffel مقفل *A. s.* kilitli, sürmeli/sürgülü (kapı/pencere vb.).

mukahhir مقهر *A. s.* 1 (birine) üstün gelici, 2 (birini) etkisiz duruma getirip adını batırıcı (kimse).

mukalled مقلد *A. s.* 1 takılmış, boyuna asılmış (nesne), 2 taklidi yapılan, söz ve davranışları kendisine benzetilen (kimse).

mukallib مقلب *A. s.* bir şeyin yönünü değiştirip çeviren (kimse).

mukallid مقلد *A. s.* 1 (gerdanlık/muska/tılsım vb. gibi bir nesneyi) boynuna takan/asan (kimse), 2 gerçeği/doğruyu kendi aramak yerine başkasının yaptığını/dediğini benimseyen; *zıddı:* **muhakkık** محقق, 3 bir şeyin aynını yapmaya çalışan (kimse), 4 birinin söz ve davranışlarının aynını yaparak eğlenen, taklitçi (kimse).

mukallidâne مقلدانه *F. s.* ve *z.* taklit ederek/taklitçiye yaraşır yolda/biçimde.

mukâmere مقامره *A. a.* (birden çok kişi birlikte) kumar oynama.

mukâmir مقامر *A. s.* kumar oynayan (kimse).

mukanfez مقنفذ *A. s. zoo.* üzeri yumuşak dikenlerle kaplı (hayvan).

mukanned مقند *A. s.* içine şeker katılmış, şekerle karıştırılarak yapılmış/hazırlanmış (yemek/tatlı vb.).

mukannen مقنن *A. s.* kanun ve kuralca belirlenmiş/alışkanlığa bağlı, belli, belirli, değişmez, şaşmaz (uygulama/iş/davranış vb.).

mukannenât مقننات *A. ç. a.* alışılagelen tahsisat.

mukantar مقنطر (*dişil:* **mukantara** مقنطره) *A. s.* 1 yığılmış, biriktirilmiş, 2 kemerli, kemer biçiminde (çatı/yapı/köprü örtüsü).

mukantarât مقنطرات *A. a. gökb.* enlemler; *bk.* **mukantare** مقنطره.

mukantare مقنطره *A. a.* 1 *gökb.* güneşin gölgesine göre saatleri gösteren alet, 2 ufka paralel olarak gökte bulunduğu varsayılan dairelerden her biri.

mukar(r) مقر *A. s.* üstlenilmiş, saklanmayıp açıklanmış (borç/suç vb.).–**mukarrün bih** مقر به saklamayıp üstlenen kimsenin üstlendiği şey, borç vb.–**mukarrün leh** مقر له saklamayıp üstlenen kimsenin üstünde hakkı olduğunu bildirdiği ve kendisine borçlu olduğunu açıkladığı kimse.

mukâraza مقارضه *A. a.* kazancına ortak olup zararı sermayeye ait olmak üzere birine bir miktar sermaye verme.

mukârebet مقاربت *A. a.* 1 (iki şey) birbirine yakın olma, (iki şey arasındaki) yakınlık, 2 akrabalık.

mukârene مقارنه *A. a. aş. m. bk.*

mukârenet مقارنت *A. a.* bitişme, ulaşma, bir araya gelme, birlikte/bir arada bulunma.

mukârib مقارب *A. s.* birlikte olan, ayrılmaz, birbirine yakın olan, birbirinin yakınında bulunan, yakınlaşmış (kimseler/yapılar/nesneler).

mukârin مقارن *A. s.* bitişik, ulaşık, (ile) bir araya gelmiş: *m.i sıhhat* doğru, yanlışsız.

mukarnes مقرنس *A. s.* merdiven gibi basamaklı (çatı), basamak basamak yükselen (kubbe): *sakfı mukarnes, tâkı mukarnes* "basamaklı çatı/kubbe", *seyfi mukarnes* "(eskiden) 'kırk merdiven' denilen ve ağız tarafı basamak basamak olan kentikli olan kılıç".

mukarreb *A. s.* 1 (-e) yaklaştırılmış (kimse), 2 yakın, (-in) yakınında bulunan (kimse).–**mukarrebi İlâhî** مقرب الهى *A. a.* Tanrı katına yakın olan peygamberler, melekler ve veliler için kullanılır.

mukarrebîn مقربين *A. ç. a.* Tanrı katına en yakın olan melekler. [Kimi *Kur'an* yorumcularına göre bunlar arşı taşıyan melekler "*hamelei arş*"tır, kimilerine göre ise dört büyük melek "*kerûbiyyûn*"dur.

mukarrer *A. s.* 1 kararlaştırılmış, karara bağlanmış, yapılması/gerçekleştirilmesi kesinleşmiş (iş/eylem vb.), 2 kaçınılmaz, kuşkusuz (oluş/iş/eylem/davranış vb.), 3 anlatılmış, söylenmiş (iş/konu/mesele/husus).

mukarrı' مقرع *A. s.* (birini) azarlayan, öfke ve kızgınlıkla söylenip paylayan (kimse).

mukarrıh مقرح *A. s. tıp* yarayı olgunlaştırıp açılmasını sağlayan ilaç.

¹**mukarrız** مقرض *A. s.* bir eseri, bir kitabı övme yolunda yazı yazan (kimse).

²**mukarrız** مقرظ *A. s. bk.* **mukarrız** مقرض.

mukarrib مقرب *A. s.* kendine yaklaştırıcı/çekici (kimse).

mukarrir مقرر *A. s.* anlatan, (bir konuyu/bir meseleyi) bütün yönleri ve ayrıntılarıyla açıklayarak dile getiren (kimse); *zıddı:* **muhâtab** مخاطب *a.* hocanın/müderrisin verdiği dersi öğrenciye tekrar eden yardımcı.

mukâsât مقاسات *A. a.* 1 katı olma, katılık, sertlik, duygusuzluk, 2 acı, üzüntü, sızı; *eşanl.* **eziyet, zahmet, elem, ıstırap**, 3 güçlük çekme, zorluğa uğrama, baskı ve acıya dayanma/katlanma.

mukâsim مقاسمه، مقاسم *A. a.* (-i) bölüşme, (-i) paylaşma.

mukassat مقسط *A. s.* taksitli, parçalı ödemeli (satış/alışveriş).

mukassem مقسم *A. s.* taksim edilmiş, kısım kısım ayrılmış/bölünmüş (yer/mal vb.).

mukassır مقصر *A. s.* kusurlu davranan, (bir işi) yapmaya gücü varken çekinip yapmayan/gücü yetmediği için bırakan (kimse).

mukassî مقسى *A. s.* sıkıntılı, iç karartıcı, dar (yer).

mukassim مقسم *A. s.* kısım kısım ayıran, parça parça bölen (kimse).

mukaşşer مقشر *A. s.* (kabuğu/derisi) soyulmuş, iç (ceviz, badem vb.).

mukâtaa مقاطعه *A. a.* 1 bir toprağın kira karşılığında birinin kullanımına bırakılması, 2 ekim yapılan toprak olarak vakfedilip daha sonra arsaya/bağ ve bahçeye dönüştürülen yer için ürünün onda birine karşılık götürü olarak verilen kira bedeli.

mukâtele مقاتله *A. a.* 1 vuruşma, öldürüşme, birbirini öldürme, 2 savaş.

mukatta' مقطع *A. s.* 1 parçalara ayrılmış, bölük bölük edilmiş (nesne), 2 ayrı yazılan, kendisinden sonra gelen harfe bitişmeyen (harf): *hurûfi mukattaa* "(Arap asıllı alfabede) ayrı ayrı yazılan bitişik olmayan harfler."

mukattaât مقطعات *A. s.* 1 ayrı ayrı yazılanlar, tek başına tam ve eksiksiz bir anlam göstermeyen nesneler, 2 kıtalar biçiminde yazılmış şiirler.

mukattar مقطر *A. s.* 1 damla damla dökülmüş, damlatılmış (gözyaşı/su/sıvı madde), 2 damıtılmış (su/sıvı).

mukâvele مقاوله *A. a.* 1 sözleşme, (bir konuda) birbirine söz vererek anlaşma, 2 (bir iş için) iki taraf arasında varılan karar ve içinde iki tarafın şartları bulunmak üzere düzenlenen senet.

mukâvemet مقاومت *A. a.* (-e) karşı durma, (-e) karşı koyma, dayanma.

mukâvim مقاوم *A. s.* 1 karşı koyan, dayanan (kimse), 2 dayanıklı (nesne).

mukavvâ مقوا *A. s.* güçlendirilmiş (nesne/madde). *a.* kalın ve dayanıklı bir tür kâğıt.

mukavvâ مقوىً *A. s. bk.* **mukavvâ** مقوا.

mukavves مقوس *A. s.* eğri, yay biçiminde (kubbe/kaş vb.).

mukavvî مقوى *A. s.* güçlendirici, güç verici (madde/ilaç).

mukavvim مقوم *A. s.* 1 eğriyi doğrultan, eğri ve çarpık şeyi düz/düzgün duruma getiren (kimse), 2 (-i) kıvama getiren, (-i) uygun ve ölçülü duruma sokan (kimse/madde).

mukâyese مقايسه *A. a.* iki şeyin değerini/niteliğini birbiriyle karşılaştırarak ölçme/belirleme, ölçüye vurma, ölçümleme.

mukayyed مقيد *A. s.* 1 (ile) bağlanıp bağlı duruma getirilmiş, 2 gözetilmiş, boş bırakılmayıp/boş verilmeyip özen ve dikkat gösterilmiş (kimse/iş/konu vb.), 3 ayağına bukağı takılmış, bağlı (hayvan), 4 deftere yazılmış (evrak/konu/sayı vb.).

mukayyi' مقيئ *A. s.* kusturucu (nesne/ilaç).

mukayyid مقيد *A. s.* (-i) başıboş bırakmayıp bir şekilde bağlı duruma getiren (kimse). *a.* evrak suretlerini, konu, özet ve numaralarını deftere yazan kimse, kayıt memuru.

mukbil مقبل *A. s.* 1 birine doğru yakınlaşan, yaklaşan, 2 işi yolunda, başarılı, 3 yıldızı yüksek, bahtı açık, talihli, uğurlu, mutlu (kimse); *zıddı:* **müdbir** مدبر.

mukdim مقدم *A. s.* (bir işi) savsaklamadan, özenle ve ciddiyetle, emek vererek ve gerekli çabayı göstererek yapan (kimse).

mukham مقحم *A. a.* söz içindeki yersiz ve gereksiz kelime.

mûkıd موقد *A. s.* ateş yakan (kimse).

mûkın موقن *A. s.* (bir nesne/durum/bilgi vb.) doğruluk ve gerçekliği üzerinde kuşkusu bulunmayan, kesin olarak bilen (kimse).

mûkır موقر *A. s.* yemişi çok olduğundan dalları aşağı sarkmış (ağaç).

mukır(r) مقر *A. s.* doğrusunu söyleyen, "vardır/öyledir" diyen, (borcunu/suçunu) saklamayıp üstlenen (kimse).

mûkız موقظ *A. s.* 1 (birini) uyandıran, canlandıran, uyanık ve canlı duruma getiren (oluş/olay/nesne), 2 *mec.* (birini) uyaran, aymazlıktan kurtaran (kimse/durum/olay vb.), 3 *tıp* uyarıcı (ilaç).

mukim مقيم *A. s.* (bir yerde) oturan, kalan ve duran (kimse).–**mukim olmak** oturmak, yerleşik olmak.

mukle مقله *A. s.* 1 göz, 2 göz bebeği.

mukmir مقمر *A. s.* aydınlık, mehtaplı (gece).

mukmire مقمره *A. a. bk.* **mukmir** مقمر.

mukni' مقنع *A. s.* kanaat uyandıran, kandırıcı, inandırıcı (söz/karşılık/delil vb.).

muknia مقنعه *A. s. zoo.* kurbağa yavrularının yumurtadan çıktıkları ilk hâli.

mukrız مقرض *A. s.* borç veren (kimse).

muksâ مقصىً *A. s.* uzaklaştırılmış (kimse/nesne).

muksır مقصر *A. s.* bir işi yapmaya gücü yeterken yapmayıp bırakan (kimse).

muksim مقسم *A. s.* and içen, yemin eden (kimse).

muksit مقسط *A. s.* 1 adalet uygulayan, insaflı ve adaletli davranan, 2 Yüce Yaratıcı'nın 99 güzel adından biri.

muksitan مقسطاً *A. z.* parça parça ödeme biçiminde, taksitli olarak.

mukşaır(r) مقشعر *A. s.* tüyleri ürperen (kimse).

muktazi مقتضى *A. s.* zorlayan, sıkıştıran.

muktebes مقتبس *A. s.* yararlanmak için/amacıyla alınmış/kullanılmış/aktarılmış (bilgi/öğüt/söz vb.).

muktebis مقتبس *A. s.* (bir bilgiyi/bir öğüdü vb.) yararlanmak için/amacıyla birinden/bir yerden alan/kullanan/aktaran (kimse).

muktedâ مقتدا *A. s.* önder, (bir işte/bir yolda/bir eylemde) kendisine uyulan, (bir işe/bir eyleme) önderlik eden (kimse).

muktedâ مقتدىً *A. s. bk.* مقتدا.

muktedi مقتدى *A. s.* (bir kimseye/bir yola) uyan (kimse).

muktedir مقتدر *A. s.* 1 güçlü, gücü kuvveti yerinde olan, elinden iş gelen, (bir işi) yapmaya gücü yeten (kimse), 2 (-i) yapabilen, (-in) üstesinden gelen, (bir konuda/tuttuğu bir işte) başarıya ulaşan, becerikli, başarılı (kimse).

muktefâ مقتفا *A. s.* uyulan, ardı sıra gidilen (kimse).

muktefâ مقتفىً *A. s. bk.* مقتفا.

muktefi مقتفى *A. s.* (birine) uyan, (birinin) ardı sıra giden (kimse).

muktehım مقتحم *A. s.* (zorluğa) göğüs geren, (işten) yılmayan (kimse).

muktela' مقتلع *A. s.* kökünden koparılmış (nesne).

mukteli' مقتلع *A. s.* (dikili bir nesneyi) kökünden koparan (kimse).

mukterefât مقترفات *A. ç. a.* yakınlarda satın alınmış/elde edilmiş nesneler.

mukterız مقترض *A. s.* ödünç para alan kimse; *krş.* **müstakrız** مستقرض.

mukterib مقترب *A. s.* (-e) yakınlaşan, (ile) yakınlık sağlayan (kimse).

mukterih مقترح *A. s.* 1 birden, düşünüp taşınmadan söz söyleyen (kimse), 2 bezdirircesine/bıkkınlık verecek derecede bir şeyi isteyen (kimse), 3 zihninde yeni bir düşünce üreten (kimse).

mukterin مقترن *A. s.* (-e) yaklaşan, (-in) yakınına gelen (kimse/nesne).

muktesıd مقتصد *A. s.* 1 (davranışları) ılımlı, ölçülü (kimse), 2 gelirini dengeli ve ölçülü kullanan, iktisatlı yaşayan (kimse).

muktesır مقتصر *A. s.* 1 (sözü/işi) kısa kesen (kimse), 2 bir şeyi yeter bulan, bir şeyle yetinen (kimse).

muktetaf مقتطف *A. s.* toplanmış, devşirilmiş, derlenmiş (bilgi/gereç/nesne).

muktetıf مقتطف *A. s.* (-i) toplayan, (-i) derleyen, (-i) devşiren (kimse).

muktezâ مقتضا *A. s.* 1 gereklik, olağan sonuç, 2 gerekçe, dayanak.

muktezâ مقتضىً *A. s. bk.* **muktazâ** مقتضا.

muktezi مقتضى *A. s.* gereken, gerekli olan, olması gereken, lüzumlu, lâzım (nesne/durum/tutum).

muktir مقتر *A. s.* 1 ailesini geçindirmekte zorlanan, çoluk çocuğunun geçimini güçlükle sağlayan, yoksul (kimse), 2 cimri, pinti (kimse).

mukzi مقضى *A. s.* olması gerektiği gibi yapıp bitiren, istendiği biçimde son erdiren/sonuçlandıran (kimse). *a.* sebep, aracı olan nesne, (-i) doğurucu durum vb.

mu'lin معلن *A. s.* (-i) bildiren, (-i) açıklayan, (-i) duyuran (kimse).

mûmâ ileyh مومىً اليه *A. s.* adı geçen, anılan (kimse).

mû-miyân مومیان *F. s.* ince belli (güzel). *a.* kıl gibi ince bel.

mûmyâ موميا *A. a.* içilmesi ve bedene sürülmesi ile her hastalığı iyileştirdiğine inanılan bir ilaç, taş yağı.

mu'nık معنق *A. s.* 1 engebeli, inişli çıkışlı, 2 yüksek.

mûnis مونس *A. s.* 1 sıcak kanlı, sokulgan, herkesle anlaşıp kaynaşan (kimse), 2 insandan kaçmayan, insana alışık (hayvan).

mûr مور *F. a.* karınca.

mûrâne مورانه *F. s.* ve *z.* karınca kadarınca, karıncaya düşer ve yakışır ölçüde.

murassas مرصص *A. s.* birbirine yanaştırılıp yapıştırılmış.
murassı' مرصع *A. a.* (kabza, toka, takı vb.) değerli taşlarla süsleyen sanatçı.
mu'reb معرب *A. a. dilb.* (Arapça'da) sonu seslilendirilen, yani: çekimlenebilir olup sonu cümle içindeki yerine ve âmile (etkene) göre seslilendirme kabul eden (kelime).
murğ مرغ *F. a.* kuş.–**murğ-u cân** مرغ جان can kuşu.–**murğ-u dil** مرغ دل yürek kuşu, yani: 1) kalp, yürek, 2) anlayış, duyuş ve kavrayış.–**murğ-u İlâhî** مرغ الهی İlâhî kuş, yani: insan ruhu.–**murğ-u nâmeber** مرغ نامه بر mektup götüren kuş, yani: güvercin.–**murğ-u rûz** مرغ روز gün kuşu, yani: güneş.–**murğ-u seher** مرغ سحر seher kuşu, yani: bülbül.–**murğ-u subh** مرغ صبح sabah kuşu, yani: bülbül.–**murğ-u Süleymân** مرغ سليمان Süleyman'ın kuşu, yani: çavuş kuşu, hüdhüd.–**murğ-u şeb ü rûz** مرغ شب و روز gece ve gündüz kuşu, yani: ay ve güneş.–**murğ-u şebâviz** مرغ شب آويز İshak kuşu, bataklık baykuşu.–**murğ-u şebhân** مرغ شبخوان *öncekine bk.*–**murğ-u şeb-hiz** مرغ شبخيز *öncekine bk.*–**murğ-u tarab** مرغ طرب neşe ve şenlik kuşu, yani: şarkı söyleyen, hânende.–**murğ-u zer** مرغ زر altın kuş, yani: güneş.–**murğ-u zerrin** مرغ زرين sülün.–**murğu zerrînbâl** مرغ زرين بال altın kanatlı kuş, yani: güneş.–**murğ-u zerrînper** مرغ زرين پر *öncekine bk.*–**murğ-u sidre** مرغ سدره Cebrâil.
murğâb مرغاب *F. a.* su kuşu, yani: ördek, kaz vb.
murğân مرغان *F. a.* kuşlar.–**murğâni Sidre** مرغان سدره Sidre kuşları, yani: melekler.
murğâne مرغانه *F. a.* kuş yumurtası.
murğdil مرغ دل *F. s.* kuş yürekli, yani: ürkek, korkak.
murğzâr مرغزار *F. a.* kuş yatağı, kuş cenneti.
mu'rız معرض *A. s.* 1 yüz çevirici, başka yöne yönelici, 2 (-den) yüz çeviren, (-de) gönlü olmayan, (-e) karşı gönülsüz, (-e) uzak duran, (-den) kaçınan (kimse).
mu'rib معرب *A. s. dilb.* (Arapça'da) konusu kelime sonlarının seslilendirilmesi olan kitap.
mûris مورث *A. s.* 1 getiren, veren, doğuran, (-e) sebep olan, (-e) yol açan (durum/haber/oluş/olay vb.), 2 miras bırakan (kimse).
musa''ad مصعد *A. s.* kaynatılmış şarap.
¹mûsâ موسا *F. a.* kıl yok edici, yani: ustura.
²mûsâ موصى *A. s.* vasiyet edilen (konu/nesne/husus).–**mûsâ bih** موصى به vasiyet olunan şey.–**mûsâ leh** موصى له kendisine bir şey vasiyet olunan kimse.
musâare مصاعره *A. a.* kibir ve kendini beğenmişlikten ötürü adamın yüzüne bakmayıp yüzünü başka tarafa çevirme.
musâb مصاب *A. s.* 1 başarı, isabet, amaca ulaşma, hedefi tutturma, 2 (kötü bir durumla) karşılaşmış, (sıkıntı ve acı verici bir duruma) uğramış, (-den) zarar görmüş, üzüntülü, kederli (kimse), 3 cin çarpmış, aklını yitirmiş, deli, ne yaptığını bilmez, şuursuz (kimse), 4 kayıp, zarar, 5 kederli, üzgün, 6 olan, gerçekleşen (iş/eylem).–**musâb olmak** 1) hedefi tutturmak, başarılı olmak, 2) kötü bir durumla karşılaşmak.
musabbağ مصبغ *A. s.* boyanmış, boyalı (nesne).
musâbere مصابره *A. a.* dayanma, bekleme, sabır ve tahammül gösterme.
musâberet مصابرت *A. a. aş. m. bk.*
musâdakat مصادقت *A. a.* içtenlik ve doğrulukla arkadaşlık etme, dostlaşma, açık ve doğru davranma.
musâdât مصادات *A. a. bk.* **müdârâ** مدارا.

musadda' مصدع *A. s.* başı ağrıtılmış, rahatsız edilmiş (kimse).
musaddak مصدق *A. s.* 1 doğrulanmış, doğruluğu ve gerçekliği dile getirilmiş/vurgulanmış (söz), 2 mühür basma/imza koyma yoluyla doğruluğu/kesinliği resmen ortaya konmuş/belirtilmiş (karar/yazı/belge vb.).
musadder مصدر *A. s.* (ile) başlayan, (ile) başlıklandırılmış (yazı/şiir).
musaddık مصدق *A. s.* (bir sözü) "Doğrudur, gerçektir" diyerek doğrulayan (kimse).
musaddi' مصدع *A. s.* baş ağrıtan, baş ağrısına yol açan (nesne/söz/durum/madde).
musâdefe مصادفه *A. a.* (-in) önüne çıkma, (-e) rast gelme, (ile) karşılaşma/çakışma.
musâdeme مصادمه *A. a.* (iki şey birbirine) çarpma, vurma; çarpışma, vuruşma: *m.i efkâr* "düşüncelerin çarpışması".
musâdere مصادره *A. s.* 1 (eskiden) geleneğe bağlı bir uygulama olarak suçlu bir kimsenin malına/eşyasına el koyma, 2 yasak bir nesneye yasalar gereği el koyma.
musâdif مصادف *A. s.* (-e) rastgelen, (-in) önüne çıkan, (ile) karşılaşan/çakışan (kimse/durum/olay vb.).
musâfaha مصافحه *A. a.* el sıkışma; selâmlama, ilgi ve sevgi gösterme anlamında birbirinin elini tutma.
musâfât مصافات *A. a.* doğruluk, içten sevgi, ikiyüzlü olmayan gerçek bağlılık.
musaffâ مصفا *A. s.* arıtılmış, yabancı maddelerden temizlenip arı duru hâle getirilmiş (su vb.).
musaffâ مصفى *A. s. bk.* مصفا.
musaffah مصفح *A. s.* enli, yassı (nesne). *a.* 1 başının iki yanı yassı, alnı yumruca olan kimse, 2 iman ve nifakın bir arada bulunduğu kalp.
musaffef مصفف *A. s.* sıra sıra dizilmiş, sıralar hâlinde düzenlenmiş (nesne/asker vb.).
musaffî مصفى *A. s.* arıtan/arıtmaya yarayan (madde/nesne).
musâfî مصافى *A. s.* karşılıklı ve içtenlikli dostluk/arkadaşlık.
musaggar مصغر *A. s.* 1 küçültülmüş (nesne), 2 *dilb.* küçültme anlamı taşıyan (ad). *a. dilb.* belirli yapıdaki küçültme adı.
musâhabe مصاحبه *A. s. aş. m. bk.*
musâhabet مصاحبت *A. a.* (iki kişi/ikiden çok kişi arasındaki) arkadaşça konuşma.–**musâhabet etmek** 1) (iki/daha çok kişi bir araya gelip) arkadaşça konuşmak, 2) cinsel ilişkide bulunmak.
musâhere مصاهره *A. a. aş. m. bk.*
musâheret مصاهرت *A. a.* kız alma/güvey olma yoluyla kurulan yakınlık.
musahhaf مصحف *A. s.* 1 yanlış yazılmış, yanlış işaretlerle yazıya geçirilmiş (kelime), 2 (Arap asıllı eski alfabeye göre) harflerinin noktaları yanlış konarak anlamı büsbütün değiştirilmiş (kelime/söz); *sûr* سور "düğün", yerine *şûr* شور "kargaşa, şamata, karışıklık" gibi.
musahhah مصحح *A. s.* düzeltilmiş, yanlıştan arındırılmış (yazı/metin).
musahhıh مصحح *A. a.* 1 (bir metni/bir yazıyı) yanlıştan arındıran, yanlışsız duruma getiren kimse, 2 (eskiden matbaalarda) baskıya hazırlanan bir kitabın dizgi yanlışlarını düzelten kimse.
musâhıb مصاحب *A. a.* 1 (ile) dostça konuşan kimse, arkadaş, yaren, 2 (eskiden) sultanların/yüksek rütbeli birinin yanında bulunup kendisini ilgi çekici tarih olayları, hikâyeler, fıkralar anlatarak, ince ve anlamlı sözler söyleyerek eğlendiren kimse.
musâhî مصاحى *A. a.* bir şeyin özü, katıksızı, seçme olanı.
musahrec مصهرج *A. s.* horasan ve kireçle sıvanmış sarnıç.

mûsal موصل *A. s.* (yerine) ulaştırılmış, vardırılmış, yetiştirilmiş, eriştirilmiş (haber/nesne vb.).

musâlaha مصالحه *A. a.* barışma, uzlaşma, uyuşma.

musâleh مصالح *A. s.* uzlaşma konusu olan, uzlaşılan (nesne/miktar). -**musâlehun aleyh** مصالح عليه barış bedeli, barış karşılığında verilecek şey.-**musâlehun anh** مصالح عنه iddiaya dayanak olan, iddia olunan ve istenen şey.

musâlih مصالح *A. s.* (ile) barışan, (ile) uzlaşan, (ile) barış anlaşması yapan (kimse/devlet).

musallâ مصلا *A. a.* 1 namaz kılacak yer, namazgâh, 2 *T.* cenaze namazı kılınan üstü açık genişçe alan.

musallâ مصلى *A. s. bk.* مصلا.

musalleb مصلب *A. s.* 1 katılaştırılmış, katı duruma getirilmiş (nesne), 2 haç biçiminde olan, haç gibi çapraz çatılmış olan (nesne).

musalli مصلى *A. s.* namaz kılan, günlük beş namazını bırakmayan (kimse).

musammağ مصمغ *A. s.* içine zamk katılmış/zamkla karıştırılarak hazırlanmış (madde).

musammem مصمم *A. s.* yapılması karara bağlanmış, yerine getirilmesi kesinleşmiş (iş/niyet/düşünce).

musammet مصمت *A. s.* 1 içi boş, kof olmayan (nesne), 2 *dilb.* Arap asıllı alfabenin م ل ن ف ر ب harfleri dışında kalan harfler.

musân مصان *A. s.* korunmuş, korunaklı (yer).

musanna' مصنع *A. s.* 1 bilgi, sanat, hüner ve beceriyle yapılmış, ustalıklı, usta işi (yapı, eser), 2 uydurma, asılsız, sahte (iş/söz/rivayet vb.).

musannef مصنف *A. s.* yazılmış, kaleme alınmış, meydana getirilmiş (kitap).

musannefât مصنفات *A. ç. a.* yazılmış, meydana getirilmiş, kaleme alınmış kitaplar.

musannif مصنف *A. a.* (bir konuda) kitap yazan, (derleme ve toplama yoluyla) kitap hazırlayan kimse.

musâraa مصارعه *A. a.* güreşme, güreş. -**musâraa etmek** güreşmek.

musâraha مصارحه *A. a.* işi göz önünde işleme, gizli/gizlenmiş olanı açığa vurma.

musârahaten مصارحةً *A. z.* açıktan, gizlemeden, herkesin gözü önünde.

musâri' مصارع *A. a.* güreşçi, pehlivan.

musarra' مصرع *A. s. ed.* 1 iki mısraı da kafiyeli olan beyit, 2 her mısraı aynı kafiyede beyitlerden oluşan manzume.

musarrah مصرح *A. s.* açıkça gösterilmiş, bütün açıklığıyla ve ayrıntısıyla ortaya konmuş, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde gösterilmiş (konu/nokta vb.).

musâvele مصاوله *A. a.* atılma, dövüşmek için birinin üzerine sıçrama.

musavver مصور *A. s.* 1 biçimlendirilmiş, bir biçime konulmuş, biçim verilmiş (nesne), 2 resimlendirilmiş, resimli (kitap/gazete/dergi vb.).

musavvir مصور *A. s.* 1 bir biçime koyan, biçimlendiren, biçim veren (nesne/araç/kimse), 2 ressam.

musavvirâne مصورانه *F. s.* ve *z.* biçimlendirene, biçim verene düşer/uyar/yakışır biçimde.

musavvit مصوت *A. s.* ünlü, duyulurluğu olan, ün veren (ses). *a. dilb.* ses yolunun açık ve engelsiz durumunda ses dudaklarından gelen, ağız boşluğunda alt çene, dudaklar ve dilin hareketleriyle çeşitlenen konuşma seslerinden her biri, ünlü ses.

musâyaha مصايحه *A. a.* haykırma.

musâyefe مصايفه *A. a.* (birini) yalnızca yaz aylarında çalışmak üzere ücretle tutma, (biriyle) yazlık işçi olarak sözleşme yapma.

musaykal مصيقل *A. s.* cilâlanmış, düzgün, pürüzsüz ve parlak bir duruma getirilmiş (kâğıt/yüzey).

Mushaf مصحف *A. a.* *Kur'an.*

mûsıl موصل *A. s.* (haber, mektup vb.) götürüp yerine ulaştıran (kimse).

mûsıle موصله *A. a.* (eskiden) ilmiye sınıfından kimselere özgü bir paye: *m.i Süleymâniyye* "Süleymaniye müderrisliğine yükselmek için elde edilmesi gereken paye".

musır(r) مصر *A. s.* bir düşünce ve görüşte, bir konuda ayak direyen, dediğim dedik yollu davranan, direnip sözünü geri almayan (kimse).

musırrâne مصرانه *F. s.* ve *z.* ayak direyen, dediğim dedik yollu davranan kimseye yakışır biçimde.

mûsıye موصيه *A. a.* vasiyet eden/vasiyette bulunan kadın.

mûsî موصى *A. s.* vasiyet eden, vasiyet bırakan (kimse).

musib مصيب *A. s.* 1 yerini bulan, yerine varıp erişen, (ok vb.), 2 doğru, yerinde, uygun, (ile) örtüşen/çakışan (eylem/iş/karar/görüş/düşünce vb.).

musibet مصيبت *A. s.* başa gelen sıkıntı, uğranılan güçlük, düşülen zor ve acı verici durum, belâ, dert.

musibetzede مصيبت زده *F. s.* sıkıntıya düşmüş, katlanması güç ve acı verici bir olayla karşılaşmış (kimse).

mûsikâl موسيقال *A. s.* (*T. k. dili:* **muskal, mıskal** (موسقال) *bk.* **mûsikâr** موسيقار.

mûsikâr موسيقار *A. s.* 1 yan yana dizilmiş çeşitli boyda ve perdede kamış parçalarından yapılmış üflemeli çalgı, 2 gagasındaki deliklerden rüzgâr dokundukça türlü sesler çıktığı söylenen masal kuşu.

mûsiki موسقى *A. a. bk.* **mûsiki** موسيقى.

mûsiki موسيقى *A. a.* 1 seslerin ve ezgilerin nitelik ve özellikleriyle kural ve kanunlarından söz eden bilim dalı, 2 çalgı aletleri.

mu'sir معسر *A. a.* ve *s.* yoksul, eli dar (kimse).

mûsir موسر *A. a.* ve *s.* zengin, eli bol, varlıklı (kimse).

muslıh مصلح *A. s.* 1 bir nesnenin eksik ve kusurlarını gidererek iyi duruma getiren (kimse), 2 bir anlaşmazlığı uzlaşma yoluyla çözmeye/birbiriyle davalı iki tarafı kavga etmeden barıştırmaya çalışan (kimse).

musrif مصرف *A. s.* soğuk algınlığı, kas ve bel ağrısı vb. rahatsızlıkları iyileştirmek için başvurulan hardal yakısı, kuru hacamat, şişe çekme türünden uygulamalar.

mustabir مصطبر *A. s.* uğradığı/çektiği sıkıntı karşısında sabır gösteren, dayanan, korku ve umutsuzluğa kapılmayan (kimse).

mustaf مصطف *A. s.* sıra sıra dizilmiş, sıralar hâlinde düzenlenmiş (nesne/asker vb.).

mustafâ مصطفى *A. s.* 1 seçilmiş, seçkin (kimse), 2 Hz. Peygamberin adı.

Mustafevî مصطفوى *A. s.* Hz. Peygamber'le ilgili ve O'na özgü olan.

mustalah مصطلح *A. s.* 1 sözlük anlamı dışında bir bilim mensuplarınca özel anlamda kullanılan (kelime), 2 *T.* garip deyişler, ilim terimleri ve anlaşılmaz kelimelerle dolu, sadelikten uzak, herkesçe anlaşılması güç (yazı/söz).

mustalih مصطلح *A. s.* herkesçe bilinmeyen/özel anlamlı kelimeler, garip ve kapalı sözler kullanan (kimse).

mustani' مصطنع *A. s.* 1 dostlara ziyafet veren/yoksullar için sofra açan (kimse), 2 birinin bakımını üstlenerek adam edip yetiştiren (kimse).

mustarif مصطرف *A. s.* iş bulmak/geçimini sağlamak/geçimlik elde etmek için dönüp dolaşan, öteye beriye başvuran (kimse).

mûş موش *F. a.* sıçan, fare.

muşabak موشاباق *T. a.* (< *A.* **müşebbek** مشبك) kafesli, kafes ve ağ şeklinde göz göz telkâri işlemeli gümüş.

muşamba موشامبه *T. a.* (< *A.* **müşemma** مشمع) *bk.* **müşemma'** مشمع.

mûşek موشك *F. a.* küçük fare, fındık faresi.

mûş-gîr موشگیر *F. a.* sıçan tutan, yani: çaylak kuşu.

mûş-hâr موشخوار *F. a.* sıçan yiyen, yani: çaylak kuşu.

mû-şikâf موشكاف *F. s.* çok dikkatli, çok titiz, kılı kırk yaran (kimse).

muşt مشط *A. a.* 1 tarak, 2 çulhaların (çul dokuyanların) kullandıkları dokuma tarağı, 3 yumruk.–**muştu'lkadem** مشط القدم ayağın parmaklarla bilek arasındaki bölümü, ayak tarağı.–**müştu'l-ketif** مشط الكتف *A. a.* (insanda) kürek kemiği.–**muştu'lyed** مشط اليد *A. a.* elin parmaklarla bilek arasındaki bölümü, el tarağı.

muşta مشطه *A. a.* 1 yumruk, 2 saç tarağı; *bk.* **müşte** مشته.

muşt-zen مشطزن *F. a.* yumrukla vuruşan kimse, boksör.

mutâ' مطاع *A. s.* önünde boyun eğilen, buyruğu tutulan, uyruğu olunan (kimse).

mu'tâ معطى *A. s.* verilen, bağışlanan (nesne/armağan).

mutâame مطاعمه *A. a.* (güvercinler) gagalarını birbirine sürterek öpüşme.

mutâbakat مطابقت *A. a.* 1 uygunluk, birbirini tutma, birbirine uyma, 2 *dilb.* (Arapça kelime öbeklerinde) nitelik, nicelik vb. bakımlarından kelimeler arasında bulunan uygunluk.

mutabbak مطبق *A. s.* 1 uydurulmuş, uygunluğu sağlanmış, uygun duruma getirilmiş (iş/nesne), 2 uygulanmış, uygulaması yapılmış (iş/nesne), 3 kapak gibi kapanmış (nesne).

mutâbık مطابق *A. s.* 1 uygun, uyan (durum/nesne), 2 *dilb.* (Arapça bir kelime öbeğinde) nitelik ve nicelik bakımından birbirine uyan (kelimeler).–**mutâbık gelmek** uymak, uygun düşmek.

mu'tâd معتاد *A. s.* alışılmış, alışkanlık edinilmiş (davranış/tutum). *a.* alışılan davranış ve tutum, alışkanlık, âdet. –**mutâd olmak** (-e) alışılmak, (-i) alışkanlık edinmek.

mutâf مطاف *A. s.* çevresinde dolanılan, tavaf olunan (yer).

mûtâf موتاف *T. a.* (< *F.* **mûytâf** مويتاف) *bk.* **mûy-tâf** مويتاف.

mutaffif مطفف *A. s.* alışverişte hile yapan, eksik mal veren (kimse).

mutâher مطاهر *A. s.* kirden, pastan arındırılmış, temiz pak duruma getirilmiş (nesne).

mutâhere مطاهره *A. a.* (-i) kirden arındırma, temiz pak duruma getirme.

mutahher مطهر *A. s.* 1 arıtılmış, temizlenmiş, temiz, arı (su/giysi/yer/nesne), 2 kutsal (yer).

mutahhir مطهر *A. s.* (maddi ve manevi bakımdan) arıtıcı, temizleyici (nesne/kimse/durum/tutum/davranış).

mutâhir مطاهر *A. s.* arındırıcı, arı ve pak duruma getirici (kimse).

mu'tak معتق *A. s.* kölelikten azat edilmiş, azatlı (kimse), salıverilmiş (köle).

mutâlaa, mutâlea مطالعه *A. a.* 1 (bir nesneyi/bir konuyu) öğrenmek, (bir konuda) bilgi ve görüş sahibi olmak, yatkınlık ve yetkinlik kazanmak için sürekli, anlamaya ve kavramaya çalışarak düşünme, 2 sürekli okuma ve düşünme yoluyla bir konu üzerinde elde edilen yatkınlık ve yetkinlik, görüş, bakış açısı.

mutâlebe مطالبه *A. a.* 1 hakkını arama, hak isteme, iddiada bulunma, 2 istek, iddia.

mutâli' مطالع *A. s.* 1 okuyan, (bir nesne/konu üzerinde) bilgi ve görüş kazanmaya çalışan (kimse), 2 düşünen, kafa yoran (kimse), 3 düşünceli, dikkatli, özenli (kimse).

mutallâ مطلا *A. s.* yaldızlı, yaldızlanmış (nesne).

mutallâ مطلى *A. s. bk.* **mutallâ** مطلا.

mutallaka مطلقه *A. s.* kocasından boşanmış kadın.

mutalsem مطلسم *A. s.* tılsımlı, afsunlu (nesne/kimse).

mut'am مطعم *A. s.* varlıklı, zengin, geçimi/geçimliği bol (kimse).

mut'ım مطعم *A. s.* yemek yediren, açın ve yoksulun karnını doyuran (kimse).

mutantan مطنطن *A. s.* gösterişli, göz kamaştırıcı, görkemli, debdebeli (alay/görünüş).

mutâraha مطارحه *A. a.* bir toplantıda bulunanların birbirine güç sorular yönelterek yaptıkları/sürdürdükleri konuşma.

mutârede مطارده *A. a.* (savaş sırasında savaşçılar) birbiri üzerine atılma, birbirine saldırma.

mutarrâ مطرا *A. s.* taze, canlı (çiçek/sebze/ten vb.).

mutarrâ مطرى *A. s. bk.* مطرا.

mutarrâ-ger مطراكر *F. s.* 1 canlandırıcı, ter ü taze kılıcı, 2 güzel koku verici/katıcı.

mutarrâ-sâz مطراساز *F. s.* canlı, diri ve göz alıcı edici (kimse/nesne).

mutarred مطرد *A. a.* namaz sırasında okuduğu *Kur'an* ayetlerini cemaati usandıracak ölçüde uzatan imam.

mutarrez مطرز *A. s.* kenarı işlemeli, kenarında işleme bulunan (kumaş, giysi vb.).

mutarriz مطرز *A. a.* giysi yakalarına, kol ve etek ağızlarına süs işleyen kimse.

mutâvaat مطاوعت *A. s.* 1 buyruğa uyma, boyun eğme, bağlılık gösterme, 2 *dilb.* dönüşlü fiil çatısı.

mutâvele مطاوله *A. s.* (bir işi/sözü) bugün, yarın diyerek sürüncemede bırakma, belirlenmiş süreyi uzatma, oyalama.

mutâvı' مطاوع *A. s.* 1 bilerek ve isteyerek başkasına uyan/boyun eğen (kimse), 2 *dilb.* fiilin gösterdiği kılışın failine döndüğünü/faili üzerinde gerçekleştiğini anlatan, dönüşlü (fiil).

mutavvak مطوق *A. s.* boynunu gerdanlık, halka vb. takılmış olan (kimse).

mutavvaka مطوقه *A. a.* boynunda renkli tüyden halka bulunan güvercin, halkalı güvercin.

mutavvel مطول *A. s.* 1 uzun (söz/açıklama/yazı/kitap), 2 ayrıntılı (söz/açıklama/yazı/kitap).

mutavves مطوس *A. s.* hoş, kanlı canlı, alımlı, bakımlı, çekici, göz alıcı güzel kız/kadın.

mutavvi' مطوع *A. s.* buyruk tutan, buyruğa uyan, boyun kesen (kimse).

mutâyebe مطايبه *A. s.* şakalaşma, birbirine takılma, karşılıklı latife söyleme.

mutayyeb مطيب *A. s.* gönlü hoş edilmiş, yakınması giderilmiş (kimse).

mutbık *A. s.* 1 *tıp* sarıp kaplayıcı ve sürekli, iyileşmeyen, sağalmayan, giderek kötüleşen (hastalık hâli), 2 *dilb.* (Arapça'da) dilin üst damağa iyice kapaklanmasıyla çıkarılan (harfler); ص ض ط ظ harfleri.

mu'teber معتبر *A. s.* 1 sözü geçer, hatırı sayılır, saygıdeğer, saygın (kimse), 2 güvenilir (kimse), 3 geçer, geçer akçe, kullanılır, sayılır (nesne/söz/hüküm vb.), 4 değerli (evrak vb.). *a.* toplum içinde sivrilmiş, ileri gelen, sözü geçer, hatırı sayılır kimse. [Bu anlamda daha çok çokluğu olan **muteberân** kullanılır.]

mu'ted(d) معتد *A. s.* sayılmış.–**muteddün bih** معتد به *A. a. huk.* bir değer üzerinde anlaşmazlığa yol açıcı aynı değerde bir dengi/misli bulunan şey.

mu'tedil معتدل *A. s.* 1 ortada, dengeli, ne az ne çok olan (nitelik), 2 (hava için) ne soğuk ne sıcak, ılıman, 3 (insan karakteri için) yavaş, ılımlı, sert ve aşırı olmayan.

mu'tedilâne معتدلانه *F. s.* ve *z.* aşırılıktan uzak, orta hâlli, dengeli biçimde.

mu'tekadât معتقدات *A. s.* inanılan/inanç konusu olan şeyler, akide. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

mu'tekıd معتقد *A. s.* 1 (bir görüş ve inanca) bağlanan, (bir görüş ve inancı) benimseyen (kimse/topluluk), 2 inançlı, inancının gereklerini yerine getiren, dindar (kimse).

mu'tekif معتكف *A. s.* 1 bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçiren (kimse), 2 ramazan ayını her türlü iş ve ilişkiden uzak kalıp cami içinde sürekli ibadet ederek geçiren (kimse).

mu'tekis معتكس *A. s.* tersine çevrilmiş (nesne).

mu'tel(l) معتل *A. s. dilb.* (Arapça'da) üç kök harfinden biri "illet harfleri" denilen ا و ی harflerinden biri olan (kelime).–**mu'tellül-fâ** معتل الفاء *dilb.* (Arapça'da) üç asıl harfinden ikincisi ا (elif), و (vâv) ve ی (yâ) harflerinden biri olan kelime.

mu'temed معتمد *A. s.* 1 kendisine güven duyulan, dayanılan (kimse), 2 güvenilebilir, inanılır, sağlam (kimse). *a.* bir inşaatı gözeten, çalışanları denetleyen güvenilir kimse, çavuş. –**mutemedüddevle** معتمد الدوله *A. s.* (eskiden) İslâm devletlerinde büyük vezirlere verilen unvan.–**mutemedün aleyh** معتمد عليه *A. a.* kendisine güvenilen kimse.

mu'temir معتمر *A. s.* 1 (birini)görmeye, (biriyle) görüşmeye giden (kimse), 2 (bir işe) girişen (kimse).

mu'tenâ معتنی *A. s.* 1 önemli, seçkin, ayrıcalıklı, en değerli (nesne/kimse), 2 özenle, özene bezene yapılmış (nesne).

mu'tenık معتنق *A. s.* birinin boynuna sarılan (kimse).

mu'teni معتنی *A. s.* (bir işin) üzerine titreyen, (yaptığı işe) özen gösteren (kimse).

mu'ter(r) معتر *A. s.* dilenmeyen yoksul (kimse).

mu'teref معترف *A. s.* gizlenmeyip söylenmiş (konu/husus).

mu'terız معترض *A. s.* karşı duran, güçlük ve engel çıkaran, bir sözde sebeple başkalarının söz ve görüşüne karşı çıkan (kimse).

mu'terif معترف *A. s.* 1 bildiği bir şeyi gizlemeyip söyleyen, bir işin gerçeğini saklamayıp açıklayan (kimse), 2 kendi yanlış ve eksiğini çekinmeden söyleyen (kimse).

mu'teriza معترضه *T. a.* (**işâreti muterizadan** kısaltma) parantez.

mu'tesıb معتصب *A. s.* 1 sinirli (kimse), 2 köküne bağlı, soyunu önemseyen, soyuna sopuna söz söyletmeyen (kimse), 3 tutucu, bağnaz (kimse).

mu'tesıf معتصف *A. s.* kazanç yolunda çabalayan, geçimini sağlamak için emek çeken (kimse).

mu'tesım معتصم *A. s.* 1 (-i) elle sıkı sıkı tutan, (-i) eliyle kavrayan (kimse), 2 günahtan sakınıp korunan (kimse).

mu'tesif معتسف *A. s.* haksızlık ve zorbalık eden (kimse).

mu'teşi معتشی *A. s.* akşam vakti yola çıkan (kimse).

¹mu'tezil معتزل *A. s.* yanlışını anlayarak kınanmayı kabul eden (kimse).

²mu'tezil معتزل *A. s.* topluluktan ayrılıp bir yana çekilen, ayrı bir yöne/yola giden (kimse).

mu'tezilât معتدلات *A. ç. a.* aşırı sıcak olan günler.

mu'tezile معتزله *A. s.* sünnet ehlinden ayrılıp Vâsıl b. Atâ adlı kişinin ardına düşen bir topluluk. [Kaderi inkâr edip kulun eylemlerini kendi bağımsız iradesiyle gerçekleştirdiği görüşünde olduklarından bu görüşte olanların yolu "Kaderiyye" diye anılmıştır.]

mu'tezim معتزم *A. s.* (bir işe) içten ve kesin olarak yönelen, (bir işi) yapmayı kafasına koyan (kimse).

mu'tezir معتذر *A. s.* 1 bağışlanma dileyen (kimse), 2 özrü geçerli sayılan (kimse).

mutfi مطفی *A. s.* (ateşi/kızgınlığı) söndüren, bastıran, yatıştıran (kimse/nesne).–**mutfiyü'lcemr** مطفی الجمر *A. s.* martın onundan on altısına kadar süren kocakarı soğuklarının altıncı ve son günü.

mu'ti معطی *A. s.* veren, bağışlayan (kimse).

muti' مطیع *A. s.* 1 baş eğen, buyruk tutan, söz dinleyen, boyun sunan (kimse), 2 uyruk olan, bir hükümdarın/hükûmetin egemenliğini kabul etmiş (halk/topluluk), 3 yumuşak başlı, itaatli, düzene uyan, bozgunculuk etmeyen (kimse/halk).

mutil مطیل *A. a.* uzatan.

mutlak مطلق *A. s.* 1 salıverilmiş, başıboş bırakılmış (hayvan/insan), 2 bağsız ve bağlantısız, bir sınırla sınırlanmamış, bir bağla bağlanmamış olan, serbest, bir başına işleyen ve kendi başına egemenliği olan (kimse/nesne/durum vb.); *zıddı:* **mukayyed** مقید. *z. T.* tartışmasız, ne ve nasıl olursa olsun, her durumda, kesinlikle, kesin olarak.–**mutlaku'l-inân** مطلق العنان yuları bırakılmış, yani: *mec.* başıboş, her türlü bağ ve sınırlamadan uzak, kayıtsız.

mutlakâ مطلقا *A. z.* 1 bir şartla sınırlı ve bir bağla bağlı olmaksızın, genel anlamda, 2 kesin olarak, kesinlikle, elbette.

mutlakan مطلقا *A. z. bk.* **mutlakâ** مطلقا.

mutmein مطمئن *A. s.* kanmış, inanmış, inancı pekişmiş, doğruyu bulmuş, kuşkusu kalmayıp kesin bilgiye ulaşmış, zihninde soru işareti kalmamış, bir çözüme ulaşarak kafası rahatlamış (kimse).

mutrib مطرب *A. s.* 1 ortalığı şenlendiren, çevreye/çevresine neşe saçan (olay/kimse), 2 makam ve usulüne uygun şekilde şarkı, gazel, ilâhi vb. okuyan kimse, 3 çalgıcı.

muttali' مطلع *A. s.* öğrenmiş, haberli, bilgili (kimse).

muttarid مطرد *A. s.* 1 sıralı, düzenli, belirli bir sıraya göre olan, birbirini izleyen, bir düziye sürüp giden (iş/eylem/davranış vb.), 2 bir genel kurala bağlı ve uygun olan (davranış/uygulama vb.).

muttariden مطردا *A. z.* sırasınca, düzenli biçimde, bir düziye, tam bir düzen içinde.

muvaffak موفق *A. s.* 1 işi rast giden, dileği Tanrı'nın dileğiyle eşleşen (kimse), 2 başarılı, başarmış, yapmaya/bitirmeye güç yetirmiş, başarmanın yolunu bulmuş (kimse).–**muvaffak olmak** 1) erişmek, elde etmek, 2) başarmak, başarı kazanmak.

muvaffakıyyet موفقیت *A. a.* 1 Yüce Tanrı'nın dileğini kulunun dileğiyle uygunlaştırması, 2 başarı.

muvaffık موفق *A. s.* 1 eriştirici, işine kolaylık ve uygunluk verici: *m.-ı ikbâl* "mutluluğa erdirici, mutlu olmasını sağlayıcı, bahtına açıklık verici", 2 (kulunun) dileğini kendi dileğiyle uygunlaştıran (Yüce Tanrı).

muvahhış *A. s.* korku uyandırıcı, korku ve ürküntü içinde bırakıcı (yer/ses/durum).

muvahhid موحد *A. s.* Allah'ın birliğine inanan, tevhid ehlinden olan (kimse).

muvakka' موقع *A. s.* tuğralı, tuğra ile süslenmiş.

muvakkar موقر *A. s.* saygı gösterilmiş, ululanmış, ağırlanmış (kimse).

muvakkat موقت *A. s.* geçici, her vakit için olmayıp belirli bir vakit için olan (iş/durum vb.).

muvakkaten موقتاً *A. z.* geçici olarak.

muvakkır موقر *A. s.* (birini) yücelten, saygı gösterip ağırlayan (kimse).

muvakkıt موقت *A. a.* güneşin günlük hareketine bakarak günün saat ve dakikalarını, özel olarak da namaz vakitlerini belirleyen kimse.

muvattad موطد *A. s.* pekiştirilmiş, sağlam ve dayanıklı kılınmış.

muvazzaf موظف *A. s.* 1 (bir işle) görevlendirilmiş, (bir işi yapmak üzere) kendisine görev verilmiş (kimse), 2 maaşlı, maaş karşılığı bir iş gören, görevli (kimse).

muvazzafen موظفاً *A. z.* maaşlı olarak.

muvazzah موضح *A. s.* açıklığa kavuşturulmuş, ne ve nasıl olduğu açıkça gösterilmiş (durum/konu/iş vb.).

muvazzıh موضح *A. s.* (-i) açıklayıcı, (-in) açık olarak bilinmesini/görülmesini sağlayıcı (kimse).

mu'vel معول *A. s.* ağlanılan, gözyaşı dökülen.–**mu'velün aleyh** معول عليه kendisi için gözyaşı dökülen kimse.

mûy موى *F. a.* kıl.

mûye مويه *F. a.* yana yakıla, hıçkıra hıçkıra ağlama.

mûyin موين *F. s.* 1 kıldan yapılmış (çul vb.), 2 kıl gibi ince (bel).

mûyine موينه *F. s.* kürkten yapılmış (giysi).

mûyinedûz موينه دوز *F. a.* kürkçü, kürk diken ve satan kimse.

mûy-tâb مويتاب *F. a. aş. m. bk.*

mûytâf مويتاف *F. a.* (*T.* **mutaf** موتاف) 1 keçi kılından dokunmuş kaba kumaş, çul, 2 kıldan çul dokuyan ve satan kimse.

mûz موز *A. a.* bilinen meyve.

muza''af مضعف *A. s.* bir kat artmış, bir misli çoğalmış (nesne/para vb.).

muzâaf مضاعف *A. s.* 1 iki kat, kat kat, 2 *dilb.* (Arapça'da) ikinci ve üçüncü kök harfleri bir cinsten olan (kelime).

muzâd(d) مضاد *A. s.* 1 karşılıklı, 2 zıt ve aykırı olan (nesne/durum/söz vb.), 3 (-in) etkisine karşı koyan (nesne/madde).

muzâdât مضادات *A. a.* biriyle zıtlaşıp düşmanlık etme.

muzâf مضاف *A. s.* katılan, katılmış, bağlanmış, bağlı (yerleşim birimi vb.). *a. dilb.* başka bir ada katılan ad.–**muzâfün ileyh** مضاف اليه bir ad takımında (isim tamlamasında) katkı alan üye. [Türkçe'de bir ad takımını kuran iki üyenin sırası katılan+katkı alan, Arapça ve Farsça'da ise katkı alan+katılan biçimindedir.

muzâfât مضافات *A. ç. a.* belirli bir merkeze bağlı yerler.

muzaffer مظفر *A. s.* 1 isteği yerine gelen, istediğini elde eden, hedefine ulaşan (kimse), 2 (savaşta) başarı kazanan, üstün gelen (kumandan/ordu).

muzafferâne مظفرانه *F. s.* ve *z.* başarı kazanana/üstün gelene yakışır ve yaraşır biçimde.

muzafferen مظفراً *A. z.* başarı kazanmış, üstünlük sağlamış olarak.

muzafferiyyet مظفريت *T. a.* maksadına ulaşma ve düşmana üstünlük sağlama hâli.

muzâhât مضاهات *A. a.* (-e) benzeme, (-in) benzeri olma, benzerlik.

muzâheret مظاهرت *A. s.* (-e) yardım etme, (-in) elinden tutma, (-i) destekleme.

muzâhî مضاهى *A. s.* benzer, eş, denk.

muzâhir مظاهر *A. s.* yardım edici, arka verici (kimse).

muzahref مزخرف *A. s.* 1 (değerli maden için) saflıktan uzak, bozuk, sahte, karışık, 2 yaldızlı, yaldızlanmış, 3 süslü, bezekli.

mu'zam معظم *A. s.* 1 bir nesnenin en büyük, en iyi ve değerli parçası, ana parça, 2 büyük kütle/en büyük parça/en geniş hacim, 3 büyük ve önemli iş.

mu'zamât معظمات *A. ç. a.* 1 ana parçalar, en büyükler: *mu'zamâtı bilâd* "ana merkezler, en büyük şehirler", 2 başarılması güç büyük işler.

muzammen مضمن *A. a.* başkasının şiirinden bir beyit katılan şiir.

muzâraat مضارعت *A. a. dilb.* (Arapça'da) geniş zaman kipinin nitelik ve durumu.

muzâri' مضارع *A. s. dilb.* geniş zaman kipi.

muzâyaka مضايقه *A. a.* 1 güçlük, darlık, sıkıntı, 2 geçim sıkıntısı, yokluk, yoksulluk, darda kalma, dara düşme.

muzayyi' مضيع *A. s.* boş yere harcayan, boşuna tüketen.

muzcer مضجر *A. s.* canı sıkkın, acılı, üzgün (kimse).

muzcir مضجر *A. s.* sıkıntıya düşmüş, sıkıntılı, sıkılmış, hüzünlü, kederli (kimse).

mûze موزه *F. a.* çizme, edik.

mûzedûz موزه دوز *F. a.* çizmeci, çizme yapan ve satan kimse.

mûzıh موضح *A. s.* 1 açıklayıcı, 2 açıkça görünen, göz önüne gelen.

mu'zıl معضل *A. s.* 1 güç, çetin, anlaşılmaz, anlaşılması zor (söz), 2 güçleşen, baş edilmesi zor duruma gelen (iş, durum), 3 zor durumda bırakan (iş, durum), 4 (hastalık için) (doktorları) bir şey yapamaz durumda bırakan (hastalık).

mu'zılât معضلات *A. ç. a.* çözümü güç, başarılması zor meseleler, büyük ve üstesinden gelinmesi ağır işler.

muzır(r) مضر *A. s.* zararlı, zarar verici, dokunan (kimse/yemek vb.).

mûzi موضى *A. s.* parlak, ışıklı.

¹muzi' مضى *A. a.* hız, sür'at. *s.* 1 işleyen, yürüyen, geçerli: *kazâ-muzi* "kaza gibi karşı konulamaz/önlenemez, geçerli ve gelip çatıcı olan", 2 geçen, geçip giden, 3 ışık saçan, ışıklı, parlak (cisim/nesne).

²muzi' مضيع *A. s.* 1 (-i) yok eden, (-in) varlığına son veren/yok olup gitmesine yol açan (davranış/eylem vb.), 2 (elinde olanı) elden çıkaran/kaçıran (kimse).

mu'zib معذب *A. s.* (*T. k. dili:* **mûzip** موذب) 1 can sıkıcı, sıkıntı verici, rahatsız edici (durum/nesne/kimse), 2 şakacı, takılgan (kimse).

muzik مضيق *A. s.* sıkıcı, sıkan, darlaştıran, daraltan (yer/durum/nesne).

muzlim مظلم *A. s.* 1 karanlık (gece/yer vb.), 2 açık ve açıkça görülür olmayan, şüpheli, karanlık içinde saklı, gizli (nesne/konu/nokta vb.), 3 uğursuz, kara.

muzmahil(l) مضمحل *A. s.* bitip tükenen, ardı kesilen, namı nişanı kalmayan, adı sanı batan, yok olan (aile/hanedan/soy).

muzmer مضمر *A. s.* içte saklanmış, açığa vurulmayıp gizlenmiş, örtülü, gizli, saklı (bilgi/konu/nesne). *a. dilb.* gizli, zihinde olan, varlığı mantıkça anlaşılan, söylenmemiş olan (fail/kılıcı kimse).

muzmir مضمر *A. s.* (bir bilgiyi/bir konuyu) içinde gizleyen (kimse).

muztaci' مضطجع *A. s.* yan üstü yatan, yan tarafına uzanan (kimse).

muztar(r) مضطر *A. s.* çaresiz kalmış, çıkış yolu bulamamış, (-i) yapmak zorunda bulunan (kimse).–**muztar kalmak** (-i) yapmak zorunda kalmak.

muztarib مضطرب *A. s.* 1 çalkanan, çalkanıp duran (su/deniz vb.), 2 (maddi ve manevi) rahatsızlık duyan, acı çeken (kimse).
muztaribâne مضطربانه *F. s.* ve *z.* muztarip olana uygun ve yaraşır yolda ve biçimde.
muztarim مضطرم *A. s.* alev alan, alevlenen (nesne/madde).
müâhât مؤاخات *A. a.* 1 birbirini kardeş edinme, 2 dostluk, arkadaşlık.
müâhaz مؤاخذ *A. s.* (işlediği suçtan ötürü) paylanan, kulağı çekilen (kimse), (yaptığı işten ötürü) eleştirilen, sorgulanan (kimse).
müâhaze مؤاخذه *A. a.* 1 (bir suç işleyeni) çıkışma, azarlama, paylama, kınama, 2 (birini/bir eseri) doğrusu yanlışı, iyi ve kötü yanlarıyla değerlendirme.
müahhar مؤخر *A. s.* (-den) sonra olan/gelen, sonraki, geriye kalmış/bırakılmış (nesne/zaman/iş vb.).
müâhız مؤاخذ *A. s.* 1 (birine) çıkışan, (birini) azarlayan (kimse), 2 (birinin/bir eserin) doğru yanlış ve eksiklerini gösteren, (birini/bir eseri) iyi ve kötü yanlarıyla değerlendiren (kimse).
müb'ıd مبعد *A. s.* uzaklaştıran/uzağa süren kimse.
müba''ıd مبعد *A. s.* (-den) uzaklaştırıcı (kimse/etki vb.).
mübâade مباعده *A. a. bk.* **mübâadet** مباعدت.
mübâadet مباعدت *A. a.* (birbirinden) uzaklaşma.
mübâdât مبادات *A. a.* içindekini dışa vurma, isteğini açıkça bildirme.
mübâdele مبادله *A. a.* (iki kişi arasında) bir nesneyi başka bir nesne ile değiştirme, değiş tokuş etme.
mübâderet مبادرت *A. a.* hemen ve hevesle başlama, (işe) birden girişme.
mübâdir مبادر *A. s.* (işe) başlayan/girişen (kimse).
mübâğaza مباغضه *A. a.* birbirine düşmanlık besleme, birbirine karşı düşmanca duygular taşıma.
mübâh *A. a. din* yapılması/yapılmaması durumunda övgü ve kınamayı gerektirmeyen/dinî bir yükümlülük bulunmayan, ne helâl ne de haram olan davranış.
mübâhase مباحثه *A. a.* 1 bahse tutuşma, (iki kişi) birbirinin görüşünü çürütmeye çalışma, 2 görüşme, (bir konu üzerinde) herkesin kendi düşünce ve görüşünü söyleyerek yapılan konuşma.
mübâhât مباهات *A. a.* övünme, (-den) övgü ile söz etme, (-den/ile) övünç duyma: *m.-ı cihândârî* "cihana hükmetmekle övünme".
mübâhece مباهجه *A. a.* birbiriyle güzellikçe üstünlük iddiasında bulunma, "Ben senden daha güzelim" diyerek iddialaşma, güzellik satma.
mübâhî مباهى *A. s.* övünen (kimse).
mübâhis مباحث *A. s.* (biriyle) bahse tutuşan (kimse).
mübâlağa مبالغه *A. a.* 1 (işi) kusursuz işleme, tam ve eksizsiz olarak yapma/gerçekleştirme, 2 büyütme, aşırıya kaçma, küçük ve önemsiz bir işi/konuyu/davranışı büyük gösterme, 3 *ed.* (anlatım biçimi olarak) nitelemede abartma. *s.* 1 sayıca çok, pek çok, aşırı, 2 üstün.–**mübâlağa eylemek** kusur bırakmamak, eksiksiz yapmak.–**mübâlağa ile** aşırı/ileri derecede, pek çok.
mübâlât مبالات *A. a.* özen, dikkat, ilgi: *adem-i mübâlât* "ilgisizlik, kayıtsızlık".
mübârât مبارات *A. a.* 1 ortakla/erkek eşle anlaşarak ayrılma, 2 çekişme, birbirine benzer yolda davranma.
mübârek bâd مبارك باد *F. dua sözü* Uğurlu olsun.
mübârek مبارك *A. s.* 1 bereketli, bolluk sağlayıcı (hayvan/nesne), 2 ulu, değerli, saygı gösterilmesi, kutsal sayılması,

kutsanması, ululanması gereken (kimse/nesne), 3 uğurlu, uğur getiren, kutlu, hayırlı, meymenetli, kademli (kimse/nesne), 4 alay yoluyla kınanmaya yaraşır kişi ve nesneler için kullanılır: *A mübarek, bir kere sorsan a!*
mübâreze مبارزه *A. a.* 1 savaşa tutuşma, silahla vuruşma, çarpışma, 2 savaş, vuruş, dövüş, 3 iki kişi arasında olan ölümüne kavga.
mübârezet مبارزت *A. a.* (Nazım dilinde kullanılır) *bk.* **mübâreze** مبارزه.
mübâriz مبارز *A. s.* savaşçı, dövüşçü, kavgacı, düşmanıyla/rakibiyle dövüşe/kavgaya tutuşan (kimse).
mübâsare مباصره *A. a.* (iki kişi) "Hangimiz önce görürüz" diye bir nesneye birlikte/aynı anda bakma.
mübâsele مباسله *A. a.* (savaşta) yiğitlik gösterme, yiğitçe davranma.
mübâseta مباسطه, **mübâsetat** مباسطت *A. a.* 1 (biriyle) senli benli konuşma, 2 dinlenme, yan gelip yatma, gününü/zamanını keyif içinde, sıkıntısızca geçirme.
mübâsil مباسل *A. s.* yiğitlik gösteren, yüreklilikle davranan.
mübâşeret مباشرت *A. a.* (işe) başlama, (işe) girişme, (işi) gerçekleştirmeye koyulma.
mübâşir مباشر *A. a.* 1 (eskiden) bir resmî kararı ilgilisine ulaştırarak gereğini yapan kimse, 2 bir malın alınması için görevlendirilen kimse, 3 hâkimin emrinde olup, onun buyruk ve isteklerini yerine getiren kimse, 4 *mec.* buyruk sahibi imişçesine davranan, tafralı tavırlarıyla başa musallat olan kimse.
mübâtaşe مباطشه *A. a.* 1 (iki kişi) ellerini uzatıp birbirini kavramaya çalışma, 2 tutuşma, güreşme.
mübattın مبطن *A. s.* 1 içten pazarlıklı, kinci, gizli düşmanlık besleyen (kimse), 2 karnı çökük (kimse).
mübâyaa مبايعه *A. a.* (-i) satın alma.
mübâyenet مباينت *A. a.* 1 farklılık, 2 aykırılık, zıtlık.
mübâyin مباين *A. s.* 1 (ötekilere göre) farklı (nesne/durum/davranış), 2 aykırı, zıt (nesne/durum/davranış).
mübdi' مبدع *A. s.* 1 örneği olmayan/daha önce yapılmamış bir şey yapan, 2 (dinle ilgili) yeni ve aykırı inanç ve düşünceleri, uygunsuz davranışları benimseyen (kimse).
mübeccel مبجل *A. s.* ululanmış, ululuğu vurgulanmış, ulu tutulmuş (kimse).
mübeddel مبدل *A. s.* değiştirilmiş, başkalaştırılmış, başka bir biçime ve kalıba konulmuş (nesne/konu/düşünce vb.).
mübeddil مبدل *A. s.* (-i) değiştiren (kimse/madde).
mübehhic مبهج *A. s.* (-i) güzelleştiren, güzellik veren (kimse/nesne).
mübelliğ مبلغ *A. s.* (bir haberi/buyruğu/kararı/uyarıyı) yerine ulaştıran (kimse/yazı). *a.* (büyük camilerde) imamın ve müezzinin sözlerini tekrar ederek duyamayacak uzaklıktaki kimselere duyuran kimse.
müberhen مبرهن *A. s.* gerçekliği delille gösterilmiş, kesin olarak ispatlanmış (olay/oluş/konu).
müberrâ' مبراء, **müberrâ** مبرا *A. s.* 1 arınmış, uzak, ilgi ve ilişkisi olmayan (nesne/söz vb.), 2 bulanmamış, arılığını koruyan, saf ve temiz.
müberred مبرد *A. s.* soğutulmuş, soğuk (su vb.).
müberrez مبرز *A. s.* yemini doğrulanmış (kimse).
müberrid *A. s. bk.* **mübrid** مبرد
mübeşşer مبشر *A. s.* muştulanmış, kendisine muştu ulaştırılmış (kimse): *aşerei mübeşşere* "cennetle muştulanmış on sahabe".

mübeşşir مبشر *A. s.* muştulayıcı, muştu verici (kimse/haber vb.).

mübeyyaz مبيض *A. s.* temize çekilmiş (yazı).

mübeyyen مبين *A. s.* meydana çıkarılmış, açık seçik bildirilmiş (söz/durum/iş vb.).

mübeyyız مبيض *A. s.* taslak yazıları temize çeken (kâtip).

mübeyyin مبين *A. s.* (-i) apaçık gösteren, (-i) gerçek yüzüyle bildiren, (-i) açığa çıkaran, (-i) gözler önüne seren (söz/haber/iz/işaret vb.).

mübezzir مبذر *A. s.* yersiz ve gereksiz olarak elden çıkaran, düşüncesizce harcayıp savuran (kimse).

mübgız مبغض *A. s.* sevmeyen, tiksinen, düşmanlık besleyen, şiddetli kin güden.

mübhem مبهم *A. s.* belirsiz, sınırsız, her yana çekilir, her türlü anlam çıkarılır (söz/işaret/yazı vb.).

mübhic مبهج *A. s.* sevinç veren, sevindiren (haber/söz/yazı vb.).

mübî' مبيع *A. s.* satılmış (eşya/mal).

mübîn مبين *A. s.* 1 (-i) açıklayan, (-i) açık seçik ortaya koyan (söz/yazı vb.), 2 doğru ile yanlışı, iyi ile kötüyü, iyilikle kötülüğü ayırıcı (din/Tanrı buyruğu/*Kur'an*).

mübrem مبرم *A. s.* 1 kaçınılmaz olan, gelip çatan, savulması/kurtulması imkânsız (iş/oluş/olay vb.), 2 ağırlık ve gücüne dayanılamaz, karşı çıkılamaz, 3 yapılması ve yerine getirilmesi her şart ve durumda gerekli olan.

mübrez مبرز *A. s.* meydana konulmuş, göz önüne serilmiş (nesne).

mübrid مبرد *A. s.* (-i) soğutucu.

mübrim مبرم *A. s.* 1 (bir işin yapılması için) isteğini üsteleyip duran, ağır baskı uygulayan, direnen (kimse), 2 can sıkıcı, sözleriyle baş ağrıtan, çekilmez (kimse).

mübriz مبرز *A. s.* 1 meydana çıkaran, göz önüne koyan (nesne), 2 yayan, yayımlayan (kimse).

mübşer مبشر *A. s.* muştu verilmiş (kimse).

mübşir مبشر *A. s.* muştu verici, muştulayıcı (kimse).

mübtal مبطل *A. s.* geçerliği kaldırılmış, iptal edilmiş (karar/hüküm/madde).

mübtedâ' مبتداء, **mübtedâ** مبتدا *A. s.* 1 baş, başlangıç, 2 *dilb.* (Arapça'da) iki üyeli isim cümlesinde ilk üye; *müsnedün ileyh* "yüklemin belirttiği yükü taşıyan" da denir.

mübteda' مبتدع *A. a.* aslında yokken yeni belirmiş, sonradan ortaya çıkmış şey.

mübtedi مبتدى *A. s.* (öğrenime/işe) yeni başlayan (kimse), acemi.

mübtedi' مبتدع *A. s.* 1 olması/yapılması gerekeni, yerinde ve doğru olanı yapmayıp aykırı ve başka yolda/türde iş gören, uygunsuz davranışta bulunan (kimse), 2 Hz. Peygamber zamanında olmayan/doğru sayılmayan inanış ve anlayışları olan/davranışlarda bulunan (kimse), 3 yeni şeyler bulan, yeniden bir şeyler üreten (kimse).

mübteğâ مبتغا, مبتغى *A. a.* istenen/dilenen şey.

mübtehic مبتهج *A. s.* sevinçli, neşeli (kimse).

mübtelâ مبتلا *A. s.* 1 tutulmuş, yakayı kaptırmış, düşkün, bağımlı (kimse), 2 âşık, aşk bağıyla bağlanmış (kimse).

mübtelâ مبتلى *A. a. bk.* **mübtelâ** مبتلا.

mübtela' مبتلع *A. s.* 1 yutulmuş (nesne), 2 *mec.* tüketilmiş, bitirilmiş (mal/para/ömür vb.).

mübteli' مبتلع *A. s.* 1 yutan, çabucak mideye indiren (kimse), 2 *mec.* çabucak tüketen, eritip bitiriveren.

mübteni مبتنى *A. s.* 1 kurulmuş, yapılmış (yapı), 2 *mec.* (bir şeye) dayanan (görüş/iddia vb.).

mübtesim مبتسم *A. s.* hafifçe, tatlı bir biçimde gülen, gülümseyen.

mübtezel مبتذل *A. s.* 1 herkesin elinde/herkesin dilinde olan, çok kullanılan, kullanıla kullanıla değerini yitirmiş (kimse/söz/nesne), 2 bol ve ucuz (nesne).

mübtıl مبطل *A. s.* bir şeyin geçerliğini kaldıran, hükmünü iptal eden (kimse).

mübtî' مبطئ, **mübtî** مبطى *A. s.* ağırdan alan, ağır davranan, yavaş gelip geciken (kimse).

mübzıg مبضع *A. a.* bütün getirisi kendisinin olmak üzere birine sermaye veren (kimse).

müca''ad مجعد *A. s.* kıvrım kıvrım kıvrılmış, bükülüp lüle lüle yapılmış (saç).

mücâb مجاب *A. s.* isteği ve dileği kabul olunan, kabul cevabına erişen (kimse).

mücâdele مجادله *A. a.* 1 (ile) atışma, (ile) (-e) tutuşma, (ile) çekişme, (ile) kavga etme.

mücâdil مجادل *A. s.* 1 tartışan, bir ilmî konu üzerinde görüşleriyle karşısındakini alt etmeye çalışan (kimse), 2 (biriyle) kavga eden, çekişen (kimse).

mücâhede مجاهده *A. a.* 1 çaba harcayarak çalışma, 2 din düşmanıyla savaş, 3 *tas.* nefsin istek ve heveslerine karşı verilen savaş.

mücâhere مجاهره *A. a.* 1 birbirine üstün gelme/üstün gelmek için uğraşma, 2 (sözü) açıkça söyleme, 3 gece baskını yapma, 4 talan etme.

mücâhid مجاهد *A. s.* 1 düşmanla savaşan (kimse): *mücâhid fî sebîli'llâh* "Allah yolunda düşmanla savaşan (kimse)", 2 (bir işte/bir konuda) çaba gösteren, çalışan, çabalayan (kimse).

mücâlede مجالده *A. a.* savaş gereçleriyle vuruşma.

mücâleset مجالست *A. a.* (ile) birlikte oturma.

mücâlis مجالس *A. s.* birlikte oturan, aynı yerde başkalarıyla/arkadaşlarıyla bir arada bulunan (kimse).

mücâmaat مجامعت, **mücâmaa** مجامعه *A. a.* karı koca arasındaki cinsî ilişki, birleşme.

mücâmele مجامله *A. a.* 1 iyi geçinme, geçim ehli olma, dostça ilişkide bulunma, 2 birbirine güzel sözler söyleyip dostluk gösterisinde bulunma.

mücânebet مجانبت *A. a.* 1 (-den) sakınma, (-den) çekinme, 2 (bir kimseden) uzaklaşma.

mücâneset مجانست *A. a.* (-e) benzeme, (ile) bir cinsten olma.

mücânis مجانس *A. s.* (-e) benzeyen, ...ile bir cinsten olan (kimse/nesne).

mücârât مجارات *A. a.* yürüme yarışı yapma, yürümede yarışma.

mücâreze مجارزه *A. a.* sınırı aşarca/kabaca şakalaşma.

mücârre مجارّه *A. a.* bir kimsenin hakkını geciktirme, alacağını sürüncemede bırakma.

mücâseret مجاسرت *A. a.* cesaret gösterme, yürekli ve atak olma.

mücâsir مجاسر *A. s.* yürekli davranan, korkusuz ve atılgan (kimse).

mücâvebe مجاوبه *A. a.* 1 (birine/bir soruya) cevap verme, 2 (ile) mektuplaşma.

mücâvedet مجاودت *A. a.* cömertlik etme, cömert davranma.

mücâveret مجاورت *A. a.* 1 komşuluk, 2 Mekke/Medine civarında oturma/ konaklama.

mücâveze مجاوزه *A. a.* ölçüyü kaçırma, sınırı aşma, aşırıya kaçma, saldırganlık etme, bağışlama, görmezden gelme, hoşgörülü davranma.

mücâvir مجاور *A. s.* 1 komşu, 2 Mekke/Medine civarında oturan/konuklayan (kimse).

mücâviz مجاوز *A. s.* saldırgan (kimse); *krş.* **mütecâviz** متجاوز.

mücâz مجاز *A. s.* 1 (bir konuda) izin almış, izinli (kimse), 2 yasaklanmamış, geçerli, din hükümlerine göre helâl (iş/davranış).
mücâzât مجازاة, مجازات *A. a.* (bir suç/bir kabahat işleyeni) cezalandırma, (bir suç işleyene) kanun gereğince uygulanan işlem.
mücâzebe مجاذبه *A. a.* (iki şey) birbirini çekme, çekişme.
mücâzefât مجازفات *A. ç. a.* 1 toptan/götürü satışlar, 2 toptan/götürü satılan şeyler.
mücâzefe مجازفه *A. a.* (bir malı) götürü satma.
mücber مجبر *A. s.* zorlanmış, baskı altında bırakılmış, kendisine baskı uygulanmış (kimse).
mücbir مجبر *A. s.* (-e) zorlayan, (-i) zorla yaptıran, (-e) zorlayıcı (nesne/sebep/konu vb.).
müccân مجان *A. ç. s.* 1 birinin söz ve eylemine karşı korkusuz, pervasız, 2 yürekli, cesur, korkusuz, gözü pek.
mücdi مجدى *A. s.* yeten, yetişen, elveren.
mücebbir مجبر *A. a.* çıkık ve kırık kemik sarıp iyileştiren kimse, çıkıkçı.
mücedded مجدد *A. s.* 1 yenilenmiş, yeni bir duruma kavuşturulmuş (nesne), 2 yeni, henüz kullanılmamış (nesne).
mücedder مجدر *A. s.* çiçek hastalığından yüzü delik delik olmuş, çopur (kimse).
müceddid مجدد *A. s.* (-i) yenileyen, (-i) yeni durumuna getiren, (-i) yeni bir biçime ve yola koyan, (-i) yeniden canlandıran, (-e) hayat veren (kimse).
mücef مجف *A. s.* içi boş, içinde bir şey bulunmayan, boşluk (yer/duvar vb.).
müceffef مجفف *A. s.* kurumuş, suyu çekilmiş (nesne).
müceffif مجفف *A. s.* (-i) kurutucu, (-i) kuru duruma getirici (nesne).
mücehhez مجهز *A. s.* 1 (... için) gerekli her şeyi sağlanmış olan (nesne), 2 tam donanımlı, her türlü donanımı yerli yerinde.
mücehhiz مجهز *A. s.* ... için gerekli her şeyi bulup buluşturan (kimse).
mücelcel مجلجل *A. s.* çıngıraklı, boynuna çıngırak asılmış (hayvan).
mücellâ مجلى, **mücellâ** مجلا *A. s.* 1 kiri pası giderilmiş, temizlenmiş (nesne), 2 üzeri pürüzsüz duruma getirilip cilâ sürülmüş (nesne), 3 parlak, parıltılı (nesne).
mücelled مجلد *A. s.* 1 ciltlenmiş, kap geçirilmiş (kitap), 2 bir ciltlik (kitap).
mücelledât مجلدات *A. ç. a.* ciltli kitaplar.
mücelli مجلى *A. s.* 1 (bir yüzeyin) kirini pasını giderip temiz hâle getiren (kimse), 2 (bir yüzeyi) cilâlayıp parlatan (kimse).
mücellid مجلد *A. a.* ciltçi, cilt yapan (usta).
mücelliyât مجليات *A. ç. a.* her türlü sivilce, pürüz ve lekeyi gidererek cilde parlaklık ve düzgünlük veren maddeler.
mücemmed مجمد *A. s.* 1 buz kesilmiş, donmuş (su, sıvı), 2 akıcı iken pıhtılaşan, akıcılığını yitiren (kan vb.).
mücennah مجنح *A. s.* kanatlı (hayvan).
mücennebe مجنبه *A. a.* çarha cengi yapan asker.
mücenned مجند *A. a.* bölük, tabur, alay gibi belli sayıda askerden oluşan birlik.
mücenned مجند *A. s.* savaşçı.
mü'cer مؤجر *A. s.* kiraya verilmiş (yer).
mücerreb مجرب *A. s.* denenmiş (kimse/nesne).
mücerred مجرد *A. s.* 1 soyulmuş, çıplak bırakılmış, çıplak (kimse), 2 dünya bağlarından sıyrılmış, yalnızlık yolunu seçip Allah katına yönelmiş (kimse), 3 yalnız yaşayan, evlenmemiş (kimse), 4 (ruh ve melek gibi) yalın varlık, 5 *dilb.* (Arapça'da) anlam katkısı sağlayıcı harf almamış kök durumundaki (kelime). *z.* her durumda, mutlaka.

mücerredât مجردات *A. ç. a.* yoğun olmayan varlıklar, üst âlem varlıkları, ruhlar ve melekler.
mücerrib مجرب *A. s.* görmüş geçirmiş, olan bitenler hakkında yerinde ve yanılmaz bilgi ve görüş edinmiş (kimse).
mücessem مجسم *A. s.* 1 biçimli, biçim verilmiş, boyut kazandırılmış üç boyutlu yoğun varlık görünüşlü (yalın nesne), 2 şekilli, desenli, resimli. *a.* kabartma resim/biçim.
mücevher مجوهر *A. s.* 1 elmasla donanmış, elmaslı (nesne/takı), 2 *dilb.* (Arapça'da) noktalı harf, 3 *ed.* yalnız noktalı harflerinin rakam değerleri toplanarak hesaplanan (mısra/beyit).
mücevherât مجوهرات *A. ç. a.* elmaslı/başka değerli taşlı takılar.
mücevvef مجوف *A. s.* içi boş, oyuk (nesne).
mücevver مجور *A. s.* çevrilmiş, döndürülmüş (nesne).
mücevvez مجوز *A. s.* suç ve günah sayılmamış, yerinde ve uygun bulunmuş (davranış/iş vb.).
mücevveze مجوزه *A. a.* bir tür merasim kavuğu.
mücevvid مجود *A. s.* *Kur'ân'ı* tecvit kurallarına göre okuyan (kimse).
mücib مجيب *A. s.* kendisinden isteneni yerine getiren, istenen ve sorulan şeye karşılık veren (kimse).
mücid(d) مجد *A. s.* (bir işte) elinden geldiğince çalışan, (bir işi başarmak için) bütün gücüyle çalışan, üstün çaba gösteren (kimse).
mü'cir مؤجر *A. s.* (bir yeri) kiraya veren (kimse).
müciz مجيز *A. s.* (birine) bir işi işleme, bir görevi yerine getirme konusunda izin belgesi veren (kimse).
müclâ مجلى *A. s.* sürülmüş, uzaklaştırılmış (kimse).
mücmel مجمل *A. s.* kısaltılmış, kısa, özlü, özet (söz/yazı).
mücmelen مجملاً *A. z.* kısa olarak, kısa keserek, kısaltarak.
mücrim مجرم *A. s.* 1 suç/günah işlemiş, suçlu/günahkâr (kimse), 2 kanuna aykırı davranışta bulunup yakalanan ve yargı önüne çıkarılan (kimse).
müctebâ مجتبى *A. s.* seçilmiş, seçkin (kimse): *rasûli müctebâ* "seçkin resul, Hz. Muhammed".
müctehid مجتهد *A. s.* 1 uğraşan, çalışıp çaba gösteren (kimse), 2 *Kur'an*'dan ve hadislerden dinî hükümler çıkarma işinde yetkin büyük din bilgini, imam.
müctelib مجتلب *A. s.* (hayvan vb.) sürüp götüren, güden (kimse).
müctemi' مجتمع *A. s.* bir araya gelen, toplanan (kimseler/nesneler).
müctenâ مجتنى *A. s.* devşirilmiş, toplanmış (nesne).
müctenıh مجتنح *A. s.* 1 bir yana eğilen (kimse/nesne), 2 secdede ellerini yere koyarak dirseklerini iki yana açıp öylece duran (kimse).
müctenib مجتنب *A. s.* sakınan, çekinen (kimse).
mücterin مجترن *A. s.* çok çalışma ve tecrübeyle sanatında ustalık ve beceri kazanmış, uzmanlaşmış (kimse).
müctevir مجتور *A. s.* (birine) komşu olan (kimse)/(birbiriyle) yakın yerde oturan (kimseler).
müctirre مجترّه *A. a.* geviş getiren hayvanlar.
müdâabe مداعبه *A. a.* (biriyle) şakalaşma, (birine) takılma. [Nazımda **müdâabet** مداعبت biçimi de kullanılmıştır.]
müdâfaa مدافعه *A. a.* 1 düşman saldırısını savma, kendini korumak için düşmana karşı koyma/durma, 2 hakkındaki iddiayı çürütecek yolda karşı iddiada bulunma, savunma yapma.

müdâfi' مدافع *A. s.* savunma yapan, saldırı karşısında kendini korumak için saldırana karşı koyan (kimse/asker).

müdâhale مداخله *A. a.* 1 (-e) karışma, (-e) burnunu sokma, (-e) girişme, 2 araya girme, aracılık etme.

müdâhene مداهنه *A. a.* şahsî çıkarı için birinin yüzüne karşı övgü dolu sözler söyleme, dalkavukluk etme.

müdâhin مداهن *A. s.* yüze gülücü, şahsî çıkarı için birinin yüzüne karşı övgü düzücü, dalkavuk, koltukçu (kimse).

müdâm مدام *A. s.* sürekli, kesintisiz, her zaman olan/yapılan (iş/davranış/eylem): *mesti müdâm* "sürekli sarhoş olan, hiç ayılmayan kimse". *a.* şarap, süci.

müdâme مدامه *A. a.* şarap, içki.

müdâmere مدامره *A. a.* sıkıntı ve üzüntü içinde geceyi geçirmek, gece boyunca sıkıntılı ve üzgün bir durumda bulunmak.

müdânî مدانى *A. s.* 1 (-e) yakın, (-i) andırır (nesne), 2 benzer, denk, eş. Bu anlamda daha çok yoksunluk bildiren **bi** takısıyla birlikte gelir: *bimüdânî* "eşsiz, benzersiz (kimse/nesne)".

müdârâ مدارا *A. a.* 1 alçak gönüllülük, 2 incelik, kibarlık, nezâket, 3 tutum ve davranışını onamadığını, öfke duyduğunu gizleme, 4 kin ve düşmanlığı gizleyip dostluk gösterme, iyi davranma, yüze gülme, ikiyüzlülük etme.

müdârât مدارات *A. a. yuk. m. bk.*

müdâreke مداركه *A. a.* bir şeyin arkasından yetişme.

müdâvât مداوات *A. a.* hastalığı iyileştirme.

müdâvele مداوله *A. a.* değiş tokuş etme, değiştirme, alıp verme, alışveriş etme. –**müdâvelei efkâr** مداولۀ افكار *F. a.* fikir alışverişi.

müdâvemet مداومت *A. a.* (bir işe/işte) ara vermeden çalışma, (bir yere) sürekli olarak gidip gelme.–**müdâvemet etmek** (bir işte) ara vermeden çalışmak.

müdâveret مداورت *A. a.* (-i) döndürme, değiştirme.

müdâvim مداوم *A. s.* (bir işte) ara vermeden çalışan, (bir yere) sürekli gidip gelen (kimse).

müdâyene مداينه *A. a.* ödünçleşme, ödünç alıp verme.

müdbir مدبر *A. s.* gözden düşmüş, yüzüne bakan kimse kalmamış, talihi tersine dönmüş (kimse).

müddeâ مدعا *A. s. aş. m. bk.*

müddeâ مدعىٰ *A. a.* 1 dava konusu olan nesne/nokta, 2 asılsız olarak ileri sürülen nokta/istek.–**müddeâ aleyh** مدعىٰ عليه hakkında bir iddia ileri sürülen, kendisine bir suç yüklenen kimse, davalı.–**müddeâ bih** مدعىٰ به dava konusu olan nokta/husus, davacının ileri sürdüğü iddia.

müddehar مدخر *A. s.* biriktirilmiş, toplanıp saklanmış (tahıl/yiyecek/para/mal).

müddehır مدخر *A. s.* biriktiren, toplayan (kimse).

müddei مدعى *A. s.* 1 davacı, 2 yersiz bir iddiada bulunan, hiçbir esası olmayan bir hak/bir yetki isteğinde bulunan (kimse).–**müddei-i şahsî** مدعى شخصى kanunun suç saydığı bir işlemden/eylemden zarar görmüş olduğundan mahkemeye başvurarak uğradığı zarar ve ziyanın ödenmesini isteyen kimse. –**müddei-i umûmî** مدعى عمومى devlet adına görev yapan, devlet ve kamunun haklarını korumak, hukukun gereklerini yerine getirmek üzere sanıkları kovuşturan adliye görevlisi, savcı.

müddet مدت *A. a.* 1 zaman, vakit, 2 belirli zaman aralığı, zaman parçası, süre, 3 bir nesnenin varlığının/bir hareketin sürdüğü zaman parçası.

müdebbağ مدبغ *A. s.* sepilenmiş (deri).

müdebber مدبر *A. s.* azatlığı için efendisi ölümünü şart koşmuş olan köle.

müdebbir مدبر *A. s.* işlerin yürümesi için çare ve çözüm üreten; tuttuğu işte, bulunduğu girişimde başarılı olmak için gerekli hazırlık ve düzenlemeleri yapan, kazanma ve başarmanın yollarını bulan (kimse).

müdehhen مدهن *A. s.* güzel kokulu yağ sürülmüş (nesne/kimse).

müdehhin مدهن *A. s.* güzel kokulu yağ sürünen (kimse).

müdekkık مدقق *A. s.* (gerçeği/doğruyu) dikkatle ve özenle araştıran, (bir konuyu/bir meseleyi) kılı kırk yararcasına gözden geçirip inceleyen, (bir işi/bir noktayı) inceden inceye ve derinliğine ele alıp irdeleyen (kimse).

müdekkıkâne مدققانه *F. s.* ve *z.* müdekkık olana düşer/yaraşır ve yakışır biçimde.

müdellâ مدلى *A. s.* indirilmiş, (mezar çukuruna) indirilip konulmuş.

müdellel مدلل *A. s.* delille doğruluğu/gerçekliği/kesinliği ortaya çıkmış olan (nokta/iddia/madde).

müdellis مدلس *A. s.* sattığı şeyin eksiklik ve bozukluğunu alıcıdan gizleyen (satıcı).

müdemmec مدمج *A. a.* gayet düz ve pürüzsüz olarak biri birinin içine sarılıp dürülmüş küre biçiminde yuvarlak nesne.

müdemmer مدمر *A. s.* yok edilmiş, kökü kazınmış (kötülük/eşkıyâ vb.)

müdemmin مدمن *A. s.* yol veren, engel olmayan/koymayan (kimse).

müdemmir مدمر *A. s.* ortadan kaldıran, varlığına son veren kökünü kazıyan (kimse).

müdennes مدنس *A. s.* kirletilmiş, kirli, bulaşık (nesne).

müdennis مدنس *A. s.* kirleten (madde/nesne).

müderhem مدرهم *A. s.* paralı, parası pulu çok, zengin (kimse).

müderris مدرس *A. a.* 1 ders veren, öğreten, bilgi aktaran kimse, öğretmen, hoca, 2 camilerde ve medreselerde öğrenciye çeşitli konularda ders veren büyük hoca, bilgin, 3 resmî olarak verilen bir ilmî rütbeyi taşıyan kimse.

müdevven مدون *A. s.* bir araya toplanıp belirli bir düzene konularak kitaplaştırılmış (bilimlik konular/şiirler).

müdevvenât مدونات *A. ç. a.* türlü konularda meydana getirilmiş kitaplar.

müdevver مدور *A. s.* 1 döndürülmüş, çevrilmiş (nesne), 2 tekerlek biçimli, yuvarlak, değirmi (nesne).

müdevvin مدون *A. s.* 1 (-i) toplayıp bir araya getiren (kimse), 2 bir bilim dalıyla ilgili konuları bir araya getirip açıklayarak kitaplaştıran (bilim insanı).

müdevvir مدور *A. s.* (-i) döndüren, (-i) çeviren (nesne/kimse).–**müdevviri fahız** مدور فخذ *tıp* uyluk kemiğinin yukarı ucundaki iki çıkıntıdan her biri.

müdgam مدغم *A. s. dilb.* (Arapça'da) yan yana bulunup da biri diğerinin içine katılmış aynı cins harflerden birincisi. İkincisine "müdgamün fîh" denilir: *his(s)* حس, *müdir(r)* مدر gibi.

müdhânne مدهانه *A. a.* ağaç ve bitkileri çok, canlı ve gür olduğundan uzaktan karaya çalar koyu yeşil görünen bahçe.

müdhıl مدخل *A. s.* (-i) içeri alan/girdiren (kimse). *a.* önceleri uzak ve yabancı durumda bulunurken sonradan bir topluluğa/bir adama soyca bağlı bulunma iddiasında olan kimse.

müdhiş مدهش *A. s.* dehşete düşüren, büyük korku ve ürküntü yaratan (varlık/haber/tabiat olayı).

müdhün مدهن *A. a.* güzel kokulu yağ konulan kap, koku şişesi.

müdir مدير *A. s.* 1 (bir yeri/işi) çekip çeviren (kimse), 2 ilçelere bağlı küçük yerleşim birimleri olan nahiyeleri yöneten resmî görevli, 3 tutumlu, iktisatlı (kimse), 4 döndürücü (âlet).

müdir(r) مدر *A. s.* 1 idrar sökücü (ilaç), 2 süt, kan ve idrar gibi sıvıların akıcılığını artıran (ilaç).

müdmic مدمج *A. s.* (-i) (-in) içine koyan/katan (kimse).

müdmin مدمن *A. s.* 1 çalışkan, yılmaz, usanmaz, 2 gayretli, elinden geleni yapan, 3 dikkatli, özenli, 4 özverili, himmetli, 5 (-e) devam ederek alışkanlık/bağımlılık kazanan (kimse).–**müdmini hamr** مدمن خمر devamlı içerek içki bağımlısı olmuş (kimse).

müdrece مدرجه *A. a.* top, yumak: *müdrecetü'l-haddeyn* "top yanaklı, elma yanaklı".

müdrek مدرك *A. s.* kendisine bir şey erişen/ulaşan (kimse).

müdric مدرج *A. s.* 1 devşirilmiş, (-in) içerisine konulmuş/katılmış (nesne), 2 bükülmüş, sarılmış, sarılıp sarmalanmış (nesne).

müdrik مدرك *A. s.* 1 anlayan (kimse), 2 (bir isteğe/amaca) yetişen, eren, ulaşan (kimse), 3 ergen, ergenlik yaşına ermiş (genç), 4 yetişmiş, olgunlaşmış (meyve).

müdrikât مدركات *A. ç. a.* anlama, kavrama ve algılama güçleri, akıllar; *bk.* **müdrike** مدركه.

müdûd مدود *A. ç. a.* seller, su baskınları; *bk.* **med(d)** مد.

müdün مدن *A. ç. a.* şehirler, büyük yerleşim yerleri; *bk.* **medine** مدينه.

müebbed مؤبد *A. s.* 1 sonsuz, sürekli, hiç bitmeyecek olan (durum/oluş), 2 ömür boyu sürecek olan (ceza).

müebbeden مؤبداً *A. z.* 1 sonsuza dek, hiç bitmemek üzere, 2 ömrü oldukça.

müeccel مؤجل *A. s.* geriye/sonraya bırakılmış, bir vadeye bağlanmış (iş/eylem/ödeme vb.).

müeccelen مؤجلاً *A. z.* sonraya bırakılmak suretiyle, vadesi geldiğinde yerine getirilmek/ödenmek üzere.

müeccil مؤجل *A. s.* (bir işi) erteleyen, sonraya bırakan (kimse).

[1]**müeddâ** مؤدا *A. s.* 1 ödenmiş (borç vb.), 2 yapılmış, yerine getirilmiş/sonuçlandırılmış (iş/eylem vb.), 3 elde edilmiş, ele geçirilmiş (sonuç), 4 anlam, bir sözden çıkarılan öz, meal, 5 yedek, 6 yedekte götürülen.

[2]**müeddâ** مؤدى *A. s. yuk. m. bk.*

müeddeb مؤدب *A. s.* öğrenim ve eğitim görmüş, eğitimli (kimse).

müeddi مؤدى *A. s.* 1 (borcunu) ödeyen (kimse), 2 bir sonuca yol açan, (-e) kılavuzluk eden, (-e) götüren, taşıyan, sebep olan, meydana getiren, sevk eden (husus/delil), 3 bir kavrama ulaşılması için gerekli ve aracı olan şey; *eşanl.* **mûcib, bâis, müsebbib, sebep, saik.**

müeddib مؤدب *A. s.* bilgi ve edep öğreten, eğiten, öğretici ve eğitici (kimse).

müekked مؤكد *A. s.* güçlendirilmiş, güçlü duruma getirilmiş, vurgulanmış (iş/söz/eylem vb.).

müekkid مؤكد *A. s.* (-i) güçlendirici, (-i) yineleyerek vurgulayıcı (buyruk/söz/haber vb.).

müellef مؤلف *A. s.* 1 birleştirilmiş, bir araya getirilmiş (nesne), 2 yazılmış/derlenmiş (kitap).

müellem مؤلم *T. s.* üzüntülü, incinmiş, sıkılmış, canı sıkkın, kederli (kalp/kimse).

müellif مؤلف *A. s.* bir araya getiren, buluşturan, bağlaştıran, bağdaştıran (kimse). *a.* kitap yazan kimse, yazar.

müellim مؤلم *A. s.* inciten, üzüntü ve acı veren, can sıkıcı (durum/olay vb.).

müennes مؤنث *A. s. dilb.* (Arapça'da) gerçek, saymaca ve biçimce dişi olan/dişi kelimeye katılan (kelime).

müesser مؤثر *A. s.* kendisini bir şey etkilemiş olan, etki alan, etkilenen (kimse/nesne).

müesses مؤسس *A. s.* 1 kurulmuş, kurulu (düzen/iş/yapı vb.), 2 temellendirilmiş, dayandırılmış (dava/iddia vb.).

müessesât مؤسسات *A. ç. a.* türlü amaçlarla kullanılmak üzere yapılmış binalar.

müessese مؤسسه *A. a.* kurum, kuruluş.

müessif مؤسف *A. s.* acındırıcı, acımaya yol açıcı (durum/olay vb.).

müessir مؤثر *A. s.* 1 etki uyandırıcı, iz bırakıcı, etkili, (iş/söz/eylem/ilaç vb.), 2 işleyici, iş görücü, yapıcı, meydana getirici, kılıcı, iz ve eser bırakıcı (kimse), 3 her şeyin/her işin sahibi ve yaratıcısı olan (Yüce Tanrı).

müessis مؤسس *A. s.* 1 (bir yapıyı) yapan, yapılmasını/varlık bulmasını sağlayan, (kimse), 2 (-i) kurucu, (-in) kurulmasını/kurum hâlinde ortaya çıkmasını sağlayan (kimse), 3 yeni bir görüş/yol/uygulama vb. ortaya atan, oluşmasını sağlayan (kimse).

müevvel مؤول *A. s.* yorumlanmış, gerçek anlamından başka bir anlam ile açıklanmış (kelime/söz).

müevvil مؤول *A. s.* bir sözü gerçek anlamından başka bir anlam vererek yorumlayan ve açıklayan (kimse).

müeyyed مؤيد *A. s.* 1 üzerinde ısrarla durulmuş, yinelenerek ve vurgulanarak güç kazandırılmış (söz), 2 yardım gören/alan (kimse).–**müeyyed mina'llâh** مؤيد من الله *A. s.* Allah'tan yardım görme mutluluğuna ermiş (kimse).

müeyyid مؤيد *A. s.* (-i) güçlendirici, (-in) önemini vurgulayıcı (yazı/buyruk/karar vb.).

müeyyidân مؤيدان *A. s.* 1 güçlendirenler, 2 doğrulayanlar, destek verenler, yardımda bulunanlar.

müezzin مؤذن *A. a.* ezan okuyan din görevlisi.

müfâcât مفاجات *A. a.* ansızın gelip çatma, beklenmedik bir sırada olup bitme/gerçekleşme.

müfâce مفاجه *A. s. yuk. m. bk.*

müfâd مفاد *A. a.* söylenen sözden anlaşılan, anlanan şey, anlam, mana.

müfâdât مفادات *A. a.* fidye/bedel vererek bir esiri kurtarma.

müfâğame مفاغمه *A. a.* öpme.

müfâhare مفاخره *A. a.* (birine karşı) kendince iyi nitelik, yön ve üstünlüklerini sayıp dökme, övünme, böbürlenme.

müfahham مفخم *A. s.* 1 ululuk kazanmış, uluğu kabul edilmiş, büyük sayılmış, büyük, ulu (kimse/devlet vb.), 2 *dilb.* (Arapça'da) kalın söylenen (harf).

müfâkehe مفاكهه *A. a.* birbirine takılma, şakalaşma.

müfakkar مفقر *A. s.* arkası düzce ve çentikli kılıç, kırk merdiven.

müfârakat مفارقت *A. a.* 1 (iki şey) birbirinden ayrılma, (-i) bırakıp gitme, (-den) uzaklaşma, 2 (bir yeri) terk etme, (bir yerden) ayrılıp uzağa gitme, 3 (eşler) birbirinden ayrılma.

müfâreze مفارزه *A. a.* (bir şeyden) kesilip ayrılma, uzaklaşma.

müfârık مفارق *A. s.* ayrılan, ayrılır olan (nesne/husus/madde).

müfâsale مفاصله *A. a.* (-den) ayrılma.

müfâsede مفاسده *A. a.* yakınlarla ve dostlarla ilişkiyi koparma/kesme.

müfassalen مفصلاً *A. z.* ayrıntılı olarak, uzun uzadıya.

müfassıl مفصل *A. s.* ayrıntılandıran, ayrıntılı biçimde dillendiren (kimse).

müfâvaza مفاوضه *A. a.* 1 (bir işte) mal, sermaye, kullanım, yetki ve temsil bakımından ortak olma, 2 (bir işi) başkasına yükleme, ısmarlama.

müfâvazaten مفاوضةً *A. z.* müfâvaza yoluyla, müfâvaza biçiminde.

müfâz مفاض *A. s.* bol, nicelik bakımından çok, bereketli (nesne).–**müfâzu'l-batn** مفاض البطن göğsüyle karnı silme dümdüz olan kimse.–**müfâzun fihi** مفاض فيه insanların girişip sürdürdükleri/bir türlü sonlandıramadıkları konuşma.

müfâzale مفاضله *A. a.* üstünlük ve değerlilik konusunda birbiriyle çekişme, boy ölçüşme.

müfazza' مفزع *A. s.* 1 ürkek, korkak, 2 yürekli, korkusuz, cesur.

müfazzal مفضل *A. s.* nitelik ve değerlilik açısından başkalarından üstün tutulmuş, erdemli ve şanı yüce (kimse).

müfazzaz مفضض *A. s.* gümüş kaplı, gümüşle kaplanmış (kap/hançer/kılıç vb.).

müfazzıh مفضح *A. s.* (birini) kimsenin yüzüne bakamaz duruma düşüren (kimse).

müfecci' مفجع *A. s.* acıtan, acı veren (durum/nesne).

müfeccir مفجر *A. s.* (-i) yerden kaynatıp akıtan.

müfehhim مفهم *A. s.* (bir olayı/durumu/konuyu vb.) anlatan (kimse/nesne/araç).

müfekkir مفكر *A. s.* 1 düşünen, düşünür nitelikli (kimse), 2 düşündüren, düşünmeye yönelten (durum/konu/oluş vb.).

müfekkire مفكره *A. a.* düşünce gücü.

müferrağ مفرغ *A. s.* (kalıba) dökülmüş (eriyik/maden).

müferrec مفرج *A. s.* geniş, yaygın, enli boylu (yer), iç açıcı (yer).

müferres مفرس *A. s.* Farsçalaştırılmış, yani: Farsça'ya başka dillerden alınmış (kelime).

müferreş مفرش *A. s.* döşenmiş (ev/oda vb.).

müferrıg مفرغ *A. s. tıp* safra söküçü ilaç.

müferrid مفرت *A. s.* dinin buyruk ve yasaklarına eksiksiz uymak, Yüce Tanrı katına yakınlaşmak için yalnızlığı seçen ve sürekli kulluk eden (kimse).

müferrih مفرح *A. s.* 1 iç açıcı, eğlenceli, hoşça vakit geçirilen, insanın sıkıntı ve üzüntüsünü gideren açık ve havadar (yer), 2 *tıp* ferahlık verici, sıkıntı giderici, iç açıcı (ilaç).

müferrihât مفرحات *A. ç. a.* iç açıcı maddeler.

müferrit مفرط *A. s.* aşırıya kaçan, sınırı aşan, yanlış ve kusurlu iş yapan (kimse).

müfesser مفسر *A. s.* yorumlanmış, anlamı ayrıntılı olarak açıklanmış, anlaşılır kılınmış (metin/söz).

müfessir مفسر *A. s.* 1 bir sözün anlamını/bir metnin aktardığı bilgiyi anlaşılır kılan, ayrıntılı olarak açıklayan ve yorumlayarak aydınlatan (kimse), 2 *Kur'an* yorumcusu.

müfettel مفتل *A. s.* bükülmüş, fitil hâline getirilmiş (ip/saç vb.).

müfetten مفتن *A. s.* bozgunculuk yüzünden başı belâya girmiş (kimse).

müfettıh مفتح *A. s.* 1 kapalı bir şeyi açık duruma getirici, açıcı (kimse), 2 *mec.* iyilik ve güzellik bağışlayıcı, sevap yollarına kılavuzlayıcı (Yüce Tanrı). *a.* 1 *tıp* mide şişkinliğini giderici, geğirtici (ilaç), 2 *tıp* yara deşmeye yarayan alet.

müfettil مفتل *A. s.* bükücü, fitil hâline getirici (kimse).

müfettiş مفتش *A. a.* 1 (-i) gereğince sorup araştıran, (bir işin/bir olay ve konunun iç yüzünü ve gerçekliğini) araştırıp anlamağa çalışan kimse, 2 bir görevin gereğince yerine getirilip getirilmediğini/bir şikâyet konusunu araştırıp durumu/olayı/gerçeği aydınlatmak, olan bitenin iç yüzünü ortaya çıkarmakla görevli kimse.

müfettit مفتت *A. s.* parçalayan, parça parça eden, ufak parçalara ayıran (ilaç/araç vb.).

müfettitât مفتتات *A. ç. a.* böbrek ve sidik torbasında biriken taşları parçalayıcı ilaçlar.

müfevvaz مفوض *A. s.* (birine) ısmarlanmış, (birinin üstüne) bırakılmış/yüklenmiş (iş/görev vb.).

müfevveh مفوه *A. s.* 1 konuşkan, geveze, 2 güzel ve etkileyici (konuşucu/konuşma), 3 kokulu (şarap).

müfevvız مفوض *A. s.* (bir işi) (birine) yükleyen/bırakan, (-i) (-e) ısmarlayan (kimse).

müfham مفحم *A. s.* susturulmuş, söz söyleyemeyecek duruma düşürülmüş (kimse).

müfhım مفحم *A. s.* bir konu üzerindeki görüşmede/tartışmada karşısındakini susturan, konuşamayacak duruma düşüren (kimse).

müfid مفيد *A. s.* 1 (-i) iyi anlatan, (-i) açıkça ve güzelce belirtip ortaya koyan (yazı vb.), 2 yararlı, yarar sağlayıcı (iş/eylem/davranış vb.), 3 kazanç sağlayıcı, bilgi dağarcığını zenginleştirici (kitap/yazı vb.).–**müfid olmak** etki uyandırmak, etkili olmak, işe yaramak, sağlamak.

müfiz مفيض *A. s.* bollaştıran, bolluk ve bereket veren (Yüce Tanrı).

müfkır مفقر *A. s.* yoksulluğa düşüren (durum/gidiş).

müflıh مفلح *A. s.* korku ve acı verici durumlardan korunmuş, rahat ve huzur içinde gün geçiren (kimse).

müflic مفلج *A. s.* inme hastalığına tutulmuş (kimse).

müflis مفلس *A. s.* 1 sermayesini/varını yoğunu yitiren, parasız pulsuz kalan (kimse), 2 *tic.* borcunu ödeyemeyecek, yükümlülüklerini yerine getiremeyecek duruma düşmüş (iş adamı).

müflisâne مفلسانه *F. s.* ve *z.* müflisçesine, iflâs etmiş kimseye düşer ve yakışır yolda.

müfni مفنى *A. s.* (-i) yok eden (kimse/madde/olay vb.).

müfrat مفرط *A. s.* olduğu gibi bırakılıp unutulmuş (nesne).

müfred مفرد *A. s.* 1 yalnız, tek, 2 *dilb.* tekli, tekil (ad). *a. ed.* iki mısraı birbiriyle kafiyeli olmadığı gibi başka bir beyitle de kafiyece ilişkisi olmayıp tek kalan, yani: kafiyesiz beyit.

müfredât مفردات *A. ç. a.* sıradan/önemli ayrı ayrı yazılan ve anılan şeyler.–**müfredâti ümûr** مفردات امور *F. a.* önemsiz, ufak tefek işler.

müfrez مفرز *A. s.* ayrılmış, bölünmüş, bir bütünden ayrılıp başka bir birim hâline getirilmiş (yer/topluluk vb.). *a. ask.* bölük, bir büyük birlikten ayrılmış küçük birim, bölük.

müfrıg مفرغ *A. s.* erimiş madeni döken (kimse), dökümcü.

müfri' مفرع *A. s.* dallara/kollara ayıran, ayrıntılandıran (kimse).

müfrid مفرد *A. s.* hacca giden (kimse).

müfrit مفرط *A. s.* 1 olağandan fazla, aşırı, abartılı (durum/nitelik/nicelik), 2 olağan dışı, sıra dışı, son derecede çok ve üstün (iyi/kötü nitelik).

müfriz مفرز *A. a. mat.* rakamlar arasına konan ayırıcı işaret.

müfsıh مفصح *A. s.* açık, anlaşılır, akıcı bir dille konuşan (kimse), belli, açık, ortada olan (durum/nesne).

müft مفت *F. s.* bedelsiz, bedava, beleş.

müftah مفتح *A. a.* gömü.

müftedâ مفتدى *A. s.* bedelle tutsaklıktan kurtarılan (kimse).

müftehır مفتخر *A. s.* övünen (kimse).
müftehırâne مفتخرانه *F. s.* ve *z.* övünen kimseye yakışır ve yaraşır biçimde/yolda.
müftekır مفتقر *A. s.* 1 sıkıntıya düşmüş, sıkıntı içinde bulunan, yoksul, züğürt (kimse), 2 (-e) ihtiyacı olan, (-e) ihtiyaç duyan (kimse), 3 boyun büküp alçak gönüllülük gösteren (kimse).
müfterık مفترق *A. s.* ayrılan, dağılan, birbirinden ayrılıp uzaklaşan (nesne).
müfteri مفترى *A. s.* kara çalan, yalanla birine kötülük yükleyen (kimse).
müfterih مفترح *A. s.* sevinçli, şen (kimse).
müfteris مفترس *A. s.* pençe atıp yırtan, pençe vurup parçalayan, yırtıcı (hayvan).
müfteriş مفترش *A. s.* namazda secde sırasında iki kolunu yere koyan (kimse).
müfteriyât مفتريات *A. ç. a.* yalana dayanan kötü ilişkilendirmeler, iftira yollu kötülemeler.
müftesıd مفتصد *A. s.* kan alan (kimse).
müftezıh مفتضح *A. s.* 1 değerini alçaltan ve dile düşüren, 2 bir yanlış ve kötü iş yüzünden kendini aşağılanmış sayan, 3 bayağılık ve kötülükleri ortaya çıkmış, alçak, rezil (kimse), 4 açık, ortada, görünür.
müftır مفطر *A. s.* oruç açan (kimse).
müfti مفتى *A. a.* 1 İslâm hukuku ile ilgili bir konuda fetva veren kimse, 2 bir yerin Müslüman cemaatinin din işlerine bakan resmi görevli.–**müfti'l-enâm** مفتى الانام (*T. h. dili*: **müftiyyü'l-enâm**) şeyhülislâm.
müftin مفتن *A. s.* fitneci, ara bozucu, ortalık karıştırıcı (kimse).
müfzâ مفضى *A. s.* 1 ayrılmış, bölünmüş, kırılıp parçalara ayrılmış, ayrık, bölük, kırık, 2 boş.
müfzi مفضى *A. s.* 1 ayırıcı, parçalayıcı, genişletici, 2 doğurucu, ortaya getirici, hâsıl edici, 3 ulaştırıcı, yetiştirici, 4 gelip geçici, 5 boşaltıcı, 6 paylaştırıcı, 7 geniş, açık, 8 boş, 9 yoksul.
mügarrak مغرق *A. s.* gümüşle bezenmiş/işlenmiş.
mühâb مهاب *A. s.* kendisinden ürkülen, korkulan, korku ve ürküntü verici (nesne/görünüş).
mühâcât مهاجات *A. a.* birbirini yerme, hicivleşme.
mühâceme مهاجمه *A. a.* (bir yere) üşüşme, toplu ve yoğun biçimde üzerine gelme, saldırma.
mühâceret مهاجرت *A. a.* göçme, göç.
mühâcir مهاجر *A. s.* göçmen.
mühâdenet مهادنت *A. a.* barışma.
mühâkât مهاكات *A. a.* (birini) ahmak yerine koyma, (birinin) aklını küçümseme.
mühân مهان *A. s.* 1 aşağılanmış, küçümsenmiş, hor görülmüş (kimse), 2 düşkün, alçak, değersiz (kimse).
mühâyâ مهايا *A. s. huk.* bölünemeyen bir şeyi zaman ve mekânca nöbetleşe kullanma.
mühce مهجه *A. a.* 1 kan, 2 can.
mühdâ مهدى *A. s.* hediye olarak sunulmuş (nesne).
mühdi مهدى *A. s.* (bir şeyi) armağan eden/armağan olarak sunan/veren/gönderen (kimse).
mühdir مهدر *A. s.* (bir sıvıyı) döken, akıtan (kimse).
mühelhel مهلهل *A. s.* 1 güzel, hoş ve çekici (giysi), 2 güzel, hoşa giden (söz/şiir).
mühelhil مهلهل *A. s.* güzel, ince ve duygulu şiir/söz söyleyen (kimse/şair).
mühendis مهندس *A. a.* çeşitli bayındırlık ve zanaat işleriyle ilgili teknik bilgiler ve çalışmalar konusunda yetişmiş, uzmanlaşmış kimse.
mühenned *A. s.* 1 Hint çeliğinden ya da Hint işçiliği ile yapılmış (kılıç), 2 kılıcı keskin (savaş eri).

mühevvil مهول *A. s.* korku verici, korkunç (durum/olay/görüntü vb.).
müheymin مهيمن *A. s.* kullarını korkudan sakınan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]
müheyyâ مهيا *A. s.* bulunup devşirilmiş/kullanılacak duruma getirilmiş (nesne); *eşanl.* **hazır** حاضر, **âmâde** آماده.–**müheyyâ etmek/kılmak** 1) hazırlamak, kullanılır/kullanılabilir/işler/iş görür duruma getirmek, düzmek, kurmak, 2) dizmek, düzenlemek, düzen vermek, yerleştirmek.–**müheyyâ eylemek** hazırlamak.
müheyyi' مهيى *A. s.* (-i) kullanılır duruma getiren (kimse).
müheyyic مهيج *A. s.* heyecan uyandırıcı (söz/şiir/olay/davranış).
mühezzeb مهذب *A. s.* kötü yanları atılıp ayıklanarak düzgün duruma getirilmiş, düzeltilmiş (nesne, huy ve davranış vb.).
mühezzib مهذب *A. s.* (huy ve davranışlarının) kötü olanlarını temizleyen, kendini ahlâkça tertemiz duruma getiren (kimse).
mühim(m) مهم *A. s.* 1 düşündürücü, kaygı uyandırıcı, ağır ve önemli (iş), 2 önemle üzerinde durulması ve yapılması gereken, göz ardı edilemez (iş/eylem vb.), gereklik, görev, 3 dilek, istek.
mühimmât مهمات *A. ç. a.* 1 gerekli olan ve ihtiyaç duyulan şeyler, 2 *ask.* her türlü savaş araç gereci.
mühimme مهمه *A. a.* önemli, dikkat ve özen gösterilmesi gereken iş.
mühimter مهمتر *F. s.* çok/pek önemli (iş/durum).
mühimterin مهمترين *F. s.* daha/en mühim (iş/durum).
mühin مهين *A. s.* 1 (birini) aşağılayan, küçük düşüren (kimse), 2 alçak, soysuz, hor, hakir (kimse).
mühlet مهلت *A. a.* 1 geciktirme, sonraya bırakma, 2 zaman, fırsat, serbestlik, 3 bir işin yapılması/bir borcun ödenmesi için belirlenmiş süre dolduktan sonra ek olarak verilen süre.–**mühlet vermek** 1) ek süre vermek, 2) uygun zaman, fırsat.
mühlik مهلك *A. s.* öldürücü, ölüme götürücü (hastalık vb.).
mühmel مهمل *A. s.* 1 bırakılmış, boşlanmış, kendi hâline terk edilmiş, ilgi gösterilmemiş, bakılmamış (iş/yer vb.), 2 *dilb.* (Arap asıllı eski alfabede) noktasız harf; *zıddı*: **mu'cem** معجم, 3 bir anlam göstermeyen, içi boş, anlam yükü bulunmayan (kelime).
mühmelât مهملات *A. ç. a.* anlamsız kelimeler/sözler.
mühmil مهمل *A. s.* (-e) önem vermeyen, (-e) gereken önemi göstermeyen, (-in) üzerinde durmayan, gevşek, özensiz (kimse).
mühr, mühür مهر *F. a.* imza yerine mektuplara, resmi yazılara basılmak üzere metal, değerli taş/lastik vb. gibi şeyler üzerine bir kimsenin/kuruluşun adı kazınarak yapılmış damga.
mühr-dehân مهر دهان *F. s.* 1 ağzı kapalı, yani: ses çıkarmayan/konuşmayan (kimse), 2 oruçlu (kimse).
mühre مهره *A. a.* 1 küçük boyutta yuvarlak nesne, topçuk, 2 cam boncuk, 3 parlak ve düzgün deniz böceği kabuğu, 4 kağıdı cilâlamak için kullanılan billur top.–**mühre-i mihr-i münir** مهرهٔ مهر منير parlak/ışık saçıcı güneş yuvarlağı.–**mührei zer** مهرهٔ زر altın top, yani: güneş.
mühredâr مهره دار *F. s.* cilâlı, cilâlanmış (kâğıt).
mühteci مهتجى *A. s.* (başkasıyla) alay edici (kimse).
mühtecin مهتجن *A. a.* çok küçük yaşta kocaya verilmiş olan kız.

mühtedi مهتدی *A. s.* İslâm'a girmiş, Müslümanlığı kabul etmiş (kimse).

mühtelik مهتلك *A. s. bk.* **mütehâlik** متهالك.

mühtevir مهتور *A. s. bk.* **mütehevvir** متهور.

mühtez(z) مهتز *A. s.* 1 titreyen, titrek (ses), 2 sevinçten yerinde duramayan (kimse).

mühûd مهود *A. ç. a.* beşikler; *bk.* **mehd** مهد.

mühürbend مهر بند *F. s.* mühürlenmiş, kapanıp üzerine mühür vurulmuş (nesne).

mühürdâr مهر دار *F. a.* 1 yüksek rütbeli bir devlet görevlisinin/bir resmî dairenin mührü kendisinde olup evrakı mühürlemekle görevli kimse, 2 özel kâtip, özel kalem.

müjde مژده *F. a.* sevindirici haber.

müjdefermâ مژده فرما *F. s.* müjdeci, müjdeli haberi ulaştıran (kimse).

müjdegâne مژدگانه *F. a.* sevindirici bir habere karşılık verilen bahşiş, armağan, muştalık/muştuluk.

müjdegânî مژدگانی *F. a. bk.* **müjdegâne**.

müjdek, mejdek مژدك *F. a.* Fars hükümdarı Nûşirevân'ın babası Kubâd zamanında ortaya çıkan Nişaburlu din yenilikçisi.

müjde-res مژده رس *F. s.* müjde getiren, müjdeci (kimse).

müjderesân مژده رسان *F. s. yuk. m. bk.*

müjderesânî مژده رسانی *F. a.* müjdecilik, müjde getiricilik.

müjgân مژگان *F. ç. a.* kirpikler. [Tekli gibi de kullanılır.]

müka''ab مكعب *A. s.* 1 *mat.* eşit altı kareden oluşan altı yüzlü dikdörtgen, küp, 2 *mat.* kenarı bir metre olan bir küpün hacmine eşit hacim ölçüsü birimi, metre küp, 3 *mat.* bir sayıyı kendisiyle çarptıktan sonra çıkan sayıyı yine o sayı ile çarparak elde edilen sayı, 3x3x3=27 gibi.

mükâbele مكابله *A. a.* komşunun evi satılığa çıkarıldığında almayıp satıldıktan sonra ön alım yoluyla alıcıdan alma.

mükâbere مكابره *A. a.* 1 (münazarada) kendi söylediğinin doğru olmadığını bildiği hâlde kural dışı olarak ağız kalabalığıyla hasmı susturmaya çalışma, 2 büyüklenme, kendini büyük görme.

mükâfât مكافات *A. a.* 1 ödül; bir hizmet, bir iyilik, bir başarıdan ötürü verilen güzel ve değerli karşılık; *zıddı:* **mücâzât** مجازات, 2 birinin beğenilen bir işi ve hizmetine güzel ve değerli bir şeyle karşılık verme.–**mükâfât etmek** beğenilen bir işe/kazanılan bir başarıya güzel ve değerli bir şey vererek karşılıkta bulunmak.

mükâfâten مكافاةً *A. z.* mükâfat olarak.

mükâfele مكافله *A. a.* birbirine kefil olma, birbirini koruma/birbirine yardım etme konusunda anlaşıp sözleşme.

mükâfî مكافى *A. s.* eş, denk, bir (nesne): *kat'ı mükâfî* "oval bir şeklin her bir büyük çemberi".

mükâfil مكافل *A. a.* birbirini koruyup gözetmek, dayanışmak, birbirine yardım etmek üzere sözleşmiş kimselerden her biri.

mükahhal مكحل *A. s.* sürmeli, sürme sürülmüş (göz).

mükâleme مكالمه *A. a.* 1 söyleşme, karşılıklı konuşma, lâkırdı etme, 2 iki devlet arasında sözleşme yapmak için iki tarafça görevlendirilmiş kişilerin görüşmesi.

mükârât مكارات *A. a.* 1 (bir yeri/bir hizmeti) kira ile tutma, 2 (bir yeri/malı vb.) kiraya verme.

mükârehe مكارهه *A. a.* bir şeyden hoşlanmayıp tiksinme.

mükâreme مكارمه *A. a.* cömertlik, iyilik ve üstünlük konusunda yarışma.

mükârî مكارى *A. a.* (*T. k. dili:* **mekâreci, mekkâreci** مكاره جى) yük ve araç gereç taşımak için hayvan kiralayan kimse, eşekçi, katırcı, deveci.

mükâşefe مكاشفه *A. a.* 1 (görünmeyen bir şeyi) görünür duruma getirme, (üzerindeki örtüyü sıyırıp bir nesneyi) meydana çıkarma, 2 (tanınmayan bir şeyi) tanıtma, 3 *tas.* Tanrı katından gelen bir ışıkla aydınlanma, bu aydınlık sayesinde göze görünmez/bilinmez sırlı bilgilere ve görüntülere ulaşma, Tanrı'nın sıfatlarının gerçekliğine varma, 4 *tas.* bu yolla elde edilen sırlı bilgi, görülen ve ulaşılan gerçeklik.

mükâşif مكاشف *A. s.* 1 (bir duruma/konuya) açıklık getiren, (bir şeyi) açıklayan, ortaya çıkaran (kimse), 2 gizli bir şeyi birbirine açıklayan (kimselerden her biri), 3 Tanrı katından gelen bir açılmayla bir konuyu bilen (kimse).

mükâtebe مكاتبه *A. a.* 1 yazışma, mektuplaşma, mektupla haberleşme, 2 *huk.* bir esirin belirlenmiş şart ve yolla kendi pahasını yazdırması, yani: esirin kendini sahibinden satın alması.

mükâteme مكاتمه *A. a.* (bir bilgiyi/durumu) gizleme/saklama.

mükâtib مكاتب *A. s.* 1 (biriyle) mektuplaşan, her zaman mektup yazarak haberleşen (kimse), 2 kendisini belirlenmiş şart ve yolla sahibinden satın alan (esir).

mükâyele مكايله *A. a.* (birinin yaptığına/söylediğine) bire bir karşılık verme.

mükâyese مكايسه *A. a.* zekâ ve incelik konusunda üstünlük iddiasında bulunma.

mükâzebe مكاذبه *A. a.* yalan söyleme, (iki kişi/taraf) birbirine yalan söyleme.

mükedder مكدر *A. s.* 1 azarlanmış, paylanmış (kimse), 2 bulandırılmış, bulanık (su), 3 üzüntülü, tasalı, gamlı; kaygılı (kimse).

mükeddir مكدر *A. s.* 1 (birini) azarlayan, paylayan (kimse), 2 üzen, üzüntü veren; kaygıya düşüren (kimse).

mükeffen مكفن *A. s.* kefenlenmiş (ceset).

mükeffer مكفر *A. s.* iyilik ve yardımı apaçık ortadayken görmezden gelinip karşılığında kendisine teşekkür edilmeyen (kimse).

mükellâ' مكلاء *A. s.* kıyı, su kenarı, (gemi için) yanaşmaya elverişli kıyı.

mükellef مكلف *A. s.* 1 bir işi yapmak zorunda olan, yükümlü (kimse), 2 *T.* süslü, gösterişli, göz kamaştırıcı, görkemli, her şeyiyle/her yanıyla eksiksiz ve tam donanımlı (yapı/sofra/şölen/düğün vb.).

mükellel مكلل *A. s.* 1 taç giydirilmiş, taçlı (kimse), 2 süslü, güzel (nesne).

mükemmel مكمل *A. s.* tam donanımlı, eksiksiz, her bakımdan tam ve kusursuz, düzgün, ergin ve yetkin (iş/eylem/nesne/kimse).

mükemmil مكمل *A. s.* 1 (bir işi) bitirip sona erdiren (kimse/nesne/durum/nitelik), 2 (-i) bütünleyici, (-in) bütünlük ve güzelliğine katkı sağlayıcı (nesne/durum/nitelik).

mükennâ مكنى *A. s.* künyeli, bir künye ile künyelenmiş (kimse/nesne).

mükennef مكنف *A. s.* çevresi sınırlanmış/etrafına çit vb. ile sınır çekilmiş olan (yer).

mükerrem مكرم *A. s.* saygın, saygıdeğer, değerli sayılan, saygı gösterilmesi gereken, ulu, itibarlı, şerefli, hürmetli (kimse/yer vb.).

mükerremen مكرماً *A. z.* ululayarak, saygılı bir şekilde, şan ve şerefine uygun davranmak suretiyle.

mükerrer مكرر *A. s.* 1 iki kez/birçok kez yapılmış (iş/işlem), 2 birkaç kez işleme uğratılmış (nesne/madde): *kandi mükerrer* "birkaç kez kaynatılmış nebat şekeri".

mükerreren *A. z.* birkaç kez yapılmak suretiyle, birkaç kez işleme uğratarak, yapılan işlemi birkaç kez yineleyerek, bir daha, tekrar betekrar.

mükerrir مكرر *A. s.* 1 (sözü/işi) iki ve daha çok kez yineleyen (kimse), 2 *huk.* (bir suçu) iki kez/ikiden çok işleyen, sabıkalı (kimse).

mükesser مكسر *A. s.* 1 kırılmış, dağıtılmış (nesne), 2 *dilb.* (Arapça'da) kırık, yani: bir kelimenin tekli yapısı başkalaştırılarak, kök harfleri belli kalıplara dökülerek oluşturulan, kuralsız (çoklu): *cem'i mükesser.*

mükessir مكسر *A. s.* (-i) kıran, (-i) parçalayan (kimse/nesne).

mükevkeb مكوكب *A. s.* yıldızlar gibi parıltılı cisimlerle donanmış, parlak, göz alıcı (nesne/görünüş/donanma/alay).

mükevven مكون *A. s.* yapılmış, var edilmiş, var olmuş, varlık bulmuş, (nesne/madde).

mükevvenât مكونات *A. ç. a.* varlıklar, yaratıklar.

mükevvin مكون *A. s.* olduran, yaratan, yoktan var eden (Yüce Tanrı).

mükeyyef مكيف *A. s.* nitelik ve özelleştirici yanlarıyla tanıtılmış/tanımlanmış (nesne).

mükeyyes مكيس *A. s.* 1 ince düşünceli, kıvrak akıllı, kurnaz ve becerikli (kimse), 2 torbalı hayvanlar.

mükeyyif مكيف *A. s.* keyif verici (madde).

mükeyyifât مكيفات *A. ç. a.* keyif verici maddeler.

mükezzib مكذب *A. s.* (birini) yalancı çıkaran, (birinin) yalan söylediğini ileri süren.

mükfehir(r) مكفهر *A. s.* somurtkan, ekşi yüzlü (kimse), birbiri üstüne yığılmış kara bulut.

mükhale مكحله *A. a.* sürme kutusu.

mükib(b) مكب *A. s.* bir işin/bir konunun/bir meselenin üzerine düşen, bir şeye kendini vererek sürekli uğraşan ve çaba gösteren (kimse).

mükid مكد *A. s.* güçlüğünü bile bile bir işi üstlenip başarmak için çaba harcayan (kimse).

müknez مكنز *A. s.* saklanmış, gizlenmiş.

mükreh مكره *A. s. huk.* istemediği hâlde kendisine zorla, baskı ile bir iş yaptırılan (kimse).

mükrem مكرم *A. s.* ağırlanmış, saygı gösterilmiş, değer verilmiş, değerli (kimse).

mükrim مكرم *A. s.* (birini) ağırlayan, (birine) saygı ve ilgi gösteren (kimse).

müksif مكثف *A. s.* koyulaştırıcı/kalınlaştırıcı (madde/nesne). *a.* tortu çöktürücü kimyevî madde.

müksir مكثر *A. s.* 1 (-i) çoğaltan (kimse/nesne/madde), 2 zengin, varlıklı, çok mal edinmiş (kimse).

müktefi مكتفى *A. s.* (-i) yeter gören, (-i) yeterli sayan (kimse).

müktehıl مكتحل *A. s.* gözlerine sürme çeken (kimse).

mükteri مكترى *A. s.* (bir yeri) kira ile tutan (kimse).

mükterib مكترب *A. s.* üzülen, üzüntülü, kederli, kaygılı, tasalı (kimse).

mükteseb مكتسب *A. s.* kazanılmış (bilgi/mülk/para vb.).

müktesib مكتسب *A. s.* (-i) kazanan (kimse).

mükûr مكور *A. ç. a.* hileler, aldatmacalar; *bk.* **mekr** مكر.

mülâabe ملاعبه *A. a.* oynaşma.

mülâane ملاعنه *A. a.* 1 (birbirine) ilenme, lânet okuma, 2 (yargıç) bambaşka bir yolla yargıda bulunma.

mülâbese ملابسه *A. a.* 1 benzerlikleri yönünden iki şeyin birbirine karışması/karıştırılması, 2 ilgi, yön.

mülâbis ملابس *A. s.* uygun, yerinde, yaraşır (nesne/davranış/iş).

mülâhaza ملاحظه *A. a.* 1 (-e) dikkatle bakma, (-i) dikkatle gözden geçirme, (-i) inceleme, 2 (-i) her yönden kavramaya çalışma, (bir şey üzerinde) zihin yorma, (-i) derinliğine düşünme, 3 (-i) dikkate alma, tedbirli davranma.

mülahham ملحم *T. s.* şişman, etli butlu (kimse).

mülahhas ملخص *A. s.* önemli noktaları alınıp gereksiz kısımları çıkarılarak özü çıkarılmış, özetlenmiş olan (eser/kitap/karar vb.).

mülâhid ملاحد *A. s.* doğru yoldan çıkıp yanlış yola giren/eğilim gösteren, sapık, dönme (kimse).

mülâib ملاعب *A. s.* oyun ve eğlenceyi, şakayı ve şakalaşmayı seven, neşeli (kimse).

mülâkât ملاقات *A. a.* yüz yüze görüşme, görüşmek üzere buluşup bir araya gelme.

mülâki ملاقى *A. s.* yüz yüze gelen, karşılaşıp kavuşan, görüşen (kimseler).

mülakkab ملقب *A. s.* … lakabıyla anılan, (ile) lakaplanmış (kimse).

mülakkın ملقن *A. s.* uyaran, söyleyerek hatırlatan, öğreten.

mülâm ملام *A. a.* kınanmış, azarlanmış (kimse).

mülâmese ملامسه *A. a.* 1 (-i) elle tutma, (-i) yoklama, 2 (bir nesneyi) yalnızca dokunmakla/içini açıp görmeden örtüsünün ve kabının üstünden elle yoklayarak alıp satma.

mülâsaka ملاصقه *A. a.* bitişme, bitişip yapışma, ilişip yanaşma, ulaşma.

mülâsık ملاصق *A. s.* yapışık, ayrılmaz biçimde bitişik (nesne).

mülâtafe ملاطفه, **mülâtafet** ملاطفت *A. a.* 1 (birine) iyi davranma, güler yüzle ve yumuşaklıkla muamele etme, 2 şakalaşma, birbirine takılma.–**mülâtafe etmek** 1) okşamak, yüz göstermek, yumuşaklık göstermek, iyi davranmak, 2) yardım etmek, yardımcı olmak, 3) iyilik etmek, bağışta bulunmak.–**mülâtafe göstermek** okşamak, gönlünü almak, iltifat etmek.

mülâtame ملاطمه *A. a.* (birine) tokat vurma, (birbirine) tokat atma, tokatlaşma.

mülâtıf ملاطف *A. s.* şaka yapmayı, ona buna takılmayı seven, şen ve şakacı (kimse).

mülattıf ملطف *A. s.* (birine) iyi davranan, güler yüz ve tatlı dille ululayıp ağırlayan (kimse).

mülâveme ملاومه *A. a.* (birbirini) kınama, azarlama, tersleme.

mülâyemet ملايمت *A. a.* 1 uygunluk, 2 (huy için) yumuşaklık, yavaşlık, 3 (hava için) durgunluk, elverişlilik, 4 kabızlığı olmama.

mülâyenet ملاينت *A. a.* yumuşaklıkla davranma, yumuşaklık.

mülâyim ملايم *A. s.* 1 uygun (durum/nitelik/yol/biçim), 2 yumuşak, yavaş (yaradılış/huy), 3 durgun, elverişli (hava), 4 kabızlığı olmayan (kimse).

mülâzemet ملازمت *A. a.* 1 (bir yere/bir kişiye) ayrılmaz biçimde sarılıp bağlanma, 2 devam, (bir işi) ısrarlı şekilde sürdürme, (bir işe) sarılma, 3 çıraklık, bir memuriyete geçmek için bir daireye maaşsız olarak gidip gelme ve hizmet etme.

mülâzım ملازم *A. s.* bir yere/bir kişiye yapışmışça bağlanan (kimse). *a.* 1 çırak, bir işe/bir memuriyete/bir topluluğa girmek için maaşsız gidip gelen ve hizmet eden (kimse), 2 *ask.* teğmen. –**mülâzım olmak** bulunmak, katılmak, yanında yer almak.

mülci ملجى *A. s.* zorlayan, çaresiz bırakan, istemeyerek kabul edilmek zorunda kalınan (durum).

mülebbes ملبس *A. s.* giyinmiş, giyimli (kimse), karışık, açık ve belirli olmayan, şüpheli (durum/nesne).

müleffaka ملفقه *A. a.* düzme, süslü püslü, yaldızlı söz.

müleffef ملفف *A. s.* sarılmış, dürülüp toplanmış (nesne).

mülemma' ملمع *A. s.* 1 alaca bulaca, rengârenk, çeşitli renklerle renklendirilmiş (süsleme/kumaş vb.), 2 *ed.* her mısraı ayrı dilde olan beyit/böyle beyitlerden oluşan manzume, 3 *T.* sıvama, baştan aşağı bulaşık, pislik içinde olan (giysi, üst baş).

mülemma'-kâr ملمعكار *F. s. mec.* ikiyüzlü, içi dışına uymaz, güvenilmez (kimse).

mülessen ملسن *A. s.* ucu dil şeklinde konik olan (nesne).

mülevven ملون *A. s.* 1 çok renkli, rengârenk (nesne), 2 (bir renk ile) boyanmış, renkli (nesne).

mülevves ملوث *A. s.* 1 pis, bulaşık, pisliğe bulaşmış (nesne/yer/kılık kıyafet vb.), 2 düzensiz, karmakarışık (yer/iş/durum).

müleyyen ملين *A. s.* yumuşatılmış, yumuşak (nesne).

müleyyin ملين *A. s. tıp* yumuşatıcı (ilaç); *zıddı:* **kâbız** قابض.

mülğâ ملغى *A. s.* geçerliği kaldırılmış, işleyişine son verilmiş (daire/kurum/topluluk vb.).–**mülğâ ani'lamel** ملغى عن العمل *A. a. dilb.* (Arapça'da) işleyişsiz, etki alana (ma'mûle) etkisi olmayan etken (âmil).

mülhak ملحق *A. s.* 1 katılmış, eklenmiş, eklenti (ev/oda/bahçe/toprak vb.), 2 bağlanmış, bağlı (yerleşim ve yönetim birimi), 3 *dilb.* (Arapça'da) üçlü kökten gelmekle birlikte dörtlü kalıplardan birine göre çekimlenen (fiil).–**mülhak olmak** erişmek, katılmak.

mülhakât ملحقات *A. a.* 1 bir merkeze bağlı yerler, 2 *dilb.* (Arapça'da) üçlü kökten geldikleri hâlde dörtlü kalıplardan birine uygun çekimlenen fiiller.

mülhem ملهم *A. s.* 1 Tanrı katından kalpte ve zihinde uyandırılmış (görüş/düşünce/yol vb.), 2 Tanrı katından kalbi ve zihni uyandırılan/uyanık tutulan (kimse): *elmülûkü mülhemûn* "sultanların kalbi ve zihni Tanrı katından gelen ışıkla aydınlıktır/uyanıktır".

mülhıd ملحد *A. s.* Tanrı'ya ve dine inanmayan, tanrıtanımaz, dinsiz imansız, ateist (kimse).

mülhık ملحق *A. s.* (-i) (-e) katan (kimse).

mülhim ملهم *A. s.* kalbi ve zihni uyandıran/ışıklandıran (Yüce Tanrı).

mülih(h) ملح *A. s.* zorlayan, üsteleyen, direnen.

mülim(m) ملم *A. s.* 1 sıkı, sağlam, 2 kızgın, hiddetli, 3 çalışkan, gayretli, 4 yıkıntıya yol açan, acı verici ve üzücü olay, dert, belâ.

mü'lim مؤلم *A. s. bk.* **müellim** مؤلم.

mülk ملك *A. s.* 1 üzerinde kullanım hakkı bulunan, arazi ve akar gibi gelir getiren taşınmaz mal, 2 vakıf olmayan sahipli arazi ve ev, dükkân, han gibi kira geliri sağlanan mal, 3 bir devletin/bir ülkeyi yöneten hükümdarın elinde/buyruğunda bulunan topraklar.

mülkdâr ملكدار *A. s.* hükümdar.

mülki ملكى *A. s.* mülke ait, mülkü/idareyi ilgilendiren, mülkle/yönetimle ilgili olan (konu/husus/mesele/iş vb.).

mülkiyyet/milkiyyet ملكيت *A. a.* vakıf ve miri (devlet hazinesine ait) olmayan arazi ve akarın durum ve niteliği.

müllâk ملاك *A. ç. a. bk.* **mâlik** مالك.

mülsak ملصق *A. s.* bitiştirilmiş, birbiriyle bitişik duruma getirilmiş (uç/sınır/nesne/yer vb.).

mültebis ملتبس *A. s.* başka bir şeyden fark olunamayan, şüpheli (durum/nesne).

mültecâ ملتجا *A. a.* sığınılacak yer, sığınak.

mültecâ ملتجى *A. s. bk.* ملتجا.

mülteci ملتجى *A. s.* sığınmacı, bir yerden/birinden kaçıp başka yere/birine sığınan (kimse).

mültef(f) ملتف *A. s.* birbiri içine girmiş, birbiri üzerine sarılmış, birbirine dolanıp karışmış (ağaçlar/saçlar vb.). –**mülteffetü'ssâk** ملتفة الساق *A. s.* dalları birbirine geçmiş (ağaçlar).

mültefet ملتفت *A. s.* kendisine yakınlık ve güler yüz gösterilmiş, saygılı ve dostça davranılmış (kimse).

mültefit ملتفت *A. s.* (birine) güler yüzle yakınlık gösteren, gönül alıcı sözler söyleyip hoşa gidici davranışlar gösteren (kimse).

mültehıf ملتحف *A. s.* yorgan vb. bir şeye bürünüp sarınan (kimse).

mültehık ملتحق *A. s.* (-e) katılmış, (-e) eklenmiş (yer).

mültehi ملتحى *A. a.* sakalı çıkmış genç.

mültehib ملتهب *A. s.* 1 yalınlanan, alev alev yanan, yalınlı (ateş), 2 *tıp* şişip kızaran, iltihaplanarak ateş gibi yanan (yara).

mültehif ملتهف *A. s.* alevli (ateş/odun vb.), üzgün, üzüntüden içi yanan (kimse).

mülteim ملتئم *A. s. tıp* onulan (yara).

mültekâ ملتقا *A. a.* iki şeyin birbirine kavuşup birleştiği yer.

mültekâ ملتقى *A. s. bk.* ملتقا.–**mülteka'l-ebhur** ملتقى الابحر *A. a.* denizlerin kavuşup birleştiği yer.

mültekım ملتقم *A. s.* (-i) yutan (kimse).

mültekıt ملتقط *A. s.* (-i) toplayıp alan, (yerdeki şeyi) toplayan (kimse).

mülteki ملتقى *A. s.* kavuşan, buluşup birleşen (nesne).

mültemes ملتمس *A. s.* istenen, yapılması/yerine getirilmesi dilenen/öğütlenen (iş/husus), salık verilen (kimse).

mültemi' ملتمع *A. s.* parıldayan, ışık saçan (cisim/nesne).

mültemis ملتمس *A. s.* dileyen, isteyen, dilekte bulunan, bir şeyi öğütleme/salık verme yoluyla isteyen (kimse).

mültesem ملتثم *A. s.* öpülür/öpülmüş (yer).

mültesık ملتصق *A. s.* (ile) kavuşan, (-e) ulaşıp bitişen (nesne).

mültesim ملتثم *A. s.* yaşmaklı (kadın).

mültevî ملتوى *A. s.* 1 bükülmüş, burulmuş (nesne), eğri büğrü, çarpık (nesne), 2 (işte) ağır davranıp tembellik eden (kimse).

mültezem ملتزم *A. s.* 1 üstlenilmiş, sahiplenilmiş, gerekli sayılmış (iş/işlem vb.), 2 kişinin üzerine düşen, yapması gerekli olan (iş/eylem).

mültezık ملتزق *A. s.* yapışmış/yapışık (madde/nesne).

mültezim ملتزم *A. s.* (-i) üzerine alan, (-i) üstlenen/sahiplenen, yan çıkan, (-e) yandaşlık eden, (-in) yanında yer alan (kimse). *a.* devlet gelirlerinden bazılarının toplanmasını hazineye belirli bir para vererek/kefil göstererek artırma yoluyla üzerine alan kimse.

mülûhıyâ ملوخيا *A. a.* ebegümeci.

mülûk ملوك *A. ç. a.* 1 mülkler; *bk.* **mülk** ملك, 2 hükümdarlar; *bk.* **melik** ملك.

mülûkâne ملوكانه *F. s.* ve *z.* meliklere yaraşırca.

mülzem ملزم *A. s.* bir konu üzerindeki görüşme ve tartışmada söyleyecek sözü kalmayıp susmak zorunda kalan (kimse).

mülzim ملزم *A. s.* (konuştuğu/tartıştığı kimseyi) susturan, (tartışmada) rakibini susmak zorunda bırakan (kimse).

mümâdeha ممادحه *A. a.* övgü ve beğeniye hak kazanma konusunda birbiriyle çekişme.

mümâl ممال *A. s.* eğrilme, bir yana yatma.

mümâleta ممالطه *A. a.* bir şair bir mısra ve öteki şair de bir mısra söylemek üzere şairlikte boy ölçüşme.

mümâneat ممانعت *A. s.* (bir işi) engelleme, (bir işin) yapılmaması için çalışma, (bir işin) gerçekleşmesini önlemek yolunda çaba gösterme.

mümârât ممارات *A. a.* kavga, çekişme, anlaşmazlık.

mümârese ممارسه *A. s.* bir işi tekrar tekrar ve çok yapmakla kazanılan alışıklık, alışkanlık, yatkınlık.

mümâreset ممارست *A. s. yuk. m. bk.*

mümâris ممارس *A. s.* 1 bağlı, bağlanmış, 2 güvenilir, sadık, 3 alışkın, düşkün, 4 uyanık, dikkatli, 5 çalışkan, gayretli.

mümâs(s) مماس *A. s.* 1 (-e) dokunan, (kimse/nesne), 2 *geo.* bir çemberin/eğrinin bir noktasına dıştan dokunup geçen ve onu kesmeyen doğru, teğet.

mümâseha ممامسحه *A. a.* (birbiriyle) yumuşaklıkla söyleşme.

mümâsele مماثله *A. s.* (-e) benzeyiş, (-i) andırış.

mümâsil مماثل *A. s.* (-e) benzeyen, (-i) andıran, ... gibi, ... kabilinden olan, (nesne/iş/durum vb.).

mümâsse مماسه *A. a.* birbirine değme/dokunma.

mümâşât مماشات *A. s.* 1 işleri çekip çevirmek için bir yol seçip izleme, bir işi başarmak için uygun yolu seçme, 2 bir düşünceye hizmet eder biçimde davranarak hoş geçinme, uzlaşma yolunda uyumlu hareket etme, uysallık gösterme.

mümâtale مماطله *A. s.* vadeyi/borcu "Bugün, yarın" diyerek uzatıp geciktirme.

mümâzaka ممازقه *A. a.* dostluk konusunda ikiyüzlülük etme.

mümâzece ممازجه *A. a.* öğünme, böbürlenme, göğüs kabartma.

mümâzeha ممازحه *A. a.* şakalaşma, (birbirine) takılma.

mümecced ممجد *A. s.* ululanmış, yüceltilmiş, ululuğu vurgulanmış, övgü ile büyüklüğü bildirilmiş (kimse).

mümehhed ممهد *A. s.* 1 yayılmış, döşenmiş, serilmiş (yaygı vb.), 2 yerleştirilmiş, kurulmuş, düzenlenmiş (yapı vb.).

mümehhid ممهد *A. s.* 1 (-i) yayan, (-i) döşeyen (kimse), 2 (bir yapıyı) kuran, yerleştiren, (bir yapıya) düzen veren (kimse).

mümehhil ممهل *A. s.* sonraya bırakan, mühlet veren (kimse).

mümellah مملح *A. s.* tuz katılmış, tuzlanmış, tuzlu (yiyecek vb.).

mümerred ممرد *A. s.* yükseltilmiş, yüksek (yapı vb.). *a.* duvarları yalçın kaya gibi düz bina.

mümessek ممسك *A. s.* misk katılmış/sürülmüş, misk kokulu (saç vb.).

mümessel ممثل *A. s.* 1 örneklenmiş, örneği gösterilmiş (nesne), 2 benzeri çizilmiş, resimlenmiş, resmi yapılmış (nesne), 3 basılmış, çoğaltılmış (kitap/dergi vb.).

mümessil ممثل *A. s.* 1 (-i) örnek olarak getiren, (-i) örneklendiren, (-in) örneğini gösteren (kimse), 2 (-in) örneğini çıkaran, benzerini yapan (kimse), 3 (kitap/dergi vb. için) basan (kimse).

mümevveh مموه *A. s.* 1 kalp, sahte, bozuk, 2 yaldızlı, yaldızla kaplanmış.

mümevvel ممول *A. s.* varlıklı, zengin (kimse).

mümeyyez مميز *A. s.* (-den) ayrılmış, seçilmiş (kimse/nesne).

mümeyyiz مميز *A. s.* (-i) (-den) ayıran, (-i) seçen (kimse): *m.i nik ü bed* "iyiyi kötüden ayıran".

mümezzak ممزق *A. s.* parça parça edilmiş, yırtılmış, yırtık (nesne).

mümhil ممهل *A. s. yuk. m. bk.*

mümid(d) ممد *A. s.* 1 yardım eden, yardıma gelen, yardımcı (kimse), 2 (-i) uzatıcı (durum/nesne vb.): *m.i hayât* "yaşamı uzatıcı".

mümil(l) ممل *A. s.* usandırıcı, usanç verici (kimse/söz/durum vb.).

mü'min مؤمن *A. a.* ve *s.* 1 inanan, Allah'ın varlığını ve birliğini dille ve kalple doğrulayan kimse, 2 Allah'ın birliğine, Hz. Peygamber'in peygamberliğine ve İslâm dininin diğer esaslarına inanan kimse, müslim, Müslüman.

Mümit مميت *A. s.* öldüren (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

mümkin ممكن *A. s.* 1 yapılabilen, olabilen, yapılmasına güç yeten, yapılması imkân sınırları içinde bulunan (iş/işlem/eylem vb.), 2 *tas.* sebepsiz var olan, varlığı gerekli ve zorunlu olan, bütün varoluşların kaynağı bulunan Yüce Yaratıcı dışında kalan, bir varoluş sebebi bulunan şeylerin her biri.–**mümkinü'lhusûl** ممكن الحصول yapılması/elde edilmesi güç olmayan.–**mümkinü'şşifâ** ممكن الشفا *tıp* şifası olan, iyileşebilir (hastalık).

mümkinât ممكنات *A. ç. a.* 1 yaratılmış olan şeyler, yaratıklar, varlıklar, 2 *tas.* var olmak için başka bir varlığa muhtaç bulunanlar, bağımlı varlıklar.

mümles مملس *A. s.* düz, pürüzsüz (yer/nesne).

mümlık مملق 1 yoksul, 2 aşağılık, soysuz.

mümra' ممرع *A. s.* 1 sulak ve çayırlı (yer), 2 yeşermiş, yeşille kaplanıp bezenmiş (alan).

mümsik ممسك *A. s.* 1 kendini denetim altında tutan, nefsine söz geçiren (kimse), 2 eli sıkı, cimri (kimse).

mümtâz ممتاز *A. s.* 1 ayrıcalıklı, kendisine ayrıcalık tanınmış (kimse), 2 seçilmiş, seçkin (kimse).

mümtâziyyet ممتازيت *T. a.* ayrıcalık, özel hak, yetki ve şart.

mümted(d) ممتد *A. s.* uzanıp giden, süren, gideduran (mesafe/zaman).

mümtehan ممتحن *A. s.* sınanmış, sınavdan geçirilmiş (kimse).

mümtehın ممتحن *A. s.* (birini) sınayan, deneyen (kimse). *a.* bilgi, ustalık, yeterlik, tecrübe ve yetkinlik derecesini anlamak üzere sorup söyletmek/yazdırmak/yaptırmak suretiyle bir kimseyi sınayan kimse.

mümteli ممتلى *A. s.* 1 dolu, dolmuş (kap vb.), 2 midesi iyice dolmuş, artık yiyemeyecek duruma gelmiş (kimse).

mümteni' ممتنع *A. s.* 1 (-i) uygun bulmayan, (-i) benimsemeyen, (-e) karşı çıkan (kimse), 2 olması güç, olabilirliği bulunmayan, yapılamaz olan, yapılmasının yolu bulunmayan (iş/işlem vb.), 3 varılamaz, erişilemez, elde edilemez. –**mümteniu'lhusûl** ممتنع الحصول *A. s.* yapılamaz, yerine getirilemez, yapılıp elde edilmesi düşünülemez, elde edilmesinin yolu bulunmayan (nesne/iş/işlem).

mümtesil ممتثل *A. s.* buyruğa uyan, aldığı emre uygun davranan (kimse).

mümtezic ممتزج *A. s.* 1 birbiriyle karışmaya elverişli, birbiriyle karışabilir (nesneler), 2 birbirine uyan, birbiriyle bağdaşan, aykırı düşmeyen (biçim/renk/durum vb.), 3 bozuk ve kusurlu yanı bulunmayan, parçaları birbiriyle uyuşumlu, birbiri üzerine tam oturan (çerçeve/kapı/kasa vb.), 4 geçimli, herkesle uyumlu (kimse).

mümtır ممطر *A. s.* yağdıran/yağdırıcı (bulut), yağmurlu, yağmur yüklü (bulut).

mümzâ ممضا *A. s.* imzalanmış, imzalı (yazı/evrak vb.).

mümzâ ممضى *A. s. yuk. m. bk.*

mümzi ممضى *A. s.* (mektup, yazı, evrak vb.) imzalayan (kimse).

mün'adil منعدل *A. s.* doğru yoldan sapmış (kimse).

mün'adim منعدم *A. s.* yok olan, varlığı sona eren (nesne).

mün'akıd منعقد *A. s.* 1 bağlanmış/düğümlenmiş (nesne), 2 iki taraf arasında resmen kabul edilmiş, resmî işlemleri bitirilerek kesinleşmiş/iki tarafça imzalanmış (nikâh/anlaşma/barış vb.), 3 kurulan/toplanan (komisyon/meclis/konferans vb.).

mün'akis منعكس *A. s.* 1 tersine dönmüş, ters yüz olmuş (nesne), 2 bir yere çarpıp geri dönmüş (ses), 3 parlak bir şeye vurup oradan göze yansıyan (ışık/nesne/biçim).

mün'amid منعمد *A. s.* direğe dayanmış/direğe dayandırılmış/direkle tutturulmuş/direk konularak yerinde durdurulmuş/ayakta durması sağlanmış (çit/duvar/yapı vb.).

mün'atıf منعطف *A. s.* başka yöne dönen, yüzünü başka tarafa çeviren, (-den) sapan (kimse).

mün'azil منعزل *A. s.* 1 (-den) ayrılmış, (-i) bırakıp çekilmiş (kimse), 2 işten el çektirilmiş (memur).

münâ منى *A. ç. a.* istekler, maksatlar; *bk.* **meniyye** منيه.

münâcât مناجات *A. a.* 1 Yüce Tanrı'ya yalvarma, dua etme, el kaldırıp yalvararak dileğinin olmasını isteme, 2 *ed.* Yüce Tanrı'ya yakarıp bir şeyler dileme yolunda yazılan manzume.

münâdâ منادا *A. a. dilb.* (Arapça'da) ismin seslenme hâli.

münâdâ منادىٰ *A. s. yuk. m. bk.*

münâdât منادات *A. a.* bağrışma, yüksek sesle bağırarak yardım isteme.

münâdeme منادمه *A. a.* 1 içkili toplantıda dostlarla birlikte sohbet edip eğlenme, 2 bir araya gelip konuşma, eğlenme, 3 (hükümdara/yüksek rütbeli bir devlet adamına) nedimlik etme.

münâdemet منادمت *A. a. yuk. m. bk.*

münâdî منادى *A. s.* 1 yüksek sesle seslenip çağırıcı (kimse), 2 tellâl.

münâdim منادم *A. s.* 1 samimî dost, yakın arkadaş, 2 (hükümdara/bir devlet adamına) nedimlik eden (kimse).

münâfaka منافقه *A. a.* ikiyüzlülük.

münâfât منافات *A. a.* (-e) karşı olma/çıkma, (birine) aykırı davranma, (biriyle) uyuşmama, uygunsuzluk, başkalık.

münâferet منافرت *A. a.* birbirini sevmeme, birbirinden hoşlanmama, sevgisizlik, anlaşmazlık, uyuşmazlık.

münâfese منافسه *A. a.* birbirini kıskanma, birbiriyle üstünlük yarışmasına girme, benlik çatışması.

münâfık منافق *A. a.* ve *s.* ikiyüzlü, Hz. Peygamber zamanında İslâm'ı kabul etmiş görünüp gizlice eski inançlarını sürdürenlerden her biri.

münâfî منافى *A. s.* 1 birbirine uymaz, aykırı, zıt, karşıt (durum/karar/yol/kural vb.), 2 dışarıda tutulmuş, içeri alınmamış.

münağgas منغص *A. s.* işi/dirliği bozulmuş geçimi zorlaşmış, sıkıntıya düşmüş, zar zor geçinen (kimse).–**münağgas etmek** 1) yaşayışını ve dirliğini bozmak, 2) hasta etmek, hasta olmasına yol açmak.

münağgasan منغصاً *A. z.* sıkıntı içinde, zar zor geçinerek.

münâh مناخ *A. a.* devenin çöktüğü yer.

münâhebe مناهبه *A. a.* (malı) kapışma, yağmalama.

münâıme مناعمه *A. a.* bolluk içinde, el bebek gül bebek büyütülmüş olan kadın.

münâkalât مناقلات *T. ç. a.* 1 bütçe kalemleri arasında yapılan aktarmalar, 2 yazışmalar, gönderilen ve gelen evrak.

münâkale مناقله *T. a.* kesinleşip uygulamaya konmuş bütçenin kalemleri arasında gerektiğinde aktarma yapma.

münâkasa مناقصه *T. a.* eksiltme, fiyat kırma yoluyla yapılan satış/ihale.

münâkaşe مناقشه *A. a.* atışma, çekişme, ağız dalaşı etme.

münâkaza مناقضه *A. a.* çelişki, (iki söz) birbiri ile çelişme, birbirini tutmama.

münâkeha مناكحه *A. a.* (erkek) (bir kadınla) nikâhlanma.

münâkere مناكره *A. a.* (biriyle) kavga etme, çekişme.

münâkız مناقض *A. s.* zıt, birbirine karşı, çelişkili, öncekini bozan, ötekine karşı çıkan, birbirine aykırı olan (söz/eylem/işlem).

münakkâ منقىٰ *A. s.* kirden pastan arındırılmış, arı duruma getirilmiş, tertemiz (nesne).

münakkah منقح *A. s.* 1 soyulmuş, ayıklanmış, temizlenmiş (nesne), 2 fazla ve gereksiz olana yer verilmeyen, özlü (anlatım/yazı/söz), 3 en iyi kısmı seçilmiş, seçme (nesne), 4 gereksiz ve fazla olanı kesilmiş, kısılmış (bütçe/harcama).

münakkas منقص *A. s.* sayıca azaltılmış, eksiltilmiş (nesne).

münakkaş منقش *A. s.* işlemeli, üzerine boyayla/renkli iplik ve sırma ile türlü biçimler yapılmış/işlenmiş (kumaş vb.).

münakkat منقط *A. s.* noktalanmış, noktalı (harf/metin).

münakkıs منقص *A. s.* eksik duruma getiren, eksilten (kimse/nesne).

münakkî منقى *A. s.* temizleyici, temizlikçi (kimse).

münammık منمق *A. s.* yazıcı, yazı yazan (kimse).

münâsafe مناصفه *A. a.* (-i) iki eşit parçaya bölme, (-i) yarı yarıya paylaşma.

münâsafeten مناصفةً *A. z.* yarı yarıya, eşit şekilde bölüşerek.

münâsaha مناصحه *A. a.* (birbirine) öğüt verme, öğütleşme.

münâsare مناصره *A. a.* yardımlaşma.

münâsât مناسات *A. a.* (-i) unutma, (bir şey) aklından çıkma.

münâsebât مناسبات *A. ç. a.* iki kişi/iki topluluk arasındaki ilişkiler, alışverişler.

münâsebet مناسبت *A. a.* (*T. k. dili:* **münâsibet**) 1 uygunluk, 2 yakışma.–**münâsebet almak** yakışmak, 3 ilgi, ilişki, yakınlık, 4 ilinti, bağ, 5 uygun durum/zaman, fırsat, bahane, vesile.–**münâsebet düşmek** uygun durum/fırsat/zaman ele geçmek.

münâseha مناسخه *A. a.* ölen birinin varislerinin kalan miras mallarının bölüşülmesinden önce ölmesiyle miras malının ilk mirasçıların varislerine geçmesi.

münâsib مناسب *A. s.* 1 uygun, yakışır, yaraşır, yaraşık (durum/nesne/iş/eylem vb.).–**münâsib görmek** uygun bulmak, 2 (-e) yakın, (ile) örtüşük, (ile) uyumlu (durum).

münâşede مناشده *A. a.* (birine) yemin verdirme.

münâtaha مناطحه *A. a.* (boynuzlu hayvanlar) toslaşma, süsüşme.

münâvebe مناوبه *A. a.* nöbetleşme, (bir işi) nöbetleşerek yapma/(bir iş) nöbetle yapılma.

münâvebeten مناوبةً *A. z.* sırayla, nöbetle, nöbetleşerek.

münâvele مناوله *A. a.* (bir şeyi) elini uzatıp verme, sunma.

münâveme مناومه *A. a.* (biriyle) uyku konusunda yarışma.

münâza' منازع *A. s.* kavga edilen, çekişilen (nesne/konu/iş).–**münâzeun fîh** منازع فيه kavga ve anlaşmazlık sebebi olan konu.

münâzare مناظره *A. a.* kural ve yolu yordamına uygun olarak yapılan tartışma.

münâzea منازعه *A. a.* kavga, çekişme, anlaşmazlık.

münâzır مناظر *A. s.* tartışmacı.

münâzi' منازع *A. s.* kavgacı, çekişici, çekişken (kimse).

münazzaf منظف *A. s.* kirden pastan arındırılmış, pisliği giderilmiş, arıtılmış (nesne).

münazzım منظم *A. s.* düzenleyen, düzgün ve düzenli bir duruma koyan (kimse).

münbeıs منبعث *A. s.* (-den) ileri gelen, (-den) çıkan (durum/sonuç).

münbesıt منبسط *A. s.* 1 açık, yaygın, düz, engebesiz (yer), 2 giderek genişleyen, açılan, gelişen (iş/yetenek/başarı vb.), 3 üzüntüsüz, tasasız (kalp): *münbesitu'l-hâtır* منبسط الخاطر "neşeli, içi ferah, sıkıntısız (kimse)".

münbit منبت *A. s.* ot bitiren, (ekilen tohumun) bitip ürün verdiği (toprak), verimli, çok ürün veren (yer/toprak parçası).

münceli منجلى *A. s.* 1 parlak, 2 görünen, açık, belli, ortada olan (nesne/gerçeklik vb.).

müncemid منجمد *A. s.* donmuş, donuk (su/göl, ırmak vb.).

müncer(r) منجر *A. s.* 1 bir yöne doğru çekilip sürüklenen, bir araçla çekilip/kayıp giden (nesne), 2 bir sonuca erişen, bir yere/noktaya varıp son bulan, bir duruma dönüşen (gidiş/tutum/davranış vb.).

müncezib منجذب *A. s.* (-e) doğru çekilen (nesne/madde/kalp vb.).

müncezir منجزر *A. s.* kesilen, parça koparılan, parçalara ayrılan (nesne).

münci منجى *A. s.* kurtaran, kurtarıcı (kimse).

münciz منجز *A. s.* sözünü tutan, verdiği sözü yerine getiren (kimse).

mündak مندق *A. s.* dövülüp ufalanmış (nesne).

mündeb(b) مندب *A. s.* iyileşip kabuk bağlamış (yara).

mündefi' مندفع *A. s.* giderilmiş, savulmuş (hastalık/tehlike/sıkıntı vb.).

mündefiât مندفعات *T. ç. a. tıp* deşilmiş yaralardan çıkan irinler vb.

mündemic مندمج *A. s.* (-in) içine sokulmuş/konmuş (görüş/düşünce/nükte vb.).

münderic مندرج *A. s.* 1 (-in) içinde bulunan/var olan (nesne/konu/yazı vb.), 2 (birinin) özünde var ve saklı olan (nitelik/değer/özellik).

mündericât مندرجات *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **münderecât**) bir kitabın/derginin/gazetenin vb. içinde yer alan konular, ele alınıp incelenen/işlenen/yorumlanan hususlar.

münderis مندرس *A. s.* 1 yerle bir olmuş, izi kalmamış (yapı), 2 işlerliği kalmamış, geçersiz duruma gelmiş (anlaşma/vakıf vb.).

mündib مندب *A. s.* yarayı ondurup kabuk bağlamasını sağlayıcı ilaç.

münebbih منبه *A. s.* 1 (birini) uyandıran, uykudan kaldıran (kimse), 2 (birini) uyaran, (birinin) gözünü açan (kimse), 3 *tıp* uyarıcı (ilaç/madde). *a.* 1 (saate) istenilen vakte ayarlanarak çalması sağlanan düzenek, 2 böyle düzeneği olan saat, çalar saat.

münecced منجد *A. s.* 1 donanmış, donatılmış (yapı, saray, köşk), 2 denenmiş, sınanmış (kimse).

müneccim منجم *A. s.* yıldızların konum ve hareketlerinden anlam çıkaran kimse, astrolog, 2 gök bilimci, astronom.

münekker منكر *A. s. dilb.* (Arapça'da) belirsiz durumda bulunan (ad/zamir).

münessak منسق *A. s.* 1 dümdüz (yer), 2 düzene konulmuş, düzenli bir biçimde bir araya getirilmiş/yerleştirilmiş (nesneler).

münessim منسم *A. s.* 1 can/canlılık veren, canlandıran (Yüce Yaratıcı), 2 köle azat eden (kimse), *a.* uygun ve yaraşır kimselere geçimlik veren cömert adam.

mü'net مؤنة *A. a. bk.* مئونت **me'ûnet**.

münevver *A. s.* parlak, ışıklı, aydınlık. **–münevver eylemek** (-i) aydınlatmak, (-i) aydınlık duruma getirmek.

münevvim منوم *A. s. tıp* uyku getirici (ilaç).

münevvir منور *A. s.* ışık saçan, aydınlatan (cisim/nesne).

münezzeh منزه *A. s.* (ile) ilgisi bulunmayan, (-den) uzak sayılmış, bir nitelikle nitelenmemiş, bir şeye ihtiyacı olmayan (Yüce Tanrı).

münezzel منزل *A. s.* aşağı indirilmiş (nesne).

münezzil منزل *A. s.* (-i) aşağı indiren (kimse).

münfasım منفصم *A. s.* kırılan, üzülen (nesne), kesilen (nesne).

münfasî منفصى *A. s.* (bir şeyden) ayrılıp/çekilip kurtarılan (nesne).

münfatır منفطر *A. s.* yarılan, iki parçaya ayrılan (nesne).

münfazıh منفضح *A. s.* utanılacak duruma düşmüş, aşağılanmış (kimse).

münfecir منفجر *A. s.* 1 (şafak için) söken, atan, 2 (çiçek kapçıkları için) açılan, 3 yerden kaynayıp akan (su, kaynak).

münfedî منفدى *A. a.* bedel verilip kurtarılan esir.

münfehim منفهم *A. s.* (-den) anlaşılan, (-den) çıkarılan (anlam/sonuç).

münfeıl منفعل *A. s.* 1 etkilenen, alınan, canı sıkılan, gücenen, gönlü kırılıp küsen, gücenik (kimse), 2 *tıp* işten soğumuş, iş görmekten kaçınır duruma gelmiş, iş yapmak istemeyen (kimse).

münfeılâne منفعلانه *F. s.* küskün bir biçimde, küsmüşçesine.

münfeılen منفعلا *A. z.* gücenmiş, küsmüş olarak.

münfek(k) منفك *A. s.* yerinden ayrılmış, kopmuş, kopuk (nesne).

münfelik منفلق *A. s.* yarılan, açılan, yarılmış, açılmış, açık, yarık (nesne).

münferık منفرق *A. s.* 1 ayrı, farklı, başka (nesne), 2 dağılmış (nesne).

münferic منفرج *A. s.* 1 arası açık, iki yanı birbirinden uzak, geniş (nesne/biçim): *zâviyei münferice* "geniş açı", 2 üzüntü, tasa ve sıkıntıdan kurtulmuş, içi açılmış (kimse).

münferid منفرد *A. s.* yalnız, tek, bir başına, ayrı (kimse/nesne/yer/yapı vb.).

münferiden منفرداً *A. z.* 1 tek başına, yalnız olarak, 2 birer birer, ayrı ayrı, tek tek.

[1]**münfesıh** منفسح *A. s.* geniş, ferah, açık (yer).

[2]**münfesıh** منفسخ *A. s.* bozulan, hükmü kaldırılan, geçersiz (nikâh/anlaşma, sözleşme vb.).

münfesıl منفصل *A. s.* 1 bitişik olmayan, iki ucu/yanı ayrılmış, ayrı (nesne); *zıddı:* **müttesıl** متصل, 2 *dilb.* Arap asıllı alfabede kendisinden sonraki harfle bitişmeyen (harf)/kelimeye bitişik yazılmayan (zamir), 3 yerinden/görevinden ayrılmış (kimse).

münfesılen منفصلاً *A. z.* yerinden/görevinden ayrılmak suretiyle.

münfetih منفتح *A. s.* açılmış, açılan, açık (kapı/pencere/yer vb.).

münfık(k) منفق *A. s.* (birine) nafaka veren (kimse).

münhadib منحدب *A. s.* kambur (kimse).

münhadir منحدر *A. s.* aşağıya doğru giden/inen, iniş yönünde akan, dökülen (su/sel vb.).–**münhadir olmak** aşağı inmek, dökülmek.

münhafız منخفض *A. s.* düşürülmüş, düşük duruma getirilmiş (değer/eder vb.)

münhal(l) منحل *A. s.* 1 boşalmış, boş açık (memuriyet/iş vb.), 2 çözülmüş, eriyip sulanmış (katı/donuk madde), 3 çözülmüş (düğüm, bağ vb.), 4 bir sonuca bağlanmış, üzerinde anlaşma sağlanmış (konu/mesele), 5 ne olduğu anlaşılmış, gizli yönü açığa çıkarılmış (bilmece vb.).

münhani منحنى *A. s.* eğrilmiş, eğri (çizgi).

münharıt منخرط *A. s.* (iplik vb.ne) dizilmiş (nesne).

münharif منحرف *A. s.* 1 eğri, eğrilmiş, çarpık (nesne), 2 (-e) meyilli, (-e) dönük (yaradılış/huy/tutum vb.).
münharifü'lmizâc منحرف المزاج *A. s.* keyfi kaçık, rahatsız, hasta (kimse).
münhârre منخاره *A. s.* salık ve gevşek olma.
münhasır منحصر *A. s.* sınırlı, sınırlanmış, ilgili bulunduğu alan belirli ve sınırlı, yalnız bir şeye özgü olan (nesne/iş/eylem vb.).
münhasıran منحصراً *A. z.* yalnız bir şeye özgü/bir şeyle sınırlı olarak, başka şeyi kapsamayarak.
münhasif منخسف *A. s.* ışık alamadığı için karaltı hâlinde görünen, perdelenmiş, tutulmuş (ay).
münhaşi' منخشع *A. s.* büyüklük taslamayı ve böbürlenmeyi bırakıp alçak gönüllülük yolunu seçen (kimse).
münhat(t) منحط *A. s.* giderek aşağı inen, alçalan, alçaklık kazanan (yer).
münhazı' منخضع *A. s. bk.* **münhaşi'** منخشع.
münhedil منهدل *A. s.* aşağıya sarkıtılmış, sarkık (nesne).
münhedim منهدم *A. s.* yıkılmış, yıkık (nesne/yer) *münhedimü'l-bünyân* "yapısı yıkılıp yerle bir olmuş".–**münhedim olmak** yıkılmak.
münhemik منهمك *A. s.* (-e) düşkün, (-e) tutkun, (-e) bağımlı (kimse).
münhezım منهضم *A. s.* 1 midede sindirilen (yiyecek), 2 benimsenip katlanılan/ses çıkarılmayan (durum).
münhezim منهزم *A. s.* bozulan, dağılan, sıngın, sınık (rakip/asker/ordu vb.).
münhezimen منهزماً *A. z.* bozularak, dağılarak.
münhi منهى *A. s.* bildiren, duyuran, (bir sözü/haberi) eriştiren (kimse).
münib منيب *A. s.* günah yolundan ayrılıp Hak yoluna geri dönen (kimse).
münif منيف *A. s.* yüksek, ulu (anlam/görüş/düşünce vb.).
münim(m) منم *A. s.* onu bunu çekiştirici, kovcu (kimse).
münir منير *A. s.* parlak, ışıklı, ışık saçan (cisim/nesne).
münkabız منقبض *A. s.* 1 peklik çeken, büyük abdest yapamayan/büyük abdest yapmakta güçlük çeken (kimse), 2 peklik verici (ilaç), 3 sıkıntılı, üzüntülü, neşesiz (kimse).
münkâd منقاد *A. s.* (birine) boyun eğen, (birinin) buyruğuna giren (kimse).–**münkâd olmak** (birine) boyun eğmek.
münkali' منقلع *A. s.* 1 sökülmüş, sökülüp koparılmış, 2 yere yıkılmış, devrilmiş.
münkali' منقلع *A. s.* kökünden koparılan, köküyle birlikte koparılıp alınan (bitki vb.).
münkalib منقلب *A. s.* değişen, başkalaşan, başka bir niteliğe bürünen (durum).–**münkalib olmak** değişmek.
münkarız منقرض *A. s.* tükenmiş, eseri kalmamak üzere bitmiş (varlık/nesne).
münkas منقص *A. s. bk.* **münakkas**.
münkasim منقسم *A. s.* ayrılmış, bölünmüş, bölük bölük edilmiş (nesne).
münkatı' منقطع *A. s.* 1 (-den) ayrılmış, (-den) ayrı (kimse), 2 kesilen, ara veren, aralıklı olan (iş/oluş/eylem vb.), 3 biten, sona eren, arkası gelmeyen (iş/oluş/eylem), 4 herkesten uzaklaşıp yalnız bir kişiye bağlanan/kapılanan (kimse).–**münkatı' kılmak** (-i) (-den) ayırmak.
münkazi منقضى *A. s.* 1 bitirici, sona erdirici, 2 bozan, yok eden, 3 biten, geçen, son bulan, tükenen, ardı kesilen (zaman, süre vb.).–**münkazi olmak** bitip tükenmek, ardı kalmamak/kesilmek.
münker منكر *A. s.* 1 kabul edilmeyen, doğru ve gerçek olduğu benimsenmeyen (konu/husus), 2 kabule değer bulunmayan, beğenilmeyen, makbul tutulmayan (husus/nesne), 3 dince uygun görülmeyen, kötü sayılan (iş/eylem vb.); *zıddı:* **ma'rûf**.

münkesif منكسف *A. s.* tutulmuş (güneş).
münkesir منكسر *A. s.* 1 kırılmış, kırık, parçalanmış (nesne), 2 *mec.* kırgın, gücenik (kalp), 3 düz olmayan (çizgi, ışık vb.).
münkeşif منكشف *A. s.* 1 açılan, açılmış (çiçek vb.), 2 gizli olmayan, açıkta olan, görünen (nesne), 3 açığa çıkarılan, bilinmez/tanınmaz bir şey iken bulunup bilinir nitelik kazanan (nesne/konu/husus).
münkir منكر *A. s.* 1 (-i) kabul etmeyen, (... için) "Öyle değil" diyen, (-i) tanımayan (kimse); *zıddı:* **mukır(r)** مقر, 2 dinsiz, inançsız (kimse); *zıddı:* **mü'min**
münsab(b) منصب *A. s.* dökülen, denize/bir ırmağa kavuşan (akar su).
münsabıg منصبغ *A. s.* 1 boyanan, üzerine boya sürülen (nesne), 2 suya batırılan (nesne).
münsâk منساق *A. s.* 1 yakın, 2 sıkı dost, 3 ardından giden, izleyen, yakın duran.
münsalih منصلح *A. s.* barış yapmış, barışmış, barışık (kimse).
münsami منصمى *A. s.* dökülüp akıtılmış (sıvı).
münsarih منصرح *A. s.* açık, belli, besbelli, ayan beyan (nesne/husus).
münsarif منصرف *A. s.* 1 kaçan, uzaklaşan, soğuk duran, 2 başka yöne dönen/çevrilen (bakış/göz vb.), 3 çekilen, çekilip götürülen (nesne), 4 *dilb.* (Arapça'da) tenvin ve kesre kabul eden, yani çekimli (ad).–**münsarif olmak** başka yöne dönmek/çevrilmek.
münsarim منصرم *A. s.* kesik, kesintili, kesilmiş: *gayr-i münsarim* "kesiksiz/kesintisiz, upuzun uzayıp giden".
münsebik منسبك *A. s.* kalıba dökülmüş, kalıbı çıkarılmış (nesne).
münsecil منسجل *A. s.* sicilli, mahkeme defterinde kaydı bulunan (kimse).
münsecim منسجم *A. s.* 1 tutarlı, düzgün, içinde çelişki bulunmayan (iş/davranış/düşünce vb.), 2 yağmur gibi bir düziye akan, kesintisiz giden/işleyen (iş/durum vb.).
münsed(d) منسد *A. s.* tıkanmış, tıkalı, kapalı (yol/delik/ağız vb.).–**münsedd etmek** (-i) tıkamak.
münsedil منسدل *A. s.* aşağı doğru bırakılmış, sarkıtılmış, sarkık (nesne).
münsekib منسكب *A. s.* dökülüp akan (sıvı).
münselib منسلب *A. s.* giderilmiş, yok edilmiş, ortadan kaldırılmış (nitelik/durum vb.).
münselih منسلخ *A. s.* kınından/kabuğundan/örtüsünden sıyrılıp çıkan (kılıç vb.).
münselik منسلك *A. s.* bir yola giren, bir yol tutmuş olan (kimse).
münserih منسرح *A. s.* 1 eline çabuk, ayağına tez, çevik, kıvrak, (kimse), 2 *ed.* asıl parçaları Arap aruzunda *müstef'ilün mef'ûlâtü müstef'ilün*, Fars aruzunda *müstef'ilün mef'ûlâtü müstef'ilün mef'ûlâtü* olan bahir.
münsıf منصف *A. s.* kendine yapılmasından hoşlanmadığı şeyi başkasına yapmayan, mantık ve vicdan ölçülerine göre davranan (kimse).
münsıfâne منصفانه *F. s.* ve *z.* insaf ölçülerine göre davranan kişiye düşer ve yaraşır şekilde.
münşak(k) منشق *A. s.* yarılmış (nesne).
münşeât منشآت *A. s.* düzyazıyla yazılmış mektup, resmi yazı vb. yazı ürünleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
münşeıb منشعب *A. s.* dal budak salmış, kollara ayrılmış, kol kol olmuş, dallı budaklı (nesne).–**münşeıb olmak** kollara ayrılmak.

münşeıl منشعل *A. s.* tutuşmuş, alev almış, alevli (nesne).

münşerıh منشرح *A. s.* sevinçli, neşeli, keyifli, şen, sıkıntıdan uzak, gönlü açık (kimse).

münşerık منشرق *A. s.* çatlayan, yarılan (kap/nesne).

münşerim منشرم *A. s.* yarılıp parça parça olan (nesne).

münşi منشی *A. s.* bir konuyu düzyazıyla ustaca kaleme alan kimse, düzyazı ustası.

münşid منشد *A. s.* şiir okuyan (kimse).

münşif منشف *A. s.* sıvıyı sünger gibi emen (nesne).

münşife منشفه *A. a.* (bez, sünger vb.) suyu emip giderici araç.

müntabı' منطبع *A. s.* 1 doğuştan gelen, yaradılışta bulunan (özellik/nitelik), 2 basılmış (kitap, dergi vb.), 3 hoşa giden, güzel, çekici (nesne).

müntabık منطبق *A. s.* çakışan, uygun gelen, birbirine tam olarak uyan (durum/nesne vb.).

müntafi منطفی *A. s.* söndürülmüş, sönük, bastırılmış (ateş/yangın).

müntaiş منتعش *A. s.* canlanan, kımıldanan, dirilen, ayağa kalkan.–**müntaiş olmak** canlanmak, hareketlenmek.

müntalik منطلق *A. s.* 1 yola düşen, giden (kimse), 2 kurtulmuş, salıverilmiş (köle/hayvan).

müntamis منطمس *A. s.* hepten yok olmuş, varlığı ortadan kalkmış, belirsiz (nesne).

müntavi منطوی *A. s.* sarılıp toplanmış, dürülmüş, bükülmüş (nesne).

müntavi' منطوع *A. s.* uysal, uyumlu, geçimli (kimse).

müntebih منتبه *A. s.* 1 uyaran, 2 uyanık, gözü açık (kimse).

müntefa' منتفع *A. s.* yararlanılan (nesne).–**müntefaun bih** منتفع به *A. a.* kendisiyle yarar sağlanan şey.

müntefih منتفخ *A. s.* kabarmış, şişmiş (yara/çıban/karın vb.).

müntefi منتفی *A. s.* gözden kaybolan, batan, görünmeyen (güneş, ay/görüntü vb.).

müntefi' منتفع *A. s.* (-den) yararlanan, (-den) yarar sağlayan (kimse).

müntefil متنفل *A. s.* nafile namaz kılan (kimse).

müntehâ منتها *A. a.* 1 varılabilecek en uzak yer/nokta, son derece/basamak, 2 uç, son, sınır.

müntehâ منتهی *A. s. yuk. m. bk.*

müntehab منتخب *A. s.* seçilmiş, seçme (söz/şiir/ürün vb.).

müntehıb منتخب *A. s.* 1 seçen, seçme işini gerçekleştiren (kimse), 2 iyi ve işe yarar olanı seçip ayıran (kimse).

müntehıl منتحل *A. s.* benimseyen, (bir nesne için) "Benimdir" diyen (kimse). [Çoklukla başkasının şiirini kendine mal edenler hakkında kullanılır.]

müntehır منتحر *A. s.* kendi canına kıyan, kendini öldüren (kimse).

müntehi منتهی *A. s.* bir yere/bir noktaya kadar uzanan, bir yerde/bir noktada son bulan (uzunluk/yol vb.).

müntehib منتهب *A. s.* yağmacı (kimse/asker).

müntehik منتهك *A. s.* güçsüz düşüren (iş/nesne).

müntehir منتهر *A. s.* (akar su gibi) sürekli akan (sıvı).

müntehiz منتهز *A. s.* fırsat düşüren, fırsatı ganimet bilen (kimse).

müntekaş منتقش *A. s.* oyma biçiminde yapılmış (nakış), kabartma (yazı/mühür/şekil).

müntekıb منتقب *A. s.* delinmiş, (üzerinde/bir yerinde) delik açılmış (nesne).

müntekıd منتقد *A. a.* bir kitabı/çalışmayı inceleyerek doğru ve yanlışlarını, iyi ve kötü yanlarını değerlendiren kimse.

müntekıl منتقل *A. s.* 1 (-den) geçen, (-den) kalan (mal/mülk vb.), 2 ölen, öte dünyaya göçen (kimse).

müntekım منتقم *A. s.* öc alan, öc alma peşinde olan (kimse).

müntekış منتقش *A. s.* oymacı, oyma işi yüzük vb. yapan (usta/sanatkâr).

müntekis منتكس *A. s.* baş aşağı düşen (nesne).

müntemi منتمی *A. s.* (-den) olan/gelen, (ile) ilgili bulunan (kimse).

müntemis منتمس *A. s.* gizlenen, görünmeyen, gizli.

müntesıb منتصب *A. s.* dikili durumda bulunan (nesne).

müntesıf منتصف *A. s.* ikiye bölünmüş, yarım, yarı (nesne/miktar/pay vb.).

müntesıh منتصح *A. s.* öğüt dinleyen, verilen/aldığı öğüde uygun davranan (kimse).

müntesık منتسق *A. s.* sıralı, düzgün bir biçimde dizilip sıralanmış (nesne).

müntesır منتصر *A. s.* öc alıcı/alan (kimse).

müntesib منتسب *A. s.* (ile) ilgisi bulunan, ...ile bağı/bağıntısı olan, (-e) bağlı, (-den) olan (kimse).

müntesir منتثر *A. s.* saçılan (nesne).

münteşir منتشر *A. s.* 1 yayılmış, dağılmış (nesne), 2 duyulmuş (haber vb.), 3 yayımlanmış (kitap/dergi vb.).

müntevi منتوی *A. s.* (bir işi yapmayı) düşünen, kuran, kafasına koyan (kimse).

müntezar منتظر *A. s.* (olması/gelmesi) beklenen, gözlenen, umulan (kimse/durum/haber).

müntezım منتظم *A. s.* (*T. k. dili:* **muntazam**) 1 sıralı, dizili, düzgün biçimde sıralanmış (nesne/araç/ağaç vb.), 2 yolunda giden, iyi işleyen, düzenli (iş/yönetim vb.).

müntezımen منتظماً *A. z.* düzgün biçimde, düzenli olarak.

müntezır منتظر *A. s.* (birini/bir şeyi) bekleyen, (birinin yolunu) gözleyen (kimse).

müntezıren منتظراً *A. z.* bekleyerek, gözeterek, bekler durumda.

müntezi' منتزع *A. s.* (-i) çekip koparan, yerinden söküp alan (kimse).

müntic منتج *A. s.* (-e) yol açan, ... sonucunu doğuran (durum/nitelik/davranış/eylem vb.).

müntin منتن *A. s.* bozulmuş, bozuk, pis kokulu (nesne): *bahri müntin* "Azak Denizi".

münye منیه *A. a.* dilek, istek, arzu.

münzalim منظلم *A. s.* haksızlığa uğratılmış, haksızlık edilmiş (kimse).

münzam(m) منضم *A. s.* sonradan katılan, üstüne gelen/eklenen (nesne/nicelik vb.).

münzecir منزجر *A. s.* 1 uyarı sonucunda geri çekilen/kendini alıkoyan, 2 *T. s.* yasaklanmış (iş/eylem).

münzel منزل *A. s.* (gökten) indirilmiş: *kütübi münzele* "semâvi, yani: Tanrı katından indirilmiş kitaplar".

münzelık منزلق *A. s.* kaygan, kaypak (yer).

münzevi منزوی *A. a.* yalnız yaşayan, bir köşeye çekilip kimseyle görüşmeden vaktini ibadetle geçiren kimse.

münzeviyâne منزویانه *F. s.* ve *z.* münzevice, münzevi gibi.

münzıc منضج *A. s. tıp* 1 (olgunlaşmamış yarayı) yumuşatıcı, olgunlaştırıcı (ilaç), 2 sindirimi kolaylaştırıcı (ilaç).

münzıcât منضجات *A. ç. a.* yarayı olgunlaştırıp irinini akıtıcı ilaçlar.

münzil منزل *A. s.* (*Kur'an'ı*) gökten indiren (Hz. Cebrail).

münzir منذر *A. s.* (birini) doğru yola kılavuzlamak için inandırıcı sözlerle korkutan (kimse).

mür(r) مر *A. s.* acı; *zıddı:* **hulv** حلو.–**mürr-i sâfi** acı ilaç.

mürâât مراعات *A. a.* (-e) bakma, (-i) gözetme, (-e) uyma, (-in) gereğini yerine getirme.

mürâbaha مرابحه *T. a.* kanunca belirlenmiş sınırlara ve insaf ölçülerine uymayan yüksek faiz, tefeci faizi.

mürâbât مرابات *A. a.* yüze gülme, danışıklı iş görme.

mürâbata مرابطه *A. a.* 1 (yolu/geçidi) bağlama, düşmanın hücum edeceği sınırlarda durup bekleme.

mürâbıt مرابط *A. s.* sürekli ibadet eden, bütün zamanını ibadetle geçiren (kimse).

mürâbıtin مرابطين *A. ç. a.* (eskiden) Kuzey Afrika'da hüküm sürmüş bir devletin hükümdarlarının lakabı.

mürâcaha مراجحه *A. a.* bir konuda biriyle en üst seviyede yarışma.

mürâceat مراجعت *A. a.* 1 (bir yere) geri dönme, 2 (yararlanmak amacıyla) (bir kimseye/kılavuzluk edecek bir kaynağa/bir örneğe/destek olacak bir nesneye) başvurma/bakma; (bir konu hakkında) (bir kimseyle) görüşme, (bir kimseye) danışma.–**mürâceat buyurmak** geri dönmek, gelmek.

mürâci' مراجع *A. s.* kocasının ölmesi üzerine babasının evine/bir tanıdık ve yakınının yanına dönen kadın.

mürâd مراد *A. a.* 1 istenen şey, istek, 2 söylenmesi/elde edilmesi dilenen şey, dilek, amaç, maksat, meram.

mürâdefet مرادفت *A. a.* yoldaşlık, yol arkadaşlığı.

mürâdif مرادف *A. s.* 1 anlamı başka bir kelimeyle bir olan, eş anlamlı (kelime), 2 yoldaş, arkadaş.

mürâfaa مرافعه *A. a.* 1 dava için mahkemeye başvurma, davalıyı duruşma için yargıç huzuruna çağırma/mahkemeye getirme, 2 duruşma, davalı ile mahkemede yüz yüze gelme.

mürâfakat مرافقت *A. a.* yol arkadaşlığı, yoldaşlık.

mürâfık مرافق *A. s.* 1 (birine) yoldaşlık ve arkadaşlık eden (kimse), 2 (ile) bir arada bulunan (nesne).

mürâfi' مرافع *A. s.* hâkim huzurunda duruşmaya çıkan (kimse).

mürâğabet مراغبت *A. a.* (bir şeyi) dileyip gönülden eline geçmesini isteme, (bir şeye) istek ve eğilim gösterme.

mürâğıb مراغب *A. s.* isteyen, istekli, istek ve eğilim gösteren (kimse).

mürâhaka مراهقه *A. a.* (çocuk) ergenlik çağına yaklaşma.

mürâhene مراهنه *A. a.* bahse tutuşup kaybedenin vermesi şartıyla ortaya bahis bedeli koyma.

mürahham مرخم *A. s. dilb.* (Arapça'da) sonundan bir/birkaç harf düşürülerek kısaltılmış kelime.

mürahhas مرخص *A. s.* 1 yetkili, kendisine bir iş/görev için izin ve yetki verilmiş (kimse), 2 elçi, delege.

mürahhaz مرجز *A. a.* başka bir mısra ile kafiyeli olmayıp tek kalan mısra.

mürahhım مرحم *A. s.* "Allah rahmet etsin" diyen, ölmüş kimseyi rahmetle anan (kimse).

mürâhık مراهق *A. s.* ergenlik çağına yaklaşmış erkek çocuk. [Şeriat bakımından on iki yaşına girip de ergen olmayan erkek çocuğa denir ki on beş yaşına kadar ergen olmadığı durumda yine **mürâhık** denilir.]

[1]**mürâi** مرائى *A. s.* her şeyi gösteriş için yapan, söylediğinin ve yaptığının gösterişten öte bir değeri bulunmayan, özü sözüne uymayan, ikiyüzlü, riyakâr (kimse).

[2]**mürâi** مراعى *A. s.* gözeten, uyan, değer veren, saygılı davranan (kimse).

mürâiyâne مرائيانه *F. s.* ve *z.* ikiyüzlü olan kimseye yaraşır biçimde/yolda.

mürâkabe مراقبه *A. a.* 1 (-i) gözetme, (-e) dikkatle bakma, 2 *tas.* çokluk dünyasını terk edip bütün benliğiyle Yüce Tanrı katına yönelme, birlik denizinde kaybolup yücelikler dünyasına bakma.

mürâkıb مراقب *A. s.* 1 (-e) bakan, (-i) gözeten, (-i) gözleyip kollayan (kimse), 2 dünyadan el çekip düşünce ve duygu bağını Yaratıcı'ya yönelten, nefsini dünya işlerinden ve dileklerinden koruyan (kimse).

mürakka' مرقع *A. s.* yamanmış, yamalı (nesne). *a.* dervişlerin giydikleri yama üstüne yama vurulmuş, eski püskü hırka.

mürakkaa مرقعه *A. a.* birbiri üzerine yapıştırılıp mukavva gibi kalınlaşmış kâğıt üzerine yazılmış güzel yazı örneği, hattatın çalışma aracı.

mürakkaât مرقعات *A. ç. a.* güzel yazı örnekleri; *bk.* **mürakkaa** مرقعه.

mürakkak مرقق *A. s.* inceltilmiş, ince (nesne).

mürakkam مرقم *A. s.* yazılmış (yazı/sayı vb.).

mürâmât مرامات *A. a.* (ok, mermi vb.) birbirine atma, atışma.

mürâsade مراصده *A. a.* gözetleme, gözlerini dikme, dikkatle bakma.

mürâsele مراسله *A. a.* 1 yazışma, mektuplaşma, yazı ile haberleşme, 2 (eskiden) kadıların naipler (kadı yardımcıları) tayin edilmesi için yazdıkları resmi mektup.

mürassa' مرصع *A. s.* 1 üzerine elmas ve başka değerli taşlar yerleştirilerek bezenmiş (nişan/hançer/kemer/cilt vb.), 2 *ed.* iki cümleyi/iki cümle üyesini/iki kelime öbeğini oluşturan kelimelerin her birinin vezin ve kafiyece uyuşması biçiminde uygulanan bir seci türü.

mürassas مرصص *A. s.* 1 lehimlenmiş (nesne), 2 kalaylanmış (nesne).

mürâvaza مراوضه *A. a.* 1 bir işe girmek için birini aracı etme, 2 satılık mal hazır değilken niteliğini sayıp dökerek ve överek satma.

mürâvedet مراودت *A. a.* (-i) isteme.

mürâzaa مراضعه *A. a.* 1 çocuğu süt annesine verme, 2 iki çocuk bir memeden süt emme.

mürcia مرجعه *A. a.* sonunda sevap kazandıran ve yarar sağlayan şey.

mürcie مرجئه *A. s. din* inanmanın asıl olduğunu, günah işlemekle inancın azalıp eksilmeyeceğini, inanmış kimsenin büyük günah işlese de azap görmeyeceğini, bu gibi kimselerin hesabının Allah'a bırakılması gerektiği yolunda bir düşünceyi savunan akım.

mürd مرد *F. s.* (hayvan için) ölmüş, gebermiş.–**mürd olmak** (hayvan) ölmek, gebermek.

mürdâr مردار *F. s.* pis, iğrenç; *zıddı:* **pâk** پاك.

mürdâseng مرداسنك *F. a.* kurşun oksidi.

mürde مرده *F. s.* ölü, ölmüş (kimse/hayvan).

mürde-dil مرده‌دل *F. s.* gönlü ölmüş, yani: duygusuz (kimse).

mürdegân مردگان *F. ç. a.* ölüler.

mürdeseng مرده‌سنك *F. a. bk.* **mürdâseng** مرداسنك.

mürde-şû/şûy مرده‌شو-ى *F. a.* ölü yıkayan kimse, gassal.

mürdi مردى *A. s.* değersiz, düşük.

mürebbâ مربى *A. s.* 1 okutulmuş, eğitilmiş, yetiştirilmiş, 2 yardım edilmiş, elinden tutulmuş, 3 korunmuş, esirgenmiş, 4 reçel.

mürebba' مربع *A. s.* 1 dörtlü, dört kat olan/dört üyeden oluşan (nesne), 2 dört köşeli (nesne/biçim), 3 *mat.* kendisiyle çarpılmış (sayı), 4 en ve boy olarak ölçülmüş (toprak/yer). *a.* 1 *geo.* dört köşeli ve dört kenarlı şekil, 2 *mat.* bir sayının kendisiyle çarpımından elde edilen sayı, 3 bir arsanın/arazinin en ve boy uzunluğunun çarpılmasıyla bulunan ölçü değeri, (metre ile) toplam

metre karesi, 4 *ed.* dört mısralı bendlerden oluşan nazım biçimi.
mürebba'-nişin مربع نشين *F. s.* baharlık köşkte oturan (kimse).
mürebbeb مربب *A. s.* ergenlik çağına kadar beslenmiş (çocuk), güzel kokulu maddelerle kokulandırılmış (nesne).
mürebbî مربى *A. a.* ve *s.* bir çocuğun/birden çok çocuğun eğitimini üstlenmiş olan kimse, eğitici, eğitmen.
mürebbib مربب *A. s.* (çocuğu) ergenlik çağına kadar besleyen (kimse).
müreccah مرجح *A. s.* üstün tutulmuş, seçilip ayrılmış, ayrıcalıklı sayılmış (nesne).
mürecceb مرجب *A. s.* değerli, saygı ile karşılanması, saygı gösterilmesi gereken. [Yalnızca ay adı olan Recep kelimesini niteler bir sıfat olarak kullanılmıştır: *Recebi mürecceb.*]
müreccem مرجم *A. s.* kesin olmayan, doğruluğu şüpheli söz.
müreccih مرجح *A. s.* üstün tutan, seçip ayıran (kimse).
müreddef مردف *A. s.* 1 (-in) ardı sıra yürütülmüş, (-in) ardına takılmış (nesne), 2 ardı sıra getirilmiş/söylenmiş (söz), 3 *ed.* redifli (şiir).
müreddid مردد *A. s.* akıntıya engel olucu, vücudun bir yerinden çıkacak sıvının dışarı çıkmasını engelleyici (ilaç).
müreffeh مرفه *A. s.* varlık ve bolluk içinde yaşayan, gönençli (kimse/aile/toplum).
müreffih مرفه *A. s.* varlığa ve bolluğa kavuşturan, yaşama ölçülerini yükselten (kimse/yönetici vb.).
mürehheb مرهب *A. s.* korkutulmuş, içine korku salınmış (kimse).
mürehhib مرهب *A. s.* korkutucu, korku verici (nesne/durum/olay).
mürekkeb مركب *A. s.* 1 birleştirilip karıştırılmış, birkaç şeyin birbirine katılmasıyla oluşmuş, yalın olmayan, birleşik (nesne/madde): *cismi mürekkeb* "birden çok elementten oluşmuş cisim", *cehli mürekkeb* "katmerli cahillik, kendini âlim sanan cahilin cehaleti", 2 derli toplu, düzgün, tutarlı. *a. T.* yazı yazmakta/şekil çizmekte kullanılan renkli sıvı madde.
mürekkib مركب *A. s.* 1 (-i) birleştiren, (şeyleri) bir araya getirip birleşik yapan (kimse), 2 bir birleşik içinde yer alan, birleşiği kuran (üye).
müressem مرسم *A. s.* resmi yapılmış (kimse/nesne).
müressim مرسم *A. a.* (-in) resmini yapan (kimse).
müreşşah مرشح *A. s.* 1 eğitilmiş, yetiştirilmiş (kimse), 2 *ed.* bir kelimenin yakın anlamını çağrıştıran bir kelimeye yer vermekle yapılmış (tevriye): *Kalmaz sabâya ettiği bu rüzgârdır* mısraında *rüzgâr*'ın yakın anlamı olan *yel*'i çağrıştıran *sabâ*'ya yer verilmesi gibi.
müretteb مرتب *A. s.* 1 dizilmiş, sıralanmış, yerli yerine konulmuş, hazır edilmiş (nesne/asker vb.), 2 kurmaca, yalandan düzülmüş (iş), 3 belirli, ayrılmış (aylık/gündelik/harçlık/yol gideri vb.).
mürettebât مرتبات *A. ç. a.* 1 belirlenmiş, ayrılmış paralar, ödenekler, 2 *den.* gemi görevlileri.
mürettib مرتب *A. s.* 1 dizen, yerli yerine koyan (kimse), 2 (matbaalarda) harfleri dizerek kitap, dergi/gazete satırlarını ve sayfalarını düzenleyen usta.
mürettil مرتل *A. s.* *Kur'an*'ı yavaş yavaş, tecvit kurallarına uygun ve saygılı bir biçimde okuma.
mürevva' مروع *A. s.* doğru düşünme ve akıl gücünü yerinde kullanma yetkinliği ve yeteneği olup sanı ve kavrayışı doğru ve şaşmaz olan kimse.

mürevvah مروح *A. s.* 1 güzel koku ile kokulandırılmış (nesne), 2 rahata erdirilmiş (kimse).
mürevvak مروق *A. s.* süzülmüş, süzülüp duru hâle getirilmiş (sıvı nesne).
mürevvec مروج *A. s.* geçerlik ve değer kazandırılmış, sürümü artırılmış (görüş/tutum vb.).
mürevvic مروج *A. s.* 1 (-e) geçerlik ve değer kazandıran (kimse), 2 *mec.* (-i) yürüten, (-i) etkili kılan, (-i) güçlendiren, (-e) değer katan (tutum/görüş/davranış/iş/işlem).
mürevvih مروح *A. s.* 1 (-e) koku katan, (-i) kokulandıran (nesne), 2 rahatlık veren, rahat ettiren (nesne).
mürgak مرغك *F. a.* yavru kuş, kuşçağız.
mürib مريب *A. s.* zihinde soru işareti uyandırıcı, şüpheye düşürücü, sanıya dayanan, gerçekliği tartışmalı (konu/nokta/nesne vb.).
mürid مريد *A. s.* 1 (büyük harfle) biricik buyruk sahibi olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.] 2 *tas.* bir mürşide (yol göstericiye) bağlanarak onun eğitim ve denetimine giren, henüz sülûk mertebesine varmamış yol eri, derviş.
mürkıd مرقد *A. a.* uyku verici, uyutucu ilaç, uyku ilacı.
mürrâk مراق *A. ç. a. bk.* **mârika** مارقه.
mürrâne مرانه *A. a.* süngü.
mürsel مرسل *A. s.* 1 gönderilmiş (mektup, yazı vb.), 2 Tanrı katından gönderilmiş (elçi, peygamber): *nebiyyi Mürsel* "gönderilmiş nebi".–**mürselün ileyh** مرسل اليه kendisine bir şey gönderilen (kimse).
mürselât مرسلات *A. ç. a.* gönderilen nesneler, gönderiler; *bk.* **mürsele** مرسله.
mürsele مرسله *A. a.* 1 melek, 2 mektup, yazı, 3 gönderilen eşya, koli, 4 göğse doğru sarkan boyun takısı, gerdanlık.
mürsele-peyvend مرسله پيوند *F. a.* 1 kalem, 2 süs olarak bağlanmış, süs olmak üzere asılmış.
mürselin مرسلين *A. ç. a.* peygamberler, Tanrı katından gönderilen elçiler; *bk.* **mürsel** مرسل.
mürsil مرسل *A. s.* gönderen, gönderici (kimse).
mürşid مرشد *A. s.* doğru yola kılavuzlayan, doğru yolu gösteren (kimse). *a. tas.* 1 tarikat şeyhi, müridi tutulan yolda eğiten önder, 2 *mec.* aymazlıktan kurtarıcı, uyarıcı kimse.
mürtebıt مرتبط *A. s.* bağlı, bağlanmış (nesne).
mürtecâ مرتجى *A. s.* umulan, beklenen (nesne/durum).
mürtecel مرتجل *A. s.* düşünülmeden, birden söylenmiş (söz).
mürteci مرتجى *A. s.* uman, bekleyen (kimse).
mürtecil مرتجل *A. s.* (güzel sözü/şiiri) düşünmeksizin, hemen söyleyen (kimse); (bir söze) birden karşılık veren, hazırcevap (kimse).
mürtecim مرتجم *A. s.* birbiri üzerine yığılmış, istif olunmuş (nesneler).
mürted(d) مرتد *A. s.* (*T. h. dili:* **murtat** مورطاط) İslâm dinini bırakıp başka bir dine bağlanan (kimse).
mürtedi' مرتدع *A. s.* yasak olan şeyden geri duran (kimse).
mürtedif مرتدف *A. s.* (birinin/bir şeyin) ardına düşen, ardı sıra giden (kimse).
mürtefık مرتفق *A. s.* bir yana eğilmeden/yerinden ayrılmadan öylece duran (kimse).
mürtefi' مرتفع *A. s.* 1 yükseltilmiş, yukarı kaldırılmış (nesne), 2 yükselen, yükseğe çıkan (nesne/kimse), 3 yüksek (yer), 4 ortadan kaldırılmış (nesne).
mürtehaf مرتحف *A. s.* hastalığın ilerlemesini önleyen sağaltma usulü.
mürtehen مرتهن *A. s.* alacaklı tarafından verilen paraya/eşyaya karşılık rehin olarak alıkonulan şey.

mürtehıl مرتحل *A. s.* 1 bu dünyadan öte dünyaya göçen, ölen (kimse), 2 göç eden, yer değiştiren (kimse).

mürtehıs مرتخص *A. s.* (satılan/aldığı nesneyi) ucuz sayan (kimse).

mürtehin مرتهن *A. a. huk.* isteklerinin karşılanmasını sağlamak için borçludan rehin alan kimse.

mürteıd مرتعد *A. s.* korkudan tir tir titreyen (kimse).

mürteış مرتعش *A. s.* titreyen (kimse).

mürtei مرتعی *A. s.* otlayan (hayvan).

mürtekâ مرتكىٰ *A. s.* güvenilen/sığınılan (kimse).

mürtekıb مرتقب *A. s.* (birinin) yoluna bakan, (birini) umutla bekleyen (kimse); *krş.* **müterakkıb** مترقب.

mürtekış مرتقش *A. s.* savaş sırasında birbirine giren, karmakarış olan (savaşçılar).

[1]**mürteki** مرتقی *A. s.* 1 yukarı çıkan (nesne), 2 ilerleyen, ilerleme kaydeden, düzelen, iyi duruma gelen (durum/gidiş).

[2]**mürteki** مرتكى *A. s.* güvenen, güven duyan (kimse).

mürtekib مرتكب *A. s.* (kötü işleri) işleyen, (dince günah, kanunca suç, toplumca ayıp ve çirkin sayılan eylemleri) gerçekleştiren (kimse).

mürtekiz مرتكز *A. s.* dikilmiş, bir yere saplanmış, yerinden oynamaz/ayrılmaz duruma getirilmiş (ağaç/mızrak vb.).

mürtemi مرتمی *A. a.* düşman üzerine gönderilen keşif kolu, karakol.

mürtesıh مرتسخ *A. s.* bir yere oynamadan yerinde duran, sağlam ve dayanıklı (nesne).

mürtesim مرتسم *A. s.* resmi çıkan, görüntüsü yansıyan (nesne/kimse).–**mürtesim olmak** (-de) resmi görünmek, (-e) görüntüsü yansımak.

mürteşi مرتشی *A. s.* rüşvet alan, rüşvetçi (kimse).

mürteşih مرتشح *A. a.* süzülerek/damıtılarak elde edilmiş ilaçlar.

mürtevi مرتوی *A. s.* suya kanmış/susuzluğunu gidermiş (kimse).

mürtezâ مرتضا *A. s. bk.* مرتضىٰ.

mürtezâ مرتضىٰ *A. s.* 1 beğenilmiş, seçilmiş, seçkin (kimse), 2 Hz. Ali'nin lakabı.

mürtezavi مرتضوی *A. s.* Hz. Ali ile ilgili, Hz. Ali'ye özgü ve ona ilişkin.

mürtezı' مرتضع *A. s.* süt emen (çocuk).

mürtezık مرتزق *A. s.* geçimlik alan (kimse).

mürtezika مرتزقه (**ehli/tâifei mürtezika**'dan kısaltma) *A. a.* (eskiden) maaşlı saray ve devlet görevlileri, ulûfeliler.

mürûr مرور *A. s.* 1 geçme, gitme, geçip gitme, 2 (-in) bir yanından girip öte yanından çıkma.–**mürûri zemân** مرور زمان *F. a.* belirlenmiş sürenin dolması, kanunen belirlenmiş sürenin sona ermesi.–**mürûr ile** gelip geçtikçe.

mürûriyye مروریه *A. a.* geçiş ücreti.

mürüvvet مروت *A. s.* 1 insanlık, insana yakışır nitelik ve hâl, mertlik, 2 (insan olmanın gereklerinden olmak üzere) (başkalarına) iyilik etme, (herkese) iyilikte bulunma, 3 karşılığında bir alkış, çıkar beklentisi olmadan yapılan yardım; *zıddı:* **bey' u şirâ** بیع و شرا "alış-veriş".

mürüvvetmend مروتمند *F. s.* insan olmanın değerlerine sahip, iyilikçi (kimse).

mürvârid مروارید *F. s.* inci.

mürzı' مرضع *A. s.* çocuk emziren, emzikli (kadın).

mürzıa مرضعه *A. a.* taya, süt annesi.

müs'ad مسعد *A. s.* mutlu edilmiş (kimse).

müs'id مسعد *A. s.* (-i) mutlu eden, (-in) mutluluk duymasını sağlayan (kimse/olay/durum).

müs'ut, mis'at مسعط *A. a.* enfiye kutusu.

müsâade مساعده *A. a.* 1 yardım, el verme, 2 (-e) izin verme, (-e) engel olmama, (-i) serbest bırakma.

müsâafe مساعفه *A. a.* (bir isteğe) olumlu cevap verme, "Olur" deme, (-e) yardımcı olmak için izin verme.

müsâb مثاب *A. s.* 1 hak ettiği karşılık verilmiş, cezası kesilmiş, cezalandırılmış (kimse), 2 sevap kazanmış olan (kimse), 3 ödüllendirilmiş (kimse).–**müsâb olmak** 1) hak ettiği karşılık verilmiş olmak, yerinde ve uygun olmak, lâyık olmak, 2) ödüllendirilmek.

müsâbaka مسابقه *A. a.* yarışma, yarış, (-den) ileri geçmeye, (-e) üstünlük sağlamaya çalışma.

müsâbakat مسابقت *A. a. yuk. m. bk.*

müsâberet مثابرت *A. a.* (-i) sürdürme, (ile) sürekli uğraşma.–**müsâberet olunmak** sürdürülmek, (ile) sürekli uğraşılmak.

müsâcede مساجده *A. a.* birbirine dostça davranma, dostlaşma.

müsâcele مساجله *A. a.* çekişme, yarışma, kendini övme, övünme.

müsâde *T. h. dili:* (< **müsâade** مساعده) *a. bk.* **müsâade** مساعده.–**müsâde kılmak** yol vermek, yolunu açmak

müsâf مساف *A. ç. a.* iki yer/nokta arasındaki uzaklıklar, aralıklar; *bk.* **mesâfe** مسافه.

müsâfât مسافات *A. a.* birbirine çirkince ve yakışık almayacak biçimde davranma, hastayı sağaltma, ilaçla iyileştirme.

müsâfea مسافعه *A. a.* (iki kişi) birbirinin boynuna sarılma.

müsâfehe مسافهه *A. a.* 1 sövüşme, 2 (içmede) aşırıya kaçma, sınırı aşma.

müsâferet مسافرت *A. a.* 1 yolculuk, seyahat, 2 konukluk.

müsâfir مسافر *A. a.* 1 yolcu, seyyah, 2 konuk, mihman, 3 ziyaretçi, ziyaret amacıyla bir yere gelen kimse, 4 göz içinde beliren beyaz nokta/leke.

müsâfir-hâne مسافرخانه *F. a.* konukevi.

müsâğ مساغ *A. s.* dince yasak edilmemiş olan, yapılmasında sakınca bulunmayan (iş/eylem).

müsâhele مساهله *A. a.* kolaylık gösterme, zorlamama, yavaş davranma, baskı ve şiddet uygulamama.

müsâhere مساهره *A. a.* gece uyuyamayıp uyanık durma.

müsahhan مسخن *A. s.* ısıtılmış (nesne).

[1]**müsahhar** مسحر *A. s.* 1 kapılmış, bağlanmış, büyülenmişçe benliğini kaptırmış, 2 kendisine büyü yapılmış, büyü ile aldanmış/aldatılmış (kimse): *m.-ı âsâr-ı kudret ü hikmet* "kudret ve hikmet eserlerine kapılmış, güçlü bir bağla bağlanıp kalmış".

[2]**müsahhar** مسخر *A. s.* 1 güç kullanılarak ele geçirilmiş (yer), 2 boyun eğdirilmiş, itaat altına alınmış (kimse/halk).

müsahhır مسخر *A. s.* 1 (bir yeri) güç kullanarak, zorla ele geçiren (kimse), 2 zorla boyun eğdiren (kimse).

müsâhil مساهل *A. s.* gece uyuyamayıp uyanık duran (kimse).

müsâhim مساهم *A. s.* 1 ad çeken, (bir işi) ad çekme yoluyla çözen, ad çekerek sonuç alan (kimse), 2 pay alan, ortak, hissedar.

müsâıf مساعف *A. s.* uygun bulan, uygunluk gösteren, uygun ve yerinde sayıp engel olmayan (kimse).

müsâid مساعد *A. s.* 1 uygun, elverişli (hava/durum/şart vb.), 2 yeter, yeterli (imkân/para/güç vb.)

müsâkât مساقات *A. s.* meyve bahçesi sahibiyle bakımı ve yetiştiricisi arasında meyveyi bölüşmek suretiyle yapılan ortaklık.

müsâkata مساقطه *A. a.* birbiri ardına/arka arkaya düşürme.

müsakkâ مسقىٰ *A. s.* sulanmış (yer). *a. T.* (**musakka** موصاقه) kıymalı patlıcan yemeği.

müsakkab مثقب *A. s.* delinmiş (nesne).
müsakkaf مسقف *A. s.* üstü örtülü, tavanlı, çatılı (bina, dam vb.).
müsakkafât مسقفات *A. a. huk.* ev, han, dükkân gibi üstü örtülü vakıf yerleri; *zıddı:* **müstegallât** مستغلات.
müsakkal مثقل *A. s.* ağırlığı artırılmış, ağırlaştırılmış (nesne).
müsakkıb مثقب *A. s.* (-i) delen, delici (âlet/nesne/madde).
müsakkıl مثقل *A. s.* ağırlığını artıran, ağırlaştıran (nesne).
müsâlefe مسالفه *A. a.* 1 (bir konuda) birlikte hareket etme, işbirliği yapma, 2 (birine) yol arkadaşı olma, 3 önde olma, öne geçme, başkalarını geride bırakma.
müsâleme مسالمه *A. a.* barışıklık, kavgasız ve iyi geçinme.
müsâlemet مسالمت *A. a.* barışıklık, iyi geçim.
müsâlif مسالف *A. a.* yol arkadaşı. *s.* (biriyle) (bir konuda) birlikte hareket eden, işbirliği yapan (kimse).
müsâmaha مسامحه *A. a.* (yanlışı/kusur ve eksiği) görmeyip göz yumma, (uygunsuz bir davranışı) hoş görme.
müsâmere مسامره *A. a.* gece sohbeti, gece toplantısı.
müsâmete مسامته *F. a.* böbürlenme, şan ve şeref uğruna çekişme.
müsâmih مسامح *A. s.* hoş gören, hoşgörülü davranan (kimse).
müsâmit مسامت *A. a.* aynı semtte oturan, komşu.
müsânaha مسانحه *A. a.* doğma, çıkma, belirme, ortaya gelme.
müsânât مسانات *A. a.* 1 bir kimseyi bir yıl süreyle ücret karşılığı tutma, 2 iyi davranarak birinin gönlünü yapma/kazanma.
müsânede مسانده *A. a.* 1 (birine) yardım etme, elini uzatma, 2 *ed.* şair iki redifi birbirine aykırı yolda kullanma.
müsânehe مسانهه *A. a.* 1 bir yıl süreyle iş görme, 2 (işçiyi) yıllıkla tutma, 3 (ağaç) bir yıl meyve verip bir yıl vermeme.
müsâraka مسارقه *A. a.* 1 çalma, araklama, 2 kimseye sezdirmeden, hırsızlama bakma.
müsâreat مسارعت *A. a.* ivme, acele etme.
müsâreaten مسارعةً *A. z.* sür'atle, iverek, acele ederek.
müsâtere مساتره *A. a.* örtünme, (-i) örtme, (-in) üzerini kapama.
müsattah مسطح *A. s.* yassı durumda olan/yassı duruma getirilmiş, yassılanmış, yassı (yüzey).
müsattar مسطر *A. s.* yazılmış, yazıya geçirilmiş (söz/bilgi/olay vb.).
müsâvât مساوات *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) denklik, 2 eşitlik, bir eş değerde olma/sayılma.
müsâveme مساومه *A. a.* (bir malın) adını koyma, fiyat kesişme, pazarlaşma.
müsâvî مساوی *A. s.* 1 eş, eşit, eş değerli, değerce bir olan (nesneler/durumlar/nitelikler/özellikler), 2 *mat.* = işareti.
müsâyere مسايره *A. a.* (birine) yol arkadaşı olma.
müsbet مثبت *A. s.* gerçekliği/doğruluğu kesin olarak ortaya konmuş, ispat olunmuş (konu/görüş/iddia vb.).
müsbıg مسبغ *A. s.* bir şeyi eksiksiz olarak yapan, bir işin bütün gereklerini yerine getiren (kimse).
¹müsbit مثبت *A. s.* (-i) kesin olarak ortaya koyan, ispat eden (söz/yazı/belge vb.).
²müsbit مسبت *A. s.* yara ve hastalık gibi bir sebeple kımıldanmaya gücü olmayan (kimse).
müsebba' مسبع *A. s.* 1 yedili, yedi parçalı/yedi şeyi kapsayan (nesne/şekil vb.), 2 yedi ile çarpılmış, yedi kat (sayı), 3 *geo.* yedi açılı, yedi köşeli ve yedi kenarlı (şekil). *a.* 1 yedi köşeli şekil, 2 *ed.* yedi mısralı bendlerden oluşan nazım biçimi.

müsebbaa مسبعه *A. a.* yedi kez okunması gereken dua.
müsebbeb مسبب *A. s.* sebepleri ve araçları bulunan.
müsebbet مثبت *A. s.* yerleşmiş, sağlamca yerine oturmuş (durum/konu/madde vb.).
müsebbib مسبب *A. s.* (-in) olmasını/gerçekleşmesini sağlayan, (-in) ortaya çıkmasına/meydana gelmesine aracı olan/yol açan (kimse/nesne/durum). **–müsebbibü'lesbâb** مسبب الاسباب *A. a.* bütün sebepleri var eden, her işin, her durumun, her oluşun gerçek yaratıcısı olan Yüce Tanrı.**–müsebbibi hakikî** مسبب حقيقى *F. a. önceki m. bk.*
müsebbih مسبح *A. s.* tesbih eden, yani: "Sübhâna'llâh" diyen (kimse).
müsebbiha مسبحه *A. a.* şehadet parmağı.
müsebbihân مسبحان *F. ç. a.* tesbih ediciler.**–müsebbihâni felek** مسبحان فلك *F. a.* feleğin teşbih edicileri, yani: melekler.
müsebbit مثبت *A. s.* (-i) yerleştirici, (-i) değişmez kılıcı, (-i) sağlamlaştırıcı/destekleyici (söz/delil/yazı vb.).
müsebbitât مسبتات *A. a.* uyuşturucu ilaçlar, vücudun kimi sistemlerinin olağan işleyişini yavaşlatan narkoz ilaçları.
müsecca' مسجع *A. s. ed.* secili, yani: cümleleri, cümle üyeleri, söz birlikleri sonunda sesçe birbirine uygun kelimeler olan, bu şekilde düzenlenmiş (düzyazı).
müseccel مسجل *A. s.* sicilli, sicile geçirilmiş, mahkeme defterine yazılmış (kimse).
müsedded مسدد *A. s.* boylu boyunca uzatılmış, boyuna doğrultulmuş (nesne).
müseddes مسدس *A. s.* 1 altılı, altı parçadan oluşan, altı bölüklü (nesne), 2 altı kenarı ve altı köşesi olan (şekil). *a. geo.* 1 altı köşeli ve altı kenarlı şekil, altıgen, 2 *ed.* altı mısralı bendlerden oluşan manzume.
müsekkin مسكن *A. s. tıp* yatıştırıcı, rahatlatıcı, ağrı ve sızıyı dindirici, uyuşturucu (ilaç).
müsellah مسلح *A. s.* silahlandırılmış, silah kuşanmış, silahlı (kimse/asker/birlik).
müsellahan مسلحاً *A. z.* silahlandırılmış/silahlanmış olarak.
müsellat مسلط *A. s.* (birinin) üzerine düşüp rahat bırakmayan, (birini) baskı altında tutan, ikide birde karşısına çıkıp sataşan, ilişerek huzurunu kaçıran (kimse/hayvan vb.).
müsellem مسلم *A. s.* 1 teslim olunmuş, verilmiş (nesne), 2 doğru, doğrulanmış, doğru olduğu itiraf olunmuş (söz/haber vb.), 3 itirazsız kabul edilmiş, boyun eğilmiş (buyruk/iddia vb.), 4 bağımsız, serbest, 5 tam, bütün.
müselles مثلث *A. s.* 1 üçlü, üçe katlanmış, üç kat (nesne), 2 *geo.* üç köşeli, üç kenarlı şekil.
müsellesât مثلثات *A. ç. a.* 1 üç kenarlı şekiller, üçgenler; *bk.* **müselles** مثلث, 2 üç kenarlı şekillerin özelliklerini inceleyen bilim dalı.
müsellıt مسلط *A. s.* (birini) (birine) sataştıran, (birini) (birinin) başına saran (kimse).
müsellim مسلم *A. s.* 1 (-i) teslim eden, (-i) (-e) veren (kimse), 2 (eskiden) bir kazaya/bir nahiyeye devlet tarafından yönetici olarak atanan kimse, en küçük mülkiye memuru.
müselsel مسلسل *A. s.* birbirine zincir halkaları gibi bağlı olan, birbirini izleyen, birbirinden ayrılmaz bir sıra oluşturan (soy/dağ/cümle vb.).
müselselen مسلسلاً *A. z.* birbirine bağlı olarak, arka arkaya, sırasıyla, aralıksız.
müsemmâ مسمى *A. s.* isimlendirilmiş, bir ad verilmiş (nesne).**–müsemmâ bi'n nakiz** مسمى بالنقيض *A. s.* zıddıyla adlandırılan/anılan (kimse/nesne).

müsemmat مسمط *A. s. ed.* 4 *mefâîlün*/4 *müstef'ilün* gibi, parçaları aynı ve öbekleşebilir vezinlerle söylenmiş, iç kafiyeleri bulunan manzumelere verilen ad. [Bu tür manzumelerde beyitlerin ikinci mısraları gazelin esas kafiyesine uymakla birlikte üç parçası da ayrıca kendi aralarında kafiyeli olduğundan, parçalar birer mısra şeklinde yazıldığında bir beyit dört mısralı bir bend oluşturur.]

müsemmen مثمن *A. s.* 1 sekiz katlı, sekize katlanmış (nesne), 2 *ed.* sekiz mısralı bendlerden oluşan manzume, 3 *geo.* sekiz köşeli, sekiz kenarlı şekil, 4 bir değer karşılığında satılmış (nesne).

müsennâ مثنى *A. s.* 1 iki katlı, iki parçadan oluşmuş, ikili (nesne), 2 iki noktalı (harf), 3 *dilb.* (Arapça'da) iki kişiyi/iki nesneyi gösteren (kelime).

müsennât مثنات *A. s.* (*dişil*) iki noktalı (harfler); *bk.* **müsennâ** مثنى.

müsennede مسنده *A. a.* arka yastığı, dayanmak için arkaya konulan şey.

müsennem مسنم *A. a.* 1 görünüşçe damı andıran biçim, 2 hörgüç, 3 üç boyutlu bir nesnenin bir düzlem vasıtasıyla dikine kesilip bölünmesiyle ortaya çıkacak görüntünün biçimi, kesit.

müserrah مسرح *A. s.* eşi tarafından "Boşsun" denilerek boşanmış (kadın).

müserrec مسرج *A. s.* eyer vurulmuş, eyerlenmiş (hayvan).

müserrer مسرر *A. a.* göbekli bitki.

müserri' مسرع *A. s.* hızlandıran, hız veren/kazandıran (kimse/nesne).

müsevvağ مسوغ *A. s.* yerinde ve uygun görülmüş, yapılmasında sakınca görülmemiş (iş).

müsevvede مسوده *A. s. bk.* **müsvedde** مسوده.

müsevvem مسوم *A. s.* 1 bir damga/işaret ile damgalanmış/işaretlenmiş (nesne), 2 bezenmiş, bezeklenmiş (nesne).

müsevvib مثوب *A. a.* ve *s.* geri dönen.

müsevvid مسود *A. a.* (bir yazıyı) yazan, kaleme alan kimse, yazıcı, kâtip.

müseyyeb مسيب *A. s.* kayıtsız, ihmalci, dikkat ve özen göstermeyen.

müseyyeb مسيب *A. s.* tembel, üşengeç, işini düzenli ve zamanında yapmayıp savsaklayan (kimse).

müshil مسهل *A. s.* bağırsak dolgusunu yumuşatıp dışkının kolayca dışarı atılmasını sağlayan ilaç.

müsî' مسيء, **müsî** مسى *A. s.* kötü, yaramaz, zararlı (kimse/iş).

mü'sî مؤسى *A. s.* üzgün kimseyi avutan (kimse).

mü'sif مؤسف *A. s.* 1 can sıkıcı, hüzün ve keder verici, etkileyici, acı çektirici (durum/olay vb.).

müsin(n) مسن *A. s.* yaşlı (kimse).

müsir (r) مسر *A. s.* 1 gizleyici, saklayıcı, 2 örtbas edici, üstünü örtücü, sır tutucu, 3 açığa vurucu, ifşa edici.

müskir مسكر *A. s.* sarhoş edici (madde).

müskirât مسكرات *A. ç. a.* sarhoş edici, sarhoşluk verici maddeler.

müskit مسكت *A. s.* ağız kapatan, susturan, susturucu (söz/cevap soru).

müslim مسلم *A. s.* ve *a.* İslâm dininden olan kimse, Müslüman.

müslimân, müselmân, müsülmân مسلمان *F. a.* (*T. k. dili:* **müslüman**) 1 dini İslâm olan (kimse), 2 sağlam inançlı kimse, mü'min.

müslime مسلمه *A. a.* Müslüman kadın.

müsmin مسمن *A. s.* semiz, besili, yağlı (hayvan).

müsmir مثمر *A. s.* 1 meyve verici, meyveli (ağaç), 2 etkili, yararlı, iyi sonuç verici (iş/çaba/söz vb.).–**müsmir olmak** yarar sağlamak.

müsned مسند *A. s.* kendisine bir şey yüklenmiş/kendisi bir şeyle ilgilendirilmiş (iş/eylem/nitelik/suç vb.). *a. dilb.*

(cümlede) iş, eylem, hareket nitelik belirten kavram, haber, yüklem.–**müsnedün ileyh** مسند اليه *A. a. dilb.* (cümlede) yüklemin belirttiği kavramı yüklenen kişi/nesne, kimse, kılıcı, fail.

müsri' مسرع *A. s.* çabuk ve hızlı davranan, hızla giden, tez canlı (kimse).

müsrif مسرف *A. s.* (parayı/varlığını/her türlü nesneyi) gereksiz yere/aşırı derecede harcayan (kimse).

müsrifâne مسرفانه *F. s.* ve *z.* gereksiz yere ve düşünmeden harcayarak, müsrifçesine.

müsta'bid مستعبد *A. s.* (birini) kul edinen (kimse).

müsta'bir مستعبر *A. s.* rüya yorumlatan (kimse).

müsta'cel مستعجل *A. s.* çabuk yapılması istenen, önemli oluşu bakımından bir an önce gerçekleşmesi/bitirilmesi dilenen (iş).

müsta'cib مستعجب *A. s.* şaşan, şaşkınlığa düşen (kimse).

müsta'ciben مستعجباً *F. z.* şaşkınlık içinde, şaşkınlığa düşmüş olarak.

müsta'cil مستعجل *A. s.* (işin) hemen, çarçabuk, tez elden olmasını isteyen (kimse).

müsta'cim مستعجم *A. s.* söyleyecek söz bulamayıp susan, dilini yutan (kimse).

müsta'fi مستعفى *A. s.* bir görevden ayrılmayı isteyen (kimse).

müstağfir مستغفر *A. s.* Yüce Tanrı'dan bağışlanmayı dileyen (kimse).

müstağlak مستغلق *A. s.* beğenilmediğinde geri verilmek üzere/seçmece olmayıp kesin alım yoluyla pazarlık edilip alınmış olan (mal).

müstağni مستغنى *A. s.* 1 (-e) ihtiyacı olmayan, (-e) gerek duymayan (nesne/kimse), 2 elindekiyle yetinip kimseden bir şey istemeyen/beklemeyen, tok gözlü (kimse), 3 gereksiz, gerek duyulmayan (iş/eylem vb.), 4 çekingen, nazlı (kimse).

müstağreb مستغرب *A. s.* garip ve şaşırtıcı bulunmuş (nesne/tutum/davranış vb.).

müstağreb مستغرب *A. s.* yabancı/garip görülmüş/sayılmış, alışılmadık.

müstağrık مستغرق *A. s.* (*T. k. dili:* **müstağrak**) 1 (-e) batmış, (ile) dolmuş: *m.ı sürûr* "sevinçle dolmuş", 2 kendini bilmeyecek derecede dalgın, derin düşünceye dalmış (kimse).–**müstağrak etmek** 1) batırmak, daldırmak, 2) kendinden geçirmek, ayrı bir dünya içine girdirmek: *m.-ı didâr etmek* "güzel görünüşüne kaptırmak, güzelliğinin etkisiyle kendinden geçirmek".–**müstağrak olmak** 1) (suya) batmak, 2) *mec.* kendinden geçmek, dış dünya ile ilgisi kalmamak, başka bir dünya içine düşmek, dalmak.

müstağrib مستغرب *A. s.* (-i) garip gören/kimse).

müstağşi مستغشى *A. s.* örtünüp bürünen (kimse).

müstağzir مستغزر *A. s.* karşılığında fazlasını almak için birine bir şey veren/armağan veren (kimse).

müstahber مستخبر *A. s.* haber alınmış, haberi elde edilmiş (iş/durum/girişim/niyet vb.).

müstahbir مستخبر *A. s.* haber alan (kimse).

müstahdem مستخدم *A. s.* bir işte kullanılan (kimse).

müstahdes مستحدث *A. s.* yeni bulunmuş (nesne).

müstahdim *A. s.* (birini) bir hizmette kullanan (kimse).

müstahdis مستحدث *A. s.* yeni bir şey bulan (kimse).

müstahfaz مستحفظ *A. s.* her türlü korunma tedbiri alınmış, iyi korunan, güvenli (yer).

müstahfız مستحفظ *T. s.* 1 (kale, geçit ve sınır boylarında) muhafız, korucu,

koruyucu (asker), 2 olağan askerlik ve yedeklik hizmetinden sonra, kırk yaşını aşkın olanların bulundukları, asıl görevleri savaş sırasında cephe gerisini koruyup kollamak olan bir sınıfa mensup (güç/asker). *a.* bu sınıftan olan asker.
müstahfi مستخفى *A. s.* gizlenip saklanan (kimse).
müsta'hid مستعهد *A. s.* birinden antlaşma ve belge alan, kendisi için kefil gösteren (kimse).
müstahil مستحيل *A. s.* 1 olanaksız, başarılması güç, 2 saçma, 3 değiştirilmiş, başka bir şekle sokulmuş.
müstahkar مستحقر *A. s.* hakarete uğramış, aşağılanmış, aşağı/küçük görülmüş, horlanmış (kimse).
müstahkem مستحكم *A. s.* güçlendirilmiş, güçlü ve dayanıklı duruma getirilmiş, sağlam, kolay yıkılmaz (yapı/savunma yeri vb.).–**müstahkem etmek** pekiştirmek, dayanıklı duruma getirmek.
müstahkır مستحقر *A. s.* (birini) aşağılayan, hor gören (kimse).
müstahlas مستخلص *A. s.* kurtarılmış (nesne).
müstahleb مستحلب *A. s.* süt hâline getirilmiş sağaltıcı madde.
müstahlef مستخلف *A. s.* (birinin) yerine geçirilen, başkasının yerine atanan (kimse).
müstahlıs مستخلص *A. s.* (bir nesneyi) kurtaran (kimse).
[1]**müstahlib** مستحلب *A. s.* (süt) sağan (kimse).
[2]**müstahlib** مستخلب *A. s.* tırmalayan, tırnaklarıyla yaralayan (kimse/hayvan).
müstahlif مستخلف *A. s.* (birini) kendi yerine geçiren (kimse).
müstahrec مستخرج *A. s.* (-den) çıkarılmış, (-den) alınmış (bilgi/yazı parçası/sonuç vb.).
müstahric مستخرج *A. s.* 1 (-i) (-den) çıkaran (kimse), 2 (okuduğundan) anlam çıkarabilen (okuyucu/öğrenici).
müstahsal مستحصل *A. s.* üretilmiş, elde edilmiş (ürün/nesne).
müstahsen مستحسن *A. s.* herkesçe beğenilen, iyi ve güzel bulunan (yol/tutum/adet vb.).
müstahsıl مستحصل *A. s.* üreten, elde eden (kimse).
müstahyi مستحيى *A. s.* utanan, sıkılan, utangaç, sıkılgan (kimse).
müstahzar مستحضر *A. s.* 1 huzura getirilen, (-de) bulundurulan (kimse), 2 hazırlanmış, kullanılabilir duruma getirilmiş (nesne).
müstahzarât مستحضرات *A. ç. a.* hatırda tutulup gerektiğinde kullanılan bilgiler, tarih ve edebiyatla ilgili fıkralar, şiirler vb. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
müstahzır مستحضر *A. s.* 1 (-e/-in) katına getiren, (-de) bulunduran/(-de) bulunmasını sağlayan (kimse), 2 (-i) hazırlayan, (-i) kullanılır duruma getiren (kimse).
müstakbel مستقبل *A. s.* 1 karşılanmış (kimse), 2 gelecek (zaman), 3 *dilb.* bildirme kiplerinden gelecek zamanı gösteren kip, bir fiilin gelecek zaman bildiren çekim şekli.
müstakbil مستقبل *A. s.* (gelen birini) karşılayan, (gelen birini) karşılamak üzere yoluna çıkan (kimse).
müsta'kıb مستعقب *A. s.* (birinin/bir iş ve oluşun) ardından giden, ardı sıra yürüyen.
müstakil مستقيل *A. s.* yaptığı pazarlığın bozulmasını isteyen (kimse).
müstakraz مستقرض *A. s.* borç ve ödünç olarak alınmış (para/nesne).
müstakrız مستقرض *A. s.* (birine) ödünç para veren (kimse).
müstaksi مستقصى *A. s.* dikkatle araştıran (kimse).

müstaksim مستقسم *A. s.* (bir nesneyi/miktarı) bölüşen (kimse), (birinden) yemin isteyen (kimse).
müstaktır مستقطر *A. s.* (bir sıvıyı) damla damla döken, damlatan (kimse).
müsta'li مستعلى *A. s.* 1 yükselen, yükseğe çıkan (nesne), 2 üste çıkan, üstün gelen, üstünlük sağlayan (kimse), 3 *dilb.* (Arapça'da) söylenişi sırasında dilin üst damağa yükselmesi ve kapaklanmasıyla kalınlık niteliği kazanan ses. [Bunlar *hurûfi müstaliye* denilen ص خ ض ط ظ غ ق harfleridir.]
müsta'mel مستعمل *A. s.* kullanılan (nesne).
müsta'mer مستعمر *A. s.* düzgün ve bakımlı duruma getirilmiş, şenlendirilmiş (yer).
müsta'mere مستعمره *A. a.* bir devlet tarafından göçmenler yerleştirilerek düzenli bir yerleşim yeri durumuna getirilmiş arazi parçası.
müsta'mil مستعمل *A. s.* (-i) kullanan (kimse).
müsta'mir مستعمر *A. s.* (bir yeri) bakımlı ve şenlikli duruma getiren.
müstâr مسطار *A. a.* son derecede sert ve keskin şarap.
müsta'rık مستعرق *A. s.* terlemek için yatan (kimse).
müsta'rız مستعرض *A. s.* düzgün olmayan, yamuk, eğri, aykırı (nesne).
müsta'rib مستعرب *A. s.* Araplaşmış (kimse).
müsta'rif مستعرف *A. s.* soru sorucu/soran (kimse).
müstasfi مستصفى *A. s.* (bir nesnenin) katımsızını/özünü/en iyisini alan (kimse).
müstasgır مستصغر *A. s.* (birini/bir işi) küçük gören, küçümseyen (kimse).
müstashab مستصحب *A. s.* (birinin) yanına verilmiş (kimse).
müstashıb مستصحب *A. s.* (birini) yanına alan, (birini) yanında bulunduran, (birini) yanında götüren (kimse).
müstasveb مستصوب *A. s.* doğru görülmüş ve uygun bulunmuş (iş/davranış/eylem).
müstasvib مستصوب *A. s.* (bir işi/davranışı/eylemi) doğru gören ve uygun bulan (kimse).
müsta'tıf مستعطف *A. s.* acıma ve esirgenme isteyen (kimse).
müsta'ti مستعطى *A. s.* bahşiş/bağış isteyici/isteyen (kimse).
müstatrid مستطرد *A. s.* düşmana sonradan saldırmak niyetiyle geri dönüp kaçarmış gibi yapan (kimse).
müstatrif مستطرف *A. s.* (-i) yeni, benzersiz, güzel sayan/güzel gösteren (kimse).
müstaz'ıf مستضعف *A. s.* (bir işi/eylemi/karar vb.) zayıf gören (kimse).
müstazhir مستظهر *A. s.* 1 yardım isteyen, 2 ezberleyen, ezberden okuyan.
müstazhir مستظهر *A. s.* (-e) dayanan, (-e) arka veren, (-den) yardım alan (kimse).
müstazi مستضى *A. s.* aydınlanmış, aydınlık, ışıklı, parlak.
müsta'zım مستعظم *A. s.* (birini) büyük gören/tutan.
müstazref مستظرف *A. s.* (-i) içine alan, (-in) etrafını kuşatan, (-i) kaplayan (nesne).
müste'cer مستأجر *A. s.* kira ile tutulmuş (yer).–**müste'cerün fîh** مستأجرفيه *huk.* kiraya verenin sözleşmeyi yürürlüğe koyması için kiracı tarafından verilen şey, depozit.
müste'cir مستأجل *A. s.* belirli bir vakte kadar geciktirilen (iş/eylem).
müste'di مستأدى *A. s.* yardım ve korunma isteyen (kimse), birini sıkıştırıp malını alan (kimse).
müste'dib مستأدب *A. a.* bilgi kazanmak ve iyi davranış öğrenmek için çalışan (kimse), öğrenci.

mü'tefik مؤتفك *A. s.* alt üst olmuş, altı üstüne gelmiş, tersine dönmüş (yer).

mü'tefikât مؤتفكات *A. ç. a.* 1 Lut kavminin altı üstüne getirilen yerleşim yerleri, 2 Tanrı buyruğuyla bir yerin altını üstüne getiren yeller.

mü'telif مؤتلف *A. s.* 1 (-e) alışmış, (ile) uyuşup bir arada olma/yaşama alışkanlığı kazanmış (kimse), 2 uygun; *zıddı:* **muhtelif** مختلف.

mü'temen مؤتمن *A. s.* ve *a.* 1 inanmış (kimse), 2 güvenilir (kimse); *eşanl.* **vasi, veli, kayyum.**

mü'temin مؤتمن *A. s.* 1 işlerini başkasına ısmarlayarak/yükleyerek ona güvenip dayanan (kimse), 2 sığınan, aman dileyen (kimse).

müste'men مستأمن *A. s.* güvence verilmiş, can ve mal güvenliği sağlanmış (kimse).

müste'nefün aleyh مستأنف عليه *A. a.* bir mahkeme kararını bir üst mahkemeye götüren kimsenin hasmı.

müste'nif مستأنف *A. s.* 1 (bir işe) yeniden girişimde bulunan, yeniden başlayan (kimse), 2 *huk.* alt mahkemece verilmiş karar ve hükmü kabul etmeyip bir üst mahkemeye başvurarak bozmak için dilekçe veren (kimse).

müste'nis مستأنس *A. s.* yakınlaşan, uzak durmayı bırakıp yakınlık kuran/sağlayan (kimse).

müste'rib مستأرب *A. s.* borçlu (kimse).

müste'sir مستأثر *A. s.* 1 (bir nesneyi) (başkasından) esirgeyen, 2 iyi şeyleri seçip kendine alan, 3 (-den) etkilenen.

müste'zin مستأذن *A. s.* izin isteyen (kimse).

müsteân مستعان *A. s.* kendisinden yardım dilenen (Yüce Tanrı).

müsteâr مستعار *A. s.* 1 eğreti olarak alınmış (nesne), 2 takma, gerçek olmayan (ad). *a. huk.* getirisi bedelsiz olarak alınmış, alanın sahibinin izni oldukça kullanabildiği mal.–**müsteârün minhü** مستعار منه kendisinden ödünç olarak bir şey alınmış (kimse).

müsteb'ad مستبعد *A. s.* olması/gerçekleşmesi uzak görülen, imkân ve ihtimal görülmeyen (iş/durum/sonuç).

müstebân مستبان *A. s.* ayan beyan, ortada, açık seçik, açıkça anlaşılan (durum/söz).

müstebdel مستبدل *A. s.* değiştirilmiş, geri çekilip yerine yenisi gönderilmiş (asker/birlik).

müstebdi' مستبدع *A. s.* (bir şeyi) görülmemiş, eşsiz ve benzersiz sayan (kimse).

müstebdil مستبدل *A. s.* 1 (-i) değiştiren (kimse/yetkili/komutan vb.), 2 karşılık, bedel alıcı (kimse).

müstebgi مستبغى *A. s.* isteğinin olması için yardım eden (kimse).

müstebık مستبق *A. s.* yarışa çıkan (kimse).

müstebid(d) مستبد *A. s.* keyfince iş gören, istediğini istediği gibi yapan, baskıcı, zorba (kimse/yönetici/hükümdar).

müstebin مستبين *A. s.* göz önünde, açık seçik, belli, besbelli.

müstebri' مستبرئ, **müstebri** مستبرى *A. s.* idrardan sonra tenasül uzvunu temizlemiş, çamaşırına sidik bulaşmasını önlemiş olan (kimse).

müstebsır مستبصر *A. s.* bir durumu açıklığa kavuşturmak için kafa yoran/düşünen (kimse), bir durumu aydınlatan/açıklığa kavuşturan (kimse).

müstebşir مستبشر *A. s.* 1 (birine) sevindirici bir haber veren (kimse), 2 (sevindirici bir haberle) sevinen (kimse).

müstebzı' مستبضع *A. s. huk.* geliri kendine, yani verene ait olmak üzere sermaye verilen kimse.

müstecâb مستجاب *A. s.* isteği kabul görmüş, dileğine karşılık verilmiş (kimse).–**müstecâbü'dda've** مستجاب الدعوه *A. s.* duası Hak katında kabul gören (kimse).

müstecâd مستجاد *A. s.* iyilik, iyi şey.

müstechil مستجهل *A. s.* herkesi cahil sayan, bilgisizlikle suçlayan, kimseyi beğenmeyen (kimse).

müsteclib مستجلب *A. s.* kendine doğru yönelten/getiren/çeken (konu/iş/eylem/davranış).

müstecmi' مستجمع *A. s.* (-i) bir araya toplayan, (-i) özünde taşıyan/bulunduran (kimse).–**müstecmi'i kemâlât** مستجمع كمالات erdemleri özünde bulunduran (kimse).

müstecvib مستجوب *A. s.* cevap isteyen (kimse).

müsted'â مستدعا *A. s. bk.* مستدعىٰ.

müsted'â مستدعىٰ *A. s.* dilenen, dilekçe ile dile getirilen (istek).

müsted'i مستدعى *A. s.* durumunu ve isteğini yönetime/resmi bir kuruma yazı ile bildiren, dilekçe veren (kimse).

müstedâm مستدام *A. s.* sürekli, bitimsiz, süreduran (durum/nitelik).

müstedbir مستدبر *A. s.* (birinden) yüz döndüren, (birine) arkasını çeviren (kimse).

müstedel(l) مستدل *A. s.* delille anlaşılmış, delillendirilmiş (konu/iddia).

müstedim مستديم *A. s.* sürekli, süregiden (durum/nesne).

müstedin مستدين *A. s.* (birinden) borç alan, (birine) borçlanan (kimse).

müstedir مستدير *A. s.* 1 dönüp dolanan, 2 değirmi, yuvarlak (nesne/şekil).

müstedire مستديره *A. a.* değirmi nesne.

müstedrik مستدرك *A. s.* (-i) anlamak isteyen (kimse).

müstefâd مستفاد *A. s.* 1 anlaşılmış (konu/husus vb.), 2 kazanılmış, sağlanmış, elde edilmiş (yarar/assı/kazanç).

müstefâz مستفاض *A. s.* dağılıp yayılmış, saçılmış (nesne).

müstefhim مستفهم *A. s.* (bir konuyu/bir maddeyi) anlamak isteyen, sorup soruşturan (kimse).

müstefid مستفيد *A. s.* (-den) yararlanan, (-den) yarar sağlayan (kimse).

müstefiz مستفيض *A. s.* 1 saçılmış, dağılmış (nesne), 2 yaygın, yayılmış (nesne), 3 manevi kazanç sağlayan, feyz alan/bulan (kimse).

müstefriğ مستفرغ *A. s.* kusturucu (ilaç).

müstefsir مستفسر *A. s.* soran, ne idiğini/olduğunu öğrenmek için soru sorarak açıklama/bilgi isteyen (kimse).

müstefti مستفتى *A. s.* fetva isteyen, yani: karşı karşıya kaldığı bir güçlüğün/bir meselenin şeriat hükümlerine göre çözüm ve açıklamasını öğrenmek üzere ilgili kimseye/yere başvuran (kimse).

müsteftih مستفتح *A. s.* (bir işin yolunu) açan, (bir işe) başlayan (kimse).

müstefzıl مستفضل *A. s.* (bir şeyden) artan, geriye kalan (şey), artık.

müstegallât مستغلات *A. ç. a.* ekilip biçilebilir, tarım ürünü elde edilen vakıf toprakları; *zıddı:* **müsakkafât** مسقفات. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

müsteğâs مستغاث *A. s.* kendisinden yardım dilenen (Yüce Tanrı).

müstegis مستغيث *A. s.* yardım ve ilgi dileyen (kimse).

müstehab(b) مستحب *A. s. din* işlenmemesi günah sayılmayıp işlenmesinde sevap bulunan iş/eylem.

müstehak(k) مستحق *A. s.* (-e) hak kazanmış, (-e) yaraşır, haklı, lâyık (kimse). *a. T.* hak edilen karşılık, (birinin) lâyık olduğu iyi/kötü davranış, ödül/ceza. [Daha çok "ceza" anlamıyla kullanılır.]

müstehân مستهان *A. s.* alçak, değersiz ve soysuz sayılan (kimse).

müstehâse مستحاثه *A. s.* fosil.

müstehâza مستحاضه *A. a.* âdet gören/ay başı olan kadın.

müstehcen مستهجن *A. s.* çirkin sayılmış, açık saçık, yüz kızartıcı, genel ahlâka aykırı, yersiz, ayıp (söz/davranış/görüntü vb.).

müstehdi مستهدى *A. s.* doğru yolu/İslâm yolunu isteyen (kimse).

müstehdif مستهدف *A. s.* 1 dik, kalkık (nesne), 2 (bir yerde) hedef gibi dikilip duran (kimse), 3 yüksek (hedef/kalkan), 4 çıkıntılı (kıç, kaba).

müstehıf(f) مستخف *A. s.* (birini) küçümseyen, önemsemeyen, bayağı ve hor sayarak eğlenen (kimse).

müstehıl(l) مستحل *A. s.* (bir nesneyi/işi/eylemi) helâl sayan (kimse), helâl sayılmış (nesne/iş/eylem), (biriyle) helâlleşen (kimse).

müstehil مستحيل *A. s.* olması/gerçekleşmesi olabilirlik sınırları dışında bulunan (iş).

müstehlek مستهلك *A. s.* tüketilmiş, bitirilmiş (nesne).

müstehlik مستهلك *A. s.* (-i) tüketici, (-i) tüketip bitiren (kimse/toplum).

müstehvi مستهوى *A. s.* (birinin) aklını başından alan, (birini) kendine hayran bırakan (kimse/nesne), nefsinin kötü isteklerine uyan (kimse).

müstehzi' مستهزئ, **müstehzi** مستهزى *A. s.* (-i) alaya alan, (ile) alay eden, (ile) eğlenen, alaycı (kimse).

müstehziyâne مستهزيانه *F. s.* ve *z.* alaycı kimseye yaraşır yolda, alaycı bir tavırla, alay ederek.

müsteıd(d) مستعد *A. s.* yetenekli, alımlı, bir şeyi almaya, bir niteliği kazanmaya doğuştan yatkınlığı olan (kimse).

müsteıddâne مستعدانه *F. s.* ve *z.* yetenekli ve alımlı olana yakışır/yaraşır yolda ve biçimde.

müstein مستعين *A. s.* yardım isteyen (kimse).–**müsteinen billâh** مستعيناً بالله Allah'tan yardım isteyerek.

müsteir مستعير *A. s.* (-i) eğreti olarak alan (kimse).

müstekar (r) مستقر *A. a.* yerleşilen, sürekli oturulan yer.

müstekbir مستكبر *A. s.* kendini büyük gören, büyüklenen (kimse).

müstekıl(l) مستقل *A. s.* bağımsız, başlı başına, kendi başına olan (nesne/yönetim/devlet vb.).

müstekıllen مستقلاً *A. z.* bir yere bağımlı olmaksızın, bağımsız olarak.

müstekır(r), müstekır مستقر *A. s.* yerleşmiş, oturmuş (kimse/durum).

müstekıs(s) مستقص *A. s.* kısas isteyen (kimse).

müstekif مستكف *A. s.* dilenmek için elini uzatan (kimse), bir şeye bakarken gözünü korumak için elini kaşının üzerine koyan (kimse).

müstekim مستقيم *A. s.* 1 doğru, düz, düzgün (nesne), 2 *mec.* dürüst, namuslu, yalanı dolanı ve hilesi olmayan (kimse).–**müstakimü'l-ecnâh** مستقيم الأجناح *A. s.* dört kanatlı böceklerin, çekirge gibi, alt kanatları döner olan türü.

müstekin(n) مستكن *A. s.* 1 gizlenen, saklanan, kendini gizlemeye çalışan (kimse), 2 gizlenmiş, gizli, saklı (nesne), 3 (gönül için) durgun, her şeye ve herkese karşı iddiasız ve kendini aşağı gören bir hâle bürünmüş.

müstekin مستكين *A. s.* alçak gönüllülük eden, alçak gönüllü davranan (kimse).

müstekinne مستكنه *A. a.* içte gizlenen düşmanlık, içten içe sürdürülen düşmanca duygu.

müstekmil مستكمل *A. s.* (bir şeyi) eksiksiz duruma getiren (kimse).

müsteknih مستكنه *T. s.* (bir şeyin) iç yüzünü/özünü/gerçekliğini araştıran (kimse).

müstekreh مستكره *A. s.* tiksinti verici, iğrenç (nesne).

müstekri مستكرى *A. s.* (bir yeri) kira ile tutan (kimse).

müstekrih مستكره *A. s.* (-den) iğrenen, (-den) tiksinen (kimse).

müstekrim مستكرم *A. s.* değerli, gözde ve üstün olanı isteyen (kimse).

müsteksir مستكثر *A. s.* (bir değeri/tutarı) çok gören/sayan (kimse).

müstekşif مستكشف *A. s.* (-in) ne/nasıl/neden/niçin olduğunu öğrenmeye çalışan (kimse).

müstektib مستكتب *A. s.* (bir konuyu/yazıyı) yazdıran (kimse), (bir konudaki yazıyı) söyleyerek yazdıran (kimse).

müstelez(z), müstelez مستلذ *A. s.* hoşlanılmış, hoş ve lezzetli bulunmuş (nesne).

müstelim مستليم *A. s.* kınanacak, yüz kızartıcı sayılacak iş işleyen (kimse).

müsteliz(z) مستلذ *A. s.* damağı tatlılanan, tat alan (kimse).

müstelki مستلقى *A. s.* arkaüstü yatan (kimse), sırtüstü yatıp uyuyan (kimse).

müstelzim مستلزم *A. s.* (-i) gerekli kılan, (-i) gerektiren, (-e) sebep olan, (-e) yol açan, … sonucunu doğuran (durum). –**müstelzim olmak** (-e) yol açmak, … sonucunu doğurmak.

müstemed(d) مستمد *A. s.* kendisine yardım edilmiş olan (kimse).

müstemhil مستمهل *A. s.* süre ve uygun zaman isteyen (kimse).

müstemi' مستمع *A. s.* (-i) işiten, (-i) dinleyen (kimse).

müstemian مستمعاً *A. z.* işiterek.

müstemid(d) مستمد *A. s.* yardım isteyen (kimse).

müstemil(l) مستمل *A. s.* usanmış, bıkmış, içini usanç ve bıkkınlık kaplamış olan (kimse).

müstemir(r) مستمر *A. s.* 1 sürekli, kesiksiz ve kesintisiz, 2 istek ve sözünden dönmez, direnen, "İlle de olacak" diyen.

müstemirren مستمراً *A. z.* sürekli olarak, bir düziye.

müstemit مستميت *A. a.* savaşta ölümü düşünmeden/ölüme meydan okurcasına dövüşen yürekli kimse.

müstemlek مستملك *A. s.* satın alınan, satın alma yoluyla mülk edinilen (mülk).

müstemleke مستملكه *A. a.* bir devlet tarafından özel bir şekilde yönetilerek kullanılan yabancı topraklar, sömürge.

müstemli مستملى *A. s.* (bir konudaki yazıyı) söyleyip yazdıran (kimse).

müstemsik مستمسك *A. s.* (bir şeye) iyice yapışan, (bir şeyi) salıvermemek üzere sıkı sıkı tutan (kimse).

müstemtır مستمطر *A. a.* suya aç, yağmur yağması beklenen yer. *s.* iyilik ve yardım isteyen/bekleyen (kimse), yağmur yağması için dua eden (kimse).

müstemti' مستمتع *A. s.* kazanan, kazanç elde eden, yarar sağlayan (kimse), geçici nikâh yoluyla hacca giden (kimse).

müstemzic مستمزج *A. s.* görüş ve düşünce öğrenmeye çalışan, yoklayan, bir durumu/birinin düşünce ve niyetini anlamaya çalışan (kimse).

müstenbat مستنبط *A. s.* kaynak ve delillere dayanılarak varılmış/çıkarılmış (anlam/yargı/karar).

müstenbi' مستنبئ *A. s.* haber alan, (bir konuda) bilgiye ulaşan (kimse).

müstenciz مستنجز *A. s.* verilen sözün yerine getirilmesini isteyen (kimse).

müstenfık مستنفق *A. s.* şunun bunun geçimini sağlamak için olanca varını/varlığını tüketen (kimse).

müstenfir مستنفر *A. s.* (bir şeyden) ürken, ürküp kaçan (kimse).

müstenhic مستنهج *A. s.* birine uyan, birinin yoluna giren, birinin tutuğu yolu tutan (kimse).

müstenhir مستنهر *A. s.* aka aka kendine yatak/oyuk oluşturan (su).

müstenid مستند *A. s.* (-e) dayanan, (bir şeyi) dayanak olarak gösteren/kullanan (kimse/durum).

müsteniden مستنداً *A. z.* (-e) dayanarak, (-i) dayanak göstererek.

müstenir مستنير *A. s.* ışıklı, parlak (nesne/cisim).

müstenker مستنكر *A. s.* (doğruluğu ve gerçekliği) tanınmamış/inkâr olunmuş (konu/nesne vb.).

müstenkıh مستنقه *A. s.* (bir sözün/konunun/nesnenin ne/nasıl olduğunu) anlayan, kavrayan (kimse).

müstenkıs مستنقص *A. s.* bir malın değerini indirmek isteyen/indirmeye çalışan (kimse).

müstenkif مستنكف *A. s.* çekinen, çekingen davranan, yüz çeviren, soğuk bakan, uzak duran (kimse).

müstenkih مستنكح *A. s.* (bir kadını) nikâh ile eş olarak alan (kimse).

müstenkih مستنكه *A. s.* ağız koklayan (kimse), (bir konuyu) dikkatle/inceden inceye araştıran (kimse).

müstenkir مستنكر *A. s.* (doğruluğu ve gerçekliği apaçık bir konu/nesne için) "Yoktur/Öyle değildir" diyen, (bir gerçeği) inkâr eden (kimse).

müstensıf مستنصف *A. s.* birinden alacağını/hakkını eksiksiz olarak alan (kimse).

[1]**müstensıh** مستنسخ *A. s.* yazılmış bir şeyin kopyasını çıkaran, bir kitabı kopya ederek yeni bir nüshasını elde eden (kimse).

[2]**müstensıh** مستنصح *A. s.* kendisine öğüt verilmesini isteyen (kimse).

müstensır مستنصر *A. s.* yardım isteyen, kendisine yardım edilmesi yolunda çağrı yapan (kimse).

müstenşık مستنشق *A. s.* (temizlemek için) burnuna su çeken (kimse), (hava/ilaç, enfiye vb.) koklayıp çeken (kimse).

müstenşid مستنشد *A. s.* birinin şiir okumasını isteyen (kimse).

müstentak مستنطق *A. s.* sorgulanmış, sorguya çekilmiş (kimse).

müstentık مستنطق *A. s.* 1 (-i) sorup cevap isteyen (kimse), 2 sorgu hâkimi.

müstentic مستنتج *A. s.* (bir konuda) sonuca varan, (bir durumdan) sonuç çıkaran (kimse).

müster'i مسترعي *A. s.* birinden bir şeyin saklanmasını ve korunmasını isteyen (kimse).

müsterâh مستراح *A. a.* 1 dinlenme yeri, 2 ayakyolu, tuvalet.

müsterak مسترق *A. s.* çalınmış (nesne): *hamsei müsteraka* "Celâli takviminde yıl sonuna eklenen beş gün".

müstercâ مسترجا *T. s. aş. m. bk.*

müstercâ مسترجىٰ *T. s.* 1 umulan, beklenen (karşılık/cevap/sonuç), 2 yalvararak istenen, dilenen (nesne).

müsterci مسترجي *A. s.* isteğini dile getiren, bir şey dileyen (kimse).

müsterci' مسترجع *A. s.* bir ölüm karşısında "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" diyen.

müstered(d) مسترد *A. s.* geri alınmış (nesne/mal vb.).

müsterfi' مسترفع *A. s.* bir şeyin yükseltilmesini/yukarı kaldırılmasını isteyen (kimse).

müsterfih مسترفه *A. s.* bolluk, zenginlik, kolay ve güzel bir yaşam isteyen (kimse).

müsterham مسترحم *A. s.* yalvararak istenmiş (nesne).

müsterhım مسترحم *A. s.* isteğinin yerine getirilmesi/bağışlanması için yalvaran (kimse).

müsterhıs مسترخص *A. s.* (bir malı/nesneyi) ucuz sayan (kimse).

müsterhi مسترخي *A. s.* tembel, uyuşuk, gevşek, sölpük (kimse).

müsterhib مسترهب *A. s.* (birini) korkutan (kimse).

müsterhin مسترهن *A. s.* rehin isteyen (kimse).

müsterık(k) مسترق *A. a.* 1 tutsak eden, ele geçiren, 2 zayıf, çelimsiz, güçsüz kimse.

müsterih مستريح *A. s.* 1 işten güçten uzaklaşıp dinlenen (kimse), 2 içi rahat olan, huzurlu (kimse).

müsterkı' مسترقع *A. s.* onarılmak, yamanmak isteyen (nesne).

müsterşi مسترشي *A. s.* rüşvet isteyen (kimse).

müsterşid مسترشد *A. s.* hidayet, yani: hak yol olan İslâm yoluna kılavuzlanmayı dileyen (kimse).

müstervih مستروح *A. s.* dinlenen (kimse).

müsterzı' مسترضع *A. s.* (çocuğu için) süt anası isteyen.

müsterzil مسترذل *A. s.* sevimsiz, değersiz, bayağı, aşağı sayan (kimse).

müstes'ad مستسعد *A. s.* uğurlu sayılan (durum/olay vb.).

müstes'ıb مستصعب *A. s.* (bir işi) güç sayan (kimse).

müstes'ıd مستسعد *A. s.* (bir nesneyi/olayı) hayra yoran, uğurlu sayan (kimse).

müsteshır مستسخر *A. s.* alay eden (kimse).

müsteshil مستسهل *A. s.* (bir işi/eylemi) kolay sayan (kimse).

müstesin(n) مستسن *A. s.* yaşlanan, kocayan (kimse).

müsteskal مستثقل *A. s.* kendisine kovulurcasına soğuk davranılmış, ağır kanlı, sıkıcı, tahammül edilmez (kimse).

müsteskıl مستثقل *A. s.* (birini) ağır ve can sıkıcı bulup kovarcasına soğuk davranan, (kimse).

müsteski مستسقي *A. s.* 1 vücudunun bir yerinde, daha çok da karnında su toplanan (kimse), 2 yağmur duasına çıkan (kimse).

müsteslim مستسلم *A. s.* (birine/bir yola) uyan, boyun eğen (kimse), Müslümanlığı kabul eden (kimse).

müstesnâ مستثنى *A. s.* ayrı, ayrık, ayrıklı, olağan dışı, sıra dışı, alışılagelenden başka (kural/davranış/tutum/nitelik vb.).

müsteş'ır مستشعر *A. s.* (bir konunun/durumun) yazıyla bildirilmesini isteyen (kimse).

müsteşâr مستشار *A. s.* kendisine danışılan, kendisinden görüş alınan (kimse). *a.* bakanlık ve elçiliklerde bakan ve elçiden sonraki en yüksek yöneticinin resmi unvanı.

müsteşfi مستشفي *A. s.* şifa arayan (kimse).

müsteşfi' مستشفع *A. s.* bağışlanmayı dileyen (kimse).

müsteşhed مستشهد *A. s.* örnek alınmış, örnek olarak kullanılmış (söz/metin/şiir vb.).

müsteşhid مستشهد *A. s.* (birini) tanık tutan/gösteren (kimse).

müsteşrık مستشرق *T. s.* Doğulu kavimlerin dil, edebiyat, tarih ve kültürlerini araştıran ve inceleyen Batılı araştırmacı.

müstetâb مستطاب *A. s.* beğenilmiş, güzel bulunmuş (söz/kitap/tavır/davranış vb.).

müstetbi' مستتبع *A. s.* 1 yol açıcı/verici, 2 aracı olucu, aracılık edici, başlatıcı (durum/iş vb.).

müstetıb(b) مستطب *A. s.* çare/ilaç arayan (kimse).

müstetîl مستطيل *A. s.* uzayan (nesne). *a. geo.* dikdörtgen.–**müstetîlü'rre's** مستطيل الرأس başı öne doğru uzun kimse.

müstetir مستتر *A. s.* 1 örtü altına gizlenmiş (kimse), 2 gizli, saklı, açık ve ortada olmayan (nesne): *zamiri müstetir* "(Arapça'da) çekimli bir fiilin çekim şeklinde gizli zamir".

müstetir مستطير *A. s.* 1 genişlemiş, geniş, 2 ortalığa saçılmış, herkese açık duruma getirilmiş.

müstev'ib مستوعب *A. s.* 1 (-i) kaplayan, (konulanı) içine alan/sığdıran (kap vb.), 2 (-in) tümünü alan/avuçlayan, 3 kökünden söküp çıkaran.

müstevâ مستوىٰ *A. s. dilb.* çift cinsiyetli, yani: hem eril hem dişil olan (kelime).

müstevcib مستوجب *A. s.* 1 yakışır, istenen gibi, yaraşık, uygun (durum/nesne), 2 gereken, gerekli olan, 3 hak eden, lâyığını/ettiğini bulan, 4 aracı, sebep, vesile olan (nesne).

müstevda' مستودع *A. s.* emanet olarak bırakılmış (nesne). *a. T. huk.* saklanmak üzere kendisine bırakılan bir malı alan kimse.

müstevdi' مستودع *A. s.* 1 (birine) (bir şeyi) emanet olarak bırakan (kimse), 2 armağan olarak konulan (para/nesne).

müstevfâ مستوفىٰ *A. s.* yeter, yeterli, dolgun (maaş/bedel vb.).

müstevfık مستوفق *A. s.* (işi/niyeti/girişimi için) Yüce Tanrı'dan yardım/kolaylık ve uygunluk dileğinde bulunan (kimse).

müstevfî مستوفى *A. s.* (-i) alan, (-i) toplayan (kimse). *a.* (eskiden) hazine mallarını/alacaklarını tahsil edenlere verilen görev unvanı.

müstevfir مستوفر *A. s.* borçludan alacağını/hakkını eksiksiz olarak alan (kimse).

müstevî مستوى *A. s.* 1 düz, düzgün, pürüzsüz, inişsiz çıkışsız, bir hizada ve seviyede, yaygın (çizgi/düzlem/biçim vb.), 2 *dilb.* dişil ile erili bir/hem eril hem dişil olan (ad/sıfat).

müstevker مستوكر *A. a.* yuva yeri, yuva yapılacak yer.

müstevkı' مستوقع *A. s.* (bir durumun) olmasını/gerçekleşmesini bekleyen (kimse), (bir durum) olacak/gerçekleşecek diye tasalanan/kaygı ve korku duyan (kimse).

müstevkıd مستوقد *A. s.* tutuşup alev almış olan (nesne), yakıp alevlendirici (nesne/madde).

müstevli مستولى *A. s.* 1 bir yeri/bir ülkeyi zorla ele geçiren, istilâcı (devlet), 2 yayılan, yayılıcı, bulaşıcı (hastalık).

müstevsık مستوثق *A. s.* (birinden) belge alan (kimse).

müstevsıle مستوصله *A. a.* saçına saç ekleyen, başına takma saç koyan kadın.

müstevsi' مستوسع *A. s.* bollaşmış, olağandan çok olma niteliği kazanmış olan (nesne).

müstevtın مستوطن *A. s.* bir yere yerleşen, bir yeri yurt edinen (kimse).

müstevzı' مستوضع *A. s.* (bir malın) değerinin/ederinin indirilmesini isteyen (kimse).

müstevzıh مستوضح *A. s.* (bir konuda) açıklama isteyen (kimse).

müstevzi' مستوزع *A. s.* Hak katından esin dileyen (kimse).

müsteykın مستيقن *A. s.* (bir konuyu/durumu) kesin olarak, hiç kuşku duymaksızın bilen (kimse).

müsteykız مستيقظ *A. s.* uykudan uyanan, uyanık (kimse).

müsteymin مستيمن *A. s.* 1 aman dileyen (kimse), 2 güvence verilen/güvenliği sağlanan/güven altına alınan (kimse), 3 (bir şeyi/durumu) uğurlu sayan/kendi için uğurlu gören (kimse), 4 birinin yemin etmesini isteyen (kimse).

müsteyser مستيسر *A. s.* 1 kolay duruma getirilmiş, kolaylanmış (iş), 2 yapılıp bitirilmiş, hemen kullanılabilir duruma getirilmiş (nesne).

müsteysir مستيثر *A. s.* (bir şeyi) kendine/kendi için ayıran (kimse).

müstezâd مستزاد *A. s.* 1 (sayıca) artmış/(sayısı) artırılmış (nesne), 2 *ed.* mısralarına kısa bir parça eklenen manzume, özellikle gazel. [Çoklukla *mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün* ölçüsüyle yazılmış manzumelerde bu kısa parça *mef'ûlü feûlün* ölçüsünde olur.]

müstezıl(l) مستظل *A. s.* 1 gölgelenen, gölgede oturan (kimse), 2 sığınmış, sığınmacı, koruma altında bulunan (kimse).

müstezî مستضى *A. s.* (-den) ışık alan/ışığını (-den) alan (cisim/yıldız).

müstezil(l) مستذل *A. s.* (birini) küçük gören, küçümseyen, adam yerine koymayan (kimse).

müstezkir مستذكر *A. s.* anan, hatırlayan (kimse).

müstmend مستمند *F. s.* (*T. k. dili:* **müstemend**) 1 üzgün, tasalı, kederli, mahzun, gamlı (kimse), 2 *mec.* acınacak durumda olan, yoksul, düşkün, muhtaç, zavallı (kimse).

müsûl مثول *A. a.* (birinin huzurunda) ayakta durma, dinelme.

müsvedde مسودّه *A. a.* daha sonra temize çekilmek üzere yazılan, üzerinde düzeltme ve eklemeler yapılabilecek durumdaki taslak yazı.

müş'ır مشعر *A. s.* (bir haberi/bir bilgiyi) yazı ile bildiren (kimse/yazı).

müşâ' مشاع *A. s.* 1 yayılmış (haber vb.), 2 ortak kullanılıp bölüşülen, bir yerin ahalisinin ortaklaşa kullanıp yararlandığı (arazi/koru/orman vb.).

müşa'bid مشعبد *F. a.* hokkabaz.

müşa'biz مشعبذ *A. a. yuk. m. bk.*

müşa'şa' مشعشع *A. s.* gösterişli, parlak, görkemli.

müşâare مشاعره *A. a.* (iki şair) karşılıklı şiir söyleme, şiirle söyleşme, atışma.

müşâbehet مشابهت *A. a.* iki şey arasındaki benzerlik, (iki şey) birbirine benzeme, birbirini andırma/okşama.

müşâbih مشابه *A. s.* (-e) benzeyen, (-in) eşi gibi olan (nesne).

müşâcere مشاجره *A. s.* sopayla dövüşme, birbirini sopalama.

müşâfehe مشافهه *A. s.* aracısız olarak, yüz yüze konuşma, ağız ağıza söyleşme.

müşâğare مشاغره *A. a.* mihr/kalın alıp vermemek için iki kişi birbirinin yakınlarından birer kadınla evlenmek.

müşâhede مشاهده *A. s.* 1 (-i) gözle, yüz yüze bakarak görme, 2 *tas.* O kendisini görüyormuş gibi Hakk'ı iç gözüyle görme.

müşâhere مشاهره *A. s.* (birini) aylıkla tutma.

müşâhereten مشاهرةً *A. z.* aylıklı olarak.

müşahhas مشخص *A. s.* 1 kimliği/hangi şahıs olduğu belirlenmiş (kimse), 2 üç boyutlu, gözle görülür elle tutulur bir kılıkta olan, yoğun (nesne/cisim).

müşâhid مشاهد *A. s.* gözle gören (kimse). *a.* (-i) dikkatle inceleyen, (-e) eleştirici gözle bakan kimse, gözlemci.

müşâkât مشاقات *A. a.* yapılması/başarılması güç işe düşüp güçlüğüne dayanma konusunda yarışma.

müşâkat مشاقت *A. a.* (birine karşı) düşmanlık etme, düşmanca davranma.

müşâkele مشاكله *A. s.* (iki şey) birbirine uygun gelme, şekilce bir olma, benzeme.

müşâkil مشاكل *A. s.* birbirine uygun düşen/gelen, birbirine benzeyen (nesne/durum vb.).

müşâr مشار *A. s.* işaret olunmuş, gösterilmiş (kimse/nesne).–**müşârün bi'l-be-nân** مشار بالبنان, **müşârün ileyh bi'lbe-nân** مشار اليه بالبنان parmakla gösterilen, yani: meşhur (kimse). –**müşârün bi'lenâmil** مشار بالانامل *öncekine bk.* –**müşârün ileyh** مشار اليه kendisine işaret olunan, yukarıda adı geçen kimse. [Resmi yazışmalarda İstanbul payelilerle ferikler (tümgeneral ve korgeneral rütbeli paşalar), birinci derecede devlet memurları, Rumeli beylerbeyi payelileri ve rütbece bunların üstünde bulunanlar hakkında, özel

yazışmalarda ise seçkin kimseler için kullanılırdı.]

müşâreket مشارکت *A. s.* ortaklık.

müşâreta مشارطه *A. a.* belli şartlara bağlayarak iş sözleşmesi yapma.

müşâreze مشارزه *A. a.* tatsızlık çıkarma, çekişme, geçimsizlik etme.

müşârif مشارف *A. s.* yakın.

müşârik مشارك *A. s.* ve *a.* 1 (bir işte/eylemde) (birinin) yanında yer alan, (biriyle) birlikte bulunan, (bir işe) karışan kimse, 2 iş ortağı, ortak.

müşât مشات *A. ç. a. bk.* **mâşî** ماشى.

müşâta مشاطه *A. a.* tararken dökülen saç/sakal teli.

müşâtare مشاطره, **müşâtaret** مشاطرت *A. a.* 1 (bir şeyi) ikiye ayırma, yarı yarıya bölme, 2 yarı yarıya bölüşme, eşit olarak paylaşma: *erbâb-ı müşâtaret* "ortaklar, kazançlarını yarı yarıya paylaşanlar".

müşâteme مشاتمه *A. s.* sövüşme, (iki kişi) birbirine sövüp sayma.

müşâvere مشاوره *A. s.* görüş alışverişinde bulunma.

müşâveret مشاورت *A. a. aş. m. bk.* [Bu daha çok nazımda kullanılmıştır.]

müşâvir مشاور *A. a.* kendisinden görüş sorulan, kendisine danışılan kimse, danışman.

müşâyaat مشایعت *A. a.* 1 (biriyle) dostluk eyleme, 2 (birine) (bir konuda) uyma.

müşebba' مشبع *A. s.* içirilmiş, doymuş, kanmış (nesne/madde).

müşebbeh مشبه *A. s.* 1 (-e) benzetilen (nesne), 2 benzer, eş, denk olan (nesne). *a. ed.* bir benzetmede: benzeyen, yani: kendisi bir şeye benzetilen.–**müşebbehün bih** مشبه به *ed.* bir benzetmede: benzetilen, yani: kendisiyle bir şey arasında benzerlik ilgisi kurulan, bir şey kendisine benzetilen.

müşebbek مشبك *A. s.* balık ağı/pencere kafesi gibi göz göz örülmüş/biçimlendirilmiş (nesne).

müşeccer مشجر *A. s.* 1 üzerinde ağaç/ağaç dalları işlemeleri bulunan (kumaş), 2 ağaç/orman manzaralı (resim), 3 ağaç gibi dallı budaklı resim.

müşedded مشدد *A. s.* 1 yeğinliği/derecesi artırılmış (ceza/işlem/eylem), 2 *dilb.* şeddeli, yani üzerine ˊ işareti konmuş (harf).

müşeddid مشدد *A. s.* (-in) yeğinliğini/derecesini artırıcı (nitelik/sebep).

müşekkek مشكك *A. s.* kuşkuya düşürülmüş, içine kuşku salınmış, kuşkulu (kimse).

müşekkel مشكل *A. s.* 1 biçim verilmiş, biçimlendirilmiş, bir biçime konulmuş (nesne), 2 iri, kocaman, gösterişli (nesne/kimse).

müşellel مشلل *A. s.* lekeli (kumaş/giysi vb.).

müşemma' مشمع *A. a.* (*T. k. dili:* **muşamba** (موشابا) 1 erimiş bal mumuna batırılmış bez, 2 üzeri su geçirmez madde ile kaplanmış bez/kâğıt vb. nesne, 3 su geçirmez yağmurluk.–**müşemma'ı ticâri** مشمع تجارى ziftli kalın bez/kâğıt. Eskiden nemden korumak için balyalara sarılırdı.–**müşemma'ı tıbbi** مشمع طبى yara/ağrılı yer üzerine yapıştırılan, tedavi edici madde sürülmüş/emdirilmiş bez, yakı.

müşemmes مشمس *A. s.* 1 güneşe serilmiş, (kurusun diye) güneşli bir yere konulmuş/yayılmış (nesne), 2 güneşli, güneş vurmuş (nesne/yer).

müşemmet مشمت *A. a.* dua ve iyilikle anılan, kendisinden övgüyle söz edilen kimse.

müşennef مشنف *A. s.* küpe takılmış, küpe ile süslenmiş (kimse).

müşerrah مشرح *A. s.* açılmış, açıklanmış, üzerinde ayrıntılı bilgi verilmiş (konu/madde).

müşerref مشرف *A. s.* şereflendirilmiş, kendisine şeref kazandırılmış (kimse).–**müşerref olmak** şereflenmek, şeref kazanmak.

müşerrez مشرز *A. s.* şirazelenmiş, şiraze konulmuş (cilt).

müşevvek مشوك *A. s.* dikenli (bitki/ağaç).

müşevveş مشوش *A. s.* karışık, karmakarış, alt üst olmuş, düzeni bozuk, (iş/durum/zihin vb.).

müşevvık مشوق *A. s.* 1 özendirici, isteklendirici, istek uyandırıcı (kimse/durum/söz vb.), 2 gayrete getirici, kamçılayıcı (kimse/durum/söz vb.).

müşeyyed مشيد *A. s.* yüksek ve sağlam biçimde yapılmış/kurulmuş (yapı).

müşeyyid مشيد *A. s.* (bir yapıyı) yüksek ve sağlam biçimde yapan (kimse).

müşfık مشفق *A. s.* esirgeyip koruyan, sevecenlik gösteren (kimse).

müşfikâne مشفقانه *F. s.* ve *z.* esirgeyip koruyarak, sevecenlikle, müşfik olan kimseye düşer ve yaraşır biçimde ve yolda.

müşhid مشهد *A. s.* tanık getiren (kimse).

müşir مشير *A. s.* buyuran, buyruk verme yerinde ve rütbesinde olan (kimse). *a. ask.* (eskiden) vezirlik rütbesine eş sayılan en yüksek rütbeyi kazanmış kimse.

müşiriyyet مشيريت *T. a. ask.* 1 en yüksek askerî rütbe, müşir rütbesi, 2 bir müşirin yönetiminde bulunan yer/kuruluş.

müşk مشك *A. a.* 1 güzel kokulu bir madde, misk. ["Tatar illeri" de denilen Hıtâ ve Huten'in belirli bir bölgesinde yaşayan geyiğin/keçinin göbeğinde oluşan torbacıklardan elde edilirdi.] 2 *mec.* siyahlık, 3 mürekkep.–**müşki Tâtâri** مشك تاتارى *F. a.* Tatar miski.–**müşki Tübt** مشك تبت *F. a.* Tibet miski.

müşkâlûd مشك آلود *F. s.* miske bulanmış, misk sürülmüş (nesne).

müşkbâr مشكبار *F. s.* misk yağdıran, misk saçan, yani: misk kokulu (nesne).

müşk-efşân مشك افشان *F. s.* müşk saçıcı/saçan (kimse/nesne).

müşkek مشكك *F. s.* tedavi amaçlı kullanılan, güzel kokulu bir bitki kökü.

müşkfâm مشكفام *F. s.* misk renkli, yani: siyah.

müşk-feşân مشك فشان *F. s. bk.* **müşk-efşân** مشك افشان.

müşk-fürûş مشك فروش *F. a.* müşk satan kimse, aktar.

müşkil مشكل *A. s.* güç, çetin, zor (iş/konu/durum). *a.* çözümü güç konu, başarılması zor iş, engel.

müşkile مشكله *A. a.* çözümü güç, çetrefil olan konu/mesele.

müşkil-küşâ/küşây مشكل كشا-ى *A. s.* güç konuları çözen/zor işlerin üstesinden gelen (kimse).

müşkil-pesend مشكل پسند *A. s.* güç beğenici, olur olmaz şeyi beğenmeyen, her şeyi güçlükle beğenen (kimse).

müşkilpesendâne مشكل پسندانه *F. s.* ve *z.* bir şey beğenmeyen kimseye özgü ve yaraşır biçimde.

müşkilter مشكلتر *A. s.* çok zor, pek çetin (konu/iş).

müşkîn bid مشكين بيد *F. a.* çiçeği güzel kokulu, "sultâni söğüt/Acem söğüdü" denilen bir tür söğüt.

müşkîn çâh مشكين چاه *F. a.* kimi güzellerin yüzlerinde bulunan ben.

müşkîn külâh مشكين كلاه *F. a.* siyah renkli başlık, yani güzellerin siyah saçları.

müşkîn sinân مشكين سنان *F. a.* uzun siyah kirpik.

müşkîn مشكين *F. s.* 1 misk kokulu (nesne), 2 siyah renkli (nesne).

müşk-pam مشكپام *F. s.* müşk renginde, müşk renkli.

müşk-sây مشك ساى *F. s.* müşk sürülmüş.

müşmeiz مشمئز *A. s.* (-e) karşı duyduğu nefretten ötürü canı sıkılan, (-den) tiksinti duyan.

müşrif مشرف *A. s.* 1 yüksekte, yukarıda bulunan, (bir nesneyi/bir yeri) üstten/yüksekten bakıp gören (yer), 2 yüksek, 3 yükselen, yükseğe çıkan (kimse/nesne), 4 (-e) eğimli, (-e) yakın, (-e) yüz tutmuş (kimse/nesne); *m.i harâb* "yıkılmaya yüz tutmuş".–**müşrif etmek** yükseltmek, yukarı kaldırmak.

müşrik مشرك *A. s.* Yüce Tanrı'ya ortak koşan (kimse).

müşşât مشات *A. ç. a.* ayaklı canlılar, ayakları üzerinde yürüyen yaratıklar; *bk.* **mâşî** ماشى.

müşt مشت *F. a.* 1 yumruk, 2 avuç, avuç içiyle yapılan vuruş, tokat, şamar.

müştâk مشتاق *A. s.* (-i) özleyen, (-e) özlem duyan, özlem içinde olan (kimse).

müştak(k), müştak مشتق *A. s.* aralarında kök/köken ve anlamca ilişki, yapı bakımından ise başkalık bulunan, bir aile oluşturan kelimelerden her biri.

müştakkât مشتقات *A. ç. a.* bir kökten türemiş olanlar, türevler; *bk.* **müştak(k)** مشتق.

müşte مشته *F. a.* (*T. k. dili:* **muşta**) 1 bıçak, hançer ve kılıç kabzası gibi avuçla tutulacak nesne, 2 saraçların ve ayakkabıcıların kullandıkları saplı tahta/demir tokmak.

müştebeh مشتبه *A. s.* çözümü güç, içinden çıkılması zor, karışık, dolaşık (iş/durum).

müştebih مشتبه *A. s.* üzerinde şüphe duyulan, şüpheli (kimse/konu).

müştebik مشتبك *A. s.* pencere kafesi biçiminde örülü (nesne), karışık, dolaşık (nesne).

müşted(d) مشتد *A. s.* şiddetlenmiş, şiddet kazanmış (durum/nitelik/olay vb.).

müştegıl مشتغل *A. s.* (bir işle) uğraşan (kimse).

müştehâ مشتهى *A. s.* istenilen, arzu duyulan (nesne).

müştehâ مشتهى *A. s.* özlenen, istenen.

müşteheyât مشتهيات *A. ç. a. bk.* **müştehiyât**.

müştehî مشتهى *A. s.* 1 (-e) karşı istekli, isteyen, arzu duyan (kimse), 2 iştahı açık, boğazlı (kimse).

müştehir مشتهر *A. s.* (ile) ünlenmiş, (ile) ün sahibi olmuş (kimse).

müştehiyât مشتهيات *F. ve T.* (< *A.* **müşteheyât** مشتهيات) *ç. a.* güzel şeyler, istek duyulan, özlenen nesneler. *bk.* **müştehî**.

müşteıl مشتعل *A. s.* yalınlanan, parlayan, alevlenen (ateş).

müştekâ مشتكى *A. s.* şikâyet konusu olan (iş/davranış/olay vb.).–**müştekâ anh** مشتكى عنه *A. a.* kendisinden şikâyetçi olunan kimse.

müşteki مشتكى *A. s.* 1 (bir iş, bir davranış, bir fiil/bir durum karşısında) hoşnutsuzluğunu dile getiren (kimse), 2 bir eylemden/bir olaydan ötürü zarara uğradığını ileri sürerek mahkemeye başvurup hak arayan (kimse).

müştemelât مشتملات *A. s.* (*T. k. dili:* **müştemilât**) (bir nesnenin) kapladığı, içine aldığı (nesneler), (bir yerin) ekleri, uzantıları, bağlı birimleri.

müştemil مشتمل *A. s.* (-i) bürüyüp örten, (-i) saran, (-i) kavrayan, (-i) içine alan, (-i) kaplayan (durum/konu/husus/madde).

müşterâ مشترى *A. s.* satın alınmış (köle/mal vb.): *abdi müşterâ* "satın alınmış köle".

müşterek مشترك *A. s.* 1 ortaklaşa kullanılan (nesne/mal/mülk), 2 birkaç kişiyle/birkaç nesneyle ilgisi/ilgili bulunan (durum/çıkar/ölçü vb.).–**müşterekü'l-menfaa** مشترك المنفعه *A. s.* yararı/getirisi ortak olan, paylaşılabilir (mal vb.).–**müşterekü'lmizân** مشترك الميزان *A. s.* ölçülebilir, ölçüye gelir (nesne).

müşteri مشترى *A. s.* (bir malı/bir nesneyi) satın alan, alıcı (kimse). *a.* (büyük harfle) yedi gezegenden birinin adı, Bercis. *Sa'di ekber* "en büyük kutlu" ve *Kâdiyi felek* "feleğin kadısı" da denir.

müşterik مشترك *A. s.* kem küm edip uran, kendi kendine söylenen (kimse).

müşti مشتى *F. s.* bir avuç, bir avuçluk, avuç dolusu (miktar).

müşvike مشوكه *A. a.* dikenli ağaç.

müt'a متعه *A. a.* geçici nikâh.

müt'eme متأمه *A. a.* ikiz olarak doğma.

müt'ıb متعب *A. s.* insanı yoran, insanın yorgun düşmesine yol açan (olay/davranış/kimse vb.).

mütâbaat متابعت *A. a.* (-in) arkası sıra gitme, (-e) uyma, (-i) izleme.

mütâbi' متابع *A. s.* (-e) uyan, (-i) izleyen (kimse/durum).

mütâcere متاجره *A. a.* (birbiriyle) alışveriş yapma.

mütâreke متاركه *A. a.* iki tarafın anlaşması ile savaşı geçici olarak durdurma, silah bırakışma.

mütârik متارك *A. s.* savaşı anlaşma ile geçici olarak durduran iki taraftan her biri.

müte'sal مستأصل *A. s.* kökünden koparılmış (ağaç vb.).

müte'sıl مستأصل *A. s.* (ağaç vb.) kökünden söküp koparıcı (fırtına/kimse).

müteabbid متعبد *A. a.* kulluk eden, kulluk görevlerini aksatmadan yerine getiren (kimse).

müteabbis متعبس *A. a.* yüzünü buruşturan, öfke ve hoşnutsuzluğunu yüz hatlarıyla anlatan (kimse).

müteaccib متعجب *A. a.* şaşan, şaşırıp kalan (kimse).

müteaccin متعجن *A. s.* hamur hâline gelen (nesne/madde).

müteaddi متعدى *A. s.* 1 (-e) haksızlık eden, (-i) zarara sokan (kimse), 2 *dilb.* belirttiği kılış bir nesneyi etkileyen (fiil).

müteaddid متعدد *A. a.* sayıca birden fazla olan, çok, çok sayıda (nesne).

müteâdî متعادى *A. s.* (birine karşı) düşmanlık besleyen, düşmanca duygular taşıyan/davranan (kimse).

müteâdil متعادل *A. s.* birbirine denk olan (kimseler/nesneler).

müteaffif متعفف *A. s.* aşırı iffetli davranan, haramdan ve kötülük işlemekten kaçınan (kadın).

müteaffin متعفن *A. s.* bozulup kokan (nesne).

müteahhır متأخر *A. s.* sonra gelen, sonraki; *zıddı:* **mütekaddim**.

müteahhırîn متأخرين *A. ç. a.* sonra gelenler; *zıddı:* **mütekaddimin** متقدمين.

müteahhid متعهد *A. s.* (-i) üzerine alan, (-i) yüklenen, (-i) yüklenici (kimse).

müteâhid متعاهد *A. a.* sözleşen (kimseler/taraflar).

müteâkıb متعاقب *A. s.* birbirini izleyen, birbiri ardından gelen/giden (konu/iş/madde vb.).

müteâkıd متعاقد *A. s.* sözleşen, aralarında sözleşme yapan (kimseler).

müteakkıd متعقد *A. s.* düğümlenen, çözümü güçleşen (ip/iş/konu vb.).

müteakkıl متعقل *A. s.* akıllı, kavrayışlı (kimse).

müteakkis متعكس *A. s.* tersine dönen, ters giden (nesne/iş vb.).

müteâl متعال *A. s.* yüksek, aşkın (Yüce Tanrı).

müteâli متعالى *A. a.* yükselen, yücelen, yücelere çıkan (değer/ruh vb.).

müteâlim متعالم *A. s.* herkesçe bilinen (konular/noktalar).

müteallık متعلق *A. s.* 1 (ile) ilgi ve ilişiği olan, (-e) bağlı bulunan (konu/iş/madde), 2 bir kimse ile yakınlığı/akrabalığı bulunan (kimse).

mütealli متعلى *A. s.* yükselen, yüksek yere erişen (kimse).

müteallikât متعلقات *A. ç. a.* yakınlar, kan bağıyla/evlilik yoluyla birbirine yakın olan kimseler.

müteallil متعلل *A. s.* 1 bahane ileri sürerek bir işin yapılmasını erteleyen, 2 bahane ile vakit geçiren/zaman kazanan (kimse).-**müteallil olmak** (-e) yönelik olmak.

müteallim متعلم *A. s.* öğrenen, öğrenim gören, okuyarak bilgi edinen (kimse).

müteallin متعلن *A. s.* açık, meydanda, göz önünde olan (nesneler/işler/konular).

müteâmî متعامی *A. a.* görmezlenen, görmezliğe vuran (kimse).

müteammık متعمق *A. s.* (bir konuda) derinleşen, (bir konunun) derinliğine inen (kimse).

müteammî متعمی *A. s.* gözleri görmez duruma gelen (kimse).

müteammid متعمد *A. s.* kanunun suç saydığı bir işi bilerek ve tasarlayarak işleyen (kimse).

müteammim متعمم *A. s.* herkes için olan, yaygın ve kapsayıcı nitelikli (durum/iş/eylem/davranış vb.).

müteânık متعانق *A. s.* birbirinin boynuna sarılan, kucaklaşan (kimseler).

müteannî متعنی *A. s.* zorlanan, yük altına giren, başarılması güç bir işi üstlenip üstesinden gelmeye çalışan (kimse).

müteannid متعند *A. s.* dik başlı, inatçı, ayak direyen, dediğim dedik tavrı sergileyen (kimse).

müteannit متعنت *A. s.* kusur arayan, bir kimsenin eksik ve yanlışını bulmaya çalışıp duran (kimse).

müteârız متعارض *A. s.* birbirine zıt olan, birbirinin hükmünü bozan (hüküm).

müteârif متعارف *A. s.* tanınmış, herkesçe bilinen (kimse).

mütearrık متعرق *A. s.* ter döken, terleyen (kimse).

mütearrız متعرض *A. s.* (birine) ilişen, sataşan, takılan (kimse).

mütearrî متعری *A. s.* 1 soyunan, çıplak kalan (kimse), 2 (-den) ilgisini kesen (kimse).

mütearribe متعربه *A. s.* Arap ırkından olmayıp sonradan Araplar arasında yaşayarak Araplaşan (kimse).

mütearrif متعرف *A. s.* inceleme ve araştırma ile öğrenen/bilgi sahibi olan (kimse).

müteâsir متعاسر *A. s.* güçleşen (iş/konu).

müteassıb متعصب *A. s.* 1 taraftarlıkta aşırılığa kaçan (kimse), 2 aşırı dindar (kimse), 3 aşırı dindar olmakla birlikte başka din ve inançtan olanlara karşı düşmanlık güden (kimse), 4 gelişmeye kapalı, tutucu (kimse).

müteassif متعسف *A. s.* 1 yolsuzluk eden, doğru yoldan sapan (kimse), 2 zorbalık eden, başkasının olana/hakkına el uzatan (kimse).

müteassir متعسر *A. s.* güçleşen, çözümü güç duruma gelen, güç, çetin (iş/mesele/durum).

müteâşir متعاشر *A. s.* birbiriyle hoş geçinen, dostluk edip yoldaşlık eden (kimseler).

müteaşşık متعشق *A. s.* 1 (birine) gönül veren (kimse), 2 istemeyerek/zorlamayla sevgi besleyen/gönül vermiş görünen (kimse).

müteâtıf متعاطف *A. s.* birbirine şefkat gösteren, birbirini acıyarak ve esirgeyerek görüp kollayan (kimseler), (bir bağlam öbeğinde) bağlanan ve bağlananın bağlandığı (kelimeler).

müteâtî متعاطی *A. s.* alıp verişen, bir şey verip bir şey alan (kimseler).

müteattıf متعطف *A. s.* 1 hoşgörülü, yakınlık gösteren, sıcak davranan, 2 esirgeyici, yardımsever, bağışçı/bağışlayıcı (kimse), 3 düşkün, tutkun.

müteattıl متعطل *A. s.* işsiz kalan (kimse), işlemez/işe yaramaz, bozuk (düzenek/nesne).

müteattır متعطر *A. s.* güzel kokular sürünen (kimse).

müteattıs متعطس *A. s.* aksıran (kimse).

müteâvin متعاون *A. s.* yardımlaşan, birbirine arka veren (kimseler).

müteavvık متعوق *A. s.* geciken, oyalanıp eğlenen (kimse).

müteavvız متعوض *A. s.* karşılık alan (kimse).

müteavvic متعوج *A. s.* eğrilen, eğrilip çarpılan (nesne).

müteavvid متعود *A. s.* bir işi/eylemi/davranışı sürekli yapar duruma gelen/durumda olan, belli bir konuda alışkanlık kazanmış (kimse).

müteavviz متعوذ *A. s.* (birine/bir yere) sığınan/sığınıcı (kimse).

müteayyin متعین *A. s.* 1 belirlenmiş, ne/ne kadar/ne için olduğu kararlaştırılmış (konu/iş/tutar vb.), 2 ileri gelen, etkili, sözü geçer (kimse).

müteayyiş متعیش *A. s.* yaşayan, geliri olup yaşamını sürdüren (kimse).

müteâzıd متعاضد *A. s.* el ele veren, birbiriyle yardımlaşan, birbirine destek olan (kimseler).

müteâzım متعاظم *A. s.* gözde büyüyen, göze büyük görünen (iş/nesne).

müteazzım متعظم *A. s.* büyüklük satan, büyüklenen (kimse).

müteazzib متعزب *A. s.* evlenmeyip bekâr duran (kimse).

müteazzil متعزل *A. s.* memuriyetten çıkarılmış (kimse).

müteazzir متعذر *A. s.* 1 özürlü (kimse), 2 başarılması güç olan, elde edilmesi kolay olmayan (iş/sonuç).

müteazziz متعزز *A. s.* 1 sonradan değerlilik kazanan, değer bulan/büyük ve değerli sayılma konumu kazanan (kimse), 2 büyüklenen, büyüklük satan (kimse).

müteazzizîn متعززين *A. ç. a.* ululuk taslayanlar; ün, san ve saygınlık gözetenler/bekleyenler.

mütebâdil متبادل *A. s.* biri öbürüne karşılık olan, biri ötekinin yerine geçen, nöbetleşe birbirine karşılık tutulan (nesneler/iş ve eylemler).

mütebâdir متبادر *A. s.* birden ortaya çıkan, çıkagelen, beklenmedik sırada akla gelen (düşünce).

mütebâğız متباغض *A. s.* (birbirine) gizli düşmanlık besleyen (kimselerden her biri).

mütebahhır متبحر *A. s.* derin ve geniş bilgi sahibi olan (ilim adamı)

mütebahhır متبخر *A. s.* 1 buharlaşan, buhar hâline gelen (nesne), 2 tütsülenen, tütsüye bulanan (nesne).

mütebâhî متباهی *A. s.* övünen (kimse).

mütebahtir متبختر *A. s.* büyüklük taslayıp kabararak salına salına yürüyen (kimse).

mütebâıd متباعد *A. s.* (-den) uzaklaşan (kimse).

[1]**mütebâkî** متباقی *A. s.* geri kalan, artan (sayı/ölçü).

[2]**mütebâkî** متباکی *A. s.* yalandan ağlayan, ağlar gibi olan/görünen.

mütebâlî متبالی *A. s.* (birini) deneyip sınayan (kimse).

mütebâlih متباله *A. s.* alık gibi görünen, alık tavrı takınan (kimse).

mütebâriz متبارز *A. s.* karşı karşıya gelip birbiriyle savaşan/dövüşen (askerler/kimseler).

mütebasbıs متبصبص *A. s.* yaltaklanan, dalkavukluk eden (kimse).

mütebassır متبصر *A. s.* ince düşünen, ileri görüşlü, olanı biteni dikkatle gözleyen ve inceleyen (kimse).

mütebattın متبطن *A. s.* insanın iç dünyasını/içinden geçenleri duyan/bilen (kimse).

mütebâyiân متبايعان *A. ikili ç. a.* alan ve satan, satıcı ile alıcı kimseler.

mütebâyin متباين *A. s.* 1 zıt, karşı, uymaz, uygun düşmez, birbirinden uzak, birbiriyle çelişen, birbirinin zıddı/aksi olan (iki şey/durum), 2 ayrı, başka.

mütebeddi' متبدع *A. s.* sünnete bağlı olanların yolundan ayrılıp yeni inanç, düşünce ve davranışlar yoluna sapan (kimse).

mütebeddil متبدل *A. s.* değişmiş, başkalaşmış, başka bir durum kazanmış (iş/durum vb.).

mütebehhic متبهج *A. s.* sevinçli, neşeli, şen (kimse).

mütebekkim متبكم *A. s.* konuşurken tutulup kalan (kimse).

mütebelbil متبلبل *A. s.* şaşırtıcı, kafaları karıştırıcı.

mütebellil متبلل *A. s.* ıslanmış, ıslak (nesne).

mütebellir متبلر *A. s.* billurlaşan, kristalleşen (sıvı).

mütebennâ متبنى *A. a.* oğul edinilen (kimse), evlâtlık.

mütebennî متبنى *A. s.* (birini) oğul edinen (kimse).

müteberrek متبرك *A. s.* uğurlu ve kutlu tutulan/sayılan (durum/olay/nesne vb.).

müteberri متبرى *A. s.* (-den) yüz çeviren, (-den) uzak duran, (-den) kaçan/kaçınan (kimse).

müteberri' متبرع *A. s.* (birine/bir yere) gönüllü olarak bağışta bulunan (kimse).

müteberrid متبرد *A. s.* soğumuş (su).

müteberrik متبرك *A. s.* kendisiyle uğur kazanılan, uğur kaynağı olan, uğurlu, mübarek (kimse).

mütebessim متبسم *A. s.* gülümseyen (kimse).

mütebessit متبسط *A. s.* yayılmış, serilmiş (nesne).

mütebettil متبتل *A. s.* Hak'tan gayrı her şeyden uzaklaşıp tam bir iç arılığıyla Yaratıcı'ya yönelen (kimse).

mütebettilen متبتلا *A. z.* tüm dünya bağlarından kesilip arı bir yürekle Hak yoluna yönelerek.

mütebevvil متبول *T. s.* işeyen, su döken (kimse).

mütebeyyin متبين *A. s.* açığa çıkan, netlik kazanan, açık ve anlaşılır bir durum kazanan (konu/düşünce/anlam vb.).

müteca''ıd متجعد *A. a.* kıvrım kıvrım olmuş, kıvırcık (saç): *müteca''ıdü'leş'âr* "kıvırcık saçlı" (kimse).

mütecâdil متجادل *A. s.* (biriyle/hasmıyla) uğraşan, çekişen, kavgaya tutuşan (kimse).

mütecâhil متجاهل *A. s.* bilmez gibi davranan, bilmezliğe vuran (kimse).

mütecânib متجانب *A. s.* çekinen, sakınan (kimse)

mütecânis متجانس *A. s.* cinsi bir, aynı cinsten olan (nesneler/varlıklar).

mütecâsir متجاسر *A. s.* yüreklilik gösteren, yürekli davranan, pervasızca atılan (kimse).

mütecâvib متجاوب *A. s.* cevaplaşan, birbirine karşılık veren (kimseler).

mütecâvir متجاور *A. s.* aynı çevrede olan/birbirine yakın bulunan, komşu olan (kimseler/alanlar/yapılar vb.).

mütecâviz متجاوز *A. s.* 1 (-i) geçen, (-i) aşan (kimse/nesne), 2 saldıran, taşkınlık eden (kimse/taraf), 3 (-den) artık, (-den) fazla, (-i) aşan (kimse/nesne).

mütecâzib متجاذب *A. s.* birbirini çeken (nesneler).

mütecebbir متجبر *A. s.* büyüklük taslayıp sert davranan, zorbalık eden (kimse).

müteceddid متجدد *A. s.* yenilenen (nesne).

müteceffif متجفف *A. s.* nemini çeken, kuruyan (nesne/madde).

mütecehhiz متجهز *A. s.* donanmış, her yanıyla tam ve eksiksiz duruma getirilmiş, tüm eksikleri giderilerek tam anlamıyla düzenlenmiş (nesne).

mütecelli متجلى *A. s.* 1 görünen, ortaya çıkan (nesne), 2 parlak, parıltılı, ışıyan, ışıldayan (nesne).

mütecellid متجلد *A. s.* 1 aşırı derecede ataklık/gözü peklik gösteren, 2 dediğim dedik ve dik başlılıkla öne atılan (kimse).

mütecemmi' متجمع *A. s.* toplanmış, yığılmış, birikmiş (nesne).

mütecemmid متجمد *A. s.* donmuş (su/sıvı).

mütecemmil متجمل *A. s.* (ile) donanmış, (ile) bezenmiş, (ile) süslenmiş (nesne).

mütecenni متجنى *A. s.* meyve devşiren (kimse), birini suçlayan, birinin üzerine suç atan/yükleyen (kimse).

mütecennib متجنب *A. s.* (-den) kaçınan, (-den) sakınan, (-den) kaçan, (-den) çekinen (kimse).

mütecennid متجند *A. a.* savaşçı, savaş eri.

mütecennin متجنن *A. s.* delirmiş, aklını yitirmiş (kimse).

mütecerri' متجرع *A. s.* istemeyerek/istemeye istemeye içen (kimse).

mütecerrid متجرد *A. s.* 1 soyunan, çıplak kalan (kimse), 2 bekâr (erkek), 3 yalnız başına yaşayan (kimse), 4 *tas.* dünya ile ilgisini büsbütün keserek Yüce Yaratıcı katına yönelen (kimse).

mütecessid متجسد *A. s.* biçim kazanan, yoğun bir varlık hâline gelen (nesne).

mütecessim متجسم *A. a.* cisimleşen, cisim gibi görünen, yoğun varlık görünümü veren/kazanan (nesne).

mütecessis متجسس *A. s.* (-i) araştıran, (-i) yoklayan, (-i) öğrenmeye/(-den) haber almaya çalışan (kimse).

mütecevvi' متجوع *A. s.* kendini aç bırakan, bile isteye aç kalan/duran (kimse).

mütecevvif متجوف *A. s.* içi boşalan/içi boş olan (nesne).

mütecevviz متجوز *A. s.* 1 yapılması/söylenmesi doğru olmayan bir işi/sözü doğru sayan (kimse), 2 sözü mecazlı söyleyen (kimse).

mütecezzi متجزى *A. s.* bölünen, parçalara ayrılan, parça parça olan (nesne).

mütedâfi' متدافع *A. a.* 1 itişip kakışan, birbirini itip üzerinden uzaklaştırmaya çalışan (kimseler), 2 birbirini etkileyen (nesneler), 3 (savaşta) düşmanı süren, kovan (taraf).

mütedâhil متداخل *A. a.* birbirine geçmiş, birbirine girmiş, biri ödenmeden ötekinin ödeme/ödenme zamanı gelmiş (borç, maaş vb.).

mütedâhik متضاحك *A. s.* gülüşen (kimseler).

mütedâir متدائر *T. a.* ... (ile) ilgili, (ile) ilintili (madde/konu).

mütedârib متضارب *A. s.* dövüşen, vuruşan (kimse).

mütedârik متدارك *A. a.* 1 yetişip ulaşan (kimse/nesne), 2 *ed.* dört *fâilün*'den oluşan aruz ölçüsü. Arap şiirinde kullanılmıştır.

mütedâvî متداوى *A. a.* kendi kendini iyileştiren, hastalığına kendisi çare bulan (kimse).

mütedâvil متداول *A. a.* geçer akça olan, kullanılan, alınıp verilen (para/mal vb.).

mütedebbir متدبر *A. a.* (işin) sonunu, neye varacağını düşünen, ileri görüşlü (kimse).

mütedeffin متدفن *A. s.* gömülen (ölmüş kimse).

mütedehhi متدهى *A. s.* deha sahibiymiş gibi davranan (kimse).

mütedehhin متدهن *A. s.* güzel kokulu madde sürünen (kimse).

mütedenni متدنى *T. s.* gerileyen, geri giden (iş/durum); *zıddı:* **müterakki** مترقى.

mütedennis متدنس *A. s.* kirlenen (nesne/diş vb.).

mütederri' متدرع *A. s.* zırh giyen (kimse).

mütederris متدرس *A. a.* ders alan, okuyarak bilgi edinmeye çalışan (kimse).
mütedessir متدثر *A. s.* örtüye bürünen, örtü ile örtünen (kimse).
mütedeyyin متدين *A. s.* 1 bir dini benimsemiş, bir dinde olan (kimse/topluluk), 2 dindar, dinine bağlı (kimse).
müteeddi متادى *A. s.* (borcunu) ödeyen, (yükümlülüğünü) yerine getiren (kimse).
müteeddib متادب *A. s.* güzel davranış, iyi huy ve alışkanlıklar öğrenen, eğitilen (kimse).
müteehhil متاهل *A. s.* evli, evlenmiş (erkek).
müteekkid متاكد *A. s.* yinelenen, bir kez daha vurgulanan (haber/istek/duyuru vb.).
müteellif متالف *A. s.* (-e) alışan, (ile) anlaşan/barışan (kimse).
müteellih متاله *A. s.* Tanrı'nın birliğine inanan (kimse).
müteellim متالم *A. s.* üzülen, üzüntü duyan, dertlenen (kimse).
müteemmil متامل *A. s.* derin düşünen, düşüne taşına iş gören (kimse).
müteemmim متامم *A. s.* teyemmüm eden/edici (kimse).
müteemmir متامر *A. s.* amirlik/üstünlük taslayan, kendini buyruk verme yetkisi bulunan biri yerine koyan (kimse).
müteennî متانى *A. s.* adımını sakınarak atan, acele etmeyip düşüne taşına iş gören/davranan (kimse).
müteessif متاسف *A. s.* acı duyan, "vah yazık!" diyerek yazıklanan (kimse).
müteessir متاثر *A. s.* (-den) etkilenen, (-in) etkisiyle içini kötü duygular kaplayan, üzülen, acı duyan (kimse).
müteeyyid متايد *A. s.* güçlenmiş, güç kazanmış (iş/durum/söz/haber).
müteezzî متاذى *A. s.* sıkılan, sıkıntı duyan, sıkıntıya düşen (kimse).
mütefahhım متفحم *A. s.* kömürleşen, kömür kesilen (nesne/madde).
mütefahhır متفخر *A. s.* büyüklük ve üstünlük taslayan, kendinde olan bir değere güvenerek kurulan (kimse).
mütefahhıs متفحص *A. s.* bir nesnenin iç yüzünü ve gerçekliğini dikkatle araştıran (kimse).
mütefâhır متفاخر *A. s.* övünen, kendinde olan bir değere güvenerek kurum satan (kimse).
mütefakkıd متفقد *A. s.* araştıran, arayıp soran (kimse).
mütefakkıh متفقه *A. s.* fıkıh öğrenimi görmüş, fıkıh âlimi olmuş (kimse).
mütefâsıh متفاصح *A. s.* açık seçik, anlaşılır, doğru ve düzgün biçimde söz söyleyen (kimse).
mütefassım متفصم *A. s.* 1 kopan, kesilen (ip vb.), 2 *mec.* biten, sona eren (iş/eylem/savaş/kavga vb.).
mütefattır متفطر *A. s.* yarılan, açılan, ayrılan (ağaç/kaya vb.).
mütefâvit متفاوت *A. s.* birbirinden farklı olan, aralarında fark bulunan (unvan/görev/derece/paye vb.).
mütefâzıl متفاضل *A. s.* 1 üstünlük yarışına çıkan, üstün olduğunu ileri süren (kimse), 2 artan, kalan (miktar).
mütefe''il متفائل *A. s.* 1 fal açan, fala bakan (kimse), 2 iyiliğe yoran, hayırlı sayan (kimse).
mütefecci' متفجع *A. s.* (birine) acıyan, (biri adına) acı duyan, üzülen (kimse).
mütefeccir متفجر *A. s.* açılan, aydınlanan (ortalık/sabah).
mütefehhim متفهم *A. s.* çok anlayışlı, çabuk kavrayışlı (kimse).
mütefekkik متفكك *A. s.* 1 kopan, yerinden ayrılan (nesne), 2 akıl kıtlığından ötürü her işinde kendine güvensiz, sölpük ve salkı olan (kimse).

mütefekkir متفكر *A. s.* 1 düşünen, düşünce gücünü kullanan (kimse), 2 düşünceli, düşünceye dalmış, dalgın (kimse) *a.* birçok konuda kendine özgü düşünceleri olan kimse, düşünür.
mütefellık متفلق *A. s.* yarılan, açılan (nesne).
mütefellis متفلس *A. s.* varını yoğunu kaybeden (kimse).
mütefennin متفنن *T. s.* 1 çeşitli uygulamalı bilim dallarında bilgi sahibi olan (kimse), 2 (bir konunun ustası, uzmanı olan (kimse).
mütefer'ın متفرعن *A. s.* Firavunlaşan, Firavun tavrı takınan (kimse).
müteferrığ متفرغ *A. s.* (-den) vazgeçen (kimse).
müteferrık متفرق *A. s.* 1 birbirinden ayrı olan, başka başka olan (nesneler), 2 bütünlüğü bozulmuş, dağılmış, oraya buraya konmuş (nesneler).–**müteferrıku'l-bâl** متفرق البال *A. s.* kolu kanadı dağılmış, darmadağın olmuş, düzeni bozulmuş.
müteferri' متفرع *A. s.* 1 dallanan, dallara/kollara ayrılan (yol, konu vb.), 2 bir konuyla ilgili olan (yazı, kitap vb.).
müteferric متفرج *A. s.* gezinen, sıkıntısını atıp ferahlamak için gezintiye çıkan (kimse).
müteferrid متفرد *A. s.* 1 tek olan, dengi, eşi ve benzeri bulunmayan (kimse), 2 tek başına ve bağımsız yaşayan (kimse).
müteferrih متفرح *A. s.* ferahlayan, açılan (kimse).
müteferrika متفرقه *A. a.* 1 belirli olmayan dağınık giderler ve bu gibi giderlere karşı verilen para, 2 dağınık işler.
müteferris متفرس *A. s.* (-i) anlayan, (-i) kavrayan, (-i) sezen (kimse).
müteferriş متفرش *A. s.* döşenen, döşemelikle kaplanan (yer/eşya).
mütefessıh متفسح *A. s.* bollaşan, genişleyen (durum/nesne).
mütefessıh متفسخ *A. s.* çürümüş, çürüyüp dağılmış ve kokmuş (nesne).
mütefettit متفتت *A. s.* küçük parçalara ayrılan, parça parça olan, bölük bölük bölünen (nesne).
mütefevvık متفوق *A. s.* üste çıkan, üstün gelen (kimse).
mütefevvız متفوض *A. s.* 1 (bir işi) üstlenen (kimse), 2 bir arazinin/ev, han, hamam gibi üstü örtülü vakıf yerlerinin kullanma hakkını satın alan (kimse).
mütefevvih متفوه *A. s.* (bir konuyu/bir noktayı) ağza alan, dile getiren (kimse).
müteğâbin متغابن *A. s.* birbirini aldatan (kimseler).
mütegabbız متغبض *A. s.* içinin kirini/alacasını ortaya seren, sevgisizliğini gösteren (kimse).
mütegaddi متغدى *A. s.* (ile) beslenen (kimse).
mütegaffil متغفل *A. s.* bilmezmiş görünen, bilmezlikten gelen, bilmezliğe vuran (kimse).
müteğâfil متغافل *A. s.* bilmez ve anlamaz görünen, bilmezliğe vuran, (kimse).
müteğâlib متغالب *A. s.* birbirine üstün gelmeye, birbirini yenmeye/alt etmeye çalışan (kimseler).
mütegallıt متغلط *A. s.* yanılan, yanlış yapan (kimse).
mütegalli متغلى *A. s.* güzel kokulu madde sürünen (kimse).
mütegallib متغلب *A. s.* zorla, güç kullanarak bir hakkı/hakkı olmadığı şeyi elde eden, zorba (kimse).
mütegallif متغلف *A. s.* kınına sokulmuş, kın içinde bulunan (kılıç, hançer vb.).
müteğâmiz متغامز *A. s.* birbiriyle göz ucuyla işaretleşen (kimseler).

mütegammid متغمد *A. s.* kınlı, kın içine konmuş, kın içinde olan/taşınan (kılıç/hançer vb.).

müteganni متغنى *A. s.* güzel bir sesle ezgili olarak türkü/şarkı okuyan (kimse).

mütegarrib متغرب *A. s.* gurbete giden (kimse).

mütegarrid متغرد *A. s.* güzel sesle öten (kuş).

mütegassil متغسل *A. s.* yıkanan, kendisini aklayıp paklayan (kimse).

mütegaşşî متغشى *A. s.* (bir şeye) bürünen, (bir şeyle) örtünen (kimse), kendinden geçen, baygınlık geçiren (kimse).

mütegavvir متغور *A. s.* derine dalan, derinine inen, derinliğine ele alan/inceleyen (kimse).

müteğâyir متغاير *A. s.* birbirine karşı olan, birbiriyle çekişip zıtlaşan (kimseler).

mütegayyız متغيظ *A. s.* aşırı öfkeye kapılıp kükreyen (kimse).

mütegayyib متغيب *A. s.* gözden kaybolan, görünmez olan (nesne).

mütegayyim متغيم *A. s.* bulutlanan, bulutlarla kaplanan (gökyüzü/hava).

mütegayyir متغير *A. s.* 1 başkalaşmış, değişmiş, başka bir görünüm ve nitelik kazanmış (nesne), 2 bozulmuş, gerçek niteliğini ve görüntüsünü kaybetmiş (durum/nesne).–**mütegayyirü'l-ahvâl** متغير الاحوال *A. s.* değişken, değişip duran.

mütegazzıb متغضب *A. s.* öfkelenen, öfkesi kabaran (kimse).

mütegazzî متغذى *A. s. bk.* **mütegaddî** متغدى.

mütegazzil متغزل *A. s.* gazel söyleyen/yazan (kimse).

mütehâb متحاب *A. s.* sevgi paylaşan, birbirini seven, birbirine karşı dostluk duyguları sergileyen (kimseler).

mütehabbir متخبر *A. s.* (bir şeyi) iyi bilen, (bir konuda) derinliğine bilgi sahibi olan, (bir işin/konunun) iç yüzüne varmış (kimse).

mütehaccir متحجر *A. a.* taşlaşan, taş kesilen (nesne).

mütehâcî متهاجى *A. s.* 1 birbiriyle alay eden, birbirini iğneleyen (kimseler), 2 biriyle alay eden, birini alaya alan (kimse).

mütehâcim متهاجم *A. s.* 1 birbirine saldıran (kimseler), 2 birine saldıran (kimse).

mütehaddî متحدى *A. s.* aşırı derecede çekişen/işi gücü kavga etmek olan (kimse).

mütehaddi' متخدع *A. s.* bilerek aldanan (kimse).

mütehaddib متحدب *A. s.* kamburlaşan, kambur biçimini kazanan (kimse/nesne).

mütehaddir متحدر *A. s.* inişe geçmiş, hızla aşağıya doğru inen/yuvarlanan (nesne).

mütehaddir متخدر *A. s.* örtünen, örtünerek gizlenen, kimseye görünmeyen (kadın).

mütehaddis متحدث *A. s.* yeni çıkan, yokken beliren (nesne).

mütehaddiş متخدش *A. s.* tırmalanan, canı acıyan, acı çeken (kimse).

mütehâdi' متخادع *A. s.* aldanmış gibi görünen, aldanmışlığa vuran (kimse).

mütehaffız متحفظ *A. s.* kendini koruyan, korunup sakınan (kimse).

mütehaffif *A. s.* 1 hafifleyen, ağırlığı azalan (nesne), 2 ayağına potin, çizme gibi konçlu bir ayakkabı giyen (kimse).

mütehâfit متهافت *A. s.* pervane gibi bir şeyin üzerine bile isteye düşen/çarpan, bir şeyin üzerine uçarcasına atılan (kimse).

mütehakkıd متحقد *A. s.* kin duyan, birine karşı gizli düşmanlık besleyen (kimse).

mütehakkık متحقق *A. s.* doğruluğu ortaya çıkan, gerçekliği anlaşılan (durum/nesne).

mütehakkim متحكم *A. s.* zorbaca davranan, baskı uygulayan, dediğim dedik davranışı sergileyen, beylik taslayan (kimse).

mütehakkimâne متحكمانه *F. s. ve z.* zorbaca davranana yakışır biçimde ve yolda.

mütehâlif متحالف *A. a.* kavgalı iki tarafa da yemin veren, "Allah aşkına" gibi sözlerle iki tarafın arasını bulmaya çalışan (kimse).

mütehâlif متخالف *A. s.* birbirine aykırı olan, biri ötekine uymayan (nesne/durum).

mütehâlik متهالك *A. s.* aceleyle ve sabırsızlıkla bir şeye eğilim gösteren, bilerek kendini tehlikeye atan (kimse).

mütehâlim متحالم *A. s.* kendini yavaş, yumuşak huylu gösteren kimse.

mütehallık متخلق *A. s.* bir şeyi huy edinen, bir niteliği tutum ve davranış biçimi olarak benimseyen (kimse).

mütehallıs متخلص *A. s.* 1 kurtulmuş, yakasını kurtarmış (kimse), 2 başka bir ad (mahlas) kullanan (şair).

mütehallıt متخلط *A. s.* (başka bir şeyle) karışan, karışık duruma gelen (nesne/madde).

mütehalli متحلى *A. s.* (ile) süslenmiş, (ile) donanmış (kimse/nesne).

mütehalli متخلى *A. a.* boşalan, boş kalan (yer).

mütehallid متخلد *A. s.* (bir yerde) sürekli kalıcı olan (kimse/varlık).

mütehallif متخلف *A. s.* aykırı durumda olan/bulunan/uymayan (nesne/durum), gerilemiş, geride kalmış (kimse/nesne).

mütehallil متحلل *A. s.* eriyen, eriyik hâline gelen (nesne).

mütehallil متخلل *A. a.* 1 bir aralığa giren (kimse), 2 bozulan; (-den ötürü) özü, yapısı ve görünüşü değişen (kimse/nesne).

mütehallim متحلم *A. s.* yavaş, yumuşak huylu görünmeye çalışan (kimse), meme gibi yumrulmuş/kabarmış (nesne).

mütehâmık متحامق *A. a.* kendini ahmak gibi gösteren, ahmaklığa vuran (kimse).

mütehâmî متحامى *A. s.* kendini koruyan, benliğine özen gösterip toz kondurmayan (kimse).

mütehammız متحمض *A. s.* ekşimiş (nesne/madde).

mütehammî متحمى *A. s.* sakınan, isteğini bastıran, perhiz eden (kimse).

mütehammil متحمل *A. s.* çeken, taşıyabilen, yüklenebilen (kimse/nesne).

mütehammir متخمر *A. s.* mayalanmış, maya tutmuş (hamur/süt vb.).

mütehannî متحنى *A. s.* eğilmiş, eğri duruma gelmiş (nesne).

mütehannin متحنن *A. s.* aşırı istek duyan, (bir şeye karşı) düşkünlük gösteren (kimse).

mütehârib متحارب *A. s.* birbiriyle savaşan (iki taraf).

mütehârim متهارم *A. s.* kendini yaşlı gibi gösteren, yaşlı olmadığı hâlde yaşlıymış gibi davranan, yaşlı tavrı takınan (kimse).

mütehâriş متحارش *A. s.* hırıldaşıp dalaşan (hayvanlar).

müteharrık متخرق *A. s.* yırtılan (nesne).

müteharri متحرى *A. s.* (-i) araştıran, (-i) araştırıp ne ve nasıl olduğunu anlamaya çalışan (kimse).

müteharrik متحرك *A. s.* 1 kımıldanan, yer değiştiren, giden, hareket eden (nesne), 2 *dilb.* (Arapça'da) bir ünlü sesle seslilendirilen ünsüz ses/açık hece, bir ünlü sesle kapanan hece.

müteharrim متحرم *A. s.* 1 haramdan kaçınan (kimse), 2 kişinin değerini azaltacak, onurunu zedeleyecek iş ve davranışlardan uzak duran (kimse).

müteharriş متحرش *A. s.* tırmalanmış, tırnakla tırmık tırmık berelenmiş (yüz/göğüs vb.).

müteharriz متحرز *A. s.* sakınan, çekinen (kimse).

mütehâsım متخاصم *A. s.* 1 birbirine düşmanlık eden (kimseler/taraflar), 2 davacı ve davalı olan (taraflardan her biri).

mütehassıl متحصل *A. s.* oluşan, çıkan, ortalığa yayılan (nesne).

mütehassın متحصن *A. s.* (kaleye) sığınan, kapanan (kimse, asker vb.).

mütehassıs متخصص *A. s.* 1 ayrılmış, yalnız bir iş için kullanılan (nesne), 2 bir konuda/dalda bilgi, deneyim ve ustalığı olan, uzman (kimse).

mütehassir متحثر *A. a.* 1 pıhtılaşan (kan vb.), 2 dibe çöken, tortu bırakan (nesne).

mütehassir متحسر *A. s.* hasret çeken, elden giden/elde edilmesi dilenen bir şey için özlem duyan (kimse).

mütehassis متحسس *T. s.* pek duygulu. –**mütehassis olmak** son derecede duygulanmak.

mütehâşi متحاشی *A. a.* sakınan, çekinen (kimse).

mütehâşi متخاشی *T. s.* korkup çekinen (kimse).

mütehaşşi متخشی *A. s.* korkup çekinen, saygıyla karışık korku duyan (kimse).

mütehaşşi' متخشع *A. s.* alçak gönüllülük gösteren, nefsini alçak gören (kimse).

mütehaşşid متحشد *A. s.* (birlikte bir harekette bulunmak/birbirine yardım etmek için) koşuşup toplanan (kimseler).

mütehaşşin متخشن *A. s.* sertlik gösteren, sert davranan (kimse).

mütehâtıb متخاطب *A. s.* birbirine seslenen, birbiriyle konuşan (kimseler).

mütehâti متخاطی *A. s.* yanılan, yanlışa düşen, yanlış iş yapan (kimse).

mütehattır متخطر *A. s.* hatırlayan, aklına getiren (kimse).

mütehatti متخطی *A. s.* 1 atlayıp geçen, sınırı aşan (kimse), 2 yanılan, yanlış yapan (kimse), 3 yanlış iş yapan, suç işleyen (kimse).

mütehattim متحتم *A. a.* gerekli olan, (-i) gerektiren (nitelik/nesne).

mütehattim متختم *A. s.* yüzük takınan/parmağına yüzük takan (kimse).

mütehâvin متهاون *A. s.* işini önemsemeyip gevşek ve ağır davranan, tembellik edip işini umursamayan, kayıtsız davranıp görevini yapmayan (kimse).

mütehâvir متحاور *A. s.* birbiriyle konuşan (iki kimse/kimseler).

mütehavvif متخوف *A. a.* korkak, korkuya kapılan (kimse).

mütehavvil متحول *A. s.* 1 değişmiş, başka bir durum, nitelik ve görünüm kazanmış (nesne).–**mütehavvil olmak** değişmek, başkalaşmak, 2 çabuk değişen, bir durumda kalmayan (nesne).

mütehayyil متخیل *A. a.* hayal kuran, hayal peşinde koşan, kuruntulu (kimse).

mütehayyile متخیله *A. a.* hayal etme, zihinde canlandırma gücü.

mütehayyir متحیر *A. s.* şaşırmış, ne yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse), şaşkın: *hamsei mütehayyire* "şaşkın beşli". Beş gezegen için kullanılan bir sözdür.

mütehayyiz متحیز *A. s.* seçkin bir yer tutan, sayılır ve sözü geçer olan, etkili ve önemli (kimse).

mütehazzı' متخضع *A. a.* alçak gönüllü (kimse).

mütehazzır متخضر *A. a.* yeşillenen, yeşil görünüm kazanan (nesne/yer).

mütehazzin متحزن *A. s.* gönlü kırık, üzgün (kimse).

mütehazzir متحذر *A. s.* çekingen ve dikkatli davranan (kimse).

mütehecci متهجی *A. s.* hece harflerini sırasıyla okuyan (kimse).

müteheccid متهجد *A. s.* 1 gece uyuduktan sonra uyanan/uykudan kalkan, 2 gece kalkan ve nafile ibadet eden (kimse).

müteheddi متهدی *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın yardım ve bağışıyla doğru yolu bulan/doğru yola giren (kimse), 2 (birine) hediye gönderen (kimse).

müteheddim متهدم *A. s.* yıkılan, yere geçen (yapı vb.), korkutan, gözdağı veren (kimse).

mütehekkim متهکم *A. s.* kızgınlık ve öfkeyle alay eden, küçük düşürme ile karışık öfke saçan (kimse).

mütehekkimâne متهکمانه *F. s.* ve *z.* öfke saçana yaraşır yolda ve biçimde.

mütehellil متهلل *A. s.* güleç, güler yüzlü, neşeli, şen, sevinçli (kimse).

mütehettik متهتك *A. s.* yırtılan (nesne), utanmaz, arsız, sıyrık, ar perdesi yırtılmış (kimse).

mütehevvid متهود *A. a.* dönme, sonradan Yahudi olan (kimse).

mütehevvir متهور *A. s.* işin sonunu düşünmeyip birden parlayarak şiddete başvuran, bir işe pervasızca saldırıp öfkeyle kavgaya girişen (kimse).

mütehevvirâne متهورانه *F. s.* ve *z.* birden parlayıp kavgaya tutuşan kimseye yaraşır yolda ve biçimde.

müteheyyi' متهیئ *A. s.* (-e) hazırlanmış olan, ... mek için hazır bekleyen (kimse).

müteheyyib متهیب *A. s.* ürküten, korku salan (kimse), ürken, korkuya kapılan (kimse).

müteheyyic متهیج *A. s.* pır pır çırpınan, hızlı hızlı atan, çarpan (kalp).

mütehezzic متهزج *A. s.* ezgi düzen, ezgili bir sesle şarkı söyleyen (kimse).

mütehezziz متهزز *A. s.* titreyen, sarsılan (nesne).

müteka''ır متقعر *A. s.* çukurlaşan, üzerinde çukurluk oluşan, çöken (yer/toprak/nesne).

mütekabbız متقبض *A. s.* 1 bir şeye canı sıkılıp yüzü kasılmış (kimse), 2 dürülüp toplanıp bir araya gelen, kasılan (nesne).

mütekabbil متقبل *A. s.* (-i) reddetmeyip kabul eden, (-i) yüklenen (kimse).

mütekâbil متقابل *A. s.* karşılıklı olan, ayrı yönlerde olup birbirine bakan (nesne/yer/iş).

mütekaddim متقدم *A. s.* 1 önde bulunan, öndeki, öncelikli (iş), 2 (zamanca) eski, geçmiş (dönem, çağ), 3 birinin huzuruna götürülen, takdim olunan (nesne).

mütekaddimin متقدمین *A. ç. a.* eskiler, eski adamlar.

mütekaddis متقدس *A. s.* son derecede arınmış olan (kimse).

mütekâdi متقاضی *A. s.* sıkıştıran, zorlayan.

mütekâdim متقادم *A. a.* eskide kalan, geçmiş bulunan (durum/olay vb.).

mütekaffi متقفی *A. s.* (birinin/bir şeyin) ardı sıra giden, ardına düşen, (birine) uyan (kimse).

mütekâfi متكافى *A. s.* birbirine denk olan (ölçü vb.).

mütekâfiyen mütenâsib متكافيا متناسب *A. s.* aralarında ilgi bulunan iki şeyden birinin artmasıyla öteki azalan/birinin azalmasıyla öteki artan (nesneler).

mütekâıd متقاعد *A. s.* emekli olmuş, bir memuriyetten/bir işten ayrılıp kendisine bir aylık bağlanmış (kimse).

mütekallıs متقلص *A. s. tıp* kasılan (adale).

mütekallib متقلب *A. s.* (bir işte/bir konuda) gereğini yapmak yerine gönlünün isteğine uyan, (kimse), değişen, dönüşen, başka bir biçim kazanan (durum/nesne).

mütekallid متقلد *A. s.* 1 takınan, (-i) (gerdanlık gibi) boynuna takan (kimse), 2 (-i) kuşanan, (-i) beline takan (kimse), 3 *mec.* (-i) üstlenen, (-i) üzerine alan (kimse).

mütekallil متقلل *A. s.* azalmış, az kalmış (nesne).

mütekâmil متكامل *A. s.* gelişen, olgunlaşan (kimse/iş/eylem vb.).

mütekâmir متقامر *A. s.* birbiriyle kumar oynayan (kimseler).

mütekammıs متقمص *A. s.* gömlek giyen/giymiş (kimse).

mütekâri' متقارع *A. s.* kakışıp duran, birbirini itip kakan (kimseler).

mütekârib متقارب *A. s.* 1 birbirine yakın olan şeylerin her biri, 2 *ed.* (aruzda) dört *feûlün* parçasından oluşan (ölçü kalıbı).

mütekârim متكارم *A. s.* kendisini küçük düşürecek iş ve davranışlardan sakınarak benliğini yüce tutan (kimse).

mütekârin متقارن *A. s.* birbiriyle yakınlaşan, birbirinin yanına/yakınına gelen (kimseler), bir arada bulunan, birlikte olan (kimseler).

mütekarrıh متقرح *A. s.* 1 *tıp* yaralı, çıbanlı (kimse), 2 *tıp* yara ve çıban türünden olan, iltihaplı (hastalık).

mütekarrib متقرب *A. s.* yaklaşmaya çalışan, yaklaşan, Yüce Tanrı'ya/bir büyük zata yakınlık sağlamak için çabalayan (kimse).

mütekarrir متقرر *A. s.* yerleşen, yerleşip kalan.

mütekâsır متقاصر *A. s.* 1 bir şeyi yapmaya gücü varken çekinip yapmayan, işte bilerek gevşeklik gösteren (kimse), 2 (-i) kısa tutan, (-i) kısa gösteren (kimse).

mütekâsif متكاثف *A. s.* koyulaşmış, koyu, yoğun (nesne).

mütekâsil متكاسل *A. s.* (işinde) gevşek davranan, üşengeç (kimse).

mütekâsim متقاسم *A. s.* bölüşen, paylaşan (kimseler), antlaşan, birbirine and veren (kimseler).

mütekâsir متكاثر *A. s.* çoğalmış, sayısı artmış, çok (nesne).

mütekaşşi' متقشع *A. s.* *tıp* balgamlı, balgam tüküren (hasta).

mütekâtı' متقاطع *A. s.* birbirini kesen, kesişen (çizgiler).

mütekâtır متقاطر *A. s.* damla damla dökülen, damlayan (yağmur, sıvı).

mütekâtib متكاتب *A. s.* birbirine mektup yazan, mektuplaşan (kimseler).

mütekâtil متقاتل *A. s.* savaşan, vuruşan (kimse).

mütekâtim متكاتم *A. s.* birbirinden sır saklayan (kimse).

mütekattı' متقطع *A. s.* aralıklı olan (durum/iş/oluş vb.), gün aşırı gelen (humma).

mütekattır متقطر *A. s.* damlayan, damla damla dökülen (sıvı/eriyik vb.).

mütekavvi متقوى *A. s.* güçlenen, güç bulan/kazanan (hasta vb.).

mütekavvil متقول *A. s.* yalan uyduran, kafadan atan (kimse).

mütekavvim متقوم *A. s.* doğrulan, eğri iken doğru konuma gelen (nesne).

mütekavvis متقوس *A. s.* eğri, yay gibi eğrilmiş (nesne).

mütekavvit متقوت *A. s.* beslenen, besin bularak geçimini sürdüren (kimse).

mütekâyid متكايد *A. s.* birbirini kandıran/aldatan (kimseler).

mütekayyıh متقيح *A. s.* *tıp* irinli, irin toplamış (yara).

mütekayyid متقيد *A. s.* görevini gereğince yapan, işinde titiz ve dikkatli (kimse).

mütekâzi متقاضى *A. s.* (-i) sıkıştıran, (-i) zorlayan, (-in) üzerinde baskı uygulayan (kimse).

mütekâzib متكاذب *A. s.* birbirine yalan söyleyen (kimseler).

mütekebbir متكبر *A. s.* kendini büyük gören, kibirlenen (kimse).

mütekeddir متكدر *A. s.* 1 canı sıkkın, üzüntülü, tasalı, kaygılı (kimse), 2 bulanık, bulanmış (su vb.).

mütekeffif متكفف *A. s.* avuç açıp dilenen (kimse), yetinen, yeter bulan (kimse).

mütekeffil متكفل *A. s.* (birine) kefil olan (kimse).

mütekehhıl متكحل *A. s.* gözüne sürme çeken (kimse).

mütekehhin متكهن *A. s.* falcılık/bakıcılık eden, bilinmezlik âleminden haber verdiğini ileri süren (kimse).

mütekellif متكلف *A. s.* yük altına giren, güç ve ağır bir işi/işleri yüklenen (kimse).

mütekellim متكلم *A. s.* 1 konuşan, söz söyleyen (kimse), 2 *dilb.* birinci kişiyi gösteren (zamir/çekim şekli, kip), 3 topluluk karşısında konuşan (kimse). *a.* İslâm teolojisi alanında geniş bilgisi olan, kelâm ilmi bilgini olan kimse.

mütekellis متكلس *A. s.* kireç tutmuş, kireçlenmiş (nesne).

mütekemmil متكمل *A. s.* olgunlaşmış, olgun (nesne).

mütekemmin متكمن *A. s.* gizlenen, saklanan, pusuya giren (kimse).

mütekerrih متكره *A. s.* 1 (-den) tiksinen, (-den) iğrenen (kimse), 2 hoşlanmadığı kimseye karşı yüz buruşturup dargınlık gösteren (kimse).

mütekerrir متكرر *A. s.* yinelenen, yinelenmiş (söz, yazı, buyruk vb.).

mütekessir متكثر *A. s.* çoğalan, artan (nesne).

mütekessir متكسر *A. s.* kırılmış, parça parça olmuş (cam, bardak, kâse vb.).

mütekeşşif متكشف *A. s.* açılan, açık duruma gelen, belli ve görülür olan (nesne).

mütekevvin متكون *A. s.* 1 olan, var olan, 2 varlık kazanan, bir bağımsız varlık olarak meydana çıkan (nesne/varlık/oluş).

mütekeyyif متكيف *A. s.* bir nitelikle nitelenen, bir nitelik kazanan (kimse).

mütekeyyis متكيس *A. s.* akıllı, uyanık, anlayışlı ve kavrayışlı görünen/geçinen (kimse).

mütela''ıb متلعب *A. s.* vaktini oyunla geçiren (kimse); *krş.* **mütelâıb** متلاعب.

mütela'sim متلعثم *A. s.* cevap vermesi gerekirken veremeyip irkilen, kem küm eden (kimse).

mütelaffız متلفظ *A. s.* (-i) seslendiren, (-i) ağızdan sesli olarak duyuran (kimse).

mütelâfi متلافى *A. s.* kaybettiği şeyi sonradan yine elde eden (kimse).

mütelâhık متلاحق *A. s.* birbirine katılan, katışan (nesneler).

mütelâhıka متلاحقه *A. a.* birbirine bitişik, ekli nesne.

mütelâhız متلاحظ *A. s.* göz ucuyla birbirine bakan (kimseler).

mütelâhi متلاهى *A. s.* oyun ve eğlenceyle vakit geçiren (kimse).

mütelâıb متلاعب *A. s.* vaktini oyunla geçiren, oyuna düşkün (kimse).

mütelâki متلاقى *A. s.* birbiriyle karşılaşıp buluşmuş, birbirine kavuşmuş (kimseler).

mütelakkıb متلقب *A. s.* lakap kullanan, lakaplı (kimse).

mütelakkım متلقم *A. s.* yutan, boğazdan göçürüp mideye indiren (kimse).

mütelakkıt متلقط *A. s.* bulup buluşturan, şuradan buradan derip devşiren (kimse).

mütelakki متلقى *A. s.* 1 (bir şeyi) kavrayış ve inancına göre kabul eden (kimse), 2 (-i) karşılayıp alan (kimse).

mütelâli متلالى *A. s.* şimşek gibi çakıp parıldayan (nesne).

mütelâsık متلاصق *A. s.* birbirine bitişik, birbiriyle birleşmiş (nesneler).

mütelassıs متلصص *A. s.* hırsızlık eden (kimse).

mütelâşi متلاشی *T. s.* çırpınan, neyi nasıl yapacağını kestiremez durumda bulunup çaresizce koşuşturup duran, sıkıntılı ve soğukkanlılığını kaybetmiş bir biçimde acele eden (kimse).
mütelâtıf متلاطف *A. s.* iyilikle ve güzellikle davranan (kimse).
mütelâtım متلاطم *A. s.* birbirine çarpan, çarpışan (dalgalar).
mütelattıf متلطف *A. s.* yumuşak ve nazik bir biçimde davranan (kimse).
mütelattıh متلطخ *A. s.* üzerine bir şey bulaşan, bulaşık olan (nesne).
mütelebbis متلبس *A. s.* giyinmiş, giyimlikli (kimse).
müteleclic متلجلج *A. s.* düzgün ve anlaşılır biçimde söz söyleyemeyen, konuşurken dili dolaşan (kimse).
müteleffif متلفف *A. s.* (bir şeye) sarınıp bürünen (kimse).
müteleffit متلفت *A. s.* hoş sözlerle birinin gönlünü alan (kimse).
mütelehhib متلهب *A. s.* alevlenen, tutuşan (ateş).
mütelehhif متلهف *A. s.* (özlediği/kaybettiği bir şey için) "Ah, vah, yazık" deyip üzülen, tasalanan, kaygılanan (kimse).
mütelemmi' متلمع *A. s.* parıldayan (nesne).
mütelemmiz متلمذ *A. s.* öğrenicilik niteliği kazanan, öğrenci olup öğrenmeye çalışan (kimse).
mütelessim متلثم *A. s.* yüzünü peçeyle örten, peçeli (kadın).
mütelevvin متلون *A. s.* 1 renk renk olan, renkten renge giren (kimse/nesne), 2 bir hâlde durmayıp sürekli değişen, oynak tabiatlı (kimse).
mütelevvis متلوث *A. s.* pis bir şeye bulaşıp kirlenmiş, pis, bulaşık (nesne).
müteleyyin متلين *A. s.* yumuşayan, yumuşak nitelik kazanan (nesne); *zıddı:* **mütehaşşin** متخشن, **mütekabbız** متقبض.
müteleyyis متليث *A. s.* aslan gibi yüreklice davranan, tutum ve gidişi aslan gibi korkusuzca olan (kimse).
mütelezzic متلزج *A. s.* çekildikçe uzayan yapışkan (nesne).
mütelezziz متلذذ *A. s.* (-den) tat alan, (-den) hoşlanan (kimse).
mütemâcid متماجد *A. s.* 1 ululuğunu ve değerliliğini dile getirerek övünen (kimse), 2 ululuk ve büyüklük konusunda birbiriyle tartışan (kimseler).
mütemâdi متمادی *A. s.* kesintisiz olarak uzayıp giden, süren, sürekli olan (durum/zaman/iş/oluş).
mütemâdiyen متمادياً *A. z.* kesintisiz olarak, sürekli bir biçimde.
mütemahhız متمحض *A. s.* doğruluk ve içtenlikle çalışıp çabalayan (kimse).
mütemahhil متمحل *A. s.* düzen kuran, oyun yaparak aldatan (kimse), bir kimsenin hakkını ve isteğini yerine getirme konusunda onu sıkıntıya sokan, zorda bırakan (kimse).
mütemâlik متمالك *A. s.* kendine mâlik olan, nefsini denetim altında bulunduran (kimse).
mütemâriz متمارض *A. s.* hasta gibi görünen, yalandan hasta olan (kimse).
mütemâs(s) متماس *A. a.* (birine/bir nesneye) değen, dokunan (kimse).
mütemâsik متماسك *A. s.* 1 benliğini denetim altında bulunduran, nefsinin her istek ve hevesine uymayan (kimse), 2 bir şeyi bırakmamak üzere tutan (kimse), 3 kendini tutan, dayanan, dişini sıkarak beklemesini bilen (kimse).
mütemâsil متماثل *A. s.* 1 birbirine benzeyen, birbirinin eşi ve dengi olan (nesneler), 2 *mat.* kalansız bölünen (sayı).
mütemattır متمطر *A. s.* serinlemek için yağmur yağarken gezinen, yağmur altında yürüyen (kimse).

mütemâyil متمایل *A. s.* 1 bir yana eğilmiş, bir yöne doğru yatmış (nesne), 2 *mec.* birine/bir düşünceye/bir görüşe heves duyan, eğilimi olan, (-e) yatkın (kimse).
mütemâyiz متمایز *A. s.* denkleri arasında öne çıkmış, seçkin (kimse). *a.* (eskiden) sivil bürokrasi rütbelerinden ikinci derecenin birinci basamağında olan kimse.
mütemâzih متمازح *A. s.* birbirine takılan, birbiriyle şakalaşan (kimseler).
mütemazzık متمضق *A. s.* daralmış, dar.
mütemeccid متمجد *A. s.* şan ve değer kazanan, ünlenen (kimse).
mütemeccis متمجس *A. s.* inancını değiştirip Mecusiliği seçmiş olan.
mütemeddih متمدح *A. s.* kendini öven, övünen (kimse).
mütemeddin متمدن *A. s.* medenileşmiş olan, medenî değerler ve ölçüler içinde yaşayan (kimse).
mütemehdi متمهدی *A. s.* mehdi olduğunu ileri süren, mehdilik davasına kalkışan (kimse).
mütemehhid متمهد *A. s.* serilen, yayılıp döşenen (nesne).
mütemehhil متمهل *A. s.* soğuk kanlılıkla beklemesini bilen, serin kanlı davranıp telâş ve heyecana kapılmayan (kimse).
mütemehhir متمهر *A. s.* ustalık, beceri ve el yatkınlığı kazanan (kimse).
mütemekkin متمكن *A. s.* 1 bir yeri yurt tutmuş, bir yere yerleşmiş, bir yerde oturan (kimse), 2 *dilb.* (Arapça'da) seslilendirme işaretlerini kabul eden (kelime).
mütemellık متملق *A. s.* yaltaklanan (kimse).
mütemelli متملی *A. s.* uzun ömür süren, uzun yaşama mutluluğuna eren (kimse).
mütemellik متملك *A. s.* mülk edinen, kullanma hakkını üzerine alan (kimse).
mütemellil متملل *A. s.* bir topluluk içine katılan, bir milletin bireylerinden biri olan (kimse).
[1]**mütemennâ** متمنا *A. s. aş. m. bk.*
[2]**mütemennâ** متمنى *A. s.* dilenen (nesne/konu).
mütemennî متمنی *A. s.* (-i) dileyen (kimse).
mütemerrık متمرق *A. s.* idman yapan, alışmak/alışkanlık kazanmak için sürekli çalışan (kimse).
mütemerrid متمرد *A. s.* diklenen, dik başlı, aksi, kibirli ve inatçı (kimse).
mütemeshır متمسخر *A. s.* 1 maskaralık eden (kimse), 2 birinin taklidini yaparak alay eden, biriyle alay ederek zevklenen (kimse).
mütemessel متمثل *A. s.* örnek tutulan/gösterilen, bir nesneye benzetilen (nesne).
mütemessih متمسح *A. a.* (bir şeye) el süren (kimse), (bir şeye) sürünen (kimse).
mütemessik متمسك *A. s.* (-i) kuvvetle ve özenle tutan, (-e) yapışan (kimse).
mütemessil متمثل *A. s.* 1 (bir şeye) eş ve denk olacak duruma gelen (nesne), 2 (bir sözü) mesel olarak söyleyen (kimse).
mütemeşşi متمشی *A. s.* ilerleyen, ileri giden (iş).
mütemeşşik متمشق *A. s.* (bir sanata/uygulamaya) alışmak için yinelemeli çalışma yapan/öğrenmek için hocanın hazırladığı örneği alan (kimse), öğrenen, işleyen, çalışan (kimse).
mütemeşşit متمشط *A. s.* saçı sakalı temiz ve düzgün, bakımlı (erkek).
mütemetti' متمتع *A. s.* yarar bulan, kazanç sağlayan, kâr eden (kimse).
mütemevvic متموج *A. s.* dalgalanan, dalgalanmış (deniz, ot, ekin vb.).
mütemevvil متمول *A. s.* mallı mülklü, varlıklı, zengin (kimse).
mütemeyyi' متميع *A. s.* sıvılaşan, sıvı hâline gelen, sulanıp akan (nesne).

mütemeyyiz متميز *A. s.* denkleri arasından ayrılıp başka bir yer tutan, seçkinleşen, seçkin (kimse).

mütemezzik متمزق *A. s.* yırtılan, paralanan, parça parça olan (nesne).

mütemmem متمم *A. s.* tamamlanmış, eksiği kalmamış (nesne).

mütemmim متمم *A. s.* (-i) tamamlayan (kimse). *a. mat.* bir yay parçasının/bir açının dairenin yarısına göre olan fazlalığı.

mütena''ım متنعم *A. s.* 1 bolluk içinde, sıkıntısızca yaşayan (kimse), 2 hiç sıkıntı çekmeden, bolluk içinde ve el bebek gül bebek büyümüş/yaşamış (kimse).

mütenâci متناجى *A. s.* fısıldaşan (kimseler).

mütenâd متناد *A. s.* birbirinden ürken (kimseler/hayvanlar).

mütenâdi متنادى *A. s.* yüksek sesle birbirine seslenen/birbirini çağıran (kimseler).

mütenâdim متنادم *A. s.* birbiriyle konuşan/dostluk eden (kimseler).

mütenâdir متنادر *A. s.* pek az bulunan (nesne).

mütenâfi متنافى *A. s.* birbirine zıt olan, birbiriyle uyuşmayan (nesneler).

mütenâfir متنافر *A. s.* birbirini yadırgayan, birbirinden iğrenen (kimseler).

mütenâfis متنافس *A. s.* benlik kavgasına girişen, çekişen (kimseler).

mütenağğım متنغم *A. s.* ırlayan, ezgi mırıldanan (kimse).

mütenahhım متنخم *A. s. tıp* balgam çıkaran (kimse).

mütenâhi متناهى *A. s.* sonlanan, son bulan (iş/durum): *nâmütenâhi, ğayri mütenâhi* "sonsuz, sonu olmayan".

mütenahnıh متنحنح *A. s.* hırıltıyla soluyan, hırıltı çıkararak nefes alan (kimse).

mütenâkıs متناقص *A. s.* azalan, gittikçe azalıp küçülen (nesne, değer, ölçü vb.)

mütenâkız متناقض *A. s.* birbirine aykırı olan, birbirini çürüten (görüş, düşünce vb.).

mütenâkih متناكح *A. s.* aralarında nikâh yapan, nikâh yaparak evlenen (kadın ve erkek).

mütenâkir متناكر *A. s.* bilmezliğe vuran, bilmez görünen (kimse).

mütenakkıd متنقد *A. s.* (-i) seçip ayıran, (-in) iyisini kötüsünü, doğrusunu yanlışını gösteren (kimse).

mütenakkıl متنقل *A. s.* bir yerden başka bir yere göçen, göçmen (kimse).

mütenâsıh متناصح *A. s.* birbirine öğüt veren, öğütleşen (kimseler).

mütenâsır متناصر *A. s.* birbirine yardım eden, yardımlaşan (kimseler).

mütenâsi متناسى *A. s.* unutmuş gibi görünen (kimse).

mütenâsib متناسب *A. s.* 1 birbirine uygun olan (nesneler): *makâdiri mütenasibe* "nisbetleri aynı ve birbirine uygun olan nicelikler", 2 gösterişli, boylu poslu, güzel (kimse).

mütenâsil متناسل *A. s.* birbirinden doğup üreyen (nesne). *a.* bir çiçeğin içinden çıkan yavru çiçek.

mütenâsir متناثر *A. s.* saçılan, yayılan (su damlaları/dizi taneleri vb.).

mütenassıb متنصب *A. s.* dik durumda bulunan, dikili duran (nesne).

mütenassıh متنصح *A. s.* öğüt dinleyip uslanan, nasihat kabul eden (kimse).

mütenassır متنصر *A. s.* Hristiyan olan, Hristiyan dinine geçen (kimse).

mütenassıs متنصص *A. s.* 1 bir delille, bir göstericiyle, bir dayanakla doğruluğu/kesinliği/varlığı bilinen (nesne/nokta/durum vb.), 2 incelenip gözden geçirildikten sonra karar verilen (konu/iş/madde).

mütenâşid متناشد *A. s.* birbirine şiir okuyan (kimseler).

mütenâtıh متناطح *A. s.* birbirine tos vuran, toslaşan (hayvanlar).

mütenâvib متناوب *A. s.* 1 ara ara, tekrar tekrar gelen, yinelenen (durum/oluş), 2 bir işte nöbetleşen, işi nöbetle yapan (kimseler).

mütenâvil متناول *A. s.* yiyen, karnını doyuran (kimse).

mütenâvim متناوم *A. s.* uyur gibi görünen, yalandan uyuyan (kimse).

mütenâzır متناظر *A. s.* birbirine bakan (ev, pencere vb.).

mütenazzıf متنظف *A. s.* güç temizlenen, güçlükle temiz duruma getirilen (nesne).

mütenazzım متنظم *A. s.* düzülmüş, düzgün duruma getirilmiş/düzgün bir görünüm sergileyen (yer/nesneler vb.).

mütenazzır متنظر *A. s.* düşünerek bakan, dikkatle bakarak görmeye/anlamaya çalışan (kimse).

mütenebbî متنبى *A. s.* nebilik iddiasında bulunan (kimse).

mütenebbi' متنبع *A. s.* yerden kaynayıp çıkan (su).

mütenebbih متنبه *A. s.* uslanan, (-den) ders alan, aklını başına toplayan (kimse).

mütenebbit متنبت *A. s.* yerden biten, ot gibi yerden uç verip çıkan (nesne).

müteneccis متنجس *A. s.* murdar, pisliğe bulaşmış.

müteneddim متندم *A. s.* kendi yaptığını beğenmeyen, "Keşke yapmasaydım" diyen (kimse).

[1]**müteneffih** متنفخ *A. s.* şişen, kabaran (nesne/cilt/deri vb.).

[2]**müteneffih** متنفخ *A. s.* 1 boş sözlerle övünen, şişinen (kimse), 2 üfürükle şişmiş/kabarmış (nesne), 3 armut biçiminde olan çiçek kabı, vazo.

müteneffil متنفل *A. s.* nafile namaz kılan (kimse).

müteneffir متنفر *A. s.* (-den) iğrenen, (-den) tiksinen, (-den) tiksinti duyarak çekinip kaçınan (kimse).

müteneffis متنفس *A. s.* 1 soluk alan, soluyan (kimse/canlı), 2 yorgunluk çıkaran, dinlenen (kimse).

müteneffiz متنفذ *A. s.* saygın, sözü geçer ve dinlenir (kimse).

mütenekkir متنكر *A. s.* tanınmayacak kılığa giren (kimse).

mütenekkiren متنكراً *A. z.* kim olduğu bilinmeyecek, tanınmayacak bir kılığa girerek ve başka bir ad kullanarak.

mütenekkis متنكس *A. s.* baş aşağı döndürülmüş/getirilmiş (nesne).

mütenemmil متنمل *A. s.* karınca gibi kaynayan (insan yığını/kalabalık).

mütenemmir متنمر *A. s.* 1 ters, hırçın, asık yüzlü (kimse), 2 bir kimseye gözdağı verirken homurdanarak sesini yükselten (kimse).

mütenessık متنسق *A. s.* dizi dizi dizilmiş, düzgün biçimde sıralanmış (nesneler).

mütenessib متنسب *A. s.* "Falanın soyundanım" diye ortaya atılan (kimse).

mütenessic متنسج *A. s.* 1 dokunan/örülen (nesne/kumaş vb.), 2 kumaş gibi tel tel, iplik iplik örülmüş (nesne).

mütenessik متنسك *A. s.* kulluk eden, Tanrı'nın buyruk ve yasaklarına uyan (kimse).

mütenessim متنسم *A. s.* 1 soluk alan (kimse), 2 esen yeli içine çeken, rüzgârla soluklanan (kimse), 3 efil efil esen (yel).

mütenessir متنثر *A. s.* saçılan, çevreye yayılan (sıvı/tane vb.).

müteneşşıt متنشط *A. s.* sevinen, içini sevinç kaplayan, keyiflenen (kimse).

müteneşşib متنشب *A. s.* (ağ, tuzak vb. bir şeye) ilişip tutulan (kuş vb.).

müteneşşif متنشف *A. a.* (suyu/sıvıyı/ıslaklığı) emen, kendine çeken (nesne/madde).

müteneşşir منتشر *A. s.* yayılan, dağılan (haber/kitap/gazete/dergi vb.).

mütenevvi' متنوع *A. s.* türlü türlü, başka başka, çeşit çeşit, her biri ayrı ve ayrı bir nitelikte olan (nesneler).

mütenevvih متنوح *A. s.* 1 çığlık atarak ağlayan (kimse), 2 çığlık çığlığa öten (kişi).

mütenevvim متنوم *A. s.* 1 uyuklayan, kestiren, ımızganan (kimse), 2 rüya gören (kimse).

mütenevvir متنور *A. s.* aydınlanan, aydınlanmış (yer).

mütenezzih متنزه *A. s.* sıkıntısını unutmak, ferahlamak için kırda, iç açıcı yerlerde dolaşan, gezinen (kimse).

mütenezzihe متنزهه *A. a.* gezinti yeri/alanı.

mütenezzil متنزل *A. s.* 1 aşağı doğru inen, aşağılayan (nesne, kuş vb.), 2 alçak gönüllü davranarak gönül yapan (kimse).

mütera''ıd مترعد *A. s.* titreyen, sarsılan (nesne).

müterabbıs متربص *A. s.* (birini/bir şeyi) bekleyen, gözleyen (kimse).

müterâdif مترادف *A. s.* 1 (-e) uyan, (-in) ardı sıra giden (nesne/kimse), 2 *dilb.* eş anlamlı (kelime).

müterâfi' مترافع *A. s.* mahkemeye başvurup davanın görülmesini, iki tarafın dinlenmesi için duruşma yapılmasını isteyen (kimse).

müterahhıl مترحل *A. s.* yerini değiştiren, bir yerden başka bir yere göçen (kimse).

müterahhım مترحم *A. s.* (-e) acıyan (kimse).

müterâhıf متراحف *A. s.* birbiri üzerine yürüyüp karşı karşıya gelen/çatışan (asker vb.).

müterâhi متراخى *A. s.* geri duran, gevşek davranan, yavaş hareket eden (kimse).

müterâkim متراكم *A. s.* biriken, toplanan, yığılan (para/mal/yazı vb.).

müterakkıb مترقب *A. s.* (-in) yoluna bakan, umutla bekleyen (kimse).

müterakkıs مترقص *A. s.* aşağı yukarı, sağa sola sallanıp duran (nesne).

müterakki مترقى *A. s.* ileri giden, ilerleyen, eski durumundan/konumundan daha iyi bir duruma/konuma gelen (iş/durum vb.).

müterâsıf متراصف *A. s.* diziler hâlinde birbirine yanaşıp sıkışmış olan (nesne).

müterassıd مترصد *A. s.* 1 dikkatle gözleyen, (gök cisimlerini) rasat eden (kimse), gözlemci, 2 kollayan, (-in) olmasını/ortaya çıkmasını bekleyen: *m.i fırsat* "fırsat kollayan (kimse)".

müterâzi متراضى *A. s.* birbirinden razı ve hoşnut olan (iki kişi/kimseler).

mütercem مترجم *A. s.* bir dilden başka bir dile aktarılmış (metin).

mütercim مترجم *A. s.* bir dilde yazılmış metni başka bir dile aktaran (kimse).

mütereccî مترجى *A. s.* 1 uman, umutla bekleyen (kimse), 2 yalvaran, dileyen (kimse).

mütereddid متردد *A. s.* 1 gidip gelen, salınan, 2 geri atan, püskürten, 3 karşı duran, direnen, 4 karşıt, aykırı, zıt, 5 tembel, hımbıl, aylak, işsiz güçsüz, 6 çekingen, 7 kararsız, ne/neyi/nasıl yapacağını bilemeyen, kararsız (kimse).

mütereffık مترفق *A. s.* yavaşlıkla, yumuşaklıkla davranan (kimse).

mütereffi' مترفع *A. s.* 1 yükselen, yükseklere çıkan (nesne), 2 (ile) yükselen, (ile) mertebe kazanan.

mütereffih مترفه *A. s.* bolluğa kavuşmuş, rahat ve sıkıntısız hayat süren, bolluk içinde yaşayan (kimse).

müterehhib مترهب *A. s.* rahipçe kulluk eden, rahip gibi vaktini kulluk ederek geçiren (kimse).

müterekkib متركب *A. s.* birleşen, iki/ikiden çok şeyin birleşmesiyle oluşan (nesne/madde).

müterekkin متركن *A. s.* ileri gelen kimselerden olan, manevî güç bulan, yüreği güçlenen (kimse).

müteremrim مترمرم *A. s.* söz söyleyecek gibi davranmakla birlikte söyleyemeyip kalan, tutulan (kimse).

müterennıh مترنح *A. s.* (sarhoşluktan/hastalıktan ötürü) iki yana sallanarak yürüyen, yalpalayan (kimse).

müterennim مترنم *A. s.* güzel ezgilerle şakıyan, kulağa hoş gelen ezgili bir sesle ırlayan (kimse, kuş vb.).

müteressib مترسب *A. s.* dibe çöken, tortulanan (madde/nesne).

müteressim مترسم *A. s.* resimlenmiş, üzerine resim yapılmış, resimli duruma getirilmiş (yer/nesne).

mütereşşıh مترشح *A. s.* (-den) sızan, (-den) sızıntı şeklinde dışarı çıkan, terleyen (nesne).

mütereşşif مترشف *A. s.* (bir sıvıyı) emerek azar azar içen/çeken (kimse/madde).

müterettib مترتب *A. s.* 1 sıralı, tertipli, düzenli (nesne), 2 (-e) düşen, (ile) ilgili bulunan (iş/konu/durum), 3 (-den) doğan, (-den) ileri gelen (sonuç/durum).

müterevvih متروح *A. s.* bir şeyden koku alan (nesne).

mütesa''ıb متصعب *A. s.* güçleşen, güç duruma gelen (iş).

mütesa''ıd متصعد *A. s.* yukarıya çıkan (nesne).

mütesabbi متصبى *A. s.* çocuklaşan, çocuk gibi davranışlarda bulunan (kimse).

mütesabbir متصبر *A. s.* sabır gösteren, istemeyerek katlanan, dişini sıkan (kimse).

mütesâbık متسابق *A. s.* birbiriyle yarışan, birbirini geçmeye çalışan (iki/ikiden çok kimse).

mütesâbi متصابى *A. s.* kadınların ilgisini çekecek, gönlünü kazanacak yolda davranışlarda bulunan, sevgi anlatımlı sözler söyleyen (kimse).

mütesaddık متصدق *A. s.* 1 sadaka veren (kimse), 2 yürekten bağlı olduğu ortaya çıkıp anlaşılan (kimse).

mütesaddi متصدى *A. s.* 1 (bir işe) girişen (kimse), 2 (birine) ilişen, sataşan (kimse).

mütesaddi' متصدع *A. s.* dağılan (nesne), yarılıp çatlayan, ayrılan (kaya/dağ vb.).

mütesaddir متصدر *A. s.* baş köşede oturan (kimse).

mütesâdif متصادف *A. s.* rastlayan, (ile) birden karşılaşan, (-e) karşı gelen (kimse).

mütesâdim متصادم *A. s.* birbirine çarpan, çarpışan (nesneler).

mütesaffi متصفى *A. s.* arınan, temizlenen, arı duru nitelik kazanan (su/kalp vb.).

mütesâfıh متصافح *A. s.* el sıkışan, (dostluk ve yakınlık göstergesi olarak) birinin elini tutan (kimse).

mütesâğır متصاغر *A. s.* küçülen, göze küçük görünen (nesne).

mütesahhın متسخن *A. s.* ısınmış, kızmış, sıcak ve kızgın duruma gelmiş (nesne).

mütesâhıb متصاحب *A. s.* (-e) sahip çıkan (kimse).

mütesâhil متساهل *A. s.* kolaylık gösteren, anlayışlı ve yumuşak davranan (kimse).

mütesâıd متصاعد *A. s.* yükselen, yukarıya doğru çıkan (nesne).

mütesâib متثائب *A. s.* isteyen (kimse).

mütesâıd متصاعد *A. s.* 1 daha yüksek, daha yukarıda, 2 yukarı, 3 yükseltilmiş, yükseğe çıkmış.

mütesâkıl متثاقل *A. s.* üşenen, ağır davranan (kimse), savaşa gitmesi teşvik edilmişken oyalanıp geri kalan (kimse).

mütesâkıt متساقط *A. s.* birbiri ardınca düşen/dökülen (damla vb.).

mütesakkıb متثقب *A. a.* delinen, delik açılan (nesne).

mütesakkıf متسقف *A. s.* 1 papaz olan (kimse), 2 papazmış gibi davranan/papazlık tavrı takınan (kimse), 3 tavanlı, üstü örtülü (yer).

mütesâlık متسالق *A. s.* 1 tırmanıcı (bitki), 2 uçucu (kuş).

mütesâlif متسالف *A. s.* biriyle bacanak olan (kimse).

mütesallib متصلب *A. s.* 1 sertleşmiş (madde/nesne), 2 *mec.* girdiği yolda kararlılıkla yürüyen; tuttuğu yolu ödün vermeden sürdüren (inançlı kimse/önder): *m.-i dîn* "dinine sıkı sıkıya bağlı, din yolunda kararlılıkla yol alan".

mütesallif متصلف *A. s.* kendi ölçüsünü bilmeyen, haddi ve gücü dışında üstünlük iddiasında bulunan, yetersiz olduğu hâlde kendini övüp duran (kimse).

mütesâmıh متسامح *A. s.* 1 göz yuman, görmezlikten gelen (kimse), 2 hoş gören, hoşgörülü davranan (kimse).

mütesâmi' متسامع *A. s.* işitmekle tanıklık eden (kimse).

mütesanni' متصنع *A. s.* bir şeyi süsleyerek, dıştan yaldızlayıp bezeyerek güzel gösteren (kimse).

mütesâri' متسارع *A. s.* düşünüp taşınmadan, durup dinlenmeden, bir an önce yapıp bitirmek yolunda iş gören, aceleci.–**mütesâri' kılmak** acele ettirmek.

mütesarrıf متصرف *A. s.* 1 (bir işi) istediği gibi işleyen (bir malı/bir yeri) dilediği gibi kullanan (kimse), 2 sahip, malik. *a. T.* bir vilâyete bağlı sancaklardan birini yöneten kimse, sancak beyi.

mütesâvi متساوى *A. s.* aynı ölçüde ve değerde olan, büyüklükçe ve değerce eş (nesneler).

mütesavver متصور *A. s.* 1 zihinde canlandırılan (iş/nesne), 2 yapılması düşünülen/gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış olan (iş), 3 düşünülebilir, olması beklenir (durum/davranış).

mütesavvıf متصوف *A. a.* Yüce Tanrı'ya yakınlaşma, sırlar dünyasına erişme, üst âlemle ilgili bilgilere ulaşma yolu olan tasavvuf yolunun yolcusu.

mütesavvife متصوفه *A. s.* tasavvuf yolunun yolcuları.

mütesavvir متصور *A. s.* (-i) zihninde canlandıran, (bir şeyin neliğini ve niteliğini) zihninde biçimlendiren (kimse).

mütesayyif متصيف *A. s.* yaz mevsimini bir yerde geçiren (kimse).

mütese''il متسأل *A. s.* dilenen, dilencilik eden (kimse).

mütesebbib متسبب *A. s.* (-e) yol açan, (-in) olması sonucunu doğuran (durum/etken/kimse).

mütesebbit متثبت *A. s.* bekleyen, yerinden ayrılmayan/kımıldamayan (kimse).

müteseccid متسجد *A. s.* secde eden, secdeye kapanan (kimse).

müteseffih متسفه *A. s.* parasını düşüncesizce saçıp savuran, varını kötü yollarda tüketen (kimse).

müteseffil متسفل *A. s.* (birini) aşağılayan (kimse).

mütesehhir متسهر *A. s.* gece uyuyamayıp uyanık duran (kimse).

mütesekkin متسكن *A. s.* 1 yatışan, dinen (deniz/hava/rüzgâr vb.), 2 yatıştırıcı (ilaç vb.).

mütesellıh متسلح *A. s.* silahlanmış, silah kuşanmış (kimse/asker).

mütesellıt متسلط *A. s.* (-e) sataşan, (-e) sarkıntılık eden (kimse).

müteselli متسلى *A. s.* teselli bulan, bir yolla avunan; acısını, üzüntüsünü sahip olduğu başka avutucu şeylerle unutur gibi olan (kimse).

mütesellib متسلب *A. s.* eşinin ölümü üzerine matem giysisine bürünüp yas tutan (kimse).

mütesellif متسلف *A. s.* malı teslim etmeden önce parasını alan (kimse), (birinden) ödünç alan (kimse).

mütesellim متسلم *A. s.* kendisine bırakılan şeyi alan (kimse). *a.* (eskiden) yönetimce vergi ve harçların toplanması ile görevlendirilen kimse, tahsilât memuru, muhassıl.

müteselsil متسلسل *A. s.* (zincir halkaları gibi) birbirine ulanıp giden (dağ/kefil vb.).

mütesemmim متسمم *A. s.* (ile) zehirlenmiş (kimse).

müteserri' متسرع *A. s.* koşan, koşar adım giden (kimse).

mütesettir متستر *A. s.* örtünen, örtünüp gizlenen (kadın).

mütesevvib متثوب *A. s.* farzdan sonra nafile namaz kılan (kimse).

mütesevvik متسوك *A. s.* misvak kullanan, misvakla diş temizliği yapan (kimse).

¹**müteseyyib** متثيب *A. a.* dul kalan kadın.

²**müteseyyib** متسيب *A. s.* (-e) aldırmayan, (-e karşı) kayıtsız davranan, (-e) boş veren (kimse).

müteşa''ıb متشعب *A. s.* 1 dallara, kollara ayrılan (iş/konu vb.), 2 çatallı, dallı budaklı (ağaç).

müteşa''ır متشعر *A. s.* bedeni kıllı, kılı çok olan (kimse).

müteşa'şı' متشعشع *A. s.* parlak, göz alıcı (nesne).

müteşâbih متشابه *A. s.* 1 birbirine benzeyen (nesneler/biçimler), 2 anlamı gizli ve belirsiz olup yoruma açık olan, asıl anlamı dışında başka bir anlam taşıyan, başka bir maksatla örnek olarak verilmiş (ayet).

müteşahhıs متشخص *A. s.* 1 kişi kılığına bürünen, kişilik/kimlik kazanan (nesne), 2 birinin kim olduğunu hatırlayan, birini tanıyan (kimse), 3 yer kaplayan, iri ve sallı (nesne), 4 bulguları belli, belirtileri bilinen (hastalık).

müteşâir متشاعر *A. s.* şairlik taslayan, şairlik iddiasında bulunan (kimse).

müteşâkî متشاكى *A. s.* birbirine durumlarından yakınan (kimseler).

müteşâkil متشاكل *A. s.* 1 birbiriyle uyuşan, birbirine eş, denk ve uygun olan (nesneler), 2 *ed.* aruzda *fâilâtün mefâilün mefâilün* ölçüsündeki kalıp. [Fars edebiyatında kullanılmıştır.]

müteşakkık متشقق *A. s.* iki parçaya ayrılan, yarılan (nesne).

müteşârik متشارك *A. s.* ortaklaşan, birbirine ortak olan (iş/durum/anlam vb.).

müteşâvir متشاور *A. s.* birbirine danışan (kimseler).

müteşe''im متشأم *A. a.* (-i) uğursuz sayan, (-in) uğursuzluk getireceğini sanan, uğursuzluk beklentisi içinde olan (kimse).

müteşebbih متشبه *A. s.* (-i) andıran, (-e) benzeyen(nesne).

müteşebbik متشبك *A. s.* ağ gibi parçaları birbirine geçen, şekli balık ağı gibi göz göz olan (nesne).

müteşebbis متشبث *A. s.* (bir işe) girişen, girişimci (kimse).

müteşecci' متشجع *A. s.* yiğitlik taslayan, kendini yiğit satan (kimse).

müteşeccir متشجر *T. s.* iyice büyüyüp ağaca dönen (ot).

müteşeddid متشدد *A. s.* 1 şiddetlenen, şiddet kazanan (yel, dalga vb.), 2 işini sert ve hırçınlıkla gören (kimse), 3 pekleşmiş, dayanıklı hâle gelmiş (nesne).

müteşeffi متشفى *A. s.* şifa bulan, iyileşen (kimse).

müteşehhi متشهى *A. s.* iştahlanan, iştah duyan (kimse).

müteşehhid متشهد *A. s.* namazda oturma sırasında tehiyyâtı okuyan (kimse).

müteşekki متشكى *A. s.* yakınan, hoşnutsuzluğunu ileri sürerek hakkını isteyen/sızlanan (kimse).

müteşekkik متشكك *A. s.* bir şeyin gerçekliği konusunda kararsız kalan, (-den) şüphe duyan (kimse).
müteşekkil متشكل *A. s.* 1 bir şekil kazanmış, bir biçime bürünmüş olan (nesne/kimse), 2 (-den) elde edilmiş, (-den) oluşmuş, (ile) varlık bulmuş olan (nesne).
müteşekkir متشكر *A. s.* gördüğü iyiliğe, aldığı yardım ve bağışa karşı övgü ile karşılıkta bulunan (kimse).
müteşelşil متشلشل *A. s.* yüksekten dökülüp şarıl şarıl akıp çağlayan (su).
müteşemmil متشمل *A. s.* 1 örtünmüş, bürünmüş (kimse), 2 giyimli, giyinmiş, palto vb. üstlük giymiş (kimse).
müteşemmim متشمم *A. s.* (çiçek vb.) koklayan (kimse).
müteşemmir متشمر *A. s.* sıvanmış, (-e) hazırlanmış (kimse).–**müteşemmir olmak** kolları sıvamak, işe hazırlanmak.
müteşemmis متشمس *A. s.* güneş vuran, güneş alan, güneşli (yer).
müteşennic متشنج *A. s.* el ve ayak kaslarının bozulmasıyla titreme biçiminde ortaya çıkan bir tür sinir hastalığına tutulan (kimse).
müteşennif متشنف *A. s.* kulakları küpeli (kimse).
müteşerri' متشرع *T. s.* 1 din buyruklarına uygun davranan (kimse), 2 dinle ilgili konularla uğraşan, dinle ilgili konularda geniş ve derin bilgisi bulunan (kimse).
müteşerrif متشرف *A. s.* şeref kazanan/bulan (kimse).
müteşetti متشتى *A. s.* kışı bir yerde geçiren, bir yerde kışlayan (kimse).
müteşettit متشتت *A. s.* dağılmış, dağınık (iş/nesne).
müteşevvık متشوق *A. s.* (-e) eğilim gösteren ve istek duyan (kimse).–**müteşevvık olmak** (-e) istek duymak, (-e) eğilim göstermek.
müteşevviş متشوش *A. s.* karmakarış olan (nesne/durum).
müteşeyyıh متشيخ *A. s.* 1 yaşlanan, kocalan (kimse), 2 kendini yaşlı gösteren (kimse), 3 şeyhlik taslayan (kimse).
müteşeyyi' متشيع *A. s.* Şii olmuş, Şii mezhebine girmiş (kimse).
müteşeyyid متشيد *A. s.* yüksek ve dayanıklı olan (yapı/dağ vb.).
müteta''ım متطعم *A. s.* (bir yiyeceğin) tadına bakan (kimse).
mütetabbi' متطبع *A. s.* birinin davranış ve alışkanlıklarını benimseyen, kendini başka birine benzeten (kimse).
mütetabbib متطبب *A. s.* tabiplik taslayan, kendisine tabip süsü veren (kimse).
mütetâbık متطابق *A. s.* birbirine uyan, uygun gelen (söz/nesne/ölçü).
mütetâbi' متتابع *A. s.* birbirini izleyen, birbiri ardından gelen (nesne/durum/oluş vb.)
mütetaffil متطفل *A. s.* 1 asalak olan, asalak gibi yapışıp ayrılmayan (kimse), 2 uyan, bağlanan, uyruk olan (kimse).
mütetahhir متطهر *A. s.* maddi ve manevi olarak temizlenen (kimse).
mütetâli متتالى *A. s. yuk. m. bk.*
mütetalli' متطلع *A. s.* 1 (-i) ayrıntılı olarak bilen, 2 (-i) gözetleyip gözeten, 3 salınarak yürüyen, 4 (birinin) sözünün eksiğini, kusurunu araştırıp tenkitçi bir bakışla karşı çıkan.
mütetarrık متطرق *A. s.* 1 yol bulan, (bir şeyin) içine giren, 2 (bir durumda) belirip ortaya çıkan (nesne/durum vb.). –**mütetarrık olmak** yol bulmak, içeri/içine girmek, sokulmak.
mütetarrib متطرب *A. s.* coşan, sevinç içinde şarkı mırıldanarak hoplayıp zıplayan (kimse).
mütetâvil متطاول *A. s.* 1 uzanan (nesne), 2 uzatarak yükselen (nesne).
mütetavvık متطوق *A. s.* boynuna gerdanlık vb. süsler takan (kimse).
mütetavvi' متطوع *A. s.* nafile namaz kılan (kimse).
mütetavvif متطوف *A. s.* ziyaret maksadıyla bir şeyin çevresini dolanan (kimse).
mütetavvis متطوس *A. s.* rengârenk giysiler giyen (kimse).
mütetayyib متطيب *A. s.* koku sürünen/kullanan (kimse).
mütetayyir متطير *A. s.* (-i) uğursuz sayan, (-den) uğursuzluk gelir diye düşünen (kimse).
mütetebbi' متتبع *A. s.* (bir konuyu) derinliğine inceleyen, ardına düşüp araştıran (kimse).
mütetevvic متتوج *A. s.* taç giyen, taçlanan (kimse/hükümdar).
mütevâcid متواجد *A. s.* yalandan coşan/manevi bir hâl ile hâllenen (kimse).
mütevâcih متواجه *A. s.* yüz yüze olan (kimseler).
mütevâcihen متواجهاً *A. z.* yüz yüze.
mütevâd(d) متواد *A. s.* birbirine sevgi ve ilgi gösteren, sevişen (kimseler).
mütevâdi' متوادع *A. s.* birbirine karşı beslediği düşmanlığı bırakarak barışan (kimseler/taraflar).
mütevâfık متوافق *A. s.* birbirine uyan, biri diğerine uygun düşen (durum).
mütevâfir متوافر *A. s.* çoğalan, artan (nesne).
mütevaggıl متوغل *A. s.* (bir iş) işleyen, (bir işle) uğraşan (kimse).
mütevahhış متوحش *A. s.* ürken, yadırgayıp kaçan (kimse/hayvan).
mütevâıd متواعد *A. s.* birbirine söz veren, sözleşen (kimseler/taraflar).
mütevâkil متواكل *A. s.* birbirine vekâlet veren, birbirini vekil edinen (kimseler).
mütevakkı' متوقع *A. s.* 1 gelmesi beklenen, gelebilecek (sonuç), 2 (-i) uman, (-i) bekleyen (kimse), 3 çekinen, sakınan (kimse).–**mütevakkı' olmak** sakınmak, çekinmek, kendini kollamak.

mütevakkıd متوقد *A. s.* 1 tutuşup yanan (ateş/odun vb.), 2 (bir işi başarmak için) üstün çaba gösteren, emek harcayan (kimse).
mütevakkıf متوقف *A. s.* (bir yerde) duran, dinelen, eğlenen (kimse). *takı T.* (yönelme hâlinde bir ada takılır) bağlı: *Nehârın hulûlü şemsin tulûuna mütevakkıftır* "Gündüzün girmesi güneşin doğmasına bağlıdır".
mütevakkır متوقر *A. s.* ağırlık, ağır başlılık kazanan, ağırbaşlı davranış ve tavırlar sergileyen (kimse).
mütevakki متوقى *A. s.* kendini koruyan, (kendini koruma amacıyla) (-den) çekinen, (-den) sakınan (kimse).
mütevâli متوالى *A. s.* ardı kesilmeyen, birbiri ardınca gelen (nesneler/olaylar/gelişmeler).
mütevâlid متوالد *A. s.* doğum yoluyla çoğalan, çocuk yaparak genişleyen (aile/karı koca).
mütevâliyen متوالياً *A. z.* birbirini izleyerek, bir düziye.
mütevâri متوارى *A. s.* arkada/altta kalıp görünmeyen, arkaya/alta gizlenen, gizli (nesne/kimse).
mütevârid متوارد *A. s.* birbiri ardınca gelen (haber/yazı/olay vb.).
mütevâris متوارث *A. s.* miras yoluyla geçen, (-den) miras kalan (mal).
mütevâsık متواثق *A. s.* birbirine güvenerek sözleşen/sözleşme yapan (kimseler).
mütevâsıl متواصل *A. s.* birbirine bitişik olan, birbirine ulaşıp kavuşan (çizgi, yol vb.).
mütevâsi متواصى *A. s.* birbirine iş ısmarlayan/tavsiyede bulunan (kimseler).
mütevâsib متواثب *A. s.* birbiri üzerine atlayan/sıçrayan (kimseler/hayvanlar).
mütevassıl متوصل *A. s.* 1 (-e) kavuşan (kimse), 2 (-e) yakınlaşan, (ile) yakınlık sağlayan (kimse).

mütevassıt متوسط *A. s.* 1 araya giren, aracılık eden (kimse), 2 orta boy, ne küçük ne büyük olup ikisi arası olan (nesne).

mütevâtir متواتر *A. s.* 1 ağızdan ağıza yayılan, halk arasında söylenen (söz/durum/olay), 2 *ed.* (kafiye terimi olarak) seslilendirilmemiş iki harf ile bunlar arasında seslilendirilmiş bir ünsüz harfi bulunan kelimelerden oluşan kafiye: بارم ve يارم gibi.

mütevâtiren متواترا *A. z.* herkesçe bilinir ve doğrulanır olarak.

mütevattın متوطن *A. s.* (bir yere) yerleşen, (bir yeri) vatan tutan, yurt edinen (kimse).

mütevâzı' متواضع *A. s.* alçak gönüllü, kendisinden değer ve mertebece küçük ve aşağıda olanlara karşı büyüklük taslamayıp kendisini onlarla bir tutan (kimse).

mütevâzi متوازى *A. s.* paralel (çizgi, kenar vb.).

mütevâzin متوازن *A. s.* ağırlıkça iki yanı bir olan, iki yanı denk gelen (yük vb.).

mütevazzıh متوضح *A. s.* aydınlanan, açıkça ne olduğu bilinir ve anlaşılır duruma gelen (konu/iş vb.).

mütevazzi متوضى *A. s.* abdest alan (kimse).

mütevecci' متوجع *A. s.* 1 ağrıyan, sızlayan (uzuv), 2 başa gelen bir kötü durum sebebiyle üzülen, acı duyan (kimse).

müteveccid متوجد *A. s.* vecde gelen, manevi bir aydınlanmayla bambaşka bir duruma giren (kimse).

müteveccih متوجه *A. s.* 1 yüzünü bir yere çeviren, bir yöne yönelip dönen (kimse), 2 (birine) yumuşak ve güzel davranan, gönül alıcı söz ve davranışlarla birinin gönlünü kazanan (kimse).

müteveccihen متوجها *A. z.* (-e) yönelerek.

müteveddid متودد *A. s.* (-e) sevgi gösteren, (-e) kendini sevdiren, (-e) dostça davranan (kimse).

müteveffâ متوفى *A. s.* ölmüş (kimse).

müteveffık متوفق *A. s.* Yüce Tanrı'nın yardımını gören/isteği Yüce Tanrı'nın isteğiyle karşılık bulan (kimse).

mütevehhim متوهم *A. s.* 1 kuruntulu, çekingen (kimse), 2 kusur ve yanlış sanıp korkan, ürken (kimse).

mütevehhimâne متوهمانه *F. z.* kuruntulu bir biçimde, ürkerek, çekinerek.

mütevekkid متوكد *A. s.* dayanıklılık ve sağlamlık kazanan, pekişen (nesne).

mütevekkil متوكل *A. s.* her konuda ve her zaman Yüce Tanrı'ya güven besleyen, O'nun yüce katına sığınıp yardım ve ilgisini uman, bekleyen (kimse).

mütevekkilâne متوكلانه *F. s. z.* mütevekkil kimseye düşer ve yaraşır yolda ve biçimde.

mütevekkilen متوكلا *A. z.* Yüce Tanrı'ya güvenip bağlanarak.

mütevelli متولى *A. a.* bir vakfın şartlarına göre işlemesini sağlayan, gelirlerini ve giderlerini yöneten kimse.

mütevellid متولد *A. s.* 1 doğan, doğmuş (kimse), 2 *mec.* (-den) doğan, (-den) kaynaklanan (durum/sonuç).

mütevellih متوله *A. s.* aklı başından gitmiş, deliye dönmüş, divane gibi ne yaptığını ne yapacağını bilmeyen (kimse).

müteverrıt متورط *A. s.* açmaza düşen, çözümü zor/aşılması güç bir engelle karşılaşan (kimse).

müteverri' متورع *A. s.* yasaklanmış işlerden, günah sayılan iş, eylem ve davranışlardan sakınıp çekinen (kimse).

müteverrid متورد *A. s.* (yüzü) gül gibi kızaran (kimse).

müteverrik متورك *A. s.* namazda kıynağını sağ ayağı üzerine koyup oturan/kıynakların birini/ikisini yere koyan (kimse).

müteverrim متورم *A. s.* 1 bedeninde şişlikler ve oyuklar oluşan (kimse), 2 "verem" denilen akciğer hastalığına yakalanmış olan (kimse).

müteverris متورث *A. s.* mirasçı olan/mirasçı olarak kalan (kimse).

mütevessıh متوسخ *A. s.* kirlenen, kir tutan (nesne/madde).

mütevessık متوثق *A. s.* (bir işi) güvenle işleyen, (bir işe) güçle sarılan (kimse).

mütevessi' متوسع *A. s.* genişleyen (nesne).

mütevessib متوثب *A. s.* sıçrayan, atlayan (kimse/hayvan).

mütevessid متوسد *A. s.* yastığa/mindere dayanan/yaslanan (kimse).

mütevessil متوسل *A. s.* bir tutamak/dayanak bulup ona dayanan/tutunan (kimse).

mütevessilen متوسلا *A. z.* bir tutamağa tutunarak, bir şeyi tutamak sayarak.

mütevessim متوسم *A. s.* bir nesneyi belirtilerinden yola çıkarak, doğru bir sanıyla kavrayan (kimse).

müteveşşıh متوشح *A. s.* takıp takıştırmış, değerli takılarla donanmış (kadın).

mütevettir متوتر *A. s.* gerilmiş, gergin (ip/sinir vb.).

mütevezzi' متوزع *A. s.* dağılan (nesne).

mütevvec متوج *A. s.* taç giymiş, başında taç bulunan, hükümdar.

müteyakkın متيقن *A. s.* (-i) kesin olarak bilen, (-i) şüphe duymaksızın kavrayıp anlayan (kimse).

müteyakkız متيقظ *A. s.* uyanık ve gözü açık bulunan, ileri görüşlülük ve dikkatle hareket eden (kimse).

müteyebbis متيبس *A. s.* kuruyan/kurumuş (nesne).

müteyemmen متيمن *A. s.* uğurlu tutulmuş, uğurlu sayılmış, kendisinden hayır umulmuş, hayırlı, mübarek, uğurlu olan (iş/nesne/durum).

müteyemmim متيمم *A. s.* teyemmüm eden, yani: su bulunmayan yerlerde yüzünü, dirseğe kadar kollarını temiz toprakla sıvazlayarak abdest alan (kimse).

müteyemmin متيمن *A. s.* (bir nesneyi, bir işi) uğurlu sayan (kimse).

müteyessir متيسر *A. s.* kolaylıkla yapılan, zorlanılmadan sonuç veren/alınan (iş/girişim).

mütezacci' متضجع *A. s.* üşenen, ağır ve gevşek davranan (kimse).

mütezaccir متضجر *A. s.* içi sıkılan, sıkkın, sıkıntılı, üzgün (kimse).

mütezâd(d) متضاد *A. s.* birbirine zıt olan, birbiriyle çelişen (madde/konu).

mütezahhır متزخر *A. s.* köpürüp kabaran, deniz gibi köpürüp taşan (nesne), dolup taşan (kap).

mütezahhir متظهر *A. s.* 1 karısına nikâhı bozan sözlerden birini söyleyen (koca), 2 koruyucusu, gözeticisi olan (kimse).

mütezâhım متزاحم *A. s.* kalabalık içinde sıkışıp kalan, kalabalık yüzünden sıkıntıya düşen (kimse).

mütezâhir متظاهر *A. s.* birbirine bakan, birbirine görünen (yerler/nesneler).

mütezâıf متضاعف *A. s.* katlanan, kat kat olan/artan (gelir, kazanç vb.).

mütezakkım متزقم *A. s.* (-i) güçlükle yutan (kimse).

mütezallil متظلل *A. s.* 1 gölgelenen, gölgede oturan (kimse), 2 korunup kollanan (kimse).

mütezallim متظلم *A. s.* uğradığı haksızlıktan ötürü yakınan, hâlinden şikâyet eden (kimse).

mütezammin متضمن *A. s.* içine alan, kapsayan (konu/yazı/kitap anlam vb.).

mütezanni متظنى *A. s. bk.* **mütezannin** متظنن.

mütezannin متظنن *A. s.* zanla iş gören, kararsızlık ve şüphe üreten (kimse).

mütezarrı' متضرع *A. s.* yanlış ve eksiklerini, suç ve günahlarını bilerek bağışlanmak için boyun büküp nefsini alçaltarak yalvaran, niyazda bulunan (kimse).

mütezarrif متظرف *A. s.* incelik satan/taslayan (kimse).
mütezarrir متضرر *A. s.* zarar görmüş, zarara uğramış olan (kimse)
mütezâvil متزاول *A. s.* bir şey yapmaya, bir şey üretmeye/meydana getirmeye çalışan (kimse).
mütezâvir متزاور *A. s.* birbirine gidip gelen, birbirini arayıp soran (kimseler).
mütezâyid متزايد *A. s.* artan, çoğalan (nesne).
mütezebbid متزبد *A. s.* 1 köpüren, köpüklenen (sıvı nesne), 2 kaymak bağlayan (süt, yoğurt vb.).
mütezebzib متذبذب *A. s.* kararsız, ne/neyi/nasıl yapacağını bilemez durumda olan (kimse).
mütezehhid متزهد *A. s.* Yüce Tanrı buyruklarını eksiksiz yerine getiren, sürekli kulluk etme yolunu seçen (kimse).
mütezehhir متزهر *A. s.* 1 parlayan (nesne), 2 çiçeklenen, çiçek açan (ağaç, bitki).
mütezekki متزكى *A. s.* doğruluktan ve doğru yoldan ayrılmayan, Allah yolunda iyi işler yapan kimseler gibi olan (kimse), zekât veren (kimse).
mütezekkir متذكر *A. a.* anan, hatırlayan, ... hakkında söyleşen (kimse).
mütezellık متذلق *A. s.* ayağı kayan, sürçen (kimse).
mütezellil متذلل *A. a.* aşağılanmaya katlanan, alçak düşen (kimse).
mütezellilîn متذللين *A. ç. a.* kendini düşkün ve alçak gösterenler, nefsini hor ve hakir görenler.
mütezelzil متزلزل *A. s.* sarsılan, sallanan (yer/yapı).
mütezemmil متزمل *A. s.* üzerine üstlük geçiren, elbise giyen, giyinen (kimse).
mütezevvık متذوق *A. s.* 1 (-in) tadını defalarca tatmış (kimse), 2 keyif içinde yaşayan, zevk ve safa süren (kimse).
mütezevvic متزوج *A. s.* evlenen, eş alan (erkek).
mütezevvid متزود *A. s.* yiyecek ve azık hazırlayan/biriktiren, geçimlik bulup buluşturan (kimse).
mütezeyyin متزين *A. s.* süslenmiş, bezenmiş, donanmış (nesne/yer).
müthaf متحف *A. a.* armağan olarak verilen/verilmiş nesne.
müthif متحف *A. s.* armağan veren/verici (kimse).
mütlif متلف *A. s.* (-i) boş yere harcayan, (-i) gereksiz şekilde tüketen (kimse).
müttaki متقى *A. s.* dince yasak iş ve eylemlerden sakınan (kimse).
müttazi متضع *A. a.* ve *s.* aşağılık, değersiz, soysuz (kimse).
müttebi' متبع *A. s.* (-e) uyan, (-e) uyarak bağlanan (kimse).
müttefık متفق *A. s.* 1 birbiriyle uyuşup birleşen, birlik olan, birlikte hareket eden, aralarında anlaşma ve bağlaşma olan (kimseler/devletler), 2 aynı şekilde düşünen, fikir ve iş birliği içinde olan (kimseler).–**müttefık aleyh** متفق عليه üzerinde anlaşılmış, uzlaşma sağlanmış (konu/madde).–**müttefıku'lkavl** متفق القول sözleri aynı olan kimseler, ağız birliği etmiş kimseler.–**müttefıku'rre'y** متفق الرأى görüşleri aynı olanlar, aynı görüşte olan kimseler.
müttehaz متخذ *A. s.* benimsenen, tutulan, kullanılan, geçerli sayılan (karar/kural/yol vb.).
müttehıd متحد *A. s.* birleşmiş, birlik olmuş (nesne/kimse/düşünce vb.).–**müttehidü'lfikr** متحد الفكر aynı düşüncede olan, aynı düşünceyi paylaşan (kimseler).–**müttehidü'lmeâl** متحد المآل aynı anlamda olan, anlamdaş, eş anlamlı (söz/kelime).
müttehız متخذ *A. s.* kabul eden, benimseyen, tutan, uyan (kimse).

müttehim متهم *A. s.* bir kusur ve suçla suçlanan/suçlanmış, suçlu sanılan (kimse).
mütteız متعظ *A. a.* ve *s.* öğüt dinleyen, verilen öğüt kulağına giren (kimse).
müttekâ' متكاء, **müttekâ** متكا *A. a.* 1 dayanılacak, yaslanılacak nesne, sopa, baston vb., 2 koltuk değneği.
müttekın متقن *A. a.* (-i) kesin olarak bilen, (... üzerinde) şüphesi bulunmayan (kimse).
mütteki متكى *A. s.* (-e) dayanan, (-e) söykünen (kimse).
müttesıf متصف *A. s.* bir nitelikle nitelenmiş, bir sıfatla vasıflanmış (kimse), kendisinde bir nitelik ve vasıf bulunan (kimse).
müttesıl متصل *A. s.* 1 (-e) bitişik (yer/nesne), 2 *dilb.* bitişen, bitişme özelliği olan (harf), 3 aralıksız süren, sürekli olan (eylem/iş). *z.* sürekli olarak, aralıksız bir biçimde, bitevi.
müttesi' متسع *A. s.* genişleyen, genişlik kazanan (nesne/yer).
müttesim متسم *A. s.* damgalı (hayvan/nesne).
müttezıh متضح *A. s.* açık, ortada, ayan beyan.
müvâade مواعده *A. a.* birbirine söz verme, sözleşme.
müvâaza مواعظه *A. a.* öğüt verme.
müvâcehe مواجهه *A. a.* 1 yüzleşme, yüz yüze gelme, 2 ön, huzur.
müvâceheten مواجهتاً *A. z.* yüzüne karşı, yüz yüze iken.
müvâddet موادت *A. a.* 1 (iki kişi) birbirini sevme, karşılıklı sevgi duyma, 2 karşılıklı sevgi ve saygı.
müvâdea موادعه *A. a.* düşmanlığı bırakıp barışma.
müvâfakat موافقت *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) uygunluk, 2 (-i) uygun bulma.–**müvâfakat etmek** 1) uygunluk vermek, boyun vermek, razı olmak, 2) uyuşmak, uzlaşmak, anlaşmak, 3) birlik, ittifak.
müvâfât موافات *A. a.* sözünü ve andını tutup her yönüyle yerine getirme.
müvâfık موافق *A. s.* uygun (iş/işlem/davranış/eylem).
müvâhebe مواهبه *A. a.* çok çok verme, hep ve çok bağışlama.
müvahhad موحد *A. s. dilb.* tek noktalı olan (harf).
müvâkebe مواكبه *A. a.* çok çalışıp çabalama, (bir işi başarmak için) sürekli ve kararlı biçimde çalışma.
müvâkere مواكره *A. a.* (bir toprak parçasını) elde edilen üründen bir miktarını almak şartıyla ortaklaşa ekip biçme.
müvâkil مواكل *A. a.* kendi elinden iş gelmediğinden işlerini sürekli başkasına/yükleyen ısmarlayan (kimse).
müvakka' موقع *A. s.* tuğra çekilmiş, padişah tuğrasıyla bezenmiş, tuğralı (buyrultu/yazı).
müvakkıf موقف *A. s.* durduran, alıkoyan (kimse/nesne).
müvakkız موقظ *A. s. yuk. m. bk.*
müvâlât موالات *A. a.* dostluk, sevgi.
müvâli موالى *A. s.* sürekli, ardı ardına olan/gelen, kesintisiz (iş/durum vb.).
müvâmere موامره *A. a.* danışma, görüş alışverişinde bulunma.
müvâneset موانست *A. a.* 1 birbirine alışma, birbirinden ürkmeme, birbirine alışıp birlikte yaşama, 2 (vahşi hayvan için) insana alışma.
müvânis موانس *A. s.* alışık.
müvârât موارات *A. a.* (bir nesneyi) örtüp gizleme.
müvârede موارده *A. a.* 1 (birine) gidip gelme, (biri ile) görüşme, 2 *ed.* iki şairin birbirinden habersiz olarak birbirinin aynı olan bir beyit söylemeleri.
müvârese موارثه *A. a.* (birbirinden) miras yeme.

müvâsaka مواثقه *A. a.* (birbiriyle) sözleşme/antlaşma.

müvâsale مواصله *A. a.* (birbirine) kavuşma, ulaşma.

müvâsalet مواصلت *T. a.* (bir yere) ulaşma, varma.

müvâsât مواسات *A. a.* 1 avunma, avuntu, 2 devlet hizmetinde iken ölenlerin yetim ve dullarına maaş bağlama.

müvassâ موصىٰ *A. s.* salık verilen (kimse).

müvassî موصى *A. s.* (öldükten sonra vasiyetini yerine getirmek üzere) (birini) vasi olarak tayin eden (kimse).

müvât موات *A. s.* ölüm.

müvattad موطد *A. s.* 1 sıkıca birleştirilmiş, 2 sağlamlaştırılmış.

müvâzaa مواضعه *A. a.* danışıklı iş, sahte işlem.

müvâzabet مواظبت *A. a.* (bir işle) ara vermeksizin uğraşma, (üzerine aldığı işi bitirmek için) kararlı ve sürekli bir biçimde çalışma/çaba gösterme.

müvâzât موازات *A. a.* paralel ve karşılıklı olma.

müvâzene موازنه *A. a.* 1 ağırlıkça denklik, 2 (tutum ve davranışta) uyum, dengelilik, 3 denge, 4 (gelir ve giderde) denklik, 5 tartma, ölçme, karşılaştırma.

müvâzıb مواظب *A. s.* (bir işi) ara vermeksizin sürdüren, (bir işle) sürekli uğraşan (kimse).

müvâzî موازى *A. s.* paralel, birbirine karşı aynı uzaklıkta uzanan (çizgi/sıra vb.).

müvâzin موازن *A. s.* 1 ağırlıkça denk olan, aynı ağırlıkta olan (iki nesne), 2 dengeli, uyumlu (tutum/davranış).

müvecceh موجه *A. s.* herkesin yöneldiği/uygun ve yerinde bulduğu/ilgi gösterdiği, beğenilir, gözde (durum/iş/işlem/eylem/davranış); *eşanl.* **makbûl** مقبول, **mu'teber** معتبر.

müvekkel موكل *A. s.* vekil olarak tutulmuş, vekil yapılmış (kimse).–**müvekkelün bih** موكل به müvekkil tarafından vekile ısmarlanan iş.

müvekkil موكل *A. s.* (birini) vekil olarak tutan, kendi adına yetkili kılan (kimse).

müvelled مولد *A. s.* 1 doğmuş, doğurulmuş, doğma (varlık), 2 melez, karma (cins), 3 uydurulmuş, uydurma, yapma (kelime).

müvelledât مولدات *A. ç. a.* 1 doğum yoluyla varlık kazanan insanlar/hayvanlar, 2 belirli bir sürede/bir yıl içinde doğan insanlar/hayvanlar.

müvellid مولد *A. a.* 1 doğurtan kimse, doğum doktoru, ebe, 2 *kim.* (başka nitelikte bir madde) doğuran, üreten madde. –**müvellidü'l-humûza** مولد الحموضه oksijen.–**müvellidü'l-mâ'** مولد الماء hidrojen.

müverrah مورخ *A. s.* tarih konmuş, tarihi belirtilmiş, tarihli (mektup/yazı vb.).

müverrıh مورخ *A. s.* 1 tarihçi, tarih araştırmacısı/bilgini, tarih alanında uzman (kimse), 2 ebced hesabıyla manzum tarih düşüren (kimse).

müvessah موسخ *A. s.* kirletilmiş, kirli (nesne/yer).

müvessıh موسخ *A. s.* (bir yeri/nesneyi) kirleten (kimse/nesne).

müvessi' موسع *A. s.* genişleten, geniş duruma getiren (ilaç vb.).

müvesvis موسوس *A. s.* yersiz düşüncelere kapılan, kuruntulu (kimse).

müveşşah موشح *A. s.* 1 süslenmiş, donanmış, donatılmış (nesne), 2 *ed.* mısralarının ilk harfleri sırasıyla yazıldığında bir kelime/bir kelime öbeği oluşan manzume.

müvezzi' موزع *A. s.* (mektup, dergi, gazete vb.) dağıtan, adresine/yerine ulaştıran (görevli kimse).

müyâdât ميادات *A. a.* güzel ve değerli karşılık, ödül, (suça) karşılık verme, (suçluyu) cezalandırma, (bir nesneyi) elden ele verme.

müyâveme مياومه *A. a.* gündelikle iş görmek üzere pazarlık etme.

müyemmen ميمن *A. s.* uğurlu, uğura bulanmış, uğurla buluşmuş, (durum/iş/eylem vb.).

müyesser ميسر *A. s.* 1 kolay, 2 kolay gelen, kolaylıkla olan/kolayca yapılıp bitirilen/kolayı bulunup kotarılan/yorulmadan ve üzülmeden elde edilen (iş/istek/dilek/sonuç), 3 kolaylaştırılmış, 4 uygun, yerinde, 5 elverişli, yapılabilir, 6 güzel, beğenilir, 7 beğenmiş, memnun, 8 kazanmış, istediğini almış, 9 istekli, meyilli, 10 çabuk.–**müyesser olmak** 1) elvermek, kolayca eline girmek, kolay elde edilmek, 2) verilmek, sunulmak. –**müyesser eylemek** kolaylamak, kolay etmek, kolayca elde etmesini/ulaşmasını sağlamak.

müyessir ميسر *A. s.* 1 kolaylaştırıcı, 2 bir işin olmasının/bir dileğin elde edilmesinin/bir amaca kavuşulmasının yolunu açan (Yüce Tanrı): *m.-i âmâl* "emellere kavuşturucu, dilekleri yerine getirici", 3 başarılı kılan, başarı yolunu açan.

müyûn ميون *A. ç. a.* yalanlar; *bk.* **meyn** مين.

müzâame مزاعمه *A. a. bk.* **müzâhame** مزاحمه.

müzâb مذاب *A. s.* erimiş/eritilmiş (madde/nesne): *la'li müzâb* "erimiş lal taşı, yani: *mec.* şarap".

müzâd مزاد *A. s.* artırılmış, sayıca ve değerce çok/üstün duruma getirilmiş (nesne).

müza'fer مزعفر *A. s.* safran katılmış, safranla boyanmış, sarı renkli (pilâv/zerde vb.).

müzâh مزاح *A. s.* (*T. k. dili:* **mizah**) şaka, takılma, eğlenme, eğlence.

müzâhaf مزاحف *A. s. ed.* (aruzda) uzun okunması gerekirken vezin gereği kısa okunan (hece ünlüsü).

müzâhame مزاحمه *A. a.* 1 (-e) sıkıntı verme, (-i) sıkıştırma, (-i) zorlama, 2 iyice yaklaşma, üşüşme, birbirini itip sıkıştırarak sıkışıklık yaratma.

müzâhgû مزاحكو *F. s.* güldürücü ve eğlendirici söz söyleyen (kimse).

müzâhım مزاحم *A. s.* sıkıntı veren, rahatsız eden, ters gelen, sıkıştıran, zorlayan (nesne/durum).

müzahref مزخرف *A. s.* sahte yaldızla yaldızlanmış, boya ve süslerle göz alıcılık kazandırılmış değersiz, halis ve saf olmayan, kalp (nesne).

müzahrefât مزخرفات *A. ç. a.* 1 sahte yaldız ve süslerle güzellik kazandırılmış değersiz şeyler, 2 *T.* süprüntü, döküntü, pislik.

müzâkere مذاكره *A. a.* bir konu üzerinde yapılan görüşme.

müzâl مذال *A. s. ed.* (aruzda) *mütefâilün* parçasının *mütefâilân* biçimine girmesi.

müzâraa مذارعه *A. a.* (kumaşı) arşınla satma.

müzâraa مزارعه *A. a.* 1 ekincilikle geçinme, 2 *huk.* toprak sahibi ile onu işleyip ürün yetiştirecek kimse arasında ürünün paylaşılması şartıyla yapılan ortaklık.

müzâvece مزاوجه *A. s.* (bir kadınla bir erkek) eş olarak birleşme, evlilik birliği kurma.

müzâvele مزاوله *A. a.* bir nesneyi başka bir nesneye yaklaştırma, bir şeyi meydana getirmek için çalışma.

müzâyede مزايده *A. s.* (bir malı/bir eşyayı) açık artırma ile satılığa çıkarma, en çok verenin üstünde kalma yoluyla satışa sunma.

müzcât مزجات *A. s.* az, küçük, kısıtlı, değersiz (para/sermaye vb.).

müzd مزد *F. a.* ücret, karşılık.

müzdâd مزداد *A. s.* artmış, çoğalmış (nesne).

müzdecir مزدجر *A. s.* engelleyici, engel olucu/koyucu (kimse), yasaklayıcı (kimse), engel ve yasağı kabul edip gereğine göre davranan (kimse).

müzdehım مزدحم *A. s.* yığılmış, yığın hâline gelmiş, sıkışık (topluluk).

Müzdelife مزدلفه *A. a.* Kâbe'de Arafat ile Minâ arasında bir kutsal yer.

müzdver, müzdûr مزدور *F. a.* ücretle çalıştırılan, ücretli (kimse/işçi).

müzebbak مزبق *A. s.* üzerine cıva sürülmüş (nesne).

müzebzeb مذبذب *A. s.* kararsız kalmış, bir durumda/bir yerde duramamış (kimse).

müzebzib مذبذب *A. s.* iki işten/şeyden birini seçmekte zorlanan, neyi nasıl yapacağını bilemeyen, çekingen davranan, karar veremeyen, kararsız olan, bir şeyi/bir tarafı seçemeyen (kimse).

müzehheb مذهب *A. s.* yaldızlanmış, yaldızla süslenmiş (sayfa/levha/kitap).

müzehhib مذهب *A. a.* kitap sayfalarını ve yazı levhalarını yaldızla süsleyen sanatçı.

müzekkâ مزكّى *A. s.* 1 kirden pastan arındırılmış, tertemiz edilmiş (nesne), 2 kötü yoldan çevrilip iyi yola getirilmiş, günah ve suç işlemekten uzaklaştırılmış (kimse).

müzekker مذكر *A. s.* ve *a.* 1 *dilb.* (Arapça'da) gerçek, sözce ve anlamca eril (ad), 2 *dilb.* (Arapça'da) sıfat, zamir ve fiilin eril isme özgü biçimi.–**müzekker-i semâi** مذكر سماعى sözde erkek, eş cinsel erkek, homo.

müzekkere مذكره *T. a.* bir işle ilgili olarak üste ve ilgili makama sunulan, görüş/öneri bildiren yazı.

müzekki مزكى *A. s.* kötü iş ve eylemlerden, yüz kızartıcı hâllerden uzaklaştırıcı, nefsi eğitici (kimse/nesne/aracı).

müzekkir مذكر *A. s.* 1 (bir şeyi) andıran, hatırlatan, hatırda canlandıran (nesne), 2 *tas.* zikreden, Yüce Tanrı'nın güzel adlarından birini/birkaçını belirli sayıda/sayısız olmak üzere belli bir biçim ve yol yordamla anan (kimse).

müzellef مزلف *T. s.* sakalı yeni çıkmağa başlamış olan (genç).

müzellil مذلل *A. s.* (-i) hor ve hakir duruma düşüren, (-i) horlayan, (-i) aşağılayan (kimse).

müzemmele مزمله *A. a.* içinde su soğutulan toprak kap, testi.

müzemmem مذمم *A. s.* huy, davranış ve eylemleri bakımından kötü, edepsiz, yolsuz erkânsız (kimse).

müzemmil مزمل *A. s.* kundaklanmış, kundağa sarılmış (çocuk).

müzenned مزند *A. a.* dar yer, *mec.* pinti, cimri, eli sıkı kimse.

müzennid مزند *A. s.* çakmakla ateş çıkaran (kimse).

müzerkeş مزركش *A. s.* altın sırma ile işlemeli (kumaş/seccade/giysi vb.).

müzevvâ مزوا *A. s. bk.* **müzevvâ** مزوّى.

müzevvâ مزوّى *A. s.* köşeli (şekil/nesne). *a.* köşe.

müzevvak مزوق *A. s.* cıva ile yaldızlanmış (eşya).

müzevveb مذوب *A. s.* erimiş/eritilmiş (maden).

müzevvec مزوج *A. s.* 1 evli, eşli, eş edinmiş olan (kimse), 2 çiftlendirilmiş, döllendirilmiş (bitki).

müzevver مزور *A. s.* allanıp pullanmış yalan ve sahte (nesne).

müzevvib مذوب *A. s.* (maden) eritici (kimse).

müzevvir مذور *A. s.* korkutucu, korkuya düşürücü (kimse).

müzevvir مزور *A. s.* yalancı, dolandırıcı, yalan dolanla, sahte belgelerle onu bunu kandıran (kimse).

müzevvirâne مزورانه *F. s.* ve *z.* dolandırıcılıkla, yalan dolanla, yalan dolandan başka bir şey olmayan.

müzeyyel مذيل *A. s.* 1 eklemeli, sonunda ek bulunan, sonuna ek konmuş (yazı/kitap), 2 kuyruk ve kulak gibi ekleme parçası olan (nesne), 3 çok kullanılan, elden ele dolaşan (nesne).

müzeyyelen مذيلاً *A. z.* altına ek olarak cevabı yazılmak suretiyle.

müzeyyen مزين *A. s.* süslenmiş, süslü (nesne).

müzeyyif مزيف *A. s.* (-i) çürütücü, (-in) sahte ve kalp olduğunu ortaya çıkarıcı (kimse).

müzeyyin مزين *A. s.* (-i) süsleyen (kimse).

müzhere مزهره *A. a.* çiçeklerle donanmış yer, çiçek bahçesi.

[1]**müzhib** مذهب *A. s.* giderici, uzaklaştırıcı, kaldırıcı, alıp götürücü.

[2]**müzhib** مذهب *A. s.* yaldızlayıcı.

mü'zi مؤذى *A. s.* (*T.* müzi موزى) 1 inciten, üzen, acı veren (söz/iş/davranış), 2 can sıkıcı, rahatsız edici, huzur bozucu, baş belâsı, zararlı, kötü, muzır (böcek vb.), 3 *T.* asık suratlı, çatık kaşlı, yüzü gülmez (kimse).

müz'ic مزعج *A. s.* rahatsız edici, bıktırıcı, usandırıcı, baş ağrısı (kimse/hayvan/ağrı vb.).

müzil مزل *A. s.* sürçtürücü, sürçmeye yol açıcı, ayak kaydırıcı (nesne).

müzil(l) مذل *A. s.* (dilediğini) alçaltan, zavallı ve acınacak duruma düşüren (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

müzil مزيل *A. s.* (-i) giderici, (-i) yok edici (nesne).

müzilü'llevn مزيل اللون *A. s.* renk giderici (madde).

müz'in مذعن *A. s.* söz dinler, uysal, yumuşak başlı, halim selim.

müzmin مزمن *A. s.* eskimiş, üzerinden zaman geçmiş, uzun süreli (hastalık).

müzn مزن *A. a.* 1 bulut, 2 ak bulut, 3 yağmur bulutu.

müzne مزنه *A. a.* bir parça bulut.

müznib مذنب *A. s.* günah işleyen (kimse).

n ن

[1]nâ نا *F. a.* bilinen üflemeli çalgı, ney. [Battal, mansur, girift, çığırtma gibi çeşitleri vardır.] *bk.* **nây** نای.

[2]nâ نا *F. a.* gemi; *bk.* **nâv** ناو.

[3]nâ نا *F. takı* "Bir nesnenin/bir nitelik ve özelliğin bulunduğu yer" anlatımıyla yer adları yapar: *tengnâ* "dar yer", *pehnâ* "geniş yer".

[4]nâ نا *F. takı* Yoksunluk anlatır, Türkçe'nin **-siz** ekine karşılıktır.

na"âl نعال *A. a.* nalbant, nalıncı.

nâ-âşinâ ناآشنا *F. s.* bilinmeyen, tanınmayan, yabancı (kimse).

nâb ناب *A. a.* azı dişi.

nâb ناب *F. s.* katışıksız, temiz, saf, hâlis (su/şarap/mücevher/inci vb.).

nâ-bâlıg نابالغ *F. s.* ergenlik çağına erişmemiş, henüz küçük denilecek yaşta olan (kimse).

nâ-be-câ نابجا *F. s.* yersiz, uygunsuz, anlamsız (davranış/söz vb.).

nâ-be-hencâr نابهنجار *F. s.* kural dışı, uygunsuz (iş/durum/davranış).

nâ-be-kâide نابقاعده *F. s.* kural dışı, düzene uymayan, düzeni bozucu (durum/nesne).

nâ-be-kâr نابكار *F. s.* iş bilmez, işe yaramaz, hayırsız (kimse).

nâ-be-mahal نابمحل *F. s.* yersiz, yolsuz, uygunsuz, anlamsız (söz/davranış/iş vb.).

nâ-ber-câ نابرجا *F. s.* yolsuz, uygunsuz, abuk sabuk, anlamsız (iş/davranış vb.).

nâ-binâ نابينا *F. s.* 1 anadan doğma kör (kimse), 2 basiretsiz, gerçekleri göremeyen, dar ve kısa görüşlü (kimse).

nâ-binâyi نا بينائى *F. a.* 1 gözsüzlük, körlük, 2 *mec.* gerçekleri/ileriyi görememe.

nâbit نابت *A. s.* yerden biten, yerden çıkıp büyüyen (ot/bitki vb.): *hudâyî nâbit* "tohumu ekilmeden kendiliğinden biten".

nâ-bûd نابود *F. s.* yok, ortada değil (nesne/varlık).

nabz نبض *A. a.* (*T. k. dili:* **nabız**, *h. dili:* **namız**) atar damarın vuruşu/hareketi, özellikle bilekte bulunan atar damarın atması/kabarması.

nabzâşinâ نبض آشنا *F. s.* nabız tutmasını bilen, yani: herkesin yaradılışının tutum ve davranışlarına ne türlü yansıdığını fark eden (kimse).

nâ-cesbân ناچسبان *F. s.* uygunsuz, yaraşmaz, yakışıksız (iş/işlem/eylem/davranış/tutum vb.).

nâci ناجى *A. s.* 1 (-den) kurtulan, esenliğe kavuşan (kimse), 2 öte dünyada ceza görmekten/cehenneme girmekten kurtulmuş, cennetlik (kimse).

nâciz ناجذ *A. a.* azı dişlerinin sonunda yer alan altlı üstlü son dört diş.

nâ-cünbân نا جنبان *F. s.* yerinden oynamaz, kımıldanmaz (nesne).

nâ-çâr ناچار *F. s.* 1 çaresiz, çıkış yolu olmayan/bulamayan, zorda kalmış (kimse), 2 zavallı, acınacak durumda olan, yoksul (kimse): *çâr nâçâr* "ister istemez, her şartta ve her durumda".

nâ-çesbân ناچسبان *F. s. bk.* ناچسبان.

nâ-çiz ناچيز *F. s.* pek değersiz, hiç hükmünde olan (armağan vb.).

nâ-çizâne نا چيزانه *F. z.* pek değersiz, pek küçük ve hiç hükmünde olarak, yoksul ve zavallı bir kimseye yaraşır değerde ve biçimde.

nâ-dân نادان *F. s.* 1 bilgisiz, boş kafalı, bir şeyden haberi olmayan (kimse), 2 kaba, kaba saba, yontulmamış, söz ve davranışları incelikten yoksun (kimse).

nâ-demsâz نا دمساز *F. s.* uygun ve uyumlu olmayan(kimse/arkadaş).

nâ-der-berâber نا دربرابر *F. s.* uygunsuz.

nâdi نادى *A. a.* ve *s.* bağıran, çağıran kimse, çarcı.

nâ-dide ناديده *F. s.* 1 görülmemiş, eşsiz, eşi bulunmayan (nesne/eser vb.), 2 az bulunur, az görülür, çok değerli (inci/elmas/kumaş vb.).

nâdim نادم *A. s.* pişman olan, yaptığından pişmanlık duyan (kimse).

nâdir نادر *A. s.* az olan, az bulunan (cisim/varlık/eser/nesne vb.): *ennâdirü ke'lma'dûm* "Az bulunan yok gibidir.".–**nâdirü'lvücûd** نادر الوجود pek az bulunan, pek seyrek ele geçen (nesne).

nâdirât نادرات *A. ç. a.* az bulunur şeyler.

nâdire نادره *A. a.* az bulunan şey, her zaman olmayan/görülmeyen iş/husus, şaşırtıcı ve yadsınır (olay/hikâye/fıkra vb.).

nâdiredân نادره دان *F. s.* akıllı, zeki, bilgili, az bilinir ve sırlı şeyleri bilen kimse).

nâdiregû نادره گو *F. s.* hoş ve benzersiz güzellikte söz söyleyen (kimse).

nâdirekâr نادره كار *F. s.* benzersiz, olağanüstü güzellikte, çok değerli şeyler yapan (usta, sanatçı).

nâdireperdâz نادره پرداز *F. s.* anlamlı, imalı (bakış vb.).

nâdiresenc نادره سنج *F. s.* daha önce söylenmemiş sözleri söyleyen, bilinmedik anlamları sergileyen (kimse).

nâ-dürüst نادرست *F. s.* doğru olmayan, yanlış, çarpık, eğri büğrü (beden/yaradılış/söz vb.).

nâ-ehl نااهل *F. s.* iyi yetişmemiş, (-e) uygun ve yeter olmayan, yetersiz (kimse).

nâenbân نانبان *F. a.* tulum, gayda.

nâf ناف *F. s.* 1 göbek, 2 orta, orta yer. –**nâfi şeb** ناف شب gecenin ortası, gece yarısı.–**nâfi zemin** ناف زمين yerin ortası, yani: Mekke.

nâfe نافه *A. s.* 1 kürk yapılan hayvan derilerinin göbek kısmı, 2 "misk ahusu" denilen hayvanın göbeğinde bulunan kese/torba, 3 karın/kimi hayvanların karnındaki kabuk, 4 (**nâfei misk**'ten kısaltma ile) âhu, ceylân.

nâ-fercâm نافرجام *F. s.* sonuçsuz, iyi bir sonuca varmayan, sonu hayırsız, boş (baht/talih/iş/eylem vb.).

nâfıh نافخ *A. s.* üfürücü, üfleyici (kimse).

nâfi نافى *A. s. dilb.* anlamı olumsuzlaştıran/anlama olumsuz anlatım katan (edat/ek).

[1]nâfi نافى *T. k. dili:* (< *A.* **nâfi'** نافع) yararlı; *bk.* **[2]nâfi'** نافع.

[2]nâfi' نافع *A. s.* yararlı, yarar sağlayıcı (iş/eylem/nesne vb.).

nâfic نافج *A. a.* kaburga kemiklerinin sonu.

[1]nâfice نافجه *A. a.* 1 yağmur yüklü bulut, 2 kız çocuğu, 3 sert, şiddetli (yel).

[2]nâfice نافجه *A. a.* misk kesesi/torbası.

nâfile نافله *A. a.* zorunlu olmayıp fazladan kılınan namaz/tutulan oruç. *s.* boş, bir işe yaramaz, faydasız (iş/eylem/söz

vb.). z. T. boşuna, hiç yoktan, lüzumsuz yere.

nâfir نافر A. s. 1 (-den) hoşlanmayan, (-in) kötülüğünü isteyen, (-den) tiksinen (kimse), 2 ürkek, korkak (kimse).

nâfiz نافذ A. s. 1 (-i) delip öteye geçen (nesne), 2 işleyen, içeri geçen, 3 etkili, sözü geçer/dinlenir (kimse).–**nâfizü'lkelim** نافذ الكلم sözü geçer/dinlenir (kimse).

naft نفط A. a. 1 yer yağı, ham petrol, 2 çam gibi kozalaklı ağaçlarla başka ağaçlardan sızan, boya ve vernik üretiminde kullanılan ince, renksiz, kokulu sıvı, nebati yağ, terementi, terementin.

nâ-gâh ناگاه F. z. ansızın, birden bire, beklenmedik sırada.

nâ-geh نا گه F. z. bk. **nâ-gâh** نا گاه.

nâ-gehân ناگهان F. s. ansızın, apansız, birden, birden bire.

nâ-gehânî ناگهانى F. s. yuk. m. bk.

nâ-güvâr ناگوار F. s. 1 sindirimi güç (yiyecek/aş vb.), 2 acı, tatsız, yemeye ve içmeye yaramaz (nesne).

nâ-güvâre ناگواره F. s. yuk. m. bk.

nağme نغمه A. a. kulağa hoş gelen ses dizisi, ezgi, melodi.

nağmekeş نغمه كش F. a. kulağa hoş gelen güzel ve etkileyici ses dizileriyle çalan ve söyleyen sanatçı.

nağmeperdâz نغمه پرداز F. a. bk. **nağmekeş** نغمه كش.

nağmesâz نغمه ساز F. a. bk. **nağmekeş** نغمه كش.

nağmezen نغمه زن F. a. bk. **nağmekeş** نغمه كش.

nağz نغز A. s. güzel, hoş, değerli, beğenilir, gözde (nesne): *bülbül-i nağz u hoş-nevâ* "güzel sesli ve değerli bülbül".

nâ-hâh ناخواه F. s. istemeyen, hoş karşılamayan (kimse).

nâ-hak ناحق F. s. haksız, hak ve vicdan ölçülerine aykırı (davranış/işlem vb.). z. haksız yere, haksız bir şekilde.

nâ-halef ناخلف F. s. aile değerlerini korumakta babasının ve atalarının yolunu izlemeyen, kötü/hayırsız (evlât).

nâ-hânde ناخوانده F. s. okumamış, bilgi edinmemiş (kimse).

nâ-hâst ناخواست F. s. 1 istenmemiş (nesne), 2 isteksiz, iradesiz (kimse).

[1]**nahb** نحب A. a. 1 yaşamın sonu, ölüm vakti, ecel, 2 düşünme ve söz söyleme güç ve yeteneği, 3 kişinin kendi için gerekli gördüğü nesne.

[2]**nahb** نخب A. a. (-i) çekip çıkarma, şerefine/dost aşkına içilen içki.

nahcir نخجير F. a. 1 daha çok yaban keçisi, geyik türü av hayvanı, 2 av.

nahcirgâh نخجيرگاه F. a. av yeri, avlak.

nahcirgir نخجيرگير F. a. avcı.

nahcirvân نخجيروان F. a. avcı.

nahçir نخچير F. a. bk. **nahcir** نخجير.

nâ-hemtâ ناهمتا F. s. eş, denk ve benzer olmayan, ayrı (nesne).

nâhemvâr ناهموار F. s. 1 düz olmayan (yer/yol vb.), 2 uygunsuz, uygun olmayan (davranış/iş vb.).

nâhık ناهق A. s. eşek sesli, eşek gibi anıran (kimse).

nâhıl ناحل A. a. arık, cılız, çelimsiz (kimse).

nâhır ناحر A. a. hayvan kırımında kemikleri kırıp kaynatarak çerviş yağı yapan kasap.

nâhıs ناحس A. a. kıtlık yılı.

nâhıye ناحيه A. a. 1 yan, bucak, kenar, taraf, 2 bucak, yönetim bakımından bir kazaya (ilçeye) bağlı olup bir müdürle yönetilen yerleşim birimi.

[1]**nâhî** ناهى (*dişil*: **nâhiye** ناهيه) A. s. 1 yasak, 2 yasak buyruğu, 3 yasaklanmış konu/iş/eylem vb.

[2]**nâhî** ناهى A. s. yasaklayan, yasaklayıcı, yasak koyucu (Yüce Tanrı/kanun vb.).

nâhib ناهب A. s. yağmacı (kimse).

nâhid ناهد, **nâhide** ناهده A. s. memeleri yeni büyümeye başlamış, turunç memeli (kız): *nâhidetü's-sedyeyn* "turunç memeli".

nâhîd ناهيد A. s. göğün üçüncü katındaki gezegen, Zühre, Venüs, Afrodit. [Doğu minyatürlerinde iki eliyle bir kopuz tutmuş kadın şeklinde tasvir edilmiştir. Edebiyatta çeng, saz ve musiki ile, kimi zaman da aşk ve güzellikle birlikte anılır.]

nahîf نحيف A. a. genizden gelen ses.

nahîl نخيل A. s. 1 hurma ağacı, 2 hurma ağaçları; bk. **nahle** نخله.

nahîle نخيله A. a. yaradılış, yaradılış özelliği.

nahîr نخير A. a. burundan hırlama.

nahîz نخيز A. s. pusu.

nahizgâh نخيزگاه F. a. pusu yeri.

[1]**nahl** نحل A. a. bal arısı.

[2]**nahl** نخل A. a. 1 hurma ağacı, 2 (T. k. dili: **nakıl**) tahta bir iskelet üzerine balmumu ile yapılmış ağaç taklidi. [Çoklukla gelin alaylarının önünde taşınır, daha sonra gelin odasına konulurdu. Büyük düğünlerde alay önünde taşınmak üzere yapılanları çok büyük ve gösterişli olurdu. Rengârenk çiçekler ve meyvelerle, altın ve gümüş varaklarla süslenirdi.]–**nahl-i mâtem** نخل ماتم bk. **nahl-i tâbût** نخل تابوت.–**nahl-i Meryem** نخل مريم Hz. Meryem'in, Hz. İsa'nın doğumunda doğum sancısı çektiği sırada gölgesine sığındığı kuru hurma ağacı.–**nahl-i tâbût** نخل تابوت (eskiden İran'da geçerli bir geleneğe göre) yaşlı olarak ölenlerin tabutu üzerine konulan taca benzer bir tür süs, çelenk.–**nahl-i Tûr** نخل طور Hz. Musa'nın Eymen vadisinde, üzerinde tanrısal ışığın belirmesini gördüğü kutsal ağaç.

nahl-bend نخلبند F. s. nakılcı, "nakıl" denilen, eskiden düğün alayları önünde götürülen süs ağacını yapan usta.

nahle نخله A. a. bir tek hurma ağacı.

nahlistân نخلستان F. a. hurmalık.

nahlzâr نخلزار F. a. bk. **nahlistân** نخلستان.

nahme نحمه A. a. göğüsten çıkan ses.

nahme نخمه A. a. bk. **nuhâa** نخاعه.

nahnaha نحنحه A. a. öksürme, balgam yüzünden hırıltıyla soluma.

nâ-hoş ناخوش F. s. hoş olmayan, hoşlanılmayan, çirkin iğrenç (davranış/nesne vb.).

nâ-hoş-güvâr نا خوشگوار F. s. tatsız, tatsız tuzsuz, yemesi kötü (yiyecek/yemek).

nâ-hoşnûd نا خوشنود F. s. mutluluk ve sevinç duymayan, kıvanmayan (kimse).

nahr نحر A. a. (hayvanı) boğazlama, boğazından kesme: *yevmü'nnahr* "zilhicce ayının onuncu, Kurban Bayramı'nın ilk günü."

[1]**nahs** نحس A. a. uğursuzluk; *zıddı:* **sa'd** سعد. s. uğursuz.–**nahsi asgar** نحس اصغر en küçük uğursuz, yani: Merih gezegeni.–**nahsi ekber** نحس اكبر en büyük uğursuz, yani: Zühal gezegeni.

[2]**nahs** نحس A. a. aşırı zayıflık ve arıklıktan vücudun eti azalma/kasları küçülme.

nahseyn نحسين F. ç. a. iki uğursuz yıldız, yani: Merih ve Zühal.–**nahseyni felek** نحسين فلك bk. **nahseyn** نحسين

naht نحت A. a. 1 (-i) oyma, (-i) yonma, 2 dilb. (Arapça'da) iki/ikiden çok kelimeden, bir cümleden bir kelime yapma: *elhamdü li'llâh* yerine *hamdele*, *bismi'llâh* yerine *besmele* gibi.

nâ-hudâ ناخدا F. s. tanrıtanımaz, ateist (kimse). a. gemi reisi, kaptan.

nâhudâters ناخدا ترس F. s. Allah'tan korkmaz (kimse).

nâhun bedendân ناخن بدندان F. s. tırnağı ağzında, yani: üzüntü, korku, şaşkınlık sebebiyle tırnağını dişleriyle ısıran (kimse).

nâhun ناخن F. a. tırnak.–**nâhuni âfitâb** ناخن آفتاب güneşin tırnağı, yani: ateş.–**nâhuni hâme** ناخن خامه kalemin tırnağı, yani: ucu.

nâhunbür ناخن بر *F. a.* tırnak kesecek araç, makas, çakı.

nâhune ناخنه *F. a.* 1 tırnak, 2 tanbur mızrabı.

nâhungîr ناخن گیر *F. a. bk.* **nâhunbür** ناخن بر

nâhun-hâre ناخن خواره *F. s.* dolama.

nâhun-pîrâ ناخن پیرا *F. a. bk.* **nâhunbür** ناخن بر

nâhun-tirâş ناخن تراش *F. a. bk.* **nâhunbür** ناخن بر

nahv نحو *A. a.* 1 *dilb.* söz dizimi ile ilgili konuları inceleyen gramer dalı, 2 taraf, yan, bucak. [Bu anlamda daha çok çokluşu olan **enhâ** انحا kullanılmıştır: *etrâf ü enhâ* "köşe bucaklar".]

nahve نخوه *A. a.* çörek otunun bir türü.

nahvet نخوت *A. a.* büyüklük taslama, büyüklenme, kurulma, kibir.

nahvetfürûş نخوتفروش *F. s.* büyüklük satan, kibirli (kimse).

nahvetpîşe نخوت پیشه *F. s.* kurum kurum kurulan, büyüklük taslayıp duran (kimse).

nahvî نحوی *A. s.* söz dizimiyle ilgili ve ilintili (konu, mesele). *a.* söz dizimi konusu uzmanı/bilgini.

nahviyyûn نحویون *A. ç. a.* söz dizimi konusunda söz sahibi olanlar, nahiv bilginleri.

nahz نحض *A. a.* 1 kemik üzerindeki etleri soyma/sıyırma, 2 *tıp* kesilecek kemiği açma.

nâım ناعم *A. s.* iskeletsiz, yumuşak hayvanlar.

nâıme ناعمه *A. a.* midye, sümüklü böcek vb. kemiksiz hayvan, el bebek gül bebek büyütülmüş kadın.

nâî ناعی *A. a.* birinin ölümünü duyurucu/bildirici kimse: *ilçi-yi nâî-yi fevt* "ölüm haberini verici olan elçi, yani: Azrâil".

nâib نائب *A. a.* 1 vekil, 2 (eskiden) mahkemelerde hüküm verme konusunda yetkili kılınmış kadı vekili, 3 kadı, 4 ara ara gelen, nöbetli (sıtma vb.), 5 *dilb.* (Arapça'da) gizli fail, yüklemi edilgen fiille kurulmuş cümlenin nesneyle temsil edilen faili.

naib نعیب *A. a.* karga, saksağan gibi kuşların kulak tırmalayıcı bed sesleri.

nâk ناك *F. takı* Türkçe'nin **-li** ekine karşılıktır: *derdnâk* "dertli", *nemnâk* "nemli, ıslak" gibi.

nak' نقع *A. a.* çay, ıhlamur, hatmi vb. otları haşladıktan sonra suyunu alma.

nâka ناقه *A. s.* dişi deve.

nakâbet نقابت *A. a.* ululuk, önderlik.

nâkâbil ناقابل *F. s.* 1 olmasının yolu bulunmayan, gerçekleşmesi/elde edilmesi beklenmeyen (iş/eylem/oluş/beklenti), 2 yetersiz, yeteneksiz (kimse).

nakale نقله *A. ç. a.* aktaranlar, rivayet edenler; *bk.* **nâkıl** ناقل.

nâ-kâm ناکام *F. s.* dilediğini elde edememiş, istediğine kavuşamamış, eli boş, mahrum (kimse).

nakarât نقرات *A. a.* şarkı bendlerinin bağı, her üç mısrada yinelenen dördüncü mısra.

nakâre, nakkâre نقاره *F. a.* (*T. h. dili:* **nağara** ناغاره, **nâre** ناره) iki küçük çomakla vurularak çalınan trampete benzer bir vurmalı çalgı.

nakb *A. a.* delik açma.

nakbzen نقبزن *F. a.* delik açıcı (kimse).

nakd نقد *A. a.* 1 para, 2 altın/gümüş sikke, 3 yüksek bedel: *n.i cân* "can bedeli". "Son derece değerli şey" anlamında kullanılır.–**nakd-i vakt** نقد وقت geçer akçe, hemen kullanılmaya hazır nesne.

nakden نقداً *A. z.* 1 para olarak, 2 peşin, önceden.

nakdîne نقدینه *A. a.* 1 hazır, elde, hemen ödenebilecek para, 2 yüksek bedel: *n.i himmet* "himmetin yüksek bedeli".

nâ-kes ناکس *F. s.* 1 insanca nitelikleri bulunmayan, alçak, mürüvvetsiz, insanlıktan uzak (kimse), 2 (*T.* **nekes** نکس) cimri, eli sıkı, hasis (kimse).

nâ-kesî نا کسی *F. a.* alçaklık, soysuzluk, düşüklük.

nâkıd ناقد *A. a.* ve *s.* iyiyi kötüden ayıran. *A.* paranın kalp olup olmadığını denetleyen.

nâkıl ناقل *A. s.* 1 (-i) bir yerden bir yere götüren, (-i) taşıyan (kimse/araç), 2 (bir haberi/bir olayı/bir söylentiyi) aktaran (kimse), 3 *fiz.* iletken (madde).

nâkır ناقر *A. a.* hedefe ulaşan ok.

nâkıs ناقص *A. s.* 1 eksik, bitmemiş, tamamlanmamış (iş/eylem), 2 eksiği ve kusuru olan, olması gerekene göre eksiği bulunan, eksikli (varlık/nesne), 3 *dilb.* (Arapça'da) üçlü mastarlarda son asli harfi و ی harflerinden biri olan (kelime/fiil), 4 *mat.* eksi – işareti. –**nâkısu'l'ayâr** ناقص العیار ayarı bozuk, eksik (para/karakter vb.).

nakıyy/nakî نقی *A. a.* temiz, arı duru.

nâkız ناقض *A. s.* (-i) bozan, (-in) geçerliğini kaldıran (söz/karar vb.).

nakî' نقیع *A. a.* şifalı otların kaynar suda haşlandıktan sonra alınan suyu.

nakîb نقیب *A. a.* 1 bir topluluğun başı, başkan, lider, 2 (tekkelerde) şeyh vekili.

nakîbü'leşrâf نقیب الاشراف *A. a.* şeriflerin işlerini görmek üzere devlet tarafından görevlendirilen kimse.

nakîh نقیه *A. s.* hastalıktan yeni kalkmış olan (kimse).

nakîıyye نقیعیه *A. a.* mikroskopla görülebilen küçük canlılar, mikroplar

nakîr نقیر *A. a.* 1 hurma çekirdeğinin üzerindeki oyuk/çukurluk, 2 küçük ve değersiz şey.–**nakîr ü kıtmîr** نقیر و قطمیر hepsi birden, olancasıyla, bütün yanları ve ayrıntısıyla.

nâkis ناکس *A. a.* başını sürekli aşağı eğen kimse.

nakîsa نقیصه *A. a.* 1 eksiklik, kusur, 2 başkalarının değerini düşürecek ve iffetine dokunacak dedikodu, yergi, suçlama, ayıp sayılacak davranış ve eylem.

nakîsadâr نقیصه دار *F. s.* kusurlu, eksikli (nesne/söz vb.).

nakîz نقیض *A. a.* zıt, bir şeyin hükmünü bozan/kaldıran (şey): *müsemmâ bi'n-nakîz* "zıddı ile anılan, yani: adı durum ve şöhretine zıt olan (kimse/nesne)".

nakîza نقیضه *A. a.* (bir nesnenin değerine ve anlamına) zıt, karşı ve aykırı olan şey.

nakkâb نقاب *A. a.* delik açıcı, delici kimse.

nakkâd نقاد *A. s.* 1 paranın halisini kalbından ayıran (kimse), 2 bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran (kimse), 3 ilmi ve edebî eserleri inceleyen, değerlendiren, tenkit eden (kimse).

nakkâl نقال *A. a.* (hikâye, masal vb.) aktaran/anlatan (kimse).

nakkâr نقار *A. a.* ağaçkakan.

nakkâş نقاش *A. a.* 1 yağlı/sulu boyayla binaların tavan ve duvarlarını türlü şekillerle boyayıp süsleyen sanatçı, 2 manzara/insan/portre çizen/yapan sanatçı, ressam.–**nakkâşi ezel** نقاش ازل ezel nakkaşı, yani: Yüce Yaratıcı.

nakl نقل *A. a.* 1 (bir nesneyi/bir kimseyi) bulunduğu yerden alıp başka yere götürme, taşıma, göçürme, 2 yer değiştirme, taşınma, göç etme, 3 (yazı/resim/desen vb.) bir zemin üzerine geçirme, çizme, 4 (bir olayı/bir hikâyeyi) aktarma, anlatma, 5 (sözü/metni) bir dilden başka dile çevirme, tercüme, 6 ağızdan ağıza/kitaplar aracılığıyla ulaşan bilgi.

naklî نقلی *A. s.* aktarma yoluyla gelen; *zıddı:* **aklî** عقلی.

nakliyyât نقلیات *A. a.* 1 aktarma yoluyla gelen/bilinen konular/bilgiler; *zıddı:* **akliyyât** عقلیات, 2 taşıma işleri, taşımacılık.

nakliyye نقليه *A. a.* 1 taşıma işi, 2 taşıma ücreti, 3 erzak, mühimmat ve asker taşıma gemisi.

nakmet نقمت *A. a.* 1 öc alma, acı çektirerek cezalandırma.

nakr نقر *A. a.* oyma, taş/ağaç üzerine oyarak yazı, resim, bezek yapma.

naks نقص *A. a.* eksiklik.

nakş berâb نقش برآب *F. a.* su üzerine yapılan resim, yani: geçici, devamlılığı olmayan şey.

nakş نقش *A. a.* (*T. k. dili:* **nakış**) 1 (-i) boyayla boyama, (-in) üzerindeki çizili bezemeleri değişik renklerle renklendirme, 2 durum ve biçimce nitelik, genel görünüş, 3 çizim, taslak, 4 (tavan/duvar/ağaç üzerine) boyayarak yapılan şekil, resim, bezek, motif, 5 renkli iplikle kumaş üzerine yapılan işleme, 6 *mec.* hile, düzen.–**nakş-ı âb** نقش آب su üzerine yazılan yazı/yapılan resim.–**nakşı cebîn** نقش جبين alın yazısı.

nakşbend نقشبند *F. a.* 1 kumaşların desenlerini ipliklerle dokuma tezgâhına yerleştiren usta, 2 süs, bezek yapıcı, bezeklerle, desenlerle süsleyici, nakkaş: *nakş-bend-i dibâ-yı rebi'* "ilkbahar kumaşını süsleyen bezekçi/nakkaş".–**nakş-bend-i ezel** نقشبند ازل ezel nakkaşı, yani: Yaratıcı, Tanrı.

nakş-bendî نقشبندى *F. a.* 1 kumaş deseni işleme iş ve işçiliği, 2 Şeyh Muhammed Behâüddin Nakşbendi Hazretleri'nin tarikatinden olan kimse, derviş.

nakş-nigârende نقش نگارنده *F. a.* nakış ustası, süsleme sanatçısı.

nakş-tırâz نقش طراز *F. a.* nakış düzücü, süsleyici, süs ve bezekle bezeyici kimse.

nâkûr ناقور *A. s.* düdük, boru.

nâkûs ناقوس *A. a.* 1 çan, kilise çanı, 2 *kim.* çan şeklinde cam kapak.

nakz نقض *A. a.* 1 (yemini) bozma, (bir sözleşmeyi/hükmü) geçersiz duruma getirme, 2 (binayı) tümüyle yıkma, yıkıntı hâline getirme.

nâl نال *F. a.* 1 düdük, 2 kamış kalem, 3 kamış kalemin içindeki ince tel, 4 kamış, 5 inilti.

na'l نعل *A. a.* 1 ayakkabı. [Bu anlamda daha çok çoklusu olan **ni'âl** kullanılmıştır.] 2 at, katır vb. hayvanların tabanlarına çakılan hilâl biçiminde demir, takağu/takav, hayvan pabucu.

nâlân نالان *F. a.* inleyen: *âşıkı nâlân* "inleyen âşık".

nâ-lâyık نالايق *F. s.* uygun ve yaraşık olmayan (durum/davranış/iş/işlem/eylem vb.).

na'lbend نعلبند *F. a.* (*T. k. dili:* **nalbant** نالبانت) at vb. hayvanlara nal takan kimse.

na'lber نعلبر *F. a.* (*T. k. dili:* **nalbur** نالبور) nal, mıh (çivi) vb. şeyler yapan ve satan kimse.

na'lçe نعلچه *F. a.* (*T. k. dili:* **nalça** نالچا) kalın tabanlı ayakkabıların, özellikle çizmelerin altına çakılan demir parça.

na'l der-âteş نعل در آتش *F. s.* acı, üzüntü, sıkıntı.

nâle ناله *F. a.* inilti, inleme, feryat.–**nâle-i sûznâk** نالهٔ سوزناك yakıcı inilti/çığlık.

nâlekünân ناله كنان *F. z.* 1 inleyerek, 2 inleyenler.

nâlesenc ناله سنج *F. s. bk.* **nâlezen** ناله زن.

na'leyn نعلين *T. a.* (*T. k. dili:* **nalın** نالين) hamamda, camilerin abdest alınan yerlerinde giyilen, tahtadan yapılma, topuklu, tasmalı ayakkabı.

nâlezen ناله زن *F. s.* inleyen (bülbül/âşık vb.).

nâlezenân ناله زنان *F. z.* inleyerek.

na'li نعلى *F. s.* at nalı biçiminde (nesne).

nâliş نالش *F. a.* inleme, inilti sesi çıkarma: *n.i andelib* "bülbülün inleyişi".

na'l-tirâş نعلتراش *F. s.* nalıncı, nalın yapan ve satan (kimse).

nâm نام *F. a.* 1 ad, san, 2 ün, şan, şöhret.–**nâm-i müsteâr** نام مستعار takma ad.

na'mâ' نعماء, **na'mâ** نعما *A. a.* 1 iyi yaşamak için gerekli araç ve nesneler, 2 azık, yiyecek, 3 bağış, bahşiş.

nâ-ma'dûd نامعدود *F. s.* sayısız, sayılamayacak kadar çok (nesne/para/övgü vb.).

nâ-mahdûd نامحدود *F. s.* sınırsız, uçsuz bucaksız, son derecede geniş ve bol (yer/dua/övgü/istek/dilek vb.).

nâ-mahrem نامحرم *F. s.* 1 mahrem olmayan, yani: bir araya gelmeleri/bir arada bulunmaları dince haram olan (kimseler), 2 yabancı (kimse).

nâ-mahsûr نامحصور *F. s.* çevresi kuşatılmamış, belli/dar bir alan içine sıkıştırılmamış, geniş, sınırsız (iş/girişim/eylem vb.).

nâ-makbûl نامقبول *F. s.* değerli bulunmayan, beğenilmeyen, makbule geçmez (istek/söz/davranış vb.).

nâ-ma'kûl نامعقول *F. s.* akla uygun olmayan, akıl dışı, tutarsız, anlamsız (iş/davranış/söz vb.).

nâ-ma'lûm نامعلوم *F. s.* bilinmeyen (kimse/nesne/durum vb.).

nâ-matbû' نامطبوع *F. s.* 1 beğenilmeyen, hoş karşılanmayan, çirkin, yersiz ve uygunsuz (davranış/söz vb.), 2 basılmamış (kitap vb.).

nâm-âver نام آور *F. s.* ünlü, adı çıkmış (kimse).

nâmcû نام جو *F. s.* nam arayan, yani: cesur, atak, gözü pek (kimse).

nâmdâr نامدار *F. s.* adlı sanlı, şanlı şöhretli (kimse).

nâme نامه *A. a.* 1 mektup, 2 sevgililerin birbirlerine yazdıkları aşk mektubu.–**nâmei hümâyûn** نامهٔ همايون sultan tarafından bir hükümdara yazılan mektup.

nâmeber نامه بر *F. s.* mektup götüren: *kebûteri nâmeber* "mektup götüren güvercin".

nâ-merbût نا مربوط *F. s.* dağınık, bağsız, bağlamsız (söz).

nâ-merd نامرد *F. s.* insanca niteliklerden uzak, alçak, soysuz (kimse).

nâmeres نامه رس *F. s.* bir hükümdardan başka bir hükümdara mektup götüren (elçi).

nâ-merzî نامرضى *F. s.* beğenilmeyen, geçerli olmayan/sayılmayan (davranış/söz vb.).

nâ-mesbûk نامسبوق *F. s.* geçmemiş, geçmişte olmamış (iş/davranış/olay vb.).

nâmesmû' نامسموع *F. s.* işitilmemiş, duyulmamış (haber/iş/olay vb.).

nâ-mevzûn ناموزون *F. s.* 1 uyumsuz, nisbetsiz, âhenksiz (boy/beden vb.), 2 vezni olmayan, vezni bozuk, ölçüsüz, tartısız (şiir).

[1]**nâmî** نامى *A. a.* yerden biten (ot/bitki).

[2]**nâmî** نامى *F. s.* namlı, adlı sanlı, adı duyulmuş, herkesçe tanınır ve bilinir olan (kimse).

nâ-mihribân نامهربان *F. s.* sevgisiz, içinde sevgi beslemeyen, şefkatsiz (kimse).

nâmiyeناميه *A. a.* (**kuvvei nâmiye**'den kısaltma) yerden bitip büyüme gücü/özelliği.

nâ-mizâc نا مزاج *F. s.* sağlığı bozuk, keyifsiz, hasta (kimse).

nâmûs ناموس *A. a.* kanun, hüküm, kural.

nâmûs ناموس *A. a.* 1 kural, usul, yol, yol yordam, 2 taşıyanların her yerde/her zaman değerli ve saygın tutuldukları insanca erdemleri içine alan bir üstün nitelik, 3 (mum/çıra/meş'ale gibi aydınlatma araçlarında) yanan/ışıklı bölüm.–**nâmûsi ekber** ناموس اكبر (vahiy sırlarını bilmesi yönüyle) Hz. Cebrail.

nâmûskâr ناموسكار *F. s. bk.* **nâmûsperver** ناموسپرور.

nâmûsperver ناموسپرور *F. s.* namuslu (kimse).

nâmûs-perverâne ناموس پرورانه *F. s.* ve. z. namuslu kimseye yakışacak biçimde/yolda.
nâ-muvâfık ناموافق *F. s.* uymayan, uygun olmayan (iş/söz/eylem/davranış vb.).
nâ-mübârek نامبارك *F. s.* uğursuz, meymenetsiz (kimse/yüz/davranış/iş vb.)
nâ-mülâyim ناملايم *F. s.* 1 yerinde ve uygun olmayan, uygunsuz, yakışıksız (söz/davranış vb.), 2 kaba, sert (davranış/söz vb.).
nâ-münâsib نامناسب *F. s.* uygun olmayan, uygunsuz, yersiz (söz/davranış/iş vb.).
nâ-mütenâhî نامتناهى *F. s.* sonsuz, ucu sonu belirsiz (mekân/bağış vb.).
nâ-mütesavver نامتصور *F. s.* tasavvur olunamayan, akla ve hayale gelmeyen (durum/iş vb.).
nâ-müvecceh نا موجه *F. s.* değersiz, dönüp bakılmaz, ilgi duyulmaz/gösterilmez (nesne/davranış vb.).
nâ-müyesser نا ميسر *F. s.* kolay başarılmayan/ele geçmeyen, güç.
nâmver نامور *F. s. bk.* **nâmâver** نام آور.
nâmzed نامزد *F. a.* 1 yavuklu, nişanlı (genç), 2 aday, bir hizmet/bir memuriyet için adı kayda geçen, atanması söz konusu olan (kimse).–**nâm-zed etmek** yanına koşmak, yanına/emrine vermek.
nân نان *A. a.* ekmek.–**nâni aziz** نان عزيز (resmî dilde) ekmek.–**nân ü ni'met** نان و نعمت iyilik.–**nân ü nemek** نان و نمك tuz ekmek hakkı.
na'nâ' نعناع, **na'na'** نعنع *A. a.* (*T. k. dili:* **nâne** نانه) yaprakları güzel kokulu bilinen bitki.
nân-kûr نانكور *F. s.* (*T. k. dili:* **nankör**) tuz ekmek hakkı bilmeyen, iyilik bilmez (kimse).
nânpâre نانپاره *F. a.* 1 ekmek parçası, 2 *mec.* geçim sebebi olan iş/görev.
nân-pez نانپز *F. a.* ekmekçi, ekmek pişirip satan kimse.
nânû نانو *F. a.* ninni.
nâpâk ناپاك *F. s.* pis, bulanık, bulaşık, murdar (su/üst baş vb.).
nâpâydâr ناپايدار *F. s.* sürekli kalıcılığı olmayan, kararsız, geçici (durum/nitelik vb.).
nâ-pedîd ناپديد *F. s.* (*T. k. dili:* **nâ-bedîd** نابديد) görünmez, göze saklı, gözden uzak, belirsiz, tanımlanamaz (nesne).
nâ-perhîzkâr نا پرهيزكار *F. a.* dince yasaklanmış ve haram sayılan şeylerden/işlerden çekinmeyen kimse.
nâ-pesend ناپسند *F. s. aş. m. bk.*
nâ-pesendîde ناپسنديده *F. s.* beğenilmeyen, değerli bulunmayan, hoş olmayan (iş/davranış/tutum/tavır vb.).
nâ-peydâ ناپيدا *F. s.* belli olmayan, belirsiz, görünmeyen, gizli (nesne/husus).
nâpuhte ناپخته *F. s.* 1 çiğ, ham, pişmemiş (meyve vb.), 2 toy, acemi, eğitimsiz, görgüsüz, tecrübesiz (kimse).
nâr نار *A. a.* od, ateş.–**nâri ebyaz** نار ابيض beyaz ateş, yani iyice kızıp kor ateşe dönmüş demir.–**nâr eylemek** (ortalığı) ateşe döndürmek.
nâr نار *F. a.* bilinen taneli meyve.
nârbün ناربن *F. a.* nar ağacı.
nârçîl نارجيل *F. a.* Hindistan cevizi.
nârdeng نار دنك *F. a.* nar pekmezi.
nârdin ناردين *F. a.* "Rûm sümbülü" denilen bir çiçek.
na're نعره *A. a.* yüksek sesle bağırma, haykırma, sarhoş bağırtısı.
nârenc نارنج *F. a.* turunç.
nârencî نارنجى *F. s.* turunçla ilgili ve ilişkili, turunçgiller familyasından olan (meyve), turunç rengi, turuncu.
nâreng نارنك *F. a.* 1 turunç, 2 mandalin/mandalina.
nârengî *F. s.* turunç renginde, turuncu.
nâ-resâ نارسا *F. s.* 1 ham, olmamış, olgunlaşmamış (meyve vb.), 2 uygun olmayan, yeterlik ve yatkınlığı bulunmayan (kimse).

nâ-reside نارسيده *F. s.* 1 yetişmemiş, olgunlaşmamış, çağını bulmamış (meyve vb.), 2 ergenlik çağına ermemiş, yaşı küçük (çocuk).
nâ-revâ ناروا *F. s.* yerinde ve uygun olmayan, yakışıksız, yakışmaz (davranış/tutum/iş vb.).
nâreven نارون *F. a.* kara ağaç. *s.* yumuşak, düzgün, pürüzsüz, taze.
narg نارغ *T. a.* (< *F.* **narh** نرخ) *aş. m. bk.*
narh نرخ *A. a.* (*T. h. dili:* **narg** نارغ, **nark** نارق) 1 tüketim malları için devletçe belirlenen satış değeri, 2 bir tüketim malının satış değeri üzerinden alınan vergi.
nârî نارى *A. s.* cehennemlik (günahkâr kimse). *a.* cin, peri.
nark نارق *T. a. bk.* **narh** نرخ.
nârven نارون *F. a.* geniş gölgeli, boyu çok uzun bir tür ağaç, ekşi kiraz.
nârvün نارون *F. a. bk.* **nârbün** نار بن.
nâs ناس *A. a.* insanlar, ademoğlu.
nas(s) نص *A. a.* 1 delil, gerekçe, dayanak, kılavuz: *n.ı kâtı'* "kesin delil/dayanak", 2 açık bir hüküm bildiren *Kur'an* ayetlerinden delil olarak gösterilen ayet.
na's نعس *A. a.* uyuklama, ımızganma, pinekleme.
nasab نصب *A. a.* 1 sıkıntı ve yorgunluktan ötürü bir iş yapamaz duruma gelme, tükenme, 2 bir işte sıkıntı çekerek çabalayıp elinden geleni yapmağa çalışma 3 güçlük, sıkıntı.
nâ-sâf ناصاف *F. s.* saf ve halis olmayan, karışık (nesne/yürek vb.).
na'sân نعسان *A. s.* uyuklayan, ımızganan, pinekleyen (kimse).
nâ-savâb ناصواب *F. s.* doğru ve haklı olmayan, yanlış, haksız (söz/cevap/iddia vb.).
nâ-sâz ناساز *F. s.* uygunsuz, aykırı, ters (söz/davranış/tutum vb.).
nâsâzkâr ناسازكار *F. s.* uygunluk göstermeyen, karşı çıkan, uygunsuz davranan aykırı (kimse).
nasb نصب *A. a.* 1 (-i) (yere) dikme, batırma, saplama, 2 (-i) kurma, (-i) (yere) yerleştirme: *n.i hıyâm* "çadırları kurma", 3 gözünü dikip bakma: *n.i nigâh* "gözünü dikme, gözünü dikerek bakma", 4 (birini) (bir işe/hizmete) getirme/yerleştirme/atama, 5 dikili şey, direk, taş, mil vb., 6 *dilb.* (Arapça'da) bir ünsüz harfi a/e ile seslilendirme, 7 *ed.* şiirin kafiyesinin doğru olması, yapısının bozuk ve eksik olmaması.
nâ-sencîde ناسنجيده *F. s.* 1 tartılmamış (nesne), 2 iyi düşünülmemiş, gelişigüzel söylenmiş (söz).
nâ-sezâ ناسزا *F. s.* yaraşmayan, yaraşık olmayan, uygun düşmeyen (söz/davranış vb.).
nasfet نصفت *A. a.* akıl, vicdan ve merhamet ölçüsü; davranış ve değerlendirmelerde aklın, vicdanın ve acıma duygusunun sesi, adalet duygusu.
nasg نسغ *A. a.* ağaçların öz suyu.
nâsı' ناصع *A. a.* ve *s.* 1 her şeyin katıksızı, 2 duru ve katıksız nesne.
nâsıb ناصب *A. s.* 1 (-i) yere diken/saplayan (kimse): *n.ı a'lâm* "bayrakları yere diken", 2 (birini) (bir yere/göreve) yerleştiren (kimse), 3 *dilb.* (Arapça'da) bir ünsüz sesi üstünle, yani a/e ile okutan (edat).
[1]**nâsıh** ناسخ *A. s.* 1 bir hükmü kaldıran (ayet), 2 yazılmış bir kitabın kopyasını çıkaran/yazan (kimse).
[2]**nâsıh** ناصح *A. s.* öğüt veren (kimse).
nâsır ناصر *A. s.* yardım eden, yardımcı (kimse).
nâsıye ناصيه *A. a.* alın.–**nâsıyei hâl** ناصيهٔ حال yüz ifadesi.
nâsıye-dârân-ıpâk ناصيه داران پاك *F. ç. a.* 1 melekler, 2 kutsal, kutsanmış kimseler.
nâsî ناسى *A. s.* (-i) unutan (kimse).
nasîb نصيب *A. a.* pay, bölük, hisse.
nasîbdâr نصيبدار *F. a.* (-den) kendisine pay düşen kimse.

nasibdâş نصيبداش *F. s.* payları bir, paydaş (kimse).
nasibe نصيبه *A. a.* yollarda iz göstermek izin dikilen taş, nişan taşı, kilometre taşı.
nâsic ناسج *A. s.* (kumaş) dokuyan (kimse).
nasih نصيح *A. s.* öğüt veren, öğütçü (kimse).
nasihat نصيحت *A. a.* öğüt.–**nasihat etmek/vermek** iyi, güzel ve yararlı işlere/yönlere/davranışlara kılavuzlamak, öğütlemek.
nasihatâmiz نصيحت آميز *F. s.* öğüt verici, iyilik ve güzelliklere yönlendirici (söz vb.).
nasihatger نصيحتگر *F. s. aş. m. bk.*
nasihatkâr نصيحتكار *F. s.* işi gücü şuna buna öğüt vermek olan kimse.
nasihatpezir نصيحت پذير *F. s.* öğüt kabul etmeye yatkın, salık verilen iyi ve güzel iş ve davranışları tutup uygulayıcı (kimse).
nâsik ناسك *A. s.* Yüce Yaratıcı'ya kulluk eden (kimse).
nâsil ناسل *A. a.* kıl dökücü ilaç.
nasir نصير *A. a.* yardımcı, yardım elini uzatan (kimse).
nasl نصل *A. a.* ok temreni.
nasr نصر *A. a.* 1 yardım, 2 üstünlük, zafer, galibiyet.
nasrâni نصراني *A. a.* Hristiyan.
nasrâniyyet نصرانيت *A. a.* Hristiyanlık.
nasri, nasriy(y) نصرى *A. s.* yardımla ilgili ve bağlantılı/yardım görmüş olan (kimse).
nasûh نصوح *A. s.* 1 çok ve sürekli öğüt veren, işi öğüt vermek olan (kimse), 2 kesin bir niyet ve kararlılıkla yapılan, gerçek (tövbe): *tevbei nasûh* "gerçek tövbe".
nâsûr ناسور *A. a.* (*T. k. dili:* **nasur** ناصور, **nasır** ناصير) 1 sürekli sürtünme yüzünden el ve ayak derisinde oluşan sertlik.–**nasır bağlamak** deri sertleşmek, peklenmek, 2 *tıp* makattan içeri doğru işleyen akıntılı yara, akarca, fistül.
nâsût ناسوت *A. a.* 1 insan, yaratık, yaratılmış varlıklar, 2 madde âlemi, duyularla kavranan bu âlem, dünya; *zıddı:* **lâhût** لاهوت.
nâ-süfte ناسفته *F. s.* 1 delinmemiş (inci), 2 hiç evlenmemiş, bekâreti gitmemiş (kız).
nâ-şâd ناشاد *F. s.* üzgün, hüzünlü, kederli (gönül).
nâ-şâyeste ناشايسته *F. s.* yakışıksız, yakışmaz, yerinde ve uygun olmayan (söz/davranış).
nâşi ناشى *A. a.* 1 yetişkin oğlan/kız, 2 gece ortaya çıkan/görünür olan nesne. *s.* (-den) doğan, (-den) ileri gelen. *takı T.* (-den) ötürü, (-den) dolayı
nâşid ناشد *A. s.* şiir okuyan/yazan (kimse).
nâ-şikib ناشكيب *F. s.* sabırsız, tez canlı (kimse).
nâşikibâ نا شكيبا *F. s. yuk. m. bk.*
nâ-şinâs ناشناس *F. s.* bilmeyen, tanımayan (kimse).
nâ-şinide ناشنيده *F. s.* işitilmemiş, işitilmedik, benzersiz (hikâye/söz vb.).
nâşir ناشر *A. s.* (-i) yayan, dağıtan, saçan (kimse/cisim/nesne): *n.i adâlet* "adalet dağıtan", *n.i envâr* "ışık saçan". *a.* yayımcı, kitap/dergi vb. yayımlayan kimse.
nâşire ناشره *A. a.* kolu açıcı kas.
nâşit ناشط *A. s.* şen, neşeli, mutlu (kimse).
nâşiz ناشز *A. a.* atar damar.
nâ-şüküfte ناشكفته *F. s.* açılmamış (gonca/çiçek).
nâ-şüste ناشسته *F. s.* yıkanmamış, pis, kirli (giysi vb.).
nat' نطع *A. a.* 1 sepilenmiş, boyanıp cilalanmış deriden yapılma sofra yaygısı, 2 yere serilip satranç taşlarının yerleştirildiği, üzerinde karelere ayrılmış çizim bulunan deri parçası. –**nat'ı zemîn** نطع زمين yeryüzü.
na't نعت *A. a.* 1 (-i) nitelikleri ile ve övgüyle bildirip tanımlama, 2 Divan edebiyatında Hz. Peygamber ve dört halifeyi üstün vasıflarını dile getirerek övmek amacıyla yazılan manzume, 3 *dilb.* bir adı belirten/niteleyen kelime, sıfat. [Belirtilen/nitelenen kelimeye ise "men'ût" adı verilir.]
natas نطس *A. a.* (*T. k. dili:* **nadas** نداس, ناداس) 1 tarlayı kabaca sürüp temizleme, otlarını ayırıp kurutma, 2 ekime hazır duruma getirmek için tarlayı tekrar sürme.
nâ-temâm ناتمام *F. s.* yarım kalmış, bitmemiş (iş/yapı vb.).
nath نطح *A. a.* (boynuzlu hayvan) boynuzlarıyla vurma, süsme, (hayvanlar) toslaşma.
nâtıh ناطح *A. s.* tos vuran (hayvan).
nâtık ناطق *A. s.* 1 konuşan, söz söyleyen (kimse), 2 akıl sahibi olan, düşünen, düşündüğünü dile getirme yeteneği olan (insan), 3 (-i) gösteren, … için delil olan (yazı/senet vb.).
nâtıka ناطقه *A. a.* (**kuvvei nâtıka**'dan kısaltma) düşünme ve söz söyleme gücü, 2 doğru, iyi, etkileyici ve ikna edici konuşma yeteneği.
nâtıka-perdâz ناطقه پرداز *F. s.* doğru, güzel, etkili konuşma yeteneği olan (kimse).
nâtıka-pîrâ ناطقه پيرا *F. s. yuk. m. bk.*
nâtır ناطر *A. s.* bekçi. *a.* (*T. k. dili:* **natır** ناطير) 1 hamam çalışanlarının başı, hamam mutemedi, 2 kadınlar hamamında yıkayıcı kadın.
nâtıs ناطس *A. s.* bilgi ve irfan sahibi (kimse).
natih نطيح *A. s.* alnında iki yuvarlak nişan bulunan at, çifteli. [Binicilerce uğursuz sayılır.] *mec.* uğursuz (kimse/nesne).

nâ-tirâş ناتراش *F. s.* görgüsüz, eğitimsiz, yontulmamış, kaba, ham ervah (kimse).
nâ-tirâşide ناتراشيده *F. s. yuk. m. bk.*
natiş نطيش *A. a.* güç ve hareket.
natrûn نطرون *A. a.* 1 güherçile, 2 doğal sodyum karbonat, 3 boraks, 4 bordan türeyen bir madde, asit borik.
nats, natıs, natus نطس *A. a.* bilgin, bilgili, deneyimli, usta (kimse).
natş نطش *A. a.* beden ve yaradılışın güç ve dayanıklılığı.
natûh نطوح *A. a.* öküz gibi boynuzuyla vurucu, süsücü hayvan.
natûk نطوق *A. a.* 1 güzel konuşan; akıcı, düzgün ve etkili söz söyleyen (kimse), 2 uzun ve etkili konuşan kimse, hatip.
nâtûr ناطور *A. a.* 1 bağ, bahçe bekçisi, bahçıvan, 2 (*T. k. dili:* **natır** ناطر) hamam çalışanlarının başı, 3 *T.* kadınlar hamamında kadınları yıkayıp keseleyen hizmetli kadın.
nâ-tüvân ناتوان *F. s.* güçsüz, dermansız (kimse).
nâûr ناعور *A. a.* 1 kanı kesilmeyen damar, 2 yel değirmeni kanadı.
nâûre ناعوره *A. s.* 1 bostan dolabı, 2 büyük ve ağızlı bahçe kovası.
nâ-ümid ناامید *F. s.* umutsuz (kimse).
nâ-üstüvâr نااستوار *F. s.* dayanıksız, çürük (yapı/görüş/düşünce vb.).
nâv ناو *F. a.* 1 içi oyuk uzun nesne, 2 kayık/küçük gemi.
nâvdân ناودان *F. a.* oluk, su yolu.
nâve ناوه *F. a.* çamur/hamur teknesi.
nâvek ناوك *F. a.* ok.–**nâveki kalbi** ناوك قلبى *F. a.* içten çekilen beddua âhı.–**nâveki müjgân** ناوك مژگان kirpik oku, yani: ok gibi olan kirpik.–**nâveki seheri** ناوك سحرى seher vaktinde edilen beddua.
nâvekendâz ناوك انداز *F. s. ask.* okçu.
nâverd ناورد *F. a.* savaş, cenk.
nâvi ناوى *F. s.* üç direkli gemi.

[1]**nây** ناى *F. takı bk.* **nâ** نا.

[2]**nây** ناى *F. a.* bilinen üflemeli çalgı, ney. –**nây-i gelû** ناى كلو boğaz.–**nâyi Türkî** ناى تركى zurna.

na'y نعى *A. a.* 1 birinin öldüğünü bildirme, 2 birinin suç ve günahlarını açıklayıp ortaya dökme.

nâ-yâb ناياب *F. s.* az bulunan/bulunmaz olan, eşi benzeri bulunmayan (nesne).

nâ-yâb نا ياب *F. s.* bulunmaz, ulaşılmaz: *ka'r-ı nâ-yâb* "(kuyu, deniz vb. derinliği için) bulunmaz dip".

nâyçe نايچه *F. a.* küçük kamış, kamışçık, küçük ney.

nâyenbân ناى انبان *F. a.* tulum borusu, gayda.

[1]**nâibe** نائبه *A. a.* (*T. k. dili:* **nâyibe** نايبه) birden çıkagelen sıkıntı verici ve acıya yol açıcı durum, belâ.

[2]**nâibe** نائبه *A. s.* (**nâib** نائب'in dişili; *T. k. dili:* **nâyibe** نايبه) kadın vekil.

nâil نائل *A. s.* (*T. k. dili:* **nâyil** نايل) kazanan, elde eden, ulaşan, dileği yerine gelen, istediğini elde eden (kimse).

nâim نائم *A. s.* (*T. k. dili:* **nâyim** نايم) uyuyan, uykuda olan, uykuya dalan (çocuk vb.).–**nâyim olmak** uyumak, uykuda bulunmak.

nâire نائره *A. s.* (*T. k. dili:* **nâyire** نايره) 1 ateş, yalın, 2 ısı, sıcaklık.

nâiha نائحه *A. a.* (*T. k. dili:* **nâyiha**) 1 ağlayan, gözyaşı döken, 2 sızlanan, feryat eden, 3 ölünün arkasından bağırıp çağırarak ağıt yakmak için ücretle tutulan kadın.

nâyzen نايزن *F. a.* neyzen, ney çalan ses sanatçısı/Mevlevi dervişi.

nâz ناز *F. a.* 1 güzellerin hoşa giden, gönül alıcı tavır ve davranışları, oynaklık, cilve, kırıtış, 2 şımarıklık.

[1]**nazar** نضر, **nezâret** نضارت *A. a.* tazelik, canlılık, dirilik.

[2]**nazar** نظر *A. a.* 1 (-e) bakma, gözü bir yöne çevirip bir şey üzerinde odaklama, 2 (-i) göz önünde bulundurma, (-i) dikkate alma, üzerinde düşünme, 3 (-e) ilgi gösterme, (-e) yönelme, 4 (-e) kötü niyetle bakma, (-e) göz dikme, 5 (-e) bir türlü bakma, (-i) bir türlü değerlendirme, 6 göz değmesi, 7 yan, kat. [Bu anlamda Türkçe'de ad takımına bulunma hâli ekiyle eklenerek **-e göre** karşılığı olmak üzere takı gibi kullanılır: *benim nazarımda* "bana göre".] –**nazar değmek** kötü niyetli/kıskanç bir kimsenin bakışından etkilenerek hastalanmak.–**nazar kılmak** bakmak. –**nazar salmak** 1) dönüp bakmak, bakışı yöneltmek, göz atmak, 2) gözden geçirmek, incelemek, bakmak; *eşanl.* **mutâlaa etmek**. –**nazara gelmek/uğramak** *bk.* **göz değmek**.–**nazarda** beğenilen, hoşlanılan (nesne).

nazaran نظرا *A. takı* 1 göre, (-e) bakılırsa, 2 (-e) nisbetle, (ile) karşılaştırıldığında.

nazarendâz نظر انداز *F. s.* göz atıp bakan (kimse).

nazargâh نظرگاه *F. a.* bakacak yer, bakacak.

nazarî نظرى *A. s.* 1 bakışla ilgili ve ilintili, 2 teorik, uygulaması olmayan, yalnızca bilgi ile sınırlı olan.

nazariyyât نظريات *A. ç. a.* nazariyeler, teorik bilgiler, ilim ve fen bilgileri. [Tekilisi olan **nazariyye** نظريه sonraları kullanılmaya başlanmıştır.]

nazarrübâ نظر ربا *F. s.* dikkat çeken, dikkatleri üzerinde toplayan.

nazc نضج *A. a.* olma, olgunlaşma, pişme, kıvam bulma, olanın/olgunlaşanın durumu ve niteliği, olgunluk.

nâzende نازنده *F. s.* 1 güzel, hoş, tatlı, zarif, göz alıcı, çekici (durum/görünüş), 2 cilveli, gönül ayartıcı, sevenlerine yan bakışlarla rol yapan, fettan (güzel).

nâzenîn نازنين *F. s.* 1 cilveli, ayartıcı, fettan (güzel), 2 *T.* el bebek gül bebek büyütülmüş, şımartılmış, şımarık (güzel), 3 *T.* (küçümseme anlamlı) bilinen, şu, aşna.

nâzıc ناضج *A. s.* olgun, yetişmiş, pişmiş, kıvamını bulmuş (et, meyve).

nâzım ناظم *A. s.* 1 (-i) düzene koyan, (-in) düzgün biçimde görülmesini/yürümesini sağlayan (kimse), 2 bir konuyu/bir hikâyeyi nazım diliyle, yani: vezinli ve kafiyeli olarak kaleme alan (kimse).

nâzır ناظر *A. s.* 1 (-e) bakan, (-i) görmek için gözünü üstüne çeviren (Yüce Allah/kimse), 2 (-i) yöneten, (-i) yönlendiren, idareci olan (kimse), 3 yüzü/cephesi bir yana/yöne dönük olan (bina/balkon/pencere vb.). *a.* 1 bir işi yöneten, bir işte çalışanları yönetip yönlendiren kimse, baş, başkan, 2 bakanlıklardan birinin başında bulunan kimse, bakan.

nazîc نضيج *A. s.* olmuş, olgunlaşmış, kıvamını bulmuş, olgun (meyve vb.).

nazîd نضيد *A. s.* yerli yerine konmuş, düzen verilmiş, düzenlenmiş (nesneler), yastık, minder, şilte gibi ev eşyası.

nazîde نضيده *A. a.* yastık, minder, şilte gibi ev eşyası.

nazîf نظيف *A. a.* temiz, ak pak, arı duru (kimse).

nâzil نازل *A. s.* 1 yukarıdan aşağıya inen, yağan, dökülen (yağmur, su vb.), 2 konan, bir yere varıp inen (kimse).

nâzile نازله *A. a.* 1 sıkıntıya yol açan, üzüntü ve acı verici olay, belâ, 2 inme, nüzul, nezle.

nazîm نظيم *A. a.* dizilmiş, sıralanmış (inci/değerli taş vb.).

[1]**nazîr** نضير *A. a.* altın, kızıl.

[2]**nazîr** نظير *A. s.* benzer, eş, denk. *a. gökb.* (**nazîrü'ssemt**'ten kısaltma) gözlem yapan birinin tam tepesinden geçip göğe erişen çizginin gök çemberine değdiği varsayılan ve "semtü'rre's" denilen noktanın tam karşısına gelen ve ayak ucundan geçip aşağı uzanan çizginin vardığı son nokta. [Batı dillerine **nadir** olarak geçmiştir.]

nazîre نظيره *A. a.* 1 bir nesnenin benzeri/eşi/dengi olmak üzere yapılan şey, örnek, kopya, 2 *ed.* bir şairin şiirini örnek alarak yazılan ona benzer şiir.

nazm نظم *A. a.* 1 sıra, düzen, 2 vezinli ve kafiyeli söz; *zıddı:* **nesr** نثر.

nâzperver ناز پرور cilveli, nazlı (güzel).

nâzperverd ناز پرورد *F. s.* şımarık büyütülmüş, şımartılmış (kimse).

nâzperverde ناز پرورده *F. s. yuk. m. bk.*

nazret نضرت *A. a.* tazelik, dirilik, parlaklık, güzellik, göz alıcılık, çekicilik.

nâzük نازك *F. s.* (*T. k. dili:* **nâzik**) 1 ince, yufka, kırılgan, narin (nesne), 2 güzel, hoş, ince, biçimli, kaba olmayan (beden vb.), 3 *T.* terbiyeli, edepli, sözü ve davranışları rahatsız edici ve incitici olmayan, sevilen, saygı duyulan (kimse), 4 uygun, yerinde (durum/davranış vb.).

nâzükâne نازكانه *F. s.* ve *z.* nazikçesine, nazik olan kimseye benzer ve yaraşır biçimde.

nâzük-beden نازك بدن *F. s.* düzgün, boyu posu uyumlu ve uzuvları orantılı (kimse).

nâzükendâm نازك اندام *F. s.* zarif bir biçimde kırıta kırıta yürüyen, her adımında bedeninin güzelliğini sergileyen (güzel/sevgili).

nâzükmizâc نازك مزاج *F. s.* nazik yaratılışlı (kimse).

nâzükten نازك تن *F. s. bk.* **nâzükendâm**.

nâzükterîn نازكترين *F. s.* daha/en nazik (kimse/güzel).

nazzâre, nazzâra نظاره *A. a.* 1 zevk alarak/hoşlanarak bakma, seyir, temaşa. [Nazımda **nazâre** biçimi de kullanılır.]

Verirse ğamzesi ruhsat Neşâtıyâ yârin-Nazâre-i ruhuna var mı dilde tâb sana "Ey Neşâti! Sevgilinin göz süzerek yan bakışı sana izin verecek olursa, yanağına hoşlanarak bakmaya yüreğinde güç var mı?" 2 (-e) bakma, (-e) bakış, 3 (-i) görme, (-e) göz atma, 4 (-i) seyretme, göz gezdirme.–**nazzaralık etmek** hoşlanarak bakmak, tat alarak gözlemek/seyretmek.

ne نه *F. bağl.* olumsuzluk bildirir: *Ne gelen var ne giden* "Gelen de yok, giden de."

neam نعم *A. z.* evet. [Doğrulama bildirir. Tek başına kullanılmamıştır, şu sözde geçer: *Lâ ve ne'am "Bir şey söylemedi"*, "Ne evet ne hayır, bir şey söylemedi".]

neâme نعامه *A. a.* deve kuşu, Kitâs yıldız kümesini oluşturan yıldızlar.

neb' نبع, **nebeân** نبعان *A. a.* (su) yerden kaynama, fışkırma.

nebâhet نباهت *A. a.* ün, san, şan, şeref.

nebâlet نبالت *A. a.* zekâ, soyluluk ve iyilik yönlerinden değerli olma, ululuk.

nebât نبات *A. a.* bitki.–**nebât şekeri** نبات شكرى (*h. dili:* **nöbet şekeri** نوبت شكرى) eritilip kestirildikten sonra otlarla işleme tabi tutulup saflaştırılarak dondurulmuş şeker. [**Kand** ve **mukanned** de denir.]

nebâtî نباتى *A. s.* bitkiden elde edilen, bitki ile ilintili, bitkisel.

nebbâl نبال *A. a.* okçu, ok yapıp satan kimse.

nebbâş نباش *A. a.* mezar soyguncusu, kefen hırsızı.

nebe' نبأ *A. a.* haber, bilgi.–**nebe'-i azim** نبأ عظيم büyük haber, yani: kıyamet.

neberd نبرد *F. a.* savaş, dövüş:–*n.-i gerd-engîz* "toz kaldıran savaş, büyük kapışma".

neberdâzmâ نبرد آزما *F. s.* çok savaş görmüş, savaş meydanlarında pişmiş, engin savaş tecrübesi olan (kimse).

neberdgâh نبردگاه *F. a.* savaş alanı.

neberdpîşe نبرد پيشه *F. s.* işi savaşmak olan, savaşı sanat edinmiş (kimse).

nebevî نبوى *A. s.* Hz. Peygamber'le ilgili ve O'na ilişkin olan (hadis vb.).

nebezân نبضان *A. a.* (damar) atma.

nebîh نبيه *A. a.* şerefli, soylu, ünlü (kimse).

nebîl نبيل *A. a.* zeki, soylu, ünlü, ulu (kimse).

nebîr نبير, **nebîre** نبيره *A. a.* torun.

nebîse نبيسه *A. a.* kız çocuğu, kız evladı.

nebiy(y), nebî نبى *A. a.* 1 peygamber, şeriat sahibi olsun/olmasın Allah tarafından görevlendirilmiş kimse, 2 şeriat sahibi peygamber, 3 Hz. Muhammed.

nebîz نبيذ *A. a.* hurma şırası.

nebş نبش *A. a.* 1 gömülü bir şeyi eşeleyip meydana çıkarma, 2 bir şeyin içinde bulunan nesneyi bulup çıkarma.

nebt نبت *A. a.* (tohum/ot) yerden bitme, çimlenme, yerden çıkıp büyüme.

nebz نبذ *A. a.* (-i) kaldırıp atma.–**nebz etmek** kaldırıp atmak, yok etmek.

nebza نبضه *A. a.* (damar) bir kez atma.

nebze نبذه *A. a.* az nesne, cüz'i miktar, bir parça.

necâbet نجابت *A. a.* soyluluk, soy temizliği/üstünlüğü.

necâdet نجادت *A. a.* 1 başkalarının güç yetiremediği işleri başarma, kimsenin yapamadığı işin üstesinden gelme, 2 yiğitlik, atılganlık ve güçlülük gösterisi.

necâh نجاح *A. a.* 1 isteğini elde etme, istediğine kavuşma, 2 kurtulma, kurtuluş.

necâh نجاح *A. a.* 1 kazanma, kazanç 2 (beklenen, istenen iş) bitme, 3 beklediğine/istediğine kavuşma.

necâib نجائب *A. ç. a.* soyu sopu temiz kimseler, soylular; *bk.* **necîb** نجيب.–**necâibü'l-Kur'ân** نجائب القرآن *En'âm, Bakara, Fâtiha ve Ayetülkürsî* gibi Yüce Yaratıcı'nın birliği ve sıfatlarının dile getirildiği sureler ve ayetler.

necâset نجاست *A. a.* pislik.

Necâşî نجاشى *A. a.* Habeş hükümdarlarının unvanı.

necât نجات *A. a.* 1 kurtulma, esenliğe kavuşma, 2 kurtuluş: *ennecâtü fi's-sıdk* "Kurtuluş doğruluktadır".–**necât bulmak** kurtulmak.

neccâd نجاد *A. a.* yorgancı, yorgan yapan ve satan kimse.

neccâr نجار *A. a.* doğramacı, marangoz, dülger.

necd نجد *A. a.* 1 yüksek yer, 2 yüksek mevki, 3 (yeryüzü şekli olarak) yüksek alan, 4 (büyük harfle) Arabistan yarımadasının ortalarında bulunan deniz seviyesinden oldukça yüksek geniş bir bölge.

necdet نجدت *A. a.* 1 yiğitlik, bahadırlık, 2 başkalarının beceremediği büyük bir işin üstesinden gelme.

necef نجف *A. a.* 1 tepe, tümsek yer, 2 (büyük harfle) Hz. Ali'nin kabrinin bulunduğu şehir.

necfe نجفه *A. a.* büyük asma kandil.

neci, neciyy نجى *A. s.* sırdaş.

neci' نجئ *A. a.* kem gözlü kimse.

necîb نجيب *A. s.* soylu, asil (kimse).

necîd نجيد *A. s.* yürekli, korkusuz (adam), aslan.

necîl نجيل *A. s.* soylu, soydan, soyu belli, ünlü (kimse).

necîre نجيره *A. a.* üstü örtülü ahşap sofa.

necîs نجيس *A. a.* 1 onulmaz hastalık, 2 pis, murdar nesne.

necl نجل *A. a.* yavru, çocuk, oğul.

necm نجم *A. a.* yıldız: *ennecm* "Ülker yıldızı".

necs, necis نجس *A. a.* pis; *zıddı:* **tâhir** طاهر.

[1]necvâ نجوى *A. a.* (bir kimseye) alçak sesle söz söyleme, fısıldama, fısıltı.

necvâ' نجواء, **[2]necvâ** نجوا *A. a.* gerinme.

necve نجوه *A. a.* yüksekçe yer, tümsek.

nedâ ندى *A. a.* 1 yağmur, 2 çiy, 3 yaşlık, ıslaklık.

nedâmet ندامت *A. a.* 1 "Keşki yapmasaydım" deme, pişman olma, 2 pişmanlık, pişman olma duygusu ve niteliği.

nedâmet-kâr ندامتكار *F. s.* pişman olan, "Keşki yapmasaydım" diyen (kimse).

nedâvet نداوت *A. a.* yaşlık, ıslaklık, nem.

nedb ندب *A. a.* ölenin arkasından iyiliklerini sayarak ağlama, ağıt yakma.

neddâb نداب *A. a.* çok ağlayan, gözyaşı döken kimse.

neddâf نداف *A. a.* pamuk atıcı, hallaç.

nedeb ندب *A. a.* 1 iyileşen yaranın yeri katılaşıp pekleşme, 2 yara iyileştikten sonra iz kalma.

nedebe ندبه *A. a.* yara yeri, yara izi.

nedem, nedm ندم *F. a.* "Niye yaptım" deme, pişman olma.

nedf ندف *A. a.* pamuk atma/ditme.

nedfî ندفى *A. s.* didilmiş yün topağı.

[1]nedî ندى *A. s.* 1 ıslak (nesne), 2 cömert (kimse).

[2]nedî, nediy(y) ندى *A. s.* bağıran, çağıran (kimse); *krş.* **nâdî** نادى.

nedîb نديب *A. s.* üzerinde yara izi kalan uzuv.

nedîd نديد, **nedîde** نديده *A. a.* eş, benzer.

nedîf نديف *A. a.* atılmış pamuk/yün.

nedîm نديم *A. a.* 1 arkadaş, sohbet arkadaşı, birlikte yenilip içilen, birlikte eğlenilen kimse, 2 bir devlet adamını, yüksek rütbeli birini güzel sözlerle, ilginç hikâyeler ve fıkralarla eğlendiren kimse, 3 güzel hikâyeler, fıkralar bilip eğlendirme yeteneği olan kimse.

nedmân ندمان *A. s.* "Keşki yapmasaydım" diyen, pişman (kimse), arkadaş, yoldaş.

nedret ندرت *A. a.* (bir şey) az olma/az bulunma, azlık hâli.

nef' نفع *A. a.* yarar, fayda, assı.

[1]nefâd نفاد *A. a.* bitme, tükenme, son bulma.

[2]**nefâd** نفاد *A. a.* (< *A.* **nefâz** نفاذ) geçme, geçerli olma, yerine gelme: *kader-nefâd* "kader gibi gelip ulaşan, kaçınılmaz, ister istemez boyun eğilmesi gereken". **-nefâd bulmak** 1) geçmek, işlemek, yerine gelmek, 2) varıp erişmek, gelip ulaşmak.

nefâis نفائس *A. ç. a.* güzel, beğenilen, hoşa giden şeyler; *bk.* **nefis** نفيس, **nefise** نفيسه.

nefaka, nafaka نفقه *A. a.* 1 yaşamayı sürdürmek, zorunlu giderleri karşılamak için gerekli olan para, geçimlik, 2 yetimlere, dullara ve yoksullara gerek duydukları şeyleri sağlamaları için devlet tarafından ödenen para.**-nafaka bağlamak** yetim, dul ve yoksullara geçimlik para vermek.

nefâset نفاست *A. a.* 1 değerlilik, 2 (yemek için) tadı tuzu yerinde olma, damağa hoş gelme, tatma duygusunu okşama, 3 güzellik, beğenilir olma nitelik ve özelliği.

nefata نفطه *A. a.* 1 çocuklarda görülen, "suçiçeği" denilen hastalık, 2 bedende çıkan sivilce ve kabarcık.

nefâz نفاذ *A. a.* 1 delip geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma, 2 sözü geçme, isteği yapılma, buyruğu tutulma.

nefd نفد *A. a. bk.* **nefâd** نفاد.

nefer نفر *A. a.* 1 kimse, kişi, 2 Belirli bir insan sayısını bildirirken sayı adından sonra kullanılır: *40 nefer kürekçi*, 3 rütbesiz asker, er.

nefes نفس *A. a.* 1 soluk, 2 kısa zaman aralığı, an, dem: *bir nefeste* "bir anda, bir soluk alıp verecek kadar kısa zamanda", 3 kelime, 4 ses, 5 söz, 6 öğüt, nasihat, 7 *T.* (hastanın iyi olması niyet ve amacıyla) şifa ayetlerini/belli duaları okuyup üfleme.**-nefes etmek** ayet ve dua okuyup üflemek.**-nefes kabûl eylemek** söz dinlemek, öğüt almak.

neffâ' نفاع *A. s.* herkese yararı dokunan, çok yararlı (kimse).

neffâh نفاح *A. s.* çok güzel kokan, güzel koku yayan (nesne).

[1]**nefh** نفح *A. a.* 1 (yel) esme, 2 (bir nesneden) (güzel koku) yayılma.

[2]**nefh** نفخ *A. a.* üfürme, soluk salma.**-nefh etmek** üfürmek.**-nefhı sûr** نفخ سور Mikâil adlı meleğin kıyamet günü sûra üfürmesi, yani kıyametin kopması.

[1]**nefha** نفحه *A. a.* 1 güzel koku, 2 bir esim yel.

[2]**nefha** نفخه *A. a.* 1 üfürük, 2 karın şişkinliği.

[1]**nefir** نفير *A. a.* topluluk: *yevm-i nefir* "hacıların Mina'dan Mekke'ye topluca döndüğü gün".**-nefiri âm** نفيرعام 1) kalabalık, bir yerde bulunan herkesin katılmasıyla oluşan topluluk, 2) düşmanla savaşmak üzere halktan savaşabilecek herkesin katıldığı askeri güç.

[2]**nefir** نفير *F. a.* 1 kerrenaydan küçük, zurnaya benzer, yüksek ve tiz ses veren bir üflemeli çalgı, yuf borusu, 2 düdük, zurna, 3 kimi dervişlerin bellerinde taşıdıkları boynuz boru, 4 çığıltı, çığlık, feryat.

nefis نفيس *A. a.* çok güzel, az bulunur ve değerli (nesne).

nefise نفيسه *A. a.* hoşa giden, güzel şey.

nefret نفرت *A. a.* 1 (-den) ürkme, (-den) ürküp kaçma 2 (-den) uzak durma, (-den) hoşlanmama, (-den) tiksinme. **-nefret etmek** iğrenmek, tiksinmek, kaçınmak

nefrin نفرين *A. a.* ilenme, beddua etme, başına kötü şey gelmesini dileme. **-nefrin-i halâyık** نفرين خلايق bütün yaratıkların ilenci, lânetleyişi.**-nefrin etmek** ürkmek, korkmak, ürküp kaçmak.**-nefrin tutmak** nefret etmek, iğrenmek; *bk.* نفرت **nefret**.

nefs نفس *A. a.* (*T. k. dili:* **nefis**) 1 can, ruh, 2 insanda yiyip içmek, birleşmek gibi maddi ihtiyaçlara olan eğilim, güç, hayvansal ruh, 3 şehvet, cinsî istek, 4 benlik, bir insanı diğerlerinden ayıran yön, kişilik, zât, 5 öz, asıl, cevher: *nefsü'lemr* "işin özü", 6 bir yeri o yer yapan, bağlı yerleşim birimlerine ve çevreye dağılmış yerlere göre ortada yer alan ana yerleşim bölgesi, merkez: *nefsi Bursa* "Bursa'yı Bursa yapan asıl ve ana bölge, merkez".**-nefs-i emmâre** نفس اماره insanı suç/günah işlemeye götüren/dürten iç güç.**-nefs-i levvâme** نفس لوامه günah işlemekten, kötülük etmekten ötürü kendini kınayan, yani suçunu kendine duyuran iç güç.**-nefs-i mutmeinne** نفس مطمئنه kötü nitelik ve işlerden arınmış ve güzel davranış nitelikleriyle donanmış olarak Yüce Yaratıcı'ya yakınlaşma yolunda güven duygusu sağlayan iç güç.**-nefs-i nâtıka** نفس ناطقه insana özgü ruh.

nefsâni نفسانى *A. a.* 1 hayvansal ruhla, yani: yeme içme, birleşme gibi bedenin istek ve meyilleri ile ilgili ve ilintili, 2 benliğin/egonun hırs, kin, kıskançlık gibi kötü yönleri ile ilgili ve ilintili ve o yönlerden doğan (iş/eylem/davranış vb.).

nefsâniyyet نفسانيت *T. a.* hayvansal ruhun, insan egosunun kötü istek ve eğilimleri.

nefsü'l-emr نفس الامر *A. a.* öz, gerçeklik, nelik ve nitelik, dayanak; *eşanl.* **zat** ذات, **cevher** جوهر, **nefis** نفس, **asıl** اصل, **esas** اساس, **künh** كنه, **mahiyet** ماهيت, **hakikat** حقيقت.

neft نفت *F. a.* yer yağı, petrol.

nefti نفتى *A. s.* neft renginde, yeşil ve kahverengi karışımı bir renkte.

nefy نفى *A. a.* 1 (birini) (bir yerden) sürme, 2 *dilb.* olumsuzluk, oluş ve kılışın olmadığını/gerçekleşmediğini bildiren hâl.

nehâfet نحافت *A. a.* arıklık, zayıflık.

nehâfet نخافت *A. a.* tıksırma, aksırma, ağız ve burundan hızla soluk boşalma.

nehâr نهار *A. a.* gün, gündüz.

nehâri نهارى *A. s.* gündüzle ilgili, gündüzlü.

nehârir نحارير *A. ç. a.* büyük, deneyimli ve birikimli bilginler ve yazarlar; *bk.* **nihrir** نحرير.

nehât نحات *A. a.* yan, yön, bucak: *ehlü'n-nehât* *A. a.* "yabancı kimseler".

nehb نهب *A. a.* akın, çapul, yağma.

nehc نهج *A. a.* 1 doğru ve açık yol, 2 tarz, biçim, yol, yol yordam.

neher نهر *A. a.* 1 ırmak, 2 bolluk, genişlik.

[1]**nehib** نحيب *A. a.* bağıra çağıra, feryat figan ağlama, ağlama krizine tutulma, sürekli ve şiddetli ağlama.

[2]**nehib** نهيب *A. a.* 1 korku, dehşet, panik, 2 çapulcu, yağmacı.

nehif نخاع *A. a.* omurilik.

nehik نهيق *A. a.* eşek anırması.

nehir نحير *A. a.* boğazlanmış, boğazı kesilerek öldürülmüş (hayvan).

nehis نحيس *A. s.* kıtlık yaşanan/kurak geçen (yıl).

nehit نحيت *A. a.* 1 homurtuya benzer inilti, 2 tarak, 3 bir topluluk içine sonradan katılan kimse, 4 kenarı aşınmış hayvan tırnağı.

nehîte نحيته *A. a.* yaradılış, huy.

nehk نهق *A. a.* anırma.

nehme نهمه *A. a.* (çocuklarda, hastalarda görülen) yemeğe olan düşkünlük, oburluk.

nehmet نهمت *A. a.* aşırı istek, ısrarlı dilek, üstün çaba.

nehr نهر *A. a.* (*T. k. dili:* **nehir**) akarsu, ırmak.

nehs نهس *A. a.* 1 yılan sokma, 2 (köpek vb.) ön dişiyle ısırır gibi tutma.

nehş نهش *A. a. yuk. m. bk.*

nehy نهى *A. a.* 1 (-i) yasak etme, (-i) (-den) alıkoyma; *zıddı:* **emr** امر, 2 *dilb.* emir kipinin olumsuzu.

nehzat نهضت *A. a.* yola çıkma/koyulma.

neik نعيق *A. a.* 1 karga, horoz vb. gibi ötme, 2 (çoban) koyuna bağırma.

neim نعيم *A. a.* 1 bolluk, huzur ve esenlik içinde yaşama, 2 sekiz cennetten birinin adı.

nejâd, nijâd نژاد *F. a.* soy: *âlînejâd* "yüksek soylu".

nekâ' نقاء**, nekâ** نقا *A. a.* kirden arınma, temizlenme.

nekâhet نقاهت *A. a.* hastalıktan yeni kalkmış, tam iyileşmemiş olan hastanın hâli.

nekâız نقائض *A. ç. a.* zıtlıklar, birbirine zıt olan şeyler; *bk.* **nakiza** نقيضه.

nekâis نقائص *A. ç. a.* eksiklikler; *bk.* **nakisa** نقيصه.

nekâl نكال *A. a.* ağır ceza, aşırı eziyet, işkence.

nekbet نكبت *A. a.* 1 sıkıntı, düşkünlük, 2 talihsizlik, bahtsızlık.

neked نكد *A. a.* geçim darlığı çekme, zar zor geçinme; *zıddı:* **regad** رغد.

nekîr نكير *A. a.* 1 (-i) bilmeme, 2 kabirde ölüleri sorgulayan iki melekten birinin adı. *s.* belirli olmayan, bilinmeyen (nesne/konu).

nekire نكره *A. a. dilb.* (Arapça'da) belirsiz (ad); *zıddı:* **ma'rife** معرفه.

nekre نكره *T. s.* 1 tuhaf, garip, gülünç (fıkra/söz), 2 şakacı, tuhaf sözler ve nüktelerle çevresini eğlendiren (kimse).

nekregû نكره كو *F. s.* şakalı ve tuhaf sözler söyleyen (kimse).

[1]**nem** نم *F. a.* yaşlık, ıslaklık, rutubet.

[2]**nem(m)** نم *A. a.* birinin dediğini öbürüne söyleyip iki tarafını birbirine düşürme, söz taşıyıcılık, kovculuk.

nemâ' نماء**, nemâ** نما *A. a.* 1 büyüme, gelişme; artma, çoğalma: *neşv ü nemâ* "(yerden biten ot gibi) gelişme, büyüme", 2 getiri, faiz.

nemâdâr نمادار *F. s.* getirisi olan, yani: yararlı (nesne).

nemat نمط *A. a.* yol, yol yordam, bakış, tutum, gidiş, tarz, tür.

nemâyim نمائم *A. ç. a.* kovculuklar, ara bozuculuklar; *bk.* **nemime** نميمه.

nemâz نماز *F. a.* (*T. k. dili:* **namaz**) İslâm'ın beş şartından biri olan kulluk görevi.

nemâzgâh نمازگاه *F. a.* şehir dışında, kırda yüksekçe bir yere mihrap konularak namaz kılınmak için yapılan yer.

nemed نمد *A. a.* keçe, kebe, aba, yünden yapılan dövme yaygı/örtü.

nemedîn نمدين *F. s.* yünden, keçeden yapılmış (hırka vb.).

nemedpûş نمد پوش *F. s.* aba, aba hırka giyen, yani: yoksul, derviş (kimse).

nemedzîn نمد زين *F. a.* (binek hayvanlarında) eyer altına serilen keçe, teğelti.

nemek beharâm نمك بحرام *F. s.* nankör, gördüğü iyiliğin değerini bilmeyen (kimse).

nemek نمك *A. a.* tuz.

nemekdân نمكدان *F. a.* 1 tuzluk, 2 *ed.* (kinaye yoluyla) dilberin dudağı.

nemekharâm نمك حرام *F. s. bk.* **nemek beharâm** نمك بحرام.

nemekîn نمكين *F. s.* 1 tuzlu (nesne), 2 tadı yerinde, lezzetli.

nemeksûd نمكسود *F. s.* tuzlanmış (nesne/yiyecek).

nemekşinâs نمك شناس *F. s.* tuz tanıyan, yani: iyilik bilen, gördüğü iyiliğe şükreden (kimse).

nemîka نميقه *A. a.* yazılı kâğıt, mektup, pusula, not vb.

nemîm نميم**, nemîme** نميمه *A. a.* 1 ara bozuculuk, kov, kovuculuk, ağız karası, nifak, 2 fısıltı, konuşanın dudak hareketlerinden çıkan ses, 3 cızırtı, kamış kalemle yazarken işitilen ses.

nemîmekâr نميمه كار *F. s.* kovcu, münafık (kimse).

nemîmesâz نميمه ساز *F. s. bk.* **nemîmekâr** نميمه كار.

neml نمل *A. a.* karınca.

nemle نمله *A. a.* (bedende) karıncalanma, uyuşma.

nemnâk نمناك *F. s.* nemli, az ıslanmış, ıslak (nesne).

nemr, nimr نمر *A. a.* kaplan.

Nemrûd نمرود *A. a.* Hz. İbrâhim zamanındaki Babil hükümdarı. [Tanrılık davasına kalkışan bu kişi Hz. İbrâhim'i mancınıkla ateşe atmasıyla ünlenmiştir.] *s. T.* asık suratlı, katı yürekli ve inatçı (kimse).

neng ننگ *F. a.* 1 utanma, ar, namus: *perdei neng* "ar perdesi", 2 ün, san, şan, şöhret: *nâm ü neng* "ad ve san".

ner نر *F. s.* erkek: *şiri ner* "erkek aslan", *engüşti ner* "erkek parmak, yani: başparmak."

nercis نرجس *A. a.* nergis.

nerd نرد *F. a.* tavla.

nerdbâz نرد باز *F. a.* tavlacı, tavla oynayan kimse.

nerdübân نردبان *F. a.* (*T.* **merdiven** مرديون) yükseğe çıkmağa/aşağı inmeye yarayan basamaklı sabit yapı/taşınabilir araç.

nere, nerre نره *F. s.* erkek.

nergis نركس *F. a.* 1 ortası yeşil renkte tümsekli, yaprakları sarı renkli bir çiçek, 2 *mec.* güzellerin güzel gözü.

nergise نركسه *F. a.* nergis çiçeği biçiminde olan süs/süsleme, yıldız.

nerim نريم**, nerimân** نريمان *F. a.* 1 yiğit, bahadır, gözü pek savaşçı, 2 (büyük harfle) Rüstem'in dedesi olan Sâm'ın babasının adı.

nerm نرم *F. s.* yumuşak: *bisteri nerm* "yumuşak yastık", *şem'i nerm* "yumuşak mum".

nermdil نرم دل *F. s.* yumuşak kalpli, yufka yürekli, merhametli (kimse).

nermliğâm نرم لگام *F. s.* yumuşak başlı, uysal (at).

nerm-sâz نرم ساز *F. s.* yavaş huylu, uysal, geçimli (kimse).

nerrâd نراد *A. a.* tavlacı, tavla oyununu iyi bilen kimse.

nes'e, nis'e نسئه *A. a.* veresiye alma.

nesâ' نساء**, nesâ** نسا *A. a.* oyluk başından geçip tırnağa ulaşan bir damar, kalça damarı.

nesaf نصف *A. a.* uşak, hizmetçi.

nesâib نصائب *A. ç. a.* dikili taşlar; *bk.* **nasibe** نصيبه.

nesak نسق *A. a.* dizi, sıra.

nesaksâz نسقساز *F. s.* düzenleyici, dizip sıraya koyucu (kimse).

nesârâ نصارى *A. ç. a.* Hristiyanlar; *bk.* **Nasrânî** نصرانى.

nesâyih نصايح *A. ç. a.* öğütler; *bk.* **nasihat** نصيحت.

nesc نسج *A. a.* 1 (kumaş) dokuma, örme, 2 (sözü) dizim kurallarına uygun, anlaşılır ve tutarlı biçimde düzenleme.

neseb نسب *A. a.* soy: *âlîneseb* "yüksek soylu".

nesem نسم *A. a.* 1 soluk alıp verme, nefes, 2 (rüzgâr) yavaş yavaş, efil efil esme.

nesf نسف *A. a.* 1 (binayı) temeline kadar yıkma, 2 (bir şeyi) temelinden kaldırıp yok etme.

nesh نسخ *A. a.* (bir şey) bir şeyin geçerliğini kaldırma, (-i) bozma, (-i) yok etme.

[1]**nesî'** نسى *A. a.* 1 geri bırakılan iş/eylem, 2 Arapların İslâm'dan önce kan dökmeyi haram saydıkları, bu yüzden savaşmayı/hesaplaşmayı sonraki aylara erteledikleri aylar.

[2]**nesî'** نسى *A. s.* 1 çok unutan, unutkan (kimse), 2 soyca bağlı bulunduğu topluluk içinde değeri ve saygınlığı bulunmayan (kimse).

nesîb نسيب *A. a.* 1 temiz soylu, asilzade (kimse), 2 uygun, yaraşır, yakışır (nesne), 3 *ed.* kasidenin giriş bölümü.

nesîc نسيج**, nesîce** نسيجه *A. a.* dokunmuş kumaş, dokuma.

nesie نسیئه *A. a. bk.* **nes'e** نسئه.

nesîf نسیف *A. a.* iki kişi arasında kalan sır.

nesîk نسیق *A. s.* bir ölçüye/tasarlanmış bir düzene göre düzenlenmiş, düzgün, her parçası, üyesi ve birimi yerli yerinde (nesne).

nesîke نسیکه *A. a.* Allah yolunda kesilen kurban.

nesîm نسیم *A. a.* 1 rüzgârın hafifçe ve okşarca esmesi, 2 hafifçe, okşarca esen rüzgâr, esinti.–**nesîmi nevbahâr** نسیم نوبهار İlkbaharda esen tatlı, okşayıcı, iç açıcı rüzgâr.

nesîr نثیر *A. s.* (hayvan) aksırma.

nesîs نسیس, **nesîse** نسیسه *A. a.* 1 yaradılış özellikleri, doğuştan gelen huy, tabiat, 2 son nefes.

nesîye نسیه *A. a.* belirli süre, belli zaman aralığı; *eşanl.* **mühlet, zaman**: *n.-i mev'ûd-u dârü'l-hulûd* "cennetler yurdunun vaat edilmiş zamanı".

nesl نسل *A. a.* (*T. k. dili:* **nesil**) döl, soy, zürriyet.

nesme نسمه *A. a. bk.* **nesem** نسم

nesnâs نسناس *A. a.* 1 iri cüsseli bir maymun cinsi, orangutan, 2 yarısı insan şeklinde, tek gözlü, bir eli ve bir ayağı olan, sıçrayarak yürüyen mitolojik bir yaratık.

¹nesr نثر *A. a.* (*T. k. dili:* **nesir**) 1 saçma, dağıtma, 2 düzyazı, manzum olmayan söz.

²nesr نسر *A. a.* 1 akbaba, 2 *gökb.* burçlar kuşağında yer alan, Kuzey Kutbu'nda görünen iki yıldız kümesinin adı. [Birine kanatlarını kısmış, yere iner durumda bir akbabaya benzetildiği için "nesri vâkı'", diğerine kanat açmış olarak havaya yükselen bir akbabaya benzetildiği için "nesri tâir" denmiştir.]

nesre نثره *A. a.* 1 burnun damağa yakın olan iç kısmı, 2 üst dudağın ortasındaki çukurcuk, 3 *gökb.* Ay'ın menzillerinden birinin adı.

nesrîn نسرین *A. a.* "Van gülü/Mısır gülü" denilen gül. [İki türü olup, biri "güli miski", diğeri "güli anberi" diye anılır.]

nessâb نساب *A. a.* 1 Araplarda "soy ilmi" diye anılan bilgi alanında uzman olan kimse, 2 "silsilenâme" denen soy ağacı düzenleyen/yazan kimse.

nessâbiyyûn نسابیون *A. ç. a. yuk. m. bk.*

nessâbûn نسابون *A. ç. a.* soy kütüğü uzmanları/bilginleri; *bk.* **nessâb** نساب.

nessâc نساج *A. a.* 1 dokumacı, çulha, 2 örücü, örmeci.

nessâr نثار *A. s.* saçıcı, dağıtıcı (kimse).

nesteren نسترن, **nesterîn** نسترین *F. a.* "ağustos gülü" denilen, beyaz ve sarı renkli türleri olan çiçek.

nestûrî نسطوری, **nestûriyye** نسطوریه *A. a.* ve *s.* "Nestûr" adlı bir papazın kurduğu eski bir Hristiyan mezhebine bağlı olanlar.

nesve نسوه *A. a.* unutma.

nesy نسی *A. s.* unutma. [Tek başına kullanılmamıştır, şu sözde geçer: *nesyen mensiyyen* نسیاً منسیاً "büsbütün unutma/büsbütün unutulmuş".]

neş'e نشأه *A. a. bk.* **neş'e** نشئه.

¹neş'e نشئه *A. a.* 1 dirilme, varlık bulma, 2 şarabın etkisiyle ortaya çıkan yarı sarhoşluk, tatlı uyuşukluk, tasasızlık ve iyimserlik: *Bir âteşpâre doğdu duhti rezden neş'e nâmında* (Fehim) "Üzüm kızından, yani: şaraptan 'neş'e' adlı bir ateş parçası doğdu.", 3 huzurlu hâl, her şeyi/her oluşu sevgiyle kucaklayan, her şeye/her oluşa iyimserlik gözüyle bakan yaklaşım: *Ğaraz bir neş'e tahsîl eylemektir bezmi âlemde* (Şeyhülislâm Yahyâ) "Amaç bu âlem bezminde, yani: dünyâda bir huzurlu hâl kazanmaktır.", 4 iç açıklığı, tasasızlık, sevinç.

²neş'e نشئه *A. a. bk.* **neşve** نشوه.

neş'et نشأت *A. a.* 1 varlık bulma, doğma, yetişme, 2 (-den) ileri gelme, (-den) kaynaklanma; *bk.* **neş'e** نشئه.

neşâ نشا *A. a.* nişasta.

neşâ' نشاء *A. a.* 1 yeniden ortaya çıkıp dirlik bulma, 2 (küçük çocuk) büyüyüp genç olma, 3 gelip yetişme, erişme, 4 yükselme.

neşâbet نشابت *A. a.* okçuluk.

neşât نشاط *A. a.* sevinç, keyif, şen ve neşeli olma.

neşâtâver نشاط آور *F. s.* sevinçli ve keyifli duruma getirici, şenlendirici (nitelik/olay/eylem vb.).

neşâtefzâ نشاط افزا *F. s.* sevinç ve neşe artırıcı, sevince boğucu (güzellik/yer vb.).

neşâtengîz نشاط انگیز *F. s.* şenlendirici, keyif sunucu (durum/yer vb.).

neşf نشف *A. a.* (suyu) içine çekme, nemi çekip öteye geçirme.

neşîd نشید, **neşîde** نشیده *A. a.* söylenen/sesli olarak okunan şiir.

neşîdehân نشیده خوان *F. a.* şiir okuyan, şiir seslendiren kimse.

neşît نشیط *A. s.* sevinçli, hoşlanmış, sevinç duymuş, tat almış, şen, neşeli.

neşk نشق *A. a.* burna su/enfiye vb. çekme.

neşr نشر *A. a.* 1 yayma, dağıtma, saçma: *n.i râyiha* "güzel koku dağıtma/yayma", 2 (birine/birilerine/herkese) duyurma/bildirme, (birini/birilerini) bilgilendirme, (birine) bilgi aktarma, 3 (kitap/gazete vb.) yayımlama, 4 (kitap/gazete/ilân yoluyla) duyurma/bilgilendirme, 5 (kıyamet gününde) dirilme, 6 güzel koku: *miskiyyetü'n-neşr* "mis kokulu".

neşriyyât نشریات *A. ç. a.* 1 herkese duyurulan/aktarılan bilgiler/haberler, 2 gazete/dergi/ilân vb. yazıları, 3 yayımlanmış eserler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

neşşâb نشاب *A. a.* 1 okçu, ok yapıp satan kimse, 2 ok atan, okçu er.

neşûr نشور *A. a.* çok dağıtıcı, çok yayıcı (kimse).

neşv نشو *A. a.* varlık bulma, bitip çıkma, görünürlük kazanma, peydâ olma. –**neşv ü nemâ** نشو و نما bitip büyüme, sürüp çıkma, serpilme, büyüyüp gelişme.–**neşv bulmak** büyümek, serpilmek, canlanmak.

neşvân نشوان *A. s.* başı bir hoş, sarhoş, mest (kimse).

neşve نشوه *A. a.* şarap ve keyif verici maddelerin, sevindirici ve zevk verici durumların etkisi ile kazanılan tasasızlık, iyimserlik, ortalığı toz pembe görme, yarı sarhoşluk, yarı uyuşukluk, çakırkeyif hâli.

neşvebahş نشوه بخش *F. s.* neşve verici (durum/nesne vb.).

neşvedâr نشوه دار *F. s.* keyifli (kimse).

neşveyâb نشوه یاب *F. s.* keyifli, tasasız, yarı geçkin, yarı sarhoş hâl kazanan (kimse).

netâyic نتایج *A. a.* sonuçlar; *bk.* **netice** نتیجه.–**netâyic-i unsurî** نتایج عنصری madde ile ilgili sonuçlar, maddeden elde edilen ürünler; maddeyi yapan toprak, su, hava ve ateşten doğan/ortaya çıkan sonuçlar/etkiler/ürünler.

netf نتف *A. a.* 1 (kılı) yolma, 2 (yünü) ditme.

netice نتیجه *A. a.* 1 (-den) beklenen/(-in) gereği olan durum, 2 uç, son, 3 sonuç, öz, 4 ele geçen, geriye kalan şey, verim, 5 *man.* bir önermenin iki öncülünden çıkan.–**neticei kelâm** نتیجهٔ کلام sözün özü/kısası, hasılı, elhasıl.

neticepezîr نتیجه پذیر *F. s.* umulduğu ve beklendiği gibi/beklenene yakın olarak son bulan.

neûzü bi'llâh نعوذ بالله *A. z.* "Allah'a sığındık." [Sakınma bildirir.]

nev be-nev نوبنو *F. z.* yeniden yeniye, yeni yeni, şimdilerde, son zamanlarda.

nev نو *F. s.* 1 yeni, 2 canlı, taze.

nev'a نوعه *A. a.* tür, çeşit.

nev' نوع *A. a.* 1 tür, çeşit, 2 *man.* bir mahiyete (zihinde bulunan tekleri bakımından bir küllî/tümel kavrama) özgü olup onu diğer mahiyetlerden ayırıp bağımsız bir mahiyet kılan yön/parça. [Geneli gösteren/bütün tekler için ortak olan parçaya ise "cins" adı verilir: *nev'i beşer* "insan türü, yani: cinsi gösteren hayvanın/canlının konuşan özelliğiyle tanımlanan türü".] *z.* 1 biraz, 2 bir ölçüde, bir derecede: *n.-i linet bulmak* "biraz yumuşamak", *n.-i zafer bulmak* "biraz üstünlük sağlamak", *n.-i teceddüd* "bir derecede yenilenme".

nev'an mâ نوعاً ما *A. z.* (*T. k. dili:* **nev'amâ**) bir türlü, bir bakıma, bir şekilde.

nev'an نوعاً *A. z.* 1 türce, türü bakımından, 2 biraz, bir miktar, oldukça.

nev'î نوعى *A. s.* bir türle ilgili ve ilintili, bir tür.

nevâ نوا *F. a.* 1 ses: *hoşnevâ* "güzel sesli (insan/kuş vb.)", 2 (kuş) ezgili sesle ötme, 3 Türk müziğinde bir makam ve perde.

nev-âbâd نو آباد *F. a.* yeni, bakımlı, şenlikli yer.

nevâbiğ نوابغ *A. ç. a.* açık seçik görünen şeyler; *bk.* **nâbiğa** نابغه.

nevâbız نوابض *A. ç. a.* nabız damarları; *bk.* **nâbıza** نابضه.

nevâciz نواجذ *A. ç. a.* azı dişleri; *bk.* **nâciz** ناجذ.

nevâde نواده *A. a.* torun, oğul balı.

nevâdi نوادى *A. ç. a.* meclisler, toplantılar; *bk.* **nâdi** نادى.

nevâdir نوادر *A. ç. a.* az bulunan şeyler; *bk.* **nâdire** نادره.

nevâfil نوافل *A. ç. a.* farz ve vacip olanlar dışında fazladan yapılan ibadetler; *bk.* **nâfile** نافله.

nevâfis نوافس *A. ç. a.* lohusa kadınlar; *bk.* **nüfesâ** نفسا.

nevâger نواگر *F. a.* ezgi düzücü, şarkı söyleyici (kimse).

nevâhık نواهق *A. ç. a.* eşeğin gırtlağında anırma sesinin çıktığı ses dudakçıkları; *bk.* **nâhık** ناهق.

[1]**nevâhi** نواحى *A. ç. a.* 1 yanlar, köşe bucaklar, taraflar, 2 yakınlar, yakın yerler, 3 köyden büyük, bir müdürle yönetilen yerleşim birimleri; *bk.* **nâhıye** ناحيه.

[2]**nevâhi** نواهى *A. ç. a.* yasak edilmiş şeyler; *bk.* **nehy** نهى.

nevâht نواخت *F. a.* okşayış, saza el vurma, şakıma, şarkı söyleme, ırlama.

nevâib نوائب *A. ç. a.* ansızın çıkagelen savulması ve dayanılması güç sıkıntı ve acı verici durumlar; *bk.* **naibe** نائبه. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

nevâir نوائر *A. ç. a.* alınlar, şuleler; *bk.* **nâire** نائره.

nevâir نواعير *A. ç. a.* kanı durmayan damarlar; *bk.* **nâûr** ناعور.

nevâkıs نواقص *A. ç. a.* eksikler; *bk.* **noksân** نقصان.

nevâkis نواقيس *A. ç. a.* çanlar; *bk.* **nâkûs** ناقوس.

nevâl نوال *A. a.* 1 pay, hisse, nasip, 2 iyilik, yardım, bağış: *deryânevâl* "iyilik ve bağışı denizce engin olan (kimse)".

nevâle نواله *A. a.* 1 paya düşen şey, nasip, kısmet, 2 yiyecek, yiyinti.

nevâleçîn نواله چين *F. s.* yiyecek toplayan, kısmetini alan (kimse).

nevâmis نواميس *A. ç. a.* kanunlar; *bk.* **nâmûs** ناموس.

nev-arûs نوعروس *F. a.* yeni gelin, ilk kez evlenen kız.

nevâsâz نواساز *F. s.* çalgıcı, saz çalıp şarkı söyleyen (kimse).

nevâsıb نواصب *A. ç. a. dilb.* bir ünsüz sesi üstünle okutan edatlar/etkenler; *bk.* **nâsıb** ناصب.

nevâsî نواصى *A. ç. a.* alınlar; *bk.* **nâsıye** ناصيه.

nevâsir نواسر *A. ç. a.* akbabalar; *bk.* **nesr** نسر.

nevât نوات *A. a.* meyve çekirdeği.

nevâtıh نواطح *A. ç. a.* tos vuran hayvanlar; *bk.* **nâtıh** ناطح.

nevâtîr نواطير *A. ç. a.* natırlar; *bk.* **nâtûr** ناطور.

nev-âyende نو آينده *F. s.* yeni gelen, yeni ortaya çıkan (kimse/durum vb.).

nevâyi husrevânî نواى خسروانى *F. a.* İran hükümdarı Hüsrevi Perviz zamanında yaşamış ünlü saz ve ses sanatçısı Bârbüd'ün bu hükümdarın şerefine yazıp eğlence meclisinde okuduğu secili sözlerle düzenlenmiş şarkı.

nev-âyin نو آيين *F. s.* yeni bir yol çizen, bir yeniliğe imza atan, yeni bir üslûp ortaya koyan (kimse).

nevâzil نوازل *A. ç. a.* 1 yukarıdan aşağıya/gökten yere inenler, 2 bir yere varıp konanlar, 3 belâlar, 4 nezleliler; *bk.* **nâzil** نازل, **nâzile** نازله.

nevâziş نوازش *F. a.* okşama, gönül alma, kollayıp gözetme.

nev-bâre نو باره *F. s.* 1 yeni çıkmış, turfanda (meyve vb.), 2 *mec.* daha önce görülmemiş, ilk kez ortaya çıkan (söz/iş/davranış vb.).

nev-bâve نو باوه *F. s. yuk. m. bk.*

nev-bahâr نوبهار *F. a.* ilkbahar.

nevber نوبر *F. a.* 1 turfanda meyve/çiçek, 2 memeleri yeni büyümeye başlamış kız.

nevbet نوبت *F. a.* (*T. k. dili:* **nöbet**) 1 sıra, 2 sırayla görülen iş, 3 (bir işi) sırayla yapma, 4 iş süresi, 5 (kimi hastalıklarda) ateş, titreme gibi hâller, 6 vakit vakit ortaya çıkan rahatsızlık, 7 kez, kere.

nev-cüvân نوجوان *F. a.* yeni yetme, delikanlı, genç.

neverd نورد *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) hızla ve durmadan yol alan, mesafeyi dürerce giden: *rehneverd* "yol alan, yola çıkıp yürüyüşe geçen/yürümekte olan (kimse)", *sahrâneverd* "çölde yol alan, çölde yürüyen (kimse)", *cihân-neverd* "cihanı dolaşan".

nevh نوح *A. a.* 1 ölü için bağıra çağıra ağlamak, ağıt yakmak, sağı sağmak, 2 (güvercin) ezgili bir şekilde ötmek.

nevha نوحه *A. a.* ölen kimse için yas tutma, arkasından ağlayarak ağıt yakma/düzme, sağı.

nevhager نوحه گر *F. s.* ağıtçı (kimse).

nev-hat نو خط *F. s.* sakalı henüz görünmeye/belirmeye başlamış (genç).

nev-heves نوهوس *F. s.* 1 bir işe yeni istek ve ilgi duyan, bir işi ilk kez yapmakla aşırı istekli davranan (kimse), 2 her gün yeni bir iş yapmaya hevesli, maymun iştahlı (kimse).

nev-hîz نوخيز *F. s.* yeni bitmiş, yeni çıkmış (fidan/bıyık vb.). *a.* genç, yeni yetme (kimse).

nev-ınân نوعنان *F. s.* geme/dizgine yeni alıştırılan (at).

nevîcâd نو ايجاد *F. s.* önceden olmayıp yeni yapılan, yeni bulunan (şey).

nevîd نويد *F. a.* sevinçli haber, muştu, müjde.

nevîn نوين *F. s.* yepyeni, en yeni; en iyi, en üstün.

nevk, nûk نوك *F. a.* uç: *n.i hâme* "kalemin ucu", *n.-i kalem-i münşiyân* "yazarların kaleminin ucu".

nev-kâr نوكار *F. s.* işe yeni başlamış, acemi, toy (kimse).

[1]**nevl** نول *A. a.* 1 bağışta bulunma, 2 nasip.

[2]**nevl** نول *A. a.* gemi kirası, yük taşıma ücreti, navlun.

nevm نوم *A. a.* uyku. *beyne'nnevm ve'l-yakaza* بين النوم واليقظه "uyku ile uyanıklık arası".

nevmid نومید *F. s.* umutsuz (kimse).

nev-nihâl نونهال *F. a.* 1 yeni büyümüş, körpe fidan, 2 *mec.* sevgilinin boyu.

nevniyâz نونیاز *F. s.* (bir işe/sanata) yeni başlayan, ders alan (kimse).

nev-peydâ نوپیدا *F. s.* yeni çıkan, yeni görülen, yeni yetişmiş (nesne).

nevr نور *A. a.* ağaç çiçeği.

nevregân نورگان *T. a.* saraçların deri oymakta kullandıkları bir alet.

nev-res نورس *F. s.* körpe, taze, yeni yetişmiş (fidan/genç).

nev-reside نورسیده *F. s.* genç, yeni yetişen, yeni kuşak (yazar/şair vb.).

nev-resm نورسم *F. s.* yeni biçimde, yeni moda (üniforma/üstlük).

nev-reste نورسته *F. s.* yeni bitmiş, yeni yetişmiş (fidan vb.).

nev-rûz نوروز *F. s.* güneş takviminin birinci ve Rûmî takvimin mart ayının sekizinci/dokuzuncu günü. [Güneş o gün Hamel burcuna girer ve geceyle gündüz eşit olur.]

nevrûziyye نوروزیه *T. a.* Güneş'in Hamel burcuna girdiği anda/günde yenilmek üzere güzel kokulu, kuvvet verici ve mideye yararlı maddelerden yapılan macun kıvamında tatlı.

nev-şüküfte نوشکفته *F. s.* yeni açılan/açılmış (çiçek/gonca vb.).

nevvâh نواح *A. a.* ağıtçı, ölen kimse için para karşılığı ağıt söyleyen (kimse).

nev-zâd نوزاد *F. s.* yeni doğmuş (yavru). *a.* yeni doğan çocuk.

nev-zemin نوزمین *F. s.* yeni, yepyeni, yeni türden olan (şiir vb.).

nev-zuhûr نو ظهور *F. s.* yeni çıkma.

ney نی *F. a.* bilinen nefesli çalgı; *bk.* **nây** نای.

neyistân نیستان *F. a.* kamışlık, sazlık.

neyl نیل *A. a.* 1 isteğini elde etme, kavuşma, 2 ele geçen, elde edilen nesne.

neyrenc, nirenc نیرنج *A. a.* tılsım, büyü.

neyrûz نیروز *A. a. bk.* **nev-rûz** نو روز.

ney-şeker نیشکر *F. a.* şeker kamışı.

neyyir نیر *A. a.* ışıklı, parlak.–**neyyiri a'zam** نیر اعظم en büyük ışıklı, yani: güneş.–**neyyiri asgar** نیر اصغر en küçük ışıklı, yani: ay.

neyyireyn نیرین *A. ikili ç. a.* iki ışıklı, yani: güneş ve ay.

neyzâr نیزار *F. a. bk.* **neyistân** نیستان.

ney-zen نیزن *F. a.* ney çalan, ney sanatçısı: *nigâhi neyzenâne* "neyzence bakış, yani: yan bakış".

nez' نزع *A. a.* (-i) çekip çıkarma, (-i) söküp alma: *hâleti nez'* "can çekişme hâli."

nezâfet نظافت *A. a.* temizlik (yalnız maddi temizlik anlamında kullanılır): *n.i beden* "beden temizliği".

nezâhet نزاهت *A. a.* 1 temizlik, arılık, ayıp ve kusurdan uzak olma, 2 (sözde ve söze getiriş tarzında) kabalık ve çirkinlikten uzak olma niteliği.

nezâir نظائر *A. ç. a.* 1 benzerler, eşler; *bk.* نظیر **nazir**, 2 nazireler; *bk.* **nazire** نظیره.

nezâket نزاکت *T. a.* incelik, davranış ve hareketlerde sergilenen çekici, hoş, saygılı ve saygı uyandırıcı nitelik.

nezâre نزاره, **nezâret** نظارت *A. a.* 1 (-e) bakma, (-e) bakış, 2 (-i) gözetme, (-i) yoklama, (-i) denetleme, 3 yönetme, 4 bakanlık.–**nezâre etmek** bakmak, (-e) dönük olmak, (-in) karşısında olmak.

nezd نزد *F. a.* yan, kat. [Bulunma durumu eki almış Türkçe ve Farsça kurallı ad takımlarında **-e göre, -ce** gibi anlatımları vardır: *benim nezdimde* "bence", *nezdi ukalâda* "akıllı kimselere göre" gibi.]

nezdik نزدیك *F. s.* yakın; *zıddı:* **dûr** دور.

nezf نزف *A. a.* (burundan) çok kan akma.

nezif نزیف *A. a.* kanama, damardan/burundan kan akma/gelme. *s.* kan kaybından ötürü güçsüz düşen (kimse).

nezih نزیه *A. s.* temiz, ayıp ve kusurdan, kabalık ve çirkinlikten uzak (söz/anlatım/üslûp).

nezil نزیل *A. a.* 1 konuk, 2 yabancı, tanıdık olmayan kimse.

[1]**nezir** نذیر *A. a.* (birine bir konuyu bildirip ulaştırarak) sakındırma, korkutma, korku verip uyandırma; *zıddı:* **tebşir** تبشیر.

[2]**nezir** نذیر *A. s.* (doğru yola yöneltmek için) (birini) sonunda karşılaşacağı ağır karşılığı bildirerek korkutma yoluyla uyaran (kimse); *zıddı:* **beşir** بشیر. *a.* Hz. Peygamber.

nezire نذیره *A. a.* adak olarak yerine getirilen şey.

nezle نزله *A. a.* 1 burun akması, aksırma gibi belirtileri olan, soğuk algınlığından kaynaklanan hastalık, 2 *tıp* bedenin bir uzvundan irin/sümüksü madde vb. akma.–**nezlei müstevliye** نزلهٔ مستولیه salgın nezle, paçavra hastalığı, grip salgını.

nezr نذر *A. a.* 1 adama, 2 adanılmış şey, adak.

nıkmet نقمت *A. a.* 1 sert şekilde cezalandırma, 2 kin, gizli düşmanlık, nefret, tiksinme.

nıkris نقرس, **nıkris** نقریس *A. a.* damla hastalığı, gut.

nıkz, nukz نقض *A. a.* bina yıkıntısı. [Daha çok çokluğu olan **enkâz** kullanılmıştır.]

nısf نصف *A. a.* buçuk, yarım, yarı.–**nısfi kutr** نصف قطر yarı çap.–**nısfi küre** نصف کره yarım küre.–**nısfü'lleyl** نصف اللیل gece yarısı.–**nısfü'nnehâr** نص النهار gün ortası.

nısfiyye, nısfiye نصفیه *T. a.* 1 bir şeyin/ölçünün ikide birlik bölüğü, yarımlık, 2 iki yanı başka renkte olan meyve, 3 bir tür kısa ney.

nısfiyyet نصفیت *T. a.* yarı yarıya bölme/bölüşme.

nıt' نطع *A. a.* ağız tavanının pütürlü yerleri, ön damak: *hurûf-i nıt'ıyye* حروف نطعیه *F. a. dilb.* ön damakta oluşan ت ط د ünsüzleri.

ni'me نعم *A. ünl.* Ne güzel!; *zıddı:* **bi'se** بئس.

ni'met نعمت *A. a.* 1 beslenmek için gerekli şeyler, azık, yiyecek, içecek, 2 sıkıntısız ve iyi bir hayat sürmek için ihtiyaç duyulan her şey, 3 iyilik, 4 sıkıntısız yaşama, varlık, bolluk ve genişlik, sıkıntısızlık.

niâl نعال *A. ç. a.* ayak kapları/ayağa giyilen çedik, çarık, nalın, kundura gibi şeyler; *bk.* **na'l** نعل.

niam نعم *A. ç. a.* 1 azıklar, yiyecekler, 2 iyilikler; *bk.* **ni'met** نعمت.

nibâh نباح *A. a.* köpek havlaması.

nibâl نبال *A. a.* oklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

nibişt نبشت *F. a.* 1 yazı, 2 yazılı/yazılmış nesne, 3 alın yazısı, kader; *bk.* **nübişt** نبشت.

nicâd نجاد *A. a.* kılıç bağı: *tavilü'nnicâd* "kılıç bağı uzun, yani: uzun boylu (kimse)".

nid(d) ند *A. a.* eş, benzer. [Çoklusu olan **endâd** انداد tekli anlamıyla daha çok kullanılmıştır.]

nidâ' نداء, **nidâ** ندا *A. a.* 1 seslenme, bağırma, çağırma, 2 yüksekçe ses, bağırtı, 3 *dilb.* ünlem.–**nidâ etmek** seslenmek.

nifâ' نفاع *A. a.* yarar, kazanç, artı değer.

nifâk نفاق *A. a.* 1 Müslüman görünüp eski inancını sürdürme, ikiyüzlülük, 2 ara bozuculuk, 3 geçimsizlik, bozuşukluk.

nifâs نفاث *A. a.* 1 lohusalık, 2 (kadın) âdet görme.

nifâs نفاس *A. a.* lohusa olma durum ve niteliği, lohusalık.

nigâh نگاه *F. a.* bakış: *n.i mestâne* "mestçe bakış", *âhûnigâh* "ceylân bakışlı".

nigâhbân نگاهبان *F. a.* bekçi, gözcü, güvenlikçi.

nigâhdâr نگاهدار *F. s.* (tehlike ve zarara karşı) koruyucu, saklayıcı (kimse).

nigâr نگار *F. a.* 1 resim, 2 put, 3 yazı, 4 resim gibi güzel sevgili.

nigârende نگارنده *A. a.* ressam.

nigârhâne نگارخانه *F. a.* duvarlarında insan portreleri bulunan tapınak vb.

nigârîn نگارین *F. a.* resim gibi güzel sevgili.

nigâristân نگارستان *F. a. bk.* **nigârhâne** نگارخانه.

nigâşte نگاشته *F. a.* yazılmış, yazıya dökülmüş (konular, olaylar vb.).

nigeh نگه *F. s.* bakış; *bk.* **nigâh** نگاه.

nigehbân نگهبان *F. a.* görüp gözetici, bekçi.

niğehdâr نگهدار *F. s.* koruyucu, saklayıcı, görüp gözetici (kimse); *bk.* **nigâhdâr** نگاهدار.

nigeh-dârende نگه دارنده *F. a.* bakıcı, gözetici, koruyucu, bekleyici, bekçi.

nigehendâz نگه انداز *F. s.* göz atan, göz çevirip bakan (kimse).

nigehfürûz نگهفروز *F. s.* gözü parlatıcı, gözün iyi görmesini sağlayıcı (nesne).

nigerân نگران *F. a.* bakan, bakmakta olan, gözleyen (kimse).–**niğerân kalmak** bakakalmak, gözlerini ayıramamak.

nigîn نگین *F. a.* 1 yüzük kaşı, yüzük üzerindeki değerli taşın oluşturduğu yükselti, kabartı, çıkıntı, 2 parmağa geçirilen yüzük biçimli mühür.–**niğin etmek** mühürlemek. *eşanl.* **fas(s)** فص.

nigîndân نگیندان *F. a.* yüzük kutusu/mahfazası/kesesi.

nigînsây نگینسای *F. a.* mühür kazıyan kimse, mühürcü, hakkâk.

nigûn نگون *F. s.* altı üstüne gelmiş, alt üst olmuş, tersine dönmüş (nesne): *sernigûn* "başı aşağı/altı üstüne gelmiş (nesne)".

nigûnsâr نگونسار *F. s.* 1 baş aşağı, ters, tersine dönmüş (nesne), 2 utançtan başını eğmiş (kimse).

nigûntaşt نگون طشت *F. a.* tersine dönmüş leğen, yani: gökyüzü.

nigûsâr نگوسار *F. s.* baş aşağı; *bk.* **nigûnsâr** نگونسار. [İlki nazımda kullanılır.]

nih نه *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 ilk adımı atıcı, koyucu, kurucu, yerleştirici, başlatıcı, bırakıcı: *kadem-nih* "ayak koyucu, yani ilk adımı atıcı", 2 adım atıcı, gelici, görünücü, uç verici.

nihâd نهاد *F. a.* yaradılış, tabiat, huy: *bed-nihâd* "kötü yaradılışlı".

nihâde نهاده *F. a.* (-i) (-e) koymak/komak: *pânihâde* "-e ayak koymuş, yani: -e basmış", *fürûnihâde* "1 aşağı konmuş, alt yana konulmuş, 2 (fiyat vb. için) düşürülmüş, indirilmiş".

nihâf نحاف *A. a.* arık, çelimsiz, sıska kimseler; *bk.* **nahif** نحيف.

nihâl نهال *F. a.* 1 yeni yetişmiş, uzun ve düzgün fidan, 2 ağaç dibinden süren körpe sürgün: *nevnihâl* "yeni fidan".

nihâle نهاله *F. a.* 1 fidan, taze sürgün, 2 avcı siperi/korkuluğu, 3 döşeme, yaygı, 4 *T.* tencere, sahan altlığı.

nihâli نهالی *F. a.* (*T. k. dili:* **nihâle** نهاله) sahan altına konulan ot ve ağaç kabuklarından örme/meşin altlık.

nihâlistân نهالستان *F. a.* fidanlık.

nihân نهان *F. s.* gizli, saklı (nesne/bilgi/husus).

nihânhâne نهانخانه *F. a.* mağara, oyuk, bodrum vb. gibi ıssız yer.

nihâni نهانی *F. s.* gizli olma nitelik ve hâli.

nihânpeykerân نهان پیکران *F. ç. a.* yüzü görünmeyen yalın varlıklar, yani: melekler.

nihâvend نهاوند *F. a.* 1 Türk musikisinde bir makam adı, 2 (büyük harfle) İran'ın batısında bir bölge ve bu bölgenin merkezi olan şehir.

nihâyet نهايت *A. a.* bitim, son, uç: *binihâye* "sonsuz".–**nihâyet bulmak** bitmek, tükenmek.–**nihâyetü'nnihâye** نهاية النهايه en son nokta/en üstün derece.

nihâyetü'lemr نهايت الامر *A. z.* sonunda.

niheng, neheng نهنك *F. a.* 1 timsah, 2 *ed. mec.* kalem, 3 *ed. mec.* kılıç.

nihle نحله *A. a.* (erkek tarafından) eşe verilen mihr, kalın, din yolu, dindarlık.

nihrîr نحرير *A. a.* çok bilgili ve deneyimli bilgin. [Büyük bilginler ve yazarlar hakkında kullanılır.]

nik نيك *F. s.* 1 iyi, güzel, 2 çok, bir hayli, üstün. *a.* iyi kimse.

[1]nikâb نقاب *A. a.* peçe, yaşmak vb. yüz örtüsü.

[2]nikâb نكاب *A. a.* eldiven. *s.* eldivenli (kimse).

nikâbet نقابت *A. a.* önder olma hâli, önderlik, liderlik.

nikâh نكاح *A. a.* evlilik birliği kurmayı sağlayan işlem.

nikahter نيك اختر *F. s.* yıldızı kutlu, bahtı açık (kimse).

nikâl نكال *F. a.* yanmış kömür parçası, kor.

nikam نقم *A. ç. a. bk.* **nıkmet** نقمت.

[1]nikât نقاط *A. a.* (*T. k. dili:* **nukât**) noktalar; *bk.* **nokta** نقطه.

[2]nikât نكات *A. ç. a.* nükteler; *bk.* **nükte** نكته.

nikâyet نكايت *A. a.* düşmanı öldürmek, kırıp geçirmek.

nikbaht نيكبخت *F. s.* mutlu, bahtı açık, talihli (kimse).

nik-endîş نيك انديش *F. s.* iyi niyetli, iyiye yoran (kimse).

nikfâl نيك فال *F. s.* bahtı açık, talihli (kimse).

nik-fercâm نيك فرجام *F. s.* sonu iyi olan, iyi bir sona ulaşan (iş/eylem vb.).

nikgirdâr نيك كردار *F. s.* iyi ve yararlı iş yapan, başkalarına iyiliği dokunan (kimse).

nikhâh نيكخواه *F. s.* iyilik isteyen/dileyen, herkes için iyi dileklerde bulunan (kimse).

nikhû نيكخو *F. s.* iyi huylu.

niki نيكى *F. a.* iyilik.

nikmahzar نيك محضر *F. s.* başkalarının iyiliğini dileyen (kimse).

nikmanzar نيك منظر *F. s.* görünüşü güzel, göze hoş görünen, gösterişli (yer).

niknâm نيك نام *F. s.* iyi ün kazanmış, iyilikle anılan (kimse).

niknihâd نيكنهاد *F. s.* iyi yaradılışlı, geçimli, uyumlu, iyilikçi (kimse).

niks نكس *A. a.* 1 ters doğan çocuk, 2 düşkün, güçsüz, zayıf kimse, 3 gezi kırıldığından yukarısı aşağı çevrilmiş ok.

nikter نيكتر *F. s.* daha/çok/en iyi.

nikû نكو *F. s.* iyi, güzel (nesne). *a.* güzel nesne.

nikû نيكو *F. s.* 1 iyi, 2 hoş, güzel, 3 doğru, doğru dürüst.

nikûbaht نيكو بخت *F. s.* talihli, yıldızı yüksek/parlak, bahtı açık (kimse).

nikûhâh نكوخواه *F. s.* iyilik isteyen, iyilikten yana olan (kimse).

nikûhende نكوهنده *F. s.* yerici, suçlayıcı (kimse).

nikûhide نكوهيده *F. s.* kötülenmiş, suçlanmış, kınanmış (kimse).

nikûhiş نكوهش *F. a.* (-i) yerme, suçlama, kınama, taşlama.

nikûkâr نيكو كار *F. s.* 1 işi doğru olan, işini doğru dürüst işleyen (kimse), 2 iyilik eden, işi iyi şeyler yapmak olan (kimse).

nikû-rûy نيكو روى *F. s.* güzel yüzlü.

nikûyi نكوى *F. a.* iyilik, güzellik.

[1]nil نيل *F. a.* 1 çivit otu, 2 mavi.

[2]nil نيل *A. a.* Nil nehri.–**nili ebyaz** نيل ابيض Nil nehrinin başı.–**nili ezrak**

نیل ازرق Nil'in Etiyopya'dan (Habeşistan) geçen bölümü.–**nili Zenc** نیل زنج Nil'in Sudan'dan geçen bölümü.

nilec نیلج *A. a.* çivit.

nilfâm نیلفام *F. s.* çivit renginde, lâcivert, mavi rekli (nesne).

nilgûn نیلگون *F. s.* mavi/lâcivert renkli, gök renginde: *çarh-ı nil-gûn* "mavi renkli gök". *bk.* **nilfâm** نیلفام.

nili نیلی *F. s.* mavi renkli, mavi renkte (nesne).

nilibahr نیلی بحر *F. a.* gökyüzü.

nilihokka نیلی حقه *F. a. bk.* **bahr-ı nili** بحر نیلی.

niliperde نیلی پرده *F. a. bk.* نیلی بحر.

nili-tütuk نیلی تتق *F. s.* mavi renkli örtü, gök.

nilûfer نیلوفر *F. a.* durgun sularda yetişen, geniş yapraklı, beyaz, sarı ve mavi renkli çiçek açan bir bitki, çadır çiçeği.

nim نیم *F. s.* yarı, yarım.

nimâl نمام *A. s.* lâf taşıyıp ara bozan, kovcu (kimse).

nime نیمه *F. a.* yarım: *dü nime* "ikiye bölünmüş, iki parça edilmiş (nesne)".

nimnigâh نیم نگاه *T. a.* yarım bakış, göz ucuyla bakış.

nimnime نمنمه *A. a.* 1 birbirine yakın çizgiler, 2 tırnaktaki beyez leke.

nimnimeteyn نمنمتین *A. ikili ç. a.* tırnak işareti, yani: « … ».

nimpuhte نیم پخته *F. s.* yarı pişmiş, yarı çiğ (yiyecek).

nimre نمره *A. a.* 1 dişi kaplan, 2 bir tür alaca yün giysi.

nîmres نیمرس *F. s.* 1 yarı olmuş (meyve), 2 tam tüylenmemiş (kuş yavrusu).

nimrûz نیم روز *F. a.* gün ortası, zeval vakti.

nims نمس *A. a.* "Firavun faresi" denilen kedi büyüklüğünde bir hayvan.

nimten نیم تن *F. a.* (*T. k. dili:* **mintan** منتان) gömlek.

nirân نیران *A. ç. a.* 1 ateşler; *bk.* **nâr** نار, 2 (tekli gibi) cehennem, tamu.

nireng نیرنك *F. a.* 1 çizik, taslak, 2 aldatma, düzen, dolap, oyun, hile, 3 tılsım, büyü, sihir, afsun.

nirû نیرو *F. a.* güç, kuvvet.

nirûmend نیرومند *F. a.* güçlü, kuvvetli, sağlam (kimse).

nisâ' نساء, **nisâ** نسا *A. ç. a.* kadınlar.

nisâb نصاب *A. a.* 1 kök, asıl, esas, 2 kıvam, istenen ölçü, 3 malın zekâtı verilmek için gereken miktarı, 4 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) Türkçe'nin **-li** ekinin anlatımlarına denk anlatımlar taşır: *hikmetnisâb* "hikmetli".

nisâcet نساجت *A. a.* dokumacılık, örmecilik.

nîsân نیسان *A. a.* yılbaşısı mart olan mali (Rûmi) yılın ikinci ayı.

nisâr نثار *A. a.* 1 saçma, serpme, dağıtma, 2 düğünlerde saçılan para vb. saçı. *s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçan/saçıcı, dağıtan/dağıtıcı: *dürnisâr* "inci saçıcı/saçan".

nisbet نسبت *A. a.* 1 ilgi, ilinti, bağıntı, yakınlık, karşılıklılık, 2 miktarların birbirine göre değerleri, oran.

nisbeten نسبتاً *A. z.* 1 (-e) göre, (-e) bakarak, (ile) karşılaştırarak/oranlayarak, 2 oldukça.

nisbî نسبی *A. s.* karşılaştırma ile olan, belirli bir miktara göre, (ile) orantılı.

nisti نیستی *F. a.* yokluk; *zıddı:* **hesti** هستی.

nisvân نسوان *A. ç. a.* kadınlar.

nisve نسوه *A. ç. a.* kadınlar.

nisviy(y), nisvi نسوی *A. a.* kadınlarla ilgili ve ilintili.

nisyân نسیان *A. a.* unutma.

niş نیش *F. a.* 1 (arı, akrep vb. böceklerde) iğne, 2 ağu, zehir: *Hoş küşei zevk idi safâ ehline âlem / Nûş âhırı niş olmasa sûr âhırı mâtem* (Bağdadlı Rûhî) "Dünya gülüp eğlenenler için hoş bir zevk köşesiydi / Balın ardından zehir, düğün ardından yas olmasaydı."

nişâdir, nişâdür نشادر *A. a.* amonyak tuzu.

[1]**nişân** نشان *F. a.* 1 iz, eser, belirti, işaret, 2 damga, tanıtıcı/ayırıcı işaret/şekil, 3 yara izi, 4 hedef, 5 *mec.* istek; *eşanl.* **kasıt, maksat niyet**, 6 atmak üzere silahı hedefin bulunduğu yöne doğrultma, 7 bir eylemin/olayın gerçekleştiği yeri işaretlemek üzere dikilen taş, 8 evlenme kararı/sözü, 9 evlenme kararı/sözü üzerine kararın sözleşme belgesi olmak üzere yapılan yüzük takma töreni, 10 başarılarından/önemli hizmetlerinden dolayı kişilere devletçe verilen ve göğse takılan/asılan türlü biçimlerdeki metal nesne, madalya.–**nişân etmek** 1) iz/işaret koymak, işaretlemek, 2) parmakla göstermek, işaret etmek, 3) basmak, iz/izini çıkarmak, sikkelemek, 4) isteği/maksadı olmak, 5) kast etmek.–**nişâna urmak** hedefi tutturmak, isabet etmek.

[2]**nişân** نشان *F. s.* 1 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kalan, yerleşen, yerleşip kalan: *hâtırnişân* "hatırda yerleşip kalan", 2 diken, yere saplayan, 3 … eserli. Türkçe'nin "sahip ve malik olma, (ile) donanma, bir nitelik taşıma, bir hâlde/bir nitelikle ilgili bulunma" gibi anlatımları olan **-li** ekine karşılık gelir: *adâletnişân* "adâletli".

nişânde نشانده *F. s.* dikilmiş, oturtulmuş, dikine bir yere yerleştirilmiş (nesne).

nişâne نشانه *F. a.* iz, belirti, eser.

nişângâh نشانگاه *F. a.* amaç, hedef.

nişâste نشاسته *F. a.* (*T. h. dili:* **nişaşta, nişeste** نشسته) tahıl ürünlerinden, pirinçten, bezelye gibi tanelerden, patates gibi yumrulardan elde edilen una benzer madde.

nişâstec نشاستج *A. a.* nişasta, buğday özü.

nişîb نشیب *F. a.* iniş; *zıddı:* **firâz** فراز.

nişîbgâh نشیبگاه *F. a.* çukur yer, çukurluk, dere içi.

nişîmen نشیمن *F. a.* oturma yeri, oturacak yer.

nişîmengâh نشیمنگاه *F. a.* oturulan yer, durak, yurt.

nişîn نشین *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oturan: *postnişîn* "tekke postunda, şeyhlik makamında oturan", *tahtnişîn* "tahtta oturan, yani: hükümdar", *sadrnişîn* "başta oturan, yani: sadrazam".

nişînende نشیننده *F. s.* (bir yerde) oturucu/oturan (kimse).

nişter نشتر *A. a.* (*T. k. dili:* **neşter**) *aş. m. bk.*

nişter نیشتر *F. s.* (*T. k. dili:* **neşter** نشتر) küçük, ucu sivri ve keskin cerrah bıçağı.

nitâ' نطاع *A. ç. a.* yere serilen hasır/meşin/bez yaygılar; *bk.* **nat'** نطع.

nitâh نطاح *A. a.* (boynuzlu hayvanlar) toslaşma, birbiriyle kafa kafaya tokuşma.

nitâk نطاق *A. a.* 1 kuşak, 2 peştemal, futa.

nitâsi نطاسی *A. a.* bilgili kimse, bilgin, bilgili ve deneyimli doktor.

nittîs نطیس *A. s. bk.* **nitâsi** نطاسی.

niyâb نیاب *A. a.* kın, kılıf; *bk.* **niyâm** نیام. [İkincisi daha çok kullanılır.]

niyâbet نیابت *A. a.* 1 kadı vekilliği, nâiblik, 2 vekillik, 3 birinin kadı vekili olarak görev yaptığı yer.

niyâh نیاح, **niyâhat** نیاحت *A. a.* ölüye ağıt yakma, ağlayıp bağırarak ağıt söyleme.

niyâm نیام *A. a.* 1 uyku, 2 *ç. a.* uyuyanlar, uykuda olan kimseler; *bk.* **nâim** نائم.

niyâm نیام *F. a.* kılıç, hançer, bıçak vb. silahların kabı, kın.

niyâz نیاز *A. a.* 1 (birine) yalvarma, (birinden) yalvararak isteme, 2 dua, 3 istek, dilek, ihtiyaç: *biniyâz* "1) dilekte bulunmayan, bir şey istemeyen (kimse), 2) hiçbir şeye ihtiyacı olmayan (Yüce Yaratıcı)".

niyâzmend نیازمند *F. a.* istek ve dilekte bulunan, muhtaç kimse.

niyyât نیات *A. ç. a.* niyetler; *bk.* **niyyet** نیت.

niyye نیه *A. s.* ham, olgunlaşmamış, kıvamını bulmamış.

niyyet نیت *A. a.* (*T. k. dili:* **niyet**) 1 (-i) zihinde hazırlama, (-i) kurma, (bir iş/istek ve dileği) gerçekleştirmek üzere zihinde düşünce hâline getirme, kafaya koyma, 2 *din* namaz kılmak ve oruç tutmak için içten/sesli olarak kararlılığını açığa vurma.

nizâ' نزاع *A. a.* çekişme, dalaş, kavga. *kat'-ı nizâ'* قطع نزاع "kavgayı/çatışmayı sona erdirme, barışma."–**nizâ'ı lafzî** نزاع لفظی ağız kavgası, ağız dalaşı, çene yarıştırma.

nizâm نظام *A. a.* 1 sıra, dizi, 2 düzen, 3 kural, 4 yeni düzenlemeyle kurulan ordu, meslekten yetişme subaylarla belli süreler için askerlik yapan erlerden oluşan ordu, 5 bir ülkenin düzenini sağlayan ve ayakta tutan kimse:–*n.-ı hazarât-ı izzet ü celâlet* "büyüklük ve yücelik mertebelerinin düzeni". *s.* (maddi durum bakımından) iyi.–**nizâm bulmak** 1) düzülmek, düzenlenmek, 2) yerli yerine konmak, yerleştirilmek, dizilip düzülmek.–**nizâm olmak** düzülmek, tertiplenmek.

nizâmî نظامی *A. s.* 1 belli bir düzen üzere bulunan, bir düzene bağlı, düzenli, 2 kanun ve kurala uygun, kanun ve kuralların gerektirdiği yolda olan.

nizâr نزار *A. s.* arık, çelimsiz, sıska, etsiz butsuz, zayıf nahif (kimse).

nize نیزه *F. a.* kargı, süngü, mızrak.

nohûdî نخودی *T. s.* nohut renginde.

noksân نقصان *A. a.* 1 eksilme, azalma, 2 eksiklik, azlık, az olma hâl ve niteliği: *n.i akl* "akıl eksikliği", 3 yokluk, yok olma hâl ve niteliği. *s. T.* eksik, kusurlu, bitirilmemiş (iş/eylem vb.).–**noksânı fâhış** نقصان فاحش bir şeyin değerinin dörtte bir nisbetinde/daha çok olan eksiklik.–**noksânı yesîr** نقصان یسیر bir şeyin değerinin dörtte birine ulaşmayan eksiklik.

nokta نقطه *A. a.* 1 çok küçük benek, lekecik, 2 (Arap asıllı eski alfabede) kimi harflerin üstünde/altında olup asıl şekilleri benzeyen harflere ayırıcı nitelik kazandıran bir/daha çok küçük işaret, 3 cümle sonu işareti, 4 belirli yer, 5 *geo.* uzunluğu, genişliği ve yüksekliği olmayan saymaca işaret.–**noktai zerrîn** نقطهٔ زرین altın nokta, *yani:* güneş.

nu'mân نعمان *A. a.* kan.–**nu'mânı berrî** نعمان بری yaban nu'manı.–**şakâyıku'n-nu'mân** شقایق النعمان, gelincik. [Renginden ötürü bu adla anılmıştır.]

nuâme نعامه *A. a.* çark ve çıkrığın ortasındaki eksen.

nuhal نحل *A. ç. a.* mihrler; *bk.* **nihle** نحله.

¹nuhbe نخبه *A. a.* bir anlaşmazlığı çözmek için çekilen kur'a.

²nuhbe نخبه *A. a.* seçilmiş, seçilip ayrılmış (nesne).

nuhre, nahre نخره *A. a.* şiddetli yel, fırtına, bora, çürümüş kemik, *tıp* kemik dokusunun çürümesi.

nuhûd نخود *A. a.* (*T. k. dili:* **nohut**) baklagillerden, meyvesi yuvarlak taneli bilinen bitki.

nuhûset نحوست *A. a.* uğursuzluk. *s.* uğursuz, kademsiz.

nuhust نخست *A. s.* ilk, önce, ilk önce.

nuhustîn نخستین *A. a.* birinci, en önceki, ilk.

nuhustzâd نخستزاد, **nuhustzâde** نخستزاده *F. a.* ilk doğan (çocuk).

nukâa نقاعه *A. a.* *tıp* içinde ilaç ıslatılan su.

nukabâ' نقباء *A. ç. a.* önderler, cemaat önder ve yöneticileri; *bk.* **nakîb** نقیب.

nukat نقط *A. ç. a.* noktalar; *bk.* **nokta** نقطه.

nukâve نقاوه *A. a.* seçilmiş, seçme şey, seçkin, kalbur üstü adam.

nukbe نقبه *A. a.* delik, su yolu.

nûker, nevker نوکر *F. a.* köle, kul.

nukre نقره *A. a.* 1 eritilmiş gümüş parçası, külçe gümüş, 2 çukurluk, çukur: *n.i kafâ* "ense çukurluğu/çukuru".–**nukrei hâm** نقرهٔ خام *F. a.* işlenmemiş gümüş külçesi.

nukûd نقود *A. ç. a.* paralar; *bk.* **nakd** نقد.

nukûl نقول *A. ç. a.* rivayetler, hikâyeler; *bk.* **nakl** نقل.

nukûş نقوش *A. ç. a.* bezekler; resimler; *bk.* **nakş** نقش.

nûn ن 1 Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi sekizinci harfi. Ebced hesabında sayı değeri 50'dir; 2 balık: *Zü'nnûn* "Yunus peygamber".

nûr نور *A. a.* 1 aydınlık; *zıddı:* **zulmet** ظلمت, 2 ışık: *n.i kamer* "ay ışığı", 3 parlaklık, büyüklük, göz alıcılık, şan ve şeref.–**nûri ayn** نور عین *sonrakine bk.* –**nûr-i dide** نور دیده *F. a.* 1) çocuk, evlât, 2) sevilen ve kendisiyle övünç duyulan kimse.–**nûrün alâ nûr** نور علی نور daha parlak, *yani:* daha iyi, daha değerli ve üstün.

nûrânî نورانی *A. s.* 1 ışıklı, parlak, parıltılı (nesne), 2 görünüşü saygı uyandırıcı, nurlu, mübarek.

nûrâniyyet نورانیت *T. a.* yüzü ışıklı ve saygıdeğer kimsenin durumu ve görünüşçe niteliği.

nûr-efşân نورافشان *F. s.* etrafa ışık saçan, ortalığı aydınlatan (nesne).

nûreyn نورین *A. a.* iki ışıklı cisim, *yani:* güneş ve ay.

nusahâ' نصحاء *A. ç. a.* öğüt veren kimseler; *bk.* **nasih** نصیح.

nusarâ' نصراء *A. ç. a.* yardım edici kimseler; *bk.* **nasîr** نصیر.

Nusayrî نصیری *A. a.* Antakya civarında yaşayan ve kendilerine özgü inanç ve mezhepleri olan bir topluluk ve bu topluluktan olanlardan her biri.

nusg نسغ *A. a.* asma vb. bitkiler/ağaçlar kesildiğinde sızan su, öz su.

nush نصح *A. a.* 1 öğüt verme, 2 öğüt.

nusret نصرت *A. a.* 1 yardım etme, 2 yardım.

nussâh نصاح *A. ç. a.* öğütçüler, öğüt veren kimseler; *bk.* ناصح **nâsıh**.

nussâr نصار *A. ç. a.* yardımcılar, yardım edici kimseler; *bk.* ناصر **nâsır**.

nusûs نصوص *A. ç. a.* açık *Kur'an* hükümleri; *bk.* نص **nas(s)**.

nûş نوش *F. a.* 1 bal, 2 tatlı, 3 hayat, 4 içki içme, içki içerek eğlenme: *ayş ü nûş* "çalıp eğlenerek yiyip içme".–**nûş etmek** içmek, 5 panzehir.

nûşâbe نوشابه *F. a.* abıhayat, bengisu.

nûşânûş نوشا نوش *F. z.* durmadan, arka arkaya, boş kadehi hemen doldurarak.

nûş-dârû نوشدارو *F. a.* 1 panzehir, 2 şarap.

nûşende نوشنده *F. s.* içici, içki içen (kimse).

nûşîn نوشین *F. s.* tatlı.

nutfe نطفه *A. a.* erkeklik suyu, meni.

nutk نطق *A. a.* 1 söz, 2 (insanda) konuşma, söz söyleme güç ve niteliği.–**nutka gelmek** 1) söylemek, söz söylemek, demek, lakırdı etmek, 2) söz açmak, söylemeğe başlamak, 3 *T.* (**nutuk**) bir topluluk karşısında yapılan konuşma.

nutus نطس *A. a.* bilgili ve deneyimli doktorlar.

nuûmet نعومت *A. a.* yumuşaklık.

nuût نعوت *A. ç. a.* naatler; *bk.* **na't** نعت.

nuzzâr نظار *A. ç. a.* nâzırlar; *bk.* **nâzır** ناظر.

nüâmî نعامی *A. s.* güney yeli, lodos.

nüare نعره *A. a.* eşek sineği.

nüâs نعاس *A. a.* uyuşup kendinden geçer gibi olma, uyuklama, ımızganma.

nübişt نبشت *F. a.* 1 yazı, 2 yazılmış şey, 3 alın yazısı, kader.–**nübişt-i evvel** نبشت اول ilk yazı, ezelde yazılan ilk yazı, kader; *bk.* **nibişt** نبشت.

nübüvvet نبوت *A. a.* peygamberlik.

nübüvvetpenâh نبوتپناه *F. a.* peygamber.

nüch نجح *A. a.* 1 (-i) kazanma, elde etme, 2 (iş) bitme, gerçekleşme, 3 (bir kimse) istediğini elde etme.

nücme نجمه *A. a.* ayrık otu.

nücûm نجوم *A. ç. a.* yıldızlar; *bk.* **necm** نجم.

nücûmdâr نجومدار *F. s.* yıldızlı: *semâvât-ı nücûmdâr* "yıldızlı semalar".

nücûmi نجومی *A. s.* yıldızlarla ilgili ve bağlantılı (durum/bilgi vb.), yıldızlarla ilgili bilgi alanlarına çalışmalarda bulunan kimseler.

nüdbe ندبه *A. a.* ölünün iyiliklerini anarak ağlama.

nüdemâ' ندما *A. ç. a.* nedimler; *bk.* **nedim** ندیم.

nüfâha نفاخه *A. a.* su kabarcığı.

nüfesâ' نفساء, **nüfesâ** نفسا *A. ç. a.* kırkı çıkmamış lohusa kadın.

nüfûr نفور *A. a.* 1 dağılma, ürküp kaçışma, 2 hacıların Mina'dan Mekke'ye doğru dağınık bir biçimde hızla gidişleri.

nüfûs نفوس *A. ç. a.* kişiler, şahıslar; kimseler, varlıklar; *bk.* **nefs** نفس.–**nüfusi zekiyye** نفوس زکیه üst alem varlıkları, ruhlar ve melekler.

nüfûz نفوذ *A. a.* 1 (-e) işleme, (-i) etkileme, (-in) içine geçme, 2 (birinin) sözü geçme/dinlenme, 3 etki.

nüh kubbe نه قبه *F. a.* (kat kat oluşları bakımından) gökler.

nüh tâk نه طاق *F. a. bk.* **nüh kubbe** نه قبه, **nüh** نه *F. a.* dokuz.

nühâ نهی *A. a.* 1 akıl, zekâ, idrak, 2 (*çoklu anlamda*) anlayışlar, kavrayışlar, 3 (*çoklu anlamda*) yasaklar.

nühâa نخاعه *A. a.* tükürük, balgam gibi salgılardan her biri.

nühâme نخامه *A. a.* balgam/balgamlı tükürük.

nühâs نحاس *A. a.* 1 bakır, 2 dumansız alev, 3 tunç ve demir dövülürken sıçrayan kıvılcım.

nühâsî نحاسی *A. s.* bakırdan yapılmış, bakır: *evâni-i nühâsiyye* "bakır kaplar".

nühât نحات *A. a.* yaradılış, huy, tabiat.

nühât نحات *A. ç. a. dilb.* gramerin söz dizimi konularıyla ilgilenen kimseler/bilginler; *bk.* **nahvî** نحوی.

nühât نخاط *A. a.* ağlamaktan ileri gelen hıçkırık.

nühbe نهبه *A. a.* akıl, düşünme ve algılama gücü.

nühüft نهفت *F. a.* Doğu musikisinde bir makam.

nühüfte نهفته *F. a.* gizli, saklı (nesne).

nühüm نهم *F. s.* dokuzuncu.

nühye نهیه *A. a.* 1 akıl, zihin, 2 anlayış, kavrayış.

nükâs نکاس *A. s. bk.* **nüks** نکس.

nüket نکت *A. a.* ince anlamlı sözler; *bk.* **nükte** نکته.

nükhet نکهت *A. a.* koku, her şeyin kendine özgü kokusu.

nüks نکس *A. a.* (hastalık) geri dönme, üsteleme.

nükte *A. a.* 1 incelikli, hoşa gider, beğenilir nitelikte söz, latife, horata, 2 kavranması keskin zekâya ve akıl kıvraklığına bağlı anlam, kapalı bir anlamı bulunan ince söz, 3 alaylı söz, küçük düşürme amacıyla söylenmeyen ilişme ve takılma sözü, 4 incitici söz, söyleneni rahatsız edici iğneli söz, 5 eğlendirici söz, deyiş.

nüktebin نکته بین *F. s.* nükteyi gören, zeki ve kıvrak akıllı (kimse).

nüktedân نکته دان *F. s.* nükte bilen, ince ve kapalı anlamlı sözler söyleyen (kimse).

nüktegû نکته کو *F. s.* nükteli söz söyleyen (kimse).

nükteperdâz نکته پرداز *F. s.* nükteli söz söyleme ustası, nükteci.

nükteşinâs نکته شناس *F. s.* nükteden anlayan, keskin zekâlı ve kıvrak akıllı (kimse).

nükûl نکول *A. a.* korku, kaygı ve kuşku yüzünden geri dönme, (-den) kaçınma.

nükûs نکوس *A. a. bk.* **nüks** نکس, **nükâs** نکاس.

nümâ نما, **nümây** نمای *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gösteren: *rehnümâ* "yol gösteren, kılavuz", *kıblenümâ* "kıbleyi gösteren alet, kıble pusulası".

nümâyân نمایان *F. s.* görünen, göz önünde olan (nesne).–**nümâyân olmak** görünmek.

nümâyende نماینده *F. s.* gösterici/gösteren.

nümâyiş نمایش *F. a.* 1 görünüş, 2 gösteriş, gösteri, 3 göz boyama, yalandan gösteriş.–**nümâyişi âb** نمایش آب serap.

nümûd نمود *F. s.* gösteren. [Bu anlamıyla Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *seâdetnümûd* "mutluluk sergileyen (kimse)".]

nümûdâr نمودار *F. s.* 1 görünen, görünücü (nesne), 2 örnek, misal.

nümûde نموده *F. s.* görünmüş, gözükmüş (nesne).

nümûn نمون *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gösterici/gösteren: *rûnümûn* "yüz gösterici, yüzünü gösteren", *rehnümûn* "yol gösterici, kılavuz".

nümûne نمونه *F. s.* bir bütünün anlaşılması için gösterilen parça, örnek, misal.

nümûnedâr نمونه دار *F. s.* örnek verici, misal gösterici.

nümûzec نموذج *A. s.* örnek.

nümüv(v), **nümû** نمو *A. a.* ot gibi bitip büyüme, gelişme.

nüsah نسخ *A. ç. a.* yazılmış kitap kopyaları; *bk.* **nüsha** نسخه.

nüsâle نساله *A. a.* tiftik.

nüsâre نثاره *A. a.* 1 saçılan şey, saçıntı, 2 yemek döküntüsü.

nüsha نسخه *A. a.* 1 yazılı metin, kitap, 2 bir kitaptan aynen kopyalanarak çıkarılan suret.

nüsk نسك *A. a.* kulluk, Yüce Yaratıcı'ya yakınlaşmak için yapılan her türlü dini etkinlik.

nüsû' نسوع *A. a.* diş etleri gevşeyip sölpüyerek yukarı çekilme, dişler belirip açılma.

nüsûl نسول *A. a.* tüy dökme/değiştirme.

nüsûr نسور *A. ç. a.* kerkesler; *bk.* **nesr** نسر.

nüşâbe نشابه *A. a.* temrenli ok.

nüşâre نشاره *A. a.* yonga, talaş.

nüşbe نشبه *A. a.* bir kimsenin yanına oturduğunda/sokulduğunda dikenmiş gibi batıp bir türlü ayrılmayan, gitmek bilmeyen, yapışkan kimse.

nüşû' نشوء *A. a. bk.* **neşv** نشو.

nüşûk نشوق *A. a.* 1 buruna su/enfiye vb. çekme, 2 burna çekilen toz, ilaç, enfiye vb.

nüşûr نشور *A. a.* 1 dirilme, 2 diriltme, 3 yayılma.

nüşûr نشور *A. a.* (-i) yayma, (-i) dağıtma: *yevmi nüşûr* "kıyamet günü".

nüvâz, **nevâz** نواز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) okşayan, kollayan, gönlünü alan, yardım eden, iyilik edip gönül alan: *bendenüvâz* "kullarını okşayıcı, yardım ve iyilikte bulunucu (kimse)", *hâtırnüvâz*, *dilnüvâz* "gönül okşayıcı, iyi ve hoş davranıcı, sevindirici (kimse)".

nüveb نوب *A. ç. a.* nöbetler; *bk.* **nevbet** نوبت.

nüvis نویس *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yazan/yazıcı: *hoşnüvis* "iyi yazı yazan, hattat", *vak'anüvis* "resmi tarih yazarı".

nüvisende نویسنده *F. s.* yazıcı, kâtib.

nüvişt نوشت *F. s.* yazılı, yazılmış. Bu anlamda Farsça kurallı birleşik sıfatlarda

görülür: *sernüvişt* "alın yazısı, yazgı, kader".
nüvişte نوشته *F. s.* 1 yazmış, 2 yazılmış, 3 yazı.
nüviştecât نوشتجات *F. ç. a.* yazılı kâğıtlar/kitaplar, yazılı ürünler; *bk.* **nüvişte** نوشته.
nüvvâb نواب *A. ç. a.* kadı vekilleri; *bk.* **nâib** نائب.
nüyûb نيوب *A. ç. a.* azı dişleri.
nüzhet نزهت *A. a.* 1 sevinç, eğlence, zevk, neşe, keyif, 2 (yer için) güzel, iç açıcı, 3 temizlik, arılık, canlılık, güzellik, 4 süs, bezek.
nüzhetfezâ نزهتفزا *F. s.* gönül açıcı, neşe ve keyif verici (yer).
nüzhetgâh نزهتگاه *F. a.* iç açıcı yer, gezi ve eğlence yeri, mesire.
nüzûl نزول *A. a.* 1 konma, inme, 2 *tıp* inme, felç.–**nüzûli huccâc** نزول حجاج hacıların Mekke yakınlarındaki "Minâ" denilen yere konmaları.
nüzûr نذور *A. ç. a.* adaklar; *bk.* **nezr** نذر.
nüzul نزل *A. a.* 1 inecek/konacak yer, konak, 2 konuk için hazırlanan yiyecek, konuk yemeği, 3 yabancılar, bildik ve tanıdık olmayan kimseler.

P پ

pâ ber-câ پابرجا *F. s.* ayağı yerde, *yani:* yerinde duran, değişmeden sürüp giden, sürekli kalan.
pâ ber-rikâb پابرركاب *F. s.* ayağı üzengide, *yani:* yol alan, giden; giderek tükenen/biten.
pâ der-gil پادرگل *F. a.* "Ayağı çamurda" demek olan bu söz mecazlı olarak "çaresiz, zorda kalmış, bir şey yapamaz duruma düşmüş kimse" anlamıyla kullanılmıştır.
pâ der-pâ پادرپا *F. z.* ayak ayağa, yan yana.
pâ der-rikâb پادرركاب *F. s.* ayağı üzengide, *yani:* hızla giden/yol alan (kimse).
pâ پا *F. a.* 1 ayak, 2 adım, iz; *bk.* **pây** پاى.
pâ-bend پابند *F. s.* (*T. k. dili:* **payvant**) 1 hareket etmeyi kısıtlayıcı bağ/köstek: *p.-i tevekkül* "tevekkül bağı/köstegi", 2 bağlı.–**pâ-bend olmak** (-e)/ile bağlanmak, bağlı hâle gelmek, 3 engel.
pâ-beste پابسته *F. s.* bağlanmış, bağlı, *yani:* (bir durum yüzünden) öylece kalakalmış, ... bağıyla bağlı, (-e)/ile bağlanmış (kimse): *pâ-beste-i rişte-i ferâğ* "boş vermişlik/başıboşluk ipiyle bağlı".
pâ-bûs پابوس *F. s.* ayak öpen/öpücü (kimse).
pâ-bûsi پابوسى *F. a.* ayak öpme.
pâ-bürehne پابرهنه *F. s.* ayağı çıplak, daltaban.
pâ-câme پاجامه *F. a.* şalvar, çakşır.
pâçân پاچان *F. s.* saçan, saçıcı (kimse).
paçavra پاچاورا *T. a.* (< *F.* **pârçe-i evre** پارچۀ اوره) eski giysi parçası.
pâçe پاچه *F. a.* (*T. k. dili:* **paça**) 1 koyun/keçi/sığır ayağı, 2 bunlardan yapılan bir tür yemek, 3 bacağın alt yanı, dizden aşağısı, 4 pantolon ve şalvar gibi bedenin belden aşağı kısmını örten giyeceklerde bacakların geçtiği boşluklarla bunların dize kadar olan bölümleri, 5 postu değerli hayvanların bacak postlarından yapılan kürk.
pâçek پاچك *F. a.* tezek.
pâçeng پاچنك *F. a.* giriş yeri, pencere, delik, oyuk.
pâç-nâme پاچنامه *F. a.* lakap.
pâd پاد *F. s.* 1 büyük, ulu, 2 koruyucu, 3 güçlü, dayanıklı, sağlam. *a.* 1 taht, 2 güç, kuvvet.
pâ-dâm پادام *F. a.* 1 tuzak, 2 tuzağa konulan kuş.
pâdâş پاداش *F. a.* 1 ödül, 2 ayaktaş, yoldaş, yol arkadaşı.
pâdşâh پادشاه, **pâdşeh** پادشه *F. a.* (*T. k. dili:* **pâdişah, pâdişeh**) sultan, hükümdar.
pâdşâhâne پادشاهانه *F. z.* padişaha yakışır/yakışacak biçimde, padişaha özgü, padişahla ilgili ve ilintili.
pâdşâhi پادشاهى *F. s.* padişahlık, padişah olma hâl ve niteliği, padişahla ilgili ve

bağlantılı (durum/iş/eylem/davranış vb.).

pâdzehr پادزهر *F. a.* (*T. k. dili:* **panzehir**) zehre karşı koruyucu olarak kullanılan, hayvan midesinde oluşan bir taş.

pâk پاك *F. s.* 1 temiz, arı, arı sili, 2 bulanık olmayan, duru, 3 katışık olmayan, saf.

pâkân پاكان *F. ç. a.* 1 temiz, arı duru nesneler, 2 *tas.* veliler, ermiş kimseler.

pâkâr پاكار *F. a.* vergi toplayan devlet görevlisi, vergi memuru.

pâk-bâz پاكباز *F. s.* (yaptığı işi) içtenlikle yapan, (ilgilendiği şeye/kimseye karşı) iyi duygular besleyen, kötü niyet taşımayan, namusluca davranan, temiz yürekli (kimse).

pâk-dâmen پاكدامن *F. s.* lekesiz, eteği günah tozuna/çamuruna bulanmamış, arı sili, iffetli (kadın).

pâkî پاكى *F. a.* 1 temizlik, 2 lekesizlik, sililik, iffet.

pâkîze پاكيزه *F. s.* 1 arı, tertemiz, 2 lekesiz, 3 güzel, hoş, zarif.

pâ-kûb پاكوب *F. a.* ayağını yere vurarak raks eden kimse.

pâlâ پالا, **pâlây** پالاى *F. s.* 1 süzen/süzücü, 2 süzülen: *tîğ-ı hûn-pâlâ* "kan süzülen kılıç", *kilk-i suhan-pâlâ* "söz süzücü kalem".

pâlâd پالاد, **pâlâde** پالاده *F. a.* 1 yedek at, 2 koşumsuz at.

pâlâheng پالاهنك *F. a.* 1 dizgin, 2 dizgine bağlı ip.

pâlân پالان *F. a.* (*T. k. dili:* **palan**) semer.

pâlân-dûz پالاندوز *F. a.* semerci.

pâlâne پالانه *F. a.* evlerde cephe duvarının dışına taşan çıkıntı, çıkma.

pâlânî پالانى *F. a.* palan yapan ve satan kimse, palancı.

pâlâvân پالاوان *F. a.* süzgü, süzgeç.

pâldüm پالدم *F. a.* at eyerinin arkasındaki, hayvanın kuyruk altından geçirilen kayış, kuskun.

pâleng پالنك *F. a.* bir tür ayakkabı, çarık.

pâlgâne پالگانه *F. a.* iki kanatlı büyük kapıların kanatlarından birinde bulunan küçük kapı.

pâlheng پالهنك *F. a.* 1 dizgin, yular, 2 dizginin ucundaki kayış/kement; *bk.* **pâlâheng**.

pâlû پالو *F. a.* siğil.

pâlûde پالوده *F. a.* nişasta ile yapılan bir çeşit tatlı, pelte.

pâ-mâl پامال *F. s.* ayak altında kalmış, çiğnenmiş.–**pâ-mâl etmek** çiğnemek. –**pâ-mâl olmak** çiğnenmek.

pâ-müzd پامزد *F. a.* geliş parası, ayak teri, bahşiş.

pâ-nihâde پانهاده *F. s.* ayak koymuş, ayak basmış, varmış, erişmiş (kimse).

panzehir پانزهر *T. a. bk.* **pâd-i zehr** پادزهر.

pâ-pûş پاپوش *F. a.* (*T. k. dili:* **pabuç**) 1 ayakkabı, 2 (eskiden) ökçesiz, kenarsız, sarı meşinden yapılmış bir tür ayakkabı, terlik.

pâr sâl پارسال *F. a.* geçen yıl, bıldır.

pâr پار *F. s.* geçen, geçmiş. [Osmanlı Türkçesinde tek başına kullanılmamıştır, kimi sözlerde geçer; *bk.* **pâr-sâl, pârîn, pârîne.**]

pârdüm پاردم *F. a.* palanın arkasındaki, hayvanın kuyruk altından geçirilen kayış, kuskun.

pâre پاره *F. a.* (*T. k. dili:* **para**) 1 parça, ufak (şey), dilim, bölük, 2 (eskiden) bir kuruşun kırkta biri değerindeki para birimi, 3 (genel anlamda) madeni para, sikke, 4 varlık, servet.

pâre-dûz پاره دوز *F. a.* yamayıcı, yamacı, eskici.

pârekâr پاره كار *F. a.* oynak, işveli, şen ve şakrak güzel.

pâ-renc پارنج *F. a.* 1 bir işi görmek üzere bir yere gönderilen kimseye verilen para/bahşiş, ayak teri, 2 saz ve ses sanatçılarına/meddaha verilen bahşiş.

pârîn پارين *F. s.* geçen yılki, bıldırki.

pârîne پارينه *F. s. yuk. m. bk.*

pârs پارس *F. a.* 1 *coğr.* İran'ın Şiraz bölgesi, Fars, 2 pars, leopar.

pârsâ پارسا *F. a.* 1 çok ibadet eden, âbid, zâhid kimse, 2 iyi kimse.

pârse پارسه *F. a.* (*T. k. dili:* **parsa**) 1 dilencilik, 2 hokkabaz, meddah, cambaz, çalgıcı vb. takımının gösteriden sonra izleyicilerden topladıkları para, bahşiş.–**parsa toplamak** bahşiş toplamak.

pârseng پارسنك *F. a.* (*T. k. dili:* **persenk**) el terazisinin hafif tarafına denge için asılan ağırlık.

pâs پاس *F. a.* 1 gecenin sekiz bölüğünden bir bölük, 2 koruma, bekleme, 3 *mec.* iç sıkıntısı, gönül üzüntüsü, gam, keder.

pâsâr پاسار *F. a.* tekme.

pâsbân پاسبان *F. a.* (*T. k. dili:* **pâsübân**) gece bekçisi.–**pâsbân-i felek** پاسبان فلك. yedi gezegenden biri olan Zühal, Satürn.–**pâsbân-i târüm** پاسبان تارم *öncekine bk.*

pâsdâr پاسدار *F. a. bk.* **pâsbân** پاسبان.

pâ-sebük پاسبك *F. s.* ayağı hafif, *yani:* işini önemseyen, gayretli, sabırlı (kimse).

pâsuh پاسخ *F. a.* karşılık, cevap.

pâ-süvâr پاسوار *F. s.* ayağa binmiş, *yani:* yaya (kimse).

pâsvân پاسوان *F. a. bk.* **pâsbân** پاسبان.

pâş پاش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı: *gevher-pâş* "inci/mücevher saçıcı".

pâşende پاشنده *F. s.* saçıcı, serpici.

pâ-şîb پاشيب *F. a.* basamak, merdiven basamağı.

pâşîde پاشيده *F. s.* saçılmış, serpilmiş, dağılmış.–**pâşîde etmek** serpmek, saçmak.

pâşnâ پاشنا *F. a.* topuk, ökçe.

pâşne پاشنه *F. a. yuk. m. bk.*

pâtingân پاتنگان *F. a.* (*T. k. dili:* **patlıcan**) bilinen sebze.

pâtû پاتو *F. a. gökb.* Başak ve İkizler burçları.

pây پاى *F. a.* 1 ayak: *bâd-pâ* "yel ayaklı, çok hızlı koşan (at)", 2 adım, 3 dip: *pây-i diraht* "ağacın dibi", 4 iz; *bk.* **pâ** پا.

pâyân پايان *F. a.* son, uç.

pây-bend پاى بند *F. s.* (*T. k. dili:* **payvant**) 1 ayak bağı, köstek, hayvanların ayaklarına bağlanan ip, 2 engel.–**pâybend-i sıfât** پايبند صفات sıfatlarla ayağı bağlanmış, ayağına sıfatların köstegi vurulmuş.

pây-beste پاى بسته *F. s.* ayağı bağlı/prangalı, esir durumdaki (kimse).

pây-dâr پايدار *F. s.* (*T. k. dili:* **pâyidâr**) kalıcı, iyice yerleşmiş, sürekli, değişmeyen, değişmeden olduğu gibi duran.–**pâyidâr olmak** 1) sürekli olmak, değişmeden durmak, 2) sağlam, güçlü ve sarsılmaz olmak; *zıddı:* **nâ-pâydâr**.

pâye پايه *F. a.* 1 mertebe, rütbe, 2 basamak.

pâyedâr پايه دار *F. s.* rütbeli kimse.

pâyendân پايندان *F. a.* 1 kefil, 2 pabuçluk.

pây-endâz پاى انداز *F. s.* hükümdarların geçtikleri yerlere döşenen çuha vb. kumaş, yolluk.

pâyende پاينده *F. s.* 1 sürekli, kalıcı, değişmeden öylece durucu, 2 (*T. k. dili:* **payanda**) destek, dayak.

pâyendegân پايندگان *F. ç. a.* ahirettekiler, manevi dünyada yok olmayanlar.

pâygâh پايگاه *F. a.* 1 mertebe, rütbe, 2 pabuçluk.

pâygeh پايگه *F. a.* (*T. k. dili:* **peyke**) 1 mertebe, rütbe, 2 pabuçluk, 3 eski evlerde ve özellikle meyhane, kahvehane ve dükkânlarda duvar kenarında bulunan oturmaya elverişli yüksekçe yer, seki.

pâyîn پايين *F. a.* 1 aşağı, aşağı taraf, 2 merdivenin ilk basamağı.

pâyiz پايز *F. a.* 1 sonbahar, 2 *mec.* yaşlılık, ihtiyarlık.

pâyiz پاییز *F. a. bk.* **pâyiz** پایز.
pây-kûb پای کوب *F. a.* oyuncu, köçek, rakkas.
pây-kûbân پای کوبان *F. z.* ayağını yere vurup raks ede ede/raks ederek.
pây-mâl پایمال *F. s. bk.* **pâ-mâl** پامال.
pây-müzd پای مزد *F. a. bk.* **pâ-müzd**.
pây-taht پای تخت *F. a.* (*T. k. dili:* **pâyitaht**) hükûmet merkezi, devlet merkezi, başkent.
pâyvend پایوند *F. a.* (*T. k. dili:* **payvant**) *bk.* **pây-bend** پای بند.
pây-zen پایزن *F. s.* (*T. k. dili:* **payzan**) 1 prangalı, suçlu, mahkûm, 2 esir, uşak.
pâzâc پازاج *F. a.* ebe kadın, süt annesi, taya.
pazar پازار *T. a.* (< *F.* **bâzâr**) 1 alışveriş yeri, 2 (*eskiden*) haftanın ilk günü, 3 alışverişte uyuşmak, bir fiyat üzerinde anlaşmak için yapılan çekişme, pazarlık.–**pazar etmek** pazarlık etmek.–**pazar bozmak** pazarlığı geçerli saymamak, alışverişte varılan anlaşmayı bozmak, anlaşmaya uymamak, caymak.–**pazar kesmek** fiyatta anlaşmak. –**pazar yapmak** işi düzeltmek, bozulan işi yoluna koymak.–**pazar başı** pazar yeri sorumlusu/yetkilisi.–**pazar kayığı** (*eskiden*) ücret karşılığında eşya taşıyan büyük kayık.
pâ-zede پازده *F. s.* ayak altında kalmış, çiğnenmiş: *pâ-zede-i huyûl* "atların ayağı altında çiğnenmiş".
pâzen پازن *F. a.* 1 dağ keçisi, 2 kadın satıcı, pezevenk.
pâzend پازند *F. a.* Mecusilerin iki din kitabından birinin adı. [Diğerinin adı Zend'dir.]
pâzenek پازنك *F. a.* kadın satıcı, muhabbet tellalı.
pâ-zir پازیر *F. a.* yıkılacak duvara/binaya dayatılan direk, destek, payanda.
pâzû پازو *F. a.* (*T. k. dili:* **pazı**) 1 bilinen sebze, 2 kapı arkasına konulan dayak.

peçe پچه *F. a.* 1 sarmaşık, 2 yüz örtüsü.
peçel پچل *F. s.* (*T. h. dili:* **paçal**) üstü başı pis, saçı başı dağınık, iğrenç (kimse).
ped-ender پداندر *F. a.* babalık, üvey baba.
peder پدر *F. a.* baba.
pederâne پدرانه *F. s. ve z.* babaca, babacasına, babaya düşer/yakışır yolda.
pedid پدید *F. s. bk.* **bedid** بدید.
pedîdâr پدیدار *F. s. bk.* **bedîdâr** بدیدار.
pedrûd پدرود *F. a.* esenleşme, (kişiler) birbirine esenlik dileyerek ayrılma, veda, vedalaşma.–**pedrûd etmek** vedalaşmak.
pehpeh په په *F. ünl.* beğenme ve şaşma anlatır.
pehlevân پهلوان *F. a.* (*T. k. dili:* **pehlivan**) iri ve güçlü genç, yiğit, bahadır: *p-i âlem* "dünyanın en güçlü yiğidi".
pehlû پهلو (*T. h. dili:* **pehle**) *F. a.* insan bedeninin iki yanından her biri, yan.
pehn پهن *F. s.* enli, geniş (nesne). *a.* enlilik, genişlik.
pehnâ پهنا *F. a.* en. *s.* enli, geniş: *arsa-i pehnâ* "geniş arsa", *p.-i arz* "yeryüzünün eni".
pehnâver پهناور *F. s.* enli, yassı, geniş.
pehn-gir پهنگیر *F. s.* (*T. h. dili:* **mehengir, pelengir**) 1 tahtanın enini almak için marangozların kullandıkları bir alet, 2 ağacı inceltmek için çıkrıkçıların kullandıkları alet.
pejmürde پژمرده *F. s.* 1 solmuş, soluk, 2 buruşuk, buruşmuş.
pejvin پژوین *F. s.* pis, bulaşık: *dest-i pejvîn* "pis el".
pekmez پکمز *T. a. bk.* **beğmâz** بکماز.
peksimat پکسمات/**peksimet** پکسمت *T. a. bk.* **beksimâd** بکسماد.
pelâs پلاس *F. a.* (*T. k. dili:* **palas**) çul, aba, özellikle de bunların eskileri.
pelâs-pâre پلاسپاره *F. a.* eski püskü, yırtık pırtık giysi.

pelâs-pûş پلاس پوش *F. s.* üstü başı perişan, giysileri yırtık pırtık olan, yoksul (kimse).
pele, pelle پله *F. a.* terazi kefesi.
peleng پلنك *F. a.* kaplan.
pelengâne پلنگانه *F. s. ve z.* kaplanca, kaplancasına.
pelid پلید *F. s.* pis, iğrenç, tiksinti verici (kimse).
pelin پلین *F. a.* bir bitki adı. [Kimi ilaçların birleşiminde ve rakı yapımında kullanılmıştır.]
pelle پله *F. a.* basamak, merdiven ayağı.
penâgâh پناگاه, **penâgeh** پناگه *F. a.* sığınacak yer, sığınak.
penâh پناه *F. a.* 1 koruma ve gözetme, 2 sığınak, 3 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-in) sığınağı, (-e) sığınak olan: *p.-ı âvâregân* "yoksulların, evsiz barksızların sığınağı", *adalet-penâh* "adalet sığınağı", *risâlet-penâh* "elçilik sığınağı".
penâh-âverde پناه آورده *F. s.* sığınmış (kimse).
penâh-bürde پناه برده *F. s. yuk. m. bk.*
penâhende پناهنده *F. s.* (-e) sığınmış (kimse).
penâhîde پناهیده *F. s.* (-e) sığınmış (kimse).
penbe der-gûş پنبه درگوش *F. s.* kulağı pamukla tıkalı, *yani:* söz dinlemez, öğüt almaz, cahil (kimse).
penbe پنبه *F. a.* 1 pamuk, 2 açık kırmızı renk.
penbe-çûl پنبه چول *F. a.* altı ve üstü pamukla dokunmuş ince gömleklik bez.
penbe-zâr پنبه زار *F. a.* altı pamuklu bürümcük, üstü tamamen bürümcükle dokunmuş gömleklik ince bez.
penbe-zen پنبه زن *F. a.* pamuk atıcı, hallaç.
penc پنج *F. a.* beş.
pencâh پنجاه *F. a.* elli.

pence پنجه *F. a.* (*T. k. dili:* **pençe**) 1 (insanda) parmaklarıyla birlikte el, (hayvanda) ön ayaklar, (yırtıcı hayvanlarda) uzun sivri tırnakları ile birlikte ön ayaklar, 2 eskiden fermanlara çekilen özel işaret.–**pence-i âl-i abâ** پنجۀ آل عبا Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den oluşan beş kişi.–**pençe tutmak** pençe pençeye tutuşmak, kapışmak, dövüşmek, savaşmak.
pencere پنجره *F. a.* duvarda dışa açılan küçük boşluk, pencere.
pencere-sâz پنجره ساز *F. s.* pencere açıcı/yapıcı.
pence-zen پنجه زن *F. s.* pençe vurucu (insan/hayvan).
pencgâne پنجگانه *F. s.* beşten oluşan: *nemâz-i pencgâne* "beş vakit namaz".
penc-kûşe پنج کوشه *F. s.* beş köşeli (şekil).
penc-pâ پنج پا, **penc-pây** پنج پای *F. a.* (beş ayağı olması ilgisiyle) yengeç.
penc-pâye پنج پایه *F. a. bk.* **penc-pâ** پنج پا.
penc-şenbih پنج شنبه *F. a.* (*T. k. dili:* **perşembe**) pazardan başlamak üzere haftanın beşinci günü.
pencüm پنجم *F. s.* beşinci: *fasl-i pencüm* "beşinci fasıl".
pençe پنجه *T. a. bk.* **pence**.–**pençe atmak** pençeyle yakalamak, kapmak, çekip almak.–**pençeye geçirmek** kapmak, kapıp almak
pend پند *F. a.* öğüt.
pendûz پندوز *F. a.* büyük ve kalın iğne, çuvaldız. [Aba kebe, çul gibi kalın kumaşları dikmekte kullanılırdı.]
penhân پنهان *F. s.* gizli; *bk.* **pinhân** پنحان.
penir پنیر *F. a.* (*T. k. dili:* **peynir** پینر) süte maya katılarak yapılan, birçok türü bulunan, bilinen yiyecek.
per پر *F. a.* 1 büyük kanat tüyleri, yelek, 2 (kuşlarda) kanat, 3 değirmen, dolap ve çıkrık gibi yapılarda havaya ve suya

dokunarak/sürtünerek çarkların dönmesini sağlayan parça, yelek, değirmen yeleği, kanat.–**per açmak** kanat açmak, uçmak.

perâgende پراكنده *F. a.* (*T. k. dili:* **perâkende**) 1 dağınık, darmadağın, perişan, 2 toptan olmayan.

perâgende-gû پراكنده كو *F. s.* saçma sapan, abuk subuk konuşan (kimse).

per-âver پرآور *F. s.* hızla giden, hızlı uçan (kuş/ok vb.).–**per ü bâl** kol kanat.–**per ü bâl dökmek** *mec.* çok çalışmak, çok emek harcamak.

perçem پرچم *F. a.* 1 alına sarkan/dökülen saç, 2 tepede bırakılan uzun saç, 3 (eskiden) mızrak ve sancak uçlarına takılan saç demetleri: *p.-i alem-i şeb-i deycûr* "karanlık gecenin sancağının püskülü".

perçin پرچين *F. a.* 1 çakılan çivinin başını berkitme ve öte taraftan çıkan ucunu kıvırma, 2 güçlendirme.–**perçin etmek** perçinlemek.

perdah پرداه *T. a.* (< *F.* **perdâht**) 1 parlaklık, cilâ, 2 tıraş sırasında usturanın aşağıdan yukarı sürtülmesiyle kılların diplerinin alınması.–**perdah etmek** parlatmak.–**perdah vermek** 1) parlatmak, cilâlamak, 2) *mec.* paylamak, azarlamak.

perdâht پرداخت *F. a.* (*T. k. dili:* **perdah**) pürüzsüzlük, parlaklık, cilâ.–**perdah etmek/vermek** pürüzsüz hâle getirmek, parıl parıl etmek, parlatmak, cilâlamak.

perdâhte پرداخته *F. s.* 1 pürüzsüz ve parlak duruma getirilmiş, cilâlanmış, 2 düzülmüş, düzgün duruma getirilmiş, yoluna konmuş.

perdâz پرداز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) -ci, düzücü, yapıcı, üretici: *latîfe-perdâz* "şakacı", *nâdire-perdâz* "güzel, ince ve hoş söz söyleyici", *nükte-perdâz* "nükteci".

perde ber-endâz پرده بر انداز *F. s. mec.* utanmaz, sıkılmaz, arsız, ahlâksız (kimse).

perde پرده *F. a.* 1 örtü, 2 ışığı ve görüşü engellemek için pencere önüne asılan örtü, 3 *mus.* seslerin kalınlık incelik derecesi.–**perde-i heft-reng** پردهٔ هفت رنك gökler.–**perde-i nil-gûn** پردهٔ نيلكون gökyüzü.

perde-berdâr پرده بردار *F. a.* perde kaldırıcı, perde açıcı (kimse).

perde-birûn پرده بيرون *F. s.* konulmuş sınırı/sınırları aşan, dışarı çıkan/taşan, haddi/haddini bilmeyen, taşkınlık eden (kimse).

perde-dâr پرده دار *F. a.* 1 perde tutucu, *yani:* perde yanında bekleyip perdeyi açıp kapamakla görevli kişi, perdeci, 2 (eskiden) vezir, vali vb. yüksek rütbeli kimselerin kapılarında bekleyip, izinli kimselerin girmesi için perdeyi açan/kaldıran görevli, kapıcı, perdeci: *perde-dâr-ı felek* "ay", *perde-dari* "perdedarlık, perdecilik".

perdegî پردگى *F. a.* 1 örtülü kadın, 2 utanma duygusu olan, utangaç (kimse).

perde-keş پرده كش *F. s.* 1 perde çekici, örtücü, 2 *mec.* (-e) engel olucu, (-i) engelleyici (kimse).

perde-nişin پرده نشين *F. s.* 1 perde ardında/perdeli yerde oturan, *yani: mec.* iffetli, temiz, sili (kimse), 2 *mec.* ıssız ve kapalı bir yere çekilip kimseyle görüşmeyen (kimse).

perde-nişinân پرده نشينان *F. ç. a.* perde ardında oturanlar: *perde-nişînân-ı râz* "sır perdesi ardında oturanlar, yalnızlık köşesini seçenler, bilinmeyen ve bilinmezlikler dünyasında yaşayanlar".

perde-şinâs پرده شناس *F. a.* musikişinas, ses ve saz sanatçısı.

peremât پرمات *T. ç. a.* tek çifte kayıklar; *bk.* **pereme** پرمه.

pereme پرمه *T. a.* (< Grekçe) tek çifte kayık.

peren پرن *F. a. gökb.* Türkçe adı "Ülker" olan yıldız kümesi.

perend پرند *F. a.* 1 ipekten dokunmuş, düz renkli, nakışsız kumaş, atlas, 2 (kılıç ve hançerde) cevher, su.

perend-âver پرند آور *F. s.* çok keskin (kılıç, hançer, pala vb.).

perende پرنده *F. s.* uçan, uçucu (kuş, ok vb.). *a.* kuş vb. uçucu yaratık. [Nazımda **perrende** biçimi de kullanılmıştır.]

perende پرنده *T.* iki eli yere koyup hızla dönerek baş aşağı atılan takla, taklak.–**perende atmak** sıçramak, fırlamak, takla atmak.–**perendeden atmak** baştan savmak, faka bastırmak, aldatmak.

perende-bâz پرنده باز *F. a.* havada tekerlek gibi dönerek takla atan oyuncu.

perendegân پرندگان *F. ç. a.* uçucu varlıklar, kuşlar; *bk.* **perende** پرنده.

perendûn پرندون *F. a.* dün gece.

perendûş پرندوش *F. a. bk.* **perendûn** پرندون.

-perest پرست *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tapan, tapınan, kulluk eden: *âteş-perest* "ateşe tapan", *büt-perest* "puta tapan", 2 tutkun, düşkün: *bâde-perest* "içkiye düşkün, içmeden duramayan, ayyaş kimse".

perestân پرستان *F. a.* 1 tavus gibi tüyleri rengârenk bir kuş, 2 ocak, fırın.

perestâr پرستار *F. a.* 1 hizmetçi, kul, 2 büyüklerin kapısında dolanan ikiyüzlü/içten pazarlıklı kimse.

pereste پرسته *F. a.* tanrı, mabut.

perestende پرستنده *F. a.* tapınıcı, kulluk edici kimse.

perestiş پرستش *F. a.* 1 tapınış, 2 aşırı sevgi, taparcasına sevme.

perestişkâr پرستشكار *F. a.* tapınırcasına seven kimse.

pergâl پركال *F. a.* (*T. k. dili:* **pergel** پركل). **pergel**.

pergâle پركاله *F. a.* 1 parça, bölük, 2 yama, 3 kalın ve sert iplikten dokunmuş kumaş.

pergâle-pâş پركاله پاش *F. a.* yuvarlak tahta kesmeye yarayan testere.

pergâm پركام *F. a.* (kadında) döl yatağı.

pergâr پركار *F. a.* daire çizmeye yarayan alet, pergel.

pergel پركل (< *F.* **pergâl** پركال) *T. a.* daire çizmeye ve açı ölçmeye yarayan bilinen alet.–**pergeli açık** *mec.* uzun bacaklı ve adımları büyük (kimse).–**pergeli açmak** büyük adımlarla çabuk yürümek.

pergûl پرغول *F. a.* 1 bulgur, 2 bulgur pilâvı, 3 un helvası.

perhâş پرخاش *F. a.* 1 savaş, döğüş, kavga, harp, 2 çekişik, dalaş.

perhâş-cû/-cûy پرخاش جوى *F. s.* dövüş ve savaş arayan, kavgacı (kimse).

perhiz پرهيز *F. a.* 1 başta sağlığı korumak olmak üzere, türlü amaçlarla uygulanan yeme içme düzeni, perhiz, 2 dince suç sayılan işlerden/şeylerden çekinme, yasaklanmış işlerden/şeylerden uzak durma.

perhizkâr پرهيزكار *F. s.* günahtan sakınan, dince yasak sayılan iş ve eylemleri yapmaktan kaçınan (kimse), sofu.

perî پرى *F. a.* 1 dişi cinler arasında çok güzel sayılan bir öbek cin, 2 *mec.* çok/pek güzel kadın/erkek: *p.-peyker* "peri yüzlü".

peri-dâr پريدار *F. s.* perili, kendisini cin tutmuş/çarpmış (kimse).

perîde پريده *F. s.* 1 yukarı çıkmış, yükselmiş, 2 (renk için) solmuş: *ibrişîm-i perîde-renk* "rengi uçmuş ibrişim".

peri-efsâ پرى افسا, **peri-efsây** پرى افساى *F. a.* cin tayfasına söz geçirerek onları kullanan, onlar aracılığıyla hastaları iyileştiren kimse, afsuncu, muskacı.

peri-girifte پرى كرفته *F. s.* perili, kendisini cin/peri tutmuş (kimse).

peri-hân پری خان *F. a.* cin çağırıcı; *yuk. m. bk.*

peri-sâ پری سا, **peri-sây** پری سای *F. a. bk.* **peri-efsâ** پری افسا.

perişân پریشان *F. s.* 1 dağınık, karışık: *zülf-i perişân* "dağılmış, karmakarış olmuş saç", 2 kötü, bozuk: *p.-hâl* "kötü durumda olan", 3 üzüntülü, acılı (kimse).

perişânî پریشانی *F. a.* dağınıklık, karışıklık.

perîyân پریان *F. ç. a.* 1 periler, 2 peri benzeri güzeller: *p.-ı mâh-peyker* "ay yüzlü periler (güzeller)".

perî-zâd پری زاد *F. a.* periden doğma, *yani:* pek güzel (kimse).

perkende پرکنده *F. s.* güçsüz, iş göremez, elinden iş gelmez (kimse).

perniyân پرنیان *F. a.* güzel ve değeri yüksek nakışlı ipek kumaş.

perniyân-hûy پرنیان خوی *F. s. mec.* iyi huylu, geçimli, yumuşak (kimse).

perrân پران *F. s.* uçucu, fırlayıcı, uçan, fırlayan: *ejder-i perrân* "uçucu/kanatlı ejderha", *nâvek-i perrân* "uçan/fırlayan ok".

perre پره *F. a.* kanat, yelken: *p.-i bâd* "yel kanadı/yelkeni".

perseng پرسنك *T. a.* (< *F.* **pârsenk** پارسنك) 1 terazinin hafif gözüne tartıyı dengelemek için bağlanan/konulan demir/taş parçası, 2 söz arasında yinelenmesi alışkanlık edinilen söz.

persiyâvüş پرسیاوش, **persiyâvüşân** پرسیاوشان *F. a.* 1 Türkçe'de "baldırıkara" denilen ot, 2 *gökb.* Öküz burcundaki bir yıldız kümesinin adı.

perşembe پرشمبه *T. a.* (< *F.* **penc-şenbih** پنج شنبه) haftanın günlerinden biri, cumadan önceki gün.

pertâb پرتاب *F. a.* 1 uzağa giden ok, menzil oku, 2 uzağa atılan nesne, 3 *T.* fırlama, sıçrama, atılma.–**pertâb etmek** fırlamak, atılmak, sıçramak.

pertâv پرتاو *F. a. yuk. m. bk.* –**pertâv almak** ilerlemek, hızlanmak.

pertavsız پرتاوسز *T. a.* (< *F.* **pertev-sûz** پرتوسوز) büyüteç, lup.

pertev پرتو *F. a.* ışık, aydınlık.

pertev-efşân پرتو افشان *F. s.* ışık saçıcı, aydınlatıcı.

pertev-endâz پرتو انداز *F. s. yuk. m. bk.*

pertev-feşân پرتو فشان *F. s. bk.* **pertev-efşân** پرتو افشان.

pertev-pâş پرتو پاش *F. s. yuk. m. bk.*

pertev-rîz پرتو ریز *F. s.* ışık dökücü, ortalığa aydınlık saçıcı (nesne).

pertev-sûz پرتو سوز *F. s.* (*T. k. dili:* **pertavsız**) güneş ışığını bir noktaya toplayıp yansıttığı şeyleri tutuşturan, iki yanı bombeli kristal camdan mercek, pertev aynası.

pervâ پروا *F. a.* 1 korku, ürküntü, çekinme: *bî-pervâ* "1) korkusuz, 2) ilgisiz, kayıtsız", 2 ilgi, özen, kayırma.–**pervâ etmek** çekinmek, korkmak, ürkmek. –**pervâ çekmek** 1) çekinmek, ürkmek, 2) önemsemek, dikkate almak.

pervâne پروانه *F. a.* geceleri mum, lamba vb. ışık kaynaklarına yaklaşarak çevresinde sürekli uçan kanatlı küçük bir böcek, güve kelebeği, gece kelebeği. [Doğu edebiyatında sevdiğine kavuşmak için çırpınan aşığı temsil eder; ışık da bir tanrısal ışık sayılan aşkın timsalidir.]

pervâr پروار, **pervâre** پرواره *F. s.* beslenmiş, besili (hayvan)

[1]**pervâz** پرواز *F. a.* 1 uçma, 2 kaftan, ferace, hırka vb. giysilerle seccade, yaygı, örtü gibi eşyanın kenarlarına çekilen başka kumaş ve saçak, 3 *T.* pencere ve dam kenarlarına; raf, ayna, dolap gibi şeylerin etrafına konan oymalı, ince uzun tahta.–**pervâz etmek/eylemek** uçmak.

-[2]**pervâz** پرواز (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) uçucu, uçan: *bâlâ-pervâz* "yüksekte uçan", *bülend-pervâz* "*mec.* iddiacı, dediğim dedik, inatçı".

pervâzgâh پروازگاه *F. a.* uçacak/uçmaya uygun ve elverişli yer.

pervâzgeh پروازگه *F. a. yuk. m. bk.*

-**perver** پرور *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) büyütücü, besleyici; sevici, öne çıkarıcı, değer katıcı: *bende-perver* "adamlarına iyi bakan/davranan", *reâyâ-perver* "halka yararlı, halkını seven ve yardım eden", *fukarâ-perver* "yoksulları görüp gözetici, yardımsever".

perverde پرورده *F. s.* beslenmiş, büyütülmüş.

perverdgâr پروردگار *F. a.* (*T. k. dili:* **perverdiğâr**) Arapça "rab" kelimesinin anlamdaşı. [Yüce Tanrı'nın sıfatlarındandır.]

perverende پرورنده *F. s.* besleyici, büyütücü, yetiştirici, eğitici (kimse).

perveriş پرورش *F. a.* besleyip büyütme, yetiştirme, bakım, gözetim, eğitim, terbiye.–**perveriş bulmak** büyümek, beslenmek, yetişmek.–**perveriş vermek** beslemek, yedirip içirip, besleyip büyütmek.

perveriş-âmûz پرورش آموز *F. s.* bilgi ve hikmet öğreten/öğrenen (kimse).

perveriş-yâfte پرورش یافته *F. s.* büyütülmüş, eğitilmiş, yetiştirilmiş (kimse).

pervez پروز *F. a. bk.* **pervâz** پرواز.

pervîn پروین *F. a. gökb.* Türkçe'de "Ülker" adıyla anılan takımyıldız: *ıkd-i pervîn* (takımı oluşturan yıldızların dizilişinin bir gerdanlığı andırması ilgisiyle) "Pervin gerdanlığı".

perviz پرویز *F. a.* 1 ululuk ve güç sahibi, üstün, sözü geçer kimse, 2 *tar.* (büyük harfle) eski Fars hükümdarlarından Nuşirevan'ın torununun lakabı; **perviz-i felek** پرویز فلك güneş.

pervizen پرویزن *F. a.* elek, kıl tutucu bir tür kevgir.

pes پس *F. a.* ard, arka: *p.-i divâr* "duvarın arkası".–**pes-i perde** perde arkası, *yani:* gizli iş görme. *s.* alçak, aşağı: *p.-pâye* "seviyesiz, bayağı". *z.* 1 sonra, ondan sonra, en sonra, 2 sonunda, nihayet. *bağl.* 1 sonra, ardında, 2 hele, özellikle, her şeyden önce/çok, 3 sonunda, 4 bu kez, 5 yalnız, ancak, fakat, 6 ondan ötürü, o yüzden, 7 imdi, onun için, o hâlde, demek oluyor ki, 8 bundan, bundan ötürü, bu yüzden, böyle olunca.

pesâ-dest پسادست *F. a.* peşinsiz, veresiye alışveriş.

pesâvend پساوند *F. a. ed.* kafiye, redif.

[1]**pesend** پسند *F. a.* 1 beğenme, seçme, 2 övme.–**pesend etmek/eylemek** 1) güzel bulmak, beğenmek, 2) övmek.

[2]-**pesend** پسند *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) beğenmiş, beğenen, seçen: *hod-pesend* "kendini beğenmiş", *dil-pesend* "gönlün güzel bulup beğendiği (şey)".

pesendide پسندیده *F. s.* beğenilmiş, seçilmiş, değerli bulunmuş, benimsenmiş; *zıddı:* **nâ-pesendide** ناپسندیده.

pesîn پسین *F. s.* 1 son, sonraki, en son, 2 yavaş, alçak (ses): *âvâz-i pesîn* "alçak ses".

pesmânde پسمانده *F. s.* 1 artan, geri kalan, 2 artık.

pesmânde-hor پسمانده خوار *F. s.* artık yiyen (kimse).

pes-rev *F. a.* arkadan gelen, uşak, hizmetçi.

pest پست *F. s.* alt, alçak, aşağı: *pest-tînet* "alçak yaradılışlı".

peşek پشك *F. a.* çiğ, şebnem.

peşen پشن *F. a. mit.* *Şehname*'de adı anılan bir Türk savaşçısının adı.

peşeng پشنك *F. a.* 1 taşçı aleti, küskü, 2 *mit.* (büyük harfle) Efraiyâb'ın babasının adı.

peşenk پشنك *T. a.* (< *F.* **piş-âveng** پیش آونك) 1 bir kafilenin/kervanın önün-

de giden kimse, kafile/kervan başı, 2 kervanın önünden gidip yol açmağa alışık hayvan.
peşimân پشیمان F. s. (T. **pişman** پشمان) yaptığı iş için "Keşke yapmasaydım" diyen, kendi yaptığını beğenmeyen (kimse).
peşimânî پشیمانی F. a. pişmanlık: *rûz-i peşimânî* "pişmanlık günü, yani: kıyamet günü".
peşin پشین T. s. (< F. **pişin** پیشین) 1 önden, önceden verilen, bedeli alınırken ödenen; *zıddı:* **veresiye**, 2 önce/önden gerçekleşen, 3 işledikçe/geciktirilmeden/sonraya bırakılmadan verilen, 4 zamanı gelmeden, vadesi dolmadan önce ödenen. *z.* 1 evvelden, önceden, olmazdan/olup bitmezden önce, 2 işledikçe, iş sonunda, gecikmeden, 3 önden, zamanından önce, belirli zaman/vade dolmadan.
peşiz پشیز, **peşize** پشیزه F. a. 1 değeri küçük para, pul, mangır, 2 balık pulu, 3 çadır eteği pervazı, 4 (*T. k. dili:* **peçiz**) katır boncuğu denilen deniz kabuklarıyla oynanan bir oyunun adı.
peşkeş پشکش T. a. (< F. **piş-keş** پیشکش) armağan, bağış, hediye.–**peşkeş çekmek** 1) hediye sunmak, 2) *mec.* sözüm ona hediye vermek, olmayacak/verilmemesi gerekli bir şeyi birine vermek, 3) başkasının malını birine bağışlamak.
peşkir پشکیر T. a. (< F. **piş-gir** پیشگیر) 1 eskiden peçete yerine dizlerin üzerine serilen enli bez, 2 yemek yerken kullanılan mendil biçiminde dokuma, peçete, 3 el kurulamak için kullanılan pamuklu dokuma, havlu.
peşm پشم F. a. 1 yün, koyun ve keçi yapağı, 2 keten helvası.–**peşm-i devât** پشم دوات (eskiden) mürekkep hokkasına konulan yapağı parçası, lika.
peşmîn پشمین, **peşmîne** پشمینه F. s. yünden yapılmış, yün: *külâh-ı peşmîn* "yün başlık".
peşrev پشرو T. a. (< F. **pişrev** پیشرو) 1 *mus.* bestelerden önce, taksimden sonra çalınan ezgi, 2 yağlı güreşte pehlivanların tutuşmadan önce el çırpıp dizlerine vurarak yaptıkları kızışma amaçlı gösteri, 3 *ask.* bir kovan içinde atılan çok sayıda mermi.
peşşe پشه F. a. sivrisinek, cibin.
peşşe-gir پشه گیر F. s. *mec.* sinek avlayan, *yani:* işsiz güçsüz, aylak (kimse).
peşşe-hâne پشه خانه F. a. cibinlik.
peştemal/peştamal پشتمال T. a. (< F. **püşt-mâl** پشت مال) 1 hamamda belden aşağıyı örtmek amacıyla bele bağlanan uzun ve enli dokuma, 2 kurulanmak için kullanılan dokuma, havlu, 3 önlük, çalışırken bele bağlanan dokuma, futa.–**peştemal kuşanmak** usta çıkmak, çıraklıktan ustalığa yükselmek.–**peştemallık** itibarlı bir iş yerinin müşterisine karşılık bir kiracının diğerinden aldığı açıktan para.
peştû پشتو F. a. ufak kap, kavanoz vb. içi boş yuvarlak nesne.
pet-gir پتگیر F. a. elek; kıl tutmak için kullanılan bir tür kevgir.
pey der-pey پی در پی F. z. *aş. m. bk.*
pey ender-pey پی اندر پی F. z. birbiri ardınca, birbirinin ardı sıra. [Daha çok nazımda kullanılmıştır.]
pey پی F. a. 1 ayak, 2 iz, 3 ard, 4 satın alınacak malın bedelinden sayılmak üzere önceden verilen bir miktar para.–**pey vermek** teklif etmek, önermek.–**peyine düşmek** izlemek, ardına düşmek.
peyâm-âver پیام آور F. s. haberci, haber getirici (kimse).
peyâm پیام F. a. haber.
peyâm-ber پیام بر F. a. haber getiren kimse, peygamber, resul.

peyâpey پیاپی F. z. ardı sıra, birbiri ardınca, bir bir, birbirinin izini izleyerek.
peydâ پیدا F. s. 1 açık, açıkta, görülür, göz önünde; *zıddı:* **nâ-peydâ** ناپیدا, 2 var, elde, hazır.–**peydâ etmek/eylemek** var etmek, ortaya çıkarmak, yararlanılacak/kullanılacak duruma getirmek, hazırlamak.–**peydâ kılmak** ortaya çıkarmak, var etmek.–**peydâ olmak** var edilmek, işe yarar/kullanılacak duruma getirilmek, hazırlanmak.
peydâ-ârende پیدا آرنده F. s. var eden, meydana getiren, yaratan.
peyember پیمبر F. a. bk. **peyğâmber** پیغامبر.
peygamberî پیغمبری F. a. peygamberlik, elçilik, resullük.
peygâr پیکار F. a. savaş, dövüş, kavga.–**peygâr etmek** savaşmak, dövüşmek.
peygâle پیغاله F. a. kadeh, içki bardağı.
peyğâm پیغام F. a. haber, bir kaynaktan gelen bilgi.
peyğâmber پیغامبر, **peygamber** پیغمبر F. a. kitabı bulunsun bulunmasın, ilâhi buyruk ve yasakları insanlara bildirmek için Hak katından gönderilen zat, resul, nebî.
peyğâm-güzâr پیغامگذار F. s. haber getiren/getirici (kimse).
peygule پیغله F. a. bk. **peygûle** پیغوله.
peygûle پیغوله F. a. köşe, bucak.
peygûle-nişîn پیغوله نشین F. s. yalnızlığı seçip bir köşeye çekilen/ıssız yerde oturan/yaşayan (kimse).
peyk پیك F. a. 1 haber ulaştırmak için koşan, mektup götüren, getiren, 2 *tar.* (eskiden) atlıların yanında seğirten, koşarak giden yeniçeri, 3 *gökb.* gezegenlerin etrafında dolaşan gök cisimleri.–**peyk-i felek** پیك فلك Ay.
peykân پیکان F. a. okun ucundaki sivri demir, başak.
peyker پیکر F. a. yüz, surat, çehre:–*p.-i âfitâb-ı âsümân* "gök güneşinin çehresi" *peri-peyker* "peri suratlı", *melek-peyker* "melek yüzlü".
-peymâ پیما F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gidici, ilerleyici, adımlayıcı, ölçücü: *bâd-peymâ* "rüzgârın önünde sürüklenen, boş gezen, serseri", *bâde-peymâ* "şarapçı, kadehi doldurup doldurup içen".
peymân پیمان F. a. söz, and, yemin, şart: *peymân-şiken* "verdiği sözden dönen, yeminini bozan", *bed-peymân* "sözünde durmayan, yemin tutmayan".
peymâne پیمانه F. a. büyük kadeh, bardak: *peymâne-keş* "içkici".
peymûde پیموده F. s. ölçülmüş (nesne).
peynir پنیر T. a. bk. **penir** پنیر.–**peynir şekeri** peynir gibi yumuşak, ağızda çabuk eriyen bir tür şeker.
pey-rev پیرو F. s. 1 (-e) uyan, (-in) izinden giden, (-e) bağlı, 2 *tas.* bir şeyhe bağlanmış, bir şeyhin yoluna girmiş kimse, mürit.
pey-siper پی سپر F. s. çiğnenmiş, ayak altında kalmış.–**pey-siper eylemek** çiğnemek.
peyvend پیوند F. a. ilgi, ilişik, bağ.–**peyvend olmak** (-e) ulaşıp ilişmek, (-e) erişip bitişmek.
peyvest پیوست F. a. 1 bitiştirme, bağlama, 2 bitişme, bağlanma.
peyveste پیوسته F. s. 1 bitişmiş bitişik, ulaşık, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçe'nin **-li** ekinin anlatımına denk bir anlatımı vardır: *nûr-peyveste* "nurlu". *z.* hep, sürekli, daima, bitevi.
peyvestegân پیوستگان F. a. 1 (birinin) yanında bulunanlar, adamlar, 2 yapıları birden çok elementten oluşmuş olan bitkiler, madenler ve hayvanlar.

[Bunlara "üç çocuk" anlamında "mevâlid-i selâse" de denir.]

-pez پز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) pişirici, pişiren: *âş-pez* "aş pişiren, aşçı".

-pezir پذیر *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-i) kabul edici/edinici: *hıtâm-pezir* "sona erici, son bulucu".

pezirâ پذیرا, **pezirây** پذیرای *F. s. bk.* **pezir** پذیر.

pezîre پذیره *F. a.* karşılama, karşılayış.

peziriş پذیرش *F. a.* kabul ediş, ediniş, yükleniş.

pıhtı پیخق *T. a.* (< *F.* **puhte** پخته) 1 koyulaşıp pelte hâline gelmiş sıvı: *kan pıhtısı*, 2 deniz anası.

piç پیچ *F. a.* 1 büklüm, kıvrım, 2 *T.* evlilik dışı/gayrimeşru çocuk. *s.* yararsız, bir işe yaramaz, arsız, ham (kimse).–**piç ü tâb** پیچ و تاب *mec.* şaşkınlık, kaygı, tasa, sıkıntı, çaresizlik içinde kalıp ne yapacağını bilememe.

piçân پیچان *F. s.* kıvrım kıvrım olan, dertop olan: *sü'bân-i piçân* "kıvrım kıvrım dolanmış yılan".

piçâpiç پیچاپیچ *F. s.* (saç için) dolaşık, karmakarışık.

piçîde پیچیده *F. s.* bükülmüş, burulmuş, sarılmış, kıvrılmış, dolaşmış (nesne).

piçiş پیچش *F. a.* bükülüş, kıvrılış; düzgün olmayış.–**piçiş-i tâli'** پیچش طالع bahtsızlık, talihsizlik.

piç-pâ *F. s.* (ayaklarının kıvrık olması ilgisiyle) yengeç.

pih پیه *F. a.* iç/kuyruk yağı: *bî-pih* "yağsız".

pih-sûz *F. a.* topraktan yapılmış yağ kandili.

[1]**pil** پیل *F. a.* 1 ökçe, topuk, 2 çadırların eteklerini birbirine bağlamak için ip uçlarına takılan ufak değnek.

[2]**pil** پیل *F. a.* fil.

pilbân پیلبان *F. a.* fil bakıcısı/eğiticisi/sürücüsü.

pile پله *F. a.* ucu sivri küçük değnek.

pile پیله *F. a.* 1 ipek: *kirm-i pile* "ipek böceği", 2 kese, torba, çanta.

pile-çûb پله چوب *F. a.* bir çocuk oyunu, çelik çomak.

pilever پیله ور *F. a.* 1 sanatkâr, 2 iğne iplik, boncuk vb. şeyleri satan kimse, çerçi, çerçici.

pileveri پیله وری *F. a.* çercicilik, çerçilik.

pil-ten پیل تن *F. s.* iri gövdeli (kimse).

pil-zûr پیل زور *F. s.* fil gibi/kadar güçlü (kimse).

pindâr پنداه, **pindâre** پنداره *F. a.* 1 sanı, zan, zihinde beliren asılsız görüntü, hayal, 2 düşünce, 3 böbürlenme, kurulma, şişinme.

pine پینه *F. a.* yama.

pine-dûz پینه دوز *F. a.* eskici, ayakkabı tamircisi.

pingân پنگان *F. a.* 1 tas, büyücek şerbet kabı, 2 kahve fincanı.

pinhân پنهان (*T. k. dili:* **pünhan**) *F. s.* gizli; *zıddı:* **âşikâr** آشکار.–**pinhân eylemek** gizlemek.–**pinhân kalmak** gizli kalmak.

pir پیر *F. a.* 1 yaşlı adam, kocamış kimse, ihtiyar; *zıddı:* **bernâ** برنا, 2 tarikat kurucusu, 3 bir sanatın kurucusu/bir sanatla uğraşanların başı, üstadı.

pirâ پیرا, **-pirây** پیرای *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 donatıcı, bezeyici, süsleyici, 2 güzel bir biçim ve görünüşe koyucu, düzgün duruma getirici, 3 Türkçe'nin **-li** ekinin anlatımına denk bir anlatımı da vardır: *mekrümet-pîrâ* "şanlı şerefli; cömert, açık elli (kimse)".

pirâhen پیراهن, **pirehen** پیرهن *F. s.* gömlek.

pirâmen پیرامن *F. a.* yan, çevre, etraf.

pirâmen-gerd پیرامن گرد *F. s.* (-in) çevresinde dolanan.

pirâmûn پیرامون *F. a.* çevre, etraf, köşe bucak. [Daha çok nazımda kullanılmıştır.]

pîrân پیران *F. a.* 1 yaşlılar, 2 ulular, erenler, azizler.

pirâste پیراسته *F. s.* 1 donanmış, süslenmiş, 2 düzülmüş, düzene konmuş, tertipli (nesne).

pirâstegi پیراستگی *F. a.* düzgünlük, düzenlilik, düzgün ve düzenli olma durum ve niteliği.

pirâye پیرایه *F. a.* süs, bezek, donatı.

pirâye-bahş پیرایه بخش *F. s.* süsleyici, süs ve bezekle donatıcı (kimse).

pirâyende پیراینده *F. s.* 1 bezeyici, süsleyici, 2 düzen verici, düzenleyici.

pirâyiş پیرایش *F. a.* 1 düzen, tertip, 2 süs, bezek, donatı.

pirâyiş-dih پیرایشده *F. s.* düzenleyici, düzen verici (kimse).

pirehen پیرهن *F. a. bk.* **pirâhen** پیراهن.

pire-zen پیره زن *F. a. bk.* **pirzen** پیرزن.

piristû پرستو *F. a.* kırlangıç.

pirûz پیروز *F. s.* uğurlu, kutlu, hayırlı: *rûz-i pirûz* "hayırlı gün".

pirûze پیروزه *F. a.* gök renkli, değerli bir taş, mavi elmas.

pir-zen پیرزن *F. a.* yaşlı kadın, kocakarı.

pis پیس *F. a.* bir cilt hastalığı; *bk.* **beras** براص.

pise پیسه *F. a.* alaca.

pistân پستان *F. a.* meme.

piste پسته *F. a.* fıstık.–**piste-i handân** ağzı açık fıstık.

piş ü pes پیش و پس *F. a.* ön ve ard.

piş پیش *F. a.* ön.–**piş-i nazar** پیش نظر göz önü.

pişâdest پیشادست *F. a.* 1 peşin ödeme ile alma; *zıddı:* **veresiye**, 2 işçiye işi yapmazdan önce verilen para.

piş-âheng پیش آهنك *F. a.* önde giden, öne düşen kimse, öncü.

pişân پیشان *F. s.* en ön.

pişâni پیشانی *F. a.* 1 alın, 2 yüz.

pişâni-dâr پیشانی دار *F. s.* yüzsüzlükle iş gören/beceren (kimse).

pişâpiş پیشاپیش *F. s.* daha ileri, ilerinin ilerisi.

piş-bin پیشبین *F. s.* öngörüsü olan, ileri görüşlü, işin sonucu/sonucunu önceden gören ve ona göre hareket eden (kimse).

pişdâr پیشدار *F. a.* öncü, önde giden, önde gidip kılavuzluk eden kimse.

pişe پیشه *F. a.* 1 iş, uğraş, sanat, 2 iş edinilmiş davranış: *fesâd-pişe* "bozgunculuk etmeyi kendine iş edinmiş (kimse)".

pişegâh پیشه گاه *F. a.* iş/üretim yeri, fabrika.

pişekâr پیشه کار *F. a.* (*T. k. dili:* **peşekâr**) orta oyunlarında kavuklu ile konuşarak oyunu başlatan oyuncu, baş oyuncu.

piş-endiş پیش اندیش *F. s.* önünü düşünücü, önceden iyi düşünen, işini düşüne sakına yapan (kimse).

pişever پیشه ور *F. a.* esnaf, zanaatkâr, usta, sanatkâr.

pişgâh پیشگاه, **pişgeh** پیشگه *F. a.* ön, kat, huzur.

piş-gir پیشگیر *F. a.* (*T. k. dili:* **peşkir** پشگیر) 1 eskiden yemek sofrasında diz üstüne serilen uzunca bez, 2 yemek sırasında kullanılan mendilden büyükçe bez peçete, 3 silinmek amacıyla kullanılan pamuklu dokuma, havlu.

pişi پیشی *F. a.* önde olma, öncülük.

pişin پیشین *F. s.* 1 ön, önden, önceki, geçen: *zemân-i pişin* "geçen, geçip giden zaman", 2 (*T. k. dili:* **peşin**) satın alınan şeylerin alırken ödenen bedeli.

pişine پیشینه *F. s.* önceki, eski, önceden verilen (para), önceden/alırken yapılan (ödeme). [Daha çok nazımda kullanılmıştır.]

pişiniyân پیشینیان *F. ç. a.* eski zaman adamları, eski dönemlerde yaşamış kimseler, mütekaddimin.

piş-kadem پیشقدم *F. a.* tekkelerde ayin için ön ayak olan kimse.

piş-keş پیشکش *F. a.* (*T. k. dili:* **peşkeş** پشکش) armağan, hediye.–**peşkeş çekmek** armağan sunmak.

piş-müzd پیش مزد *F. a. bk.* **pey** پی.

piş-nemâz پیشنماز *F. a.* imam, namazda cemaatin önünde duran kimse.

piş-nihâd پیشنهاد *F. a.* 1 tutulan/benimsenen yol, gidiş, tarz, usul, kural, kanun, 2 istek, dilek, meram, maksat.

piş-rev پیشرو *F. a.* 1 önde giden kişi, kılavuz, 2 (*T. k. dili:* **peşrev** پشرو) *müz.* fasıl musikisinde giriş taksiminden sonra çalınan dört haneli (bölümlü) ve dört teslimli (tekrarlı) parça.

piş-tahta پیشتخته *F. a.* (*T. k. dili:* **peştahta**) sarrafların üzerinde para saydıkları üstü düz, kenarlı tahta.

pişvâ پیشوا *F. a.* (*T. k. dili:* **pişüvâ**) *F. a.* efendi, baş, önder, saygın ve sözü dinlenir kişi.

pive پیوه *F. a.* güve.

piyâde پیاده *F. s.* 1 yaya, yayan, yürüyerek giden (kimse), 2 *ask.* yaya sınıfından (asker); *zıddı:* **süvârî** سواری, 3 *mec.* güçsüz, işe yaramaz, iş görmez (kimse). *a.* 1 bir çifte kürekli küçük kayık, 2 (satranç oyununda) ön sırada dizilen taşların her biri, paytak.

piyâle پیاله *F. a.* 1 kadeh, kupa, bardak, 2 *mec.* şarap: *p.-keş* "şarap çeken/içen".

piyâz پیاز *F. a.* 1 soğan, 2 *T.* yemeklere katılan doğranmış soğan, 3 *T.* dilimlenmiş soğanla birlikte yenen zeytin yağlı fasulye haşlaması.–**piyâz vermek** *mec.* karşısındakini kandırmak amacıyla yüzüne karşı övgü dolu sözler söylemek, yüzüne gülmek.

pûç پوچ *F. a.* 1 düzgünlük ve incelikten uzak, kaba, yamru yumru ve çirkin şey, 2 bir işe yaramayan, boş, hiç hükmünde olan şey.

pûd پود *F. a.* argaç, dokumacılıkta enine atılan tel, atkı.

puhte پخته *F. s.* 1 pişmiş, pişkin (ekmek vb.); *zıddı:* **nâ-puhte** ناپخته, 2 olgunlaşmış, olgun (meyve vb.), 3 *mec.* gün görmüş, görüp geçirmiş, tecrübeli (kimse).

puhtegân *F. ç. a.* olgun ve ergin kimseler.–**puhtegân-i hakikat** پختهگان حقیقت Allah'a yakınlaşma yolunda ilerleme sağlamış, Tanrı katıyla ilgili bilgilere ulaşmış kimseler.

puhtegi پختگی *F. a.* 1 ekmek, aş vb. için) pişmiş olma, pişkinlik, 2 *mec.* (kişi için) görmüş geçirmiş olma, yaşayarak ve deneyerek öğrenme, deneyimli olma.

pûjîne پوژینه *F. a.* kantar.

pûlâd پولاد *F. a.* çelik: *pûlâd-reg* "sert damarlı, yani: dayanıklı (at)".

pûlâd-senc پولادسنج *F. a.* iyi silah kullanan/yürekli savaşçı.

pûr پور *F. a.* oğul.–**pûr-i A'râbî** پور عربی "Arapların oğlu" anlamındaki bu söz *Muhiddin-i Arabî* için kullanılmıştır.

pûse پوسه *T. a.* (< *F.* **bûse** بوسه) öpme, öpüş, öpücük.–**bûse almak** öpmek, öpücük almak.–**bûse vermek** öptürmek.

pûside پوسیده *F. s.* 1 çürümüş, çürük (nesne), 2 paslanmış, paslı (metal eşya).

pûst bâz-gûne پوست بازگونه *F. a.* 1 ters yüz edilmiş, içi dışına çevrilmiş kürk, 2 büyük yanlış/ayıp.

pûst, post پوست *F. a.* hayvan derisi.

pûstîn پوستین *F. a.* deri, kürk.

pûst-nişin پوست نشین *F. a.* postta oturan kimse. [Tarikat şeyhleri için kullanılır.]

pûst-pîrâ پوست پیرا *F. a.* deri işleyen, tabak.

pûst-pûş پوست پوش *F. s.* kürk/deri giysi giyen/(kimse).

pûş پوش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) örten, örtücü: *ser-pûş* "başı örten her türlü başlık", *hatâ-pûş* "yanlış ve kusuru örten (Yüce Tanrı)".

pûşende پوشنده *F. a.* örtücü: *p.-i hatâ* "suç ve yanlışı örtücü".

pûşide پوشیده *F. s.* örtülmüş: *pûşide-râz* "sırrı gizlenmiş, ayıbı örtülmüş".

pûşiş پوشش *F. a.* örtü, örtünecek şey.

put پوت *T. a. bk.* **büt** بت.

pûte پوته *F. a.* (*T. k. dili:* **pota** پوتا) kuyumcuların/dökümcülerin içinde maden erittikleri kap.

pûy پوی *F. a. bk.* **pû** پو.

pûyâ پویا *F. s.* koşucu, seğirtici (hayvan).

pûyân پویان *F. s.* koşan, hızlı yürüyen, ayağına çabuk (kimse/hayvan).

pûye پویه *F. a.* seğirtme, hızla yol alma.

pûyeğer پویه گر *F. a.* hızla yol alıcı, seğirtici kimse.

pûyende پوینده *F. s.* koşucu, seğirtici (kimse/hayvan).–**pûyende olmak** koşmak, seğirtmek.

pûzen پوزن *F. a.* sürülmüş, ekim için hazırlanmış toprak/tarla.

pûzine پوزینه *F. a.* maymun.

pûziş پوزش *F. a.* özür, mazeret: *p.-pezir* "özür kabul edici".

püf-kerde پفکرده *F. s.* üflenerek söndürülmüş.–**püf-kerde olmak** söndürülmek.–**püf-kerde etmek** söndürmek.

pül پل *F. a.* köprü **pül-i heft-tâk** yedi katlı köprü, yani: gök.

pünçüşk پنجشك *F. a.* serçe.

pür پر *F. s.* 1 dolu; *zıddı:* **tehi** تهی: *pür-âb* "su dolu", 2 çok: *pür-hiddet* "çok hiddetli".

pür-dil پردل *F. s.* yürekli, korkusuz, cesur (kimse).

pür-kîne پرکینه *F. s.* içi öfke ve düşmanlık dolu (kimse).

pür-sâle پر ساله *F. s.* yaşlı, geçkin (kimse/hayvan).

pürsân پرسان *F. a.* sorucu.–**pürsân olmak** sormak.

pürsiş پرسش *F. a.* soruş.

pürsuk پرسق *F. a.* (*T. k. dili:* **porsuk** پورصوق) su kıyılarında kazdıkları oyuklarda yaşayan, pis kokulu, memeli bir hayvan.

pür-sûz پرسوز *F. s.* çok yakıcı, pek yanık (ses/haykırış/sızlanış).

püser پسر *F. a.* oğul, erkek çocuk.

püşt ber-dîvâr پشت بردیوار *F. z.* arkası duvarda, *yani:* arkasını duvara yaslamış durumda.

püşt پشت (*T.* **puşt** پوشت) *F. a.* arka, sırt. –**püşt-i pâ/pây** پشت پا/پای taban. –**püşt-i pâ-zen** پشت پازن *F. s.* ayağına gelen nimeti/fırsatı tepen (kimse), yenilgiye uğrayıp tabana kuvvet kaçan (kimse).

püşte پشته *F. a.* yığın, tepe: *p.-i bâğ* "bahçelerde su kenarına göre yüksekçe yer".

püştibân پشتیبان, **püştivân** پشتیوان *F. a.* 1 payanda, destek, 2 *mec.* yardımcı, arkalayıcı, destek olucu.–**püştibân olmak** yardımcı olmak, arkalamak.–**püştibân urmak** payandalamak, yıkılmasını önlemek için bir yapıyı duvar vb. ile desteklemek.

püştvâre پشتواره *F. a.* sırta vurulup taşınacak kadar/bir arkalık yük.

r ر

râ' راء *A. a.* ر harfinin adı.

ra''âd رعاد *A. a.* çok konuşan/durmadan çene çalan, çal çene kimse.

râb راب *A. a.* üvey baba.

Rab(b) رب *A. a.* 1 bütün yarattıklarını besleyen, gerek duydukları her şeyi veren yaratıcı, Yüce Tanrı, 2 elinde bulunduran, dilediğince kullanıp yöneten, sahip ve malik olan kimse: *rabbü'l-Ka'be* "Kâbe'nin sahibi, yani: Allah", *rabbü'd-dâr* "ev sahibi".–**Rabb-i izzet** رب عزت gerçek ve sonsuz güç sahibi olan Tanrı.–**rabbü'd-dâr** رب الدار ev sahibi.

Rabbânî ربانى *F. s.* Tanrı katıyla ilgili ve ilişkili, kutsal: *lutf-i Rabbânî* "Tanrı katından gelen iyilik ve güzellik". *a.* Yüce Tanrı'ya yakın olmak, O'nun beğenip benimsemesini sağlamak için dünya ilgi ve ilişkilerinden sıyrılıp arınma ve manevi mertebeler kazanma yolunda sürekli çaba gösteren kimse, ârif.

râbbe رابه *A. a.* üvey anne.

râbıh رابح *A. s.* 1 kazanan, kazanç sağlayan (kimse), 2 kazançlı, kazanç sağlayıcı (iş/alışveriş), 3 faizci, faizle para veren (kimse).–**râbıh olmak** 1) kazanmak, kazanç sağlamak, 2) alışveriş yoluyla kazanç elde etmek.

râbıt رابط *A. s.* bağlayıcı, bağlantı kurucu/sağlayıcı (nesne).

râbıta رابطه *A. a.* (*T. h. dili:* **râbuta**) 1 iki nesneyi birbirine bağlayan ip vb. bağ, 2 ilgi, ilinti: *r.i kalb* "gönül bağı", 3 ilişki, yakınlık, tanışıklık, 4 bir müridin şeyhine karşı olan özel bağlılığı, 5 düzen, düzenlilik, düzgünlük, 6 *dilb.* bağlayıcı gramer unsuru, bağlam.

râbıta-bend رابطه بند *F. s.* 1 bağlayıcı (nesne), 2 düzenlenmiş, düzgün duruma getirilmiş, sıraya konmuş (nesneler/sözler vb.).

râbi' رابع *A. s.* dördüncü.

râbian رابعاً *A. z.* dördüncü olarak.

râbiha رابحه *A. a.* yararlı alışveriş, kazançlı ticaret.

rabt ربط *A. a.* (-i) bağlama, (iki ucu/kenarı) birbirine tutturma: *rabt-ı evrâk* "kâğıt yapraklarını birbirine tutturma".–**rabt etmek** 1) iliştirmek, yapıştırmak, çatmak, 2) kısmak, kıstırmak, sıkmak, çekerek sıkıştırmak, 3) güç kullanarak durdurmak, hareketini engellemek, 4) tutmak, bırakmamak, alıkoymak, 5) bağlamak, 6) berkitmek, sağlamlaştırmak, pekiştirmek, çekip çevirmek, beylik sürmek, 7) gözetmek, koruyup kollamak, 8) görmek, iş görmek, görüşmek, (bir konu üzerinde) konuşmak/söyleşmek.–**rabt-ı kalb** ربط قلب gönül bağlama, gönülden bağ kurma, gönülden bağlanma.–**rabt-ı kalb etmek** 1) iyi davranmak, okşamak, 2) kendine çekmek, gönlünü kazanmak, 3) sevindirmek, üzüntüsünü/sıkıntısını gidermek.–**rabt-ı kelâm** ربط كلام sözü derli toplu, tutarlı ve uyumlu biçimde söyleme.

râci راجى *A. s.* isteyen, uman, bekleyen, yalvaran (kimse).

râci' راجع *A. s.* 1 geri dönen, 2 (-e) dokunan, (-i) gösteren, (-e) bağlı, (ile) ilgili, (ile) ilgisi bulunan, ait, 3 *dilb.* bir şahsı gösteren zamir.–**râci' olmak** 1) dönmek, geri gelmek, 2) değmek, değgin olmak, ilgisi bulunmak, dair olmak, 3) bağlı olmak, tabi olmak, 4) bağlanmak, kapılanmak, yanında ve yandaş olmak.

râcih راجح *A. s.* (başka bir nesneden) üstün tutulan (nesne), (başka bir nesneye/duruma göre) seçilen, iyi ve üstün sayılan (nesne/durum).

râcil راجل *A. s.* 1 yaya, 2 *mec.* güçsüz, beceriksiz, bilgisiz, sermayesiz (kimse).

râcilen راجلاً *A. z.* yaya olarak, yürüyerek.–**râcilen meşy etmek** yayan yürümek, taban çalmak.

[1]**râd** راد *F. s.* 1 eli açık, cömert (kimse), 2 erdemli, olgun, ergin (kimse).

[2]**râd(d)** راد *A. s.* geri çeviren/veren, aldığı şeye karşılık veren.–**râddü's-selâm** راد السلام *A. a.* selâma karşılık veren, selâmı selâmla karşılayan kimse.

ra'd رعد *A. a.* gök gürültüsü.

râdde راده *T. a.* 1 derece, ölçü, kerte, 2 (zaman ve miktar için) sıra, su, sınır.

ra'd-endâz رعد انداز *F. s.* gök gürültüsü gibi ürküntü verici ses çıkaran (nesne).

râdi' رادع *A. a.* engel olucu, uzaklaştırıcı, geri durdurucu.

râfız رافض *A. s.* bırakan, uzaklaşan, terk eden (kimse).

Râfıza رافضه *A. a.* bir Şii topluluğu.

râfi' رافع *A. s.* 1 yukarı kaldıran, yükselten, 2 gideren, savan, 3 (büyük harfle) Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.–**râfi' olmak** 1) almak, kapmak, kaldırmak, götürmek, 2) gidermek, uzaklaştırmak, 3) bir yana atmak, savurup atmak.

râfih رافه *A. s.* sıkıntı ve darlık çekmeden, bolluk içinde yaşayan (kimse).

Râfizî رافضى *A. s.* "Râfıza" adlı Şii topluluğundan olan kimse.

rafz, refaz رفض *A. a.* 1 bırakmak, doğru yoldan çıkmak, sapıtmak, 2 Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd'i terk edenlerin yoluna uymak, Râfizîlere katılmak.

râğ راغ *A. a.* dağ eteği, yeşil alan, çayırlık. [Daha çok **bâğ** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *bâğ u râğ.*]

rağbe رغبه, **rağbet** رغبت *A. a.* güçlü bir eğilimle dileme, aşırı istek gösterme.–**rağbet etmek** 1) değerli tutmak/görmek/saymak, değer vermek, 2) beğenmek, gönül vermek, 3) özenmek, imrenmek, 4) istemek, dilemek, iştah/heves duymak, 5) özlemek, pek istemek, aşırı istek duymak.

rağbeten رغبةً *A. z.* ilgi duyarak/ilgi göstermek suretiyle.

rağd رغد *A. s.* iyi, yolunda.

râğıb راغب *A. s.* istekli, candan dileyip isteyen.

râğıbin راغبين *A. ç. a.* 1 istekliler, dileği olanlar, dilek dileyenler, 2 yalvaranlar, yakaranlar, Tanrı katından istekte bulunanlar.

rağibe رغيبه, **rağibet** رغيبت *A. a.* 1 istenen, ilgi ve istek duyulan şey, 2 çok miktarda verilen şey, bol bağış.

rağif رغيف *A. a.* kirde, pide, yufka.

rağm رغم *A. a.* 1 hoşa gitmeyecek ve kötü görülecek bir işi ve eylemi birine nisbet olsun diye bilerek yapma/birinin hoşlanmayacağı, çirkin göreceği bir işi inadına işleme, 2 hoşlanmama, 3 hoşlanmayıp tiksinme.–**rağmına** 1) gönülsüz, istemeden, istek duymadan, 2)

kıskandırmak/üzmek için, nisbet olsun diye, inadına.

rağmen رغماً *A. z.* inadına, nisbet olsun diye.

[1]**râh** راح *A. a.* şarap.

[2]**râh** راه *F. a.* yol.

râha راحه *A. a.* avuç içi, ey ayası.

rahâsat رخاصت *A. a.* yumuşaklık, incelik, narinlik.

râhat راحت *A. a.* 1 dinlenme; bir iş yapmadan, zihnini bir şeyle yormadan, keyfince, huzur içinde gün geçirme, 2 maddi ve manevi sıkıntıdan uzak olma; başı dinç, gönlü kedersiz olma, huzur içinde bulunma, istirahat etme, 3 bir şeyin eksikliğini duymadan sıkıntısız yaşama, bolluk, refah. *z. T.* 1 sıkılmadan, sıkıntı duymaksızın, 2 sıkıntı vermeden, sıkıntı doğurmaksızın.–**râhat etmek/eylemek/olmak** 1) dinlenmek, nefeslenmek, 2) uyumak, 3) sıkıntısızca yaşamak, başı ve gönlü dinç olmak. *s.* 1 sıkıntısız, tasasız, üzüntüsüz, 2 kullanışlı, uygun, tedirginlik vermeyen, sıkıntı verici olmayan.–**râhat oturmak** kaygısız, sıkıntısız bir durumda bulunmak, rahat içinde oturmak.–**râhat vermek** rahatsız etmemek, dinlendirmek, dinginlik içinde olmasına yol vermek.–**râhatte olmak** kaygı ve tasadan, gürültü patırtıdan uzak sessizlik ve dinginlik içinde bulunmak.–**râhati hulkûm** راحت حلقوم (*T. h. dili:* **rahat lokum**) şekerli nişasta eriyiğinin kaynatılması, belli bir kıvama gelip pelteleşmesinden sonra kalınca tabaka hâlinde tezgâha serilmesi, soğuduktan sonra irice küpler hâlinde kesilmesiyle yapılan bir şekerleme türü, lokum.

râh-ber راهبر *F. a.* kılavuz, rehber.

râhdâr راهدار *F. a.* geçitlerde oturan gümrük görevlisi.

râhıl راحل *A. s.* 1 bir yerden ayrılıp başka yere giden, göçen, 2 yolcu, yolculuğa çıkan, yola koyulan (kimse).

râhıle راحله *A. a.* yük hayvanı.

râhım راحم *A. s.* acıyıcı, esirgeyici (kimse).

rahım رحم *A. a.* 1 döl yatağı: *r.-i mâder* "ananın döl yatağı", 2 ana tarafından yakınlık, hısımlık.–**rahme düşmek** döllenmiş yumurta cenin hâline gelmek.

râhib راهب *A. s.* (Yüce Yaratıcı'dan) korkan (kimse). *a.* 1 manastırda yaşayan papaz, keşiş, karabaş, 2 Hristiyan din adamı, papaz.

rahib رحيب *A. a.* geniş yol.–**rahibü'r-râha** رحيب الراحه eli açık, cömert kimse.

rahik رحيق *A. s.* 1 yıllanmış (şarap), 2 *mec.* eskiye dayanan, köklü: *muhabbet-i rahîk* "köklü sevgi".

rahil رحيل *A. s.* göçme, göç etme; göç. [Daha çok ölüm, öte dünyaya gidiş için kullanılır: *kûs-i rahîl* "göç kösü".]

[1]**rahim** رحيم *A. s.* 1 acıyıp esirgeyici (kimse), 2 (büyük harfle) kullarına hep iyilikler ve güzellikler bağışlayan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

[2]**rahim** رخيم, **rahime** رخيمه *A. s.* sesi ince ve yavaş, sözü yumuşak ve hoş olan kız.

rahimehu'llâh رحمه الله *A. dua sözü* "Allah rahmet etsin."

râhin راهن *A. a.* malını rehin olarak veren kimse.

rahis رخيص *A. s.* 1 ucuz, 2 yumuşak (kumaş, giysi vb.), 3 birden ölüm.

râhiye راهيه *A. a.* bal arısı.

rahl رحل *A. a.* 1 dinlenme, soluklanma yeri, 2 konak, menzil, 3 insanın yanına aldığı yağmurluk vb. yolda gerekli eşya.

rahle رحله *A. a.* üzerine *Kur'an*/kitap koymak için ağaçtan yapılmış ayaklı altlık, küçük sıra.

rahm رحم *F.* ve *T. a.* (< *A.* **ruhm**) esirgeme.–**rahm etmek/kılmak** esirgemek.

Rahmân رحمٰن, رحمان *A. a.* yarattıklarını çok esirgeyen, hep iyilikler bağışlayan Yüce Tanrı. [99 güzel adından biridir.]

rahmet رحمت *A. a.* 1 acıma duygusuyla esirgeme, 2 (Yüce Tanrı için) kullarına acıyarak iyilikte bulunma, iyilikle karşılık verme.–**rahmet etmek** esirgemek, acımak.

rahne رخنه *F. a.* 1 duvar içindeki boşluk, gedik, 2 yarık, yırtık, çatlak, 3 *mec.* zarar, kayıp.

rahne-dâr رخنه دار *F. s.* 1 gediği/yarığı olan, 2 çatlak, yarılmış, çatlamış, 3 çözük, çözülmüş, çözük, gedikli, 4 *mec.* zarar görmüş, kayba uğramış. –**rahne-dâr etmek** kazıp delmek.–**rahne-dâr olmak** 1) çatlamak, yarılmak, 2) ayrılmak, 3) çözülmek.

râh-nümâ راهنما *F. a.* yol gösterici, kılavuz.

râh-nümûn راهنمون *F. a.* yol gösteren, kılavuz.

rahş رخش *A. a.* hızlı giden, iyi yol alan dayanıklı ve gösterişli at.–**rahş-ı bahâr** رخش بهار bahar atı, yani: bahar mevsiminde sürekli esen ve havayı bulutlandıran yel.–**rahş-ı ğayret** رخش غيرت gayret atı, yani: çabayı sürekli ve verimli kılan, amaca ulaştırıcı istek ve kararlılık.

rahşâ رخشا, **rahşân** رخشان *F. s.* parlak.

rahşende رخشنده *F. s.* parıldayıcı, parıl parıl parlayan (nesne).

[1]**raht** رخت *F. a.* 1 giyim kuşam ve kullanılan çeşitli eşya: *raht-i arûs* "gelinin getirdiği şeyler, çeyiz", 2 bir şey yapmak, bir işi görmek için gerekli araç gereç, 3 at takımı vb. yol eşyası.

[2]**raht** رهط *A. a.* 1 (birinin) soyu sopu, boyu, 2 insan topluluğu, cemaat.

rahv رخو *A. a.* gevşek, sölpük.

râhvâr راهوار *F. s.* 1 (*T. k. dili:* **rahvan** راهوان) koşarken bir yandaki ön ve arka bacağını aynı anda atan, üzerindeki biniciyi sarsmadan koşan (at), 2 hızlı koşan, eşkin (at).

râhvâre راهواره *F. a.* yol hediyesi.

râh-zen راهزن *F. a.* yol kesici, haydut, hırsız.–**râh-zenlik etmek** yol kesmek, haramilik/hırsızlık etmek.

râıd راعد *A. s.* gürültü çıkaran, gürleyen, gürüldeyen (nesne): *sehâbi râıd* "gürleyen bulut".

râıde راعده *A. a.* gürüldeyici bulut.

râık رائق *A. s.* katkısız, halis, saf.

raıyye رعيه, **raıyyet** رعيت *A. a.* bir devletin yönetimi altında yaşayanlar, tebaa, uyruk.

raıyyet-perver رعيتپرور *F. s.* uyruğunu koruyan ve refah içinde yaşamaları için çalışan (hükümdar/yönetim).

[1]**râî** راعی *A. s.* çoban, sığırtmaç.

[2]**râî** رائی *A. s.* gören, görücü (kimse).

râid رائد, **râyid** رايد *A. a.* 1 kılavuz, 2 araştırmak, görüp öğrenmek üzere gönderilen kimse, elçi.

râif رائف *A. s.* acıyıcı, acıyıp esirgeyici, merhametli (kimse).

râiy(y), **râî** رائی *A. s.* kafiye harfi ر olan (kaside).

rak(k) رق *A. a.* 1 üzerine yazı yazılan ince deri, tirşe, 2 sayfa.

rakabe رقبه *A. a.* 1 ense kökü, boyun, 2 kul, erkek/kadın köle.

rakadân رقدان *A. a.* sevinç ve coşku ile sıçrayıp oynama.

rakam رقم *A. a.* 1 sayı, 2 harf.–**rakam çekmek** 1) yazı yazmak, 2) harflerle bir yazıyı biçimlendirmek, 3) resimlemek, çizerek biçim vermek.–**rakam etmek** 1) yazmak, yazıya dökmek, 2) yazmak, metin hâline getirmek.–**rakam eylemek** saymak.

rakam-keşîde رقم كشيده *F. s.* 1 yazılmış, yazılı duruma getirilmiş, 2 çizilmiş, nakşolunmuş.

rakamzede رقمزده *F. a.* ve *s.* yazılmış, yazı ile kaydedilmiş.

rakam-zen رقمزن *F. a.* yazıcı.

rakâyık رقايق *A. ç. a.* dişi köleler; *bk.* **rakîka** رقيقه.

râkıd راقد *A. a.* ve *s.* uyuyan, uykuda olan.

râkım راقم *A. a.* yazan, yazıcı kimse: *râkımü'lhurûf* "satırların yazarı, yazar".

râki' راكع *A. s.* namazda belini bükerek gövdesini yere paralel duruma getiren (kimse).

râkib راكب *A. s.* (ata/bineğe) binen, binici (kimse).

rakib رقيب *A. a.* 1 başkasının başarısını ve çıkarını engelleyerek kendi başarı ve çıkarı için çalışan, istediğini elde etmek için başkasıyla yarışan/başkasına engel olan kimse, 2 "koruyucu, görüp gözetici" anlamında Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.–**rakib olmak** engel olmak/çıkarmak, dikbaşlılık etmek.

râkiben راكبا *A. z.* (-e) binmiş olarak; *zıddı:* **mâşiyen** ماشيا.

râkid راكد *A. s.* durgun (su vb.).

¹rakik رقيق *A. a.* azatlı erkek köle.

²rakik رقيق *A. s.* 1 ince, ufak: *rişte-i rakik* "ince iplik", 2 yufka, kırılgan, duygulu: *rakiku'l-kalp* "yufka yürekli".–**rakik etmek** inceltmek, ufalamak, küçültmek.

rakika رقيقه *A. a.* azatlı dişi köle.

rakim رقيم *A. a.* yazı yazacak levha.

rakime رقيمه *A. a.* yazılı (kâğıt, mektup vb.).

rakkâs رقاص *A. a.* 1 raks eden, çeşitli el, kol ve ayak hareketleriyle oynayan, köçek, 2 saat sarkacı.

raks رقص *A. a.* çeşitli el, kol ve ayak hareketleriyle oynama, horon, sema.–**raks etmek/urmak** 1) sıçramak, sekmek, horon tepmek, el ele tutuşup hoplaya zıplaya oynamak, 2) çok sevinmek, sevincinden sıçramak.

raksân رقصان *F. s.* raks eden, oynayan (kimse).

raks-künân رقص كنان *F. z.* oynayarak, raks ede ede.

rakş رقش *A. a.* nakış.

raktâ' رقطاء *A. a.* 1 karalı beyazlı, alaca dişi hayvan, 2 *ed.* bir yazı parçasını bir harfi noktalı, bir harfi noktasız olarak yazma, 3 *ed.* böyle yazılmış yazı.

râm رام *F. s.* boyun eğen/eğmiş, bağlanan/bağlanmış.–**râm etmek** 1) boyun eğdirmek, buyruk tutar duruma getirmek, 2) ayak altına almak, zor duruma düşürmek, horlamak, aşağılamak, 3) yavaşlatmak, hızını kesmek, gücünü kırmak, 4) alıştırmak, yabanlığını gidermek, 5) kendine yakınlaştırmak, bağlamak, yakını yapmak, 6) susturmak, sesini kesmek.–**râm kılmak** boyun eğdirmek, söz dinler duruma getirmek, buyruğuna vermek.–**râm olmak** 1) boyun eğmek, 2) buyruk tutmak, söz dinlemek, 3) hoşnut olmak, rıza göstermek, 4) yakınlaşmak, bağlanmak.

ramak رمق *A. a.* ömürden kalan süre. *z.* (bir şeyin gerçekleşmesi için kalan) pek az süre.–**ramak kalmak** pek az kalmak.

ramas رمص *A. a.* çapak.

ramazân رمضان *A. a.* ay takviminin dokuzuncu ayı, oruç tutulan ayın adı.

¹râmi رامى *A. a.* okçu, ok atıcı kimse.

²râmi رامى *F. s.* pek bağlı, tam anlamıyla boyun eğmiş (kimse).

râmih رامح *A. a.* kargı, mızrak taşıyan (asker/savaşçı): *simâk-i râmih* سماك رامح "göğün kuzey yarımküresinde görünen bir parlak yıldız". [Ayın konaklarından olan ve dört/beş yıldızdan oluşan "Avvâ" adlı yıldız kümesinin en parlak yıldızıdır.]

râmişger رامشگر *F. a.* müzik aleti çalan/şarkı söyleyen kimse, ses ve saz sanatçısı.

râmişi رامشى *F. s.* çalgıcı, çalıp okuyan kimse, ses ve saz sanatçısı.

¹rân ران *F. a.* kalça, kıç, oturak: *ziri rân* "(birinin) kıçının altı, yani: *mec.* (-e) boyun eğen, (-in) buyruğu altına giren".

²rân ران *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) süren, yürüten: *hukmrân* "hükmünü yürüten, egemen", *kâm-rân* "istediği gibi hayat süren, mutlu".

ra'nâ رعنا *A. a.* salınarak yürüme. *s.* güzel, hoş, göz alıcı: *gül-i ra'nâ* "çok hoş gül".

ras راس *T. s.* (*F.*< **râst** راست) *bk.* **râst**.–**ras düşmek** uygun ve yerinde olmak, yakışmak.–**ras gelmek** değmek, çarpmak.

rasad رصد *A. a.* 1 gözünü dikip bir şeyi gözetme, 2 gökyüzünü, yıldızların hareketlerini ve konumlarını gözleme. –**rasad etmek** aramak, istemek, bulmayı/elde etmeyi arzulamak.

rasadgâh رصدگاه *F. a.* gözetleme yeri.

rasad-hâne رصدخانه *F. a. ast.* gözlemevi.

rasaf رصف, **rasafe** رصفه *A. a.* kaldırım, kaldırım taşı.

rasf رصف *A. a.* 1 (-e) kaldırım döşeme, 2 (-i) taş döşemeyerek kaplama; *krş.* **tarsîf** ترصيف.

râsıd راصد *A. a. gökb.* (bir gök cismini/gökle ilgili bir durumu) çıplak gözle/bir araçla izleyen kimse, gözlemci. *s.* gözleyen, dikkatle bakıp anlamaya çalışan (kimse).

râsıh راسخ *A. s.* sağlam, sarsılmaz, dayanıklı. *a.* din konusunda derin ve engin bilgisi olan, dinle ilgili her türlü bilgi ve gerçeğe erişmiş büyük bilgin.

râsi راسى *A. s.* 1 (dağ için) oturaklı, sarsılmaz, yerleşik, kımıldamaz, yerinden oynamaz, 2 (gemi için) demir üzerinde duran.

râsib راسب *A. s.* dibe çöken, çöküntü oluşturan (şey/madde).

rasif رصيف *A. s.* dirençli, dayanıklı, sağlam (temel, bina, rıhtım vb.).

râsih-dem راسخ دم *F. s.* kararlı, yere sıkı basan.–**râsih-dem olmak** 1) sürekli olmak, sürüp gitmek, 2) dayanmak, durmak, kalmak, sürmek.

râsihîn راسخين *A. ç. a. aş. m. bk.*

râsihûn راسخون *A. ç. a.* bir bilim dalında, özellikle din bilimlerinde derin bilgi sahibi olan kimseler; *bk.* **râsıh** راسخ.

rasin رصين *A. s.* dayanıklı, berk, pek, kolay yıkılmaz, sarsılmaz (duvar/temel/hisar vb.).

rassâd رصاد *A. a.* gökyüzünü, yıldızların hareketlerini ve konumlarını sürekli gözleyen kimse.

rassâs رصاص *A. a.* kalaycı.

râst راست *F. s.* 1 doğru; *zıddı:* **kec** كج: *râh-i râst* "doğru yol", 2 Türk müziğinde bir makam adı.–**rast gelmek** 1) (biri/bir şey) beklemediği hâlde/sırada karşısına çıkmak, (ile) karşılaşmak, kavuşmak, 2) payına düşmek, şans eseri eline geçmek, 3) (atılan şey) hedefe varmak/değmek.–**rast getirmek** 1) (atılan şey için) hedefi buldurmak, 2) (ile) uygun düşürmek, uygunlaştırmak, (-e) denk getirmek.

râstân راستان *F. ç. a.* doğru kimseler; *bk.* **râst** راست.

râst-bin راست بين *F. s.* her şeyde hakkı, doğruyu gören (kimse).

râst-gû راستگو *F. s.* doğru konuşan/söyleyen (kimse).

râst-hû راست خو *F. s.* iyi huylu, düzgün davranışlı, güzel ahlâklı (kimse).

râsti راستى *F. a.* doğruluk.

râst-kâr راستكار *F. a.* işi doğru olan/işini doğru yapan kimse.

rasûd رصود *A. s.* sürekli bekleyen/gözleyen.–**rasûd olmak** beklemek, katlanmak, sabretmek.

râsuht راسخت *F. a.* (*T. k. dili:* **rastık** راستق) kadınların kaşlarına sürdükleri kara boya.–**râsuht taşı** antimon.

ra'şe رعشه *A. a.* titreme.
ra'şe-dâr رعشه دار *F. s.* titreyen, titrek (nesne).
ra'şe-nâk رعشه ناك *F. s. yuk. m. bk.*
râşi راشى *A. s.* rüşvet veren (kimse).
ratb رطب *A. a.* 1 yaş, nemli, ıslak; *zıddı:* **yâbis** يابس, 2 yumuşak.-**ratbü'l-lisân** رطب اللسان yumuşak dilli/sözlü (kimse).-**ratb ü yâbis** رطب و يابس yaş ve kuru, yani: ilişkili ilişkisiz, saçma sapan (söz).
ratbe رطبه *A. a.* 1 yonca, 2 gencecik, körpe dilber.
râtıb راطب *A. s.* ıslak, nemli (nesne).
râtık راتق *A. s.* (-in) yarığını kavuşturup bitiştiren.
râtib راتب *A. s.* 1 sıraya koyan, sıralayan (kimse), 2 *F.* sağlam, dayanıklı, değişmez (nesne/durum), 3 *F.* azık, yiyecek, geçimlik.
ratib رطيب *A. s.* 1 yaş, ıslak (nesne), 2 körpe, yumuşacık (nesne).
râtibe راتبه *F. a.* aylık, ücret, maaş.
rav' روع *A. a.* 1 korkma, ürkme, ürküntü, 2 korkudan ileri gelen yürek çarpıntısı, 3 kalbin çarpıntısı dinme, korku ve ürküntü yüzünden yükselen kalp atışları azalma.
râvend راوند *F. a.* tadı mayhoş bir tür bitkinin kökü. [Bu kökten elde edilen şurup ilaç olarak kullanılmıştır.]
râvî راوى *A. a.* (bir haberi/bir bilgiyi/bir olayı) aktaran kimse: *el-uhdetü ale'r-râvî* "Bu rivayetin doğruluğu/yanlışlığı rivayet edene aittir."
râviyân راويان *F. ç. a.* raviler; *bk.* **râvî** راوى.
ravk روق *A. a.* 1 perde, 2 ev önü, 3 boynuz. *s.* katışıksız, öz, saf.-**ravku'ş-şebâb** روق الشباب gençliğin ilk yılları, gençlik çağının başları.
ravza روضه *A. a.* içinde bol su kaynağı bulunan ağaçlık yeşil alan, bağ, bahçe. -**ravza-i mutahhere** روضهٔ مطهره Hz. Peygamber'in Medine'de bulunan kabri.-**ravzai rıdvân** روضهٔ رضوان cennet.
ra'y رعى *A. a.* 1 (hayvan) otlama, 2 (hayvanı) otlatma/otlatmak amacıyla gütme.
[1]**rây** راى *F. a.* 1, yol, patika, 2 Hint prensi.
[2]**rây** راى *F. a.* (< *A.* **re'y** (رأى) 1 görüş, 2 düşünce, 3 inanç, 4 oy, 5 oranlama, yargı, 6 ön görü, 7 üstün tutma/sayma: *r.-ı rezîn* "ağır, yerinde, sağlam ve tutarlı görüş/düşünce".
raybe'l-menûn ريب المنون *A. a.* zamanın haberleri, yani: ölüm.
[1]**râyet** رايت *A. a.* sancak.
[2]**râyet** رايت *T. h. dili: a.* (< *A.* **riâyet** رعايت) *bk.* **riâyet**.-**râyet etmek** ağırlamak, saygı göstermek.-**râyetli** saygılı, edepli.
râygân رايگان *F. s.* (*T. k. dili:* **râyegân**) karşılığı verilmeksizin elde edilen şey, bedava, beleş.-**râyegân etmek** karşılıksız, bedava, bir karşılık istemeden vermek. -**râyegân olmak** bedavadan gelmek.
râyic رايج *A. s.* sürümde olan, geçerli (para/nesne). *a.* değer, paha: *r.i vakt* "bir şeyin içinde bulunulan zamandaki değeri".
râyih رايح *A. a.* ve *s.* 1 (yel için) esen, 2 yel gibi, hızlı (at vb.), 3 fırtınalı (hava), 4 değişken, 5 rüzgârlı, rüzgârı çok (yer), 6 havadar, esintili (yer), 7 güzel kokulu (nesne), 8 hoşa giden, hoşlanılan, güzel (nesne).
râyiha رايحه *A. a.* 1 koku, 2 güzel koku. -**râyiha vermek** koku salmak, güzel kokmak.-**râyihası olmak** lezzetli, güzel kokulu ve tatlı olmak.
râyiş رايش *A. a.* rüşvet verenle alan arasında aracılık eden kimse.
râz راز *F. a.* sır, giz: *râzi nihân* "gizli sır".
razâ', rızâ' رضاع *A. a.* (çocuk) süt emme.
razâat, rizâat رضاعت *A. a. yuk. m. bk.*
râz-dân رازدان *F. a.* ve *s.* sır bilen dost, sırdaş.

[1]**Râzî** رازى *A. s.* Rey şehrinden olan, Reyli (kimse). [Şehrin en eski adı **Râz** olduğundan bu biçim kullanılmıştır.]
[2]**râzı** راضى *A. s.* 1 iyilik bilen/bilici, 2 yetinen, yeter bulan/sayan, 3 beğenen, hoşnut olan, uygun ve yerinde bulan.-**râzı etmek** 1) sevindirmek, gönlünü yapmak, hoşnut etmek, 2) ödemek, yerine getirmek.-**râzı kılmak** bağışlamak, vermek, hoşnutluğunu kazanmak. -**râzı olmak** 1) "Oldu/tamam/yeter" demek, 2) hoşnut olmak, sevinmek, 3) beğenmek, iyi ve güzel bulmak, kabul etmek, 4) övmek, 5) boyun eğmek, karşı çıkmamak, 6) yüze gülmek, gönül yapmak.
râzıki رازقى *F. a.* (*T. k. dili:* رازقى **razakı**) bir cins üzüm.
razıye رضى *A.* "Hoşnut olsun, güzel bulsun" anlamında çekimli fiildir: *razıya'l-lâhü anh* "Allah ondan hoşnut olsun".
razî' رضيع *A. a.* 1 süt kardeş, 2 süt emen çocuk, süt çocuğu.
râziâ lebân رضيعالبان *A. ç. a.* iki süt kardeş, süt ikizi.
râzyânec رازيانج, **râziyâne** رازيانه *F. a.* (*T. k. dili:* **rezene** رزنه) meyveleri yemeklerde ve kimi içkilerde tat verici olarak kullanılan hoş kokulu bir bitki.
reâyâ رعايا *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **riâyâ**) halk, toplumu oluşturan tüm insanlar; *bk.* **raıyye** رعيه.-**reâyâ vü berâyâ** رعايا و برايا sıradanlar ve seçkinler.
reb' ربع *A. a.* avlulu ev.
rebâb رباب, **rebâbe** ربابه *A. a.* tanburu andırır kısa saplı çalgı.
rebi' ربيع *A. a.* bahar.-**rebiu'l-âhır** ربيع الآخر Arabi ayların muharremden itibaren dördüncü ayı.-**rebiu'l-evvel** ربيع الاول Arabi ayların muharremden itibaren üçüncü ayı.
rebib ربيب *A. a.* üvey oğul.
rebibe ربيبه *A. a.* üvey kız.
rebîi ربيعى *F. s.* ilkbaharla ilgili, ilkbaharla ilintisi ve bağı olan.
rebitu'l-câş ربيط الجاش *A. a.* yürekli, korkusuz ve bahadır kimse.
rebûb ربوب *A. a.* üvey oğul.
rebûbî ربوبى *F. s.* Yüce Yaratıcı'yla ilgili olan: *ilm-i Rebûbî* علم ربوبى "Tanrı katından ilham yoluyla kula verilen bilinmezlik âlemiyle ilgili bilgi."
rebûn ربون *A. a.* (alışverişte) pey olarak verilen para.
rec(c) رج *A. a.* 1 (cismi/nesneyi) sallayıp sarsma, 2 heyecana gelme, heyecanlanma.
rec' رجع *A. a.* 1 (-i) geri döndürme, 2 (-i) eski hâline koyma; *bk.* **ircâ'** ارجاع.
rec'a, ric'a رجعه *A. a.* 1 öldükten sonra yeniden dünyaya gelme, 2 bir ya da iki kez eşini boşayan erkeğin boşadığı eşine geri dönmesi.
recâ' رجاء, **recâ** رجا *A. a.* (*T. k. dili:* **ricâ**) 1 umma, bekleme, 2 dileme, umarak isteme, 3 kollama, gözetme.-**ricâ etmek** 1) istemek, dilemek, 2) yalvarmak, 3) aracılık ederek biri için bir dilekte bulunmak, 4) ummak, ümidi olmak, ümit bağlamak.
[1]**receb** رجب *A. a.* ay takvimi aylarından yedincisinin adı.
[2]**receb** رجب *A. a.* saygılı davranma, saygı gösterme, değer verme.-**receb etmek** saygı göstermek, saygılı davranmak, değerini gözetmek.
recebân رجبان *A. ikili ç. a.* Recep ve Şaban ayları.
recez رجز *A. a. ed.* aruzda dört *müstef'ilün*'den oluşan ana kalıp.
recf رجف *A. a. aş. m. bk.*
recfân رجفان *A. a.* şiddetle sarsılma, deprenme.
recfe رجفه *A. a. bk.* **recfân** رجفان.
recil رجيل *A. a.* çok yürüyen/yürüyücü kimse.

recim رجيم *A. s.* 1 taşlanmış, taşa tutulmuş, 2 (şeytan için) Hak katından kovulmuş, sürülmüş.

recm رجم *A. a.* 1 (-i) taşlama, (-e) taş atma, (-i) taşa tutma: *r.-i şeytân* "şeytan taşlama", 2 birine atılan taş.–**recm etmek** taşlamak, taşla öldürmek.

recrâc رجراج *A. a.* cıva: *r.-reng* "cıva renginde, boz".

recse رجسه *A. a.* şiddetli gök gürültüsü.

recûliyyet رجوليت *A. a.* erkeklik, erkek olma hâl ve niteliği.

recül رجل *A. a.* ergenlik çağına gelmiş erkek.

recz رجز *A. a.* 1 acı verici karşılık, ceza, sıkıntı, 2 puta tapma, putperestlik, 3 Allah'a ortak koşma, 4 maddi ve manevi pislik.

reçel رچل *T. a.* meyvelerin şekerle kaynatılması ile elde edilen kıvamlıca kahvaltılık tatlı; *bk.* **riçâl** ريچال.

red(d) رد *A. a.* 1 bırakmama, önünü kesme, geri çevirme, 2 dayanma, karşı koyma, 3 kabul etmeme, karşı çıkma.–**reddetmek** 1) saklamak, yine yerine koymak, 2) geri çevirmek, kabul etmemek, yüz vermemek, 3) "hayır" demek, razı olmamak, çekinmek, kaçınmak, 4) varlığını gizlemek, "yok" demek, 5) engel olmak, yol vermemek, 6) beğenmemek, 7) geri vermek, döndürmek, 8) sürmek, itmek, ortadan gidermek, 9) yasaklamak, yasak koymak, 10) kovmak, başından savmak, dışarı atmak, 11) aksini söylemek, yanlışlığını göstermek, 12) karşı çıkmak, mukabele etmek.–**redd olunmak** 1) geri verilmek, 2) benimsenmemek, geri çevrilmek, 3) sürülmek, atılmak.–**redd-i cevâb** رد جواب cevap verme, karşılıkta bulunma.–**redd-i sadâ** رد صدا yankı.–**redd-i kelâm** رد كلام söylenen sözü kabul etmeyip karşılık verme/geri çevirme.–**redd-i selâm** رد سلام selâma karşılık verme.

redâet رداءت *A. a.* kötülük.

redî' ردىء, **redî** ردى *A. s.* kötü, bayağı, değersiz (nesne): *ridâ-yi redî'* "kötü üst giysisi/hırka".

redîf رديف *A. a.* 1 birinin ardı sıra giden, arkadan gelen kimse, 2 eskiden bir askeri sınıf, yedek asker, 3 *ed.* beyit sonlarında kafiyeden sonra tekrarlanan aynı anlamdaki kelime/ek.

ref(f) رف *A. a.* (*T. k. dili:* **raf** راف) üzerine öte beri koymak için duvara/dolaba tutturulmuş/yerleştirilmiş uzun enlice düz tahta.

ref' رفع *A. a.* 1 (-i) yukarı kaldırma, (-i) yükselteme: *r.-i sadâ* "sesini yükseltme, bağırma", 2 ortadan kaldırma, sona erdirme, giderme: *r.-i nizâ'* "çekişmeyi sona erdirme", 3 *dilb.* Arapça'da bir kelimenin sonundaki ünsüz sesi *ü* ve *ün* olarak seslendirme.–**ref' etmek** 1) yukarı kaldırmak, yükseltmek, 2) toplamak, kıvırarak/katlayarak yukarı doğru çıkarmak, 3) yüceltmek, ululamak, 4) götürmek, almak, ortadan kaldırmak, 5) taşımak, göçürmek, 6) iletmek, ulaştırmak, 7) savmak, gidermek, varlığına son vermek, 8) püskürtmek, uzaklaştırmak, 9) yerinden çıkarmak, ayırmak, 10) yok etmek, bozmak, geçerliğini kaldırmak.

refâh رفاه *A. a.* bolluk, bolluk içinde olma, darlık çekmeden kolay ve sıkıntısız bir hayat sürme.

refâhet رفاهت *A. a. bk.* **refâh** رفاه.

refâhiyyet رفاهيت *A. a. yuk. m. bk.*

refâkat رفاقت *A. a.* yoldaşlık, yol arkadaşlığı.

refene رفنه *T. a.* (< **ârifâne** عارفانه) şarap akçası; *bk.* **ârifâne** عارفانه.–**refenesini vermek** kendi payına düşen şarap parasını vermek.

re'fet رأفت *A. a.* acıma, esirgeme.

refhân رفهان *A. s.* bolluk ve genişlik içinde yaşayan (kimse).

refî' رفيع *A. s.* yüksek, yüce (yer/yapı/rütbe vb.): *refîu'lkadr* "çok değerli, değeri pek yüksek (kimse)".

refîh رفيه *A. s.* sıkıntısızca, bolluk içinde yaşayan (kimse).

refîk رفيق *A. s.* yoldaş, arkadaş.–**refik etmek** birinin yanına yol arkadaşı olarak vermek, yoldaş koşmak.–**refik edinmek** 1) arkadaş edinmek, 2) ortak olmak, ortaklık etmek, 3) birlikte düşüp kalkmak, ortak hareket etmek, 4) yol arkadaşlığı etmek.–**refik olmak** 1) yoldaşlık etmek, arkadaş olmak, 2) birlikte yolculuk etmek.

refîz رفيض *A. s.* bırakılmış, atılmış, terk edilmiş (nesne).

refref رفرف, **refrefe** رفرفه *A. a.* 1 perdelik ve döşemelik yeşil renkli kumaş, 2 ince kumaş, 3 perde, etek vb. kenarlarından sarkan kısım, saçak, 4 döşek, 5 kuşu çok, ağaçlı, yeşillikle kaplı yer, 6 dalları salkım salkım sarkan ağaç.

reft رفت *F. a.* gitme. [Tek başına kullanılmaz, "gelme" anlamındaki **âmed** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *âmed ü reft* "gelip gitme".]

reftâr رفتار *F. a.* 1 yürüme, 2 salınma, salınarak yürüme.–**reftâr etmek** 1) yürümek, gitmek, dönüp dolaşmak, 2) ileri gitmek, ilerlemek, yol almak, hareket etmek, hareket hâlinde olmak.

refte refte رفته رفته *F. z.* git gide, gide gide, yavaş yavaş.

refte رفته *F. s.* 1 gitmiş, 2 gidilmiş: *nâ-refte* "kimsenin gitmediği, gidilmemiş (yer/yol)".

refû رفو *F. a.* örerek yapılan yama, örgü.

refûger رفوكر *F. a.* yamacı, yamayıcı, örücü, örgücü.

reg رك *F. a.* 1 damar: *reg-i cân* "can damarı, şah damarı", 2 soy: *bedreg* "soyu bozuk, kötü soylu (kimse)".

reg reg رك رك *F. z.* damar damar, derinden derine, içten içe, derinliğine.

reg-zen ركزن *F. a.* kan alıcı kimse, hacamatçı/doktor.

regad رغد *A. a.* bolluk, genişlik ve kolaylıkla sürdürülen yaşam, sıkıntısız dirlik, dirlikte/yaşamda sıkıntısızlık, bolluk ve genişlik.

reğâib رغائب *A. ç. a.* 1 aşırı istek gösterilen şeyler; *bk.* **rağibe** رغيبه, 2 çok miktarda bağışlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

reh ره *F. a.* yol.

[1]**rehâ** رها, **rehâyî** رهايى *A. a.* kurtulma.–**rehâ bulmak** 1) kurtulmak, kurtuluşa ermek, 2) (köle) salıverilmek, azat olmak, 3) başından atmak, sıyrılmak, içinden sıyrılıp çıkmak.–**rehâ etmek** kurtarmak, kurtulmasını sağlamak.

rehâ' رخاء, [2]**rehâ** رخا *A. a.* 1 geçim rahatlığı, bolluk içinde yaşama, 2 (bir nesne) gevşek olma, gevşeklik, sölpüklük.

rehâbîne رهابنه, **rehâbîn** رهابين *A. ç. a.* papazlar; *bk.* **rühbân** رهبان.

rehâin رهائن *A. ç. a.* rehineler, özgürlüğü kısıtlanmış kimseler; *bk.* **rehîne** رهينه.

reh-âverde ره آورده *F. s.* yoldan gelenin getirdiği armağan, yol armağanı.

rehâvet رخاوت *A. a.* gevşeklik.

rehâ-yâb رهاياب *F. s.* kurtulmuş.–**rehâ-yâb olmak** kaçmak, sıvışmak, kaçıp kurtulmak.

rehâ-yâfte رها يافته *F. s.* kurtulmuş (kimse).

rehb رهب *A. a.* korku. [Daha çok aynı anlamdaki **hirâs** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *rehb ü hirâs.*]

rehbâniyyet, rühbâniyyet رهبانيت *A. a.* papazlık, Hristiyan din adamlığı.

reh-ber رهبر *F. a.* yol gösterici, kılavuz.

rehbet رهبت *A. a.* aşırı korkma, yılgınlık gösterme; *zıddı:* **rağbet** رغبت.

reh-güzâr رهكذار, **reh-güzer** رهكذر *F. a.* yol boyu, yol geçen yer/yolun geçtiği yer.

¹rehin رهين *A. a.* ödünç alınan paraya/eşyaya karşılık olarak verilen şey.–**rehin komak** rehin olarak vermek/bırakmak.–**rehin kurtarmak** karşılık olarak bırakılanı geri almak.

²rehin رهين *A. s.* yakın, benzer, gibi. –**rehini savâb** رهين صواب doğruya yakın, doğru gibi.

rehîne رهينه *A. a. yuk. m. bk.*

rehn رهن *A. a.* (*T. k. dili:* **rehin**) ödünç alınan para ve eşyaya karşı verilen şey, tutu.–**rehinden çıkarmak** alınan paraya/eşyaya karşılık verilen/bırakılan şeyi geri almak.

rehneverd رهنورد *F. s.* yol alan, yolda ilerleyen (kimse).

reh-nümâ رهنما *F. a.* yol gösterici, kılavuz.–**reh-nümâ olmak** 1) yol göstermek, kılavuzluk etmek, 2) *mec.* eğitmek, doğruya yöneltmek, iyiye yönlendirmek.

reh-nümûn رهنمون *F. a.* yol gösterici, kılavuz.–**reh-nümûn olmak** yol göstermek, kılavuzluk etmek, doğru yolu göstermek.

reh-peymâ رهپيما *F. s.* yol ölçücü, yani: yol alıcı, yolda yürüyüp gidici (kimse/deve/kafile).

reh-rev رهرو *F. a.* yola giden, yol alan, yolcu.

reh-yâb رهياب *F. s.* yol bulan, amacına ulaşan (kimse).–**reh-yâb olmak** 1) yol bulmak, 2) girmek, içeri sokulmak, 3) yakınlık sağlamak, yakın ilgi kurmak.

reh-zen رهزن *F. a.* yol kesici, haydut.

reis رئيس *A. a.* 1 baş, başkan, önder, 2 bir topluluğu oluşturan üyelerin başı, 3 gemi kaptanı.

rekâbet رقابت *T. a.* kendi isteği, amacı ve çıkarı uğruna başkalarıyla yarışma/çekişme.

rekâket ركاكت *A. a.* 1 bozukluk, çarpıklık: *r.-i tab'* "huy bozukluğu", 2 (dil için) tutukluk: *r.-i lisân* "dil tutukluğu, konuşma zorluğu".

rekânet ركانت *A. a.* ağırbaşlılık, oturaklı ve ağırbaşlı olma.

rek'at ركعت *A. a.* namazda, bedeni belden bükerek yere paralel duruma getirme hareketi olan ve ayağa kalkıp dikilmekle bütünlenen hareketler bütününün her biri.

rek'ateyn ركعتين *A. ç. a.* iki rek'at.

rekb ركب *A. a.* atlı bölüğü, süvari takımı.

rekeât ركعات *A. ç. a.* rek'atler; *bk.* **rek'at** ركعت.

rekik ركيك *A. s.* 1 bozuk, kusurlu, yanlış: *nazmi rekik* "bozuk, kusurlu nazım", 2 tutuk: *rekikü'l-lisân* "tutuk dilli, kekeme".

rekin ركين *A. s.* 1 yüksek, yüce, 2 ölçülü, ağırbaşlı, oturaklı (kimse).

reks ركض *A. a.* 1 şiddetle tepinme, harıl harıl yere vurma, 2 (hayvanı) yürütmek/koşturmak için tepme.

rekz ركز *A. a.* (-i) yere saplama, (-i) yere saplayıp dikme.

rem رم *F. a.* ürkme. [Tek başına kullanılmaz, kimi birleşik yapılarda görülür.]

remâd رماد *A. a.* kül.

remâdî رمادى *T. s.* kül renginde, kül renkli.

remân رمان *F. a.* ürkek (at/hayvan): *esb-i remân* "ürkek at".

reme رمه *F. a.* sürü: *r.-i gızlân* "yavru ceylân sürüsü".

remed رمد *A. a.* göz ağrısı, göz kapağı iltihabı.

remel رمل *A. a. ed.* mısraları 4 *fâilâtün* parçasından oluşan ana aruz kalıbı. [Değişik vezinleri vardır.]

remende رمنده *F. s.* ürkek.

remes رمث *A. a.* sal.

remi رمى *A. a.* dolu yağdıran bulut.

remide رميده *F. s.* 1 ürkmüş, korkmuş, 2 kızgın, öfkeli, 3 darılmış, dargın, 4 incinmiş, acı çeken, 5 gamlı, melül. –**remide etmek** 1) küstürmek, darıltmak, 2) canını sıkmak, sıkıntı vermek, 3) usandırmak, baş ağrıtmak, 4) incitmek, eziyet etmek, 5) engel olmak, önünü kesmek, 6) vurmak, acı vermek, 7) başına dert açmak, belâya uğratmak.–**remide olmak** 1) ürkmek, korkmak, 2) incinmek, 3) başı ağrımak, sıkıntıya düşmek, derde uğramak.

remim رميم *A. s.* çürümüş, çürük. [Çoklukla kemiği vasıflayıcı olarak kullanılır.]–**remim olmak** çürümek.

rem-kerde رمكرده *F. s.* ürkmüş (hayvan): *esb-i rem-kerde* "ürkmüş at".

reml رمل *A. a.* 1 kum, 2 kum üzerinde oluşan birtakım noktalar ve çizgilerden gelecekle ilgili bilgiler verme/sonuçlar çıkarma bilgisi/iddiası.

remmâl رمال *A. a.* remilci. Eskiden kum üzerine birtakım şekiller yapıp gizli/gelecekle ilgili şeyleri gördüğünü ileri süren kimse.

rems رمس *A. a.* 1 bir haberi duyurmama, saklama, gizleme, 2 (bir nesneyi) toprağa gömme, 3 kabir, mezar, 4 kabir toprağı.

remy رمى *A. a.* (-i) atma, (taş/kurşun vb. atılan nesneleri) havaya/ileri doğru fırlatma.–**remy etmek** 1) atmak, bırakmak, 2) sürmek, sürüp atmak, 3) fırlatmak, 4) kabul etmemek, yüz vermemek, 5) bağıra çağıra, gürültülü bir şekilde kovmak.

remz رمز *A. a.* isteğini gizli yoldan, birtakım işaretlerle/anlamı kapalı sözlerle bildirme/anlatma.

remzâşinâ رمز آشنا *F. s.* anlamı kapalı sözlerle/işaretlerle ne demek istendiğini bilen/anlayan kimse.

remzşinâs رمز شناس *F. s. bk.* **remzâşinâ** رمز آشنا.

renc رنج *F. a.* 1 ağrı, sızı, acı, 2 hastalık, 3 sıkıntı, acı, dert, keder, gam, ıstırap, 4 tedirginlik, huzursuzluk: *r.-i derûn* "iç sıkıntısı", *r.-i firâk* "ayrılık acısı".

rencber رنجبر *F. a.* 1 tarım işçisi, 2 yapı işçisi, 3 usta, becerikli, işbilir, hünerli, sanatkâr.

rence رنجه *F. s.* 1 keyifsiz, hasta, 2 üzüntülü, kederli. *a.* sıkıntı, eziyet.

rencide رنجيده *F. s.* 1 sıkılmış, sıkıntıya düşmüş, 2 kızgın, öfkeli, 3 darılmış, dargın, 4 incinmiş, kırılmış, 5 üzüntülü, kederli, tasalı, gamlı 6 rahatsız, keyfi kaçmış, 7 yaralanmış, yaralı.–**rencide etmek** 1) kızdırmak, öfkelendirmek, 2) incitmek, kalbini kırmak, 3) yaralamak, sakatlamak, 4) sıkıntıya sokmak, başını ağrıtmak, 5) zora sokmak, yük altında bırakmak, zorlamak, 6) canını sıkmak, huzursuz etmek, 7) nisbet etmek, inadına yapmak, 8) usandırmak, 9) acı çektirmek.–**rencide olmak** 1) zarar görmek, 2) huzursuz/rahatsız olmak.

renciş رنجش *F. a.* 1 inciniş, sızlanış, 2 sıkıntı, keyifsizlik: *r.-i humâr* "şarabın etkisi geçtikten sonraki baş ağrısının verdiği keyifsizlik".

rencûr رنجور *F. s.* 1 hasta, keyifsiz, 2 üzüntülü, dertli, kederli.–**rencûr olmak** 1) öfkelenmek, kızmak, 2) darılmak, küsmek, gücenmek, 3) incinmek, acı çekmek, 4) keyfi kaçmak.

rencûrân رنجوران *F. ç. a.* 1 sıkıntıya düşmüşler, acı içinde olanlar, 2 hastalar; *yuk. m. bk.*

rencûri رنجورى *F. a.* 1 hastalık, keyifsizlik, 2 üzüntülü olma hâli.

rende رنده *F. a.* 1 havuç, patates, soğan, peynir vb. şeyleri ince, küçük parçalara ayırmaya yarayan mutfak aracı, 2 marangozların tahta yüzeylerini temizlemek, düzlemek ve pürüzsüz duruma getirmek için kullandıkları araç.

rendide رنديده *F. s.* 1 ufak parçalara bölünmüş (nesne), 2 düzeltilmiş (tahta vb.).

[1]reng رنك *F. a.* (*T. k. dili:* **renk**) 1 cisimlerden yansıyan ışığın gözde meydana getirdiği duyum, 2 bir cismi başka bir cisimden ayırıcı görünüş niteliği, 3 boyanın görünüşündeki nitelik, 4 boya, 5 *mec.* oyun, hile, 6 yüze gülme, samimiyetsiz davranma, bilmez görünme, 7 alay, kesinti, maskaralık, 8 nitelik, 9 yol, gidiş, tarz.–**renk almak** 1) utanmak, utanmaktan ötürü yüz kızarmak, kıpkırmızı olmak, 2) kızmak, öfkelenmek, öfkeden yüzü kızarmak. –**renk etmek** 1) hile yapmak, aldatmak, 2) yalan dolanla oyalamak, 3) alay etmek, güç ve gülünç duruma düşürmek.–**renk geçmek** aldatmak, yalan dolanla oyalamak, oynatmak.–**renk vermek** boyamak, boya sürerek renkli hâle getirmek.–**renk vermemek** *mec.* (bir konuda) bildiğini gizlemek, belli etmemek.–**renge çekmek** boyamak, renk vermek.–**rengi bozuk** benzi solmuş, yüzü sararmış.–**rengini dökmek** öfkeden (yüz) kızarmak, kıpkırmızı kesilmek.

[2]-reng رنك *F. takı* "gibi, benzeri, türlü" anlamlarında benzerlik bildirir.

reng-âmîz رنك آميز *F. s.* 1 karışık renkli, rengi çeşitli ve değişik tonlarda olan (nesne), 2 hileci, biçim karıştırıcı, kılık değiştirici, kılıktan kılığa girici: *akl-ı reng-âmîz* "biçim ve renk karıştırıcı, rengi renge katıcı, hileci akıl".

rengâreng رنكارنك *F. s.* çeşit çeşit renklerle boyanmış, türlü renkleri olan (nesne).

reng-âver رنك آور *F. s.* göz boyacı, hilekâr (kimse).

rengîn رنكين *F. s.* 1 boyalı, renkli, 2 şekil verilmiş, biçimlendirilmiş, 3 güzel, beğenilen, göze ve gönle hoş gelen (nesne/görünüş).

reng-rez رنك رز *F. s.* renk verici, boyayıcı, renklendirici.

renîn رنين *A. a.* (hayvan için) bağırma, haykırma, anırma, inleme.

[1]res(s) رث *A. s.* eski, çürük çarık.

[2]res(s) رس *A. a.* 1 içi taşla örülmüş kuyu, 2 Semûd kavminin kullandıkları kuyunun adı.

[3]res رس *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) koşan, giden, erişen, ulaşan, yetişen: *dest-res* "eli erişen", *müjde-res* "müjdeci, bir müjdeyi vermek üzere giden/koşan", *feryâd-res* "yardım isteyenin yardımına koşucu", *meded-res* "yardıma koşan".

re's رأس *A. a.* 1 (insanda) baş, kafa, 2 başlangıç, baş: *r.-i sene* "yeni yıl başlangıcı, yılbaşı", 3 tepe: *r.-i cebel* "dağın tepesi", 4 (canlı hayvan için) sayı, adet, 5 *mec.* ilk adım, en önemli yön/yan, 6 baş, başkan, reis.–**re'sü'l-mâl** رأس المال sermaye.

resâ رسا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 erişen, 2 eriştiren: *müjderesâ* "müjde eriştiren".

resâfet رصافت *A. a.* sağlam ve dayanıklı olma; sağlamlık, berklik, dayanıklılık.

resâil رسائل *A. ç. a.* risaleler; *bk.* **risâle** رساله.

resân رسان *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 getiren, 2 götüren, eriştiren, ulaştıran: *şerefresân* şeref getiren/eriştiren.

resâne رسانه *F. a.* özlem, hasret.

resâne-hor رسانه خوار *F. s.* özlem çekici (kimse).

resânet رصانت *A. a.* sağlamlık, dayanıklılık.

resâs رصاص *A. a.* 1 kalay, 2 kurşun.

resâset رثاثت *A. a.* 1 eskime, yıpranma, 2 eskilik, yıpranmışlık.

resen رسن *F. a.* ip, urgan.

re'sen رأساً *A. z.* 1 kendi başına, kendi kendine, 2 bir başına, kimseye bağlı olmaksızın, bağımsız olarak, 3 başlı başına, bir şeyi dikkate almaksızın, bir şeye bağlı olmaya gerek duymaksızın.

resîd رسيد *F.* Aslında "erişti" anlamında bir çekimli fiildir. Eskiden maliyede bir paranın alındığını/hükümsüz kaldığını gösteren bir işaret yerine kullanılmıştır.–**resîd etmek** 1) geçerliğini yok etmek, geçersiz saymak, üstünü çizmek, silmek, 2) kazımak, eğelemek, 3) yok etmek, ortadan kaldırmak.

resîde رسيده *F. s.* 1 erişmiş, varmış, yetişmiş: *peyâm-i resîde* "yerine erişmiş haber", 2 erişkin olmuş, bülûğ çağına erişmiş, 3 (meyve için) olgunlaşmış, çağını bulmuş: *nevresîde* "yeni yetişmiş".–**resîde olmak** erişkin olmak, bülûğ çağına erişmek.

resîl رسيل *A. a.* elçi.

resîs رثيث *A. s.* eski, köhne.

resm رسم *A. a.* (*T. k. dili:* **resim**) 1 yazma, çizme, 2 iz, belirti, nişan, 3 biçim, şekil, 4 taslak, kaba çizim, 5 canlı/cansız bir şeyin, bir manzaranın kâğıt vb. üzerine elle yapılan benzeri, 6 tutulan/seçilen yol, yol yordam, gidiş, tarz, usul, 7 olagelen şey, alışkanlık, gelenek, örf, âdet, 8 merasim, tören, 9 vergi, 10 kuyu, eşme, 11 (bir kimseye) belli bir görev verme, atama.–**resim dökmek** türlü biçimde bezemelerle döküm işi metal kafes yapmak.–**resm etmek** yazmak, yazı ile kâğıda geçirmek. –**resm eylemek** yol tutmak/izlemek.

resme رسمه *F. a.* 1 yol, yol yordam, usul, töre, düzen, biçim, kesim, tür, tarz, 2 kural, kaide.

resmen رسماً *A. z.* 1 devlet adına ve yapılagelen törenle, 2 yolu yordamınca, usulüne uygun biçimde, 3 *mec.* âdet yerini bulsun diye, görünüşte.

resmî رسمى *F. s.* 1 devlet katıyla ilgili, 2 kanuna, kurala, yerleşik usullere ve geleneğe uygun olan.

resmiyyât رسميات *A. ç. a.* resmi konular/noktalar/işler.

ressâm رسام *A. a.* resim yapan, resim sanatçısı.

reste رسته *F. s.* 1 kurtulmuş, sıvışmış (kimse), 2 sağ, esen, sağ salim, güvenli/güvende, 3 dizi, sıra.

restegân رستكان *F. ç. a.* kurtulmuş/kurtuluşa ermiş olanlar; *bk.* **reste** رسته.

restgâr رستكار *F. s.* kurtulan (kimse).

resûl رسول *A. a.* 1 elçi, 2 Tanrı elçisi, peygamber, 3 Hz. Muhammed.

resy رثى *A. a. bk.* **risâyet**

reş(ş) رش *A. a.* 1 (sıvıyı) serpme, 2 serpinti şeklinde yağan yağmur.

reşâd رشاد *A. a.* doğru yolu bulup girme, Hakk'a yakınlaşma yolunda kararlı bir şekilde yol alma.

reşâş رشاش, **reşâşe** رشاشه *A. a.* çisenti, serpinti; ince, toz zerreleri hâlinde yağan yağmur.

reşâşepâş رشاشه پاش *F. s.* çisenti saçıcı.

reşehât رشحات *A. ç. a.* damlalar; *bk.* **reşha** رشحه.

reşf رشف *A. a.* 1 (sıvıyı) emerek içme, 2 azar azar içme: *er-reşfü enfa'* "Suyu azar azar içmek çok yararlıdır".

reşh رشح *A. a.* 1 (beden) terleme, 2 (toprak kap içinde bulunan sıvı) sızma, damla hâlinde kabın dış yüzüne çıkma.

reşha رشحه *A. a.* sızıntı, damla.

reşhapâş رشحه پاش *F. s.* damla saçıcı (bulut).

reşhariz رشحه ريز *F. s.* damla döküçü/yağdırıcı (bulut).

reşîd رشيد *A. s.* 1 doğru yolda giden (kimse), 2 akıllı, becerikli, doğru ve yerinde iş gören, ne yaptığını bilen (kimse), 3 ergen (kimse), 4 "doğru yolu gösteren, doğru yola kılavuzlayan" anlamında Yüce Tanrı'nın sıfatlarındadır.

reşîh رشيح *A. s.* ter, sızıntı, damla.

reşik رشيق *A. s.* boyu posu ölçülü ve dengeli olan (genç).
[1]**reşk** رشق *A. a.* (ok/mermi) atma: *ashâb-ı reşk* atıcılar, tüfekçiler, tüfek kullanan askerler.
[2]**reşk** رشك *A. a.* kıskanma, kıskançlık, çekememezlik, haset.–**reşk iletmek** kıskanmak, çekememek, haset etmek.
reşk-âver رشك آور *F. s.* kıskançlık doğurucu, kıskandırıcı (durum/nesne).
reşkin رشكين *F. s.* kıskanç (kimse).
retâbet رطابت *A. a.* yaşlık; *krş.* **rutûbet** رطوبت.
retâim رتائم *A. ç. a.* bir şeyi unutmamak için parmağa bağlanan iplikler; *bk.* **retime** رتيمه.
retak رتق *A. a.* parmak aralarındaki boşluklar.
retân رطان *A. a.* doğru yanlış, dile ne gelirse söyleme.
retel, retil رتل *A. a.* düzgün, açık, hoş ve gönül alıcı söz.
retime رتيمه *A. a. bk.* **retme** رتمه.
retk رتق *A. a.* (bir nesnenin) yarık ve yırtığının iki ucunu bitiştirme. [Tek başına kullanılmayıp anlamca zıddı olan **fetk** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *retk u fetk* "işleri iyi bir şekilde yürütmek, yoluna yordamına uygun ve gereğine göre çekip çevirmek" anlamında kullanılır.]
retme رتمه *A. a.* görülecek işi unutmamak için parmağa bağlanan ip.
Reûf رئوف *A. s.* pek acıyıp esirgeyici (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]
rev رو *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) giden, yürüyen: *âheste-rev* "yavaş yürüyen", *piş-rev* "1) önde giden, ileride yürüyen, 2) *mus.* Türk müziğinde giriş taksiminden sonra çalınan dört haneli ve dört tekrarlı parça", *tiz-rev* "çabuk yürüyen", *râh-rev, reh-rev* "yol alan, yolda giden, yola koyulmuş", *kalem-rev* "bir hükümdarın egemenliği altında bulunan yer/ülke".
revâ روا *F. s.* uygun, yerinde, yaraşır: *nâ-revâ* "uygun ve yerinde olmayan". –**revâ görmek** uygun bulmak.–**revâ görmemek** istememek, çekinmek. –**revâ olmak** 1) yakışmak, yakışık olmak, yaraşmak, uygun düşmek, 2) yaramak, işe yarar, uygun ve yerinde olmak, 3) geçerli/yapılabilir olmak, 4) helâl olmak.
revâbıt روابط *A. ç. a.* ilişkiler, bağlar; *bk.* **râbıta** رابطه.
revâc رواج *A. a.* sürüm, geçerlik, değer. –**revâc bulmak** 1) geçmek, sürümlü/sürümde olmak, 2) değerli sayılmak/tutulmak.–**revâc vermek** sürümlü olmasını, değerli tutulmasını sağlamak.
revâfız روافض *A. ç. a.* Şiiliğin bir kolu olan Râfıza'ya mensup olanlar; *bk.* **râfıza** رافضه.
revâh رواح *A. a.* 1 güneşin gün ortasından sonra batıya yönelmeye başlamasından itibaren akşama kadar olan zaman, 2 akşam, güneş battıktan sonraki vakit: *sabâh u revâh* "öğleden önceki ve öğleden sonraki vakitler".
revâhi رواهى *A. ç. a.* bal arıları; *bk.* **râhıye** راهيه.
revâıd رواعد *A. ç. a.* gürüldeyen bulutlar; *bk.* **râıde** راعده.
revâkıyyûn رواقيون *A. ç. a. fels.* eski Yunan filozoflarından bir bölüğüne verilen ad. [Bir saçak altında toplanıp tartıştıklarından bu adla anılmışlardır. başkanları Zenon'dur.]
revân روان *F. a.* dirlik, dirilik, sağlık, can, ruh, canlılık, hayat; *s.* 1 yürüyen, giden, yürüyücü, gidici: *serv-i revân* "yürüyen selvi", 2 akan, akıcı, akıp giden: *r.-ı bî-revân* "cansız hareket edici, canı olmaksızın akıp gidici". *âb-ı revân* "akıp giden su, akarsu", *rehrevân* "yolcu, yolda giden", *rûh-ı revân* "yürüyen ruh", 3 geçer, sürümlü, yürürlüğü olan, cari, 4 geçen, geçip giden, mazi.–**revân etmek** 1) akmak, süzülmek, 2) kımıldamak, oynamak, hareket etmek, 3) kımıldatmak, oynatmak, harekete getirmek, 4) göndermek, salmak, yollamak, 5) kabul ettirmek.–**revân olmak** 1) geçmek, ötelenmek, uğramak, aşmak, 2) geçmek, yürümek, geçerli olmak, revaç bulmak, cari olmak, 3) yola girmek, bir öne yönelmek, 4) acele ile yürümek, eşmek, 5) (su) akmak. *z.* hemen, çabucak, derhâl, acele ile.

revân-bahş روانبخش, **revân-bahşâ** روانبخشا *F. s.* can bağışlayıcı, diriltici.
revâne روانه *F. a.* yola koyulan, yürüyen, giden.–**revâne etmek** 1) çözmek, salmak, salıvermek, bırakmak 2) yollamak, göndermek, 3) elçi olarak göndermek.–**revâne olmak** 1) kalkmak, kalkıp gitmek, yerinden ayrılmak, gitmek, kopmak, göçmek, 2) ayrılmak, uzaklaşmak, 3) yola girmek, yola koyulmak, yolcu olmak, sefere çıkmak, göçmek.–**revâne olunmak** yollanmak.
revâni روانى *F. a.* irmik ve yumurta ile yapılan, pişip kızardıktan sonra üzerine şerbet dökülen bir tür tatlı.
revâtib رواتب *A. ç. a.* aylıklar, maaşlar; *bk.* **râtibe** راتبه.
revâyıh روايح *A. ç. a.* güzel kokular; *bk.* **râyiha** رايحه.
revende رونده *F. s.* giden. [Daha çok anlamca zıddı olan **âyende** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *âyende vü revende* "gelen giden".]
revgan روغن *F. a.* (*T. k. dili:* **ruğan**) yağ.
revğani روغنى *T. s.* tereyağında kızartılmış (yiyecek). *a.* 1 yağcı, 2 hamuru tereyağıyla yoğrulmuş çörek, poğaça, 3 *T.* **ruğani,** ruğan ayakkabı ve çanta yapımında kullanılan üstü yağ gibi kaygan, parlak siyah deri.
revğanin روغنين *F. a.* 1 hamuru tereyağıyla yoğrulmuş ekmek/gözleme, 2 *T.* tereyağlı hamurdan yapılmış "kadı lokması" denilen tatlı.
revh روح *A. a.* 1 sağlık ve esenlik, baş ve gönül dinçliği, iç açıklığı; *eşanl.* **râhat** راحت, **huzur** حضور, 2 hafif hafif esen serin yelin insan bedenine verdiği hoşluk, ferahlık: *r.-i sabâ* "tan yelinin bedene verdiği ferahlık".–**revh-ı rûh** روح روح can sağlığı, iç açıklığı.–**revh u reyhân** روح و ريحان huzur ve azık.
revhâni روحانى *F. s.* hoş, güzel, gönül açıcı (yer): *cây-i revhânî* "gönül açıcı yer".
revi روى *F. a. ed.* kafiyenin son asıl harfi olan/son asıl harfi yerinde bulunan harf.
reviş روش *F. a.* tutum, davranış, gidiş yol, tarz.–**reviş-i sâde** روش ساده gösterişsiz tutum.
reviyyet رويت *A. a.* 1 doğru ve yerinde, gereği gibi düşünme, 2 gerekli olan nesne, hacet, mühimmat.–**reviyyet etmek** düşünmek, düşünüp taşınmak, göz önünde bulundurmak, doğru ve yerinde düşünüp davranmak.
revm روم *A. a.* 1 dilek, meram, 2 (kelimede) sükûndan fark olunmayacak derecede silik ve belirsiz olan hareke, 3 kulak memesi.
revnak رونق *A. a.* parlaklık, dirilik, hoşluk, canlılık: *r.-ı şebâbet* "gençlik canlılığı/parlaklığı".–**revnak vermek** güzellik katmak.
revzen روزن *F. a.* pencere.
revzene روزنه *F. a.* pencere kanadı.
re'y رأى *A. a.* (*T.* **rey**) 1 görüş, 2 düşünce, 3 inanç, 4 oy, 5 oranlama, yargı, 6 öngörü, 7 üstün tutma/sayma.–**rey beyân etmek** görüş bildirmek.–**rey bir olmak** aynı görüşte olmak, aynı

görüşü paylaşmak, uzlaşmak, aynı yolda düşünmek, bir olmak, birlik içinde bulunmak/davranmak.–**rey etmek** 1) sanmak, tutmak, zannetmek, 2) yargıya varmak, hükmetmek, değerlendirmek, değer biçmek, 3) danışmak, görüş alışverişinde bulunmak, üzerinde düşünmek, istişare etmek.–**rey sahibi** akıllı, düşünen, görüşü olan, olan biten konusunda bilgi ve görüşü olan, devlet işlerini yakından bilen ve tanıyan (kimse); **rey vermek** oy kullanmak.–**re'yü'l-ayn** رأى العين gözle görme yoluyla elde edilen görüş.

rey'ân, reyeân ريعان *A. a.* 1 her şeyin ilk çağı, körpelik, tazelik: *r.-i şebâb* "gençlik çağı", 2 bereketli olma, bol olma, bolluk.

reyâhîn رياحين *A. ç. a.* fesleğenler; *bk.* **reyhân** ريحان.

reyb ريب *A. a.* 1 şüphe: *bilâ-reyb* "şüphesiz", 2 felâket: *r.-i menûn* "zamanın başa getirdiği felâket".–**reyb etmek** işkillenmek, şüphe duymak, şüphesi olmak, şüpheye düşmek, iki nene arasında kararsız kalmak.

reyhân ريحان *A. a.* 1 fesleğen, 2 azık, rızık.

reyhâne ريحانه *A. a.* bir demet fesleğen.

reyn رين *A. a.* kir, pas: *reynü'l-muânidîn* "başkaldırıcıların, direnç gösterip karşı duranların kiri, pası".

reyyân ريان *A. s.* suya kanmış.

rez رز *F. a.* 1 üzüm kütüğü, asma, 2 üzüm: *duhter-i rez* "üzüm kızı, yani: şarap".

rezâil رذائل, **rezâyil** رذايل *A. ç. a.* kötü huylar ve hâller; *bk.* **rezile** رذيله.

rezâlet رذالت *A. a.* insanın değerini düşürücü, başkalarını rahatsız eden, toplumca çirkin görülen hâl ve davranışlar.

rezân رزان *F. ç. a.* asmalar, üzüm fidanları; *bk.* **rez** رز.

rezânet رزانت *A. a.* ağırlık, ağır başlılık, oturaklılık.

rezâyâ رزايا *A. ç. a.* başa gelen acı ve sıkıntı verici durumlar; *bk.* **rezie** رزيه.

rezene رزنه *T. a. bk.* **râzyânec** رازيانج.

rezil رذيل *A. a.* bayağı, soysuz, aşağılık, namussuz kimse.

rezin رزين *A. s.* ağır, sağlam, yerinde, güçlü: *re'y-i rezîn* "sağlam görüş".

rezm رزم *F. a.* savaş.

rezm-âzmâ رزم آزما *F. s.* savaşçı, savaş eri, yürekli, yiğit, bahadır.

rezmî رزمى *F. a.* savaşçı, savaş eri.

Rezzâk رزاق *A. a.* bütün yarattıklarının rızkını veren Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

rezze رزه *A. a.* (*T.* **reze**) 1 menteşe, 2 ufak çengel, 3 kapıyı kapalı tutmaya yarayan yay.

rıdvân رضوان kabul etme, boyun eğme, razı olma, karşı çıkmama, 2 sevinç duyma, memnun olma, hoşuna gitme.

rıdvânî رضوانى *F. s.* cennetlik.

rıfk رفق *A. a.* yavaşlık, yumuşaklık, tatlılık.

rıhlet رحلت *A. a.* 1 göçme, bir yerden başka bir yere gitme, 2 *T.* öte dünyaya göçme, ölme.–**rıhlet etmek** 1) göçmek, bir yerden ayrılıp başka bir yere gitmek, 2) taşınmak, 3) yolculuk etmek, yola düşmek, 4) ölmek.

rık(k) رق *A. a.* 1 kulluk, kölelik, 2 kul, köle.

rıkkat رقت *A. a.* 1 (kâğıt vb. için) incelik, 2 (kalp/gönül/söz vb. için) yumuşaklık, duygusallık, hoşluk, güzellik: *r.-i kalp* "kalp yumuşaklığı, yumuşak kalplilik".–**rıkkat etmek** acımak, esirgemek.

rıkkıyyet رقيت *A. a.* kulluk, kölelik hâli.

rıtl رطل *A. a.* eski bir sıvı ölçüsü; yaklaşık olarak okkanın üçte biri.

rızâ رضاء, **rızâ** رضا *A. a.* 1 birlik, bir ve birlikte olma, aynı yolda bulunma, 2 beğenme, hoş bulma, hoş karşılama, hoşnutluk, 3 aynı şeyi dileme, gönül bir olma, 4 uygun bulma/görme, izin, 5 övgü, beğenme.–**rızâ göstermek** razı olmak.–**rızâ göstermemek** "hayır" demek, geri çevirmek.–**rızâ vermek** 1) razı olmak, 2) bırakmak, salıvermek, izin vermek, 3) uymak, boyun eğmek.–**rızâ vermemek** birlik olmamak, aykırı davranmak, başka bir yol tutmak.–**rızâsını gözlemek** uymak, uygun bulmak, buyruk tutmak, karşı çıkmamak, baş eğmek.

rızâen lillâh رضاءً لله *A. z.* Allah'ın rızasını kazanmak için.

rızâen رضاءً *A. z.* isteyerek, kendi isteğiyle, gönüllü olarak, gönülden.

rızk رزق *A. a.* (*T. k. dili:* **rızık**) 1 azık, besin, yiyecek içecek türünden besleyici şeyler, 2 varlık, zenginlik, mal, mal mülk, 3 nasip, pay, 4 ele geçen/elde edilen şeyler.–**rızkını dağıtmak** malını dağıtmak, gereksiz yere harcamak, varını yoğunu yiyip bitirmek.–**rızk-ı maksûm** رزق مقسوم pay, uğur, hisse.

rızvân رضوان *A. a.* 1 hoş karşılama, hoş bulma, 2 (büyük harfle) cennet kapıcısının adı.

riâyet رعايت *A. a.* 1 uyma, tutma, 2 önemseme, önem verme, 3 saygı gösterme, 4 kollama, gözetme, 5 saygı gösterme, saygılı davranma–**riâyet etmek** 1) uymak, tutmak, yerine getirmek, 2) önem vermek, 3) saygı göstermek, saygılı davranmak, 4) koruyup kollamak, bakmak, gözetmek, 5) saklamak, beklemek, 6) saygı göstermek, 7) söz tutmak, sözünde durmak, vefalı olmak, 8) kayırmak, özen göstermek, eğitmek, iyileştirmek, 9) bağışlamak, bahşiş vermek.–**riâyet göstermek** 1) saygı göstermek, gönlünü almak, 2) hoş görmek, hoş tutmak, 3) ululamak, baş üstünde tutmak.

ribâ ربا *A. a.* faiz, nema.

ribât رباط *A. a.* 1 bağ: *r.-i muhabbet* "sevgi bağı", 2 han, konak, konaklama yeri.

ribâtat رباطت *A. a.* (zorluk ve güçlük karşısında gösterilen) iç direnç, kalp sağlamlığı, yılmazlık, geri çekilmezlik.

ribâtî رباطى *F. a.* hancı.

ribbî ربى *A. a.* büyük kalabalık, binlerce insan.

ribh ربح *A. a.* kazanç, kâr.

ribka ربقه *A. a.* 1 ilmikli ip, 2 ilmik.

ric'at رجعت *A. a.* 1 geri dönme, 2 *ask.* ilerleyen ordu birliklerinin geri çekilmesi.–**ric'at etmek** geri dönmek.–**ric'at-i kahkariyye** رجعت قهقريه bozgun hâlinde geri dönme, düşman karşısında bozguna uğrayıp çarpışarak geri çekilme.–**ric'at-i kevâkib** رجعت كواكب *astr.* bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında en yüksek noktaya vardıktan sonra inişe geçmesi.

[1]**ricâl** رجال *A. ç. a.* 1 erkekler; *bk.* **recül** رجل, 2 belli başlılar, ileri gelen kimseler: *r.-i devlet* "devlet ileri gelenleri".–**ricâlü'l-gayb** رجال الغيب gayb erenleri, veliler, ermişler.

[2]**ricâl** رجال *A. ç. a.* yayalar; *bk.* **râcil** راجل.

ricl رجل *A. a.* 1 ayak.–**riclü'l-bahr** رجل البحر deniz ayağı, yani: körfez, 2 ordu: *ricâl-i ricl* "ordu erleri", 3 büyük kalabalık.

rics رجس *A. a.* 1 kötülük, pis iş, 2 maddi ve manevi pislik.

riçâl ريچال *F. a.* (*T. k. dili:* **reçel**); *bk.* **reçel** رچل.

ridâ' رداء, **ridâ** ردا *A. a.* 1 belden yukarıyı örten giysi, 2 omuzlara atılan enli ve uzun kumaş, şal.

riddet ردت *A. a.* çirkinlik, iticilik, hoşa gitmeme niteliği: *r.-i kıyâfet* "dış görünüş çirkinliği, iticiliği".

ridf ردف *A. a. ed.* kafiyede aralarında bir harekeli harf bulunmamak üzere reviden önce gelen öncesi üstünlü elif (ا) / öncesi ötreli vav (و) / öncesi esreli ye

(ی): *mu'tâd* معتاد, *şerîf* شريف, *mahzûn* محزون kelimelerinde olduğu gibi.

rie رئه *A. a.* akciğer.

rieteyn رئتين *A. ç. a.* iki akciğer, yani: akciğerin sağ ve sol parçaları.

rîf ريف *A. a.* bakımlı, verimi bol, düz yer.

rif'at رفعت *A. a.* (değerce) yükseklik, yücelik.

rifd رفد *A. a.* bağış, armağan, karşılıksız yardım.

rîg ريگ *F. a.* toz hâlinde ince kum. [Eskiden kurutma tozu olarak yazının üzerine serpilirdi.]–**rîg-i revân** ريگ روان akar kum.

rîgdân ريگدان *F. a.* kum kabı/şişesi.

rîh ريح *A. a.* yel, esinti, rüzgâr.–**rîh-i cenûbî** ريح جنوبى güney rüzgârı, lodos. –**rîh-i şimâlî** ريح شمالى kuzey rüzgârı.

rihâl رحال *A. ç. a.* deve palanları; *bk.* **rahl** رحل.

rihâle رحاله *A. a.* eyer, semer.

rihân رهان *A. a.* rehin bırakma; *krş.* **mürâhene** مراهنه.

rihte ريخته *F. s.* dökülmüş, akıtılmış.

rihtım ريختم *F. a.* deniz ve nehir kenarında, önü birbirine kenetli taşlarla döşenmiş, arkası moloz ve toprakla doldurulup düzeltilerek gemilerin yanaşmasına elverişli duruma getirilmiş set.

rîk ريق *A. a.* salya, ağız yarı.

rikâ' رقاع *A. a.* yazı yazılacak kâğıt/deri parçaları; *bk.* **ruk'a** رقعه.

¹**rikâb** رقاب *A. a.* boyunlar; *bk.* **rakabe** رقبه.

²**rikâb** ركاب *A. a.* 1 üzengi, 2 kat, huzur: *rikâb-ı hümâyûn* "kutlu kat".

rikâbdâr ركابدار *F. a.* 1 hükümdarlar ata binerken üzengileri tutan has ahır görevlisi.

rikkat-âmîz رقت آميز *F. s.* acınacak, üzüntü duyulacak, kalbe acı verecek (davranış/durum).

rîm ريم *F. a.* pislik, bok: *r.-i âhen* "demir boku".

rim(m) رم *A. a.* çürümüş kemik.

rimâh رماح *A. ç. a.* mızraklar; *bk.* **rumh** رمح.

rimâl رمال *A. ç. a.* kumlar; *bk.* **reml** رمل.

rimâyet رمايت *A. a.* atıcılık, ok/kurşun vb. atma konusunda ustalık.

rîme ريمه *F. a.* çapak.

rimme رمه *A. a.* çürümüş kemik/ip.

rind رند *A. a.* 1 kendi hâlinde, bir şeyden habersiz, hiçbir şey bilmez, hiçbir şeye aldırmaz görünen irfan sahibi kimse, 2 şarapçı, içkici, çevresine ilgi göstermez, her daim sarhoş gezer kimse.

risâle رساله *T. a.* küçük kitap, kitapçık.

risâlet رسالت *A. a.* 1 elçilik, 2 peygamberlik.

risâyet رثايت *A. a.* ölenin iyilik ve iyi yanlarını sayıp dökerek ağlama, ağlayarak mersiye düzme.

rismân ريسمان *F. a.* ip, urgan.

¹**rîş** ريش *F. a.* sakal.

²**rîş** ريش *F. a.* yara: *dil-rîş* "gönlü yaralı".

rişâ رشا *A. ç. a.* rüşvetler; *bk.* **rişvet** رشوت.

rîş-bûz ريشبز *F. a.* ve *s.* keçi sakallı.

rîşe ريشه *F. a.* 1 saçak, püskül, 2 bitki köklerindeki lif gibi ince ve uzun parçalar, 3 yara, bere.

rîşe-dâr ريشه دار *F. s.* yaralı, bereli, çalık. –**rîşe-dâr etmek** yaralamak.

rîşe-gîr ريشه گير *F. s.* kök vermiş/tutmuş, köklenmiş (ağaç).

rîşhand ريشخند *F. s.* yaltaklanıcı, yüze/sakala gülücü. *a.* yaltaklanma, sakala gülme, tilkicilik etme.

rişte رشته *F. a.* iplik, ip teli: *ser-i rişte* "iplik ucu".

rişvet رشوت *A. a.* (*T.* **rüşvet**) *A. a.* bir çıkar elde etmek için verilen para/hediye.–**rüşvet aldırmak** 1) rüşvet vermek, 2) rüşvet vererek yoldan çıkarmak, yanlış ve kötü işe sürüklemek.–**rüşvet almak** doğrudan ayrılmak, yanlış yola sapmak, doğruyu/hakkı bilerek değiştirmek.–**rüşvet yemek** rüşvetle iş yapmak, rüşvet almak.

rişvet-hor/-hâr رشوتخوار *F. s.* rüşvetçi, rüşvet alan/yiyen (kimse).

riv ريو *A. a.* oyun, düzen, dolap, hile.

rivâk, rüvâk رواق *A. a.* 1 tenteye benzeyen ev, oba, 2 üstü kapalı, önü açık yer, sundurma, saçak altı, kemer altı.

rivâyet روايت *A. a.* 1 bir haberi/bir sözü nakletme, bir olay hakkında bilgi aktarma, 2 masal, hikâye, destan, 3 haber, 4 söylenti.–**rivâyet etmek** 1) konuşmak, dile getirmek, sunmak, 2) aktarmak, olan biteni anlatmak, 3) söz etmek, hatırlayıp anlatmak, yeniden dile getirmek.

riyâ' رياء, **riyâ** ريا *A. a.* (bir kimse) kendini taşımadığı niteliklerle gösterme/sahte kılığa bürünme ve yapma tavırlar içinde görünme, ikiyüzlülük.

riyâh رياح *A. ç. a.* yeller; *bk.* **rîh** ريح.

riyâkâr رياكار *F. s.* ikiyüzlü (kimse).

riyâset رياست *A. a.* bir topluluğa baş olma, başkanlık, önderlik, reislik.

riyâz رياض *A. ç. a.* bahçeler; *bk.* **ravza** روضه.

riyâzat رياضت *A. a.* nefsin isteklerini yerine getirmeme, her türlü dünya lezzetinden el çekme ve azla yetinerek yaşama, perhiz, zühd.–**riyâzat etmek** 1) yavaşlatmak, yumuşatmak, alıştırmak, 2) nefsine söz geçirmek, nefsin isteklerini bastırmak.

riyâzıyyât رياضيات *A. ç. a.* matematik bilimleri ve gerçeklikleri.

riyâzî رياضى *F. s.* matematikle ilgili.

rîz ريز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) dökücü: *eşk-rîz* "gözyaşı dökücü", *hûn-rîz* "kan dökücü".

¹**-rîzân** ريزان *F. s.* (*Farsça kurallı birleşik sıfatlarda*) 1 dökücü, saçıcı, 2 eritici.

²**rîzân** ريزان *F. s.* dökülür, dökülen: *eşk-i rîzân* "dökülen gözyaşı".–**rîzân olmak** 1) dökülmek, 2) eriyip akmak, 3) dökmek, saçmak, serpmek, 4) saçılmak, dökülmek, 5) girişmek, saldırıp üzerine düşmek, basmak.

rîze ريزه *F. a.* kırıntı, döküntü: *r.-i elmâs* "elmas kırıntıları".–**rîze rîze olmak** ufalanmak, doğranmak, parça parça dökülmek.–**rîze-i sîmîn** ريزه سيمين gümüş kırıntısı, yani: yıldızlar.

rîze-hor ريزه خوار *F. a.* kırıntı yiyici, yani: yoksul.

rîziş ريزش *F. a.* akış, dökülüş.

rû be-râh رو براه *F. s.* hazırlanmış, bir işi hemen yapmak/gerçekleştirmek için bekleyen, (-e) yönelmiş (kimse).

rû be-rû رو برو *F. z.* yüz yüze, karşı karşıya.–**rû be-rû etmek** yüzleştirmek.–**rû be-rû olmak** yüz yüze olmak, karşı karşıya gelmek.

rû رو *F. a.* yüz; *bk.* روى **rûy**.

ru'b رعب *A. a.* insanı sarıp iş görmekten alıkoyan korku, ürküntü.

ruâf رعاف *A. a. tıp* burun kanaması.

ruâm رعام *A. a.* 1 *tıp* (hayvanların burunlarında) iltihaplanma ve bundan ileri gelen akıntı, 2 (insanda) burun içinde yaralar açılmasına yol açan hastalık.

rûb روب *F. a.* süpürme. [**rüft** رفت ile birlikte bağlam öbeği kurar: *rüft ü rûb* رفت و روب.]

rub' ربع *A. s.* (*T. h. dili:* **urub**) dörtte bir. –**rub'-u dâire** ربع دائره 1) dairenin dörtte biri, 2) *gökb.* bir gözlem aleti, irtifa tahtası.–**rub'-u meskûn** ربع مسكون Dünya'nın karalardan oluşan dörtte birlik kısmı.

rûbâh روباه, **rûbeh** روبه *F. a.* tilki.

rûbâr رو بار *T. k. dili: a.* karşılaşma, yüz yüze gelme.–**rûbâr etmek** 1) karşı karşıya getirmek, yüzleştirmek, 2) benzetmek, karşılaştırmak.

rûbârû رو با رو *T. k. dili: z.* 1 yüz yüze, karşı karşıya, 2 karşılık olarak, nisbet olsun diye.

rûd رود *F. a.* 1 ırmak, akarsu, 2 bir tür çalgı, 3 saz kirişi/teli.

rûde روده *F. a.* bağırsak.

rû-gerdân روگردان *F. s.* yüz döndüren, yüz çeviren, gönlü olmayan (kimse). **-rû-gerdân olmak** 1) dönmek, yüz çevirmek, başkaldırmak, 2) bırakmak, terk etmek, 3) bir kimseden yüz çevirmek, ilgisini kesip uzaklaşmak.

ruğfân رغفان *A. a.* kirde, bir tür pide. [Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.]

ruh رخ *F. a.* 1 yanak: *gül-ruh* "gül yanaklı", *la'l-ruh* "al yanaklı", 2 yüz, çehre: *r.-ı zerd* "sarı çehre", 3 satranç oyununda bir taşın adı.

rûh روح *A. a.* 1 canlı varlıklarda dirlik içinde bulunmayı sağlayan güç, can, 2 *tas.* insanı iyiliğe ve güzelliğe yönlendiren güç, 3 kimi bitkilerden ve başka nesnelerden kimyasal işlemlerle elde edilen etkili madde.

ruhâm رخام *A. a.* mermer.

ruhâmî رخامی *F. s.* mermerden, mermerden yapılmış.

rûhânî روحانی *F. s.* ruhla ilgili ve ilişkili; *zıddı:* **cismânî** جسمانی.

rûhâniyyûn روحانیون *A. ç. a.* cismi yoğun yapan nitelik ve özelliklerden arınmış olanlar, yalın varlıklar, melekler.

rûh-perver روح پرور *F. s.* yürek güçlendirici, moral artırıcı (söz/davranış/iş vb.).

ruhsâr رخسار, **ruhsâre** رخساره *F. a.* 1 yanak: *gül-ruhsâr* "gül yanaklı", 2 yüz, çehre.

ruhsat رخصت *A. a.* 1 izin, serbestlik, ruhsat, 2 yerinde görme/sayma, 3 bağışlama, göz yumma, 4 soğukluk, gevşeklik.

ruhsat-cûy رخصت جوی *F. s.* izin arayan/isteyen.**-ruhsat-cûy olmak** izin istemek.

ruh-sûde رخسوده *F. s.* yüz sürmüş.

ruk'a رقعه *A. a.* 1 bez/kumaş parçası, 2 üzerine yazı yazılacak kâğıt/deri parçası, 3 üzerinde yazı bulunan/yazılmış kâğıt, yazı, 4 dilekçe, başvuru yazısı, 5 *T.* (rık'a söylenişiyle) şer'î mahkeme evrakı dışında bütün resmi yazılarda kullanılan, çabuk yazılma özelliği bulunan bir tür yazı.**-ruk'a-i şatranc** رقعهٔ شطرنج satranç yaygısı.

rukabâ' رقباء, **rukabâ** رقبا *A. ç. a.* rakipler; *bk.* رقیب **rakib.**

[1]**rukûd** رقود *A. a.* uyku.

[2]**rukûd** رقود *A. a.* 1 uyuyan, uykuda olan, 2 gevşek, savsak, ihmalci.

[3]**rukûd** رقود *A. a.* 1 uyuma, uykuya dalma, 2 dikkatsizlik, gevşeklik, savsaklık, 3 (rüzgâr) dinme, şiddeti azalma, yatışma.

[4] **rukûd** رقود *A. ç. a.* uyuyanlar, uykuda olanlar; *bk.* **râkıd** راقد.

rukûm رقوم *A. ç. a.* sayılar; *bk.* **rakam** رقم.

rukye رقیه *A. a.* üfürükçülerin okudukları dualar, yaptıkları afsunlar, tılsımlar.

rukye-hân رقیه خوان *F. a.* üfürükçü, afsuncu.

rû-mâl رومال *F. s.* 1 yüz sürücü (kimse), 2 yüz silecek bez/havlu, yağlık, makrama, 3 el sileceği, mendil.**-rû-mâl olmak** 1) yüzünü silmek, 2) aşırı sevgi ve saygı gösterisi olarak eğilmek, 3) yardım ve esirgenme amacıyla yere kapaklanıp birinin ayağına yüzünü sürmek, 4) secde etmek, secdeye kapanmak.

rumh رمح *A. a.* 1 mızrak, 2 *mec.* yoksulluk.

rûmî رومی *F. a.* eski bir bezeme tarzı, yaprağa benzer bir süs biçimi türü. [Anadolu (Rûm) Selçukluları döneminde çok kullanıldığından bu ad verilmiştir.]

rû-nümâ رونما *F. s.* yüz gösterici, ortaya çıkıcı, görünücü (kimse/nesne).**-rû-nümâ olmak** 1) yüz göstermek, görünmek, gözükmek, belirmek, 2) görünmek, gözükmek, bulunmak, hazır olmak, zahir olmak.

rû-nümûn رونمون *F. s. bk.* **rûnümâ** رونما.

rû-pûş روپوش *F. a.* 1 yüz örtüsü, peçe, 2 yüzünü örtücü.

rû-siyâh رو سیاه *F. s.* yüzü kara, alçak, aşağılık, rezil (kimse).

rûspî روسپی *F. a.* (*T. k. dili:* **orospu**) kötü yola düşmüş kadın, fahişe.

rûstâ روستا *F. a.* köy.

rûstâyî روستایی *F. a.* köylü, çiftçi.

rusülâ' رسلاء *A. ç. a.* Tanrı katından gönderilen elçiler, peygamberler; *bk.* **resûl** رسول.

rûşen روشن *F. s.* 1 aydın, ışıklı, parlak, 2 açık, açık seçik, görünür, ışıklı, 3 silinmiş, temiz, parlak, 4 belli, bilinir, tanınır, kuşkusuz, şüphesiz, 5 belli, göz önünde, gözle görülür, 6 gösterişli, ünlü.**-rûşen etmek** 1) açmak, temizlemek, arı duru etmek, 2) arıtmak, katışıksız duruma getirmek, tasfiye etmek, 3) aydınlatmak, tanınır ve bilinir duruma getirmek, 4) anlatmak, açıklamak, anlamını vermek, 5) belli etmek, açığa çıkarmak, gerçek yüzünü göstermek.**-rûşen olmak** 1) açılmak, görünmek, ortaya çıkmak, 2) doğmak, görünür olmak, 3) ne olduğu anlaşılmak, 4) görünür olmak, açık/açıkta durmak, 5) bilinmek, bilinir olmak.**-rûşen ü tâbân** روشن و تابان parlak, aydınlık, ışıklı.**-rûşen ü tâbân olmak** parlamak, ışık saçmak.

rûşenâ روشنا (*T.* **rûşinâ**) *F. s. yuk. m. bk.*

rûşen-beyân روشن بیان *F. s.* sözü açık, dediği anlaşılır (kimse).

rûşen-dil روشن دل *F. a.* ve *s.* gönlü ışıklı, içi aydınlanmış, tanrısal sırları bilen, ârif.

rûşen-gîr روشنگیر *F. a.* cilâcı. *s.* belli, açık, apaçık (durum).

rûşenî روشنی *F. a.* aydınlık, parlaklık.

rûşen-makâl روشن مقال *F. s.* açık sözlü, sözü açık, anlaşılır ve yerinde söyleyen (kimse).

rûşen-râ روشن را *F. s.* akıllı, doğru düşünce ve görüş sahibi.

rûşen-zamîr روشن ضمیر *F. a.* ve *s. yuk. m. bk.*

rutab رطب *A. a.* ağaçta olgunlaşmış hurma, olgun hurma.

rutûbet رطوبت *A. a.* ıslaklık, yaşlık, nem.

rûy روی *F. a.* tunç.

rûy روی *F. a.* yüz, çehre: *r.-i zemîn* "yeryüzü".**-rûy-i deryâ** روی دریا deniz yüzü.**-rûy-i deryâda yürümek** gemiyle gitmek, gemi yolculuğu yapmak.

rûyâ رویا *F. s.* bitici, uç/baş verici, yeryüzüne çıkıp uzayıcı/gelişici (bitki vb.): *giyâh-ı rûyâ* "biten, uç veren ot".

rûyîde روییده *F. s.* bitmiş, uç verip çıkmış/gelişmiş (ot vb.).

rûyîn رویین *F. s.* tunçtan, tunçtan yapılmış.

rûyîn-ten رویین تن *F. s.* tunç bedenli. [İsfendiyar'ın lakabıdır.]

rûz berûz روز بروز *F. z.* günden güne.

rûz روز *F. a.* gün, gündüz.**-rûz-i cezâ** روز جزا mahşer, öte dünyanın hesap günü.**-rûz-i hısâb** روز حساب kıyamet.**-rûz-i merre** روز مره her günkü, günlük.

rûzâne روزانه *F. a.* yevmiye, gündelik.

rûze روزه *F. a.* oruç.

rûze-dâr روزه دار *F. a.* 1 gündelikçi, 2 oruçlu kimse.**-rûze-dâr olmak** oruç tutmak.

rûz-efzûn روز افزون *F. s.* 1 günlük/günden güne artan, 2 uzun ömürlü, 3 hayır dua, takdis, 3 içtenlikle kutlama.

rûze-hor روزه خوار *F. a.* kısmetini yiyen varlık, canlı yaratık.

rûze-küşâ روزه کشا *F. s.* oruç açan, iftar eden.**-rûze-küşâ olmak** oruç açmak, iftar etmek.

rûze-resân روزه رسان *F. s.* yarattıklarını besleyen, rızık veren (Yüce Tanrı).

rûzgâr روزگار *F. a.* (*T.* **rüzigâr**) 1 çağ, zaman, 2 dünya, âlem, 3 yel.**-rüzigâr ehli**

işbilir, görmüş geçirmiş.–**rûzigâr geçirmek** 1) geçinmek, geçinip gitmek, yaşamak, 2) yaşar olmak, sağ olmak, diri olmak, ömür sürmek.

rûzgâr-dîde روزگار دیده *F. s.* 1 dünyayı görmüş, 2 *mec.* işbilir, haberli, görmüş geçirmiş, pişmiş.

rûzgârî روزگاری *F. s.* 1 dünyalık, dünya ile ilgili ve ilişkili, 2 *mec.* uçarı, dildiği gibi davranan, serbest tavırlı, 3 atıp tutan, yapmadığını yapmış gibi anlatan, kendini beğenmiş, 4 boş konuşan, bilgisiz ve görgüsüz, fodul, 5 dünyaya düşkün, dünya sever.

rûzî ber-ârende روزی برارنده *F. s.* rızık taşıyıcı, nasip götürücü.

rûzî روزی *F. a.* yiyecek, azık, geçimlik, kısmet, rızık.–**rûzî kılmak** 1) vermek, bağışlamak, esirgememek, 2) üleştirmek, pay etmek, 3) belirlemek, değerlendirmek, değer biçmek.

rûzî-dih روزی ده *F. s.* yarattıklarına azık verip besleyen (Yüce Yaratıcı).

rûzîne روزینه *F. a.* gündelik, yevmiye.

rûz-nâmçe روزنامچه *F. a.* 1 günlük hesapların, gelir ve giderlerin kaydedildiği yevmiye defteri, 2 günlük olayların yazıldığı küçük defter, günlük, 3 eskiden maliyenin iki büyük dairesinin adı: *rûz-nâmçe-i evvel, rûznâmçe-i sânî.*

rûz-nâme روزنامه *F. a.* günlük defter, günlük gelir ve giderlerle olayların kaydedildiği küçük defter.

rü'yâ رؤیا *A. a.* düş.

rü'yet رؤیت *A. a.* 1 görme: *r.i hilâl* "hilâli görme", 2 (dava için) bakma.

rübâ ربا *F. s.* (Farsça asıllı birleşik sıfatlarda) kendine çeken, kapan, kapıcı: *âhen-rübâ* "demir çekici, mıknatıs", *dil-rübâ* "gönül çekici", *keh-rübâ* "saman çeken, kehribar".

rübâıyye رباعیه *A. a.* ön dişlerle azı dişi arasında yer alan dört diş.

rübâî رباعی *F. s.* 1 dörtlü, 2 *dilb.* (Arapça'da) kök harflerinin sayısı dört olan mastar, 3 *ed.* dört mısradan oluşan nazım.

rübûbiyyet ربوبیت *A. a.* 1 egemenlik, 2 baskın güç, 3 tanrılık. [Yalnızca Yüce Allah için kullanılır.]

rübûde ربوده *F. s.* kapılmış: *dil-rübûde* "gönlü kapılmış/gönlünü kaptırmış, âşık".–**rübûde kılmak** kapmak, elinden zorla almak.

rüchân رجحان *A. a.* 1 üstünlük, üstün olma durum ve niteliği, fazlalık, ağırlık, 2 katma, katış, artırma.–**rüchân vermek** 1) fazla/fazladan vermek, 2) artırmak, çoğaltmak.

rüchâniyyet رجحانیت *T. a.* üstün olma hâli, üstünlük.

rücû' رجوع *A. a.* 1 (-den) geri dönme, (-den) vazgeçme, 2 *ed.* bir inceliğe dayandırarak "Yok, öyle değil" deyip söylediği sözden dönme yolunda yapılan sanat.–**rücû' etmek** 1) dönmek, geri gelmek, 2) ilgiyi kesmek, vazgeçmek, 3) dönmek, sapmak, yoldan çıkmak, asi olmak, 4) tövbe etmek, pişmanlık duymak.

rücûm رجوم *A. ç. a.* 1 taşa tutmalar, 2 atılan taşlar; *bk.* **recm** رجم.

rüesâ' رؤساء, **rüesâ** رؤسا *A. ç. a.* başkanlar, reisler; *bk.* **reis** رئیس.

rüfât رفات *A. a.* çürüyüp dağılmış, lime lime olmuş nesne: *azm-i rüfât* "çürüyüp dağılmış kemik".

rüfekâ' رفقاء, **rüfekâ** رفقا *A. ç. a.* yoldaşlar, arkadaşlar; *bk.* **refik** رفیق.

rüft رفت *F. a.* süpürme. [**rûb** روب ile birlikte ikileme olarak kullanılır: **rüft ü rûb** رفت و روب.]

rüfte رفته *F. s.* süpürülmüş.

rühbân رهبان *A. ç. a.* papazlar; *bk.* **râhib** راهب.

rühün رهن, **rühûn** رهون *A. a.* rehinler; *bk.* **rehn** رهن.

rükâd رقاد *A. a.* uyuma, uykuya dalma.

rükbân رکبان *A. ç. a.* biniciler; *bk.* **râkib** راکب.

rükbe رکبه *A. a.* diz, diz kapağı.

rükeb رکب *A. ç. a.* dizler; *bk.* **rükbe** رکبه.

rükn رکن *A. a.* 1 temel, dayanak, esas, 2 bulunduğu mevki ve makam yönünden güçlü, sözü geçerli kimse, 3 *ask.* kurmay.

rükû' رکوع *A. a.* namazda elleri diz kapaklarına dayayıp beli bükerek bedeni yere paralel duruma getirme hareketi.

rükûb رکوب *A. a.* (ata/gemiye vb.) binme.–**rükûb etmek** (ata, arabaya, gemiye) binmek.

rükûd رکود *A. a.* (hava, deniz vb. için) durgunluk.

rükûn رکون *A. a.* içtenlikli eğilim, canıdilden ilgi duyma.

rükûnet رکونت *A. a.* ağırbaşlılık, oturaklılık; *krş.* **rekânet** رکانت.

rümât رمات *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **rümmât**) (taş/ok vb.) atan/atıcı kimseler; *bk.* **râmî** رامی.

rümmân رمان *A. a.* nar.

rümmânî رمانی *F. s.* nar çiçeği renginde.

rümûz رموز *A. ç. a.* remizler; *bk.* **remz** رمز.

rüsg رسغ *A. a.* (insan ve hayvanda) bilek.

rüstâhîz رستاخیز *F. a.* kıyamet.

rüstâk رستاق *A. a.* köy, çiftlik.

rüste رسته *F. s.* (ot, ağaç, meyve için) bitmiş, yetişmiş, büyümüş, olgunlaşmış.

rüstehîz رستخیز *F. a. bk.* **rüstâhîz** رستاخیز.

rüsûb رسوب *A. a.* çöküntü, tortu.

rüsûh رسوخ *A. a.* 1 (manevî nitelikler için) güçlülük, sağlamlık, sarsılmazlık, 2 derin, sağlam ve güvenilir bilgi, üstatlık.

rüsûm رسوم *A. ç. a.* 1 vergiler; *bk.* **resm** رسم, 2 (tekli gibi) yol yordam, edep erkân, davranış tarzı.

rüsûmât رسومات *A. ç. a.* vergiler; *bk.* **resm** رسم. [Katmerli çokludur.]

rüsül رسل *A. ç. a.* elçiler, peygamberler; *bk.* **resûl** رسول.

rüsvâ, rüsvây رسوا-ی *F. s.* 1 insanların gözünde hiç değeri olmayan, düşük, yüzü kara, rezil (kimse), 2 kınanmış (kimse).–**rüsvâ etmek** 1) kınamak, ayıplamak, 2) aşağılamak, ayak altına almak, rezil rüsva etmek, 3) bozmak, yüzünü kızartmak, ayıbını ortaya sermek, 4) adını kötüye çıkarmak, dile düşürmek.–**rüsvây olmak** yüzü kızaracak duruma düşmek.

rüşd رشد *A. a.* 1 doğru yola girme, doğru yolda gitme, 2 doğru düşünme, doğru karar verme, 3 ergenlik çağına erişme. –**rüşd ummak** doğru yoldan gitmeyi arzulamak, iyilik ve yardım yolunu dilemek.

rüşvet رشوت *T. a. bk.* **rişvet**.

rütbe رتبه, **rütbet** رتبت *A. a.* (yükseklikçe) derece, sıra, mertebe.

rütbî رتبی *A. s.* değer ve mertebeyle ilgili olan (sıra/eylem/davranış vb.).

rüteb رتب *A. ç. a.* rütbeler; *bk.* **rütbe** رتبه.

rüûnet رعونت *A. a.* bönlük, bir işe yaramazlık, sünepelik, çolpalık.

rüûs رؤس *A. a.* 1 başlar; *bk.* **re's** رأس, 2 (tekli gibi) küçük rütbe verildiğini bildiren sadrazamlık yazısı.

rüvâ' رواء *A. a.* 1 görünüş, 2 çehre güzelliği, 3 güzellik, yakışıklılık.

rüvât روات *A. ç. a.* söyleyenler, aktaranlar; *bk.* **râvî** راوی.

rüzelâ' رذلاء, **rüzelâ** رذلا *A. ç. a.* reziller; *bk.* **rezil** رذیل.

S ث س ص

[1]sâ سا, sây سای F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) süren, sürücü: *cebin-sâ* "alın süren".

[2]-sâ سا, sây سای F. *takı* gibi: *anber-sâ* "amber gibi, amber kokulu", *müşk-sâ* "misk gibi, misk kokulu."

[1]**sâ'** ثاء A. a. ث harfinin adı. ["Üç noktalı s" anlamında "sâ'-i müsellese" de denir.]

[2]**sâ'** صاع A. a. bir tahıl ölçeği, bin dirhemlik kap.

saâlik صاليك A. ç. a. kapı kapı dolaşıp dilencilik edenler; *bk.* **sa'lûk** صعلوك.

saâlik صعاليق A. ç. a. *bk.* **su'lûk** صعلوك.

sâat ساعت A. a. 1 zaman bildiren alet, 2 bir günün on ikide biri, 3 sıra, su, vakit, 4 kıyamet.

sab(b) صب A. a. (suyu/sıvıyı) dökme, boşaltma.

sa'b صعب A. s. güç, çetin; *zıddı:* **sehl** سهل. *a.* güç iş, güçlük.

sabâ صبا A. a. kuzeydoğu yönünden hafifçe esen iç açıcı serin yel.

sabâbet صبابت A. a. aşka düşme/tutulma.

sabâh صباح A. a. 1 günün başlangıcı, 2 güneşin doğuşundan öğleye kadar olan zaman, kuşluk vakti.

sabâhat صباحت A. a. güzellik. [Çoklukla yüz güzelliği için kullanılır: *s.-i vech* "yüz güzelliği".]

sabâhgâh صباحگاه F. a. sabah vakti.

sabâ-reftâr صبا رفتار F. s. sabâ yeli gibi hafif gidişli (at).

sabâvet صباوت A. a. bebeklik, çocukluk.

sabâyâ صبايا A. ç. a. küçük kız çocukları; *bk.* **sabiyye** صبيه.

sabbâğ صباغ A. a. 1 boyama işi yapan kimse, boyacı, 2 deriye renk veren madde.

sabbâr صبار A. s. 1 çok sabırlı (kimse), 2 "sarısabır" denilen, ilaç olarak kullanılan bir tür zamkın en iyisi/değerlisi.

sabeb صبب A. a. çukur yer.

sabg صبغ A. a. (-i) boyama.

sâbık سابق A. s. geçen: *sâl-i sâbık* "geçen yıl".–**sâbık u lâhık** سابق و لاحق geçen ve ardından gelen, önceki ve sonraki.

sâbıka سابقه A. a. 1 geçmiş, 2 daha önce gelmiş, öncelikli, üstün, değerli ve ileri, 3 işlenmiş suç.

sâbıka-sâlâr سابقه سالار F. s. 1 önder, öncü, 2 Hz. Muhammed.

sâbıkûn سابقون, **sâbıkîn** سابقين A. ç. a. geçmişler, gelmiş geçmiş olanlar. [Büyük din bilginleri ve büyük insanlar için kullanılır.]

sabi صبى A. a. küçük erkek çocuk, oğlancık.

sâbi' سابع A. s. yedinci.

sâbian سابعاً A. z. yedinci olarak.

sâbih سابح A. s. yüzen, yüzücü.

sabih صبيح A. s. güzel, hoş (çocuk/yüz).

sâbiha سابحه A. a. gemi.

sâbii صابئى A. s. yıldızlara tapan (kimse).

sâbir صابر A. s. sabırlı (kimse).

sâbit ثابت A. s. 1 yerinden oynamayan, yerinde duran, durağan, 2 gerçek olduğu belirlenmiş olan, gerçekliği bulunan.

sâbitât ثابتات A. ç. a. durağan yıldızlar; *zıddı:* **seyyârât** سيارات.

sâbite ثابته A. a. durağan yıldız; *zıddı:* **seyyâre** سياره.

sâbit-kadem ثابت قدم F. s. yerinde ve sözünde duran (kimse).

sabiyye صبيه A. a. küçük kız çocuğu.

[1]**sabr** صبر A. a. 1 başa gelen dayanılması güç bir yıkım/acı karşısında çırpınıp dövünmeden, ağlayıp sızlamadan, ne yapacağını bilmez duruma düşmeden soğuk kanlılığını koruma, içini serin tutma, dayanma, katlanma; *zıddı:* **ceza'** جزع, 2 bekleme, yolunu gözleme.–**sabr etmek** 1) kendini tutmak, 2) beklemek, 3) ummak.

[2]**sabr** صبر A. a. (*T. k. dili:* **sabır**) "sarısabır" denilen, ilaç yapmakta kullanılan bir tür zamk.

sabûh صبوح A. a. sabahleyin içilen şarap.

sâbûn صابون A. a. suyla kullanıldığında pisliği, kiri gideren nesne.

[1]**sâbûni** صابونى F. a. sabun yapan ve satan kimse.

[2]**sâbûni** صابونى, **sâbûniyye** صابونيه T. a. bir tür nişasta helvası.

[3]**sâbûnî** صابونى F. s. çöven katılmış, çövenli.

sabûr صبور A. a. 1 başa gelen katlanılması güç yıkım ve acıya ağlayıp sızlamadan, soğuk kanlılığını bozmadan katlanan kimse, 2 günah işleyen kullarının cezasını vermekte acele etmeyip sonsuz merhameti ile bağışlayan ve erteleyen Yüce Tanrı.

sâcid ساجد A. s. 1 secde edici, namazda alnını yere koyucu, 2 alnı yere değen, yani: namaz kılan, dindar (kimse).

sad hezâr صد هزار F. a. yüz bin.

sad صد F. a. (sayı için) yüz.

[1]**sâd** صاد A. a. ص harfinin adı.

[2]**sâd(d)** ساد A. s. (-in) önünü kapayıcı, (-i) engelleyici (nesne).

sa'd سعد A. a. 1 kutluluk, kutlu ve uğurlu olma, 2 uğur, kut: *kevkeb-i sa'd* "uğur yıldızı".

sadâ صدا A. a. 1 ses, 2 yankı.

sadaka صدقه A. a. Allah rızası için yoksullara verilen para/yapılan yardım.

sadâkat صداقت A. a. gerçek dostluk, içten bağlılık.

sa'dân سعدان A. ç. a. iki uğur yıldızı, Venüs/Zühre ve Jüpiter/Müşteri.

sa'dâne سعدانه A. a. meme başı, emzik.

sadâret صدارت A. a. 1 sadrazamlık, başvezirlik/başbakanlık, 2 *T.* (memuriyet derecesi bakımından) şeyhülislâmlıktan önceki makam, kazaskerlik.

sâdât سادات A. ç. a. efendiler; *bk.* **seyyid** سيد.

sad-berg صدبرگ F. s. yüz yapraklı (nesne). *a.* (*T. h. dili:* **sabbek** صبك) çok yapraklı bir tür gül, katmer gül, yıldız çiçeği gibi çok yapraklı çiçek.

sade' صدء A. a. 1 kumral renkli olma, 2 (demir ve ayna) paslanma, 3 pas.

sâde ساده F. s. 1 yalın, süslü olmayan: *üslûb-i sâde* "yalın üslup", 2 katışık olmayan, saf, halis: *sâde yağ*, 3 temiz, kire bulanmamış, arı duru, 4 kavrayışı az, aklı kıt, bön: *Sen henüz ey sâde ol mazmûnı idrâk etmedin*, 5 üzerinde yazı çizi bulunmayan (kâğıt, levha vb.), 6 tüysüz, kılsız (yüz). *z.* yalnız, yalnızca: *Sâde sensin nakş-i levhi hâtırım* "Gönül levhamı süsleyen nakış yalnızca sensin".

sâdec سادج F. s. *bk.* **sâde** ساده.

saded صدد *A. a.* 1 niyet, kasıt, 2 *T.* asıl konu, sözün/konuşmanın ana çerçevesi, maksat.

sâde-dil ساده دل *F. s.* ve *a.* temiz yürekli.

sadef صدف *A. a.* (*T. k. dili:* **sedef**) içinde inci oluşan bir tür istiridyenin parlak, beyaz kabuğu; *s.-i dürr-i rahmet* "rahmet incisinin sedefi".

sadefçe صدفچه *F. a.* sedefe benzer küçük kabuk, sedefçik.

sâdegî سادگی *F. a.* 1 yalınlık, süsten arınmışlık, 2 düzlük, pürüzsüzlük.

sâde-levh ساده لوح *F. s.* içinde alacası olmayan, iyi niyetli, kimseye kötülük etmeyi/kimseyi kandırmayı düşünmeyen, kurnazlık bilmeyen (kimse).

sâde-rû ساده رو *F. s.* tüysüz, sakalı bıyığı bitmemiş (genç).

sa'deyn سعدين *A. ç. bk.* **sa'd** سعد.

sâdık صادق *A. s.* 1 doğru, yalan olmayan, gerçek: *kavl-i sâdık* "doğru söz", 2 güvenilir, yürekten bağlı (kimse): *sâdık kul.*–**sâdıku'l-kavl** صادق القول doğru sözlü (kimse).

sadik صديق *A. a.* ve *s.* 1 sözüne güvenilir, doğru sözlü, gerçek konuşan, gerçeği dile getiren (kimse), 2 gerçek dost.

sâdin سادن *A. a.* kapıcı, perdeci, perde açan/kaldırıp indiren kimse.

sâdir صادر *A. s.* çıkan, ortaya konulan (buyruk, söz vb.).

sâdis سادس *A. s.* altıncı.

sâdisen سادساً *A. z.* altıncı olarak, altıncı sırada olmak üzere.

sadme صدمه *A. a.* çarpma.

sadr صدر *A. a.* 1 ilk, ön, başlangıç: *s.-ı nehâr* "gün başlangıcı, günün ilk saatleri", 2 göğüs, 3 baş, yüksek mevkide oturan kimse: *s.-i a'zam* "en yüksek mevkide oturan kimse", 4 en üst yer, mevkice ve rütbece en yukarıda ve ileridekilerin yeri: *s.-i meclis* "bir topluluk içindeki en üst rütbelinin oturduğu/oturacağı yer", 5 mevki, rütbe. [Anadolu ve Rumeli kazaskerleri için kullanılır: *s.-i Anadolu* "Anadolu kazaskerliği mevkii".] 6 Anadolu/Rumeli kazaskeri: *s.-i Rumeli* "Rumeli kazaskeri".

sadr-nişin صدر نشين *F. s.* ve *a.* en başta, en yukarıda oturan, en üst mevkide bulunan.

sadûk صدوق *A. s.* içten, güvenilir, doğru sözlü.

sâf صاف, **sâfî** صافى *A. s.* 1 duru, katışıksız, saf, tortusuz (nesne), 2 lekesiz, arı, tertemiz: *kalbi sâf* "tertemiz yürek".

saf(f) صف *A. a.* sıra, dizi.–**saff-i niâl** صف نعال pabuçluk, pabuçların sıralandığı yer.

safâ' صفاء, **safâ** صفا *A. a.* 1 duruluk, berraklık, 2 iç açıklığı, üzüntüsüzlük. –**safâya ermek** sevinmek, içi açılmak

safâ-bahş صفا بخش *F. s.* sevinç verici, sevindirici, şenlendirici.

safahât صفحات *A. ç. a.* 1 dış yanlar, düz ve yassı yüzler, 2 birbirini izleyen değişik durumlar/görünüşler; *bk.* **safha** صفحه.

saf-ârâ صف آرا *F. s.* saf süsleyici, yani: savaş erleri içinde gözde olan (yiğit).

safâ-yâb صفایاب *F. s.* keyifli, şen (kimse).

saf-beste صفبسته *F. s.* sıra oluşturmuş, sıra sıra dizilmiş.

saf-der صفدر *F. s.* saf yırtıcı, yani; iyi dövüşen (savaş eri).

Safer صفر *A. a.* (*T. k. dili:* **sefer**) Arabî ayların muharremden itibarın ikincisi.

safh صفح *A. a.* 1 (-den) yüz çevirme, 2 suçları bağışlama, görmezlikten görme, göz yumma.

safha صفحه *A. a.* 1 bir cismin görünen dış yanı, yassı ve düz yüzü, yüzey, 2 bir yazılmış/yazılabilir kâğıt yüzeyi, 3 birbiri ardından gelen değişik durumların her biri, aşama, evre.–**safha-i kamer** صفحهٔ قمر ayın dolanımı süresince gösterdiği değişik durumlar/görünüşler.

¹sâfi صافى *A. s.* 1 duru, bulanıklıktan uzak, 2 katıksız, halis, 3 lekesiz, temiz, arı duru, 4 (söz için) akıcı, anlaşılır, güzel, hoş, etkileyici.

²sâfi صافى *F. a.* 1 temizlik, arılık, 2 duruluk, 3 gönül arılığı, içtenlik, 4 saflık, bönlük, kolay aldatılabilirlik.

safî صفى *A. s.* 1 temiz, arı: *kalb-i safî* "temiz kalp", 2 Hz. Âdem'in lakabı.

safîh صفيح *A. a.* 1 gök, 2 kâğıt gibi yassı ve düz nesne.

safîha صفيحه *A. a.* 1 kapı kanadı, 2 düz, yassı, ince taş/madenî levha.

sâfil سافل *A. s.* 1 alçak, aşağı, rezil (kimse), 2 *mec.* değersiz, kötü, pis (nesne).

sâfir سافر *A. a.* yolculuk eden kimse, yolcu.

safîr صفير *A. a.* 1 ıslık, 2 ince, etkileyici ve güzel sesle ötüş. *s.-i bülbül* "bülbülün ötüşü".

safka صفقه *A. a.* alışverişte pazarlık kesilip bittikten sonra alıcı ve satıcının el sıkışıp helâlleşmesi.

safrâ' صفراء, **safrâ** صفرا *A. a.* öd; (eskilere göre) insan mizacını oluşturan dört ana salgıdan biri.

safrâvî صفراوى *A. s.* 1 mizacında safra baskın olan, 2 aksi, huysuz, titiz (kimse).

safsâf صفصاف *A. a.* akça söğüt.

saf-şiken صفشكن *F. s.* ve *a.* saf bozucu, yani: savaş eri, cengâver.

safvet صفوت *A. a.* temizlik, arılık: *s.-i kalp* "kalp temizliği".

sağâir صغائر *A. ç. a.* cezası az olan küçük günahlar; *bk.* **sağîre** صغيره.

sâğar ساغر *F. a.* kadeh.

sağîr صغير *A. s.* küçük.

sağîre صغيره *A. a.* küçük günah.

sah(h) صح *A.* ("doğrudur, yanlışsızdır" anlamında çekimli bir fiil) *a.* 1 kabul ve doğrulama işareti; (eskiden) resmî evrak ve yazılara doğruluğunu bildirmek için üst dereceli memurlar tarafından konulan işaret, bir tür imza, 2 (eskiden) gümüş eşya üzerine katışıksız olduğunu göstermek için darphanece basılan damga.

sâha ساحه *A. a.* düz ve geniş yer, geniş açıklık, alan.

sahab صخب *A. a.* haykırıp yanıp yakılma, yüksek sesle bağırıp ağlama.

sahâbet صحابت *A. a.* (birine) sahip çıkma, koruma amacıyla yardım etme.

sahâbî صحابى *A. a.* Hz. Peygamber'in arkadaşlarından ve yakınlarından olan, kendisini görmüş ve görüşmüş olanlardan biri olan zat.

sahâif صحائف *A. ç. a.* sayfalar; *bk.* **sahife** صحيفه.

sahârî صحارى, **sahârâ** صحارىٰ *A. ç. a.* kırlar, çöller, düzlükler; *bk.* **sahrâ** صحرا.

sahb سحب *A. a.* sürükleme, çekme.–**sahb etmek** çekmek.

sahbâ صهبا *A. s.* kırmızı renkli: *mey-i sahbâ* "kırmızı şarap". *a.* kırmızı şarap.

sahf صخف *A. a.* 1 geçim darlığı, 2 akıl ve idrak azlığı/kıtlığı.

sahhâf صحاف *A. a.* kitap alıp satan kimse, kitapçı.

sâhıb صاحب *A. a.* 1 (-i) elinde bulunduran, (bir malı/mülkü) dilediği gibi kullanma hakkı bulunan kimse, iye: *sâhıbü'd-dâr* "ev sahibi". [Farsça ad takımlarında katkı alan durumunda bulunduğunda takımın kurucu -i sesi düşer, birleşik bir yapı ortaya çıkar: *sâhıb-hâne* "ev sahibi".] 2 bir özelliği olan, bir niteliği taşıyan kimse: *sâhıb-fırâset* "çabuk kavrayış özelliği olan kimse", 3 sohbet edici kimse, 4 bey, ağa. –**sâhıb-ı hayrât** başkalarına yararlı iş ve eser bırakan/yaptıran kişi.

sâhıb-devlet صاحب دولت *F. s.* 1 zengin, varlıklı, 2 güçlü, kudretli, 3 mutlu, bahtı açık, talihli.

sâhıbe صاحبه *A. a.* (bir köleyi/taşınmazı vb.) elinde bulunduran kadın.

sâhıb-kemâl صاحب كمال *F. s.* iyi huyları olan, beğenilir davranış değerlerini elinde bulunduran, olgun (kimse).

sâhıb-kırân صاحب قران *F. a.* uğuru sayesinde büyük güç elde etmiş olan şanlı hükümdar.

sâhıb-kırânî صاحب قرانى *F. a.* büyük ve şanlı hükümdar olma durum ve niteliği.

sâhıl-hâne ساحل خانه *F. a.* su kıyısındaki ev, yalı.

[1]**sâhır** ساحر *A. s.* sihir yapan (kimse), büyücü, sihirbaz: *şâir-i sâhır* "büyücü şair, yani: büyüleyici güzellikte şiir söyleyen kimse".

[2]**sâhır** ساحر *A. s.* 1 uykusuz, 2 *mec.* uyanık, ölçülü, neyi nasıl yapacağını bilen.

sâhıre ساحره *A. a.* (*dişil*) büyücü kocakarı.

sâhi ساهى *A. s.* yanılan, yanlış yapan (kimse).

sahi سخى *A. s.* cömert.

sahif سخيف *A. s.* boş, zayıf, işe yaramaz, değersiz (akıl, düşünce, görüş).

sahife صحيفه *A. a.* kâğıdın/kitap yaprağının bir yüzü.

sahih صحيح *A. s.* 1 doğru ve yanlışsız (söz, düşünce vb.), 2 bulaşık, eksiklik ve bozukluktan uzak (nesne), 3 *dilb.* Arapça'da kelime kalıplarında bozukluğa yol açmayan (harf).

sahîh-idrâk صحيح ادراك *F. s.* doğru ve sağlam kavrayışlı (kimse).

sahil صهيل *A. a.* at kişnemesi.

[1]**sahin** ثخين *A. s.* kalın, yoğun; katı, pek, sıkı.

[2]**sahin** سخين *A. s.* sıcak, kızgın.

sâhir ساهر *A. s.* gece uyuyamayan, gece gözüne uyku girmeyen (kimse).

sâhire ساهره *A. a.* 1 yer, yeryüzü, 2 çöl.

sahk سحق *A. a.* (bir nesneyi) dövüp ezme.–**sahk etmek** dövüp ezmek.

sahl صهل *A. a.* ses kısıklığı.

sahleb سحلب *A. a.* (*T. k. dili:* **sâlep** سالب) 1 yumru köklü bir bitki, 2 bu bitkinin köklerinden elde edilen toz.

sahlebî سحلبى *T. a.* salep yapan ve satan kimse.

sahn صحن *A. a.* 1 ev avlusu, evin ortasındaki açıklık, 2 bir yerin ortasında bulunan açıklık, alan, meydan: *s.-i çemen* "ağaçlı ve çiçekli geniş bir yeşil alanın ortasında yer alan düzlük", 3 (*T. k. dili:* **sahan**) kâse, yuvarlak yemek kabı: *s.-i sîm* "gümüş sahan, yani: ay", 4 zil, tunçtan yapılmış, birbirine vurularak çalınan musiki aleti: *sahnân* "çifte zil".–**sahn-i düreng** صحن دو رنك iki renkli meydan, yani: (gece ve gündüz ilgisiyle) dünya.

sahne صحنه *T. a.* tiyatroda oyun sergilenen, yerden yüksekçe ve genişçe yer.

sahrâ' صحراء, **sahrâ** صحرا *A. a.* ova, düzlük, düz ve geniş yer.

sahrâvât صحراوات *A. ç. a.* ovalar, kırlar; *bk.* **sahrâ** صحرا.

sahre صخره *A. a.* büyük sert taş, kaya.

sahrinc صهرنج, **sahric** صهريج *A. a.* (*T. k. dili:* **sarnıc** صارنج) su biriktirmek için yer altında yapılmış hazne, yer altı su deposu.

[1]**saht** سخت *F. s.* 1 güçlü, zorlu, kuvvetli: *bâzû-yi saht* "güçlü kol", 2 sert, katı, şiddetli, 3 büyük, çok: *derd-i saht* "büyük sıkıntı/acı" 4 *mec.* katı, acımasız: *dil-i saht* "acımasız gönül, katı kalp", 5 sert, buruşuk, abus, ekşi (yüz), 6 huysuz, hırçın, harın, gem tutmaz (at).

[2]**saht** *A. a.* güçlü.

saht-bâzû سخت بازو *F. s.* pazısı güçlü, ezici gücü olan (kimse).

sâhte ساخته *F. s.* 1 düzme, düzmece, aslına benzetilerek yapılan, yapma, kalp, 2 *mec.* yapmacık.

sâhtegî ساختكى *F. a.* düzme, yapma olanın hâl ve niteliği.

sâhtekâr ساختكار *F. s.* 1 düzmece işler yapan (kimse), 2 güvenilmez, yalancı, ikiyüzlü (kimse).

sâhte-vakâr ساخته وقار *F. s.* ağırbaşlı gibi davranan, ağırlık ve ağırbaşlılık taslayan (kimse).

saht-gîr سختكير *F. s.* güçlü biçimde tutan (kimse).

sahtiyân سختيان *F. a.* keçi derisinden ve dana gönünden yapılan bir tür meşin.

sahtiyânî سختيانى *T. a.* sahtiyancı, meşin satan.

saht-ligâm سخت لكام *F. s.* gem tutmaz, sert başlı, huysuz (at).

saht-rû سخت رو *F. s.* sert yüzlü (kimse).

sahûr سحور *A. a.* 1 oruç tutanların gecenin sonlarına doğru belli vakitlerde yedikleri yemek, temcit yemeği, 2 bu yemeğin yenildiği vakit.

[1]**sâhûr** ساهور *A. a.* 1 gece uyumama, geceleri uyanık olma hâli, 2 ay ağılı, hâle.

[2]**sâhûr** صاهور *A. a.* yer yuvarlağının aya düşen ve tutulmaya yol açan gölgesi.

sahûri سحورى *T. a.* 1 sahur vaktine yakın oruç tutacak olanları uyandırmak için davul çalan kimse, 2 davul gürültüsü.

sahv صحو *A. a. tas.* kulun "kendinden geçme" demek olan *gaybet* ve *sekr* hâlinden olağan hâle dönmesi; ayılma, yeniden çevresini ve eşyayı tanıma, kendinin farkına varma.

[1]**sâid** ساعد *A. a.* bilek.

[2]**sâid** صاعد *A. s.* yükselen, göğe çıkan (duman vb.).

sâıg سائغ *A. a.* boğazdan kolaylıkla geçen/kolay yutulan yiyecek/içecek.

sâık سائق *A. s.* yöneltici, yönlendirici, yön verici, yol açıcı; sürücü, sürüp götürücü, sürükleyici, sebep olucu (şey).

sâıka صاعقه *A. a.* yıldırım.

sâıka-te'sîr صاعقه تأثير *F. s.* (ilaç vb. için) etkisi yıldırım gibi çabuk, birden etki yaratan.

sâi ساعى *A. s.* çalışan, çaba harcayan (kimse).–**sâi olmak** çalışmak.

[1]**saîd** سعيد *A. s.* 1 mutlu, mutluluğa ermiş; *zıddı:* **şaki** شقى, 2 uğurlu.

[2]**saîd** صعيد *A. a.* 1 Dünya'nın dış yüzü, 2 üzerine basılan yer, 3 bir yeri kaplayan toz, 4 dağ yolu.–**saîd-i Mısr** صعيد مصر (beş günlük yol uzaklıktaki) yukarı Mısır.

saîr سعير *A. a.* 1 alev alev yanan ateş, 2 cehennem.

sâire سائره *A. a.* diğerleri. [Her zaman bir bağlam öbeği içinde bulunduğundan **ve** bağlamıyla birlikte **ve sâire** biçiminde kullanılır.]

sâk ساق *A. a.* 1 incik, baldır: *teşmîri sâk* "baldırı sıvama, yani: işe hazırlanma", 2 (bitkilerde) sap.

sak(k) صك *A. a.* kadı hükmü, kadının verdiği belge.

sa'ka صعقه *A. a.* bayılma, baygınlık.

sâka ساقه, **sâkat** ساقة *A. ç. a.* sürücüler, bir yöne yönlendiriciler; *bk.* **sâik** سائق.–**sâkatü'l-ceyş** ساقة الجيش ordunun artçıları.

sakalân ثقلان, **sakaleyn** ثقلين *A. a.* insanlar ve cinler: *seyyidü's-sakalân/resûlü's-sakaleyn* "Hz. Muhammed."

sakâm سقام *A. a.* hastalık.

sakam سقم *A. a.* hastalık.

sakâmet سقامت *A. a.* bozukluk: *s.-i re'y* "görüş bozukluğu", *s.-i fikr* "düşünme bozukluğu".

sakankûr سقنقور *A. a.* 1 (< Grekçe) çöl kertenkelesi, 2 kum balığı, 3 değerli yazı/mektup sarmakta kullanılan bir tür tül.

sakar سقر *A. a.* cehennem, tamu.

sakat سقط *A. a.* 1 bir nesneden çıkarılıp/sökülüp atılan nesne, 2 bozuk, bir işe yaramayan nesne, 3 düşkünlük, eziklik,

perişanlık, 4 el, ayak gibi beden üyelerinden biri biçimce bozulmuş kimse, 5 alışverişe konu nesnelerin en düşüğü/değersizi, 6 (sözde ve yazıda) yanılma.

sakatât سقطات *A. ç. a. bk.* **sakta** سقطه.

sakati سقطى *A. a.* kötü mal satan satıcı, sözünde yanlışı çok olan yazar/şair.

sakb ثقب *A. a.* 1 (-ı) delme, 2 delik, iki yanı açık olan boşluk.

sakf سقف *A. a.* 1 tavan.–*s.-ı kubbe-i muallâ* "yüce kubbenin tavanı, yani: gökyüzü, sema", 2 dam.

sâkıb ثاقب *A. s.* delip geçici, bir yandan girip öbür yandan çıkıcı: *necm-i sâkib* "1) ışınları karanlığı delerek yeryüzüne ulaşan yıldız. [*Kur'an*'da **târık** yıldızının nasıl bir yıldız olduğunu açıklayıcı bir söz olarak geçer.] 2) geceleri çok parlak görünen 'Zühal' adlı gezegen".

sâkıt ساقط *A. s.* düşen: *hükm-i sâkıt* "düşen, değeri kalmayan hüküm", *cenîn-i sâkıt* "düşük".

sâkıye ساقيه *A. a.* (*dişil*) 1 su dağıtan/veren kadın, 2 içki sunan kız, 3 su kanalı, 4 su dolabı.

sâki ساقى *A. a.* içki dağıtan, kadeh sunan kimse.

sâkib ساكب *A. s.* dökülen, dökülücü (su/kan vb. sıvı).

sakil ثقيل *A. s.* 1 ağır, 2 sıkıntı ve bezginlik verici, 3 iğrenç, çirkin.–**sakilü'r-rûh** ثقيل الروح varlığı insanı tedirgin edici, can sıkıcı, keyif kaçırıcı (kimse).

sakim سقيم *A. s.* 1 bozuk (düşünce, görüş), 2 hasta (kimse).

sâkin ساكن *A. s.* 1 kımıldamayan, hareketli olmayan, hareket etmeyen, durgun (nesne/kimse), 2 kalabalık ve gürültülü olmayan, sessiz (yer), 3 yumuşak huylu, geçimli, kavgayı çekişmeyi sevmeyen (kimse), 4 *dilb.* (Arapça'da) ünlü sesle okunmayan (ünsüz ses). *a.* bir yerde oturan kimse.

sâkit ساكت *A. s.* susmuş olan, sesini çıkarmayan, konuşmayan, suskun (kimse).

sakkâ' سقاء, **sakkâ** سقا *A. a.* (*T. k. dili:* **saka**) eskiden kırbayla sırtında taşıyarak/hayvana yükleyerek para karşılığı su dağıtan kimse.

sakmûniya سقمونيا *F. a.* (< Grekçe) *tıp* bir adı "mahmûde" olan ilaç.

sakr صقر *A. a.* şahin.

sakta سقطه *A. a.* 1 düşüş, 2 sürçme ya da düşüp yuvarlanma, 3 yanılma, yanlış yapma, falso.

saky سقى *A. a.* (-i) sulama, suvarma.

sâl سال *F. a.* yıl.

salâ' صلاء, **salâ** صلا *A. a.* 1 sabah, cuma ve bayram namazlarından önce/bir ölüm haberini vermek için çoklukla sabahla öğle/öğle ile ikindi arasındaki bir vakitte bildirme ve duyurma amacıyla okunan Hz. Peygamber'e övgü mahiyetindeki dua, 2 *T.* meydan okuma. [Bu anlamda **es-salâ** الصلا olarak da kullanılmıştır.]

salâbet صلابت *A. a.* 1 sertlik, katılık, 2 kararlılık, geri dönmezlik, 3 manevî güç, manevî dayanıklılık ve direnç, moral: *s.-i kalb* "kalbin manevî yönden dayanıklılık ve direnci".

salâh صلاح *A. a.* iyilik, barış.–**salâh bulmak** iyileşmek, düzelmek; *zıddı:* **fesâd** فساد.

salâ-hân صلاخوان *F. a.* salâ okuyan, müezzin. *s.* meydan okuyan, açıkça kafa tutan (kimse).

salâhıyyet صلاحيت *A. a.* bir görevden doğan hakla işe karışma, yetki.

sâlâr سالار *F. a.* 1 baş, önder, reis, 2 ordu komutanı.

salât صلات *A. a.* 1 namaz kılma, namaz, 2 Hz. Peygamber'e dua.

salavât, salevât صلوات *A. ç. a.* namazlar, dualar; *bk.* **salât** صلات.

salb صلب *A. a.* asma, asarak öldürme.

sâl-dide سالديده *F. s.* çok yaşamış, görmüş geçirmiş (kimse).

sâle ساله *F. a.* 1 eskiden ordu saflarının arkasında durup merkezi gözleyip kollayan birlik, kafadar, dümdar, 2 yaşlı, ... yaşında. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, tek başına kullanılmaz: *yek-sâle* "bir yaşında".]

sâl-horde سالخورده *F. s.* yıl yemiş, yani: yaşlanmış, yaşlı (kimse).

sâlıh صالح *A. s.* 1 dinin buyruklarına sıkı sıkıya bağlı, iyi işler yapıp kötü işlerden titizlikle sakınan (kimse), 2 uygun, elverişli (durum/iş).

sâli سالى *A. s.* uzak, kurtulmuş.

sâlib سالب *A. s.* yok edici, giderici, kaçırıcı: *s.-i huzûr* "huzur kaçırıcı".

salib صليب *A. a.* haç.

sâlif سالف *A. s.* 1 geçen, geçmiş: *sâlifü'z-zikr* "adı geçen", 2 eski.

sâlife سالفه *A. a.* geçmiş/geçmişte kalmış olay.

sâlihât صالحات *A. ç. a.* Yüce Tanrı'nın buyruklarına uygun iyi işler yapan Müslüman kadınlar; *bk.* **sâliha** صالحه.

sâlik سالك *A. a.* 1 yol tutup giden, yola düşen kimse, yolcu, 2 *tas.* bir tarikate girip şeyhe bağlanan, o tarikatin izlediği yolda Yüce Tanrı katına yakınlaşmak için yol almaya çaba harcayan kimse, derviş, yol eri.

sâlikân سالكان *F. ç. a.* salikler: *s.-i tarîkat-i ulyâ* "yüce yola girmiş olanlar"; *yuk. m. bk.*

sâlim سالم *A. s.* 1 hastalığı bulunmayan, sağ, sağlam, 2 eksiği, kusuru ve lekesi bulunmayan, temiz, arı, 3 korkusuz, güven duyan, güven içinde yaşayan. *a. dilb.* 1 (Arapça'da) kök harfleri arasında kelime kalıplarında bozulmalara yol açan harflerden biri bulunmayan kelime, 2 *dilb.* (Arapça'da) bir kelimenin kalıbını oluşturan harfleri arasına harf katılmadan, yalnızca sonuna birtakım ekler/sesler getirilerek yapılan çoklu: *kâtib-kâtibîn, âlim-âlimûn, arz-arzât, vâlidân* "anne ve baba", *vâlideyn* "anne ve baba" gibi.

sâlis ثالث *A. s.* üçüncü.

sâlise ثالثه *A. a.* bir dakikanın altmışta biri olan bir saniyenin altmışta biri.

sâlisen ثالثا *A. z.* üçüncü olarak, üçüncü sırada.

sâliyâne سالیانه *F. a.* 1 yıllık olarak ödenen emeklilik maaşı, 2 yıllık vergi.

sâlûs سالوس *F. a.* ikiyüzlülük, riya. *s.* ikiyüzlü.

salvele صلوله *A. a.* Hz. Peygamber'e salevat getirme, "Salevâtu'llâhi aleyhi ve selâmuhû" deme.

sam(m) صم *A. a. bk.* **samem** صمم.

[1]**Sâm** *A. a.* Hz. Nuh'un oğlunun adı.

[2]**sâm** سام *F. a.* 1 hastalık, 2 gökkuşağı, eleğimsağma, 3 ateş, 4 (büyük harfle) ünlü bir İranlı savaşçının adı.

[3]**sâm(m)** سام *A. s.* zehirli. *a.* 1 çölden esen kuru ve yakıcı yel, sam yeli, 2 zararlı bir tür kertenkele.

sâmân سامان *F. a.* 1 varlık, zenginlik, servet, 2 baş ve gönül dinçliği, huzur, rahatlık, 3 dirlik, düzen.

sâmân-sûz سامانسوز *F. s.* düzeni bozucu ve alt üst edici olan (kimse/olay vb.).

samed صمد *A. a.* (büyük harfle) ulu ve sürekli kalıcı. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]

samedâni صمدانى *A. s.* 1 Yüce Tanrı katıyla ilgili, Yüce Tanrı katından gelen, 2 ulu ve sürekli kalıcı.

samem صمم *A. a.* sağırlık.–**samem bırakmak** sağır etmek.

sâmender سامندر *F. a.* (*T. k. dili:* **semender** سمندر) ateşte yaşayan hayvan; *bk.* **semender** سمندر.

samg صمغ *A. a.* (*T. k. dili:* **zamg** ضمغ) kimi ağaçların gövdelerinden sızan, havayla temas ettiğinde koyulaşıp yoğunlaşan sıvı madde.

sâmıh سامح *A. a.* cömert, eli açık kimse.

sâmi سامى *A. s.* yüksek, yüce. [Sadrazamlık makamı ve bu makamca yazılan buyrukları vasıflayıcı olarak kullanılmıştır.]

sâmi' سامع *A. s.* 1 işiten, duyan (kimse), 2 dinleyen, dinleyici, kulak verici (kimse).

sâmia سامعه *A. a.* işitme duyusu. [**kuvve-i sâmia**'dan kısaltmadır.]

samim صميم *A. a.* bir şeyin en derin, en iç ve en temiz yeri/bölümü: *s.-i kalp* "kalbin en derin yeri", *an samîmi'l-kalb* "büyük bir içtenlikle, candan gönülden".

samimî صميمى *A. s.* içten, içten gelen, tertemiz, art niyet ve ikiyüzlülük kokusu bulaşmamış (söz/davranış).

sâmin ثامن *A. s.* sekizinci.

sâminen ثامناً *A. z.* sekizinci olarak, sekizinci sırada.

sâmir ثامر *A. s.* meyve bağlamış (ağaç).

sâmit صامت *A. s.* suskun, susmuş, konuşmayan (kimse).

sâmme سامه *A. a.* 1 alacalı, zehirli bir kertenkele türü, 2 yılan, akrep vb. zehirli her türlü hayvan.

samsâm صمصام, **samsâme** صمصامه *A. a.* keskin kılıç.

samt صمت *A. a.* susma, suskunluk.

samût صموت *A. s.* hiç konuşmayan, yüzünü ekşiterek susup oturan (kimse).

-sân سان *F. takı* Türkçe'nin **gibi** takısına denktir. Adlara eklenerek adın kavramına "-in gibi, -e benzer" anlamı katar: *yek-sân* "(ile) birmiş gibi", *şem'-sân* "mum gibi".

san'at صنعت *A. a.* 1 iş, bir kimsenin geçimini sağlamak için sürekli yaptığı şey, 2 bir işi sürekli yapmakla kazanılan ustalık ve beceri, 3 sözü değerli ve süslü kılan yön.

sanâdid صناديد *A. ç. a.* 1 yiğitler, korku nedir bilmez erler, 2 hükümdarlar; *bk.* **sındid** صنديد.

sanâdik صناديق *A. ç. a.* sandıklar; *bk.* **sandûk** صندوق.

sanâyi' صنايع *A. ç. a.* işler, iş kolları, sanatlar; *bk.* **sania** صنيعه ve **san'at** صنعت.

sandal صندل *A. a.* sert ve kokulu bir ağaç. [Odunundan tesbih yapılır. Birkaç türü içinde en değerlisi beyaz olanıdır.]

sandali صندلى *A. s.* 1 sandal ağacından yapılmış (nesne), 2 beyaz. *a.* (*T. k. dili:* **sandaliye/sandalye** صاندليه) sandal ağacından yapılmış dört ayaklı oturma aracı, iskemle.

sandûk صندوق *A. a.* (*T. k. dili:* **sandık** صنديق) içine eşya konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı kap.

sandûka صندوقه *A. a.* türbelerde mezar üzerine yerleştirilen, tahtadan yapılma ve çoklukla yeşil çuhayla kaplanan sandığı andırır yapı.

sandûkçe صندوقچه *F. a.* küçük sandık, sandıcık.

sanem صنم *A. a.* 1 put, duvar resmi, 2 *mec.* resim gibi güzel sevgili.

sanevber صنوبر *A. a.* 1 çam fıstığı ağacı, 2 çam fıstığı kozalağı, 3 *mec.* sevgilinin boyu.

sânıh سانح *A. s.* hatıra gelen, zihinde düşünce olarak beliren/doğan (şey): *re'y-i sânıh* "hatıra gelen görüş".

sâni ثانى *A. s.* ikinci.

sâni' صانع *A. s.* 1 (-i) meydana getirici, yapıcı, 2 yoktan var edici, yaratıcı Yüce Tanrı.

sani' صنيع *A. a.* içinde gizli niyet ve hile bulunan iş.

sania صنيعه, **saniat** صنيعت *A. a.* 1 iş, fiil, eylem, 2 etki, tesir, 3 yumuşaklık, esirgeme, acıma, içinde gizli niyet ve hile bulunan iş, 4 uydurma, sahte ve hileli iş, düzen, tuzak, 5 hile, aldatmaca.

sâniha سانحه *A. a.* hatıra gelen, zihinde beliren düşünce/söz.

sâniye ثانيه *A. a.* bir dakikanın altmışta biri.

sâniyen ثانياً *A. z.* ikinci olarak, ikinci sırada.

santûr سنطور *A. a.* kanuna benzer, küçük başlı tokmaklarla çalınan bir tür saz.

[1]**sâr** ثار *A. a.* öc, intikam.

[2]**sâr(r)** سار *A. s.* sevindirici, sevinç verici (durum/ortam).

sar' صرع, **sar'a** صرعه *A. a.* bilinen sinir hastalığı, tutarık.

sârâ سارا *F. s.* katkısız, saf, halis: *anber-i sârâ* "halis amber".

sarâhat صراحت *A. a.* (söz) kapalılıktan uzak, herkesçe kolayca anlaşılacak derecede açık olma, (söylenen sözle ne denilmek istendiği) açıkça anlaşılma.

sârbân ساربان *F. a.* deveci.

sârçe سارچه *F. a.* (*T. k. dili:* **serçe** سرچه) 1 koyuca boz renkli, güzel ötüşlü küçük bir kuş, 2 sığırcık.

sarf صرف *A. a.* 1 (-i) çevirme, (-den) vazgeçme, (bir nesneyi/işi) bir durumdan başka bir duruma getirme, 2 (para, emek v. için) harcama, tüketme, e/için kullanma, 3 *dilb.* yapı bilgisi, kelimelerin yapım ve çekim konularını işleyen gramer bölümü.–**sarf etmek** harcamak.

sarh صرح *A. a.* köşk.

sârık سارق *A. s.* hırsız.

sâri سارى *A. s.* bulaşıcı (hastalık).

sari' صريع *A. s.* yere düşmüş sara hastası.

sârif صارف *A. s.* 1 elden çıkarıcı, harcayıcı (kimse), 2 değiştirici, başka bir duruma koyucu (nesne/madde).

sârife صارفه *A. a.* 1 (talih) değişme, 2 dönüş.

sarîh صريح *A. s.* açık, açık seçik, anlaşılır (söz/anlatım).

sârim صارم *A. s.* keskin (kılıç).

sarîr صرير *A. a.* gıcırtı, iki nesnenin sürtünmesinden çıkan ses.–**sarîr-i bâb** صرير باب kapı gıcırtısı.–**sarîr-i hâme** صرير خامه kamış kalemin yazı sırasında kâğıda sürtünmesi sonucu çıkan ses.

sarm, sırm صرم *A. a.* (*T. k. dili:* **sırım**) 1 deri, 2 *T.* ince ve uzun deri şerit.

sarrâf صراف *A. a.* para bozan, faizle para alan/veren kimse, banker.

sarrâfiyye صرافيه *T. a.* bir sarrafın yaptığı işlem için aldığı para, sarraflık hakkı.

sarsar صرصر *A. a.* soğuk ve gürültüyle esen rüzgâr, kasırga.

satavât سطوات *A. ç. a.* 1 atılışlar, ileri hamleler, 2 şiddetle kavrayıp yakalayış ve yere serişler: *s.-ı hazân-ı merg ü vebâl* "ölümün, hayatın kötü biten sonunun sonbaharının atılışları, güçlü bir biçimde kavrayıp yakalayışları, ezip yok ediciliği".

sa'ter سعتر *A. a.* kekik.

sath سطح *A. a.* (nesnelerde) düz üst yan, üst yüz: *s.-ı deryâ* "denizin yüzü".

sathî سطحى *A. s.* 1 yüzden, yüzde olan ve yüzle ilgili bulunan, 2 yüzünden, içine bakmadan, derinliğine inmeden, kabaca, üstünkörü.

sâtı' ساطع *A. s.* baş çeken, yükselen, yükselip göze görünen (nesne).

sâtir ساتر *A. s.* örtücü, gizleyici: *sâtirü'l-uyûb* "ayıpları örtücü, gizleyici (Yüce Tanrı)".

satr سطر *A. a.* (*T. k. dili:* **satır**) 1 sıra, dizi, 2 bir yazının sayfada enine sıralar oluşturan kelime birlikleri.

sâtûr ساطور *A. a.* (*T. k. dili:* **satır**) 1 enli, büyükçe kesici alet; kısa saplı enli balta.

satvet سطوت 1 yeğinlik, güç, üstünlük, 2 heybet, göz korkutucu görünüş, 3 hücum, saldırı, 4 şiddetle kavrayıp yakalama.

savâb صواب *A. s.* doğru.

savâb-dîde صوابدیده *F. s.* doğru görülmüş, doğrulanmış.

savâb-nümâ صوابنما *F. s.* doğruyu gösteren.

savâık صواعق *A. ç. a.* yıldırımlar; *bk.* **sâıka** صاعقه.

savâmi' صوامع *A. ç. a.* kulluk evleri, özel ibadet yerleri, ibadethaneler; *bk.* **savmaa** صومعه.

savârif صوارف *A. ç. a.* 1 değişmeler, değişiklikler, 2 dönüşler, ardı sıra gelmeler: *s.-i leyl ü nehâr* "gece ile gündüzün birbiri ardı sıra değişmeleri, zamanın akıp gidişi". *bk.* **sârife** صارفه.

savârif صوارف *A. ç. a.* değişmeler, değişiklikler, olaylar; *bk.* **sârife** صارفه.

savârim صوارم *A. ç. a.* keskin kılıçlar; *bk.* **sârim** صارم.

savb صوب *A. a.* 1 yan, kat, huzur, 2 yön, taraf.

sa've صعوه *A. a.* Türkçe'de "kuyruksallayan" denilen kuşun adı.

savlecân صولجان *A. a.* "gûy ü çevgân" denilen oyunda atlı oyuncuların yerdeki topu sürüklemek için kullandıkları ucu eğri sopa.

savlet صولت *A. a.* atılma, atılış, saldırma.

savm صوم *A. a.* oruç.

savmaa صومعه *A. a.* manastır, Hristiyan keşişlerinin ıssız yerlerde, dağ tepelerinde yapıp, toplumdan kopuk olarak içinde yaşadıkları yapı.

savn صون *A. a.* (-i) koruma.

[1]**savt** سوط *A. a.* kamçı, kırbaç.

[2]**savt** صوت *A. a.* ses.

savvâğ صواغ, **sayyâğ** صیاغ *A. a.* altın ve gümüş işleri yapan usta, kuyumcu.

[1]**sa'y** سعی *A. a.* 1 emek harcama, çalışma, çabalama 2 (hac sırasında Safâ ile Merve arasında) hızla, aceleyle, koşar adımlarla gidip gelme.–**sa'y kılmak** çalışmak, çaba göstermek, emek harcamak.

[2]**sa'y** سعی *A. a.* kovculuk, fitnecilik, gammazlık.

sayd صید *A. a.* 1 av, 2 avlama: *s.-i mâhî* "balık avlama".–**sayd olmak** avlanmak.

saydelânî صیدلانی *A. a.* eczacı.

saydele صیدله *A. a.* eczacılık.

saydgâh صیدگاه, **saydgeh** صیدگه *F. a.* av yeri, avlak.

sâye سایه *F. a.* gölge.–**sâye salmak** gölgelendirmek, gölgesini yaymak, gölge etmek.

sâyebân سایه‌بان, سایبان *F. a.* (*T. k. dili:* سایوان **sayvan**) gölgelik, tente.

sâyedâr سایه‌دار *F. s.* gölgeli.

sâye-güster سایه گستر *F. s.* (birine) kol kanat gerici, koruyucu, kollayıcı (kimse).

sâye-nişîn سایه نشین *F. s.* 1 gölgede/(-in) gölgesinde oturan, 2 *mec.* el bebek gül bebek beslenen (kimse).

sâye-perver سایه پرور *F. s.* 1 muradına ermiş, isteğini elde etmiş, dilediğine kavuşmuş, mutlu, talihli, 2 iyi huylu, yavaş, yumuşak; *eşanl.* **çelebi, hoş, nazik, mülâyim,** 3 tembel, ağır.

sayf صیف *A. a.* yaz mevsimi.

sayfiyye صیفیه *A. a.* yazlık ev, yazlık.

sayha صیحه *A. a.* haykırma, haykırış.

sâyide سایده *F. s.* 1 sürülmüş, 2 ezilmiş, 3 eskimiş, yıpranmış.

-sâyis سایس *A. a.* (*T. k. dili:* **seyis** سیس) at bakıcısı.

saykal صیقل *A. a.* cilâ.–**saykal urmak/vurmak** cilâlamak.

sayref صیرف, **sayrefî** صیرفی *A. a.* 1 her işin yolunu bilen ve bulan, açıkgöz, kurnaz kimse, 2 (*T. k. dili:* **sarraf** صراف) para bozan, para değiştiren, her türlü para işi yapan kimse, banker.

sayrûret صیرورت *A. a.* olma, oluverme, ortaya çıkma.

sayvan صایوان *T. a.* (< *F.* **sâyebân** سایه بان) gölgelik, önü açık, üstü örtülü yer.

sayyâd صیاد *A. a.* avcı.

sayyâğ صیاغ *A. a.* kuyumcu.

[1]**sâz** ساز *F. a.* 1 çalgı aleti, 2 çalgı takımı.

[2]**sâz** ساز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yapıcı, düzücü, düzenleyici: *terennüm-sâz* "ezgiler düzücü, güzel sesle şarkı söyleyici", *çâre-sâz* "çare bulucu, yoluna koyucu, iyileştirici", *hâtır-sâz* "gönül yapıcı, iyilik ederek sevindirici", *kerem-sâz* "iyilik edici, bağışta bulunucu", *nemîme-sâz* "dedikoducu, ortalık karıştırıcı".

sâzec ساذج *A. a. bk.* **sâde** ساده.

sâzende سازنده *F. s.* saz çalan, saz sanatçısı.

sâzkâr سازکار *F. s.* uygun.

se'met سأمت *A. a. bk.* **seâmet** سآمت.

sea, sia سعه *A. a.* bolluk, bereket, refah: *s.-i hâl* "hâli vakti iyi olma, bolluk içinde bulunma".

seâbîb ثعابیب *A. a.* salya.

seâdet سعادت *A. a.* baht açıklığı, uğurluluk, mutluluk; *zıddı:* **şakâvet** شقاوت; *der-i seâdet, der-seâdet* "mutluluk kapısı, yani İstanbul".

seâdetmend سعادتمند *F. s.* uğurlu, mutlu, bahtı açık.

seâlîl ثآلیل *A. ç. a.* memeler; *bk.* **sü'lûl** ثؤلول: *haşîşetü's-seâlîl* "ağaç minesi".

seâmet سآمت *A. a.* bezme, bıkıp usanma; *bk.* **se'met** سأمت.

seb(b) سب *A. a.* ağzını bozmak, sövmek, sövüp saymak.

seb' سبع *A. s.* yedi.

seb'a سبعه *A. a.* yedi.–**seb'a-i seyyâre** سبعهٔ سیاره *F. a.* gezegen olan yedi yıldız, yedi gezegen.

seb'ıyyet سبعیت *A. a.* yırtıcılık, yırtıcı olanın hâl ve niteliği.

seb'ûn سبعون, **seb'în** سبعین *A. s.* yetmiş.

Sebâ سبا, **Sebe'** سبأ *A. a.* Hz. Süleyman zamanında Yemen'de Belkis'in hükmettiği toprakların adı.

sebâik سبائك *A. ç. a.* erimiş madenin kalıba dökülmesiyle elde edilmiş parçalar; *bk.* **sebîke** سبیکه.

sebak سبق *A. a.* ders, dinleyerek/okuyarak bilgi edinme/alma.

sebak-âmûz سبق آموز *F. a.* ders öğreten, öğretmen.

sebak-hân سبقخوان *F. a.* ders okuyan, öğrenci.

sebât ثبات *A. a.* 1 (kararından, sözünden, görüşünden, yolundan, amacından vb.) dönmeme, değişmeme, belli bir yerde ve durumda durma, 2 dayanıklılık, direnç.

sebâtkâr ثباتکار *F. s.* değişmeyen, dönmeyen, içinde bulunduğu durumda kalan (kimse).

sebâyâ سبایا *A. ç. a.* tutsaklar; *bk.* **sebi** سبی.

sebbâbe سبابه *A. a.* sağ elin başparmak yanındaki parmağı, şehadet parmağı.

sebbâbe-gezâ سبابه گزا *F. s.* şaşkınlıkla parmak ısıran, şehadet parlağını ağzına sokup dişleyen (kimse).

sebbâh سباح *A. s.* suda yüzücü. *a.* yüzgeç.

[1]**sebbâk** سباق *A. a.* iyi koşan, yüğrük (at).

[2]**sebbâk** سباك *A. s.* (maden vb.) eritip kalıba döken (kimse).

sebbûre سبوره *A. a.* üzerinde yazı çalışması yapılan tahta, yaz boz tahtası.

sebeb سبب *A. a.* 1 bir şeye/isteğe/sonuca ulaşma aracı, 2 bir şeyin olmasına, ortaya çıkmasına yol açan/bir sonucun elde edilmesine aracılık eden şey, 3 bir konuda söylenen yalan söz/yapılan gerçek dışı açıklama, bahane.

sebebiyyet سببیت *A. a.* yol açma, (-in) olmasını sağlama, (-in) olmasına aracılık etme.

sebel سبل *A. a.* 1 göze inen perde, katarakt, 2 göz kapaklarının iç yüzünde kıllanma şeklinde görülen hastalık.

sebele سبله *A. a. bk.* **seblet** سبلت.

sebh سبح *A. a.* suda yüzme; *krş.* **sibâhat** سباحت.

sebi سبی *A. a.* tutsak, savaşta ele geçen kimse.
sebike سبیکه *A. a.* eritilmiş madenin kalıba dökülmesiyle elde edilmiş parça, maden çubuğu.
sebil سبیل *A. a.* 1 geniş ve işlek yol, 2 hayır amacıyla yol üstüne yapılmış, geçen geçene su dağıtılan etrafı parmaklıklı yer, 3 hayır amacıyla dağıtılan su. **-sebil etmek** Allah'ın rızasını kazanmak için dağıtmak.
sebît ثبیت *A. a.* yerinden oynamaz/ayrılmaz, dirençli, sağlam duran (yapı vb.).
[1]**sebk** سبق *A. a.* 1 ileri geçme, ilerleme, 2 olma, vuku bulma, gerçekleşme, 3 (yarışta) önde bitirme, kazanma, 4 (yarışı) önde bitiren, kazanan (kimse/hayvan).**-sebk etmek** olmak, vuku bulmak, gerçekleşmek,
[2]**sebk** سبك *A. a.* 1 (külçe hâlindeki madeni) eritip kalıba dökme, 2 kelimeleri söz kalıpları hâlinde düzenleme, söze düzen verme, 3 sözün düzenleniş biçimi.
sebkat سبقت *A. a. bk.* **sebk** سبق.
seblâ سبلا *A. s.* uzun kirpikli (göz).
seblet سبلت *A. a.* bıyık.
[1]**sebt** ثبت *A. a.* (-i) yazma, (-i) kâğıda geçirme.**-sebt etmek** yazmak.
[2]**sebt** سبت *A. a.* cumartesi: *yevmü'ssebt* "cumartesi günü", *ashâbü's-sebt* "Yahudiler".
sebû سبو *F. a.* topraktan yapılmış su kabı, testi.
sebu' سبع *A. a.* yırtıcı hayvan.
sebûh سبوح *A. s.* suda yüzücü. *a.* yüzgeç.
sebuî سبعی *F. s.* yırtıcı, vahşi.
sebük سبك *F. s.* 1 tartıda ağırlığı az gelen, yeğni, hafif, 2 çabuk, hızlı, 3 *mec.* ağırlığı olmayan, hoppa (kimse).
sebük-bâr سبکبار *F. s.* 1 yükü hafif, 2 *mec.* sıkıntısız, dertsiz, başı dinç.
sebük-hîz سبکخیز *F. s.* hareketli, uyuşukluğu sevmeyen, tez canlı (kimse).
sebük-mağz سبکمغز *F. s.* akılsız, bön (kimse).
sebük-mâye سبکمایه *F. s.* değersiz, itibarsız (kimse).
sebük-mizâc سبکمزاج *F. s.* ağırlığı olmayan, vakarsız, hoppa, hafifmeşrep (kadın).
sebük-pâ/-pây سبکپای *F. s.* hızlı yürüyen, ayağına çabuk (kimse/hayvan).
sebük-pervâz سبکپرواز *F. s.* hızlı ve çok uçan (kuş).
sebük-rev سبکرو *F. s.* hızlı giden, hızlı yürüyen (kimse).
sebük-rûh سبکروح *F. s.* sıcak kanlı, sıkıcı olmayan, görüşüp konuşması insana haz veren (kimse).
sebük-ser سبکسر *F. s.* aşağılık, alçak, rezil (kimse).
seby سبی *A. a.* (-i) esir etme, (-i) (savaşta) esir alma.
sebz سبز *F. s.* yeşil: *berg-i sebz* "yeşil yaprak".
sebze سبزه *F. a.* 1 yaprakları, taneleri, kökleri ve meyveleri pişirilerek yenen bitki, 2 yeşillik, yeşil yapraklı bitkiler. **-sebze-i külhan** سبزهٔ کلخن ateşlikte biten ot.
sebzevât سبزوات *T. a.* (*k. dili:* **zerzevat**) pişirilerek yenen bitkiler; *bk.* **sebze** سبزه.
sebzezâr سبزه زار *F. a.* yeşillikle kaplı yer, yeşil alan.
sebzî سبزی *F. s.* 1 yeşil renkli (nesne), 2 dirilik, yeni bitmiş ot gibi diri ve taze olma.
sebzîn سبزین *F. s.* yeşil renkli, yeşil renkte olan: *câme-i sebzîn* "yeşil renkli giysi".
sebz-pûş سبز پوش *F. s.* yeşil giysi giyen, üzerinde yeşil üstlük bulunan (kimse): *sûfi-yi sebz-pûş* "yeşil üstlüklü sufi/derviş".
sec' سجع *A. a. ed.* nesir kafiyesi; nesir cümlelerinde işleyişçe birbiriyle denkleşen söz öbeklerinin, kimi zaman bu söz öbeklerindeki her kelimenin sonlarındaki seslerin birbiriyle uyuşur olması.
secâyâ سجایا *A. ç. a.* yaradılışlar, huylar, karakterler; *bk.* **seciyye** سجیه.
seccâc ثجاج *A. s.* şarıl şarıl yağmur yağdıran (bulut).
seccâc ثجاج *A. s.* şarıldayarak akan (su/kan).
seccâde سجاده *A. a.* yere serilerek üzerinde namaz kılınan küçük boy halı, kilim, post, dokuma.
seccâde-nişîn سجاده نشین *F. a.* postta oturan, post sahibi şeyh.
secde سجده *A. a.* 1 namaz sırasında iki eli ve alnı yere koyma biçiminde uygulanan hareket, 2 bu şekilde gerçekleştirilen dini gereklik, farz.**-secde etmek/kılmak** namaz sırasında iki eli ve alnı yere koymak.
secdeğâh سجده گاه *F. a.* namazda secde edecek yer, secde yeri.
secencel سجنجل, **secencele** سجنجله *A. a.* ayna.
secîr ثجیر *A. s.* posa, cibre.
seciyye سجیه *A. a.* huy, yaradılış, karakter.
sed(d) سد *A. a.* 1 (-i) kapama, (-i) tıkama: *s.-i bâb* "kapıyı kapama", 2 kalın, yüksek, engelleyici sağlam duvar, engel.
sedâcet سداجت *A. a.* yalınlık, sadelik.
sedâd سداد *A. a.* doğruluk, doğru yolda olma. [Çoklukla eş anlamlısı olan **rüşd** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *rüşd ü sedâd.*]
sedâil سدائل *A. ç. a.* askılar, örtüler; *bk.* **sedil** سدیل.
seddâd سداد *A. a.* şişe kapağı, tıkaç, tapa.
sedef سدف *T. k. dili:* (< *A.* **sadef** صدف) *bk.* **sadef**.
sedefkârî صدفکاری *T. s.* sedef işlemeli.
sedene سدنه *A. ç. a.* kapıcılar, perde açan/kaldırıp indirenler; *bk.* **sâdin** سادن.
sedîd سدید *A. s.* doğru, yanlış olmayan: *re'y-i sedîd* "doğru görüş".
sedil سدیل *A. a.* askı, örtü, perde.
sedir سدیر *A. a.* minder, peyke, kerevet gibi üzerine oturulacak nesne.
sedy ثدی *A. a.* meme, emcik: *zâtü's-sedy* "memeli (hayvan)".
seele سئله *A. ç. a.* dilenciler; *bk.* **sâil** سائل.
sefâhet سفاهت *A. a.* 1 akıl kıtlığı, kavrayışsızlık, budalalık, 2 (parayı/malı) budalaca, akılsızca tüketme.
sefâin سفائن *A. ç. a.* gemiler; *bk.* **sefine** سفینه.
sefâlet سفالت *A. a.* yoksulluk yüzünden içinde bulunulan hâl, düşkünlük.
sefâret سفارت *A. a.* 1 elçilik, 2 elçilik makamı.
sefat سفط *A. a.* sepet.
sefeh سفه *A. a.* akılsızlık, akıl ve idrak kıtlığı; *krş.* **sefâhet** سفاهت.
sefer سفر *A. a.* 1 yolculuk, bir yerden başka bir yere göçme, ırak yere gitme, 2 ordunun savaşmak üzere düşmanın bulunduğu yere doğru yola çıkması, 3 savaş, cenk, 4 kez, kere.
sefer-ber سفربر *F. a.* sefer durumunda bulunan asker.
sefercel سفرجل *A. a.* ayva.
seferî سفری *F. s.* 1 yolculuğa özgü olan (kıyafet), 2 *ask.* savaş durumuyla ilgili, savaş durumunun gerektirdiği (işler/önlemler vb.), 3 *din* yolculuk durumuyla ilgili (hükümler).
seffâk سفاك *A. s.* çok kan dökücü.
sefîd سفید *F. s.* ak, beyaz: *rîş-i sefîd* "ak sakal".
sefîh سفیه *A. s.* parasını/malını düşüncesizce harcayan; zevk, eğlence ve hovardalık uğruna parasını/malını akılsızca savurup tüketen (kimse).
sefîl سفیل *T. s.* yoksulluk yüzünden kötü duruma düşmüş, düşkün (kimse).
sefine سفینه *A. a.* gemi.

sefir سفير *A. a.* elçi.
sefk سفك *A. a.* (-i) dökme, (-i) akıtma: *s.-i dimâ'* "kanlar akıtan".
sefsata سفسطه *A. a.* görünüşte doğru, gerçekte yalan olan kıyas, doğru gibi göründüğü hâlde sonucu yanlış olan söz, saçma.
sefsata-perdâz سفسطه پرداز *F. s.* saçma üreten, yalan yanlış söz söyleyen (kimse).
seg سگ *F. a.* it, köpek.**-seg-i âb** su köpeği, yani: kunduz.
seg-âbi سگابى *F. a.* kunduz; *yuk. m. bk.*
segbân سگبان *F. a.* (*T. k. dili:* **seğmen/seymen** سگمن) (eskiden) hükümdarla birlikte ava giden, av köpeklerine bakıp eğiten bir yeniçeri ocağı sınıfı. [Bunlar da diğer yeniçeriler gibi savaş zamanlarında orduya katılırlardı.]
seg-cân سگجان *F. s.* it canlı (kimse).
seg-sâr سگسار *F. a.* köpek başlı; yani: başı köpeğe benzer yeşil renkli, ejderha suratlı, keçi sakallı, fil kulaklı, mavi gözlü hayali canavar.
sehâ' سخاء, **sehâ** سخا *A. a.* 1 cömertlik etme, cömert olma, 2 cömertlik.
sehâb سحاب *A. a.* bulut.
sehâbe سحابه *A. a.* tek bulut.
sehâfet سخافت *A. a.* (düşünce, görüş vb. için) bozukluk, çürüklük, zayıflık, tutarsızlık.
sehâib سحائب, **sehâyib** سحايب *A. ç. a.* bulutlar: *s.-i dürer-bâr* "inciler yağdıran bulutlar". *bk.* **sehâbe** سحابه.
se-hân سه خوان *F. a.* Hristiyanlardan Tanrı, İsa, Ruhülkudüs'ten oluşan üç esas inancını benimseyenlerden her biri.
[1]**sehânet** ثخانت *A. a.* 1 kalınlık, yoğunluk, 2 peklik, sıkılık, katılık.
[2]**sehânet** سخانت *A. a.* sıcaklık, kızgınlık.
sehar سحر *A. a.* tan yeri ağarmadan önceki vakit.
sehargâh سحرگاه, **sehargeh** سحرگه *F. a.* seher vakti.
sehar-hiz سحرخيز *F. s.* seher vaktinde kalkan, erken uyanan (kimse).
sehari سحرى *F. s.* seher vaktindeki: *duâ-yi sehari* "seher vaktinde edilen dua".
sehat سخط *A. a.* öfke, kızgınlık.
sehâvet سخاوت *A. a.* cömertlik.
sehargâh سحرگاه *F. a.* (*T. k. dili:* **sehergah**) sabahın erken vakti, tan ağardığı dem.
sehargâhi سحرگاهى *F. s.* (*T. k. dili:* **sehergahi**) seher vakti ile ilgili, seher vaktinde olan/gerçekleşen.
seher سهر *A. a.* gece uykusuzluğu, gece uyuyamama hastalığı.
sehhâr سحار *A. s.* işi gücü sihir yapmak olan, çok sihirbaz (güzel/sevgili/göz).
sehi سهى *A. s.* doğru, düz: *serv-i sehi* "düz selvi".
sehik سحيق *A. s.* 1 ok uzak (yer), 2 *mec.* hemen anlaşılmaz derecede sanatlı (söz/anlatım).
sehl سهل *A. s.* 1 kolay, 2 iniş, 3 çukur. **-sehl-i mümteni'** سهل ممتنع *ed.* kolay sanılan, ama benzeri yazılmak/söylenmek istendiğinde güçlüğü anlaşılan eser/söz.
[1]**sehm** سهم *A. a.* 1 ok, 2 pay, hisse, nasip, 3 faiz ödemeli hisse senedi: *s.-i muhabbet* "sevgi oku".
[2]**sehm** سهم *F. a.* korku.
sehmkin سهمگين, **sehmnâk** سهمناك *F. s.* korkulu, korku verici, ürkütücü (nesne/yer).
sehrân سهران *A. a.* gece uyuyamama hastalığı olan kimse.
sehun سخن *F. a.* 1 söz, 2 dil: *s.-ı ışk* "aşk sözü".
sehundân سخندان *F. s.* söz bilir, açık, doğru ve düzgün konuşabilir (kimse).
sehv سهو *A. a.* yanılma, yanlış yapma.
sehven سهوا *A. z.* yanlışlıkla, yanılarak.

sehviyyât سهويات *T. ç. a.* yanlışlıktan ileri gelen şeyler.
sekâkin سكاكين *A. ç. a.* bıçaklar; *bk.* **sikkin** سكين.
sekb سكب *A. a.* (sıvıyı) dökme.
sekebe سكبه *A. a.* bir tür örme takke.
sekenât سكنات *A. ç. a.* kımıldanmadan duruşlar, dinlenme hâlleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır. Daha çok anlamca zıddı olan *harekât* ile birlikte bağlam öbeği kurar: *harekât ü sekenât*.] *bk.* **seknet** سكنت.
sekene سكنه *A. ç. a.* (bir yerde) oturanlar; *bk.* **sâkin** ساكن.
sekerât سكرات *A. a.* içkinin etkisiyle kendinden geçmiş, sarhoş.
seketât سكتات *A. ç. a.* 1 düşüşler, 2 sürçmeler, yanlışlar; *bk.* **sekte** سكته.
sekine سكينه *A. a.* 1 ağırlık, ağırbaşlılık, ölçülülük, 2 durgunluk, yatışkınlık, soğukkanlılık; *zıddı:* **dehşet** دهشت.
seknet سكنت *A. a.* dinlenme; *krş.* **sükûn** سكون.
sekr سكر *A. a.* sarhoşluk.
sekre سكره *A. a.* manevî bir etkiyle gelen kendinden geçmişlik hâli: *s.-i garâm* "(bir şeye) aşırı düşkünlükten doğan kendinden geçmişlik hâli".
sekt سكت *A. a.* 1 sesi soluk almaksızın tutma, 2 *ed.* aruzun *mef'ûlü mefâilün feûlün* kalıbında bir hecesini düşürme ve kalıbın *mef'ûlün fâilün feûlün* biçiminde değişmesine yol açma.
sekte سكته *A. a.* 1 durma: *s.-i kalp* "kalbin durması", 2 kesilme, kesintiye uğrama, 3 yavaşlama, düzeni bozulma, düzensiz duruma gelme, 4 durgunluk, bozukluk.
sekte-dâr سكته دار *F. s.* düzensiz, düzeni bozuk (nesne).
sel(l) سل *A. a.* çekip sıyırma: *s.-i seyf* "kılıcı kınından çekip sıyırma".
sel'a سلعه *A. a.* 1 başta oluşan yarık, 2 "hıyarcık" denilen hastalık.
selâhıf سلاحف *A. ç. a.* kaplumbağalar; *bk.* **sülahfât** سلحفات.
selâm سلام *A. a.* 1 her türlü eksiklik ve bozukluktan uzak olma, 2 her türlü tehlike ve yıkımdan uzak olma, 3 birbirini esenleme, "Tanrı sana/size esenlik versin" ve "Sana da" diyerek birbirine dua etme, 4 Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.
selâmet سلامت *A. a.* 1 bir sıkıntıdan/acı verici bir durumdan/bir yıkımdan uzak olma hâli, esenlik, 2 (bir işin/şeyin sonu) iyiye varma, (bir iş/şey) iyi bir şekilde sonuçlanma, esenliğe çıkma. **-selâmet bulmak/olmak** sıyrılmak, kaçmak, kurtulmak.
selâse ثلثه *A. s.* üç.
selâset سلاست *A. a.* (sözde) akıcılık niteliği, kulağa hoş ve ezgili biçimde gelme özelliği bulunma.
selâsil سلاسل *A. ç. a.* zincirler.**-selâsil-i tasarrufât** سلاسل تصرفات dilediğince, kendi hür iradesi ve yeterliği ile yönetip kullanma zincirleri; kulu dileğince ve dilediğince yöneten Yaratıcı'nın mutlak iradesi. *bk.* **silsile** سلسله.
selâsin ثلاثين *A. s. aş. m. bk.*
selâsûn ثلاثون *A. s.* otuz.
selâtin سلاطين *A. ç. a.* sultanlar; *bk.* **sültân** سلطان.
selb سلب *A. a.* 1 kapma, zorla alma, 2 yok etme, giderme: *s.-i huzûr* "huzuru yok etme", 3 bir oluş ve kılışın gerçekleşmemesi, olumsuzluk, inkâr; *zıddı:* **isbât** اثبات.
selbi سلبى *A. s.* olmama, gerçekleşmemeyle ilgili, olumsuz.
selc ثلج *A. a.* kar.
selce سلجه *A. a.* istiridye.
seleb سلب *A. a.* 1 birinden zora kapıp alınan şey, 2 birinin üstünden sıyrılıp alınan şey, 3 giyim, kuşam, 4 elbise, giysi, 5 varlık.

selef سلف *A. a.* 1 (bir görevde/makamda) yerine geçilen kimse, yeni gelenden önceki kimse, 2 (çoklu yerine) geçmiştekiler, geçmişte kalanlar: *s.-i sâlihîn* "iyi kimselerin geçmişte kalanları".

selem سلم *A. a.* henüz elde edilmemiş ürünün belirlenen değerine karşılık yapılan peşin ödeme.

selh سلخ *A. a.* 1 kesilmiş hayvanın derisini yüzme, 2 ay yılı aylarının son günü, 3 son, bitiş.

selh-hâne سلخخانه *F. a.* (*T. k. dili:* **salhâne** صالخانه) hayvan kesim yeri, mezbaha.

selib سليب *A. s.* aklı alınmış, şuurunu yitirmiş (kimse).

seliha سليخه *A. a.* sıyrılıp/soyulup çıkarılar şey, kabuk/deri.

selika سليقه *A. a.* (insanda) güzel söz söyleme ve yazma konusunda doğuştan gelen yetenek ve yatkınlık.

seliki سليقى *A. s.* yaradılışta var olan/kazanılan söz üretme alışkanlık ve yatkınlığıyla ilgili.

selil سليل *A. a.* yeni doğmuş çocuk.

selim سليم *A. s.* eksiklik ve bozukluktan uzak, kusursuz, iyi, sağlam. [Daha çok *yaradılış, akıl, zevk* gibi kelimeleri niteleyici olur: *tab'-ı selim* "kusursuz yaradılış".]

selis سليس *A. s.* akıcı, kolay söylenen ve kulağa hoş gelen (kelime/söz).

selit سليط *A. a.* kötü huylu ve kötü sözlü, insanı incitip rahatsız eden kimse.

[1]**selle** ثله *A. a.* koyun ve keçi sürüsü.

[2]**selle** سله *A. a.* (*T. k. dili:* **sele**) kamış, saz vb. ile örülmüş bir tür kollu sepet.

selle-bâf سله باف *F. a.* sepetçi, sepet örücü.

selsâl سلسال *A. a.* yumuşak, hafif ve lezzetli su.

selsebil سلسبيل *A. a.* 1 yumuşak, hafif ve lezzetli su, 2 cennette bir kaynak/çeşme.

seltanet سلطنت *A. a.* 1 hükümdarlık, egemenlik, 2 devlet, 3 *mec.* görkem, gösteriş, şaşaa, tantana.

selvâ سلوى *A. a.* 1 bal, 2 bıldırcına benzer bir tür kuş.

selvet سلوت *A. a.* iç huzuru, gönül dinginliği, kaygı ve üzüntüden uzak olma/bulunma hâl ve niteliği.

selvet سلوت *A. a.* yalnızlık, bağsızlık, serbestlik, gönlünce yaşama.

sem(m) *A. a.* zehir, ağu: *s.-i kâtil* "öldürücü zehir".

sem' سمع *A. a.* 1 kulak, 2 işitme.

[1]**semâ'** سماء, **semâ** سما *A. a.* gök.

[2]**semâ'** سماع *A. a.* 1 işitme, 2 Mevlevi dervişlerinin ayin sırasındaki dönüşleri, 3 (*T. h. dili:* **samah**) Alevilerin ayin sırasındaki dönüşleri.

semâcet سماجت *A. a.* çirkinlik, kötü görünüş.

semâhat سماحت *A. a.* cömertlik.

semâi سماعى *A. s.* işitmekle öğrenilen, kurala bağlı olmayan (söz). *dilb. a.* 1 işitme yoluyla olan, kural ve kıyas/karşılaştırma dışında kalan, kural dışı konular/maddeler: *müennes-i semâi* "kural dışı dişil", 2 *mus.* Türk müziğinde basit usullerden biri, 3 sekizer hece ölçüsüyle yazılmış halk şiiri türü.

semân ثمان *A. s.* sekiz: *sahn-ı semân* "ilmi rütbelerden biri".

semânet سمانت *A. a.* semirme, besili duruma gelme.

semâniye ثمانيه *A. s.* sekiz: *cezâir-i semâniye* "sekiz ada".

semânûn ثمانون, **semânin** ثمانين *A. s.* seksen.

semâsire سماسره *A. ç. a.* aracılar, simsarlar; *bk.* **simsâr** سمسار.

semavât سموات, سماوات *A. ç. a.* gökler; *bk.* **semâ'** سماء.

semek سمك *A. a.* balık.

[1]**semen** ثمن *A. a.* değer, kıymet.–**semen-i misil** ثمن مثل bilirkişi aracılığıyla satılan bir şeyin emsaline (değerce eşlerine) kıyas yoluyla belirlenen değeri.–**semen-i müsemmâ** ثمن مسما iki tarafın anlaşarak bir şey için belirledikleri değer.

[2]**semen** سمن *F. a.* yasemin: *s.-sâ* "yasemin kokulu".

semend سمند *F. a.* at.

semender سمندر *F. a.* 1 "su kertenkelesi" denilen bir hayvan, 2 ateşte doğup ateş içinde yaşadığına inanılan bir hayvan.

semer ثمر *A. a.* meyve: *şecer-i bi-semer* "meyvesiz ağaç".

semere ثمره *A. a.* 1 meyve, 2 sonuç, ürün: *semere-i füâd* "kalp ürünü, yani: çocuk, evlât".

semi' سميع *A. s.* 1 iyi işiten, işitmesi güçlü olan (kimse), 2 Yüce Tanrı'nın sıfatlarından biri.

semil سمل *A. s.* eski, partal, yırtık pırtık giysi.

[1]**semin** ثمين *A. s.* değerli, pahalı: *dürr-i semin* "değeri yüksek inci".

[2]**semin** سمين *A. s.* 1 iri, gösterişli, 2 semiz, besili, yağlı (kimse/hayvan).

semir سمير *A. a.* 1 gece sohbeti arkadaşı, 2 Farsça kurallı kimi birleşik sıfatlarda Türkçe'nin **-li** ekine denk bir anlatımı vardır: *fezâil-semir* "erdemli".

semir سمر *A. a.* 1 zaman, dehr, 2 gece birbirine masal anlatan, birbiriyle sohbet eden kimselerden her biri.

semiy(y), semi سمى *A. s.* adaş.

semmûr سمور *A. a.* (*T. k. dili:* **samur**) 1 derisinden kürk yapılan bir hayvan, 2 bu hayvanın derisinden yapılmış kürk.

semrâ' سمراء, **semrâ** سمرا *A. a.* buğday benizli, esmer tenli (kadın), kadın adı.

semt سمت *A. a.* 1 yön, 2 *gökb.* ayakta duran bir kimsenin başının ve ayağının bulunduğu karşılıklı iki yön.–**semt-i kadem** سمت قدم ayak ucu/ayak ucu noktası. [Astronomi terimi olarak, ufkun altında gözlemcinin ayağı yönündeki nokta; "semt-i nazir" de denir. Batı literatüründe Arapça "nazir" kelimesinden alınmış olarak "nadir" olarak geçer.]–**semt be-semt** سمت بسمت o yana bu yana.–**semt-i re's** سمت رأس baş ucu/baş ucu noktası. [Astronomi terimi olarak ayakta duran bir gözlemcinin boyu doğrultusunda uzanan çizginin göğe ulaştığı nokta. Batı dillerine "zenit" olarak geçmiştir.]

semûh سموح *A. s.* çok cömert (kimse).

semûm سموم *A. a.* sıcak yel, sam yeli.

semûm سموم *A. s.* 1 çok sıcak, kuru, bitkileri kavuran (yel): *bâdi semûm* "sam yeli", 2 zehirli (şey).

[1]**senâ'** ثناء, **senâ** ثنا *A. a.* övgü, medih, sena.–**senâ etmek** övmek.

[2]**senâ'** سناء, **senâ** سنا *A. a.* birçok türü bulunan bir ot.

senâbik سنابك *A. ç. a.* hayvan tırnaklarının uçları. [Teklisi kullanılmayan çokluların dandır.]

senâbil سنابل *A. ç. a.* başaklar; *bk.* **sünbüle** سنبله.

senâ-gû ثنا كو *F. s.* övücü (kimse).

senâ-güster ثنا كستر *F. s.* gördüğü iyiliklere ve yardımlara karşı övgü düzücü, şükür ve hamd edici.

senâ-hân ثنا خوان *F. s. bk.* **senâ-gû** ثنا كو.

senâ-i Mekki سناء مكى (*T. k. dili:* **sinameki** سنامكى) Mekke senası, bu otun yaprağı müshil olarak kullanılan türü.

senâkâr ثنا كار *F. s. bk.* **senâ-gû** ثنا كو.

senâver ثنا ور *F. s. bk.* **senâ-gû** ثنا كو.

senc سنج *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tartıcı: *sühan-senc* "söz tartıcı".

sencide سنجيده *F. s.* tartılmış: *sencide-i mizân-i dikkat* "dikkat terazisinde tartılmış".

senderûs سندروس *A. a.* (*T. k. dili:* **sandalos** صاندالوس) tropik bölgelerde yetişen

kopal ağacından çıkarılan, cilâ olarak kullanılan kehribara benzer bir tür yağ/reçine.
sene سنه *A. a.* yıl.
sened سند *A. a.* 1 yapılacak işe/ödemeye karşılık imzalanan kâğıt, imzalı yüklenme belgesi, 2 dayanak, delil.
senen سنن *A. a.* yol: *s.-i savâb* "doğru yol".
¹**senevi** ثنوى *A. s.* ikici, düalist. [Biri iyilik tanrısı, diğeri kötülük tanrısı olmak üzere iki ilkenin/tanrının varlığını kabul eden görüş. Zerdüştlüğün/Mecusiliğin esasını oluşturur.]
²**senevi** سنوى *A. s.* yıllık, bir yıllık.
seng سنك *F. a.* taş.–**seng-i hârâ** سنك خارا sert taş.
seng-endâz سنك انداز *F. s.* taş atıcı/fırlatıcı.
sengin سنكين *F. s.* 1 taştan, taşla yapılmış, 2 katı, sert: *dil-i sengîn* "katı yürek".
sengistân سنكستان *F. a.* taşı çok yer, taşlık.
senglâh سنكلاخ *F. a.* 1 taşla kaplı/taşı çok yer, taşlık, 2 bir Farsça sözlük adı.
seniy(y), seni سنى *A. s.* 1 yüksek, yüce, 2 yokuş, dağa çıkan yol, 3 belen, geçit.
se-pâ سپا *F. a.* (*T.* **sehpâ**) üç ayaklı yüksekçe iskemle/tabla, eskiden seyyar satıcıların kullandıkları üç ayaklı altlık.
seped سبد *F. a.* sazdan, enlice ince ağaç kabukları ve çubuklarından, hasır vb. ile örülerek yapılmış kap.
sepid سپيد *F. s.* ak, beyaz.
sepide سپيده *F. a.* 1 beyazlık, 2 tan vakti.
sepide-dem سپيده دم *F. a.* 1 sabah aydınlığı, 2 tan vakti, ortalığın iyice aydınlandığı vakit. *z.* sabahla birlikte.
ser be-ser سربسر *F. z.* baştan başa.
ser سر *F. a.* 1 baş: *ser ü pâ* "baş ve ayak", 2 uç: *s.-i zülf* "saçın ucu", 3 tepe: *s.-i kûh* "dağın tepesi"; **ser-i mû/mûy** سرموى kıl kadar, zerrece.
¹**serâ** ثرى *A. a.* 1 yer, yeryüzü: *tahte's-serâ* "yer altı", *ez-serâ tâbe-Süreyyâ* "yerden Ülker'e kadar, yerden göğe kadar", 2 toprak.
²**serâ** سرا *F. a.* saray; *bk.* **serây** سراى.
³**serâ** سرا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ırlayan, şakıyan, güzel ve etkili bir sesle okuyan: *gazel-serâ* "güzel sesle, ezgili olarak gazel okuyan", *nağme-serâ* "ezgiler döktüren, güzel sesle şarkı okuyan".
serâb سراب *A. a.* 1 çölde güneş ışınlarının yansımasıyla su gibi görünen ters görüntü, algım salgım, yalgın, 2 *mec.* dünya.
serâbi سرابى *F. a.* bir serap.
serâbil سرابيل *A. ç. a.* gömlekler, entariler; *bk.* **sirbâl** سربال.
serâçe سراچه *F. a.* 1 küçük ev, 2 büyük konak, saray yavrusu.
ser-âğâz سرآغاز *F. a.* başlangıç.
serâh سراح *A. a.* (hayvanı) salma, başıboş bırakma.
ser-âheng سرآهنك *F. a.* 1 *ask.* keşif kolu, kolcu asker, devriye, 2 bir müzik topluluğunun başı, şef.
serâid ثرائد *A. ç. a.* tiritler; *bk.* **serid** ثريد.
serâir سرائر *A. ç. a.* içte saklanan şeyler, gizlilikler; *bk.* **serire** سريره.
seraka سرقه *A. ç. a.* hırsızlar; *bk.* **sârık** سارق.
serakat, serikat سرقت *A. a. bk.* **sirkat** سرقت.
ser-âmed سرآمد *F. s.* ileri gelen, saygın, seçkin (kimse).
ser-âmedân سرآمدان *F. ç. a.* ileri gelenler, sözü geçerler, söz sahipleri, seçkinler, saygın kimseler.
serâpâ سراپا *F. z.* baştan ayağa dek, bütünüyle, tamamen.
serâ-perde سراپرده *F. a.* 1 padişahlara özgü otak, 2 evin/odanın ortasına çekilen perde, haram perdesi, 3 çadır perdesi, tozluk.

serâri سرارى *A. ç. a.* odalıklar, cariyeler; *bk.* **seriyye** سريه.
serâser سراسر *F. z.* baştan başa, büsbütün *a.* bir tür değerli ve pahalı kumaş. [Eskiden çoklukla kürklere astar olarak kaplanırdı.]
serâsime سراسيمه *F. s. aş. m. bk.*
ser-âsime سرآسيمه *F. s.* şuuru bulanmış, duyuları dış dünya etkilerini algılamaz duruma gelmiş (kimse).–**ser-âsime olmak** sersemlemek, aptallaşmak, şaşkına dönmek.
ser-asker سرعسكر *F. a.* ordu başı, başbuğ, başkomutan.
serâvil سراويل *A. a.* iç donu.
serây سراى *F. a.* 1 hükümdarların ve büyük devlet adamlarının oturdukları gösterişli yapı, 2 büyük, gösterişli ve süslü yapı, büyük konak, saray yavrusu.–**serây-i si-penc** سراى سپنج üç beş günlük saray, yani: geçici dünya.
serâyâ سرايا *A. ç. a.* düşman üzerine gönderilen küçük askerî birlikler; *bk.* **seriyye** سريه.
serâyende سراينده *F. s.* ırlayıcı, şakıyıcı, güzel sesle ötücü (kuş).
ser-bâz سرباز *F. s.* serdengeçti, ölüm korkusu olmayan, korkusuz (er/yiğit).
ser-bend سربند *F. s.* baş bağı/sargısı, başa bağlanan/sarılan her türlü şey.
serbest سربست *F. s.* 1 bir bağı ve engeli olmayan, bağsız ve bağlantısız, iradesi elinde, hür (kimse) 2 sıkılmayan, çekinmeyen (kimse).
ser-beste سربسته *F. s.* 1 başı bağlı, 2 gizli, örtülü, kapalı.
serbesti سربستى *F. a.* serbestlik, (bir işi yapmakta/bir şeyi gerçekleştirmekte) bağ ve engel bulunmama.
ser-bülend سربلند *F. s.* başı yükseklere/yukarılara erişmiş yani: yüce, yüksek (nesne/kimse): *serv-i ser-bülend* "yüksek, boyu uzun, yükseklere boy salmış servi", *edib-i ser-bülend* "başı/adı yücelere çıkmış, yani: ünlü yazar".
serc سرج *A. a.* at eyeri.
ser-çeşme سرچشمه *F. a.* çeşme başı, göz göz kaynayan su kaynağı/birden çok gözünden su akan yalaklı çeşme.
¹**serd** سرد *A. s.* (sözü/ileri sürülen görüşü) anlaşılır, düzgün, tutarlı bir yolda belirtme/söyleme.–**serd etmek** (sözü/ileri sürülen görüşü) anlaşılır, düzgün, tutarlı bir yolda belirtmek/söylemek.
²**serd** سرد *F. s.* 1 (hava, yel vb. için) soğuk, 2 (*T. k. dili:* **sert**) katı, kırıcı, haşin (huy, tabiat).
serd-âb سرداب, **serd-âbe** سردابه *F. a.* 1 bodrum, toprak seviyesinin altında, yer içinde kalan serin yer, 2 mağara, oyuk, 3 soğuk yer, soğukluk.
ser-dâde سرداده *F. s.* (-e) baş/başını koymuş (kimse): *ser-dâde-i bâlîn-i ıztırâb* "ıstırap yastığına başını koymuş", uç vermiş, ortaya çıkmış (nesne).
serdâr سردار *F. a. ask.* birlik başı, kumandan, ordu başı, en büyük kumandan.
ser-defter سردفتر *F. a.* defterin başında olan, adı ilk geçen/ilk yazılan/ilk anılan kimse, il başı.
serdi سردى *F. a.* 1 soğukluk: *s.-i hevâ* "havanın soğukluğu", 2 katılık, peklik, kırıcılık: *s.-i tabiat* "huy katılığı, kırıcılık, haşinlik".
seref سرف *A. a.* 1 ölçüyü ve ölçülülüğü kaçırma, saçıp savurma, yersiz ve gereksiz yere elden çıkarma, 2 boş bulunma, aymazlığa düşme, yanlış yapma, yanılma.
ser-efrâz سرافراز, **ser-firâz** سر فراز *F. s.* başını kaldırıp boy gösteren, yükselen, yukarı kalkan.–**ser-efrâz etmek** yükseltmek, yukarı kaldırmak.–**ser-firâz eylemek** övmek, yüceltmek.
serem ثرم *A. a.* (diş) kökünden kırılma.

ser-encâm سرانجام *F. a.* 1 işin sonu, bir işin vardığı nokta, 2 başa gelen ders alınacak durum, yaşanan ibret verici olay.
ser-endâz سرانداز *F. s.* serdengeçti, ölüm korkusu taşımayan, başını ortaya koyan, korku nedir bilmeyen yiğit.
sereng سرنك *F. a.* üç renkli, ipekli değerli bir kumaş.
seretân سرطان *A. a.* 1 yengeç, 2 on iki burçtan birinin adı. [Güneş haziran ayının dokuzunda bu burca girer.] 3 Türkçe'de "yenirce" denilen bir hastalığın adı, frengi.
ser-firâz سرفراز *F. s. bk.* **ser-efrâz** سرافراز.
ser-fürû سرفرو *F. s.* baş eğme.–**ser-fürû etmek/eylemek/kılmak** baş eğmek.
ser-fürû-bürde سرفروبرده *F. s.* baş eğmiş (kimse).
ser-gelle سر گله *F. a.* sürü başı, sürü başında giden iri koç.
ser-gerdân سرگردان *F. s.* başı dönen, ne yapacağını bilemeyen, şaşkın, şaşırıp kalmış (kimse).–**ser-gerdân etmek** başını döndürmek, sersemletmek, şaşırtmak.
ser-gerde سرگرده *F. s.* öncü, baş, bir kötü işe öncülük eden, kötü yoldaki bir topluluğun başını çeken kimse: *s.-i eşkıyâ* "eşkıya başı".
ser-germ سرگرم *F. s.* 1 başı uyuşmuş, sarhoş, 2 beyni karıncalanmış, (bir durumu/şeyi) kavrayamaz duruma düşmüş.
ser-geşte سرگشته *F. s.* başı dönen, şaşkın, ne yapacağını bilemez duruma düşen (kimse).
sergin سرگین *F. a.* gübre, fışkı.
ser-girân سرگران *F. s.* içkiden başı uyuşmuş, sarhoş.–**ser-girân etmek** sarhoş etmek.
ser-güzeşt سرگذشت *F. a.* baştan geçen şey, serüven, macera.
ser-hâb سرخاب *F. a.* uyuklama, ımızganma, derin uykudan önceki hâl.
ser-had سرحد *F. a.* iki devlet toprağını ayıran coğrafi çizgi, sınır.
ser-hân سرخان *F. a.* (tekkelerde) zikri yöneten kimse, zâkir başı.
ser-hayl سرخيل *F. a.* bir asker/yolcu bölüğünün başında giden kimse, çeri/katar başı.
serheng سرهنك *F. a.* çavuş: *s.-i haşem* "hizmetçiler topluluğunun çavuşu".
ser-hoş سرخوش *F. s.* içkinin uyuşturucu etkisiyle ne yaptığını bilmez duruma gelmiş, şuuru bulanık, duyuları uyuşuk (kimse).
serî' سريع *A. s.* hızlı, çabuk.–**seriu't-teessür** سريع التأثر *A. s.* çabuk etkilenen, çabuk üzüntüye düşen (kimse).
serîan سريعاً *A. z.* hemen, hızlı olarak, hızlı bir şekilde.
serid ثريد *A. a.* tirit.
serif سرف *A. s.* ürkek, şaşkın.
serika سرقه *A. a.* 1 hırsızlık, 2 çalıntı, çalınan nesne.
serir سرير *A. a.* taht.
serir-ârâ سرير آرا *F. s.* tahtı süsleyen (sultan). *a.* yumuşak döşekli ayaklı yatak.
serire سريره *A. a.* 1 içte saklanan/gizlenen konu/bilgi, sır, 2 öz, asıl, 3 iç, 4 (soy sop bakımından) saflık, üstünlük, 5 el ayası ve alındaki çizgi.
serîre سريره *A. a.* içte saklanan, kimsenin bilmediği şey, sır.
seririyyât سريريات *A. ç. a. tıp* hastanelerde ve hastaların yanında verilen tıp dersleri.
seriyye سريه *A. a.* düşman üzerine gönderilen küçük birlik.
ser-kâr سركار *F. a.* yönetici, (bir işi) çekip çeviren, amir, baş, başkan, şef.
ser-keş سركش *F. s.* 1 dik başlı, başkaldıran, söz dinlemez, boyun eğmez (kimse), 2 sert, huysuz, harın, gem tutmaz (at).
serm ثرم *A. a.* (birinin) dişlerini kırma.

sermâ سرما *F. a.* 1 kış, 2 soğuk: *s.-dîde* "çok üşümüş, donmuş", 3 kış mevsimi.
sermed سرمد *F. s.* süreklilik, ölümsüzlük, bitimsizlik, sonsuzluk.
sermedî سرمدى *F. s.* sürekli, devamlı, ölümsüz, sonsuz olan.
ser-mest سرمست *F. s.* içkiden başı dönmüş, sarhoş (kimse).
ser-mestî سرمستى *F. a.* sarhoşluk.
ser-meşk سرمشق *F. s.* yazı öğreten hocanın öğrencisine yazıp verdiği örnek çalışma, meşk.
ser-mûze سرموزه *F. a.* lağımcı ve avcıların giydikleri uzun konçlu çizme, kalçın.
ser-nâme سرنامه *F. a.* başlık, mektup vb. yazılarda başa konulan, gönderilen kişinin adını, unvan ve mevkiini bildiren kelimeler.
ser-nigûn سرنگون *F. s.* baş aşağı döndürülmüş, başı aşağı getirilmiş (nesne): *câm-i sernigûn* "baş aşağı döndürülmüş, yani: içindeki dökülmüş bardak/kadeh".–**ser-nigûn etmek** (içi sıvıyla dolu bir kabı) baş aşağı döndürmek, içindekini yere dökmek.
ser-nübişt سرنبشت *F. a.* alın yazısı, kader.
ser-nüvişt سرنوشت *F. a. yuk. m. bk.*
ser-pâş سرپاش *F. a.* 1 çomak, 2 gürz.
ser-pençe سرپنجه *F. s.* kolu güçlü, zorlu, gürbüz (genç/kimse).
ser-pûş سرپوش *F. a.* (erkekler için) başa giyilen her türlü nesne, baş kabı.
serrâ' سراء, **serrâ** سرا *A. a.* kolaylık, genişlik, elverişlilik; *zıddı:* **zarrâ'** ضراء.
serrâc سراج *A. a.* (*T. k. dili:* **saraç**) 1 eyer ve koşum takımı yapan ve satan kimse, 2 meşin üzerine sırma ve ipekle desen işleyerek çeşitli eşyalar yapan ve satan kimse.
ser-rişte سررشته *F. a.* 1 ipin ucu: *ukde-i ser-rişte* "ipin ucuna atılan düğüm", 2 *mec.* ipucu, manevî dayanak, tutamak.
sersâm سرسام *F. a.* bunama, bunaklık hastalığı. *s.* (*T. k. dili:* **sersem**) aklı kıt, alık, kandırılması kolay (kimse).
sersâr ثرثار *A. a.* geveze, çok ve abuk sabuk konuşan kimse.
serserî سرسرى *F. s.* 1 boş gezen, başıboş dolaşan, 2 boş, anlamsız (söz): *lâf ü güzâf-i serserî* "anlamsız sözler".
ser-şâr سرشار *F. s.* 1 dökülecek derecede dolu: *sâğar-i ser-şâr* "dökülecek derecede/ağzına kadar dolu kadeh", 2 çok, taşkın, aşırı: *neşve-i ser-şâr* "aşırı keyif/iyimserlik/tasasızlık hâli", 3 doygun, sınırı/(-in) sınırını aşmış: *mest-i ser-şâr* "sarhoşluk sınırını aşmış sarhoş".
ser-tâc سرتاج *F. a.* 1 baş tacı, başa giyilen taç, 2 *mec.* başa giyilen taç gibi değerli ve varlığıyla övünç duyulan (kimse).
ser-tirâş سرتراش *F. a.* berber.
ser-tîz سرتيز *F. s.* ucu sivri/keskin (kılıç vb.).
serv سرو *F. a.* (*T. k. dili:* **servi** سروى, **selvi** سلوى) bilinen ağaç.–**serv-i âzâd** سرو آزاد dalları düzgün bitmiş, derli toplu, gövdesi pürüzsüz görünümde olan selvi.–**serv-i nâz** سرو ناز dalları etrafa yayılmış selvi.–**serv-sehî** سرو سهى düzgün büyüyüp gelişmiş iki ana kolu olan selvi.
server سرور *F. a.* önder, baş, başkan, reis: *server-i enbiyâ* "nebiler önderi (Hz. Muhammed)."
servet ثروت *A. a.* zenginlik, varlık, mal mülk çokluğu.
ser-zede سرزده *F. s.* uç vermiş, baş göstermiş, başını çıkarıp görünmüş (durum/olay vb.).–**serzede-i zuhûr olmak** ortaya çıkmak, meydana gelmek, olmak.
serzeniş سرزنش *F. a.* 1 paylama, 2 başa kakma.
se-şenbih سه شنبه *F. a.* pazardan itibaren haftanın üçüncü günü, salı.
se-tâ سه تا *F. a.* 1 üç telli saz, 2 tanbur.

setir ستير *A. s.* gizli, örtülü, kapalı.

setire ستيره *F. a.* örtülü, kapalı kadın.

setr ستر *A. a.* 1 (-i) örtme, 2 (Tanrı) bağışlama.-**setr etmek** örtmek.

settâr ستار *A. s.* kullarının günahlarını, kötü işlerini gizleyen ve bağışlayan (Yüce Tanrı).

seût سعوط *A. a. tıp* enfiye gibi burana çekilen toz ilaçlar.

¹sevâ' سواء, **sevâ** سوا *A. a.* denklik, eşitlik.

²sevâ' سواء, **sevâ** سوا *A. takı* (-den) başka, (-den) gayrı, (-den) maada.

sevâb ثواب *A. a.* 1 iyi karşılık, ödül, 2 öte dünyada karşılığı verilecek olan iyi işler; *zıddı:* **günah** گناه.

sevâbık سوابق *A. ç. a.* 1 işlenmiş suçlar, 2 geçmişte olanlar/yaşananlar/yapılanlar; *bk.* **sâbıka** سابقه.

sevâbit ثوابت *A. ç. a.* durağan yıldızlar; *bk.* **sâbite** ثابته.

sevâd سواد *A. a.* 1 karalık, kara olma hâl ve niteliği: *s.-i zülf* "saç karalığı", 2 karalama, müsvedde, 3 ne olduğu belli olmayan/seçilemeyen koyu görüntü, karaltı, karartı.-**sevâd-i a'zam** سواد اعظم büyük şehir.-**sevâdü'l-ayn** سواد العين göz bebeği.-**sevâdü'l-kalp** سواد القلب kalbin tam ortasında bulunduğu varsayılan siyah nokta.

sevâd-hân سواد خوان *F. a.* yazıyı yeni söken, çat pat okuyan.

sevâfil سوافل *A. ç. a.* aşağı yanlar, değeri düşük şeyler; *bk.* **safil** سافل.

sevâhıl سواحل *A. ç. a.* kıyılar, deniz kıyıları; *bk.* ساحل **sâhıl**.

sevâıd سواعد *A. ç. a.* bilekler; *bk.* **sâıd** ساعد.

sevâim سوائم *A. ç. a.* başıboş otlayan hayvanlar; *bk.* **sâime** سائمه.

sevâkıb ثواقب *A. ç. a.* çok parlak yıldızlar; *bk.* **sâkıbe** ثاقبه.

sevâki سواقى *A. ç. a.* 1 su dağıtan kadınlar, 2 içki sunucular, içki sunan kızlar: *s.-yi câriyât-ı kevâib* "tomurcuk memeli içki sunan kızlar"; *bk.* **sâkıye** ساقيه.

sevâkin سواكن *A. ç. a. tıp* toplar damarlar.

sevâlif سوالف *A. ç. a.* geçmiş olaylar; *bk.* **sâlife** سالفه.

sevâlis ثوالث *A. ç. a.* saliseler; *bk.* **sâlise** ثالثه.

sevâm(m) سوام *A. ç. a.* zehirli hayvanlar; *bk.* **sâmme** سامه.

sevânıh سوانح *A. ç. a.* içe doğan şeyler, akla gelen düşünceler; *bk.* **sâniha** سانحه.

sevânî ثوانى *A. ç. a.* saniyeler; *bk.* **sâniye** ثانيه.

sevâtı' سواطع *A. ç. a.* görünen, yukarıda ve yüksekte olan şeyler; *bk.* **sâtı'** ساطع.

sevb ثوب *A. a.* giysi, giyecek.

sevdâ' سوداء, **sevdâ** سودا *A. a.* 1 istek, heves: *s.-yi hâm* "boş heves", 2 (bir kimseye/bir şeye karşı) aşırı sevgi ve eğilim, tutku, 3 insan mizacını oluşturduğu varsayılan dört temel elemandan biri, kara sevdâ, kara öd.

sevdâger سوداگر *F. s.* 1 delice âşık, tutkun, 2 işi mal alıp satmak olan kimse, tâcir, tüccar

sevdâvî سوداوى, **sevdâi** سودائى *F. s.* 1 kara sevda, kara öd, 2 kara sevdalı, melankolik.

sevdâ-zede سودا زده *F. s.* aşırı sevgiye kapılmış, tutkun, delice âşık, melankolik (kimse).

sevebân ثوبان *A. a.* sağalma, (hasta) iyileşme.

severân ثوران *A. a.* 1 (toz, toprak vb.) yerinden tozup kalkma, 2 sıçrama, 3 (toz) kalkıp havaya yükselme, 4 (kan) kaynayıp çıkma.

sevgend سوگند *F. a.* ant, yemin.

sevik سويق *A. a.* kavrulmuş un, kavut.

seviy(y), sevî سوى *A. s.* düz, her yanı aynı ölçüde/seviyede olan (yer/nesne).

seviyye (*T. k. dili:* **seviye**) سويه *A. a.* düzlük, aynı ölçüde/yükseklikte olma hâl ve niteliği: *ale'sseviyye* "aynı ölçüde, birbirinden farksız olarak".

seviyyen سويا *A. z.* aynı ölçüde, birbirinden farksız olarak.

sevk سوق *A. a.* (-i) ileri sürme, (-i) yürütme, (-i) gönderme.

sevr ثور *A. a.* 1 öküz, 2 *gökb.* (**bürc-i sevr**'den kısaltma yoluyla) bu adla anılan burç.

sevret سورت *A. a.* 1 keskinlik, 2 aşırılık, fazlalık, 3 keskinlik, sertlik (içki için).

seyelân سيلان *A. a.* akma.

seyf سيف *A. a.* kılıç.

seyl سيل *A. a.* yatağını doldurarak kabarıp coşkun bir şekilde akan su.

seylâb سيلاب, **seylâbe** سيلابه *F. a.* sel suyu, kabarıp taşarak coşkun bir şekilde akan su.

seyl-hîz سيلخيز *F. s.* yatağından dışarı yayılan su, taşkın su.

seyr fi'l-menâm, seyr-i fi'l-menâm سير فى المنام *A. a.* uykuda gezme, uyur gezer hastalığı.

seyr سير *A. a.* 1 yürüme, yürüyüş: *s.-i âdi* "olağan hızda yürüyüş", *s.-i seri'* "hızlı yürüyüş", 2 gezme, gezinme, 3 seyirlik bir oyuna/bir gösteriye eğlenme amacıyla bakma.

seyrân سيران *A. a.* 1 (bir yeri/bir yerin güzelliklerini) görmek amacıyla gezme, 2 yaşanan olay, başa gelen hâl, serüven, 3 hikâye, anlatı.-**seyrân etmek** 1) seyretmek, bakmak, 2) gezmek.

seyrângâh سيرانگاه *F. a.* görmek için gidilecek, gezilecek yer.

seyyâh سياح *A. a.* çok gezen, gezgin.-**seyyâh-i bî-karâr** سياح بيقرار bir yerde oturmayıp sürekli dolaşan kimse.

seyyâl سيال *A. s.* akıcı, akışkan, su gibi akma özelliği olan (şey).

seyyâle سياله *A. a.* 1 akıcı/akışkan madde, 2 (elektrik için) akım.

seyyâr سيار *A. s.* ve *a.* belli bir yerde oturmayıp işini/görevini gezerek yapan, gezici, gezgin.

seyyâre سياره *A. a.* gezegen/gezegenler.

seyyi' سيى *A. s.* kötü, fena.

seyyib ثيب *A. a.* dul kadın; *zıddı:* **bikr** بكر.

seyyid سيد *A. a.* 1 efendi, önder, baş, başkan, reis, 2 Hz. Muhammed'in soyundan olan kimse.

seyyidân سيدان *A. ç. a.* iki efendi, yani: Hz. Hasan ve Hüseyin.

seyyie سيئه *A. a.* kötü iş, kötülük, suç, günah.

sezâ سزا *F. s.* uygun, yaraşır, lâyık.

sezâb سذاب *A. a.* sedef çiçeği.

sezâvâr سزاوار *F. s.* yaraşır, yaraşık. [İyi anlamda kullanılır.]

sıab صعب *A. ç. a.* güçlükler; *bk.* **sa'b** صعب.

sıbâğ صباغ *A. a.* 1 boya, 2 yaradılış, huy, tabiat, cibillet.

sıbâh صباح *A. ç. a.* güzeller; *bk.* **sabih** صبيح.

sıbg صبغ *A. a. bk.* **sıbâğ** صباغ.

sıbr صبر *A. a.* ak bulut.

sıbt سبط *A. a.* torun.

sıbtayn سبطين *A. ç. a.* iki torun, yani: Hz. Peygamber'in iki torunu olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.

sıbyân صبيان *A. ç. a.* küçük yaşta çocuklar; *bk.* **sabî** صبى.

sıdâk صداق *A. a.* nikâh sırasında belirlenen para, nikâh akçası.

sıddîk صديق *A. s.* 1 çok doğru, hiç yalan söylemeyen, yalan nedir bilmeyen (kimse), 2 Hz. Ebubekir'in lakabıdır.

sıdk صدق *A. a.* doğruluk; *zıddı:* **kizb** كذب: *s.-ı beyân* "sözün doğruluğu".

sıfet صفت *A. a.* 1 nitelik, hâl, biçim, görünüş: *melek-sıfet* "melek nitelikli, melek gibi, melek huylu". [Bu örneğe uygun birleşiklerde Türkçe'nin **gibi** takısına

denk bir işleyişte görülür, birleştiği kelimenin anlamının belirttiği "niteliği/nitelikleri taşıyan" anlamı verir.] 2 *dilb.* bir adı vasıflayan ve belirten kelime/kelime öbeği.

sıfr صفر *A. a.* 1 boş: *sıfrü'l-yed* "eli boş", 2 *mat.* sağına geldiği rakamı on kez büyüten işaret. [Eski rakamlarda işareti noktaydı.]

sığâr صغار *A. ç. a.* küçükler; *bk.* **sağir** صغير.

sığar صغر *A. a.* küçüklük, küçük olma hâl ve niteliği.

sıhâh صحاح *A. ç. a.* doğrular; *bk.* **sahih** صحيح.

sıhhat صحت *A. a.* 1 eksiksizlik, kusursuzluk, 2 sağlık, dinçlik

sıhr صهر *A. a.* evlilik yoluyla doğan akrabalık bağı; kayın peder, kaynana, kayın birader, gelin, damat, baldız, enişte gibi akrabalık kavramlarının yansıttığı, eşler arası ilgilerden doğan yakınlık.

sıhriyyet صهريت *A. a.* kaynana, kaynata, baldız vb. evlilik yoluyla olan yakınlık.

sıklet ثقلت *A. a.* ağırlık.–**sıklet vermek** sıkmak, bezdirmek, huzursuz etmek.

sıkt سقط *A. a.* vaktinden önce ölü doğan çocuk, düşük.

sılât صلات *A. ç. a.* armağanlar; *bk.* **sılet** صلة.

sıle, sıla صله *A. a.* 1 yerine yurduna, eşine dostuna kavuşma, 2 *dilb.* önüne gelen bir bağlamla sıfatı olduğu adla ilişkilendirilen cümle. [Bu kuruluş aslında Türkçe'de bir sıfat takımında sıfatın addan önce gelmesi kuralına aykırı bir durumu yansıtır, bununla birlikte bu aykırı yapı dilimize Farsça'dan **ki** bağlamlı bir kuruluş olarak alınmış ve geniş ölçüde kullanılmıştır: *ervâh ki tuhfe-i Hudâ'dır* "Hudâ'nın armağanı olan ruhlar".]–**sıla-i rahm** صلۀ رحم ana babasını, yakınlarını ziyaret etme.

sılet صلة *A. a.* armağan.

sımâh صماخ *A. a.* 1 kulak, 2 kulak deliği.

sınâat صناعت *A. a.* (*T. k. dili:* **zenaat, zanaat**) bilgi, yatkınlık, tecrübe ve ustalık gerektiren, günlük hayatta birçok hizmetin görülmesi ve ihtiyaç duyulan şeylerin/ürünlerin sağlanması için yapılan iş.

sınf صنف *A. a.* (*T. k. dili:* **sınıf**) 1 bir bütünün parçaları, bölüm, bölük, 2 öbek, küme, takım, 3 belli nitelikleri olan, aynı işi yapan/aynı iş ve görev için ayrılmış kimselerin oluşturduğu topluluk.

sırât صراط *A. a.* 1 yol, 2 cehennem köprüsü.

sırf صرف *A. s.* katışıksız, halis: *kizb-i sırf* "katışıksız yalan". *z.* yalnızca, sadece.

sıyağ صيغ *A. ç. a. dilb.* kipler, çekim biçimleri; *bk.* **sîğa** صيغه.

sıyâğat صياغت *A. a.* kuyumculuk.

sıyâl صيال *A. a.* sıçrama, ileri atılma; *eşanl.* **hamle** حمله.

sıyâm صيام *A. a.* 1 oruç, 2 oruç tutma.

sıyânet صيانت *A. a.* (-i) koruma, (-i) kollama.

sıyvân صيوان *A. a.* (*F. a.* سايه بان **sâyebân**'dan) (*T. k. dili:* **sayvan**) büyük bez çadır, gölgelik, saçak, çıkıntı.–**sıyvân-ı üzn** صيوان اذن *F. a.* kulağın kenarındaki çıkıntı.

si سى *F. s.* otuz.

sia سعه *A. a.* 1 bir kap bir nesneye geniş gelme, 2 geniş olmakla konulanı içine alma, 3 bir kaba sığışma, 4 güç, kuvvet, dayanıklılık.

siâyet سعايت *A. a.* 1 zekât ve vergi toplamaya kalkışma, 2 koveuluk etme, çekiştirme, (birinin) arkasından konuşma, geçme.

sib سيب *F. a.* elma: *s.-i zenahdân* "çene elması, yani: elmaya benzeyen çene".

sibâ' سباع *A. ç. a.* yırtıcı hayvanlar; *bk.* **sebu'** سبع.

sibâhat سباحت *A. a.* (*T. k. dili:* **sebâhat**) suda yüzme.

sibâk سباق *A. a.* 1 (birinin) önüne geçme, 2 bir sözün ilerisi, sonrası.

sicâl سجال *A. ç. a.* büyük/dolu su kovaları; *bk.* **secl** سجل.

sicil(l) سجل *A. a.* mahkeme defteri; anlaşmaların, sözleşmelerin, hükümlerin yazıldığı ana defter, kütük.

sicn سجن *A. a.* suçluların konulduğu yer, zindan, hapishane.

sidre سدره *A. a.* 1 Trabzon hurmasına benzer bir meyve ve ağacı, 2 varılacak son nokta/sınır: *sidretü'l-müntehâ* "bitiş noktası/sınırı", *s.-nişinân* "bu noktada bulunanlar, melekler".

sifâl سفال, **sifâle** سفاله *F. a.* 1 çanak çömlek, çini gibi topraktan yapılmış şeyler, 2 orak.

sifâlin سفالين *F. a.* çamurdan yapılmış kap, çanak çömlek: *küze-i sifâlin* "toprak bardak".

sifâriş سفارش *F. a.* 1 buyurma, buyruk, 2 yargı, 3 ısmarlama, emanet etme.–**sifâriş etmek** ısmarlamak, emanet etmek.

sifle سفله *A. s.* alçak, soysuz, utanmaz, rezil.

sifleperver سفله پرور *F. s.* alçak kimseleri koruyup kollayan (kimse).

sifr سفر *A. a.* 1 kitapçık, cüz, 2 *Tevrat*'ı oluşturan parçalar, bölükler.

sigâl سگال *F. a.* düşünce: *bed-sigâl* "kötü düşünceli".

sigâliş سگالش *F. a.* düşünüş, düşünme biçimi.

sîğa صيغه *A. a. dilb.* fiilin çekimli şekillerinden her biri.

sih سه *F. a.* (*T. k. dili:* **seh/se**) üç: *sih-pâ* (*T. k. dili:* **sehpâ**) "üç ayaklı altlık/küçük masa", *se yek* "üç ve bir, yani: tavla zarlarından birinin 3, ötekinin 1 benekli yüzleri".

sih سيخ *F. a.* demir şiş.

sihâm سهام *A. ç. a.* oklar; *bk.* **sehm** سهم: *Sihâm-i Kazâ* 17. yüzyılın ünlü şairi Nef'î'nin hicivlerini topladığı mecmuanın adı.

sihan ثخن *A. a.* 1 kalınlık, 2 katılık.

sihr سحر *A. a.* büyü, büyücülük, cadılık.–**sihr-i halâl** سحر حلال *ed.* bir beyitte/bir edebi sözde bir kelimeyi/sözü hem öncesi hem de sonrası ile anlamca ilgili olabilecek yolda kullanmak biçimindeki söz sanatı.

sihr-âmiz سحر آميز *F. s.* büyüleyici (güzel/sevgili).

sihr-bâz سحرباز *F. s.* ve *a.* büyücü.

sihr-sâz سحر ساز *F. s.* ve *a. bk.* **sihr-bâz** سحرباز.

sika ثقه *A. a.* sözüne inanılıp güvenilecek kimseler. [Çoklu gibi kullanılan teklilerdendir.]

sikal ثقل *A. a. bk.* **sıklet** ثقلت.

sikâl ثقال *A. ç. a.* ağır şeyler; *bk.* **sakil** ثقيل.

sikâl سگال *F. s.* (birleşik sıfatlarda) düşünen: *bed-sikâl* "kötü düşünen, kötü düşünceli".

sikât ثقات *A. ç. a.* sözüne güvenilir, inanılır kimseler; *bk.* **sika** ثقه.

sikâyet سقايت *A. a.* Mekke'de hacılara zemzem suyu dağıtma hizmeti.

sikencebin سكنجبين, **siken-gebin** سكنگبين *F. a.* ekşi bal suyu.

sikke سكه *A. a.* 1 para üzerindeki yazı/nakış, damga, 2 Mevlevi dervişlerinin giydikleri külâh, 3 yol: *sikketü'l-hadîd* "demir yol".

sikke-ken سكه كن *F. a.* damga kalıbı yapan usta/işçi.

sikke-zen سكه زن *F. a.* paraya damga basan usta/işçi.

sikkîn سكين *A. a.* bıçak.

sikl ثقل *A. a.* 1 yük, ağırlık, 2 ağırlık, ağır başlılık, ciddiyet, 3 (midede) ağırlık, hazımsızlık, 4 suç, günah.

sil(l), sül(l) سل *A. a. tıp* akciğerlerin iltihaplanması, kuru hastalık, verem.
sil, sil سيل *F. a.* sel; *bk.* **seyl** سيل.
sil'a سلعه *A. a.* 1 ur, 2 alınıp satılan şey, ticaret malı.
silah سلاح *A. a.* her türlü kesici ve ateşli, öldürücü savaş aleti.
silah, silih سلح *A. a. yuk. m. bk.*
silahşor, silihşor سلحشور *F. a.* ok atmak, cirit savurmak, sıçramak, eyer yanına ve altına inmek gibi gösteriler sergileyen atlı.
sili سيلى *F. s.* (*T. k. dili:* **sille** سله) tokat: *s.-hor, s.-hâr* "tokat yiyen".
silk سلك *A. a.* 1 dizi, sıra, 2 yol, geçim yolu, tutulan iş, meslek.
silm, selm سلم *A. a.* barış, sulh.
silsile سلسله *A. a.* 1 zincir, 2 birbirine ulaşıp giden şeylerin bütünü, dizi, 3 soy sop, ocak.
silta سلطه *A. a.* (*T. k. dili:* **şilte** شلته) içine kuru ot, saman, kıtık, pamuk vb. doldurulmuş minder.
sîm سيم *F. a.* gümüş.
sîmâ سيما *A. a.* yüz, çehre; yüzün kendine özgü görünüşü.
sîm-âb سيماب *F. a.* gümüş suyu, yani: cıva.
[1]**simâk** سماك *A. ç. a.* balıklar; *bk.* **semek** سمك.
[2]**simâk** سماك *A. a.* iki küçük yıldızın adı.
simâr ثمار *A. ç. a.* meyveler; *bk.* **semere** ثمره.
simât سمات *A. a.* nişanlar, izler, belirtiler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, Türkçe'nin benzerlik anlatımlı **gibi** takısına denk gelir: *melek-simât* "melek görünüşlü, melek gibi".]
simât سماط *T. a.* (*k. dili:* **somat**) 1 sofra, 2 yemek, şölen, ziyafet.
simen سمن (*T.* **semen**) semizlik, gürbüzlük.
sîmîn سيمين *F. s.* gümüş, gümüşten, gümüşten yapılmış: *s.-ber* "gümüş bedenli".
sîmînfevvâre سيمين فواره *F. a.* gümüş fıskıye, yani: ay.
sîm-keş سيمكش *F. a.* sırmacı, sırma yapan usta.
simsâr سمسار *A. a.* satıcı ile alıcı arasında aracılık eden, miyancı.
simt سمط *A. a.* dizi, dizilmiş nesneler bütünü.
sîmurğ سيمرغ *F. a.* 1 halk arasında "Zümrüdüanka" denilen; adı belli, kendi belirsiz kuş. [Otuz kuş büyüklüğünde/otuz kuşun renginde olduğundan bu adla anılmıştır.] 2 *tas.* kutup mertebesindeki insan, ergin insan, ermiş kişi.
simyâ' سيمياء**, sîmyâ** سيميا *A. a.* 1 kimyevî maddeler kullanarak ve birtakım hilelere başvurarak bakır başta olmak üzere kimi madenleri altına çevirme sözde bilimi, 2 büyü, sihir, göz boyacılık, 3 şiir sanatı, retorik.
sin(n) سن *A. a.* 1 yaş, yaşama süresi, 2 belli bir yaşa gelinceye dek geçen süre, 3 diş: *s.-i sen sen* "'sen sen' kelimelerindeki 'sin' harflerinin dişi".
[1]**sin** سين *A. a.* س harfinin adı. [Gövdesi ش harfine benzediği için, "noktasız" anlamındaki "mühmel" sıfatıyla vasıflanmıştır.]
[2]**Sin** صين *A. a.* Çin.
Sînâ' سيناء *A. a.* Yüce Tanrı'nın gücünün Hz. Musa'ya göründüğü dağın adı.
sinân سنان *F. a.* 1 mızrak, 2 süngü.
sincâb سنجاب *F. a.* derisinden kürk, özellikle de kürk yakası yapılan hayvan.
sincâbi سنجابى *F. s.* sincap kürkü renginde.
sine سنه *A. a.* uyuklama, ımızganma, uykuya dalmadan önceki hâl.
sîne سينه *F. a.* 1 göğüs, 2 göğüs boşluğu, göğüs kafesinin içi, 3 kalp.

sîne-bend سينه بند *F. a.* atın göğsüne asılan işlemeli askı, askılık.
sîne-kûb سينه كوب *F. s. bk.* **sîne-zen** سينه زن.
sinesûz سينه سوز *F. s.* yürek yakıcı (durum).
sîne-zen سينه زن *F. s.* göğsünü yumruklayan/döven, yani: yas tutan, dövünen (kimse).
sini سنى *T. a.* büyük boy tepsi; *krş.* **sînî** سينى.
[1]**sînî** سينى *F. a.* kenarsız, yuvarlak büyük tepsi, üzerine yemek kapları konulan madeni tabla.
[2]**Sînî** صينى *A. s.* 1 Çin işi, 2 Çin porseleni.
sinin سنين *A. ç. a.* yıllar; *bk.* **sene** سنه.
sinmâr, sinimmâr, sinnimâr سنمار *F. a.* eski hükümdarlardan Münzir oğlu Nu'mân'ın yaptırdığı "Havernak" adlı ünlü köşkün mimarının adı.
sinnen سنا *A. z.* yaşça.
sinnevr سنور *A. a.* kedi.
sipâh سپاه *F. a.* 1 ordu, savaş erleri, asker, 2 eskiden kapıkulu süvarilerinin birinci bölüğünün adı.
sipâhi سپاهى *F. a.* tımarlı atlı asker.
sipâh-sâlâr سپاهسالار *F. a.* ordu başı, başbuğ, başkomutan.
sipâr سپار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) veren, harcayan: *cân-sipâr* "canını veren", *cân-sipârâne* "canını verircesine".
si-pâre سپاره *F. a. Kur'an* cüzleri.
sipâriş سپارش *F. a.* (-e) ısmarlama, (-e) verme, (-e) aktarma.
sipâs سپاس *F. a.* övgü, (birini) iyiliklerini sayarak anma; *eşanl.* minnet, şükür, şükrân, dua.
sipâsdâr سپاسدار *F. s.* övgü düzen, şükreden (kimse).
sipâsdâri سپاسدارى *F. a.* övgü düzücülük.
sipâs-güzâr سپاسگذار *F. s. bk.* **sipâsdâr** سپاسدار.
sipeh سپه *F. a.* savaş erleri, silahlı kuvvetler, ordu.
sipehbüd سپهبد *F. a.* ordu başı, başbuğ.
sipehdâr سپهدار *F. a.* ordu başı, başbuğ.
sipeh-sâlâr سپهسالار *F. a.* ordu başı, başbuğ.
si-penc سپنج *F. s.* üç beş günlük, geçici (yer/konak): *serây-i si-penc* "geçici dünya".
sipend سپند *F. a.* üzerlik tohumu. [Tütsü kabı içindeki kor ateş üzerine atılır ve yanarken çıkan güzel kokulu dumanı çevreye yayılırdı.]
siper سپر *F. a.* 1 kalkan, 2 korunmak ve savunma yapmak için ardına gizlenilen sağlam ve dayanıklı yer, 3 önleyici ve koruyucu şey.-**siper-i sâıka** سپر صاعقه yıldırım kalkanı, paratoner.
sipihr سپهر *F. a.* 1 gök, 2 *mec.* kut, baht, yazgı.
sir(r) سر *A. a.* 1 saklı olan/saklanan şey, giz, 2 içte saklanan, yalnızca bir kişinin bildiği şey, 3 kimsenin bilmediği, akıl erdiremediği şey, nesne ve oluşların iç yüzü, 4 bir işin/şeyin araştırma, gözleme ve sezgi yoluyla kavranabilen yanı.
si'r سعر *A. a.* belirlenmiş değer, paha, fiyat.
sîr سير *F. s.* tok, doymuş, kanmış: *s.-şîr olmak* "süte kanmak".
sîrâb سيراب *F. s.* 1 suya kanmış/doymuş (toprak vb.), 2 canlı, taze, sulu: *gül-i sîrâb* "canlı, solmamış gül".
sirâc سراج *A. a.* kandil, lamba, meş'ale, mum vb. ışık kaynağı.
sirâce سراجه *A. a.* (*T. k. dili:* **sıraca**) çıktığı yerde deriyi bozan, iyileşmesi güç bir yara türü, bir tür verem hastalığı.
sirâfil سرافيل *A. a.* dört büyük melekten biri, İsrâfil. [Bu kullanımı nazım diline mahsustur.]
sirâyet سرايت *A. a.* bulaşma, geçme.
sirbâl سربال *A. a.* gömlek, entari, giysi.

sircîn, sercîn سرجين *A. a.* kuru hayvan tersi.

siret سيرت *A. a.* insanın iyi/kötü tuttuğu yol, hâl ve gidiş, tutum, davranış.

sirişk سرشك *F. a.* 1 gözyaşı, 2 damla.

sirişt سرشت *F. a.* yaradılış, yaradılış özelliği, huy: *furkat-sirişt* "ayrılık huylu".

sirişte سرشته *F. s.* yoğurulmuş, hamur hâline getirilmiş.

sirkat سرقت *T. a.* çalma, aşırma, hırsızlık.

sirke سركه *F. a.* çürümüş üzümden elde edilen ekşi su.

sirke-fürûş سركه فروش *F. a.* 1 sirkeci, sirke yapan ve satan kimse, 2 *mec.* ekşi yüzlü, somurtkan, dargın ve bir şeyden hoşlanmamış kimse.

sirkengebîn سركنگبين *F. a.* ekşi bal şerbeti.

sît صيت *A. a.* 1 iyi ün, ad, nam, 2 ortalığı kaplayan ses.

sitâd ستاد *F. a.* satın alma, alış: *dâd ü sitâd* "alışveriş".

sitân ستان *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) alıcı, alan: *cân-sitân* "can alıcı", *dâd-sitân* "intikam alıcı", *kişver-sitân* "ülke alıcı, fatih".

sitâre ستاره *F. a.* yıldız.

sitâre-şinâs ستاره شناس *F. a.* gökbilimci, astronom, müneccim.

sitâyiş ستايش *F. a.* övme, övüş.

sitebr ستبر *F. a.* kalın, kaba (kumaş vb.).

sitem ستم *F. a.* 1 haksızlık, zulüm, 2 eziyet, baskı, 3 *T.* çıkışma, azarlama, paylama.

sitem-dîde ستمديده *F. s.* haksızlığa uğramış; *eşanl.* **mazlûm** مظلوم, **mağdûr** مغدور.

sitemger ستمگر *F. s. yuk. m. bk.*

sitem-kâr ستمكار *F. s.* haksızlık eden.

sitem-keş ستمكش *F. s.* haksızlık çeken, haksızlıkla karşılaşan; *eşanl.* **sitem-dîde**.

sitîz ستيز, **sitîze** ستيزه *F. a.* savaş, dövüş, cenk, kavga.

sitîze-cû ستيزه جو *F. s.* kavga arayan/arayıcı (kimse/düşman).

sitîzekâr ستيزه كار *F. a.* kavgacı kimse.

sitr ستر *A. a.* örtü, perde.

sitte ستّه *A. s.* altı: *cihât-i sitte* "altı yön, yani sağ, sol, ön, arka, yukarı, aşağı".

sittîn ستين *A. s.* altmış.

sittûn ستون *A. s.* altmış.

sivâr سوار *A. a.* bilezik: *s.-ı sâid-i şecâat* "yiğitlik bileğinin bileziği".

siyâb ثياب *A. ç. a.* giysiler, elbiseler, *bk.* **sevb** ثوب: *siyâb-ı fakîrâne* "yoksula yaraşır giysi", *siyâb-ı fezâil* "erdemler giysisi". [Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]

siyâbî ثيابى *A. a.* (hamamda) müşterilerin elbiselerini koruyan görevli, esvapçı.

siyâdet سيادت *A. a.* efendilik, ululuk, beylik, reislik.

siyâh سياه *F. s.* kara; *zıddı:* **beyâz** بياض: *s.-baht, s.-rûz* "kutsuz, bahtsız".

siyâhat سياحت *A. a.* (*T. k. dili:* **seyâhat**) gezme, bir yerde oturmayıp sürekli gezip dolaşma.

siyâh-gûş سياه گوش *F. a.* karakulak, çakala benzer yırtıcı bir hayvan.

siyâhî سياهى *F. s.* 1 karalık, 2 kara tenli, Afrika halklarının birinden olan kimse.

siyâh-kâr سياهكار *F. s.* 1 suçlu, günahkâr (kimse), 2 işi bitik, uğuru dönük, yıldızı batık (kimse).

siyâh-pûş سياه پوش *F. s.* karalar giymiş, yani: acılı, matemli (kimse).

siyâk سياق *A. a.* sözün aynı yolda gelişi, yani: başının sonunun birbirini tutması, anlamlı olması, anlam bütünlüğü taşıması. [Daha çok **sibâk** ile kurduğu bağlam öbeğinde görülür: *siyâk u sibâk*.]

siyâkat سياقت *A. a.* 1 (birini/bir nesneyi) ileri itmek, itelemek, 2 *T.* eskiden kullanılmış, çengelli, çarpık ve noktasız, güç okunan bir yazı türü.

siyâset سياست *A. a.* 1 toplum düzenini kurma ve sağlama, kurulu düzenin işlemesi için gerekli kanun ve kuralları koyma ve uygulama, halkın işlerinin görülmesi, refah ve mutluluğu için çalışma şeklindeki egemenlik, 2 suç işleyenler hakkında kanun hükümlerine göre verilen cezaları yerine getirme, 3 kararlılık, kural ve kanun hükümlerini çekinmeden ve ayrım yapmadan uygulama.

siyâsî سياسى *A. s.* siyasetle ilgili, siyasetin konusu olan (iş/şey). *a.* siyasetle uğraşan kimse, politikacı.

siyeh سيه *F. a.* kara: *s.-pûş* "siyah elbiseli"; *bk.* **siyâh**.

siyeh-kâr سيهكار *F. a.* 1 kötü işler yapan, kötülük peşinde olan kimse, 2 suçlu, günahkâr.

siyeh-rûz سيهروز *F. s.* bahtı kara, kutsuz (kimse).

siyer سير *A. ç. a.* davranışlar, huylar, hâller, tutumlar; *bk.* **siret** سيرت.

siyyân سيان *A. ikili ç. a.* (*T. k. dili:* **seyyân**) 1 (iki şey) birbirine bütünüyle denk ve eşit olma, 2 birbirine denk ve eşit olan iki şey.

siyyânen سيانًا *T. z.* aralarında fark gözetmeksizin, bir tutarak.

siyyemâ سيما *A. z.* özellikle; *eşanl.* **bâ-husûs** با خصوص, **bilhassa** بالخاصه.

sôfiyâne صوفيانه *F. a.* (*T. h. dili:* **sofyan**) mehter musikisinde bir usul.

-stân/istân ستان *F. takı* Yer adları yapar. Bir ünlüden sonra **-stân**, ünsüzden sonra **-istân** ve **-sitân** olarak gelir: *hurmâstân* "hurmalık, hurma bahçesi", *gülistân, gülsitân* "güllük, gül bahçesi".

sû' سوء, **¹sû** سو *A. a.* kötülük; *zıddı:* **hüsn** حسن. [Daha çok ad takımlarında görülür, ancak bu ad takımları anlamca sıfat takımı gibidir: *s.-i hâl* "kötü hâl", *s.-i zan* "kötü sanı", *s.-i niyyet* "kötü niyet". Zıddı olan **hüsn** de böyledir.]

su'lûk صعلوك *A. a.* 1 yoksul, dilenci, 2 başıboş gezen, aylak, 3 hırsız.

²sû سو *F. a. bk.* **sûy** سوى.

suadâ' سعداء *A. ç. a.* uğurlu kimseler; *bk.* **saîd** سعيد.

subh صبح *A. a.* sabah.–**subh-u kâzib** صبح كاذب yalancı sabah, yani: güneş daha doğmadan ortalığa yayılan ilk aydınlık. –**subh-u şeker-hand** صبح شكر خند hafifçe gülümseyen, tebessüm eden sabah (sabahın ilk aydınlığını, yani karanlığın aralanıp aydınlığın belirmesini anlatan bir benzetme olarak).–**subh-u sâdık** صبح صادق güneşin ufukta görünmesiyle birlikte ortalığa yayılan gerçek aydınlık.

subhgâh صبحگاه *F. a.* sabah vakti.

sûd سود *F. a.* yarar, kazanç, fayda.

sudâ' صداع *A. a.* baş ağrısı.

sûde سوده *F. s.* 1 ovulmuş, sürülmüş, sürtülmüş, 2 eskitilmiş, yıpratılmış, ezilmiş, aşındırılmış, 3 sürmüş: *ruh-sûde* "yanağını sürmüş".

sudg صدغ *A. a.* gözle kulak arası, şakak.

sûdmend سودمند *F. s.* yararlı, faydalı (nesne).

¹sudûr صدور *A. a.* 1 çıkma, görünme, yayılma, 2 verilme, ortaya konulma.

²sudûr صدور *A. ç. a.* 1 sadrazamlar, 2 Anadolu ve Rumeli kazaskerleri; *bk.* **sadr** صدر.

sûf, sof صوف *A. a.* 1 yün, yapağı, 2 yün dokuma.

sûfâr سوفار *F. a.* 1 iğne deliği, 2 ok gezi.

suffe صفه *A. a.* (*T. k. dili:* **sofa** صوفه) evlerde odalar dışında oturacak sekili genişçe yerler.

sûfî, sofî صوفى *A. a. tas.* 1 gönlü dupduru, nefsini öldürerek Hak'ta yokluğa ererek Hak'ta dirlik bulmuş, görünüşte halk içinde, ama her an Hak ile birlikte, sırlar bilgisinin aydınlığıyla gören ve bilen kimse, eren, ermiş, 2 (*T. k. dili:*

sofu) dini bütün, dinin emir ve yasaklarına içtenlikle uyan kimse, 3 şekilci, dinin özünü kavrayamamış, katı tutumlu dindar, softa.

sûfiyye, sofiyye صوفيه *A. a.* 1 tasavvuf, sufilerin yolu, 2 sufiler, tasavvuf yolu yolcuları.

sufr صفر *A. a.* tunç, pirinç.

sufret صفرت *A. a.* sarılık, sarı renkli olma hâli.

sufûf صفوف *A. ç. a.* sıralar, diziler; *bk.* **saf(f)** صف.

suğrâ صغرى *A. s.* (*dişil*) 1 küçük, 2 *man.* bir kıyasın küçük önermesi.

sûhân سوهان *F. a.* törpü, ince kertikli eğe.

suhan, suhun, sehun سخن *F. a.* söz.

suhan-ârâ سخن آرا *F. s.* sözü süsleyen/bezeyen, yani: güzel söz söyleyen (kimse).

suhandân سخندان *F. s.* söz bilen, yani yerinde söz söylemesini bilen (kimse).

suhan-fehm سخن فهم *F. s.* söz anlar, söylenen sözün anlamını kavrar (kimse).

suhan-gû سخنگو *F. s.* söz söyleyen, yani açık ve anlaşılır biçimde konuşan (kimse).

suhan-perdâz سخن پرداز *F. s.* söz düzücü, yani: düzgün ve anlaşılır söz söyleyen (kimse).

suhan-rân سخنران *F. s.* akıcı, doğru, anlaşılır söz söyleyen (kimse).

suhan-senc سخن سنج *F. s.* söz tartan, yani: söyleyeceği sözü ölçüp biçen, yerinde söz söyleyen (kimse), şair.

suhan-şinâs سخن شناس *F. s.* sözün ne ve nasıl olduğunu bilen, sözden anlayan (kimse).

suhanver سخنور *F. a.* açık ve düzgün söz söyleyen kimse.

suhbet صحبت *A. a.* (*T. k. dili:* **sohbet**) 1 görüşme, konuşma, bir araya gelip söyleşme, hâlleşme, yarenlik etme, 2 (sevenle sevilen) baş başa görüşme, 3 (kadınla erkek arasındaki) birleşme.

suhre سخره *A. a.* 1 maskara, herkes için alay konusu olan, herkesin ilişip takıldığı kimse, 2 gülünç kıyafetler giyip gülünç şeyler yaparak insanları güldüren kimse, palyaço.

sûhte سوخته *F. s.* 1 yanık, yanmış, 2 bahtı kara, talihi kötü. *a. T.* (**softa** صوفته) öğrenci,

sûhtevât سوختوات *F. ç. a.* öğrenciler.

suhuf صحف *A. ç. a.* sayfalar; *bk.* **sahîfe** صحيفه.

suhûnet سخونت *A. a.* sıcaklık.

suhûr صخور *A. ç. a.* büyük taş parçası, kaya; *bk.* **sahre** صخره.

sûk سوق *A. a.* çarşı, pazar.

sukbe ثقبه *A. a.* delik, oyuk.

sûki سوقى *A. a.* ve *s.* 1 bayağı kimse, sıradan kişi, sokak adamı, 2 satıcı, satış görevlisi, 3 ticaret erbabı, esnaf.

sûki سوقى *F. s.* çarşı ile ilgili, çarşıdaki. *a.* çarşı esnafı, çarşı çalışanı.

sukûf سقوف *A. ç. a.* damlar; tavanlar; *bk.* **sakf** سقف.

sukûk صكوك *A. ç. a.* kadı hükümleri; *bk.* **sak(k)** صك.

sukûr صقور *A. ç. a.* şahinler; *bk.* **sakr** صقر.

sukût سقوط *A. a.* 1 düşme, düşüş: *s.-u evrâk* "yaprakların yere düşmesi", 2 (derece) aşağı düşme, değerini ve etkisini yitirme.

[1]**sulb** صلب *A. a.* 1 (insanda) omurğa, 2 bel, 3 soy, nesil.

[2]**sulb** صلب *A. a.* 1 sağlam, 2 dayanıklı, 3 sert, katı.

sulehâ' صلحاء, **sulehâ** صلحا *A. ç. a.* günahsız iyi kimseler; *bk.* **sâlih** صالح.

sulh صلح *A. a.* 1 barış, 2 barışık olma, barışıklık, 3 uzlaşma, uyuşma, 4 anlaşma.–**sulh etmek** barışmak.

sultân سلطان *A. a.* 1 güç, egemenlik, 2 hükümdar, egemenlik sahibi.–**sultân-ı ezel** سلطان ازل ezelde ve her zamanda hüküm yürüten biricik yönetici, güç ve egemenliği paylaşılamaz sultan, yani: Yüce Yaratıcı.–**sultân-ı âriyeti** سلطان عاريتى bir eyyamlık, birkaç günlük sultan, gelip geçici hükümdar.

sultânî سلطانى *A. s.* 1 sultanla ilgili/sultana yaraşır, 2 ünlü, anlı şanlı, dillere düşmüş.

sûm ثوم *A. a.* sarımsak.

sumûğ صموغ *A. ç. a.* zamklar; *bk.* **samg** صمغ.

sumût صموت *A. a.* susma, konuşmama, sus pus olma, konuşmadan oturma.

sun' صنع *A. a.* 1 iş, yapış, (-i) ortaya koyuş, 2 yapma ve oldurma gücü.

sun'i صنعى *A. s.* 1 yapma (çiçek/eşya vb.), 2 yapmacık, özentili (davranış).

sunûf صنوف *A. ç. a.* sınıflar; *bk.* **sınf** صنف.

[1]**sûr** سور *A. a.* korunmak amacıyla bir yerin etrafına çekilen kalın duvar, kale duvarı.

[2]**sûr** سور *F. a.* düğün, dernek, şenlik, şölen.

[3]**sûr** صور *A. a.* 1 boynuz boru, 2 Hz. İsrâfil'in kıyamet gününde üfleyeceği boru.

surâh صراخ *A. a.* 1 gürültü, 2 acı ile bağırma, feryat.

sûrâh سوراخ *F. a.* delik.

surâhi صراحى *A. a.* cam su kabı.

sûre سوره *A. a.* *Kur'an*'ın ayrı adlar taşıyan 114 ana bölümünden her biri.

suredân صردان *A. a.* dil altındaki iki siyah damar.

sûret صورت *A. a.* (*T. k. dili:* **surat**) 1 kılık, biçimce dış görünüş, 2 yaşayış biçiminden yansıyan görüntü, hâl, 3 resim, 4 yapma biçimi, tarz, 5 yazı kopyası.–**sûret almak** 1) kopyasını almak, nüsha edinmek, 2) yazmak, kopyasını almak, suretini çıkarmak.–**sûret bulmak** 1) gösterilmek, görünür duruma sokulmak, kılık kazandırılmak, 2) çıkmak, meydana çıkmak, varlık kazanmak.–**sûret göstermek** 1) bir kılığa bürünmek, ortaya çıkmak, kendini göstermek, 2) kalkışmak, 3) (-i) istemek, (-den) dem urmak, 4) bilmezlenmek, bilmez görünmek, tınmamak, satmak.–**sûret tutmak** sonuçlanmak.

sûret-engiz صورت انگيز *F. s.* 1 kılık değiştirici, 2 ikiyüzlü.

sûret-nümâ صورتنما *F. s.* yüz/kendini göstermiş, ortaya çıkmış (durum/gelişme).

sûret-nümûd صورت نمود *F. s.* biçim gösterici, çeşitli kılıklara girici.

sûret-pezîr صورتپذير *F. s.* biçim kazanmış, olmuş, gerçekleşmiş (iş/durum vb.).

sûrî صورى *A. s.* 1 dış görünüşle ilgili, dış görünüşü yansıtan, 2 biçimce, yani: özü bulunmayan, içten olmayan, lâf olsun diye yapılan/söylenen: *medâyih-i sûriyye* "özsüz, içten olmayan, lâf olsun diye söylenen övgüler".

surre صره *A. a.* para kesesi.

surûh صروح *A. ç. a.* köşkler; *bk.* **sarh** صرح.

sûs سوس *F. a.* güve.

sûsen سوسن *F. a.* (*T. k. dili:* **susam** صوصام) ince sivri yapraklı, kokulu iri mor çiçekli, soğanlı bir bahar bitkisi.

sûsmâr سوسمار *F. a.* kertenkele, keler.

suûbet صعوبت *A. a.* güçlük.

suûd صعود *A. a.* yukarı çıkma, yükselme.

suver صور *A. ç. a.* suretler; *bk.* **suret** صورت.

sûy سوى *F. a.* yan, taraf; *bk.* **sû** سو.

[1]**sûz** سوز *F. a.* yanma.–**sûz ü güdâz** سوز و گداز *F. a.* yanıp yakılma.

[2]**sûz** سوز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yakan, yakıcı. *cân-sûz* "can yakıcı", *dil-sûz* "yürek yakıcı", *tâkat-sûz* "güç yakıcı, yani: güçsüz bırakıcı".

sûzân سوزان *F. s.* 1 yakıcı, yakan: *âteş-i sûzân* "yakıcı ateş", 2 yanıcı, yanan: *dil-i sûzân* "yanan gönül".

sûzen سوزن *F. a.* iğne.

sûzendân سوزندان *F. a.* iğnelik, iğnedan.

sûzende سوزنده *F. s.* yakıcı, yakan.

sûzenger سوزنكر *F. a.* iğneci, iğne yapan usta.
sûzin سوزين *F. s.* çok/pek yakıcı.
sûziş سوزش *F. a.* 1 yanış, yanma, 2 yakıcı etki, şiddetli etkileyiş.
sûznâk سوزناك *F. s.* 1 ateşli, yakıcı, 2 etkili, etkileyici, 3 Türk musikisi makamlarından biri.
sü'bân ثعبان *A. a.* büyük yılan.
sü'lûl ثؤلول *A. a.* meme.
¹**süâl** سعال *A. a.* öksürük.
²**süâl, süvâl** سؤال *A. a.* 1 bir şeyi öğrenmek için (birinden) bilgi isteme, soru, 2 (birinden) bir şey isteme, dilencilik.
süât سعاة *A. ç. a.* çalışanlar, çaba harcayanlar; *bk.* **sâî** ساعى.
sübâî سباعى *A. s.* yedili, yedilik.
¹**sübât** ثبات *A. ç. a.* küçük ve dağınık asker birlikleri, takımlar; *bk.* **sübet** ثبت.
²**sübât** سبات *A. a.* hafif uyku.
Sübbûh سبوح *A. a.* her zaman ve her yerde kutsanan Yüce Tanrı.
sübet ثبة *A. a.* 1 öbek, küme, küçük topluluk, 2 küçük ve dağınık asker birliği.
sübha سبحه *A. a.* 1 doksan dokuz taneli dizi, tespih, 2 namazlardan sonra 33 kez "sübhânallah", 33 kez "elhamdülillâh, 33 kez "Allâhü ekber" denilerek edilen dua, 3 birtakım dualar okunarak yapılan zikir, 4 Tanrı katından kulun gönlüne yansıyan aydınlık/ışık.
sübha-gerdân سبحه كردان *F. s.* tespih çevirici, tespih çekip duran (kimse).
sübha-keş سبحه كش *F. s.* ve *a.* tespih çeken.
sübhale سبحله *A. a.* "sübhâna'llâh" deme.
Sübhân سبحان *A. a.* her türlü eksiklikten uzak olan Yüce Tanrı.
Sübhâna'llâh سبحان الله *A.* "Yüce Tanrı'yı kutsarım ve her türlü eksiklikten uzak sayarım" anlamında bir dua sözü.
Sübhânî سبحانى *A. s.* Yüce Tanrı katıyla ilgili, Yüce Tanrı katından olan/gelen/erişen: *kerem-i Sübhânî* "Yüce Tanrı katından gelen/ulaşan iyilik".
sübu', süb' سبع *A. s.* yedide bir.
sübûr ثبور *A. a.* (-i) yıkma, (-i) yere geçirme, yıkım, yok ediş.
sübût ثبوت *A. a.* söz götürmeyecek biçimde ortaya çıkma, kesin olarak gerçekleşme.–**sübût bulmak** gerçekleşmek, kesin olarak ortaya çıkmak.–**sübûtsuz** (< **sebatsız**) dayanıksız, dirençsiz, kof.
sübühât سبحات *A. ç. a. bk.* **sübha** سبحه.
sübül سبل *A. ç. a.* yollar; *bk.* **sebîl** سبيل.
sücûd سجود *A. a.* secde etme, namazda başını ellerle birlikte yere koyma.
südâ سدا *A. a.* salma, başıboş.
südâsî سداسى *A. s.* altılı, altılık.
südde سده *A. a.* 1 konak kapısı, 2 sundurma, saçak, saray kapısı üstündeki örtü, 3 çadır kapısının önü, 4 kapı eşiği: *s.-i gerdûn-'udde* "felek gibi yüce, gökyüzü gibi ulu ve yüksek kapı".
südüs سدس *A. s.* altıda bir.
süfehâ' سفهاء, **süfehâ** سفها *A. ç. a.* müsrifler, varını yoğunu akılsızca kötü yerlerde ve işlerde kullananlar; *bk.* **sefîh** سفيه.
süfelâ' سفلاء, **süfelâ** سفلا *A. ç. a.* hor, alçak, edepsiz kimseler; *bk.* **sefil** سفيل.
süferâ' سفراء, **süferâ** سفرا *A. ç. a.* elçiler; *bk.* **sefîr** سفير.
süfl ثفل *A. a.* çöküntü, tortu.
süflâ سفلا *A. s.* (dişil) aşağı: *cihet-i süflâ* "aşağı yön".
süflî سفلى *F. s.* bayağı, düşük, hor, değersiz (kimse).
süfliyyât سفليات *A. ç. a.* dünya ile ilgili bayağı, değersiz işler ve şeyler.
süfre سفره *A. a.* (*T. k. dili:* **sofra** صفره) üzerinde yemek yenilen yaygı/yuvarlak, ayaklı, büyücek tahta tabla.
süfte سفته *F. s.* delinmiş: *dürr-i süfte* "delinmiş inci".
süfûf سفوف *A. a. tıp* toz ilaç.

süfün سفن *A. ç. a.* gemiler; *bk.* **sefîne** سفينه.
sügûr ثغور *A. ç. a.* sınırlar, düşman topraklarının başladığı yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
sühâ سها *A. a.* Küçükayı yıldız kümesinin ortasında belli belirsiz görünen küçük bir yıldız.
sühâd سهاد *A. a.* uyanıklık, uykusuzluk.
Süheyl سهيل *A. a.* parlak bir yıldız. [Yemen'de pek parlak göründüğü için "Süheyl-i Yemenî/Yemânî" diye de anılır.]
süht سحت *A. a.* haram, dince yasaklanmış.
sühub سحب *A. ç. a.* bulutlar; *bk.* **sehâbe** سحابه.
sühûl سهول *A. ç. a.* (tekli anlamda) toprağı yumuşak olduğundan yürümesi kolay olan düz yer. [Teklisi olan **sehl** سهل bu anlamda kullanılmaz.]
sühûlet سهولت *A. a.* kolaylık.
sühûnet ثخونت *A. a.* (daha çok dokuma için) sıkılık, peklik.
sükalâ' ثقلاء *A. ç. a.* varlığı, konuşması iç sıkıntısına yol açan kimseler; *bk.* **sakîl** ثقيل.
sükârâ سكارى *A. ç. a.* sarhoşlar; *bk.* **sekrân** سكران.
sükâta سقاطه *A. a.* döküntü.
sükkân سكان *A. ç. a.* (bir yerde) oturanlar; *bk.* **sâkin** ساكن.
sükker سكر *A. a.* şeker.
sükkerî سكرى 1 şekerli (nesne), 2 şekerden yapılmış (nesne).
sükkerîn سكرين *F. s. bk.* **sükkerî** سكرى.
süknâ سكنى, سكنا *A. a.* 1 ev, konak, çadır vb. oturacak yer, 2 (bir yerde) yerleşik olma, oturma.
sükûb ثقوب *A. ç. a.* iki yanı açık delikler; *bk.* **sakb** ثقب.
sükubât ثقبات *A. ç. a.* delikler; *bk.* **sukbe** ثقبه.
sükûn سكون *A. a.* kımıldamama, yerinden ayrılmama, durma, dinelme.
sükûnet سكونت *T. a.* 1 hareketsizlik, yerinden ayrılmama, 2 dinme, durma, durgunluk.
sükûn-pezîr سكون پذير *F. s.* dinmek, basılmak, sönmek.–**sükûn-pezîr olmak** dinmeye/sönmeye yüz tutmak.
sükût سكوت *A. a.* susma, sesini çıkarmama.
sükûtî سكوتى *T. s.* susmayı alışkanlık edinmiş, susma yolunu seçmiş.
sülâf سلاف *A. a.* 1 sıkılmadan önce üzümden akan özsu, 2 bir nesnenin en iyi kısmı, 3 en iyi şarap.
sülahfât سلحفات *A. a.* kaplumbağa.
sülâle سلاله *A. a.* döl, soy, nesil, zürriyet.
sülâsâ' ثلاثاء, ثلثاء *A. a.* salı.
sülâsî ثلاثى *A. s. dilb.* üçlü, (Arapça'da) üç kök harfi olan (kelime).
sülle ثله *A. a.* insan topluluğu, bir bölük insan.
süllem سلم *A. a.* merdiven.
sülme ثلمه *A. a.* yarık, çatlak, gedik.
süls ثلث *A. a.* (*T.* **sülüs**) üçte bir, üç bölükten biri.
sülsân ثلثان *A. a.* üçte iki, üç bölükten ikisi.
sülûc ثلوج *A. ç. a.* karlar; *bk.* **selc** ثلج.
sülûk سلوك *A. a.* 1 yola girme, yol tutma, 2 bir topluluğa katılıp onlar gibi düşünme/davranma/yaşama, 3 *tas.* bir tarikate girme.
süm سم *F. a.* at, katır, öküz vb. hayvanların tırnağı: *s.-i semend* "atın tırnağı".
süm'a سمعه *A. a.* 1 ortalıkta dolaşan haber, söylenti, şayia, 2 gösteriş için ikiyüzlülükle yapılan iş ve eylem.
süm-bâre سمباره, **sün-bâre** سنباره *F. a.* (*T. k. dili:* **zımpara** زيمپارا, **zınpara** زنپاره) kılıç, bıçak gibi şeyleri parlatmak ve bilemek için kullanılan bir tür sert taş, bileği taşı.

sümmâk سماق *A. a.* (*T.* **sumak** صوماق) 1 sıcak bölgelerde yetişen bir ağaç, 2 bu ağacın dövülerek toz hâline getirilip yemeklere katılan mercimeğe benzer ekşi meyvesi.

sümret سمرت *A. a.* (ten) kara yağız olma, esmerlik.

süm-tirâş سمتراش *F. a.* (*T. h. dili:* **suntıraç** صونتراج) nalbantların hayvan tırnağını kesmekte kullandıkları bıçak.

sümûhat سموحت *A. a.* cömertlik, cömertçe davranma.

sümûm سموم *A. a.* zehirler; *bk.* **sem(m)** سم.

sümün ثمن *A. a.* sekizde bir, sekiz bölüğün biri.

sümüv(v), sümû سمو *A. a.* yükseklik, yücelik.

sünâî ثنائى, **sünâyî** ثنايى *A. s.* 1 ikili, iki yönlü, iki bölüklü, 2 *dilb.* iki harfli (kelime).

sünbül سنبل *F. a.* 1 güzel kokulu, soğanlı bir bahar çiçeği. [Başka renkleri olmakla birlikte eski edebiyatta değişik ilgilerle anılan daha çok mor renkli olanıdır.] 2 *mec.* saç.

sünbüle سنبله *A. a.* 1 başak, 2 Başak burcu.

sünbüli سنبلى *F. s.* 1 sümbül renginde, yani: mor, 2 yağmur yağdırmayan mor bulutlarla kaplı kapalı (hava).

sündüs سندس *A. a.* ince, değerli ipekli kumaş.

sünen سنن *A. ç. a.* sünnetler; *bk.* **sünnet** سنت.

sünnet سنت *A. a.* 1 tutum, davranış, iş ve eylem biçimi/tarzı, 2 kural, ilke, dayanak, 3 inanç esası, 4 *man.* öncül, temel, dayanak, 5 Müslümanlar için örnek alınan, kılavuz olarak benimsenen Hz. Peygamber'in kutlu davranışları, alışkanlıkları, 6 (küçük yaştaki çocuklarda) erkeklik organının ucundaki derinin kesilip alınması, 7 bunun için yapılan düğün ve verilen şölen.–**sünnetu'llâh** سنت الله 1) Yüce Tanrı'nın koyduğu esaslar, inananlar için tutulması gerekli buyruklar, kaçınılması gereken yasaklar, 2) yaratıkların, şeylerin uymak zorunda bulundukları varlığın işleyiş kanunları, hikmetler.

sünnî سنى *A. s.* Hz. Peygamber'in sünnetlerine sıkı sıkıya bağlı olanların yolundan gidenlerden her biri.

sünûh سنوح *A. a.* (bir şey) birden hatıra gelme, içine doğma.

sünûn سنون *A. ç. a.* yıllar; *bk.* **sene** سنه.

süpürde سپرده *F. a.* ısmarlanmış nesne.

sür'at سرعت *A. a.* hız, çabukluk.–**sür'at-i intikâl** سرعت انتقال anlama çabukluğu, yani: çabuk kavrama, hemen anlama.

sürâdık سرادق *A. a.* 1 hükümdar otağı, 2 otak perdesi.

sürâğ سراغ *F. a.* (*T. h. dili:* **sorak**) iz, belirti, eser.

sürb سرب *F. a.* kurşun: *bundukça-i sürb* "kurşun tanecikleri".

sürer سرر *A. ç. a.* göbekler: *billûrîn-sürer* "billur göbekli, göbekleri billur gibi parlak beyaz olan"; *bk.* **sürret** سرت.

Süreyyâ ثريا *A. a.* Türkçe'de adı "Ülker" olan takımyıldız. [Farsça adı *Pervîn*'dir. Takımı oluşturan yıldızların dizilişi bir gerdanlığı andırdığı için edebiyatta *ıkd-i Süreyyâ* "Süreyya gerdanlığı" diye anılmıştır.]

sürh سرخ *F. s.* kırmızı.

sürh-âb سرخاب *F. a.* ördeğe benzeyen kırmızı tüylü bir kuş, angut.

sürhî سرخى *F. a.* kırmızılık.

sürîn سرين *F. a.* but, kaba et: *nesrîn-sürîn* "nesrin butlu, butları nesrin gülü gibi hoş ve göz alıcı olan".

sürme سرمه *T. a.* göze çekilen siyah renkli toz.

sürmedân سرمه دان *F. a.* (*T. h. dili:* **sürmedanlık**) sürmelik, sürme kabı.

sürme-keş سرمه كش *F. s.* 1 (gözüne) sürme çekmiş (kimse), 2 (gözüne) sürme çekilmiş (kimse).

sürnâ, sürnây سرنا-ى *F. a.* (*T. k. dili:* **zurna** زورنا) bilinen nefesli çalgı.

sürrâk سراق *A. ç. a.* hırsızlar; *bk.* **sârık** سارق.

sürret سرت *A. a.* göbek.

sürûc سروج *A. ç. a.* eyerler; *bk.* **serc** سرج.

sürûd سرود *F. a.* güzel ve ezgili sesle seslenme/ötme, ırlama.

sürûr سرور *A. a.* 1 seviniş, sevinme, 2 sevinç, 3 kıvanç –**sürûr etmek** 1) (-i) sevindirmek, 2) (üzüntüyü) sevince dönüştürmek.–**sürûr olmak** mesrur, yani sevinçli olmak.

sürûş سروش *F. a.* 1 melek, 2 Hz. Cebrail.

sürür سرر *A. ç. a.* tahtlar; *bk.* **serir** سرير.

süst سست *F. s.* 1 gevşek, sölpük.–**süst kılmak** gevşetmek, 2 yavaş, tembel (kimse)

sütre سترە *A. a.* 1 örtü, perde, 2 (*T. k. dili:* **setre**) ceket.

sütû' سطوع *A. a.* (ışık, koku vb. şeyler) havaya yayılma.

sütûde ستوده *F. s.* övülen, övülmüş: *s.-hısâl* "huyları övülmüş, iyi huylu".

sütûh سطوح *A. ç. a.* yüzler, üst yanlar; *bk.* **sath** سطح.

sütûn ستون *F. a.* 1 direk, 2 bir gazetenin sayfalarında/bir listede boyuna uzanan bölüklerden her biri.

[1]**sütûr** ستور *F. a.* binek hayvanı.

[2]**sütûr** سطور *A. ç. a.* satırlar; *bk.* **satr** سطر.

sütûrbân ستوربان *F. a.* binek hayvanlarına bakan kimse.

sütürde سترده *F. s.* 1 yonulmuş (kıl/tüy), 2 kıldan/tüyden arındırılmış (yüz) vb.

sütürk سترك *F. s.* 1 büyük, iri (nesne), 2 güçlü, yürekli ve akıllı (kimse), 3 kızgın, öfkeli, canı sıkkın (kimse).

süvâr سوار *F. s.* binmiş. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *esb-süvâr* "ata binmiş", *üştür-süvâr* "deveye binmiş".]–**süvâr etmek** bindirmek.–**süvâr olmak** (ata, kayığa vb.) binmek.

süvâri سوارى *F. s.* 1 atlı, atlı asker, 2 gemi reisi, gemi kumandanı.

süver سور *A. ç. a.* sûreler; *bk.* **sûre** سوره.

süveydâ سويدا *A. a.* kalbin tam ortasında bulunduğu söylenen siyah noktacık. [Eskilerce *basiret*, yani *kalp gözü* denilen şeydir, yedi katlı olduğu kabul edilen kalbin en derinindeki kat sayılmıştır.]

süvmenât سومنات *F. a.* eskiden Hindistan'ın Gücürat eyaletinde bulunan ünlü bir tapınak. [Gazneli Sultan Mahmud tarafından yıkılıp yok edildiği aktarılmıştır.]

süyûf سيوف *A. ç. a.* kılıçlar; *bk.* **seyf** سيف.

süyûl سيول *A. ç. a.* seller; *bk.* **seyl** سيل.

ş ش

[1]şâb شاب *F. a.* denizde oluşan, beyaz renkli, ağız buruşturucu, suda eriyen antiseptik, sert madde.

şâb(b), [2]şâb شاب *A. a.* genç insan: *şeyh u şâb* "yaşlı ve genç".–**şâbb-i emred** شاب امرد tüysüz genç.

şa'b شعب *A. a.* 1 (-i) dağıtma, 2 dağılmış nesne, 3 Arap ulusu/kabilesi, 4 yarık, çatlak.

şa'bân شعبان *A. a.* ay takviminin 8. ayı. "Üç aylar" denilen aylardan ikincisi, ramazandan önceki ay.

şâbâş شاباش *F. ünl.* aferin, çok iyi, bravo.

şâd شاد *F. s.* sevinçli (kimse).

şâd-âb شاداب *F. s.* sulu, suya kanmış, canlı, taze (sebze/meyve/çiçek).

şâdân شادان *F. s.* sevinçli, memnun.

şadırvan شادروان *T. a.* (< *F.* **şâdürvân**) cami avlularındaki çoklukla ortası fıskiyeli, etrafında abdest almak için musluklar bulunan yuvarlak kubbeli yapı.

şâdi شادى *F. a.* 1 sevinç, 2 şenlik, eğlence. *s.* sevinçli *z.* şen şakrak, sevinç duyara.–**şâdi vü gam** شادى و غم sevinç ve üzüntü.

şâdi-merg شادى مرك *F. a.* 1 kolay ölüm, 2 sevinç ölümü, 3 sevinçten ölme.

şâdkâm شادكام *F. s.* istediğini elde etmiş olmaktan, bir işi başarmaktan ötürü sevinç duyan (kimse).

şâdmân شادمان *F. s.* çok sevinçli.

şâd-merg شادمرك *F. s.* sevinçten ölen (kimse).–**şâd-merg olmak** sevinçten ölmek.

şâe شاء *A.* "Diledi" anlamında çekimli bir fiil. [*inşâallah* انشاء الله ve *mâşâallah* ماشاء الله sözlerinde geçer, tek başına kullanılmaz.]

şâfi شافى *A. s.* 1 iyileştirici (şey): *devâ-yı şâfi* "iyileştirici ilaç", 2 inandırıcı, doyurucu (şey): *cevâbı şâfi* "doyurucu cevap".–**şâfi-i her derd** شافى هر درد her derdin devasını verici (=Yüce Yaratıcı).

şâfi شافى *A. s.* kesin, tartışmasız.

şâfi' شافع *A. s.* (işlenen suçu) bağışlayıcı (Yüce Tanrı ve Hz. Peygamber).

Şâfii شافعى *A. a.* İmam Şâfii'nin mezhebinden olanların her biri.

şâgird شاكرد *F. a.* öğrenci, çırak.

şağâl شغال *A. a.* (*T. k. dili:* **çakal** چاقال) tilkiden küçük bir yaban hayvanı.

şâğıl شاغل *A. s.* insanı oyalayıcı (iş).

şâğıle شاغله *A. a.* iş.

[1]şâh شاخ *F. a.* 1 dal, 2 boynuz, 3 parça.

[2]şâh شاه *F. a.* hükümdar. [İran hükümdarlarının unvanıdır. Birçok birleşik kelimede hükümdar niteliğine bağlı olarak "iri, büyük; değerli, göz alıcı vb." anlamlar verir.]

şâha شاخه *F. a.* 1 dal, 2 boynuz, 3 boynuz biçiminde kap.

şâhâne شاهانه *A. s.* 1 hükümdar olana özgü/hükümdar olana yakışır ve yaraşır (nesne, davranış vb.), 2 çok değerli, pek güzel (nesne, söz, davranış vb.).

şâh-bâl شاهبال *F. a.* kuş kanadının ucundaki uzun tüyler.

şâh-bâz شاهباز *F. a.* 1 beyaz tüylü iri doğan, 2 iri ve yakışıklı genç.

şâh-bender شاهبندر, **şeh-bender** شهبندر *F. a.* konsolos.

şâh-beyt شاه بيت, **şeh-beyt** شهبيت *F. a.* bir manzumenin en güzel beyti. [Tek bir güzel beyit için de kullanılır.]

şâh-dâne شاهدانه *F. a.* iri ve düzgün biçimli inci. *s.* iri, büyük.

şâh-dârû شاهدارو *F. a.* şarap.

şâhık شاهق *A. s.* yüksek (yapı, dağ, ağaç vb.).

şâhıs شاخص *A. a.* arazi ölçümünde kullanılan işaret yeri.

şâhi شاهى *F. s.* 1 hükümdara ait: *tûğ-u şâhi* "hükümdar tuğu", 2 hükümdara yaraşır, çok güzel ve değerli. *ıtr-i şâhî* "çok güzel ve değerli koku". *a.* 1 bir tür helva, 2 yirmi para değerinde bir madenî para, 3 uzun menzilli bir tür top.

[1]şâhid شاهد *A. a.* (bir konu hakkında) gördüğünü/bildiğini/duyduğunu söyleyen, tanık.–**şâhid-i âdil** شاهد عادل gerçeği söyleyen tanık, doğrucu tanık.–**şâhid-i zûr** شاهد زور yalancı tanık.

[2]şâhid شاهد *F. a.* 1 güzel: *tuğrâ-yı şâhid* "güzel tuğra", 2 *tas.* insanın kalbini kaplayan, başka bir şeyin sevgisine yer bırakmayan derin sevgi, güçlü bağ.–**şâhid-i bâzâr** شاهد بازار pazar güzeli, yani: kötü yola düşmüş kadın, fahişe.

şâhika شاهقه *A. a.* tepe, uç, en üst nokta, zirve.

şâhin شاهين *F. a.* 1 doğan, 2 terazi dili. –**şâhin bakışlı** şahin gibi keskin ve delici bakışlı gözleri olan.

şâhinşâh شاهنشاه *F. a.* şahlar şahı, en büyük hükümdar.

şâhinşeh شاهنشه *F. a. bk.* **şâhinşâh** شاهنشاه.

şahm شحم *A. a.* iç yağı.

şahme شحمه *A. a.* bir parça iç yağı, iç yağı parçası.–**şahmetü'l-üzn** شحمة الاذن kulak memesi.

şahne شحنه *F. a.* güvenlik amiri, bir yerin güvenliğini sağlayan/bir yerin güvenliğinden sorumlu olan kimse, subaşı, polis.

şâh-nişin شاهنشين *F. a.* 1 hükümdarlara özgü oturma yeri, 2 (evlerde) sokağa bakan çıkma, seyir köşkü.

şâh-per شاهپر, **şeh-per** شهپر *F. a.* kuş kanadının en uzun tüyleri.

şâh-râh شاهراه *F. a.* geniş ve işlek yol.

şahs شخص *A. a.* insan görünüşünde varlık, kişi, kimse, adam.

şahsan شخصاً *A. z.* kendi olarak, kendi varlığıyla, kendisi.

şâhsâr شاخسار *F. a.* dallı budaklı ağaçların bulunduğu yer, sık ağaçlık.

şahsıyyât شخصيات *T. ç. a.* birine ait/biriyle ilgili konular, özellikle biriyle ilgili kötü durumlar ve sözler.

şahsıyyet شخصيت *A. a.* başkasına benzemeyiş, kişi olarak kendi oluş, kendiyle özdeş olma, özgelik.

şahsi شخصى *A. s.* 1 kişiye ait, kişiyle ilgili, 2 kendisinde var olan, özel: *ğaraz-ı şahsi* "özel amaç".

şâh-süvâr شاهسوار *F. a.* usta binici.

şâh-tere شاهتره *F. a.* baharda biten, çiçekleri kimi hastalıkların tedavisinde kullanılan bir ot.

şâhvâr شاهوار *F. s.* hükümdar gibi tek olan, eşi bulunmayan, eşsiz. [Daha çok inciyi vasıflayıcı nitelik olur: *dürr-i/dür-i şâhvâr/şehvâr* "tek ve değerli inci".]

şâh-zâde شاهزاده *F. a.* hükümdar oğlu.

şâık شائق *A. s.* istekli, hevesli, arzulu.
şâile شاعله *A. a.* yalım, alev.
şâır, şâir شاعر *A. a.* şiir yazan kimse.
şâibe شائبه *A. a.* 1 iz, belirti, eser, 2 şüphe, 3 leke, bulaşık, pislik.
şair شعیر *A. s.* arpa.
¹şaire شعیره *A. a.* 1 arpa tanesi, 2 göz kapaklarında çıkan sivilce, arpacık.
²şaire شعیره *A. a.* 1 iz, belirti, nişan; *eşanl.* **nişan** نشان, **nişâne** نشانه, **alâmet** علامت, 2 özellikle hac sırasında yerine getirilmesi gerekli iş ve ibadetlerin gerçekleştirildiği yerler.
şâk(k) شاق *A. s.* güç, zorlu, uğraştırıcı, yorucu (şey).
şak(k) شق *A. a.* 1 yarma, yırtma, 2 yarık, çatlak.–**şakk-ı şefe** شق شفه dudak açma, yani: konuşma. [Daha çok olumsuz anlamda kullanılır.]
şakırrâk شقراق *A. a.* yeşil, kırmızı ve beyaz renkli tüylerle nakış nakış bezekli bir kuş.
şâkî شاكى *A. s.* yakınan, beğenmediğini dile getiren (kimse).
şaki شقى *A. s.* uğursuz, her türlü kötülüğü işleyen; kanun, kural, töre tanımaz (kimse). *a.* yol kesici; ıssız yerlerde, dağ başlarında soygun yapan kimse, haydut.
şakik شقيق *A. a.* 1 ortadan yarılmış bir nesnenin iki parçasından her biri, 2 öz erkek kardeş.
şakika شقيقه *A. a.* 1 *tıp* yarım baş ağrısı, 2 öz kız kardeş.
şâkile شاكله *A. a.* 1 benzer, denk, 2 biçim, tarz, yol, tutum, davranış tarzı, huy, 3 alan, bölge, kenar, köşe bucak.
şâkir شاكر *A. s.* gördüğü iyiliğe karşılık övgüde bulunan (kimse).
şâkûl شاقول *A. a.* (*T. h. dili:* **şavul** شاوول) ucunda sivri uçlu madenden yapılma ağırlık bulunan, işlenmekte olan taş ve tuğla duvarın doğruluğunu belirlemek için kullanılan duvarcı aleti.
şâl شال *F. a.* 1 (eskiden) özellikle Hindistan ve İran'ın belli yörelerinde dokunan değerli bir kumaş, 2 kadınların omuzlarına attıkları kumaş/örme örtü.
şâli شالى *T. a.* Ankara keçisinin kılından yapılma iplikle dokunmuş ince kumaş, tiftik kumaş.
¹şâm شام *F. a.* güneşin battığı vakit, gecenin başlangıcı, akşam.
²şâm(m) شام *A. s.* koku alıcı/duyucu.
¹şâme شامه *A. a.* yüzde/bedende bulunan leke, ben: *şâmmei sevdâ* "siyah ben".
²şâme شامه *F. a.* baş örtüsü.
şâmıh شامخ *A. s.* 1 yüksek, yüce: *cebel-i şâmıh* "yüce dağ", 2 *mec.* burnu havada, kendini beğenmiş (kimse).
şâmil شامل *A. s.* kaplayıcı, kucaklayıcı, içine alıcı, içinde bulundurucu (konu/durum/anlam/nitelik vb.).
şâmme شامه *A. a.* koku alma duyusu. [**kuvve-i şâmme**'den kısaltmadır.]
şân شان (< *A.* **şe'n**) *F.* ve *T. a. bk.* **şe'n** شأن 1 başkalarınca büyük görülen, insan için övünç vesilesi olan hâl, 2 adı herkesçe duyulup tanınma, ün: *celîlü'ş-şân* "şanı yüce", *ulüvv-i şân* "ün yüksekliği, çok ünlü olma".
şâne شانه *F. a.* tarak.
şar شار (*T. k. dili*) *a.* (< *A.* **şehr** شهر) 1 il, şehir, 2 il dolusu kalabalık.
şa'r شعر *A. a.* kıl.
şârıh شارح *A. a.* bir kitabın kapalı, anlaşılması güç yanlarını, terimlerini, herkesçe bilinmeyen deyim ve sözlerini açıklayan kimse.
şârık شارق *A. s.* parlayan, ışık saçan. [Daha çok güneşi vasıflayıcı bir niteliktir.]
şârıka شارقه *A. a.* aydınlık, ışık.
şâri' شارع *A. a.* 1 giren, 2 başlayan, girişen, 3 cadde, geniş yol, 4 din hükümleri koyan. [Yüce Tanrı ve Hz. Peygamber için kullanılır.]

şârib شارب *A. s.* 1 içki içen (kimse), 2 bıyık.–**şâribü'l-leyli ve'nnehâr** شارب الليل و النهار gece gündüz içen kimse, bekri.
şa'riye شعريه *A. a.* (*T. k. dili:* **şehriye** شهريه) tel hâline getirilmiş kuru hamur.
şark شرق *A. a.* doğu; *zıddı:* **garb** غرب.
şarkî شرقى *A. s.* doğuya ait, doğuyla ilgili, doğuda olan.
şart شرط *A. a.* başka bir şeyin varlığı varlığına bağlı olan şey, başka bir şeyin varlığı için/başka bir şeyin gerçekleşmesi için koşulan şey, koşul.
şartî شرطى *A. s.* bir şartı bildiren/bir şarta bağlı olan/bir şart ile ilgili bulunan (durum/davranış/söz vb.).
şast شصت *F. a.* 1 altmış, 2 okçuların başparmaklarına taktıkları yüksük.
şa'şaa شعشعه *A. a.* parlaklık, göz alıcılık: *şa'şaa-i şems* "güneş ışıklarının parlaklığı".
şât شات *A. a.* koyun.
şat(t) شط *A. a.* 1 ırmak, 2 ırmak kıyısı.
şâtır شاطر *A. a.* 1 girişken, atak, hevesli, her işe koşuşturan (kimse), 2 (eskiden) sarayın dış hizmetlerini gören ve peykler gibi padişahın çok yakınında bulunan bir hizmetli sınıfı. [Merasimlerde hükümdarın yanı başında ve solakların önünde yürürlerdi. İpekli kumaştan elbiseler giyerler, sırma işlemeli kuşak sararlardı.]
şâtim شاتم *A. s.* ağzı bozuk, sövüp sayan (kimse).
şatr شطر *A. a.* kıyı, yan, kenar, bölük, parça.
şatranc شطرنج *A. a.* (*T. h. dili:* **santranç** سانطرانج) bilinen oyun.
şavk شوق *A. a.* parıltı; *bk.* **şevk** شوق.
şavt شوط *A. a.* (hac sırasında) Hacer-i Esved'den başlayıp gereklerini yerine getirerek dolanıp yine Hacer-i Esved'e varma biçimindeki tavaf.
şâyân شايان *F. s.* yaraşır, yakışır; uygun, yerinde.
şâyed شايد *F. bağl.* belki, olur ki, ola ki, olabilir ki.
şâyeste شايسته *F. s.* yaraşır, hak kazanmış, (-e) değer: *ş.-i merhamet* "acımaya değer".
şâyestegî شايستگى *F. a.* yaraşırlık, yakışırlık.
şâygân شايگان *F. s.* bol, geniş, uzun; zengin: *kâfiye-i şâygân* "zengin kafiye".
şâygânî شايگانى *F. a.* bolluk.
şâyi' شايع *A. s.* duyulmuş, dile düşmüş (haber, olay, sır, söz vb.). *a.* ortak pay, bölünmemiş ortak hisse.
şâyi'a شايعه *A. a.* duyulmuş, dile düşmüş haber/olay/söz/sır vb.
şâz(z) شاذ *A. s.* kural dışı.
şe'n شأن *A. a.* gözyaşı kanalı.
şe'n شأن *A. a.* (*T.* **şan** شان) 1 Yüce Yaratıcı'nın istediğini sürekli ve dilediği zamanda yapma ve oldurma gücünü yansıtan durum, 2 durum, hâl, 3 (yaratılmış için) içinde bulunulan görünüş/elde olan iş yapma ve iş görme yeterliği, 4 güç, kudret, 5 hak, 6 üstlenilen yük, iş, 7 yeni iş, yeni ortaya çıkan durum, oluş, olay, 8 ululuk, yücelik, değerlilik, 9 ün, saygınlık, şöhret, 10 çalım, gösteriş, 11 nitelik, 12 suçtan arınmışlık, arılık, temizlik, yüz aklığı; *bk.* **şân.**
şeâir شعائر **şeâyir** شعاير *A. ç. a.* 1 izler, belirtiler, 2 Tanrı'ya kulluk etmeye götüren yol izleri; *bk.* **şaire** شعيره.
şeâmet شآمت *A. a.* uğursuzluk.
şeb ü rûz شب و روز *F. a.* gece ve gündüz.
şeb ü rûz-âferin شب و روز آفرين *F. s.* gecenin ve gündüzün yaratıcısı (Yüce Tanrı).
¹şeb شب *F. a.* gece.–**şeb-i yeldâ** شب يلدا *F. a.* kışın en uzun geceleri, ay takvimine göre kânunuevvelin beşinden on birine kadar olan geceler.

[2]**şeb(b)** شب *A. a.* (*T. k. dili:* **şap** شاب) tadı ekşimsi buruk, antiseptik bir madde.

şeb'ân شبعان *A. s.* doymuş, tok (kimse).

şebâat شباعت *A. a. yuk. m. bk.*

şebâb شباب *A. a.* gençlik.

şebâbet شبابت *T. a.* gençlik.

şebah شبح *A. a.* cisim, kalıp, gövde, beden.

şeb-âheng شباهنك *F. a.* 1 sabah yıldızı, Kervankıran, 2 tan, seher, sabahın ilk vakti, 3 gece, 4 seher kuşu, 5 bülbül.

şebâhet شباهت *A. a.* benzeme, benzeyiş.

şebân شبان *F. ç. a.* geceler: *rûzân ü şebân* "gündüzler ve geceler".

şebâne شبانه *F. s.* gece yapılan, gece olan, geceye özgü: *sohbet-i şebâne* "gece sohbeti".

şebângâh شبانگاه *F. a.* 1 gece vakti, 2 ağıl vb. türden gecelemeye özgü yer.

şebângeh شبانگه *F. a. bk.* **şebângâh** شبانگاه.

şebân-rûz شبانروز *F. a.* bir gün bir gecelik süre.

şeb-bû شببو *F. a. aş. m. bk.*

şeb-bûy شب بوى *F. a.* (*T. k. dili:* **şebboy**) türlü renklerde, katmersiz ve katmerli çeşitleri olan, güzel kokulu bilinen çiçek.

şeb-çerâğ شبچراغ *F. a.* değerli bir taş. [Söylentiye göre geceleri deniz kıyılarında belirir, meş'ale gibi çevreye ışık saçarmış.]

şeb-dîz شبديز *F. a.* 1 kara yağız at, 2 eski Fars hükümdarlarından Perviz oğlu Hüsrev'in atının adı.

şeb-efrûz شب افروز *F. a.* ve *s.* 1 geceyi aydınlatan, yani: ay, 2 ateş böceği.

şebeh شبه *A. a.* 1 biçim, şekil, 2 benzeme, benzerlik: *vech-i şebeh* "benzerlik yönü".

şebeke شبكه *A. a.* 1 avda kullanılan ağ, avcı ağı, 2 türbe ve sebil gibi yapıların pencerelerine yerleştirilen, sandukaların etrafına çekilen oymalı ve güzel şekilli parmaklık.

şeb-gerd شبگرد *F. a.* 1 gece dolaşan devriye, bekçi vb., 2 ay.

şeb-gîr شبگير *F. a.* 1 gece yol alan kervan, 2 sabahın erken saati, seher vakti, 3 seher vakti öten bir kuş. *s.* gece işlenen (iş).

şeb-gûn شبگون *F. s.* gece renkli, yani: kara.

şebhûn شبخون *F. a.* düşman üzerine yapılan gece baskını.

şebîh شبيه *A. s.* benzeyen, benzer, andırır: *ş.-i gonce* "goncaya benzer".

şebîhûn شبيخون *F. a.* gece baskını; *krş.* **şebhûn** شبخون.

şebîke شبيكه *F. a.* 1 ağ, 2 delikli, oymalı parmaklık.

şebistân شبستان *F. a.* 1 yatak odası, 2 gece ibadet etmeye özgü oda.

şeb-nem شبنم *F. a.* çiy.

şeb-pere شبپره *F. a. bk.* **şeb-perek** شبپرك.

şeb-perek شبپرك *F. a.* yarasa.

şeb-reng شبرنك *F. s.* gece renkli, yani: kara.

şeb-rev شبرو *F. s.* geceleyin yürüyen/gezen/ortaya çıkan (durum/nitelik vb.): *derd-i şeb-rev* "gece ortaya çıkan sıkıntı/acı)".

şeb-revân شب روان *F. ç. a.* gece yolcuları, geceleyin yolculuk edenler.

şeb-tâb شبتاب *F. a.* ateş böceği.

şeb-zindedâr شب زنده دار *F. s.* 1 gece uyumayan, sabahlayan (kimse): *şeb-zindedâr-i sohbet* "gece boyunca sohbet etmiş, geceyi sohbetle geçirmiş kimse," 2 geceyi ibadet ederek geçiren kimse, 3 gece bekçisi.

şecâat شجاعت *A. a.* 1 zor ve sıkıntılı zamanlarda şaşkınlık ve umutsuzluğa düşmeyip doğru, uygun ve yerinde davranma, yüreğini pek tutma, 2 yiğitlik, gözü peklik, korkusuzluk.

şecer شجر *A. a.* ağaç.

şecere شجره *A. a.* 1 ağaç: *ş.-i zakkûm* "zakkum ağacı", 2 soy cetveli, soy kütüğü.

şecî' شجيع *A. s.* yiğit, yürekli, gözü pek, korkusuz.

şed(d) شد *A. a.* sıkıca bağlama.–**şedd-i rahl** شد رحل palanı sıkıca bağlama, yani: uzun yolculuk için hazırlanma.

şedâid شدائد, **şedâyid** شدايد *A. ç. a.* acı verici ve yıkıma yol açıcı durumlar; *eşanl.* **belâlar** بلالر, **musibetler** مصيبتلر; *bk.* **şedîde** شديده.

şedîd شديد *A. s.* çok, dayanılmaz derecede sert; karşı konulmaz, zorlu: *azâb-ı şedîd* "dayanılmaz eziyet".

şedîde شديده *A. a.* başa gelen acı verici oluş, büyük yıkım, belâ.

şef' شفع *A. a.* eş, benzer, denk, çift.

şefâat شفاعت *A. a.* 1 bir suçlunun bağışlanmasını dileme, 2 bir şeye gerek duyan kimse için yardım isteme.

şefak شفق *A. a.* 1 güneş batıktan sonra ufukta beliren kızıllık, 2 güneş doğmadan önce ufukta beliren aydınlık.

şefak-gûn شفقگون *F. s.* şafak renkli (nesne).

şefe شفه *A. a.* dudak: *bintü'ş-şefe* "dudağın kızı, yani: söz".

şefevât شفوات *A. ç. a.* dudaklar; *bk.* **şefe** شفه.

şefevî شفوى *A. s.* dudağa ait, dudakla ilgili, dudakla ilgisi ve ilintisi olan: *hurûf-i şefeviyye* "dudak ünsüzleri".

şeffâf شفاف *A. s.* cam ve billur gibi, ışığı geçirdiğinden bir yanından bakıldığında öte yanı görülen cisim.

şefî' شفيع *A. s.* şefaatçi, bir suçlu için bağışlanma dileyen (kimse).–**şefî'-i rûz-i cezâ** شفيع روز جزا ahirette günahkâr kullar için Hak'tan bağışlanma dileyecek olan Hz. Peygamber.

şefîk شفيق *A. s.* 1 acıyıp esirgeyici (kimse), 2 gözcü, gözetip kollayıcı (kimse).

şefkat شفقت *A. a.* acıyarak esirgeme, acıyarak esirgeyip sevme.–**şefkat etmek** 1) acımak, esirgemek, 2) ilgi ve sevgi göstermek. [Arapça sözlerde **şefakat** ve **şefaka** olarak okunur: *dârü'ş-şefaka.*]

şeftâlû شفتالو *F. a.* (*T. h. dili:* **şefteli** شفتلى) 1 bilinen tatlı, sulu ve güzel kokulu meyve, 2 öpücük.

şegaf شغف *A. a.* aşırı sevgi, çok güçlü gönül bağı.

şeh شه *F. a.* hükümdar; *bk.* **şâh** شاه. [Birçok birleşik isimde, **şâh** gibi, hükümdar niteliği olmak üzere "büyük, ulu, iri; değerli, gösterişli" gibi anlamlarda kullanılmıştır.]

şehâdet شهادت *A. a.* 1 tanıklık etme; tanıklık, 2 şehitlik, 3 görünen varlar, varlıklar dünyası: *âlem-i şehâdet* "varlar/varlıklar dünyası".

şehâmet شهامت *A. a.* 1 cesaret ve yiğitçe atılganlıkla birlikte keskin zekâ ve çabuk kavrama, 2 etkili önderlik, olan biteni değerlendirip gereğini hemen yapma, akıllılık ve ileri görüşlülük.

şehbâ' شهباء, **şehbâ** شهبا *A. s.* (*dişil*) 1 kül renkli, kül rengine yakın kırçıl renkte: *bağle-i şehbâ* "kırçıl dişi katır", 2 Halep şehrini vasıflayan nitelik. [Uzaktan akçıl göründüğünden bu vasıfla nitelendirilmiştir: *Halebü'ş-şehbâ.*]

şeh-bâl شهبال *F. a. bk.* **şâhbâl** شاهبال.

şeh-bâz شهباز *F. a. bk.* **şâh-bâz** شاهباز.

şeh-bender شهبندر *F. a. bk.* **şâh-bender** شاهبندر.

şeh-beyt شه بيت *F. a. ed.* bir manzumenin en güzel beyti.

şehd شهد *F. a.* bal.

şehd-âb شهداب, **şehd-âbe** شهدابه *F. a.* bal şerbeti.

şeh-dâne شهدانه *F. a.* (*T. k. dili: şehtâne* شهتانه) *bk.* **şâh-dâne** شاهدانه.

şehd-gû شهد كو *F. s.* güzel, hoşa gidici söz söyleyen, ağzından bal akan (kimse).

şehd-kâm شهدكام *F. s.* ağzı tatlanmış, damağına tat bulaşmış (kimse).

şehi شهى *A. s.* 1 isteklendirici, istek ve eğilim artırıcı (şey), 2 yeme isteğini artırıcı, iştah açıcı (şey): *et'ime-i şehiyye* "iştah açıcı yiyecekler".

şehîd شهيد *A. s.* Allah yolunda, Yüce Tanrı'nın çizdiği yolda, hak uğrunda, hakkı savunmak için ölen kimse.

şehik شهيق *A. a.* soluğu içeri çekerek ses çıkarma: *ş.-ı hımâr* "eşeğin anırırken soluğunu çekerek ses çıkarması".

şehîm شهيم *A. s.* cesaretli, atak, aynı zamanda da çabuk kavrayışlı ve üstün zekâlı olan (kimse).

şehinşâh شهنشاه, **şehinşeh** شهنشه *F. a. bk.* **şâhinşâh** شاهنشاه.

şehir شهير *A. s.* ünlü, ün kazanmış/yapmış: *şehr-i şehîr* "ün kazanmış şehir".

şehlâ' شهلاء, **şehlâ** شهلا *A. s.* (*dişil*) 1 ala gözlü kadın, 2 *T.* tatlı şaşı, yarı şaşı bakan (göz): *çeşm-i şehlâ* "yarı şaşı göz".

şehnâz شهناز *F. a.* Türk musikisinde bir makam adı.

şeh-nişîn شهنشين *F. a. bk.* **şâhnişîn** شاهنشين.

şeh-per شهپر *F. a. bk.* **şâh-per** شاهپر.

[1]**şehr** شهر *F. a.* (*T. k. dili:* **şehir**) 1 büyük yerleşim yeri, il, eyalet merkezi, başşehir, 2 ülke, memleket.

[2]**şehr** شهر *A. a.* ay.–**şehr-i saâdet** mutluluk ayı, ramazan.

şeh-râh شهراه *F. a. bk.* **şâh-râh** شاهراه.

şeh-reg شهرك *F. a.* şah damar; *bk.* **şâh-reg** شاهرك.

[1]**şehri** شهرى *A. a.* bir ay için olan miktar, aylık.

[2]**şehri** شهرى *F. s.* şehirli, şehirde oturan (kimse).

şehristân شهرستان *F. a.* büyük ve bayındır ülke, bakımlı ve şenlikli diyar.

şeh-rûd شهرود *F. a.* büyük ırmak.

şehryâr شهريار *F. a.* (*T. k. dili:* **şehriyâr**) büyük hükümdar.–**şehryâr-i heft iklim** شهريار هفت اقليم yedi ülkenin hükümdarı, yani; güneş.

şeh-süvâr شهسوار *F. a. bk.* **şâh-süvâr** شاهسوار.

şeh-süvâr شهسوار *F. a.* **şâh-süvâr** شاهسوار.

şehtâne شهتانه *T. a.* (< *F.* **şeh-dâne** شهدانه) *bk.* **şâh-dâne** شاهدانه.

şehvânî شهوانى *A. s.* 1 bedeni zevklerle ilgili (eğilim, düşünce vb.), 2 bedeni zevklere düşkün (kimse).

şehvâr شهوار *F. a. bk.* **şâhvâr** شاهوار.

şehvet شهوت *A. a.* 1 (bir şeye karşı duyulan) aşırı sevgi, düşkünlük, 2 nefsin bedenî zevklere olan aşırı düşkünlüğü, azgınlık.

şehvet-perest شهوت پرست *F. s.* nefsin eğilim ve istekleri peşinde koşan, bedeni zevklerden başka bir şey düşünmeyen kimse.

şeh-zâde شهزاده *F. a.* **şâh-zâde** شاهزاده.

şek(k) شك *A. a.* bir şeyin/sözün varlığı yokluğu, doğruluğu yanlışlığı, gerçekliği yalanlığı arasında duyulan kararsızlık, şüphe; *zıddı:* **yakîn** يقين.

şekâ' شقاء, **şekâ** شقا *A. a.* uğursuzluk, kötü yaradılışlılık.

şekâvet, şakâvet شقاوت *A. a.* 1 haydutluk, kanun tanımazlık, 2 uğursuzluk.

şekâyık, şakâyık شقايق *A. a.* parlak, büyücek yapraklı kırmızı ve pembe renkli bir çiçek, "şakâyık-ı nu'mâniyye" de denir. Ağaç şakayığı ve yer şakayığı olmak üzere iki türü vardır. Yer şakayığı yumru köklüdür.–**şakâyık gülü** iri parlak yapraklı bir gül çeşidi.

şeker, şekker شكر *F. a.* kimi bitkilerin sap ve köklerinden çıkarılan öz suyun kristal hâle getirilmesiyle elde edilen tatlı madde.

şeker-âb شكر آب *F. a.* şeker ile su; *mec.* iki dost arasındaki küçük kırgınlık, dargınlık, soğukluk.

şeker-güftâr شكرگفتار *F. s.* tatlı sözlü (kimse).

şeker-hâb شكرخواب *F. a.* keyif uykusu, şekerleme, kestirme.

şeker-hand شكرخند, **şeker-hande** شكرخنده *F. a.* tatlı gülüş, hafifçe gülme, tebessüm.

şeker-nûş شكر نوش *F. s.* şeker gibi tatlı, tadı şeker gibi olan.

şeker-rîz شكرريز *A. s.* 1 şeker saçıcı, yani: hoşa gidecek anlamlı ve güzel söz söyleyici (kimse), 2 sevinç gözyaşı.

şekîme شكيمه *A. a.* 1 dik başlı, gem tutmaz atın ağzına geçirilen gem, 2 ayak direme, direnme, kolay teslim olmama.

şekl شكل *A. a.* (*T. k. dili:* **şekil**) 1 biçim, kılık, resim, 2 (mantıkta) bir kıyasın düzenlenme biçimi, 3 *mat.* bir/birkaç sınırla sınırlanmış biçim. *takı* gibi: *şekl-i andelîb* "bülbül gibi", *şekl-i nücûm* "yıldızlar gibi, yıldızları andırır".

şekvâ شكوى *A. a. bk.* **şekve** شكوه.

şekve شكوه *A. a.* (-i) beğenmediğini dile getirme, (-den) hoşlanmadığını gösterme.

şelvâr شلوار *F. a.* (*T. k. dili:* **şalvar** شالوار) ağı bol, uçkurlu üst donu.

şem(m) شم *A. a.* koklama.

şem' شمع *A. a.* 1 ışık kaynağı olarak kullanılan fitilli mum, 2 bal mumu.

şem'a شمعه *A. a.* bal mumuna bulaştırılmış/bal mumu ile kaplanmış fitil. [Kırmızı renkli mühür mumunu eritmek için kullanılırdı.]

şem'dân شمعدان *F. a.* (*T. k. dili:* **şamdan**) mumluk, mum altlığı.

şemâil شمائل *A. ç. a.* 1 yağmur getiren kuzeyli rüzgârlar, 2 huylar, yaradılış özellikleri, 3 biçimler, kılıklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

şemâim شمائم *A. ç. a.* 1 hoş kokulu şeyler, 2 güzel kokular; *bk.* **şemîme** شميمه.

şemâte شماته *A. a.* (*T. k. dili:* **şamata**) gürültü, patırtı, yaygara.

şemâtet شماتت *A. a.* iki dargın/düşman kimseden birinin başına gelen güç ve sıkıntı verici durumdan ötürü öbürünün sevinç gösterisinde bulunması.

şemîm شميم *A. a.* güzel koku.

şemîme شميمه *A. a.* 1 güzel koku, 2 güzel kokulu şey.

şeml شمل *A. a.* topluluk.

şemle شمله *A. a.* Arapların kullandıkları bir tür başlık.

şemmâme شمامه *A. a.* (*T. k. dili:* **şamama**) 1 kabuğu kırmızı, turuncu, yeşil, sarı karışık renkli, dilimli, kavuna benzer, çok güzel kokulu bir tür meyve, 2 *T.* güzel kokulu bir tür küçük kavun.

şemmâs شماس *A. s.* başının ortası tıraşlı bir cins papaz, diyakos.

şemme شمه *A. a.* 1 bir kez koklama, 2 *T.* kokumluk, yani: pek az/pek küçük şey, kırıntı: *ş.-i hakîkat* "gerçeğin kırıntısı".

şemr شمر *A. a.* 1 seğirtme, koşma, 2 bir iş yapmaya hazırlanma, paçaları sıvama, 3 (bir işte) çevik, canlı ve istekli davranma.

şems شمس *A. a.* güneş.

şemse شمسه *A. a.* 1 güneş biçiminde işleme, 2 güneş biçiminde madenî süs eşyası.

şemsiyye شمسيه *A. a.* 1 güneş ışınlarından korunmak için baş üzerinde tutulan saplı siperlik. [Üzerine su geçirmez kumaş geçirilmiş olanı daha çok yağmurdan korunmak amacıyla kullanılır.] 2 (*dişil*) *dilb.* Arapça'da belirlilik takısı olan ال'den sonra gelen bir öbek harf. [Bu harflerin önünde takının ل'ı seslendirilmez: *eş-şems* الشمس, *en-nücûm* النجوم gibi. ش harfinin de içinde bulunduğu bu harflere *hurûf-u şemsiyye* "güneş harfleri" denir, şunlardır: ن ظ ط ض ص ش س ز ر ذ د ث ت ب. Ön sesi bu harflerden biri olan bir kelimeye ال katıldığında harf şeddeli, yani ikiz

okunur: *kable't-târîh* "tarih öncesi", *ba'de'zzevâl* "güneş battıktan sonra" gibi.]

şemşir شمشير *F. a.* (*T. k. dili:* **şimşir**) kılıç.

şen شن *T. s.* neşeli, sevinçli, keyifli (kimse).

şenâat شناعت *A. a.* kötülük, çirkinlik; yakışıksız, kötü ve çirkin işler işleme: *irtikâb-ı şenâat* "kötü iş işleme".

şenâr شنار *A. a.* kusur, ayıp, utanılacak, yüz kızartıcı iş, çirkin konu/eylem.

şenâyı' شنايع *A. ç. a.* yakışıksız, kötü ve çirkin işler; *bk.* **şenia** شنيعه.

şenbih, şenbe شنبه *F. a.* 1 gün: *penc-şenbe* (*T. k. dili: perşembe*) beşinci gün, 2 cumartesi.

şeni' شنيع *A. s.* yakışıksız, çirkin, kötü (iş/söz/davranış).

şenia شنيعه *A. a.* yakışıksız, kötü ve çirkin iş.

şer(r) شر *A. a.* kötülük, başkasına zarar verici ve düşmanlığa yol açıcı iş; *zıddı:* **hayr** خير.

şer' شرع *A. a.* Tanrı katından inen ve Hz. Peygamber'in bildirdiği buyruk ve yasaklar.

şerâb شراب *A. a.* 1 içilecek şey, içecek, 2 üzümden yapılmış, sarhoş edici içki, süci.

şerâfet شرافت *A. a.* 1 soylu ve değerli olma, 2 Hz. Peygamber soyundan gelme.

şerâıt, şerâyıt شرائط *A. ç. a.* başka bir şeyin varlığı varlığına bağlı bulunan şeyler; *bk.* **şerita** شريطه.

şerâr شرار *A. a.* kıvılcım.

şerâret شرارت *A. a.* kötülük yapma.

şerâyı' شرايع *A. ç. a.* 1 şeriatler; *bk.* **şeriat** شريعت, 2 din hükümleri.

şerâyin شراين *A. ç. a.* nabız damarları; *bk.* **şiryân** شريان.

şerbet شربت *A. a.* 1 tatlı sıvı, 2 sürgün ilacı olarak kullanılan özel karışım.

şerbeti شربتى *T. a.* bir tür keten kumaş.

şeref شرف *A. a.* (manevî bakımdan) yükseklik, ululuk, değerlilik.–**şeref-i zâti** شرف ذاتى bir kişinin gerek soydan gelen, gerekse ilim, erdem ve edep gibi yüksek değerler edinerek sonradan kazandığı büyüklük.

şerefât شرفات *A. ç. a.* şerefeler; *bk.* **şerefe** شرفه.

şeref-bahş شرفبخش, **şeref-bahşâ** شرفبخشا *F. s.* şeref verici, değer kazandırıcı (kimse/durum vb.).

şerefe شرفه *T. a.* (*A.* **şürfe, şürfet**) minarelerin üst kısmında, müezzinlerin ezan okurken dolaştıkları yuvarlak, önü perdeli çıkıntı.

şeref-resân شرفرسان *F. s.* şeref eriştirici (kimse).

şerefriz شرفريز *F. s.* her yere ve herkese şeref veren (kimse).

şeref-sânıh شرفسانح *F. s.* şeref doğuran, kendisinden şeref doğan (kimse).

şeref-sudûr شرفصدور *F. s.* kendisinden şeref çıkan/üreyen (kimse). [Yukarıdaki üçü ile birlikte bunların hepsi hükümdarın buyruklarını vasıflayıcı nitelikler olarak kullanılmıştır.]

şeref-yâb شرفياب *F. s.* şeref bulan, değer kazanan (kimse).–**şeref-yâb olmak** şeref bulmak, değer kazanmak.

şereh شره *A. a.* (bir kimse) (bir nesneye) aşırı düşkün olma, hırs.

şerer شرر *A. a.* kıvılcım.

şerer-feşân شرر فشان *F. s.* kıvılcım saçan.

şerh شرح *A. a.* bir şeyin/bir kitabın kapalı ve güç anlaşılır yanlarını açıklamak ve yorumlamak için söylenen sözler/yazılan kitaplar.

şerha شرحه *A. a.* 1 yarık, 2 kesilen yerden sarkan/kopan parça, dilim.

şeriat شريعت *A. a.* 1 doğru yol, 2 Tanrı katından inen buyruklar ve yasaklar, 3 *Kur'an* ayetleri, hadisler, büyük din bilginlerinin sağlam kaynaklara ve delillere dayanan doğru ve üzerinde birleşilmiş görüşleri ile biçimlenmiş ilâhî düzen.

şerid شريد *A. s.* 1 kaçak, kaçkın, 2 serseri, başıboş, 3 yalnız, 4 ıssız, 5 sıkıcı, iç karartıcı, kasvetli, 6 tek, tek başına.

şerif شريف *A. s.* 1 değerli, yüksek, yüce, kutsal, 2 soyunda bulunan yüksek değerleri taşıyan, soylu, 3 Hz. Muhammed'in soyundan gelen.

şerih شره *A. s.* 1 boğazına aşırı düşkün, boğaz kulu, obur, inehan, 2 pek hırslı (kimse); *eşanl.* **haris** حريص.

şerîk شريك *A. s.* 1 (işte) ortak, 2 arkadaş, yoldaş.

şerir شرير *A. a.* sürekli kötülük peşinde olan, işi gücü kötülük etmek olan kimse.

şerit شريط *A. a.* (*T. k. dili:* **şerit** شريت) 1 yün ve ipekten örme/dokuma dar uzun parça, 2 ince ve seyrek dokunmuş bezden yapılmış sargı.

şerita شريطه *A. a.* sözleşme maddeleri, şartlar; *bk.* **şart** شرط.

şerm شرم *F. a.* utanma.

şermende شرمنده *F. s.* utanmış (kimse).

şermgin شرمگين *F. s.* utangaç (kimse).

şermsâr شرمسار *F. s.* utanan, utanmış (kimse).

şermsâri شرمسارى *F. a.* utanmış olma hâli, utanmışlık.

şest شست *F. a.* okçuların başparmaklarına geçirdikleri yüksük.

şeş cihet شش جهت *F. a.* altı yön: sağ, sol, ön, arka, üst, alt.

şeş شش *F. s.* altı.

şeş-der ششدر, **şeş-deri** ششدرى *F. a.* altı kapılı (yer), *mec.* dünya, altı yön.

şeş-hâne ششخانه *F. a.* namlusu altı yivli tüfek.

şeş-pâ شش پا *F. s.* altı ayaklı (hayvan). *a.* altı ayaklı bir böcek.

şeş-per ششپر *F. a.* altı dilimli topuz.

şeş-tâ ششتا *F. a.* altı telli bir saz, tanbur.

şeşüm ششم *F. s.* altıncı.

şet(t) شت *A. a.* 1 dağınıklık, dağınık olma, 2 parça, kırık, bütünden ayrılmış birim.

şetâret شطارت *A. a.* neşeli olma hâli, şenlik.

şetât شتات *A. a.* 1 dağıtma, ortalığa saçma, 2 dağılma.

şetit شتيت *A. s.* dağınık (nesne).

şetm شتم *A. a.* sövmek, sövüp saymak.

şettâ شتى *A. ç. a.* dağınık, farklı, başka başka. [Teklisi kullanılmayan çokluklardandır. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı sıfat takımlarında görülür, vasıfladığı ad çoklu olur: *ümûr-i şettâ* "dağınık işler", *mevâdd-i şettâ* "farklı konular".]

şevâğıl شواغل *A. ç. a.* işler güçler; *bk.* **şâğıle** شاغله.

şevâhık شواهق *A. ç. a.* tepeler, yüksek ve üst noktalar; *bk.* **şâhika** شاهقه.

şevâhık شواهق *A. ç. a.* yüksek yapılar, dağlar vb.; *bk.* **şâhık** شاهق.

şevâhid شواهد *A. ç. a.* bir davayı/iddiayı ispat etmek için gösterilen örnekler, dayanılan dayanaklar, ileri sürülen deliller, gösterici yollar/izler/belirtiler; *bk.* **şâhid** شاهد.

şevâil شواعل *A. ç. a.* yalınlar, alevler; *bk.* **şâile** شاعله.

şevâib شوائب *A. ç. a.* lekeler, izler; *bk.* **şâibe** شائبه.

şevâmıh شوامخ *A. ç. a.* yüksek yerler/dağlar; *bk.* **şâmıha** شامخه.

şevâmil شوامل *A. ç. a.* kaplayıcı/kapsayıcı şeyler; *bk.* **şâmil** شامل.

şevârık شوارق *A. ç. a.* 1 aydınlıklar, 2 güneşler, 3 (bir yerin) gün doğusu tarafı; *bk.* **şârika** شارقه.

şevâri' شوارع *A. ç. a.* geniş yollar, caddeler; *bk.* **şâri'** شارع.

şevârib شوارب *A. ç. a.* bıyıklar; *bk.* **şârib** شارب.

şevhâ شوحا *A. a.* çirkin yüzlü kadın.

şevher شوهر *F. a.* kadına göre erkek eş, koca.

[1]**şevk** شوق *A. a.* 1 sevgi, 2 eğilim, 3 dileyiş, isteyiş; istek, dilek, 4 çok isteme, can atma; aşırı istek, heves, rağbet, 5 özleme, özlem duyma; özlem, hasret, 6 özenme, (-in) benzeri olmak isteme, 7 arzuyla dolu olma; coşku, coşkunluk, 8 tutku, tutkunluk derecesinde ilgi duyma, 9 etki, etkilenme, 10 kuruntu, merak, 11 tat, lezzet, 12 sevinç, 13 merak uyandırıcı şey; *bk.* **şavk** شوق.

[2]**şevk** شوك *A. a.* diken.

şevket شوكت *A. a.* 1 (kılıç, hançer vb. için) keskinlik, 2 büyüklük, güçlülük, korku verici görünüş, göz alıcılık. [Padişaha özgü nitelikler olarak kullanılmıştır.]

şevkistân شوكستان *F. a.* dikenlik.

şevvâl شوال *A. a.* ay takviminin onuncusu, ramazandan sonraki ay, bayram ayı.

şey' شيء, **şey** شى *A. a.* nesne.

şeyâtîn شياطين *A. ç. a.* şeytanlar; *bk.* **şeytân** شيطان.

şeyb شيب *A. a.* kocama, yaşlanma, saç sakal ağarma.

şeydâ شيدا *F. s.* çılgın, deli.

şeyh شيخ *A. a.* 1 yaşlı, kocamış, ihtiyar kimse: *şeyhu'l-harem* "haremin yaşlısı", 2 bir kabilenin/topluluğun başı; baş, önder, reis, 3 *tas.* taliplere/isteklilere tarikat edeb erkânını, yol yordamını öğreten, kılavuzluk eden kimse; yol ışığı, mürşit, 4 *tas.* olgunlukta doruğa erişmiş, sırlar dünyasına yol bulmuş kimse; ergin insan, Hak dostu, veli: –**şeyhu'l-ekber** شيخ الاكبر en büyük şeyh, yani: Muhiddin Arabî.

şeyhayn شيخين iki şeyh, yani: Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer.

şeyhûhat شيخوخت *A. a.* yaşlılık, kocamışlık.

şeyn شين *A. a.* 1 bir nesneyi lekeleyip değersiz duruma getirme, bozup değiştirerek/çirkinleştirerek değerini düşürme; *zıddı:* **zeyn** زين, 2 yüz karası, 3 ayıp, kusur, 4 çirkin, kusur, leke.

şeytân شيطان *A. a.* 1 asıl adı **Azâzil** olan, meleklere hocalık etmiş büyük bir melekken Yüce Tanrı'nın Hz. Âdem'e secde etmesi buyruğunu yerine getirmediği için Hakk'ın rahmetinden kovulup sürülmüş melek, 2 insanı azgınlığa ve kötü yola sürükleyen kibirli ve inatçı yalın varlık/kimse, 3 *T.* zeki, kurnaz olup insanı kandırmaya çalışan kimse.

şeytanet شيطنت *A. a.* 1 şeytanlık, şeytana özgü hâl, 2 *T.* insanda beğeni duygusu uyandıran zekâ fazlalığı, ince düşünme özelliği, 3 *T.* insanda tiksinti duygusu uyandıran düzenbazlık, şirretlik, bozgunculuk.

şeytânî شيطانى *A. s.* şeytana yaraşır, şeytanca.

şezer شزر *A. a.* öfkeden birine göz ucuyla/eğri gözle bakma.

şezerât شذرات *A. ç. a.* altın kırıntıları. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

şı'b شعب *A. a.* 1 dağ yolu, 2 su yolu, 3 iki dağ aralığındaki açıklık.

şık(k) شق *A. a.* 1 ikiye ayrılmış bir nesnenin iki parçasından biri, 2 bir konunun iki yönünden biri.

şıkkayn شقين *A. ç. a.* bir konunun iki yönü.

şi'r شعر *A. a.* (*T. k. dili:* **şiir**, *h. dili:* **şığır**) 1 vezinli ve kafiyeli söz, 2 dil yapılarını ustaca dizerek, sesleri uyuşumlu biçimde kullanarak, anlam inceliklerini gözeterek sergilenen sanatlı anlatım biçimi.

şia شيعه *A. a.* 1 (birinin gücüne dayanak olan) yandaşlar, yol arkadaşları, yoldaşlar, yardımcılar, adamlar, 2 Hz. Ali ile onun soyundan gelenlere gönül verip bağlananlar ve onların yolu.

şiâb شعاب *A. ç. a.* dağ yolları, yarıklar, dere yatakları; *bk.* **şi'b** شعب.

şiab شعب *A. a.* 1 dağ yolu/yarığı, 2 dere, 3 çatal yol, 4 boynuz gibi çatallı nesne.

şiâr شعار *A. a.* 1 ayırıcı özellik; bir şeyi başka bir şeyden ayıran iz, belirti; huy, davranış, alışkanlık, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, "ilke, prensip" anlamı verir: *kerem-şiâr* "iyilik yapmayı ilke edinmiş (kimse)"; *zafer-şiâr* "ilkesi kazanmak olan (kimse)".

şiba' شبع *A. a.* doyma, tokluk, doygunluk.

şibâ' شباع *A. a.* tokluk, doygunluk, dolgunluk, dolu olma durum ve niteliği.

şibh شبه *A. a.* (-i) andıran, (-e) benzer nesne; *şibh-i cezire* "adayı andıran, adaya benzer kara yapısı, yani: yarım ada".

şibl شبل *A. a.* aslan yavrusu.

şibr شبر *A. a.* 1 karış, 2 bir derecelik gök yayı.

şiddet شدت *A. a.* 1 sertlik, katılık: *ş.-i şitâ* "kışın sertliği", 2 artıklık, fazlalık: *ş.-i zekâ* "zekâ fazlalığı".

şifâ nâ-pezir شفا ناپذير *F. a.* tedavisi mümkün olmayan hastalık.

şifâ' شفاء, **şifâ** شفا *A. a.* hastalıktan kurtulma, iyileşme, sağlığına kavuşma, sağalma.

şifâh شفاه *A. ç. a.* dudaklar; *bk.* **şefeh** شفه.

şifâhen شفاهاً *A. z.* ağızdan, dille, söyleyerek.

şifâhî شفاهى *A. s.* sözlü, sözle/dille olan/yapılan.

şifâhiyyât شفاهيات *A. ç. a.* sözlü anlatımlar.

şifâ-yâb شفاياب *F. s.* iyileşmiş, sağlığına kavuşmuş (kimse).

şifte شيفته *F. s.* kendini iyice dağıtmış, aşırı sevgiyle/üzüntüyle ne yaptığını bilmez duruma gelmiş (kimse), çılgın. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *ş.-dil* "yüreği paramparça olmuş", *ş.-hâl* "hâli perişan, darmadağın olmuş, perişan duruma düşmüş".]

şiftegî شيفتكى *F. a.* aşktan/kederden ne yaptığını bilmeyecek duruma düşmüşlük hâli.

şihâb شهاب *A. a.* geceleri atmosfere girdiğinde hızla giden ışıklı bir cisim olarak görülen gök taşı.–**şihâb-ı sâkıb** شهاب ثاقب *F. a.* delici gök taşı.

şihe شيهه *F. a.* at kişnemesi.

Şii شيعى *F. a.* Şia yolunu benimsemiş kimse.

[1]**şikâf** شكاف *F. a.* yırtık, yarık.

[2]**şikâf** شكاف *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yarıcı, yırtıcı: *mûşikâf* "kıl yarıcı, yani: titiz, çok dikkatli, kılı kırk yaran".

şikâfe شكافه *F. a.* mızrap, kimi telli/kirişli sazları çalarken parmağa takılan gereç.

şikâk شقاق *A. a.* bozuşma: *nifâk u şikâk* "anlaşmazlık ve bozuşma".

[1]**şikâr** شكار *F. a.* 1 av, 2 oyun.

[2]**şikâr** شكار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) avlayıcı, avlayan: *dilşikâr* "gönül avlayıcı".–**şikâr ele gelmek** av yakalanmak.

şikârgâh شكارگاه *F. a.* avlak, av yeri, avlanacak yer.

şikârî شكارى *F. s.* 1 avla ilgili, av için olan, avda kullanılan: *seg-i şikârî* "av köpeği", 2 elde etmeye, edinmeye değer (nesne). *a.* avcı.

şikâyet شكايت *A. a.* (bir kimse) hoşlanmadığı/ağırına giden/kendisine sıkıntı ve acı veren bir şeyi davranışlarıyla anlatma/sözle bildirme; yakınma.

şikem شكم *A. a.* 1 karın, 2 mide.

şikembe شكمبه *F. a.* (*T. k. dili:* **işkembe** اشكمبه) 1 karın, 2 mide, 3 *T.* hayvan midesi, 4 *T.* hayvan midesinden yapılan çorba.

şikem-bende شکم بنده *F. s.* obur, doymak bilmez (kimse).
şikem-perest شکم پرست *F. s. aş. m. bk.*
şikem-perver شکم پرور *F. s.* boğazına düşkün, yemek yemeyi çok seven (kimse).
¹şiken شکن *F. a.* büklüm, kıvrım.
²-şiken شکن *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kırıcı, parçalayıcı: *saf-şiken* "saf parçalayıcı, yani: yiğit, savaş eri".
şikenc شکور *A. s.* verdiği azıklar, yaptığı iyilikler ve bağışlar için Yüce Tanrı'yı sürekli öven.
şikest شکست *F. s.* kırılmış, kırık: *dil-şikest* "gönlü kırılmış". *a.* 1 kırılma, 2 kırma.–**şikest etmek** kırmak.–**şikest olmak** kırılmak.
şikeste شکسته *F. s.* kırılmış, kırık: *hâtır-ı şikeste* "kırık gönül".
şikeste-bâl شکسته بال *F. s.* kanadı kırılmış, yani: çaresiz, umudunu yitirmiş, canı sıkkın (kimse).
şikeste-dil شکسته دل *F. s.* gönlü kırılmış, incinmiş (kimse).
şikeste-pây شکسته پای *F. s.* kırık bacaklı.
şikeste-zebân شکسته زبان *F. s.* kırık dilli, yani: peltek konuşan (kimse).
şikîb شکیب *F. a.* (*T. k. dili:* **şekib**) sabır. –**şikîb etmek** sabretmek.
şikîbâ شکیبا *F. s.* sabredici, sabır gösterici (kimse).
şikîbende شکیبنده *F. s. bk.* **şikîbâ** شکیبا.
şimâl شمال *A. a.* 1 sol; *zıddı:* **yemîn** یمین 2 kuzey, 3 yağmur getiren kuzeyli yel, bereketli esinti.
şimâlî شمالی *A. s.* kuzeye ait, kuzey yönünde bulunan; (yel için) kuzeyden esen/gelen.
şîme شیمه *A. a.* iyi huy, iyi yaradılış özelliği, iyi tabiat.
şimr شمر *A. a.* ve *s.* cömert, eli açık (kimse).
şimşâd شمشاد *F. a.* şimşir ağacı.
şîn شین *A. a.* ش harfinin adı.

şinâ شنا, **şinâh** شناه *F. a.* suda yüzücü.
şinâh شناه *F. a.* suda yüzme.
şinâs شناس *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bilen, tanıyan: *sühan-şinâs* "söz bilen, sözü iyi, yerinde ve güzel kullanmasını bilen".
şinâsâ شناسا *F. s.* bilici.
şinâver شناور *F. a.* suda yüzücü, suda yüzen (kimse).
şinîd شنید *F. a.* işitme: *güft ü şinîd* "söyleme ve işitme".
şinîde شنیده *F. s.* işitilmiş: *nâ-şinîde* "işitilmemiş".
¹şîr شیر *F. a.* aslan.–**şîr-i gurrân** شیر غران, **şîr-i gurrin** شیر غرین kükremiş/kükreyerek saldıran kızgın aslan.–**şîr-i jiyân** شیر ژیان *öncekine bk.*
²şîr شیر *F. a.* süt: *ş.-i mâder* "ana sütü", *ş.-i bârân* "yağmur sütü".
şirâ' شراع *A. a.* yelken.
şîrâne شیرانه *F. z.* aslanca, aslancasına.
şirâre, şerâre شراره *F. a.* kıvılcım.
şirâret شرارت *A. a.* kötülük, yaramazlık, şirretlik.
şîrâze شیرازه *F. a.* 1 kitap yapraklarını düzgün biçimde tutan ve cilde bağlayan uzun örme şerit, 2 *mec.* bağ, bir arada tutmayı/durmayı sağlayıcı şey: *şîrâze-i intizâm* "düzen sağlayıcı bağ".
şîrâze-bend شیرازه بند *F. s.* 1 şirazelenmiş, şirazesi konmuş (kitap), 2 *mec.* düzenlenmiş, düzene konmuş (iş).
şirdân شیردان *F. a.* (*T. k. dili:* **şirden** شیردن) geviş getiren hayvanların dört bölümlü midelerinde besinin bir kez daha sindirildiği dördüncü bölüm.
şîr-dil شیردل *F. s.* aslan yürekli, korkusuz, gözü pek, yiğit (kimse).
şîre شیره *F. a.* (*T. k. dili:* **şıra** شیرا) ekşimemiş üzüm suyu.
şîr-gîr شیرگیر *F. s.* yarı sarhoş, çakırkeyif (kimse).
şîr-hâr شیرخوار, **şîr-hâre** شیرخواره *F. a.* süt emen çocuk, süt bebeği.

şîrîn شیرین *F. s.* 1 tatlı, 2 hoş, eğlenceli, eğlendirici: *şîrîn hikâye.*
şîrîn-edâ شیرین ادا *F. s.* hoş tavırlı (kimse/güzel/sevgili).
şîrîn-kâm شیرین کام *F. s.* tadı damakta kalmış, yani çok lezzetli (yiyecek/davranış vb.).
şîrîn-kâr شیرین کار *F. s.* iyi davranan, gönül yapan (güzel/sevgili).
şîrîn-şemâil شیرین شمائل *F. s.* 1 güzel/şirin görünüşlü, hoş biçimli, 2 iyi huylu, geçimli.
şîrîn-zebân شیرین زبان *F. s.* tatlı dilli (kimse/güzel/sevgili).
şirk شرك *A. a.* Yüce Tanrı'nın birliğini tanımama, Yüce Tanrı'ya ortak koşma.
şirket شرکت *A. a.* ortaklık.
şîr-merd شیر مرد *F. s.* yürekli, korkusuz, atak, cesur.
şîr-pençe شیرپنچه *F. a.* aslan pençesi, yani: ölüme yol açan iltihaplı bir kan çıbanı, kızıl yara.
şirret شرت *A. a.* kötü olma, kötülük, kötü huyluluk, zararlı ve kötü işler peşinde olma hâl ve niteliği. *s. T.* kötü, kötülük edici, zarar verici, huzur kaçırıcı (kimse).
şirrîr شریر *A. s.* çok kötü, her an kötülük düşünen, hep kötülük peşinde koşan (kimse).
şiryân شریان *A. a.* atar damarlardan her biri.
şirzime شرذمه *A. a.* 1 parça, bölük, dilim, 2 az sayıda insan topluluğu, bir avuç insan. [Çoklukla "az" anlamındaki **kalîl** ile nitelenerek anlamı pekiştirilir: *şirzime-i kalîle* "pek küçük insan topluluğu".]
şîşe شیشه *F. a.* her türlü cam kap, 2 ağzı dar, boğazlı cam kap.
şitâ' شتاء, **şitâ** شتا *A. a.* kış: *mevsim-i şitâ* "kış mevsimi".
şitâb شتاب *F. a.* 1 gidiş, yol alış, 2 hızlı gidiş, seğirtme, ivme, sür'at.

şitâbân شتابان *F. s.* hızlı giden, su gibi akarca giden, seğirten, iven (insan/at vb.).
şîve شیوه *F. a.* 1 göz alıcı görüntü, güzellik: *ş.-i sıva* "kaplamanın güzelliği", 2 alım, hava, gösteriş, çekicilik, incelik, zarafet, 3 kırılganlık, narinlik, 4 (güzeller için) çekici ve gönül avlayıcı duruş, tutum ve davranış, eda, naz, 5 tepki, bir davranıştan doğan etkiye karşılık olmak üzere gösterilen davranış, 6 kılık kıyafet, 7 yol yordam, biçim, tarz, üslup, 8 yol, mezhep, 9 alışkanlık, âdet, 10 takım, alet edevat, levazım.–**şîve-i lisân** شیوهٔ لسان konuşma/anlatım tarzı.–**şîve-i mekkâre** شیوهٔ مکاره aldatıcı duruş/davranış/tutum.
şîve-bâz شیوه باز *F. s.* güzel, çekici ve kışkırtıcı davranışlarla gönül avlayan (güzel).
şîve-ger شیوه گر *F. s. yuk. m. bk.*
şîve-kâr شیوه کار *F. s.* şiveli, edalı (güzel).
şîven شیون *F. a.* (bir sıkıntı, bir darlık, bir acı yüzünden) ağlayarak bağırıp çağırma, matem.
şiyem شیم *A. ç. a.* iyi huylar, iyi tabiatler, iyi yaradılış özellikleri; *bk.* **şîme** شیمه.
şû شو, **şûy** شوی *F. a.* yıkama. [Tek başına kullanılmaz, aynı anlamdaki **şüst** ile kurulmuş bağlam öbeğinde görülür: *şüst ü şû/şûy.*]
şuâ' شعاع *A. a.* güneş ışığı, güneşe bakıldığında göze tel tel, iplik iplik görünen parlak ışık: *haytü'ş-şuâ'* "ışık telleri/iplikleri".
şuâî شعاعی *A. s.* merkezden çevreye doğru ışık gibi tel tel yayılır biçimde yapısı olan (deniz canlısı).
şuarâ' شعراء, **şuarâ** شعرا *A. ç. a.* 1 şairler, 2 (tekli anlamda) şair; *bk.* **şâir** شاعر.
şu'be شعبه *A. a.* 1 bölüntü, bölük, dal, kol, her bütünün parçası, 2 bir ana yönetim merkezine/kuruluşa bağlı ikinci derecedeki küçük yerlerden biri.

şu'bede شعبده *F. a.* hokkabazların el çabukluğuyla yaptıkları oyun.
şu'bede-bâz شعبده باز *F. a.* el çabukluğuyla gösteri yapan kimse, hokkabaz.
şuğl شغل *A. a.* iş, iş güç.
şûh شوخ *F. s.* şen, neşeli, konuşkan, şakacı, sıcak kanlı, senli benli, teklifsiz (güzel/kimse).
şukka شقه *A. a.* 1 parça, 2 bayrak, sancak, 3 mektup.
şu'le شعله *A. a.* alev.
şu'le-dâr شعله دار *F. s.* alevli.
şu'le-gîr شعله كير *F. s.* alev almış, tutuşmuş, alevlenmiş.
şûm شوم *F. s.* (*T. k. dili:* **şom**) uğursuz: *tâli'-i şûm* "uğursuz baht".
[1]**şûr** شور *F. s.* (*T. k. dili:* **şor**) 1 tuzlu, kekremsi, 2 uğursuz. *a.* 1 tuzluluk, 2 toprağı tuzlu çorak yer, 3 pas, kir pas, 4 kargaşa, karışıklık, kavga gürültü, 5 çağıltı, şarıltı: *şûr-i deryâ* "deniz çağıltısı".
[2]**şûr** شور *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) karıştırıcı.
[3]**şûr** شور *F. s.* (Farsça yapılı birleşik sıfatlarda) yıkayıcı/yıkayan (kimse): *câme-şûr* "çamaşır yıkayan (kimse)".
şûrâ شورا *A. a. yuk. m. bk.*
şûrâ شورىٰ *A. a.* 1 danışma kurulu, müzakere yeri/topluluğu, 2 dernek, meclis.
şûr-âbe شورابه *F. a.* 1 tuzlu/acı su, 2 gözyaşı
şûre شوره *F. s.* ekime elverişsiz tuzlu toprak, çorak yer.
şûr-efgen شور افكن *F. s.* kargaşa yaratıcı, ortalık karıştırıcı (kimse).
şur-engiz شور انكيز *F. s.* kavga çıkarıcı, ortalık karıştırıcı.
Şûrezâr شوره زار *F. a.* çorak yer, çoraklık.
şûride شوريده *F. s.* 1 karışmış, karmakarış olmuş: *dil-i şûride* "karmakarış olmuş gönül", *akli şûride* "karışmış akıl", 2 tutkun, vurgun, gönlünü kaptırmış, âşık: *şûride-i gisû-yi sünbül* "sünbül saçların tutkunu, sünbül gibi saçlara gönlünü kaptırmış."
şûriş شورش *F. a.* karışıklık, kargaşa, kavga, kötü amaçlı gösteri.
şuubât شعبات *A. ç. a.* şubeler; *bk.* **şu'be** شعبه.
şuûr شعور *A. a.* (bir şeyi) iyice anlayıp bilme, (bir şeyin iyi ve kötü yanlarını) iyice tanıyıp kavrama, bilme ve tanıma yeteneği, bilinç.–**şuûr etmek** iyice bilmek, iyice tanıyıp kavramak.
[1]**şûy** شوى *F. a.* (kadına göre) erkek eş, koca: *zen ü şûy* "karı koca".
[2]**şûy** شوى *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yıkayıcı, yıkayan: *câmeşûy* "çamaşır yıkayıcı".
şübân شبان *F. a.* çoban.
şübât شباط *A. a.* güneş takviminin on ikinci ayı, güdük ay, küçük ay.
şübbân شبان *A. ç. a.* gençler; *bk.* **şâb(b)** شاب.
şübeh شبه *A. ç. a.* şüpheler; *bk.* **şübhe** شبهه.
şübhe شبهه *A. a.* bir işin/şeyin doğruluğunu ve gerçekliğini kestirememekten ileri gelen kararsızlık hâli.
şübühât شبهات *A. ç. a.* şüpheler; *bk.* **şübhe** شبهه.
şüc'ân شجعان *A. ç. a.* savaş erleri, bahadırlar; *bk.* **şecî'** شجيع.
şücâ' شجاع *A. s.* yürekli, gözü pek, yiğit.
şücûn شجون *A. ç. a.* dallar, kollar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
şüd شد *F.* "Gitti" anlamında çekimli fiil. [Tek başına kullanılmaz, "Geldi" anlamındaki **âmed** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *âmed şüd, âmed ü şüd.*]
şüfeâ' شفعاء, **şüfeâ** شفعا *A. ç. a.* şefaatçiler; *bk.* **şefî'** شفيع.
şügûn شكون *F. a.* 1 iyi belirti, iyi fal, 2 fal, kehanet.
şüh(h) شح *A. a.* aşırı cimrilik.

şühedâ' شهداء, **şühedâ** شهدا *A. ç. a.* şehitler; *bk.* **şehîd** شهيد.
şühre شهره *A. s.* (*T. k. dili:* **şöhre**) ünlü, adı duyulmuş, ünü yayılmış (kimse).–**şühre-i âfâk** شهرهٔ آفاق ünü ufukları tutmuş, adı her yanda duyulmuş (kimse)".
şühret شهرت *A. a.* (*T. k. dili:* **şöhret**) 1 ün kazanma, ünlenme, adı yürüme, adlı sanlı olma, 2 ün, san.
şühret-gîr شهرتكير *F. s.* ünü yayılmış, ün kazanmış, ünlü (kimse).
[1]**şühûd** شهود *A. a.* 1 göze görünme, belirme, varlık bulma, meydana gelme: *âlem-i şühûd* "gözle görünme dünyası, varlıklar âlemi", 2 görme.
[2]**şühûd** شهود *A. ç. a.* tanıklar, tanıklık edenler; *bk.* شاهد **şâhid**.
şühûr شهور *A. ç. a.* aylar; *bk.* شهر **şehr**.
şühûs شخوص *A. ç. a.* şahıslar; *bk.* شخص **şahs**.
şühüb شهب *A. ç. a.* bir ateş parçası gibi atmosfere giren gök cisimleri, kayan yıldızlar; *bk.* **şihâb** شهاب.
şükr شكر *A. a.* (*T. k. dili:* **şükür**) görülen iyiliğe karşılık olmak üzere düzülen övgü.
şükrân شكران *A. a. bk.* **şükr** شكر.
şükrâne شكرانه *F. a.* görülen iyiliğe karşılık olmak üzere yapılan iş/sergilenen davranış.
şükr-güzâr شكر كذار *F. s.* şükür eden, iyilik gördüğüne övgü düzen (kimse).
şükûfe شكوفه *F. a.* çiçek.
şükûh شكوه *F. a.* 1 gösterişli, göz kamaştırıcı büyüklük, ürküntü verici görünüş: *dîv-şükûh* "dev görünümlü, dev gibi iri ve büyük", *felek-şükûh* "gökyüzü gibi yüksek, büyük ve ulu". *eşanl.* **azamet** عظمت, **heybet** هيبت, **haşmet** حشمت, 2 gösterişlilik, görkem: *ş.-i râyât* "bayrakların/sancakların gösterişliliği/göz alıcılığı", 3 yükseklik, yücelik.
[1]**şükûk** شقوق *A. ç. a.* yarıklar, çatlaklar; *bk.* **şak(k)** شق.
[2]**şükûk** شكوك *A. ç. a.* kararsızlıklar; *bk.* **şek(k)** شك.
şüküfte شكفته *F. s.* açılmış (gül/çiçek).
[1]**şümâr** شمار *F. a.* 1 sayı: *mazîk-ı şümâr* "sayıların sınırlılığı, sayıların sıkışıp kaldığı sınırlar", 2 (-i) sayma, (-i) hesaplama.
[2]**şümâr** شمار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) sayıcı, sayan: *ahterşümâr, encüm-şümâr* "yıldız sayıcı", *hatve-şümâr* "adım sayıcı".
şümârende شمارنده *F. s.* sayan: *ş.-i eyyâm* "günleri sayan".
şümû' شموع *A. ç. a.* mumlar; *bk.* شمع **şem'**.
şümûl شمول *A. a.* (manevi yönden) (-i) içine alma, (-i) kaplama, (-i) hükmü altına alma, (ile) ilgili bulunma.
şümûs شموس *A. ç. a.* güneşler; *bk.* **şems** شمس.
şümürde شمرده *F. s.* sayılmış.
şürb شرب *A. a.* (bir sıvı maddeyi) içme.
[1]**şürefâ'** شرفاء *A. ç. a.* şerefeler; *bk.* شرفه **şerefe**.
[2]**şürefâ'** شرفاء, **şürefâ** شرفا *A. ç. a.* Hz. Peygamber'in soyundan gelenler; *bk.* **şerîf** شريف.
şürekâ' شركاء, **şürekâ** شركا *A. ç. a.* ortaklar; *bk.* **şerik** شريك.
şürfe شرفه *A. a.* (*T. k. dili:* **şerefe**) minarenin tepesine yakın yerindeki çıkıntı, ezan okunan yer.
şürrâh شراح *A. ç. a.* şerh ediciler; *bk.* **şârih** شارح.
şürta شرطه *A. a.* 1 uygun yel, 2 (eskiden) padişahların koruma görevlisi, 3 güvenlik memuru, zabıta, polis.
şürû' شروع *A. a.* (-e) başlama.–**şürû' etmek** 1 başlamak, 2 başvurmak.
şürûh شروح *A. ç. a.* şerhler; *bk.* **şerh** شرح.
şürûr شرور *A. ç. a.* zarar ve ziyana, üzüntü ve acıya yol açan nesneler; *bk.* **şer(r)** شر.

şürût شروط *A. ç. a.* şartlar; *bk.* **şart** شرط.

şürüfât شرفات *A. ç. a.* şerefeler; *bk.* **şürfe, şerefe** شرفه.

şüst شست *F. a.* yıkama. Tek başına kullanılmaz, aynı anlamdaki **şû/şûy** ile birlikte kurduğu bağlam öbeğinde görülür: *şüst ü şû/şûy.*

şüste شسته *F. s.* yıkanmış (nesne).

şütûm شتوم *A. ç. a.* küfürler; *bk.* **şetm** شتم.

şütür شتر *F. a.* deve.

şütürbân شتربان *F. a.* deveci, deve bakıcısı ve güdücüsü.

şütür-dil شتر دل *F. s.* deve kalpli, yani: kinci (kimse).

şütürgâv شتر گاو *F. a.* zürafa.

şütür-gürbe شتر گربه *F. s.* ve *z.* (uygunsuz, uyumsuz iki şey için) deve ve kedi, yani: gâh şöyle gâh böyle; hem iyi hem kötü; düzensiz.

şütür-murğ شتر مرغ *F. a.* deve kuşu.

şüûn شئون *A. ç. a.* işler, oluşlar, hâller; *bk.* **şe'n** شأن.

şüûnât شئونات *A. ç. a.* oluşlar, durumlar; *yuk. m. bk.*

şüvâz شواظ *A. a.* 1 dumansız alev, safi ateş yalını, 2 ateşin dumanıyla sıcaklığı, 3 güneşin ısısı, 4 haykırma, bağırma, 5 aşırı susuzluk, 6 (birine) sövme.

şüyû' شيوع *A. a.* (bir konu/bir durum) herkesçe duyulma, (bir haber, bir bilgi) yayılma, herkesçe bilinir duruma gelme.

şüyûh شيوخ *A. ç. a.* yaşlılar; topluluk önderleri; *bk.* **şeyh** شيخ.

şüzûz شذور *A. ç. a.* eritilmiş parça/külçe altınlar; *bk.* **şezere** شذره.

t ت ط

[1]**tâ** تا *F. a.* kat, büklüm. [Daha çok "bir" ve "iki" anlamlarındaki **yek** ve **dü** ile birlikte kullanılmıştır: *yek-tâ* "bir kat, yani: biricik, eşsiz", *dü-tâ* "iki kat, iki büklüm".]

[2]**tâ** تا *F. takı* 1 Türkçe'nin **dek, değin, kadar** takılarına karşılıktır: *tâ-ebed* "ebede kadar", *tâ-key* "ne zamana kadar". [Farsça'nın yönelme hâli eki olan **be-** ile birleşmiş **tâbe-** biçimi daha çok kullanılmıştır: *tâbe-sabâh* "sabaha kadar", *tâbe-gülû* "boğazına kadar".] 2 Zaman anlatımı taşır; tek başına ya da **ki** ile birlikte Türkçe'nin **-ince, -dikte/diğinde** ve **-dikçe** zarffiil eklerine karşılık gelir: *Tâ ki görünüp harim-i aksâ / Abdiyyetin oldu sırrı peydâ* "O en uzak harem görününce/göründüğünde kulluğun sırrı ortaya çıktı", *Mansûr ede her yerde Hudâ râyet-i bahtın / Tâ husrev-i seyyâre felekte sefer eyler* "Gezegenlerin hükümdarı (güneş) gökte dönüp durdukça Hudâ bahtının bayrağını her yerde başarılı kılsın/yükseltsin", 3 sebep anlatımı taşır, Türkçe'nin **için** takısına denktir: *Mehtâba olurdu sâye-güster / Tâ olmaya nuru bâr-i dilber* "Işığının sevgiliyi rahatsız etmemesi için mehtaba gölge salardı". *bağl.* böylece.

tâ' تاء *A. a.* harfinin adı.

taâm طعام *A. a.* aş, yiyecek, yemek.

taâmiyye طعاميه *T. a.* 1 yemeklik, yemek akçası, 2 bazı tekke ve zaviyelerle vakıf kurumlarında yoksulların, dervişlerin ve yolcuların karınlarını doyurmak için ayrılan/vakf olunan gelir.

ta''ân طعان *A. a.* (birini) yanlışlarını, eksikliklerini sayıp dökerek kötülemeyi huy hâline getiren kimse.

tâat طاعت *A. a.* Yaratıcı'ya karşı kulluk görevi, Yüce Tanrı'nın buyruklarını tutmak, yasakladıklarından kaçınmak suretiyle hoşnutluğunu kazanmaya çalışma.

tâb تاب *F. a.* 1 dayanma gücü, tâkat: *tâb-âver* "dayanıcı, güçlü", 2 kıvrım, büklüm, buruşuk: *tâb-ı zülf* "saç kıvrımı", 3 ısı, sıcaklık: *tâb-ı hurşîd* "güneş ısısı", 4 parlaklık, aydınlık: *ferr ü tâb* "parlaklık, aydınlık".–**tâb ü teb** ısı ve ateş, ateşli hastalık.

tab' طبع *A. a.* 1 huy, yaradılış ve davranış özelliği, 2 kitap basma; dizme, düzenleme ve baskı işlemlerini tamamlama yoluyla bir kitabı yayıma hazır duruma getirme.

tab'a طبعه *A. a.* basım, baskı: *t.-i ûlâ* "ilk baskı".

tabâbet طبابت *A. a.* hekimlik, doktorluk.

[1]**tabak** طبق *A. a.* topraktan/bakır vb. madenden yapılmış yemek kabı.–**tabaku'l-arz** طبق الأرض (benzerlik ilgisi yoluyla) yeryüzü.

[2]**tabak** طباق *T. a.* (< *A.* **debbâğ** دباغ) sepici, deri işleyici.

tabaka طبقه *A. a.* 1 kat, 2 tavan, kubbe.

tabakçe طبقچه *F. a.* küçük tabak, tabakcık.

tâbân تابان *F. s.* parlak, ışık saçan, ışıl ışıl parlayan (cisim): *meh-i tâbân* "ışık saçan ay".–**tâbân olmak** parlamak, ışıldamak.

tabâşir طباشیر *F. a.* tebeşir.

tâb-âver تاب آور *F. s.* (-e) gücü yeten, (-e) güç yetirici (kimse).

tabâyi' *A. ç. a.* 1 insan yaradılışında var olan dört ana salgı (kan, öd, balgam, kara öd); *bk.* **tabiat** طبیعت. *t.-kirdâr* "dört tabiate benzer, insan mizacı gibi dört ana unsurlu", 2 canlı olmanın gereği sayılan güçler ve özellikler, yaradılıştan gelen nitelikler, 3 davranış biçimleri, huylar, 4 *mec.* kare biçiminde, dört duvarlı (yapı, kale).

tabbâh طباخ *A. a.* pişirici, aş hazırlayıcı kimse, aşçı.

tabbâl طبال *A. a.* davulcu.

tâb-dâde تابداده *F. s.* yakılmış, yanar/ışıklı duruma getirilmiş (ışık kaynağı/nesne).

tâbdân تابدان *F. a.* 1 ocak, 2 hamam ateşliği, külhan, 3 demirci ocağı, 4 (hamamlarda) camlı sıcak yer, sıcaklık, 5 baca, 6 pencere, 7 tepe penceresi.

tâb-dâr تابدار *F. s.* 1 parıltılı, parlak: *ruhsâr-i tâb-dâr* "parlak yanak", 2 bükümlü, kıvrımlı: *zülf-i tâb-dâr* "kıvrımlı saç".

tâb-dih تابده *F. s.* aydınlatıcı (nesne). *a.* ipek böceği.

tâbe serâh طاب ثراه *A.* "Kabri temiz olsun" anlamında bir dua sözüdür.

tâbe تابه *F. a.* (*T.* **tava** تاوا) 1 bilinen mutfak kabı, 2 üzerinde yufka pişirmeye yarayan avadan, saç.

tâbende تابنده *F. s.* parlak, ışıklı (cisim/nesne).

tabh طبخ *A. a.* (yemek için) pişirme.

tâb-hâne تابخانه *F. a.* (*T. k. dili:* **tavhâne**) sıcak yer; eskiden imaretlerde (barınma evlerinde) yoksulların, kimsesizlerin karınlarını doyurup barındıkları yerler.

tab'î طبعی *F. s.* yaradılış gereği olan, doğuştan gelen, doğal.

[1]**tâbi'** تابع *A. s.* 1 birinin buyruğu altında bulunan, birinin buyruğuna ve yoluna uyan, birinin izinden gidici (kimse): *t.-i nûr* "aydınlığın ardı sıra gelen, karanlık", 2 *dilb.* (Arapça'da) son sesi kendisinden önceki kelimenin son sesi gibi seslendirilen (kelime).

[2]**tâbi'** طابع *A. a.* (kitap) basan kimse, yayıncı.

tâbî تابی *F. s.* parlak, ışıklı, ışıltılı.–**kılmak** ışık saçmak, aydınlatmak.

tabiat طبیعت *A. a.* 1 insanda yaradılıştan gelen tanıtıcı ve ayırıcı doğal özelliklerin oluşturduğu yön; huy, karakter, 2 eğilim, iç güdü, huy, 3 her şeyi o şey yapan ayırıcı özellik/özellikler, 4 dış dünya, varlıklar dünyası, her an değişen ve yenilenen yüzüyle canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu görünür evren, doğa.

tabib طبیب *A. a.* hekim, doktor.

tâbıh طابخ *A. s.* ve *a.* pişirici, pişiren.

tabii طبیعی *A. s.* doğuştan gelen, doğal, kendine özgü.

tâbiin تابعین *A. ç. a. din* Hz. Muhammed'in yakın arkadaşları ile onların yanında ve toplantılarında bulunup hadis rivayet edenler; *bk.* **tâbi'** تابع.

tâbiıyyet تابعیت *A. a.* 1 (-e) uyma, 2 uyrukluk, bir devletin uyruğu olma.

ta'bir تعبیر *A. a.* 1 (düşündüğünü, anlatmak istediğini) kelime ve söz kalıplarıyla aktarma, (düşünceyi) söz kalıplarına dökerek dile getirme, 2 söz, deyiş, 3 (düş) yorma.–**ta'bir etmek** söze dökmek, dile getirmek.–**tabir-i meşhûr** تعبیر مشهور atasözü değeri kazanmış, halk arasında yayılmış olan sözler.

tâbiş تابش *F. a.* parlayış, parıldayış, ışıldayış.

tâbistân تابستان *F. a.* yaz mevsimi.

ta'biye تعبیه *A. a.* (T. k. dili: **tabya**) *ask.* (askeri) uygun ve seçilip belirlenmiş yerlere koyup yerleştirme.–**ta'biyetül-ceyş** تعبیة الجیش *ask.* askeri durumun ve yerin gereğine göre yerleştirme bilgi ve tekniği.

tabl طبل *A. a.* (*T. k. dili:* **davul** طاول) bir kasnakla iki yanına gerilmiş ince deriden oluşan, tokmak ve bir çırpıyla çalınan, çeşitli büyüklüklerde, bilinen çalgı aleti, davul.

tabl-bâz طبلباز *F. a.* davulcu, davul çalan (kimse).

table, tabla طبله *F.* ve *T. a.* (< *A.* **tablet**) 1 yuvarlak, üstü düz, ayaklı/ayaksız olabilen, üzerine eşya koymağa elverişli altlık, 2 umaç, ok nişanı, nişangâh, menzil.

tablekâr طبله کار *F. a.* 1 eskiden esnafın sokakta tabla ile öteberi götürüp getiren, üretilen yiyecek türü şeyleri satan çırakları, 2 bir tabla üzerine konmuş yemek kaplarını getirip götüren kimse.

tabl-zen طبلزن *F. a. bk.* **tabl-bâz.**

tâbnâk تابناك *F. s.* parlak, ışıklı (cisim/nesne).

tabtabe طبطبه *A. a.* 1 tıpırtı, "tıp tıp" diye ses çıkma, 2 coşkunluk, kabartı.

tâbût تابوت *A. a.* tabut.

tabya طابیه *T. a.* (*A.* **ta'biye** تعبیه'den) *ask.* savunma yeri, düşmana karşı savunma yapmak için askerin, topların yerleştirildiği korunaklı yer, metris, istihkâm.

tâc تاج *F. a.* (*T. k. dili:* **taç**) 1 hükümdar başlığı, 2 kimi tarikat şeyhleri ve dervişlerin başlarına giydikleri türlü biçimlerdeki başlık, 3 gelinlerin başlarına taktıkları süs, 4 kimi mobilyaların üst yanlarındaki oymalı kısım, 5 kimi kuşların başındaki tüy sorguç.–**tâc giymek** (hükümdar) başına taç giyme merasimini yerine getirmek.–**tâc-i ser** تاج سر *mec.* çok değerli ve saygıdeğer nesne.

tâcdâr تاجدار *F. a.* taç sahibi, yani: hükümdar.

ta'cib تعجیب *A. a.* (birini) şaşırtma, hayrete düşürme.

tâcik تاجك, **tâcik** تاجیك *F. s.* 1 yabancı, 2 bayağı, düşük, aşağı tabakadan olan, 3 Türk ve Arap olmayan. *a.* 1 Farslar arasında doğup büyümüş Arap, 2 Arapların Orta Asya'yı istilâlarından sonra Müslümanların arasına giren yabancılara verilen ad, 3 Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinde uyruk durumunda bulunan aşağı tabakadan halka verilen ad.

ta'cil تعجیل *A. a.* 1 acele etme, sabırsızlık gösterme, 2 çabuklaştırma, (bir işin) bir an önce yapılıp bitirilmesini isteme.–**ta'cil etmek** ivmek, bir an önce yapmaya davranmak.

ta'cim تعجیم *A. a.* (noktalı bir harfin) noktasını koyma.

ta'cin تعجین *A. a.* (-i) yoğurma, (-i) hamur hâline getirme.

tâcir تاجر *A. a.* mal alıp satan, alım satımla uğraşan kimse.

ta'ciz تعجیز *A. a.* 1 (birini) çaresizliğe düşürme, (birini) bir şey yapamaz durumda bırakma, 2 (birine) rahatsızlık verme, (birinin) canını sıkma/huzurunu kaçırma.–**ta'ciz etmek** sıkıntı vermek.

tâcver تاجور *F. a.* taçlı, yani: hükümdar.

ta'dâd تعداد *A. a.* sayma.–**ta'dâd olunmak** sayılmak.

ta'dil تعدیل 1 yargıç hak üzere doğru olarak karar verme, 2 (şahit için) "doğrudur, adaletlidir" deme, 3 iki tarafı

denkleştirme, dengeye getirme, 4 (terazi kefelerini) denkleştirme, düzgün tutma, 5 (eğri nesneyi) doğrultma, 6 değişiklik.

ta'diye تعديه *A. a.* 1 geçirme, öteye taşırma, 2 *dilb.* geçişsiz ya da geçişli fiil tabanlarını belli ekler getirerek geçişli ve ettirgen yapıya sokma.

tafra طفره *A. a.* 1 yukarı sıçrama, 2 yersiz ve sevimsiz bir şekilde kendini övme, üst perdeden atma tutma, 3 (ilmiye sınıfı için) yükselme, paye alma.

tafra-fürûş طفره فروش *F. s.* tafra satan, üst perdeden atıp tutarak kendini öven.

tâfte تافته *F. s.* 1 bükülmüş, 2 (*T. k. dili:* **tafta**) bir tür ipekli kumaş.

tağannî تغنى *A. a.* şarkı söyleme, gazel okuma, ırlama.–**tağanni etmek** şarkı söylemek.

tağannüc تغنج *A. a.* nazlanma, naz gösterme, kırıtma.

tağayyüm تغيم *A. a.* (gökyüzü) bulutlanma.

tağayyüz تغيظ *A. a.* öfkelenme, hiddetlenme, kızma.

tağbîr تغبير *A. a.* 1 (-i) toza bulama, (-i) toz içinde bırakma, 2 (birinin) gönlünü kırma, (birini) gücendirme.

tağdiye تغديه *A. a.* (-i) besleme, (-e) türlü besinler yedirme.

tağfîl تغفيل *A. a.* (birini) gafil avlama, beklenmedik bir sırada yakalama/zora düşürme.

tâğî طاغى *A. s.* 1 azgın, haddini bilmez, yetkisini aşan kibirli (kimse) 2 serkeş, isyankâr (kimse/kimseler).

tâğıye طاغيه *A. a.* 1 isyankâr, serkeş kimse, 2 kendini beğenmiş, kibirli ve inatçı kimse, 3 ahmak, bön kimse.

tağlîf تغليف *A. a.* (kılıç, hançer vb.) kınına koyma.

tağlîk تغليق *A. a.* 1 (-i) kapama, 2 (sözü) kapalı söyleme.

tağlît تغليط *A. a.* 1 (biri için) "Yanıldı" deme, 2 (-i) yanıltma.–**tağlît-ı his** تغليط حس duyu yanılması.

tağliye تغليه *A. a.* 1 (su vb.) kaynatma, 2 değeri artma, pahalılanma.

tağlîz تغليظ *A. a.* 1 (-i) kaba yapma, 2 (sözü) kaba söyleme, (sözde) kabalık etme.

tağmid تغميد *A. a.* (kılıç, hançer vb.) kınına koyma.

tağmis تغميس *A. a.* (-i) (-e) batırma/daldırma.

tağniye تغنيه *A. a.* (birini) zenginleştirme.

tağrib تغريب *A. a.* (birini) gurbete gönderme, kendi yurdundan ayırıp yad ele gönderme.

tağrid تغريد *A. a.* (kuşlar) güzel sesle ötme/ötüşme; *bk.* **tağarrüd** تغرد.

tağrik تغريق *A. a.* (-i) suya batırma, (-in) su içinde kaybolmasına yol açma.

tağrim تغريم *A. a.* (ödenmesi gereken şeyi) ödetme.

tağrir تغرير *A. a.* (alışverişte) satıcı alıcıyı aldatma.

tağşîş تغشيش *A. a.* bir maddenin içine başka maddeler karıştırıp saflığını giderme/bozma.

tağşiye تغشيه *A. a.* 1 (-i) örtme, 2 (birini) bayılacak hâle getirme.

tağtıye تغطيه *A. a.* (-i) örtme, (-i) örtüyle kapama/kaplama.

tâğût طاغوت *A. a.* 1 put, 2 şeytan, büyücü.

tağviye تغويه, **tağviyet** تغويت *A. a.* 1 (birini) azdırıp yoldan çıkarma, saptırma, 2 kandırma, vazgeçirme, yaptırmayıp terk ettirme, bıraktırma, uzaklaştırma.

tağyîr تغيير *A. a.* (-i) başkalaştırma, değiştirme, (-e) başka bir durum ve nitelik kazandırma.–**tağyîr vermek** başkalaştırmak.

tağyîz تغييظ *A. a.* (birini) öfkelendirme, kızdırma.

tağziye تغزيه *A. a.* (birini) düşmanla çatışmaya/vuruşmaya gönderme.

tahallüf تخلف *A. a.* gerilenme, geri kalma, geri gitme.

tahammül-fersâ تحملفرسا *F. s.* dayanma gücü bırakmayan, sabır törpüleyici (durum/iş/eylem/davranış vb.).

tahammül-güdâz تحملگداز *F. s. yuk. m. bk.*

tahammül-sûz تحملسوز *F. s.* dayanılmaz, dayanma gücünü yok edici (durum/eylem/davranış/söz).

tahânet طحانت *A. a.* değirmencilik.

tahâret طهارت *A. a.* temizlik.

tahaşşüd تحشد *A. a.* birikme, toplanma. –**tahaşşüd etmek** toplanmak.

tahassun تحصن *A. a.* korunaklı bir yere sığınma, güven içinde olunacak bir yere girip kapanma.

tahbiz تحبيذ *A. a.* "Ne güzel, ne tatlı, ne sevimli" deme.

[1]**tahcil** تحجيل *A. a.* (gelini ve damadı) zifaf odasına koyma.

[2]**tahcil** تخجيل *A. a.* (-i) utandırma.

tahcîr تحجير *A. a.* 1 bir arazinin çevresine taş dikme/yığma, 2 bir arazinin sınırlarını taş yığarak belirleme.

tahdi' تخديع *A. a.* (birini) aldatma, hile yoluyla kandırma.

tahdib تحديب *A. a.* (-i) kamburlaştırma, (-i) çıkıntılı duruma getirme.

tahdid تحديد *A. a.* sınır belirleme, sınır kesme.

tahdik تحديق *A. a.* dikkatle bakma, gözünü kırpmadan gözleme.

tahdir تخدير *A. a.* (-i) örtme, (-i) örtü ile sarma/kapama.

tahdis تحديث *A. a.* 1 (-i) duyurma, haber verme, 2 şükrederek anma, övgüyle dile getirme, 3 (sözü) aktarma, rivayet etme.–**tahdis-i ni'met** تحديث نعمت sahip olunan nimetleri şükrederek anma.

tahdiş تخديش *A. a.* 1 tırnakla kaşıma, 2 tırmalayıp rahatsız etme.

tahfif تخفيف *A. a.* (-i) hafifletme, (-i) indirme.

tahfîfen تخفيفا *A. z.* korkutmak için/korkutmak suretiyle.

tahhân طحان *A. a.* değirmenci.

tahin طحين *A. s.* 1 öğütülmüş, un hâline getirilmiş (taneli ürün), 2 darı unu, 3 öğütülmüş susamdan çıkarılan yağlı, koyuca sıvı.

tâhir طاهر *A. s.* (maddî ve manevî yönden) temiz, pisliğe bulanmamış (kimse).

tahkik تحقيق *A. a.* (bir işin) gerçekliğini, doğruluğunu, aslını araştırıp meydana çıkarma. *s.* gerçek. *z.* gerçekten.–**tahkik etmek** (bir işin) iç yüzünü/doğru olup olmadığını araştırmak.

tahkikât *A. ç. a.* (bir işin) gerçekliğini, doğruluğunu, aslını meydana çıkarmak için yapılan araştırma ve incelemeler.–**tahkikât-i ibtidâiyye** تحقيقات ابتدائيه ilk tahkikat.

tahkim تحكيم *A. a.* (-i) güçlendirme, (-i) sağlam ve dayanıklı duruma getirme.

tahkir تحقير *A. a.* (birini) horlama, aşağılama, kötü davranıp aşağılanmış duruma düşürme.

tahlid تخليد *A. a.* (-in) varlığını sürekli kılma, (-in) sürekli var olmasını sağlama.

[1]**tahlif** تحليف *A. a.* (-e) ant içirme, (-e) yemin ettirme.

[2]**tahlif** تخليف *A. a.* 1 geriye koyma, geride bırakma, 2 (birini) (birinin yerine) vekil etme, 3 (birini) vekil olarak görevlendirme.

tahlik تحليق *A. a.* (-i) tıraş etme, (-i) kesme, (-i) kazıma

[1]**tahlil** تحليل *A. a.* 1 (birini) (bir yere) kondurma, 2 helâl etme.

[2]**tahlil** تحليل *A. a.* çeşitli maddelerden oluşan bir şeyi parçalarına ayırma, çözümleme; *zıddı:* **terkib** تركيب.

[3]**tahlil** تخليل *A. a.* 1 (hamur, içecek gibi nesneler) ekşiyip bozulma, 2 (şıra) sirke olma, 3 turşu basma/kurma.

[3]**tahlîl** تخليل *A. a.* 1 (-i) aralama, (-in) arasını açma, 2 (saç ve sakal için) tarama, 3 (diş ve kulak için) "hılâl" denilen araçla temizleme.

tahlîm تحليم *A. a.* (kızgın/öfkeli birini) yatıştırma, uysallaştırma.

tahlîs تخليص *A. a.* kurtarma.–**tahlîs etmek** kurtarmak.

tahlît تخليط *A. a.* (iki nesneyi/maddeyi) birbirine katıp karıştırma.

[1]**tahliye** تحليه *A. a.* donatma, bezeme, süsleme.

[2]**tahliye** تخليه *A. a.* (-i) boşaltma, (-i) boş bırakma, (-i) boş duruma getirme. –**tahliye-i sebîl** تخلية سبيل suçluyu hapisten çıkarma, salıverme.

tahmîd تحميد *A. a.* "elhamdü lillâh" deme, hamd etme.

tahmîk تحميق *A. a.* (birine) "Sen ahmaksın" deme.

tahmîl تحميل *A. a.* (-e) yükletme.–**tahmîl etmek** (-e) yükletmek.–**tahmîl-i minnet** تحميل منت (-i) minnet altında bırakma.

tahmîm تحميم *A. a.* (suyu/bir sıvı maddeyi) ısıtma/kaynatma.

tahmîn تخمين *A. a.* oranlama, kestirme, (-e) yaklaşık olarak değer biçme.

tahmîr تخمير *A. a.* (-i) yoğurma, (-i) mayalandırma.

[1]**tahmîs** تحميس *A. a.* 1 (kahveyi) kavurma, 2 kahve kavrulup satılan yer.

[2]**tahmîs** تخميس *A. a.* 1 (-i) beşe bölme, (-i) beş bölük etme, 2 (-i) beşe çıkarma, (-i) beşe tamamlama, 3 *ed.* bir manzumenin her beytine üçer mısra ekleyerek beyitleri beşer mısralık birimler hâline getirme, 4 bu şekilde düzenlenmiş manzume.

tahn طحن *A. a.* (-i) öğütme, (-i) un hâline getirme.

tahnîk تخنيق *A. a.* (-i) boğma.

tahnît تحنيط *A. a.* ölünün kefenini "hanut" denilen güzel kokulu maddelerden oluşan karışım ile tütsüleme.

tahrîb تخريب *A. a.* (-i) yıkma, (-i) dağıtma, (-i) bozma, (-i) yere geçirme, (-i) yerle bir etme.–**tahrîb etmek** (-i) yıkmak, (-i) yerle bir etmek.

tahrîc تخريج *A. a.* 1 (-i) meydana çıkarma, (-i) göz önüne getirip görülür kılma, 2 (birini) eğiterek/yetiştirerek usta çıkarma, 3 *dîn* (büyük hadis imamları/bilginleri) bir hadisi metni ve dayanaklarıyla bulup meydana çıkarma.

[1]**tahrîf** تحريف *A. a.* 1 (-i) bir yöne doğru eğme/döndürme, (-i) bulunduğu durumdan çıkarıp başka bir duruma sokma, 2 yazılmış şeyi bozma, bozma yoluyla değiştirme, 3 anlamına ilişmeksizin bir kelimenin ses yapısını değiştirme.

[2]**tahrîf** تخريف *A. a.* (birine) "Sen bunaksın" deme, (birini) bunaklıkla suçlama.

[1]**tahrîk** تحريق *A. a.* 1 (bir şeyi) iyice yakma, 2 (birini) su vermeyip iyice susatma.

[2]**tahrîk** تخريق *A. a.* (-i) yırtma, yırtıp ayırma, koparma.

[3]**tahrîk** تحريك *A. a.* 1 (-i) hareket ettirme, (-i) kımıldatma, 2 (-i) ayartma, (-i) azdırma, (-i) kışkırtma, (-i) parmaklama, 3 *dilb.* bir ünsüzü seslilendirme.–**tahrîk etmek** ayartmak, kışkışlamak, aklını çelmek, harekete geçirmek.

tahrîm تحريم *A. a.* (-i) haram kılma, (-in) yapılmasına/işlenmesine yasak getirme.

tahrîme تحريمه *A. a.* 1 (namazda) başlama tekbiri, 2 (hac sırasında) ihram giymek üzere kalkma.

tahrîme-bend تحريمه بند *F. s.* ihram giyen hacı adayı.

tahrîr تحرير *A. a.* (-i) yazma.–**tahrîr etmek** yazmak.

tahrîrât تحريرات *A. ç. a.* 1 yazılmış her türlü kâğıt, 2 mektup. [Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]

tahrîren تحريرا *A. z.* yazıyla, yazılı olarak.

tahrîrî تحريرى *A. s.* yazılı, yazma yoluyla yapılan: *imtihân-i tahrîrî* "yazılı imtihan"; *zıddı:* **şifâhî** شفاهى.

tahrîş تخريش *A. a.* tırmalama.

tahrîs تحريص *A. a.* (-i) hırslandırma, (-i) çok ister duruma getirme.

tahrîz تحريض *A. a.* (-i) kışkırtma, (-i) isteklendirme, (-i) yüreklendirme.

tahşîd تحشيد *A. a.* (-i) (bir yere) toplama.

tahsîl تحصيل *A. a.* 1 ele getirme, elde etme, kazanma, 2 bilgi kazanma, öğrenim.

tahsîl-dâr تحصيلدار *F. a.* vergi toplayıcı, devlete/özel işletmeye/şirkete ait vergi ve alacakları toplayan görevli.

[1]**tahsîn** تحسين *A. a.* (bir şeyi) güzel bulup beğenme.–**tahsîn eylemek** beğenmek. *ünl.* "alkış, aferin, ne güzel, bravo".

[2]**tahsîn** تحصين *A. a.* (bir yeri) (tabya ve kale gibi) dayanıklı ve sağlam duruma getirme.

tahsîn-hân تحسينخوان *F. s.* "aferin" deyici, beğenip alkışlayıcı (kimse).

[1]**tahsîr** تحسير *A. a.* (birini) özlem duyacak duruma düşürme, (birine karşı) özlem uyandırma.

[2]**tahsîr** تخسير *A. a.* (-i) yıkıma uğratma, (-e) ağır hasar verme.

tahsîs تخصيص *A. a.* (bir şeyi) yalnız bir şeye/yere özgü kılma, (bir şeyi) bir şey için ayırma.

tahsîsan تخصيصا *A. z.* özgü kılma yoluyla, yalnız bir şeyle sınırlamak suretinde, yalnızca belirli bir konu/alan üzerinde yoğunlaşma biçiminde/yolunda.

tahsîsât تخصيصات *A. ç. a.* belirli tutarlar, miktarı belli ödemeler. [Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.]

tahşîm تحشيم *A. a.* (birini) kızdırma, öfkelendirme.

[1]**tahşiye** تحشيه *A. a.* haşiye yazma, bir kitabın kenarlarına açıklamalar/notlar koyma.

[2]**tahşiye** تخشيه *A. a.* (-i) korkutma, (-e) korku verme.

tâht تاخت *F. a.* yağma, çapul, soygun.

[1]**taht** تحت *A. a.* alt; *zıddı:* **fevk** فوق. Arapça kelimelerle belirlilik harfi ile birleştiğinde son harfi üstünlü okunur: *tahte'l-kal'a* "kale altı".

[2]**taht** تخت *F. a.* 1 padişahın belli günlerde tören için üzerine oturduğu süslü sedir, 2 *mec.* hükümdarlık.

tahta تخته *A. a.* 1 enlice, muhtelif kalınlık ve uzunlukta biçilmiş ağaç, biçme, 2 yarım post, kürk yapılmak üzere tulum olarak çıkarılmış derinin yarısı: *kürk tahtası*, 3 etrafına pervaz geçirilmiş düz ve yassı şey.

tahtânî تحتانى *A. s.* 1 altta bulunan, alttaki, alt; *zıddı:* **fevkânî** فوقانى, 2 *dilb.* noktası altta bulunan (harf), 3 *gökb.* (eskiden) güneşin yörüngesinin içinde bulunan ve gerçekte dünya ile güneşin arasında yer alan (gezegen), Zühre ve Utarit.

tahta-pûş تخته پوش *F. a.* evlerin üstünde tahta döşemeli, kenarları parmaklıklı, üstü açık yer.

tâhte تاخته *F. s.* yağmalanmış, soyulmuş.

tahtgâh تختگاه *F. a.* taht yeri, yani bir ülkenin başşehri, yönetim merkezi, tahtın konulduğu/yerleştirildiği yer, taht.

tahtıe تخطئه *A. a.* (-in) yanlışını bulup ortaya çıkarma, (birisi hakkında) "yanlış yaptı" deme.

tahtîm تختيم *A. a.* (-i) mühürleme, (-e) mühür basma.

tahtît تخطيط *A. a.* 1 (bir şeyin üzerini) çizme, (bir şeyin üzerine) çizgi çekme, 2 (bir şeyin) resmini yapma.

taht-nişîn تختنشين *F. a.* tahtta/tahtında oturan kişi, hükümdar.

tâhûne طاحونه *A. a.* değirmen.

tahûr طهور *A. s.* 1 çok temiz (nesne), 2 kendi temiz, aynı zamanda da temizleyici olan (nesne).

tahvîf تخويف *A. a.* (birini) korkutma, (birinin yüreğine) korku salma.

tahvil تحويل *A. a.* 1 değiştirme, 2 senet.
tahvin تخوين *A. a.* (birine) "Sen hainsin" deme.
tahvît تحويط *A. a.* 1 (bir yere) duvar çekme, 2 (bir yerin) çevresini duvarla çevirme.
tahyîb تخييب *A. a.* (-i) ümitsizliğe düşürme, (-i) ümitsiz duruma sokma.
tahyîl تخييل *A. a.* hayalde canlandırma.
tahyîr تخيير *A. a.* iki şey arasında/iki şıktan birini kabulde kendi kararına göre hareket etme.
[1]**tahzib** تحزيب *A. a.* (insanları) öbek öbek toplama.
[2]**tahzib** تخضيب *A. a.* (-i) boyama. [Daha çok saç ve sakal için kullanılır.]
tahzil تخذيل *A. a.* (-i) çaresizliğe düşürme, (-i) yardımsız ve desteksiz bırakma, (-i) hor ve hakir etme.
[1]**tahzin** تحزين *A. a.* (-i) hüzünlendirme, üzüntüye uğratma.
[2]**tahzin** تخزين *A. a.* (bir değerli nesneyi/ürünü) kapalı/korunaklı/gizli yerde saklama.
[1]**tahzir** تحذير *A. a.* (-i) sakındırma.
[2]**tahzir** تخضير *A. a.* (-e) yeşil renk verme, (-i) yeşillendirme, (-e) yeşil renk kazandırma.
tahziz تحضيض *A. a.* (-i) isteklendirme, (-de) yapma arzusu uyandırma.
tâib تائب *A. s.* tövbe edici/eden (kimse). **-tâib olmak** tövbe etmek.
tâif طائف *A. s.* tavaf edici (kimse).
tâife طائفه *A. a.* (*T. k. dili:* **tayfa**) 1 bölük, öbek, topluluk, 2 gemi çalışanı, gemilerde türlü işlerde çalışanlar/gemi çalışanlarının her biri.
tâil طائل *A. s.* uzun. *a.* 1 güç, 2 fayda, kazanç. [Daha çok anlamını olumsuzlaştıran **bi-** takısıyla birlikte kullanılmıştır: *bi-tâil* "faydasız".] 3 zenginlik, varlık, 4 üstünlük, 5 değerlilik.
tâir طائر *A. s.* uçan, uçucu. *a.* kuş: *t.-i hayâl* "hayal kuşu".**-tâir-i kuds** طائر قدس Cebrâil.
[1]**tâk** تاك *F. a.* üzüm çubuğu/kütüğü, asma.
[2]**tâk** طاق *A. a.* iki sütunu/ayağı birbirine bağlayan, daha çok yuvarlak biçimli bağlantı, kemer.**-tâk-ı ebrû** طاق ابرو kaş kemeri, yani: kemere benzer kaş. **-tâk-ı firûze-reng** طاق فيروزه رنك mavi renkli kemer, yani: gök.**-tâk-ı laciverdî** طاق لاجوردى *öncekine bk.***-tâk-ı mukarnes** طاق مقرنس merdiven basamağı gibi kat kat yükselen kemer. [Süleyman peygamberin kırk sütun üzerine oturtulmuş büyük toplantı salonu için kullanılır.]**-tâk-ı nilû-fer** طاق نيلوفر *öncekine bk.***-tâk-ı nilûferi** طاق نيلوفرى *öncekine bk.*
tâka طاقه *A. a.* 1 dayanma gücü, dayanıklılık, 2 top kumaş
tâkât طاقات *A. ç. a.* kemerler; *bk.* **tâk** طاق.
tâkat طاقت *A. a.* beden gücü, dayanıklılık. [Arapça sözlerde **tâka** olarak okunur: *alâ kadri't-tâka* "güç yettiğince".] **tâkat getirmemek** dayanamamak, karşı koyamamak, güç yetirememek.**-tâkat-fersâ** dayanma gücünü yok edici, dayanılmaz derecede olan.
takbib تقبيب *A. a.* kubbeleme, bir cami/yapı üzerine kubbe yapma.
takbih تقبيح *A. a.* (bir şeyi/işi) kötüleme, kötü görüp o yolda söz söyleme.
takbil تقبيل *A. a.* öpme.**-takbil etmek** öpmek.
takbir تقبير *A. a.* (ölüyü) gömme, kabir çukuruna yerleştirme.
takbiz تقبيض *A. a.* (-i) elle kavrama, (-i) elle tutup çekip alma.
tâkçe طاقچه *F. a.* küçük kemer, küçük pencere.
takdih تقديح *A. a.* (birini) beğenmeme, (birinin) eksik ve ayıbını söyleme.
takdîm تقديم *A. a.* 1 (-i) öne/ileri geçirme, 2 yüksek bir kimsenin katına sunma, arz etme.**-takdim etmek** öne geçirmek.

takdime تقدمه *A. a.* bir kimsenin kendinden büyük bir kimseye sunduğu hediye.
takdîr تقدير *A. a.* 1 (Yüce Tanrı) dilediğini dilediği gibi yapma; her varlığı, her oluşu olmasını istediği gibi var etme, biçimlendirme, oldurma ve yönlendirme, 2 değer biçme, 3 beğenme, değerini bilme, 4 durum, ihtimal: *alâ kile't-takdireyn* "iki duruma/iki ihtimale göre". **-takdîr etmek** 1) değer biçmek, değerini söylemek, 2) değerini bilmek.
takdirî تقديرى *A. s.* olmayıp/bulunmayıp zihince varsayılan, saymaca.
takdîs تقديس *A. a.* 1 temizleme, kirden pastan arındırma, 2 kutsama, her türlü eksiklik ve lekeden arınmış sayma, 3 (Tanrı'ya) övgü düzme, 4 Yaratıcı'ya kulluk etme, 5 *mec.* ileri derecede değer verme, son derecede değerli sayma.
takfîl تقفيل *A. a.* (-i) kilitleme, (-e) kilit vurma.
takfiye تقفيه *A. a.* kafiyeleme, kafiyeli duruma getirme.
takhîr تقهير *A. a.* yok etme, kökünü kazıma.
takıy(y), taki تقى *A. a.* takva sahibi; *bk.* **takvâ** تقوى.
tâkıye, tâkıyye طاقيه *A. a.* (*T. k. dili:* **takye, takke** تقيه) erkeklerin kullandıkları bir tür başlık.
tâkıye-dûz طاقيه دوز *F. a.* takke dikici, takkeci.
ta'kîb تعقيب *A. a.* 1 (-in) ardı sıra gitme/gelme, (-i) izleme, 2 (-in) ardına düşme.**-ta'kîb etmek/eylemek** (-in) ardı sıra gitmek, (-i) izlemek.
ta'kîd تعقيد *A. a.* 1 (-i) düğümleme, 2 *ed.* sözü kör düğüm etme, ne denildiği anlaşılmaz duruma sokma.
ta'kîm تعقيم *A. a.* 1 sonuçsuz, başarısız ve verimsiz bırakma, 2 *tıp* mikroptan arındırma, sterilizasyon.
ta'kîr تعقير *A. a.* (birini) yaralayıp sinirlerini kesme.
takli' تقليع *A. a.* (-i) yerinden/kökünden çekip çıkarma.
taklib تقليب *A. a.* (-i) tersine çevirme, bir yandan öbür yana döndürme.
taklîd تقليد *A. a.* 1 (-i) takma, (-i) kuşanma, 2 (bir şeyin) aslına benzeterek sahtesini yapma, 3 benzetilerek yapılmış sahte şey, 4 dinleyenleri/izleyenleri güldürmek amacıyla onun bunun kılığının, konuşmasının, dediklerinin benzerini yapma.
taklîf تقليف *A. a.* (gemiyi/mavnayı/kayığı) kalafatlama.
taklîl تقليل *A. a.* (-i) azaltma.**-taklîl etmek** azaltmak.
taklîm تقليم *A. a.* (tırnak, kamış vb.) kesme.
takmîs تقميص *A. a.* (birine) gömlek giydirme.
takrî' تقريع *A. a.* söylenme, paylama, başa kakma.
takrîb تقريب *A. a.* 1 (-i) (-e) yaklaştırma/yakınlaştırma, 2 yol, vesile, bahane.
takrîben تقريبا *A. z.* yaklaşık olarak, aşağı yukarı.
takrîn تقرين *A. a.* (-i) (-in) yanına getirme/koyma, (-i) ile birlikte bulundurma.
takrîr تقرير *A. a.* 1 bir nesneyi bir yerde durur duruma getirme, yerleştirme, yerine oturtma, 2 doğrulatma, birine bir konunun doğruluğunu ve gerçekliğini söyletme, 3 sözle anlatma, sözlü anlatım, 4 bir konuyla ilgili resmi yazı.**-takrîr eylemek** söylemek, sözle anlatmak.
takrîz تقريض *A.a.* 1 (kitap için) övme, 2 bu yolda yazılan manzum/mensur yazı.
takrîz تقريظ *A. a.* (bir kitabın) iyi yanları ile eksik ve yanlışlarını irdeleme.
takrîzan تقريضا *A. z.* övgü yoluyla, övgü düzerek.

taksim تقسيم *A. a.* 1 bölme, parça parça etme, parçalara ayırma, 2 *mat.* dört işlemden biri olan bölme, 3 (suyun) dağılım yeri, 4 Türk müziğinde faslın başında ve ortasında bir saz sanatçısının makamdan makama geçerek yaptığı gezinti.-**taksim-i miyâh** تقسيم مياه akarsuların ayrıldığı sırt ve yükseklik. -**taksim etmek** bölük bölük etmek, pay edip dağıtmak.

taksimât *A. ç. a.* bir yapının bölmeleri, dairelere bölünme biçimleri.

takşîr تقشير *A. a.* (bir meyvenin) kabuğunu soyma, sıyırma.

taksîr تقصير *A. a.* 1 (-i) kısaltma, 2 bir işi eksik yapma/bir şeyi yapmaya gücü varken çekinip yapmama, 3 *huk.* suç işleme, kusurlu davranma.-**taksir etmek** kusurlu davranmak.

taksîrât تقصيرات *A. ç. a.* suç, kabahat, özellikle de Tanrı tarafından cezalandırılmayı gerektirecek türden suç ve günah.

taksit تقسيط *A. a.* belli zamanlarda ödenmek üzere bölünmüş borcun her bir bölüğü.

takti' تقطيع *A. a.* 1 (-i) parça parça kesme, 2 *ed.* aruzla yazılmış manzum bir sözü veznin parçalarına göre ayırarak okuma.

taktil تقتيل *A. a.* çok sayıda öldürme.

¹taktîr تقتير *A. a.* bakım ve geçimleri üstlenilen kimselerin geçimliklerini azaltıp zor durumda bırakma.

²taktîr تقطير *A. a.* (sıvıyı) damlatma, damlalar hâlinde dökme.-**taktir etmek** damla damla dökmek.

takvâ تقوى *A. a.* (Allah korkusuyla) sakınma, korunma; öte dünyada zararı dokunacak işlerden ve davranışlardan uzak durma.

takvîb تقويب *A. a.* 1 (yeri) kazma, 2 (bir şeyi) yerinden çekip koparma.

takvid تقويد *A. a.* yedme, yanında/yedeğinde götürme.

takvil تقويل *A. a.* "Şu kişi şöyle dedi" diyerek bir kimseye söylemediği sözü yükleme.

takvîm تقويم *A. a.* 1 (eğri bir şeyi) doğrultma, 2 (-e) değer biçme, 3 vakit, zaman: *eski/köhne takvim*, 4 yılın aylarını, günlerini, yıl içindeki belli günler ile gün içindeki belli saatleri gösteren defter/kitapçık.

takvîs تقويس *A. a.* eğriltme, yay şekline sokma.

takviye تقويه *A. a.* (-i) güçlendirme, güçlü duruma getirme.-**takviye etmek** güçlendirmek.

takviyet تقويت *A. a. bk.* **takviye**.-**takviyet bulmak** güçlenmek.-**takviyet vermek** güçlendirmek.

takyîd تقييد *A. a.* bir bağla bağlama, bir yönden bağlı kılma, sınırlama.

tâl تال *F. a.* 1 gümüşten/bakırdan yapılmış ince tepsi, 2 pirinç zil, çalpara.

tal' طلع *A. a.* çiçeklerin içindeki sarı tohum tozu.

tal'at طلعت *A. a.* yüz, çehre.

talâk طلاق *A. a.* boşama, (erkek) nikâhlı eşini bırakma.-**talâk vermek** boşamak.-**talâk-ı selâse** طلاق ثلاثه üç kez boşama, (kadına) üç kez "Seni boşadım" deme.

talâka طلاقه, **talâkat** طلاقت *A. a.* 1 yumuşaklık, yavaşlık, iyi huyluluk, 2 güler yüzlülük, neşelilik 3 incelik, saygı uyandırıcılık, 4 düzgün, akıcı, kem küm etmeden konuşma, 5 hazırcevaplık, güzel ve etkili konuşma yeteneği.

tâlân تالان *F. a.* (*T. k. dili:* **talan**) yağma, çapul.

talâvet طلاوت *A. a.* (bir nesne) (güzelliği sebebiyle) herkesçe beğenilme, değerli ve üstün tutulma.

talâye طلايه *F. a.* öncü.

talâyi' طلايع *A. ç. a.* öncü birlikler, ileri kollar, koşan asker; *bk.* **talia** طليعه.

tâle طال *A.* "Uzun olsun" anlamında dua sözü: *tâle umrehû* "Ömrü uzun olsun".

taleb طلب *A. a.* (-i) isteme.

talebe طلبه *A. ç. a.* isteyiciler, istekliler; *bk.* **tâlib** طالب. [Çoğu kez tekli olarak kullanılır. Eskiden çoklukla medrese öğrencileri için kullanılırdı.]

talebkâr طلبكار *F. s.* istekli (kimse).

talel طلل *A. a.* 1 temel, 2 yıkıntı, yapı kalıntısı, harabe.

tales طلس *A. a.* (-i) eskitme, tüketme, yok etme.

talh طلح *A. a.* akasya, zamk ağacı.

tâli تالى *A. s.* 1 izleyen, izleyici, ardı sıra gidici, ardından gelici: *t.-yi sürûr* "sevincin ardından gelici", 2 (-in) ardından gelen, sonraki: *bend-i tâli* "sonraki bölüm", 3 redif (yedek) askerlerin ikinci kısmı. [Birincisine "mukaddem" denilir.]

tâli' طالع *A. s.* 1 (gök cisimleri için) doğan, ufkun üstünde belirip görünen, 2 (*T. k. dili:* **tâlih**) uğur, baht, şans: *t.-i nâ-sâz* "uygunsuz baht, kötü şans". -**tâli' olmak** doğmak.

talia طليعه *A. a. ask.* keşif kolu, düşmanın sayıca durumunu, gücünü ve hareketlerini gözleyen gözcü birlik, ileri karakol.

tâlib طالب *A. s.* 1 isteyen, istekli (kimse), 2 alacağını isteyen (kimse), 3 *tas.* bir tarikate girip edep erkânını öğrenmek isteyen (kimse), yol eri. *a.* öğrenci, bilgi edinmek, öğrenmek için gereğini yapan.

tâlibe طالبه *A. a.* kız öğrenci.

tâlid تالد *A. a.* insanın yetiştiği evde bulunan köle, cariye, binek ve yük hayvanları ile etleri için beslenen hayvanlar gibi eski varlıklar; *zıddı:* **târif** طارف ve **tarif** طريف.

tâlih طالح *A. a.* iyi değil, yaramaz, yavuz (nesne/hâl vb.).

talik طليق *A. s.* 1 güler yüzlü (kimse), 2 düzgün, akıcı konuşan (kimse).

ta'lik تعليق *A. a.* 1 (-i) asma, 2 (-i) askıda/asılı bırakma, (bir işin yapılmasını) (belli bir zamana) erteleme, 3 bir yazı türü.

ta'likât تعليقات *A. ç. a.* bir kitabın ele aldığı konuları düzeltmek/açıklamak için yazılan şeyler, görüş ve düşünceler.

ta'lil تعليل *A. a.* 1 bir kimseyi bir nesneyle avutup eğlendirme, 2 (-i) sebep ve gerekçe olarak ileri sürme.

ta'lim تعليم *A. a.* 1 (-e) bilgi verme/aktarma, öğretme, öğretim, 2 (-i) yetiştirme, 3 *ask.* uygulamalı öğretim ve eğitim. -**ta'lim etmek/eylemek** öğretmek.

ta'limât *A. ç. a.* bir resmi iş yerinde üstten asta verilen, iş görme sırasında uyulması gereken noktaları bildiren yazı. [Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]

ta'lin تعلين *A. a.* (-i) açık seçik görülür duruma getirme, meydana çıkarma.

ta'liye تعليه *A. a.* 1 (bir nesneyi) yükseltme, belli bir yüksekliğin üzerine çıkarma, 2 (mektuba/yazıya) başlık koyma.

talk طلق *A. a.* gümüş renginde, cam gibi şeffaf, yaprak yaprak ayrılan, toz hâline getirildiğinde yağlı görünen, daha çok cam yapımında kullanılan, ateşe dayanıklı bir maden, magnezyum.

ta'm طعم *A. a.* yenilen bir şeyin damakta bıraktığı duygu, tat: *meyve-i hoş-ta'm* "tadı hoş meyve".

tâm(m) تام *A. s.* eksiksiz, bütün: *tâmmü'l-a'zâ* "uzuvları eksizsiz", *tâmmü'l-vezn* "tartısı eksiksiz", *vukûf-i tâm* "eksiksiz bilgi/bilme".

tama' طمع *A. a.* (*T. k. dili:* **tamah**) açgözlülük, aşırı istek.-(-e) **tamah etmek** (büyük bir istekle) (-i) ele geçirmeye çalışmak.

tâmât طامات *A. ç. a.* sayıklamalar, uygunsuz ve saçma sapan sözler: *elfâz-ı lâf u tâmât* "boş ve saçma sapan sözler".

tâmi' طامع *A. s.* açgözlü (kimse).

ta'mik تعميق *A. a.* 1 (-i) derinleştirme, 2 (bir konuyu) iç yüzüne erişecek biçimde derinliğine araştırıp inceleme.

ta'mim تعميم *A. a.* (-i) yaygınlaştırma, (-i) genelleştirme, (-i) her şeyi içine alacak duruma getirme.

ta'mimen تعميماً *A. z.* ilgili her yere ait olmak üzere.

ta'mir تعمير *A. a.* 1 onarma, düzeltme, düzgün duruma getirme, 2 (bozuk, çalışmaz bir şeyi) çalışır, iş görür duruma getirme.–**ta'mir etmek** onarmak, düzeltmek, iş görür/işe yarar duruma getirmek.

tâmis طامس *A. s.* 1 uzak, ırak, 2 silinmiş, yok edilmiş, 3 kör/kapalı (göz), 4 silen, yok eden.

ta'miye تعميه *A. a. ed.* ebced hesabıyla söylenmiş bir tarih manzumesinde eklenmesi/çıkarılması gereken sayıyı ima ve işaret yoluyla gösterme.

tâmmet طامة *A. a.* büyük acı ve sıkıntı doğuran olay, felâket, belâ.–**tâmmetü'l-kübrâ** طامة الكبرا büyük felâket, yani kıyamet.

[1]**tams** طمث *A. a.* (kadın) aybaşı olma.

[2]**tams** طمس *A. a.* 1 (-i) belirsiz eyleme, 2 (-i) yok etme, varlığını ortadan giderme, 3 (-e) uzak bakışla bakma, 4 (-den) ıraklaşma.

ta'n طعن *A. a.* (birini) kusurlarını, yanlışlarını ve eksiklerini anarak kötüleme, çekiştirme.–(-e) **tan etmek** (birini) kötülemek, kınamak, çekiştirmek.

tanbûr طنبور *A. a.* yayla/mızrapla çalınan, uzun kollu, telli, bilinen çalgı.

ta'ne طعنه *A. a.* (birini) eksik ve yanlışlarını sayıp dökerek kötüleme, çekiştirme.

ta'nif تعنيف *A. a.* (-i) sert şekilde azarlama, paylama.

tanin طنين *A. a.* 1 çınlama, tınlama, 2 vızıltı: *t.-i zübâb* "sinek vızıltısı".

tanin-endâz طنين انداز *F. s.* çınlayıcı, çın çın ötücü (nesne).

tannâz طناز *A. a.* herkesle alay eden, onunla bununla eğlenmekten zevk alan kimse. [Çoklukla sevgili için vasıf olarak kullanılmıştır: *dilber-i tannâz* "alaycı sevgili".]

tansif تنصيف *A. a.* (-i) ikiye bölme.

tantane, tantana طنطنه *A. a.* 1 ezgili ses, 2 gürültü, 3 gürültülü gösteriş: *t.-i mevkib* "gürültü içinde geçen gösteri topluluğu".

tanz طنز *A. a.* alaycılık, söz ve davranışla başkasını alaya alma.

târ târ تار تار *F. s.* tel tel, lime lime, parça parça.

târ u mâr تار و مار *F. s.* 1 dağılmış, darmadağın olmuş, 2 yenilmiş, bozguna uğramış.–**târ u mâr olmak** 1) dağılmak, darmadağın olmak, 2) yenilmek, bozulmak.

târ u pûd تاروپود *F. a.* (dokuma tezgâhında) arış ve argaç, atkı ve çözgü.

târ تار *F. s.* karanlık, ışıksız (yer). *a.* 1 tel; iplik, saç teli, saz teli, 2 (dokuma tezgâhında) arış, çözgü.–**târ-ı ankebût** تار عنكبوت örümcek ağı.–**târ-ı mû** تار مو saç teli; kıl kadar, hiç denecek kadar az, en az ölçüde.

tareb طرب *A. a.* keyiflilik, şenlik ve sevinçlilik hâli. [Daha çok eş anlamlısı olan **şevk** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *şevk u tarab*.]

tareb-efzâ طرب افزا *F. s.* neşe ve sevinç artırıcı.

tareb-engiz طرب انگيز *F. s.* ortalığı sevince boğan, ortamı neşe ile dolduran.

tarebnâk طربناك *F. s.* sevinçli, şen, neşeli.

tareb-sâz طربساز *F. s.* neşe verici, keyiflendirici.

tareb-zen طربزن *F. s.* şenlik yapan, eğlence düzen, ortalığı şenlendirip eğlendiren.

târâc تاراج *F. a.* yağma, çapul.

târâcger تاراجگر *F. a.* yağmacı, çapulcu.

târâc-kerde تاراجكرده *F. s.* yağmalanmış, yağma edilmiş (mal, ürün, eşya vb.).

taref طرف *A. a.* 1 yan: *bî-taraf* "tarafsız, kimsenin yanında yer almayan", 2 yön, altı yönden her biri: *t.-i garbî* "batı yönü", 3 ("bulunduğu mevki bakımından rütbece yüksek kişi" anlamında) zat: *t.-i âlî* "yüksek zat".

taref-dâr طرفدار *F. a.* taraf tutucu kimse, birinin/bir görüşün yanında yer alan, yandaş.

tarefeyn طرفين *A. ikili ç. a.* 1 bir nesnenin iki ucu/yanı/yüzü: *mütesâviyü't-tarefeyn* "iki yanı/yüzü bir", 2 bir işte/işlemde/savaşta vb. iki taraf.

tarâık طرائق, **tarâyık** طرايق *A. ç. a.* 1 tarikatler, 2 meslekler, iş kolları; *bk.* **tarikat** طريقت.

târân تاران *F. s.* 1 karanlık, 2 karanlık durumda olan/karanlığa bürünmüş (yer).

târât تارات *F. a.* yağmalama, yağma etme.

tarâvet طراوت *A. a.* tazelik, canlılık ve dirilik.

tard طرد *A. a.* 1 (-i) sürme, (-i) yanından uzaklaştırma, 2 (-nin) işine son verme.

tardiyye طرديه *A. a.* 1 mesnevilerde ara yerlerde ilgi gözetilerek söylenen gazel vb. manzumeler, 2 beşinci mısraı birinci bendinin dört mısraıyla bir kafiyede olmayan beşli manzume.

târe تاره, **târet** تارة *A. a.* kez, kere, def'a.

târek تارك *F. a.* 1 baş, uç, en uç nokta: *târek-i sinân* "mızrağın başı/ucu", 2 başın üst kısmı, tepe: *miğfer-i târek-i mübârezet* "vuruşma tepesinim miğferi".

târem, târim تارم *A. a.* (*T. h. dili:* **derim**) 1 tahtadan yapılmış, yuvarlak, üstü örtülü yapı, çardak, 2 sırıklarla yapılmış, üstü keçeyle/bezle örtülü kır evi, derim evi, 3 çatı, dam, kubbe.–**târem-i nilgûn** تارم نيلگون mavi renkli kubbe, yani: gök.

târeten تارةً *A. z.* kez, kere, defa. ["Birkaç kez, defalarca, çok defa" anlamındaki **târeten ba'de uhrâ** تارةً بعد اخرى sözü içinde geçer.]

tareyân طريان *A. a.* (hastalık, bozukluk vb. için) birdenbire ortaya çıkma, bir belirti vermeksizin çıkagelme.

tarf طرف *A. a.* göz.

tarfe طرفه *A. a.* 1 göz kapaklarını bir kez kapayıp açma, 2 göz kapaklarını bir kez kapayıp açma sırasında geçen süre: *tarfetü'l-ayn içre/içinde* "gözü bir kez kapayıp açacak kadar kısa süre içinde".

tarh طرح *A. a.* 1 (-i) yerleştirme, (-i) bir yere koyma, (-i) yapma: *tarh-ı esâs* "yapının yapılacağı yere temel yerleştirme, temel atma", 2 (-den) çıkarma, (-in) içinden alıp ayırma/atma, 3 yapı, bina: *tarh-ı latîf* "güzel yapı", 4 düzenleme, biçim verme.–**tarh etmek** düzenlemek, (şiir için) yazmak.

tarh-efken طرح افكن *F. s.* temel atan/kuran (kimse).

târi طارى *A. s.* çıkagelen, gelip ulaşan/çatan (bozukluk, hastalık, sıkıntı vb.).–**târi olmak** çıkagelmek, gelip ulaşmak.

ta'rib تعريب *A. a. dilb.* (başka dilden alınan kelimeyi) Arapçalaştırma.

târid طارد *A. s.* (-i) sürücü, (-i) sürüp çıkarıcı (kimse). *târidi didân* "solucan sökücü ilaç".

tarid طريد *A. s.* (-den) sürülmüş, kovulmuş, uzaklaştırılmış (kimse).

[1]**tarif** طريف *A. a.* yeni edinilmiş mal.

[2]**tarif** طريف *A. s.* görülmedik, tuhaf, garip (nesne).

ta'rif تعريف *A. a.* 1 (bir şeyi) etraflıca, ayrıntılı olarak anlatma, iyice anlaşılacak biçimde bildirme, 2 bir şeyin ne ve

nasıl olduğunu anlatan söz, 3 *dilb.* (Arapça'da) bir adı, önüne "harf-i tarif, yani: belirlilik harfi" katarak ya da belirli bir ada katmakla belirtme.

ta'rife تعرفه *A. a.* açıklama kağıdı, üzerinde açıklayıcı bilgi bulunan yazı.

tarih طريح *A. s.* atılmış, bırakılmış, işe yaramaz (nesne).

târih تاريخ *A. a.* 1 geçmiş kavimlerin durumlarından, nasıl yaşayıp neler yaptıklarından söz eden bir bilim dalı, 2 her şeyin geçmişteki durumundan, zaman içinde sağladığı ilerleme ile elde ettiği kazanımlardan ya da uğradığı gerileme ve çöküşten söz eden bilim dalı, 3 bir şeyin oluş zamanından başlayarak tutulan gün, ay, yıl hesabı, 4 *ed.* ebced hesabıyla belli bir zamanı gösteren bir mısra ya da beyti içinde bulunduran manzume.

târık طارق *A. a.* sabah yıldızı, Zühre.

tarik طريق *A. a.* 1 iki yer arasını birleştiren uzaklık, yol, 2 bir yerden başka bir yere gitmek için geçilen yürümeye elverişli yer, geçit, 3 yerleşim yerlerinde mahalleler arasındaki düzgün, geniş ulaşım şeritleri, cadde, 4 bir mahalle içinde evler arasındaki dar ulaşım şeritleri, 5 *mec.* belirli bir amaca ulaşmak için benimsenen kılavuz, yöntem, usul: *tarik-ı tedris* "öğretim yolu", *tarik-ı Hak* "Hak yolu".–**tarik-ı âm** طريق عام *F. a.* ana yol, ortak kullanılan geçiş yolu, **tarik-ı hâs** طريق خاص *F. a.* kişiye/kişilere özel yol.

ta'rik تعريق *A. a.* (hastayı) terletme.

târik تارك *A. s.* (-i) bırakan, (-den) yüz çeviren, (-den) vazgeçen (kimse): *târik-i dünyâ* "dünyadan yüz çeviren".

târıka طارقه *A. a.* 1 ansızın gelip demir topuz gibi inen üzücü ve yıkıcı olay, belâ, felâket, musibet, 2 aile, akraba, soy, kabile.

târik تاريك *F. s.* karanlık: *şeb-i târik* "karanlık gece".

tarikat طريقت *A. a.* 1, yol, 2 iş kolu, meslek, 3 Yüce Tanrı katına yakınlaşmak, erginlik kazanmak için girilen, esasları bir büyük zat/veli tarafından konulan manevî yol.

târim طارم *F. a.* 1 yüksek dam/kubbe, 2 *mec.* gök.

tariy طرى *A. s.* canlı, diri, (ot/gül/et vb.).

ta'riye تعريه *A. a.* (-i) soyma, (-i) sıyırma, (-i) üzerinden atma, (-i) kirden arındırma.–**ta'riye-i nefs** تعرية نفس benliği kötülük kirinden arındırma.

ta'riz تعريض *A. a.* 1 (dille/sözle) sataşma, 2 *ed.* örtülü bir şekilde dokundurma.

târmâr تارمار *F. s.* (*T. k. dili:* **târümâr**) dağınık, karışık, darmadağın, allak bullak, alt üst: *kâkül-i târmâr* "dağınık perçem".

tarrâde طرّاده *A. a.* eskiden sığ sularda kullanılan altı düz kayık.

tarrâr طرار *A. s.* yan kesici, kapıp alıcı, kapkaççı, hırsız: *turrei tarrâr* "gönlü kapıp alan alın saçı, yani: sevgili".

tarz طرز *A. a.* biçim, (bir şeyi) anlatma/yapma yolu yordamı, (düşünce, anlayış ve zevki) aktarmaktaki/yansıtmadaki kişiye özgü bakış ve tutum, üslup.

tâs طاس *F. a.* 1 yuvarlak, derince maden kap, 2 tas biçiminde olan nesne.

tasdi' تصديع *A. a.* 1 baş ağrıtmak, (birinin) başını ağrıtmak, 2 *mec.* rahatsız etme, rahatsızlık verme.

tasdik تصديق *A. a.* (birinin sözüne) "Doğrudur/Gerçektir" deme, (bir sözü) doğrulama.

tasdikan تصديقاً *A. z.* doğrulama/"doğrudur" deme suretiyle.

tasdir تصدير *A. a.* 1 (yazar) (kitabına/eserine) önsöz koyma, 2 yazma, kaleme alma.–**tasdir eylemek** yazmak.

tasfif تصفيف *A. a.* (-i) sıralama, (-i) sıraya dizme, (-i) diziler hâline getirme.

tasfih تصفيح *A. a.* 1 el çırpma, el ayalarını birbirine vurarak ses çıkarma, 2 (bir şeyi) yayvan duruma getirme, ince tabaka hâline getirme.

tasfik تصفيق *A. a.* 1 (kuş) kanat çırpma, 2 (iki şeyi) birbirine çarptırarak ses çıkarma.

tasfir تصفير *A. a.* ıslık çalma, ıslıkla haberleşme.

tasfiye تصفيه *A. a.* (-i) arıtma, (-i) arı duru hâle getirme.

tasgîr تصغير *A. a.* 1 (-i) küçültme, 2 *dilb.* adları ve sıfatları küçültme anlamlı yapılarla kullanma.

tashîf تصحيف *A. a.* (yazıda) (harfi/kelimeyi) yanlış yazma, (kelimenin) aslını değiştirip bozma.

tashih تصحيح *A. a.* 1 (-i) düzeltme, (yanlış/asılsız bir şeyin) doğrusunu/aslını bildirme, 2 (yanlış yazılmış bir harf/kelime/söz vb.) doğrusunu yazarak değiştirme, doğru biçime sokma.–**tashih etmek** 1) düzeltmek, düzgün hâle koymak, 2) doğrusunu yazmak.

tâsi' تاسع *A. s.* dokuzuncu: *cild-i tâsi'* "dokuzuncu cilt".

tâsian تاسعاً *A. z.* dokuzuncu olarak.

tas'ib تصعيب *A. a.* (-i) güçleştirme; *zıddı:* **teshil** تسهيل.

tas'id تصعيد *A. a.* (-i) yukarı çıkarma, (-i) ağdırma.

[1]**ta'sir** تعسير *A. a.* (-i) güçleştirme.

[2]**ta'sir** تعصير *A. a.* (bir şeyi) (içindeki öz suyu/yağı çıkarmak için) sıkma.

tas'ir تصعير *A. a.* kendini büyük görmekten ötürü karşısındaki kimseye bakmayıp yüzünü bir yana çevirme.

taskil تصقيل *A. a.* (-i) cilâlama, (-i) düzgün, parlak ve kaygan hâle getirme.

taslib تصليب *A. a.* (-i) katılaştırma, (-i) katı hâle getirme.

tasliye تصليه *A. a.* (Hz. Peygamber'e) salevat getirme, "Salla'llâhü aleyhi ve sellem", yani: "Allah'ın dua ve övgüsü üzerine olsun" deme.

tâsme تاسمه *F. a.* (*T.* **tasma** طاسمه, طصمه) kaçmasını önlemek/çekip götürmek için kimi hayvanların boynuna takılan kayış halka, nalında ayak geçirilen halka.

tasmîm تصميم *A. a.* (bir şeye) kesin olarak geri dönmemek üzere niyet etme, geri dönmesiz niyet.

tasmit تصميت *A. a.* (birini) susturma, (birinin) sesini kesme/konuşmasını engelleme.

tasni' تصنيع *A. a.* 1 (-e) sanat bakımından son derecede ustalıklı bir biçim ve görünüm kazandırma, olanca ustalığını sergileyerek çok güzel ve değerli bir eser yapma/ortaya koyma, 2 düzmece/sahte olarak yapma.

tasniât تصنيعات *A. ç. a.* düzmece şeyler.

tasnif تصنيف *A. a.* 1 bölük bölük, takım takım ayırma, 2 yapma, meydana getirme, var etme.–**tasnif etmek** meydana getirmek, (bir çalışmayı) kitaplaştırmak.

tasnifât تصنيفات *A. ç. a.* 1 kitap hâline getirilmiş çalışmalar, kitaplar, 2 *man.* mantığın önermelerin zihinde oluşmasını ve teoremleri konu alan kısmı.

tasrif تصريف *A. a.* 1 (Yüce Yaratıcı) dilediği gibi değiştirip başkalaştırma, dilediğince yönetme ve yönlendirme. Bu anlamda çoklusu **tasrifât**'tır, 2 *dilb.* çekim.–**tasrif etmek** çekmek.

tasrih تصريح *A. a.* açık söyleme, açık açık bildirme, açıklama, açığa vurma.

tasrihan تصريحاً *A. z.* açıkça söyleyerek/bildirerek.

tasvib تصويب *A. a.* (-i) doğru bulma, (-in) doğru olduğunu bildirme, (bir kimsenin sözüne ve işine) "Doğrudur" deme.–**tasvib etmek** doğrulamak, "Doğrudur" demek.

tasvîğ تصويغ *A. a.* 1 (fiili) çekimli hâle koyma, 2 (erimiş madeni) kalıba dökme.

tasvir تصوير *A. a.* 1 (-e) biçim verme, (-i) biçimlendirme, (-i) bir kılığa koyarak sunma, sözle/yazıyla anlatma, 2 (bir şeyin) benzerini yapma, resmini çizme, 3 resim.

tasvîrât تصويرات *A. ç. a.* biçimlendirmeler, biçim vermeler/kazandırmalar.

tasvît تصويت *A. a.* seslenme, ses çıkarma.

ta'şîr تعشير *A. a.* 1 (mahsulün) onda birini alma, 2 (-i) ona bölme/ona tamamlama.

taşt طشت *F. a.* leğen.

tât تات (Ermenice'den) 1 yabancı, 2 bayağı, düşük, alçak, 3 eskiden Türk idaresine girmiş yerlerdeki başka ırklardan olanlar.

tâtâr تاتار *F. a.* (*T. k. dili:* **tatar**) 1 Tatar, Moğol, 2 bugünkü Tataristan'da yaşayan Türk soylu halk, 3 ulak, haberci, postacı.

tatari تاتارى, **tâteri** تاترى *T. a.* yarı pişmiş et.

tâtâri تاتارى *F. a.* güzel koku, Doğu Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür ceylânın göbek derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde. [**Nâfe-i tâtâr** ve **nâfe-i müşg-i tâtâr** da denir.]

tatbik تطبيق *A. a.* 1 (-i) (-e) uydurma, (-i) (-e) uygun duruma getirme, 2 (-i) ile karşılaştırıp uygun olup olmadığına bakma.–**tatbik etmek** uydurmak, uygulamak.

tatbikan تطبيقاً *A. z.* (-in) uygunluğuna bakarak, (ile) karşılaştırmak suretiyle.

tathin تطحين *A. a.* öğütme.

tathir تطهير *A. a.* (maddi ve manevi yönden) temizleme, arındırma: *t.-i kalb* "kalbi temizleme", *t.-i libâs* "giysiyi temizleme".

ta'tîl تعطيل *A. a.* 1 işi durdurma, boşlama, 2 çalışmaz/iş görülmez duruma getirme, 3 çalışmama, geçici olarak işi bırakma, 4 durdurma, kesme.

ta'tîr تعطير *A. a.* (-i) güzel kokulu duruma getirme, (-e) güzel kokulu nitelik kazandırma.

tatlik تطليق *A. a.* (erkek) eşini boşama.

ta'tîs تعطيس *A. a.* (birini) aksırtma, (birinin) aksırmasına yol açma.

ta'tîş تعطيش *A. a.* (birini) susatma, susuzluğa uğratma, (birinin) susuz kalmasına yol açma.

tatliye تطليه *A. a.* (sıva, boya, renk verici nesne vb. ile) sıvama, kaplama, boyama.

tatmîn تطمين *A. a.* 1 gönül doygunluğu ve durgunluğu verme, 2 (istenen şeyin elde edilmesiyle/olmasıyla) gönül doygunluğuna erme; doygunluk hâli. –**tatmin etmek** gönül doygunluğu ve durgunluğu vermek.–**tatmin olmak** gönül doygunluğuna ermek, doygunluk hâline kavuşmak.

tatrîb تطريب *A. a.* istek ve heves uyandırma.

tatrîz تطريز *A. a.* elbise yakalarına, yen ağızlarına ve önlerine sırma, ipek vb. ile nakış işleme, kenar yapma.

tatvik تطويق *A. a.* boyna gerdanlık vb. süs eşyası takma.

tatvîl تطويل *A. a.* (sözü) uzatma.–**tatvil olmak** uzamak.

tatvîlât تطويلات *A. ç. a.* can sıkıcı uzun ve gereksiz sözler.

tatyîb تطييب *A. a.* 1 beğenme duygusunu okşama, zevk verme, hoşlandırma: *t-i hâtır* "gönlünü hoş etme", 2 (-i) güzelleştirme, (-i) değerli kılma, (-e) değer katma, (-e) beğenilir nitelik kazandırma, 3 (-i) hoş ve arınmış bulma.

tâûn طاعون *A. a.* bilinen bulaşıcı hastalık, veba.

tâv تاو *F. s. bk.* **tâb** تاب.

tav'an طوعاً *A. z.* isteyerek, istekle, isteğiyle, kendi dileğiyle.

tav' طوع *A. a.* bilerek ve isteyerek boyun eğme.

tav'an طوعاً *A. z.* gönül rızasıyla, bilerek ve isteyerek.

tava تاوه *T. a. bk.* **tâbe** تابه.

tavâf طواف *A. a.* (bir yerin) çevresini dolaşma.–**tavâf etmek** çevresini dolaşmak.

tavâğıt طواغت *A. ç. a.* 1 putlar, 2 şeytanlar, büyücüler; *bk.* **tâğût** طاغوت.

tavâhin طواحين *A. ç. a.* büyük azı dişleri; *bk.* **tâhûne** طاحونه.

tavâif طوائف, **tavâyif** طوايف *A. ç. a.* topluluklar; *bk.* **tâife** طائفه.

tavâık طوائق *A. ç. a.* halkalar; *bk.* **tavk** طوق.

tavakku' توقع *A. a.* umma, bekleme.

tavâli' طوالع *A. ç. a.* uğura bakmalar, müneccimlerin yıldızlara bakarak yaptıkları değerlendirmeler; *bk.* **tâli'** طالع.

tavâmir طوامير *A. ç. a.* tomarlar; *bk.* **tûmâr** طومار.

tavârık طوارق *A. ç. a.* soy sop, kabile ve akraba topluluğu; *bk.* **târıka** طارقه.

tavâşi طواشى *A. ç. a.* harem ağası.

tavâti طواطى *T. ç. a.* papağanlar; *bk.* **tûti** طوطى.

tavâvis طواويس *A. ç. a.* tavus kuşları; *bk.* **tâvûs** طاووس.

tavf طوف *A. a.* (bir yerin) çevresini dolaşma.

tavhâne تاوخانه *T. a.* (< *F.* تابخانه **tâb-hâne**) 1 yoksulların sığındıkları sıcak yer, 2 içinde soba yakılarak ısıtılan çiçeklik. –**tavhâne gibi** dağınık, karmakarışık, alt üst.

ta'vîc تعويج *A. a.* (-i) eğriltme, (-i) eğri büğrü yapma.

ta'vîd تعويد *A. a.* (-i) bir işe/davranışa alıştırma, (-e) alışkanlık kazandırma.

ta'vik تعويق *A. a.* (-i) oyalama, (-i) oyalayıp geciktirme.

tavîl طويل *A. s.* 1 uzun, 2 *ed.* Arapların kullandığı aruz kalıplarından biri; **bahr-i tavîl**'den kısaltmadır.

tavîle طويله *A. a.* 1 birbirine bağlanmış hayvanlar dizisi, hayvan katarı, 2 çayıra salınan hayvanın ayağına bağlanan uzun ip, 3 (*T. k. dili:* **tavla**) hayvan bağlanan yer, ahır.

taviyyet طويت *A. a.* 1 içte beslenen gizli dilek, niyet: *hüsn-i taviyyet* "iyi dilek, iyi niyet", 2 kuyu.

[1]**ta'vîz** تعويذ *A. a.* 1 nazar değmesinden ya da zarar gelmesinden koruma amacıyla takılan muska, 2 büyü, tılsım.

[2]**ta'vîz** تعويض *A. a.* 1 yerine koyma, 2 karşılık verme, karşılık olarak verme, karşılık olarak verilen nesne, bedel.

tavk طوق *A. a.* 1 gerdanlık, 2 (hayvanda) boyun askısı, tasma, 3 (kumru, güvercin vb. boynundaki) renkli tüy halka, 4 güç, kuvvet: *t.-ı beşerden hâric* "insan gücünü aşan".

tavl طول *A. a.* dinlenme, eğlenme/dirlik uzayıp kaybolma.

tavr طور *A. a.* 1 davranış biçimi, 2 anlamlı ve maksatlı davranış, 3 *T.* yapmacık hareket, gösteriş.

tavtıye توطيه *A. a.* 1 ayak altıda çiğneme, ayak altına alma, 2 çiğneyerek düzleme, 3 bir konunun yolunu belirlemek, giriş yapmak.–**tavtıye kılmak** (daha sonra ele alınacak ya da anlatılacak bir konuya başlangıç olmak üzere bir kısım konuları) önceden belirlemek, (asıl maksada ulaşmak üzere) yol açmak, (asıl maksadı kapalı bir yolda gösterecek şekilde) giriş yapmak.

tâvûs طاووس, **tâvus** طاوس *A. a.* hindiye benzer, güzel tüylü, bilinen kuş.–**tâvûsi âteş-per** طاووس آتشپر ateş telekli tavus, yani: güneş.–**tâvûs-i sidre** طاووس سدره Hz. Cebrail.

tavvâf طواف *A. a.* tavaf eden/edici kimse.

tay(y), tay طى *A. a.* 1 (-i) dürme, (-i) katlama, 2 (-i) aşma, (-in) ötesine geçme, (-in) ilerisine gitme: *t.-i mekân* "bir yerin ötesine geçme, yer değiştirip başka bir yere gitme", *tayy-i lisân* "dilin imkânlarını aşıp ötesine geçme." 3 (-i) azaltma, (-i) kısaltma: *tayy-i mesâfe* "uzaklığı giderek kısaltma", 4 (-i) bitirme, (-i) tüketme.

Taybe طيبه *A. a.* Medine'nin diğer adı.

tayerân طيران *A. a.* uçma.

tayf طيف *A. a.* uykuda/karanlıkta görülen/beliren hayal, gerçekdışı görüntü, bir ışık demetinin bir prizmadan geçtikten sonra ayrıldığı basit renklerden meydana gelmiş görüntü.

tâyi' طايع *A. s.* 1 (bir zorlama, baskı ve etki olmaksızın) (bir işi/şeyi) kendi isteğiyle yapan (kimse), 2 boyun eğen, söz dinleyen, istenileni yapan (kimse).

ta'yib تعييب *A. a.* ayıplama, kınama. **-ta'yib etmek** ayıplamak, kınamak.

tâyil طايل *A. a.* yarar: *bi-tâyil* "yararsız, boş, gerçekliği olmayan, yapmacık".

taylesân طيلسان *A. a.* 1 başa sarılan sarığın omuzlar üzerine sarkan ucu, 2 omuza örtülen şal vb.

ta'yin تعيين *A. a.* 1 belli etme, belirleme, açık seçik gösterme, 2 ayırma, 3 kararlaştırma, karar verme. 4 (bir memuriyete) getirme, atama, 5 (*T. h. dili:* **tayın**) *ask.* askere verilen azık, yiyecek.

ta'yinât تعيينات *A. ç. a.* askere verilen tayınlar/tayın bedelleri; *bk.* **tayin** تعيين.

ta'yîr تعيير *A. a.* (birinin) yanlış ve eksikliğini yüzüne vurup uyandırma: *t.-dihende* "yüze vurucu, yüze vurup utandırıcı".

ta'yiş تعييش *A. a.* (birini) besleyip büyütme, yedirip içirme, geçindirme, (birinin) geçimini üstlenme; *bk.* **iâşe**.

tayr طير *A. a.* kuş.

tayş طيش *A. a.* 1 hafif, düşüncesiz ve iffetsiz olma, 2 aklını kaybetme, 3 (ok) nişana değmeyip sapma.

tayyâr طيار *A. a.* hızlı ve çok uçucu.

tayyârât طيارات *A. ç. a.* bedava elde edilen, bağış yoluyla ele geçen, bir emek karşılığı olmayan gelirler.

tayyib طيب *A. s.* 1 iyi, hoş, güzel, 2 beğenilmiş, değerli bulunmuş.

tâz تاز koşma, koşuş; "seğirtme" anlamındaki **tek** ile birlikte kullanılır: *tek ü tâz* "koşup seğirtme".

tazarrur تضرر *A. a.* zarar görme, kayba uğrama.

tâze تازه *F. s.* 1 yeni, yeni çıkmış; *zıddı:* **köhne** كهنه, 2 genç, körpe, 3 (meyve ve sebze için) taze, diri, sulu, yaş; *zıddı:* **huşk** خشك, (yiyecek için) bayat olmayan, bayatlamamış.

tâzegî تازكى *F. a.* tazelik, körpelik, dirilik, yenilik.

tâzende تازنده *F. s.* koşucu.

tazhîr تظهير *A. a.* 1 (-i) arkaya atma, 2 bir erkek, eşine "Sen bana annemin arkası/sırtı gibisin." deme. [Nikâhı bozan sözlerdendir.]

[1]tâzî تازى *F. a.* (*T. k. dili:* **tazı**) hızlı koşan, çoklukla tavşan avında kullanılan bir tür av köpeği.

[2]tâzî تازى *F. a.* 1 Arap'a ilişkin, Arap kavmi/soyu ile ilgili: *lisân-i tâzî* "Arap dili, Arapça", 2 Arap soylu: *esb-i tâzî* "Arap soylu at, Arap atı".

ta'zîb تعذيب *A. a.* (-i) zorlama, (-e) eziyet etme, (-i) sıkıntıya sokma.

taz'îf تضعيف *A. a.* 1 (-i) bir kat artırma, iki kat etme, iki katına çıkarma, 2 (-i) zayıflatma, (-in) zayıflamasına yol açma.

ta'zîl تعذيل *A. a.* (birini) ayıplama, kınama.

ta'zîm تعظيم *A. a.* (-i) ululama, (-e) büyük sayıp saygılı davranma.

ta'zîmen تعظيماً *A. z.* ululamak suretiyle/amacıyla.

[1]ta'zîr تعذير *A. a.* asılsız özürler ileri sürme, bahane arama.

[2]ta'zîr تعزير *A. a.* azarlama, kınama.

tâziyân تازيان *F. ç. a.* Araplar, Arap soylu kimseler/topluluklar.

tâziyâne تازيانه *F. a.* 1 kamçı, kırbaç, 2 (*T. k. dili:* **tezene**) telli sazlarda tellere dokunmaya yarayan kemik parçası, 3 *mec.* araç, alet, sebep.

taziye تعزيه *A. a.* baş sağlığı dileme, "Başınız sağ olsun" deme.

taziyet تعزيت *A. a. bk.* **taziye** تعزيه.

[1]tazlîl تضليل *A. a.* (birini) doğru yoldan çıkarma, (birinin) kötü/yanlış yola sapmasına sebep olma.

[2]tazlîl تظليل *A. a.* (-i) gölgelik yere alma, (-i) gölgeye koyma/gölgeye koyarak güneşten koruma.

tazmîd تضميد *A. a.* (yaraya) merhem sürme.

tazmîn تضمين *A. a.* 1 (sebep olunan zarar ve ziyanı/borcu) ödeme, 2 bir nesneyi başka bir nesne içine katma, 3 *ed.* başka bir yazarın sözüne kendi sözü içinde yer verme.**-tazmin etmek** başkasının sözüne kendi sözü içinde yer vermek.

tazyî' تضييع *A. a.* 1 harcama, elden çıkarma, tüketme: *t-i evkât* "vakti harcama/tüketme", 2 kaybetme, 3 unutup/bırakıp kaybına sebep olma.

tazyîk تضييق *A. a.* (-i) daraltma, (-i) baskı altında bırakma, (-i) sıkıştırma.**-tazyik etmek** (-i) baskı altında bırakmak, (-i) sıkıştırmak, (-i) zorlamak.

[1]te ت Osmanlı Türkçesi alfabesinin dördüncü harfi. Ebced hesabında sayı değeri 400'dür.

[2]te- ت *A. takı* Yemin içindir. **Allah** kelimesiyle birlikte kullanılır: *ta'llâhi* "Allah için/aşkına".

[3]te- ت *F. takı* Türkçe'nin **dek, değin, kadar** takılarına karşılıktır: *ser te-ser* "baştan başa"; *bk.* **tâ** تا.

teab تعب *A. a.* 1 yorgunluk, 2 baskı, acı, eziyet.**-teab çekmek** sıkıntı çekmek, güçlüğe uğramak.**-teab etmek** acı çektirmek, eziyet etmek.**-teab kılmak** sıkıntı ve güçlüğe katlanıp yorulmak, sıkı çalışmak.

teabbüd تعبد *A. a.* 1 (Tanrı'ya) kulluk etme, kulluk görevlerini yerine getirme, 2 (birine karşı) aşırı derecede yaltaklanma, tapınırcasına yakınlık gösterisinde bulunma.**-teabbüd etmek** 1) (Allah'a) kulluk etmek, 2) (birine) tapınırcasına yaltaklanmak.

teabbüs تعبس *A. a.* yüzünü ekşitme.

teaccüb تعجب *A. a.* şaşma, şaşakalma. **-teaccüb etmek** şaşırmak, şaşırıp kalmak, tana kalmak, hayrete düşmek.

teaccül تعجل *A. a.* acele etme, acelecilik etme.

teaccün تعجن *A. a.* hamurlaşma, hamur hâline gelme.

teaddî تعدى *A. a.* 1 (-i) aşma, öteye geçme, 2 haksızlık ve zorbalık etme, zarar verme, kan dökme, 3 (bir konuda) aşırıya kaçma, aykırı davranma, belli sınırları tanımama, 4 *dilb.* fiilin anlattığı oluş ve kılışın kişi ve nesne üzerindeki etkisi, geçişlilik.

teaddiyât تعديات *A. ç. a.* zorbalıklar, zulümler.

teaddüd تعدد *A. a.* birden çok olma, sayısı artma. *t.-i zevcât* "bir adamın birden çok eşi olma".

teâdî تعادى *A. a.* (iki taraf) birbirine düşmanlık etme.

teâdül تعادل *A. a.* (iki şey) birbirine denk olma, (iki şey arasındaki) denklik hâli.

teaffüf تعفف *A. a.* iffetli olma, kendini ırz ve namusa dokunacak şeylerden kaçındırma.

teaffün تعفن *A. a.* kötü kokma, leş gibi koku yayma/salma.-**teaffün etmek** kokuşmak.

teahhi تأخي *A. a.* (birini) kardeş edinme.

teahhüd تعهد *A. a.* (-i) üzerine alma, (-i) yüklenme, (bir işi yapacağına dair) söz verme.

teahhur تأخر *A. a.* geriye kalma, gecikme: *teahhur-i avdet* "dönüşte gecikme". -**teahhur etmek** gecikmek.

teâhüd تعاهد *A. a.* sözleşme.

teakkud تعقد *A. a.* 1 düğümlenme, bağlanma, 2 kapalı, anlaşılmaz olma.

teakkul تعقل *A. a.* akıl erdirme, zihnen anlayıp kavrama.

teakküs تعكس *A. a.* tersine dönme, ters yüz olma.

teâkub تعاقب *A. a.* birbirini izleme, birbirinin ardı sıra yürüme: *t.-i leyl ü nehâr* "gece ile gündüzün birbirini izlemesi".-**teâkub etmek** birbirini izlemek.

teâkud تعاقد *A. a.* sözleşme, (iki kişi) aralarında sözleşme yapma.

teâla'llâh تعالى الله "Allah yükseltsin" anlamında dua cümlesi.

teâli تعالى *A. a.* yüksek olma; yükseklik kazanma, yükselme.-**teâli etmek/eylemek** yükselmek.

teâli-perver تعالى پرور *F. s.* yükselmeyi gerekli gören ve o yolda girişimlerde bulunan (kimse).

tealli تعلّى *A. a.* yükselme, yükseğe çıkma/erişme.

tealluk تعلق *A. a.* 1 (bir şeyle) ilgi ve bağı olma, ilişki, 2 sevme, sevgi duyma; sevgi, ilgi.

teallukât تعلقات *A. ç. a.* yakınlar, hısım akrabalar (**müteallikât** yerine).

teallül تعلل *A. a.* (bir işi yapmayı geri bırakmak için/bir işi yapmayı istememekten ötürü) sebep ve bahane gösterme.

teallüm تعلم *A. a.* öğrenme, bilgi edinme.

teallün تعلن *A. a.* görünme, meydana çıkma, açık seçik görülür olma,

teâlüm تعالم *A. a.* (bir şeyi) herkes bilme, (bir konu/bilgi) herkes tarafından bilinir olma.

teâmi تعامی *A. a.* görmezlenme, görmez görünme, görmezden gelme.-**teâmi etmek** görmezden gelmek.

teammi تعمّی *A. a.* kör olma, gözleri görmez duruma gelme.

teammüd تعمد *A. a.* (bir işi) kesin bir niyet ve yönelişle, bilerek ve isteyerek yapma.

teammüden تعمداً *A. z.* zihinde tasarlayarak, bilerek ve isteyerek.

teammuk تعمق *A. a.* derinleşme, derine/derinine inme.

teammül تعمل *A. a.* 1 bir iş için/iş işlemekten ötürü yorgunluk ve sıkıntı çekme, 2 güçlükle, sıkıntı çekerek bir zor işi işleme.

teammüm تعمم *A. a.* genelleşme, yayılma, yaygın duruma gelme.

teâmül تعامل *A. a.* bir yerde/bir işte öteden beri uygulanagelen, usul ve âdet değeri kazanan davranış, yerine getiriş tarzı.

teanni تعنّی *A. a.* 1 zorlanma, sıkıntı çekme, 2 güç bir işi üzerine alma.

teannüd تعند *A. a.* direnme, ayak direme, düşüncesinden/niyetinden dönmeme.

teannüt تعنت *A. a.* 1 (onun bunun) yanlışını arama, yanlış yapmasını ve sürçmesini gözleme, onun bunun kusurunu/yanlışını bulmağa çalışma, 2 (bir kimsenin) canını sıkma, (birini) rahatsız etme.

teânuk تعانق *A. a.* (iki kişi) birbirinin boynuna sarılma.

tearri تعرّی *A. a.* soyunma, (-den) sıyrılma/uzaklaşma.

tearrüb تعرب *A. a.* Araplaşma, Arap'a benzeme, Arap gibi olma.

tearrüf تعرف *A. a.* (bir şeyi) araştırarak bilme/tanıma.

tearruk تعرق *A. a.* terleme.

tearrüs تعرس *A. a.* koca karısına karşı sevgisini gösteren davranışlarda bulunma.

tearruz تعرض *A. a.* 1 (-e) ilişme, (-e) takılma, (-e) sataşma, 2 (-e) saldırma; saldırı.

tearruzi تعرضی *A. s.* saldırı biçiminde olan; *zıddı:* **tedâfüi** تدافعی.

teârüf تعارف *A. a.* herkesçe bilinme/tanınma.

teâruz تعارض *A. a.* (görüş, düşünce, yargı vb. bakımından) birbirine karşı olma.

teaşşi تعشّی *A. a.* akşam yemeği yeme.

teassub, taassub تعصب *A. a.* 1 başa "ısâbet" denilen bağı bağlama, 2 yapma, işleme, yerine getirme, 3 kendi boyundan ve soyundan olana/bir haksızlığa uğrayana yakın durmağa ve yardımcı olmağa çalışma, 4 kendi din ve milliyetinden yana olma, taraftarlık, yandaşlık, 5 yandaş olmakta aşırıya kaçma, bağnazlık, 6 bir şeyi yeter bulup bununla sevinme ve kıvanma.-**teassub-u câhilâne** تعصب جاهلانه cahilce yandaşlık, yandaşlıkta cahil kimseye yaraşır ölçüde aşırılık, fanatizm.

teassüf تعسف *A. a.* yolsuzluk, haksızlık, zorbalık; *bk.* **i'tisâf** اعتساف.

teaşşuk تعشق *A. a.* (-e) gönül verme, (-e) âşık olma.

teassür تعسر *A. a.* güçleşme.

teâsür تعاسر *A. a.* (bir şey) güçleşme.

teâşür تعاشر *A. a.* birbiriyle hoş geçinme, yoldaşlık etme, arkadaşça düşüp kalkma.

teâti تعاطی *A. a.* verişme, birbirine verme: *teâti-i mekâtib* "mektuplaşma".

teattuf تعطف *A. a.* görüp gözetme, iyilikte bulunma.

teattul تعطل *A. a.* işsiz kalma, iş görmez/işlemez/işe yaramaz olma.

teattur تعطر *A. a.* güzel koku sürünmek.

teattus تعطس *A. a.* aksırma.

teâtuf تعاطف *A. a.* birbirine sevgi besleme, birbirine sevgi ve esirgeyişle davranma.

teâviz تعاويذ *A. ç. a.* muskalar, hamayıllar; *bk.* **ta'vîz**.

teâvün تعاون *A. a.* yardımlaşma.

teavvüc تعوج *A. a.* eğrilme, eğri hâle gelme.-**teavvüc etmek** eğrilmek.

teavvüd تعود *A. a.* (bir işi yapmayı) alışkanlık edinme; *bk.* **i'tiyâd** اعتياد.

teavvuk تعوق *A. a.* gecikme, oyalanıp eğlenme.

teavvüz تعوذ *A. a.* (Tanrı'ya) sığınma, "Eûzü billâh" deme.

teavvuz تعوض *A. a.* karşılık alma, karşılık olarak alma.

teayyün تعين *A. a.* 1 açık seçik görülme, bilinme, belirme, ortaya çıkma, 2 ün kazanma, ünlü olma, ünlü kimseler arasında adı anılma, 3 değer kazanma, belli başlılar arasına katılma, seçkinler arasında yer bulma.

teayyün تعين *A. a.* 1 bir kimseyi/nesneyi kesin ve gerçek olarak görme, 2 bir kimseye bir nesne olduğu gibi gerek olma.

teayyüş تعيش *A. a.* yaşama, geçinme; geçim.-**teayyüş etmek** yaşamak, geçinmek

teâzud تعاضد *A. a.* 1 kol kola girme, 2 *mec.* birbirini destekleme.

teâzum تعاظم *A. a.* göze büyük görünme.

teazzül تعزل *A. a.* (-den) ayrılma, çekilme; *bk.* **in'ızâl** انعزال.

teazzum تعظم *A. a.* büyüklük satma/taslama, kurulma.

teazzür تعذر *A. a.* 1 mümkün olmama, yapılamama, 2 güç olduğunu ileri sürme, affını isteme.

teazzüz تعزز *A. a.* 1 değer kazanma, ululuk sahibi olma, 2 kendini değerli gör-

me, (başkalarına karşı) ululuk/üstünlük taslama.

[1]teb تب *F. a.* sıtma, humma.

[2]teb(b) تب *A. a.* yıkım, hasar, ziyan.

teb'îd تبعيد *A. a.* (birini) (-den) uzaklaştırma.–**teb'îd olunmak** uzaklaştırılmak.

teb'îz تبعيض *A. a.* bölük bölük etme, parçalama.

teba"uz تبعض *A. a.* bölük bölük, parça parça olma, çok parçaya bölünme, parçalanma.

tebâb تباب *A. a. bk.* **teb(b)** تب.

tebâbia تبابعه *A. ç. a. tar.* eski Yemen hükümdarları; *bk.* **tübba'**. [Bu unvan ilk kez Sa'd Ebû Kerb'e verilmiş, kendisinden sonra gelenler de hükümdarlık unvanı olarak kullanmışlardır.]

tebâdül تبادل *A. a.* (iki veya ikiden çok şey) yer değiştirme, birbirinin yerine geçme.

tebâdür تبادر *A. a.* ansızın akla gelme, birdenbire zihinde doğma.

tebağguz تبغض *A. a.* (birine karşı) kendisini sevmediğini duruş ve tutumuyla gösterme/bildirme.

tebâğuz تباغض *A. a.* (birbirine karşı) sevgi beslememe.

tebâh تباه *F. s.* kötü, bozuk, çürük, bitik; tükenmekte olan, bitmeye/yok olmaya yüz tutmuş.–**tebâh etmek** (-in) işini bitirmek, (-in) varlığına son vermek.–**tebâh olmak** 1) bitmeye/tükenmeye yüz tutmak, 2) yok olmak.

[1]tebahhur تبحر *A. a.* engin bilgi sahibi olma.

[2]tebahhur تبخر *A. a.* 1 buharlaşma, buhar hâline gelme, 2 buhur yakarak tütsülenme, ortalığa tütsü yayılma.

tebâhî تباهی *A. a.* öğünme.

tebâhkâr تباهكار *F. a.* (-i) bozucu/yıkıcı/yok edici (kimse).

tebahtür تبختر *A. a.* 1 çalımlı yürüyüş, 2 salına salına yürüme.

tebâkî تباكى *A. a.* ağlar gibi yapma, yalandan ağlama.

tebâr تبار *A. a.* yok oluş, ölüş.

tebâr تبار *F. a.* asıl, kök, soy: *âlî-tebâr* "yüksek soylu, soydan".

tebâreka'llâh تبارك الله *A. z.* "Allah saklasın, nazar değmesin, maşallah" anlamında övgü ve sakınma sözü: *Ra'nâ ra'nâ giderdi ol mâh / Bir hüsn ile kim tebâreka'llâh* "O ay (ay yüzlü güzel) salına salına giderdi; öyle bir güzellikle ki, Allah saklasın/nazar değmesin".

tebârüz تبارز *A. a.* 1 (eski savaşlarda) iki savaşçı dövüşmek üzere meydana çıkma, 2 (bir şey) ortaya çıkma, belirme, görünme.

tebasbus تبصبص *A. a.* yaltaklanma; kendini aşağı, düşük ve acınacak durumda göstererek birine sokulmaya çalışma: *tebasbus-i kelbî* "köpekçe yaltaklanma".

[1]tebâşîr تباشير *A. a.* 1 müjde, 2 her şeyin öncesi.–**tebâşîr-i subh** تباشير صبح sabahın ilk aydınlığı, tan yeri ağartısı. –**tebâşîr-i fecr** تباشير فجر *öncekine bk.*

[2]tebâşîr تباشير *F. a.* (*T. k. dili:* **tebeşir**) kireçli kaya/toprak. Eskiden madeni eşyalara cilâ vermekte kullanılırdı.

tebassur تبصر *A. a.* göz açıklığı, ileri görüşlülük, dikkatle gözleyiş ve gözetiş.

tebattun تبطن *A. a.* (-in) içini kavrama/(-in) iç yüzü hakkında bilgi sahibi olma.

tebâtu' تباطؤ *A. a.* ağır davranma, yavaş hareket etme, savsaklama.

tebâud تباعد *A. a.* uzaklaşma.–**tabâud etmek/eylemek** uzaklaşmak.

tebâyün تباين *A. a.* karşıtlık, zıtlık, iki nesnenin/durumun birbirine karşı, birbirinden apayrı ve değişik olması. –**tebâyün-i derecât** تباين درجات sıra ve basamakların birbirinden ayrı oluşu.

tebâzül تباذل *A. a.* sakınmayıp birbirine verme.

tebcîl تبجيل *A. a.* (-i) ululama, (-i) yüceltme, (-i) büyük sayma.–**tebcîl etmek/eylemek** (-i) ululamak.

tebdî' تبديع *A. a.* (birine) "Sen bid'at ehlisin" deme.

[1]tebdîl تبديل *A. a.* değiştirme, başka bir durum/kılık kazandırma.

[2]tebdîl تبديل *T. s.* başka bir kılığa bürünmüş olarak kim olduğunu belli etmeksizin gezen (kimse). *a.* sivil giyimli güvenlik görevlisi, sivil polis. *z.* kılık değiştirerek, başka kılıkla.–**tebdîl çıkmak** kılık değiştirerek göreve gitmek. –**tebdîl hasekisi** saray ahırları seyislerinin başı.–**tebdîl-i hevâ** تبديل هوا hava değişimi, sağlık bakımından havası güzel başka bir yere gitme.

tebdîlen تبديلاً *A. z.* değiştirme suretiyle.

tebea تبعه *A. ç. a.* vatandaşlar, bir devletin uyruğu olan insanlar, bir devletin sınırları içinde yaşayan halk; *bk.* **tâbi'**. Hem tekli hem de çoklu gibi kullanılır.

tebean تبعاً *A. z.* (-a) uyarak, (-a) uymak suretiyle.

tebeddu' تبدع *A. a.* sünnete bağlı olanların yolundan ayrılıp yanlış yolda olanlara uyma.

tebeddüd تبدد *A. a.* dağılma.

tebeddül تبدل *A. a.* değişme, başka bir durum kazanma.

tebeh تبه *F. s. bk.* **tebâh** تباه.

tebehhül تبهل *A. a.* bilgi kazanmak için sıkıntı çekip zorluğa katlanma.

tebehhüm تبهم *A. a.* açık seçik olmama, şüpheli ve belirsiz olma.

tebeıyyet تبعيت *T. a.* 1 uyma, bağlı olma, 2 bir devlete uyruk olarak bağlı olma: *terk-i tebeıyyet* "vatandaşlıktan ayrılma".

tebeıyyeten تبعيتاً *T. z.* uyarak, uyruk olarak.

tebekküm تبكم *A. a.* dili: tutulma, söz söylerken tutulup kalma.

tebelbül تبلبل *A. a.* (kullanılan kelimelerde/sözlerde) karışıklık, birbirine aykırılık.

tebellüd تبلد *A. a.* uyuşuk, ağır kanlı ve tembel olma.

tebelluğ تبلغ *A. a.* 1 yetişme, erişme, 2 bir bildirimi alma.

tebellüh تبله *A. a.* ahmaklığa vurma, ahmak gibi görünme.

tebellül تبلل *A. a.* ıslanma.

tebellür تبلر *T. a.* billurlaşma, billur gibi donma.

tebennî تبنى *A. a.* (-i) evlât edinme, (-i) oğul olarak alma.

teber تبر *F. a.* 1 balta, 2 kimi dervişlerin ve gezgin dilencilerin ellerinde taşıdıkları göndere takılmış ay biçimli balta.

teber-dâr تبردار *F. a.* baltacı.

teber-dârân تبرداران *F. a. tar.* eskiden sarayın harem bölümünde görevli, ellerinde balta taşıyan hademe.

teberhûn تبرخون *F. a.* "kızıl söğüt" denilen ağaç, bakam ağacı, boya ağacı.

teberku' تبرقع *A. a.* peçe takma, yüzünü peçe ile gizleme.

teberrâ تبرا *A. a.* 1 (bir lekeden/kusur ve eksiklikten) uzak olma, 2 (birini) sevmeyip yüz çevirme, 3 (birinin) üzerine yürüme, saldırma.

teberrî تبرى *A. a.* (-i) sevmeyip yüz çevirme, (-den) uzak durma/uzaklaşma.

teberru' تبرع *A. a.* 1 mecbur olmadan kendi isteğiyle verme, 2 bağış.

teberrü' تبرؤ *A. a.* beri/uzak durma, sevmeyip yüz çevirme.

teberrüd تبرد *A. a.* soğuma, soğuk hâle gelme.

teberrük تبرك *A. a.* (-i) uğurlu sayma, (bir şeyi) kendi için uğurlu görme.

teberrükât تبركات *A. ç. a.* kutlu bağışlar, kutsal eşya.

teberrüken تبركاً *A. z.* uğurlu ve kutlu saymak suretiyle.

teberrür تبرر *A. a.* Allah'a yürekten bağlanıp kulluk etme, Tanrı'nın rızasını kazanmaya çalışma.
teberrüz تبرز *A. a.* meydana çıkma, ... olarak tanınma, sivrilme.
tebertum تبرطم *A. a.* darılma, dargınlıkla somurtma; diklenme, kafa tutma.
teberzed تبرزد *F. a.* nebat şekeri.
tebeşir تبشیر *T. a.* (< *F.* **tebâşir**) 1 kireçli kaya, 2 bundan yapılan, kalem gibi yazı yazmaya yarayan kalınca çubuk biçiminde araç.–**tebeşire peynir bakışlı** 1) ufacık bir şeyden çıkar bekleyen, açgözlü, haris (kimse), 2) dikkatsiz (kimse), 3) *mec.* şaşı.
tebessül تبسل *A. a.* somurtma, ekşi yüzlü olma.
tebessüm تبسم *A. a.* gülümseme.–**tebessüm etmek** gülümsemek.
tebessüm-nümây تبسم نمای *F. s.* 1 gülümseyici, 2 ferahlayıcı, neşelenici.
tebessür تبسر *A. a.* (cilt) sivilcelenme, (insanın cildinde) sivilceler çıkma.
tebeşşüş تبشش *A. a.* (birine) güler yüz gösterme, güler yüz göstererek (birinin) gönlünü alma/yapma.
tebettül تبتل *A. a.* dünya bağlarını kesip/dünya ile ilgili her türlü ilişkiden el çekip uzaklaşarak tam bir iç duruluğuyla Hakk'a yönelme.
tebevvül تبول *A. a.* işeme.
tebeyyün تبین *A. a.* açığa çıkma, açık ve belli olma, açıkça anlaşılma.
tebezzül تبزل *A. a.* (bir şeyin kabı) yarılma/çatlama.
tebhâl تبخال, **tebhâle** تبخاله *A. a. tıp* dudaklarda ve ağzın çevresinde oluşan kabarcık, uçuk.
tebhâledâr تبخاله دار *F. s.* uçuklu, uçuk belirmiş (dudak).
tebhic تبهیج *A. a.* (-i) güzelleştirme, (-e) güzellik kazandırma.
tebhil تبخیل *A. a.* (birine) "Sen cimrisin" deme, (birinin) cimriliğini yüzüne vurma.
tebhir تبخیر *A. a.* 1 (-i) buhar hâline getirme, 2 tütsüleme.
tebi' تبیع *A. a.* yardımcı.
tebia تبعه *A. a.* 1 sonuç, eser, 2 kötü son, 3 ceza, işkence, 4 istenen/aranan hak.
te'bid تأبید *A. a.* 1 sürekli ve kalıcı kılma, 2 ölümsüzleştirme, adını sonsuza dek yaşatma.
te'bis تأبیس *A. a.* (birini) horlama, küçük görme.
tebkit تبکیت *A. a.* 1 kötüleyerek, söverek ve şiddetle kınayarak birinin kalbini kırma, incitme, 2 delil getirerek muhatabı susturma.
tebkiye تبکیه *A. a.* (-i) ağlatma, (bir kadını) ağıt okutup ağlatma.
teb-lerze تبلرزه *F. a.* sıtma titremesi.
tebliğ تبلیغ *A. a.* 1 yetiştirme, eriştirme, 2 bildirme, bilgilendirme.
tebliğât تبلیغات *A. ç. a.* bildirimler, resmen/özel olarak bildirilen şeyler.
teblil تبلیل *A. a.* 1 (-i) ıslatma, 2 (-i) suya koyma, (-i) su içinde bırakma, 3 (-in) üzerine su püskürtme.
tebrid تبرید *A. a.* (-i) soğutma, (-i) soğuk duruma getirme.
tebrie تبرئه, **tebriye** تبریه *A. a.* (-i) aklama, (-i) temize çıkarma: *tebrie-i zimmet etmek* "(birini) zimmet suçlamasından aklamak, (birinin) ilişiği olmadığını ispat etmek".
tebrik تبریك *A. a.* "kutlu olsun" deme, kutlama: *tebrik-i îd* "bayram kutlaması".
tebsil تبصیل *A. a.* (-i) iyice soyma, (-i) soyup soğana çevirme.
tebşir تبشیر *A. a.* müjdeleme, sevinilecek bir haberi duyurma, müjde vererek sevindirme.–**tebşir etmek** müjdelemek.
tebsîr تبصیر *A. a.* (bir durumu/bir konuyu) göz açıcı, uyandırıcı biçimde bildirme ve açıklama.
tebsıra تبصره *A. a.* dikkat çekici, insanın gözünü açacak ve görüşüne açıklık kazandıracak husus, uyandırıcı ve ders verici şey/durum/nitelik.
tebtıe تبطئه *A. a.* ağırlaşma, yavaşlama.
tebvib تبویب *A. a.* (kitabı) bablara, ana ve alt bölümlere ayırma.
tebyin تبیین *A. a.* (-i) açığa çıkarma, (-i) ayan beyan etme.
tebyîz تبییض *A. a.* 1 (-i) ağartma, (-i) ak hâle getirme, 2 bir müsveddeyi temize çekme, yeniden ve düzgün bir biçimde yazma.
teb-zede تبزده *F. s.* sıtmaya tutulmuş/yakalanmış (kimse).
tebzîr تبذیر *A. a.* 1 (tohumu) saçma, 2 (malı) saçıp savurma, tüketme, bitirme.
tec'îd تجعید *A. a.* (saçı) kıvırcık yapma.
teca''ud تجعد *A. a.* (saç) büklüm büklüm olma.
tecâdül تجادل *A. a.* çekişme, kavga.
tecâhül تجاهل *A. a.* bilmezlikten gelme, bilmez görünme, bilmezlenme.–**tecâhül-i ârif** تجاهل عارف *ed.* bir inceliğe dayandırarak bilineni bilinmez tarzında dile getirmek, bir sözü ince bir anlama dayandırarak kullanmak suretiyle işin aslı/konunun gerçekliği bilinmezmiş gibi söyleme.
tecâlüs تجالس *A. a.* toplantı düzenleyip birlikte oturma.
tecânüb تجانب *A. a.* sakınma, çekinme.
tecânüs تجانس *T. a.* aynı cinsten olma, cins bakımından uyuşma.
tecârib تجارب *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **tecârüb**) denemeler, sınayışlar; *bk.* **tecribe** تجربه.
tecâsür تجاسر *A. a.* cesurca davranıp kafa tutarak atılma, cesaretini toplayıp çaba ve atılganlık gösterme.
tecâvüb تجاوب *A. a.* cevaplaşma, birbirine karşılık verme.
tecâvül تجاول *A. a.* dönüp dolaşma, dolanma.
tecâvüz تجاوز *A. a.* 1 bir kimseyi suç ve günahı ile yargılamayıp görmezden gelerek bağışlama, 2 geçme, aşma, öteye geçme, 3 azıtma, taşkınlık yapma, saldırma, saldırganlık etme, 4 haksızlık etme, başkasının hakkına el uzatma, 5 *mec.* ileri gitme, ölçüyü kaçırma, 6 başka bir devletin sınırını aşarak ülkesine girip savaşma.
tecâvüzi تجاوزی *A. s.* saldırı amaçlı, savunmaya dönük olmayıp üstüne yürüme amacı güden: *harb-i tecâvüzi* "saldırı/hücum savaşı".
tecâzüb تجاذب *A. a.* (iki şey) birbirini çekme, (iki şey) birbirine doğru haretketlenme.
tecâzür تجازر *A. a.* sövüşme.
tecbin تجبین *A. a.* (birini) korkak sayma, korkak yerine koyma.–**tecbin etmek** (birini) korkak yerine koymak, korkaklıkla nitelemek.
tecbir تجبیر *A. a. tıp* kırık kemiği sarıp kaynamasını sağlama.
tecelli تجلی *A. a.* 1 Yüce Yaratıcı'nın, çeşitli yeteneklerine göre, varlıklarda kudret eserlerinin görünmesi, 2 baht, talih, kader.–**eylemek** görünmek, yüzünü göstermek.
tecdi' تجدیع *A. a.* beden uzuvlarından birini kesme.
tecdid تجدید *A. a.* (-i) yenileme, (-i) tazeleme: *t.-i nikâh* "nikâh tazeleme".–**tecdid etmek** tazelemek, yenilemek.
[1]**tecdîr** تجدیر *A. a.* (bir bitkinin) kökünü çıkarma, (bir bitkiyi) kökünden koparma/sökme.
[2]**tecdîr** تجدیر *A. a.* (çocuk) çiçek çıkarma.
tecebbün تجبن *A. a.* (süt) kesilip peynir hâline gelme.

tecebbür تجبر *A. a.* büyüklük taslama, kendini olduğundan büyük gösterme, böbürlenme.

teceddüd تجدد *A. a.* yenilenme.–**teceddüd etmek** yenilenmek.

teceffüf تجفف *A. a.* (bir şey) yaşken kuruma, kuruyup katılaşma.

tecehhüz تجهز *A. a.* (-i) hazırlanma, (-i) hazır duruma gelme, donanma.

tecellâ تجلی *F. a.* apaçık görünme, ortaya çıkma, belirme.

tecellüd تجلد *A. a.* 1 yiğitlik satma, kendini yiğitmiş gibi gösterme, 2 diklenme, ayak direyerek karşı koyma, kararlılıkla direnme.

tecemmu' تجمع *A. a.* toplanma, birikme, bir yere gelme.–**tecemmu' etmek** toplanmak.

tecemmüd تجمد *A. a.* (su/sıvı) donma.

tecemmül تجمل *A. a.* süslenme, süs araçlarıyla güzelleşme.

tecemmülât تجملات *A. ç. a.* 1 gerekli ve tamamlayıcı şeyler; araç gereçler, alet edevat, 2 süs ve gösteriş için seçilen değerli şeyler.

tecenni تجنی *A. a.* 1 meyve toplama/devşirme, 2 (birine) suç atma.

tecennüb تجنب *A. a.* sakınma, kaçınma, çekinme.

tecennün تجنن *A. a.* delirme, aklını yitirme.

tecennüs تجنس *A. a.* bir cinsten olma.

tecerru' تجرع *A. a.* yudumlama, yudum yudum içme.

tecerrüd تجرد *A. a.* 1 soyunma, çıplak olma: *t.- evrâk* "ağacın yapraklarının dökülmesi", 2 yalnız olma, yalnız yaşama, 3 tek bir işle uğraşma, 4 *tas.* benliğini dünya ilgilerinden ve bağlarından büsbütün sıyırarak Yüce Tanrı'nın katına yönelme.

tecessüd تجسد *A. a.* yoğunluk ve biçim kazanma, beden sahibi olma.

tecessüm تجسم *A. a.* biçim kazanma, cisim hâline gelme.

tecessüs تجسس *A. a.* (-i) merak ve dikkatle, gizliden gizliye araştırma.

tecevvu' تجوع *A. a.* kendini aç bırakma, bilerek ve isteyerek yemeyip içmeyip aç kalma.

tecevvüf تجوف *A. a.* 1 (bir şeyin) içi boş olma/içi boşalıp kovuk hâline gelme, 2 (bir şeyin) içine işleme, (bir şey üzerinde) etkili olma.

tecevvüz تجوز *A. a.* 1 (yerinde olmayan bir şeyi) yerinde görme, 2 (sözü) mecaz yoluyla söyleme.

teceyyüf تجیف *A. a.* (leş) çürüyüp kokma.

teceyyüş تجیش *A. a.* asker toplanıp ordu hâline gelme.

tecezzi تجزی *A. a.* parça parça olma, ufaklanma.

tecfif تجفیف *A. a.* (-i) kurutma, (-i) katı duruma getirme.

techil تجهیل *A. a.* (birinin) bilgisizliğini ortaya koyma, yüzüne vurma.

techiz تجهیز *A. a.* (-i) hazırlama, (-i) gerekli şeyleri sağlayarak eksiklerini tamamlayıp işe hazır duruma getirme, donatma.–**techiz-i meyyit** تجهیز میت ölünün gömülmeye hazırlanması için gerekli şeyler.

te'cîc تأجیج *A. a.* (ateşi) tutuşturup yalınlandırma.

te'cil تأجیل *A. a.* (-i) sonraya bırakma, belirli bir zaman verme; *zıddı:* **ta'cil** تعجیل.

teclid تجلید *A. a.* (kitabı) ciltleme, kap geçirme.–**teclid etmek** (kitabı) ciltlemek.

teclil تجلیل *A. a.* (hayvanı) çullamak, (hayvanın üzerine) çul örtmek.

tecliye تجلیه *A. a.* (-e) cilâ verme, (-i) parlatma: *t.-i süyûf* "kılıçları parlatma/keskinleştirme".

tecmid تجمید *A. a.* (-i) dondurma, (-i) donmuş hâle getirme.

tecmil تجمیل *A. a.* (-i) süsleme, (-i) süs gereçleriyle güzelleştirme.

tecnid تجنید *A. a.* asker toplama, ordu kurma.

tecnis تجنیس *A. a.* farklı anlam gösteren iki kelimeyi birbirine sesçe benzerliği yönüyle uygun bir biçimde kullanma, cinas.

tecnîz تجنیز *A. a.* ölüyü tabuta koyma.

tecri' تجریع *A. a.* (suyu) yudum yudum içirme.

tecribe تجربه *A. a.* (*T. k. dili:* **tecrübe**) *A. a.* deneme, sınama.–**tecribe etmek/eylemek** sınamak.

tecrid تجرید *A. a.* 1 (-i) soyma, 2 *tas.* nefsi dünya bağlarından kurtararak Yüce Tanrı'ya yönelme hâli.

tecrim تجریم *A. a.* 1 (birinden) işlediği suç için karşılık alma, 2 (birini) malca ya da bedence cezaya çarptırma.

tecsim تجسیم *A. a.* (-e) biçim kazandırma, (-in) sahip olduğu biçim özelliklerini gösterme.

tecvi' تجویع *A. a.* (-i) acıktırma.

tecvid تجوید *A. a.* *Kur'an*'ın doğru ve güzel okunmasını öğreten bir ilim dalı.–**tecvîd-i hurûf** تجوید حروف harflerin her birini ses yolundaki oluşma yerleri ve kendi özel nitelikleriyle seslendirme.

tecvif تجویف *A. a.* (-in) içini oyma.

tecvir تجویر *A. a.* biri için "O eziyet etmeyi sever" deme.

tecviz تجویز *A. a.* (bir şeyi) yerinde ve uygun görme, (bir iş/şey için) "Sakınca yoktur" deyip yapılmasına yol verme.

tecyif تجویف *A. a.* 1 çok korkma, 2 (-i) vurarak korkutma.

tecyiş تجییش *A. a.* askeri toplayıp ordu kurma.

teczie تجزئه *A. a.* bütün bir şeyi küçük parçalara ayırma.–**tecziе-i Furkân** تجزئهٔ فرقان *Kur'an*'ın 30 ana parça olarak bölünmesi.

teczir تجذیر *A. a.* bir sayının karekökünü alma/bulma.

tedâbir تدابیر *A. a.* tedbirler; *bk.* **tedbir** تدبیر.

tedâfü' تدافع *A. a.* 1 itişme, itişip kakışma, 2 (düşmanı) geriletme, geri püskürtme.

tedâfü' تدافع.

tedâfüi تدافعی *A. s.* savunmaya yönelik, savunma amaçlı (hazırlık/önlem vb.); *zıddı:* **tecâvüzi**.

tedâhul تداخل *A. a.* (iki şey) birbiri içine girme, girişme.–**tedâhule binmek** vaktinden sonraya kalıp çoğalmak, vakti geçip birikmek.

tedârük تدارك *A. a.* (*T. k. dili:* **tedârik**) (-i) hazırlama, (-i) eksikleri giderip hazır hâle getirme, hazırlık; sağlama, bulup buluşturma: *sümme't-tedârük* "derme çatma, bulup buluşturulmuş, alelacele bulunmuş (nesne)".

tedârükât تدارکات *A. ç. a.* hazırlıklar: *t.-i harbiyye* "harp hazırlıkları".

tedârüs تدارس *A. a.* bilgi edinme, ders görme, okuma yazma öğrenme.

tedâvi تداوی *A. a.* (hastalığı) ilaçla/başka bir yolla sağaltma, iyileştirme.

tedâvül تداول *A. a.* 1 elden ele gezme/dolaşma, kullanılma, kullanımda olma, 2 dilde dolaşma.

tedâvür تداور *A. a.* (işi/görevi vb.) sıra ile birbirine verme/aktarma.

tedbir تدبیر *A. a.* iyi kötü her şeyin sonunu düşünerek ve varacağı noktayı göz önünde bulundurarak elde edilme çarelerini hazırlama, önlem.

tedbîrhâ تدبیرها *F. ç. a.* tedbirler; *öncekine bk.*

tedebbür تدبر *A. a.* (bir işin) sonunu/gerçeğini göz önüne getirip duruma göre çare düşünme.

tedeffün تدفن *A. a.* (ölen kimse) gömülme.

tedehhi تدهى *A. a.* deha sahibi kimseye yakışacak davranışta bulunma.

tedehhün تدهن *A. a.* güzel kokulu yağ/madde sürünme.

tedelli تدلى *A. a.* nazlanma.

tedellük تدلك *A. a.* sürtme, ovuşturulma.

tedellül تدلل *A. a.* nazlanma, naz edip kırıtma.

tedemmu' تدمع *A. a.* (göz) yaşarma.

tedemmür تدمر *A. a.* bitip tükenme, yok olma.

tedenni تدنى *A. a.* gerileme; *zıddı:* **terakkî** ترقى.

tedennüs تدنس *A. a.* kirlenme, kir pas içinde kalma.

tederru' تدرع *A. a.* zırh giyme.

tederrüb تدرب *A. a.* (-e) alışma, (-e) yakınlık sağlama.

tederrüc تدرج *A. a.* adım adım ilerleme.

tederrüs تدرس *A. a.* (birinden) ders alma.

tedessür تدثر *A. a.* giyinme, üstüne bir giyimlik alma, bedenini bir üstlükle örtme.

tedeyyün تدين *A. a.* 1 bir dine mensup olma, bir dinin hükümlerini kabul edip uyma, 2 borçlanma.

tedfin تدفين *T. a.* (ölüyü) mezara koyma.

[1]**tedhin** تدخين *A. a.* duman salma, buhar salarak tütsüleme.

[2]**tedhin** تدهين *A. a.* yağ sürme, yağlama.

tedhiş تدهيش *A. a.* (-i) dehşete düşürme, (-i) korkudan tir tir titretme.

te'dib تأديب *A. a.* (-i) uslandırma/(-i) kendine getirme/(-i) yolunca yordamınca davranmasını sağlamak için sözle ya da başka bir biçimde cezalandırma. **–te'dib eylemek** yola getirmek, uslandırmak.

te'diben تأديبا *A. z.* uslandırmak, bir daha yapmamasını sağlamak, aklını başına getirmek için/biçiminde.

te'diye تأديه *A. a.* ödeme: *t.-i deyn* "borcunu ödeme".

tedkik تدقيق *A. a.* 1 ufaltma, inceltme, ufak ufak kırıp ezme, 2 *mec.* dikkatle ve inceden inceye araştırma, derinliğine araştırarak gerçekliğini/doğruluğunu ortaya çıkarma.

tedlik تدليك *A. a.* (yağı, kokulu maddeyi) sürme, ovalama.

tedlis تدليس *A. a.* (alışveriş sırasında) eşyanın kusurunu alıcıdan gizlemek için satıcı tarafından hile yapılma.

tedliye تدليه *A. a.* 1 (-i) sarkıtma, (-i) yukarıdan aşağı bırakma, 2 (bir dava/iddia ile ilgili) delil hazırlama/sunma, 3 şaşkınlığa düşme, şaşırıp kalma.

tedmic تدميج *A. a.* (-i) (-in) içine girdirme.

tedmir تدمير *A. a.* (-in) canına okuma, (-in) kökünü kazıma, (-i) mahvetme.

tednis تدنيس *A. a.* (-i) kirletme.

tedri' تدريع *A. a.* (birine) zırh giydirme.

tedrib تدريب *A. a.* (-i) (-e) alıştırma, (-in) (-e) yakın olmasını sağlamaya çalışma.

tedric تدريج *A. a.* basamak basamak artma/yükselme, (bir noktaya) yavaş yavaş yol alarak varma.

tedricen تدريجا *A. z.* basamak basamak artma/yükselme suretiyle.

tedris تدريس *A. a.* (bir kitabı/konuyu) ders olarak okutma.

tedsim تدسيم *A. a.* (nazara karşı) küçük çocuğun çene çukuruna siyah boyayla ben yapma.

tedsir تدثير *A. a.* (kuş) kendi yuvasını yapma/düzenleme/düzgün duruma getirme.

tedsiye تدسيه *A. a.* 1 (birini) yoldan çıkarma/kandırma, 2 (birinin) aklını çelip yanlış işe/yola sürükleme.

tedvin تدوين *A. a.* (bir çalışmayı) kitap hâline getirme, bir bilim dalına ait konuları bir araya getirip sıraya koyarak kitaplaştırma.

tedvîr تدوير *A. a.* 1 (-i) döndürme, (-i) çevirme, 2 (-i) elden ele geçirerek dolaştırma.

teebbî تأبى *A. a.* (bir adamı) baba edinme.

teebbüd تأبد *A. a.* 1 (-den) ürküp çekinme, 2 bekâr durma, evlenmeme.

teebbüh تأبه *A. a.* 1 kibirlenme, büyüklük taslama, 2 (cömert kimseye yaraşır biçimde) bir şeyden vazgeçme.

teebbün تأبن *A. a.* birinin gittiği yöne gitme, (-in) izine uyma.

teeccüc تأجج *A. a.* (ateş) alev alma, tutuşup yalınlanma.

teeccül تأجل *A. a.* belirli bir vakte kadar erteleme isteme.

teeccüm تأجم *A. a.* öfkelenme, daralma.

teeddüb تأدب *A. a.* edebini takınma, utandığını gösterecek yolda davranma.–**teeddüb eylemek** edebini takınmak, utanmak.

teeddüben تأدبا *A. z.* (ötekine karşı duyduğu saygıdan ötürü) edepli davranarak.

teeffüf تأفف *A. a.* "of of" diyerek acısını belirtme.

teehhül تأهل *A. a.* evlenme, (erkek) eş edinme.

teekküd تأكد *A. a.* güçlenme, güç kazanma.–**teekküd etmek** güçlenmek.

teekkül تأكل *A. a.* (yenecek şey) yenilmek, yenilip tüketilmek.

teellüf تألف *A. a.* (-e) alışma, (-e) yakınlaşma, (ile) hoş geçinme.–**teellüf etmek** (-e) alışmak, (-e) yakınlık sağlamak.

teellüm تألم *A. a.* tasalanma, üzülme.–**teellüm etmek** üzülmek, tasalanmak.

teemmül تأمل *A. a.* düşünüp taşınma, iyice düşünme, işin aslını anlamak için ince ve derin düşünme: *bilâ-teemmül* "iyice düşünmeden".–**teemmül etmek** iyi düşünmek.

teemmüm تأمم *A. a.* analık edinme, (bir kadını) ana yerine koyma.

teemmün تأمن *A. a.* güven içinde/güvenli durumda bulunma.

teemmür تأمر *A. a.* amirlik taslama.

teenni تأنى *A. a.* (bir işte) acele etmeden, gevşeklik göstermeden soğukkanlı davranma, telaşsız ve düşünerek hareket etme.–**teenni etmek** acele etmemek, soğukkanlı hareket etmek.

[1]**teennüs** تأنث *A. a.* kadınlaşma/kadın gibi davranır duruma gelme.

[2]**teennüs** تأنس *A. a.* (-e) alışma/(-e) yakınlık sağlama.

teerrüb تأرب *A. a.* kendini zeki gösterme, zeki olduğunu zorla kabul ettirmeye çalışma.

teessi تأسى *A. a.* acıya katlanma/acıyı unutur gibi olup sabır gösterme.

teessüf تأسف *A. a.* yazıklanma, "vah vah" diye üzüntü duyma, acı duyarak üzüntüye kapılma.–**teessüf etmek** üzülmek, "vah vah!" deyip dövünmek, yanıp yakılmak, acı duymak.

teessüm تأثم *A. a.* günahtan kaçınma.

[1]**teessür** تأسر *A. a.* (-i) oyalama, (-i) bahane ile yolundan alıkoyma.

[2]**teessür** تأثر *A. a.* 1 duygulanma, içlenme, 2 iç sıkıntısı, üzüntü.

teessür-bahş تأثربخش *F. s.* üzücü, üzüntü verici, üzüntüye yol açıcı (olay/durum/davranış).

teessür-efzâ تأثرافزا *F. s.* üzüntüye üzüntü katıcı, daha çok üzüntüye yol açıcı (olay/durum/gelişme/davranış).

teessüs تأسس *A. a.* kurulma, yerleşme, yer tutup güç kazanma.

teevvi تأوى *A. a.* yurt tutma, oturacak yer edinme.

teevvüd تأود *A. a.* eğrilme, iki kat olma.

teevvüh تأوه *A. a.* 1 ah çekme, "ah ah" diye inleme, 2 "vah vah!" deme, dövünme.

teevvül تأول *A. a.* başka anlama gelme.

teeyyüd تأيد *A. a.* doğrulanma, güçlenme, güç kazanma.

teezzî تأذى *A. a.* incinme.

teezzür تأزر *A. a.* örtünme, (-e) bürünme.

tef تف *F. a.* ısı, hararet. Kimi zaman anlamdaşı olan **tâb** ile birlikte bağlam öbeği kalıbında kullanılmıştır: *tef ü tâb.*

te'fîf تأفيف *A. a. bk.* **teeffüf** تأفف.

te'fîk تأفيك *A. a.* yalan söyleme.

tef'il تفعيل *A. a. dilb.* üç harfli köklerden fiil türetme kalıplarından biri.

tef'il تفئيل *A. a.* fal açtırma, fala baktırma.

tef'ile تفعله *A. a. ed.* (aruzda) bir vezni oluşturan parçalardan biri.

tefahhum تفحم *T. a.* kömürleşme, kömür kesilme.

tefahhur تفخر *A. a.* öğünme.

tefahhus تفحص *A. a.* (bir şeyin, bir iş, durum ve olayın) iç yüzünü iyice ve derinliğine araştırma, soruşturma.

tefâhur تفاخر *A. a.* 1 (taşıdığı yüksek değerler ve güzel nitelikleri sayıp dökerek) övünme, kendini övme, 2 (iki kişi) kendi nitelik ve üstünlüklerini sayıp dökerek söyleşme, övüşme.

tefâil تفاعيل *A. ç. a.* tef'ileler; *bk.* **tef'ile** تفعله.

tefakkud تفقد *A. a.* 1 (kaybettiği nesneyi) araştırma, arayıp sorma, 2 (-in) ne durumda olduğunu bilip öğrenmeye çalışma.

tefakkuh تفقه *A. a.* 1 fıkıh, yani: İslâm hukuku öğrenimi görme, 2 anlama.

tefâric تفاريج *A. ç. a.* aralar, aralıklar; yırtıklar, yırtmaçlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

tefârik تفاريق *A. ç. a.* (*T.*) hediyelikler, hediye edilmeye uygun güzel şeyler, hoşa giden, zarif ve seçme parçalar. [Çoklukla hacıların getirdikleri hediyeler için kullanılmıştır. Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

tefâruk تفارق *A. a.* 1 bir şeyi diğerinden ayırma, 2 bir şey diğerinden ayrılma, 3 başkalık, güzellik.

tefâsil تفاصيل *A. ç. a.* uzun ve ayrıntılı açıklamalar; *bk.* **tafsil** تفصيل.

tefâsir تفاسير *A. ç. a.* tefsirler; *bk.* **tefsir** تفسير.

tefassî تفصى *A. a.* kurtulma.–**tefassî hâsıl etmek** kurtulmak, kurtuluşa ermek.

tefassuh تفصح *A. a.* doğru, düzgün, anlaşılır ve açık seçik söz söyleme.

tefassum تفصم *A. a.* kırılma.

tefattun تفطن *A. a.* kavrama, farkına varma, anlama.

tefattur تفطر *A. a.* yarılma, ayrılma.

tefâvüt تفاوت *A. a.* 1 (iki şey) birbirinden farklı olma, birbirine benzememe; başkalık, fark, 2 farklılaşma, iki şey arasında nitelik ve nicelik bakımından ayrılık ortaya çıkma, biri diğerini geçme.

tefavvuk تفوق *A. a.* üste çıkma, üstün olma: *dâiye-i tefavvuk* "üstünlük iddiası".

tefavvuz تفوض *A. a.* (-i) üstüne alma, yüklenme.–**tefavvuz etmek** üstüne almak.

tefâyüd تفايد *A. a.* birbirinden yararlanma.

tefâzul تفاضل *A. a.* 1 (birbiriyle) üstünlük yarışına tutuşma, 2 (hesapta) fazlalık, artıklık.

tefazzul تفضل *A. a.* erdemlilik ve olgunluk iddiasında bulunma, erdemlilik taslama.

tefcî' تفجيع *A. a.* acıtma, ağrıtma, ağrımasına yol açma.

tefcir تفجير *A. a.* 1 (suyun/bir sıvının) fışkırmasına yol açma, 2 (suyu/sıvıyı) boşa akıtma, 3 (suyun) akıp yayılmasına aldırmama.

tefdiye تفديه *A. a.* kendini başkası uğruna feda etme, "Canım feda olsun" deme.

tefe تفه *T. a.* dokumacıların mekik attıktan sonra ipi sıkıştırmak için kullandıkları tarak; *bk.* **defe** دفه.

tefeccu' تفجع *A. a.* bir kötü hadise karşısında üzülme, acı duyma.

tefeccür تفجر *A. a.* şafak sökme, tan yeri ağarma.

tefehhüm تفهم *A. a.* birden anlayamayıp zorlukla ve azar azar anlama/kavrama.

tefekküh تفكه *A. a.* meyve yeme, (-den) meyve yer gibi tat alma ve yararlanma.

tefekkük تفكك *A. a.* (zincir halkalarının birbirinden ayrılması gibi) ayrılma, parçalanma, parça parça kopma.

tefekkür تفكر *A. a.* düşünme.–**tefekkür etmek** düşünmek.

tefelluk تفلق *A. a.* yarılma, açılma; *bk.* **infilâk** انفلاك.

tefennün تفنن *A. a.* 1 bir konuda geniş ve ayrıntılı bilgi edinme, derin bilgi sahibi olma, 2 *T.* birden çok alanda bilgi kazanma, birçok dalda türlü türlü bilgi sahibi olma, 3 *ed.* sözü türlü türlü söyleme, aynı bağlamda yinelenen anlamı başka sözlerle dile getirme.

teferru' تفرع *A. a.* 1 dallanma, dal budak salma, asıl konudan/hükümden başka konular/hükümler çıkma, 2 bölünme, birçok dala/bölüğe ayrılma, 3 kol hâlinde bir ana hattan ayrılma.

teferruât تفرعات *A. ç. a.* bir ana konuya bağlı küçük ve önemsiz konular, ayrıntılar, asıl konuyla doğrudan ilgisi bulunmayan, önem bakımından ikinci derecedeki şeyler.

teferrüc تفرج *A. a.* 1 (içi açılmak için) kıra gitme, gezintiye çıkma, 2 içi açılma, gezip dolaşmakla iç sıkıntısından kurtulma.

teferrücgâh تفرجگاه *F. a.* gezi parkı, gezip dolaşma yeri.

teferrücgeh تفرجگه *F. a. yuk. m. bk.*

teferrüd تفرد *A. a.* tek olma, dengi bulunmama, eşi benzeri olmama.

teferruğ تفرغ *A. a.* (-den) vazgeçme, el çekme, uzaklaşma.

teferruh تفرح *A. a.* içi açılma, sıkıntıdan uzaklaşma, ferahlama.

teferruk تفرق *A. a.* 1 birbirinden ayrılma, birbirine ayrı düşme, 2 dağılma, birlik ve bütünlüğü bozulma.

teferrüs تفرس *A. a.* sezgi yoluyla anlama/sezgi yoluyla anlam verme.–**teferrüs etmek** sezmek, sezerek anlamak.

teferrüş تفرش *A. a.* (halı, kilim vb.) döşenme.

teferrüz تفرز *A. a.* (iki şey/uç/kenar vb.) birbirinden ayrılma.

tefessuh تفسخ *A. a.* bozulma, çürüme, çürüyüp dağılma.

tefettüt تفتت *A. a.* parçalanma, küçük parçalara bölünme.

tefe''ül تفأل *A. a.* fal açma, fala bakma. –**tefe''ül bi'l-hayr** تفأل باخير *A. a.* hayırla/hayır dileyerek fal açma.

tefevvüh تفوه *A. a.* ağzından kötü söz çıkma, ağza alınmayacak bir sözü söyleme.

tefevvühât تفوهات *A. ç. a.* anlamsız ve yersiz sözler, sorumluluk yükleyecek söylemler, dedikodular.

tefeyyuz تفيض *A. a.* verim sağlayıp ilerleme, çalışılan yolda ileri gitme.

tefhim تفخيم *A. a.* 1 yüceltme, yüce sayma, 2 *dilb.* bir harfi kalın söyleme.

tefhîm تفهيم *A. a.* anlatma, anlamasını sağlama.–**tefhîm etmek** anlatmak.

tefkıye تفقيه *A. a.* 1 (-i) öğrenme, anlama, 2 fıkıh öğrenme.

teflîs تفليس *A. a.* (birinin) iflâs ettiğine hükmetme, (birine) "Sen müflissin." deme.

tefrî' تفريع *A. a.* 1 (su, toprak) dağdan/bayırdan sel gibi yere inme, 2 yükselme, yükseğe çıkma, 3 (-i) dallandırma, dal dal etme, dallara ayırma, 4 bir ana konudan çok sayıda yan dal üretme, hükümler çıkarma.

tefric تفريج *A. a.* gönül darlığını, üzüntü ve sıkıntıyı giderme, içini açma, gönle ferahlık verme.

tefrid تفريد *A. a.* yalnızlığı seçme, bir köşede tek başına yaşama.
tefriğ تفريغ *A. a.* (dolu kabı) boşaltma, (yemeği) kotarma, başka kaba boşaltma.
[1]**tefrih** تفريح *A. a.* ferahlık verme, içini açma.
[2]**tefrih** تفريخ *A. a.* 1 içinden korkuyu atma, 2 filizlenme, gelişip büyüme.
tefrik تفريق *A. a.* 1 (-i) (-den) ayırma, (iki şeyi) birbirinden uzaklaştırma, 2 (-i) ayrı tutma, seçme, 3 dağıtma, 4 (birini) korkutma.–**tefrik etmek** 1) birbirinden ayırmak, 2) dağıtmak.
tefrika تفرقه *A. a.* 1 (düşünce ve görüşte) ayrılık, ittifaksızlık, 2 (iki şey) birbirine uymama, uygunsuzluk, 3 (gazete ve dergilerde) yazı dizisi.
tefriş تفريش *A. a.* (bir yeri) (çeşitli ev eşyalarıyla) döşeme.
tefrît تفريط *A. a.* eksik bırakma, kusurlu yapma, (bir şeyi/işi) olması gerekene göre yapmama; *zıddı:* **ifrât** افراط.
tefsîde تفسيده *F. a.* yanık, yanmış (nesne).
tefsîde-dil تفسيده دل *F. s.* yüreği yanık (kimse).
tefsîde-leb تفسيده لب *F. s.* dudağı kurumuş, çok susamış (kimse).
tefsîh تفسيح *A. a.* (-i) genişletme, (-i) geniş ve bol duruma getirme.
tefsik تفسيق *A. a.* bir kimse için "Fâsıktır" yani: "Günahkârdır, kötü yoldadır" deme.
tefsil تفصيل *A. a.* 1 (bir şeyi) geniş, çok yönlü ve ayrıntılı bir şekilde inceleme/açıklama, 2 belirti, görüntü, ayrıntı.
tefsir تفسير *A. a.* 1 açıklama, anlamını bildirme, açığa kavuşturma, anlaşılır kılma, 2 *Kur'an*'ın ayetlerini ayrıntılı olarak açıklayarak gerekli görülen düşünce ve görüşleri belirtme, 3 *Kur'an*'ın tamamının/bir ya da birkaç suresinin açıklaması olarak yazılmış kitap, 4 *Kur'an*'ın anlamı başta olmak üzere, okunuşu, ayetlerin iniş sebepleri/yerleri vb. konuları ele alan ilim.
tefsire تفسره *A. a.* 1 (doktor) hastanın dışkısına bakma, 2 hastanın doktor tarafından bakılan dışkısı.
tefte تفته *F. s.* ısınmış, kızmış, kızgın, sıcak.
teftih تفتيح *A. a.* 1 açma, açık duruma getirme, 2 *T.* (**teftik**) mide rahatlaması, mideyi açan/gevşeten geğirme.
[1]**teftik** تفتيق *A. a.* yarma, parçalama.
[2]**teftik** تفتيك *A. a.* (*T. k. dili:* **tiftik**) (pamuk, yün, keten vb.) ditme, açma, tarama.
teftil تفتيل *A. a.* (-i) bükme, fitil hâline getirme.
[1]**teftin** تفتين *A. a.* 1 fitne çıkarma, karışıklık doğurma, 2 tutkun etme, tutkun hâle düşürme.
[2]**teftin** تفطين *A. a.* anlatma, kavratma, farkına vardırma.
teftir تفتير *A. a.* bezginlik, gevşeklik verme.
teftiş تفتيش *A. a.* 1 işlerin yolunda gidip gitmediğini, istenildiği gibi yapılıp yapılmadığını sorup araştırma, denetim, 2 *T. h. dili:* müfettiş, araştırma ve soruşturma memuru.
teftit تفتيت *A. a.* (-i) parçalama, parça parça etme.
tefvît تفويت *A. a.* (-i) elden kaçırma; *bk.* **ifâte** افاته.
tefviz تفويض *A. a.* (bir şeyi/bir işi) (birine) ısmarlama.–**tefviz eylemek** ısmarlamak.
tefzi' تفزيع *A. a.* sersemletme, belinletme, şaşkın şaşkın baktırma.
tefzih تفضيح *A. a.* (birini) rezil duruma düşürme; ayıplarını, kötülüklerini ortaya saçmak suretiyle kimsenin yüzüne bakamaz durma düşürme.
tefzil تفضيل *A. a.* (birini) üstün tutma, olumlu yönleri bakımından denklerinden üstün sayma.
tefziz تفضيض *A. a.* (-i) gümüşle kaplama.
teğâbün تغابن *A. a.* birbirini aldatma.
teğaddi تغدى *T. a.* beslenme.
teğafful تغفل *A. a.* bilmezlikten gelme, gaflet gösterme.
teğâfül تغافل *A. a.* bilmezliğe vurma, bilmez görünme, bilmezmiş gibi davranma.–**teğâfül göstermek** bilmezliğe vurmak.
teğalli تغلى *A. a.* "kalye" denilen güzel kokulu maddeyi sürünmek.
teğallüb تغلب *A. a.* zorbalık, haksız ve kanunsuz bir şekilde el koyma.
teğallüf تغلف *A. a.* (kılıç, bıçak vb.) kınına girme.
teğallut تغلط *A. a.* yanılma.
teğâlüb تغالب *A. a.* (birine karşı) üstünlük sağlamaya çalışma, üstün gelmek için çaba gösterme.
teğâmüz تغامز *A. a.* göz ucuyla işaretleşme, birbirine göz ucuyla bakarak hâlleşme.
teğarrüd تغرد *A. a.* (kuşlar) güzel sesle ötme, ötüşme.
teğaşşi تغشى *A. a.* 1 (-e) bürünme, …ile örtünme, 2 kendinden geçme, bayılma.
teğassül تغسل *A. a.* yıkanma, bedeni temizleme, boy abdesti alma.
teğavvül تغول *A. a.* renkten renge girme.
teğavvür تغور *A. a.* (su/kuyu vb.) dibine varma/dalma, derine dalma/gitme.
teğâyür تغاير *A. a.* başka başka olma, birbirine göre başkalık taşıma.
teğayyüb تغيب *A. a.* kaybolma, göz önünden gitme.
teğayyür تغير *A. a.* başkalaşma, değişme, başka türlü olma.
teğazzi تغذى *A. a.* beslenme.
teğazzub تغضب *A. a.* öfkelenme, kızma.
teğazzül تغزل *A. a.* 1 gazel söyleme, 2 kaside içine gazel formunda bir şiir katma.
tegerk تگرگ *F. a.* dolu, saydam buz parçaları biçiminde yağan yağış türü.
teh ته *F. a.* dip: *t.-i derya* "denizin dibi".
tehâb(b) تحاب *A. a.* birbirini sevme, sevişme, (biriyle) dostluk etme.
tehabbür تخبر *A. a.* (-i) iyi bilme, (-in) iç yüzünü tanıma.
tehabbüs تحبس *A. a.* kendini bir yere kapama.
tehaccüm تحجم *A. a.* irileşme, büyüyüp gelişme, hacim kazanma.
tehaccür تحجر *A. a.* taş kesilme, taş hâline gelme.
[1]**tehâci** تحاجى *A. a.* bilmece söyleşme.
[2]**tehâci** تهاجى *A. a.* 1 birbirini yerme, 2 (-i) yerme.
tehâcüm تهاجم *A. a.* 1 birbirine saldırma, 2 (birine) saldırma.
tehaddi تحدى *A. a.* (bir şeyi) bilerek ve isteyerek yapma, üstünlük sağlama düşüncesiyle çekişme/kavga etme.
tehaddu' تخدع *A. a.* bilerek aldanma.
tehaddüb تحدب *A. a.* kamburlaşma, kabarma, şişip çıkıntılı duruma gelme.
[1]**tehaddür** تحدر *A. a.* 1 hızla aşağı inme, yokuş aşağı boşalma, 2 (su) aşağıya doğru hızla dökülme.
[2]**tehaddür** تخدر *A. a.* örtünme, örtüye sarınma.
tehaddüs تحدث *A. a.* daha önce yokken var olma, sonradan varlık kazanma, belirip ortaya çıkma.
tehaddüş تخدش *A. a.* tırmalanma, rahatsız olma, rahatsızlık duyma.
tehâdu' تخادع *A. a.* aldanmış görünme.
tehâdüb تحادب *A. a.* kambur olma, kamburlaşma.
tehâdüs تحادث *A. a.* soruşma, haber alışverişinde bulunma, birbirinden haber alma.
tehaffüf تخفف *A. a.* hafifleme, (-in) yükünden kurtulma.
tehaffuz تحفظ *A. a.* sakınma, korunma.
tehaffuzi تحفظى *A. s.* savunma amaçlı, savunmaya dönük: *ceng-i tahaffuzi* "savunma savaşı"; *bk.* **tedâfüi** تدافعى.

tehâfüt تهافت *A. a.* (bir şeyin üzerine) aşırı bir şekilde düşme, (bir şeye) büyük bir istek ve özlemle atılma.

tehâif تحائف *A. ç. a.* armağanlar, bağışlar; *bk.* **tuhfe** تحفه.

tehakkud تحقّد *A. a.* kinlenme, kin tutma.

tehakkuk تحقّق *A. a.* (-in) doğruluğu ve gerçekliği anlaşılma.–**tehakkuk etmek** (-in) gerçek olduğu anlaşılmak, gerçekleşmek.

tehakküm تحكّم *A. a.* hiç yoktan ve haksız yere üstünlük kurmaya çalışma, kendini beğenmişlik ve zorbalıkla hükmetmeye kalkışma.

tehalhul تخلخل *A. a.* 1 (bir madde) şişip kabarma, genişleyip yayılma, çok yer tutma, genleşme, 2 (bir madde) suyu çekme/tutma.

[1]**tehalli** تحلّى *A. a.* donanmak, bezenmek, süslenmek.

[2]**tehalli** تخلّى *A. a.* boşalma, boş kalma.

tehallüd تخلّد *A. a.* sürekli olma, (bir yerde) sürekli kalma.

tehallüf تخلّف *A. a.* 1 geride kalma, arkada bırakılma, 2 *T.* uygun olmama, değişme, başkalaşma, sapma.–**tehallüf etmek** başkalaşmak.

tehalluk تخلّق *A. a.* (-i) huy edinme, (-i) davranış olarak benimseme.

[1]**tehallül** تحلّل *A. a.* çözülme, (bir bütünü meydana getiren parçalar) dağılıp ayrılma, parça parça olma.

[2]**tehallül** تخلّل *A. a.* 1 bozulma, 2 ekşime.

tehallüm تحلّم *A. a.* 1 zoraki yumuşak huylu görünme, 2 yumuşak huyluluk taslama, 3 ergenlik çağına erişme, 4 uydurma rüya anlatma.

tehallus تخلّص *A. a.* 1 kurtulma, 2 mahlas edinme, mahlas kullanma.

tehallut تخلّط *A. a.* karışma, karışık olma, iki şeyi birbirine karıştırıp yedirme.

[1]**tehâlüf** تحالف *A. a.* (hâkim) davalı ve davacının ikisine de yemin ettirme.

[2]**tehâlüf** تخالف *A. a.* (iki nesne) birbirine uygun olmama.

tehâlük تهالك *A. a.* (bir şeye) can atma, (bir şeyi elde etmeyi) aşırı derecede isteme.

tehâmi تحامى *A. a.* kendini sakınma.

tehammi تحمّى *A. a.* korunma, kendini sakındırma.

tehammüd تخمّد *A. a.* (ateş) sönmeye yüz tutma.

tehammül تحمّل *A. a.* yüklenme, yük altında kalıp dayanma, katlanma.

tehammür تخمّر *A. a.* mayalanma.

tehammuz تحمّض *A. a.* ekşime.

tehâmuk تحامق *A. a.* ahmaklığa vurma, kendini ahmak gibi gösterme.

tehannüf تحنّف *A. a.* Hanefî mezhebine girme, Hanefî olma.

tehannün تحنّن *A. a.* (-e karşı) aşırı arzulu ve istekli olma.

teharri تحرّى *A. a.* araştırma, (bir şeyin var olup olmadığını/nerede bulunduğunu öğrenmek için) arama.

teharriyât, taharriyât تحرّيات *A. ç. a.* aramalar, araştırmalar.

teharrük تحرّك *A. a.* 1 kımıldanma, hareket etme, 2 hareketlenme, durgunluktan sıyrılma; *zıddı:* **sükûn** سكون.

teharruk تخرّق *A. a.* yırtılma, koparılma.

teharrüm تحرّم *A. a.* haramdan çekinme, onurunu gözeterek kötü şeylerden korunma.

teharrüs تحرّس *A. a.* (-den) sakınma, (-den) korunma.

teharrüş تحرّش *A. a.* tırmalanma, tırmık yeme, (yara) azma.

teharrüz تحرّز *A. a.* (-den) çekinme, (-den) sakınma, (-den) korunma.

tehârüş تحارش *A. a.* (köpek için) hırıldaşıp dalaşma.

tehâşi تحاشى *A. a.* (bir şeyden) ürküp sakınma, korkup çekinme/uzak durma.

tehaşşi تخشّى *A. a.* saygıyla karışık korku duyma.

tehaşşu' تخشّع *A. a.* kendini alçak tutup edepli ve hayalı davranma.

tehassul تحصّل *A. a.* varlık kazanma, ortaya çıkma, görülme, husule gelme.

tehaşşün تخشّن *A. a.* katılaşma, sertleşme, yavuzlanma.

[1]**tehassür** تخثّر *A. a.* pıhtılaşma.

[2]**tehassür** تحسّر *A. a.* (bir şeyi/birini) özleme, (birinin/bir şeyin) özlemini çekme.

tehassüs تحسّس *A. a.* 1 insanlar hakkındaki iyi haberleri araştırıp anlama, 2 duygulanma.

tehassus تخصّص *A. a.* (ilgi ve çalışma) belirli bir konu ile sınırlanma/belirli bir alan üzerinde yoğunlaşma.

tehâsüd تحاسد *A. a.* birbirini kıskanma, birbirine karşı kıskançlık besleme, hasetlenme.

tehâsum تخاصم *A. a.* birbirine düşmanlık etme.

tehatti تخطّى *A. a.* 1 atlayıp geçme, 2 aşma, ileri gitme.

[1]**tehattüm** تحتّم *A. a.* (bir şey) çok gerekli/kaçınılmaz olma.

[2]**tehattüm** تختّم *A. a.* parmağına yüzük takma.

tehattur تخطّر *T. a.* (-i) hatırlama, (-i) hatırına getirme.

tehatturât تخطّرات *A. ç. a.* evvelce bilindikleri hâlde unutulup daha sonra akla gelen geçmişe ait şeyler.

tehâtub تخاطب *A. a.* söyleşme, konuşma, (iki taraf) birbirine söz söyleme.

tehâvün تهاون *A. a.* (bir işi) mühimsemeyip ağır davranma.

tehâvür تحاور *A. a.* söyleşme.

tehavvüf تخوّف *A. a.* korkuya düşme/kapılma.

tehavvül تحوّل *A. a.* değişme, başkalaşma.

tehâyâ تحايا *A. ç. a.* iyi dilekler, selâmlar, esenlikler; *bk.* **tahiyye** تحيّه.

tehayyül تخيّل *A. a.* hayalde canlandırma, zihince düşünüp kurma, varmış gibi hayal etme.

tehayyülât تخيّلات *A. ç. a.* zihinde var edilen şeyler, kuruntular, kurmacalar.

tehayyür تحيّر *A. a.* şaşırma, hayrete düşme, şaşakalma.

tehayyüz تحيّز *A. a.* (kendine) özel yer edinme, değer ve önem kazanma.–**tehayyüz etmek** özel yer edinmek, önem kazanmak.

tehâzül تخاذل *A. a.* (savaştan) yüz çevirme, kaçınıp geri dönme.

tehazzu' تخضّع *A. a.* kendini büyük görmekten sakınma.

tehazzüb تحزّب *A. a.* (insanlar) takım takım, öbek öbek toplanma.

tehazzün تحزّن *A. a.* hüzünlenme, üzüntüye düşme/kapılma.

tehazzür تحذّر *A. a.* sakınma, kendini koruyarak davranma.

[1]**tehazzur** تحضّر *A. a.* elde olma, bekler durumda bulunma, istenen yer ve zamanda iş görür/işe yarar/kullanılabilir hâlde bulunma.

[2]**tehazzur** تخضّر *A. a.* (bir yer) yeşillenme, yeşile bürünme, yeşil renk bağlama/kazanma.

tehcin تهجين *A. a.* 1 (birini) kötüleme (biri hakkında) atıp tutma, (birine) sövüp sayma, 2 (birini) küçümseme, hafife alma.

tehciye تهجيه *A. a.* heceleme.

tehdid تهديد *A. a.* (-i) korkutma, (-in içine) korku salma.–**tehdid etmek** korkutmak.

tehdim تهديم *A. a.* (binayı) yıkma, yerle bir etme.

tehdin تهدين *A. a.* 1 (çocuğu) avutma, tatlı sözlerle susturma, 2 (birini) yalandan yüzüne gülüp övme.

tehdiye تهديه *A. a.* armağan verme; *bk.* **ihdâ** اهدا.

teheccî تهجّى *A. a.* alfabe harflerini sırasıyla okuma.

teheccüd تهجّد *A. a.* 1 gece uyanıp namaz kılma, 2 gece kılınan namaz.

teheddi تهدى *A. a.* hidayete erme, doğru yolu bulma.
teheddül تهدل *A. a.* sarkma, sölpük olma.
teheddüm تهدم *A. a.* yıkılma.
tehekküm تهكم *A. a.* 1 alay etme, 2 *ed.* ağır alay.
tehellül تهلل *A. a.* (sevinçten ötürü) yüz gülme, yüz (sevinçten ötürü) gülücük saçma.
Tehemten تهمتن *A. a. mit.* İran'ın mitolojik kahramanlarından Zaloğlu Rüstem'in lakabı.
tehennüc تهنج *A. a.* (çocuk) anne karnında hareket etmeye başlama.
tehettük تهتك *A. a.* 1 yırtılma, 2 rezillikten utanmayacak durumda bulunma.
tehevvüd تهود *A. a.* Yahudi olma.
tehevvür تهور *A. a.* birden öfkelenme, sonunu düşünmeksizin öfkelenip atılma.
teheyyü' تهيؤ *A. a.* hazırlanma.
teheyyüb تهيب *A. a.* 1 ürküntü verici ve saygı uyandırıcı büyüklük sergileme, 2 ürkütücü ve saygı uyandırıcı görünüşten korkma.
teheyyüc تهيج *A. a.* hareketlenme, yerinden oynama, deprenme.
teheyyuz تهيض *A. a.* (kırık kemik) yeniden kırılma.
tehezzüc تهزج *A. a.* ezgi düzüp durma, hoş ve tatlı ezgilerle şakıma.
tehezzüz تهزز *A. a.* kımıldanma, deprenme.
tehi تهى *F. a.* boş.
tehi-dest تهى دست *F. a.* züğürt, fakir.
tehigâh تهيگاه, **tehigeh** تهيگه *F. a.* boş böğür.
tehılle تحله *A. a.* 1 kefaretle yeminin hükmünden çıkma, 2 yemin kefareti.
tehîm تهيم *A. a.* suçlanmış, töhmetli.
tehî-mağz تهى مغز *F. s.* boş kafalı (kimse).
tehî-meyân تهى ميان *F. s.* içi boş (nesne).
tehıyyât تحيات *A. ç. a.* güzel dualar, esenlikler; *bk.* **tehıyye** تحيه.
tehıyye تحيه *A. a.* 1 (birine) esenlik dileme, iyi dileklerde bulunma, 2 güç, egemenlik.
te'hil تأهيل *A. a.* (misafirini) "ehlen ve sehlen" diyerek karşılama.
te'hil تأهيل *A. a.* 1 güzel sözlerle misafirin gönlünü alma, 2 (birini) (bir şeye) yaraşır görme, 3 (bir konuda) (birini) ehliyetli ve hak etmiş sayma.
te'hîr تأخير *A. a.* (-i) sonraya/geriye bırakma, (-i) geciktirme.
tehiyye تهيه *A. a.* (-i) hazırlama, (-i) kullanılabilir/iş görür duruma getirme; *bk.* **tehyie** تهيئه.
tehıyyet تحيت *A. a. bk.* **tehıyye** تحيه.
tehlik تهليك *A. a.* (birini) öldürme.
tehlil تهليل *A. a.* "Lâ ilâhe illa'llâh" deme. **-tehlil eylemek** "Lâ ilâhe illa'llâh" demek.
tehlüke تهلكه *A. a.* (*T. k. dili:* **tehlike**) büyük zarara/ölüme yol açabilecek durum/kimse/nesne.
tehnid تهنيد *A. a.* kılıcı bileyip keskin duruma getirme.
tehniye تهنيه *A. a. aş. m. bk.*
tehniyet تهنيت *A. a.* 1 kutlama, tebrik etme, "Mübarek olsun" deme, 2 hacdan dönenlerin gelişlerini kutlamak için düzenlenen toplantı, hacı tehniyesi.
tehrib تهريب *A. a.* (-i) kaçırma.
tehrim تهريم *A. a.* (birini) kocaltma, (birinin) kocalmasına yol açma.
tehtik تهتيك *A. a.* 1 yırtma, 2 namusunu lekeleme.
tehvid تهويد *A. a.* (birini) Yahudi etme.
tehvil تهويل *A. a.* (-i) korkutma, korkuya düşürme.**-tehvil etmek** korkutmak, korku vermek.
tehvin تهوين *A. a.* 1 (bir işi/konuyu) kolaylaştırma, kolay duruma getirme, 2 küçümseme, küçük görme, 3 *T.* fiyatını indirme, ucuzlatma, 4 *T.* miktarını indirme, azaltma.

tehyi'e تهيئه *A. a.* 1 iş görür/işler duruma getirme, ön çalışma yapma, hazırlama, 2 ön çalışma, hazırlık; *bk.* **tehiyye**.
tehyib تهييب *A. a.* (-i) büyük ve güçlü gösterme.
tehyic تهييج *A. a.* 1 (birini) heyecanlandırma, 2 (birini) harekete getirme, hareketlendirme.
tehzib تهذيب *A. a.* (ahlâk için) kötü iş, eylem ve davranışlardan uzaklaşma, kendine çeki düzen verip düzeltme, özünü iyi huylar ve davranışlarla bezeme.
tehzic تهزيج *A. a. bk.* **tehezzüc** تهزج.
tehzil تهزيل *A. a.* 1 (-i) zayıflatma, çelimsiz duruma düşürme, 2 (-in) ciddiyetini bozma, (-i) hafife alma.
tehziz تهزيز *A. a.* (-i) titretme, hareket ettirme.
tek تك *F. a.* koşma, seğirtme. [Aynı anlamdaki **pûy**, **tâz** ve **dev** ile birlikte bağlam öbeği kalıplarında geçer: *tek ü pûy, tek ü tâz, tek ü dev.*]
teka''ur تقعر *A. a.* çukurlaşma, (-in) ortası çöküp çukur niteliği kazanma.
tekabbül تقبل *A. a.* kabul etme, alma.
tekabbuz تقبض *A. a.* 1 (bir şey) bozulup toplanma, çekilme, büzülme, 2 (bir kimse) hoşlanmadığı/sıkıntı duyduğu bir şeyden ötürü bunalma.
tekâbül تقابل *A. a.* karşılaşma, karşı karşıya gelme, karşılıklı duruş.
tekaddüm تقدم *A. a.* öne/ileri geçme, önde bulunma: *fazl-i tekaddüm* "önde bulunma/ileri geçme üstünlüğü/niteliği".
tekaddüs تقدس *A. a.* son derecede temiz ve kutsal olma.
tekâdim تقادم *A. ç. a.* sunulan hediyeler; *bk.* **takdime** تقدمه.
tekâdir تقادير *A. ç. a.* Tanrısal hükümler, takdirler, mukadderat.
tekâdüm تقادم *A. a.* 1 (zaman için) geçmiş bulunma, 2 zaman aşımına uğrama.
tekaffi تقفى *A. a.* (birine) uyma, (birini) baş sayıp ardından gitme.
tekâfi تكافى *A. a.* birbirine denk olma; *aş. m. bk.*
tekâfü' تكافؤ *A. a.* (iki şey/kişi) birbiriyle denkleşme, denk hâle gelme.
tekâlib تقاليب *A. ç. a.* 1 değişmeler, biçim ve kılık değiştirmeler, 2 (torba, çuval, kese vb.) içini dışına çevirişler; *bk.* **taklib** تقليب.
tekâlif تكاليف *A. ç. a.* teklifler, vergiler; *bk.* **teklif** تكليف.
tekallüb تقلب *A. a.* dönme, değişme, başkalaşma.
tekallüd تقلد *A. a.* 1 takınma, kuşanma, 2 üzerine alma, yüklenme.
tekallül تقلل *A. a.* azalma.
tekallus تقلص *A. a.* kasılma, toplanıp büzüşme.
tekâlüb تكالب *A. a.* köpek gibi birbirinin üzerine atılma, it gibi dalaşma.
tekammus تقمص *A. a.* gömlek giyme.
tekâmül تكامل *A. a.* olgunlaşma, olgunluk kazanma.
tekâmür تقامر *A. a.* kumar oynama.
tekâpû تكاپو *F. a.* telaşla araştırma, telaşla ardından seğirtme, peşinden koşma. **-tekâpû eylemek** peşinden koşmak.
tekârir تقارير *A. ç. a.* takrirler; *bk.* **takrir** تقرير.
tekarrüb تقرب *A. a.* yaklaşma, yakınlaşma.**-tekarrüb etmek** yaklaşmak, yakınlaşmak.
tekarruh تقرح *A. a.* (çıban/yara) derinleşip büyüme.
tekarrür تقرر *A. a.* 1 yerleşme, yerleşip kalma, 2 karar altına alınma, kararlaştırılma.
tekâru' تقارع *A. a.* birbirini itip kakma, kakışıp durma.
tekârüb تقارب *A. a.* (iki şey) yaklaşma, birbirine yakın gelme.

tekârüm تكارم *A. a.* kendini küçük düşürecek/kendine leke sürecek iş ve davranışlardan uzak durup sakınarak benliğini/değerini koruma.

tekârün تقارن *A. a.* (iki şey) yan yana gelme.

tekâs(s) تقاص *A. a.* (*T. k. dili:* **takas**) ödeşme, alacağını vereceğine karşılık sayma, bu yolla alacaklı ve borçlu durumdan çıkma.

tekâsit تقاسيط *A. ç. a.* taksitler; *bk.* **taksit** تقسيط.

tekassi تقصى *A. a.* (bir şeyin) aslını araştırma.

tekaşşu' تقشع *A. a.* 1 tükürme, 2 kan kusma.

tekâsüf تكاثف *A. a.* yoğunlaşma, sıklaşıp birbirine girerek kalınlaşma, yoğunluk ve genişlik kazanma.

tekâsül تكاسل *A. a.* üşenme, gevşek/tembelcesine davranma.–**tekâsül etmek/kılmak** özensiz, önemsemez ve üşengeç davranmak, tembellik etmek.

tekâsüm تقاسم *A. a.* 1 yeminleşme, antlaşma, 2 bölüşme, paylaşma.

tekâsur تقاصر *A. a.* bir şeyi yapmaya gücü yettiği hâlde çekinip yapmama.

tekâsür تكاثر *A. a.* çoğalma.

tekattur تقطر *A. a.* damlama, damla damla akma.

tekâtu' تقاطع *A. a.* birbirini kesme, kesişme: *nokta-i tekâtu'* "iki çizginin kesişme noktası".

tekâtüb تكاتب *A. a.* yazışma, yazıyla bildirişme.

tekâtül تقاتل *A. a.* birbirinden sır saklama.

tekâtur تقاطر *A. a.* damlama, damla damla dökülme.–**tekâtur eylemek** damla damla dökülmek.

tekâud تقاعد *A. a.* 1 memuriyetten çekilme, emekli olma, 2 emekli, oturak.

tekâudiyye تقاعديه *A. a.* emekli maaşı.

tekâver تكاور *F. a.* (daha çok at için) seğirtici, hızlı koşucu, hızla yol alıcı.

tekâvim تقاويم *A. ç. a.* takvimler.

tekavvi تقوى *A. a.* güçlenme, güç kazanma.

tekavvül تقول *A. a.* yalan uydurma.

tekavvüm تقوم *A. a.* (eğri şey) doğrulma.

tekavvüs تقوس *A. a.* eğrilme.

tekavvüt تقوت*A. a.* beslenme; geçinme.

tekâyüd تكايد *A. a.* birbirini aldatma.

tekayyü' تقيؤ *A. a.* öğürme, kusar gibi olup kusamama.

tekayyüd تقيد *A. a.* dikkatli olma, umursama, uyanık davranma, (-e) ilgi gösterme.–**tekayyüd etmek** gerekli ilgiyi göstermek: *adem-i tekayyüd* "umursamazlık".

tekayyuh تقيح *A. a.* (yara) irin toplama.

tekâzâ تقاضا, **tekâzi** تقاضى *A. a.* 1 (borçlusunu) sıkıştırma, (alacaklı) borcunu ödemesini isteyerek (borçluya) çıkışma, 2 söylenme, çıkışma, diklenme, ileri geri konuşma.–**tekâzâ etmek/kılmak** 1) zorlamak, baskı uygulamak, sıkmak, sıkıştırmak, zorla yaptırmak, 2) söylenmek, diklenmek, ileri geri konuşmak.–**tekâzâ gelmek** sıkışmak, sıçacağı gelmek.

tekâzi تقاضى *A. a. bk.* **tekâzâ**.

tekâzüb تكاذب *A. a.* birbirine yalan söyleme.

tekbib تكبيب *A. a.* (-i) kebap yapma.

tekbir تكبير *A. a.* "Allahü ekber", yani: "Allah büyüktür" deme.–**tekbir almak** "Allahü ekber" demek.–**tekbir getirmek** "Allâhü ekber" demek.

tekdir تكدير *A. a.* 1 (birini) azarlama, 2 (suyu/sıvıyı) bulandırma, duruluğunu giderme.

tekebbür تكبر *A. a.* büyüklük taslama, kendini büyük görme.

tekeddür تكدر *A. a.* 1 üzülme, 2 (su/sıvı) bulanma, duruluğunu yitirme.

tekeffül تكفل *A. a.* kefillik, kefil olma, (ödeme sorumluğunu) üzerine alma.

tekehhul تكحل *A. a.* (kendi gözüne) sürme çekme.

tekehhün تكهن *A. a.* falcılık etme.

tekellüf تكلف*A. a.* 1 güç işe girişme, güç olanı seçme, 2 güç harcama.–**tekellüf etmek** güç olanı seçmek, güçlüğe katlanmak.

tekellüm تكلم *A. a.* konuşma, söz söyleme.–**tekellüm etmek** konuşmak.

tekellüs تكلس *T. a.* (kireç taşı) yanıp kireç hâlini alma.

tekemmül تكمل *A. a.* yetişme, olgunlaşma, olgunluk kazanma.

tekemmün تكمن *A. a.* gizlenme, pusuya girme.

tekerrüh تكره *A. a.* (-den) iğrenme, (-i) iğrenç görme.

tekerrüm تكرم *A. a.* saygı görme, ululanma.

tekerrür تكرر *A. a.* ikinci kez/birçok kez olma, yinelenme.–**tekerrür etmek** yinelenmek.

tekeşşüf تكشف *A. a.* (-i) iyice açma, iyice belli ve açık duruma getirme.

tekessür تكثر *A. a.* çoğalma.

tekessür تكسر *A. a.* kırılma, parça parça olma.

tekevvün تكون *A. a.* olma, oluş, oluşma, var olma, varlık bulma.

tekeyyüf تكيف *A. a.* bir nitelikle tanınma, bir niteliğe bürünme.

tekeyyüs تكيس *A. a.* akıllılık/zihince güçlülük taslama, çok anlayışlı ve çabuk kavrayışlı görünme, zeki geçinme, kendini zeki satma.

tekfil تكفيل *A. a.* (birini) kefil etme/gösterme.

tekfin تكفين *A. a.* (ölüyü) kefenleme, kefene sarma.

tekfir تكفير *A. a.* bir kimse için "Kâfirdir" deme.

tekhil تكحيل *A. a.* (birinin gözüne) sürme çekme.

te'kid تأكيد *A. a.* 1 (-i) güçlendirme, (-e) güç kazandırma, 2 *dilb.* (Arapça'da) bir kelimenin anlamını pekiştirmeye yarayan kelime.

te'kiden تأكيداً *A. z.* güçlendirme/yineleme yoluyla.–**te'kid-i lafzi** تأكيد لفظى *F. a. ed.* aynı sözü yeniden söyleme, önceden söylenmiş bir sözü yineleme.–**te'kid-i manevi** تأكيد معنوى *F. a. ed.* eş anlamlı kelimeyle yapılmış pekiştirme.

te'kil تأكيل *A. a.* (-i) (-e) yedirme, (-in) karnını doyurma.–**te'kil etmek** (-i) (-e) yedirmek, (-in) karnını doyurmak.

teklif تكليف *A. a.* 1 (birine) güç bir iş yükleme, (birinden) güç bir işi yapmasını isteme, 2 emir, buyruk, 3 vergi.–**teklif etmek** birinden bir iş yapmasını istemek.–**teklif-i hâm** تكليف خام kabule değer görülmeyeceği besbelli olan şeyin yapılmasını isteme.–**teklif-i mâlâ-yütâk** تكليف مالا يطاق (birinden) katlanılamayacak bir şeyi yapmasını isteme.

teklil تكليل *A. a.* (hükümdara) taç giydirme.

teklis تكليس *A. a.* (-i) kireçleme, (-in) içine kireç katma.

tekmil تكميل *A. a.* 1 (-i) bitirme, tamamlama, 2 sona erme, son bulma. *s.* eksiksiz olarak, tam tamına, bütün, hep, hepsi: *tekmil ümerâ* "bütün beyler".–**tekmil etmek/eylemek** bitirmek, tamamlamak.–**tekmil olmak** bitmek, sona ermek, tamamlanmak.–**tekmil-i selâsin** تكميل ثلاثين tam otuz sayarak [Hilâl görülemediği zaman Arabi ayı tam otuz gün saymak hakkında kullanılırdı.]

tekmile تكمله *A. a.* ek (ilâve) ve ekleme (zeyil) gibi eksik kalanı tamamlamak için sonradan yazılan şey.

tekniye تكنيه *A. a.* künye koyma, künyeleme.

tekrâr تكرار *A. a.* yineleme.–**tekrâr be-tekrâr** تكرار بتكرار birçok kez. *z.* yeniden, bir kez daha.

tekrîh تكريه *A. a.* (-in) kötü/çirkin olduğunu bildirip (birini) sakındırma/tiksindirme.

tekrîm تكريم *A. a.* (-e) saygılı davranma, (-e) saygı gösterme, (-i) büyüklüğüne yaraşır biçimde ağırlama.

tekrîr تكرير *A. a.* (-i) yineleme.–**tekrîr etmek** yinelemek.

teksîb تكسيب *A. a.* (-i) kazandırma.

teksîf تكثيف *A. a.* yoğunlaştırma, sıklaştırma.

tekşîf تكشيف *A. a.* (-i) iyice açma; *bk.* **tekeşşüf** تكشف.

[1]**teksîr** تكثير *A. a.* (-i) çoğaltma.

[2]**teksîr** تكسير *A. a.* 1 (-i) iyice parçalama, parça parça etme, 2 *mec.* (birini) çok kırma, çok incitme.

tekvîn تكوين *A. a.* oldurma. Yüce Yaratıcı'nın sıfatlarındandır.

tekvîr تكوير *A. a.* 1 (-i) yere çalma, 2 (-i) bohça gibi sarıp bağlama, 3 sarık sarma, 4 (-i) dertop edip yere atma, 5 (horoz) birbiri ardından ötme.

tekye تكيه *F. a.* (*T. k. dili:* **tekke**) 1 tarikat erlerinin/dervişlerin barındıkları, kendi yol yordamlarınca kulluk ettikleri yer, 2 dayanacak şey, destek, dayak.

tekyegâh تكيه گاه, **tekyegeh** تكيه گه *F. a.* 1 tekke, 2 dayanacak yer.

tekye-nişîn تكيه نشين *F. a.* tekkede oturan, derviş.

tekye-zen تكيه زن *F. s.* (bir yere/nesneye) dayanan/dayanıcı (kimse).

tekzîb تكذيب *A. a.* (-i) yalanlama, (bir söz/haber için) "Doğru değildir" deme.

tel(l), til(l) تل *A. a.* tepe.

tel'în تلعين *A. a.* bitevi lânet okuma, sürekli ilenme.

tela"ub تلعب *A. a.* oynama, oyunla vakit geçirme.

tela'süm تلعثم *A. a.* cevap vermesi gerekirken veremeyip irkilme, tutulup kalma, bocalama, kem küm etme.

telaffuz تلفظ *A. a.* söyleyiş, sesleri ağızdan kelimenin kalıbı olarak çıkarma.

telâfî تلافى *A. a.* elden giden şeyi sonradan edinme.–**telâfî-i mâ-fât** تلافى مافات kaybettiği şeyi bulma/elde etme.

telâfîf تلافيف *A. ç. a.* öbek öbek birbirine sarmaşmış bitkiler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

telâhî تلاهى *A. a.* oyun araçlarıyla, oyuncaklarla uğraşma, oyun oynama.

telâhuk تلاحق *A. a.* (iki şey) birbirine katılma, katışma.

telâhuz تلاحظ *A. a.* göz ucuyla bakışma.

tellak تلاك *T. k. dili:* (< A. dellâk دلاك) *a. bk.* **dellâk**.

telâkî تلاقى *A. a.* buluşma, kavuşma.

telakkî تلقى *A. a.* 1 karşılama, bir nesneyle karşı karşıya gelip bakma, 2 (bir şeyi) kabul etme, olumlu/olumsuz bulma, değerlendirme, benimseme.–**telakkî göstermek** olur vermek.

telakkub تلقب *A. a.* lakap edinme, kendisi için bir lakap seçme.

telakkum تلقم *A. a.* parçalara ayırıp lokma lokma yutma.

telâküm تلاكم *A. a.* yumruklaşma.

telâş تلاش *A. a.* eli ayağı birbirine dolaşırca acelecilik.

telassus تلصص *A. a.* hırsızlık etme.

telâsuk تلاصق *A. a.* (iki kenar) birbirine yapışma/bitişme.

telâtîn تلاطين *F. a.* Rus meşini, eskiden "bulgar" denilen, matara ve silahlık gibi şeylerin yapımında kullanılmış güzel kokulu deriye verilen ad. [Bulgar Türklerince yapıldığı aktarılmıştır.]

telattuf تلطف *A. a.* tatlılıkla davranma.

telattuh تلطخ *A. a.* (-e) bulaşma/bulaşmış olma.

telâtuf تلاطف *A. a.* yumuşaklıkla ve güzellikle davranma, incelikle iş görme.

telâtum تلاطم *A. a.* (dalgalar) birbirine çarpma, vuruşma; (deniz) kabarıp coşkun bir hâl alma.–**telâtum eylemek** (deniz) dalgalanmak.

telâub تلاعب *A. a.* birbiriyle oynama, oyun arkadaşlığı etme.

telbîs تلبيس *A. a.* (bir şeyin) kusurunu, eksiğini gizleme, (bir şeyi) doğru ve iyiymiş gibi gösterme, (birini) hile ile aldatma.

telbîsât تلبيسات *A. ç. a.* yalanlar, hileli görüntüler, allanıp pullanmış kötü şeyler.

telbiye تلبيه *A. a.* hac sırasında yerine getirilmesi gereken şeylerden biri olmak üzere "lebbeyk Allahümme lebbeyk", yani: "buyur Allah'ım, buyur" deme.

telcîm تلجيم *A. a.* (ata) gem takma; *bk.* **ilcâm** الجام.

tele'lü' تلألؤ *A. a.* parıldama.

telebbüs تلبس *A. a.* giyinme, giysi olarak üstüne geçirme.

telebbüsât تلبسات *A. ç. a.* giysiler, giyecekler.

teleclüc تلجلج *A. a.* (sözü) ağzının içinde dolaştırma, zor anlaşılır biçimde söyleme, eveleme geveleme.

telef تلف *A. a.* boş yere yok etme, öldürme.–**telef etmek** öldürmek, yok etmek.–**telef olmak** yok olmak, ölmek.

telefât تلفات *A. ç. a.* ölenler, ölüler.

teleffüf تلفف *A. a.* (-e) sarılma, (-e) dolanma, (-e) sarılıp bürünme.

teleffüt تلفت *A. a.* (birine) ilgi ve yakınlık gösterme, güzel ve hoşa giden sözler söyleyerek birinin gönlünü kazanma.

telehhî تلهى *A. a.* oynama, oyunla vakit geçirme.

telehhüb تلهب *A. a.* (ateş) alevlenme, alev alev yanma.

telehhüf تلهف *A. a.* üzüntü ve acı, umutsuzluk ve özlemle yanıp yakılma, feryat edip ağlama.

telemmu' تلمع *A. a.* parlama.

telemmüs تلمس *A. a.* (-e) elle dokunma; *bk.* **lems** لمس.

telemmüz تلمذ *A. a.* öğrencilik etmek suretiyle öğrenme.

telessüm تلثم *A. a.* (yüzünü) yaşmakla örtme.

televvün تلون *A. a.* 1 renkten renge girme, 2 döneklik gösterme, durumunu korumayıp sürekli durum değiştirme.

televvüs تلوث *A. a.* pisliğe bulaşma, pislenme.

teleyyün تلين *A. a.* yumuşama, yumuşak duruma gelme.

telezzüc تلزج *A. a.* koyulaşıp yapışkan hâle gelme.

telezzüz تلذذ *A. a.* tat alma.

telfîf تلفيف *A. a.* (-i) dürme, (-i) katlama/sarma; *bk.* **lef(f)** لف.

telfîk تلفيق *A. a.* (birden çok şeyi) birbirine katma.

telh تلخ *F. s.* acı: *âb-ı telh* "acı su, yani: şarap".

telh-âbe تلخابه *F. a.* tadı acı olan içecek.

telh-bâr تلخبار *F. s.* meyvesi acı olan (bitki/ağaç). *a.* acı meyve.

telh-gâm تلخكام *F. s.* damağı acı, yani: umutsuz, umudunu yitirmiş, üzüntülü (kimse).

telh-gû تلخگو *F. s.* acı konuşan, acı söz söyleyen (kimse).

telh-güftâr تلخ گفتار *F. s.* acı sözlü (kimse).

telhî تلخى *F. a.* acılık.

telhîb تلهيب *A. a.* (ateşi) alevlendirme.

telhî-çeşîde تلخى چشيده *F. s.* sıkıntı çekmiş, acı görmüş (kimse).

telhîd تلحيد *A. a.* 1 (mezara) lahit yapma, 2 (ölüyü) gömme.

telhif تلهيف *A. a.* çok acı çektiğini, yanıp yakıldığını anlatmak üzere "Ah, vah, yazık!" diyerek bağırıp çağırmak.

telhîn تلحين *A. a.* 1 (okuma sırasında) kelimeyi olduğundan başka türlü/yanlış söyleme, 2 ezgiyle okuma.

telhîs تلخيص *A. a.* 1 (yazıyı/metni) özetleme, (uzun bir yazıyı) kısaltma, 2 önemli devlet işlerine dair Bâbıâli'den padişaha arz olunan özet.

telhîsan تلخيصاً *A. z.* kısaltma/özetleme suretiyle.

telhîsi تلخيصى *A. a.* telhişçi, Bâbıâli'nin telhislerini saraya götürüp getiren görevli.

telhiye تلهيه *A. a.* eğlence, oyun.

telh-mizâc تلخمزاج *F. s.* kötü huylu (kimse).

telhnâk تلخناك *F. s.* 1 çok acı (yiyecek), 2 biraz acı, acımsı (yiyecek).

telîd تليد *A. a.* insanın doğup büyüdüğü evde bulunan binek ve koyun, sığır cinsinden hayvanlar; *bk.* **tâlid** تالد.

te'lîf تأليف *A. a.* 1 bağdaştırma, uzlaştırma, uyuşturma, yakınlık sağlama, 2 kitap, yazı.–**te'lîf etmek** kitap/yazı yazmak.–**te'lîf-i beyn** تأليف بين ara bulma, barıştırma.–**te'lîf-i zâtül-beyn** تأليف ذات البين iki kişinin arasına bulup barıştırma.–**te'lîf-i kulûb** تأليف قلوب gönülleri birbiriyle uyuşturma, iki tarafı barıştırıp hoşnut etme.

te'lîf-kerde تأليف كرده *F. a.* yazılmış/yazıya dökülerek meydana getirilmiş eser.

telkîb تلقيب *A. a.* (birine) lakap verme/takma.

telkîh تلقيح *A. a.* aşılama, aşı yapma.

telkîm تلقيم *A. a.* lokma/lokma lokma verme, (yiyeceği) küçük parçalar hâlinde yedirme.

telkîn تلقين *A. a.* 1 (bir sözü) karşısındakine iyice anlatma, (bir düşünceyi/bir görüşü) (birinin zihnine) iyice yerleştirme, 2 (ölü gömüldükten sonra hoca ölüye hitap ederek) birtakım dini hatırlatmalarda bulunma, 3 bu yolda yapılan hatırlatmalar.

telmî' تلميع *A. a.* 1 parıl parıl parlatma, 2 *ed.* iki ya da üç dili: bir arada kullanma, (bir şiirde) birden çok dille söylenmiş sözlere yer verme.

telmîh تلميح *A. a. ed.* sözle imada bulunma, konuşma sırasında bir hikâyeye/bir nükteye/bir ayete/bir hadise/bir ünlü söze/bir olaya vb. işaret etme.

telsîm تلثيم *A. a.* 1 (birinin) ağzını öpme, 2 (birini) öpme.

teltîf تلطيف *A. a.* (birini) hoşuna gidecek şeyle okşama, (birine) hoşlanacağı yolda davranma.

teltîh تلطيخ *A. a.* bulaştırma, bulaşık etme.

telvî' تلويع *A. a.* (birini) içini yakarak derde düşürme.

telvîh تلويح *A. a.* 1 (-i) açığa çıkarma, açık ve belli kılma, göz önüne koyma, 2 (-i) parlatma, parlak duruma getirme, 3 *ed.* bir kinayede asıl anlamı kavramak için uzak ve yakın anlamlar arasında ilginin birden çok olması.

telvîm تلويم *A. a.* (birini) azarlama, paylama.

telvîn تلوين *A. a.* boyama, renklendirme, renkli görünüm kazandırma.

telvîs تلويث *A. a.* 1 (-i) kirletme, bulaştırma, pisletme, 2 *mec.* (-i) bozma, düzeltilemeyecek duruma getirme.

telviye تلويه *A. a.* (-i) bükme, kıvırma, çevirme.

telyîn تليين *A. a.* (-i) yumuşatma.

telzîz تلذيذ *A. a.* (ağzı/damağı) tatlandırma.

temâcüd تماجد *A. a.* 1 (birini) ululuğunu, değerliliğini anarak övünme, 2 (iki ya da daha çok kimse) ululuk ve değerlilik konusunda övgü yarışına girişme.

temâdî تمادى *A. a.* uzama, uzayıp gitme.

temâim تمائم *A. ç. a. bk.* **temîme** تميمه.

temâlük تمالك *A. a.* benliğine yenilmeme, kendine malik olma.

temâm تمام *A. a.* 1 bütün, eksiksiz; bitmiş, 2 bitme, tamamlanma. *z.* iyice, bütünüyle, eksiksiz olarak.–**temâm olmak** bitmek, tamamlanmak.

temâmen تماماً *A. z.* eksiksiz olarak.

temâmiyyet تماميت *T. a.* tamlık, bütünlük, eksiksizlik.

temâruz تمارض *A. a.* hasta gibi görünme, kendini hasta gösterme.–**temâruz etmek** hasta gibi görünmek.

temâs(s) تماس *A. a.* (-e) değme/dokunma.

temâşâ تماشا *F. a.* 1 bakma, seyretme, 2 eğlenerek, hoşlanarak, zevk alarak bakma, 3 hoşça vakit geçirme, keyif.

temâşâgâh تماشاگاه *F. a.* seyir yeri.

temâşâger تماشاگر *F. a.* seyirci.

temâşâ-hâne تماشاخانه *F. a.* tiyatro.

temâsîl تماثيل *A. ç. a.* timsaller, benzerler, görüntüler; *bk.* **timsâl** تمثال.

temâsül تماثل *A. a.* 1 (iki şey) birbirine denk olma, 2 *mat.* (bir sayı) tam olarak bölünme.

temattur تمطر *A. a.* (serinlemek amacıyla) yağmur yağarken dışarı çıkma.

temâyim تمايم *A. ç. a.* tılsımlar, muskalar: *ferhunde-temâyim* "tılsımı uğurlu". *bk.* **temîme** تميمه.

temâyül تمايل *A. a.* 1 eğilme, bükülme, 2 eğilim gösterme.–**temâyül etmek** 1) eğilmek, 2) eğilim göstermek.–**temâyül-i rahım** تمايل رحم *tıp* rahimin çarpılması hastalığı.

temâzüc تمازج *A. a.* birbirine takılma, şakalaşma.

temcîd تمجيد *A. a.* 1 (birini) ululama, yüceltme, 2 sabah ezanından sonra minarelerde okunan Hz. Peygamber'i yüceltici ve övücü dua. Sahur vaktinde okunduğundan halk arasında "sahur" anlamında da kullanılır.

temdîd تمديد *A. a.* (-i) uzatma.

temdîh تمديح *A. a.* (birini) aşırı derecede övme.

temeccüd تمجد *A. a.* büyük olma, ulu tanınma.

temedduh تمدح *A. a.* övünme, kendini övme.

temeddün تمدن *A. a.* medenileşme.

temehdî تمهدى *A. a.* mehdilik iddiasında bulunma.

temehhüd تمهد *A. a.* yayılma, döşenme.

temehhür تمهر *A. a.* (bir konuda/işte) maharet kazanma.

temekkün تمكن *A. a.* (bir yere) yerleşmek, (bir yeri) yurt tutmak.

temelluk تملق *A. a.* yaltaklanma.

temellük تملك *A. a.* mülk edinme, (bir yeri) satın alıp kullanma hakkı kazanma.

temellül تملل *A. a.* milliyet değiştirme, bir milletin bireylerinden olma.

temennâ تمنا *A. a.* 1 dileme, isteme, özleme, arzu etme, 2 selâm, dostça karşılama ve teşekkür yerinde sağ eli biraz aşağı indirdikten sonra ağza dokundurup başın üzerine koyma hareketi.–**temennâ etmek** 1) dilemek, istemek, 2) söz konusu hareketi yapmak.

temennî تمنى *A. a.* 1 dileme, isteme, arzu etme, 2 dilek, istek, arzu, 3 dilenen, istenen şey.

temenniyât تمنيات *A. ç. a.* 1 istekler, 2 istenen şeyler.

temerrüd تمرد *A. a.* karşı durma, dik başlılık etme, direnme.

temerrün تمرن *A. a.* (bir işe/şeye alışmak için) sürekli çalışma, idman yapma.

temerrür تمرر *A. a.* acılaşma.

temeshur تمسخر *A. a.* 1 maskaralık etme, 2 (birinin taklidini yaparak) alay etme, (birini) küçük düşürme.

temeskün تمسكن *A. a.* miskinleşme, tembelleşme.

temeşşi تمشى *A. a.* (iş) yürüme, yolunda ve iyi gitme.

temessuh تمسح *A. a.* 1 (-e) el sürme, 2 (-e) sürünme.

temessuh تمسخ *A. a.* kılık değişme, kılık değiştirip kötü bir kılığa girme.

temessühi تمسخى *A. a.* (Hint inançlarında olduğu gibi) kişilerin kılık değiştirip hayvan ve bitki kılığına girdiği inancında olan (kimse).

temessük تمسك *A. a.* 1 (-e) yapışma/iyice tutunma, (-i) sıkı sıkı tutma, 2 senet.

temeşşuk تمشق *T. a.* (bir ustanın yazdıklarını aynen yazmaya çalışarak) güzel yazı çalışması yapma, meşk alma.

temessül تمثل *A. a.* 1 görüntü verme, yansıma, 2 bir şeyin kılığına girme, kılıkça bir şey gibi görünme, 3 *ed.* bir sözü atasözü/ünlü bir söz gibi kullanma.–**temessül etmek** görünmek, yansımak.

temeşşut تمشط *A. a.* (saçını, sakalını) tarama.

temettu' تمتع *A. a.* 1 yararlanma, çıkar sağlama, kazanma, kâr elde etme, 2 kazanç, yarar, kâr.

temevvüc تموج *A. a.* (deniz, bayrak, ekin vb.) dalgalanma.

temevvül تمول *A. a.* zenginleşme, çok sayıda mal mülk sahibi olma.–**temevvül etmek** zenginleşmek.

temevvüt تموت *T. a. tıp* bir uzvun/bedenin bir parçasının çürüyüp canlılığını yitirmesi, *mortification.*

temeyyu' تميع *A. a.* sıvılaşma, sıvı hâline gelme, akıcı nitelik kazanma.

temeyyüz تميز *A. a.* (bir kimse) (benzerleri ve denklerinden ayrılıp) seçilme, seçkinleşme, (akranları arasında) özel bir yer kazanma.–**temeyyüz etmek** seçkinleşmek.

temezzuk تمزق *A. a.* yırtılma, parçalanma.

temgâ تمغا *F. a.* (*T.* **damga**) 1 bir şey üzerine basılan şekil, nişan, işaret, 2 bunun için kullanılan mühür benzeri araç.

temhîd تمهيد *A. a.* 1 (-i) yayıp döşeme, 2 (-i) düzeltme, düz duruma getirme, 3 (bir işi) yoluna koma, düzenleme, 4 (bir konuda) özür ve bahane ileri sürme, 5 özür dileyenin özrünü doğrulayıp yerinde sayma.

temhil تمهيل *A. a.* (birine) (bir konuda) fırsat ve zaman erme, (-i) sonraya bırakma.

temhir تمهير *T. a.* mühürleme, mühür basma.

temhis تمحيص *A. a.* sınama, deneme.

te'mil تأميل *A. a.* 1 umma, çok isteme, 2 isteyerek, içten gelerek yapma.

te'min تأمين *A. a.* (-i) sağlama, (-i) var etme/sağlam duruma getirme.–**te'min etmek/eylemek** (-i) sağlamak.

te'minât تأمينات *A. a.* söz, üstlenme, para ile kefil olma.–**te'minât vermek** söz vermek, (-i) üstlenmek, para vererek kefil olmak.–**te'minât almak** söz almak, verilen söze karşılık belirli bir para almak.

temîme تميمه *A. a.* 1 nazarlık, çocuklara/hayvanlara asılan nazar boncuğu, 2 muska, tılsım.

te'mit تأميت *A. a.* bir şeyin ölçüsünü kestirme, ölçü ve ölçek kullanmaksızın bir şeyin ölçüsünü/değerini biçme.

temiz تميز *F. a.* (< *A.* **temyiz** تمييز) 1 ayırma, seçme, 2 temizleme, süpürme. *s. T.* kiri, yağı, pası giderilmiş; arı, arı duru, kirsiz passız, pak. *z. T.* 1 kirini, pasını gidererek, arı duru biçimde, 2 iyi, iyice, iyi bir şekilde.

temkîn تمكين *A. a.* ağır başlılık, oturaklılık.

temlih تمليح *A. a.* 1 (-i) tuzlama, 2 *ed.* söz arasında nükteli bir söz söyleme/söze hoş bir deyiş katma yoluyla yapılan sanat.

temlik تمليك *A. a.* (bir yeri/malı) (birine) mülk olarak verme, (birini) mülk sahibi yapma, (birine) mülk kazandırma.

temlis تمليس *A. a.* (toprak/eşya vb.) düzeltme/düzleme, (-i) düz ve düzgün duruma getirme.

temliye تمليه *A. a.* (kap vb.) doldurma.

temme تمّ, **temmet** تمّت *A. ünl.* "Bitti!" [Kitap ve yazı sonlarına konurdu.] –**temmet demek** sonlandırmak, bitirmek.

temmûz تموز *A. a.* Rûmi ayların marttan itibaren beşinci ayı. [Nazımda **temûz** olarak da kullanılmıştır.]

temr تمر *A. a.* hurma.–**temr-i Hindi** *F. a.* (*T. k. dili:* **demirhindi**) 1) Hint hurması, şerbeti yapılan küçük bir tür hurma, 2) bu hurmadan yapılan serinletici şerbet.

temrih تمريخ *A. a.* (-i) hafifçe sıvama, (-i) bulaştırma.

temrin تمرين *A. a.* (-i) (bir şeye alıştırmak amacıyla) tekrarlatarak çalıştırma.

temrir تمرير *A. a.* (-i) acılaştırma, (-e) acı katma, acılık verme.

temriz تمريض *A. a.* (bir sözü/haberi) zayıf gösterme, (bir söz/haber için) "Doğruluğu şüphelidir" deme.

temsil تمثيل *A. a.* 1 (-i) (-e) benzetme, (-i) örnek olarak verme, 2 (-in) benzerini yapma, (-in) kopyasını çıkarma, 3 misal, örnek, örnek olarak verilen söz.–**temsil etmek/eylemek** benzetmek, örnek olarak vermek.

temsiye تمسيه *A. a.* (birine) "Akşamınız hayrolsun" deme.

temşit تمشيط *A. a.* (saçı, sakalı vb.) tarama.

temşiye *A. a. bk.* **temşiyet** تمشيت.

temşiyet تمشيت *A. a.* (işi/işleri) yürütme, yolunda ve iyi bir şekilde sürdürme, ilerletme, ileri götürme.–**temşiyet etmek** (işin/işlerin) düzgün ve yolunda gitmesini sağlamak.–**temşiyet vermek** (işin/işlerin) yürümesini/ilerlemesini sağlamak.

temti' تمطيع *A. a.* (-e) kâr ettirme, (-i) yararlandırma.

temvih تمويه *A. a.* (sözü) yaldızlayarak söyleme, (yalan sözü) doğru kılığında aktarma.

temvîhât تمويهات *A. ç. a.* 1 boş, kof ve çürük şeyi süsleyip kılığını değiştirmeler, 2 yaldızlı sözler, doğru kılığına sokulmuş yalanlar: *t.-ı kuvâ-yı mekkâre* "aldatıcı güçlerin sahte gösterişleri"; *bk.* **temvih** تمويه.

temyîz تمييز *A. a.* 1 dikkatle ayırma, inceleyerek seçme, 2 (insanda) iyiyi kötüyü, yararlıyı zararlıyı seçmesini sağlayan güç.

temzîc تمزيج *F. a.* (iki ayrı maddeyi) karıştırıp birbirine yedirme.

temzik تمزيق *A. a.* (-i) yırtma, parçalama.

ten be-ten تن بتن *F. a.* erkek erkeğe.

ten تن *F. a.* 1 gövde, vücut, beden, 2 *T.* bedenin dış yüzü.

tenâci تناجى *A. a.* fısıldaşma, fısıltıyla söyleşme.

tenâd(d) تناد *A. a.* 1 birbirinden ürkme, dağılma, bağrışarak kaçışma: *yevmü't-tenâd, yevm-i tenâd* "kıyamet günü", 2 uçma, uçuş, 3 gidiş, seyir. *s.* dağılan.

tenâdi تنادى *A. a.* birbirine seslenme.

tenâdüm تنادم *A. a.* konuşma, birbiriyle sohbet etme.

tenâdür تنادر *A. a.* nadirleşme, az bulunur hâle gelme.

tenâfi تنافى *A. a.* birbirine benzememe, birbiriyle uzlaşmama, birbirine zıt ve aykırı olma.

tenâfür تنافر *A. a.* birbirinden ürküp kaçma.–**tenâfür-i hurûf** تنافر حروف *F. a. ed.* bir kelimeyi oluşturan seslerin birbiriyle uyum içinde bulunmaması,

kelimenin güç söylenip kulağa çirkin gelmesi.–**tenâfür-i kelimât** تنافر كلمات *F. a.* kelimeler arasında sesçe uyuşma bulunmamasından ötürü söyleyişin güçleşmesi.

tenâfüs تنافس *A. a.* benlik yarıştırma, üstünlük kavgasına girişme; *bk.* **münâfese** منافسه.

tenağgum تنغم *A. a.* ezgiler döktürme, kendi kendine ırlayıp durma.

tenâhî تناهى *A. a.* 1 sona erme, son bulma, 2 son: *bî-tenâhî* "son bulmaz, sonu olmayan, sonsuz".

tenahnuh تنحنح *A. a.* 1 boğazını hırıltılı bir sesle temizleme, 2 balgamı söküp atmak için çıkarılan hırıltı.

tenakkud تنقد *A. a.* (bir yazıyı/kitabı) her yönden ele alıp değerlendirme; *bk.* **tenkid** تنقيد.

tenakkul تنقل *A. a.* bir yerden başka bir yere göçme, yer değiştirme.

tenakkus تنقص *A. a.* (bir kimseyi) çekiştirme, (biri hakkında) yerli yersiz, ileri geri konuşma.

tenâküh تناكح *A. a.* aralarında nikâh yapma, nikâh yaparak karı koca olma, evlenme.

tenâkür تناكر *A. a.* bilmezlenme, bilmezliğe vurma.

tenâkus تناقص *A. a.* azalma, eksilme.

tenâkuz تناقض *A. a.* (iki söz) birbirini tutmama, çelişme, çelişki.

tenânîr تنانير *A. ç. a.* tandırlar; *bk.* **tennûr** تنور.

ten-âsân تن آسان *F. a.* sağlık ve dinçliğini gözeten, kendine bakıp dinlenmesini bilen, rahatına düşkün kimse.

tenâsî تناسى *A. a.* (-i) unutmuş gibi görünme/davranma.

tenâşîr تناشير *A. ç. a.* çocukça yazı, acemi yazısı. Teklisi olmayan çoklulardandır.]

tenassub تنصب *A. a.* dikilme, dinelme, ayaküstü durma.

tenassuh تنصح *A. a.* öğüt alma, öğüte kulak verme, öğüt tutma.

tenassur تنصر *A. a.* Hristiyan olma, Hristiyanlığı kabul etme.

tenâsüb تناسب *A. a.* 1 ölçülü ve uygun olma, uyuşma, birbiriyle uyum içinde bulunma.–**tenâsüb-i elfâz** تناسب الفاظ *F. a.* 1) (bir söz birliğinde) kelimelerin birbirine uygun olması, 2) *ed.* anlamca birbirine uygun kelimeleri bir araya getirerek bir anlam alanı oluşturma. –**tenâsüb-i a'zâ** تناسب اعضا *F. a.* (insan bedeninde) uzuvların olağan biçimde birbirine uygun olması.

tenâşüd تناشد *A. a.* birbirine şiir okuma.

tenâsuh تناسخ *A. a.* ruhun bir cisimden ayrılıp başka bir cisme geçmesi.

tenâsuh تناصح *A. a.* öğütleşme, birbirine öğüt verme.

tenâsühî تناسخى *A. a.* tenasuha, yani ruhun bir bedenden başka bir cismin bedenine geçmesine inanan kimse.

tenâsül تناسل *A. a.* üreme, nesil yetiştirme yoluyla çoğalma.

tenâsür تناثر *A. a.* saçılıp dağılma; *bk.* **intisâr** انتثار.

tenâsur تناصر *A. a.* yardımlaşma.

tenâtuh تناطح *A. a.* (boynuzlu hayvanlar) toslaşma.

ten-âver تن آور *F. a.* dolgun vücutlu, etli butlu, iyi beslenmiş (kimse).

tenâvüb تناوب *A. a.* nöbetleşme; *bk.* **münâvebe** مناوبه.

tenâvül تناول *A. a.* yeme, yeme içme. –**tenâvül etmek** yemek yemek.

tenâvüm تناوم *A. a.* uyur gibi görünme, uyurmuş gibi yapma.–**tenâvüm-i gürbe** تناوم گربه *F. a.* kedi uykusu.

tenâzü' تنازع *A. a.* çekişme, dalaşma.

tenâzur تناظر *A. a.* bakışma, göz göze gelme.

tenazzuf تنظف *A. a.* maddi olarak kirden pastan arınma, temizlenme.

tenazzum تنظم *A. a.* düzen; *bk.* **intizâm** انتظام.

tenazzur تنظر *A. a.* dikkatle ve düşünerek bakma/dikkatle bakarak düşünme.

tenbâkû تنباكو *F. a.* (*T. k. dili:* **tömbeki** تومبكى) nargile tütünü.

tenbân تنبان *F. a.* iç donu, don.

tenbel تنبل *A. a.* üşengeç.

tenbelit تنبليت *A. a.* hayvanın iki yanına yüklenen yük.

tenbih تنبيه *T. a.* uyarma, bir şeyin/işin belli bir biçimde ve yolla yapılmasını söyleme/isteme, bir işin/şeyin şöyle ya da böyle yapılmasını üsteleyerek hatırlatma, uyarı.

tencîm تنجيم *T. a.* 1 gece yıldızları gözleme, 2 gök bilimiyle uğraşma.

tenciye تنجيه *A. a.* (-i) (-den) kurtarma.

tendiye تنديه *A. a.* (-i) ıslatma, nemlendirme.

ten-dürüst تن درست *F. a.* sağlıklı, sağlam kimse.

tene تنه *F. a.* vücut, beden. [Tek başına kullanılmamış olup "yalnız başına" anlamındaki **yek-tene** sözünde geçer.]

tenebbu' تنبع *A. a.* pınardan su kaynama.

tenebbü' تنبؤ *A. a.* peygamberlik iddiasında bulunma, "Peygamberim!" diye ortaya çıkma.

tenebbüh تنبه *A. a.* uyanma, aklı başına gelme.

tenebbüt تنبت *A. a.* (bitki) bitme, yerden çıkma.

teneddüm تندم *A. a.* pişman olma, pişmanlık duyma.

teneffuh تنفخ *A. a.* 1 şişme, havayla şişkin hâle gelme, 2 *mec.* boş, abuk sabuk sözlerle övünme, şişinme.

teneffül تنفل *A. a.* nafile namaz kılma.

teneffür تنفر *A. a.* tiksinme.–**teneffür eylemek** tiksinmek.

teneffüs تنفس *A. a.* nefes alıp verme, soluk alma.–**teneffüs etmek/eylemek** havayı içine çekmek, soluklanmak, nefes alıp vermek.

tenekkür تنكر *A. a.* tanınmayacak kılığa girme, kılık değiştirme.

tenekküs تنكس *A. a.* baş aşağı olma/gelme.

teneşşî تنشى *A. a.* başı hoş olma, çakırkeyif olma, neşvelenme.

teneşşüb تنشب *A. a.* (-e) tutulma, (-e) takılma.

tenessüc تنسج *A. a.* 1 (kumaş) dokunma, örülme, 2 kumaş, ağ, perde gibi tel tel örülmüş/dokunmuş dokuma.

teneşşüf تنشف *A. a.* (toprak vb.) suyu çekme.

tenessuk تنسق *A. a.* 1 (nesneler) düzgün biçimde sıralanma, 2 (her şey) yerli yerine konma; *bk.* **intisâk** انتساق.

tenessük تنسك *A. a.* kulluk, ibadet.

tenessüm تنسم *A. a.* soluma, havayı içine çekme.

tenessür تنثر *A. a.* saçılma, yayılma, serpilme.

teneşşür تنشر *A. a.* açılıp yayılma.

teneşşut تنشط *A. a.* sevinme, keyiflenme, neşelenme.

tenevvu' تنوع *A. a.* türlü türlü olma, çeşitlenme.

tenevvuh تنوح *A. a.* (ölünün arkasından) feryat ederek ağlama.

tenevvüh تنوه *A. a.* 1 yükseltme, kaldırma, 2 yüceltme, 3 övme, büyütme.

tenevvüm تنوم *A. a.* uyuklama, pinekleme, ımızganma.

tenevvür تنور *A. a.* aydınlanma.

tenezzehe تنزه *A.* "(-den) uzaktır/(-den) uzak olsun" anlamıyla Yüce Tanrı hakkında kullanılan Arapça sözlerde yer alan çekimli fiil.

tenezzüh تنزه *T. a.* gezinti, açılmak/eğlenmek için gezip dolaşma.

tenezzül تنزل *A. a.* 1 aşağı inme, düşme, 2 ucuzlama, 3 alçak gönüllü olma, alçak

gönüllü davranma, 4 kendi durumuna yakışmayacak/aykırı düşecek biçimde davranma.–**tenezzül etmek** 1) alçak gönüllü davranmak, 2) kendi durumuna yakışmayacak/aykırı düşecek biçimde davranmak.

tenfih تنفيخ *A. a.* iyice üfleme, (-i) üfleyip şişirme.

tenfir تنفير *A. a.* tiksindirme, nefret ettirme.

tenfis تنفيس *A. a.* soluklandırma, nefes almasını sağlama.

tenfiş تنفيش *A. a.* 1 pamuk atma, yün ditme, 2 (-i) pamuk atar gibi atma/yün diter gibi ditme.

tenfiz تنفيذ *A. a.* (-in) yürürlüğünü sağlama, hükmünü yürütme, geçerli sayma, gereğini yerine getirme.–**tenfiz ü temkin etmek** buyruğunu dinletip sözünü geçirmek, gücünün geçerliğini göstermek.

teng تنك *F. a.* (*T. k. dili:* denk) bağlanmış eşya.

teng تنك *F. s.* dar.

tengâr تنكار *F. a.* boraks.

teng-bâr تنك بار *F. a.* 1 dar yol, 2 yükün yarısı, dengin bir yanı, 3 birine yer ve izin vermeyen kimse, 4 (varlığı akılla kavranılamaz ve her türlü bağ ve ilişkiden uzak olan) Yüce Tanrı, 5 erişilemez, ulaşılamaz, yanına varılamaz kimse, 6 az bulunur, zor ele geçer, kıt, çok değerli nesne.

teng-çeşm تنكچشم *F. s.* açgözlü (kimse).

teng-çeşmî تنكچشمى *F. a.* açgözlülük.

teng-dest تنكدست *F. s.* eli dar, züğürt (kimse).

teng-destî تنكدستى *F. a.* züğürtlük.

teng-dil تنكدل *F. s.* yüreği daralmış, içi sıkılan, üzgün (kimse).

teng-havsala تنك حوصله *F. s.* sırrını ve malını mülkünü koruyamayan, dar akıllı, değersiz (kimse).

tengî تنكى *F. a.* darlık.

tengîz تنغيض *A. a.* (birinin) yaşantısını alt üst etme, ağzının tadını bozma, keyfini kaçırma.

teng-mizâc تنك مزاج *F. s.* yumuşak huylu, içi sevgi dolu, müşfik (kimse).

teng-nâ/-nây تنكنا-ى *F.a.* dar yer, sıkıntılı yer.

teng-rû/rûy تنكرو-ى *F. s.* 1 narin yüzlü (kimse), 2 *mec.* yüzü tutmayan, yumuşak yüzlü (kimse).

tenhâ تنها *F. s.* yalnız.

tenhâ-nişîn تنها نشين *F. s.* yalnız oturan (kimse).

tenhâ-rev تنها رو *F. s.* yalnız giden (kimse).

tenhâyî تنهايى *F. a.* yalnızlık.

tenîde تنيده *F. a.* 1 dokunmuş; dokuma, 2 örümcek ağı.

ten'îl تنعيل *A. a.* (hayvanı) nallama.

ten'îm تنعيم *A. a.* bolluğa kavuşturma, bolluk içinde yaşamasını sağlama.

[1]te'nîs تأنيث *A. a. dilb.* dişil yapma, (kelimeye) dişilik niteliği kazandırma.

[2]te'nîs تأنيس *A. a.* (-i) alıştırma, (-i) alışık duruma getirme.

ten'îş تنعيش *A. a.* (-i) yukarı kaldırma, sürçüp düşen kimseye *İn'aşeka'llâh* "Allah kaldırsın." diye dua etme.

tenîze تنيزه *F. a.* etek: *tenîze-i kûh* "dağ eteği".

tenkîd تنقيد *T. a.* (bir kitabı/eseri) inceleyerek, yazarının şahsını hedef almaksızın, iyi ve kötü yanlarını, eksik ve yanlışlarını gösterme, değerlendirme.

tenkîh تنقيح *A. a.* 1 (-i) fazla ve gereksiz olanı çıkarıp azaltma yoluyla düzeltme, 2 bir dairede çalışan memur ve hizmetlilerin sayısını/maaşlarını azaltarak gelir ve gider arasında denge kurma.

tenkîh تنكيح *A. a.* (-i) (-e) nikâhlama, (-i) nikâhla evlendirme.

tenkîl تنكيل *A. a.* (-i) başkalarının korkup ders çıkaracağı yolda cezalandırma.–**tenkîl eylemek** (birini) başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırmak.

tenkîr تنكير *A. a. dilb.* bir adı belirsiz yapma.

tenkîş تنقيش *A. a.* (-i) işleme, (bir şekli) bir zemine, (bir sözü/şiiri) zihne olduğu gibi geçirme, (-i) nakışlama, (-in) üzerine bezek yapma.

tenkîs تنقيص *A. a.* eksiltme, miktarını azaltma.

tenkîs تنكيس *A. a.* (-i) baş aşağı etme.

tenkît تنقيط *A. a.* 1 (yazıda) noktalı harflerin noktalarını koyma, 2 yazının kolay ve doğru okunmasını sağlamak için kimi kelime ve kelime öbekleri arasına, cümle sonlarına birtakım işaretler koyma.

tenkıye تنقيه *T. a. tıp* şırıngayla bağırsak temizleme, hukne.

tenkîz تنقيذ *A. a.* (kötü bir durumdan) kurtarma; *bk.* **inkâz** انقاذ.

tenmîk تنميق *A. a.* 1 güzel yazma, güzel bir yazıyla yazma, 2 yazma.

tenmiye تنميه *A. a.* nemalandırma, çoğalmasını sağlama.

tennûr تنور *A. a.* (*T. h. dili:* **tandır** تاندير) ekmek pişirmeye mahsus toprak fırın.

tennûre تنوره *A. a.* Mevlevi dervişlerinin giydikleri bel tarafı kırmalı geniş eteklik.

ten-perest تن پرست *F. s.* 1 nefsine düşkün, can besleyen, kendine iyi bakan (kimse), 2 uyuşuk, tembel (kimse).

ten-perver تن پرور *F. a.* yiyip içmekten, keyif çatmaktan, rahatlık içinde yaşamaktan başka düşüncesi olmayan kimse.

tensîb تنسيب *A. a.* (-i) uygun görme/bulma.–**tensîb etmek/kılmak** uygun görmek.–**tensîb olunmak** uygun görülmek.

tensîb تنصيب *A. a.* (-i) yükseğe kaldırma, (-i) yükseltme.

tenşîf تنشيف *A. a.* (suyu/ıslaklığı) emdirme, içirme.

tensîf تنصيف *A. a.* ikiye ayırma/bölme.

tensîk تنسيق *A. a.* 1 dizme, sıraya koyma, belli bir düzene göre sıralama; düzeltme, düzenleme, 2 *ed.* bir söz öbeğinde söylenecek birkaç şeyi sırasıyla söyleme.–**tensîk-ı sıfât** تنسيق صفات *F. a. ed.* bir kimseyi/nesneyi birkaç sıfatla vasıflama.

tenşîr تنشير *A. a.* yayma; serpme.

[1]tensîr تنثير *A. a.* (-i) saçma, (-i) serpme, (-i) yayma.

[2]tensîr تنصير *A. a.* (birini) Hristiyan etme.

tensîs تنصيص *A. a.* (-i) inceledikten sonra karar verme.

tenşît تنشيط *A. a.* (-i) neşelendirme, (-i) sevindirme, (-i) keyiflendirme.

tensiye تنسيه *A. a.* (-i) unutturma; *bk.* **insâ'** انساء.

tensuh تنسخ *F. a.* (*T.* **tansuk** تانسوق) 1 az görülür, görülmedik, tuhaf, 2 az bulunur, çok değerli, eşsiz, benzersiz.

tensûk تنسوق *T. a.* 1 değerli, az bulunur şey, 2 armağan.

tensûkât تنسوقات *F. ç. a.* 1 değerli ve az bulunur şeyler, 2 armağanlar; *bk.* **tensûk** تنسوق.

ten-şûy تنشوى *F. a.* (*T. h. dili:* **teneşir**) üzerinde ölü yıkanan tahta.

tenûb تنوب *F. a.* bir çam türü.

tenük تنك *F. a.* 1 ince, yufka, 2 güzel, hoş, zarif, 3 dayanıksız, narin.

tenük-havsala تنك حوصله *F. s.* kursağı dar, yani: tahammülsüz (kimse).

tenük-rû/-rûy تنك رو-ى *F. s.* yumuşak yüzlü, yüzü tutmayan (kimse).

tenûmend تنومند *F. s.* iri gövdeli, boylu poslu, güçlü kuvvetli (kimse).

tenvî' تنويع *A. a.* (-i) türlü türlü etme, (-i) çeşitlendirme.–**tenvî' etmek** çeşitlendirmek.

tenvîm تنويم *A. a.* (-i) uyutma.

tenvîn تنوين *A. a.* 1 *dilb.* (Arapça'da) "iki üstün", "iki esre", "iki ötrü" denilen seslilendirme işaretleri, 2 *dilb.* bu seslilendirme işaretlerinin sonunu *n* olarak okuma.

tenvîr تنوير *A. a.* aydınlatma.–**tenvîr etmek** aydınlatmak.

tenzîf تنظيف *A. a.* (-i) maddî olarak temizleme, kirden pislikten arındırma.

[1]**tenzîh** تنضيج *A. a.* (aşı/yemeği) gereği gibi pişirme.

[2]**tenzîh** تنزيه *A. a.* 1 (birini) (olumsuzluklardan, kusur ve eksikliklerden) uzak sayma/tutma, 2 (Yüce Tanrı hakkında) bütün eksiklik ve kusurlardan, her türlü olumsuzluktan uzak olduğunu doğrulama ve kabullenme.

tenzîl تنزيل *A. a.* 1 (-i) yukarıdan/yüksek bir yerden aşağıya indirme, aşağı koyma, 2 (bir eşyanın/malın fiyatını/değerini) düşürme; indirim, 3 (bir tutarın bir miktarını) kesme, 4 (birden değil de aralıklarla, peyderpey ve peşi sıra inmesi sebebiyle) *Kur'ân*.–**tenzîl etmek** 1) (-i) indirmek, 2) (-in) bir miktarını kesme.

tenzîm تنظيم *A. a.* 1 (-i) dizme, sıralama, 2 (-i) düzgün hâle getirme, (-e) düzen verme/kazandırma, 3 (-i) kaleme alma, yazma, düzenleme, 4 (-i) yoluna koyma, iyileştirme, düzeltme, ıslâh etme.

[1]**tenzîr** تنذير *A. a.* (bir şeyle/bir şeyi duyurarak) korkutma.

[2]**tenzîr** تنضير *A. a.* (-i) güzel, bakımlı ve göz alıcı hâle getirme, (-e) güzel bir görünüm kazandırma.

[3]**tenzîr** تنظير *A. a.* 1 (-i) (-e) benzetme, 2 *ed.* bir şairin aynı vezin ve kafiye ile başka bir şairin gazeline benzer bir gazel yazması.

[1]**ter** تر *F. s.* 1 yaş, ıslak, nemli; *zıddı:* **huşk** خشك, 2 taze, canlı ve parlak.

[2]**ter** تر *F. takı* sıfatların karşılaştırma ve üstünlük derecelerini bildirir: *kemter* "çok/pek eksik", *nâzikter* "çok/pek nazik".

tera''î ترعى *A. a.* (hayvan) otlama, otlamak üzere otlağa/çayıra çıkma.

tera''ud ترعد *A. a.* titreme.

terabbus تربص *A. a.* (birini) bekleyip durma, (birinin) yolunu gözleme.

terâcim تراجم *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **terâcüm**) tercümeler; *bk.* **terceme** ترجمه.

terâcü' تراجع *A. a.* gerileme, geri gitme/çekilme.

terâdüf ترادف *A. a.* 1 birbiri ardından gelme, birbirini izleme, 2 *dilb.* iki/ikiden çok kelime aynı anlamda olma.

terâfu' ترافع *A. a.* karşılıklı davada bulunma, birbiri aleyhine dava açma, hâkim huzurunda davalaşma.

terâfüd ترافد *A. a.* yardımlaşma, birbirine yardım etme.

terâfuk ترافق *A. a.* yoldaşlık, yol arkadaşlığı.

terah ترح *A. a.* iç sıkıntısı/darlığı, tasa, keder.

terahhul ترحل *A. a.* bir yerden başka bir yere göçme.

terahhum ترحم *A. a.* acıma.–**terahhum etmek/eylemek** acımak.

terahhumen ترحماً *A. z.* acıyarak, acıdığından ötürü.

terahhus ترخص *A. a.* 1 (bir iş/eylem için) izin verilme, 2 (bir iş/eylem yapmaya) yol ve imkân bulma, 3 (bir madde) ucuzlama.

terâhî تراخى *A. a.* gevşek ve ağır davranma, tembelleşip gevşeme, geri durma.

terâib ترائب *A. ç. a.* göğüs kemikleri, göğüs kafesi. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

terâkib تراكيب *A. ç. a.* terkipler, söz birlikleri; *bk.* **terkib** تركيب.

terakkî ترقى *A. a.* 1 yukarı çıkma, yükselme, 2 ilerleme, ileri gitme, bulunduğu durumdan daha iyi bir duruma gelme/kavuşma.

terakkî-cû/-cûy ترقى جو-ى *F. a.* ilerici, ilerleme ve gelişme yanlısı kimse.

terakkî-cûyâne ترقى جويانه *F. z.* ilerleme ve gelişme yanlısı kimseye yakışır/yakışacak yolda ve biçimde.

terakkî-perver ترقى پرور *F. s.* ilerleme isteyici.

terakku' ترقع *A. a.* (-i) sıkıntı çekerek ve emek harcayarak kazanma.

terakkub ترقب *A. a.* gözleme, bekleme.

terakkuk ترقق *A. a.* (birini) acıma, (birine karşı) acıma duygusu kabarma.

terakkus ترقص *A. a.* raks etme, oynama.

terâküb تراكب *A. a.* 1 (iki nesne/yan/uç) birbirine bağlanma, kenetlenme, 2 birden çok şey/üye bir araya gelip birlik oluşturma.

terâküm تراكم *A. a.* (nesneler/işler) birikme, birbiri üstüne yığılma.–**terâküm etmek** birikmek.

terâkus تراقص *A. a.* karşılıklı raks etme, oynaşma.

terâne ترانه *F. a.* 1 ezgi, nağme, 2 *ed.* rübai.

terâne-perdâz ترانه پرداز *F. s.* ırlayıcı, güzel ve birbiriyle uyuşan seslerle ezgi düzücü.

terannuh ترنح *A. a.* 1 (sarhoşluk ya da baş dönmesi gibi başka bir sebeple) iki yana salınarak, yalpalayarak yürüme, 2 (bitkiler/ağaç dalları) rüzgârla sallanma.

terassud ترصد *A. a.* (-i) gözetleme.

terâsuf تراصف *A. a.* (taşlar) kaldırım taşları gibi birbirine bitişip sıkışma.

terâsül تراسل *A. a.* haberleşme, mektuplaşma.

terâtür تراتر *A. a.* (*T. k. dili:* **tarator**) iyice dövülmüş fındık, badem ve ceviz içinin ekmek, sirke ve sarımsakla karıştırılmasıyla elde edilen ve bazı yiyecekler ve sebzeler üzerine dökülen bir tür salata sosu.

terâvîh تراويح *A. ç. a. din* ramazan gecelerinde yatsı namazı ardından, vitir namazından önce kılınan yirmi rekât namaza verilen ad. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

teravvu' تروع *A. a.* (-den) korkma/ürkme.

terâz تراز *F. a.* (*T. k. dili:* **taraz**) 1 iplik teli, 2 bir kumaşın kesik taraflarındaki ipliklerin açılması.

terâzi ترازى *T. a. bk.* **terâzû** ترازو.–**terâziye vurmak** iyice düşünmek, düşüne taşına yapmak.–**terâzi dili:** 1) terazinin ortasında yer alıp bir yana doğru eğimi gösteren sivri uçlu çıkıntı, 2) *mec.* istediği yöne dönen şey.–**terazi gözü** kefe.

terâzî تراضى *A. a.* birbirinden razı olma, (iki kişinin) gönülleri uyuşma.

terâzû ترازو *F. a.* (*T. k. dili:* **terâzi**) 1 bilinen tartı aleti, 2 denge, ölçü, ölçülülük.

terbî' تربيع *A. a.* 1 dörtleme, dört kat etme, dört katına eriştirme, 2 dörde bölme, 3 dört köşeli yapma, 4 *gökb.* Ay'ın dörtte biri, yani yarım daire biçiminde görünmesi. Ay bir ve üç haftalık iken bu şekilde görünür, 5 *ed.* bir kıtanın her mısraına üç ya da her beytine iki mısra eklenmesi, 6 *ed.* bu yolla elde edilen şiir.

terbî'an تربيعاً *A. z.* dört yanını ölçmek suretiyle.

terbiye تربيه *A. a.* 1 (-i) besleyip büyütme, (-i) yetiştirme, (-in) büyüyüp ergin hâle gelmesini sağlama, 2 eğitme, iyi ve güzel nitelikler/huylar, belli değerler ve davranışlar kazandırma, 3 bu yolla edinilen/kazanılan hâl, 4 bazı yemeklere çeşni vermek için ayrıca katılan ve yumurta, limon, sirke, hardal, baharat gibi şeylerin karışımından oluşan madde, 5 koşu atlarının dizgini.–**terbiye etmek/vermek** eğitmek.–**terbiye almak** eğitilmek.

terbiyet تربيت *A. a.* (şiir dilinde seyrek olarak) *bk.* **terbiye**.

terbiyet-kerde تربيت كرده *F. s.* (insan için) eğitilmiş, eğitim görmüş.

tercemân, tercümân ترجمان *A. a.* 1 kendisi birden çok dil bilip, iki ayrı dil konuşan kimseler arasında aracılık eden, sözü bir dilden başka bir dile aktaran kimse, 2 *mec.* (birinin) duygu ve düşüncesine aracı olan.

terceme (*T. k. dili:* **tercüme**) ترجمه *A. a.* bir dile ait sözleri başka bir dile aktarma/çevirme, çeviri.–**terceme-i hâl** ترجمهٔ حال *F. a.* bir kimsenin kimlik bilgileri ile özel durumunu bildiren yazı, öz geçmiş, biyografi.

terci' ترجيع *A. a.* 1 sesi boğazdan çıkarken ezgilendirip çevreden duyulacak şekilde yükseltme, 2 geri döndürme, yineleme.– **terci'-i bend** ترجيع بند *ed.* kafiyeleri farklı bendlerden oluşan, her bendinin sonunda bir beyti yinelenen manzume.

tercib ترجيب *A. a.* büyüklüğü hissedilen şeye karşı gerekli saygıyı gösterme, ululama.

tercih ترجيح *A. a.* (bir nesneyi/durumu) diğerinden üstün tutma, (-i) diğerlerinden ayırıp seçme, (-e) öncelik verme.–**tercih etmek** (-i) üstün tutmak, (-e) öncelik vermek, (-i) seçmek.–**tercih bilâ-müreccah** ترجيح بلا مرجح (-i) sebepsiz ve yersiz olarak üstün tutma/seçme.

tercim ترجيم *A. a.* 1 (-e) taş atma, (-i) taşlama: *tercim-i şeytân-i racim* "Hak katından kovulmuş şeytanı taşlama", 2 taşlayarak/taşla vurup öldürme.

terciye ترجيه *A. a.* (-i) umma, (-in) olacağını/gerçekleşeceğini umarak bekleme.

ter-dâmen تردامن *F. s.* kötülüğe bulaşmış, suçlu, suç işlemiş, günahkâr (kimse).

ter-dest تردست *F. s. mec.* eli işe yakışan/yaraşan, usta, becerikli.

terdid ترديد *A. a.* 1 (-i) geriletme, (-i) geri çekilme durumunda bırakma, 2 kesin yargıda bulunmayarak olabilirlikleri dayalı söz söyleme.

terdif ترديف *A. a.* 1 (-i) ardı sıra yürütme, 2 (-i) ardı sıra getirme.

terdifen ترديفاً *A. z.* ardı sıra yürütmek/getirmek suretiyle.

terdiye ترديه *A. a.* (-in) üstüne örtü serme, (-i) örtme.

tere تره *T. a.* yaprakları salata gibi yenen acımtırak bir ot.

terecci ترجّى *A. a.* 1 rica etme, yalvarma, 2 umma, umutla bekleme.

tereccuh ترجح *A. a.* bir yana eğilme, ağma.

tereddüd تردد *A. a.* iki şeyden birini seçememe, (zihin) iki nesne arasında seçim yapamama, kararsızlık.–**tereddüd etmek** (iki şeyden birini) zihnen seçip ayıramamak, kestirememek, kararsız kalmak.

tereffu' ترفع *A. a.* yukarı/yükseğe kalkma, yükselme.

tereffüh ترفه *A. a.* refaha kavuşma, eli genişleme, geçim düzeyi yükselme.

tereffuk ترفق *A. a.* tatlı dille, güler yüzle davranma.

terehhüb ترهب *A. a.* rahip olma, rahip gibi sürekli kulluk ederek yaşama.

terekküb تركب *A. a.* (bir şey) (başka bir şeyle) karışıp birleşme, (birden çok şey bir araya getirilerek) birbiriyle karışıp karışım hâline gelme.

terekkün تركن *A. a.* rütbe kazanma, yükselme, büyük adam sırasına geçme.–**terekkün eylemek** büyük adam sırasına geçmek, yükselmek.

teremmül ترمل *A. a.* (kadın) (ölüm sebebiyle) kocasız/dul kalma.

teremrüm ترمرم *A. a.* söz söyleyecek gibi davranmakla birlikte söylemeyip suskun kalma.

terencebin ترنجبين *A. a.* kudret helvası, balsıra, Basra balı.

terengebin ترنكبين *A. a. yuk. m. bk.*

terennüm ترنم *A. a.* hoş, güzel ezgilerle şarkı söyleme.

terennüm-gûy ترنم گوى *F. s.* şarkı söyleyici, hoş ve etkileyici bir sesle ezgi düzücü.

terennüm-sirây ترنم سراى *F. s.* hoş ve tatlı ezgilerle şarkı söyleyici, ırlayıcı.

teressüb ترسب *A. a.* (bir sıvı içindeki tortu) dibe çökme.

tereşşüf ترشف *A. a.* (bir sıvıyı) emerek azar azar içme.

tereşşuh ترشح *A. a.* 1 (sıvı bir madde) sızma, terleme, kabın dışına çıkma, 2 *mec.* bilinme, anlaşılma, sezilme.

teressül ترسل *A. a.* 1 (işi) yavaş yavaş yapma, düşüne taşına iş görme, 2 (*Kur'an* okurken) harfleri özelliklerine göre söylemeye özen gösterme, (*Kur'an*'ı) tecvit kurallarına göre okuma konusunda özenli olma.

teressüm ترسم *A. a.* (bir nesnenin) resmi çıkma, (nesne) resimlenme.

terettüb ترتب *A. a.* 1 (bir şey) bir sebebe bağlı olarak (birinin) üstüne düşme, (birini) ilgilendirme, 2 bir durum/davranış sonucu olarak ortaya çıkma.–**terettüb etmek** (birine) düşmek, (birini) ilgilendirmek.

terettüm ترتم *A. a.* (-i) unutmamak için parmağa iplik bağlama.

terevvuh تروح *A. a.* (bir şeyden) koku alma.

terezzün ترزن *A. a.* ağırbaşlı davranma, davranışları ölçülü ve saygı uyandırıcı biçimde olma.

terfende ترفنده *F. a.* (*T. k. dili:* **turfanda**) taze, mevsiminden önce/sonra yetişen sebze/meyve. [Dilimizde mevsiminden önce olana "ilk turfanda", sonra olana "son turfanda" denir.]

terfi' ترفيع *A. a.* 1 (-i) yükseltme, (-i) yukarıya/yükseğe kaldırma, 2 bir üst dereceye çıkarma, rütbesini yükseltme, 3 rütbe alma, bir üst dereceye çıkma.–**terfi' etmek** üst dereceye çıkmak, rütbesi yükselmek.–**olunmak** yükseltilmek.

terfian ترفيعاً *A. z.* yükseltmek suretiyle.

terfid ترفيد *A. a.* (birini) ululama, (birine) büyüklüğünün gerektirdiği biçimde/yolda saygılı davranma.

terfie ترفئه *A. a.* evlenen kimseyi "Allah dirlik, düzenlik versin" diyerek kutlama.

terfih ترفيه *A. a.* refahını artırma, refah seviyesini yükseltme.

terfik ترفيق *A. a.* (birini) (birinin) yanına katma, (birini) (birine) arkadaş/yoldaş etme.

terfikan ترفيقاً *A. z.* (-i) yanına katmak/yoldaş etmek suretiyle.

terfil ترفيل *A. a.* 1 (-i) büyütmek, (-i) uzatmak, 2 *ed.* (aruzda) *müstef'ilün* parçasını *müstef'ilâtün* ya da *mütefâilün* parçasını *mütefâilâtün* yapma.

tergib ترغيب *A. a.* (-i) isteklendirme, (bir şeye karşı) istek uyandırma.

tergim ترغيم *A. a.* yere sürtme: *t.-i enf-i mütekebbir* "büyüklük taslayanın burnunu yere sürtme".

terhâne ترخانه *F. a.* (*T. k. dili:* **tarhana**) bilinen hamur işi, kurutulmuş ince taneli çorbalık yiyecek.

[1]**terhib** ترحيب *A. a.* "Merhaba" deme, selâmlama.

[2]**terhib** ترهيب *A. a.* (-i) korkutma, (-i) çekindirme.

terhiben ترهيباً *A. z.* korkutma suretiyle.

terhil ترحيل *A. a.* (birini/birilerini) bir yerden başka bir yere göçürme.

[1]**terhîm** ترحيم *A. a.* "Allah rahmet etsin" deme, (-i) rahmetle anma.

[2]**terhîm** ترخيم *A. a.* (Arapça'da) seslenme sırasında bir adın son hecesini düşürme: *Abdullah* yerine *Abdül* gibi.

terhîs ترخيص *A. a.* (-e) izin verme, (-i) izinli sayma.

terib ترب *A. s.* toprağa bulanmış.

ter'ib ترعيب *A. a.* (-i) çok korkutma.

teribe تريبه *A. a.* kaburga kemiği.

terid ترید *F. a.* (*T. k. dili:* **tirit**) 1 kızartılmış ekmek parçaları üzerine et suyu dökülerek yapılan yemek, 2 *T. mec.* çok yaşlı, kocamış.–**tirit kesilmek** elden ayaktan düşmek, çok yaşlanmak.

terike ترکه *A. a.* (*T. k. dili:* **tereke**) ölen kimsenin mirasçılarına kalan malı.

terike تریکه *A. a.* evde kalmış kız.

ter'iş ترعیش *A. a.* titretme.

terk ترك *A. a.* (-i) bırakma, (-i) bir yana atma, (-den) vazgeçme.–**terk-i edeb** ترك اداب saygısızlık, edep dışı davranış.–**terk-i dünyâ** ترك دنیا dünyayı bir yana atma.

terkeş ترکش *F. a.* sadak, ok kutusu/çantası; *bk.* **tir-keş** تیرکش.

terki' ترقیع *A. a.* yamama, yama yapma.

terkib ترکیب *A. a.* 1 (bir şeyi) (başka bir şeyle/şeylerle) karıştırma, karışım elde etme, 2 birbirine karıştırılan şeylerden elde edilen şey, karışım, 3 *dilb.* birkaç kelimeden oluşan söz birliği, 4 *dilb.* birbirine bağlı birkaç cümleden oluşan söz, ibare, 5 birden çok şifalı maddenin karıştırılmasıyla elde edilmiş madde, ilaç.–**terkib-i bend** ترکیب بند *ed.* kafiyeleri ayrı çok parçadan oluşan, her parçası sonunda aynı vezinde ve iki mısraı da kafiyeli bir beyit bulunan manzume.

¹**terkik** ترقیق *A. a.* 1 (bir kimseyi) kul/cariye etme, 2 (söze) incelik kazandırma, incelik taşıyan bir sözün anlamını mecazlı kullanım yoluyla güzelleştirme.

²**terkik** ترکیك *A. a.* 1 (-e) tutukluk verme, (-in) tutukluk yapmasına yol açma, 2 (-in) olağan durum ve yapısını bozma/değişmesine sebep olma.

terkim ترقیم *A. a.* 1 rakamla işaretleme/yazma, 2 (sözü) yazıya dökme, harf kullanarak yazma.–**terkim eylemek** sözleşmek, sözleşme yapmak.

terkin ترقین *A. a.* (-i) silme, (-i) kaldırma, iptal işareti ile (-in) geçerliğini yok etme.

terkiş ترقیش *A. a.* sözü süsleme/sanatlı yolda söyleme/kullanma, söze süslü bir görünüm kazandırma.

terkis ترقیص *A. a.* (-i) raks ettirme, (-i) oynatma.

terkiz ترکیز *A. a.* (kargı/sancak vb.) yere saplayıp dikme.

termid ترمید *A. a.* (-i) yakıp kül etme, (-i) kül hâline getirme.

termim ترمیم *T. a.* (-i) onarma, (-i) yıkık ve bozuk yerlerini onararak yenileme.

terrâs تراس *A. a.* kalkancı.

ters ترس *F. a.* korku.

tersâ ترسا *F. s.* çok korkan, pek korkak. *a.* Hristiyan.

tersâ-beçe ترسا بچه *F. a.* Hristiyan çocuğu/yavrusu.

tersân tersân ترسان ترسان *F. z.* korka korka.

tersân ترسان *F. s.* korkak.

ters-engiz ترس انگیز *F. s.* korku verici/salıcı, korkutucu (durum/nesne).

tersi' ترصیع *A. a.* 1 lâl, zümrüt, elmas vb. değerli taş yerleştirerek süsleme, 2 *ed.* nazım ve nesirde iki mısradan, iki cümleden/iki söz birliğinden her birini oluşturan kelimelerin vezin ve kafiyece birbiriyle tam olarak uyuşması demek olan bir sanat.

tersib ترسیب *A. a.* (bir sıvı içindeki tortuyu) dibe çökeltme.

tersif ترصیف *A. a.* 1 (iki şeyi/ucu/kenarı) yan yana getirip iyice bitiştirme, kenetleme: *t.-i sufûf* "safları kenetleme, birbirine düzenli ve dağılmaz bir şekilde bağlama", 2 (taşları) birbiri üzerine koyup sıkılaştırma.–**tersif etmek** kenetlemek.

tersil ترسیل *A. a. bk.* **tertil** ترتیل.

tersim ترسیم *A. a.* bir şeyin resmini yapma.

tersin ترصین *A. a.* güçlendirme, sağlamlaştırma.

tersis ترصیص *A. a.* 1 iki ucu/kenarı birbirine yanaştırıp yapıştırma, lehimleme, 2 (kadın) yalnız gözleri görünecek biçimde yüzünü örtme.

tersnâk ترسناك *F. s.* korkmuş, korkuya kapılmış (kimse).

tersnâk ترسناك *F. s.* korkmuş, korkuya kapılmış.

terşih ترشیح *A. a.* 1 (-i) bezeme, süsleme, 2 yetiştirme, eğitme, 3 *ed.* söz içinde benzeyene uygun bir şey söyleme.

¹**tertib** ترتیب *A. a.* 1 (-i) sıralama, (-i) sırasına koyma, (-i) dizme, 2 (-i) düzenleme, (-e) düzen verme, (her şeyi) yerli yerine koyma, 3 (birden çok üyeyi bir araya getirme yoluyla) bir birlik/takım oluşturma, 4 (-i) hazırlama, gerekli şeyleri bulup bir araya getirerek el altında bulunur/kullanılabilir duruma getirme, 5 düzenleniş biçimi, 6 yol, biçim, kural, 7 niyet, düşünce, 8 hile, tuzak.–**tertib etmek** 1) (-i) düzenlemek, (-e) düzen vermek, 2) (-i) hazırlamak, (-i) kullanılabilir duruma getirmek, 3 (-i) erleştirmek.–**tertib kurmak** (-i) sıralamak, (-i) sıraya koymak, (-i) dizmek.

²**tertib** ترطیب *A. a.* 1 (-i) ıslatma, 2 (-i) hoşlandırma, (-e) hoş ve güzel bir durum kazandırma.–**tertib-i lisân** ترطیب لسان güzel bir şey söylemekle dile tatlılık/güzellik katma.

tertibiyye ترتیبیه *T. a.* dizgi/dizgici ücreti olarak matbaaya verilen para.

tertib-kerde ترتیب کرده *F. s.* düzenlenmiş, hâle yola sokulmuş, işler ve düzgün duruma getirilmiş (iş).

tertib-sâz ترتیبساز *F. s.* (-i) düzenleyici, (-i) düzene koyucu/yola sokucu.

¹**tertil** ترتیل *A. a.* (*Kur'an* için) ağır ağır, yolu yordamınca, tecvit gereklerini yerine getirerek güzel bir biçimde okuma.–**tertil eylemek** *Kur'an*'ı ağır ağır ve gerektiği biçimde okumak.

²**tertil** ترطیل *A. a.* 1 "rıtl" denilen ölçekle tartma, 2 saçı yağlayıp kıvırcıklarını açma.

tervic ترویج *A. a.* 1 değerini artırma, aranır ve istenir yapma, 2 geçirme, geçerli hâle getirme.–**tervic etmek** 1) benimsetmek, kabul ettirmek, 2) değer vermek, değerli saymak.

tervih ترویح *A. a.* 1 kokulu hâle getirme, 2 rahatlamasını sağlama.

terviha ترویحه *A. a.* ramazan geceleri kılınan teravih namazının her dört rekâtı.

tervik ترویق *A. a.* (-i) durultma, (-i) süzüp duru hâle getirme.

terviye ترویه *A. a.* 1 derin derin ve inceden inceye düşünme, 2 (-i) suya kandırma: *yevmü't-terviye* "Zilhicce ayının sekizinci günü, arife gününden bir önceki gün". [Hacıların suyu olmayan Mînâ'ya gittikleri gündür.]

ter-zebân ترزبان *F. s.* çabuk kavrayışlı, hazır cevap (kimse).

terzil ترذیل *A. a.* (-i) rezil etme, (-i) yüz kızartıcı hâl ve davranışlarını sayıp dökerek küçük ve alçak duruma düşürme.

terziliyyât ترذیلیات *A. ç. a.* birini küçük ve alçak duruma düşürmek için söylenen sözler.

terzıye ترضیه *A. a.* 1 "Razıya'llâhü anh", yani: "Allah ondan razı olsun" deme, 2 incinmiş, gönlü kırılmış birinin bağışlamasını ve hoşnutluğunu sağlamak için gösterilen pişmanlık sergileyici davranış.–**terzıye almak** onurunu kazanmak adına af diletmek.–**terzıye vermek** özür dilemek, bağışlanmayı istemek.–**terzıye istemek** onur kırıcı davranışta bulunan kimseden bağışlanmasını sağlayacak yolda pişmanlığını sergileyen özürde bulunmasını istemek.

tesabbi تصبی *A. a.* 1 çocukça davranma, çocuk tavrı takınma, 2 âşıkçasına davranışlarda bulunma; *bk.* **tesâbî**.

tesabbür تصبر *A. a. bk.* **ıstıbâr** اصطبار.

tesâbî تصابی *A. a.* kadınların gönlünü/sevgisini kazanacak şekilde âşıkçasına davranışlarda bulunma.

tesâbuk تسابق *A. a.* (iki kişi/taraf) birbirini geçmeye çalışma, yarışma.

tesaddî تصدی *A. a.* (bir işe) başlama, girişme, kalkışma.–**tesaddî kılmak** başlamak, girişmek.

tesaddu' تصدع *A. a.* dağılma, ayrılma, yarılıp çatlama.

tesadduk تصدق *A. a.* sadaka verme, (yoksullara/ihtiyaç sahiplerine) para yardımı yapma.

tesaddür تصدر *A. a.* başa geçip oturma, (toplantıda) baş köşeye/en rütbeli kimsenin oturduğu yere oturma.

tesâdüf تصادف *T. a.* (-i) aramaksızın bulma, karşısına çıkma, rast gelme.

tesâdüfen تصادفاً *A. z.* rastlantı sonucu olarak, aramaksızın.

tesâdüfî تصادفی *A. s.* rastgele olan, rastgelelikle ilgili bulunan.

tesâdüm تصادم *A. a.* çarpışma, (sert/katı iki şey) birbirine çarpma.

tesaffî تصفی *A. a.* durulanma, duruluk kazanma.

tesaffuh تصفح *A. a.* dikkatle inceleme, inceden inceye araştırıp soruşturma.

tesâfuh تصافح *A. a.* el sıkışma; *bk.* **musâfaha** مصافحه.

tesâğur تصاغر *A. a.* 1 küçük görünme, 2 kendini küçük gösterme.

tesahhun تسخن *A. a.* ısınma, kızma.

tesahhur تسخر *A. a.* maskaralık etme, el alemi kendine güldürme.

tesahhurkâr تسخرکار *F. a.* maskaralığı, el aleme gülünç olmayı kendine iş edinmiş kimse.

tesâhub تصاحب *A. a.* (-e) sahip çıkma, (-i) sahiplenme/koruyup kollama.

tesâhül تساهل *A. a.* birbirine karşı aksilik etmeyip yumuşak davranma, kolaylık gösterip anlayışlı davranma.

tesakkub تثقب *A. a.* delik açılma, delinme.

tesakkuf تسقف *A. a.* 1 papaz olma, Hristiyan papazı kimliği kazanma, 2 (binaya) tavan yapma, (bina) tavanlı hâle getirilme.

tesâkul تثاقل *A. a.* 1 üşenip ağırdan alma, ağır davranma, 2 savaşa gitmeye teşvik edilmişken oyalanıp kalma.

tesâkut تساقط *A. a.* birbiri ardınca düşme, düşüşme.

tesallüb تصلب *A. a.* 1 katılaşma, 2 (dini konularda) katı ve tutucu olma.

tesallüf تصلف *A. a.* (kendi ölçüsünün ve değerinin yüksekliğini ileri sürerek) öğünme, değerini olduğundan fazla gösterip başkalarının övgüsünü sağlamak suretiyle bu iddiasını doğrulatma.

tesâlüb تصالب *T. a.* (-i) haç şeklinde çatma, (damarlar) birbirine binişme.

tesâlüf تسالف *A. a.* (iki kişi birbiriyle) bacanak olma.

tesâmu' تسامع *A. a.* (bir sözü/haberi) işitmiş olmakla tanıklık etme.

tesâmuh تسامح *A. a.* 1 birbirine güçlük çıkarmadan, kolaylık göstererek davranma, 2 birbirinin kusuruna bakmama, 3 görmezden gelme, göz yumma, kayıtsız davranma, 4 *ed.* bir kelimeyi asıl yerinden başka bir yerde bir ilgi ve yakınlık bulunmadan kullanma.

tesânîf تصانیف *A. ç. a.* kitaplar, eserler; *bk.* **tasnîf** تصنیف.

tesannu' تصنع *A. a.* (bir şeyi) (sanat süsüyle donatarak ve gereksiz emek harcayarak) olduğundan daha iyi, daha süslü ve daha değerli gösterme.

tesârîf تصاریف *A. ç. a.* tasrifler; *bk.* **tasrîf** تصریف.

tesarruf تصرف *A. a.* 1 (genel anlamda) kullanma, 2 dilediğini yapmak suretiyle elinde bulunan güçle yönetme, 3 (-i) elde bulundurma, (bir malın/bir mülkün sahibi olarak) dilediğince kullanma, 4 saçıp savurmadan kullanma, israftan sakınma, 5 gereğince ve yerli yerinde kullanarak artırma.–**tesarruf etmek** kullanmak.

tesâru' تصارع *A. a.* güreşme, birbiriyle güreş tutma.

tesa"ub تعصب *A. a.* güçleşme, güç hâle gelme.

tesa"ud تصعد *A. a.* yukarı çıkma, ağma; yukarı çıkıp çevreye yayılma.

tesâud تصاعد *A. a.* 1 yukarı çıkma/yükselme, ağma, 2 (zor bir iş) (-e) sıkıntı verme, (-i) zorlama.

tesâül تسائل *A. a.* 1 birbirini soruşturma, 2 birbirine sorma, soruşma, birbirinden nesne isteme.

tesâvî تساوی *A. a.* bir ve denk olma, denklik.–**tesâvî-i leyl ü nehâr** تساویٔ لیل و نهار *F. a.* gece ile gündüzün sürelerinin denk olması.

tesâvîr تصاویر *A. ç. a.* resimler; *bk.* **tasvîr** تصویر.

tesavvuf تصوف *A. a. fels.* Yüce Yaratıcı'ya yakınlaşma yolu, dünya bağlarından ve nefsin kötü isteklerinden tamamen sıyrılarak ergin insan olma amacı ile girilen/tutulan yol; Tanrı, varlık ve oluş hakkında birtakım temel görüşleri olan dini ve felsefi akım.

tesavvur تصور *A. a.* 1 zihinde canlandırma, düşünce olarak biçimlendirme, varmış gibi göz önüne getirme, 2 düşünce, niyet, maksat.–**tesavvur etmek** zihinde canlandırmak, düşünmek.

tesavvurî تصوری *A. s.* dış varlığı olmayan, zihinde var edilmiş olan (şey).

tesâyüf تسایف *A. a.* kılıçla vuruşma, kılıçlaşma, kılıç kılıca gelme.

tesayyüd تصید *A. a.* ava/avlanmaya gitme; *bk.* **ıstıyâd** اصطیاد.

tesayyüf تصیف *A. a.* yaz mevsimini bir yerde geçirme, yazlığa gitme.

tesbî' تسبیع *A. a.* (-i) yediye ayırma, (-i) yedi parçaya bölme.

tesbîb تسبیب *A. a.* sebep gösterme, neden ve niçin olduğu yolunda açıklama yapma.

tesbîh تسبیح *A. a.* 1 "Sübhâna'llâh", yani: "Seni her türlü kusur ve eksikten uzak tutar kutsarım Allah'ım" deme, 2 değerli ve değersiz maddelerden/taşlardan yapılmış doksan dokuz taneli dizi.–**tesbîh çekmek** her tane için bir kez "Sübhanallah" diyerek/Allah'ın güzel adlarından birini anarak/belli dua ve ayetleri okuyarak yapılan kulluk gösterisi.

tesbîk تسبیك *A. a.* (altın, gümüş gibi bir madeni) eritip kalıba dökme.

tesbîl تسبیل *A. a.* 1 (birini) yola koyma, gönderme, 2 (bir şeyi) Allah yolunda vakfetme, 3 (bir şeyden) Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla yararlandırma.

tesbît تثبیت *A. a.* 1 (-i) kalıcı ve sürer duruma getirme, (-i) sağlam biçimde yerleştirme, 2 (bir durumu) kuşkuya düşürmeyecek biçimde belirleme.

tescî' تسجیع *A. a. ed.* (nesirde) iki söz birliğinin sonlarındaki kelimeleri sesçe denkleştirme.

tescîl تسجیل *A. a.* deftere geçirme, kayda alma, kayıt defterine yazma.

tescîn تسجین *A. a.* (suçluyu) hapse atma, hapishaneye kapama.

tesdîd تسدید *A. a.* 1 doğrultma, uzunlamasına doğru duruma getirme, 2 düzeltme, düzen verme, düzenleme: *t.-i alay* "dağınık askeri sıraya koyup küçük birlikler şeklinde düzenleme".

tesdîs تسدیس *A. a.* 1 (-i) altıya bölme/altıya tamamlama, 2 (bir şekli) altı köşeli yapma, 3 *ed.* bir manzumenin her beytine dörder mısra ekleyerek onu altı mısralı bir bend hâline getirme, 4 *gökb.* iki gök cismi arasında 60 derecelik açı bulunması.

tese''ül تسأل *A. a.* dilenme, dilencilik etme.

tesebbüb تسبب *A. a.* sebep olma.

tesebbüt تثبت *A. a.* dayanma, sıkı durma, direnç gösterme.

teseccüd تسجد *A. a.* secde etme, başını yere koyup Yüce Yaratıcı'ya kulca yaklaşma.

teseffüh تسفه *A. a.* sefih olma, parasını/pulunu zevk ve eğlence yolunda akılsızca savurup tüketme.

teseffül تسفل *A. a.* 1 (bir nesnenin/birinin) değeri düşük ve aşağı olma, 2 (-in) değerini azaltma/aşağı düşürme, 3 (bir kimseyi) aşağılama, küçük düşürme/görme.

tesehhür تسحر *A. a.* gece uyumayıp uyanık olma.

tesekkün تسكن *A. a.* yatışma, sükûn bulma.

tesekkür تسكر *A. a.* sarhoş olma.

tesellâ تسلى *F. a.* avunma; *bk.* **teselli** تسلى.

teselli تسلى *A. a.* (-i) avutma, (herhangi bir sebeple üzgün, acılı, gönlü kırık bir kimseyi) güzel sözler, öğütler, sevinçli haberlerle rahatlatma.–**teselli bulmak** avunmak.–**teselli vermek** (-i) avutmak.

teselluh تسلح *A. a.* silahlanma, silah kuşanma.

tesellut تسلط *A. a.* (-e) sataşma, (kendi işini/isteğini gerçekleştirmek için) başkasının haklarına saldırıp zora başvurma.

tesellüb تسلب *A. a.* 1 soyunma, 2 (eşi ölen kadın) süsten püsten arınıp matem elbisesi giyinme.

tesellüf تسلف *A. a.* 1 bir malın parasını teslimden önce alma, 2 (birinden) ödünç alma.

tesellüm تسلم *A. a.* teslim olunan/verilen şeyi alma.

teselsül تسلسل *A. a.* zincir halkaları gibi birbirine ulanıp gitme, kesintisiz olarak birbiri ardınca gelme, ardı sıra gelip birbirini izleme.

tesemmi تسمى *A. a.* (bir adla) adlanma.

tesemmüm تسمم *A. a.* zehirlenme.

tesemmün تسمن *A. a.* semirme, şişmanlama.

tesenni تثنى *A. a.* eğilip bükülme, iki kat olma.

tesennün تسنن *A. a.* 1 Sünni olma, 2 Hz. Peygamber'in sünnetlerini geçerli tutma/sayma, sünnetlere uyma, 3 yaşlanma, yaşı artma, 4 diş çıkarma.

teserri تسرى *A. a.* 1 odalık edinme, cariye alma, 2 odalık gibi kullanma.

teserru' تسرع *A. a.* seğirtme, hızlı davranma.

tesettür تستر *A. a.* örtünme, kapanma, gizlenme. [Daha çok kadınların erkeklerden kaçmaları hakkında kullanılır.]

tesevvi تسوى *A. a.* (bir yeri) düzleme, (bir yeri) düz duruma getirme.

tesevvüb تثوب *A. a.* farz olan namazlar dışında nafile (fazla) namaz kılarak sevap kazanma.

teseyyüb تثيب *A. a.* (kadın) dul kalma.

teseyyüb تسيب *T. a.* kayıtsızlık, tembellik, uyuşukluk, üşenmeklik, ihmalcilik.

tesfif تسفيف *A. a.* (ilaç için) toz hâline getirme.

tesfih تسفيه *A. a.* (bir kimse için) "Alçaktır, alçağın biridir" deme.

tesfil تسفيل *A. a.* (birini) aşağılama, bayağı duruma düşürme.

tesfir تسفير *A. a.* (birine) sofra, yani yenmeye hazır yemek/öğünlük göndermek.

teshil تسهيل *A. a.* (-i) kolaylaştırma, kolay hâle getirme.

teshilât تسهيلات *A. ç. a.* kolaylıklar.

teshin تسخين *A. a.* (-i) ısıtma, (-i) kızdırma.

[1]**teshir** تسحير *A. a.* sihir yapma, hile ile aldatma.

[2]**teshir** تسخير *A. a.* (-i) ele geçirme, elde etme; kazanma.–**teshir eylemek** ele geçirmek.

tes'id تسعيد *T. a.* (bir şeyi/durumu) uğurlu sayma, (bir şey/durum hakkında) "Uğurlu olsun" deme.

te'sim تأثيم *A. a.* (birine) "günaha girdin" deme.–**te'sim etmek** "(birine) günaha girdin, günah işledin" demek.

tes'ir تسعير *A. a.* (bir malın/eşyanın) satış değerini belirleme, (bir mala/eşyaya) narh koyma.

te'sir تأثير *A. a.* 1 işleme, dokunma, iz bırakma, 2 etki.–**te'sir-i beliğ** تأثير بليغ güçlü etki.

te'sis تأسيس *A. a.* kurma, yapma, (-in) temelini atma, (-i) var etme, (-e) varlık kazandırma.–**te'sis etmek** kurmak.

te'siye تأسيه *A. a.* (-i) avutma, avutucu sözler söyleyerek üzüntülü bir kimsenin sabırlı olmasını sağlamaya çalışma.

teskıye تسقيه *A. a.* (yeri) sulama, (araziye) su verme.

teskib تثقيب *A. a.* (-i) delme, (-e) delik açma.

teskif تسقيف *A. a.* 1 (bir Hristiyanı) papaz etme, (bir Hristiyan din adamını) piskopos rütbesiyle görevlendirme, 2 (bir binayı) tavanlama.

teskil تثقيل *A. a.* (-i) ağırlaştırma, (-in) ağırlığını artırma.

teskim تسقيم *A. a.* 1 hasta etme, hastalandırma, 2 (biri/bir şey için) "Sağlığı bozuktur, hastalıklıdır; doğru ve sağlıklı değildir." deme.

teskin تسكين *A. a.* 1 (bir şeyin şiddetini yatıştırıp) durgun ve dingin duruma getirme, 2 (-i) rahat ve huzura kavuşturma, (-in) kafa ve gönül dinginliği sağlama.–**teskin etmek** (-i) yatıştırmak, (-i) durgun ve dingin duruma getirmek.

teskîr تسكير *A. a.* (birini) sarhoş etme.

teslih تسليح *A. a.* (askeri) silahlandırma.

teslih تسليخ *A. a.* (hayvanın) derisini yüzüp çıkarma.

teslil تسليل *A. a.* (kılıcı) kınından çekip çıkarma/sıyırma.

[1]**teslim** تثليم *A. a.* (-i) çentmek, (-i) diş diş etmek.

[2]**teslim** تسليم *A. a.* 1 (bir şeyi/kimseyi) yerine/sahibine verme: *t.-i rûh* "can verme", 2 ileri sürülen bir şeyin doğru ve gerçek olduğunu kabul etme, 3 bir buyruğa/görüşe ister istemez boyun eğme, rıza gösterme, 4 selâm verme, esenlik dileme.–**teslim etmek** doğru ve gerçek olduğunu kabul etmek.

teslimiyyet تسليميت *T. a.* (bir buyruk ve görüşe) itirazsız boyun eğme, hiç tereddüt göstermeksizin birinin hükmüne uyma.

teslis تثليث *A. a.* üçleme, (-i) üçe bölme/üçe tamamlama: *erbâb-ı teslis* "Hristiyanlar".

teslit تسليط *A. a.* (-i) (-e) sataştırma, (-i) (-in) üstüne saldırtma.

tesliye-bahş تسليه بخش *F. s.* teselli edici, avutucu (kimse/durum).

tesliyet تسليت, **tesliye** تسليه *A. a.* (-e) teselli verme, (-i) avutma.–**tesliyet etmek/vermek** üzüntülü/acılı bir kimseyi avutma.

tesmi' تسميع *A. a.* (-i) duyurma.

[1]**tesmim** تثميم *A. a.* (-i) ayakla basıp çiğneme.

[2]**tesmim** تسميم *A. a.* (birini) zehirleme, zehir vererek öldürme.

[1]**tesmin** تثمين *A. a.* 1 sekize tamamlama, 2 sekize bölme.

[2]**tesmin** تسمين *A. a.* (-i) semirtme.

[1]**tesmir** تثمير *A. a.* 1 (ağaçlar) çiçeklerini döküp meyve bağlama, 2 (biri) kazancını artırıp işini geliştirerek malını çoğaltma.

²**tesmîr** تسمير *A. a.* (-i) çivileme, (-e) çivi çakma, (-i) çiviyle bir yere bağlama.

tesmit تسميت *A. a.* aksıran kimseye "Yerhamüka'llah" diyerek dua etme.

tesmiye تسميه *A. a.* 1 (-e) ad verme/koyma, 2 "Bismillâh" deme.

tesnîm تسنيم *A. a.* cennette bir ırmağın adı.

tesniye تثنيه *A. a. dilb.* (Arapça'da geçerli kurala göre) ikili durumda bulunan kelime.

tesri' تسريع *A. a.* (-i) hızlandırma, (-e) hız kazandırma.

tesrian تسريعاً *A. z.* hızlandırma suretiyle, hız vermek için.

¹**tesrib** تثريب *A. a.* (-i) ayıplama, (-e) söylenme, (-e) darılma.

²**tesrib** تسريب *A. a.* (-i) gönderme, yollama. [Daha çok asker hakkında kullanılmıştır.]

tesriben تسريباً *A. z.* paylayarak, serzenişte bulunarak, kusurlu ve yanlış davranışını yüzüne karşı söyleyerek, başına kakarak.

tesric تسريج *A. a.* (hayvanı) eyerleme.

tesrih تسريح *A. a.* (kadını) boşama.

tesrik تسريق *A. a.* (birini) hırsızlıkla suçlama, (birine) "Sen hırsızsın." deme.

tesrir تسرير *T. a.* (birini) sevindirme, (birinin) gönlünü hoş etme.

tesriye تسريه *A. a.* gam ve kederi sürüp giderme.

testih تسطيح *A. a.* (-i) yassı etme, yassı hâle getirme.

testîr تسطير *A. a.* (bir emri/bir hükmü) yazma, satırlar hâlinde yazıya geçirme.

tesvib تثويب *A. a.* (birini) ödüllendirme, (birine) ödül verme.

tesvid تسويد *A. a.* 1 (-i) karartma, ak iken kara hâle getirme, 2 müsvedde olarak yazma, 3 sonradan temize çekmek üzere yazılan yazı, karalama.

tesvif تسويف *A. a.* 1 geciktirme, savsaklama, 2 işini başkasına ısmarlayıp dilediğince kullanmasına bırakmak.

tesvîğ تسويغ *A. a.* 1 engel olmama, güçlük çıkarmama, yolunu açma, izin verme, 2 uygun ve yapılabilir bulma/sayma, yasak saymayıp yapılmasına/işlenmesine yol verme, 3 hoş görme, yerinde ve uygun bulma, 4 bağışlama, verme, armağan etme: *t.-ı müyâveme vü müşâhere* "gündelik ya da aylık ücret vermeye, ücretle tutmanın yolunu açma, engel olmama".

tesvik تسويك *A. a.* misvakla diş temizleme.

tesvil تسويل *A. a.* aslında çirkin ve kötü olan bir şeyi güzel gösterip aldatma; aldatmaca.

tesvîlât تسويلات *A. ç. a.* aldatmaya dönük şeyler, aldatmacalar.

tesvîr تثوير *A. a.* 1 toz kaldırma, 2 (-in) gizli/iç anlamını araştırma.

tesviye تسويه *A. a.* 1 düzeltme, düz ve düzgün duruma getirme, 2 yapma, becerme, 3 bitirme.

tesyâr تسيار *A. a.* 1 gitme, yürüme, 2 (-i) gönderme.

tesyil تسييل *A. a.* (-i) sel gibi akıtma.

tesyîr تسيير *A. a.* 1 (-i) yürütme, (-e) yol aldırma: *t-i sefâin* "gemileri yürütme".–**tesyîr etmek** 1) yürütmek, 2) (-i) gönderme.

teşâbüh تشابه *A. a.* (iki şey) birbirine benzeme, (iki şey arasındaki) benzerlik.

teşâbük تشابك *A. a.* ağ gibi ilişik, dolanık ve karmaşık olma,

teşâcür تشاجر *A. a.* (kişiler) (ağaçların dalları gibi) birbirine girişip dövüşme.

teşahhus تشخص *A. a.* 1 biçim kazanma, biçime bürünme, 2 (birinin) kişi olarak yapı ve niteliğini hatırlama, zihinde canlandırma.

teşâki تشاكى *A. a.* şikâyetleşme, (iki kişi) birbiriyle dertleşme.

teşakkuk تشقق *A. a.* yarılıp ayrılma.

teşâkül تشاكل *A. a.* (iki şey) birbirine uyma, (bir şey) başka bir şeyin şekline girme.

teşârük تشارك *A. a.* (biriyle) ortak olma, ortaklık etme.

teşâtüm تشاتم *A. a.* söğüşme.

teşâub تشاعب *A. a.* bölünüp kollara ayrılma, kol kol, bölük bölük olma.

teşâur تشاعر *A. a.* şairlik taslama, şair geçinme.

teşa''ub تشعب *A. a.* bölünüp kollara ayrılma, kol kol, takım takım olma.

teşa''ur تشعر *A. a.* kıllanma.

teşa'şu' تشعشع *A. a.* 1 parlaklık ve göz kamaştırıcılık kazanma, 2 görkemlilik, gösterişlilik.

teşâvür تشاور *A. a.* (birbiriyle) danışma, görüş alışverişinde bulunma.

teşbi' تشبيع *A. a.* (birinin) karnını doyurma.

teşbib تشبيب *A. a.* ilkbahar ve sonbahar gibi mevsimleri/tabiat güzelliklerini dile getiren kaside mukaddemesi. [Çoklukla gazel şeklinde düzenlenir.]

teşbih تشبيه *A. a.* (-i) (-e) benzetme.–**teşbih etmek** (-i) (-e) benzetmek.

teşbik تشبيك *A. a.* (-i) ağ şekline koyma.

teşbîr تشبير *A. a.* 1 (-i) bir uzunluk ölçüsüyle ölçme, 2 (-i) karışlama, (-i) karışla ölçme.

teşci' تشجيع *A. a.* (-i) yüreklendirme

teşdid تشديد *A. a.* 1 (-i) şiddetlendirme, (-in) yeğinlik ve sertliğini artırma, 2 (-i) sağlamlaştırma, sağlam ve dayanıklı durama getirme, 3 *dilb.* bir harfi çift okuma ve üzerine "şedde" denilen işareti koyma, 4 harfi çift okutan işaret.

teşe''üm تشأم *A. a.* (-i) uğursuz sayma, (-e) uğursuz gözüyle bakma.

teşebbüh تشبه *A. a.* (bir şey) (bir şeye) benzeme, (bir şey) (bir şeyi) andırma.

teşebbük تشبك *A. a.* (bir şeyin parçaları) balık ağı gibi birbirine geçme, (bir şey) ağ şeklini alma.

teşebbüs تشبث *A. a.* (işe) sarılma, güçlü bir istek ve kesin bir niyetle işe girişme.

teşeccu' تشجع *A. a.* yiğitlik taslama, sahte yiğitlik gösterme, yiğitmiş gibi davranma.

teşeddüd تشدد *A. a.* şiddetlenme, yeğinlik ve sertliğini giderek artırma.

teşeffî تشفى *A. a.* 1 (hastalık) iyileşme, sağalma, 2 öfke ve kin beslediği birinden öc almakla içi soğuma, yatışma.

teşehhî تشهى *A. a.* iştahlanma, (bir şeyi) çok isteme, (bir şeye karşı) çok istek duyma.

teşehhüd تشهد *A. a.* namazda oturma sırasında "ettahiyyâtü" duasını okuma. –**teşehhüd mikdârı** söz konusu duayı okuyacak kadar olan zaman aralığı, kısa bir süre.

teşekki تشكى *A. a.* (bir haksızlığı, bir kötülüğü) yana yakıla dile getirme.

teşekkük تشكك *A. a.* şüphelenme, şüpheye düşme.

teşekkül تشكل *A. a.* şekle girme, biçim kazanma, şekillenme, bir biçimde varlık kazanma.

teşekkür تشكر *A. a.* şükretme, gördüğü iyiliğe/yardıma övgü ile karşılık verme.

teşelşül تشلشل *A. a.* (su) atılarak akma, şarıltı ve çağıltı ile yukarıdan aşağıya dökülme; şelâle meydana getirme.

teşemmu' تشمع *A. a.* bal mumu görüntüsü kazanma.

teşemmül تشمل *A. a.* başa "şemle" denilen başlığı giyme, ihrama bürünme.

teşemmüm تشمم *A. a.* (-i) koklama.

teşemmür تشمر *A. a.* sığanma, (işe) hazırlanma, (işe) girişmek üzere kol sıvama.

teşemmüs تشمس *A. a.* güneş vurma, güneş ışıklarının etkisinden rahatsız olma.

teşennüc تشنج *A. a.* 1 buruşma, buruşuk bir görünüm kazanma, 2 *tıp* (*T. h. dili:*

teşeniş) (yara) azma; el ve ayak adalelerindeki bozulmayla titreme biçiminde ortaya çıkan bir tür sinir hastalığı.

teşennüf تشنف *A. a.* küpe takma.

teşerru' تشرع *T. a.* şeriate, yani: dinin buyruk ve yasaklarına uyma; davranışlarını dinin buyruk ve yasaklarına uydurma.

teşerrüf تشرف *A. a.* (ile) şeref kazanma.

teşetti تشتى *A. a.* bir yerde kışlama/kışı geçirme.

teşettüt تشتت *A. a.* dağılma, dağınık duruma gelme.

teşevvuk تشوق *A. a.* aşırı istek gösterme.

teşevvüş تشوش *A. a.* karışma, karmakarışık olma.

teşeytun تشيطن *A. a.* şeytanlık etme, şeytanca davranma, şeytanlaşma.

teşeyyu' تشيع *A. a.* Şiiliğe girme, Şiiliği kabul etme.

teşeyyuh تشيخ *A. a.* 1 kendini yaşlı gösterme, yaşlıymış gibi görünme/davranma, 2 şeyhlik taslama.

teşeyyüd تشيد *A. a.* yüksek ve sağlam olma.

teşezzüb تشذب *A. a.* dağılma, dağınık hâle gelme.

teşfiye تشفيه *T. a.* (hastayı) şifaya kavuşturma, iyileştirme.

teşhir تشهير *A. a.* 1 (-e) ün kazandırma, 2 (-i) meydana koyma, (herkese) gösterme, bildirme, 3 (silah vb.) çekip sıyırma, gösterme.–**teşhir etmek/eylemek** (-i) (-e) göstermek, (-in) (herkesçe) görülmesini sağlamak.

teşhis تشخيص *A. a.* 1 (-i) tanıma, ayırıp seçme, (birinin/bir şeyin) kim, ne ve nasıl olduğunu anlama, 2 *tıp* (hastalığın) ne olduğunu belirleyip ortaya koyma, tanı.–**teşhis etmek** tanımak; kim, ne ve nasıl bir şey olduğunu anlamak/belirlemek.

teşhiz تشحيذ *A. a.* 1 bileme, (-i) keskinleştirme, 2 *mec.* güçlendirme, etkisini artırma: *t.-i hâtır* "sıkıntı ve üzüntüyü gönülden giderme, içi açılma".

teş'ib تشعيب *A. a.* (-i) birkaç bölüğe/kola ayırma, bölük bölük etme.

teş'il تشعيل *A. a.* (ateşi) parlatma, alevlendirme.

[1]**teşkik** تشقيق *A. a.* (-i) parçalara ayırma, (-i) yarma, (-i) yırtıp parça parça etme.

[2]**teşkik** تشكيك *A. a.* (-i) şüphe içinde bırakma, (-i) şüpheye düşürme.–**teşkik ettirmek** (-in) şüpheye düşmesine yol açmak.

teşkil تشكيل *A. a.* 1 (-e) şekil verme, (-i) bir şekle/kılığa sokma, bir biçimde varlık kazandırma, 2 kurma, (-e) bir kurum varlığı/niteliği kazandırma.

teşmi' تشميع *A. a.* (-i) erimiş bal mumuna batırma.

teşmil تشميل *A. a.* 1 ihrama bürünme, 2 kapsama, içine alma, ilgi alanı içinde bulunma/sayma.

teşmim تشميم *A. a.* (-i) koklatma.

teşmir تشمير *A. a.* sıvama, yukarı doğru çekip toplama, aşağıdan yukarı doğru katlama.–**teşmir-i sâk** تشمير ساق *F. a.* baldırı/paçaları sıvama, yani: *mec.* (bir işe girişmek için) hazırlanma.

teşmis تشميس *A. a.* (-i) güneşli yere koyma, güneşe serme, (-i) güneşe tutma.

teşmit تشميت *A. a. bk.* **tesmit** تسميت.

teşne تشنه *F. s.* 1 susuz, 2 *mec.* pek istekli, çok hevesli.

teşne-dil تشنه دل *F. s. mec.* pek istekli (kimse).

teşnegân تشنگان *F. ç. a.* 1 susamışlar, 2 *mec.* pek istekli olanlar, çok hevesliler.

teşnegi تشنگى *F. a.* susuzluk.

teşne-leb تشنه لب *F. s.* iyice susamış, susuzluktan dudağı kurumuş (kimse).

teşni' تشنيع *A. a.* (-i) kötüleme, (-in) ayıbını söyleme, (-i) yerme.–**teşni' eylemek** (-i) kötülemek, (-i) yermek.

teşnif تشنيف *A. a.* 1 (kulağa) küpe takma, 2 *T.* (güzel bir ses/bir haber/bir çağrı ve duyuru ile) kulağı süsleme.

teşnif-sâz تشنيفساز *F. s.* (kulağı) süsleyici (nesne).

teşri' تشريع *T. a.* kanun koyma.

teşrid تشريد *A. a.* 1 (bir hayvanı) ürkütüp kaçırma, 2 (birini) yanından kovup uzaklaştırma.

teşrif تشريف *A. a.* 1 (-e) şeref verme, (-i) şereflendirme, 2 canlandırma, hayat verme. *T.* (-e) gitme, gitme gelme, gidiş.

teşrifât تشريفات *A. ç. a.* 1 yüksek dereceli devlet memurlarının makam ve rütbeleri göz önüne alınarak belirlenip yürürlüğe konan öncelik ve sonralıkları usulü, 2 resmi günlerde, alay ve bayramlaşmalarda, huzura çıkacaklarında devlet ileri gelenlerinin sıralarına ve sınıflarına, elçilerin kabul biçimlerine ve rütbe ve nişanların verilmesiyle ilgili işlere bakan daire, 3 *mec.* merasim, ciddiyet, içtenlikli olmayan davranış/ilişki.

teşrifâti تشريفاتى *F. a.* teşrifatçı, resmi günlerde yapılan törenlerde ve davetlerde çağrılı kimseleri kurallara göre karşılamak ve ağırlamakla görevli kimse.

teşrih تشريح *A. a.* 1 bitki, hayvan ve insanların yapısını, organlarının birbirleriyle olan ilgilerini inceleyen bilim, anatomi, 2 (bir konuyu) en ince noktalarına, en küçük ayrıntılarına kadar gözden geçirerek açıklama, anlaşılmadık ve eksik bir yanını bırakmaksızın gerçek çehresiyle gün yüzüne çıkarma.

[1]**teşrik** تشريق *A. a.* 1 ışıklandırma, aydınlatma, parlatma, 2 doğuya yönelme, yönünü doğuya çevirme: *eyyâm-i teşrik* "zilhicce ayının on birinci, on ikinci ve on üçüncü günleri".

[2]**teşrik** تشريك *A. a.* 1 (birini) ortak etme, 2 *din* Yüce Yaratıcı'ya ortak koşma.

teştit تشتيت *A. a.* (-i) dağıtma.

teşvik تشويق *A. a.* 1 özendirme, istek ve özlem uyandırma, 2 kışkırtma.–**teşvik etmek** 1) özendirmek, isteklendirmek, 2) kışkırtmak.

teşvir تشوير *A. a.* 1 satılık hayvanı pazara çıkarıp alıcılara gösterme, 2 (bir kimseye) kendisini utandıracak bir davranışta bulunma.

teşviş تشويش *A. a.* 1 (-i) karmakarışık etme, (-i) karıştırma, 2 karışıklık.–**teşviş etmek** (-i) karıştırmak.

teşvişât تشويشات *A. ç. a.* karışıklıklar.

teşyi' تشييع *A. a.* 1 (yola giden birini) ayrılık yerine kadar götürüp orada vedalaşma, geçirme; *zıddı:* **istikbâl** استقبال, 2 (birini) yüreklendirme, 3 (-i) ateşle yakma.

teşyid تشييد *A. a.* 1 (-i) yüksek ve sağlam yapma/duruma getirme, 2 güçlendirme, güç kazandırma.

teta"um تطعم *A. a.* (-i) tatma, (bir yiyeceğin/içeceğin) tadına bakma.

tetabbu' تطبع *A. a.* birinin tabiatını benimsemek, biri gibi davranır olmak.

tetabbüb تطبب *A. a.* tabiplik taslama, ilgisi ve bilgisi olmadığı hâlde tabipmiş gibi görünme.

tetâbu' تتابع *A. a.* birbiri ardı sıra gitme, birbirini izleme, birinin ardından öteki gelme.–**tetâbu'-u izâfât** تتابع اضافات *F. a. dilb.* bir katkı alanla (tamlananla) bir katılandan (tamlayandan) oluşan söz birliklerinin (ad ve sıfat takımlarının) yeni katılanlarla uzayışı.

tetâbuk تطابق *A. a.* (iki şey) (birbirine) uyma/uygun düşme: *tetâbuk-u ârâ* "görüşlerin birbirine uygun düşmesi".

tetaffül تطفل *A. a.* 1 asalak olma, asalaklık etme, 2 (birine) bağlanma, uyma, 3 (birinin) yanından ayrılmama.

tetahhür تطهر *A. a.* (maddî ve manevî olarak) temizlenme, arınma.–**tetahhür bulmak** yıkanmak, pislikten arınmak, temizlenmek.
tetâlî تطالی *A. a.* birbirini izleme, ardı ardına gelme: *tetâlî-yi sinîn* "yılların ardı ardına gelişi".
tetarrüb تطرب *A. a.* neşelenme, derin bir keyif duyma, sevinçten oynama.
tetarruk تطرق *A. a.* 1 yol bulma, (bir yolla) (-in) içine girme, 2 zarar gelme, zarara uğrama: *t.-u ihtilâl* "bozulup başkalaşma/değersizleşme kaybına uğrama".
tetâvül تطاول *A. a.* 1 uzama, uzun sürme, 2 zorbalık, el uzatma, haksızlık etme, zor kullanarak başkasının hakkını elinden alma.
tetavvu' تطوع *A. a.* nafile namaz kılma.
tetavvüf تطوف *A. a.* 1 ziyaret amacıyla bir yerin çevresini dolanma, 2 (hac sırasında) Kâbe'nin çevresini dolanma.
tetavvuk تطوق *A. a.* boyuna gerdanlık vb. takma.
tetavvüs تطوس *A. a.* tavus gibi rengârenk elbise giyme.
tetâyür تطایر *A. a.* dağınık olma, oraya buraya serpilme.
tetayyüb تطیب *A. a.* güzel koku sürünme.
tetayyür تطیر *A. a.* (-i) uğursuz sayma, uğursuzluğa yol açacakmış duygusuna kapılma.
tetbî' تتبیع *A. a.* 1 (-i) iyice/enine boyuna inceleyip soruşturma, 2 (-in) ardını boşlamayıp gereği gibi araştırma, 3 (-e) uyma. (-in) ardına düşme.
tetbît تتبیت *A. a.* (-e) zarar verme, (-i) zarar ve kayba uğratma.
tetebbu' تتبع *A. a.* (-in) ardına düşüp araştırma, (-i) gereği gibi inceleme, (-i) dikkatle gözden geçirme/okuma.
tetebbuât تتبعات *A. ç. a.* 1 (-i) gereği gibi araştırma, 2 (-i) dikkatle, sürekli olarak, peşine düşerek okuma.
tetellu' تتلع *A. a.* boynunu uzatıp başını kaldırma.
tetellüm تثلم *A. a.* diş diş olma, çentikli hâle gelme.
teterrüb تترب *A. a.* üst baş kirlenme, toza toprağa bulanma.
tetevvüc تتوج *A. a.* taç giyme.
tetimmât تتمات *A. ç. a.* 1 eksik şeyler, 2 gerekli şeyler.
tetimme تتمه *A. a.* eksiği kendisiyle tamamlanan şey, bir nesnenin tamamlanması için eklenen şey, eklenti.
tetliye تتلیه *A. a.* 1 adak adama, 2 farzdan sonra nafile namaz kılma.
tetmîm تتمیم *A. a.* (-i) tamamlama, (-i) bitirme, (-i) sona erdirme.
tetrîb تتریب *A. a.* (-i) toza toprağa bulaştırma.
tetvîc تتویج *A. a.* (-e) taç giydirme.
tev'em توأم *A. a.* ikiz.
tev'emân توأمان *A. ç. a.* ikizler, ikiz doğmuş çocuklar.
tev'eme توأمه *A. a.* ikiz doğan kız.
tev'emî توأمی *A. a.* ikizlik, ikiz olma hâl ve niteliği.
tev'emiyyet *A. a. bk.* **tev'emî** توأمی.
te'vîd تأوید *A. a.* (-i) eğriltme, (-i) yamultma, (-i) iki kat etme.
tev'îd توعید *A. a.* ("Gelecekte şöyle olacak, şunlar olacak" diyerek) korkutma.
tevâbi' توابع *A. ç. a.* 1 bir kimsenin –uşaklar ve hizmetliler dışında– özel hizmetinde bulunanlar, 2 (birinin) yolunu tutanlar, birine/başkalarına uyanlar, başkasının ardına takılanlar sözüne uyanlar; *bk.* **tâbi'** تابع.
tevâbît توابیت *A. ç. a.* tabutlar; *bk.* **tâbût** تابوت.
tevâcüd تواجد *A. a.* yapmacık olarak vecde gelme, yapma hâle bürünme.
tevâcüh تواجه *A. a.* (ile) yüzleşme, (ile) yüz yüze gelme, (ile) karşılaşma; *bk.* **müvâcehe** مواجهه.
tevâd(d) تواد *A. a.* birbirine sevgi, ilgi ve yakınlık gösterme.
tevâdü' توادع *A. a.* (iki taraf) düşmanlığı bırakarak barışma, aralarında barış yapma.
tevaffuk توفق *A. a.* (bir işte/şeyde) başarılı olma, başarı kazanma.
tevâfuk توافق *A. a.* uyma, uygun gelme, uyuşma.–**tevâfuk etmek** uymak, uyuşmak.
tevâfür توافر *A. a.* çoğalma.
tevağgul توغل *A. a.* (ile) çok uğraşma.
tevahhud توحد *A. a.* tek olma dengi/benzeri bulunmama; *bk.* **teferrüd** تفرد.
tevahhuş توحش *A. a.* (insan ve hayvan için) ürkme.–**tevahhuş etmek** ürkmek.
tevâkî' تواقیع *A. ç. a.* fermanlar; *bk.* **tevkî'** توقیع.
tevakkî توقی *A. a.* sakınma, çekinme.–**tevakkî etmek** çekinmek.
tevakku' توقع *A. a.* umma, umut içinde durup bekleme; (bir işin olmasını) dileme.
tevakkud توقد *A. a.* (ateş) tutuşup yanma, yalınlanma.
tevakkuf توقف *A. a.* 1 durma, eğlenme. –**tevakkuf etmek** durmak, eğlenmek, 2 bir şeyin olması başka bir şeyin olmasına/bulunmasına bağlı bulunma.
tevakkur توقر *A. a.* ağırbaşlılık, oturaklılık kazanma, ağırbaşlı bir görünüme bürünme.
tevâkül تواکل *A. a.* (iki kişi) birbirini vekil edinme, birbirine vekalet verme.
tevâlî توالی *A. a.* birbiri ardınca gitme/gelme, ardı kesilmeme, sürme: *t.-i leyl ü nehâr* "gece ve gündüzün sürekli olarak birbiri ardından gelişi".
tevâlüd توالد *A. a.* çocuk sahibi olma yoluyla çoğalma.
tevânî توانی *A. a.* 1 tembellik, üşengeçlik, gevşeklik, ağırlık, 2 gecikme, yavaş salınma, 3 kayıtsızlıkla ve kaygısız bir şekilde davranma, 4 yavaşlık, bitkinlik, güçsüzlük, 5 bir parça yağmur bulutu.
tevârî تواری *A. a.* gizlenme.–**tevârî etmek** gizlenmek.
tevârîh تواریخ *A. ç. a.* tarihler; *bk.* **târîh** تاریخ.
tevârüd توارد *A. a.* 1 gelme, 2 *ed.* iki şairin aynı zamanda/birbirinden haberli olmaksızın başka zamanda ve yerde sözleri ve anlamları birbirinin aynı olarak söyledikleri şiir.
tevârüs توارث *A. a.* (-den) (-e) miras kalma, miras yoluyla geçme.–**tevârüs etmek** miras yoluyla geçmek.
tevâsî تواصی *A. a.* (-i) birbirine ısmarlama, birbirine tavsiye etme.
tevassul توصل *A. a.* (bir yere/hedefe) ulaşma, varma, erişme.
tevâsüb تواثب *A. a.* birbiri üstüne sıçrama/atılma.
tevâsuk تواثق *A. a.* birbirine güvenme suretiyle vaatleşme.
tevâsul تواصل *A. a.* ulaşma, (iki şey) birbirinin yanına varma/gelme.
tevattun توطن *A. a.* vatan tutma, yurt edinme.
tevâtür تواتر *A. a.* 1 dönüp dolaşma, dolanıp durma: *t.-i tîr* "okların uçuşması, dolanıp durması", 2 ağızdan ağıza dolaşma, yayılma, 3 söylenti, 4 yalan üzerinde birleşmeleri akılca mümkün görülmeyen bir topluluğun aktardığı söz.
tevâud تواعد *A. a.* birbirine söz verme, sözleşme.
tevâzî توازی *A. a.* bir hizada olma, aynı çirpide/çizgide bulunma.
tevâzu' تواضع *A. a.* 1 alçak gönüllülük etme, 2 alçak gönüllülük hâli.–**tevâzu' etmek** alçak gönüllülük göstermek.
tevâzün توازن *A. a.* (tartıda/ölçüde/değerde) denklik.
tevazzu' توضع *A. a.* (namaz için) abdest alma.

tevazzuh توضح *A. a.* aydınlanma, anlaşılma, ortaya çıkma.

tevbe توبه *A. a.* günah ve suç işlemekten vazgeçip bir daha işlememeye niyet etme.–**tevbe-i nasûh** توبهٔ نصوح kesin bir niyetle edilmiş tövbe, "Tövbeler tövbesi" diyerek edilmiş tövbe.

tevbe-kâr توبه كار *F. a.* tövbe edici kimse.

tevbe-şiken توبه شكن *F. s.* tövbe bozucu (kimse).

tevbih توبيخ *A. a.* işlediği suçları yüzüne karşı söyleyerek/bir bir sayarak azarlama.

tevcib توجيب *A. a.* (-i) gerekli kılma, (-i) gerekli/vazgeçilmez duruma koyma/getirme.

tevcih توجيه *A. a.* 1 (birini) bir yana gönderme, 2 (bir şeyin) yüzünü bir yöne çevirme, yöneltme, 3 (bir sözü/işi) başka bir yolla/başka türlü anlatma/açıklama, farklı bir hüküm ve gerekçeyle belirtme. [Bu anlamda **te'vil** ile birlikte bir bağlam öbeği gibi kullanılır.] 4 (rütbe ve memuriyet) verme, 5 (birini) değerli ve ün sahibi kılma, 6 *ed.* (bir sözü) farklı iki anlamda, hem övgü hem yergi anlaşılacak yolda kullanma.

tevdi' توديع *A. a.* emanet olarak verme/bırakma.

teveccu' توجع *A. a.* 1 (bedende bir yer) ağrıma, ağrı duyma, 2 (manevî açıdan) acı çekme.

teveccüd توجد *A. a.* özge bir hâle düşme, içinde daha önce hissetmediği manevî bir esinti, ferahlık ve güzellik bulma.

teveccüh توجه *A. a.* 1 yönelme, yüzünü bir yöne çevirme, 2 bir kimseye karşı duyulan ilgi ve yakınlık. **teveccühât** *A. ç. a.* ilgiler, sevgiler, yakınlıklar; *yuk. m. bk.*

teveddüd تودد *A. a.* birbiriyle dostluk etme, birbirini sevme, dostlaşma, sevişme.

teveffî توفى *A. a.* can alma, canını alma.

tevehhüm توهم *A. a.* vehme düşme, kuruntuya kapılma.

tevekân توقان *A. a.* çok hırslı, aşırı istekli olma.

tevekküd توكد *A. a.* güçlülük ve dayanıklılık kazanma.

tevekkül توكل *A. a.* kendine düşeni yaptıktan/gereğini yerine getirdikten sonra işlerini İlâhî iradeye bırakarak kaderin hükmüne razı olma.

tevellâ تولا *F. a.* (birini) dost edinme, sevme.

tevelli تولى *A. a. bk.* **tevellâ** تولا.

tevellüd تولد *A. a.* 1 (çocuk için) doğma, 2 (bir şey/durum) ortaya çıkma, belirme.–**tevellüd etmek** 1) doğmak, 2) ortaya çıkmak.

tevellüh توله *A. a.* serseme dönme, şaşırıp kalma.

tevelvül تولول *A. a.* şamata/gürültü patırtı etme.

teverru' تورع *A. a.* dince yapılması yasaklanmış ve kötü görülmüş iş, eylem ve davranışlardan uzak durma, ayrıca yasak ve kötü olduğu şüpheli olan konulardan da sakınma, kimsenin hakkına el uzatmama.

teverrüd تورد *A. a.* gül gibi kızarma, gül rengi alma.

teverruk تورق *A. a.* (bitki/ağaç) yapraklanma.

teverrük تورك *A. a.* (namazda) kaynağını sağ ayak üzerine koyup oturma, kaynakların birini/ikisini yere koyma.

teverrüm تورم *T. a.* verem hastalığına yakalanma.–**teverrüm etmek** verem olmak.

teverrüs تورث *A. a.* mirasçı olma.

teverrut تورط *A. a.* vartaya düşme, başına içinden çıkılmaz iş gelme, güç durumda kalma.

tevessu' توسع *A. a.* genişleme.

tevessüb توثب *A. a.* sıçrama, atlama.

tevessüd توسد *A. a.* yastığa dayanma.

tevessüh توسخ *A. a.* kirlenme, paslanma.

teveşşuh توشح *T. a.* (kadın) takıp takıştırma, giyinip kuşanma, süslenip püslenme.

tevessuk توثق *A. a.* (birine/birinin sözüne) güven duyarak tutunma/dayanma.

tevessül توسل *A. a.* (vesile göstererek) (bir şeye) tutunma, sarılma.

tevessüm توسم *A. a.* (bir şeyi) belirtilerinden yola çıkarak doğru bir sanıyla kavrama.

tevessut توسط *A. a.* aracılık etme, araya girme.–**tevessut etmek** aracılık etmek.

tevettür توتر *A. a.* gerilme, gergin olma.

tevfîd توفيد *A. a.* (birini) (bir yere/birinin yanına) elçilikle gönderme.

tevfîk توفيق *A. a.* 1 (-i) uydurma, uygun ve çakışık duruma getirme, 2 Yüce Tanrı yol gösterme, yardım etme, kendi dileğini kulun dileğiyle uyuşturma.

tevfîr توفير *A. a.* çoğaltma, artırma.

tevhîd توحيد *A. a.* 1 birleştirme, birden çok şeyi bir araya getirerek bir/tek hâline getirme, 2 (Yüce Tanrı için) birleme; bir ve tek olduğunu, ortağı ve benzeri bulunmadığına inanma, zatını zihinlerde biçimlendirilen ve hayallerde görüntülenen her şeyden sıyırıp ayırma; *zıddı:* **şirk**, 3 bu yolda yapılan zikir, 4 *ed.* Yüce Tanrı'nın birliğini dile getiren manzum ve mensur söz.

tevhîm توهيم *A. a.* (birini) vehme düşürme, kuruntuya kaptırma.

tevhîn توهين *A. a.* (bir konuyu/sözü/haberi) güvenilir saymama, (bir konu/haber/söz için) "Sağlam ve güvenilir değildir" deme.

tevhîş توحيش *A. a.* (bir kimseyi/hayvanı) ürkütme.–**tevhîş etmek** ürkütmek.

te'vîl تأويل *A. a.* açık anlamını göz önünde bulundurmayıp bir söze başka anlam yükleme, bir kelimeyi konulmuş anlamından çıkarıp yakın ve uygun olan başka bir anlamda kullanma.

te'vilât *A. ç. a.* sözlerin/kelimelerin kabul etmediği uzak ve aykırı anlamlar.

tevki' توقيع *T. a.* 1 padişah buyruklarına ve beratlarına çekilen tuğra, 2 bu tuğrayı taşıyan buyruk ve berat.

[1]**tevkîd** توقيد *A. a.* (ateşi) tutuşturup yakma.

[2]**tevkîd** توكيد *A. a.* (-i) güçlendirme, sağlamlaştırma.

tevkîf توقيف *A. a.* 1 (-i) durdurma, 2 (bir suç sebebiyle) (birini) tutuklama, alıkoyma.

tevkîl توكيل *A. a.* (birini) vekil etme/vekil olarak tutma.

tevkîr توقير *A. a.* (-i) ağırlama, (-e) değeri/ağırlığı ölçüsünde saygı gösterme.–**tevkîr etmek** saygı göstermek, saygılı davranmak.

tevkît توقيت *A. a.* (bir iş/şey için) bir zaman belirleme.

tevlîd توليد *A. a.* 1 (-i) doğurma, var etme, meydana koyma, 2 (çocuğu) doğurtma.–**tevlîd etmek** 1) doğurmak, hasıl etmek, 2) (çocuğu) doğurtmak.

tevliyet توليت *A. a.* 1 (birini) vakıf yöneticisi yapma, (bir vakfa) yönetici atama, 2 mütevellilik, vakıf yöneticiliği nitelik ve görevi.

Tevrât تورات *A. a. din* Musa Peygamber'e inen kitap.

tevrîh توريخ *A. a.* 1 (bir yazıyı/kitabı/olayı) tarihleme, (bir yazıya/kitaba/olaya) tarih koyma, 2 (bir olaya) manzum olarak tarih bulma/söyleme.

tevrîk توريق *A. a.* (-i) yapraklandırma, (-in) yapraklı duruma gelmesini sağlama.

tevrîs توريث *A. a.* (birini) mirasçı olarak seçme, (birine) malını miras olarak bırakma.

tevriye توريه *A. a. ed.* iki anlamı olan bir kelimenin uzak anlamını kast etme.

tevsen توسن *F. a.* serkeş, gem tutmaz, huysuz, harın, azgın at.

tevsi' توسيع *A. a.* (-i) genişletme.

tevsid توسيد *A. a.* (birini) yastığa dayandırma.

tevsif توصيف *A. a.* (-i) (ile) niteleme, (-in) niteliklerini sayma/dile getirme.

tevsih توسيخ *A. a.* (-i) kirletme.

tevşih توشيح *A. a.* 1 süsleme, süs/takı takma, 2 *ed.* çifte kafiye.

tevsik توثيق *A. a.* (söz, yemin, kefillik vb. için) güçlendirme.

tevsil توصيل *A. a.* (-i) (yerine) ulaştırma, (-i) vardırma.

tevşim توشيم *A. a.* dövme yaptırma.

[1]**tevsim** توسيم *A. a.* 1 (hayvanı) damgalama, 2 *T.* (çocuğa) ad koyma.–**tevsim etmek** ad koymak.

[2]**tevsim** توصيم *A. a.* 1 vücudun bir uzvunun acımasına yol açma, 2 (-i) kırma, 3 (birine) bıkkınlık, bezginlik verme.

tevsit توسيط *A. a.* (birini) aracı koyma. –**tevsit etmek** aracı koymak.

tevsıye توصيه *A. a.* 1 vasiyet bırakma, ölmezden önce öldükten sonra yapılacak işleri belirleme, 2 (bir işi) (birine) ısmarlama, öğütleme, 3 (birini) tanıtarak salık verme, (biri için) (birinden) ilgi ve yardım isteme, 4 birini tanıtmak ve kendisiyle ilgilenilmesini istemek üzere yazılan yazı/mektup.

[1]**tevtid** توتيد *A. a.* (yere) kazık çakma.

[2]**tevtid** توطيد *A. a.* bir nesneyi yerine iyice yerleştirip dayanıklı ve sağlam duruma getirme.

tevtıe توطئه *A. a.* 1 üstüne basma, ayak altında çiğneme, 2 *T.* ileride açıklanacak maksada uygun bazı kelimeleri önceden söyleme, ileride açıklanacak maksadı kapalı biçimde gösterecek yolda giriş yapma.

tevtîn توطين *A. a.* (birilerini) bir yere yerleştirme, (birilerine) yurt edindirme.

tevtir توتير *A. a.* (-i) yay kirişi gibi germe, yayı kurma.

tevvâb تواب *A. a.* kullarının tövbesini kabul eden (Yüce Tanrı).

tevzi' توزيع *A. a.* dağıtma.

tevzif توظيف *A. a.* 1 (-i) görevlendirme, 2 (-i) bir maaş karşılığı bir göreve getirme.

tevzih توضيح *A. a.* (-i) apaçık ortaya koyma, iyice aydınlatma.

teyakkun تيقن *A. a.* kesin olarak bilinme.

teyakkuz تيقظ *A. a.* uyanıklık; *zıddı:* **gaflet** غفلت.

teybis تيبيس *A. a.* (-i) kurutma, kuru hâle getirme.

teyebbüs تيبس *A. a.* kuruma, kuru hâle gelme.

teyemmüm تيمم *A. a.* su bulunmadığında da yolu yordamınca toprakla abdest alma.

teyemmün تيمن *A. a.* 1 (bir şeyi) uğurlu sayma/(bir şeyi) uğurlu sayarak uğurundan fayda umma, 2 (bir nesneyi) kutlu sayma/görme/tutma, 3 bir işe sağ yanından başlama.

teyessür تيسر *A. a.* kolaylıkla olma, güçle karşılaşılmadan elde edilme.

te'yid تأييد *A. a.* (-i) doğrulama, (-i) destekleme, (-i) güçlendirme.–**te'yid eylemek** doğrulamak, desteklemek, güçlendirmek.

te'yis تأييس *A. a.* (birini) umutsuzluğa düşürme, (birinin) ümidini yok etme.

teykîn تيقين *A. a.* (bir bilgiyi/haberi/durumu) kesin olarak, şüphe ve tereddüt duyulmayacak biçimde bildirme.

teykiz تيقيظ *A. a.* uyarma; *bk.* **ikâz** ايقاظ.

teymim تيميم *A. a.* (birine) teyemmüm ettirme.

teymîn تيمين *A. a.* (birini) kutlama, (birine) "Kutlu ve uğurlu olsun" deme; *krş.* **tes'id** تسعيد.

teys تيس *A. a.* erkek keçi, teke.

teysir تيسير *A. a.* (bir işi) kolaylaştırma, (bir işin) kolayca olmasını/elde edilmesini sağlama.

tez تيز *T. z.* (< *F.* **tîz**) hızlı, çabuk, çabucak, hızla. Acele olarak. *s.* sabırsız, beklemeyi sevmeyen (kimse).–**tez canlı** sabırsız, çabuk sıkılan, beklemek istemeyen/beklemeyi sevmeyen (kimse).

tezaccu' تضجع *A. a.* üşenip ağırdan alma, gevşek davranma.

tezaccür تضجر *A. a.* iç sıkılma, içinde sıkıntı duyma, sıkıntıya uğrama.

tezâd تضاد *A. a.* 1 (iki şey) birbirine karşı olma, (iki şey arasında) karşıtlık ilişkisi bulunma, 2 *ed.* anlatımda anlamca birbirine karşıt iki kelimeyi bir bağlam içinde kullanma.

tezahhur تظهر *A. a.* (deniz) kabarma, dalgalanıp köpürerek kıyıya vurma/taşma.

tezâhuf تزاحف *A. a.* savaş sırasında iki taraf askeri birbirine iyice yakınlaşıp dokunma, çatışma.

tezâhük تضاحك *A. a.* karşılıklı/birlikte gülme, gülüşme.

tezâhum تزاحم *A. a.* aşırı kalabalıktan birbiri üstüne yığılma, sıkışma.

tezâhür تظاهر *A. a.* 1 (iki şey) birbirine görünme, 2 belirme, ortaya çıkma, 3 yardımlaşma, birbirini destekleme. **tezahürât** *A. ç. a.* destek ve yardım amaçlı gösteriler.

tezâkir تذاكر *A. ç. a.* tezkireler; *bk.* **tezkire** تذكره.

tezakkum تزقم *A. a.* zorla yutma, (yenen şey) boğazından kolay geçmeme.

tezallül تظلل *A. a.* 1 gölgelenme, gölgede bulunma, 2 gölgeye sığınma, gölgede oturma.

tezallüm تظلم *A. a.* yanıp yakılma, (uğradığı haksızlık, gördüğü kötülük karşısında) sızlanma, düştüğü kötü durumu dile getirme.–**tezallüm-i hâl** *F. a.* düştüğü durumu yanıp yakılarak anlatıp boyun bükme, merhamet dileme.

tezammün تضمن *A. a.* (-i) içine alma, içinde bulundurma.–**tezammün etmek** içinde bulundurmak.

tezanni تظني *A. a. bk.* **tezannün** تظنن.

tezanniyât تظنيات *A. ç. a.* zan ile görülen işler.

tezannün تظنن *A. a.* zan ile iş görme, kesinliği bilinmeyen bir şey/durum hakkında olabilirliğe dayanan bir yargıda bulunma.

tezarru' تضرع *A. a.* (Tanrı'ya) benliğini ezip yok ederek yalvarma, yakarma; yakarış.

tezarrüf تظرف *A. a.* zarafet taslama, incelik satma.

tezarrur تضرر *A. a.* zarara uğrama, zarar görme.

tezâuf تضاعف *A. a.* çoğalma, iki kat artma.

tezâvül تزاول *A. a.* bir şey yapmaya, bir şey var etmeye/meydana getirmeye çalışma.

tezâvür تزاور *A. a.* birbirini ziyaret etme.

tezavvu' تضوع *A. a.* bir şeyin güzel kokusu çevreye yayılma.

tezâyüd تزايد *A. a.* artma, çoğalma.

tezayyuk تضيق *A. a.* daralma, sıkışma.

[1]**tezbib** تذبيب *A. a.* birinin (bir işi/eylemi) yapmasını engelleme, (bir iş/eylem için) yasak koyma, yapmasına yol vermeme, bırakmama.

[2]**tezbib** تزبيب *A. a.* yaş yemişi kurutma.

tezbih تذبيح *A. a.* (hayvanı) boğazlama, boğazını keserek öldürme.

tezbil تزبيل *A. a.* (toprağa) gübre atma.

tezbir تزبير *A. a.* yazma, kaleme alma.

tezebbüd تزبد *A. a.* 1 (sıvı madde) köpüklenme, köpürme, 2 (süt/yoğurt vb.) kaymaklanma, kaymak bağlama.

tezebzüb تذبذب *A. a.* karışıklık, kararsızlıkla sürüncemede ve tereddüt içinde kalma.

tezehhüd تزهد *A. a.* kendini Tanrı kulluğu yoluna verme, sürekli kulluk etme.

tezekki تزكى *A. a.* kendini kötülükten ve günahtan arındırma.

tezekkür تذكر *A. a.* 1 (-i) hatırlama, (-i) hatıra getirip anma, 2 (bir iş/konu üzerinde) görüş alışverişinde bulunma, istişare etme.

tezelluk تزلق *A. a.* sürçme, kayma.

¹**tezellül** تذلل *A. a.* (kendini) alçak tutma, değersiz gösterme.

²**tezelzül** تزلزل *A. a.* sarsılma, sallanma, sarsıntı.–**tezelzül-ü arz** *F. a.* yer sarsıntısı.

tezemmül تزمل *A. a.* sarınma, bürünme.

tezemmüm تذمم *A. a.* kınanacak/kötü görülecek şeyden sakınma/kaçınma.

tezenbür تزنبر *A. a.* kendini satma, rahatsız edici biçimde büyüklük taslama.

tezenduk تزندق *A. a.* Hak yolundan çıkma, zındık olma.

tezerv تذرو *A. a.* sülün.–**tezerv-i zerrin-per** تذرو زرين پر altın kanatlı sülün, yani: *mec.* güneş.

tezevvüc تزوج *A. a.* evlenme, (erkek) nikâh ile eş edinme.

tezevvüd تزود *A. a.* (yol için/yolda yemek üzere) yanına azık alma.

tezevvuk تذوق *A. a.* 1 (-den) hoşlanma, (-den) zevk alma, 2 (-i) tatma, (-in) tadına bakma.

tezeyyün تزين *A. a.* bezenme, süslenme. –**tezeyyün eylemek** süslenmek.

tezfit تزفيت *A. a.* ziftleme, zift sürme.

tezhib تذهيب *A. a.* (-e) altın sürme, (-i) yaldızlama.

te'zîn تأذين *A. a.* ezan okutma.

te'zîr تأزير *A. a.* 1 (-i) bürüme, (-i) sarma, 2 (-i) güçlendirme.

tezkâr تذكار *A. a.* (-i) anma.

tezkîr تذكير *A. a.* 1 (-i) andırma, (-i) hatıra getirme, 2 *dilb.* (Arapça'da) bir ismi eril hâle koyma; *zıddı:* **te'nis** تأنيث, 3 öğüt verme, vaaz etme.

tezkire تذكره *A. a.* (*T.* **tezkere**) 1 anma aracı/vesilesi olan şey, 2 pusula, hatırlatma yazısı/kağıdı.

tezkiye تزكيه *A. a.* 1 arındırma, arı duru hâle getirme, 2 (bir kimsenin) günahsız, suçsuz, doğru, temiz, güvenilir olup olmadığını kendisini tanıyanlara sorup öğrenme/anlama.–(meyyiti) **tezkiye etmek** gömmeye hazır duruma getirdikten sonra cenazede bulunan cemaatten ölüyü nasıl tanıdıklarını/iyi bir kimse/iyi bir Müslüman olup olmadığını sormak, 3 malın zekâtını vermek.–**tezkiyesi bozuk** adı kötüye çıkmış, kötülükle ünlenmiş, kimsenin iyi ve güvenilir olduğuna tanıklık etmediği/etmeyeceği kimse.–**tezkiye-i nefs** تزكيۀ نفس benliğini arındırma.–**tezkiye-i şühûd** تزكيۀ شهود *huk.* bir davada şahitlerin güvenilir olup olmadıklarını mahkemenin araştırması.

tezlik تزليق *A. a.* (-i) sürçtürme, (-i) kaydırma, (-in) sürçmesine yol açma/kaymasını sağlama.

tezlil تذليل *A. a.* alçak görme, küçük ve değersiz sayma, değersizleştirme.

tezmil تزميل *A. a.* (çocuğa) giysi giydirme, (bebeği) giysi içine koyup sarma.

tezmim تزميم *A. a.* (atı) yularlama, (ata) yular takma.

teznib تذنيب *A. a.* 1 (-e) kuyruk takma, 2 (-e) ek olarak getirme, ekleme.

teznid تزنيد *A. a.* çakmak taşıyla ateş çıkarma.

tezvib تذويب *A. a.* eritme.

tezvic تزويج *A. a.* (bir kızı) (bir erkeğe) nikâhlama, eş olarak verme.

tezvîd تزويد *A. a.* 1 (yola gidene) azık verme, 2 (yola giden için) azık hazırlama.

tezvîk تذويق *A. a.* 1 (-i) hoşlandırma, (-in) tadına vardırma, 2 (-e) tattırma, (-in) tadına baktırma.

tezvîr تزوير *A. a.* yalanı allayıp pullama, yalanı hile yoluyla doğru diye yutturmaya çalışma.

tezvîren تزويرا *A. z.* yalan sözü allayıp pullamak suretiyle.

tezyîd تزييد *A. a.* (-i) artırma, (-i) çoğaltma.

tezyîf تزييف *A. a.* (-i) geçersiz kılma, (-i) çürütme; (-e) çürük, kalp ve sahte gözüyle bakma, ... ile eğlenme, (-i) hafife alma.

tezyîl تذييل *A. a.* ekleme biçiminde söz söyleme/yazma, (-in sonuna) ek olarak katma.

tezyîn تزيين *A. a.* (-i) süsleme, (-i) donatıp bezeme.

tı ط Osmanlı Türkçesi alfabesinin on dokuzuncu harfi. Ebced hesabında sayı değeri 9'dur.

tıb(b) طب *A. a.* hekimlik.

tıbâ' طباع *A. ç. a.* yaradılış özellikleri, huylar; *bk.* **tab'**.

tıbâat طباعت *A. a.* (*T. k. dili:* **tabâat**) (kitap, gazete vb.) basma işi ve sanatı, basım. Arapça sözlerde **tıbâa** olarak okunur: *dârü't-tıbâa* "matbaa, basımevi", *dârü't-tıbâatü'l-âmire* "devlet matbaası".

tıbâhat طباخت *A. a.* aşçılık.

¹**tıbâk** طباق *A. a.* 1 (iki şey) (birbirine) uyma, uygunluk.

²**tıbâk** طباق *A. ç. a.* tabakalar: *sipihri nüh tıbâk* "dokuz katlı gök".

tıbbî طبى *A. s.* tıpla ilgili (konu/iş).

tıbk طبق *A. a.* (iki nesne/ikiden çok nesne) birbirinin aynı olma, (iki nesne/ikiden çok nesne) arasında/aralarında fark bulunmama.

tıfl طفل *A. a.* çocuk.

tıhâl طحال *A. a.* dalak.

tılâ' طلاء, **tılâ** طلا *A. a.* 1 sıva, yaldız, güzel koku vb. sürülecek ve sürünecek nesne, 2 bakır, gümüş vb. üzerine sürülen altın suyu, yaldız, 3 katran, 4 içki, şarap.

tılâ-dûz طلادوز *F. s.* sırmacı.

tılâkâr طلاكار *F. a.* yaldızcı.

tılısm طلسم *A. a.* (*T. k. dili:* **tılsım**) 1 sihir ve büyü türünden olağan dışı işler yapacağına inanılan güç, 2 muska vb. gibi koruyucu olduğuna inanılan nesneler.

tımr طمر *A. a.* yünden yapılma eski giysi.

tınâb طناب *A. a.* çadır ipi, çadırı kazığa tutturan ip, gergi ipi.

tırâd طراد *A. a.* kısa mızrak, harbe.

¹**tırâz** طراز *A. a.* 1 elbiselerin yakalarına, yen ağızlarına ve önlerine sırma, ipek vb. ile işlenilen nakış, 2 bezek, süs, 3 arma, resim, şekil, harf, 4 anlamlı, kısa, özlü niteleme sözü, 5 biçim, yol, yol yordam, tarz.–**tırâz olmak** donanmak, bezenmek.

²**-tırâz** طراز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 düzücü, düzenleyici, meydana getirici: *bedia-tırâz* "güzellik meydana getirici, güzellik düzücü", *dibâce-tırâz* "önsöz düzenleyici", 2 süsleyen, bezeyen: *eser-tırâz* "tarih yazarı, vak'anüvis"; *bezm-tırâz* "meclisi süsleyen, varlığıyla meclise süs katan".

tırâzende طرازنده *A. s.* süsleyici, süsle donatıcı: *t.-i arûsân* "gelin süsleyici".

tırs طرس *A. a.* âbâdî ve aharlı yazı kâğıdı.

tıryâk طرياك *A. a.* ilaç olarak kullanılan bir tür afyonlu macun; *bk.* **tiryâk** ترياك.

tıvâl طوال *A. ç. a.* uzun boylular; *bk.* **tavîl** طويل.

tıyere طيره *A. a.* kötüye yormaya yol açan şey, falda kötü çıkan şey.

tîb طيب *A. a.* sürünecek güzel kokulu madde.

tibn, tebn تبن *A. a.* saman.

tibnî تبنى *A. s.* saman renginde.

¹**tibr** تبر *A. a.* ham altın/gümüş.–**tibr-i hâssa** *tar.* sultanın üzengisi yanınca yürüyen peykler ve solaklar.

²**tibr, tibir** تبر *F. a.* bir kuş adı.

tibyân تبيان *A. a.* (-i) açık olarak anlatma/bildirme.–**tibyân etmek** açık olarak bildirmek.

tîc تيج *A. ç. a.* taçlar; *bk.* **tâc** تاج.

ticân تيجان *A. ç. a. yuk. m. bk.*

ticâret تجارت *A. a.* 1 alışveriş etme, alım satım, 2 kâr, alım satımdan elde edilen kazanç.–**ticâret etmek** kazanç sağlamak.

ticâretgâh تجارتگاه *F. a.* alışveriş yeri, ticarethane.

ticâretgeh *F. a. bk.* **ticâretgâh**

tîğ تيغ *F. a.* 1 kılıç, 2 ucu sivri, kancalı, keskin büyük iğne.–**tîğ-ı zebân** تيغ زبان dil kılıcı, yani: kılıç gibi etkili olan dil.–**tîğ-ı kûh** تيغ كوه dağın en sivri tepe noktası.

tîğ-zebân تيغ زبان *F. s.* kılıç dilli, dili: kılıç gibi etkili olan (kimse).

tîğ-zen تيغ زن *F. s.* iyi kılıç kullanan, kılıç kullanmakta usta (savaşçı): *tîğ-zen-i felek "feleğin iyi kılıç kullanan savaşçısı".* [Merih yıldızı için kullanılır.]

tîh تيه *A. a.* çöl.

tihâme تهامه *A. a. coğr.* Mekke'nin diğer adı.

tîhû تيهو *F. a.* çil kuşu.

tilâl تلال *A. ç. a.* dağ tepeleri; *bk.* **tel(l)** تل.

tilâmiz تلاميذ *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **telâmiz**) *aş. m. bk.*

tilâmize تلامذه *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **telâmize**) öğrenciler; *bk.* **tilmiz**.

tilâvet تلاوت *A. a. Kur'an* okuma.–**tilâvet etmek** *Kur'an* okumak.

tilkâ' تلقاء *A. a.* yön.

tilmîz تلميذ *A. a.* öğrenci, talebe.

timâr تيمار *F. a.* 1 bakım, 2 esenlik, güven, 3 *tar.* eskiden sipahi denilen askerî sınıfa verilen devlet arazisi payı.

timsâh تمساح *A. a.* bilinen hayvan.

timsâl تمثال *A. a.* 1 resim, kukla, heykel, 2 örnek, sembol.

tîn تين *A. a.* incir.

tîn طين *A. a.* çamur, balçık.

tinbâl تنبال *A. a.* kısa boylu, bodur kimse.

tînet طينت *A. a.* (insanda) bedence ve ruhça yaradılış özellikleri, cibillet.

tînî طينى *A. s.* doğuştan olan/gelen, yaradılışta bulunan (özellik/güç vb.).

tinnîn تنين *A. a.* büyük yılan, ejderha.–**tinnîn-i felek** تنين فلك *F. a.* Samanyolu, Kehkeşan.

tîr تير *F. a.* 1 ok, 2 *astr.* eski astrolojiye göre göğün ikinci katında bulunan gezegen, Utarid, Merkür. Edebiyatta sanat, güzel söz söyleme, yazı, kalem, defter kelimeleriyle ilişkilendirilir.

tîrâje تيراژه *F. a.* gökte beliren renkli kuşak, eleğimsağma.–**tîrâje etmek** bulandırmak, alaca bulaca etmek.

¹**tirâş** تراش *F. a.* (*T. k. dili:* **tıraş**) 1 (tüy, kıl vb.) kazıma, yolma, kesme, 2 (taş vb.) yontma, 3 tüy, kıl gibi kazınan şey, iki tıraş arasında biten tüy, 4 yüzün tıraş olunan yeri. *s.* tıraş olmuş, sakalını kestirmiş (kimse), tıraşlı.

²**-tirâş** تراش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kazıyıcı, yolucu, yontucu, yontarak düzeltici/biçim verici: *ser-tirâş* "baş kazıyıcı, yani: berber", *kalem-tirâş* "kalem yontucu, yani: kalemtıraş".

tirâşe تراشه *F. a.* yonga, talaş.

tirâşende تراشنده *F. s.* tıraş edici (kimse).

tirâşîde تراشيده *F. s.* 1 tıraş edilmiş, kesilmiş/kazınmış (saç/sakal), 2 yontulmuş: *nâ-tirâşîde "mec.* yontulmamış, kaba (kimse)".

tirb ترب *A. a.* aynı yaşta çocuk/genç, akran, bendeş, yaştaş. [Daha çok çoklusu olan **etrâb** اتراب kullanılmıştır.]

tîrdân تيردان *F. a.* ok kabı, okluk, sadak.

¹**tîre** تيره *A. a.* 1 etkilenme, etki altında kalma, 2 kırılma, gücenme. *s.* 1 etkilenmiş, 2 kırılmış, gücenmiş (kimse).

²**tîre** تيره *F. s.* bulanık.

tîre-baht تيره بخت *F. s.* bahtı kara, talihsiz (kimse).

tîre-dil تيره دل *F. s.* kötü yürekli (kimse).

tîregî تيرگى *F. a.* karalık, ışıksızlık, ışıksız olma hâl ve niteliği.

tîre-gûn تيره گون *F. s.* bulanık renkli, kara (nesne).

tîr-endâz تيرانداز *F. a.* ok atıcı, okçu.

tîre-şeb تيره شب *F. a.* karanlık gece.

tirhâl ترحال *A. a.* göçme, yer değiştirme, bulunduğu yeri bırakıp başka bir yere gitme.

tîr-keş تيركش *F. a.* (*T. k. dili:* **terkeş**) ok torbası, ok kabı, sadak.

tiryâk ترياق *A. a. aş. m. bk.*

tiryâk ترياك *F. a.* panzehir, zehrin etkisini yok etme özelliği olan madde.

tiryâkî ترياكى *F. a.* tütün, afyon gibi keyif verici madde bağımlısı.

tîr-zen تيرزن *A. a.* okçu, hedefe ok atan kimse.

tirzik ترزيق *F. a.* 1 boş, saçma, değersiz, anlamsız söz, davranış vb., 2 güvenilmez sözler, yalan haberler.

tis'a تسعه *A. s.* dokuz: *eflâk-i tis'a* "dokuz felek".

tis'în تسعين *A. a. aş. m. bk.*

tis'ûn *A. a.* doksan.

tîşe تيشه *F. a.* kazma; nacak, balta.

tişrîn تشرين *A. a.* (*T. k. dili:* **teşrin**) Rûmî aylardan sonbahar mevsimine rastlayan 8. ve 9. ayların adı.–**teşrîn-i evvel** تشرين اول Rûmî ayların marttan başlayarak sekizincisi.–**teşrîn-i sânî** تشرين ثانى Rûmî ayların marttan başlayarak dokuzuncusu.

tîz تيز *F. s.* (*T. k. dili:* **tez**) 1 keskin (nesne), 2 çabuk, hızlı (kimse).

tîz-âb تيزاب *F. a.* (*T. k. dili:* **kezzap**) yakıcı su, nitrik asit.

tîz-çeşm تيزچشم *F. s.* gözü keskin, keskin bakışlı (kimse).

tîzî تيزى *F. a.* keskinlik, çabukluk.

tîz-kâm تيز كام *F. s.* bahtı açık, dileğine çabuk erişici isteğini hızla elde edici.

tîz-meşreb تيزمشرب *F. s.* titiz, huysuz (kimse).

tîz-pâ تيزپا *F. s.* hızlı yürüyen, ayağı çabuk (kimse).

tîz-per تيزپر *F. s.* seri gidişli, hızla uçucu (kuş/ok vb.): *vehm-i tîz-per* "hızla uçup gidici vehim".

tîz-pervâz تيزپرواز *F. s.* hızlı uçucu (kuş).

tîz-reftâr تيزرفتار *F. s.* hızlı yürüyüşlü (kimse/at vb.).

tîz-rev تيزرو *F. s.* hızlı yürüyen, kısa sürede çok yol alan, yürüyüş/gidiş hızı yüksek (at/kişi vb.).

tohm تخم *F. a.* (*T. k. dili:* **tohum**) 1 toprağa ekildiğinde kendi cinsinden bir bitki oluşmasını sağlayan tane, 2 insan soyunun devamını sağlayan madde, döl suyu, yumurta, sperme, 3 *mec.* asıl, kaynak, menşe.–**tohum atmak/ekmek** bir bitkinin tanelerini toprağa serpmek/gömmek.–**tohm-i murğ** *F. a.* yumurta.

tû تو *F. a.* kat, katmer.–**tû ber-tû** *F. s.* kat kat.

tu'm طعم *A. a.* tat, lezzet: *şîrîn-tu'm* "tadı hoş/güzel".

tu'me طعمه *A. a.* yiyecek şey, yiyinti.

¹**tûbâ** طوبى *A. ünl.* Ne güzel, ne hoş!

²**tûbâ** طوبى *A. a.* (*F.* **tûbî** طوبى) cennette bulunan bir ağaç.

tubûl طبول *A. ç. a.* davullar; *bk.* **tabl** طبل.

tûde توده *F. a.* yığın, küme.

tûde ber-tûde توده بر توده *F. s.* yığın yığın.

tûf توف *F. a.* yankı.

tûfân طوفان *A. a.* 1 ortalığın suyla kaplanmasına yol açan çok şiddetli ve sürekli yağan yağmur, 2 Hz. Nuh zamanında olmuş ve canlı cansız her şeyin su altında kalıp yok olmasına yol açmış büyük sel baskını.

tufeylî طفيلى *A. s.* 1 (düğün yemeklerine davetsiz gitmesiyle ünlenmiş Kûfeli bir şair olan Tufeyl'e nisbetle) asalak, 2 dalkavuk.

tufûlet طفولت *A. a.* 1 çocukluk, 2 körpelik, tazelik.
tufûliyyet طفوليت *A. a.* çocukluk.
tuğât طغات *A. ç. a.* azgınlar, haddini aşanlar; serkeşler, isyancılar; *bk.* **tâğî** طاغى.
tuğrâ طغرا *F. a.* hükümdar imzası, Osmanlı sultanlarının pençe şeklindeki özel çizimli imzası.
tuğyân طغيان *A. a.* 1 (insan için) haddini aşma, azma, azgınlık, başkaldırma, 2 (su) taşma, yatağının dışına yayılma. -**tuğyân vermek** coşturmak, ayaklandırmak, gaz vermek.
[1]**tuhaf** تحف *A. ç. a.* hediyeler (Türkçe'de tekli gibi kullanılmıştır); *bk.* **tuhfe** تحفه.
[2]**tuhaf** تحف *T. s.* 1 şaşılacak, alışılmadık, görülmemiş, benzersiz, garip (nesne), 2 güldürücü, gülünç (nesne), 3 yersiz, münasebetsiz (davranış), 4 şaşırtıcılık, gariplik.-**tuhafına gitmek** (-i) tuhaf bulmak. *z.* gülünç ve garip bir surette. *ünl.* Acayip! Garip!
tuhfe تحفه *A. a.* hediye, armağan.
tuhme تخمه *A. a.* 1 doygunluk, mide dolgunluğu, 2 hazımsızlık.
tukye تقيه *A. a.* çekinme, sakınma, gerçeği belli etmemeye çalışma. [Bir mezhebe bağlı olan kimsenin o mezhepten olduğunu sezdirmemek için sergilediği tutum ve davranış için kullanılır.]
tûl طول *A. a.* uzunluk.
tûlâ طولىٰ *A. s.* (sıfat takımlarında sıfatın dişil gelmesi gerektiğinde) uzun: *yed-i tûlâ* "pek uzun el, yani: bilgi, işbilirlik ve beceriklilik açısından eksiksizlik, yeterli ve dört başı mamur olma".
tûlânî طولانى *A. s.* 1 uzun, 2 yüksek, yüce.
tulb طلب *A. a.* topluluk, bölük, öbek.
tûlen طولاً *A. z.* uzunluğuna, uzunluk bakımından.
tullâb طلاب *A. ç. a.* istekliler; öğrenciler; *bk.* **tâlib** طالب.
tulû' طلوع *A. a.* doğma, doğuş: *t.-u şems* "güneşin doğması".
tumânîne طمانينه, **tumânînet** طمانينت *A. a.* 1 (-i) kesin olarak bilme, (bir şey üzerinde) içinde tereddüt ve şüphe bulunmama, 2 kendini güvende hissetme, güven duyma, inanma, güvenme, 3 güven, durgunluk ve dinginlik.
tûmâr طومار *A. a.* (*T. k. dili:* **tomar**) 1 dürülmüş (kâğıt, deri vb.), 2 birbirine yapıştırılarak uzatılmış kâğıdın dürülmesiyle oluşan defter.
tumeâ' طمعاء *A. ç. a.* açgözlü kimseler; *bk.* **tâmi'** طامع.
tumturâk طمطراق *F. a.* 1 gösteriş, göz alıcılık, görkem, debdebe, 2 ses açısından kulağa hoş gelen, parıltılı (söz), 3 *dilb.* Arapça'nın dilin üst damağa yaklaşmasıyla çıkan ünsüz seslerinin özelliği.
tûn تون *F. a.* (hamam ya da cam işlenen yerlerdekine benzer) kızgın fırın, ateşlik.
tûnî تونى *F. s.* alçak, rezil, külhanbeyi.
tunüb طنب *A. a.* 1 kazığa bağlanan çadır ipi, 2 hayvan bedeninde olan sinirler.
tûr طور *A. a.* 1 ağaç, 2 (büyük harfle) Hz. Musa'ya Yüce Tanrı'nın gücünün göründüğü dağ, Tûr-i Sînâ.
turef طرف *A. ç. a. bk.* **turfe** طرفه.
turfanda طرفنده *T. s. bk.* **terfende** ترفنده.
turfe طرفه *A. s.* 1 tuhaf, görülmedik, hayret verici (kimse/nesne/durum vb.), 2 gülünç (kimse/nesne).
turre طره *A. a.* alın saçı, alna dökülmüş saç.
turuk طرق *A. ç. a.* yollar; *bk.* **tarik** طريق.
tûşe توشه *F. a.* azık, az miktarda yiyecek.
tûtî طوطى *F. a.* (*T. h. dili:* **dudu**) papağan.
tûtiyâ توتيا *F. a.* (*T. h. dili:* **tutya**) 1 aynı adla anılan bir taşın tozu; dövülüp toz hâline getirilerek göze çekilir, 2 çinko.
tûy توى *F. a.* kat, katmer; *bk.* **tû** تو.
tuyûr طيور *A. ç. a.* kuşlar; *bk.* **tayr** طير.
tübba' تبع *A. a. tar.* eski zamanlarda Yemen meliklerine verilen unvan.
tübbet تبت *A. a. coğr.* Tibet.

tüccâr تجار *A. ç. a.* ticaretle uğraşan kimseler; *bk.* **tâcir** تاجر. [Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.]
tüfek تفك *F. a.* bilinen ateşli silah.
tüfeng تفنك *F. a. bk.* **tüfek** تفك.
tüffâh تفاح *A. a.* elma.
tüfû تفو *A. ünl.* aşağılama ve yazıklanma bildirir.
tüfû-zen تفوزن *F. s.* birinin yüzüne tüküren (kimse).
tühem تهم *A. ç. a.* töhmetler; *bk.* **tühmet** تهمت.
tühmet تهمت *A. a.* (*T. k. dili:* **töhmet**) suçlama sebebi olan şey, suç.
tükâ تقى, تقا *A. a.* dindarlık, Tanrı korkusu.
tüklân تكلان *A. a.* (bir nesneye/bir kimseye) güvenme.
tükme تكمه *F. a.* (*T. k. dili:* **düğme**) daha çok giysilerde iki kenarı birleştirmek için belli aralıklarla dikilen ve karşısındaki iliğe geçirilen metal, sedef, kemik vb. maddelerden yapılmış yuvarlak nesne.
tünd تند *F. a.* sert, şiddetli: *bâd-i tünd* "sert rüzgâr, fırtına".
tünd-bâd تند باد *F. a.* sert esen yel, fırtına.
tünd-çehre تندچهره *F. s.* çatık yüzlü (kimse).
tünd-hûy تند خوى *F. s.* sert, titiz, hırçın, öfkeli (kimse).
tünd-inân تندعنان *F. s.* sert başlı, huysuz, harın (at).
tünd-licâm تند لجام *F. s. bk.* **tünd-inân** تندعنان.
tünd-liğâm تند لگام *F. s. yuk. m. bk.*
tünd-meşreb تند مشرب *F. s. bk.* **tünd-hûy**.
tünd-reftâr تندرفتار *F. s.* hızlı giden, iyi ve hızlı koşan (at).
tünd-rev تندرو *F. s. yuk. m. bk.*
tünd-rû/rûy تندرو-ى *F. s. bk.* **tünd-çehre** تندچهره.
türâb تراب *A. a.* toprak.
türâbî ترابى *F. s.* topraktan, topraksı.
türb ترب *F. a.* (*T. k. dili:* **turp**) kökü salata gibi yenilen bitki.
türbe *A. a.* 1 ölünün gömüldüğü yer, 2 ölünün gömülü olduğu yerin üzerine yapılan bina.
türbedâr تربه دار *F. a.* türbe bekçisi, bir türbenin bakımı ve korunmasıyla görevli kimse.
türbet تربت *A. a.* bir kimsenin gömüldüğü yer üzerine yapılan yapı. [Daha çok **türbe** biçimi kullanılmıştır.]
türk-tâz ترکتاز, **türk-tâzî** ترکتازى *F. a.* 1 koşma, seğirtme, hızla dolanma, 2 göz açtırmayacak çabuklukla bir yeri basma.
türrehât ترهات *A. ç. a.* boş, anlamsız, saçma sapan sözler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
türs ترس *A. a.* kalkan.
türş ترش *F. s.* ekşi.
türşî ترشى *F. a.* (*T. k. dili:* **turşu**) 1 ekşilik, 2 tuzlu ve sirkeli suda bir süre bırakılarak belli bir kıvama ve tada getirilmiş meyve ve sebze.
türş-rû ترش رو *F. s.* ekşi yüzlü, yüzünde küskünlük/hoşnutsuzluk ifadesi bulunan (kimse).
türünc ترنج *F. a.* (*T. k. dili:* **turunç**) portakala benzer, suyu acımtırak bir tür meyve.
türüncî ترنجى *F. s.* (*T. k. dili:* **turuncu**) portakal renginde.
türüşe ترشه *F. a.* "kuzukulağı" denilen, ağızda ekşi tat bırakan bitki.
tüs' تسع *A. a.* dokuzda bir.
tütuk تتق *A. a.* perde, örtü.
tüvân توان *F. a.* güç, takat: *nâ-tüvân* "güçsüz, zayıf".
tüvânâ توانا *F. s.* 1 güçlü, güçlü kuvvetli (kimse), 2 gücü yeter, güç kullanabilir; *eşanl.* **muktedir** مقتدر.
tüvânger توانگر *F. s.* zengin, mal mülk sahibi (kimse).

u ع

ûbâr اوبار *F. a.* ağlayış, inleyiş, feryat.

Ubeyd عبيد *A. a.* küçültme adı olarak "kulcuk" anlamında kişi adı: *ümmü ubeyd* "boş, ıssız ve kurak çöl".

ubûdiyyet عبوديت *A. a.* kulluk, Yüce Tanrı'nın buyruklarına uyma, yasaklarından kaçınma.

ubûr عبور *A. a.* geçme, bir yandan öte yana gitme, bir kıyıdan karşı kıyıya geçme.

ubûs عبوس, **ubûset** عبوست *A. a.* ekşi yüzlülük hâli, yüzünü ekşitme, yüz ekşiliği.

ucb عجب *A. a.* kendini beğenme, kendini değerli sanma.

ucme عجمه *A. a.* sözü açık, düzgün ve anlaşılır biçimde söyleyemeyip kapalı, çetrefil ve anlaşılmaz yolda söyleme, dil tutkunluğu.

ucr عجر *A. a.* kara, toprak.

u'cûbe اعجوبه *A. a.* insanı şaşkınlığa düşüren tuhaf, garip şey.

ûd عود *A. a.* (*T. k. dili:* **öd**) 1 Hindistan gibi sıcak ülkelerde yetişen, yanarken güzel koku yayan bir ağaç, 2 bu ağacın tütsü olarak kullanılan kıymıkları, 3 tahta parçası, tahta, kereste, 4 mızrapla çalınan telli Türk müziği çalgılarından biri.

udâl عضال *A. a.* doktorları bir şey yapamaz durumda bırakan hastalık, çaresiz dert.

udde عده, **uddet** عدت *A. a.* 1 düzen, sıra, 2 yapı, 3 hazırlık, hazır olma/bulunma.

uded عدد *A. ç. a.* asker/askerlik için gerekli nesneler, askerin kullanım gereksinim ve araçları; *eşanl.* **techîzât** تجهيزات, **levâzimât** لوازمات.

udhıyye اضحيه *A. a.* (Allah rızası için kesilen) kurban.

udhûke اضحوكه *A. a.* gülünecek şey, gülmeye zorlayan durum/nitelik.

udhûme اضحومه *A. a.* kadınların kalçaları iri görünsün diye arkalarına bağladıkları yastık benzeri nesne.

udlûle اضلوله *A. a.* Hak yolundan sapmaya, azgınlığa yol açan şey.

[1]**udûl** عدول *A. a.* sapma, ayrılma.

[2]**udûl** عدول *A. ç. a.* doğru sözlüler; *bk.* **âdil** عادل.

udvân عدوان *A. a.* düşmanlık.

ufk, ufuk افق *A. a.* göğün yeryüzüne bitişik gibi görünen kenarları.

ufka افقه *A. a.* ince deri, –özellikle– sünnette kesilen deri.

ufkî افقي *A. s.* yatay; *zıddı:* **amûdî** عمودى.

ufûnet عفونت *A. a.* 1 çürüme, çürüyüp kötü kokma, 2 kötü koku.

uğlûta اغلوطه *A. a.* konuşanı/tartışanı yanıltma amacıyla düzülen söz, yanıltmaç.

uğniyye اغنيه *A. a.* ezgi.

uğre *F. a.* boğazda ve karında ortaya çıkan şiş, yumru.

uğviye اغويه *A. a.* çıkagelen sıkıntılı durum, afet, belâ.

uhciyye اهجيه *A. a.* bilmece, yanıltmaç.

uhciyye احجيه *A. a. yuk. m. bk.*

uhcüvve اهجوه *A. a. yuk. m. bk.*

uhde عهده *A. a.* 1 bir işi üstlenme, bir memuriyeti yüklenme, 2 bir işi üstlenen, bir memuriyeti yüklenen kişinin temsil ettiği hak/görev/yük: *uhdesinden gelmek* "hakkından gelmek, hakkını vermek, üzerine düşen yükü taşımak", 3 (bir borcu, bir işi) üzerine alma, kefalet.

uhdûd اخدود *A. a.* 1 kamçı izi, kamçı ile vurmaktan ileri gelen uzun iz, 2 yerde oluşan/yapılan yarık, hendek.

uhdûr اخدور *A. a.* perde, örtü.

uhrâ اخرى *A. a.* (**âhar**'ın *dişili*) başka. [Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında belirtilenin dişil olması durumunda kullanılır: *cihet-i uhrâ* "başka yön", *mes'ele-i uhrâ* "başka konu" gibi.]

uhre اخره *A. a.* 1 bir nesnenin sonu, 2 göz kuyruğu, 3 eyerin arkasındaki çıkıntı.

uhrevî اخروى *A. a.* öte dünya ile ilgili.

uhreviyyât اخرويات *A. ç. a.* öte dünya ile ilgili işler/sözler/şeyler.

uht اخت *A. a.* kız kardeş.

uhûd عهود *A. ç. a.* verilen sözler; yapılan sözleşmeler; *bk.* عهد **ahd**.

uhuvvet *A. a.* kardeş olma durum ve niteliği, kardeşlik.

uhuvvet-kâr اخوتكار *F. s.* kardeşçe davranan (kimse).

uhuvvetkârâne اخوتكارانه *F. s.* ve *z.* kardeşçe davranana düşerce/yakışırca, kardeşçe davranana düşercesine/yakışırcasına.

ukâb عقاب *A. a.* 1 kartal: *ukâb-ı tîz-mıhleb* "keskin gagalı kartal", 2 tavşancıl, kara kuş, 3 *gökb.* bir yıldız kümesinin adı.–**ukâb-ı âhenîn-minkâr** عقاب آهنين منقار balta.

ukad عقد *A. a.* düğümler; *bk.* عقده **ukde**. *hallâlü'l-ukad* "düğümleri çözücü, yani: güç ve zor konuları çözüme kavuşturucu kimse".

ukalâ' عقلاء, **ukalâ** عقلا *A. ç. a.* akıllı kimseler; *bk.* **âkıl** عاقل.

ukâr عقار *A. a.* şarap.

ukbâ عقبى *A. a.* 1 öte dünya, ahiret, 2 kulların dünyada yaptıklarının hesabını verdikten sonra görecekleri iyi ve kötü karşılıklar: *dâr-i ukbâ* "hesap sonrası iyi ve kötü karşılıkların verileceği konak/yer".

ukde عقده *A. a.* düğüm.–**ukde-i derûn** عقدۀ درون *F. a.* iç düğümü, yani: gönül derdi.

ukde-küşâ عقده كشا *F. s.* düğüm çözücü, yani: güç işlerin üstesinden gelen (kimse).

ukhuvân اقحوان *A. a.* papatya.

ûkıyye اوقيه *A. a.* (*T. k. dili:* **okka**) dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü.

ukm عقم *A. a.* kısırlık, verimsizlik.

ukne اقنه *A. a.* 1 taştan yapılmış oda/kulübe/kümes, 2 ıssız dağ başlarında taştan yapılmış manastır.

uknûm اقنوم *A. a.* asıl, esas, temel; Hristiyanların inandıkları üç esastan her biri; *bk.* **ekânîm** اقانيم.

ukr عقر *A. a.* kısır olma, kısırlık.

uksûme اقسومه *A. a.* pay, hisse.

uktûa اقطوعه *A. a.* ilişki kesme belirtisi olmak üzere verilen/gönderilen şey.

ukûbet عقوبت *A. a.* 1 suç karşılığı, ceza, paylama, 2 acı çektirme, canını acıtma, 3 eziyet, işkence.

ukûd عقود *A. ç. a.* akitler, iki tarafça karara bağlanıp kabul edilen maddeler; *bk.* **akd** عقد.

ukûk عقوق *A. a.* anaya babaya asi olma.

ukûl عقول *A. ç. a.* akıllar; *bk.* **akl** عقل.

ukûs عكوس *A. ç. a.* yankılar, yansımalar, tersine dönmeler; *bk.* عكس **aks**.

ûlâ اولى *A. a.* **evvel**'in dişili: *cümâde'l-ûlâ* جمادى الاولى "birinci cümâdâ". [*rütbe-i ûlâ* رتبهٔ اولى "ilk rütbe", *def'a-i ûlâ* دفعهٔ اولى "ilk kez" örneklerinde görüldüğü gibi, dişil adlara geldiğinde, Farsça kurallı sıfat takımlarında da bu şekliyle kullanılır.]

ulâ علىٰ *A. a.* 1 yükseklik, üst basamak, 2 derece, rütbe.

ulemâ' علماء, **ulemâ** علما *A. ç. a.* bilginler; *bk.* **âlim** عالم.

ulûfe علوفه *A. a.* (eskiden) asker maaşı. **–ulûfe çıkarmak** (askere) para vermek, ödeme yapmak.

ulûm علوم *A. ç. a.* ilimler; *bk.* **ilm** علم.

u'lûme اعلومه *A. a.* sancak, flama benzeri işaret, alâmet.

ulüv(v), ulû علو *A. a.* (maddi şeyler dışında) büyüklük, yükseklik, yücelik. **–ulüvv-i şân** علو شان *F. a.* şanı şerefi yüce olma.**–ulüvv-i himmet** علو همت *F. a.* kararlılık ve üstün çaba yüceliği.

ulvân علوان *A. a.* kendini övme, böbürlenme, övünme.**–ulvân satmak** böbürlenmek, kendini övmek.

ulvî علوى *A. s.* yüksek; *zıddı:* **süflî** سفلى.

ulviyyât علويات *A. ç. a.* manevi yücelikler; *zıddı:* **süfliyyât** سفليات.

ulviyyet علويت *A. a.* (manevi bakımdan) yükseklik, yücelik.

ulyâ عليا *A. s.* (**a'lâ** اعلى'nın dişili) çok/pek yüksek. [Çoklu adlarla, şekilce ve saymaca dişil adlara geldiğinde kural gereğince bu biçimi kullanılır: *Ka'be-i ulyâ* "yüce Kâbe", *atebe-i ulyâ* "yüce eşik".]

umde عمده *A. a.* 1 destek, dayak, dayanak, dayanacak şey, 2 güvenilecek yer, güvenilir belge/kaynak vb.

umk عمق *A. a.* derinlik.

umkan عمقاً *A. z.* derinliğine, derinlik bakımından.

ummâl عمال *A. ç. a.* yöneticiler, devlet yönetimiyle ilgili bir görevde bulunanlar; *bk.* **âmil** عامل.

ummân عمان *A. a.* büyük deniz: *Bahr-i Ummân* "Arabistan'ın güney doğusu ile Hindistan'ın batısındaki denizin adı".

umr عمر *A. a.* (*T. k. dili:* **ömür**) canlı olarak yaşama süresi, hayat: *u.-i tavîl* "uzun ömür".

umrân عمران *A. a.* bakımlılık, şenlik, bayındırlık durum ve niteliği.

umre عمره *A. a.* hac mevsimi dışında Kâbe ve kutsal yerleri ziyaret etme.

umûm عموم *A. s.* bütün, hep, cümle. *a.* 1 genel olma, teklerin tümünü kaplama, her şeyi içine alma; *zıddı:* **husûs** خصوص, 2 bütün halk, tüm insanlar, kamu: *bi'l-umûm* "bütün, istisnasız, tümüyle", *ale'l-umûm* "bütün, varca, olanca", *umûm insanlar*.

umûmî عمومى *A. s.* herkesi ve her şeyi içine alıcı, kaplayıcı, kapsayıcı, genel.

umûmiyyet عموميت *A. a.* kaplayıcı ve kapsayıcı olma, genellik.

unf عنف *A. a.* 1 sertlik, hırçınlık; *zıddı:* **rıfk** رفق, 2 dayanıklılık, sağlamlık.

unfüvân عنفوان *A. a.* 1 bir nesnenin güzellik çağının ilk dönemi, önceleri, 2 gençlik, yetişkinlik çağının başı/başlangıcı.– **unfüvân-ı cüvân** عنفوان جوان yetişkinlik çağının başı.**–unfüvân-ı sin** "körpelik, yaşça gençlik".**–unfüvân-ı şebâb** عنفوان شباب gençliğin en parlak dönemi, ilk gençlik yılları.

unk عنق *A. a.* boyun.

unkûd عنقود *A. a.* salkım.

unnâb عناب *A. a.* (*T. k. dili:* خناب **hunnab**) 1 kabuğu koyu kahve renginde, zeytinden irice, taze ve kurutulmuş olarak yenen bir meyve, 2 bu meyvenin küçük yapraklı, iri dikenli ağacı.

unsur عنصر *A. a.* 1 üye, eleman, 2 ana madde, esas, temel.

unvân عنوان *A. a.* bir kimsenin işini, mesleğini ve toplum içindeki yerini gösteren ad, san. *s.* (bir nitelikle) ünlenmiş, anılıp san kazanmış, ünlü, anlı sanlı. **–unvan etmek** adını yürütmek, nam salmak.**–unvan göstermek** meydan okumak, korkusuzca gezip dolanmak.

ûr عور *A. a.* tek gözlü kimseler; *bk.* **a'ver** اعور.

urât عرات *A. ç. a.* çıplaklar; *bk.* **ârî** عارى.

urâza عراضه *A. a.* armağan, misafire ikram olarak önüne konulan yiyecek.

urbân عربان *A. ç. a.* çöl Arapları, çölde yaşayan Araplar.

urefâ' عرفاء, **urefâ** عرفا *A. ç. a.* bilgili ve irfanlı kimseler; **arif** عريف.

urf عرف *A. a.* (*T. k. dili:* **örf**) 1 iyi, güzel, yararlı olan alışkanlık/uygulama; *eşanl.* **ihsân** احسان, **ma'rûf** معروف, 2 cömertlik, 3 iyilik, vergi, bağış, 4 kanunla belirlenmeyip bir yerin geleneği ile içinde bulunulan zamanın ve şartların gerekli kıldığı hüküm ve uygulama, 5 savaş zamanlarında/olağanüstü durumlarda yönetim gücünün geçici olarak askere devredilmesi yoluyla yürütme erkinin kullanılması, 6. *T.* (eskiden) ilim adamlarının merasim kavuğu.

urs عرس *A. a.* düğün aşı, toy.

urûc عروج *A. a.* yukarı çıkma, yükselme. **–urûc etmek** yukarı çıkmak, yükselmek.

[1]**urûk** عروق *A. ç. a. bk.* **arak** عرق.

[2]**urûk** عروق *A. ç. a.* damarlar; kökler; *bk.* **ırk** عرق.

urûş عروش *A. ç. a.* dam altları, üzeri çatılı/örtülü barınaklar: *'u.-u hâviye* "şenliksiz, ıssız ve yıkık dökük barınaklar".

urûz عروض *A. a.* (-e) gelip çatma, (-e) ulaşma.

[1]**urûz** عروض *A. a.* görünme, görüntüye gelme, belirme, görünme.

[2]**urûz** عروض *A. ç. a.* gerekli nesneler, araç gereçler; *bk.* **arz** عرض.

uryân عريان *A. s.* 1 çıplak, 2 bir şeysiz, çırçıplak.**–uryan kalmak** azıksız kalmak, azığı tükenmek.

uryânî عرياني *A. s.* soyulmuş, çıplak hâle getirilmiş (nesne). *a.* kabuğu soyulmuş bir tür hoşaflık erik.

urza عرضه *A. a.* 1 (bir yerin/nesnenin) önüne konulan nesne, 2 engel, 3 karşı koyan/çıkan kimse.

usâre عصاره *A. a.* (meyvelerden çıkarılan) öz su.

usât عصات *A. ç. a.* isyancılar, zorbalar; günahkârlar; *bk.* **âsî** عاصى.

usbû' اصبوع *A. a.* 1 parmak, 2 yarım arşınlık bir mesafe ölçüsü olan "kadem"in on ikide biri.

usfûr عصفور *A. a.* kanarya.

usme عصمه *A. a.* gerdanlık, tasma.

usmûh اصموخ *A. a.* 1 kulak, 2 kulak deliği.

usnûce اصنوجه *A. a.* yoğrulurken çekilip uzayan hamur parçası.

usr عسر, **usret** عسرت *A. a.* güçlük; *zıddı:* يسر **yüsr**.

ûstâ اوستا, **ûstâd** اوستاد *F. a. bk.* **üstâd** استاد. [Bu biçimler daha çok nazımda kullanılmıştır.]

ûstâh اوستاخ *F. a. bk.* **üstâh** استاخ.

ûstâm اوستام *F. a. bk.* **üstâm** استام.

ustubbe اصطبه *A. a.* üstüpü.

usûl اصول *A. ç. a.* 1 asıllar; *zıddı:* **fürû'** فروع, 2 (tekli gibi) kural, yol, biçim. *z.* (yinelemeli olarak) yavaşça, sessizce; *bk.* **asl** اصل.

uşb عشب *A. a.* yeni bitmiş ot, çayır.

uşr عشر *A. a.* (*T. k. dili:* **öşür**) onda bir.

uşşâk عشاق *A. ç. a.* âşıklar; *bk.* **âşık** عاشق.

Utârid عطارد *A. a.* göğün ikinci katında bulunan gezegenin adı. Hitabet, güzel ve etkili konuşma, sanat ve bozgunculuk ilâhı sayılırdı. Eski edebiyatta kalem, defter, kâtiplik, sanat kelimeleriyle birlikte anılır.

utekâ' عتقاء**, utekâ** عتقا *A. ç. a.* azatlılar; *bk.* **atik** عتيق.

utlûfe اطلوفه *A. a.* yalçın kaya, sarp kayalık.

utrûş اطروش *A. s.* sağır (kimse).

utrüvân اطروان *A. a.* delikanlılık hâli, gençlik coşkunluğu.

u'tûbe اعتوبه *A. a.* azarlama, paylama yollu söz.

utum اطم *A. a.* 1 mazgallı taş yapı, kale duvarı, 2 köşk, kasır vb. yüksek yapı.

utüv(v) عتو *A. a.* dik başlılıkla karışık böbürleniş.

uyûb عيوب *A. ç. a.* kusurlar; çirkinlikler, lekeler; *bk.* **ayb** عيب.

uyûn عيون *A. ç. a.* 1 gözler, 2 su kaynakları; *bk.* **ayn** عين.

uzamâ' عظماء**, uzamâ** عظما *A. ç. a.* büyükler, görünüşçe ve mevkice büyük kimseler; *bk.* **azim** عظيم.

uzfûr اظفر *A. a.* 1 tırnak, 2 asma filizi.

uzlet عزلت *A. a.* insanlarla bir arada yaşamayı bırakıp tek başına kalma, bir köşeye çekilme.

uzlet-güzin عزلت گزين *F. s.* ve *a.* yalnızlık köşesini seçen.

uzmâ عظمىٰ *A. s.* (اعظم **a'zam**'ın dişili) en büyük. [Çoklu hâldeki/dişil sayılan adlara vasıf olduğunda kural gereğince bu biçimi kullanılır: *sadâret-i uzmâ* "en büyük sadâret, yani: sadrazamlık".]

uzr عذر *A. a.* (*T. k. dili:* **uzur, özür**) bir işin işlenmesine/işlenmemesine sebep olan husus.–**uzr-i lenk** عذر لنك topal özür, yani: yersiz ve geçersiz özür.

uzr-hâh عذرخواه *F. s.* bağışlanma dileyen.

uzûbet عذوبت *A. a.* tatlılık, şirinlik.

uzv عضو *A. a.* (*T. k. dili:* **uzuv**) el, kol, bacak, baş gibi beden üyeleri.

uzvî عضوى *F. s.* bedenin bir parçasıyla ilgili.

Ü ا

übbehet ابهت *A. a.* ululuk, büyüklük, gösterişlilik. Sadrazamlıktan ayrılanlar için kullanılan resmi lakaptır: *übbehetlü, devletlü paşa hazretleri.*

übhet ابهت *A. a.* savaş aracı, yiyecek, giyim türünden ordu gereçleri; *eşanl.* **techizât** تجهيزات.

üble ابله *A. a.* ansızın çıkagelen sıkıntılı durum, afet, belâ.

übtûle ابطوله *A. a.* saçma sapan, asılsız, yalan, tutarsız, yararsız, boş söz.

übûd ابود *A. ç. a.* sonu olmayan, kesiksiz sürüp giden zamanlar; *bk.* **ebed** ابد.

übüvvet ابوت *A. a.* baba olma hâli, babalık.

übüvveten ابوةً *A. z.* baba olmak yönünden, babalık sıfatıyla.

ücâc اجاج *A. a.* acı/tuzlu su.

ücret اجرت *A. a.* bir iş, hizmet ve emek karşılığı olan para, aylık, gündelik.

ücûr اجور *A. ç. a.* ecirler; *bk.* **ecr** اجر.

ücûrât اجورات *A. ç. a.* ücretler; *bk.* **ücret** اجرت.

ücüm اجم *A. ç.* a. 1 sık ağaçlı yerler, 2 yırtıcı hayvan yatakları; *bk.* **eceme** اجمه.

üd'ıyye ادعيه *A. a. bk.* **üd'uvve** ادعوه.

üd'uvve ادعوه *A. a.* 1 bilmece, 2 masal.

üdebâ' ادباء**, üdebâ** ادبا *A. ç. a.* edipler; *bk.* **edib** اديب.

üdmûs ادموس *A. a.* karanlık.

üfce افجه *F. a.* bostan korkuluğu, oyuk.

üfhûd افهود *A. a.* büyümüş, serpilmiş çocuk.

üfhûs افحوص *A. a.* taşlık yerlerde bulunan kuş yuvaları.

üfnûn افنون *A. a.* 1 cins, tür, çeşit, 2 saçma sapan söz, 3 dedikodu, 4 iç içe geçmiş, karışık dallar.

üftâde افتاده *F. a.* düşkün, zavallı, acınacak durumda olan (kimse).

üftâdegî افتادكى *F. a.* düşkünlük.

üftân ü hîzân افتان و خيزان *F. z.* düşe kalka.

üfûl افول *A. a.* (güneş, ay ve yıldız) batma, gözden kaybolma.

ühbet اهبت *A. a.* ordu levazımı, teçhizat.

ühciyye اهجيه *A. a. yuk. m. bk.*

ühcüvve اهجوه *A. a.* alaya sebep olan şey/durum.

ükâf, ikâf اكاف *A. a.* yalan, asılsız söz.

ükle اكله *A. a.* 1 ekmek parçası, lokma, 2 yiyecek şey, 3 akıl, zekâ, 4 (kumaş) sık olma.

ükre اكره *A. a.* yuvarlak nesne; *krş.* **küre** كره.

ükrûme اكرومه *A. a.* 1 (birine) iyi davranma, saygı gösterip ağırlama, 2 (birine) iyilik yapma, bağışta bulunma.

üksûf اكسوف *A. a.* sarmaşık.

üksûm اكسوم *A. a.* çayırı çimeni çok güzel bahçe.

ükül اكل *A. a.* 1 rızık, 2 meyve.

ükzûbe اكذوبه *A. a.* 1 yalan/asılsız söz, 2 iftira, bühtan.

ülfet الفت *A. a.* 1 alışma, alışıklık, 2 görüşme, konuşma, 3 dostluk, arkadaşlık,

iyi konuşma, 4 (bir şeyi yapmaya/kullanmaya) alışkanlık kazanma.–(ile) **ülfet etmek** (-e) alışmak.–**ülfet eylemek** yakınlaşmak, yakınlık sağlamak.

ülfetger الفتكر *F. a.* alışık, dost, arkadaş.

üli اولى *A. a. bk.* اولو **ülû.**

üli'l-ebsâr اولى الابصار *A. a.* basiret sahipleri, dikkatli ve görüş sahibi kimseler.

üli'n-nühâ اولى النها *A. ç. a.* akıl sahipleri, düşünen kimseler.

ülû اولو *A. ç. a.* sahipler. [Türkçe **-li** ekine karşılık gelen Arapça **zü** ذو sıfatının çoklusudur. Tek başına kullanılmaz, Arapça kalıp sözlerde yer alır.]

ülûf الوف *A. ç. a.* binler; *bk.* **elf** الف.

ülûhiyyet الوهيت *A. a.* tanrılık, mabutluk.

ülü'l-azm اولو العزم *A. a.* Allah katından kendilerine vahyolunan kutsal buyrukları bildirmek ve uygulamakta çok çaba göstermiş olan peygamberler; en güçlü rivayete göre şunlardır: Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed.

ülü'l-elbâb اولو الالباب *A. a.* doğru düşünenler.

ülü'l-emr اولو الامر *A. a.* buyruk sahipleri, kanun hükümlerini ve adalet ilkelerini uygulayan İslâm hükümdarları.

ülü'l-irbe اولو الاربه *A. a.* 1 aklı başında, uyanık kimseler.

ülüm الم *F. a.* 1 sıra, dizi, 2 yığın, kalabalık, topluluk, öbek, yığın.–**ülüm ülüm** (*T.* **ulam ulam**) bölük bölük, öbek öbek.

üm(m) ام *A. a.* 1 ana, anne, 2 kaynak, kök, menşe, asıl.–**ümm-i çâr** ام چار dört ana, dört unsur: hava, ateş, toprak, su.–**ümm-i veled** ام ولد satılmaz cariye.

ümdûha امدوحه *A. a.* övgü sebebi olan iş/durum/şey.

ümem امم *A. ç. a.* ümmetler; *bk.* **ümmet** امت.

ümenâ' امناء, **ümenâ** امنا *A. ç. a.* güvenilir kimseler. *bk.* **emin** امين.

ümenâ-i kavm امناء قوم *F. a.* bir topluluğun güvenini kazanmış olan ileri gelen kimseler.

ümerâ' امراء, **ümerâ** امرا *A. a.* beyler; *bk.* **emir** امير.

ümhûd امهود *A. a.* 1 içine tuz konulan, ağzı dar, dibi geniş tahtadan oyma kap, kavata, 2 çömlek kebabı pişirmeye yarayan, o şekilde toprak kap, çömlek.

ümid, ümmid اميد *F. a.* 1 ümit, umut, beklenti, 2 dilek, istek: *ü.-i necât* "kurtuluş umudu".

ümid-bahş اميدبخش *F. s.* umut verici (durum/iş).

ümidgâh اميدگاه *F. a.* ümit yeri/kapısı.

ümidvâr اميدوار *F. s.* ümitli, ümit besleyen (kimse).

ümlûc املوج *A. a.* uzun yapraklı ot/fidan.

ümmehât امهات *A. ç. a.* 1 analar, 2 belli başlı/esaslı şeyler; *bk.* **üm(m)** ام.

ümmehâtü'l-hatie امهات الخطيئه *A. a.* yanlış anaları: hırs, haset ve kibir.

ümmet امت *A. a.* 1 aynı soydan gelen, aynı dili: konuşan insan topluluğu, 2 aynı dinin mensupları, cemaat.–**ümmet-i da'vet** امت دعوت çağrıldıkları hâlde inkârda ayak direyip iman etmeyenler.–**ümmet-i icâbet** امت اجابت çağrıya uyup iman edenler.

ümmi امى *A. s.* 1 okuma yazması olmayan, 2 Hz. Peygamber'in unvanı.

ümmü'l-habâis ام الخبائث *A. a.* kötülüklerin anası, yani: şarap.

ümmü'l-kıyâs ام القياس *A. a.* kıyas anası, yani: karşılaştırma için ana örnek.

ümmü'l-kitâb ام الكتاب *A. a.* Levh-i mahfuz; *bu m. bk.*

ümmü'l-Kur'ân ام القرآن *A. a.* *Kur'ân*'ın ilk suresi olan Fatiha suresi.

ümmü'r-rezâil ام الرذائل *A. a.* rezilliklerin anası, yani: bilgisizlik.

ümniyye امنيه *A. a.* 1 umut, beklenti, 2 niyet, kuruntu, 3 soluk alıp verme.

ümsûle امثوله *A. a.* örnek olarak getirilen beyit/mısra.

ümûmet امومت *A. a.* analık, ana olma hâl ve niteliği.

ümûr امور *A. ç. a.* 1 işler, şeyler, olaylar, olan bitenler, 2 (tekli gibi) görev, vazife.–**ümûr etmek** (bir işi) görev saymak, (bir işle) ilgilenmek, (bir işi) üstlenmek; *bk.* **emr** امر.

ümûr-âşinâ امور آشنا *F. s.* işbilir (kimse).

ümûr-dide امور ديده *F. s.* görmüş geçirmiş, tecrübeli (kimse).

ünân انان *A. a.* inleme.

ünâs اناس *A. a.* halk, insanlar.

ünbûb انبوب, **ünbûbe** انبوبه *A. a.* 1 kamış boğumu, 2 boğumlu nesne, 3 *tıp* bir ucu kapalı cam boru, tüp.

ünbûbi انبوبى *A. s.* kamış/kalem biçiminde (nesne).

ünbûbü'l-habl انبوب الحبل dar yol, keçi yolu, patika.

ünkûa انقوعه *A. a.* suyun akarken irkilip biriktiği yer.

ünmâ انمى *A. a.* içi saman/ot doldurulmuş şey.

üns انس *A. a.* alışıklık, alışkınlık.–**üns tutmak** alışmak.

ünsâ انثى *A. a.* dişi, kadın.

ünsiyyet انسيت *T. a.* alışma.

ünşûde انشوده *A. a.* okunmuş şiir, neşide.

ünşûta انشوطه *A. a.* ilmek, düğüm.

ünûf انوف *A. ç. a.* burunlar; *bk.* **enf** انف.

ünûset انوثت *A. a.* dişilik.

ür'ûse ارعوثه *A. a.* kuyu ağızlığı, kuyu ağzına konulan taş.

ür'uvve ارعوه *A. a.* boyunduruk.

ürbân, irbân اربان *A. a.* alışverişte önceden verilen para, pey.

ürbe اربه *A. a.* 1 düğüm, 2 köstek, büklüm, 3 sinir yumağı, 4 kandırmaca, aldatmaca, oyun.

ürbûn اربون *A. a. bk.* **ürbân** اربان.

ürcûfe ارجوفه *A. a.* yalan, uydurma söz.

ürcûha ارجوحه *A. a.* salıncak.

ürcûze ارجوزه *A. a.* mısraları kafiyeli kısa vezinli şiir.

ürd ارد *F. takı* gibi, eş, denk, benzer: *ü.-i bihişt* "cennet gibi (güzel, çekici)".

ürdibihişt ارديبهشت *F. a.* 1 Eski Fars güneş yılının ikinci ayı, nisan, 2 şenlik mevsimi, ilkbahar.

ürg ارغ *A. a.* çürük, bozulmuş meyve.

ürhûn ارهون *A. a.* ergenlik yaşını geçmiş kız.

ürk ارك *F. a.* (*T. h. dili:* **ürük**) otlakta/tavlada hayvanların ayaklarına bağlanılan urgan, tavla ipi.

ürkûn اركون *A. a.* 1 köy kahyası, 2 aşiret beyi, ağa.

ürmûle ارموله *A. a.* 1 yoksul, fakir, 2 zügürt, cebi boş, 3 ağaç kökü.

ürmûle ارموله *A. a.* ergen delikanlı.

ürne ارنه *A. a.* 1 taze peynir, 2 peynir mayası.

ürs ارس *F. a.* ardıç ağacı.

üsârâ *A. a.* esirler; *bk.* **esir.**

üsbû' اسبوع *A. a.* hafta, yedi günlük zaman parçası.

üsbûbe اسبوبه *A. a.* küfür, sövgü.

üsbûi اسبوعى *A. s.* haftalık (gazete, mecmua).

üserâ' اسراء, **üserâ** اسرا *A. ç. a.* tutsaklar; *bk.* اسير **esir.**

üskere اسكره *F. a.* tabak.

üsküe اسكوبه *F. a.* ağırşak, tapa.

üskuf اسقف *A. a.* rahip, manastırda yaşayan papaz.

[1]**üsküb** القوب *A. a.* işbilir, açıkgöz (kimse).

[2]**üskûb** اسكوب *F. a.* 1 (dergâhlarda) eşik bekleyen, kapıcı, pabuççu, 2 dökülmüş su, 3 sıra ile dikili ağaçlar.

üsküdâr اسكدار *F. a.* 1 ulak, postacı, 2 ulak menzili, 3 menzil atı, 4 iskele.

üslûb اسلوب *A. a.* 1 yol, yol yordam, 2 *ed.* anlatım tarzı, her yazarın yazıda kendine özgü tarzı.–**üslûb-u hakim** اسلوب حكيم *F. a.* öneminden ötürü söylenmesi gereken şeyi söylemeyen konuşana

dokundurma için o şeyi söyleyip açıklama, yani: konuşanın sözünü maksadına aykırı ve tersine algılayıp hiç beklemediği bir biçimde cevap verme.

üsne اثنه *A. a.* sık ve büyük ağaçlık, koru/orman.

üsrûş اسروش *F. a.* 1 güzel ses, 2 melek, 3 ay takvimi aylarından her ayın 17. günü.

üsrüb اسرب *F. a.* kurşun.

üsrübî اسربى *F. s.* kurşundan, kurşunlu.

üstâ استا *F. a.* (*T. k. dili:* **usta** اوستا) *üstâd*'ın kısaltılmış biçimi; *bk.* **üstâd** استاد.

üstâd استاد *F. a.* usta, hoca, ilim ve sanat öğretici kişi.

üstâdâne استادانه *F. z.* üstat olan kimseye yakışacak biçimde, üstatçasına.

üstâh استاخ *F. a. bk.* **küstâh** كستاخ.

üstâm استام *F. a.* altın ve gümüşten yapılma at takımı.

üstâz استاذ *F. a. yuk. m. bk.*

üstâziyyet استاذيت *A. a.* üstatlık.

üstukus اسطقس *A. a.* (< Yunanca) 1 cevher, ana, asıl; maddeyi meydana getirdiğine inanılan dört ana cevherden her biri, 2 gök cisimleri.

üstukusât اسطقسات *A. a.* cevherler, maddeler, maddeyi meydana getiren unsurlar.

üstûn استون *F. a.* sütun, direk.

üstûr استور *F. a.* davar; at, katır vb. hayvan.

üstûre اسطوره *A. s.* uydurma, yalan, düzmece (söz/hikâye). *a.* masal, efsane, düzmece hikâye.

üsturlâb اسطرلاب *A. a. gökb.* güneşin ve öteki gök cisimlerinin yüksekliğini ölçmekte kullanılan bir gözlem aleti.

üstuvâne اسطوانه *A. a.* silindir.

üstuvânî اسطوانى *A. s.* silindir biçiminde.

üstühân استخوان *F. a.* kemik.

üstühân-pâre استخوان پاره *F. a.* kemik parçası.

üstüre استره *F. a.* ustura.

üstürüş استرش *F. a.* sapan demiri.

üstüvân استوان *F. a. bk.* **üstüvâr** استوار.

üstüvâr استوار *F. s.* sağlam, dayanıklı (yapı/nesne).

üstüvârî استوارى *F. a.* sağlamlık.

üsve اسوه *A. a.* 1 tutulan yol, meslek, mezhep, 2 önder, pir, 3 örnek, 4 doğru ve güvenilir dost, dert ortağı olan arkadaş.

üşak, eşak اشق *A. a.* Türkçe'de "çadıruşağı" denilen ilaç.

üşbe اشبه *A. a.* kurt, böcek.

üşgûle اشغوله *A. a.* uğraşılacak şey, uğraşacak iş.

üşgur اشغر *F. a.* oklu kirpi.

üşkûfe اشكوفه *F. a.* çiçek; *bk.* **şükûfe** شكوفه.

üşkûh اشكوه *F. a.* şan ve şeref, büyüklük, ün, gösterişlilik; *bk.* **şükûh** شكوه.

üşküfte اشكفته *F. s.* açılmış (çiçek); *bk.* **şüküfte** شكفته.

üşnân اشنان *A. a.* kalye otu, çögen. [Yanmışından "kalye taşı" (sodyum) elde edilir.]

üşne اشنه *F. a.* 1 alkali, 2 ağaç yosunu.

üştâb اشتاب *F. a.* acele, iv; *bk.* شتاب **şitâb**.

üştülüm اشتلم *F. a.* 1 kavga, gürültü patırtı, 2 zorla/zor kullanarak birinin malını elinden alma.

üştülümkâr اشتلمكار *F. a.* kavgacı, gürültü patırtı çıkaran kimse.

üştür اشتر *F. a.* deve.

üştürbân اشتربان *F. a.* deveci.

üştür-dil اشتردل *F. s.* fitneci, kıskanç ve kinci (kimse).

üştür-gâv اشتركاو *F. a.* zürafa.

üştür-hû/hûy اشترخو-ى *F. s.* deve huylu, yani: kinci (kimse).

üştür-murğ اشترمرغ *F. a.* deve kuşu.

ütrüc اترج *A. a.* ağaç kavunu, turunç.

ütrücce اترجه *A. a. yuk. m. bk.*

ütûb اتوب *A. ç. a. bk.* **itâb** اتاب.

üzânî اذانى *A. a.* 1 büyük kulaklı kimse, 2 *mec.* eşek.

üzn, üzün اذن *A. a.* 1 kulak, 2 (testi, bardak vb.) kulp, kol.

V و

vâ وا *A. ünl.* Türkçe'nin **vah, vay, vah vah, eyvah** ünlemleri gibi acıma ve yazıklanma bildirir. [Sonuna ünleme sesi olan ا (elif) katılmış birtakım kelimelerden önce gelir: **vâ esefâ** وا اسفا, **vâ hayfâ** وا حيفا, **vâ hasretâ** وا حسرتا "vah vah, ne yazık! vah, ne acınacak durum!" gibi. Bunlar özellikle şiir dilinde kullanılmıştır.]

va'd وعد *A. a.* (*T. k. dili:* **vaat**) 1 söz verme, (-i) üstüne alma, (-i) üstlenme, 2 (bir işi yapmak/bir eylemi gerçekleştirmek üzere) verilen söz.

va'de وعده *A. a.* 1 bir işin yapılması için belirlenen süre, 2 bir işin geri bırakılması için kararlaştırılan süre, mühlet, 3 ecel.

va'z وعظ *A. a.* 1 öğüt verme, inanç ve iyiliğe yönlendirici sözler söyleme, 2 camilerde konuşmacının dinle ilgili/öğüt içerikli konularda *Kur'an* ve hadislerden delil getirerek yaptığı konuşma.

vâbeste وابسته *F. s.* (olması/gerçekleşmesi) bir şeyin olmasına/gerçekleşmesine bağlı olan (iş/eylem/durum vb.).

vâcib واجب *A. s.* 1 yapılması/yerine getirilmesi gerekli olan (iş/eylem), 2 *din* farz ile aynı derecede olan, yapılmaması günah olan yükümlülük, 3 *fels.* kendi kendisiyle var olan, var olması için başka bir varlığa ihtiyacı bulunmayan (Yüce Yaratıcı); *zıddı:* **mümkin** ممكن.

-vâcibü'ledâ واجب الادا yerine getirilmesi gerekli olan (iş).

vâcibe واجبه *A. a.* yerine getirilmesi gerekli, boyun borcu olan (nesne/husus/iş vb.).

vâcid واجد *A. s.* 1 var edici, varlık kazandırıcı (Yüce Yaratıcı), 2 zengin, hiçbir eksiği bulunmayan, her şeyin biricik sahibi olan (Yüce Tanrı).

vâdık وادق *A. s.* yağmurlu (hava).

vâdî وادى *A. s.* 1 iki dağ arasında uzanan derin yarık, kızık, kısık, koyak, 2 bir nehrin aktığı yer, yatak, 3 *T. mec.* tarz, yol, gidiş, tutuş.

vâfî وافى *A. s.* 1 yeter, yetişir, elverir (nicelik), 2 sözünü tutan, sözünde duran (kimse).

vâfir وافر *A. s.* çok, bol.

vâfirce وافرجه *T. s.* oldukça çok.

vâh واح *A. a.* çöl içindeki sulu ve yeşil alan, vaha.

vâh واه *A.* ve *F. ünl.* garipseme, şaşkınlık ve acıma bildirir. *a. T.* üzüntü, acı, yazıklanma.

vahal وحل *A. a.* çamurlaşmış, batak hâline gelmiş, balçıklı toprak.

vahalgâh وحلكاه *F. a.* bataklık.

vahâmet وخامت *A. a.* 1 sindirme güçlüğü, zor sindirilen yiyeceğin niteliği, 2 ağırlık, sıkıntı verici ve bunaltıcı

nitelik/durum: *v.i hevâ* "havanın ağırlığı", 3 tehlikeli, kötü ve zarar verici sonuca yol açacak durum, 4 güçlük, sıkıntı.

vahdâniyyet وحدانيت *A. a.* birlik, bir ve tek oluş. Yüce Yaratıcı'nın zâtî sıfatlarındandır.

vahdet وحدت *A. a.* 1 birlik, bir ve tek olma, 2 yalnızlık, tek başına yaşama, 3 *tas.* Yüce Tanrı'yı mutlak, yani: bağımsız, ilintisiz ve ilişkisiz, hiçbir şeyle sınırlı olmayan varlık olarak bilip, bütün var olanları denizin dalgaları gibi onun görüntüsü bilme inancı; *zıddı:* **kesret** كثرت.

vahdetgâh وحدتگاه *F. a.* yalnızlık köşesi.

vahdetgüzin وحدت گزين *F. s.* bir ıssız köşeye çekilip tek başına yaşayan (kimse).

vâhıd واحد *A. s.* bir, tek. *a.* bir ve tek olan, eşi ve benzeri bulunmayan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]–**vâhıdi kıyâsî** واحد قياسى ölçme, sayma, tartma ve parada ölçü alınan nicelik, birim.

vâhıden ba'de vâhıdün واحداً بعد واحد *A. z.* birer birer.

vâhıden واحداً *A. z.* tek başına.

vâhır واخر *A. a.* diken, iğne.

vâhi واهى *A. a.* boş, geçersiz, aslı esası olmayan (düşünce/arzu/dilek vb.).

vâhib واهب *A. s.* bağışlayan/bağışlayıcı (kimse).–**vâhibü'lâmâl** واهب الآمال bütün dilekleri karşılayıp bağışta bulunan Yüce Tanrı.

vahîd وحيد *A. s.* tek, biricik, eşi ve benzeri olmayan, eşsiz benzersiz (kimse): *v.i asr* "eşsiz, asrında eşi benzeri bulunmayan kimse".

vahim وخيم *A. s.* 1 kötü etki yapan, katlanması güç, çekilmez, ağır (durum/iş/gelişme/hava vb.), 2 tehlikeli (durum/iş vb.).

vâhime واهمه *A. a.* (**kuvvei vâhime**'den kısaltma) insanı bir nesnenin/durumun neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüt uyandıran, kuruntuya düşüren zihin gücü.

vâhiyât واهيات *A. ç. a.* boş şeyler; *bk.* **vâhi** واهى.

vahmâ وحمى *A. a.* aş yeren gebe kadın.

vahş وحش, **vahîş** وحيش *A. a.* insandan ürküp kaçan yabani hayvan.

vahşet وحشت *A. a.* 1 korkma, ürkme, irkilme, 2 sıkıntı, tasa, 3 ıssızlık, yalnızlık, 4 yabanilik, ilkellik, 5 boş, ıssız ve korkulu yer, 6 ıssız yerlerde duyulan korku ve ürküntü.–**vahşet etmek** ürkmek, ürküp kaçmak.

vahşetâbâd وحشت آباد *F. a.* insanın içine korku salıcı yer.

vahşetâmîz وحشت آميز *F. s.* korkunç, ürküntü verici, dehşete düşürücü (yer/varlık/görüntü vb.).

vahşetengîz وحشت انگيز *F. s. yuk. m. bk.*

vahşetnâk وحشتناك *F. s.* korkunç, korku verici, ürkütücü (görüntü/nesne/yer).

vahşî وحشى *A. s.* 1 alışık olmayan, yaban, yabanî (hayvan), 2 ürkek, bir araya gelmekten/birlikte bulunmaktan kaçan (kimse), 3 ilkel, gelişmemiş, yaban hayatı sürdüren (insan/insan topluluğu); *zıddı:* **medenî** مدنى.

vahşûr وخشور *F. s.* Tanrı elçisi, resul, peygamber.

vahy وحى *A. a.* 1 din buyruklarının Yüce Tanrı katından peygamberlere bildirilmesi/indirilmesi, 2 bu yolla gelen buyruklar ve yasaklar, 3 esin, kalbi dolduran duygu: *Vahyi dile âşinâ olur mu?* (Şeyh Gâlib).–**vahyi münzel** وحى منزل Tanrı katından indirilmiş kitap, yani: *Kur'an*.

vahz وخز *A. a.* 1 birdenbire duyulan şiddetli sancı, 2 iğne/diken parçası.

vâız واعظ *A. s.* öğütçü, öğüt veren (kimse). *a.* camilerde *Kur'an* ve hadise dayanarak dinî konularda cemaati ay-

dınlatan, iyi bir insan ve kul olmanın yollarını gösterip öğütler veren kimse.

vâî واعى *A. a.* ve *s.* 1 (-i) saklayan, saklayıcı, 2 tutan, tutucu, 3 duyduğu şeyi aklında tutup unutmayan.

vaîd وعيد *A. a.* 1 (birini) ceza ile korkutma, (bir kimsenin içine) cezalandırılacağını söyleyerek korku salma, 2 kötü sonuçla uyarma, gözdağı verme: *v.-i inâyet-nüvîd* "içinde yardım müjdesi bulunan uyarı".

vâjgûn وازگون, **vâjgûne** وازگونه *F. s.* ters, uğursuz: *tâli'-i vâjgûn* "uğursuz talih".

vak' وقع *A. a.* (insan için) değer, ağırlık, etkili ve sözü geçer olma.

vak'a وقعه *A. a.* 1 savaş, cenk, 2 önemli, kayda değer iş, konu, durum, 3 *T.* ortaya çıkan durum, olan, yaşanan ve gerçekleşen her türlü iş, olay.

vakâhat وقاحت *A. a.* arsızlık, utanmazlık, kendini bilmezlik.

vakâr وقار *A. a.* ağırlık, ağır başlılık, oturaklılık, ağır başlı kimsenin hâl ve niteliği.–**vakar satmak** benlik kaygısına düşmek, gösteriş yapmak, çalım satmak.

vakâyi' وقايع *A. ç. a.* olanlar, olan bitenler.

vakf وقف *A. a.* (*T. k. dili:* **vakıf**) 1 (-i) alıkoyma, (-i) durdurma, 2 satılmamak, başkasına bağışlanmamak ve geliri bir hayır işinde kullanılmak şartıyla bir malı/bir mülkü bırakma/bağışlama.

vakfe وقفه *A. a.* 1 durak, durma yeri, 2 haccın yerine getirilmesi gerekli görevlerinden biri.

vakfiyye وقفيه *A. a.* vakıf senedi.

vakfiyyet وقفيت *T. a.* bir mülkün vakıf olma durum ve niteliği; *zıddı:* **mülkiyyet** ملكيت.

vâkı' واقع *A. s.* 1 düşen, olan, şu/bu biçimde gerçekleşen (durum/iş/eylem vb.).–**vâkı' olmak** gerçekleşmek, olup bitmek, 2 var olan, bulunan, yer alan (nesne/yapı/yerleşim birimi vb.), 3 geçen, yaşanan (durum). *a.* 1 oluş, gerçekleşen, yaşanan durum, 2 oluşun gerçekliği, aslı, özü.

vâkıâ واقعا *A. z.* gerçekten, doğrusu, olduğu gibi.

vâkıa واقعه *A. a.* 1 olan/gerçekleşen/başa gelen/yaşanan şey, oluş, olay, 2 düş, rüya.

vâkıât واقعات *A. ç. a.* başa gelenler, yaşananlar.

vâkıd واقد *A. s.* ateşli, alevli.

vâkıf واقف *A. s.* 1 ayakta duran, dinelen (kimse), 2 hac sırasında Arafât'ta vakfede duran (kimse), 3 (bir iş/durum hakkında) bilgisi olan (kimse), 4 vakıf kuran, malını hayır amacıyla Allah yolunda harcayan (kimse).

vakıyye وقيه *A. a.* (*T. k. dili:* **okka** اوقه) dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü.–**vakıyyei a'şârî** وقيۀ اعشارى üç yüz on iki dirhemlik eski bir ağırlık ölçüsü.

vâkî واقى *A. s.* (birini) koruyan, (birine) kol kanat geren (kimse), hastalığı önleyen (ilaç).

vakîa وقيعه *A. a.* 1 savaş, cenk, kavga, 2 olan biten iş, olay.

vakîh وقيح *A. s.* kendini bilmez, ölçü/sıra tanımaz, saygısız (kimse).

vakkâd وقاد *A. a.* (zihin ve kalp için) uyanık, açık.

vakr وقر *A. a.* ağır işitme, hafif sağırlık.

vakt وقت *A. a.* (*T. k. dili:* **vakit**) 1 geçmiş, içinde bulunulan ve gelecek olan zamanı içine alan geniş zamandan bir kesit, çağ, 2 zaman, 3 gün içinde bir saat, 4 mevsim, 5 uygun/belirlenmiş zaman, 6 boş zaman, 7 bolluk, refah, 8 uzayıp giden zaman, devir, 9 fırsat, mühlet, 10 hayatın içinde sürdüğü sınırlı zaman, yüzyıl, 11 belirli zaman, saat, vade, ecel, 12 *dilb.* (çekimli bir fiilde) bir kılışın/bir oluşun içerisinde geçtiği üç ana

zaman parçasından biri.–**vakt ü hâl** وقت و حال geçim, varlık durumu, elde bulunan imkânlar, maddi güç.

vakten mine'l-evkât وقتاً من الاوقات *A. z.* zamanlardan bir zaman, bir aralık.

vakûd وقود *A. s.* 1 ateş yakacak odun, tutrak, 2 odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakacaklar.

vakûr وقور *A. s.* ağır, ağır başlı, ölçülü davranışlarıyla saygı uyandıran (kimse).

vakûrâne وقورانه *F. s.* ve *z.* vakur olan kimseye yakışan/yakışacak biçimde.

vakvâk وقواق *F. a.* 1 korkak kimse, 2 Hindistan'da yetişen bir ağacın adı, 3 Çin'de bir şehir adı.

vakvaka وقوقه *A. a.* kurbağa gibi kimi hayvanların, ördek vb. kuşların "vak vak" diye ses çıkarması.

vâlâ والا *F. s.* yüksek, yüce (boy, mevki, şan vb.).

vâle واله *F. a.* (*T. h. dili:* **vala**) 1 bir tür ipek kumaş, 2 boyanmamış doğal renkte beyaz kumaş, 3 ağlama, sızlanma, bağırıp çağırarak ağlama.

vâli والى *A. a.* padişahı/hükûmeti temsil eden bir ilin en yetkili yöneticisi.

vâlid والد *A. a.* 1 baba, 2 ana baba.

vâlide والده *A. a.* ana, anne.

vâlideyn والدين *A. ikili ç.a.* ana ve baba.

vâlih واله *A. s.* 1 şaşkın, şaşırıp kalmış (kimse), 2 dikkati dağılmış, dalgın (kimse), 3 (çevresinde olup bitenlere karşı) duyarsız, aldırışsız (kimse), 4 bön, aptal (kimse), 5 gözü bir şey görmeyen, aşk sarhoşluğuna düşmüş (kimse).

va'llâhi والله *A.* yemin sözü: Allah için, Allah hakkı için, Allah'a and olsun ki.

vâm وام *F. a.* ödünç alınan para, borç.

vâ-mânde وامانده *F. a.* 1 yorgun (kimse), 2 geri kalmış (kimse).

vâmdâr وامدار *F. a.* borçlu kimse.

vâmhâh وامخواه *F. a.* borç olarak verdiği parayı geri isteyen, alacaklı kimse.

vâmık وامق *A. s.* seven, sevgi besleyen (kimse). *a.* (büyük harfle) Arap edebiyatı kaynaklı bir aşk hikâyesinin erkek kahramanı, *bk.* **Azrâ** عذرا.

vân وان *F. takı* Türkçe'nin **-ci** ekine karşılıktır, addan (-i) işleyici/(-i) yapıcı anlamlı adlar yapar; *krş.* بان **bân**.

vâpesin واپسين *F. s.* geriye kalan, sonuncu, son: *nefesi vâpesin* "son nefes".

[1]**vâr** وار *F. a.* kez, kere, defa: *yek vâr* "bir kez", *çend vâr* "birkaç kez", *dü vâr* "iki kez".

[2]**vâr** وار *F. takı* gibi: *âftâbvâr* "güneş gibi", *divânevâr* "deli gibi". Kimi örneklerde Tükçe'nin **-li** ekinin anlatımına denk, "taşıyan, (-e) sahip, (ile) donanımlı" gibi anlam ayırtıları taşır: *ümidvâr* "ümitli", *cânvâr* "canlı" gibi.

varak ورق *A. a.* 1 yaprak: *v.ı gül* "gül yaprağı", 2 kâğıt, kitap yaprağı, 3 (mektup, pusula, resmi yazı vb.) yazılı kâğıt, 4 *T.* altından/altın renkli bir maddeden yapılmış yaldızlama kâğıdı.–**varak açmak** yazılı, çizili, boyalı kâğıdı temizlemek, arıtmak.–**varak-ı zehri** ورقهٔ زهرى çiçeğin renkli yapraklarından her biri.

varaka ورقه *A. a.* 1 tek bir yaprak, 2 mektup, pusula, not.

varakai sahiha ورقهٔ صحيحه *F. a.* (eskiden) üzerine damga basılmış, dilekçe/senet olarak kullanılan kâğıt.

varakpâre ورق پاره *F. a.* kâğıt parçası, pusula, üzerine not yazılı küçük kâğıt.

vâre واره *F. takı* gibi; *bk.* **vâr** وار.

vâreste وارسته *F. s.* 1 (-den) kurtulmuş, (ile) bağı kalmamış, serbest (kimse), 2 (-den) uzak, (-e) ihtiyacı olmayan, (ile) ilintisi bulunmayan (durum/nitelik vb.)

vârestegi وارستگى *F. a.* kurtulma, kurtuluş.

vârî وآرى *F. takı* gibi: *gülvârî* "gül gibi." [Bu takı Türkçe'de bugün de kullanılmaktadır: *haç vâri* "haç gibi, haça benzer, haç biçiminde".]

vârid وارد *A. s.* 1 gelen, ulaşan, erişen (kimse/haber/yazı vb.), 2 aktarılan, aktarılarak gelen (hadis/söz vb.), 3 (içe) doğan, (akla) düşen (konu/husus vb.).

vâridât واردات *A. ç. a.* 1 akla düşen/içe doğan şeyler; *bk.* **vâride** وارده, 2 *T.* (bir kimseye/bir aileye/bir şirkete ait) toplam gelir, 3 *T.* bir devletin bir bütçe yılı içindeki gelirleri toplamı.

vâride وارده *A. a.* akla düşen/içe doğan şey.

vâris وارث *A. a.* ve *s.* kendisine miras kalmış kimse, mirasçı.

varta ورطه *A. a.* 1 derin yer, uçurum, 2 tehlike, tehlikeli durum.

vârûn وارون, **vârûne** وارونه *F. s.* ters, tersine dönmüş, uğursuz: *bahti vârûn* "ters, uğursuz baht".

vasab وصب *A. a.* ağrı, sızı, hastalık.

vasat وسط *A. a.* 1 orta: *vasatü'rre's* başın ortası, 2 ara yer, merkez, 3 *bel. s.* (nitelik ve nicelik bakımından) ortada bulunan, ortalama olan.

vasati وسطى *F. s.* 1 ortada bulunan, arada yer alan, iç, 2 (nitelik ve nicelik bakımından) orta durumda bulunan, (iki nitelik ve niceliğin) ortasında olan.

vasf وصف *A. a.* (*T. k. dili:* **vasıf**) 1 (-i) övme, 2 (-in) ne ve nasıl olduğunu bildirme ve anlatma, 3 (-i) niteliklerini sayarak tanıtma, 4 nitelik.–**vasfı terkibi** وصف تركيبى birleşik sıfat.

vasıb وصب *A. s.* hasta.

vâsıf واصف *A. s.* niteleyici, birinin/bir şeyin iyi niteliklerini dile getirici (kimse).

vâsık واثق *A. s.* 1 sıkı, sağlam, 2 güçlü, 3 güvenen, güven duyan, 4 inanılır, güvenilir (kimse/söz vb.).

vâsıl واصل *A. s.* ulaşan, varan, erişen (kimse/nesne).–**vâsıl olmak** ulaşmak, varmak, kavuşmak.–**vâsıl eylemek** eriştirmek.

vâsıla واصله *A. a.* takma saç takan kadın.

vâsıt واسط *A. s.* ortada bulunan, iki şeyin ortasında yer alan (yer/nesne vb.).

vâsıta واسطه *A. a.* 1 iki nesneyi birbirine bitiştiren/ulaştıran nesne, 2 araya giren, iki kişinin/tarafın arasını bulan kimse, aracı, miyancı, 3 ilgi, karışma, el, 4 bir işi gerçekleştirme aracı, 5 bağ.

vasıy(y), vasî وصى *A. s.* 1 ölen kimsenin vasiyetini yerine getirmekle görevli kimse, 2 yetimlerin miras mallarını yöneten ve onların bakımlarını üstlenen kimse, 3 *huk.* bir kimsenin, ölümünden sonra mallarının yönetimi için, ölmeden önce tayin ettiği kimse.

vasıyyet وصيت *A. a.* 1 (bir kimse) ölmezden önce kendisinden kalacak malların paylaşımı/kullanımı ile ilgili isteklerini sözlü/yazılı olarak bildirme, 2 bu yolla birini seçip işleri ısmarlama.

vâsi' واسع *A. s.* 1 bol, yaygın, geniş, kapsayıcı, kaplayıcı, 2 ilmi her şeyi kaplayıcı, iyilik ve bağışı bütün yaratıkları kapsayıcı olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

vasid وصيد *A. s.* kapı boşluğunun yüksekçe alt yanı, eşik.

vasl وصل *A. a.* 1 (-i) (-e) ulaştırma/bitiştirme, 2 (bir nesne) (-e) ulaşma/kavuşma; *zıddı:* **fasl** فصل, 3 (sevdiğine, sevgilisine) kavuşma, 4 *dilb.* (Arapça'da) kelimenin başında bulunan hemzenin, özellikle *harfi tarif* "belirlilik harfi" denilen ال'nin hemzesinin (elifinin) okunmaması ile başında bulunduğu kelimenin ön sesiyle bitişik gibi okunması: *hayrü'nnâs* خير الناس gibi, 5 bu şekilde okunmak için yazıda konulan işaret, sıla işareti, yani: ٱ, 6 *ed.* kafiyenin son harfinden sonra gelen harf.–**vasl olmak** ulaşmak, kavuşmak.

vasme وصمه**, vasmet** وصمت *A. a.* eksik, eksiklik, kusur, noksan, ayıp, leke: *Maâni-i tecelli-nâme-i tekvine im'ân et / Nümâyân olmamıştır vasme-i tekrir bir yerde* (Münif) "Yüce Yaratıcı'nın oldurma sıfatının yansıdığı kitapta yer alan anlamları dikkatle incele / Yineleme kusuru bir yerde bile görülmemiştir."

vassâf وصاف *A. s.* (birini/bir şeyi) niteliklerini sayıp dökerek öven (kimse).

vaşak وشق *A. a.* 1 sivri kulaklı, derisi değerli, yırtıcı bir hayvan, 2 bu hayvanın derisinden yapılan kürk.

vâ-şüde وا شده *F. s.* geri çekilmiş, uzaklaştırılmış.

vat'et وطئت *A. a.* 1 zorbalık, şiddet, 2 zorlama, baskı, baskı uygulama.

vatan وطن *A. a.* bir insanın doğduğu ve yaşadığı yer, yurt.–**vatani sâni** وطن ثانى *F. a.* sonradan yerleşilen/yurt tutulan yer.

vatar وطر *A. a.* iş, gerekli şey, yapılması zorunlu eylem: *kazâyi vatar* "büyük abdestini yapma".

vatvât وطواط *A. a.* 1 dağ kırlangıcı, "keçisağan" denilen kuş, 2 yarasa.

vaty وطى *A. a.* 1 (-i) ayak altına alma, çiğneme, 2 cinsi ilişkide bulunma.

vâv واو *A. a.* Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi. Ebced hesabında sayı değeri 6'dır.–**vâvi âtıfe** واو عاطفه bağlama vavı.–**vâvi kasem** واو قسم *dilb.* (Arapça'da) yemin vavı.

vâveylâ واويلا *A. a.* çığlık, feryat, "vah yazık" diyerek feryat edip ağlama.

vâvi واوى *A. s. dilb.* (Arapça'da) kök harflerinden biri و olan kelime.

vây واى *F. ünl.* özlem, şaşma, ayrılık, yazıklanma gibi duyguları yansıtır.

vâye وايه *F. a.* pay, hisse.

vâyedâr وايه دار *F. s.* pay sahibi, bahtı açık, kısmeti bol (kimse).

vâyemend وايه مند *F. s. yuk. m. bk.*

[1]**vaz'** وضع *A. a.* 1 (-i) (bir yere) koyma, bırakma, atma, yerleştirme, 2 … için ayırma/özgüleme, 3 yapma, varlık kazandırma, düzenleme, 4 (dişi) yavrusunu doğurma, 5 duruş, biçim, tavır, tarz, 6 *dilb.* kelimelerin yapısını, işleyişini, yapısı ile gösterdiği şey (delâlet) arasındaki ilgi ve ilişkisini inceleyen bilim. –**vaz'ı esâs** وضع اساس temel atma. –**vaz'ı haml** وضع حمل (dişi) yavrusunu doğurma.–**vaz'ı yed** وضع يد (-e) el koyma, (-e) sahip çıkıp kullanma.

[2]**vaz'** وضع *A. a.* 1 (-i) aşağılama, küçük düşürme, 2 (-in) mertebesini düşürme, 3 (-in) değerini azaltma, (-i) gözden düşürme.

[1]**vâz** واز *F. a.* 1 (-i) istemez olma, (-den) geri durma, 2 (-i) bırakma, (-i) başından atma, (-i) bir daha/artık yapmama, 3 (düşüncesini) değiştirme.–**vazgelmek/geçmek** 1) (-i) istemez olmak, 2) (-i) bırakmak, yapmaz olmak, 3) (düşüncesini) değiştirmek, (kararından) dönmek.

[2]**vâz** واز *F. s.* 1 açık, 2 geri, ters, tersine. *z.* yeniden, yine, tekrar.

vazâat وضاعت *A. a.* alçaklık, soysuzluk.

vazâh وضاح *A. s.* açık, belli, ayan beyan.

vaz'an وضعا *A. z.* ilk konulan anlamıyla, ilk ve asıl olan sözlük anlamı bakımından.

vâz-gûn واز كون**, vâz-gûne** واز كونه *F. s.* ters, tersine dönmüş, baş aşağı olmuş/gelmiş (durum/nesne); *krş.* **bâz-gûn** باز كون**, bâz-gûne** باز كونه.

vâzı' واضع *A. s.* 1 (-i) (bir yere) koyan (kimse), 2 (-i) hazırlayan, (-i) yapan, (-i) kuran (kimse).

vâzıh واضح *A. s.* açık, belli, üzerinde kuşku bulunmayan, kapalı olmayan, görünür ve bilinir olan, (nesne/durum/konu vb.).

vâzıhan واضحا *A. z.* açık olarak.

vâzıhât واضحات *A. ç. a.* açık, belli, görünür, tanınır olan şeyler.

vaz'ıyyet وضعيت *T. a.* 1 duruş, biçim ve görünüş, 2 durum, hâl ve nitelik, 3 tavır, davranış özelliği/biçimi.

vazi' وضيع *A. s.* alçak, bayağı, soysuz, sıradan (kimse).

vazife وظيفه *A. a.* 1 bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu/görevlendirildiği iş, görev, 2 önemsenen ve benimsenen iş, 3 bir iş karşılığında alınan/ödenen ücret, gündelik, aylık, yıllık, maaş.

vazifeşinâs وظيفه شناس *F. s.* üzerine aldığı işi eksiksiz ve en iyi şekilde yapmaya çalışan, görevine bağlı (kimse).

vazih وضيح *A. s.* belli, açık, apaçık (durum/nesne/görünüş vb.).

vazzâh وضاح *A. s.* 1 beyaz tenli, güzel yüzlü, yakışıklı (adam), 2 açık, belli, ayan beyan olan (nesne).

[1]**ve** و *A. bağl.* iki üyeyi bakışıklı olarak ulamaya yarar. Türkçe'nin **dahi/de** ve **ile** ulama bağlamlarına karşılıktır: *sen ve ben, aşağıdan ve yukarıdan, geldi ve gitti* gibi.

[2]**ve** و *A. takı* Yemin içindir. … için, … hakkı için: *vallâhi* والله "Allah için, Allah hakkı için".

vebâ' وباء**, vebâ** وبا *A. a.* 1 bilinen bulaşıcı hastalık, yumurcak hastalığı, 2 her türlü bulaşıcı ve öldürücü hastalık.

vebâl وبال *A. a.* bir iş ve eylemin öte dünya hesabı bakımından sorumluluğu ve cezası, azap, günah.

vebâle وباله *A. a. yuk. m. bk.*

veber وبر *A. a.* ısırgan gibi otların üzerindeki ince dikencikler.

vebr وبر *A. a.* ak tavşan, Arabistan tavşanı.

veca' وجع *A. a.* acı, ağrı, sızı.

vecâhet وجاهت *A. a.* 1 iri ve gösterişli bir yüzden yansıyan güzellik, 2 değer, itibar, şan ve şeref.

vecâib وجائب *A. ç. a.* yapılması kaçınılmaz, yerine getirilmesi boyun borcu olan işler; *bk.* **vecibe** وجيبه.

vecâzet وجازت *A. a.* (söz) kısa ve özlü olma, (sözü) kısa ve özlü olarak söyleme.

vecd وجد *A. a.* 1 kendinden geçme, ne yaptığını bilmez derecede dalgınlık, 2 *tas.* özge bir hâle düşme, içinde daha önce duymadığı manevi bir esinti, ferahlık ve güzellik bulma.

vecel وجل *A. a.* 1 korku, 2 korkma.

vech وجه *A. a.* 1 yüz, surat, 2 yan, yüz, satıh, 3 ön, (bir yöne/yana) bakan yan, 4 yol, yol yordam, yöntem, biçim, tarz, usul: *hiçbir vech-ile* "hiçbir biçimde, aslâ", 5 ilgi, ilinti, ilişik, neden, sebep, vesile, 6 araç, aracı.–**vech-i ahsen** وجه احسن en iyi/en güzel yol.

veche وجهه *A. a.* 1 (insanda) yüz, 2 yan, yön, taraf.

vechen وجهاً *A. z.* 1 yüz bakımından, 2 bir yönden, bir şekilde.–**vechen mine'l-vücûh** وجهاً من الوجوه hiçbir şekilde.

veci' وجيع *A. s.* 1 acı çeken, ağrı ve sızısı olan (kimse), 2 ağrı ve acı verici (nesne/durum).

vecibe وجيبه *A. s.* yapılması kesin olarak gerekli, yerine getirilmesi borç hükmünde olan (iş/durum/konu/husus).

vecih وجيه *A. s.* 1 güzel, hoşlanılan, beğenilen (yüz/görünüş), 2 ünlü, adlı sanlı, şanlı şerefli (kimse), 3 yerinde, uygun, yaraşır (görüş/değerlendirme vb.): *tevcihi vecih* "uygun ve yerinde yorum".

veciz وجيز *A. s.* (söz için) kısa, özlü.

vecne وجنه *A. a.* yanak, yanak yumrusu, elmacık.

vecre/vecere وجره *A. a.* avcıların içinde gizlenmek için yaptıkları çukur.

ved(d), vid(d), vüd(d) ود *A. a.* sevgi, yakınlık, dostluk.

vedâ' وداع *A. a.* 1 iki/daha çok kimsenin ayrılış sırasında birbirine esenlik dileğinde bulunması, "Allah'a emanet ol/olunuz", "Şen ve esen kal/kalınız" vb. gibi sözler söylemeleri, esenleşme, 2 bu şekilde gerçekleşen merasim.
vedâd, vidâd, vüdâd وداد *A. a. yuk. m. bk.*
vedâyi' ودايع *A. ç. a.* saklanmak üzere emanet olarak bırakılan şeyler; *bk.* **vedia** وديعه.
vedi' وديع *A. a. huk.* başkasının malını korumayı üstüne alan kimse.
vedia وديعه *A. a.* 1 korunmak üzere bırakılan şey, emanet, 2 *huk.* birine korunmak üzere bırakılan eşya/mal.
vedid وديد *A. a.* arkadaş, dost, sevilen, sevgi beslenen kimse.
Vedûd ودود *A. a.* kullarını çok seven, bağış ve esirgeyişi çok olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]
vefâ' وفاء, **vefâ** وفا *A. a.* 1 sözünde durma, borcunu ödeme, 2 sevgi ve bağlılığını sürdürme, 3 yetme, yetişme.–**vefâ etmek** yetmek, yetişmek, kâfi gelmek. –**vefâ göstermek** sevgi ve bağlılığını sürdürmek.
vefât وفات *A. a.* ölüm, ölme.–**vefât etmek** ölmek.
vefd وفد *A. a.* 1 varma, gelme, erişme, 2 birlikte gelip bir yere konan kalabalık, 3 bir kimse/bir topluluk tarafından bir isteği bildirmek üzere birine/bir yere gönderilen hey'et.
vefik وفيق *A. a.* uygun (kimse/arkadaş vb.).
vefir وفير *A. s.* çok.
vefk وفق *A. a.* 1 uygunluk, uygun olma hâl ve niteliği, 2 dua yazılı birtakım şekillerle hazırlanmış muska.
vefret وفرت *A. a.* bolluk, çokluk.
vegad وغد *A. s.* 1 güçsüz, çelimsiz, 2 aklı kıt, aptal, 3 pısırık, işe yaramaz. *a.* 1 çocuk, 2 uşak, hizmetçi.

veğâ' وغاء, **veğâ** وغا *A. a.* savaş, cenk.
ve ğayruhû وغيره *A. z.* ondan başka.
veh وه *A. ünl.* yazık!
vehb وهب *A. a.* verme, bağışlama.
vehbi وهبى *A. s.* Hakk'ın bağışı olarak kazanılmış, Tanrı katından verilmiş (bilgi/yetenek vb.); *zıddı:* **kesbi** كسبى.
vehde وهده *A. a.* alçak ve çukur yer.
ve helümme cerrâ و هلم جرا *A. söz* "Çek, beri getir" demek olan bu söz, "Gerisini artık sen anla, kalanları bununla karşılaştır" yerinde kullanılır.
Vehhâb وهاب *A. a.* bol bol ve yeterince bağışlayıcı olan (Yüce Tanrı).
Vehhâbi وهابى *A. s.* 1 "Abdülvehhâb" adlı biri tarafından Arabistan'ın Necid bölgesinde kurulan mezhebe bağlı (kimse), 2 bu mezheple ilgili ve ilişkili olan (konu/husus).
vehhâc وهاج *A. s.* iyice yalınlanmış, etrafa bol ışık saçan (ateş/meş'ale vb.).
vehhâm وهام *A. s.* çok kuruntulu (kimse).
vehle وهله *A. a.* 1 an, baş, başlangıç, 2 kez, defa.–**vehlei ûlâ** وهلهٔ اولى *F. a.* ilk kez, ilkin, birinci defa.
vehleten وهلةً *A. z.* ilk anda, birden bire.
vehm وهم *A. a.* (*T. k. dili:* **vehim**) 1 kuruntu, insanın zihninde ve gönlünde doğup dolanan iyi/kötü, madde ve zaman boyutu olmayan gerçeklik, neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüt duyulan bir nesnenin gerçeklik dengesinin aşağı düşen yanı; *zıddı:* **yakin** يقين, 2 yanlış düşünce, 3 yersiz korku.
vehmi(yy), vehmi وهمى *A. s.* vehimle ilgili ve ilintili, gerçekliği şüpheli olan (konu/husus vb.).
vehmiyyât وهميات *A. ç. a.* asılsız şeyler, kuruntular.
vehmnâk وهمناك *F. s.* 1 kuruntulu, şüphe ve tereddüt içinde bulunan (kimse), 2 korku verici, korkunç (durum/nesne), 3 korkmuş (kimse).

vehn وهن *A. a.* 1 gevşeklik, bıkkınlık, 2 güçsüzlük, yetersizlik.
ve illâ والا *A. bağl.* yoksa, olmazsa, aksi takdirde.
vekâlet وكالت *A. a.* vekillik, vekil olan kimsenin durum ve niteliği.–**vekâleti devriyye** وكالت دوريه başka birini vekil yapma izin ve yetkisi bulunan vekilin vekilliği.–**vekâleti mutlaka** وكالت مطلقه bir bağ ve şartla bağlı bulunmayan, kayıtsız ve şartsız vekillik.–**vekâleti uzmâ** وكالت عظما en büyük vekillik, yani: sultan vekilliği olan sadrazamlık.
vekâleten وكالتاً *A. z.* vekil olarak, vekillik yoluyla.
vekâlet-nâme وكالتنامه *F. a.* vekillik yazısı, birinin vekil olarak seçildiğini/görevlendirildiğini bildiren yazı.
vekâletpenâh وكالتپناه *F. a.* sadrazam.
vekâlet-penâhi وكالتپناهى *F. a.* sadrazamlık. [Sadrazam hakkında söz arasında kullanılan yüceltici bir tabirdir.]
vekeb وكب *A. a.* (işi) ciddiye alma, özenle ve çaba göstererek işleme.
ve kıs وقس *A. söz* "Kıyas et, karşılaştır, ölç biç!" anlamında.–**ve kıs alâ hâzâ** و قس على هذا *sonrakine bk.*–**ve kıs aleyhi'l bevâki** و قس عليه البواقى "Gerisini/kalanını bununla karşılaştır."
vekil وكيل *A. a.* 1 kullarını bütün işlerinde görüp gözeten, koruyup kollayan Yüce Tanrı, 2 başkasının işini yüklenmiş, başkası adına iş görme yetkisi bulunan, bir işte başkasını temsil eden kimse.–**vekilharc, vekili harc** وكيل خرج bir konakta alışveriş işleriyle görevli, para kullanma yetkisi bulunan kimse, kethüda; **vekili müsahhar** وكيل مسخر mahkemeye getirilemeyen davalı için hâkim tarafından görevlendirilen vekil.
vekr وكر, **vekre** وكره *A. a.* kuş yuvası, kuş evi.
vekz وكز *A. a.* vurarak saplama, kakma, sançma.

velâ ولى *A. a. aş. m. bk.*
velâ' ولاء, **velâ** ولا *A. a.* 1 (-i) elde bulundurma, iyesi olma, mülk, mâlik olma, 2 akrabalık, yakınlık, 3 dostluk, arkadaşlık, 4 bir kölenin azat edilmiş olmasından/dostluktan doğan hükmî (tüzel) yakınlık, birinin azat ettiği köle ve cariye ile olan ilişkisi ve onların üzerinde olan hakkı.
velâyet ولايت *A. a.* velilik, Yüce Tanrı katına manevi yakınlık sağlamış kişinin hâl ve niteliği.
veled ولد *A. a.* 1 çocuk, 2 oğul, 3 *T.* (**veledi zinâ**'dan kısaltma) afacan, yaramaz, ele avuca sığmaz; kurnaz, fitneci.–**veledi ma'nevi** ولد معنوى *F. a.* 1) evlâtlık, ahretlik, 2) *tas.* mürit.
veledân ولدان *F. ç. a.* erkek çocuklar.
veleh وله *A. a.* 1 aşırı üzüntü sebebiyle akıl baştan gidip çılgına dönme, sersem olma, 2 şaşkına dönme, şaşkınlıktan ağzı açık kalma, 3 korkma.
velehû وله *A. söz* "Bu da onundur" anlamında bir söz. [Daha çok şiir mecmualarında bir şairin gazelleri, beyit ve kıtaları arasında kimi yerde tek olarak, kimi zaman da **eyzan** ايضا ile birlikte **velehû eyzan** وله ايضا biçiminde kullanılmıştır.]
velev ولو *A. bağl.* olsa da, -sa bile, hattâ.
velhân ولهان *A. s.* şaşakalmış, hayrete düşmüş (kimse).
ve'l-hâsıl والحاصل *A. bağl.* sözün özü, kısacası, hâsılı.
veli ولى *F. a. bağl.* **ancak, ama, lâkin** gibi, aralarında bulunduğu iki üyeden birini öbürüne karşı çıkaran karşıtlama bağlamlarından biri: *Hûblar eylediler şive kitâbın ezber / Fenni hüsn içre veli bâbi vefâ muğlaktır.* (Nev'i)
velid وليد *A. a.* 1 yeni doğmuş çocuk, 2 çocuk, 3 kul, köle.
velide وليده *A. a.* cariye.

velik ولیك *F. bağl.* **ancak, ama, lâkin** gibi bağladığı iki üye arasında karşıtlama ilgisi kuran bir bağlam.

velikin ولیکن *F. bağl. yuk. m. bk.*

velime ولیمه *A. a.* 1 düğün ziyafeti, 2 düğün, evlenme merasimi.

veliy(y), veli ولی *A. a.* ve *s.* 1 (-i) elde tutan, (-i) elde bulunduran kimse, ıs, sâhip, malik, 2 dost, yakın, yardımcı, gözetip kollayıcı kimse: *veliyyü'nni'met* "yedirip içiren, besleyen, bakan kimse", 3 bir çocuğun/kadının işlerine bakan, her türlü durum ve davranışından sorumlu olan kimse, 4 *tas.* Tanrı dostu, Yüce Tanrı katına manevî yakınlık kazanmış kimse.

velû' ولوع *A. a.* açgözlülük, gözü doymazlık, bir şeye karşı aşırı istek duyma.– **velû' göstermek** açgözlülük etmek, aşırı istekli olmak.

velvâl ولوال *A. a.* üzüntü, sıkıntı, acı.

velvele ولوله *A. a.* gürültü, patırtı, şamata.

velveleendâz ولوله انداز *F. s.* gürültü patırtı eden (kimse).

vely ولى *A. a.* birbirini izleme, birbiri ardından gelme/olma.

-ver ور *F. takı* Türkçe'nin **-li** ekine denk "taşıyan, donanımlı, (-i) sahip" gibi anlatımları vardır: *behrever* "nasipli", *cânver* "canlı", *kînever* "kinli, kin tutan", *nâmver* "namlı", *hünerver* "hünerli" gibi. Çift ünsüzle biten isimlerde **ûr** gibi okunur: *rencûr* "yaralı, hasta".

vera' ورع *A. a.* dince yapılması yasaklanmış işlerden uzak durma, haramdan ve günahtan sakınma.

[1]**verâ** ورى *A. a.* tüm yaratılmışlar, bütün varlıklar: *hayrü'lverâ* "Hz. Peygamber".

[2]**verâ'** وراء**, verâ** ورا *A. a.* arka, ard: *v.i perde* "perde arkası".

verd ورد *A. a.* gül.

verdâne وردانه *F. a.* (*T. k. dili:* **merdâne** مردانه **merdâne**) iki yanı ince, ortası kalın oklava.

verek ورك *A. a. anat.* kalça kemiği.

verem ورم *A. a.* 1 şiş, şişlik, 2 bilinen tehlikeli ve bulaşıcı akciğer hastalığı. *s. T.* söz konusu hastalığa yakalanmış kimse.

verese ورثه *A. ç. a.* mirasçılar, varisler; *bk.* **vâris** وارث.

verid ورید *A. a.* damar: *hablü'lverid* "ensenin iki yanındaki iki kalın damarın her biri".

verik وریق *A. a.* sık yapraklı ağaç.

verize وریزه *A. a.* mideden ciğere giden damar.

verkâ' ورقاء**, verkâ** ورقا *A. a.* 1 açık boz renk, 2 yabani güvercin.

verz ورز *F. a.* çalışma, alıştırma, öğrenme ve gelişme yolunda tekrar tekrar yaparak çaba gösterme.

verze ورزه *F. a.* iş, iş kolu, sanat, meslek.

verzger ورزگر *F. a. yuk. m. bk.*

verzide ورزیده *F. s.* ekilmiş (tohum).

verziş ورزش *F. a.* iş görme, işleme, çalışma.

verzişkâr ورزشكار *F. a.* çalışkan kimse.

verzkâr ورزكار *F. s.* çiftçi, işçi.

vesah وسخ *A. a.* kir, pas, pislik.

vesâık وثائق *A. ç. a.* belgeler; *bk.* **vesika** وثیقه.

vesâıt وسائط *A. ç. a.* araçlar; *bk.* **vâsıta** واسطه.

vesâid وسائد *A. ç. a.* yastıklar, minderler; *bk.* **visâd** وساد**, visâde** وساده.

vesâil وسائل *A. ç. a.* sebepler, bahaneler; *bk.* **vesile** وسیله.

vesâm وسام**,** وسامت **vesâmet** *A. a.* güzel, yakışıklı, çekici olma.

vesâtat وساطت *A. a.* araya girme, aracılık etme.

vesâvis وساوس *A. ç. a.* kuruntular; *bk.* **vesvese** وسوسه.

vesâyâ وصايا *A. ç. a.* vasiyetler, öğütlemeler; *bk.* **vasıyyet** وصیت.

vesâyet وصایت *A. a.* bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını dilediği işlerin gerçekleştirilmesi ile görevli olma, vasilik.

vesebân وثبان *A. a.* sıçrama, atlama.

vesen وثن *A. a.* put.

vesî' وسیع *A. s.* geniş (arazi/kır/çöl vb.).

vesik وثیق *A. s.* dayanıklı ve güçlü nesne.

vesik وثیق *A. s.* sağlam, dayanıklı, dirençli, güvenli, güvenilir.

vesika وثیقه *A. a.* (kefil, delil, belge gibi) güvenilecek, işe yarar ve geçerliği olan nesne.

vesile وسیله *A. a.* ipucu, aracı, dayanak; sebep, bahane.

vesile-cû وسیله جو**, vesile-cûy** وسیله جوى *F. s.* vesile arayan (kimse).

vesim وسیم *A. s.* 1 güzel, hoş (çehre, yüz), 2 dağlanmış, damga vurulmuş, damgalı, (nesne).

vesm وسم *A. a.* 1 (hayvanı) dağlama, damgalama, 2 yüzdeki/bedendeki nişan, dağ, iz, belirti.

vesme وسمه *A. a.* 1 bedene dövme yapma, 2 (ayırıcı işaret olmak üzere) hayvana basılan damga, 3 rastık.

vesnân وسنان *A. s.* uyku basmış, uyuklamış, uyuya kalmış (kimse).

vesvâs وسواس *A. a.* 1 şeytan, 2 kuruntu, vesvese.

vesvese وسوسه *A. a.* kuruntu, bir şeyin doğruluğu/gerçekliği üzerinde duyulan tereddüt.

veş وش *F. takı* benzerlik anlatır, Türkçe'nin **gibi** takısına denktir: *mâhveş* "ay gibi", *goncaveş* "gonca gibi".

veşm وشم *A. a.* deri altına renkli maddeler yerleştirerek yapılan resim/şekil, dövme.

veşy وشي *A. a.* 1 (kumaş vb.) alaca, nakış, 2 kılıcın suyunda olan parıltı, meneviş.

veted وتد *A. a.* 1 kazık, 2 *ed.* (aruzda) mısraın üç harften oluşan parçası. Bunlardan ikisi seslilendirilmiş, üçüncüsü ikinci hecenin son sesi durumunda bulunursa "vetedi mecmû'", ikinci harf ilk hecenin sonunda bulunur, yani: ilk ikisi bir kapalı hece kurarsa "vetedi mefrûk" denilir, 3 ense kemiği, 4 bir alanı ölçmek için gerekli noktalara dikilen renkli bezli gönder.

veter وتر *A. a.* 1 yay çilesi, kiriş, 2 (sazda) tel, 3 *geo.* bir eğrinin iki ucunu birleştiren düz çizgi, 4 *anat.* adaleyi çalıştıran kalın sinir, tendon.

vetire وتیره *A. a.* 1 dar yol, keçi yolu, 2 yol, yol yordam, üslup, 3 burnun iki deliğini ayıran zar/perde.

veyl ویل *A. ünl.* yazık, vah, vah vah gibi acınma ve yazıklanma bildirir.

veylâ *A. a.* yüksek sesle ağlama.

vezâif وظائف *A. ç. a.* 1 işler, görevler, 2 aylık/yıllık ücretler, maaşlar; *bk.* **vazife** وظیفه.

vezân وزان *F. s.* (rüzgâr için) esen.–**vezân olmak** esmek.

vezâret وزارت *A. a.* vezirlik, vezir rütbesi.–**vezâreti uzmâ** وزارت عظمى büyük vezirlik, yani: sadrazamlık.

vezer وزر *A. a.* sığınak.

veziden وزیدن *F. a.* (yel) esme: *v.i bâdi sabâ* "tan yelinin esmesi".

vezime وذیمه *A. a.* Kâbe'ye gönderilen armağan.

vezîr وزیر *A. a.* 1 vezirlik rütbesini kazanmış olan kimse, 2 hükümdar vekili olan en büyük vezir, sadrazam.

vezirâne وزیرانه *F. s.* ve *z.* vezire düşer/yarasın biçimde/yolda.

vezn وزن *A. a.* (*T. k. dili:* **vezin**) 1 tartma, tartı.–**vezn etmek** (-i) tartmak, 2 ağırlık, 3 *ed.* tartı; nazımda uzun-kısa/kapalı-açık hecelerin sayısının/sırasının belli kalıplara göre/uygun olması.

vezne وزنه *A. a.* 1 tartı aleti, terazi, 2 para ödenen/alınan yer, 3 barut mahfazası, barutluk, 4 (ateşli silahlarda) barut konulan yer, barut haznesi.

veznedâr وزنه دار *F. a.* bir resmî dairede ödenen/alınan parayı sayıp alan/veren kimse.

vezzân وزّان *A. a.* kantarcı, kantarla ağırlık tartan kimse.

vıkr وقر *A. a.* 1 eşek ve katır yükü, 2 sorumluluk, 3 sıkıntı, güçlük.

viâ', viâ وعاء، وعا *A. a.* 1 kap, 2 *tıp* kan damarı.

vicâ' وجاع *A. ç. a.* ağrılar; *bk.* **veca'** وجع.

vicâh وجاه *A. a.* yüzleşme, yüz yüze gelme.

vicâhen وجاهاً *A. z.* yüz yüze; *zıddı:* **gıyâben** غياباً.

vicdân وجدان *A. a.* 1 kişinin kendi davranışları ve ahlâk değerleri üzerine kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç, tabiî ve dolaysız iç denetim duygusu, 2 *tas.* vecd, içinde daha önce duymadığı manevî bir esinti, bir ferahlık ve güzellik bulma.–**vicdân etmek** bulmak, aklına düşmek/düşürmek, akıl etmek.

vicdânen وجداناً *A. z.* 1 iç denetim duygusu yönünden, vicdanca, 2 içinde manevî bir ferahlık ve güzellik duyarak.

vicdânî وجدانى *A. s.* iç denetim duygusuyla ilgili ve ilintili.

vifâk وفاق *A. a.* 1 uygunluk, aynı düşünce ve görüşte olma; *zıddı:* **nifâk** نفاق, 2 barış.

vihâd وهاد *A. a.* alçak, derin ve çukur yerler, çukurluklar, derinlikler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

vihâm وحام *A. a.* 1 kadınların gebelik döneminde yaşadıkları kimi yiyeceklerden tiksinme, kimi şeyleri yemek isteme biçimindeki hâl, aş yerme. *s.* sindirilmesi güç (yiyecek).

vikâye وقايه *A. a.* 1 (-i) kayırma, (-i) koruma, 2 (-i) koruması altına alma, (-e) sahip çıkma, 3 *tıp* koruyucu önlem.

vilâ ولا *A. a.* birbiri ardınca yapma, peşisıra gerçekleme.

vilâd, vilâdet ولاد، ولادت *A. a.* (*T. k. dili:* **velâdet**) doğma, dünyaya gelme.

vilâyet ولايت *A. a.* 1 valilik, bir ilin yönetiminden sorumlu kimsenin resmî sıfatı ve görevi, 2 merkezî yönetime bağlı, bir vali tarafından yönetilen en büyük yönetim birimi, il, 3 *T.* ülke, bölge, memleket, 4 *T.* yurt, vatan.

vildân, vüldân ولدان *A. ç. a.* erkek çocuklar, oğullar, hizmetçiler; *bk.* **velîd** وليد.

virân ويران *F. s.* yıkık, harap; *zıddı:* **âbâd** آباد.

virâne ويرانه *F. a.* 1 yıkılmış, enkaz yığını hâline gelmiş yapı, 2 yıkılmaya yüz tutmuş, eski ve bakımsız yapı, 3 ören yeri, yıkık yapıların kalıntısı.

vîrânî ويرانى *F. a.* yıkıklık, yıkık olan şeyin durum ve niteliği.

virâset وراثت *A. a.* (*T. k. dili:* **verâset**) ölen kimsenin bıraktığı mala kanunen sahip olma hakkı, mirasçılık.

vird ورد *A. a.* belli vakitlerde okunması manevî bir görev sayılarak alışkanlık edinilen *Kur'an* ayetleri, Tanrı'nın güzel adları, dualar.–**virdi zebân** ورد زبان dilden düşmeyen/düşürülmeyen, her zaman söylenen/yinelenen iyi dilekler.

visâb وثاب *A. a.* sıçrama, atlama, döşek, yatak.

visâd, visâde وساد، وساده *A. a.* minder, döşek: *arizu'lvisâde* "minderi geniş, yani: oturmayı seven, tembel (kimse)".

[1]**visâk** وثاق *A. a.* 1 bağ, düğüm, 2 ordu, ordu konağı, karargâh, kamp.

[2]**visâk** وثاق *A. ç. a. bk.* **vesîk** وثيق.

visâl وصال *A. a.* (sevdiğine) kavuşma; *zıddı:* **firâk** فراق.

visâm وسام *A. a.* damgalı şeyler; *bk.* **vesîm** وسيم.

vişâh وشاح *A. a.* kadınların boyunlarına doladıkları, boyundan bele doğru çaprazlama inen, üzeri sırmalı ve değerli taşlarla süslü bir tür hamayıl: *v.-ı nev-arûs-u seherî* "seher gelininin boynuna doladığı kumaş".

vişâm وشام *A. a.* dövmeler; *bk.* **veşm** وشم.

vişnâb وشناب *F. a.* vişne suyu/şerbeti.

vişne وشنه *F. a.* kiraza benzer, ekşice, koyu kırmızı renkte, bilinen meyve.

vitr وتر *A. a.* (*T. k. dili:* **vitir**) 1 tek, diğer teki olmayan: *salâti vitr* "yatsı namazının son sünnetinden sonra kılınan üç rekâtlı namaz, 2 Kurban Bayramı'ndan bir gün önceki arife günü.

vizr وزر *A. a.* suç, günah, yük, ağırlık.

vu''âz وعاظ *A. ç. a.* öğütçüler; *bk.* **vâız** واعظ.

vuhûş وحوش *A. ç. a.* yabani hayvanlar; *bk.* **vahş** وحش.

vukû' وقوع *A. a.* 1 düşme, 2 gelip çatma, beklenmedik sırada ortaya çıkma, 3 geçme, gerçekleşme, görülme, olma.–**vukû'ı hâl** وقوع حال *F. a.* bir durumun olma ve gerçekleşme biçimi.

vukûât وقوعات *A. a.* olağan durumlar dışında ve düzene aykırı olarak ortaya çıkan durumlar/hususlar; *bk.* **vak'a** وقعه.

vukûd وقود *A. a.* tutuşma, alev alma, yalazlanma.

vukûf وقوف *A. a.* 1 bulunduğu durum ve yerde durma, hareketsiz kalma, 2 aynı durumda bulunma, durumunu değiştirmeme, durumunda bir değişme olmama, 3 (-i) bilme, (-i) biliş, 4 (-i) anlama, (-den) haberi olma.

vurayk وريق *A. a.* küçük yaprak, yapracık.

vusla وصله *A. a.* bir şeyi başka bir şeye ekleyip bitiştiren şey, ek.

vuslet وصلت *A. a.* (-e) ulaşma, (-e) kavuşma.

vusûl وصول *A. a.* (-e) varma, (-e) ulaşma, (-e) gelme, (-e) erişme.–**vusûl bulmak** (-e) ulaşmak, (-e) erişmek, (-e) gelmek, (-e) varmak.–**vusûl eylemek** erişmek, gelmek.

vuûret وعورت *A. a.* 1 sağlamlık, 2 sarplık.

vuzû' وضوء, **vuzû** وضو *A. a.* 1 abdest alma, 2 abdest.

vuzûh وضوح *A. a.* açıklık, açık ve anlaşılır olma/açık ve anlaşılır olan şeyin niteliği.

vü و *F. bağl.* Türkçe'de ünlü seslerden sonra: *âbâ vü ecdâd* "babalar ve atalar", *kethüdası vü lâlâsı* "kethüdası ve lalası" gibi. [Bununla birlikte bu okunuş daha çok açıklamalı bağlama öbekleriyle sınırlı sayılabilir.]

vücehâ', vücehâ وجهاء، وجها *A. ç. a.* değerli, gözde, anlı şanlı kimseler; *bk.* **vecîh** وجيه.

vücûb وجوب *A. a.* 1 terk edilmesi ve yokluğu mümkün olmama, gereklik, kaçınılmazlık, 2 varlık ve olabilirlik yönlerinden ayrılmaz ve gerekli olma.

vücûbî وجوبى *A. s.* gereklik ve kaçınılmazlıkla ilgili ve ilintili.

vücûd وجود *A. a.* 1 var olma, olma, bulunma.–**vücûd vermek** (-i) varsaymak, (-i) varmış gibi düşünmek, 2 varlık; *eşanl.* **kevn** كون, 3 öz, yaradılış; *eşanl.* **zât** ذات, **cevher** جوهر, 4 *mec.* (canlı varlıkta) maddî yapı, gövde; *eşanl.* **beden** بدن, **cesed** جسد, **cism** جسم.

vücûh وجوه *A. ç. a.* 1 yüzler, yanlar, 2 ilgiler, sebepler, 3 büyükler, ileri gelenler, sözü geçen kimseler.–**vücûhi kamer** وجوه قمر ayın bir ay içinde gösterdiği çeşitli biçimler.

vüfûd وفود *A. a.* gelme, geliş.

vüfûr وفور *A. a.* çokluk, bolluk.

vükelâ' وكلاء *A. ç. a.* vekiller; *bk.* **vekîl** وكيل.

vükûb وكوب *A. a. bk.* **vekb** وكب.

vülât ولات *A. ç. a.* valiler; *bk.* **vâlî** والى.

vüld ولد *A. ç. a.* erkek çocuklar, oğullar; *bk.* **veled** ولد.

vülû' ولوع *A. a.* (bir şeye) aşırı düşkünlük, aşırı istek ve tutku.

vülûc ولوج *A. a.* (-e) girme.

vürûd ورود *A. a.* varma, gelme, ulaşma.
vüs' وسع *A. a.* 1 sınırlı güç, elden geldiğince olan güç, (bir işi) yapabilme gücü, 2 el genişliği, bolluk, servet.
vüs'at وسعت *A. a.* 1 genişlik: *v.i deryâ* "denizin genişliği", 2 bolluk, paraca yeterlik, geçim sıkıntısı çekmeme: *v.i maîşet* "geçim bolluğu", 3 fırsat, 4 güçlülük, dayanıklılık.
vüskâ وثقى *A. s.* çok sağlam ve dayanıklı: *urvei vüskâ* "tam bir güvenle yapışılıp güvenilecek ve dayanılacak şey, güvenilir dayanak".
vüstâ وسطى *A. s.* "orta" anlamındaki *evsat*'ın dişili. Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında dişil adlara gelir: *Âsyâ-yi vustâ* "Orta Asya", *salâti vustâ* "orta namaz, yani: ikindi namazı. Sabah/cuma namazı olduğunu ileri sürenler de vardır." *a.* orta parmak.
vüstâi وسطائى *A. s.* ortalama.
vüsûb وثوب *A. a.* sıçrama, atlama.
vüsûk وثوق *A. a.* (-e) inanma, (-e) güvenme.
vüsüd وسد *A. a.* yastıklar, minderler; *bk.* **visâde** وساده.
vüşûm وشوم *A. a.* dövmeler; *bk.* **veşm** وشم.
vüzerâ' وزراء, **vüzerâ** وزرا *A. a.* vezirler; *bk.* **vezir** وزير.

y ى

[1]**yâ** يا *A. ünl.* Ey!
[2]**yâ** يا *F. bağl.* iki üyeyi bakışıklı olarak ulamaya yarar. [و **ve** ile birlikte **veyâ** ويا birleşik biçimi de yaygın olarak kullanılmıştır.]
yâ' ياء, [3]**yâ** يا *A. a.* ى harfinin adı.
yâb ياب *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bulan, elde eden, kazanan: *şerefyâb* "şeref bulan (kimse)", *şifâyâb* "şifa bulan, iyileşen (kimse)", *zaferyâb* "zafer kazanan (kimse)", (olumsuzluk eki ile birlikte): *nâyâb* "olmayan, bulunmayan".
yâbân يابان *F. a.* (*T.* **yaban**) 1 çöl, 2 şehre uzak, ıssız yer.
yâbâni يابانى *F. s.* 1 çölle/ıssız yerlerle ilgili ve ilintili, 2 medeniyetten uzak, ilkel bir durumda yaşayan, vahşi (kimse), 3 evcilleşmemiş (hayvan).
yâbis يابس *A. s.* kuru. [Zıddı olan "yaş" anlamındaki **ratb** رطب ile birlikte bulunduğu bağlam öbeği *ratb ü yâbis* "karmakarışık, ilgili ilgisiz" anlamındadır.]
yâd ياد *F. a.* an, hatır, akıl, zihin.–**yâd etmek** (-i) hatıra getirmek, (-i) hatırlamak, (-i) anmak.
yâddâr ياددار *F. s.* hatırda tutan, unutmayan (kimse).
yâd-dâşt يادداشت *F. a.* hatırda tutulan, unutulmayan şey, armağan, hediye.
yâdgâr يادكار *F. s.* (*T. k. dili:* **yâdiğâr**) 1 bir insanın hatırlanmasını sağlayan şey, hediye, armağan, 2 *T. mec.* (şaka yollu) baş belâsı, 3 *T.* adı belli, eş cinsel, nonoş, sapık.
yâd-ı dest ياد دست *F. a.* (*T. k. dili:* **yâdes** يادس, **lâdes** لادس) eli anma, yani: birbirini aldatıp kazanmak için elleri değdirerek bahis tutuşma.
yâd-zişt يادزشت *F. s.* kötü anma, yani: bir kimseyi arkasından çekiştirme, kötü işlerini/yönlerini sayıp dökerek anma.
Yâfes يافث *A. a.* Nuh Peygamber'in büyük oğlu. Aktarıldığına göre, tufandan sonra Hazar Denizi'nin kuzeyi ile kuzeybatısına gelmiş, Türkler ile başka kimi kavimler onun neslinden türemiştir.
yâfte يافته *F. s.* 1 "bulmuş, kazanmış, ermiş" anlamlarıyla Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılmıştır: *şerefyâfte* "şeref bulmuş", *husûlyâfte* "meydana gelmiş, olmuş" gibi, 2 (*T. k. dili:* **yafta**) üzerinde tanıtıcı sözler bulunan yazılı kâğıt, etiket, 3 suçluların, özellikle idam mahkûmlarının göğüslerine asılan yargı bildirimi/mahkûmiyet kararı.
yâfûh يافوخ *A. a.* bıngıldak.
yağmâ يغما *F. a.* talan, çapul: *hân-ı yağmâ* düşkünlere, yoksullara sunulan yemekler, yiyecekler, herkese açık sofra: *Tehi bir kâseden sad âferin mâh-i*

nev-îde / Cihâna bezl-i na'mâ-yı atâsı hân-ı yağmâdır (Sâmî) "Yeni bayram ayına yüzlerce âferin ki boş bir kâseden dünyaya bağışının nimetlerini dağıtışı (sanki) herkese açık bir sofradır."

yağmâger يغماگر *F. a.* yağmacı.

yağmâyî يغمايى *F. a.* yağmacı, talancı.

yah يخ *F. a.* buz.

yahâver يخآور *F. a.* buzlu su/şerbet.

yahbeste يخبسته *F. s.* buz bağlamış, buz kesilmiş, buz tutmuş (su).

yahçe يخچه *F. a.* buz tutmuş su damlası, dolu.

yahmûr يحمور *A. a.* yaban eşeği.

yahnî يخنى *F. a.* malzemesine ve pişirme biçimine göre birçok türü bulunan et yemeği.

yahtemil يحتمل *A. çekimli f.* "Olabilir, gerçekleşebilir, olması düşünülebilir."

yahter يختر *F. a.* cacık.–**yahter-i bihişt** يختر بهشت yoğurtlu ıspanak.

yâ hû ياهو *F. ünl.* ah, ey vay, ey vah, yazık!

yakaza يقظه *A. a.* uyanıklık: *beyne'nnevm ve'lyakaza* "uyku ile uyanıklık arası/arasında".

yakîn يقين *A. a.* 1 (bir şeyi) kesin olarak bilme, kesinlik, 2 kesin olarak bilinen şey, üzerinde şüphe lekesi bulunmayan bilgi.–**yakîn bulmak** (-in) gerçekliğini kavramak, doğru ve gerçek bilgiye/bilgisine ulaşmak; *zıddı:* **vehm** وهم.

yakînen يقيناً *A. z.* kesin olarak.

yakînî يقينى *A. s.* gerçek, kuruntu ve hayal mahsulü olmayan.

yakîniyyât يقينيات *A. ç. a.* üzerinde hiç şüphe ve tereddüt bulunmayan bilgiler, gerçek bilgiler.

yaktîn يقطين *A. a.* kabak, kavun, karpuz, hıyar gibi sapsız olup dalları yere yayılan bitki.

Ya'kûb يعقوب *A. a.* 1 Yusuf Peygamber'in babasının adı, 2 mezhep kurucusu bir Hristiyan din adamının adı.

Ya'kûbî يعقوبى *A. s.* 1 kurucusu "Yakup" adlı bir Hristiyan din adamı olan mezheple ilgili ve ilintili, 2 bu mezhepten olan (kimse).

yâkût ياقوت *A. a.* kırmızı, mavi, sarı ve beyaz renkli dört türü bulunan değerli taş. [En değerlisi kırmızı renkli olanıdır.]–**yâkûtu ciğerî** ياقوت جگرى çok koyu kırmızı, kırmızılığı siyaha yakın bir tür yakut.–**yâkûtu Gürgânî** ياقوت گرگانى Gürgân (Cürcan) şehrinde çıkan bir tür değerli yakut.–**yâkûtu hâm** ياقوت خام ham yakut, yani: dilberin dudağı.–**yâkût-u kebûd** ياقوت كبود gök yakut.–**yâkûtu müzâb** ياقوت مذاب erimiş yakut, yani: 1) gözyaşı, 2) kırmızı şarap, 3) kan.–**yâkût-u nârdân** ياقوت ناردان *bk.* **yâkûtu rümmânî** ياقوت رمانى. –**yâkûtu revân** ياقوت روان 1) akan yakut, yani: kanlı gözyaşı, 2) kırmızı şarap.–**yâkûtu rümmânî** ياقوت رمانى rengi nar tanesi gibi tatlı kırmızı ve saydam bir tür çok değerli yakut.–**yâkûtu serbeste** ياقوت سر بسته başı bağlı yakut, yani: dilberin kapalı ağzı.–**yâkûtu zerd** ياقوت زرد 1) sarı renkli yakut, 2) güneş.

yakzân يقظان *A. s.* uyanık (kimse).

yâl يال *F. a.* boynun omuza yakın kısmı, boyun kökü. [Daha çok "kol kanat" anlamındaki **bâl** ile birlikte, "boy pos, kesim, eni boyuna denk, düzgün endam" anlamındaki *yâl ü bâl* يال و بال bağlam öbeği içinde görülür.]

yâle ياله *F. a.* sığır boynuzu.

yâ leyte يا ليت *A. ünl.* "Ne olurdu, ne olaydı" demektir. [Özlem ve yazıklanma anlatır.]

ya'mûr يعمور *A. a.* oğlak.

ya'nî يعنى *A. bağl.* demek ki, aslında. [İki üyeden ilkini ötekiyle açıklama işleyişindedir.]

yâr يار *F. a.* 1 dost, arkadaş, yakın, 2 sevgili, sevilen güzel, 3 bildik, tanıdık, 4 yardımcı.–**yâri gâr** يار غار *F. a.* 1) mağara arkadaşı, yani: Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında kendisiyle birlikte olup, takip eden Kureyşli düşmanlarından korunmak için sığındıkları mağarada yanında olan Hz. Ebubekir, 2) *mec.* güvenilir dost.

yârâ يارا *F. a.* 1 güç, takat, mecal, 2 *ünl.* Ey dost!

yâ Rab يارب *A. ünl.* **yâ Rabbi** يا ربى'den kısaltma. [Esirgeme, ilgi ve yardım dileme, acı duyma, tuhaf bulma, garipseme gibi duyguları anlatır. *Bakma yâ Rab sevâd-i defterime / Onu yak âteşe benim yerime* (?) "Tanrım! Defterimde yazanlara bakma / Benim yerime onu ateşte yak."]

yârâne يارانه *F. z.* dostça, arkadaşça.

yâre ياره *F. a.* 1 kadınların kollarına taktıkları süs halkası, bilezik, 2 bir müshil ilâcı, 3 (Türkçe'den alıntı olarak) yara. [Farsça'dan yeniden Türkçe'ye alınmış olarak Divan edebiyatında bu yabansı söylenişiyle kullanılmıştır.]

yârî يارى *F. a.* dostluk.

yarlığ يرليغ *F. a.* hükümdar buyruğu, ferman. [Türkçe'den Farsça'ya geçmiş, sonra oradaki söyleniş biçimiyle geri alınmış kelimelerdendir.]

yâs ياس *F. a.* yasemin, acı, uğranılan kayıptan doğan üzüntü.

yâsemen ياسمن, **yâsemin** ياسمين *F. a.* çiçekleri güzel kokulu, bilinen ağaççık.

ya'sûb يعسوب *A. a.* 1 arı beyi, 2 bir topluluğun beyi, önderi, ulusu.

yâve ياوه *F. a.* boş, anlamsız, yararsız, saçma sapan söz.

yâvegû ياوه گو *F. s.* boş konuşan, saçmalayan (kimse).

yâver ياور *F. s.* yardımcı, yardım edici (kimse/durum): *zaferyâver* "yardımcısı zafer olan".

yâverî ياورى *F. a.* yardımcılık: *yâveriyi tâli'* "talihin yardımcılığı".

yâvesencân ياوه سنجان *F. ç. a.* saçma sapan sözleri ölçüp biçenler, boş sözlerin ne olduğunu bilip anlayan kimseler.

yâz deh يازده *F. a.* ve *s.* on bir.

yâz dehüm يازدهم *F. s.* on birinci.

yeâsîb يعاصيب *A. ç. a.* arı beyleri; *bk.* **ya'sûb** يعصوب.

yebâb يباب *A. a.* yıkık. [Daha çok **harâb** خراب ile birlikte "yıkık dökük" anlamındaki *harâb ü yebâb* خراب و يباب bağlam öbeği içinde görülür.]

yebân يبان *F. a.* 1 çöl, 2 ıssız yer; *bk.* **yâbân** يابان.

yebrûhu's-sanem يبروح الصنم *A. a.* (*T. h. dili:* **abdüsselâm**) Türkçe'de "insan kökü" ve "kankurutan" denilen bir tür bitki, dağ turbu. Kökü bir çift insan şekline benzer.

yecûz يجوز *A.* "Dince yasak değildir, olabilir/yapılabilir/işlenebilir" anlamında çekimli söz. [Anlamca olumsuzu olan **lâ-yecûz** ile birlikte, **yecûz u lâ yecûz** olarak, "olur, olmaz" anlamında kullanılmıştır: *giriftâr-ı yecûz u lâ-yecûz* "olur, olmaz kaygısına tutulmuş, işi gücü/düşüncesi/kaygısı bundan başka bir şey olmayan".]

yed beyed يد بيد *F. z.* elden ele, doğrudan, fazla uğraşmadan, kestirmeden.

yed يد *A. a.* 1 el, 2 güç, kuvvet, sulta, 3 yardım, 4 aracılık, vasıta.–**yedi beyzâ** يد بيضا Hz. Musa'nın mucizelerinden biri.–**yedi tûlâ** يد طولى bilgi genişliği, tam, derin ve eksiksiz biçimde bilme, (bir konuda) tam anlamıyla bilgi sahibi olma.–**yedi vâhid** يد واحد tek el, yani: tekel, inhisar.

yedeyn يدين *A. ikili ç. a.* iki el: *zü'l-yedeyn* "iki elli, yani: iki elini de aynı ölçüde ve beceriyle kullanan kimse."

yegân yegân يگان يگان *F. z.* birer birer.

yegâne يگانه *F. s.* biricik, eşsiz, tek.

yegânegi يگانگى *F. a.* eşsizlik, benzersizlik.

yegânegû يكانه كو *F. a.* Yüce Yaratıcı'ya "Birdir" diyen kimse, muvahhid.

Yehûd يهود *A. a.* Yahudiler, İsrailoğulları.

yek beyek يك بيك *F. z.* bir bir, tek tek.

yek يك *F. a.* bir, tek.

yekâyek يكايك *F. z.* 1 birer birer, tek tek, 2 ansızın.

yek-bâr يكبار, **yek-bâre** يكباره *F. z.* bir kez, bir kere.

yek-cihet يكجهت *F. s.* birlik ve uyum içinde olan, birlikte ve bir yönde hareket eden (kimse).

yek-çeşm يكچشم *F. s.* tek gözlü, sokur (kimse/hayan).

yek-dâne يكدانه *F. s.* eşi bulunmayan, yalnızca bir tane olan (nesne).

yek-dem يكدم *F. z.* bir an, bir nefes.

yek-dest يكدست *F. s.* el birliğiyle çalışan, el birliği etmiş (kimseler).

yek-diger يكديكر *F. zam.* birbirini, biri ötekini.

yek-dil يكدل *F. s.* duygu ve düşünceleri aynı, gönül birliği etmiş (kimseler).

yek-dile يكدله *F. a.* gönül birliği.

yeke يكه *F. s.* bir, tek, yalnız; biricik, eşsiz. [Tek başına kullanılmamıştır, aşağıda madde olarak verilen birleşiklerde geçer.]

yekesüvâr يكه سوار *F. s.* binicilikte mahir, biniciler arasında biricik (atlı).

yeke-tâz يكه تاز *F. s.* düşmana tek başına saldıran (yiğit, kahraman).

yek-pâ يكپا *F. s.* tek ayaklı (kimse).

yek-pâre يكپاره *F. s.* tek parçalı, parçasız (nesne).

yek-rân يكران *F. a.* soyu belli, değerli at. Yelesi ve kuyruğu ak/donu sarı ile kırmızı arasındaki at olarak da tanımlanmıştır.

yek-reng يكرنك *F. s.* düz renkli, alaca olmayan (kumaş).

yek-rû يك رو *F. s.* ikiyüzlü olmayan, güvenilir, inanılır (kimse).

yek-rûz يكروز *F. a.* 1 bir günlük (ay), 2 ölümlü, yok olucu (varlık).

yek-rûze يكروزه *F. s.* 1 bir günlük, bir gün süren (iş), 2 *mec.* kısa, süreksiz, kısa süren (ömür).

yek-sâle يكساله *F. s.* bir yaşında (çocuk/yavru).

yek-sân يكسان *F. s.* 1 denk, bir hâlde/çizgide/bir ölçüde olan (nesne), 2 (ile) aynı seviyede olan (nesne). *z.* baştan başa, bütünüyle.

yek-ser يكسر, **yek-sere** يكسره *F. s.* bütün, baştan başa, hep, cümle. *z.* ansızın.

yek-sû يك سو *F. s.* tek yanlı, iki taraflı olmayan, güvenilir, inanılır (kimse)

yek-şenbih يكشنبه *F. a.* (haftanın günlerinden) pazar.

yek-tâ يكتا *F. s.* 1 bir biricik, yegâne, 2 eşi benzeri olmayan (kimse/nesne): *dürrü yektâ* در يكتا "eşsiz benzersiz inci".

yek-tâz يكتاز *F. s.* düşman üzerine tek başına giden yiğit; *bk.* **yeke-tâz** يكه تاز.

yek-tene يكتنه *F. z.* yalnız başına.

yekûn يكون *A. a.* 1 *mat.* toplanan birden çok sayıdan elde edilen sayı, sonuç, toplam, 2 hepsi, bütünü, cümlesi: *cem'an yekûn* "daha önce elde edilmiş toplamların toplamı".

yek-zebân يكزبان *F. s.* 1 tek dil konuşan (kimse/halk), 2 aynı dili: kullanan, ağız birliği etmiş (kimseler).

yeldâ يلدا *F. s.* uzun: *şebi yeldâ* "Rûmi kânunuevvelin dokuzuncu gecesi olan, senenin en uzun gecesi".

yele يله *F. a.* otlağa salınmış hayvan sürüsü.

yemâme يمامه *F. s.* 1 evcil güvercin, 2 (büyük harfle) Arabistan'da bir bölge.

Yemâniy(y), Yemâni يمانى *F. s.* Yemenli, Yemen halkından olan (kimse).

yemeni يمنى 1 (büyük harfle) Yemen'le ilgili ve ilintili (nesne/konu vb.), 2 basma tekniğiyle desen vurulmuş ince bez, tülbent, 3 bir tür hafif ayakkabı.

yemin يمين *A. s.* 1 uğurlu, hayırlı, 2 mutlu, 3 şen, neşeli. *a.* 1 sağ, sağ taraf; *zıddı:* يسار **yesâr**, 2 sağ el, 3 ant.–**yemin etmek/eylemek** ant vermek.

yenâbi' ينابيع *A. ç. a.* pınarlar, ayazmalar; *bk.* **yenbû'** ينبوع.

yenbaği ينبغى *A. çekimli fiil* yalnız şu sözde geçer: *kemâ yenbaği* "gerektiği gibi, lâyık olduğu üzere".

yenbû' ينبوع *A. a.* pınar, kaynak, ayazma: *yenbû'u'l-hikme* "hikmet pınarı".

yerâa يراعه *A. a.* kamış kalım.

yerâazen يراعه زن *F. s.* kamış oynatan, yani: yazan (kimse).

yerakân يرقان *A. a.* 1 sarılık hastalığı, 2 ekini bozan, halk arasında "san" denilen hastalık.

yerbû' يربوع *A. a.* tarla sıçanı, çöl faresi.

yerhamükallâh يرحمك الله *A.* aksıran kimseye söylenen "Allah seni esirgesin" anlamında söz.

ye's يأس *A. a.* umutsuzluk.

yesâr يسار *A. a.* 1 sol; *zıddı:* **yemin** يمين, 2 zenginlik, imkân genişliği, refah.

yesâri يسارى *F. s.* solak (kimse).

yesir يسير *T. h. dili: a.* (< *A.* **esir** اسير) tutsak.

yesîr يسير *A. s.* 1 az: *şey'i yesir* "az şey", 2 kolay: *emri yesîr* "kolay iş".

yesr, yeser يسر *A. s.* kolay. *a.* kolaylık.

Yesrib يثرب *A. a.* Medine'nin diğer adı.

yeşb يشب *A. a. bk.* يشم **yeşm.**

yeşef يشف *A. a. bk.* يشم **yeşm.**

yeşm يشم *F. a.* (*T. k. dili:* **yeşim**) karışık damarlı, yeşilimsi renkte değerli bir taş.

yetâmâ يتامى *A. ç. a.* yetimler; *bk.* **yetim** يتيم.

yetim يتيم *A. s.* 1 öksüz, babasız/anasız babasız çocuk, 2 tek, eşsiz, eşi bulunmayan (nesne): *dürri yetim* "istiridye kabuğunda tek olarak büyümüş iri inci".

yevâkit يواقيت *A. ç. a.* yakutlar; *bk.* **yâkût** ياقوت.

yevm يوم *A. a.* gün: *külle yevmin* "her gün".–**yevmi şek** يوم شك ayın, özellikle ramazan ayının kesin olarak belirlenemeyen ilk günü.–**yevmü'l-kıyâme** يوم القيامه kıyamet günü.

yevmen feyevmen يوماً فيوماً *A. z.* günden güne, gittikçe.

yevmen mine'ley-yâm يوماً من الايام *A. z.* günlerden bir gün.

yevmî يومى *A. s.* her gün için olan, her günlük (iş/ücret vb.).

yevmiyye يوميه *A. a.* gündelik.

Yezdân يزدان *F. a.* Tanrı, Yaratıcı.

Yezdicürd يزدجرد *F. a.* eski İran hükümdarlarından Behrâmi Gûr'un babası, adaletiyle ünlü Nûşirevân'ın torunu.

Yezidi يزيدى *F. a. tar.* Irak'ta, Musul taraflarında ortaya çıkmış bir mezhepten olan kimse. *s.* bu mezheple ilgili ve bağlantılı olan (konu vb.).

yûnüs يونس *A. a.* 1 (büyük harfle) *Kur'an*'da adı geçen peygamberlerden biri, 2 bu adla anılan büyük balık.

yûsüf يوسف *A. a.* 1 çığıltı, feryat, 2 (büyük harfle) Yakup Peygamber'in oğlu olan peygamber.

yûz يوز *A. a.* pars.

yübûset يبوست *A. a.* kuruluk, kuru olan nesnenin niteliği; *zıddı:* **rutûbet** رطوبت.

yümkin يمكن *A. s.* olabilir, olması beklenir/umulur (iş vb.).

yümnâ يمنى *A. a.* (**yemin** يمين'in *dişili*) sağ taraf, sağ: *yed-i yümnâ* يد يمنى.

yüsr يسر *A. a.* 1 kolaylık; *zıddı:* **usr** عسر, 2 zenginlik.

yüsrâ يسرى *A. a.* (**yesâr** يسار'in dişili) sol taraf, sol.

yüsret يسرت *A. a. bk.* **yesr, yeser** يسر; *zıddı:* **usret** عسرت.

yüsür يسر *A. a. bk.* **yesr, yeser** يسر.

Z ذ ز ض ظ

[1]**zâ** ذا *A. zam.* Arapça'da işaret zamiridir. Osmanlı Türkçesi'nde tek başına kullanılmamıştır; kimi birleşik kelimelerde görülür: *ba'dezâ* "bundan/ondan sonra", *hâkezâ* "böyle, bunun gibi", *kezâ* "bunun gibi, böyle, öyle."

[2]**zâ** زا *F. s. bk.* **zây** زای.

zâ' زاء, [3]**zâ,** زا *A. a.* ز harfinin adı.

zâ' ظاء, [4]**zâ,** ظا *A. a.* ظ harfinin adı.

zab' ضبع *A. a.* sırtlan.

zabeyât ظبیات *A. ç. a.* geyikler; *bk.* **zaby** ظبی.

zâbıt ضابط *A. a.* 1 *ask.* (eskiden) teğmenden (mülâzim-i sâni'den) binbaşıya kadar olan rütbelerden birini taşıyan subay, 2 resmi dairelerde büro (kalem) amirlerinden biri.

zâbıta ضابطه *A. a.* 1 bir yerin asayiş ve güvenlik işlerine bakan teşkilât, emniyet, polis, 2 kural, bağlayıcı hüküm.

zâbıtân ضابطان *F. ç. a.* komutanlar.

zâbih ذابح *A. a.* (hayvanı) boğazını keserek öldüren kimse, kasap.

zabt ضبط *A. a.* 1 (-i) tutma, (-i) etkisiz duruma getirme, 2 (-i) yönetme, (-den) kullanma hakkı ve yetkisi alma/elde etme, 3 güç kullanarak bir yeri ele geçirme, fethetme, 4 (birinin elinden malını) zorla alma, gasp, 5 (bir bilgiyi/öğrendiği şeyi) zihinde tutma, belleme, 6 (ifadeyi, durumu, olayı) kaydetme, yazıya geçirme, 7 el koyma.

zabtıyye ضبطیه *A. a.* bir ülkenin asayiş ve güvenlik işlerinden sorumlu teşkilât, emniyet, polis.

zaby ظبی *A. a.* geyik.

zâc زاج *A. a.* (*T. k. dili:* **saç** صاج) kükürtle demir birleşiminden oluşan bir madde.–**zâc-i Kıbrîs** زاج قبریس *F. a.* (*T.* **saçı kıbrıs**) yeşile çalar mavi renkte, kimi deri ve göz hastalıkları ile bitki hastalıklarında, daha çok da bağcılıkta kullanılan bir tuz, göz taşı, bakır sülfat.

zâcir زاجر *A. a.* ve *s.* 1 (-e) engel olan, (-i) engelleyen/yasaklayan (kimse), 2 kışkırtan, ayaklandıran (kimse), 3 engel, önleyici ve yasaklayıcı nesne.

zâcire زاجره, **zâciret** زاجرت *A. a.* yasaklar, yasaklanmış şeyler.

[1]**zâd** زاد *A. a.* 1 azık, yiyecek, 2 yol azığı, kumanya.–**zâd etmek** yol azığı hazırlamak.

[2]**zâd** زاد *F. s.* doğmuş, (-den) doğma, (-den) olma. [Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik ad ve sıfatlarda yer alır: *perizâd* "periden olma", *hâne-zâd* "(-in) evinde doğmuş", *mâder-zâd* "1) anadan doğma, 2) doğuştan olan/gelen" *nev-zâd* "yeni doğmuş".]

zâda'llâh زادالله *A.* "Allah artırsın/daha çok versin." anlamında dua sözü: *zâda'llâhu umrehû* "Allah ömrünü artırsın."

[1]**zâde** زاد *A.* "Artsın, çoğalsın" anlamında bir çekimli fiildir, kimi dua sözlerinde geçer: *Zâde umruhû* "Ömrü artsın".

[2]**zâde** زاده *F. s.* doğmuş, (-den) doğma/olma: *merdümzâde* "insandan doğmuş, insan oğlu", *halâlzâde* "meşru birleşmeden doğmuş", *harâmzâde* "piç, zina çocuğu". *a.* 1 oğul: *şeh-zâde* "padişah oğlu", 2 *mec.* ürün, verim, mahsul: *zâdei tab'* "yaradılış ürünü".

zâdegân *T. ç. a.* soylular.

za'f ضعف *A. a.* 1 güçsüzlük, dermansızlık: *z.-i pîrî* "yaşlılık dermansızlığı", 2 *mec.* yeteri kadar olmama, yetersizlik: *z.-ı îmân* "inanç yetersizliği".

zafer ظفر *A. a.* 1 ulaşılmak istenen hedefe varma, başarı, 2 düşman karşısında başarı kazanma, düşmanı yenme.

za'ferân زعفران *A. a.* (*T. k. dili:* **safran** صافران) 1 baharda çiçek açan soğanlı bir bitki, 2 bu bitkiden elde edilen, bazı tatlılara renk ve tat vermek için katılan toz.

zafer-yâb ظفریاب *F. s.* ulaşmak istediği hedefe varmış, başarmış (kimse).

zâfir ظافر *A. s.* yenmiş, kazanmış, kazanç elde etmiş (kimse).

za'fiyyet ضعفیت *T. a. bk.* **za'f** ضعف.

zâğ زاغ *F. a.* karga.

zağan زغن *F. a.* çaylak kuşu. [Daha çok "karga" demek olan **zâğ** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *zâğ u zağan.*]

zağine زغینه *A. a.* içte saklanan düşmanlık, öc alma duygusu, kin: *pür-zağîne* "kin dolu".

zahârif زخارف *A. ç. a.* aldatıcı görünüşler, göz boyayıcı şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

zahf زحف *A. a.* 1 ayaklarını sürüyerek yürüme, 2 (ordu) düşman üzerine yürüme, 3 düşman üzerine gönderilen asker.

zahhâr زخار *A. s.* coşkun, taşkın (deniz).

zâhıf زاحف *A. a.* sürünerek yürüyen, sürüngen (hayvan).

zâhık زاهق *A. s.* yok olucu, yok olup gidici, ortadan kaybolucu (şey).

zâhır زاخر *A. s.* (deniz için) taşkın,

zâhib ذاهب *A. s.* 1 giden, 2 kendince bir açıklama yolu bulan, bir düşünce ve sanıya uyan.–**zâhib olmak** sanmak, öyle düşünmek.

zâhid زاهد *A. s.* 1 dünya ile ilgisini keserek dinin buyruklarını eksiksiz olarak yerine getiren, yasaklarından titizlikle kaçan, sürekli kulluk eden kimse, sofu, 2 ham sofu, ikiyüzlü, kalp gözü kapalı, irfansız (kimse).

[1]**zâhil** ذاهل *A. s.* 1 dikkatsiz, özensiz, kayıtsız, ihmalci (kimse), 2 unutan, unutkan (kimse).

[2]**zâhil** زاهل *A. s.* 1 sıkıntısı sona eren, rahata kavuşan (kimse), 2 unutan, yanılan (kimse).

[1]**zâhir** زاهر *A. s.* parlak (yıldız).

[2]**zâhir** ظاهر *A. s.* 1 görünen, açık, belli, göz önünde, ayan beyan (nesne/durum), 2 görünüş.

[1]**zahir** زحیر *A. a.* iç ağrısı.

[2]**zahir** ظهیر *A. s.* (birine) arka çıkan, yardımcı (kimse).

zâhir-bin ظاهر بین *F. s.* görünüşe bakan, dıştan gören, görünüşe göre yargıya varan (kimse).

zahire ذخیره *A. a.* gerektiğinde kullanılmak üzere ambarda saklanmış tahıl ürünü.–**zahire-i âhıret** ذخیرهٔ آخرت *F. a.* öbür dünyada işe yarayacak iyilikler, iyi ve yararlı işler.

zâhiren ظاهراً *A. z.* dışarıdan, görünüşe bakarak; görünüşçe, görünüşe göre.

zahm زخم *F. a.* yara.

zahme زخمه *F. a.* 1 telli sazlarda tele vurma aracı, tezene, mızrap, 2 üzengi kayışı.

zahmet زحمت *A. a.* 1 sıkıntı, eziyet, 2 zorluk; *zıddı:* **kolaylık**, 3 yorgunluk.

-**zahmet çekmek** sıkıntıya uğramak, güçlükle karşılaşmak.-**zahmet çektirmek** sıkıntı içinde bırakmak, kolaylık göstermemek.-**zahmet etmek** 1) yorulmak, rahatsız olmak, 2) para harcamak.-**zahmet olmak** yorgunluk ve sıkıntıya uğramasına yol açmak.-**zahmete sokmak** yormak, sıkıntıya uğratmak.

zahm-horde زخم خورده *F. s.* yara yemiş, yani: yaralanmış, yaralı (insan/hayvan).

zahmîn زخمين *F. s.* yaralı.

zahmnâk زخمناك *F. s.* yaralı.

zahr ظهر *A. a.* arka, sırt.

zahre زخره *T. h. dili:* (< *A.* **zahire** ذخيره) *a.* yiyecek içecek türünden şeyler

zahriyye ظهريه *A. a.* bir mektubun/bir yazının/bir senedin vb. arkasına yazılan yazı, konulan not/işaret.

zâık ذائق *A. s.* tadıcı, tadan (kimse): *z.-ı mevt* "ölümü tadıcı".

zâıka ذائقه *A. a.* (**kuvve-i zaıka**'dan kısaltma) tat alma duyusu.

zâib ذائب *A. a.* eriyen, eriyici (nesne).

zâid زائد *A. s.* 1 katma olan, sonradan katılan: *harfi zâid* "Arapça'da kök harfleri dışında bir kelimenin kalıbını oluşturmak için katılan harf", 2 gereksiz (nesne).

zaîf ضعيف *A. s.* güçsüz, dermansız.

zâil زائل *A. s.* yok olan, gözden kaybolan (nesne): *zıllı zâil* "yok olan gölge".-**zâil olmak** uzaklaşmak, gitmek, görünmez olmak, yok olmak.

zaîm زعيم *A. a.* zeamet sahibi; *bk.* **zeâmet** زعامت.

zâir زائر *A. s.* (-i) görmeğe giden, (-i) ile görüşmeye giden (kimse).

zakan ذقن *A. a.* çene: *çâh-ı zakan* "çene çukuru".

[1]**zâkî** ذاكى *A. s.* keskin kokulu (misk, anber).

[2]**zâkî** زاكى *A. s.* 1 temiz, arı duru, kir bulaşmamış, kire/pisliğe bulaşmamış (kimse), 2 katışıksız, saf, halis (nesne).

zâkir ذاكر *A. s.* 1 anan, 2 *tas.* zikir yapan, 3 *tas.* tekkelerde zikir sırasında dervişleri zikre teşvik için makamla ilâhiler okuyan kimse.

zakkûm زقوم *A. a.* kırmızı, pembe, beyaz çiçekleri olan, yaprağı acı, ağacımsı bir tür süs bitkisi.

[1]**zâl** ذال *A. a.* ذ harfinin adı. Gövdesi د'la benzediği için "noktalı" anlamındaki *mu'cem* sıfatıyla vasıflanır, "zâl-i mu'ceme" olarak anılır.

[2]**Zâl** زال *F. s.* 1 yaşlı, ak sakallı, kocamış, ihtiyar (erkek), 2 İranlı ünlü savaşçı Rüstem'in babasının adı.

zalâm ظلام *A. a.* ışıksız olma, aydınlık olmama, karanlık.

zâlik ذالك *A. s. bk.* **zâlik** ذلك.

zâlike ذلك *A. zam.* o. [Osmanlı Türkçesinde tek başına kullanılmamıştır; zarf olarak kullanılan kimi birleşik yapılarda görülür: *kezâlik* كذالك "onun gibi", *maa zâlik* مع ذالك "bununla birlikte", *binâen alâ zâlik* بناء على ذالك "buna göre, buna dayanarak".]

zalîl ظليل *A. s.* aydınlık olmayan, ışıksız; gözün bir nesne, bir karaltı görmediği, kapkaranlık: *mahall-i zalîl* "kapkaranlık yer", *zıll-i zalîl* "koyu gölge".

zâlim ظالم *A. s.* 1 (birine/birilerine) haksızlık eden (kimse), 2 (birine/birilerine) eziyet eden, acı çektiren (kimse).

zalk زلق, **zelka** زلقه *A. a.* sürçme, (ayak) kayma.

zam(m) ضم *A. a.* 1 (bir şeyi) (bir şeye) katma, 2 *dilb.* Arapça'da bir harfi ötre ile okuma.

zamâim ضمائم *A. ç. a.* katılmış nesneler; *bk.* **zamîme** ضميمه.

zamâir ضمائر *A. ç. a.* zamirler; *bk.* **zamir** ضمير.

[1]**zamân** ضمان *A. a.* kefillik.

[2]**zamân** ظمان *A. s.* susuz.

zâmile زامله *A. a.* 1 küçük yük, 2 yük hayvanı.

zamîme ضميمه *A. a.* (-e) katılan şey.-**zamîme etmek** (-i) (-e) katmak.

zâmin ضامن *A. a.* birinin borcunu/sorumluluğunu üzerine alan kimse, kefil.-**zâmin olmak** (birine) kefil olmak.

zâmir زامر *A. a.* nefesli saz sanat-çısı, neyzen.

zamir ضمير *A. a.* 1 iç, yürek, kalp: *z.-i sâf* "saf yürek", 2 içte saklı şey, niyet: *keşf-i zamir* "içini okuma, niyetini anlama", 3 *dilb.* ismin yerini tutan kelime.

zamme ضمه *A. a. dilb.* Arapça'da bir ünsüzü seslendirme işaretlerinden biri; *u/ü* ünlüsüne karşılıktır.

zan(n) ظن *A. a.* 1 kesinliği bilinmeyen bir şey üzerinde olabilirliğe dayanan bir yargıda bulunma, 2 kanıta değil oranlamaya dayanan yargı, sanı, kuruntu, 3 iki şeyden birini seçmekte kararsız kalma, kararsızlık, şüphe, şek, tereddüt.

zâni زانى *A. a.* zina yapan erkek.

zanniyyât ظنيات *A. ç. a.* asılsız sanılar, yersiz şüpheler, tereddütlü yargılar.

zânû bezânû زانو بزانو *F. z.* diz dize.

zânû زانو *F. a.* diz.

zânûzen زانو زن *F. s.* diz çöken (kimse).

zar(r) ضر *A. a.* zarar, kayıp.

[1]**zâr** زار *F. s.* 1 arık, çelimsiz, sıska: *cismi zâr* "arık beden", 2 ince perde, örtü, 3 insan bedeninde iç uzuvların üzerindeki ince deri, 4 kimi meyve ve sebzelerde katlar, taneler vb. arasındaki pek ince örtü.

[2]**zâr** زار *F. s.* inleyen, inleyici: *âşıkı zâr* "inleyen âşık", *dili zâr* "inleyen gönül".-**zâr kılmak** ağlamak, sızlanmak, yanıp yakılmak.

[3]**zâr** زار *F. takı* Adlara eklenir, yer adları yapar, Türkçe'nin **-lik** ekine karşılıktır: *çemenzâr* "yeşillik, çemenlik", *gülzâr* "güllük, gül bahçesi", *lâlezâr* "lâlelik, lâle bahçesi".

zarâat ضراعت *A. a.* alçak gönüllülük, kendini aşağı görme.

zarâfet ظرافت *A. a.* 1 sözü hoş, davranışı ince, aynı zamanda zeki olma, incelik, 2 güzellik, güzel görünüş, yakışıklılık, 3 temizlik.-**zarâfetlik** (duruş ve davranışta) incelik.

zarâif ظرائف *A. ç. a.* güzel şeyler, ince ve nükteli sözler; *bk.* **zarife** ظريفه.

zarar ضرر *A. a.* 1 kayba uğrama, kaybetme: *nef' ü zarar* "kazanma ve kaybetme", 2 elden çıkan, kayıp: *kâr ve zarar* "kazanç ve kayıp".-**zarar etmek** 1) kayba uğramak, 2) (birinin) kayba uğramasına yol açmak.

zarf ظرف *A. a.* 1 içine bir şey koymaya yarayan her türlü kap, 2 (zamanca) ...-lık sürenin içi, 3 *dilb.* sıfatların anlattıkları vasıfları, fiillerin anlattıkları kılış ve oluşu açıklayan, değiştiren ve sınırlayan isim sınıfından kelime.

zarfiyyet ظرفيت *A. a. dilb.* zarf olma işleyiş ve niteliği, bir kelimenin zarf olarak kullanılması, zarf görevinde bulunması.

zâri زارى *F. a.* ağlayıp sızlanma.

zâri' زارع *A. a.* tohum atan, ekin eken, tahıl yetiştiren köylü, çiftçi.

zarîf ظريف *A. s.* sözü hoş, davranışı ince, aynı zamanda zeki (kimse).

zarîfâne ظريفانه *F. s.* zarif olan kimseye düşer ve yakışır biçimde, zarifçe: *tavr-i zarîfâne* "zarif kimseye yakışır tavır".

zarîfe ظريفه *A. a.* 1 güzel, çekici şey, 2 ince, hoş, nazik söz/davranış/tavır, 3 hoşa giden ve hoş karşılanan söz/davranış, şaka, nükte, ilişme; *eşanl.* **latîfe** لطيفه, **nükte** نكته.

zark زرق *A. a.* gösteriş.-**zerk u riyâ** زرق و ريا *F. a.* gösteriş ve ikiyüzlülük.

zarûret ضرورت *A. a.* 1 (bir işi/şeyi) ister istemez yapma, yapmama/geri bırakma seçeneği bulunmama, gereklik, lüzum: *bi'z-zarûre* "ister istemez", 2 aşırı yoksulluk, ileri derecede gerek duyma, pek gerekseme.–**zarûret ile** *T. z.* ister istemez, çaresiz bulunmak yüzünden.

zarûrî ضروری *A. s.* ister istemez yapılacak olan, kaçınılması söz konusu olmayan (iş).

zarûriyyât ضروریات *A. ç. a.* gerekli olan ve ister istemez yapılan şeyler.

[1]**zât** ذات *A. a.* 1 kendilik, bir nesneyi bağımsız bir benlik yapan öz. (Nesnelerin beş duyuyla kavranamayan iç ve anlam yanını anlatır.); zıddı; **sıfat** صفت, 2 saygıdeğer kişi, 3 (adı bilinmeyen) kişi, kimse.–**zâtü'l-beyn** ذات البين *A. a.* iki nesne arasındaki gerçeklik, ilgi.–**zâtü's-sudûr** ذات الصدور açığa vurulmamış, içte saklanmış şeyler.

[2]**zât** ذات *A. dişil a.* 1 sahip olan kadın: *zâtü'z-zevc* "kocalı, kocası olan (kadın)", 2 beden azalarına katılarak onların bozulmasıyla ilgili türlü hastalıkların adını oluşturur: *zâtü'lcenb* ذات الجنب, *zâtü'r-rie* ذات الرئه vb.

zâten ذاتاً *A. z.* aslında, aslına bakılırsa.

zâtî ذاتی *A. s.* (*dişili:* **zâtiyye** ذاتیه) kişiye özgü: *meziyyât-i zâtiyye* "kişinin özünde var olan üstün değerler."

zâtiyyât ذاتیات *A. ç. a.* kişiyle ilgili noktalar/konular/bilgiler vb.

zav' ضوء *A. a.* aydınlık, ışık.

zavâbıt ضوابط *A. ç. a.* kurallar, usuller; *bk.* **zâbıta** ضابطه.

zavâhir ظواهر *A. ç. a.* göze görünen, görülebilen şeyler/yönler.

zâviye زاویه *A. a.* 1 açı, 2 köşe, bucak, 3 tekke: *z.nişîn* tekkede oturan.–**zâviye-i hâdde** زاویهٔ حاده dar açı.–**zâviye-i kâime** زاویهٔ قائمه dik açı.–**zâviye-i mücesseme** زاویهٔ مجسمه iki çizgi yerine iki yüzeyin kesişmesinden oluşan karşılıklı iki açı.–**zâviye-i münferice** زاویهٔ منفرجه geniş açı.–**zâviye-i mütebâdileteyn** زاویهٔ متبادلتین iki çizginin kesişmesinden oluşan karşılıklı iki açı.

zây زای *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) doğuran, doğurucu: *nâdirezây* "az görülür şey doğurucu".

zay'a ضیعه *A. a.* 1 ölüp gitme, yok olma, 2 (yer) boş kalma, 3 tarla, getirisi olan mülk, 4 iş, sanat.

zayâ' ضیاع *A. a.* elden çıkma, yok olma.

zâyi' ضایع *A. s.* elden çıkan, kaybolan, yitik (para, mal, eşya vb.).–**zâyi' olmak** boşa gitmek.

zâyiçe زایچه *A. a.* yıldızların belli vakitlerdeki konumlarını ve görünüşlerini gösteren liste.

zaym ضیم *A. a.* 1 bir kimsenin hak ve isteğini sınırlama/kısıtlama, 2 haksızlık, zulüm.

zebâd زباد *A. a.* 1 "kalye misk" denilen güzel koku, 2 misk kedisi.

zebân زبان *F. a.* dil: *z.-i Türkî* "Türk dili, Türkçe".

zebân-dirâz زبان دراز *F. s.* dili uzun, ona buna dil uzatan, incitici sözler söyleyen, haddini bilmez, saygısız kimse.

zebâne زبانه *F. a.* 1 terazi dili: *terâzû-yi bî-zebâne-i şâhîn* "şahin şeklinde dili olmayan terazi", 2 yalın, alev.

zebâne-keş زبانه کش *F. s.* yalınlı, alevli.

zebânî زبانی *A. a.* cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek.

zebâniye زبانیه *A. a.* (*T. k. dili:* **zebâniyye**) azap melekleri; *bk.* **zebânî** زبانی.

zebân-zed زبانزد *F. s.* söz arasında kullanılan, dilin alıştığı, yaygın olarak kullanılan kelime/söz.

zebâyih ذبایح *A. ç. a.* 1 kurbanlık hayvanlar, 2 kurban edilmiş hayvanlar; *bk.* **zebiha** ذبیحه.

zebed زبد *A. a.* köpük.

zeber زبر *F. a.* üst.

zeberced زبرجد *A. a.* açık yeşil renkte değerli bir taş.

zeber-dest زبر دست *F. a.* ve *s.* üstün gelen, üstte kalan, kazanan, yenen, güçlü, galip.

zeberîn زبرین *F. s.* üstteki.

zebh ذبح *A. a.* 1 (hayvanı) boğazlama, boğazını keserek öldürme, 2 kurban kesme.

zebhıyye ذبحیه *A. a.* kasapların kestikleri hayvandan alınan harç.

zebîb زبیب *A. a.* 1 kuru üzüm, 2 kuru incir.

zebîh ذبیح *A. s.* 1 boğazlanmış, kesilmiş (hayvan), 2 kesilecek (hayvan).

zebîha ذبیحه *A. a.* 1 kurban olarak kesmeye yarar/elverişli hayvan, kurbanlık, 2 kurban edilmiş hayvan.

zebîhu'llâh ذبیح الله *A. a.* Allah'a kurban edilmeye yaraşır, gelişmiş kurbanlık.

zebûn زبون *F. s.* güçsüz.–**zebûn etmek** hırpalamak, güçsüz bırakmak, elinden bir şey gelmez duruma getirmek/düşürmek.

zebûn-küş زبونکش *F. a.* ve *s.* güçsüzü ezen, gücü zayıflara, kendini savunamayacak olanlara geçen.

zebûr زبور *A. a.* 1 kitap, yazılı şey, 2 Hz. Davud'a Tanrı katından inen kitap.

zeccâc زجاج *A. a.* cam eşya yapan, şişeci, camcı.

zecr زجر *A. a.* 1 (bir şeyin yapılmasını) önleme, engel olma, yasaklama, 2 baskı, zorlama, 3 acı çektirme, eziyet, cevr.

zed زد *F. a.* "Vurma" anlamındadır, tek başına kullanılmaz, kimi birleşik kelimelerde görülür: *zebân-zed* "söz arasında kullanılan, dilin alıştığı, yaygın kullanılan kelime/söz".

zede زده *F. s.* (-e) uğramış, başına kötü bir iş gelmiş (kimse): *âfetzede* "yıkıma uğramış", *harik-zede* "başına yangın felâketi gelmiş".

zefîr زفیر *A. s.* içeri çekilmiş soluğu dışarı salma.

zegan زغن *F. a.* çaylak kuşu.

[1]**zehâb** ذهاب *A. a.* (*T. k. dili:* **zihâb**) 1 gitme; *zıddı:* **iyâb** ایاب, 2 kendine göre anlama, sanma.

[2]**zeh-âb** زهاب *F. a.* kaynak, su sızıntısı.

zehâdet زهادت *A. a.* dindarlık, dinin buyruk ve yasaklarına tam anlamıyla bağlı yaşama, dünya nimetlerinden el çekerek sürekli kulluk etme.

zehâir ذخائر, **zehâyır** ذخایر *A. ç. a.* saklanmış tahıl ürünleri, *bk.* **zahîre** ذخیره.

zehdân زهدان *F. a.* döl yatağı, rahim.

zeheb ذهب *A. a.* 1 saf altın, 2 yumurta sarısı.

zehi زهی *F. ünl.* Ne güzel! Ne hoş! *s.* (miktar anlatımlı) ne kadar: *zehî tasavvur-i bâtıl* "ne kadar geçersiz tasavvur".

zehib ذهیب *A. s.* altın sürülmüş, yaldızlı (nesne).

zehr زهر *F. a.* (*T. k. dili:* **zehir**) öldürücü madde, ağu: *z.-i kâtil* "öldürücü zehir". *s.* 1 çok acı, 2 çok tuzlu.

zehrâ' زهراء, **zehrâ** زهرا *A. dişil a.* yüzü güzel, ak ve parlak yüzlü kadın.

zehr-âb زهراب, **zehr-âbe** زهرابه *F. a.* zehirli gibi acı su.

zehr-âlûd زهر آلود *F. s.* zehirle karışık, zehirli (madde).

zehr-dârû زهردارو *F. a.* panzehir.

[1]**zehre** زهره *A. a.* ağaç/bitki çiçeği.

[2]**zehre** زهره *F. a.* 1 öd, 2 yüreklilik, cesaret.

zehre-çâk زهره چاك *F. s.* ödü patlamış, *yani:* aşırı derecede korkmuş (kimse),

zehre-dâr زهره دار *F. s.* yürekli, korkusuz, cesur (kimse).

zehret زهرت *A. a.* yaşamın tatları ve zevkleri.

zehr-hand زهرخند *F. a.* acı acı gülme, acı gülüş.

zehûk زهوق *A. s.* yok olucu, varlığı tükenici, hükmü kalmayıcı (nesne); *krş.* **zâhık** زاهق.

zehv زهو *A. a.* 1 güzel manzara, 2 güzel çehre, 3 canlı bitki, 4 bitki çiçeği.

[1]**zekâ'** ذكاء, **zekâ** ذكا *A. a.* (insanda) çabuk kavrama, birden algılama, hemen anlama, akıl yürütme, çözüm üretme, sonuç çıkarma gibi yeteneklerin tümü.

[2]**zekâ'** زكاء, **zekâ** زكا *A. a.* iyilik, iyilikçi ve iyi hâlli olma.

zekât زكات *A. a.* 1 İslâm'ın beş şartından biri; yılda bir kez mal ve paranın kırkta birinin yoksullara yardım amacıyla verilmesi, 2 bu şekilde verilen mal/para.

zekâvet ذكاوت *A. a. bk.* **zekâ** ذكاء.

[2]**zekâvet** زكاوت *A. a.* 1 saflık, katıksızlık, 2 büyüme, yetişme, gelişme, 3 iyi yolda olma, 4 bolluk içinde yaşama.

zeker ذكر *A. a.* 1 erkek; *zıddı:* **ünsâ** انثى, 2 erkeklik aleti, penis.

[1]**zeki** ذكى *A. s.* çabuk kavrayan, hemen anlayan, birden algılayan (kimse); *zıddı:* **gabî** غبى.

[2]**zeki** زكى *A. s.* iyi, iyi hâlli (kimse).

zel(l) زل *A. a.* 1 kayma, sürçme, 2 *mec.* yanlış, hata.

zelak زلق *A. a.* 1 kayacak yer, kaygan alan, 2 kayma, tayınma.

zelâzil زلازل *A. ç. a.* zelzeleler; *bk.* **zelzele** زلزله.

zelem زلم *A. a.* cahiliye döneminde Arapların kullandıkları fal oku.

zelil ذليل *A. s.* hor, hakir, alçak (kimse).

zelka زلقه *A. a. bk.* **zelak** زلق.

zellât زلات *A. a.* sürçmeler; *bk.* **zelle** زله.

zelle زله *A. a.* 1 sürçme, yanılma, 2 yanlış, hata, 3 hediye, armağan, bağış.

zelûl ذلول *A. s.* yumuşak huylu, yavaş (insan/hayvan); *zıddı:* **serkeş** سركش.

zelzele زلزله *A. a.* 1 sarsılma, sarsıntı, 2 yer sarsıntısı.

zem(m) ذم *A. a.* 1 yerme, kınama; *zıddı:* **medh** مدح, 2 yergi.

zemâim ذمائم *A. ç. a.* yerilecek hâller/davranışlar; *bk.* **zemime** ذميمه.

zemân زمان *A. a.* 1 az/çok süre, vakit, 2 uzun bir sürenin belirli parçası, aralık, 3 süre içinde belli bir nokta, bir olayın gerçekleştiği sıra, oluş anı, 4 çağ, mevsim.–**zemân ve zemin** ilgi kurma, ilişkilendirme, ilgili görme.

zemâne زمانه *F. a.* içinde yaşanılan süre parçası, devir.

zemânî زمانى *F. s.* 1 zamanla ilgili ve ilişkili, 2 içinde bulunulan zaman/yaşanan hayat ve dünya ile ilgili ve ilintili.

zemen زمن *A. a.* 1 uğur, baht, 2 zaman, mevsim, 3 süre, vakit, 4 acı verici ve yıkıma yol açan olay, belâ, musibet.

zemherir زمهرير *A. a.* 1 şiddetli soğuk, 2 kış mevsiminin en soğuk dilimi, karakış.

zemim ذميم, **zemime** ذميمه *A. a.* yerilmeyi ve kınanmayı hak eden kötü hâl ve davranış.

zemin زمين *A. a.* 1 yer, yerin yüzü, toprak, 2 bir yerin ayak basılan yönü, taban, döşeme: *z.-i hâne* "evin döşemesi" 3 (kâğıt, tahta vb.) üst yan, satıh, 4 *mec.* temel, dayanak, 5 dünya, 6 anlatma tarzı, söze dökme biçimi, üslup: *nev-zemin* "yepyeni bir tarzda söylenmiş (gazel/şiir vb.)".

zemin-peymâ زمين پيما *F. s.* çok gezen, seyyah.

zemistân زمستان *F. a.* kış mevsimi.

zemmâm ذمام *A. s.* işi gücü onu bunu yermek olan kimse.

zemnâ زمنى *A. a.* 1 felçli, 2 eksik uzuvlu, 3 güçsüz.

zemzem زمزم *A. a.* Kâbe yakınlarındaki bilinen kuyu ve bu kuyunun suyu.

zemzeme زمزمه *A. a.* kulağa hoş gelen ezgili ses: *zemzeme-i andelib* "bülbül sesi".

[1]**zen** زن *F. a.* kadın, (erkeğe göre) dişi eş.

[2]**zen** زن *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) "fiilin belirttiği oluş ve kılışı işleyici" anlamında: *hande-zen* "gülen", *dest-zen* "el vuran, eline alan", *şimşir-zen* "kılıç vuran/sallayan", *işve-zen* "kırıtan", *na're-zen* "bağıran, haykıran".

zenâbil زنابيل *A. ç. a.* zenbiller; *bk.* **zenbil** زنبيل.

zenâbir زنابير *A. ç. a.* arılar; *bk.* **zenbûr** زنبور.

zenâdıka زنادقه *A. ç. a.* zındıklar; *bk.* **zindik** زنديق.

zenâdik زناديق *A. ç. a. bk.* **zenâdıka** زنادقه.

zenah زنخ *F. a.* çene, enek.

zenahdân زنخدان *F. a. bk.* **zenah** زنخ.

zenân زنان *F. ç. a.* kadınlar.

zenânir زنانير *A. ç. a.* papaz kuşakları; *bk.* **zünnâr** زنار.

zenb ذنب *A. a.* suç, kabahat, günah.

zenbak زنبق *A. a.* güzel kokulu bilinen çiçek.

zenbûrek زنبورك *F. a.* (*T. k. dili:* **zenberek** زنبرك) 1 hareket ettirici olarak kullanılan, çelikten sarma yay, 2 bir tür küçük savaş topu.

zenc زنج *A. a.* koyu siyah derili, kıvırcık saçlı insan, Habeş.

zencebil زنجبيل *A. a.* (*T. k. dili:* **zencefil** زنجفيل) 1 Hindistan, Malezya gibi sıcak iklimli ülkelerde yetişen bir bitki, 2 bu bitkiden elde edilen tadı acımsı bir toz.

zenci زنجى *F. s.* Habeşistanlı/Etiyopyalı.

zencir زنجير *F. a.* 1 (*T. k. dili:* **zincir**) birbirine geçirilmiş iri/ufak demir halkalardan oluşan çeşitli uzunlukta dizi, 2 suçluların ayağına/boynuna bağladıkları demir bağ, pranga.–**zincire vurmak** zincirle bağlamak, 3 altın, gümüş vb. değerli bir madenden yapılma türlü biçimde halkaların birbirine eklenmesiyle yapılmış bağ, kordon, 4 zincir halkaları gibi birbirine ulanmış nesne, dizi.

zencir-bâf زنجير باف *F. a.* (*T. h. dili:* **zencirbâp** زنجير باپ) bir tür değerli kumaş.

zencirbâp زنجير باپ *T. a. yuk. m. bk.*

[1]**zend** زند *A. a.* 1 çakmak demiri, 2 bilek kemiği.

[2]**Zend** زند *F. a.* Zerdüşt'ün kitabının adı.

zendaka زندقه *A. a.* inançsızlık, dinsizlik.

zende زنده *F. a.* çakmak demiri.

zen-dost زن دوست *F. a. bk.* **zen-pâre** زنپاره.

zeneb ذنب *A. a.* kuyruk.–**zenebü'd-decâce** ذنب الدجاجه tavuk biçimindeki yıldız kümesinde bulunan bir yıldız. –**zenebü'l-esed** ذنب الاسد Aslan burcundaki bir yıldızın adı, beta yıldızı.

zenende زننده *F. s.* kesici, keskin: *bî-zenende* "küt, kesmeyen".

[1]**zeng** زنك *F. a.* 1 pas, 2 Habeşistan/Etiyopya.

[2]**zeng** زنك *F. a. bk.* **zenc** زنج.

zengâr زنكار *F. a.* pas.

Zengbâr زنكبار *F. a.* (*T. k. dili:* **Zengibâr**) bir Afrika ülkesi, karalar memleketi.

zengi زنكى *F. a.* koyu siyah tenli kimse; *bk.* **zenci** زنجى.

zengûl زنكول *F. a. aş. m. bk.*

zengül زنكل *F. a.* 1 çıngırak, 2 def pulu.

zengüle زنكله *F. a.* 1 çıngırak, 2 def pulu, 3 Türk musikisinde bir makam adı.

zenim زنيم *A. a.* 1 bir kavime sonradan katılan, soyca onlardan olmayan kimse, 2 alçaklıkla tanınmış, soysuz kimse.

zen-pâre زنپاره *F. a.* ve *s.* (*T. k. dili:* **zampara**) kadına düşkün, kadın peşinde koşan erkek.

zer زر *F. a.* 1 altın, 2 altın para.

zer' زرع *A. a.* 1 (tohum) ekme, saçma, 2 ekin.

zerâfe, zerrâfe زرافه *A. a.* (*T. h. dili:* **zurnapa** زورناپا) zürafa.

zerâre ذراره *A. a.* saçıntı.

zerâvend زراوند *A. a. tıp* tedavi amacıyla kullanılan bir bitki, aristolochy.

zer-bâf زرباف *F. a.* sırmalı kumaş dokuyan kimse.

zer-bâfte زر بافته *F. a. yuk. m. bk.*

zer-beft زربفت *F. a.* sırmalı kumaş.
zerd زرد *F. s.* sarı.
zerd-âlû زردالو *F. a.* (*T. k. dili:* **zerdâli**) 1 küçük meyveli bir kayısı türü, 2 bu ağacın meyvesi.
zerde زرده *F. a.* pirinçle yapılan ve içine safran katılarak sarı renkli görünüm kazandırılan bir tatlı türü.
zerdeçâv زردهچاو (*T. k. dili:* **zerdeçal** زردهچال) köklerinden kumaş boyası olarak kullanılan boyalı bir madde çıkarılan bitki.
zerde-çûb زردهچوب *F. a. yuk. m. bk.*
zerd-fâm زردفام *F. s.* sarı renkli (nesne).
zerdi زردى *F. a.* sarılık.
zerd-rûyân زرد رويان *F. a.* sarı yüzlüler, yüzleri sararmış olanlar, sağlığını yitirmiş kimseler, hasta ve acınacak durumda bulunanlar.
zer-dûz زردوز *F. a.* 1 sırmacı, sırma yapıcı, simkeş, 2 sırmalı.
Zerdüşt زردشت *F. a.* Mecusi.
zer-efşân زر افشان *F. s.* 1 altın saçıcı, 2 üzerine altın tozu serpiştirilmiş. *a.* üzerine altın tozu serpiştirilmiş kâğıt.
zer-endûd زر اندود *F. s.* yaldızlanmış, altın suyuyla kaplanmış (nesne).
zer-feşân زرفشان *F. s.* altın saçıcı.
zerger زرگر *F. a.* kuyumcu.
zer-gûn زرگون *F. s.* altın renkli (nesne).
zer'î ذرعى *A. s. huk.* arşınla ölçülen şeyler.
zeria ذريعه *A. a.* sebep, vesile, bahane, fırsat.
zerin زرين *F. s.* 1 altından yapılmış, 2 altın gibi sarı ve parlak, 3 kadehe benzeyen sarı çiçek, *aş. mad. bk.*
zerin-kadeh زرين قدح *F. a.* kadehe benzeyen bir cins sarı çiçek.
zerkâ' زرقاء, **zerkâ** زرقا *A. a.* (dişil) yeşil gözlü kadın.
zer-kâr زركار *F. s.* altın işleme (nesne).
zer-kûb زركوب *F. a.* altın dökücü, altın varak yapıcı kimse.
zernigâr زرنگار *F. s.* altın nakışlı (nesne).
zernişân زرنشان *F. a.* kılıç, hançer vb. üzerine işlenen altın yazı.
zerrâk زراق *A. s.* ikiyüzlülüğü huy edinmiş (kimse).
zerre ذره *A. a.* 1 çok küçük şey, 2 güneş ışıkları içinde uçar gibi görünen toz taneleri. [Büyüklükçe ve değerce karşılaştırma için kullanılır.]–**zerre kadar** hiç, aslâ.
zerrine زرينه *F. s.* 1 altın, altından, 2 ekmek parçacıkları/kırıntıları ile yapılmış bir tür çorba.
zerrine-hâr زرينه خوار *F. a.* çorbayla beslenen, eli dar, geçimi kıt, yoksul (kimse).
zer-şinâs زر شناس *F. a.* altından anlayan kimse, sarraf.
zer-târ زرتار *F. a.* altın tel, sırma.
zerûr ذرور *A. a.* 1 "göz otu" denilen iyileştirici toz madde, 2 sürme, tutya vb. bir tür kokulu madde.
zevâcir زواجر *A. ç. a.* yasaklayıcı ve yasak edilmiş şeyler; *bk.* **zâcire** زاجره.
zevâd زواد *A. ç. a.* azıklar, yiyecekler; yol azıkları, yolluklar; *bk.* **zâd** زاد.
zevâhir زواهر *A. ç. a.* çiçekler; *bk.* **zehre** زهره.
zevâib ذوائب *A. ç. a.* başın arkasına doğru sarkan perçemler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır. Ancak bu da tek başına kullanılmamış ve "kuyruklular" anlamında **zü-zevâib** olarak "yıldızlar" anlamındaki **kevâkib** kelimesine vasıflayıcı olarak getirilmiştir: *kevâkib-i zü-zevâib* "kuyruklu yıldızlar".]
zevâid زوائد *A. ç. a.* artık şeyler, fazlalıklar; *bk.* **zâide** زائده.
zevâil زوائل *A. ç. a.* kaybolucu, yok olucu şeyler; *bk.* **zâile** زائله.
zevâl زوال *A. a.* yok olma, kaybolma, göçüp gitme: *z.-i şems* "güneşin kaybolması, batması".–**zevâle ermek** batmak, gözden kaybolmak.

zevâl-pezîr زوالپذير *F. s.* yok olucu, yok olma niteliği olan (nesne).
zevât ذوات *A. ç. a.* zatlar.–**zevâtü'l-kavâyim** ذوات القوايم dört ayaklılar, koyun, sığır vb. dört ayaklı hayvanlar; *bk.* **zât** ذات.
zevâyâ زوايا *A. ç. a.* 1 açılar: *z.-yı hâdde vü münferice* "dar ve geniş açılar", 2 köşeler, 3 köşe bucaklar; *bk.* **zâviye** زاويه.
zevb ذوب *A. a.* (maden) erime, sıvı hâle gelme.
zevc زوج *A. a.* 1 çift, 2 (kadına göre) erkek eş, koca.
zevce زوجه *A. a.* (erkeğe göre) dişi eş, karı.
zevceyn زوجين *A. ikili ç. a.* eşlerden her ikisi, kadın ve erkek.
zevciyyet زوجيت *F. a.* karı koca arasındaki eş olma hâli.
zevebân ذوبان *A. a. bk.* **zevb** ذوب.
zevecât زوجات *A. ç. a.* eşlerden dişi olanlar; *bk.* **zevce** زوجه.
zevi ذوى *A. a.* sahipler. Türkçe'nin **-li** ekine karşılıktır; tek başına kullanılmaz, kimi Arapça sözlerde yer alır: *zevi'l-ukûl* "akıllılar, akıllı yaratıklar, insanlar".
zevk ذوق *A. a.* 1 bir şeyi beğenmekten, bir şeyin hoşa gitmesinden/istenen şeyin elde edilmesinden doğan hoş duygu, tat, lezzet, 2 tat alma duyusu, 3 hoşlanma, tat alma, (-in) tadına varma/tadını alma, 4 iyiyi kötüden ayırma güç ve yeteneği, 5 eğlence, keyif, safa, 6 eğlenme, alaya alma.–**zevk etmek** (-in) tadını almak, doyuma ulaşmak, hoşlanmak, hoşuna gitmek.–**zevka gitmek** beğenilmek, hoşa gitmek.–**zevkına bakmak** eğlenmeye/hoşça vakit geçirmeye bakıp işe karışmamak.–**zevkına mecbûr** eğlenceye, hoşça vakit geçirmeye düşkün.–**zevkı çıkmak** hakkıyla eğlenilmek, tadı alınmak/çıkarılmak.–**zevkını çıkarmak** hakkıyla eğlenmek.
zevkan ذوقا *A. z.* zevk yönünden, zevk bakımından, zevkçe.
zevkıyyât ذوقيات *A. a.* zevk ve eğlenceyle ilgili konular/durumlar.
zevkî ذوقى *A. s.* zevk ve eğlenceyle ilgili, zevke dair.
zevk-yâb ذوقياب *F. s.* zevk alan, hoşlanan.–**zevk-yâb olmak** hoşlanmak.
zevr زور *A. a.* uykuda görülen hayal varlıkları.
zevrak زورق *A. a.* kayık.
zevrakçe زورقچه *F. a.* küçük kayık, sandal.
zeyf زيف *A. a.* 1 kalp para, 2 (altın için) karışık.
zeyg زيغ, **zeygân** زيغان *A. a.* 1 (daha çok kötü anlamda/maksatla) (-e) ilgi duyma, (-e) karşı eğilim gösterme, 2 (göz) kamaşma, 3 doğru yoldan uzaklaşma, sapma.
zeyl ذيل *A. a.* 1 etek: *tavîlü'z-zeyl* "uzun etekli (elbise)", 2 dağın düzlüğe inen alt yanı, 3 tarih ve biyografi kitaplarının eki olmak üzere daha sonra başkaları tarafından yazılan kitap, 4 mektup, resmi yazı ve kanun maddeleri altına eklenen not.–**zeyl-i izâr** ذيل ازار *F. a.* peştemalın eteği.
zeylen ذيلا *A. z.* ek olarak, ekleme türünden.
zeyliyyât ذيليات *T. ç. a.* sonradan eklenen yazılar, ek türünden satırlar, eklemeler.
zeyn زين *A. a.* süs, bezek.–**zeyn etmek** süslemek, bezemek.
zeyt زيت *A. a.* zeytinyağı.
zeytûn زيتون *A. a.* (*T. k. dili:* **zeytin** زيتين) yağı çıkarılan/yemeklik olarak yeşil ve siyah olmak üzere tuzlama ve salamurası yapılan zeytin ağacı meyvesi.
zeytûnî زيتونى *F. s.* zeytin renginde.
zeyyât زيات *A. a.* zeytin yağı satan kimse, yağcı.
zı'f ضعف *A. a.* bir şeyin miktarca dengi.
zı'feyn ضعفين *A. ç. a.* bir şeyin miktarca iki misli.

zıd(d), zıd ضد *A. a.* 1 biri ötekini tutmayan, birbirine karşı duran, karşıt (iki şey), 2 birbirine karşı çıkan, birbiriyle çelişen, ters, 3 *dilb.* anlamca birbirine karşı olan kelimeler.

zıddiyyet ضدیت *T. a.* 1 (iki şey/iki kişi) birbirine karşı olma/birbirine karşı durma, 2 (iki şey arasındaki) terslik, (birbirini) tutmazlık, (birbiriyle) uyuşmazlık.

zıhâre ظهاره *A. a.* giysinin dış yüzü.

zıkk ضق *A. a.* 1 tulum, 2 işkembe.

zıl(l) ظل *A. a.* gölge: *zıllu'llâh* "Allah'ın gölgesi, yani: İslâm padişahı".

zılâl ظلال *A. ç. a.* gölgeler; *bk.* **zıl(l)** ظل.

zılf ظلف *A. a.* çatal tırnak, çatal tırnaklı hayvan.

zımâd ضماد *A. a.* merhemle birlikte yaraya sarılan sargı, yakı, lapa.

zımn ضمن *A. a.* (iş, davranış ve söz için) iç yüz.

zımnen ضمناً *A. z.* saklayarak, kapalı biçimde, dolaylı yoldan.

zımni ضمنی *F. s.* gizli, saklı, kapalı, dolaylı.

zınne ضنه**, zınnet** ضنت *A. a.* eli sıkılık, cimrilik.

zıy'a ضیعه *A. a.* 1 bırakılmış, kullanılmaz olmuş nesne, 2 kayıp.

¹zıyâ' ضیاء**, zıyâ** ضیا *A. a.* aydınlık, ışık: *z.-i şems* "güneşin ışığı/aydınlığı".

²zıyâ' ضیاع *A. ç. a.* işlenir topraklar, küçük çiftlikler; *bk.* **zay'a** ضیعه.

zıyâfet ضیافت *A. a.* konukları yedirip içirerek ağırlama, şölen, toy.

zıyâ-pâş ضیا پاش *F. s.* ışık saçıcı, ortalığı aydınlatıcı (ışık kaynağı).

zi ذی *A. a.* iye, sahip. Türkçe'nin **-li** ekine denktir. Tek başına kullanılmaz, kimi Arapça sözlerde yer alır: *zî-hayât* "canlı", *zî-şân* "şanlı", *zî-kıymet*, "değerli".–**zi'l-hıcce** ذی الحجه kamer aylarının on ikincisi, Arap takviminin son ayı. [Eskiden tarihlerde ذا ile kısaltılmıştır.]–**zi'l-ka'de** ذی القعده *A. a.* kamer aylarının on birincisi. [Eskiden tarihlerde ذ ile kısaltılmıştır.]

zi'b ذئب *A. a.* kurt; **dâü'z-zi'b** داء الذئب *A. a.* kurt hastalığı, yani: açlık.

ziâb ذئاب *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **zib** ذیب) kurtlar; *bk.* **zi'b** ذئب.

ziâmet زعامت *A. a.* (*T. k. dili:* **zeâmet**) bir kimseye hazine arazilerinden verilen ve kanunca belirlenmiş geliri kendisine bırakılan topraklar.

zib زیب *F. a.* süs.

zibâ, zibây زیبا-ی *F. a.* alımlı, yakışıklı; güzel, çekici: *çehre-i zibâ* "güzel ve çekici yüz".

zibak زیبق *A. a.* cıva.

zib-âver زیب آور *F. s.* süsleyici (kimse).

zibende زیبنده *F. s.* yakışıklı, güzel, göz alıcı (nesne): *libâs-i zibende* "göz alıcı elbise".

zibha ذبحه *A. a. tıp* kuş palazı hastalığı.

zic زیج *A. a.* yıldızların konumlarıyla ilgili cetveller.

zifâf زفاف *A. a.* gelin ve güveyin gerdeğe girmesi, birleşmek üzere bir araya gelmesi.

zift زفت *A. a.* 1 çam, katran ve çınar ağaçlarından çıkarılan kara zamkın/sakızın kaynatılmasıyla elde edilen madde, 2 yerden çıkan katranın buharlaşması/damıtılması yoluyla elde edilen katı, siyah madde.

zih زه *F. a.* 1 yay kirişi, 2 şerit, dar uzun kumaş parçası, 3 kâğıt vb. şeylerin etrafına çekilen çizgi, 4 marangozlukla ilgili işlerde tabla vb. kenarına yapıştırılan ince pervaz.

zihâb ذهاب *A. ç. a.* yumurta sarıları; *bk.* **zeheb** ذهب.

zihâf زحاف *A. a. ed.* 1 aruzda vezin kalıbını oluşturan parçaların harf eklenmesiyle/düşmesiyle bozulması, 2 *T.* uzun okunması gereken ünlü sesin ölçünün istediği biçimde kısa okunması.

zihâm زحام *A. a.* sıkışıklık, kalabalık.

zihgir زهگیر *F. a.* okçuların yay kirişini çekmek için parmaklarına taktıkları halka, yüksük.

zihi ذه *A. s.* şu, bu. [Dişil işaret sıfatıdır. Uyarı anlatımlı **hâ** ها ile birlikte "işte şu" anlamındaki **hâzihi** هذه içinde geçer.]

zihn ذهن *A. a.* insan beyninde doğuştan var olan anlama, kavrama ve unutmama gücü.

zihni ذهنی *F. s.* 1 zihinle ilgili, 2 zihinli, anlama ve kavrama gücü yeterli ve üstün olan (kimse).

zik ضیق *A. a.* dar olma, darlık: *d.-ı maâş* "geçim darlığı".–**zik-ı nefes** ضیق نفس (*T. h. dili:* **tıknefes**) soluk alma zorluğu çekme, sık sık nefes alıp verme.

zikr ذکر *A. a.* 1 anma, hatıra getirme, 2 ağıza alma, adını dile getirme, 3 (-den) söz etme, (-nin) adı geçme.–**zikr etmek** (-den) söz etmek, 4 *tas.* kimi tarikatlerde Tanrı'nın güzel adlarından birini/birkaçını belirli sayıda/sayısı belirsiz olarak belli bir biçimde, belli bir usulle anma.–**zikr-i cemil** ذکر جمیل (-i) güzel bir şekilde anma.

zillet ذلت *A. a.* 1 horluk, alçaklık, hakirlik, 2 aşağılanma, küçük düşme.

zilzâl, zelzâl زلزال *A. a.* sarsılma, sarsıntı.

zimâm زمام *A. a.* 1 yular, 2 *mec.* elde tutma, denetim altında bulundurma: *z.-i ümûr* "işlerin elde tutulması, denetim altında bulundurulması".

zimâm-dâr زمامدار *F. s.* yular tutan, yani: iş elinde/denetimi altında olan (kimse).

zimem ذمم *A. ç. a.* 1 borçlar, borç yükleri, 2 devletin kişilerden olan alacakları; *bk.* **zimmet** ذمت.

zimmet ذمت *A. a.* 1 (-i) üstlenme, (-i) yüklenme, (-i) üstüne alma, 2 borç, yük, 3 alacak, 4 görev, 5 sorumluluk, 6 borç ödeme yeterliği, 7 korkusuzluk, güven: *berâet-i zimmet* "üstünde bulunan borçtan sıyrılıp kurtulma, itham edildiği şeyle ilgisi bulunmadığı anlaşılma."

zimmi ذمی *A. a.* bir İslâm devletinin koruması altında/uyruğu olan başka dinden kimse.

zimr ذمر *A. a.* korkusuz yiğit, gözü pek genç savaşçı.

zin زین *F. a.* eyer.–**zin urmak** (atı) eyerlemek; **zin-i temkin urmak** kudret eyeri kuşandırmak.

zinâ' زناء**, zinâ** زنا *A. a.* meşru olmayan kadın erkek birlikteliği.

zinâd زناد *A. ç. a.* çakmak demirleri; *bk.* **zend** زند.

zinbil, zenbil زنبیل *F. a.* hasırdan/hurma liflerinden örülmüş, içine eşya koymaya yarayan orta boyda saplı kap.

zindân زندان *F. a.* hapishane.

zinde زنده *F. s.* 1 sağ, diri.

zinde-dil زنده دل *F. s.* 1 gönlü diri, yani: gerçekleri bilen kalp gözü açık (kimse), 2 canlı, çevik, oynak, hareketli (kimse/hayvan).

zindegâni زندگانی *F. a.* 1 geçinme, geçim, 2 sağlık, dirilik, var olma, sağlık içinde yaşama.

zindegi زندگی *F. a.* dirlik, hayat.

zindik زندیق *A. s.* inançsız, dinsiz, tanrıya ve ahirete inanmayan (kimse).

zinet زینت *F. a.* süs, bezek, donatı.–**zinet bulmak** süslenmek, süslü görünüm kazanmak

zinhâr زنهار *F. ünl.* Sakın! Aman ha!

zinhâr زینهار *F. ünl.* Sakındırma ve uyarma bildirir: "Sakın, sakın ha!"

zin-pûş زینپوش *F. a.* eyer örtüsü.

zir ü zeber زیر و زبر *F. s.* alt üst, karmakarışık, düzeni bozulup dağılmış.–**zir ü zeber kılmak** alt üst etmek, düzenini bozmak, dağıtmak, karıştırmak.

[1]zir زیر *A. a.* telli musiki aletlerinde kullanılan ince tel, kiriş.

[2]zir زیر *F. a.* alt, aşağı; *zıddı:* **bâlâ** بالا: *z.-i pây* "ayak altı, ayağın altı", *z.-i dâmen* "etek ucu".

zirâ' ذراع *A. a.* 1 insanın dirseğinin ucundan orta parmağının ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü, arşın, 2 yirmi dört parmağa bölünmüş arşın, mimarlık zirası.–**zirâ'-ı a'şâri** ذراع اعشاری ondalık zira, yani: metre.–**zirâ'-ı mi'mâri** ذراع معماری mimarların kullandıkları yirmi dört parmağa bölünmüş uzunluk ölçüsü.

zîrâ زیرا *F. bağl.* 1 Bir birleşik cümlede aralarında sebep sonuç ilişkisi bulunan iki cümleden sebep bildiren ikinci cümlenin başında gelir, **çünki** ile işleyişçe eş değerdedir: *Ol gonce-feme bülbül-ü nâlân gerekmez / Zîrâ ki deri besteye derbân gerekmez* "O gonca ağızlı güzele inleyen bülbül (yani: âşık) gerekmez; çünkü kapalı kapıya kapıcı gerekmez", 2 Farsça'dan alınma bir cümle tipinde anlatımca **çün/çünki** ile eş değerde olmak üzere ilk cümlenin başında da gelir. Bu cümle de bir sebep cümlesidir ve Türkçe'nin **-diğinden, -diği için, -mesi yüzünden** gibi zarffiil şekilleri ile kurulmuş zarffiil cümlelerine karşılıktır: *Fikr-i meâl idüp, zîrâ Engüri ser-hadd-i memleket idi, "Karamânoğlı mebâdâ nehb ü ğâret idüp hasâretten memlekete ziyân gele" diyü hâlini i'lâm itti* "Durum değerlendirmesi yapıp, Ankara ülkenin sınırı olduğundan, Karamanoğlu olur ki yağmalar ve yol açacağı yıkımdan ülke zarara uğrar diye durumunu bildirdi". Kimi örneklerde **zîrâ ki** olarak da görülür.

ziráat زراعت *A. a.* ekincilik, çiftçilik.

zir-dest زیردست, **zir-destân** زیردستان 1 bir ülke sınırları içinde yaşayan halk, ahali, uyruk, yönetilenler, tebaa, 2 yenik, yenilmiş, kayba uğramış, 3 düşkün, ezgin, güçsüz.

[1]zire زیره *F. a.* kimyon.

[2]zire زیره *F. bağl. bk.* **zirâ** زیرا.

zirek زیرك *F. s.* (*T. k. dili:* **zeyrek**) açıkgöz, kurnaz, becerikli, zeki, akıllı.

zirih زره *F. a.* (*T. k. dili:* **zırh** زرخ) küçük madeni halkalardan örülerek yapılmış savaş elbisesi.

zirin زیرین *F. s.* altta/aşağıda olan/bulunan, alttaki, aşağıdaki.

zirnih زرنیخ, **zirnik** زرنیق *F. a.* (*T. k. dili:* **zırnık**) arsenik.

zirnihî زرنیخی *F. s.* zırnık renginde, acı sarı renkte olan (nesne).

zir-vâ زیروا *F. a.* bir tür et suyu/çorba.

zirve ذروه *A. a.* tepe, yüksek bir yerin en üst noktası.

zişt زشت *F. s.* çirkin; *zıddı:* **hûb** خوب.

ziştî زشتی *F. a.* çirkinlik.

ziver زیور *F. a.* süs, bezek.

ziy(y) زی *A. a.* kılık, görünüş: *z.-i ahyâ* "diriler kılığı".

ziyâd زیاد *F. a.* 1 bolluk, 2 fazlalık, artıklık, 3 artma, çoğalma–**ziyâd etmek** çoğaltmak.

ziyâde زیاده *A. a.* 1 artma, çoğalma, 2 artan miktar, artakalan, fazlalık.–**ziyâde etmek** çok olmak, sınırı aşmak.–**ziyâdesi ile** 1) sıra dışı, pek çok, 2) aşırı derecede, gereğinden fazla. *s.* 1 çok, fazla, 2 (birine/bir şeye göre) daha çok, baskın, 3 gereğinden çok, 4 gereksiz, boş, fazladan. *z.* 1 çok, 2 pek, aşırı, 3 daha, 4 artık, daha fazla, bundan başka/gayrı.

ziyân زیان *F. a.* kayıp, zarar; *zıddı:* **nef'** نفع.

ziyân-kâr زیانکار *F. s.* 1 kayba uğramış, zarar etmiş (kimse), 2 zarar verici (kimse).

ziyâret زیارت *A. a.* 1 (-i) görmeye, (ile) görüşmeye gitme: *z.-i ahbâb* "dost ziyareti", 2 görmeye/görüşmeye gelen kimsenin yanına giderek karşılık verme, 3 dua etmek, dilekte bulunmak amacıyla kutsal sayılan bir yere, bir kabre, bir türbeye gitme.

zor زور *T. a.* (< *F.* **zûr**) 1 güç, kuvvet, 2 sıkıntı, rahatsızlık, 3 güçlük, acı, 4 baskı, ezme, yüklenme. *s.* güç, ağır, yorucu, sızlanmaya yol açıcı. *z.* 1 güç, güçlükle, 2 ancak, dar darına.–**zor ile** bastırarak, yük altında bırakarak, baskı uygulayarak.–**zoru zoruna** ancak, güçlükle.

zu'm زعم *A. a.* 1 kötü zan, asılsız sanı, 2 gibi görünme/davranma, -er/-miş gibi gösterme.

zuafa' ضعفاء, **zuafâ** ضعفا *A. ç. a.* güçsüz kimseler; yoksul kimseler; *bk.* **zaîf** ضعیف.

zuamâ' زعماء, **zuamâ** زعما *A. ç. a.* zeâmet sahipleri; *bk.* **zaîm** زعیم.

zû-ameş ذوعمش *A. s.* gözü akıntılı ve az görür (kimse).

zubbât ضباط *A. ç. a.* komutanlar; *bk.* **zâbıt** ضابط.

zûd زود *F. s.* 1 çabuk, sür'atli, 2 çabuk geçip giden, hızla bitip tükenen: *zûd-güzâr* "çabucak geçen, gelip geçici". *z.* çabuk, hemen, sür'atle.

zû-elye ذوالیه *A. s.* (koyun için) kuyruklu.

zufr, zıfr ظفر *A. ç. a.* tırnak.

zuhr ذخر *A. a.* ahirette gerekli olacak güzel iş ve eylemleri dünyada iken yapıp biriktirme.

zuhr ظهر *A. a.* öğle: *vakt-i zuhr* "öğle vakti".

zuhrüf زخرف *A. a.* aldatıcı görünüş, sahte süs.

zuhûr ظهور *A. a.* görünme, belirme, meydana çıkma.

zuhûrât ظهورات *A. ç. a.* beklenmedik ve umulmadık bir sırada ortaya çıkan, geliveren şeyler.

zukâk زقاق *A. a.* (*T. k. dili:* **sokak,** سوقاق صوقاق) evler arasındaki dar yol.

zûle زوله kamçı: *z.-şiken* "kamçı kıran, huysuz ve sert başlı (at)".

zulm ظلم *A. a.* (*T. k. dili:* **zulüm**) 1 haksızlık, 2 (-e) eziyet etme, (-in) canını acıtma.

zulmânî ظلمانی *A. s.* ışıksız olan, karanlık (yer).

zulmen ظلماً *A. z.* haksız olarak, zorbalıkla.

zulmet ظلمت *A. a.* karanlık olma: *z.-i leyl* "gecenin karanlığı".

zulümât, zulmât ظلمات *A. ç. a.* karanlıklar; *bk.* **zulmet** ظلمت.

zumûr ضمور *A. a.* 1 hastalıktan ötürü uzuv kuruma, 2 hayvan arıklayıp karnı içeri çökme.

zunûn ظنون *A. ç. a.* sanılar; *bk.* **zan(n)** ظن.

[1]zûr زور *A. s.* 1 gerçek olmayan, yalan, 2 yalancı: *kavli zûr* "yalan söz", *şâhid-i zûr* "yalancı şahit".

[2]zûr زور *F. a.* (*T. k. dili:* **zor**) 1 güç, kuvvet: *zûr-i bâzû* "kol kuvveti", 2 baskı, bastırma, yüklenme.

zûr-bâz زورباز *F. a.* 1 güç isteyen oyunlar yapan gösterici, 2 (*T. k. dili:* **zorba** زوربا) gücünü kullanarak başkalarının hakkını alan (kimse).

zurefâ' ظرفاء, **zurefâ** ظرفا *A. ç. a.* zarif kimseler; *bk.* **zarîf** ظریف.

zurûf ظروف *A. ç. a.* zarflar; *bk.* **zarf** ظرف.

zü ذو *A. a.* sahip. Türkçe'nin **-li** ekine denktir. [Tek başına kullanılmamıştır, Arapça kimi sözlerde yer alır: *zü'l-fekâr* "iki ağızlı/çatallı", *zü'l-vecheyn* "iki yönlü/iki taraflı, harem ve selâmlık olarak kullanılan daire".]

zü'âf زعاف *A. s.* (*T. k. dili:* **zühâf**) 1 bir anda öldüren, 2 Cezayir'de yerli halktan oluşturulmuş bir sınıf asker, 3 bu askerlerin giydikleri altı ve üstü aynı genişlikte fes.

zübâb ذباب, **zübâbe** ذبابه *A. a.* sinek.

zübâle ذباله *A. a.* mum/kandil fitili.

zübd زبد *A. a.* tereyağı.

zübde زبده *A. a.* öz: *z.-i kâinât* "varlığın özü, *yani:* Hz. Muhammed".

zübûl ذبول *A. a.* sararıp solma, buruşma.–**zübûl bulmak** sararıp solmak.

zübür زبر *A. ç. a.* kitaplar, yazılı kâğıtlar; *bk.* **zebûr** زبور.

zücâc زجاج, **zücâce** زجاجه *A. a.* cam, sırça; şişe.

zücâcî زجاجى *A. s.* sırçadan yapılma, sırça. *a.* camcı, sırçacı.

Zühal زحل *A. a.* yedi gezegenden birinin adı. Yeri altıncı gök tabakasıdır.

zühd زهد *A. a.* dinin buyruklarına sımsıkı sarılarak dünya bağlarından sıyrılma, gönülde dünya sevgisi ve zevklerine yer vermeme.

zühhâd زهاد *A. ç. a.* dünya ile ilgilerini kesip sürekli kulluk eden kimseler; *bk.* **zâhid** زاهد.

zühre زهره *A. a.* (güzellik ve temizlik yönünden) aklık.

Zühre زهره *A. a.* yedi gezegenden birinin adı. Yeri göğün üçüncü katıdır. Dünyadan en parlak görünen yıldızdır. Edebiyatta saz ve musiki ile, kimi zaman da aşk ve güzellikle birlikte anılır. Halk arasında "Kervankıran" ve "Çoban Yıldızı" denilen gezegendir.

zühûk زهوق *A. a.* bitme, yok olma, (-in) hükmü kalmama.

[1]**zühûl** ذحول *A. ç. a.* düşmanlıklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

[2]**zühûl** ذهول *A. a.* 1 (bir şeyi) unutmuş gibi bilerek terk etme, 2 yorgunluk ve dalgınlık yüzünden unutma/yanılma.–**zühûl etmek** unutmak/yanılmak. [Tamlayıcısı ayrılma hâli eklidir: *(-den) zühûl etmek.*]

zühûr زهور *A. a.* parıldama: *zühûr-i Zühre* "Zühre'nin parıldaması".

zükâm زكام *A. a.* nezle.

zükrân ذكران *A. ç. a.* erkekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

zükûr ذكور *A. ç. a.* erkekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

zükûret ذكورت *A. a.* erkeklik.

zül(l) ذل *A. s.* alçaklık, horluk, düşkünlük.

zülâl زلال *A. a.* hafif içimli serin su.

zülf زلف *A. a.* yüzün iki yanından sarkan saç.–**zülf-ü arûs** زلف عروس 1) gelin saçı, 2) güzel kokulu bir çiçek adı.

zülfâ زلفى *A. a.* yakınlık, (birine göre) bulunulan yer, derece.

zülfe زلفه *A. a.* 1 ufak saçak, 2 sülüs yazıda eliflerin ucundaki çengel.

zü'l-fethayn ذو الفتحين *A. s.* çifte fetihli, iki kez ele geçirilmiş.

zümer زمر *A. ç. a.* bölükler; *bk.* **zümre** زمره.

zümre زمره *A. a.* insan topluluğu, bölük, takım; *eşanl.* **cemâat** جماعت.

zümürrüd زمرد *A. a.* (*T. k. dili:* **zümrüt**) yeşil renkli, değerli bir taş.

zümürrüdi زمردى *F. s.* zümrüt renginde, rengi zümrüt gibi olan.

zümürrüdin زمردين *F. s. yuk. m. bk.*

zünbûr زنبور *A. a.* (*F.* ve *T. k. dili:* **zenbûr**) arı.

zünnâr زنار *A. a.* papazların bellerine bağladıkları kuşak.

zünûb ذنوب *A. ç. a.* günahlar; *bk.* **zenb** ذنب.

zürrâ' زراع *A. ç. a.* ekinciler, çiftçiler; *bk.* **zâri'** زارع.

zürriyyet ذريت *A. a.* döl, nesil.

zürû' زروع *A. ç. a.* tarladaki biçilmemiş ekinler; *bk.* **zer'** زرع.

züvvâr زوار *A. ç. a.* ziyaretçiler; *bk.* **zâir** زائر.

züyûf زيوف *A. a.* 1 (para) kalp olma, 2 *ç. a.* kalp paralar; *bk.* زيف **zeyf**.

züyûl ذيول *A. ç. a.* 1 etekler, 2 ekler; *bk.* **zeyl** ذيل.

Osmanlı Türkçesi metinleri üzerindeki çalışmalarda karşılaşılan en büyük güçlük bu metinlerdeki bilgi ve kültür değerlerini taşıyan dil birimlerinin doğru tanımlanıp aydınlatılması meselesidir.

Kelimeler bilgi yüklerinin kapları, anlam aktarıcı dil birimleridirler. Dilin gramer biçimleri gibi bu birimler de zaman içinde değişmeye uğrarlar. Bu değişme birkaç yönde görülür. Dilin kendi kelimelerinde en yaygın olarak görülen değişme, anlam yükünün nitelik ve nicelik yönlerinden değişmesidir.

Başka bir değişme yönü bir anlam ekseninde buluşan birden çok kelimeden kimilerinin kullanım alanını boşaltmasıdır. Bu gelişme daha çok alıntı kelimeler için söz konusu olmakta, ortak dile inerek geniş bir kullanım alanına yerleşenler yanında edebiyat dili gibi sınırları daha dar bir alanda yer bulmuş, alıntı dediğimiz yabancı kaynaklı çok sayıda kelime düşmektedir. Bu, dilin kendiliğinden yapageldiği bir seçme ve ayıklama işlemidir.

Bu sözlük dilimizin XIV-XIX. yüzyılları içine alan Osmanlı Türkçesi döneminde Arapça ve Farsça'dan alınmış kelimelerin bugün de yaşayanlar ile birlikte izi metinlerde kalmış olanlarından yapılmış bir derlemedir.

Bu derlemede yer verilen 25.000 kadar kelime bir eski metni okuyucusunun sık sık karşılaşacağı kelimelerden seçilmiştir.

Bu sözlüğün en önemli yanı tanımların ve karşılıkların yaşayan dilin kelimeleriyle verilmiş olmasıdır. Bu da eski metinleri anlamak ve anlamlandırmak için başvurulan birçok eski sözlükte bulunmayan bir niteliktir.

Öte yandan bu sözlükte alıntıların Türkçe'de belli başlı kullanım yerleri, alanları ve sınırları gösterilmiş, özellikle fiil adlarının dilimizin ana yardımcı ve yarı yardımcı fiilleriyle yaptığı birleşiklerle deyim nitelikli ve mecaz anlamlı söz birliklerine geniş yer verilmiştir.

Başka bir önemli konu, bu sözlükte Arapça ve Farsça'dan alınma gramer üyeleri üzerine yapılan örnekli açıklamalardır.

KETEBE

ALINTILAR SÖZLÜĞÜ
MERTOL TULUM

KİTAP NO	DİZİ ADI
910	MERTOL TULUM KİTAPLIĞI

9 786256 910362